НАЦІОНАЛЬНА КНИГА ПАМ'ЯТІ ЖЕРТВ ГОЛОДОМОРУ 1932–1933 РОКІВ В УКРАЇНІ

Київ
Видавництво імені Олени Теліги
2008

ББК ТЗ(4УКР)621–209
Н35

Редакційна колегія: В. Ющенко, голова редакційної колегії,
І. Васюник, заступник голови редакційної колегії,
І. Юхновський, заступник голови редакційної колегії,
А. Аваков, О. Антіпов, В. Асадчев, В. Бондар, В. Борисенко,
Г. Боряк, І. Вакарчук, В. Василенко, В. Верстюк, В. Вовкун,
І. Гавчук, О. Гаркуша, М. Дацишин, О. Домбровський,
Ю. Забела, О. Іванків, О. Копитько, Р. Круцик,
С. Кульчицький, М. Лаврик, В. Логвиненко, Л. Лук'яненко,
В. Марочко, В. Моцний, В. Наливайченко, М. Оніщук,
О. Онищенко, С. Романів, Р. Сербин, В. Сергійчук,
М. Сердюк, Б. Сіленков, О. Старух, Ф. Турченко,
О. Удод, В. Ульянченко, Б. Футей, В. Хоменко, О. Черевко,
Л. Черновецький, А. Яценюк.

Авторський колектив: І. Юхновський (керівник),
В. Верстюк (заступник керівника), В. Борисенко,
Г. Боряк, Л. Бур'ян, О. Веселова, Л. Гриневич, Г. Єфіменко,
С. Кульчицький, Н. Лісунова, В. Марочко, О. Мовчан,
Г. Папакін, І. Рикун, В. Теліщак, Н. Топішко.

Національна книга пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років
в Україні. – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2008. – 1000 с.; іл.

Загальноукраїнський том “Національної книги пам’яті жертв Голодомору 1932–1933 років” є лише частиною масштабного загальноукраїнського видавничого проекту, який включає в себе 17 обласних томів та том міста Києва.

У книзі узагальнено сучасний стан наукових досліджень з цієї проблеми. На основі архівних джерел та свідчень очевидців розкриваються причини, масштаби та наслідки Голодомору. Публікуються реєстр архівних документів, перелік населених пунктів, мешканці яких постраждали під час Голодомору. Подано вибрану бібліографію та оригінальні фотодокументи.

Видання розраховане на науковців, викладачів вищих навчальних закладів, істориків, краєзнавців, всіх тих, хто цікавиться історією України.

Випущено на замовлення Українського інституту національної пам'яті

ISBN 978-966-355-024-4

© Видавництво імені Олени Теліги. Оригінал-макет, 2008

Вступне слово до Зведеного тому
Національної книги пам'яті
жертв Голодомору
1932 – 1933 років в Україні

Вельмишановний читачу!

Голодомор 1932 – 1933 років – це найбільша в історії України трагедія, найжахливіший злочин, вчинений коли-небудь проти нашого народу.

Метою організаторів Голодомору було підірвати сили волелюбної нації, назавжди усунути будь-яку можливість відродження її державності.

Незважаючи на мільйонні жертви, Україна вистояла. Ані геноцид, ані репресії не знищили українського духу свободи. Ми зберегли національну свідомість, цілісність та ідентичність, не перервали зв'язку поколінь і наприкінці XX століття відродили власну незалежну державу.

Ми спрямовані в майбутнє, проте ніколи не забудемо свого минулого, яким би трагічним воно не було.

У Ваших руках – унікальне видання. Уперше в одній праці висвітлено причини і механізми організованого комуністичним режимом геноциду як спроби упокорення

Українського народу, оприлюднено архівні документи і свідчення очевидців, подано хронологію подій і перелік населених пунктів, що постраждали від Голодомору.

Та найважливішим є те, що на сторінках цієї книги назавжди закарбовані імена наших співвітчизників, які стали жертвами злочину. Це наша данина загиблим, це відновлення справедливості, це знак нашої національної солідарності.

Безперечно, на сьогодні виконана лише невелика частина роботи з формування повного Мартирологу. Вона триватиме доти, доки не будуть названі всі поіменно.

Від Українського народу та від себе особисто висловлюю щиру вдячність авторам, упорядникам, дослідникам, усім, хто долучився до підготовки Національної книги пам'яті.

Запрошую усіх читачів до глибокого осмислення подій тих часів та звертаюся до кожного з проханням зробити свій внесок у справу встановлення правди про Голодомор.

Віктор ЮЩЕНКО

РОЗДІЛ 1

ЯК ЦЕ БУЛО

1. Україна в лабетах держави-комуни

Тисячі публікацій на тему Голодомору 1932–1933 рр. в Україні переконали людство у тому, що причиною цієї трагедії були цілеспрямовані дії радянської влади. Наявні джерела свідчать про те, що Кремль застосував терор голодом, щоб вийти з кризи, спричиненої його попередньою соціально-економічною і національною політикою. *Голодомор в УСРР і на Кубані був наслідком комуністичного будівництва, здійснюваного терористичними засобами у багатонаціональній країні.*

1.1. Ідея держави-комуни

К. Маркс і Ф. Енгельс були засновниками доктрини «наукового комунізму» і вважали на початку діяльності, що вона реалізуватиметься шляхом революційного насилля. Це переконання відбилася в «Маніфесті Комуністичної партії» (1848). У Європі тоді назрівала революція, і це відчувалось у цьому програмному документі. Суть комунізму зводилася основоположниками марксизму до ліквідації насильницьким шляхом приватної власності на засоби виробництва і заміни заснованого на товарно-грошових відносинах ринкового господарства плановим виробництвом і розподілом матеріальних благ.

Революція 1848–1849 рр. знизила соціальну напругу в країнах, де відбулася. Марксисти переконалися, що краще рухатися у напрямі демократичного узгодження інтересів праці й капіталу, ніж знищувати капітал, який був рівноправним з робочою силою аґентом виробничого процесу. К. Маркс не відмовився від поняття «революція», але вже розумів під ним не стільки криваву громадянську війну (хоч не заперечував і такого), скільки низку глибоких реформ. Він почав розглядати комунізм як продукт природно-історичного процесу і сформулював у «Капіталі» фундаментальний постулат: «Суспільство не може ні перескочити через природні фази розвитку, ні скасувати їх декретами»[1]. Марксисти стали соціал-демократами, тобто політиками, які бажали досягти своїх цілей демократичними, а не революційними методами. Завдяки такій позиції народилася соціальна держава, яку ми тепер бачимо в країнах Заходу.

У самодержавній Росії годі було й сподіватися на конституційну перспективу. Позбавлені радикалізму царські реформи не могли відвернути революції. Вивчаючи за російськими публікаціями становище в Росії, Маркс зробив однозначний висновок: «має статися грізна соціальна революція»[2]. Цю революцію засновник партії більшовиків В. Ленін мав намір перетворити на революцію комуністичну. Для цього, на його думку, досить було здійснити експропріацію приватної власності. Саме ця акція, як зазначалося в «Маніфесті», й була формальною ознакою комунізму.

Сучасники розглядали Леніна як лідера соціалістичної партії. Насправді його комуносоціалізм не мав нічого спільного з соціалізмом соціал-демократів. Між уявною державою-комуною і реальною соціальною державою була прірва.

На відміну від комуністів, соціалісти не заперечували ринку. Більше того, вони розглядали приватне підприємництво як найважливішу сферу занять, що матеріально забезпечувала всі інші сфери і давала можливість здійснювати соціалістичні заходи.

Ленін стояв за негайну ліквідацію приватної власності, товарно-грошових відносин і ринку. Він розумів, що вилучення з людського життя вільного підприємництва створювало вакуум, який мав бути чимось заповнений. У Леніна склався насичений марксистською термінологією, але далекий

[1] Маркс К., Енгельс Ф. Твори. – Т.23. – С.12.
[2] Там само. – Т.32. – С.346.

від реального марксизму образ партії-держави, яку він один-єдиний раз назвав справжнім іменем: держава-комуна. З'явившись у революційному Петрограді у квітні 1917 р., вождь більшовиків негайно опублікував документ, що увійшов в історію як «Квітневі тези». У перший половині документа викладалася тактика завоювання більшовиками диктаторської влади. В другій половині Ленін давав зрозуміти, навіщо йому потрібна диктатура: для побудови комунізму. Більшовики мали перейменувати свою партію на комуністичну, прийняти нову, комуністичну за змістом програму, побудувати державу-комуну і створити Комуністичний інтернаціонал[3].

1.2. «Робітничо-селянська» влада

Історіографія має кілька версій походження Голодомору, які суперечать одна одній. Множинність версій викликана недостатнім розумінням закономірностей комуністичного будівництва. Це, у свою чергу, пояснюється неподоланим впливом стереотипів, що сформувалися під час існування радянського ладу.

Немало людей і досі переконані, що комуністичний лад, який з маскувальною метою було названо радянським, веде свій початок від революції 1917 р. Не менш стійким стереотипом є *переконаність багатьох людей, включаючи професійних істориків, у тому, що цей лад створювався за певним, заздалегідь розробленим планом. Однак насправді соціальна революція 1917 р. не мала нічого спільного з нав'язаними суспільству комуністичними перетвореннями, які почалися в Росії з весни 1918 р. і тривали до сталінської зачистки 1937–1938 рр.* Самі перетворення здійснювалися методом проб і помилок. Незмінною залишалася тільки мета: створити суспільство, позбавлене приватної власності.

Щоб втілити в життя народжену в голові однієї людини утопію, потрібний був пусковий механізм у вигляді соціальної революції. Тільки це й пов'язує революцію 1917 р. із наступними революційними перетвореннями. Під час соціальної революції народилася диктатура, за допомогою якої умоглядні схеми могли здобути шанс втілення в життя. У політичному словнику В. Леніна з'явилося чуже марксизму поняття соціалістичного і комуністичного будівництва. Навесні 1918 р. він закликав не шкодувати для побудови соціалізму і комунізму диктаторських прийомів і при цьому посилався на першого російського імператора, який не спинявся перед варварськими засобами боротьби проти варварства[4].

Основним методом будівництва держави-комуни став державний терор, нерозривно пов'язаний з культом класової боротьби. Головним інструментом тероризування населення – від представників «ворожих» класів до членів самої партії більшовиків – була створена ще в грудні 1917 р. Всеросійська надзвичайна комісія (ВЧК). На IX Всеросійському з'їзді рад у грудні 1921 р. Ленін підкреслив: *«Без такої установи влада трудящих існувати не може»*[5].

Радянська влада розбудовувалася як триєдиний апарат провідників диктатури. Партапарат створив мільйонну партію як «передавальний пас» від мас до своїх комітетів. Радянський апарат складався з десятків тисяч дрібних функціонерів, яким допомагали сотні тисяч активістів. Чекістський апарат зібрав сотні тисяч позаштатних сексотів («секретных сотрудников»). Розгалужені інститути влади з мільйонами втягнутих до них людей давали можливість носіям диктатури перетворювати на реальність фантастичні форми соціального устрою. Цими носіями формально були члени ЦК РКП(б)–ВКП(б), а фактично – політбюро ЦК. Вождь, який підпорядковував собі політбюро ЦК, ставав одноосібним носієм влади. Влада його була практично безмежною внаслідок охоплення «передавальними пасами» всього населення і наявності технічних можливостей впливу на кожну людину. Варто усвідомити це, щоб зняти постійно мусоване питання про призвідників Голодомору: народ, партію, компартійно-радянський апарат або окремо взяту людину.

Диктатура була знаряддям комуністичного будівництва, весь сенс якого полягав у досягненні її носіями повного панування над суспільством. Більшовицький режим являв найдовершенішу форму тоталітарного устрою з усіх, які виникли в першій половині XX ст. *Він характеризувався не тільки абсолютним пануванням держави над суспільством, а й глибоким проникненням державних інститутів у товщу суспільства. Це дозволяло носіям диктатури як завгодно маніпулювати волею десятків мільйонів людей.*

Володарі Кремля мали намір за допомогою такого режиму в короткий час здійснити перетворення, спрямовані на ліквідацію класових і національних відмінностей. У державі-комуні мусили залишитися тільки відмінності між людьми, породжені специфікою праці. Вона претендувала на те, щоб не тільки годувати людей, навчати й розважати їх, а й формувати та контролювати громадську думку й навіть індивідуальну свідомість.

[3] В.І. Ленін про Україну. – Ч.2. – К., 1969. – С.5–6.
[4] Ленін В.І. Повне зібр. творів. – Т.36. – С.284.
[5] Там само. – Т.44. – С.313.

1.3. «Позбутися ринку!»

В історіографії завжди наголошувалося на тому, що необхідність перетворення переважно аграрної країни на індустріальну вимагала мобілізації селянських коштів, яка могла бути здійсненою тільки за допомогою суцільної колективізації села. Не акцентується, однак, вагоміша обставина: економічно незалежні селяни-власники не могли жити в державі-комуні. *Кремлю була потрібна індустріально розвинута країна, але передусім – слухняна країна, кожен громадянин якої мав залежати від державної влади.*

Ще в перших програмних документах більшовики проголошували: господарства поміщиків треба зберегти і поставити під управління рад, утворених з пролетаризованих прошарків села (звідси термін «радгосп» – радянське господарство). У «Програмі комуністів (більшовиків)», яка популярною мовою роз'яснювала основні положення ще не затвердженого партійним з'їздом документа, М. Бухарін писав навесні 1918 р.: «Завдання полягає не в тому, щоб кожний селянин порався на маленькому трудовому надільчику, як жук-гнойовик на купі, а в тому, щоб селяни-бідняки переходили до суспільної праці якомога більшим числом. Як це зробити? Це можна і треба зробити двома шляхами: *по-перше**, *товариським обробітком колишніх великих поміщицьких маєтків; по-друге, організацією трудових сільськогосподарських комун*»[6].

Працюючи над офіційною програмою РКП(б), В. Ленін висловлювався обережніше, але по суті так само. У партійній програмі 1919 р. підкреслювалося, що РКП(б) розглядає організацію радянських господарств і підтримку всіляких товариств для громадського обробітку землі аж до комун як єдино можливий шлях до абсолютно необхідного підвищення продуктивності землеробської праці[7]. Теза про продуктивність праці була маскувальною: великі підприємства у формі радгоспів і комун розв'язували іншу проблему – налагодження нетоварної змички сільської економіки з націоналізованими «командними висотами».

У Леніна можна зустріти й відвертіші висловлювання. Ставлячи на порядок денний питання про зміну соціального статусу тих, кого більшовики зневажливо називали «дрібною буржуазією», – дрібних виробників і землеробів, він підкреслював: «Головне питання революції полягає тепер у боротьбі проти цих двох останніх класів. Щоб звільнитися від них, треба застосувати інші методи, ніж у боротьбі проти великих землевласників і капіталістів»[8]. Отже, вимагалося знайти інші методи, але все ж таки позбутися дрібних власників, стихійних організаторів ринку.

Від початку Російської революції винищення великих власників було метою селянських низів. В атмосфері класової ненависті, підсиленої світовою війною, більшовики перетворилися з маленької секти на масову партію. Та ніхто з добровільних помічників неправедної справи «експропріації експропріаторів» не міг передбачити, що черга дійде й до нього.

Коли зникав ринок, який автоматично регулював економічні відносини між містом і селом, обмін продукцією можна було налагодити тільки державним втручанням. Соціальна держава у спілкуванні з громадянами користувалася законами, писаними для всіх, у тому числі й для законодавців. У ній за визначенням не могли б з'явитися закони, які руйнували ринок. Навпаки, держава-комуна руйнувала ринок самим своїм існуванням, створюючи гостру потребу в бюрократичному регулюванні відносин між містом і селом. Зрозуміло, що таке регулювання могло здійснюватися тільки у примусовій формі.

У травні 1918 р. з'явився декрет ВЦВК «Про надання Народному комісаріату продовольства надзвичайних повноважень у боротьбі з сільською буржуазією, яка переховує хлібні запаси і спекулює ними». Оголошувалося, що селяни зобов'язані здавати запаси хліба, які вони мали, тільки за державними розцінками. Ринкова торгівля хлібом заборонялися, як спекулятивна. Пояснюючи суть цієї заборони, Ленін 27 червня 1918 р. підкреслював: «Це значить, що всі надлишки хліба належать державі; це значить, що жоден пуд хліба, який не потрібен для підтримання сім'ї і худоби селянина, не потрібен йому для посіву, – що всякий зайвий пуд хліба повинен відбиратися в руки держави»[9]. Залишається тільки додати, що вирази «надлишки хліба» або «зайвий пуд» були маскувальними. Хлібозаготівельники брали за потребою.

Перший документ у сфері комуністичного розподілу з'явився 21 листопада 1918 р. Це був декрет РНК РСФРР «Про організацію постачання населення всіма продуктами та предметами особистого споживання і домашнього господарства». Декрет покладав на державу в особі Наркомпроду обов'язки заготовляти і розподіляти серед населення все, що воно набувало до заборони торгівлі. Заготівельники вже з осені 1918 р. почали накладати на селян обов'язкові завдання, виходячи з дер-

* **Курсив М. Бухаріна.**
[6] **Бухарин Н.И. Избранные произведения. – М., 1990. – С.59.**
[7] **КПРС в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК. – Т.2. – К., 1979. – С.52.**
[8] **Ленін В. І. Повне зібр. творів. – Т.44. – С.38.**
[9] **Там само. – Т.36. – С.420–421.**

жавних потреб, а потім розкладали їх за повітами, волостями й селами. Появу продрозкладки було зумовлено логікою комуністичного будівництва.

Декрет про хлібну і фуражну розкладку з'явився 11 січня 1919 р. Цього ж року розкладка поширилася майже на всі види продовольства і сільськогосподарської сировини. В радянській Україні, яка зберігала формальну незалежність, комуністичний розподіл і продрозкладку було запроваджено декретом ВУЦВК «Про загальнодержавний облік та розподіл продуктів і предметів домашнього господарства» від 12 квітня 1919 р.

Коли селяни пересвідчувалися, що держава забирає собі все, що вони мали намір продати на ринку, то втрачали інтерес до праці. Посівні площі, особливо під технічні культури, різко скорочувалися. Одержана після поділу поміщицьких маєтків земля залишалася необробленою. Добре розуміючи такі наслідки, керівники більшовиків прагнули позбавити селян здатності самостійно вирішувати, скільки їм сіяти і що продавати. Вільні товаровиробники повинні були зникнути, розчинитися в державних організаціях, передбачених новою програмою РКП(б), – радгоспах і комунах.

Ще наприкінці 1918 р. Ленін підготував декрет «Про соціалістичний землеустрій і про заходи переходу до соціалістичного землеробства», основний зміст якого зводився до однієї фрази: «на всі види одноосібного землекористування слід дивитися як на скороминущі і відживаючі».

Із таким радикальним поворотом в аграрній політиці Кремля збіглася реставрація радянської влади в Україні 1919 р. Республіку, в якій ще збереглися поміщицькі господарства, більшовики перетворили на експериментальний полігон у справі комунізації селянства. Коли селяни почали чинити збройний опір, Ленін використав у боротьбі з «куркульським бандитизмом» підрозділи Червоної армії.

Та створена Леніним система влади ще не настільки зміцнилася, щоб іґнорувати без тяжких наслідків для себе природні регулятори поведінки десятків мільйонів дрібних товаровиробників. Селянство чинило опір довільним реквізиціям продовольства. Взимку 1920–1921 рр. Україна і Центральна Чорноземна область перетворилися на арену суцільних повстань.

Поворотним пунктом в політиці більшовиків став січень 1921 р. Ще у грудні попереднього року Ленін підписував один за одним декрети, які готували скасування товарно-грошових відносин, а вже 4 лютого 1921 р. конференція робітників-металістів у Москві прийняла за його доповіддю резолюцію, в якій вимагалося замінити продрозкладку продподатком. Якщо зважати на те, що проект резолюції завжди готував доповідач, то можна легко вирахувати ініціатора докорінного повороту в економічній політиці. Леніну було потрібно, щоб ініціативу у такому повороті виявив робітничий клас, а не він особисто.

Фундаментальна різниця між розкладкою і податком визначалася відносинами власності. Природу розкладки становила реквізиція, тобто іґнорування права власності селянина на його засоби виробництва і вироблену за їх допомогою продукцію. У даному випадку держава без юридичних підстав, навіть таких, як акт націоналізації майна великих власників, реквізувала вироблену у селянських господарствах продукцію в довільних кількостях. Коли ж селяни починали скорочувати посіви, вона зробила спробу боротися з цим за допомогою закону про встановлення посівної розкладки. Під правовим кутом зору такий закон був беззаконням, але в країні панувала не обмежена будь-якими законами диктатура. І все ж таки будована більшовиками держава-комуна змушена була пристосуватися до суворої реальності. Вона фактично визнала право власності товаровиробників на вироблену продукцію і зобов'язалася обмежитися вилученням чітко зафіксованої її частини. По суті, держава капітулювала перед селянством, але залишала за собою право на реванш.

У березні 1921 р. X з'їзд РКП(б) закріпив заміну реквізиційного принципу у відносинах міста та села податковим. У написаній через місяць брошурі «Про продовольчий податок» Ленін зробив спробу теоретично обґрунтувати зміну політики. Провальну політику комуністичного будівництва він назвав «воєнним комунізмом». *Придуманий заднім числом термін маскував лихі наслідки побудови держави-комуни, перекидаючи їх на карб війни, яка й викликала нібито господарську розруху.*

Керівники партії вичікували слушного часу, щоб завершити розпочаті Леніним перетворення, тобто ліквідувати ринкові відносини між містом і селом і перетворити вільних товаровиробників на найману робочу силу. Слушний час довго не наставав: після вимушеного відходу Леніна з політичної арени наприкінці 1922 р. у політбюро ЦК розгорілася жорстока боротьба за владу. Тільки через п'ять років, наприкінці 1927 р., визначилася перемога сталінської команди. З цього часу Сталін розпочав підготовку до нового штурму. *Його метою було знищення на селі вільного товаровиробника, здатного самостійно вирішувати, продавати чи не продавати державі вироблену ним продукцію.*

1.4. Гра в незалежність

Держава-комуна створювалась у багатонаціональній країні. Ускладнювати головне завдання конфронтацією з національно-визвольним рухом більшовики не могли. Разом із тим комуністичне бу-

дівництво було можливе тільки в умовах диктатури, несумісної з прагненнями пригноблених народів до незалежності. Складалася ситуація, зовні схожа на ту, в якій перебувала Російська імперія напередодні війни і революції.

У збірці статей «Концепт імперії», що з'явилася в Парижі 1980 р., Ален Безансон зазначив, що передреволюційна Росія могла вирішити свої соціально-економічні проблеми, але не мала жодних шансів справитися з національним питанням. Соціально-економічні і національні проблеми становили цілісність, але були різновекторними. Ліберальна і модернізаційна політика імперського уряду могла б закріпити за Росією статус великої держави, який вона здобула у попередню цивілізаційну епоху. Однак неминучим наслідком такої політики ставала активізація пригноблених націй, яка підірвала б імперію зсередини.

Та виявилося, що більшовики мали шанс реставрувати «єдину й неподільну» Росію. *Симбіоз компартійної диктатури з владою радянських органів давав можливість вибудовувати державу в необхідних формах. Видимі конструкції мали переважно декоративне значення, оскільки за ними приховувалася диктатура централізованої партії.* Опанована більшовиками країна могла існувати навіть у вигляді формально не залежних від Кремля радянських держав.

Ленін мріяв поставити Росію на чолі світової революції, ініційованої багатомільйонною Червоною армією. Вже на початку творення такої армії він сподівався, що вона увійде у знесилену Першою світовою війною Європу, як ніж у масло.

Після поразки Четверного союзу у світовій війні Ленін оголосив про нечинність Брестського договору 1918 р. і зробив спробу відновити контроль над країнами Балтії й Україною. 28 листопада 1918 р. політбюро ЦК РКП(б) санкціонувало утворення «робітничо-селянського» уряду України. Наступного дня голова Раднаркому написав лист головкому Червоної армії І. Вацетісу, в якому були такі рядки: «З просуванням наших військ на захід і на Україну створюються обласні тимчасові радянські уряди, покликані зміцнити ради на місцях. Ця обставина має ту перевагу, що позбавляє змоги шовіністів України, Литви, Латвії, Естляндії розглядати рух наших частин як окупацію і створює сприятливу атмосферу для дальшого просування наших військ. Без цієї обставини наші війська були б поставлені в окупованих областях у нестерпне становище, і населення не зустрічало б їх як визволителів»[10].

Національна політика відпрацьовувалася на українському досвіді. «Незалежна» Україна була створена з тактичних міркувань – тільки щоб полегшити поглинання УНР. Спочатку Ленін мав намір перетворити Україну на автономну республіку Російської Федерації. Проте поразки та труднощі 1919–1920 рр. переконали його в тому, що український національний рух іґнорувати не можна.

Наприкінці 1920 р. Росія мала в Україні шість армій сукупною чисельністю понад мільйон багнетів. Разом із органами державної безпеки та міліції вони утворювали потужне силове поле, в якому ніхто не міг кинути виклик диктатурі РКП(б)–КП(б)У. Тим не менш, 28 грудня РСФРР і УСРР уклали договір про воєнний і господарський союз, у преамбулі якого підкреслювалося, що кожна сторона визнає незалежність і суверенність іншої. Вражав текст статті 2-ї: «Обидві держави вважають за необхідне оголосити..., що з самого факту колишньої приналежності території УСРР до колишньої Російської імперії для УСРР не випливає ніяких зобов'язань відносно кого б то не було»[11].

У 1921–1922 рр. опанована більшовиками колишня імперія існувала як країна без назви, що складалася з дев'яти формально незалежних держав – Росії, України, Білорусі, Далекосхідної республіки, Бухари, Хорезму, Грузії, Вірменії та Азербайджану. Цей конгломерат з'єднувався зі столицею двома способами: головним – через диктатуру керівної верхівки РКП(б), і додатковим – шляхом прямого підпорядкування кремлівському центру розміщених на периферії силових та економічних структур.

Переваги подвійної структури радянської політичної системи у конструюванні нібито незалежних, але цілком підпорядкованих Кремлю національних держав не стали секретом для такого фахівця в галузі російсько-радянської історії, як Ричард Пайпс. Він писав: «Як тільки заселені неросіянами території знову завойовувалися і вводились у склад нової, радянської імперії, вони діставали фікцію державності за умови, що їх установи теж починали контролюватися («паралізуватися», за словами Леніна) РКП(б). Що ж до партії, то її Ленін зовсім не збирався подрібнювати за національною ознакою. Результатом став федералізм з усіма ознаками державності, здатними нібито задовольнити основні вимоги неросійського населення, який приховував жорстко централізовану диктатуру з центром у Москві»[12].

Наведені твердження вірні, та в них не вистачає деталей, які приховують несприятливі для більшовиків властивості ленінської конструкції національної державності. У «незалежних» республіках ради теж були реальною владою. Вождям партії доводилося слідкувати за тим, щоб не втратити контроль над національними радами, і навіть за тим, щоб філіали РКП(б) у республіках зберігали лояльність. Твердячи про другорядність національного питання

---

[10] Там само. – Т.37. – С.224.
[11] Історія Радянської Конституції в декретах і постановах Радянського уряду. – К., 1937. – С.153.
[12] Пайпс Р. Россия при большевиках. – М., 1997. – С.184.

і його підпорядкованість класовому, вони все-таки ставилися до неросійської периферії з підвищеною увагою. *З особливою пильністю вони слідкували за процесами, що відбувалися в Україні – найбільшій за людськими і матеріальними ресурсами радянській республіці.* Експропріація великих власників забезпечила більшовикам популярність у народних низах, у тому числі в національних республіках. Здобута популярність викликала протилежний ефект у партійних колах центру і периферії. Керівні діячі центральних установ вирішили, що національна державність після перемоги більшовиків стає пережитком. Навпаки, керівні кадри у національних республіках оцінювали їхній незалежний статус як великий здобуток. У вересні 1922 р. Сталін роздратовано писав хворому Леніну в Горки: «Ми переживаємо таку смугу розвитку, коли форма, закон, конституція не можуть бути іґноровані, коли молоде покоління комуністів на окраїнах гру в незалежність відмовляється розуміти як гру, вперто приймаючи слова про незалежність за чисту монету і так само вперто вимагаючи від нас втілення в життя букви конституції незалежних республік»[13].

1.5. «Разом і нарівні»

1922 р. буферну Далекосхідну республіку було ліквідовано У Москві вирішили, що настав час «втягнути» національні республіки в кордони Російської Федерації, тобто перетворити їх на автономні республіки. Автором ідеї «автономізації» вважається Й. Сталін. Безумовно, що він озвучував її як нарком РСФРР у справах національностей.

За відсутності Леніна, якого вразив удар, оргбюро ЦК РКП(б) прийняло рішення про «автономізацію» республік. Ленін, однак, був схильний залишити відносини між республіками у попередньому стані і, як висловився 30 грудня 1922 р. у листі керівникам РКП(б), взагалі не підіймати «горезвісне питання про автономізацію, яке офіційно називають, здається, питанням про союз радянських соціалістичних республік»[14]. Його турбувало передбачуване обурення в національних республіках. Республіки з автономним статусом не могли бути повноцінними державами. Де-факто відроджувалася «єдина й неподільна» Росія, яка відрізнялася від дореволюційної тільки тим, що деякі з губерній ставали національними республіками. У випадку з Україною виникала фундаментальна неясність: чи увійде вона до складу Росії не поділеною на губернії автономною областю, чи збережеться попередній масштаб адміністративно-територіальних одиниць, і вона взагалі зникне з географічної карти. Держава-комуна опинялася віч-на-віч із привидом національно-визвольної боротьби.

Тому Ленін запропонував принципово іншу модель: побудувати централізовану державу не за радянською, а за компартійною вертикаллю. За такої побудови суверенітет національних держав закріплювався в радянських конституціях, але зникав у силовому полі, генерованому диктатурою партії. Наявні 1922 р. радянські держави – Російська й Закавказька федерації, Україна й Білорусь «разом і нарівні» утворювали ще одну федеративну державу. За кожною з республік зберігалося право вільного виходу з Союзу, яке закріплювалось у конституціях.

30 грудня 1922 р. відбувся І Всесоюзний з'їзд рад, який затвердив Декларацію про утворення Союзу РСР. Волею керівників державної партії народи вишикувалися за певною ієрархією. Найвище становище посіли росіяни, а після них йшли представники націй, які дали своє ім'я союзним республікам. У зв'язку з цим виникло поняття «титульної нації». Третє місце обіймали народи національних автономій у союзних республіках. На четвертому місці перебували «нетитульні» нації, які не мали власних республік – союзних або автономних. *Отже, під конституційним кутом зору СРСР будувався на засадах етнократизму.*

З утворенням СРСР ЦК РКП(б) і РНК РСФРР ставали загальносоюзними центрами влади. Росія мала дістати власну партійну та радянську вертикалі влади. Та нічого подібного не відбулося: у Кремлі визнали небезпечним утворювати в Москві паралельний центр. Було створено тільки Раднарком РСФРР, який керував другорядними підприємствами та установами. Партійного центру взагалі не виникло, і російські губпарткоми були підпорядковані безпосередньо ЦК РКП(б). *Провідне місце в ієрархії національностей у росіян сполучалося з відсутністю національної державності.*

У словнику державної партії основоположні поняття, починаючи від комунізму, мали подвійний зміст – пропагандистський і реальний. Поняття федерації винятком не стало. Федеративний тип побудови держави передбачав поділ повноважень між центром і периферією. Тому федералізм за визначенням не міг співіснувати з диктатурою. І справді, у Конституції РСФРР слово «федерація» вживалося тільки в назві держави. У жодній статті не згадувалися права суб'єктів федерації, не оспорювані федеративним центром. За цим же зразком була побудована Конституція СРСР. Проголошуване в ній право на вихід із Союзу не мало механізмів здійснення.

На XII з'їзді РКП(б) у квітні 1923 р. розглядалося питання про національну політику партії, пов'язане з утворенням СРСР. Сталін побудував свою доповідь «Про національні моменти у партійному і державному будівництві» на полеміці з головою РНК УСРР

[13] Известия ЦК КПСС. – 1989. – № 9. – С.199.
[14] Ленін В.І. Останні листи і статті. – К., 1989. – С.16.

Х.Раковським. Визнаючи, що ліквідація наркоматів закордонних справ і зовнішньої торгівлі обмежує незалежність, він знайшов арґумент на користь того, що УСРР залишалася суверенною державою: адже вона мала право сецесії[15]. Та Ленін за чотири місяці до з'їзду так висловився з приводу цієї конституційної норми: «Свобода виходу з союзу», якою ми виправдуємо себе, виявиться пустим папірцем, нездатним захистити російських інородців від навали тієї істинно руської людини, великороса – шовініста, по суті, негідника і насильника, яким є типовий російський бюрократ»[16]. Як члени ЦК, Сталін і Раковський знали цей документ Леніна.

Союзні республіки могли б скористатися правом сецесії тільки в ситуації гострої політичної кризи. Кремль міг застосувати проти них превентивні репресії, аби попередити розпад держави. *Тому слід наголосити: попри свою пустопорожність конституційна норма про вихід із СРСР була смертельно небезпечною для народів, які бажали реалізувати її*.

1.6. Два обличчя українізації

У постанові ЦК ВКП(б) та РНК СРСР про хлібозаготівлі в Україні, на Північному Кавказі і в Західній області від 14 грудня 1932 р., яка була законодавчим підґрунтям для руйнації української Кубані і розгортання кампанії боротьби з національною інтеліґенцією в УСРР, поняття «українізація» виступало у двох іпостасях – як більшовицька і петлюрівська[17]. Такий поділ існував об'єктивно і заслуговує на пильну увагу. Щоб зрозуміти, чому український Голодомор мав на порядок більшу кількість жертв, ніж голод 1932–1933 рр. у неукраїнських регіонах Радянського Союзу, треба встановити якісну різницю між більшовицькою і «петлюрівською» українізацією. Це зобов'язує проаналізувати українізаційну політику Кремля від початку.

У наведеному вище листі І. Вацетісу Ленін пояснював, що створювані на місцях органи радянської влади мають на меті змусити місцеве населення поставитися до червоноармійців як до визволителів, а не окупантів. В ході перших двох походів в Україну (взимку 1917–1918 і 1918–1919 рр.) ленінський Раднарком бажав створенням українських радянських урядів приховати окупаційний характер нав'язуваної Україні влади. Під час третього походу восени 1919 р. більшовики ставили вже масштабніше завдання: не маскувати окупаційний характер влади з метою територіального закріплення, а надати їй українського характеру. 29 листопада 1919 р. пленум ЦК РКП(б) схвалив резолюцію «Про Радянську владу на Україні», в якій містилася така теза: «ЦК РКП ставить в обов'язок всім членам партії всіма засобами сприяти усуненню всіх перешкод до вільного розвитку української мови і культури». Після цього формулювалася ще одна, цілком революційна для комуністичного новоязу, теза: «Оскільки на ґрунті багатовікового гноблення серед відсталої частини українських мас спостерігаються націоналістичні тенденції, члени РКП повинні ставитися до них з найбільшою терпимістю і обережністю, протиставляючи їм слово товариського роз'яснення тотожності інтересів трудящих мас України і Росії». З наведених тез випливав директивний висновок, який ставав програмним у більшовицькій українізації: «Члени РКП на території України повинні на ділі проводити право трудящих мас учитися і розмовляти в усіх радянських установах рідною мовою»[18].

У 1920–1922 рр. резолюція листопадового (1919 р.) пленуму ЦК РКП(б) у частині українізації іґнорувалася представниками більшовицької влади в Україні. Зрештою, це зрозуміло, адже їм доводилося починати українізацію з себе. За даними 1923 р., тільки 737 з 11 826 відповідальних працівників партійно-радянського апарату УСРР підтвердили, що знають українську мову[19]. Другий секретар ЦК КП(б)У Д. Лебедь зробив спробу теоретично обґрунтувати відразу номенклатури до української мови і культури.

Популярна і в інших республіках теорія «боротьби двох культур» підривала підвалини радянської влади хоча б тим, що утверджувала її окупаційний статус у національних республіках, наділених великими конституційними правами. Через це керівники партії змушені були вписати в резолюцію XII з'їзду РКП(б) щодо національного питання наступну тезу: «Розмови про переваги російської культури і висування положення про неминучість перемоги вищої російської культури над культурами відсталіших народів (українською, азербайджанською, узбецькою, киргизькою та ін.) є не що інше, як спроба закріпити панування великоруської національності. Тому рішуча боротьба з пережитками великоруського шовінізму є першим черговим завданням нашої партії»[20].

Цей партійний з'їзд поклав початок політиці коренізації, під якою розумілося укорінення радянської влади у неросійському середовищі. Вождів РКП(б) особливо турбувала проблема укорінення влади Кремля в переважно селянській за соціальним складом населення неросійській периферії. *Політика коренізації спрямовувалася на інтернаціоналізацію більшовицької диктатури і не мала в собі будь-якого іншого змісту.*

В Україні ця політика набула вигляду українізації. Одразу виявилося, що незалежно від бажань керівників РКП(б) вона об'єктивно мала два облич-

---

15 Сталин И. Сочинения. – Т. 5. –С.243.
16 Ленін В.І. Останні листи і статті. – С.17.
17 Голодомор 1932–1933 років в Україні: Док. і матеріали. – К., 2007.– С. 475– 477.
18 В. І. Ленін про Україну. – Ч.2.– С.359–360.
19 Кульчицкий С. В. Курс – украинизация // Родина, Москва. – 1999. – №8. – С.109.
20 КПРС в резолюціях. – Т.2. – С.416.

чя. Першим з них було укорінення влади Кремля. Активним виразником цієї лінії став Л. Каганович, який у 1925–1928 рр. займав найвищу в республіці посаду генерального секретаря ЦК КП(б)У. Саме при ньому кампанія українізації набула найбільшого розвитку. Каганович по-чиновницькому ретельно втілював у життя офіційний курс. Він навіть трохи вивчив українську мову, якої раніше не знав, хоч народився в Україні.

Один із лідерів колишньої УКП(б) О. Шумський може вважатися виразником другого обличчя українізації. Обіймаючи з вересня 1924 р. ключову посаду наркома освіти УСРР, він використовував кампанію українізації для розгортання не тільки національно-культурного, а й національно-державного будівництва.

Обидва типи українізації мали споріднену ознаку – дерусифікацію, але проводилися з різною метою. Українізація за Кагановичем була суто культурницькою кампанією і спрямовувалася на подолання ознак окупаційності влади Кремля. Українізація за Шумським була не тільки культурницькою, а й державницькою. Вона спрямовувалася на наповнення національної державності реальним змістом, тобто на послаблення силового поля диктатури Кремля, в якому утримувалися народи Радянського Союзу. Саме через це Кремль руками Кагановича оголосив нещадну війну «шумськізму».

Невідповідність форми і змісту багатьох конструкцій держави-комуни особливо яскраво проявилась у політиці українізації. Будучи поступкою національно-визвольному руху, більшовицька українізація за певних обставин трансформувалася у власне заперечення, яке в Кремлі назвали «петлюрівською» українізацією. Наступник О. Шумського на посаді наркома освіти УСРР М. Скрипник зробив надзвичайно багато в українізації національно-культурного життя тільки тому, що користувався підтримкою українського генсека і його патрона – всесоюзного генсека. Разом з тим діяльність Скрипника так сильно вплинула на національне відродження, що Кремль не тільки припинив її, а й розгорнув масові репресії проти української інтеліґенції під гаслами боротьби зі «скрипниківщиною».

Б. Кравченко слушно пов'язує успіхи в українізації з появою націонал-комуністичної течії в партії[21]. Ця течія формувалася вже не на основі колишньої партії М. Грушевського – українських есерів, які перетворилися на боротьбистів, а з управлінської молоді. Вона прийшла до більшовиків під час масових наборів у партію і вірила тому, про що писали радянські газети.

Під впливом націонал-комуністів уряд УСРР зробив спробу приєднати суміжні території, заселені переважно українцями. Всесоюзний перепис 1926 р. виявив, що за межами УСРР проживало 7975 тис. українців, з них на територіях, що межували з Україною – 2733 тис.[22] З ініціативи М. Скрипника політбюро ЦК КП(б)У в травні 1927 р. звернулося в ЦК ВКП(б) із проханням утворити комісію, яка могла б порекомендувати, як саме змінити кордон між УСРР і РСФРР. У травні 1928 р. відбулося повторне звернення. Однак Кремль не реагував. Керівник письменницької делегації А. Хвиля в лютому 1929 р. наважився запитати генсека, в якому стані питання про українсько-російський кордон. Той дав відверту відповідь: «Ми в ЦК двічі вивчали питання і залишили без наслідків. Ми повинні бути особливо обережні, тому що такі зміни провокують величезний спротив з боку деяких росіян»[23].

Хоч кордони залишилися незмінними, демарші українського уряду зрушили з місця іншу проблему – українізацію районів Росії, населених переважно українцями. Вона не роз'язувалася впродовж п'яти років. Нарешті в грудні 1928 р. керівники Північного Кавказу схвалили трирічний план українізації 37 районів. Слідом за ними у 1929 р. керівники ЦЧО затвердили план українізації 27 районів і 780 окремих сільрад[24].

Українці за межами УСРР з ентузіазмом підтримали зусилля українського уряду, які перешкоджали денаціоналізації. Як вказувалось у згадуваній вище постанові ЦК ВКП(б) і РНК СРСР від 14 грудня 1932 р., за короткий час було українізовано майже половину районів величезного за територією краю[25]. Цілком українізовану Кубань довелося б рано чи пізно возз'єднувати з УСРР. Національне відродження українського населення в Росії подвоювало небезпеку українізації в самій Україні, які в Кремлі починали відчувати дедалі більше.

У лютому 1931 р. на адресу президії XIII Всеукраїнського з'їзду рад надійшла заява, яку підписали деякі делегати і гості з'їзду – робітники харківських заводів. Вони обурювалися тим, що УСРР з її 30-мільйонним населенням мала не більший бюджет, ніж 5-мільйонна Московська область. Вони вказували на жахливий стан села («босі, голі, голодні, принижені, придушені, загнані, пограбовані гірше, ніж грабував царський уряд»). Остаточний висновок заяви був такий: «Треба будувати українську радянську державність, бо вже час наспів. Населення зросло, воно вже мало говорить про поламаний паркан чи про відібрану квартиру, а воно говорить про Державу. Українську радянську дер-

[21] Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні XX ст. – К., 1997. – С.136.
[22] Садовський В. Українці поза межами УСРР на основі перепису 1926 р.// Українська людність в СРСР. – Варшава, 1931. – С.138–139.
[23] Terri M. The Affirmative Action Empire. Nations and Nationalism in the Soviet Union. 1923–1939. – Cornell University Press, Ithaca and London, 2001. – P.280–281.
[24] Ibid. – P.289.
[25] Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.476.

жавність треба будувати, бо вона тільки розпочата, а у нас до цього часу говорять тільки про мову, культуру, хоча це теж елементи державності»[26].

Потрібна була громадянська мужність, щоб піддати критиці курс Кремля з політичних, а не культурницьких позицій. Тому заяви подібного змісту виголошувалися не часто. Але поодинокість відкритих виступів не могла служити показником непоширеності опозиційних настроїв у суспільстві. Державницька позиція в українізації проявлялася все виразніше. Українська радянська державність ставала небезпечною для Кремля. *Сталін чекав слушного часу, щоб завдати удару по Україні, маючи на увазі обидва реґіони з переважаючим українським населенням – УСРР і Кубанський округ Північнокавказького краю РСФРР.*

2. Голод 1932 р.

У дискусіях про природу Голодомору наші опоненти найчастіше висувають тему тотожності: мовляв, голод 1932–1933 рр. в Україні був таким як, і усіх інших реґіонах Радянського Союзу. Причиною голоду називають руйнування продуктивних сил у сільському господарстві внаслідок колективізації і розкуркулення, а також безрозмірні сталінські хлібозаготівлі, викликані форсуванням темпів індустріалізації країни.

Ми погоджуємося з тим, що загальносоюзний голод, у тому числі в Україні, був викликаний саме цими причинами. Проте тільки в УСРР і на Кубані цей голод в останні два місяці 1932 р. почав переростати в Голодомор із неспівставно більшою кількістю жертв. Щоб зрозуміти його причини, треба проаналізувати попередні події, у тому числі голод першої половини 1932 р., який став наслідком хлібозаготівель з урожаю 1931 р. На відміну від пануючих у суспільстві уявлень, лютий голод з десятками тисяч жертв, який панував тоді у багатьох районах УСРР, не мав відношення до явища, відомого людству як Голодомор. *Без дослідження цього голоду ми не встановимо природи Голодомору способом, переконливим для всіх.*

2.1. Злам непу

Коли держава-комуна встановила контроль над «командними висотами» народного господарства, вона взяла на себе тягар постачання зайнятої в них робочої сили. У продовольчому постачанні міське населення потрапило в залежність від держави, а держава – від селян. Виходило так, що інтереси робітничого класу, хай у спотвореному вигляді, презентувала саме держава. Кризи в економічних відносинах між містом і селом, у тому числі штучно влаштовувані державою, тепер нерідко сприймалися робітниками як свідоме небажання селянства рахуватися з їхніми інтересами. Ця обставина допомагала потужному пропагандистському апарату правлячої партії вбивати клин між містом і селом.

Політики «поділяй і володарюй» Кремль дотримувався й на селі. Після завершення зрівняльного поділу землі (в Україні – 1923 р.) поняття «куркуль» перестало вживатися в законодавстві і в пропаганді. Наприкінці 20-х рр. воно виникло знову.

Підпорядковуючись інструкціям з Кремля, низовий компартійно-радянський апарат пішов в атаку на заможних селян-власників, створюючи на селі неможливо тяжку ситуацію. 28 червня 1929 р. Всеросійський ЦВК і РНК РСФРР ухвалили постанову «Про поширення прав місцевих рад щодо сприяння виконанню загальнодержавних завдань і планів». 3 липня аналоґічні постанови запровадили ВУЦВК і РНК УСРР. Вони декретували обов'язкові планові завдання щодо хлібоздачі з розкладкою на село за принципом самообкладання. Коли господар ухилявся від поставок зерна за завданнями сільських сходів, сільрадам дозволялося штрафувати його у межах п'ятикратного розміру вартості хліба, що підлягав здаванню. Якщо штрафи не вносилися, майно боржників продавалося з торгів. Груповий опір розкладці передбачав конфіскацію майна і депортацію у віддалені реґіони.

Появі цих постанов передував об'єднаний пленум ЦК і ЦКК ВКП(б) у квітні 1929 р. На ньому Сталін обґрунтував так званий «уральсько-сибірський» метод хлібозаготівель (названий так за досвідом його поїздки на Урал і в Сибір у січні 1928 р., коли влада уперше застосувала проти селянства надзвичайні заходи). «Треба *організувати** хлібозаготівлі, – говорив він. – Треба мобілізувати бідняцько-середняцькі маси проти куркульства і організувати їх громадську підтримку заходам Радянської влади щодо посилення хлібозаготівель»[27].

Хлібозаготівлі за принципом самообкладання стали новою формою продрозкладки, яка застосовувалася до 1921 р. У масштабі всієї країни вони були вжиті взимку 1928–1929 рр. і завершили злам непу. За лічені місяці в цілком благополучній країні запанували насильство і голод. На початку 1929 р. група німецьких, англійських і французьких соціалістів здійснила нелеґальну поїздку у приміські села біля Херсона. Результатом поїздки став такий лист, опублікований тільки під час горбачовської «перебудови»:

«Лично обследовав пригородные села, мы убедились из опроса крестьян, каким насилиям и преследованиям подвергаются и религия, и все без исключения слои населения. Мы встречали бродящих в степи (в жестокую стужу среди зимы) обезумевших крестьян, разоренных и выгнанных из своих лачуг. Некоторые из них, как дикие звери, целыми семьями живут в вырытых норах, пещерах. То, как

[26] **Див.: Голод 1932–1933 років в Україні: причини та наслідки. – К., 2003. – С.426.**
* **Курсив Й. Сталіна.**
[27] **Сталин И. Сочинения. – Т.12. – С.88.**

и чем они живут, они поведали нам, и мы с ужасом внимали их кошмарным рассказам, до чего довела страну Советская власть. Мы увозим с собой советские газеты с десятками публикаций, где дети отрекаются от отцов своих, отцы от детей, священнослужители богохульствуют, снимают с себя саны, лишь бы дети их не были гонимы и не умерли с голоду... Возвращаясь в город на свой пароход, мы проходили мимо бывших хлебных амбаров в степи за городом. Из амбаров доносились плач и крики обезумевших крестьян, которых на попытки бежать из амбаров вновь загоняли ударами прикладов и штыков. Мы узнали, что амбары набиты битком крестьянами, которых в стужу держат в нетопленых сараях. Дети и женщины умирают от стужи и голода, мужиков расстреливают, отводя на несколько саженей от амбаров»[28].

Сталінська команда добре бачила загрозу деґрадації сільського господарства внаслідок застосування «уральсько-сибірського» методу заготівель. Вважалося, однак, що ці заходи започаткують колективізацію села, після чого держава дістане можливість контролювати розширене відтворення у сільському господарстві. Сталін був впевнений, що зможе встановити безпосередній (а не опосередкований грошима) зв'язок між містом і селом. У містах і на новобудовах було запроваджене нормоване забезпечення хлібом, а згодом й іншими продуктами по картках. Базарну торгівлю хлібом заборонили під приводом її неґативного впливу на хлібозаготівлі. Призначені для сільського споживача промтовари були передані до фонду отоварювання хлібозаготівель на основі контрактації. Контрактаційний договір між державою та колективами (передусім – торговельною кооперацією) або одноосібними господарствами став обов'язковим, але тільки для селян, зобов'язаних поставляти свою продукцію. Зобов'язання держави виконувались у межах наявних товарних фондів. У постанові ЦК ВКП(б) від 26 серпня 1929 р. «Про основні підсумки і чергові завдання в галузі контрактації зернових посівів» перемога над ринком, яка здавалася володарям Кремля зовсім близькою, була ознаменована невеличкою термінологічною революцією: товари стали називати продуктами. Контрактаційний договір розглядався як «засіб організації планового продуктообміну між містом і селом»[29].

2.2. «Ліквідація куркульства як класу»

XV з'їзд ВКП(б), який у грудні 1927 р. дав поштовх зламу непу, був оголошений з'їздом колективізації. Проте владі на місцях не вдавалося налагодити у селі «колгоспного руху». На жовтень 1929 р. кількість колективізованих селянських господарств в УСРР становила 477 тис., тобто 8,8% від загальної кількості[30]. Свої господарства об'єднували переважно бідняцько-наймитські верстви села, яким держава надавала економічну допомогу.

7 листопада 1929 р. у газеті «Правда» з'явилася стаття Й. Сталіна «Рік великого перелому (до 12-х роковин Жовтня)». Головний її висновок звучав повокаційно: у колгосп селяни пішли «цілими селами, волостями, районами»[31]. У місцевих начальників створювалося враження відставання від сусідів: вони мали незначний відсоток колективізації, а генсек ЦК твердив, що в колгоспи пішов середняк, тобто селянин-власник.

Статтю в «Правді» було приурочено до пленуму ЦК ВКП(б), який визнав за необхідне розгорнути суцільну колективізацію села.

Селянин міг змиритися з колективізацією тільки під загрозою втратити все. З точки зору влади, йому був потрібен приклад розкуркуленого сусіда. Сама логіка колективізації прирекла на репресії найзаможнішу частину селян. Проте цілковита незаможність не рятувала тих, хто виступав проти колективізації. Таких називали «підкуркульниками» і репресували разом з «куркулями».

Сталін не поставив на розгляд пленуму ЦК питання про долю «куркулів», а розв'язав його апаратним шляхом. Комісія ЦК ВКП(б) під головуванням наркома землеробства СРСР Я. Яковлева ухвалила перейти у районах суцільної колективізації до політики «ліквідації куркуля як класу». Цей висновок генсек ЦК оприлюднив першим у виступі на Всесоюзній конференції аграрників-марксистів 27 грудня 1929 р.

Контури нової політики на селі визначалися таємною постановою ЦК ВКП(б) від 30 січня 1930 р. «Про заходи з ліквідації куркульських господарств у районах суцільної колективізації». Селян, які мали бути репресовані, поділили на три категорії. До першої зарахували «контрреволюційний актив», що підлягав негайній ліквідації шляхом ув'язнення в концтаборах або розстрілу. Друга категорія означала депортацію у віддалені місцевості СРСР. Ті, хто потрапляв до третьої категорії, залишалися на місці, але мусили розселятися за межами колгоспних масивів. За першою категорією планувалося репресувати 60 тис. осіб (у тому числі в Україні – 15 тис.), за другою – 150 тис. (у тому числі в Україні – від 30 до 35 тис.)[32]. Репресії за третього категорією покладалися на розгляд місцевих органів влади.

---

[28] Век XX и мир. – 1990. – №12. – С.24–25.
[29] Коллективизация сельского хозяйства: Важнейшие постановления Коммунистической партии и Советского правительства, 1927–1935. – М., 1987. – С.196–197.
[30] Комуністична партія України в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК. – Т.1. – К., 1976. – С.625.
[31] Сталин И. Сочинения. – Т.12. – С.130.
[32] Трагедия советской деревни.– Т.2. – М., 2000. – С.126–127.

На тлі розкуркулення почалася кампанія колективізації села. 5 січня 1930 р. ЦК ВКП(б) прийняв постанову «Про темп колективізації і заходи допомоги держави колгоспному будівництву». Україну було віднесено до реґіонів, де суцільну колективізацію належало завершити восени 1931 або навесні 1932 р. Не минуло й місяця, як ЦК КП(б)У висунув зустрічний план. 4 лютого на партійному активі у Харкові генеральний секретар ЦК КП(б)У С. Косіор заявив, що треба здійснити суцільну колективізацію степових округів за період весняної посівної кампанії, а решти округів – восени[33].

Керівники партії намагалися так подати справу розкуркулення, ніби цей процес нав'язується владі всім ходом масового колгоспного руху: мовляв, «куркуль» зайвий у районах суцільної колективізації. Насправді розкуркулення було терористичним засобом для розгортання колективізації, саме з нього і варто було починати «соціалістичні перетворення» у сільському господарстві. Поки чекісти розгортали операцію розкуркулення, місцева влада мала користуватися її наслідками, щоб загнати селян у колгоспи. Це не завжди виходило, що призводило до небажаної ситуації: частину селян розкуркулили, але відсоток колективізованих господарств майже не збільшився. У таких випадках керівники центральних партійних органів робили вигляд, що вони є захисниками селян і засуджують надмірну ініціативу місцевої влади щодо розкуркулення.

В українському селі складалася жахлива ситуація. Суцільна колективізація в Тульчинський і Шепетівський округах призвела до соціального вибуху, про який йтиметься далі, і тому С. Косіор на XI з'їзді КП(б)У спромігся назвати речі своїми іменами: «Адміністрування, перегини по відношенню до середняка, штучне насадження колгоспів, методи насильства не тільки щодо селянства, а й бідноти у тих округах набули характеру системи, кожний працівник на селі міг робити все, що йому заманеться»[34].

Загроза розкуркулення мала загнати селян до колгоспу. Україна пережила дві кампанії розкуркулення – з лютого по травень 1930 р. і з червня по вересень 1931 р. В ході їх було виселено з УСРР 63,7 тис. господарств (понад 250 тис. осіб), а з Північного Кавказу – 38,4 тис. господарств (близько 150 тис. осіб)[35]. Однак на цьому практика розкуркулення не припинялася.

2.3. «Запаморочення від успіхів»

Поширеною помилкою дослідників історії колективізації сільського господарства є неуважність до первинних планів керівників держави-комуни. Адже ці плани змінювалися під впливом селянського опору і практики функціонування командної економіки. Сталінський соціалізм народжувався як компроміс між комунізмом бухарінської брошури 1918 р. і програми РКП(б) 1919 р., з одного боку, і поступками суспільству, з іншого.

Поступки робітничому класу було зроблено одразу. Починаючи свою «революцію згори», Сталін визнав за робітниками право працювати там, де вони бажали. Із селянами все пішло не так. Кремлівським вершителям селянської долі здавалося, що розпорошене самими умовами сільськогосподарського виробництва селянство не зможе протистояти тиску держави-комуни. Тим більше, що тиск виявлявся у формі жахливої кампанії «ліквідації куркульства як класу».

Сталін був налаштований на комунізацію селянства, тобто на цілковиту ліквідацію приватної власності на засоби виробництва. Тільки у цьому випадку сільськогосподарський сектор цілком інтеґрувався в директивну радянську економіку.

Починаючи суцільну колективізацію, сталінська команда в Кремлі обрала тактику зштовхування селян у комуни. Кінцевою метою було переведення кожного села на статут комуни. З остаточної редакції постанови ЦК ВКП(б), що побачила світ 5 січня 1930 р., слова про право селян мати у приватній власності дрібний реманент і молочних корів було вилучено. Наркомзем СРСР дістав доручення у найкоротший термін розробити Примірний статут сільськогосподарської артілі «як перехідної до комуни форми колгоспу»[36]. Теза про перехідність сильно вплинула на Примірний статут, опублікований Наркомземом СРСР і Колгоспцентром 6 лютого 1930 р. Принципову для селян різницю між артільною і комунною формами колгоспу у ньому було навмисно стерто. Заява про можливість утворення підсобного господарства виявилася порожньою декларацією, оскільки статут не регламентував розмірів присадибної ділянки, не унормовував права колгоспника на утримання корів і дрібної худоби та птиці.

У лютому 1930 р., тобто одночасно з початком чекістської операції з розкуркулення, відбувся якісний стрибок у колективізації. По всій Україні (за винятком хіба що Полісся) за цей місяць частка колективізованої землі значно перевищила частку землі одноосібників. Шаленим адміністративно-чекістським тиском селян змушували йти у колгоспи. Тиск породжував опір, хоч і неорганізований, але повсюдний. В усіх місцевостях селяни однаково реагували на безрозмірні хлібозаготівлі, усуспільнення корів і дрібної худоби, руйнування храмів і переслідування священиків.

Як правило, селяни розраховували на те, що «верхи» допоможуть знайти управу на місцевих начальників. Від лютого 1930 р. скарги у вищі інстанції

[33] **Голод 1932–1933 років в Україні. – С.361.**
[34] **XI з'їзд КП(б)У. 5–15 червня 1930 р.: Стенограф. звіт. – Харків, 1930. – С.265.**
[35] **Кульчицький С. Голодомор 1932–1933 рр. як геноцид: труднощі усвідомлення. – К., 2007. – С. 170.**
[36] **Коллективизация сельского хозяйства. – С.259.**

почали супроводжуватися актами громадянської непокори і навіть збройного опору. За розпорядженням Сталіна члени політбюро ЦК ВКП(б) з 7 лютого почали одержувати оперативні зведення ОДПУ[37]. 11 лютого у ЦК ВКП(б) відбулася нарада секретарів ЦК союзних республік, а 21 лютого – нарада секретарів крайових і обласних партійних комітетів Росії та України за участю членів політбюро ЦК. На обох нарадах керівники парткомів говорили про серйозність становища, але не пропонували дати «задній хід» здійснюваним перетворенням.

24 лютого секретар ЦК КП(б)У П. Любченко надіслав телеграму С. Косіору з інформацією про заворушення, що розпочалися в Шепетівці й окрузі. Найнапруженіша ситуація виникла в Плужанському районі, де натовп в 400 осіб з трьох сіл підійшов до державного кордону. Селяни протестували проти наміру сільради описати майно церкви. 26 лютого П. Любченко і голова ВУЦВК Г. Петровський адресували з Харкова телеграму В. Молотову, в якій вже говорилося про хвилювання, які охопили 13 сіл прикордонного Плужанського району. Селяни вимагали відкриття районної церкви, ліквідації колгоспів і повернення усуспільненого реманенту та насіння. Українські керівники повідомляли про факти «грубого перекручення партійних директив» на місцях, що спричинили «селянський рух» проти колективізації (значення цього виразу було протилежним усталено-офіційному – «колгоспний рух»)[38]. Термінологію телеграми («перекручення», «головотяпство» місцевих працівників) Сталін використав у своїй знаменитій статті «Запаморочення від успіхів».

Село піднялося, протестуючи проти розкуркулення, колективізації і закриття церков. Голова ДПУ УСРР В. Балицький у повідомленні від 3 березня особливо загострював увагу на діях Шепетівського окружкому КП(б)У, який вимагав «підтягти антирелігійний фронт, максимально підсилити антирелігійну роботу, спрямовуючи її в бік повної ліквідації релігійних забобонів, повного витіснення релігійних свят і ліквідації церков»[39].

Сталінська команда в Кремлі реагувала на події надзвичайно оперативно. Опитуванням 28 лютого в протокол засідання політбюро ЦК від 5 березня 1930 р. було внесене таке рішення: «а) доручити комісії у складі тт. Сирцова, Сталіна, Молотова, Калініна, Рикова, Мікояна, Ворошилова, Яковлєва та Юркіна остаточно вирішити питання про статут колгоспів на основі обміну думками. Скликання за т. Риковим. Термін роботи – 24 години, з тим щоб статут 2 березня був надрукований у пресі; б) доручити т. Сталіну того ж дня виступити зі статтею в газетах»[40].

У новій редакції Примірного статуту було зроблено одну фундаментальну поступку бунтівному селянству: чітко перелічувалося все те, що треба усуспільнювати під час утворення колгоспу або під час вступу в існуючий колгосп. Колгоспникам надавалося право тримати корову, дрібну худобу й мати присадибну ділянку.

Номер газети «Правда» від 2 березня, де друкувався Примірний статут, містив статтю Сталіна «Запаморочення від успіхів». Генсек заявив: «артіль є основною ланкою колгоспного руху, тому що вона є найдоцільнішою формою розв'язання зернової проблеми». У різких виразах говорилося про неприпустимість посилення колгоспного руху засобами адміністрування. «Не можна насаджувати колгоспи силою, – писав Сталін. – Це було б нерозумно й реакційно». У першій декаді березня жахливий комунальний смерч, що затуляв весь небосхил, вмер.

Замість сільськогосподарської комуни, яка була органічною частиною комуністичного виробництва, в Радянському Союзі утвердилася артіль. Артільна форма колгоспу передбачала наявність товарно-грошових відносин. *Колгоспи в такій формі не могли стати інтеґральним елементом директивної економіки. Це означало, що відносини між «командними висотами» економіки і сільським господарством повинні були опосередковуватися грошима.*

Ті, хто зробив другий (після 1921 р.) відступ від програми РКП(б) 1919 р., не усвідомлювали його фундаментальності. У резолюції XVI з'їзду ВКП(б) «Про колгоспний рух і піднесення сільського господарства» підкреслювалося, що на цій стадії основною формою колгоспу є сільськогосподарська артіль, але висловлювалося припущення стосовно того, що «колгоспний рух може підсилитися до вищої форми – *комуни** – відповідно до підвищення технічної бази, зростання колгоспних кадрів і культурного рівня колгоспників»[41]. Сталін до кінця життя був переконаний, що вимоги програми РКП(б) 1919 р. рано чи пізно увійдуть у життя. «Щоб підняти колгоспну власність до рівня загальнонародної власності, – писав він у 1952 р., – треба вилучити лишки колгоспного виробництва з системи товарного обігу і ввести їх у систему продуктообміну між державною промисловістю і колгоспами»[42].

10 березня ЦК ВКП(б) прийняв постанову «Про боротьбу з викривленнями партійної лінії в колгоспному русі». Сама її назва містила в собі дві ве-

[37] Ивницкий Н.А. Коллективизация и раскулачивание (начало 30 х годов). По материалам Политбюро ЦК ВКП(б) и ОГПУ// Судьбы российского крестьянства. – М., 1996. – С.269.
[38] Васильєв В., Лінн В. Колективізація і селянський опір на Україні (листопад 1929 – березень 1930 рр.). – Вінниця, 1997. – С.190–191.
[39] Там само. – С.198.
[40] Трагедия советской деревни. – Т.2. – С.270.
* Курсив резолюції з'їзду.
[41] КПРС в резолюціях. – Т.4. – К., 1980. – С.431.
[42] Сталин И. Экономические проблемы социализма в СССР. – М., 1952. – С.93.

ликі брехні: по-перше, місцеві органи влади лише ретельно виконували вказівки центру; по-друге, колгоспного руху не існувало, до колгоспів селян заганяли силою. Перекидаючи провину за примусову колективізацію на місцеві органи влади, Кремль тепер орієнтував їх «на рішучу, нещадну боротьбу з викривленням політики партії в колгоспному русі»[43].

Представники місцевої влади бурхливо реагували на несправедливі звинувачення у «перегинах» і «викривленнях». Тому Сталін змушений був удатися до не властивого йому рівня відвертості, щоб охарактеризувати серйозність ситуації. У закритому листі до низових парторганізацій «Про завдання колгоспного руху у зв'язку з боротьбою з викривленнями партійної лінії» від 2 квітня 1930 р. зазначалося: «У лютому міс. у Центральний Комітет надійшли відомості про масові виступи селян в ЦЧО, на Україні, в Казахстані, Сибіру, Московській обл. Ці відомості визначили стан, який не можна назвати інакше як загрозливий. Якби не було тоді негайно вжито заходів проти викривлень партлінії, ми мали б тепер широку хвилю повстанських селянських виступів, добра половина наших низових робітників була б перебита селянами, була б зірвана сівба, було б підірване колгоспне будівництво і був би поставлений під загрозу наш внутрішній і зовнішній стан»[44].

Наведені слова переконливо показують, наскільки Сталін боявся стихійних селянських виступів, викликаних його ж власною політикою. Тверезий і надзвичайно поінформований політик, він розумів, що *некерований вибух народного гніву може поховати якщо не радянську владу, то його самого на вершині цієї влади.*

На початку 1930 р. соціальний вибух захопив кремлівську верхівку зненацька і змусив припинити на деякий час політику колективізації. Раніше ми не знали, наскільки масштабними були селянські заворушення *і в яких реґіонах вони проявилися найяскравіше.* Після відкриття доступу до архівів ОДПУ це стало відомим. У монографії канадської дослідниці Віоли Лінн селянські виступи за перший квартал 1930 р. подаються у такій послідовності (аналізуються реґіони, які забезпечували майже весь обсяг виробництва товарного хліба):[45]

	січень	**лютий**	**березень**
УСРР	45	200	2945
ЦЧО	57	130	737
Північний Кавказ	36	56	335
Нижня Волга	27	37	203

Наведені дані засвідчують стрибкоподібне зростання заворушень. *На першому місці в лютому і особливо у березні стоїть не ЦЧО, як було вказано у закритому листі ЦК ВКП(б) від 2 квітня 1930 р., а Україна.* Голова ДПУ УСРР В. Балицький, який керував придушенням повстань у республіці, задіяв внутрішні війська з кулеметами і гарматами[46].

Чому українські селяни в переламному березні 1930 р. виявилися більш ніж удвічі активнішими у відстоюванні своєї власності, ніж селяни інших зерновиробляючих реґіонів? Певне значення мала та обставина, що УСРР перевищувала інші реґіони за кількістю населення. Істотнішим було те, що Україна з часів столипінської реформи переважала всі інші реґіони за чисельністю міцних селян-власників.

З свого боку, в Кремлі з особливою увагою ставилися до реакції українського селянства на політику суцільної колективізації. Слід повторити висловлювання Л. Троцького на VII Всеукраїнській партконференції про те, що непорозуміння з неросійським селянством розглядалися кремлівськими можновладцями як особливо небезпечні. Особливо це стосувалося розташованої на кордоні України.

Американський вчений Мартін Террі зазначав, що у прикордонній Правобережній Україні у березневих подіях 1930 р. брали участь до 100 тис. селян[47]. Можна собі уявити, з якими почуттями у Кремлі читали зведення ОДПУ, де цитувалися прокламації українських повстанців із закликами до здобуття незалежності й відновлення УНР. Багато таких прикладів навела українська дослідниця Людмила Гриневич у книзі, створеній Інститутом історії України НАН України до 70-річчя Голодомору[48].

2.4. «Перша заповідь»

Дозволом покинути колгосп в Україні скористалася майже половина селян. Грудневий (1930 р.) пленум ЦК КП(б)У зазначив, що в колгоспи втягнуто лише 30–35% господарств – якраз ті, які майже не брали участі у продукуванні товарної продукції[49].

Незаможницькі колгоспи не цікавили державу. На початку вересня 1930 р. Сталін дав вказівку розпочати новий наступ на селян-одноосібників. Цього разу одночасно з повторною кампанією розкуркулювання був задіяний ще один інструмент тиску – податково-пільговий перепад. Колгоспники звільнялися від податків, тоді як одноосібни-

43 Трагедия советской деревни. – Т.2. – С.303.
44 Документы свидетельствуют: Из истории деревни накануне и в ходе коллективизации, 1927–1932 гг. – М., 1989. – С.390.
45 Lynne V. Peasant rebels under Stalin. – New York, Oxford, 1996. – P.138–139.
46 Васильєв В., Лінн В. Зазн. праця. – С.233.
47 Terri M. The 1932–1933 Ukrainian Terror New Documentation on Surveillance and the Thought Process of Stalin// Famine-Genocide in Ukraine. 1932–1933. Western archives Testimonies and new research. – Toronto, 2003. – P.104.
48 Гриневич Л.В. Виявлення національної ідентичності українського селянства в роки колективізації// Голод 1932–1933 років в Україні. – С.421–425.
49 Там само. – С.377

ків обкладали так, що ті втрачали здатність господарювати на своїй землі. Не в змозі витримувати податковий тягар, вони або йшли в колгоспи, або припиняли господарювання і подавалися в міста та на новобудови. До кінця 1932 р. в Україні було колективізовано майже 70% селянських господарств з охопленням понад 80% посівних площ. Лише в поліських та прикордонних районах частка господарств одноосібників залишалася значною.

Колишній семінарист Й. Сталін інколи вживав запозичені з Біблії вирази. Найбільш розтиражований з них – «перша заповідь». Вона адресувала селянам і означала, що колгосп повинен спочатку розрахуватися з державою, і лише потім розподілити між працівниками залишок виробленої продукції.

Якими критеріями і нормами належало керуватися колгоспам у розрахунках з державою? У квітні 1930 р. в офіційному виданні «Сборник законов СССР» було опубліковано «Роз'яснення про запровадження в життя Примірного статуту сільськогосподарської артілі». Цей директивний документ за підписами наркома землеробства СРСР Я. Яковлєва і голови Колгоспцентру СРСР Т. Юркіна мав силу закону: 12 квітня його схвалило політбюро ЦК ВКП(б), а 13 квітня – затвердили ЦВК і РНК СРСР. Найбільш істотним пунктом документа було встановлення норм здавання зернової продукції заготівельним органам. Для колгоспів у реґіонах зернового виробництва норма становила від чверті до третини врожаю. «Решта маси валового збору, – вказувалося у Роз'ясненні..., – залишається у цілковитому розпорядженні колгоспів»[50].

Та не так сталося, як гадалося. Хлібозаготівельний план з урожаю 1930 р. для України спочатку був встановлений у розмірі 440 млн. пудів, але у вересні збільшений до 490 млн. пудів. Цей план був непідйомний. До 1 червня 1931 р. в УСРР було заготовлено 477 млн. пудів хліба з урожаю 1930 р. Державні заготівельні пункти одержали по 4,7 ц зерна з кожного гектара посівних площ – рекордний показник товарності за всі дореволюційні й пореволюційні роки[51]. На розподіл між селянами хліба майже не залишилося.

На XVI з'їзді ВКП(б) Сталін заявив, що завдяки створенню колгоспного ладу в країні успішно розв'язується зернова проблема. Він мав рацію лише в тому, що держава могла брати собі стільки колгоспної продукції, скільки вважала за потрібне. Тепер вилучення вирощеного врожаю ставало для держави справою техніки: машини МТС забирали зерно прямо з колгоспних ланів.

Селян можна було насильно об'єднати в колгоспи і змусити працювати на державу. Однак їх не можна було змусити працювати ефективно.

5 червня 1931 р. на стіл Сталіну лягла доповідна записка секретно–політичного відділу ОДПУ СРСР «Про підготовку до збирання урожаю». Чекісти попереджали, що врожай 1931 р. може бути значною мірою втрачений. Мова йшла про незадовільну організацію праці в усіх реґіонах зернового виробництва, але на першому місці в полі зору чекістів перебувала УСРР.

Весну 1930 р. назвали першою колгоспною весною, весну 1931 р. – другою колгоспною. Здійснюючи колективізацію селянських господарств, керівники ВКП(б) сподівалися на радикальне розв'язання зернової проблеми. Виявилося, однак, що колгоспи не могли управитися з бур'янами так, як це робили селяни – кожний на своєму невеликому клаптику землі. Способи боротьби з бур'янами були традиційними: проведення весняної сівби у найкоротші терміни, боронування озимини й ярини, механічне та ручне прополювання, застосування чистих ранніх парів, зяблева оранка. Та колгоспники не бажали працювати в полі, тому що знали, що держава вилучить весь урожай.

Хлібозаготівельний план з урожаю 1931 р. для основних регіонів зернового виробництва виглядав так (у млн. пудів)[52]:

УСРР –	510
Північний Кавказ –	200
ЦЧО –	150
Нижня Волга –	88
Середня Волга –	78

Можна тільки здогадуватися, чому план для УСРР виявився таким напруженим. Відомо, що впродовж багатьох попередніх десятиліть українські губернії не давали стільки товарного зерна, скільки всі інші перелічені тут реґіони, разом узяті. Залишається зробити припущення, яке підтверджується всією історією будівництва держави-комуни: економічна політика Кремля тісно переплілалася з національною. Україна була бунтуючою республікою і яскраво довела це в перші місяці 1930 р. Щоб вилучити в республіці урожай цього року, державі довелось докласти великих зусиль. Можна зробити висновок, що хлібозаготівельний план 1931 р. використовувався не тільки за прямим призначенням, але й як батіг – з метою упокорення. Встановлення неможливо високих темпів індустріалізації і вилучення максимально високої частки врожаю у сільському господарстві практикувалося в усіх регіонах і в усі роки першої п'ятирічки. Сам Сталін знайшов для такої політики досить вдалий термін – «підхльостування»[53]. В основі це була терористична політика. У державному секторі економіки вона виявлялася у репресуванні «відстаючих» і протестуючих, а в сільському господарстві загрожувала селянам голодною смертю.

[50] Трагедия советской деревни. – Т.2. – С.383–384.
[51] Слинько І.І. Соціалістична перебудова і технічна реконструкція сільського господарства України. – К., 1961. – С.282.
[52] Кульчицький С. Голодомор 1932–1933 рр. як геноцид – С.195.
[53] Сталин И. Сочинения. – Т.13.– С.183–184.

Проте в рамках загальносоюзної політики чітко проглядалася національна складова. Україну, як можна бачити, «підхльостували» з особливим завзяттям. Варто пригадати корегування хлібозаготівельних планів з урожаю 1930 р.: спочатку республіці зменшили план, а коли вона не змогла його виконати, то повернулися до попереднього, більш напруженого завдання. *Встановлення хлібозаготівельного плану з урожаю 1931 р. в обсязі, який дорівнював сумарному плану ЦЧО, Північного Кавказу і Поволжя, – такий же приклад особливого підходу до України з боку Кремля.*

23 грудня 1931 р. політбюро ЦК ВКП(б) розглянуло у присутності Г. Петровського, В. Затонського й А. Мікояна стан хлібозаготівель в Україні. Голові РНК СРСР В. Молотову було доручено виїхати в Харків «на допомогу ЦК КП(б)У для посилення хлібозаготівель»[54]. У присутності Молотова політбюро ЦК КП(б)У 29 грудня розглянуло стан хлібозаготівель (виконаний на 79%) і визнало його незадовільним. Членам політбюро ЦК приписувалося негайно виїхати в райони і організувати виконання плану впродовж січня 1932 р.

Молотов залишався у Харкові до початку 1932 р., очолюючи акції на «хлібному фронті». По суті, він керував надзвичайною хлібозаготівельною комісією, до складу якої входили майже всі члени і кандидати політбюро ЦК КП(б)У і деякі керівники центральних відомств. Характер його діяльності відбитий у телеграмі секретаря Зінов'євського міськкому КП(б)У Д. Міхеєнка, доставленій Молотову в Харків 1 січня 1932 р. Телеграма починалася з твердження, що заплановані на січень заходи щодо посилення заготівель ґрунтуються на директивах Молотова, поданих на зборах районного активу. З колгоспів, які не виконали план, упродовж трьох днів вилучався посівний фонд. Уповноважені міськпарткому і секретарі партосередків мусили очолити роботу з мобілізації «розбазареного, розкраденого в колгоспах хліба, враховуючи, що це необхідно як для виконання річного плану хлібозаготівель, так і для забезпечення посівматом весняної сівби»[55]. Будь-який хліб, що його бригади активістів могли знайти в селянській садибі, зараховувався до розбазареного або розкраденого, тому що на трудодні хліба не видавали до виконання «першої заповіді». Розбазареним вважався хліб, який колгоспники одержали за нелегітимними рішеннями правлінь, а розкраденим – хліб, який присвоювався селянами з власної ініціативи: колгоспниками – в артілі, одноосібниками – у своєму господарстві.

З урожаю 1930 р. держава викачала в УСРР 464 млн. пудів хліба*, на Північному Кавказі, ЦЧО і Поволжі – 442 млн. пудів. Хлібозаготівлі з урожаю 1931 р. знизилися в УСРР внаслідок занепаду продуктивних сил до 440 млн. пудів, а в перелічених тут інших зернових регіонах, разом узятих, – зросли до 502 млн. пудів[56]. «Безрозмірні» хлібозаготівлі, здійснювані методом реквізицій, всюди згубно впливали на продуктивні сили сільського господарства. *Однак тільки в УСРР вони спричинили голод з десятками тисяч смертних випадків.*

2.5. Голод

Результати втілення в життя директив Молотова щодо хлібозаготівель, які згадувались у телеграмі Д. Міхеєнка, можна простежити за звітом заступника наркома землеробства СРСР А. Гриневича. У квітні 1932 р. його було відряджено до Зінов'євського району з метою ознайомитися на місці з ходом сівби. У доповідній записці Я. Яковлєву його заступник повідомляв, що район колективізований на 98%. За січень–березень 1932 р. район з чисельністю населення близько 100 тис. покинуло 28 тис. осіб. Ті, хто залишився, здебільшого голодують. Працюючі в полі мають державну допомогу у вигляді 200 г хліба щоденно, трактористи – 400 г. Кінське поголів'я за рік зменшилося наполовину, наявні коні стали непридатними до роботи через виснаження. Матеріал для сівби ввезений, його використання за призначенням контролюють представники міських організацій, які присутні в кожній колгоспній бригаді (всього їх прибуло на сівбу до тисячі)[57].

Через півтора місяці після доповідної записки Гриневича Я. Яковлєв одержав подібний за змістом документ від кореспондента газети «За пищевую индустрию» Ковальова. Записка Ковальова стосувалася двох районів Вінницької області – Уманського і Бабанського.

Ковальов писав, що станом на середину червня в Уманському районі голодує 36 сіл із 39, а в Бабанському – всі села. Під час заготівель, які тривали до кінця березня, було вилучено весь хліб, у тому числі насіннєвий фонд, а також концентровані корми й сіно. Уже в квітні в райони довелося завозити насіння для посівної кампанії і продовольчу допомогу для тих, хто працював у полі. У районах втрачено половину тяглової сили, населення поїло майже всю худобу, тому що її не було чим годувати, а потім – усіх собак. Виявлено випадки канібалізму. Опухло від голоду близько третини сільського населення. Невелику кількість картоплі, посадженої у квітні, викопано і з'їдено у травні. Уманському району потрібна, вказував Ковальов, продовольча

---

54 Трагедия советской деревни. – Т.3. – М., 2001. – С.218.
55 Там же. – С.239–240.
*** Дані на 20 червня 1930 р.**
56 Розраховано за даними з книги: Командири великого голоду: Поїздки В. Молотова і Л. Кагановича в Україну та на Північний Кавказ. 1932–1933 рр. – К., 2000. – С.222–223.
57 Трагедия советской деревни. – Т.3.– С.363–365.

допомога хоча б для того, щоб зберегти 25 тис. га озимини. Інакше голодуюче населення, не чекаючи жнив, знищить більшу частину посівів, тільки-но колос почне наливатися[58].

Цей опис підтверджував довготривалі наслідки здійснюваних за директивами Молотова хлібозаготівель. Виконуючи вказівки голови уряду СРСР, республіканські працівники розгубилися. Їхньою першою реакцією було применшення масштабів рукотворного голоду і перекладання відповідальності за нього на «лівих закрутників» з низового управлінського апарату. 26 квітня 1932 р. Косіор писав Сталіну: «У нас є окремі випадки і навіть окремі села, що голодують, однак це тільки результат місцевого головотяпства, перекручень, особливо щодо колгоспів. Усілякі розмови про «голод» на Україні слід категорично відкинути»[59].

У доповідній записці Косіор писав Сталіну: «відсутність хліба, голод є темою, стосовно якої куркуль та його агентура розвивають бурхливу кампанію, вдаючись до всіх можливих провокацій». Применшуючи руйнівні наслідки хлібозаготівель з урожаю 1932 р., він звів їх до «неочікуваного» прориву в Київській області, зокрема, в районах колишніх Білоцерківського і Уманського округів, а потім обережно додав: «за розповідями товаришів, які там побували, в цих районах пригнічений, а місцями дуже гострий настрій»[60].

Повідомлення про «гострі настрої» стікалися в органи влади звідусіль, іноді – в однакових виразах. Студент Київського рибоводного технікуму Г. Ткаченко в листі до Косіора від 18 червня 1932 р. робив такий висновок: «Мені здається, що наскільки партія була авторитетна все ж таки серед широких мас, зараз все менше. І тільки внесеться іскра в селянство, то спалахне всюди»[61]. У скриньку для кореспонденції від багатотиражки 153-го стрілецького полку в березні 1932 р. підкинули лист такого змісту: «Горе соціалізму, якщо буде війна в 1932 р. Всього одна іскра – і спалахне нечувана пожежа»[62].

Жахає апокаліптичним передчуттям Голодомору кореспонденція без підпису в газеті «Известия ВЦИК» із добірки листів, датованої 6 липня 1932 р.: «Голод на Україні – це результат невмілої нашої політики. Щоденно ми кричимо про наші успіхи, тоді як вокзали переповнюються біженцями з голодуючих республік. Цілими сім'ями жебрачать по містах. І цей жах за всього бажання не приховаєш. За чутками, на Україні засіяно менше ніж на 50%, а значить, що знову доведеться голодувати. Я вже пережив один раз весь жах голоду, не можу обійти це питання мовчанкою»[63].

Ще один лист з цієї підбірки був написаний робітником з Конотопа. Він обурювався тим, що центральна газета показувала життя в Радянському Союзі у рожевому світлі: «Я ж проїхав від Одеси до Москви і бачив на всіх станціях України тисячі дітей, опухлих від голоду, які хмарою обступали пасажирів. І у вас вистачає нахабства в центральному органі запевняти когось, що в нас все благополучно!»[64]

Від початку січня до середини липня 1932 р. секретно-політичний відділ ОДПУ нарахував в Україні всього 923 масових виступи проти влади, хоч зробив висновок, що республіка посідає перше місце серед реґіонів СРСР за антирадянськими проявами[65]. 1930 р. в УСРР відбулося 4 098 селянських заворушень[66]. Чим пояснити, що селянство, у тому числі українське, так слабко реагувало тепер на ту неймовірно тяжку ситуацію, в якій воно опинилося завдяки діям влади? Причина лежить на поверхні: розкуркуленням Кремль за півтора року вилучив із села людей, які могли організувати боротьбу з державою. Протестний потенціал села наростав, але не знаходив виходу.

3. Голодомор 1932–1933 рр.

Причини терору голодом, який призвів до Голодомору, слід шукати на перетині соціально-економічної і національної політики Кремля.

Національна політика комуністичних вождів вимагала постійної глорифікації «незламної» федерації радянських республік. Адже В. Ленін підкреслював, що вони утворили свій союз «цілком добровільно, без брехні і заліза»[67]. Терор за національною ознакою міг подаватися тільки як індивідуальний, а саме – спрямований проти відщепенців із власних лав, яких називали націонал-ухильниками, або проти класових ворогів – «буржуазних націоналістів». Лише після перемоги над гітлерівською Німеччиною Й. Сталін став почувати себе настільки упевнено, що міг, висловлюючись словами Олександра Твардовського, «на целые народы обрушить свой державный гнев».

У галузі соціально-економічної політики Кремль мав істотно більші можливості для ідеологічного виправдання масового терору. Тому спрямований проти неросійських народів терор здійснювався неафішовано, під оболонкою марксистської теорії

58 Там же.– С.389–390.
59 Голод 1932–1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів. – К., 1990.– С.148.
60 Там само. – С.149–150.
61 Там само. – С.185.
62 Голод 1932–1933 років в Україні: причини та наслідки. – С.641.
63 Трагедия советской деревни. – Т.3. – С.407.
64 Там же. – С.409.
65 Там же. – С.421.
66 Lynne V. Peasant rebels under Stalin. – P.138–139.
67 Ленін В.І. Повне зібр. творів. – Т.35. – С.277.

класової боротьби. Через це так непросто переконати світову громадськість у тому, що найстрахітливішу терористичну акцію у вигляді терору голодом було спрямовано не проти абстрактних селян, що не бажали коритися державі, а проти українських селян, які становили основу титульної нації з великими конституційними правами і славними традиціями визвольної боротьби. «Національне питання є *по суті справи* питанням селянським», – цілком справедливо зауважував Сталін ще у березні 1925 р.[68]

У ході колективізації сільського господарства виявилося, що найбільший опір владі чинить українське селянство. Влада реагувала на цей опір порізному. Застигнута зненацька, вона на півроку припинила колективізацію силовими засобами і зобов'язалася обмежити план поставок зерна в хлібовиробляючих реґіонах чвертю або третиною валового збору. Однак 1931 р. суцільну колективізацію було продовжено і майже завершено, а накладені на Україну завдання по хлібозаготівлях виявилися такими напруженими, що призвели до голоду, що супроводжувався десятками тисяч жертв.

Слід проаналізувати тепер події, пов'язані з хлібозаготівлями 1932 р. Вони призвели до голоду у багатьох реґіонах СРСР, подібного до голоду, викликаного в УСРР хлібозаготівлями з урожаю 1931 р. У двох реґіонах з переважаючим українським населенням цей голод переріс у Голодомор, спричинений вже не хлібозаготівлями, а реквізицією всіх видів продовольства тривалого зберігання з наступною блокадою пограбованої місцевості.

Поверховий аналіз наявних фактів не допоможе зрозуміти мотивів дій Кремля, спрямованих на створення умов, не сумісних із фізичним існуванням десятків мільйонів людей. Потрібно аналізувати аспекти аграрно-селянської політики Кремля 1930–1932 рр., які в історіографії досі залишалися непоміченими.

3.1. Аграрно-селянська політика Кремля

Комуністичне будівництво в СРСР здійснювалося директивними методами. В країні відбувалося насадження силовими і пропагандистськими засобами елементів придуманого В. Леніним соціально-економічного ладу. Тому треба співставити первинні контури держави-комуни з досягнутими в ході сталінського штурму результатами. Тоді стане зрозумілим взаємозв'язок соціально-економічної і національної політики кремлівських будівників комунізму.

У червні-липні 1930 р. відбувся XVI з'їзд ВКП(б). У політичному звіті ЦК Сталін оголосив тезу про те, що, «переходячи в наступ по всьому фронту, ми ще не скасовуємо непу, бо приватна торгівля і капіталістичні елементи ще залишаються, товарообіг і грошове господарство ще залишаються»...[69] Сталін вважав тоді, що побудований соціалізм відрізняється від непу перетворенням товарообігу на продуктообмін і відсутністю товарно-грошових відносин.

Неп вважався перехідним періодом від капіталізму до соціалізму. Оскільки 1930 р. із непманським капіталом вже було покінчено, кінець непу Сталін став пов'язувати тільки з трансформацією соціально-економічної природи селянства. Треба встановити, наскільки далеко сягали сталінські плани щодо цього.

Вже підкреслювалося, що Сталін визнав селянську власність на присадибну ділянку і корову. Держава-комуна не могла співіснувати з приватною власністю з ідеологічних причин, і тому цю власність було проголошено особистою. Та від цього присадибна ділянка колгоспника не перестала бути тим, чим була насправді. Існування колгоспів у формі артілей супроводжувалося двома наслідками: по-перше, продовжував функціонувати, хоч і в обмежених масштабах, вільний (без будь-яких лапок) ринок; по-друге, зберігалися товарно-грошові відносини.

Сталін не відмовився після відступу в березні 1930 р. від політики цілковитого позбавлення селян приватної власності, хоч визнав на XVI з'їзді ВКП(б) артільну форму колгоспів основною ланкою колгоспної системи на той момент[70]. Перехід до «наступу соціалізму по всьому фронту» мав забезпечити утвердження комунізму в місті й на селі, тобто створення цілісної комуністичної економіки, цілком позбавленої товарно-грошових відносин та ринку. Майбутній (з лютого 1947 р.) член політбюро ЦК ВКП(б), а тоді 28-річний економіст Микола Вознесенський, який робив стрімку кар'єру в галузі економічного управління, пропонував негайно застосувати в обліку праці трудові одиниці (троди), «готуючись до того часу, коли червінці заміняться трудоднями»[71].

У 1930–1932 рр. становище країни погіршувалося з не меншою швидкістю, ніж у 1918–1920 рр. В обох випадках на економіку руйнівно впливала продрозкладка: в ленінські часи – з індивідуальних селянських господарств, у сталінські – з колгоспів та одноосібників. Ми можемо визначити досить точно, коли оптимістичні прогнози щодо знищення ринку змінилися песимістичними. У виступах на XVII конференції ВКП(б), що тривала з 30

[68] Сталин И. Сочинения. – Т.7. – С.72.
[69] Там же. – Т.12. – С.307.
[70] XVI съезд ВКП(б): Стенограф. отчет. – С.285–290.
[71] Вознесенский Н.А. Хозрасчет и планирование на современном этапе. // Детское село. – 1931. – С.12, 16.

січня до 4 лютого 1932 р., завідувач агітаційно-пропагандистського відділу ЦК ВКП(б) О. Стецький і секретар Північнокавказького крайкому партії Б. Шеболдаєв називали гроші й торгівлю «пережитками старого суспільства». Однак у доповіді В. Куйбишева і, відповідно, у резолюції конференції висловлювалося переконання в тому, що на сучасному етапі неможливо замінити торгівлю прямим продуктообміном[72].

Одна справа, однак, – теорія питання, і зовсім інша – практика. Дискусії з приводу засад формування хлібозаготівельного плану з урожаю 1932 р. почалися ще у січні цього року. Тоді голова ЦКК ВКП(б) і нарком Робітничо-селянської інспекції СРСР Я. Рудзутак написав записку в ЦК партії, в якій наполягав на тому, щоб колгоспи знали план хлібозаготівель уже на початку господарського року. Селяни б мали усі підстави боротися за добрий урожай, переконував він Сталіна, якби були впевнені, що вироблена понад державне завдання продукція залишиться в їхньому розпорядженні[73]. Іншими словами, у відносинах із селянами Рудзутак пропонував перейти на засади продовольчого податку, як це зробив В. Ленін у березні 1921 р.

В іншій формі цю саму ідею висунув С. Косіор у телеграмі Сталіну від 15 березня 1932 р. Український генсек пропонував: «Оголосити від імені союзних організацій про порядок хлібозаготівель з майбутнього урожаю, виходячи з того, що чим більшого врожаю досягне колгосп і колгоспник, тим більший фонд слід буде виділити і розподілити на особисте споживання»[74]. Навпаки, Сталін та його найближче оточення, незважаючи на реверанси щодо «колгоспно-кооперативної форми власності», вважали, що держава може вилучати на свою користь довільну частку продукції, виробленої недержавними сільськогосподарськими підприємствами.

В 1930–1932 рр. ЦК ВКП(б) видав цілу низку т. зв. технологічних постанов, що стосувалися сільського господарства. Аналізуючи їх, помічаємо прямо-таки сенсаційну деталь: *у справі організації посівної та збиральної кампаній, у заходах із догляду за посівами Кремль аж ніяк не розрізняв колгоспи і радгоспи.* Вироблена в колгоспах продукція вважалася власністю держави, як і продукція радгоспів. Та між робітниками радгоспів і колгоспниками була одна істотна відмінність: перші одержували заробітну плату, другі – ні. Виходить, що Сталін вважав ту продукцію, яку селяни одержували з «подарованої» їм у березні 1930 р. присадибної ділянки, достатньою матеріальною компенсацією за працю в громадському господарстві колгоспників. Нерозрізнення колгоспів і радгоспів означало, що «колгоспно-кооперативна» форма власності явочним порядком перетворювалася на державну. Проте держава не платила колгоспникам заробітну плату. Мовляв, вистачить вам присадибної ділянки!

Тим часом у Кремлі дали завдання створити на селі «соціалістичний» сектор, який узяв би на себе постачання міста не тільки хліба, а й м'ясо-молочної продукції. Виконуючи вказівку, червневий (1931 р.) пленум ЦК КП(б)У вніс на порядок денний питання про створення в колгоспах і радгоспах товарних молочних ферм. Виходило, що колгоспи повинні були практично безоплатно, на засадах «другої заповіді», поставляти державним заготівельним органам м'ясо-молочну продукцію.

Товарні молочні ферми утворювалися в колгоспах за рахунок «усуспільнення» селянської продуктивної худоби. Ще можна було сподіватися, що колгоспники вирощуватимуть хліб для держави в обмін на дозвіл господарювати на своїй присадибній ділянці. Але на що сподівалися в Кремлі, забираючи в селян останню корову? Адже ніхто не збирався оплачувати їхню роботу в громадському господарстві колгоспу.

Хвиля примусових «усуспільнень» тривала більш як півроку і призвела до серйозного загострення становища на селі. Стало очевидним, що без корови-годувальниці селяни взагалі не працюватимуть у колгоспі. Сталін відчув, що знову треба відступити. 26 березня 1932 р. ЦК ВКП(б) постановою «Про примусове усуспільнення худоби» засудив цю практику і проголосив: «Завдання партії полягає в тому, щоб у кожного колгоспника були своя корова, дрібна худоба, птиця. Дальше розширення й розвиток колгоспних ферм повинно йти лише шляхом вирощування фермами молодняка або закупівлі ними худоби»[75].

Політекономічне значення цієї постанови надзвичайно показове. Вона утверджувала право колгоспів продавати своїм членам засоби виробництва (в даному разі – молочну худобу) і, відповідно, їхнє право купувати в колгоспників худобу. Цим самим держава визнавала наявний факт відчуження колгоспників від зосереджених у громадському господарстві засобів виробництва. Право купівлі-продажу означало *визнання як автономності колгоспного ладу в системі командної економіки, так і неможливості існування колгоспного виробництва у нетоварній формі.* Після цього уже залишався один крок до відмови будувати взаємовідносини між містом і селом на засадах продрозкладки, яка спричинила глибоку кризу колгоспного ладу в момент його утворення.

Сталін такого кроку не зробив. Але з метою зменшення напруги в селі він ініціював постанову РНК

---

[72] XVII конференція ВКП(б): Стенограф. отчет. – С.180, 193, 211.
[73] Ивницкий Н.А. Голод 1932–1933 годов: кто виноват?// Судьбы российского крестьянства. – М., 1996. – С.336.
[74] Там же.
[75] Трагедия советской деревни. – Т.3. – С.298.

СРСР і ЦК ВКП(б) від 6 травня 1932 р. «Про план хлібозаготівель з урожаю 1932 р. і розгортання колгоспної торгівлі хлібом». У ній визнавалося доцільним «після закінчення виконання цього хлібозаготівельного плану і утворення насіннєвих фондів, тобто з 15 січня 1933 р., надати колгоспам і колгоспникам цілковиту можливість безперешкодного продажу надлишків свого хліба на власний розсуд як на базарах і ринках, так і у власних колгоспних лавках». Майже одночасно, 10 травня вийшла постанова РНК СРСР і ЦК ВКП(б) «Про план заготівель худоби і про м'ясну торгівлю колгоспників та одноосібних трудящих селян», якою дозволялася торгівля м'ясом і м'ясопродуктами після виконання плану державних поставок[76].

Ухвалені в травні 1932 р. постанови були дозволом на функціонування вільного ринку за цінами попиту і пропозиції (в назві другої постанови серед учасників торгівлі вже фігурували й одноосібники). Є документ, який вичерпно розкриває мотиви оголошення про запровадження у найближчому майбутньому колгоспної торгівлі. Це – план промови, з якою Л. Каганович виступив на засіданні політбюро ЦК КП(б)У 29 грудня 1932 р. Стосовно колгоспної торгівлі в записнику Кагановича маємо такий текст (наводиться мовою оригіналу без пунктуації та із скороченнями документа, які легко зрозуміти):[77]

«Что руководило нами при объявлении колхозной торговли

1) чтобы лучше сеяли

2) успокоить бушевавш украинск мужика».

Селяни могли «краще сіяти» тільки в одному випадку: коли були впевнені, що держава задовольниться частиною вирощеного врожаю, а не привласнюватиме собі все. Цю нехитру істину вже було підтверджено відмовою В. Леніна від продрозкладки і переходом 1921 р. на податкові відносини з селом.

На другому місці у мотивах запровадження вільної торгівлі була фраза «заспокоїти українського мужика, що бушував». Визначення національної приналежності селян у підтексті постанови, яка мала загальносоюзне значення, випадковим не було. Існувала потреба «заспокоїти» саме українського, а не російського або білоруського мужика. Тільки він, як можна було зрозуміти з аналізу подій 1930–1932 рр., являв особливу небезпеку для сталінської команди в Кремлі.

Коротка фраза про «українського мужика» проголошувалася серед «своїх», якими Каганович вважав ретельно відібраних у Кремлі членів політбюро ЦК КП(б)У. Вона мимоволі демаскувала органічне поєднання соціально-економічної і національної політики Кремля. Не має значення, що в даному конкретному випадку дуалізм кремлівської політики мав заспокійливий, а не терористичний характер. Коли прозвучала ця фраза Кагановича, Сталін уже розпочинав ту каральну акцію проти українського селянства, яка породила Голодомор.

А навесні 1932 р. ніхто не знав, скільки ресурсів для вільної торгівлі хлібом залишиться у колгоспів і колгоспників після виконання хлібозаготівельного плану. Усі розуміли, що постанова з відстроченим на сім місяців терміном дії (з травня по січень наступного року) може мати лише пропагандистський характер.

У червні 1932 р. РНК СРСР розробив проект хлібозаготівельного плану, що підлягав затвердженню на партійних конференціях. На початку липня в Харкові мала відбутися III Всеукраїнська партконференція. На порядок денний виносилося тільки одне питання: «Про підсумки весняної посівної кампанії, про хлібозаготівельну та збиральну кампанії і завдання організаційно-господарського зміцнення колгоспів». Сталін послав на цю конференцію тих людей, яким довірив найвищі посади в державі, – свого заступника по партії Л. Кагановича і голову РНК СРСР В. Молотова. Перед ними ставилося завдання змусити партійну організацію України прийняти до виконання продиктований з Кремля хлібозаготівельний план. «Головний удар треба спрямувати проти українських демобілізаторів», – заявив він Кагановичу[78].

3.2. «Закон про п'ять колосків»

Голод в Україні, який був викликаний стягненням непосильних хлібозаготівель, припинився тільки з визріванням врожаю 1932 р. Однак цей урожай, як і два попередніх, Сталін мав намір використати для потреб індустріалізації. Силовий тиск із боку заготівельних органів на колгоспників та одноосібників став неефективним, і відповідальність за хлібозаготівлі було покладено безпосередньо на партійний апарат, очолюваний керівниками областей, країв і республік.

10 червня В. Чубар і Г. Петровський написали листи Молотову і Сталіну, в яких досить відверто охарактеризували ситуацію на селі. Серед іншого вони звертали увагу на небезпеку «розбазарювання» очікуваного урожаю. Чубар попереджав: «Щоб забезпечити себе на зиму краще, ніж торік, почнуться масові крадіжки хліба. Те, що спостерігається тепер, – викопування посадженої картоплі, бурякових висадок, цибулі тощо – буде відтворюватися в набагато більших розмірах у період визрівання озимини, оскільки фондів харчування з відпущених ресурсів пізніше ніж до 1 липня, не вистачить»[79]. Йому вторив Петровський: «Допомогу треба надати ще й тому, що від голоду селяни зніматимуть недозрілий хліб, і його багато може загинути даремно»[80].

[76] Там же. – С.910.
[77] Командири великого голоду. – К., 2001. – С.337–338.
[78] Сталин и Каганович. Переписка. – С.205.
[79] Командири великого голоду. – С.209.

Петровський і Чубар підходили до проблеми без сентиментів, суто раціонально: людину, яка вирощує продовольчі культури, треба годувати, бо інакше виникне небезпека для вирощуваних культур. Про те, що небезпека для врожаю була невіддільною від небезпеки для голодуючих селян, в листах не йшлося.

Каганович зрозумів тільки те, що виникає небезпека для урожаю. Він виходив із принципової сталінської установки на те, що вирощений в сільському господарстві хліб належить тільки державі. Тому в листі патрону він написав 23 червня: *«є небезпека розкрадання хліба»*.[81]

Ми підходимо до першоджерел лиховісного «закону про п'ять колосків», аби пересвідчитися: поява його викликалася ситуацією в Україні. Внаслідок сталінського штурму економічне становище в усій країні погіршувалося з дня на день, але тільки в Україні і Казахстані воно стало 1932 р. нестерпним через масове голодування сільського населення.

У сучасній російській публіцистиці український голод 1932–1933 рр. не відділяється від загальносоюзного, а непорівнянно вищі людські втрати пояснюються особливою старанністю республіканських керівників у здійсненні хлібозаготівель. Однак заготівлі були тільки окремою ланкою в політиці комуністичного штурму, який спрямовувався з Кремля. Керівники республік, країв і областей не мали впливу на політику, але краще бачили руйнівні наслідки комуністичного штурму. В розглядуваних тут листах В. Чубаря і Г. Петровського, так само як у згадуваній раніше телеграмі С. Косіора Сталіну від 15 березня 1932 р., звучало приховане невизнання права держави на присвоєння всієї вироблюваної селянами продукції. Селянин, на думку українських керівників, мусив розпоряджатися продукцією, яку виробляв, і тільки ділитися з державою її певною часткою. Сталін не заперечував розмов про частку держави в урожаї, але вважав, що вся сільськогосподарська продукція є такою ж власністю держави, як і продукція промислова. Саме через це він розцінив прагнення голодуючих українських колгоспників забезпечити себе продовольством як загрозу державі-комуні.

Ситуацію на селі яскраво характеризує лист голови колгоспу у Лебединському районі на Харківщині, датований 8 серпня 1932 р. Він надійшов у приймальню голови ВУЦВК без зазначення прізвища і назви колгоспу внаслідок зрозумілої причини. Але було названо район, і з цього можна зробити безперечний висновок: автор знав становище в інших колгоспах і не побоювався того, що чекісти «вичислять» його. В листі, серед іншого, зазначалося: «В колгоспі люди працювати не бажають, люди, діти, старики голодні, худоба гине, люди стали злі. Радянську владу заклинають, ніхто їй нічого не віре. Земля очутилась в бур'янах, цукровий буряк неполений. Хлібні аванси видають по 400 г на день – здебільшого фуражних культур, надії нема на додержання, тому що плани у цьому році дані більші, або менші дуже незначно, а врожай через загибель озимини далеко менший. Чи нормально, що плани більші, ніж валовий врожай?»[82]

Сталін підключив до хлібозаготівельних органів компартійно-радянський апарат саме через те, що треба було виконувати непосильні плани. На село поїхали мобілізовані апаратом керівники міських підприємств, установ та організацій. Щоб посилити відповідальність самого апарату, до «битви на хлібному фронті» було підключено спеціально скликану Всеукраїнську партійну конференцію. Делегати її на дві третини складались із секретарів сільських і районних комітетів, які добре знали жахливу ситуацію на селі. Тим не менш, конференція затвердила 9 липня 1932 р. непідйомний план хлібозаготівель в 356 млн. пудів.

20 липня генсек написав Кагановичу і Молотову, що чинне законодавство про крадіжки державного, колгоспного і кооперативного майна надзвичайно ліберальне. Він був певний, що без заходів, які сам назвав «драконівськими», колгоспний лад зміцнити неможливо. У листуванні, яке зав'язалося з цього приводу, ми знаходимо теоретичну інтерпретацію нового закону, що проходила досі повз увагу дослідників.

Теоретична основа «закону про п'ять колосків» освячувала наявну в 1930–1932 рр. практику, коли держава намагалася користуватися практично всією виробленою колгоспниками й одноосібниками продукцією як своєю власною. Стосовно одноосібників із теорією виходила неув'язка: якщо колгоспники декларувалися як носії колективної форми власності, то ті, хто господарював індивідуально («індуси» – жаргонною мовою сільських активістів), не підпадали під цю категорію власників. Проте факт їхнього існування вже іґнорувався, вони характеризувалися тільки як носії «індивідуально-горлохватських» звичок.

7 серпня 1932 р. ЦВК і РНК СРСР прийняли постанову «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів і кооперації та зміцнення суспільної (соціалістичної) власності». Мірою судової репресії за «розкрадання колгоспного і кооперативного майна» обиралася «вища міра соціального захисту» – розстріл з конфіскацією всього майна. За «пом'якшувальних обставин» розстріл замінювався позбавленням волі на термін не менше 10 років[83].

[80] Там само. – С.214.
[81] Сталин и Каганович. Переписка. – С.188.
[82] Колективізація і голод на Україні. – С.501–502.
[83] Трагедия советской деревни. – Т.3. – С.453–454.

Постанову ЦВК і РНК СРСР було опубліковано в газеті «Правда» двічі – 8 і 9 серпня. Під ці публікації редакція «Правды» разом із місцевим компартійно-радянським апаратом організувала в Україні грандіозний рейд по боротьбі з крадіжками зерна, в якому з 7 по 17 серпня 1932 р. взяли участь 100 тис. «ударників преси» – робселькорів.

3.3. Насування катастрофи

Від 1929 р. радянський уряд невпинно нарощував обсяги капітального будівництва у промисловості. У червні 1932 р. Сталін уперше зауважив, що капіталовкладення треба скоротити, тому що створюється небезпека нових продовольчих ускладнень. У липні довелось істотно скоротити й воєнний бюджет.

Світова економічна криза 1929–1933 рр. змушувала Радянський Союз продавати дедалі більше сільськогосподарської сировини на зовнішніх ринках, щоб одержати конвертовану валюту для виплати зобов'язань по векселях, виданих під закупку промислового устаткування. Одержаного по хлібозаготівлях зерна вже не вистачало для задоволення потреб міст та армії у продовольстві, а також для нарощування експорту. Розпачливий стан платіжного балансу СРСР був одним із проявів економічної катастрофи, що насувалася на країну внаслідок авантюристичної політики «підхльостування». Припинення платежів за векселями загрожувало відмовою іноземних банків кредитувати імпорт, конфіскацією суден і експортного вантажу в портах, всієї радянської власності за кордоном[84]. У червні 1932 р. Каганович доповідав Сталіну, що в Москві посилено працюють над визначенням джерел для збільшення валютної виручки[85]. Йшлося, зокрема, про виставлення на продаж безцінних творів світового мистецтва й унікальних предметів антикваріату. Проте солідну валютну виручку міг дати тільки продаж хліба у великих кількостях.

Уряд був здатний «витрясти» з колгоспів весь хліб, щоб забезпечити експортні плани, і переконливо доводив цю здатність упродовж трьох років. Однак 1932 р. на зовнішній ринок надійшло тільки 107,9 млн. пудів хліба проти 298 млн. пудів 1930 р. і 316 млн. пудів 1931 р.[86]

В останньому кварталі 1932 р. Кремль змушений був істотно скоротити норми видачі хліба за централізованим постачанням. В Україні, де карткова система охоплювала 7,1 млн. осіб, видача хліба службовцям й утриманцям робітників і службовців за особливим і першим списками постачання скоротилася з 400 до 300 г на день. Було знято з постачання кустарів, зменшено норми постачання за другим і третім списками. В муку для випікання хліба додавалися ячмінь і кукурудза[87].

Радянська пропаганда пояснювала обмеження у споживанні хліба саботажем куркулів, які нібито проникли в колгоспи і провадили руйнівну діяльність, намагаючись створити в країні ситуацію голоду. Однак розпалювання ворожнечі між містом і селом не завжди спрацьовувало. Багато робітників і службовців були вчорашніми селянами і знали ситуацію на селі.

В адресованому С. Косіору листі від 18 червня 1932 р., який написав 20-річний комсомолець Г. Ткаченко, говорилося: «Ви не уявляєте, що зараз діється на Білоцерківщині, Уманщині, Київщині й т. ін. Великі площі незасіяної землі, а врожайність посіяного не більше 25–30% відносно тієї, що була в 1925–1928 рр. У колгоспах, в яких було коней 100–150, зараз тільки 40–50, та й ті такі, що падають. Люди страшенно голодують». Лист закінчувало одне коротке судження, яке комсомолець не став розвивати: «Зараз набирає сил і авторитету теорія т. Бухаріна»[88]. Для сталінської команди воно звучало вироком.

Сталіну вдалося в 1928–1930 рр. придушити опозицію в політбюро ЦК ВКП(б), представлену М. Бухаріним, О. Риковим і М. Томським. Опозиціонери виступали проти суцільної колективізації сільського господарства і користувалися в неноменклатурній частині партії широкою підтримкою. Справитися з т.зв. правим ухилом вдалося за допомогою партійної чистки, але Бухарін залишався популярним серед населення. *Провал політики «підхльостування» загрожував генсеку політичною смертю.*

Антисталінська опозиція в партії і антирадянські настрої в суспільстві були загальносоюзним явищем. Проте найвиразніше вони проявлялися в уже голодуючій Україні. Завжди стриманий в оцінках ситуації навіть у найближчому оточенні, генсек виявив незвичну відвертість у листі до Л. Кагановича від 11 серпня 1932 р. Відвертість була вимушеною, оскільки Каганович знаходився в центрі задуманої кадрової комбінації і мусив знати загальний задум. Як правило, з директивними вказівками вождя знайомилися й інші члени політбюро ЦК, однак цей лист адресувався йому особисто.

Сталін вирішив замінити С. Косіора Л. Кагановичем на посаді генерального секретаря ЦК КП(б)У, тому що почав втрачати контроль над трьома лініями управління в Україні – партійною, радянською і чекістською. Адресовані С. Косіору, голові уряду В. Чубарю і голові ДПУ С. Реденсу звинувачення були викликані глухим опором багатьох райкомів партії прийняти до виконання затверджений Тре-

---

[84] Таугер М.Б. Урожай 1932 года и голод 1933 года // Судьбы российского крестьянства. – М., 1996. – С. 313, 331.
[85] Сталин и Каганович. Переписка.– С.166–167.
[86] Кульчицький С.В. Ціна «великого перелому». – С.313.
[87] Кульчицький С. Голодомор 1932–1933 рр. як геноцид. – С.260.
[88] Голод 1932–1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів. – С. 185.

тьою конференцією КП(б)У план хлібозаготівель і поширенням серед партійців «правоопортуністичних» настроїв. Інформацію, якою володів генсек, пізніше (у листопаді 1932 р.) було надіслано керівництвом ДПУ УСРР у політбюро ЦК КП(б)У для відповідного реагування. Тепер її опубліковано[89]. На десятках сторінок чекісти фіксували підслухані «антипартійні» висловлювання членів сільських парторганізацій України. Як правило, останні займали керівне становище в низових ланках управління.

Зроблений Сталіним висновок вельми показовий: «Если не возьмемся теперь же за выправление положения на Украине, Украину можем потерять. Имейте в виду, что Пилсудский не дремлет, и его агентура на Украине во много раз сильнее, чем думает Реденс или Косиор. Имейте также в виду, что в Украинской компартии (500 тысяч членов, хе-хе) обретается не мало (да, не мало!) гнилых элементов, сознательных и бессознательных петлюровцев, наконец – прямых агентов Пилсудского. Как только дела станут хуже, эти элементы не замедлят открыть фронт внутри (и вне) партии, *против** партии. Самое плохое это то, что украинская верхушка не видит этих опасностей. Так дальше продолжаться не может»[90].

Аналіз перебігу подій, що відбувалися в Україні, а також дій кремлівського керівництва не дозволяє стверджувати, що у серпні 1932 р. вже було задумано репресивні заходи, які призвели до Голодомору. Однак з цього листа можна зрозуміти, наскільки Сталін боявся втратити владу. Раптовий соціальний вибух в голодуючій Україні у поєднанні з прогресуючим загостренням політичної та економічної ситуації в центрі загрожував основам радянського ладу. Наприкінці листа Сталін ще раз повторив побоювання стосовно відпадіння України – «великої і своєрідної», як він висловлювався, республіки: «Без цих і подібних їм заходів (господарське і політичне зміцнення України, передусім – її *прикордонних* районів і т. п.), повторюю – можемо втратити Україну»[91]. Доводиться згадати, що в березні 1930 р. його особливо стривожили селянські заворушення у прикордонній смузі України, після чого він на півроку припинив колективізаційний смерч. Тепер генсека знову турбувало становище в республіці, розташованій на кордоні з Європою.

3.4. Надзвичайні комісії Молотова і Кагановича

Голод 1932–1933 рр. у реґіонах зернового виробництва був наслідком жорстоких заготівель, а в споживаючих реґіонах – часткового зняття населення з централізованого постачання. В обох випадках це був штучний голод, викликаний, зрештою, намаганням Кремля втілити в життя ленінські уявлення про державу-комуну. Загальносоюзний голод 1932–1933 рр. винятку не становив. Але в даному разі влада не ставила за мету завдавати смерть. Сталін характеризував смерть такого типу цинічним прислів'ям: «ліс рубають – тріски летять».

У сталінські часи радянська влада була відповідальна й за іншу смерть мільйонів своїх і чужих громадян – навмисну. В основі навмисного умертвлення людей теж приховувалося бажання кремлівських можновладців доповнити політичну диктатуру економічною. *Гинули люди, які чинили опір комуністичному будівництву.*

Та ми знаходимо в історії радянської України й специфічний різновид навмисно завданих смертей. Йдеться про смерть від голоду мільйонів громадян, які належали до української титульної нації або бажали належати до неї. Цей різновид смерті був найжахливіший і за способом умертвлення, і за мотивом. Перебираючи мотиви, що можуть бути підтверджені фактами 1932–1933 рр., знаходимо серед них лише один, який можна вважати переконливим: бажання однієї людини зберегти й утвердити завойовану нею диктаторську владу над правлячою партією, державним апаратом і суспільством.

Визрівання найжахливішого способу цілеспрямованого умертвлення людей було започатковане діями надзвичайних хлібозаготівельних комісій, надісланих Сталіним в основні реґіони зернового виробництва у жовтні 1932 р. У документації комісій, які працювали в УСРР і на Північному Кавказі, ми знаходимо зброю, за допомогою якої була організована смерть мільйонів, – *натуральні штрафи*. Факт існування документів про натуральні штрафи у діловодстві комісії, яка працювала у Поволжі, повинні встановити російські вчені. Відомо, що штрафування нехлібним продовольством «боржників» із хлібозаготівель використовувалося в Республіці німців Поволжя.

22 жовтня політбюро ЦК ВКП(б) прийняло рішення відрядити до УСРР на дві декади комісію В. Молотова, а до Північнокавказького краю – комісію Л. Кагановича. 29 жовтня комісія Молотова прибула в Харків і на засіданні політбюро ЦК КП(б)У спільно з першими секретарями обкомів партії поставила вимогу виконати хлібозаготівельний план, скорочений на 70 млн. пудів. Наступного дня скорочений план був розподілений по областях, секторах і зернових культурах. Селянський сектор мусив віддати державі 261 млн. пудів (колгоспи – 224, одноосібники – 37), а радгоспи – 21 млн. пудів[92]. За вказів-

[89] Розсекречена пам'ять: Голодомор 1932–1933 років в Україні в документах ГПУ–НКВД.– К., 2007. – С.193–263.
* Курсив Й. Сталіна.
[90] Сталин и Каганович. Переписка. – С.274
[91] Там же.
[92] Кульчицький С.В. Ціна «великого перелому». – С.292.

кою Молотова у протоколі політбюро ЦК КП(б)У від 1–5 листопада з'явилася директива щодо посилення допомоги хлібозаготівлям з боку органів юстиції. Судові органи зобов'язувалися поза чергою розглядати справи із хлібозаготівель, як правило, на виїзних сесіях на місцях із застосуванням суворих репресій. Адміністративним органам приписувалося швидко провадити в життя всі заходи примусу щодо боржників із хлібозаготівель. Центральна і місцева преса повинна була широко висвітлювати судові справи[93].

В останні місяці 1932 р. в Україні явочним порядком утвердився надзвичайний орган влади на чолі з Молотовим, який розв'язував найважливіші питання повсякденного життя. Одним із них була реалізація «закону про п'ять колосків». 21 листопада з ініціативи Молотова керівники України звернулися в політбюро ЦК ВКП(б) із проханням на період хлібозаготівель надати ЦК КП(б)У в особі комісії у складі генерального секретаря ЦК, голови ДПУ УСРР і представника Центральної контрольної комісії право остаточного вирішення питань про застосування смертної кари. Прохання було задоволене[94].

За рік до цих подій, наприкінці грудня 1931 р., коли Молотов приїхав в Україну «вибивати» хліб попереднього врожаю, він скористався як каральним заходом розпуском колгоспів. Всього було розпущено до 80 колгоспів-боржників. У лютому 1932 р. Наркомзем СРСР назвав таку практику найтяжчим перекрученням лінії партії та уряду[95]. Селяни тільки раділи, коли розпускали колгоспи. Зрештою, припинив цю практику сам Молотов.

Тепер же Молотов зробив спробу вплинути на селян давно випробуваним способом – експропріацією господарств. З цією метою його комісія опрацювала постанову, яку підписав В. Чубар, як голова РНК УСРР, про позбавлення одноосібників рухомого майна, а також посівів, присадибних ділянок і будівель. Незабаром висунуту в цій постанові ідею розкуркулення було «поглиблено» рекомендаціями застосовувати її до колгоспників і депортувати експропрійованих до віддалених місцевостей країни або в концтабори[96].

Розкуркулення селян мало сенс як спосіб втягнення нерозкуркулених у колгосп. Що могло воно означати, будучи застосованим проти колгоспників? В тій неможливій ситуації, яку створювала для селян влада, вони тільки раділи, коли їх засуджували до розкуркулення і депортації. За повідомленням секретаря Краснопільського райпарткому (на Харківщині) в ЦК КП(б)У від 9 грудня 1932 р., «після закінчення суду в с. Краснопілля середняк Бесараб Олексій Васильович сказав: «Хай судять та везуть звідсіля. Так хоч з голоду не вмрем, а дома коли залишимось, все рівно помремо»[97].

Сталінська команда експериментувала, виявляючи найефективніший спосіб покарання «боржників». Врешті, вона таки знайшла його. Молотов повернувся в Харків 17 листопада. В цей другий приїзд він розробив республіканські партійно-урядові постанови щодо посилення хлібозаготівель відповідно до одержаних від Сталіна інструкцій. 20 листопада він повідомив Сталіна про те, що практичні вказівки щодо хлібозаготівель вже вислані в ЦК ВКП(б)[98]. Їх було опубліковано після узгодження в Кремлі у вигляді постанови ЦК КП(б)У від 18 листопада і постанови РНК УСРР від 20 листопада під однаковою назвою – «Про заходи до посилення хлібозаготівель».

Серед інших заходів артілям-боржникам, які видавали натуральні аванси в рахунок трудоднів або для громадського харчування понад встановлені норми (15% від фактичного обмолоту), наказувалося повернути «незаконно розданий хліб». Райвиконкомам приписувалося також організувати вилучення в колгоспів, одноосібників і робітників радгоспів хліб, розкрадений під час косовиці, обмолоту і перевезення. Цей зловісний пункт означав, що держава санкціонує обшуки з цілковитою конфіскацією наявних запасів зернових культур.

Прийнята під диктовку Молотова і завізована Сталіним постанова РНК УСРР від 20 листопада містила в собі дев'ятий пункт, який став запальною свічкою Голодомору – про натуральні штрафи м'ясом. Постанова ЦК КП(б)У від 18 листопада теж говорила про вилучення худоби у колгоспників у вигляді натурального стягнення, і доповнювала його таким чином: «У колгоспах, які незадовільно виконують план хлібозаготівель, стосовно колгоспників, що мають посіви зерна на присадибних землях, повністю зарахувати все одержане ними з присадибних ділянок зерно в залік натуральної видачі на трудодні з вилученням надлишку виданого хліба на виконання плану хлібозаготівель». Цією ж постановою дозволялося штрафувати селян не тільки м'ясом, а й «другим хлібом» – картоплею.[99]

Зазначені постанови й розроблені на їх основі підзаконні акти містили певні обмеження щодо процедури обшуків і переліку продовольчих продуктів, які підлягали конфіскації. Переростання здійснюваних силовими засобами хлібозаготівель у терор голодом під виглядом заготівель відбувалося поступово, але вже тут треба зафіксувати найголовніший результат діяльності молотовської комісії: створення законодавчої основи для терору голодом.

---

93 Трагедия советской деревни.– Т.3. – С.528–529.
94 Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.404.
95 Трагедия советской деревни.– Т.3. – С.279.
96 Кульчицький С. Голодомор 1932–1933 рр. як геноцид. – С.268.
97 Там само. – С.469.
98 Голодомор 1932–1933 рр. в Україні. – С.402.
99 Голод 1932–1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів. – С.251, 254, 257.

Діяльність надзвичайної комісії Кагановича призвела до загибелі від голоду сотень тисяч селян і козаків Північного Кавказу. Тому слід з особливою увагою придивитися до мети, поставленої перед комісією Кагановичем і затвердженої протоколом політбюро ЦК ВКП(б) від 1 листопада 1932 р.:

«доручити всій групі товаришів спільно з крайкомом виробити заходи з посилення хлібозаготівель по Північному Кавказу, особливо – на Кубані, та безумовного виконання плану озимої сівби;

основне завдання зазначеної групи товаришів – виробити і провести заходи зі зламу саботажу сівби та хлібозаготівель, організованого контрреволюційними елементами на Кубані»[100].

Очолювана Кагановичем «група товаришів» складалася з відомих в Радянському Союзі осіб: заступника голови Комітету заготівель М. Чернова, наркома постачання А. Мікояна, заступника ОДПУ Г. Ягоди, заступника наркомвоєнмора Я. Гамарника, члена колегії РСІ М. Шкірятова, секретаря ЦК ВЛКСМ О. Косарєва. Північний Кавказ розглядався як цілісний реґіон тільки тому, що входив до складу Російської Федерації на правах окремого краю. Він складався з 11 округів, які відрізнялися один від одного природними умовами, структурою економіки та складом населення.

Якщо аналізувати затверджену політбюро ЦК ВКП(б) мету надзвичайної комісії під кутом зору співвідношення між частиною (Кубань) і цілим (Північнокавказький край), то виявиться, що частина явно домінує. Згідно з першим абзацом посланці Сталіна повинні були спілкуватися з крайкомом ВКП(б), і тому в сферу інтересів «групи товаришів» потрапив увесь край, хоча й тут підкреслювалося: «особливо – на Кубані». У другому абзаці територію для розгортання діяльності надзвичайної комісії політбюро ЦК ВКП(б) визначало чітко: Кубань.

Як уже підкреслювалося вище, сталінська команда інтернаціоналістів пропагувала тільки один пріоритет у репресивній політиці – класовий. У наведених формулюваннях він простежується чітко: саботаж нібито організували контрреволюціонери – «куркулі», хоч заможних селян, яких радянська влада таврувала цими словами, було виселено ще в 1930–1931 рр. до малопридатних для життя реґіонів СРСР. Національна складова репресивної політики ретельно маскувалася. Наприклад, на засіданні бюро крайкому ВКП(б) 23 листопада Каганович так само чітко окреслював географічні пріоритети надзвичайної комісії, але пояснював їх фальшивими арґументами: «Не треба брати Північний Кавказ в цілому. Адже північна частина план сівби виконала. І хліб здала краще. Весь тиск треба зосередити на Кубані... Ваша виняткова увага повинна бути прикута до районів Кубані, особливо у питанні чистки»[101].

Каганович мав рацію, коли говорив про виконання північними округами краю планів сівби й про кращі показники реалізації хлібозаготівельного плану. Але ті, хто встановлював плани, керувалися тільки їм відомими міркуваннями. Ми не можемо документально обґрунтувати, чому 1931 р. Україна одержала такий напружений план заготівель, що його виконання спричинило голод у першій половині 1932 р. Так само нема документальних пояснень щодо того, чому напруженість кубанських планів значно перевершувала 1932 р. напруженість в інших округах Північного Кавказу. Але факт завищених планів є безсумнівним.

Час від часу національна складова в репресіях Кремля виявлялася в необережних ремарках Кагановича. Наприклад, 1 листопада він заявив у Ростові-на-Дону, торкаючись теми напливу селян з голодуючої України у першій половині 1932 р.: «Безсумнівно, серед тих, хто приїжджав з України, були організовані групи, які вели роботу, особливо на Кубані, де українська мова»[102].

Каганович зачепив «приїжджих з України» і в доповіді на розширеному засіданні бюро Північнокавказького крайкому ВКП(б) спільно з бюро міськкому та компартійно-радянським активом Ростова-на-Дону 23 листопада. Але то вже не була необережна ремарка. Аналізуючи класовий склад кубанської контрреволюції, секретар ЦК ВКП(б) назвав таких її учасників: невиселені куркулі; заможні селяни, які перероджувалися в куркулів; втікачі із заслання. Лише четверту позицію він одвів тим, хто особливо тривожив радянську владу: «І насамкінець, представники буржуазної, білогвардійської, козацької інтеліґенції (а її багато у великих кубанських станицях, в одній станиці Полтавській налічується понад 400 осіб інтеліґенції, з них багато з білогвардійським минулим). До цієї інтеліґенції додалась частина петлюрівців, які перекочували навесні з України».[103]

Тему визвольної боротьби українців Кубані Каганович ототожнював лише з «приїжджими петлюрівцями». Місцева інтеліґенція мала у нього три різні означення, але української він впритул не бачив. Це й не дивно: уже готувалася таємна постанова ЦК ВКП(б) і РНК СРСР, яку було прийнято 14 грудня 1932 р. Вона нібито присвячувалася хлібозаготівлям, але один з пунктів торкався зовсім іншої теми – українізації Північного Кавказу.

Хлібозаготівельні комісії депортували на Кубані цілі українські станиці: Полтавську, Медведовську, Урупську та Уманську (загальна кількість висланих – 52 тис. осіб). З інших станиць було вислано не менш як 10 тис. осіб[104].

---

[100] Командири великого голоду. – С.250.
[101] Там само. – С.281–282.
[102] Там само. – С.254.
[103] Там само. – С.291–292.
[104] Кульчицький С. Голодомор 1932–1933 рр. як геноцид. – С.292.

Ті з апарату, хто не бажав грабувати селян і козаків, наражаючи їх на небезпеку померти з голоду, самі опинялися перед обличчям смерті. Ще до прибуття Кагановича на Північний Кавказ чекісти заарештували 5 тис. кубанських комуністів (в цілому по краю – 15 тис.)[105]. 3 листопада Каганович підготував проект рішення Північнокавказького крайкому – про чистку парторганізацій краю[106]. Перший дослідник кубанського голодомору Є. Осколков виявив, що за два останніх місяці 1932 р. і в 1933 р. у крайовій парторганізації було виключено з партії близько 40 тис. осіб. До 30 тис. без зняття з партійного обліку покинули свої парторганізації і втекли за межі краю[107].

1 листопада на бюро Північнокавказького крайкому ВКП(б) Каганович запропонував ще одну каральну акцію – занесення сільських населених пунктів на «чорну дошку». Незабаром ідея була взята на озброєння і в УСРР. 8 грудня Косіор доповідав Сталіну, що ЦК КП(б)У і РНК УСРР поставили на «чорну дошку» шість великих сіл, які тривалий час не могли розрахуватися з державою по хлібозаготівлях. Одночасно керівники областей занесли на «чорну дошку», за його даними, до 400 сіл. Однак ефективність такого карального заходу Косіору здавалася невисокою. Набагато ефективнішим засобом «стимулювання» хлібозаготівель український генсек вважав «натурштрафи і позбавлення присадибної землі»[108].

У чому тоді полягав смисл занесення сіл на «чорну дошку»?

Дуже скоро, однак, зауваження Косіора щодо неефективності «чорних дощок» було враховане простим способом: *цю кару об'єднали з натуральними штрафами.* За спогадами людей, які жили в «чорнодошкових» селах, каральні санкції аж ніяк не обмежувалися припиненням кредитування. Жителі таких сіл позбавлялися права на виїзд, в них йшли постійні пошуки прихованого хліба, супроводжувані натуральним штрафуванням. Не дивно, що с. Гаврилівка Межівського району вимерло практично повністю, а с. Вербки Павлоградського району Дніпропетровської області – наполовину[109].

Ми підходимо до моменту, коли на «чорну дошку» було занесено всю Україну. Постає завдання відтворити механізм терору голодом, застосований проти республіки під прикриттям боротьби за виконання хлібозаготівельного плану.

3.5. Механізм терору голодом

Дії Кремля в листопаді 1932 – січні 1933 р., які призвели до Голодомору, доводиться ретельно реконструювати. Ми знаємо тільки результат – підвищену в 10–20 разів смертність в українських регіонах порівняно з іншими реґіонами, які теж були охоплені голодом. В даному разі ми маємо справу не із завчасно побудованою концепцією, а з безсумнівним фактом – Голодомором. Таким же об'єктивним фактом є абсолютний контроль Сталіна над персональним складом найвищого в СРСР органу – політбюро ЦК ВКП(б), а через цей важіль диктаторської влади – над державною партією, державою і суспільством. Взаємопов'язаність обох фактів не потребує доказів, треба лише відтворити картину злочину. Реконструкція розсипаного на окремі камінці мозаїчного портрета Сталіна неспроможна виявити іншого портрета.

Ми бачили вже, що сталінська політика «підхльостування» поставила країну в другій половині 1932 р. на межу економічної катастрофи. Сільське господарство деґрадувало, хлібозаготівельний план був зірваний, в країні починався голод. Різко загострилася політична ситуація. Ряд відповідальних партійних керівників (О. Смирнов, В. Толмачов, М. Ейсмонт та ін.) почали розглядати генеральну лінію ЦК ВКП(б) в її сталінському виконанні як загрозливу для партії і країни.

Сталін діяв швидко. 27 листопада він влаштував об'єднане засідання органів, члени яких стали його маріонетками, – політбюро ЦК і президії ЦКК ВКП(б). На ньому генсек поставив питання про контрреволюційну групу Смирнова, хоча незадоволені його політикою партійні діячі не створили організаційної структури і були об'єднані лише неґативним ставленням до політики політбюро ЦК. Незгодні зазнали покарання, а стенограма цього засідання була розіслана партійному активу з метою боротьби з інакомисленням в партії.

У 2007 р. Російський державний архів соціально-політичної історії і Гуверівський інститут війни, революції і миру опублікували правлену стенограму (розіслану партійному активу) разом з неправленою (яка відбивала те, що реально говорилося на засіданні). Порівняння обох варіантів дає уявлення про те, що Сталін бажав сказати партії і що він волів приховати.

Заперечуючи особисту відповідальність за провал хлібозаготівель, на чому загострювали увагу його опоненти, Сталін назвав дві причини невдач: а) проникнення в колгоспи й радгоспи антирадянських елементів з метою організації шкідництва і саботажу; б) неправильний підхід значної частини сільських комуністів до колгоспів і радгоспів. Він закликав відмовитися від ідеалізації цих форм господарювання і застосувати методи примусу щодо них, аби викоренити елементи саботажу та анти-

105 Terri M. The Affirmative Action Empire. – P.300–301.
106 Командири великого голоду. – С.272–273.
107 Осколков Е. Голод 1932–1933 гг. в зерновых районах Северо-Кавказского края// Голод 1932–1933 років в Україні. – С.120.
108 Голод 1932–1933 років на Україні. – С.284, 286.
109 Кульчицький С.В. Ціна «великого перелому». – С.283–284.

радянських явищ. «Було б нерозумно, – підкреслював генсек, – якби комуністи, виходячи з того, що колгоспи є соціалістичною формою господарства, не відповіли б на удар цих окремих колгоспників і колгоспів нищівним ударом»[110].

Отже, Сталін у варіанті документа, розісланого парткомам, оголошував про намір влади завдати «нищівного удару» по «окремих колгоспниках і колгоспах». Напрям удару був розмитим за всіма параметрами. В реально виголошеній промові Сталін був відвертішим. Він назвав реґіони, в яких діяли надзвичайні хлібозаготівельні комісії (Північний Кавказ, Україна, Нижня Волга), а також конкретних ворогів – білогвардійців і петлюрівців[111].

Саме того дня, коли Сталін оголошував про намір завдати «нищівного удару» по саботажниках у колгоспах, він зробив два відповідальних кадрових призначення в системі ОДПУ. Повпред ОДПУ по Середній Азії Ю. Євдокимов ставав повпредом по Північнокавказькому краю, а заступник голови ОДПУ В. Балицький – повпредом ОДПУ по УСРР. Обидва вже працювали раніше в реґіонах призначення: Євдокимов – у 1924–1929 рр., а Балицький – в 1919–1931 рр. 1 грудня Балицького кооптували в члени політбюро ЦК КП(б)У[112]. Ці чекісти мусили очолити задуману генсеком терористичну акцію небаченого масштабу.

Відряджаючи Балицького в Україну, Сталін поставив завдання, які той незабаром озвучив в оперативному наказі по ДПУ УСРР № 1 від 5 грудня. Наказ починався з твердження про те, що в Україні наявний «організований саботаж хлібозаготівель та осінньої сівби, організовані масові крадіжки в колгоспах і радгоспах, терор щодо найбільш стійких і витриманих комуністів та активістів на селі, перекидання десятків петлюрівських емісарів, розповсюдження петлюрівських летючок».

Перелічивши названі явища, Балицький робив висновок про «безумовне існування на Україні організованого контрреволюційного повстанського підпілля, яке пов'язане із закордоном та іноземними розвідками, переважно польським генеральним штабом». Закінчувався наказ постановкою завдання: «нагальний прорив, викриття та розгром контрреволюційного повстанського підпілля й нанесення рішучого удару по всіх контрреволюційних куркульсько-петлюрівських елементах, які активно протидіють і зривають основні заходи Радянської влади та партії на селі»[113].

Ось так розшифровувалася сталінська теза про «нищівний удар», проголошена за тиждень до появи цього наказу на об'єднаному засіданні політбюро ЦК і президії ЦКК ВКП(б). Чи можна погодитися після цього із запереченням видатного англійського вченого Алека Ноува, який у четвертому виданні своєї класичної праці про економічну історію СРСР заперечив висновок Роберта Конквеста про спрямований проти українців «нищівний удар»? Ноув вказав тоді, що сталінський удар був спрямований скоріше по селянах, серед яких було багато українців, ніж по українцях, серед яких було багато селян[114].

Слід внести тільки одне істотне уточнення в позицію Конквеста: йшлося про українців як представників титульної нації, якщо вони знаходилися в УСРР, а також про українців Кубані, які бажали стати частиною титульної нації після возз'єднання з УСРР. «Нищівний удар» у різних формах (терор голодом і масові репресії) спрямовувався проти українських громадян, а не українців за етнічним походженням або селян за ознакою їхньої професійної діяльності. Та це означає все ж таки, що він спрямовувався проти українських селян.

Оперативний наказ № 1 по ДПУ УСРР був дивним під кутом зору практики спецслужб зарубіжних країн. Апарату чекістів він наперед подавав версію антирадянської діяльності з усіма її відгалуженнями, аж до зв'язків місцевої антирадянської аґентури з Генеральним штабом Другої Речіпосполитої. Чекістам залишалося тільки матеріалізувати слідчими діями контрреволюційні організації і наповнити їх заарештованим членським складом. Проте нічого дивного в такій зворотній послідовності подій не було. Радянські чекісти являли собою не спецслужбу, а організацію, яка здійснювала державний терор у масових масштабах. Основною їх функцією було виявлення вогнищ можливого спротиву владі та їхнього знищення перед тим, як вони могли б проявити себе. Маючи в розпорядженні колосальний корпус сексотів – освідомлювачів і провокаторів, чекісти завжди діяли на випередження.

Переходимо тепер до аналізу дій Кремля, започаткованих 27 листопада сталінською заявою про «нищівний удар» і передачею чекістського апарату на Північному Кавказі в розпорядження Євдокимову, а в УСРР – Балицькому.

10 грудня на засідання політбюро ЦК ВКП(б) було викликано керівників трьох реґіонів – України, Північного Кавказу і Західної області. Останній явно служив для маскування дій, які планувалися генсеком щодо двох перших реґіонів. В усякому разі, це засідання політбюро ЦК ВКП(б) не мало будь-яких наслідків для керівників Західної області.

На засіданні Сталін у різкій формі критикував викликаних керівників за лібералізм і м'якотілість у бо-

110 Стенограммы заседаний Политбюро ЦК РКП(б) – ВКП(б). 1923–1938 гг. В 3-х т. – Т.3. 1928–1938 гг. – М., 2007.– С.589.
111 Там же. – С.657, 658.
112 Шаповал Ю., Золотарьов В. Всеволод Балицький: Особа, час, оточення. – К., 2002. – С.188, 388.
113 Там само. – С.189.
114 Nove A. An Economic History of the U.S.S.R. Penguin Books, 1989. – P.170.

ротьбі із саботажниками хлібозаготівель. Особливо дісталося С. Косіору і М. Скрипнику. Останнього Сталін звинуватив у зв'язках з «націоналістичними елементами». Для опрацювання проекту постанови про перебіг хлібозаготівель було створено комісію політбюро ЦК, до якої від УСРР увійшли С. Косіор і В. Строганов. 14 грудня постанову «Про хлібозаготівлі на Україні, Північному Кавказі та в Західній області» ухвалено опитуванням членів політбюро ЦК.

Постанова ЦК ВКП(б) і РНК СРСР від 14 грудня встановлювала новий термін виконання хлібозаготівельного плану для України – до кінця січня 1933 р. Одночасно вона конкретизувала вектор сталінського удару: «Через те, що в результаті вкрай слабкої роботи і відсутність революційної пильності ряду місцевих парторганізацій України і Північного Кавказу в значній частині їх районів контрреволюційні елементи – куркулі, колишні офіцери, петлюрівці, прибічники Кубанської ради тощо спромоглися проникнути в колгоспи в якості голів або впливових членів правлінь, рахівників, комірників, бригадирів біля молотарки і т. ін., спромоглися проникнути в сільради, земоргани, кооперацію і намагаються спрямувати роботи цих організацій проти інтересів пролетарської держави і політики партії, намагаються організувати контрреволюційний рух, саботаж хлібозаготівель, саботаж сівби, – ЦК ВКП(б) і РНК СРСР зобов'язують ЦК КП(б)У, Північкавкрайком, РНК України і крайвиконком Північкавкраю рішуче викоренити ці контрреволюційні елементи шляхом арештів, ув'язнення в концтабір на тривалий строк, не зупиняючись перед застосуванням вищої міри покарання до найбільш злісних з них»[115]. Одночасно цією постановою припинялася, як уже було вказано, українізація Кубані.

19 грудня з'явилася ще одна постанова ЦК ВКП(б) і РНК СРСР, присвячена нібито хлібозаготівлям в Україні. Вся суть її зводилася до того, що Кагановичу і Постишеву доручалося «негайно виїхати на Україну на допомогу ЦК КП(б)У і Раднаркому України, засісти у вирішальних областях України в якості особоуповноважених ЦК ВКП(б) і Раднаркому Союзу РСР, розділивши труд із Косіором, Чубарем і Хатаєвичем»[116].

Тут буде логічним зробити відступ. Як доводить сукупність фактів, коло політичних діячів, причетних до Голодомору як організаторів, а не виконавців, є обмеженим. Крім голови радянського уряду В. Молотова, секретаря ЦК ВКП(б) Кагановича (який фактично виконував обов'язки заступника генерального секретаря) і названих вище чекістів, до нього входили П. Постишев і, можливо, М. Хатаєвич. Постишев у 1923–1930 рр. працював в Україні, з 1926 р. – секретарем Харківського окружкому і міськкому КП(б)У. В 1930 р. Сталін відкликав його в Москву на посаду секретаря ЦК ВКП(б), а в січні 1933 повернув в Україну, де той зайняв неофіційне, але цілком реальне становище повноважного представника генерального секретаря ЦК ВКП(б). До XVII партз'їзду за Постишевим зберігалася посада секретаря ЦК ВКП(б), що засвідчувало унікальність його становища в керівництві України. На з'їзді він позбувся загальносоюзної секретарської посади, але став кандидатом у члени політбюро ЦК ВКП(б).

М. Хатаєвича Сталін відкликав у жовтні 1932 р. із посади секретаря Середньоволзького крайкому ВКП(б) і надіслав в Україну в якості другого секретаря ЦК КП(б)У, щоб той очолив боротьбу на «хлібному фронті».

Сталін здебільшого не залишав слідів ні на папері, ні в пам'яті людей. Більшість організаторів Голодомору стала жертвою репресій. Балицький загинув 1937-го, Постишев і Хатаєвич – 1939-го, Євдокимов – 1940 р. Відповідальність Євдокимова, Постишева і Хатаєвича за Голодомор не випливла на поверхню, і їх було офіційно реабілітовано. Балицький мав за собою й інші злочини (його називали гільйотиною України) і реабілітації не підлягав. Молотов і Каганович не стали жертвами репресій і після смерті Сталіна разом з іншими членами вищого партійного керівництва СРСР самі організували процес реабілітації.

Повертаючись до подій останньої декади грудня 1932 р., слід зазначити, що Каганович і Постишев опинилися в Харкові через добу після рішення про їхнє відрядження. О 10-й годині вечора 20 грудня почалося засідання політбюро ЦК КП(б)У, яке тривало, судячи зі щоденника Кагановича, до четвертої ранку. На засіданні обговорювалося одне питання – хлібозаготівельний план. Косіор поділився враженнями від поїздки Дніпропетровською областю. Він зазначав, що в області тривають повальні обшуки, але вони дають лише декілька кілограмів зерна на один двір. Хатаєвич доповів про результати поїздки в Одеську область, яка для виконання плану повинна була здати 26 млн. пудів хліба. В області залишалися необмолоченими близько 200 тис. га зернових, що давало не більше 8 млн. пудів хліба. «Залишок (тобто 18 млн. пудів – ***С.К.***) доведеться збирати розкриттям ям і «чорних комор», – заявив він. – Поки майже в кожному районі знайдено прихованими 2–3 тис. центнерів хліба. Але це – лише незначна частина прихованого і розкраденого»[117].

Співставлення суджень Косіора і Хатаєвича показове в одному вимірі: обидва твердили

115 Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.475–476.
116 Там само. – С.495.
17 Командири великого голоду. – С.315.

про те, що не знайшли великих запасів хліба в селянських садибах, але перший просто фіксував факт, а другий випромінював оптимізм: хліб обов'язково знайдеться, варто добре пошукати. Цю відмінність у судженнях треба співставити з висвітленням хлібозаготівельної кризи у пресі і з наслідками масштабної роботи мобілізованих з міст заготівельників і місцевих комнезамівців, які під керівництвом чекістів шукали прихований селянами хліб.

Преса звинувачувала селян в тому, що вони підривали генеральну лінію партії на соціалістичну індустріалізацію небажанням добросовісно працювати в полі й виконувати «першу заповідь» перед державою. Зокрема, передова стаття газети «Вісті ВУЦВК» від 23 грудня давала таку настанову багатотисячній армії уповноважених із хлібозаготівель, виходячи з виконання плану станом на 20 грудня тільки на 70,4%: «Основну частину хліба, яку треба ще заготовити, заборговану державі, можна і треба взяти тільки шляхом неодмінного вилучення незаконно розданого, розкраденого хліба». 1 січня 1933 р. у газеті «Правда» з'явився допис кореспондента з великого с. Кринички на Дніпропетровщині. Повідомлялося, що тут діяли 50 уповноважених із хлібозаготівель з району й області, і вони повинні були забезпечити щоденне надходження до держави в середньому 1 тис. ц зерна. Насправді ж із селян вдавалося вичавити не більш як 15 ц за день. Кореспонденція закінчувалася так: «Треба шукати, адже є ціле підземне «пшеничне місто». Проте тільки зрідка зусиллями окремих передовиків знаходять одну-дві ями».

Посилено експлуатований у радянській пресі концепт підземного «пшеничного міста» є безсумнівним дороговказом у реконструкції значної частини пов'язаних з Голодомором подій, і особливо – у визначенні кола осіб у кремлівському оточенні генсека, які були прямо причетні до організації терору голодом.

Насамперед стає очевидною причетність до Голодомору самого Сталіна. Як видно зі стенограми спільного засідання політбюро ЦК і президії ЦКК ВКП(б) 27 листопада 1932 р., генсек надавав великого значення ідеологічному обґрунтуванню «нищівного удару» по саботажниках у соціалістичних підприємствах – колгоспах і радгоспах. Звідси треба зробити висновок про те, що центральні і українські газети з ініціативи самого Сталіна почали повнитися матеріалами про селянський саботаж, який загрожував голодом армії і населенню міст. Він уже переконався в тому, що селянам треба платити за їхню працю і готовий був перейти у відносинах з селом на систему обов'язкових поставок податкового характеру, тобто визнати право власності колгоспів і колгоспників на вироблену в сільському господарстві продукцію. Разом з тим він планував «нищівний удар», який підлягав ідеологічному обґрунтуванню. Тому радянських громадян переконували в тому, що саботаж посівної і заготівельної кампаній являв собою не природну реакцію виробників на спробу держави вилучати продукцію шляхом безрозмірної розкладки, а організовану контрреволюціонерами акцію. Сталінський підголосок Каганович, який не мав власних суджень, озвучив цю думку патрона в листі до нього з Краснодара від 5 листопада: «Головне завдання тут тепер – це зламати саботаж, без сумніву, організований і керований з єдиного центру»[118].

На відміну від міфічних контрреволюційних організацій, ями і «чорні комори», з яких складалися підземні «пшеничні міста», мусили бути справжніми. Селяни справді прагнули врятувати свій хліб від реквізицій. Використовуючи для обшуків всю сільську міліцію, уповноважених із хлібозаготівель, членів КНС і власну аґентуру, чекісти знаходили чимало ям. Кожний такий випадок описувався в газетах і демонструвався у кінохроніці з метою формування неґативного ставлення до голодуючих селян у населення міст, якому урізали норми видачі хліба по картках. Але тільки з суворо засекречених зведень ДПУ можна було дізнатися про мізерну кількість схованого від держави хліба.

На засіданні політбюро ЦК КП(б)У 20 грудня з участю Кагановича і Постишева Балицький доповів, що з початку грудня обшуками було виявлено 7 тис. ям і 100 «чорних комор», у яких знайдено 700 тис. пудів хліба[119]. У зведенні ДПУ з 1 грудня до 25 січня вказано, що чекісти знайшли 14 956 ям і 621 «чорну комору», а також 1359 інших таємних сховищ. Додаючи до знайдених запасів хліб, вилучений у соломі після обмолоту, а також конфіскований у перекупників, чекісти вийшли на обсяг в 1718,5 тис. пудів – зовсім незначну кількість порівняно з хлібозаготівельним планом[120].

Співставляючи цей ряд цифр, можна зробити два очевидні висновки. По-перше, в останній декаді грудня в Кремлі уже знали, що *запаси прихованого хліба не мали державного значення.* По-друге, за час найінтенсивніших обшуків (від останньої декади грудня до останньої декади січня) чекістам вдалося подвоїти кількість ям, але вони не спромоглися знайти в українському селі істотних запасів прихованого хліба. Це підтверджує перший висновок про відсутність в Україні підземних «пшеничних міст». Одночасно це дає право твердити, що істерія в Кремлі навколо невиконання Україною хлібозаготівельного плану була штучною. *Таке твердження*

118 Сталин и Каганович. Переписка. – С.299.
119 Командири великого голоду. – С.316.
120 Кульчицький С. Голодомор 1932–1933 рр. як геноцид. – С.299.

має особливу вагу в дальшому розслідуванні обставин творення Голодомору.

Заслуговує на увагу й зіставлення свідчень В. Чубаря і С. Косіора на засіданні політбюро ЦК КП(б)У 20 грудня. Чубар говорив, що штрафи натурою не стягують і вважав це за недолік хлібозаготівель[121]. Косіор говорив про повальні, але малоефективні обшуки. На основі обох тверджень мали зробити такий висновок: на час наради, тобто в третій декаді грудня, *натуральні штрафи та обшуки ще не поєдналися в одну репресивну акцію, як це спостерігалося в селах, занесених на «чорну дошку».*

Після цього засідання політбюро ЦК КП(б)У його учасники роз'їхалися по областях, щоб організувати виконання хлібозаготівельного плану. Їхню увагу було спрямовано на вилучення хліба в селянських садибах. Зокрема, 23 грудня Каганович і уповноважений із хлібозаготівель в Одеській області Ю. Коцюбинський провели настановчу нараду районного керівництва в Кривому Озері. Коцюбинський вимагав, щоб заготівельники були такими ж винахідливими в розкритті прихованого зерна, як колгоспники – у приховуванні. Те, що говорив Каганович, варто передати його власними словами без перекладу, зважаючи на спроби колишнього «головного українізатора» розмовляти з селянами їхньою мовою:

«У многих секретарей нет ясности – чего можно и чего нельзя. Их с прошлого года «мамка на перегибах ушибла». И вот боятся «перекручивания». Украинская пословица говорит: «Крути, да не перекручивай!» А они решили «зовсім не крутить». В морду бить никогда не следует. Но умело проведенные обыски, и не только у единоличников, но и у колхозников, рабочих, коммунистов, – это не перегиб. Нужно село взять в такой «штосс», чтобы сами крестьяне раскрыли ямы»[122].

Цей цинічний виступ другого за значенням керівника компартії переконливо показував небезпеку зовні принадної комуністичної ідеї, коли вона перетворювалася на програму практичних дій. Партія стала зброєю в руках купки злочинців. Українських селян, які у 1919–1920 рр. відвернулися від керівників УНР і пішли за більшовиками, через півтора десятки років «брали у великий штосс».

Як це виглядало? Досі йшлося про події, що підготували Голодомор. Поєднання масових обшуків з натуральними штрафами, що призвело до Голодомору, здійснювалося в останні два місяці 1932 р. тільки в колгоспах, занесених на «чорну дошку». На всій території України Голодомор розпочався з січня 1933 р. *Датувати його початок можна з точністю до одного дня.*

1 січня 1933 р. керівники УСРР у Харкові одержали за підписом секретаря ЦК ВКП(б) Й. Сталіна телеграму такого змісту:

«Запропонувати ЦК КП(б)У і РНК УСРР широко сповістити через сільради колгоспи, колгоспників і трудящих одноосібників, що:

а) ті з них, які добровільно здають державі раніше розкрадений і прихований хліб, не репресуватимуться;

б) щодо колгоспників, колгоспів та одноосібників, які вперто продовжують приховувати розкрадений і прихований від обліку хліб, застосовуватимуться найсуворіші заходи покарання, передбачені постановою ЦВК і РНК СРСР від 7 серпня 1932 р. (про охорону майна державних підприємств, колгоспів і кооперації і зміцнення суспільної соціалістичної власності)»[123].

Сталін знав, що в українському селі немає хліба. В чому тоді полягала суть телеграми? Відповіді ніхто не давав від 1990 р. – моменту першої публікації цього документа.

Прихований зміст телеграми стає зрозумілим шляхом співставлення двох її пунктів. Перший містив попередження: здавайте хліб, інакше буде зле. Здавати вимагалося весь необлікований хліб, а не тільки зерно, яке вважалося вкраденим. Зміст другого пункту розкривається у співставлення з першим. Він адресувався селянам, які проігнорували попередження. Але таких селян треба було визначити. Яким способом? Досі не придумали нічого іншого, крім обшуку. Отже, сталінська телеграма була *сигналом до застосування масових обшуків*.

Під час обшуків хліб могли знайти або не знайти. У першому випадку все було ясно: суд на підставі закону від 7 серпня 1932 р. Які дії передбачалися в другому випадку? Про це в телеграмі не повідомлялося. Було зрозуміло, однак, що до «боржників» влада може застосувати прийняте з ініціативи генсека законодавство про натуральні штрафи.

Телеграму не можна вважати прямим документальним підтвердженням вилучення у селян всього продовольства. Вона засвідчує лише те, що Сталін зробив незвичайний крок, який може бути інтерпретований тільки як сигнал до обшуків селянських садиб у всеукраїнському масштабі. Проте існувало законодавство про натуральні штрафи, якими обкладалися під час обшуків селянські господарства. Є свідчення тисяч людей, які вижили. *В один голос вони заявляють, що під час обшуків у «боржників» забирали все їстівне.* Залишали у багатьох випадках лише корову, оскільки діяла постанова ЦК ВКП(б) «Про примусове усуспільнення худоби» від 26 березня 1932 р. Маленька частка свідчень з усіх районів України друкується в цій книзі.

Конфіскація наявних запасів продовольства застосовувалася як каральний засіб і раніше. В надісланому до Кремля листі комсомольця Пастушенка (с. Полонисте Бабанського району на Вінниччині) від 10 лютого 1932 р. (дата надходження листа з се-

---

121 Командири великого голоду. – С.317.
122 Там само. – С.323–324.
123 Голод 1932–1933 років на Україні. – С. 308.

кретаріату Сталіна до ВУЦВК) повідомлялося, що у селян забрали все – «ні картоплі, ні фасолі, ні віки, ні чечевиці, ні гороху, ні гречки, ні проса, ні ячменю, ні вівса, ні сої – все до фунта. І буряки, і капусту квашену забрали, і забирають курей»[124].

Існують документи й про те, що конфіскація всього продовольства спостерігалася і в інших реґіонах – як раніше, так і 1933 р. Однак тільки в українських реґіонах і тільки в січні 1933 р. цю каральну акцію було застосовано майже всюди. Вона не торкнулася лише артілей прикордонної смуги і глухих місцевостей Полісся, а також колгоспів, які виконали хлібозаготівельний план (за станом на жовтень 1932 р. із наявних у статистичній виборці 23 270 колгоспів річний план виконали 1403)[125].

Не можна твердити, що обшуки з конфіскацією продовольства здійснювались у кожному селянському подвір'ї. Контроль Кремля за виконанням своїх настанов не був аж таким всепроникним. Наприклад, чимало книг державної реєстрації смертей за 1932–1933 рр. дійшли до нас, попри інструкцію ОДПУ знищити їх. Але після січневої акції чекістів в Україні практично зникла базарна торгівля продовольством. Залишилася лише послужливо просунута державою в сільські райони мережа магазинів об'єднання «Торгівля з іноземцями». Вони продавали всім охочим будь-яке продовольство за валюту і лом побутових дорогоцінних металів.

Відбирання їжі під прикриттям хлібозаготівель було лише частиною здійснюваних Кремлем каральних дій. Створення несумісних із фізичним існуванням умов для українського селянства ставало ефективним тільки тоді, коли позбавлення продовольства поєднувалося із забороною інформації про голод і блокадою голодуючих. Заборона інформації не мала документальної основи (так само як вказівка на позбавлення всього продовольства), але ця дія не потребує підтвердження. Загальновідомо, що радянський уряд заперечував факт голоду 1932–1933 рр. аж до 25 грудня 1987 р.

Блокаду голодуючих підтверджено документально. 22 січня 1933 р. ЦК ВКП(б) і РНК СРСР розіслали в сусідні з українськими реґіонами шифровку такого змісту: «До ЦК ВКП і Раднаркому дійшли відомості, що на Кубані і Україні почався масовий виїзд селян «за хлібом» в ЦЧО, на Волгу, в Московську обл., Західну обл., Білорусію. ЦК ВКП і Раднарком СРСР не сумніваються, що цей виїзд селян, як і виїзд з України в минулому році, організований ворогами Радянської влади, есерами й аґентами Польщі з метою агітації «через селян» у північних районах СРСР проти колгоспів і взагалі проти Радянської влади».[126] Цей документ редактор третього тому документального збірника «Трагедия советской деревни» І. Зеленін супроводжував такою ремаркою: Сталін написав його власноручно (автограф зберігся), і тільки у передрукованому примірнику під ним з'явився підпис В. Молотова[127].

Хто здійснював конфіскацію нехлібного продовольства? Якщо вона відбувалася під прикриттям хлібозаготівель, то це мусили бути хлібозаготівельники, які сиділи в селах по кілька місяців. На чолі районних комісій стояли чекісти, чиновники заготівельних органів і керівники партійно-радянського апарату. Обшуками і конфіскацією займалися здебільшого комнезамівці – з сусідніх сіл або місцеві. У спогадах свідків Голодомору комнезамівці – на першому плані. Вони виявляли особливу заповзятливість, тому що не мали налагодженого господарства і після конфіскації хліба починали голодувати першими. «За службу» їм дещо перепадало.

Німецький фахівець з аграрної історії Ш. Мерль зробив неочікуваний висновок з факту участі КНС у творенні Голодомору: «І цей факт, із жалем констатований у доповіді Конґресу (йдеться про доповідь Комісії з розслідування українського голоду 1932–1933 рр., розглянуту Конґресом США у 1988 р. – ***С.К.***), важко сполучити з тезою про ґеноцид»[128]. За цією логікою, тисячі випадків поїдання дітей матерями і батьків похилого віку дітьми, які були офіційно зафіксовані під час Великого голоду, теж перебувають у суперечності з концепцією ґеноциду.

Конфіскація всього продовольства практично одразу перетворювала давно голодуючих селян з киплячої обуренням в інертну масу. Секретар Сталіндорфського райпарткому написав у Дніпропетровський обком КП(б)У таке: «відчай колгоспників дійшов до крайніх меж: люди перестали просити допомогу, лежать в холодних неопалюваних хатах і чекають смерті»[129].

Як довго тривала чекістська акція з вилучення продовольства? Логічно припустити, що вона завершилася з початком масштабної продовольчої допомоги голодуючому селянству. 7 лютого політбюро ЦК ВКП(б) прийняло перші постанови – по Дніпропетровській і Одеській областях – про надання продовольчої допомоги (по 200 тис. пудів жита). Хліб призначався, як вказувалося у постановах, на «продовольчі потреби робітників радгоспів, МТС, МТМ, а також партійного і безпартійного активу колгоспів».[130] Після того, як завдань по українських селянах «нищівний удар» зробив неможли-

[124] Колективізація і голод на Україні. – С.415.
[125] Кульчицький С. В. Ціна «великого перелому». – С.258–259.
[126] Трагедия советской деревни. – Т.3. – С.635.
[127] Там же. – С.32.
[128] Мерль Ш. Голод 1932–1933 годов – геноцид украинцев для осуществления политики русификации?// Отечественная история (Москва). – 1995. – №1.– С.56.
[129] Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.699.
[130] Там само. – С.663.

вим соціальний вибух, лексика Сталіна змінилася. Колгоспні саботажники перетворилися на «безпартійний актив колгоспів».

Продовольчу допомогу держави було позбавлено елементів благодійності. Урядові постанови передбачали організацію громадського харчування під час польових робіт просто на полях. Видачу насіння колгоспам із державних елеваторів слід було здійснювати винятково у протравленому вигляді. Не пов'язана з посівною кампанією продовольча допомога надавалася тільки дошкільним і навчальним установам, а також сім'ям, годувальники яких перебували на службі в армії. Після того, як Постишев і Балицький проінспектували найбільш постраждалу від голоду Київську область, з'явилася постанова ЦК КП(б)У про хід підготовки до весняної сівби від 31 березня 1933 р. Центральним у ній був дев'ятий пункт: «Запропонувати Київському обкому здійснити наступні заходи у справі організації продовольчої допомоги нужденним колгоспникам та одноосібникам: а) припинити взагалі харчування за рахунок проддопомоги непрацездатних колгоспників або одноосібників, хоч би вони потребували такої допомоги; б) розділити всіх госпіталізованих на хворих та одужуючих, значно поліпшити харчування останніх із тим, щоб якомога швидше виписати їх на роботу»[131].

Британський дослідник Роберт Девіс та його австралійський учень Стефен Віткрофт у книзі «Роки голодування. Радянське сільське господарство в 1931–1933 рр.» узагальнили дані про державну допомогу селу в період з лютого по липень 1933 р. За їхніми даними, УСРР і Північний Кавказ одержали в п'ять разів більше хліба, ніж усі інші голодуючі реґіони, разом узяті. Форми державної допомоги Україні були такі (в тис. т): насіннєва – 298,7; продовольча – 176,2, фуражна – 82,8; разом – 557,7[132].

Багато це чи мало? За три місяці зимових заготівель (листопад 1932 – січень 1933 рр.) у північній групі областей (Вінницька, Київська, Харківська і Чернігівська) було заготовлено 35,1 млн. пудів, а в південній групі (Дніпропетровська, Одеська, Донецька і Молдавська АСРР) – 51,9 млн. пудів[133]. Державна допомога Україні у перерахунку на традиційну міру ваги становила 34,9 млн. пудів. *Отже, держава вилучила з українського села півсотні мільйонів пудів хліба ціною загибелі мільйонів селян.*

Розібравшись у хитросплетіннях кремлівської політики, можна винести судження про характер місії П. Постишева. Варто поділити думку вчених української діаспори про те, що він був, поряд із Кагановичем і Молотовим, організатором Голодомору. Але роль Постишева стосовно селян була не деструктивною (створення умов, не сумісних з життям), а конструктивною (порятунок тих, хто був придатний для посівної кампанії). Зміна ролей пояснювалася хронологією сталінської акції. Ця терористична акція мала дві стадії – деструктивну і конструктивну.

3.6. Причини «нищівного удару»

Сталіну не було потреби пояснювати причини спрямованого проти українського селянства «нищівного удару» навіть найближчим підручним. Мабуть, підручні знали їх, тому що знаходилися в одному човні зі своїм патроном. Проте як Каганович, так і Молотов у спогадах ретельно уникали не тільки згадки про голод 1932–1933 рр. у СРСР (це було зрозуміло: заборонена тема!), а й взагалі надто довгих розмов про колективізацію сільського господарства. Чи означає це, що ми ніколи не дізнаємося, якими мотивами керувалися в Кремлі?

Історики не можуть, подібно до сталінського прокурора А. Вишинського, розглядати зізнання як «царицю доказів». Потрібно встановити ланцюг причин і наслідків від першої згадки про державу-комуну у «Квітневих тезах» В. Леніна до Голодомору. Така спроба робиться у цій книзі, щоб упорядкувати й де- політизувати дискусії навколо проблеми Голодомору. Наведені вище арґументи змушують відмовитися від уявлень про голод 1932–1933 рр. в Україні як інструмент етнічної чистки типу Голокосту. Його треба розглядати як одну з форм державного терору. Мабуть, таке розуміння суті Голодомору не припинить незгод між українською і російською сторонами з приводу кваліфікації злочину. Йдеться лише про перенесення акценту у визначеннях Конвенції ООН про ґеноцид з етнічної на національну групу. Проте погляд на Голодомор як наслідок терору голодом є важливим для всіх, хто справедливо заперечує тотожність Голодомору і Голокосту під кутом зору механізму нищення. Таке розрізнення аж ніяк не заперечує єдності між євреями та українцями як жертвами нищення. Нищення українців було частковим, а не повним, але підступнішим, оскільки будівники держави-комуни намагалися українізуватися в очах власних громадян і всього світу.

Наведені у цьому розділі арґументи дозволяють сформулювати ряд важливих висновків.

По-перше, докорінні перетворення в житті народів за планом, накресленим у програмі РКП(б) 1919 р., ставали можливими лише в умовах жорсткої і всепроникаючої терористичної диктатури. Не має значення, що було первинним – встановлення диктатури або ідея держави-комуни. Слід констатувати лише те, що прищеплене радянськими пропагандистами прагнення наблизитися до «світлого майбутнього» виправдувало в очах багатьох людей ексцеси диктатури. Час від часу Кремль

---

131 **Голод 1932–1933 років на Україні. – С.473.**
132 **Davies R. W., Wheatcroft St. The Years of Hunger. Soviet Agriculture, 1931–1933. Palgrave Macmillan, 2004. – P.481–484.**
133 **Кульчицький С.В. Ціна «великого перелому». – С.303–304.**

оголошував непопулярні заходи «перекрученнями» і змінював тактику, але здебільшого добивався реалізації програмних цілей, якщо вони взагалі були здійсненні.

По-друге, диктатура, що використовувала масовий терор у ситуації загального спротиву, закономірно призводила до максимальної концентрації влади в руках однієї людини. Ця людина здобувала можливість діяти не стільки від імені політичної сили, яку представляла, скільки у власних інтересах. Дії її трагічно позначилися на долі цілих народів.

По-третє, масовий терор у багатонаціональній країні однаковою мірою спрямовувався проти соціальних і національних груп. Філософія комуністичного будівництва визначалася двома взаємопоєднаними гаслами: *«Хто не з нами, той проти нас!» і «Якщо ворог не здається, його знищують!»* Ворогом політичного режиму могли бути соціальні верстви або народи, але ідеологія терору ґрунтувалася винятково на теорії класової боротьби. На рівні декларацій, у тому числі проголошуваних у конституціях, національна політика Кремля була надзвичайно прогресивною. З тим більшою лютістю в Кремлі ставилися до національних прагнень народів, які загрожували міцності централізованої держави.

Масовий терор і пропаганда «світлого майбутнього» були головними методами творення суспільства, породженого фантазією Леніна і Бухаріна. Комуністичне будівництво відбувалося методом проб і помилок. У Кремлі відступали, щойно відчували, що воно заходило в глухий кут, і починали шукати обхідні шляхи. На початку 30-х рр. утворився черговий глухий кут, позначений такими жахливими подіями, як загальносоюзний голод і казахський та український голодомори.

Якісна різниця між загальносоюзним голодом і українським Голодомором найрельєфніше виявляється в подіях січня 1933 р. На цей час чітко визначився провал спроб Кремля зробити новонароджений колгоспний лад інтеґральною частиною радянської командної економіки. Це було можливо тільки в тому випадку, якби колгоспники задовольнилися присадибною ділянкою і працювали б на державу в громадському господарстві артілі без оплати. Не питаючи у них згоди, держава почала вилучати з села майже всю продукцію, вироблену в громадському господарстві. Селяни у відповідь перестали продуктивно працювати в колгоспі, внаслідок чого урожай 1932 р. значною мірою був втрачений. Голод 1932–1933 рр. у хлібовиробляючих реґіонах країни стався через те, що держава забрала майже все зерно. Голод у споживаючих реґіонах був викликаний катастрофічним зниженням обсягу хлібозаготівель внаслідок колосальних втрат урожаю.

Сталін кваліфікував цілком природне небажання селян працювати на державу без оплати як саботаж, спрямований на підрив влади, але скерував «нищівний удар» тільки проти колгоспників та одноосібників у двох українських реґіонах. У січні 1933 р. в українських селах відбулися повальні обшуки під приводом виявлення підземних «пшеничних міст», а насправді з метою конфіскації наявних запасів нехлібного продовольства. І тоді ж, у січні 1933 р. Кремль зробив принципову корекцію планів комуністичного будівництва в СРСР. Держава визнала колгоспну продукцію власністю колгоспів і колгоспників. Віднині колгоспи мусили віддавати їй тільки твердо зафіксовану частку продукції у вигляді натуральних обов'язкових поставок. *В системі командної економіки колгоспний лад здобув автономію.*

Чому радянський уряд встановив Україні хлібозаготівельний план з урожаю 1931 р. у таких неможливо високих розмірах, що його стягнення призвело до загибелі від голоду десятків тисяч селян у першій половині 1932 р.? Чому одночасно з хлібозаготівлями з урожаю 1932 р., які призвели до голодної смерті десятків тисяч селян у різних хлібовиробляючих реґіонах країни, в УСРР і на Кубані була здійснена акція, свідомо спрямована на покарання смертю мільйонів селян?

Відповідаючи на запитання, слід погодитися з тим, що політика «підхльостування» комуністичного будівництва була однаковою в усьому Радянському Союзі. Але поряд з нею під прикриттям постійно повторюваних закликів до зміцнення дружби і співробітництва народів здійснювалася підступна політика, спрямована на перетворення національних держав, які утворювали Радянський Союз, на етнографічні республіки.

В Україні політика нищення національної державності розгорнулася майже одночасно з відновленням штурмових методів комуністичного будівництва. Об'єктом переслідувань спочатку стали дореволюційна інтеліґенція і селянство, а з 1933 р. – інтеліґенція робітничо-селянського походження і півмільйонна КП(б)У.

Українців винищували масовими репресіями і голодом через те, що вони відчували себе громадянами національної держави, в яку трансформувалася під час «петлюрівської» українізації створена більшовиками радянська республіка. Україна ставала небезпечною для Кремля навіть у гамівній сорочці радянської державності.

Прихований вектор політики Кремля щодо України не був таємницею для національної інтеліґенції. Один з учнів М. Грушевського – Василь Денисенко – передав вчителю, який перебував на другому за своє життя московському засланні, таке: «На Україні панує справжній голод, вимирають цілі села й повіти, особливо [слід] підкреслити жахливу смертність серед дітей. Пояснити це [слід] як політику, спрямовану на те, щоб остаточно зламати українську націю як єдину національну силу, здатну на серйозні опори. Одні вимруть, інші розпорошаться «по нескінченних просторах Росії»[134]. Потрібно підкреслити, що це говорилося 10 вересня 1932 р., за кілька місяців до Голодомору.

Один із найавторитетніших українських мислителів XX ст. Іван Лисяк-Рудницький не був свідком Голодомору, але дав напрочуд точну характерис-

тику національної політики Кремля у статті «Новий Переяслав», уперше опублікованій паризьким польськомовним журналом «Культура» 1956 р.: «Політика Сталіна стосовно України зводилася до гігантської спроби зламати опір українського народу засобами фізичного насильства. При цьому, мабуть, не йшлося про тотальне вигублення українців, як це зроблено з кримськими татарами, волзькими німцями, калмиками та деякими північнокавказькими народами; для цього українці надто чисельні. Зате Сталін послідовно змагав до того, щоб знищити всі активні українські суспільні групи та щоб таким чином обезголовити націю, примусити її до капітуляції та зробити з неї покірне знаряддя в руках кремлівських можновладців»[135].

Своїм «нищівним ударом» Сталін показував партії і суспільству, що у селян може бути лише одна альтернатива: або загинути з голоду, або працювати в громадському господарстві колгоспів. У розпал Голодомору, 8 травня 1933 р., з'явилася таємна інструкція ЦК ВКП(б) і РНК СРСР, яка адресувалася партійно-радянським керівникам, органам ОДПУ, суду і прокуратурі. Примірник її виявлено в Смоленському архіві, який був захоплений вермахтом і після війни опинився в розпорядженні американців. Вперше інструкцію було опубліковано в лютневоберезневому числі журналу «Социалистический вестник» за 1955 р. Сталін і Молотов оголошували в ній, що за три роки колгоспи стали панівною формою господарства на селі, тож перемогу колгоспного ладу вже забезпечено. «Тепер завдання полягає в тому, – писали вони, – щоб піти назустріч зростаючому потягу одноосібних трудящих селян у колгоспи і допомогти їм увійти в колгоспи, де тільки й можуть вони уберегти себе від небезпеки зубожіння й голоду». З цього випливав висновок: держава може «припинити застосування на селі масових виселень і гострих форм репресій»[136].

Сталін позиціонував себе як борця з «куркулями» та «шкідниками». Виголошена ним 11 січня 1933 р. промова «Про роботу на селі» на об'єднаному пленумі ЦК і ЦКК ВКП(б) починалася з критики хиб партійної роботи, пов'язаних із недооцінкою класового ворога. Генсек особливо підкреслив, що труднощі у хлібозаготівлях 1932 р. ніяк не можна пояснювати поганим урожаєм, який був не гіршим, а кращим, ніж 1931 р. До речі, це зауваження треба взяти на замітку керівникам сучасної КПУ, які пояснюють Голодомор неврожаєм. Головну причину зриву заготівель Сталін бачив у тому, що в колгоспах «орудують справами добре замасковані антирадянські елементи, організуючи там шкідництво і саботаж»[137]. Об'єднаний пленум ЦК і ЦКК ВКП(б) запровадив незалежні від місцевої влади тимчасові органи компартійної диктатури – політвідділи МТС і радгоспів.

Із січневим (1933 р.) пленумом ЦК і ЦКК ВКП(б) пов'язано дуже важливу деталь, яку помітили російські історики В. Данилов та І. Зеленін. З резолюції про підсумки першої п'ятирічки Сталін власноручно викреслив тезу такого змісту: «Пленум ЦК схвалює рішення Політбюро щодо розгрому куркульських організацій (Північний Кавказ, Україна) і прийняті Політбюро жорсткі заходи до лжекомуністів з партбілетом у кишені». Вилучення тексту ці історики пояснювали небажанням генсека брати на свій карб розгром «куркульства» і здійснення партійної чистки. Мовляв, він клав тягар відповідальності на керівників областей, країв і республік[138].

Погоджуватися з таким твердженням не можна. В усіх своїх виступах Сталін називав «ліквідацію куркульства як класу» одним з найбільших досягнень першої п'ятирічки. Нову генеральну чистку ВКП(б), яка починалася 1933 р., генсек вважав своєчасним і раціональним заходом. До того ж було б просто дивно віддавати ініціативу генеральної чистки в руки реґіональних парткомів, як це випливає з припущення Данилова і Зеленіна. Отже, викреслення Сталіним названої тези потребує іншої інтерпретації.

Слід гадати, що Сталін не бажав у відкритих партійних документах згадувати про дії політбюро ЦК ВКП(б) в УСРР і на Кубані, які були спрямовані на «розгром куркульських організацій». На початку січня 1933 р. ті, хто готував проект резолюції об'єднаного пленуму ЦК і ЦКК, не могли знати, чим обернеться «розгром куркульських організацій». Сталін – знав.

«Розгром куркульських організацій», як стало зрозуміло з лютого 1933 р., перетворився на акцію ґеноциду. Загибель мільйонів селян і козаків у двох українських реґіонах певною мірою маскувалася голодною смертю десятків тисяч людей в інших реґіонах країни. Тим більше, що в умовах інформаційної блокади ніхто не міг оцінити в першій половині 1933 р. хоча б приблизних масштабів демографічної катастрофи. І все-таки по країні і світу пішов поголос про якийсь особливо тяжкий український голод. За цих умов сталінська пропаганда почала активно використовувати тему державної допомоги. Стверджувалося, що внаслідок незадовільної роботи українські колгоспники потрапили у тяжке продовольче становище, і тому держава, не тримаючи на них зла, змушена використовувати свої обмежені зернові резерви, щоб рятувати їх. Тема висвітлювалася на багатьох переконливих прикладах, адже державна допомога справді була масштабною.

Одночасно в пропаганді інтенсивно використовувалася й інша теза: незадовільна робота на колгоспних ланах б'є по інтересах самих працюючих.

---

134 **Розсекречена пам'ять. – С.291.**
135 **Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. – Т.2. – К., 1994.– С.297.**
136 **Трагедия советской деревни. – Т.3.– С.746–747.**
137 **Сталін Й. Твори. – Т.13.– С.215, 227–228.**
138 **Данилов В. П., Зеленин И. Е. Организованный голод: К 70-летию общекрестьянской трагедии// Отечественная история. – 2004. – № 5. – С. 108.**

Тут тон задавав нарком землеробства Я. Яковлєв. Виступаючи в лютому 1933 р. на Всесоюзному з'їзді колгоспників-ударників, він звинуватив українських колгоспників у тому, що вони 1932 р. не управилися з посівними роботами і не спромоглися належним чином зібрати урожай, внаслідок чого «наробили шкоди урядові та самим собі». «Шкода урядові» полягала у невиконанні хлібозаготівельного плану. Якої форми набула «шкода самим собі», Яковлєв не уточнив, але своє звернення завершив такими словами: «Із цього, товариші українські колгоспники, зробимо висновок: тепер час розплатитися за погану працю в минулому»[139].

28 лютого було підготовлено довідку створеної П. Постишевим інформаційно-посівної групи ЦК КП(б)У. Документ містився в «особой папке» компартійного діловодства, і тому в ньому відкритим текстом говорилося про голод і причини його походження, визначені в Кремлі для апаратного спілкування. Повідомлялося, що впродовж останніх півтора місяця «у ряді районів Київської області та «в окремих районах» Харківської і Дніпропетровської областей серед колгоспників та одноосібників поширюється голод, який «супроводжується опуханням, рядом смертних випадків і навіть фактами людоїдства». Намагаючись зберегти, за очевидного применшення масштабів голоду, видимість об'єктивності, автори довідки зазначали: «поряд з голодуванням у результаті лінощів, небажання працювати в колгоспі спостерігалися й факти голодування, хоча в значно меншій кількості, добросовісних колгоспників, які мають великі кількості трудоднів». У довідці містився й такий «факт»: «Цікаво відмітити, що в Христинівському районі колгоспники ставляться неґативно до допомоги голодуючим сім'ям, тому що більшість з них майже не працювала і має дуже невелику кількість трудоднів»[140].

Людожерський більшовицький принцип «Хто не працює – той не їсть!» 1933 р. червоною ниткою проходив крізь усі виступи компартійно-радянської номенклатури. Зокрема, секретарі ЦК КП(б)У в своїх рапортах повідомляли тільки те, що в Кремлі хотіли почути. Не дивно, що вони в один голос вихваляли «виховну» функцію голоду як засобу викорінення приватновласницьких настроїв і привчання колгоспників до колективної праці. 3 березня М. Хатаєвич доповідав начальству: «Відчувається витверезіння після того розгулу і загострення власницької, дрібнобуржуазної пожадливості, яку переживала більшість колгоспників під час минулих хлібозаготівель. Серед більшості тих колгоспників, які зовсім ще недавно тягали й крали колгоспний хліб, ставилися недбало до колгоспного майна, не бажали чесно працювати в колгоспному виробництві, помітно, що вони все краще усвідомлюють необхідність чесно і старанно працювати для колгоспу»[141].

Настанова на «виховну» функцію терору голодом стала майже офіційною для апаратників. Вона чітко простежувалася й у листі Косіора Сталіну від 15 березня: «Товариші, які побували на місцях, розповідають, що – тепер про те, що «хліб забрали», – на Київщині майже зовсім не говорять, а звинувачують себе за погану роботу, за те, що не зберегли хліб, дозволили його розтягнути. Щодо цього, безсумнівно, є певний поворот серед колгоспної маси, що позначається на ставленні до тих, хто не працював. Однак це розуміють далеко ще не всюди і далеко не всі колгоспники. Те, що голодування не навчило ще дуже багатьох колгоспників уму-розуму, показує незадовільна підготовка до сівби саме в найбільш неблагополучних районах»[142].

Теза про «виховання голодом» пронизувала 1933 р. службову документацію і навіть виходила на рівень пропагандистської роботи у великих колективах. Наприклад, політпрацівник Придніпровської дивізії повчав свою аудиторію: «Деякі перемінники саботують і не хочуть працювати в колгоспі. Від цього і голодують, проте в цьому ніхто не винен, нехай ледарі кивають на себе, їм треба нагадати гасло Леніна: «Хто не працює – той не їсть!» Ми знаємо, що не працюють буржуї, кулаки і ледарі. Тож нехай і не їдять»[143].

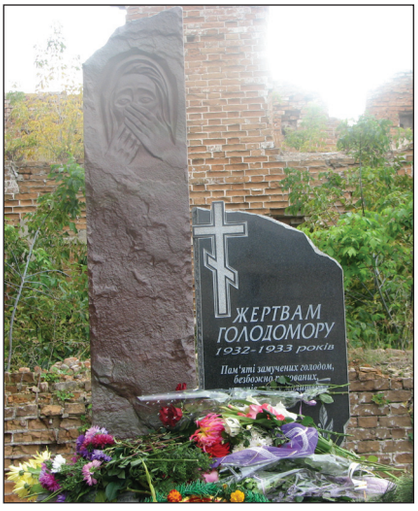
Чи можна вважати «виховання голодом» причиною сталінського «нищівного удару»? *Поширеність цієї тези у тогочасній документації надто підозріла, щоб взяти її на озброєння.* Чи не варто нам прислухатися до процитованих вище слів політпрацівника Придніпровської дивізії: «голодують, проте в цьому ніхто не винен?»

Цю тезу слід розглядати як «відмазку» сталінської команди від влаштованого нею Голодомору. Якби «виховання голодом» ставилося як основне завдання терористичної політики Кремля, воно не обмежувалося б тільки українськими реґіонами. «Нищівний удар» по українському селянству, узгоджений у часі з масовими репресіями проти національної інтеліґенції, спрямовувався проти української нації-держави. Безжальний терор перетворював її у нешкідливу для Кремля етнографічну спільноту. Пересвідчившись в тому, що Україна втратила повстанський потенціал, Сталін погодився на пропозицію Постишева перенести в 1934 р. столицю УСРР з Харкова в національний центр українського народу – м. Київ.

139 Правда. – 1933. – 19 лютого.
140 Голод 1932–1933 років на Україні. – С.390–394.
141 Там само. – С.403.
142 Там само. – С.443.
143 Гриневич Л. Рефлексії Червоної армії на колективізацію і голод в Україні (1932–1933 рр.) // Голод-геноцид 1933 року в Україні: історико-політологічний аналіз соціально-демографічних та морально-психологічних наслідків. Міжнарод. наук.-теор. конф. – Київ, 28 листопада 1998 р. Матеріали. – К., 2000. – С.204.

РОЗДІЛ 2

СВІДЧЕННЯ ОЧЕВИДЦІВ

1. ЯК ВИЛУЧАЛИ ПРОДОВОЛЬСТВО

1.1. Вінницька область*

Барладин Іван Данилович

рік народження не встановлено
Вінницька область, Барський район,
с. Примощаниці

<…> В 1932 році городина вродила погано. В селян тоді переважали низьковрожайні сорти картоплі, і тому на «другий хліб» була мала надія. З урожаю 1932 року колгоспники на трудодні хліба не одержали. Всі зернові озимі і ярі культури після обмолоту вивезли. Сіяли озимину в колгоспі під суворим наглядом уповноважених з району і міліції.

Восени ходили по хатах колгоспників спеціально створені комісії, які нишпорили усюди, по всіх закутках, і шукали зерна. В кого збереглось зерно з попереднього року чи дещо було з квасолі, кукурудзи, проса – забирали все <…>.

33-й: голод. Народна книга-меморіал. –
К., 1991. – С.105.

Конечна (в дівоцтві Іванченко) Пелагея Порфирівна

1908 р.н.
Вінницька область, Гайсинський район, с. Бубнівка

По селу бригада ходила по хатах, все забирала. Прийшли до Кирила Осадчого: давай хліб. Немає. Вони почали шукати і знайшли квасолі з 5 кілограмів. Кирило схопив торбинку і висипав ту квасолю в діжку з водою. Та його змусили вибрати і забрали. З шпичками залізними пішли на город і знайшли мішок жита закопаного. Забрали. От він і вся сім' я попухли і померли <…>.

Там само. – С.77–78.

Михальчук Олена Терентіївна

1912 р.н.
Вінницька область, Калинівський район,
с. Заливанщина

<…> Весна довга була 33 року й холодна. Їсти в людей нічого. Усе забрали: з горшків зерно, пшоно, де яка грубка (схожа на рапс), – усе підчисту забрали. Та й остались без нічого. В 32 дуже гарно на солому вродило, а на зерно – менше. Не відібрали, то вистачило б <…>.

Там само. – С.69.

Михальчук Ганна Лукьянівна

1913 р.н.
Вінницька область, Калинівський район,
с. Заливанщина

Почалося 32 року. Ходила бригада по дворах і забирала зерно, все забирала, аж з горшків. Добували й картоплю, закопану на насіння. Почався голод. Вже зимою 1932/33 року люди мерли. В сусіда, Красноголового Василя, померли два сини і дві дочки (Таня і Віра). У Красноголового Павла – вся сім'я (дівчинка Віра, два хлопці – Іван і Петро) <…>.

Там само. – С.69.

Дячинська Катерина Іванівна

1918 р.н.
Вінницька область, Літинський район,
с. Вонячин (нині – Городище)

<…> Всю заготівлю здали ще восени 1932 року, але зимою знов почали ходити по селу голова сільради Франчук Андрій і активісти Микита Петриків, Дарка Шепель, Горохівська Мавра. Як зайдуть до хати, все, що є, загорнуть: з торбинок геть насіння повитрушують, з вузликів, що десь у запічку, якесь пшонце і те висиплють, – а ти лишайся з тим, що в тобі і на тобі. Сусід наш плакав і розказував, як перетрусили все і зібралися вже йти, але згадали, що на печі купа дітей сидить. А під ними було просо. То вигортали й забирали це просо просто з-під цих діточок <…>.

Там само. – С.83.

---

* **Адміністративно-територіальний поділ України порівняно з 1932–1933 рр. суттєво змінився, кількість областей на території УСРР збільшилася із тогочасних 7 до нинішніх 25. Тепер на території тогочасних Вінницької, Дніпропетровської, Донецької, Київської, Одеської, Харківської, Чернігівської областей та Молдавської АСРР існують Вінницька, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська Запорізька, Київська, Кіровоградська, Луганська, Миколаївська, Одеська, Сумська, Харківська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська області та місто Київ. У книзі свідчення розподілено за областями у межах 1933 р. У межах кожної з областей свідчення подаються так: назва сучасної області, район, населений пункт.**

Бурлака Іван Федорович

рік народження не встановлено
Вінницька область, Літинський район,
с. Городище

<…> З осені 1932 року почалась у селі викачка хліба. Кожному двору довели план. Коли хто виконував цей план, накладали другий, третій – ще більший. Люди почали ховати хліб у пляшки і горнята, закопували в землю, зашивали у різне лахміття, спускали десь по копанках у воду. Але затяті комнезами і активісти знаходили всюди. Хто ховав, того з хати на сніг – як куркуля чи підкуркульника. Зимою і весною 1933 року люди пухли і масово мерли. Та й тоді продовжували викачувати все, що можна було їсти: картоплю, буряки, квасолю, різне насіння. Все це везли десь на Вінницю. Комнезами ходили по хатах, винюхували, хто що їсть, а тоді жди непрохання гостей. Але і їм уже не було чим поживитися. На весну 33 року вже й деякі комнезамівці та активісти теж померли, пішли за тими, котрих ще недавно так завзято «куркулили».

Там само. – С.131.

Ведибіда Олександр Іванович

1923 р.н.
Вінницька область, Немирівський район,
с. Велика Бушинка

Хоча мені в 1933 році було всього десять років, тогочасні трагічні картини життя встають перед очима як живі й понині.

Напровесні, коли землю вкривав ще рихлий сніг, бригади по 5–6 чоловік (це були в основному підлітки з бідних сімей) ходили від хати до хати і шукали хліба, мотивуючи свої дії тим, що в колгоспі нема чим засівати поля. Вони шурхали довгими залізними прутами в хатах під ліжком та скринею, в коморі і хліві, в гноєві – скрізь шукали хліба <…>.

І ось бригада шукачів ступила на наше подвір'я. Що могли вони знайти в обійсті селянина-середняка, тобто мого батька Івана Васильовича, який тільки в 1920 році на експопрійованій землі немирівської поміщиці Марії Щербатової почав будувати хату, а потім хлів. Половина хати так і не була закінчена, а в хліві не було навіть стелі, в ньому виводилися голуби, яких ми половили в голодовку. То де ж міг бути той хліб, коли тато ледве зводив кінці з кінцями?

Все перевірили, перерили, а коли один із них побачив глечик, що стояв на поличці біля штандарів, а в ньому трошки квасолі, схопив його і почав висипати квасолю в мішок. Мати схопили рукою посудину і почали просити-благати цих «трясунів»: «Майте совість, дітям хоч залишіть. У нас ні пилинки муки, ні зернини хліба».

Але марна була просьба. Забрали останні квасолинки. Так «хлібозаготівля» проходила майже в кожній хаті. Так, у нашого недалекого сусіда Костянтина Яременка, який залишився вдівцем, було четверо малолітніх дівчаток. Його друга дружина Онися, взнавши про «бригаду» шукачів хліба, сховала в комині мисочку кукурудзи, щоб зварити голодним дітям хоч якої похльобки. Знайшли члени бригади мисочку, забрали зерно, який плач зняли дівчатка-напівсироти, бачачи, що заливається слізьми їхня друга мама. І ні в одного шукача не розчулилося серце, щоб повернути голодній сім' ї забране <…>.

Там само. – С.93.

Прокопчук Леонід Йосипович

1920 р.н.
Вінницька область, Хмільницький район, с. Кустівці

З нашого села їздили в Москву й в Ленінград за хлібом.

— І дістали?

— І дістали хліба, але як їхали з поворотом, то в них встановили потяг, і цей хліб міліція забрали від них.

Investigation of the Ukrainian Famine 1932–1933. Oral History Project of the Commission on the Ukrainian Famine. – P.1379.

Ковалишина Мотря Дмитрівна

1918 р.н.
Вінницька область, Шаргородський район, с. Глебанівка
(у цьому районі є село Гибалівка, Глебанівки немає)

У нас було 7 пудів ячменю, берегли на насіння, мішечок проса. Картопля була закопана, гілляками накрита. Все навантажили на підводу «буксири» й вивезли. З мами чоботи зняли, на зиму лишили босу. Тоді почали виганяти з хати. Але нас не вигнали, бо хата була старенькою. Наклали заготівлю — 109 пудів хліба. Щодня їздила «червона валка», вишукували хліб і забирали все до грама.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.
Кіровоградська область,

Колєснік Олександра Ніколовна

1917 р.н.
Вінницька область, Жмеринський район, с. Рів

Тоді у 1932–1933 роках забирали в голодовку, нас розкуркулили ще раніше і забрали все чисто. Мама моя помішалася гумом (розумом). То мама сміття, то прямо на міліцію висипала, і так нічого не було, а нас було в батька семеро дітей. Всьо забрали, геть з горщиків повигрібали.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Гаврищук Петро Васильович

1908 р.н.
Хмельницька область,
Кам' янець-Подільський район, с. Студениця
(нині під водами Дністровського водосховища)

Аби залишити щось для прожиття, селяни змушені були вдаватися до відповідних заходів. Так, зерно, картоплю, продукти заховували у хлівах, для чого наспіх зводили подвійні стіни, у димарях, закопували на городах і полях. Та все це було марно. Адже активісти не зупинялись у своїх діях. Були виготовлені спеціальні металеві стрижні, якими вони колупали стіни хлівів, проколювали землю і вилучали все знайдене.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Ярова Надія Воніфатівна
рік народження не встановлено
Хмельницька область,
Новоушицький район, с. Глибочок

Пам'ятаю, перед весною 1933 року <…> до хати ввійшло шість чоловіків. Це була бригада, яка забирала зерно. В цій бригаді, я запам'ятала, був голова сільради Григорчук Іван (по-вуличному його звали Бера). Зробили обшук. Зерна було небагато, але позабирали все. Навіть під припічком на лавчині в горшкові було трішечки квасолі, а в глечику ячмінні крупи, і те повисипали та забрали <…>.

33-й: голод. – С.104.

Вальчук Зіна Семенівна
1904 р.н.
Хмельницька область, Полонський район,
с. Новоселиця

У 32-му році урожай був добрий. Але з сільради ходили і все, що можна було їсти, забирали. Нічого не залишилося. То були комсомольці, навіть з горшків вибирали, що було вибирали, і одяг забирали. То й ходили, хто міг, рвали щавель, кропиву, і листя дерев, а хто не міг ходити вже – помирав.

Там само. – С.95.

Цимбалюк Ольга Вікторівна
1917 р.н.
Хмельницька область, Полонський район,
с. Велика Березна

Був якийсь Каганович, він був жид, й він зробив цей голод. Забирали ударники, активісти муку, крупу, де в горшках було, то висипали, брали одежу, худобу.
Не можна було ніде сховати. Ходили із шпичками. Забирали в куркулів. Відкопували яму картоплі, а вони всі плакали. П'ятеро дітей повмирали. Приїхала підвода від сільради і поховали на цвинтарі.
Ніде не можна було заховати – ні в землі, ні в воді. Шукали по печах, підлоги взривали, стіни здирали. Забирали худобу, корови. Ці, шо не йшли в колгосп, то забрали корів, свині, пасіку.
Забрали одежу. Ходили записувати, а підписуєшся то йдеш в колгосп. Бо багато землі в колгоспі. 60 років робила за 300 грам попелу.
На день по 3 рази приходили трясти. Підводою і до хати, і шукають, де попало. Бо ж били, судили.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Комарницька Одарка Семенівна
1915 р.н.
Хмельницька область, Полонський район, смт Понінка

Мати пішла просити милостині по хатах в тридцять третьому, а навколо люди дуже вимирали з голоду. А перед голодом ходила бригада з шпичками і шукала навіть, може, де щось є закопане. Знайдуть, відкопають і заберуть. Навіть забирали, витрушували все з горшків. У нашій хаті взяли розбили піч, розбили вікна – і замок на двері, і ми з сім' єю залишились на вулиці.

Портрет темряви. Свідчення,
документи і матеріали: У 2-х кн.
Кн.1. – Київ; Нью-Йорк, 1999. – С.90.

Іванова Глафіра Павлівна
1910 р. н.
Хмельницька область, Полонський район,
м. Полонне

Забирали все насильно. Заходили до хати і починали шукати залізними ціпками скрізь: в коморі, клуні, хаті, на горищі, по хлівах. Ходять по городу й подвір'ю та крутять свердлами там, де зрушена земля. Коли щось знайдуть, хазяїна зразу ж судять як ворога. Тут уже порятунку не було: забирали все – зерно, муку, крупи, картоплю. Все, що потрапляло до їхніх рук. Часом громили хату: били вікна, двері, печі, комори. Залишали людину з сім'єю, з малими дітьми без нічого.
Силою забирали все до колгоспу. В селі – повний розвал. В 1932–1933 рр. стало як у пустелі: стодоли, хліви, стайні, комори сільрада вивозила до міста і продавала на паливо. Коней люди половили, порізали й поїли. Частину коней половила влада, зігнала до колгоспу і поставила варту. Курей, овець порізали й поїли люди або позабирала влада. Псів і котів постріляли на хутрозаготівлю або поїли люди.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Гоголь Т.
1906 р.н.
Хмельницька область, Старосинявський район,
смт Стара Синява

Ну, вже й мені треба вмирати. Нічо нема їсти, абсолютно. Прийшла така чорна мітла в село, на вас стільки наложили, що ви не можете виплатити, то вони йдуть «пачками» по вашій усадьбі, розіб'ють вам піч, пошукають, що в вас там є, щоб ви що де і сховали, то вони найдуть і все вибирають, все забирають

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.501.

Кожан Катерина Михайлівна
1914 р.н.
Хмельницька область, Теофіопольський район,
с. Гальчинці

Пам' ятаю добре. Весь урожай забрала влада. Приходили і забирали. Роздягали їх. З гелетки витрасали, з п'єца згортали. Де хто міг сховати сховав, а де хто не міг - забрали. Людей висилали на Сибір.
І одежу забирали, лавки забирали, столи забирали. Всьо забирали. І з хатів виганяли.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

1.2. Дніпропетровська область

Анонімна особа жіночої статі
1923 р.н.

То вони приїжджали і забирали що було! Що знайшли: там якесь зерно, що залишилося на посів, чи що,то вони його забрали. Під мітлу підмітали, о! Ну, забрали й коней і корів, то все позабирали. А пізніше почали за краму витрушувати. За краму, це значить, де засіки були, де зерно засипали. То під'їжджали тими підводами й нагружали й забирали то все. За-

брали те, а тоді почали забирати таке, як одежу.
Ну, то один раз я, пригадую, як вони прийшли вже остатки забирати. То було зимою. То забрали геть все, постягали з тих – такі жертки були, з жерток все постягали! Тоді позабирали вже те, що ми надівали, що надівали в зимі: кожухи там, чи якісь ті свити були, чи щось. То все позабирали. Тоді почали роздягати. То є такі речі, ніби в тому, знаєте, в дитинстві їх навіть, ну, може щось запам'ятати, а щось, ніби так, як в тумані. Але деякі, такі пекучі, то вони залишилися, ті такі, значить, моменти. То я пригадую, як у нас уже все забрали. Тоді прийшли нас з хати виганяти. Це було зимою. Ну, й вони зайшли в хату і кажуть: «Виходьте з хати, хата не ваша»! Значить, не виконали тих податків, то забираємо хату.
Ну, один був такий випадок, що принесли (чи старша сестра, чи брат, я вже не пригадую, хто приніс) буряки, картоплю, отаке, що можна борщ зварити. Ну, й ми зварили борщ. І в нас же не було вже ні посуди, нічого, то люди дали вже нам якийсь казан. Зварили той борщ, і ми ще його не вспіли з' їсти, прийшли активісти. І так як ми були, в якій хаті ми не були – до нас майже щодня приходили активісти. І дивилися, що ми маємо в хаті. І часами подивляться, ну, нема ніде, ні крихти! Кажуть: «Чим ви живитеся, що ви ще досі живі? І як ми той борщ зварили й всі ж чекали, бо ось зварим і зараз з' їмо! А тут активісти прийшли. Прийшли, перекидали там уже, що там не було, то все повідставляли. Що вони шукали, я не знаю. Шукали все, все щось шукали! А тоді один подивився: «Ах, каже, пахне борщ!» Тоді взяв той борщ, виніс надвір, вилив на полільнику,а той казан забрав! А один раз хліб пекли. Теж, так десь принесли вечором муки, ну й зробили ж там те тісто й посадили пекти хліб. Я вже не пригадую, як то було. Що мама витягла той хліб і каже: «Оце ж з'їмо одну, а це ж хай буде на завтра й на ранок і на вечір». Активісти прийшли й забрали в нас той хліб. То ми кричали, як не знати шо. Нам, нам – ніби хто знав, що нам там забрали, як нам той хліб забрали. І просто вони нас морили голодом.

Investigation of the Ukrainian Famine 1932–1933. – P.551–552.

Бардовська Надія Романівна

1926 р. н.
Дніпропетровська область, с-ще Красний Яр (нині – Братське)
(на Дніпропетровщині нині чотири села «Братське»)

Я знаю, що 33-й год тільки почався, то поприходили уповноважені, все з двору забрали, нічого не зосталося. Раніше в хатах були печі такі, вона і у нас залишилася. Груба? Ви, можливо, не знаєте. Там була лежанка, кабан був. Так от, в тому кабанові батько прорубав дірочку і насипав туди кукурудзи. Так вони прийшли і забрали.

— Який період голоду найтяжчий?

— То 33-й. В 32-му ще було трошки зерна, а в 33-му прийшли і все позабирали. Якби не ходила ота кампанія с красними пов'язками і забирала, то б голоду такого не було. Батько розказував, що не переживали б так голод тяжко. Круподерки в нас були, то крупи б надерли, каші б наварили… Так вони ж позабирали все.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Онікієнко (Бобир) Клавдія Олександрівна

1914 р.н.
Дніпропетровська область, Апостолівський район, с. Широчане

У 1933-му був сильний голод, хоча врожай був великим. Але спеціальна комісія разом з місцевими «активістами»-комсомольцями ходила по дворах і забирала все зерно. А на трудодень не давали не грама. Комісія вимітала все, в тому числі й борошно, і крупу. Вивертали діжки з квашеною капустою, огірками, топтали картоплю <…>.

Український голокост 1932–1933. – С.25.

Усенко Галина Дмитрівна

1927 р.н.
Дніпропетровська область, Верхньодніпровський район, с. Миколаївка

<…> Активісти з нашого села, чоловіки, а найбільше жінки, ходили гуртом по хатах із залізними ключками, палками, стукали по долівці, колупали землю, шукаючи, щоб нічого з продуктів не залишити. Вони перевертали все у дворі, шукали хліб у сараях, на горищах, а знайшовши, забирали і вивозили. Заглядали в піч, де щось з їжі варилося в горщиках. Перевіряли навіть колиски, де були малі діти, щоб хто-небудь не заховав там вузли із зерном. Забирали насіння, яке збиралися посіяти навесні. Забирали худобу, курей, свиней. Нищили жорна і ступи, щоб люди не товкли приховане зерно й сушений бур' ян, останню надію на виживання <…>.

Там само. – С.32.

Литвин Єфросія (Єфросинія) Григорівна

1907 р.н.
Дніпропетровська область, Магдалинівський район, с. Котівка

1932 р. урожай був невеликий. Восени дещо дали на трудодень, решту хліба здали державі, але пізніше забрали й те, що залишилося на насіння. Десь у вересні–жовтні 1932 року почали забирати хліб по хатах. У родини забрали мішок борошна, з горища зняли качани кукурудзи і соняшникове насіння, все це колгоспними кіньми вивозили до району <…>.

Там само. – С.65.

Гром Поліна Федотівна

1902 р.н
Дніпропетровська область, Магдалинівський район, с. Магдалинівка

Того року прокляті хлібозаготівельники викачували в нас все до рисочки. Норм хлібозаготівель не пам'ятаю, але точно можу сказати, що з двору вивозилося все: картопля, м'ясо, хліб, навіть дрібна пшениця. Селяни залишались напризволяще <…>.

Там само. – С.71.

Хмельник Микола Петрович

1923 р. н.
Дніпропетровська область,
Магдалинівський район, с. Оленівка

Пам'ятаю, але не голод, а голодомор. Людей морили голодом до смерті. Я тоді мав 10 років. Був страх Божий, скілько людей погибло з голоду.

Яка там засуха! То всьо прикази Сталіна, який не любив українців і хотів їх масово повибивати. Ті грабіжники приходили і забирали все, що могли. Це пси Сталіна. Безсердечні виродки гарбали всю їжу в народу.

Вони показували деколи якісь писульки, а шо там нашкрібано – ніхто не відав. Ті посіпаки Сталіна дозволяли собі все. Хотів – вдарив, хотів – плюнув на тебе… Вони мали пістолі, чи якісь муфти, бо люди просто так не хотіли віддавати свій хліб. А вже як є оружіє, то є страх в чоловікові.

Були випадки, коли люди шукали пшеницю в димарях дома. А ще один випадок, коли Яким Самійло запхав мішок з мукою в колодязь. Як випхав міха з колодязя і в середині багато муки було нормальною.

У найманців були такі гострі шпиці, якими вони проколювали землю, щоб знайти щось. Так обходили все подвір'я з шпицями. Деколи зривали підлогу. Обшукували чердаки.

Одяг і взуття не забирали, а худобу забирали з патрохами, якщо не заховав десь в лісі, то і пропала твоя корова.

А більшість села не йшли в колгоспи і того повмирали. Ніхто не хтів віддавати свого хліба в колгосп, свою корову чи козу, і не вільно було їх тримати відкрито на подвір'ї, бо заберуть і не спитають. Приходили і по два, і по три рази. Вони не вірили людям, що нема вже їжі. А як стали на горбку і дивилися чи йде димок з димаря хати. Якщо йде, то значить хтось варить їжу. Йшли і забирали.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Покотило Марія Олександрівна

1915 р.н.
Дніпропетровська область, Магдалинівський район,
с. Минівка

— Прямо так в хату заходили, то забирали? По кутках лазили? Якщо там мішечок хто заховав, то шукали скрізь?

— Лазили. По кутках шарили. Вишукували. Забирали все. Боже сохрани! Нічогісенько не зоставляли.

— А чим вони мотивували? Що вони казали?

— Нічого не казали. Забирали і все. Ті, що забирали, то жили і їли.

— А хто забирав? Голова сільради чи хто інший?

— А ті ж партійні були. Стільки горя було…

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Поляков Микола Миколайович

1923 р.н.
Дніпропетровська область,
Нікопольський район, с. Червоногригорівка

До 1932 р. народ на селі пухлим не був. Особливо лютувати голод почав навесні 1933-го. Все, що вирощували колгоспники на своїх присадибних ділянках, було відібрано до грама <…>. Бригади ходили по хатах і відбирали у людей все, що можна було відібрати. Після них в хаті не залишилося ні жмені квасолі, ні глечика пшениці чи жита, які селяни намагалися приховати в хліві чи в скирті, ні картоплини <…>.

Український голокост 1932–1933. – С.82.

Кухтій Михайло Іванович

1902 р.н.
Дніпропетровська область, Нікопольський район,
с. Байдакове (нині – Кірове)

<…> Особливо лютував голод весною 1933 року. Хоча не можна сказати, що у 1932 році нічого не вродило. Можна було б і не допустити цього мору на людей. Адже і в колгоспі дещо вродило, городина сяка-така була, квасоля, бурячок, картоплина. Та біда в тому, що по хатах ходили у шкірянках представники з області (з Дніпропетровська), з району (з Нікополя) разом із нашими «активістами» і забирали все з хат, видираючи буквально з ротиків дітвори: жменьку квасолі, піввідра посліду з ячменю, глечик пленици чи жита, що прихований був у льосі, хліві, на полиці, кварту гороху. Втаїти про життя нічого не можна було <…>.

33-й: голод. – С.172.

Совський Степан Петрович

1919 р.н.
Дніпропетровська область, Новомосковський район,
с. Знаменівка

Восени 1932 р. із засік у селі було виметено увесь хліб до зернини, забрано і картоплю та повитрушувано у хатах селян всі торбинки з горохом, квасолею чи якимось насінням.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Лубенець Анастасія Гаврилівна

1912 р.н.
Дніпропетровська область, Новомосковський район,
с. Піщанка

Усе, що вродило, повантажили на підводи й вивезли. Але й цього здалося замало. Наказ згори надійшов, та й наші сільські активісти вислужитися захотіли, бо сказано ж: «Застав дурня Богу молитися…» Так от – пішли активісти по дворах і вигребли вже все під мітлу. Забрали не тільки хліб, а й квасолю, горох, сочевицю… А це для нас був другий хліб. Не знаю, чи в інших селах таке робилося, а у нас було саме так.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Дощ Ірина Павлівна
1907 р.н.
Дніпропетровська область,
Новомосковський район, с. Знаменівка

Голод почався тоді, як почали забирати хліб і віддавати державі. Урожай тоді був гарний. Потім почали забирати й інші продукти, особливо у тих, хто не хотів спочатку йти до колгоспу. Багато людей померло з голоду.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Гула Ганна Олексіївна
І910 р.н.
Дніпропетровська область,
Новомосковський район, с. Королівка

Якби не забирали харчі, то люди були б живі. Всі люди ходили пухлі, важко було ноги переставляти. Їли тоді все: зелені вишні, яблучка, на яких тільки-но осипався цвіт: варили та їли. Як тільки жито пустило колос, то всі люди тільки тим і жили.
Я й при панові жила, а такого голоду не було. Ми мали корову, то тільки завдяки їй і вижили…

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Науменко Галина Степанівна
1912 р.н.
Павлоградський район, с. Богуслав

Було це зимою. До нас у хату зайшли три чоловіки, почали ритися у всій хаті, штирляли в долівку, в подушки. Вимагали віддати зерно. Батько присягався, що все, що було, вже віддав. Знайшли десь дві жмені кукурудзи та й ту забрали. Важко було жити. Батько ввечері молов у жорнах якесь листя і зернятко, навіяне з соломи, мати з того всього варила юшку.

Свідчення, впорядковані О.М.Веселовою.

Семенченко Василь Пилипович
1913 р.н.
Дніпропетровська область,
Новомосковський район, смт Губиниха

У 1933 все забирали: свиней, живність, городину – все дочиста. Спеціально морили голодом. Забирали все, що в кого було. Урожай був гарний, але все відправляли, а куди – невідомо.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Гончаренко Віра Сергіївна
1913 р.н.
Дніпропетровська область,
Павлоградський район, с. Кочережки

1932 р. актив з бідноти ходив по хатах, городах, довбали піками землю, заглядали під стріхи. Слідом за ними йшла гарба, в яку складали все знайдене. Забирали усе на світі, не залишаючи людям на посів, навіть на їжу.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Біловус Галина (у дівоцтві Сівак)
1927 р.н.
Дніпропетровська область,
Петропавлівський район, с. Брагинівка

Навіть з печі, тоді на печі діти були на маленьких таких стілках, і то все було забрано, й сестричка моя в ляльках, часом мама кидала дещо, що могла заховати, щоб нас покормити. Але ті, що приходили з крючками, забирали, то все навіть вишукували, сіни кололи дротами, такими великими, і лазили навіть на піч і в тих ляльках, що мама кидала куснички, щось там зернинки чи там якоїсь, то забирали й висипали.

Investigation of the Ukrainian Famine
193–1933. – P.1173.

Буряк Михайло Іванович
1925 р.н.
Дніпропетровська область,
Петропавлівський район, с. Миколаївка

Приїжджала комісія на двір, ходили всюди зі штрикалками, шукали, чи немає ями з зерном, чи не сховали зерно в скирті. Робили обшуки й зерно забирали. Один активіст, бувало, прийде і в горщик з борщем заглядає, чи не з м' ясом. Хто був при владі, ті, звісно, від голоду не страждали, як це при кожній владі.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Спаська Єлизавета Митрофанівна
1905 р.н.
Дніпропетровська область, Покровський район,
с. Катеринівка

Забрали все, що було у дворі. Потім у конюшні, сінях і на горищі. Одна партія на горищі, друга – у конюшні. Забрали все зерно до зернини. І те, що для харчу, і те, що для посіву. Думала, що не заберуть, не найдуть – насипала у жлукто насіння соняшника для садіння, у маслобойку квасолі, у самовар кукурудзи, підсунула під самісіньку стріху, надія була, що не знайдуть. Знайшли і під стріхою. Виносить один маслобойку і каже, що била масло, а вийшла квасоля. Забрали все підчисту. Не знайшли більше нічого. Здалося їм, що мало. Стали грозить: де зерно зарили, заховали? Чоловік тільки й сказав – шукайте, воля ваша, знайдете – забирайте. Що ж вони, іроди зробили! У хаті, в якій лишилась одна вода, розкидали лежанку, думали, що там зерно є. Як я благала, як я плакала, на коліна ставала перед ними, просила не валять лежанку, діти ж малі померзнуть. Все одно розкидали, розваляли і, крім попелу, нічого не знайшли. Надворі біля хати було складено брикети із коров' ячого гною, якими палили у печі. То й їх розкидали, а було це взимку 1933 року. І так лишились ми з малими дітками в голодній і холодній плетеній хатині <…>.

33-й: голод. – С.171.

Коваленко (у дівоцтві Прутченко) Ганна Антонівна
1927 р.н.
Дніпропетровська область, Перещепинський район, с. Глибоке (нині – смт Перещепине у складі Новомосковського району, села Глибоке у складі Дніпропетровської області немає. Перещепинський район справді існував, але на час Голодомору його не було, виділено зі складу Новомосковського в 1935 р.)

Врожай був у 32-му добрий. Почали забирати хліб. Почали ходити ось ці. Ну, ті, які радянській владі

служили. Ось. Молоді такі парубки ходили і все-все забирали із комірок. Все забирали. Але моя мама, нас у нее было семеро детей. Ой, я не можу… Мама побачила, як по сусідах усе забирають, і в усі засіки, усякі глечики, каструльки набрала зерна й позаховувала. Насипала й нам у фартушки. Але коли прийшли, я пам' ятаю, дядьки такі молоді, здорові. Вони, значить, подивилися – мало хліба, й почали шурувати. Під піччю у нас був такий закуточок. І там вони знайшли глечик з зерном. І коли почали висипати, мій старший брат, він с 23-го року, звісно, вже покійний зараз, закричав таким голосом. Він був старший за мене на 4 роки, розумів, що ми залишаємося без єдиної зернинки. Закричав голосом таким страшним, що ми всі попадали, плакали, вмовляли. Але в нас тільки жбурляли черевиками: «Замовкніть!» Все забрали й пішли.

— А вдома у вас обшукували чужі чи свої?

— Були і свої, й чужі. Знайшли під припічком ось ці глечики з зерном. Обшукували все. Витрушували все. Ніякі прохання, ніякі благання на них не впливали. Були дуже суворі хлопці, які забирали все.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Лойко Софія Андріївна

1920 р.н.
Дніпропетровська область,
Солодянський район, с. Наталівка

Проти 1933 року в нас вродило. Так позабирали ж усе. І на городі у нас вродило. Навіть квасолю позабирали. Була вона в глечиках – мама порозсипали: хай, може, хоч ця зостанеться… Та де там – позабирали усе <…>.

33-й: голод. – С.204.

Трипняк Теодора

1924 р.н.
Дніпропетровська область,
Царичанський район, с. Лозуватка

Навесні в 33-му році. Уже десь так під кінець лютого. Уже почалася страшна голодівка, бо викачували навіть як людина пішла десь щось дістала, то так уже слідили, щоб зараз тільки в хату ввійшов, зараз приходили, щось у вузлику привіз, вони зараз то забрали. Навіть як десь пшона жменьку здобув хтось і вкинув у воду – варив у горшку, то навіть той горшок розбивали, викидали надвір. Значить, цілком старалися зліквідувати нас голодом, бо зброєю вони не могли.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.1328.

Патлаха Оксана Іванівна

1906 р.н.
Дніпропетровська область,
Царичанський район, с. Новопідкряж

У селі взагалі багато людей пухло з голоду, вмирало багато. Тоді, пам'ятаю, ходили ще комсомольці зі щупами – такими довгими залізними палицями, вони ними протикали землю, покрівлю хати, шукали заховане зерно й інші продукти.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Карпенко Іван Михайлович

1923 р.н.
Запорізька область,Запорізький район,
с. Августинівка (Каганець – пізніше Ленінськ)

Як до нас приходили ці, то не найшли. Но скікі ж ти їх заховаєш? Каменевич Данило, сусід наш, отако ми жили, а тут він зразу, я у віконце бачив, як до нього приходили і забрали все живе і с'єдобне. Всі люди говорили про те.

Рушників, одягу такого і не було, бо продавали все таке в Запоріжжя. Не було в нас такого нічо – то і не одбирали, а в людей других, конєшно, забирали. Судили за колоски – чув розговор такий, шо за пять колосків, хто ходив збирав – його судили. Не можна було збирать, а єслі збирали, то надо було віддавати в колгосп.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Овечко Семен

1925 р.н. Запорізька область
Мелітопольский район, с. Володимирівка

Під час голоду заходили в хати і просто все, що влада спочатку забрала, ввесь crop, всю пшеницю і все, що люди-селяни мали на прожиття, все хлібне, щоб не було, вони все забирали. Що вони не могли забрати, то вони просто нищили. Навіть доходило до такого, до примітивізму, що забирали з печі, з плити, забирали навіть горщики борщу, або м'яса або чого-небудь. Забирали те, останнє. Так що голод зразу начався. І то було пляновано. То не був голод отак собі, бо люди бідні. То був плянований голод. Був голод по приказу.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.1153.

Мироненко М.

рік народження не встановлено
Кіровоградська область, Долинський район,
м. Долинська

Цілком згодний з висновками істориків, літераторів, колег-журналістів, що голод на Україні був викликаний штучно. І не тільки тим, що у селян, колгоспників заготувачі-активісти «викачали» все зерно. Це більше стосується лісостепової смуги. У нас же, в степу, хліб таки слабо вродив, та ще й допустили втрати при збиранні, тож у селян майже нічого було «викачувати» Зате, керуючись ленінською вказівкою «Сійте кукурудзу – вона не боїться посухи», колгоспники виростили дорідний урожай качанистої. І якби хоч частку того дорідня залишили тим, хто його вирощував, – не було б голоду, не було б мільйонних смертей. А то ж вивезли все до єдиного качана…

Робітнича газета. – 1990. – 17 травня.

Подлубна Прасков'я Сергіївна

1924 р.н.
Кіровоградська область,
Новгородківський район,с. Новоандріївка

Приезжали на телегах, с лошадьми и забирали все со дворов, что было. Урожай и людской и государственный. Они з города приезжали. И

ковры забирали, и подушки, и детей вытряхивали с постели.

Скотину нигде не прятали, приезжали на подводах, забирали все, что было только забирать, худобу привязывали веревками до этой же самой подводы и увозили с села.

— А сколько раз приходили?

— Пока все не выгребут. Приходили, выгребали все.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Марченко Ольга Петрівна
1911 р.н.
Миколаївська область,
Казанківський район, с. Великоолександрівка

Працювала я в той час у колгоспі. Як усі односельці, я розуміла, що голод той штучний, так як рік був врожайний. Однак місцева влада, керуючись директивами з Москви, забрала у людей все до останнього зернятка.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Лазаренко Іван Демидович
рік народження не встановлено
Херсонська область,
Новотроїцький район, с. Софіївка

<…> У 1932 році батьку піднесли план здачі хліба державі. Батько вивіз зазначену кількість зерна на приймальний пункт, зостався клунок відра три на суп і на кашу, бо молоти уже не було чого. Після виконання першого плану батьку піднесли другий план. Батько взяв на плечі останній клунок і одніс на приймальний пункт. Дома зосталась корова і з десяток курей. Активісти колективізації – Стрюк Яків, Якименко, Мисник та інші підсобники – прийшли, забрали все. За невиконання другого плану хлібоздачі батька забрали в НКВС, а до нас знову прийшли активісти і почали нишпорити по всіх кутках. Паслін сушений мати всипала в торбину із полотна, забила гвіздок у комин і причепила там на мотузку. Один із ярих активістів – Стрюк Яків – не поганьбився нічим, поліз у піч, знайшов торбинку із пасльоном і забрав з насмішкою. Таким чином у нас, тобто у матері з чотирма дітьми, залишилася лобода з кураєм і кропивою на городі і кіт, що ловив мишей. У кутку над столом стояло чотири ікони, а на полиці, яку зробив батько, лежали книжки: «Кобзар» Т.Г. Шевченка, багато томів Великого енциклопедичного словника Брокгауза і Ефрона. Активісти познімали ікони, повикидали у двір, потім забрали всі книжки, скинули на купу на ікони і підпалили. А одежу і вишиті рушники із домотканного полотна – все забрали і повезли з собою <…>.

33-й: голод. – С.200.

Назимцева (Бурчак) Марія Семенівна,
1915 р.н.
Дніпропетровська область, Криничанський район,
(с. Ганно-Зачатівка на території області немає,
ймовірно, йдеться про с. Світлогірське)

<…> У 1932 р. був багатий урожай, але комсомольці-«голодранці» забрали одяг, їжу, хліб, цеберку гороху, навіть те з їжі, що сховали у печі в попелі. Все звідти вигребли! Забрали все й залишили родину на голодну смерть <…>.

Український голокост 1932–1933. – С.40.

1.3. Донецька область

Демидова (в дівоцтві Іванова) Поліна Іванівна
1924 р.н.
Дніпропетровська область,
Красноармійський район, смт Гродовка

На мою думку та на думку моїх односельців, той голод був через те, що все вирощене з села вивезли.

Свідчення, впорядковані О .Веселовою.

Демидова (Іванова) Поліна Іванівна
1924 р.н.
Дніпропетровська область,
Красноармійський район, с. Гродовка

<…> Врожай 1932 р. був гарним. Восени 1932 р. почали відбирати харчі. Спочатку відбирали лишки, а потім все, що було <…>.

Український голокост 1932–1933.–
С.53.

Негода Іван Герасимович
1922 р.н.
Луганська область,
Біловодський район, с. Новолимарівка

Забрало государство зерно, і забирали всьо дотла, от. Люди мерли на ходу. Зімой їде підвода з саньми, і каже: «Нема там покойника?». Виносять його в ряднині якійсь. Укинули в бричку, і ні труни, ніхто не сопровождав, нічого. Отакий був голодомор у 33-му году. Везли на кладбище, і там закапували їх весною. Зимою ніхто не закапував, лежали в штабелі до весни, пока там, значить, весною тоді вже ощу яму викопали й закопали по п' ятдесят і більше чоловік»

Геноцид українського народу: історична пам'ять
та політико-правова оцінка. – С.388.

Савельева Александра Ивановна
1919 р.н.
Луганська область, Троїцький район,
с. Покровське

В Россию не разрешали выезжать нам – вот мы и голод увидали. А если б они разрешали ввозить в

Россию, селяни б возили там то полотенце, то разное – вот бы и выживали. А они ж то закрыли выезд. Заберут у них те тряпки, а их домой отсылают. Приезжают ни с чем совсем.

Хоть бы не отбирали у человека те тряпки, ну шо ж ты отбираеш у человека тряпки? А перестрел – выкладай. Хоть бы домой привез их. А он приехал з голыми руками, а их пятеро взрослых, а шестой – грудной ребенок.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

1.4. Київська область

Гнатиш Микола

рік народження не встановлено
Вінницька область,
Погребищенський район,
с.Спичинці

<…> Восени 1932 р. селом пішли бригади, вилучаючи зерно й інші продовольчі ресурси у кожній хаті <…>. Одного разу завітали й до нашої хати. На горищі замели збіжжя до зернини, в льоху забрали картоплю, а діжки з капустою та огірками повивертали. Один комнезамник подовбав шпичкою стіни, штрижав нею в подушки, розвалив комин. « Нащо ж ти довбеш? – розгнівалася бабуня. – Щоб тобі довбало у голові і печінці!» – «Нам дозволив сам Сталін», – пролунало у відповідь <…>.

Український голокост 1932–1933. – С.33.

Венжик (Шевчук) Лариса Федорівна

1927 р.н.
Житомирська область

Мені в п'ятирічному віці було важко зрозуміти, що коїться в сім'ї. Пам'ятаю, що постійно хотілось їсти, що з ранку до вечора мучив голод, що батьки були дуже заклопотані.

Їсти нічого. А тут ще приходили якісь люди із залізними палицями і довбали стіни, долівку... Щось шукали. Забрали горщика із насінням буряків, квасом і маку. Бабуня збентежена: «Збиралась посіяти на городі. Тепер нічого немає».

Наша родичка, Марія Іванівна Паламарчук, пішла в поле, натеребила 4 кг ще нестиглого зерна, щоб нагодувати хворих на ТБЦ матір і брата. Її піймали, судили. Поки вона «відсиділа» 4 роки, то мати і брат померли.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Соколовська Раїса Степанівна

рік народження не встановлено
Житомирська область, Андрусівський район,
с. Котельна (не вказано,
Стара Котельна чи Нова Котельна)

<…> У 1932 р.у селі почали організовувати колгосп. Для селян настали страшні дні. Стали ходити по хатах представники сільської ради, комсомольці з міліціонерами та уповноважені з району. Шукали нібито прихованого зерна; знаходили чи ні, а з хати забирали все: картоплю, квасолю, горох, буряки, гарбузи, – все, що було їстівного, а що не забирали, то на очах у сім' ї знищували, щоб нічого в хаті не залишилось <…>.

33-й: голод. – С.267.

Надія N

1927 р.н.
Житомирська область, Володарськ-Волинський район,
с. Мар'янівка

Я пригадую, як прийшли до нас забирати, був НКВДист з району з місцевості нашої, недалекого села, і так само ще були другі, але їх прізвища я не пам'ятаю і забирали з хати все, що було в хаті, навіть і тата хворого знесли на підлогу й забрали постіль, на якій він лежав.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.1669.

Ковтун Микола Якович

рік народження не встановлено
Житомирська область, Житомирський
(на той час – Троянівський) район),
с. Дениші

Ще з осені 1932 року за вказівками з району проводилася викачка хліба у населення. В нашому селі проводити викачку було доручено партійному секретарю Шанюк Ганні Іванівні (односельці її називали «Вовча»). В склад бригади входили: Гурай Павло, Складанівський Іван, Товкач Іван, Басараб Василь, Олексюк Микола, Конюх, Дубравський та інші. Бригада ця ходила з хати в хату, старанно шукала зерна. В село прислали уповноваженого з райкому партії, працівника НКВС Марцізера.

Якось Шанюк сказала мені: «Підеш з нами». В першій старенькій хатці, куди ми зайшли, жила одинока стара (за 70 років) жінка Омецінська Сабіна. На питання, чи є у неї зерно, відповіла: «Нема ніде ні бубочки». Складанівський підійшов до печі, в кубашці стояла дерев'яна козубенька для солі. Сіль була насипана з верхом. Складанівський згорнув сіль, а під сілллю було просо.

— І це треба було ховати! – вигукнула Шанюк.

— То на насіння, – прошепотіла жінка.

Це просо – один кілограм – забрали. І досі пам'ятаю ту постать старої, уже змученої голодом жінки, її кістляві руки і очі, повні жаху <…>.

33-й: голод. – С.313.

Лисого Любов Степанівна

1923 р.н.
Житомирська область,
Житомирський район, с.Буки

– Які на вашу думку могли бути причини голоду 1932-1933 років: неурожай, засуха, податки чи забирала урожай влада?

— Влада забирала. Який же там неврожай, як у людей і зерно було, і картопля, і квасоля. Так забирали все до зернинки. Вони приходили до хати і забирали все до зернинки. Шукали кругом, вишукували. Навіть з печі виймали зварене і виливали надворі. Якщо у горщику була квасоля закопана, то й ту знаходили і забирали.

Ну канєшно, шо били. Бо люди не хотіли віддавати останнє, так їх били, як худобу. А висилать не було кого, бо всі люди покотом від голоду вмирали.

По пару разів приходили, залізали кругом: у піч, під піч. Все вигрібали.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Рибалка Ганна Кузьмівна

1923 р.н.
Житомирська область,
Житомирський район, смт Малин

Приховували зерно, але у більшості находили його, шукали даже в печі в горщику і то знаходили, але вони шукали в основному те, що позакопували. Оцими ж, як вони звались, щупи.

Ну наприклад: до нас приходили троє, але ходили й по четверо і по п'ятеро. Двоє стояли, а третій ходив і шурхав цю долівку, думав шо там воно ж провалиться, ну ясно, шо нічого не знайшли.

Ну хто де вмів – і на печі, і в клуні закопували, і в сараї, бо в сараї знайшли у одного. Він закопав, а зверху наклав копицю сіна, але ж воно видно, шо те сіно недавно складене, бо вони скинули копицю і найшли ту яму, де були закопані ці мішки з зерном.

Худобу, не знаю, чи одбирали, а оті речі, шо їм сподобалися, забирали

Наприклад, картопля, уже де оставалося, вона ж була мерзла і ці буряки теж мерзлі. І люди ходили їх збирать і навіть оцього мерзлого не дозволяли. Ну мабуть... це нарошно така політика була, шоб поздихали більше у нашому селі, то не дуже багато людей померло, місцевих не дуже, але померли з голоду.

Ну оце, шо я розказувала, ці випадки були на весні 1933-го. То в основному оце в нас помирали навесні, і в нашому селі навесні вмирали, бо нічогісінько ніде не було, то в 1933-му оце у нашому селі я сама, особисто сама, бачила оцих мертвих людей.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Коломієць Ліда Олександрівна

1924 р.н.
Житомирська область,
Житомирський район, с. Піщанка

У тридцять третьому це вже було повний.голод. От. Забірали врожай! Як, напрімєр, у нас, шо було, то забрали, і квасолю, і пшоно, і крупу, все забрали! Був такий чоловік, шо він геть усе, усе забрав у нас. І ми осталися голі, босі....

А я не знаю, ізвідкі воно йшло, я не знаю. Забрали в нас корову, одкопали копець картоплі, забрали картоплю, унесли в таку степку і замикнули... нам дали кошіль картоплі. А була баба в мене ще, то вони бабі дали тоже відро картоплі і степку замикнули і поставили... вартового... Із нашого села вона, та жінка, що забирала, но вона вже вмерла – Ганя Тарасишина.

І...даже...одежу забрали! Не то шо, шо корову, картоплю, і одежу даже забрали. У меї матері скриня була, і в теї скрині все: платки, другі спідниці, ну, колишнє, не теперешнє ж, а колишнє. Позабірали! А тільки бабі, тій, шо на смерть відклала собі, отдали клумачка з одежею.

Я ж кажу, батька мого вислали, а мати тоже осталася. То я пішла, як забрали корову і картоплю в нас, до маминого брата: так як я старша була, ну дев'ять років мені було.

— Чи можна було приховати якусь частину зерна, картоплі?

Забірали, де шо є... понаходять. Понаходять і на горі, і під землею, скрізь чисто забірали.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Боровик Михайло

1909 р.н.
Житомирська область,
Овруцький район, м. Овруч

Було й таке, що заходять в хату посіпаки і беруть все підряд навіть те, що було десь в горшку приготовлене до варення на обід. Це, може, хто назве перебільшенням, то не забудьте того, що навіть з плеч здирали одяг за нездачу в державу грошей і хліба.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.1701.

Кумечко Н.

рік народження не встановлено
Житомирська область, Попільнянский район,
смт Корнин

На хуторі Дубова, що поблизу Корнина, було всього 14 господарств. Хуторян тоді вважали багатими людьми, тому й кілька разів спеціальні загони забирали у нас все, навіть вимітали з комор останні зернини, не шкодуючи малолітніх дітей, які залишалися без засобів для існування. Не пам'ятаю такого обійстя, де б хтось не помер з голоду.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Горкуценко І.

рік народження не встановлено
Житомирська область, Попільнянский район,
с. Романівка

Добре пам'ятаю, як сільські керівники, активісти заходили в кожне подвір'я і забирали буквально все: живність, зерно, крупи, картоплю, овочі... Не залишали людям останню склянку борошна чи пшона – забирали, а потім висипали на дорозі в пилюку. Мені, тринадцятирічному, це особливо запам'яталося. Виходить, забирали продукти не тому, що ними треба було нагодувати робітників промислових центрів, а щоб приректи на голодну смерть селян...

Перемога. – 2003.–Листопад.

Мовчан Юліан

1913 р.н.
Житомирська область,
Черняхівський район, с. Зороків

— Яка була головна причина Великого Голоду?

— Головна або однією з найголовніших причин Великого Голоду 1933-го року було те, що московсько-большевицька окупаційна влада силою забрала в селян харчі, аби тим самим якщо не цілком фізично знищити українських селян, як основу української нації, то в кожному випадку значною мірою ослабити її й тим самим унеможливити відновлення української самостійної держави.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.1677.

Новохатська Галина Іванівна

1918 р.н.
Київ, с. Троєщина

— Ви пам' ятаєте голод 1932-1933 років?

— Конешно, пам' ятаю, бо мені було тоді 15 год. Тоді був Сталін і схотів анулировать державу полностю, щоб не було зовсім. І зробив голод. Послав своїх цих посланців. І кругом – де на хаті, де узолок на печі, він усе, усе, його комнезами були тоді. Оце ті комнезами відбирали. Послав Сталін на чердак, де в кого було скільки привішано, що-небудь там, заховала людина кусочок сала чи там якої крупи, чи що – все подчисту поодбирали, не оставляли людям ні грама. Де яка картопля була у землі закопана, дак шукали, да відбирали, вивозили, нічого людям не оставляли. Людей на ссилку висилали. Куркуль був. Конячка там дряхла була та чоловік у кожусі – дак його висилали на ссилку.

Зробили людям голод вони. Не було голодовки тоді, оттаке зерно (показує), оттаке жито, така пшениця!

Урожай дуже великий був! А все унечтожили, щоб вимерли люди. Вимерли, саме більш мужчини мерли. Бо знаєте, мужчини, вони слабші.

Скрізь заходили. Ускрізь. Були такі комнезами, що трохи мали душу. Дак полізе на чердак, а там десь кусочок щось вісить, а він злазить, каже: «Нема нічого». Приказав Сталін, щоб уничтожить людей, – і зробили голод. Ходили в колгоспи, варили куліш пшоняний, ходили, ну, що там дадуть, мені ж, напрімер, 15 год, у мене ж організм кріпший ще – черпачок дадуть того у мисочку. А мущина виїв, що йому того черпачка? Умирають люди.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Гончаренко Олексій

1913 р.н.
Київська область,
Білоцерківський район, с. Сухоліси

Багато дядьків таких є, що мішок зерна, викопав яму за хатою і поставив. Знав, що прийдуть забирати, бо вже по тих інших кутках забирають. І закопав. Так ходили ці комнезами з довгими такими дротами й шукали, де м'яка земля – значить, там щось закопане. І находили навіть закопаний хліб, і забирали ВСЕ. В коморах очистили все, забрали все. Для чого? Треба було зробити штучну голодівку. А ви знаєте, чи птаха ви візьмете, чи звіра. Чим ви його можете навчити стати, або на цирку десь щось робити те, що ти хочеш? Тільки голодом. Так само вони пристосували голодом приучити людей, щоб вони пішли працювати до колгоспу. Бо багато людей не хотіло іти до колгоспу, навіть у 34-му році, чи в 32-му році. От. Знач, примусово заставити – забрати весь хліб, а потім зробити спільну кухню. І як ти йдеш до колгоспу робити, то ти на кухні достанеш обід, сніданок і вечерю. А як ти не йдеш – то ти не маєш, бо в тебе забрали все. Але деякі партійці трошки перегнули закон. Хотіли зробити ще ліпше, як можна зробити. І забрали буквально все. А щоб дати на ту кухню, що обіцяли, то Москва не дала. Не дозволила. Сказала, що Ви ще маєте хліб! Ви ж писали в рапорті, що находили закопаний хліб поза хатами, із цими дротами. То ви ще маєте. Ще ви живете.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.473.

Петренко Ничипір

1914 р.н.
Київська область,
Богуславський район, с. Мисайлівка

У Мисайлівку чорними круками налетіли десятки уповноважених, щодня скликали збори, утворювали штаби, бригади активістів, викликали й мордували людей, з лопатами і штрикалками йшли до їхніх осель шукати хліба. Колупали в хатах долівки, стіни, розкидали солом' яні покрівлі, копали в городах та садках – знахідок не було. Тоді почали відбирати останнє з льохів, горщиків, глечиків… Усе витрусивши, червона ватага з прапором під музику залишила село.

Народна газета. – 2000. – № 41.

Ромась Олександр

1928 р.н.,
Київська область, Бориспільський район,
с. Вишеньки

Я не знаю, скільки збіжжя забрано, але забрали все, не лишили майже нічого, особливо перед голодом. То, я думаю, було в 32-му році, або в кінці 31-го року. Бо те, що в нас лишилося, вимели цілковито, й ми почали голодувати ще на початку 32-го року, не тільки в 33-му. Я пригадую, що часом не то що збіжжя не було, а навіть лушпайок з картоплі не було.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.1656.

Анонімні особи жіночої (1923 р.н.) та чоловічої (1916 р.н.) статі (подружжя)

Київська область, Бориспільський район,
с. Вороньків

Навіть моя мама робила хліб, і завше, як робиться хліб, то трошки того тіста зістається на другий раз – то щоб другий хліб на ньому робити. І то забрали! І трошки там муки було отам зісталося, бо кожна господиня мала таке щось спеціальне для печення хліба. І то вони вибрали. Забрали. І рано встали, то тільки що студня була й вода була. Не було нічого.

Ibid. – P.811.

Бутко Катерина Прокопівна

1921 р.н.
Київська область,
Броварський район, с. Гоголів

Раз до нас прийшли уночі, у окна і двері грюкають. Батько одкрив двері, зашло їх аж четверо чи п'ятеро. Ми з братом та сестрою ще малі були, дак нічого не понімали, сиділи на печі да плакали. Потом вони давай батька щось питати, а тоді давай шукать їжу, шукали у печі і по закутках, шо було, давай забирать, ще забрали батьков кожух і личаки. Батько давай кричать, дак вони його штовхнули і ще й носаками під печінки дали. Ми давай плакать, страшно що творилося, і споминать не хочеться
Як у нас шукали, так помню, двоє наче на вахті стояли, коло батька, щоб не мішався, а двоє ше дак рились по хаті, кругом зерно шукали, зразу так забрали те, що на виду, а у сусіда дак у грубі знайшли чугун із зерном чи гречкою і ше якусь їжу, дак усе забрали, а грубу розвалили, сусіда Савку побили, що ховав зерно.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Патринчук Микола Іванович

1922 р.н.
Київська область,
Васильківський район, с. Митниця

Їжу в голодовку всю забирали. Все забирали. І даже собаку – вони у нас убили собаку, на віз поклали його мертвого.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Темнюк Іван Олексійович

рік народження не встановлено
Київська область, Васильківський район,
смт Гребінки

<…> У селян-одноосібників, яких було віднесено до категорії куркульських елементів, забирали геть чисто все, що можна було використати для харчування. Більша частина картоплі, овочів, цибулі була згноєна на станціях, куди їх звозили <…>.
Зайшли до однієї жінки, яка не була членом колгоспу і жила з двома дітьми. Було знайдено невеликий клунок жита. Жінка й діти вчепилися своїми виснаженими руками в той клунок з такою силою, що відірвати їх було неможливо. Уповноважений став бити чобітьми по їхніх руках <…>.

33-й: голод. – С.358.

Касіяненко Іван

1924 р.н.
Київська область,
Васильківський район, с. Ковалівка

На початку 33-го року почали забирати все збіжжя, що було складене, що було змолочене, в мішках. Прийшли забирати абсолютно все. Я пам'ятаю, як сьогодні, забрали все збіжжя. Люди, це не тільки в нас одних, а в всьому селі, бо в нас було село 6000 людей, велике село. То тільки можна було чути крик, плач, крик дітей, бо не дивилися ні на крики дітей, ні матерів, безжалосно все робилося, безжалосно.
Прийшли, останнє забрали. Я пам' ятаю, як сьогодні, прийшли з такими штиками і шукають, і питають, і матір беруть за коси – в матері були сережки в ухах –вирвали, хрестик був – забрали. Ми, діти, плачемо. Нам нічого не помагало – на сльози ніхто не дивився.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.1168, 1169.

Горбаченко Марія Ларіонівна

1923 р.н.
Київська область,
Васильківський район, смт Глеваха

Не давали даже на полі збирать. Ну, як уже зобрали там, де колоски, так йшли збирать колоски, і за колоски тягли в сільраду, от.
Бо я знаю, як мати покойна, у мене мати така була бойовенька жінка. Да як лаялась, каже: «Жидюга ти поганий, шоб тебе коростою обсіяло». Ага, взяв, найшли висівку, ну, з пшеничної муки висівається… він взяв у жменю, а я ж у комору й собі маленька забігла, а він узяв: «Єто можна сеять?» питається сільських. А мати, чую, кричить: «Ах ти, жидюга, паскудний, щоб тебе коростою обсіяло. Ти висівкою будеш сіять? Чого ж ти лазиш по коморах?».

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Піший Микола Якович,

1924 р.н.
Київська область,
Згурівський район, с. Красне

<…> Було так. У 1932 році в колгоспі викосили хліб, на полі заскиртували, а потім обмолотили. Одноосібники, за командою сільради, з поля звезли увесь хліб на вигін, наклали стіжків один біля одного. У вересні колгосп виділив молотарку для обмолоту їхнього хліба. Притягли на вигін молотарку, поставили між стогами. У двигуні-нафтянці вихлопну трубу завжди направляють у земляну яму з водою <…>. Керівники наказали двигуністу повернути вихлопну трубу вгору. Тільки почали обмолот першого стіжка, як двигун чхнув, викинув сніп іскор на немо-

лочений хліб. Стіжки в одну мить охопило полум'я. За якихось п'ять-десять хвилин огонь накрив усе. Люди встигли витягти з вогню молотарку і двигуна, потім кинулись рятувати хати, ті, що були близько. Хліб увесь згорів до колоска. Залишились одноосібники на зиму без хліба, без посівного матеріалу, вимушені були відмовитись і від землі, адже нема чим сіяти. Отак «розумно» керівники села залишили одноосібників без шматка хліба. Нікого й до відповідальності не притягли. Якби згоріла колгоспна скирта, ой скільки б постраждало «куркулів» та «підкуркульників». А так керівники тільки усміхались та говорили: «Отак одноосібників у колгосп загітували».

Восени 1932 року, як спалили хліб одноосібників, колгосп своїм насінням посіяв озимину, і ця земля вже стала колгоспною. За одноосібників треба здати хліб державі, а де ж його взяти, у колгоспі запасів не було. Купрій організував бригаду з хлібозаготівлі. Бригада усю зиму по хатах ходила і забирала у колгоспників хліб, зароблений у колгоспі. Заходять у господарство, все переривають, що найдуть із продуктів, те й заберуть під мітлу. Усе, що можна було їсти, забирали, та ще кричать: «Підкуркульник! З хати виженем!». Крім продуктів, забирали витерті коноплі, приготовлені для пряжі. В якому дворі побувала та бригада, сім'я залишалась приречена на голодну смерть <…>.

33-й: голод. – С. 265.

Кисіль Іван Михайлович

рік народження не встановлено
Київська область, Кагарлицький район,
с. Миронівка

Була так звана «червона мітла», ходила в кожний двір, як ходять дітлахи перед Новим роком. Ну а ці ходили й вимітали з хат все дочиста. На моїх очах у сусіда винесли все, бо не хватало до плану, давай його розкуркулювать. Нема зерна – давай, що є, виносять жлукто, тягнуть діжу, в якій тісто місили, тягнуть із жердки коноплі, тягнуть подушки, свиту. Та хіба це люди? <…>.

Там само. – С.322.

Перевертун Любов Антонівна

1919 р.н.
Київська область,
Кагарлицький район, с. Шпендівка

Весь хліб, зерно, скотину забирали. Дехто з людей хоч і намагався сховати у вузлику пшона чи жита, і те забирали.

Програма та матеріали Другої міжнарод. молодіжної наук.-практ. істор.-краєзнав. конф. Голодомор 1932-1933 років – геноцид сталінського режиму проти власного народу. (25–26 листоп. 2003 р.). – Київ, 2003. – С.39.

Жигадно Оксана Андріївна

1926 р.н.
Київська область, м. Боярка

Біля річки, хто там жив так, і жаб варили і очерет, очерет, поки молодий, то під корнем сантиметр десь солодкий, наче огірок, то їли. Так оце ходили власті і витоптували той очерет, то вони ж про очерет начальству не звітують, але все одно ходять і витоптують, і випалювали.

Ну як коли це все тільки почалося, то деякі жінки ходили, мабуть, в різні другі села по два дні, у кого діти малі і сир з кози несли у пазухах. Так на дорогах власті, де стрінуть, так витягали і топкали, вони ж його такого не їли.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Зленко Григорій Дем' янович

рік народження не встановлено
Київська область, Миронівський район,
с. Потік

Забрали тоді все до зернини. Все, все винесли з комори. Вузлик борошна на затірку – і той кинули на віз.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Клименко Іван

рік народження не встановлено
Київська область, Обухівський район,
с. Германівська Слобідка (нині – Красна Слобідка)

У ці страшні часи головою комнезаму Семеном Білошапкою були організовані спеціальні бригади комнезамівців (їх називали «червоною мітлою»), які ходили по хатах, дворах, городах із залізними ковіньками та лопатами, вишукували горщики з горохом, кукурудзою, чечевицею і тут же їх конфісковували. На сусідній вулиці проживала сім'я Олекси Лабунця – працелюбна, милосердна, віруюча і бідна – півтора гектара суглинистої землі, конячка, корівка, хата-землянка. В кінці 1932 р. у господарстві вже нічого не було, сім'я голодувала. Весною 1933 р. вони всі були пухлі від голоду. В цей час до них заїхала «червона мітла». Були вони (члени бригади), як правило, п'яні. Перекопали все у дворі, на городі, шукали залізною ковінькою в хаті і в сінях, але нічого їстівного не знайшли. Збиралися вже їхати з двору, але ще заглянули на горище і там знайшли горщик з квашеними бурячками, і те забрали.

Голод-геноцид 1933 року в Україні: істор.-політолог. аналіз соц.-демограф. та морально-психолог. наслідків: Міжн.наук.-теор.конф., Київ, 28 листоп. 1998 р.: Матеріали. – Київ; 2000. – С.495.

Друзь Дар'я Онуфріївна
1915 р.н.
Київська область, Обухівський район,
с. Копачів

Ми положили те жито в коморі, а самі це ж у хаті спимо, кода ми утром просипаємся, а ми подперті, двері наші подперті, і це жито вже забрали у нас.
У нас мама була закопала п'ять ям картошки, і вони з такими штирами ходили і найшли, і забрали все. Ці ями всі откопали картошки, поставили охрану, шоб ми даже не взяли зварить собі картошечки. І забрали оту картошку. П' ять чєловєк приходило.
Забірали і рушники, забірали і полотно, ну селянське полотно, всьо забірали… У нас був такий двор: хата, тут клуня, тут повітка, тут сарай, тут комора. Всьо це сломалі і забрали. На городі в нас були там дерева, лісочок такий ніби, а город всей отак вербами був обсажений, зрізали до одного дерева, забрали.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Анонімна особа чоловічої статі
1924 р.н.
Київська область,
Переяславський район, с. Строкова

Хлібозаготівка – уряд хотів, то собі зробив. Хотів, щоб забрати все чисто й людей загнати до колгоспу. І так він робив. Як мій батько був, накладали на рік то стільки там того, стільки м'яса, стільки там того. Батько ще те не виплатив, а вони вже друге накладають. Ну, а звідки? Нема нічого, нема з чого, то вони приходили, забирали все.
— Шукали скрізь?
— Так! Шукали скрізь, і в огородах довбали, і в хатах довбали скрізь, такі були залізні палиці, печі розвалювали.
Мій батько їздив по хліб, у 33-ім році. Як він робив на залізній дорозі, він діставав то квиток, і він міг їхати там, не знаю, на 1000 кілометрів, чи трохи більше, я не знаю, не пам'ятаю, скільки. Він поїхав до Москви, купив хліб. Віз назад, до України, приїжджали, забрали.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.824, 825.

Правобережний Ф.
рік народження не встановлено
Київська область, Ржищівський район,
с. Стайки

На початку січня тридцять третього року оголошено ще один, третій план здачі «лишків» (?) сільськогосподарських продуктів. Виявлювання, або, як тоді казали, «викачка» лишків, тривала аж до весни. Забирали все, що тільки можна було їсти, – навіть стару макуху, що її тримали для корів. У мого двоюрідного брата знайшли, заховану під коморою, літрову пляшку з пшоном – забрали. У сусіда знайшли глечик, у якому було прикопано під мисником три-чотири кілограми гречаної крупи, – забрали <…>. Чіпко підбирала все ця «червона мітла». Рідко кому удалось щось заховати <…>.

Правобережний Ф. 1933-й рік на Україні.
– Вінніпег, 1951. – С.54–55.

Дригота Андрій Степанович
рік народження не встановлено
Київська область, Ржищівський район,
с. Ходорів

<…> В 1932 році з колгоспу забрали в державу весь, хоч і невеликий, урожай, не залишивши ні на посів, ні на фураж худобі. Колгоспникам на трудодні не дали нічого. А потім восени й зимою 32 року почалося вигрібання й того пуда зерна, яке селянин виростив на присадибній ділянці чи купив на базарі (в селі був базар). Витрушували з горщиків, глечиків. Розвалювали припічки, штирхали піками в хаті, в дворі й на городі. Скрізь шукали зерно. Забирали квасолю, качани кукурудзи, конопляне сім'я. Ці бригади називали «червоною мітлою» <…>.

33-й: голод. – С. 362.

Мирець Євдокія Андріївна
рік народження не встановлено
Київська область, Рокитнянський район,
с. Острів

На початку січня 1933 року на батька втретє було накладене «тверде завдання». Я так думаю, що, мабуть, батько на цей, третій, раз сказав, що нема вже чого давать.
Після цього настав для нашої сім'ї чорний день. 7 січня в наш двір прибула бригада так званих «активістів» з села і району на чолі з головою сільради Миколою Прісичем і забрали у нас буквально все, тобто рештки хліба, картоплю і навіть буряки і квасолю. Була у нас і корова, забрали і її, де вони її діли, не знаю.
Сім'я наша тоді складалась з дев'яти душ: батько, мати, дід і баба (батькові батьки) і нас, дітей, п'ятеро <…>.
А в результаті лишились без нічого. Це ж тільки подумать: вчора ще було що їсти, а сьогодні нема нічого. Якщо в січні ще якось перебивались, то вже в лютому, я дуже добре пам'ятаю, мати запарювала просяну полову – і ми їли її саму-самісіньку, а потім кричали, бо боліли животи. Навесні, як почав рости бур'ян – кропива, лобода, мати варила цей бур'ян, пізніше зацвіла акація, то їли цей цвіт і раділи <…>.

Там само. – С.321–322.

Сиченко Петро Панасович
рік народження не встановлено
Київська область, с. Новосілки, район не вказано
(є у Вишгородському, Кагарлицькому, Макарівському, Києво-Святошинському районах області)

На мої надірпінські Новосілки лихо звалилося як сніг на голову, в грудні 1932 року <…>.
Ціла бригада, що, як казали тоді, «качала» хліб, знову прийшла до нас. Мали ми з мамою тільки мішечок жита. Вимели до зернини. Але до повторного плану не вистачило. Сусідський парубок Марко Бойко перевернув у скрині одяг, обнишпорив у печі і підпіччі, порозгортав солому й полову на горищі – і таки знайшов під стріхою півмішка гречки, яку

ми з мамою завбачливо приховали на посів. Із торжествуючим вигуком: «Є! Знайшов!» – жбурнув у сіни. Мішок порвався. Гречка розсипалася. Згребли так-сяк. Мало. Забрали коня, забрали корову. До нового врожаю в нас залишилась житня хлібина, горщик кисляку, трохи солі, материне ридання й моє нерозуміння: за що це? <…>.

Там само. – С.241.

Анонімна особа чоловічої статі

1922 р.н.
Київська область, Ставищенський район,
с. Ставище

Ну, там в нас недалеко є таке село Красивенька. То там десь до 10 000 населення було. Теж велике село. То поставили чорний прапор з однієї сторони й з другої сторони – там не було вже нікого. А ходили й в нас тими піками таких, знаєте, такий зроблений гострий пік. То спеціяльно десь вони були пороблені. І такий черпачок там приробленний. Як він устромить, а назад як витягне – як зерно побачить, то, значить, ви закопали. То скрізь ходили.

Investigation of the Ukrainian Famine
932–1933. – P.924.

Павленко Анастасія Миколаївна

1923 р.н.
Київська область,
Таращанський район, с. Петрівське

Так зробили! Шоб люди з голоду вмирали. Шо, Сталін не знав, шо люди голодують на Україні?! Знав! Неврожай був один, а другий – того, шо государство не дало їсти… Забирали все і вивозили. Хліб вивозили, не давали.
Нігде не можна було сховать – ходять і шукають… довбають… всьо вишукують.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Енченко Люба Аріонівна

1920 р.н.
Київська область,
Тетіївський район, с. Черепин

<…> Хочу написати, як у нас робилося. Головою сільського виконкому поставили чужу людину – Кирилюка (ім'я не пам' ятаю). Він зібрав такі бригади по декілька душ, розподілив по дільницях. Одна бригада була головна, називалась «летюча», а командував нею Кучер Федот, який і тепер живе в Черепині. Я пам'ятаю, моя мама спекла (не знаю з чого) два маторжаники, як їх тоді називали. Того дня налетіла бригада до нашої хати; і я, і моя сестра сховали під пахви ці нещасні маторжаники і сіли на лежанці. Кучер потяг мене за руку – і вона, ця хлібина, випала. Забрали і в мене, і в сестри. Мати просить, щоб віддали: «Ви ж бачите, вся сім'я вже вимерла, нехай хоч ці остануться». Не помогло. Кажуть «летючі»: «І нам тра, у нас теж сім' ї» <…>.

33-й: голод. – С. 280.

Бірюк Олена Федорівна

1924 р.н.
Київська область,
Фастівський район, с. Паляничинці

Вони просто казали: «Здавай хліб!». Батько каже, шо ми вже здали те, шо нам було положено, ми вже завезли. «Ні, давай все: закопане, приховане, віддавай!» І почали шукати, це я так бачу як зараз. Почали шукати під ліжком, навіть під піччю, в коморі, в льоху, скрізь по сараях, шукали і ше, що в руках у них був такий, як то кажуть, штир, як шомпол таке щось гостре. Ним шукали, пробивали землю, а мо'ж закопано, уявляєте? Каже батько: «Ми не закопували нічого». «Давай!». А потім ше мені врізалося в пам'ять: гладижка-глечик, в тому глечику квасоля була полущена, забрали ту квасолю, висипали, уявляєте, це шось таке страшне було, шось незрозуміле. Ну більш я не пам'ятаю шо ше вони в нас там забрали

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Сорока Григорій

1926 р.н.
Київська область, Фастівський район,
с. Скригалівка

Колгоспи організували, землю в людей забрали, а робить в колгосп ніхто не хоче йти. З Москви була дана команда: у колгоспах по всій Україні з бідняків створити комісії і по всіх сільських дворах забрать усе зерно під мітлу. Комісії створили, у кожному колгоспі – не менше 15 чоловік, в комісію входили виключно самі бідняки. У кузні їм поробили гострі штирі товщиною 10–12 мм і довжиною в ріст людини.
Якось вся така комісія зайшла до нас у двір, три чоловіки – в хату. Яке зерно у коморі було у дерев'яних бочках і в мішках, та команда, що стояла у дворі, моментально перенесла на вози, що стояли на дорозі. Була у нас пляшка темного скла, насипана житом. Жито забрали, а пляшку залишили. Був у нас 10-літровий горщик – повний жита, батько в якийсь спосіб поставив його на полицю догори дном. Ті, які зайшли в хату, постукали по горщику, підняли його, жито висипалось на підлогу. Взяли вони віника, змели жито і забрали. Тоді оця вся команда із залізними штирями штрикали всього двора, у хлівах, у клуні, од самої хати аж в кінець городу. Ото що було у коморі і в хаті – все забрали. Більш нічого у нас не знайшли.
То вже і дурному зрозуміло, що голод в Україні зробили штучно. Для того, щоб українського селянина змусити робить у колгоспах.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Загородній Микола Григорович

1927 р.н.
Кіровоградська область,
Кам' янський район, с. Баландине

Щоденно до нас (як і до всіх) приходили з сільської ради виконавець з одним або двома активістами — комуністами чи комсомольцями, і робили ретельний обшук, де тільки можна і не можна, в пошуках

чогось їстівного. І якщо знаходили щось, в першу чергу будь-яке зерно, крупу, борошно чи хліб вже готовий, – все забирали до крихти, не зважаючи уваги ні на які прохання і умовляння. Не залишали й овочів.

Голод був створений навмисно і штучно, бо врожай зернових в 1933 р. був хороший, та колгоспникам на трудодні зерно не видавалось зовсім. До того ж, селян ще і грабували – у прямому розумінні цього слова, забираючи у них все, що годилося для їжі: якщо зерно – до останньої зернини, а як картопля – до останьої картоплини і т.п.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

М'ясникова Ніна Іллівна

1923 р.н.
Кіровоградська обасть, Вільшанський район,
с. Мала Вільшанка

<…> У 1933 році мені було 10 років, і я все пам'ятаю, хоч, може, я ще не все розуміла. Наша сім'я жила в селі Мала Вільшанка Вільшанського району. Нас у сім'ї було семеро: батько, мати і п'ять дочок. Жили ми бідно, але все ж була своя городина, корова, і ми не голодували.

Добре пам'ятаю, як прийшли якісь люди і почали вигрібати все, що вродило на городі. Доводилось ховати все, що залишилось, але все ж знаходили і забирали. Коли все забрали, під руки їм попалася квасоля, її теж вигребли до зернини. Тоді взялись за одяг. Забрали все краще і везли на торги. Батьки навчили нас сидіти в скрині на одежі і ніяким побитом не віддавати їм. Мабуть, дуже ми голосно кричали, сидячи в скрині, бо уповноважені махнули рукою і пішли геть. Бачила, як сусіди, знаючи, що до них ідуть, зачинялися і не пускали нікого. Але ці уповноважені знайшли вихід. Вони рвали стріху і через горище добирались у хату <…>.

33-й: голод. – С.405.

Баклицька Марія Григорівна

1916 р.н.
Черкаська область, Городищенський район
(в 1933 – ім. Петровського), м. Городище

Які причини? Позабирали хліб скрізь. У 1932-му році началося, а у 1933-му – кончилося. Поодкопували у людей хліб і де який хунт був, то позабирали. З хат виганяли… То ходять, скрізь шукають. У моїх батьків оце було підпіччя, то там наче сховали трохи хліба. А тоді отако штрикають і забирають, і одкопують.

Вони нахалом брали, ідіоти були… Але не били. Шо ж воно, бідне, ходить таке, то вони пхнуть його, воно й впаде! Здівалися… Без оружія нас оббірали.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Пасічник Яків Петрович

1924 р.н.
Черкаська область, Городищенський район
(1933 р.– ім. .Петровського), м. Городище

Їх вооружили, оце по селах шниряли, вони ходили в людей, де в кого запаси були вишукували в сараї, в клуні, де хто що змог сховать, в том числі я помню мати моя сховали в печі сочевицю, но і в печі найшли. Викачали з села все.

У кажде село був полномочений чужий, голова сільради чужий, і вони цей пролетаріат організовували і видирали весь хліб, і люди мерли з голоду.

Так батько покинув колгосп у 31 році, продав корову і купив другого коня, став самостійно хазяйнувати, то оці ж старці його замучили, кажин день йдуть і шукають. шо в тебе є, і все чисто забрали, і батько помер тоже з голоду.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Шубко Євдокія Тимофіївна

1924 р.н.
Черкаська область, Городищенський район
(1933 р. – ім. Петровського), м. Городище

Вивезли ж були хліб, вивезли, шо не було. Даже забирали із хати. Послєднє забірали. Стояв той мішечок з кукурузкою, і ту ж вони прийшли і забрали, і все.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Найда (Шуляк) Анастасія Митрофанівна

рік народження не встановлено
Черкаська область, Городищенський район
(в 1933 р. – ім. Петровського),
с. Товста

<…> Батьки працювали в колгоспі. З колгоспу одержали трохи зерна. Але дуже скоро почалась якась, так називали, «викачка хліба»… Чомусь забирали не лише зерно, а й картоплю, капусту з діжки, корову з повітки, сіно, силос із ями <…>.

33-й: голод. – С.358.

Снігур Ганна Іванівна

рік народження не встановлено
Черкаська область, Городищенський район (в 1933 р. – ім. Петровського),смт (і залізнична станція) Цвіткове

<…> Було це зимою. До нас у хату зайшло троє мужчин. Почали штирять ключками долівку, підпіччя, подушки. Почали кричать на батька: «Віддавай, що заховав!». Батько – пам'ятаю, і до смерті не забуду його дорогих для мене слів: «Браточки дорогенькі, я все, що було, віддав на хлібопоставку, залишилось тільки трошки кукурудзи у торбинці». Упав перед ними на коліна, почав плакать, благать: «Браточки, пожалійте моїх маленьких діток». Мама дуже почала плакать і ми всі, діти, а найменший братик у колисці дуже кричав. Вони з торбинки витрусили ту кукурудзу у мішок. І в цей час зайшов у хату

мужчина у міліцейській формі. Я, будучи дитиною, на якусь мить зраділа, що дядя міліціонер за нас заступиться. Це нам часто розказувала мама, що дяді міліціонери захищають людей. Але він закричав на маму по-російськи, такими словами, що я їх теж до смерті не забуду: «Успокой ребенка, заткни ему глотку, а то я тебе заткну!». Схопив мішок із тією кукурудзою, і вийшли вони всі з хати <…>.

Там само. – С.344–345.

Поліщук Валентина Григорівна

рік народження не встановлено
Черкаська область, Жашківський район,
с. Павлівка

Забирали все під мітлу. Навіть насіння, а на горищі сохли соняшникові зернята, то вони змели і забрали. Як щури в темноті, все, що було, вигрібали і забирали <…>.

Там само. – С.279.

Іванченко Михайло Григорович

рік народження не встановлено
Черкаська область, Звенигородський район,
с. Гусакове

<…> З туману літ бачу: заходять до нашої хати рішучі люди. Активісти. З ними уповноважені з району Хусід і Карлін. Плаче мама з немовлям на руках. Люди обстукують піч. Штиляють залізними палицями глиняну долівку. Мені не до тями: чому у нас шукають хліб? Хіба ми його крали? Нишпорять усюди. Заглядають у горщики. Перевертають постіль і колиску. Старша сестричка Ялинка сидить на лаві. Щось весело до них лепече. Не помічають. Ось один із них висипає з нашої торбини квасолю в мішок. Вибігаю з розпачу надвір. З комори вже все вигребли. Носять на підводу. Мама біжить за ними слідом. Благає зоставити на дітей. Чую: голосить вулиця. Отже, забирають не тільки в нас <…>.
Живемо без хліба, на картоплі. Порятовує молоко. Ще доїться корова <…>.
Зимуємо тяжко. Мама продала корову. Нема чим її годувати. А ще батько вислав гроші. Всього того стачає ненадовго. Буханець хліба коштує 200 карбованців. І то треба пильно перевірити, купляючи. Всередині, буває, глина. Білу глину також домішують до ряжанки. І продають.
У селі лютує голод. Насамперед пожирає совість і справедливість. Затим дружбу і родичання. Аби завмерло співчуття і милосердя. Опісля голод бере самих людей <…>.
У хаті голодно і холодно. Мама всюди вишукує щонебудь їстівне. Висівки, лушпиння й бадилиння. Чого ми тільки не їмо! Вона нас тримає на землі. Щодня варить буряки. Ходить мало. Береже сили. Здебільшого лежить на постелі під кожухом. Біля неї пригрілися Ялинка та Оля. Я до школи не йду <…>.Ні, не мила небісна голубинь і сиза потепліла далина. «Що б отаке з' їсти?» – гризе мене єдиний помисел. Блукаю по розгаслому мокрому городі. Вишукую вимерзлі, талі, мов хляки, картоплини. Вишукую, мов життя. Мама розмішує їх тертим буряком і пече хелики. Їх так мало! <…>.
Щойно на схилі розтав сніг. Ще слизько, падаю. Пшінка тільки-но зійшла. Жадібно її рву. Кидаю до рота. Напихаю за пазуху. Як пощастило! Озираюся зацьковано. Чи хто, бува, не наміряється відібрати у мене здобич. Зрештою, пасуся навлежачки спокійно, мов корова. А що? Я вже став таким собі звіряткомю Готовий гризти кору дерев, аби вижити <…>.

Там само. – С.291–292.

Анонімна особа жіночої статі

1903 р.н.
Черкаська область, Катеринопільський (у 1933 – Звенигородський) район,
с. Лисича Балка

А тоді ще одна жінка в нашім селі, вона бідна дуже жінка, стара діва, поля в них не було, а город був, в неї, може, було півгектара города, то вона там собі трошки щось посадила, то того жита трошки посіяла, то вона закопала відро, абсолютно відро, Ви знаєте що таке відро, раіl чи, як воно по-анґлійському, жита і посадила зверху вишню, знайшли, хтось підглянув, чи так найшли, та й відро жита забрали, все в хаті забрали й її на заслання вислали, на Колиму, не знаю куди ту жінку бідну.

— Чи можете описати, як шукали хліб ті, значить, партійні?

— Ну, оце ж у мене шукали, в мене шукали, то там подивиться і в піч заглядали й на піч заглядали, й в нас була комора окремо від хати, то з комори все винесли. Отакої зерниночки не осталося, а там його й багато не було, бо ми ж були в колгоспі, а тоді в мене в хаті стояла мисочка муки, то й ту муку брали. Але була в мене сестра, то не дала, бо я тоді була каліка, в мене ця рука була дуже пухла, боліла рука, то я одною рукою нічого не робила, то вона видерла ту мисочку муки в своєї сусідки-активістки.

— Це від пухлої людини брали?

— О, від мертвої брали, не то від пухлої, то вже, шукали, дуже шукали, ми читали, такою була наша мама в якихось вістях, чи що, за чотири качани дали п'ять років, бо шукали й вона сказала, що в неї нічого нема, а найшли чотири качани, й засудили на п'ять років, я вже забула їхнє призвіще, вони вже повмирали ті люди, а це вже дочки там описують.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.218, 219.

Якименко Тарас

1906 р. н.
Черкаська область,
Лисянський район, с. Будище

Зимою 1932–33 рр. забрали все до зернини і з колгоспу й із хат. Забрали не лише хліб, а й квасолю і пшоно, незалежно від того, чи вступив селянин до колгоспу чи ні.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Поліщук Антоніна Олександрівна

1925 р.н.
Черкаська область,
Лисянський район, с. Бужанка

<…> У 1933 році ми шили ляльки і начиняли їх зерном, щоб те зерно не забрали. Та знаходили і забирали. Ламали груби і хати, шукали зерно. У нас забрали бичка і в Сотницькому (провалля коло села) зарізали. М'ясо забрали собі і з'їли ті, хто грабував.

У 1933 році в Бужанці головою сільради був Коваль Костянтин. Одного разу він прийшов до нас, щоб забрать картоплю. А в нас лишилось її всього клумачок, та ще й така дрібненька, як горох. Мама стала не давать картоплю. Коваль тягне мішок до себе, а мама до себе. Ми, діти, теж вчепилися за мішок. Мішок розірвався, картопля висипалась на землю. Коваль похрущив, розтоптав ту картоплю ногами, щоб не дісталась нам <…>.

33-й: голод. – С.306.

Омельченко Галина

рік народження не встановлено
Черкаська область, Лисянський район,
смт Лисянка

Вже після жнив та молотьби 1932 року почала лютувати так звана «червона мітла». За розпорядженням властей активісти ходили по хатах, вишукуючи будь-яке зерно. Залізними шворнями колупали долівки, валяли припічки, печі, груби, рилися скрізь по подвір'ях, шукали в повітках, на горищах, на городах. Все, що знаходили, забирали до зернинки.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Больба Марія Трохимівна

1913 р.н.
Черкаська область,
Лисянський район, с. Ганжалівка

Ходили комсомольці – й жінки, й хлопці. Вони вже померли, немає – то даже в печі шукали, в горщиках ховали люди зерно.

Моя мати пішла по колоски на поле, на Орлянське поле. Ну, збирала вона ті колосочки, назбирала мішечок, а це їде на коняці орлянський він сам, і до тої матері – забрав мішка, роздів наголо і пустив, а одежу забрав туди, у сільську раду, в Орли і шо ж тоді бідна мати йшла додому ярами.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Миронюк Гнат Федорович

1919 р.н.
Черкаська область,
Маньківський район, с. Тимошівка

Під осінь 1932 року завершувався розгром селян-трудівників, які іще не поступили в колгосп. Доводився твердий план хліба і податків, яких вони не могли виконати. Тоді актив села, комсомольці на чолі з головою сільради та уповноважений РВК забирають хліб у селян до зернини. Шукають у горщиках захований, квасолю в банці, штрикають залізними ковіньками по долівці в хаті, в дворі. І на завершення цієї епопеї знущання у кваснину – капусту, огірки, борщ – напаскудять або ж перевернуть діжки в погребі, ще й поб'ють посуду в хаті – горшки, миски. Побили в селі всі жорна, щоб не було, де розтерти жменю збіжжя, якщо вони десь зосталось <…>.

33-й: голод. – С. 329.

Годун Тодось Хомович

1913 р.н.
Черкаська область,
Монастирищенський район, с. Івахни

Люди трохи ховали зерно, але добували, шукали й забирали. Шпичками шпигали на городах, на обісці ось. Вони хліб забирали, шоб ніде не було – ні на горі, ні в сараї. І в землі, і під полом – і то шукали, і находили, й забирали.

Хто вжне колосків, та й били, вбивали за п'ять колосків, да, на полі. Людина голодна, а пішло, прилізло рачки, нажало п'ять колосків, а активісти ці зловили і побили. Дадуть, шо він вже не встане, шоб ни ліз нігде, вбивали. Одягу ни брали, а забирали худобу: коняку, корову, кури.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Дерев' янко Григорій Семенович

1920 р. н.
Черкаська область,
Уманський район, с. Косенівка

У 1932 році, десь на початку осені, до села прийшли нікому не відомі, ніким не прошені люди. Вони вривалися до осель та відбирали у мешканців села всі харчі, якими селяни запаслися на зиму, забирали худобу, птицю, грузили на підводи мішки з пшеницею, житом, ячменем. Все! Все, до останього шматочка, до останьої зернинки! Ці ніким не прошені «гості» були жорстокими та безсердечними. Вони руйнували, змітали все, що їм траплялося на шляху, нікого не жаліючи, нікому не співчуваючи.

Хоч був ще дитиною, але як зараз пам'ятаю… Ми саме вечеряли. На столі стояла печена картопля, хліб, огірки, помідори.

Як ось стук у двері сіней, стук гучний, нетерплячий. Батько пішов відчиняти, та його випередили… До хати увірвалося троє чужих чоловіків. Вони мовчки пройшлися по оселі, зібрали всі харчі, які були в хаті, і пішли до комірчини. Батько щось почав кричати, вимагати пояснення, за що один із незнайомців ударив його кулаком, а інший пригрозив гвинтівкою. А маленька Оля, моя наймолодша сестричка, якій тоді було два роки, дуже злякалася. Тримаючи у руці недоїдений шматочок хліба, намагалася сховатися за матір. Високий чоловік, один із них, з чорними та порожніми очима, підійшов до Олі, вирвав хліб та з кривою посмішкою кинув його під ноги і розтоптав. Сестричка заплакала.

Програма та матеріали Другої міжнарод. молодіж. наук.-практич. істор.-краєзнав. конф. «Голодомор 1932-1933 років». – С.15–16.

Каленик Дмитро Захарович
1918 р.н.
Черкаська область,
Уманський район, с. Рижавка

<…> Колгоспу імені Карла Маркса (він утворився з комуни) й новоутвореним – «Нове життя», «Червоний незаможник», імені Шевченка й імені Комінтерну – довели непосильні плани хлібозаготівель, які в міру виконання весь час збільшувались. Повигрібали з комор навіть посівний фонд, а потім узялися за двори. Колгоспники тоді саме одержали по 20–25 грамів хліба на трудодень. Вимели все до зернини, до останньої картоплини <…>.

33-й: голод. – С.30.

Бендрик Марія Петрівна
1920 р.н.
Черкаська область,
Чорнобаївський район, с. Чорнобаї

Приходили та забирали все. Заглядали у ті глечики і викидували – в кого квасолі, в кого сухарі. Витрушували та на підводу клали. А куди вони везли? Іскуственна була голодовка!
Дньом оце прийдуть, і в одінадцять часов, і в двінадцять або в два чи три часа дня. Коли нападе, тоді і йдуть.
Та й три чи чотири рази приходили. Заглядали у ті глечики. Повисипали в рантухи і повезли. То вони ше й ше приходили. До нас приходили два рази. А де баба ото сама жила, то й двері не зачінялися…
Які ж тоді документи, як голод був? Ні в кого нічого не було. Ніхто ні за шо не отвічав. Нікуди не заявляли, нічого не було.
А як же ти заховаєш, як вони ходять скрізь і трусять, забирають. І на вулиці дивилися. І в хату ввійде, там були такі полиці, то все поперетрушує. Де вони дівали те? Ніхто не знав!

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Луговська (Ковальчук) Наталія Іванівна
1915 р.н.
Черкаська область, Чорнобаївський район,
с. Чорнобаї

<…> Голод підкрадався непомітно, бо забирали три рази збіжжя. Спочатку зерно, потім картоплю, буряки, капусту, моркву, жири <…>

Український голокост 1932–1933. – С.231.

1.5. Одеська область

Лагодюк (Репетір) Валентина Федорівна
рік народження не встановлено
Кіровоградська область,
Добровеличківський район,
с. Ревуцьке (с. Добровеличківка)

У 1932 р. врожай був, але за вказівками Сталіна й Молотова були створені спецбригади, які заходили в кожну хату й забирали зерно, хліб, овочі, квасолю й картоплю <…>.

Там само. – С.183.

Вернидуб Леонід Юхимович
1919 р.н.
Кіровоградська область,
Добровеличківський район, с. Станковата

<…> Осінь 1932 року. В селі була утворена комісія по хлібовикачці. Очолював її Альошка Писаренко (всі прізвища тут – справжні). Вони ходили по дворах уже після того, як було здано все зерно, до насіння включно, здано, так би мовити, «добровільно».
Ці люди заходили в кожен двір, не минали нікого, діловито заглядали всюди: в комори, на горища, в сарайчики, курники. У них був металевий щуп, яким вони прохромлювали долівки, землю, чи, бува, хто не закопав зерно. Забирали все: два–три качани кукурудзи, підвішені під стелю на насіння, квасолю, крупу, муку і навіть сушню <…>.

33-й: голод. – С. 400.

Пихтіна Марія Василівна
1924 р.н.
Кіровоградська область,
Кіровоградський район, с. Покровське

Урожай был, собрали, как и в прошлые года. А власть забрала все, што можна с продуктов, все вывезли, и через это начался голод. Сперва добровольно сдавали, потом принудительно. Даже бригады специальные были – продотрядовцами их звали. Называли их и бандами, потому што били, штоб узнать где еду спрятали. Да и кегебисты тоже ходили… Все вооруженные были, пистолеты, ружья были, ходили по дворам, а еще палки специальные были, железные, в огородах штрикали. Если не хотел отдавать, так и прикладом можно было получить. Били, некоторых даже расстреливали. Пришел уполномоченный, а мы жили: отец, мама, брат и я… Небольшая была семья. Встали мы ночью… Зашли, отец говорит матери: «Ты там смотри, подольше открывай». А у нас был почти мешок кукурузы… Мы с братом спали на печи, а отец поднял нас и под нас эту кукурузу высыпал, накрыл и положил нас. То кукурузу не забрали, а фасоли полведра унесли. У всех забрали… И лошадь забрали, сдохла на ферме.
Позвали мать (в штаб, де знаходилися керівники цих бригад), и я пошла с матерью, потому што знала, што у нас хлеба вже нету… «Что, нету в нас хлеба, освободите нас». «Нет, мы ее посадим в погреб, покаместь не принесете хлеб».
Да нет, Боже мой, сначала хоть как-то пытались сохранить еду, но потом так напугали всех, что никто и пискнуть не мог. Да и нечем было. Ходило их сколько угодно, по трое, четверо. И по сто раз ходили. Все выискивали.
Да вот как пойдешь та насобираешь колосков, та как впоймают, правда, я не попадалась. А за 5 колосков судили… Поля охраняли, постоянно объезжали, постоянно.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Літвінова (Шарт) Антоніна Андріївна
1922 р.н.
Миколаївська область,
Новоодеський район, с. Троїцьке

Того року ми заробили багато трудоднів. Нам дали пшениці: засипали пшеницею всю малу хату аж до стелі (пшеницю тримали у хаті від крадіїв і банд). Восени 1932 р. приїхала комісія, забрала всю ту пшеницю до зернини. На горищі були чечевиця, горіхи, горох тощо – забрали й те <…>.

Український голокост 1932–1933. – С.131.

Баташан Іван Гаврилович,
рік народження не встановлено
Миколаївська область, Первомайський район,
с. Лиса Гора

<…> У селян лишився хліб урожаю 1932 року. Почалася додаткова так звана контрактація – викачування лишків хліба. Коли уже здавати було нічого, організували «буксир» (4–5 чоловік активістів на чолі з уповноваженим), який ходив по дворах і відбирав хліб. Спочатку ніби лишки, а потім усе підряд: і зерно, і бобові, й інші продукти. Люди кричали, плакали, просили, лаяли, проклинали… Настав голод 1932–1933 років <…>.

33-й: голод. – С.414.

Зінченко Леонід Васильович
1916 р.н.
Херсонська область,
Великоолександрівський район, с. Новопавлівка

<…> Восени 1932 року було накладено податок для вивезення зерна на елеватор на станцію Біла криниця. Здали. Пред'явили квитанцію на виконання хлібоздачі. Знову наклали податок. Знову завезли зерно на елеватор. Пред'явили квиток, що виконали. Знову і знову возили, поки на горищі нічого не стало. А податок знов наклали. Здавати було нічим. Тоді мого батька, Зінченка Василя Прокоповича, засудили за невиконання податку. Дали три роки тюрми. А потім прийшла бригада – «червона мітла» – і повисипала з горшків, з глечиків рештки зерна, що моя мама, Зінченко Наталка Григорівна, понасипала. Нас залишили на голодну смерть <…>.

Там само. –С.411.

Анонімна особа жіночої статі
1925 р.н.
Херсонська область, Цюрупинський район

– Чи ходили і шукали за збіжжям?
– Ходили, з ціми щупаками. Люди закопували, то й от, то вони ходили з желізними щупакам і шукали.
– А хто це робив?
– Government. Наказ був government-ський і люди шукали, спеціяльно вислали таких, і ходили.
– Чи це були місцеві люди?
– А хто знає, невідомо. Страшний суд був. Люди наві віть викопували мертвих, і з того, на цвинтарю, і робили котлети і на базарі продавали. Кажуть як звірина голодна, то страшний суд, ну як людина голодна ще гірший страх. На цвинтарях то жодного хреста дерев'яного не побачиш, бо люди палити не мали чим, і то забирали, а government не давав до лісу піти чи голок, чи стільки ялинок назбирати, бо як доженуть то заберуть і те, й граблі, і шнурок, щоб додому тільки не несли, й спалять там же, а вам не дадуть. Тяжко було. Уже на Східній Україні, то як не найгірше було, бо то вимерли люди, а потім почали тягнути людей із Західної України, яких населели, бо не було кому робити, бо повимирали. Сади були такі, огороди були такі, а робити не було кому, бо повимирало все. То з Західної України туди насилали.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.26–27.

1.6. Харківська область

Анонімна особа жіночої статі
1921 р.н.
Кіровоградська область, Онуфріївський район

У нас також прийшли й шукали хліба. В нас не було нічого – було трохи муки й там щось стояло, якась крупа. То вони забрали. Мали такий великий мішок зі собою, і все разом – насіння, і мука, і пшениця – і все в той мішок! То вже було потім хіба ж для свиней можна давати, бо воно так було помішане. І вони все туди зсипали.

Ibid. – P.1448.

Анонімна особа жіночої статі,
1918 р.н.
Полтавська область

Москва застосовує нові методи. Селяни дістають тяжкі оподаткування, що державі треба дати таку кількість зерна, городини чи свійських тварин. Ці норми все підвищувались, що ніхто не міг виконати. Тоді була прислана бригада довірених комуністів, які по хатах забирали всі продукти, які могли знали. Стукали патиком по долівці в хаті чи стайні і по звуку пізнавали, чи хтось десь чогось не закопав, а якщо так, то відкопували і забирали. Отже, такою програмою привели до фізичного (голодного) знищення селян. І так надходить 1932–1933-й рік масової смерти.

Ibid. – P.1712.

Анонімна особа чоловічої статі
1906 р.н.

Моя мама не мала поля, і в тата не було, вони в колгоспі не були, але мали городину, вони займалися городиною, й садовини було трохи – то овочі й городину продавали літом, і за ці гроші на ринку все хтось не мав грошей, а має зерно. То хтось там

півцентнера продавав або центнер, того хліба, чи зерна, то мама купила. Купила й то слухи пішли, що будуть забирати той хліб чи то зерно. То в цвинтарі вона зробила таку печеру, тобто велику яму, таку діру, й бочки поставила туди, то вже поставила і картоплі там, і солонину там, і це зерно там і закрила. З дерева зрізали сухі галуззя і закрила те все, щоб ніхто не бачив, як будуть шукати, щоб не знайшли. Але сусіди бачили й доказали. І то прийшла та комісія, знайшла й забрала те все, що було там, чи належало до зерна чи не належало до зерна. Навіть сало. В нас у таких бочках тримали сало, й сало забрали все. Також і зерно, яке в горшках оставалося на городину, те все висипали й забирали, й посадили її на три місяці до в'язниці.

Ibid. – P.840.

Степовий Костянтин

рік народження не встановлено
Полтавська область

Причому, вони, чужинці, були грузини здебільшого. Чужинці, які не рахувалися з селянством і в селян забирали все, що тільки було їстівне. Забиралися навіть торбинки, в яких було якесь зерно й тому подібне. Забиралися, не кажучи вже за хліб, рилися скрізь. Розвалювали печі, забираючи цей ввесь хліб.

Бо в нас є одна людина, яка, між іншим, мені так, нібито так, говорила. Свідчила, що вона переїзджаючи і з свого села до чоловіка, який був у Росії, то переїхавши кордон вона зразу помітила велику різницю між Україною і Росією. Там все було. Аби тільки були гроші, усе можна було купити. Але грошей тих в українців не було. І вони також там, на російській території, теж жебрачили. І хто що міг дістати. Але справа була тяжка, бо на кордонах перевірялося. І хоч ти дещо дістанеш і будеш везти назад – все відбиралося. І не можна було, щоб міг ти дістати десь з Росії, привезти собі якийсь кусочок чи хлібину, чи що – не можна було! Бо його, його в дорозі відбиралося. Відбиралося, й ти не мав права везти родині того куска хліба, якщо б кому й приходилося дістати <…>.

— А чи ви бачили, щоб брали хліб від людей, що вже видно – голодуючих?

— Бачите, так як, щоби був очевидець, то треба бути фактично там учасником того. Я жодної участі в цьому відношенні не брав. Хоч не дивлячися на те, що приходилося бути на цих «десятихатках», де агітація провадилася та заставляли. Але самі факти показували про те, бо люди вмирали. В тій самій хаті, де забирають хліб, діти ходять опухлі й тому подібне, а вони – бригади заходять. І чи матір викликають. Вона може прийти пухла від голоду, а представник району заставляв її вивезти той плян, який їй було надано. Це був самий настоящий абсурд, який, тяжко про який навіть подумати душевно. Потім, я ж кажу, що як забиралося: рилися, коміни розбирали, рилися. Коні стояли, наприклад, під помостом – викидали все, бо думали, що там, може, десь хтось заховав щось, якийсь мішок хліба чи мішок зерна і т.д. Навіть були випадки такі, що мало того, що розривали там оце, а навіть ходили в поле й там перекидали, переривали землю. Шукали десь сліди, чи часом господар не вивіз мішка хліба й не заховав десь у полі. І такі речі можна було спостерігати не раз <…>.

Ibid. – P.180, 184.

Анонімна особа жіночої статі

1917 р.н.
Полтавська область,
Великобагачанський район, смт Велика Багачка

В 32-му році ще випускали з села людей, що могли поїхати на Кубань, на Білорусію. Повивозили які лахи мали, що мали в себе, то-то все повивозили. Набере мішок, мішок сорочок – як то колись було, дівчата, як одружувалися, виходили заміж, вони мали багато полотна, багато сорочок, багато рушників, хустки, спідниці – то все повивозили. Набере мішок, завезе, а привезе торбинку кукурудзи якоїсь, квасолі. І так витримали, значе, дожили тим 32-й рік. **А в 33-му вони не випустили нікого нікуди. Мусили так сидіти і гинути на місці люди як ті мухи** <…>.

Шукали. Приходили до хати. Приходили по яких три, чотири осіб нараз, і шукали всюду. Де, який куточок був. Під стріху лазали. Патиками шукали, чи десь, десь нема чогось, бо зараз чути – такі залізні спици мали. Як він штурхнув там у стріху, там, що покрито – в нас переважно було або соломою, або очеретом хата накрита – то штурхнув, щоб там десь торбинки не знайти, щоб знайти, де яке щось сховане є, навіть печі були такі великі, де хліб пекли, то штурхали туди всюду. Така груба була, що огрівалася. Загортали туди, як хліб пекли, то туди в то загортали ті дрова, що палили, чи там, що загорнули в той кут, то туди штурхали чи там не запхано якогось мішка або щось. ДУЖЕ шукали! Ходили навколо хати, ходили по стайнях, де яка була. Ходили по землі, по дворі вашому і також шукали там усим, пускали, чи де порожнечі не чують, щоби не той. Це ДУЖЕ вишукували. Так що сховати було дуже тяжко, бо всюдо вишукували. А як хтось, може десь, якийсь щасливець був, що комусь не знайшли, то це він врятувався від голоду <…>.

Ibid. – P.365, 372.

Анонімна особа чоловічої статі

1904 р.н.
Полтавська область,
Великобагачанський район, смт Велика Багачка

У 33-м році навесні всіх, кого надумали викинути з хати, і викинули з колгоспу. І там місця не було. В тім числі мою маму і мене. І забрали в нас – сама хата осталася. З хати, правда, не вигнали. Була колись велика будівля, клуня була, велика побудова-

на – забрали. Погріб був – цеглу вибрали з погреба. І всі там, які там повітки не були, все чисто забрали. Комора була – все чисто. А корову ми встигли продати. А то все забрали, одна хата лишилася. І квасолю забрали. Що не було на горищі, що не було, ну і качани кукурудзи висіли – забрали. Абсолютно нічого не осталося. І ми ото осталися без нічого, а з хати не вигнали <…>

Може, хтось велів десь щось закопати. Але не можна, і в хатах і під долівки порили. В городах попереривали, поперекопували дощенту, увесь огород, чи де не закопаний хліб. Ну, і то почався голод.

Ibid. – P.151, 152.

Савченко Михайло Васильович

рік народження не встановлено
Полтавська область, Гадяцький район,
с. Лютенька

<…> Постановою уряду нашу Лютеньку занесли на республіканську «чорну дошку». У селі закрили магазини кооперації, обидві школи – середню й восьмирічну, млин, олійницю. Заарештували правління колгоспу (хто не встиг зникнути).

З району приїхали бригади, в них були люди з Полтави, Києва, Харкова, Дніпропетровська. Повне село чужих людей, їх прозвали «буксирами».

Зібрали збори колгоспу і оголосили, що колгоспники повинні негайно повернути нібито незаконно одержаний ними хліб (200 г на трудодень). Обклали високим податком кожну садибу і встановили строк.

І от настав цей чорний день. Бригади «буксирів» пішли по дворах, шукали хліб у хаті, на горищі, у скринях, у сараях, клунях. Залізними щупами пройшлися по грядках, по сараях – чи нема де закопаного. Знайдене зерно забиралося, картоплю, буряк теж виносили. Млинки, жорна, ступи били. Не помогали ні умовляння, ні плачі <…>.

До квітня ми ще харчувалися картоплею, яка в кого зосталась десь у ямі не знайдена і не забрана. Сусіди ділились з сусідами пустими кукурудзяними качанами, просяною лускою. Пішло в їжу липове листя та барда. Треба дякувати долі, що лютенський спиртзавод з осені переробляв картоплю і залив тією бардою три великі ями. До весни вона загусла. Оцю барду й продавали людям, з неї пекли ліпеники і тим жили.

Умирать люди почали у квітні. Особливо старі люди і зовсім малі діти. На нашому кутку в один день померли Савченко Петро і його жінка Марфа Пономаренко, Стефан видибав якось з хати, думав дійти до поля й знайти хоч якусь гнилу картоплину, а на вулиці впав, і не стало чоловіка.

У мене в той час була вже сім'я – жінка і четверо малих дітей, старшому 8 років. Спасла нас та смердюча барда та ще конятина від здохлих коней. Отака була «чорна дошка» нашому селу.

33-й: голод. – С.501.

Коваленко Федір

1925 р.н.
Полтавська область,
Гадяцький район, с. Лютенька

Вони забрали в 32-му році зимою в листопаді й грудні місяці, забрали все зерно, картоплю; все забрали, включно з квасолею, й все, що було навіть на горищі, які дрібні були сушені груші, яблука, вишні, все забрали.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.676.

Анонімна особа жіночої статі

1924 р.н.
Полтавська область,
Гадяцький район, с. Мартинівка

Ну, приходилося і мені їсти листя і кору з дерева. Ну якось ми вижили, до хати, шукали, всякими такими, мали великі stick-и залізні, і всюди вони в кожний кутик вштрикали, шукали хліб, і забирали все. Все забирали.

Ibid. – P.1208.

Єфрозіна Зоря

1906 р.н.
Полтавська область,
Гадяцький район,
Харковецька сільська рада, с. Круглик

А хліб певно позабирали. Ще й по городах скрізь шукали, де хто, може, хоч квасолю в горщечок сховав. І те забрали. Не те що! Приїжджали такі, свої.

— А як шукали за хлібом у людей?

— У людей? Такий шприц, і тут, що набирати можна тут. І загонять її. Вони такі міста знають, приблизно. Так, як ви то в школі знаєте, як читати та писати, так і вони знають, вже навчилися. То прийдуть, і знаходе десь там у деяких позакопуване. Ну, й на городі закопане. Вони пройдуть, подивляться й все тобі шукають.

Ibid. – P.193, 195.

Капуста Федір

1900 р.н.
Полтавська область,
Глобинський район, с. Горби

Я знаю тільки, що 21-го січня, чи то 21-го листопада були організовані бригади в кожному селі, де була сільрада, – і ходили ці бригади до колгоспників і до індивідуальників і забирали все чисто що не є. Що знайшли – жменю пшона – забрали, що знайшли – жменю гарбузів – забрали. **І в погребах – де капуста була, буряки квашені, картопля була – і там забирали все дочиста**… І по цій постанові ніде не вказано, що треба зоставити якусь норму хліба на дану. Так ніде не вказано. А ще було до нового урожаю сім місяців: листопад, грудень, січень, лютий, березень, квітень, травень і червень – вісім місяців ще було. І чого не сказано за те, що зоставити, а забирати все. І ось Вам написано:

«…Негайне … вилучення волосної … хліба розкраденого». Ніхто його не крав. Ніхто його не крав, але їм треба було виконати хлібозаготівпі. І вони це робили. І все рівно, нічого не зробили, а до голоду привезли.

Ibid. – P.77.

Анонімна особа чоловічої статі

1900 р.н.
Полтавська область,
Глобинський район, с. Шишлівка

Не то – ще й приходять із залізяками з тими гострими й шукають, що яму, може, Ви десь маєте, чи в хаті, чи поза хатою, чи в городі, чи де <…>.
Чи молоді люди, комсомольці, ходили збирали, вибирали всі останні які були там з продуктів харчових, із зернових, чи хлібні, навіть із печі витягали й з горшків – що-небудь було, і те забрали. У печі.

— Тоді як люди говорили й думали? Чого забирають від них хліб?

— Що ж люди думали?! Чого ж забирають? Забирають, щоб не було в вас. То ж зроблено, то ж було нарочно зроблено. Щоб у вас щось було, то не брали б. Хай буде, щоб ви жили. А як заберуть, вибирали все, щоб не жили.

— Ви тоді так думали також?

— Так же інакше, ну яке ж то? Ну, ж у вас бачуть, що в вас нема ніде нічого. Розбили й пічку вашу. Були такі, що порозбивали й піч, і в се й не знайшли нічого. Були такі, що я заховували поза ніч, що там робили.

Ibid. – P.99, 107, 110.

Дорош Гелен

1920 р.н.
Полтавська область,
Градизький район, с. Веремиївка

— А Ви пам'ятаєте, як приходили до Вас до хати шукати, забирати?

— Приходили шукати, і тато закопав у бочках муку і крупу – пшоно і гречані крупи, закопав. Вони приходили шукати з такими залізними стриками і так кололи в землю і шукали, де хтото сховав. Ну, в нас не знайшли. То ми мали трошки супи якої зварити, то ми мали. А в других людей знайшли, то вони, бідні, не мали чого з'їсти <…>.

— Чи знаєте, чи Ваші люди з Вашого села ходили десь інше, до міста, десь шукати за їдженням?

— Ходила моя, моя мачуха, мама ходила, мачуха, як би то сказати, як у нас казали. То вона ходила в Черкаси, то було 30 кілометрів від нашого села. То вона ходила туди і там купила дещо, хотіла принести додому, то її не допустили, від неї відібрали.

— Хто, не знаєте, по дорозі?

— Ну, то я вже Вам не скажу, то по дорозі не допустили, бо вони не хотіли ж, щоб до села щось доносили їсти.

Ibid. – P.1542.

Анонімна особа чоловічої статі

1903 р.н.
Полтавська область,
Зіньківський район

У 33-му році вже почалася смертельна заготівля, ходили, то ще в 31-му восени це почалося, а потім в 32-му, то то бригада за бригадою ходила, колгоспи таких вибирали дурнуватих, давали там їм матерію, або ще щось, і їх зорганізовували душ 10–20, такі піки довгі поробили залізні, а там такі гострота, а там така як ямочка, й встромляли в землю, встромляли в солому – чи зерна там немає. І то вишукували зерно, як у кого найдуть, що заховане, або закопане, або десь в соломі – зразу засуджували. Вже тому спасіння не було. Хто недобре заховав, той пропав. Тридцять перший, в 32-му ще гірше, а в 33-му, зразу ж, восени 32-го на 33-й, **то вже забирали все на світі** <…>.

— А чи бувало таке, що брали хліб, від людей, що вже видно було, що вони вмирають?

— А, тож спеціально голод робили в тій формі. Забирали, чи він голодний, чи він холодний, що найшли – те забрали. З горшків, у горшки там квасоля стояла, або щось то забрали, все забирали, підряд, що найшли, то було все їх.

Ibid. – P.160, 167.

Гай Василь

1918 р.н.
Полтавська область,
Зіньківський район, с. Власівка

O, Ja! З ковіньками під піччю, по долівці, по городі – скрізь це, значить, вишукували, під дровами!

— Чи Ви можете сказати – скільки від Вашої родини забрали збіжжя? Як, значить, на початку.

— Oh, boy! Все забрали! Нічого не лишилось! І мішків не хватало, то моїх сестер і мами сорочки зав'язували. Рукавами насипали в сорочки й ладували й везли. І моя сестра ця, Мотря (що вмерла, а її чоловік тут є), вона зомліла й пам'ятаю, що зять її (у мене якийсь ножик був), що їй зуби розчіпляв – бо вона, значить, як би сказати, непритомна впала і задихнулася. Кажу, що: – Ну, нічого, нічого й не можна було ні борщу тримати в печі! Як щось побачили – як не з'їли, то перекинули. Чи щось було зварене, ходили щодня. Уже тих, що вивезли й не противилися радянській владі, то всіх – кожний день ходили. Ходили чи ті, чи другі, чи треті. По три, по п'ять осіб ходило – все, щоб не було, – у гній викидали, аби нічого для поживи не осталося! Це дуже, дуже добре я пам'ятаю.

Ibid. – P.1484–1485.

Анонімна особа жіночої статі

1903 р.н.
Полтавська область,
Кобеляцький район, с. Кобеляки

Ой, у 33-м році. У 33-му році визначали таку комісію, щоб ходили і забирали все з хат. Де в кого.

То навіть у горшках, у кострулях, де насіння було, то позабирали. Де квасоля, де там горох, де там насіння було з гарбузів тощо, то все позабирали. Навіть з печі хліб вибирали.

— Чи можете ще більше сказати про то, як забирали в вас із хат, як харчі забирали? Ідження, як, з хати, як то виглядало?

— Та як же воно виглядало?! Приїдуть, і скрізь влазять, шукають по горищі, по кімнатах, по шкафах, по печах – скрізь, що в тебе є, то забирали.

Ibid. – P.1607.

Онуфрієнко Василь

1920 р.н.

Полтавська область,
Кобеляцький район, с. Кишеньки

Витягання хліба було дуже суворе, дуже жорстоке і безоглядне. Отже, не тільки хліба рештки забирали, але забиралося ВСЕ, що можна було з'їсти. Дуже часто бувало, ті приходили, витягали борщ або щось зварили.

— А чи до вас до хати приходили?

— О, так. І приходили вони майже два або три рази на тиждень. Через день приходили. Бо думають, що сьогодні не знайшли хліба, тоді треба завтра знайти. Лазили на горище, ходили з тими, з великими такими ломами, залізними, по подвір'ї стукали, чи немає десь ями.

Ibid. – P.1570.

Панченко Марія

1924 р.н.

Полтавська область,
Кобеляцький район, с. Кунівка

Тоді коли почався 32-й, тоді як це НЕП, а вже колгоспи саме не засіяли тієї площі, що треба було сіяти, бо «вродило тоді, то буде й тепер». Забрали, вивезли, забрали, вже не було чим сіяти її. На другий рік вже не засіяно так багато було. Те, що вродило, зібрали, віддали до держави, а людям немає нічого. Свого немає і немає. Ще присадибна ділянка була і щось там посадили: буряків, капусту, огородину, яку то зібрали, але й те прийшли забрали.

Ibid. – P.927.

Лисенко Олександра Федорівна

1923 р.н.

Полтавська область,
Котелевський район, смт Котельва

Пам' ятаю. У 33-му році урожай був дуже гарний, але викачали. Ото були такі бригади, ходили із такими залізними крюками і ото штрикали скрізь по землі в полі, і шукали, хто де що заховав з продуктів. Ну, ото, значить, в мене батько сховав чувал пшениці, там де корова стояла, в ногах, і хтось видно підказав і батька ото засудили на три роки, а ми осталися і до нас прийшли і забрали все, і даже з горшків повисипали (плаче).

— А які на вашу думку причини голоду: неурожай був засуха?

— Ні-ні-ні-ні! Це просто така була політика, шоб викачати ото всі продукти, якби в нас не було корови, так ми б усі з голоду померли б. А то шо в нас корова була та доїлася та молочком піддержували.

Але найстрашніше було, це коли ото приїде з Полтави якийсь преставник і візьме наших представників і ходят так. Всі огороди перештрикають. Вони заходять у двір, вламуються? Чи як це? Вони заходят у двір і кажуть: «Шо в вас є з продуктів?» Мати каже: «Нема в нас нічого». Тоді ото полізли нагору, та найшли льон, із горшка повисипали. Все переривали. Подушки перекидали, шукали все.

Та й в погріб, і скрізь, і в піч даже заглядали. Вони входят у двір і кажуть: «Ми бригада по викачуванню зерна».

О-о-о! Та куди там! Як тіки скаже, шо не пущу тебе в двір, зараз «Чорний ворон» приїжає, то забира на Соловки. Машина така була, «Чорний ворон».

Палки залізні були ото. Тоді були такі ж, оті ж, шо штрикать, такі.

Ні, ні, нічого не робили, через те, шо то страшне було, зараз же отправлять на Соловки, так шо люди дуже боялися ці бригади.

Боялися дуже…

По троє ходило, а як з Полтави був представник, то чотирі…

Тим, що пішли в колгосп, по сто п' ядесят грам хліба давали і ото три рази якоїсь там затірки, ото таке давали.

То, було, мати моя ото як піде на роботу, так принисе нам півлітрову баночку оції затірки. А нас же ж п'ятеро, ото по дві ложки візьмемо, все… Йшла, щоб вижити…

Худобу брали. Оце як тіки там багато десь зерна закопано, так забирали вівці й корову забирали, це як покарання за те, що ховали зерно.

Одежу гарну забирали, о! Комори забирали, продавали все. Торги були.

Ой! Скіки їх тіки помирало. Значить, в нас одна жінка, так четверо дітей було, так вона всі порізала й поїла.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Роман Іван Самсонович

1924 р.н.

Полтавська область, Лозицький район,
с. Брисі (1986 р. приєднано до м. Червонозаводське)

<…> Осінь тридцять другого. Я щойно повернувся зі школи. Вбігає в хату мати і перелякано: «Буксири приїхали». Виглянув у вікно. П'ять чи шість осіб розбрелись по двору: хто в хлів, хто в клуню, а хто з металевим штирем вже копирсає землю на підозрілих місцях у дворі, а потім – на городі, на узліссі, в будівлях, у хаті також. Не пройшло й години, як у клуні перевернули солому й сіно в хліві, дворі й на городі – перерили землю, розвалили підпіччя в хаті, скинули на долівку подушки, книжки, перекидали все на горищі. Кричали кури, голосила мати,

а батько як закляклий стояв серед двору, до його ніг притиснувся переляканий Сірко. Забрали якесь збіжжя, мак у головках і навіть квасолю у ворочку. Коли брав торбу «буксир», мати кинулась до нього: «Та це ж квасоля». – «Нічаво, проживеш і без квасолі», – відповів той. Його важкий погляд спочатку зупинився на книжці «Червона зима» Володимира Сосюри, потім на творах Івана Франка, по яких ми вчилися читати по-українськи (букварів ми не знали). Помацав: «На курево не идет». Підбив чоботом і почав розглядати додаток до журналу «Нива». Випадково йому попався малюнок Афродіти безрукої. Хижо засміявся і забрав книжку з собою <...>.

Весною 33-го голод став мукою. Він переслідував нас кожної миті. Ми хтіли їсти навіть уві сні, мріяли про картоплю, яку ще минулого року варили свиням. Ходили до лісу, де на осонні шукали паростки ранньої їстівної рослини пшінки <...>.

33-й: голод. – С.503–504.

Анонімна особа жіночої статі

1923 р.н.

Полтавська область, Лохвицький район

Пам'ятаю, як приїхали й до нас забирати все, що ми мали. Ходили по подвір'ї, скрізь гримали, шукали, чи не чути де якої ями, в хаті все гримали, в коміни заглядали, скрізь шукали, нічого не знайшли. Все що було, решту, від пожеж, вони у нас забрали.

Investigation of the Ukrainian Famine 1932–1933. – P.377.

Матвійченко Катерина Іванівна

1922 р.н.

Полтавська область,
Миргородський район, с. Малі Сорочинці

Їздили забирати, але у нас не брали, потому шо бідні і уступили зараз у колгосп. А хто не вступив у колгосп, зараз у них позабирали все чисто. Хто де закопав, може, торбу квасолі, то вони ходили з жалізними такими палицями і отак пробували в землі, де знаходили, хто де б не заховав. По сусідству жили, ото вони називались «з кукурлів». Ну не видно було штанів, з якого матеріалу – латка на латку була, а держав дві корови і двоє коней, і звався куркуль, і хата і сейчас та єсть, под жалізом там була, ото звався, і їх вигнали з хати, все позабирали, ой...

Забирали все, казали з города їздять представники, називались тоді, комуністи, кажуть.

Мої ви дорогенькі, я ж кажу, хоч хто й закопає, то вони ходили і, кажу, отакі були жалізні, казали, еті шомпеля. І провіряли, і находили. Так ніхто не мог заховать, бо все, все вишукували.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Онацький Григорій Омелянович

1907 р.н.

Полтавська область,
Миргородський район, с. Онацьке

І казали, в кого є хліб, особенно визивали хто підозрілий був, шо не здавав хліба, шо в нього і осталось якийсь центнер чи десять кілограм, їх туди визивали і ото там їх били.

Ховали де? Хто зумів, раньше почув, позакопував. Де хто куди, або під горою були обніжки такі, великі бур'яни, ото підеш, найдеш там. Багацько ж подохло людей. І коні поїли, і оце ж Василикового батька... Вони зарізали кобилу і з'їли, і самі подохли однаково. Зарізали і з'їли... Шо з тієї коняки, як сім'я велика?

Та... було всяке, шо й одежу брали. Дітей десяток, а одягать же нічим. Полотна було ж тоді у людей, тоді... пряли, ото дехто зумів сховав, закопав та. Шо захватили, то й забрали.

Не можна було собирати колоски в полі. Не можна, гонили та били, заберуть, були ж тоді охранники. Пасе корову і назбирає торбу колосків. Жорни поробили, крутиш камінь отак руками. Страшне було, його і описать не можна.

Кажен тиждень ходили шукати продукти. Один дорослий, а учнів набере, от ж й ходить. І раньше було хата оплетена тинком, шо землею засипана, шоб дебела стіна, шоб не так холодно в хаті було... То ото постукав, землю повикидав, да й знайшов заховане...

І вночі приходили. Чую, вже ось у сих іде, так я уверх-верх, ото, шо димарь, так я по щаблях та туди і поліз, аж угору, найшли і там.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Мащенко Марія Михайлівна

1912 р.н.

Полтавська область,
Миргородський район, с. Кибинці

Вивезли серед поля, у гречці викинули нас. Що хотіть, то й робіть. Викопали землянку і там поселялись. Як їде бригада, ніде нічого... де хліба шматочок лежить – вони позабирають. Моя мама була. Клала пальтечко під її, що мов хворіла була. Іде бригада. Вони стягли й забрали. І били людей. Ми було в землянку збігаємось і плачем, що де нам діться серед поля. Куди?

Було як закопане, то вони... Земля обколеться... Вони ціпками в землю штирхали. Вишукували зернинку.

Ага, та ходили, душ по п'ять. Із ціпками. І нікому нічого не кажи. Отаке було життя. Урожай забирали.

Ото ховаєм, шукаєм, де його заховать. У землі. Закопували. Або у якусь діжечку, або у сунику чи ящику. Ми були заховали під сажем. І то шукали, вишукали, найшли й забрали. Ото таке було.

— Вони забирали тільки їжу?

— Зерна й одежу. Ще одежину забирали. Не давали збирать колосків. Забирали й колоски. Забирали. Зостались колосочки там то там.

Ми ходили по колосочки, в торбиночки збирали. Колосочки на полі і то прийде по ниві і візьмуть, і торбинку отнімали. Отакі ніякі якісь дурачки. Якісь сторожі.

— А хто був цими сторожами, хто охороняв?

Ото отак вони охоронялися. Хіба втечеш, украдеш. Ото забирали. Назбираєш торбинку, і ту отнімали. Хто їх заставляв? Отнімали. Все було. Було, їли сирий буряк. Їли. Ой, і кислиці й старий буряк. Мололи сирий буряк на макітерку.

А десь хтось одкопає, а вони приявляються. І заберуть. Було. И шматочка хліба не вдержиш у хаті. Навесні дуже помирали. Уже й жито поспівало, й колосочки доходили. Колосочки й зернячко й їли. Таке ж було.

Як засудять батька, то забирали в приюти були дітей. А в тридцять третім році то ніхто не забирав. Ото в нас в хуторі сім я не одна вимерла. Ото було і батьки, і діти померли.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Марія С.
1907 р.н.
Полтавська область,
Оржицький район, с. Круподеринці

На відповідь, що збіжжя нема, почався обшук. Я перший раз була свідком, як бригада робила ці обшуки, бо те, що я чула, не вміщалося в моїй голові. Це було щось страшне. Все в хаті перекидалося, переглядалося, переглядався кожний куток, на печі, під пічкою, в запічках, у попелі, в горшках, в глечиках, в іконах, колупали ключками долівку, стіни, стелю, перешукували на стріху, в стріху, в сінях, на підвір' ї, в хлівах. Це було страшне видовище. Бо як я чула від людей, то мені аж не вірилося. Зайшли знову до хати, й голова бригади наказав розпустити подушку, розірвати тобто, й пошукати в стелі. І там знайшли кусок хліба й кілька жмень муки. Отця заарештували, а знайдене забрали. І голова бригади наказав мені записати, що було знайдено. Коли я його запитала, що ж записувати, як тут так мало. Він мені сказав: – Пиши більше, пиши що два пуда муки було (а то тільки трошки було), пиши, що було десять хлібин (а там було півхлібини). – Я мусила писати <…>.

Методи обшуку такі самі були: знайшли хлібину, почалися допити з московською лайкою, називаючи хвору жінку куркулькою: «Де є мука, з якої спечений хліб?» Дівчинка сказала: «В нас вже два дні не було хліба, ми нічого не їли, вчора з'їли півхлібини з водою, а ці півхлібини залишили на сьогодні». Отак москалі знущалися, залишаючи українців на голодову смерть – хворих і дітей. Це я сама там була свідком, і я бачила точно цю картину. Були дужі рідкі випадки – це я ж у бригаді – коли бригада знаходила збіжжя дуже багато. Вечером бригада з'їжджалася до сільради, і та бригада, що найбільше пограбувала, діставала червону ганчірку, яка називалася переходовим прапором, з якою на наступній день їхали знову й грабували трудолюбових селян: печений хліб, крупу, пшоно роздавалося комсомольцям, ледарям-комнезамам за працю-грабунок. Комнезам – це в комітет незаможних селян, або як їх називали ще інакше, – босячнею.

Учителі, між іншим, регулярно діставали раз у місяць платню. Але за ці гроші ніде нічого не можна було купити. Але мамі дали, й мама поїхала. Наміняла й купила потрохи муки, пшона, пляшку олії. Яка то була радість мамі, але закінчилася на злу. На кордоні все мамі відібрали. Записали її прізвище, адресу й її страшно настрашили й суворо попередили ніколи не їхати за харчами в Росію та оповідати про життя росіян в Україні. Люди цікавилися життям старшого брата москаля й маму розпитували, але мама говорила, що вона не доїхала до Росії через хворобу.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.985, 987.

Е.О.М.,
близько 1924 р.н.
Полтавська область, Полтавський район

Тоді приїхала бригада активістів, жінки і чоловіки. Приїхали возами (фірами) з мішками, лопатами та мітлами. Відбили в коморі замок і вичистили все: різне збіжжя, муку, крупи, горох, квасолю і все інше, жінки, повимітали засіки мітлами все до зернини. Зладували на вози і повезли. Мама плакала – ломила собі руки, ридаючи просила: «Людоньки добрі! Змилуйтеся хоч на тих дрібненьких діток. Вони ж помруть з голоду!»

Ходили бригади активістів з гострими гаками і кололи ціле подвір'я, шукали, чи десь не закопано збіжжя, буряки чи картопля. Коли ж знаходили, то все забирали. Забрали в нас коня і корову, коня віддали в колгосп, а корову забрав собі один з активістів. Вони мали право забирати, що хотіли: одежу, начиння, меблі, вони ж були влада. Батькову кузню розібрали і перевезли в колгосп. Одного разу (вислідили, коли батько був вдома) прийшло два активісти до батька і вимагали, щоб записувався в колгосп або давав державі хліба.

Ibid. – P.1466.

Маценко Іван Антонович
рік народження не встановлено
Полтавська область, Решетилівський район,
хутір поблизу с. Михнівка

<…> «Буксирники» довгими металевими списами штрихали під стріхи, в стіжечки соломи, в хатню долівку, розкопували погреби – шукали зерно,

пшеницю. А оскільки пшениці не виявлялося, то брали все, що під руку потрапляло – квасолю, горох, пшоно, ворочечок сочевиці чи маку... Все це складалося на підводу, мовби якась дика, позаісторична данина, і куди відвозилось, ким споживалось – ніхто того не знав <...>.

Побори (їх називали викачою) почалися глибокої осені 1932-го й тривали до лютого 1933-го. Іноді в кілька заходів – вже все забрано до ріски, а все одно йдуть <...>.

Пухнути люди почали весною. Я опух у травні <...>. Нашу родину врятувала корова Манька. Не вона б – каюк <...>.

33-й: голод. – С. 47.

Щербак Пелагея Іванівна

1915 р.н.
Сумська область, Липоводолинський район,
Колядинецька сільська рада, с. Вовкове

Прийшли «товаріщі» і до нас, вигорнули все до зернини-квасолини. Ніколи не забуду, як залізні кігті проникали в кожен закуток хати й хліва, як простукували стіни хати, печі. Дід виводив свій сорт жита, була в нього невелика торба з дорідним зерном. Пришля «товаріщі», забрали і її, а коли змішували сортове жито, то діда повалили на землю, ще й забрали чоботи. Помер дід, працюючи біля молотарки, з голоду <...>.

Український голокост 1932-1933. – С.191.

Анонімна особа жіночої статі

1910 р.н.
Харківська область

І були такі випадки, що забирали в жінки останню шклянку пшона. Знаєте, що таке пшоно, що кашу варити?

— Знаю.

— Або останню шлямку квасолі, так. Були такі випадки, що находили зерно, закопане в землі. Люди хотіли залишити для себе, щоб не вмерти з голоду, але якимись палками, я це тільки бачила, це якимись палками якось робили дірки такі й вишукували, що там під землею заховане в мішках зерно. А що квасолю останню шклянку й пшоно – жінки плакали, не давали, а їх брали.

Investigation of the Ukrainian Famine 1932–1933. – P.566.

Сова Гр.

1894 р.н.
Харківська область

В порядку профспілкової дисципліни я також мобілізувався на відповідний час в 1931 р. і приймав безпосередню. Участь в цьому брудному ділі. Був свідком, коли останні кілограми не тільки зерна, а навіть гороху, квасолі відбирались під моральним, а часто і фізичним насиллям не тільки у середняцьких, а і в бідняцьких господарств. Не обходилось і без того, щоб в «упертого» селянина не виломлювалась підлога в коморі чи в іншому місці, або не розбивалась піч в хаті, де можливо було заховати 50 кгр. зерна <...>.

Осередок української культури та освіти.
Колекція спогадів, поданих на конкурс,
од. зб.46, арк.14.

Анонімна особа чоловічої статі

1924 р.н.
Харківська область,
Барвінківський (або Близнюківський) район

Я бачив, як ті хлопці приходили з тими stick-ами та довбали в хаті землю, шукали ями, де було закопано. Але, може, в декого знайшли, як то, другі мені казали – в сусіда, то там знайшли, забрали. Я особисто не бачив, але бачив, що забирали з хати те, що було, те забирали все, а їх викидали.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.548.

Анонімна особа жіночої статі

1919 р.н.
Харківська область, Вовчанський район

Мама пішла міняти з тіткою. Виміняла пшона, виміняла патоки, така, маляс. Виміняла те, прийшли додому. Тільки прийшли, тітка на печі сиділа, ми ж тут патоку лизали язиками, пальцями, язиками. Мама ж принесла, бо нема ніде нічого. Вони прийшли, забрали той горшок з патокою і кажуть: «Що в тебе ще, що ти виміняла? Ти виміняла шось, ти виміняла?». Мама каже: «Нічого». О, ні, і вони до тітки сліпої: «Що ти маєш, Марфо?» Вона каже: «Нічого я не маю. Трохи пшона в пазусі». І вони за те пшоно взялись, вона не віддає і почала кричати. Вони з пазухи його витягли й пішли.

Ibid. – P.794.

Островерх Микола Михайлович

1918 р.н.
Харківська область,
Дергачівський район, хут. Замірці

У 1932–1933 роках, внаслідок того, що були порушені рішення правительства на місцях при проведенні колективізації, деякі села були колективізовані, усуспільнені, всего, что било живного у населения, кури, гусі, коні, корови, вівці і т. д. А ті села, де було все усуспільнено, відправляли все, на місто здавали, а селяни оставалися без нічого, тому там був великий голод.

Приходили вооружониє, ну міліція, мабуть, которая забирала все подряд, особенно у тих, кто не поступал добровольно у колгоспи.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Буданцева (Півень) Галина Кирилівна

1919 р.н.
Харківська область, Зачепилівський район,
с. Котівка (такого у районі немає, ймовірно –
с. Косовського)

<...> Врожай 1932 року, як я пам' ятаю, був непоганий. Добре пам' ятаю розгубленість батьків та од-

носельчан, коли прийшло розпорядження все зерно, а також і посівний фонд, здати. Розгубленість переросла у відчай, коли по хатах та на обійстях почалися обшуки – шукали заховане зерно. Під час цих обшуків із хат повигрібали і всі домашні запаси: крупи, горох, муку <…>.

33-й: голод. – С.485.

Дука Анастасія Іванівна
1919 р.н.
Харківська область,
Зачепилівський район, с. Устимівка

<…> А їсти в нас – нічого немає, всі п'ятеро дітей попухли. Такої біди наша сім'я ніколи не знала, мати й батько були трудолюбні, їсти було в нас. І корова була тільна, і теличка. Все забрали. І хліб, і сало, і картоплю з погреба, і гнічений сир солоний. Ми всі п'ятеро кричали дуже, коли все те забирали. І один з тих, що приходили забирати, нас пожалів, поліз на горище і каже: вже нічого немає. А там було трохи кукурудзи й макухи й трохи старого сала. Помер уже той чоловік, а я його не забула. Ненадовго нам тих харчів вистачило. Та краще ж, як нічого <…>.

Там само. – С.491.

Анонімна особа чоловічої статі
1906 р.н.
Харківська область,
Краснокутський район, с. Мурафа

То була комуністами зорганізована бригада і то та бригада носила палки. Палка була в два yard-и вишиною і молоток. І то, значить, по садибі ходять і тою палкою ширяють і молотком б'ють, чи не закопав був де хліба, шукали. Ото так вишукували той хліб <…>.

Вона затопе, варить дітям їжу, а він десь сидить, а тоді сидить, сидить, бачить, що вже дим перестав йти, він тоді прибігає і бере те, що вона зварила, він бере і висипає геть, а дітям не дава їсти.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.664, 665.

Анонімна особа чоловічої статі
1905 р.н.
Харківська область,
Лозівський район, м. Лозова

Ну то колгосп, 33-й рік, то був спеціально голод зроблений видушити Україну.

— А чи люди ховали хліб?

— Ховали.

— А як?

—У піч ховали, і тоді тих дров накладе спереду в печі, по селах, вони й там діставали, забирали. Квасолю до фунта забрали, де в кого горох, квасолю, все забрали бо вони наложили на вас такий план до двору, а в вас нема чим, вони приходили, все забрали.

Ibid. – P.133.

Акун Василь Данилович
1922 р. н.
Харківська область,
Валківський район, с. Високопілля

Мама поклала на піч вузлики з квасолею, горохом, чечевицею і оклунок суржика (пшениця, змішана із житом). Веліла нам, чотирьом своїм дітям, на них сидіти. Але те не допомогло. Як прийшли до хати активісти,то виліз до нас один у будьонівці, розкидав, мов кошенят, по кутках і згріб усе з печі. Мама, ставши на коліна, просила, щоб не лишали дітей останньої надії. Та все було даремно.

Поліщук Т.В. Вустами очевидців трагедії // Сільські новини. – 2002. – 23 листопада.

Анонімна особа чоловічої статі
1899 р.н.
Харківська область, Петрівський район

А творилося таке, що не дай Бог. Отоді ж почали ходити комсомольці й ці ж КНС і забирати хліб, виконувати постави. А його нічим вже, бо вже забрали. То в дітей з кишень і ягоди вибирали, сушені ягоди. І в горшках усе забирали. І печений хліб забирали. Боже ізбав, що робилося, як згадаєш. Тоді ж мене в 32-му році арештували й судили.

(дружина оповідача) Взяли корову, все позабирали. Тільки оставили троє дітей. Буряків не забрали. Картоплю забрали.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.486, 487.

Жила Василь,
1923 р.н.
Харківська область,
Сахновщинський район, с. Нова Черкащина

Вони знали, вони шукали й знали скільки й казали. Якось хтось різав і ховав і збожа ховали в бочки й закопували в землю, але вони шукали все время. Вони шукали й піч відкривали, в піч лазили. Як є пшениця варена або кутя якась, або якесь варене – суп або борщ.

Ibid. – P.1429.

1.7. Чернігівська область

Мороз Григорий
1920 р.н.
Сумська область, Буринський район,
с. Миколаївка

А 32-й рік, коли стали ото хліб увесь забирати, а ці з палицями шукати й навіть забирати в хаті, в стріху. Сто грам найдуть, 200 грам найдуть кукурудзи, пшенички, кукурудзи не було, пшеничка така є, то сама та кукурудза. Те забирали. Отже, брали, що попало. Особливо такі були ці активісти, що навіть жінки, які були між ними, то в печі щось там зварене, то перекидали. Як ніби ненарошне. Перекине,

щоб те вилилося і тоді
— Ну чим ти живеш?
— Нема нічого.
— Де твоє?
— Нема нічого.
— Ну чим ти живеш?
— Ну та ж, та живу.
— Чого ж ти не здох?

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.765–766.

Душубалать

1922 р.н.
Сумська область,
Конотопський район, с. Малий Самбір

Забирали, всю картоплю позабирали, все чисто, ходили, ходили із двора в двір і ширяли в землю, або так, що ж земля кріпка, то чути. О ширяють, ширяють найдуть. Найдуть, відкопають, там солому, солому там чи жито, чи пшениця. Забрали до грама.

Ibid. – P.1386.

Самійленко Григорий

1915 р.н.
Сумська область,
Кролевецький район, с. Тулиголови

А тоді, в 33-му році, так на весну комунізм був наляканий, що не було вже чого в людей. Вже вони передивилися все, бо приходили, що вам розвалять грубу піч, шукають, десь мусить бути. А ще приклади за голодівку. Ось приходить дитина до школи, а вчителька питає: «Чи хтось з вас сьогодні хліб їв? Підніміть руку». Дитина як дитина, знаєте, вона підняла руку. Зараз же батьків беруть і кажуть: «Що ж ти брешеш? У вас хліб є, а ти кажеш, що нема». Ну, й щось було, знайшли.

Ibid. – P.1268.

Анонімна особа чоловічої статі

1923 р.н.
Сумська область, Роменський район

Навесні 33-го року. Бо то перед тим, ще в 32-му, тоді, як вигнали нас з хати, забрали все, й ходили ще шукали з такими палками, бо вони дивувалися – чим живуть люди? Що все вже було забрано, чим живуть? Вони кажуть: «Ви десь маєте, у вас хліб похований!» Правда, було. Мусили ховати. Було заховане, хліба не було, але бараболя й буряки були заховані. Чим ми й вижили. І ще були люди добрі, давали.

Ibid. – P.1364.

Окопна Одарка

1919 р.н.
Сумська область, Роменський район,
с. Вовківці

Тато був на Донбасі, але приїжджав, відвідував нас. Але ховався, щоб не бачили комуністи.

— Він привозив зі собою щось їсти?

— Привозив тато хліба трошки. Пару раз привозив. І один раз привіз сухої риби, але з сільради взнали, то прийшли й позабирали, не дали їсти нам. Приїжджали так, що, було, на тиждень по три рази. Шукали хліба, розвалювали печі, розвалювали в хатах. По під хатою така призьба, та йдуть до хлібів, де шукають такими залізними палками, і шукали, швиряли, чи нема де схованого хліба <…>.

Та приходили, кажу, з такими палками залізними й шукали по хаті всюди. Де, що знайшли, де квасолю в горшку хтось сховав, і те забрали. Квасолю, чи горох, що б тільки знайшли, все забирали. А люди залишалися без нічого. Тоді став голод. Після того став голод великий <…>.

— Чи ви можете сказати, чому був голод на Україні?

— Чому? Бо позабирали все.

— Чому вони забирали?

— Бо комуністи то хотіли. То їхня, як то кажуть, то їхня ідея була. Вони хотіли колгоспи зробити, а люди не йшли. І позабирали в людей їду всю.

Ibid. – P.1308, 1310, 1311.

Сірик Грицько

1918 р.н.
Сумська область,
Шосткинський район, с. Бабаків

Як Вороніж грабили, я був на хуторі. А хутір як грабили, десь на Водохрещення, я вже був у школі.

— Де в школі?

— У Вороніжі.

— Ага!

— Бо як я приїхав вже, прийшов після Водохрещення, то батько, кажуть, забрали картоплю, і кобили забрали, горки поперекидали, і капусту перекинули. Все забрали, що вони бачили.

Вони приходили до хати, дивилися, що в хаті є, можна забрати. Є зерно – забрали зерно, є десь картопля – забрали картоплю. Хто ще, скажемо, не спротивлявся, ну, то так, вони забрали дещо, а дещо залишили. А хто сказав: «А може я комнезам, я то, я колгоспник, каже, я там заробила, о радянська власть». То тоді навіть не тільки як він багатий, то побили його, а навіть капусту кислу, огірки кислі поперекидали, з хати горшки ті, з печі горшки повитягали, перекидали і так далі.

Ibid. – P.1547.

Поліщук Тетяна Миколаївна
1922 р.н.
Чернігівська область,
Прилуцький район, с. Ткобище (ймовірно – с. Подище)

Врожай 1932 р. був поганий, а у 1933 р. – добрий. У нас «активісти» з місцевих партійців <…> забирали всю їжу, особливо в тих, хто не був у колгоспі. Навіть крупи у банках – і ті забирали <…>.

Український голокост 1932–1933. – С.220.

Єременок Прокіп Дмитрович
рік народження не встановлено
Чернігівська область, Бобровицький район,
с. Новий Биків

<…> Безпосередньо зимою 1932/33 року активісти проводили постійні рейди по вилученню всього того, що можна їсти. Забирали торбинки з насінням конопель, соняшнику, не говорячи вже про кілограм зерна чи якоїсь муки.

При цьому забирали в усіх, навіть у тих же бідних колгоспників, пояснюючи це тим, що вони нібито переховують куркульське збіжжя <…>.

33-й: голод. – С.555.

Бабенко Анастасія Матвіївна
рік народження не встановлено
Чернігівська область, Ічнянський район,
с. Вільшанка (мабуть, йдеться про с. Ольшани)

<…> Це було перед голодом. Мати пекла хліб. Хтось недалекий про це повідомив бригаді «активістів». Вони заявились до хати, незвані й непрохані. Побачивши на столі свіжі хлібини, керівник бригади виголосив: «Бог велить і печене забрати». Ми, діти, кинулись до хліба, взяли по одній хлібині і швидко заховалися на печі, притуливши до грудей теплі буханці. Ніхто з бригади не ризикнув взяти у нас хліб. Так ми врятували останнє печиво. Більше мама хліба не пекла – не було з чого.

Батьки просили нас терпіти, поки корова не отелиться, бо надія була тільки на неї. Та тільки народилося теля, як на подвір'ї з'явилась бригада з налигачем. Корову забрали без єдиної копійки. Та її не відвели на м'ясопоставку, господаркою стала одна активістка. Надії на виживання не було <…>.

Там само. – С. 537.

Кужель Наталя Степанівна,
1926 р.н.
Чернігівська область,
Козелецький район, смт Козелець

Приходили. Бувало, шо заходили до нас у хату мужчіни, і ми сиділи обідати, отако зайшли так шоб хліб лежав, так хліб і забрали. Півбуханки тоді хліба, і хліб забрали, який був на столі. Отак.

Мама мені колись пісню співала, кто не мог платить, так арештовували, зсилали, хто не хотів у колхоз йти, на Соловки заганяли:

Соловки, Соловки, дальняя дорога
Серце мліє, грудь болить
На душі тревога.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Корнієнко Дмитро
1918 р.н.
Чернігівська область, Коропський район
(Понорицький район на час Голодомору)

Я пригадую такий епізод. Зайшла бригада, яка так називалася – «по викотці хлібозаготівлі». До нас та вже заготівля не торкалася, бо ми не мали вже нічого, абсолютно нічого не мали. Ну й покійна бабця принесла нам, можливо, вона позичила в своїх синів, півстакана пшона зварити нам кашу на вечір. То була пообідня пора. І вони найшли ту шклянку з тим пшоном, їх було десь, може, п'ятеро, переважно були чужинці, зауважив тільки два наших у тій бригаді. То один тільки як найшов: «Ага, пшоно». І питався до решти: «Хто мав торбу з пшоном», щоб висипати то з стакана. І оставили нам той стакан пустий. Коли вони оставили наше помешкання, то ми були абсолютно без жадної їжі. Не на завтра, а навіть в той час. Все було забране. І покійна знайшла кусок макухи, який вона нам зварила, але в неї страшно живіт болів, я не думаю, щоб там ще щось було в тій макусі, але, можливо, було.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.352.

Боровик Катерина Михайлівна
рік народження не встановлено
Чернігівська область,
Коропський район, с. Свердловка

Одного разу прийшло до нас чоловік десять із «щупами» і шукали хліб (хтось сказав, що ми його ховаєм). Обшукали все, так нічого і не знайшли. У нас його не було.

Люди пухли і вмирали. Багато кого вигнали із власних хат, то вони змушені були жити або в землянках, або в комірках.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Гаврик Микола Юхимович,
1926 р. н.
Чернігівська область, Ніжинський район,
смт Лосинівка

Неподалік від нас з голоду вимерла сім'я з семи чоловік. Це – Костянтин Картопмен з сім' ю. В нього спецбригада з сільради забрала всі продукти й худобу за те, що не виконав в третій раз продналога, бо вже нічого не було відвозить.

У нас бригадою з сільради забрали все, що бачили, ходили з щупами – залізними ціпками і все обшукували, забирали. Забрали корову, вівці, курей, також кобилу з лошам, всі продукти, а потім сарай і клуню. Залишилась пуста хата під соломою та з земляним полом. З хати все забрала спецбригада, керована уповноваженим з Росії з

пістолетом-наганом. Тоді були направлені до нас якісь «тисячники» для викачки продуктів, щоб ми були голодні і вмирали. Забрали все, що тільки бачили: всі продукти, скриню з одежою, стіл. Але батько приховав гречку в ямі, яку не знайшли, і ми вижили. Харчувались затіркою з гречаної муки та жареними тертими буряками з макухою.
Влітку 1933 р. появилась зелень, з якою варили мати борщ з прілою картоплею, бо була на огороді закопана без верха, щоб не знайшла бригада, затекла водою і зопріла.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Колос Парасков'я Василівна
1923 р.н.
Чернігівська область,
Ніжинський район, с. Крути

33 голод сильний був, добре пам'ятаю. Забирали продукти, одяг. Забирали подушки – усе отаке, о, подушки і шо було, те й брали. Платки, юпки, пальта, сорочки і на торгах продавали, у селі ж продавали, а люди познавали.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Бурдук Марія Василівна
рік народження не встановлено
Чернігівська область, Ріпкинський район,
с. Голубичі

<…> Все знайдене забирали: картоплю, зерно, квасолю, крупу. Витягали з печі горшки, там теж шукали зерно. У нас зо три стакани пшона було сховано в шаховці між подвійним дном. Вимели і витрусили. Ці «активісти» під виглядом викачки хліба нишпорили по всіх закутках, по скринях. Брали все, що попадало під руку: полотно, скатертини, хустки, спідниці. І полишали людей конати від голоду <…>.

33-й: голод. – С.545.

Вечерський Василь
1928 р.н.
Чернігівська область,
Ріпкинський район, с. Убіжичі

У тій хатині я плакав – дуже хотілось їсти, а їсти не давали, і мама теж плакала, що все витрусила ота проклята бригада. А ті бригади постійно ходили селом і забирали у людей не тільки продукти, але й різні речі, мабуть, все те, що їм подобалось. Вони «працювали» регулярно, бо мама часто мені казала: «Іди, синок, надвір і послухай, де голосять». Я повертався і казав, що голосять на кінці, або на Раковській (вулиці, далекій від центру села). При такій інформації мама продовжувала спокійно щось своє робити. А коли одного разу я сказав, що голосять біля кузні, то мама захвилювалась, почала щось запихати під піч і надягати на себе додатково різний одяг. Кузня від хатинки була недалеко, і мама сподівалась, що граббригада не мине й нас, уже вкрай пограбованих, бо з нашої хати навіть подушки не дозволили взяти. І бригада таки прийшла. Їх було 4 чи 5 осіб, але коли зайшли в хату, то вона була повна людей.
Я тихенько сидів у кутку під іконою і дивився на той страх. Один активіст зразу почав розкидати на полу барахло, на якому ми спали, а другий зіп' явся на піч і забрав там рукавець з насінням і мою шапку, яку брат привіз з Москви. Але найбільше лихо було в тому, що забрали мамину кожушку (так у селі називали кожух, обшитий зверху тканиною).

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

2. ВИКОНАВЦІ

2.1. Вінницька область

Барладин Іван Данилович
рік народження не встановлено
Вінницька область, Барський район,
с. Примощаниці

<…> Ходили по хатах колгоспників спеціально створені комісії, які нишпорили усюди, по всіх закутках, і шукали зерно. В кого збереглося зерно з попереднього року чи дещо було з квасолі, кукурудзи, проса – забирали все <…>.

33-й: голод. – С.105.

Колєснік Олександра Ніколовна
1917 р.н.
Вінницька область,
Жмеринський район,с. Рів

Приходили чужі з Жмеринки, не наші. Наш був єден, комсомолець, самий главний, то він в нас сам жито брав у снопах, то батько до нього каже: «Кидай тако – ложа, щоб побилося, хоть трохи зерна лишилося дітям», а він с торца, щоб не набивалося. Його нема вже, вмер.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Михальчук Ганна Лукьянівна
1913 р.н.
Вінницька область,
Калинівський район, с. Заливанщина

<…> Ходила бригада по дворах і забирала зерно, все забирала, аж з горшків <…>.
Члени комнезаму витрусили зерно, а потім і вони померли з голоду. Активістку Зіну посадили в яму над померлими і казали: сиди й виконуй хлібопостачання <…>.

33-й: голод. – С.69.

Бурлака Іван Федорович
рік народження не встановлено
Вінницька область, Літинський район,
с. Городище

<…> Комнезами ходили по хатах, винюхували, хто що їсть, а тоді жди непроханих гостей. Але і їм уже не було чим поживитися. На весну 33 року вже й деякі комнезамівці та активісти теж померли, пішли за тими, котрих ще недавно так завзято «куркулили».

Там само. – С.131.

Ведибіда Олександр Іванович
1923 р.н.
Вінницька область,
Немирівський район, с. Велика Бушинка

<…> Хоча мені в 1933 році було всього десять років, тогочасні трагічні картини життя встають перед очима, як живі, й понині.
Напровесні, коли землю вкривав ще рихлий сніг, бригади по 5–6 чоловік (це були в основному підлітки з бідних сімей) ходили від хати до хати і шукали хліба, мотивуючи свої дії тим, що в колгоспі нема чим засівати поля. Вони шурхали довгими залізними прутами в хатах під ліжком і скринею, в коморі і хліві, в гноєві – скрізь шукали хліба <…>.
Згадуєш ці трагічні факти і думаєш: невже нічого людського не було в душі виконавців продрозверстки? Чи були вони налякані вищим начальством, чи, може, боялися за своє майбутнє життя? Хто знає? Але більшість із них також не пережили голоду і разом із скривдженими передчасно пішли в могилу <…>.

Там само. – С.93.

Гоголь Т.
1906 р.н.
Хмельницька область,
Старосинявський район, смт Стара Синява

Уже як починався той голод, то вони, ці бідняки, вони ходили по селі, вони самі грабили, самі розбивали, все спродували за безцінок, людей виганяли з хат, то всіх звозили в одну хату. Чоловіки повтікали, а жінок і дітей в одну хату везуть. В ту хату їх везуть та й везуть, та й везуть. Вже на підлозі нема де й спати, вже зробили полки, нема де спати, вже на горищі сплять. Ну що ви маєте їсти? Ходять, просять, хто що дасть — буряк, бараболю — все.
— А ці, що в вас забирали хліб? Ці, що забирали хліб у людей, чи це були свої, місцеві?
— Свої. А як своїх ще бракувало, то з другого села приженуть. То це були свої, місцеві. Це такі були активні. Як вони напали на куркулів, то цей актив ходив, брав, грабив, пили, носили флаги по селі, танцювали, співали, бригадами ходили по селі. Така була їм велика радість.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.501, 516.

Гаврищук Петро Васильович
1908 р.н.
Хмельницька область, Кам'янець-Подільський район,
с. Студениця (нині під водами Дністровського водосховища)

Ось такі численні ватаги, одержавши від керівництва відповідний інструктаж, на чолі з місцевими активістами відправлялись у селянські господарства, вилучаючи худобу, реманент, зерно (у т.ч. і насіння для посіву своїх нив), картоплю, різні продукти і звозили у визначене місце. Внаслідок цього по всьому селу лунали прокльони, крики, зойки, плачі. Вдавались і до того, що висипали й забирали зерно навіть з горщиків і вузликів. Така практика призвела до того, що в оселях селян вилучали весь хліб.

А ще практикували обмін між дільницями, бригадами. Тут розрахунок був такий: активісти з іншої бригади будуть невблаганні, бо вони проживають в іншій частині села, тому менше пов'язані життям з селянами даного кутка. Потім додумалися до того, що почали обмінюватися бригадами між селами. Такий обмін, наприклад, здійснювався між Студеницею і Чугром, що розташоване за кілометрів 25 від нашого села. Новим було й те, що, як правило, тепер в «активісти» зараховувались й ті селяни, які у своєму селі чинили впертий опір хлібозаготівлі. Ось до чого вдавалися керівники: нацьковували одних селян проти інших. Такі «активісти» в чужому селі старались зі всіх сил, сподіваючись на те, що їм теж щось перепаде.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Ярова Надія Воніфатівна
рік народження не встановлено
Хмельницька область, Новоушицький район,
с.Глибочок

<…> Пам'ятаю, перед весною 1933 року <…> до хати ввійшло шість чоловіків. Це була бригада, яка забирала зерно. В цій бригаді, я запам'ятала, був голова сільради Григорчук Іван (по-вуличному його звали Бера). Зробили обшук. Зерна було небагато, але позабирали все <…>.

33-й: голод. – С.104.

Цимбалюк Ольга Вікторівна
1917 р.н.
Хмельницька область,
Полонський район, с. Велика Березна

Ходили Карюк Тихіш Тимофійович, Курдах Хведько, Мартюк, Буйчук Юрко. Було штук 15. Приходять ціла шайка, Лев Левандовський нагору вилазив. Ніде не можна було заховати, ні в землі, ні в воді. Шукали по печах, підлоги взривали, стіни здирали. Забирали худобу, корови. Ц, що не йшли в колгосп, то забрали корів, свині, пасіку.

На полі був сторож і ще такий комірник Василь Кучерів.

Власть винна. Винні свої правителі. Їм було розмішено, це все Сталін. А топіро хай йому свисне, кілько репресував народу.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

2.2. Дніпропетровська область

Анонімна особа жіночої статі
1923 р.н.
Дніпропетровська область

— Ті люди, що в вас хліб забирали і Вас зігнали —чи це сусіди, чи чужі?

— Вони були й сусіди, й були чужі. Такі, що все казали, що приїхали з району, які з району приїхали. А переважно ті, що з району, — вони приходили з тими, з сільрадою, такі, що ми знали. А ті, що були по сусідському, які були тами … Як вони називалися?

— Комнезами?

— Комнезами, комнезами; які вже були в тих бригадах комнезамних. То як вони приходили й забирали, то деякі з них теж з голоду пізніше померли. Вже ми чули, вже як ми вийшли зі села геть, пізніше. То ми чули, що той і той помер з голоду.

Investigation of the Ukrainian Famine 1932–1933. – P.554.

Бардовська Надія Романівна
1926 р.н.
Дніпропетровська область
с-ще Красний Яр (нині – Братське)

— При вилученні майна хто був найжорстокіший?

— Майно вилучали такі молоді парні з красними пов'язками. Як от січас помню, з красними пов'язками і шапками такими, з району. Ми їх дуже боялися. Ми ж у них їсти просили: «Що ж ви забираєте?» Батьки нас направляли, мов, просіть в них.

— Це були з району чи односельці?

— Це чужі. Односельці цим не займалися.

— А ви знаєте, як пережили голод представники місцевої влади? Голова колгоспу?

— Вони хорошо прожили. І діти їхні повиживали. Дітей повстраювали, вони пішли у школи. Ми ж не пішли вчитися. Бо ні взуться, ні одіться ні в що було.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Гнат Григорович (прізвище не назвав)
1910 р.н.
Дніпропетровська область,
Магдалинівський район, с. Котівка

А в 30-х роках був штучний голод, а в селах забирали зерно, м'ясо, яйця, та й загалом продовольство. Пам'ятаю, в 1933 р. поїхав я в село на Різдво, а там якраз судили двох селян за те, що ховали хліб, Я їх добре знав, ріс з ними в одному селі. Пам'ятаю, комісія якась приїхала з прокуратурою, по 10 років дали їм. Один тоді встав й говорить: "Я революцію робив, воював за свою землю, а тепер що же получаю за це?" У нього вдома залишилось четверо дітей, жінка й батьки. Їжі нема, живності теж нема. Багато років по тому я зустрів Івана – того комсомольця, який арештовував і судив їх. Я запитав, чому він це зробив, не пожалів дітей, забрав останнє. Так він послався на партію, мов, вона веліла.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Гром Поліна Федотівна

1902 р.н. Дніпропетровська область,
Магдалинівський район,
с. Магдалинівка

<…> Своїх активістів по збору зерна у нас в селі не було, всі пришлі. В основному з Новомосковська, Катеринослава <…>.

Український голокост 1932–1933. – С.72.

Поляков Микола Миколайович

1923 р.н.
Дніпропетровська область,
Нікопольський район, с. Червоногригорівка

<…> З Нікополя присилалися комісії, які організовували на селі бригади комсомольців і сільської молоді. Ці бригади ходили по хатах і відбирали у людей все, що можна було відібрати <…>.

Там само. – С.82.

Кухтій Михайло Іванович

1902 р.н.
Дніпропетровська область, Нікопольський район,
с. Байдакове (нині – Кірове)

<…> Та біда в тому, що по хатах ходили у шкірянках представники з областя (з Дніпропетровська), з району (з Нікополя) разом із нашими «активістами» і забирали все з хат, видираючи буквально з ротиків дітвори <…>.

33-й: голод. – С.172.

Лісовський Степан Петрович

1919 р.н.
Дніпропетровська область,
Новомосковський район, с. Знаменівка

Розкуркулення і викачка хліба «буксирними бригадами» були доказом того, що в Україні на той час було досить хліба, бо врожай був добрий. Але той хліб у наших селян забрала червона Москва, створивши таким чином штучний голод для придушення спротиву селян проти радянської влади.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Спаська Єлизавета Митрофанівна

1905 р.н.
Дніпропетровська область,
Покровський район, с. Катеринівка

<…> Прийшло п'ять чоловіків («буксирів», так їх тоді називали), забрали коней і корову. Кажу, діти малі помруть із голоду. То один мене вдарив по лиці, щоб не кричала. Підійшов чоловік, узяв мене за руку і повів у хату. В хаті я плакала і кричала, рвала волосся на голові, а чоловік мій тільки дивився у віконце та хитав головою на те, що ці «буксири» робили <…>.

33-й:голод. – С.171.

Голомутько Марфа Петрівна

1918 р.н.
Дніпропетровська область, с. Кринички
(ці три села та смт (районний центр) з такою назвою і ще два – Криничувате. Про яке йдеться – не зрозуміло)

Була у нас одна активістка – Настя Пончоха-Корчинська, так пам'ятаю такий випадок про неї. Прийшли двоє малесеньких діточок у дитсадок, а вони вже пухленькі були. Так Настя вигнала їх, сказала: «Йдіть звідси. Батьки ваші не хотять працювати, йдіть звідси!» А батьки цих діточок уже два дні як були мертві.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Герасименко Надія Романівна

1926 р.н.
Дніпропетровська область, с. Братське
(який район – невідомо, є чотири села «Братське» в Дніпропетровській області)

Це перед самим 1933-м. Год тільки почався, я знаю, що поприходили активісти, позабирали з двору все – нічого не осталось.

У вилученні майна там були такі молоді парні, з такими красними пов'язками, як січас бачу, ото ми їх так боялись! Ми їх найдужче боялись – вони дуже били нас… Ми ж у них їсти просили… Що ж ви забираєте..? Нас же ж направляли батьки – то просіть у них, щоб вони ж… Навєрно ж, із району були… Односельці їжу не забирали. В нас посьолок невеликий. І всіх вони підряд почистили, прямо, начебто, там нічого і не було. Не було таких, щоб вони обминули.

Його б, голоду, не було такого, якби не ця компанія, яка ходила з красними пов'язками… І батько розказували, що не переживали так би голод тяжело… Круподерки були, каші б натерли, наварили б – і не померли б… Так вони ж позабирали все… Обчистили…

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Коваленко (в дівоцтві Прутченко) Ганна Антонівна

1927 р.н.
Дніпропетровська область,
с. Глибоке Перещепинського району
(нині – смт Перещепине у складі Новомосковського району, с. Глибоке у складі Дніпропетровської області немає. Перещепинський район, справді, існував, але на час Голодомору його не було, виділено зі складу Новомосковського 1935 р.)

—А як пережили голод представники місцевої влади? Голова колгоспу?

— Так вони ж для себе все. Там щось давали. Біля нас жив бригадир, так у нього в сараї на горищі все було, сою зберігали. Вони жили добре. За наш рахунок, напевне.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Лойко Софія Андріївна
1920 р.н.
Дніпропетровська область,
Солодянський район, с. Наталівка

<…> Хто приходив? Свої, наталівські, – Аривон Штефан, бригадир Іван Корж <…>.

33-й: голод. – С.204.

Бородкіна Раїса Василівна
1921 р.н.
Дніпропетровська область,
Томаківський район, с. Добра Надія

Я запам'ятала, що в наше село приїжджали спеціальні групи людей по три-чотири чоловіки, старшою серед яких була жінка, її звали Соня Савеліївна (позаочно її називали «гадюкою»). Вона була безжальна. Група їздила по дворах і забирала у людей все, що було: квасолю, горох, сушню, навіть насіння кавунів, динь, огірків. Ми ховали квасолю в горщики й засипали сміттям, але «гадюка» й там знаходила квасолю й забирала до одної. В сусідньому домі вона сама кувалдою розбила піч, тому що їй хтось підказав, що хазяї ховають в печі щось їстівне.
Голод 1932–1933 років був не через неврожай, а тому, що в людей забрали все, що можна було забрати. Голод був створений штучно.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Трипняк Теодора
1924 р.н.
Дніпропетровська область, Царичанський район,
с. Лозуватка

То казали мені: «Ті посіпаки, що розшарпували, дерли вашу шкіру, померли, й їх у порожню студню сторч головою повкидали, бо ніхто не хотів навіть для них яму копати». Так що радянська влада їх нацьковувала, й вони те сумлінно виконували для Москви. Але Москва їм не прислала куска хліба. І вони потім здихали як собаки.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.1332.

Карпенко Іван Михайлович
1923 р.н.
Запорізька область, Запорізький район,
с. Августинівна (Каганець), пізніше – Ленінськ

Люди уполномочені приходили, «ячейки» називались. Не знали людей, шо приходили, ніхто не знав, хто вони і звідки. Приходили цілою кучою, три–п'ять чоловік – по-різному. Тоді такий розговор був, шо це правітелі зробили голод, правітеля називали – Сталін.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Марченко Ольга Петрівна
1911 р.н.
Миколаївська область, Казанківський район,
с. Великоолександрівка

Сотрудники НКВД заходили в каждую хату, прощупывали каждый метр земли в поисках спрятанного зерна. Любой «подозрительный» овраг на огороде подлежал «ощупыванию» специально заостренной палкой, а если там все же находили запрятанное зерно, то его изымали, а хозяина могли избить прямо на месте. Процветали доносы и поклепы.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Лазаренко Іван Демидович
рік народження не встановлено
Херсонська область, Новотроїцький район,
с. Софіївка

<…> Активісти колективізації – Стрюк Яків, Якименко, Мисник та інші підсобники – прийшли, забрали все <…>.

33-й: голод. – С.200.

2.3. Київська область

Гнатиш Микола
рік народження не встановлено
Вінницька область, Погребищенський район,
с. Спичинці

<…> Восени 1932 р. селом пішли бригади, вилучаючи зерно й інші продовольчі ресурси у кожній хаті. Комісії складалися з комуністів, активістів, членів комнезаму і комсомольців <…>.

Український голокост 1932–1933. – С.33.

Френкін Міхаїл
1910 р.н., під час Голодомору – вчитель
на Житомирщині
Житомирська область

Или, например, учителей брали в деревни в качестве уполномоченных. Это учителей – комсомольцев и партийных. Я не был партийный, не был в комсомоле. Так их брали на две, три недели, на месяц, два, три в качестве уполномоченных в деревню по выкачке хлеба. Вы поняли? Вот у меня был коллега Вахновский. Был коммунист. Ну, так его, он в школе не был по месяцах. Все в деревне сидел по выкачке хлеба. Перебрасывали. Так что весь аппарат участвовал, все участвовали в той или в другой мере, разве что не стреляли, не убивали. Это они не могли. Участвовали. Помню, всех партийцев и комсомольцев школьных, окружили одну из деревней, что б не убежали… Окружили, чтобы никто не убежал, а войска мангруппы, ВЧК гнали на станции в теплушки этих высылаемых крестьян. Делалось это секретно. В одну ночь вдруг окружалась деревня – и все, чтобы не было шума, гама. Так что это было. Аппарат участвовал. Ну, а уж комсомольский и партийный апарат, вы сами понимаете. А кто-нибудь голос поднять не мог, потому что как поднимете голос, так назавтра же вы будете арестованы. Террор был страшный. Это все связано с террором.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.624.

Лисого Любов Степанівна
1923 р.н.
Житомирська область,
Житомирський район, с. Буки

Влада забирала. Були такі, називали їх у народі «червона каманда» (якось так). Це були члени правління. Це були члени сільради. Вони приходили до хати і забирали все до зернинки.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Рибалка Ганна Кузьмівна
1923 р.н.
Житомирська область,
Житомирський район, м. Малин

Ну я ж кажу, ще оце пам'ятаю мого однокласника. А його батько вишукував оце все, як це ж його звали? Ага, прізвище його було Тарасенко.
Ну наприклад: до нас приходили троє, але ходили й по четверо і по п'ятеро. Двоє стояли, а третій ходив і шурхав цю долівку, думав шо там воно ж провалиться, ну ясно, шо нічого не знайшли.
Ну оце ж ці активісти і не голодували, у них і не відбирали нічого тому, шо вони були задіяні в цій комісії, а потім ті, шо, ну допустім, голова колгоспу чи бригадир, керівники ці, то вони не голодували, бо в їх нічого не забирали.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Коломієць Ліда Олександрівна
1924 р.н.
Житомирська область,
Житомирський район, с. Піщанка

Оці, шо забірали: Павло Випорхонюк. Це родич дальній. Приходила жінка – Тодоська, Ганя, і він приходив. Трох приходили.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Соколовська Раїса Степанівна
рік народження не встановлено
Житомирська область, Андрусівський район,
с. Котельна (не вказано,
Стара Котельна чи Нова Котельна)

<…> В 1932 році в селі почали організовувати колгосп. Для селян настали страшні дні. Стали ходити по хатах представники сільської ради, комсомольці з міліціонерами та уповноважені з району. Шукали нібито прихованого зерна; знаходили чи ні, а з хати забирали все <…>.

33-й: голод. – С.267.

Ковтун Микола Якович
рік народження не встановлено
Житомирська область, Житомирський
(на той час – Троянівський) район,
с. Дениші

<…> Ще з осені 1932 року за вказівками з району проводилася викачка хліба у населення. В нашому селі проводити викачку було доручено партійному секретарю Шанюк Ганні Іванівні (односельці її називали «Вовча»). В склад бригади входили: Гурай Павло, Складанівський Іван, Товкач Іван, Басараб Василь, Олексюк Микола, Конюх, Дубравський та інші. Бригада ця ходила з хати в хату, старанно шукала зерна. В село прислали уповноваженого з райкому партії, працівника НКВС Марцізера <…>.

Там само. – С.313.

Кумечко Н.
рік народження не встановлено
Житомирська область, Попільнянский район,
смт Корнин

А хіба можна забути надзвичайну жорстокість Геденача і Кривича – членів спеціального загону, які забирали у нещасних людей останній шматок хліба? Геденач, наприклад, вбив хлопчика тільки за те, що той хотів з'їсти і вирвав морковину. У таких служак був свій закон – якщо спіймали з колоском дорослого, то судили, а дитину можна було й вбити на місці так званого злочину.
Народ перестраждав дуже багато, стерпів люту наругу своїх катів, що створили штучний голод. Але в пам'яті понині живе прокляття тим, хто збиткувався над його долею, життям. Правда, ще не всі очевидці не бояться розповідати правду про трагедію 33-го. А треба знайти в собі мужність і сили згадати побачене і пережите, не приховуючи прізвищ катів далеких і близьких, щоб всі, хто народився пізніше того страхітливого часу і ще народиться, знали трагічні сторінки історії українського народу. Бо до цих пір стогне наша земля від трупів, кісток, захоронених без трун та імен у спільних могилах дітей, жінок, чоловіків, голосить зойками нещасних жертв Голодомору, закопаних напівживими. Жоден вбивця не повинен мати спокою ні на цьому, ні на тому світі.

Перемога. – 1993. – 16 липня.

Гальченко Ніна Оксентіївна
1924 р.н.
Житомирська область,
Радомишльський район, с. Котівка

Звичайно, це все на совісті тих, хто стояв при владі. Тому що вимагали, щоб здавали все: продукти харчування, особливо зерно щоб звозили, щоб не залишали собі лишків. І звичайно, що влада винувата в цьому.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Мовчан Юліан
прибл. 1913 р.н.
Житомирська область,
Черняхівський район, с. Зороків

— Чи були такі особи в селі, що помагали розкуркулювати? Чи вони також голодували?
— Так, були такі. Тут варто сказати про голову Комнезаму, тобто Комітету незаможних селян, Костя Коломійця, за старанням якого село було поділе-

но на два ворогуючі табори – незаможників тобто бідних, та заможників, нібито богатших, хоч такий поділ був штучним, бо різниця між тими і другим могла бути лише в кількох десятинах землі. Але такий поділ «діли і пануй» допоміг большевикам закріпити свою владу. Але його заступник, прізвища якого вже не пригадую, загинув під час голоду. Вищезгадуваний Михайло Степаненко, який в той час був сільським бухгалтером, повідомив мене, що з організації Комнезаму пережило голод лише декілька осіб. Так Москва заплатила їм за їхню вірну службу. В розмові з Степаненком Кость сказав: «Обманули нас».

<…> Вищезгаданий Курбатов, голова сільради Бухарський та два комсомольці в супроводі озброєних ГПУшників ходили тоді по хатах і забирали все – переважно в тих селян, які ще не вписалися до колгоспу. Зерно, яке господині насипали в горщики, щоб заховати, знаходили, висипали в мішки і забирали. На дошці оголошень біля сільради тоді висів великий плякат, на якому великими червоними літерами було написане відоме гасло Леніна з часів так званого воєнного комунізму: «Боротьба за хліб – боротьба за соціалізм». Пригадується такий випадок з одним селянином – Максимом Портним. Він трохи заховав зерна в полову. Воно не було в мішку, згорнув у куток і трохи накрив половою без зерна. Знайшли! Аби покарати господаря, йому причинили на плечі плякат з написом: «Боротьба за хліб – боротьба за соціалізм» і так вели до сільради, а комсомольці вигукували й по дорозі різні нецензурні слова і насміхалися. Максим ішов, похнюпивши голову, ніби якийсь злодій, хоч єдиним його «злочином» було те, що він лише намагався врятувати своїх двох дітей від страшної голодової смерти.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.1675, 1677.

Новохатська Галина Іванівна

1918 р.н.
Київ, с. Троєщина

Голодовка! Тоді не було голодовки… Зробили голодовку, оце так. Схотів Сталін вобше, щоб не було держави цієї. Хотів Сталін, щоб державу зовсім списать, і шоб вимерли ці люди, і не було держави цієї. А воно все одно, бачите, – стільки народа вимерло, а трохи ж осталося.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Петренко Ничипір

1914 р.н.
Київська область,
Богуславський район, с. Мисайлівка

Коли 1932 р. у колгоспі «Нове життя» почали молотити і насипали купу зерна, біля неї одразу вишукувалася варта: уповноважений із райпарткому, кілька активістів і міліціонер із гвинтівкою. Хліб вивозили поспіхом.

Народна газета. – 1996. – №1.

<…> у двері, й до вагону вдерлися 2 енкаведівців. У людей з рук виривали клумаки, висипали з них усе на підлогу, топтали ногами. Підскочили й до жінки, яка сиділа в кутку. «Спекулянтка!» – кричали й вирівали торбинку. Та ридала, не випускала з рук хліб. Уже й інші почали вмовляти розлючених енкаведівців зглянутися на нещасну вдову й матір. Тоді її забрали й повели «конфісковувати» привезене. Потяг довго стояв у Мироновці, і незабаром пасажири вгледіли жінку на пероні. Енкаведівці випустили її зі свого відділення, але з порожніми руками. «Сідайте!» – кликали люди з вагонів. – Зараз потяг рушить! Їдьмо додому!» Вона ж металася пероном, як божевільна. «Без хліба до дітей не поїду!» – кричала. Коли потяг рушив – зненацька кинулася під його колеса. А паровоз загув, ніби за упокій душі <…>.

Народна газета. – 1997. – № 7.

Анонімні особи жіночої (1923 р.н.) та чоловічої (1916 р.н.) статі (подружжя)

Київська область, Бориспільський район,
с. Вороньків

Цікаво як було зроблено. Вони організували такі бригади, що ходили людей грабували. І от їх так тішило, бо вони були бідні. Знаєте, кожний народ має і пияків, і ледацюг, і то переважно з них були громади зроблені. Бо добрий чоловік не піде свого товариша або брата грабувати. І вони дуже тішилися, бо вони набрали всього. Вони мали що їсти і все. Ви знаєте, що росіяни їх перших понищили.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.810.

Чепур Володимир Миколайович

1928 р. н.
Київська область,
Броварський район, с. Літки

Практично здійснювали в Україні голодомор московські емісари та українські яничари – комуністи і комсомольці. Затуркані більшовицькою ідеологією, вони, не задумуючись, виконували партійний наказ Москви перевиконати план хлібозаготівлі.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Бутко Катерина Прокопівна

1921 р.н.
Київська область,
Броварський район, с. Гоголів

До нас як приходили тоді, дак двоє з руж'ями, а один, що батька бив сапогом, наверно, був їхній старший чи главний.

Як люди могли бороніться, приходили в хату здорові мужики з оружієм, били людей, забирали усе що хотіли, зерно і хліб.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Касіяненко Іван
1924 р.н.
Київська область,
Васильківський район, с. Ковалівка

Комунізм завжди вигравав на дурних людях, не на розумних, а на п'яницях. Так і то. Приїхав один чи два в село в одязі НКВД чи ГПУ з пістолями по боках, тільки стояв, дивився, а вони все робили, але рано чи пізно людська совість вертається до людини, й ті люди тоді, вони не мають спокійного життя, і більшість їх, 90%, вони покінчили самогубством своє життя. Вони знали, що вони стільки зробили горя людям. То повісився, то втопився, то отруївся, і їх майже нікого не залишилося.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.1170.

Темнюк Іван Олексійович
рік народження не встановлено
Київська область, Васильківський район,
смт Гребінки

<…> Відразу після збирання врожаю в 1932 році під керівництвом уповноважених із району та області були створені бригади по викачці всіх видів продовольства – зерна, картоплі, м'яса і навіть цибулі.

33-й: голод. – С.358.

Жигадно Оксана Андріївна
1926 р.н.
Київська область, м. Боярка

Як ото такий активіст і у родичів забирав. То тітка його прокляла, як він другий раз прийшов з чоловіками, чисто друзі його прокляті були, так вони підводою у той день через дамбу їхали, а вона ще в той час не замерзла гарно, і в той же день утопився.
Їх звали активістами, швідьками, комуністами. Не вмирали ті шо ходили, а також євреї. Вони в нашому селі шинок тримали, а коли голод почався то з шинку зробили Торгсін і міняли золото на зерно, а де ж в селі те золото.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Новицький Олександр Антонович
1923 р.н.
Київська область, Макарівський район,
с. Чорногородка

<…> З колгоспників-активістів були створені бригади по 2–3 людини, які ходили по хатах і забирали усе вирощене. Бригади лазили по горищах, сараях, намагаючись знайти зерно, приховане людьми <…>. Бригади мали при собі довгі металеві штики, якими вони тикали землю біля хати, перевіряючи, чи там закопане щось. Якщо земля була м'яка, рили і дивились, чи не заховане там щось. Увесь знайдений врожай відвозили підводою <…>.

Український голокост 1932–1933. – С.114.

Дригота Андрій Степанович
рік народження не встановлено
Київська область, Ржищівський район,
с. Ходорів

Ці бригади називали «червоною мітлою». Вони складалися з уповноваженого з району, активу села, комсомольців, учителів <…>.

33-й: голод. – С.362.

Мирець Євдокія Андріївна
рік народження невідомий.
Київська область, Рокитнянський район,
с. Острів

<…> На початку січня 1933 року на батька втретє було накладене «тверде завдання» <…>. 7 січня в наш двір прибула бригада так званих «активістів» з села і району на чолі з головою сільради Миколою Прісичем і забрали у нас буквально все <…>.

Там само. – С.321.

Сиченко Петро Панасович
рік народження не встановлено
Київська область, с. Новосілки, район не вказано
(є у Вишгородському, Кагарлицькому, Макарівському,
Києво-Святошинському районах області)

<…> На мої надірпінські Новосілки лихо звалилося як сніг на голову в грудні 1932 року <…>. Ще на початку року село обложили податками. Вивезли наші селяни хліб, ледве сплатили гроші. Та цього, законного, було, виявляється, замало. Приїхали ще раз. Голова сільради Мина Вікторович Деркач, георгіївський кавалер (пізніше він помер від голоду у відібраній у земляка хаті), запротестував. Його не стали слухати, зняли з посади і призначили головою Михайла Романченка, людину обмежену, зате самовпевнену й запопадливу.
— Або партквиток покладу, або зроблю так, як сказав! – заявив новоспечений голова. І зробив: удруге повичищав засіки до шнура <…>.

Там само. – С.241.

Анонімна особа чоловічої статі
1922 р.н.
Київська область, Ставищенський район, с. Ставище

Були такі партійні, був такий Покотило. То під час голоду то він сам себе. Він десь був в райпарткомі чи щось. Я не знаю, який його чин там був. Він був комуніст. Він сам себе застрілив там. Був такий Нагорний – теж сам себе застрілив. Це під час голоду. Ці комуністи самі себе стріляли.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.926.

Павленко Анастасія Миколаївна
1923 р.н.
Київська область, Таращанський район, с.Петрівське

Комсомольці відбирали у людей! Партія забирала! Та які там документи?! Ніяких документів не було.

Забирали і все. То одні приходять, то другі приходять. Я знаю тіки усатого одного, шо за душу маму брав та намисто знімав. Забрав його.
По три,по чотири приходило. По п'ять. І ранком, і вечором, і коли ноччю забирали, коли хоч. Душу тріпали, та ще й голодних.
Кого тоді найдеш винного?! Нема нікого винного! Кого ти найдеш? Ну, Сталін то знав, а хто ж? А може Сталін нарошно зробив, хто знає?

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Енченко Люба Аріонівна

1920 р.н.
Київська область,
Тетіївський район, с. Черепин

<...> Хочу написати, як у нас робилося. Головою сільського виконкому поставили чужу людину – Кирилюка (ім'я не пам'ятаю). Він зібрав такі бригади по декілька душ, розподілив по дільницях. Одна бригада була головна, називалась «летюча», а командував нею Кучер Федот, який і тепер живе в Черепині. Я пам'ятаю, моя мама спекла (не знаю з чого) два маторжаники, як їх тоді називали. Того дня налетіла бригада до нашої хати; і я, і моя сестра сховали під пахви ці нещасні маторжаники і сіли на лежанці. Кучер потяг мене за руку – і вона, ця хлібина, випала. Забрали і в мене, і в сестри <...>.

33-й: голод. – С.280.

Бірюк Олена Федорівна

1924 р.н.
Київська область,
Фастівський район, с. Паляничинці

До хати нашої зайшла група людей, очолював ту групу представник із району, запам'ятала його прізвище – Лазебник, представник, ну і наші сільські люди, ще Хомиха така була жінка в селі, казали вона була з незаможників. Сама потім від голоду і померла... Вони просто казали: «Здавай хліб!».

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Баклицька Марія Григорівна

1916 р.н.
Черкаська область, Городищенський район
(1933 р. – ім. Петровського), м. Городище

Совецька власть винна. І Сталін осьо був, антихрист. Оце ті робили – партія падлюча.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Пасічник Яків Петрович

1924 р.н.
Черкаська область, Городищенський район
(1933 р.– ім. Петровського),
м. Городище

Ці п'яниці, бездєльники, вобщім всі, що не хотіли робить. На їх Лєнін оперся і зробив революцію і колективізацію. Їх вооружили, оце по селам шниряли, вони ходили в людей, де в кого запаси були, вишукували в сараї, в клуні, де хто що змог сховать, в том числі, я помню, мати моя сховали в печі сочевицю, но і в печі найшли. Викачали з села все.
І ще була така політика, у село присилали керівників з чужих районів або сіл: свій не керував. У кажде село був полномочений чужий, голова сільради чужий, і вони цей пролетаріат організовували і видирали весь хліб, і люди мерли з голоду.
По-моєму, Росія хотіла заселить Україну руським населенням. А чого? Я навіть сам не знаю, навіть Знам'янський район оце рядом з Чигирином, там страшенний був голод, села повністю повимирали, а ті, які були трохи зв'язані з річкою, то риба спасала. Двоюрідний мій брат ловив рибу, упав стомлений і там втопився. А ці села, які були віддалені, польові, в їх не було ніяких більше заходів, то там вимирали села повністю, а їх потом чого-то заселяли руськими, то так розговори йшли поміж людьми, шо тої політики ніхто не знав, шо, мов, хотіли Україну голодом заморить і заселить руським населенням, шоб була Русь тут. Це все було задумано, хліб забирали.
Вивозили хліб. Знали, шо люди мруть, Сталін знав. Просто українським народом тоді нехтували страшне діло. Мабуть, населеніє було тоді більше в три рази, чим січас. І брати доказують, що це зроблено штучно – винищення українців.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Шубко Євдокія Тимофіївна

1924 р.н.
Черкаська область, Городищенський район
(1933 р. – ім. Петровського),
м. Городище

Це ж тоді партія була, то комуністи забирали. Начальство було винне, а хто ж був винний?! Вивозили ж хліб!

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Найда (Шуляк) Анастасія Митрофанівна

рік народження не встановлено
Черкаська область, Городищенський район (на початку 1930-х – ім. Петровського), с. Товста

Була створена комісія. Знала я одного з них – Шабалу Єфрема...
Мого батька, Шуляка Митрофана Іларіоновича, теж завербували було в ту комісію. Але він був за натурою дуже добра людина, не міг грабувати, відмовився. Тоді його вислали в Городище, на курси по свинарству, а з сім'єю розправилися. Забрали все під мітлу <...>.

33-й: голод. – С.358.

Білецький Улян
1921 р.н.
Черкаська область, Жашківський район,
с. Литвинівка

А в сусідньому с. Житники один з комсомольців добивав спухлих доходяг на цвинтарі перед тим, як кинути до ями. За це йому влада давала солідну пайку хліба.
Кат – голова сільради з бригадою ходив із шпичаками й вишукував у селянських сховищах останні зернини хліба. По наших дитячих плечах неодноразово цьохкали нагаї сторожів, коли, мов горобці, висипали ми на поле збирати колоски. З походу по колгоспну цибулю так і не повернулися двоє моїх ровесників – з них випустив душі об'їждчик.

Народна газета, – 1997.– №10.

Іванченко Михайло Григорович
рік народження не встановлено
Черкаська область, Звенигородський район,
с. Гусакове

<…> З туману літ бачу: заходять до нашої хати рішучі люди. Активісти. З ними уповноважені з району Хусід і Карлін. Плаче мама з немовлям на руках. Люди обстукують піч. Штиляють залізними палицями глиняну долівку. Мені не до тями: чому у нас шукають хліб? Хіба ми його крали? Нишпорять усюди <…>.

33-й: голод. – С.291.

Іванченко Михайло
рік народження не встановлено
Черкаська область, Звенигородський район,
с. Гусакове

Пам'ятаю: вриваються до хати рішучі активісти. З ними уповноважені Хусід та Карлін. У першого в брезентовій кобурі наган на поясі. Залізними палицями довбають долівку, піч. Мама з немовлям на руках плаче. Шукають хліба. Хіба ми його вкрали? Заглядають у горшки. Перевертають колиску. Старша сестричка Оленка щось щебече до них. Один висипає з торбини квасолю в мішок. Вибігаю надвір. З комори виносять усе на підводу. Голосить вся вулиця. Забирають не тільки в нас. Настає моторошний вечір. На хліві хававкає, мов на пожежу, сич. Батька з нами нема. Завербувався у Краматорськ будувати завод. Здав до колгоспу коней з реманентом.

Голодомори в підрадянській Україні (Праці членів Асоціації дослідників голодоморів в Україні). – Київ; Львів; Нью-Йорк, 2003. – С.147.

Анонімна особа жіночої статі
1903 р.н.
Черкаська область,
Звенигородський район, с. Лисича Балка

— Чи в Вас було багато своїх більшовиків або комуністів?

— В нашім селі? Були такі, я не знаю чи вони комуністи чи що, але була така жінка, було багато таких активістів, що грабили людей дуже то що, то жили собі, а як прийшов голод то повмирали.

— Великий голод чи голод 21-го?

— Голод 32-го, 33-го року. То була така Санка Тростянська, тож вона в кого грабила, що, то миску, десь у печі щось було, вона забирала, але вона спершу вмерла була з голоду в 33-му році.

Investigation of the Ukrainian Famine 1932–1933. – P.215.

Юраш Ганна Яківна
1926 р. н.
Черкаська область,
Звенигородський район, с. Чичиркозівка

А що зробили з розкулаченими?! Морили голодом, холодом, умертвляли, вивозили в Сибір. Була розкулачена і моя сім'я. Батька, Тетієвського Якова Петровича, як куркуля, били, посадили в тюрму. Нас, голих, босих, повикидали з наших осель на вулицю, провірivши, чи не залишилось чогось їстівного. Даже повитягали глиняні горшки з печі, повиливали страву з них… Все продали на торгах. Це – геноцид щодо розкулачених.
Голова колгоспу Чичиркоза Омелько та голова сільської ради Приходько Іван створили комісію, видали її членам залізні загострені штрички та списки, до кого йти. Наказали забирати всі продукти до грама, не лишати нічого – навіть для одноденного харчування.
Забирали також картоплю, буряк, квашнину з діжками, брали й хатні речі. Залізними штриками сколювали долівки у хатах, хлівах та землю на подвір'ї – шукали, чи, бува, не закопали чогось господарі. Чичиркоза Омелько та Приходько Іван ретельно перевіряли, чи все активістами зібрано. До моєї тітки Горпини Сокирко зайшов у хату Чичиркоза і побачив на печі вузлик з висівками. Сказав: «Забрать!» – вилив на двір розчин з висівок (тітка хотіла спекти з них хліб). «Приховала-а-а!» – вигукнув Омелько, схопив немовля і тітку, вкинув їх у льох і замкнув на 5 діб. Хлопчик одразу помер, а тітка захворіла і невдовзі (після ще деяких знущань) померла.
Багатьох викликали до сільської ради, вимагали гроші, яких у людей не було, і били. Для допиту відвели спеціальну кімнату. Під стіною посередині сидів уповноважений з району, а по кутках стояли активісти. Вони по черзі били жертву кулаками, а коли упаде – ногами. Так до смерті забили нашого сусіда Сокирка Юхрема і Могричного Ахтимона. Де поділи їхні трупи – невідомо.
Отак розправились із бодай трохи заможнішими селянами у Чичиркозівці: одних позабивали, інших заарештували, ще інших заслали до Сибіру.

Народна справа. – 2003 – Листопад.

Якименко Тарас,
1906 р.н.
Черкаська область,
Лисянський район, с. Будище

З сім'єю мого товариша повелися особливо жорстоко. 40-річний селянин Норенко мав жінку та

п'ятьох дітей. Серед січневих морозів до нього прийшла група активу на чолі з уповноваженим росіянином. Він наказав забрати все, аж до печеного хліба включно. Ніякі зойки і плач родини не допомогли: забрали все, що було рухоме й нерухоме, і вигнали з власної хати з дітьми від 2-х до 13 років. Батько дітей не вивів. Тоді росіянин взяв дітей і по одному викинув через вікно у сніг, а хату замкнув. По селу був наказ: «Хто пустить вигнанців до себе в хату, тому завтра буде те ж саме». Батько з матір'ю забрали дітей, пішли в ліс недалеко від села і там, у проваллі, батько викопав печеру, щоб оселитися, хоч і це було невільно. За пару днів Норенка заарештували. Незабаром ці діти загинули від холоду і голоду. Осамітнена, виснажена, убита горем мати покинула печеру, її труп лежав горілиць на вкритий льодом річці. Такий був кінець цілої сім'ї. А скільки ще знищено таких сімей в Україні!..

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Поліщук Антоніна Олександрівна

1925 р.н.
Черкаська область,
Лисянський район, с. Бужанка

<…> Рік 33-й. Стояла сувора і сніжна зима. Надворі спускалися сутінки. В хаті на лежанці сиділи бабуся 87 років, я і брат. Мама пішла на сусідній хутір до знайомих, а тато був у селі в брата. Ми жили на хуторі, який був за 6–7 кілометрів від села.
Скрип дверей, і в хату входять кілька чоловік. Це була бригада активістів. Серед них було двоє з нашого села. Нічого не сказали, а почали нишпорить скрізь. Забирали все під мітлу <…>.

33-й: голод. – С.279.

Тукаленко Василь Костьович

1926 р. н.
Черкаська область,
Лисянський район, с. Бужанка

Я в 33-му році жив коло баби (материної матері). Восени 32-го року до баби прийшли активісти з головою сільради Борульком. В печі пікся корж. Я ждав, поки корж спечеться, щоб з'їсти. В цей час заскакує в хату голова сільради Борулько, схопив коржа з печі і сховав його собі в пазуху. Я зрозумів, що корж мені не попаде, і зі злості кинув ринкою з салом Борульку в лице і кинувся тікать з хати. Борулько – за мною. Баба в дворі ріже мішки з зерном, які активісти скинули з горища, щоб те зерно вони не забрали. Я заховався за бабу. Борулько побачив, що баба стоїть з ножем, побоявся підходити до мене.

Понад Тікичем. – 2003. – 23 вересня.

Омельченко Галина

рік народження не встановлено
Черкаська область, Лисянський район,
смт Лисянка

Уповноваженою в Лисянці від центру, мабуть, з Москви, була Дячучка. Ім'я її ніхто не знав. Одягнена в чорну шкірянку, у штанях, у картузі і чоботях. На ремені при боці висів револьвер. Ходила Дячучка селом, заглядала скрізь і забирала все до зернини. Була й на Загреблі. Зайшла до хати Харитона й Килини Драченків. У них було п'ятеро дітей. Четверо більших, а одне в колисці. Обшукала уповноважена скрізь і нічого не знайшла. Тоді полізла на піч. Там сиділи діти — чотирнадцятирічний хлопчик і три дівчинки. Сиділи вони біля макітри, в якій було трохи пшениці. Діти брали її пучками й їли. Дячучка побачила пшеницю і почала тягти макітру до себе. Діти вчепилися за макітру з одного боку, а вона з другого. Злякана малеча кусала її за руки. Дячучка кричить до батьків: «Убєрітє сваїх щєнков! Ах! Вот, щєнкі!» і видерла-таки макітру, висипала пшеницю, сім'я осталася без зернини в хаті.
Найзапекліше шукали уповноважена Дячучка та той самий «Коза» Криворот. Він і ночами вистежував, шпигував, нишпорив, підслуховував, а потім видавав. Ходив і в нас під вікнами.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Больба Марія Трохимівна

1913 р.н.
Черкаська область,
Лисянський район, с. Ганжалівка

Ходили комсомольці – й жінки, й хлопці. Вони вже померли, немає – то даже в печі шукали, в горщиках ховали люди зерно. Це були в мене, в батька мого. Хто? Больба був Хведько, Гані Бісажихи батько. Були винагороди за донесення, зерно в скрині закопували на городі.
Горобченко був Альоша, ця баба Ліда і Больбенко, він наче був начальником на селі.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Годун Тодось Хомович

1913 р.н.
Черкаська область,
Монастирищенський район, с. Івахни

Хліб був, і врожай був, тіко Сталін Кагановича прислав, щоб викачати хліб, який є, зробити голомор.
Государство, послані з району були, оббирали, щоб голод був.
Тих, хто шукав, вже нема. Коломієць Коля, Годун Григорко, Їващук Семен – це ці активісти сільські, помагали їм – государству. Це Каганович, посланий на Вкраїну, це всьо голодомор ше в триціть другім році. Ше з осені началось.
Хто не голодував? Активісти. Вони у дядьків вимітали хліб, зерно, то їм давали. Вони охраняли їх (активісти).
Сталіна винуватим. Сталін Кагановича послав з Москви, шоб викачував, Сталін.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Присяжний Микола

рік народження не встановлено
Черкаська область, Смілянський район,
с. Велика Яблунівка

Невдовзі в центрі нашого с. Велика Яблунівка, що на Черкащині, з'явилися підводи. Ними приїхали з райцентру «заготівельники», а точніше – грабіжники. Вони нишпорили по всіх закутках селянських похмурих хатин. До осель заходили, не питаючися дозволу. В руках тримали дерев'яні молотки, що ними стукали в стіни, та залізні палиці – щоб штрикати, проколювати підлогу в хатах, сінях, коморах й просто на подвір'ї землю.

Приїхали й до нас – возом, зі зброєю в руках. Добре запам'ятав я їхні червоні усміхнені пики. Забрали в нас 3 мішки кукурудзи в качанах, півтора мішка ячменю, мішок жита, 2 відер гречки та клумак проса – все, що батьки нажили тяжкою працею та кривавими мозолями. Мати ридала: «Чим я дітей годуватиму?»

Народна газета. – 1995. – №25.

Біленко Федір

рік народження не встановлено
Черкаська область, Тальнівський район,
м. Тальне

Сільських «активістів» забути неможливо. Це були узаконені розбійники та злодії в особі голови колгоспу Мотрі Пироженко, комсомольського запрвила Спотикайла та голови сільради – прізвища не пам'ятаю. Їм односельці дали влучні прізвиська: Спотикайлові – Цуцик, голові сільради – Джус. Про них так співали:

Ще не вмерла Україна,
А прийдеться вмерти.
Петро Джус – комуніст
Доведе до смерті.

Мотрі дали прізвисько «Зубата». У цьому є якась містика, бо і в сусідньому селі Лащова була така ж Параска «Зубата». Мабуть, свій відлік вони ведуть від Явдохи Зубихи із «Конотопської відьми». Гордашівська «відьма» самовпевнено казала голодним, коли ті її хотіли схаменувати: «А що ви мені зробите? Уб'єте коня, другого візьму, уб'єте корову, в мене ще дві буде, а вам – тюрма».

Як сьогодні бачу її на коні, в шкірянці, крикливу. У війну односельці її приговорили. Не обманулися люди, давши Спотикайлу прізвисько «Цуцик», бо у війну комсомолець став поліцаєм.

За українську Україну. – 2007. – 5–11 листопада.

Каленик Дмитро Захарович

1918 р.н.
Черкаська область, Уманський район,
с. Рижавка

<…> Цим розгулом знущань і грабежу керували начальник політвідділу Ладижинської МТС Чернявський і уповноважений райкому партії Розумович, якого за сумісництвом призначили ще й директором школи <…>.

Особливо прислужувались у цій чорній справі доморослі яничари із своїх, сільських, які називали себе активістами. Під гаслом «Боротьба за хліб – боротьба за соціалізм!» вони нишпорили по дворах, шукаючи поживи. Не гребували останньою мискою гороху, квасолі чи пригорщею борошна, не залишали нічого навіть дітям <…>.

33-й: голод. – С.30, 32.

Бендрик Марія Петрівна

1920 р.н.
Черкаська область,
Чорнобаївський район, с. Чорнобаї

Комсомольці ходили. Їх тоді заставляли. Це так і по три, і по дві душі приходило. Дньом оце прийдуть, і в одинадцять часов, і в дванадцять або в два чи три часа дня. Коли нападе, тоді і йдуть.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Онищенко О.

рік народження не встановлено
Житомирська область, Попільнянський район,
с. Лучин

Як оті чорні круки на Лучин, та й на інші села, налетіли тоді «двадцятип'ятитисячники» (той, якого місто прислало в Лучин, – здається, Ковальов, говорив, що треба вперед посіяти просо, а тоді вже до сівби стельваги приступати!), розкуркулювачі, колективізатори. Та й доморощені «активісти» старалися, особливо голова комнезаму А.Киричок, а также Шанига, Залікан та Комка. «Ваше слово, товаріщ маузер», – здається, ці слова більшовицького поета-трибуна Маяковського саме про них були сказані, бо всі вони заганяли селян у колгоспи силою.

Перемога. – 2003. – Листопад.

Козин Валентина

рік народження не встановлено
Київська область, Фастівський район

І українці, як було там, не можна сказати, що багато, але були українці, які помагали москалям. Але то не можна обвинувачувати українців тому, що вони хотіли; частина їх хотіла врятувати своє життя. Чи ви знаєте, що людина може зробити, коли вона бачить, як її діти умирають з голоду, як вона сама пухне? То вони дуже часто можуть піти на те; й то є велика помилка казати, що то Сталін, що тільки Сталін і партія в тому винні. В тому винен цілий московський нарід.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.975.

2.4. Одеська область

Пихтіна Марія Василівна

1924 р.н.
Кіровоградська область,
Кіровоградський район, с. Покровське

Ну, кто виноват? Правительство. Сколько ж людей погибло, а они все забирали, ничего не оставляли. Паспортов не было, никто ни считал умерших.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Ткаченко Федір Григорович

1915 р.н.
Одеська область, Ширяєвський район,
с. Жовтень (раніше – Петровіровка)

Але мені, як комсомольському активісту, не давали займатись своєю роботою. Райком комсомолу організував так звані «сквозні комсомольські бригади» – їх в районі було чотири. Бригадирами були кращі активісти; крім того, до кожної бригади прикріплено одного представника райкому компартії. То була страшна сила обербандитизму. На «прорив» по райкомівських показниках туди кидали одну з наших бригад. Спочатку на бюро райкому, або, як тоді практикували, на об'єднаному пленумі РК КП(б)У, райвиконкомі і райкому комсомолу це призначалося.

Приходили до селянської хати, «доброго дня» не казали, адже господарі, вже «злісні неплательщики», вони стояли, дивились мовчки, а ми валили печі. Хоч знали, що там нічого не було і бути не могло. Звідкіля йому було взятися?! Червоними валками забрали хліб геть весь. Даже насіння вивезли на державний елеватор.

У хаті чорно, непрано, не мазано, не побілено. Керосину нема. Темно, мила нема, брудно. Люди як тіні. Тільки: «О, Боже! О, Боже! Людоньки, що ж ви робите?! Та дивіться ж на діточок, що з ними робити?!»

Ще гірше, що ми то власними руками не дуже старались. Примушували, щоб сусід сусіда нищив. І вони – сусіди, свати, брати нищили, ображали, залякували… Що то була за сила? Чи була то якась свідомість людей, щоб десь в чомусь якась згода? Божевільний страх. Хтось скаже слово-ярлик: підкулачник. А той кулак босий, голий, на кулаку спить і мовчить як могила. А радіо безупинно: «Спасибі дорогому, рідному за жизнь щасливую». Люди повчали один одного: «Мовчи, дурна, менше гріха». Бо ж так – зразу стаття, тюрма, висилка, Сибір, каторга, а то й розстріл – люди збожеволіли.

Було гасло партії: «Знищимо кулака і непмана, як клас». Але скоро непмани із багатих оказались в червоній професурі, а кулаки – на Соловках.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

2.5. Харківська область

Костянтин Степовий

1933 р. н.
одне з сіл Полтавщини,
Полтавська область

Причому, вони, чужинці, були грузини здебільшого. Чужинці, які не рахувалися з селянством і в селян забирали все, що тільки було їстівне. Забиралися навіть торбинки, в яких було якесь зерно, й тому подібне. Забиралися, не кажучи вже за хліб, рилися скрізь. Розвалювали печі, забираючи цей увесь хліб.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.180.

Коваленко Федір

1925 р.н.
Полтавська область,
Гадяцький район, с. Лютенька

— А хто це забирав? Місцеві люди?

— У нашій місцевості ходили наші власні українці, свої з села люди ходили і то такі комнезами, комітет незаможних селян, з яких організували ці бригади, і вони ходили по заможних селянах і забирали все, які пізніше також самі померли голодовою смертю.

— Коли не стало вже нічого?

— Коли не стало нічого, ні в кого нічого, і їм держава нічого не дала, і вони також померли. Не всі, звичайно, але частина з них також померла, і то більша частина, також голодовою смертю. І їм ніхто не хотів допомогти – навіть як хто і мав дещо заховане. А коли вже прийшло до того, то ніхто не хотів їм допомогти, навіть і лушпини з картоплі дати, за те, що вони ходили по хатах і відбирали, і в людей забирали все.

Ibid. – P.168.

Савченко Михайло Васильович

рік народження не встановлено
Полтавська область,
Гадяцький район, с. Лютенька

З району приїхали бригади, в них були люди з Полтави, Києва, Харкова, Дніпропетровська. Повне село чужих людей, їх прозвали «буксирами». Зібрали збори колгоспу і оголосили, що колгоспники повинні негайно повернути нібито незаконно одержаний ними хліб (200 г на трудодень). Обклали високим податком кожну садибу і встановили строк <…>.

І от настав цей чорний день. Бригади «буксирів» пішли по дворах, шукали хліб у хаті, на горищі, у скринях, у сараях, клунях. Залізними щупами пройшлися по грядках, по сараях – чи нема де закопаного. Знайдене зерно забиралось, картоплю, буряк теж виносили. Млинки, жорна, ступи били. Не помагали ні умовляння, ні плачі <…>.

33-й: голод. – С.501.

Анонімний свідок
1900 р.н.
Полтавська область, Глобинський район,
села Шишлівка, Броварки

Чи молоді люди, комсомольці, ходили збирали, вибирали всі останні, які були там з продуктів харчових, із зернових, чи хлібні, навіть із печі витягали й з горшків, що-небудь було і те забрали. У печі. А пізніше вони померли. Як уже сказали, що не можна брати, а в нього вже ж нема нічого й не було нічого. То ті, що десь ховали та шукали ще, то осталися живі <…>.
А ті, що ходили, і померли перші, ті, що ходили збирали, комсомольці, молоді, от. Вони не знали чого, чи поки воно буде, ніхто ж не обов'язував, ніхто їм. Вони, що брали та й їли, може, там. А потім же ж казали не брати, а в нього нема вже вдома нічого. І так вони і погинули. І ще й молоді люди такі колись ходили, вони винуваті, бо вони розуміли, що вони робили <…>.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.107, 108.

Капуста Федір
1900 р.н.
Полтавська область, Глобинський район, с. Горби

І в погребах, де капуста була, буряки квашені, картопля була, і там забирали все дочиста. Чому вони це забирали? Це така була директива тих уповноважених, що робили це. А їм зоставалося, оцим, хто приймав участь у хлібозаготівлі, їм зоставалося 25% і старалися якнайбільше збирати, розумієте, бо їм же 25%. Вони також не мали хліба, також голодні були. Але добровільно ішли на цю роботу.

Ibid. – P.77.

Дзюба Дем'ян Іванович
1919 р.н.
Полтавська область, Глобинський район

<…> По хатах пішли «буксири» – активісти, шукали хліб, все вимітали. Це були люди, прислані з Глобина, з району (росіяни, робочі), але були там і дехто з односельців-бідняків. У Демченках – це Дзюми (Дзюба), Давиди (5 братів), Степан Давидович Череп, у Луці – Андрій Антонович Дзюба, який і сам помер від голоду <…>.

Український голокост 1932–1933. – Том 4. – С.147.

Дорош Гелен
1920 р.н.
Полтавська область,
Градизький район, с. Веремиївка

— А хто були ті, що приходили шукати?
— Ну, прізвище я Вам не скажу, а то приїжджали, вони казали на них «кацапи.» Ну, бо вони по-російському говорили.
— Вони були звідкись, приїжджі?
— Приїжджі.
—Ви їх не знали?
— Ні! Ні! Ні! Один або два було з наших, проводили від хати до хати, або ті, що з тими ковіньками шукали, то не наші вони були, ні, не з нашого села.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.1542.

Величко Микола Іванович
1905 р. н.
Полтавська область,
Гребінківський район, с. Скочак

Радянська влада сформувала різні групи так званих «активістів-комсомольців» та інших прихильників колективізації і «розкуркулювання», а фактично грабунку, розбою та нищення. В ці місцеві групи, сформовані представниками районних більшовиків, входили, як правило, пияки, ледарі, погані господарі, безземельні по своїй вині та інший непевний елемент. Ці групи «активістів», керовані більшовиками, і чинили руйнацію, насильницьку колективізацію, терор й інше лихо українському селу. Вони нападали на господарства, забирали все зерно «під мітлу»: картоплю, худобу, птицю, всю їжу та домашні запаси продуктів, одежу і господарський реманент, приводили в непригодність до проживання житло, а людей виганяли під відкрите небо без засобів існування — на вірну смерть від голоду.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Анонімна особа жіночої статі
1903 р.н.
Полтавська область, Зіньківський район

— А де діли те, що брали в розкуркулюваних?
— Порозбирали, порозкрадали теж. Це ж на те люди йшли і те робили, бо то думає, що щось достане, а той, що загине, то хай загиба, а він достане. І він загинув. В 33-му році.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.168.

Гай Василь
1918 р.н.
Полтавська область, Зіньківський район, с. Власівка

О, Ja! З ковіньками під піччю, по долівці, по городі – скрізь це, значить, вишукували, під дровами!
— І хто то був?
— Це все бригади, але були це місцеві все.
— Це місцеві люди?
— Все, все, все – визначні активісти місцеві.

Ibid. – P.1484–1485.

Анонімна жінка
Полтавська область, Зіньківський район,
с. Нові Ступки

Не того голод, що в нас не було. В нас було. В нас забрали все. Викачали, по хатах ходила комісія.

— Чи то були приїжджі чи місцеві люди?

— Це були місцеві люди бо то тільки що от бідне найдуже, то я кажу, такі були, що робити не хотіли колись. От такі були. Такі були ледачі, що не хотіли робити, таких вони підбили, що то він наживав, ви в нього робили. І там були не такі дуже багаті, які там багаті, їх то порозкуркулювали й ти будеш потім в його хаті жити й його виженуть, а бідним віддадуть, ну ніхто бідним не дає нічого. Але такі ходили. Такі вислужувалися. І своїх із свого села, вислужувалися і копали, підлоги копали <…>.

— А чи активісти також померли? Ті, що забирали хліб?

— Вони потім забирали, а потім їх позабирали. То я не знаю, чи їм давали їсти чи ні, я не знаю за те, чи вони казали, що всі казали – носив вовк, понесли вовка – так така приказка була, що вони брали й їх забрали. А я тільки одного пам'ятаю, так, тільки оповід, так у вічі впав. І там він був, він був трохи сиротою, в конюшні, в нашім селі, то були такі, то свої й приїхали, і в колгосп гонили свої <…>.

Ibid. – P.832, 834.

Анонімна особа жіночої статі

1903 р.н.
Полтавська область, Кобеляцький район

— І хто то були ті, що забирали?

— Ну, хто ж? Визначена комісія – сусіди. А деякі добрі, що побачив там в горшку чи десь шось, то він сказав тоді, що нема. Були люди такі. Ну, їх визначили, то, якби сказати, то працівники такі були.

Ibid. – P.1607.

Онуфрієнко Василь

1920 р.н.
Полтавська область, Кобеляцький район,
с. Кишеньки

— І чи не пригадуєте, хто то робив? Чи то свої люди робили, чи то люди, що приїхали до села, робили?

— Бачите, бригади різні ходили. Вони для того, щоб все легше провести було, то ті бригади, які складалися з трьох, переважно трьох людей, троє, четверо людей було. Отже, їх, для того, щоб їм легше було цю річ виконувати, бо це річ була досить неморальна і досить неприємна річ. То ці бригади посилали, організувалося в той спосіб, що аж з одного кутка села посилали в другий куток, а цих посилали, скажім, із одного кінця в другий куток. Так що тих не… Так ті чужі… або щось. З інших збирали бригади, значить, проходили там зі сусіднього села. Брали троє, четверо чоловіків.., посилали, скажім, в наше село. А з нашого села брали ту бригаду й посилали в якесь інше село. Так що вони немов би діяли на чужій території, а раз він є між чужими людьми, він тих людей не знає, вони йому не приятелі, не знайомі, нічого, то він може з ними поступати, здалека безоглядніше, далеко суворіше, аніж з тими людьми, з якими він живе <…>.

Від голоду загинули найскоріше ті, цілком ті незаможники. Бо вони не здатні були до праці, вони ніяких запасів, ніяких харчів не мали, і вони перші пішли. Що почався голод 33-го року, то ті всі власне незаможники майже всі загинули. Хіба хтось на якесь становище вибився десь там служив десь, в якійсь організації, чи в інституті, вони там трошки платили хліба. О, давали хліб… А так, знаю, ті всі злидяні, так звані комнезамітки – комітет незаможних селян –то ті комензамітки в першу чергу, і тим і загинули з голоду <…>.

Ibid. – P.1570.

Лисенко Олександра Федорівна

1923 р.н.
Полтавська область,
Котелевський район, смт Котельва

Колісник Йосип Миколайович ходив у тій бригаді, що шукали, його вже не має живого. Тоді ж ото Пустовіт Марія Хведорівна тоже ходила. Всіх вже не пам'ятаю…

Але найстрашніше було, це коли ото приїде з Полтави якийсь представник і візьме наших представників і ходят так. Всі огороди перештрикають.

Такий закон був про «п'ять колосків», через те що ми збирали, уже ж жито як начало наливаться, ми й пійшли по колосочки, так був у нас дуже заядний об'їщик, шо він все не дочував, шо так збивав дівчат, дітей, шо діти непритомніли були. Ото так бив, страшне, значить. Я забула, як його хвамилія.

Сталін винуватий, що голод був, він керував цим. Він Німеччині пообіщав ото хліб, так вони викачали все для Німеччини, а люди свої померли.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Твердохліб М.

рік народження не встановлено
Полтавська область, Кременчуцький район,
с. Кам'яні Потоки

Ці заходи виконувалися силами загонів чекістів.

Коли партійці з комсомольцями ходили по хатах і відбирали всі харчі, то у нас забрали останню торбинку з пшоном.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Анонімна особа чоловічої статі

1922 р.н.
Полтавська область, Лохвицький район

До батька, як з бідної кляси, то вони прийшли й говорили, що це перша дорога для бідняків, і ти мусиш бути членом управи на селі, а як член управи, він мусить ходити з тими людьми, які прислані з Харкова були такі, як Соловйов і Курочкін.

— Росіянин?

— Ja. Він з ними мав ходити й показувати, хто мав хліб і де й що. Хоч батько тим наперед уже попереджував тих людей, де будуть вони на завтра, й він попереджував їх, і вони таким чином ховали той хліб. І був випадок один, що батько минув ту яму,

де був хліб закопаний і він бачив те, але слід за ним ішов цей Курочкін і почав до нього говорити, чому ти не сказав. Він каже: «Я не бачив».
Ну й вже було, що він сам не йшов у колгосп і других не заохочував і за ним знайшли таку помилку, що ніби поминув ту яму, де хліб захований був, і до нього почали такі претензії мати, й він назвав одного з них молокососом і його на другий день забрали і по цей час не знаю, де він помер – десь у в'язниці.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.1147.

Йосипенко Ольга
1918 р.н.
Полтавська область,
Лубенський район, с. Ждани

— А хто були активісти?
— Були наші – українці. Тільки ті наказували, а ці виробляли, так як сільрада, наприклад, як тут government. Їм наказували, вони других присилали й то робили. То все свої робили. Правильно, що наказ був із Москви. То більше комуністи наказували. І ті робили все <…>.
— Чому вони хотіли, щоб люди вимерли?
— Бо хотіли знищити. Ті дураки, що ті брали, українці, там ходили й брали – вони не знали чому. А вищі знали чому – бо вони хотіли знищити нарід. То все <…>.

Ibid. – P.1242, 1247.

Онацький Григорій Омелянович
1907 р.н.
Полтавська область,
Миргородський район, с. Онацьке

О, те добре помню. Забрали… Росія, партію зорганізували і налоги накладали, такий урожай був сильний тоді в 1932 році… А налоги понакладали, хліб забрали, порозкуркулювали ще раніше людей. Все партія робила.
Хто приходив? Отакі були хлопчаки, як оце ж ви. Приходять, нападуть батька, шо давай хліб. Вишукують. Тоді страшне було. Ну ж не дає. Бідні, сім'я велика і землі ж немає. І возьмуть, приведуть отуди в школу, де це Библики живуть. Пацани та старики командують, партія. Та вони ото його ціпками б'ють. «Давай хліб!». А його вже вивозили, той хліб. Зробили голод. Ішли брали у людей і буряк, і картошку, усе ж…
А як же, охранники були в нас, Ковбаса ж був такий. Верхи на коняці їздить, і забере то ці колосочки. Багацько народа погибло.
Хтозна хто винен, що той голод був? Врожай був. Партія. Ота Будаківка, вони ж в нас забрали клуню, столи, лави, комору забрали, клуня була велика, забрали на топливо.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Мащенко Марія Михайлівна
1912 р.н.
Полтавська область,
Миргородський район, с. Кибениці

Ага, та ходили, душ по п'ять. Із ціпками. І нікому нічого не кажи. Отаке було життя. Урожай забирали. Хто винен? А хто ж був. Якже, Сталін, мабуть. Сталін у голоді винен. Сталін керував же.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Марія С.
1907 р.н.
Полтавська область,
Оржицький район, с. Круподеринці

Ударні бригади обшукували збіжжя в кожного одноосібника, тисячники по черзі брали учителів до бригади – записувати пограбоване збіжжя та прізвища пограбованих. Прийшла черга на мене. Відмовлятися не було можливості, та ще, зокрема, мені, як дочці розкуркулених батьків. Хоч ніхто не знав в селі Овсюках про моє походження, бо я пішла далеко від рідного хутора, але було кинуте більшовиками гасло: «Хто не з нами, той проти нас». Отже, я мусила виконувати те, що мені говорили. Я дістала повідомлення на працю, звичайно в лапках «на працю» в бригаді з вечора, а ранком мусила йти з бригадою. Голова бригади, даючи мені записну книжечку, олівець, поінформував мене, як вести облік пограбованого <…>.
На перших зборах активу в селі Круподеринцях мусили бути присутніми всі вчителі. Я почула, бо я побачила молодих хлопців, які говорили російською мовою. Я довідалася, що ці хлопці-москалі були прислані владою на допомогу бригадам по викачці збіжжя. Влада місцевому активу не довіряла, бо то були всі багаті. Ті ж самі методи, інструкції: забрати збіжжя до фунта, до зерна й бараболю, бо бараболя є bread give-ом в Радянському Союзі <…>.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.985.

Маценко Іван Антонович
рік народження не встановлено
Полтавська область, Решетилівський район,
хутір поблизу с. Михнівка

Група «буксирників», а з нею підвода повільно посувалися вулицею – від оселі до оселі, а вслід за ними, мовби якась дивна, неймовірна, безглузда естафета, від оселі до оселі линули жіноча тужба й дитячий плач <…>.
Треба сказати, що «буксирники», котрі ходили в купі з представниками, діяли, як правило, не в своєму селі чи хуторі. Їх переставляли місцями – щоб люди, в яких вони мали чинити трус, не знали їх. Цілком усвідомлено, планомірно брався курс на беззаконня. До речі, багато з тих «буксирників» були звичайні собі «дядьки», члени правлінь колгоспів і сільських рад, котрі потім, як і інші селяни, вмирали з голоду <…>.

33-й: голод. – С.470–471.

Анонімна особа жіночої статі
1910 р.н.
Харківська область

Що я можу сказати? Я сама приймала участь по своїй праці. Мене, можу сказати, заставляли ходити – я була на селі тоді – ходити по хатах і забирати в людей для держави продукти. І були такі випадки, що забирали в жінки останню шклянку пшона.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933 – P.566.

Островерх Микола Михайлович
1918 р.н.
Харківська область,
Дергачівський район, хут. Замірці

Приходили вооружониє, ну міліція, мабуть, которая забирала все подряд, особенно у тих, кто не поступал добровольно у колгоспи.
Винуваті ті, котриє на місцях іскривляли лінію держави, вказівки про колективізацію, про об'єднання господарства, вони і винуваті, забирали все із домівок, худобу, сім'я не могла прожити.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Уманська Марія Полікарпівна
1925 р. н.
Харківська область, м. Харків

Розповім про тих людей, які добирались на поїздах до Харкова. У зв'язку з тим, що батько працював двірником, його зобов'язували підбирати на вулиці всіх сільських людей і дітей в одне місце, а вечором, мов, приїдуть за ними, нагодують їх, розселять по домах. Так весь люд збирали на привокзальну площу, а по Свердловій вулиці, де зараз пожарна каланча і позаду Будинку побуту (тоді його ще не було), НКВД стерегло їх, щоб не розбігались по місту. А вночі приїжджали грузовики. Живих і тепленьких вантажили на одну машину, а трупи скидали як колоди, навіть вилами грузили на повозки. Вивозили їх у Савкин Яр, розташований на Лисій Горі. Там їх скидали і загрібали. Казали, що земля ворушилась. Весь город Харків, столиця України, спав, і ніхто цього не знав, а якщо хтось розповість, то зразу ж тебе заберуть і зникнеш назавжди. НКВД тоді свідків не залишав. Наутро нова партія людей прибувала на вокзал, їх потихеньку всіх збирали докупи, і так день крізь день, всю зиму. Сусіди по Свердловій вулиці, 2 двірники розповіли декому із людей, що коїлось. Зразу ж їх не стало. Мого батька не посилали грузити на вокзал. Участковий міліціонер бачив, що він пухлий, тому і залишався в живих, бо не був свідком

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Анонімна особа чоловічої статі
1899 р.н.
Харківська область, Петрівський район

Вони викачували хліб, комсомольці. Усе викачали, нема ніде нічого, і вони померли з голоду.
Ото ж докачалися! То ж їм давали на прожиття з того, шо вибирали в дядьків, а як уже там нічого нема, то й для них нема. То почали з голоду мерти. І погинули ті, що вибирали хліб. Заможні селяни йшли в колгосп, а бідні не хотіли. Кажуть: «Що він у мене відбере? Він у мене нічого не відбере!» А тоді дойшло до того, що його послали вибирати в того ж. Пішов, повибирав усе. Відвіз. І в його нема.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.488.

Панченко Катерина Антонівна
1921 р.н.
Харківська область,
Червоноградський район, с. Піщанка

Відбирали все. Якщо знаходили, то забирали. Це було рішення партії, правительства. Приходили шукали – знаходили, все відбирали. Люди не могли боронитися. Бо боялися, що їх зашлють. Були списки. Вони приходили з ними. Знали, до кого приходили.
Люди, що приходили та все забирали, їх називали комнезами. Їх приходило по три чоловіки. Охороняли поля і комори активісти з колгоспу.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

2.6. Чернігівська область

Мороз Григорій
1920 р.н.
Сумська область,
Буринський район, с. Миколаївка

Тепер друге, в літі в 1932-му році появилися, так би сказати, антилюдні постанови про заборону після збору урожаю збирання колосків на колгоспному полі. За такий «злочин» була визначена кара десятирічного ув'язнення. Селяни почали думати про чорний день, але кремлівські верховоди в Москві це все передбачали, тому вишколили, так званих тисячників і розіслали по українських селах із призначенням повновладдя на місцях. Ці тисячники, прибувши до села, негайно творили бригади активістів з українських яничарів, що складалися з учителів сільської школи та членів комітету незаможних селян. Учителі сільської школи організовано водили своїх учнів по селу та примушували їх виписувати на стінах хат різні пропагандивні гасла та карикатури для підкуркульників села. Активісти на чолі з 1000-ником, озброєні залізними палицями та іншими винаходами, від яких не можна спастися, так сильно обдовбували своїми палицями всі городи, по хлівах і хатах, а після почали довбати коміни та печі й розкривати стріхи в хатах. А ще пізніше вишукували по полях.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.763.

Анонімна особа жіночої статі
1902 р.н.
Сумська область, Конотопський район

Потім стали приїжджати вже з Росії, з Москви уповноважені за хлібом і утворили бригади з комнезаму, і бригади ходили по тих господарях, які не в колгоспі були, й вони забирали в них, все забирали, накладені не то що там, а їх викидали з хат, і так ті люди пухли й вмирали, а потім колгоспники, значить, ті, що або мало працювали колгоспі, але зразу колгоспникам на трудодень дали хліба, а потім, решту потім уповноважені з Москви приїжджають і накладають на колгоспи вивозити хліб, і тому стали й колгоспники вмирати.

— Тепер, кажете, що це уповноважені з Москви а вже не свої, що вимагали хліб у колгоспі?

— Ну то він приїжджав до сільради, робив нараду і вимагав від колгоспів вивезти. Я вже не знаю, які норми, яку кількість, але те, що вже колгоспникам не стали давати на трудодні, й ті, що мало собі зразу отримали, поїли, прийшлося їм пухнути, але дехто шукав собі якийсь вихід, а дехто так не мав змоги собі допомогти.

Ibid. – P.576.

Корнієнко Дмитро
1918 р.н.
Чернігівська область, Коропський район

Наприклад, ми довідалися пізніше, там, де ми переховувалися, там були посіяні жита, й як ці жита почали підспівати і люди ходили туди красти, то їх там вбивали. Вбивали.

— Ті, що вбивали, були місцеві активісти?

— Вони в той час були перемішані. Були місцеві і були чужі. Я думаю, що то з політичного мотиву було зроблено, щоб не було співконтакту з населенням. Бо як до нас були прийшли забирати тієї півшклянки, то там було два наших, а чотири були чужинців.

Ibid. – P.353.

Бурдук Марія Василівна
рік народження не встановлено
Чернігівська область, Ріпкинський район,
с. Голубичі

<…> Голод почався уже в 1931 році, а 1932 рік був у наших краях посушливим, урожай поганий, а ще в жнива пішов небувалий град. Він вимолотив з достиглих колосків зерно. Але начальство на це не зважало: давайте хліб – і край! Крім начальства з району, великого горя завдавали свої сільські «активісти». Вони організовували «ударні бригади», брали загострені залізні списи і землю в хаті, в саду, на городі простромлювали. Все знайдене забирали <…>.

33-й: голод. – С.545.

Вечерський Василь
1928 р. н.
Чернігівська область,
Ріпкинський район, с. Убіжичі

Але одного разу до хати увірвалась бригада молодих хлопців і дівчат на чолі з комсомольським ватажком Аксентієм Мажугою. Вони виголосили, що в тій кімнаті, де ми жили, буде комсомольський штаб. Наше майно згребли в один куток, кинули на нього ікону, яку мама завжди носила з собою. На те місце повісили портрет Сталіна та якісь картинки, і все густо обвішали дерезою та гілками ялинки. Одного разу, коли там нікого не було, я захотів щось ближче роздивитись чи зняти. І раптом той увесь комсомольський «іконостас» упав на підлогу. Я зрозумів, що трапилось щось страшне. І справді, мамі це зарахував той Аксентій як класову ворожу вилазку чи акцію. Вона плакала і докоряла мені: «І так у рідному селі нема змоги жити, а ти це скинув отого чорта».

Її [сестру Катерину] покохав отой комсомольський «вожак» – Аксентій, і вони одружилися. Мама була дуже проти, а сестра казала: «Він, мамо, гарний і щирий чоловік, то його змушують бути звіром». Справді, вони жили добре, хоча комсомольської кар'єри він позбувся через те, що одружився на дочці куркуля. В 1943 році доля йому судила бути з тими, «кто погиб за Днепр…»

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

3.СТРАТЕГІЯ ВИЖИВАННЯ

3.1. Вінницька область

Барладин Іван Данилович
рік народження не встановлено
Вінницька область, Барський район,
с. Примощаниця

<…> Люди в основному спожили скудні запаси. Почали вирізувати скотину, хто мав. У кращому стані були ті, хто мав дійних корів. Корови врятували від голоду багато сімей. В їжу пішли лушпайки із картоплі, їх висушували, мололи на жорнах (підпільно) і з тої муки, вірніше темно-коричневої маси, пекли млинці або варили якусь бурду. Їсти її було неможливо, але мусили <…>.

Найважчими були дні кінця весни і початку літа <…>. Люди як могли рятувались від голоду. Хто дужав, ішов у ліс, видирав сорочачі яєчка, шукав слимаків, трави, які можна їсти. Пекли на сковороді з лободи млинці, якщо їх так можна назвати. Збирали квітки з акації, розтирали в макітрі, робили «пампушки». Від них дуже сильно нудило <…> Коли на скотомогильник вивозили дохлу коняку чи дохлих коней з радгоспівської свиноферми, як там зразу появлялось чимало людей з мішками, топорами, ножами. За мить з дохлої тварини нічого не залишалось <…>.

По закінченні весни, в так званий переджнивок, настав критичний момент у нашому селі Примощаниця. Починалось масове голодування. І саме в цей період голові колгоспу Качуру Михайлу вдалося домовитись із завідуючим фермою, що колгосп допоможе вивозити кукуркудзу зі станції Копай, а також возити зерно до млина сусіднього села Мар'янівка. За це ферма позичить колгоспові зерна, щоб врятувати людей від голодної смерті. Це все робилось у великій таємниці. Частину муки з мар'янівського млина привозили уночі до колгоспної комори. Бо за таке самовправство завідуючий свинарнею міг би одержати з десяток років тюрми або навіть розстріл. Такий самий таємний договір уклав голова сусіднього верхівського колгоспу Костюк Дмитро. Ці два села мали спільну сільраду. Після цих угод відкрили колгоспні їдальні, в яких люди одержували в обід миску бевки, а згодом навіть миску кандьору з гороху. Тим, які працювали на полі, возили обід туди <…>.

33-й голод. – С.105–106.

Конечна (у дівоцтві Іванченко) Пелагея Порфирівна
1908 р.н.
Вінницька область, Гайсинський район,
с. Бубнівка

<…> На початку літа 1933 року схотілося мені поїхати до матері, в рідну Бубнівку. Взяла я двох діток – шестимісячне немовля і п'ятирічну дитину і поїхала. Приїхала до нашої хати. Стою на подвір'ї з дітками, йде до мене моя мама. А повз неї везе чоловік тачку, протягне 5–6 метрів і лягає. Моя мама каже: не дивись на нього так, доню, бо ти не знаєш, що він везе. А везе він свого з голоду померлого десятирічного хлопчика. Він держав його вдома мертвого два тижні, бо одержував на нього черпак сочевиці і сам з'їдав. Коли хлопчик почав розкладатися, сусіди сказали, щоб він вивіз його на кладовище. То оце він зібрав його у мішок і везе, з голоду падає… Я почала плакати. Цього чоловіка я знала, це був Павло Руденко. Сам він теж помер через неділю.

Перед цим по селі бригада ходила по хатах, все забирала. Прийшли до Кирила Осадчого: давай хліб. Немає. Вони почали шукати і знайшли квасолі з 5 кілограмів. Кирило схопив торбинку і висипав ту квасолю в діжку з водою. Та його змусили вибрати і забрали. З шпичками залізними пішли на город і знайшли мішок жита закопаного. Забрали. От він і вся сім'я попухли і померли <…>.

Там само. – С.77–78.

Бойчук Петро Кирилович
рік народження невідомий
Вінницька область, Іллінецький район,
с. Романово-Хутір

<…> Восени 1933 року мав би я вперше піти до школи. Але яка там школа! Уявіть собі дитину, яка за два роки жодного разу не була ситою. Мати загадує нарвати лободи, а я, семирічний, не можу, сили немає <…>.

У людей від голоду наставали глибокі зрушення психіки, здоровий ґлузд залишав їх, меркли природні інстинкти. Люди переставали бути людьми. Люди їли людей. Їли своїх дітей!!! Про це не раз розповідали нам дорослі, заклинаючи берегтися, не даватися нікому, не заходити в чужі хати, нікому не вірити…

За зиму 1932–1933 року в селі з'їли всіх собак, котів, щурів. Переловили ворон і горобців. Корови, свині, кози ще раніше були забрані й вивезені начисто. Щодня на цвинтар відвозили мертвих десятками. Нас, малих, це вже й не лякало. На деяких возах – я це сам бачив – були ще живі, вони рухались і стогнали дорогою до могили <…>.

Там само. – С.43.

Михальчук Ганна Лукьянівна

1913 р.н.
Вінницька область, Калиновський район,
с. Заливанщина

<…> Настали жнива. Люди виминали колоски, але зерно ховали в пазуху, щоб не видерли. Вдома скоренько на жорнах роздирали і варили казан супу. Діти виїдали, але вони були виснажені, ще хотіли їсти, шкребли казан.

Здохлі кони люди роздирали, йшли з ряднами, приносили й їли. Ішла в їжу гичка й трава <…>.

Бондарук Василь взяв жінку з Чернятина. То вона розказувала, як зарізала свою дитину: «Я беру дитину на цеберчик, а воно питає: «Що ти будеш, мамо, робити?» – «Нічого, нічого». Сусід через вікно побачив, що вона щось смажить. Коли прийшли – вона запихається, їсть. Їй дали три роки. Коли вона призналася чоловікові, він її не захотів знати.

Там само. – С.69.

Михальчук Олена Терентіївна

1912 р.н.
Вінницька область,
Калиновський район,с. Заливанщина

<…> Недалеко від нас Красноголові жили. То це ж хазяї були! А до чого підупали. Ідеш, їси кусочок хліба, то цей хазяїн вихопить з рота і тут же з'їсть.

Мотря Красноголова така була запухла. Прийшли до неї, жорна побили. Померли з голоду в неї чоловік, хлопець і дівчина. То вона ходила здохлятину збирала. Або дивляться люди: везуть меляс з Калинівки. Десь трошки схлюпне, то схиляються – геть вичерпають. Або хто має хустку тернову – дає її за півлітру мелясу.

Це не можна згадувати, але й не можна забути. А особливо, як виб'єшся зі сну. Що пережили, хай Бог милує. На наш вік склалося. Не дай Господь, щоб хтось таке бачив!

Там само. – С.69.

Бурлака Іван Федорович

рік народження не встановлено
Вінницька область, Літинський район,
с. Городище

<…> На наше щастя, в нас ще була корова, її ми на ніч замикали у хаті через сіни <…>. Якби не молоко, навряд чи ми тоді вижили б: батько, мати, я і ще дві менші сестри та найменший брат <…>.

Там само. – С.131.

Самойлюк Володимир

рік народження не встановлено
Вінницька область,
Літинський район,с. Івча

Люди розкопували скотомогильники, в яких раніше ховали померлих від хвороб коней, різали гниле м'ясо, варили і їли. Опухлі люди на хворих коняках засівали колгоспні лани. Для того, щоб вони якось трималися на ногах, їм давали скибку чорного хліба (близько 200 грамів) і миску баланди з мерзлих буряків. Сівбу вели довго, аж до 25 червня. В селі за три місяці з 15 березня до 15 червня з трьох тисяч людей померло 800. Траплялися випадки людоїдства. Весь 1933 рік люди в селі тільки вмирали, чудом народилася тільки одна дитина.

Програма та матеріали Другої міжнарод. молодіж. наук.-практич. істор.-краєзнав. конф. «Голодомор 1932-1933 років». – С.16.

Севастіянов Василь

рік народження не встановлено
Вінницька область, м. Вінниця

<…> Коли весною 1933 року голод дійшов до свого зеніта, то в місто Вінницю із сіл стільки надійшло голодуючого люду, що на всіх вулицях, на всіх бульварах і в парку можна було спіткати у великій кількості вмираючих від голоду людей. Особливо багато було цих бідолах за містом, на так званих смітниках; все, що вивозилося з міста на ці смітники, цими бідолахами перебиралося і що було підкидьками від харчів – поїдалося. На цих смітниках цілу ніч можна було бачити маленькі вогники, котрі розпалювалися голодуючими бідолахами із сухого сміття і кругом котрих грілись виснажені голодом нещасні люди <…>. Коли коняка погине <…> коли випадок мав місце в місті, то небіжку вивозять на міські смітники і там кидають. От ці небіжки, де вони тільки попадалися голодуючим людям, то за самий короткий час розтягалися цими людьми із кістками <…>. Ото на вищезгаданих вогниках і підсмажувалося м'ясо і кістки з погинувши коней з найденими ріжними покидьками <…>.

Осередок української культури та освіти (Вінніпег). Колекція спогадів, поданих на конкурс, ф.28, арк.5–6.

Ведибіда Олександр Іванович

1923 р.н.
Вінницька область, Немирівський район,
с. Велика Бушинка

<…> Щоб не вмерти з голоду, селяни перекопували землю, шукаючи гнилу картоплю, йшли до річки Бугу й ловили скойки, пекли з браги коржі, а коли виросла трава, появилося різне зілля і листя на деревах, то рвали їх люди і варили «каші», «супи».

Я сам не раз з однолітками лазив по гіллях лип і

рвав листя, а пізніше цвіт акації, і матір варила кашу з цієї зелені. Але від смерті спасла нашу сім'ю, як і інші сім'ї, не зелень, а коров'яче молоко. В ті голодні роки корів називали найріднішими й найласкавішими словами: матінка, спасителька, годувальниця… Коли на нашому кутку в одній родині загинула корова, то господиня, прибігши до нас, плакала-приказувала, як за найдорожчою людиною:
— Ой пропала наша матінка. Що ми будемо робити в світі Божому?! <…>.

33-й: голод. – С.93.

Щесняк Ганна Пилипівна

1927 р.н.
Хмельницька область, Деражнянський район,
с. Слобідка-Кальнянська (нині – с. Слобідка)

<…> Тане сніг, течуть води, серце тягне радість до себе, а радощів нема ніяких. Народ голодний, голий, босий, і їдять воші на пні. Нічого нікому не цікаво. І нігде кусочка хліба не можна найти, нігде… Ми вже так того літа чекаємо, бо виходу нема ніякого. От у липи появляються бруньки, діти від рання до вечора сидять під липами і на липах і їдять ті бруньки <…>.
Ходять люди на роботу, плачуть, їсти нема що, руки і ноги пухнуть. Ну, правління колгоспу рішає варити що-небудь гаряче. І варять вижаний суп, на полудень люди йдуть з роботи і беруть гарячий суп.
От настають вже зелепухи черешневі і вишневі, но люди не давали їм паліти, обривали зелепухами <…>.

Там само. – С.29–30.

Ярова Надія Воніфатівна

рік народження не встановлено
Хмельницька область, Новоушицький район, с. Глибочок

<…> А весною страшний голод охопив усіх жителів села. І в нашому селі Глибочок щоденно почали помирати люди <…>.
Почалась весною робота в колгоспі. Хто ще міг іти на роботу, тому там давали по черпакові <…>.

Там само. – С.104.

Іванова Глафіра Павлівна

1910 р.н.
Хмельницька область, Полонинський район,
м. Полонне

Нового кожуха продавали за п'ять склянок гороху, а килим – за буханець хліба. Одежа чи інші речі (в кого вони були) продавалися майже задурно. Хліб у той час коштував по 150 крб. за кіло. Сушили гречану або просяну полову, товкли її в ступі та пекли коржі. Ступи та ручні жорна влада забирала або нищила. Хто мав корову, тримав її в хаті та жив самим молоком. Коли настала весна, варили та їли кропиву. Рятунку не було. Люди пухли і мерли: ті, які були в колгоспі, й ті, що у ньому не були. Ще живі ходили жовті та аж чорні. На пухлих шкіра тріскалася, і з ран бігла рідина, як вода; в ранах заводилися черви, і не було порятунку, поки не приходила смерть. Першими вмирали здорові чоловіки.
Три сімейства в нашому селі їли людей. Їх заарештували, і більше про них ніхто нічого не чув.

Свідчення, впорядковані О. М.Веселовою.

Пасічник Адам Варфоломійович

1924 р.н.
Хмельницька область, Полонський район,
с. Котелянка

Я в полі пас худобу, то за мною слідили. Женемо худобу пообпухлювані, немічні, а жито вже доспіває. Нас кілька хлопців, то один вилазить на дуба, дивиться, чи не їде об'їждчик, бо такі були поставлені башні, вишки такі чи вежі, як ви кажете, і на тих вежах сторожа була. Вежі поставили у 32 році — готували голод, а по деяких місцях в 29–30 роках. Появилась колективізація — з'явились вишки. То хто легший, менш обпухлий, – на дуба. З нами дружив синок бухгалтера, візьме хліба з собою, то ми накинемось, відберемо та й з'їмо. Але він все одно з нами був заодно. До нього, необпухшого, кажемо: вилазь і добре дивись... Він вже і подає нам знак. Ми, раз-раз колосся нарвали-наломали всередині, бо скраю не можна – видно. Кізяків сухих нагорнули, трохи якоїсь соломи, клоччя, раз – пустили вогник, колосся обгоріло та й жито підпеклось – і в себе. Вогонь побачать – вже і об'їждчики є. Кажуть: бачиш, рвали, диви-но... І таки не обітрешся від того жита, десь прилипне на лиці. Та жаліли нас...

Портрет темряви. Свідчення, документи і матеріали. – Кн..2. – С.45.

Філенко (у дівоцтві Олійник) Ганна Юріївна,

1917 р.н.
Хмельницька область,
Полонський район, смт Понінка

Якби не було корови, то були б і не вижили. Я сама була обпухла, в мене з ніг текло, як з рівчака. Якби мама були не пішли на поле, не вжали зеленого жита… Зім'яли, вим'яли його та на вогні висушили, то це ж треба змолоти… Були жорна в нас, то двоє жорен побили; коб тільки взнали, що є в когось жорна, – прийдуть і поб'ють, не маєш права молоти. Просто погибель для народу зробили.

Там само. – С.124.

Самолюк (у дівоцтві Яремова) Ганна Варфоломіївна,

1906 р.н.
Хмельницька область,
Полонський район, с. Новоселиця

Люди їли лободу, бур'ян всякий варили, листя дерев сушили, терли і з мелясом щось пекли. І молоко, у кого була корова, рятувало. Але був у нас тут такий бригадир, не проти ночі згадувати, що їздив і заливав вогонь у печах, а чавуни вивертав, і тільки одне: «На роботу, на роботу!» Ні пісні, ні весілля – одна ніч і робота – чорна і довга, як ніч. Мій чоловік,

Семен Микитович, ветлікарем робив у колгоспі, то дорізував «хвору» вівцю, щоб якось врятуватися — не самим, а владоможцям зарізав, але щось і йому перепадало. То Семен полоще нутрощі у потоці, а сусідка Зінька випрошує: «Дай, Семене, хоч киші, бо вмираю». Але мій чоловік боявся, в голодовку вже вовсю вивозили на Сибір. Нас вигнали з нашої хати. Каже до Зіньки: «Я відійду, а ти забери киші, тільки я нічого не знаю і нічого не бачив».
Так Зінька забрала ті овечі киші і по кусочку варила і їли з своїм сином, бо сім'я вже вимерла. То за нею, вже геть обпухлою, приїжджала фура забрати і – в яму на цвинтар… А малий її десь біля сільсовєту почув, що матір заберуть на цвинтар, бо вона вже не виходить на роботу в колгосп. Прибіг і заховав свою матір у кущах жасмину за хатою. О! То ж вже «щастя» побудували… Так, або на роботу, поки не вмреш, обпухлий, а не можеш на роботу – на цвинтар в яму. Половина хат після голоду стояла порожняком.
Висилали на Сибір до голодовки, а після голодовки вже не поймеш, куди дівали людей.

Там само. – Кн.1. – С.88.

Цимбалюк Ольга Вікторівна

1917 р.н.
Хмельницька область,
Полонський район, с. Велика Березна

Нє, ніхто нікому не подавав. Люди були як звірі. Священиків висилали, вбивали, гнали в шерені, били. Все було дорого, а я украду картонки, то з'їм. Їли з буряків гичку, жаби. По Україні всій був голод.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко

Кожан Катерина Михайлівна

1914 р.н.
Хмельницька область,
Теофіопольський район, с. Гальчинці

Ну якже, помагали. Дивилися, спасали один другого. І яблука, і ягоди. Бараболі як копали, то ділили. В тебе нема, то треба тобі дати. Одно другого спасали бо було горе велике. Варили з лободи, щевіль, волок. Худобу різали, коти, собаки. Горобців ловили, журавлів. Всьо ловили і всьо їли.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко

Прокопчук Леонід Йосипович

1920 р.н.
Вінницька область,
Хмільницький район, с. Кустівці.

<…> Як настала весна 33-го року, то тоді був самий жахливий час. Тому, що люди були надзвичайно голодні, й як появилися бруньки на дереві, чи то маленькі грушечки, чи то таке все зелене. І люди, може, й знали, що то не вільно їсти, тим більше на голодний шлунок, але вони їли. І як наївся, там коло дерева впав і більше він не встав. Бо то багато мали, як кажуть, заворот кишок. Тому, що в них кишки були порожні, а тут раптово їх напхали тею зеленню. Збирали траву, яку де попало, ходили по городах у кого, питалися, чи можна копати город, там, може, де осталася в землі картопля мерзла. То я навіть пробував з тієї мерзлої картоплі. Бо то ми не робили того, бо ми до того ще не дійшли. Як я вже сказав, мій батько робив в складі; він був там як голова складу, то я звідти часто приносив. Піду до батька, там будьте чогось мені треба, то в кишеню насиплю гороху до того. У нас була шкіра з корови. Я пам'ятаю, вона висіла на горищі, може, років п'ять. Вона вже така була суха, що її не можна було того, нічого зробити. І батько її різав, сокирою рубав на кусочки, смалили, потім кидали в гарячу воду на якихсь два, три дні; вона відкисалася і робилася не така груба. І ми ту шкіру їли так само. Але переважно в нас ще не так було погано в моїй родині, бо в нас тільки троє було, то ми ще якось собі трошечки ради давали. Якби батько не був робив на складі, то ми б, може, також повмирали <…>.

— Чи люди їли котів і собак?

— У селі не було ні одного кота, ні однієї собаки. Було тихо! Навіть птахи ловили. Робили з кобилячого хвоста такі сіться і розкладали, і навіть горобців ловили, їли. Мій сусід кожний день варив суп з горобців. Якщо два, три зловить, так він кидав їх у суп. Ми того не робили, бо я був малий, батько був на праці, а мама на то не надавалася. Але другі люди то робили.

Investigation of the Ukrainian Famine 1932–1933. – P.1378.

Гоголь Т.

1906 р.н.
Хмельницька обл.,
Старосинявський район, смт Стара Синява

<…> В мене був дядько старий. Він був сторожем коло скиртів, то він… Зима була, холодно вже було, то він візьме гороху намиче, намолотить, спалить солому, а мені, як іде додому, гороху принесе. Той дядько мене спас. Щоб не той дядько, я була б уже тоже вмерла. Він іде додому і мені трохи гороху принесе. І так мені осталося. Через той голод я мусила трохи пережити. Тоді вже навесні нема кому нічого робити, але я вже ходжу, бо мене дядько підніс. То вони дають 200 грам хліба і півкіло муки, щоб іти на буряки, щоб іти щось робити на буряках.
<…> Нас тільки, мабуть, те спасло, що він у в'язниці, а я не вдома. Якби Бога не було, то ви і ми були туди попали всі.

Ibid. – P.501, 507.

3.2. Дніпропетровська область

Анонімний свідок жіночої статі

1923 р.н.
Дніпропетровська область

Тоді мама пішла працювати в радгосп і в радгоспі працювала, а ми були самі, їсти вже у нас не було нічого, їсти, то так бувало, що вже як нас з хати ви-

гнали, то ж ми вийшли так, як стояли, що ми нічого не мали. Отже, ми йшли й що нам люди дадуть (щоб ніхто не бачив із активістів), те ми мали їсти. Ну, то так нишком хтось там або принесе або ми підем із дітей. Старі ніде не ходили, навіть до хати – тільки діти. Ждугь там принесуть чи муки чи щось такого-то скоренько спекли чи зварили й з'їли.

Ibid. – P.552.

Онікієнко (Бобир) Клавдія Олександрівна

1914 р.н.
Дніпропетровська область, Апостолівський район,
с. Широчане

<…> Аби врятуватися, їли хліб наполовину з кураєм, цвіт акації, конину. Рятувалися ще якось ті, у кого була корова. Та все ж траплялися випадки, коли люди їли своїх дітей <…>.

Український голокост 1932–1933. – С.25.

Усенко Галина Дмитрівна

1927 р.н.
Дніпропетровська область, Верхньодніпровський район,
с. Миколаївка

Їли в той час майже все: мертвих коней, котів, собак, мишей, гав, горобців. Їли порожні кукурудзяні качани, спориш, кінський щавель, козельки, шовковицю, акацію, рогіз, печериці, глід. По берегах ріс очерет, то люди вибирали молодий і теж їли <…>.

Там само. – С.32.

Назимцева (Бурчак) Марія Семенівна

1915 р.н.
Дніпропетровська область,
Криничанський район (с. Ганно-Зачатівка на території області немає, ймовірно, йдеться про село Світлогірське)

<…> Мало хто дожив до весни. Люди їли трави, акацію, дику цибулю. Села стояли мертві, потім їх заселяли переселенцями з Росії <…>.

Там само. – С.40.

Спиридонова Людмила Тимофіївна

1925 р.н.
Дніпропетровська область, м. Дніпропетровськ

Йому [батькові] іноді траплялося приносити з роботи невеличкий мішечок хлібних крихіток. Мама заливала крихітки водою й робила плескачики. Але основним продуктом харчування були мерзлі й прілі овочі, викопані із землі колгоспних полів. Особливо запам'ятався мені випадок, коли літній чоловік, виснажений голодом, присівши на вулиці біля палісадника, почав їсти землю.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Литвин Єфросія (Єфросинія) Григорівна

1907 р.н.
Дніпропетровська область,
Магдалинівський район, с. Котівка

<…> Щоб вижити, люди шукали в полі залишки картоплі, буряків, моркви. Варили мерзлу картоплю, товкли качани з кукурудзи, додавали межисітку і пекли на плиті без єдиної краплі жиру. Під час польових робіт в колгоспі годували два рази (сніданок – кандьор, обід – так званий борщ). Щоб зовсім не померти з голоду, ходили в Полтавську область і міняли одяг на щось їстівне <…>.

Український голокост 1932–1933. – С.65

Гром Поліна Федотівна

1902 р.н.
Дніпропетровська область, Магдалинівський район,
с. Магдалинівка

<…> Смерть стала звичайним явищем. Люди сприймали її як звільнення від мук. В дворі вимирало майже півсім'ї, а то й усі. Мертві годували живих. Свіжі могили розкопувалися. Померлим не було спокою і після смерті. Їли падаль – дохлих коней, корів, якщо залишалися. Люди пухли з голоду <…>. Під час голоду їли все підряд – зелений спориш, кропиву, лободу та інше. Двори були голі, вищипані від трави. Пухли з голоду, ледве рухалися <…>.

Там само. – С.72

Хмельник Микола Петрович

1923 р.н.
Дніпропетровська область, Магдалинівський район,
с. Оленівка

Я свого коня тоді переховав в сусідньому ліску, але потім коли вже зовсім не було продукту, я його забив з сусідою і з'їв за місяць з сім'єю.
Їли кору дерев і бруньки, які топіру починали виростати на дереві. За зиму всі майже пси і коти були поїдені. По вулиці лежали каждий день нові трупи людей. Як то було страшно. Як вони той бідний нарід нищили. Бодай би їх позаливало.
Хто жив близько до міста, той міняв все з дому на хліб. Хто пробував стояти в очередях в місті за пайком хліба. Але і тамка провіряли, чи є паспорт. А люди з села не мали документа, і їх вивозили назад в село.
В Оленівці померло десь 400 людей. Я помню, всі сусіди померли.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Кучер Марія Петрівна

рік народження не встановлено
Дніпропетровська область, Магдалинівський район,
с. Бузівка

Село стало схоже на пустелю, люди їли котів і собак, ходили жовті, а потім чорніли, з пухлих текла рідина з ран, а у виразках заводились черви.

Харчувалися люди, хто як міг. Варили баланду, рідко пекли «хліб» з полови. Весною – рвали кропиву, бур'яни, замість локші (вермішелі) – варили акацію. Коли дохли коні, то їх вивозили за село, викидали, багато людей чекали, поки привезуть коняку, розривали її на шматки, вдома варили конину і їли.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Бузовіря Яким Гаврилович
1925 р.н.
Дніпропетровська область,
Павлоградський район, с. Вербки

Я почав бігати ночами в поле, крав то картоплю, то декілька колосков пшениці. Їли бур'ян, листя з дерев, собак, кішок, горобців стріляли. Ходили до річки та збирали равликів.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Буряк Михайло Іванович
1925 р. н.
Дніпропетровська область,
Петропавлівський район, с. Миколаївка

Багато хто з села від голоду тікав на Донбас на роботи, там врятувалися. Звісно, зерно ховали. До когось у двір приїде комісія, роблять обшук, забирають зерно. Звісно, не будуть чекати люди, поки й до них приїдуть. Один сусід, Хрипко Олексій (Альоха), як почалось оте все (перед голодом), зрозумів, що з того діла не буде: впряг у підводу чотирьох волів, нагрузив підводу зерном, мукою, поклав на неї п'ятеро зв'язаних валашків (овець), зверху посадив жінку (були бездітні) й поїхав на Донбас. А його брат не схотів їхати, і вся його сім'я під час голоду вимерла.
Ми малі були, бачимо ведуть сапатих коней стріляти в шелюг. Чуємо, постріляли, й ми туди. Постріляють їх мужики, а ми потім, як вони підуть, сокиркою з братом відрубаємо якусь частину й на санках додому веземо. Й нічого, жарили й їли. М'ясо як м'ясо.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Спаська Єлизавета Митрофанівна
1905 р.н.
Дніпропетровська область,
Покровський район, с. Катеринівка

<…> І так лишилися ми з малими дітками в голодній і холодній плетеній хатині. Щоб вижити, їли що під руку попадало. Всяка нечисть і та поживою була. Рили мерзлу картоплю, яка залишалась у ямах. Так дотягли до весни. Почали травою жить.
Не можу збагнути, які ж ми були кулаки? Батьки були бідняки, а ми лишилися круглими сиротами <…>.

33-й: голод. – С.171.

Глушко Сергій Якович
1921 р.н. Дніпропетровська область,
Покровський район, с. Великомихайлівка

Рятувалися хто як міг. Нас, наприклад, врятувало те, що наш батько, Яків Андрійович Глушко, став працювати ковалем у новоствореній Великомихайлівській МТС (машино-тракторна станція), бо робітники МТС отримували продуктові пайки.
Інші люди з нашого села втікали на Донбас, працювали в шахтах. Були випадки, коли в сім'ях з 8–10 чоловік (дітей) зварили й з'їли найменшу дитину. Взагалі, багато залишилось пустих хат, стало страшне село. Тільки коли пішла зелень, люди почали варити траву, з річки Вовчої доставали ракушки тощо. Сказати можу тільки одне – це був штучний голод. Влада знищила не тільки «куркулів», а й сотні, тисячі найбідніших.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Лойко Софія Андріївна
1920 р.н.
Дніпропетровська область,
Солодянський район, с. Наталівка

<…> Ми з мамою пішли робити – я снопи носила, мама в'язала. Іван Корж був бригадиром. Як до вечора доробиш, давали літр молока на душу і сто грамів борошна <…>.

33-й: голод. – С.204–205.

Невірна Оляна Іванівна
1909 р.н.
Дніпропетровська область, Солодянський район,
с. Червоний маяк

Здавалося, що весь люд знявся з місця і їде кудись світ за очі. Голод гнав людей у пошуках харчу. Хто мав якісь речі, віз їх міняти в село. А там самим не було чого їсти, і люди йшли до міста, сподіваючись, що вдасться десь влаштуватися на роботу за шматок хліба.
Ходили страшні чутки про грабіжників, про людоїдство. Люди з'їли котів і собак – в селі стояла дивна тиша: ні півнячого кукурікання, ні собачого гавкоту. Аж моторошно ставало.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Трипняк Теодора
1924 р.н.
Дніпропетровська область,
Царичанський район, с. Лозуватка

Але я могла ходити. То я ще ходила там, де по колгоспах, уже як зорганізовані були колгоспи, там людям варили щось їсти. То я ходила просила, там, щоби мені щось дали. То бували такі люди, що гнали мене й били. А бували такі, що казали: «Іди там на смітник і сховайся і посиди трошки, а я там щось завину помежи лушпиння там-то, і кину, бо я не можу тобі дати, тому що мене можуть за це арештувати й покарати». О, то я такими способами ходила туди, то там трошки щось дістану. То ще маму трохи на ноги потім підняла. Моїй мамі вже ноги тріскали, вода витікала. І я так трималася, і маму трохи підтримала й якось дав Бог, що мама перейшла то, лишилася жива. І то нас тільки двох уціліло.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.1330.

Карпенко Іван Михайлович

1923 р.н.
Запорізька область, Запорізький район, с. Августинівка, (Каганець, пізніше – Ленінське)

Ходили з батьком і з матір'ю на поле видовбувать картоплю, вона померзла, видно, не вспіли б. Ми вижили за щьот мишію і мерзлої картошки. Помню з батьком косимо, а зімой товкли в ступі, трохи отако його віяли і було вмісто пшона. А з мерзлої картошки мама пекла пляцики. У нас була велика сім'я – сестра, брат, другий брат, Андруша і Тамара. Так шо в нас не брали корову. Коні, корови батько зразу віддав. А потом була коровка, як заново добута. Часом продавали трохи молока, ходили продавать гуртом, шоб ніхто не обікрав.

Допомагать було нічим, бо в самих – самі пляцики. Родичі були за Дніпром, там тоже голодували.

Хто шо міг, те й їв. Я товк сам лічно у ступі мишій. Батько тоже його товк. Полову з мишію давав корові. Благодаря тому мишію ми й вижили.

Люди їли горобців, ворон даже. Брали сітки і на скирдах ловили, а вони отако – пух. Можна було в місті продати молоко і виміняти на одежу, обув і сіль.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Марченко Ольга Петрівна

1911 р. н.
Миколаївська область,
Казанківський район, с. Великоолександрівка

Було побачити бродячих котів й собак, оскільки їх усіх поїли. Крали коней, вони все же могли деякий час прогодувати сім'ю. Ходили в ліс по їжаків, з яких варили юшку. З хати в хату поширювалися чутки, що матері у відчаї вбивали своїх напівмертвих дітей, для того, щоб прогодувати ще живих членів сім'ї. Однак такі люди суворо переслідувались усіма жителями села.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Велика Катерина Архипівна

1925 р.н.
Херсонська область, Високопольський район,
с. Блакитне

Якщо вже не хватало їжі, то мама із старшою сестрою ходили, ще в нас були речі, що можна було виміняти і хліба, і квасолі, і кукурудзи. Також люди різали коней, і ми вимінювали цього конячого м'яса на речі.

У голод вживали таку траву: грицики, козельки, бабки – рослини на балці так називалися, оце все їли, весною даже просуренки, так називається, маленькі в них такі головки в землі, їх зараз називають подснежниками, вони рано-рано сходять і в них в землі такі цибулинки. Заячі вуха ми їли, це така рослина.

Річка дуже спасала. Ловили й їли раків, ракушки і видирали з них оце м'ясо, мололи. Моя сестра середня тільки сонце зійде, вона вже бродить, вона всю річку оббродила і знає, де які камні лежать, бо вона там ці черепашки найбільше наловлювала за всіх. І на річці дуже багато росло, оцей очерет молодий, він дуже вкусний. Вони отако його рубали, і оце воно солодке. У річці росла осока, трава, й оце вона зараз солодка. Так оце ці ракушки, оці трави споживали, а топили оце ж соломою, як була, а соломи нема, то цей курай різали.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Панас Діловський

1912 р.н.
Херсонська область, Генічеський район,
с. Новоолексіївка

То матері давали працю в колгоспі крадькома. Там за свинями вона ходила і ще десь. Ну, деколи вузлик щось принесе: давали чи, може, крала в свиней, я не знаю. То дива не було в той час.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.668.

Лисенко Михайло

1902 р.н.
Донецька область, Амвросіївський район, села Григорівка та Семенівська

Так вони ці колгоспники, що там робили півголодні, так вони що сіяли пшеницю і пшеницю їли. Сиру! Вони зуби поз'їдали! В них зуби почалися тільки біля самих ясен, як пеньки поставали.

Бо був один мій земляк там, працював в колгоспі. А я питаю: «Іще в тебе зуби є?»

— О це та пшениця, каже, та як ми садили, я їв пшеницю. Собі поз'їдав зуби, каже. Самі пеньки позоставалися від пшениці.

Сіяли ячмінь, ячмінь їли. Їли сирими. Ніхто нічого не готовив їсти.

А ще в радгоспі було так. Мій брат, як в радгоспі працював поліводом, то казав так. Дадуть по шість пудів на гектар, пшеницю, а вони важуть тільки й з половиною. А то кожний хоче вкрасти. Кожний же голодний! Той собі в мішечок, накладе в торбинку, а той собі, а на степу сховають, поховають. А тоді як приїдуть додому, а ніччю іде, мішочок той шукає, щоб мішочок той знайти зі зерном, додому принесе, водою намочить його, а тоді варять. І з тієї пшениці, що треба було садити, вони зварять її собі на кашу й їдять кашу.

І ще були такі випадки, що ось один молодий хлопець поступив у радгосп робити. Ну, що він робить? Він скотину годує. Скотина така була голодна. Вже березень місяць, ще не можна було пускати на степ. Казав, що якби чоловіка замотав би в солому, чоловік замотав, і кинув в ясла чоловіка, щоб з'їла скотина. Така скотина голодна! Хе-хе. Яку солому не кинуть, все поїдять. Нічого не останеться. І та солома, о такі здорові ті, і як страшно голодна ско-

тина, то поїсть. Поїдять все чисто і нічого не останеться.
І цей вже чоловік молодий, що поступив працювати туди, що ж він їв? Йому давали там 100 грам хліба на день і супу там маленьку чашечку. Він може вижити? Ні! Що він робив? Він ніччю піде в стайню, корови лежать. Він ляже біля корови і сосе корову. Сосе корову! Висосує молоко з корови.
І дивляться, що то таке, що Іван не худає? Уже березень прийшов, квітень, май, травень місяць, вже скотина на пашу ходить, а Іван гладкий. А Іван ляже під корову та й сосе. Як вона ляже, він тоді ляже біля неї, та й висосує корову. Іван зробився. І узнали, і вигнали його відтіля.

Ibid. – P.59–60.

Демидова (у дівоцтві Іванова) Поліна Іванівна

1924 р. н.
Донецька область, Красноармійський район, смт Гродовка

Ми дуже голодували, всі були пухлі. З братом ходили жебрачити. Вночі збирали на полі колосочки, збирали кісточки з абрикосів, варили лободу, на смітниках збирали кишки з риби. Ще ми ловили ховрахів та горобців. Ховрахів ловили так: йшли на поле, знаходили нори, лили туди воду й чекали, поки ховрах вилізе, та били його палицями.
Бувало, що цілими днями ходили по шахтарських їдальнях, де шукали крихти хлеба. Трохи легше стало, коли батька взяли на роботу до шахти.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Демидова (Іванова) Поліна Іванівна

1924 р.н.
Донецька область, Красноармійський район, смт Гродовка

<…> Ми дуже голодували, всі були пухлі. З братом ходили жебрачити. Вночі збирали на полях колосочки, збирали кісточки з абрикос, варили лободу, збирали по смітниках кишки з риби. Цілими днями ходили по шахтарських їдальнях та збирали крихти хліба. Трохи легше стало, коли батька взяли на роботу до шахти, йому почали видавати по 500 г хліба на себе та по 200 – на нас <…>. Ще ми ловили горобців і ховрахів. Ховрахів ловили так: ішли на поле, знаходили нори, лили туди воду, чекали, доки ховрах висуне писок та били їх палками. Люди вмирали просто на вулиці. Всі ходили пухлі, жити не хотілося нікому, були випадки самогубства <…>.

Український голокост 1932–1933. –Т.4. – С.53.

Гречка Зоя

1911 р.н.
Донецька область, м. Сніжне

—Так, голод був у нашому селі. Але я не можу сказать, щоб мерли, бо там переважно в першу чергу дав. Посилали харчі на Донбас.

— А звідки харчі?
— Москва, Москва снабжала.
— Так.
— Москва снабжала. Давала. І вона боялася, що як не дадуть шахтарям їсти, не буде вугілля, а фабрики всі стануть, ані потяг ні один не піде, ні корабель, нічого – тільки вугілля треба було, і снабжав, так як вони казали, першість снабження йшло на Донбас. І наші селяни , що хто мав, носили на копальні, і міняли, й вони врятувались.

Investigation of the Ukrainian Famine 1932–1933. – P.1532.

Гордієнко Федір Володимирович

1913 р.н.
Донецька область, м. Шахтарськ

Я мав рушницю й ходив стріляти зайців. Наш дім стояв в самому кінці городу, далі розміщувався тубдиспансер. Недалеко була лісопосадка – як ліс, 3-4 км і яр. В тому лісі було дуже багато зайців. Скоро їх не стало — не один же я на них полював.
Дуже багато із інших сіл приходило до шахт, шукали роботу, але їх проганяли. Багато людей того часу померло, їхні трупи на вулицях були звичним явищем. Жалітися комусь чи обговорювати це заборонялося. Час був страшний, не знаю, як ми пережили…

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Тарануха Петро Григорович

1913 р.н.
Луганська область, Сватівський район, с. Гончарівка

Не було ні хліба, ні до хліба. Я тоді в Росію їздив по хліб, купував, міняв, свої рубашки послідні оддавав. Ну, голодовка була страшна. Малим діткам давали хліб. Оно нільзя назвати його хлібом, таке, як кусок глини. А тоді ото возьме, пожує, у тряпочку зав'яже і тягне. Ото так годували дітей.

Геноцид українського народу: історична пам'ять та політико-правова оцінка: Міжнарод. наук.-теор. конф. Київ, 25 листопада 2000 р. – С.385.

Ковтун Марія Степанівна

1918 р.н.
Луганська область, Сватівський район,с. Нижня Дуванка

Усі сім'ї постраждали від голодовки: Вимирали сім'ями. Їли лободу, людей. У сім'ї помирав батько, його закопували, а ноччю розкопували, варили і їли. А люди помітили, що сім'я не пухла, прослідили за ними й узнали, шо вони батька їдять.

Там само. – С.385.

Савельева Александра Ивановна

1919 р.н.
Луганська область, Троїцький район, с. Покровське

Мы пекли пыжки и толкли в ступах, прятались. Колхозы давали какие-то отходы, кто работал. Так

что толкли в ступах, и то не все, а жито. Да и ступы забирали, не разрешались, а толкли в погребе, шоб не слышно, шо ты шел и слыхал, шо у тебе ступа толчется.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Гнатиш Микола

рік народження не встановлено
Вінницька область,
Погребищенський район, с. Спичинці

<…> Батько розумів, що не перезимуємо, помремо з голоду, покинув колгосп і влаштувався на роботу в Титусівку, в радгоспі «Сигнал», що кілометрів за три від Козятина. Невдовзі забрав і сім'ю – матір і нас, троє дітей. Щоб уникнути арешту, на станцію довелося йти вночі.

У радгоспі давали скупі продовольчі пайки, це й врятувало нас від голодної смерті <…>.

Український голокост 1932–1933.– Т.4. – С.33.

Лисого Любов Степанівна

1923 р.н.
Житомирська область,
Житомирський район, с. Буки

Але от в нашій сім'ї ніхто не помер, нас троє дівчат було. Наш батько покійний, дід Рудий, закопав десь їжу за коморою, я й не знаю, де точно, у нього ніхто не знайшов, а ми вижили.

У селі у нас так було: як не було у людей шо їсти, то вони йшли на поле і збирали колосочки, зерно, шо оставалось. Було, шо ловили тих людей і судили їх потім.

Не було таких, шо зовсім не голодували. Просто тоді ж тоже були багатші й бідніші. У кого була ще корова і її не забрали, то тим легше було, корова їх годувала. Бачте, і ми менше голодували, бо заховані продукти були.

Їли люди, шо находили їстівне: листя дерев, коріння, жабів, ракушки. Перетирали кору, виживали як могли… Собак їли, жабів ловили їли.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Рибалка Ганна Кузьмівна

1923 р.н.
Житомирська область,
Житомирський район, с., м. Малин

<…> У кого шо. Ну наша сім'я вижила тому, що в нас була дійна корова і бик сементальської породи. Сірі, такі здорові. І корова оказалась ялова, і вони були змушені продати оцього бика, шоб купить таку паршивеньку коровоньку, але вона доїлася. Я ж кажу, четверо дітей, і у дідуся, і в дяді уже попухли ноги. Я пам'ятаю, мама виміняла корову і оце цим молоком спасалися, таким чином вижили, оце корови спасали.

Ділилися люди між собою. Я пам'ятаю, продуктів ніяких не було, оце шо мама наварила оцього борщу з бур'яну, але були там і картошинки, такі трохи більші за горох. Це та картопля була насипана в діжці, і це вибирали цю картошку, вже її ніхто не чистив. Моїй сестрі десь було 5 років, ну вона: «Мамо, їсти, мамо, їсти», а їсти нема чого, то вона стане під дверми і гуде. А тут прийшла якась жінка, як кажуть, прохачка, ну видно ще хуже може в неї дома, нічого не було, то я пам'ятаю, шо мама насипала їй борщу, вона сіла там на дворі і їсть. Таким чином ділилися, як у кого шо було, ділилися.

Оце ж у нас дідусь, то в нього попухли ноги, він жив із батьковою сестрою і батьковим братом, так у їх трошки більше було їжі, бо дітей не було. Вони отдавали його їжу нам, пока в самих не почали пухнуть ноги, ну шо б не подохли ми, дітвора, а коли мама корову цю вже поміняла свою, то тоді вже ми їм давали молоко.

Ну, цей бур'ян, тоді лобода, пшінка, кропива, це я добре запам'ятала, шо це ми таке рвали і їли, лушпайки від картоплі, які ще залишилися, все йшло в хід, качани – осередки від кукурудзи. Люди їли граків, собак, котів…

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Венжик (Шевчук) Лариса Федорівна

1927 р.н.
Житомирська область

<…> А батьки полегшено зітхнули: «Не знайшли, прокляті, того мішка». Батьки закопали мішок зерна на причілку хати і закидали яму камінням. Зерно потім мололи на жорнах у діда Юхима і бабуня варила нам затірку.

На великому столі постійно стояла велика череп'яна миска, туди бабуня наливала якесь варево, і ми його сьорбали дерев'яними ложками. Їли без хліба, бо хліба давно вже не було.

Батько – єдиний кормилець сім'ї. Він постійно на роботі: орав, сіяв, косив, молотив. Від тієї їжі (одна півлітрова пляшка молока, шматок чорного підпалка) і тяжкої роботи охляв. Згодом не стало маленької сестрички. Нас залишилось троє. Щоб вижили ми, ті, що залишились, батьки мене і старшу сестру Люсю віддали у найми до швачки, тьоті Цілі, няньчити її сина Яшу. Годували нас об'їдками зі столу. Такими ж об'їдками тьотя Ціля годувала свою любиму собачку Бобика. На мене постійно кричала, давала ляпаси по обличчю. «Дівчино, ти що, оглухла… Чуєш? Дитина плаче!!!»

Настав 1933 рік. Ми з'їли всю траву навколо оселі, листя на шовковиці. Батьки якось запорали города. Чекали нового врожаю. Злакові поля страшенно охоронялись. Вже почало наливатись зерно жита і пшениці.

Якось до нас завітала баба Наталка. Принесла у макітерці якусь їжу, подібну до смажених яєць. Їжа була смачна, але мало. Баба Наталка ще два рази принесла ту «смаженю». Виявилось, що то створчаті черепахи. На жаль, їх ще тоді виловили. Тепер черепах у тих водоймах немає.

Чи «батько Сталін», чи хто там, але була дана вказівка відкрити «кашеварні» і підгодовувати дітей. Варили куліш і видавали по одному черпаку (250 гр.) на дитину. Батьки за кулешою відправляли мене. Та кулеша до цього часу смачно пахне. Нам видавали три черпаки. Але недовго. Потім відмовили, бо не працювала мама в колгоспі через хворобу на ТБЦ.
Ми вижили випадково. В 1933 році до нашої оселі завітав фотограф із фотоапаратом-триногою. Він пояснив батькам, що має доручення зафіксувати дітей, які залишились. Висилаю фото. Зліва – я, поруч – сестра Люся. Це вже після того, коли ми наїлись того кулешу.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Соколовська Раїса Степанівна

рік народження не встановлено
Житомирська область, Андрусівський район,
с. Котельна
(не вказано, Стара Котельна чи Нова Котельна)

<…> Серед літа від голоду злягла наша мати, покрита вся пухлиною та водянками, за нею братик і сестра. Не було що зварити, ані чим протопити. Я змушена була підтримувати молодших від себе братів і сестер, які ще залишились живими <…>.
Я заманювала до сіней голодних котів і собак, тут же їх сапкою вбивала, пекла на вогнищі, і напівсирими ми їх їли. Десь у середині літа 33 року в сільській крамниці почали продавати печений хліб. Накинувшись на нього, люди наїдались і тут же в муках вмирали. Тільки за зиму і весну того страшного 1933 року в нашому селі голод забрав більше половини людей <…>.

33-й: голод. – С.267.

Ковтун Микола Якович

рік народження не встановлено
Житомирська область, Житомирський
(у той час – Троянівський)
район, с. Дениші

<…> Не було чого їсти ще з осені, а з настанням зими почався тяжкий голод. Люди їли жолуді, лушпиння квасолі, бруньки з липи, викопували на скотомогильнику дохлих коней, забирали, їли. На тому скотомогильнику було людно, як на ярмарку. Їли котів, собак. Весною копали всяке коріння: лопухів, диких бурячків. Їли кропиву, мокрець, листя кінського щавлю, лободу; ловили кротів, у річці визбирували черепашок, яких було дуже багато, все дно у річці було густо встелене черепашками, їх вибрали повністю. Черепашки спасли в нашому селі багато людей <…>.

Там само. – С.313.

Коломієць Ліда Олександрівна,

1924 р.н.
Житомирська область,
Житомирський район, с. Піщанка

Ну, в тридцять третьому дуже стали умірать, бо в тридцять другому ще начавсь голод, а в тридцять третьому вже був голод повний. Котілок у мене такий був. То я ходила, оце по сусідах із тим котілком, шоб мені лушпин дали. А там наверху хата була. Він був ковальом, то вони жили добре. Я піду до їх, то вони мені дадуть лушпин, то я прийду додому да зварю у тому котілку да ми, а ше була сестра, ще менша, то вона і вмерла із голоду… на печі вмерла. То прийду да наварю, кропиви накідаю туди та лушпини, накидаю хмелю, лободи… гороб'ячий щавель таке, все ми збірали да туди накидають. І оце так ми їмо, їли, і вона… але вона вмерла, в …тридцять третьому році вмерла.
Мало хто вижив тоді… Ну, вижили ще хто, ось ця – Марта Таломінчук вижила, бо була в тюрмі, да прийшла вже з тюрми, послі голодовкі вже, то вона вижила. О! Були ще такі, но вже вони повмирали, вже їх нема. Ще єсть Випорхонюк Надька. Повмірало багацько, дуже.
Я тико рвала гороб'ячий щавель, о… Ти тоже не знаєш його, майбуть, цей гороб'ячий щавель…?
— Ні!
Оце я тико рвала! Кропиву, лободу, хміль. А ягоди, я не ходила в ліс, не могла йти, бо думаю, шо вмру там! Піду напрошу лушпин, да наварю оцьої лободи да кропиви. Дай тільки. А більш нічого я не вживала, а другі вживали гречані тії, такі тиє, шо то, як тобі сказать, ну як гречку оберуть, лушпиння, лустя те от, да запор зробиться, да й вмірають.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Женишин Марія

1925 р.н.
Житомирська область,
Коростенський район, с. Михайлівка

— А кажете, що Вас спас ліс родючий?
— Так, оце що в нас оце як вже весна, як почнуть ягоди (це найскоріше є) ці полуниці, суниці – це лісові. Вони малі, це вони були перші. А тоді вже черниці пізніше були, і тоді вже гриби були всякі. Це багато нас спасало. Тому в нас, так як ось по великих містах туди далі, то там селами гинули люди. Бо там ліса не було, нічого не було. А оце нас трохи спасло, бо в нас кругом ліс був.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.11.

Кумечко Н.

рік народження не встановлено
Житомирська область,
Попільнянский район, смт Корнин

Їли все, що раніше вважали неїстівним для людини: бур'ян, черепах та ін. А як смакували нам, дітям, равлики! До цих пір не можу дивитися на них…
Юхимина Левченко теж зарізала липкіського чоловіка для того, щоб з'їсти. Сусіди вчинили над нею самосуд – прив'язали до коня, і той тягав жінку вулицями села. Ці страшні приклади непоодинокі. Голодні їли собак, котів. Бувало, в одну яму з покійниками закопували ще живих немічних людей.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Омельчук О.

рік народження не встановлено
Житомирська область,
Попільнянский район, с. Макрівка

І в селі розпочався голод. Аби вижити, люди збирали на полях торішню гнилу картоплю, їли листя, цвіт акації, домішували в хліб полову, макуху, шкірку гарбузів. Знаходились й такі, що їли дітей. Всі почали пухнути з голоду.
Підвода тоді щоденно об'їжджала вулиці і підбирала померлих. Часто на цвинтар відвозили ще живих – скидали в одну велику яму…
У селі на довгі роки поселився страх, страх голодної смерті. Селяни не звільнилися від нього і до сих пір, встановиться у переднівок спека чи задощить під час жнив – а їм усе привиджується, що йде зі своєю косою смерть…
Ось так «найгуманніший» у світі комуністичний лад підірвав генофонд української нації. Не забуваймо цього, добрі люди!

Перемога. – 2002. – 6 грудня.

Гальченко Ніна Оксентіївна

1924 р.н.
Житомирська область,
Радомишльський район, с. Котівка

З ягід їли: вже суниці починали спіти; рослини: лобода, щавель, листя з липи. Гриби їли в лісі в нас, Житомирщина лісова, росло багато грибів.
Ну в місті куплять не було за що, можна було тільки вимінять, щось цінне таке вивезти, виміняти якоїсь трошки крупи, якоїсь там солі, цукор вимінювали.
Торгсіни – це були в містах такі магазини, де люди зносили туди свої золоті речі: сережки, кольца, брошки в кого були, срібні ложки , срібні підстаканники, ну різні такі вот речі, і за це їм видавали крупу в основному.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Анонімний свідок жіночої статі

1918 р.н.
Київ

І от така сцена, а я жила в школі, така сцена: мати кидає дітей і каже: «Я вас завезу на базар, а ви там стійте, а я буду дивитися з-за рундука. Прийде така добра тьотя, добра тьотя і добрий дядько і забере вас і буде вам їсти давати, а як перейде цей голод, то я вас додому заберу».
А діти плачуть: « Мамочко, не кидай нас. Ми не будемо просити їсти».

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.693.

Сергєєв Володимир Макарович

1924 р.н.
Київ

Особливо запам'ятався мені 1933 рік. На вулицях Києва можна було бачити багатьох погано одягнених селян. Вони приїздили в місто, щоб врятуватися від голоду. Пам'ятаю тяжку сцену на початку літа 1933 р.: біля нашого двору на вулиці лежав старий селянин, якому хтось поклав в рота полуницю, з'їсти її уже він не міг, тільки губами розчавив. Так і помер з розчавленою полуницею в губах. По місту їздили підводи, підбирали померлих селян, накривали їх брезентом, везли на кладовище, де скидали до братських могил.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Новохатська Галина Іванівна

1918 р.н.
Київ, с.Троєщина

А чого? Я Торсін знаю. Розкажу. У мене, у моєї мами, да були отакі циганські сережки, і була якась п'ятьорка, чи шо. А як була мачуха моя, дак умер дід мій, батько мамин. І батько забрав сережки ці золоті, моєї мами, і мачуха забрала і однесла в Торсін. А в неї були такі маленькі сережечки, вони й досі є, але тим сережкам нема толку. Вони оце в сестри моєї. Вона по батькові рідна, по матері – ні, ну вона добра. І мачуха однесла в Торсін мої сережки. Так шо я знаю Торсін.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Гончаренко Олексій

1913 р.н.
Київська область, Білоцерківський район, с. Сухоліси

То моя мама ходила вночі на колгоспні поля і викопувала ту картоплю, що посадили. Викопувала з землі й з того суп варила і таким чином вона вижила.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.474.

Анонімні особи жіночої (1923 р.н.) та чоловічої (1916 р.н.) статі (подружжя)

Київська область, Бориспільський район,
с. Вороньків

<…> Бо наше село велике й лежить недалеко – 10 кілометрів – від Дніпра, великі озера, річки й болота й ліс. Так що не дуже багато вимерло в нас. Але ж ті села, які були кругом степів там, зовсім повмирали. А в нас не вимерло ціле село. Дехто, моя тьотя вмерла, й багато ж також вмерло, але щоб усі, так ні. Ні, бо вони тільки благодаря тому, що була близько вода й люди шукали корінці й рибу, раки і все і з'їдали. Ну я свої тьоті те казав, їхати до Росії. Але ж вона каже: «Я ліпше тут умру». І вмерла й то арешту забрали й хату й город і все чисто, все забрала радянська влада. Ну й таким шляхом ми остались в живих, що тільки дякуючи, що батько нас вивіз до Росії.

Ibid. – P.806.

Ромась Олександр
1928 р.н.
Київська область, Бориспільський район, с. Вишенки

— Так. Чому Ви завдячуєте, що Ваша родина якраз вижила, як Вам вдалося?

— Тільки тому, що вони зійшлися докупи. І всі були працездатні, могли піти, одно пішло – дров роздобуло, друге пішло – то роздобуло, третє пішло – то роздобуло. А, крім того, голівним ресурсом нашим, то була корова. І я вижив, можливо, тільки через цю корову, бо тітка, материна сестра, піде доїти, кличе мене пальчиком, щоб я зайшов там. Я зайду, а вона молока дасть трошки напитись. Мати, як доїть корову, мати так само робила. Ну, і так, кожний потиху, щоб ніхто не бачив, мене як найменшого підгодовували.

Ibid. – P.1657.

Бутко Катерина Прокопівна
1921 р.н.
Київська область,
Броварський район, с. Гоголів

Люди ходили по лісу, шукали по гриби, варили і сушили, варили жолуді, їли, даже листя варили і кропиву їли. У нєкоторих дак було трохи висівок, дак їх варили і їли. Літом собирали ягоди, малину, полуницю, калину, вовчі ягоди, дикі яблуки і груши. Даже кору з дерев варили і їли. Хтось з людей ставив капкан в лісі, дак птиць ловили, інколи ворон їли зимою. Нас, я думаю, спасла риба. Бо весною, як їсти не було чого, то була велика повінь і багато зато, дак у болотах і у ставку було багато риби, і люди ловили її. Я помню, казали люди, якби не риба, то і не вижив би ніхто.

Мати, ще як жива була, закопала горщик серебра у землі на городі. Мати однесла в торгсін ті гроші і здоровий хрест і принесла три буханки хліба і три кілограми вівсяної душеної крупи. А у Степаниди і Оксани були золоті сережки. Дак вони тоже їх относили в торгсін, там усе дороге. Були такі люди, які обмінювали золото на хліб, наїдалися і помирали

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Темнюк Іван Олексійович
рік народження не встановлено
Київська область,
Васильківський район, смт Гребінки

<…> Зима і весна 1933 року для селян України була найбільшою трагедією, яку ми тільки пам'ятаємо. Трупи померлих від голоду лежали в хатах і на дорогах. Виснажені або опухлі від голоду малі діти з різних областей України ходили з торбинками з надією випросити щось їстівне. Але давати було нічого. Про допомогу голодуючому і вмираючому населенню говорити і писати було заборонено <…>.

33-й: голод. – С.358.

Горбаченко Марія Ларіонівна
1923 р.н.
Київська область,
Васильківський район, смт Глеваха

—А шо ж їли?

— Навесні в 33 чи 34-му, там на поля ходили, де копалась картопля восени, у тих ямках гребли, гниленька там десь, а ця, шо зверху, вже не така, крохмальна. Оте збірали. Оцю гречану полову, шо свиням дають, у картоплю трохи, товкли в ступі… У ступі товкли, на сито сіяли. Пух оцей, шо, як пшоно, просо товкли… отой пух потовчеш, він же колючий такий… на сито сіяли. Оце того гнілого назбираєм, це розмішаєш, а мати в церкву ходила, була лампадка, олива була. А нема ж чим і сковороду помазать, да оту оливу… повозить, а воно ж не держиться, це ж гнила картопля, і полова, як воно? Воно ж не держить. Але ж ото таке. І це нас було троє дітей і мати, оце вона нам по три ці полов'яники. Оце на день. По три штучки.

— А ви знаєте, що таке Торгсін?

— А це здавали золото? У Києві звався Торгсін, до туди, де взяли сережки золоті, до туди носили здавать.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Піший Микола Якович
1924 р.н.
Київська область,
Згурівський район, с. Красне

<…> Люди картоплею харчувались, в кого вона була, а в кого не було, ті вмирали з голоду. Весною, як трохи потепліло, забирали вже і картоплю. На заготівлі картоплі відзначився Великодній Василь, голова споживчої кооперації. Заходять у двір і довгими металевими штирями штрикають. В кого десь у ямі закопана або під соломою, обов'язково знайдуть і заберуть до картоплини. Дійшла черга до нашого двору. Добре ще, що встигли посадити на городі. Батько був на роботі, на полі саме сіяли буряки. Заскочили «гості» у двір, витягують з погребу картоплю, висипають на підводи. Мати просить Великоднього: «Василю, та п'ятеро ж діток помруть з голоду. Оставте хоч у борщ по картоплині кидать». Великодній кричить: «Мені партійний квиток потрібний, а не твої діти!». Ми, діти, бігаєм, кричим, плачем, хапаємо відра з нашою картоплею, просимо не забирати всього. Великодній відкидає нас, як собачат. Не залишили жодної, навіть манюсінької…

Померло за одну весну 1933 року в нашому селі більше п'ятисот чоловік <…>.

33-й: голод. – С.266.

Цимбал Ганна Єфремівна
1924 р.н
Київська область, Кагарлицький район, с. Стави

Мати посадила трохи цибулі. Коли вона почала проростати, мати обрізала пагінці і викинула у рів,

виритий на дорозі. Згодом ішла молода дівчина, побачила ті зелені пагінці, стрибнула в рів і почала їх їсти. Мій менший брат попросив у матері, щоб дозволила винести дівчині трохи молока та деруна. Дівчина жадібно це все з'їла, пішла в капличку, що була неподалік, та там і померла.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Перевертун Любов Антонівна

1919 р.н.
Київська область,
Кагарлицький район, с. Шпендівка

У кого з селян не зосталося й хат, то жили в землянках, які викопували, ніби погріб. Їли сиру мерзлу картоплю і буряки, які збирали на полі. Ходили також через яри у село Стави на винокурню, де було багато відходів браги. Люди жменями нагрібали, разом із землею і склянками, і їли, деякі на цьому місці і вмирали, а дехто доходив додому.

Почали шукати якісь корінчики, гнилу картоплю, буряки, моркву. Вижити було важко. Голод доводив народ до людоїдства. Спочатку їли собак, котів, тобто всіх тварин. А потім дійшло і до людей. На окраїні нашого села була молода сім'я, в них було двоє маленьких дітей. Що в них було на умі, ми не знаємо. Чи, може, те, що діти все одно загинуть, чи, можливо, що інше? Вони вирішили їх з'їсти.

Ходили в сусіднє село Стави, де знаходився спиртозавод. Там вони збирали відходи. Ці відходи кип'ятили і їли, а хто не стримувався, їв їх сирими й на тому ж місці одразу помирав.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Кисіль Іван Михайлович

рік народження не встановлено
Київська область, Кагарлицький район, с. Миронівка

<…> Наступала весна 33 року, люди почали пухнуть, ноги налиті, товсті, наче в битих валянках. Пам'ятаю, як люди йшли в наше подвір'я і мій батько ділив чашкою їм брагу із діжки, привезену із села Стави Кагарлицького району, де була тоді гуральня <…>. Наша сім'я вся вціліла, батько мій був ще одноосібник, мав конячку і возика, їздив у Стави і купляв там брагу. І так ми тією брагою спасалися. Масово йшли люди з відрами на коромислах, виснажені, до тої гуральні. Хто був міцніший, то повертався ще до своїх домівок, а багато не повертало. Залізе в яму, допадеться пить і погине в тій багнюці, не маючи сил вилізти <…>.

А до чого цей підлий голод доводив людей. Ставали люди гірші за звірів, люди одне одного їли. Через три хати від нас жили два рідні брати, Омелько Гудзь і Матвій Гудзь. Тоді було багато прохачів, що ходили попід хатами і просили милостиню, що хто дасть. Ну, люди й помічали, що як зайде на ніч яка людина до Матвія, то вже на ранок вона не виходить від нього. А розкрили його, коли він братову дівчинку Ніну закликав до себе в хату і зарізав. Кинулись – немає дитини, шукали по всьому кутку, як у воду канула. Вмішалась тоді сільська рада, уже їх нікого не випускають із хати, ні дітей, ні старих, щоб признавались. І от голова сільради побачив, що у відрі вазон чогось зів'яв, ніби щойно посаджений. Він викидав цей вазон, а насправді – те, що лишилось від дитини. Їх було всіх забрано, всю сім'ю, більше їх ніхто не бачив. Хату їхню було розібрано на дрова, а місце те переорали. І все це через голод, який зробив із людей звірів, нелюдів, через той проклятий сталінізм <…>.

33-й: голод. – С.322–323.

Новицький Олександр Антонович

1923 р.н.
Київська область,
Макарівський район, с. Чорногородка

<…> Намагаючись вижити, мати <…> разом із сестрами ходили з глечиками і збирали колоски біля сховищ у колгоспі. Варили із щавлю і кропиви їжу. Потім усі їли з однієї миски. Батько виміняв свою бурку і сестрини свитки на дещицю борошна <…>. Коли розтанув сніг, мати з сестрами ходила по чужих городах і перекопували землю, намагаючись знайти залишки торішньої картоплі. Інколи знаходили і тоді вживали ту мерзлу картоплю. Також мати збирала гречану полову, смажила на сковороді і годувала нею сім'ю. Дивитись на людей було важко: пухлі животи, ноги. А як пройшло літо, то всю сім'ю обсипала страшна короста. Отак жили аж доти, доки не вродив новий хліб <…>.

Український голокост 1932–1933. – Т. 4. – С.114–115.

Литвин (у дівоцтві Терещенко) Тетяна Опанасівна

1919 р.н.
Київська область,
Обухівський район, с. Германівка

Пам'ятаю, весна в 1933 році була дуже холодна, часто йшли дощі. З припасів їжі не було нічого: все вивезли з комори до останнього. Доводилось їсти черепах і горобців, буряки, якщо залишились в кого. Ходили по полю і збирали мерзлу картоплю, мололи кору з дерев.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Цвіла Варвара Дмитрівна

1919 р.н.
Київська область,
Обухівський район, с. Германівка

По селу їздили дві підводи і вимітали все з комор, що можна було забрати. Люди змушені були збирати полову, мерзлу картоплю, листя, терли все це і пекли деруни чи млинці. Від такої їжі часто хворіли і помирали від хвороб. Село неначе вимерло. Не чути було веселощів і пісень. Всі думали лише про одне – як поїсти, як вижити.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Клименко Іван

рік народження не встановлено
Київська область, Обухівський район, с. Германівська Слобідка (нині – Красна Слобідка)

Мама видавала нам до юшки кожного дня по дві картоплини, а одного разу, чи то було якесь свято, чи хтось із нас мав день ангела, нам дали по три картоплини. Свою третю я залишив на столі на пізніше. Заходячи на подвір'я, звернув увагу на сусіда, мого ровесника Санька, який вибіг з хати, тримаючи щось в руці. Я кинувся за ним і піймав за комір. В руках «злодій» тримав картоплину. Подивився на мене, а в очах страх, відчай, благання, сльози, рішучість вмерти, але не розлучитись з картоплиною. Я його відпустив з миром. Його сім'я з 11 чоловік вимерла впродовж одного місяця. Залишився Санько. Якимось невідомим чином дістався до Києва і харчувався там покидьками із смітників та жебракував. Привезли його у сільський патронат в 1935 р.

Голод-геноцид 1933 року в Україні: історико-політологічний аналіз соціально-демографічних та морально-психологічних наслідків: Міжнар.наук.-теорет.конф., Київ, 28 листопада 1998 р.: Матеріали. – Київ;Нью-Йорк, 2000. – С.503.

Власенко Марія Луківна

1923 р.н.
Київська область,
Обухівський район, с. Григорівка.

<…> торгсін. Туди звозили золото, хто мав, чи шонібудь, обмінювали вроді на продукти, на харчові, на такі. Нє, гроші давали. Золото, в кого персні були золоті, обручки чи шо, то тоді вони туди возили і в Київ возили, і ше й, мабуть, далі в другі місця, не скажу я вам. Ну, я так думаю, шо Торгсін – це може якраз до того відноситься.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Правобережний Ф.

рік народження не встановлено
Київська область, Ржищівський район,с. Стайки

<…> У селах почався голод. Хліба не було. Невеличкі залишки картоплі та інших овочів у багатьох закінчились уже десь по Різдвяних святах. Отже, їли люди все, аби якось затамувати почуття голоду. Кришили солому на дрібненьку січку, та разом із просяною половою, м'якиною, корою з дерева товкли в ступі. Все це змішували з картоплею або з лушпинням від картоплі, і з цієї суміші пекли «хліб». Їли котів, мишей, собак, а з початком весни – жаб, слимаків, черепах, ховрахів, кропиву, щавель <…>.

Правобережний Ф. 1933-й рік на Україні. – С.55.

Дригота Андрій Степанович

рік народження не встановлено
Київська область, Ржищівський район, с. Ходорів

<…> І вже з осені 1932 року населення в основному жило картоплею, буряками, жолудями <…>.
Уже з самого початку 1933 року в більшості людей не було чого вкинути у рот. Картоплю і буряки поїли. Люди ходили пухлі, одне одного не впізнавали. Їли м'ясо дохлих коней, осередки кукурудзяних качанів, лупу проса, гречки. Макуха була делікатесом. А як розтав сніг, то скрізь шукали мерзлу картоплю, буряки. Це теж було підтримкою, поки підріс бур'ян та листя липи й розцвіла акація. Найкраще було листя з липи. «Борошно» з нього трохи трималося купи, і з нього пекли млинці. Їли люди голопузі горобенята, прямо живими, не випатраними. А от м'ясо воронят було трудно їсти, воно кисле.
В кого були якісь золоті речі (сережки, кільця) і хто дужав відвезти у Київ у Торгсін, то там одержував якийсь кілограм борошна і ще деякий час жив. Люди виходили на базар з надією щось купити за гроші чи виміняти. Але там нічого не було. Тільки мертві залишались після того базару. Люди ставали божевільними. Їм було все байдуже. Не відчували ні болю, ні жалю. Померла від голоду більша половина села <…>.

33-й: голод. – С.362.

Мирець Євдокія Андріївна

рік народження не встановлено
Київська область, Рокитнянський район, с. Острів

<…> А в результаті лишились без нічого. Це ж тільки подумать: вчора ще було що їсти, а сьогодні нема нічого. Якщо в січні ще якось перебивались, то вже в лютому, я дуже добре пам'ятаю, мати запарювала просяну полову – і ми їли її саму-самісіньку, а потім кричали, бо боліли животи. Навесні, як почав рости бур'ян – кропива, лобода, мати варила цей бур'ян, пізніше зацвіла акація, то їли цей цвіт і раділи <…>.

Там само. – С.322.

Сиченко Петро Панасович

рік народження не встановлено
Київська область, с. Новосілки, район не вказано (є у Вишгородському, Кагарлицькому, Макарівському, Києво-Святошинському районах області)

<…> І тоді батько зрозумів: потрібно рятувати сім'ю. Виручили його товариші, фабричні робітники. Зібрали гроші: віддаси, мовляв, у ліпші часи. Купили ми на ті гроші корову, яка вже носила шістнадцяте теля. Стара, занедбана, вся в нужді. Виходили її батьки, а за два тижні вона привела нам теличку. Сім'я полегшено зітхнула.
Відтоді почалися наші мандри до Києва. Три дні я в школі, три дні в дорозі: двадцять кілометрів пішака до Боярки, поїздом до Києва, трамваєм на Поділ. Ночували на Нижньоюрківській, у батькового двоюрідного брата. Ночували – не те слово. Коли там спати, якщо з опівночі мали займати чергу біля ко-

мерційного магазину на Юрківській. Стояли з батьком удвох і займали по кілька черг. Так само робили й інші. Іноді міліція помічала цю «хитрість», виводила людей із черги, в тому числі й нас. Тоді ми йшли до іншого магазину і там стовбичили по кілька годин. Відпускали на руки по п'ятсот грамів, і ми не поверталися додому доти, доки в корзині не було чотири буханці чи стільки ж кружалець будь-якої макухи. То була норма: якраз на стільки ми вторговували за молоко <…>.

Ходив зі мною в школу двома класами раніше Микола Орленко. На щастя, вижив той добрий хлопець. Його батько, Каленик Орленко, повний георгієвський кавалер, відніс у Торгсін свої чотири хрести й чотири медалі і таки спромігся протягнути з родиною до весни.

У Торгсін здавали все, хто що мав: обручки, сережки, хрестики. Та цього вистачало на кілька тижнів. Тоді село вдалося до найстрашнішого: почали розкопувати могили, шукаючи коштовних речей. Першою відкопали могилу пані, похованої у парку біля Хрестовоздвиженської церкви. Чи то в поспіху, чи від нестачі сил викрадачі навіть могили не закидали. Церква стояла поблизу школи, і перші, хто відгукнувся на цю новину, були ми, школярі. Коли наш гурт прибіг до панського парку, біля розритої могили стояв простоволосий священник Костенко, стояв і молився над людськими останками. А може, і над вселюдським горем.

Слідства не було. Могилу за розпорядженням голови сільради закидали, поклали на місце надгробок. Пограбування біля церкви було початком жахливих подій. Кожної ночі на кладовищі розкопувалося по кілька могил. Тоді жива рідня вирішила: якщо чужаки грабують, то краще ми самі відкопаємо своїх і могилки до ладу закидаємо. Тож і потягнулися серед білого дня до кладовища батьки і діти, брати і сестри покійників.

До початку березня люди так-сяк трималися. Потім почався мор <…>.

Там само. – С.242.

Анонімний свідок чоловічої статі

1922 р.н.
Київська область,
Ставищенський район, с. Ставище

<…> Я вам скажу як. Було в нас капуста, завжди квасили на зиму, цибуля була, картопля була, ото все. В селах, то всяке бувало. У деяких людей то позабирали й картоплю, й все, і вигонили просто з хат. Люди ходили, збирали по городах, розумієте, де гнила картопля, може осталася на городах, то вони довбалися, всю землю ту переривали: як знайде стару картоплю, знаєте, то брали той крохмаль перечистити – вона вже смерділа, та картопля. А вони її мили чи як там. Акацію, як цвіла, то брали ці квіточки й рвали, й сушили, терли. З липи листя сушили, терли його й то такі млинчики пекли. Коріння всяке довбали <…>.

<…> В школах давали під час голоду, тоді як я ходив у школу, давали чай і кусочок хліба. А той чай був так зроблений: цукор перепалений і зафарбований цим. Це такий чай був.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.922, 925.

Павленко Анастасія Миколаївна

1923 р.н.
Київська область,
Таращанський район, с. Петрівське

І батьки їли все, і діти. Кропиву і лободу тушили, копали ті лапухи, коріння те варили та й їли. Шо хоч було. І акацію рвали, сушили та їли, шо цвіла.

То де там ті ягоди були?! Ще зелені й вишні були, так листя рвали, у малясу умочали та й їли. Не було нічого. То горобців. Де ж ти їх, тих горобців? Шо дурний горобець в руки даваться? Колись і голубів не було, тепер появились голуби, а колись не було.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Енченко Люба Аріонівна

1920 р.н.
Київська область,
Тетіївський район, с. Черепин

<…> А ми випадково залишились живі. У нас по сусідству люди десь узяли коняку і зарізали, а ми бачили, то нам дали шматок м'яса. І мама варила трохи м'яса, а то бур'ян, який можна було захопити, де люди не випасли. Бо паслися, як скотина. Так-то ми вижили, але пухлі були такі, що не могли ходити.

Ви мені повірте: люди їли людей. У нас були такі сім'ї. Наприклад, Краєвські, їх нема живих. Батьки з'їли свого сина, хотіли – і другого, але він якось вирвався від них <…>.

Страшне робилося, люди валялись, як солома, по дорогах; а тоді виділили одну підводу і чотири чоловіки їздили, збирали мертвих. За кожного мертвого їм давали маленький шматочок хліба, то вони й старалися. Було, приїдуть у двір, лежить чоловік, ще дише, а „похоронники" тягнуть на віз. Чоловік проситься: „Хлопці, я ще живий". „А нам все одно – аби до щоту, за тобою завтра не приїдемо, бо на іншій вулиці будемо збирати" <…>.

33-й: голод. – С.280.

Бірюк Олена Федорівна

1924 р.н.
Київська область,
Фастівський район, с. Паляничинці .

Це вже була весна так, напевно, 1933 року і був в розгарі голод тоді, то було страшна картина, то окрема стаття. Варили якусь похльобку, якийсь суп і давали їсти тим людям, які в колгоспі.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Козин, Валентина
1926 р.н.
Київська область, Фастівський район

Каже мій чоловік, що біля їхнього села був радгосп, то є радянське господарство, де люди працювали за гроші, і то все, що продукувалось, вивозилось в Московщину. І тим людям давали їсти. І в Білій Церкві був млин, що робив крупу, знаєте, гречану, вівсяну, чи що там – і радгосп діставав частину тієї крупи. І мій чоловік мусив їздити по ту крупу, і тоді їм давали трохи тих висівок, таку луску, ту що, знаєте, як обдирається та крупа, то залишається таке як bran, а таке, як out of shell. Знаєте, що таке пшоно? Такі, жовте просо, те що має таку жовту луску на собі. Ну, давали йому такі висівки, які залишалися після того, як добру крупу забрали, і він ці висівки возив до свого села також і там роздавав людям, і так там одна чверть села залишилася жити.

Investigation of the Ukrainian Famine 1932–1933. – P.974–975.

Анонімний свідок чоловічої статі
1922 р.н.
Київська область,
Ставищенський район, с. Ставище

<…> У школах давали під час голоду, тоді, як я ходив у школу, давали чай і кусочок хліба. А той чай був так зроблений: цукор перепалений і зафарбований цим. Це такий чай був.

Ibid. – P.925.

Телевна Мотря Захарівна
1919 р.н.
Кіровоградська область, Олександрівський район, с.Красносілка (помилково вказано Дніпропетровська область. Це не так, хоча й неподалік від її кордону)

Як не стало у людей чого їсти, то їли варений бур'ян: лободу, жалючу кропиву. Вариво підсолювали, а то й не солили (бо й солі не було). Хто непідсолену таку сюрбу їв, той не опухав, а ті, які солили, опухали і помирали.

Нас у матері було четверо дітей, а мати – п'ята, а ще одна дочка жила у м. Горькому в Росії (з чоловіком виїжджала туди на заробітки). То вона інколи нам присилала сухарів у посилці, це була харчова допомога для нашої сім'ї. Мати нам варила борщ з кропиви і лободи.

Ще як дочекалися, що на берестках і липах наросло листя, то рвали те листя, сушили його і терли, просіювали на сито і пекли такі собі чуреки, як блини. То в мене смак отих чуреків на все життя залишився. Тепер, аби хто спік окремо блини з берестка і з липи, але так, щоб я не бачила, і дали з'їсти, то я б сказала, що оце з берестковго листя, а це з липи. Ще їли листя і клей з вишні. За рахунок цього виживали. А ще з сусідським хлопцем Макаром ходили ми красти висадки в колгоспі, які його батько вартував. Макар, було, піде в розвідку, а потім скаже: «Батько сплять, в нього сил немає, він нас не дожене». Отож, вирвемо по десять буряків, зариємо в землю на полі, а потім ходимо щодня і по одному буряку печемо. Назбираємо сухого бур'яну, запалимо і буряки туди вкинемо. Вони наполовину спечуться, то витягаємо їх з вогню, обтираємо від попелу та так неочищені й гриземо. Навколо рота чорно від попелу... І так у нас на десять днів було чим поживитися. А то ще йдемо на поле, де з осені позбирали картоплю, а там по ямках ще видулубуємо. Хоч вона за зиму й перемерзла, бур'яну сухого назбираємо, запалимо, і її на залізячці спечемо. Напекли, почистили і наїлися, то вже не так їсти хочеться.

Був такий випадок. На мене залишили дівчинку Марусю, щоб я гляділа за нею. Зараз вона Марія Йосипівна, а в той час в неї ніжки були пухлі, то я нарву, бувало, листя з вишень й клею й кажу їй, щоб їла, що воно хороше. Вона наїсться і не плаче. Так вона вижила і зараз живе на нашій вулиці. А тоді була така пухла, що шкіра на обох ногах полопалася. Зараз на ногах видно ті шрами. Тепер її прізвище Винник.

Ще про такий випадок. Водили нас, учнів, на поле бур'ян зносити. А як сухий, то на місці спалювати, щоб грунт був готовий до сівби. От вчитель повів нас, а згори коні везуть посівний матеріал (зерно, вику, ячмінь, овес), що засівали на сіно. То де по дорозі розсипалося, бувало, зерно з безтарки, то ми, всі учні, лягали на ту дорогу, намічали діляночки кожному і те зерно збирали і їли. А вчитель чекав, поки ми збирали те зерно і їли, потім казав: «Дітки, вставайте, будемо палити бур'ян». Вчитель брав сильніших дітей у поле, а заслаблих відсилав додому.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Загородній Микола Григорович
1927 р.н.
Кіровогорадська область,
Кам'янський район, с. Баландине

За постійної відсутності хліба ми з братом майже щоденно (весною, літом і осінню) йшли добувати «хліб». Брат, як старший, ліз на дерево (частіше це був берест) і, зірвавши побільше листя, якомога більшими стиснутими пучками кидав його мені у велике решето, з яким я стояв під деревом. Отож, наповнивши те решето до краю, верталися додому. Постеливши надворі на сонці рядно, сушили те листя на ньому. А коли ставало сухим – перетирали і просіювали на ситі. Одержане таким чином листяне борошно віддавали мамі, а вона, коли було хоч трохи справжнього борошна чи дерті, змішувала його з нашим борошном і пекла млинці, яким ми всі були раді. Частіше було так, що справжнього борошна не було анічого, тоді батьки просили нас потерпіти, а самі старались поскоріш десь виміняти на будь-які речі хоч трохи того справжнього життєдайного борошна. Ми всі терпляче чекали того часу, намагаючись вижити за рахунок юшки, звареної на кінському щавлі, лободі й глухій кропиві.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

М’ясникова Ніна Іллівна

1923 р.н.
Кіровоградська область,
Вільшанський район, с. Мала Вільшанка

<…> Взимку ще якось жили. А весною почалося страшне. Коли вже зовсім не було що їсти, збирали лободу, кропиву, парили, потім пекли якісь плецики. А якщо де здохне коняка, то за возом ішло півсела, аби потім здерти шкуру і м’ясо забрати. На той час я вже була пухла з голоду і не могла ходити, погано бачила і все лежала на печі <…>.

33-й: голод. – С.405.

Гуцаленко Володимир

рік народження не встановлено
Черкаська область, м. Ватутіне

Весною пригріло сонце, і я з молодшою сестричкою поволі рушили до колгоспної скирти соломи, сподіваючись витрусити хоча б трохи зерна, що залишилося після обмолоту. Таких, як ми, під скиртою вже порпалося чимало. Крім дітей, придибали й дорослі жінки, в багатьох були опухлі, мов колоди, ноги, замотані ганчір’ям.

Недалеко я помітив людей, які раз у раз то нагиналися, то випростовувались, махаючи руками. Спитав у котроїсь із жінок, що ті люди роблять. «Розрубують дохлих коней і тягнуть додому шматки м’яса», відповіла вона.

У селі поїли не тільки дохлих коней. Не залишилося ні собак, ні котів. Варили навіть шкіряні решета.

Ми з сусідським хлопчиком, моїм ровесником, у морозяні дні залазили на горище колгоспного корівника, де ховалися від холоду горобці. Зачинивши з обох боків горища двері і ставши під протилежними стінами, ми бігли назустріч один одному й вимахували над головою кийками. Наполохані горобці металися між нами, попадаючи під удари кийків. Було їх багато, за короткий час ми набивали по добрій торбині. Вдома матері чи бабусі ошпарювали пташок окропом, скубли пір’я, потрошили та варили. Такі дні були святом.

Коли потеплішало, селяни заходилися перекопувати свої городи в пошуках мерзлої картоплі. Хто мав хоч трохи сили, подавався на колгоспне картоплище. Хоч пахла та картопля бридко, з неї пекли млинці: хто на чому, а здебільшого на розтоплених парафінових свічках. Корінці бугили, лобода, кропива, кінський щавель – усе зривалося й поїдалося. Проте ці «делікатеси не могли врятувати від голодної смерті багатьох. Вимирали цілими сім’ями по своїх оселях, падали під тинами на вулицях.

Вижили переважно ті, хто мав корову або родичів у місті, які спромоглися щось одірвати від продуктів, одержаних на картки, й передати своїм близьким. І нашу сім’ю також врятувала корова, та допомогла сестра, що навчалася тоді на робітфаці в Білій Церкві. Разом з нею в кімнаті гуртожитку мешкали ще п’ятеро дівчат. Вони домовилися щодня виділяти зі своєї пайки хліба певну частину. Так у кожної назбирувалося поступово до двох буханців. Сестра приносила заощаджений хліб лише в неділю, бо від Білої Церкви до нашого села було майже 25 км. Одного разу вона написала, що наступної неділі прийти не зможе, тож хай би батько сам якось дістався міста.

Про свої враження від побаченого я розповів шкільному приятелеві Володі. І про Торгсін, звичайно, теж.

— А ти знаєш, – спитав приятель, – як це слово розшифровується за літерами?

— Торговля з іностранцамі, – гордо відповів я.

— Так за складами, а за літерами буде: «Товаріщі, очнітєсь! Родіна гібнєт, Сталін істрєбляєт народ!»

Народна газета. – 1996. – № 4.

Найда (Шуляк) Анастасія Митрофанівна

рік народження не встановлено
Черкаська область, Городищенський район (на початку 1930-х – ім. Петровського), с. Товста

<…> Тато забрав нас, дітей і маму, й поїхав у Воронезьку область, Панінський район, радгосп «Афанасіївський». Там працював. Весною 1933 року всіх, хто приїхав туди, визвали в район і випровадили. Звідки приїхав, туди їдь. І ми поїхали додому, де ще жили дід і бабуся. В селі вже поїли собак і котів, пухли і вмирали люди. Діватись нікуди було татові з чотирма малими дітьми. Тато й мама почорніли з горя. Ще лишилось трохи одежі. Все міняли на якийсь стакан квасолі, дотягнули до початку червня. Масово вмирали люди. Здихали коні. Коли вивозили на скотомогильник здохлятину, то люди з мішками роздирали того коня на куски. На роботу не йшли, а плентались <…>.

На полі був котел, там варили баланду <…>. Ми, діти, також «працювали» на буряках, збирали в пляшки довгоносика. Малі були в яслах, а 6–7–8-річних – всіх на поле. Хто мав ще сіль, то «обідали», крім баланди, липовим листям, бо м’яке і негірке. Після нього текла зелена юшка по ногах. Все було байдуже, бо були напівтрупи <…>.

33-й: голод. – С.358.

Снігур Ганна Іванівна

рік народження не встановлено
Черкаська область, Городищенський район
(на початку 1930-х – ім. Петровського),
смт і залізнична станція Цвіткове
смт і залізнична станція Цвіткове

<…> Почалось страшне існування. Я часто чула. як батько мамі говорив: «Треба не допустить, щоб померли діти». Вони ходили до скирт на цілий день. А нам у хату приносили дуже багато соломи, а ми у тій соломі рилися і находили зернинки <…>. Зернинки ми клали на купку, а потім старший брат,

йому було дев'ять років, полічить і нам порівну дасть по десяточку зернинок <…>.

Пам'ятаю, коли вже на дереві появилося листя, тоді ми, діти, зажили. Об'їдали листя і гусінь, я її переїла з листям дуже багато <…>.

Там само. – С.345.

Баклицька Марія Григорівна

1916 р.н.

Черкаська область, Городищенський район (1933 р. – ім. Петровського), м. Городище

У мого батька нас було десятеро душ сім'ї. Якось ми збереглись трохи. І траву їли, і шпуриш їли. Ми вже не подохли, бо в нас коровка була і вже отелилась. То нас це і зберегло. А мій брат, такий же гарненький, а вже ножки пухлі. А я й кажу: «О! Боже мій, піде бідна дитина на той світ…» Було мама одне молоко на базар, а одно – нам. Бо таки ж молоко. Та купить якийсь стакан борошна та таке затре. Та, слава Богу, то ми оце вижили.

Саме цвіла акація – то її їли. Шпуриш рвали, сушили, м'яли і такі млинці пекли. То це так бідні люди жили. В кого є за шо піти якийсь стакан борошна купить, то мішали з цією травою. Бідне воно тією травою давилося і вмірало на місці. У лісі скільки ж тих ягід, а скільки ж людей?! То те в лісі вмерло, а те – під лісом вмерло. А те, шо вирвало, – то з'їло, а те, шо вмерло, – то так і держить ті ягоди у жмені.

Після голоду їздили в Київ, якийсь Торгсін був. Возили туди, шо у кого було: у кого гарна ганчірка, у кого перстень золотий. Золото у тому Торгсіні приймали. А шо вони купляли в тім Києві? Те якихось висівок привезе, інший якогось борошна або гречки. Але і там воно не дуже, шо було.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Голуб Наталя Петрівна

1917 р.н.

Черкаська область, Городищенський район (1933 р. – ім Петровського), м. Городище

Не брали тоді до дєтдому. Тоді дєтдому не було. Шо їли? І буряки їли, обчищали і їли. А то, було, почистимо і зваримо буряка, та він тоді наче м'якший. Ми в ліс не ходили, в нас наче був садок свій. Отак, де то яблуко, то його обчистимо, а було, й не чистили, помили тільки та їмо.

А то акацію обчищали, сушили, терли. Та там капельку борошенця туди. Та спече мати там якийсь млинець, а воно не стуляється, та й таке їли.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Пасічник Яків Петрович

1924 р.н.

Черкаська область, Городищенський район (1933 р. – ім. Петровського), м. Городище

Було таке, що допомагали. Це ми були б померли. В нас сім'я велика, правда, вже в час Голодомору, то нас осталось троє коло матері, а то вже всі порозходились. Було дев'ять душ в сім'ї. Хто в армії був, двоє, хто в колгоспі, і сестра одна замужем була за головою колгоспу.

В 33 році тільки вийшла заміж за його. Але вже батько помер, правда, після того було вже нам пом'якше. Коли батько помер, а дядько один рядом з нами жив, ну поряд, та зарізав телицю, ну тоже голод у їх була корова й телиця. Та зарізав й отдав нам шкуру з телиці, то мати вискубувала ту шерсть вручну, висмалювала, а потом солила, і та шкура нас спасла. Оце так допомогли, вроді ми не сусіди, а свої.

Був брат 32 року і вже був пухлий. Цвіт їли, листя різне, глину навіть домішували. Листя сушили і терли, млини не робили, весь час були поламані. А жорна були оті саморобні – забороняли, не можна було молоть. І кору їли, хто до чого пристосовувався.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Шубко Євдокія Тимофіївна

1924 р.н.

Черкаська область, Городищенський район (1933 р. – ім Петровського), м. Городище

Більше ховали у хаті. Тоді ж у хатах доли були обикновенні. То так, як у нас дома батько, то була трохи хата не достроїна. Частину батько доробив, шоб перейти з сім'єю і там була майстерня. Він там викопав яму і околотом її виклав. І там сохраняв. То він всяким таким заклав: стружка та те… Було таке, шо, кажуть, найшли під полом, бо кроватів тоді не було.

У колгоспі ж варили січавицю. Було, на вкус таке, як квасоля. Ну, із неї варили, присолювали. З неї суп добрий, якшо туди ше шось вкинуть. Давали одсипного. А то вже були такі люди, шо край, іде до колгоспу: «Шось дайте!» То це їй кіло чи два випишуть. Було багато таких, шо йшли просить. І ото там варили таку бурду. Оце з мисочками вже в очередь станемо, ми ше діти були… То кажде, як йде – і мисочка, і ложечка. А потом підходили до катла. Катьол здоровецький баба варила. Ото з-за того даже йшли на роботу, шоб взять оцієї бурди, бо дома нема нічого.

Збирали ожину, глід, терен. Є такі місця великі, шо один терен. А воно отаке терпке, кисле! Але їли… Листя більше їли із липи, ходили по посадках. Але більше не по посадках, бо їх обчухрали, а більше у ліс йшли. Липи начухраємо торбини отакі. Додому принесли, посушили її мати на печі, шоб вона була дуже суха. І ото трохи її помнем у ступах, потовчем, бо в неї є оті на листочках перетинки. Потім на тряпочку просіємо і опять у ступу. Разів два–три у ступі його потовчеш. Тоді ше почала акація цвісти. То трошки добавляли у ту липу. Акацію так їли, гілля на ній ламали. Вона солодка, вона нудна, рвота тоді така сильна. Хоч і спечуть ото таке-сяке, добавить мати отуди цієї акації, шоб вона трошки була така солоденька.

Хто, може, їв, бо то таке. Хлопчики такі наставлять пастки, «сільця», називалися. Зайців маленькими ловили та додому приносили. Та доглядали в хаті. А так і коні їли, падаль їли.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Білецький Улян

1921 р.н.
Черкаська область, Жашківський район, с. Литвинівка

Нашу сім'ю врятували смердюча баланда, що її приносили батьки з колгоспу додому, а головне – корова.
Багатьох людей в Україні рятували тоді Торгсіни, однак моїм односельцям не можна було кудись податися – міліція та військові не пускали їх до Києва, зокрема до того розкішного магазину…

Народна газета. – 1997. – №10.

Поліщук Валентина Григорівна

рік народження не встановлено
Черкаська область, Жашківський район, с. Павлівка

<…> Залишилася хата пуста й холодна. Жахливо згадувати про це. Але батьки не ждали голодної смерті, а спасалися самі і нас рятували. Тато видобував із соняшникового бадилля середину і молов у жорнах. З цього млива мама пекла коржики. А як тільки тепло зігнало сніг, тато копав коріння лопухів, варили і їли. Яке ж воно було гірке!
У тата дуже ноги попухли, ми всі були виснажені. Як тільки появився молоденький спориш, ми лазили з братом, щипали листочки і їли <…>.

33-й: голод. – С.280.

Юраш Ганна Яківна

1926 р.н.
Черкаська область,
Звенигородський район, с. Чичиркозівка

<…> мама, сестра Тоня спухли від голоду, але вижили. В нас не забрали сухе бадилля з соняшника та кукурудзи, й ми обдирали корку, а всередині – як вата, і так їли. А настала весна, то паслись, як кролики, на траві, їли кропиву, лободу, листя липи. Один з активістів побив мого брата Миколу за те, що той рвав листя на липі, яка росла на дорозі.

Народна справа. – 2000. – 30 листопада.

Іванченко Михайло Григорович

рік народження не встановлено
Черкаська область, Звенигородський район, с. Гусакове

<…> Живемо без хліба, на картоплі. Порятовує молоко. Ще доїться корова <…>.
Зимуємо тяжко. Мама продала корову: нема чим її годувати. А ще батько вислав гроші. Всього того стачає ненадовго. Буханець хліба коштує 200 карбованців. І то треба пильно перевірити, купляючи. Всередині, буває, глина. Білу глину також домішують до ряжанки. І продають.
У селі лютує голод. Насамперед пожирає совість та справедливість. Затим дружбу і родичання. Аби завмерло співчуття і милосердя. Опісля голод бере самих людей <…>.

У хаті голодно і холодно. Мама всюди вишукує щонебудь їстівне. Висівки, лушпиння й бадилиння. Чого ми тільки не їмо! Вона нас тримає на землі. Щодня варить буряки. Ходить мало. Береже сили. Здебільшого лежить на постелі під кожухом. Біля неї пригрілися Ялинка та Оля. Я до школи не йду <…>. «Що б отаке з'їсти?» – гризе мене єдиний помисел. Блукаю по розгаслому мокрому городі. Вишукую вимерзлі, талі, мов хляки, картоплини. Вишукую, мов життя. Мама розмішує їх тертим буряком і пече хелики. Їх так мало! <…>.
Щойно на схилі розтав сніг. Ще слизько, падаю. Пшінка тільки-но зійшла. Жадібно її рву. Кидаю до рота. Напихаю за пазуху. Як пощастило! Озираюся зацьковано. Чи хто, бува, не наміряється відібрати у мене здобич. Зрештою пасуся навлежачки спокійно, мов корова. А що? Я вже став таким собі звірятком. Готовий гризти кору дерев, аби вижити <…>.

33-й: голод. – С.291–292.

Анонімний свідок чоловічої статі

1918 н.р.
Черкаська область, Корсунь-Шевченківський район,
м. Корсунь (нині – Корсунь-Шевченківський)

Аж у радянській системі, як не вкрадеш, то не проживеш, і випадки крадіжки були дуже часто в нас, тому що в нас була цукроварня і склади цукру були в спеціяльно збудованних приміщеннях і в ті приміщення перевозили цукор возами, кіньми, а переважно волами. Волами для людей було вигідніше, бо вони повільно йшли й крали цукор. Як можна цукор вкрасти? Не можна мішок розв'язати й набрати, бо мішок є закритий. Є таке дерево, називається бузина, воно оригінальне тим, що всередині воно порожнє і як воно висохне, то робиться така цівка, що можна дуги, порожня. Тоді відрізали яких сім інчів тієї бузини, з одного боку загострювали, дуже гостре робили й в мішок пхали. Якщо впхали в мішок, цукор по тій сівці сипався, із кожного мішка, скажім, по 500 грам, по кілограму чи по стілько-то. Поки доїхав до того складу, де цукор складали, той робітник мав собі два, три кілограм цукру, а раз мав цукор, цукор – енергія, уже люди жили. Крім того, ходили люди, крали буряки цукрові при цукроварні на кагатах.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.748.

Больба Марія Трохимівна

1913 р.н.
Черкаська область,
Лисянський район, с. Ганжалівка

Що з сиротами? Патронат такий був. Там няньки були, варили їсти та годували їх. Свої дівчата там такі були. Та шо їх гляділи. Оцей Танасько, цей Шуляка, шо вмер, був він головою у нас, то це ж він з патронату, то також був сирота. Де в кого хто був на

Донбасі, присилали посилки їм: сухарі там, крупи якісь; то так виживали.

Їли з липи листя молоденьке. Із кукурудзи видовбували кукурудзиння (серцевину із стебла) та мололи в жорнах, та й люди їли. Акацію оцю білу, шо оце цвіте, цвіту багацько брали.

1933 р., як настала весна, тільки земля розмерзлася, зараз беруть сапи і йдуть довбати картоплю і по своїх городах, і по чужих скрізь, і пекли оладки і такі їли з мерзлої картоплі, ще листя добавляли з липи, без солі, її ж не було. Моя тітка напече хліба з буряками, пополам натре на дрібну тертушку буряків і трохи борошна, там десь вони розживились, то вона мене вгощала, всігда ділились.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Якименко Тарас

1906 р.н.
Черкаська область,
Лисянський район, с. Будище

Коли зелене колосся зернових почало наливатися, люди зрізали та сушили його, щоб натерти зерна і врятуватися від голоду. За це було багато людей засуджено за законом 1932 р. І ніхто тих людей більше вже не бачив.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Омельченко Галина

рік народження не встановлено
Черкаська область, Лисянський район, смт Лисянка

Поїли все: котів, собак, мишей, щурів. Вже нічого було їсти. Почалося людоїдство. Ми дивом залишилися живі. Так, як і всі, їли мерзлу картоплю та щавель, від якого дуже болів шлунок. Рвали цвіт білої акації, сушили, мололи, пекли млинці і їли та чамріли: дуже боліла й наморочилась голова. Пробували річкові скойки. Сирих їсти не могли, а після варіння вони ставали тверді, як гумові, ні вкусити, ні розжувати.

Навесні ми посадили грядку цибулі. День і ніч стерегли, бо голодні люди підповзали, вигрібали цибулю і їли її просто із землею.

Згадаєш, і серце болить....

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Миронюк Гнат Федорович

1919 р.н.
Черкаська область,
Маньківський район, с.Тимошівка

<...> З самого початку 1933 року розпочалась голодовка. Ті, хто мав кваснину, сушені груші, ягоди, якось трималися, виживали. Весною пішла в хід зелень, скойки, жаби. Народ кинувся на радгосп «Філіція» до кагатів за буряками, там по них стріляли, а вони лізли, хапали буряк і тут же гризли, несли додому, варили, їли. Рилися на картопляних полях, шукали гнилу картоплю. Почалися масові смерті в селі. Колгосп і сільрада виділили гробокопача – Ільченка Михтодя. За кожний день своєї страшної роботи він одержував 1 кг збіжжя: ячменю, вівса чи проса <...>. Правління когоспу і сільська рада нічого не робили для врятування людей. Та вони і не могли нічого зробити. Бо у влади була одна мета – зігнути, принизити людину <...>.

Мій батько, Миронюк Федот Васильович, на початку 1933 року поїхав у Маріуполь. Там працював на будівництві заводу «Азовсталь», думав заробити грошей і спасти нас від голоду. Коло матері зосталися я і брат Роман, який уже працював. Я ходив у 5-й клас Іваньківської школи. З собою мені давала мати жменю сушених ягід, які я з'їдав ще дорогою. В школі давали учням чай – 3 копійки стакан. Але у мене не було й копійки. Я був у всьому латаному, на ногах порвані чобітки. Одного разу, в лютому місяці, мене підібрала, замерзлого, голодного, під скиртою соломи в полі із сусіднього села жінка Кондратюк Соломія Фанасівна. Нагодувала борщем, обігріла і вирядила додому, пересвідчившись, що я вже зайду. Після цього мене не пускали до школи аж до весни <...>.

У квітні приїхав батько з заробітків, з опухлих ніг текла сукровиця. І зразу ж почав ловити рибу, годувати нас і міняти на овес <...>. Наша сім'я почала оживати. В кінці травня в наше село приїхали представники Червоного Хреста. Лікаря з Києва звали Валя. Організували в приміщенні школи їдальню. Звели всіх пухлих від голоду людей, які не могли ходити, навезли соломи. Там вони лежали і приходили до тями <...>.

33-й: голод. – С.329.

Годун Тодось Хомович

1913 р.н.
Черкаська область,
Монастирищенський район, с. Івахни

У колгоспі – по 200 грам хліба, або суп-баланда. Чирпачок. Люди ходили на столову, пухли, просили, а він чирпачок всипе і більш ни дасть.

Дітьми мало опікувались. Давали (суп якийсь зварат), дивилися за малими, а за взрослими ни дивилися.

Люди виживали. Я якось вижив. Бог так дав, а я знаю як? Нічо я ж тоже не їв і не спух – нічо і вижив, перемучився, траву їв, як скотина пасся (хтів їсти) на траві. Трава підросла, лопуцьки і того... на ставку рвали, їли. І я вижив. Нігде ніякої помочі ни було, і я вижив.

Помагали, ну рідко. Хто жив ше трошки багатше, то давали – там хліба дасть кусочок чи супу, чи картошки – допомагали, давали їдно другому, которі мали, а которі ни мали, то шо ж він допоможе. А родичі тоже, так само, як і я. Чим він поможе, як він тоже пух?

Трава й лопуцьки, оце, як скотина, паслись. Лопуцьків наїсися. А ягоди якісь їли на деревах? А хто їх нарве? Я вилізу на те дерево? Де впало на зем-

лю, то… Листя, то з любого дерева їли, варили траву, листя. Оце всьо, оце суп такий був.
Мишей їли, собак їли, криси – люди всьо їли. Криси тоже тоді голодували, ни було людей, а де людина помре, там криси й їдять. Убирати нема кому, не вспівали убирати, синок.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Дерев'янко Григорій Семенович

1920 р.н.
Черкаська область,
Уманський район, с. Коснівка

Люди їли кору та гілочки дерев, відшукували в землі гнилі та мерзлі овочі. В селі стало менше кішок, собак. Їх їли люди. Ловили голубів, горобців. Дуже хотілося їсти. З кожним днем ставало все важче і важче відшукати те, чим можна було б прокормитися. А діти просили хліба. Стали пекти коржі із тертого листя липи. Якось вранці прибігла до нас сусідка, вся в сльозах. Не проснулася вранці її донька від того хліба із липи, вся спухла та й померла.
Сказав тоді батько, що не будемо більше їсти тих коржів. Не стало і цього…

Програма та матеріали Другої міжнародної молодіжної науково-практичної історико-краєзнавчої конференції «Голодомор 1932–1933 років – геноцид сталінського режиму проти власного народу. – С.15–16.

Каленик Дмитро Захарович

1918 р.н.
Черкаська область,
Уманський район, с. Рижавка

Внаслідок голоду в 1931 – 1932 навчальному році в школі був великий відсів учнів. Колодистянська школа (в цьому селі голод був менший) стала базовою для сьомого класу. З Рижавки, Антонівки, Вільхової й Гардової по кілька учнів, які ще вціліли, були переведені в сьомий клас цього села. При місцевому колгоспі імені Кірова для них відкрили гуртожиток-інтернат. Колгосп потроху виділяв для нас борошна, з якого двічі на день ми варили галушки чи баланду. Однак на початку весни 1933 року ця допомога припинилась, і всі учні, що жили в гуртожитку, кинули школу й розбрелись по домівках. Залишилися ми з Тимошем – учнем з Вільхової чи то з Гардової. Як і мені, цьому бідакові нікуди було подітись, адже в нього дома теж помирали з голоду. Це був кмітливий і допитливий хлопчина, з великими очима й гачкуватим, як у Гоголя, носом. Із лободи, бруньок, липи ми пекли млинці, а коли розцвітала біла акація – ласували її цвітом. Але голод, як кажуть, не тітка. Тиміш висох як тріска, а я опух як надутий пухир. Крутилась голова, все сприймалось ніби в тумані. Страшенно боліли ноги, ніби з них витягували жили. Якось у неділю вранці він прийшов збуджений і з захватом розповів, що у вівтарі церкви примітив скатерть, розшиту золотом.
«Давай поцупимо її й на базарі проміняємо на хліб», – звернувся дом мене Тиміш. Я рішуче відмовився, нагадавши йому, що красти гріх. Тоді він сам рушив за здобиччю. У верболозі вирізав ключку й через загартоване вікно дістав нею скатерть. Незабаром, сяючи, приносить буханець хліба, відрізає і мені окраєць. Який жах! З тонкої хлібної шкірки вилупилась запечена грудка глини… Він невтішно заридав, а я ще раз нагадав, що це розплата за злодійство. Правда, невдовзі стараннями войовничих безвірників дерев'яна церква згоріла дотла. І, можливо, та скатертина, єдина із всього церковного майна, в когось і збереглася <…>.
Масштаби нечуваного голоду, мабуть, стурбували наш уряд. Хто ж буде обробляти землю й збере врожай, якщо вимруть усі селяни? Навесні 1933 року Уманський район відвідав голова Раднаркому УСРР Влас Якович Чубар. Побував він і в Рижавці. Незабаром у колгоспи завезли пшоно й у величезних котлах почали варити куліш, яким тричі на день годували голодних. Сотням людей цей куліш урятував життя <…>.

33-й: голод. – С.32.

Івасюк Іван Митрофанович

1926 р. н.
Черкаська область,
Уманський район, с. Степанівка

Ходили ми в ліс рвати листя з липи, мама варила з нього суп. Обшукували всі липові дерева й кущі, але на них ніде листя вже не було, все було обірвано, хіба, що високо наверху, де не можна було дістати. Траву кульбабу, жаливу кропиву й лободу скрізь повиривали люди і поїли. Коли поля, засіяні житом і ячменем, почали дозрівати, там поставили сторожові вишки, людей ганяли і били палицями. Не можна було вирвати й одного колоска.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Бендрик Марія Петрівна

1920 р.н.
Черкаська область,
Чорнобаївський район, с. Чорнобаї

Батьки мої ходили до колгоспу. Шо тоді давали?! Макуху тоді давали та одвійки од просіяної гречки. А то як випишуть макухи, то це наче хліба кусок. Окації нарвуть, намнуть, насушать і печуть такі оладки. У нас ше у колгоспі лежала картопля, не прошлогодня, а позапрошлогодня. І вона як погнила, то картоплину ту облущим отакого, а там крохмаль. І той крохмаль вибірали, мочили, цідили його. Та пекли отакі оладки. Хоч воно погните, але крохмаль можна було їсти.
Листя оце з окації їли, цвітки. І липу їли, і оцю бузину. Качани товкли. Оце качан облущений, а ото шелушичку ту беруть і товчуть у ступі. У лісі ото рвали як часник – леверду.
Ходили на охоту. Ловили, шо попало – зайців, кіз. А то собак їли, все їли.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Клочко Семен
1902 р.н.
Черкаська область, Чорнобаївський район
(йдеться про село Митьки Ірклiївського району Полтавської області (нині – с. Новоукраїнка Чорнобаївського району Черкаської області, перенесено, бо місце затопили водосховищем)

Ніхто, ніхто з наших родичів не помер з голоду. Отако й спаслися. У мене жінка була сильно бовва. Вона, як піде по селах, по чужих, як так увійде в дім, то вона з дому не вийде, щоб вона чогось не вициганила. Або картоплину, або бурячину, або кусочок хлібця. Ну, а все рівно, так не вийде, щоб вона не вициганила. Отже, ще й дасть чужому. Бачить, що з голоду вмирав чужому дасть. Ото те. То було вдвох підем. То от нехай я якийсь суп, якесь щось все рівно виклянчу. То ми поїмо, а двоє дітей вдома. Там поїмо і щось принесем додому дітям. Переночуємо й знову в похід. І то кожний день, кожний день у поході. Поки я дістав конячку, то конячкою хоч їздили. То конячкою їдем кожний день, кожний день. Поїдем, достанем, там десь поїмо самі, а додому дітям привезем. І таким ходом ми урятувалися.

Investigation of the Ukrainian Famine
1932–1933. – P.454.

3.4. Кубань

Желобецька Параска
1898 р.н.
Кубань, родом із села Овсюки Полтавської області, в Голодомор – на Кубані

<…> Як були такі люди, що закопували хліб, то потрохи брали й так переживали й з другими ділилися, та й так і переживали, і то як то зуміли, то й так пережили. А які нічого не ховали, то з колгоспу нічого не дали, то вони й померли всі.

Ibid. – P.905.

Номировська (у дівоцтві Федяєва) Лідія Михайлівна
1918 р. н.
Кубань, станиця Старорождественська

У нас позабирали всю худобу і харчі. Ми з Леонідом ходили до школи, де нас годували мамалигою. Один черпак ми передавали через вікно школи мамі, бо директор не дозволяв виносити із школи їжу.
У нас вдома не було ніяких харчів, і тому ми їли гірчак – це така рослина з товстим стеблом, і корінь лопуха у сирому вигляді.
Декотрі люди йшли з Кубані, але в дорозі, де була велика грязюка, в'язли, і, неспроможні від голоду вилізти з неї, гинули.

Буян-острів: Літопис нашої біди, Кривий Ріг. – 1995. – № 1. – С.12.

3.5. Одеська область

Лагодюк (Репетір) Валентина Федорівна,
Кіровоградська область, Добровеличківський район, с.Ревуцьке (с.Добровеличківка)

<…> Під час Голодомору переживали тяжкі часи. Коли настала весна, перше листя на деревах швидко обірвали. З нього пекли плецики (добавляли до листя торішню мерзлу картоплю, яку знаходили в полі). Але багатьом не помогла й рогоза, яку різали в ставку. Як тільки розтанув сніг, то виливали з нір ховрахів та їли їх <…> . Наша сім'я (Федь Тарасович та його дружина Єфросинія Євгенівна і я, їхня тоді єдина дочка) врятувалися тим, що батько працював столяром у колгоспі і приносив звідти щодня в котелку варену вику. Мати мішала її із зеленим листям та цквітом акації, пекла такі плецики. Від вареної рогози батько трохи не помер. А вмирали люди цілими сім'ями <…>.

Український голокост 1932–1933. – С.184.

Вернидуб Леонід Юхимович
1920 р.н. (раніше вказано 1919 р.)
Кіровоградська область,
Добровеличківський район, с. Станковата

<…> Залишилися у людей на зиму в погребах лише картопля та буряки. Вони і стали спасителями від голоду для багатьох селян взимку і особливо весною 1933 року.
Весна 1933 року. Голод у селі починався поступово. Деякі селяни мали корів, перед цим їх роздали господарям, у яких вони були колективізовані. В декого були кури (свиней, овець не залишилось ніде). Хтось був при колгоспній коморі. Всім їм було легше. Працюючим колгоспникам на початку року видавали потроху кукурудзи, потім макуху, а на весну залишилось тільки «спеціальне харчування». На колгоспній кухні варили обід, являв він собою мисочку каламутної рідини, де було дві, завбільшки як голубине яйце, галушки з висівок. «Меню» урізноманітнювали, варили іноді макуху тої ж консистенції або кукурудзу, де на той же об'єм рідини випадало 10–15 зернят.
Ранньої весни, як тільки зійшов сніг, стали виганяти на вигони схлялих коней. Вони там день ходили, потім падали, вигризали навколо себе все до чорнозему, а через день здихали. Це була велика допомога голодуючим сім'ям. Люди вже за день до загибелі коняки чатували з ножами, косами, вмить налітали на здохлу (а іноді ще й живу) тварину і розметували її до чистих кісток. Їв я цю конину. Ці дні були у нас як свято. Але охлялих коней хутко з'їли, їх було небагато.
Коли дороги підсохли, багато селян потяглися до залізничних станцій Помічна і Бандурка (десь кіло-

метрів 20 до кожної) з убогими вузлами. Там були подушки, шерстяні домоткані килимки, інші речі. Все це повинно було обмінюватися в містах, здебільш у Білорусії, на крупу, муку, картоплю. В цей час ми, діти, підлітки, потягнулись у степ на пошуки мишачих зимових запасів. Миші з осені наносять купи колосків, мишію, насіння, іншого бур'яну. Потім усе це загортають землею, утворюючи такий собі міні-курган, заввишки півметра. Отож ми і забирали все, що залишилось від мишей, віяли, мололи. Це була ні з чим не зрівнянна каша. Але мишачі запаси були за тиждень з'їдені. Ходили на картопляні поля, переривали всі картопляні рядки, вибирали звідти перемерзлу гнилу картоплю, з неї пекли плецики, вони теж були дуже смачні. Але ж за тиждень картоплинища були перелопачені <…>.

На початку травня уже було багато пухлих людей. У більшості сільських родин усе, що можна було їсти, вже з'їли. Коли піднявся бур'ян, почали пекти пецики із лободи (лободу товкли, присолювали і пекли). Їжа була дуже гидка, я її їсти не міг, але багато хто їв. Від такої поживи люди, особливо діти, сильно пухли, умирали. Почалась повальна смертність, ями на цвинтарі не загортали <…>.

33-й: голод. – С.400.

Пихтіна Марія Василівна

1924 р.н.

Кіровоградська область,
Кіровоградський район, с. Покровське

А кто ж тебе поможет, дома харчей не было. Каждый ел, што мог, семьи большие были, кормить-то нужно было чем-то. Никто сиротам бедным не помагал. Много их, пухлых, ходило, умирали с голоду.

Власти не голодали, кто в сельсовете роботал. А кто роботал где-то на комбинате мог и достать что-нибудь поесть. Донощики могли выжить, кто приближенным к власти был. А с простых людей, што там и говорить, кому повезло. Родственники пытались помогать один другому, но нечем было помогать…

Ой, варили суп с кропивы, хлеб пекли с лободы. Лобода белая, серая, лобода свинячая, паслен, акация. С липы почки я ела, хорошие такие мягкие, и не горькие. На свиноферму привозили макуху, вот ее и ели. Туда даже иногда сухари толченые привозили. А люди голодали. Ото такое питание было. Некоторые кору ели, но мы не ели. Садов же таких не было, как сейчас. Животных ели, все ели. Крыс только не ели, а так – коней, котов, собак. Росла недалече шелковица, вот она нас весной и выручала. Еще ежиков ели, жаб. Што придеться, то и ели. А што было делать?

Отец позже устроился на работу, работал бухгалтером в колхозе, он кончил всего три класса, и тогда считали, што он грамотный. В колхозе давали по 200 грамм зерна на иждивенца, отцу давали 500 грамов, потому што был бухгалтером, а на нас он получал по 200. Колхозы бедные были, там тоже людей плохо кормили, а бывало, што и крошинки не было.

Конешно, я тебе скажу, были открытые магазины такие, как они назывались, торгсины… Все голодные, у кого остались хрестики, колечки, разные там бусы – так от, несли туда все это сдавать. За что: за крупу, еду.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Лобанова (у дівоцтві Качанова) Ніна Тимофіївна

1925 р.н.

Миколаївська область, Арбузинський район, с. Сухинівка. В 1932 р. село отримало назву Спасибівка, а після укрупнення колгоспів і з'єднання двох сіл – Петропавлівка

До кінця 1932 року люди ще якось трималися, а з 1933 року почався сильний голод. Вивезуть, бувало, здохлу скотину на тирло – люди розрубують її на куски, годують сім'ї, дітей: «Все одно здихать, з дохлятиною чи без дохлятини». Пішла смертність. Гроби ні з чого було робити: померлих замотували в ряднюшечки з рогозу, заривали в землю померлих, хто як міг.

У березні 1933-го прийшли викидати нас з хати. Маму, виснажену голодом, хвору, вже недвижиму викинули на підводу й повезли в хату-розвалюху. Піднятися мама вже не могла, сказала нам, дітям: «Шукайте їжу: пасльон, козельці, молочай. Просіть хліба у людей».

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Богу Катерина Іванівна

1922 р.н.

Миколаївська область,
Врадіївський район, смт Врадіївка

Наша хата була на краю села, а коло хати посіяли колгоспний ячмінь.Того року було багато мишей, вони зносили в свої «комори» чимало зерна. Ми раненько вставали, брали мішок, відро і по мишачих слідах відшукували їхні нори. Забирали у них зерно і приносили додому.

Найтяжчим періодом була зима 1932–1933 рр., але й весна була не кращою. Людям було дуже важко, але мусили рятуватися від голоду, не зупиняючись ні перед чим. За зиму в селі з'їли всіх собак, котів, щурів. Переловили ворон і горобців.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Літвінова (Шарт) Антоніна Андріївна

1922 р.н.

Миколаївська область,
Новоодеський район, с. Троїцьке

Ми спочатку з'їли качки й гуси, що в нас були. Потім мама почала носити з хати меблі, подушки, простирадла тощо, міняти на харчі. За подушку 80 на 80 см гусячого пуху давали пригорщу кукурудзяної муки.

На казан води мама всипле жмельку крупи – отаке їли раз на день. Голодували страшно. Поміняли все, що було в хаті, крім ліжка з простирадлом, що було старшій сестрі на придане. Так вистачило до весни <...>.

Український голокост 1932–1933. – С.131.

Зінченко Леонід Васильович
1916 р.н.
Херсонська область,
Великоолександрівський район, с. Новопавлівка

<...> Мати ходила на смітники, на скотомогильник, приносила м'ясо здохлих коней і варила. Так ми існували на здохлятині <...>.

33-й: голод.– С.411.

Волошина Катерина Василівна
рік народження не встановлено
Херсонська область, Скадовський район, с. Михайлівка

Здобували їжу, хто як міг. Люди їли собак, кішок, діставали із бавовни зерно і сушили його, потім мололи і пекли щось на вигляд коржів. Зривали із акації цвіт і теж сушили, варили, споживали сирим. З Первомайська привозили макуху, її також їли. В лісі викопували козельці. Скільки страв готували з них: і варили, і пекли, і сушили… Голова колгоспу виділяв підводу з водою, їздили по полях, виливаючи ховрахів, потім їх також споживали. На цьому і жили.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Анонімний свідок жіночої статі
1917 р.н.
Полтавська область,
Великобагачанський район

<...> Вже 33-й рік то був дуже страшний. Люди просто падали, пухлі, сухі. Я була така суха, шкірочка й кістки, але я не була спухла тому, що я працювала в тих, де зсипали те збіжжя, – ті, вони називали амбари – то я їла те зерно сире. Приходило родина – те, що коноплі сіют, – часами макухи ми там ото товкли їх і ці, ці макухи, то давали свиням більше, як людям. Хліб давали тільки тим, 200 грам, то з тієї макухи, то-то був такий кусочок на два рази вкусити. Це дуже тяжко було. І хто працював лише давали. Раз на день давали тих 200 грам хлібу. Отже ж, то було в нас десять душ родини, то я цю родину лише з голоду втримала, хоч я була малолітка, я мала 15 років. І приносила то додому, ту пайочку того хлібу, що не було по крихотці дати, лише тим дітям, що вони міцно просили хлібу. Пухлі були!

Investigation of the Ukrainian Famine 1932–1933. – P.371.

Анонімний свідок жіночої статі
1904 р.н.
Полтавська область,
Великобагачанський район,
смт Велика Багачка та Шишацький район,
с. Яреськи

Оце дійшли ми до голоду. У містах були торгсіни, що можна було за золото, за срібло виміняти муки, пшона, олії, здається, там була. У торгсінах можна було щось дістати. А в нас був табір військовий, шість кілометрів від нас, за селом Яреськами стояли табори, а в селі в квартирах були командировані жінки, жили на помешканнях у селян. То в їх ходили люди, в кого було там гарне полотно, чи щось там, чи плахти були, в нас плахти були гарні, ходили в них міняли. За рушник – хлібина. За клапоть полотна – хлібина, крупи якої трохи, чи там пшона, рижу чи чого. То люди ще так перебивалися. І ходили багато під ті лагери; червоноармійці, що там служили, солдати, то бачили, переважно діти ходили, то там тим дітям трошки кидали. А то діти ходили там, де викидали відпадки з солдатської кухні. З червоноармійської кухні скидали, то ходили там. А потім стали відгонити. Відтіля дітей стали гонити.

А тоді одного разу то так дійшло: я зняла хрест свій і витяла сережки й якісь ще гроші були давні срібні, 25 копійок були срібні і полтинники були, по 50 копійок. І ложечка ще була срібна. І був перстень. І мама моя то все взяла й поїхали в Миргород у Торгсін щось виміняти. Щось там вони мали і я мала, бо вже одежа вся, що ліпша, з сундука вже виміняна. Вже попромінювало все. Що на нас – осталося. І мама то все забрала, бо все то оставляли: хай ще, хай ще. То все забрала й поїхала в торгсін. А ми остались, я осталася з дітьми в хаті – нема нічого. Нічого нема. Правда, вже трава, але що ж трава? Уже листячко на деревах розпустилося, але якби до його ж хоч трошки чогось, що ж саме листя?

Ibid. – P.152.

Анонімний свідок жіночої статі
1910 р.н.
Полтавська область, Гадяцький район

Так, а чому, я ж Вам що кажу, в мене ж не було нічого, а тільки рижу, може, це Ви цього не знаєте, воно таке дрібнюсіньке, воно основне в жито виросло, ми його спеціяльно не сіяли, а в житі воно росло, а тоді з нього олію то били і то горща, горнятко було, бо я то пере те, підсушу. Та на сковородці висушу, зомну, та ж варю суп, то от тим мащу, бо олії немає, а то тим рижом мащу замість тої олії. І те забрали,

так, рижій був. То я ж зомну і тоді всиплю, ще трошки ж там в йому є олії. Воно в ньому й олія недобра, гірка. Ну, а тоді було все добре.

Ibid. – P.226.

Єфрозіна Зоря

1906 р.н.
Полтавська область,
Гадяцький район, с. Круглик

<…> Ну, то він мене встроїв свиней пасти. Ото так. Я там вже картопельку, як варять свиням таку маленьку. То я собі обчищу та й з'їм. То кусочок хліба вже стали мені давати, то сяк-так. То я тім пережила.

Ibid. – P.193.

Коваленко Федір

1925 р.н.
Полтавська область,
Гадяцький район, с. Лютенька

<…> У моїй, в нашій родині, де я був, в нас не було жертв, тому що ми жили на хуторі й батько був рибалка, і ми вижили голод рибою. Голод, властиво, що він заторкнув нашу родину, бо мама була пухла і сестра була пухла, але смертних випадків у нашій родині не було.

— А рибу не забирали в батька?

— Рибу? Батько був рибалка, ми мали свого човна, ми жили на хуторі понад річкою, і батько ловив рибу, ночами ловив рибу, тому що вдень не можна було стільки працювати – ще ми не були в колгоспі, але мусили йти працювати. А вже фактично в 33-му році наша родина пішла до колгоспу, там давали хліб. Але батько лише рибою спас усю родину.

<…> Багато, як почали ходити по хатах і визбирувати все, шукати, багато людей, особливо хуторяни, ховали зерно, ховали сушені овочі, ховали картоплю, як могли, десь закопували подалі від хати, щоб і закидали чим, щоб і не видно було, приховували і потім ночами собі, вночі то відкопували, дістали трохи, а решту то забивали назад, щоб взяти лише на один день і з'їсти, і щоб не було, то не знали, коли вони прийдуть, коли вони знову повернуться до хати вас контролювати і шукати за тим, за продуктами. Ну, лише люди, які приховали були щось, то вони брали на один день і щось їли, а на другий день були голодні, на третій день знову пішли собі. І так себе підтримували, але коли прийшла весна, тоді почали люди їсти зелень, на луках збирати різні трави, рвати молоде листя з дерев, готовити то все з корою, з листям, зо всім мішати і тим себе підтримувати.

Ibid. – P.676.

Анонімний свідок жіночої статі

1924 р.н.
Полтавська область,
Гадяцький район, с. Мартинівка

<…> Мої батьки врятовували так що, ми на полі мешкали, від села, й вони все закопували в полі в землю, там які лахи, чи який хліб, то тим ми врятувалися. Ну, приходилося і мені їсти листя і кору з дерева. Ну якось ми вижили до хати, шукали, всякими такими, мали великі stick-и залізні, і всюди вони в кожний кутик вштрикали, шукали хліб, і забирали все. Все забирали.<…>

— А Ви не ходили до школи?

— Ні! Під час голоду я йшла, бо там нам кухарка робила таку зупу – вода закипить і мукою якоюсь закалатала, й то все. То рятувало дуже. Які діти ще могли йти до школи?

Ibid. – P.1208, 1209.

Савченко Михайло Васильович

рік народження не встановлено
Полтавська область, Гадяцький район, с. Лютенька

<…> До квітня ми ще харчувались картоплею, яка в кого зосталась десь у ямі не знайдена і не забрана. Сусіди ділились з сусідами пустими кукурудзяними качанами, просяною лускою. Пішло в їжу липове листя та барда. Треба дякувати долі, що лютенський спиртзавод з осені переробляв картоплю і залив тією бардою три великі ями. До весни вона загусла. Оцю барду й продавали людям, з неї пекли ліпеники і тим жили.

Умирать люди почали у квітні. Особливо старі люди і зовсім малі діти. На нашому кутку в один день померли Савченко Петро і його жінка Марфа. Пономаренко Стефан видибав якось з хати, думав дійти до поля й знайти хоч якусь гнилу картоплину, а на вулиці впав, і не стало чоловіка.

У мене в той час була вже сім'я – жінка і четверо малих дітей, старшому 8 років. Спасла нас та смердюча барда та ще конятина від здохлих коней. Отака була «чорна дошка» нашому селу.

33-й: голод. – С.501.

Анонімний свідок чоловічої статі

1900 р.н. Полтавська область,
Глобинський район, села Шишлівка, Броварки

<…> Так в одного дядька то вже такий сват був, то родич моєї жінки брата. Там була його, сказать би, тітка там за одним. І жили на полі вони так само. Близько коло їх нікого не було. Він мав свою землю. На своїй землі таки побудувався і там жив. А потім це таке як сталося, то він таки позакопував собі хліба. Ховав усе. Він мав хліба. А в його забрали. Його вдома не було. Забрали на Сибір і він десь згинув із цілою родиною. А люди, дехто знав. <…>

— А скільки пудів можна так сховати?

— Що? Скільки там було? Там було стільки скільки ми взяли, ми взяли якихсь шість мішків. Бо то були в нас мішки такі великі, то ми по одному брали. А де такі, що менші, то ми брали по два. Один я візьму на плечі, а другий мені ще накладуть. Значить, тільки вже ті покладуть, а ті то вже візьмуть, ті два, самі понесуть, то ще по одному брали. То ми взяли те, ну, взяли там, може, якихсь пудів 10. Ну, то так як я брав то, то так по 50 кілограм, то це 3 пуди. То ми взяли три, шість, а там, значить, яких то були вісім по два мішки, то тих, може, по пудів чотири. То то вісім пудов, і то значить шість – 14 пудів. Чотирнадцять пудів ми взяли тоді зерна, як приблизно, як той набрав. А ще там осталося. То ми не забрали того і то покинули. Тоді прийшли. Як ми пішли, то ті вернулися то добавить.

<…> У 33-му році це було. Значить, той змолотив хліб, сусід. Ну, я вже в колгоспі, а він ні. Ну то, сьогодні змолотили, завтра приїдуть до нього забирати. Заберуть же хліб. Він приходить до мене і просить: «Можна в тебе що-небудь закопати?» Ну, і що ж, ми закопали в мене в хаті. Лежанка така була, що, може, і тут Ви бачили, що її палили. З цегли вона зроблена. На її головою плита тут була з каменя. Ну, то ми розібрали ту лежанку, цю зверху і цю сторону одну — цю не розбирали, а цю сторону розібрали і викопали яму тут. Під лежанку там. Під сподом, викопали яму, а тоді заклали її вже. І то він зробив такий здоровий мішок із мішків, з таких лантухів, порозпорював, здоровий, і в ту яму, яку ми викопали, поклали мішок. А в мішок насипали уже. Соломи теї не робилося, бо там не було такого місця. Ну, то ми уже в мішку так то. І засипали, заклали тоді дошкою тут, і все. Вночі це зробили і до рання, і піч, і склали ту лежанку і все, і пропалили, замастили, навіть все побілували і запалили, щоб висохло і пересумувало і осталося. Ніхто не знайшов.<…>

— Як люди спасал ися від голоду?

— А як?! Не було. Як спасання було б, то не померли стільки. Не всім разом прийшло. Той сьогодня, а той завтра, а той ще остався. Я ніколи не думав, що я остануся живий. Ну, ще тестя мав. Він же п'ять кілометрів жив від мене. Він був здібніший трохи, тесть, то помагав, бо до нього вони не дуже докучали туди. А й в нього було закопано. Може, де було закопано, не знаю. А він такий також був спеціяліст, що сам будував перше собі. А собі все робив сам, печі, що в хатах. То там робив він, поза печею тією зробив із цегли стіну, що від цієї стіни то було так, може, аж догори. То він там угорі насипав. Покинув цеглину якусь в дірку. А внизу тут покинув. Значить, була така місцева одна чи дві цеглини, що вибирав. То засипе собі туди. То він врятував мене ще. Ото вона піде туди й принесе хлібину коли-небудь. То пішла й принесла. То якби ще не та тещева піч, то мене б не було давно.

Investigation of the Ukrainian Famine 1932–1933. – P.99, 100, 102, 109.

Дзюба Дем'ян Іванович

1919 р.н.

Полтавська область, Глобинський район

<…> Ми їли все підряд, їли «козелки», м'яли й кришили липове листя, їли його <…>. С навряд чи вдасться, і я зі своїми одногодками (Петром і Дмитром Масюрами) пішов просити хліба аж у Білорусь. Там два місяці ми старцювали, опинились аж у Бобруйську, Мінську, були й у Жлобині. Таких, як ми, там було багато, вони теж просили їсти <…>.

Український голокост 1932–1933. – Т. 4. – С.148.

Анонімний свідок чоловічої статі

1903 р.н.

Полтавська область, Зіньківський район

<…> Як почався цей голод, багато із бідних не вірило, що це буде голод. Я вірив, що буде голод, і я старався так, щоб де можна тільки заховати якусь торбину зерна, закопати, то я закопував. Не щадив нічого, закопав – чи пропало, чи не пропало, а значить, щоб не забрали. А є такі люди, що сиділи спокійно, приходили до них і забрали. А на весну нема нічого, і нема виходу, значить, умирай. В мене сусід був, мав сім душ в родині. Я йому казав: «Ви мусите щось сховати, бо ж заберуть, то що Ви будете робити?» «Я не вірю, що заберуть, я не вірю». А вони позабирали все на світі. Прийшла весна, вже сніг розстав, тепло, нема що їсти, і вимерли – він, вона і той, двоє дітей, а троє дівчат осталося, то я їх вигодував, значить, допомагав їм, і вони в мене той, таки вижили. А решта померли.

<…> Як ті діти, такі легенькі, такі маленькі, такі змучені, і як вони плакали, кликали маму, а та мама втекла. Була, значить, вона не могла, вона рішила так: може, хтось їх забере, то вони ще житимуть, а як при її, то вони помруть.

<…> Такий був, так називається віце, помічник голови сільради, такий був заядлий собака. Так там говорять: той умер, той умер, той умер. А він каже: «Слабі мусять загинути, а сильні будуть жити. Значить, як ти дурний, як ти нічого не розумієш, і надієшся на радянську, то ти, значить, слабий, то ти мусиш загинути». А хто так собі жив, не слухав, що вони там кажуть, не слухав той, а своє робив, той остався живий. В мене було десять душ у родині в хаті, і ніхто не вмер, бо я ховав де що попало, закопував, де що попало, навіть і досі не повідкопував, осталося, не знаю, де його закопав. Але не рахувався ні з чим, вижив.<…>

— Ну, а наприклад, ще які способи були вижити, крім того, щоб ховати, що ще люди їли, що ще робили, щоб вижити?

— А, багато розбігалися по радгоспах, і там працювали, а деякі по містах порозбігалися, по містах, і там десь робили за якийсь кусочок хліба, а який закопав, то він вижив, а те, що то листя рвали, та пекли там разну єрунду, то померли, вони довго не існували. Різні засоби, не було, було немилосердя.

Investigation of the Ukrainian Famine 1932–1933. – P.160, 161, 167.

Лисняк Марія Степанівна

1920 р. н.
Полтавська область,
Зіньківський район

Багато людей в нас почало пухнути. Їли усе: рибу, птахів, жаб, жолуді, листя з липи, траву. На базарі у Зінькові продуктів майже не було, але людей збиралося багато, щоб щось купити чи вкрасти. Коли щось продавалося, то мірялося на склянку, а то й на ложку. Продавалися навіть котлети з дохлих коней або з людського м'яса. У людей, які мали золото, була можливість дістати щось з Торгсіну. Одиниці їздили до Московщини, де ніякого голоду не було, і привозили звідти по кілька хлібин.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Анонімний свідок жіночої статі

1903 р.н.
Полтавська область, Кобеляцький район, м. Кобеляки

<…> Та нас то, я з чоловіком була, моя мати була, то ж таким спасалися. То дякувати Богу, що дав, ото ж я кажу, що горошок, там відходило на треєр, на посів, то він… І то сама не знаю, чого він дав, бо його були б засудили.

— А що він Вам дав, що?

— Та мішок же отого зерна, з відходу. То він, я ж кажу, то його б засудили. То вже вночі він.

— І то Вас урятувало?

— І то нас урятувало. А то нас не було б на світі, тут би не була. Дякувати Богу, що, може, помру спокійно.

Investigation of the Ukrainian Famine 1932–1933. – P.1608.

Панченко Марія

1924 р.н. Полтавська область,
Кобеляцький район, с. Кунівка

А в цей час прийшла розтавати річка. Річка як розтала, то другий брат його, який любив рибу ловити, почав ловити рибу і приносити до хати. І все й ту рибу ж скоро в казан, горщик. Казан у піч, її там зварили, почали їсти те, й дядько вже й нас цим годує. Тоді як крига зійшла, то дядько на човен і почав вибирати устриці. Черепашки. Почав і також приносив до хати. Вони його казан у піч. Вони порозкриваються. Вони те вибирали. Тоді на сковороду, пекли і смажили, почали їсти, й нас, дітей, стали годувати.

А ми тим часом коло лісу так жили. Ліс почав вже бруньки випускати, то ми бігали до лісу бруньки, які були на дереві, так і їли. Вибирали які були солодші. Які були гіркі – лишали. Тоді трава почала випускати листячка різні. Те рвали. Буряки такі почали сходити. Коріння копали з тих буряків. В книжках прочитаєш: отруйне. Ми якимсь способом їли, яким способом вижили. Тоді ото лопухи, коріння копали з того і ми вже, як прийшла весна, то ми більше коріння і черепашки їли – те, що було. Тоді прийшли, гриби різні попід деревами. То ми не знали які вони були добрі, які недобрі. Всі були добрі. То полізем під глиб, тих грибів печериць таких нарвемо. Може, вони й добрі були. Ми ж живими осталися.

Тоді, як прийшла весна, в колгоспи заставили тих, які ще ходили ногами, то в колгосп на працю. Мама ходила в колгосп. Тато то й був там при колгоспі. Мама стала ходити. Так ми під гору жили. Вона рачки вилізе, а йде вже там. Що вони там роблять? Але робили. То їм там варили якусь їжу. Що вже там то вона хоч там трошки з'їдять. А нам немає. Тоді прийде додому, а ми голодні. Ми оце нанесемо трави різної, і все. Вона нам того зробить. Тоді коли прийшла весна 33-го року, то хто живий лишився – заставляли йти до школи. То ми як прийшли? Я сама старша пішла то школи. То як прийшла до школи, то там один хлопчик приносив кінське м'ясо. Його тато робив в «салотопка», таке називалося. І туди коней, що вже здихали, то туди привозили, якщо довезли. То той хлопчик приносив кусок м'яса.

Ibid. – P.928.

Онуфрієнко Василь

1920 р.н.
Полтавська область,
Кобеляцький район, с. Кишеньки

— Так що Ваша найближча родина ціла пережила голод?

— З голоду були опухлі, але вижили. То вже, власне, рятувала риба, потім почали щавель, дику цибулю. Отже, дика цибуля, часник, щавель і риба людей зрятували.

Люди ховали багато, декуди закопували. І деякі люди врятувалися, власне, тим, що потрохи позакопували зерна, отже, це зимою було снігом прикрило, не можна було знайти. А ну, помаленьку, то відкрити-витягти трошки хліба там скільки кілограм, отже, зварити щось і з'їсти собі. Хто мав, а хто не мав, очевидно, то не міг доживитися. Так що деякі люди рятувалися також до певної міри тим, що вони могли позакупорувати десь продукти. Зимою то не можна було знайти, бо прикрите снігом і морозом…

Ibid. – P.1565.

Сліпко Оксана Семенівна

1925 р.н.
Полтавська область,
Козельщанський район, с. Винники

У 1933 р. прийшли до нас так звані «активісти» і з ними один комуніст. Зайшли до хати, винесли з хати хвору бабусю (дідусь помер перед їхнім приходом, ще раніше). Поклали її під тином, вона там два дні пожила і скінчилась. Нашу сім'ю вигнали з хати, все наше майно на торгах розпродали, а в хату поселили якусь сім'ю. Маму пустили сусіди у сарай. Вона скоро народила мені сестричку, але мамі не було чим її годувати. Дитина плакала п'ять днів і вмерла,

бо мама сама була голодна. Мама і тато через місяць теж померли. Із усієї сім'ї залишилась я одна. Є свідки, які хоронили моїх рідних. Я ходила рік по хатах, хліба просила. Спала і в степу і поневірялась по білому світу...

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Лисенко Олександра Федорівна

1923 р.н.
Полтавська область,
Котелевський район, смт Котельва

Тим, що пішли в колгосп, по сто п'ядесят грам хліба давали і ото три рази якоїсь там затірки, ото таке давали. То, було, мати моя ото як піде на роботу, так принисе нам півлітрову баночку оції затірки. А нас же ж п'ятеро, ото по дві ложки візьмемо, все... Йшла, щоб вижити.

Як назбираємо колосочків, тоді намнемо зернечко, тоді мати закип'ятит води, всипем туди зернечко і їмо тоді таке, як кутя... Ну багато людей померло, як ото вже начало зерно спінути, воно ж люди голодні, ото понаїдалися цього зерна, а воно ж кишки голодні, і воно пороздуває животи, і багато дуже повмирало.

Не хотіли йти в колгосп, а тоді вже як начали землі забирати, городи обрізати, корови забирати, аж тоді вже люди почали йти...

У мого дедушки було два коні, в нього забрали коні, забрали упряж, шо ж осталось робити?.. Іти в колгосп...

Там у нас було таке болото, в очереті то ж ми корову ту зберігали. Значить, виживали ті, що в Харькові ото продавали муку. Називавсь магазін «Торгзінг». Ото золоті речі в кого були, то возили то кольца, то сережки, то дукачі. Відвозили і продавали за муку. Ото ті виживали. Родичі то помагали одне одному.

Слухай, тоді коні дуже дохли, так їли конину дохлу, собак, котів, крис, ворон, і оце отих лелек, та все їли, шо не попаде. Голод. Їли коріння, з рогозу, з очерету, тоді гірчак був.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Иваненко Семен Сергійович

1918 р.н.
Полтавська область,
Кременчуцький район, с. Недогарки

Приходилось споживати цибульку, рогіз. Пекли млинці, що тримались за рахунок гнилої картоплі, додавали труху дерев, дубове листя. Навесні почали збирати рогіз на болотах. Але так вижити ми не могли. Тому довелося ходити по селах жебракувати. Зустрічались й такі люди, які намагались включити нас у свій раціон.

Брати і мати були дуже пухлі. У нас вже майже не залишалось сил, але виручали односельчани.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Роман Іван Самсонович

1924 р.н.
Полтавська область, Лозицький район, с. Брисі
(1986 р. приєнано до м. Червонозаводське)

<...> Весною 33-го голод став мукою. Він переслідував нас кожної миті. Ми хтіли їсти навіть уві сні, мріяли про картоплю, яку ще минулого року варили свиням. Ходили до лісу, де на осонні шукали паростки ранньої їстівної рослини пшінки <...>.

33-й: голод. – С.504.

Анонімний свідок жіночої статі

1923 р.н.
Полтавська область, Лохвицький район

<...> Як ми то почули, що забирають, то мамин брат нам прийшов і закопав у корови під помостом у бочку пшениці й кукурудзи, і то все гарно закопав, закрив, поклав назад поміст, і корова стояла, то забруднилося, нічого не було видно.

По селі вже бачили людей пухлих, ходять, наші сусіди попухли, потім всі сусіди вимерли, померли, було четверо дітей в сусідстві — всі померли, й мати померла. І коли прийшла вже зима, то взимі, коли вже на селі люди пухли і вже не було ні в кого нічого збирати, то вже ніхто не їздив і нічого не збирав. Тоді нам дядько відкопав ту кукурудзу й пшеницю, і ми так потайки, щоб ніхто не знав нічого, мама нам варила ту пшеницю і кукурудзу, і ми тим спасалися, то їли. Запам'яталася мені та кукурудза й пшениця тому, що одного вечора ми потайки від усіх ту кукурудзу і пшеницю, мама зварила, й ми їли, і хтось застукав до дверей, і ми з тою кукурудзою не знали, де дітися, де то поховати, бо хтось до хати йде.

<...> Як прийшла весна, багато людей вимерло, а хто лишився, рятувалися: зривали перші бур'яни, які можна їсти, пооб'їдали липове дерево, було, стояли всі дерева голі, на іншому якомусь дереві, не пам'ятаю що то за дерево, що люди знали, що можна їсти-люди те дерево зривали, їли, й ми те дерево й їли, й ми ті калачики, в нас називалися! Були фабрики, де виробляли цукор, і той жом, називався, що відпадки були від того цукру, від тих буряків видавлених, що вони зсипали в силосні, називалися, ями, що годували корови в колгоспах чи де, то люди лізли, крали то, добували й ми того потроху, і то мішали до полови, товкли в ступах кукурдзяні ті качани, що вже без кукурудзи, і того трохи мішалося і тим люди спасалися, їли ми ті бур'яни, листя, ті качани, й те все, аж поки прийшло до того, що трошки вже люди почали оживати, як дещо більше зачало. Багато було, ще пам'ятаю, як ішли на колгоспні поля, де вже колгосп щось посадив, то люди йшли там чи красти, чи що, вже звідтам рятуватися від голоду, то там страшно людей карали, били за то.

Investigation of the Ukrainian Famine 1932–1933. – P.377, 378.

Анонімний свідок чоловічої статі

1922 р.н.
Полтавська область, Лохвицький район

— А як Ви жили в дитячому будинку?

— Ми ліпше жили, як всі остатні діти, бо нам держава давала тих харчів і одівання давала так, що ті сільські діти навіть завидували, що ми маємо, а вони не мають того, але то вийнятки були ті, що батьків не мали, то тих брали, а той, хто матір мав або батька, або братів старших, яких опікувалися, то тих не брали.

Ibid. – P.1148.

Матвійченко Катерина Іванівна

1922 р.н.
Полтавська область,
Миргородський район, с. Малі Сорочинці

— Чи допомагали люди одне одному у виживанні від голоду, чи ділилися продуктами?

— Да, допомагали. Моя лічно мама ото напече отих блинів, і ото буряк аж повистромляється з них, ну нічого, ми раді були й тому, а були ще бідніші, хлопці пасли скот, а ми жили так над вигоном і було озеро. І, значить, мама раз позвала: «Хведько, йди сюди!». Він підійшов. Мама йому блинчиків і в бутилочку молочка, бо своєї корови не було, а ті, шо пасли, то хто дасть, а хто не дуже і давали. А він, років три як помер той чоловік, то він як побачить мене, то каже: «Ваша мама така була. Ми підгонимо проти воріт, бо знаєм, тьотя Явдоха шось нам та винесе». Його не можна, я ото хліб як принесуть, я його цілую, ми його не бачили, і паски такої.

Усяки бур'яни їли, і ото тіки кричали, шо блекоти не рвіть, бо посліпнете. А там ягідки були такі, чорненькі, воно менше од терну. Оце шовковиці і листя, і ягодки, тіки так вони і не доспівали там, і не покрасніють, а ми рвемо їх уже. А то росли ото, на левадах, трава така, це щавель, то це, як пішов щавель, то те вже й борщу наварять. Ото такі кругленькі листочки, а цвіточки жовтеньки, ото рвали і борщ варили, і було насічуть, та як оце вже стало отой і щавель, то вже і з щавльом їмо його, а листочки із отих калачиків, я кажу синам, оце ми спасалися у голодовку.

— Чи можна було щось купити в місті чи виміняти?

— Якшо він робить на хлібзаводі, чи десь там ото на якомусь заводі, коло того місця, де вічний вогонь, там був млин, олійниця була, звався там пан Зейман, Виноградів, де Калинка, то Білецького, там тоже був млин. Як хто познакомиться і в Зеймана, то можна вимінять вузлик макухи.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Онацький Григорій Омелянович

1907 р.н.
Полтавська область,
Миргородський район, с. Онацьке

Хто пішов до колгоспу, ну вже хоч не трусили так, хоч ріпина, мо' осталася, то їздять було на Ромни, купують зернячка… То страшне було… Із багатіїв зробили куркулів, давай хліб, і всьо. А на станції навозимо було хліба, Боже. Но то вже государственне.

Отуточко клуб був. Патронат, туди дітей відправляли. Стали давать, вже суп варять там, котли, і хто ходить на роботу, наллють там, на душу черпак.

А в голод люди їли отой клевер, шо голубеньким цвіте та розовим, таким буруб'яшками, ото беруть, а воно вредне на жолудок, а тоді вже листя рвуть з вишень, з липи, і висушать, і попомнуть його, та вже ріпина своя ж, то потовче качалкою у посудині, і ото накладають. Потом стали буряк пахать, а там йшли аж на завод люди і жом доставали, а тоді стали звозить і в колгосп жом.

А голуби в кого були, то ловили, поїли голубів. В голуба доброє м'яско. Його не можна ні описать, ні розказать.

Хто зумів ото сховать, було таке, я сам отуточко яма була, так оставив, коноплями засипав. Не найшли. Яму я загорнув, всяким-таким закидав. Було людей спасало. У поле вивозили зерно, сховає десь під бугром, під обніжком або шо, а тоді піде та возьме, принесе, та вже же й дома там сховається. Жорна спасли, багацько жорнів було в хуторі… Зробив чоловік жорна, там в Марвенків були, в Герасима були жорни, у Маковенків жорни… Ну краплину… стакан скільки ти там змелеш? То стакан або два, даєш муки…

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Мащенко Марія Михайлівна

1912 р.н.
Полтавська область,
Миргородський район, с. Кибинці

— А тим, хто ішов до колгоспу, давали якісь продукти, їжу?

— Да хто там давав, ніхто не давав. Ніякої їжі. Ото листя товкли, рвали акацію, листя й лушпиння й качани. Таке їли. І дохле їли. Все їли. І бур'яни які їли. Нарвеш і акації, і щавлю. Отого посушиш і їси. У ступі товкли і їли.

Хто вижив, то вижив. Я сама є й така. І бур'яни, і шелуху їла, все їла. І качани. Не кукурузу. Ті качани, що після зерна залишалися, що раніше палили їх в печі, потовкла в ступі й їла, і вижила. Не всі виживали. Ага, допомагали. Особенно родичі допомагали.

А ягоди. Терен їли, таке їли. Тоді яблук не дуже було, а побольше терну, грушки. У лісі збирали та їли. І печериці їли, все їли. Було, печериць таких нарвали, що були на стіни драпалися від болю… Від печериці. А було і повмирали від печериць. Голод усе

заставляв їсти. Жолуді їли. Товкли листя. Ото рвали і їли листя. І коні дохли, то й коні дохлі їли.
Ага, знають про голод, як хто живий зостався. А їх вимерло всіх. Із живих нема вже. Це я одна живу, зосталася. Знаю, не забула, яке було. За невелику їду та ходили на кладбище дивитися, як привезли людей. Вкидають у ями. Тепер як хоронять.
Я у Полтаву поїхала на роботу пізніше трохи. Робила на кирпичному, і давали хліба півкіло і один ополоничок юшки, і я опухла. Поки в мене дукачі були. Тоді дукачі були. Да. Із вушками, на шию надівають-ся. І приймали в Торгсін. То я ж, було, понесу дукачі та дадуть хліба, та я добавляла, а аж не стало дукачів. Оце було торгсін. Да, торгсін я знаю. І тоді я не опухла. А як не стало дукачів, то я опухла на роботі. І робила я, кирпич робила. Так годували. Один ополоночок. Тульку вивезли, казали, за Полтаву десь, гнилу. А ми бігали, одривали та їли з землі. Один оце таки ополонок і таке рідесеньке. Один ополонок дадуть і півкіла хліба. Була пухла як колодка. А тоді вже одтухла. Чим же одтухла? Їла кислиці, буряки сирі їла. І дядько в мене був, носив молочка. І зварить молочка було принесе. Тоді я одтухла. Ото була б у землі. На роботі так годували. А як стало більше то листя, то шелуху їсти, то тоді буряки. Оце сирі, ми їх пололи і їли. Отаке було.
Я зосталась жива, що я таки заміж пішла. Що він бідняк був. Ага. Його ж не вигонили.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Марія С.

1907 р.н.
Полтавська область,
Оржицький район, с. Круподеринці

Примара голоду огортала хліборобів, які під ту пору – як злодії – своє власне збіжжя, бараболю та муку, коли ще хто мав, закопували, замазували в стінках для рятунку життя своїх дітей. Той хлібороб, який ховав – будь-хто для рятунку своєї родини – чи він багатий, чи бідний, не було різниці, від смерти – називався великим злочинцем і ворогом народу. А збіжжя тих землеробів, називалося соціялістичною власністю. Розумієте, як ви щось зробили, це не ваше, це соціалістичне.
<…> Селяни, які ще мали заховані жмені зерна, товкли в ступах, або роздушували качалками, а до цієї муки додавали гарбузи, буряки, капусту й пекли, що строїли до хліба. Домашні тварини і птахи вже були вирізані попередньої зими за браком харчів і здачею державі м'яса, бо й здача м'яса державі була обов'язково збільшена. У новому 1933 році люди були голодні або напівголодні, доїдаючи рештки захованого. Село мертвіло. Люди були прибиті ситуацією, яка нависла над їхнім життям.

Investigation of the Ukrainian Famine 1932–1933. – P.985, 986.

Анонімний свідок жіночої статі

1906 р.н.
Полтавська область,
Пирятинський район, с. Повстинь

Так і ми спасалися, що я вже казала, що ми були, це ми передбачали, знаєте. Мій батько такий був добрий господар і мудрий, наперед знав усе. То ми купували ту макуху, що оббилася з насіння, зерно, а воно вдавлювалося таке. Ну то ми купували й складали, з осені ще. А потім прийшлося нам достати як буряки роблять – такий жом казали. З буряків цукор видавлювався, оте шамушуння. Але вони сушили якихсь то, прийшлося достати, може чоловік якихсь два мішки таких дістав того жому. А потім та макуха, а тоді полову мішали. Полова, це ви розумієте, що як хліб молотять, а то гречана полова, вона такі листочки, як росте, м'якенькі має. Бо то те мішали. Ну й ще як у когось десь дістанеш, того хоч пригорщ якоїсь муки, то змішаєш і ото так переживали. Дуже тяжко.

Ibid. – P.890.

Юркова (у дівоцтві Шпіка) Анастасія Кузьмівна

1923 р.н. Полтавська область, Решетилівський район,
с. Шпіки (назву села слід уточнити, такої немає.
До того ж збігається)

Улітку 1933 р. їсти стало зовсім нічого. Люди, у яких я пасла корову, за роботу давали мені один літр молока. І це було все, що ми мали. До цього молока додавали бур'ян, товчені кукурудзяні качани, різне листя…
Від голоду стали опухати. У батька шкіра на ногах лопалася, й витікала рідина. Мама прийняла мудре рішення. «Давайте віддамо Ваню (1929 р.н.) у дитбудинок, щоб хоч він зостався жити з нашої родини». Відвезла його до Полтави, посадила біля дитбудинку на вул. Леніна і залишила записочку: «Невідомий Іван», бо дітей, які мали батьків, до дитячих будинків не приймали. Нині мій братик – це мій душевний біль. Його ми більше не бачили. І зараз знайти неможливо…
Люди їли траву, спориш, як тварини. Бачила, як один хлопчик мучився, наївшись трави. Людей, які рвали достигаючі колоски, били об'їждчики.
Одного разу я рвала молочай на городі, а бабуся сусідська каже: «Йди сюди! Я тобі щось на вухо скажу». І – мене ловити! Хотіла з'їсти. Але я втекла.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Маценко Іван Антонович

рік народження не встановлено
Полтавська область,
Решетилівський район, хут. поблизу с. Михнівка

<…> Пухнути люди почали весною. Я опух у травні <…>. Нашу родину врятувала корова Манька. Не вона б – каюк <…>.

33-й: голод. – С.471.

Закітнюк (у дівоцтві Яловенко) Ганна Яківна

1920 р. н.
Полтавська область,
Чорнухинський район, с. Бондарі

У 1932–1933 роках стали ходити представники з району і свої з сільради від хати до хати і забирати зерно. Коли тато почув про це, то викопав у хліві під конем під передніми ногами яму і сховав туди три мішечки зерна. На горищі були сухарі, то їх і їли.

До нас також приходили шукати зерно й інші продукти. Шпичаками проколювали діл у хаті, в коморі, в клуні, в хліві, в садку. Але, на щастя, не знайшли. А оскільки не знайшли, то так ми і вижили.

Тоді тато був і муляром, і ковалем, і пічником, і робітником біля молотарки в колгоспі. Коли він йшов на роботу, то по черзі брав і когось із нас, бо там варили їсти, то й нам щось перепадало. Тато носив потрошку зерна в чоботях, коли вдавалось тайком жменьку туди вкинути. В кишені чи за пазухою – Боже борони – тюрма, а сім'я велика.

Мама весною лазила по деревах, рвала листя, сушила, товкла в ступі і додавала до хліба. Добавляла також полову – просяну і гречану. А хліб був такий чорний, що свині тепер кращий їдять. Від того хліба по тілі ніби комашки лазили.

Коли були організовані колгоспи, то ходили ми збирати колоски. Назбирані колоски «молотили» палкою в мішку і несли додому. З собою мали кусочок хліба з вустяками. Так що цілий день були голодні. Тих, хто збирав, гонив польовий на коні. Коли він появлявся, тікали хто куди: в ярки, в кущі і т.д. Кого ловили з дорослих, то судили.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Коломієць Ганна Максимівна

1913 р.н.
Полтавська область,
Чутівський район, смт Артемівка

Господарі, де я жила, вибивалися із сил, їли гнилі буряки, додаючи до них солому, пекли «макорженики».

У колгоспі дохли коні, а люди збігалися з сокирами, відрубуючи собі шматки конини. Та що говорити про це, коли одного разу по дорозі додому я зустріла жінку з Черняківки в супроводі міліціонера. Вона йшла з макітрою в руках, в якій було м'ясо її п'ятирічної доньки.

Багато людей відвозили своїх дітей у Харків, Полтаву і там їх залишали, щоб вони потрапили у дитбудинки і врятувалися від смерті. І це в той час, коли в Артемівці біля спиртозаводу лежали купи ячменю, які охороняли пожежники з рушницями.

Сільські новини. – 1991. – 30 березня.

Падалка Степан Якович

рік народження не встановлено
Сумська область, Лебединський район, с. Рябушки

1933 рік, прозваний у народі «чорним роком», а партією – «проривом у комунізм», уже на повну круговерть закрутив свою смертоносну віхолу. В харю пішло все, що могла придумати голодна душа, – шкіра чобіт, шкіряні пояси, шкіряна збруя, конопляні віжки, клей, миші, собаки, коти і всяка рослинність: спориш, рогіз, лепеха, пшінька (лютик), калачики, «мудики», бруньки та листя, кульбаба, лопухи, соснові лопуцьки, не кажучи вже про кропиву, лободу та кінський щавель.

Голодомори в підрадянській Україні. – С.98.

Щербак Палагея Іванівна

1915 р.н.
Сумська область,
Липоводолинський район,
Колядинецька сільська рада, с. Вовкове

<…> Взимку 1933 р. на хуторі не лишилось жодного собаки, кота та горобця. Голодні діти, які ще могли ходити по хутору, іноді вдавалися до крадіжок, за одну картоплину мого семирічного брата сусід забив мало не до смерті. Їли все: щавель, люпин, луговий часник, листя з дерев, полову, мерзлу картоплю <…>. Ходили міняти одяг на хліб, тоді з нами трапилась прикра пригода: ми оддали останній одяг, тобто виміняли на хліб, а, прийшовши додому, виявилося, що буханка зроблена з глини <…>.

Український голокост 1932–1933. –Т. 4. – С.191.

Ясашнова Олександра Кирилівна

1923 р.н.
Сумська область,
Миропільський район, с. Гнилиця

Ми їли траву, кору дерев, різні ягоди та плоди, липове листя, щавель. Коняк дохлих їли. Були такі лепьошки – щавель з липою напаримо та додамо молока, одержуємо такі млинці. Ховрашків, горобців ловили. Все, що могли дістати, – те їли, аби не попухнути з голоду.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Анонімний свідок жіночої статі

1920 р.н.
Сумська область, Охтирський район, с. Хухра

— Ви казали, що тато робив на колгоспі. Чи вони дали, чи вони платили йому?

— Вони грошей не платили, лиш зерном.

— Під час голоду, скільки кілограм?

— Я навіть не знаю, скільки вони давали, але ви мусили виробити норму – тільки то висапати буряків, то давали кусочок хліба, а скільки там було, я не знаю. Лиш той, хто робив; а ми, діти, вдома були, ми нічого не діставали.

Investigation of the Ukrainian Famine 1932–1933. – P. 998.

Анонімний свідок жіночої статі
1910 р.н.
Харківська область

<…> Сама я переживала, було таке, коли весною викопували картоплю, знаєте, бараболю. Восени, коли копають оту картоплю, а то як коли лишається в землі, знаєте, треба вже через сито просіяти, щоби все викопати, лишається там картоплина чи дві, чи три. І то цілу зиму перебуде в землі, а тоді ми ходили й рилися в цій землі, палками чи лопатами, щоб найти ту перемерзлу картоплю в землі. І тоді приходили додому, мили її, і я вже й забула, на тертушку терли, робили з неї якусь масу, і добавляли туди шклянку муки, й отаке тоді місиво зробимо, і пекли такі оладі, і їли, без олії, ясно, на сухій сковороді там, чи кусок заліза, чи що. Восени, коли викопували ту саму картоплю, то малесеньку, таку як лісові оріхи, як вишня, отакі картоплинки, ми їх пекли, такі були, не було чим палити в хаті, дров не було, дерева купити, бо це все стоїло гроші, то такі малесенькі були печі, чугунні, залізні, і там же ж огонь горить, а під вогнем, називалися піддувайла, знаєте, щоб циркуляція, то ми в те піддувайло клали оту картоплю, це в моїй родині, в моїй хаті, своїми власними руками це я робила. Так що це не то, що хтось казав, чи що. І ми оті горіхи картопляні ото там трошки припечемо під тим огнем і їх їли. Люди їли кору, я цього не їла, скажу вам правду, кору з дерева, аби що-небудь.

Ibid. – P.566.

Сова Гр.
1894 р.н.
1932–1933 рр. працював
«на відповідальній посаді економіста-
плановика», очевидно, на Харківщині

<…> Моя дружба з секретарем райвиконкому давала мені можливість дещо знати, чого не знали інші. Наприклад, багато листів, повних благання та відчаю, направлялись не тільки в Харків до українських урядових кіл, а і в Москву на ім'я Сталіна. Одно з них пригадую <…> листа цього писала комсомолка 7-ї кляси середньої школи і дочка бувшого червоного партизана, який проливав свою кров за совітську владу. Ось її дослівний вираз: «Я Вас, Йосипе Віссаріонович, любила і люблю. Я не вірю, що Ви допустили до того, щоб я загинула в розквіті моєї юності так трагічно і дурно від голодної смерті!!!» Далі вона з'ясовує, хто її батьки і що сім'я з початку лютого 1933 р. вже не бачить зовсім хліба. Тринадцять з лишком років пройшло з того часу, а я і зараз бачу цей трагічний лист з його нерівним, ще не оформленим, жіночим почерком.

Як видно, що таких або ще сильніших по змісту листів надсилалося мільйонами на ім'я того, хто був найбільше виновним у цій трагедії, і прочитати їх, хоча би другорядним урядовим особам у Москві не було ніякої технічної можливості, то вони механічно повертались назад (без читки), тільки не до тих, хто благав про допомогу, а на ім'я голови райвиконкому з казенною, демагогічною, безсердечною резолюцією: «Допомогти, чим є можливість». Ці «можливості» для тих, що невинно гинули сотнями тисяч у день, були зовсім вичерпані. Зате в закритих харчових розподільниках для «привілейованої партійної касти» та працівників НКВД було тут все (навіть рибна ікра і цінні напої) <…>. Організується державна торговельна організація «Торгсін» (торгівля–сіндікат). Вона провадить продаж харчових продуктів виключно на золоті речі і, безумовно, має великий успіх у цей голодний рік. Я сам віддав у цьому році в Харкові в цю організацію своє і дружини два вінчальні перстені за 32 кг пшона. Ці перстені в золотій царській валюті оцінювались в 10 карбованців, а пшоно 32 кг (теж у золотій валюті) – в 3 карбованці 20 копійок <…>.

Осередок української культури та освіти. Колекція спогадів, поданих на конкурс, од. зб.46, арк.21–23.

Шевченко Анастасія
1924 р.н.
Харківська область

<…> Наша рідня врятувалася тому, що ми мешкали недалеко міста і близько залізниця була, і батько працював у місті, то дістав скромну пайку для себе. Все ж таки, що другий день, чи як, міг приїздити, і все ми ділили. Ми дуже були голодні, пухлі лежали, але якось не повмирали. Врятувались від смерти.

Investigation of the Ukrainian Famine 1932–1933. – P.1673.

Величко Євдокія Іванівна
1919 р.н.
Харківська область,
Балаклійський район, смт Савинці

За їжу люди вимінювали раритетні речі: моя тітка віднесла дві старовинні ікони Володимирської Богоматері й срібний хрест. Усе це вивозили до міста.

На станції зберігалось продовольство, яке відправляли в Харків. У вагонах була мука, картопля, пшоно… Станцію охороняли. Хлопчики й дівчатка бігали красти. Уявляєте: дітей заставляли красти! Частіш за все охорона стріляла. Бувало, що й вбивали…

У сусідній станиці Залиман були випадки людожерства. Жили тоді без паспортів, утекти кудись було неможливо. Могли людей тільки вивезти…

Свідчення, впорядковані О.Веселовою.

Анонімний свідок чоловічої статі
1924 р.н.
Харківська область, Барвінківський район, можливо,
нині – Близнюківський район

<…> Між іншим, з нашої родини, особисто моїх дядьків, ніхто з голоду не помер – були пухлі, валялися, але ніхто не помер. Я брав відро та ходив виливати ховрахів і цим ми жили, переважно ховрахами.

<…> То вже було, скажемо, в 33-му році, вже весною, як хліб уродив – багато людей, що не могли вийти в поле, і вони тоді мусили виганяти їх насильно. Хоч вони давали їм якийсь куліш, чи що вони зварять, то тільки тим, що в полі робили, до хати нічого не давали. Той дядько, чи тітка як вони пішли в поле, як вони щось мали там їсти, то вони ховали, щоб принести дитині щось до хати. Хоч вони дітей забирали пізніше в ясла, називалися. Я й сам там був, у яслах, то там давали дещо для тих дітей, що були при яслах, що не могли бігати. А ті старші діти, то бігали по вулицях, крали черешні чи що, бо то вже достигало те, вже косовиця почалася, жито, то вже черешні були спілі, то вже можна було жити, полізе на вишню, на черешню та й собі живота напхав тими черешнями.

Investigation of the Ukrainian Famine 1932–1933. – P.547, 548.

Акун Василь Данилович

1922 р.н.
Харківська область,
Валківський район, с. Високопілля

І почалися для нас тяжкі дні. Щоб вижити, лишався один вихід – іти просити. Попервах щастило: мені з меншим братом давали хто буряка, хто пригорщу висівок. Але чимдалі, то ставало нас усе більше на вулицях з торбинками, а відтак все частіше чули відповідь: «Дітки, нічого вам дати. У самих нічого немає».

Принесемо, бувало, пригорщу висівок, то мама розподілить їх на малесенькі порції, щоб надовше вистачило. Вкине ложку висівок у воду, а ми стоїмо коло плити і дивимось на чавунець. Спина давить клубком. Так хочеться їсти, до плачу.

Поліщук Т.В. Вустами очевидців трагедії // Сільські новини. – 2002. – 23 листопада.

Островерх Микола Михайлович

1918 р.н.
Харківська область,
Дергачівський район, хут. Замірці

У нашому колгоспі всі, котрі працювали, в обід кормили і перше, і друге, що мали в колгоспі. На перше давали суп чи борщ, на друге кашу, не обязательно каждий день с м'ясом, м'ясо дуже рідко. Ті, котрі не хотіли робити, ті не получали, а раз не получали – значить голодували. Мати і батько йшли з колгоспу несуть усе, що получили собі на обід, і братья і сестри ще работали. А я часа два-три поработаю, помагав там на конюшні чи на коровнику, мені часть теж доставалась, а після обіду я в школу біг.

У нас усе, що було с'єдобное, все растения, которие виростали і їх можна було перетворити в їжу, перемолювали, перетирали і смешувалі с остатками шелухи жита або пшениці і получали лепьошки.

Були так називаємиє комерчіскіє магазини – Торгсіни – за золото. Батько материне і своє кільце відвіз і привіз около пуда муки. У кого больше золота, ті більше получали.

— Торгсін – це що?

— Це торговий сіндікат за золото, здайош і получаєш продукти, потім комерчіскіє магазіни відкрили

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Буданцева (Півень) Галина Кирилівна

1919 р.н.
Харківська область, Зачепилівський район,
с. Котівка (такого у районі немає, ймовірно –
с. Косовського)

<…> Голодувати село почало вже на початку зими, після того, як поїли всю картоплю, домашню птицю. Ми, старшенькі, ходили в поле, руками відкопували залишену картоплю, здирали кору з дерев. Батько взяли материні дукати та святковий одяг і подалися до Харкова. Там наміняли все це на крупи і муку. Вже біля самого села на нього напали, все відібрали, роздягнули, ще й побили. Прийшли батько додому в самому спідньому, закривавлені і через кілька днів померли. За батьком померли і мати. Залишились ми, шестеро дітей, опухлих від голоду, в хаті самі.

Голод у селі лютував. Люди їли кішок і собак, ловили щурів і мишей, їх теж їли. Навесні ми за материну хустку купили в однієї жінки чималий шматок м'яса. Не встигли ми його приготувати, як прийшли із сільради. М'ясо забрали – воно виявилось людське. Залишили нам малесенький мішечок крупи. Та хіба ж він нам вистачив надовго? Навесні від голоду помер брат Михайло, десяти років. Могили для нього не копали – розкопали материну могилу і, загорнутого в рядно, поклали на материн гріб.

При сільраді організували щось на зразок садка. Туди забрали наших меншеньких – брата Івася, чотирьох років, і сестричку Ніну, двох років. Там їм давали потроху хліба і варили рідку кашку раз на день <…>. Влітку я отримала листа з сільради, де повідомлялось, що в садку померли Івась і Ніна <…>.

33-й: голод. – С.485.

Дука Анастасія Іванівна

1921 р.н.
(раніше вказано 1919 р.н.)
Харківська область,
Зачепилівський район, с. Устимівка

<…> А вже по тому ми їли траву, бурячиння. Мама робила на буряках, і нас дві дочки помагали мамі. Нарвемо листя бурякового, зваримо і їмо. І так не день і не два <…>.

Там само. – С.491.

Анонімний свідок жіночої статі

1920 р.н.
Харківська область,
Зіньківський район, с. Млини

А в Росії не було голодівки, а в нас голодівка була, їздили в Росію. Де сережки були золотенькі, де перстні були золоті – все повідвозили до Росії і міняли. Привезли відтіля не то муку, а вже висівки, що сіяли, просіювали й ото оставалося. Те тільки привозили на Україну. І тільки Україна зазнала голоду, не зазнала Росія.

То я мала 12 років, і нас заставляли в колгоспі – якраз прийшли жнива, – щоб косили – збіжжя косили – і ті снопи носити. Як я сама така була, їсти немає що, така слаба, ті снопи такі здоровенні,

візьмеш той сніп, а сніп той тебе валяв з ніг. І що вони давали?! Давали не хліб. Я це не можу також по-американському, а ти, може, і не знаєш. Так як витискають олію із насіння, то так макуху давили. І розводили якихось висівок, у кип'ятку розводили, й то такий був суп. І то того супу дадуть одну чашку й кусочок тієї макухи. І я ту макуху обкусаю кругом, я ж сама їсти хочу, а мама вдома пухла лежить, і сестра маленька в хаті, а батька немає. Я той суп виїм, а ту макуху (через сльози) несу своїй мамі. Ну, якось моя мама вижила. Ми якось вижили так, що я не знаю як. У нас дядько був, який їздив. Живий був і був незасуджений. То він їздив у Росію. Вже повідвозили деякі хустки були, таке полотно, що самі люди ткали, такими своями, cotton якийсь, чи щось, як самі люди робили, самі робили люди. Те повідвозив. І ми якось із мамою вижили. Вижили. І та сестра вижила й я.

Investigation of the Ukrainian Famine 1932–1933. – P.708.

Анонімний свідок чоловічої статі
1912 р.н.
Харківська область, Краснокутський район

<…> Так спасалися: їли що попало, травами різними і то спаслися. А може, там десь хтось ожився, може так мав десь ще сховане; знайшли там хліба торбу, їли.

— А чи багато людей старалися поїхати до Росії, щоб спастися від голодівки?

— Їх не пускали. Бо на те були відповідні такі справки – документи давалися з сільради. Я їх також не мав. Я не міг нікуди поїхати, все чисто. У мене тільки один документ був – що я розкуркулений. Розкуркулений, а куди я не піду – там не приймають, бо ти розкуркулений.

Ibid. – P.886.

Анонімний свідок чоловічої статі
1906 р.н.
Харківська область,
Краснокутський район, с. Мурафа

Ховали були люди, бо бачуть, що забирають, то ховали, думали: «А може, спасуся, може, спасуся». Але як знайшли, то зразу ж на висилку висилали за це, що він заховав собі хліба.

— Якими способами люди ховали хліб?

— Якими способами? Було так, що бочка є, то вони насипали в бочку і тоді закупоре ту бочку зовсім і тоді яму викопає і туди соломи накладе і тоді на солому в яму бочку покладе і ото закидає. Ото так ховали. Інакше не ховали, тільки ото в бочки.

Ibid. – P.664.

Підопригора Іван Андрійович,
1921 р.н.
Харківська область, м. Харків

Весна 1933 року. По всій Україні панує голод. Селяни кидають свої рідні хати, села. Вони, пухлі від голоду, ідуть до великих міст з надією, що там зможуть дістати шматок хліба і врятувати своє життя. Але в місті їх виловлює міліція, вантажить на автомашини, вивозить за місто і скидає у провалля. Люди гинуть у великій кількості.

У Восьмому районі Харкова мене затримав міліціонер і привів до районного управління міліції, мене посадили в тюремну камеру. Переночувавши там, я чекав вранці, як усі в'язні, на пайку хліба, але його нам не дали. Камера була переповнена, всі були втомлені та голодні. Вранці ж випустили нас на повітря. У дворі стояв якийсь будинок з червоної цегли. Я пішов до нього і побачив, що до підвалу в цьому будинку через вікно без рам йшов жолоб, оббитий бляхою. Я подумав, що тут вивантажують продукти для міліції і став заглядати до підвалу. Мені присвічувало сонце, і я виразно бачив, що підвал був переповнений помордованими людьми – жінками і чоловіками. Старих серед них я не побачив, це були люди виключно молодого віку. Видно було, що їх помордовано не в підвалі, їх привезено сюди і скинено через вікно без рам і жолоб. Мене охопив великий жах. Я втік з того місця, бо боявся, що хтось з міліції може мене затримати. Я, напевно, приплатився б своїм життям, якби якийсь міліціонер здогадався, що я побачив весь той жах у підвалі.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Уманська Марія Полікарпівна
1925 р.н.
Харківська область, м. Харків

У голодної людини з'являється гострий розлад нервової системи, особливе почуття, що зводить з розуму. Форма масового голоду вражала психіку, яка супроводжувалась психічним свавіллям. Матері їли своїх дітей. У селі не було ні однієї собаки, ні однієї кішки. Люди селами вимирали. Хати пустіли. Синдром страху був навіть у собак. Вони тікали від людей. Мовчазні люди, хто був ще живий, нишпорили попід тинами, шукали травичку, обгризали кору дерев і бруньки кущів, а потім з голоду качались по землі від болю в животі. Бур'ян нічим було й посолити. Стогін страждаючих і вимираючих селян був повсюду.

Добрались до батька. Для прожитку сім'ї батько по смітниках збирав очистки від картоплі, буряків тощо. Потім сушили те і товкли на муку. Мама пекла з того якісь моторженики. Так ми і прожили зиму, а весною пішла зелень, кропива, одуванчики, бруньки орішника та берези. Мама була дуже худенька, а у батька ноги були, як колоди, пухлі, а низ живота – скляний, наче фартух звисав.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Панченко Катерина Антонівна
1921 р.н.
Харківська область,
Червоноградський район, с. Піщанка

У квітні почала виростати трава, то люди живились травою.

Сиротами опікувалися родичі чи сусіди. Люди, які

мали серце. Держава їми не опікувалась. Були ж люди хороші. Допомагали одне одному. Наш дід, він з нами завжди ділився.
Навесні їли кульбабу, випивали з неї молоко, їли листя з дерев, їли кору з вишні. З кори дуба робили стружку та відварювали, але воно було дуже гірке, їли і вбивали ворон, горобців.
У місті була карточна система, там давали хліб. Там наче голод був полегше.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Анонімний свідок жіночої статі
1902 р.н.
Сумська область, Конотопський район

Отже, як люди спасалися, на весну були на деревах, появилися бруньки, люди лазили по деревах, об'їдали ті бруньки, кору об'їдали, попід тинами кропива була, раніш було розсипана, тільки появилася з землі, то все виривалося і з'їдалося, але тому-то люди пухли й вмирали, але я не знаю тих, хто, наприклад, колгоспники мали в себе корови, так що вони ще то й… а колгоспник, який не мав у себе нічого, то й можливо мало працював, а чи родина велика, то йому то й во, переважно вмирали, пухли зразу старші і малята дошкільного віку, це найбільше.

Investigation of the Ukrainian Famine 1932–1933. – P.576.

Сірик Грицько
1918 р.н.
Сумська область,
Шосткинский район, с. Бабаків

Я ж Вам кажу, що в лісі, із лісу, в лісі ми живилися. Так скажемо, навесні зразу пішли жолуді збирати, знаєте? Тепер на фоїнах такі опуцьки ростуть, то дуже корисне, обривали опуцьки. Гриби пішли, горіхи старі десь валялися по тому. Ну, та й, можливо, якусь пташку видеруть, і все. В лісі то зовсім інакша справа, в лісі можна трохи, кажуть, у нас казали: «В лісі й Бог живее».

Ibid. – P.1560.

Самійленко Григорій
1915 р.н.
Сумська область,
Кролевецький район, с. Тулиголови

<…> Ну, оце спасіння було. Може, в нас не так воно було, в нашій цій області. Бо це земля не така була, як, наприклад, по других, і, може, менше обкладали. Порятунок був, що тільки було оставлене таке: полова якась – відвіювали колись від того на хатах. У нас переважно на хатах половою засипали, щоб тепло було. То ту полову перебирали й варили або перемелювали й ото такечки тягнули.

Ibid. – P.1268.

Анонімний свідок чоловічої статі
1923 р.н.

У нас було болото таке, а на болоті рогоза росла, то я сам ходив, рвав ту рогозу. То принесемо оберемок, наріжемо. І сиру їли, й варили. Але то ні до чого, бо там нема нічого, самий бур'ян. Але весною вже то їли. Почала рости кропива, то те їли. Бурячки проривали, то почали варити. То тим уже тоді спасалися. А то вже не було абсолютно нічого їсти.

Ibid. – P.1364–1365.

Логан Варвара
1915 р.н.
Сумська область, Роменський район

<…> Що їли? Перше люди їли з кукурудзи качани, це що я на власні очі бачила, не кукурудза зім'ята, а ті качани мололи, воно дуже в неприємне, бо воно як нічого не мав в собі, шелуха. Навіть їли полову, її пробували терти й якщо десь у когось лишилося, що мав, міг дістати якогось, хоч трошки якоїсь муки, то добавляв до того, щоб аби хоч трошечки трималося купи, щоб можна було спекти якісь такі млини чи щось, бо воно не можна було замісити його, щоб хлібину спекти, бо воно не трималося, їли люди листя, молоде листя на дереві, їли люди жолуді, жолуді мололи, розтирали їх, але жолуді дуже пізніше вплинули на зір, на очі, сліпли люди від того; кленове листя найбільше їли. І так, у 32-му році осінню, то люди вже почали сушити, якщо бараболю обчищали, то ті лушпиння, якщо гарбузи обчищали, то лушпиння сушили, все, що тільки можна було сушити. Люди все сушили й тоді терли його й пробували, і закип'ятити води, й заколотити, щоб можна було, що з'їсти.

Ibid. – P.1353.

Штанько Кирило
1913 р.н.
Сумська область,
Роменський район

Василь пережив голод, бо коли забрала пані Уляна там їх, та її товаришка така забрала їх у Ковалівщину до своєї хати. І цей хлопчик відлучився від родини і пішов шукати колосочків, чи що, що знайшов — бував собі і прийшов на хутір Перехрестівка, де був горілчаний завод і там де вигодовували свинарі, такі свинарні ферми були. І він крадькома, біля тих свиней, що виносилося їм їсти, із поля підходив до свинарні бур'янами й живився отією картопелькою, що виносилася для свиней. І це було довго там. Він лежав попід кущами там, поки його замітила пані — вона була жінка, дружина такого механіка заводу цього, бо там горілчаний завод, і ці свинячі фарми були. То вона замітала, що щось за хлопчик туди навідує, там до тих свиней, і вона сказала там другій жінці, й вони його зловили. Але зловили з тим, щоб дати йому допомогу. Коли його зловили, то в нього було вошей стільки, більше, як тієї сорочки. Вони його зняли й прийняли в камірці, там така камірка була в свинарнях, де було лікарство для свиней, де були всякі такі, то що було потрібно там. І там його приютили, і міняли йому білизну, і так він почав там жити, почав школу там, незнаний, хто він є, почав і в школі вчиться.

Ibid. – P.1198.

Окопна Одарка
1919 р.н.
Сумська область,
Роменський район, с. Вовківці

Наприклад, ми жолуді їли. Як у мого тата розібрали такий сарай, то там дах був, і на даху ми ще збирали для свиней жолуді з-під дуба. Носили ми відрами й там висипали, вони сохли на даху. А тоді, як той хліб розкидали, як забрали худобу, то там було на даху багато жолудів. І ми ті жолуді вибирали з-під снігу й парили водою гарячою, й товкли в ступі, й робили такі пляцки. А мій тато мав пасіку, то мали віск, смарували сковороду тим воском і пекли ті пляцки. І пляцки їли. То в нас уже у всіх зуби були чорні від тих жолудів. Пізніше полову їли. Товкли гречану, від гречки. З вівса не їли, бо то дуже шорстке воно, тяжко, а з гречки м'якша. А як уже на весну, зимою мама й два брати померли, а ми переживали тими жолудями, а весною, як стало розвиватися дерево, то ми пекли хліб. Обдирали листя і сушили на сонці, дебудь, чи на сонці, й тоді товкли те листя і робили такі маторженики. І ті маторженики їли. Я й тепер споминаю. Маторженики, й ото таке ми їли. Ну й так, у мене самої ноги були пухлі, мало що не померла. І так я на тому вижила, а вони померли.

Ibid. – P.1308.

Єременок Прокіп Дмитрович
рік народження не встановлено
Чернігівська область, Бобровицький район,
с. Новий Биків

<…> Люди знемагали від голоду, ходили пухлі, страшні, часом втрачали людську гідність, накидались на покидьки і гинули. Особливо страшно було весною та влітку 1933 р. Трупи можна було бачити на дорогах, залізничних станціях. Мерли поодинці і цілими сім'ями, помирали дорослі, старі і, що особливо боляче, діти <…>.

Села вимирали. А коли наближались жнива, голодні люди ринули в поле, щоб добути зерно з обрізаних колосків і якось вижити. Але це суворо каралось законом від 7 серпня 1932 р., як розкрадання соціалістичної власності. Була спеціально організована охорона, щоб зберегти урожай і доконати знесилених людей, які продовжували умирати від страшної дистрофії <…>.

33-й: голод. – С.555.

Пришедько Василь Пилипович
1923 р.н.
Чернігівська область,
Варвинський район, смт Варва

Голодуючих дітей піддержували, як могли, батьки. Діди й баби віддавали всю їжу своїм дітям та онукам, а самі внаслідок того помирали.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Корнієнко Дмитро
1918 р.н.
Чернігівська область, Коропський район (у тексті Понорницький район, що існував існував на час Голодомору. Нині смт Понориця входить до складу Коропського району)

<…> Отже, можна сказати, що той голод, який був тоді, наше село він мало зруйнував. Чому? Бо, на мою думку, там поміг ліс. Як вони не старалися не пускати в ліс, але люди таки йшли. Кора, листя, горішні оріхи, які зимували під снігом, і то все робило свій ефект. Риба в річці, якої там не бракувало, то що я можу сказати. Можливо, як я пригадую, в нашому селі з наших селян, може, вмерло яких два десятки. Але чужинців, які йшли з півдня на північ, тобто в сторону Росії, в нас у селі закопали найменше яких дві тисячі. Чужинців.

Investigation of the Ukrainian Famine 1932–1933. – P.353.

Боровик Катерина Михайлівна
рік народження не встановлено
Чернігівська область, Коропський район,
с. Свердловка

Нас було п'ятеро: я, мати, троє братів. У той рік було важко всім. Та хто в колгоспі був, тому легше було. На роботі варили щось і потроху давали. Іноді давали хліб. Мати носила нам щавель і варила. Накладе повний чавун, водою заллє і варить. Більше їсти було нічого.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Клесун Григорій Федотович
рік народження не встановлено
Чернігівська область,
Коропський район, с. Свердловка

Забрали все: і одяг, і їжу. Голі і голодні опинились ми на вулиці. Жили в погребі. Старша сестра пішла в сусіднє село доглядати дітей, щоб якось вижити. Мене батько вивіз із села в Конотоп. Як я вижив, як боровся з голодом – страшно згадувати. Що я тоді пережив, не дай Бог нікому подібного. Мати і сестри рятувались рибою: ловили, варили юшку. Багато людей лишилось без хат, голодні.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Мережко Ганна Іларіонівна
рік народження не встановлено
Чернігівська область, Коропський район, с. Свердловка

Коли нічого не було їсти, то збирали гнилу картоплю, гречану полову. Люди пухли з голоду. Ті, кого «розкуркулили», жили в землянках, без їжі. Їм було особливо тяжело, бо якщо хтось із людей приносив щось поїсти, то тут приходили активісти і все забирали.

Ще варили чечевицю, кору з дерев м'яли і пекли пампушки. Хто в колгосп пішов, тому легше було. Там дещо давали поїсти. У той рік кожен жив однією думкою: «Де взяти хліба чи щось поїсти».

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Бурдук Марія Василівна
рік народження не встановлено
Чернігівська область, Ріпкинський район,
с. Голубичі

<…>. Восени 1932 року в колгоспі почали дохнути коні від сибірки, пропадали свині. Їх закопували на скотомогильнику. А весною голодні люди, хто ще міг рухатися, ішли туди, відкопували падаль, приносили додому і їли. Дехто не витримував, їв там сире м'ясо і там же помирав. На деревах, як дістати рукою, листя не було, його об'їдали люди. Зривали з клеверу квіти, листя. А моріжок сушили, товкли і замішували зварений бур'ян, пекли якісь коржі. Іноді замішували половою (тирсою) <…>.

В наше село був присланий головою сільради чоловік на прізвище Перемишель. У школу ходили його діти Павло і Нюра. Спочатку люди їздили міняти речі на продукти і трохи підтримували себе. Велика шерстяна хустка коштувала стакан муки чи квасолі, вишитий рушник – стакан соняху. А потім цей Перемишель перекрив усі дороги з села, не допустив виїзду поїздом, і люди почали мерти. Повимирали цілі сім'ї <…>.

Уже почала наливатись озимина, дехто нажав сніп чи два жита чи зрізав трохи колосків на своєму городі. Але «активісти» продовжували нишпорити по хатах і забирали колоски, ще страшили, що подадуть у суд, як на ворогів народу <…>.

33-й: голод. – С.545.

Сонипул Олександр
1915 р.н.
Чернігівська область,
Сосницький район, смт Сосниця

<…>— Чи Ви можете сказати, яка різниця, яка різниця була між колективізацією і голодівкою в Вашій околиці і там, де степи? І чи була різниця?

— Різниця була, бо степовики тільки жили на цьому, там же не було ні лісів, нічого, ні грибів, бо там скоріше була голодівка, бо там так: як вони забрали зерно, то люди не мали що їсти. А в нас зерно хоч і забрали, то в нас іще людина чи до річки пішла там і зловила, чи в болото, чи в ліс, щось знайшла. Іще в нашому, в нас за річкою був такий високий сосняк, такі сосни, старі, такі здорові сосни. І такі високі, а гіллюча, там тільки може п'ятеро, на самому вершечку, а то нема нічого, такий простий, як оце телефонні стовпи, такі прості сосни. І на тих соснах оті ворони мостилися, не ці чорні, що тут у нас, тут ворони я не бачив, такі здорові, як оце ті чорні, тільки трошки сірі крила мали. То як вітер, під оцима деревами люди ночували, бо скине якусь чи гніздо чи пташку викине, то скорій ловили, а вони здорові, так як мале курча. І це, і цим живилися.

Investigation of the Ukrainian Famine 1932–1933. – P.1370.

4. РЕЛІГІЙНІ АСПЕКТИ

4.1. Одеська область

Рудий Василь

рік народження не встановлено
Вінницька область, Тиврівський район

На початку березня 1930 року був заарештований і відвезений у «чорному вороні» священик Строїнецької православної Різдво-Богородичної церкви отець Ніктарій. Село було шоковане — такого тихого, благопристойного, порядного, доброго і милосердного чоловіка годі було шукати. І раптом він виявився «ворогом Радянської влади».

Не встигли сельчани звикнути до цього нещастя, як трапилася інша подія: «чорний ворон» відвіз у Вінницю старосту релігійної громади — п'ятдесятидев'ятирічного Мотрука Харитона Григоровича, батька п'ятьох дітей. 18 березня цього ж року його, як і отця Ніктарія, засуджено рішенням особливої наради гепеу і відправлено вмирати на Соловки…

Адвентистському пресвітеру Бондаренку поставили ультиматум: або привселюдно зректися свого сану, або бути звинуваченим в антирадянській пропаганді. І пресвітер скорився, опублікувавши в районній газеті «Ударник соц. будівництва» зречення: «Я був біблійним робітником адвентистів 7-го дня по Тиврівському району. Зрікаюсь свого сану і бажаю надалі працювати на користь пролетарської держави. Я.Л. Бондаренко». Він сподівався, що має справу з порядними людьми, які виконують дані обіцянки. Однак не встигла ще висохнути друкарська фарба на газетних шпальтах, як довірливого пресвітера забрав «чорний ворон». Суд… вирок… висилка… Більше його ніхто ніколи вже не бачив.

На початку 20-х років лише на терені сучасного Тиврівського району було сімдесят з лишком церков для віруючих різних конфесій. До кінця тридцятих, завдяки старанням більшовицької влади, їх залишилося всього шість. Найдовше протрималася православна церква в селі Пилява, але й вона в 1935 році була закрита. Священику Білецькому пощастило уникнути арешту, бо, не дочікуючись, коли за ним приїде «чорний ворон», отець Леонід, якому виповнилося всього 33 роки (Ісусів вік), з дружиною Дарією перебрався в Широку Греблю (нині – Вінницький район) і влаштувався працювати лісорубом. Але в 1937 році лиха доля наздогнала його. 24 вересня чорна машина безплатно відвезла його в невідомість, звідки він уже не повернувся.

Подібна доля спіткала й священика Дмитра Мискевича, одруженого на рідній сестрі Білецького Ользі Сергіївні. Після закриття церкви його було вислано до Калинівки, де він пішов працювати лісорубом. Та й тут енкаведе не залишило його в спокої. Як розповіла дружина Мискевича, «чорний ворон» разом з отцем Дмитром забрав також священиків Мисливського і Радзієвського та ще вісім духовних осіб, висланих перед цим в Калинівку. Наступний урожай енкаведе зібрало ще рясніший: було одночасно заарештовано 16 священнослужителів, висланих перед цим до Калинівки для «перевиховання» фізичною працею. Жоден із них після арешту так і не повернувся додому, бо, як відомо, з могили не повертаються.

Це лише кілька прикладів того, як більшовицькі сатрапи ревно виконували вказівки антихриста Леніна і його вірного послідовника Сталіна. Адже основним завданням більшовицької партії її вождь вважав «цілковите позбавлення церкви, як політичного опонента, матеріальної бази». Для того, щоб здійснити цю мету, вождь вимагає розстрілювати всіх священнослужителів, які чинитимуть опір при вилученні церковних цінностей.

Того пам'ятного святкового дня 1933 року біля церкви було особливо людно. Тато ще звечора натякнули, що має відбутися якесь дуже цікаве видовище, бо секретар партосередку зобов'язав з'явитися на свято всіх партійців і комсомольців, в тому числі і його, хоч він не був ні серед тих, ні серед інших, а лише в активі. І ще вони таємниче сказали, що будуть там однією з головних дійових осіб. Тоді мама й присікались: що та чого? І тато зізнались, що завтра церкву будуть «бомбити» – знімати хрести і все інше. І що саме йому довірено лізти на дзвіницю. Почувши це, мама (а вони в мене вольовими і рішучими були) накинулися на тата і заявили, що якщо він на таке святотатство рішиться, то ні вона, ні діти взагалі його знати не хочуть і хай уже сьогодні забирається з хати геть.

Отож тато й не пішли. А ми з мамою пішли подивитися, чи знайдеться хтось, що пристане на цю сатанинську справу. Як зараз пам'ятаю: прийшли партійці Табачнюк, Скакун, Бондар, Криштофоров, Козлов,

Неміровський, Кольцов — з них майже половина не сільські. Приїхав також якийсь представник обкому партії. З'явились комсомольці Буров, Ксеничова, Волконович, Ткачук, Криштофоров, Захарчук, Завальнюк. Серед партійців стояли завшколою Гардель і вчитель Вугернічек — теж приїжджі, а біля них отиралася дуже хвалена комсомольська активістка, завяслами Ксенич Люся, яка пізніше, під час війни, так само активно служила в німців.

Я хоч і малою була, але не могла байдуже обминути таку подію, яка схвилювала і збурила все село. Люди дивилися, як голова колгоспу Авксентій Скакун, голова сільради Василь Завальнюк розпоряджалися, а Бойко, який згодом став завгоспом, і ще хтось із комсомольців, що замінив мого тата, знімали хрести, дивилися і проклинали їх, просячи на антихристів Божу кару. Але, що міг зробити Господь, якщо храми в той час руйнували по всій країні? Ну а потім хрести і оту знамениту ікону та все церковне майно повантажили на підводи і повезли у Вінницю. А з церкви того ж року зробили колбуд, який відкрили 8 жовтня, давши йому назву «Колбуд імені товариша Постишева колгоспу «Колос. Завідуючим його став комсомолець з 1929 року Вугернічек.

Про те, до яких непоправних втрат для людей призводило таке свавілля, свідчить хоча б опис розграбованого більшовиками церковного майна однієї з середніх за величиною і кількістю прихожан церкви – Слободо-Сутиської (Тиврівський район) Свято-Успенської, громада якої належала до Української автокефальної соборноправної Христової церкви.

Але особливо страшних руйнацій зазнала Українська церква, проти якої большевицький уряд кинув усю могутність свого репресивного апарату. Якщо Російська церква зазнавала всіляких утисків та грабежів з боку влади, то Українська автокефальна церква взагалі була повністю знищена ще в 1930 році. Репресовано митрополита В. Липківського, 34 єпископи, 11 тисяч священиків.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Піголь Володимир Матвійович

р. н. не встановлено
Хмельницька область, Славутський район,
с. Манятин

<…> А от як церкву у селі знищили. Приходять до хати благодійники: розпишися, що одержиш у колгоспі таку-то кількість такого-то зерна. Голодні з охотою розписуються, і на голову списку жителів усього села надягають геростратову шапку: народ манятинський, мовляв, настільки безбожний, що вимагає знести попівське гніздо з лиця землі, не залишити каменя на камені <…>.

33-й: голод. – С.143.

Анонімна особа чоловічої статі

1906 р.н.
Хмельницька область, Шепетівський район,
с. Майдань-Лабунь

— А що в вас сталося з церквою, священиком?

— Ну то розкинули церкву та й свій хлопець поліз, хреста скинув, свій чоловік, і він і не витримав, так він і здох, вибачте. Не вмер, а здох, бо така людина, то я його не рахую, що він умер.

— А коли він помер?

— Та я не знаю, якось його стало щось дуже боліти, і я не пам'ятаю, коли він умер, як довго він був, але він згинув.

— Скоро після того?

— Так не жив.

— А пригадуєте, що сталося зі священиком?

— Та за священика я не можу тобі сказати, чи він десь виїхав, чи він десь утік, я не скажу тобі за те, бо як сталося, то вони боялися страшно, то вони десь собі шукали якесь місце інакше, то я не можу тобі сказати, як там воно було.

Investigation of the Ukrainian Famine 1932–1933. – P.72.

4.2.Дніпропетровська область

Лісовський Степан Петрович

1919 р.н.
Дніпропетровська область,
Новомосковський район, с. Знаменівка

У нашому селі було три церкви. Одну, дерев'яну, розібрали, а кам'яні перетворили на зерносховища. Священиків заарештували, і слід їх пропав.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Буряк Михайло Іванович

1925 р.н.
Дніпропетровська область,
Петропавлівський район, с. Миколаївка

Священиків у селі тоді вже (на час голоду) не було, а церкву розвалили й розтягли.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Дуда Кузьма Юхимович

рік народження не встановлено
Запорізька область, Токмацький район, с. Жовтень
(попередні назви: Нижній Куркулак –1797 р., Гаврилівка –1933 р., Ворошилівка – 1938 р.)

Велику кам'яну церкву зруйнували, а з її цегли збудували школу та колгоспний свинарник.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

4.3.Донецька область

Лисенко Михайло

1902 р.н.
Донецька область, Амвросіївський район,
Села Григорівка та Семенівська

— А що сталося з священиком у вашому селі?

— Священик з нашого села — він був вибрався на шахти.

— В якому році?

— Я тобі не скажу, коли він вибрався — в якому році.

— Тоді коли всі?

— Я думаю, що він зразу після колективізації. Може в тих роках, може, в 32-му, а може, в 33-му. Бо я побачив його один раз тільки. У нього було двоє синів. Один був старший син. Так він як вибрався, той син робив у шахті. Священики. А вони були, він старий чоловік і паніматка, старі були, то вони були в нього на втримці. Син мав утримувати батька й матір, як вони старі. Як їм було більше, як 65 років, так він не міг брати. Йому дають пайок також, їм дають по 400 грам хліба на день. Батькові 400 і матері 400 грам. І як брат молодий є, то також 400 грам дадуть хліба. То він був там, де я й робив на шахті, так він там був священиком. Бо це я вже його побачив коли, як уже німці прийшли. Так він приходив по воду. Тут біля нас був кран, той, з якого воду брали, і він прийшов туди.

А я дивлюся — його прізвище було Сімкин. Питаю: «Чи Ви, може, не Сімкин прізвищем?» «А Ви хто такий?» – по-руськи стогне. Я, кажу, «з Семенівського хутора». «Так, я Сімкин. Син мій тут працює».

І він ото остався вже. При німцях він знову приїхав у село, у селі був священиком знову, вернувся назад при німцях.

— А що зробили з церквою?

— Там хліб був, висипали хліб. Пшеницю, жито, кукурудзу — все в церкві було. Так як за амбар ужили, амбар був. З церкви зробили амбар.

Investigation of the Ukrainian Famine 1932–1933. – P.48-49.

Анонімна особа жіночої статі

1915 р.н.
Донецька область, м. Донецьк

Церкви були. Церкви були, я вам скажу, до 30-го року, я думаю, була церква в Сталіне, бо я скінчила школу в 31-м і пішла працювати. Пішла працювати до друкарні. Ще молодою дівчиною. І там була велика церква, колосальна, гарна така, як катедра. Beautiful. І вони її зруйнували. Поклали динаміт під низом і то все рухнуло. І потім все то зрівняли. Зрівняли й побудували кінотеатр. І так багато других церков понизили.

Ibid. – P.971.

Гречка Зоя

1911 р.н.
Донецька область, м. Сніжне

— А що з церквою сталося?

— А церкву, так мені казали, той, що поліз знімать хрести, і ті, колоколи кидали, кидав на землю, порозбивалися вони, то він, ніби, забився. Він упав, як хрести знімав, так розказували мені. Пізніше вже мені племінниця говорила: «Чи ти пам'ятаєш, тьотя Зоя, того і того Миколу?»

Кажу: «Пам'ятаю». «Він, каже, впав він там, і він зразу не вмер, але він помер від того за якісь пару днів. І засипали пшеницею».

—У церкві?

— Зсип пшениці був. І літом, значить, ще як не було пшениці, то там робили забаву, танцювали, але мало, казали, мало, хіба із копальнів, бо то недалеко копальні, приходили москалі, москалі танцювати. А наші втікали по тих, бо ті ненавиділи, і діставали вони там, там якусь свою, що вони не ушли, сміялись, глумились над ними. О! Ти віриш у то, там-то, то боїшся йти до церкви. Це моя справа, я не йду, і все!

Ibid. – P.1533.

4.4.Київська область

Міхаїл Френкін

1910 р.н.
Житомирська область

— Существовала ли церковь в этой деревне, где вы работали?

— Куда там! Так, во-первых, за религиозную пропаганду, восхваление старого режима арестовали, сажали. Церкви обычно все были забиты или превращали их в склады для хранения зерна.

— До Вашего приезда это сделали в деревне?

— Нет, это сделали в 30-е годы. Монастыри разгоняли, монахов и монахинь разгоняли, занимали их келии, занимали их монастыри под всякие хозяйственные надобности.

Ibid. – P.624.

Сенишин Марія

1925 р.н.
Житомирська область,
Коростенський район, с. Михайлівка

Це вже в нас тоді закрили церкву, я думаю, десь 33-й рік був, мабуть. Я так думаю, я так пригадую. Бо я ще дуже мала була, як я останній раз у церкві була, але я пам'ятаю дуже добре. Може, я мала 8 років, я пригадую дуже добре. Отже, як мій брат поїхав (він мав 15 років, 16 років), як батько вмер. Де він уже не їздив? Може він був у священика, але він уже боявся і він не приїхав. Сказали, що нема. То мого батька хрещений батько, так як був за священика. Правда, що ми хрест мали ще такий, як то переходить, такий величезний! Так, що все дуже релігійне було. А ще тепер як церкву розкидали в нас, як церкву там у тому великому селі (це не в нас), багато людей ходило. І ніхто не хотів першого хреста зняти (знаєш, найбільшого), бо то була

церква, здається, на три бані. Так думаю, бо я знаю, що то багато. Може мені, може вона була і на п'ять, але я так знаю — чи на п'ять, чи на три. То не свій, з того села ніхто не пішов. Це мусив бути приїжджий якийсь. Не знаю, чи він був українець, чи він був росіянин. Мусив якийсь партійний бути або якийсь. То як він виліз (кажуть, я тоді якраз не була) на саму гору, на найбільшу баню, і скидав хрест, то всі люди навколішки повставали і молилися. То був жах! Щоб нібито, щоб йому не вдалося. Але він зняв. І тоді церкву розкидали і побудували там комсомольський клюб, не колгоспний. То все розкидали, попалили, побили – так нищили <…>.

— Так. А що сталося з Вашим священиком, чи пригадуєте?

— Це ніхто не знав. Чи його забили, чи забрали, чи він десь заховався – ніхто. Як я тобі казала (як батько мій помер), мій брат усіх там уже питався. Йому сказали: «Ми не знаєм, нема». Він хоч би й був, хоч би він десь заховався, то він уже не прийшов би. Він уже боявся.

Ibid. – P.17, 10.

Гончаренко Олексій

1913 р.н.

Київська область,

Білоцерківський район, с. Сухоліси

<…> Церква наша існувала до колективізації. Бо навіть під час колективізації вночі, за наказом сільської ради, прийшли комсомольці, зруйнували все в середині церкви, звалили іконостас, зняли панікадило й загрузли зерно, забили зерно, зробили склад із церкви <…>.

Ibid. – P.472.

Петренко Ничипір

1914 р.н.

Церква горіла, мов свічка

Розповім, як у селян Мисайлівці відібрали найдорожчу святиню – церкву.

Збудована руками прадідів, стояла вона на високому пагорбі. Коли оживали дзвони, і старі, й малі довгим потоком ішли слухати службу Божу, очистити душу від гріхів. Багатою була наша церква: золоті чаші, дорогі ризи, найдавніші Євангелії в позолочених оправах… Люди нічого не шкодували для храму.

1926 року треба було пофарбувати покрівлю. Взялися за це якісь незнайомці. Спочатку пильно роздивилися, а потім одного разу вночі зламали замки, пограбували храм і підпалили. Опівночі церква горіла, як велетенська, сяюча аж до неба, свічка. Всі вулиці були освітлені. Отець Іван спробував пробратись у храм, щоб винести чудодійну ікону Божої матері, але вдихнув диму і тут же впав. Його ледве врятували.

Зажурилося село. Священик каже: «Збудуємо ось тут, збоку, простору дерев'яну хату і молитимемося». Невдовзі збудували, почали правити службу. А безбожники не спали. В неділю, тільки-но заспівав хор, комсомольський активіст, разом із такими, як сам, люто схопили священика і кричали: «Щоб духу твого тут не було!» Звісно, за ними стояла більшовицька влада.

Церква була застрахована на велику суму грошей. Люди мріяли, що їх одержать, почнуть будувати нову, вже й місце обрали в центрі села. Та з району «порадили»: «Зберіть збори і постановіть замість церкви збудувати сільський клуб». Так і було зроблено. Скликали з півтора десятка безбожників, ті й постановили. Збудували клуб. Діти й молодь там співали, танцювали і… виростали колючим бур'яном. Здавалося, вже ніколи не буде повернення до закону Божого.

У незалежній Україні люди, вже нікого не боячися, знову повернулися душею до Бога. Почали будувати церкву і в нашому селі.

Народна газета. – 2000. – № 41(4).

Кулик Павло Якович

1928 р.н.

Київська область,

Таращанський район, с. Велика Березянка

<…> Тоді ж, 1931 року зимою, я сидів, пам'ятаю, у хаті на теплій лежанці. В хату зайшли мати вся в сльозах і розповіла, що приїхали з Таращі комісари, і один із них з наганом при боці сів на плечі священикові і, взявши його за бороду, їздить на ньому, як на коні. Мені також шкода було того священика, бо декілька днів перед цим мати ходила в церкву і брала й мене з собою. Мені дуже сподобалися церковний спів і краса церкви – червоне світло сонця, що заходило, яскраво відбивалось на церковних вікнах.

Священика забрали в Таращу в тюрму і там замучили. Церкву сільські активісти-комсомольці розграбували і закрили. Перед тим познімали ікони і в олтарі танцювали на них, особливо активною в цьому була Гапка Радченко.

Мати часто згадувала того священика, згадуючи ,молилася і плакала. Люди бачили все, що творилося, і говорили, що настає кінець світу. Але, як виявилось пізніше, то в 1931 р. були тільки квіточки того горя, що прийшло через короткий час. Плоди достигли в 1932 і особливо в 1933 р. Страшні плоди.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Анонімна особа чоловічої статі

1903 р.н.

Черкаська область, Катеринопольський район,
с. Лисича Балка (в 1930-х рр. це був Звенигородський район Київської області)

— Чи в Вас була церква після революції?

— Була церква в нас до 28-го року, а тоді там хліб зсипали, знищили, ну, значить, приміщення було, але там зерно зсипали в тій церкві. Я так думаю, що 28-го року, а то я можу забути, мені вже 81 рік, ви знаєте, що це вже я така, не можу бути, щоб я так пам'ятала.

— А це був директив з району чи люди самі?

— Ні, но, де там. Люди боронили, люди боронили церкву, це був приказ, був приказ, що церкви немає, Бога немає, всього немає, це не було там, люди це не в людській силі були це.

— А так, що селян таких, що були проти церкви, не було багато?

— Ну, може й було там селян,може, десять на все село як було, то добре, й то я не можу сказати, але люди, селяни наші, хотіли церкви, хотіли церкви.

Investigation of the Ukrainian Famine 1932–1933. – P.216.

Годун Тодось Хомович
1913 р.н.
Черкаська область,
Монастирищенський район, с. Івахни

<…> У нас туто церква була, де школа зараз. Висока, з дзвонами. Їден дзвін дві тонни важив. У триціть третім році розібрали ці активісти-комуністи <…>.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Кирилюк Марія
1927 р.н.
Черкаська область,
Уманський район,с. Старі Бабани

Розбираючи людські хати, що були з дерева, більшовики дали наказ розібрати і церкву; оскільки вони творили свого бога, тож візантійський Саваоф, як сказав Т. Шевченко, їм був непотрібний, бо закликав молитися не Леніну і Сталіну, а Ісусу Христу. Спочатку представник з м. Умані поліз на церкву, щоб зняти хреста, але, не підстрахувавшись, послизнувся, впав з церкви і вбився. Після цього на церкву вже ніхто не лазив, думали, що то Божа кара, і боялися, щоб і їх Бог не покарав. Але більшовиків це не зупинило, і вони вирішили позбутися християнської церкви іншим методом. Вони дозволили сторожеві церкви розпорядитись її майном за умови, якщо опісля спалить церкву. Той сторож церкви церковні речі носив на базар, продавав їх і з того мав користь, а дещо використовував і в своєму побуті. Церква запалала 1933 р., погожого вересневого дня, о 3-й годині ночі, загасити її було неможливо, і від неї залишилась тільки велика купа попелу.

Українське слово. – 1998. – №48. – 3 грудня
(записав М. Шуляк).

Каленик Дмитро Захарович
1918 р.н.
Черкаська область,
Уманський район, с. Рижавка

Разом із примусовою колективізацією і навіть трохи раніш чинилась ще одна злочинна акція проти односельців, як і проти народу всієї України Величну споруду Покровської церкви в нашому селі, яка мала чудовий розпис стін, розкішний іконостас, багаті ікони й інше коштовне церковне майно, було пограбовано й понищено. Божий храм перетворено на клуб, а потім використовувало під колгоспну комору. Саме тоді було започатковано тотальну деґрадацію нашого народу, що, як ракова пухлина, нині все більше розростається.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

4.4. Одеська область

Лобанова (у дівоцтві Качанова)
Ніна Тимофіївна
1925 р.н.
Миколаївська область, Арбузинський район, с. Сухинівка (в 1932 р. це село отримало назву Спасибівка, а після укрупнення колгоспів і з'єднання двох сіл –Петропавлівка)

Навіть плетену люльку маленького Льоні забрали. Батька зачинили в сільраді. Але він утік, сховався у Розкуркулили нашу сім'ю. При тому забрали не тільки худобу, інвентар, а зовсім все – до нитки. священика в селі Трикрати. Батюшка його переховував. «Активісти» повідомили про місце, де переховувався батько. Коли за ним прийшли, став тікати. Переслідуючи, його смертельно поранили. До ранку батько помер, мама забрала додому, а людям сказала, що його забрала «чорна хвороба». Батька поховали, а батюшку відправили на Соловки.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Беркут М.
на початку 1930-х рр. був військовослужбовцем

<…> Для ліквідації церкви треба було підписів бодай частини мешканців села і засадничо такі вишукувалися поза церковною громадою віруючих, які фактично були правними опікунами церкви, платили податки і утримували її, а решта «дороблялась» ініціаторами закриття церкви. Назовні, формально, виглядало так, що село «просить» уряд закрити церкву, бо вона не потрібна, і передати її як господарський будинок колгоспові для використання. Виходила дійсна ленінська апотеоза: «Формально все правильно, на ділі ж – знущання» <…>.

Осередок української культури та освіти (Вінніпег).
Колекція спогадів, поданих на конкурс, од. зб.14, арк.4.

4.5. Харківська область

Анонімна особа чоловічої статі
1906 р.н.
Полтавська область

<…> Церква теж була головна, бачите коли більшовики пропаганду робили, що релігія це є обман, що священики й вся українська консисторія це є павуки, які з бідних людей які працюють, п'ють споживу собі, то зразу цього не можна було зробити, бо люди тисячоліттям приймали християнство або інший наклон релігійний – зламати скоро не могли. То що зробили? Коли стала автокефальна церква і при ній були переведені церкви й на службу українську з слов'янської, то вони зробили так, але люди різної думки й різного наклону, особливо в місті, в селі то були більше стримого наклону, в місті були мішені люди – українці й росіяни, всякі, то вони протестували, щоб у церкві на українській мові службу Божу провадили. То ту церкву міська управа поділила, що російською мовою, слов'янсько-російською мовою вранці, а по обіді українська автокефальна церква була. А ті по обіді не змучалися, і дійшло до того, що бійка була й сварка була, то вони на цій вигоді закрили церкви й більше не відкривали, і так їх ламали, дахи, десь під збіжжя давали церкву нижню частину, а верхом – це хрести все познімали й збіжжям зсипали.

Investigation of the Ukrainian Famine 1932–1933. – P.842–843.

Биковець Олександра

1901 р.н.

Полтавська область,

Великобагачанський район, с. Велика Багачка

<…> Покажу Вам, щоб Ви бачили, що нам дуже тяжко було жити. Як священикові, на нас накладали дуже великі податки, ми тих грошей ніколи не мали й не могли заробити. Нам дуже помагали люди, то вони дбали за церкви й вони втримували священиків, але нібито все доплачували. А ми теж виплачували, що давали, все мусили виплачувати, а як на час не було привезено то, що наложено, то приїжджали ніччю — приїжджає фіра комсомольців, приїжджає душ п'ятеро й наніч, цілу ніч сидять у хаті, курять, вибирають усе з хати.

<…> Я тільки хотіла, вибачте, один момент, як оце в нас розбивали дім той, церкву й образи, настінні образи Ісуса Христа й Божу Матір зривали й кидали на підлогу, і одна вчителька ставала і стрибала на образи і казала: «Якщо ти Мати Божа, так покарай мене, покарай мене!» І танцювали по тому. А я з тою вчителькою і ще одна там, ще ми літом, дитячий садок був, то ми втрьох там працювали. Ну, потанцювала та й пішла, церкву вже закрили і все. А за якийсь час приходить до нас, а ми, як у трьох працювали, то ми… вони на хуторі жили, дві дівчини, то ми часом туди ходили, на хутір, то там мати знали їхнє і все. Одного разу в неділю приходить ця мати цієї дівчини й каже: «Отче, я вас дуже прошу, помолітися, помолітися за мою доньку Мотрю!» А я питаю: «Що таке?» «Та, – каже, – та ви ж знаєте,яке нещастя, вона ж здуріла, вона сидить у бочці, ми, каже, у бочку її садимо, бо ми не можемо». Вони на хуторі не дадуть їй ради, що з нею робити, це комусь треба везти десь, і божевільну це треба зв'язувати, вона здорова дівка. Каже: «Сидить у бочці, але хтось нам сказав, щоб в один день скількись молебнів відслужили, що як церкви нема, щоб дома служили, але щоб помолилися. І ото, це факт, що це ота Мотря, що…»

— (син збоку) Що танцювала.

— Що танцювала на образі, що казала: «Покарай!» А я матері кажу: «А ви знаєте, що?» А вона каже: «Знаю, знаю, голубочко матушко, – так називали – «матушка», – знаю, це нещастя дурний її язик. Але Бог її покарав!» Ну, то що, отець там молився, і ми так більше не знаємо, чи вона відійшла, чи її десь відправили, але Бог покарав наочно – всі це знали й бачили, як вона.

— (син збоку) А з тим, що ото хрест знімав? Що ото намовляли, викликали, що, товариші, хто полізе хрест знімати? Ну, комсомольці там: «Я, товариш начальник ма полізу!» «Та я, – каже, – знаю, що ви, комсомольці, полізете, а нам цікаво, щоб хтось із старших». Ну, цей чоловік, листоноша, мав багато дітей, дуже бідний. І тоді вони почали заохочувати, дамо тому, дамо корову тому, хто полізе і скине хрест. І він за ту корову взявся. Поліз, відкрутив і скинув той хрест. Але через скільки, через три роки, він помер, і люди це пам'ятають. Так що корова не помогла нічого.

Ibid. – P.383, 395–396.

Анонімна особа жіночої статі

1917 р.н.

Полтавська область, Великобаганаський район

<…> Це було десь у 30-му році, я не скажу докладно, не можу сказати докладно. То церква, як уже стояла порожня, то насипали, колгосп насипав зерно там. А потім за пару років її розвалили і зробили клюб. Забрали цеглу й перенесли її в друге місце і зробили клюб так, що там і сліду не лишився, де церква стояла. Так що діти вже нехрещені були багато, які родилися, як церкви не було, священика нема, куди підете хрестити? <…>

Ibid. – P.366.

Коваленко Федір

1925 р.н.

Полтавська область,

Гадяцький район, с. Лютенька

<…> У 34-му році біля мене сиділа донька священика, Варка Ващенко називалася. І одного дня весною, в 34-му році, Варка не появилася до школи, на другий день нема, на третій день нема. І я просто поцікавився й пішов, бо я знав, де цей священик мешкав, і я пішов туди, ще два хлопці пішли подивитися, що там є, чи вони там мешкають, чи вона хвора, чи що там є. Ми прийшли, а там вікна повибивані, де той священик мешкав, отже, виходить, що ту родину священика забрали десь і вивезли бо все було сплюндроване, вікна повибивані, двері повибивані, і не було нікого там з родини.

— То, значить, настоятель Автокефального храму?

— Так, настоятель Автокефального православного, цієї Воскресінської церкви, дерев'яної козацької церкви <…>.

Ibid. – P.683.

Анонімна особа жіночої статі

1924 р.н.

<…> У нашому селі не було церкви, була на чотири кілометри в Удовичниках. То я не пригадую, в якому році. Я думаю, десь перед голодівкою, бо після того вони познімали хрести й туди із поля завозили зерно. І зсипали там по церквах. А в деяких церквах, то вони робили радянські клюби, так як театр<…>.

Ibid. – P.1209.

Дорош Гелен

1920 р.н.

Полтавська область,

Градизький район, с. Вереміївка

— А пам'ятаєте ви, що сталося з церквою у вашому селі?

— Церкву, то, Спаську, то я стояла там, то я пам'ятаю, як би я бачу. Як вони розбивали її й одного послали дзвона скидати. То він як виліз на дзвіницю і дзвона як розгойдав, та як кинув, і він за ним злетів. То він злетів на цвях, і він вже звідтіля не встав. Так ото вже коло дзвона загинув. Бо з нього кров так і цвиркала, бо то цвяхи були такі глибокі, бо в нас церкви були

дерев'яні, то цвяхи великі були. В нас казали – гвозді. То на те як упав, то з його кров так цвиркутіла, як свічки, як сюрчала. Так от, він не, не... Він не встав. А людей, то страшне було коло, кругом церкви, дивилися на то. Кажуть, що його Пан Бог кинув звідти.

— І що тоді в тій церкві сталося?

— Ту церкву розібрали і поробили плоти коло школи і коло театрів. А ті дві церкви, то там насипали пшениці і там щурі бігали довкола, бо то щурі завелися в збіжжі, і так воно. А в селі в Жовнені, то насипали пшеницю і запалили церкву.

— А що з священиками сталося у Вашому селі?

— Одного священика, він старенький, старенький був, то він недалеко від нас жив. То його повісили, бо казали, щоб він золото дав, а він золота не мав. Ну вони його повісили, то повісили, то таке багно було, і вони його там повісили на такій, там кладка була, і там кіл був забитий і так його, шнурок зав'язали, і так його в те багно положили, і там він, там і дійшов.

Ibid. – P.1541–1542.

Величко Микола Іванович

1905 р.н.

Полтавська область,
Гребінківський район, с. Скочак

<...> Через деякий час мене та інших затриманих при різних обставинах було доставлено в м. Іваново, де нас помістили в приміщення церкви, як місце для тимчасового утримання арештованих. Там уже була маса народу. Серед них я нарахував 18 священнослужителів віком близько 80 років. Народу було битком. Усі не їли і не пили води близько трьох діб. Були виснажені від голоду і спраги. Хто занадто просив води чи щось вимагав, охорона виводила з приміщення, одягала гумову сорочку (смірітельную рубашку), зв'язувала за спиною руки. Потім підносили до лиця у мильниці води і, не давши випити, мильницю виносили. Побивши жертву, повертали в церкву. Там було зібрано народу з різних сторін Союзу. Я теж у тій церкві промучився троє діб без їжі і води. Ніхто не знав, за що затриманий і куди повезуть. Там були навіть шахтарі з передової шахти ім. Мамаєва та люди, які читали Біблію, а влада вважала, що вони приносять шкоду державі.

Без слідства і суду, без висунення проти нас якихнебудь звинувачень весь цей народ було навантажено в 40-вагонний ешелон, і нас під охороною повезли на Північний Урал. Люди догадувалися, що везуть їх на каторжні роботи, і помишляли втекти в путі, але кати до заднього вагона причепили граблі, щоб втікач загинув під ними страшною смертю.

Ранком нас погнали в ліс на роботу по лісоповалу. Священиків, які падали з голоду та старечої немічності, охоронники-татари підганяли прикладами карабінів.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Онуфрієнко Василь

1920 р.н.

Полтавська область,
Кобеляцький район, с. Кишеньки

<...> Навіть пригадую, що церква була зросійщена, як усі православні церкви були зросійщені, але коли, отже, була українізація церкви, яка була заснована в 21-му році, починала посуватися по селах, отже, навіть значить у нашому селі десь, може, в цьому 26-му році. Я думаю, що в 26-му або може в 25-му році, вже я пригадую, батьки прийшли з церкви і кажуть, що вигнали з церкви російського попа, і тепер служби Божі будуть відбуватися по українському. Я пригадую, шість років мені тоді було<...>.

<...>

— А яка була доля церкви?

— Отже, церква була, так як і на всій Україні. Отже, вже десь у 1930-му році церкви були знищені, закриті, перший раз закрито було, а тоді було перетворено їх на пункти для збереження зерна. То бані позломлювали, хрести поскидали, дзвони поскидали, порозбивали. Церкви деякі були цікаві. Там наша церква була, казали мені, що то запорізька церква, то її купили, десь, ту церкву, й перевозили шматками по деревині, потім склали знову так, якась хвороба божевілля була така, де казали руйнувати треба було.

— Чи пригадуєте собі, як закриття церкви відбулося? Чи то був наказ? Чи була дискусія?

— Це наказ.

— Прийшло військо й закрило, чи як?

— Ні, ніякого війська, нічого, а просто, забрали ключі, яке військо? Забрали ключі від старости села, отже, прислали міліціонера із сільської ради. Отже, люди, відчуваючи, чим то буде, то вже знали, що вже відбувається закриття церков, то люди вже порозбирали з церков дещо, тільки... була, потім бачите, коли ті речі, вже, там прикраси вже, там вівтар і так далі, це все... якщо не можна було потягти що додому, що, скажім, що занадто важке було, то все потім позвозили, позвозили аж за село і потім спалили. Такі величезні ці багаття були.

Investigation of the Ukrainian Famine 1932–1933. – P.1565, 1572.

Анонімна особа жіночої статі

1923 р.н.

Полтавська область, Лохвицький район

<...> Пам'ятаю я церкву лише тим, що один раз я її найліпше запам'ятала, що ще за моєї пам'яти святили паски. І коли я дуже хотіла також туди піти, як то святили паску, і мої ще товаришки, бо я вже до школи почала ходити. То як ми пішли з мамою ті паски святити, а в школі взнали, то стінна газета була в школі, що нас повішали і за ноги, і за голову, за все, помалювали над і попідписували, хто ми, в тих кошиках, й різними – карикатури такі, попідписувано нас, що публікували те, щоб усі з нас сміялися, що ми ходили паски святити. Так критикували нас у школі. А пізніше, пам'ятаю, як усі люди старші плакали, хрестилися, молилися, як тягнули дзвони з церкви, постягали, як ту церкву розвалили. Потім там зсипали збіжжя у те, що постягали ті хрести, то вже не була церква, було там збіжжя, складав колгосп. А пізніше на тому місці перебудували і вибудували клюб <...>.

Ibid. – P.379.

Марія С.

1907 р.н.

Полтавська область, Оржицький район, с. Круподеринці (раніше – м. Золотоноша, нині – Черкаської області)

<…> Що то значить автокефальні й я слухаю, що то це значить. Ми не знаємо, що то, але дзвонять до церкви, не дзвонять, оголошують, не дзвонять, бо то ж радянська влада була. Ну пішли ми в церкву. Мама не пішла, а пішла я. Мама каже: «Слухай же, доню, уважно, що то за автокефальна церква, щоб ти мені прийшла й сказала». Ті два священики прийшли й кажуть, що ми українці й тут є Україна, й ми мусимо мати церкву таку, щоб ми розуміли, що священик говорить, що хор співає, як ми молимося, то мусимо розуміти кожне слово нашою мовою, не московською, і вони почали Службу Божу. Таке було диво, бо то перший раз я почула українською мовою. Знаєте, вже почали, так воно, така приємність була, таке щось, щось таке святе, щось, що не можна навіть було, так ти почувався, як би десь на якійсь висоті, не на землі навіть! Я прийшла і мамі сказала, пояснила.

І почалася та церква. І моєї сестри старшої чоловік висвятився на автокефального священика. Він, я можу навіть сказати, де він був, це село Кропивна Золотоніського району. Два роки він там був. Пізніше церкву забрали, засипали хлібом, збіжжям і картоплею, і буряками, і там всім і яриною, а священиків два було, обох арештували й заарештували чоловіка моєї сестри й заслали їх на Сибір. Чоловік сестри повернувся через 15 років калікою, а той другий – я і не знаю.

І ці церкви були недовго. Ви не можете собі уявити, що творилося, коли ці церкви закривали. Жінки ішли з рогачами, з кочергами, з вилами, з мітлами, били, то страшне, але самі жінки. Між іншим, тоді жінок не арештували. Якби мужчини йшли, то їх би заарештували. Але це нічого не помогло. Церкву замкнули. Викидали ікони, зняли дзвони, зняли хрести, то кидали хрести. Підбігали жінки, підбирали ті хрести. Ікони теж викидали. Жінки розбирали їх. Я взяла одну ікону, принесла до хати, й почали там зсипати збіжжя. Ну й це тільки єдина церква лишилася в тому районі, про який я кажу, в Золотоноші – Собор, хоч зняли були того, купол були зняли, але довго там була Служба Божа, довго, а потім закрили аж до приходу німців – але тепер? Не знати. Я знаю, як Софію закривали в Києві, знаю, як Андріївський Собор знищили. Знаю всю історію.

Ibid. – P.983.

Півні Остап та Оксана

1905 р.н.

Харківська область, Кегичівський район, села Шляхове, Кегичівка

— А що сталося з церквою в селі?

— Ось що сталося: КНСКи розібрали. Усе порозбирали золото, хрести золоті позабирали, а там і хліви звалювали, а потім, що всім розібрали. Ті, що валили КНСКи, ті КНСКи повалили. Люди ж нічого не зроблять, бо вони усіх людей арештовували і садили; що хотіли,то й робили.

— А ті люди й ставили опір, коли розбирали церкву?

—О, ставили, але тільки, що нічого не помогло, забрали тих людей, зразу заарештовували. Хотіли ті люди Бога витягнути з людської душі; ті, хто почали церкви руйнувати. То я була молода, але я була свідкою (плаче), що то робилося. Як знімали хрести, з церков, як скидали дзвони з церкви, то земля тряслася, як виносили, палили образи, то душа не могла витримати того (плаче). Тепер буду доказувати за церкву. Була дуже гарна, у Шляховій, церква, в нашім селі. Зруйнували – як знімали хрести. І кацапи, ті москалі, ті, хто руйнували села, все здівалися з народу, ті кацапи, і церкву знесли зі землі. Нема, тільки одна земля залишилася. Все розламали, все розпалили, все розтягли. Тепер забула за це село.

Ibid. – P.1519.

Дубинка Павло

рік народження не встановлено

Харківська область, Краснокутський район, смт Краснокутськ

Під час колективізації руйнували релігію так, як ніде й ніхто не руйнував. Церкви та все релігійне (книги, священнослужителів) нищили з такою лютістю, ніби релігія чинила людям зло. Люди накладали на себе руки, промовляючи, що настав час диявольства. Працівники НКВС тут проявили своє злодійство, переслідуючи віруючих і священнослужителів. Зараз, у час гласності, багато пишуть і говорять по радіо і телебаченню про наше минуле, про страхітливий період нашої так званої «соціалістичної епохи», але все, що коїлося, мабуть, ніхто правдиво й не напише. Люди, які були свідками «побудови соціалізму», вимирають, а ті, хто залишився живим, на жаль, не зможуть все згадати в деталях через давній час. Дехто міг би вести щоденник, зберегти архівні матеріали, але боялися, аби не попасти на «гачок» НКВС за доносом навіть членів сім'ї (яких, до речі, представники НКВС теж вербували в стукачі). Так ізараз, як це не дивно, не дають архівних матеріалів, а окремі з них знищені, аби не було слідів про більшовицьке минуле.

Голод-геноцид 1933 року в Україні: історико-політологічний аналіз соціально-демографічних та морально-психологічних наслідків. – С.527–528.

Анонімна особа жіночої статі

1910 р.н.

Полтавська область, Гадяцький район

— Як у вас, чи вас у селі була церква?

— Була.

— Як довго існувала?

— До 37-го року існувала, були зразу закрили, клюб зробили, туди й зсипали зерно, ніхто не хотів іти з колгоспу зерна точити, тоді зерно вибрали, зробили клюб, вийде з району, кажуть приїхав, кіно ставлять, кричить, ми на хуторі, чуть, кричить же, що буде

кіно, ніхто не пішов, бо тоді колгосп був уже, а ніхто не пішов, і так вона стояла, спорожнилася, як прийшли німці, тоді знову відкрили, а як закрили її якраз у 37-му році, і так як стануть, на збори женуть, то це й чоловіки мовчать, а жінки більше говорять, вони то кажуть, що по одній говоріть, а жінки кажуть, ми по одній не вмієм говорити, як вони оце говорять, говорять і хотять же забить, щоб піднімати руки голосувати, а жінки закричать, за що? Ну, а вони тоді мусять сказати, ви, кажуть, по одній говоріть, бо вони як одна говорить, то можуть же її взять арештувати. Ми, кажуть, одна не вмієм говорить, а мужики іззаду сидять, ніхто й слова не каже, і то до 37-го року була церква, а якраз у 37-му році, якраз на Зелені Свята, на другий день, ні, вже на третій день, ще на другий день правилося, на третій день я йду до церкви, коли дивлюся, вже стоїть жінка, її чоловік був старостою, не старостою, то свічки гасив,то світив у церкві, стоїть та жінка й моя, мого дядька жінка, бо то її племінниця, стоять, та плаче й розказує, я підійшла, вони кажуть: «Цю ніч прийшли з Гадяча забрали священика й забрали всіх, хто там у церкві й були, чи староста, всіх позабирали, тоді кажуть, не йди й до церкви». То я вже й не пішла до церкви, бо кажуть церкви вже й нема, а тоді приїхали пізніше з району, забрали все з церкви, що там таке для їх затрега, а так церква й залишилася, ну й цей чоловік вернувся, що це я ж кажу, що мій сват вроді чи родич, цей вернувся, а тих решти не вернулося, нікого не знаю, де вони ділися, а цей прийшов.

Investigation of the Ukrainian Famine 1932–1933. – P.225.

Анонімна особа чоловічої статі
1903 р.н.
Полтавська область, Зіньківський район

<…> Священиком був у нас довший час; називався Легейда, може, ти чув Сорочинці, то він був священиком, викладав Закон Божий, у нас священик тоді за старого часу, за царського часу, закон Божий священик викладав кожний тиждень, одну годину. А потім, як стала революція, і так він ще був за революцію, а потім його як забрали, де діли, не знаю, а він ще був старий, може, років 80 чи 75, загально старий був. Бо він довший час був у нас, у нашій церкві. Як вона побудувалася, мабуть, і так до кінця. Але вже церкву, його забрали, його не було вже, церква отак стояла, в 30-му, в 32-му, 33-му, як забирали хліб, то все в церкву зсипали. Не було попа, не було нічого <…>.

Ibid. – P.165.

4.6. Чернігівська область

Мороз Григорій
1920 р.н.
Сумська область, Буринський район, с. Миколаївка

<…> Отже, щодо церкви, то в нас церква була Українська Автокефальна Православна Церква. Із яких вона вже років існувала та церква, не назову церкву, то я навіть не знаю, то вже довгі роки. У 1929 році, коли почали розкуркулювати людей, а особливо в 30-му році весною по новому році, почали накладати податок на церкву так само, як на інших, із умовою, якщо податок не заплатиться, церква буде закрита. Отже, церковна рада виплачувала згідно з присланою квитанцією, але як вони одну виплатять, другу присилають так за тиждень, чи щось. І то йшло, поки в церковній касі гроші були. Гроші скінчилися, тоді жінки стали між собою збиратися і зібрали гроші. Натихо. Але то вийшло таки пару разів, бо побачили, що тому кінця-краю не буде, перестали платити – церкву замкнули, а священика заарештували, забрали в район.

Ibid. – P.758.

Сірик Грицько
1918 р.н.
Сумська область, Шосткинський район, с. Бабаків

—Будь ласка, скажіть ще трошки про церкви, яка доля церков і священиків у Вороніжі була?

— У Вороніжі, як я Вам уже казав, було п'ять церков, а шість фактично, бо церква святого Миколая дуже стара церква, то ще із дохристиянських часів і оборонні споруди, була Миколая у пивниці, чи перший поверх, а із оборонних брам, які були в Вороніжі, цеглу забрали і збудували над нею престол святого Михайла. Тобто одна була церква, а два були престоли. Була церква Спаса, Пречистої, Покрови і Трьох святих. Ще була Троїцька церква, дерев'яна стара. Але то вона фактично пішла на будову святого Михайла. То так було, як я після цього Вам розкажу. У Вороніжі був з покоління в покоління піп Богуславський. Отець Іван був настоятелем Троїцької церкви, але вона була маленька. Потім його перевели в настоятелі в церкві святого Миколая. І він надбудував цю святого Михайла. І тим троєщанам сказав, що то стара церква, дерев'яна, і ви перейдіть до Миколая, ми збудуємо надверх святого Михайла, а потім збудуємо вам тут, тоді вам поможуть збудувати на Тросвятщині. Ні! На Троєщині. Ну і так зробили, значить, Троїцьку, Святої Тройці церкву зліквідували. Що сталося з церквами в Вороніжі? Церква святого Спаса перейшла на українізацію в революцію. Святої Покрови перейшла на українізацію. Пречистої і Миколая і Трьохсвятська залишилися православна, чи російська, скажемо. Причім оця церква святих, Трьох святих, це фактично церква Панька Куліша, або, скажемо, його родини. Я не знаю, як вони, там три родини їх – Куліші, і Ващенки, і ще, не знаю, хтось збудував ту церкву вже. То, я думаю, вона була Пантелеймона чи якогось – Трьох святих. Вона була подібна, ось як, я не знаю, я читав десь, але тих менш як п'ять. Церкву святої Покрови, вона була коло цукроварні, то її ще в 30-му році, ні, ні не в 30-му, пізніше, у 32-му, я думаю, в 32-му пере-

робили на клуб цукровиків. Зняли хрести і, значить, повикидали ікони, і переробили на клуб цукровиків. А святої Пречистої в 30-му році нас заставляли, щоб ми підписувалися в школі, учеників, ліквідувати церкву. І в 31-му її знесли, а в 37-му фундаменти викинули. Церкву Св. Спаса переробили, передали під брухт радгоспові імені Петровського. І поскидали хрести, там, поскидали плуги і так далі. У Св. Миколая насипали солі, склад кооператив мав солі. А на престолі в святого Михайла на дзвіниці була пожарна сторожа. А в Михайла таки все була відправа деколи, якийсь там, кажуть, піп там був, я добре не знаю. Якийсь старий піп був. І вона так була і зачинута і не зачинута. Хрест із на дві(?) перетняв і скинули, але він застяг, і там побило комсомольців, то вони так і покинули потім. Отак один хрест і залишився. Аж поки ото німці прийшли. Ну і потім, я думаю, як і більшовики назад прийшли.

— А щось знаєте, що побили комсомольців, ви кажете, як знімали хрест?

— Ja! Вони їх, їм попало, як вони на Спаса, на Спасівській церкві скидали. То їм попало трохи, покалічило. То вони сиділи тихо, а на Миколая як полізли, я не знаю як, два чи один, скільки їх там було комсомольців, полізло, то коли хрест падав, зачепив того і, казали, кишки по деревах розкидало. Більш щоб комсомольці не лазили по хрестах.

— А люди при тім були, як то скидали?

— А звичайно, що були, звичайно, без людей же нігде не обійдеться.

— То така доля.

— Тепер з попів. Скажемо, спаського попа, українізованого, Смичок його звали, або дрочили буфетом, бо батько торгував на станції в буфеті. Такий бідний чоловік, ну то його заарештували десь у 31 році, я думаю. Із справою СВУ він був замішаний.

Ibid. – P.1557–1558.

Самійленко Григорій
1915 р.н.
Сумська область,
Кролевецький район, с. Тулиголови

Церкви закрили, бачите, комуністична влада, бо йще за революції було проголошено Леніном, що релігія – опіюм народу, так. Це в буржуазні предразсудки, так, і церкву переслідували взагалі, а українську зокрема, бо українська церква наголошувала свою окремішність від Москви, так. І вона два рази була ворогом для Москви, спеціяльно так. Бо раз вона була національна, а другий раз – була опіюмом народу, так. Церкву ліквідували в той спосіб – накладали на церкву грошову, ну, податок. Ви мусите заплатити, от ви мусите заплатити, так. Наклали. Виплатили. Як виплатили, зараз накладають другий. Як виплатили той, накладають третій. Коли були люди активні які, то тих підбирали, тих заарештовували, так, і засуджували. Люди збиралися – платили так же знову наклали – платили. А потім, розумієте, доходило до того, що немає сил платить, так. Вони замикали церкву, клали свій замок. Не пускали священика правити. Як заплатите, вони відмикають церкву, так, але як ту заплатили, то їм казали: «Це вже є вам кара за те, що невчасно заплатили – нате знов!» Так. І таким чином ішла боротьба, так. Тих активних засуджували, але знеможеш – так доходило до того, що вже не було сил, розумієте, чого, так. Вони ліквідували. Але перед тим, як опіюм релігії, так, то вони що робили? Наприклад, на моїй пам'яті є такий момент: мусять люди паски святити – так. У нас переважно вночі це відбувалося, десь перед ранком. Але з вечора йшли на Службу Божу, називали всеночна, і разом несли, розумієте, свої пасочки, так. То активісти місцеві – комсомольці, комуністи, так, комнезам називали – то вони зустрічали цих людей, так, і, розумієте, віднімали це все й розкидали по дорозі: пасочка спечена там, було покладено ковбаску, розумієте, чи яїчка, так. Усе це, розумієте, розкидали на дороги. На ранок люди йшли до сільради пожалітися, що от, що робили. А вони кажуть: «Ви мусите зрозуміти, що це опіюм народа, так. А ви цього не слухаєте, то демократія наша позволяє ж це робити. Ви йдете, а вони не хочуть». Ну, і в такий спосіб, розумієте, це нищилося і дійшло до того, що позамикали церкви, так. І з цієї церкви, до якої мої родичі належали, зробили клюб, так, а друга церква – то зерноховище було.

Ibid. – P.1263.

Логан Варвара
1915 р.н.
Сумська область, Роменський район

Церкви почали закривати в нас у 30-х роках, а 29-ті вони не закривали їх, а накладали податки, й цих податків церква не могла виплатити, перше як я знаю за свою церкву, яка в нас вона була, це храмове свято, значить, престіл, то Друга Пречиста була, ну то вдовиці ходили й збирали по дворах, хто що дав, і тоді вони цим заплатили податок. Як вони заплатили цей податок, присланий був податок удвоє більший, знову ці жінки зібралися й знову почали ходити, а священик їм сказав: «Ви цього не зробите, бо не в силі будете. Як ви це виплатите – пришлють знову й не трудіться». Але все ж таки вони ще другий раз заплатили, неповністю зібрали, заплатили, але церкву було закрито, бо не через податок ніби, що податку не виплатили, й почали священика виряжати, де священик мешкав, вони його вирядили з того помешкання, бо перше він мешкав при церкві, був будинок, сторожка й для нього було дві кімнати, сказали, що тут потрібний цей будинок для школи, хоч будинок шкільний був зовсім окремо й не один, а два було кінцем, але його звідси вирядили тоді.

Ibid. – P.1350.

Корнієнко Дмитро
1918 р.н.
Чернігівська область, Коропський район
(у тексті Понорницький район, що існував існував на час Голодомору.Нині смт Понориця входить до складу Коропського району)

— Як довго у вас існувала церква?

— Церква була знищена в 30-му році. В 30-му році була розграбована й підпалена кимсь. Ясно, той, хто її підпалював, то був хтось, бо страшно великий опір був людей до цього. Я думаю, що влада не мала іншого виходу, як не спалити. Дзвони вони поскидали, утвар у церкві жиди понищили, місцеві, бо ніхто з місцевих християн не відважився туди зайти. Пішла жидівська бригада, все там повибивала, понищила і т.д.,пізніше було жахливе обурення проти того. То вони вирішили її підпалити. Ну, вона багато не була знищена, але у всякому випадку вона не була здатна до вжитку. Для влади вже було досить поприбивати навхрест дошки, щоб туди ніхто не заходив. У цей спосіб була церква знищена. До речі, наша церква була на три села одна. Бо ще було два приходи, окрім нашого села. А священик, звичайно, десь дуба дав на Соловках.

Ibid. – P360.

Вечерський Василь
1928 р.н.
Чернігівська область,
Ріпкинський район, с. Убіжичі

З щасливої пори свідомого дитинства запам'яталися святкові відвідування нашої церкви, що була прикрашена лагідними й сердитими ликами святих. Їх виразні живі постаті й обличчя в моїй уяві створювали картини іншого життя на стінах церкви. Я на них так якось задивився, що не помітив, коли до мене звернувся з причастям наш добрий батюшка Михайло Льодовий, і мати штурханом повернула мене до реальності служби. Особливо нас, дітей, захоплював красивий, таємничий обряд страсного вечора, коли всі йшли з церкви із запаленими свічками, а скільки треба було мати терпіння і радості, щоб після свячення паски і ходіння зі свічками навколо церкви зрештою сісти за стіл на великодній сніданок.

Зараз ми часто чуємо, і не лише у храмах Божих, «Хліб наш насущний, дай нам сьогодні». І, люде, не завжди усвідомлюємо, який глибокий зміст вкладено в ту молитву. Не дай, Боже, і нашим ворогам отих особливих страждань, коли немає хліба насущного, коли і вдень і вночі тобі мариться тільки їжа. У селянських хатах паляниця хліба завжди лежала на почесному місці, на чистому липовому столі під іконами, накрита білою скатертиною, поряд із солянкою. Набігаєшся, захочеш їсти, мама відріже тобі скибку, покладе зверху сала з часничком або намастить сметаною – і тобі смачно й поживно.

Але одного разу до хати увірвалась бригада молодих хлопців і дівчат на чолі з комсомольським ватажком Аксентієм Мажугою. Вони виголосили, що в тій кімнаті, де ми жили, буде комсомольський штаб. Наше майно згребли в один куток, кинули на нього ікону, яку мама завжди носила з собою. На те місце повісили портрет Сталіна і якісь картинки, і все густо обвішали дерезою та гілками ялинки. Одного разу, коли там нікого не було, я захотів щось ближче роздивитись чи зняти. І раптом той увесь комсомольський «іконостас» упав на підлогу. Я зрозумів, що трапилось щось страшне. І справді, мамі це зарахував той Аксентій як класову ворожу вилазку чи акцію. Вона плакала і докоряла мені: «І так у рідному селі нема змоги жити, а ти це скинув отого чорта».

А між іншим, цей «класовий ворог» за кілька днів потому став дуже близькою родичкою тому комсомольському «вождеві». Після такої події мама попросила нашого славного дідуся Івана Денисовича, який своєю зовнішністю завжди нагадував мені Святого Миколая, щоб він своєю останньою конячкою (троє коней у нього забрали) відвіз нас на станцію Голубичі. Так ми залишили рідне село, де добрі, роботящі люди поступово перетворювалися на колективізованих безбарвних рабів – німих, темних і злих. [Сестра] Катруся з тих пір, як нас вигнали з хати, жила у Кислих, а старша сестра – моя друга мати, добра і завжди ласкава до мене, з нами у Білорусь до тата не поїхала. Її покохав отой комсомольський «вожак» – Аксентій, і вони одружилися. Мама була дуже проти, а сестра казала: «Він, мамо, гарний і щирий чоловік, то його змушують бути звіром». Справді, вони жили добре, хоча комсомольської кар'єри він позбувся через те, що одружився на дочці куркуля. В 1943 році доля йому судила бути з тими, «кто погіб за Днєпр…»

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Маліш Феодосій
1917 р.н.
Чернігівська область, Сосницький район,
смт Сосниця

— А що сталося з церквою?

— З церквою? Зняли, значить, зняли дзвони, зняли й хрести, то вже не виглядало у стилі церкви, а… і запущена дуже була, але, значить, після того, там зерносховище чи щось вони зробили з того будинку, із церкви, і церква була закрита.

Investigation of the Ukrainian Famine 1932–1933. – P.1523.

ОПІР

5.1. Вінницька область

Гаврищук Петро Васильович
1908 р.н.
Хмельницька область,
Кам'янець-Подільський район, с. Студениця
(нині під водами Дністровського водосховища)

А наступного дня спеціальні бригади активістів приходили на господарства селян і силоміць забирали звідти коней, реманент і відвозили у виділене для цього місце. Та селяни не корилися. Мені на все життя запам'яталася та жахлива картина: голосіння жінок, плач дітей, лайки чоловіків. Тому нерідко таким горе-активістам доводилось залишати селянське господарство ні з чим.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

5.2. Дніпропетровська область

Денисенко Марфа Яківна
1916 р.н.
Дніпропетровська область,
Криничанський район, с. Красноіванівка

<…> напав на того, щоб відібрати своє зерно, то той уповноважений холоднокровно застрелив його і сказав, що селянин був «контрою». У вбитого зостались жінка і четверо дітей-сиріт <…>.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

5.3. Донецька область

Лисенко Михайло
1902 р.н.
Донецька область
Амфросіївський район, села Григорівка та Семенівська

<…> І дійшло до того, що в них корови позабирали. У цих самих, у незаможних позабирали корови. Так вони в 33-му році зібралися й прийшли в хутір. І того, саме головне, хто забрав корову, його забили ніччю. Він ішов додому, з колгоспу ішов додому. Так вони його ніччю зловили, забили, голову відбили на камені. І його поховали без голови.

— А хто це зробив?

— Ті самі незаможні. Партійця забили. Голову відрубали вночі, на камені. Положили на камінь, каменем голову відрубали. І його заховали без голови. Не було голови. Без голови заховали, а голова чорт його знав де ділася.

Investigation of the Ukrainian Famine 1932–1933. – P.41.

5.4. Київська область

Лисого Любов Степанівна
1923 р.н.
Житомирська область,
Житомирський район, с. Буки

<…> Хто в хату не пускав, а якийсь хазяїн, як од його паслєднє забирали, вибіг на ту «червону команду» з вилами, одного ранив, а остальні його так побили що він, по-моєму, й до ранку не дожив. Да, так у його четверо діток було.

— Чи можна було приховати якусь частину зерна, овочів, продуктів?

— Ну, це рідкий случай.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Бутко Катерина Прокопівна
1921 р.н.
Київська область,
Броварський район, с. Гоголів

Як люди могли бороніться, приходили в хату здорові мужики з оружієм, били людей, забирали усе,шо хотіли, зерно і хліб. А в людей сім'ї, жінки, діти малі, дак шо вони могли самі зробить?

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

Власенко Марія Луківна
1923 р.н.
Київська область,
Обухівський район, с. Григорівка

— Як люди боронилися?

— А шо, ну яка, яка була боротьба, шо вам можна сказать. Боялися слова сказать, а бороніться. Боже сохрани. Та не боронилися ніяк, жили та, ой, поки не вмер.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

5.5. Харківська область

Анонімний свідок жіночої статі

1903 р.н.
Полтавська область,
Великобагачанський район, м. Кобеляки

— Чи ви знаєте якось, чи люди противились тоді ,як був голод, як була колективізація? Чи були якісь бунти?

— Як же вони бунтуватимуться, як там хтось подумає інакше, і його вже вислали? Мені також, я тут на праці робила, один каже:

«А чого ви страйку не робили?» А я кажу: «А вовкові зуби вийняти, чи він кусатиме? Вовк, як він без зубів...»

Так там хто тільки подумав, і вже вони чи вислідять, чи що. О, було таке, що прийде сусід до сусіда, вони вислухають, що вони говорять. А вони говорили те, то те. А вони вже їх забрали вночі й вислали. Хто тільки подумав, то, що яке сталось, що це за режим, що це за влада. І то підслухували і висилали таких людей, а вони там більше повмирали. Бо вертатись, там мало хто вернувся.

Investigation of the Ukrainian Famine 1932–1933. – P.1608.

Анонімний свідок жіночої статі

1904 р.н.
Полтавська область,
Великобагачанський район, с. Устивиці

<...> А це село, я кажу про Устивиці, то на Гоголевій станції, я ж розказувала, скільки там хліба було багато, зерна. І десять жінок, чи більше, цього я своїми очима не бачила, але вже розказували люди з того села, що ті десять жінок зібралися, одяглися в чорне і взяли чорні прапори в руки і на піхоту , там шість кілометрів, чи скільки, і на Гоголеву по хліб. То їх як забрали там, то і слід пропав. Не знати, де вони ділися, де їх поділи, що з ними сталося. Нема! Оце все.

Ibid. – P.155.

Твердохліб М.

рік народження не встановлено
Полтавська область,
Кременчуцький район, с. Кам'яні Потоки

У колгоспне рабство селяни не бажали йти, залишки хліба після здачі надмірного плану хлібоздачі ховали. А коли бригади «буксирів» приходили, щоб забрати останні залишки продуктів, то чинили їм фізичний опір. І тоді большевицька влада прирекла непокірних на неминучу голодну смерть.

Свідчення, впорядковані О. Веселовою.

Панченко Катерина Антонівна

1921 р.н.
Харківська область,
Червоноградський район, с. Піщанка

<...> Якщо щось приховували, то людину могли послати на Сибір.

Люди і без зброї все віддавали. Приходили, шукали – знаходили, все відбирали. Люди не могли боронитися.

Свідчення, впорядковані В. Борисенко.

РОЗДІЛ 3

ДОКУМЕНТИ

№ 1
Директива ЦК ВКП(б) партійним організаціям хлібозаготівельних районів

14 грудня 1927 р.

Хлебные заготовки за октябрь и ноябрь подверглись резкому сокращению. Это обстоятельство ставит под угрозу не только выполнение экспортного плана и образование хлебного фонда, но и удовлетворение насущных нужд снабжения столиц и вообще потребительских районов. Терпеть дальше такое положение невозможно, недопустимо. Для ликвидации такого положения ЦК обязывает вас принять следующие мероприятия:

1. Перебросить потребительские товары с городских рынков в хлебозаготовительные районы.

2. Усилить взыскание всех платежей с деревни: единого налога, госстраха, ссуд и прочее.

3. Принять организационные мероприятия сверху донизу, направленные на усиление завоза хлеба со стороны крестьянства.

4. Разослать ответственных работников на места хлебных заготовок для принятия там же на месте всех необходимых мероприятий и для наблюдения за тем, чтобы товарная масса попадала именно в хлебные районы.

5. Ввиду необходимости соблюдения жесткой дисциплины в отношении распределения хлебных ресурсов необходимо в точности выполнять наряды и указания Наркомторга СССР в этой области, при этом ЦК считает недопустимым запрещение вывоза хлеба без санкции Союзнаркомторга.

Задача состоит в том, чтобы добиться в ближайшее время резкого перелома хлебозаготовок. Центральный Комитет возлагает на вас обязанность добиться в срочном порядке такого перелома.

Центральный Комитет ВКП(б)

Затверджено на засіданні політбюро ЦК ВКП(б)
14 грудня 1927 р.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.663, арк..4. Завірена копія
Опубл.: Трагедия советской деревни: Док. и материалы: В 5 т.– Т.1. – М., 1999. – С.108–109.

№ 2
Постанова ВЦВК і РНК РСФРР «Про поширення прав місцевих рад щодо сприяння виконанню загальнодержавних завдань і планів»

27 червня 1929 р.

Идя навстречу многочисленным ходатайствам бедняцко-середняцких масс районов хлебного производства и в целях обуздания кулацко-спекулянтских элементов, ВЦИК и СНК постановляют:

1. В случаях, когда по решению общего собрания граждан (сельского схода) приняты постановления о выполнении в порядке самообязательства всем селом хлебозаготовительного плана и в связи с этим планом раскладка задания между отдельными хозяйствами, предоставить местным советам в отношении препятствующих выполнению решений сельских сходов и не сдающих хлеб отдельных хозяев принимать применительно к ст. 61 УК следующие мероприятия:

а) Взыскание в административном порядке штрафа до пятикратного размера наложенных постановлением общего схода или комиссией сельсовета обязательств с применением в случае отказа продажи с торгов имущества.

б) При отказе отдельных групп хозяйств и прямом противодействии их сдаче хлебных продуктов направлять дела о таковых гражданах в порядке уголовного преследования как за сопротивление власти применительно к 3 части 61 ст. УК РСФСР.

2. Из взыскиваемых в указанном порядке у злостных кулаков штрафов и сумм от продажи выделять 25% в фонды помощи бедноте данного села или района.

3. В соответствии с пунктом первым настоящего постановления ст. 61 УК РСФСР изменить следующим образом: «Отказ от выполнения повинности общегосударственных заданий или производства работ, имеющих общегосударственное значение, влечет за собой: в первый раз – административное взыскание в порядке наложения штрафа соответствующими органами власти до пятикратного размера по отношению наложенной повинности или задания. Во второй раз – лишение свободы или принудительные работы до одного года.

Те же действия, совершаемые группой лиц по предварительному соглашению и оказывающих активное сопротивление, влекут за собой лишение свободы до двух лет с конфискацией имущества и выселением из данной местности».

Затверджено на політбюро ЦК ВКП(б) 27 червня 1929 р.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.746, арк.10. Завірена копія.
Опуб.: Трагедия советской деревни. – Т.1. – С.659–660.

№ 3
Постанова ВУЦВК і РНК УСРР «Про поширення прав місцевих рад щодо сприяння виконанню загальнодержавних завдань і планів»

3 липня 1929 р.

[1]

Щоб приборкати куркульсько-спекулянтські елементи, що зривають постанову загальних зборів громадян щодо виконання планових завдань держави, Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет і Рада Народних Комісарів УСРР постановили:

1. Дозволити сільським радам за тих випадків, коли загальні збори громадян ухвалюють постанову про виконання порядком самозобов'язання всім селом хлібозаготовного плану і в зв'язку з цим буде розверстано завдання між окремими господарствами, накладати на окремих господарів, що не виконуватимуть таких постанов і ухилятимуться здавати хліб, штрафи адміністративним порядком у межах до п'ятикратного розміру вартості хліба, що його повинно здати, продаючи в разі потреби майно відповідних господарств з торгів.

2. Коли здавати хліб відмовлятимуться і попереду змовившись групи господарств, та коли хто ставитиме опір проведенню хлібозаготівного плану, то проти таких осіб повинно порушувати кримінальні справи за арт. 57-м КК УСРР. Якщо окремі господарства злісно ухилятимуться здавати хліб і після вжиття цих заходів адміністративного впливу за арт. 1-м цієї постанови, то проти таких осіб повинно порушувати кримінальні справи за арт. 58-м КК УСРР.

3. Із штрафних грошей, що їх стягають за цією постановою, та з грошей, уторгованих за продане з торгів майно, обов'язково повинно відчисляти 25 відсотків, повертаючи їх до відповідних фондів кооперування й колективізації сільської бідноти даної місцевості.

[II]

Цю постанову видано на додаток до Адміністративного Кодексу УСРР (Зб. Уз. УСРР, 1927, № 63/65, арт. 240).

Харків, 3 липня 1929 р.

Голова Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету *Г. Петровський*
Голова Ради Народних Комісарів УСРР *В. Чубар*
Секретар Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету *М. Василенко*

Опубл.: Вісті ВУЦВК. – 1929.– 14 лип.

№ 4
Постанова РНК УСРР «Про ознаки куркульських господарств, на які ширяться правила Кодексу законів про працю УСРР»

13 серпня 1929 р.

Рада Народних Комісарів УСРР постановила:

1. Встановлюючи ознаки куркульських господарств, що на них ширяться Кодекс законів про працю УСРР зі змінами та додатками, що їх передбачено постановою ЦВК і РНК СРСР з 20 лютого 1929 р. «Про порядок прикладання Кодексу законів про працю в куркульських господарствах» (Зб. зак. СРСР, 1929, № 16, арт. 117), визнати, що до куркульських господарств відносяться всі селянські господарства при наявності в господарстві одної з нижчеперелічених ознак:

а) якщо в господарстві систематично вживається наймана праця для сільськогосподарських робіт, або в кустарних промислах та підприємствах в такому розмірі, що тягне за собою позбавлення виборчих прав за арт. 4-м постанови ВУЦВК і РНК УСРР з 3 жовтня 1928 р. «Про вибори до Рад» (Зб. Уз. УСРР за 1928 р., № 27, арт. 238);

б) якщо в господарстві є млин, олійниця, круподерня, просорушка, вовночухральня, шаповальня, терковий заклад, сушарня, шкіряний завод, цегельня або інше промислове підприємство – під умовою вживання в перелічених підприємствах живої тяглової сили та механічних двигунів, а так само, якщо в господарстві є вітряк, або водяний млин з двома й більш поставами;

в) коли господарство систематично здає в найм сільськогосподарські машини з механічними двигунами;

г) коли господарство здає в найм постійно або на сезон окремі устатковані помешкання під житло або підприємство;

д) коли члени господарства займаються торгівлею, лихварством, комерційним посередництвом або мають інші нетрудові прибутки (в тому числі служники релігійних культів), а також, коли будь-хто з членів господарства вибирає реєстраційне посвідчення на ведення промислового підприємства.

2. Господарства, що їх перелічено у п. «в» і «г» арт. 1-го, вважаються за куркульські в тому разі, коли при вирахуванні прибутку, що його оподатковується сільськогосподарським податком, до них застосовано відсоткові надвишки і якщо прибуток від здачі в найм складних сільськогосподарських машин та помешкань перевищує 250 крб. на місяць, ураховуючи сезонність роботи.

3. Селянські господарства, в яких немає ознак, перелічених у арт. 1-му, відносяться до куркульських, коли до них застосовано індивідуальний порядок визначення прибутку, що його оподатковується єдиним с/г податком.

4. Кодекс законів про працю повністю прикладається на ці господарства, що підпадають під одну

з ознак, зазначених в арт. 1-му цієї постанови і в яких розмір прибутку, що його вираховано для оподаткування єдиним с/г податком, становить більш як 300 крб. на їдця, але не менш як 1500 крб. на господарство.

5. Облік та складання списків господарств, що їх зазначено в арт. 1–4-му цієї постанови, покладається на сільські Ради. Списки складаються окремо як для господарств куркульського, так і підприємницького типу.

6. Доручити РНК АМСРР і округовим виконавчим комітетам вжити заходів до негайного запровадження цієї постанови до життя.

7. Доручити НКПраці УСРР, за погодженням з ВУРПС та НКЗемсправ УСРР видати інструкцію на підставі цієї постанови.

II

8. Ця постанова видається на підставі постанови РНК СРСР з 21 травня 1929 р. «Про ознаки куркульських господарств, на яких повинно прикладати Кодекс законів про працю» (Зб. Зак. СРСР, 1929, № 34, арт. 301) і на скасування своєї постанови з 19 червня 1928 р. «Про селянські господарства, що вживають найману працю, на які ширяться правила Кодексу законів про працю УСРР» (Зб. Уз. УСРР, 1928, № 15, арт. 138).

Голова Ради Народних Комісарів УСРР
Чубар В. Я.
Секретар Ради Народних Комісарів УСРР
Яворський Ю. Є.

Опубл.: Колективізація і голод на Україні, 1929–1933:. Зб. док. і матеріалів. – К., 1992. – С.106–107.

№ 5
Із статті Й. Сталіна «Рік великого перелому»

3 листопада 1929 р.

…Рухнули і розвіялися прахом твердження правих опортуністів (група Бухаріна) відносно того, що:

а) селяни не підуть у колгосп;

б) посилений темп розвитку колгоспів може викликати лише масове невдоволення і розмичку селянства з робітничим класом;

в) «стовповим шляхом» соціалістичного розвитку на селі є не колгоспи, а кооперація;

г) розвиток колгоспів і наступ на капіталістичні елементи села може залишити країну без хліба.

Все це рухнуло і розвіялося прахом, як старий буржуазно-ліберальний мотлох.

По-перше, селяни пішли в колгоспи пішли, пішли цілими селами, волостями, районами.

По-друге, масовий колгоспний рух не ослабляє, а зміцнює змичку, даючи їй нову, виробничу базу. Тепер навіть сліпі бачать, що коли і є якесь серйозне невдоволення у основних мас селянства, то воно стосується не колгоспної політики радянської влади, а того, що радянська влада не може угнатися за ростом колгоспного руху в справі постачання селянам машин і тракторів.

По-третє, спір про «стовповий шлях» соціалістичного розвитку села є спір схоластичний, гідний молодих дрібнобуржуазних лібералів типу Айхенвальда і Слєпкова. Ясно, що поки не було масового колгоспного руху, «стовповим шляхом» були нижчі форми кооперації, постачальницька і збутова кооперація, а коли виступила на сцену вища форма кооперації, її колгоспна форма, остання стала «стовповим шляхом» розвитку. Говорячи без лапок, стовповим шляхом соціалістичного розвитку села є кооперативний план Леніна, який охоплює всі форми сільськогосподарської кооперації, від нижчих (постачальницько-збутова) до вищих (виробничо-колгоспна). Протиставити колгоспи кооперації – значить знущатися з ленінізму і розписатися в своєму власному неуцтві.

По-четверте, тепер навіть сліпі бачать, що без наступу на капіталістичні елементи села і без розвитку колгоспного і радгоспного руху ми не мали б тепер ні вирішальних успіхів у справі хлібозаготівель, здобутих в поточному році, ні тих десятків мільйонів пудів недоторканих хлібних запасів, які вже нагромадилися в руках держави.

Більше того, можна з певністю сказати, що завдяки ростові колгоспно-радгоспного руху ми остаточно виходимо або вже вийшли з хлібної кризи. І якщо розвиток колгоспів і радгоспів піде посиленим темпом, то немає підстав сумніватися в тому, що наша країна через яких-небудь три роки стане однією з найбільш хлібних країн, якщо не найбільш хлібною країною в світі.

В чому полягає нове в нинішньому колгоспному русі? Нове і вирішальне в нинішньому колгоспному русі полягає в тому, що в колгоспи йдуть селяни не окремими групами, як це мало місце раніше, а цілими селами, волостями, районами, навіть округами.

А що це значить? Це значить, що в колгоспи пішов середняк. В цьому основа того корінного перелому в розвитку сільського господарства, який становить найважливіше досягнення радянської влади за минулий рік…

Опубл.: *Сталін Й.* Твори.– Т.12.– С130–132.

№ 6
Постанова ЦК ВКП(б) про темп колективізації і заходи допомоги держави колгоспному будівництву

5 січня 1930 р.

1. В последние месяцы коллективное движение сделало новый шаг вперед, охватив не только отдельные группы индивидуальных хозяйств, но и целые районы, округа и даже области и края. В основе движения лежит коллективизация средств производства бедняцких и середняцких крестьянских хозяйств.

Все намеченные планами темпы развития коллективного движения превзойдены. Уже весной 1930 г. посевная площадь, обработанная на обобществленных началах, значительно превысит 30 млн. га, т. е. пятилетний план коллективизации, в силу которого к концу пятилетия предполагалось охватить коллективами 22–24 млн. га, будет значительно перевыполнен уже в настоящем году.

Таким образом, мы имеем материальную базу для замены крупного кулацкого производства крупным производством колхозов, мощного продвижения вперед по созданию социалистического земледелия, не говоря уже о совхозах, рост которых значительно обгоняет все плановые предположения.

Это обстоятельство, имеющее решающее значение для всего народного хозяйства СССР, дало партии полное основание перейти в своей практической работе от политики ограничения эксплуататорских тенденций кулачества к политике ликвидации кулачества как класса.

На основании всего этого можно с несомненностью установить, что в пределах пятилетия вместо коллективизации 20% посевной площади, намеченной пятилетним планом, мы сможем решить задачу коллективизации огромного большинства крестьянских хозяйств, причем коллективизация таких важнейших зерновых районов, как Нижняя Волга, Средняя Волга и Северный Кавказ, может быть в основном закончена осенью 1930 г. или, во всяком случае, весной 1931 г.; коллективизация же других зерновых районов может быть в основном закончена осенью 1931 г. или, во всяком случае, весной 1932 г.

3. В соответствии с растущими темпами коллективизации необходимо еще более усилить работу по постройке заводов, производящих тракторы, комбайны и прочий тракторный, прицепной инвентарь, с тем, чтобы сроки, данные ВСНХ для окончания постройки новых заводов, ни в коем случае не были оттянуты. Вместе с тем ЦК предлагает ВСНХ не позже чем к 15 марта с. г. доложить ЦК о мероприятиях, обеспечивающих уже в следующем году как дальнейший рост общих размеров производства сложных с/х машин на старых заводах, так и особенно значительный рост производства тракторного и сложно-конного инвентаря вместо простого.

4. Поскольку решение задачи сплошной замены конного инвентаря инвентарем машинной тяги не может быть выполнено в кроткий срок и потребует ряда лет, ЦК ВКП(б) требует, чтобы был дан решительный отпор тенденциям недооценки роли конной тяги на данной стадии колхозного движения, тенденциям, ведущим к разбазариванию и распродаже лошадей. ЦК ВКП(б) подчеркивает чрезвычайную важность в настоящих условиях, в качестве переходной меры, создание в колхозах машинно-тракторных баз, сочетающих тракторную тягу с конной.

5. В связи с растущим темпом коллективного движения ЦК предлагает Наркомзему Союза перегруппировать землеустроительные силы и средства таким образом, чтобы обеспечить полностью землеустроительные нужды районов сплошной коллективизации, отложив индивидуальное землеустройство, за исключением некоторых национальных районов и отдельных районов потребляющей полосы, где коллективное движение не получило еще широкого развертывания.

6. В соответствии с изложенным ЦК считает совершенно необходимым увеличить общую сумму кредита на 1929/30 г. по колхозному сектору с 270 млн. руб. до 500 млн. руб., соответственно сократив кредитование других секторов.

7. В соответствии с изменением условий в районах сплошной коллективизации машинно-тракторные станции, объединяемые Всесоюзным тракторным центром, должны перестроить свою работу на основе:

а) договоров по преимуществу, если не исключительно, с коллективами;

б) обязательств крестьян погасить стоимость станций в течение 3 лет.

Одновременно в районах значительного распространения совхозов (например, Средняя Волга и отдельные районы Северного Кавказа) должен быть проверен на опыте тип комбинированного хозяйства, имеющего своей основной базой совхоз, действующий на договорных началах и за плату и оказывающий помощь договаривающимся колхозам прежде всего в области тракторной вспашки и машинной уборки урожая.

8. Ввиду особого значения кадров, ЦК предлагает Наркомзему Союза, Колхозцентру и областным комитетам партии ускорить работу по выработке колхозных кадров и обеспечению ими колхозов, создав для этого широкую сеть ускоренных курсов. На ускоренные курсы привлекать в первую очередь выдвинувшихся практиков колхозного движения из среды крестьян и проявивших себя организаторов колхозного движения из рядов рабочих бригад.

9. Поскольку опыт сплошной коллективизации на данной стадии колхозного развития в качестве наиболее распространенной формы колхозов вместо товарищества по общественной обработке земли, в котором при наличии обобществленного труда сохранялась частная собственность на средства производства, выдвигает с/х артель, в которой коллективизированы основные средства производства (мертвый и живой инвентарь, хозяйственные постройки, товарно-продуктовый скот), Центральный Комитет ВКП(б) поручает Наркомзему Союза с широким привлечением колхозных организаций в кратчайший срок выработать примерный Устав с/х колхозной артели, как переходной к коммуне формы колхоза, учтя при этом недопустимость приема кулаков в колхозы.

10. Партийные организации должны возглавлять и оформлять стихийно растущее снизу колхозное движение, с тем, чтобы была обеспечена организация действительно коллективного производства в колхозах и чтобы на этой основе не только добиться полного выполнения намеченного плана расширения посевной площади и роста урожайности, но и превратить в соответствии с решением ноябрьского пленума ЦК нынешнюю посевную кампанию в исходный пункт нового подъема колхозного движения.

11. ЦК ВКП(б) подчеркивает необходимость решительной борьбы со всякими попытками сдерживать развитие коллективного движения из-за недостатка тракторов и сложных машин. Вместе с тем ЦК со всей серьезностью предостерегает парторганизации против какого бы то ни было «декретирования» сверху колхозного движения, могущего создать опасность подмены действительного социалистического соревнования по организации колхозов игрой в коллективизацию.

Опубл.: Трагедия советской деревни. – Т.2. – М., 1999. – С.85–86.

№ 7
Постанова політбюро ЦК ВКП(б) «Про заходи з ліквідації куркульських господарств в районах суцільної колективізації»

30 січня 1930 р.

I. О мероприятиях по ликвидации кулацких хозяйств в районах сплошной коллективизации

Исходя из политики ликвидации кулачества как класса и в связи с этим из необходимости провести наиболее организованным путем начавшийся в районах сплошной коллективизации процесс ликвидации кулацких хозяйств и решительно подавить попытки контрреволюционного противодействия кулачества колхозному движению крестьянских масс и признавая срочность этих мероприятий в связи с приближающейся с/х кампанией, ЦК постановляет:

В районах сплошной коллективизации провести немедленно, а в остальных районах по мере действительно массового развертывания коллективизации, следующие мероприятия:

1. Отменить в районах сплошной коллективизации в отношении индивидуальных крестьянских хозяйств действие законов об аренде земли и применении наемного труда в сельском хозяйстве (разделы VII и VIII Общих начал землепользования и землеустройства). Исключения из этого правила в отношении середняцких хозяйств должны регулироваться райисполкомами под руководством и контролем окрисполкома.

2. Конфисковать у кулаков этих районов средства производства, скот, хозяйственные и жилые постройки, предприятия по переработке, кормовые и семенные запасы.

3. Одновременно в целях решительного подрыва влияния кулачества на отдельные прослойки бедняцко-середняцкого крестьянства и безусловного подавления всяких попыток контрреволюционного противодействия со стороны кулаков проводимым Советской властью и колхозами мероприятиям принять в отношении кулаков следующие меры:

а) первая категория – контрреволюционный кулацкий актив немедленно ликвидировать путем заключения в концлагеря, не останавливаясь в отношении организаторов террористических актов, контрреволюционных выступлений и повстанческих организаций перед применением высшей меры репрессии;

б) вторую категорию должны составить остальные элементы кулацкого актива, особенно из наиболее богатых кулаков и полупомещиков, которые подлежат высылке в отдаленные местности СССР и в пределах данного края в отдаленные районы края;

в) в третью категорию входят оставляемые в пределах района кулаки, которые подлежат расселению на новых отводимых им за пределами колхозных хозяйств участках.

4. Количество ликвидируемых по каждой из трех категорий кулацких хозяйств должно строго дифференцироваться по районам в зависимости от фактического числа кулацких хозяйств в районе, с тем, чтобы общее число ликвидируемых хозяйств по всем основным районам составляло в среднем примерно 3-5 %. Настоящее указание (3–5%) имеет целью сосредоточить удар по действительно кулацким хозяйствам и безусловно предупредить распространение этих мероприятий на какую-либо часть середняцких хозяйств.

Выселению и конфискации имущества не подлежат семьи красноармейцев и командного состава РККА. В отношении же кулаков, члены семей которых длительное время работают на фабриках и заводах, должен быть проявлен особо осторожный подход с выяснением положения соответствующих лиц не только в деревне, но и у соответствующих заводских организаций.

II. О высылке и расселении кулаков

В качестве мероприятий для ближайшего периода провести следующее:

1. Предложить ОГПУ репрессивные меры в отношении первой и второй категорий кулаков провести в течение ближайших четырех месяцев (февраль–май), исходя из приблизительного расчета – направить в концлагеря 60 тыс. и подвергнуть выселению

в отдаленные районы 150 тыс. кулаков; озаботиться принятием всех мер к тому, чтобы к 15 апреля эти мероприятия были осуществлены в отношении, во всяком случае, не менее, чем половины указанного количества. Проведение этих мероприятий должно быть поставлено в зависимость от темпа коллективизации отдельных областей СССР и согласовано с краевыми комитетами ВКП(б).

2. Члены семей высылаемых и заключенных в концлагеря кулаков могут, при их желании и с согласия местных райисполкомов, остаться временно или постоянно в прежнем районе (округе).

3. Ориентировочно, в соответствии с данными мест, установить по областям следующее распределение заключаемых в лагеря и подлежащих высылке:

	Концлагерь	Высылка
Средняя Волга	3–4 тыс.	8–10 тыс.
Северный Кавказ и Дагестан	6–8 тыс.	20 тыс.
Украина	15 тыс.	30–35 тыс.
ЦЧО	3–5 тыс.	10–15 тыс.
Нижняя Волга	4–6 тыс.	10–12 тыс.
Белоруссия	4–5 тыс.	6–7 тыс.
Урал	4–5 тыс.	10–15 тыс.
Сибирь	5–6 тыс.	25 тыс.
Казахстан	5–6 тыс.	10–15 тыс.

В отношении остальных областей и республик аналогичную наметку поручить произвести ОГПУ по согласованию с соответствующими крайкомами и ЦК ВКП(б).

4. Высылку произвести в округа Северного края – 70 тыс. семейств, Сибири – 50 тыс. семейств, Урала – 20–25 тыс. семейств, Казахстана – 20–25 тыс. Районами высылки должны быть необжитые и малообжитые местности с использованием высылаемых на с/х работах или промыслах (лес, рыба, и проч.). Высылаемые кулаки подлежат расселению в этих районах небольшими поселками, которые управляются назначаемыми комендантами.

5. Высылаемым и расселяемым кулакам при конфискации у них имущества должны быть оставлены лишь самые необходимые предметы домашнего обихода, некоторые элементарные средства производства в соответствии характером их работы на новом месте и необходимый на первое время минимум продовольственных запасов. Денежные средства высылаемых кулаков также конфискуются с оставлением, однако, в руках кулака некоторой минимальной суммы (до 500 руб. на семью), необходимой для проезда и устройства на месте.

6. В отношении кулацких хозяйств, оставляемых на месте с отводом им новых участков вне колхозных полей, руководствоваться следующим:

а) окрисполкомами должны быть указаны места расселения с тем, чтобы поселение в отведенных районах допускалось лишь небольшими поселками, управление которыми осуществляется специальными комитетами (тройка) или уполномоченными, назначаемыми райисполкомами и утверждаемыми окрисполкомами;

б) расселяемым кулакам этой категории средства производства оставляются в размерах, минимально необходимых для ведения хозяйства на вновь отводимых им участках;

в) на расселяемых возлагаются определенные производственные задания по сельскому хозяйству и обязательства по сдаче товарной продукции государственным и кооперативным органам;

г) окрисполкомам срочно проработать вопрос о способах использования расселяемых кулаков как рабочей силы в особых трудовых дружинах и колониях на лесоразработочных, дорожных, мелиоративных и других работах;

д) в отношении кулацких семей, выселенных за пределы районов, необходимо, в частности, иметь в виду возможность их расслоения с противопоставлением – где это возможно – отдельных элементов молодежи остальной части кулаков. При этом следует использовать такие методы, как собирание ими подписки на газеты и литературу, создание библиотек, организация общих столовых и другие культурно-бытовые мероприятия. Считать возможным в некоторых случаях привлечение отдельных групп молодежи к выполнению в порядке добровольчества тех или иных работ для местных советов, для обслуживания бедноты и т. п., а также создание особого вида производственных артелей и с/х объединений, например, в связи со строительными и мелиоративными работами, а также с облесением, корчевкой леса и т. д. Все эти мероприятия должны проводиться под строжайшим контролем местных органов власти.

7. Списки кулацких хозяйств (вторая категория), выселяемых в отдаленные районы, устанавливаются райисполкомами на основании решений собраний колхозников, батрацко-бедняцких собраний и утверждаются окрисполкомами. Порядок расселения остальных кулацких хозяйств (третья категория) устанавливается окрисполкомами.

III. О конфискации и распоряжении конфискованным имуществом

1. Конфискация имущества кулаков производится особоуполномоченными райисполкомов с обязательным участием сельсовета, председателей колхозов, батрацко-бедняцких групп и батрачкомов.

2. При конфискации производится точная опись и оценка конфискуемого имущества, с возложением на сельсоветы ответственности за полную сохранность конфискованного.

3. Конфискуемые у кулаков средства производ-

ства и имущество передаются риками в колхозы в качестве взноса бедняков и батраков с зачислением конфискованного в неделимый фонд колхозов с полным погашением из конфискуемого имущества причитающихся с ликвидируемого кулацкого хозяйства обязательств (долгов) государственным и кооперативными органами.

4. Колхозы, получающие землю и конфискуемое имущество, должны обеспечить полный засев передаваемой земли и сдачу государству всей товарной продукции.

5. Конфискуемые жилые кулацкие постройки используются на общественные нужды сельсоветов и колхозов или для общежития вступающих в колхоз и не имеющих собственного жилья батраков.

6. Сберкнижки и облигации госзаймов у кулаков всех трех категорий отбираются и заносятся в опись с выдачей расписки о направлении их на хранение в соответствующие органы Наркомфина. Всякая выдача выселяемым кулацким хозяйствам из взносов в сберегательные кассы, а также выдача ссуд под залог облигаций в районах сплошной коллективизации безусловно прекращаются.

7. Паи и вклады кулаков всех трех категорий в кооперативных объединениях передаются в фонд коллективизации бедноты и батрачества, а владельцы их исключаются из всех видов кооперации.

Принимая настоящие решения относительно ликвидации кулацких хозяйств в районах сплошной коллективизации, ЦК категорически указывает, что проведение этих мероприятий должно находиться в органической связи с действительно массовым колхозным движением бедноты и середняков и являться неразрывной составной частью процесса сплошной коллективизации. ЦК решительно предостерегает против имеющихся в некоторых районах фактов подмены работы по массовой коллективизации голым раскулачиванием. Лишь в сочетании с самой широкой организацией бедноты и батрачества и при сплочении бедняцко-середняцких масс на основе коллективизации необходимые административные меры по раскулачиванию могут привести к успешному разрешению поставленных партией задач в отношении социалистического переустройства деревни и ликвидации кулачества.

ЦК подчеркивает, что все указанные мероприятия должны быть проведены на основе максимального развертывания инициативы и активности широких колхозных, в первую очередь батрацко-бедняцких, масс и при их поддержке. Решениям о конфискации кулацкого имущества и выселении кулаков должны предшествовать постановления общего собрания членов колхоза и собрания батрачества и бедноты. Предупреждая против недооценки трудностей, связанных с осуществлением этих мероприятий и требуя от местных организаций принятия всех мер для максимально организованного их проведения, ЦК обязывает крайкомы и национальные ЦК установить не на словах, а на деле постоянное руководство за проведением настоящих решений в жизнь.

IV. Особые постановления

1. В помощь местным парторганизациям по проведению указанных выше мероприятий, ЦК постановляет мобилизовать на 4 месяца из промышленных областей (Московской, Ленинградской, Иваново-Вознесенской, Нижегородской, Харьков-Донбасс и т. д.) 2500 партийцев не ниже окружного масштаба. Мобилизованные должны выехать на места не позднее 20 февраля.

2. Предоставить ОГПУ право на время проведения этой кампании передоверять свои полномочия по внесудебному рассмотрению дел: ПП ОГПУ в областях. В этих случаях рассмотрение дел производится совместно с представителями крайкомов ВКП(б) и прокуратуры.

3. На текущий бюджетный 1929/30 г. увеличить штаты ОГПУ на 800 чел. уполномоченных с отпуском потребных для этого средств для обслуживания тех административных районов, где таких уполномоченных нет. Этих 800 товарищей разрешить ОГПУ мобилизовать, прежде всего, за счет старых чекистов из запаса. Кроме того, увеличить состав войск ОГПУ на 1000 штыков и сабель (на текущий бюджетный год). РВСР передать ОГПУ соответствующее количество личного состава.

4. Предложить Совнаркому СССР в трехдневный срок рассмотреть смету необходимых расходов, связанных с проведением указанных мероприятий, сметы на расходы по выселению кулаков в отдаленные районы и сметы на организацию новых дополнительных лагерей в районах Сибири и Северного края. ОГПУ – представить эти сметы.

5. Поручить НКПС и ОГПУ в пятидневный срок разработать план необходимых железнодорожных перевозок.

6. Поручить НКТруду и ВЦСПС и вместе с тем ВСНХ и НКПС принять немедленные меры по очистке промышленных предприятий в городах от отдельных кулацких элементов (не допуская какой-либо общей кампании чистки на предприятиях), а также принять жесткие меры к дальнейшему недопущению таких элементов на производство.

7. Обязать партийные комитеты (особенно Москвы, Ленинграда, Харькова и Киева), ОГПУ и НКПросы союзных республик принять более решительные меры по борьбе в вузах и втузах с контрреволюционными группировками молодежи, связанной с кулацкими элементами в деревне.

8. Срочно пересмотреть законодательство о религиозных объединениях в духе полного исключения какой бы то ни было возможности превращения руководящих органов этих объединений (церковные советы, сектантские общины и проч.) в опорные пункты кулачества, лишенчества и вообще антисоветских элементов.

Поручить Оргбюро ЦК дать директиву по вопросу о закрытии церквей, молитвенных домов сектантов и проч. и о борьбе с религиозным и сектантским движением в целях устранения тормозов в совапарате, мешающих проведению в жизнь принятых подавляющей массой крестьянства решений о закрытии церквей, молитвенных домов сектантов и т. п. В этой директиве указать также на необходимость особо осторожного проведения этих мероприятий в отсталых национальных районах.

9. Вытекающие из настоящего постановления законодательные изменения поручить СНК СССР издать в пятидневный срок с тем, чтобы они были введены в действие крайисполкомами и правительствами национальных республик в районах сплошной коллективизации немедленно, а в остальных – в зависимости от темпа развития сплошной коллективизации в этих районах.

10. Срочно (в трехдневный срок) издать не подлежащий опубликованию декрет о повсеместном (а не только в районах сплошной коллективизации):

а) запрещении свободного переселения кулаков из мест своего жительства без разрешения райисполкомов под угрозой немедленной конфискации всего имущества;

б) запрещении распродажи кулаками своего имущества и инвентаря под угрозой конфискации и других репрессий.

РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.8, арк.64–69.
Опубл.: Исторический архив. – 1994. – №14. – С.147–152.

№ 8
Із записки П. Любченка та Г. Петровського, переданої по прямому проводу В. Молотову, з характеристикою ситуації в Плужнянському районі Шепетівської округи

26 лютого 1930 р.

«Полученным [из] Шепетовки 24 февраля сведениям [в] пограничном Плужнянском районе возникло массовое волнение, охватившее 13 сел. Толпы, в большинстве состоящие [из] женщин [под] руководством кулаков, церковников, предъявляли требования открытия церкви, ликвидации коллективов, возвращения общественного инвентаря и семян. В отдельных селах толпы на считывались до 400 человек, были произведены избиения активистов. ...Причины движения – недостаточная подготовка [в] отдельных селах коллективизации при форсированном темпе (обобществление инвентаря, посевматериала в двухдневный срок при решении собрания, не имевшего кворума), головотяпство комсомольцев, которые производили сбор утильсырья путем массовых фактических обысков дворов; головотяпство закрытием церкви в районном центре Плужном и опись сельсоветом села Переростое имущества церкви... Кулачество наиболее ловко использовало головотяпство с церквами. В селах Плужнянского района в результате проведенной работы наступило некоторое успокоение. Есть отдельные указания переброске настроения на Изяславский, Славутский, Красиловский районы. [В] Антонинском районе бандитами, которые скрылись в лесу, убит районный уполномоченный посевкампании. ...Предложили произвести решительное изъятие главарей кулаков, обеспечив это политработой. Принимаем меры [по] охвату политработой смежные районы [в целях] локализации движения. Предложено арестовать лиц, действительно замешанных в грубом извращении партийных директив, задевших бедняка и середняка, и разъяснить крестьянству самочинность действий отдельных работников».

Архів Президента Російської Федерації, ф.3, оп.30, спр.145, арк.146–147.
Опубл.: Трагедия советской деревни. – Т.2.– С.833.

№ 9
Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про статут колгоспів і про статтю Й. Сталіна

28 лютого 1930 р.

а) Поручить комиссии в составе т. Сырцова, Сталина, Молотова, Калинина, Рыкова, Микояна, Ворошилова, Яковлева и Юркина окончательно решить вопрос об уставе колхозов на основе обмена мнений. Созыв за т. Рыковым. Срок работы – 24 часа с тем, чтобы устав 2 марта был опубликован в печати.

б) Поручить т. Сталину в тот же день выступить со статьей в газетах.

в) Поручить той же комиссии в тот же срок определить размер семенной помощи районам, пострадавшим от недорода, а также размер помощи фуражом.

Секретарь ЦК *И. Сталин*

Ухвалено опитуванням 28 лютого 1930 р. та включено в протокол політбюро №119 від 5 березня 1930 р. Підпис – факсиміле.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.778, арк.5. Ротаторний відбиток з оригіналу.
Опубл.: Трагедия советской деревни. – Т.2. – С.270.

№ 10
Закритий лист ЦК ВКП(б) «Про завдання колгоспного руху у зв'язку з боротьбою з викривленнями партійної лінії»

2 квітня 1930 р.

В росте колхозного движения, особенно усилившемся со второй половины прошлого года, нашел свое отражение поворот основной массы крестьянства на путь коллективизации, поворот деревни к

социализму. Партия с полной определенностью констатировала это в решениях ноябрьского пленума ЦК. Успехи колхозного движения, создавшие условия для замены крупного кулацкого производства крупным производством колхозов и совхозов, позволили партии «перейти в своей практической работе от политики ограничения эксплуататорских тенденций кулачества к политике ликвидации кулачества как класса» (постановление ЦК в «Правде», 6 января).

Эти успехи колхозного движения стали возможны только в результате последовательного проведения политики прочного союза с середняком, опоры на бедноту и беспощадной борьбы с кулачеством.

Однако факты показали, что в ходе коллективизации многие партийные организации стали скатываться к грубому нарушению политики партии в деревне в основном вопросе. В вопросе о середняке. Подмена методов организационно-разъяснительной работы в массах методами насилия в отношении середняка в колхозном строительстве – такова основа этих ошибок. В нарушении важнейшего принципа коллективизации – принципа добровольности – и в практике насильственного принуждения к вступлению в колхоз сказались наиболее многочисленные извращения политики партии. Несмотря на то, что партия неуклонно вела беспощадную борьбу с антисередняцкими настроениями троцкистских элементов, в практике работы местных организаций обнаружились опасные искривления партлинии в отношении к середняку. Политика укрепления союза с середняком при опоре на бедноту и беспощадной борьбе с кулачеством стала подменяться насквозь враждебной ленинизму политикой командования в отношении середняка. Вместо упорной работы по организации и политическому просвещению батрачества и бедноты местные работники нередко сами подпадали под влияние антисередняцких настроений отдельных элементов бедноты. Методы борьбы с кулаком стали переноситься и на середняка. Политика ликвидации кулачества как класса нередко на практике проводилась в целях дележки имущества, а не в связи с действительными успехами коллективизации подавляющей массы крестьянских хозяйств. Наличие влияния правых элементов в практике работы парторганизаций нередко сказывалось в неспособности вести решительную борьбу с кулачеством в союзе с середняком. Стали нередким явлением факты возмутительного и прямо преступного обращения с населением со стороны некоторых местных работников, сделавшихся жертвой провокации примазавшихся контрреволюционных элементов (мародерство и расхищение имущества, «раскулачивание» и лишение избирательных прав середняков, аресты середняков и даже бедняков и т.п.). Головотяпство с административным закрытием церквей, доходившее до грубого издевательства над религиозными чувствами крестьян, зачастую подменяло необходимую и умело организованную работу в массах против религиозных предрассудков.

Многочисленные факты закрытия рынков и базаров ударяли как по середняцкому хозяйству, так и по снабжению городов. Наконец, под флагом якобы левых деклараций о ликвидации буржуазных элементов в городе, где, как известно, уже давно в корне подорвана производственная база капиталистических элементов, широко распространялись недопустимые репрессии против мелких торговцев, кустарей и т. п.

Все это свидетельствует о грубых искривлениях партийной линии, особенно в вопросе о середняке. Это извращение политики партии поставило нас перед опасностью прямого срыва союза с середняком. Эти искривления партлинии являются прямым нарушением политики партии, прямым нарушением постановлений руководящих партийных органов и могут быть только на руку контрреволюционерам и вообще классовым врагам.

Эти искривления партлинии в колхозном движении связаны, прежде всего, с тем, что успех коллективизации увлек многие партийные организации на путь искусственного форсирования колхозного движения.

Это нашло свое выражение в подмене серьезной подготовительной работе в крестьянских массах чиновничье-бюрократическим декретированием сверху раздутых процентных заданий по коллективизации и в принудительном насаждении многочисленных дутых колхозов.

ЦК вынужден констатировать, что в погоне за искусственно вздутыми процентами роста колхозов основные указания партии в вопросе о темпе коллективизации были явно нарушены. Так, в решении ЦК, опубликованном в «Правде» 6 января, давались следующие конкретные директивы по вопросу о темпе коллективизации:

«Можно с несомненностью установить, что в пределах пятилетия вместо коллективизации 20% посевной площади, намеченной пятилетним планом, мы сможем решить задачу коллективизации огромного большинства крестьянских хозяйств, причем коллективизация таких важнейших зерновых районов, как Нижняя Волга, Средняя Волга и Северный Кавказ, может быть в основном закончена осенью 1930 г. или, во всяком случае, весной 1931 г., коллективизация же других зерновых районов может быть в основном закончена осенью 1931 г. или, во всяком случае, весной 1931 г.»

В этом решении совершенно ясно говорится о том, что только в трех зерновых районах (Нижняя Волга, Средняя Волга, Северный Кавказ) коллек-

тивизация может быть в основном закончена осенью 1930 г. или, во всяком случае, весной 1931 г. В отношении других зерновых районов ЦК наметил значительно более поздние сроки, причем относительно остальных районов ЦК считал необходимым еще более осторожный подход. При этом ЦК решительно предостерегал парторганизации «против какого бы то ни было «декретирования»…

Однако ряд организаций явно нарушил директивы партии. Так, несмотря на эти директивы областной комитет партии ЦЧО до последнего времени держал курс на сплошную коллективизацию области уже к весенней посевной кампании. Даже областком Московской обл., не относящейся к основным зерновым районам, взял такой же курс вопреки решению ЦК от 6 января. Аналогичные явления имели место в Закавказье, Туркестане.

С другой стороны, широкое распространение получили факты принудительного обобществления жилых построек, мелкого скота, птицы и нетоварного молочного скота. Вопреки прямому указанию партии (постановление ЦК 6 января), что основной колхозной формой на данном этапе является с/х артель, нередким явлением стали попытки головотяпского перескакивания с незакрепленной еще артельной формы колхоза прямо к коммуне. Принудительное насаждение коммун особенно часто встречалось и еще встречается на Урале и в Сибири.

Наконец, несмотря на специальные категорические директивы ЦК от 20 февраля о необходимости длительной подготовительной работы для колхозного строительства в национальных областях и республиках Востока, грубые и совершенно нетерпимые извращения политики партии в деревне в связи с безобразным форсированием коллективизации имели и еще имеют место на Северном Кавказе и в Закавказье, в Средней Азии и Казахстане, в Бурят Монголии и Ойротии.

Поступившие в феврале мес. в Центральный Комитет сведения о массовых выступлениях крестьян в ЦЧО, на Украине, в Казахстане, Сибири, Московской обл. вскрыли положение, которое нельзя назвать иначе как угрожающим. Если бы не были тогда незамедлительно приняты меры против искривлений партлинии, мы имели бы теперь широкую волну повстанческих крестьянских выступлений, добрая половина наших «низовых» работников была бы перебита крестьянами, был бы сорван сев, было бы подорвано колхозное строительство и было бы поставлено под угрозу наше внутренне и внешнее положение. Этим было вызвано вмешательство ЦК, изменение Устава с/х артели и опубликование по специальному постановлению ЦК статьи Сталина «Головокружение от успехов».

Изменением Устава артели и статьей т. Сталина ЦК считал необходимым открыть решительную борьбу с обнаружившимися искривлениями партии в колхозном движении. Правильность этих директив партии и категорических указаний в статье т. Сталина о борьбе с искривлениями в партлинии полностью подтвердились.

Вместе с тем обнаружилась необходимость в особом решении Центрального Комитета по этому вопросу. Этим объясняется принятие закрытого решения ЦК от 10 марта и опубликование в «Правде» 15 марта решения ЦК «О борьбе с искривлениями партлинии в колхозном движении».

Несмотря на указанные важнейшие директивы ЦК, имеющие тем большее значение, что они направлены на борьбу с искривлениями партийной линии в отношении основной массы крестьянства, до сих пор не устранены вопиющие ошибки в отношении к середняку во многих местных организациях. При этом вместо сплочения бедноты и середняков на основе разъяснения сущности политики партии и решительной борьбы с искривлениями партлинии в колхозном движении местные организации нередко упускают из своих рук инициативу в этом деле и тем во многом облегчают контрреволюционную работу кулаков. Это заставляет Центральный Комитет обратить внимание партийных организаций на серьезность положения.

Практика грубого администрирования в деле коллективизации, сопровождавшаяся перенесением на середняков методов борьбы с кулаком, подрывает доверие широких масс крестьянства к политике партии и Советской власти. Недопустимые методы принуждения в деле коллективизации (запугивания, аресты и проч.) в ряде районов привели к дискредитации местных организаций в глазах крестьянства, толкнув середняков в сторону кулачества. Факты повстанческого движения под руководством контрреволюционных кулацких элементов в ряде округов Украины, в горских районах Северного Кавказа и в Казахстане с особенной силой подчеркивают опасное обострение политической обстановки в деревне. Наличие большого количества антиколхозных массовых выступлений в ЦЧО, Московской обл., Сибири, Закавказье и в Средней Азии, перерастающих под воздействием кулачества в антисоветское движение, требует решительных и притом немедленных мер против искривлений партийной линии в колхозном движении. Наблюдающееся местами легкомысленное отношение к втягиванию частей Красной Армии в борьбу с массовыми выступлениями в деревне может не только ухудшить положение, но и повести к ослаблению боевой дисциплины в Красной Армии. Преступно закрывать глаза на то, что в результате антисередняцких искривлений политики партии под угрозу поставлено сохранение союза с середняком. Тем самым под угрозу поставлено дело коллективизации и социалистическое строительство в целом.

Между тем со стороны партийных организаций нередки попытки замазать создавшееся положе-

ние и вместо признания и исправления ошибок и недочетов в работе все валить на колебания середняка. Больше того. На деле и теперь вместо настойчивой разъяснительной и организационной работы в массах во многих случаях наблюдается в колхозном строительстве погоня за «процентами». До сих пор руководящие органы парторганизаций, в некоторых случаях до обкомов и крайкомов включительно, еще не обеспечили надлежащего разъяснения директив партии о борьбе с искривлениями партлинии, не установили серьезного контроля за их осуществлением, не произвели смены работников, дискредитировавших себя в бедняцко-середняцких слоях деревни. До сих пор наблюдается прямо позорное для большевиков чиновничье отношение к директивам ЦК, как то: «У нас все благополучно» «Эти директивы для других районов» и т.п. Наряду с этим при первых же открытых колебаниях в середняцкой массе, особенно под воздействием кулачества, местные организации нередко главные надежды возлагают на вмешательство органов ГПУ и милиции, а не на устранение ошибок и развернутую работу в массах, тем самым обнаруживая свою несостоятельность в деле руководства бедняцко-середняцкими массами. В корне неправильное отношение к середняку выражается также в недопустимом пренебрежении к делу подъема индивидуального крестьянского хозяйства, наряду с поддержкой колхозов.

С таким положением партия не может мириться. Центральный Комитет требует от парторганизаций положить этому конец. Прежде всего Центральный Комитет требует прекратить применение методов насилия в отношении середняка.

Гигантский рост колхозного движения полностью подтверждает, что вслед за бедняком на путь коллективизации повернул и середняк. Этот факт, однако, еще не означает, что мы уже успели обеспечить поддержку делу коллективизации со стороны прочного большинства бедняцко-середняцкой массы. В этой массе наблюдаются еще значительные колебания в сторону кулака и отливы из колхозов, особенно середняков. Пока лишь меньшинство, примерно от одной четверти до одной трети всей массы бедняков и середняков, твердо стало на путь коллективизации. Нам нужно закрепить достигнутые успехи и обеспечить этим дальнейший рост колхозного движения. Только так можно подготовить почву для завоевания прочного большинства на сторону коллективизации.

Наскоком и командованием нельзя разрешить этой задачи, нельзя коллективизировать деревню. Методы насилия в отношении середняка и здесь нетерпимы. Нужна терпеливая и вместе с тем настойчивая работа в массах. Нужна решительная и беспощадная борьба с искривлениями партлинии, и прежде всего соблюдение принципа добровольности в колхозном движении. Нужно неуклонное продвижение вперед по пути коллективизации и на этой основе осуществление в союзе с середняком политики ликвидации кулачества как класса. Именно поэтому необходимо решительно и притом на деле покончить со всяким примиренчеством в отношении к «левым» искривлениям партлинии. Без такой борьбы с этими искривлениями партлинии, с искривлениями, по существу, троцкистского антисередняцкого типа, нельзя подорвать почву под новыми попытками усиления правого уклона – этой главной опасности в партии.

Решительное и притом немедленное исправление допущенных искривлений партлинии имеет тем большее значение, что наступил период, когда основные с/х районы вступили в сев, и нашей важнейшей задачей является обеспечение успешного проведения посевкампании как в колхозах, так и в единоличных хозяйствах. В связи с этим ЦК обязывает парторганизации:

1. Обеспечить действительное, не на словах, а на деле, проведение директив партии по борьбе с искривлениями партлинии в колхозном движении (директива ЦК от 20 февраля о темпе и методах коллективизации в нацрайонах, новый Устав с/х артели, статья т. Сталина, постановление ЦК от 10 и 15 марта). Обязать крайкомы (обкомы) в трехдневный срок сообщить о проведенных ими практических мероприятиях по исполнение этих указаний.

2. Развертывая работу среди бедноты и батрачества, а также среди молодежи, женщин, красных партизан и т. п., обеспечить перелом в работе парторганизаций в отношении к середняку и действительное вовлечение передовых середняков во всю работу советов, в правление колхозов, в кадры уполномоченных-бригадиров и т.п.

3. Наряду со всемерной поддержкой колхозов обеспечить на деле содействие единоличникам в посевной кампании. Добиваться расширения посевов как в колхозах, так и у единоличников.

4. Допустить в отдельных областях, как временную меру, прекращение на время сева расселения третьей категории кулачества и оставление в данном селе на время сева, с тем, чтобы данные хозяйства не допускались в колхозы, а пользовались в данном селе отведенной им сельсоветом, риком землей.

5. Решительно прекратить практику подмены работы в массах вмешательством органов ГПУ и милиции. ЦК запрещает без санкции ОГПУ (центр) посылку частей ГПУ в районы так называемых «выступлений» в деревне.

6. Принимать самые решительные меры, вплоть до исключения из партии, в отношении работников, не желающих строго проводить директивы партии. В отношении работников, способных добросовестно проводить линию партии, но подорвавших к себе доверие в данном районе, организовать перемещение в другие районы, обеспечив необходимый контроль парторганизации за их работой.

7. В целях укрепления колхозов одобрить немедленное проведение мер по облегчению налогового обложения колхозов, по усилению их кредитования, по рассрочке задолженности колхозов и др.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.781, арк.22–23. Копія
Опубл.: Документы свидетельствуют. Из истории деревни накануне и в ходе коллективизации 1927–1932 гг. – М., 1989. – С.387–394.

№ 11
Пояснення Наркомзему СРСР та Колгоспцентру щодо застосування Статуту сільськогосподарської артілі

12 квітня 1930 р.

Разъяснение Наркомзема СССР и Колхозцентра о проведении в жизнь примерного Устава сельскохозяйственной артели

1. О нормах сдачи (продажи) заготовительным органам зерновой продукции (по п. 22 Устава*).

Установить для колхозов в районах преимущественно зернового хозяйства (Северный Кавказ, Украина, Нижняя и Средняя Волга, Башкирия, Татария, Урал, Сибирь, ЦЧО, Казахстан, Крым, производящие зерновые районы других областей) норму сдачи (продажи) товарной зерновой продукции заготовительным органам от одной четверти до одной трети валового сбора, исходя из расчета среднего урожая.

Для колхозов незерновых районов установить сдачу (продажу) товарного хлеба по норме, не превышающей одну восьмую часть валового сбора зерна.

Вся остальная масса валового сбора как в зерновых, так и в не зерновых районах остается в полном распоряжении колхозов.

2. Об озимых посевах членов с/х артели (по п. 4 Устава*).

Урожай озимых культур, засеянных прошлой осенью членами с/х артели в единоличном порядке, принадлежит посевщикам. При обмолоте озимых культур, засеянных в указанном порядке, часть собранного зерна продается посевщиками заготовительным органам, согласно договорам о контрактации, часть идет в семенной фонд артели, а также на оплату коллективной уборки и обмолота, а все остальное зерно остается в полном распоряжении посевщиков, причем никаких других отчислений в фонды колхозов из озимых не производится.

3. Об оплате труда в с/х артели (по п. 15 Устава).

Оплата труда в колхозах производится исключительно из результатов урожая и других доходов колхоза.

Оплата труда производится и натурой и деньгами, причем категорически воспрещается оплата труда колхозникам внутри колхоза исключительно деньгами.

В основу расчетов с колхозниками по линии оплаты труда кладется количество и качество труда отдельного колхозника или двора согласно решению общего собрания колхозников.

Признать необходимым выделение из валового урожая с/х артелей и из их доходов от молочного обобществленного скота 5% для распределения между колхозниками соразмерно имуществу, внесенному каждым из них в обобществленный фонд колхоза.

4. О вступительных взносах (по п.8 Устава*).

Установить размеры вступительных взносов для вступающих в колхоз: 5 руб. для батраков и от 5 до 25 руб. для бедняков и середняков, в зависимости от мощности вступающего в колхоз хозяйств.

Народный комиссар земледелия СССР Я. Яковлев

Председатель Колхозцентра СССР Т. Юркин

СЗ СССР. – 1930. – №24. – Ст.256.
Опубл.: Трагедия советской деревни. – Т.2. – С.383–384.

№ 12
«Про підготовку до збирання врожаю» (з доповідної записки Таємно-політичного відділу ОДПУ від 5.06.1931 р.)

5 червня 1931 р.

Состояние подготовки краевых и районных партийных и советских органов, органов Наркомзема, Колхоз центра, Трактороцентра и др. отраслевых центров к уборочной кампании сигнализирует возможность срыва кампании и гибели части урожая, если темпы кампании не будут ускорены.

Не говоря уже о тех районах, в которых уборочные работы начинаются, где сбор урожая начинается в июле и начале августа, но даже в тех районах, где сбор урожая начинается в конце июня и начале июля (Крым, Закавказье, НВК, СКК, УССР), подготовка к уборочной кампании на 1 июня еще не вышли из стадии составления планов и контрольных цифр.

*** У п. 22 Зразкового статуту артілі йшлося про те, що артіль як єдине ціле входить до складу колгоспного об'єднання і веде свою роботу під його безпосереднім керівництвом, укладає з ним договір з контрактації.**

У п. 4 Зразкового статуту артілі йшлося про визначення умов усуспільнення робочої та товарно-продуктивної худоби, с/г інвентарю, посівних запасів, господарчих будівель.

П. 15 Зразкового статуту артілі визначав умови оплати праці членів артілі: протягом господарського року видається не більше 50% суми, призначеної на працю. Наприкінці господарського року відбувався остаточний розрахунок. Із коштів, зароблених членами артілі на відхожих промислах, нараховувалося 3–10% заробітку.

У п. 8 Зразкового статуту с/г артілі визначалися розміри грошового вступного внеску: від 2 до 10% вартості усього майна, як усуспільненого, так і не усуспільненого. Вступний внесок наймитів не мав перевищувати 5 руб. Робітники, що постійно були зайняті на роботі поза колгоспу, мали додатково окрім вказаного внеску одноразово внести 3% від річного заробітку.

Все краевые организации с составлением оперативных планов уборочной кампании (см. в тексте конкретный материал по соответствующим областям) крайне запоздали. Планы уборочной кампании в большинстве областей были спущены в конце мая только в районы. Почти ни в одной области планы до села и колхоза не были доведены.

В Крыму, где уборка начинается через 1,5–2 недели, и в Закавказье, где уборка по отдельным культурам (чай) уже началась, планы спущены только в последних числах мая. По многим районам Союза начинается (кое-где уже началась) косовица, однако, планы сеноуборочной кампании до села и колхоза до сих пор не доведены.

В Средне-Волжском крае, несмотря на то что срок составления районных оперативных планов уборочной кампании (25 мая) уже прошел, около 75% районов плана еще не составили. Не составили оперативных планов даже некоторые совхозы, нет рабочих планов и в большинстве колхозов.

Есть все основания предполагать, что даже к 10 июня (окончательный срок сверки краевого плана) планы не будут составлены.

По данным на 1 июня, Нижне-Волжский край еще не дал районам развернутого плана уборочной кампании.

Никакой массово-разъяснительной работы и организационной подготовки к уборочной кампании в районах еще не ведется.

По всем 14 районам, выборочно обследованным органами ОГПУ в отношении подготовки районов к уборочной кампании, установлено, что до 1 июня ни по единоличному, ни по социалистическому сектору планы уборочной кампании еще не составлены.

Обкомом ВКП(б) Центрально-Черноземной обл. установлен предельный срок окончательного составления плана уборочной кампании по всем областным организациям к 20 мая.

Тем не менее, даже к 3 июня по молокоовощному тресту и Промсовхозцентру планы еще не составлены. Сроки доведения планов до районов – 20 апреля и до села и до колхоза – 10 мая, почти всюду нарушены. Это в свою очередь, затянуло разработку плана организации труда во время уборочной кампании и затормозило переход колхозов, МТС и совхозов на сдельщину.

Директивами НКЗема Татарии районные оперативные планы уборочной кампании должны быть доведены до села и колхоза не позднее 1 июня.

По имеющимся в ОГПУ данным по 30 районам, большинство районов только приступает к составлению уборочных планов.

Немногие районы, хотя и составили ориентировочные (оперативными их назвать нельзя) планы, но в сельсоветы и колхозы их не спустили, нет оперативных планов в следующих районах: Октябрьском, Альметьевском, Мамадышском, Спасском, Кайбицком, Теньковском, Шереметьевском и др.

Аналогичное положение с составлением оперативных планов отмечено во многих районах СКК Украины, Казахстана...

Положение с уборочным инвентарем и механической тягловой силой

Подготовка к уборочной кампании МТС

Одним из наиболее узких мест в уборочной кампании является обеспеченность колхозов и совхозов уборочными машинами и инвентарем. Для своевремеменной уборки урожая не хватает большого количества машин. Не менее половины имеющегося в наличии инвентаря требует среднего и капитального ремонта. Между тем, темпы ремонтных работ (даже в тех областях, которые через 2–3 недели начнут уборку урожая) совершенно не обеспечивают их завершения к началу уборочной кампании.

В мастерских, почти повсеместно, не хватает угля, железа, дерева, металлов и особенно запасных частей (УССР, СВК, НВК, СКК, Татария, Башкирия, Урал, Западная Сибирь).

На Северном Кавказе из-за недостатка материалов полностью приостановился ремонт инвентаря в 125 колхозах.

Почти во всех районах, во многих совхозах, МТС и колхозах нет запасов горючего для тракторов. Не хватает сноповязального шпагата и веревок.

Во время проверки состояния инвентаря, имеющегося в колхозах и совхозах, выявлены факты преступно-бесхозяйственного хранения дорогих сложных машин и вообще инвентаря (машины валяются под открытым небом, зимой под снегом, части расхищены, изломаны, заржавели). Молотилки оказались без приводных ремней, расхищенных колхозниками и единоличниками. При недостатке уборочных машин до сих пор окончательно не разрешен вопрос о переброске уборочного инвентаря в смежные районы, с различными сроками вызревания хлебов.

Негласной проверкой состояния уборочного инвентаря в колхозах Украины установлено, что имеющиеся машины и инвентарь, вследствие бесхозяйственного его хранения в большей своей части пришел в негодность или требует капитального ремонта...

В СВК уборочный инвентарь к развертыванию кампании не готов. Ремонт машин тормозится недостатком материалов, угля, запасных частей. В Борском, Пономаревском, Похвистновском и ряде др. районов отремонтировано только 30% машин, требующих среднего и капитального ремонта.

Попытки МТС использовать в уборочную кампанию конные молотилки, наталкиваются на отсутствие у многих машин приводных ремней…

Острый недостаток в материалах, запасных частях и угле для ремонта с/х машин испытывают ЦЧО, Северный Кавказ, Крым, Башкирия, Татария, Урал, Западная Сибирь, Казахстан, Западная обл. и ИПО…

По данным Северокавказского крайколхозсоюза колхозы уборочным инвентарем обеспечены, но молотильных машин не хватает по Крыму 535 штук. По нашим расчетам молотилок потребуется больше, так как крайколхозсоюзом при расчетах взяты максимальные показатели нагрузки…

В таком же положении находятся Башкирия, Урал, Западная обл., Западная Сибирь, Казахстан и Закавказье.

На Урале и в Башкирии из-за недостатка сеноуборочных машин под угрозой срыва стоит сеноуборочная кампания.

Исключительно скверно на Урале идет подготовка к силосованию кормов. Силосование надо уже начинать, а заказы на стандартные башни будут выполнены только в августе, т.е. тогда, когда силосование проводить будет уже поздно.

В Западной обл. негласной проверкой колхозов и совхозов выявлено, что значительная часть уборочных машин во многих колхозах из-за небрежного его хранения пришла в полную негодность.

Безобразно поставлено распределение машин. «С/х снабжение» не знает потребность районов в инвентаре.

Льномялки, рассчитанные на механическую двигательную силу, посылаются туда, где двигателей нет, машины посылаются туда, где нужды в них нет и наоборот

При остром недостатке машин по многим районам выявлена большая залежь машин на складах.

Аналогичное положение в Белоруссии.

Положение с рабочей силой

Несмотря на то что в прошлом году значительная часть урожая погибла, главным образом из-за отсутствия баланса рабочей силы и неумелого маневрирования наличной рабсилой – земорганы и Колхозсоюзы вопросами учета и использования труда в период уборочных работ в настоящем году почти не занимаются…

Подготовка зернохранилищ и амбаров для приема урожая, тара и транспортные средства

Многие районы Украины к подготовке складов в колхозах и совхозах еще не приступили.

Имеющиеся склады требуют текущего и капитального ремонта. Плохо обстоит дело с противопожарной охраной складов и зернохранилищ…

Подготовка к уборке урожая по единоличному сектору

Единоличный сектор во многих областях, даже в тех из них, где удельный вес единоличников еще значителен, оказался совершенно заброшенным участком в общем плане подготовке уборочной кампании.

Многие районы вовсе «не предусмотрели» уборки хлеба по единоличному сектору, другие рассчитывают на включение единоличников при уборке урожая в колхозную систему, не ведя, однако, никакой подготовки к этому самих единоличников.

Лишь немногие районы правильно подошли к вопросу организации общественной уборки посева единоличников путем супряга и взаимопомощи единоличников и колхозов.

Во многих районах УССР районные и сельские организации совершенно не занимаются вопросами помощи единоличникам в уборочную кампанию и этого вопроса в план своей работы не ставят.

НВК. Плановой подготовкой к уборочной кампании единоличный сектор в НВК не охвачен. Некоторые райорганизации, исходя из установки: «К началу уборочной кампании всех единоличников вовлечь в колхозы» – никаких отдельных мероприятий по подготовке единоличников к уборке не предусматривают.

По большинству районов СВК уборочная кампания в единоличном секторе планами не предусмотрена.

Организация общественной уборки урожая «упущена» всеми организациями Башкирии, сверху донизу, Башнаркомзем по этому поводу никаких указаний местам не давал. Ни один сельсовет и РИК не включили в свои планы организацию уборки урожая в единоличном секторе.

За исключением отдельных районов Татарии, предусмотревших оказание помощи единоличникам через ККОВы и организацию общественного супряга, все остальные районы в этом отношении ровно ничего не сделали и даже в планы уборочной кампании единоличников не включили.

В планах уборочной кампании по Армении и Грузии (ЗСФСР) нет даже упоминания об организации общественной уборки урожая единоличников.

Зам. начальника СПО ОГПУ *Запорожец*
Оперуполномоченный *Иванов*

РДАСПІ, ф.631, оп.5, спр.54, арк.25–45. Завірена копія

Опубл.: Трагедия советской деревни. – Т.3. – М., 2001. – С.137–140.

№ 13
Лист до Й. Сталіна із села Полонисте Бабанського району колишньої Уманської округи* про реквізицію продовольства в селян і важке становище села

10 лютого 1932 р.

Добрий день шановний секретар ВКП(б),
товариш Сталін!

До Вас пишу листа з України з глухого закутка села. Візьміть військову карту і знайдете село на річці Ятрань, зветься Полонисте на Уманщині Бабанського р-ну. Ось таке вислухайте, тов. Сталін! Село має 317 дворів, колективізоване на 100%. А що, тут думаєте радянська влада? Ні, не радянська, а чисто буржуазний строй. Пригадайте панщину, 6 днів роби панам, а 7-й – неділя, в яку не можна робити, бо свято. Так і на селі, щодня роблять в артілі. Коло дому нічого, крім будівель, а ти податок із дому дай за те, що робили в колгоспі, самообкладання віддай, позику підписався в колгоспі на 40 крб. – віддай із дому. Третій рік в колгоспі усуспільнено все, та ще й хлібозаготівлю дай за ту землю, що здав у колгосп [за] 3 роки. Не йди до колгоспу за хлібом, бо ще й сам здай пудів 45 з 3 дес. поля, ну і пай у кооперації 28 крб., аванс і будівництво теж до 15 крб. здай з дому, а [за] продукти за три роки – копійки грошей, отаке життя.

Село виконало план на 65%. Колгосп вивіз весь хліб до фунта всі культури. Зараз коням ні в зуб, лише пшенична січка і кроплять мелясом, вже загинуло 56 коней. На селі щоденно гине з голоду 3–4–6 коней, нема ні зернини. Свиней було розвели 500 штук, вже подохло з голоду 184 штуки, їдять жом за січку. Лише мається 60 корів, з яких в м'ясо йде 46 штук, а на все село лишається на 1932 р. 14 штук. Оце вам розплід скота, бо район буряково-скотарський і є передбачення, що протягом двох місяців погине вся худоба. І починають вмирати з голоду люди, пухнуть, діти кажуть «хліба, хліба». Не думайте, шановний керівник, що не робили люди (і вдарно), але [був] недорід, який до уваги ніхто не бере. Прошлий рік урожай був середній і то ледве прожило населення і план був 38 тис. пуд., а зараз 57 тис. пуд. Зараз буксир над буксиром, бригада 86 осіб ходить 3 місяці і нічого не зроблять, день у день ходять під кожну хату. Від початку кампанії уже перешпарили разів 60 кожну хату. Забрали до фунта всі городні [культури], в колгоспі, в колгоспників [залишили] на душу 2 пуда картоплі, а всю до фунта – в заготівлю. Ніякого передбачення на весняний посів, насіння ні фунта [немає], ніякої культури – ні картоплі, ні фасолі, ні віки, ні чечевиці, ні гороху, ні гречки, ні проса, ні ячменю, ні вівса, ні сої – все до фунта. І буряки, і капусту квашену забрали, і забирають курей. І здають селяни, бо нічим годувати, іде таємний забій кролів. Оце таке, товаришу Сталін.

Трудодень обійшовся 37 коп., [а] пара чобіт – 36 крб. пара черевиків – 26–22 крб., костюм – 80 крб., який був 25 [крб.] прошлий рік. Ви розумієте, що і пачка папірос 35 коп. розкурочних. Отак, тов. Сталін, сто день на одну пару чобіт, урівнялка, довели владу рад. Керують [не] робітники і селяни, [а] поміщики, та буржуї, тому що робітник не буде висисати останньої крові й серця, тому що він розуміє голод і холод. Фунта соломи не дають, в хатах холод, розкуркулюють бідняків, колгоспників викидають з колгоспу за те, що хліба не дають. Зажим – не дають селянинові балакати на зборах, садять в БУПР. [Кажуть], «ми тюрем не будуємо, а руйнуємо», а в нашому районі уже 9 кулацьких хат повних. З будинка збудували нових, садять і судять нізащо. Що захотіли активісти, то й зроблять, а маса ні при чому. Сільраду вибрали, але й жодного члена вибраного, всі нові й нові чужі люди, не вибрані, і та ж кооперація, і все.

Маса населення підбурена проти радвлади, немає ніякої культроботи, одна хлібозаготівля й годі, сільбуд закритий, ніхто не йде, чекаючи з дня на день смерті. Робітникам, які працювали колись у колгоспі, а зараз пішли на промисловість, їх дітям і дружинам нема спокою. Пайок, який привозять, забирають голодні. Вечором не можна вийти в село, б'ють камінням, скидають чоботи, в кого є, населення босе, голе, голодне, діти не відвідують школи, тоже босі, голі і голодні, [без] гарячих сніданків [не] один місяць і хліба, лише чай без цукру. В селі ні гасу світить, ні мила, про жири, то й не згадуй, нема соняшника, ні фунта з 40 га не залишилось, все в заготівлі.

Отак-то, про те, що нема й не говори, бо стільки розікрали, не шукай ніде, щоб купити хліба, бо звуть опортуністами. Отаке-то на селі, хоч суди і кажи, що опортуніст. Ні, я радянський, сам щодня по хліб хожу.

Комсомолець, секретар осередку, член бюро РКМ Пастушенко. Відповідь персонально на адресу: Бабанський р-н УСРР, Полонисте, секретар осередку ЛКСМ.

З оригіналом згідно
Голова Бабанської райКК–РСІ *Максименко*

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.117, арк. 473–474. Засвідчена копія.

Опубліковано: Колективізація і голод на Україні. – С. 414–416.

---

* **З 27 лютого 1932 р. Бабанський район увійшов до складу Київської області. Нині – село Полонисте знаходиться у складі Голованівського району Кіровоградської області.**

№ 14
Постанова політбюро ЦК ВКП(б) у відповідь на телеграму секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора про хлібозаготівлі в Україні

16 березня 1932 р.

Послать ЦК КП(б)У следующую телеграмму:

а) Принять предложение ЦК КП(б)У по всем трем пунктам, изложенным в телеграмме т. Косиора от 15 марта с.г.

б) Считать нецелесообразным издание постановления центральных органов СССР о государственной доле в будущем урожае, так как такое объявление, говорящее о том, что от 1/3–1/4 урожая будет отдано государству, уже сделано раньше.

Предложить ЦК КП(б)У и центральным органам Украины издать на месте соответствующее постановление.

в) Политбюро считает, что положение с семенами на Украине во много раз хуже, чем это следует из телеграммы т. Косиора, поэтому Политбюро предлагает ЦК КП(б)У принять все зависящие от него меры к тому, чтобы была предотвращена угроза срыва сева на Украине.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.876, арк.1. Копія. Машинопис.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів. – К., 1990. – С.129.

№ 15
Лист секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора секретарю ЦК ВКП(б) Й. Сталіну про економічне і політичне становище в південній частині степових районів України

26 квітня 1932 р.

Тов. Сталин!

То, что я и ездившие со мной товарищи наблюдали в южной части степных районов, а также сведения из других областей дают возможность судить о ходе и перспективах сева по Украине.

Если сравнить с прошлым годом, то сев пока что идет лучше прошлогоднего, однако причина тут не в хорошей работе, а в лучших метеорологических условиях. То, что мы наблюдали в Степи, говорит о том, что даже при нынешних тяжелых условиях с тяглом можно было бы работать значительно лучше.

В Степи имеется 10–15 особенно тяжелых районов, где, как теперь выясняется, были допущены серьезные ошибки в определении плана заготовок и серьезные искривления и ни с чем несообразный нажим при проведении заготовок. У нас вскрылось еще 3–4 района, очень похожих на Драбовский и АМССР. Пришлось виновных посадить и судить так, чтобы об этом знало все население.

У нас есть отдельные случаи и даже отдельные села голодающие, однако это только результат местного головотяпства, перегибов, особенно в отношении колхозов. Всякие разговоры о «голоде» на Украине нужно категорически отбросить. Та серьезная помощь, которая Украине была сказана, дает нам возможность все такие очаги ликвидировать. В степных районах острые настроения в общем уже ликвидированы (Зиновьевский, Новопражский, Каховский и др. районы). Правда, мне приходилось еще встречать отдельные случаи (колхозы, села), но и это будет, безусловно, ликвидировано. Почти вся Степь взялась сейчас за сев.

Последние 3–4 дня развитие массового сева задержали беспрерывные дожди почти по всей Украине. Для степи, Харьковской области, Донбасса и АМССР вопрос о семенах, как для ранних, так и для поздних, урегулирован удовлетворительно. Все семена уже на месте. Однако, по заявлениям Одесской и Днепропетровской областей, получается, что тысяч 200–250 га ранних яровых, все же не досеют, придется заменить поздними. Но говорить сейчас сколько-нибудь твердо о таком недосеве еще нельзя, ибо в Степи есть случаи, когда засевают ранних яровых значительно больше, чем числилось в наличии семян, а это значит, что не все семена были учтены.

Основной вопрос сейчас повсюду – это тягловая сила. В тех районах, где я был, около $^1/_4$ числа лошадей пало. Остальные, как правило, находятся в очень тяжелом состоянии – кожа да кости. Основная причина и тут, конечно, не отсутствие кормов, а то обстоятельство, что крестьянин – и колхозник, и единоличник – ухаживать за лошадью и кормить ее на последние средства, как он делал это раньше, не хочет. Основное, что толкает его к этому,– это повинности. Не случайно, что хуже всего дело обстоит там, где особенно много мотали лошадей всю осень и зиму по перевозке хлеба, свеклы и т. п. Во многих местах до сих пор за эти перевозки еще не расплатились. Вся эта повинность, как правило, проводилась в порядке принудительной мобилизации. Лучше дело обстоит в лесных районах, где все-таки и платили, и давали фураж.

Сейчас участие лошадей в посеве в Степи очень незначительное, особенно там, где есть МТС, где имеются трактора. По всей степи можно наблюдать картину, когда в поле работают, большей частью, только трактора – и пашут, и сеют, и боронуют. Там, где работают и лошади, производительность их раза в 2–3 ниже всякой нормы. Запряжка в 4–5 лошадей обрабатывает от 2 до 0,5 га в день. Вобщем нужно признать, что участие лошадей в полевых работах, даже учитывая их состояние, явно недостаточное. На местах слишком большой перегиб на трактор. Но и трактора работают с неудовлетворительной производительностью. Большей частью трактор ХТЗ или СТЗ обрабатывает 5–6 га и редко 8–10. В этом, прежде всего, выражается неудов-

летворительность работы районных организаций, МТС и совхозов.

Словом, сейчас решает вопрос посевной кампании производительность трактора и степень участия в посеве лошади. Характерно, что в колхозах, не обслуживаемых МТС, лошади даже при неудовлетворительной кормежке, как правило, вырабатывают значительно больше и участвуют в посеве в большем количестве, чем там, где есть трактора. Крестьянин сейчас уверовал в то, что мы действительно дадим трактора и машины, и слишком поспешно бросает лошадь.

С кормежкой в колхозах Степи дело обстоит большей частью не особенно хорошо. Но многие колхозы все-таки живут неплохо. Наиболее туго везде с хлебом. Отсутствие хлеба, голод являются темой, в отношении которой кулак и его агентура развивают бешеную кампанию, пускаясь на всевозможные провокации. Озимые по всей Степи прямо блестящие, даже в приличном состоянии поздние посевы. В этом отношении весна сказалась для нас чрезвычайно благоприятной, ибо не только не приходится в Степи ничего пересевать, но и обычную гибель от вымерзания, вымачивания мы имеем значительно ниже нормального. Некоторое исключение составляет Харьковская область, где, по предварительным сведениям, имеется некоторая гибель озимых, но размеры этой гибели точно не выяснены. Во всяком случае ни о каком серьезном пересеве и здесь говорить не приходится. Южная часть Степи должна была кончить сев ранних яровых к 25 апреля, но, очевидно, дожди задержат.

В последние дни у нас несколько неожиданно расширился прорыв по Киевской области и районам бывших Белоцерковского и Уманского округов. По рассказам побывавших там товарищей, в этих районах подавленное, а местами очень острое настроение. На днях в Плисковском районе было открытое контрреволюционное выступление открыто петлюровского характера, которое удалось быстро ликвидировать. Из этих районов сейчас больше всего ждут сообщения о том, что нечего есть, что сеять не будут. Особенно тревожные данные о плохом состоянии и падеже лошадей. Из полученной семенной ссуды мы полностью снабдили эти районы семенами, дали колхозам проса и кукурузы на кормежку, подбросили немного кормов для лошадей, помогаем тракторами. Командировали туда из области группу работников. Наша помощь в значительной степени может сорваться, если нам не дадут отгрузить до половины мая причитающийся нам остаток – около 500 тракторов – для Правобережья и погранполосы, ибо до сих пор мы приложили все усилия к тому, чтобы отгрузить в первую очередь трактора Степи и степным районам Харьковской и Киевской областей.

Два дня тому назад послали в Киевскую область для ознакомления с положением в наиболее тяжелых районах, а также с положением в Винницкой области, в частности в пограничных районах, секретаря ЦК КП(б)У т. Любченко. Очевидно, этим двум областям (Киевской, Винницкой) немного позже придется оказать дополнительную помощь просом. С этой просьбой мы вынуждены будем опять обратиться в ЦК.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5378, арк. 6–10. Копія. Машинопис.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – С.148–150.

№ 16
Лист члена ЛКСМУ Г. Ткаченка секретарю ЦК КП(б)У С. Косіору про економічні труднощі на селі та політичний настрій населення

18 червня 1932 р.

Шановний т. Косіор!

Я, комсомолець, весь час відстоював політику і заходи радянської влади та партії на селі, а після, від'їхавши в місто в 1930/31 рр., став студентом, і, здобуваючи знання, для мене обрій робиться ширшим і більш світлішим, я вивчаю дещо з марксоленінської теорії і послідовно стежу за пресою, починаючи ще з 1926 року.

Походженням я селянин (бідняк), комсомольський стаж з 1928 року, а фактично з комсомольською роботою зв'язаний ще з 1927 р. В технікумі, де я вчуся, вже рік секретарем осередку ВЛКСМ, але ще безпартійний…

На селі народ весь час зберігає в собі старі традиції і не вірить в перемогу соціалізму над капіталізмом, так само й серед міського пролетаріату в більшій частині, не говорю вже про сьогоднішні наміри всього трудящого людства. Стоїть тільки зайнятися – зацікавитись і вивчити життя міста й села – і все стане ясно. Я вперто і без кінця вів роз'яснюючу роботу, різко доводив, що партія і її мета вірна й здійснима, не раз вступав у дискусії, але, різно обґрунтовуючи, переконував, не раз посилаючись на кінець п'ятирічки і досягнення її в побутово-культурному відношенні.

А тепер, шановний Станіслав Вікентійович, доведіть мені, чим пояснити таке безглуздя, яке ми маємо сьогодні, й врешті-решт, коли досягнемо своєї мети і якими методами та чиїм ентузіазмом (бо цей ентузіазм, що давали ми, самі далі не зможемо).

Ви уявляєте, що зараз діється на Білоцерківщині, Уманщині, Київщині і т. ін. Великі площі незасіяної землі, а врожайність посіяного не більше 25–30 % відносно тієї, що була в 1925–1928 рр. В колгоспах, в яких було коней 100–150, зараз тільки 40–50, та й ті такі, що падають. Людство страшенно голодає. Я просто не розумію, і коли б мені хто авторитетний

доводив хоч як десь в 1927–1928 рр. про те, що при Радянській владі можуть помирати на роботі з голоду, я не повірив би і висміяв би або й зовсім нагнав би його, вважаючи ідіотом, контрреволюціонером і як завгодно.

Ну, а що ж ми маємо зараз? Десятки й сотні випадків, коли колгоспники виходять в поле і зникають, а через декілька днів знаходять його аж провонявшим й так його без жалю, наче це цілком природно, заривають в яму й квит, а на другий день цього ж, що заривав, попереднього, находять труп – мруть з голоду.

Хіба це можливо йти на тяжку роботу і нахльобатись якогось бур'яну з звичайною макухою? А «начальство» виголошує красноречиво «за темпи, за соціалізм». Куди ж к чорту годиться такий соціалізм, коли людство з дня в день пауперизується – в Києві скільки завгодно попід углами сидять цілими сім'ями селяни і просять-плачуть кусок хліба, вже попухли з голоду. І хто це? Колгоспники, що мають сотні трудоднів. Скрізь по студентських їдальнях, де гасло за гаслом наклеєно – «Борімось за якісні та кількісні показники громадського харчування», студентів харчують раз у день таким обідом – H_2O і декілька зілинок, а хоч би картоплина і жиру теж немає і одержуєш хліба до нього 20–25 г.

На друге каші або сої, так коли взяти з водою як воно є, то буде 100 г теж без ніякого жирку. «От і живи, Гаврило». Так у київській їдальні СЗК № 2–3 і т.д. Хоч би сої дали наїстись – так каже зараз майже кожен студент. Отримує в місяць 40– 30 крб. та різні відрахування з них і так чистою одержує 15– 20 крб., от і проживи місяць, коли в студкоопі (закритому): 400 г хліба – 2 крб., сало 100 г – 3–3 крб. 50 коп., масло – 2 крб. 85 коп., яєчки – 60 коп. штука і т. ін. Як де появляться які соєві коржики, такі що раніш і собака не їв би, то зараз черга в 500 чоловік. Студенти один за одним дістають туберкульоз, зараз з нашого технікуму чоловік п'ять пішли в лікарню, то там їх і залишили – кров'ю плюють.

Так живуть всі люди: студенти, робітники, селяни і т. ін., і я не знаю, чого народ гине з голоду і словами скільки завгодно розмов різних, а ділом мовчать.

ЦК, мабуть, не бачить цього або не уявляє. На цей рік може бути надія не на краще, а ще й гірше, бо великий неврожай, як видно буде, а плани хлібозаготівель ще більше навалено на колгоспи.

Тепер, шановний Станіслав Вікентійович, скажіть, хіба це шляхи до соціалізму – це шляхи до гнойні і згубства, хіба так можна будувати соціалізм?.. Хіба у нас буде здорове покоління – воно буде хворе, кволе й безсиле та й того залишиться живим 50%.

Ну й чим я тому селянину чи робітнику, що раніше пояснював ймовірність політики партії, зможу довести, що ми соціалізм будуємо і збудуємо, коли в нього цілком зникла віра в перемогу соціалізму, а я не маю на що вже тверде стати, бо все рівно обірвуся.

На мій погляд, все це залежить від головотяпства керівництва. У нас зараз скільки завгодно є таких політиків, що навчились тільки виступати і кидати красномовні фрази, а вони зараз зовсім безцінні, бо на практиці зовсім інше.

Мені здається, що наскільки партія була авторитетна все ж таки серед широких мас, зараз все менше. І тільки внесеться іскра в селянство, то спалахне всюди. Ми під носом не бачимо, а цілий ряд виголошуємо фраз про пауперизацію і зубожіння по капіталістичних країнах…

Зараз набирає сил і авторитету теорія т. Бухаріна.

Я сам за соціалізм безперечно, але проти цілком такого ідіотського шляху.

Може я помиляюсь, то я ще не маю великого стажу в роботі, але востаннє я мислю так, я з 1912 р. народження.

Прошу дуже: дайте мені здорову відповідь.

З комсм. привітом *Ткаченко*

На адресу: м. Київ, вул. Ж[ертв] Революції, 12 (Рибоводний технікум) Ткаченко Гр. І. або краще, поскільки їду у відпустку, на адресу: с. Карабачин Брусилівського району Київської області. Ткаченко Гр. Ів.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5406, арк.8–11. Копія. Машинопис.
Опубл.: Голод 1932-1933 років на Україні. – С.183–186.

№ 17
Лист Й. Сталіна Л. Кагановичу та В.Молотову від 18 червня 1932 р.

18 червня 1932 р.

Для Кагановича.

Кагановичу и Молотову (для членов ПБ).

Очень прошу вас обратить внимание на следующее обстоятельство.

Как помните, в связи [с] постановлениями ЦК и СНК о сокращении плана хлебозаготовок места обратились в ЦК с просьбой им довести план хлебозаготовок до села. Мы отказали местам, сказав им, что сокращение плана надо использовать пока что исключительно для стимулирования посевной работы. Теперь ясно для всех, что мы были правы, сосредоточив внимание работников на посевной работе.

Но мы были правы не только в этом отношении. Мы были правы еще и в том отношении, что не дали местам механически разверстать план хлебозаготовок по районам и селам (колхозам) по принципу уравниловки и тем подорвать как хле-

бозаготовительную работу, так и хозяйственное положение колхозов. Главная ошибка нашей хлебозаготовительной работы в истекшем году, особенно на Украине и Урале, состоит в том, что план хлебозаготовок был разверстан по районам и колхозам и проводился не в организованном порядке, а стихийно, по «принципу» уравниловки, проводился механически. без учета положения в каждом отдельном районе, без учета положения в каждом отдельном колхозе. В результате этого механически-уравниловского отношения к делу получилась вопиющая несообразность, в силу которой на Украине, несмотря на неплохой урожай, ряд урожайных районов оказался в состоянии разорения и голода, а на Урале обком лишил себя возможности оказать помощь неурожайным районам за счет урожайных районов области. Я уже не говорю о том, что ряд первых секретарей (Украина, Урал, отчасти Нижегородский край) увлекся гигантами промышленности и не уделил должного внимания сельскому хозяйству, забыв, что без систематического подъема сельского хозяйства не может быть у нас и подъема промышленности. В этом, между прочим, проявилась оторванность секретарей от деревни. Результаты этих ошибок сказываются теперь на посевном деле, особенно на Украине, причем несколько десятков тысяч украинских колхозников все еще разъезжают по всей европейской части СССР и разлагают нам колхозы своими жалобами и нытьем.

Что нужно сделать, чтобы не повторять ошибок истекшего года?

План нужно довести до района и колхоза, но довести нужно не механически и уравниловски, а с учетом особенностей каждого района, каждого колхоза. Так как при данном состоянии наших организаций у нас не может быть абсолютно точного учета этих особенностей, то надо допустить надбавку к плану в 4–5%, чтобы создать тем самым возможность перекрытия неизбежных ошибок в учете и выполнить самый план во чтобы то ни стало.

Предлагаю:

1) Созвать не позднее 26–27 июня совещание секретарей и предисполкомов (предсовнаркомов) Украины, Сев[ерного] Кавказа, ЦЧО, Нижней Волги, Средней Волги, Нижнего Новгорода, Москвы, Татарии, Башкирии, Урала, Казахстана, Западной Сибири, Западной области, Белоруссии по вопросам об организации хлебозаготовок и безусловном выполнении плана хлебозаготовок.

2) Раскритиковать на совещании ошибки нашей хлебозаготовительной практики в истекшем году и наметить пути организации хлебозаготовок с доведением плана до районов и колхозов и учетом положения каждого района, каждого колхоза.

3) Ответственность за состояние сельского хозяйства (края, области, республики) и за успехи и недочеты хлебозаготовок этого года возложить лично на первых секретарей Сев[ерного] Кавказа, Украины, ЦЧО, Нижней Волги, Средней Волги, Московской области, Западной области, Белоруссии, Татарии, Башкирии, Нижегородского края, Урала, Казахстана, Западной Сибири, Восточной Сибири, ДВК, что ни в какой мере не должно, конечно, освобождать от ответственности соответствующих предисполкомов и предсовнаркомов.

4) Соответствующие решения ЦК разослать бюро обкомов, крайкомов, национальных ЦК.

18/VI. 32.

И. Сталин

РДАСПІ, ф.81, оп.3, спр.99, арк.65–68. Автограф.
Там само, ф.558, оп.11, спр.740, арк.69–72. Оригінал. Машинопис. Підпис – автограф.
Опубл.: Сталин и Каганович. Переписка. 1931–1936 гг. – М., 2001. – С.179–180.

№ 18
Із листа Й. Сталіна Л. Кагановичу і В. Молотову від 2 липня 1932 р.

2 липня 1932 р.

1) Обратите серьезнейшее внимание на Украину. Чубарь своей разложенностью и оппортунистическим нутром и Косиор своей гнилой дипломатией (в отношении ЦК ВКП) и преступно-легкомысленным отношением к делу – загубят вконец Украину. Руководить нынешней Украиной не по плечу этим товарищам. Если поедете на Украинскую конференцию (я на этом настаиваю), – примите там все меры к тому, чтобы переломить настроение работников, изолировать плаксивых и гнилых дипломатов (не взирая на лица!) и обеспечить подлинно-большевистские решения конференции. У меня создалось впечатление (пожалуй, даже убеждение), что придется снять с Украины обоих, – и Чубаря и Косиора. Возможно, что я ошибаюсь. Но вы имеете возможность проверить это дело на конференции.

И. Сталин

РДАСПІ, ф.81, оп.3, спр.99, арк.45–47. Автограф.
Там само, ф.558, оп.11, спр.740, арк.1 Оригінал. Машинопис.
Опубл.: Сталин и Каганович. Переписка. – С.210.

№ 19
Лист Й. Сталіна Л. Кагановичу і В. Молотову (не раніше 24 липня 1932 р.)

Не раніше 24 липня 1932 р.

1. Если будут возражения против моего предложения об издании закона против расхищения кооперативного и колхозного имущества и грузов на транспорте, – дайте следующее разъяснение. Ка-

питализм не мог бы разбить феодализм, он не развился бы и не окреп, если бы не объявил принцип частной собственности основой капиталистического общества, если бы он не сделал частную собственность священной собственностью, нарушение интересов которой строжайше карается и для защиты которой он создал свое собственное государство. Социализм не сможет добить и похоронить капиталистические элементы и индивидуально-рваческие привычки, навыки, традиции (служащие основой воровства), расшатывающие основы нового общества, если он не объявит общественную собственность (кооперативную, колхозную, государственную) священной и неприкосновенной. Он не может укрепить и развить новый строй и социалистическое строительство, если не будет охранять имущество колхозов, кооперации, государства всеми силами, если он не отобьет охоту у антиобщественных, кулацко-капиталистических элементов расхищать общественную собственность. Для этого и нужен новый закон. Такого закона у нас нет. Этот пробел надо заполнить. Его, т.е. новый закон, можно было бы назвать, примерно, так: «Об охране имущества общественных организаций (колхозы, кооперация и т.п.) и укреплении принципа общественной (социалистической) собственности». Или что-нибудь в этом роде.

Если будет принято предложение, пришлите (предварительно) проект закона.

2. В ответ на ваше письмо я писал как-то, что нужно сократить капитальные вложения на 500–700 миллионов руб. по всем отраслям, за исключением НКПС, черной металлургии и легкой промышленности. Во избежание недоразумений сообщаю, что, говоря о легкой промышленности, я имел в виду также пищевую промышленность (сахарная, консервная и т.п.).

Привет! *И. Сталин*

РДАСПІ, ф.81, оп.3, спр.100, арк.137–140. Автограф.
Опубл.: Сталин и Каганович. Переписка. – С.240–241.

№ 20
Із листа Й. Сталіна Л. Кагановичу і В. Молотову від 24 липня 1932 р.

24 липня 1932 р.

Второе. Наша установка на безусловное исполнение плана хлебозаготовок по СССР совершенно правильна. Но имейте ввиду, что придется сделать исключение для особо пострадавших районов Украины. Это необходимо не только с точки зрения справедливости, но и ввиду особого положения Украины, общей границы с Польшей и т.п. Я думаю, что можно было бы скосить колхозам особо пострадавших районов половину плана, а индивидуалам – треть. На это уйдет тридцать или сорок миллионов пудов зерновых. Сделать это нужно не сейчас, а в половине или в конце августа, чтобы озимый сев мог пойти более оживленно. Возможно, что такое же исключение из правила потребуется и для Закавказья, но в размере не более одного миллиона пудов.

Сталин

№67
24.07.32 г.

РДАСПІ, ф.558, оп.11, спр.78, арк.79–81 Автограф.
Опубл.: Сталин и Каганович. Переписка. – С.241–242.

№ 21
Із постанови ЦВК і РНК СРСР про застосування розстрілу та 10-річного ув'язнення за розкрадання колгоспного майна

7 серпня 1932 р.

Об охране имущества государственных предприятий, колхозов и кооперации и укреплении общественной (социалистической) собственности

II

1. Приравнять по своему значению имущество колхозов и кооперативов (урожай на полях, общественные запасы, скот, кооперативные склады и магазины и т. п.) к имуществу государственному и всемерно усилить охрану этого имущества от расхищения.

2. Применять в качестве судебной репрессии за хищение (воровство) колхозного и кооперативного имущества высшую меру социальной защиты – расстрел с конфискацией всего имущества и с заменой при смягчающих обстоятельствах лишением свободы на срок не ниже 10 лет с конфискацией всего имущества.

3. Не применять амнистии к преступникам, осужденным по делам о хищении колхозного и кооперативного имущества.

III

1. Повести решительную борьбу с теми противообщественными кулацко-капиталистическими элементами, которые применяют насилие и угрозы или проповедуют применение насилия и угроз к колхозникам с целью заставить последних выйти из колхоза, с целью насильственного разрушения колхоза. Приравнять эти преступления к государственным преступлениям.

2. Применять в качестве меры судебной репрессии по делам об охране колхозов и колхозников от насилий и угроз со стороны кулацких и других противообщественных элементов лишение свободы от 5 до 10 лет с заключением в концентрационный лагерь.

3. Не применять амнистии к преступникам, осужденным по этим делам.

Коллективизация сельского хозяйства: Важнейшие постановления Коммунистической партии и Советского правительства, 1927–1935. – М., 1957.– С. 423–424.

№ 22
Лист Й. Сталіна Л. Кагановичу від 11 серпня 1932 р.

11 серпня 1932 р.

Письмо от 9/VIII получил.

1) Декрет об охране общественной собственности, конечно, хорош, и он скоро возымеет свое действие. Также хорош и своевременен декрет против спекулянтов (он скоро должен быть издан). Но всего этого мало. Нужно еще дать специально письмо-директиву от ЦК к партийным и судебно-карательным организациям о смысле этих декретов и способах проведения их в жизнь. Это совершенно необходимо. Скажите, кому следует, чтобы подготовили проект такого письма. Я скоро буду в Москве и просмотрю.

2) По вопросам о пленуме ИККИ, использовании хлебофуражных культур и тепловозах поговорим по приезде в Москву.

3) Самое главное сейчас Украина. Дела на Украине из рук вон плохи. Плохо по партийной линии. Говорят, что в двух областях Украины (кажется, в Киевской и Днепропетровской) около 50-ти райкомов высказались против плана хлебозаготовок, признав его нереальным*. В других райкомах обстоит дело, как утверждают, не лучше. На что это похоже? Это не партия, а парламент, карикатура на парламент. Вместо того, чтобы руководить районами, Косиор все время лавировал между директивами ЦК ВКП и требованиями райкомов и вот – долавировался до ручки. Правильно говорил Ленин, что человек, не имеющий мужества пойти в нужный момент против течения, – не может быть настоящим большевистским руководителем. Плохо по линии советской. Чубарь – не руководитель. Плохо по линии ГПУ. Реденсу не по плечу руководить борьбой с контрреволюцией в такой большой и своеобразной республике, как Украина.

Если не возьмемся теперь же за выправление положения на Украине, Украину можем потерять. Имейте в виду, что Пилсудский не дремлет, и его агентура на Украине во много раз сильнее, чем думает Реденс или Косиор. Имейте также в виду, что в Украинской компартии (500 тысяч членов, хе-хе) обретается немало (да, немало!) гнилых элементов, сознательных и бессознательных петлюровцев, наконец – прямых агентов Пилсудского. Как только дела станут хуже, эти элементы не замедлят открыть фронт внутри (и вне) партии, против партии. Самое плохое – это то, что украинская верхушка не видит этих опасностей.

Так дальше продолжаться не может.

Нужно:

а) взять из Украины Косиора и заменить его Вами с оставлением Вас секретарем ЦК ВКП(б);

б) вслед за этим перевести на Украину Балицкого на пост преда Украинского ГПУ (или ПП Украины, так как должности преда ГПУ Украины, кажется, не существует) с оставлением его замом председателя ОГПУ, а Реденса сделать замом Балицкого по Украине;

в) через несколько месяцев после этого заменить Чубаря другим товарищем, скажем, Гринько или кем-либо другим, а Чубаря сделать замом Молотова в Москве (Косиора можно сделать одним из секретарей ЦК ВКП);

г) поставить себе целью превратить Украину в кратчайший срок в настоящую крепость СССР, в действительно образцовую республику. Денег на это не жалеть.

Без этих и подобных им мероприятий (хозяйственное и политическое укрепление Украины, в первую очередь – ее приграничных районов и т.п.), повторяю – мы можем потерять Украину.

Что Вы думаете на этот счет?

За это дело надо взяться поскорее, – немедленно по приезде в Москву.

Привет! *И. Сталин.*

11/VIII. 32[г.]

P.S. На счет Балицкого и Реденса я уже говорил с Менжинским. Он согласен и всячески приветствует это дело.

РДАСПІ, ф.81, оп.3, спр.99, арк.144–151. Автограф.
Опубл.: Сталин и Каганович. Переписка. – С.274.

№ 23
Із виступу Л. Кагановича у Ростові-на-Дону 1 листопада 1932 р.*

1 листопада 1932 р.

Не на высоте оказались некоторые сельские парторганизации. А плохой коммунист хуже, чем вообще нет коммуниста, так как он партбилетом освящает, благословляет кулацкие настроения. Несомненно, среди приезжавших с Украины были организованные группы, ведшие работу, особенно на Кубани, где украинский язык. К колхозам нельзя подходить идеалистически, по-народнически. ЧТО НУЖНО СДЕЛАТЬ? Объявить на черную доску 3–5 станиц, в них запретить торговлю, провести чистку, провести несколько процессов с опубликованием в печати. В 31 ведущий район уполномоченными послать крупных людей – членов бюро крайкома, КК, КИКа. Пустить слушок о переселении с Севера на кубанские земли крестьян, которые лучше будут обрабатывать кубанские плодороднейшие земли.

РДАСПІ, ф.81, оп.3, спр.232, арк.1–11.
Опубл.: Командири великого голоду. – К., 2001. – С.254.

---

* **Усвідомлення нереальності хлібозаготівельних планів було поширеним по всій Україні. У зведених даних ДПУ УСРР від 20 листопада 1932 р. за підписом С. Реденса наводяться статистичні дані та конкретні випадки подібних висловлювань членів та кандидатів у члени компартії та комсомольців за час хлібозаготівельної кампанії. Ці дані охоплюють період з серпня по листопад 1932 р. «Правоопортуністичні» настрої та протидія хлібозаготівлям була зафіксована у 407 селах з 199 районів України, серед яких було 47 випадків відмови ухвалити план хлібозаготівель. // Розсекречена пам'ять: Голодомор 1932-1933 років в Україні в документах ГПУ–НКВД. – К., 2007. – С.193–263.**

№ 24

Лист Л. Кагановича Й. Сталіну від 5 листопада 1932 р. про становище на Кубані

5 листопада 1932 р.

Здравствуйте, дорогой т. Сталин!

Наши постановления вы уже знаете. Кроме того, что мы вам передали, мы приняли еще ряд мероприятий по линии ОГПУ, прокуратуры, промтоваров, военной и т. д. Посылаю их вам для ознакомления. Весь вопрос теперь в их осуществлении. Завернули мы машину основательно, но должен вам прямо сказать, что расхлябанность, мягкотелость здесь исключительная во всех отраслях работы.

На совещании секретарей Кубанских районов мы увидели в их лице что угодно, но только не секретарей. Это земцы, кооператоры, ходатаи мужика перед партией. В этом духе пришлось их и стыдить, ругать и выправлять.

Вчера мы провели совещание директоров совхозов, картина еще более гнусная. Люди выступали, с одной стороны, как нищие, просящие христа ради, а с другой, некоторые выступали разлаженно и даже антипартийно. Если снимать, то пришлось бы снимать больше половины, кое-кого придется снять, а остальных нужно выправить. В станице никто на хлеб и сев не нажимал. Суды приговаривали, но приговоры не выполнялись, ясно, что при таком положении над нами издеваются, срезают колосья, а потом говорят, что обмолот показал плохой урожай. Создана новая сеть ручных мельниц. Контрреволюционеры сидят спокойно. Да и обстановка и наша негодная работа, т.е. работа местных организаций, либерализм, бездействие и оппортунизм благоприятствуют созданию антисоветских организаций. Теперь приходится возмещать то, что пропущено, это неизбежно приведет к некоторым перегибам. Будем бороться, чтобы их не допускать, но так как все это будет предприниматься ударно, то всего до конца трудно будет избежать. Во всяком случае, главная задача здесь сейчас – это сломить саботаж несомненно организованный и руководимый из единого центра.

Ну, на этом сейчас кончу. Сейчас еду из Краснодара в станицы. Думаю направиться в самую злостную Полтавскую, где имеется 400 человек учителей, врачей и техников + полковники, есаулы и т. п.

Привет! До свидания.

Ваш *Л. Каганович*

P. S. Т. Ягода вам подробно расскажет. *Л. Каганович*

РДАСПІ, ф.558, оп.11, спр.740, арк.177–180. Автограф. Опубл.: Сталин и Каганович. Переписка. – С298–299.

25

Із протоколу позачергового засідання бюро Середино-Будського райкому КП(б)У спільно з райпарткомом про занесення на «чорну дошку» с. Чернацьке

15 листопада 1932 р.
Цілком таємно

Слухали: Про стан виконання плану хлібозаготівель та підсумки наради секретарів РПК від 13.XI. 32 р. (доп. т. Каменецький).

…Для ліквідації цього ганебного прориву в хлібозаготівлі бюро РПК ухвалює:

1. Оголосити районну парторганізацію змобілізованою, перекинувши на села увесь районний партактив, заборонивши виїзд з села без дозволу РПК до повного виконання плану хлібозаготівель, попередивши, що виїзд без дозволу з села розглядатиметься, як дезертирство з фронту хлібозаготівель та не сумісним з перебуванням в лавах партії.

2. Листопад місяць вважати за вирішальний в справі хлібозаготівель, змобілізувавши маси на ліквідацію ганебного стану по хлібозаготівлі.

3. Зобов'язати секретарів п[артосередків], уповноважен[их] РПК, голів сільрад негайно ввести точний облік виконання плану хлібозаготівель по окремим господарствам.

4. За явний саботаж у виконанні плану хлібозаготівель (виконання плану на 11% – с. Чернацьке) занести на чорну дошку, запропонувавши правлінню РСС вивезти весь крам з с. Чернацького й перекинувши його в с. Пигарівку, яке веде перед у хлібозаготівлі. Широко популяризувати через районну газету цю постанову.

5. По селам Чернацьке, Пигарівка, Порохонь, Зноб-Трубчевське, Ромашкове провести загальні збори з питанням про ганебний стан виконання хлібозаготівель, домагаючись рішень загальних зборів про обов'язкове виконання планів хлібозаготівель та притягнення до суворої кари куркулів та окремих підкуркульників, що зривають плани хлібозаготівлі.

6. Надалі продовжувати роботу судебної бригади, направляючи до сел, що більше відстають в справі виконання хлібозаготівлі.

7. В останній раз попередити всіх секретарів партосередків, уповноважених РПК та голів сільрад, що будь-які розмови про нереальність плану будуть розглядатись, як вилазка класового ворога, спрямована на зрив плану хлібозаготівлі з відповідними організаційними висновками.

8. За опортуністичне ставлення до хлібозаготівель, за несвоєчасне доведення плану до кожного здавця, чим зірвано план хлібозаготівлі по с. Чернецькому, – голову сільради т. Окопського зі складу

пленуму РПК вивести, оголосити сувору догану з попередженням, з роботи в с. Чернацькому зняти, перекинувши його на низову сільську роботу; секретарю партосередку т. Сидоренку оголосити сувору догану з попередженням, попередивши його, що в разі не буде певного зламу в хлібозаготівлі на протязі декади, буде поставлено питання про перебування в лавах партії.

Слухали: Постанову Політбюро ЦК КП(б)У про поліпшення постачання керівного складу робітників району.

Ухвалили: Виділити трійку в складі: голови РВК – т. Мессарош, зав. орг. відділу РПК, голови РСС, якій доручити реалізацію цієї постанови до 30.XI ц. р. Комісію призначити під головуванням т. Мессарош.

Секретар РПК *Каменецький*

Державний архів Сумської області, ф.П-33, оп.1, спр.211, арк..106–107. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині: Документи про голодомор 1932–1933 років. – Суми, 2006. – №45.

№ 26
Витяг із постанови політбюро ЦК КП(б)У «Про заходи з посилення хлібозаготівель»

18 листопада 1932 р.

В целях преодоления кулацкого сопротивления в выполнении планов хлебозаготовок ЦК КП(б)У постановляет:

1. Установить занесение на черную доску колхозов, особо злостно саботирующих сдачу хлеба по государственному плану.

В отношении колхозов, занесенных на черную доску, провести следующие мероприятия:

а) немедленное прекращение подвоза товаров, полное прекращение кооперативной и государственной торговли на месте и вывоз из соответствующих кооперативных лавок всех наличных товаров;

б) полное запрещение колхозной торговли как для колхозов, колхозников, так и для единоличников;

в) прекращение всякого рода кредитования и досрочное взыскание кредитов и других финансовых обязательств;

г) проверку и очистку колхозов с изъятием контрреволюционных элементов – организаторов срыва хлебозаготовок;

д) занесение отдельных, колхозов на черную доску, а также предупреждение о занесении объявляется постановлением облисполкома.

Обязать обкомы немедленно сообщать в ЦК о занесении на черную доску колхозов.

2. Ввиду того, что в ряде сельпарторганизаций, особенно в период хлебозаготовок, вскрылось смыкание целых групп коммунистов и отдельных руководителей партячеек с кулачеством, петлюровщиной и т. п., что на деле превращает такого рода коммунистов и парторганизации в агентуру классового врага и является наглядным доказательством полного отрыва этих ячеек и коммунистов от бедняцко-середняцких колхозных масс, – ЦК и ЦКК КП(б)У постановляют немедленно произвести чистку ряда сельских парторганизаций, явно саботирующих выполнение плана хлебозаготовок и подрывающих доверие партии в рядах трудящихся.

В целях укрепления сельских парторганизаций, поднятия боеспособности их рядов и мобилизации парторганизаций и широких трудящихся масс на выполнение стоящих перед партией задач (хозяйственное укрепление колхозов, выполнение плана хлебозаготовок, сева и т. д.) признать необходимым произвести чистку сельских парторганизаций следующих районов: Снегуровский и Фрунзевский Одесской области; Солонянский, Васильковский, В. Лепетихский Днепропетровской области.

Чистка должна освободить партию от людей, чуждых делу коммунизма, проводящих кулацкую политику, разложившихся, неспособных проводить политику партии в деревне, вычищенных выслать как политически опасных.

Чистка должна помочь выдвижению новых кадров из числа наиболее преданных партии колхозников-ударников и сплотить вокруг партии широкие колхозные массы на борьбу за укрепление колхозов против кулака.

3. Подтвердить, что в районы и отдельные села (и без занесения их на черную доску), особенно неудовлетворительно выполняющие хлебозаготовки, должен прекращаться завоз и продажа всех без исключения промтоваров.

Предложить обкомам систематически проверять результаты проведения этого мероприятия, чтобы на деле обеспечить этим путем усиление хлебозаготовок.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.237, арк.207–216. Оригінал. Машинопис.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – С.256–257.

№ 27
Постанова РНК УСРР «Про заходи щодо посилення хлібозаготівель»

20 листопада 1932 р.

Щоб безумовно виконати зменшений план хлібозаготівлі, зобов'язати облвиконкоми та райвиконкоми в своїй роботі керуватися такими настановами:

1. Цілковите виконання плану хлібозаготівель закінчити до 1 січня 1933 р. та утворення насіннєвих фондів – до 15 січня 1933 р.

2. Заборонити будь-яке витрачання всіх нату-

ральних фондів, утворених в колгоспах, які незадовільно виконують плани хлібозаготівель.

3. Зобов'язати РВК негайно організувати найсуворішу перевірку наявних фондів у колгоспах, які незадовільно виконують хлібозаготівлі, фактичних розмірів цих фондів і місць зберігання, а також настановити у всіх колгоспах відповідальних осіб за належне зберігання цих фондів.

4. Надати РВК право перераховувати до фонду хлібозаготівель всі натуральні фонди, що утворені в колгоспах, які незадовільно виконують плани хлібозаготівель. Застосувати цей пункт в частині насіннєвих фондів дозволяється з попередньої санкції облвиконкому до кожного окремого колгоспу.

5. З оголошенням цієї постанови припинити видачу будь-яких натуральних авансів по всіх колгоспах, що незадовільно виконують плани хлібозаготівель.

6. Колгоспи, які незадовільно виконують плани хлібозаготівель та які видали натураванси хліба за трудоднями, порядком громадського харчування, а також у формі всіляких «озадків», «послідів», «виходів» тощо понад встановлені норми (15% від фактичного обмолоту), повинні негайно організувати повернення незаконно розданого хліба з тим, щоб спрямувати його на виконання плану хлібозаготівель. Зобов'язати облвиконкоми та райвиконкоми притягати голів управ таких колгоспів до суворої відповідальності за розтрату колгоспного хліба. Вилучення незаконно розданого та одержаного хліба треба в першу чергу провести у членів управ колгоспу, адміністративно-службового персоналу, рахівників, полеводів, комірників та ін.

7. Зобов'язати РВК негайно організувати вилучення в окремих колгоспників та одноосібників хліба, розкраденого в колгоспах та радгоспах під час збирання, молотьби, перевозу хліба до комор, на зсиппункти тощо. Причому вилучати хліб треба в першу чергу у всіляких ледарів, рвачів, що не мають трудоднів, але мають запаси хліба. Здійснюючи ці заходи, РВК повинні опиратись на колгоспників - ударників та передовиків, що в усіх с/г кампаніях – на полі, в молотьбі та інших колгоспних роботах виявили себе, як борці за соціалістичну перебудову села та організаційно-господарське зміцнення колгоспів.

8. Притягати до суду на підставі постанови ЦВК та РНК СРСР з 7 серпня 1932 р. «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів та кооперації та про зміцнення громадської (соціалістичної) власності», як розкрадачів державного та громадського майна бухгалтерів, рахівників, комірників, завгоспів, вагарів, що затаюють хліб від обліку, складають брехливі облікові відомості, щоб полегшити розтринькування та крадіжки, щоб зірвати виконання плану хлібозаготівель та інші державні зобов'язання.

9. До колгоспів, що припустили розкрадання колгоспного хліба і злісно зривають план хлібозаготівель, застосувати натуральних штрафів порядком додаткового завдання з м'ясозаготівель розміром 15-місячної норми здавання даним колгоспом м'яса як усуспільненої худоби, так і худоби колгоспників.

Райвиконкоми застосовують цих штрафів з попереднього дозволу кожного окремого випадку облвиконкому. Розмір штрафів (в межах 15-місячної норми м'ясоздавання) і термін сплати цих штрафів РВК встановлює відповідно до господарського стану кожного окремого колгоспу. Накладання штрафів не звільняє колгосп від виконання повнотою встановленого плану хлібозаготівель.

Дозволити РВК у випадках, коли колгоспи вживають справжніх заходів для забезпечення виконання плану хлібозаготівель на встановлені терміни, ці штрафи скасовувати. Скасовувати ці штрафи можна з попереднього дозволу облвиконкому.

8. РНК УСРР застерігає РВК, сільради та місцевих працівників при застосуванні цієї постанови, особливо в частині накладання натуральних штрафів та інших репресій, проти підмінювання масової роботи в боротьбі за хліб голим адмініструванням.

Застосування цих заходів треба щільно пов'язати з широким розгортанням масової політично-виховної роботи серед колгоспників і спрямуванням на організаційно-господарське зміцнення колгоспів.

Завдання натуральних штрафів та інших репресивних заходів – є забезпечити виконання повнотою хлібозаготівельних планів.

Голова Ради народних комісарів УСРР *В. Чубар*
Керівничий справ Ради народних комісарів УСРР *В. Легкий*

Вісті ВУЦВК –1932. – 21 листопада
Голодомор 1932–1933 років в Україні. Документи і матеріали. – К., 2007. – С. 399–400.

№ 28
Телеграма В. Молотова, В. Чубаря, В. Строганова, М. Калмановича до Й. Сталіна про надання права спецкомісії при ЦК КП(б)У під час хлібозаготівель ухвалювати остаточне рішення про вищу міру покарання

21 листопада 1932 р.
ЦК ВКП(б) т. Сталину
Копия: ЦК КП(б)У т. Косиору

Предлагаем представить ЦК КП(б)У в лице спецкомиссии (Косиор, Реденс, Киселев из ЦКК) на период хлебозаготовок окончательное решение вопросов о приговорах к высшей мере наказания с тем, чтобы ЦК КП(б)У раз в декаду отчитывался о своих решениях по этим делам перед ЦК ВКП(б)

Молотов, Чубарь, Строганов, Калманович

РДАСПІ, ф.82, оп.2, спр.141, арк.55. Копія. Машинопис.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С. 404.

№ 29
Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про створення в УСРР спеціальної комісії для ухвали смертних вироків

22 листопада 1932 р.

Предоставить ЦК КП(б)У в лице специальной комиссии в составе тт. Косиора С., Реденса и Киселева (ЦКК) на период хлебозаготовок право окончательного решения вопросов о приговорах к высшей мере наказания с тем, чтобы ЦК КП(б)У раз в декаду отчитывался о своих решениях по этим делам перед ЦК ВКП(б).

РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.14, арк.17. Оригінал. Машинопис.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С. 407.

№ 30
Лист заступника голови РНК УСРР О. Сербиченка до ЦК КП(б)У про перегини при застосуванні репресій у ході хлібозаготівель

26 листопада 1932 р.

Надсилаючи разом з цим довідку, за даними областей про занесення на «чорну дошку» та накладання штрафів, звертаю Вашу увагу на таке:

По Вінницькій області за постановою облвиконкому віднесено [занесено] на «чорну дошку» 8 районів.

По Чернігівській області введено нову групу репресій, а саме: крім «чорної дошки», запроваджується «бойкот». На цей «бойкот» віднесено 67 сіл та 20 колгоспів.

По АМСРР на «чорну дошку» занесено не колгоспи, а сільраду (Фрунзенська сільрада Кодимського району).

Такий же приклад із занесенням на «чорну дошку» не колгоспів, а сіл, є по Донецькій області.

Розглядаючи стан з накладанням штрафів, треба звернути увагу на великі розміри цих штрафів. Так, по Дніпропетровській області. Накладено по 100 крб. на індивідуальне господарство, в той час коли на куркульське господарство в цій же області накладено штраф в 538 крб. В Чернігівській області пересічно на одне господарство припадає штраф в 382 крб.

Вважаючи такий стан за ненормальний, що порушує дану директиву, прошу вказівок у цій справі.

Сербиченко

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5394, арк.7. – Оригінал. Машинопис.
Опубліковано: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С. 414.

№ 31
Із виступу Й. Сталіна та В. Молотова на об'єднаному засіданні політбюро ЦК та президії ЦКК ВКП(б) 27 листопада 1932 р. (правлена стенограма)

27 листопада 1932 р.

Суворо таємно

...Чем объясняются трудности нынешнего года в области хлебозаготовок? Они объясняются двумя обстоятельствами: а) проникновением в колхозы и совхозы антисоветских элементов и организацией там вредительства, саботажа и б) неправильным, немарксистским подходом значительной части наших деревенских коммунистов к колхозам и совхозам.

...Что такое колхозное крестьянство? Колхозное крестьянство есть союзник рабочего класса. Громадное большинство этого крестьянства является опорой Советской власти в деревне. Но это еще не значит, что среди колхозников и колхозов не может быть отдельных отрядов, идущих против Советской власти, поддерживающих вредителей, поддерживающих саботаж хлебозаготовок. Было бы глупо, если бы коммунисты, исходя из этого, не ответили на удар этих колхозников и колхозов сокрушительным ударом.

Таковы обстоятельства, определившие трудности хлебозаготовок нынешнего года.

Вы видите, что эти трудности не вытекают и не могут вытекать из природы колхозов и совхозов.

Вы видите, что эти трудности объясняются слабостью наших сельских и районных коммунистов в сложный период организационного периода в развитии колхозов и совхозов.

РДАСПІ, ф.17, оп.163, спр.1011, арк.9зв – 15. Стенографічний звіт. Типографський примірник.
Опубл.: Стенограммы заседаний Политбюро ЦК РКП(б) – ВКП(б), 1923–1928: В 3-х т. – Т.3. – 1928-1938. – М., 2007. – С.587, 589.

№ 32
Із виступу Й. Сталіна та В. Молотова на об'єднаному засіданні політбюро ЦК та президії ЦКК ВКП(б) 27 листопада 1932 р. (неправлена стенограма)

27 листопада 1932 р.

...Вы знаете, что шахтинское дело послужило поворотным пунктом, чтобы наши предприятия снабдить красными специалистами. Вы знаете, что тогда кое-кто вылез и говорил: 12 лет строили, строили и не угодно ли – вся промышленность в руках вредителей, что же мы строили? Мы, однако, не дрогнули. Какой вывод мы сделали? Мы сказали, что шахтинское дело – это поворотный пункт формирования новых красных специалистов для того, чтобы дать новых руководителей промышленности.

Добились мы этого? Вы видите, что мы многого добились… Таково же вредительство руководящих лиц, проникших в совхозы и колхозы из среды буржуазии, которые вредят и на Северном Кавказе, и на Украине, и на Нижней Волге.

…Сейчас имеются документы, показания арестованных людей. Ведь кого, собственно, арестовали? Тут кричали: расстреливали крестьян. Кого расстреливают? Врут – ничего подобного. Из-за колосьев расстреливают? Чепуха, неверно это. Завхозы большей частью интеллигенты, бывшие офицеры в громадном большинстве случаев, счетоводы и бухгалтеры, кладовщики, председатели правлений, наиболее инициативные члены правлений, – кем же они оказались? Белые, возвращены или каратели, члены карательных экспедиций, петлюровцы, всякое офицерье. Их показания очень интересны, как они вошли в колхоз, как они сеяли, как семена крали и как получались плеши. Это замечательная штука, эпопея целая. Вредили для того, чтобы разложить колхоз…

РДАСПІ, ф.17, оп.163, спр.1009, арк.108–135. Оригінал. Машинопис.
Опубл.: Стенограммы заседаний Политбюро ЦК РКП(б) – ВКП(б). – Т.3. – С.С.657, 658.

№ 33
Із довідки Наркомзему УСРР про виконання постанов РНК УСРР із питань хлібозаготівель

2 грудня 1932 р.

Останні ухвали Ради народних комісарів УСРР та директивних органів у справі хлібозаготівель передбачають застосування до окремих колгоспів та одноосібних господарств низки репресивних заходів як адміністративного, так і економічного порядку, що в поєднанні з масово-виховавчою роботою мають забезпечити вивершення хлібозаготівельних планів у визначені терміни.

Стан запровадження цих заходів, за відомостями ОВК та матеріалами спеціального обстеження Дніпропетровської, Одеської, Київської, Вінницької, Чернігівської областей та АМСРР, – такий:

А. Застосування репресій до колгоспів

1. Занесення на «чорну дошку»:

а) по Вінницькій області – за постановою ОВК занесено в цілому 8 районів, а саме: Брацлавський, Липовецький, Любарський, Н[е]мирівський, Станіславчинські[и]й, Чуднівські[и]й, Хме[і]льницький, Тульчинський (всі села та колгоспи). Крім того, по інших районах:

колгоспів – 44

одноосібників – 42 села.

б) по Чернігівській області – 13 колгоспів, 38 сіл, 1646 одноосібників.

в) по Донецькій області – 12 колгоспів, 6 сіл, 2с/р, 25 одноосібників.

г) по Дніпропетровській області – 228 колгоспів по 44 районах.

д) по Київській області – 51 колгосп в 48 селах 19 районів.

е) по Харківській області – 23 колгоспи в 16 селах 9 районів.

є) по Одеській області – 12 колгоспів 9 районів.

ж) по АМСРР – 2 колгоспи, 1 село.

Крім того, окремі ОВК порушують клопотання про занесення сіл на Всеукраїнську «чорну дошку», а саме: по Вінницькій області – 5 сіл, по Київській – 12 сіл та по Одеській – 4 села.

Питання про занесення на Всеукраїнську «чорну дошку» не розв'язано.

…При застосуванні окремих адміністративних та економічних заходів, керованих на підсилення хлібозаготівель, слід зазначити такі недоліки

1. За постановою РНК УСРР з 20.XI «Про боротьбу з куркульським впливом у колгоспах» занесення на «чорну дошку» передбачено лише до колгоспів, але за матеріалами, одержаними від ОВК, видно, що на «чорну дошку» заносять, крім колгоспів, сільради, села, окремих одноосібників, а також цілі райони.

Крім того, матеріали обстеження свідчать про те, що райони безпосередньо заносять на «чорну дошку». Так, Малинський район Київської області заніс на «чорну дошку» 10 сільрад, про що оголошено в місцевій газеті від 29.XI.

2. Накладання натуральних штрафів на одноосібні господарства застосовується по всіх областях не досить інтенсивно. Як видно з наведених матеріалів, зовсім незначну частину накладених штрафів стягнуто. Відволікання в цій справі призводить до того, що поштрафовані, не сплативши штрафу, виїжджають з районів (твердоздавці в Одеській області).

3. Директиви про припинення відвантаження промкраму на села та вилучення такого з сіл, що злісно не виконують хлібозаготівель, більшістю ОВК (крім Вінницького) було спущено на місця із запізненням. Контролю за виконанням цих директив підлеглими організаціями та районами не налагоджено і зведених відомостей про стан цієї справи на місцях нема.

Внаслідок цього спостерігаються випадки завозу краму до сіл, з яких цей крам має бути вилучений.

За характерний приклад цього може правити Київська область, де фактично припинення завозу краму не відчувається і дефіцитний крам завозиться в села цієї області за цільовим призначенням, що складає до 50 % загального плану завозу.

Директиви, спущені на місця, часто-густо протиріччать одна одній. Так, в Малинському районі Київської області, що його занесено на «чорну дошку», 4 рази припинялася та поновлювалася торгівля і, врешті-решт, торгівля недефіцитним крамом продовжується по всіх селах цього району. Дефіцитний

крам до цього часу з району не вивезено. Товарові репресії в районі зірвано.

Слід також відзначити, що вилучення краму з районів і сіл за сучасних умов не досягає своєї мети, оскільки мешканців таких районів та сіл не позбавлено можливості купувати крам у сусідніх селах або районах. Є факти заморожування крамообігу. По Одеській області, за постановою ОВК з 15.XI, запропоновано запечатати склепи [склади] ССТ по 16 районах, а крам, що прибуває, складати до запечатаного на охорону.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5394, арк.35–42. Завізований примірник. Машинопис.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.435–441.

№ 34
Постанова політбюро ЦК КП(б)У та РНК УСРР про занесення на «чорну дошку» сіл, які злісно саботують хлібозаготівлі

6 грудня 1932 р.

Зважаючи на особливо ганебний провал хлібозаготівель в окремих районах України, РНК і ЦК ставлять перед облвиконкомами і обкомами, райвиконкомами і райпарткомами завдання зламати саботаж хлібозаготівель, що його організували куркульські і контрреволюційні елементи, знищити опір частини сільських комуністів, які стали фактичними провідниками саботажу, і ліквідувати несумісну з званням члена партії пасивність і примиренство до саботажників, забезпечити швидке наростання темпів, повне і безумовне виконання плану хлібозаготівель.

РНК і ЦК ухвалюють:

за явний зрив плану хлібозаготівель і злісний саботаж, що його організували куркульські і контрреволюційні елементи, занести на «чорну дошку» такі села: с. Вербка Павлоградського р-ну Дніпропетровської обл.; с. Гаврилівка Межівського р-ну Дніпропетровської обл.; с. Лютенька Гадяцького р-ну Харківської обл.; с. Кам'яні Потоки Кременчуцького р-ну Харківської обл., с. Святотроїцьке Троїцького р-ну Одеської обл., с. Піски Баштанського р-ну Одеської обл.

Щодо цих сіл вжити таких заходів:

1. Негайно припинити довіз товарів, цілком припинити кооперативну і державну торгівлю на місці і вивезти з відповідних кооперативних і державних крамниць всі наявні товари.

2. Цілком заборонити колгоспну торгівлю як для колгоспників, так і одноосібників.

3. Припинити всіляке кредитування, провести дотермінове стягнення кредитів і інших фінансових зобов'язань.

4. Перевірити і очистити органами РСІ кооперативні і державні апарати від всіляких чужих і ворожих елементів.

5. Перевірити і очистити колгоспи цих сіл, вилучивши контрреволюційні елементи, організаторів зриву хлібозаготівель.

РНК і ЦК звертаються з закликом до всіх чесних, відданих радянській владі колгоспників і трудящих селян-одноосібників організувати всі свої сили для нещадної боротьби з куркулями і їхніми посібниками на подолання куркульського саботажу хлібозаготівель у своїх селах, за чесне, сумлінне виконання хлібозаготівельних зобов'язань перед радянською державою, за зміцнення колгоспів.

6 грудня 1932 р.

Голова Раднаркому УСРР *В. Чубар*
Секретар ЦК КП(б)У *С. Косіор*

Опубл.: Вісті ВУЦВК. – 1932 .– 8 груд.

№ 35
Телеграма РНК УСРР і ЦК КП(б)У до керівників Дніпропетровської, Одеської та Харківської областей у зв'язку з постановою про занесення сіл на «чорну дошку»

6 грудня 1932 р.

Секретарю Днепропетровского обкома
т. Строганову
и председателю облисполкома т. Алексееву
Секретарю Одесского обкома т. Майорову
и председателю облисполкома т. Пахомову
Секретарю Харьковского обкома т. Терехову
и председателю облисполкома т. Кузъменко

ЦК и СНК предлагают немедленно обеспечить полное проведение в жизнь постановления ЦК и СНК о занесенных на «черную доску» селах вашей области.

Все намеченные постановлением ЦК и СНК меры должны быть проведены решительно и до конца, дабы проведением указанных в постановлении СНК и ЦК мер показать, что советская власть умеет беспощадно расправляться с организаторами саботажа хлебозаготовок, с кулацкими элементами и их пособниками. Проведение в жизнь всех намеченных мероприятий должно быть практически быстро и всесторонне подготовлено.

Немедленно должна быть начата в связи с этим постановлением во всей областной и районной печати, особенно районов, которых это непосредственно касается, широкая политическая кампания против саботажников хлебозаготовок, в частности называя указанные в постановлением ЦК и СНК села. Такая же широкая массовая работа в связи с постановлением ЦК и СНК должна быть проведена непосредственно в колхозах и селах.

Необходимо организовать отклики на это постановление со стороны колхозов и сел этих, а также соседних районов и общественное с их

стороны воздействие на села, занесенные на «черную доску».

В подпавших под кулацкое влияние селах, занесенных постановлением ЦК и СНК на «черную доску», необходимо соответствующей постановкой организационно-политической работы вырвать из-под кулацкого влияния лучшую часть колхозников и единоличников и при их активной помощи не только расправиться с кулаками и их пособниками, но и ликвидировать их влияние в колхозах и среди единоличников, добившись плана выполнения хлебозаготовок.

Для проведения этой работы командируйте в каждое село ответственного товарища, сообщив фамилию [в] ЦК, а с ним группу стойких партийцев, установите ежедневный контроль за работой в этих селах и обеспечьте действительное повседневное руководство.

Настоящую директиву сообщить для руководства всем обкомам и РПК.

Секретарь ЦК КП(б)У *С. Косиор*
Председатель СНК УССР *В. Чубарь*

РДАСПІ, ф.17, оп.26, спр.55, арк.73–74. Засвідчена копія. Машинопис.

Опубл.: Трагедия советской деревни. – Т.3.– М., 2001.– С.562–563.

№ 36
Із листа ЦК КП(б)У Центральному Комітету ВКП(б) про стан хлібозаготівель в Україні наприкінці листопада – на початку грудня 1932 р.

8 грудня 1932 р.

...Практическое руководство хлебозаготовками в областях также еще в должной мере не налажено. Области до сих пор часто в своих указаниях и директивах исходят только из процентов выполнения плана, не могут вовремя поправить район, указать ему, как в условиях этого района и за что нужно взяться, чтобы сдвинуть хлебозаготовки. Плохо проверяется выполнение директив ЦК и обкомов, благодаря чему ряд серьезных мер либо вовсе не проводятся, либо проводятся слабо или же извращаются (натурштрафы, изъятие разворованного хлеба, репрессии к правленцам, изъятие колхозных фондов).

В особенности серьезные недостатки в организации хлебозаготовительной работы имеются в районах. В большинстве районов нет еще отчетливого представления, где именно выгоднее всего нажать, где выгоднее применить репрессию для того, чтобы получить больший результат, не умеют путем концентрации наличных сил в одном из наиболее отставших колхозов прорвать фронт саботажа.

II. Применение репрессий к колхозам

Репрессии к колхозам, не выполняющим план хлебозаготовок, особенно же к председателям, членам правлений этих колхозов и к счетоводам применены в большом количестве - за ноябрь и 5 дней декабря арестовано по линии ГПУ 1230 человек – председателей, членов правлений, счетоводов (председателей – 340, членов правлений – 750, счетоводов – 140). Кроме того, арестовано бригадиров – 140, завхозов-весовщиков – 265, других работников колхозов – 195.

...Нами занесены постановлением СНК и ЦК на черную доску 6 крупных сел. По имеющимся у нас сведениям, областями на черную доску занесено до 400 колхозов, однако результаты этой репрессии не учтены.

В отношении эффективности отдельных репрессий можно сказать, что:

1) Лишение завоза товаров в большинстве случаев дает незначительный результат. Причина в том, что деревня уже изрядно насыщена товарами, а насущно необходимые предметы (спички, соль, керосин), хотя и по очень высоким ценам, все же можно получить на рынке в районном центре.

2) Наибольший результат дает применение натурштрафов. За корову и свинью сейчас колхозник и даже единоличник крепко держатся. В АМССР было несколько случаев, когда единоличники стали распродавать свой скот.

Наиболее эффективной эта мера оказалась в отношении единоличников. Что касается колхозов, то здесь результат меньший, ибо штрафы пока коснулись только обобществленного стада, а персонально колхозников почти еще не затронули.

3) Довольно хорошие результаты дает вскрытие злоупотреблений, воровства и различных махинаций со стороны правленцев, когда проводится одновременно серьезная массовая работа.

Есть случаи, когда колхозники сами выносят решения о привлечении к суду своих правленцев и требуют применения к ним высшей меры наказания.

4) Отобрание разворованного хлеба не имевшими трудодней и единоличниками еще достаточно широко не развернулось. Это наряду с возвратом неправильно выданного по трудодням хлеба является серьезным источником для выполнения плана в тех колхозах, где особенно бесхозяйственно было поставлено дело.

5) Проверка и изъятие неправильно созданных фондов также еще широко не развернулись. Однако есть уже признаки повторения прошлогодних явлений – пытаются огульно вывозить семенные фонды, которые мы запретили трогать, без разрешения области, кроме части, излишне засыпанной.

Настоящая работа по организации строгой проверки действительного урожая и ресурсов колхозов, не выполняющих план хлебозаготовок, только начинается.

III. Репрессии в отношении коммунистов, пособников и покрывателей кулацкого саботажа

В этом отношении за последнее время вскрыто много серьезных фактов разложения и предательства коммунистов, особенно из числа непосредственно работающих на селе в колхозах. Сейчас привлечено к суду 327 человек коммунистов. По разобранным в октябре–ноябре делам осуждено 9 человек к высшей мере. Среди них главный контингент составляют должностные лица колхозов. За самое последнее время вскрыто несколько крупных дел районных работников…

VII. Принимаемые нами меры по усилению хлебозаготовок и выполнению плана следующие:

1. Основное внимание ЦК сосредоточено на организаторской части работы по хлебозаготовкам, на правильном распределении партсил. Под особое наблюдение сейчас взяты наиболее решающие области – Днепропетровск, Одесса, Харьков. В соответствии с этим в Днепропетровск переброшен дополнительно т. Затонский с группой работников, в основном закончивших работу в Киевской и Винницкой областях, а в Одессу – т. Любченко также с группой работников. Перед секретарями обкомов этих областей, а также командированными туда членами ПБ ЦК КП(б)У поставлена задача быстрого, коренного улучшения организационного руководства хлебозаготовками как из областного центра, так и, в первую очередь, в главных решающих районах.

2. Организованы комиссии (из 4 человек) во главе с первым секретарем обкома для повседневного руководства применением судебных репрессий, отбора наиболее значительных дел и постановкой в связи с этим соответствующей массовой партийной работы как через печать, так и непосредственно колхозах, селах и районах, где проводятся наиболее серьезные судебные процессы. Установлено наблюдение за тем, чтобы все дела, назначенные к передаче в суд, были проведены вплоть до выполнения приговора не больше как в 10 дней.

3. Так как по заготовкам в большинстве областей имеется значительное недовыполнение по продовольственным культурам (пшеница, рожь), нами принят ряд мер к усилению поступления этих культур. Еще раз объявляю, что план в отношении областей, районов и колхозов будет считаться выполненным только при выполнении продкультур. Организуемая в колхозах, уже выполнивших свои планы, но не выполнивших по культурам, дополнительная сдача ржи, пшеницы в обмен на фуражные культуры, возврат части пшеницы и ржи из выданных по трудодням и др. меры.

4. В ряде районов Винницкой, Киевской областей и АМССР уже установлена безусловная возможность дополнительной заготовки хлеба у колхозов, выполнивших свои планы, а также у колхозников, получивших по трудодням большое количество хлеба. Для этого необходимо быстро решить вопрос об условиях этой заготовки.

С. Косиор

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5460, арк.69–80. Засвідчена копія. Машинопис.

Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – С.282–288.

№ 37
Постанова ЦК ВКП(б) та РНК СРСР про хлібозаготівлі в Україні, на Північному Кавказі та в Західній області

14 грудня 1932 р.

Заслушав доклады секретаря обкома Западной области т. Румянцева, секретаря ЦК КП(б)У т. Косиора, секретаря Днепропетровского обкома т. Строганова, секретаря Северо-Кавказского крайкома т. Шеболдаева, ЦК ВКП(б) и СНК СССР постановляют:

1. Обязать ЦК КП(б)У и Совнарком УССР, под личную ответственность тт. Косиора и Чубаря, закончить полностью план заготовок зерновых и подсолнуха до конца января 1933 года.

2. Обязать Северо-Кавказский крайком и крайисполком, под личную ответственность тт. Шеболдаева и Ларина, закончить полностью план заготовок зерновых к 10–15 января 1933 г., а подсолнуха – к концу января.

3. Обязать обком и облисполком Западной области, подличную ответственность тт. Румянцева и Шелехеса, закончить полностью план заготовок зерновых к 1 января 1933 г. и план заготовок льна к 1 февраля 1933 года.

4. Ввиду того, что в результате крайне слабой работы и отсутствия революционной бдительности ряда местных парторганизаций Украины и Северного Кавказа, в значительной части их районов контрреволюционные элементы – кулаки, бывшие офицеры, петлюровцы, сторонники Кубанской рады и пр. сумели проникнуть в колхозы в качестве председателей или влиятельных членов правления, счетоводов, кладовщиков, бригадиров у молотилки и т. д., сумели проникнуть в сельсоветы, земорганы, кооперацию и пытаются направить работу этих организаций против интересов пролетарского государства и политики партии, пытаются

организовать контрреволюционное движение, саботаж хлебозаготовок, саботаж сева, ЦК ВКП(б) и СНК СССР обязывают ЦК КП(б)У, Севкавкрайком, СНК Украины и крайисполком Севкавкрая решительно искоренить эти контрреволюционные элементы путем арестов, заключения в концлагерь на длительный срок, не останавливаясь перед применением высшей меры наказания к наиболее злостным из них.

5. ЦК и СНК указывают партийным и советским организациям Советского Союза, что злейшими врагами партии, рабочего класса и колхозного крестьянства являются саботажники хлебозаготовок с партбилетом в кармане, организующие обман государства, организующие двурушничество и провал заданий партии и правительства в угоду кулакам и прочим антисоветским элементам. По отношению к этим перерожденцам и врагам Советской власти и колхозов, все еще имеющим в кармане партбилет, ЦК и СНК обязывают применять суровые репрессии, осуждение на 5–10 лет заключения в концлагерь, а при известных условиях – расстрел.

6. ЦК и СНК отмечают, что вместо правильного большевистского проведения национальной политики в ряде районов Украины украинизация проводилась механически, без учета конкретных особенностей каждого района, без тщательного подбора большевистских украинских кадров, что облегчило буржуазно-националистическим элементам, петлюровцам и пр. создание своих легальных прикрытий, своих контрреволюционых ячеек и организаций.

7. В особенности ЦК и СНК указывают Северо-Кавказскому крайкому и крайисполкому, что легкомысленная, не вытекающая из культурных интересов населения, не большевистская «украинизация» почти половины районов Севкавказа при полном отсутствии контроля за украинизацией школы и печати со стороны краевых органов, дала легальную форму врагам Советской власти для организации сопротивления мероприятиям и заданиям Советской власти со стороны кулаков, офицерства, реэмигрантов-казаков, участников Кубанской рады и т. д.

В целях разгрома сопротивления хлебозаготовкам кулацких элементов и их «партийных» и беспартийных прислужников ЦК и СНК Советского Союза постановляют:

а) Выселить в кратчайший срок в северные области СССР из станицы Полтавской (Северный Кавказ), как наиболее контрреволюционной, всех жителей за исключением действительно преданных Соввласти и не замешанных в саботаже хлебозаготовок колхозников и единоличников и заселить эту станицу добросовестными колхозниками-красноармейцами, работающими в условиях малоземелья и на неудобных землях в других краях, передав им все земли и озимые посевы, строения, инвентарь и скот выселяемых.

Ответственность за проведение этого решения (пункт «а») возложить на тт. Ягода, Гамарника (с заменой т. Булиным), Шеболдаева и Евдокимова.

б) Арестованных изменников партии на Украине, как организаторов саботажа хлебозаготовок, бывших секретарей районов, предисполкомов, зав. райзу, предрайколхозсоюзов, а именно: Ореховский район – Головина, Пригоду, Паламарчука, Ордельяна, Луценко; Балаклейский район – Хорешко, Уса, Фишмана; Носовский район – Яременко; Кобелякский район – Ляшенко; Больше-Токмакский район – Ленского, Косяченко, Дворника, Зыка, Долгова – предать суду, дав им от 5 до 10 лет заключения в концентрационных лагерях.

в) Всех исключенных за саботаж хлебозаготовок и сева «коммунистов» выселять в северные области наравне с кулаками.

г) Предложить ЦК КП(б)У и СНК Украины обратить серьезное внимание на правильное проведение украинизации, устранить механическое проведение ее, изгнать петлюровские и другие буржуазно-националистические элементы из партийных и советских организаций, тщательно подбирать и воспитывать украинские большевистские кадры, обеспечить систематическое партийное руководство и контроль за проведением украинизации.

д) Немедленно перевести на Северном Кавказе делопроизводство советских и кооперативных органов «украинизированных» районов, а также все издающиеся газеты и журналы с украинского языка на русский язык как более понятный для кубанцев, а также подготовить и к осени перевести преподавание в школах на русский язык. ЦК и СНК обязывают крайком и крайисполком срочно проверить и улучшить состав работников школ в «украинизированных» районах.

е) В отмену старого решения разрешить завоз товаров для украинской деревни и предоставить тт. Косиору и Чубарю право приостановить снабжение товарами особо отстающих районов впредь до окончания ими хлебозаготовительного плана.

Председатель СНК Союза ССР *В. Молотов (Скрябин)*

Секретарь ЦК ВКП(б) *И. Сталин*

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.911, арк.42–42зв. Оригінал. Машинопис.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5243, арк.234–238.. Засвідчена копія. Ротапринт. відбиток.

Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – С.291–294.

№ 38
Постанова ЦК ВКП(б) та РНК СРСР про хлібозаготівлі в Україні

19 грудня 1932 р.

1) ЦК ВКП(б) и СНК Союза ССР считают, что без немедленной организации коренного перелома в хлебозаготовках в Днепропетровской, Одесской и Харьковской областях Украина не в силах выполнить даже тот дважды сокращенный план, который явным образом проваливают украинские работники благодаря своему несерьезному отношению к заданиям партии и правительства.

2) ЦК ВКП(б) и СНК Союза ССР поручают тт. Кагановичу и Постышеву немедля выехать на Украину на помощь ЦК КП(б)У и Совнаркому Украины, засесть в решающих областях Украины в качестве особо уполномоченных ЦК ВКП(б) и Совнаркома Союза ССР, разделив труд с Косиором, Чубарем и Хатаевичем, и принять все необходимые меры организационного и административного порядка для выполнения плана хлебозаготовок.

Секретарь ЦК[ВКП(б)] *И. Сталин*
Председатель СНК Союза ССР *В. Молотов*
(*Скрябин*)

РДАСПІ, ф.17, оп.63, спр.912, арк.54. Засвідчена копія. Машинопис.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – С.295.

№ 39
Телеграма Л. Кагановича та М. Чернова до Й. Сталіна про скасування постанов політбюро ЦК КП(б)У щодо утворення насіннєвих фондів у колгоспах, які не виконали плану хлібозаготівель

23 грудня 1932 р.

Вчера сообщал Вам, что постановление Политбюро ЦК КП(б)У от 29 ноября отменено. Однако продолжает действовать постановление от 18 ноября (посылаю его по прямому проводу).

Эта директива хотя начинается с того, что выполнение хлебозаготовок является первоочередной задачей, однако дает основание считать [правильным] и санкционирует организацию всяких фондов в колхозах, не выполнивших плана хлебозаготовок. В постановлении указывается, что семенные фонды разрешается перечислять в хлебозаготовки лишь с санкции облисполкомов по каждому колхозу в отдельности.

По сообщению самих местных работников, в большинстве колхозов засыпаны семенные фонды, а также страховые даже в тех колхозах, где план хлебозаготовок выполнен на 50%.

Сама постановка вопроса о создании и закреплении фондов, а также запрещение перечислять семенные фонды в хлебозаготовки является легальным обоснованием и оформлением укоренившихся настроений о нереальности плана хлебозаготовок, хотя и не высказываемых открыто. Из *бесед с* областными работниками, а также из посещения сегодня района и колхоза мы убедились, что «заботы» о фондах, в том числе и семенных, серьезным образом тормозят и портят дело хлебозаготовок. Эти настроения питаются постановлением ЦК КП(б)У от 18 ноября.

Поэтому мы считали бы необходимым отменить и это постановление ЦК КП(б)У. Просим срочно сообщить Ваше решение.

Каганович, Чернов

РДАСПІ, ф.81, оп.3, спр.232, арк.62. Оригінал.
Опубл.: Трагедия советской деревни. – Т.3. – С. 604.

№ 40
Лист ЦК КП(б)У до секретарів райкомів партії, голів райвиконкомів, уповноважених обкомів КП(б)У про обов'язкове вивезення всіх наявних колгоспних фондів, у тому числі й посівного, в рахунок виконання плану хлібозаготівель

24 грудня 1932 р.

В связи с отменой постановления ЦК КП(б)У от 18 ноября с. г. о колхозных фондах предлагаем:

1. Во всех колхозах, не выполнивших плана хлебозаготовок, в пятидневный срок вывезти все без исключения наличные колхозные фонды, в том числе и семенной, в счет выполнения плана хлебозаготовок.

2. Всех, оказывающих этому делу сопротивление, в том числе и коммунистов, арестовывать и предавать суду.

3. Предупредить всех председателей колхозов, что в случае, ежели по истечении указанного срока будут обнаружены какие-либо невывезенные или скрытые фонды, амбары и т. п., председатели, а также другие виновные в этом должностные лица будут привлечены к судебной ответственности и сурово покараны.

4. Обязать секретарей РПК, председателей РИК и уполномоченных обкома в 24 часа вручить настоящее постановление председателям колхозов под расписку.

Косиор, Строганов, Алексеев

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5284, арк.230. Засвідчена копія. Машинопис.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – С.296.

№ 41
Лист С. Косіора членам і кандидатам в члени політбюро про необхідність вивезення насіннєвих фондів як засобу боротьби проти саботажу хлібозаготівель

25 грудня 1932 р.

Спустившись поглубже в колхозы, я убедился, что пункт о фондах в письме обкома от 18 декабря нужно не только отменить, а также обсудить как политически неправильный, особенно в части мотивировки, почему не следует вывозить семенных фондов. Хотя я был основным автором этого документа и принимал участие в его окончательном редактировании, но именно поэтому считаю своим долгом внести это предложение, чтобы не путать районных работников, не облегчать возможности всякого рода оппортунистам для злостных разговоров вокруг вывоза посевных фондов, которые мы сейчас в обкоме решили и проводим в жизнь.

Именно оставление семенных фондов, несмотря на организованный кулаком саботаж хлебозаготовок, говорило бы о нашей слабости и нерешительности. В большинстве случаев кулак именно рассчитывал на то, что мы легко поддадимся на удочку его доказательств о том, что хлеба больше нет. Остановившись перед вывозом семенных фондов из колхозов, которые не выполняют план хлебозаготовок, мы бы только усилили саботажные настроения в значительной части колхозов, не выполнивших план, нам не осталось бы ничего другого, как только рассчитывать на то, сравнительно небольшое, количество хлеба, которое может быть получено из переобмолота соломы или же из случайно открытых ям, как на это сейчас рассчитывают очень многие оппортунистически настроенные и растерявшиеся работники. Конечно, вывоз семенных фондов является мерой тяжелой, но по отношению к колхозам, недобросовестно относящимся к выполнению своих обязательств перед государством, другого выхода нет. Вывоз семенных фондов в борьбе за хлеб ребром ставит вопрос о серьезности положения, ставит вопрос о том, что те, кто организует саботаж хлебозаготовок, одновременно организует и саботаж сева. Для того чтобы организовать сев, нужно прежде всего сломить организованный кулаком саботаж хлебозаготовок, побить кулака в этом решающем пункте нашей борьбы с кулаком, с его пособниками и подпевалами, с их влиянием в колхозе.

В связи с этим ЦК КП(б)У совершенно правильно поступил, отменив в части колхозных фондов свое постановление от 29 ноября, идущее значительно дальше постановления ЦК КП(б)У от 18 ноября, т. е. фактически идущее в разрез с ним. Вот почему ЦК ВКП(б) поступил совершенно правильно, отменив наше решение от 18 ноября о колхозных фондах, которое в данных условиях безусловно ослабляло нашу позицию в борьбе за хлеб.

Ознакомившись ближе с положением в районах, я должен по честному заявить, что если бы наше постановление от 18 ноября не было отменено, то я сейчас сам бы внес это предложение, ибо иначе это значило бы на деле отступать на хлебозаготовительном фронте перед кулаком, а отступать здесь мы не можем ни в коем случае. Исходя из всего этого, я прошу тебя поставить на бюро мое предложение и принять его, разослав его райкомам, предложив разъяснить на ближайших собраниях районного актива.

С. Косиор

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5243, арк.203. Засвідчена копія. Машинопис.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – С.298–299.

№ 42
Із протоколу Бердянського райвиконкому про репресивні заходи щодо колгоспів, занесених на «чорну дошку»

25 грудня 1932 р.

2. *Слухали*: Про вжиття заходів щодо колгоспів, які занесені на «чорну дошку» облвиконкомом (опитавши членів президії 25 грудня 1932 р.).

2. *Ухвалили*: За продовження зловмисного невиконання державного плану хлібозаготівель, за організований куркульськими елементами саботаж до занесених облвиконкомом на «чорну дошку» колгоспів ім. Шевченка Новоолексіївської сільради, «Червоний стяг» Ногайської сільради – вжити такі заходи:

а) заборонити цілком будь-яку торгівлю цим колгоспам і колгоспникам;

б) протягом [часу] до 28.XII 32 р. стягти кредити та всі платежі (сільгоспподаток, державну заборгованість, страховку), грошову заборгованість по цих колгоспах розверстати по колгоспниках та стягнути протягом до 28 грудня;

в) накласти натурштраф м'ясом в розмірі 15-місячного завдання з тим, щоб до 5 січня 1933 р. достроково стягнути з колгоспників цих колгоспів як план м'ясозаготівель, так і накладання натурштрафів;

г) негайно заборонити будь-який помол, як колгоспам, так і колгоспникам цих колгоспів;

д) 26 грудня надіслати в ці колгоспи спеціальні бригади під керівництвом тов. Коваленка та Віткіна, яких зобов'язати протягом [часу] до 5 січня 1933 р. вкупі з сільрадами та правлінь колгоспів цілком забезпечити виконання всіх цих мероприємств.

Цю постанову оголосити в пресі.

Голова РВКу *Палий*
Секретар *Мокштадт*

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.309, арк.74. Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні 1929–1933. Збірник док. і матеріалів. – 577.

№ 43
Лист ЦК КП(б)У до обкомів і райкомів партії про необхідність вивезення в п'ятиденний термін усіх наявних фондів у рахунок хлібозаготівель

29 грудня 1932 р.

До сих пор еще районные работники не поняли, что первоочередность хлебозаготовок в колхозах, не выполняющих своих обязательств перед государством, означает, что все имеющееся наличное зерно в этих колхозах, в том числе и так называемые семенные фонды, должно быть в первую очередь сдано в план хлебозаготовок.

Именно поэтому ЦК ВКП(б) отменил решение ЦК КП(б)У от 18 ноября о невывозе семенных фондов как решение, ослабляющее наши позиции в борьбе за хлеб.

ЦК КП(б)У предлагает в отношении колхозов, не выполнивших план хлебозаготовок, немедленно, на протяжении 5-6 дней, вывезти все наличные фонды, в том числе так называемые семенные, на выполнение плана хлебозаготовок.

ЦК обязывает немедленно мобилизовать для этого все перевозочные средства, живую тягловую силу, автотранспорт и трактора. В однодневный срок дать твердый ежедневный наряд на поставку необходимого количества лошадей, в том числе и единоличниками.

Всякую задержку в вывозе этих фондов ЦК будет рассматривать как саботаж хлебозаготовок со стороны районного руководства и примет соответствующие меры.

Секретарь ЦК КП(б)У *С. Косиор*

ЦДАГО України, ф.1,оп.6, спр.238, арк.182. Оригінал. Машинопис.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – С.300–301.

№ 44
Директива ЦК КП(б)У та РНК УСРР партійним і радянським органам про добровільне здавання колгоспниками й одноосібниками прихованого хліба

2 січня1933 р.

Совнарком и ЦК КП(б)У обязывает областные и районные партийные комитеты, областные и районные исполкомы широко оповестить через сельсоветы, колхозы, колхозников и трудящихся единоличников, что:

а) те из них, которые добровольно сдают государству ранее расхищенный и скрытый хлеб, не будут подвергаться репрессиям;

б) в отношении колхозников, колхозов и единоличников, упорно продолжающих укрывать расхищенный и скрытый от учета хлеб, будут применяться строжайшие меры взыскания, предусмотренные постановлением ЦИК и Совнаркома СССР от 7 августа 1932 г. (об охране имущества государственных предприятий, колхозов и кооперации и укреплении социалистической собственности).

Немедленно созвать пленумы сельсоветов и совещания колхозного актива.

После этих пленумов и совещаний созвать общие собрания колхозников по каждому колхозу в отдельности и отдельно собрания трудящихся единоличников.

На этих совещаниях, пленумах и общих собраниях колхозников и единоличников обсудить вопрос о выполнении колхозами и единоличниками хлебозаготовок, разъяснить необходимость добровольной сдачи расхищенного и скрытого хлеба и о тех суровых мерах взыскания, которые будут применены в отношении упорно продолжающих укрывать расхищенный и скрытый от учета хлеб.

3. В районных газетах широко освещать опыт тех сел и колхозов, где, благодаря хорошо проведенной разъяснительной работе, удалось добиться массовой добровольной сдачи колхозниками и единоличниками укрытого расхищенного хлеба.

Секретарь ЦК КП(б)У *Хатаевич*
Председатель СНК УССР *Чубарь*

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6336, арк.рк.66–66зв. Оригінал. Машинопис.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – С.309.

№ 45
Акт про реквізицію майна у селянина М.Н. Пилипченка, Ярмолинської сільради Роменського району Чернігівської області

3 січня 1933 р.

Акт ізьятія

Ми, бригада 2-го кутка: член сільради Костюк Михайло, уповноважений Яровий Іван та поняті Стебка Антон, Корчака Іван, Науменко Петро, Гаврилейченко Макар Вакулович, зробили вилучення майна у Пилипченка Михайла Никифоровича, твердовика, злісного нездатчика хлібозаготовки та судженого 2.I 1933 р., получившого за свої злісні вчинки розстріл.

Речі майна слідуючі:

Корова з телям масті рижой, свиня масті чорной, курей – 8 штук, муки пр. – 15 ф.

Уповноважений *Яровий*
Член сільради *Костюк*
Поняті: *Гаврилейченко, Корчака, Науменко, Стебка*

Державний архів Сумської області, ф.Р-5918, оп.1, спр.88, арк. 6. Оригінал. Рукопис.
Опубл.: Голодомор 1932-1933 років на Сумщині. – № 72.

№ 46
Акт про проведення на підставі доносу обшуку та реквізиції хліба у селянина Ф.Ф. Хоменка, складений бригадою Ярмолинської сільради Роменського району Чернігівської області

5 січня 1933 р.

Акт вилучення

1933 року 5 січня. Ми, члени Ярмолинської сільради: Гаценко Кирило Мик[олайович], Стебко Палько Сергієвич, з участю бригади: Тихенко Савко Григор[ійович], Сіроштан Грицько Васильов[ич], Вініченко Мирон М., Санбург Антон, зробили вилучення у гр. с. Ярмолинці Хоменка Хвидота Федоровича згідно заяви, якої дано цього числа, що хліб на передерці і посів утаяний. Де й вилучили слідуюче: гречка – 8 п. 35 ф., віка – 4 п. 34 ф., горох – 2 п. 25 ф., ячмінь – 1 п. 25 ф., просо – 2 п. 7 ф., пшоно – 3 п. 6 ф., мука житня – 6 п. 29 ф., пшениця – 2 п. 32 ф.; разом – 32 п. 30 ф. Та картоплі знайшли замаскіровану яму під гноєм, де вилучили 862 кг, де й склали цього акта.

Члени сільради: *Стебко, Гаценко*
Бригада: *Тихенко, Сіроштан, Вініченко, Санбург*

Державний архів Сумської області, ф.Р-5918, оп.1, спр.88, арк.42. Оригінал. Рукопис.
Опубл.: Голодомор 1932-1933 років на Сумщині. – №74.

№ 47
Директива ЦК ВКП (б) і РНК СРСР про попередження масових виїздів голодуючих селян за продуктами

22 січня 1933 р.

Ростов-Дон, Харьков, Воронеж, Смоленск, Минск, Сталинград, Самара

До ЦК ВКП и Совнаркома дошли сведения, что на Кубани и Украине начался массовый выезд крестьян «за хлебом» в ЦЧО, на Волгу, Московскую обл., Западную обл., Белоруссию. ЦК ВКП и Совнарком СССР не сомневаются, что этот выезд крестьян, как и выезд из Украины в прошлом году, организован врагами Советской власти, эсерами и агентами Польши с целью агитации «через крестьян» в Северных районах СССР против колхозов и вообще против Советской власти. В прошлом году партийные, советские и чекистские органы Украины прозевали эту контрреволюционную затею врагов Советской власти. В этом году не может быть допущено повторение прошлогодней ошибки.

Первое. ЦК ВКП и Совнарком СССР предписывают крайкому, крайисполкому и ПП ОГПУ Северного Кавказа не допускать массовый выезд крестьян из Северного Кавказа в другие края и въезд в пределы края из Украины.

Второе. ЦК ВКП и Совнарком предписывают ЦК КП(б)У, Укрсовнаркому, Балицкому и Реденсу не допускать массовый выезд крестьян из Украины в другие края и въезд на Украину из Северного Кавказа.

Третье. ЦК ВКП и Совнарком предписывают ПП ОГПУ Московской обл., ЦЧО, Западной обл., Белоруссии, Нижней Волги и Средней Волги арестовывать пробравшихся на север «крестьян» Украины и Северного Кавказа и после того, как будут отобраны контрреволюционные элементы, водворять остальных в места их жительства.

Четвертое. ЦК ВКП и Совнарком предписывают ТО ГПУ Прохорову дать соответствующее распоряжение по системе ТО ГПУ.

Предсовнаркома СССР *В.М. Молотов*
Секретарь ЦК ВКП(б) *И. Сталин*

РДАСПІ, ф.558, оп.11, спр.45, арк.109–109 зв. Оригінал. Машинопис.
ЦДАГО України, ф.1, оп.16, спр.9, арк.115–116. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 48
Постанова політбюро ЦК КП(б)У про виконання директиви РНК СРСР і ЦК ВКП(б) від 22 січня 1933 р.

23 січня 1933 р.

Директива ЦК ВКП(б) и СНК СССР в связи с массовым выездом крестьян за пределы Украины

1. Послать всем обкомам и облисполкомам следующую директиву (см. приложение).

2. Предложить уполнаркомпути (т. Лаврищеву) и ЮЖОКТО ГПУ немедленно дать указания всем железнодорожным станциям о прекращении продажи билетов за пределы Украины крестьянам, не имеющим удостоверения РИКов о праве выезда или промышленных и строительных государственных организаций о том, что они завербованы на те или другие работы за пределами Украины.

Секретарь ЦК КП(б)У *М. Хатаевич*

Обкомам, облисполкомам

Из некоторых районов Украины начались по примеру прошлого года массовые выезды крестьян в Московскую, Западную обл. ЦЧО, Белоруссию «за хлебом». Имеют место случаи, когда села покидаются почти всеми единоличниками и частью колхозников. Нет никаких сомнений, что подобные массовые выезды организуются врагами Советской власти, эсерами и агентами Польши с целью агитации «через крестьян» в северных районах СССР против колхозов, против Советской власти. В прошлом году партийные, советские и чекистские органы Украины прозевали эту контрреволюционную затею врагов Советской власти. В этом году повторения этой ошибки не должно быть допущено.

ЦК КП(б)У и СНК УССР предлагают:

1. Немедленно принять в каждом районе

решительные меры к недопущению массового выезда единоличников [и] колхозников, исходя из разосланной по линии ГПУ директивы Балицкого.

2. Проверить работу всякого рода вербощиков рабсилы на вывоз за пределы Украины, взять ее под строгий контроль с отстранением от этой работы и изъятием всех подозрительных контрреволюционных элементов.

3. Развернуть широкую разъяснительную работу среди колхозников и единоличников против самовольных выездов с оставлением хозяйства и предостеречь их, что в случае выезда в другие районы, они будут там арестовываться.

4. Примите меры к прекращению продажи билетов за пределы Украины крестьянам, не имеющим удостоверений РИКов о праве выезда или промышленных и строительных государственных организаций о том, что они завербованы на те или иные работы за пределы Украины.

Соответствующие указания даны по линии УпНКПС и транспортного ГПУ.

5. Сообщите не позже 6 час. вечера 24 января коротко фактическое положение с массовым выездом крестьян по вашей области.

Секретарь ЦК КП(б)У *Хатаевич*
Председатель СНК УССР *В. Чубарь*

РДАСПІ, ф.17, оп.42, спр.80, арк.9–11. Засвідчена копія. Машинопис.
ЦДАГО України, ф.1, оп.16, спр.9, арк..115–116. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 49
Постанова бюро Північно-Кавказького крайкому ВКП(б) по реалізації директиви ЦК ВКП(б) та РНК СРСР від 22 січня 1933 р.

25 січня 1933 р.
ЦК ВКП(Б), ПП ОГПУ – Евдокимову, т. Базулину

Слушали: 11. Предложение т. Шеболдаева.

Постановили: 11. До сведения крайкома и КИКа дошли сведения о фактах массового выезда «крестьян», якобы за хлебом в другие края Союза. Считаем, что этот выезд крестьян, как и выезд за пределы Украины в прошлом году, организован врагами Советской власти, эсерами, агентами Польши и вообще противниками Советской власти. Прямые указания крайкома и ПП ОГПУ в декабре мес. о борьбе с этим уходом крестьян, очевидно, не усвоены местными организациями и не проведены в жизнь. Крайком требует добросовестного их проведения и для окончательного прекращения этого ухода дополнительно предписывает:

1. Запретить сельсоветам и другим сельским организациям выдачу разрешений на выезд за пределы края, я также внутри края – в национальные области (кроме организованной вербовки рабсилы и выездам по особым нуждам).

2. Запретить выдачу на железнодорожном и водном транспорте проездных билетов без удостоверений сельсоветов и командировочных удостоверений, кроме станций крупных городов, где установлен особый контроль за выдачей билетов.

3. В дополнение к действующим на железных дорогах заслонам ГПУ и опергруппам, закрывающим выходы за пределы края и внутри края в национальные области, – а также группам, проверяющим всех едущих в поездах, – увеличить численность заслонов и опергрупп для закрытия выходов на Украину, ЦЧО и НВК (Юго-Восточная и Южная железная дорога). (См. приложение.).

4. Взять под контроль органами ГПУ и милиции и местного актива движение по грунтовым выходным путям за пределы селений, особенно в районах, граничащих с Украиной, ЦЧО, НВКТГЗакавказьем.

5. Еще раз предложить всем районным и станичным организациям усилить борьбу против неорганизованного ухода.

Развернуть массово-разъяснительную работу вокруг этого вопроса, мобилизовать партийно-советский, колхозный активы.

Предупредить сельские партийные и советские организации, что всякое ослабление борьбы с бегством будет рассматриваться как прямое содействие срыву мероприятий партии и Советской власти на селе со всеми вытекающими отсюда последствиями.

Секретарь Северо-Кавказского крайкома ВКП(б) *Б. Шеболдаев*

Приложение
Дислокация оперативных заслонов и оперманевренных групп по борьбе с бегством*

РДАСПІ, ф.17, оп.42, спр.72, арк.109–111. Засвідчена копія
Опубл.: Трагедия советской деревни. – Т.3. – С.636–638.

№ 50
Лист Харківського обкому КП(б)У та Харківського облвиконкому до секретарів райкомів КП(б)У та голів райвиконкомів Харківської області про попередження масових виїздів голодуючих селян за продуктами за межі України

25 січня 1933 р.
Терміново
Таємно

За последнее время из ряда районов усилились массовые выезды крестьян, колхозников и единоличников, за пределы Украины. Во многих случаях выезжающие ликвидируют свои хозяйства, выезжают в Московскую и западные области, ЦЧО и др. области «за хлебом». Такие массовые выезды,

* **Не публікується**

без всякого сомнения, организуются врагами советской власти с целью агитации «через крестьян» в районах СССР против колхозов, против советской власти. В прошлом году партийные и советские органы прозевали этот контрреволюционный маневр врагов советской власти. В этом году повторение этой ошибки не должно быть допущено.

Обком предлагает:

1. Немедленно развернуть работу по борьбе с массовыми выездами колхозников и единоличников, руководствуясь указаниями по линии ГПУ. Оказать районному ГПУ максимальное содействие в осуществлении этой директивы, выделяя на помощь им лучших коммунистов, комсомольцев и проверенных активистов.

2. Выявить точное количество хозяйств колхозников и единоличников, выезжавших из районов за последние три месяца, отдельно тех, которые ликвидировали свои хозяйства, и отдельно, выезжавших без ликвидации хозяйства.

3. Развернуть широкую разъяснительную работу среди колхозников и единоличников против самовольных выездов и оставления хозяйств. Предупредить их, что в случае выезда в другие районы, они будут оттуда высылаться обратно.

4. Запретить сельсоветам выдавать какие-либо справки колхозникам и единоличникам на выезд их из района, отдельные случаи выездов допускать только после тщательной проверки с разрешения райисполкома.

5. Обязать РВК ограничить до минимума выдачу справок на выезд из пределов района, выдавая таковые в исключительных случаях. Вербовку допускать лишь строго по нарядам НК Труда, причем завербованные могут выехать только после получения справок от райисполкомов.

Обязать пред[седателей] райисполкомов под их личную ответственность на выдачу справок посадить ответственных проверенных работников.

6. Проверить работу всякого рода вербовщиков, рабсилы на вывоз за пределы Украины, приняв меры к отстранению от работы и изъятию всех подозрительных контрэлементов.

7. Принять меры к прекращению продажи билетов за пределы Украины крестьянам, не имеющим удостоверения РИК о праве выезда, или промышленных и строительных государственных организаций о том, что они завербованы на те или иные работы за пределы Украины.

8. Обеспечить активное участие и помощь в деле борьбы с массовыми выездами из сел со стороны транспортного ГПУ, которое обязано следить за недопущением продажи билетов за пределы Украины без особого разрешения на выезд от райисполкомов и помогать местному аппарату ГПУ в проверке и изъятии выезжающих.

Транспортным организациям указания даны особо. В 2-дневный срок сообщите обкому, какое количество хозяйств оставило район (по отдельным селам), и что Вами предпринято для осуществления настоящей директивы.

За секретаря обкома КП(б)У *Просвирнин*
Зам. председателя облисполкома *Голышев*

Державний архів Сумської області, ф.П-23, оп.1, спр.7, арк.22–23. Засвідчена копія.

Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – стр. 118 –119.

№ 51
Довідка інформаційно-посівної групи ЦК КП(б)У про факти голодування та смертності населення в окремих районах Дніпропетровської, Київської та Харківської областей

28 лютого 1933 р.

В ряде районов Киевской области, а также в отдельных районах Харьковской и Днепропетровской областей, установлены за последние 1,5 месяца факты голода среди колхозников и единоличников. Особенно острые формы приобретает голодание в районах Киевской области, сопровождающееся опуханием, рядом смертных случаев и даже фактами людоедства.

Причины голодания

Как правило, среди колхозников голодают те, которые имеют наименьшее количество трудодней, а среди них особенно сильно голодают многосемейные.

В с. Горбаши Черняховского района голодают 5 многосемейных колхозников, имеющих по 7–8 душ семьи и от 120 до 170 трудодней. В с. Клотище того же района голодают 12–13 семей, имеющих по 60-70 трудодней. О голодающих в других районах дает представление приводимая ниже таблица [села Петрошевка и Кожанка Володарского района]:

Общее количество голодающих семей колхозников	Из них имеют трудодней							
	До 50	До 100	До 150	До 200	До 250	До 300	До 400	Свыш. 400
49	7	13	13	8	3	3	-	2
13	3	1	-	1	-	3	4	1

Однако, наряду с голоданием в результате лени, нежелания работать в колхозе, наблюдаются и факты голодания, хотя и в значительно меньшем количестве, добросовестных колхозников, имеющих большое количество трудодней. Эти колхозники, как правило, являются жертвами общего бес-

хозяйственного состояния колхозов, в которых они состоят членами, огромного разбазаривания хлеба на общественное питание, разворовывания хлеба враждебными колхозам элементами, в результате чего норма оплаты трудодня в этих колхозах оказалась мизерно низкой. В с. Оливе Розважеского района в колхозе им. Петровского голодает колхозник Петренко с семьей из 10 душ (в том числе 3 трудоспособных, имеющих 450 трудодней), в результате того, что на трудодень они получили всего лишь по 600 г хлеба. В с. Городещине голодает колхозник Сикорский с семьей из 9 душ, имеющий 322 трудодня. В с. Липках Попельнянского района голодает семья колхозника Иваненко из 8 душ, имеющая 600 трудодней. В с. Чернявка пухнет с голода 7 семей, имеющих от 200 до 300 трудодней, от 6 до 7 членов семьи и получивших на трудодень только по 400 г хлеба.

В колхозе им. Ленина Сунковского сельсовета Смелянского района были случаи смерти на почве голода, явившегося результатом того, что колхозникам выдано на руки всего лишь по 309 г на трудодень, а 1170 г разбазарили на общественное питание. В колхозе им. «14-летия Октября» Смелянского же района из 752 г, приходившихся на трудодень, истрачено на общественное питание 655 г.

Причиной голода в отдельных случаях являются и искривления в деле выплаты натураванса колхозникам. Так, например, в Фастовском районе в с. Кожанке имели место такие факты:

Сещенко Петро	За 252 трудодня получил 48 кг хлеба
Миколаенко Микола	За 210 трудодней получил 93 кг хлеба
Зуенко	За 243 трудодня получил 33 кг хлеба
Андрищенко	За 300 трудодней получил 74 кг хлеба
Куценко	За 329 трудодней получил; 74 кг хлеба
Бабенко Антось	За 405 трудодней получил 70 кг хлеба

Мероприятия парторганизаций по ликвидации очагов голода

Ряд районных организаций принимают на месте меры помощи голодающим, в первую очередь детям. В Житомире для помощи наиболее истощенным и голодным рабочим, благодаря энергичным мероприятиям горпарткома, заготовлено на месте 200 пудов толокна, 0,5 т сахара, 2,5 пуда повидла, 9 пудов масла, 1,5 пуда коровьего масла, 0,5 т конфет. В местных больницах открыто 75 коек для помощи наиболее истощенным рабочим и 20 коек в доме отдыха.

Некоторые районные партийные комитеты, мобилизуя местные средства для помощи голодающим, все же ставят вопрос перед областными организациями о помощи им из области. В такой помощи нуждается: Уманский район, который организовал кое-какую помощь городскому населению, но очень мало сделал в отношении села; Трояновский район, мобилизовавший 100–120 пудов хлеба, но нуждающийся в помощи со стороны в размере, хотя бы 1000 пудов; Ржищевский район, мобилизовавший на месте 350 пудов хлеба. Некоторые районные партийные комитеты прошли мимо фактов голода (Таращанский, Ставищанский), а в отдельных случаях парторганизации растерялись, ширя эту панику среди населения. В Володарском районе в двух только селах, за январь и 8 дней февраля умерло по сведениям обкома 62 человека, где имели место факты людоедства, где осталось много брошенных родителями беспризорных детей, где очень сильно влияние кулацких, петлюровских, бандитских элементов, районные организации вместо боевой, оперативной работы по ликвидации голода растерялись, прекратили заготовку посевного материала, углубляя этим самым панику. В Попельнянском районе в с. Ставище, где голодает 90 семей, сельское руководство вместо того, чтобы разъяснить массам, что голодают только лодыри (что имеет место в данном селе), раздувают факты голода, прикрываясь этим от необходимости мобилизовать посевные фонды.

Киевский обком, обсудив 22 февраля вопрос о ликвидации продовольственных трудностей в колхозах, очагов острого недоедания и фактов голода, обязал РПК принять меры к ликвидации этих очагов не позже 5 марта. Для этого обком предложил в течение 48 часов собрать всех опухших от голода и сильно истощенных взрослых и детей в специально приспособленные помещения, организовав для них соответствующее питание с тем, чтобы за короткий срок поднять их на ноги. В пораженных голодом селах обязательно организовать горячие завтраки для детей в школах, прикрепив к последним и детей дошкольного возраста. Обязать колхозы из своих средств организовать продовольственную помощь нуждающимся колхозникам, имевшим много трудодней и получившим мало хлеба, в результате преступного хозяйствования колхозов. Лицам, приведенным в состояние работоспособности, предоставлять работу в колхозах, совхозах и леспромхозах, выдавая им авансы. РПК предложено срочно сообщить обкому о количестве сел, где будет организована помощь, о количестве людей, нуждающихся в помощи, о наличии местных ресурсов и мерах помощи, которые необходимо оказать районам извне. Предложено организовать в районах специальную комиссию под председательством председателя РИК в составе: начальника районного отдела ГПУ, женорганизатора, заведующего райздравотделом, представителя райкома комсомола и общества «Друзей детей». Божедаровский район Днепропетровской области организовал помощь колхозникам, имеющим большое количество трудодней.

Купянский РПК сообщает только о массовой политической работе, организованной в районе, но о мерах ликвидации очагов голода не сообщает ничего.

Криворожский ГПК на заседании бюро от 15 февраля наметил следующие мероприятия для предупреждения случаев заболеваний от недоедания в колхозах: создать при горсовете фонд в 2 т хлеба в счет экономии в Вукопромхлебе для оказания помощи заболевшим на почве недоедания колхозникам, имевшим большое количество трудодней. Горздравотделу и Красному Кресту установить особое наблюдение над такого рода заболеваниями, оказывая необходимую медицинскую помощь. Обязать кустовых уполномоченных обо всех фактах заболеваний на почве недоедания немедленно информировать ГПК, детально проверяя всякие факты. В связи с попытками классового врага использовать каждый случай заболевания для контрреволюционной агитации противопоставить этой агитации широкую политическую и организаторскую работу среди колхозников, всячески стимулируя раскрытие ям и других источников мобилизации посевного фонда.

Формы классовой борьбы в связи с фактами голода

Преобладающее большинство голодающих относится к лодырям, срывщикам колхозного строительства. Со стороны этих элементов и сейчас имеют место своеобразные проявления классово-враждебных настроений и действий. В с. Клотище Черняховского района голодающие, имеющие всего лишь по 60–70 трудодней, отказывались работать во время уборки и осеннего сева, не работают и сейчас, хотя работы очень много на лесоразработках.

В Фастовском районе большинство голодающих единоличников и колхозников отказываются работать в лесничестве, остро нуждающемся в рабочей силе и предлагающем, кроме зарплаты, хлеб и горячую пищу.

Наряду с этим, имеют место провокационные попытки вызвать возмущение рабочих. Так, в Белой Церкви к заводу «Первого Мая» неизвестными лицами подброшено 6 трупов, а к заводу Укрплодоовощи – 5 трупов людей, неизвестно от чего умерших.

Интересно отметить, что в Христиновском районе колхозники относятся отрицательно к помощи голодающим семьям, потому что большинство из них почти не работало и имеет очень небольшое количество трудодней.

Заведующий информационно-посевной группой ЦК КП(б)У *Аронов*

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6274, арк.95–99. Оригінал. Машинопис.

Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – С.390–394.

№ 52
Із листа секретаря Дніпропетровського обкому КП(б)У М. Хатаєвича в ЦК ВКП(б)

3 березня 1933 р.

Я только что вернулся из объезда южной группы районов нашей области, вступающих в сев в первую очередь. В последние 3–4 дня в этих районах (и по всей области) имело место резкое похолодание и был усиленный снегопад с метелями и буранами. Это оттянуло начало сева в этих районах минимум на 10 дней против сроков, ранее предполагавшихся. Нужно полагать, что ранее 20-25 марта сев ни в одном из этих районов не начнется. Такая оттяжка весны нам, конечно, только на руку, она позволит нам лучше подготовиться и лучше организовать сев.

Засыпка семян идет у нас по-прежнему очень плохо. Пятая февральская пятидневка дала 125 тыс. пудов, а 6 (фактически 3 дня) дала только 55 тыс. пудов. Это падение засыпки семян в последнюю февральскую пятидневку против 5 я отношу целиком за счет очень сильных снежных метелей и резкого похолодания, которые совершенно почти приостановили на несколько дней всякую работу на селе. Я считаю нужным привести это объяснение, поскольку падение заготовок семян как раз совпало с моментом, когда районам стало известно об отпуске государственной семссуды. Я думаю, что на ближайшие 10–20 дней нам все же удастся обеспечить более высокий против февраля темп засыпки семян. До отпуска семссуды, когда колхоз обычно имел только 8-10% нужного количества семян и оставалось еще найти более 90%, среди колхозников была бесперспективность, безнадежность и неуверенность, что эти остальные 90% удастся собрать. А теперь, когда нужно добрать только 20%, то раскачать и мобилизовать колхозников на то, чтобы собрать это недостающее нам количество, нам удастся в большей степени. Всего нам остается собрать еще более 800 тыс. пудов семян. Я думаю, что мы их полностью соберем. Немалую часть этих семян мы соберем уже во время самого сева, когда оттает земля и когда вместе с этим обычно оттаивают и мужицкие сердца.

К первому марта отпущенная семссуда была уже во всех районах области (за очень небольшими исключениями) распределена по колхозам. Распределение производилось в районах совместно с политотделами и директорами МТС, с должным учетом положения в отдельных колхозах. Со вчерашнего дня по южной группе районов уже было приступлено к вывозке семссуды по колхозам. По нашим указаниям во всех районах принимаются все необходимые меры к обеспечению должной

охраны и полной сохранности всего семенного зерна как во время перевозки, так и после доставки в колхоз. Зерно отпускается с пунктов в отсортированном и протравленном виде. К 15–18 марта мы закончим, очевидно, полностью вывозку отпущенного семенного зерна во всех районах области.

Из многочисленных бесед с колхозниками, из собраний колхозного актива, где я участвовал, я убедился, что в настроении колхозников за последнее время, бесспорно, имеет место значительный перелом к лучшему. Чувствуется отрезвление после того разгула и обострения собственнических, мелкобуржуазных вожделений, которые переживало большинство колхозников во время прошлых хлебозаготовок. Среди большинства тех колхозников, которые совсем еще недавно таскали и воровали колхозный хлеб, относились небрежно к колхозному имуществу, не хотели честно работать в колхозном производстве, замечается, что они все более осознают необходимость честно и старательно работать для колхоза, замечается рост заботы об укреплении обобществленного колхозного производства.

Этот перелом еще понятно далеко неполный: на собраниях колхозники далеко не говорят всего, что думают, держатся связанно, многому из наших слов и обещаний еще не верят. Но настроения у них, бесспорно, посевные; подготовка к севу в большинстве колхозов происходит, как следует на деле. Выходят на всякие работы колхозники сейчас значительно более аккуратно, чем выходили весь прошлый год и сеять, бесспорно, собираются лучше и организованнее, чем сеяли в прошлом году.

Это улучшение в настроениях колхозников не везде еще имеет место и не везде в одинаковых размерах проявляется. Например, в Большетокмакском районе, где районное руководство было до последнего времени особенно плохим и слабым и где сельское хозяйство и колхозное строительство было особенно подорвано и ослаблено за последний год-полтора, такого перелома в настроениях колхозников я почти не заметил. В этом районе на колхозных собраниях сообщение об отпуске государственной семенной ссуды воспринималось равнодушно и пассивно, там замечается особенная пришибленность и пассивность колхозной массы. Но в этом районе положение исключительно тяжелое и плохое. В большинстве же районов и колхозов области имеет место активное участие колхозников в обсуждении и проработке всех вопросов подготовки к севу, но вопрос о семенах при этом обсуждении они предпочитают замалчивать и когда его ставишь в упор, то отвечают молчанием или заявлением о незнании того, где и у кого можно найти семена.

Наряду со сбором семян наше главное внимание сейчас направлено на создание, сколачивание и укрепление постоянной колхозной производственной бригады, которая была здесь полностью развалена. При объезде я убедился, что кое-что в этом отношении уже сделано. Во многих районах проделана в этом отношении не малая работа, в результате которой в половине и более чем в половине колхозов постоянная колхозная производственная бригада построена в основном правильно. Исключение составляют более тяжелые районы (Акимовский, Большетокмакский, Нововасильевский, Белозерский), где работа по организации бригад проделана по-настоящему не более, чем в 10–15% колхозов.

Я думаю, что за остающееся еще до начала сева время, мы успеем везде проделать эту работу. Я видел немало бригад, которые могут, хоть завтра выступить в поле и организованно приступить к весенним полевым работам, но немало есть и таких, где прикрепление к бригаде полевого участка, инвентаря и т.д. проведено на бумаге, где бригадир еще не знает своих колхозников и колхозники не расставлены, не знают, что они будут делать, где, на каких землях и как они будут сеять и пахать.

Состав бригадиров процентов на 40 неплохой. Наблюдается до сих пор много случаев, когда старательный, добросовестный колхозник упорно отказывается от выдвижения в бригадиры и в состав правлений колхозов. Это нежелание вполне понятно, если вспомнить, что за последние 3-4 месяца очень большой процент председателей, членов правления колхозов и колхозных бригадиров были арестованы, отданы под суд и т.д.

Продовольственное положение колхозников во многих районах, из тех, где я был, очень тяжелое. В Большетокмакском районе установлено 26 случаев голодной смерти (в 3 селах, расположенных вблизи районного центра). В Акимовском районе только в одном с. Терновка 1 – умерло с 21 января по 22 февраля – 35 человек. Всего в этом селе числилось хозяйств в колхозе 103, из них бросили хозяйство и выехали – 38 хозяйств, умерло – 35 человек, лежит больных (опухших) – 102 человека.

Отдельные факты по этому селу: семья Младенова, 3 трудоспособных, один тракторист, старик и старуха имели 610 трудодней, получили 433 кг хлеба, из них 328 кг мукой на руки, 86 кг печеным хлебом во время общественного питания. 31 января умер сын – тракторист, 29 лет, 19 февраля – умер старик, 53 года.

Семья Дылова – 3 человека, 2 трудоспособных имели 701 трудодень, получили на руки 247 кг мукой и 230 кг печеным хлебом в порядке общественного питания. 10 февраля умер старик, 55 лет, 12 февраля – старуха, 55 лет, и 23 февраля – дочь, 12 лет.

Семья Шадлай – 9 человек, выработали 622 трудодня и получили на руки и съели в порядке обще-

ственного питания 933 кг. Лежат опухшие.

Семья Янколова – 5 членов семьи. Глава семьи и сын комсомолец проработали несколько месяцев в колхозе, заработали в колхозе 235 трудодней и получили 194 кг хлеба. Умерло 3 человека.

Семья единоличника Янколова, который сам не сеял, пас колхозные стада на договорных началах, с которым колхоз не расчитался, умер сам и двое малолетних детей.

Аналогичное положение имеет место в ряде сел Нововасильевского, Высокопольского и некоторых других районов.

Сравнительно много случаев опухания и голодных смертей мы имеем, помимо этого, еще в районах Апостоловском, Васильковском, Сталиндорфском, Мелитопольском, Большелепетихском, Никопольском (всего у нас 23 района с установленными подобными фактами).

За февраль по области было зарегистрировано несколько десятков случаев отравлений на почве употребления в пищу, всякого рода суррогатов и трав. Случаи отравления приходятся, главным образом, на коммуны, во многих из которых положение с хлебом оказалось наиболее тяжелым.

В результате принятых нами мер положение в наиболее тяжелых районах улучшилось (развернуто детпитание в яслях, оказывается помощь хлебом в первую очередь тем колхозникам, которые выработали много трудодней и остались без хлеба). До половины же февраля на все эти случаи и факты опухания от голода и голодных смертей не только никто не обращал никакого внимания, но считалось антипартийным и предосудительным на это реагировать. Как я сейчас лично установил, секретарь Верхнетокмакской сельской ячейки т. Зинченко (Большетокмакский район) опух от голода и не сообщал об этом райпарткому, боясь как бы его не обвинили в оппортунизме.

Хотя положение у нас тяжелое, но та продовольственная помощь, которая нам оказана (1 млн. 200 тыс. пудов) нас в основном устроит. Эта помощь составляет в среднем немного более 2 пудов на каждый колхозный двор, но так как часть этого хлеба (хотя бы 200 тыс. пудов) желательно было бы оставить не тронутой до периода прополочных работ, то было бы очень хорошо, если бы нам была дана, хотя бы некоторая дополнительная помощь.

На пунктах Заготзерно в нашей области лежит более 100 тыс. пудов магара (кормовая культура, семена которой могут быть хорошо использованы, как продовольствие (крупа) и как фураж), не зачтенного в план хлебозаготовок. Кроме этого, на тех же пунктах Заготзерна и в государственном сортфонде имеется еще около 300 тыс. пудов того же магара, из них по государственному сортфонду остается 180 тыс. пудов магара, на который нет и, очевидно, не будет никаких вывозных нарядов.

Я прошу ЦК отдать этот магар в наше распоряжение для отпуска колхозам за наличный расчет, частично это пойдет на кашу (на общественное питание во время полевых работ), частично пойдет на фураж лошадям…

С компривetом *М. Хатаевич*

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6277, арк.105–111. Копія. Машинопис.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – С.401–406.

№ 53
Із доповідної записки С. Косіора в ЦК ВКП(б) про хід підготовки до весняної сівби

15 березня 1933 р.

Дней через 7–8 в южных районах Степи начнется сев. В настоящее время наряду с сообщениями о ходе подготовки к севу из всех областей поступают сообщения о тяжелом продовольственном положении и с требованием помощи.

1. Продовольственное положение

Если в прошлом году замалчивали о тяжелом положении в районах, то в этом году наоборот – всячески стремятся выпятить наиболее тяжелые случаи, собрать и обобщить цифры. В очень многих сообщениях проглядывает целевое назначение информации – получить помощь из ЦК. Само по себе это было бы правильно, если бы области и районы эти свои требования предваряли или хотя бы сопровождали собственной энергичной работой по мобилизации местных ресурсов для организации помощи. Но этого, как правило, нет.

Имеющиеся в ЦК КП(б)У сведения как от обкомов, так и по линии ГПУ о размерах голодовок крайне разноречивы. Это объясняется тем, что достаточно серьезной и трезвой оценки положения без замалчивания и замазывания, как равно и без преувеличений и паники в областях, как правило, еще нет.

Поступающие из разных источников сведения говорят о том, что бесспорно наиболее тяжелое положение создалось в Днепропетровской области. Нужно сказать, что именно оттуда нам больше всего поступает информации о голодовках, об умерших и т. п., тогда как, например, по Одесской области сообщений очень мало и если судить только по сообщениям, то следовало бы считать Одессу одной из самых благополучных областей. На самом деле это, очевидно, далеко не так, и если Днепропетровск слишком уж афиширует и выпячивает свое тяжелое положение, то Одесса, наоборот, многое замалчивает. Во всяком случае, несомненно, что наиболее тяжело в Днепропетровске, ибо пока

что 60% всех сведений о количестве голодающих и больше 70% зарегистрированных случаев смертей приходится на Днепропетровск. Из 49 районов в Днепропетровской области тяжелыми считаются 21 район. На втором месте по количеству сообщений о голодании стоит Киевская область, в которой особенно тяжелыми районами считаются 31. Здесь мы, несомненно, имеем очень серьезный рецидив прошлогодних голодовок в довольно широких размерах. Дальше по количеству пораженных районов идет Винница – 17, Донбасс – 11 районов, Одесса – 14, Харьковская – 9 районов. Всего по регистрации ГПУ по Украине охвачено 103 района. Едва ли все эти цифры о количестве районов правильно отражают действительное положение дела. Тут дело не в количестве районов, а в размерах и степени распространения голодовок в каждом районе. В этом отношении как между областями, так и между районами существует большая разница. Мы предприняли через аппарат ГПУ подытоживание всех поступивших сведений о голоданиях и смертях и дней через пять будем иметь более достоверную картину. По сравнению с прошлым годом и в отношении пораженных районов, как и в отношении колхозов, получается значительно более пестрая картина. Тут явно поражены районы с наиболее разложенными колхозами и плохим ведением хозяйств. Основная часть голодающих это те, кто совсем не имел или имел очень мало трудодней, в особенности из числа многосемейных, а также единоличники. В особенности тяжело положение, так называемых «возвращенцев», т.е. тех, кто подчас вместе с семьями где-то бродил все время, а теперь в значительных количествах возвращаются обратно в свои села и колхозы. Вот почему голодающие имеются чуть ли не во всех районах, вот почему такое большое количество районов учтено в качестве тяжелых. Но солидную часть голодающих представляют также колхозники, хотя и выработавшие много трудодней, но получившие на руки очень мало хлеба. В этих районах 75–80% выданного хлеба падает на общественное питание. Причем, конечно, относительно больше пострадали от общественного питания как раз хорошие колхозники, а в особенности тяжело многосемейным. Есть случаи, когда выданный на руки хлеб отбирали обратно. Имеются также факты, когда очень многие колхозники и единоличники под влиянием паники хлеб попрятали и в тоже время голодают. По одной Днепропетровской области таких случаев обнаружено больше 50. Основная причина голода – плохое хозяйничание и недопустимое отношение к общественному добру (потери, воровство и растрата хлеба) в этом году перед массами выступает более выпукло и резко. Ибо в большинстве голодающих районов хлеба по заготовкам было взято ничтожное количество и сказать, что «хлеб забрали» никак невозможно. Это нужно сказать по отношению к большинству районов даже Днепропетровской области, тем более это выпирает, например, в Киевской области, где в этом году хлебозаготовки были совершенно ничтожны. Почему голодают в Киевской области, где хлебозаготовок мы в этих основных районах почти не брали. В этих районах был весной большой недосев яровых, была большая гибель озимых, а то, что собрали – проели на общественном питании, кто сколько хотел, а также растащили те, кто не работал. Здесь в самом тяжелом положении группа белоцерковских районов. Бывшие на местах товарищи рассказывают, что теперь о том, что «хлеб забрали» – на Киевщине почти совершенно не говорят, а винят себя за плохую работу, за то, что не сберегли хлеба, дали его растащить. В этом отношении, несомненно, имеется известный поворот среди колхозной массы, что сказывается в отношении к тем, которые не работали.

Однако это понимают далеко еще не везде и далеко не все колхозники. Уход из деревни, несмотря на чинимые препятствия, принял большие размеры. То, что голодание не научило еще очень многих колхозников уму-разуму показывает неудовлетворительная подготовка к севу как раз в наиболее неблагополучных районах. Необходимо сказать и о недостаточной политической работе наших партийных организаций, которые перед всеми этими тяжелыми фактами политики тушуются, теряются и не ставят вопросов достаточно остро о причинах этих тяжелых явлений и о том, что нужно делать, чтобы что-нибудь подобное не повторялось впредь. Как организуется помощь? С точки зрения ресурсов лучше всех обеспечена Днепропетровская и Одесская области. Первая за все время вместе с магаром получила 1 млн. 400 тыс. пудов хлеба, а Одесская 1 000 000. Из нашего резерва в 200 тыс. пудов мы выдали Киеву 140 тыс. пудов, Донбассу – 40 тыс. пудов и АМССР – 20 тыс. пудов. Надо сказать, что Киев, Винница и АМССР имеют значительные возможности для мобилизации внутренних ресурсов, им разрешена колхозная торговля, у них имеется ряд безусловно благополучных районов с хлебом. Но никакой серьезной работы до сих пор не налажено, главное устремление – получить помощь из центра. Особенно в этом направлении нужно указать на Винницу, которая безусловно имеет возможность справиться собственными средствами, однако, в этом направлении работы должными темпами не развивает.

Для продовольственной помощи нужен не только хлеб, а и другие продукты, овощи, картофель, мясо, жиры и т. п., а децентрализованные заготов-

ки этих продуктов для нуждающихся районов идут из рук вон плохо.

Тяжелое положение создалось в мелких городах на существующих там предприятиях. Это предприятия преимущественно третьего списка и фактически их не снабжали, так как их снабжение падало на ту часть мерчука, который не поступал. В результате имеются случаи опухания среди рабочих и вообще создалось очень тяжелое положение. Уже второй месяц как некоторым городам (Зиновьевск, Бердичев, Житомир и др.) мы стали оказывать помощь за счет наших местных ресурсов, за счет усиления самозаготовок и т. п. В настоящее время помощь этим мелким городам мы значительно расширяем как по линии снабжения, так и общественного питания.

Уже в начале сева безусловно потребуется дополнительная продовольственная помощь Киевской области, Донбассу, АМССР, а также Днепропетровской, Харьковской и Винницкой областям. Эту помощь мы определяем в размере не менее 2 млн. пудов. Не меньше половины этого количества должно быть дано свекловичным районам для обеспечения обработки свеклы. Из указанного количества мы просим дать немедленно 300 тыс. т для Киевской области.

С. Косиор

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6275, арк.1–5. 14. Оригінал. Машинопис.

Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – С.441–444.

№ 54
Постанова ЦК КП(б)У про хід підготовки до весняної сівби та організацію продовольчої допомоги населенню Київської області

31 березня 1933 р.

Предложить Киевскому обкому обеспечить завоз не позднее 5 апреля всего двухнедельного запаса горючего на все участки МТС области, с тем, чтобы избежать какого бы то ни было отвлечения тягловой силы колхозов на перевозку горючего в разгар массового сева.

Исходя из того, что ряд районов Киевской области значительно недовыполнили задания по подготовке коров к севу, несмотря на наличие всех возможностей для этого, предложить Киевскому обкому немедленно принять меры, обеспечивающие использование коров в полном соответствии с первоначальным заданием, хотя бы в период сева более поздних культур.

Обратить внимание Киевского обкома на то, что в ряде колхозов области подготовка истощенных коней к севу поставлена из рук вон плохо.

Ничтожно малые кормовые рационы, которые выдаются истощенным лошадям по ряду колхозов, не обеспечивают использование этих лошадей в период сева.

Предложить обкому организовать пересмотр кормовых рационов для истощенных лошадей в сторону значительного их увеличения с тем, чтобы в ближайшие 5–10 дней укрепить истощенных коней и включить их в массовый сев.

Обратить внимание Киевского обкома на то, что ряд районов (Бабанка, Плиски и другие) запланировали недопустимо затяжные сроки окончания сева ранних культур и свеклы (20–40 дней), срывающие борьбу за высокий урожай.

Обязать обком немедленно пересмотреть такие планы и разработать практические мероприятия, обеспечивающие окончание этими районами сева в сроки, указанные ЦК КП(б)У и Совнаркомом Украины.

Считать совершенно недопустимым то, что директива об организации в колхозах комиссий по качественной приемке сева до сих пор по ряду колхозов не выполнена.

Предложить обкому обеспечить немедленную организацию и разворот работы этих комиссий в составе, указанном директивой ЦК КП(б)У и СНК от 2 февраля 1933 г.

Исходя из того, что в отдельных колхозах Киевской области сверхранний сев проведен крайне небрежно (разброс зерна по совершенно просохшей земле), предложить обкому немедленно организовать проверку качества сева по всех районах сверхраннего сева.

Одобрить решение Киевского обкома, принятое с участием тт. Постышева и Балицкого, о назначении из районного и областного партийного и комсомольского актива контролеров при сеялках.

Обратить внимание Киевского обкома на игнорирование отдельными районными работниками директив ЦК КП(б)У о землях, подготовленных единоличниками к севу и находящихся в массивах бросовых земель, прирезаемых колхозам.

Дать директиву всем райпарткомам и райисполкомам Киевской области о безусловном выполнении этой директивы ЦК КП(б)У и прекращения каких бы то ни было разговоров о «компенсации» единоличникам за эти земли.

ЦК КП(б)У считает совершенно недопустимым, особенно в момент разворота массового сева, отсутствие революционного порядка в ряде колхозов, шатание колхозников без разрешения правления по базарам и случаи массовых невыходов на работу.

ЦК КП(б)У считает, что ряд районных работников демобилизуют себя и других разговорами о якобы сплошном и повсеместном посевном настроении у всех колхозников в то время, как факты свидетель-

ствуют о невыходе в ряде колхозов в первые дни массового сева до 30–50 % трудоспособных.

ЦК КП(б)У считает, что эти работники недооценивают трудности проведения весеннего сева текущего года и предлагает вместо ставки на якобы сплошное посевное настроение у всех колхозников, заняться практической работой по повышению трудовой дисциплины и обеспечению 100% выхода на работу всех трудоспособных колхозников.

Поручить Совнаркому Украины в 5-дневный срок разработать обязательные правила внутреннего распорядка в колхозах на основе постановления ЦК КП(б)У от 25 марта 1933 г. о мероприятиях по повышению трудовой дисциплины в колхозах.

Обратить внимание Киевского обкома на необходимость максимального укрепления партийными, советскими, милицейскими работниками и работниками ГПУ таких рассадников разложения колхозников, как Бабанский район, с. Медвин и Исайки Богуславского района, с. Андрушки Плисковского района и т. п.

Предложить Киевскому обкому провести следующие мероприятия в деле организации продовольственной помощи нуждающимся колхозникам и единоличникам:

а) Прекратить совершенно питание за счет продпомощи трудоспособных колхозников или единоличников, хоть и нуждающихся.

б) Разделить всех госпитализированных на больных и выздоравливающих, значительно улучшить питание последних с тем, чтобы как можно скорее выпустить их на работу.

в) Устранить недостатки в организации продовольственной помощи нуждающимся взрослым и особенно детям, в результате которых продпомощь попадает не тому, кому она предназначена.

г) Обратить особое внимание на санитарное состояние стационаров как для взрослых, так и для детей, обеспечив их должным медицинским надзором.

д) Значительно усилить местную инициативу районов и особенно самих колхозов в изыскании внутренних продовольственных ресурсов (молоко, яйца для детей и т. п.).

е) Усилить привлечение учительства к организации продовольственной помощи нуждающимся колхозникам, единоличникам и особенно детям.

Отпустить Киевской области 2 млн. рублей в качестве возвратной ссуды для покупки колхозами заготовленного посевного картофеля.

Поручить комиссии в составе тт. Любченко (созыв), Рекиса, Певзнера и Одинцова установить источники изыскания этой суммы из имеющихся кредитов Соцзембанка.

Обязать Наркомздрав взять на себя дело организации питания детей, госпитализации, медпомощи как детей, так и взрослых в тяжелых районах Киевщины. Для этой цели выделить из средств НКздрава и Красного Креста необходимые дополнительные суммы. Командировать в Киевскую область т. Хармадарьяна с группой работников НКздрава и Украинского Красного Креста.

Предложить Украинскому Красному Кресту изыскать дополнительные ресурсы для питания детей в тяжелых районах Киевской области.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.282, арк.107–110. Оригінал. Машинопис.

Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – С.471–474.

№ 55
Директива ЦК ВКП(б) та РНК СРСР «Про припинення масових виселень селян, упорядкування арештів і розвантаження місць позбавлення волі»

8 травня 1933 р.
Таємно
Не для друку

Всем партийно-советским работникам и всем органам ОГПУ, суда и прокуратуры

Отчаянное сопротивление кулачества колхозному движению трудящихся крестьян, развернувшееся еще в конце 1929 г. и принявшее форму поджогов и террористических актов против колхозных деятелей, создало необходимость применения Советской властью массовых арестов и острых форм репрессий в виде массового выселения кулаков и подкулачников в северные и дальние края.

Дальнейшее сопротивление кулацких элементов, вредительство в колхозах и совхозах, вскрытое в 1932 г., широко распространившиеся массовые хищения колхозного и совхозного имущества потребовали дальнейшего усиления репрессивных мер против кулацких элементов, воров и всякого рода саботажников.

Таким образом, три последних года нашей работы в деревне были годами борьбы за ликвидацию кулачества и победу колхозов.

И эти три года борьбы привели к разгрому сил наших классовых врагов в деревне, к окончательному укреплению наших советских социалистических позиций в деревне.

Подводя итоги, мы можем теперь сказать, что позиции единоличного хозяйства уже преодолены во всех основных районах СССР, колхозы стали повсеместной и господствующей формой хозяйства в деревне, колхозное движение укрепилось прочно, полная победа колхозного строя в деревне обеспечена.

Теперь задача состоит уже не в том, чтобы отстоять колхозную форму хозяйствования в ее

борьбе против частной формы хозяйствования, ибо эта задача уже разрешена с успехом. Теперь задача состоит в том, чтобы пойти навстречу растущей тяге единоличных трудящихся крестьян в колхозы и помочь им войти в колхоз, где только и могут они уберечь себя от опасности обнищания и голода.

ЦК и СНК СССР считают, что все эти обстоятельства создают в деревне новую благоприятную обстановку, дающую возможность прекратить, как правило, применение массовых выселений и острых форм репрессий в деревне.

ЦК и СНК считают, что в результате наших успехов в деревне наступил момент, когда мы уже не нуждаемся в массовых репрессиях, задевающих, как известно, не только кулаков, но и единоличников и часть колхозников.

Правда, из ряда областей все еще продолжают поступать требования о массовом выселении из деревни и применении острых форм репрессий. В ЦК и СНК имеются заявки на немедленное выселение из областей и краев около ста тысяч семей. В ЦК и СНК имеются сведения, из которых видно, что массовые беспорядочные аресты в деревне все еще продолжают существовать в практике наших работников. Арестовывают председатели колхозов и члены правлений колхозов. Арестовывают председатели сельсоветов и секретари ячеек. Арестовывают районные и краевые уполномоченные. Арестовывают все, кому только не лень и кто, собственно говоря, не имеет никакого права арестовывать. Не удивительно, что при таком разгуле практики арестов органы, имеющие право ареста, в том числе и органы ОГПУ, и особенно милиция, теряют чувство меры и зачастую производят аресты без всякого основания, действуя по правилу: сначала арестовать, а потом разобраться.

Но о чем все это говорит?

Все это говорит о том, что в областях и краях имеется еще не мало товарищей, которые не поняли новой обстановки и все еще продолжают жить в прошлом.

Все это говорит о том, что несмотря на наличие новой обстановки, требующей перенесения центра тяжести на массовую политическую и организаторскую работу, эти товарищи цепляются за отжившие формы работы, уже не соответствующие новой обстановке и создающие угрозу ослабления авторитета Советской власти в деревне.

Похоже на то, что эти товарищи готовы подменить и уже подменяют политическую работу в массах в целях изоляции кулацких и антиколхозных элементов административно-чекистскими операциями органов ГПУ и милиции, не понимая, что подобная подмена, если она примет сколько-нибудь массовый характер, может свести к нулю влияние нашей партии в деревне.

Эти товарищи, видимо, не понимают, что метод массового выселения крестьян за пределы края в условиях новой обстановки уже изжил себя, что выселение может применяться лишь в частичном и единоличном порядке и лишь к главарям и организаторам борьбы против колхозов.

Эти товарищи не понимают, что метод массовых и беспорядочных арестов, если только можно считать его методом, в условиях новой обстановки дает лишь минусы, роняющие авторитет Советской власти, что производство арестов должно быть ограничено и строго контролируемо соответствующими органами, что аресты должны применяться лишь к активным врагам Советской власти.

ЦК и СНК не сомневаются, что все эти и подобные им ошибки и отклонения от линии партии будут ликвидированы в кратчайший срок.

Было бы неправильно думать, что наличие новой обстановки и необходимость перехода к новым методам работы означают ликвидацию или хотя бы ослабление классовой борьбы в деревне. Наоборот, классовая борьба в деревне будет неизбежно обостряться, так как классовый враг видит, что колхозы победили, он видит, что наступили последние дни его существования, и он не может не хвататься с отчаяния за самые острые формы борьбы с Советской властью. Поэтому не может быть и речи об ослаблении нашей борьбы с классовым врагом. Наоборот, наша борьба должна быть всемерно усилена, наша бдительность – всемерно заострена. Речь идет, стало быть, об усилении нашей борьбы с классовым врагом. Но дело в том, что усилить борьбу с классовым врагом и ликвидировать его при помощи старых методов работы невозможно в нынешней новой обстановке, ибо они, эти методы, изжили себя. Речь идет, стало быть, о том, чтобы улучшить старые способы борьбы, рационализировать их и сделать наши удары более меткими и организованными. Речь идет, наконец, о том, чтобы каждый наш удар был заранее подготовлен политически, чтобы каждый наш удар подкреплялся действиями широких масс крестьянства. Ибо только при подобных способах улучшения методов нашей работы можем добиться того, чтобы окончательно ликвидировать классового врага в деревне.

ЦК и СНК не сомневаются, что все наши партийно-советские и чекистско-судебные организации учтут новую обстановку, созданную в результате наших побед, и соответственно перестроят свою работу применительно к новым условиям борьбы.

ЦК ВКП(б) и СНК СССР постановляют:

I. О прекращении массовых выселений крестьян

Немедленно прекратить всякие массовые выселения крестьян. Выселение допускать только в индивидуальном и частном порядке и в отно-

шении только тех хозяйств, главы которых ведут активную борьбу против колхозов и организуют отказ от сева и заготовок.

Выселение допустить только из следующих областей и в следующих предельных количествах

Украина	2 тыс. хозяйств
Северный Кавказ	1 тыс. хозяйств
Нижняя Волга	1 тыс. хозяйств
Средняя Волга	1 тыс. хозяйств
ЦЧО	1 тыс. хозяйств
Урал	1 тыс. хозяйств
Горьковский край	500 хозяйств
Западная Сибирь	1 тыс. хозяйств
Восточная Сибирь	1 тыс. хозяйств
Белоруссия	500 хозяйств
Западная область	500 хозяйств
Башкирия	500 хозяйств
Закавказье	500 хозяйств
Средняя Азия	500 хозяйств
Всего	12 тыс. хозяйств

II. Об упорядочении производства арестов

1. Воспретить производство арестов лицами, на то не уполномоченными по закону, председателями РИК, районными и краевыми уполномоченными, председателями сельсоветов, председателями колхозов и колхозных объединений, секретарями ячеек и пр.

Аресты могут быть производимы только органами прокуратуры, ОГПУ или начальниками милиции.

Следователи могут производить аресты только с предварительной санкции прокурора.

Аресты, производимые начальниками милиции, должны быть подтверждены или отменены районными уполномоченными ОГПУ или прокуратурой по принадлежности не позднее 48 часов после ареста.

2) Запретить органам прокуратуры, ОГПУ и милиции применять в качестве меры пресечения заключение под стражу **до суда** за маловажные преступления.

В качестве меры пресечения могут быть заключаемы под стражу до суда только лица, обвиняемые по делам: о контрреволюции, терактах, о вредительстве, о бандитизме и грабеже, о шпионаже, переходе границы и контрабанде, **об убийстве и тяжелых ранениях**, о крупных хищениях и растратах, о профессиональной спекуляции, о валютчиках, о фальшивомонетчиках, злостном хулиганстве и профессиональных рецидивистах.

3) Установить при производстве арестов органами ОГПУ предварительное согласие прокурорского надзора по всем делам, кроме дел о террористических актах, взрывах, поджогах, шпионаже и перебежчиках, политическом бандитизме и контрреволюционных антипартийных группировках.

Установленный в настоящем пункте порядок вводится в жизнь для ДВК, Средней Азии и Казахстана лишь через 6 мес.

4) Обязать прокурора СССР и ОГПУ обеспечить неуклонное исполнение инструкции 1922 г. о порядке прокурорского контроля за производством арестов и содержанием под стражей лиц, арестованных ОГПУ.

III. О разгрузке мест заключения

1) Установить, что максимальное количество лиц, могущих содержаться под стражей в местах заключения НКЮ, ОГПУ и Главного управления милиции, кроме лагерей и колоний, не должно превышать 400 тыс. человек на весь Союз ССР.

Обязать прокурора СССР и ОГПУ в двухдекадный срок определить предельное количество заключенных по отдельным республикам и областям (краям), исходя из указанной выше общей цифры.

Обязать ОГПУ, НКЮ союзных республик и прокуратуру СССР немедленно приступить к разгрузке мест заключения и довести в двухмесячный срок общее число лишенных свободы с 800 тыс., фактически заключенных ныне, до 400 тыс.

Ответственность за точное выполнение этого постановления возложить на прокуратуру СССР.

2) Установить для каждого места заключения максимальную цифру лиц, могущих содержаться в данном месте заключения, исходя из установленной выше цифры 400 тыс.

Запретить начальникам мест заключения принимать арестованных сверх установленного предела.

3) Определить предельный срок для содержания арестованных в арестных помещениях при милициях не свыше трех суток. Обязательно обеспечить арестованных хлебным пайком.

Предложить ОГПУ, НКЮ союзных республик и прокуратуре СССР немедленно организовать пересмотр личного состава следственных заключенных с тем, чтобы всем, кроме особо опасных элементов, заменить содержание под стражей другой мерой пресечения (поручительство, залог, подписка о невыезде).

В отношении осужденных провести следующие мероприятия:

а) всем осужденным по суду до 3 лет заменить лишение свободы принудительными работами до

1 года, а остальной срок считать условным;

6) осужденных на срок от 3 до 5 лет включительно направить в трудовые поселки ОГПУ;

в) осужденных на срок свыше 5 лет направить в лагеря ОГПУ.

6) Кулаки, осужденные на срок от 3 до 5 лет включительно, подлежат направлению в трудовые поселки вместе с находящимися на их иждивении лицами.

7) Для разгрузки мест заключения и проведения указанных в пп. 5 и 6 мероприятий организовать в каждой республике, области (крае) специальные областные комиссии в составе: краевого (областного) прокурора председателя краевого областного) суда, ПП ОГПУ и начальника краевого (областного) управления милиции под председательством краевого (областного) прокурора.

8) В республиках, краях, областях, где общее количество заключенных превышает в данный момент 30 тыс. человек, разрешить областным комиссиям образовывать межрайонные выездные подкомиссии как вспомогательные их органы, с тем чтобы решения межрайонных комиссий утверждались областными комиссиями.

9) Предоставить право областным комиссиям освобождать от направления в лагеря и поселки, независимо от срока осуждения, нетрудоспособных, инвалидов, стариков, матерей с маленькими детьми, беременных женщин, заменяя им лишение свободы принудительными работами.

В отдельных случаях областные комиссии вправе направлять в лагеря особо опасные элементы, хотя бы и осужденные на срок до 5 лет.

10) Для проведения разгрузки в Среднеазиатских республиках, Казахстане, Кара-Калпакии предложить прокуратуре СССР, ОГПУ и Верхсуду СССР направить специальные комиссии из Москвы для общего руководства работой республиканских комиссий этих республик.

Обязать НКЮ союзных республик и Наркомздравы союзных республик в месячный срок ликвидировать полностью сыпно-тифозные заболевания в местах заключения.

Председатель Совета
Народных Комиссаров СССР
В. Молотов (Скрябин)
Секретарь ЦК ВКП(б) *И. Сталин*

РДАСПІ, ф.17, оп.163, спр.981, арк.229–238. Оригінал. Машинописний текст із правкою Сталіна.

Опубл.: Трагедия советской деревни. – Т3. – С.746–750.

№ 56
Витяг із стенограми пленуму ЦК КП (б) У від 18 січня 1934 р. про обґрунтування необхідності переносу столиці України до м. Києва

18 січня 1934 р.

…3. О переносе столицы Украины в Киев…

Тов. Постышев. – Товарищи! ЦК КП(б)У* и лично тов. Сталин предлагают нам столицу Украины перенести в Киев, с чем мы согласились.

Тов. Балицкий. – Никто не аплодирует.

Тов. Постышев. – Потом будут аплодировать. Соображения у ЦК ВКП(б) и лично у тов. Сталина были такие:

Во-первых и самое основное то, что Советский Союз, а в том числе и Советская Украина сейчас является страной могучей, крепкой во всех отношениях.

Поэтому упраздняются все причины, какие мешали раньше Киев сделать столицей Украины.

Во-вторых, чтобы враги Советского Союза и Советской Украины убедились в том, что мы сейчас являемся могучей страной и ни в каком отношении врага не боимся. Это своего рода демонстрация фактическая перед врагом.

В-третьих, что враги, еще всякие осколки, особенно националистические, как говорит тов. Сталин, смотрят на то, что Киев – пустое место. Чтобы они не думали и никаких себе перспектив окончательно не строили несбыточных, не волновались и не нервничали, что это пустое место.

Дальше очень большая, одна из решающих причин, это то, что Правобережье является основной частью Украины. Сердцевиной Советской Украины все-таки является Правобережье, включая сюда и Одессу. Внимание Правобережью, особенно дальнейшему колхозному строительству, должно быть усилено. Если заниматься дальнейшим развитием – углубленным на базе индустриализации и сплошной коллективизации, национальным строительством и большевистской украинизацией, то это, конечно, будет очень много способствовать. Это тоже одна из причин очень серьезных.

Все это вместе взятое сейчас и является тем, что обуславливает предложение ЦК ВКП(б) и тов. Сталина.

Наши индустриальные центры Украины – они сейчас крепки во всех отношениях. Руководство ими не ослаблено. Придется усовершенствовать связи Киева с Донбассом, Харьковом, Днепропетровском, как промышленными центрами и центрами сельского хозяйства, он остается в неизменяемом виде с точки зрения расстояния. В отношении Днепропетровска остается в одном положении, даже две связи – по воде и по железной дороге…

* Так у тексті. Слід ЦК ВКП(б)

…Вот товарищи, эти соображения. Есть проект постановления, который, очевидно, пленуму придется утвердить:

«Внести на утверждение пленума ЦК КП(б)У и XII съезда КП(б)У следующее предложение:

Ввиду укрепления основных промышленных районов, создания и укрепления областей, облегчающих руководство этими основными промышленными районами: Донбасс, Харьков, Днепропетровск, имея в виду необходимость приближения правительства Украины, центрального партийного и советского аппарата к важнейшим сельскохозяйственным районам, каковыми являются районы, расположенные на Правобережье Украины, а также для дальнейшего и быстрого национально-культурного строительства и большевистской украинизации на базе индустриализации и коллективизации – перенести столицу Украины в Киев, являющийся ее естественным географическим центром.

Срок переезда – осень 1934 года.»

С места. – Насчет географического центра.

Тов. Постышев. – Нет другого названия. Политический центр не подходит, там, где правительство, там и политический центр, культурный – тоже не подходит. Одно время пытались назвать Киев культурным Донбассом, но из этого ничего не вышло, как и из автора этого предложения. Мы говорим не о точке, а о столице, это совершенно другое дело и здесь, конечно, географический центр.

Тов. Петровский. – Кто хочет высказаться?

Голосую – кто за то, чтобы утвердить это предложение, прошу поднять руки. Прошу опустить. Кто против (нет). Кто воздержался (нет). Вопросов больше нет? Тогда заседание пленума закрывается.

ЦДАГО України, ф.1, оп.1, спр.446, арк.3–6.

№ 57
Рішення XII з'їзду КП(б)У про перенесення столиці України до Києва

21 січня 1934 р.

…VIII. Про перевод столиці України до Києва…

XII з'їзд КП(б)У ухвалює:

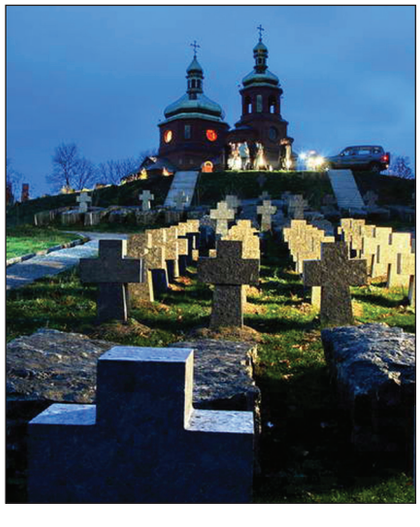
«Зважаючи на зміцнення основних промислових районів України, утворення областей, що полегшує керівництво цими промисловими районами України (Донбас, Харків, Дніпропетровськ), маючи на увазі приблизити уряд України і центральний партійний і радянський апарат до найважливіших сільськогосподарських районів, якими є райони, розташовані на Правобережжі України, а також для подальшого і найшвидшого розвитку національно-культурного будівництва та більшовицької українізації на базі індустріалізації [і] колективізації – перенести столицю України до Києва, що є її природний географічний центр.

Термін переводу – осінь 1934 року».

ЦДАГО України, ф.1, оп.1, спр.427. арк.7.

РОЗДІЛ 4

ТЕРИТОРІЯ ГОЛОДОМОРУ

Термін «Голодомор», котрий став надбанням сучасної історіографії та політичної практики, означає масову смертність від штучного голоду в українському селі 1932–1933 рр., спричиненого карально-репресивними заходами радянської держави, застосованими проти мирного населення – колгоспників, радгоспників, самодіяльних господарів. Голодомор є наслідком терористичної діяльності партійно-радянської системи влади, яка свідомо витворила умови існування, не сумісні з життям, тому соціально-економічна політика тих лихопомних літ мала виразні ознаки терору голодом, тобто ґеноциду. Примусові хлібозаготівлі, «червоні валки», «червоні токи», «чорні дошки», натуральні штрафи, «хлібозаготівельні глибинні пункти», «конвеєрний метод», позбавлення житла, присадибної землі, унеможливлення пересування й інші форми терору (розкуркулення, депортації, ув'язнення, розстріли) – розкривають далеко неповний перелік депресивних дій зі свідомою мотивацією масового вбивства великих груп людей.

Історики з'ясували основні причини масового голоду в Україні, на Кубані, Поволжі, в Казахстані, про що свідчать монографічні дослідження і збірники документів. Ніхто не заперечує згубних наслідків суцільної колективізації, хлібозаготівельних кампаній, соціальної ізоляції селян, репресивної політики. Суперечливими й тенденційними залишаються тлумачення національного аспекту Голодомору, тобто території поширення, глибини ураження того чи іншого народу, етносу, нації.

Визначення меж території Голодомору в УСРР означає виявлення фактів масового голодування в окремих селах, сільських радах, районах та областях, опухання, смертності, епідемії тифу та малярії, а також асоціальних явищ – трупоїдства, людоїдства. Їхня наявність свідчила про тривалість голодування, фізичне виснаження та морально-психологічні мутації людської суті. Встановлення адміністративно-територіальних ознак, тобто конкретних населених пунктів, відтак і постраждалих від Голодомору людей за національністю чи етнічністю, враховуючи наявне населення, яке знаходилося тоді в селі, на території сільської ради, району, області. Дискусії стосовно етнічного та національного складу сільського населення, яке найбільш чи найменш постраждало в роки Голодомору, без конкретного соціально-демографічного аналізу етнічної та «моральної статистики» приречені на абстрактну плутанину. Поняття «етноцид», «класоцид», «соціоцид», якими оперують деякі українські, а переважно зарубіжні історики, для оцінки Голодомору, залишаються модерними дефініціями сучасної політології. Вони не розкривають реальної ситуації в українському селі 1932–1933 рр.

Етнічний та національний склад населення в УСРР напередодні масової колективізації сільського господарства найвичерпніше репрезентує Всесоюзний перепис населення, проведений у грудні 1926 р. Спираючись на його матеріали, відділ демографії ЦСУ УСРР розробив і видав навесні 1927 р. статистичний довідник про національний склад сільського населення[1], котрий залишається єдиним базовим джерелом для визначення компактності проживання того чи іншого етносу, національного соціуму. Для упорядників довідника питання національності означало з'ясування, насамперед етнографічного складу населення. Упорядники свідомо виокремлювали поняття «національність» і не ототожнювали його з «підданством», «громадянством», позаяк для встановлення національності опитуваного організатори перепису використовували «принцип самовизначення», питання про рідну мову,

[1] **Національний склад сільського населення України (за національністю господарств): Попередні підсумки Всесоюзного перепису населення 1926 р. // Статистика України. – №96. Серія XVII. – 1927. – С.IV.**

а також «національність матері», які правили для них за критерій.

Етнічна статистика, яка є функціональною складовою демографії, займаючись збором та опрацюванням даних про етнічний склад населення, бере до уваги етнічну самосвідомість (власне визначення етнічної приналежності), рідну мову, інколи й релігійну складову. До етнічних ознак слід віднести також спільність території. Українські селяни наприкінці 20-х рр. становили соціальну основу етносу українців, що представляли спільноту, яка історично склалася, вирізнялася мовою, обрядовістю, культурою, побутом, компактністю проживання і сталістю території. Як етнічна спільнота зі сталими організаційно-соціальними формами повсякденного життя й культури, українці становили самобутній народ, що вирізнявся крім інших функціональних ознак місцем проживання та походження.

До початку сталінської модернізації соціально-економічних відносин в Україні, тобто ґлобальної соціалістичної реконструкції суспільства, український етнос зберігав традиційні форми господарювання та соціально-культурного побутування. Етнонім «українці» потрапив до офіційної назви радянської державності – Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР). Згідно з положенням про єдине громадянство, прийнятим 1931 р., кожен громадянин союзної республіки був і громадянином СРСР. «Громадянин Союзу РСР, – наголошувалось у положенні про громадянство СРСР, – є громадянин тої союзної республіки, в межах якої він постійно живе. Проте коли він через національність або походження вважає себе за зв'язаного з іншою союзною республікою, то він може обрати громадянство тої республіки»[2]. Закон про громадянство визнав територію та постійне проживання як основну ознаку. Голодомор 1932–1933 рр. на території УСРР – доведений історичний факт, відтак його політико-правова оцінка є цілком закономірною: проти українського народу було вчинено злочин, що не має терміну давності.

Всесоюзний перепис населення враховував не громадянство, а передусім національність та етнічний склад адміністративно-територіальних одиниць. Упродовж 1925–1930 рр. основною формою адміністративного поділу УСРР була округа, що мала райони. Якщо 1925 р., тобто після ліквідації губерній та формування округ, на території УСРР було 53 округи, 700 районів, 612 міст і селищ та 41 664 населених пунктів у сільських регіонах[3], то на 1 січня 1926 р. існувало 42 округи, 579 районів, 10 958 сільських рад та 54 770 сіл і селищ[4]. На території радянської України, яка становила тоді 451 584 кв. км, відбувалося зростання кількості міського та сільського населення. Так, на 1 січня 1928 р. у містах мешкало 5,6 млн. осіб, на 1 січня 1930 р. – 6,3 млн. осіб; на селі – 24 млн. у січні 1928 р. та 24,7 млн. у січні 1930 р.[5] За два роки загальна кількість населення зросла на 1,3 млн. осіб.

Етнічний склад сільського населення переконливо доводить той незаперечний факт, що саме селянство становило соціальну основу українського етносу. За матеріалами перепису 1926 р., враховуючи національний склад понад 5 млн. селянських господарств, було виявлено 23,5 млн. осіб, які мешкали безпосередньо на селі, з них українці становили 20,6 млн. (87,7%), росіяни – 1,3 млн. (5,5%), поляки – 370 тис. (1,6%), німці – 360 тис. (1,5%), євреї – 353 тис. (1,5%), молдавани – 251 тис. (1,1%), греки – 96 тис. (0,4%), болгари – 93 тис. (0,3%), білоруси – 37,2 тис. (1,1%), чехи – 14 тис. (0,06%)[6]. Українські селяни напередодні колективізації та їхньої масової депортації під час здійснення політики розкуркулювання домінували в 41 окрузі. Серед сільського населення 18 округ (Лубенської, Ніжинської, Чернігівської, Роменської, Черкаської, Прилуцької, Конотопської, Білоцерківської, Кременчуцької, Київської, Полтавської, Уманської, Дніпропетровської, Тульчинської, Сумської, Могилівської, Вінницької, Криворізької) українців було 91–99%, а в 13 округах (Первомайська, Старобільська, Бердичівська, Кам'янецька, Артемівська, Зінов'євська, Шепетівська, Проскурівська, Запорізька, Куп'янська, Ізюмська, Херсонська, Харківська, Коростенська) – 82–90%, у чотирьох (Глухівська, Сталінська, Волинська, Миколаївська) – 70–79%, навіть в Одеській, Маріупольській, Мелітопольській – 60–64%, а в Луганській областях та в Молдавській АСРР, яка входила тоді до складу УСРР, – 51%[7].

Українці переважали також у районах, тобто у другій адміністративно-територіальній ланці, яка постала 1930 р. Виявлення національного складу сільського населення показало, що їх було менш як 50% лише у п'яти з 609 районів в УСРР[8]. Відтак малопереконливою є арґу-

[2] Збірник законів та наказів робітничо-селянського уряду СРСР. – 1931. – №24. – Арт.195.
[3] Україна: Стат. щоріч. – Х., 1928. – С.3.
[4] Збірник статистично-економічних відомостей про сільське господарство України. – Вип.2. – Х., 1930. – С.1.
[5] Там само. – С.5.
[6] Національний склад сільського населення України (за національністю господарств). – С.III.
[7] Там само. – С.XX.
[8] Там само. – С.VIII.

ментація російських істориків щодо «інтернаціонального голоду». Зокрема, у 55 районах українці становили 70–80%, серед 100 районів – 81–90%, від 91 до 95% в 90 районах, від 95% і більше у 293 районах. Така етнічна щільність свідчила про компактність проживання українців на всій території УСРР, про функціонування їхнього самобутнього ареалу та землеробського укладу життя.

Російська етнічна меншина в УСРР мала від 21 до 37% людності Луганської, Мелітопольської та Глухівської округ, від 10 до 18% серед сільського населення Старобільської, Маріупольської, Сталінської, Ізюмської, Куп'янської, Харківської, а в решті округ менш як 9%, з них в 17 округах від 4 до 0,5%. Так, до 1% населення росіян мешкало у 357 районах УСРР, від 1,1 до 3% у 75, від 3,1 до 5 у 38, від 5,1 до 10% у 39, від 20 до 30% у 29, від 40 до 50% у 9, від 50 до 60% у 3, від 60% до 90% у 7 районах УСРР. Компактність була незначною, навіть по селах східних і південних реґіонів. Необхідно зазначити, що українські селяни переважали серед сільського населення промислового Донбасу: в Артемівській окрузі мешкало 447 тис. осіб, з них українців – 389 тис., росіян – 34 тис.; в Луганській окрузі – 376,7 тис., з них українці становили 225,2 тис., росіяни – 139 тис.; в Сталінській 354,6 тис., з них українці – 261,1 тис., росіяни – 43,2 тис.; у Старобільській окрузі – 462 тис., з них українців – 412,2, росіян – 46,4тис.[9]

Округи, як форма адміністративно-територіального поділу, проіснували до 2 вересня 1930 р., тобто до постанови ВУЦВК та РНК УСРР «Про ліквідацію округ та перехід на двоступеневу систему управління». На території УСРР почали діяти 503 адміністративні одиниці – 484 райони та 18 міст, які безпосередньо підпорядковувалися центру. Чергова адміністративна реформа відбувалася впродовж 1932–1933 рр. 9 лютого 1932 р. згідно з постановою ВУЦВКу «Про утворення обласних виконавчих комітетів на території УСРР» було створено п'ять областей: Харківську – 82, Київську – 100, Вінницьку – 71, Дніпропетровську – 54 та Одеську – 50 адмінтеродиниць[10]. Безпосередньо центрові підпорядковувалися 17 районів Донбасу, з них чотири міськради – Луганська, Макіївська, Маріупольська, Сталінська, а також 13 районів – Артемівський, Ворошиловський (Алчевськ), Гришинський, Горлівський, Кадіївський, Костянтинівський, Краматорський, Краснолуцький, Лисичанський, Ровеньківський, Риківський, Сорокинський, Чистяківський. До міськрад було приєднано частину попередніх районів із відповідними сільськими радами.

Організаційним і правовим забезпеченям створення областей займався ВУЦВК, а конкретно Центральне адміністративно-територіальне управління, яке упорядкувало та опублікувало п'ять довідників статистично-економічних показників розвитку районів створених п'яти областей. Довідники, у яких було виділено міське та сільське населення, з'явилися 1933 р., а дані про кількість людності припадають на 1 січня 1932 р., тобто на початок Голодомору в українських селах.

Станом на лютий–березень 1932 р. на території УСРР (438 139 кв. км.) мешкало 32,5 млн. осіб, з них понад 7 млн. – міського та 25,5 млн. – сільського[11]. Голод розпочався восени 1931 р., а впродовж першої половини 1932 р. набув виразних ознак Голодомору, поглинаючи все більшу кількість районів. «Випадки недоїдання та голодовки виявилися уже в грудні – січні як серед одноосібників (особливо тієї частини, господарства яких розпродали повністю, навіть і дрібні речі, за невиконання завдань по хлібозаготівлі), – писав В. Чубар В.. Молотову та Й. Сталіну 10 червня 1932 р., – так і серед колгоспників, особливо багатодітних»[12]. Лист голови РНК УСРР є унікальним джерелом для з'ясування проблеми формування території Голодомору, його поширення та глибини ураження сільського населення. «З березня–квітня недоїдаючих, голодуючих, пухлих та помираючих від голоду, – наголошував він, – у кожному селі набиралося уже десятки і сотні; з'явилися кинуті батьками діти та сироти»[13]. Наявність пухлих і масової смертності, на яких звертав увагу В. Чубар, засвідчує факт Голодомору, територія якого дуже швидко зростала. «Кількість районів – наголошував В. Чубар, – яка перебуває у важкому становищі росте (очевидно, частина цього зростання відбувається за рахунок виявлення раніше не виявлених, а частина – за рахунок вичерпання внутрішньорайонних ресурсів наприкінці господарського року». Голова українського уряду впродовж 15 днів особисто перебував у «найбільш важких районах і селах Київської і Вінницької областей», відвідавши села 13 районів Київської та чотирьох районів Вінницької областей, тобто пересвідчився на власні очі. Якщо на початку травня в Україні було виявлено 61 район масового голодування сільського населення, то у червні «можна нарахувати мінімум 100 районів»[14]. У листі В. Чубаря підкреслювалася критична ситуація

[9] Там само. – С.XVIII–XIX.
[10] ЗУ України. – 1932. – № 5. – Арт.28.
[11] ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр. 234, арк.6.
[12] Голодомор 1932–1933 років в Україні: док. і матеріали. – К., 2007. – С.200.
[13] Там само.
[14] Там само

в голодуючих регіонах Молдавської АСРР, яка мала 11 районів, серед населення яких, крім Слободзійського, Дубосарського, Григоріопольського, Тираспольського, переважали українці, які становили 52% населення Ананьївського, 95 – Балтського, 52 – Бірзульського, 47 – Кам'янського, 71 – Крутянського, 53 – Рибницького, 65% – Червоновікнянського районів. На території МАСРР проживало 493 тис. осіб, із них українців 248 тис., молдаван – 169 тис.[15] Відтак застереження, висловлене Г. Петровським Й. Сталіну: «До чого хлібозаготівлі довели Молдавію – Вам відомо», стосувалося більшою мірою етнічних українців цієї автономії.

Голодомор, судячи з листа В. Чубаря від 10 червня 1932 р., охопив тоді третину сільських районів УСРР із населенням 8,5 млн. осіб. Про масовий мор свідчать десятки і сотні «опухлих і померлих від голоду в кожному селі», а про штучність – «система вилучення в одноосібників хліба повністю, навіть і насіннєвих фондів, і майна, повне вилучення усього наявного в колгоспах», «додаткове друге, а нерідко і третє» завдання, «хліб, виданий колгоспникам авансом на трудодні, забирався бригадами до хлібозаготівель». Голова ВУЦВКу Г. Петровський, інформуючи Сталіна про голод в Україні, передав слова селян: «навіщо створили штучний голод, адже у нас був урожай; навіщо насіння забрали – цього не було навіть за старого режиму; чому українцям треба за скрутних умов їхати за хлібом до нехлібних районів»[16]. Він вжив цей вираз без лапок, тобто передав настрій селян. У листі є також доказ масового голодування: «інколи дві третини чоловіків залишають село і їдуть за хлібом». Пропозицію Г. Петровського стосовно «організованої поїздки за хлібом через кооперацію та колгоспи» було відхилено, а натомість з'явилася заборона на продаж залізничних квитків для селян.

Столична Харківська область у березні 1932 р., коли голод охопив цілі села і райони, становила 98 503 кв. км, де мешкало 7,7 млн. осіб, з них 1,5 міського та 6,2 млн. сільського населення[17]. Перша інформація про кількість районів області, уражених голодом, з'являється 21 червня 1932 у матеріалах політбюро ЦК КП(б)У про допомогу колгоспам бурякосіючих районів. Було названо сім районів, що перебували «в найбільш тяжкому стані», тобто зазначено не лише територію, а також і факт Голодомору. Від голоду у зазначених семи районах Харківської області (Семенівському, Кобеляцькому, Чутівському, Глобинському, Нехворощанському, Оржицькому, Оболонському), які географічно знаходилися на Полтавщині, проживало 492 тис. людей[18]. Секретар Харківського обкому КП(б)У Р. Терехов доповідав ЦК КП(б)У в червні 1932 р. про масовий голод в районах області. Лише у Семенівському районі переважна більшість колгоспів і сільрад не мала хліба для громадського харчування, а в селах Буринка, Саранчавка, Гриньки, Крива Руда, Устинівка, Вереміївка, Тройняки, Очеретовата, В. Поділ, Чернишенське, Михайлівка, Хрущовате, Шелевське, Куликовське, Коржинське «на ґрунті голодування колгоспників є випадки опухання». За переписом 1926 р. у Семенівському районі було 52,3 тис. населення[19], а в березні 1932 р. – 46 тис.[20] Росіян у районі налічувалося 528 осіб, тобто села були винятково українськими. У селах Кобеляцького району (Суха Маячка, Бродщина, Красне, Василівка, Чорбовка, Сухинівка) було зафіксовано масову смертність і споживання м'яса дохлої худоби, цвіту акації, бур'яну. Це були українські селяни, яких прирекли на голодну смерть. Так, Сухо-Маяцька сільська рада мала 3265 осіб, з них 3245 українців, 14 росіян та 6 болгар; Сухинівська мала 252 господарства та 1200 селян, Бродщанська – 374 господарства, 1701 населення, з них 1692 українців і 19 росіян; Василівська – 572 двори, 2648 душ населення, з них українців – 2641, Краснянська – 523 двори, 2403 українці, Чорбівська – 673 господарства з населенням 3508 осіб, з них українці – 3497, росіяни – 11 селян[21]. У с. Дуброва Чутівського району лежали пухлими від голоду 36 сімей. Аналогічне становище спостерігалося в інших селах району – Рубльовка, Постельки, Войновка, Іскровка, Лисковці, Пилевці, Дельци, Володарка, населення яких масово залишало домівки у пошуку порятунку від голодної смерті. У селах району мешкали винятково українці, а представники інших етносів були поодинокими. Наприклад, у с. Войнівка було 575 дворів з населенням 2808 осіб, у тому числі 2786 українців, 12 росіян і 4 німці[22]. Українськими за етнічним складом були села Іскровка та Кочубеївка: перше мало 958 господарств з населенням 3882 осіб, із них українців – 3740, росіян – 90, євреїв – 14, поляків – 19,

[15] Національний склад сільського населення України. – С.224–225.
[16] Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.198.
[17] ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.234, арк.37.
[18] Там само.
[19] Національний склад сільського населення України – С.87.
[20] ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.234, арк.37.
[21] Національний склад сільського населення України. – С.135.
[22] Там само. – С.139.

німців – 4; друге – 826 дворів з населенням 2965, серед яких українських селян – 2829, решта – нацменшини.

Голодомор захопив села району, в яких налічувалося десятки тисяч хліборобів. 1932 р., якщо порівняти з даними перепису 1926 р., населення збільшилося, але за рахунок розширення територіальних кордонів та об'єднання із сусідніми реґіонами. Так, у Глобинському районі станом на березень 1932 р. мешкало 101,7 тис. осіб, позаяк до його складу входили села колишніх Глинського та Горбівського районів. У с. Федорівка, яке мало 197 дворів, налічувалося 982 особи, з них 976 українців, а під час посівної 1932 р. померло – 80, упродовж травня – 36, а за квітень – більшість «сімей цього села лежить пухлими»[23]. У с. Горби цього ж району було 864 двори з населенням 4092 особи, з них українців 4028, а від голодовки померло за весну – 11, у с. Бориси, як зазначалося в доповідній записці Харківського обкому КП(б)У, «пухлих від недоїдання – 91 особа (всі бідняки)»[24].

Селяни помирали на вулиці, а трупи лежали по декілька днів. В Оржицькому районі, судячи з інформації секретаря Харківського обкому Р. Терехова, переважна більшість колгоспів не мала хліба, тому на початку весняної сівби колгоспники харчувалися сурогатами, а в селах лежали десятки пухлих селян: Круподерка – 40, Луком'я – 30, Яблунівка – 30, Оржиця – 27, Перевенці – 6 осіб[25]. Відсутність громадського харчування колгоспників спричинила їхній масовий невихід на роботу.

Із 82 районів Харківської області, крім дуже «важких», про які згадувалося, «аналоґічні випадки більшого чи меншого рівня голоду встановлено в таких районах»: Сахновищанському, Краснокутському, Золочівському, Двуреченському, Куп'янському, Сватівському, Оболонському, Карлівському, Краснопільському, Н. Санжарському, Печенізькому, Ст. Салтівському, Лубенському, Миропільському, Старобільському, Н. Георгіївському, Сумському, Чорнуському, Лохвицькому, Близнюківському, Пирятинському, Чугуївському, Решетилівському, Гадяцькому, Недригайлівському, Балаклійському, Троїцькому, Петровському, Зіньківському, Білолуцькому, Липоводолинському, Н. Псковському, Роменському[26]. Отже, голод охопив 39 районів Харківської області, які було визнано «важкими», але й в інших її частинах селяни нестерпно голодували. У перелічених районах мешкало 3,2 млн. осіб, які стали жертвами Голодомору, вмирали внаслідок тривалого недоїдання, від хвороб на ґрунті фізичного виснаження, вживання м'яса дохлої худоби, гризунів, котів, собак. Батьки втрачали дітей, а жінки – здатність народжувати, бо хворіли на дистрофію.

Упродовж 1932 р. кількість районів Харківської області зменшилася, оскільки вони перейшли до створених Донецької та Чернігівської областей. 2 липня 1932 р. виникла Донецька область, до якої приєднали 13 районів Харківської області[27], а 15 жовтня 1932 р. – Чернігівська, у підпорядкування якої передали сім районів столичної Харківщини[28]. Восени 1932 р., тобто в апогей застосування «чорних дощок», репресивних методів і форм хлібозаготівель, Харківська область мала 64 райони, простираючись на територію сучасної Полтавської, Сумської та десятки районів Київської областей. Її територія, яка зменшилася майже на 25 тис. кв. км, мала 1864 сільські ради, понад 5 млн. сільського та 1,4 млн. міського населення[29]. Адміністративно-територіальні зміни зафіксовано у довіднику Харківської області, опублікованому 1933 р.

Харківщина 1933 р. перетворилася на область масового Голодомору. Якщо 1 березня голод охопив 21, 1 травня – 42, то 1 червня 1933 р. – 59 районів, з них «особливо уражених» – 23, середнього ураження – 17, «слабше» – 19 районів[30]. Серед «особливо уражених» опинилися Хорольський, Чутівський, Новогеоргіївський, Полтавський, Кременчуцький, Решетилівський, Красноградський, Кобеляцький, Глобинський, Миропільський, Чугуївський і Новосанжарський, у яких, за повідомленням начальника Харківського обласного відділу ДПУ З.Б. Кацнельсона, «захворювання і смертність на ґрунті виснаження набули загрозливих розмірів»[31]. До районів, населення яких перебувало у «важкому» стані у червні 1932 р., додалися Хорольський, Полтавський, Кременчуцький райони. На території цих 12 районів проживало 1,2 млн. осіб, серед яких виявилося багато «хворих і пухлих» на ґрунті недоїдання, допомога яким не надавалася через відсутність будь-яких ресурсів продовольства[32]. Селяни харчувалися м'ясом дохлої худоби, котів,

---

[23] Там само. – С.84.
[24] Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.222.
[25] Там само.
[26] Там само.
[27] ЗУ України. – 1932. – № 22/23. – Арт.138–139.
[28] Там само. – № 28. – Арт.170–171.
[29] Довідник з основних статистично-економічних показників господарства районів Харківської області УСРР. – Х., 1933. – С.6–8.
[30] Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С. 877.
[31] Там само.
[32] Там само.

собак, помирали від отруєння та різних хвороб – дизентерії, тифу, малярії. «Трапляються випадки, – підкреслював Кацнельсон 5 червня 1933 р., – коли залишені серед живих батьки поїдали трупи померлих від виснаження дітей. Також траплялися факти, коли на ґрунті недоїдання члени родин вбивали менш слабких, головним чином дітей, вживаючи їхнє м'ясо»[33]. Органи ДПУ зафіксували на території Харківщини за березень – травень 420 випадків людоїдства.

Голод охопив 59 районів Харківської області, які вирізнялися руйнівними наслідками, адже разом в області голодувало близько 5 млн. осіб. Так, у Балаклійському районі із 48 сільських рад «найураженішими» виявилося 26 з 39 колгоспів[34], а в районі мешкало 141 тис. сільського населення[35]. С. Чепишки, яке мало 500 дворів, «перетворилося на пустир», а «ранком диму з труб не видно», бо за березень–травень померло понад 300 осіб, 100 лежали пухлими. У селах переважали українці, які масово помирали від голоду. У с. Вовчий Яр було 800 дворів, а щоденно помирало 8–12 колгоспників, відтак упродовж півтора місяця померло 2,5 тис. селян[36]. Із 25 сільських рад Новосанжарського району голодом було уражено 18, а 45% колгоспників та одноосібників «зовсім не мають ніяких продуктів харчування», відтак у кожному селі налічувалося 60 сімей, де перебувало не менш як 200 пухлих від голоду осіб. Якщо зважити на те, що дві третини сільських рад району опинилося в зоні Голодомору, то від нього потерпало 94 тис. осіб, хоча і серед третини, яка не була обстежена органами ДПУ, селяни нестерпно голодували. У Красноградському районі було 40 рад з населенням 123 тис. осіб, із них 15 тис. міського, а голод і масову смертність було виявлено у 32 сільрадах та 103 колгоспах[37]. В Ізюмському районі у 14 сільрадах із 36 голодувало 15 тис. селян, а померло 2,5 тис.[38] Кількість голодуючих районів Харкіщини збільшувалася: якщо 5 червня органи ДПУ виявили 59 районів, то станом на 10 червня їх було 61, відтак територія Голодомору становила в області 74,1 тис. кв. км з населенням близько 5 млн. осіб.

Територія Київської області на час її утворення 9 лютого 1932 р. була однією з найбільших, враховуючи кількість районів та населення. Її площа становила 104,2 тис. кв. км, тут проживало 8,2 млн. населення, з них міського – 1,3 та сільського – 6,9 млн осіб[39]. 15 жовтня 1932 р. 29 районів Київської області стали основою для формування адміністративно-територіального устрою Чернігівської області, відтак залишилося на Київщині 69 районів, але до неї одночасно з вилученням приєднали сім районів Вінницької області (Бабанський, Монастирищенський, Оратівський, Плисківський, Погребищеський, Уманський, Христинівський)[40]. Після чергової реорганізації Київська область мала 72,7 тис. кв. км, 2571 сільську раду, 6,3 млн. населення, з них 5,2 сільського[41], тобто на 200 тис. більше від столичної Харківщини.

Формування території Голодомору на Київщині розпочалось із січня 1932 р., заявило про себе під час весняної сівби, а на початку червня набуло ознак соціального лиха. Саме тоді голод охопив 13 районів області, де мешкало 1,1 млн. осіб, у яких особисто перебував В. Чубар. Їх було віднесено до категорії «найтяжчих», відтак існували райони й іншої категорії ураження – «середньої» та «слабкої». Впродовж літа, незважаючи на новий урожай, голодування сільського населення набувало масового характеру. 11 липня 1932 р. голова Жашківського райвиконкому доповідав ВУЦВК про те, що в районі «були випадки масового голодування»[42], а в с. Тарасівка Звенигородського району було виявлено випадки людоїдства, датовані початком липня. У с. Нове Місто Монастирищенського району батьки «порізали та з'їли своїх дітей – хлопця 9 років і хлопця 2 років»[43], що свідчило про апогей Голодомору, про мутацію психіки голодних селян. Людоїдство було зафіксовано в селах Станіславчик і Матусів Шполянського району наприкінці червня 1932 р.[44]

Доказом поширення «продовольчих труднощів», тобто Голодомору в колгоспах Київщини, став масовий вихід селян. Лише впродовж червня 1932 р. їх залишили 14 тис. колгоспників у 475 колгоспах 111 районів, з них 3,3 тис. селян 75 колгоспів 21 району Київської області[45]. 22 вересня кількість заяв про вихід з колгоспів 27 районів досягла 7 тис.[46] Колгоспники по-

[33] Там само.
[34] Там само.
[35] Довідник з основних статистично-економічних показників. – С.6.
[36] Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.878.
[37] Там само.
[38] Там само. – С.879.
[39] ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.234, арк.7.
[40] ЗУ України. – 1932. – № 28. – Арт.170–171.
[41] Довідник з основних статистично-економічних показників господарства районів Київської області УСРР. – Х., 1933.
[42] Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.246.
[43] Там само. – С.250.
[44] Там само. – С.268.
[45] Там само. – С.251.
[46] Там само. – С.329.

вертали худобу, майно, а основною причиною виходу з колгоспів був голод, спричинений не лише хлібозаготівлями. Партійно-урядові органи заборонили видачу хліба для громадського харчування, торгівлю, виїзд за продуктами до інших районів та областей, не видавали хліба на зароблені трудодні. Ситуацію ускладнювали карально-репресивні методи хлібозаготівель, переслідування селян за «крадіжку» так званих «п'яти колосків», застосування «чорних дощок», «червоних токів», тобто форми масового позбавлення хліба великих груп сільського населення – сіл, сільрад, колгоспів, районів.

Голодомор на Київщині 1933 р. вирізнявся територією поширення, інтенсивністю смертності й формами асоціальної поведінки людей, виснажених фізично і психічно. Якщо минулого року січень–червень були початком масового голоду, то перша половина 1933 р. стала його апогеєм, позаяк від голодної смерті помирали селяни у кожному селі області. Станом на 15 лютого 1933 р., «за перевіреними даними» Київського облвиконкому, голодувало населення 21 району області, а в багатьох селах Володарського, Білоцерківського, Богуславського, Тетіївського, Уманського, Смілянського траплялися випадки людоїдства, що спонукало президію облвиконкому видати розпорядження про боротьбу з ними. Масова смертність, яка спостерігалася впродовж грудня 1932 р., стала явищем повсякденним, втрачалося почуття страху і святості – селяни призвичаїлись до неї. Так, у с. Петрашівка Володарського району за останні дні грудня 1932 р. – початку січня 1933 р. від «виснаження померло до 35 осіб», а хворих і пухлих було до 40 осіб[47]. Напередодні колективізації с. Петрашівка мало 248 господарств українських селян з населенням 1157 осіб[48]. Трупи померлих селян у Петрашівці та сусідній Павлівці, яка налічувала 536 дворів та 2191 душу, з них 2164 українців[49], лежали по 4–5 днів у хатах. 28 лютого 1933 р. інформаційно-посівна група ЦК КП(б)У доповідала, що серед низки областей, «найгостріші форми набуває голодування в районах Київської області, яке супроводжується опуханням, смертними випадками і навіть фактами людоїдства»[50]. Помирали колгоспники, які мали трудодні, тобто зароблений хліб, але у багатьох колгоспах з ними не розрахувалися, а видача на трудодень становила 300–400 г. Керівництво деяких районів, сільських рад, колгоспів намагалося використати хліб для організації так званого громадського харчування працюючих колгоспників, але були випадки, коли Таращанський, Ставищанський райпартком «пройшли повз факти голоду». В одних районах робилися спроби збереження продовольчого та посівного матеріалу, відтак падали темпи хлібозаготівель, а в інших сільрадах і колгоспах виконували триразові завдання до двору, що зумовлювало поширення зони ураження селян штучним Голодомором.

Статистичні відомості про територію Голодомору на Київщині, які розробляли оперативні підрозділи ДПУ та райвиконкоми 1933 р., засвідчують історичний факт злочину. Демографічна наука має поняття «моральна статистика», тобто статистика смертності від асоціальних явищ. Те, що відбувалося в українському селі впродовж Голодомору, можна віднести до явищ «моральної статистики», тобто статистики злочину, вчиненого державою проти власного народу.

1 березня 1933 р. Київський обласний відділ ДПУ УСРР виявив кількість наявних районів і населених пунктів, голодуючих сімей, дорослих і дітей, хворих, пухлих, померлих, сотні випадків людоїдства і трупоїдства. Голод охопив 42 із 76 районів області та 829 населених пунктів, у яких потерпали 94 тис. дорослих, 112 тис. дітей, хворих і пухлих виявилося 63 тис., померлих – 13 тис.[51] Підкреслювалося, що попередані дані стосувалися лише 42 районів, а відомості райвиконкомів не збігалися з оперативними даними ДПУ.

На березень 1933 р., враховуючи лише дані облвідділу ДПУ, тобто наявні адмінодиниці, територія Голодомору на Київщині охоплювала такі райони: Обухівський (80,7 тис. осіб), Баришівський (72,5), Фастівський (81,6), Черкаський (147,5), Чигиринський (92,7), Золотоніський (91,6), Канівський (87,2), Корсунський (94,3), Городищенський (30,5), Гельмязівський (55,1), Чорнобаївський (97,7), Златопільський (91,6), Звенигородський (87,2), Шполянський (99,3), Кам'янський (112,4), Житомирський (112,0), Коростенський (84,3), Баришівський (31,5), Хабненський (40,1), Бориспільський (72,5), Білоцерківський (144), Володарський (51,7), Попельнянський (96,8), Рокитнянський (102,5), Ружинський (103,8), Сквирський 105,7), Ставищанський (65,9), Таращанський (81,6), Тетіївський (57,2), Черняхівський (59,6), Кагарлицький (58,1), Уманський (144), Христинівський (57,2), Монастирищенський

47 Там само. – С.687.
48 Національний склад сільського населення України. – С.13.
49 Там само.
50 Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.700.
51 Там само. – С.712–713.

(72,4), Оратівський (50,8), Жашківський (50,4), Плисківський (56,3), Бабанський (95,9), Букський (117,9), Лисянський (66,5), Тальнівський (108,6), Богуславський (140,6)[52]. Отже, враховуючи населення, яке мешкало тоді у 42 районах Київської області, маємо 3,7 млн. голодуючих селян. До 42 районів не потрапили райони, у яких також голодувало сільське населення. так, на початку березня 1933 р. голоду зазнали села Мархлевського польського національного району на Житомирщині: Шиєцька Буда, Василівка, Дранецькі-Хатки, Яблонівка, Ульянівка, Мар'янівка. У них голодували і помирали десятки сімей[53]. В районі мешкало тоді 49,4 тис. осіб[54].

Масовий голод супроводжувався випадками людоїдства та самогубств. На початку березня 1933 р. Голодомором було охоплено села Богуславського району: Ісайки, Медвин, Ольховиці, Синиці, Чайки, Бородяни, Красногородка, Гута, Яхни, Михайлівка. У с. Масловка селянка, виснажена тривалим голодом, «повісила своїх 3-х дітей і сама повісилася». Із 39 сіл Уманського району факти масового голоду було виявлено в 29, а в с. Маньківка Букського району «пухлих і виснажених на ґрунті недоїдання – 400 осіб».

12 березня 1933 р. Київський облвідділ ДПУ, доповідаючи про сотні пухлих і виснажених селян по селах Київської області, зазначав, що наведені цифри значно «зменшені», «позаяк райапарати ДПУ обліку кількості голодаючих та пухлих не ведуть, а про дійсну кількість померлих від голоду почасти невідомо і сільраді»[55]. Наркомзем УСРР, спираючись на дані облвідділу ДПУ, повідомляв 14 березня 1933 р. ЦК КП(б)У про голод в 34 районах Київської області, про сотні і десятки тисяч померлих, тобто про соціально-демографічну катастрофу, яка охопила села області.

Кількість районів, охоплених голодуванням, крім 42, виявлених на 1 березня 1933 р., неухильно зростала. Спочатку долучилося три райони (Мархлевський, Васильківський, Коростишівський) з населенням 194 тис. осіб. 3 червня 1933 р. Наркомат охорони здоров'я УСРР надіслав до ЦК КП(б)У доповідну записку, у якій до категорії «важких» відніс 66 районів з 76 у Київській області. За березень–травень кількість районів Голодомору зросла на 50%. Райони, враховуючи рівень ураження голодом, розподілялися на три групи: до першої групи, яка вирізнялася масовою смертністю, опуханням, людоїдством тощо, належало 34, до другої – 17, третьої – 15 районів[56]. У документах мало згадуються північні райони Київщини – Хабненський, Овруцький, Чорнобильський, Словечанський, німецький Пулинський, Малинський, Лугинський, Олевський, Іванківський, де факти голоду мали місце, але значно менше, ніж у центральних та південних. Вони були малочисельними: разом тут мешкало близько 450–500 тис. осіб. Основну ж територію Голодомору становили 66 районів з населенням близько 6 млн. селян[57]. Якщо 25 березня голод охопив 1214 сіл, то 5 квітня – 1378, 15 квітня – 1577 сіл[58], а всього в області було 2571 сільська рада[59]. Загальна кількість населення, яке голодувало, 25 березня становило 399 тис., 15 квітня – 494 тис., з них діти – 179 та 262 тис.

Вражаючою є «моральна статистика», тобто статистика злочину держави. Якщо 25 березня було 89 тис. пухлих, то 5 квітня – 102 тис. Найбільш постраждалими виявилися Богуславський (30,9 тис. голодуючих), Білозерківський (30,5), Попельнянський (20), Ставищанський (17,1), Оратівський (16,3), Букський (14,9), Обухівський (14,1), Ржищівський (13,9), Уманський (13,2), Бабанський (19,1) райони, в решті – від 10 до 12 тис. постраждалих осіб. Наркомат охорони здоров'я висловив сумнів стосовно вичерпності наведених даних. «Безсумнівним необхідно вважати значно заменшиними цифри померлих, – наголошував заступник наркома охорони здоров'я Хармандар'ян, – позаяк перевірка на місцях і прискіпливе вивчення місцевого матеріалу свідчать про значно більші цифри»[60]. Смертність за січень – лютий по деяких районах перевищувала наведені дані у 2–5 разів, відтак вона становила в середньому третину серед дорослих і майже стовідсоткову смертність дітей до 1 року. Майже 100 тис. осіб залишилися без примітивної госпіталізації для виведення із стану довготривалого голодування і дистрофії, а попереду були надзвичайно складні місяці – травень-червень.

Сільські райони Київщини належали до ре-ґіону, де українці компактно розселялися по селах і хуторах. Якщо взяти Богуславський район, у якому мешкало 140,6 тис. осіб, то за

[52] Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.712–713; Довідник з основних статистично-економічних показників господарства районів Київської області УСРР. – С.6–8.
[53] Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.734–735.
[54] Довідник з основних статистично-економічних показників господарства районів Київської області. – С.7.
[55] Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.760.
[56] Там само. – С.872.
[57] Довідник з основних статистично-економічних показників господарства районів Київської області. – С.6–8.
[58] Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.872.
[59] Довідник з основних статистично-економічних показників господарства районів Київської області. – С.8.
[60] Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.872.

національним складом він був винятково територією українських селян. Це ж стосується решти районів, крім національних адмінрайонів. Не було жодної сільської ради, де б переважали інші етноси, яких налічувалося від декількох осіб до сотні. Етнічною строкатістю вирізнявся Володарський район, де третина сільських рад була представлена поляками й німцями. У деяких районах траплялися єврейські сільські ради. У Мархлевському польському районі переважало сільське польське населення, хоча у деяких сільських радах існував національний паритет, тобто поділ населення між українцями, поляками і німцями. У Пулинському районі, що мав 50 сільських рад, німецька етноменшина переважала у 19 сільрадах (50–90%). Вони зосереджувалися переважно на Житомирщині, де колективізація відбувалася значно повільніше, а райони не належали до зернових, а засівалися технічними культурами – цукровим буряком, льоном, коноплями, хмелем – й отримували цільову «проддопомогу».

Центральна і південна Київщина, яка становила основну етнічну територію українців, виявилася епіцентром Голодомору. Ця територія суттєво вирізнялася від поліських районів, позаяк мала у декілька разів більше дворів на сільраду та ще й за конкретними селами. Наприклад, населення Шевченківської округи, яка напередодні колективізації мала 23 райони, зосереджувалося у 1348 пунктах, з них у 451 селі та на 498 хуторах[61]. За переписом 1926 р., на Черкащині мешкало 1 млн. 13 тис. осіб, з них 999 тис. (98,7%) становили українці[62]. Природний рух населення становив на Черкащині 1924 р. 25 658 осіб сільської людності, 1925 р. – 26 221 особу[63], тобто на рівні чисельності голодуючих одного району 1932–1933 рр. Наприклад, у Кам'янському районі станом на 14 червня 1933 р., судячи з доповідної записки політсектору МТС Київської області, зафіксовано було «масові випадки голодання і вимирання цілих сіл», а за 1,5 місяця «смертні випадки набирають масового характеру»[64]. У 27 селах району померло 3336 осіб, а в с. Осота, де діяв колгосп «Шлях колгоспника», за травень місяць померло 120 селян – чотири особи щодня. Натомість природній приріст населення Кам'янського району 1925 р. становив 1884 особи[65], тому впродовж 1933 р. природне відтворення українців у селах Кам'янського району припинилося.

Високою смертністю, спричиненою голодом, вирізнялися села Тетіївського району. В малочисельному с. Ненадиха за 20 днів травня померло 113 осіб, тобто майже шестеро щодня, а 80% дітей по селах району були пухлими. За квітень померло 1000, за п'ять днів травня – 459, за десять днів червня – 2000 осіб. Причини їхньої смерті належали до категорії первопричин смерті від голоду, діяли також вторинні чинники – кишково-шлункові отруєння, тиф, дистрофія. Смерть стала звичним явищем серед українців-хліборобів Київщини, приречених на голодну кончину. В селах району ім. Петровського (Городищенський район) померло, за неповними даними, 6 тис. селян.

Начальники політвідділів МТС багатьох районів Київщини використовували формулювання «збільшилась смертність серед дітей», «гостре голодування і смертність на ґрунті виснаження не ліквідовано, а весь час збільшується», «смертність набрала значних розмірів». Масово вимирали сім'ї селян-одноосібників, а на колгоспних полях працювали пухлі і страшно виснажені селяни, які помирали прямо на роботі, уцілілих додому відвозили непритомними. «Така висока смертність, – інформував політвідділ Виноградської МТС Лисянського району, – створює велику загрозу недостачі робочої сили для збирання врожаю та обробки буряків»[66].

Померлих від голоду ховали не одразу, тому їхні трупи поїдали ті, хто залишився. Дві категорії голодуючих викликали увагу «гробокопів»: померлі та пухлі. Людоїдство набуло масового явища. «Характерно, що народ збайдужів, – писав начальник політвідділу МТС ім. Петровського Кам'янського району, – абсолютно ні на смертність, ні на людоїдство не реагує»[67]. Жахливе зізнання, яке передає повсякденне вимирання українських селян на штучно створеній більшовицьким режимом території Голодомору.

Особливістю українського Голодомору є одночасність ураження майже всієї території, а також її формування, починаючи із січня 1932 р. Від голоду потерпали північні і центральні райони УСРР, не кажучи про південні та східні. 21 травня 1932 р. невідкладної допомоги потребували вісім районів Вінницької області, які, за оцінкою ЦК КП(б)У, «перебувають у найбільш тяжкому становищі»: Бабанський, Уманський, Оратівський, Плисківський, Погребищаський, Монастирищенський, Христинівський, Немирівський. Там мешкало 547 тис. осіб[68]. Вінницька область мала 2251 сільську раду та 4,7 млн. селян, разом з міським населенням

---

[61] Шевченківщина: Стат. Щоріч. – Черкаси, 1928. – С.2.
[62] Там само. – С.5.
[63] Там само. – С.7.
[64] Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.886.
[65] Шевченківщина. Статистичний щорічник... – С. 7.
[66] Голодомор 1932–1933 років в Україні: документи і матеріали... – С. 888.
[67] Там само. – С. 887.
[68] Довідник з основних статистично-економічних показників господарства районів Вінницької області. – Х., 1933. – С.6–8.

5,2 млн. осіб[69]. Від початку утворення область мала 71 район, а після часткової реорганізації – 64, з них дев'ять станом на 21 червня 1932 р. перебували «у найбільш важкому становищі»[70]. Перша половина травня 1932 р. характеризувалася «збільшенням голодування у багатьох селах Тростянецького району з наступним опуханням та смертністю»[71]. Так, у с. Тростянчик тоді померло від голоду 40 сімей, у с. Паланка – 52 сім'ї, у яких лежало пухлими 409 осіб, а в селах Стратіївка, Северинівка голодувало 950 та 1000 селян.

У с. Фурманка Уманського району впродовж 1–5 травня померло 24 особи, а в селах Дмитрушки, Фурманка, Ладижинка, Ропотуха, як зазначалося в довідці організаційно-інструкторського відділу ЦК КП(б)У 16 травня, «смертність носить масовий характер»[72]. Зокрема, в с. Дмитрушках «немає такого дня, коли б не вмирало 5–6 чоловік від голодної смерті». «Недоїданням охоплені всі села району, – зазначалося в довідці, – за винятком с. Яроватка, де стан більш-менш задовільний. В решті сіл району голодування та смертність набрали масового характеру. За відсутності продуктів їдять дохлих коней, забитих собак, викопують торішню гнилу картоплю, буряк, інші корінняки, домішують бур'яну, що появляється, і таким чином годуються. По полях ходять цілі групи людей, що збирають падаль, корінняки й вживають їх для їжі. Харчування дохлятиною, різними покидьками, гниллю носить масовий характер і призводить до захворювань й збільшення смертності (у с. Паланка виявлено випадки смертності від дизентерії, сибірської виразки). І, нарешті в с. Степківка виявлено факт людоїдства… Опухлих від голоду, яким загрожує смерть, в кожному селі численна кількість. У зв'язку з відсутністю продуктів харчування в більшості сіл [спостерігається] збільшення захворювань від голоду, смертності»[73]. Уманський район, якщо брати до уваги етнічний склад сільського населення, був представлений українськими селами, як і решта районів, що були віднесені до категорії «тяжких». Так, у Немирівському районі сільські ради мали від 177 до 953 господарств, а 19 з 26 сільрад були винятково українськими, решта мала 297 осіб росіян, євреїв, поляків, тобто по 11 на сільраду. На території сільської ради мешкало від 618 до 3234 українців[74].

Голодомор мав українське спрямування за фактом моноетнічного складу сільського населення, а його тривалість масово нищила селян. 15 жовтня 1932 р. Вінницький обком КП(б)У, доповідаючи про голод у селах і районах області, зауважував відсутність внутрішніх ресурсів для належного продовольчого забезпечення голодуючих. В Уманському районі «недоїданням і голодовкою» було охоплено від 35 до 50% населення сіл, а в березні 1932 р. по місту Умань померло 145 осіб проти 60 у березні 1931 р., упродовж квітня на вулицях підібрали 48 трупів селян[75]. Села району завмерли, бо, крім померлих, від 50 до 70% їхніх мешканців розбрелося у пошуку хліба й порятунку. Впродовж квітня 1932 р. у селах Підвисоцьке, Левковці, Косенівка, Кам'янече, Вишнепіль Бабанського району щодня помирало двоє осіб, тобто села стали територією Голодомору. Напередодні масової колективізації у районі було 19 сільрад, від 140 до 1090 дворів у кожній, а з 44,7 тис. осіб українці становили 44,5. 12 районів вимагали невідкладної допомоги.

На Вінниччині формування суцільної території Голодомору в українських селах, яке розпочалося взимку – навесні 1932 р., досягло апогею впродовж першої половини 1933 р.. Якщо 17 лютого 1933 р. голодуючими були 13 районів (Копайгородський, Липовецький, Любарський, Літинський, Чуднівський, Станіславчинський, Піщанський, Махнівський, Дзержинський, Могилівський, Джулинський, Вінницький), у яких мешкало 940 тис. осіб[76], то 1 березня – 27 районів, тобто «довиявили» ще 14 (Немирівський, Летичівський, Гайсинський, Ново-Ушинський, Брацлавський, Жмеринський, Іллінецький, Калинівський, Тростянецький, Дрижанський, Вороновицький, Полонський, Бердичівський, Старокостянтинівський)[77] з населенням 1,1 млн. Відтак разом територія Голодомору охопила 2,1 млн. осіб.

Вінницький обком КП(б)У інформував ЦК партії про «наявність голодних смертей і пухлих» у районах області, самогубств, людоїдства. 15 квітня 1933 р. Голодомор охопив 37 районів, з них населення 20 перебувало у «тяжкому становищі», особливо це стосувалося 300 сіл, де щодня помирало 10–12 осіб. На хуторах Немирівського району селяни лежали пухлими. «Ураження захопило значну кількість колгоспів, – писав 16 квітня секретар Вінницького обкому

[69] ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.234, арк.9–11.
[70] Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.213.
[71] Голод 1932–1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів. – К., 1990. – С.164.
[72] Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.157.
[73] Там само. – С.158.
[74] Національний склад сільського населення України. – С.22.
[75] Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.343.
[76] Голод 1932–1933 років на Україні. – С.385.
[77] Голод та голодомор на Поділлі 1920–1940 рр.: Зб. док. і матеріалів. – Вінниця, 2007. – С.365.

КП(б)У В.І. Чернявський, – але переважну більшість воно охопило одноосібників, особливо центральних і південно-східних районів нашої області, де одноосібник по-господарськи значно слабший від одноосібника прикордонних районів»[78]. 17 травня 1933 р. голодувало 38 районів, 431 сільрада, 30 квітня – 33 райони і 385 сільрад, населення яких помирало від виснаження та хвороб.

Виявлені райони поділяли на чотири групи: до першої, яка вирізнялася «масовим недоїданням», належало 9 районів з населенням 763,9 тис. осіб; до другої – 10 районів з населенням 822 тис., у яких «продтруднощі охопили значну частину сіл»; до третьої – 7 районів із «незначною кількістю сіл», уражених Голодомором, де мешкало 411 тис. осіб; до четвертої – 7 районів з «незначною кількістю господарств в окремих селах», які потерпали від голоду, але з населенням 546,3 тис. осіб[79].

Голод дійшов до прикордонних районів Вінницької області: Мур-Куриловецького (7 сіл), Проскурівського (21 сільрада з 57), Славутського (4 села), Новоушицького (11 сільрад), Каменецького (11 сіл). Там мешкало 445,4 тис. осіб. Разом, враховуючи населення 38 зазначених районів, голод охопив близько 3 млн. осіб. Він тривав у продовж наступних місяців, розширюючи територію.

Південні області, які вирізнялися зерновим господарством і широкими ланами, за кількістю уражених голодом районів поступалися центральним реґіонам, особливо 1932 р. В Одеській області навесні 1932 р. голодувало населення п'яти районів – 466 тис. осіб, а на Дніпропетровщині – також п'ять районів з населенням 423 тис.[80] Одеська область мала 51 район, 1155 сільських рад, на території яких проживало 3,5 млн. осіб, з них, у селах 2,6 млн.[81] За повідомленням ЦК КП(б)У 1 квітня 1933 р. на Одещині було виявлено факти масового голодування селян у дев'яти районах[82], а там мешкало 830 тис. осіб[83]. За книгами ЗАГСів і спогадами очевидців виявлено додатково вісім районів, відтак голод, за «наявною статистикою», охопив 17 районів, і хоч Наркомат охорони здоров'я УСРР оперував даними про 20–27 районів Одеської області[84], тобто більш як половину, можна говорити про територію Голодомору з населенням щонайменше 1,7 млн. осіб.

Дніпропетровська область, яка мала площу 71,6 тис. кв. км, 1128 сільрад, 3,1 млн сільського та 0,9 млн міського населення, виявилася епіцентром Голодомору, враховуючи 49 її районів. 15 березня 1933 р. С. Косіор в листі до Сталіна «висунув» її на перше місце за наявністю «тяжких районів» – 21 із 49. 1 квітня 1933 р., за даними партійних органів, голод уразив населення 17 районів: Н. Василівського, Межівського, Високопільського, Сталіндорфського, Павлоградського, Махнівського, Лихівського, Апостолівського, Магдалинівського, Синельніківського, Бердянського, Мелітопольського, Токмакського, Якимівського, Коларівського, Михайлівського, Олександрійського. Десятки померлих колгоспників і селян-одноосібників не було поховано впродовж тижня, а пухлі від голоду були вже не придатними для роботи.

Із 139 районів, охоплених голодом в УСРР на 12 березня 1933 р., 35 припадало на Дніпропетровську область. Павлоградський райком КП(б)У 30 квітня 1933 р. повідомляв про те, що смертність у районі порівняно з минулим роком збільшилася в 7 разів, особливо за рахунок дітей. 5 березня 1933 р. Дніпропетровський облвідділ ДПУ доповідав, що райапаратом ДПУ перевірено та виявлено факти масового голоду у 35 районах, де потерпали селяни 336 сільських рад, додатково перевірено ще 5 районів. «Хоча відсутність вичерпних матеріалів перевірки не дозволяє зараз говорити про справжню кількість голодуючих у цих 5 районах, – зазначалося в доповідній записці, – проте дані перевірки свідчать про те, що досить значні розміри голоду і по цих районах – безперечні»[85].

Отже, враховуючи зазначену інформацію, на Дніпропетровщині голодувало населення всіх 49 районів. Начальник облвідділу ДПУ Я.К. Крукліс не мав жодного сумніву, що «факти голоду і недоїдання є і в решті районів області»[86]. Область вирізнялася масовою смертністю по селах, особливо від захворювання тропічною малярією, «яка набула характеру масової епідемії з великою кількістю смертних випадків, внаслідок значного виснаження сільського населення від голодування»[87]. Сільське населення опинилося на території Голодомору на кращих землях України – знаменитих чорноземах.

---

78 Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.819.
79 Там само. – С.845; Довідник з основних статистично-економічних показників. – С.6–7.
80 Голод 1932–1933 років на Україні. – С.188–189.
81 Довідник з основних статистично-економічних показників господарства районів Одеської області УСРР. – Х., 1933. – С.6–8.
82 Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.806.
83 Довідник з основних статистично-економічних показників. – С.6–8.
84 Голодомори в Україні: Одеська область. 1921–1923, 1932–1933, 1946–1947. Дослідження, спогади, документи. – Одеса, 2007. – 457с.
85 Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.725.
86 Там само. – С.726.
87 Там само.

Від голоду страждали також селяни національних районів Дніпропетровської області – Коларівського (болгарського), Люксембурзького і Високопільського (німецьких), Новозлатопільського і Сталіндорфського (єврейських).

Молдавська АСРР, яка дуже постраждала від голоду впродовж 1932 р., не уникла й Голодомору 1933 р. Молдавський облвідділ ДПУ констатував 2 березня 1933 р. факт масової смерті від голоду колгоспників та одноосібників Кодимського, Дубосарського, Бірзульського, Григоріопольського, Червоновікнянського, Балтського, Рибницького, Кам'янського районів[88]. Так, у с. Перерите Дубосарського району голодувало 93 сімей, а в Кодимському районі – 498 сімей. Районні книги ЗАГСів зафіксували високу смертність селян у цих районах МАСРР. 4 липня 1933 р. Тираспольський район було реформовано, а на його території утворено Компаніївський та Рівнянський райони Одеської області[89]. Із 17 сільрад, які діяли тут напередодні колективізації, у шести переважали молдавани, в одній – болгари, у восьми – українці, у двох – росіяни[90]. Для них голод був не «інтернаціональним» чи «совітським» явищем, а передусім зброєю масового вбивства за національною ознакою. У Рибницькому районі із 20 сільрад 13 становили сільради з переважаючим українським етнічним складом, так само було в Бірзульському, Кам'янському, Балтському, Ананьївському та інших районах, за винятком Дубосарського.

Донецька область виникла на адміністративній карті УСРР 2 липня 1932 р. До її складу входило 23 райони. До утворення 17 адмінодиниць Донбасу (12 міськрад та 5 районів) мали 2,9 млн. населення, міського – 1,8 млн. та сільського 1,1 млн. осіб[91]. До області приєднали 13 районів Харківської області, а це 914 тис. осіб[92], а також п'ять районів Дніпропетровської – близько 400 тис. Відтак сільське населення Донецької області наприкінці 1932 р. становило 2,5 млн. осіб. 17 листопада 1933 р., тобто фактично після Голодомору, виникла Старобільська округа на базі 14 районів[93].

У Донецькій області адміністративна територія не збігалася з територією Голодомору, яка обмежувалася переважно сільськими районами, на відміну від центральних і північних районів України, де голод уразив невеличкі міста. 10 березня 1933 р. Донецький облвідділ ДПУ повідомив обком партії про те, що голод набув «загрожуючих форм і розмірів», а впродовж 27 лютого – 9 березня у селах 21 району з 23 в області[94]. У с. Шапарське Новопсковського району було зафіксовано випадки людоїдства, а там переважали українські селяни. У с. Целуйково, де з 1697 селян напередодні колективізації 1691 був українцем, упродовж лютого 1933 р. щодня помирало декілька селян[95]. Із 139 районів УСРР, у яких станом на 13 березня виявено факти Голодомору, 29 припадало на Донецьку область[96]. Так, у с. Шапарське щодня помирало троє селян, 230 господарств колгоспників та одноосібників зовсім не мали «продуктів харчування», тому їли котів, собак, дохлятину. Якщо зважити на загальну кількість районів Донецької області, у яких виявлено було факти голоду і смерті, то територія Голодомору охопила близько 2,5 млн. селян.

Чернігівська область виникла на базі 29 районів Київської та 7 районів Харківської областей, населення яких уже зазнало голоду. Молотівські хлібозаготівельні комісії, які розпочали руйнівну діяльність майже одночасно з утворенням області, поглибили голодову катастрофу в селах Чернігівщини. Партійно-радянське керівництво 20 районів намагалось уникнути непосильних хлібозаготівельних завдань. За їхнє невиконання 2 грудня 1932 р. 13 колгоспів, 38 сіл, 1646 одноосібних господарств було занесено на «чорну дошку», а з 73 сіл восьми районів вивезли промислові товари[97] За лютий місяць 6 тис. селян із 25 районів Чернігівщини виїхало у пошуку хліба та порятунку[98], залишаючи територію Голодомору, яка поглинула, судячи з архівних документів, третину районів області, тобто близько 2,5 млн. осіб. 19 березня 1933 р. секретар Прилуцького райкому КП(б)У інформував обком про «важкий продовольчий стан в районі, особливо по колгоспах, охоплює чим дальше більшу кількість колгоспів»[99]. 14 червня 1933 р. Наркомзем УСРР доповідав про стан громадського харчування у колгоспах. Виявилося, що в Чернігівській області колгоспи 11 районів було забезпечено продуктами від 50 до 100%, на 30–50% – 11 районів, у 9 районах менше 30%, а 5 «не забезпечені зовсім»[100]. В одних колгоспах видавали ложки, а в інших – миски, а необхідним

88 Там само. – С.715, 759.
89 ЗУ України. – 1933. – № 34. – Арт.436.
90 Національний склад сільського населення України. – С.199–200.
91 ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.234, арк.6.
92 Там само, арк.7.
93 ЗУ України. – 1933. – № 51. – Арт.662.
94 Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.756.
95 Там само.
96 Там само.
97 Там само. – С.435, 438.
98 Там само. – С.708.
99 Там само. – С.785.
100 Там само. – С.884.

посудом було забезпечено 40% колгоспів 18 районів[101]. Для голодних людей посуд споживспілки не мав суттєвого значення. Як зазначав секретар Чернігівського обкому КП(б)У П. Маркітан: «Те, що ми маємо зараз в окремих областях, районах, селах: голод, смерть від голоду, навіть окремі випадки, коли поїдають людей, не кажу вже про те, що їдять худобу, що упала, – це ганьба»[102]. Він згадав с. Яблунівку Прилуцького району, де «люди голодують і мруть», а такі села на Чернігівщині, судячи зі спогадів очевидців та книг ЗАГСів, були у кожному районі.

Сім областей та Молдавська АСРР перетворилися на зону суцільного Голодомору, яка набирала потворних форм – масової смертності, людоїдства, трупоїдства, епідемії тифу. За даними секретно-політичного відділу ОДПУ на 20 липня 1932 р. Голодомор охопив 127 районів і «всю територію АМСРР», тобто третину УСРР з населенням 8,5 млн. селян. За неповними джерелами інформації партійно-радянських органів, упродовж першої половини 1932 р. від голоду потерпало 1,1 млн. селян Київщини, 522 тис. – Харківщини, 466 тис. – Одеської, 427 тис. – Дніпропетровської та 547 тис. селян Вінницької областей і «вся» АМСРР – 1193 тис. осіб. Акумулюючи лише на ті райони, які в офіційних документах було названо «важкими», розуміємо, що територія Голодомору сягнула 3,5 млн. осіб за фактами масового голодування, що в окремих селах становило 30–50%.

Упродовж січня–липня 1933 р. територією Голодомору стали усі області УСРР і райони МАСРР. Співставляючи названі в документах партійно-радянських органів «важкі райони» з офіційними й архівними статистичними джерелами про «наявне» у них населення станом на січень 1932 р., встановлюємо його чисельність – 22,4 млн. осіб, що помирали від голоду в селах, сільських радах, колгоспах і радгоспах. Масова смертність стала на той час явищем, звичним для українських селян. Вона не реєструвалась належним чином. Смертність становила в окремих селах від 30 до 50% «наявного» населення, а траплялися випадки, коли селяни вимирали повністю, звільняючи територію для переселенців – колгоспників з Росії.

Жертвами Голодомору стали українські селяни, які переважали в сільських районах УСРР, навіть у південних і східних областях, а в північних та центральних – однозначно, хоча від голоду страждали й етнічні меншини, які компактно проживали тоді в Україні. До жертв голоду слід віднести не лише померлих, а також тих, які лежали пухлими, хворіли тифом, малярією тощо. Від голоду масово помирали діти віком до одного року, а також люди старшого віку, а від тифу – до 20% хворих. Решта гинула від різних інших хвороб.

Територію Голодомору, долаючи кордони загорожувальних загонів і різні заборони, намагалися покинути дорослі, залишаючи у містах власних дітей, відтак зростала чергова хвиля дитячої безпритульності. На 20 травня 1932 р. із 21 району «неорганізованим порядком» виїхало 116 тис. осіб, а 15 лютого – лише 12 тис.[103] В окремих районах за хлібом рушило до 50% населення. «Відходники», тобто тимчасові працюючі на виробництві колгоспники та селяни, становили 1932 р. 236 тис. осіб, а, за даними Укрколгоспцентру, навесні 1932 р. «заробітчан» було 299 тис.[104]

Матеріали перепису населення 1937 р., які свідчать про негативне сальдо природного руху населення в УСРР 1932–1933 рр., не висвітлюють з усією вичерпністю адміністративно-територіальні кордони Голодомору. Із 525 районів УСРР лише у 85 наявне населення перевищувало дані перепису 1926 р., а в 93 районах становило менш як 30%[105]. Наявна статистика виявилася значно вичерпнішою, тому можна констатувати, що на території семи областей УСРР і Молдавської АСРР голодувало щонайменше 22,4 млн. сільського населення.

---

[101] Там само. – С.885.
[102] Там само. – С.899.
[103] Там само. – С.258.
[104] ЦДАВО України, ф559, оп.1, спр.2159, арк.7–69.
[105] ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.7163, арк.14–20; Всесоюзная перепись населения 1937 год: Общие итоги. – М., 2007. – С.32.

Перелік встановлених населених пунктів України, що постраждали від Голодомору 1932 – 1933 років.

Встановлення масштабів трагедії, яку пережила Україна у 1932–1933 рр., не можливе без дослідження обставин Голодомору в кожному селі, містечку чи великому місті. Одним із ключових елементів цієї роботи є встановлення переліку населених пунктів, що постраждали від Голодомору, та поіменного списку всіх жертв геноциду.

Із кінця 1980-х років в Україні ентузіастами-краєзнавцями та вченими здійснюється робота зі збору свідчень очевидців та складання списків жертв Голодомору по окремих населених пунктах. Але до останнього часу ця важлива робота залишалась ініціативою окремих подвижників чи громадських організацій. Лише у 2007–2008 роках завдяки підтримці держави робота із встановлення жертв Голодомору та постраждалих населених пунктів набула системного характеру.

За методикою, розробленою Українським інститутом національної пам'яті, до переліку населених пунктів, що постраждали від Голодомору, включено і ті щодо яких збереглись:

– документальні підтвердження фактів Голодомору (метричні книги, документи органів влади, місцевого самоврядування, репресивно-каральних органів, правлячої комуністичної партії тощо);

– або ці факти підтверджувались свідченнями очевидців.

Для встановлення факту Голодомору в конкретному населеному пункті враховувались свідчення не менше трьох очевидців. Лише в окремих випадках, коли не було можливості опитати більше очевидців, до переліку включались населені пункти, щодо яких зафіксовано меншу кількість свідчень очевидців Голодомору.

У результаті самовідданої праці працівників обласних та районних державних адміністрацій, представників місцевого самоврядування, архівістів, вчених, краєзнавців, учителів, учнів та студентів станом на серпень 2008 року встановлено понад 13 000 населених пунктів України, що постраждали від Голодомору. Користуючись нагодою, висловлюємо щиру подяку всім, хто докладав своїх сил у цій подвижницькій справі.

Звичайно, поміщений у Книзі перелік населених пунктів, що постраждали від Голодомору, далеко не повний. Більше того, сьогодні з віддалі вже понад 75 років від часу трагедії, не можна отримати вичерпні дані про всі населені пункти, що постраждали від Голодомору. Оскільки далеко не щодо всіх із них збереглись документальні підтвердження. У багатьох селах і містечках також уже немає в живих жодного очевидця трагедії. Більше того, під час Голодомору, а також згодом, впродовж всього часу існування Радянського Союзу, з карти України зникли тисячі населених пунктів, в першу чергу численні хутори. Вони зникали під час Голодомору, коли вимирали всі їх мешканці. Згодом, у 1939 році, режим ліквідував більшість хуторів, переселивши мешканців у села. В другій половині XX століття сотні населених пунктів опинились під водами штучних водосховищ, які з'явились на великих річках України. Їх мешканці знову ж таки були переселені. В результаті таких обставин сьогодні встановити долю цих сіл та хуторів під час Голодомору 1932–1933 років є складним завданням.

Тому робота із встановлення переліку населених пунктів, які постраждали від Голодомору, триває. В Книзі представлені лише перші результати цієї роботи.

У поміщеному в Книзі переліку населені пункти подані за сучасним адміністративно-територіальним поділом, проте назви населених пунктів подані станом на 1933 рік. Якщо ж населений пункт був пізніше перейменований чи увійшов до складу іншого населеного пункту, то в дужках вказується його сучасна назва. Поряд із назвою населеного пункту подано кількість поіменно встановлених жертв Голодомору 1932–1933 рр. Якщо не збереглося даних про загиблих від голоду у 1932–1933 рр., то зазначається, що кількість жертв не встановлено.

ВІННИЦЬКА ОБЛАСТЬ

Барський район

с. Мальчівці
кількість встановлених жертв — 12
с. Степанки
кількість встановлених жертв — 10
с. Володіївці
кількість встановлених жертв — 9
с. Мар'янівка
кількість встановлених жертв — 13
с. Маньківці
кількість встановлених жертв — 2
с. Мигалівці
кількість встановлених жертв — 182
с. Козарівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Матейків
кількість встановлених жертв — 22
с. Слобода
кількість встановлених жертв — 19
с. Комарівці
кількість встановлених жертв — 20
с. Верхівка
кількість встановлених жертв — 9
с. Копайгород (суч. смт Копайгород)
кількість встановлених жертв — 67
с. Гармаки
кількість встановлених жертв — 8
с. Підлісний Ялтушків
кількість встановлених жертв — 13
с. Чубачівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Барок
кількість встановлених жертв — 12
с. Супівка
кількість встановлених жертв — 46
с. Митки
кількість встановлених жертв — 5
с. Гулі
кількість встановлених жертв — 34
с. Слобода Гулівська
кількість встановлених жертв — 14
с. Терешки
кількість встановлених жертв — 11
с. Гавришівка
кількість встановлених жертв — 17
с. Сименки
кількість встановлених жертв — 16
с. Лісові Бирлинці (суч. с. Лісове)
кількість встановлених жертв — 29
с. Польові Бирлинці (суч. с. Польове)
кількість встановлених жертв — 8
станція Копайгород (суч. с-ще Копай)
кількість встановлених жертв — 8
с. Романки (суч. с. Українське)
кількість встановлених жертв — 10
с. Гальчинці (суч. с. Шевченкове)
кількість встановлених жертв — 20
с. Шипинки
кількість встановлених жертв — 8
с. Лука-Барська
кількість встановлених жертв — 16
с. Васютинці
кількість встановлених жертв — 7
с. Антонівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Глинянка
кількість встановлених жертв — 4
с. Широке
кількість встановлених жертв — 2
с. Журавлівка
кількість встановлених жертв — 12
с. Сеферівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Буцні
кількість встановлених жертв — 14
с. Лядова
кількість встановлених жертв — 6
с. Пилипи
кількість встановлених жертв — 5
с. Каришків
кількість встановлених жертв — 124
с. Червоне
кількість встановлених жертв — 109
с. Іванівці
кількість встановлених жертв — 9
м. Бар
кількість встановлених жертв — 15
с. Попівці
кількість встановлених жертв — 15
с. Кошарин
кількість встановлених жертв — 9

Бершадський район

м. Бершадь
кількість жертв не встановлено
с. Баланівка
кількість встановлених жертв — 150
с. Вовчок
кількість жертв не встановлено
с. Теофилівка
кількість жертв не встановлено
с. Берізки-Бершадські
кількість жертв невстановлено
с. Джулинка
кількість встановлених жертв — 710
с. Лугова
кількість жертв не встановлено
с. Березівка
кількість встановлених жертв — близько 100
с. Берлівка (суч. с. Бирлівка)
с. Чапаєвка (суч. с. Війтівка)
кількість встановлених жертв — 150
с. Киріївка
кількість встановлених жертв — 316
с. Голдшівка
кількість встановлених жертв — 1300
с. Джулинка
кількість жертв не встановлено
с. Дяківка
кількість встановлених жертв — 300
с. Кидрасівка
кількість жертв не встановлено
с. Кошаринці
кількість встановлених жертв — 280
с. Крушинівка
кількість встановлених жертв — 36
с. Красносілка
кількість жертв не встановлено
с. Лісниче
кількість жертв не встановлено
с. Маньківка
кількість встановлених жертв — 88

с. М.Кириївка
кількість встановлених жертв — 43
с. Михайлівка
кількість встановлених жертв — 60
с. М'якохід
кількість жертв не встановлено
с. Осіївка
кількість встановлених жертв — 475
с. Поташня
кількість встановлених жертв — 75
с. Серединка
кількість встановлених жертв — 75
с. Ставки
кількість жертв не встановлено
с. Сумівка
кількість встановлених жертв — 350
с. Тернівка
кількість встановлених жертв — 174
с. П'ятківка
кількість жертв не встановлено
с. Серебрія
кількість встановлених жертв — 200
с. Тирлівка і хутір Ковкули
кількість встановлених жертв — 27
с. Устя
кількість встановлених жертв — 1100
с. Фльорино (суч. с. Флорино)
кількість жертв не встановлено
с. Чернятка
кількість встановлених жертв — 54
с. Романівка
кількість встановлених жертв — 10
с. Шляхова
кількість встановлених жертв — 65
с. Шумилів
кількість встановлених жертв — 33
с. Хмарівка
кількість встановлених жертв — 92
с. Яланець
кількість встановлених жертв — 337
с. Якубівка
кількість встановлених жертв — 9

Вінницький район

немає даних (суч. с. Агрономічне)
кількість жертв не встановлено
с. Бохоники
кількість жертв не встановлено
смт Вороновиця
кількість встановлених жертв — 27
смт Вороновиця (територія Степівського цукрового заводу)
кількість жертв не встановлено
с. Великі Крушлинці
кількість встановлених жертв — 389
с. Великі Хутори (суч. с. Вінницькі Хутори)
кількість жертв не встановлено
с. Гавришівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Телепеньки (суч. с. Гавришівка)
кількість жертв не встановлено
с. Гуменне
кількість жертв не встановлено
с. Михалівка
кількість встановлених жертв — 99
немає даних (суч. смт Десна)
кількість жертв не встановлено
с. Дубова (суч. с. Дорожне)
кількість жертв не встановлено
с. Жабелівка
кількість встановлених жертв — 34
с. Янків (суч. с. Іванівка)
кількість жертв не встановлено
с. Цвіжин
кількість встановлених жертв — 33
с. Біскупка (суч. с. Горбанівка)
кількість встановлених жертв — 14
с. Ільківка
кількість встановлених жертв — 64
с. Ровець
кількість встановлених жертв — 4
с. Комарів
кількість встановлених жертв — 35
с. Ксаверівка
кількість жертв не встановлено
с. Лисогора
кількість жертв не встановлено
с. Лаврівка
кількість встановлених жертв — 41
с. Лука-Мельшківська
кількість встановлених жертв — близько 200
с. Шкуринці (суч. с. Прибузьке)
кількість жертв не встановлено
с. Тютьки
кількість жертв не встановлено
с. Майдан
кількість жертв не встановлено
с. Слобода-Дашковецька
кількість жертв не встановлено
с. Малі Крушлинці
кількість жертв не встановлено
с. Медвеже Вушко
кількість жертв не встановлено
с. Мізяківськ і Хутори
кількість встановлених жертв — 282
с. Переорки
кількість жертв не встановлено
с. Юзвин (суч. с. Некрасове)
кількість жертв не встановлено
с. Олександрівка
кількість встановлених жертв — 150
с. Майдан-Чапельський
кількість жертв не встановлено
с. Парпуровці
кількість жертв не встановлено
с. Хижинці
кількість встановлених жертв — 200
с. Писарівка
кількість встановлених жертв — 60
с. Щітки
кількість жертв не встановлено
с. Зарудинці (суч. с. Побережне)
кількість встановлених жертв — 34
с. Кордишівка
кількість встановлених жертв — 50
с. Красне
кількість встановлених жертв — 4
с. Лесянка
кількість встановлених жертв — 19
с. Пултівці
кількість встановлених жертв — 6
с. Сокиринці
кількість встановлених жертв — 286
с. Сосонка
кількість встановлених жертв — 179
с. Степанівка
кількість встановлених жертв — 116
с. Стадниця
кількість встановлених жертв — 21
с. Коло-Михайлівка (суч. смт Стрижавка)
кількість встановлених жертв — 78
немає даних (суч. с. Славне)
кількість жертв не встановлено

містечко Стрижавка (суч. смт Стрижавка)
кількість встановлених жертв — 102

с. Широка Гребля
кількість жертв не встановлено

с. Зарванці
кількість встановлених жертв — 12

с. Якушинці
кількість встановлених жертв — 89

Гайсинський район

м. Гайсин
кількість жертв не встановлено

с. Бондурі
кількість встановлених жертв — 25

с. Шура-Бондурівська
кількість встановлених жертв — 15

с. Бубнівка
кількість жертв не встановлено

с. Дмитренки
кількість жертв не встановлено

с. Новоселівка
кількість жертв не встановлено

с. Гранів
кількість встановлених жертв — 1000

с. Грузьке
кількість встановлених жертв — 19

с. Губник
кількість встановлених жертв — 521

с. Гунча
кількість встановлених жертв — 59

с. Адамівка
кількість встановлених жертв — 32

с. Жерденівка
кількість встановлених жертв — 53

с. Тимар
кількість жертв не встановлено

с. Розівка
кількість жертв не встановлено

с. Зятківці
кількість жертв не встановлено

с. Бур'яни
кількість жертв не встановлено

с. Карбівка
кількість жертв не встановлено

с. Кисляк
кількість жертв не встановлено

с. Кіблич
кількість встановлених жертв — 20

с. Мелешків
кількість встановлених жертв — 26

с. Огіївка
кількість встановлених жертв — 7

с. Краснопілка
кількість встановлених жертв — 87

с. Кузьминці
кількість жертв не встановлено

с. Щурівці
кількість жертв не встановлено

с. Сокільці
кількість жертв не встановлено

с. Кунка
кількість жертв не встановлено

с. Куна
кількість встановлених жертв — 5

с. Мар'янівка
кількість встановлених жертв — 11

с. Крутогорб
кількість жертв не встановлено

с. Кочурів
кількість жертв не встановлено

с. Кущинці
кількість жертв не встановлено

с. Борсуки
кількість жертв не встановлено

с. Бережне
кількість жертв не встановлено

с. Лад.-Хутори
кількість жертв не встановлено

с. Митків
кількість жертв не встановлено

с. Тишківка
кількість жертв не встановлено

с. Слобода Тишківська
кількість жертв не встановлено

с. Михайлівка
кількість встановлених жертв — 106

с. Мітлинці
кількість встановлених жертв — 11

с. Шура Мітлинець
кількість встановлених жертв — 12

с. Хутір Карбівський
кількість встановлених жертв — 10

с. Нараївка
кількість встановлених жертв — 510

с. Носівці
кількість жертв не встановлено

с. Косанове
кількість жертв не встановлено

с. Семирічка
кількість жертв не встановлено

с. Рахни
кількість жертв не встановлено

с. Степашки
кількість жертв не встановлено

с. Харпачка
кількість встановлених жертв — 10

с. Чечелівка
кількість встановлених жертв — 51

с. Тарасівка
кількість жертв не встановлено

с. Рахнівка
кількість жертв не встановлено

с. Ярмолинці
кількість встановлених жертв — 380

с. Басаличівка
кількість жертв не встановлено

с. Гнатівка
кількість жертв не встановлено

Жмеринський район

смт Браїлів
кількість встановлених жертв — 8

с. Козачівка (суч. смт Браїлів)
кількість встановлених жертв — 12

с. Москалівка (суч. смт Браїлів)
кількість встановлених жертв — 33

с. Сукачівка (суч. смт Браїлів)
кількість встановлених жертв — 14

с. Сьомаки
кількість встановлених жертв — 18

с. Лопатинці
кількість встановлених жертв — 17

с. Демидівка
кількість встановлених жертв — 40

с. Могилівка
кількість встановлених жертв — 13

с. Дубова
кількість встановлених жертв — 632

с. Жуківці
кількість встановлених жертв — 86

с. Сідава
кількість встановлених жертв — 6

с. Щученці
кількість встановлених жертв — 2
с. Ярошинка
кількість встановлених жертв — 35
с. Дзялів (суч. с. Кам'яногірка)
кількість встановлених жертв — 65
с. Олексіївка
кількість встановлених жертв — 15
с. Головчинці (суч. с. Кармалюкове)
кількість встановлених жертв — 336
с. Петрані
кількість встановлених жертв — 13
с. Кацмазів
кількість встановлених жертв — 201
с. Курилівці
кількість встановлених жертв — 73
с. Новоселиця
кількість встановлених жертв — 55
с. Лисогірка
кількість встановлених жертв — 417
с. Тартак
кількість встановлених жертв — 5
с. Людавка
кількість встановлених жертв — 28
с. Лука Мовчанська
кількість встановлених жертв — 157
с. Гута Мовчанська
кількість встановлених жертв — 7
с. Мовчани
кількість встановлених жертв — 500
с. Носківці
кількість встановлених жертв — 119
с. Кудіївці
кількість встановлених жертв — 128
с. Шевченково
кількість встановлених жертв — 5
с. Потоки
кількість встановлених жертв — 47
с. Почапинці
кількість встановлених жертв — 600
с. Зоринці
кількість встановлених жертв — 80
с. Слобода Почапинецька
кількість встановлених жертв — 60
с. Межирів
кількість встановлених жертв — 12
с. Северинівка
кількість встановлених жертв — 43
с. Голубівка
кількість встановлених жертв — 13
с. Сербинівці
кількість встановлених жертв — 171
с. Сл. Межирівська
кількість встановлених жертв — 180
с. Станіславчик
кількість встановлених жертв — 600
с. Стодульці
кількість встановлених жертв — 34
с. Рожепи
кількість встановлених жертв — 19
с. Тарасівка
кількість встановлених жертв — 33
с. Будьки
кількість встановлених жертв — 11
с. Вознівці
кількість встановлених жертв — 8
с. Телилинці
кількість встановлених жертв — 92
с. Чернятин
кількість встановлених жертв — 17
с. Токарівка
кількість встановлених жертв — 59

Іллінецький район

смт Іллінці
кількість жертв не встановлено
с. Барбарівка
кількість встановлених жертв — 16
с. Борисівка
кількість встановлених жертв — 14
с. Голики (суч. с. Іллінці)
кількість встановлених жертв — 20
с. Джупинівка (суч. с. Іллінці)
кількість встановлених жертв — 24
с. Морозівка (с. Борисівка)
кількість встановлених жертв — 37
с. Новий Дашів (с. Дашів)
кількість встановлених жертв — 134
с. Старий Дашів (с. Дашів)
кількість встановлених жертв — 227
с. Польове (с. Дашів)
кількість встановлених жертв — 65
с. Бабин
кількість встановлених жертв — 20
с. Даньківка
кількість встановлених жертв — 45
с. Білки
кількість встановлених жертв — 730–750
с. Василівка
кількість встановлених жертв — 18
с. Кабатня
кількість встановлених жертв — 25
с. Талалаївка
кількість встановлених жертв — 10
с. Городок
кількість встановлених жертв — 70
с. Чортория
кількість встановлених жертв — 40
с. Жадани
кількість встановлених жертв — 38
с. Жорнище
кількість встановлених жертв — 677
с. В'язовиця
кількість встановлених жертв — 58
с. Шевченково
кількість встановлених жертв — 62
с. Кальник
кількість встановлених жертв — 248
с. Шабельна
кількість встановлених жертв — 89
с. Кантелина
кількість встановлених жертв — 85
с. Кам'яногірка
кількість встановлених жертв — 140
с. Китайгород
кількість встановлених жертв — 250
с. Копіївка
кількість встановлених жертв — 200
с. Янишівка
кількість встановлених жертв — 100
с. Олексіївка
кількість жертв не встановлено
с. Красненьке
кількість встановлених жертв — 159
с. Лиса Гора
кількість встановлених жертв — 6
с. Криштопівка
кількість встановлених жертв — 90
с. Тодорівка
кількість встановлених жертв — 76
с. Купчинці
кількість встановлених жертв — 812
с. Яструбинці
кількість встановлених жертв — 248
с. Леухи
кількість встановлених жертв — 85
с. Павлівка
кількість встановлених жертв — 100
с. Лядська Слобідка (с. Слобідка)
кількість встановлених жертв — 21
с. Паріївка
кількість встановлених жертв — 200
с. Райки
кількість встановлених жертв — 80

с. Розсохувата
кількість встановлених жертв — 15
с. Слободище
кількість встановлених жертв — 99
с. Тягун
кількість встановлених жертв — 15
с. Хрінівка
кількість встановлених жертв — 49
с. Пархомівка
кількість встановлених жертв — 53
с-ще Червоне
кількість встановлених жертв — 1
с. Якубівка
кількість встановлених жертв — 45
с. Лугова
кількість встановлених жертв — 31
с. Уланівка
кількість встановлених жертв — 35

Калинівський район

с. Райки (суч. с. Адамівка)
кількість встановлених жертв — 270
с. Антонопіль
кількість встановлених жертв — 25
с. Байківка
кількість встановлених жертв — 133
с. Голяки (суч. с. Грушківці)
кількість встановлених жертв — 128
с. Глинськ
кількість встановлених жертв — 313
с. Леонардівка (суч. с. Голубівка)
кількість встановлених жертв — 4
с. Гущинці
кількість встановлених жертв — 42
с-ще Гулівці
кількість встановлених жертв — 700
с. Курава (суч. с. Дружелюбівка)
кількість встановлених жертв — 298
с. Овочаче (суч. с. Дружне)
кількість встановлених жертв — 31
с. Жигалівка
кількість встановлених жертв — 150
с. Попівка (суч. с. Жовтневе)
кількість встановлених жертв — 17
с. Заливанщина
кількість встановлених жертв — 32
містечко Янів (суч. с. Іванів)
кількість встановлених жертв — 124
с. Кам'яногірка
кількість встановлених жертв — 55
с. Псярівка (суч. с. Кіровка)
кількість жертв не встановлено
с. Гулівци (суч. с. Комунарівка)
кількість встановлених жертв — 192
с. Корделівка
кількість встановлених жертв — 17
с. Котюжинці
кількість встановлених жертв — 1080
с. Лемешівка
кількість встановлених жертв — 78
с. Холявинці (суч. с. Л. Лисіївка)
кількість встановлених жертв — 7
с. Махнівка (суч. с. Люлинці)
кількість встановлених жертв — 50
с. Малі Кутищі
кількість встановлених жертв — 59
с. Мізяків
кількість встановлених жертв — 92
с. Моченці (суч. с. Нападівка)
кількість встановлених жертв — 124
с. Нова Гребля
кількість встановлених жертв — 86
с. Павлівка
кількість встановлених жертв — 194
с. Новий Пиків (суч. с. Пиків)
кількість встановлених жертв — 2500
с. Старий Пиків
кількість жертв не встановлено
с. Писарівка
кількість встановлених жертв — 126
с. Радівка
кількість встановлених жертв — 660
с. Сальник
кількість встановлених жертв — 389
с. Слобідка
кількість встановлених жертв — 36
с. Жовтневе (суч. с. Уладівське)
кількість жертв не встановлено
с. Хомутинці
кількість встановлених жертв — 41
с. Чернятин
кількість жертв не встановлено
с. Черепашинці
кількість встановлених жертв — 271
с-ще Калинівка (суч. м. Калинівка)
кількість жертв не встановлено

Козятинський район

с. Безіменне
кількість встановлених жертв — 227
с. Чернички
кількість встановлених жертв — 200
с. Молотківці
кількість встановлених жертв — 400
с. Білопілля
кількість встановлених жертв — 208
с. Селище
кількість встановлених жертв — 347
с. Бродецьке
кількість встановлених жертв — 189
с. Вернигородок
кількість встановлених жертв — 347
с. Велика Радзивіловка (суч. с. Велике)
кількість встановлених жертв — 55
с. Верболози
кількість встановлених жертв — 600
с. Вівсяники
кількість встановлених жертв — 230
с. Муховата
кількість жертв не встановлено
с. Вовчинець
кількість жертв не встановлено
с. Воскодавинці
кількість встановлених жертв — 48
с. Вікторівка
кількість жертв не встановлено
с. Глухівці
кількість встановлених жертв — 790
с. Дубові-Махаринці
кількість жертв не встановлено
с. Блажіївка
кількість встановлених жертв — 192
с. Жежелів
кількість встановлених жертв — 85
с. Журбинці
кількість встановлених жертв — 660
с. Збараж
кількість встановлених жертв — 92

с. Губин (суч. с. Збараж)
кількість встановлених жертв — 21
с. Зозулинці
кількість встановлених жертв — 148
с. Сошанськ
кількість встановлених жертв — 183
с. Юзефовка (суч. с. Йосипівка)
кількість встановлених жертв — 650
с. Малишівка
кількість встановлених жертв — 76
с. Кашперівка
кількість встановлених жертв — 114
с. Козятин
кількість встановлених жертв — 7
с. Янківці (суч. с. Іванківці)
кількість встановлених жертв — 7
с. Махнівка (суч. с. Комсомольське)
кількість встановлених жертв — 128
с. Марківці
кількість встановлених жертв — 43
с. Медведівка
кількість встановлених жертв — 9
с. Мшанець
кількість встановлених жертв — 10
с. Кордишівка
кількість встановлених жертв — 180
с. Куманівка
кількість встановлених жертв — 130
с. Туча
кількість жертв не встановлено
с. Волоські Махаринці (суч. с. Махаринці)
кількість встановлених жертв — 85
с. Талимонівка (суч. с. Махаринці)
кількість встановлених жертв — 9
с. Лопатин
кількість встановлених жертв — 10
Великий Степ
кількість встановлених жертв — 5
с. Михайлин
кількість встановлених жертв — 200
с. Широка Гребля
кількість жертв не встановлено
с. Непедівка
кількість встановлених жертв — 67
с. Гурівці
кількість встановлених жертв — 213
с. Вуйна (Буйна) (суч. с. Перемога)
кількість встановлених жертв — 628
Немиренці (Немировки)
кількість встановлених жертв — 680
с. Пиківець
кількість встановлених жертв — 305
с. Пустоха
кількість встановлених жертв — 5
с. Пляхова
кількість встановлених жертв — 88
с. Поличенці
кількість встановлених жертв — 90
с. Мала Клітенка
кількість жертв не встановлено
с. Пузирки
кількість встановлених жертв — 56
с. Панасівка
кількість встановлених жертв — 63
с. Держанівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Самгородок
кількість встановлених жертв — 800
с. Лозівка
кількість жертв не встановлено 200
с. Коритовата
кількість жертв не встановлено
с. Сокілець
кількість встановлених жертв — 100
с. Титусівка
кількість жертв не встановлено
с. Сестринівка
кількість встановлених жертв — 171
с. Фридрів (Фридовка) (суч. с. Тернівка)
кількість встановлених жертв — 817
с. Юрівка
кількість встановлених жертв — близько 500
с. Листопадівка
кількість встановлених жертв — близько 100

Крижопільський район

с. Крикливець
кількість встановлених жертв — 27
с. Красносілка
кількість встановлених жертв — 18
с. Зеленянка
кількість встановлених жертв — 9
с. Голубече
кількість встановлених жертв — 11
с. Кісниця
кількість встановлених жертв — 60
с. Антоново (суч. с. Кісниця)
кількість встановлених жертв — 40
с. Куниче
кількість встановлених жертв — 80
с. Тернівка
кількість встановлених жертв — 19
с. Соколівка
кількість встановлених жертв — 21
с. Левкове
кількість встановлених жертв — 9

Липовецький район

с. Біла
кількість встановлених жертв — 50
с. Богданівка
кількість встановлених жертв — 12
с. Брицьке
кількість встановлених жертв — 2000
с. Вахнівка
Весною 1933 р. по 37 чол., щоденно вимирало 50 сімей повністю
с. Війтівці
кількість встановлених жертв — 38
с. Пісочин
Голодувало 20 сімейств
с. Гайсин
кількість встановлених жертв — одиничні
с. Зозівка
кількість встановлених жертв — 14
с. Зозів
кількість встановлених жертв — 112
с. Іванька
кількість встановлених жертв — 50
с. Козинці
кількість встановлених жертв — 5
с. Кобильня Козинецької с/р
кількість встановлених жертв — 34
с. Коханівка Козинецької с/р
кількість встановлених жертв — 240
с. Костянтинівка
кількість встановлених жертв — 28

с. Петрівка
Вмирали українці — 200
м. Липовець
кількість встановлених жертв — 27
с. Лозувата
кількість встановлених жертв — 100
с. Нарцизівка
кількість встановлених жертв — 9
с. Ясенки
кількість встановлених жертв — 143
с. Нападівка
кількість встановлених жертв — 52
с. Нова Прилука
кількість встановлених жертв — 40
с. Попівка
кількість встановлених жертв — 200
с. Вернянка,
кількість встановлених жертв — 96
с. Приборівка
кількість встановлених жертв — 16
с. Косаківка
кількість встановлених жертв — 16
с. Росоша
300 сімей опухло
с. Ротмистрів (суч. с. Вербівка)
кількість встановлених жертв — 9
с. Сиваківці
кількість встановлених жертв — 230
с. Соболівка
кількість встановлених жертв — 135
с. Скакунка (суч. м. Липовець)
кількість встановлених жертв — 8
с. Скитка
кількість встановлених жертв — 16
с. Славна
кількість встановлених жертв — 36
с. Ганівка,
кількість встановлених жертв — 2
с. Струтинка
кількість встановлених жертв — 700
с. Свердлівка-Козинецька
– 5
с. Чупринівка Костянтинівська - с. Троща
кількість встановлених жертв — 19
с. Гордіївка
кількість встановлених жертв — 4
смт Турбів
кількість встановлених жертв — 14
с. Червона Прилука (суч. Стара Прилука)
867 чол. померло і 480 пропали безвісти
с. Щаслива
кількість встановлених жертв — 82
с. Королівка
кількість встановлених жертв — 1

Літинський район

с. Багринівці
кількість встановлених жертв — близько 2000
с. Майдан Стасів (суч. с. Гончарівка)
кількість встановлених жертв — близько 200
с. Борків
кількість встановлених жертв — 280
с. Брусленів
кількість встановлених жертв — близько 940
с. Новоселиця
кількість встановлених жертв — 155
с. Майдан-Грузький (суч. с. Вербівка)
кількість встановлених жертв — близько 64
с. Горбівці
кількість встановлених жертв — 37
с. Вінниківці
кількість встановлених жертв — 60
с. Майдан-Совин (суч. с. Соколівка)
кількість встановлених жертв — 16
с. Антонівка
кількість жертв не встановлено
с. Кусиківці
кількість встановлених жертв — 15
с. Дашківці
кількість встановлених жертв — 1800
с. Лукашівка
кількість встановлених жертв — близько 400
с. Іскриня
кількість встановлених жертв — близько 300
с. Журавне
кількість встановлених жертв — 3
с. Олександрівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Кожухів
кількість встановлених жертв — 311
с. Нова Гута
кількість встановлених жертв — 26
с. Осолинка
кількість встановлених жертв — 25
с. Миколаївка
кількість встановлених жертв — 20
с. Майдан Курилівський (суч. с. Кам'янка)
кількість встановлених жертв — 50
с. Пеньківка
кількість встановлених жертв — 400
с. Яцківці (суч. с. Брусленівка)
кількість встановлених жертв — 317
с. Майдан-Супрінівський (суч. с. Підлісне)
кількість встановлених жертв — 250
с. Супрунів
кількість встановлених жертв — 137
с. Селище
кількість встановлених жертв — близько 250
Литинські хутори (с. Садове)
кількість встановлених жертв — близько 105
с. Вонячин (суч. с. Городище)
кількість встановлених жертв — 70
с. Сосни
кількість встановлених жертв — 20
с. Осічок
кількість встановлених жертв — 42
с. Теси
кількість встановлених жертв — 80
с. Лука
кількість встановлених жертв — 60
с. Янівці (суч. с. Іванівці)
кількість встановлених жертв — 50
с. Борщівці
кількість встановлених жертв — 60
с. Вендичани
кількість встановлених жертв — 10
с. Жеребилівка
кількість встановлених жертв — 500
с. Івонівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Іракліївка
кількість встановлених жертв — 100
с. Карпівка
кількість встановлених жертв — 40
с. Бандишівка
кількість встановлених жертв — 265
с. Конева
кількість встановлених жертв — 200

с. Ляшівці (суч. с. Кремінне)
кількість встановлених жертв — 80
с. Кричанівка
кількість встановлених жертв — 800
с. Кукавка
кількість встановлених жертв — 300
с. Липчани
кількість встановлених жертв — 52
с. Садова
кількість встановлених жертв — 100
с. Садки
кількість встановлених жертв — 150
с. Серебрія
кількість встановлених жертв — 300
с. Сказинці
кількість встановлених жертв — 35
с. Сліди
кількість встановлених жертв — 224
с. Сугаки
кількість встановлених жертв — 1000
с. Серебринець
кількість встановлених жертв — 100
с. Слобода-Шлишковсецька
кількість встановлених жертв — 70
с. Пилипи
кількість встановлених жертв — 31
с. Озаринці
кількість встановлених жертв — 2000
с. Хонківці
кількість встановлених жертв — 831
с. Юрківці
кількість встановлених жертв — 28

Мурованокуриловецький район

с. Бахтин
кількість встановлених жертв — 18
с. Бахтинок
кількість встановлених жертв — 15
с. Новосілка
кількість встановлених жертв — 12
с. Воронівці
кількість встановлених жертв — 39
с. Вербовець
кількість встановлених жертв — 76
с. Сказинці (суч. с. Виноградне)
кількість встановлених жертв — 206
с. Вищий Ольчедаїв
кількість встановлених жертв — 800
с. Галайківці
кількість встановлених жертв — 126
с. Дерешова
кількість встановлених жертв — 89
с. Долиняни
кількість встановлених жертв — 110
с. Кривохижинці
кількість встановлених жертв — 60
с. Жван
кількість встановлених жертв — 56
с. Конищів
кількість встановлених жертв — 108
с. Богушівка
кількість встановлених жертв — 8
с. Калівка (суч. с. Ягідне)
кількість встановлених жертв — 21
с. Котюжани
кількість встановлених жертв — 68
с. Вільшанка
кількість встановлених жертв — 2
с. Діброва (суч. с. Блакитне)
кількість встановлених жертв — 6
с. Курашівці
кількість встановлених жертв — 890
с. Посухів
кількість встановлених жертв — 380
с. Лучинчик
кількість встановлених жертв — 287

Немирівський район

с. Байраківка-Глинянець
кількість встановлених жертв — 493
с. Боблів
кількість встановлених жертв — 152
с. Бондурівка
кількість жертв не встановлено
с. Брацлав
кількість встановлених жертв — 97
с. Вишківці
кількість встановлених жертв — 87
с. Велика Кропивна (суч. с. Вища Кропивна)
кількість жертв не встановлено
с. Вовчок
кількість жертв не встановлено
с. Воловодівка
кількість встановлених жертв — 228
с. Воробіївка
кількість встановлених жертв — 132
с. Грабівці
кількість встановлених жертв — 22
с. Гриненки
кількість встановлених жертв — 18
с. Джуринці
кількість встановлених жертв — 6
с. Зарудинці
кількість встановлених жертв — 34
с. Йосипенки
кількість встановлених жертв — 19
с. Кірово
кількість встановлених жертв — 58
с. Коровайна
кількість встановлених жертв — 25
с. Сажки
кількість встановлених жертв — 124
с. Селевінці
кількість встановлених жертв — 17
с. Ковалівка
кількість жертв не встановлено
с. Потоки
кількість жертв не встановлено
с. Коржівка
кількість встановлених жертв — 11
с. Городниця
кількість встановлених жертв — 28
с. Криківці
кількість встановлених жертв — 265
с. Будки
кількість встановлених жертв — 112
с. Данилки
кількість встановлених жертв — 76
с. Сорокотяжинці
кількість встановлених жертв — 71
хутір Телегіївка
кількість встановлених жертв — 27
с. Марксово
кількість встановлених жертв — 84
с. Медвежа
кількість встановлених жертв — 33

с. Мельниківці
кількість встановлених жертв — 211
с. Червоне
кількість встановлених жертв — 125
с. Мухівці
смт Немирів (м. Немирів)
кількість жертв не встановлено
с. Новоселівка
кількість встановлених жертв — 83
с. Никифорівці
кількість встановлених жертв — 78
с. Обідне
кількість встановлених жертв — 47
с. Райгород
кількість жертв не встановлено
Нижча Кропивна
кількість жертв не встановлено
с. Рубань
кількість встановлених жертв — 539
с. Ситківці (смт Ситківці)
кількість жертв не встановлено
с. Скрицьке
кількість встановлених жертв — 21
с. Сокілець
кількість встановлених жертв — 7
с. Сподахи
кількість встановлених жертв — 187
с. Стрільчинці
кількість встановлених жертв — 112
с. Язвинки
кількість встановлених жертв — 50
с. Гунька
кількість встановлених жертв — 71
с. Козаківка
кількість встановлених жертв — 29
с. Супрунівка
кількість встановлених жертв — 16

Оратівський район

смт Оратів
кількість встановлених жертв — 700
с. Казимирівка
(суч. с. Прибережне)
кількість встановлених жертв — 38
с. Балабанівка
кількість жертв не встановлено
с. Ступки
(суч. с. Богданівна)
кількість жертв не встановлено
с. Богданівна
(суч. с. Ліннеччина)
кількість жертв не встановлено
с. Велика Ростівка
кількість встановлених жертв — 71
с. Животівка
кількість встановлених жертв — 700
с. Зарудддя
кількість встановлених жертв — 58
с. Гонoратка
кількість встановлених жертв — 15
с. Кожанка
кількість встановлених жертв — 365
с. Бартошівка
кількість жертв не встановлено
с. Кошлани
кількість встановлених жертв — 700
с. Дібровинці
кількість жертв не встановлено
с. Лопатника
кількість встановлених жертв — 9
с. Тарасівка
кількість жертв не встановлено
с-ще Лишава
кількість жертв не встановлено
с. Медівка
кількість встановлених жертв — 200
с. Новоживотів
кількість встановлених жертв — 500
с. Оратів
кількість встановлених жертв — 2
с. Очитків
кількість встановлених жертв — 108
с. Люлинці
кількість жертв не встановлено
с. Осична
кількість встановлених жертв — 278
с. Підвисоке
кількість встановлених жертв — 500
с. Тарасівка
кількість жертв не встановлено
с. Рожична
кількість встановлених жертв — 528
с. Оратівка
кількість встановлених жертв — 266
с. Сабарівка
кількість жертв не встановлено
с. Дівочина
кількість жертв не встановлено
с. Скала
кількість встановлених жертв — 700
с. Скоморошки
кількість встановлених жертв — 163
с. Кам'яногірка
кількість встановлених жертв — 55
с. Вербівка
кількість жертв не встановлено
с. Сологубівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Стрижаків
кількість встановлених жертв — 32
с. Синарна
кількість жертв не встановлено
с. Угарів
кількість жертв не встановлено
с. Березівка
кількість встановлених жертв — 15
с. Каленівка
кількість встановлених жертв — 106
с. Фронтівка
кількість встановлених жертв — 47
с. Чагів
кількість встановлених жертв — 37
с. Мервин
кількість встановлених жертв — 27
с. Мала Ростівка
кількість жертв не встановлено
с-ще Чагівське
кількість жертв не встановлено
с. Чернявка
кількість встановлених жертв — 300
с. Ганнівка
кількість жертв не встановлено
с. Човновиця
кількість встановлених жертв — 472
с. Закриниччя
кількість встановлених жертв — 417
с-ще Озерне
(суч. с-ще Степове)
кількість жертв не встановлено
с. Юшківці
кількість встановлених жертв — 901
с. Яблуновиця
кількість встановлених жертв — 200
с. Скибин
кількість жертв не встановлено
с. Якимівна
кількість встановлених жертв — 111
с. Бугаївка
кількість встановлених жертв — 19

Піщанський район

смт Піщанка
кількість встановлених жертв — 8000
с. Болган
кількість жертв не встановлено
с. Гонорівка
кількість встановлених жертв — 23
с. Городище
кількість встановлених жертв — 496
с. Грабарівка
кількість жертв не встановлено
с. Дмитрашківка
кількість встановлених жертв — 17
с. Батрацьке (с. Миромонівка)
кількість жертв не встановлено
с. Рудницьке
кількість жертв не встановлено
с. Ставки
кількість жертв не встановлено
с. Студена
кількість встановлених жертв — 6
с. Трибусівка
кількість встановлених жертв — 12
с. Чорномин
кількість встановлених жертв — 16
с. Попелюхи (с. Яворівка)
кількість встановлених жертв — 40
с. Баштанків
кількість встановлених жертв — 269
с. Загнітків
кількість жертв не встановлено
с. Кукули
кількість встановлених жертв — 15

Погребищенський район

с. Адамівка
кількість встановлених жертв — 40
ст. Погребище-1
кількість жертв не встановлено
с. Андрушівка
кількість встановлених жертв — 135
с. Паріївка
кількість встановлених жертв — 53
с. Бабинці
кількість встановлених жертв — 398
с. Бистрик
кількість жертв не встановлено
с. Білашки
кількість встановлених жертв — 67
с. Юлинці
кількість встановлених жертв — 14
с. Смаржинці
кількість встановлених жертв — 35
с. Борщагівка
кількість встановлених жертв — 750
с. Скибинці
кількість встановлених жертв — 320
с. Гопчиця
кількість встановлених жертв — 194
с. Дзюньків
кількість встановлених жертв — 161
с. Довгалівка
кількість встановлених жертв — 19
с. Долотецьке (с. Довголівка)
кількість встановлених жертв — 10
с. Мар'янівка
кількість жертв не встановлено
с. Збаржівка
кількість встановлених жертв — 248
с. Княжа (суч. с. Травневе)
кількість встановлених жертв — 45
с. Обозівка
кількість встановлених жертв — 30
с. Левківка
кількість встановлених жертв — 62
с. Ординці
кількість встановлених жертв — 232
с. Мончин
кількість встановлених жертв — 194
с. Сопин
кількість встановлених жертв — 374
с. Григорівка
кількість встановлених жертв — 15
с. Морозівка
кількість встановлених жертв — 1700
с. Богатир
кількість жертв не встановлено
с. Бухни
кількість встановлених жертв — 338
с. Новофастів
кількість встановлених жертв — 19
с. Бурківці
кількість жертв не встановлено
с. Новий Сторожин
кількість жертв не встановлено
с. Соколівка
кількість жертв не встановлено
с. Хмелівка
кількість жертв не встановлено
с. Очеретня
кількість встановлених жертв — 174
с. Довжок
кількість встановлених жертв — 288
с. Погребище-2
кількість жертв не встановлено
с. Павлівка
кількість встановлених жертв — 357
с. Круподеринці
кількість встановлених жертв — 135
с. Педоси
кількість встановлених жертв — 86
с. Малинки
кількість встановлених жертв — 35
с. Плисків
кількість встановлених жертв — 56
с. Розкопане
кількість встановлених жертв — 123
с. Барвінкове
кількість жертв не встановлено
с. Наказне
кількість встановлених жертв — 59
с. Саражинці
кількість встановлених жертв — 211
с. Кур'янці
кількість встановлених жертв — 161
с. Попівці
кількість встановлених жертв — 168
с. Юнашки
кількість встановлених жертв — 179
с. Сніжна
кількість встановлених жертв — 143
с. Задорожне
кількість жертв не встановлено
с. Озірна
кількість встановлених жертв — 48
с. Спичинці
кількість встановлених жертв — 250

с. Васильківці
кількість встановлених жертв — 137
с. Станилівка
кількість встановлених жертв — 307
с. Талалаї
кількість встановлених жертв — 271
с. Старостинці
кількість встановлених жертв — 550
с. Іваньки
кількість встановлених жертв — 300
с. Ліщинці
кількість встановлених жертв — 350
с. Жидівці
кількість встановлених жертв — 134
с. Булаї
кількість встановлених жертв — 130
с. Черемошне
кількість встановлених жертв — 112
с. Вацлавовка
кількість жертв не встановлено
с. Степанки
кількість встановлених жертв — 48
с. Кулешів
кількість встановлених жертв — 16
с. Ширмівка
кількість встановлених жертв — 367
с. Свитинці
кількість встановлених жертв — 99
с. Соснівка
кількість встановлених жертв — 28
с. Погребище
кількість встановлених жертв — 86

Теплицький район

с. Бджільна
кількість встановлених жертв — 860
с. Брідок
кількість встановлених жертв — 150
с. В. Мочулка
кількість встановлених жертв — близько 500
с. Вищий Ташлик (суч. с. Веселівка)
кількість встановлених жертв — близько 100
с. Важне
кількість встановлених жертв — 57
с. Дубина
кількість встановлених жертв — 28
с. Залужжя
кількість встановлених жертв — близько 250
с. Завадівка
кількість встановлених жертв — близько 700
с. Кам'янки
кількість встановлених жертв — 200
с. Кожухівка
кількість встановлених жертв — 150
с. Комарівка
кількість встановлених жертв — 25
с. Кивачівка
кількість встановлених жертв — 137
с. Карабелівка
кількість встановлених жертв — 45
с. Лозовата
кількість встановлених жертв — 96
с. М. Мочулка
кількість встановлених жертв — 199
с. Марківка
кількість встановлених жертв — 50
с. Метанівка
кількість встановлених жертв — 950
с. Мишарівка
кількість встановлених жертв — 76
с. Нижній Ташлик (суч. с. Костюківка)
кількість встановлених жертв — 80
с. Орлівка
кількість встановлених жертв — 369
с. Побірка
кількість встановлених жертв — 354
с. Погоріла
кількість встановлених жертв — близько 350
с. Пологи
кількість встановлених жертв — 154
с. Петрашівка
кількість встановлених жертв — 223
с. Розкошівка
кількість встановлених жертв — 270
с. Росоша
кількість встановлених жертв — 500
с. Саша
кількість встановлених жертв — 48
с. Сокиряни
кількість встановлених жертв — 185
с. Соболівка
кількість встановлених жертв — близько 1500
с. Стражгород
кількість встановлених жертв — 70
с. Степанівка
кількість встановлених жертв — близько 100
с. Скаженівка (с. Топонівка)
кількість встановлених жертв — більше 50
с. Теплик
кількість встановлених жертв — більше 150
с. Удич
кількість встановлених жертв — близько 20
с. Цвіліхівка
кількість встановлених жертв — 98
с. Червона Долина
кількість встановлених жертв — більше 20
с. Червоний Кут
кількість встановлених жертв — 15
с. Шиманівка
кількість встановлених жертв — близько 700
с-ще Шевченківка
кількість встановлених жертв — 59
с. Янів (суч. с. Іваново)
кількість встановлених жертв — 40
кількість встановлених жертв — близько 250
с. Завадівка
кількість встановлених жертв — близько 700

Тиврівський район

с. Гнівань
кількість встановлених жертв — понад 500
с. Гриженці
кількість встановлених жертв — близько 200
с. Сутиски
кількість встановлених жертв — близько 40
с. Тиврів
кількість встановлених жертв — 365
с. Бушинка
кількість встановлених жертв — 60
с. Гута
кількість встановлених жертв — 10
с. Василівка
кількість встановлених жертв — 122
с. Зарванка
кількість встановлених жертв — 18
с. Курники
кількість встановлених жертв — 74
с. Майдан
кількість встановлених жертв — 26
с. Велика Вулига
кількість встановлених жертв — 80
с. Ворошилівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Борсків
кількість встановлених жертв — 1
с. Маянів
кількість встановлених жертв — 1
с. Гришівці
кількість встановлених жертв — 130
с. Кобилецьке
кількість встановлених жертв — 25
с. Дзвониха
кількість встановлених жертв — 220
с. Михайлівка
кількість встановлених жертв — 176
с. Кліщів
кількість встановлених жертв — 90
с. Жахнівка
кількість встановлених жертв — близько 100
с.Івонівці
кількість встановлених жертв — 50
с. Онитківці
кількість встановлених жертв — 50
с. Іванківці
кількість встановлених жертв — 20
с. Колюхів
кількість встановлених жертв — 60
с. Канава
кількість встановлених жертв — 30
с. Соколинці
кількість встановлених жертв — 10
с. Краснянка
кількість встановлених жертв — 10
с. Дубина
кількість встановлених жертв — 3
с. Круги
кількість встановлених жертв — 5
с. Мала Вулига
кількість встановлених жертв — 15
с. Ворошилівка (суч. с. Підлісівка)
кількість встановлених жертв — 5
с. Польова Слобідка
кількість встановлених жертв — 5
с. Рогізна
кількість встановлених жертв — 10
с. Марківка
кількість встановлених жертв — 15
с. Кальнишівка
кількість встановлених жертв — 8
с. Федорівка
кількість встановлених жертв — 15
с. Нове Місто
кількість встановлених жертв — 5
с. Красне
кількість встановлених жертв — 5
с. Майдан (суч. с. Іскрівка)
кількість встановлених жертв — 3
с. Пилява
кількість встановлених жертв — 600
с. Рахни (суч. с. Рахни Польові)
кількість встановлених жертв — 20
с. Пирогів
кількість встановлених жертв — 15
с. Селище
кількість встановлених жертв — 70
с. Комарів (суч. с. Урожайне)
кількість встановлених жертв — 20
с. Сліди
кількість встановлених жертв — 60
с. Строїнці
кількість встановлених жертв — 8
с. Тростянець
кількість встановлених жертв — більше 100
с. Уяринці
кількість встановлених жертв — понад 200
с. Черемошне
кількість встановлених жертв — 76
с. Шендерів
кількість встановлених жертв — 18
с. Потуш
кількість встановлених жертв — 15
с. Шершні
кількість встановлених жертв — 30
с. Гута Шершнівська
кількість встановлених жертв — 5
с. Яришівка
кількість встановлених жертв — 180
с. Студениця
кількість встановлених жертв — 18
с. Юрківці (суч. с. Лани)
кількість встановлених жертв — 27

Томашпільський район

с. Антонівка
кількість жертв не встановлено
с. Велика Русава
кількість встановлених жертв — 80
с. Вербова
кількість жертв не встановлено
с. Вила
кількість жертв не встановлено
с. Крижопіль (суч. с. Високе)
кількість встановлених жертв — 50
с. Гнатків
кількість встановлених жертв — 13
с. Русава-Радянка
кількість жертв не встановлено
с. Горишківка
кількість жертв не встановлено
с. Жолоби
кількість встановлених жертв — 10
с. Колоденка
кількість встановлених жертв — 7
с. Комаргород
кількість встановлених жертв — 7
с. Кислицьке
кількість жертв не встановлено
с. Липівка
кількість жертв не встановлено
с. Яришівка
кількість жертв не встановлено
с. Марківка
кількість жертв не встановлено

с. Антопіль
кількість жертв не встановлено
с. Нетребівка
кількість жертв не встановлено
с. Олександрівка
кількість встановлених жертв — 200
с. Паланка
кількість встановлених жертв — 2
с. Вапнярки
кількість встановлених жертв — 9
с. Касьянівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Пеньківка
кількість жертв не встановлено
с. Пилипи-Борівські
кількість жертв не встановлено
с. Ракова
кількість встановлених жертв — 22
с. Рожнятівка
кількість жертв не встановлено
с. Стіна
кількість встановлених жертв — 34
с. Яланець
кількість жертв не встановлено
смт Томашпіль
кількість встановлених жертв — 578
смт Вапнярка
кількість встановлених жертв — 200
с. Голово-Русава
кількість жертв не встановлено
с. Багодатне
кількість жертв не встановлено
с. Забіляни
кількість жертв не встановлено

Тростянецький район

с. Буди
кількість встановлених жертв — 301
с. Верхівка
кількість встановлених жертв — 112
с. Козинці
кількість встановлених жертв — 360
с. Глибочок
кількість встановлених жертв — 1
с. Скибинці
кількість встановлених жертв — 14
с. Гордіївка
кількість встановлених жертв — 252
с. Велика Стратіївка
кількість встановлених жертв — 222
с. Демидівка
кількість встановлених жертв — 33
с. Ілляшівка
кількість встановлених жертв — 193
с. Красногірка
кількість встановлених жертв — 73
с. Ворошилівка
(суч. с. Підлісне)
кількість встановлених жертв — 65
с. Капустян
кількість встановлених жертв — 120
с. Летківка
кількість встановлених жертв — 117
с. Северинівка
кількість встановлених жертв — 63
с. Нова
кількість встановлених жертв — 32
с. Мала Стратіївка
кількість встановлених жертв — 14
с. Ободівка
кількість встановлених жертв — 107
с. Татарівка
кількість встановлених жертв — 50
с. Олександрівка
кількість встановлених жертв — 95
с. Демківка
кількість встановлених жертв — 31
Станція Демківська
кількість встановлених жертв — 3
с. Оляниця
кількість встановлених жертв — 47
с. Савинці
кількість встановлених жертв — 29
с. Китайгород
кількість встановлених жертв — 21
с-ще Довжок
кількість встановлених жертв — 11
с-ще Зелений Довжок
кількість встановлених жертв — 8
с. Торканівка
кількість встановлених жертв — 239
смт Тростянець
кількість встановлених жертв — 114
с. Тростянчик
кількість встановлених жертв — 45
с. Цибулівка
кількість встановлених жертв — 131
с. Четвертинівка
кількість встановлених жертв — 218

Тульчинський район

с. Білоусівка
кількість встановлених жертв — 80
с. Бортники
кількість встановлених жертв — 72
с. Дранка
кількість встановлених жертв — 6
с. Одаї
кількість встановлених жертв — 3
с. Паланка
(суч. с. Заозерне)
кількість встановлених жертв — 26
с. Василівка
кількість встановлених жертв — 40
с. Крищинці
кількість встановлених жертв — 128
с. Тарасівка
кількість встановлених жертв — 16
м. Тульчин
кількість встановлених жертв — 4
с. Кирнасівка
кількість встановлених жертв — 800
с. Калініно
(суч. с. Богданівка)
кількість встановлених жертв — 92
с. Журавлівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Копіївка
кількість встановлених жертв — 5
с. Війтівка
(суч. с. Суворовське)
кількість встановлених жертв — 11
с. Білоусівка-1
(суч. с. Суворовське)
кількість встановлених жертв — 10
с. Тиманівка
кількість встановлених жертв — 18
с. Торків
кількість встановлених жертв — 10
с. Холодівка
кількість встановлених жертв — 910

Хмільникський район

с. Мар'янівка
кількість встановлених жертв — 20
с. Мазепинці (суч. с. Лісогірка)
кількість встановлених жертв — 2
с. Червоний Степ (суч. Володимирівка)
кількість встановлених жертв — 2
с. Терешпіль
кількість встановлених жертв — 18
с. Зофиполь (суч. с. Софіївка)
кількість встановлених жертв — 15
с. Дзержанівка (суч. с. Держанівка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Куманівці
кількість встановлених жертв — 24
с. Кривошиї
кількість встановлених жертв — 84
с. Колибабинці
кількість встановлених жертв — 87
с. Петриківці
кількість встановлених жертв — 156
с. Кустівці
кількість встановлених жертв — 12
с. Рогинці
кількість встановлених жертв — 21
с. Сьомаки
кількість встановлених жертв — 73
с. Сербанівка
кількість встановлених жертв — 49
с. Білий Рукав
кількість встановлених жертв — 44
с. Червоний Степ
кількість встановлених жертв — 12
с. Вишенька
кількість встановлених жертв — 104
с. Качанівка
кількість встановлених жертв — 30
с. Семки
кількість встановлених жертв — 21
с. Лозна
кількість встановлених жертв — 140
с. Лип'ятин
кількість встановлених жертв — 82
с. Чеснівка
кількість встановлених жертв — 394
с. Морозівка (суч. с. Лип'ятин)
кількість встановлених жертв — 34
с. Великий Митник
кількість встановлених жертв — 12
с. Малий Митник
кількість встановлених жертв — 6
с. Філіопіль
кількість встановлених жертв — 17
с. Кушелівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Сальниця
кількість встановлених жертв — 19
с. Гнатівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Воробіївка (суч. с. Рибчинці)
кількість встановлених жертв — 48
с. Уланів
кількість встановлених жертв — 120
с. Пагурці
кількість встановлених жертв — 25
с. Тараски
кількість встановлених жертв — 17
с. Воронівці
кількість встановлених жертв — 310
с. Зозулинці
кількість встановлених жертв — 21
с. Чернятинці
кількість встановлених жертв — 45
с. Лозова
кількість встановлених жертв — 18
с. Вугли
кількість встановлених жертв — 2
с. Педоси
кількість встановлених жертв — 27
с. Думенки
кількість встановлених жертв — 5
с. Кропивна
кількість встановлених жертв — 12
с. Ступник
кількість встановлених жертв — 8
с. Клітенка
кількість встановлених жертв — 11
с. Вербівка
кількість встановлених жертв — 12
с. Маркуші
кількість встановлених жертв — 43
с. Клітищі (суч. с. Порик)
кількість встановлених жертв — 20
с. Соломірка
кількість встановлених жертв — 390
с. Курилівка
кількість встановлених жертв — 270
с. Томашпіль
кількість встановлених жертв — 72
с. Зіновинці
кількість встановлених жертв — 5
с. Лисогірка
кількість встановлених жертв — 3
с. Медведівка
кількість встановлених жертв — 3

Чернівецький район

с. Березівка
кількість встановлених жертв — 147
с. Біляни-Шаргородські (суч. Біляш)
кількість встановлених жертв — 57
с. Борівка
кількість встановлених жертв — 170
с. Букатинка
кількість жертв не встановлено
с. Володіївці
кількість встановлених жертв — 82
с. Вила-Ярузькі
кількість встановлених жертв — 22
с. Довжок (суч. с. Весняне)
кількість жертв не встановлено
с. Коси
кількість жертв не встановлено
с. Мазурівка
кількість встановлених жертв — 25
с. Моївка
кількість жертв не встановлено
с. Саїнка
кількість встановлених жертв — 116
с. Сокіл
кількість встановлених жертв — 75
с. Шендерівка
кількість встановлених жертв — 14
с. Бабчинці
кількість встановлених жертв — 36
с. Вазлуївка
кількість встановлених жертв — 3
с. Майорщина
кількість жертв не встановлено
с. Нове Життя
кількість встановлених жертв — 6
с. Чернівці
кількість жертв не встановлено

Чечельницький район

с. Берізки-Чечельницькі
кількість жертв не встановлено
с. Стратіївка
кількість жертв не встановлено
с. Бритавка
кількість жертв не встановлено
с. Луги
кількість жертв не встановлено
с. Любомирка
кількість жертв не встановлено
с. Ольгопіль
кількість жертв не встановлено

Шаргородський район

с. Гибалівка
кількість встановлених жертв — 160
с. Дерев'янки
х. Боровське
х. Мишовське
х. Роля
кількість встановлених жертв — 140
с. Сурогатка
кількість встановлених жертв — 40
с. Голинчинці
кількість встановлених жертв — 500
с. Деребчин
кількість встановлених жертв — 45
с. Вербівка
кількість встановлених жертв — 60
с. Ксьондзівка
кількість встановлених жертв — 70
с. Мала Деребчинка (с. Деребчий)
кількість встановлених жертв — 65
с. Семенівка
кількість жертв не встановлено
с. Джурин
с. Адамівка
кількість встановлених жертв — 268
с. Зведенівка
с. Попелівка
кількість встановлених жертв — 128
с. Івашківці
кількість встановлених жертв — 196
с. Калитинка
с. Покутино
кількість встановлених жертв — 10
с. Козлівка
с. Паціpова (Мальовниче)
кількість встановлених жертв — 133
с. Канатківці
кількість встановлених жертв — 150
с. Копистирин
кількість встановлених жертв — 305
с. Клекотина
с. Заячівка
с. Слобода-Мурафська
с. Нова Мурафа
кількість встановлених жертв — 200
с. Лозова
кількість встановлених жертв — 400
с. Теклівка
кількість встановлених жертв — 70
с. Стара Мурафа
кількість встановлених жертв — 100
с. Довжок
с. Травка
кількість встановлених жертв — 102
с. Михайлівка
кількість встановлених жертв — 100
с. Носиківка
кількість встановлених жертв — 204
с. Андріївка
кількість встановлених жертв — 74
с. Пасинки
кількість жертв не встановлено
с. Пеньківка
кількість жертв не встановлено
х. Бабина Долина
кількість жертв не встановлено
с. Перепільчинці
кількість встановлених жертв — 400
с. Писарівка
кількість встановлених жертв — 586
с. Плебанівка
кількість встановлених жертв — 860
х. Оліхи
кількість встановлених жертв — 40
с. Калинівка
кількість встановлених жертв — 350
с. Політанки
кількість встановлених жертв — 270
с. Руданське
кількість встановлених жертв — 187
с. Рахни-Лісові
кількість встановлених жертв — 1417
с. Сапіжанка
кількість встановлених жертв — 150
с. Слобода-Шаргородська
кількість встановлених жертв — 500
с. Будне
кількість встановлених жертв — 60
с. Мілярівка (суч. с. Грелівка)
кількість встановлених жертв — 17
с. Стрільники
кількість встановлених жертв — 320
с. Лопатинці
кількість встановлених жертв — 180
с. Федорівка
кількість встановлених жертв — 8
с. Хоменки
с. Рекеченці
кількість встановлених жертв — 1100
с. Юліампіль
кількість встановлених жертв — 141
х. Юліампільський
с. Ярове
кількість встановлених жертв — 30
с. Юхимівка
кількість встановлених жертв — 110

Ямпільський район

с. Цекинівка
кількість жертв не встановлено
с. Дзигівка
кількість жертв не встановлено
с. Северинівка
кількість жертв не встановлено
с. Качківка
кількість жертв не встановлено
с. Тростянець
кількість жертв не встановлено
м. Ладижин
кількість встановлених жертв — 5 сімей
с. Лукашівка
кількість жертв не встановлено
м. Могилів-Подільський
кількість жертв не встановлено
м. Хмільник
кількість встановлених жертв — 7

ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСТЬ

Перелік населених пунктів області, що постраждали від Голодомору 1932–1933 років, укладений за матеріалами наданими Державним архівом Дніпропетровської області. Перелік сформований на підставі документів державного архіву області, а саме обласної прокуратури, обласного відділу охорони здоров'я, обкому КП(б)У, міських та районних партійних комітетів, сільських рад, спогадів очевидців. В цих документах містяться посилання на втечі селян до міст через голодування, збільшення хворих у лікарнях, голодування у селах та хуторах, випадки канібалізму, надання допомоги постраждалим районам тощо. Загальної кількості померлих у документах не вказано.
Книги записів актів цивільного стану за 1932–1933 роки, що збереглись у Дніпропетровській області, укладено здебільшого по сільських радах і зробити підрахунок померлих від голоду по населених пунктах області не можливо У зв'язку із цим, інформація щодо встановленої в області кількості жертв не відображена у цьому переліку населених пунктів, що постраждали від Голодомору.

м. Дніпропетровськ

м. Дніпропетровськ
с. Єлизаветокам'янка (суч. м. Дніпропетровськ)
с. Йосипівка (суч. м. Дніпропетровськ)
с. Краснопілля (суч. м. Дніпропетровськ)
с. Ломівка (суч. м. Дніпропетровськ)
с. Лоцманська Кам'янка (суч. м. Дніпропетровськ)
с. Михайлівка (суч. м. Дніпропетровськ)
с. Одинківка (суч. м. Дніпропетровськ)
с. Осинівка (суч. м. Дніпропетровськ)
с. Селецьке (суч. м. Дніпропетровськ)
с. Стара Ігрень (суч. м. Дніпропетровськ)
с. Старі Кодаки (суч. м. Дніпропетровськ)
с. Таромське (суч. м. Дніпропетровськ)
с. Чаплі (суч. м. Дніпропетровськ)

м. Вільногірськ

с. Вільногірське (суч. м. Вільногірськ)

м. Дніпродзержинськ

с-ще Кам'янське (суч. м. Дніпродзержинськ)
с Карнаухівка (суч. м. Дніпродзержинськ)
с. Романкове (суч. м. Дніпродзержинськ)
с. Іванівка

м. Жовті води

с. Жовта Ріка (суч. м. Жовті води)

м. Марганець

с. Анастасівка (суч. м. Марганець)
с. Гороховище (суч. м. Марганець)
с. Закам'янка ч. м. Марганець)
с. Ольгоіванівка (суч. м. Марганець)
с. Острів (суч. м. Марганець)
с.Городище (суч. м. Марганець)
с.Новоселівка (суч. м. Марганець)

м. Орджонікідзе

с.Чортомлик
(суч. м. Орджонікідзе)

м. Тернівка

с. Тернівка (суч. м. Тернівка)

Апостолівський район

с. Апостолове
с. Велика Костромка
с. Веселі Чумаки
с. Вільне
с. Єлізаветпілля
с. Кам'янка
с. Катеринівка
с. Костромка (суч. с. Мала Костромка)
с. Красне (суч. с. Ленінське)
с. Кут (суч. с. Ленінське)
с. Ленінське
с. Мар'янівка (суч. с. Ново-Мар'янівка)
с. Михайлівка
с. Михайло-Заводське
с. Ново-Іванівка
с. Переселенець (суч. с. Червоний Тік)
с. Слов'янка
с. Тарасово-Григорівка
с. Червоний Тік

Васильківський район

с. Аврамівка
с. Богданівка
с. Васильківка
с. Великі Вербки (суч. с. с. Вербівське)
с. Великоолександрівка
с. Воскресенівка
с. Григорівка
с. Дебальцеве
с. Добровілля
с. Довге
с. Дубовики (суч. с. Медичне)
с. Дубровка (суч. с.Письменне)
с. Зелений Гай
с. Катеринівка
с. Колоно-Миколаївка
с. Копані
с. Крутеньке
с. Миколаївка
с. Новоандріївка
с. Нововасильківка
с. Новогригорівка
с. Новоіванівка
с. Першотравневе
с. Петрівське
с. Преображенівка
с. Тараново
с. Хуторо-Чаплинське
с. Чаплине
х. Святий (суч. с.Лугове)
х. Солоний

Верхньодніпровський район

м. Верхньодніпровськ
с-ще Верховцеве
(суч. м. Верховцеве)
с. Андріївка
с. Боровківка
с. Бородаївка
с. Бородаївські Хутори
с. Вершина
(суч. м. Верхньодніпровськ)
с. Вільні Хутори
с. Водяне
с. Ганнівка
с. Дідове
с. Дніпровокам'янка
с. Домоткань
с. Заполички
с. Іванівка (сьогодні не існує)
с. Калужине
с. Карлівка (сьогодні не існує)
с. Миколаївка
с. Мишурин Ріг
с. Мотронівка
с. Новогригорівка
с. Павло-Григорівка
с. Перше Травня
с. Підлужжя
с. Посуньки
с. Пушкарівка
с. Томаківка
с. Томаківка
с. Широке
с. Якимівка

Дніпропетровський район

с. Березанівка
с. Благовіщенка
с. Благовіщенка
с. Волоське
с. Горяїнівка
(суч. с. Горянівське)
с. Діївка
с. Кам'янка
с. Кіровське
с. Любимівка
с. Миколаївка
с. Ново-Миколаївка
с. Ново-Олександрівка
с. Обухівка
с. Підгороднє
с. Попова Балівка
(суч. с. Балівка)
с. Сугаківка (суч. с. Кіровське)
с. Сурсько-Клевцеве
(суч. с. Новоолександрівка)
с. Сурсько-Литовське
с. Сурсько-Покровське
(суч. с. Новоолександрівка)
с. Сухачівка
с. Ямбург (суч. с. Дніпрове)

м. Кривий Ріг

м. Кривий Ріг
с. Андріївка
(суч. м. Кривий Ріг)
с. Бухарине
(суч. м. Кривий Ріг)
с. Кривобудівське
(суч. м. Кривий Ріг)

Криворізький район

с. Валове
с. Ганнівка (суч. с. Новоганнівка)
с. Глеюватка
с. Зелене Поле
с. Лозуватка
с. Нова Зоря
с. Новожитомир
с. Радіонівка
с. Софієво-Гейківка (суч. с. Гейківка)
с. Тернуватка
с. Устинівка (сьогодні не існує)
с. Христофорівка

Криничанський район

с. Адамівка
с. Аули
с. Благодатне
с. Божедарівка
с. Василівка
с. Водяне
с. Водяне
с. Ганно-Зачатівка (суч. с. Світлогірськ)
с. Зелений Гай
с. Зелений Яр
с. Іллінка
с. Катеринівка
с. Кімовка
с. Козодуб
с. Кринички
с. Малимине (суч. с. Адамівка)
с. Мирне
с. Новоандріївка (суч. с. Новоукраїнка)
с. Новоселівка
с. Одарівка
с. Олександрівка
с. Олексіївка
с. Оленівка
с. Преображенка
с. Рогівське
с. Семенівка
с. Смоленка
с. Степанівка
с. Суворовське
с. Сухий Хутір
с. Червоний промінь
с. Червоноіванівка

Магдалинівський район

с. Андріївка (суч. с. Карла Маркса)
с. Бабаї (сьогодні не існує)
с. Бузівка
с. Велика Козирщина
с. Ганно-Зачатівка (суч. с. Січкарівка)
с. Дмухайлівка
с. Дудківка
с. Євдокіївка
с. Жданівка
с. Йосипівка
с. Ковпаківка
с. Котівка
с. Крамарка
с. Личкове
с. Магдалинівка
с. Манвелівка
с. Мар'ївка
с. Минівка
с. Олександрівка
с. Першотравенка (суч. с. Мар'ївка)
с. Поливанівка
с. Тарасівка
с. Топчине
с. Топчине (суч. с.

Манвелівка)
с. Чернеччина
с. Шевське
с. Шевське
хут. Ольгівський (суч. с. Шевське)

Межівський район

с. Антонівка
с. Василівка
с. Веселе
с. Водолазьке
с. Вознесенське
с. Володимирівка
с. Всесвятське
с. Григорівка
(суч. с. с. Новогригорівка)
с. Демурине
с. Жовтневе
(сьогодні не існує)
с. Зоряне
с. Іванівка
с. Межове
с. Миколаївка
с. Новогригорівка
с. Новопавлівка
с. Новопідгороднє
с. НовоТроїцьке
с. Олександрівка
с. Петрівка (суч. с. Новопетрівка)
с. Підгороднє
(суч. с. Новопідгороднє)
с. Преображенка
с. Райполе
с. Слав'янка
с. Солоне
с. Тарасівка
с. Українка
с. Федорівка

м. Нікополь

м. Нікополь
с. Лапине (суч. м. Нікополь)
с. Ново-Павлівка (суч. м. Нікополь)
с. Сулицьке (суч. м. Нікополь)

Нікопольський район

с. Базавлук
(суч. с. Шолохово)
с. Борисівка
с. Бухариндорф
(сьогодні не існує)
с. Верхній Табір
(сьогодні не існує)
с. Високопіль
с. Водяне
с. Головкове
с. Голубівка
с. Дмитрівка
с. Довгалівка
с. Дружба
с. Звізда
с. Зелене
с. Змагання
с. Іванівка
с. Капулівка
с. Катеринівка
с. Кірове
с. Колгоспне
с. Красне
с. Криничувате
с. Крутий берег
с. Лебединське
с. Лошкарівка
с. Лукїївка
с. Максимівка
с. Мар'ївка
с. Маринопіль
с. Межуївка
с. Менделєєвка
с. Миронівка
с. Набережне
с. Нова Балта
с. Ново-Іванівка
с. Новософіївка
с. Олександрівка
с. Олексіївка
с. Охотниче
с. Павлопілля
с. Пахар
с. Першотравневе
с. Підгірне
с. Покровське
с. Приют
с. Путилівка
с. Рябошапівка
(с. Новоіванівка)
с. Сорочине
с. Старозаводське
с. Таврійське
с. Тарасогригорівка
(сьогодні не існує)
с. Томаківське
с. Ульянівка
с. Фрайдорф
(у 1954р. перейменоване в с. Гвардійське, сучасна назва не встановлена)
с. Хмельницьке
с. Христофорівка
с. Червоногригорівка
с. Чкалове
с. Шахтар
с. Шевченкове
с. Шишкіне
с. Шолохово

м. Новомосковськ

м. Новомосковськ
с. Воронівське (суч. м. Новомосковськ)
с. Кулебівка (суч. м. м. Новомосковськ)

Новомосковський район

с. Андріївка
с. Афанасіївка (сьогодні не існує)
с. Багате
с. Василівка
с. Вільне
с. Воскресенівка
с. Всесвятське
с. Герасимівка
с. Гнатівка
с. Голубівка
с. Губініха
с. Євецько-Миколаївка
с. Животилове (сьогодні не існує)
с. Знаменівка
с. Івано-Михайлівка
(суч. с. Михайлівка)
с. Камчатка (суч. с. Левенцівка)
с. Керносівка
с. Копилове (сьогодні не існує)
с. Левенцівка
с. Мала Козирщина
с. Мар'янівка
с. Миколаївка
с. Мирне
с. Михайлівка
с. Новоселівка
с. Новостепанівка
с. Оренбург (сьогодні не існує)
с. Орловщина
с. Панасівка
с. Перещепине
с. Підпільне
с. Піщанка
с. Попасне
с. Рівне
с. Свічанівка
с. Скотувате
с. Соколове
с. Спаське
с. Хащове
с. Хуторо- Губиниха
с. Ягідне
ст. Бутівка (сьогодні не існує)
х. Губиниха (суч. с. Губиниха)

П'ятихатський район

с. Водяне Не має відомостей
с Грушуватка
с. Байківка
с. Біленщина
с. Вишневе
с. Вільне
с. Григорівка
с. Давидівка (сьогодні не існує)
с. Дмитрівка
с. Жовте
с. Жовто-Олександрівка
с. Зелене
с. Зоря
с. Івашинівка
с. Комісарівка
с. Комунарівка
с. Корсунівка (сьогодні не існує)
с. Красноіванівка
с. Липове
с. Лихівка
с. Лозуватка
с. Михайлівка
с. П'ятихатки
с. Петровське (суч. с. Петрівка)
с. Плоске
с. Ровеньки
с. Савро
с. Саївка
с. Саксагань
с. Тернуватка (суч. с.Тернувате)
с. Троїцьке
с. Трудолюбівка
с. Холодіївка
с. Червоний Яр
с. Червонодиріївка
с. Чигринівка
с. Чистопіль
с. Чумаки
с. Яковлівка

м. Павлоград

м. Павлоград
с. Благодатне (м. Павлоград)
с. Городище (суч. м. Павлоград)

Павлоградський район

с. Богданівка
с. Богуслав
с. Букрєєвка
(сьогодні не існує)
с. Булахівка
с. В'язовок
с. Вербки
с. Грушівка (суч. м.
Павлоград)
с. Домаха
с. Єлізаветівка
(суч. с. Троїцьке)
с. Карабинівка
с. Кочережки
с. Лиманське
с. Малоолександрівка
с. Маврине (сьогодні не існує)
с. Мар'ївка
с. Межиріч
с. Нова Дача
с. Нова Русь
с. Ново-Троїцьке
(суч. с. Троїцьке)
с. Олександрівка
(суч. с. Ново-Олександрівка)
с. Привовчанка
с. Самарське
с. Троїцьке
с. Юр'ївка
х. Котовець
х. Проєзний
(сьогодні не існує)

Петриківський район

с. Василівка (сьогодні не
існує)
с. Галушківка
с. Гної (суч. с. Судівка)
с. Грабське (суч. с. Радсело)
с. Гречино
с. Єлізаветівка
с. Єлізаветівка
с. Зелена Діброва
(суч. с. Судівка)
с. Іванівка
с. Кваки (сьогодні не існує)
с. Клешнівка
с. Козулапівка
(суч. с. Лобойківка)
с. Колгоспівка (суч.
с.Іванівка)
с. Курилівка
с. Лобойківка
с. Миколаївка
с. Михайлівка
(суч. с. Плавещино)
с. Новосіловка
(суч. с. Лобойківка)
с. Огірівки (суч. с.
Лобойківка)
с. Паньківка (сьогодні не
існує)
с. Пелехівка (суч. с. Улянівка)
с. Петриківка
с. Писемне (сьогодні не існує)
с. Плавещино
с. Проданівка (суч. с.Гречино)
с. Сорочино
с. Сотницьке
с. Старе Село
(суч. с. Плавещино)
с. Судівка
с. Ульянівка
с. Хуторське
с. Чаплинка
с. Шульгівка
с. Яковлівка (сьогодні не
існує)
х. Кальницький
(сьогодні не існує)
х. Куліша (суч. с.Жовтневе)

Петропавлівський район

с. Богдано- Вербське
с. Брагінівка
с. Відродження
с. Дмитрівка
с. Дмитрівка
с. Іванівка
с. Катеринівка
с. Коханівка
с. Кунінове
с. Лозівка
с. Миколаївка
(суч. с. Мала Миколаївка)
с. Новоселівка
с. Олександрівка
с. Олександропіль
с. Осадче
с. Петрівка
с. Петропавлівка
с. Самарське
с. Троїцьке
с. Успенівка
с. Хороше
с. Чумаки
с. Шевченка

Покровський район

с. Андріївка
с. Березове
с. Берестяне
(сьогодні не існує)
с. Братське
с. Великомихайлівка
с. Вишневе
с. Водяне
с. Гаврилівка
с. Данилівка
с. Десятирікове
(суч. с. Діброва)
с. Єгорівка
с. Зелений Гай (суч. с. Гай)
с. Калинівка
с. Катеринівка
с. Коломійці
с. Малинівка
с. Маломихайлівка
с. Новоолександрівка
с. Новопетрівка
с. Новоселівка
с. Олександрівка
с. Олексіївка
с. Орестопіль
с. Орли
с. Підгаврилівка
с. Покровка
с. Просяне
с. Романки
с. Смідович-Дорфське
(сучасна назва не встановлена)
с. Циково
с. Шагарівка
(суч. с. Новоселівка)
х. Червоний лиман
(суч. с. Покровське)
х. Ягідний

м. Синельникове

м. Синельникове

Синельниківський район

с. Андріївка
с. Березнуватка
с. Варварівка
с. Василівка (суч. с. Василівка-на-Дніпрі)
с. Великомихайлівка
с. Веселе
с. Вишневецьке (суч. с. Старо-Вишневецьке)
с. Вільне
с. Гірки
с. Дерезувате
с. Діброва
с. Зайцеве
с. Іларіонове
с. Калинівське
с. Кислянка
с. Кодацьке
с. Лозуватка
с. Луб'янка
с. Майське
с. Мар'ївка
с. Миролюбівка
с. Михайлівка
с. Новий Посьолок
с. Новогніде
(суч. с.Михайлівка)
с. Новомиколаївка
с. Новоолександрівка
(суч. с. Миролюбівка)
с. Першозванівка
с. Петрівське
с. Писарівка
с. Раздори
с. Раївка
с. Романівка
с. Рудево-Миколаївка
с. Сергіївка
(сьогодні не існує)
с. Славгород
с. Старовишневецьке
с. Третьяківка
с. Хорошеве
с. Циганівка
с. Шевченківське колонія Марієнфельд
(суч. с. Мар'їнка)
х. Воронівка
(суч. с. Воронове)
х. НовоОлексіївський
(суч. с. Хорошеве)

Солонянський район

с. Башмачка
с. Безбородькове
с. Березнуватка
с. Василівка
с. Військове
с. Вовниги
с. Звонецьке
с. Лісняки (суч. с. Карайкове)
с. Любимівка
с. Любов
с. Малозахаріне
с. Мар'ївка
(суч. с. Новомар'ївка)
с. Матросове
с. Микільське
(суч. с. Микільське-на-Дніпрі)
с. Миколо-Мусіївка
с. Миропіль
с. Новий Світ (суч. с. Кам'яне)
с. Олександрівка
с. Олександрівка -1
(суч. с. Пшеничне)
с. Олександропіль
с. Письмечеве
с. Промінь
с. Пшеничне
с. Сурсько-Михайлівка
с. Тритузне
с. Червоний Яр
с. Шамшове
с. Широке
х. Карайкове

Софіївський район

с. Авдотівка
с. Андріївка
с. Василівка
(суч. с. Ордо-Василівка)
с. Володимирівка
с. Ганно-Миколаївка
с. Девладове
с. Зав'ялівка
с. Ковалеве
с. Любимівка
с. Мар'ївка
с. Мар'янівка
(суч. с Вишневе)
с. Миколаївка
с. Непереможне
с. Новомиколаївка
(суч. с. Ганно-Миколаївка)
с. Ордо-Василівка
с. Павлівка
с. Перше Травня
с. Райполе
с. Софіївка
с. Трудолюбівка
с. Шарівка (сьогодні не існує)

Томаківський район

с. Велика Басанка
(суч. с. Зоря)
с. Велика Долина
(суч. с. Долинське)
с. Велика Томаківка
(суч. с. Томаківка)
с. Володимирівка
с. Всеводове (суч. с. Видове)
с. Гарбузівка
с. Жмерине
с. Зелений Гай
с. Іллінка
с. Катощине
с. Кисличувата
с. Китайгородка
с. Миколаївка
(суч. с. Новомиколаївка)
с. Михайлівка
(суч. с. Новомихайлівка)
с. Настасівка
с. Новий мир
с. Ново-Київка
с. Новомиколаївка
с. Петрівка
с. Прєбраженка
(суч. с. Преображенка)
с. Томаківка
с. Топила
с. Чумаки
с. Шевченкове
с. Яковлеве
(суч. с. Добра Надія)

Царичанський район

с. Бабайківка
с. Базарно-Глинищанське
(суч. смт. Царичанка)
с. Гнатівка
с. Залелія
с. Заорілля
с. Зубківка
с. Іванівка (суч. с. Назаренки)
с. Карпенки (суч. с.
Радянське)
с. Катеринівка
с. Китайгородка
(суч. с. Китайгород)
с. Клиновське (суч. с. Турово)
с. Кущівка
с. Лисківка
с. Ляшківка
с. Минівка (суч. с. Ляшківка)
с. Могилів
с. Молодіївка (суч. с.
Ляшківка)
с. Нетесівка
с. Новгородка
(суч. с. Новостроївка)
с. Новопідкряж
с. Плавещина
с. Помазанівка
с. Преображенка
с. Проточі
с. Прядівка
с. Рибалки
с. Рудьки
с. Салове (суч. с. Салівка)
с. Селянівка
с. Тарасівка
с. Турове
с. Царичанка
(суч. смт. Царичанка)
с. Цибульківка
с. Шарівка
с. Шпирківка
(суч. смт. Царичанка)
с. Щербини
(суч. с. Щербинівка)
с. Юр'ївка
с. Яризівка
(суч. с. Івано-Яризівка)
х. Михайлівський
(суч. с. Ляшківка)
х. П'ятихатки
(суч. смт. Царичанка)

Широківський район

с. Андріївка
с. Вербове (суч. с. Явдотівка)
с. Вишневе
с. Водяне
с. Зелена Балка
(суч. с. Зелений Гай)
с. Новокурськ
с. Олександрівка
с. Пологи
с. Тихий Став
с. Шведове
с. Швейцарія (суч. с. Дачне)
с. Шестірня
с. Широке
с. Явдотівка

Юр'ївський район

с. Бразолове
с. Варварівка
с. Варварівка
с. Вербоватовка
с. Водяне
с. Водяне
с. Дубове
с. Жемчужне
с. Кіндратівка
с. Кіндратівка
с. Нижнянка
с. Новомосковське
с. Новоіванівське
с. Новов'язівське
с. Новогригорівка
с. Олександрівка
с. Олексіївка
с. Оленівка
с. Орлівське
с. Преображенка
с. Пшеничне
с. Сергіївка
с. Сергіївка
с. Сокільське
с. Хандадєєвка
(суч. с. Новов'язівське)
с. Чаплинка
с. Черноглазово
с. Чернявщина
с. Шандрівка
с. Шандрівка
(суч. с. Новошандрівка)
с. Шевченково
(сьогодні не існує)
с. Юр'ївка
х. Нижній (суч. с. Нижнянка)

ДОНЕЦЬКА ОБЛАСТЬ

Амвросіївський район

с. Благодатне
кількість жертв не встановлена

Артемівський район

с. Луганське (суч. смт. Луганське)
кількість жертв не встановлена
с. Зайцево
кількість жертв не встановлена
с. Яковлівка
кількість жертв не встановлена
с. Покровське
кількість жертв не встановлена
с. Переїзне
кількість жертв не встановлена
с. Бондарне
кількість жертв не встановлена
с. Василівка
кількість жертв не встановлена
с. Григорівка
кількість жертв не встановлена
с. Івано-Дар'ївка
кількість жертв не встановлена
с. Кодемово (суч. с. Семигір'я)
кількість жертв не встановлена
с. Парасковіївка
кількість жертв не встановлена
с. Серебрянка
кількість жертв не встановлена
Колгосп "Червона Вершина" (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлена
Колгосп "Нове Життя" (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлена
Клдшлср ім. Влолщтдлва с. Заартемівка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлена

Великоновосілківський район

с. Андріївка
кількість жертв не встановлена
с. Багатир
кількість жертв не встановлена
с. Олексіївка
кількість жертв не встановлена
с. Комар
кількість жертв не встановлена
с. Запоріжжя
кількість жертв не встановлена
с. Червона Зірка
кількість жертв не встановлена
с. Ялта
кількість жертв не встановлена
с. Костянтинопіль
кількість жертв не встановлена
с. Улакли
кількість жертв не встановлена
с. Нова Каракуба (суч. с. Красна Поляна)
кількість жертв не встановлена
с-ще Шевченко
кількість жертв не встановлена
с-ще Комишуваха
кількість жертв не встановлена
с. Новомайорське
кількість жертв не встановлена
с. Петриківка (суч. с. Новопетриківка)
кількість жертв не встановлена
с. Скудне
кількість жертв не встановлена
с. Іскра
кількість жертв не встановлена
с. Старокерчермен (суч. с. Старомлинівка)
кількість жертв не встановлена
Артіль ім. Комінтерну (суч. с. Новомайорське)
кількість жертв не встановлена

Волноваський район

с. Волноваха (суч. м. Волноваха)
кількість жертв не встановлена
с. Микільське
кількість жертв не встановлена

Іллічівський район

с. Сартана
кількість жертв не встановлена

Красноармійський район

х. Лєсовка (суч. с. Лисівка)
кількість жертв не встановлена
с. Новопавлівка
кількість жертв не встановлена
с. Даченське
кількість жертв не встановлена
х. Петрівка
(суч. с. Петрівка)
кількість жертв не встановлена

с. Пустинка
кількість жертв не встановлена
с. Удачне (суч. смт Удачне)
кількість жертв не встановлена
с. Сергіївка
кількість жертв не встановлена
с. Солнцевка
(суч. с. Красне)
кількість жертв не встановлена

Колгосп с. Зверівка
(суч. с. Звірове)
кількість жертв не встановлена
Колгосп
“Червоний партизан”
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлена

Мар’їнський район

с. Єлисаветівка
кількість жертв не встановлена
с. Іллінка
кількість жертв не встановлена
с. Костянтинівка
кількість жертв не встановлена
с. Новоукраїнка
кількість жертв не встановлена

с. Пречистівка
кількість жертв не встановлена
с. Ново-Михайлівка
(суч. с. Новомихайлівка)
кількість жертв не встановлена
с. Катеринівка
кількість жертв не встановлена
с. Богоявленка
кількість жертв не встановлена

Колгосп “Перемога” (суч. с. Катеринівка)
кількість жертв не встановлена

Новоазовський район

с. Сєдово-Василівка
кількість жертв не встановлена

с. Ближнє
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлена

Олександрівський район

с. Дмитро-Дар’ївка
кількість жертв не встановлена

Першотравневий район

с. Мангуш
(суч. смт Мангуш)
кількість жертв не встановлена

с. Бабах-Тарама
(суч. с-ще Бабах-Тарама)
кількість жертв не встановлена

с. Урзуф
кількість жертв не встановлена

Слов’янський район

с. Новомиколаївка
кількість жертв не встановлена

с. Маяки
кількість жертв не встановлена

Старобешівський район

с. Старобешеве
(суч. смт Старобешеве)
кількість жертв не встановлена

с. Кам’янка
кількість жертв не встановлена
с. Покровокєрєєвка

(суч. с. Кумачове)
кількість жертв не встановлена

Тельманівський район

с. Стара Карань (суч. с. Гранітне)
кількість жертв не встановлена
Колгосп "Восход" (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлена
с. Старогнатівка
кількість жертв не встановлена
с. Конькове
кількість жертв не встановлена
с. Розенфельд (суч. с. Свободне)
кількість жертв не встановлена

с. Греково-Олександрівка
кількість жертв не встановлена
с. Михайлівка
кількість жертв не встановлена
с. Кузнецово-Михайлівка
кількість жертв не встановлена
с. Гранітне
кількість жертв не встановлена
Колонія Марксфельд (суч. с. Мічуріне)
кількість жертв не встановлена
с. Грінталь (суч. с. Мічуріне)
кількість встановлених жертв — 14

с. Стара Карань (суч. с-ще Гранітне)
кількість встановлених жертв — 12
Колгосп "Повна деревня) (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлена
с. Нова дєрєвня (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлена

Шахтарський район

с. Орлово-Іванівка
кількість жертв не встановлена

Колгосп та одноосібники (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлена

Артіль ім. Косіора (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлена

Ясинуватський район

с. Красногорівка
кількість жертв не встановлена

м. Авдіївка

с-ще Авдіївка (суч. м. Авдіївка)
кількість жертв не встановлена

м. Горлівка, Микитівський район

х. Залізна Балка
кількість жертв не встановлена
х. Ново-Григорівка
кількість жертв не встановлена

х. Ново-Успеновка
кількість жертв не встановлена
х. Солом'яна Балка
кількість жертв не встановлена

х. Широка Балка(" (суч. с-ще Широка Балка)
кількість жертв не встановлена

м. Дзержинськ, Щербинівська сільська рада

с. Щербіновка
кількість жертв не встановлена

м. Докучаєвськ

с-ще Олександрівка
кількість жертв не встановлена

Мар'їнський район

ст. Мандрикине
кількість жертв не встановлена

Петровський район

с-ще Трудівське
кількість жертв не встановлена

Красноармійський район

с. Гришине
кількість жертв не встановлена

м. Торез

сел. Чистякове
(суч. м. Торез)
кількість жертв не встановлена

м. Вуглегірськ

Колгосп "Борець за правду"
(суч. м. Вуглегірськ)
кількість жертв не встановлена

м. Макіївка

Колгосп "9 Січня"
(суч. м. Макіївка)
кількість жертв не встановлена

ЖИТОМИРСЬКА ОБЛАСТЬ

Андрушівський район

м. Андрушівка
кількість жертв не встановлено
с. Антопіль
кількість встановлених жертв — 67
с. Бровки-1
кількість встановлених жертв — 35
с. Бровки-2
кількість встановлених жертв — 380
с. Великі Мошківці
кількість встановлених жертв — 143
с. Вербів (суч. с. Людмивка)
кількість встановлених жертв — 96
с. Війтівці (суч. с. Мостове)
кількість встановлених жертв — 22
с. Волиця
кількість встановлених жертв — 112
с. Волосів
кількість встановлених жертв — 24
с. Гальчин
кількість встановлених жертв — 89
с. Гарапівка
кількість встановлених жертв — 15
с. Городище
кількість встановлених жертв — 24
с. Забара
кількість встановлених жертв — 18
с. Зарубинці
кількість встановлених жертв — 34
с. Іванків
кількість встановлених жертв — 37
с. Івниця
кількість встановлених жертв — 57
с. Камені
кількість встановлених жертв — 11
с. Корчмище
кількість встановлених жертв — 12
с. Котівка
кількість встановлених жертв — 25
с. Крилівка
кількість встановлених жертв — 159
с. Лебединці
кількість встановлених жертв — 40
с. Лясівка (суч. с. Лисівка)
кількість встановлених жертв — 31
с. Ляхівці (суч. с. Глинівці)
кількість встановлених жертв — 18
с. Мала П'ятигірка
кількість встановлених жертв — 96
с. Малі Мошківці
кількість встановлених жертв — 60
с. Міньківці
кількість жертв не встановлено
с. Нехворощ
кількість встановлених жертв — 390
с. Нова Котельня
кількість встановлених жертв — 7
с. Павелки
кількість встановлених жертв — 19
с. Стара Котельня
кількість встановлених жертв — 19
с. Степок
кількість встановлених жертв — 37
с. Халаїмгородок (суч. с. Городківка)
кількість встановлених жертв — 121
с. Яроповичі
кількість встановлених жертв — 164

Баранівський район

с. Баранівка суч. с. Баранівка
кількість жертв не встановлено
с. Мархлевськ (суч. с. Довбиш)
кількість встановлених жертв — 34
с. Адамівка
кількість встановлених жертв — 10
с. Вірля
кількість встановлених жертв — 8
с. Дібрівка (суч. с. Дубрівка)
кількість встановлених жертв — 16
с. Жабориця (суч. с. Заріччя)
кількість встановлених жертв — 3
с. Жаборицька Гута (суч. с. Лісове)
кількість встановлених жертв — 28
с. Жари
кількість встановлених жертв — 24
с. Зеремля
кількість встановлених жертв — 15
с. Зятинець
кількість встановлених жертв — 15
с. Іванівка
кількість встановлених жертв — 54
с. Кам'яний Брід (смт Кам'яний Брід)
кількість встановлених жертв — 18
с. Кашперівка
кількість встановлених жертв — 64
с. Климентіївка
кількість встановлених жертв — 8
с. Любарська Гута
кількість встановлених жертв — 12
с. Мар'янівка (смт Мар'янівка)
кількість встановлених жертв — 15
кол. Наталія (с. Наталія)
кількість жертв не встановлено
с. Полянка
кількість встановлених жертв — 50
с. Радулин
кількість встановлених жертв — 6
с. Рогачів
кількість встановлених жертв — 10
с. Смолдирів
кількість встановлених жертв — 81
с. Суемці
кількість встановлених жертв — 11
с. Тартак
кількість встановлених жертв — 4
с. Хижівка
кількість встановлених жертв — 50
с. Явне
кількість встановлених жертв — 54
с. Ялишів
кількість встановлених жертв — 54

Бердичівський район

с. Агатівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Андріяшівка
кількість встановлених жертв — 57
х. Бенедівка
кількість жертв не встановлено
с. Бистрик
кількість встановлених жертв — 3
с. Буряки
кількість встановлених жертв — 286
с. Велика П'ятигірка
кількість встановлених жертв — 8
с. Великі Гадомці
кількість встановлених жертв — 252
с. Великі Низгірці
кількість встановлених жертв — 65
с. Гальчин
кількість встановлених жертв — 28
с. Гардишівка
кількість встановлених жертв — 23
с. Гвоздава
кількість встановлених жертв — 11
с. Голодьки
(суч. с. Мирославка)
кількість встановлених жертв — 48
с. Демчин
кількість встановлених жертв — 42
с. Дубівка
кількість встановлених жертв — 34
с. Жидівці
(суч. с. Радянське)
кількість встановлених жертв — 10
с. Житинці
кількість встановлених жертв — 13
с. Журбинці
кількість встановлених жертв — 22
с. Закутинці
кількість встановлених жертв — 4
с. Іванківці
кількість встановлених жертв — 137
с. Катеринівка
кількість встановлених жертв — 9
с. Кикишівка
кількість встановлених жертв — 10
с. Красівка
кількість встановлених жертв — 107
с. Кустин
кількість встановлених жертв — 7
с. Лемеші
кількість встановлених жертв — 12
с. Лісова Слобідка
кількість встановлених жертв — 44
с. Мала Радзивилівка
кількість встановлених жертв — 5
с. Мала Татаринівка
(суч. с. Малосілка)
кількість встановлених жертв — 35
с. Маркуші
кількість встановлених жертв — 33
с. Мартинівка
кількість встановлених жертв — 12
с. Никонівка
кількість встановлених жертв — 56
с. Новий Солотвин
кількість встановлених жертв — 9
с. Обухівка
кількість встановлених жертв — 24
с. Озадівка
кількість встановлених жертв — 292
с. Осикове
кількість встановлених жертв — 5
с. Половецьке
кількість встановлених жертв — 47
с. Райгородок
кількість встановлених жертв — 12
с. Райки
кількість встановлених жертв — 34
с. Рея
кількість встановлених жертв — 14
с. Садки
кількість встановлених жертв — 171
с. Семенівка
кількість встановлених жертв — 46
с. Сингаївка
кількість встановлених жертв — 24
с. Скаківка
кількість встановлених жертв — 19
с. Скраглівка
кількість встановлених жертв — 22
с. Слободище
кількість встановлених жертв — 16
с. Старий Солотвин
кількість встановлених жертв — 91
с. Сьомаки
кількість встановлених жертв — 6
с. Терехове
кількість встановлених жертв — 32
с. Хажин
кількість встановлених жертв — 13
с. Хмелище
кількість встановлених жертв — 30
х. Білоцерківка
(суч. с. Хмельове)
кількість жертв не встановлено
с. Швайківка
кількість встановлених жертв — 19

Брусилівський район

с. Биків
кількість встановлених жертв — 120
с. Болячів
кількість встановлених жертв — 112
с. Брусилів (смт Брусилів)
кількість жертв не встановлено
с. Високе
кількість жертв не встановлено
с. Вільшка
кількість встановлених жертв — 80
с. Водотиї
кількість встановлених жертв — 17
с. Гнилець
(суч. с. Долинівка)
кількість встановлених жертв — 400
с. Дивин
кількість встановлених жертв — 12
с. Дібрівка
кількість жертв не встановлено
с. Западня
кількість встановлених жертв — 80
с. Карабачин
кількість встановлених жертв — 6
с. Ковганівка
кількість встановлених жертв — 5
с. Костівці
кількість жертв не встановлено
с. Краківщина
кількість встановлених жертв — 60
с. Лазарівка
кількість жертв не встановлено
с. Малинівка
кількість встановлених жертв — 3

х. Мар'янівка
(суч. с. Мар'янівка)
кількість жертв не встановлено
с. Містечко
кількість встановлених жертв — 5
с. Морозівка
кількість встановлених жертв — 8
с. Озера
кількість встановлених жертв — 200
с. Озеряни
(суч. с. Нові Озеряни)
кількість встановлених жертв — 125
с. Осівці
кількість встановлених жертв — 20
с. Пилипонка
кількість жертв не встановлено
с. Покришів
кількість встановлених жертв — 5
с. Привороття
кількість встановлених жертв — 16
с. Романівка
кількість жертв не встановлено
с. Скочище
кількість встановлених жертв — 300
с. Соболівка
кількість встановлених жертв — 700
с. Соловіївка
кількість жертв не встановлено
с. Ставище
кількість встановлених жертв — 3
с. Старицьке
кількість жертв не встановлено
с. Хомутець
кількість встановлених жертв — 200
х. Хомянка
кількість жертв не встановлено
с. Юзефівка
(суч. с. Йосипівка)
кількість жертв не встановлено
с. Яструбенька
кількість жертв не встановлено
с. Яструбня
кількість жертв не встановлено

Володарсько-Волинський район

с. Березівка
кількість встановлених жертв — 5
кол. Вікторинка
кількість встановлених жертв — 5
смт Володарськ
(суч. смт. Володимирськ-Волинський)
кількість встановлених жертв — 13
с. Грушки
кількість встановлених жертв — 17
с. Давидівка
кількість встановлених жертв — 8
с. Дашинка
кількість встановлених жертв — 20
с. Дворище
кількість встановлених жертв — 13
с. Добринь
кількість встановлених жертв — 3
кол. Домбровка Лашня
кількість встановлених жертв — 5
с. Закомірня
кількість встановлених жертв — 8
с. Зубринка
кількість встановлених жертв — 1
с. Кам'яний Брід
кількість встановлених жертв — 7
с. Катеринівка
кількість встановлених жертв — 14
с. Кобилянка
кількість встановлених жертв — 2
с. Копельня
(об'єднано з с. Ємилівка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Красноріка
кількість встановлених жертв — 2
с. Кропивня
кількість встановлених жертв — 48
кол. Крук
кількість встановлених жертв — 2
с. Кургани
кількість встановлених жертв — 2
с. Кутузове
кількість встановлених жертв — 1
кол. Мар'янівка
(суч. с. Радичі)
кількість встановлених жертв — 6
с. Михайлівка
кількість встановлених жертв — 2
кол. Писарівка
(суч. с. Писарівка)
кількість встановлених жертв — 2
с. Полівська Гута
кількість встановлених жертв — 11
с. Поромівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Рижани
кількість встановлених жертв — 14
с. Рижани П'яті
(суч. с. Знам'янка)
кількість встановлених жертв — 52
с. Рижани Треті
(суч. с. Грабівка)
кількість встановлених жертв — 5
с. Рижани Четверті
(суч. с. Жовтнівка)
кількість встановлених жертв — 8
кол. Рудня Фасівська
(суч. с. Рудня Фасова)
кількість встановлених жертв — 1
с. Рудня Шляхова
кількість встановлених жертв — 6
с. Сколобів
кількість встановлених жертв — 6
кол. Суховільська
Мар'янівка Перша
(суч. с. Мар'янівка)
кількість встановлених жертв — 2
с. Суховоля
кількість встановлених жертв — 15
с. Теренці
кількість встановлених жертв — 5
с. Топорище
кількість встановлених жертв — 23
с. Фасова
кількість встановлених жертв — 1
кол. Федорівка
(суч. с. Калинівка)
кількість встановлених жертв — 1
кол. Шадура
кількість встановлених жертв — 3

Ємільчинський район

с. Андрієвичі
кількість жертв не встановлено
Слоб. Анжеліна (суч. с. Красногірка)
кількість жертв не встановлено
с. Бараші
кількість встановлених жертв — 30
с. Баскаки (суч. с. Кам'янка)
кількість встановлених жертв — 2
кол. Березівка (с. Березівка)
кількість жертв не встановлено
с. Березники
кількість встановлених жертв — 6
с. Бобриця
кількість встановлених жертв — 56
с. Великий Яблунець
кількість встановлених жертв — 20
с. Ємільчине (смт Ємільчине)
кількість жертв не встановлено
кол. Здоровець (с. Здоровець)
кількість жертв не встановлено
с. Зелениця
кількість встановлених жертв — 4
с. Киянка
кількість встановлених жертв — 6
с. Куліші
кількість встановлених жертв — 17
с. Мокляки
кількість встановлених жертв — 6
с. М'яколовичі (суч. с. Миколаївка)
кількість встановлених жертв — 10
с. Нараївка
кількість встановлених жертв — 14
с. Неділище
кількість встановлених жертв — 7
с. Омелуша
кількість встановлених жертв — 8
с. Осівка
кількість жертв не встановлено
слоб. Параніне (с. Параніне)
кількість жертв не встановлено
с. Підлуби
кількість жертв не встановлено
с. Рясне
кількість встановлених жертв — 6
с. Садки
кількість жертв не встановлено
с. Сербо-Слобідка
кількість встановлених жертв — 26
слоб. Спасько-Запруда (суч. с. Запруда)
кількість встановлених жертв — 4
с. Степанівка
кількість встановлених жертв — 8
с. Тайки
кількість жертв не встановлено
кол. Тумар-Брачки (Найдорф) суч. с. Новосілка
кількість жертв не встановлено
с. Усолуси
кількість встановлених жертв — 180
х. Мокляки (с. Хутір Мокляки)
кількість встановлених жертв — 13
смт Яблунець (суч. с. Яблунець)
кількість жертв не встановлено

Житомирський район

с. Альбінівка (суч. с. Тетерівка)
кількість встановлених жертв — 4
с. Андріївка (суч. с. Сонячне)
кількість встановлених жертв — 30
с. Барашівка
кількість встановлених жертв — 74
с. Бистрі
кількість встановлених жертв — 2
с. Буки
кількість встановлених жертв — 6
с. Вацьків (суч. с. Глибочиця)
кількість встановлених жертв — 5
с. Велика Татаринівка (суч. с. Озерянка)
кількість встановлених жертв — 62
с. Вертокиївка
кількість встановлених жертв — 9
с. Волиця
кількість встановлених жертв — 20
х. Гай (с. Гай)
кількість встановлених жертв — 4
с. Глибочок
кількість встановлених жертв — 11
с. Голіївка (суч. с. Оліївка)
кількість встановлених жертв — 40
с. Головенка
кількість встановлених жертв — 62
с. Двірець
кількість встановлених жертв — 23
с. Дениші
кількість встановлених жертв — 448
х. Довжик (суч. с. Довжик)
кількість встановлених жертв — 4
с. Залізня
кількість встановлених жертв — 16
с. Кодня
кількість встановлених жертв — 268
с. Корчівка (суч. с. Заможне)
кількість встановлених жертв — 22
с. Коща
кількість встановлених жертв — 37
с. Ліщин
кількість встановлених жертв — 63
с. Ляхівці (суч. с. Вишневе)
кількість встановлених жертв — 1
с. Лука
кількість встановлених жертв — 12
кол. Михайлівка (с. Михайлівка)
кількість встановлених жертв — 40
с. Розкопана Могила (суч. с. Миролюбівка)
кількість встановлених жертв — 11
с. Рудня-Городище
кількість встановлених жертв — 13
с. Садки
кількість встановлених жертв — 32
с. Сінгури
кількість встановлених жертв — 8
с. Соснівка
кількість встановлених жертв — 29
м-ко Троянів (суч. с. Троянів)
кількість встановлених жертв — 15
с. Улянівка
кількість встановлених жертв — 64
с. Шумськ
кількість встановлених жертв — 6
с. Янківці (суч. с. Іванківці)
кількість встановлених жертв — 5

Коростенський район

с. Барди
кількість встановлених жертв — 7
с. Бехи
кількість встановлених жертв — 1
с. Березівка
кількість жертв не встановлено
с. Білошиця (суч. с. Щорсівка)
кількість встановлених жертв — 117
с. Білка
кількість встановлених жертв — 50
с. Бондарівка
кількість встановлених жертв — 25
с. Боровиця
кількість встановлених жертв — 70
с. Васьковичі
кількість встановлених жертв — 93
кол. Веселівка (с. Веселівка)
кількість встановлених жертв — 13
с. Войнарівка (суч. с. Винарівка)
кількість встановлених жертв — 8
с. Воронове (суч. с. Вороневе)
кількість встановлених жертв — 5
с. Горбачі
кількість встановлених жертв — 9
с. Горщик
кількість встановлених жертв — 11
с. Граби
кількість встановлених жертв — 12
с. Грозине
кількість встановлених жертв — 5
с. Гулянка
кількість встановлених жертв — 60
с. Гута Мощківка (с. Мощківка)
кількість встановлених жертв — 13
с. Давидки
кількість встановлених жертв — 130
х. Десятини (с. Десятини)
кількість встановлених жертв — 6
с. Дідковичі
кількість жертв не встановлено
х. Довгі Поля (суч. с. Полянка)
кількість встановлених жертв — 9
с. Домолоч
кількість встановлених жертв — 59
с. Жабче
кількість встановлених жертв — 43
с. Жупанівка
кількість встановлених жертв — 16
кол. Заріччя (с. Заріччя)
кількість встановлених жертв — 1
с. Злобичі
кількість встановлених жертв — 27
с. Іванівка
кількість встановлених жертв — 7
х. Клочеве (суч. с. Клочеве)
кількість встановлених жертв — 43
с. Кожухівка
кількість встановлених жертв — 54
с. Красногірка
кількість встановлених жертв — 1
с. Купеч
кількість встановлених жертв — 8
с. Купище
кількість встановлених жертв — 9
с. Лісовська Буда (суч. с. Лісобуда)
кількість встановлених жертв — 19
с. Лісівщина
кількість встановлених жертв — 18
с. Лісницька Гора
кількість встановлених жертв — 7
с. Мелені
кількість встановлених жертв — 22
кол. Мойсіївка (с. Мойсіївка)
кількість встановлених жертв — 50
с. Немирівка
кількість встановлених жертв — 11
с. Ново Богушівка (суч. с. Калинівка)
кількість встановлених жертв — 85
с. Новаки
кількість встановлених жертв — 200
х. Новина (суч. с. Новина)
кількість встановлених жертв — 16
с. Пашини (суч. м. Коростень)
кількість встановлених жертв — 17
с. Піски
кількість встановлених жертв — 3
с. Погоріле (суч. с. Дружбівка)
кількість встановлених жертв — 35
с. Пугачівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Ришавка
кількість встановлених жертв — 3
кол. Ставище (с. Ставище)
кількість встановлених жертв — 4
с. Сингаї
кількість встановлених жертв — 14
с. Стара Богушівка (суч. с. Радянське)
кількість встановлених жертв — 80
х. Субине
кількість встановлених жертв — 11
с. Сушки
кількість встановлених жертв — 120–150
с. Татарновичі (суч. с. Берестовець)
кількість встановлених жертв — 220
с. Ушиця
кількість встановлених жертв — 10
м-ко Ушомир (с. Ушомир)
кількість встановлених жертв — 48
с. Ходаки
кількість встановлених жертв — 75
с. Холосне
кількість встановлених жертв — 117
с. Чернявка
кількість встановлених жертв — 1
с. Щатрище
кількість встановлених жертв — 6
с. Шершні
кількість встановлених жертв — 28
х. Янущпіль (суч. с. Іванопіль)
кількість встановлених жертв — 8

Коростишіський район

с. Березівка (суч. с. Садове)
кількість встановлених жертв — 12
с. Вільня (суч. с. Веприн)
кількість встановлених жертв — 9
с. Глибочок
кількість встановлених жертв — 90
с. Городське
кількість встановлених жертв — 21
с. Грубське
кількість встановлених жертв — 71
с. Іванівка (суч. с. Травневе)
кількість встановлених жертв — 39
с. Кам'яний Брід
кількість встановлених жертв — 177
с. Коростишів
кількість встановлених жертв — 311
с. Кашарище (с. В. Кошарища)
кількість встановлених жертв — 41
с. Кропивня
кількість встановлених жертв — 33
с. Осиковий Копець (суч. с. Мірча)
кількість встановлених жертв — 32
с. Рудня-Грабовська (суч. с. Рудня)
кількість встановлених жертв — 208
с. Смолівка
кількість встановлених жертв — 26
с. Струцівка
кількість встановлених жертв — 3
кол. Таубівка (суч. с. Голубівка)
кількість встановлених жертв — 4
с. Харитонівка
кількість встановлених жертв — 80
с. Царівка
кількість встановлених жертв — 50
с. Шахворостівка
кількість встановлених жертв — 25
с. Щигліївка
кількість встановлених жертв — 31

Лугинський район

с. Березовий Груд
кількість жертв не встановлено
кол. Бобричі (суч. с. Красносілка)
кількість жертв не встановлено
с. Бобричі
кількість жертв не встановлено
с. Бовсуни
кількість встановлених жертв — 30
с. Буда-Повчанська (суч. с. Буда)
кількість жертв не встановлено
с. Будо Літки
кількість встановлених жертв — 28
с. Великий Дивлин
кількість встановлених жертв — 35
с. Воняйки (суч. с. Красностав)
кількість жертв не встановлено
с. Гамарня Повчанська (суч. с. Рудня Повчанська)
кількість жертв не встановлено
с. Глухова
кількість жертв не встановлено
х. Дуброва (с. Діброва)
кількість встановлених жертв — 7
с. Жеревці
кількість жертв не встановлено
с. Запілля
кількість жертв не встановлено
с. Зарічка
кількість жертв не встановлено
с. Злотин (суч. Вербівка)
кількість жертв не встановлено
кол. Іванівка (с. Іванівка)
кількість жертв не встановлено
с. Рудня-Лугинківська (суч. с. Крупчатка)
кількість жертв не встановлено
с. Липники
кількість жертв не встановлено
с. Лугини (смт Лугини)
кількість жертв не встановлено
с. Лугинки
кількість жертв не встановлено
с. Малахівка
кількість жертв не встановлено
с. Малий Дивлин
кількість жертв не встановлено
с. Повч
кількість встановлених жертв — 73
с. Радогоща
кількість встановлених жертв — 8
с. Рудня Жеревецька (суч. Рудня Жеревці)
кількість жертв не встановлено
кол. Солов'ї (с. Солов'ї)
кількість жертв не встановлено
с. Теснівка
кількість жертв не встановлено
с. Попільня (суч. с. Топільня)
кількість жертв не встановлено
с. Ч. Волока
кількість встановлених жертв — 68
с. Чапаєвка
кількість жертв не встановлено

Любарський район

с. Авратин
кількість встановлених жертв — 37
с. Березівка
кількість встановлених жертв — 66
с. Бичева
кількість встановлених жертв — 71
с. Борушківці
кількість встановлених жертв — 20
с. Велика Волиця
кількість жертв не встановлено
с. Великий Браталів
кількість встановлених жертв — 400
с. Великі Деревичі
кількість встановлених жертв — 131
с. Вигнанка
кількість встановлених жертв — 189
с. Вищикуси (суч. с. Веселка)
кількість встановлених жертв — 279
с. Війтівці (суч. с. Виноградівка)
кількість жертв не встановлено
с. Гізівщина
кількість встановлених жертв — 72
с. Глезне
кількість жертв не встановлено
с. Горопаї
кількість встановлених жертв — 15

с. Гринівці
кількість встановлених жертв — 345
с. Демківці
кількість жертв не встановлено
с. Житинці
кількість жертв не встановлено
с. Іванківці
кількість жертв не встановлено
с. Казенна Громада (суч. с. Громада)
кількість встановлених жертв — 29
с. Карань
кількість жертв не встановлено
с. Кириївка
кількість встановлених жертв — 271
с. Коваленки
кількість жертв не встановлено
с. Коростки
кількість встановлених жертв — 377
с. Липне
кількість встановлених жертв — 24
смт Любар
кількість встановлених жертв — 29
с. Мала Деревичка
кількість жертв не встановлено
с. Малий Браталів
кількість жертв не встановлено
с. Меленці
кількість встановлених жертв — 78
с. Михайлівка
кількість встановлених жертв — 102
с. Мотовилівка
кількість встановлених жертв — 20
с. Нова Чортория
кількість жертв не встановлено
с. Новий Любар
кількість встановлених жертв — 105
с. Панасівка
кількість встановлених жертв — 8
с. Пединки
кількість встановлених жертв — 34
с. Перетік
кількість жертв не встановлено
с. Привітів
кількість встановлених жертв — 159
с. Провалівка
кількість встановлених жертв — 12
с. Рогізно
кількість жертв не встановлено
с. Северинівка
кількість жертв не встановлено
с. Семенівка
кількість жертв не встановлено
с. Стара Чортория
кількість встановлених жертв — 82
с. Старий Любар
кількість жертв не встановлено
с. Стрижівка
кількість жертв не встановлено
с. Филинці
кількість встановлених жертв — 15
с. Юрівка
кількість встановлених жертв — 117

Малинський район

с. Барвінки
кількість встановлених жертв — 30
с. Буда Вороб'ївська (с. Будо-Вороб'ї)
кількість встановлених жертв — 70
с. Буки
кількість встановлених жертв — 8
с. Бучки
кількість встановлених жертв — 9
с. Владівка
кількість встановлених жертв — 40
с. Ворсівка
кількість встановлених жертв — 57
с. Головки
кількість встановлених жертв — 40
с. Гусківка (суч. с. С. Гуска)
кількість встановлених жертв — 11
х. Дересовське
кількість встановлених жертв — 30
с. Дерманка (суч. с. Луки)
кількість встановлених жертв — 8
с. Дуброва (суч. с. Діброва)
кількість встановлених жертв — 176
с. Елівка
кількість встановлених жертв — 14
х. Забранне (суч. с. Забране)
кількість встановлених жертв — 20
с. Ксаверів
кількість встановлених жертв — 14
с. Недашки
кількість встановлених жертв — 10
с. Нові Вороб'ї
кількість встановлених жертв — 178
х. Новобратське
кількість встановлених жертв — 30
х. Петровський (суч. с. Яблунівка)
кількість встановлених жертв — 36
с. Пинязевичі (суч. с. Українка)
кількість встановлених жертв — 15
с. Писарівка
кількість встановлених жертв — 20
с. П'ятидуб
кількість встановлених жертв — 23
х. Репище (суч. с. Репище)
кількість встановлених жертв — 20
с. Різня
кількість встановлених жертв — 18
с. Рудня Вороб'ївська
кількість встановлених жертв — 40
с. Рутв'янка (суч. с. Рутв'янка)
кількість встановлених жертв — 4
с. Савлуки
кількість встановлених жертв — 18
с. Селище (суч. с. Слобідка)
кількість встановлених жертв — 6
с. Сичівка
кількість встановлених жертв — 10
с. Стасіво (суч. с. Стасєва)
кількість встановлених жертв — 11
с. Тростяниця
кількість встановлених жертв — 15
с. Устинівка
кількість встановлених жертв — 18
с. Федорівська (суч. с. Федорівка)
кількість встановлених жертв — 148
х. Хатки (суч. с. Тарасівка)
кількість встановлених жертв — 10
х. Хичова (суч. с. Нове Життя)
кількість встановлених жертв — 28
с. Чоповичі (смт Чоповичі)
кількість встановлених жертв — 268
с. Юзефівка (суч. с. Йосипівка)
кількість встановлених жертв — 12
с. Ялцівка
кількість встановлених жертв — 102

Народицький район

с. Великі Міньки
кількість встановлених жертв — 1
с. Звіздаль
кількість встановлених жертв — 1
с. Любарка
кількість встановлених жертв — 43
с. Малі Кліщі
кількість встановлених жертв — 5
с. Малі Міньки
кількість встановлених жертв — 37
с. Малинка
кількість встановлених жертв — 44
с. Межиліска
кількість встановлених жертв — 3

Новград-Волинський район

х. Багате
кількість жертв не встановлено
с. Броники
кількість жертв не встановлено
х. Будище
кількість жертв не встановлено
кол. Вірівка
кількість жертв не встановлено
кол. Вишківка (суч. с. Вишківка)
кількість жертв не встановлено
кол. Владин
кількість встановлених жертв — 43
с. Гірки
кількість встановлених жертв — 70
м-ко Городниця (смт Городниця)
кількість жертв не встановлено
с. Гульськ
кількість встановлених жертв — 24
с. Груд
кількість встановлених жертв — 370
с. Дзекунка (суч. с. Яворівка)
кількість жертв не встановлено
с. Жалобне
кількість жертв не встановлено
х. Заріччя (суч. с. Берегове)
кількість жертв не встановлено
кол. Іванівка
кількість жертв не встановлено
с. Кам'яний Майдан
кількість жертв не встановлено
с. Кам'янка
кількість жертв не встановлено
с. Карпилівка
кількість жертв не встановлено
с. Кикова
кількість встановлених жертв — 10
с. Киянка
кількість жертв не встановлено
с. Коротище
кількість жертв не встановлено
с. Косенів
кількість встановлених жертв — 10
с. Кошелів
кількість жертв не встановлено
с. Кленова
кількість жертв не встановлено
с. Крайня Деражня
кількість встановлених жертв — 19
с. Кропивня
кількість жертв не встановлено
с. Курмань (суч. с. Тернівка)
кількість встановлених жертв — 165
с. Курчиця
кількість встановлених жертв — 11
с. Кудиновичі (суч. с. Гірки)
кількість встановлених жертв — 25
кол. Марушівка
кількість жертв не встановлено
с. Мала Горбаша
кількість встановлених жертв — 4
с. Могильня (суч. с. Вербівка)
кількість жертв не встановлено
с. Малий Молодьків
кількість встановлених жертв — 24
с. Мала Цвіля
кількість встановлених жертв — 10
с. Мужиловичі (суч. с. Калинівка)
кількість встановлених жертв — 15
с. Немильня
кількість встановлених жертв — 119
с. Несолонь
кількість жертв не встановлено
с. Нова Романівка
кількість жертв не встановлено
с. Наталівка
кількість жертв не встановлено
с. Приход
кількість встановлених жертв — 9
с. Повчине
кількість жертв не встановлено
с. Поліянівка
кількість встановлених жертв — 21
с. Романівка
кількість жертв не встановлено
с. Слобода-Романівська
кількість жертв не встановлено
с. Слободо-Чернецька (суч. с. Лебедівка)
кількість встановлених жертв — 6
с. Стриєва (суч. с. Сприєві)
кількість жертв не встановлено
с. Сусли
кількість встановлених жертв — 98
с. Теснівка
кількість жертв не встановлено
с. Токарів
кількість жертв не встановлено
с. Тожир (суч. с. Борисівка)
кількість встановлених жертв — 294
с. Тупальці
кількість встановлених жертв — 50
с. Федорівка
кількість жертв не встановлено
с. Червона Воля
кількість встановлених жертв — 15
с. Чижівка
кількість жертв не встановлено
с. Черниця (суч. с. Барвинівка)
кількість жертв не встановлено
кол. Шерешовка
кількість жертв не встановлено
с. Юзефівка
кількість жертв не встановлено
с. Хижавка (суч. с. Тернівка)
кількість встановлених жертв — 165
с. Юрківщина (суч. с. Ярунь)
кількість встановлених жертв — 25
с. Ярунь
кількість встановлених жертв — 52

Овруцький район

с. Антоновичі
кількість встановлених жертв — 500
с. Бігунь
кількість встановлених жертв — понад 20
с. В. Фосня
кількість встановлених жертв — 69
с. В. Хайча
кількість встановлених жертв — 29
с. Вереси
кількість встановлених жертв — 11
с. Гаєвичі
кількість встановлених жертв — 7
с. Гладковичі
кількість встановлених жертв — 78
с. Жолонь (суч. с. Поліське)
кількість встановлених жертв — 15
с. Заболоть
кількість встановлених жертв — 3
с. Збраньки
кількість жертв не встановлено
с. Ігнатпіль
кількість встановлених жертв — 2
с. Кирдани
кількість встановлених жертв — 120
с. Коптівщина
кількість встановлених жертв — 11
с. Корчівка
кількість встановлених жертв — 120
с. Костюшки
кількість встановлених жертв — 31
с. Красилівка
кількість встановлених жертв — 253
с. Лучанки
кількість встановлених жертв — 17
с. М. Фосня
кількість встановлених жертв — 8
с. Невгоди
кількість встановлених жертв — 62
с. Нижня Рудня
кількість встановлених жертв — 11
с. Норинськ
кількість встановлених жертв — 62
с. Павлюки (суч. с. Павлюківка)
кількість встановлених жертв — 4
с. Сарнинки
кількість встановлених жертв — 19
с. Скребеличі
кількість встановлених жертв — 9
с. Товкачі
кількість встановлених жертв — 25
с. Тхорин
кількість встановлених жертв — 75

Олевський район

кол. Андріївка (суч. с. Андріївка)
кількість встановлених жертв — 7
с. Білокоровичі
кількість встановлених жертв — 32
с. Будки-Собичинські (суч. с. Будки-Комсомольські)
кількість встановлених жертв — 20
с. Варварівка
кількість встановлених жертв — 16
с. Голиші (суч. с. Жовтневе)
кількість встановлених жертв — 26
с. Жубровичі
кількість встановлених жертв — 48
с. Журжевичі
кількість встановлених жертв — 14
с. Замисловичі
кількість встановлених жертв — 14
с. Зольня
кількість встановлених жертв — 38
с. Кам'янка
кількість встановлених жертв — 38
с. Кишин
кількість встановлених жертв — 28
х. Ковалі (суч. с. Ковальово)
кількість встановлених жертв — 6
с. Копище
кількість встановлених жертв — 20
с. Лопатичі
кількість встановлених жертв — 59
с. Майдан
кількість встановлених жертв — 27
с. Майдан-Копищенський
кількість встановлених жертв — 18
с. Озеряни
кількість встановлених жертв — 15
с. Радовель
кількість встановлених жертв — 61
с. Рудня-Хочинська
кількість встановлених жертв — 9
с. Собичино (суч. с. Комсомольське)
кількість встановлених жертв — 14
с. Сущани
кількість встановлених жертв — 28
с. Тепениця
кількість встановлених жертв — 32
с. Хочино
кількість встановлених жертв — 26
с. Юрово
кількість встановлених жертв — 24

Попільнянський район

с. Андрушки
кількість жертв не встановлено
х. Бахалівщина (суч. с. Бухалівщина)
кількість встановлених жертв — 19
с. Білки
кількість встановлених жертв — 54
с. Василівка
кількість встановлених жертв — 117
с. Велика Чернявка
кількість встановлених жертв — 64
с. Великі Лісівці
кількість встановлених жертв — 44
с. Голуб'ятин
кількість встановлених жертв — 67
х. Грабова
кількість жертв не встановлено
с. Єрчики
кількість встановлених жертв — 358
с. Жидівці (суч. с. Жовтневе)
кількість встановлених жертв — 131
с. Кам'янка
кількість встановлених жертв — 21

с. Кілівка (суч. с. Миролюбівка)
кількість встановлених жертв — 48
с. Корнин (суч. смт Корнин)
кількість встановлених жертв — 74
с. Королівка
кількість встановлених жертв — 21
с. Котлярка
кількість встановлених жертв — 48
с. Кошляки
кількість жертв не встановлено
х. Краснянка
кількість встановлених жертв — 19
с. Криве
кількість встановлених жертв — 248
с. Липки
кількість встановлених жертв — 302
с. Лисівка
кількість встановлених жертв — 17
с. Лозовики (суч. с. Миролюбівка):
див. с. Кілівка
с. Лучин
кількість встановлених жертв — 36
с. Макарівка
кількість встановлених жертв — 29
с. Мала Чернявка (суч. с. Яблунівка)
кількість встановлених жертв — 12
с. Малі Гуляки
кількість жертв не встановлено
с. Мищерине
кількість встановлених жертв — 11
с. Мохначка
кількість встановлених жертв — 173
с. Новоселиця
кількість встановлених жертв — 350
с. Паволоч
кількість встановлених жертв — 102
с. Парипси
кількість встановлених жертв — 240
х. Піски (суч. с. Піски)
кількість встановлених жертв — 9
с. Попільня
кількість встановлених жертв — 46
с. Почуйки
кількість встановлених жертв — 117
с. Пустельники
кількість жертв не встановлено
х. Рудня (суч. с. Рудня)
кількість жертв не встановлено
с. Саверці
кількість встановлених жертв — 232
с. Соколів Брід
кількість встановлених жертв — 64
с. Ставище
кількість встановлених жертв — 41
с. Строків
кількість встановлених жертв — 194
с. Сущанка
кількість встановлених жертв — 213
с. Турбівка
кількість встановлених жертв — 137
с. Харліївка
кількість встановлених жертв — 245
с. Хейлів (до 1946 р.) (суч. с. Красногірка)
кількість встановлених жертв — 3
с. Ходорків
кількість встановлених жертв — 109
х. Шовковиця
кількість встановлених жертв — 6

Радомишльський район

с. Березці
кількість встановлених жертв — 21
с. Веприн
кількість встановлених жертв — 12
с. Верлоок
кількість встановлених жертв — 18
с. Глиниця
кількість встановлених жертв — 21
с. Гуто-Забілоцька
кількість встановлених жертв — 53
с. Заболоть
кількість встановлених жертв — 21
с. Кочерів
кількість встановлених жертв — 68
с. Кримок
кількість встановлених жертв — 29
с. Меделів
кількість встановлених жертв — 87
с. Межирічка
кількість встановлених жертв — 42
с. Мірча
кількість встановлених жертв — 25
с. Негребівка
кількість встановлених жертв — 9
м. Радомишль
кількість встановлених жертв — 92
с. Раковичі
кількість встановлених жертв — 6

Романівський район

с. Биківка (смт Биківка)
кількість встановлених жертв — 4
с. Борятин
кількість встановлених жертв — 6
с. Булдичів
кількість встановлених жертв — 41
с. Врублівка
кількість встановлених жертв — 10
с. Гордіївка
кількість встановлених жертв — 78
с. Драненькі Хатки (суч. с. Червоні Хатки)
кількість встановлених жертв — 11
с. Камінь
кількість встановлених жертв — 43
с. Карвинівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Козара (суч. с. Велика Козара)
кількість встановлених жертв — 14
с. Корчівка
кількість встановлених жертв — 28
с. Лісня Рудня
кількість встановлених жертв — 36
с. Миропіль
кількість встановлених жертв — 8
с. Нивка
кількість встановлених жертв — 7
с. Печанівка
кількість встановлених жертв — 12
с. Романів (смт Романів)
кількість встановлених жертв — 10
с. Романівка
кількість встановлених жертв — 11
с. Старочуднівська Гута
кількість встановлених жертв — 22
с. Сіряки (суч. с. Ягодинка)
кількість встановлених жертв — 40
с. Ставки
кількість встановлених жертв — 21

с. Сульжинівка
кількість встановлених жертв — 21
с. Ульха (суч. с. Вільха)
кількість встановлених жертв — 21
с. Хижинці
кількість встановлених жертв — 15
с. Химрич
кількість встановлених жертв — 6
с. Чайківка
кількість встановлених жертв — 5
с. Яблунівка
кількість встановлених жертв — 5

Ружинський район

с. Баламутівка (суч. с. Заріччя)
кількість жертв не встановлено
с. Березянка
кількість встановлених жертв — 12
с. Бистриївка
кількість встановлених жертв — 185
с. Бистрик
кількість встановлених жертв — 41
с. Білилівка
кількість встановлених жертв — 68
с. Верхівня
кількість встановлених жертв — 135
с. Вербівка
кількість встановлених жертв — 64
с. Велика Чернявка (суч. с. Вишневе)
кількість встановлених жертв — 191
с. Війтовці (суч. с. Роставиця)
кількість встановлених жертв — 11
с. Вільнопілля
кількість встановлених жертв — 221
с. Вчорайше
кількість встановлених жертв — 25
с. Голубівка
кількість встановлених жертв — 85
с. Городок
кількість встановлених жертв — 248
с. Дерганівка
кількість встановлених жертв — 179
с. Зарудинці
кількість встановлених жертв — 45
х. Зосінка (суч. с. Котелянка)
кількість встановлених жертв — 2
с. Карабчиїв
кількість встановлених жертв — 298
с. Кордонівка
кількість встановлених жертв — 28
с. Княжики
кількість встановлених жертв — 3
с. Крилівка
кількість встановлених жертв — 237
с. Мала Чернявка
кількість встановлених жертв — 149
с. Малі Низгірці
кількість жертв не встановлено
с. Мар'янівка
кількість встановлених жертв — 25
с. Мовчанівка
кількість встановлених жертв — 154
с. Немиринці
кількість встановлених жертв — 51
с. Огіївка
кількість встановлених жертв — 86
с. Пустоха (суч. с. Прибережне)
кількість встановлених жертв — 56
с. Плоске (суч. с. Плоска)
кількість встановлених жертв — 168
с. Причепівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Ревуха (суч. с. Зоряне)
кількість встановлених жертв — 36
с. Рогачі
кількість встановлених жертв — 87
с. Ружин (суч. с. Ружин)
кількість жертв не встановлено
с. Сахни
кількість встановлених жертв — 23
с. Топори
кількість встановлених жертв — 144
с. Трубіївка
кількість жертв не встановлено
с. Царівка об'єднане із с. Вільнопілля
кількість встановлених жертв — 110
с. Чорнорудка
кількість встановлених жертв — 177
с. Черемуха
кількість жертв не встановлено
с. Шпичинці
кількість встановлених жертв — 147
с. Юзвин (суч. с. Йосипівка)
кількість жертв не встановлено
с. Ягнятин
кількість встановлених жертв — 298
с. Ярославка
кількість встановлених жертв — 323

Червоноармійський район

с. Бабичівка
кількість встановлених жертв — 6
кол. Березова Гать
кількість жертв не встановлено
кол. Бураківка (суч. с. Бураківка)
кількість жертв не встановлено
с.Вацлавпіль (суч. с. Ясна Поляна)
кількість встановлених жертв — 17
с. Великий Луг
кількість встановлених жертв — 6
с. Видумка
кількість встановлених жертв — 16
с. В'юнки
кількість встановлених жертв — 2
кол. В'язовець
кількість жертв не встановлено
с. Генрихівка (суч. с. Андріївка)
кількість встановлених жертв — 17
кол. Грінталь (суч. с. Зелена Поляна)
кількість жертв не встановлено
с. Грузливець
кількість жертв не встановлено
с. Гута-Юстинівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Дермань
кількість жертв не встановлено
с. Івановичі
кількість встановлених жертв — 15
с. Колодіївка
кількість встановлених жертв — 9
с. Корчівка
кількість встановлених жертв — 7
с. Кошелівка
кількість встановлених жертв — 9
с. Курне
кількість жертв не встановлено
с. Курне (с-ще Курне)

кількість жертв не встановлено
кол. Лодзянівка (суч. с. Слобідка)
кількість жертв не встановлено
с. Нарцизівка
кількість встановлених жертв — 7
с. Неборівка
кількість встановлених жертв — 20
с. Новий Завод
кількість встановлених жертв — 5
с. Олізарівка
кількість жертв не встановлено
с. Очеретянка
кількість встановлених жертв — 26
с. Павлівка
кількість жертв не встановлено
с. Пічкури (не існує, в 1938 р. зселений в с. Новий Завод)
кількість встановлених жертв — 14
х. Пічкурські Хатки (не існує, в 1938 р. зселений в с. Новий Завод)
кількість встановлених жертв — 6
с. Поплавка
кількість жертв не встановлено
с. Пулини (смт Червоноармійськ)
кількість жертв не встановлено
кол. Рудокопи (с. Рудокопи)
кількість встановлених жертв — 1
кол. Сколобів (с. Сколобів)
кількість встановлених жертв — 3
с. Соколів
кількість встановлених жертв — 9
с. Стара Рудня
кількість жертв не встановлено
с. Старий Майдан
кількість встановлених жертв — 5
с. Старчанка (суч. с. Ялинівка)
кількість встановлених жертв — 7
с. Стрибіж
кількість жертв не встановлено
с. Тартачок
кількість встановлених жертв — 5
с. Тетірка
кількість встановлених жертв — 5
с. Улашанівка
кількість жертв не встановлено
с. Чернявка
кількість жертв не встановлено
с. Чехівці
кількість встановлених жертв — 18
кол. Юлянівка (с. Юлянівка)
кількість встановлених жертв — 10
с. Яблунне (суч. с. Зелена Діброва)
кількість жертв не встановлено
с. Янушівка (суч. с. Теньківка)
кількість встановлених жертв — 16

Черняхівський район

с. Андріївка
кількість встановлених жертв — 92
с. Бежів
кількість встановлених жертв — 55
с. Браженка
кількість жертв не встановлено
с. Велика Горбаша
кількість встановлених жертв — 46
с. Видибор
кількість встановлених жертв — 35
с. Високе-Чеське (суч. с. Високе)
кількість встановлених жертв — 100
с. Вишпіль
кількість встановлених жертв — 104
с. Вільськ
кількість встановлених жертв — 234
с. Ворів (суч. с. Очеретянка)
кількість встановлених жертв — 83
с. Ворівська Рудня (суч. с. Рудня)
кількість жертв не встановлено
с. Ганнопіль
кількість жертв не встановлено
с. Головине (смт Головине)
кількість встановлених жертв — 15
с. Горбулів
кількість встановлених жертв — 68
с. Городище
кількість жертв не встановлено
с. Дівочки
кількість встановлених жертв — 113
с. Жадьки
кількість встановлених жертв — 13
с. Забріддя
кількість встановлених жертв — 17
с. Зороків
кількість встановлених жертв — 34
с. Іванків
кількість встановлених жертв — 14
с. Івановичі
кількість жертв не встановлено
с. Клітище
кількість встановлених жертв — 5
с. Коростелівка
кількість жертв не встановлено
с. Корчівка Перша
кількість встановлених жертв — 35
с. Крученець
кількість жертв не встановлено
с. Ксаверівка
кількість встановлених жертв — 10
с. Мала Горбаша
кількість встановлених жертв — 245
с. Малинівка
кількість жертв не встановлено
с. Мокренщина
кількість встановлених жертв — 115
с. Науменка
кількість встановлених жертв — 2
кол. Нейборн (суч. с. Новосілка)
кількість жертв не встановлено
с. Некраші
кількість встановлених жертв — 16
с. Нераж
кількість жертв не встановлено
с. Новопіль
кількість встановлених жертв — 94
кол. Окілок (с. Окілок)
кількість жертв не встановлено
с. Осівка
кількість жертв не встановлено
с. Осники
кількість жертв не встановлено
с. Пекарщина
кількість встановлених жертв — 99
кол. Плехів (суч. с. Плехів)
кількість жертв не встановлено
с. Под Аннополь (суч. с. Карла Маркса)
кількість жертв не встановлено
с. Росівка
кількість жертв не встановлено
с. Сали
кількість встановлених жертв — 83
х. Салівський (суч. с. Нові Сали)
кількість жертв не встановлено

с. Свидя
кількість жертв не встановлено
с. Селець
кількість встановлених жертв — 75
с. Селянщина
кількість встановлених жертв — 223
с. Славів
кількість встановлених жертв — 77
с. Сліпчиці
кількість встановлених жертв — 34
с. Стирти
кількість встановлених жертв — 22
с. Точин (суч. с. Вишневе)
кількість жертв не встановлено
с. Троковичі
кількість встановлених жертв — 300
с. Федорівка
кількість жертв не встановлено
с. Черняхів (суч. смт Черняхів)
кількість жертв не встановлено
с. Щербини
кількість жертв не встановлено
х. Щербини (суч. с. Ялинівка)
кількість жертв не встановлено
х. Щербинські Корчми (суч. с. Перемога)
кількість встановлених жертв — 18
с. Щеніїв
кількість жертв не встановлено

Чуднівський район

с. Бабушки
кількість встановлених жертв — 67
с. Бейзимівка
кількість встановлених жертв — 63
с. Безпечна
кількість встановлених жертв — 33
с. Бурківці
кількість встановлених жертв — 63
с. Вільшанка
кількість жертв не встановлено
с. Волосівка
кількість встановлених жертв — 70
с. Галіївка
кількість встановлених жертв — 58
с. Городище
кількість встановлених жертв — 22
с. Дідківці
кількість встановлених жертв — 113
с. Дриглів
кількість встановлених жертв — 9
с. Дубище
кількість встановлених жертв — 80
х. Довбиші (суч. с. Довбиші)
кількість встановлених жертв — 37
с. Дреники
кількість жертв не встановлено
с. Дубрівка
кількість встановлених жертв — 20
с. Жеребки
кількість встановлених жертв — 94
с. Юзефівка (суч. с. Йосипівка)
кількість жертв не встановлено
с. Кихті
кількість встановлених жертв — 13
с. Карпівці
кількість встановлених жертв — 66
с. Кілки-1
кількість встановлених жертв — 88
с. Красносілка
кількість встановлених жертв — 20
с. Красногірка
кількість встановлених жертв — 52
с. Михайленки
кількість жертв не встановлено
с. М. Коровинці
кількість встановлених жертв — 29
с. Носівки
кількість встановлених жертв — 263
с. П'ятка
кількість встановлених жертв — 188
с. Подолянці (суч. с. Кілки-2)
кількість встановлених жертв — 13
с. Польова Слобідка
кількість встановлених жертв — 8
с. Пилипи-Рачківські (суч. с. Рачки)
кількість встановлених жертв — 19
с. Певна
кількість жертв не встановлено
с. Пилипи Перші (суч. с. Пилипівка)
кількість встановлених жертв — 240
с. Рачки
кількість встановлених жертв — 39
с. Рижів
кількість встановлених жертв — 25
с. Красновулька
кількість встановлених жертв — 99
с. Краснопіль
кількість встановлених жертв — 626
с. Короченки
кількість встановлених жертв — 31
с. Княжин
кількість жертв не встановлено
с. Лихосілка
кількість встановлених жертв — 75
с. Мала Волиця
кількість встановлених жертв — 25
с. Молочки
кількість встановлених жертв — 172
с. Мотрунки
кількість жертв не встановлено
с. Степок
кількість встановлених жертв — 30
с. Стетківці
кількість встановлених жертв — 181
с. Стовпів
кількість встановлених жертв — 218
с. Судачівка
кількість встановлених жертв — 15
с. Сербинівка (суч. с. Будичани)
кількість встановлених жертв — 232
с. Троща
кількість встановлених жертв — 144
с. Турчинівка
кількість жертв не встановлено
с. Тютюнники
кількість встановлених жертв — 80
х. Шевченка (суч. с. Шевченко)
кількість встановлених жертв — 35
х. Хуторисько (суч. х. Поштовий)
кількість жертв не встановлено
с. Цицелівка (суч. с. Ясногірка)
кількість жертв не встановлено
смт Чуднів
кількість жертв не встановлено
смт Янушпіль (суч. смт Іванопіль)
кількість встановлених жертв — 232

місто Бердичів

м. Бердичів
кількість встановлених жертв — від 2 до 5 тисяч

місто Житомир

м. Житомир
кількість встановлених жертв — 1072

місто Коростень

м. Коростень
кількість жертв не встановлено

місто Новоград-Волинський

м. Новоград-Волинськ
кількість жертв не встановлено

ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСТЬ

м. Запоріжжя
кількість встановлених жертв — 7734
м. Бердянськ
кількість встановлених жертв — 1846
м. Мелітополь
кількість встановлених жертв — 2144
с. Піщане
(суч. м. Мелітополь)
кількість встановлених жертв — 715
с. Кизияр
(суч. м. Мелітополь)
кількість встановлених жертв — 568
м. Великий Токмак
(суч. м. Токмак)
кількість жертв не встановлено

Бердянський район

с. Андріївка
(суч. сел. Андріївка)
кількість встановлених жертв — 79
с. Андрівка
кількість встановлених жертв — 46
с. Берестове
кількість встановлених жертв — 49
с. Веселе
(суч. с. Червоне Поле)
кількість встановлених жертв — 2
с. Деревецьке
кількість встановлених жертв — 5
с. Дмитрівка
кількість встановлених жертв — 188
с. Карла Маркса,
с. Троїцьке
кількість встановлених жертв — 161
с. Малинівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Миколаївка
кількість встановлених жертв — 92
с. Новопетрівка
кількість встановлених жертв — 83
с. Новоспасівка
(суч. с. Осипенко)
кількість встановлених жертв — 219
с. Новотроїцьке
кількість встановлених жертв — 82
с. Полоузівка
кількість встановлених жертв — 70
с. Риково
(суч. Червоне Поле)
кількість встановлених жертв — 12
с. Родивонівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Сахно
кількість встановлених жертв — 1
с. Софіївка
кількість встановлених жертв — 110
с. Трояни
кількість встановлених жертв — 1
с. Успенівка
кількість встановлених жертв — 108
с. Червоне Поле
кількість встановлених жертв — 15
с. Шевченка
кількість встановлених жертв —3

Василівський район

с. Балки
кількість встановлених жертв — 112
х. Барбарштадт
(суч. с. Переможне)
кількість встановлених жертв — 1
х. Білецький
(суч. с. Приморське)
кількість встановлених жертв — 1
с. Василівка
(суч. м. Василівка)
кількість встановлених жертв — 217
с. Верхня Криниця
кількість встановлених жертв — 13
х. Веселий Гай
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
х. Веселий Подол
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
х. Володимирівка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
х. Данилівка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Єлизаветівка
(суч. с. Балки)
кількість встановлених жертв — 2
с. Златопіль
кількість встановлених жертв — 2
с. Карачекрак
(суч. с. Підгірне)
кількість встановлених жертв — 2
комуна Клименка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
х. Криничуватий
(суч. с. Лугове)
кількість встановлених жертв — 2
х. Луговий (суч. с. Лугове)
кількість встановлених жертв — 3
х. Малинівка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
х. Малі Щербаки
(суч. с. Малі Щербаки)
кількість встановлених жертв — 19
х. Н. Данилівка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
х. Нейкрон № 1
(суч. с. Степове)
кількість встановлених жертв — 2
х. Нижня Криниця
(суч. с. Верхня Криниця)
кількість встановлених жертв — 13
х. Ново-Бойківський
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
х. Норове
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 7
х. Овсіївка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
х. Павлівка (суч. с.Павлівка)
кількість встановлених жертв — 7
х. Перше Травня
(суч. с. Першотравневе)
кількість встановлених жертв — 1

вис. Плавні (суч. с. Плавні)
кількість встановлених жертв — 1
с. Скельки
кількість встановлених жертв — 41
с. Сухоіванівка
(суч. смт Степногірськ)
кількість встановлених жертв — 2
с. Федорівка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 6
с. Царицин Кут
(суч. с. Приморське)
кількість встановлених жертв — 76
комуна «Червоні борці»
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
х. Шевченка
(суч. с. Шевченка)
кількість встановлених жертв — 1
х. Щербаки
(суч. Малі Щербаки)
кількість встановлених жертв — 1
с. Янчекрак
(суч. с. Кам'янське)
кількість встановлених жертв — 359

Великобілозерський район

с. Велика Білозерка
кількість встановлених жертв — 21
с. Гунівка (суч. с. Гюнівка)
кількість жертв не встановлено
х. Дем'яна Бідного
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Запоріжжя
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Качкаровка
(суч. с. Качкарівка)
кількість жертв не встановлено
виселок Манчекрак
(суч. с. Зелена Балка)
кількість жертв не встановлено
с. Новопетрівка
кількість жертв не встановлено
селище Петровського
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Рублі (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
виселок Садовий
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
селище Шлях до соціалізму
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
вис. Ново-Українка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв —1

Веселівський район

комуна Авангард
(суч. с. Авангард)
кількість встановлених жертв — 16
село Братолюбівка
кількість жертв не встановлено
с. Біловське
кількість жертв не встановлено
с. Веселе (суч. смт Веселе)
кількість встановлених жертв — 739
с. Восход
кількість жертв не встановлено
с. Веселе
кількість жертв не встановлено
с. Вільне (суч. с. Гоголівка)
кількість встановлених жертв — 30
с. Гаврилівка
(суч. с. Чкалове)
кількість встановлених жертв — 248
с. Гоголівка
кількість встановлених жертв — 12
вис. Добрровольчеський
(суч. С.Добровольческое)
кількість встановлених жертв — 22
с. Далеке
кількість жертв не встановлено
вис. Друга Чорна
(суч. с. Озерне)
кількість встановлених жертв — 1
с. Єлизаветівка
кількість встановлених жертв — 111
с. Ентузіаст
кількість жертв не встановлено
с. Зелений Гай
кількість встановлених жертв — 9
с. Запоріжжя
кількість жертв не встановлено
вис. Зелений Лан
(суч. с. Зелений Гай)
кількість встановлених жертв — 11
с. Калинівка
кількість встановлених жертв — 41
с. Корніївка
кількість встановлених жертв — 119
вис. Короленко
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 4
вис. Красовича
(суч. с. Красавич)
кількість встановлених жертв — 41
вис. Криловка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 22
вис. Любовка
(суч. с. Гоголівка)
кількість встановлених жертв — 9
с. Матвіївка
кількість жертв не встановлено
с. Менчикури
кількість встановлених жертв — 50
с. Михайлівка
(суч. с. Білорецьке)
кількість встановлених жертв — 77
вис. Московський
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 11
с. Мусіївка
кількість встановлених жертв — 21
с. Новоолександрівка
кількість встановлених жертв — 138
с. Новоолексіївка
(суч. с. Добровольческое)
кількість встановлених жертв — 2
х. Новоукраїнка
(суч. с. Новоукраїнка)
кількість встановлених жертв — 17
с. Новоіванівка
кількість встановлених жертв — 19
с. Новоуспенівка
кількість встановлених жертв — 42
с. Піскошино
кількість жертв не встановлено
вис. Островський
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 9

вис. Пушкінський
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 7
Сірий хутір
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 14

с. Таврія
кількість жертв не встановлено
с. Широке
кількість жертв не встановлено
вис. Якобінський
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 8
вис. Ясна Поляна
(суч. с. Ясна Поляна)
кількість встановлених жертв — 2

Вільнянський район

сел. Дніпрельстан
(суч. с. Придолинівка)
кількість встановлених жертв — 2
с. Агрофенівка
кількість встановлених жертв — 1
х. Якимівка
(суч. с. Якимівка)
кількість встановлених жертв — 4
х. Андріївський
(суч. с. Резедівка)
кількість встановлених жертв — 4
с. Антонівка
кількість встановлених жертв — 2
х. Бальзамів
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
х. Батраки
(суч. с. Новофедорівка)
кількість встановлених жертв — 3
х. Берестовий
(суч. с. Берестове)
кількість встановлених жертв — 2
х. Біляївка (суч. с. Біляївка)
кількість встановлених жертв — 2
х.Благовіщенський
(суч. с. Благовіщенське)
кількість жертв не встановлено
с. Богданівка
(суч. с. Троянди)
кількість жертв не встановлено
х. Богданівський
(суч. с. Богданівка)
кількість встановлених жертв — 6
х. Богуслав
(суч. с. Петро-Михайлівка)
кількість встановлених жертв — 9
х. Бородаївський
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 4
х. Бочарова
(суч. с. Терсянка)
кількість встановлених жертв — 4
х. Бузинуватий
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 3
х. Букреївський
(суч. с. Агрофенівка)
кількість встановлених жертв — 4

х. Варварівка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 6
с. Василівка
(суч. с. Дерезівка)
кількість встановлених жертв — 4
х. Василівка
(суч. с. Василівка)
кількість встановлених жертв — 2
с. Василівське
кількість встановлених жертв — 4
х. Васильково
(суч. с. Васильківське)
кількість встановлених жертв — 4
с. Веселе
(суч. с. Веселівське)
кількість встановлених жертв — 1
х. Веселий
(суч. с. Новоселівка)
кількість встановлених жертв — 3
х. Вишневий
(суч. с. Вишняки)
кількість встановлених жертв — 1
х. Вишневий
(суч с. Вишневе)
кількість встановлених жертв — 1
с. Вільноандріївка
кількість встановлених жертв — 3
х. Вільнянка
(суч. с. Вільнянка)
кількість встановлених жертв — 7
с. Вознесенка
(суч. с. Якимівка)
кількість встановлених жертв — 1
х. Володимирівський
(суч. с. Володимирівка)
кількість встановлених жертв — 5
х. Вольний
(суч. с. Смородине)
кількість встановлених жертв — 1
вис. Воршилово
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 13
х. Гелінжик
(суч. с. Червонокозацьке)
кількість встановлених жертв — 1

х. Георгіївський
(суч. с. Георгіївське)
кількість встановлених жертв — 1
х. Голубівка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 7
с. Грушівка
кількість встановлених жертв — 1
х. Дем'янівський
(суч. с. Терсянка)
кількість встановлених жертв — 1
вис. Дніпровка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Дніпровка
кількість встановлених жертв — 4
х. Дубовий
(суч. С. Великодубове)
кількість встановлених жертв — 17
вис. Дума Хлібороба
(суч. с. Васильківське)
кількість встановлених жертв — 3
х. Запорожець
(суч. с. Запорізьке)
кількість встановлених жертв — 3
х. Зелений (суч. с. Зелене)
кількість встановлених жертв — 4
вис. Зелений Гай
(суч. Зелений Гай)
кількість встановлених жертв — 6
с. Значково (с. Значкове)
кількість встановлених жертв — 3
х. Кам'яний
(суч. селище Кам'яне)
кількість жертв не встановлено
х. Капустяний
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 6
х. Козачий (суч. с. Козаче)
кількість встановлених жертв — 2
х. Криничний
(суч. с. Криничне)
кількість встановлених жертв — 2
х. Крутий Яр
(суч. с. Крутий Яр)
кількість встановлених жертв — 3

с. Купріянівка
кількість жертв не встановлено
х. Лозоватка
(с. Трудолюбівка)
кількість встановлених жертв — 5
х. Лубенський
(суч. с. Ново-Миргородка)
кількість встановлених жертв — 2
х. Любимівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Любомирівка
кількість встановлених жертв — 2
х. Люцерна
(суч. с. Люцерна)
кількість жертв не встановлено
с. Максимівка
кількість встановлених жертв — 30
с. Матвіївка
кількість встановлених жертв — 3
с. Микольське
(суч. с. Микільське
кількість встановлених жертв — 1
с. Миролюбівка
кількість встановлених жертв — 10
с. Михайлівка
кількість жертв не встановлено
с. Михайло-Лукашеве
кількість встановлених жертв — 36
х. Низовий
(суч. с.Трудолюбівка)
кількість встановлених жертв — 2
х. Нова Громада
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
х. Нова Церква
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
х. Ново-Василівський
(суч. с. Нововасилівська)
кількість встановлених жертв — 1
с.Ново-Гупалівка
(суч. с. Новогупалівка)
кількість встановлених жертв — 29
х. Ново-Миргородка
кількість встановлених жертв — 6
х. Ново-Селівка
(суч. с. Новоселівка)
кількість встановлених жертв — 5
х. Ново-Українка
(суч. с. Новоукраїнка)
кількість встановлених жертв — 1
х. Нововасилівський
(суч. с. Нововасилівське)
кількість встановлених жертв — 2
х. Новоіванівський
(суч. с. Новоіванівське)
кількість встановлених жертв — 2
х. Новомихайлівський
(суч. с. Новомихайлівське)
кількість встановлених жертв — 7
х. Новоолександрівка
(суч. с. Васильківське)
кількість встановлених жертв — 5
с. Новософіївка
кількість встановлених жертв — 1
х. Новоукраїнка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Новоукраїнка
кількість встановлених жертв — 7
х. Новохведірів
(суч. с. Новофедорівка)
кількість встановлених жертв — 3
х. Овчарний
(суч. с. Вівчарне)
кількість встановлених жертв — 2
х. Орловий
(суч. с. Орлівське)
кількість встановлених жертв — 5
х. Павлівський
(суч. с. Павлівське)
кількість встановлених жертв — 2
х. Перун (суч. с. Перун)
кількість встановлених жертв — 3
х. Петровський
(суч. с. Кіровське)
кількість встановлених жертв — 7
х. Петро-Михайлівський
(суч. с. Петро-Михайлівка)
кількість встановлених жертв — 13
с. Петро-Свистунове
кількість встановлених жертв — 2
х. Поди
кількість встановлених жертв — 1
х. Подол (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
х. Привольний
(суч. с. Привільне)
кількість встановлених жертв — 3
х. Райський
(суч. с. Райське)
кількість жертв не встановлено
х. Роздолля
(суч. с. Роздолля)
кількість встановлених жертв — 4
с. Рубановка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
х. Сагайдачний
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
х. Скелеватий
(суч. с. Скелювате)
кількість встановлених жертв — 3
селище Софіївка
(суч. м. Вільнянськ)
кількість встановлених жертв — 59
с. Спаське (суч. с. Спасівка)
кількість встановлених жертв — 2
х. Степний
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 6
х. Тарасівський
(суч. с. Трудолюбівка)
кількість встановлених жертв — 6
с. Терсянка
кількість встановлених жертв — 1
х. Трохимівка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
х. Труд (суч. с. Привільне)
кількість встановлених жертв — 1
с. Трудолюбівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Улянівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Уральське
кількість встановлених жертв — 13
х. Чайковський
(суч. с. Уральське)
кількість встановлених жертв — 3
х. Чубарівка
(суч. с. чапаєвка)
кількість встановлених жертв — 5
х. Шевченка
(суч. с. Шевченка)
кількість встановлених жертв — 5
с. Шевченкове
(суч. с. Соколівка)
кількість встановлених жертв — 1
х. Шевченкове
(суч. с. Шевченкове)
кількість встановлених жертв — 5
х. Шовковий
(суч. с. Матвіївка)
кількість встановлених жертв — 2
с. Юрівське
(суч. с. Московка)
кількість встановлених жертв — 1
х. Ясинуватий
(суч. с. Ясинувате)
кількість встановлених жертв — 3

Гуляйпільський район

Кол. Арбетгейм (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
с. Варварівка
кількість встановлених жертв — 18
х. Вільний (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 5
с. Воздвижівка
кількість встановлених жертв — 60
с. Ворошилівка
кількість встановлених жертв — 23
с. Верхня Терса
кількість встановлених жертв — 23
х. Веселий (суч. с. Веселе)
кількість встановлених жертв — 2
х. Веселий (суч. с. Ремівка)
кількість встановлених жертв — 5
с. Вишневе
кількість встановлених жертв — 7
с. Гуляйполе (суч. м. Гуляйполе)
кількість встановлених жертв — 108
станція Гуляйполе (суч. селище Залізничне)
кількість жертв не встановлено
х. Гіркий (суч. с. Гірке)
кількість встановлених жертв — 4
х. Грушевий (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 22
х. Добровільний (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 22
х. Дорожній (суч. с. Дорожнянка)
кількість встановлених жертв — 20
х. Жовтневий (суч. с. Жовтневе)
кількість встановлених жертв — 18
с. Зільберталь (суч. с. Яблукове)
кількість встановлених жертв — 2
х. Запоріжець (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 7
с. Затишшя
кількість встановлених жертв — 16
с. Зелене (суч. с. Назарівка)
кількість встановлених жертв — 4
х. Зелений (суч. с. Зелене)
кількість встановлених жертв — 14
с. Копані-Лиман (колгосп «72 Ленполку») (суч. с. Копані)
кількість встановлених жертв — 8
х. Красногірський (суч. с. Красногірське)
кількість встановлених жертв — 1
х. Криничний (суч. с. Криничне)
кількість встановлених жертв — 7
с. Квіткове (суч. с. Цвіткове)
кількість встановлених жертв — 8
Колгосп «П'ятирічка» в складі радгоспу «Оріхівський» (суч. с. Комсомольське)
кількість встановлених жертв — 8
с. Левадне
кількість жертв не встановлено
с. Луначарівка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Марфопіль
кількість встановлених жертв — 45
х. Майдорф (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 4
с. Миколаївка (суч. с. Новомиколаївка)
кількість встановлених жертв — 8
х. Миролюбний (суч. с. Нове)
кількість встановлених жертв — 1
х. Низовий (суч. с. Ольгівське)
кількість встановлених жертв — 7
с. Ново-Василіка (суч. с. Нововасилівське)
кількість встановлених жертв — 4
с. Новогригорівка
кількість встановлених жертв — 16
х. Нова Санжарівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 4
с. Ново Іванівка (суч. с. Новоіванівка)
кількість встановлених жертв — 9
х. Новотроїцький (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Новий світ (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 8
х. Новий (суч. с. Нове)
кількість встановлених жертв — 1
х. Ново Успенівський (суч. с. Новоуспенівка)
кількість встановлених жертв — 5
с. Нове Запоріжжя
кількість встановлених жертв — 13
с. Новозлатопіль
кількість встановлених жертв — 6
с. Новоукраїнське
кількість жертв не встановлено
с. Новодарівка
кількість жертв не встановлено
х. Обратний (суч. с. Обратне)
кількість жертв не встановлено
х. Ольгівський (суч. с. Ольгівське)
кількість встановлених жертв — 15
с. Охотниче
кількість встановлених жертв — 4
с. Павлівка
кількість встановлених жертв — 2
х. Петрівський (с. Петрівка)
кількість встановлених жертв — 19
х. Привільний (суч. с. Привільне)
кількість встановлених жертв — 2
х Плаксино (суч. с. Новомиколаївка)
кількість встановлених жертв — 4
х. Петропавлівка (суч. с. Добропілля)
кількість встановлених жертв — 10
х. Петрівський (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 4
с. Приютне
кількість встановлених жертв — 15
с. Рівне
кількість жертв не встановлено
х. Рибний № 1 (суч. с. Рибне)
кількість встановлених жертв — 3
село Рівнопілля

кількість встановлених жертв — 11
х. Садовий (суч. с. Варварівка)
кількість встановлених жертв — 5
с. Санжарівка (суч. с. Полтавка)
кількість встановлених жертв — 88
х. Степний (суч. с. Степове)
кількість встановлених жертв — 5
х. Солодкий (суч. с. Солодке)
кількість встановлених жертв — 3
с. Степанівка
кількість встановлених жертв — 20
х. Старо-Українка (суч. с. Староукраїнка)
кількість встановлених жертв — 8
х. Січ (суч. с. Добропілля)
кількість встановлених жертв — 4
х. Терновий (суч. с. Новомиколаївка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Темирівка
кількість жертв не встановлено
с. Туркенівка (суч. с. Малинівка)
кількість встановлених жертв — 126
с. Успенівка
кількість встановлених жертв — 60
с. Чарівне
кількість жертв не встановлено
радгосп Червоний свиновод (суч. с. Червоне)
кількість встановлених жертв — 1
с. Хвалибогівка
кількість встановлених жертв — 17
х. Шевченко (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 26
х. Широкий (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 10

Запорізький район

с. Ігнатівка (суч. с. Августинівка)
кількість жертв не встановлено
с. Бабурка
кількість жертв не встановлено
с. Біленьке
кількість встановлених жертв — 315
радгосп Відрадне (суч. с-ще Відрадне)
кількість встановлених жертв — 9
с-ще Високогірне
кількість жертв не встановлено
с. Веселе
кількість жертв не встановлено
с. Володимирівка (суч. с. Володимирівське)
кількість встановлених жертв — 6
с. Веселянка
кількість жертв не встановлено
с. Водяне
кількість жертв не встановлено
с. Кушугум (суч смт Кушугум)
кількість встановлених жертв — 14
с. Дніпрові Хвилі
кількість жертв не встановлено
с. Долинівка
кількість жертв не встановлено
с. Запорожець
кількість жертв не встановлено
с-ще Івано-Ганнівка
кількість жертв не встановлено
с. Івангород
кількість жертв не встановлено
с. Канівське
кількість жертв не встановлено
с-ще Канцеровка
кількість встановлених жертв — 18
с.Кірово
кількість жертв не встановлено
с. Крилівське
кількість жертв не встановлено
с. Лежене (суч. с. Лежине)
кількість жертв не встановлено
с. Лемещинське
кількість жертв не встановлено
с. Лукашевка (суч. с. Лукашеве)
кількість жертв не встановлено
с. Морозівка (суч. с. Миколай-Поле, друга частина села)
кількість жертв не встановлено
с. Мала Єкатеринівка (суч. с. малокатеринівка)
кількість жертв не встановлено
с. Малишівка
кількість жертв не встановлено
с. Маріївка
кількість встановлених жертв — 2
с. Миколай-Поле (1 частина села)
кількість жертв не встановлено
с. Надія
кількість жертв не встановлено
с. Нижня Хортиця
кількість встановлених жертв — 2
с. Нововознесенка
кількість жертв не встановлено
с. Новодніпровка
кількість жертв не встановлено
с. Новоселище
кількість жертв не встановлено
с. Нове Запоріжжя
кількість жертв не встановлено
с. Новослободка
кількість встановлених жертв — 4
с. Новосергіївка
кількість жертв не встановлено
с. Новогригорівка (суч. с. Григорівка)
кількість жертв не встановлено
с. Наталівка
кількість встановлених жертв — 13
с. Новостепнянськ
кількість жертв не встановлено
с. Новопетрівка
кількість жертв не встановлено
с. Новоолександрівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Новооленівка
кількість жертв не встановлено
с. Петропавлівка
кількість жертв не встановлено
с. Петропіль
кількість жертв не встановлено
с. Новоолександрівка 2 (суч с. Привітне)
кількість встановлених жертв — 3
с. Павлівка (суч. с. Долинське)
кількість жертв не встановлено
с. Петрівське
кількість жертв не встановлено
с. Балабине (суч. смт Балабине)
кількість встановлених жертв — 33
с. Привільне (суч. с. Придніпровське)
кількість встановлених жертв — 1
с. Каменівка (суч. с. Радянське)
кількість встановлених жертв — 3
с-ще Річне
кількість жертв не встановлено
с. Розумівка
кількість встановлених жертв — 97
с-ще Ростуще
кількість жертв невстановлено

с. Ругаївка
с. Світанок
с. Смолене
с-ще Сонячне
с. Степне
с. Удільненське
кількість жертв не встановлено
с. Урицьке
кількість жертв не встановлено
с. Федорівка
кількість жертв не встановлено
с. Червоний Яр
кількість жертв не встановлено
с. Черепівське
кількість жертв не встановлено
вис. Червонодніпровський (суч. с. Червонодніпровка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Шевченківське
кількість жертв не встановлено
с. Широке (с. Нейєндорф)
кількість жертв не встановлено
с. Яворницьке
кількість жертв не встановлено
с. Юльївка
кількість жертв не встановлено

Кам'янсько-Дніпровський район

с. Благовіщенка
кількість жертв не встановлено
с. Велика-Знам'янка
кількість встановлених жертв — 2500
с. Водяно (суч. с. Водяне)
кількість встановлених жертв — 250
х. Гуртовий (суч. с. Гуртове)
кількість жертв не встановлено
с. Дніпровка
кількість жертв не встановлено
с. Іванівка
кількість жертв не встановлено
с. Кам'янка (суч. м. Кам'янка Дніпровська)
кількість встановлених жертв — 1000
с. Ново-Водяне (суч. с. Нововодяне)
кількість жертв не встановлено
с. Ново-Дніпровка (суч. с. Новодніпровка)
кількість жертв не встановлено
вис. Ново-Українка (суч. с. Новоукраїнка)
кількість жертв не встановлено
х. Перше Травня (суч. с. Подове)
кількість жертв не встановлено
х. Примірний (суч. с. Примірне)
кількість жертв не встановлено
вис. Рози Люксембург (суч. Шлях Ілліча)
кількість жертв не встановлено

Куйбишевський район

с. Білоцерківка
кількість встановлених жертв — 81
с. Більманка
кількість встановлених жертв — 121
с. Благовіщенка
кількість встановлених жертв — 75
кол. Велика-Родзянка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 3
х. Вербовий (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
х. Верхньодрагунський (суч. с. Верхньодрагунське)
кількість встановлених жертв — 7
с. Вершина
кількість встановлених жертв — 7
с. Вершина Друга
кількість встановлених жертв — 26
х. Вільний (суч. с. Діброва)
кількість встановлених жертв — 22
с. Водяне (суч. с. Титове)
кількість встановлених жертв — 13
х. Восточний (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 3
с. Гайчул (суч. с. Новоукраїнка)
кількість встановлених жертв — 71
х. Грушеве (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Гусарка
кількість встановлених жертв — 26
с. Діброва
кількість встановлених жертв — 1
х. Драгунський (суч. східна частина с. Діброва)
кількість встановлених жертв — 25
х. Дунаєвський (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 3
х. Заіченко (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
х. Залений Гай (суч. с. Зелений Гай)
кількість встановлених жертв — 9
х. Зразковий (суч. с. Зразкове)
кількість встановлених жертв — 2
х. Каратюк (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 3
с. Ланцеве
кількість встановлених жертв — 37
х. Ленінський (суч. с. Ленінське)
кількість встановлених жертв — 1
х. Мокра Конка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
х. Назарівський (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
х. Новокам'янка (суч. с. Новокам'янка)
кількість встановлених жертв — 3
с. Олексіївка
кількість встановлених жертв — 54
х. Очеретоватий (суч. с. Очеретувате)
кількість встановлених жертв — 1
с. Попівка (суч. с. Смирнове)
кількість встановлених жертв — 52
х. Самійлівка (суч. с. Самійлівка)
кількість встановлених жертв — 4
с. Сміле
кількість жертв не встановлено
х. Східний (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 25
х. Тарасівський (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
х. Тихий (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1

х. Тихий Гай
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 7
с. Царекостянтинівка
(суч. с-ще Куйбишеве)
кількість встановлених жертв — 15
х. Чистопіль
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 3
с. Шевченківське
кількість жертв не встановлено

Мелітопольський район

вис. Аккермень
(суч. с. Зарічне)
кількість встановлених жертв — 16
с-ще Аккермень № 2
(суч. с. Зарічне)
кількість встановлених жертв — 2
с. Арабка
кількість жертв не встановлено
с. Арбайтсталь
(суч. с. Золота Долина)
кількість встановлених жертв — 9
с. Астраханка
кількість встановлених жертв — 20
х. Аккермень № 1
(суч. с. Промінь)
кількість встановлених жертв — 2
с. Блюмштейн
(суч. с. Кам'янське)
кількість встановлених жертв — 2
с-ще Відродження
(суч. с. Відродження)
кількість встановлених жертв — 2
с. Вознесенка
кількість встановлених жертв — 313
с. Володимирівка
(суч. с. Берегове)
кількість встановлених жертв — 4
с.Ворошиловське
(суч. с. Борисівка)
кількість встановлених жертв — 2
с-ще Ворошилове
(с-ще Степне)
кількість встановлених жертв — 5
с. Гохфельд (суч. с. Високе)
кількість встановлених жертв — 1
х. Гуттерталь
(суч. с. Кирпичне)
кількість встановлених жертв — 1
с. Данилоіванівка
кількість встановлених жертв — 48
с. Дармштат
(суч. с. Ромашки)
кількість встановлених жертв — 7
х. Іоганесрує
(суч. с. Долинське)
кількість встановлених жертв — 7
с. Ейгенфельд
(суч. с. Полянівка)
кількість встановлених жертв — 11
х. Комерческий
(суч. с. Обільне)
кількість встановлених жертв — 2
с. Костянтинівка
кількість встановлених жертв — 108
с. Лазурне
кількість жертв не встановлено
с. Ліхтенау
(суч. с. Світловодлинське)
кількість встановлених жертв — 2
с. Марієнфельд
(суч. с. Мар'ївка)
кількість встановлених жертв — 2
с. Маяк
кількість жертв не встановлено
с. Містенберг
(суч. с. Прилуківка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Мордвинівка
кількість встановлених жертв — 5
с. Нове (суч. с-ще Нове)
кількість встановлених жертв — 1
с. Новобогданівка
кількість встановлених жертв — 28
с. Новомиколаївка
кількість встановлених жертв — 36
с. Новопилипівка
кількість встановлених жертв — 58
с. Новоякимівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Олександфельд
(суч. с. Верховина)
кількість жертв не встановлено
с. Оленівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Орлово
кількість встановлених жертв — 2
с. Отрадне
кількість встановлених жертв — 2
с. Первомайське
(суч. с. Першотравневе)
кількість встановлених жертв — 2
с. Привільне
кількість жертв не встановлено
с. Привільне
кількість встановлених жертв — 2
с. Роте-Фане
(суч. с. Майське)
кількість встановлених жертв — 2
с. Садове
кількість встановлених жертв — 1
с. Свободне
кількість жертв невстановлено
с. Семенівка
кількість встановлених жертв — 25
с. Спаське
кількість встановлених жертв — 1
с. Совєтське
кількість встановлених жертв — 2
с. Сосновка
кількість встановлених жертв — 1
с. Степанівка
(суч. с. Першостепанівка)
кількість жертв не встановлено
с-ще Тамбовське
(суч. с. Рівне)
кількість встановлених жертв — 2
с. Тамбовка
кількість встановлених жертв — 3
с. Терпіння
кількість встановлених жертв — 77
с. Тихонівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Троїцьке
кількість встановлених жертв — 169
с. Трудове
кількість жертв не встановлено
с. Українське
кількість встановлених жертв — 2
с. Утлюг
(суч. с. Малий Утлюг)
кількість встановлених жертв — 2
с. Федорівка
кількість встановлених жертв — 16
с. Чехоград
(суч. с. Новгородківка)
кількість встановлених жертв — 38
с. Широкий Лан
кількість встановлених жертв — 2
с. Ясне
кількість встановлених жертв — 16
с. Новофедорівка
(суч. Новобогданівка)
кількість встановлених жертв — 2
с. Першостепанівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Сергіївка
(суч. с. Новобогданівка)
кількість встановлених жертв — 1
сел. Тихомирівка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1

Михайлівський район

с. Бурчак
кількість встановлених жертв — 36
вис. Вишнівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Гохштедт (суч. с. Високе)
кількість встановлених жертв — 13
с. Васерау (Васарау) (суч. с. Водне)
кількість встановлених жертв — 4
с. Канадське (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 12
с. Карлсрує (суч. с. Зразкове)
кількість встановлених жертв — 16
с. Костгейм (суч. с. Показне)
кількість встановлених жертв — 28
кол. Кронсфельд (суч.с. Мар'янівка)
кількість встановлених жертв — 1
кол. Лейтерсгаузен (суч. с. Тракторне)
кількість встановлених жертв — 5
кол. Маріагейм (суч. с. Молодіжне)
кількість встановлених жертв — 5
с. Михайлівка
кількість встановлених жертв — 71
с. Михайлівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Ней-Нассау (суч. с. Суворе)
кількість встановлених жертв — 1
с. Октоберфельд (суч. с. Солов'ївка)
кількість встановлених жертв — 4
кол. Олександргейм (суч. с. Олександрівка)
кількість встановлених жертв — 2
з. ст. Плодородне (суч. с. Плодородне)
кількість встановлених жертв — 1
с. Плодородне
кількість встановлених жертв — 8
с. Пришиб
кількість встановлених жертв — 17
Пришибська МТС (суч. с. Пришиб)
кількість встановлених жертв — 2
с. Радісне
кількість встановлених жертв — 3
с. Рейхен-фельд (суч. с. Плодородне)
кількість встановлених жертв — 27
х. Рівний (суч. с. Рівне)
кількість встановлених жертв — 3
с. Роздольне (суч. с. Радісне)
кількість встановлених жертв — 2
с. Розенталь (суч. с. Нове поле)
кількість встановлених жертв — 3
вис. Розівка (суч. с. Розівка)
кількість встановлених жертв — 1
х. Слов'янка (суч. с. Слав'янівка)
кількість встановлених жертв — 1
х. Смирнівка (суч. с. Смирнівка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Старобогданівка
кількість встановлених жертв — 67
с. Тимошівка
кількість встановлених жертв — 50
с. Трудолюбимівка
кількість встановлених жертв — 12
с. Фрідріх-сфельд (суч. с. Роздол)
кількість встановлених жертв — 13
вис. Цвіткове (суч. с. Пришиб)
кількість встановлених жертв — 4

Новомиколаївський район

с. Барвінівка
кількість встановлених жертв — 19
х. Берестове (суч. с. Берестове)
кількість встановлених жертв — 13
х. Вільний (с. Вільне)
кількість встановлених жертв — 1
с. Веселий Гай
кількість встановлених жертв — 8
с. Вікторівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Гайчур (суч. смт Тернувате)
кількість встановлених жертв — 7
с. Дудніково (суч. с. Дуднікове)
кількість жертв невстановлено
с. Заливне
кількість жертв не встановлено
с. Зірниця
кількість встановлених жертв — 1
х. Кам'янувате (суч. с. Кам'янувате)
кількість встановлених жертв — 1
с. Кринівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Косівцево-1 (суч. с. Косівцево)
кількість встановлених жертв — 2
с. Листівка
кількість встановлених жертв — 3
кол. Ленінталь (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 13
с. Любицьке
кількість встановлених жертв — 2
кол. Мар'яслав (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 5
х. Надія-Слов'янка (суч. с. Зелене)
кількість встановлених жертв — 12
с. Новоіванківка
кількість встановлених жертв — 13
х. Ново-Миколаївка (суч. с. Миколаївка)
кількість встановлених жертв — 7
х. Ново-Гайчур (суч. с. Нове Поле)
кількість встановлених жертв — 19
с. Новомиколаївка (суч. смт Новомиколаївка)
кількість встановлених жертв — 64
х. Новоукраїнка (суч. с. Новоукраїнка)
кількість жертв не встановлено
с. Підгорне
кількість встановлених жертв — 3

х. Петропавлівка (суч. с. Петропавлівка)
кількість встановлених жертв — 7
х. Перекіпний (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 7
с. Різдвянка
кількість встановлених жертв — 95
х. Розенталь (суч. с. Розівка)
кількість встановлених жертв — 6
с. Самійлівка
кількість встановлених жертв — 41
с. Світла Долина
кількість встановлених жертв — 6
с. Сергіївка
кількість встановлених жертв — 13
с. Софіївка
кількість встановлених жертв — 2
х. Середній Раковський (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Тарасівка (суч. с. Василькове)
кількість жертв не встановлено
с. Сторчове
кількість жертв не встановлено
с. Терсянка
кількість встановлених жертв — 5
х. Трудовий-1 (суч. с. Трудове)
кількість встановлених жертв — 2
х. Шевченко (суч. с. Шевченківське)
кількість встановлених жертв — 1

Оріхівський район

х. Балки (суч. с. Омельник)
кількість встановлених жертв — 6
х. Барвінок
кількість встановлених жертв — 2
с. Білогір'я
кількість встановлених жертв — 60
х. Буряківка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 4
х. Бути (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
х. Валентинівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
х. Василівський (суч. с. Василівське)
кількість встановлених жертв — 3
с. Васинівка
кількість встановлених жертв — 31
х. Веселий (суч. с. Веселе)
кількість встановлених жертв — 12
х. Віьний (суч. с. Вільнянка)
кількість встановлених жертв — 1
х. Вільний Гай (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
с. Дуднікове
кількість встановлених жертв — 6
с. Єгорівка
кількість встановлених жертв — 29
х. Егорожеребецький (суч. с. Єгорівка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Жеребець (суч. с. Кірове)
кількість встановлених жертв — 91
х. Жовта Круча
кількість встановлених жертв — 6
х. Запасний (суч. с. Запасне)
кількість встановлених жертв — 7
с. Єлизаветівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Іллінка (суч. с. Новоселівка)
кількість встановлених жертв — 12
х. Кам'януватий (суч. м. Оріхів)
кількість встановлених жертв — 1
кол. Катеринфельд (суч. с. Щасливе)
кількість встановлених жертв — 3
х. Ключі (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 28
с. Комишуваха
кількість встановлених жертв — 106
с. Копані
кількість встановлених жертв — 166
х. Котляревський (суч. с. Оріхів)
кількість встановлених жертв — 6
х. Кущівка (суч. с. Кущове)
кількість встановлених жертв — 10
х. Лісний (суч. с. Лугове)
кількість встановлених жертв — 4
с. Любимівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Мала Токмачка
кількість встановлених жертв — 281
х. Микільський (суч. с. Микільське)
кількість встановлених жертв — 1
х. Микільський № 1 (суч. с. Микільське)
кількість встановлених жертв — 5
х. Микільський № 3 (суч. с. Микільське)
кількість встановлених жертв — 3
х. Мінеральний (суч. с. Єгорівка)
кількість встановлених жертв — 2
с. Новоандріївка
кількість встановлених жертв — 49
с. Новобілики (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 30
х. Новоборисівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
х. Новоданилівка (суч. с. Лугове)
кількість встановлених жертв — 12
с. Новоданилівка
кількість встановлених жертв — 56
с. Новоіванівка
кількість встановлених жертв — 37
х. Ново-Літовка (суч. с. Єгорівка)
кількість встановлених жертв — 9
х. Новопавлівка (суч. с. Новопавлівка)
кількість встановлених жертв — 125
с. Новопокровка
кількість встановлених жертв — 9
с. Новоселівка (суч. с. Щасливе)
кількість встановлених жертв — 23
с. Новоселівка
кількість встановлених жертв — 80
х. Новосолошинський (суч. с. Новосолошине)
кількість встановлених жертв — 11
с. Новояковлівка
кількість встановлених жертв — 70
х. Общий (суч. с. Обще)
кількість встановлених жертв — 12
х. Олексіївський (суч. с. Новоселівка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Омельник
кількість встановлених жертв — 76
х. Оленівський (суч. с. Оленівка)
кількість встановлених жертв — 3

м. Оріхів
кількість встановлених жертв — 324
Оріхівський м'ясорадгосп (суч. м. Оріхів)
кількість встановлених жертв — 1
х. Панютине (суч. с. Панютине)
кількість встановлених жертв — 7
х. Першотравневий (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 16
х. Першотравневий (суч. с. Єгорівка)
кількість встановлених жертв — 16
с. Преображенка
кількість встановлених жертв — 284
х. Пустоцвітний (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 4
х. Раковський
кількість встановлених жертв — 1
сел. Роботівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
х. Садовий (суч. с. Новоданилівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Свобода, комуна (суч. с. Свобода)
кількість встановлених жертв — 11
х. Січовий (суч. с. Омельник)
кількість встановлених жертв — 3
х. Славний (суч. с. Славне)
кількість встановлених жертв — 12
х. Тарасівка (суч. с. Блакитне)
кількість встановлених жертв — 15
х. Терса (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
х. Тимошівка (суч. с. Тимошівка)
кількість встановлених жертв — 2
х. Український (суч. с. Василівське)
кількість встановлених жертв — 3
х. Чарівний (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 4
х. Чарівний (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Червоний Яр
кількість встановлених жертв — 22
х. Широкий (суч. с. Широке)
кількість встановлених жертв — 10
с. Щербаки
кількість встановлених жертв — 85
с. Юрківка
кількість встановлених жертв — 20
с. Магдалинівка
кількість встановлених жертв — 1

Пологівський район

х. Андріївський (суч. с. Андріївське)
кількість встановлених жертв — 3
х. Багатий (суч. с. Багате)
кількість жертв не встановлено
х. Балочки (суч. с. Балочки)
кількість встановлених жертв — 1
с. Басань
кількість встановлених жертв — 36
х. Бідний (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Богодарівський (суч. с. Інженерне)
кількість жертв не встановлено
с. Бурлацьке
кількість жертв не встановлено
с. Вербове
кількість встановлених жертв — 107
х. Вишневий (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Вільний (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Власівка (суч. с. Чубарівка)
кількість встановлених жертв — 6
с. Воскресенка (суч. с. Чапаєвка)
кількість встановлених жертв — 35
с. Гильці (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Дмитрівське
кількість жертв не встановлено
х. Тихий (суч. с. Пологи)
кількість жертв не встановлено
с. Зелене Поле (суч. с. Українське)
кількість жертв не встановлено
с. Іванівське (суч. с. Новофедорівка)
кількість жертв не встановлено
с. Інженерне
кількість жертв не встановлено
с. Кирилівське (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Кінські води (суч. с. Інженерне)
кількість жертв не встановлено
с. Кінські Роздори
кількість встановлених жертв — 110
х. Костянтинівський (суч. с. Костянтинівка)
кількість жертв не встановлено
с. Красноселівка
кількість жертв не встановлено
с. Кременчук (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Лозове
кількість жертв не встановлено
х. Любокут (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с-ще Магедове
кількість жертв не встановлено
с. Межиріч
кількість жертв не встановлено
х. Містюково (сьогодні не існує
кількість жертв не встановлено
с. Могуче (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Нова Дача
кількість жертв не встановлено
с. Нове (суч. с. Золота Поляна)
кількість жертв не встановлено
с. Ново-Григорівка (суч. с. Григорівка)
кількість встановлених жертв — 23
с. Новокарлівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Новоселівка
кількість жертв не встановлено
х. Новоукраїнський (суч. с. Українське)
кількість жертв не встановлено
с. Новофедорівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Ольгівське (суч. с. Новофедорівка)
кількість жертв не встановлено
х. Отрадний (суч. с. Новоселівка)
кількість жертв не встановлено

х. Петровський
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Пологи
кількість жертв не встановлено
с. Решетилівське
кількість жертв не встановлено
х. Романівський
(суч. с. Романівське)
кількість встановлених жертв — 1
с. Семенівка
кількість встановлених жертв — 50
с. Солом'яне
(суч. с. Хліборобне)
кількість жертв не встановлено
с. Спільне
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Сталіно
(суч. с. Решетилівське)
кількість жертв не встановлено
х. Східно-Павлівський
(суч. с. Павлівське)
кількість жертв не встановлено
с. Тарасівка
кількість встановлених жертв — 80
х. Тернове (суч. с. Тернове)
кількість встановлених жертв — 1
с. Ульянівка
кількість встановлених жертв — 4
х. Франка
(суч. с. Івана Франка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Червоне
(сьогодні не ніснує)
кількість жертв не встановлено
с-ще Чубарівка
(суч. м. Пологи)
кількість встановлених жертв — 31
х. Чумацький
(суч. с. Чумацьке)
кількість жертв не встановлено
с. Шевченка
кількість жертв не встановлено
с. Шевченка-1
(суч. с. Шевченкове)
кількість встановлених жертв — 2
с. Шевченка-2
(суч. с. Пологе)
кількість жертв не встановлено
х. Широкий
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Юхимівка
(суч. с. Хліборобне)
кількість жертв не встановлено

Приазовський район

с. Бесідівка
кількість встановлених жертв — 26
с. Ганно-Опанлинка
кількість встановлених жертв — 17
с. Богданівка
кількість встановлених жертв — 74
с. Степанівка
(суч. с. Степанівка Друга)
кількість встановлених жертв — 4
с. Бабанівка
кількість жертв не встановлено
с. Ботієве
кількість жертв не встановлено
с. Строганівка
кількість встановлених жертв — 196
с. Володимирівка
кількість встановлених жертв — 115
с. Воскресенка
кількість встановлених жертв — 165
с. Іванівка
кількість жертв не встановлено
с. Новомиколаївка
кількість встановлених жертв — 54
с. Ганнівка
кількість встановлених жертв — 51
с. Першомиколаїв
(суч. с. Миколаївка)
кількість встановлених жертв — 49
с. Прудентове
кількість жертв не встановлено
с. Георгіївка
кількість встановлених жертв — 127
с. Гірсівка
кількість встановлених жертв — 56
с. Дівнинське
кількість встановлених жертв — 66
с. Дмитрівка
кількість встановлених жертв — 58
с. Новопокровка
кількість жертв не встановлено
с. Вікторівка
(суч. с. Вікторівна)
кількість встановлених жертв — 9
с. Дунаївка
кількість встановлених жертв — 86
с. Маківка
кількість встановлених жертв — 49
с. Новоолександрівка
кількість встановлених жертв — 23
с. Південне
кількість жертв не встановлено
с. Жовтель
(суч. с. Жовтневе)
кількість жертв не встановлено
с. Нововасилівка
(суч. смт Нововасилівка)
кількість встановлених жертв — 47
с. Ігорівка
кількість жертв не встановлено
с. Новокостянтинівка
кількість встановлених жертв — 40
с. Громівка
кількість жертв не встановлено
с. Мар'янівка
кількість встановлених жертв — 29
с. Новоспаське
кількість жертв не встановлено
с. Оріхівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Олександрівка
кількість встановлених жертв — 247
вис. Білорічка
(суч. с. Білорічанське)
кількість встановлених жертв — 3
х. Альшин 1-2
(суч. с. Вишневе)
кількість встановлених жертв — 6
с. Гамівка
кількість жертв не встановлено
с. Новоіванівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Таврійське
кількість жертв не встановлено
с. Громівка
кількість жертв не встановлено
с. Мар'янівка
кількість встановлених жертв — 29
с. Новоспаське
кількість жертв не встановлено
с. Оріхівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Олександрівка
кількість встановлених жертв — 247
вис. Білорічка
(суч. с. Вілорічанське)
кількість встановлених жертв — 3
х. Альшин 1-2
(суч. с. Вишневе)
кількість встановлених жертв — 6

с. Друга Покровка (смт Приазовське)
с. Приморський Посад
кількість встановлених жертв — 52
с. Калинівка
кількість встановлених жертв — 9
с. Розівка
кількість жертв не встановлено
с. Миронівка
кількість жертв не встановлено
с. Степанівка (суч. Степанівка Перша)
кількість встановлених жертв — 343
с. Федорівка
кількість жертв не встановлено
с. Троїцьке (суч. с. Чкалове)
кількість встановлених жертв — 71
с. Петрівка
кількість встановлених жертв — 8
с. Новотроїцьке (суч. с. Шевченка)
кількість встановлених жертв — 11
вис. Дачний (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 4
вис. Джекенли № 1 (суч. с. Малинівка)
кількість встановлених жертв — 4
вис. Джекенли № 2 (суч. с. Малинівка)
кількість встановлених жертв — 5
Радгосп Сталіна (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
вис. Урал (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
вис. Чекрак № 3 (суч. с. Добрівка)
кількість встановлених жертв — 1
вис. Чекрак № 6 (суч. с. Добрівка)
кількість встановлених жертв — 1
вис. Шевченка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1

Приморський район

с. Банівка
кількість жертв не встановлено
с. Борисівка
кількість жертв не встановлено
с. В'ячеславка
кількість жертв не встановлено
с. Гюнівка
кількість жертв не встановлено
с. Діанівка (суч. с. Лозуватка)
кількість жертв не встановлено
с. Єлизаветівка
кількість жертв не встановлено
с. Єлисеївка
кількість жертв не встановлено
с. Зеленівка
кількість жертв не встановлено
с. Ін зівка
кількість жертв не встановлено
с. Калинівка
кількість жертв не встановлено
с. Коларівка
кількість жертв не встановлено
с. Комишуватка
кількість жертв не встановлено
с. Лозанівка
кількість жертв не встановлено
с. Мануйлівка
кількість жертв не встановлено
с. Маринівка
кількість жертв не встановлено
с. Ногайськ (суч. с. приморськ)
кількість жертв не встановлено
с. Нельгівка
кількість жертв не встановлено
станція Нельгівка
кількість жертв не встановлено
с. Новоолексіївка
кількість жертв не встановлено
с. Новопавлівка (суч. с. Партизани)
кількість жертв не встановлено
с. Орлівка
кількість жертв не встановлено
с. Обіточне (суч. м. Приморськ-2)
кількість жертв не встановлено
с. Петрівка
кількість жертв не встановлено
с. Преслав
кількість жертв не встановлено
с. Райнівка
кількість жертв не встановлено
с. Радолівка
кількість жертв не встановлено
с. Юр'ївка
кількість жертв не встановлено
с. Штудгард (суч. с. Підгірне)
кількість жертв не встановлено

Розівський район

с. Адамівка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Антонівка
кількість жертв не встановлено
с. Біловеж
кількість жертв не встановлено
с. Богатівка
кількість жертв не встановлено
с. Вишнювате
кількість жертв не встановлено
х. Вільний (суч. с. Вільне
кількість жертв не встановлено
х. Запорожець (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв —2
с. Зеленопіль
кількість встановлених жертв — 5
х. Іванівка (суч. с. Іванівка)
кількість встановлених жертв — 3
с. Карла-Лібкнехта
кількість жертв не встановлено
с. Кобильне
кількість встановлених жертв — 10
с. Кузнецівка
кількість жертв не встановлено
с. Листвянка (Шенбаум)
кількість встановлених жертв — 2
х. Луганське (суч.смт. Розівка)
кількість жертв не встановлено
с. Маринопіль
кількість жертв не встановлено

с. Люксембург
(суч. смт Розівка
кількість жертв не встановлено
с. Медівка
(суч. с. Вишнювате)
кількість жертв не встановлено
х. Мирний
(суч. с-ще Мирне)
кількість жертв не встановлено
с. Надійне
кількість встановлених жертв — 2
с. Новгород
кількість жертв не встановлено
с. Новодворівка
кількість жертв не встановлено
с. Новокерменчик
(суч. с. Новомлинівка)
кількість жертв не встановлено
с-ще Новоясинівка
(суч. с. Азов)
кількість жертв не встановлено
х. Першотравневе
кількість жертв не встановлено
с. Райгород
(суч. с. Листвянка)
кількість жертв не встановлено
с-ще Розівка
(суч. смт. Розівка)
кількість жертв не встановлено
с. Розівка (суч. с. Зоряне)
кількість встановлених жертв — 5
с. Солодководне
кількість жертв не встановлено
х. Староясинівка
(суч. с. Вільне)
кількість жертв не встановлено
с. Урицьке
кількість жертв не встановлено
х. Янчур (суч. с. Світле)
кількість встановлених жертв — 1

Токмацький район

с. Альтмонталь
(суч. с. Заможне)
кількість встановлених жертв — 4
с. Альтнассау
(суч. с. Виноградне)
кількість встановлених жертв — 13
с. Андребург
(суч. с. Чорноземне)
кількість жертв не встановлено
с. Блюменталь
(суч. с. Рівне)
кількість жертв не встановлено
с. Вейнау (суч. с. Чапаєвка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Вернерсдорф
(суч. с. Остриківка)
кількість жертв не встановлено
с. Верхнє
(суч. с. Новопрокопівка)
кількість жертв не встановлено
с. Верхній Куркулак
(суч. с. Новпрокопівка)
кількість жертв не встановлено
с. Вишневе
кількість жертв не встановлено
с. Відважне
(суч. с. Розкішне)
кількість жертв не встановлено
с. Власівка
(сьогодні не існує)
с. Вольвачівка
(суч. с. Новопрокопівка)
кількість жертв не встановлено
с. Гейдельберг
(суч. с. Новогорівка)
кількість жертв не встановлено
с. Гришине
кількість жертв не встановлено
с. Грізне
(суч. с. Новомиколаївка)
кількість жертв не встановлено
с. Зелений Гай
кількість жертв не встановлено
с. Іванівка
кількість жертв не встановлено
с. Ільченкове
кількість жертв не встановлено
с. Кліфельд
(суч. с. Могутнє)
кількість жертв не встановлено
с. Кохане
кількість жертв не встановлено
с. Куркулак
(суч. с. Жовтневе)
кількість встановлених жертв — 8
с. Курошани
кількість жертв не встановлено
с. Лиса гора (суч. с. Нове)
кількість жертв не встановлено
с. Лихе (суч. с. Ювілейне)
кількість жертв не встановлено
с. Лібенау
(суч. с. Остриківка)
кількість жертв не встановлено
с. Лінденау
(суч. с. Любимівка)
кількість жертв не встановлено
с. Ліхтенфельд
(суч. с. Грушівка)
кількість жертв не встановлено
м. Молочанськ
кількість встановлених жертв — 10
с. Неймонталь
(суч. с. Переможне)
кількість жертв не встановлено
с. Нейгейм
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Нейкерх (суч. с. Ударник)
кількість жертв не встановлено
с. Нейнборн
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Новолюбимівка
кількість жертв не встановлено
с. Новомиколаївка
кількість жертв не встановлено
с. Новопрокопівка
кількість встановлених жертв — 9
с. Олександрouль
(суч. с. Світле)
кількість жертв не встановлено
с. Остриківка
кількість встановлених жертв — 10
с. Очеретувате
кількість встановлених жертв — 12
с. Петерсгаген
(суч. с. Кутузівка)
кількість жертв не встановлено
с. Показне
(суч. с. Вишневе)
кількість жертв не встановлено
с. Реймергоф
(суч. с. Кірове)
кількість жертв не встановлено
с. Ріккенау
(суч. с. Козолугівка)
кількість жертв не встановлено
с. Роботіне
кількість жертв не встановлено
с. Розкішне
(суч. с. Пшеничне)
кількість жертв не встановлено
с. Ротата Балка
(суч. с. Мирне)
кількість жертв не встановлено
х. Садовий (суч. с. Садове)
кількість жертв не встановлено
с. Скелювате
кількість встановлених жертв — 3

с. Снігурівка
кількість жертв не встановлено
с. Солодка Балка
кількість жертв не встановлено
с. Сухий Став (суч. с. Урожайне)
кількість жертв не встановлено
с. Тігенгаген (суч. с. Левадне)
кількість жертв не встановлено
с. Тігервейде (суч. с. Мостове)
кількість жертв не встановлено
с. Тіфенбрум (суч. с. Чистопілля)
кількість жертв не встановлено
с. Успенівка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Фабрикервізе (суч. с. Фабричне)
кількість жертв не встановлено
с. Фірстенау (суч. с. Лугівка)
кількість жертв не встановлено
с. Фаштовод (суч. с. Балкове)
кількість жертв не встановлено
с. Фішау (суч. с. Рибалівка)
кількість жертв не встановлено
с. Харькове (суч. с. Харкове)
кількість жертв не встановлено
с. Червоне (суч. С. Кохане)
кількість жертв не встановлено
с. Чунгул (суч. с. Червоногірка)
кількість жертв не встановлено
с. Шенау (суч. с. Долина)
кількість жертв не встановлено
с. Юхимівка (суч. с. Новомиколаївка)
кількість жертв не встановлено
кол. Фішау (суч. с. Рибалівка)
кількість встановлених жертв — 1

Чернігівський район

с. Алєксандрталь (суч. с. Олександрівка)
кількість встановлених жертв — 20
с. Бигим-Чикрак (суч. с. Степове)
кількість встановлених жертв — 3
с. Бойове
кількість жертв не встановлено
с. Вальтгейм, с. Гіршау (суч. с. Владівка)
кількість жертв не встановлено
с. Верхній Токмак
кількість встановлених жертв — 15
с. Верхній Токмак Перший
кількість жертв не встановлено
с. Верхній Токмак Другий (суч. с-ще Верхній Токмак Другий)
кількість жертв не встановлено
радгосп «Вільний» (суч. с-ще Красне)
кількість жертв не встановлено
с. Гнаденгейм (суч. с. баланівка)
кількість жертв не встановлено
с. Гнаденталь, с. Маргенау (суч. с. Благодатне)
кількість жертв не встановлено
с. Гнаденфельд (суч. с. Богданівка)
кількість жертв не встановлено
с. Гросвейде (суч. с. Просторе)
кількість жертв не встановлено
с. Замістя
кількість жертв не встановлено
с. Зоря
кількість жертв не встановлено
с. Гамберг (суч. с. Камянка)
с. Клипенфельд (суч. с. Стульневе)
кількість встановлених жертв — 12
с. Континіусфельд (с. Довге)
кількість жертв не встановлено
с. Котлярівка
кількість жертв не встановлено
с. Крижчене
кількість встановлених жертв — 2
х. Ландскроне (суч. с. Ланкове)
кількість жертв не встановлено
с. Марієнталь, с. Порденау, с. Шардау (суч. с. Панфілівка)
кількість встановлених жертв — 24
с. Маріяволь, с. Зелений Яр (суч. с. Зелений Яр)
кількість жертв не встановлено
с. Могиляни
кількість встановлених жертв — 32
с. Мокрий Став
кількість жертв не встановлено
с. Низяни (суч. с-ще Чернігівка)
кількість встановлених жертв — 11
с. Сисикулак (суч. с-ще Чернігівка)
кількість встановлених жертв — 10
с. Токмачане (суч. с-ще Чернігівка)
кількість жертв не встановлено
с. Нижній Токмак
кількість встановлених жертв — 12
с. Новоказанкувате
кількість встановлених жертв — 18
с. Новомихайлівка
кількість встановлених жертв — 20
с. Новополтавка
кількість встановлених жертв — 25
с. Обіточне
кількість встановлених жертв — 28
с. Паство (суч. с. Квіткове)
кількість жертв не встановлено
с. Пірчине
кількість жертв не встановлено
с. Петровське
кількість жертв не встановлено
с. Руднервейде (суч. с. Розівка)
кількість жертв не встановлено
с. Салтичія
кількість жертв не встановлено
с. Стульневе (суч. с-ще Стульневе)
кількість жертв не встановлено
с. Тарасівка
кількість жертв не встановлено
х. Фриденсдорф (суч. с. Хмельницьке)
кількість жертв не встановлено
с. Чернігово–Токмачанськ
кількість жертв не встановлено
с. Широкий Яр
кількість жертв не встановлено
х. Штейнбах (суч. с. Калинівка)
кількість жертв не встановлено

Якимівський район

с. Андріївка
кількість жертв не встановлено
с. Атманай
кількість жертв не встановлено
с. Атманаївка (суч. с. Нове)
кількість жертв не встановлено
с. Вовче
кількість жертв не встановлено
с. Волканешти (суч. с. Вовчанське)
кількість жертв не встановлено
с. Володимирівка
кількість жертв не встановлено
с. Ганнівка
кількість жертв не встановлено
с. Горіле (суч. с. Кирилівка)
кількість жертв не встановлено
с. Давидівка
кількість встановлених жертв — 64
с. Данилівка (суч. с. Новоданилівка)
кількість жертв не встановлено
с. Дмитрівка (суч. с. Якимівка)
кількість встановлених жертв — 7
с. Єлізаветівка
кількість жертв не встановлено
с. Єфремівка (суч. с. Охрімівка)
кількість встановлених жертв — 90
с. Зінов'єво (суч. Червоноармійське)
кількість встановлених жертв — 28
с. Зірка
кількість жертв не встановлено
с. «Іскра» (суч. с. Розівка)
кількість жертв не встановлено
с. Катеринівка (суч. с. Куйбишево)
кількість встановлених жертв — 12
с. Кирилівка
кількість жертв не встановлено
с. Коменське (суч. с. Дружба)
кількість жертв не встановлено
с. Комуна Перемога (суч. с. Перемога)
кількість жертв не встановлено
с. Косих
кількість жертв не встановлено
с. Кучугури (суч. с. Лимарське)
кількість жертв не встановлено
с. Лісництво (суч. с. Богатир)
кількість жертв не встановлено
с. Олександрівка
кількість жертв не встановлено
с. Родіонівка (с. Радиволівка)
кількість встановлених жертв — 9
с. Семихатки
кількість жертв не встановлено
с. Середній (суч. с. Чорноземне)
кількість жертв не встановлено
с. Сметанівка (суч. с. Максима Горького)
кількість жертв не встановлено
с. Степок
кількість жертв не встановлено
с. Тернівка I (суч. с. Мала Тернівка)
кількість встановлених жертв — 12
с. Тернівка II (суч. с. Велика Тернівка)
кількість жертв не встановлено
с. Тимофіївка
кількість жертв не встановлено
с. Червоне
кількість жертв не встановлено
с. Шелюги
кількість встановлених жертв — 8

КИЇВСЬКА ОБЛАСТЬ

Баришівський район

смт Баришівка
кількість жертв не встановлено
с. Пасічна
кількість встановлених жертв — 103
с. Швачиха
кількість жертв не встановлено
с. Бзів
кількість встановлених жертв — 102
с. Скопці (суч. с. Веселинівка)
кількість встановлених жертв — 167
с. Волошинівка
кількість встановлених жертв — 13
с. Борщів
кількість жертв не встановлено
с. Устинова Гребля
кількість жертв не встановлено
с. Гостролуччя
кількість встановлених жертв — 34
с. Дернівка
кількість жертв не встановлено
с. Хлопків
кількість жертв не встановлено
с. Коржі
кількість жертв не встановлено
с. Корніївка
кількість встановлених жертв — 24
с. Лехнівка
кількість жертв не встановлено
с. Лукаші
є інформація про 800 жертв, прізвища яких не встановлено
с. Лук'янівка
кількість встановлених жертв — 330
с. Масківці
кількість встановлених жертв — 169
с. Морозівка
кількість встановлених жертв — 26
с. Недра
кількість жертв не встановлено
с. Паришків
кількість жертв не встановлено
с. Бакумівка (суч. с. Червоноармійське)
кількість жертв не встановлено
с. Ядлівка (суч. с. Перемога)
кількість жертв не встановлено
с. Пилипче
кількість встановлених жертв — 18
с. Війтовці (суч. с. Поділля)
кількість встановлених жертв — 468, є інформація про 900 жертв, прізвища яких не встановлено
с. Рудницьке
кількість встановлених жертв — 3
с. Сезенків
кількість жертв не встановлено
с. Власівка
кількість встановлених жертв — 64
с. Селичівка
кількість встановлених жертв — 12
с. Селище
кількість жертв не встановлено
с. Семенівка
є інформація про 135 жертв, прізвища яких не встановлено
с. Липняки (суч. смт. Баришівка)
кількість встановлених жертв — 230
с. Леляки
кількість жертв не встановлено
с. Хмельовик
кількість жертв не встановлено
с. Ярешки
кількість жертв не встановлено

Білоцерківський район

с. Бакали
кількість встановлених жертв — 25
с. Бикова Гребля
кількість встановлених жертв — 450
с. Блощенці
кількість встановлених жертв — 150
х. Буденний
кількість встановлених жертв — 30
с. Василів
кількість встановлених жертв — 600
с. Вільна Тарасівка
кількість встановлених жертв — 31
с. Володимирівка
кількість встановлених жертв — 28
с. Гай
кількість встановлених жертв — 39
с. Глибічка
кількість встановлених жертв — 60
с. Городище
кількість встановлених жертв — 110
с. Глушки
кількість встановлених жертв — 66
с. Дрозди
кількість встановлених жертв — 740
с. Затиша
кількість встановлених жертв — 100
с. Іванівка
кількість встановлених жертв — 2500
с. Йосипівка
кількість встановлених жертв — 400
с. Красне
кількість встановлених жертв — 200
с. Клочки
кількість встановлених жертв — 150
с. Коженики
кількість встановлених жертв — 275
с. Коржівка
кількість встановлених жертв — 100
с. Макіївка
кількість встановлених жертв — 530
с. Мала Антонівка
кількість встановлених жертв — 86
с. Мала Вільшанка
кількість встановлених жертв — 314
с. Мала Сквирка
кількість встановлених жертв — 303
с. Матюші
кількість встановлених жертв — 1600
с. Мазепинці
кількість встановлених жертв — 424
с. Межове
кількість встановлених жертв — 120
с. Людвиківка
кількість встановлених жертв — 305
с. Олійникова Слобода
кількість встановлених жертв — 362
с. Однорог
кількість встановлених жертв — 153
с. Озерне
кількість встановлених жертв — 1000
с. Острійки
кількість встановлених жертв — 200
с. Піщана
кількість встановлених жертв – 200
с. Павлівка
кількість встановлених жертв — 100
с. Пилипча
кількість встановлених жертв — 152
с. Поправка
кількість встановлених жертв — 186
с. Потіївка
кількість встановлених жертв — 1000

с. Розаліївка
кількість встановлених жертв — 927
с. Сидори
кількість встановлених жертв — 450
с. Скребиші
кількість встановлених жертв — 359
с. Сухоліси
кількість встановлених жертв — 86
х. Степок
кількість встановлених жертв — 50
с. Сорокотяги
кількість встановлених жертв — 412
с. Тарасівка
кількість встановлених жертв — 300
с. Трушки
кількість встановлених жертв — 100
с. Томилівка
кількість встановлених жертв — 128
м. Узин
кількість встановлених жертв — 300
с. Фастівка
кількість встановлених жертв — 429
с. Фесюри
кількість встановлених жертв — 191
с. Фурси
кількість встановлених жертв — 950
с. Храпачі
кількість встановлених жертв — 155
с. Чепеліївка
кількість встановлених жертв — 300
с. Чмирівка
кількість встановлених жертв — 300
с. Черкас
кількість встановлених жертв — 400
с. Чупира
кількість встановлених жертв — 500
х. Черкас
кількість встановлених жертв — 210
с. Шкарівка
кількість встановлених жертв — 1000
с. Щербаки
кількість встановлених жертв — 150
с. Яблунівка
кількість встановлених жертв — 451

Богуславський район

м. Богуслав
кількість встановлених жертв — 15
с. Біївці
кількість встановлених жертв — 10
с. Бородані
кількість встановлених жертв — 123
с. Бране Поле
кількість встановлених жертв — 226
с. Вільхівець
кількість встановлених жертв — 92
с. Гута
кількість встановлених жертв — 259
с. Дешки
кількість встановлених жертв — 47
с. Дибинці
кількість встановлених жертв — 244
с. Дмитренки
кількість встановлених жертв — 513
с. Довга Гребля
кількість встановлених жертв — 71
с. Закутенці
кількість встановлених жертв — 118
с. Ісайки
кількість встановлених жертв — 322
с. Ївки
кількість встановлених жертв — 16
с.Калинівка
кількість встановлених жертв — 15
с. Карандинці
кількість встановлених жертв — 39
с. Киданівка
кількість встановлених жертв — 638
с. Коряківка
кількість встановлених жертв — 4
с. Красногородка
кількість встановлених жертв — 113
с. Лютарі
кількість встановлених жертв — 83
с. Медвин
кількість встановлених жертв — 444
с. Мисайлівка
кількість встановлених жертв — 10
с. Митаївка
кількість встановлених жертв — 95
с. Москаленки
кількість встановлених жертв — 10
с. Ново-Михайлівка
кількість встановлених жертв — 18
с. Олексіївка
кількість встановлених жертв — 4
с. Побережка
кількість встановлених жертв — 45
с. Половецьке
(суч. х. Половецький)
кількість встановлених жертв — 108
с. Поташня
кількість встановлених жертв — 18
с. Розкопанці
кількість встановлених жертв — 136
с. Саварка
кількість встановлених жертв — 277
с. Семигори
кількість встановлених жертв — 65
с. Синиця
кількість встановлених жертв — 138
с. Софійка
кількість встановлених жертв — 72
с. Тептіївка
кількість встановлених жертв — 148
с. Туники
кількість встановлених жертв — 52
с. Хохітва
кількість встановлених жертв — 17
с. Шупики
кількість встановлених жертв — 51
с. Щербашенці
кількість встановлених жертв — 186
с. Янівка (суч. Іванівка)
кількість встановлених жертв — 80
с. Яцюки
кількість встановлених жертв — 50

Бориспільський район

с. Дударків
кількість встановлених жертв — 141
с. Любарці
кількість встановлених жертв — 89
с. Глибоке
кількість встановлених жертв — 102
с.Кучаків (суч. с. Кірове)
кількість встановлених жертв — 43
с. Артемівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Лебедин
кількість встановлених жертв — 4
с. М. Стариця
кількість встановлених жертв — 16
с. Сулимівка
кількість встановлених жертв — 12
с. Вишеньки
кількість встановлених жертв — 29
с. Вороньків
кількість встановлених жертв — 29
с. Іванків
кількість встановлених жертв — 273
с.Кучаків (суч. с. Кірове)
кількість встановлених жертв — 43

с. Артемівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Лебедин
кількість встановлених жертв — 4
с. М. Стариця
кількість встановлених жертв — 16
с. Сулимівка
кількість встановлених жертв — 12
с. Вишеньки
кількість встановлених жертв — 29
с. Вороньків
кількість встановлених жертв — 29
с. Іванків
кількість встановлених жертв — 273
с. Сошників
кількість встановлених жертв — 343
с. Рогозів
кількість встановлених жертв — 74
с. Гора
кількість встановлених жертв — 4
с. Гнідин
кількість встановлених жертв — 98
с. Ревне
кількість встановлених жертв — 18
с. Сеньківка
кількість встановлених жертв — 55
с. Проців
кількість встановлених жертв — 138

Бородянський район

с. Феліціалівка (суч. Здвижівка)
кількість встановлених жертв — 53
с. Дружня
кількість встановлених жертв — 20
с. Озірщина
кількість встановлених жертв — 77
с. Озера
кількість встановлених жертв — 77
с.Нова Гребля
кількість встановлених жертв — 100-150
с. Бородянка
кількість встановлених жертв — 36
с. Пилиповичі
кількість встановлених жертв — 34

Броварський район

с. Калита
кількість встановлених жертв — 55
с. Опанасів
кількість жертв не встановлено
с. Велика Димерка
кількість встановлених жертв — 212
с. Бобрик
кількість встановлених жертв — 20
с. Богданівка
кількість встановлених жертв — 56
с. Залісся
кількість жертв не встановлено
с. Заворичі
кількість жертв не встановлено
с. Гоголів
кількість встановлених жертв — 194
с. Жердова
кількість встановлених жертв — 5
с. Тарасівка
кількість жертв не встановлено
с. Михайлівка
кількість жертв не встановлено
с. Зазим'є
кількість встановлених жертв — 49
с. Калинівка
кількість встановлених жертв — 15
с. Красилівка
кількість встановлених жертв — 5
с. Княжичі
кількість встановлених жертв — понад 400
с. Літки
кількість встановлених жертв — 9
с. Літочки
кількість встановлених жертв — 119
с. Мокрець
кількість встановлених жертв — 9
с. Плоске
кількість встановлених жертв — 8
с. Погреби
кількість жертв не встановлено
с. Пухівка
кількість встановлених жертв — 21
с. Рожівка
кількість жертв не встановлено
с. Рожни
кількість жертв не встановлено
с. Рудня
кількість встановлених жертв — 21
с. Гребельки
кількість жертв не встановлено
с. Русанів
кількість встановлених жертв — 120
с. Семиполки
кількість жертв не встановлено
с. Требухів
кількість встановлених жертв — понад 400
с. Кулажинці
кількість жертв не встановлено

Васильківський район

смт Гребінки
кількість встановлених жертв — від 500 до 1000
с. Барахти
кількість встановлених жертв — 538
с. Вінницькі Стави
кількість жертв не встановлено
с. Велика Бугаївка
кількість встановлених жертв — 112
с. Велика Вільшанка
кількість встановлених жертв — 168
с. Вільшаська Новоселиця
кількість жертв не встановлено
с. Степанівка
кількість жертв не встановлено
с. Велика Солтанівка
кількість жертв не встановлено
с. Гвоздів
кількість жертв не встановлено
с. Данилівка
кількість встановлених жертв — 115
с. Кожухівка
кількість встановлених жертв — 67
с. Липовий Скиток
кількість встановлених жертв — 92
х. Оленівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 18
с. Дзвінкове
кількість встановлених жертв — 74
с. Перевіз
кількість встановлених жертв — 47
с. Діброва
кількість встановлених жертв — 32
с. Застугна
кількість встановлених жертв — 24

с. Здорівка
кількість встановлених жертв — 66
с. Іванковичі (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 4
с. Ковалівка
кількість встановлених жертв — 343
с. Кодаки
кількість встановлених жертв — 439
х. Петрівське (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Крушинка
кількість жертв не встановлено
кількість встановлених жертв — 45
с. Борисів
кількість встановлених жертв — 7
с. Дерев'янки
кількість встановлених жертв — 15
с. Мала Бугаївка
кількість встановлених жертв — 54
с. Ксеверівка
кількість встановлених жертв — 212
с. Лосятин
кількість встановлених жертв — 130
с. Мала Солтанівка
кількість встановлених жертв — 45
с. Мар'янівка
кількість встановлених жертв — 209
с. Митниця
кількість встановлених жертв — 183
с. Пінчуки
кількість встановлених жертв — 293
с. Плесецьке
кількість встановлених жертв — 111
с. Погреби
кількість встановлених жертв — 83
с. Пологи
кількість встановлених жертв — 344
с. Порадівка
кількість встановлених жертв — 78
с. Руликів
кількість встановлених жертв — 22
с. Путрівка
кількість встановлених жертв — 73
с. Рославичі
кількість жертв не встановлено
с. Саливінки
кількість встановлених жертв — 390
с. Черняхівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
с. Соколівка
кількість встановлених жертв — 274
с. Устимівка
кількість встановлених жертв — 45
с. Тростинка
кількість встановлених жертв — 199
с. Тростинська Новоселиця
кількість встановлених жертв — 45
с. Шевченківка
кількість встановлених жертв — 37
с. Червоне поле
кількість встановлених жертв — 18
с. Яцьки
кількість встановлених жертв — 173

Володарський район

смт Володарка
кількість встановлених жертв — 62
с. Березна
кількість встановлених жертв — 380
с. Баліївка
кількість встановлених жертв — 253
с. Гайворон
кількість встановлених жертв — 305
с. Петрашівка
кількість встановлених жертв — 347
с. Гор-Пустоварівка
кількість встановлених жертв — 183
с. Завадівка
кількість встановлених жертв — 460
с. Зрайки, с. Брідок
кількість встановлених жертв — 221
с. Капустинці
кількість встановлених жертв — 350
с. Чепіженці
кількість встановлених жертв — 40
с. Косівка
кількість встановлених жертв — 721
с. Гор-Косівка
кількість встановлених жертв — 236
с. Лобачів
кількість встановлених жертв — 77
с. Логвин
кількість встановлених жертв — 683
с. Михайлівка
кількість встановлених жертв — 23
с.Мармуліївка
кількість встановлених жертв — 728
с. Матвіїха
кількість встановлених жертв — 105
с. Лихачиха
кількість встановлених жертв — 170
с. Ожегівка
кількість встановлених жертв — 237
с. Пархомівка
кількість встановлених жертв — 533
с. Рачки
кількість встановлених жертв — 178
с. Рогізна
кількість встановлених жертв — 602
с. Рубченки
кількість встановлених жертв — 468
с. Руде Село
кількість встановлених жертв — 1000
с. Тадіївка
кількість встановлених жертв — 300
с. Тарасівка
кількість встановлених жертв — 100
с. Тарган
кількість встановлених жертв — 360
с. Надросівка
кількість встановлених жертв — 161

Вишгородський район

с. Богдани
кількість встановлених жертв – 2
с. Вахівка
кількість встановлених жертв – 2
м. Вишгород
кількість встановлених жертв – 33
с. Вища Дубечня
кількість встановлених жертв – близько 20
с. Гаврилівка
кількість встановлених жертв – 18
с. Глібівка
кількість встановлених жертв – близько 10
смт Димер
кількість встановлених жертв – 7
с. Воздвиженське (суч. с. Любимівка)
кількість встановлених жертв – 16
с. Лютіж
кількість встановлених жертв – близько 100

с. Новосілки
кількість встановлених жертв – 26
с. Овдієва Нива
кількість встановлених жертв – 1
с. Пилява
кількість встановлених жертв – 3
с. Ритні
немає даних про кількість жертв
с. Рихта
немає даних про кількість жертв
с. Хотянівка
кількість встановлених жертв – близько 86
с. Сухолуччя
немає даних про кількість жертв
с. Осещина
немає даних про кількість жертв

Згурівський район

с. Турівка
кількість встановлених жертв — 12
с. Пасківщина
кількість встановлених жертв — 119
с. Лизогубова Слобода
кількість встановлених жертв — 218
с. Войково
кількість встановлених жертв — 114
с. Жовтневе
кількість встановлених жертв — 5
с. Право Жовтня
кількість встановлених жертв — 13
с. Красне
кількість встановлених жертв — 112
с. Безуглівка
кількість встановлених жертв — 118
с. Свобода
кількість встановлених жертв – 31
с. Мала Супоївка
кількість встановлених жертв — 11
с. Середівка
кількість встановлених жертв — 207
с. Стара Оржиця
кількість встановлених жертв — 167
с. Черевки
кількість встановлених жертв — 386
с. Великий Крупіль
кількість встановлених жертв — 46
с. Аркадіївка
кількість встановлених жертв — 3
с. Жуківка
немає даних про кількість жертв
с. Мала Березанка
кількість встановлених жертв — 8
с. Нова Олександрівка
немає даних про кількість жертв
с. Нова Оржиця
кількість встановлених жертв — 131
с. Усівка
кількість встановлених жертв — 15
с. Шевченкове
немає даних про кількість жертв
смт Згурівка
кількість встановлених жертв — 61

Кагарлицький район

с. Уляники
кількість встановлених жертв — 377
с. Бурти
кількість встановлених жертв — 257
с. Очеретяне
кількість жертв не встановлено
с. Бендюгівка
кількість встановлених жертв — 47
с. В. Пріцьки
кількість встановлених жертв — 477
с. Горохове
кількість встановлених жертв — 286
с. Горохуватка
кількість встановлених жертв — 142
с. Іванівка (хутір Тарасівка)
кількість встановлених жертв — 140
с. Гребені
кількість встановлених жертв — 84
с. Юшки
кількість жертв не встановлено
с. Демівщина
кількість встановлених жертв — 316
с. Жовтневе
кількість встановлених жертв — 174
с. Зікрачі
кількість жертв не встановлено
с. Кадомка
кількість встановлених жертв — 110
с. Зорівка
кількість встановлених жертв — 17
с. Калинівка, с.Олександрівка
кількість встановлених жертв — 102
с. Кузьминці
кількість встановлених жертв — 46
с. Панікарча
кількість встановлених жертв — 49
с. Леонівка
кількість встановлених жертв — 26
с. Антонівка
кількість встановлених жертв — 134
с. Липовець
кількість встановлених жертв — 337
с. Ліщинка
кількість встановлених жертв — 43
с. Расавка, с.Тернівка
кількість жертв не встановлено
с. Мирівка
кількість встановлених жертв — 262
с. Новосілка
кількість встановлених жертв — близько 500
с. Переселення
кількість встановлених жертв — 93
с. Півці
кількість встановлених жертв — 145
с. Онацьки
кількість встановлених жертв — 33
с. Расавка
кількість жертв не встановлено
с. Слобода
кількість встановлених жертв — 51
с. Стави
кількість встановлених жертв — 9
с. Стайки
кількість встановлених жертв — 2500
с. Стрітівка
кількість жертв не встановлено

с. Сущани
кількість встановлених жертв — 249
с. Халча
кількість встановлених жертв — 414
с. Черняхів
кількість встановлених жертв — 1500
с. Шпендівка
кількість встановлених жертв — 147
с. Шубінка
кількість встановлених жертв — 197
с. Землянка
кількість жертв не встановлено
с. Яблунівка
кількість встановлених жертв — 25

Києво-Святошинський район

с. Гореничі
кількість встановлених жертв — 62
с. Крюківщина
кількість встановлених жертв — 157
с. Ходосіївка
кількість встановлених жертв — 166
с. Хотів
кількість встановлених жертв — 169
с. Віта Поштова
кількість встановлених жертв — 135
с. Музичі
кількість встановлених жертв — 60
с. Юрівка
кількість встановлених жертв — 67
с. Софіївська Борщагівка
кількість встановлених жертв — 75

Макарівський район

с. Андріївка
кількість встановлених жертв — 112
с. Красногірка (суч. с. Червоногірка)
кількість встановлених жертв — 46
с. Бишів
кількість встановлених жертв — 1500
с. Борівка
кількість встановлених жертв — 100
с. Великий Карашин
кількість встановлених жертв — 65
с. Вільно
кількість встановлених жертв — 40
с. Юрівка
кількість встановлених жертв — 10
с. Гавронщина
кількість встановлених жертв — 15
с. Грузьке
кількість встановлених жертв — 300
с. Забуяння
кількість встановлених жертв — 3
с. Кодра (суч. смт Кодра)
кількість встановлених жертв — 19
с. Козичанка
кількість встановлених жертв — 300
с. Колонщина
кількість встановлених жертв — 14
с. Комарівка
кількість встановлених жертв — 17
с. Копилів
кількість встановлених жертв — 150
с. Королівка
кількість встановлених жертв — 21
с. Липівка
кількість жертв не встановлено
с. Лозовик
кількість жертв не встановлено
с. Лишня
кількість встановлених жертв —18
с. Людвинівка
кількість встановлених жертв — 43
с. Макарів (суч. смт Макарів)
кількість встановлених жертв — 3450, дітей — 99
с. Маковище
кількість встановлених жертв — 128
с. Вишеград
кількість встановлених жертв — 24
с. Мостище
кількість жертв не встановлено
с. Мотижин
кількість встановлених жертв — 60
хутори Мегері, Машовців, Василівка, Лавлівка, Чмирів, Опар'єнків, Миколаїв, Лізарів, Андріївських, Черненків (суч. с. Мар'янівка)
кількість встановлених жертв — 10
с. Наливайківка
кількість жертв не встановлено
с. Почепин
кількість встановлених жертв — 33
с. Небелиця
кількість встановлених жертв — 50
с. Ніжиловичі
кількість встановлених жертв — 250, 50 дітей
с. Новосілки
кількість встановлених жертв — 86
с. Пашківка
кількість встановлених жертв — 89
с. Вітрівка
кількість жертв не встановлено
с. Плахтянка
кількість жертв не встановлено
с. Річиця (суч. с. Річеці)
кількість жертв не встановлено
с. Товстий Ліс
кількість жертв не встановлено
с. Рожів
кількість встановлених жертв — 200
с. Ситняки
кількість встановлених жертв — 19
с. Соснівка
кількість встановлених жертв — 5 дітей
с. Чорногородка
кількість встановлених жертв — 200
с. Фасова
кількість встановлених жертв — 200
с. Фасова
кількість встановлених жертв — 50
с. Червона Слобода
кількість встановлених жертв — 11
с. Яблунівка
кількість встановлених жертв — 55
с. Ясногородка
кількість встановлених жертв — 7
с. Юрів
кількість встановлених жертв — 8

Обухівський район

с. Обухів (суч. м. Обухів)
кількість встановлених жертв — близько 2000
с. Українка (суч. м. Українка)
кількість встановлених жертв — 100
с. Козин
кількість встановлених жертв — близько 180
с. Ленди
кількість жертв не встановлено
с. Таценки
кількість жертв не встановлено
с. Плюти
кількість встановлених жертв — близько 20
с. Великі Дмитровичі
кількість встановлених жертв — близько 400
с. Малі Дмитровичі
кількість встановлених жертв — близько 100
с. Верем'я
кількість встановлених жертв — близько 500
с. Витачів
кількість встановлених жертв — близько 350
с. Григорівка
кількість встановлених жертв — близько 250
с. Гусачівка
кількість встановлених жертв — близько 300
с. Матяшівка
кількість встановлених жертв — близько 112
с. Дерев'яна
кількість встановлених жертв — близько 300
с. Деремезна
кількість встановлених жертв — 208
с. Долина
кількість встановлених жертв — близько 350
с. Макарів
кількість встановлених жертв — близько 20
с. Жуківці
кількість встановлених жертв — близько 500
с. Копачів
кількість встановлених жертв — 4
с. Застугна
кількість жертв не встановлено
с. Шевченкове
кількість жертв не встановлено
с. Красне-2 (суч. Германівка)
кількість встановлених жертв — близько 600
с. Красне
кількість встановлених жертв — близько 200
с. Козіївка
кількість встановлених жертв — близько 100
с. Красна Слобідка
кількість встановлених жертв — близько 450
с. Безіменне
кількість встановлених жертв — близько 10
с. Мала Вільшанка
кількість встановлених жертв — близько 420
с. Степок
кількість встановлених жертв — близько 10
с. Нещерів
кількість встановлених жертв — близько 300
с. Перегонівка
кількість встановлених жертв — близько 250
с. Перше Травня
кількість встановлених жертв — близько 200
с. Підгірці
кількість встановлених жертв — близько 350
с. Креничі
кількість встановлених жертв — близько 20
с. Романків
кількість встановлених жертв — близько 20
с. Семенівка
кількість встановлених жертв — близько 180
с. Кулі
кількість встановлених жертв — близько 20
с. Старі Безрадичі
кількість встановлених жертв — близько 350
с. Березове
кількість встановлених жертв — близько 35
с. Капустяне
кількість встановлених жертв — близько 10
с. Конюша
кількість жертв не встановлено
с. Нові Безрадичі
кількість встановлених жертв — близько 100
с. Паращина
кількість встановлених жертв — близько 5
с. Тарасівка
кількість встановлених жертв — близько 10
с. Трипілля
кількість встановлених жертв — близько 1500
с. Халеп'я
кількість встановлених жертв — близько 400
с. Щербанівка
кількість встановлених жертв — близько 200

Переяслав-Хмельницький район

с. Велика Каратуль
с. Плескачі
с. Марйянівка
кількість встановлених жертв – 501
с. Виповзки
кількість встановлених жертв – 457
с. Вовчків
кількість встановлених жертв – 40
с. Гайшин
с. Чирське
с. Гребля
кількість встановлених жертв – 228
с. Горбані
кількість встановлених жертв – 122
с. Чопилки
кількість жертв не встановлено
с. Гланишів
кількість встановлених жертв – 144
с. Леніно
кількість жертв не встановлено
с. Демйянці
с. Харківці
кількість встановлених жертв –634
с. Дениси
кількість встановлених жертв – 312
с. Дівички
кількість встановлених жертв – 173
с. Єрковці
кількість встановлених жертв – 514
с. Ковалин
кількість встановлених жертв – 41
с. Козлів
кількість встановлених жертв – 633
с. Лецьки
с. Віненці
с. Пологи-Чобітьки
кількість встановлених жертв – 1266
с. Мазінки
кількість встановлених жертв – 282
с. Мала-Каратуль
с. Воскресінське
с. Травневе
кількість встановлених жертв – 357
с. Пологи-Вергуни
с. Перше Травня
с. Натягайлівка
кількість встановлених жертв – 548
с. Помоклі
кількість жертв не встановлено
с. Пологи-Яненки
кількість жертв не встановлено
с. Пристроми
с. Заостровське
кількість встановлених жертв – 235
с. Сомкова Долина
с. Радянське
кількість встановлених жертв – 48
с. Соснова
кількість встановлених жертв – 427
с. Стовп'яги
с. Веселе
с. Гречаники
с. Кавказ
кількість встановлених жертв – 31
с. Строкова
кількість встановлених жертв – 453
с. Ташань
кількість встановлених жертв – 329
с. Положаї
кількість встановлених жертв – 215
с. Ульянівка
кількість жертв не встановлено
с. Тарасівка
кількість жертв не встановлено
с. Хоцьки
кількість встановлених жертв – 615
с. Циблі
кількість встановлених жертв – 1188
с. Шевченкове
кількість жертв не встановлено

Поліський район

с. Стещино
кількість встановлених жертв - 61
с. Максимовичі
кількість встановлених жертв — 29

Рокитнянський район

смт. Рокитне
кількість жертв не встановлено
с. Бирюки, с. Пугачівка
кількість встановлених жертв — 26
с. Савинці
кількість встановлених жертв — 439
с. Вінцентівка
(суч. с. Запруддя)
кількість встановлених жертв — 217
с. Житні Гори
кількість встановлених жертв — 116
с. Ольшаниця
кількість встановлених жертв — 159
с. Телешівка
кількість встановлених жертв — 143
с. Острів, Довгалівське
кількість встановлених жертв — 318
с. Пруси (суч. с. Бушево)
кількість встановлених жертв — 47
с. Ромашки, с. Бакумівка
кількість встановлених жертв — 392
с. Синява
кількість встановлених жертв — 166
с. Лубянка
кількість встановлених жертв — 5
с. Насташка, с. Колісникове
кількість встановлених жертв — 348
с. Маківка
кількість встановлених жертв — 176
с. Шарки
кількість жертв не встановлено

Сквирський район

с. Антонів
кількість встановлених жертв — 183
с. Буки
кількість встановлених жертв — 183
с. Безпечна
кількість встановлених жертв — 654
с. Безугляки
кількість встановлених жертв — 77
с. Велико Половецьке
кількість встановлених жертв — 922
с. Великі Єрчики
кількість встановлених жертв — 654
с. Владиславка
кількість жертв не встановлено
с. Горобіївка
кількість встановлених жертв — 498
с. Домантівка
кількість встановлених жертв — 150
с. Дулицьке
кількість встановлених жертв — 252
с. Дунайка
кількість встановлених жертв — 74
с. Золотуха
кількість встановлених жертв — 122
с. Каленна
кількість встановлених жертв — 937
с. Квітневе
кількість встановлених жертв — 145
с. Кам'яна Гребля
кількість встановлених жертв — 99
с. Красноліси
кількість встановлених жертв — 122
с. Кривошиїнці
кількість встановлених жертв — 482
с. Краснянка
кількість встановлених жертв – 85
с. Ленінське
кількість встановлених жертв — 162
с. Лаврики
кількість жертв не встановлено
с. Малі Єрчики
кількість встановлених жертв — 102
с. Малі Лисовці
кількість встановлених жертв — 442
с. Миньківці
кількість встановлених жертв — 125
с. Мовчанівка
кількість встановлених жертв — 495
с. Нова Пустоварівка
кількість встановлених жертв — 46
с. Новий шлях
кількість жертв не встановлено
с. Оріховець
кількість встановлених жертв — 224
с. Пищики
кількість встановлених жертв — 223
с. Пустоварівка
кількість встановлених жертв — 520
с. Рибчинці
кількість встановлених жертв — 33
с. Рогізна
кількість встановлених жертв — 554
С. Самгородок
кількість жертв не встановлено
с. Руда
кількість жертв не встановлено
с. Саврань
кількість жертв не встановлено
с. Селезенівка
кількість встановлених жертв — 246
с. Тхорівка
кількість жертв не встановлено
с. Таборів
кількість жертв не встановлено
с. Терешки
кількість жертв не встановлено
с. Токарівка
кількість жертв не встановлено
с. Ульянівка
кількість встановлених жертв — 57
с. Чубинці
кількість встановлених жертв — 125
с. Шаліївка
кількість жертв не встановлено
с. Шапіївка
кількість жертв не встановлено
с. Шамраївка
кількість встановлених жертв — 900
с. Ями
кількість жертв не встановлено

Ставищанський район

с. Василиха
кількість встановлених жертв — 360
с. Журавлиха
кількість встановлених жертв — 599
с. Красилівка
кількість встановлених жертв — 1040
с. Полковниче
кількість встановлених жертв — 163
с. Винарівка
кількість встановлених жертв — 282
с. Розумниця
кількість встановлених жертв — 135
с. Брилівка
кількість встановлених жертв — 274
с. Розкішна
кількість встановлених жертв — 420
с. Гостра Могила
кількість встановлених жертв — 145
с. Кривець
кількість встановлених жертв — 239
с. Любча
кількість встановлених жертв — 140
с. Іванівка
кількість встановлених жертв — 1500
с. Попружна
кількість жертв не встановлено
с. Антонівка
кількість жертв не встановлено
с. Червоне
кількість жертв не встановлено
с. Сухий Яр
кількість жертв не встановлено
с. Гейсиха
кількість жертв не встановлено
с. Торчиця
кількість встановлених жертв — 154
с. Сніжки
кількість жертв не встановлено
смт Ставище
кількість встановлених жертв — 146
с. Ясенівка
кількість жертв не встановлено

Таращанський район

м. Тараща
кількість встановлених жертв — 697
с. Велика Березянка
кількість встановлених жертв — 491
с. Велика Вовнянка
кількість встановлених жертв — 629

с. Володимирівка
кількість встановлених жертв — 169
с. Червоні Яри
кількість встановлених жертв — 130
с. Дубівка
кількість встановлених жертв — 134
с. Веселий кут
кількість встановлених жертв — 350
с. Кирдани
кількість встановлених жертв — 156
с. Ківшовата
кількість встановлених жертв — 189
м. Тараща
с. Кислівка
кількість встановлених жертв — 136
с. Буда
кількість встановлених жертв — 17
с. Косяківка
кількість встановлених жертв — 54
с. Антонівка
кількість встановлених жертв — 29
с. Крива
кількість встановлених жертв — 96
с. Круті Горби
кількість встановлених жертв — 169
с. Лісовичі
кількість встановлених жертв — 373
с. Потоки
кількість встановлених жертв — 137
с. Лук'янівка
кількість встановлених жертв — 166
с. Малоберезянське
кількість встановлених жертв — 34
с. Лука
кількість встановлених жертв — 280
с. Петрівське
кількість встановлених жертв — 571
с. Плоске
кількість встановлених жертв — 241
с. Ріжки
кількість встановлених жертв — 508
с. Салиха
кількість встановлених жертв — 149
с. Северинівка
кількість встановлених жертв — 630
с. Красюки
кількість встановлених жертв — 59
с. Станишівка
кількість встановлених жертв — 262
с. Мала Березянка
кількість встановлених жертв — 243
с. Степок
кількість встановлених жертв — 242
с. Бовкун
кількість встановлених жертв — 149
с. Чернин
кількість встановлених жертв — 436
с. Улашівка
кількість встановлених жертв — 54
с. Затонське
кількість встановлених жертв — 960
с. Мала Вовнянка
кількість встановлених жертв — 12

Яготинський район

м. Яготин
кількість жертв не встановлено
с. Богданівка
кількість встановлених жертв — 173
с. Жоравка
кількість встановлених жертв — 720
с. Засупоївка
кількість встановлених жертв — 235
с. Капустинці
кількість встановлених жертв — 1124
с. Кулябівка
кількість встановлених жертв — 231
с. Лемешівка
кількість встановлених жертв — 40
с. Лозовий Яр
кількість встановлених жертв — 475
с. Ничипорівка
кількість встановлених жертв — 300
с. Панфили
кількість встановлених жертв — 234
с. Райківщина
кількість встановлених жертв — 319
с. Сотниківка
кількість встановлених жертв — 600
с. Сулимівка
кількість встановлених жертв — 1700
с. Супоївка
кількість встановлених жертв — 175
с. Червоне
кількість встановлених жертв — 200
с. Черняхівка
кількість встановлених жертв — 293
с. Фарбоване
кількість встановлених жертв — 600
с. Годунівка
кількість встановлених жертв — 90
с. Добраничівка
кількість жертв не встановлено
с. Озерне
кількість жертв не встановлено
с. Плужники
кількість жертв не встановлено
с. Черкасівка
кількість жертв не встановлено
х. Божки
кількість жертв не встановлено
х. Розумівка
кількість жертв не встановлено
х. Тужилів
кількість жертв не встановлено
х. Шевченка
кількість жертв не встановлено
с. Підварки
(суч. смт Переяслав-Хмельницький)
кількість встановлених жертв — 82
с. Карань
(суч. смт Переяслав-Хмельницький)
кількість встановлених жертв — 146
с. Бабачиха
(суч. смт Переяслав-Хмельницький)
кількість жертв не встановлено
с. Зарубенці
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Підсінне
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Григорівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Трахтемирів
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Козинці
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Комарівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Вьюнище
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Городище
(сьогодні не снує)
кількість жертв не встановлено
с. Борисівка
(суч. смт Переяслав-Хмельницький)
кількість жертв не встановлено

КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСТЬ

Бобринецький район

м. Бобринець
кількість встановлених жертв — 56
с. Буховецьке
кількість встановлених жертв — 39
с. Василівка
кількість встановлених жертв — 19
с. Новогомельське
кількість встановлених жертв — 15
с. Витязівка
кількість встановлених жертв — 43
с. Зоряне
кількість встановлених жертв — 11
с. Веселівка
кількість встановлених жертв — 20
с. Кетрисанівка
кількість встановлених жертв — 47
с. Куйбишеве
кількість встановлених жертв — 26
с. Кірове
кількість встановлених жертв — 5
с. Мар'янівка
кількість встановлених жертв – 14
с. Миколо-Бабанка
кількість встановлених жертв — 24
с. Новоградівка
кількість встановлених жертв — 27
с. Олексіївка
кількість встановлених жертв — 39
с. Павлогірківка
кількість встановлених жертв — 13
с. Новітське (суч. Бредихине)
кількість встановлених жертв — 8
с. Федіївка
кількість встановлених жертв — 24
с. Червона Долина
кількість встановлених жертв — 20
с. Фрунзе
кількість встановлених жертв — 9
с. Червонозорівка
кількість встановлених жертв — 13
с. Свердлове
кількість встановлених жертв — 27
с. Рошахівка
кількість встановлених жертв — 20
с. Сугокліївка
кількість встановлених жертв — 34
с. Чарівне
кількість встановлених жертв — 55
с. Червонопілля
кількість встановлених жертв — 12

Вільшанський район

с. Вільшанка (суч. смт Вільшанка)
кількість встановлених жертв — 23
с. Калмазове
кількість встановлених жертв — 5
с. Березова Балка
кількість встановлених жертв — 81
с. Владиславка
кількість встановлених жертв — 11
с. Бузникувате
кількість встановлених жертв — 11
с. Вівсяники
кількість встановлених жертв — 40
с. Добре
кількість встановлених жертв — 289
с. Добрянка
кількість жертв не встановлено
с. Дорожинка
кількість встановлених жертв — 19
с. Людвінка (суч. с. Йосипівка)
кількість встановлених жертв — 33
с. Коритно-Забузьке
кількість встановлених жертв — 31
с. Вовча Балка
кількість встановлених жертв — 6
с. Куца Балка (суч. с. Котовське)
кількість встановлених жертв — 45
с. Олексіївка (суч. с. Мала Вільшанка)
кількість встановлених жертв — 32
с. Плоско-Забузьке
кількість встановлених жертв — 6
с. Станкувате
кількість встановлених жертв — 250
с. Сухий Ташлик
кількість встановлених жертв — 82
с. Завітне
кількість встановлених жертв — 30

Гайворонський район

с. Гайворон (суч. м. Гапйворон)
кількість жертв не встановлена
с. Струньківський Тишлик (суч. м.Гайворон)
кількість жертв не встановлена
с. Завалля (суч. смт Завалля)
кількість жертв не встановлена
с. Салькове (суч. смт Салькове)
кількість жертв не встановлена
с. Бандурове
кількість жертв не встановлена
с. Берестяги
кількість жертв не встановлена
с. Вікнина
кількість жертв не встановлена
с. Будьоннівка (суч. с. Долинівка)
кількість встановлених жертв — 74
с. Жакчик
кількість жертв не встановлена
с. Казавчин
кількість жертв не встановлена
с. Юзефпіль (суч. с. Бугове)
кількість жертв не встановлена
с. Могильне
кількість жертв не встановлена
с. Мощене
кількість жертв не встановлена
с. Солгутове
кількість жертв не встановлена
с. Соломія
кількість жертв не встановлена
с. Таужне
кількість жертв не встановлена
с. Тополі
кількість жертв не встановлена
с. Хащувате
кількість жертв не встановлена
с. Чемерпіль
кількість жертв не встановлена
с. Темне (суч. с. Червоне)
кількість встановлених жертв — 218

Голованівський район

смт Голованівськ
кількість встановлених жертв — 32
с. Вербове
кількість встановлених жертв — 47
с. Грузьке
кількість встановлених жертв — 49
с. Ємилівка
кількість встановлених жертв — 237
с. Журавлинка
кількість встановлених жертв — 27
с. Капітанка
кількість встановлених жертв — 95
с. Клинове
кількість встановлених жертв — 28
с. Красногірка
кількість встановлених жертв — 165
с. Лебединка
кількість встановлених жертв — 36
с. Лащівка
кількість встановлених жертв — 31
с. Табанове
кількість встановлених жертв — 50
с. Люшнювата (суч. с. Люшнюване)
кількість встановлених жертв — 77
с. Маринопіль
кількість встановлених жертв — 5
с. Матвіївка
кількість встановлених жертв — 3
с. Межирічка
кількість встановлених жертв — 56
с. Юридівка (суч. с. Межирічка)
кількість встановлених жертв — 3
с. Костянтинівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Крутеньке
кількість встановлених жертв — 8
с. Красне Поле (суч. с. Краснопілля)
кількість встановлених жертв — 32
с. Молдовка
кількість встановлених жертв — 40
с. Надеждівка
кількість встановлених жертв — 23
с. Наливайка
кількість встановлених жертв — 197
с. Перегонівка
кількість встановлених жертв — 227
с. Полонисте
кількість встановлених жертв — 157
с. Олексіївка
кількість встановлених жертв — 3
с. Пушкове
кількість встановлених жертв — 31
с. Одая
кількість жертв не встановлена
с. Розділ (суч. с. Роздол)
кількість встановлених жертв — 37
с. Розкішне
кількість встановлених жертв — 34
с. Новосілка (суч. с. Розкішне)
кількість встановлених жертв — 99
с. Свірневата (с. Свірневе)
кількість встановлених жертв — 17
с. Семидуби
кількість встановлених жертв — 30
с. Троянка
кількість встановлених жертв — 124
с. Шепилове
кількість встановлених жертв — 138
с. Олександрівка
кількість встановлених жертв — 81

Добровеличківський район

смт. Добровеличківка
кількість встановлених жертв — 350
с. Гаївка
кількість жертв не встановлена
с. Новотишківка
кількість жертв не встановлена
с. Гнатівка
кількість встановлених жертв — 147
с. Михайлівка
кількість встановлених жертв — 70
с. Клипацьке (суч. с. Дружелюбівка)
кількість встановлених жертв — 232
с. Супрунова (суч. с. Дружелюбівка)
кількість жертв не встановлено
с. Крамарова (суч. с. Дружелюбівка)
кількість жертв не встановлено
с. Семенівка (суч. с. Дружелюбівка)
кількість жертв не встановлено
с. Дрибушівка (суч. с. Дружелюбівка)
кількість жертв не встановлено
с. Олександро-Завадське
кількість жертв не встановлена
с. Василівка
кількість встановлених жертв — 28
с. Скопіївка
кількість встановлених жертв — 64
с. Карбівка
кількість встановлених жертв — 37
с. Липняжка
кількість встановлених жертв — 230
с. Водяне
кількість встановлених жертв — 100
с. Володимирівка
кількість встановлених жертв — 50
с. Любомирка
кількість встановлених жертв — 16
с. Куколово (суч. с. Куколове)
кількість встановлених жертв — 3
с. Миколаївка
кількість жертв не встановлено
с. Новолутківка
кількість встановлених жертв — 9

с. Олександрівка
кількість встановлених жертв — 15
с. Богодарівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Олексіївка
кількість встановлених жертв — 18
с. Кирилівка
кількість встановлених жертв — 33
с. Піщаний Брід
кількість встановлених жертв — 412
с. Новомихайлівка (суч. с. Перемога)
кількість встановлених жертв — 14
с. Федорівка (суч. с. Веснянка)
кількість встановлених жертв — 11
с. Нова Ковалівка
кількість встановлених жертв — 8
с. Станкувата (суч. с. Тернове)
кількість встановлених жертв — 48
с. Новостанкувате (суч. с. Новостанкувата)
кількість встановлених жертв — 20
с. Тишківка
кількість встановлених жертв — 243
с. Андріївка
кількість встановлених жертв — 42
с. Новодобрянка
кількість жертв не встановлена
с. Федорівка
кількість встановлених жертв — 166
с. Юр'ївка
кількість встановлених жертв — 275

Долинський район

Селище Шевченкове (суч. м. Долинська)
кількість встановлених жертв — 72
с. Березівка
кількість встановлених жертв — 102
с. Антонівка
кількість встановлених жертв — 26
с. Новогригорівка Перша
кількість встановлених жертв — 21
с. Беспорне (суч. с. Широка Балка)
кількість встановлених жертв — 24
с. Марфівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Згода
кількість жертв не встановлена
с. Катеринівка
кількість встановлених жертв — 10
с. Гординівка
кількість встановлених жертв — 5
с. Богданівка
кількість встановлених жертв — 8
с. Братолюбівка
кількість встановлених жертв — 33
с. Варварівка
кількість встановлених жертв — 123
с. Миколо-Бурдзунківка (суч. с. Василівка)
кількість встановлених жертв — 43
с. Гурівка
кількість встановлених жертв — 61
с. Благодатне
кількість встановлених жертв — 12
с. Іванівка
кількість встановлених жертв — 155
с. Лаврівка
кількість встановлених жертв — 32
с. Бокове (суч. с. Кірове)
кількість встановлених жертв — 24
с. Ганнівка
кількість встановлених жертв — 134
с. Калинувате (суч. с. Ганнівка)
кількість встановлених жертв — 5
с. Червоне Озеро
кількість встановлених жертв — 17
с. Писанка
кількість встановлених жертв — 5
с. Батезман (суч. с. Суходільське)
кількість встановлених жертв — 36
с. Новосавицьке
кількість встановлених жертв — 10
с. Олександрівка
кількість встановлених жертв — 12
с. Новогригорівка Друга
кількість встановлених жертв — 70
с. Федоро-Шулічине
кількість жертв не встановлено
с. Новоолександрівка
кількість встановлених жертв —6
с. Згурівське (суч. с. Федоро-Шулічине)
кількість встановлених жертв — 8

Знам'янський район

с. Богданівка
кількість встановлених жертв — 10
с. Єлизаветівка (суч. с. Васине)
кількість встановлених жертв — 8
с. Знам'янка (суч. смт Знам'янка Друга)
кількість жертв не встановлено
с. Макариха
кількість встановлених жертв — 4
с. Іванівка (суч. Зелений Гай)
кількість встановлених жертв — 1
с. Мошорине
кількість встановлених жертв — 22
с. Новоолександрівка
кількість встановлених жертв — 11
с. Веселий Кут
кількість встановлених жертв — 2
с. Дмитрівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Шамівка (суч. с. Дмитрівка)
кількість встановлених жертв — 6
с. Диківка
кількість встановлених жертв — 336
с. Калинівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Долино-Кам'янка
кількість встановлених жертв — 9
с. Орлова Балка (суч. с. Петрове)
кількість встановлених жертв — 1
с. Спасово-Мажарівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Копані
кількість встановлених жертв — 4
с. Суботці
кількість встановлених жертв — 200

с. Іванківці
кількість встановлених жертв — 69
с. Чутівка
кількість встановлених жертв — 18
с. Петрове
кількість встановлених жертв — 4
с. Плоске
кількість встановлених жертв — 162
с. Юхимове
кількість встановлених жертв — 13
с. Цибулеве
кількість встановлених жертв — 1

Кіровоградський район

с. Аджамка
кількість встановлених жертв — 14
с. Високі Байраки
кількість встановлених жертв — 27
с. Гаївка
кількість встановлених жертв — 21
с. Ганнинське
кількість встановлених жертв — 1
с. Грузьке
кількість встановлених жертв — 7
с. Дар'ївка
кількість встановлених жертв — 7
с. Іванівка
кількість жертв не встановлено
с. Кардашеве (суч. с. Миколаївка)
кількість жертв не встановлено
с. П'ята Іванівка (суч. с. Могутнє)
кількість жертв не встановлено
с. Назарівка
кількість жертв не встановлено
с. Новоолександрівка
кількість встановлених жертв — 11
с. Овсяниківка
кількість встановлених жертв — 3
с. Оситняжка, с. Політарівка (Ляхове) (суч. с. Оситняжка)
кількість встановлених жертв — 45
с. Велика Мамайка (суч. с. Підгайці)
кількість встановлених жертв — 2
с. Коноплянка (суч. с. Первозванівка)
кількість встановлених жертв — 3
с. Первозванівка
кількість жертв не встановлено
с. Покровське
кількість встановлених жертв — 7
с. Попівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Созонівка
кількість жертв не встановлено
с. Червоний Яр
кількість жертв не встановлено
с. Калинівка
кількість встановлених жертв — 20
с. Клинці
кількість жертв не встановлено
с. Федорівка
кількість встановлених жертв — 9
с. Соколівка
кількість жертв не встановлено

Компаніївський район

смт. Компаніївка
кількість встановлених жертв – 10
с. Бузова
кількість встановлених жертв — 6
с. Біляївка (суч. с. Живанівка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Василівка (суч. с. Дружба)
кількість встановлених жертв — 1
с. Живанівка
кількість жертв не встановлено
с. Виноградівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Ворошиловка (суч. с. Нижня Водяна)
кількість встановлених жертв — 31
с. Водяне
кількість встановлених жертв — 4
с. Обертасове
кількість жертв не встановлено
с. Олександрівка (суч. с. Вишнівка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Острівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Гарманівка
кількість встановлених жертв — 38
с. Гордіївка
кількість встановлених жертв — 2
с. Губівка
кількість встановлених жертв — 19
с. Лозуватка
кількість встановлених жертв — 4
с. Юр'ївка (суч. с. Мар'ївка)
кількість жертв не встановлено
с. Суслове (суч. с. Мар'ївка)
кількість встановлених жертв — 7
с. Юр'ївка (суч. с. Мар'ївка)
кількість встановлених жертв — 22
с. Зелене
кількість встановлених жертв — 6
с. Нечаївка
кількість встановлених жертв — 23
с. Коротяк
кількість встановлених жертв — 1
с. Криничувате
кількість встановлених жертв — 61
с. Золотницьке
кількість встановлених жертв — 66
с. Роздолля
кількість встановлених жертв — 39
с. Наглядівка
кількість встановлених жертв — 8
с. Першотравенка
кількість встановлених жертв — 22
с. Полтавка
кількість встановлених жертв — 35
с. Долинівка
кількість встановлених жертв — 8
с. Сасівка
кількість встановлених жертв — 91
с. Софіївка
кількість жертв не встановлено
с. Степове (суч. с. Братерське)
кількість встановлених жертв — 5
с. Тернова Балка
кількість встановлених жертв — 8
с. Тернуватка
кількість встановлених жертв — 1
с. Трудолюбівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Морквина
кількість встановлених жертв — 15
с. Тетяно-Майорівка (суч. с. Майорівка)
кількість встановлених жертв — 5

с. Покровка
кількість встановлених жертв — 7
с. Федосіївка (суч. с. Червоновершка)
кількість встановлених жертв — 24
с. Червоновершка
кількість встановлених жертв — 7
с. Шевченкове (суч. с. Травневе)
кількість встановлених жертв — 8
с. Антонівка
кількість встановлених жертв — 66

Маловисківський район

селище Мала Виска (суч. м. Мала Виска)
кількість встановлених жертв — 31
с. Краснопілка
кількість жертв не встановлено
с. Спаське (суч. с. Березівка)
кількість встановлених жертв — 6
с. Велика Виска
кількість встановлених жертв — 27
с. Злинка
кількість встановлених жертв — 21
с. Миролюбівка (суч. с. Кіровка)
кількість встановлених жертв — 36
с. Копанки
кількість встановлених жертв — 32
с. Лозуватка
кількість встановлених жертв — 41
с. Мануйлівка
кількість встановлених жертв — 19
с. Мар'янівка
кількість встановлених жертв — 31
с. Новогригорівка
кількість встановлених жертв — 52
с. Успенівка
кількість встановлених жертв — 39
с. Олено-Гапсино (суч. Олександрівка)
кількість встановлених жертв — 33
с. Тарасівка
кількість встановлених жертв — 14
с. Оникіїве
кількість встановлених жертв — 29
с. Паліївка
кількість встановлених жертв — 31
с. Плетений Ташлик
кількість встановлених жертв — 17
с. Андріївка (суч. с. Первомайськ)
кількість встановлених жертв — 16
с. Розсохуватка
кількість встановлених жертв — 32
с. Хмельове
кількість встановлених жертв — 15
с. Якимівка
кількість встановлених жертв — 23
с. Тернівка
кількість жертв не встановлено

Новгородківський район

с. Новгородка Перша (суч. смт Новгородка)
кількість встановлених жертв — 126
с. Новгородка Друга (суч. смт Новгородка)
кількість встановлених жертв — 131
с. Інгуло-Кам'янка
кількість встановлених жертв — 211
с. Велика Чечеліївка
кількість встановлених жертв — 76
с. Верблюжка
кількість встановлених жертв — 195
с. Вершино-Кам'янка
кількість встановлених жертв — 91
с. Митрофанівка
кількість встановлених жертв — 79
с. Ново-Тимофіївка (суч. Новомиколаївка)
кількість встановлених жертв — 96
с. Петро-Корбівка (суч. с. Петрокорбівка)
кількість встановлених жертв — 115
с. Спасово (суч. с. Спасове)
кількість встановлених жертв — 79
с. Козирівка
кількість встановлених жертв — 7
с. Ново-Андріївка (суч. с. Новоандріївка)
кількість встановлених жертв — 97
с. Тарасівка
кількість встановлених жертв — 117

Новоархангельський район

с. Мар'янівка
кількість встановлених жертв — 16
с. Червінка
кількість жертв не встановлено
с. Кам'янче
кількість жертв не встановлено
с. Копенкувате
кількість встановлених жертв — 109
с. Підвисоке
кількість жертв не встановлено
с. Ятрань
кількість жертв не встановлено
с. Небелівка
кількість жертв не встановлено
с. Свердликове
кількість жертв не встановлено
с. Скалева
кількість встановлених жертв — 5
с. Покровка
кількість жертв не встановлено
с. Розсохуватець
кількість встановлених жертв — 76
с. Ганнівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Новопетрівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Покотилове
кількість встановлених жертв — 17
с. Тернівка
кількість встановлених жертв — 151
с. Підвисоке
кількість встановлених жертв — 14
с. Володимирівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Скалівські Хутори
кількість встановлених жертв — 65
с. Нерубайка
кількість жертв не встановлено
с. Станіславівка

кількість жертв не встановлено

с. Торговиця
кількість жертв не встановлено

с. Ленвківка
кількість жертв не встановлено

с. Кальниболота
кількість встановлених жертв — 37

с. Жеванівка
кількість жертв не встановлено

с. Іванівка
кількість жертв не встановлено

с. Вукитечеве
кількість жертв не встановлено

с. Вільшанка
кількість жертв не встановлено

с. Шляхова (суч. с. Шляхове)
кількість встановлених жертв — 8

смт Новоархангельськ
кількість встановлених жертв — 16

с. Журівка
кількість жертв не встановлено

с. Синюха
кількість жертв не встановлено

Новомиргородський район

с. Панчеве
кількість жертв не встановлено

с. Шпакове
кількість встановлених жертв — 2

смт. Капітанівка
кількість жертв не встановлено

с. Турія
кількість встановлених жертв — 20

с. Оситняжка
кількість встановлених жертв — 61

с. Писарівка
кількість встановлених жертв — 6

с. Мартоноша
кількість встановлених жертв — 39

Новоукраїнський район

с. Новоукраїнка (суч. м. Новоукраїнка)
кількість встановлених жертв — 20

с. Ганнівка
кількість встановлених жертв — 1

с. Татарове (суч. с. Комишувате)
кількість встановлених жертв — 11

с. Леонтовичеве
кількість встановлених жертв — 2

с. Фурманівка
кількість жертв не встановлено

с. Помічна
кількість встановлених жертв — 66

с. Воронівка
кількість встановлених жертв — 16

с. Новоолександрівка
кількість жертв не встановлено

с. Звірівка, с. Звірове (суч. с. Звірівка)
кількість встановлених жертв — 1

с. Громуха
кількість встановлених жертв — 15

с. Григорівка
кількість встановлених жертв — 29

с. Караказелівка
кількість встановлених жертв — 3

с. Глодоси
кількість встановлених жертв — 48

с. попівка, с. Ворошилівка (суч. с. Вербівка)
кількість встановлених жертв — 6

с. Мар'янівка
кількість встановлених жертв — 3

с. Димине
кількість встановлених жертв — 21

с. Захарівка
кількість встановлених жертв — 6

с. Чабанка, с. Михайлівка (суч. с. Далеке)
кількість встановлених жертв — 84

с. Іванівка
кількість встановлених жертв — 17

с. Водяне
кількість жертв не встановлено

с. Бежбайраки (суч. с. Кропивницьке)
кількість встановлених жертв — 8

с. Вільні Луки
кількість жертв не встановлено

с. Трудолюбівка
кількість жертв не встановлено

с. Ліски
кількість встановлених жертв — 9

с. Мала Помічна
кількість встановлених жертв — 14

с. Варварівка
кількість жертв не встановлено

с. Веселий Кут
кількість встановлених жертв — 5

с. Войнівка
кількість жертв не встановлено

с. Приют
кількість встановлених жертв — 8

с. Куликова Балка
кількість жертв не встановлено

с. Лозуватка
кількість жертв не встановлено

с. Семенасте
кількість встановлених жертв — 24

с. Рівне
кількість встановлених жертв — 14

с. Шишкине
кількість жертв не встановлено

с. Кам'яний Міст
кількість встановлених жертв — 7

с. Новоєгорівка, с. Гусарка (суч. с. Новоєгорівка)
кількість встановлених жертв — 1

Олександрівський район

смт Олександрівка
кількість жертв не встановлено
смт Єлизаветградка
кількість встановлених жертв — 171
с. Бірки
кількість жертв не встановлено
с. Бовтишка
кількість встановлених жертв — 83
с. Буквар (суч. с. Букварка)
кількість встановлених жертв — 10
с. Роздолля
кількість жертв не встановлено
с. Вищі Верещаки
кількість встановлених жертв — 56
с. Любомирка (суч. с. Бовтишка)
кількість встановлених жертв — 92
с. Голикове
кількість встановлених жертв — 83
с. Кримки
кількість встановлених жертв — 100
с. Івангород
кількість встановлених жертв — 72
с. Красносілка
кількість встановлених жертв — 607
с. Бандурово (суч. с. Бандурове)
кількість встановлених жертв — 33
с. Красносілля
кількість встановлених жертв – 136
с. Михайлівка
кількість встановлених жертв — 57
с. Несваткове
кількість встановлених жертв — 10
с. Федвор (суч. с. Підлісне)
кількість встановлених жертв — 282
с. Сентове (суч. с. Родниківка)
кількість встановлених жертв — 121
с. Розумівка
кількість встановлених жертв — 233
с. Соснівка
кількість встановлених жертв — 113
с. Нижчі Верещаки
кількість встановлених жертв — 219
с. Ставидла
кількість встановлених жертв — 160
с. Нова Осота
кількість встановлених жертв — 106
с. Стара Осота
кількість встановлених жертв — 43
с. Поселянівка
кількість жертв не встановлено
с. Янівка (суч. с. Іванівка)
кількість встановлених жертв — 35
с. Триліси
кількість встановлених жертв — 105
с. Антонівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Цвітне
кількість встановлених жертв — 255
с. Омельгород
кількість встановлених жертв — 135
с. Хайнівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Нерубайка (суч. с. Омельгород)
кількість встановлених жертв — 31
с. Базікове
кількість жертв не встановлено
х. Вдовичино
кількість жертв не встановлено
с. Гутницьке
кількість жертв не встановлено
с. Марйянівка
кількість жертв не встановлено
с. Могилів Курінь
кількість жертв не встановлено
с. Триліси
кількість жертв не встановлено
с. Ясинуватка
кількість жертв не встановлено

Олександрійський район

с. Нова Прага (суч. смт. Нова Прага)
кількість жертв не встановлено
с. Бандурівка
кількість жертв не встановлено
с. Вільний посад
кількість встановлених жертв — 1
с. Користівка (суч. с. Войнівка)
кількість встановлених жертв — 3
с. Ворошиловка (суч. с. Олександрівка)
кількість встановлених жертв — 11
с. Головківка
кількість встановлених жертв — 51
с. Громоклій
кількість встановлених жертв — 2
с. Добронадіївка
кількість встановлених жертв — 45
с. Ясинуватка
кількість встановлених жертв — 24
с. Войнівка
кількість жертв не встановлено
с. Дівоче Поле
кількість жертв не встановлено
с. Занфірівка
кількість встановлених жертв — 9
с. Звенигородка
кількість встановлених жертв — 3
с. Іванівка
кількість встановлених жертв — 5
х. Червоне Озеро (суч. с. Ізмайлівка)
кількість встановлених жертв — 11
с. Лікарівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Леніно Перше
кількість встановлених жертв — 38
с. Марто-Іванівка
кількість встановлених жертв — 21
с. Мар'ївка
кількість встановлених жертв — 3
с. Мала Березівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Михайлівка
кількість встановлених жертв — 36
с. Морозівка I (суч. с. Морозівка)
кількість встановлених жертв — 23
с. Морозівка II (суч. с. Морозівка)
кількість встановлених жертв — 54

с. Недогарки
кількість встановлених жертв — 83
с. Новоолександрівка (суч. с. Діброви)
кількість встановлених жертв — 6
с. Новосвітлопілля (суч. с. Піщаний Брід)
кількість встановлених жертв — 17
с. Новоолексіївка
кількість встановлених жертв — 5
с. Пустельникове
кількість встановлених жертв — 23
с. Косівка
кількість встановлених жертв — 29
с. Катеринівка
кількість встановлених жертв — 48
с. Костянтинівка
кількість встановлених жертв — 112
с. Куколівка
кількість встановлених жертв — 21
с. Раничівка (суч. с. Лозуватка)
кількість встановлених жертв — 9
с. Ворошиловка (суч. с. Олександрівка)
кількість встановлених жертв — 10
с. Попельнасте
кількість встановлених жертв — 16
с. Петрозагір'я
кількість встановлених жертв — 75
с. Петрівка (суч. с. Долинське)
кількість встановлених жертв — 2
с. Приютівка (суч. смт Приютівка)
кількість встановлених жертв — 2
с. Піщаний Брід
кількість встановлених жертв — 10
с. Братське
кількість жертв не встановлено
с. Протопопівка
кількість жертв не встановлено
с. Пролетарське
кількість встановлених жертв — 5
с. Тимофіївка (суч. смт Приютівка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Тарасово-Шевченкове
кількість встановлених жертв — 1
с. Трудівка
кількість встановлених жертв — 21
с. Березівка
кількість жертв не встановлено
с. Червона Кам'янка
кількість встановлених жертв — 31
с. Овнянка (суч. с. Щасливе)
кількість встановлених жертв — 54
с. Ульянівка
кількість встановлених жертв — 8
с. Червона Миколаївка (суч. с. Сонине)
кількість встановлених жертв — 2
с.Федорівка
кількість встановлених жертв — 2
х. Чаусівський (суч. с. Занфірівка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Світлопілля (суч. с. Світлопіль)
кількість встановлених жертв — 3
с. Слон-Камінь (суч. м. Олександрівка)
кількість жертв не встановлено
с. Сонине
кількість жертв не встановлено
с. Червоно-Братське (суч. с. Братське)
кількість жертв не встановлено
с. Шевченкове
кількість жертв не встановлено
с. Щасливе
кількість жертв не встановлено
с. Надежденка
кількість жертв не встановлено
с. Пистрівка
кількість жертв не встановлено
с. Новопавлівка
кількість жертв не встановлено
с. Андріївна
кількість жертв не встановлено
с. Веселий Орел
кількість жертв не встановлено
с. Марйянівка
кількість жертв не встановлено
с. Миколаївка
кількість жертв не встановлено
с. Ленінове
кількість жертв не встановлено

Онуфріївський район

с. Павлиш (суч. смт Павлиш)
кількість встановлених жертв — 5
с. Браїлівка
кількість жертв не встановлено
с. Сметанівка (суч. смт Павлиш)
кількість жертв не встановлено
с. Онуфріївка (суч. смт Онуфріївка)
кількість встановлених жертв — 85
с. Василівка
кількість встановлених жертв — 20
с. Іванівка (суч. с. Вишнівці)
кількість встановлених жертв — 3
с. Дереївка
кількість встановлених жертв — 31
с. Зибкове
кількість встановлених жертв — 3
с. Камбурліївка
кількість встановлених жертв — 1
с. Куцеволівка
кількість встановлених жертв — 34
с. Ясинуватка
кількість встановлених жертв — 52
с. Мар'ївка
кількість встановлених жертв — 364
с. Млинок
кількість встановлених жертв — 15
с. Морозівка
кількість жертв не встановлено
с. Петрівка
кількість жертв не встановлено
с. П'ятомиколаївка
кількість жертв не встановлено
с. Омальник
кількість встановлених жертв — 2
с. Байдакове
кількість встановлених жертв — 2
с. Попівка
кількість встановлених жертв — 5
с. Успенка
кількість встановлених жертв — 169
с. Олександро-Павлівка (суч. с. Ясинуватка)
кількість жертв не встановлена

Петрівський район

с. Петрове
(суч. смт Петрове)
кількість встановлених жертв — 64
с. Петрівське
(суч. смт Петрове)
кількість встановлених жертв — 2
с. Олександро-Мар'ївка
кількість встановлених жертв — 7
с. Зелений Гай
кількість встановлених жертв — 4
с. Новий Стародуб
кількість встановлених жертв — 27
с. Олімпіадівка
кількість встановлених жертв — 14
с. Богданівка
кількість встановлених жертв — 5
с. Малоганівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Зелене
кількість встановлених жертв — 9
с. Ганнівка
кількість жертв не встановлено
с. Йосипівка
кількість встановлених жертв — 14
с. Іскрівка
кількість встановлених жертв — 9
с. Новофедорівка
кількість встановлених жертв — 8
с. Водяне
кількість встановлених жертв — 24
с. Малинівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Чечеліївка
кількість встановлених жертв — 6
с. Олександрівка
кількість встановлених жертв — 8
с. Баштине
кількість встановлених жертв — 2

Світловодський район

с. Аудиторівка
кількість встановлених жертв — 65
с. Арсенівка
кількість встановлених жертв — 75
с. Бабичівка
немає даних про кількість жертв
с. Бугруватка
кількість встановлених жертв — 4
с. Велика Андрусівка
кількість встановлених жертв — 766
с. Велика Скельова
кількість встановлених жертв — 65
с. Вітрівка
(суч. с. Золотарівка)
немає даних про кількість жертв
с. В'язівка
(суч. с. Перехрестівка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Ганнівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Глинськ
кількість встановлених жертв — 367
с. Григорівка
кількість встановлених жертв — 106
с. Захарівка
кількість встановлених жертв — 78
с. Золотарівка
кількість встановлених жертв — 371
с. Іванівка
кількість встановлених жертв — 354
с. Калабарок
(суч. с. Велика Скельова)
кількість встановлених жертв — 1
с. Калантаїв
кількість встановлених жертв — 501
с. Катеринопіль
(суч. с. Захарівка)
кількість встановлених жертв — 16
с. Клочкове
(суч. с. Подорожнє)
кількість встановлених жертв — 1
с. Кобзарівка
кількість встановлених жертв — 21
с. Лазаропіль
(суч. с. Захарівка)
кількість встановлених жертв — 67
с. Мала Березівка
(суч. с. Захарівка)
кількість встановлених жертв — 18
с. Мала Скельва
кількість встановлених жертв — 2
с. Микільське
кількість встановлених жертв — 86
с. Мовчанівка
(суч. с. Талова Балка)
кількість встановлених жертв – 14
с. Миронівка
кількість встановлених жертв — 111
с. Оврагове
немає даних про кількість жертв
с. Озера
кількість встановлених жертв — 4
с. Павлівка
кількість встановлених жертв — 7
х. Перехрестівка
(суч. с. Перехрестівка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Пеньківка
(суч. с. Подорожнє)
немає даних про кількість жертв
с. Подорожнє
кількість встановлених жертв — 195
с. Приют
(суч. с. Олексіївка)
кількість встановлених жертв — 4
с. Свердлівка
(суч. с. Свердлова)
немає даних про кількість жертв
с. Свинаропавлівка
(суч. с. Павлівка)
кількість встановлених жертв — 159
с. Семигір'я
кількість встановлених жертв — 131
с. Серебряне
кількість встановлених жертв — 95
с. Сніжкова Балка
немає даних про кількість жертв
с. Сніжкове
кількість встановлених жертв — 43
с. Старо-Липове
(суч. с. Миронівка)
немає даних про кількість жертв
с. Талова Балка
кількість встановлених жертв — 234
с. Тясминка
(суч. с. Велика Андрусівка)
кількість встановлених жертв — 15
с. Федірки
кількість встановлених жертв — 137
с. Федорівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Чаплище
(суч. с. Талова Балка)
кількість встановлених жертв — 4
с. Чернече
(суч. с. Павлівка)
немає даних про кількість жертв
с. Яремівка
кількість встановлених жертв — 32
с. Березівка
немає даних про кількість жертв
с. Бондарівна
немає даних про кількість жертв
с. Булавка
немає даних про кількість жертв
с. Василівка
немає даних про кількість жертв

с. Веселівка
немає даних про кількість жертв
с. Воронівка
немає даних про кількість жертв
с. Галаганівка
немає даних про кількість жертв
с. Гутницька
немає даних про кількість жертв
с. Закаміння
немає даних про кількість жертв
х. Зелений Гай
немає даних про кількість жертв
с. Костянтинівна
немає даних про кількість жертв
с. Королівка
немає даних про кількість жертв
с. Крилів
немає даних про кількість жертв
с. Ляхове
немає даних про кількість жертв
с. Макариха
немає даних про кількість жертв
с. Макарівна
немає даних про кількість жертв
с. Некрасівка
немає даних про кількість жертв
х. Нерушковка
немає даних про кількість жертв
с. Нове Липове
немає даних про кількість жертв
с. Новофедорівка
немає даних про кількість жертв
с. Оврахівка
немає даних про кількість жертв
с. Писарівна
немає даних про кількість жертв
с. Скубіївка
немає даних про кількість жертв
с. Спецівка
немає даних про кількість жертв
с. Черепйяхівка
немає даних про кількість жертв
с. Чисте Озеро
немає даних про кількість жертв
с. Щабельники
немає даних про кількість жертв

Ульяновський район

с. Богданівна
(суч. с. Богданове)
кількість встановлених жертв — 14
с. Великі Трояни
кількість встановлених жертв — 68
с. Вільхове
кількість встановлених жертв — 11
с. Грушка
кількість встановлених жертв — 6
с. Станіславчик
(суч. с. Станіславове)
кількість жертв не встановлено
с. Данилова Балка
кількість встановлених жертв — 21
с. Шведовка
(суч. с. Шевченка)
кількість встановлених жертв — 10
с. Юзефівка
(суч. с. Йосипівка)
кількість встановлених жертв — 17
с. Кам'яний Брід
кількість встановлених жертв — 3
с. Христофорівка
(суч. с. Христофорове)
кількість жертв не встановлено
с. Кам'яна Криниця
кількість встановлених жертв — 246
с. Лозова
(суч. с. Лозувата)
кількість встановлених жертв — 71
с. Дельфинівка
(суч. с. Дельфінове)
кількість жертв не встановлено
с. Луполове
кількість жертв не встановлено
с. Кошаро-Олександрівка
кількість встановлених жертв — 8
с. Мечиславка
кількість встановлених жертв — 18
с. Новоселиця
кількість жертв не встановлено
с. Розношенці
(суч. с. Розношенське)
кількість встановлених жертв — 17
с. Сабатинівка
кількість встановлених жертв — 14
с. Молдованка
(суч. с. Синицівка)
кількість встановлених жертв — 51
с. Синьки
кількість встановлених жертв — 50
с. Шамраївка
(суч. с. Шамраєве)
кількість встановлених жертв — 36

Устинівський район

с. Устинівка
(суч. смт Устинівка)
кількість встановлених жертв — 17
с. Березівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Богодарівка
(суч. Брусівка)
кількість встановлених жертв — 9
с. Ганно-Леонтовичеве
кількість встановлених жертв — 11
с. Новочигиринка
кількість жертв не встановлено
с. Мала Ганнівка
кількість жертв не встановлено
с. Ганно-Требинівка
кількість встановлених жертв — 86
с. Шостикове
(суч. с. Шевченкове)
кількість встановлених жертв — 31
с. Ново-Ігорівка
(суч. с. Димитрове)
кількість встановлених жертв — 36
с. Чабанка
(суч. с. Димитрове)
кількість встановлених жертв — 36
с. Криничуватка
кількість жертв не встановлено
с. Седнівка
кількість встановлених жертв — 8
с. Олександрівка
кількість встановлених жертв — 17
с. Бабанка
(суч. с. Олександрівка)
кількість жертв не встановлено
с. Сонцеве
кількість жертв не встановлено
с. Степанівка
кількість жертв не встановлено
с. Ленінка
кількість встановлених жертв — 6
С. Інгульське
кількість жертв не встановлено
с. Кетрисанівка
кількість жертв не встановлено

м. Знам'янка

м. Знам'янка
кількість встановлених жертв — 7

м. Кіровоград

м. Зінов'євськ
кількість встановлених жертв — 208
с. Арнаутове
кількість встановлених жертв — 3
с. Лелеківка
кількість встановлених жертв — 41
с. Масляниківка
кількість встановлених жертв — 1
с. Стара Балашівка
кількість встановлених жертв — 1

м. Олександрія

м. Олександрія
кількість встановлених жертв — 358
с. Янове
(сус. с. Олександрія)
кількість встановлених жертв — 1
с. Червона
(суч. с. Олександрія)
кількість встановлених жертв — 1
с. Слон-Камінь
(суч. с. Олександрія)
кількість встановлених жертв — 3
с. Пантаївка
(суч. смт Пантаївка)
кількість встановлених жертв — 1

м. Світловодськ

м. Новогеоргіївськ
(суч. м. Світловодськ)
кількість встановлених жертв — 76
с. Ревівка
(суч. м. Світловодськ)
кількість встановлених жертв — 81
с. Табурище
(суч. м. Світловодськ)
кількість встановлених жертв — 78
с. Крилово
(суч. м. Світловодськ)
кількість жертв не встановлено
с. Власівка
(суч. м. Світловодськ)
кількість жертв не встановлено

ЛУГАНСЬКА ОБЛАСТЬ

м. Красний Луч
кількість жертв не встановлено
с. Астахове
кількість жертв не встановлено
с. Карпове-Кріпенське
кількість жертв не встановлено
с. Павлівка
(суч. смт Павлівка)
кількість жертв не встановлено
с. Криничне (смт Бірюкове)
кількість жертв не встановлено

Біловодський район

с. Бараниківка
кількість встановлених жертв — 197
с. Біловодськ
(смт Біловодськ)
кількість встановлених жертв — 187
с. Брусівка
кількість жертв не встановлено
с. Гармашівка
кількість жертв не встановлено
с. Городище
кількість встановлених жертв — 131
с. Зеликівка
кількість встановлених жертв — 25
с. Кононівка
кількість жертв не встановлено
с. Копані
кількість жертв не встановлено
с. Лимарівка
кількість жертв не встановлено
с. Нижньобараниківка
кількість жертв не встановлено
с. Новоспасівка
кількість жертв не встановлено
с. Ноздрівка
кількість жертв не встановлено
с. Парневе
кількість жертв не встановлено
с. Попівка
(суч. с.Первомайське)
кількість встановлених жертв — 73
с. Семикозівка
кількість встановлених жертв — 116
с. Тернове
кількість жертв не встановлено
с. Третяківка
кількість встановлених жертв — 21
слобода Данилівка
(суч. с. Данилівка)
кількість встановлених жертв — 87
слобода Йовсуг
(суч. с. Євсуг)
кількість встановлених жертв — 34
слобода Литвинівка
(суч. с. Литвинівка)
кількість встановлених жертв — 75
слобода Новоолександрівка
(суч. с. Новоолександрівка)
кількість встановлених жертв — 47
слобода Шуліківка
(суч. с. Шуліківка)
кількість встановлених жертв — 39

Білокуракинський район

с. Білокуракине
(суч. смт Білокуракине)
кількість жертв не встановлено
с. Заводянка
кількість жертв не встановлено
с. Заїківка
кількість жертв не встановлено
с. Коноплянівка
кількість жертв не встановлено
с. Курячівка
кількість жертв не встановлено
с. Лизине
кількість встановлених жертв — 5
с. Луб'янка
кількість жертв не встановлено
с. Олексіївка
кількість жертв не встановлено
с. Паньківка
кількість жертв не встановлено
с. Цілуйкове
кількість жертв не встановлено
с. Шапарівка
кількість жертв не встановлено

Кременецький район

с. Боровеньки
кількість жертв не встановлено
с. Булгаківка
кількість жертв не встановлено
с. Варварівка
кількість жертв не встановлено
с. Голубівка
кількість жертв не встановлено
с. Єпіфанівка
кількість жертв не встановлено
с. Житлівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Кабаньє
(сел. Краснориченське)
кількість жертв не встановлено
с. Краснопопівка
(суч. с. Червонопопівка)
кількість жертв не встановлено
с. Михайлівка
кількість жертв не встановлено
с. Нова Астрахань
кількість жертв не встановлено
с. Новомикільське
кількість жертв не встановлено
с. Новоолександрівка
кількість встановлених жертв — 8
с. Первомайка
(суч. с. Невське)
кількість жертв не встановлено
слобода Кремінна
(суч. м. Кремінна)
кількість жертв не встановлено

Марківський район

с. Бондарівка
кількість встановлених жертв — 97
с. Веселе
кількість встановлених жертв — 11
с. Височинівка
кількість встановлених жертв — 39
с. Гераськівка
кількість встановлених жертв — 38
с. Кабичівка
кількість встановлених жертв — 29
с. Караван-Солодкий
кількість жертв не встановлено
с. Красне Поле
кількість встановлених жертв — 14
с. Кризьке
кількість встановлених жертв — 27
с. Курячівка
кількість встановлених жертв — 38
с. Первомайське
кількість встановлених жертв — 6
с. Просяне
кількість встановлених жертв — 54
с. Розсохувате
кількість встановлених жертв — 21
с. Рудівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Сичанське
кількість встановлених жертв — 7
с. Сичівка
кількість встановлених жертв — 37
с. Скородна
кількість встановлених жертв — 3
с. Тернівка
кількість встановлених жертв — 64
с. Тишківка
кількість встановлених жертв — 18
с. Фартуківка
кількість жертв не встановлено
смт Марківка
кількість встановлених жертв — 28
х. Власів, х. Кадамів (суч. с. Лісна Поляна)
кількість встановлених жертв — 8
х. Гайдуки, х. Вовчий, х. Сичанський (суч. с. Марківське)
кількість встановлених жертв — 3
х. Кабанський, м. Мала Лозовенка, х. Велика Лозовенка (суч. с. Крупчанське)
кількість встановлених жертв — 5

Міловський район

с. Великоцьк
кількість встановлених жертв — 34
с. Зориківка
кількість жертв не встановлено
с. Зоринівка
кількість жертв не встановлено
с. Калмиківка
кількість встановлених жертв — 78
с. Миколаївка (суч. с. Микільськ)
кількість встановлених жертв — 47
с. Морозівка
кількість встановлених жертв — 75
с. Мусіївка
кількість встановлених жертв — 47
с. Новомикільськ
кількість жертв не встановлено
с. Північка
кількість жертв не встановлено
с. Стрільцівка
кількість встановлених жертв — 68
с. Троїцьке (суч. с. Діброва)
кількість встановлених жертв — 34
с. Шелестівка
кількість встановлених жертв — 25
х. Мілове (суч. сел. Мілове)
кількість встановлених жертв — 10
х. Олексіївка (суч. с. Олексіївка)
кількість встановлених жертв — 9
х. Кірносів (суч. с. Кірносово)
кількість жертв не встановлено
с. Вишнівське (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Гармашанський (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Причугунівський (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Зіньковський (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Волчківський (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. П.Ярський (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Бугаївка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Лимарівський (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Ягідний (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Просяний (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Березів (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Пет. Мусіївської с/р (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Петровського (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено

Новоайдарський район

с. Айдар-Миколаївка
кількість жертв не встановлено
с. Бахмутівка
кількість жертв не встановлено
с. Безгинове
кількість встановлених жертв — 17
с. Денежникове
кількість жертв не встановлено
с. Дмитрівка
кількість жертв не встановлено
с. Колядівка
кількість встановлених жертв — 9
с. Маловенделівка
кількість жертв не встановлено
с. Новий-Айдар
(суч. смт Новоайдар)
кількість жертв не встановлено
с. Олексіївка
кількість жертв не встановлено
с. Співаківка
кількість встановлених жертв — 5
с. Чабанівка
кількість встановлених жертв — 5
с. Штормове
кількість жертв не встановлено

Новопсковський район

с. Березівка
кількість встановлених жертв — 122
с. Білолуцьк
(суч. смт Білолуцьк)
кількість встановлених жертв — 45
с. Булавинівка
кількість встановлених жертв — 206
с. Донцівка
кількість встановлених жертв — 260
с. Заайдарівка
кількість встановлених жертв — 193
с. Закотне
кількість встановлених жертв — 295
с. Литвинове
кількість встановлених жертв — 104
с. Макартетине
кількість встановлених жертв — 216
с. Можняківка
кількість встановлених жертв — 213
с. Новобіла
кількість встановлених жертв — 240
с. Новопсков
(суч. смт Новопсков)
кількість встановлених жертв — 195
с. Ново-Розсош
(суч. с. Новорозсош)
кількість встановлених жертв — 185
с. Осинове
кількість встановлених жертв — 178
с. Осинове № 2
кількість встановлених жертв — 69
с. Павленкове
кількість встановлених жертв — 121
с. Пантюхіне
кількість встановлених жертв — 11
с. Писарівка
кількість встановлених жертв — 94
с. Піски
кількість встановлених жертв — 210
с. Риб'янцеве
кількість встановлених жертв — 130
с. Рогове
кількість встановлених жертв — 178
с. Степне
кількість встановлених жертв — 104
с. Тишківка
(суч. с. Лисогорівка)
кількість встановлених жертв — 181
с. Трембачеве
кількість встановлених жертв — 74

Перевальський район

с. Городище
кількість жертв не встановлено
с. Комисарівка
(суч. смт Комисарівка)
кількість жертв не встановлено
с. Михайлівка
(суч. смт Михайлівка)
кількість жертв не встановлено
с. Степанівка
кількість жертв не встановлено

Попаснянський район

с. Калинове
(суч. смт Калинове)
кількість жертв не встановлено
смт. Попасна
(суч. м. Попасна)
кількість жертв не встановлено

Сватівський район

м. Сватове
кількість встановлених жертв — 181
с. Гончарівка
кількість встановлених жертв — 22
с. Коломийчиха
кількість встановлених жертв — 23
с. Куземівка
кількість жертв не встановлено
с. Маньківка
кількість жертв не встановлено
с. Мілуватка
кількість жертв не встановлено

с. Новониконорівка
кількість жертв не встановлено
с. Оборотнівка
кількість жертв не встановлено
с. Перше-Травенське (суч. с. Первомайськ)
кількість жертв не встановлено
с. Петрівка
кількість жертв не встановлено
с. Райгородське (суч. с. Райгородка)
кількість встановлених жертв —6
с. Рудівка
кількість жертв не встановлено
с. Свистунівка
кількість встановлених жертв — 15
с. Стельмахівка
кількість жертв не встановлено
слобода Верхня Дуванка (суч. смт Верхня Дуванка)
кількість жертв не встановлено
слобода Містки (суч. с. Містки)
кількість встановлених жертв — 9
слобода Навгольнівка (суч. с. Наугольне)
кількість жертв не встановлено
слобода Нижня Дуванка (суч. смт Нижня Дуванка)
кількість жертв не встановлено
слобода Преображенна (суч. с. Преображенне)
кількість встановлених жертв — 8
х. Барикіне (суч. с. Барикіне)
кількість встановлених жертв — 5
х. Ковалівка
кількість жертв не встановлено
м. Сватове
х. Кругле (суч. с. Кругле)
кількість встановлених жертв — 147
х. Ново-Преображенне
кількість жертв не встановлено
х. Паталахівка (суч. с. Паталахівка)
кількість жертв не встановлено
х. Софіївка (суч. с. Софіївка)
кількість жертв не встановлено
х. Хомівка (суч. с. Хомівка)
кількість жертв не встановлено
х. Ново-Олександрівка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Варварівка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Марахівка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Тушкантов (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Попасна (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 13
х. Баглай (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 14
х. Н. Кругла (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 13
х. 2 Кругла (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 13
х. 3 Кругла (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. В. Кругла (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 9

Станично-Луганський район

с. Верхньобогданівка
кількість встановлених жертв — 244
с. Велика Чернігівка
кількість жертв не встановлено
с. Верхня Вільхова
кількість встановлених жертв — 7
с. Верхня Чугинка (суч. с. Чугінка)
кількість жертв не встановлено
с. Нижня Герасимівка (суч. с. Герасимівка)
кількість встановлених жертв — 25
с. Олександрівка
кількість жертв не встановлено
с. Станиця Луганська (суч. смт Станиця Луганська)
кількість жертв не встановлено
с. Червоний Жовтень
кількість жертв не встановлено
х. Болотений (суч. с. Болотене)
кількість жертв не встановлено
х. Верхнє Тепле
кількість жертв не встановлено
х. Ігнатівка, х. Старий Айдар (суч. с. Старий Айдар)
кількість жертв не встановлено
х. Крепі
кількість жертв не встановлено
х. Петровського-2 (суч. смт Петрівка)
кількість встановлених жертв — 59
х. Садовий, х. Богіні (суч. с. Войтово)

Старобільський район

м. Старобільськ
кількість встановлених жертв — 14
с. Байдівка
кількість жертв не встановлено
с. Верхнє Гримуче (суч. с. Шпотіно)
кількість жертв не встановлено
с. Верхня Покровка
кількість встановлених жертв — 12
с. Лиман
кількість встановлених жертв — 22
с. Маринівка
кількість встановлених жертв — 14
с. Нижнє Гримуче (суч. с. Тецьке)
кількість жертв не встановлено
с. Нижньопокровка (суч. с. Нижня Покровка)
кількість жертв не встановлено
с. Орлівка (суч. с. Сеньково)
кількість жертв не встановлено
с. Платовка
кількість жертв не встановлено
с. Піщане
кількість жертв не встановлено

с. Половинкине
кількість встановлених жертв — 71
с. Проїжджe
кількість встановлених жертв — 171
с. Чмирівка
кількість встановлених жертв — 56
с. Шульгинка
кількість жертв не встановлено
х. Сеньків (суч. с. Сенькове)
кількість встановлених жертв — 40

Троїцький район

с. Аношкине
кількість жертв не встановлено
с. Арапівка
кількість встановлених жертв — 55
с. Бабичеве
кількість встановлених жертв — 40
с. Багачка
кількість встановлених жертв — 13
с. Бободинка
кількість жертв не встановлено
с. Богомолівка
кількість жертв не встановлено
с. Богородицьке
кількість жертв не встановлено
с. Вівчарове
кількість встановлених жертв — 9
с. Воєводське
кількість встановлених жертв — 30
с. Глотівка
кількість жертв не встановлено
с. Демино-Олександрівка
кількість встановлених жертв — 150
с. Іванівка
кількість жертв не встановлено
с. Іллінка
кількість жертв не встановлено
с. Караїчне
кількість встановлених жертв — 16
с. Кашкарне
кількість встановлених жертв — 11
с. Козарик
кількість жертв не встановлено
с. Коченове
кількість встановлених жертв — 9
с. Кошелівка
кількість встановлених жертв — 15
с. Красногригорівка
кількість жертв не встановлено
с. Лантратівка
кількість встановлених жертв — 80
с. Максимівка
кількість встановлених жертв — 12
с. Малоолександрівка
кількість встановлених жертв — 11
с. Михайлівка
кількість жертв не встановлено
с. Новоолександрівка
кількість встановлених жертв — 150
с. Новочервоне
кількість встановлених жертв — 600
с. Павлівка
(суч. с. новознам'янка)
кількість встановлених жертв — 11
с. Покровське
кількість встановлених жертв — 52
с. Поплавка
кількість жертв не встановлено
с. Савине
кількість жертв не встановлено
с. Сиротине
кількість встановлених жертв — 23
с. Солонці
кількість встановлених жертв — 6
с. Табаївка
кількість жертв не встановлено
с. Тарасівка
кількість встановлених жертв — 77
с. Тимонове
кількість встановлених жертв — 5
с. Трудродительське
кількість жертв не встановлено
с. Чернявка
кількість встановлених жертв — 17
с. Ями
кількість встановлених жертв — 12
х. Борисівка
кількість встановлених жертв — 21
х. Владимирівка
кількість жертв не встановлено
х. Дмитрівка
кількість жертв не встановлено
х. Калініне (суч. с. Калініне)
кількість жертв не встановлено
х. Лозове
кількість жертв не встановлено
х. Митрофанівка
кількість жертв не встановлено
х. Роднички
(суч. с. Роднички)
кількість жертв не встановлено
х. Роздолля
кількість жертв не встановлено
х. Стеречівка
(суч. с. Тополі)
кількість встановлених жертв —31
х. Юрковка
(суч. с. Октябрське)
кількість жертв не встановлено

МИКОЛАЇВСЬКА ОБЛАСТЬ

Арбузинський район

с. Костянтинівка (суч. смт. Костянтинівка)
кількість встановлених жертв — 20
с. Гарбузинка (суч. смт. Арбузинка)
кількість встановлених жертв — 10
с. Іванівка
кількість встановлених жертв — 10
с. Воєводське
кількість встановлених жертв — 9
с. Любоіванівка
кількість встановлених жертв — 15
с. Новокрасне
кількість встановлених жертв — 5
с. Полянка
кількість встановлених жертв — 11
с. Семенівка
кількість встановлених жертв — 151
с. Садове
кількість встановлених жертв — 62
с. Новогригорівка
кількість встановлених жертв — 34
с. Новоселівка
кількість встановлених жертв — 45
с. Марьянівка
кількість встановлених жертв — 10
с. Аркадіївка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 19
с. Благодатне
кількість встановлених жертв — 63
с. Остапівка
кількість встановлених жертв — 49
с. Рябоконево
кількість встановлених жертв — 4
с. Бузьке
кількість встановлених жертв — 14
с. Новомихайлівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Виноградний Яр
кількість встановлених жертв — 14

Баштанський район

с. Явкине
кількість встановлених жертв — 357
с. Новосергіївка
кількість встановлених жертв — 109 (за іншими даними 200, 80)
с. Новоіванівка
кількість встановлених жертв — 67 (за іншими даними 75)
с. Старогорожене
кількість встановлених жертв — 33
с. Привільне
кількість встановлених жертв — 55
с. Новопавлівка
кількість встановлених жертв — 27
с. Піски
кількість встановлених жертв — близько 220
с. Христофорівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Кашперо-Миколаївка
кількість встановлених жертв — 3
с. Єрмолівка
кількість встановлених жертв — 31
с. Новобирзулівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Світлицьке
кількість встановлених жертв — 2
с. Новогорожене
кількість встановлених жертв — 1
с. Н.Данциг (суч. с. Виноградівка)
кількість встановлених жертв — 45
с. Леніно
кількість встановлених жертв — 12
с. Баштанка (суч. смт. Баштанка)
кількість жертв не встановлено

Березанський район

с. Данилівка
кількість жертв не встановлено
с. Подимове (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Комісарівка
кількість жертв не встановлено
хутори: Блюменфельд, Новокир'янівка, Російські, с-ще Березанське (суч. с. Краснопілля)
кількість жертв не встановлено
с. Матіясове
кількість жертв не встановлено
с. Андрієво Зорине
кількість жертв не встановлено
с. Ташине
кількість жертв не встановлено
с. Анатолівка
кількість жертв не встановлено
с. Тузли
кількість жертв не встановлено
с. Червона Українка
кількість жертв не встановлено
с. Марківка
кількість жертв не встановлено
с. Малахове
кількість жертв не встановлено

Березнегуватський район

с. Сергіївка
кількість встановлених жертв — 38
с. Калуга
кількість встановлених жертв — 2
с. Березнегувате
(суч. смт. Березнегувате)
кількість встановлених жертв — 1
с. Глибокий Яр
(суч. с. Тетянівка)
кількість встановлених жертв — 20
с. Біла Криниця
кількість жертв не встановлено
с. Висунськ
кількість жертв не встановлено
с. Кавказ
кількість жертв не встановлено
с. Любомирівка
кількість жертв не встановлено
с. Маліївка
кількість жертв не встановлено
с. Новоочаків
кількість жертв не встановлено
с. Петропавлівка
кількість жертв не встановлено
с. Новосевастополь
кількість жертв не встановлено
с. Новолександрівка
кількість жертв не встановлено
с. Мурахівка
кількість жертв не встановлено

Братський район

с. Крива Пустош
кількість встановлених жертв — 13
с. Новомар'ївка
кількість встановлених жертв — 38
с. Петропавлівка
кількість встановлених жертв — 82
с. Миколаївка
кількість встановлених жертв — 84
с. Сергіївка
кількість встановлених жертв — 19
с. Миролюбівка
кількість встановлених жертв — 21
с. Новокостянтинівка
кількість встановлених жертв — 8
с. Іллічівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Костувате
кількість встановлених жертв — 75
с. Новопавлівка
кількість встановлених жертв — 10

Веселинівський район

с. Градівка
кількість встановлених жертв — 8
смт. Веселинове
кількість встановлених жертв — 18
с. Покровка
кількість встановлених жертв — 7
с. Рай Долина
кількість встановлених жертв — 2
с. Луб'янка
кількість встановлених жертв — 1
смт. Кудрявцівка
кількість встановлених жертв — 5
с. Кубряки
кількість встановлених жертв — 2
с. Гамове
кількість встановлених жертв — 1
с. Поділля
кількість встановлених жертв — 1
с. Новосвітлівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Шпеєрове
(суч. с. Піщаний Брід)
кількість встановлених жертв — 2
с. Новокатеринівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Катеринеталь
(суч. с. Катеринівка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Ландау
(суч. с. Широколанівка)
кількість встановлених жертв — 6
с. Михайлівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Зелене
кількість встановлених жертв — 1

Вознесенський район

с. Олександрівка
(суч. смт. Олександрівка)
кількість встановлених жертв — 4
(точну кількість не з'ясовано)
с. Білоусівка
кількість встановлених жертв — 3
(точну кількість не з'ясовано)
с. Бузькі хутори
(суч. с. Бузьке)
кількість встановлених жертв — близько 50
с. Воронівське
(суч. с. Воронівка)
кількість встановлених жертв — 2
(точну кількість не з'ясовано)
с. Черноземка
(суч. с. Григорівка)
кількість встановлених жертв — 2
(точну кількість не з'ясовано)
с. Щербанівське
кількість встановлених жертв — 3
(точну кількість не з'ясовано)
с. Арнаутівка-2
(суч. с. Трудове)
кількість встановлених жертв — 4
(точну кількість не з'ясовано)

с. Арнаутівка
(суч. с. Дорошівка)
кількість жертв не встановлено
с. Янчулове
(суч. с. Дмитрівка)
кількість жертв не встановлено
с.Кантакузівка
(суч. с. Прибужани)
кількість жертв не встановлено
Радгосп «Нова Америка»
(суч. с. Новосілка)
кількість встановлених жертв — 1
(точну кількість не з'ясовано)
Табори № 1, № 2, № 3
(суч. с. Таборівка)
кількість встановлених жертв —
близько 10
с. Урсулівка
(суч. с.Кам'яна-Балка)
кількість встановлених жертв — 1
(точну кількість не з'ясовано)
с. Трикрати
кількість встановлених жертв —
близько 10
с. Актове
кількість жертв не встановлено
с. Щербані
кількість жертв не встановлено
с. Яструбинове
кількість жертв не встановлено

Врадіївський район

с. Велико-Веселе
(суч. с. Великовеселе)
кількість встановлених жертв — 6
с. Новоолексіївка
кількість встановлених жертв — 1
с. Юріївка
кількість встановлених жертв — 2
с. Филимонівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Гуляницьке
кількість встановлених жертв — 1
с. Богемка
кількість жертв не встановлено
с. Пилипівка
(суч. с. Доброжанівка)
кількість жертв не встановлено
с. Мар'янівка
кількість жертв не встановлено
с. Маларове
(суч. с. Доброжанівка,
с. Новомиколаївське)
кількість встановлених жертв — 1
с. Кумарі
кількість встановлених жертв — 16
с. Новопавлівка
кількість встановлених жертв — 14
с. Острогірське
кількість жертв не встановлено
х. Будьонного
(суч. с. Жовтневе)
кількість встановлених жертв — 3
с. Адамівка
кількість жертв не встановлено
с. Іванівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Сирове
кількість встановлених жертв — 128
с-ще Врадіївка
кількість встановлених жертв — 6
с. Каратаєво
(суч. с. Нововасилівка)
кількість жертв не встановлено

Доманівський район

с. Щасливка
кількість жертв не встановлено
хут. Копані (суч. с. Копані)
кількість жертв не встановлено
с. Олександрівка
кількість жертв не встановлено
с. Козубівка
кількість жертв не встановлено
с. Лідієвка
кількість жертв не встановлено
смт. Доманівка
кількість жертв не встановлено
с. Анетівка
кількість жертв не встановлено
с. Маринівка
кількість жертв не встановлено
с. Новоселівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Мостове
кількість жертв не встановлено
с. Забори
кількість жертв не встановлено
с. Великий Розділ
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Іванівка
кількість жертв не встановлено
с. Кузнецове
кількість жертв не встановлено
с. Фрунзе
кількість жертв не встановлено
с. Новоолександрівка
кількість жертв не встановлено
с. Черталка
кількість жертв не встановлено
с. Пилипівка
кількість жертв не встановлено
с. Богданівка
кількість жертв не встановлено
с. Зелений Яр
кількість жертв не встановлено
с. Цвіткове
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Володимирівка
кількість жертв не встановлено
с. Жовтневе
кількість жертв не встановлено
с. Графти
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Вікторівка
кількість жертв не встановлено
с. Прибужжя
кількість жертв невстановлено

Єланецький район

с. Великосербулівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Водяне
кількість встановлених жертв — 3
с. Малий Єланець (к-п Перемога) (суч. с. Калинівка)
кількість встановлених жертв — 19
с. Велика Солома (суч. с. Куйбишівка)
кількість встановлених жертв — 5
с. Новоолександрівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Ольгополь
кількість встановлених жертв — 1
с. Семенівка
кількість встановлених жертв — 10
с. Уральське (к-п Чапаєва) (суч. с. Уральське)
кількість встановлених жертв — 1
с. Велідарівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Маложенівка
кількість встановлених жертв — 15
с. Нововасилівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Новомиколаївка
кількість встановлених жертв — 2
смт. Єланець
кількість встановлених жертв — 25

Жовтневий район

с. Бармашове
кількість встановлених жертв — 68
с. Калинівка
кількість встановлених жертв — 200
с. Пересадівка
кількість встановлених жертв — 86
с. Котлярове, с. Шевченкове
кількість встановлених жертв — 3
с. Мішково-Погорелове
кількість встановлених жертв — 54
пос. Ясна поляна
кількість встановлених жертв — 1
с. Лупарево
кількість встановлених жертв — 13
с. Н. Григорівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Петрівське
кількість встановлених жертв — 7
с. Свято Троїцьке (суч. с. Лимани)
кількість встановлених жертв — 8
с. Юхимівка (суч. с. Лимани)
кількість встановлених жертв — 7
х. Пузирі (суч. с. Українка)
кількість встановлених жертв — 22

Казанківський район

с. Олександрівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Чабанка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 7
м. Миколаївка
кількість жертв не встановлено

Кривоозерський район

с. Багачівка
кількість встановлених жертв — 33
с. Берізки
кількість встановлених жертв — 47
с. Бурилове
кількість жертв не встановлено
с. Велика Мечетня
кількість жертв не встановлено
с. Курячі Лози
кількість жертв не встановлено
с. Криве Озеро
кількість встановлених жертв — 9
с. Красненьке
кількість встановлених жертв — 338
с. Леніне
кількість встановлених жертв — 46
с. Луканівка
кількість встановлених жертв — 28
с. Мазурове
кількість встановлених жертв — 152
с. Михалкове
кількість встановлених жертв — 137
с. Мала Мечетня
кількість встановлених жертв — 152
с. Ониськове (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 451
с. Голоскове
кількість встановлених жертв — 80
с. Очеретня
кількість встановлених жертв — 279
с. Секретарка
кількість встановлених жертв — 629
с. Тридуби
кількість жертв не встановлено
с-ще Криве Озеро
кількість жертв не встановлено

Миколаївський район

с. Петрово-Солониха
кількість жертв не встановлено
с. Ковалівка
кількість жертв не встановлено
с. Трихати
кількість жертв не встановлено
с. Кир'яківка
кількість жертв не встановлено

Очаківський район

с. Козирка
кількість встановлених жертв — 15
с. Анчекрак (суч. с. Кам'янка)
кількість встановлених жертв — 16
с. Дмитріївка
кількість встановлених жертв — 3
х. Карузо (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Бейкуш (суч. с. Чорноморка)
кількість встановлених жертв — 43
х. Маріно (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Парутино
кількість встановлених жертв — 1
слобода Камбурліївка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 7
с. Дорошівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 4
с. Набуга (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 3
м. Очаків
кількість встановлених жертв — 111

Первомайський район

с. Підгородня
кількість встановлених жертв — 15
с. Болеславчик
кількість встановлених жертв — 221
с. Станіславчик
кількість встановлених жертв — 10
с. Грушівка
кількість встановлених жертв — 211
с. Довга Пристань
кількість встановлених жертв — 193
с. Вітольдів Брід
кількість встановлених жертв — 100
с. Кам'яна Балка
кількість встановлених жертв — 23
с. Петрівка
кількість встановлених жертв — 10
с. Калинівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
с. Катеринка
кількість встановлених жертв — 367
с. Кінецьпіль
кількість встановлених жертв — 124
с. Кам'яний міст
кількість встановлених жертв — 164
с. Кримка
кількість встановлених жертв — 189
с. Кумари
кількість встановлених жертв — 218
с. Лиса Гора
кількість встановлених жертв — 26
с. Лукашівка
кількість встановлених жертв — 147
с. Лащівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 57
с. Лозоватка
кількість встановлених жертв — 110
с. Мігія
кількість встановлених жертв — 110
с. Єрмолаївка
кількість встановлених жертв — 41
с. Чаусове
кількість встановлених жертв — 130
с.Чаусове-2
кількість встановлених жертв — 11
с. Полтавка
кількість встановлених жертв — 16
с. Старі Кошари
кількість встановлених жертв — 5
с. Романова Балка
кількість встановлених жертв — 123
с. Іванівка
кількість встановлених жертв — 32
с. Соколівка
кількість встановлених жертв — 42
с. Генівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Синюхин Брід
кількість встановлених жертв — 93
с. Степківка
кількість встановлених жертв — 61
с. Садибне
кількість встановлених жертв — 7
с. Жовтневе
кількість встановлених жертв — 11
с. Зелені Кошари
кількість встановлених жертв — 6
с. Софіївка
кількість встановлених жертв — 26
с. Новоолександрівка
кількість встановлених жертв — 23
с. Тарасівка
кількість встановлених жертв — 40
с. Полтавка
кількість встановлених жертв — 11
с. Підгір'ївка
кількість встановлених жертв — 7
с. Хвалебне (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 3
с. Підгір'є
кількість встановлених жертв — 75

Снігурівський район

с. Снігурівка
(суч. м. Снігурівка)
кількість встановлених жертв — 9
с. Афанасіївка
кількість жертв не встановлено
с. Новий Шлях
кількість встановлених жертв — 5
с. Новопетрівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Новософіївка
кількість встановлених жертв — 10
с. Павлівка
кількість встановлених жертв — 8
с. Галаганівка
кількість встановлених жертв — 11
с. Червона Долина
кількість встановлених жертв — 2
с. Гуляйгородок
кількість встановлених жертв — 4
с. Чарка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
с. Богородицьке
кількість встановлених жертв — 2
с. Шмидтівка
(суч. с. Шмидтове)
кількість встановлених жертв — 2

Новоодеський район

с.Антонівка
кількість жертв не встановлено
с. Веселе
кількість жертв не встановлено
с. Карлівка
кількість жертв не встановлено
с. Київське
кількість жертв не встановлено
с. Остапівка
кількість жертв не встановлено
с. Олександрівка
кількість жертв не встановлено
с. Баловне
кількість жертв не встановлено
с. Бузьке
кількість жертв не встановлено
с. Воронцівка
кількість жертв не встановлено
с. Островське
кількість жертв не встановлено
с. Улянівка
кількість жертв не встановлено
с. Червоноволодимирівка
кількість жертв не встановлено
с. Піски
кількість жертв не встановлено
с. Гур'ївка
кількість жертв не встановлено
с. Артемівка
кількість жертв не встановлено
с. Ясна Поляна
кількість жертв не встановлено
с. Димівське
кількість жертв не встановлено
с. Новоолександрівське
кількість жертв не встановлено
с. Гребеники
кількість жертв не встановлено
с. Кандибине
кількість жертв не встановлено
с. Новоматвіївське
кількість жертв не встановлено
с.Сільвестрівське
кількість жертв не встановлено
с. Новоінгулка
кількість жертв не встановлено
с. Костянтинівка
кількість жертв не встановлено
с. Михайлівка
кількість жертв не встановлено
с. Новопетрівське
кількість жертв не встановлено
с. Зайве
кількість жертв не встановлено
м. Нова Одеса
кількість жертв не встановлено
с. Криворіжжя
кількість жертв не встановлено
с. Новосафронівка
кількість жертв не встановлено
с. Зарічне
кількість жертв не встановлено
с. Кам'янка
кількість жертв не встановлено
с. Новошмідтівка
кількість жертв не встановлено
с. Кіровка
кількість жертв не встановлено
с. Підлісне
кількість жертв не встановлено
с. Новомиколаївка
кількість жертв не встановлено
с. Новопавлівка
кількість жертв не встановлено
с. Себине
кількість жертв не встановлено
с. Сухий Єланець
кількість жертв не встановлено
с. Суворівка
кількість жертв не встановлено
с. Троїцьке
кількість жертв не встановлено

Новобузький район

м. Новий Буг
кількість жертв не встановлено
с. Баратівка, с. Майорівка,
с. Ганнівка, с. Антонівка
кількість встановлених жертв — 200
с. Березнегуватське,
с. Златопіль, с. Найгейм
кількість встановлених жертв — 1
с. Вільне, с. Запоріжжя,
с. Жовтневе, с. Діброва,
с. Новоселівка,
с. Нововасилівка,
с. Новоданилівка,
с. Показне, с. Симонівка
кількість жертв не встановлено
с. Кам'яне, с. Миролюбівка,
с. Новогригорівка
кількість встановлених жертв — 58

с. Новомиколаївка, с. Веселий Поділ, с. Павлівна, с. Привільнянське, с. Майське
кількість встановлених жертв — 10

с. Новомихайлівка, с. Слдатське, с. Новодмитрівка, с. Анастасіївка, с. Григорівна, с. Катеринівка
кількість жертв не встановлено

с. Новополтавка, с. Єфремівна
кількість встановлених жертв — 120

с. Новоюріївка
кількість встановлених жертв — 120

с. Новохристофорівка, с. Лоцкіне, с. Пархомівна, с. Чернівка
кількість жертв не встановлено

с. Розанівка, с. Варварівка, с. Чернишево, с. Новоантонівка, с. Єленокалинівка, с. Плугатар
кількість жертв не встановлено

с. Софіївка
кількість жертв не встановлено

ОДЕСЬКА ОБЛАСТЬ

м. Одеса

м. Одеса
кількість встановлених жертв — 27372
м. Боусенка (суч. м. Одеса)
кількість встановлених жертв — 1
с. Великий Фонтан (суч. м. Одеса)
кількість встановлених жертв — 177
с. Дача Дейбра (суч. м. Одеса)
кількість встановлених жертв — 1
с. Дмитрівка (суч. м. Одеса)
кількість встановлених жертв — 23
с. Дерибасівка (суч. м. Одеса)
кількість встановлених жертв — 13
с. Крива Балка (суч. м. Одеса)
кількість встановлених жертв — 144
с. Куяльник (суч. м. Одеса)
кількість встановлених жертв — 49
с. Люстдорф, Ольгіне (суч. м. Чорноморка)
кількість встановлених жертв — 30
с. Середній Фонтан (станції) (суч. м. Одеса)
кількість встановлених жертв — 31
с. Чубаївка (суч. м. Одеса)
кількість встановлених жертв — 65

м. Іллічівськ

х. Іллічівка (суч. м. Іллічівськ)
кількість встановлених жертв — 5
с. Олександрівка
кількість встановлених жертв — 74

Ананьївський район

м. Ананьїв
кількість встановлених жертв — 2
с. Ананьїв Перший
кількість встановлених жертв — 4
с. Ананьїв Другий
кількість встановлених жертв — 15
с. Ананьїв Третій
кількість встановлених жертв — 7
с. Ананьїв Четвертий
кількість встановлених жертв — 18
с. Байтали
кількість встановлених жертв — 9
с. Бірки (суч. с. Шелехове)
кількість встановлених жертв — 2
с. Велика Боярка (суч. с. Великобоярка)
кількість встановлених жертв — 4
с. Гандрабури
кількість встановлених жертв — 49
с. Долинське
кількість встановлених жертв — 50
с. Долинське Перше (суч. с. Долинське)
кількість встановлених жертв — 6
с. Долинське Третє (суч. с. Долинське)
кількість встановлених жертв — 12
с. Жеребкове
кількість встановлених жертв — 1
с. Кохівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Мала Боярка (суч. с. Боярка)
кількість встановлених жертв — 2
с. Майнове (суч. с. Новогеоргіївка)
кількість встановлених жертв — 9
с. Ново-Олександрівка (суч. с. Новоолександрівка)
кількість встановлених жертв — 27
с. Новоселівка
кількість встановлених жертв — 50
с. Струтинка
кількість встановлених жертв — 3
с. Точилове
кількість встановлених жертв — 49
с. Шелехове
кількість встановлених жертв — 6

Біляївський район

с. Біляївка (суч. м. Біляївка)
кількість встановлених жертв — 215
с. Августівка
кількість встановлених жертв — 42
с. Алтестове
кількість встановлених жертв — 3
с. Березань
кількість встановлених жертв — 3
х. Бурківський (суч. с. Василівка)
кількість встановлених жертв — 2
х. Важний (суч. с. Важне)
кількість встановлених жертв — 2
х. Вакоржани (суч. с. Березань)
кількість встановлених жертв — 5
х. Варварівка

(суч. с. Василівка)
кількість встановлених жертв — 2
с. Василівка
кількість встановлених жертв — 19
с. Велика Балка
кількість встановлених жертв — 13
с. Велика Фонтанська Балка (суч. с. Дачне)
кількість встановлених жертв — 4
с. Вигода (німецька)
кількість встановлених жертв — 28
х. Войкове (суч. с. Вигода)
кількість встановлених жертв — 1
с. Гнилякове (суч. с. Дачне)
кількість встановлених жертв — 69
с. Градениці (Молдавська сторона) (суч. с. Незавертайлівка)
кількість встановлених жертв — 361
с. Градениці (Українська сторона)
кількість встановлених жертв — 236
х. Доброжанове (суч. с. Доброжанове)
кількість встановлених жертв — 2
х. Дубине (суч. с. Березань)
кількість встановлених жертв — 1
х. Ексарове (Новий) (суч. с. Василівка)
кількість встановлених жертв — 2
с. Іллінка
кількість встановлених жертв — 25
с. Ілліча (суч. м. Біляївка)
кількість встановлених жертв — 2
х. Кабаченко (суч. с. Дачне)
кількість встановлених жертв — 13
х. Калініна
кількість встановлених жертв — 1
с. Католиків № 3 (суч. с. Біляївка)
кількість встановлених жертв — 1
х. Клейн-Страсбург (суч. с. Вигода)
кількість встановлених жертв — 11
х. Красно-Гірка (суч. с. Червона Гірка)
кількість встановлених жертв — 8
х. Леніна (суч. с. Троїцьке)
кількість встановлених жертв — 1
с. Ленінське (суч. с. Біляївка)
кількість встановлених жертв — 21
с. Маленькі Лиманські Хутори
кількість встановлених жертв — 13
х. Мандрове (Мандрівка) (суч. с. Василівка)
кількість встановлених жертв — 3
с. Незавертайлівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Нерубайське
кількість встановлених жертв — 36
х. Ново-Біляївка (суч. с. Березань)
кількість встановлених жертв — 5
х. Паліївка (Палієве)
кількість встановлених жертв — 12
х. Петрівський (суч. с. Петрівське)
кількість встановлених жертв — 26
с. Потриваєве (суч. с. Дачне)
кількість встановлених жертв — 1
с. Протопопівка
кількість встановлених жертв — 27
х. Рикова (суч. с. Дачне)
кількість встановлених жертв — 4
с. Троїцьке (Російська сторона)
кількість встановлених жертв — 100
с. Троїцьке (Молдавська сторона)
кількість встановлених жертв — 76
с. Троїцьке (Українська сторона)
кількість встановлених жертв — 68
х. Троїцький (Російська сторона)
кількість встановлених жертв — 4
с. Усатове
кількість встановлених жертв — 94
х. Холодна Балка
кількість встановлених жертв — 20
с. Червоні Маяки (суч. с. Маяки)
кількість встановлених жертв — 115
с. Яськи (Молдавська сторона)
кількість встановлених жертв — 126
с. Яськи (Українська сторона)
кількість встановлених жертв — 232

Балтський район

м. Балта
кількість встановлених жертв — 448
с. Андріяшівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Бендзари
кількість встановлених жертв — 2
с. Березівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Білине
кількість встановлених жертв — 14
с. Борсуки
кількість встановлених жертв — 19
с. Гербине
кількість встановлених жертв — 19
с. Гольма
кількість встановлених жертв — 15
с. Євтодія
кількість встановлених жертв — 44
с. Козацьке
кількість встановлених жертв — 44
с. Койтанівка (суч. с. Плоске)
кількість встановлених жертв — 14
с. Коритне
кількість встановлених жертв — 4
с. Лісничівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Мошняги
кількість встановлених жертв — 10
с. Немирівське
кількість встановлених жертв — 4
с. Обжиле
кількість встановлених жертв — 6
с. Оленівка
кількість встановлених жертв — 9
с. Пасат
кількість встановлених жертв — 6
с. Пасицели
кількість встановлених жертв — 46
с. Перейма
кількість встановлених жертв — 255
с. Піщана
кількість встановлених жертв — 80
с. Плоске
кількість встановлених жертв — 24
с. Пужайкове
кількість встановлених жертв — 20
с. Ракулове
кількість встановлених жертв — 36
с. Саражинка
кількість встановлених жертв — 34
с. Сінне
кількість встановлених жертв — 32
с. Ухожани
кількість встановлених жертв — 11
с. Фернатія (суч. с. Кармелюківка)
кількість встановлених жертв — 17
с. Чернече
кількість встановлених жертв — 202
с. Шляхове
кількість встановлених жертв — 14

Березівський район

смт Березівка (суч. м. Березівка)
кількість встановлених жертв — 3
с. Анатолівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Вейсове (суч. с. Ставкове)
кількість встановлених жертв — 2
с. Вікторівка
кількість встановлених жертв — 1
х. Гладкий (суч. с. Розквіт)
кількість встановлених жертв — 3
с. Гуляївка
кількість встановлених жертв — 4
с. Демидове
кількість встановлених жертв — 4
с. Заводівка (с. Завадівка)
кількість встановлених жертв — 8
с. Златоустове
кількість встановлених жертв — 3
с. Карногорове (суч. с. Донське)
кількість встановлених жертв — 3
с. Маринівка (Маринове)
кількість встановлених жертв — 2
с. Мар'янівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Михайло-Олександрівка
кількість встановлених жертв — 9
с. Отрадна Балка
кількість встановлених жертв — 1
с. Петрівка
кількість встановлених жертв — 5
с. Ряснопіль
кількість встановлених жертв — 2
с. Софіївка
кількість встановлених жертв — 4

Великомихайлівський район

м. Гросулове (суч. смт Велика Михайлівка)
кількість встановлених жертв — 5
с. Анастасіївка (суч. с. Новопетрівка)
кількість встановлених жертв — 17
с. Бессарабка
кількість встановлених жертв — 11
с. Брошеванівка (суч. Поліно-Осипенкове)
кількість встановлених жертв — 3
с. Кассель (суч. с. Великокомарівка)
кількість встановлених жертв — 5
с. Плоське (суч. с. Великоплоске)
кількість встановлених жертв — 5
с. Воробйове-Іванівка (суч. с. Воробйове)
кількість встановлених жертв — 1
с. Гребеники
кількість встановлених жертв — 3
с. Кацапка (суч. с. Василівка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Михайлівка (суч. смт Велика Михайлівка)
кількість встановлених жертв — 7
с. Міщанка (суч. смт Велика Михайлівка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Новопетрівка
кількість встановлених жертв — 45
с. Новоселівка
кількість встановлених жертв — 19
с. Платонівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Полезне
кількість встановлених жертв — 22
с. Сокорове
кількість встановлених жертв — 7
с. Соше-Острівське
кількість встановлених жертв — 1
с. Стоянове
кількість встановлених жертв — 10
с. Три Криниці
кількість встановлених жертв — 8
с. Ульянівка (суч. с. Комарівка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Український Тростянець (суч. с. Новопетрівка)
кількість встановлених жертв — 6
с. Трохимівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Цебрикове (Гофнунгсталь)
кількість встановлених жертв — 1
с. Чапаєве
кількість встановлених жертв — 3
с. Юрашеве
кількість встановлених жертв — 2

Іванівський район

смт Янівка (суч. с. Іванівка)
кількість встановлених жертв — 38
с. Адамівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Баранове
кількість встановлених жертв — 2
с. Білка
кількість встановлених жертв — 3
с. Благоєве
кількість встановлених жертв — 32
с. Богунове
кількість встановлених жертв — 1
с. Джугастрове
кількість встановлених жертв — 1
с. Євгенівка (суч. с. Конопляне)
кількість встановлених жертв — 17
с. Конопляне
кількість встановлених жертв — 2
с. Курсакове (суч. с. Богунове)
кількість встановлених жертв — 6
с. Куяльник
кількість встановлених жертв — 20
с. Люботаївка
кількість встановлених жертв — 7
с. Рацулове (суч. с. Малинівка)
кількість встановлених жертв — 2
с. Михайлопіль
кількість встановлених жертв — 1

с. Петрівка
(суч. смт Петрівка)
кількість встановлених жертв — 3
с. Причепівка
кількість встановлених жертв — 8
с. Прохорове
кількість встановлених жертв — 8
с. Соколове
кількість встановлених жертв — 1
с. Сухомлинове
кількість встановлених жертв — 1
с. Сталіно (Катаржине)
(суч. с. Червонознам'янка)
кількість встановлених жертв — 223
с. Шерове
кількість встановлених жертв — 1
с. Шиманівка
кількість встановлених жертв — 1

Кодимський район

с-ще Кодима
(суч. м. Кодима)
кількість встановлених жертв — 25
с. Баштанків
кількість встановлених жертв — 11
с. Будеї
кількість встановлених жертв — 37
с. Грабове
кількість встановлених жертв — 128
с. Загнітків
кількість встановлених жертв — 4
с. Івашків
кількість встановлених жертв — 8
с. Кирилівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Котовці
кількість встановлених жертв — 3
с. Круті
кількість встановлених жертв — 88
с. Лабушне
кількість встановлених жертв — 105
с. Слободзея
(суч. с. Мала Слобідка)
кількість встановлених жертв — 44
с. Олександрівка
кількість жертв не встановлено
с. Олексіївка
кількість встановлених жертв — 4
с. Петрівка
кількість жертв не встановлено
с. Пиріжна
кількість встановлених жертв — 21
с. Писарівка
кількість встановлених жертв — 401
с. Правда
кількість жертв не встановлено
с. Семенівка
кількість жертв не встановлено
с. Серби
кількість встановлених жертв — 9
с-ще Слобідка
(суч. стм Слобідка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Смолянка
кількість встановлених жертв — 19
с. Стримба
кількість встановлених жертв — 48
с. Тимкове
кількість встановлених жертв — 10
с. Федорівка
кількість жертв не встановлено
с. Французьке
(суч. с. Лисогірка)
кількість встановлених жертв — 135
с. Шершенці
кількість встановлених жертв — 66

Комінтернівський район

с. Булдинка
кількість встановлених жертв — 4
с. Гільдендорф
(суч. с. Красносілка)
кількість встановлених жертв — 48
с. Григорівка
кількість встановлених жертв — 8
с. Іллічівка, радгосп
кількість встановлених жертв — 3
с. Калинівка
кількість встановлених жертв — 8
с. Корсунці
кількість встановлених жертв — 1
с. Крижанівка
кількість встановлених жертв — 16
с. Ново-Дофинівка
кількість жертв не встановлено
с. Новомиколаївка
кількість встановлених жертв — 5
с. Свердлове
кількість встановлених жертв — 54
с. Фонтанка
кількість встановлених жертв — 3
с. Чабанка
(суч. с. Гвардійське)
кількість встановлених жертв — 5
с. Шевченко
кількість встановлених жертв — 1

Котовський район

с. Андріївка
кількість жертв не встановлено
с. Борщі
кількість встановлених жертв — 16
с. Бочманівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Велика Кіндратівка
кількість встановлених жертв — 23
с. Велике Берилове
(суч. с. Велике Бурилове)
кількість жертв не встановлено
с. Великий Фонтан
кількість встановлених жертв — 4
с. Вестерничани
кількість жертв не встановлено
с. Гамбурове
(суч. с. Петрівка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Гидерим
кількість встановлених жертв — 16

с. Гонората
кількість встановлених жертв — 8
с. Горіївка
кількість жертв не встановлено
с. Гортопи
кількість жертв не встановлено
с. Грекове Друге
кількість жертв не встановлено
с. Грекове Перше
(суч. с. Грекове)
кількість жертв не встановлено
с. Дарійчукове
кількість жертв не встановлено
с. Діброва
кількість жертв не встановлено
с. Домниця
кількість жертв не встановлено
с. Єлизаветівка
(суч. с-ще Чубівка)
кількість жертв не встановлено
с. Єфросинівка
кількість жертв не встановлено
с. Затишшя
кількість жертв не встановлено
с. Зелений Кут
кількість жертв не встановлено
с. Качурівка
кількість встановлених жертв — 27
с. Кирилівка
кількість жертв не встановлено
с. Комуна
кількість жертв не встановлено
с. Косарівка
кількість жертв не встановлено
с. Коси
кількість встановлених жертв — 13
с. Коси-Слобідка
кількість жертв не встановлено
с. Кошари
кількість жертв не встановлено
с. Круглякове
кількість жертв не встановлено
с. Куйбишівське
кількість жертв не встановлено
с. Куяльник
кількість жертв не встановлено
с. Липецьке
кількість встановлених жертв — 121
с. Любомирка
кількість встановлених жертв — 2
с. Мала Кіндратівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Мала Олександрівка
кількість жертв не встановлено
с. Мала Петрівка
кількість жертв не встановлено
с. Мале Бурилове
кількість жертв не встановлено
с. Малий Фонтан
кількість встановлених жертв — 2
с. Малігонове
(суч. с. Новоселівка)
кількість встановлених жертв — 15
с. Мардарівка
кількість жертв не встановлено
с. Миколаївка
кількість жертв не встановлено
с. Миколаївка Перша
кількість жертв не встановлено
с. Муроване
кількість жертв не встановлено
с. Нестоїта
кількість встановлених жертв — 22
с. Нова Кульна
кількість встановлених жертв — 8
с. Новий Мир
кількість жертв не встановлено
с. Ново-Заровне
кількість жертв не встановлено
с. Оброчне
кількість встановлених жертв — 3
с. Олександрівка
кількість жертв не встановлено
с. Олексіївка
кількість жертв не встановлено
с. Павлівка
кількість встановлених жертв — 5
с. Падрецеве
кількість жертв не встановлено
с. Перишори
кількість жертв не встановлено
с. Плоске
кількість жертв не встановлено
с. Плоскове
кількість жертв не встановлено
с. Поплавка
кількість жертв не встановлено
с. Розалівка
кількість жертв не встановлено
с. Романівка
кількість жертв не встановлено
с. Соболівка
кількість жертв не встановлено
с. Станіславка
частина друга
(суч. Велике Бурилове)
кількість встановлених жертв — 10
с. Станіславка
частина перша
кількість жертв не встановлено
с. Стара Кульна
кількість встановлених жертв — 25
с. Степанівка
кількість жертв не встановлено
с. Телевцове
кількість жертв не встановлено
с. Топик
кількість жертв не встановлено
с. Туркевича
(суч. с. Глибочок)
кількість встановлених жертв — 1
с. Федорівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Феліксове
кількість жертв не встановлено
с. Хутір Чекаленка
кількість жертв не встановлено
с. Цигановка
кількість жертв не встановлено
с. Чапаєво
кількість встановлених жертв — 3
с. Шляхетна
(суч. с. Вишневе)
кількість жертв не встановлено
с. Юрківка
(суч. с. Климентове)
кількість жертв не встановлено
с. Ясинове
кількість жертв не встановлено
с-ще Борці
кількість жертв не встановлено
х. Горький
кількість жертв не встановлено
х. Карпешти
кількість жертв не встановлено
х. Морозівка
кількість встановлених жертв — 5
х. Розмариці
кількість жертв не встановлено

Краснооκнянський район

с. Артирівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Володимирівка
кількість встановлених жертв — 10
с. Гавиноси
кількість встановлених жертв — 1
с. Гулянка
кількість встановлених жертв — 4
с. Красний Пахар
кількість жертв не встановлено
с. Леонтівка (Левантівка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Малаєшти
(суч. с. Малаївці)
кількість жертв не встановлено
с. Нестерово
кількість жертв не встановлено
с. Новокрасне
кількість встановлених жертв — 1
с. Новосеменівка
кількість жертв не встановлено
с. Оленокарицьке
(суч. с. Новосамарка)
кількість встановлених жертв — 7
с. Садове
кількість жертв не встановлено
с. Ставрове
кількість встановлених жертв — 3
с. Топали
кількість жертв не встановлено
с. Федосіївка
кількість встановлених жертв — 4
с. Цеханівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Чорна
кількість встановлених жертв — 1

Любашівський район

с. Любашівка
(суч. смт Любашівка)
кількість встановлених жертв — 14
с. Агафіївка
(суч. с. Агафіївка)
(с. Коропаченці)
кількість встановлених жертв — 38
с. Адамівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Арчепитівка
(суч. с. Бобрик-1)
кількість жертв не встановлено
с. Бобрик Перший
кількість встановлених жертв — 9
с. Бобрик Другий
кількість встановлених жертв — 15
с. Бобрик Третій
(суч. с. Новоселівка
кількість жертв не встановлено
х. Бобрицький
(суч. с. Бобрицьке)
кількість встановлених жертв — 7
с. Бокове
кількість встановлених жертв — 16
с. Бугаївка
(суч. с. Михайлівка)
кількість жертв не встановлено
с. Василівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Велика Василівка
кількість встановлених жертв — 25
с. Велика Софіївка
(суч. смт Любашівка)
кількість жертв не встановлено
с. Велике Бокове
(суч. с. Заплази)
кількість жертв не встановлено
с. Ганнівка
(суч. с. Велика Василівка)
кількість жертв не встановлено
с. Гвоздавка Перша
кількість встановлених жертв — 3
с. Гвоздавка Друга
кількість встановлених жертв — 13
с. Демидівка
кількість встановлених жертв — 14
с. Єрмаківка
(суч. с. Новоселівка)
кількість жертв не встановлено
с. Заплази
кількість встановлених жертв — 2
с. Іванівка
кількість жертв не встановлено
с. Катеринівка
(суч. с. Новокарбівка)
кількість жертв не встановлено
с. Козачий Роздол
(суч. с. Демидівка)
кількість жертв не встановлено
с. Козачий Яр
(суч. с. Дмитрівка)
кількість встановлених жертв — 13
с. Комарівка
кількість встановлених жертв — 8
с. Кричунове
кількість встановлених жертв — 185
с-ще залізничної станції
Любашівка
(суч. смт Любашівка)
кількість жертв не встановлено
с. Мала Василівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Мала Софіївка
(суч. смт Любашівка)
кількість жертв не встановлено
с. Малий Бобрик
(суч. с. Янишівка)
кількість жертв не встановлено
с. Малобокове
(суч. с. Бокове)
кількість жертв не встановлено
с. Мар'янівка
(суч. с. Олександрівка)
кількість жертв не встановлено
с. Миколаївка
(суч. смт Любашівка)
кількість жертв не встановлено
с. Михайлівка
(суч. с. Корніївка)
кількість встановлених жертв — 17
с. Новоселівка
кількість встановлених жертв — 35
с. Олександрівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Панкратівка
(суч. с. Троїцьке)
кількість жертв не встановлено
с. Петрівка
кількість встановлених жертв — 37

с. Погреби
кількість встановлених жертв — 9
с. Познанка Перша
кількість встановлених жертв — 45
с. Познанка Друга
кількість встановлених жертв — 31
с. Покровка
кількість встановлених жертв — 9
х. Пустош
кількість жертв не встановлено
х. Романівка (суч. с. Агафіївка)
кількість жертв не встановлено
с. Семенівка (суч. с. Покровка)
кількість жертв не встановлено
с. Сергіївка
кількість встановлених жертв — 7
с. Троїцьке
кількість встановлених жертв — 2
с. Чабанівка
кількість встановлених жертв — 7
с. Чайківка
кількість встановлених жертв — 6
с. Шайтанка
кількість встановлених жертв — 2
х. Шкарбинка (суч. с. Шкарбинка)
кількість встановлених жертв — 2
с. Янишівка
кількість встановлених жертв — 50
с. Янівка (суч. с. Іванівка)
кількість встановлених жертв — 32
с. Ясенове Перше
кількість встановлених жертв — 20
с. Ясенове Друге
кількість встановлених жертв — 96

Миколаївський район

с. Амбарів
кількість встановлених жертв — 4
с. Андре-Іванівка (суч. с. Андріє-Іванівка)
кількість встановлених жертв — 5
с. Богданівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Василівка
кількість встановлених жертв — 1
сс. Дворянка, Любо-Олександрівка, Ралівка, Рубльовка (суч. с. Олексіївка)
кількість встановлених жертв — 110
с. Дубове
кількість встановлених жертв — 4
с. Ісаєве
кількість встановлених жертв — 4
с. Левадівка
кількість встановлених жертв — 9
с. Морозово (суч. с. Морозова)
кількість встановлених жертв — 22
с. Настасіївка
кількість встановлених жертв — 13
с. Ново-Григорівка
кількість встановлених жертв — 28
с. Нова Петрівка (суч. с. Новопетрівка)
кількість встановлених жертв — 20
с. Ново-Покровка
кількість встановлених жертв — 5
с. Переселенці
кількість встановлених жертв — 4
с. Петрівка
кількість встановлених жертв — 12
с. Рівнопіль* (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 6
с. Романівка
кількість встановлених жертв — 107
с. Софіївка (суч. смт Софіївка)
кількість встановлених жертв — 5
с. Стара Скосарівка (суч. с. Скосарівка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Чарівне
кількість встановлених жертв — 4
с. Широке
кількість встановлених жертв — 26

Овідіопольський район

смт Овідіополь
кількість встановлених жертв — 202
с. Барабой
кількість встановлених жертв — 38
с. Дальник
кількість встановлених жертв — 75
с. Дальник Перший (суч. с. Дальник)
кількість встановлених жертв — 42
с. Дальник Другий (суч. с. Дальник)
кількість встановлених жертв — 12
х. Дальницький (суч. с. Дальник)
кількість встановлених жертв — 12
с. Спартаківка (с. Грос-Лібенталь) (суч. смт Великодолинське)
кількість жертв не встановлено
с. Калаглія
кількість встановлених жертв — 2
с. Кароліно Бугаз
кількість жертв не встановлено
с. Петродолинівка (Петерсталь, Петросталь) (суч. с. Петродолинське)
кількість встановлених жертв — 10
с. Роксолани
кількість встановлених жертв — 69
с. Санжійка
кількість встановлених жертв — 17
с. Сухий Лиман
кількість встановлених жертв — 24
с. Татарка (суч. с. Прилиманське)
кількість встановлених жертв — 52
с. Францфельд (суч. с. Надлиманське)
кількість жертв не встановлено

Роздільнянський район

смт Роздільна
кількість встановлених жертв — 1
х. Болгарка (суч. с. Болгарка)
кількість встановлених жертв — 4
с. Будячки
кількість встановлених жертв — 7
х. Вакулівка
кількість встановлених жертв — 15
с. Виноградар
кількість встановлених жертв — 4
с. Гаївка
кількість жертв не встановлено
с. Єлизаветівка
кількість жертв не встановлено
с. Кам'янка
кількість встановлених жертв — 2
х. Леніна-2
кількість встановлених жертв — 2
с. Миколаївка
кількість встановлених жертв — 6
х. Миколаївка (суч. с. Миколаївка)
кількість встановлених жертв — 2
с. Нова Куртівка (Ново-Кутівка, Будьонівка) (суч. с. Новоукраїнка)
кількість встановлених жертв — 1
х. Новограденица (суч. с. Новограденица)
кількість встановлених жертв — 4
х. Новоселівка (Ново-Селівка, Нові Соловки) (суч. с. Новоселівка)
кількість встановлених жертв — 8
с. Отрадове
кількість встановлених жертв — 10
х. Перше Травня (1 Мая, Первомайськ) (суч. с. Перше Травня)
кількість встановлених жертв — 6
с. Покровка
кількість встановлених жертв — 1
с. Понятівка
кількість встановлених жертв — 3
х. Садки (суч. с. Вакулівка)
кількість встановлених жертв — 2
с. Уварове (суч. с. Єгорівка)
кількість встановлених жертв — 24
с. Хоминка (Фоминка)
кількість встановлених жертв — 5
с. Христинівка (суч. с. Хоминка (Фоминка)
кількість встановлених жертв — 5
с. Юзефсталь (Лиманівка)
кількість встановлених жертв — 5

Савранський район

с. Саврань (суч. смт Саврань)
кількість встановлених жертв — 36
с. Байбузівка
кількість встановлених жертв — 76
с. Бакша
кількість встановлених жертв — 200
с. Вільшанка
кількість встановлених жертв — 62
с. Гетманівка
кількість встановлених жертв — 53
х. Дубки (суч. с. Дубки)
кількість встановлених жертв — 1
с. Дубинове
кількість встановлених жертв — 280
с. Кам'янувате (суч. с. Кам'яне)
кількість встановлених жертв — 136
с. Капустянка
кількість встановлених жертв — 16
с. Концеба
кількість встановлених жертв — 170
с. Неділкове
кількість встановлених жертв — 37
с. Осички
кількість встановлених жертв — 102
с. Стара Островка (суч. с. Островка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Плоске
кількість встановлених жертв — 4
с. Полянецьке
кількість встановлених жертв — 781
с. Слюсареве
кількість встановлених жертв — 34
с. Струтинка
кількість встановлених жертв — 1
с. Юзефівка (суч. с. Йосипівка)
кількість встановлених жертв — 103

Фрунзівський район

с. Фрунзівка (с. Захар'ївка) (суч. смт Фрунзівка)
кількість встановлених жертв — 3
с. Василівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Дружелюбівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Йосипівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Росіянівка
кількість встановлених жертв — 2

Ширяївський район

с. Ангарт (суч. с. Січневе)
кількість встановлених жертв — 2
с. Армашівка (суч. с. Орджонікідзе)
кількість встановлених жертв — 1
с. Баланове (суч. с. Григорівка)
кількість встановлених жертв — 5
с. Борщевське*
кількість встановлених жертв — 6
с. Ганно-Покрівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Жовтень
кількість встановлених жертв — 4
с. Куликівка*
кількість встановлених жертв — 1
с. Лідівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Мар'янівка
кількість встановлених жертв — 17
с. Мар'яно-Чогодарівка (суч. с. Чогодарівка)
кількість встановлених жертв — 32
с. Машенька
кількість встановлених жертв — 1
с. Миколаївка
кількість встановлених жертв — 32
с. Никомаврівка
кількість встановлених жертв — 1
х. Ново-Іванівка (суч. с. Січневе)
кількість встановлених жертв — 4
с. Новолизаветівка (суч. с. Новоєлизаветівка)
кількість жертв не встановлено
с. Новоандріївка
кількість встановлених жертв — 1
с. Осинівка
кількість встановлених жертв — 21
с. Осипівка (суч. с. Йосипівка)
кількість встановлених жертв — 5
с. Подільці
кількість встановлених жертв — 2
с. Преображенка
кількість встановлених жертв — 6
с. Саханка (суч. с. Саханське)
кількість встановлених жертв — 7
с. Секретарка (суч. с. Вікторівка)
кількість встановлених жертв — 14
с. Синицеве*
кількість встановлених жертв — 8
с. Софіївка
кількість встановлених жертв — 14
с. Чуйкове (суч. с. Олександрівка)
кількість встановлених жертв — 9

ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСТЬ

Великобагачанський район

с. Багачка Перша
кількість встановлених жертв — 173
с. Байрак
кількість встановлених жертв — 64
с. Балаклія
кількість встановлених жертв — 398
с. Баланди
кількість встановлених жертв — 9
с. Балюки
кількість встановлених жертв — 56
с. Бехтерщина
кількість встановлених жертв — 56
с. Білоцерківка
кількість встановлених жертв — 460
с. Бірки
кількість встановлених жертв — 69
с. Бондусі
кількість встановлених жертв — 7
с. Буряківщина
кількість встановлених жертв — 12
х. Бутів (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 31
с. Бутова Долина
кількість встановлених жертв — 53
с. Велика Багачка
кількість встановлених жертв — 890
с. Вишарі
кількість встановлених жертв — 21
с. Володимирівка
кількість встановлених жертв — 90
с. Гаврилівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 23
с. Герусове
кількість встановлених жертв — 14
с. Говори
кількість встановлених жертв — 9
с. Гоголеве
кількість встановлених жертв — 31
х. Горбані (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 11
с. Грянчиха
кількість встановлених жертв — 29
х. Даценків (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 27
с. Дзюбівщина
кількість встановлених жертв — 48
с. Довгалівка
кількість встановлених жертв — 128
с. Забузове (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 4
х. Зайців (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 7
с. Запсілля
кількість встановлених жертв — 21
с. Затін
кількість встановлених жертв — 44
х. Кандибчин (сьгодні не існує)
кількість встановлених жертв — 10
с. Колосіївка
кількість встановлених жертв — 11
с. Коноплянка
кількість встановлених жертв — 23
с. Корнієнки
кількість встановлених жертв — 138
с. Кравченки
кількість встановлених жертв — 12
с. Красногорівка
кількість встановлених жертв — 16
с. Краснюки
кількість встановлених жертв — 46
с. Кротівщина
кількість встановлених жертв — 274
с. Кульбашне (сьгодні не існує)
кількість встановлених жертв — 12
с. Лейків (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 11
с. Литвинівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 8
с. Лозувате (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 16
с. Лукаші (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 53
с. Мала Решетилівка
кількість встановлених жертв — 66
с. Мар'янськ
кількість встановлених жертв — 30
с. Марченки
кількість встановлених жертв — 12
с. Матяшівка
кількість встановлених жертв — 196
с. Михайлівка
кількість встановлених жертв — 10
с. Морозівщина
кількість встановлених жертв — 10
с. Мостовівщина
кількість встановлених жертв — 21
с. Нове Остапове
кількість встановлених жертв — 16
с. Огирівка
кількість встановлених жертв — 25
с. Оленівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 11
с. Олефіри
кількість встановлених жертв — 9
с. Остап'є
кількість встановлених жертв — 598
с. Острижне (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 18
с. Перекопівка
кількість встановлених жертв — 12
с. Пилипенки
кількість встановлених жертв — 13
с. Писарівщина
кількість встановлених жертв — 37
с. Підгір'я
кількість встановлених жертв — 7
с. Поділ
кількість встановлених жертв — 166
с. Попове
кількість встановлених жертв — 149
с. Псільське
кількість встановлених жертв — 39
с. Радивонівка
кількість встановлених жертв — 486
с. Рокита
кількість встановлених жертв — 48
с. Семенівка
кількість встановлених жертв — 31
с. Сидорівщина
кількість встановлених жертв — 7
с. Степанівка
кількість встановлених жертв — 83
с. Стефанівщина
кількість встановлених жертв — 36
с. Стінки
кількість встановлених жертв — 11
с. Суржки
кількість встановлених жертв — 18

с. Устивиця
кількість встановлених жертв — 930
с. Уханівка
кількість встановлених жертв — 7
с. Чапаєвка
кількість встановлених жертв — 8
с. Шипелі
кількість встановлених жертв — 7
с. Шипоші
кількість встановлених жертв — 18
с. Широка Долина
кількість встановлених жертв — 87
с. Широке
кількість встановлених жертв — 128
с. Якимове
кількість встановлених жертв — 112

Гадяцький район

м. Гадяч
кількість встановлених жертв — 3
с. Андріяшів
кількість жертв не встановлено
с. Березки
кількість жертв не встановлено
с. Березова Лука
кількість встановлених жертв — 108
с. Біленченківка
кількість встановлених жертв — 108
с. Бірки
кількість жертв не встановлено
с. Бобрик
кількість встановлених жертв — 9
с. Броварки
кількість встановлених жертв — 75
с. Бутовичеське
кількість встановлених жертв — 6
с. Велика Обухівка
кількість жертв не встановлено
с. Велике
кількість жертв не встановлено
с. Великі Будища
кількість встановлених жертв — 217
с. Вельбівка
кількість встановлених жертв — 69
с. Венеславівка
кількість встановлених жертв — 20
с. Веприк
кількість жертв не встановлено
с. Веселе
кількість жертв не встановлено
с. Ветхалівка
кількість встановлених жертв — 8
с. Вечірчено
кількість встановлених жертв — 8
с. Войнівщина (суч. с. Миколаївка)
кількість встановлених жертв — 8
с. Воронівщина
кількість встановлених жертв — 8
с. Гречано-Митрофанівка (суч. с. Гречанівка)
кількість встановлених жертв — 45
с. Дученці
кількість встановлених жертв — 8
с. Жовтневе
кількість жертв не встановлено
с. Зелена Балка
кількість встановлених жертв — 4
с. Змажине
кількість жертв не встановлено
с. Калатинець
кількість жертв не встановлено
с. Калинівщина
кількість жертв не встановлено
с. Качанове
кількість встановлених жертв — 78
с. Київське
кількість жертв не встановлено
с. Кияшківське
кількість жертв не встановлено
с. Кіблицьке
кількість встановлених жертв — 2
с. Книшівка
кількість встановлених жертв — 84
с. Коновалове
кількість встановлених жертв — 6
с. Крамарщина
кількість жертв не встановлено
с. Красна Лука
кількість встановлених жертв — 108
с. Краснознаменка
кількість встановлених жертв — 177
с. Круглик
кількість встановлених жертв — 4
с. Лисівка
кількість встановлених жертв — 23
с. Лободіно
кількість жертв не встановлено
с. Лукашеве
кількість встановлених жертв — 5
с. Лютенька
кількість встановлених жертв — близько 3 тис.
с. Максимівка
кількість жертв не встановлено
с. Мала Обухівка
кількість жертв не встановлено
с. Мала Побиванка
кількість встановлених жертв — 6
с. Малі Будища
кількість жертв не встановлено
с. Мартинівка
кількість встановлених жертв — 12
с. Могилатів
кількість встановлених жертв — 1
с. Мокріївка
кількість встановлених жертв — 9
с. Морозівщина
кількість встановлених жертв — 1
с. Новий Виселок
кількість жертв не встановлено
с. Новоселів (суч. с. Новоселівка)
кількість жертв не встановлено
с. Островерхівка (суч. с. Оріханово)
кількість встановлених жертв — 15
с. Перевіз
кількість жертв не встановлено
с. Петрівка-Роменська
кількість встановлених жертв — 15
с. Пирятинщина
кількість встановлених жертв — 73
с. Писарщина (суч. с. Писарівщина)
кількість встановлених жертв — 44
с. Плішивець
кількість встановлених жертв — 350
с. Рашівка
кількість встановлених жертв — 108
с. Римарівка
кількість встановлених жертв — 615
с. Розбишівка
кількість встановлених жертв — 47
с. Рудиків
кількість встановлених жертв — 1
с. Рудка Степ
кількість встановлених жертв — 2 сім'ї
с. Ручки
кількість встановлених жертв — 27
с. Саранчова Долина
кількість жертв не встановлено
с. Сари
кількість встановлених жертв — більше 500

с. Сватки
кількість встановлених жертв — 23
с. Свинарне
(суч. с. Соснівка)
кількість встановлених жертв — 82
с. Середняки
кількість встановлених жертв — 29
с. Тимофіївка
кількість встановлених жертв — 50
с. Тригубщина
кількість встановлених жертв — 2
с. Тютюрівщина
кількість жертв не встановлено
с. Харківці
кількість встановлених жертв — 53
с. Хітці
кількість встановлених жертв — 15
с. Цимбалове
кількість жертв не встановлено
с. Ціпки
кількість встановлених жертв — 606
с. Червоний Кут
кількість жертв не встановлено
с. Чернече
кількість жертв не встановлено
с. Шадурка
кількість встановлених жертв — 2
с. Шевченкове
кількість жертв не встановлено
с. Ясінець
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Сербіщина
(суч. с. Оріханово)
кількість встановлених жертв — 1
х. Цілуйків
(суч. с. Плішивець)
кількість жертв не встановлено
х. Бакути (суч. с. Бакути)
кількість встановлених жертв — 30
х. Бухалів (суч. с. Бухалове)
кількість жертв не встановлено
х. Віченків
(суч. с. Тимофіївка)
кількість жертв не встановлено
х. Гупалів
(суч. с. Тимофіївка)
кількість жертв не встановлено
х. Демченків
(суч. с. Плішивець)
кількість жертв не встановлено
х. Зубанів
(суч. с. Тимофіївка)
кількість жертв не встановлено
х. Ілляшенки
(суч. с. Бакути)
кількість жертв не встановлено
х. Лихопілля
(суч. с. Лихопілля)
кількість встановлених жертв — 12
х. Мелешки
(суч. с. Мелешки)
кількість встановлених жертв — 30
х. Силенки (суч. с. Бакути)
кількість жертв не встановлено
х. Строканів
(суч. с. Тимофіївка)
кількість жертв не встановлено
х. Хоруженків
(суч. с. Тимофіївка)
кількість жертв не встановлено

Глобинський район

немає даних
(суч. с. Сиротенки)
кількість встановлених жертв — 11
немає даних
(суч. с. Бабичівка)
кількість встановлених жертв — 21
немає даних
(суч. с. Набережне)
кількість встановлених жертв — 10
немає даних
(суч. с. Весела Долина)
кількість встановлених жертв — 49
немає даних
(суч. с. Погреби)
кількість встановлених жертв — 46
немає даних
(суч. с. Фрунзівка)
кількість встановлених жертв — 56
немає даних (суч. с. Яроші)
кількість встановлених жертв — 43
немає даних (суч. с. Зубані)
кількість встановлених жертв — 201
немає даних
(суч. с. Великі Кринки)
кількість встановлених жертв — 406
немає даних
(суч. с. Гриньки)
кількість встановлених жертв — 104
с. Градизьк
(суч. смт Градизьк)
кількість встановлених жертв — 56
с. Бориси
кількість встановлених жертв — 912
с. Бугаївка
кількість встановлених жертв — 75
с. Весела Долина
кількість встановлених жертв — 42
с. Горби
кількість встановлених жертв — 74
с. Землянки
кількість встановлених жертв — 20
с. Малі Кринки
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 196
с. Манжелія
кількість встановлених жертв — 7
с. Обізнівка
кількість встановлених жертв — 105
с. Опришки
кількість встановлених жертв — 56
с. Пироги
кількість встановлених жертв — 99
с. Пузикове
кількість встановлених жертв — 43
с. Ротківка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 159
с. Сидори
кількість встановлених жертв — 4
с. Слюзівка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 170
с. Стовбуваха (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 213
с. Шевченки
кількість встановлених жертв — 108
с. Шепелівка,
х. Баклани, Турубари,
Чапляни, Велички
(суч. с. Шепелівка)
кількість встановлених жертв — 263
с. Яновщина
(суч. с. Малинівка)
кількість встановлених жертв — 321
х. Битакове Озеро
(суч. с. Битакове Озеро)
кількість встановлених жертв — 29
х. Вітки (суч. с. Вітки)
кількість встановлених жертв — 5
х. Гнатенківка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 50
х. Корещина

(суч. с. Корещина)
кількість встановлених жертв — 561
х. Мар'їне
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 8
х. Сімівка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 14
х. Тоцьківка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 64

Гребінківський район

с. Тарасівка
кількість встановлених жертв — 148
с. Майорщина
кількість встановлених жертв — 6
с. Сліпорід-Іванівка
кількість встановлених жертв — 35
с. Кулажинці
кількість встановлених жертв — 3
с. Короваї
кількість встановлених жертв — 50
с. Лутайка
кількість встановлених жертв — 4
с. Слобода-Петрівка
кількість встановлених жертв — 12
с. Парижська Комуна
кількість встановлених жертв — 7
с. Стукалівка
кількість встановлених жертв — 125
с. Сербинівка
кількість встановлених жертв — 15
с. Грушівка
кількість встановлених жертв — 22
с. Овсюки
кількість встановлених жертв — 33
с. Покровщина
кількість встановлених жертв — 25
с. Рудка
кількість встановлених жертв — 34
с. Горби
кількість встановлених жертв — 23
с. Олександрівка
кількість встановлених жертв — 3

Диканський район

с. Байрак
кількість встановлених жертв — 26
с. Кишенці
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Наливайківка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Одарюківка
кількість жертв не встановлено
с. Петренки
кількість жертв не встановлено
с. Соколівщина
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Шевцівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Василівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Курили
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Мала Диканька
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Плакидівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Суха Балка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
Трояни
кількість жертв не встановлено
с. Балясне
кількість встановлених жертв — 54
с. Попівка
кількість жертв не встановлено
р-п Чапаєва
(суч. с. Чапаєвка)
кількість встановлених жертв — 26
с. Андренки
кількість жертв не встановлено
с. Дейнеківка
кількість жертв не встановлено
с. Дмитренки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Марченки
кількість жертв не встановлено
с. Нелюбівка
кількість жертв не встановлено
с. Нелютівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Павлівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Сивці
кількість жертв не встановлено
с. Штаньки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Диканька
кількість встановлених жертв — 38
с. Василівка
кількість жертв не встановлено
с. Проні
кількість жертв не встановлено
с. Хомичеве
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Великі Будища
кількість встановлених жертв — 26
с. Борисівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Кандзюби
кількість жертв не встановлено
с. Кардашівка
кількість жертв не встановлено
с. Максимці
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Моргуни
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Олефірщина
кількість встановлених жертв — 22
с. Пилипенки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Писарівщина
кількість жертв не встановлено
с. Хмелики
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Водяна Балка
кількість встановлених жертв — 10

с. Бакейське
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Барабашівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Бородаї
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
с. Горянщина
кількість встановлених жертв — 6
с. Звягольський
кількість жертв не встановлено
с. Кононенки
кількість встановлених жертв — 9
с. Кратова Говтва
кількість встановлених жертв — 5
с. Макаренки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Мороховці
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Онацьки
кількість встановлених жертв — 13
с. Онацьки-Трояни
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Трояни
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
Крапанова Балка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 33
с. Яковенщина
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 3
с. Велика Рудка
кількість жертв не встановлено
с. Кобиляшнівка
(суч. с. Лани)
кількість жертв не встановлено
с. Колодязі
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Мала Рудка
кількість жертв не встановлено
с. Павлівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Середівка
(суч. с. Веселівка)
кількість жертв не встановлено
с. Степанівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Судівка
кількість жертв не встановлено
с. Федорівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Цокурівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Надежда
кількість встановлених жертв — 15
с. Климівка
кількість жертв не встановлено
с. Гоголеве
(суч. с. Міжгір'я)
кількість встановлених жертв — 2
с. Чернецьке
(сьогодні не існує)
с. Дячкове
кількість жертв не встановлено
с. Коваленки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Кокозівка
кількість жертв не встановлено
с. Максимівка
(сьогодні не існує)
с. Стасі
кількість встановлених жертв — 20
с. Гавронці
кількість встановлених жертв — 2
с. Кам'янка
кількість встановлених жертв — 3
с. Михайлівка
кількість встановлених жертв — 7
с. Брусія (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Глоди
кількість жертв не встановлено
с. Перекоп
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Слиньків Яр
кількість жертв не встановлено
с. Чернечий Яр
кількість встановлених жертв — 68
с. Ландарі
кількість жертв не встановлено
с. Андріївка
кількість встановлених жертв — 1
с. Борисівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Буцьківка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Герценківка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Городницьківка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Грині (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Івашківка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 18
с. Кокозівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Кучерівка
кількість жертв не встановлено
с. Надержинівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Плюйківка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Сохацька Балка
кількість жертв не встановлено
с. Шилівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Шкурати
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Штанівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Лозівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Валок (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Говтва (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
с. Каплунівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Кокозівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Очканівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Красноселівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Петрашівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Семенці
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Орданівка
кількість встановлених жертв — 8

с. Андріївка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Бакейське
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Барабаші (суч. Тополівка)
кількість жертв не встановлено
с. Білий Крим
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Гнатенки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Горбатівка
кількість жертв не встановлено
х. Городницький
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Грині (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Гриньки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Гусарівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Дейнеки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Єлисаветівка
кількість жертв не встановлено
с. Жадани
кількість встановлених жертв — 5
с. Заїківка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Коротківка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 18
с. Курбалівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Мацьки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Миколаївка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Михайлівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Нова Василівка
кількість жертв не встановлено
с. Петро Барабаші
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Петро-Давидівка
кількість встановлених жертв — 15
с. Попівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Попівське
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Рибасі (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Садок (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Солонівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Уманці (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Филонівка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Хоменки
кількість встановлених жертв — 27
с. Чернещина
кількість встановлених жертв — 11
с. Ярохівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Діброва
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Ворони
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Зуби (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Натягайлівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Підварівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Матвіївка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 7
с. Глобівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Лабурівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Олександрівка
(сьогодні не існує)
с. Піски (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Почени
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Скиток (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Харківка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Чоботарі
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Долина
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Бакуми
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Борестовець
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Бершацьке
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Гладківківка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Глухове
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Голубівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Дем'янівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Кіблицький
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Кустолове
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Макарцівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Момотівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Носівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Петрашівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено

с. Семиногівка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Степнівка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Тригубівка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Трирогове (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Турбаївка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с.Четверилівка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Чорноглазівка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Ярошенківка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено

Зіньківський район

м. Заньківці
кількість встановлених жертв — 204
с. Сивиринівка
кількість встановлених жертв — 30
с. Пилипенки
кількість встановлених жертв — 16
с. Хмарівка
кількість встановлених жертв — 5
с. Дубівка
кількість встановлених жертв — 8
с. Гусаки
кількість встановлених жертв — 8
с. Пеленківщина
кількість встановлених жертв — 7
с-ще Опішня
кількість встановлених жертв — 83
с. Міські Млини
кількість встановлених жертв — 11
с. Карабазівка
кількість встановлених жертв — 64
с. Вільхове
кількість встановлених жертв — 23
с. Яблучне
кількість встановлених жертв — 26
с. Артелярщина
кількість встановлених жертв — 131
с. Батьки
кількість встановлених жертв — 181
с. Лазьки
кількість встановлених жертв — 8
с. Бірки
кількість встановлених жертв — 172
с. Троянівка
кількість встановлених жертв — 58
с. Цвітове
кількість встановлених жертв — 31
с. Власівка
кількість встановлених жертв — 203
с. Дадакалівка
кількість встановлених жертв — 7
с. Велика Павлівка
кількість встановлених жертв — 95
с. Чорняки
кількість встановлених жертв — 3
х. Максимовичів (суч. с. Федорівка)
кількість встановлених жертв — 4
с. Червоне Заяр'я (суч. с. Високе)
кількість встановлених жертв — 9
с. Високе
кількість встановлених жертв — 16
с. Дейкалівка
кількість встановлених жертв — 283
с. Підозірка
кількість встановлених жертв — 20
с. Романівка
кількість встановлених жертв — 103
с. Кирило-Ганнівка
кількість встановлених жертв — 5
с. Романи
кількість встановлених жертв — 114
с. Макухи
кількість встановлених жертв — 1
с. Яцине-Окарі
кількість встановлених жертв — 15
с. Шевченки
кількість встановлених жертв — 1
с. Лютенські Будища
кількість встановлених жертв — 99
с. Малі Будища
кількість встановлених жертв — 274
с. Глинське
кількість встановлених жертв — 249
х. Старі Млини (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 7
х. Ростовського (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 44
х. Безруки (суч. с. Безруки)
кількість встановлених жертв — 3
с. Новоселівка
кількість встановлених жертв — 19
с. Гришки
кількість встановлених жертв — 4
с. Дуб'янщина
кількість встановлених жертв — 7
с. Велика Пожарня
кількість встановлених жертв — 20
с. Молотове (суч. с.Першотравневе)
кількість встановлених жертв — 8
с. Кілочки
кількість встановлених жертв — 12
с. Кругле
кількість встановлених жертв — 24
с. Шенгаріївка
кількість встановлених жертв — 4
с. Храпачів Яр
кількість встановлених жертв — 3
с. Голубові Хутори (с. Пишненки)
кількість встановлених жертв — 101
с. Стовбовата (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 25
с. Зезекали (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
с. Саранчівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Покровське
кількість встановлених жертв — 19
с. Василе-Устимівка
кількість встановлених жертв — 35
с. Галійка
кількість встановлених жертв — 7
с. Шкурпели
кількість встановлених жертв — 8
с. Попівка
кількість встановлених жертв — 19
с. Заїченці
кількість встановлених жертв — 45
с. Ступки, с. Проценки, с. Дуб'яги
кількість встановлених жертв — 78

с. Арсенівка
кількість встановлених жертв — 68
с. Дамаска
кількість встановлених жертв — 37
с. Михайлівка
кількість встановлених жертв — 74
с. Ставкове
кількість встановлених жертв — 40
с. Тарасівка
кількість встановлених жертв — 160
с. Бобрівник
кількість встановлених жертв — 148
х. Дуденки
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 9
с. Пірки
(суч. с. Комсомольське)
кількість встановлених жертв — 234
с. Слиньківщина
кількість встановлених жертв — 59
с. Удовиченки
кількість встановлених жертв — 11
с. Левченки
кількість встановлених жертв — 35
с. Матяші
кількість встановлених жертв — 9
с. Зайці
кількість встановлених жертв — 18
с. Човно-Федорівка
кількість встановлених жертв — 15
с. Волошкове
кількість встановлених жертв — 5
с. Мисики
кількість встановлених жертв — 6
с. Лавренці
кількість встановлених жертв — 2
с. Кольченки
кількість встановлених жертв — 5
с. Шилівка
кількість встановлених жертв — 32
с. Ясенове
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 11
с. Хрипки
кількість встановлених жертв — 15
с. Одрадівка
кількість встановлених жертв — 57
с. Петрівка
кількість встановлених жертв — 24
с. Довбнівка
кількість встановлених жертв — 24
с. Василькове
кількість встановлених жертв — 70
с. Княжева Слобода
кількість встановлених жертв — 19
с. Манилівка
кількість встановлених жертв — 4

Карлівський район

Красноперівське лісництво
(суч. м. Карлівка)
кількість жертв не встановлено
Молочна ферма радгоспу
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Нова Софіївка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Бабайкове
кількість встановлених жертв — 2
с. Березівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Білухівка
кількість встановлених жертв — 53
с. Варварівка
кількість встановлених жертв — 65
с. Велика Холодиха
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
с. Верхня Ланна
кількість встановлених жертв — 2
с. Вільховатка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Грякова
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Захлюпанка
(суч. с. Попівка)
кількість встановлених жертв — 10
с. Климівка
кількість жертв не встановлено
с. Короленківка
кількість жертв не встановлено
с. Левенцівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Лип'янка
кількість жертв не встановлено
с. Лисича
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Максимівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Максимівка Друга
(суч. с. Максимівка)
кількість жертв не встановлено
с. Мар'янівка
кількість встановлених жертв — 21
с. Нагорне
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Нижня Ланна
кількість встановлених жертв — 11
с. Нове Грякове
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Перше Травня
(суч. с. Максимівка)
кількість жертв не встановлено
с. Попівка
кількість встановлених жертв — 28
с. Редути
кількість жертв не встановлено
с. Тарасівка
кількість жертв не встановлено
с. Федорівка
кількість встановлених жертв — 82
с. Шевченкове
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
смт. Карлівка
(суч. м. Карлівка)
кількість встановлених жертв — 11
с-ще Вакулиха
(суч. с. Вакулиха)
кількість жертв не встановлено
с-ще Голобородьківського радгоспу
(суч. с.Голобородьківське)
кількість встановлених жертв — 7
с-ще зал. стан. Ланна
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с-ще зал. стан. Орчик
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с-ще Красне
(суч. с. Красне)
кількість жертв не встановлено
с-ще Ланнівського радгоспу (суч. с-ще Ланна)
кількість встановлених жертв — 60

с-ще Майське
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с-ще Михайлівського
відділу радгоспу
(суч. с. Михайлівське)
кількість встановлених жертв — 1
с-ще Тагамлицького
відділу радгоспу
(суч. с. Тагамлицьке)
кількість встановлених жертв — 2
с-ще Халтуріне
(суч. с. Халтуріне)
кількість жертв не встановлено
с-ще Шевченка
(суч. с. Шевченка)
кількість жертв не встановлено
с-ще Шевченківського
відділу радгоспу
(суч. м. Карлівка)
кількість жертв не встановлено
х. Вишнівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Вишняки
(суч. с. Варварівка)
кількість жертв не встановлено
х. Володимирівка
(суч. С. Влодимирівка)
кількість жертв не встановлено
х. Гребінники
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Давидівка
(суч. с. Давидівка)
кількість жертв не встановлено
х. Довганівка
(суч. м. Карлівка)
кількість жертв не встановлено
х. Дондасівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Єгорівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Жовтневе
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Залізного (суч. с. Куми)
кількість жертв не встановлено
х. Зарудніівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Коржиха
(суч. с. Коржиха)
кількість встановлених жертв — 7
х. Котлярівка
(суч. с. Нижня Ланна)
кількість жертв не встановлено
х. Куми
кількість встановлених жертв — 14
х. Львівське
(суч. с. Львівське)
кількість жертв не встановлено
х. Мала Холодиха
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Нова Вільховатка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Ново-Українка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Олександрівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Охоче (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Павлівщина
(суч. с. Павлівщина)
кількість жертв не встановлено
х. Павучки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Петрівка (суч. с. Ясне)
кількість жертв не встановлено
х. Петровського
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Поділ (суч. м. Карлівка)
кількість жертв не встановлено
х. Приточівка
(суч. м. Карлівка)
кількість жертв не встановлено
х. Розумівка
(суч. с. Розумівка)
кількість встановлених жертв — 3
х. Хрущова
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х.Чалівка (суч. с. Чалівка)
кількість жертв не встановлено
х. Червона Поляна
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Червоний Лан
(суч. с. Володимирівка)
кількість жертв не встановлено
х. Червоні Квіти
(суч. с. Верхня Ланна)
кількість жертв не встановлено
х. Червоно-Знам'янка
(суч.с. Червонознам'янка)
кількість жертв не встановлено
х. Ямне (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено

Кобеляцький район

с. Іванівка
(суч. с. Василівка)
кількість встановлених жертв — 311
х. Гармаші (суч. с. Красна)
кількість встановлених жертв — 40
с. Красне (суч. с. Красна)
кількість встановлених жертв — 33
х. Бекет (суч. с. Гарбузівка)
кількість встановлених жертв — 55
х. Полознівка
(суч. с. Гарбузівка)
кількість встановлених жертв — 46
х. Прапірнівка
(суч. с. Гарбузівка)
кількість встановлених жертв — 49
х. Ярини (суч. с. Гарбузівка)
кількість встановлених жертв — 62
х. Янчі (суч. с. Гарбузівка)
кількість встановлених жертв — 12
х. Стряпанівка
(суч. с. Гарбузівка)
кількість встановлених жертв — 25
с. Гарбузівка
кількість встановлених жертв — 114
с. Шабельники
кількість встановлених жертв — 134
с. Перегонівка
кількість встановлених жертв — 328
х. Мошенці
(суч. с. Бродщина)
кількість встановлених жертв — 17
х. Перевалочна
(суч. с. Світлогірське)
х. Біленки
(суч. с. Світлогірське)
кількість встановлених жертв — 20
с. Кишенька
кількість встановлених жертв — 10
х. Довбні
(суч. с. Свердлове)
кількість встановлених жертв — 1
х. Гординщина
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 6
с. Коваленківка
кількість встановлених жертв — 22

с. Павлівка
(суч. с. Коваленківка)
кількість встановлених жертв — 15
с. Шапки
кількість встановлених жертв — 34
с. Чумаки
кількість встановлених жертв — 78
х. Василенки
(суч. с. Іванівка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Іванівка
кількість встановлених жертв — 157
слобода Зеленівка
(суч. с. Іванівна)
кількість встановлених жертв — 80
слобода Антонівка
(суч. с. Іванівна)
кількість встановлених жертв — 14
х. Клочка (суч. с. Прогрес)
кількість встановлених жертв — 5
х. Пугачів
(суч. с. Червоні Квіти)
кількість встановлених жертв — 2
х. Щербаки
(суч. с. Червоні Квіти)
кількість встановлених жертв — 1
х. Городок (суч. с. Прогрес)
кількість встановлених жертв — 3
х. Хвостиківка
(суч. с. Куст-Кущі)
кількість встановлених жертв — 47
х. Назарки (суч. с. Чапаєво)
кількість встановлених жертв — 3
х. Таловирі
(суч. с. Шенгури)
кількість встановлених жертв — 51
с. Павлівка
кількість встановлених жертв — 10
х. Голуби
(суч. с. Леваневське)
кількість встановлених жертв — 4
с. Кунівка
кількість встановлених жертв — 89
с. Горішні Млини
(суч. с. Кунівка)
кількість встановлених жертв — 43
с. Ханделівка
(суч. с. Вільховатка)
кількість встановлених жертв — 36
с. Жуки
кількість встановлених жертв — 6
х. Крута Стінка
(суч. с. Жуки)
кількість встановлених жертв — 21
х. Рубани (суч. с. Рубани)
кількість встановлених жертв — 31
х. Мокри (суч. с. Фрунзе)
кількість встановлених жертв — 7
х. Малимони (с. Фрунзе)
кількість встановлених жертв — 7
х. Рибки (суч. с. Фрунзе)
кількість встановлених жертв — 2
х. Гаченки (суч. с. Фрунзе)
кількість встановлених жертв — 10
х. Рибалки
(суч. с. Чорбівка)
кількість встановлених жертв — 28
х. Рогізівка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 25
х. Маки (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 15
х. Солов'ї
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 30
х. Черви (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 18
с. Комендантівка
кількість встановлених жертв — 40
с. Колісники
кількість встановлених жертв — 19
с. Білики (суч. смт Білики)
кількість встановлених жертв — 9
с.Черемушки
кількість встановлених жертв — 15
с. Дабинівка
кількість встановлених жертв — 16
с. Порубаї
кількість встановлених жертв — 9
с. Пилипенки
кількість встановлених жертв — 6
с. Олександрія
кількість встановлених жертв — 11
х. Баляснівка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 8
с. Марківка
кількість встановлених жертв — 8
с. Трояни
кількість встановлених жертв — 7
х. Гармаші, х. Горбані,
х. Грицаї, х. Івашки,
х. Коти, с. Красне,
х. Лойки, х. Масиві,
х. Мідянівка,
х. Мусієнки, х. Тернівка,
х. Шуліки (суч. с. Красне)
кількість встановлених жертв — 112

Козельщинський район

с. Бабичі (суч. с. Бреусівка)
кількість встановлених жертв — 53
с. Бреусівка
(суч. с. Винники)
кількість встановлених жертв — 26
с. Василівка
(суч. Красносілля)
кількість встановлених жертв — 19
с. Винники, с. Догани
(суч. с. Олександрівка Друга)
кількість встановлених жертв — 10
с. Іванки I
(суч. с. Чечужино)
кількість встановлених жертв — 4
с. Іванки II
(суч. с. Хмарино)
кількість встановлених жертв — 6
с. Карнаухи
(суч. с. Новселівка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Лихварі
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Мищенки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Новоселівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Павлюки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Паліївці
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Пишняки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Савенки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Сердюки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Сліпки (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено

с. Телятники
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
Чорні-Павлюки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Шарії (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Бабенки
(суч. с. Оленівка)
кількість жертв не встановлено
с. Бригадирівка
(суч. с. Дзюбанівка)
кількість жертв не встановлено
с. Будка № 155
(суч. с. Калинівка)
кількість жертв не встановлено
с. Будка № 156
(суч. Бригадирівка)
кількість встановлених жертв — 34
с. Будка № 157
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Будка № 158
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Голики
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Горпинки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Гуки (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Денисенки-Марченки
(сьогодні не існує)
с. Куликівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Майорщина
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Олександрівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
Полу казарма Ч 14
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Сірики (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Славнівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Телятники
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Тетерятник
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Хведорівщина
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Цьомкали
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Чорноглазівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Яленівка
(сьогодні не існує)
с. Барабашівка
(суч. с. Висока)
кількість жертв не встановлено
с. Головнівка
(суч. с. Вакулівка)
кількість жертв не встановлено
с. Гордок
(суч. с. Мар'янівка)
кількість жертв не встановлено
с. Довга (суч. с. Довге)
кількість жертв не встановлено
с. Ліснівка (суч. с. Юрівка)
кількість жертв не встановлено
с. Мар'янівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Перепелиці
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Підгорівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Савенки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Степи (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Стеценки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Хоменки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Хорішманівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Чепаки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Юр'ївка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Брідок (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Буняківка (суч. с. Говтва)
кількість жертв не встановлено
с. Говтва (суч. Буняківка)
с. Григоренки
(суч. с. Киселівка)
кількість жертв не встановлено
с. Даньки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Заговтва
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Кісілівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Підок (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Плавні (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Толока
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Харченки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Дзюбанівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Завалієво
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Ганівка
(суч. с. Козельщина)
кількість жертв не встановлено
с. Демидівка
(суч. с. Омельниче)
кількість жертв не встановлено
с. Козельщина
(суч. с. Лозки)
с. Лозки І
(суч. с. Підгорівка)
кількість жертв не встановлено
с. Луговинівка
(суч. с. Павлівка)
кількість жертв не встановлено
с. Омельничий
(суч. с. Квіти)
с. Олександрівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Андрійки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено

с. Білаші (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Бойки (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Громова-Могила (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Дудки-Гарці (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Костирі (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Лісівці I (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Лісівці II (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Миргородщина (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Монастирі (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Півовари-Бідненькі (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Радченки (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Рибалки (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Савенки-Чепіжні
с. Яременки (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
Григоренки (суч. с. Михайлівка)
кількість встановлених жертв — 3
с. Даньки (суч. с. Вязівка)
кількість жертв не встановлено
Задовга (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Кравченки, с. Михайлики, с. Михайлики-Віричі, с. Неживівка, с. Огирі, с. Очеретоватий с. Павлівка-Ненадиха, Підгорівка, Христичівка, Чинакалівка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Василівка
кількість жертв не встановлено
с. Олександрівка I
кількість жертв не встановлено
с. Шепелівка (суч. с. Гайове, Трудовик, Вишняки)
кількість жертв не встановлено
с. Маріївка, с. Олександрівка, с. Ополонівка, с. Пищики, с. Проскурні, с. Хмарино, с. Худенки, с. Чечужино (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Білоуські (суч. с. Пригарівка)
кількість встановлених жертв — 4
с. Котляри (сус. с. Андріївки)
кількість жертв не встановлено
с. Кущівка (суч. с. Панасівка)
кількість встановлених жертв — 25
с. Лозки 11 (суч. с. Сушки)
кількість встановлених жертв — 47
с. Матвійці (суч. Сухий)
кількість жертв не встановлено
с. Ольгівка (суч. с. Кобенячок)
кількість жертв не встановлено
с. Панасенки, с. Пригарівка, с. Соломки, с. Тристани, с. Штехвани (сьогодні не існує)
с. Приліпки
кількість встановлених жертв — 164
с. Гора Долина (суч. с. Глибока Долина)
кількість жертв не встановлено
с. Загребля, с. Новоселівка, с. Поділ, с. Сірики, с. Сухини, с. Топиршки (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Андрейки, с. Ващенки, с. Головки, с. Лещенки, с. Масиві, с. Михайлівна, с. Опришки, с. Паліївці, с. Ситники, с. Суха, с. Таранушечі, с. Тихони (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Дубини, с. Загребельні, с. Кринки, с. Лашки, с. Мармури, с. Матяші, с Павлівка с. Ревущина, с. Сергієнки, с. Сердюки, с. Сушки, с. Фещенки, Фидірці (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Кринки (суч. Чапаєвка)
кількість встановлених жертв — 172
с. Сухий (суч. с. Млинівка)
кількість встановлених жертв — 83
с. Кобенячок, с. Телятники, с. Улинівка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Десятини (суч. с. Хорішки)
кількість жертв не встановлено
с. Костівна (суч. с. Юрки)
кількість жертв не встановлено
с. Низька (суч. с. Костівка)
кількість жертв не встановлено
с. Вакулівка (суч. с. Пшенівка)
кількість жертв не встановлено
с. Пашенна (суч. с. Юрочки)
кількість жертв не встановлено
Поділ (суч. с. Загребля)
кількість жертв не встановлено
с. Хорішки (суч. с.Вільне)
кількість жертв не встановлено
с. Великий шлях, с. Віцльна, с. Монашеский Поділ-Юрківський, с. Чутих, с. Юрки, Юрківський виселок (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
немає даних (суч. Верхня Мануйлівка)
кількість жертв не встановлено
немає даних (суч. Нижня Мануйлівка)
кількість жертв не встановлено
немає даних (суч. с. Харченки)
кількість жертв не встановлено
немає даних (суч. с. Дяченки)
кількість жертв не встановлено
немає даних (суч. с. Піски)
кількість встановлених жертв — 33
немає даних

(суч. с. Йосипівна)
кількість жертв не встановлено
немає даних
(суч. с. Книшівка)
кількість жертв не встановлено
немає даних
(суч. с. Бутенки)
кількість жертв не встановлено
немає даних
(суч. с. Солониця)
кількість встановлених жертв — 8
немає даних
(суч. с. Шевченки)
кількість встановлених жертв — 3
немає даних
(суч. с. Комінтерн)
кількість жертв не встановлено — 10
немає даних
(суч. Нижня Жужманівка)
кількість жертв не встановлено
немає даних
(суч. Верхня Жужманівка)
кількість жертв не встановлено
немає даних
(суч. с. Пашківка)
кількість встановлених жертв — 20
немає даних (суч с. Булахи)
кількість встановлених жертв — 10
немає даних
(суч. с. Ольгівка)
кількість встановлених жертв — 7
немає даних
(суч. с. Бутоярівка)
кількість встановлених жертв — 3
немає даних
(суч. с. Калашники)
кількість встановлених жертв — 6
немає даних
(суч. с. Лутовинівка)
кількість встановлених жертв — 88
немає даних
(суч. с. Задовга)
кількість встановлених жертв — 108
немає даних
(суч. с. Ганівка)
кількість жертв не встановлено
немає даних
(суч. с. Жовтневе)
кількість жертв не встановлено
немає даних
(суч. с. Майорщина)
кількість встановлених жертв — 19
немає даних
(суч. с. Нова Галещина)
кількість жертв не встановлено
немає даних
(суч. с. Горбані)
кількість жертв не встановлено
немає даних
(суч. с. Велика)
кількість жертв не встановлено
немає даних (с. Безуглівка)
кількість жертв не встановлено
немає даних
(суч. с. Рибалки)
кількість встановлених жертв — 7
немає даних
(суч. с. Миргородщина)
кількість встановлених жертв — 33
немає даних
(суч. с. Чорноглазівка)
кількість жертв не встановлено
немає даних
(суч. с. Нова Україна)
кількість встановлених жертв — 3

Котелевський район

с. М. Рублівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Мар'їне
кількість встановлених жертв — 22
с. Більськ
(суч. с. Більськ)
кількість встановлених жертв — 189
с. В. Рублівка
кількість встановлених жертв — 93
с. Гетьманка
кількість встановлених жертв — 22
с. Дем'янівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Зайці
кількість встановлених жертв — 23
с. Ковалеве
кількість встановлених жертв — 2
с. Ковжижа
кількість встановлених жертв — 12
с. Козлівщина
кількість встановлених жертв — 20
с. Котельва (смт. Котельва)
кількість встановлених жертв — 85
немає даних
(суч. с. Лихачівка)
кількість встановлених жертв — 4
с. Микілка
кількість встановлених жертв — 52
с. Милорадове
кількість встановлених жертв — 4
с. Михайлівка-1
кількість встановлених жертв — 19
с. Михайлівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Млинки
кількість встановлених жертв — 314
с. Сидоряче
кількість встановлених жертв — 9
с. Терещенки
кількість встановлених жертв — 6
с. Терни
кількість встановлених жертв — 63
с. Шевченкове
кількість встановлених жертв — 271

Кременчуцький район

с. Білецьківка
кількість встановлених жертв — 52
с. Бондарі
кількість встановлених жертв — 48
с. Василенки
кількість встановлених жертв — 17
с. Вільна Терешківка
кількість встановлених жертв — 62
с. Гориславці
кількість встановлених жертв — 180
с. Дзержинське
кількість встановлених жертв — близько 30
с. Запсілля
кількість встановлених жертв — 85
с. Зарудддя
кількість встановлених жертв — 105
с. Кам'янці Потоки
кількість встановлених жертв — близько 616
с. Келебарда
кількість встановлених жертв — 12
с. Кіндрівка
кількість встановлених жертв — 8

с. Кобелячок
кількість встановлених жертв — близько 54
с. Ковалівка
кількість встановлених жертв — 20
с. Коржівка
кількість встановлених жертв — 19
с. Крамаренки
кількість встановлених жертв — 15
с. Кривуші
кількість встановлених жертв — близько 30
с. Литвиненки
кількість встановлених жертв — 18
с. Майбородівка
кількість встановлених жертв — близько 50
с. Максимівка
кількість встановлених жертв — 10
с. Мала Кохнівка
кількість встановлених жертв — близько 40
с. Малики
кількість встановлених жертв — близько 15
с. Миловидівка
кількість встановлених жертв — 30
с. Михайленки
кількість встановлених жертв — 14
с. Натягайлівка (суч. с. Степівка)
кількість встановлених жертв — 45
с. Недогарки
кількість встановлених жертв — 310
с. Омельник
кількість встановлених жертв — близько 100
с. Остапці
кількість встановлених жертв — 42
с. Писарщина
кількість встановлених жертв — близько 30
с. Піщане
кількість встановлених жертв — близько 110
с. Потоки
кількість встановлених жертв — близько 70
с. Пришиб
кількість встановлених жертв — 389
с. Ревівка
кількість встановлених жертв — 25
с. Ройове
кількість встановлених жертв — 22
с. Рокитне
кількість встановлених жертв — бл. 50
с. Рокитне-Донівка
кількість встановлених жертв — 83
с. Демидівка
кількість встановлених жертв — 18
с. Садки
кількість встановлених жертв — 19
с. Салівка
кількість встановлених жертв — 16
с. Самусіївка
кількість встановлених жертв — 11
Хутір Солонці (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 16
с. Червона Знам'янка
кількість встановлених жертв — 91
с. Чечелеве
кількість встановлених жертв — 86
с. Чикалівка
кількість встановлених жертв — 19

Лохвицький район

м. Лохвиця
кількість встановлених жертв — 9
с. Архипівка
кількість жертв не встановлено
с. Безсали
кількість встановлених жертв — 92
с. Бербениці
кількість встановлених жертв — 106
с. Білогорілка
кількість встановлених жертв — 41
с. Бодаква
кількість встановлених жертв — 100
с. Брисі (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 11
с. Васильки
кількість встановлених жертв — 68
с. Венслави
кількість жертв не встановлено
с. Веселе
кількість встановлених жертв — 87
с. Вишеньки
кількість встановлених жертв — 10
с. Вовківське
кількість жертв не встановлено
с. Воля
кількість жертв не встановлено
с. Гамаліївка
кількість жертв не встановлено
с. Гиряві Їсківці
кількість жертв не встановлено
с. Дереківщина
кількість жертв не встановлено
с. Дібрівка
кількість встановлених жертв — 61
с. Долинка
кількість жертв не встановлено
с. Дрюківщина
кількість встановлених жертв — 4
с. Забодаква
кількість встановлених жертв — 4
с. Заморіївка
кількість жертв не встановлено
с. Западинці
кількість встановлених жертв — 1
с. Засулля
кількість встановлених жертв — 57
с. Зірка
кількість жертв не встановлено
с. Їсківці
кількість встановлених жертв — 207
с. Корсунівка
кількість встановлених жертв — 33
с. Лука
кількість встановлених жертв — 27
с. Луценки
кількість встановлених жертв — 296
с. Лучка
кількість встановлених жертв — 2
с. Мехедівка
кількість жертв не встановлено
с. Млини
кількість встановлених жертв — 7
с. Нижня Будаківка
кількість встановлених жертв — 1
с. Нове
кількість встановлених жертв — 78
с. Овдіївка
кількість встановлених жертв — 5
с. Озерне
кількість жертв не встановлено
с. Парницьке
кількість жертв не встановлено
с. Пестичевське
кількість жертв не встановлено
с. Піски
кількість встановлених жертв — 44
с. Пісочки
кількість встановлених жертв — 14
с. Пласківщина
кількість жертв не встановлено
с. Погарщина
кількість встановлених жертв — 35
с. Пролетар
кількість жертв не встановлено

с. Пучківщина
кількість жертв не встановлено
с. Риги
кількість встановлених жертв — 21
с. Романиха
кількість встановлених жертв — 9
с. Ромоданівка
кількість жертв не встановлено
с. Руда
кількість жертв не встановлено
с. Рудка
кількість жертв не встановлено
с. Ручки
кількість жертв не встановлено
с. Саранчине
кількість жертв не встановлено
с. Свиридівка
кількість встановлених жертв — 10
с. Сенча
кількість встановлених жертв — 411
с. Скоробагатьки (суч. с. Гаївщина)
кількість встановлених жертв — 23
с. Скоробагатьки
кількість встановлених жертв — 173
с. Слобідка
кількість жертв не встановлено
с. Сокириха
кількість жертв не встановлено
с. Старий Хутір
кількість жертв не встановлено
с. Степуки
кількість встановлених жертв — 21
с. Токарі
кількість встановлених жертв — 20
с. Харківці
кількість встановлених жертв — 116
с. Христанівка
кількість встановлених жертв — 17
с. Хрулі
кількість встановлених жертв — 80
с. Часниківка
кількість встановлених жертв — 86
с. Червона Балка
кількість жертв не встановлено
с. Червона Слобідка
кількість встановлених жертв — 3
с. Червоні Луки
кількість жертв не встановлено
с. Чижі
кількість жертв не встановлено
с. Шевченки
кількість жертв не встановлено
с. Шевченкове
кількість жертв не встановлено
с. Шмиглі
кількість встановлених жертв — 30
с. Яблунівка
кількість жертв не встановлено
с. Яхники
кількість встановлених жертв — 43
с. Яшники
кількість жертв не встановлено
ст. Сенча (суч. с. Вирішальне)
кількість жертв не встановлено
с-ще Яремівщина
кількість жертв не встановлено
х. Андріївка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 3
х. Волошинівка (сьогодні неіснує)
кількість встановлених жертв — 31
х. Крем'янка (суч. с. Високе)
кількість встановлених жертв — 46
х. Низький (суч. с. Часниківка)
кількість встановлених жертв — 13
х. Перевалівка (суч. с. Вирішальне)
кількість встановлених жертв — 10
х. Пономаренки (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 7

Лубенський район

с. В'язівок
кількість встановлених жертв — 23
с. Барвінщина
кількість встановлених жертв — 11
с. Березоточа
кількість встановлених жертв — 200
с. Вили
кількість встановлених жертв — близько 300
с. Висачки
кількість встановлених жертв — 83
с. Вищий Булатець
кількість встановлених жертв — 228
с. Вільшанка
кількість встановлених жертв — 27
с. Вовча Долина
кількість встановлених жертв — 2
с. Вовчик
кількість встановлених жертв — 62
с. Войниха
кількість встановлених жертв — 6
с. Гінці
кількість встановлених жертв — 79
с. Губське
кількість встановлених жертв — близько 900
с. Духове
кількість встановлених жертв — 136
с. Ждани
кількість встановлених жертв — 196
с. Засулля
кількість встановлених жертв — 126
с. Ісківці (суч. с. Засулля)
кількість встановлених жертв — 62
с. Калайдинці
кількість встановлених жертв — 143
с. Карпилівка
кількість встановлених жертв — 121
с. Клепачі
кількість встановлених жертв — 39
с. Кононівка
кількість встановлених жертв — 53
с. Крем'янка
кількість встановлених жертв — 14
с. Крутий Берег
кількість встановлених жертв — 38
с. Кузубівка
кількість встановлених жертв — 17
с. Куп'єваха
кількість встановлених жертв — 8
с. Литвяки
кількість встановлених жертв — 101
с. Лука (суч. с. Дука)
кількість встановлених жертв — 53
с. Лушники
кількість встановлених жертв — 17
с. Малий В'язівок
кількість встановлених жертв — 21
с. Матяшівка
кількість встановлених жертв — 24
с. Мацківці
кількість встановлених жертв — 280
с. Мацкова Лучка
кількість встановлених жертв — 190
с. кількість встановлених жертв — 125
с. Михнівці
кількість встановлених жертв — 3
с. Нижчий Булатець
кількість встановлених жертв — 78
с. Новаки
кількість встановлених жертв — 366
с. Окіп

кількість встановлених жертв — 167

с. Олександрівка
кількість встановлених жертв — 4

с. Оріхівка
кількість встановлених жертв — 7

с. Остапівка
кількість встановлених жертв — 52

с. П'ятигірці
кількість встановлених жертв — 6

с. Пулинці
кількість встановлених жертв — 2

с. Свічківка
кількість встановлених жертв — 8

с. Снітин
кількість встановлених жертв — 91

с. Стадня
кількість встановлених жертв — 4

с. Тарандинці
кількість встановлених жертв — близько 800

с. Тернівщина
кількість встановлених жертв — 7

с. Тишки
кількість встановлених жертв — 9

с. Халепці
кількість встановлених жертв — 181

с. Хитці
кількість встановлених жертв — 272

с. Хитці
кількість встановлених жертв — 31

с. Хорошки
кількість встановлених жертв — 18

с. Червоні Пологи
кількість встановлених жертв — 20

с. Чуднівці
кількість встановлених жертв — 62

с. Шершнівка
кількість встановлених жертв — 157

с. Щоки (суч. с. Шеки)
кількість встановлених жертв — 155

х. Потивцеве, х. Церковне (суч. с. Жовтневе)
кількість встановлених жертв — 39

х. Церковна Долина (суч. с. Ждани)
кількість встановлених жертв — 20

Машівський район

Дмитрівка
кількість встановлених жертв — 48

с. Іванівка (суч. с.Калинівка)
кількість встановлених жертв — 32

с. Андріївка
кількість встановлених жертв — 4

с. Красногірка
кількість встановлених жертв — 29

с. Коновалівка
кількість встановлених жертв — 159

с. Кардашівка (суч. с. Усть-Лип'янка)
кількість встановлених жертв — 150

с. Манилівка
кількість встановлених жертв — 54

с. Григорівка
кількість встановлених жертв — 19

с. Сохновщина
кількість встановлених жертв — 33

с. Павлівка
кількість встановлених жертв — 83

с. Кустолове, с. Кованьківка, с. Гринівщина, с. Суходілка (суч. с. Кустолово-Суходілка)
кількість встановлених жертв — 58

с. Мишівка
кількість встановлених жертв — 80

с. Жуківка (суч. Машівка)
кількість встановлених жертв — 22

с. Мала Нехвороща
кількість встановлених жертв — 51

с. Свистунівка
кількість встановлених жертв — 45

с. Ряська
кількість встановлених жертв — 79

с. Базилевщина (суч. с. Базилівщина)
кількість встановлених жертв — 104

с. Старицьківка
кількість встановлених жертв — 8

с. Куличка (суч. с. Сонячне)
кількість встановлених жертв — 7

с. Рубанівка
кількість встановлених жертв — 8

с. Тарасівка (суч. с.Зоря)
кількість встановлених жертв — 1

с. Новий Тагамлик
кількість встановлених жертв — 60

с. Козельщина
кількість встановлених жертв — 2

с. Баляснівка (суч. с. Вільне)
кількість встановлених жертв — 6

Огуївка
кількість встановлених жертв — 2

с. Селещина
кількість встановлених жертв — 68

с. Сухоносівка
кількість встановлених жертв — 24

с. Латишівка
кількість встановлених жертв — 22

с. Щербані (суч. Селищина)
кількість встановлених жертв — 82

с. Тимченківка
кількість встановлених жертв — 48

с. Коновалівка (суч. с. Селищина)
кількість встановлених жертв — 41

с. Яковлівка I (суч. с. Селищина)
кількість встановлених жертв — 53

с. Яковлівка II (суч. с. Селищина)
кількість встановлених жертв — 33

с. Носівка (Балка Бабочка) — народна (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 298

Таранівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 28

с. Михайлівка
кількість встановлених жертв — 20

с. Первомайське
кількість встановлених жертв — 41

с. Кошманівка
кількість встановлених жертв — 5

с. Абрамівка
кількість встановлених жертв — 18

Миргородський район

с. Білики
кількість жертв не встановлено

с. Великий Байрак
кількість встановлених жертв — 17

с. Велика Обухівка
кількість встановлених жертв — 46

с. Великі Сорочинці
кількість встановлених жертв — 60

с. Гаркшинці
кількість жертв не встановлено

с. Дібрівка
кількість встановлених жертв — 10

с. Зубівка
кількість встановлених жертв — 63
с. Руда
кількість встановлених жертв — 6
с. Зуївці
кількість встановлених жертв — 52
с. Кибинці
кількість жертв не встановлено
с. Клюшниківка
кількість жертв не встановлено
с. Гасенки
кількість жертв не встановлено
с. Андріївка
кількість жертв не встановлено
м. Комишня (суч. с.Комишня)
кількість встановлених жертв — 83
с. Ступки
кількість встановлених жертв — 3
с. Остапівка
кількість встановлених жертв — 204
с. Петрівці
кількість встановлених жертв — 67
с. Попівка
кількість встановлених жертв — 32
с. Полив'яне
кількість встановлених жертв — 7
с. Радченки
кількість встановлених жертв — 7
с. Савинці
кількість встановлених жертв — 135
с.Семереньки
кількість встановлених жертв — 13
с. Олефирівка
кількість встановлених жертв — 15
с. Гаюново-Пащевське (суч. Зелений Кут)
кількість встановлених жертв — 31
с. Слобідка
кількість встановлених жертв — 155
с. Мальці
кількість встановлених жертв — 161
с. Осово
кількість встановлених жертв — 46
с. Солонці
кількість встановлених жертв — 10
с. Мареничі
кількість встановлених жертв — 20
с. Хомутець
кількість встановлених жертв — 12
с. Малі Сорочинці
кількість встановлених жертв — 27
с. Довгалівка
кількість встановлених жертв — 7
с. Черевки
кількість встановлених жертв — 51
с. Черкащани
кількість встановлених жертв — 13
с. Ярмаки
кількість встановлених жертв — 16
с. Єрки
кількість встановлених жертв — 160

Новосанжарський район

с. Бурти
кількість встановлених жертв — 181
с. Шедієво
кількість встановлених жертв — 246
с. Суха Маячка
кількість встановлених жертв — 15
с. Ленінове
кількість встановлених жертв — 4
с. Оборона Рад
кількість встановлених жертв — 13
хутори: Кирички (суч. с. Малий Кобелячок)
кількість встановлених жертв — 4
Михи (суч. с. Малий Кобелячок)
кількість встановлених жертв — 5
Безручки (суч. с. Малий Кобелячок)
кількість встановлених жертв — 3
Підопригори (суч. с. Малий Кобелячок)
кількість встановлених жертв — 3
Кривоноси (суч. с. Малий Кобелячок)
немає даних про кількість жертв
Васюти (суч. с. Малий Кобелячок)
кількість встановлених жертв — 6
Шинкарі (суч. с. Малий Кобелячок)
кількість встановлених жертв — 3
Бунецькі (суч. с. Малий Кобелячок)
кількість встановлених жертв — 4
Піскові (суч. с. Малий Кобелячок)
кількість встановлених жертв — 2
Хорошуни (суч. с. Малий Кобелячок)
кількість встановлених жертв — 3
хутори: Решетили (суч. с. Лахни)
кількість встановлених жертв — 2
Лахни (суч. с. Лахни)
кількість встановлених жертв — 3
Северини (суч. с. Лахни)
кількість встановлених жертв — 3
Перерви (суч. с. Лахни)
кількість встановлених жертв — 3
Щудри (суч. с. Лахни)
кількість встановлених жертв — 4
хутори Скубії, Оляничі, Тарасенки
кількість встановлених жертв — 4
хутори: Суботи, Сологуби, Бабенки, Олійники (суч. с. Олійники)
кількість встановлених жертв — 27
хутори: Горобці, Писаренки, Колодочки, Пов'якали, Кузурмани, Дашівські, Назарки, Городок (суч. с. Горобці)
кількість встановлених жертв — 19
хутори: Зімівці, Брижані Борозняки, Савченки (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Соколова Балка
кількість встановлених жертв — 166
с. Андріївка
кількість встановлених жертв — 43
с. Миколаївка (суч. с. Світлівщина)
кількість встановлених жертв — 10
с. Грекопавлівка
кількість встановлених жертв — 47
х. Приморозьки (суч. с. Коби)
кількість встановлених жертв — 101
х. Шрами (суч. с. Коби)
кількість встановлених жертв — 45
х. Забори (суч. с. Коби)
кількість встановлених жертв — 27
с. Стовбина Долина
кількість встановлених жертв — 40
х. Голуби (суч. с. Давидівка)
кількість встановлених жертв — 29
с. Кочубеївка
кількість встановлених жертв — 30
с. Галущина Гребля
кількість встановлених жертв — 25
с. Мушина Гребля
кількість встановлених жертв — 56
с. Судівка
кількість встановлених жертв — 33

с. Шпортьки
кількість встановлених жертв — 40
с. Бредуни
кількість встановлених жертв — 25
с. Старі Санжари
кількість встановлених жертв — 100
с. Богданівна
кількість встановлених жертв — 48
с. Варварівка
кількість встановлених жертв — 17
х. П'ятаки
(суч. с. Дмитренки)
кількість встановлених жертв — 33
х. Соловки
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 7
с. Оборожні
(суч. с. Дмитренки)
кількість встановлених жертв — 3
с. Панченки
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 6
с. Дмитренки
кількість встановлених жертв — 1
с. Бондури
кількість встановлених жертв — 6
х.Марусичі
(суч. с. Бондури)
кількість встановлених жертв — 28
с. Жалії (суч. с. Дмитренки)
кількість встановлених жертв — 5
с. Грекопавлівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Ливенське
(суч. с. Лівенське)
кількість встановлених жертв — близько 90
с. Малі Солонці
кількість встановлених жертв — 55
с. Кустолове
кількість встановлених жертв — 10
с. Драбинівка
кількість встановлених жертв — 175
с. Василівна
(суч. с. Веселка)
кількість встановлених жертв — 30
с. Довга Пустош
кількість встановлених жертв — 21
с. Вовківка
кількість встановлених жертв — 22
с. Кунцеве
кількість встановлених жертв — 23
с. Вісичі
кількість встановлених жертв — 6
с. Зачепилівка
кількість встановлених жертв — 62
с. Лисівка
кількість встановлених жертв — 6 дітей
с. Клюсівка
кількість встановлених жертв — 25

Оржицький район

с. Велика Селецька
кількість встановлених жертв — 477
с. Воронинці
кількість встановлених жертв — 59
с. Грабів
кількість жертв не встановлено
с. Денисівка
кількість встановлених жертв — 262
с. Дмитрівка
кількість жертв не встановлено
с. Загребелля
кількість жертв не встановлено
с. Залужне
кількість жертв не встановлено
с. Заріг
кількість встановлених жертв — 2
с. Заріччя
кількість жертв не встановлено
с. Золотухи
кількість встановлених жертв — 49
с. Іванівка
кількість жертв не встановлено
с. Козаче
кількість жертв не встановлено
с. Колодна
кількість жертв не встановлено
с. Котляревське
кількість жертв не встановлено
с. Круподеринці
кількість встановлених жертв — 76
с. Куйбишеве
кількість встановлених жертв — 15
с. Лазірки
кількість встановлених жертв — 25
с. Лукім'я
кількість встановлених жертв — 201
с. Максимівщина
кількість жертв не встановлено
с. Мала Селецька
кількість жертв не встановлено
с. Маяківка
кількість жертв не встановлено
с. Несено-Іржавець
кількість жертв не встановлено
с. Нижній Іржавець
кількість жертв не встановлено
с. Нове
кількість жертв не встановлено
с. Новий Іржавець
кількість жертв не встановлено
с. Новоселівка
кількість жертв не встановлено
с. Онішки
кількість встановлених жертв — 34
с. Оржиця (смт. Оржиця)
кількість встановлених жертв — 14
с. Пилиповичі
кількість жертв не встановлено
с. Плехів
кількість встановлених жертв — 19
с. Полуніївка
кількість жертв не встановлено
с. Приймівщина
кількість жертв не встановлено
с. Райозеро
кількість встановлених жертв — 15
с. Савинці
кількість встановлених жертв — 12
с. Савулівка
кількість жертв не встановлено
с. Сазонівка
кількість встановлених жертв — 55
с. Сліпорід
кількість жертв не встановлено
с. Старий Іржавець
кількість встановлених жертв — 50
с. Тарасенкове
кількість жертв не встановлено
с. Тарасівка
кількість жертв не встановлено
с. Теремецьке
кількість жертв не встановлено
с. Тимки
кількість жертв не встановлено
с. Хорошки
кількість жертв не встановлено
с. Хоружівка
кількість жертв не встановлено
с. Чайківщина
кількість жертв не встановлено
с. Чевельча
кількість встановлених жертв — 137

с. Черевки
кількість встановлених жертв — 13
с. Чернета
кількість жертв не встановлено
с. Чмихалове
кількість жертв не встановлено
с. Чутівка
кількість встановлених жертв — 12
с. Яблуневе
кількість встановлених жертв — 18

Пирятинський район

м. Пирятин
кількість встановлених жертв — 66
с. В. Круча
кількість встановлених жертв — 31
с. Запорізька Круча
кількість встановлених жертв — 13
с. Леляки
кількість встановлених жертв — 35
с. Мала Круча
кількість встановлених жертв — 19
с. Смотрики
кількість встановлених жертв — 374
с. Теплівка
кількість встановлених жертв — 142
с. Архемівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Б. Рудка
кількість встановлених жертв — 208
с. Білоцерківці
кількість встановлених жертв — 83
с. Високе
кількість встановлених жертв — 16
с. Вікторія
кількість встановлених жертв — 5
с. Грабарівка
кількість встановлених жертв — 24
с. Гурбинці
кількість встановлених жертв — 42
с. Давидівка
кількість встановлених жертв — 329
с. Дейманівка
кількість встановлених жертв — 68
с. Заріччя
кількість встановлених жертв — 31
с. Калинів Міст
кількість встановлених жертв — 4
с. Каплинці
кількість встановлених жертв — 53
с. Кейбалівка
кількість встановлених жертв — 48
с. Кроти
кількість встановлених жертв — 33
с. Крячківка
кількість встановлених жертв — 97
с. Малютинці
кількість встановлених жертв — 20
с. Повстин
кількість встановлених жертв — 56
с. Прихідьки
кількість встановлених жертв — 42
с. Сасинівка
кількість встановлених жертв — 245
с. Усівка
кількість встановлених жертв — 205
с. Харківці (суч. с. Харківці)
кількість встановлених жертв — 24
с. Шкурати
кількість встановлених жертв — 9
с. Яцини
кількість встановлених жертв — 246

Полтавський район

с. Абазівка
кількість встановлених жертв — 5
с. Андріївка
кількість жертв не встановлено
с. Андрушки
кількість жертв не встановлено
с. Байрак
кількість жертв не встановлено
с. Безручки
кількість жертв не встановлено
с. Березівка
кількість жертв не встановлено
с. Бершацьке
кількість жертв не встановлено
с. Біологічне
кількість встановлених жертв — 3
с. Божки
кількість жертв не встановлено
с. Божківське
кількість жертв не встановлено
с. Божкове
кількість жертв не встановлено
с. Бочанівка
кількість жертв не встановлено
с. Бричківка
кількість встановлених жертв — 7
с. Брунівка
кількість жертв не встановлено
с. Бугаївка
кількість жертв не встановлено
с. Бузова Пасківка
кількість жертв не встановлено
с. Буланове
кількість встановлених жертв — 1
с. Бурти
кількість жертв не встановлено
с. Валок
кількість жертв не встановлено
с. Василівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Васильці
кількість жертв не встановлено
с. Васьки
кількість жертв не встановлено
с. Ватажкове
кількість жертв не встановлено
с. Ваці
кількість встановлених жертв — 6
с. Великий Тростянець
кількість встановлених жертв — 3
с. Вербове
кількість жертв не встановлено
с. Верхоли
кількість жертв не встановлено
с. Витівка
кількість жертв не встановлено
с. Вищі Вільшани
кількість встановлених жертв — 4
с. Вільхівщина
кількість жертв не встановлено
с. Вільхолвий Ріг
кількість жертв не встановлено
с. Гаврилки
кількість жертв не встановлено
с. Гвоздиківка
кількість жертв не встановлено
с. Глоби
кількість жертв не встановлено
с. Глухове
кількість встановлених жертв — 1
с. Говтвянчик
кількість жертв не встановлено

с. Гожули
кількість встановлених жертв — 3
с. Головач
кількість встановлених жертв — 2
с. Головки
кількість жертв не встановлено
с. Гонтарі
кількість жертв не встановлено
с. Гора
кількість жертв не встановлено
с. Горбанівка
кількість жертв не встановлено
с. Грабинівка
кількість жертв не встановлено
с. Гринівка
кількість жертв не встановлено
с. Гутирівка
кількість жертв не встановлено
с. Давидівка
кількість жертв не встановлено
с. Долина
кількість встановлених жертв — 6
с. Дудникове
кількість встановлених жертв — 2
с. Жуки
кількість жертв не встановлено
с. Забаряни
кількість жертв не встановлено
с. Заворскло
кількість встановлених жертв — 1
с. Залізничне
кількість жертв не встановлено
с. Затурине
кількість жертв не встановлено
с. Зінці
кількість встановлених жертв — 2
с. Зорівка
кількість жертв не встановлено
с. Івашки
кількість встановлених жертв — 3
с. Їжаківка
кількість жертв не встановлено
с. Калашники
кількість жертв не встановлено
с. Каплунівка
кількість жертв не встановлено
с. Карнаухи
кількість жертв не встановлено
с. Карпусі
кількість жертв не встановлено
с. Кашубівка
кількість жертв не встановлено
с. Квіткове
кількість жертв не встановлено
с. Кірове
кількість жертв не встановлено
с. Клименки
кількість жертв не встановлено
с. Клюшники
кількість жертв не встановлено
с. Ковалівка
кількість встановлених жертв — 19
с. Кованчик
кількість жертв не встановлено
с. Кованьківка
кількість жертв не встановлено
с. Коломак
кількість жертв не встановлено
с. Копили
кількість встановлених жертв — 2
с. Косточки
кількість жертв не встановлено
с. Кротенки
кількість встановлених жертв — 13
с. Крюкове
кількість встановлених жертв — 2
с. Куклинці
кількість жертв не встановлено
с. Куликове
кількість встановлених жертв — 1
с. Курилехівка
кількість жертв не встановлено
с. Лаврики
кількість жертв не встановлено
с. Лозівка
кількість жертв не встановлено
с. Лукищина
кількість встановлених жертв — 1
с. Мазурівка
кількість жертв не встановлено
с. Макарцівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Макухівка
кількість жертв не встановлено
с. Мале Ладижине
кількість встановлених жертв — 2
с. Мале Микільське
кількість встановлених жертв — 2
с. Малий Тростянець
кількість жертв не встановлено
с. Малі Козуби
кількість жертв не встановлено
с. Мар'ївка
кількість жертв не встановлено
с. Марківка
кількість жертв не встановлено
с. Мачухи
кількість жертв не встановлено
с. Микільське
кількість жертв не встановлено
с. Миколаївка
кількість жертв не встановлено
с. Мильці
кількість встановлених жертв — 5
с. Минівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Михайлики
кількість жертв не встановлено
с. Нестеренки
кількість жертв не встановлено
с. Нижні Вільшани
кількість жертв не встановлено
с. Нижні Млини
кількість жертв не встановлено
с. Новоселівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Носівка
кількість жертв не встановлено
с. Олепіри
кількість жертв не встановлено
с. Опішняни
кількість жертв не встановлено
с. Очканівка
кількість жертв не встановлено
с. Пасківка
кількість жертв не встановлено
с. Патлаївка
кількість жертв не встановлено
с. Петрівка
кількість жертв не встановлено
с. Писаренки
кількість жертв не встановлено
с. Підлепичі
кількість жертв не встановлено
с. Пожарна Балка
кількість встановлених жертв — 10
с. Портнівка
кількість жертв не встановлено
с. Рожаївка
кількість жертв не встановлено
с. Розсошенці
кількість встановлених жертв — 11
с. Рунівщина
кількість жертв не встановлено
с. Сапожине
кількість встановлених жертв — 1
с. Сердюки
кількість жертв не встановлено
с. Снопове
кількість жертв не встановлено
с. Соломахівка
кількість жертв не встановлено

с. Соломахівка
кількість жертв не встановлено
с. Соснівка
кількість жертв не встановлено
с. Степанівка
кількість жертв не встановлено
с. Степне
кількість жертв не встановлено
с. Ступки
кількість жертв не встановлено
с. Судіївка
кількість встановлених жертв — 14
с. Супрунівка
кількість встановлених жертв — 5
с. Сусідки
кількість жертв не встановлено
с. Сягайли
кількість жертв не встановлено
с. Тахтаулове
кількість встановлених жертв — 2
с. Твердохліби
кількість жертв не встановлено
с. Терентіївка
кількість жертв не встановлено
с. Терешки
кількість жертв не встановлено
с. Тернівщина
кількість встановлених жертв — 5
с. Трирогове
кількість жертв не встановлено
с. Тютюнники
кількість жертв не встановлено
с. Улянівка
кількість жертв не встановлено
с. Уманцівка
кількість жертв не встановлено
с. Фисуни
кількість жертв не встановлено
с. Цибулі
кількість жертв не встановлено
с. Циганське
кількість встановлених жертв — 1
с. Червона Долина
кількість жертв не встановлено
с. Черкасівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Чорноглазівка
кількість жертв не встановлено
с. Шевченки
кількість жертв не встановлено
с. Шили
кількість жертв не встановлено
с. Шмиглі
кількість жертв не встановлено
с. Шостаки
кількість жертв не встановлено
с. Щербані
кількість встановлених жертв — 8
с. Яцинова Слобідка
кількість встановлених жертв — 2
с. Келебердівка
кількість жертв не встановлено
с. Надержинщина
кількість жертв не встановлено

Решетилівський район

х. Дупляне (суч. с. Малий Бакай)
кількість жертв не встановлено
х. Горянка (суч. с. Малий Бакай)
кількість жертв не встановлено
х. Оврами (суч. с. Малий Бакай)
кількість жертв не встановлено
х. Лихопої (суч. с. Малий Бакай)
кількість жертв не встановлено
х. Арендаренки (суч. с. Малий Бакай)
кількість жертв не встановлено
х. Гниди (суч. с. Малий Бакай)
кількість жертв не встановлено
х. Вінтинці (суч. с. Малий Бакай)
кількість жертв не встановлено
х. Вовки (суч. с. Малий Бакай)
кількість встановлених жертв — 26
х. Гришки (суч. с. Малий Бакай)
кількість жертв не встановлено
х. Кисілі (суч. с. Малий Бакай)
кількість жертв не встановлено
х. Непийпа (суч. с. Бакай)
кількість жертв не встановлено
х. Бортники (суч. с. Бакай)
кількість жертв не встановлено
х. Клюки (суч. с. Бакай)
кількість жертв не встановлено
х. Глушачи (суч. с. Бакай)
кількість жертв не встановлено
х. Підрійки (суч. с. Бакай)
кількість встановлених жертв — 20
х. Марченки (суч. с. Мушти)
кількість жертв не встановлено
х. Мачури (суч. с. Мушти)
кількість жертв не встановлено
х. Ковтуни (суч. с. Мушти)
кількість жертв не встановлено
х. Даценки (суч. с. Мушти)
кількість жертв не встановлено
х. Прокопенки (суч. с. Мушти)
кількість жертв не встановлено
х. Мушти (суч. с. Мушти)
кількість встановлених жертв — 9
с. Сухорабівка
кількість встановлених жертв — 500
с. Березняки
кількість жертв не встановлено
с. Підок
нема даних про кількість жертв
с. Каленики
кількість встановлених жертв — 175
с. Хрещате
кількість встановлених жертв — 225
с. Попівка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Литвинівка
кількість жертв не встановлено
с. Нова Диканька
кількість жертв не встановлено
с. Андріївка
кількість жертв не встановлено
с. Пустовари
кількість жертв не встановлено
х. Климки (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Ониськи (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Лучки
кількість жертв не встановлено
с. Федіївка
кількість жертв не встановлено
с. Славки
кількість встановлених жертв — 152
с. Піщане
кількість встановлених жертв — 340

с. Степове
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Токарі (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Гаврилки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Піщананівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Дроти (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Лифарі (Голубівка)
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Житники
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 138
с. Лиман II
кількість встановлених жертв — 15
с. Братешки
кількість встановлених жертв — 17
х. Йопи (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
х. Глушачи
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 4
х. Коліньки
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 5
х. Герасименки
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 10
з. Бузова (сьогодні неіснує)
кількість встановлених жертв — 12
с. Лиман I
кількість жертв не встановлено
с. Тури
кількість встановлених жертв — 52
с. Натягалівка
(суч. с. Мирне)
кількість жертв не встановлено
с. Піхулі (суч. с. Тури)
кількість жертв не встановлено
с. Великий Хутір
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Скидани
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Тинитки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Горяни (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Грекопавлівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Шкирі (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Зуби (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Фещенки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Ісички (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Лобачі (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Нагаєва Балка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Дрягуни
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Бузиновщина
кількість встановлених жертв — 80
х. Розсоховате
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Хорольці
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
с. Заруднівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Шарлаї
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Медяники
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 3
с. Токарщина
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 7
с. Потеряйки
кількість встановлених жертв — 11
немає даних
(суч. с. Нова Михайлівка)
кількість встановлених жертв — 60
с. Плоске
кількість жертв не встановлено
с. Сліпки
кількість встановлених жертв — 350
с. Твердохліби
кількість жертв не встановлено
с. Чередники
кількість жертв не встановлено
с. Левенцівка
кількість жертв не встановлено
с. Педаківка
кількість жертв не встановлено
с. Андріївка
кількість жертв не встановлено
с. М'якеньківка
кількість встановлених жертв — 33
х. Підгорянка
(суч. с. М'якеньківка)
кількість встановлених жертв — 22
с. Шрамки
кількість встановлених жертв — 49
с. Михнівка
кількість жертв не встановлено
х. Михайлики
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 17
х. Бардаки
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 20
х. Бодні (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 24
х. Величковщина
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Калениченки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Харченки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Борюхи
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Арсені (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Никони
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Толока (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Бажани (суч. с. Пащенки)
кількість встановлених жертв — 25
х. Вусики (суч. с. Пащенки)
кількість жертв не встановлено
х. Глиняні (суч. с. Пащенки)
кількість жертв не встановлено
х. Горпинченки
(суч. с. Пащенки)
кількість жертв не встановлено
х. Кулички
(суч. с. Пащенки)
кількість жертв не встановлено
х. Лебеді (суч. с. Пащенки)
кількість жертв не встановлено

х. Олійники (суч. с. Пащенки)
кількість жертв не встановлено
х. Чорна (Пащенкова) Балка (суч. с. Пащенки)
кількість жертв не встановлено
х. Григоренки (суч. с. Пащенки)
кількість жертв не встановлено
х. Зарівчацькі (суч. с. Пащенки)
кількість жертв не встановлено
х. Ромасі (суч. с. Пащенки)
кількість встановлених жертв — 174
с. Гольманівка
кількість встановлених жертв — 20
х. Яценки
кількість встановлених жертв — 30
с. Паськівка
кількість встановлених жертв — 250
с. Шилівка
кількість встановлених жертв — 718
х. Левченки (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Землянки (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Логвина (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Горобця на Плавнях (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Горобців на Соломиях (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Горобців на Горі (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Фещенка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Ходієнка-Кузьменка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Терещенка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Шкурати (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Лукаша й Онищенка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Онищенки
кількість жертв не встановлено
с. Паненки
кількість жертв не встановлено
с. Лобачі
кількість встановлених жертв — 159
с. Лобачі Комуна (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 53
х. Луб'янецькі (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 58
х. Луценки (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 40
х. Тривайли
кількість встановлених жертв — 25
х. Лук'янці (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 45
х. Крохмальці
кількість встановлених жертв — 6
х. Лещенки (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 6
х. Титаренки (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 8
х. Тімки (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 7
х. Логвини
кількість встановлених жертв — 9
с. Коржі
кількість встановлених жертв — 168
с. Глибока Балка
кількість жертв не встановлено
х. Долі (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Коп'яки (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. М'якушки (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Лісові (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Ленчики (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Галаї (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Жадани (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Самухи (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Ярошенки (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Куликівка (суч. с. Шевченково)
кількість жертв не встановлено
х. Кущі (суч. с. Шевченково)
кількість жертв не встановлено
х. Гальченки (суч. с. Шевченково)
кількість встановлених жертв — 12
х. Лашки (суч. с. Шевченково)
кількість жертв не встановлено
х. Христусі (суч. с. Шевченково)
кількість жертв не встановлено
немає даних (суч. с. Дружба)
кількість жертв не встановлено
х. Токові (суч. с. Дружба)
кількість жертв не встановлено
х. Коваленки (суч. с. Дружба)
кількість жертв не встановлено
х. Ярмоли (суч. с. Дружба)
кількість жертв не встановлено
х. Кошкалди (суч. с. Дружба)
кількість жертв не встановлено
х. Зборці (суч. с. Дружба)
кількість жертв не встановлено
х. Мокієнки (суч. с. Дружба)
кількість жертв не встановлено
х. Джерипи (суч. с. Дружба)
кількість жертв не встановлено
х. Сухенки (суч. с. Дружба)
кількість жертв не встановлено
х. Григоренки (суч. с. Дружба)
кількість жертв не встановлено
х. Ївженки (суч. с. Дружба)
кількість жертв не встановлено
хутори: Зінченки, Зам'ятівка, Григорівка, Капустяни, Пильгуки, Писарі, Маценки (суч. с. Фрунзівка)
кількість жертв не встановлено
с. Шамраївка
кількість встановлених жертв — 21

с. Шамраївка
кількість встановлених жертв — 21
с. Коржівка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 35
хутори: Бойки, Бордюги, Семикози, Іванівка, Лобачі, Онанки,Громухи, Шкурупії, Петриги, Німці
(суч. с Долина)
кількість встановлених жертв — 239
х. Кузьменки
кількість встановлених жертв — 115
х. Лютівка
кількість встановлених жертв — 158
х. Лісові (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Замостя
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Кукобівка
кількість встановлених жертв — 45
х. Колюхи
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Новоселівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Карнаухівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Коломійці
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 65
х. Худолії
кількість встановлених жертв — 10
х. Барабаші
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Ягольники
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Коломак
кількість встановлених жертв — 240
х. Келебердівка (Янівка)
кількість жертв не встановлено
с. Кривки
кількість жертв не встановлено
с. Бардакове
(суч. с-ще Жовтневе)
кількість жертв не встановлено
с. Голуби
кількість встановлених жертв — 120
с. Писаренки
кількість жертв не встановлено
с. Шкурупії
кількість жертв не встановлено
с. Бабичі
кількість встановлених жертв — 180
с. Коп'яки
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 600
с. Черкуни
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Колотії
кількість жертв не встановлено
с. Палянки
(сьгодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Слюсарі
кількість жертв не встановлено
с. Білоконі
кількість жертв не встановлено
с. Прокопівка
кількість жертв не встановлено
с-ще Решетилівка
кількість жертв не встановлено
с. Варв'янське
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Сені
кількість жертв не встановлено
с. Хоружі
кількість жертв не встановлено
с. Шкурупіївка
(суч. с. Мала Шкурупіївка)
кількість жертв не встановлено
х. Семимогили
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Новоселівка
(суч. с. Решетилівка)
кількість жертв не встановлено
х. Гаркавівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Горбенки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Чернещина
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Ганжі
кількість жертв не встановлено
х. Петьки
кількість жертв не встановлено
с. Миколаївка
кількість жертв не встановлено
с. Піщане (суч. с. Нагірне)
кількість встановлених жертв — 200
Сутули, Ївки, Перехрести, с. Потічок, хутори: Бурдуни, Несторова Балка, Чорно-Шевці, Вовки (об'єднані в суч. села Потічок та Пасічники)
кількість встановлених жертв — 7

Семенівський район

х. Сутули (суч. с. Біляки)
кількість встановлених жертв — 1002
х. Ївки (суч. с. Брусове)
кількість встановлених жертв — 139
х. Перехрести
(суч. с. Василівка)
кількість встановлених жертв — 529
с. Потічок
(суч. с. Василяки)
кількість встановлених жертв — 1
х. Бурдуни
(суч. с. Великі Липняги)
кількість встановлених жертв — 101
х. Несторова Балка
(суч. с. Вереміївка)
кількість встановлених жертв — 78
х. Чорно-Шевці
(суч. с. Веселий Поділ)
кількість встановлених жертв — 31
с. Горошине
кількість встановлених жертв — 29
с. Греблі
кількість встановлених жертв — 1
с. Заїченці
кількість встановлених жертв — 95
с. Іванівка
кількість встановлених жертв — 12
с. Крива Руда
кількість встановлених жертв — 108
с. Лукашівка
кількість встановлених жертв — 5
с. Малі Липняги
кількість встановлених жертв — 82
с. Наріжжя
кількість встановлених жертв — 14

с. Оболонь
кількість встановлених жертв — 13
с. Очеретувате
кількість встановлених жертв — 115
с. Пузирі
кількість встановлених жертв — 20
с. Середино
кількість встановлених жертв — 44
с. Сотницьке
кількість встановлених жертв — 7
с. Старий Калкаїв
кількість встановлених жертв — 6
с. Товсте
кількість встановлених жертв — 14
с. Тройняки
кількість встановлених жертв — 52
с. Устимівка
кількість встановлених жертв — 25
с. Чаплинці
кількість встановлених жертв — 97
с. Степове
кількість встановлених жертв — 9
с. Сибіряки
кількість встановлених жертв — 60
с. Якови
кількість встановлених жертв — 1

Хорольський район

с. Барилове
кількість встановлених жертв — 20
Березняки
кількість встановлених жертв — 90
с. Бовбасівка
кількість встановлених жертв — 200
с. Бойки
кількість встановлених жертв — 26
с. Бригадирівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Бубереве
кількість встановлених жертв — 51
с. Бурлаки
кількість встановлених жертв —58
с. Бутівці
кількість встановлених жертв — 360
с. Вергуни
кількість встановлених жертв — 102
с. Грицаї
кількість встановлених жертв — 26
с. Грушино
кількість встановлених жертв — 104
с. Грушино
кількість встановлених жертв — 106
с. Єрківці
кількість встановлених жертв — 7
с. Іващенки
кількість встановлених жертв — 2
х. Кириленків
(суч. с. Кириленки)
кількість встановлених жертв — 14
с. Клепачі
кількість встановлених жертв — 109
с. Ковалі
кількість встановлених жертв — 61
с. Кулиничі
кількість встановлених жертв — 43
с. Лагодівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Лазаренки
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 9
с. Лазьки
кількість встановлених жертв — 119
с. Мартинівка
кількість встановлених жертв — 24
с. Мелюшки
кількість встановлених жертв — 54
с. Міщенки
кількість встановлених жертв — 71
с. Мусіївка
кількість встановлених жертв — 66
с. Новачиха
кількість встановлених жертв — 13
с. Новоаврамівка
кількість встановлених жертв — 250
с. Орликівщина
кількість встановлених жертв — 13
х. Остапенків
(суч. с. Остапенки)
кількість встановлених жертв — 13
с. Павлівка
кількість встановлених жертв — 17
с. Парнюки
кількість встановлених жертв — 33
с. Петракіївка
кількість встановлених жертв — 48
с. Покровська Багачка
кількість встановлених жертв — 60
с. Попівка
кількість встановлених жертв — 200
с. Стара Мусіївка
(суч. с. Мусіївка)
кількість встановлених жертв — 213
с. Староаврамівка
кількість встановлених жертв — 200
с. Тарасівка
кількість встановлених жертв — 5
с. Таровики
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 31
с. Хильківка
кількість встановлених жертв — 53
с. Хоменки
кількість встановлених жертв — 81
х. Червоний
(суч. с. Червоне)
кількість встановлених жертв — 10
х. Чехів (суч. с. Широке)
кількість встановлених жертв — 28
с. Шишаки
кількість встановлених жертв — 138

Чорнухинський район

с. Чорнухи
(суч. смт. Чорнухи)
кількість встановлених жертв — 260
с. Білоусівка
кількість встановлених жертв — 8
с. Ковалі
кількість встановлених жертв — 13
с. Кізлівка
кількість встановлених жертв — 11
с. Курінька
кількість встановлених жертв — 215
с. Луговики
кількість встановлених жертв — 220
с. Загребелля
кількість встановлених жертв — 17
с. Мокиївка
кількість встановлених жертв — 139
с. Піски
(суч. с. Піски-Удайські)
кількість встановлених жертв — 59
с. Сухоносівка
кількість встановлених жертв — 140
с. Харсіки
кількість встановлених жертв — 5
с. Хейлівщина
кількість встановлених жертв — 18

Чутівський район

смт. Чутове
кількість встановлених жертв — 21
с. Водяне
кількість встановлених жертв — 18
с. Кантемирівка
кількість встановлених жертв — 25
с. Новофедорівка (суч. С. Федорівка)
кількість встановлених жертв — 42
с. Лисича
кількість встановлених жертв — 7
с. Охоче
кількість встановлених жертв — 43
с. Стінка
кількість встановлених жертв — 21
с. Павлівка (суч. смт. Артемівка)
кількість встановлених жертв — 8
с. Облуги (суч. с. Жовтневе)
кількість встановлених жертв — 6
с. Степанівка
кількість встановлених жертв — 7
с. Олександрівка (суч. с. Шевченківка)
кількість встановлених жертв — 5
с. Войнівка
кількість встановлених жертв — 89
с. Сторожове
кількість встановлених жертв — 91
с. Лисовщина (суч. с. Піски-Удайські)
кількість встановлених жертв — 3
с. Флорівка
кількість встановлених жертв — 10
с. Копитанівка (суч. с. Вільниця)
кількість встановлених жертв — 7
с. Бедратове (суч. с.Вільниця)
кількість встановлених жертв — 26
с. Бабичі (суч. с. Вільниця)
кількість встановлених жертв — 4
с. Силки (суч. с. Вільниця)
кількість встановлених жертв — 6
с. Гончарі (суч. с. Вільниця)
кількість встановлених жертв — 16
с. Грякове
кількість встановлених жертв — 86
с. Новогрякове
кількість встановлених жертв — 96
с. Дандасівка
кількість встановлених жертв — 22
с. Зеленківка
кількість встановлених жертв — 10
с. Смородщина
кількість встановлених жертв — 19
с. Тойбік
кількість встановлених жертв — 135
с. Юнаки
кількість встановлених жертв — 36
с. Іскрівка
кількість встановлених жертв — 17
с. Нова Кочубеївка
кількість встановлених жертв — 5
с. Первозванівка
кількість встановлених жертв — 14
с. Гуляй-Поле (суч. с. Підгірне)
кількість жертв не встановлено
с. Андріївка (суч. с. Підгірне)
кількість жертв не встановлено
с. Руді (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Нагірне (суч. с. Вільхуватка)
кількість жертв не встановлено
с. Стара Вільхуватка (суч. с. Вільхуватка)
кількість жертв не встановлено
с. Нова Вільхуватка (суч. с. Вільхуватка)
кількість жертв не встановлено
с. Ямна (суч. с. Вільхуватка)
кількість жертв не встановлено
с. Гребінники (суч. с. Вільхуватка)
кількість жертв не встановлено
с. Левенцівка
кількість жертв не встановлено
с. Червона Поляна (суч. с. Вільхуватка)
с. Нова Українка (суч. с. Вільхуватка)
кількість встановлених жертв — 65
с. Скибівка
кількість встановлених жертв — 223
с. Рябківка
кількість жертв не встановлено
с. Трудолюбівка
кількість жертв не встановлено
с. Филенкове
кількість встановлених жертв — 33
с. Никонорівка
кількість жертв не встановлено
с. Щорсівка
кількість встановлених жертв — 41
с. Черняківка
кількість встановлених жертв — 46
с. Кочубеївка
кількість встановлених жертв — 65

Шишацький район

с. Баранівка
кількість встановлених жертв - 26
х. Боханів (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Зелений Брідок (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Лози (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв - 9
х. Облуки (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Петренки (суч. с. Першотравневе)
кількість жертв не встановлено
Колективне поселення Червона Праця (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Велика Бузова (суч. с. Велика Бузова)
кількість встановлених жертв - 133
х. Данилевські (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Корецька (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено

х. Попатівка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Розкладки (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Цюрани (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Яковенина Низова (суч. с. Низова Яковенщина)
кількість встановлених жертв - 10
Комуна Червоний Юнак (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
немає даних (суч. с. Дем'янки)
кількість жертв не встановлено
немає даних (суч. с. Село Зелене)
кількість жертв не встановлено
с. Великий Перевіз
кількість встановлених жертв - 27
х. Водяників (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Горобці (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Іваниці (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Малашеве (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв - 7
х. Римшина Балка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Самарі (суч. с. Самарі)
кількість встановлених жертв - 28
х. Солонці (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Чаплі (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Швадронська Балка (суч. с. Швадрони)
кількість жертв не встановлено
х. Школові (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Яроші (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Воскобійники (суч. с. Воскобійники)
кількість встановлених жертв - 155
х. Великі Сулими (суч. с. Сулими)
кількість жертв не встановлено
х. Величкове (суч. с. Величкове)
кількість жертв не встановлено
х. Івашківщина (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Колоколівка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Лисняки (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Лягоминщина (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Малі Волика (сьогодні не існує)
немає даних про кількість жерт
х. Носів (суч. с. Носи)
кількість жертв не встановлено
х. Онишки (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Романків Великий (суч. с. Романки)
кількість жертв не встановлено
х. Романків Малий (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Хоменків (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Ковалівка
кількість встановлених жертв - 32
с. Климове
кількість жертв не встановлено
х. Безодня Балка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Вертелецькі (суч. с. Вертелецьке)
кількість встановлених жертв - 18
х. Довжок (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Пизики (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Тишкова Балка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Хатки (суч. с. Куйбишеве)
кількість жертв не встановлено
х. Цапи (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Ковердина Балка (суч. с. Ковердина Балка)
кількість встановлених жертв - 81
х. Гребіняки (суч. с. Гребеняки)
кількість встановлених жертв - 57
х. Казенний (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Козли (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Маслівці (суч. с. Масцівці)
кількість встановлених жертв - 9
х. Ростовські (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Стрільченки (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Мала Бузова (суч. с. Мала Бузова)
кількість встановлених жертв - 9
х. Богданівка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Вербки (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Говтва (Гуриняни) (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Горобці (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Григорівщина (суч. с.Григорівщина)
кількість жертв не встановлено
с. Жаби (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Зуби (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Іванченки (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Книші (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Колективне поселення Колосок (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Коротичі (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено

х. Косарівщина
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв - 1 родина
х. Маликівщина
(суч. с. Маликівщина)
кількість встановлених жертв - 14
х. Науменки
(суч. с. Науменки)
кількість жертв не встановлено
х. Омелянки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Тищенки
(суч. с. Тищенки)
кількість встановлених жертв - 4
х. Тищенки
(суч. с. Тищенки)
кількість встановлених жертв — 4
х. Цьови (Мялівщина)
(суч. с. Цьови)
кількість жертв не встановлено
х. Черкещина
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Чернишівка
(суч. с. Чернишівка)
кількість жертв не встановлено
х. Шафранівка
(суч. с. Шафранівка)
кількість встановлених жертв - 30
х. Яковенщина Горова
кількість жертв не встановлено
х. Ярмаки
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв - 2 родини
х. Ярмачиха
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Михайлики
(суч. с. Михайлики)
кількість встановлених жертв - 70
х. Безвалий
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Великі Фурси (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв - 18
х. Жемелі
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Зливки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Малі Фурси
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Руденки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Холодна Балка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Порскалівка
кількість встановлених жертв - 162
х. Андрєвщина
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Великі Волики
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Говтва (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Жукова Балка
(суч. с. Жукова Балка)
кількість жертв не встановлено
х. Зелений Клин
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Леги (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Маслівці
(суч. с. Маслівці)
кількість жертв не встановлено
х. Харенки (суч. с. Харенки)
кількість встановлених жертв - 31
х. Юшки (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Портянки
(суч. с. Куйбишеве)
кількість встановлених жертв - 4
х. Гляні (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Кремянського Балка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Малий Перевіз
(суч. с. Малий Перевіз)
кількість жертв не встановлено
х. Маначинські
(суч. с. Маначинівка)
кількість жертв не встановлено
х. Чернеча Долина
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Пришиб
кількість встановлених жертв - 53
х. Безручки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Білики (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Глушки (Кармазини)
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Головані
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Горішні (суч. с. Горішнє)
кількість встановлених жертв - 5
х. Дупаки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Жданове
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Зігаренки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Коляди (суч. с. Коляди)
неає даних про кількість жертв
х. Коркишки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Криворучки
(суч. с. Криворучки)
кількість жертв не встановлено
х. Кудрі (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Купчине
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Легайди
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв - 72
х. Малики
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Маликівщина II
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Овсієнки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Панасенків
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Переводчикове
(суч. С. Переводчикове)
кількість встановлених жертв - 60
х. Плахтієве
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Пугачі (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено

х. Рябчуки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Самійленки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Сергієве
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Сидоренки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Скабиха
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Супруненки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Тараненки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Харечкова Балка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Ходосі (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Чмирі (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Шевченки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Шульги
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Гнатенки
(суч. с. Гнатенки)
кількість встановлених жертв - 16
с-ще Сагайдак
(суч. с. Сагайдак)
кількість жертв не встановлено
х. Гаврисі
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Дмитрівка
кількість жертв не встановлено
х. Кирпотівка
(суч. с. Кирпотівка)
кількість жертв не встановлено
х. Китаївщина
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Лещани (суч. с. Лещани)
кількість жертв не встановлено
х. Луці (суч. с. Луці)
кількість жертв не встановлено
х. Новоселівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Пащенки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Півні (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Принців
(суч. с. Принцеве)
кількість жертв не встановлено
х. Ромасі (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Салимівщина
(суч. с. Салимівщина)
кількість жертв не встановлено
х. Семеняки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Сторожі
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Чорнобаї
(суч. с. Чорнобаї)
кількість жертв не встановлено
х. Яни (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Федунка
кількість встановлених жертв - 22
х. Андрущенки
(сьгодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Біднини
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Білашівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Ганчарі (суч. с. Гончарі)
кількість жертв не встановлено
х. Глибоке
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Голуби (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Жабокрики
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Зозулі (суч. с. Зозулі)
кількість жертв не встановлено
х. Іванці (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Мирошники
(суч. с. Мірошники)
кількість жертв не встановлено
х. Осняги
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Очеретуване
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Ремиги (суч. с. Ремиги)
кількість встановлених жертв - 12
х. Тух (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Фесенки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Шафранівщина
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Хвальки (суч. с. Хвальки)
кількість жертв не встановлено
с. Шишаки
(суч. с-ще Шишаки)
кількість встановлених жертв - 130
х. Бабичі (суч. с. Бабичі)
кількість жертв не встановлено
х. Біликів (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Гарають
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Голубицький
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Замоздри
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Іванченків
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Кармазинова Долина
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Матвіївка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Мусіївщина
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Назаренки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Нестериха
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Палагеївка
(суч. с. Палагеївка)
кількість жертв не встановлено

х. Петренщина
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Попатівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Рудька (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Свищі (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Сипки (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Стриживуса
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Тронів (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Тропки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Федорівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Федьки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Фощове
(суч. с. Хвощове)
кількість встановлених жертв - 23
х. Ходосиха
(суч. с. Ходосиха)
кількість жертв не встановлено
с. Яреськи
кількість встановлених жертв - 91
х. Бухуни (суч. с. Бухуни)
кількість жертв не встановлено
х. Головки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Задорожні
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Корячки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Кринки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Лисенки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Макарі (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Сукачі (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Требухи
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Тукалівщина
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Шепітьки
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв - 10
с. Жоржівка
кількість встановлених жертв - 25
х. Колодяжинський (Багрейське) (суч. с. Колодяжне)
кількість встановлених жертв - 35
х. Христівка
(суч. с. Христівка)
кількість встановлених жертв - 22
с. Киселіха
кількість встановлених жертв - 83
х. Красний
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Павлівка
(суч. с. Павлівка)
кількість встановлених жертв - 72
х. Куличинське
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Великий Степ
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Яновщина
(суч. с. Гоголеве)
кількість встановлених жертв - 15
х. Воронянщина
(суч. с.Воронянщина)
кількість встановлених жертв - 20
х. Шарлаївка
(суч. с. Шарлаївка)
кількість встановлених жертв - 2
х. Купчине
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Ганівка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв - 75

Сумська область

Білопільський район

м. Білопілля
кількість встановлених жертв — 34
м. Ворожба
кількість встановлених жертв — 2
с. Бабаківка
кількість встановлених жертв — 1
х. Бойків (суч. с. Верхосулка)
кількість жертв не встановлено
с. Лідине
кількість жертв не встановлено
с. Курасове
кількість встановлених жертв — 8
с. Атинське
кількість жертв не встановлено
с. Баїха
кількість жертв не встановлено
с. Бакша
кількість жертв не встановлено
с. Безсалівка
кількість жертв не встановлено
с. Безсокирне
кількість встановлених жертв — 7
с. Білани
кількість жертв не встановлено
с. Біликівка
кількість встановлених жертв — 67
с. Бобрик
кількість встановлених жертв — 412
с. Будки
кількість жертв не встановлено
с. Бутовщина
кількість встановлених жертв — 10
с. Валіївка
кількість встановлених жертв — 2
х. Ващенки (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Верхосулка
кількість встановлених жертв — 215
с. Веселе
кількість встановлених жертв — 40
с. Вири
кількість встановлених жертв — 193
с. Володимирівка (суч. с. Радянське)
кількість жертв не встановлено
х. Воронине-1 (суч. с. Воронине)
кількість жертв не встановлено
х. Воронине-2 (суч. с. Червоне)
кількість жертв не встановлено
с. Воронівка
кількість встановлених жертв — 85
х. Вощинський (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Гайдуків (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Ганнівка-Вирівська
кількість встановлених жертв — 12
с. Ганнівка-Тернівська
кількість встановлених жертв — 19
с. Ганнівське
кількість встановлених жертв — 12
с. Гезівка
кількість встановлених жертв — 21
с. Гиріне
кількість жертв не встановлено
с. Голишевське
кількість жертв не встановлено
с. Горобівка
кількість встановлених жертв — 13
с. Гостинне
кількість жертв не встановлено
с. Грузьке (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Губська буда (суч. с. Верхосулка)
кількість жертв не встановлено
с. Гуринівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Деркачівка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Деркачівка (суч. с. Верхосулка)
кількість жертв не встановлено
с. Дігтярне
кількість жертв не встановлено
с. Дмитрівка (суч. с. Павлівка)
кількість жертв не встановлено
с. Дудченки
кількість встановлених жертв — 53
с. Жолобок
кількість жертв не встановлено
с. Зарічне
кількість жертв не встановлено
с. Зелений Яр (суч. с. Зелене)
кількість встановлених жертв — 18
с. Іскрисківщина
кількість жертв не встановлено
с. Калинівка
кількість жертв не встановлено
х. Калинів (суч. с. Верхосулка)
кількість жертв не встановлено
с. Кальченки
кількість встановлених жертв — 70
с. Каменне (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Катеринівка
кількість жертв не встановлено
с. Кисла Дубина
кількість жертв не встановлено
с. Климівка (суч. м. Ворожба)
кількість встановлених жертв — 108
с. Комарицьке
кількість жертв не встановлено
с. Коршачина
кількість встановлених жертв — 8
с. Котенки
кількість встановлених жертв — 5
х. Красін (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Красний (суч. с. Червоне)
кількість жертв не встановлено
х. Крижик (суч. с. Крижик)
кількість жертв не встановлено
с. Куянівка
кількість жертв не встановлено
с. Лєдіно (суч. с. Садове)
кількість жертв не встановлено
с. Локня (суч. с. Новоандріївка)
кількість жертв не встановлено
с. Лохня
кількість встановлених жертв — 8
с. Луциківка
кількість жертв не встановлено
с. Макеїнок (суч. с. Макіївка)
кількість жертв не встановлено
с. Максимівщина
кількість встановлених жертв — 53
с. Марківка
кількість встановлених жертв — 2
с. Миколаївка

(суч. смт Жовтневе)
кількість встановлених жертв — 82
с. Миколаївка-Тернівська
кількість встановлених жертв — 59
с. Мороча
кількість встановлених жертв — 3
с. Москаленки
кількість встановлених жертв — 97
с. Нагірнівка
кількість жертв не встановлено
с. Нові Вирки
кількість встановлених жертв — 3
с. Новопетрівка
кількість встановлених жертв — 21
с. Новоеленівка (суч. с. Волфине)
кількість жертв не встановлено
с. Новоіванівка
кількість жертв не встановлено
с. Ободи
кількість жертв не встановлено
с. Олександрівка
кількість жертв не встановлено
с. Павленки
кількість жертв не встановлено
с. Павлівка
кількість жертв не встановлено
с. Павлівське
кількість встановлених жертв — 6
с. Пащенкове
кількість жертв не встановлено
с. Петрівське
кількість жертв не встановлено
с. Подобріївка (суч. с. Іскрисківщина)
кількість жертв не встановлено
с. Проруб (суч. м. Білопілля)
кількість жертв не встановлено
с. Птиче
кількість жертв не встановлено
с. Рижівка
кількість жертв не встановлено
с. Річки
кількість встановлених жертв — 17
с. Руда
кількість встановлених жертв — 8
х. Руденків (суч. с. Руденкове)
кількість жертв не встановлено
с. Самара
кількість жертв не встановлено
с. Сергіївка
кількість встановлених жертв — 37
с. Синяк
кількість жертв не встановлено
с. Смоляниківка
кількість встановлених жертв — 32
с. Соляники
кількість встановлених жертв — 23
с. Старі Вирки
кількість встановлених жертв — 2
с. Степанівка
кількість встановлених жертв — 4
х. Стецюри (суч. с. Воронине)
кількість жертв не встановлено
с. Стукалівка
кількість жертв не встановлено
с. Сульське
кількість встановлених жертв — 68
с. Супрунівка
кількість встановлених жертв — 19
с. Терещенки
кількість встановлених жертв — 304
с. Товста
кількість жертв не встановлено
с. Тучне
кількість встановлених жертв — 20
с. Улянівка (суч. смт Улянівка)
кількість встановлених жертв — 339
с. Шкуратівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Шпиль
кількість жертв не встановлено
с. Штанівка
кількість встановлених жертв — 89
с. Янченки
кількість встановлених жертв — 2

Буринський район

с. Буринь (суч. м. Буринь)
кількість встановлених жертв — 90
х. Атаманське
кількість встановлених жертв — 10
с. Біжівка
кількість встановлених жертв — 29
х. Болотівка (суч. с. Болотівка)
кількість встановлених жертв — 30
с. Болотівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Бондарі
кількість встановлених жертв — 34
с. Бошівка
кількість встановлених жертв — 36
с. Бурики
кількість встановлених жертв — 67
с. Велика Шилівка (суч. м. Буринь)
кількість встановлених жертв — 33
с. Верхня Сагарівка
кількість встановлених жертв — 70
с. Веселе (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 40
с. Вишневий Яр
кількість встановлених жертв — 8
с. Вікторинівка
кількість встановлених жертв — 50
с. Вознесенка
кількість встановлених жертв — 50
с. Воскресенка
кількість встановлених жертв — 150
с. Гай Пасьовини (суч. с. Пасьовини)
кількість встановлених жертв — 18
с. Гатка
кількість встановлених жертв — 15
с. Гвинтове
кількість встановлених жертв — 47
с. Глушець (суч. с. Піски)
кількість встановлених жертв — 830
с. Головинка (суч. с. Слобода)
кількість встановлених жертв — 75
с. Дич
кількість встановлених жертв — 25
с. Дмитрівка
кількість встановлених жертв — 15
с. Дяківка
кількість встановлених жертв — 47
с. Єрчиха (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 37
с. Жовтневе
кількість встановлених жертв — 5
с. Жуківка
кількість встановлених жертв — 164
с. Зайцеве (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 20
с. Ігорівка
кількість встановлених жертв — 5
с. Карпенкове
кількість встановлених жертв — 138
с. Клепали
кількість встановлених жертв — 21
с. Коновалове
кількість встановлених жертв — 23

х. Коренівка (суч. с. Коренівка)
кількість встановлених жертв — 22
х. Коробки (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 12
с. Кошарське
кількість встановлених жертв — 8
с. Кубракове (суч. с. Кубракове)
кількість встановлених жертв — 26
х. Курган (суч. с. Сніжки)
кількість встановлених жертв — 25
с. Лухтівка (суч. с. Червона Слобода)
кількість встановлених жертв — 20
с. Мала Шилівка (суч. м. Буринь)
кількість встановлених жертв — 27
с. Малії (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 22
с. Миколаївка
кількість встановлених жертв — 63
с. Михайлівка (суч. с. Чаша)
кількість встановлених жертв — 37
с. Михайлівка
кількість встановлених жертв — 45
с. Могильчино (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 150
х. Молодівка (суч. с. Молодівка)
кількість встановлених жертв — 7
с. Нечаївка
кількість встановлених жертв — 30
с. Нижня Сагарівка
кількість встановлених жертв — 12
с. Новий Мир
кількість встановлених жертв — 210
с. Ново-Олександрівка
кількість встановлених жертв — 44
с. Нотаріусівка
кількість встановлених жертв — 54
с. Олександрівка
кількість встановлених жертв — 125
с. Орлівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 21
х. Очакови Мельники (суч. с. Сніжки)
кількість встановлених жертв — 35
с. Первомайське (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 15
с. Петухівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 20
с. Піски
кількість встановлених жертв — 960
с. Попова Слобода (суч. с. Слобода)
кількість встановлених жертв — 90
с. Романчуки
кількість встановлених жертв — 50
с. Сапушино
кількість встановлених жертв — 6
с. Сніжки
кількість встановлених жертв — 165
с. Сорока
кількість встановлених жертв — 44
с. Сорочинське
кількість встановлених жертв — 19
с. Степанівка
кількість встановлених жертв — 85
с. Суховерхівка
кількість встановлених жертв — 43
с. Темне
кількість встановлених жертв — 30
с. Тимофіївка
кількість встановлених жертв — 64
с. Успенка
кількість встановлених жертв — 158
с. Фастівці (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 98
с. Харченки
кількість встановлених жертв — 157
с. Хустянка
кількість встановлених жертв — 264
с. Чалищівка
кількість встановлених жертв — 50
с. Червона Слобода
кількість встановлених жертв — 290
с. Черепівка
кількість встановлених жертв — 165
с. Чернеча Слобода
кількість встановлених жертв — 2757
х. Чумаків (суч. с. Чумакове)
кількість встановлених жертв — 15
с. Шевченкове
кількість встановлених жертв — 10
с. Шкуматове
кількість встановлених жертв — 37
с. Шпокалка
кількість встановлених жертв — 9
с. Ярове
кількість встановлених жертв — 120

Великописарівський район

с. Велика Писарівка (суч. смт Велика Писарівка)
кількість встановлених жертв — 900
с. Березівка
кількість встановлених жертв — 20
с. Братениця
кількість встановлених жертв — 58
х. Веселий (суч. с. Веселе)
кількість встановлених жертв — 21
с. Вище Веселе
кількість встановлених жертв — 110
с. Вільне
кількість встановлених жертв — 106
х. Володимирівка (суч. с. Володимирівка)
кількість встановлених жертв — 90
х. Воровський (суч. с. Воровське)
кількість встановлених жертв — 45
с. Дмитрівка
кількість встановлених жертв — 130
с. Добрянське
кількість встановлених жертв — 132
с. Їздецьке
кількість встановлених жертв — 30
с. Катанське
кількість встановлених жертв — 122
с. Кириківка (суч. смт Кириківка)
кількість встановлених жертв — 111
х. Комсомолець (суч. с. Комсомолець)
кількість встановлених жертв — 55
х. Копійки (суч. с. Копійки)
кількість встановлених жертв — 87
с. Крамчанка
кількість встановлених жертв — 70
с. Лугівка
кількість встановлених жертв — 66
с. Лукашівка
кількість встановлених жертв — 40
х. Майський (суч. с. Майське)
кількість встановлених жертв — 18
с. Олександрівка
кількість встановлених жертв — 105
х. Петрівський (суч. с. Радянське)
кількість встановлених жертв — 80
с. Пожня
кількість встановлених жертв — 146
с. Попівка
кількість встановлених жертв — 253
с. Розсоші
кількість жертв не встановлено
с. Сидорова Яруга
кількість встановлених жертв — 80

с. Солдатське
кількість встановлених жертв — 224
с. Спірне
кількість встановлених жертв — 133
с. Станичне
кількість встановлених жертв — 35
с. Стара Рябина (суч. с. Рябина)
кількість встановлених жертв — 247
с. Стрілецька Пушкарка
кількість встановлених жертв — 87
с. Тарасівка
кількість встановлених жертв — 500
с. Шевченкове
кількість встановлених жертв — 65
с. Широкий Берег
кількість жертв не встановлено
х. Шурове (суч. с. Шурово)
кількість встановлених жертв — 14
с. Яблучне
кількість встановлених жертв — 225
с. Ямне
кількість встановлених жертв — 210
с. Янківка (суч. с. Іванівка)
кількість жертв не встановлено**с**

м. Глухів

кількість встановлених жертв — 32

Глухівський район

с. Баничі
кількість жертв не встановлено
с. Баранівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Бачівськ
кількість встановлених жертв — 2
с. Береза
кількість встановлених жертв — 2
с. Білокопитове
кількість жертв не встановлено
с. Будища
кількість встановлених жертв — 2
с. Вапновий завод (суч. с. Будівельне)
кількість жертв не встановлено
с. Веселі Терни (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Вікторове
кількість встановлених жертв — 1
с. Вільна Слобода
кількість встановлених жертв — 2
с. Волківка
кількість жертв не встановлено
с. Годунівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Горіле
кількість жертв не встановлено
с. Гудове
кількість жертв не встановлено
с. Дунаєць
кількість встановлених жертв — 1
с. Заруцьке
кількість жертв не встановлено
с. Землянка
кількість встановлених жертв — 15
с. Іващенкове
кількість встановлених жертв — 2
с. Іоніне
кількість встановлених жертв — 3
с. Калинівка
кількість встановлених жертв — 5
с. Калюжне
кількість жертв не встановлено
с. Катеринівка
кількість жертв не встановлено
с. Клочкіївка
кількість встановлених жертв — 2
с. Комарівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Кореньок
кількість жертв не встановлено
с. Кучерівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Лужки
кількість встановлених жертв — 1
с. Мацкове
кількість встановлених жертв — 1
с. Москаленкове
кількість встановлених жертв — 3
с. Муравейня
кількість жертв не встановлено
с. Некрасове
кількість встановлених жертв — 3
с. Обложки
кількість встановлених жертв — 4
с. Первомайське
кількість жертв не встановлено
с. Полошки
кількість жертв не встановлено
с. Потапівка
кількість жертв не встановлено
с. Привілля
кількість встановлених жертв — 3
с. Пустогород
кількість встановлених жертв — 1
с. Сваркове
кількість встановлених жертв — 9
с. Семенівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Слоут
кількість встановлених жертв — 1
с. Сопич
кількість жертв не встановлено
с. Соснівка
кількість встановлених жертв — 7
с. Старикове
кількість встановлених жертв — 4
с. Студенок
кількість встановлених жертв — 9
с. Сутиски
кількість жертв не встановлено
с. Суходіл
кількість жертв не встановлено
с. Толстодубове
кількість жертв не встановлено
с. Уздиця
кількість встановлених жертв — 2
с. Уланове
кількість встановлених жертв — 5
с. Фотовиж
кількість жертв не встановлено
с. Ходине
кількість встановлених жертв — 4
с. Холопкове (суч. с. Перемога)
кількість встановлених жертв — 1
с. Хотминівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Червона Поляна (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
сел. Червоне
кількість встановлених жертв — 5
с. Чернєве
кількість встановлених жертв — 7
с. Чорториги (суч. с. Шевченкове)
кількість встановлених жертв — 7
с. Шакутівщина
кількість жертв не встановлено
сел. Шалигине
кількість встановлених жертв — 1
с. Щебри
кількість жертв не встановлено
с. Яструбщина
кількість встановлених жертв — 9

м. Конотоп

м. Конотоп
кількість встановлених жертв — 132
с. Підлипне
кількість встановлених жертв — 4

Конотопський район

с. Андріївське
кількість жертв не встановлено
с. Анютино
кількість жертв не встановлено
х. Базиліка (суч. с. Крупське)
кількість встановлених жертв — 8
с. Бондарі
кількість встановлених жертв — 5
с. Бочечки
кількість встановлених жертв — 153
х. Броди
кількість жертв не встановлено
с. В. Самбір
кількість встановлених жертв — 124
с. В'язове
кількість встановлених жертв — 21
с. Вирівка
кількість встановлених жертв — 23
с. Гамаліївка
кількість жертв не встановлено
х. Графський (суч. с. Красне)
кількість жертв не встановлено
с. Грузьке
кількість встановлених жертв — 63
с. Гути
кількість встановлених жертв — 31
с. Дептівка
кількість встановлених жертв — 13
с. Дубинка
кількість встановлених жертв — 4
х. Дубов'язівка (суч. смт Дубов'язівка)
кількість встановлених жертв — 24
с. Духанівка
кількість жертв не встановлено
с. Жигаївка
кількість жертв не встановлено
с. Жовтневе
кількість встановлених жертв — 16
с. Заводи
кількість жертв не встановлено
с. Землянка
кількість встановлених жертв — 17
с. Капітанівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Карабутове
кількість жертв не встановлено
с. Козацьке
кількість встановлених жертв — 226
х. Колядиха (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 4
х. Коробчин (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Коханівка
кількість жертв не встановлено
с. Кошари
кількість встановлених жертв — 58
с. Кузьки
кількість встановлених жертв — 3
с. Лісогубівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Мала Ганнівка
кількість встановлених жертв — 12
с. Малий Самбір
кількість встановлених жертв — 26
с. Мельня
кількість встановлених жертв — 7
х. Молоданівка (суч. с. Першотравневе)
кількість встановлених жертв — 3
с. Нове
кількість жертв не встановлено
с. Новоселівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Новостроївка
кількість жертв не встановлено
с. Озаричі
кількість встановлених жертв — 4
х. Озера (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 23
с. Пекарі
кількість встановлених жертв — 12
с. Полтавка
кількість встановлених жертв — 1
с. Попівка
кількість встановлених жертв — 84
с. Раки
кількість встановлених жертв — 1
с. Рокитне
кількість жертв не встановлено
с. Савойське
кількість встановлених жертв — 1
с. Салтикове
кількість встановлених жертв — 11
с. Сарнавщина
кількість встановлених жертв — 10
с. Сахни
кількість встановлених жертв — 5
с. Сім'янівка
кількість встановлених жертв — 82
с. Совинка
кількість встановлених жертв — 19
с. Соснівка
кількість встановлених жертв — 21
х. Таранське (суч. с. Таранське)
кількість встановлених жертв — 1
с. Тернівка
кількість встановлених жертв — 8
х. Торговиця (суч. с. Торговиця)
кількість встановлених жертв — 11
х. Турутин (суч. с. Турутино)
кількість встановлених жертв — 2
х. Улянівка (суч. с. Улянівка)
кількість встановлених жертв — 4
с. Фесівка
кількість встановлених жертв — 11
с. Хижки
кількість встановлених жертв — 9
с. Червоний Яр
кількість встановлених жертв — 5
с. Чорноплатове
кількість встановлених жертв — 3
с. Шевченкове
кількість встановлених жертв — 13
с. Шпотівка
кількість встановлених жертв — 28
с. Юрівка
кількість встановлених жертв — 10

Краснопільський район
с. Краснопілля (суч. смт Краснопілля)
кількість встановлених жертв — 60

с. Барилівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Бранцівка
кількість встановлених жертв — 174
х. Васюки (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 4
с. Велика Рибиця
кількість встановлених жертв — 20
с. Великий Бобрик
кількість встановлених жертв — 5
с. Великий Прикіл
кількість встановлених жертв — 28
с. Верхня Пожня
кількість встановлених жертв — 40
с. Веселе
кількість встановлених жертв — 7
с. Високе
кількість жертв не встановлено
х. Вибрики (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 5
с. Виднівка
кількість встановлених жертв — 18
с. Воропай
кількість жертв не встановлено
с. Глибне
кількість жертв не встановлено
с. Гнилиця
кількість встановлених жертв — 1
х. Головків (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Гречанівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 4
с. Грунівка
кількість встановлених жертв — 2
х. Гуленицький (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Довжик (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
с. Думівка
кількість встановлених жертв — 10
с. Запсілля
кількість встановлених жертв — 5
с. Земляне
кількість встановлених жертв — 26
с. Івахнівка
кількість жертв не встановлено
х. Івашутин (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Кам'яне
кількість жертв не встановлено
х. Лебедів (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Лісне
кількість встановлених жертв — 3
с. Лозове
кількість встановлених жертв — 2
с. Майське
кількість жертв не встановлено
с. Мала Рибиця
кількість встановлених жертв — 28
с. Малий Бобрик
кількість встановлених жертв — 17
с. Мар'їно
кількість жертв не встановлено
с. Мезенівка
кількість встановлених жертв — 27
с. Миропілля
кількість встановлених жертв — 45
с. Миропільське
кількість жертв не встановлено
с. Михайлівка
кількість встановлених жертв — 2
с.Михайлівське
кількість жертв не встановлено
с.Наумівка
кількість жертв не встановлено
с.Новодмитрівка
кількість жертв не встановлено
с.Новоолександрівка
кількість жертв не встановлено
с. Мозкове
кількість встановлених жертв — 4
с.Окіл
кількість жертв не встановлено
с.Олександрія
кількість жертв не встановлено
с. Осоївка
кількість встановлених жертв — 40
с. Пенянка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 49
с. Петрушівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Покровка
кількість встановлених жертв — 76
с. Порозок
кількість встановлених жертв — 22
х. Просіки (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 3
с. Проходи
кількість жертв не встановлено
с. Пушкарне (суч. с. Грабовське)
кількість встановлених жертв — 149
с. Птушка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Попівка
кількість жертв не встановлено
с. Рясне
кількість встановлених жертв — 29
с. Самотоївка
кількість встановлених жертв — 3
с. Сінне
кількість встановлених жертв — 126
с. Славгород
кількість встановлених жертв — 28
с. Степок
кількість встановлених жертв — 4
с. Студенок (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 33
с.Тарутино
кількість жертв не встановлено
с. Тимофіївка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 29
с. Тур'я
кількість встановлених жертв — 19
с. Угроїди (суч. смт Угроїди)
кількість встановлених жертв — 20
с. Хвойне
кількість жертв не встановлено
с. Хмелівка
кількість встановлених жертв — 46
с. Чернеччина
кількість встановлених жертв — 49
с. Юсупівка
кількість жертв не встановлено
с. Ясенок
кількість встановлених жертв — 3

Кролевецький район

м. Кролевець
кількість встановлених жертв — 3
с. Алтинівка
кількість жертв не встановлено
с. Безкровне
кількість жертв не встановлено
с. Бистрик
кількість встановлених жертв — 2
с. Білогриве
кількість встановлених жертв — 1
с. Божок
кількість жертв не встановлено
с. Буйвалове
кількість жертв не встановлено
с. Воргол
кількість жертв не встановлено
с. Воронцове
кількість встановлених жертв — 1

с. Гречкине
кількість жертв не встановлено
с. Грузьке
кількість встановлених жертв — 2
с. Губарівщина
кількість жертв не встановлено
с. Дідівщина
кількість жертв не встановлено
с. Добротове
кількість жертв не встановлено
с. Дубовичі
кількість встановлених жертв — 20
с. Зазірки
кількість встановлених жертв — 1
с. Заріччя
кількість жертв не встановлено
с. Камінь
кількість встановлених жертв — 1
с. Лапшине
кількість жертв не встановлено
с. Литвиновичі
кількість жертв не встановлено
с. Локня
кількість встановлених жертв — 1
с. Любитове
кількість жертв не встановлено
с. Майорівка
кількість жертв не встановлено
с. Мутин
кількість жертв не встановлено
с. Обтове
кількість встановлених жертв — 2
с. Пиротчине
кількість жертв не встановлено
с. Погорілівка
кількість жертв не встановлено
с. Погребки (суч. с. Ярове)
кількість встановлених жертв — 2
с. Реутинці
кількість встановлених жертв — 2
с. Спаське (суч. с. Ленінське)
кількість встановлених жертв — 3
с. Срібровщина
кількість жертв не встановлено
с. Терехове
кількість жертв не встановлено
с. Тулиголове
кількість встановлених жертв — 9
с. Хрещатик
кількість жертв не встановлено
с. Червона Гірка
кількість жертв не встановлено
с. Шлях
кількість жертв не встановлено
с. Ярославець
кількість встановлених жертв — 5
м. Лебедин
кількість встановлених жертв — 590
х. Бережки (суч. с. Токарі)
кількість жертв не встановлено
х. Білодідів (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. В. Озерний (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Губчин (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Корчанка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Куданівка (суч. с. Куданівка)
кількість жертв не встановлено
х. Морози (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Олексенкове (суч. с. Олексенкове)
кількість жертв не встановлено
х. Репівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
х. Токарі (суч. с. Токарі)
кількість жертв не встановлено
х. Чалівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 3
х. Шульгівка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Ясна Поляна (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено

м. Лебедин

м. Лебедин
кількість встановлених жертв — 590
х. Бережки (суч. с. Токарі)
кількість жертв не встановлено
х. Білодідів (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. В. Озерний (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Губчин (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Корчанка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Куданівка (суч. с. Куданівка)
кількість жертв не встановлено
х. Морози (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Олексенкове (суч. с. Олексенкове)
кількість жертв не встановлено
х. Репівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
х. Токарі (суч. с. Токарі)
кількість жертв не встановлено
х. Чалівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 3
х. Шульгівка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Ясна Поляна (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено

Лебединський район

х. Андріївський (суч. с. Байрак)
кількість встановлених жертв — 209
х. Бандуров (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
х. Безугли (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Бишкінь
кількість встановлених жертв — 147
с. Боброве
кількість встановлених жертв — 18
с. Боровенька
кількість встановлених жертв — 26
с. Будилка
кількість встановлених жертв — 36
с. Бурівка
кількість встановлених жертв — 108
с. Валки
кількість встановлених жертв — 1
с. Василівка
кількість встановлених жертв — 32
с. Великий Вистороп
кількість встановлених жертв — 303
с. Великі Луки
кількість жертв не встановлено
с. Великодне
кількість жертв не встановлено
х. Веприцьке
кількість встановлених жертв — 1
с. Вершина
кількість встановлених жертв — 11
с. Вільшанка
кількість жертв не встановлено
с. Ворожба
кількість встановлених жертв — 675
с. Галушки
кількість встановлених жертв — 1
с. Гарбарі
кількість жертв не встановлено
с. Гарбузівка
кількість встановлених жертв — 91
с. Гірки
кількість жертв не встановлено
х. Глушівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
х. Гмирівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Голубівка
кількість жертв не встановлено
с. Грамине
кількість встановлених жертв — 534
с. Гринцеве
кількість встановлених жертв — 20
с. Грицини
кількість жертв не встановлено
с. Грунь
кількість встановлених жертв — 30
х. Грунька (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 3
с. Гудимівка
кількість встановлених жертв — 91
х. Грушевий
кількість встановлених жертв — 4
х. Деми (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 4
с. Доценківка
кількість встановлених жертв — 4
с. Дремлюги
кількість жертв не встановлено
с. Жовтневе
кількість встановлених жертв — 1
с. Забуги
кількість встановлених жертв — 36
х. Задній (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 3
с. Залізничне
кількість жертв не встановлено
х. Западня (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 11
х. Захарки (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 9
с. Зелений Гай
кількість жертв не встановлено
х. Іщенки (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 33
с. Калюжне
кількість встановлених жертв — 34
с. Кам'яне
кількість встановлених жертв — 54
с. Караван
кількість встановлених жертв — 8
с. Катеринівка
кількість встановлених жертв — 15
с. Кердилівщина
кількість жертв не встановлено
с. Корінне (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Корчани
кількість встановлених жертв — 10
с. Косенки (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 4
с. Костів
кількість встановлених жертв — 23
х. Казизуби (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
х. Кринички
кількість встановлених жертв — 1
с. Куличка
кількість встановлених жертв — 4
с. Курган - Озак (суч. с. Курган)
кількість встановлених жертв — 229
с. Курилівка
кількість жертв не встановлено
с. Ленінське
кількість жертв не встановлено
с. Лифине
кількість жертв не встановлено
с. Лободівщина
кількість встановлених жертв — 1
с. Ляшки
кількість встановлених жертв — 29
с. Майдаки
кількість встановлених жертв — 1
х. Майдаки (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
х. Мигулин
кількість встановлених жертв — 1
с. Малий Вистороп
кількість встановлених жертв — 24
с. Мартинці
кількість жертв не встановлено
с. Марусенкове
кількість жертв не встановлено
с. Межиріч
кількість встановлених жертв — 153
с. Михайлівка
кількість встановлених жертв — 146

с. Московський Бобрик
кількість встановлених жертв — 190
х. Нова (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Новопетрівка
кількість жертв не встановлено
с. Новосільське
кількість встановлених жертв — 3
с. Овдянське
кількість встановлених жертв — 2
с. Олександрівка
кількість встановлених жертв — 110
с. Олексіївка
кількість жертв не встановлено
с. Павленкове
кількість жертв не встановлено
с. Падалки
кількість встановлених жертв — 5
с. Панченки
кількість встановлених жертв — 15
х. Парні (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 8
х. Парфили
кількість встановлених жертв — 2
с. Патріотівка
кількість жертв не встановлено
с. Пашкине
кількість встановлених жертв — 5
х. Пашків (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Першотравневе
кількість жертв не встановлено
х. Петровський (суч. с. Черемухівка)
кількість встановлених жертв — 37
х. Пищоли (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 3
с. Північне
кількість жертв не встановлено
с. Підопригори
кількість встановлених жертв — 11
с. Пісківка
кількість встановлених жертв — 2
с. Помірки
кількість встановлених жертв — 3
с. Пристайлове
кількість встановлених жертв — 16
х. Путівці (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 7
х. Пушкарі (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 43
с. Радчуки
кількість встановлених жертв — 16
с. Радянське
кількість жертв не встановлено
с. Ревки
кількість встановлених жертв — 5
с. Рябушки
кількість встановлених жертв — 417
с. Савенки
кількість встановлених жертв — 1
с. Селище
кількість встановлених жертв — 4
с. Семенівка
кількість встановлених жертв — 4
х. Семиротівка
кількість встановлених жертв — 29
с. Ситники
кількість встановлених жертв — 49
с. Сіренки
кількість жертв не встановлено
х. Солошки (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
с. Софіївка
кількість жертв не встановлено
с. Стеблянки
кількість встановлених жертв — 32
х. Степне
кількість встановлених жертв — 2
с. Ступки
кількість жертв не встановлено
х. Теповка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
х. Тимофіївка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Топчії
кількість встановлених жертв — 14
с. Тригуби
кількість встановлених жертв — 15
х. Тучі (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 7
х. Федорівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 14
х. Фурдили (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 7
с. Харченки
кількість встановлених жертв — 1
с. Хилькове
кількість жертв не встановлено
х. Христи (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Чегринці (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 5
с. Червлене
кількість встановлених жертв — 84
с. Червоне
кількість жертв не встановлено
с. Чернецьке
кількість жертв не встановлено
с. Чижеве
кількість встановлених жертв — 3
с. Шевченкове
кількість жертв не встановлено
с. Штепівка
кількість жертв не встановлено
х. Штини (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
х. Шумили
кількість встановлених жертв — 35
с. Щетини
кількість жертв не встановлено
с. Ярошівка
кількість встановлених жертв — 3

Липоводолинський район

с. Липова Долина (суч. смт. Липова Долина)
кількість встановлених жертв — 296
х. Байрак Перший, х. Байрак Другий (суч. с. Байрак)
кількість встановлених жертв — 156
с. Беєве-Комуна
кількість встановлених жертв — 79
с. Беєво (суч.с. Беєве)
кількість встановлених жертв — 148
с. Берестівка
кількість встановлених жертв — 101
с. Великий Ліс
кількість встановлених жертв — 62
с. Веселе
кількість встановлених жертв — 82
с. Грабщина
кількість встановлених жертв — 84

х. Гришки (суч. с. Гришки)
кількість встановлених жертв — 59
х. Довга Лука
(суч. с. Довга Лука)
кількість встановлених жертв — 71
с. Капустинці
кількість встановлених жертв — 384
с. Кімличка
кількість встановлених жертв — 349
х. Колядинець
(суч. с. Колядинець)
кількість встановлених жертв — 72
с. Лучка
кількість встановлених жертв — 79
с. Московське
кількість встановлених жертв — 86
с. Панасівка
кількість встановлених жертв — 97
с. Підставки
кількість встановлених жертв — 120
с. Подількы
кількість встановлених жертв — 95
с. Русанівка
кількість встановлених жертв — 140
с. Саї
кількість встановлених жертв — 93
с. Семенівка
кількість встановлених жертв — 91
с. Синівка
кількість встановлених жертв — 150
с. Столяреве
кількість встановлених жертв — 64
с. Червона Долина
кількість встановлених жертв — 82
с. Шатравине
кількість встановлених жертв — 70
х. Яганівка (суч. с. Яганівка)
кількість встановлених жертв — 111
с. Яловий Окіп
кількість встановлених жертв — 84
с. Яснопільщина
кількість встановлених жертв — 134

Недригайлівський район

с. Недригайлів
(суч. смт Недригайлів)
кількість встановлених жертв — 364
х. Бабаків
(суч. с. Бабакове)
кількість жертв не встановлено
с.Березняки
кількість жертв не встановлено
с. Беседівка
кількість встановлених жертв — 49
с. Біж
кількість жертв не встановлено
с. Боговози
(суч. с. Білоярське)
кількість встановлених жертв — 1
х. Бродок (суч. с. Бродок)
кількість встановлених жертв — 6
с. Великі Будки
кількість встановлених жертв — 49
с. Вехове (суч.с.Віхове)
кількість жертв не встановлено
с. Вільшана
кількість встановлених жертв — 114
с. Володимирівка
кількість жертв не встановлено
х. Гавриків (суч. с. Гаврики)
кількість жертв не встановлено
с. Городище
кількість встановлених жертв — 12
с.Голубцеве
(суч. с. Голубці)
кількість жертв не встановлено
с. Гринівка
кількість встановлених жертв — 13
х. Дараганів
(суч. с. Дараганове)
кількість жертв не встановлено
с. Деркачівка
кількість встановлених жертв — 11
х. Діброва
(суч. с. Велика Діброва)
кількість встановлених жертв — 8
с. Дігтярка
кількість встановлених жертв — 1
х. Дігтярів
(суч. с. Дігтярівка)
кількість встановлених жертв — 8
с. Добринівка
(суч. с. Хорол)
кількість встановлених жертв — 7
х. Дремів (суч. с. Дремове)
кількість встановлених жертв — 5
с. Засулля
кількість встановлених жертв — 20
х. Зелений (суч. с. Зелене)
кількість встановлених жертв — 6
с. Зеленківка
кількість встановлених жертв — 24
с. Іваницьке
(суч. с. Іваниця)
кількість встановлених жертв — 10
х. Кинашів
(суч. с. Кинашеве)
кількість встановлених жертв — 10
с. Клин
кількість встановлених жертв — 10
с. Козельне
кількість встановлених жертв — 35
х. Комишанка
(суч. с. Комишанка)
кількість встановлених жертв — 40
х. Коренів
(суч. с. Кореневе)
кількість встановлених жертв — 2
с. Коровинці
кількість встановлених жертв — 60
х. Коротище
(суч. с. Коротище)
кількість встановлених жертв — 12
с. Костянтинове
кількість встановлених жертв — 9
х. Кринички
кількість жертв не встановлено
с. Кубраки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Кулішівка
кількість встановлених жертв — 30
с. Курмани
кількість встановлених жертв — 6
х. Кушнірів
(суч. с. Кушніри)
кількість встановлених жертв — 11
с. Лаврове
кількість жертв не встановлено
х. Лахнівщина
(суч. с. Лахнівщина)
кількість встановлених жертв — 5
х. Лікарівщина
(суч. с. Лікарівщина)
кількість встановлених жертв — 13
с. Малі Будки
кількість встановлених жертв — 6
с.Маршали
кількість жертв не встановлено
х. Мелешків
(суч. с. Мелешківка)
кількість встановлених жертв — 23

х. Мірків (суч. с. Мірки)
кількість встановлених жертв — 16
х. Муховатий (суч. с. Муховате)
кількість встановлених жертв — 17
х. Нелинів (суч. с. Нелини)
кількість встановлених жертв — 3
с. Немудруї
кількість жертв не встановлено
с. Овече (суч. с. Овеча)
кількість жертв не встановлено
х. Омельків (суч. с. Омелькове)
кількість жертв не встановлено
с. Острівне (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. П'ятидуб (суч. с. П'ятидуб)
кількість встановлених жертв — 7
с. Переважили (суч. с. Баба)
кількість встановлених жертв — 7
с. Перетічки
кількість встановлених жертв — 7
х. Придушин (суч. с. Горькове)
кількість встановлених жертв — 3
с. Пушкарщина
кількість жертв не встановлено
х. Ракова Січ (суч. с. Ракова Січ)
кількість встановлених жертв — 11
с. Реви
кількість жертв не встановлено
с. Рубанка
кількість встановлених жертв — 61
с. Руда
кількість жертв не встановлено
х. Русівщина (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Саєве
кількість встановлених жертв — 17
с. Сакуниха
кількість встановлених жертв — 52
х. Сороколітів (суч. с. Сороколітове)
кількість встановлених жертв — 11
х. Спартак (суч. с. Спартак)
кількість жертв не встановлено
с. Терни (суч. смт Терни)
кількість встановлених жертв — 140
с. Терешки
кількість жертв не встановлено
х. Тимченків (суч. с. Тимченки)
кількість встановлених жертв — 4
с. Томашівка
кількість встановлених жертв — 48
с.Філонове
кількість встановлених жертв — 1
х. Холодний Яр (суч. с. Холодний Яр)
кількість встановлених жертв — 10
с. Хоружівка
кількість встановлених жертв — 155
х. Цибуленки (суч.с. Цибуленки)
кількість встановлених жертв — 10
х. Чемоданівка (суч. с. Чемоданівка)
кількість встановлених жертв — 20
с. Червона Слобода
кількість встановлених жертв — 15
с. Черепівка
кількість жертв не встановлено
х. Якименків (суч. с. Якименки)
кількість встановлених жертв — 4

м. Охтирка

м. Охтирка
кількість встановлених жертв — 836
с. Велике Озеро
кількість встановлених жертв — 11
с. Залужани
кількість жертв не встановлено
с. Козятин
кількість жертв не встановлено
с. Пристань
кількість встановлених жертв — 3

Охтирський район

х. Абакумів (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Аврамківщина
кількість встановлених жертв — 5
с. Бакирівка
кількість встановлених жертв — 23
х. Бандури (суч. с. Бандури)
кількість жертв не встановлено
х. Батюки (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 85
х. Борзівщина (суч. с. Борзівщина)
кількість жертв не встановлено
х. Бублики (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 38
с. Бугрувате
кількість встановлених жертв — 12
с. Будне
кількість жертв не встановлено
х. Бузовик (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Буймерівка (суч. с. Буймерівка)
кількість встановлених жертв — 23
х. Бурдуни (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 16
с. Буро-Рубанівка
кількість встановлених жертв — 106
х. Бурячиха (суч. с. Бурячиха)
кількість встановлених жертв — 20
с. В'язове
кількість встановлених жертв — 5
х. Васюти (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 6
х. Вербове (суч. с. Вербове)
кількість жертв не встановлено
с. Високе
кількість встановлених жертв — 21
х. Власівка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Всадки (суч. с. Всадки)
кількість встановлених жертв — 5
х. Гай-Мошенка (суч. с. Гай — Мошенка)
кількість жертв не встановлено
х. Гарбузи (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 11
с. Гнилиця
кількість встановлених жертв — 125
х. Горяйствівка (суч. с. Горяйствівка)
кількість жертв не встановлено
с. Грінченкове
кількість встановлених жертв — 74
с. Грунь
кількість встановлених жертв — 308

х. Грунька (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Гусарщина
(суч. с. Гусарщина)
кількість жертв не встановлено
х. Доброславівка
(суч. с. Доброславівка)
кількість жертв не встановлено
с. Довжик
кількість встановлених жертв — 314
х. Дуб'яги (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Духівниче
(суч. с. Духівниче)
кількість жертв не встановлено
кількість встановлених жертв — 2
х. Жили (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 35
с. Жовтневе
кількість встановлених жертв — 12
х. Жовтневий
(суч. с. Перемоги)
кількість жертв не встановлено
х. Жолоби (суч. с. Жолоби)
кількість жертв не встановлено
с. Журавне
кількість встановлених жертв — 203
х. Закаблуки
(суч. с. Закаблуки)
кількість жертв не встановлено
х. Залісний (суч. с. Залісне)
кількість жертв не встановлено
с. Зарічне (суч. с. Українка)
кількість встановлених жертв — 7
х. Засуха (суч. с. 8 Березня)
кількість встановлених жертв — 4
х. Зелений Гай
(суч. с. Зелений Гай)
кількість жертв не встановлено
х. Івахи (суч. с. Івахи)
кількість жертв не встановлено
с. Кардашівка
кількість жертв не встановлено
с. Карпилівка
кількість жертв не встановлено
с. Катеринівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Качанівка
кількість встановлених жертв — 26
с. Кириківка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Кладьківщина
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 117
х. Климентове
(суч. с. Климентове)
кількість жертв не встановлено
х. Козачий Яр
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 18
х. Колодяжні
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 9
х. Комарівка
(суч. с. Комарівка)
кількість встановлених жертв — 2
с. Комиші
кількість встановлених жертв — 441
с. Комсомольськ
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Коновалик
(суч. с. Коновалик)
кількість встановлених жертв — 1
х. Корабельський
(суч. с. Корабельське)
кількість встановлених жертв — 161
х. Кударі (суч. с. Кударі)
кількість встановлених жертв — 19
х. Кудряве (суч. с. Кудряве)
кількість жертв не встановлено
с. Куземин
кількість встановлених жертв — 145
с. Лантратівка
кількість встановлених жертв — 51
х. Лимареве
(суч. с. Лимареве)
кількість жертв не встановлено
х. Лисе (суч. с. Лисе)
кількість жертв не встановлено
с. Литовка
кількість встановлених жертв — 61
х. Лозові (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
с. Лутище
кількість встановлених жертв — 55
с. Мала Павлівка
кількість встановлених жертв — 95
х. Манчичі (суч. с. Манчичі)
кількість встановлених жертв — 13
х. Миколаївка
(суч. с. Миколаївка)
кількість жертв не встановлено
х. Михайленків
(суч. с. Михайленкове)
кількість встановлених жертв — 14
х. Молодецький
(суч. с. Молодецьке)
кількість встановлених жертв — 43
с. Мошенка
кількість встановлених жертв — 23
с. Неплатине
кількість встановлених жертв — 10
х. Нове (суч. с. Нове)
кількість жертв не встановлено
х. Новопостроєне
(суч. с. Новопостроєне)
кількість встановлених жертв — 77
х. Обертень
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 23
х. Овчаренки
(суч. с. Овчаренки)
кількість жертв не встановлено
х. Озера (суч. с. Озера)
кількість жертв не встановлено
х. Оленине
(суч. с. Оленинське)
кількість встановлених жертв — 56
с. Олешня Перша, с. Олешня Друга (суч. с. Олешня)
кількість встановлених жертв — 463
х. Овчаренки
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 16
х. П'яткіно (суч. с. П'яткіно)
кількість жертв не встановлено
х. Парасковенки
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Пархомівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Пасіки (суч. с. Пасіки)
кількість жертв не встановлено
х. Перелуг (суч. с. Перелуг)
кількість жертв не встановлено
х. Пилівка (суч. с. Пилівка)
кількість жертв не встановлено
х. Підлозіївка
(суч. с. Підлозіївка)
кількість встановлених жертв — 42
х. Піонер (суч. с. Піонер)
кількість жертв не встановлено
с. Пірки (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Піски (суч. с. Піски)
кількість жертв не встановлено
х. Пластюки (суч. с. Пластюки)
кількість жертв не встановлено
х. Поділ (суч. с. Поділ)
кількість жертв не встановлено
с. Пологи
кількість встановлених жертв — 59
х. Попелівщина
(суч. с. Попелівщина)
кількість жертв не встановлено
с. Рибальське
кількість встановлених жертв — 1
с. Риботень
кількість жертв не встановлено
х. Розкопи (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 71

с. Розсохувате
кількість жертв не встановлено
х. Рубани (суч. с. Рубани)
кількість жертв не встановлено
х. Садки (суч. с. Садки)
кількість жертв не встановлено
х. Сіврюки (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 5
с. Слинківщина (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Соловʼї (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
х. Сосонка (суч. с. Сосонка)
кількість жертв не встановлено
с. Стара Іванівка
кількість встановлених жертв — 223
с. Стара Рябина (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Тарабани (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 13
х. Таранухи (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 5
х. Хмари (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 4
с. Храпачий Яр (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Хухра
кількість встановлених жертв — 76
с. Чернеччина
кількість встановлених жертв — 191
с. Чупахівка (суч. смт Чупахівка)
кількість встановлених жертв — 180
х. Шабалтаєво (суч. с. Шабалтаєво)
кількість жертв не встановлено
х. Шаповалівка (суч. с. Шаповалівка)
кількість жертв не встановлено
х. Шевченків (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Шелудьки
кількість жертв не встановлено
с. Шенгеріївка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Шикимаки (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Щоми (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 13
с. Ясенове
кількість встановлених жертв — 40

Путивльський район

м. Путивль
кількість жертв не встановлено
с. Берюх (суч. с. Руднєве)
кількість жертв не встановлено
с. Биваліне (суч. с. Бивалине)
кількість встановлених жертв — 4
с. Білогалиця
кількість жертв не встановлено
с. Бобине
кількість жертв не встановлено
с. Бояро-Лежачі
кількість встановлених жертв — 6
х. Бровкін (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Бруски
кількість жертв не встановлено
с. Бунякине
кількість встановлених жертв — 9
с. Вегерівка
кількість жертв не встановлено
с. Веселе
кількість жертв не встановлено
с. Визьонка (суч. с. Вʼязенка)
кількість жертв не встановлено
с. Волинцеве
кількість жертв не встановлено
с. Волокитине
кількість жертв не встановлено
с. Воронівка
кількість жертв не встановлено
с. Вощінено
кількість жертв не встановлено
с. Вшивка (суч. с. Октябрське)
кількість встановлених жертв — 7
с. Гірки
кількість жертв не встановлено
х. Голубків (суч. с. Голубкове)
кількість жертв не встановлено
с. Дорошівка
кількість жертв не встановлено
с. Зінове
кількість встановлених жертв — 4
с. Зозуліне
кількість жертв не встановлено
с. Іванівка
кількість жертв не встановлено
с. Кагань
кількість жертв не встановлено
с. Каліщі (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
с. Князеве (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Козаче
кількість жертв не встановлено
с. Козлівка
кількість жертв не встановлено
с. Кочерги
кількість жертв не встановлено
х. Кобиляків(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Корольки (суч. с. Корольки)
кількість жертв не встановлено
с. Красне
кількість жертв не встановлено
х. Орехів (суч. с. Орехівка)
кількість жертв не встановлено
с. Кривоносівка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Кружок
кількість встановлених жертв — 1
с. Курдюмове
кількість жертв не встановлено
х. Латишев (суч. с. Латишівка)
кількість жертв не встановлено
с. Линове
кількість встановлених жертв — 39
с. Мазівка
кількість жертв не встановлено
с. Малушине
кількість жертв не встановлено
с. Манухівка
кількість жертв не встановлено
с. Мачулища
кількість жертв не встановлено
с. Мишутине
кількість жертв не встановлено
с. Мінакове
кількість жертв не встановлено
с. Нова Слобода
кількість встановлених жертв — 12
с. Нова Шарпівка
кількість жертв не встановлено

с. Нові Гончари
кількість жертв не встановлено
х. Окоп (х. Пайтерів) (суч. с. Окіп)
кількість жертв не встановлено
х. Олексіївка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. П'ятишкін (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Пересипки
кількість жертв не встановлено
с. Петуховка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Пильовка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Пищиків (суч. с. Пищики)
кількість жертв не встановлено
х. Плаксін (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Платівка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Плотнікове (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Понизівка (суч. с. Понизівка)
кількість жертв не встановлено
х. Почепи (суч. с. Почепи)
кількість встановлених жертв — 3
с. Пруди
кількість встановлених жертв — 2
с. Рев'якине
кількість жертв не встановлено
с. Рівне
кількість встановлених жертв — 1
с. Романівка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Ротівка
кількість жертв не встановлено
с. Роща
кількість жертв не встановлено
с. Сафонівка
кількість жертв не встановлено
с. Сахарове
кількість жертв не встановлено
с. Святе Озеро (суч. с. Червоне Озеро)
кількість жертв не встановлено
х. Сибелиця (суч. с. Свобода)
кількість жертв не встановлено
х. Сиром'ятин (суч. с. Сиром'ятники)
кількість жертв не встановлено
х. Сисоїв (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Сімейкине
кількість жертв не встановлено
с. Скуносове
кількість встановлених жертв — 7
х. Солнцев (суч. с. Сонцеве)
кількість жертв не встановлено
х. Соловйов (суч. с. Соловйове)
кількість жертв не встановлено
с. Спадщина
кількість жертв не встановлено
с. Стара Шарпівка
кількість жертв не встановлено
с. Старі Гончари
кількість жертв не встановлено
с. Стрільники
кількість встановлених жертв — 1
с. Суворове
кількість жертв не встановлено
х. Товченików (суч. с. Товченникове)
кількість жертв не встановлено
с. Трудове
кількість жертв не встановлено
с. Уцькове
кількість жертв не встановлено
с. Харівка
кількість жертв не встановлено
с. Ховзівка
кількість жертв не встановлено
с. Чаплищі
кількість жертв не встановлено
с. Чорнобривкине
кількість жертв не встановлено
с. Ширяєве
кількість жертв не встановлено
с. Шулешівка
кількість жертв не встановлено
с. Щербінівка
кількість жертв не встановлено
с. Юр'єве
кількість жертв не встановлено
с. Яцине
кількість жертв не встановлено

м. Ромни

м. Ромни
кількість встановлених жертв — 100
с. Засулля
кількість жертв не встановлено
с. Процівка
кількість жертв не встановлено
с. Житнє
кількість жертв не встановлено

Роменський район

с. Авраменкове
кількість жертв не встановлено
с. Анастасівка
62
с. Андріївка
кількість встановлених жертв — 56
с. Андріяшівка
кількість встановлених жертв — 45
с. Артюхівка
кількість встановлених жертв — 29
с. Басарабка
кількість жертв не встановлено
с. Басівка
кількість встановлених жертв — 98
с. Бацмани
кількість жертв не встановлено
с. Біловоди
кількість встановлених жертв — 55
с. Бобрик
кількість жертв не встановлено
с. Братське
кількість встановлених жертв — 3
с. Бурбине
кількість жертв не встановлено
с. В'юнне
кількість жертв не встановлено
с. Василівка
кількість встановлених жертв — 43
с. Ведмеже
кількість жертв не встановлено
с. Велике
кількість жертв не встановлено
с. Великі Бубни
кількість встановлених жертв — 56
х. Великі Будки

(суч. с. Великі Будки)
кількість жертв не встановлено
с. Вовківці
кількість встановлених жертв — 1
с. Володимирівка
кількість жертв не встановлено
с. Волошнівка
кількість встановлених жертв — 106
с. Вощилиха
кількість жертв не встановлено
с. Гаї
кількість жертв не встановлено
с. Галенкове
кількість жертв не встановлено
с. Галка
кількість встановлених жертв — 43
с. Герасимівка
кількість встановлених жертв — 10
с. Глинськ
кількість встановлених жертв — 71
с. Голінка
кількість встановлених жертв — 1
с. Гришино
кількість встановлених жертв — 27
с. Гудими
кількість жертв не встановлено
с. Дзеркалька
кількість жертв не встановлено
с. Дибина
кількість жертв не встановлено
с. Діброва
кількість встановлених жертв — 55
с. Довгополівка
кількість встановлених жертв — 21
с. Житне
кількість встановлених жертв — 55
с. Загребелля
кількість жертв не встановлено
с. Заїзд
кількість жертв не встановлено
с. Залатиха
кількість жертв не встановлено
с. Зарудддя
кількість встановлених жертв — 75
с. Зінове
кількість жертв не встановлено
с. Калинівка
кількість жертв не встановлено
с. Кашпури
кількість встановлених жертв — 14
с. Коновали
кількість жертв не встановлено
с. Коржі
кількість встановлених жертв — 48
с. Королівщина
кількість жертв не встановлено
с. Косарівщина
кількість жертв не встановлено
с. Кропивинці
кількість жертв не встановлено
с. Кузьменкове
кількість жертв не встановлено
с. Левондівка
кількість жертв не встановлено
с. Левченки
кількість жертв не встановлено
с. Локня
кількість жертв не встановлено
с. Луценкове
кількість жертв не встановлено
с. Мале
кількість жертв не встановлено
с. Малі Бубни
кількість встановлених жертв — 10
с. Малярівщина
кількість жертв не встановлено
с. Матлахове
кількість жертв не встановлено
с. Миколаївка
кількість встановлених жертв — 77
с. Мокиївка
кількість жертв не встановлено
с. Москалівка
кількість жертв не встановлено
с. Ненадівка
кількість встановлених жертв — 18
с. Нова Гребля
кількість встановлених жертв — 54
с. Новопетрівка
кількість жертв не встановлено
с. Овлаші 17
кількість жертв не встановлено
с. Олексіївка
кількість жертв не встановлено
с. Перекопівка
кількість встановлених жертв — 235
с. Перехрестівка
кількість встановлених жертв — 23
с. Піски
кількість жертв не встановлено
с. Плавинище
кількість встановлених жертв — 19
с. Плужникове
кількість жертв не встановлено
с. Погожа Криниця
кількість встановлених жертв — 50
с. Погреби
кількість встановлених жертв — 19
с. Попівка
кількість жертв не встановлено
с. Попівщина
кількість встановлених жертв — 34
с. Посад
кількість встановлених жертв — 10
с. Правдюки
кількість жертв не встановлено
с. Пустовійтівка
кількість встановлених жертв — 26
с. Ріпки
кількість встановлених жертв — 80
с. Рогинці
кількість встановлених жертв — 36
с. Савойське
кількість жертв не встановлено
с. Салогубівка
кількість встановлених жертв — 36
х. Саханське
(суч. с. Саханське)
кількість жертв не встановлено
с. Сененкове
кількість жертв не встановлено
с. Сміле
кількість встановлених жертв — 69
с. Степурине
с. Сулими
кількість встановлених жертв — 68
с. Сурмачівка
кількість жертв не встановлено
с. Хмелів
кількість встановлених жертв — 160
х. Холодне (суч. с. Холодне)
кількість жертв не встановлено
с. Хоминці
кількість встановлених жертв — 44
с. Хрещатик
кількість жертв не встановлено
с. Чеберяки
кількість встановлених жертв — 2
с. Червоне
кількість жертв не встановлено
с. Чижикове
кількість жертв не встановлено
с. Чисте
кількість встановлених жертв — 5
с. Яковенкове
кількість жертв не встановлено
с. Ярмолинці
кількість встановлених жертв — 21
с. Ярошівка
кількість встановлених жертв — 7

Середино-Будський район

м. Середина-Буда
кількість встановлених жертв — 1
с. Боровичі
кількість жертв не встановлено
с. Василівка
кількість жертв не встановлено
с. Василівське
кількість жертв не встановлено
с. Велика Берізка
кількість жертв не встановлено
с. Винторівка
кількість жертв не встановлено
с. Гаврилова Слобода
кількість встановлених жертв — 1
с. Голубівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Гутка-Ожинка
кількість жертв не встановлено
с. Демченкове
кількість жертв не встановлено
с. Жихове
кількість встановлених жертв — 7
с. Журавка
смт. Зноб-Новгородське
кількість жертв не встановлено
с. Зноб-Трубчевське
кількість встановлених жертв — 3
с. Кам'янка
кількість жертв не встановлено
с. Карпеченкове
кількість жертв не встановлено
с. Кім
кількість жертв не встановлено
с. Красичка
кількість встановлених жертв — 7
с. Красний Бор
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 68
с. Красний Прогрес
кількість жертв не встановлено
с. Красноярське
кількість жертв не встановлено
с. Кренидівка
кількість жертв не встановлено
с. Кривоносівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Кустине
кількість жертв не встановлено
с. Лісне
кількість встановлених жертв — 1
с. Лісова Поляна
кількість жертв не встановлено
с. Лукашенкове
кількість встановлених жертв — 1
с. Любахове
кількість жертв не встановлено
с. Люте
кількість жертв не встановлено
с. Мефодівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Нова Гута
кількість жертв не встановлено
с. Нова-Спарта
кількість жертв не встановлено
с. Нововасилівка
кількість жертв не встановлено
с. Нововолодимирівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Обхід (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 3
с. Очкине
кількість встановлених жертв — 7
с. Перемога
кількість жертв не встановлено
с. Пигарівка
кількість встановлених жертв — 115
с. Порохонь
кількість встановлених жертв — 4
с. Ріг
кількість жертв не встановлено
с. Рожковичі
кількість встановлених жертв — 1
с. Ромашкове
кількість жертв не встановлено
с. Рудак
кількість жертв не встановлено
с. Рудня
кількість встановлених жертв — 17
с. Свердлове
кількість жертв не встановлено
с. Ситне
кількість жертв не встановлено
с. Сорокине
кількість жертв не встановлено
с. Стара Гута
кількість встановлених жертв — 1
с. Стягайлівка
кількість жертв не встановлено
с. Таборище
кількість встановлених жертв — 1
с. Троїцьке
кількість жертв не встановлено
с. Українське
кількість жертв не встановлено
с. Улиця
кількість жертв не встановлено
с. Уралове
кількість жертв не встановлено
с. Хильчичі
кількість встановлених жертв — 4
с. Хлібороб
кількість жертв не встановлено
с. Червоне
кількість жертв не встановлено
с. Чернацьке
кількість жертв не встановлено
с. Чигин
кількість жертв не встановлено
с. Шалимівка
кількість жертв не встановлено
с. Ясна Поляна
кількість жертв не встановлено

м. Суми

м. Суми
кількість встановлених жертв — 2223
с. Піщане
кількість встановлених жертв — 75
с. Парне
кількість встановлених жертв — 25
с. Житейське
кількість встановлених жертв — 11
с. Загорське
кількість встановлених жертв — 15
с. Кирияківщина
кількість встановлених жертв — 8
с. Трохименкове
кількість встановлених жертв — 16

Сумський район

с Бездрик
кількість встановлених жертв — 12
с. Басівка
кількість встановлених жертв — 87
с. Битиця
кількість встановлених жертв — 20
с. Біловоди
кількість встановлених жертв — 40
с. Вакалівщина
кількість встановлених жертв — 3
с. Велика Чернеччина
кількість встановлених жертв — 136
с. Великі Вільми
кількість встановлених жертв — 45
х. Вербове (суч. с. Вербове)
кількість встановлених жертв — 3
с. Верхня Сироватка
кількість встановлених жертв — 46
х. Веселівка (суч. с. Веселівка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Володимирівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Головашівка
кількість встановлених жертв — 75
с. Грицаківка
кількість встановлених жертв — 22
х. Гриценків (суч. с. Гриценкове)
кількість встановлених жертв — 7
с. Єлисеєнкове
кількість встановлених жертв — 2
с. Журавка
кількість встановлених жертв — 5
с. Залізняк
кількість встановлених жертв — 4
с. Зелений Гай
кількість встановлених жертв — 2
х. Ілліча (суч. с. Ленінське)
кількість встановлених жертв — 19
с. Кардашівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Кекине
кількість встановлених жертв — 16
с. Кіндратівка
кількість встановлених жертв — 15
с. Кононенкове
кількість встановлених жертв — 3
х. Корчаківка (суч. с. Корчаківка)
кількість встановлених жертв — 2
с. Косівщина
кількість встановлених жертв — 1
с. Костянтинівка
кількість встановлених жертв — 29
с. Кровне
кількість встановлених жертв — 36
х. Линтварівка (суч. с. Линтварівка)
кількість встановлених жертв — 1
х. Лікарський (суч. с. Лікарське)
кількість встановлених жертв — 13
с. Локня
кількість встановлених жертв — 3
с. Мала Чернеччина (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 32
с. Мар'ївка
кількість встановлених жертв — 8
с. Миколаївка
кількість встановлених жертв — 35
с. Могриця
кількість встановлених жертв — 112
х. Москалівщина (суч. с. Москалівщина)
кількість встановлених жертв — 9
с. Надточієве
кількість встановлених жертв — 30
с. Нижня Сироватка
кількість встановлених жертв — 160
с. Низи (суч. смт Низи)
кількість встановлених жертв — 129
х. Никонів (суч. с. Никонці)
кількість встановлених жертв — 4
с. Новомиколаївка
кількість встановлених жертв — 1
с. Новоселиця
кількість встановлених жертв — 2
с. Новосуханівка
кількість встановлених жертв — 113
с. Олександрівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Олексіївка
кількість встановлених жертв — 1
х. Печище (суч. с. Печище)
кількість встановлених жертв — 4
с. Писарівка
кількість встановлених жертв — 21
с. Підлісівка
кількість встановлених жертв — 7
х. Постольний (суч. с. Постольне)
кількість встановлених жертв — 15
с. Пушкарівка
кількість встановлених жертв — 19
сел. Рогізне (суч. с. Рогізне)
кількість встановлених жертв — 13
х. Раки (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Руднівка
кількість встановлених жертв — 8
х. Северинівна (суч. с. Северинівка)
кількість встановлених жертв — 33
х. Симонівка (суч. с. Симонівка)
кількість встановлених жертв — 21
с. Склярівка
кількість встановлених жертв — 1
х. Софіївка (суч. с. Софіївка)
кількість встановлених жертв — 9
х. Спаський (суч. с. Спаське)
кількість встановлених жертв — 27
с. Степанівка (суч. смт Степанівка)
кількість встановлених жертв — 16
с. Стецьківка
кількість встановлених жертв — 8
с. Терешківка
кількість встановлених жертв — 62
с. Токарі
кількість встановлених жертв — 83
х. Фрунзівка (суч. с. Фрунзенка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Хотінь (суч. смт Хотінь)
кількість встановлених жертв — 36
с. Червона Сула
кількість встановлених жертв — 21
с. Червоне
кількість встановлених жертв — 16
с. Шпилівка
кількість встановлених жертв — 16
с. Юнаківка
кількість встановлених жертв — 1
с. Яструбине
кількість встановлених жертв — 16

Тростянецький район

м. Тростянець
кількість встановлених жертв — 50
с. Артеморястівка
кількість жертв не встановлено
с. Білка
кількість встановлених жертв — 114
с. Боромля
кількість встановлених жертв — 6
с. Братське
кількість жертв не встановлено
с. Буди (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Буймер
кількість встановлених жертв — 38
с. Верхо-Люджа
кількість жертв не встановлено
с. Вишневе
кількість встановлених жертв — 12
с. Гребениківка
кількість встановлених жертв — 168
с. Грузьке
кількість встановлених жертв — 20
с. Дернова
кількість встановлених жертв — 8
с. Жигайлівка
кількість встановлених жертв — близько 300
с. Зарічне
кількість встановлених жертв — 13
с. Золотарівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Зубівка
кількість жертв не встановлено
с. Кам'янецьке
кількість жертв не встановлено
с. Кам'янка
кількість встановлених жертв — 35
с. Криничне
кількість встановлених жертв — 7
с. Лісне
кількість жертв не встановлено
с. Люджа
кількість встановлених жертв — 15
с. Мартинівка
кількість встановлених жертв — 10
с. Машкове
кількість жертв не встановлено
с. Мащанка
кількість встановлених жертв — 1
с. Микитівка
кількість встановлених жертв — 53
с. Мозкове
кількість жертв не встановлено
с. Набережне
кількість встановлених жертв — 66
с. Ницаха
кількість встановлених жертв — 8
с. Новгородське
кількість жертв не встановлено
с. Новоселівка
кількість встановлених жертв — 13
с. Новоукраїнка
кількість жертв не встановлено
с. Овадівка
кількість жертв не встановлено
с. Олексино
кількість встановлених жертв — 54
с. Пархомівка
кількість жертв не встановлено
с. Печини
кількість встановлених жертв — 36
с. Поляне
кількість встановлених жертв — 71
х. Пшеничний (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Радомля
кількість жертв не встановлено
с. Рябівка
кількість жертв не встановлено
с. Савелове
кількість жертв не встановлено
с. Семереньки
кількість встановлених жертв — 42
с. Скрягівка
кількість жертв не встановлено
с. Станова
кількість встановлених жертв — 80
с. Тучне
кількість жертв не встановлено
с. Хвощове
кількість встановлених жертв — 4
м. Шостка
кількість встановлених жертв — 12

Шосткинський район

с. Вороніж (суч. смт Вороніж)
кількість встановлених жертв — 19
х. Бензиків (суч. с. Бензики)
кількість жертв не встановлено
с. Богданівка
кількість встановлених жертв — 14
х. Богданка (суч. с. Богданка)
кількість жертв не встановлено
с. Вовна
кількість встановлених жертв — 12
х. Великий Ліс (суч. с. Великий Ліс)
кількість жертв не встановлено
с. Гамаліївка
кількість жертв не встановлено
с. Глазове
кількість встановлених жертв — 15
х. Гуків (суч. с. Гукове)
кількість жертв не встановлено
с. Дібровка
кількість жертв не встановлено
х. Заболоття (суч. с.Заболотне)
кількість жертв не встановлено
с. Івот
кількість встановлених жертв — 17
с. Калііївка
кількість жертв не встановлено
с. Клишки
кількість встановлених жертв — 28
х. Ковтунів (суч. с. Ковтунове)
кількість жертв не встановлено
с. Крупець
кількість жертв не встановлено
х. Курдюмівка (суч. с. Курдюмівка)
кількість жертв не встановлено
с. Лушники
кількість жертв не встановлено
с. Макове
кількість встановлених жертв — 10
х. Масиків (суч. с. Масиків)
кількість жертв не встановлено
с. Миронівка
кількість встановлених жертв — 5
х. Московський (суч. с. Московське)
кількість жертв не встановлено
с. Ображіївка
кількість встановлених жертв — 17
с. Остроушки
кількість жертв не встановлено
с. Пирогівка
кількість жертв не встановлено
с. Погребки

(суч. с. Коротченкове)
кількість жертв не встановлено
х. Смолокур (суч. с. Лісне)
кількість жертв не встановлено
с. Свірж
кількість жертв не встановлено
с. Собич
кількість встановлених жертв — 11
с. Собичеве
кількість встановлених жертв — 6
х. Солотвине
(суч. с. Солотвине)
кількість жертв не встановлено
с. Тиманівка
кількість жертв не встановлено
х. Холодовщина
(суч. с. Холодовщина)
кількість жертв не встановлено
с. Чаплїївка
кількість встановлених жертв — 25
х. Чорні Лози
(суч. с. Чорні Лози)
кількість жертв не встановлено
х. Шкирманівка
(суч. с. Шкирманівка)
кількість жертв не встановлено

Ямпільський район

смт Ямпіль
кількість встановлених жертв — 1
с. Антонівка
кількість жертв не встановлено
с. Базилевщина
кількість жертв не встановлено
с. Білиця
кількість жертв не встановлено
с. Бугор
кількість жертв не встановлено
с. Василець
кількість жертв не встановлено
с. Воздвиженське
кількість встановлених жертв — 2
с. Гирине
кількість встановлених жертв — 14
с. Говорунове
кількість жертв не встановлено
с. Грем'ячка
кількість жертв не встановлено
с. Дем'янівка
кількість жертв не встановлено
с. Деряжня
кількість встановлених жертв — 1
с. Дорошівка
кількість жертв не встановлено
с. Зорине
кількість жертв не встановлено
с. Імшана
кількість встановлених жертв — 2
с. Княжичі
кількість встановлених жертв — 20
с. Кургань (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
с. Ломленка
кількість жертв не встановлено
с. Майське
кількість встановлених жертв — 2
с. Марчихина Буда
кількість встановлених жертв — 35
с. Микитівка
кількість жертв не встановлено
с. Неплюєво
кількість жертв не встановлено
с. Октябрщина
кількість жертв не встановлено
с. Олино
кількість жертв не встановлено
с. Орлівка
кількість жертв не встановлено
с. Палиївка
кількість встановлених жертв — 2
с. Привокзальне
кількість жертв не встановлено
с. Прудище
кількість жертв не встановлено
с. Ржане
кількість жертв не встановлено
с. Родіонівка
кількість жертв не встановлено
с. Рождественське
кількість жертв не встановлено
с. Романькове
кількість жертв не встановлено
с. Ростов
кількість жертв не встановлено
с. Руденка
кількість жертв не встановлено
смт. Свеса
кількість жертв не встановлено
с. Скобичевське
кількість встановлених жертв — 1
с. Сороковий Клин
кількість жертв не встановлено
с. Степанівка
кількість встановлених жертв — 8
с. Степне
кількість встановлених жертв — 34
с. Усок
кількість встановлених жертв — 2
с. Феофілівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Царківщина
кількість встановлених жертв — 1
с. Чуйківка
кількість жертв не встановлено
с. Шатрище
кількість встановлених жертв — 16
с. Шевченкове
кількість жертв не встановлено
с. Юрасівка (суч. м. Дружба)
кількість жертв не встановлено

ХАРКІВСЬКА ОБЛАСТЬ

м. Люботин

смт Люботин
(суч. м. Люботин)
кількість встановлених жертв — 3

Балаклійський район

с. Андріївка
(суч. смт Андріївка)
кількість встановлених жертв — 246
с. Балаклія
(суч. м. Балаклія)
кількість встановлених жертв — 379
с-ще Лагері
(суч. мікрорайон
м. Балаклія)
кількість встановлених жертв — 292
с. Савинці
(суч. смт Савинці)
кількість встановлених жертв — 470
с. Бабариківка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 94
с. Довгалівка
кількість встановлених жертв — 122
с. Копанка
кількість встановлених жертв — 69
с. Асіївка
кількість встановлених жертв — 206
с. Борщівка
кількість встановлених жертв — 1106
с. Бригадирівка
кількість встановлених жертв — 405
с. Вербівка
кількість встановлених жертв — 209
с. Крючки
кількість встановлених жертв — 215
с. Нурове
кількість встановлених жертв — 109
с. Вишнева
кількість встановлених жертв — 164
с. Гусарівка
кількість встановлених жертв — 295
с. Мілова
кількість встановлених жертв — 277
с. Морозівка
кількість встановлених жертв — 375
с. Пришиб
кількість встановлених жертв — 207
с. Протопопівка
кількість встановлених жертв — 984
с. Волвенково
кількість встановлених жертв — 87
с. Глазунівка
кількість встановлених жертв — 41
с. Чепіль
кількість встановлених жертв — 100
с. Червона Гусарівка
кількість встановлених жертв — 48
с. Байрак
кількість встановлених жертв — 60
с. Щурівка
кількість встановлених жертв — 150
х. Донецький
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
х. Задонецький
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Шебелинка
кількість встановлених жертв — 102
с. Шевелівка
кількість встановлених жертв — 179
с. Яковенкове
кількість встановлених жертв — 208
с. Червоний Яр
кількість встановлених жертв — 105
с. Вовчий Яр.
кількість встановлених жертв — 216

Петрівський район

с. Лозовенька
кількість встановлених жертв — 101
с. Ново-Серпухівка
кількість встановлених жертв — 42
с. Петрівське
кількість встановлених жертв — 375
с. Завгороднє
кількість встановлених жертв — 273

Богодухівський район

м. Богодухів
кількість встановлених жертв — 1216
с. Губарівка
кількість встановлених жертв — 76
с. Хр. Микитівка
кількість встановлених жертв — 76
с. Олександрівка
кількість встановлених жертв — 46
с. Кручик
кількість встановлених жертв — 238
с. Павлівка
кількість встановлених жертв — 259
с. Полкова-Микитівка
кількість встановлених жертв — 618
с. Сінне
кількість встановлених жертв — 562
с. Першотравневе
кількість встановлених жертв — 99

Великобурлуцький район

с. Черне (суч. с. Чорне)
кількість жертв не встановлено
с. Грачівка
кількість жертв не встановлено
с. Купіно (суч. с. Купине)
кількість жертв не встановлено
с. Берізки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Лобанівка
кількість жертв не встановлено
с. Нефидівка
кількість жертв не встановлено
с. Приколотне
(суч. смт Приколотне)
кількість жертв не встановлено
с. Гогіне
кількість жертв не встановлено
с. Гора
(суч. смт Великий Бурлук)
кількість жертв не встановлено
1 Травня (суч. с. Плоске)
кількість жертв не встановлено
с. Гнилиця перша
кількість жертв не встановлено
с. Амбарне
кількість жертв не встановлено
с. Гнилиця
кількість жертв не встановлено
с. Вільхуватка
кількість жертв не встановлено
с. Зарубинка
кількість жертв не встановлено
с. Устинівка
кількість жертв не встановлено
с. Нова Олександрівка
кількість жертв не встановлено
с. Лозова
кількість жертв не встановлено
с. Красне
кількість жертв не встановлено
с. Хатнє
кількість жертв не встановлено
с. Червона Хвиля
кількість жертв не встановлено
с. Зелений Гай
кількість жертв не встановлено
с. Малий Бурлук
кількість жертв не встановлено
с. Шевченкове
кількість жертв не встановлено
с. Григорівка
кількість жертв не встановлено
с. Катеринівка
кількість жертв не встановлено
с. Куреньки
(суч. с. Рублене)
кількість жертв не встановлено
с. Артільне
кількість жертв не встановлено
с. Потихонове
кількість жертв не встановлено
с. Рублене
кількість жертв не встановлено
с. Березник
кількість жертв не встановлено
с. Будьонівка
(суч. с. Мілове)
кількість жертв не встановлено
с. Чугунівка
кількість жертв не встановлено
с. Шев'яківка
кількість жертв не встановлено

Салтівський район

м. Старий Салтів
кількість встановлених жертв — 309

Вовчанський район

с. Червоноармійське-II
кількість встановлених жертв — 126
с. Волохівка
кількість встановлених жертв — 115
с. Іванівка
кількість встановлених жертв — 178
м. Вовча (суч. с. Вовчанськ)
кількість встановлених жертв — 1700
с. Ізбицьке
кількість встановлених жертв — 189
с. Ганнопілля
кількість встановлених жертв — 121
с. Котівка
кількість встановлених жертв — 183
с. Шевченкове
(суч. с. Шевченкове-I)
кількість встановлених жертв — 80
с. Благодатне
кількість встановлених жертв — 184
с. Гатище
кількість встановлених жертв — 38
с. Варварівка
(суч. м. Варварівка)
кількість встановлених жертв — 103
с. Білий Колодязь
(суч. смт. Білий Колодязь)
кількість встановлених жертв — 216
с. Жовтневе
кількість встановлених жертв — 45
с. Огірцеве
(суч. м. Огірцеве)
кількість встановлених жертв — 153
с. Новоолександрівка
кількість встановлених жертв — 117
с. Гонтарівка
кількість встановлених жертв — 95
с. Охрімівка
кількість встановлених жертв — 207
с. Гатище
кількість встановлених жертв — 70
с. Верхній Салтів
кількість встановлених жертв — 218
с. Гнилушка
(суч. с. Гнидушка)
кількість встановлених жертв — 188

с. Василівка
кількість встановлених жертв — 174
с. Бузове
кількість встановлених жертв — 28
с. Вовчанські Хутори
кількість встановлених жертв — 479
с. Хотімля
кількість встановлених жертв — 479
с. Радянське
кількість встановлених жертв — 114
с. Шевченкове-II
кількість встановлених жертв — 109
с. Пільна
кількість встановлених жертв — 201
с. Українське
кількість встановлених жертв — 221
с. Писарівка
(суч. с. Верхня Писарівка)
кількість встановлених жертв — 73
с. Різникове
кількість встановлених жертв — 292
с. Москалівка
кількість встановлених жертв — 199
с. Стариця
кількість встановлених жертв — 318
с. Червоноармійське-I
кількість встановлених жертв — 184
с. Революційне
кількість встановлених жертв — 300
с. Молодова
кількість встановлених жертв — 122
с. Байрак
кількість встановлених жертв — 30
с. Бочкове
кількість встановлених жертв — 96
с. Бакшеївка
кількість встановлених жертв — 36
с. Віровка
кількість встановлених жертв — 15
с. Землянки
кількість встановлених жертв — 500
с. Пролетарське
кількість встановлених жертв — 243
с. Жовтневе
кількість встановлених жертв — 173
с. Непокрите
кількість встановлених жертв — 267
с. Паськівка
кількість встановлених жертв — 191
с. Приліпка
кількість встановлених жертв — 48
с. Піщане
кількість встановлених жертв — 312
с. Мала Вовча
кількість встановлених жертв — 201
с. Лошакове
кількість встановлених жертв — 272
с. Юрченкове
кількість встановлених жертв — 169
с. Захарівка
кількість встановлених жертв — 287
с. Рубіжне
кількість встановлених жертв — 116
с. Попільне
кількість встановлених жертв — 201
с. Чайківка
кількість встановлених жертв — 79

Зміївський район

м. Зміїв
кількість встановлених жертв — 160
с. Красна Поляна
кількість встановлених жертв — 14
с. Костянтівка
кількість встановлених жертв — 31
с. Соколове
кількість встановлених жертв — 84
с. Черкаський Бишкин
кількість встановлених жертв — 89
с. Нижній Бишкин
кількість встановлених жертв — 92
с. Пасіки
кількість встановлених жертв — 14
с. Таранівка
кількість встановлених жертв — 177
с. Першотравневе
кількість встановлених жертв — 24
с. Бірки
кількість встановлених жертв — 2
с. Скрипаї
кількість встановлених жертв — 507
с. Мохнач
кількість встановлених жертв — 95
с. Чемужівка
кількість встановлених жертв — 223
с. Артюхівка
кількість встановлених жертв — 38
с. Островерхівка
кількість встановлених жертв — 145
с. Шелудьківка
кількість встановлених жертв — 109
с. Зідьки
кількість встановлених жертв — 93
с. Задонецьке
кількість встановлених жертв — 30
с. Гайдари
кількість встановлених жертв — 37
с. Лиман
кількість встановлених жертв — 102
с. Геніївка
кількість встановлених жертв — 228
с. Зідьки
кількість встановлених жертв — 93
с. Задонецьке
кількість встановлених жертв — 30
с. Гайдари
кількість встановлених жертв — 37
с. Лиман
кількість встановлених жертв — 102
с. Геніївка
кількість встановлених жертв — 228

Сахновщинський район (Кегичівський район)

с. Антонівка
кількість встановлених жертв — 134
с. Артемівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Бесарабівка
кількість встановлених жертв — 1
х. Берестова (суч. с. Берестова)
кількість встановлених жертв — 10
с. Власівка
кількість встановлених жертв — 285
с. Гутирівка
кількість встановлених жертв — 5
с. Дальнє
кількість встановлених жертв — 2
с. Дмитрівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Золотухівка
кількість встановлених жертв — 11
с. Карабушине
кількість встановлених жертв — 96
с. Кардашівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 19
с. Крутоярівка
кількість встановлених жертв — 64
с. Кофанівка
кількість встановлених жертв — 22
с. Кегичівка (смт Кегичівка)
кількість встановлених жертв — 77
х. Котлярівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Карлівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
с. Козачі Майдани
кількість встановлених жертв — 21
с. Лозова
кількість встановлених жертв — 215
с. Мажарка
кількість встановлених жертв — 229
с. Медведівка
кількість встановлених жертв — 90
с. Михайлівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Ново Парфіївка
кількість встановлених жертв — 87
с. Петровськ (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 9
с. Парасковія
кількість встановлених жертв — 2
с. Павлівка
кількість встановлених жертв — 111
с. Осоповата (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Розсохувате
кількість встановлених жертв — 39
с. Новольвівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 24
с. Софіївка
кількість встановлених жертв — 1
арт.Таранівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 3
с. Чапаєве (суч. смт Чапаєве)
кількість встановлених жертв — 28
с. Шляхове
кількість встановлених жертв — 144
с. Шевченкове
кількість встановлених жертв — 8
с. Катеринівка
кількість жертв не встановлено

Краснокутський район

с. Пархомівка
кількість жертв не встановлено
с. Дублянка
кількість жертв не встановлено
с-ще Краснокутськ
кількість жертв не встановлено
смт Костянтинівка
кількість встановлених жертв — 223
с. Слобідка
кількість встановлених жертв — 228
с. Каплунівка
кількість встановлених жертв — 150
с. Мурафа
кількість встановлених жертв — 190
с. Мирне
кількість встановлених жертв — 49

Куп'янський район

м. Куп'янськ
кількість встановлених жертв — 898
с. Біла (суч. с. Біле)
кількість встановлених жертв — 207
с. Берестове
кількість встановлених жертв — 132
с. Глушківка
кількість встановлених жертв — 231
с. Животівка (суч. с. Глушківка)
кількість встановлених жертв — 10
с. Скоблівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Голубівка
кількість встановлених жертв — 43
с. Калинове
кількість встановлених жертв — 2
с. Федоренкове (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
с. Заоскілля (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
х. Єгорівка (суч. с. Єгорівка)
кількість встановлених жертв — 22
с. Гусинка
кількість встановлених жертв — 105
х. Самборівка (суч. с. Самборівка)
кількість встановлених жертв — 8
х. Ягорівка (суч. с. Єгорівка)
кількість встановлених жертв — 2
х. Балка (дані відсутні)
кількість встановлених жертв — 1

с. Заячий Яр
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 4
с. Уроки (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Загоруйківка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 76
с. Степова Новоселівка
кількість встановлених жертв — 25
с. Іванівка
кількість встановлених жертв — 13
с. Ріпківка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 16
с. Тимківка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 84
с. Чірівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 6
х. Григорів Яр
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 12
х. Нова Тарасівка
(суч. с. Нова Тарасівка)
кількість встановлених жертв — 7
с. Ситниківка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 38
х. Новоіванівка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
с. Кіндрашівка
кількість встановлених жертв — 324
с. Рочняківка
(суч. с. Кіндрашівка)
кількість жертв не встановлено
с. Пузівка
(суч. с. Мала Шапківка)
кількість жертв не встановлено
с. Радьківка
кількість жертв не встановлено
с. Калинове
кількість жертв не встановлено
с. Кислівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Колісниківка
кількість встановлених жертв — 232
с. Кругляківка
кількість встановлених жертв — 345
с. Курилівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Моначинівка
кількість встановлених жертв — 172
с. Дорошівка
кількість встановлених жертв — 5
с. Василівка
кількість встановлених жертв — 10
с. Селище
кількість встановлених жертв — 7
с. Соболівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Московка
кількість встановлених жертв — 73
с. Заріччя
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Соляниківка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 64
с. Іванівка (суч. с. Грушівка)
кількість встановлених жертв — 34
с. Нечволодівка
кількість встановлених жертв — 183
с. Оливівка
(суч. с. Нечволодівка)
кількість встановлених жертв — 117
с. Благодатне
(суч. с. Грушівка)
кількість встановлених жертв — 24
х. Соболівка-І
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Новоосинове
кількість встановлених жертв — 228
с. Крини (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 4
с. Кринички
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 8
с. Осинове
(суч. с. Петрівка)
кількість встановлених жертв — 26
х. Болдирівка
(суч. с. Болдирівка)
кількість встановлених жертв — 41
с. І Западна
(суч. с. Петрівка)
кількість встановлених жертв — 34
с. ІІ Запална
(суч. с. Петрівка)
кількість встановлених жертв — 21
х. Василівка
(суч. с. Василівка)
кількість встановлених жертв — 20
с. Благодатівка
кількість встановлених жертв — 20
с. Петрівка
кількість встановлених жертв — 51
с. Канцедалівка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 18
с. Осадьківка
кількість встановлених жертв — 14
с. Пойдунівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Прокопівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Ляхівка
(суч. с. Петропавлівка)
кількість встановлених жертв — 30
с. Набоківка
(суч. с. Петропавлівка)
кількість встановлених жертв — 3
с. Вершина
(суч. с. Петропавлівка)
кількість встановлених жертв — 33
с. Петропавлівка
кількість встановлених жертв — 127
с. Молоданівка
(суч. с. Петропавлівка)
кількість встановлених жертв — 40
с. Кулагівка
(суч. с. Петропавлівка)
кількість встановлених жертв — 50
с. Червона
(суч. С. Петропавлівка)
кількість встановлених жертв — 6
с. Кучерівка
кількість встановлених жертв — 37
с.Новоселівка
(суч. с. Петропавлівка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Моргунівка
(суч. с. Петропавлівка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Піщане
кількість встановлених жертв — 159
с. Берестова
(суч. с. Берестове)
кількість встановлених жертв — 24
с. Подоли
кількість встановлених жертв — 183
с. Пристін
кількість встановлених жертв — 368
с. Притулове
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 96
с. Лотниківка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1

с. Ківшарівка (суч. смт Ківшарівка)
кількість встановлених жертв — 12
с. Куклівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 8
с. Заборівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 5
с. Лаптівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. І Просянка (суч. с. Просянка)
кількість встановлених жертв — 13
с. ІІ Просянка (суч. с. Просянка)
кількість встановлених жертв — 9
с. ІІІ Просянка (суч. с. Просянка)
кількість встановлених жертв — 15
с. Прилютово (суч. с. Прилютове)
кількість встановлених жертв — 22
с. І Николаєвка (суч. с. Миколаївка)
кількість встановлених жертв — 12
с. Вовча (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 32
с. Ревуча (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 151
с. Сенькове
кількість встановлених жертв — 542
с. Синиха
кількість встановлених жертв — 45
с. Н. Петрівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 18
с. Богородична (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 16
с. Хрещатово (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 29
с. Шаповалівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 13
с. Іванівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 13
с. Воронцівка
кількість встановлених жертв — 7
с. Синьківка
кількість встановлених жертв — 168
с. Смородьківка
кількість встановлених жертв — 262
с. В. Шапківка
кількість встановлених жертв — 9
с. Паламарівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Притиківка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
с. Дискивка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
с. Табаївка
кількість встановлених жертв — 61
с. Крохмальне
кількість встановлених жертв — 1
с. Глушків виселок (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1

Лозівський район

с. Плисове
кількість встановлених жертв — 4
с. Бунакове
кількість встановлених жертв — 38
с. Артільне
кількість встановлених жертв — 41
с. Павлівка-2
кількість встановлених жертв — 23
с. Новоіванівка
кількість встановлених жертв — 19

Первомайський район

с. Сумці
кількість встановлених жертв — 5
с. Михайлівка
кількість встановлених жертв — 135
с. В. Бишкин
кількість встановлених жертв — 123
с. В. Орілька
кількість встановлених жертв — 26
с. Роздолля
кількість встановлених жертв — 154
с. Миронівка
кількість встановлених жертв — 132
с. Тимченки
кількість встановлених жертв — 5
х. Краснопавлівське (суч. с. Краснопавлівське)
кількість жертв не встановлено
с. Кашпурівка
кількість встановлених жертв — 26
с. Грушине
кількість встановлених жертв — 79
с. Маслівка
кількість встановлених жертв — 46
с. Олексіївка
кількість встановлених жертв — 618
с. Крутоярка
кількість встановлених жертв — 116
с. Киселі
кількість встановлених жертв — 21
с. Красиве
кількість встановлених жертв — 100
с. Закутнівка
кількість встановлених жертв — 47
с. Дмитрівка
кількість встановлених жертв — 59
с. Марьєвка
кількість встановлених жертв — 5
с. Петрівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Семенівка
кількість встановлених жертв — 42
с. Берека
кількість встановлених жертв — 1
с. Суданка
кількість встановлених жертв — 49
с. Побєда
кількість встановлених жертв — 1
с. Зеленівка
кількість жертв не встановлено
с. Булацелівка
кількість жертв не встановлено
с. Шульське
кількість жертв не встановлено
с. Крюково
кількість жертв не встановлено
с. Совєтське
кількість жертв не встановлено
с. Миколаївка
кількість жертв не встановлено

с. Лозівське
кількість жертв не встановлено
с. Картамиш
кількість жертв не встановлено
с. Берестки
кількість жертв не встановлено
с. Шевченково
кількість жертв не встановлено
с. Ракитне
кількість жертв не встановлено
с. Одрадово
кількість жертв не встановлено
с. Максимівка
кількість жертв не встановлено
с. Буляївка
кількість жертв не встановлено
с. Веселе
кількість жертв не встановлено
с. Ржавчик
кількість жертв не встановлено
с. Радомислівка
кількість жертв не встановлено
с. Новоєгорівка
кількість жертв не встановлено
с. Кіптівка
кількість жертв не встановлено
с. Червоне
кількість жертв не встановлено
с. Нове
кількість жертв не встановлено
с. Красне
кількість жертв не встановлено
с. Новосеменівка
кількість жертв не встановлено
с. Задорожнє
кількість жертв не встановлено
с. Караченців
кількість жертв не встановлено
с. Правда
кількість жертв не встановлено
с. Перерізнівка
кількість жертв не встановлено
с. Кам'янка
кількість жертв не встановлено
с. Більшовик
кількість жертв не встановлено
с. Єфремівка
кількість жертв не встановлено
с. Новоберецьке
кількість жертв не встановлено
с. Красний Октябрь (суч. с. Жовтневе)
кількість жертв не встановлено
с. Високе
кількість жертв не встановлено
с. Парижське
кількість жертв не встановлено
с. Зеленівка
кількість жертв не встановлено

Сахновщинський район

с-ще Сахновщина (суч. смт Сахновщина)
кількість встановлених жертв — 59
с. Багата Чернещина
кількість встановлених жертв — 600
с. Дубові Гряди
кількість встановлених жертв — 70
с. Терноватка
кількість встановлених жертв — 75
с. Лигівка
кількість встановлених жертв — 10
с. Олійники
кількість встановлених жертв — 7
с. Куце-Ганебне (суч. с. Лебедівка)
кількість встановлених жертв — 22
с. Ново-Володимирівка
кількість жертв не встановлено
с. Нова Чернещина
кількість жертв не встановлено
с. Костянтинівка
кількість встановлених жертв — 33
с. Чорнолозка
кількість встановлених жертв — 4
с. Калинівка
кількість жертв не встановлено
с. Огіївка
кількість встановлених жертв — 2
с. Малі Бучки
кількість встановлених жертв — 52
с. Новоолександрівка
кількість встановлених жертв — 10
с. Н. Дмитрівка
кількість встановлених жертв — 12
с. Аполлонівка
кількість встановлених жертв — 8
с. Максимівка
кількість встановлених жертв — 12
с. Гришівка
кількість встановлених жертв — 7
с. Івано-Слиньківка
кількість встановлених жертв — 17
с. Ново-Михайлівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Мар'ївка
кількість встановлених жертв — 3
с. Великі Бучки
кількість встановлених жертв — 28
с. Дар-Надежда
кількість жертв не встановлено
с. Ворошилівка (суч. с. Володимирівка)
кількість жертв не встановлено
с. Чапаєвка
кількість жертв не встановлено
с. Гаркушино
кількість встановлених жертв — 5
с. Красноярка
кількість жертв не встановлено

Чугуївський район

с. Введенка
кількість жертв не встановлено
с. Зелений Колодязь
кількість жертв не встановлено
с. Тернова
кількість жертв не встановлено
с. Кочеток
кількість жертв не встановлено
с. Малинівка
кількість жертв не встановлено
с. Нова Гнилиця
кількість жертв не встановлено
с. Базаліївка
кількість жертв не встановлено
с. Велика Бабка
кількість жертв не встановлено
с. Волохів Яр
кількість встановлених жертв — 1099
с. Гракове
кількість жертв не встановлено
с. Зарожне
кількість жертв не встановлено
с. Тетлега
кількість жертв не встановлено

с. Кам'яна Яруга
кількість жертв не встановлено
с. Леб'яже
кількість жертв не встановлено

с. Мосьпанове
кількість встановлених жертв — 107
с. Гнилиця
(суч. с. Стара Гнилиця)
кількість встановлених жертв — 45
с. Юрченкове
кількість жертв не встановлено

Харківський район

м. Мерефа
кількість встановлених жертв — 669
с. Циркуни
кількість встановлених жертв — 257
с. Липці
кількість встановлених жертв — 250

с. Тернова
кількість встановлених жертв — 301
с. Руськи Тишки
кількість встановлених жертв — 37
с. Лук'янці
кількість встановлених жертв — 118

сел. Манченки
кількість встановлених жертв — 102
с. Веселе
кількість встановлених жертв — 38

Печенізький район

с. Борщова
кількість встановлених жертв — 75
с. Ганнівка
кількість встановлених жертв — 127
с. Гуслівка
кількість встановлених жертв — 17
х. Червоний
(суч. с. Червоне)
кількість встановлених жертв — 7
с. Печеніги
(суч. смт Печеніги)
кількість встановлених жертв — 298
с. П'ятницьке
кількість встановлених жертв — 13
с. Новий Бурлук
кількість встановлених жертв — 53

с. Артемівка
кількість встановлених жертв — 177
с. Мартове
кількість встановлених жертв — 86

Близнюківський район

с. Добровілля
кількість встановлених жертв — 131
с. Семенівка
кількість встановлених жертв — 124
с. Плахтіївка
кількість встановлених жертв — 26
с. Валер'янівка
кількість встановлених жертв — 32

с. Варварівка
кількість встановлених жертв — 25
с. Циглярівка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 15
с. Уплатне
кількість встановлених жертв — 22

с. Яковівка
кількість встановлених жертв — 9
с. Софіївка-2
кількість встановлених жертв — 7
с. Морокине
кількість встановлених жертв — 9

Красноградський район

с. Кобзівка
кількість встановлених жертв — 142
немає даних
(суч. с. Кобзівка 2)
кількість встановлених жертв — 16
с. Одрадівка
кількість встановлених жертв — 11
с. Новопавлівка
кількість встановлених жертв — 33
с. Шкаврове
кількість встановлених жертв — 19
с.Ленінка
кількість встановлених жертв — 10
с. Тишенківка
кількість встановлених жертв — 399
с. Наталине
кількість встановлених жертв — 50
с. Ульянівка
кількість встановлених жертв — 26
с. Попівка
кількість встановлених жертв — 303
с. Ясна Поляна
кількість встановлених жертв — 8
с. Вільне
кількість встановлених жертв — 2
с. Роздолля
кількість встановлених жертв — 8
х. Т. Балка
кількість встановлених жертв — 1
х. Скальки
кількість встановлених жертв — 1
х. Пащинівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Гірчаківка
кількість встановлених жертв — 51
с. Рідкодуб
кількість встановлених жертв — 1
с. Суха Балка
кількість встановлених жертв — 39
с. Пащинівка
кількість встановлених жертв — 66
с. М.- Комишувата
кількість встановлених жертв — 220
немає даних
(суч. с. Хрестищенське)
кількість встановлених жертв — 637
немає даних
(суч. с. Октябрське)

кількість встановлених жертв — 499
с. Петрівка
кількість встановлених жертв — 525
с. Піщанка
кількість встановлених жертв — 311
м. Красноград
кількість встановлених жертв — 1062
немає даних (суч. с. Добренька)
кількість встановлених жертв — 343
с. Лукашівка
кількість встановлених жертв — 128
с. Копанки
кількість встановлених жертв — 83
с. Варварівка
кількість встановлених жертв — 25
с. Новоолександрівка (суч. Олександрівка)
кількість встановлених жертв — 29
с. Новомихайлівка
кількість встановлених жертв — 82
с. Володимирівка
кількість встановлених жертв — 47
с. Циглерівка (суч. с. Соснівка)
кількість встановлених жертв — 231
с. Кирилівка
кількість встановлених жертв — 178
с. Мартинівка
кількість встановлених жертв — 143
с. Вознесенське
кількість встановлених жертв — 85
с. Гадяч
кількість встановлених жертв — 169
с. Кам'янка
кількість встановлених жертв — 88
с. Вільховий Ріг
кількість встановлених жертв — 84

Зачепилівський район

с. Кулябівка
кількість встановлених жертв — 72
с. Редьківка
кількість встановлених жертв — 25
с. Усть-Педашка
кількість встановлених жертв — 24
х. Незаможник
кількість встановлених жертв — 13
х. Гусарка
кількість встановлених жертв — 51
с. Устинівка
кількість встановлених жертв — 9
с. Романівка
кількість встановлених жертв — 5
с. Рунівщина
кількість встановлених жертв — 99
с. Друга Педашка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 130
с. Перша Педашка
кількість встановлених жертв — 96
с. Семенівка
кількість встановлених жертв — 128
с. Сомівка
кількість встановлених жертв — 32
с. Зайцівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 7
с. Лиманівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Займанка
кількість встановлених жертв — 179
с. Старомажарово
кількість встановлених жертв — 183
с. Новомажарово
кількість встановлених жертв — 68
с. Зіньківщина
кількість встановлених жертв — 52
с. Пекельне
кількість встановлених жертв — 11
с. Павлівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 26
посп. Котовського
кількість встановлених жертв — 47
с. Костянтинівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 40
с. Улянівка
кількість встановлених жертв — 340
с. Миколаївка
кількість встановлених жертв — 366
с. Абазівка
кількість жертв не встановлено
с. Олександрівка
кількість встановлених жертв — 75
с. Забарино
кількість встановлених жертв — 3
с. Леб'яже
кількість встановлених жертв — 851
с. Руський Орчик (суч. с. Малий Орчик, с. Орчик)
кількість встановлених жертв — 635
с. Залінійне
кількість встановлених жертв — 274
смт Зачепилівка
кількість встановлених жертв — 214
с. Нагірне
кількість встановлених жертв — 3
с. Скалонівка
кількість встановлених жертв — 9
с. Чернещина
кількість встановлених жертв — 149
с. Новоселівка
кількість встановлених жертв — 492
с. Бердянка
кількість встановлених жертв — 75
пос. Риково (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 28
пос. Олексіївка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 18
пос. Артема (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 3
пос. Чапаєва (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 43
с. Червоноармійське
кількість встановлених жертв — 3
с. Червоний Жовтень
кількість встановлених жертв — 15

Валківський район

с. Минківка
кількість встановлених жертв — 167
с. Олександрівка
кількість встановлених жертв — 101
с. Благодатне
кількість встановлених жертв — 85
с. Ландишеве
кількість встановлених жертв — 36
с. Високопілля
кількість встановлених жертв — 198
с. Заміське
кількість встановлених жертв — 172

с. Данильчин Кут
кількість встановлених жертв — 10
с. Довжик
кількість встановлених жертв — 15
с. Зайцівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Катричівка
кількість встановлених жертв — 109
с. Козаченків
кількість встановлених жертв — 13
с. Шийки
кількість встановлених жертв — 10
с. Костів
кількість встановлених жертв — 92
с. Вишневе
кількість встановлених жертв — 76
с. Новий Мерчик
кількість встановлених жертв — 52
с. Огульці
кількість встановлених жертв — 18
с. Завгороднє
кількість встановлених жертв — 12
с. Майдан
кількість встановлених жертв — 28
с. Мозолівка
кількість встановлених жертв — 66
с. Очеретове
кількість встановлених жертв — 37
с. Сидоренкове
кількість встановлених жертв — 55
с. Шелудькове
кількість встановлених жертв — 41
с. Дорофіївка
кількість встановлених жертв — 91
с. Кантакузівка
кількість встановлених жертв — 36
х. Лиховидівка
кількість встановлених жертв — 70
с. Сніжків
кількість встановлених жертв — 226
х. Ясенове
кількість встановлених жертв — 32
с. Добропілля
кількість встановлених жертв — 4
с. Старий Мерчик
кількість встановлених жертв — 65

Золочівський район

с. Гур. Козачок
кількість жертв не встановлено
сел. Золочів
кількість жертв не встановлено
с. Писарівка
кількість жертв не встановлено
с. Сковородинівка
кількість жертв не встановлено
с. Уди
кількість жертв не встановлено
с. Велика Рогозянка
кількість жертв не встановлено
с. Сотницький Козачок
кількість жертв не встановлено
с. Баранівка
кількість жертв не встановлено
с. Лютівка
кількість жертв не встановлено
с. Окіп
кількість жертв не встановлено
с. Довжик
кількість жертв не встановлено
с. Світличне
кількість жертв не встановлено

Коломацький район

с. Коломак
(суч. смт Коломак)
кількість встановлених жертв — 391
с. Різуненкове
кількість встановлених жертв — 275
с. Жовтневе
кількість жертв не встановлено
с. Вдовичине
кількість жертв не встановлено
с. Ганнівка
кількість жертв не встановлено
с. Гришкове
кількість жертв не встановлено
с. Гуртовівка
кількість жертв не встановлено
с. Каленикове
кількість жертв не встановлено
с. Крамарівка
кількість жертв не встановлено
с. Мирошниківка
кількість жертв не встановлено
с. Прядківка
кількість жертв не встановлено
с. Явтухівка
кількість жертв не встановлено
с. Шелестове
кількість встановлених жертв — 9
с. Білоусове
кількість жертв не встановлено
с. Григорівка
кількість жертв не встановлено
с. Нагальне
кількість жертв не встановлено
с. Петропавлівка
кількість жертв не встановлено
с. Підлісне
кількість жертв не встановлено
с. Пащенівка
кількість жертв не встановлено
с. Цепочкіно
кількість жертв не встановлено
с. Шляхове
кількість жертв не встановлено
с. Андрусівка
кількість жертв не встановлено
с. Бондарівка
кількість жертв не встановлено
с. Бровки
кількість жертв не встановлено
с. Дмитрівка
кількість жертв не встановлено
с. Кисівка
кількість встановлених жертв — 70
с. Сургаївка
кількість жертв не встановлено
с. Латишівка
кількість жертв не встановлено
с. Миколаївка
кількість жертв не встановлено
с. Покровка
кількість встановлених жертв — 89
с. Гладківка
кількість жертв не встановлено
с. Панасівка
кількість жертв не встановлено
с. Трудолюбівка
кількість жертв не встановлено
с. Першотравневе
(суч. смт Коломак)
кількість жертв не встановлено

с. Іванівка
(суч. смт Коломак)
кількість жертв не встановлено
с. Рідкодуб
кількість жертв не встановлено
с. Очеретове
кількість жертв не встановлено
с. Сидоренкове
кількість жертв не встановлено
с. Високопілля
кількість жертв не встановлено
с. Олексіївка
кількість жертв не встановлено

Нововодолазький район

смт Нова Водолага
кількість встановлених жертв — 58
с. Старовірівка
кількість встановлених жертв — 21
с. Дячківка
(суч. с. Старовірівка)
кількість встановлених жертв — 116
с. Гаврилівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Винники
кількість встановлених жертв — 6
с. Станичне
(суч. с. Винники)
кількість встановлених жертв — 28
с. Стара Водолага
кількість встановлених жертв — 12
с. Княжне
(суч. с. Сосонівка)
кількість встановлених жертв — 59
с. Бражники
кількість встановлених жертв — 18
с. Стулепівка
кількість встановлених жертв — 17
с. Ордівка
кількість встановлених жертв — 34
с. Знам'янка
кількість встановлених жертв — 111
с. Мануйлово
кількість встановлених жертв — 38
с. Одринка
кількість встановлених жертв — 22
с. Рябухіно
кількість встановлених жертв — 16
с. Просяне
кількість встановлених жертв — 33
с. Дерегівка
кількість встановлених жертв — 22
с. Мелехівка
кількість встановлених жертв — 39
с. Новоселівка
кількість встановлених жертв — 47

Барвінківський район

м. Барвінкове
кількість жертв не встановлено
с. Гаврилівка
кількість жертв не встановлено
с. Бугаївка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Червона Поляна
кількість жертв не встановлено
с. Грушеваха
кількість жертв не встановлено
с. Нова Семенівка
кількість жертв не встановлено
с. Нова Миколаївка
кількість жертв не встановлено
с. Червоний Лиман
кількість жертв не встановлено
с. Нова Дмитрівка
кількість жертв не встановлено
с. Богодарове
кількість жертв не встановлено
с. Велика Андріївка
кількість жертв не встановлено
с. Дмитрівка
кількість жертв не встановлено
с. Пригоже
кількість жертв не встановлено
с. Іванівка
кількість жертв не встановлено
с. Мечебилове
кількість жертв не встановлено
с. Велика Комишуваха
кількість жертв не встановлено

Дворічанський район

смт Дворічна
кількість встановлених жертв — 183
с. Западне
кількість встановлених жертв — 119
с. Кам'янка
кількість встановлених жертв — 28
с. Приоскілля
(суч. с. Кам'янка)
кількість встановлених жертв — 251
с. Нове-Красне
(суч. с. Красне Перша)
кількість встановлених жертв — 112
с. Тополі
кількість встановлених жертв — 141
с. Строївка
кількість встановлених жертв — 54
с. Бологівка
кількість встановлених жертв — 208
с. Шипілівка
(суч. с. Новоєгорівка)
кількість встановлених жертв — 84
с. Мальцівка
кількість встановлених жертв — 64
с. Крамарське
(суч. с. Новоєгорівка)
кількість встановлених жертв — 28
с. Гракове
кількість встановлених жертв — 132
с. Терни
кількість встановлених жертв — 188
х. Насєдкіно
(суч. с. Мальцівка)
кількість встановлених жертв — 136
с. Тавільжанка
кількість встановлених жертв — 71
с. Винниця
(суч. с. Тавільжанка)
кількість встановлених жертв — 18
с. Гряниківка
кількість встановлених жертв — 33
с. Гороб'ївка
кількість встановлених жертв — 42

с. Свистунівка
(суч. с. Тавільжанка)
кількість встановлених жертв — 14
с. Миколаївка
кількість встановлених жертв — 159
с. Осоківка
(суч. с. Миколаївка)
кількість встановлених жертв — 56
с. Жовтневе
кількість встановлених жертв — 598
с. Піски
кількість встановлених жертв — 227
с. Піщанка
кількість встановлених жертв — 37
с. Рідкодуб
кількість встановлених жертв — 38
с. Васильцівка
кількість встановлених жертв — 116
с. Плескачівка
кількість встановлених жертв — 120
с. Петро-Іванівка
кількість встановлених жертв — 92
с. Митрофанівка
кількість встановлених жертв — 49
с. Новомлинськ
кількість встановлених жертв — 137
с. Фиголівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Токарівка
кількість встановлених жертв — 130
с. Добролюбівка
кількість встановлених жертв — 50
с. Буряківка
(суч. с. Добролюбівка)
кількість встановлених жертв — 27
с. Нова Кутьківка
(суч. с. Токарівка)
кількість встановлених жертв — 22
с. Мечнікове
кількість встановлених жертв — 34
с. Петровське
кількість встановлених жертв — 14
с. Вільшана
кількість встановлених жертв — 355
с. Мануілівка
(суч. с. Першотравневе)
кількість встановлених жертв — 49
с. Кутьківка
кількість встановлених жертв — 5
с. Кас'янівка
кількість встановлених жертв — 36
с. Лозова Друга
кількість встановлених жертв — 40
с. Лозова Перша
кількість встановлених жертв — 13
с. Довгеньке
кількість встановлених жертв — 18
с. Колодязне
кількість встановлених жертв — 341
с. Одрадне
кількість встановлених жертв — 67
с. Обухівка
кількість встановлених жертв — 168
с. Новоужвинівка
кількість встановлених жертв — 7
с. Остреньке
(суч. с. Колодязне)
кількість встановлених жертв — 22
с. Свяченівка
(суч. с. Колодязне)
кількість встановлених жертв — 10

Ізюмський район

м. Ізюм
кількість встановлених жертв — 2761
с. Андріївка
кількість встановлених жертв — 96
с. Бабенково
кількість встановлених жертв — 39
с. Бражківка
кількість встановлених жертв — 6
с. Бригадирівка
кількість встановлених жертв — 18
с. Бугаївка
кількість встановлених жертв — 221
х. Вакулівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Веприцький
(суч. м. Ізюм)
кількість встановлених жертв — 8
с. Вірнопілля
кількість жертв не встановлено
х. Глинське
(суч. с. Глинське)
кількість встановлених жертв — 9
с. Голубівка
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Діброва
кількість встановлених жертв — 1
с. Довгеньке
кількість встановлених жертв — 93
с. Донецьке
кількість встановлених жертв — 43
х. Забаштівка
(суч. с. Липчанівка)
кількість встановлених жертв — 4
с. Жовтневе
кількість жертв не встановлено
с. Заводи
кількість встановлених жертв — 107
с. Іванівка
кількість встановлених жертв — 16
с. Іванчуківка
кількість встановлених жертв — 43
с. Кам'янка
кількість встановлених жертв — 144
с. Капитолівка
кількість встановлених жертв — 45
с. Козютівка
кількість жертв не встановлено
с. Комарівка
кількість встановлених жертв — 63
с. Копанки
кількість жертв не встановлено
с. Копанки
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
х. Крамарівка
(суч. с. Крамарівка)
кількість встановлених жертв — 8
с. Куньє
кількість встановлених жертв — 273
с. Левківка
кількість встановлених жертв — 298
с. Мала Комишуваха
кількість встановлених жертв — 342
с. Миколаївка
кількість встановлених жертв — 24
с. Олександрівка
кількість жертв не встановлено
с. Павлівка
(суч. с. Липчанівка)
кількість жертв не встановлено
с. Петропілля
кількість встановлених жертв — 14
с. Пимонівка
кількість жертв не встановлено
х. Піддінецький
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 13
с. Підвисоке
кількість жертв не встановлено
с. Пристін
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 37
с. Синичено
кількість встановлених жертв — 41

с. Сніжківка
кількість встановлених жертв — 38
с. Сулигівка
кількість встановлених жертв — 101
с. Суха Кам'янка
кількість встановлених жертв — 17
с. Сухий Яр
кількість жертв не встановлено
с. Топольське
кількість встановлених жертв — 1
с. Червоний Донець
кількість встановлених жертв — 55
с. Червоний Оскіл
кількість встановлених жертв — 224

Шевченківський район

с. Березівка
кількість встановлених жертв — 21
с. Загризове
кількість встановлених жертв — 25
с. Богодарівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Новий Лиман
кількість встановлених жертв — 11
с. Новостепанівка
кількість встановлених жертв — 31
с. Петропілля
кількість встановлених жертв — 41
с. Семенівка
кількість встановлених жертв — 12
с. Василенкове
кількість встановлених жертв — 310
с. Великі Хутори
кількість встановлених жертв — 67
с. Володимирівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Ганнівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 7
с. Михайлівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Нижній Бурлук
кількість встановлених жертв — 5
с. Смолівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Волоська Балаклія
кількість встановлених жертв — 16
с. Гетьманівка
кількість встановлених жертв — 41
с. Ковалівка (суч. с. Отрадне)
кількість встановлених жертв — 9
с. Крейдянка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 3
с. Малі Кринки
кількість встановлених жертв — 5
с. Мостове
кількість встановлених жертв — 2
с. Тетянівка
кількість встановлених жертв — 5
с. Колісниківка
кількість встановлених жертв — 2
с. Кравцівка
кількість встановлених жертв — 9
с. Ленінка
кількість встановлених жертв — 28
с. Новомиколаївка
кількість встановлених жертв — 104
с. Сазонівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Сподобівка
кількість встановлених жертв — 12

Борівський район

с. Нижче Солоне
кількість встановлених жертв — 25
с. Вище Солоне
кількість встановлених жертв — 18
с. Піски
кількість встановлених жертв — 118
с. Маліївка
кількість встановлених жертв — 3
с. Богуславка
кількість встановлених жертв — 43
с. Загризове
кількість встановлених жертв — 54
с. Лозова
кількість встановлених жертв — 72
с. Бідрягівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 4
с. Мирне
кількість встановлених жертв — 57
с. Ясинувате
кількість встановлених жертв — 29
с. Парнувате
кількість встановлених жертв — 17
с. Підвисоке
кількість встановлених жертв — 36
с. Калинове
кількість встановлених жертв — 32
с. Гаврилівка
кількість встановлених жертв — 16
с. Андріївка
кількість встановлених жертв — 6
с. Глущенково
кількість встановлених жертв — 4
с. Норцівка (сьогодні неіснує)
кількість встановлених жертв — 4
с. Дружелюбівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Грушеве (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
с. Байбарівка (сьоодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Чернещина
кількість встановлених жертв — 50
с. Богодарівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 8
с. Ново-Сергіївка
кількість встановлених жертв — 2
с. Олександрівка (нині не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Борівська Андріївка
кількість встановлених жертв — 6
с. Бахтин
кількість встановлених жертв — 54
с. Гороховатка
кількість встановлених жертв — 8
с. Підлиман
кількість встановлених жертв — 1
с. Оскіл (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 3
м. Лозова
кількість встановлених жертв — 32

Дергачівський район

м. Дергачі
кількість встановлених жертв — 565

с. Польова
кількість встановлених жертв — 83

с. Гаврилівка (суч. смт. Солоницівка)
кількість встановлених жертв — 10

с. Дворічний Кут
кількість встановлених жертв — 28

с. Черкаська Лозова
кількість встановлених жертв — 257

смт. Мала Данилівка
кількість встановлених жертв — 146

смт. Пересічне
кількість встановлених жертв — 349

ХЕРСОНСЬКА ОБЛАСТЬ

Бериславський район

смт Берислав
(суч. м. Берислав)
кількість жертв не встановлено
с. Зміївка (Старошведське)
суч. с. Зміївка
кількість жертв не встановлено
с. Качкарівка
кількість встановлених жертв — 46
с. Нові Каїри
(суч. с. Новокаїри)
кількість встановлених жертв — 9
с. Родники
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 6
с. Нова Ялта
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 4
с. Саблуківка
кількість встановлених жертв — 5
с. Львове
кількість жертв не встановлено
с. Ново-Берислав
(суч. с. Новоберислав)
кількість жертв не встановлено
с. Ольгівка
кількість жертв не встановлено
с. Тягинка
кількість встановлених жертв — 124

Білозерський район

с. Білозерка
(суч. смт Білозерка)
кількість жертв не встановлено
с. Дар'ївка
кількість жертв не встановлено
с. Кисілівка
(суч. с. Киселівка)
кількість встановлених жертв — 26
с. Зелений Гай
кількість встановлених жертв — 2
с. Кізій Мис
(суч. с. Кізомис)
кількість жертв не встановлено
с. Микольське
(суч. с. Микільське)
кількість жертв не встановлено
с. Понятівка
кількість встановлених жертв — 22
с. Музиківка
кількість встановлених жертв — 21
с. Мирошниківка
(суч. с. Музиківка)
кількість встановлених жертв — 2
с. Надеждівка
кількість жертв не встановлено
с. Посад-Покровське
кількість жертв не встановлено
с. Цареводар
(суч. с. Правдине)
кількість жертв не встановлено
с. Іванівка
кількість встановлених жертв — 8
с. Ново-Тягинка
кількість встановлених жертв — 6
с. Токарівка
кількість жертв не встановлено
с. Ново-Дмитрівка
(суч. с. Новодмитрівка)
кількість жертв не встановлено
с. Станіслав
кількість встановлених жертв — 23
с. Оленівка
(суч. с. Ульянівка)
кількість жертв не встановлено
с. Федорівка
кількість жертв не встановлено
с. Чорнобаївка
кількість жертв не встановлено
с. Широка Балка
кількість встановлених жертв — 40

Великолепетиський район

с. Велика Лепетиха
(суч. смт Велика Лепетиха)
кількість встановлених жертв — 103
с. Катеринівка
кількість встановлених жертв — 9
с. Князе-Григорівка
кількість жертв не встановлено
с. Костянтинівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Мала Лепетиха
кількість встановлених жертв — 20
с. Сергіївка
кількість жертв не встановлено
с. Миколаївка
кількість встановлених жертв — 53
с. Петрівка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
с. Рубанівка
кількість встановлених жертв — 13

Великоолександрівський район

с. Велика Олександрівка
(суч. смт Велика
Олександрівка)
кількість жертв не встановлена
смт Калінінське
кількість жертв не встановлена
с. Андріївка
с.Андрієво-Костянтинівка,
(суч. с. Андріївка)
кількість жертв не встановлена
ст. Біла Криниця
(суч. смт Біла Криниця)
кількість жертв не встановлена
с. Благодатівка
вис. Розенталь,
(вис. Розенталь)
кількість жертв не встановлена
с. Бобровий Кут
кількість жертв не встановлена
с. Садок
кількість жертв не встановлена

с. Борозенське
кількість встановлених жертв — 3
вис. Іщенський (суч. с. Іщенка)
кількість встановлених жертв — 41
вис. Костромка (суч. с. Костромка)
кількість встановлених жертв — 2
с. Краснолюбецьке
кількість жертв не встановлена
с. Новополтавка
кількість жертв не встановлена
с. Давидів Брід
кількість встановлених жертв — 26
с. Білогірка
кількість встановлених жертв — 7
с. Мала Олександрівка
кількість встановлених жертв — 197
с. Ново-Дмитрівка (суч. с. Новодмитрівка)
кількість встановлених жертв — 84
с. Ново-Кам'янка
кількість встановлених жертв — 151
с. Ново-Григорівка (суч. с. Новогригорівка)
кількість встановлених жертв — 24
с. Нова Кубань
кількість встановлених жертв — 4
с. Брускинське
кількість встановлених жертв — 2
вис. Старо-Феїнський (суч. с. Стариця)
кількість встановлених жертв — 13
вис. Сибірський (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
с. Ново-Павлівка (суч. с. Новопавлівка)
кількість встановлених жертв — 26
вис. Буцівський (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
с. Старосілля
кількість встановлених жертв — 75
с. Шостаково (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 5
с. Ново-Василівка (суч. с. Нововасилівка)
кількість встановлених жертв — 3
с. Чкалово
кількість жертв не встановлена
с. Трифонівка
кількість встановлених жертв — 121

Верхньорогачицький район

с. Верхній Рогачик (суч. смт Верхній Рогачик)
кількість встановлених жертв — 9
с. Карайдубина (суч. с. Бережанка)
кількість жертв не встановлено
с. Зелене
кількість встановлених жертв — 8
с. Зелена № 1 (суч. с. Зелене)
кількість встановлених жертв — 27
с. Павлівка
кількість жертв не встановлено
с. Первомаївка
кількість жертв не встановлено
с. Самійлівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Бабине
кількість встановлених жертв — 2
с. Нижній Рогачик
кількість жертв не встановлено
с. Ушкалка
кількість жертв не встановлено

Високопільський район

с. Високопілля (Кронау) (суч. смт Високопілля)
кількість встановлених жертв — 1
с. Новолександрівка (суч. с. Славне)
кількість встановлених жертв — 60
с.Архангельське (суч. смт Архангельське)
кількість встановлених жертв — 396, з них встановлено прізвища 65 жертв
ст. Блакитне (суч. с.Блакитне)
кількість встановлених жертв — 57
с. Заградівка
кількість встановлених жертв — 538, з них встановлено прізвища 16 жертв
с. Іванівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Кочубеївка
кількість жертв не встановлено
с. Миколаївка
кількість встановлених жертв — 18
с. Наталіно
кількість жертв не встановлено
с. Орлово
кількість жертв не встановлено
с. Пригорівка (суч. с. Пригір'я)
кількість жертв не встановлено
с. Потьомкіне
кількість жертв не встановлено
с. Ново-Миколаївка (суч. с. Новомиколаївка)
кількість встановлених жертв — 11
с. Ворошилівка (суч. с. Степне)
кількість жертв не встановлено
с. Чубарівка (суч. с. Добрянка)
кількість встановлених жертв — 16
с. Новопетрівка
кількість встановлених жертв — 12

Генічеський район

м. Генічеськ
кількість встановлених жертв — 9
с. Миколаївка
кількість жертв не встановлено
с. Слідовичі (суч. с. Миколаївка)
кількість жертв не встановлено

с. Дільниця № 9
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
Дільниця № 10
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
Дільниця № 9/4
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 3
Дільниця № 40
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 3
Дільниця № 39
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
с. Новоолексіївка
(суч. смт Новоолексіївка)
кількість жертв не встановлено
с. Новогригорівка
кількість встановлених жертв — 84
с. Новоіванівка
кількість встановлених жертв — 34
вис. Миколаївка
(суч. с. Миколаївка)
кількість встановлених жертв — 4
вис. Пробудження
(суч. с. Пробудження)
кількість встановлених жертв — 1
вис. Новоіванівка
(суч. с. Новоіванівка)
кількість встановлених жертв — 11
вис. Костянтинівський
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 4
вис. Петрівський
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 4
вис. Запоріжжя
(суч. с. Запоріжжя)
кількість встановлених жертв — 4
вис. Шевченківський
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
с. Великий Болград
(суч. с. Озеряни)
кількість жертв не встановлено
с. Петрівка
кількість жертв не встановлено
с. Сокологірне
кількість встановлених жертв — 23
вис. Сокологірненський
(суч. с. Сокологірне)
кількість встановлених жертв — 25
вис. Новоєфремівка
(суч. с. Новоєфремівка)
кількість встановлених жертв — 6
вис. Новий Світ
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 3
вис. ім. Петровського
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
вис. Новогригорівський
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
вис. Якимівка
(суч. с. Якимівка)
кількість встановлених жертв — 3
вис. Червона Поляна
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
вис. Тимошівка
(с. Світанок)
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 22
вис. Вишнівка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Макшиївка
кількість встановлених жертв — 3
вис. Аркадіївка
(суч. с. Аркадіївка)
кількість встановлених жертв — 4
вис. Новоукраїнка
(суч. с. Новоукраїнка)
кількість встановлених жертв — 4
с. Стокопані
кількість жертв не встановлено
с. Чокрак (суч. с. Стрілкове)
кількість встановлених жертв — 7
с. Юзкуї (суч. с. Фрунзе)
кількість встановлених жертв — 9
с. Щасливцеве
кількість встановлених жертв — 12
с. Куянлів Кут
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Генічеська Гірка
кількість встановлених жертв — 1
с. Щасливцеве
кількість встановлених жертв — 12
с. Таганаш
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Семенівський Кут
кількість встановлених жертв — 1

Голопристанський район

с. Гола Пристань
(суч. м. Гола Пристань)
кількість встановлених жертв — 10
с. Зеленотропинське
кількість жертв не встановлено
с. Келегії (суч. с. Гладківка)
кількість жертв не встановлено
с. Карагодина
(суч. с. Олексіївка)
кількість жертв не встановлено
с. Колегеї
(суч. с. Таврійське)
кількість жертв не встановлено
с. Кларівка
(суч. с. Круглоозерка)
кількість жертв не встановлено
с. Мала Кардашинка
кількість жертв не встановлено
с. Нова Збур'ївка
кількість жертв не встановлено
с. Ново-Софіївка
(суч. Новософіївка)
кількість встановлених жертв — 9
с. Калинівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Іванівка
кількість встановлених жертв — 11
с. Новопетрівка
(суч. с. Петрівка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Залізний Порт
кількість жертв не встановлено
с. Ново-Федорівка
(суч. с. Новофедорівка)
кількість жертв не встановлено
с. Рибальче
кількість жертв не встановлено
с. Тельмана
(суч. с. Сліпушинське)
кількість жертв не встановлено
с. Прогної
(суч. с. Геройське)
кількість жертв не встановлено
с. Пам'ятне
кількість жертв не встановлено
с. Садове
кількість жертв не встановлено
с. Солдатське
(суч. с. Нововолодимирівка)
кількість жертв не встановлено
с. Стара Збур'ївка
кількість жертв не встановлено
с. Чулаківка
кількість жертв не встановлено

Горностаївський район

смт. Горностаївка
кількість встановлених жертв — 51
с. Антонівка
кількість жертв не встановлено
с. Василівка
кількість жертв не встановлено
с. Ново-Єлисаветівка
кількість встановлених жертв — 84
с. Каїри
кількість встановлених жертв — 4
с. Ольгине
кількість встановлених жертв — 15
с. Федорівка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Велика Благовіщенка
кількість жертв не встановлено
с. Нова Благовіщенка
кількість встановлених жертв — 184
с. Шевченка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Заводівка
кількість жертв не встановлено
с. Новозаводівка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
с. Нововасилівка
(суч. с. Василівка)
кількість встановлених жертв — 17
с. Новолександрівка
(суч. с. Славне)
кількість встановлених жертв — 50
с. Друго-Костогризівка
(суч. с. Костогризівське)
кількість встановлених жертв — 1
с. Петропавлівка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
с. Нова Олександрівка
(с. Славне)
кількість встановлених жертв — 97
с. Софіївка
кількість встановлених жертв — 1
с. Козачі Лагері
кількість встановлених жертв — 1
с. Нові Олешки
кількість жертв не встановлено
с. Тихий Сад
кількість встановлених жертв — 2
с. Червоноблагодатне
кількість жертв не встановлено

Іванівський район

с. Іванівка
(суч. смт Іванівка)
кількість жертв не встановлено
с. Блашове
кількість встановлених жертв — 15
с. Благодатне
кількість встановлених жертв — 46
с. Новотимофіївка
(суч. с. Тимофіївка)
кількість встановлених жертв — 11
с. Воскресенка
кількість встановлених жертв — 33
с. Новомихайлівка
(суч. с. Михайлівка)
кількість встановлених жертв — 16
с. Василівка
(суч. с. Новодмитрівка-Друга)
кількість встановлених жертв — 22
с. Трохимівка
кількість встановлених жертв — 56
с. Агаймани
(суч. с. Фрунзе)
кількість встановлених жертв — 172

Каланчацький район

с. Каланчак
(суч. смт Каланчак)
кількість встановлених жертв — 200,
з них встановлено прізвища 3 жертв
с. Веселе
(суч. с. Новопавлівка)
кількість встановлених жертв —11
с. Новокиївка
кількість встановлених жертв — 15
с. Новоолександрівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Хорли
кількість жертв не встановлено
с. Павлівка
(суч. с. Польове)
кількість жертв не встановлено
с. Преображенка
(суч. с. Червоний Чабан)
кількість жертв не встановлено

Каховський район

м. Каховка
кількість жертв не встановлено
с. Дмитрівка
кількість жертв не встановлено
с. Зелена Рубанівка
кількість жертв не встановлено
с. Костогризове
(суч. с. Костогризівка)
кількість встановлених жертв — 18
с. Наталівка
кількість встановлених жертв — 5
с. Чорноморівка
кількість жертв не встановлено
с. Чорноморське
(суч. с. Чорноморівка)
кількість встановлених жертв — 3
с. Семенівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Софіївка
кількість жертв не встановлено
с. Петропавлівка
кількість встановлених жертв — 37
с. Нове Життя
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Новокатеринівка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
с. Нова Українка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 13
с. Червоний Перекоп
кількість жертв не встановлено
с. Чорнянка
кількість жертв не встановлено

Нижньосірогозький район

с. Нижні Сірогози
(суч. смт Нижні Сірогози)
кількість жертв не встановлено
с. Анатолівка
кількість жертв не встановлено

с. Верби
кількість жертв не встановлено
с. Верхні Сірогози
кількість жертв не встановлено

с. Дем'янівка
кількість встановлених жертв — 33
с. Калинівка
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 7

Нововоронцовський район

с. Ново-Воронцівка
(сус. смт Нововоронцовка)
кількість жертв не встановлено
с. Золота Балка
кількість жертв не встановлено

с. Малі Гирли
(сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Суворівка
(суч. с. Миролюбівка)
кількість жертв не встановлено

Новотроїцький район

с. Новотроїцьк
(суч. смт Новотроїцьке)
кількість жертв не встановлено
с. Різдвянське
(суч. смт Сиваське)
кількість жертв не встановлено

с. Миколаївка
(суч. с. Новомиколаївка)
кількість жертв не встановлено
с. Одрадівка
кількість жертв не встановлено

с. Софіївка
кількість жертв не встановлено
с. Успенівка
кількість встановлених жертв — 12

Скадовський район

смт Скадовськ
(суч. м. Скадовськ)
кількість жертв не встановлено
с. Антонівка
кількість жертв не встановлено
с. Володимирівка
кількість жертв не встановлено
с. Зелене
кількість жертв не встановлено
с. Грушівка
кількість жертв не встановлено
с. Комунарівка
кількість жертв не встановлено
с. Радгоспне
кількість жертв не встановлено
с. Приморське
кількість жертв не встановлено

с. Красне
кількість жертв не встановлено
смт Лазурне
кількість жертв не встановлено
с. Михайлівка
кількість жертв не встановлено
с. Новомиколаївка
кількість жертв не встановлено
с. Птахівка
кількість жертв не встановлено
с. Мала Олександрівка
кількість жертв не встановлено
с. Таврія
кількість жертв не встановлено
с. Новоукраїнка
кількість жертв не встановлено
с. Тарасівка
кількість жертв не встановлено
с. Улянівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Мала Андронівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Велика Андронівка
кількість встановлених жертв — 11
с. Андріївка
кількість встановлених жертв — 2
с. Петрівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Гостроподолянське
кількість встановлених жертв — 2
с. Широке
кількість встановлених жертв — 13
с. Шевченко
кількість жертв не встановлено

Цюрупинський район

м. Цюрупинськ
кількість жертв не встановлено
с. Великі Копані
кількість жертв не встановлено
с. Чалбаси
(суч. с. Виноградове)
кількість встановлених жертв — 40

Чаплинський район

с. Андріївка
кількість жертв не встановлено
с. Іванівка
кількість жертв не встановлено

с. Першо-Костянтинівка
(суч. Першокостянтинівка)
кількість жертв не встановлено

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСТЬ

Білогірський район

с. Велика Боровиця
кількість встановлених жертв — 5
с. Вікнини
кількість встановлених жертв — 8
с. Жемелинці
кількість встановлених жертв — 5
с. Залужжя
кількість встановлених жертв — 8
с. Корниця
кількість встановлених жертв — 2
с. Кур'янки
кількість встановлених жертв — 1
с. Шуньки
кількість встановлених жертв — 6

Віньковецький район

с. Адамівка
кількість жертв не встановлено
с. Великий Олександрів
кількість жертв не встановлено
с. Затонське (суч. с. Віньківця)
кількість жертв не встановлено
с. Говори
кількість встановлених жертв — 4
с. Грим'ячка
кількість встановлених жертв — 2
с. Дашківці
кількість жертв не встановлено
с. Женишківці
кількість встановлених жертв — 12
с. Зіньків
кількість встановлених жертв — 2
с. Курники (суч. с. Зоряне)
кількість встановлених жертв — 1
с. Калюсик
кількість встановлених жертв — 1
с. Ломачинці
кількість встановлених жертв — 500
с. Майдан Олександрівський
кількість жертв не встановлено
с. Петрашівка
кількість жертв не встановлено
с. Пилипи-Олександрівські
кількість жертв не встановлено (за іншими даними кількість жертв — 54)
с. Пирогівка
кількість жертв не встановлено
с. Покутинці
кількість жертв не встановлено
с. Слобідка-Охрімовецька
кількість жертв не встановлено
с. Яснозір'я
кількість встановлених жертв — 2

Волочиський район

с. Авратин
кількість жертв не встановлено
с. Баглаї
кількість встановлених жертв — 76
с. Бальківці
кількість жертв не встановлено
с. Бачулинці (суч. с. Юхимівці)
кількість жертв не встановлено
с. Богданівка
кількість жертв не встановлено
с. Бокиївка
кількість встановлених жертв — 34
с. Бронівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Війтівці
кількість встановлених жертв — 103
с. Велика Бубнівка (суч. с. Бубнівка)
кількість встановлених жертв — 81
с. Великі Жеребки
кількість встановлених жертв — 3
с. Висілок Березна
кількість встановлених жертв — 4
с. Видава
кількість встановлених жертв — 7
с. Гарнишівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Гречана
кількість встановлених жертв — 23
с. Глядки
кількість встановлених жертв — 9
с. Дзеленці
кількість встановлених жертв — 257
с. Жовтневе
кількість встановлених жертв — 1
с. Завалійки
кількість встановлених жертв — 3
за іншими даними — 7
с. Зелена
кількість встановлених жертв — 13
с. Іванівці
кількість встановлених жертв — 4
с. Канівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Качуринці
кількість встановлених жертв — 5
с. Клинини
кількість встановлених жертв — 27
с. Копачівка
кількість встановлених жертв — 87
с. Копачівка Друга
кількість встановлених жертв — 24
с. Користова
кількість встановлених жертв — 2
с. Криваченці
кількість встановлених жертв — 12
с. Криштопівка
кількість встановлених жертв — 9
с. Купіль
кількість встановлених жертв — 333
с. Курилівка
кількість встановлених жертв — 7
с. Курники
кількість встановлених жертв — 4
с. Кущівка
кількість встановлених жертв — 5
с. Левківці
кількість встановлених жертв — 1
с. Лозова
кількість встановлених жертв — 3, 13, 75, 91
с. Лонки
кількість встановлених жертв — 3

с. Маначин
кількість встановлених жертв — 11, 8, 19
с. Медведівка
кількість встановлених жертв — 17
с. Мирівка
кількість встановлених жертв — 5
с. Нова Бубнівка (суч. с. Бубнівка)
кількість встановлених жертв — 7
с. Ожигівці
кількість встановлених жертв — 9, 1, 5, 1, 4, 20
с. Павликівці
кількість встановлених жертв — 1
с. Пахутинці
кількість встановлених жертв — 276
с. Петриківці
кількість встановлених жертв — 7
с. Писарівка
кількість встановлених жертв — 15
с. Поляни
кількість встановлених жертв — 6
с. Постолівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Попівці
кількість встановлених жертв — 3
с. Порохня
кількість встановлених жертв — 3
с. Трительники
кількість встановлених жертв — 59
с. Раціборівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Ріпна
кількість встановлених жертв — 4
с. Сарнів
кількість встановлених жертв — 6
с. Сергіївка
кількість встановлених жертв — 7
с. Соломна
кількість встановлених жертв — 24
с. Трительники
кількість встановлених жертв — 3
с. Тарноруда
кількість встановлених жертв — 6
с. Федірки
кількість встановлених жертв — 3
с. Холодець
кількість встановлених жертв — 1
с. Чернява
кількість встановлених жертв — 6
с. Чухелі
кількість встановлених жертв — 7
с. Яхнівці
кількість встановлених жертв — 26
с. Юхимівці
кількість встановлених жертв — 46

Городоцький район

с. Балакири
кількість встановлених жертв — 2
с. Борщівка
кількість встановлених жертв — 8
с. Велика Яромирка
кількість встановлених жертв — 10
с. Городок
кількість встановлених жертв — 2, 7, 1, 4
с. Дахнівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Жищинці
кількість встановлених жертв — 2
с. Завадинці
кількість встановлених жертв — 2
с. Іванківці
кількість встановлених жертв — 1
с. Кам'янка
кількість встановлених жертв — 11
с. Кремінна
кількість встановлених жертв — 30
с. Кузьмин
кількість встановлених жертв — 3
с. Курівка
кількість жертв не встановлено
с. Купин
кількість встановлених жертв — 1
с. Левада
кількість жертв не встановлено
с. Лісоводи
кількість встановлених жертв — 1
с. Немиринці
кількість встановлених жертв — 23
с. Нове Поріччя
кількість встановлених жертв — 7
с. Новий Світ
кількість встановлених жертв — 1
с. Остапівці
кількість встановлених жертв — 1
с. Пільний Олексинець
кількість встановлених жертв — 5
с. Радковиця
кількість встановлених жертв — 1
с. Сатанівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Сирватинці
кількість встановлених жертв — 2
с. Скипче
кількість встановлених жертв — 12
с. Спасівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Стара Пісочна
кількість встановлених жертв — 18
с. Хоптинці
кількість встановлених жертв — 3
с. Чорниводи
кількість встановлених жертв — 6
с. Юринці
кількість встановлених жертв — 34
с. Яблунівка
кількість жертв не встановлено
с. Яромирка
кількість жертв не встановлено

Деражнянський район

с. Березове
кількість встановлених жертв — 1
с. Богданівці
кількість встановлених жертв — 4
с. Васютинці
кількість встановлених жертв — 1
с. Вівсяники
кількість встановлених жертв — 30
с. Вовковинці
кількість встановлених жертв — 92
с. Волоські Коричинці (суч. с. Волоське)
кількість встановлених жертв — 7
с. Галузинці
кількість встановлених жертв — 9
с. Гатна
кількість встановлених жертв — 9
с. Деражня
кількість встановлених жертв — 19
с. Загінці
кількість встановлених жертв — 2
с. Кальна
кількість встановлених жертв — 90
с. Копачівка
кількість встановлених жертв — 9
с. Коричинці

кількість встановлених жертв — 10
с. Мазники
кількість встановлених жертв — 20
с. Майдан-Чернелівецький
кількість встановлених жертв — 11
с. Макарове (суч. с. Макарів)
кількість встановлених жертв — 36
с. Нижнє
кількість встановлених жертв — 9
с. Плюшки
кількість встановлених жертв — 1
с. Пилипи
кількість встановлених жертв — 1
с. Радівці
кількість встановлених жертв — 14
с. Слобідка-Шелехівська
кількість встановлених жертв — 3
с. Степанівка
кількість встановлених жертв — 36
с. Степівка
кількість встановлених жертв — 11
с. Теперівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Черешенька
кількість встановлених жертв — 29
с. Явтухи
кількість встановлених жертв — 1
с. Яблунівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Яськівці
кількість встановлених жертв — 1

Дунаєвецький район

с. Антонівка
кількість встановлених жертв — 12
с. Балин
кількість встановлених жертв — 3
с. Блищанівка
кількість встановлених жертв — 10
с. Велика Побійна
кількість встановлених жертв -6
с. Великий Жванчик
кількість встановлених жертв — 5
с. Вихрівка
кількість встановлених жертв — 44
с. Ганнівка
кількість встановлених жертв — 8
с. Гірчична
кількість встановлених жертв — 104
с. Голозубинці
кількість встановлених жертв — 37
с. Гута
кількість встановлених жертв — 1
с. Гута-Яцьковецька
кількість встановлених жертв -34
с. Дем'янківці
кількість встановлених жертв — 14
с. Держанівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Залісці
кількість встановлених жертв — 85
с. Зеленче
кількість встановлених жертв — 32
с. Іванківці
кількість встановлених жертв — 157
с. Кривчик
кількість встановлених жертв — 43
с. Криничани
кількість встановлених жертв -9
с. Ксаверівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Лисець
кількість встановлених жертв — 128
с. Маків
кількість встановлених жертв — 260
с. Мала Кужелівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Малий Карабчіїв
кількість встановлених жертв — 59
с. Мала Побіянка
кількість встановлених жертв — 2
с. Мушкутинці
кількість встановлених жертв — 23
с. Нестерівці
кількість встановлених жертв — 47
с. Панасівка
кількість встановлених жертв — 32
с. Підлісний (суч. с. Мукарів)
кількість встановлених жертв — 20
с. Мукарів
кількість жертв не встановлено
с. Рахнівка
кількість встановлених жертв — 40
с. Рачинці
кількість встановлених жертв -141
с. Рудка
кількість жертв не встановлено
с. Сивороги
кількість встановлених жертв — 16
с. Січинці
кількість встановлених жертв — 55
с. Слобідка
кількість встановлених жертв — 1
с. Смотрич
кількість встановлених жертв — 15
с. Сокілець
кількість встановлених жертв — 17
с. Слобідка Рахнівська
кількість встановлених жертв — 1
с. Тина
кількість встановлених жертв — 124
с. Тернова
кількість встановлених жертв — 2
с. Томашівка
кількість встановлених жертв — 28
с. Удріївці
кількість встановлених жертв — 11
с. Чаньків
кількість встановлених жертв — 10
с. Чечельник
кількість встановлених жертв — 8
с. Шатава
кількість встановлених жертв — 6
с. Яцьківці
кількість встановлених жертв — 5

Ізяславський район

с. Білеве
кількість встановлених жертв — 139
с. Білотин
кількість жертв не встановлено
с. Більчин
кількість встановлених жертв — 5
с. Більчинка
кількість встановлених жертв — 2
с. Борисів
кількість встановлених жертв — 3
с. Васьківці
кількість встановлених жертв — 23
с. Велика Гнійниця (суч. с. Поліське)
кількість встановлених жертв — 1
с. Великі Пузирки
кількість встановлених жертв — 43
с. Зубарі
кількість встановлених жертв — 9
с. Кіндратка
кількість встановлених жертв — 21
с. Ліщани
кількість встановлених жертв — 32
с. Лютарка
кількість встановлених жертв — 3

с. Мала Медмедівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Мала Гнійниця (суч. с. Діброва)
кількість встановлених жертв — 3
с. Михнів
кількість встановлених жертв — 11
с. М'якоти
кількість встановлених жертв — 1
с. Михля
кількість встановлених жертв — 1
с. Нове Село
кількість встановлених жертв — 70
с. Підлісці
кількість встановлених жертв — 38
с. Плужне
кількість встановлених жертв — 1
с. Покощівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Радошівка
кількість встановлених жертв — 19
с. Ріпки
кількість встановлених жертв — 2
с. Свириди
кількість встановлених жертв — 10
с. Сморшки
кількість встановлених жертв — 4
с. Сохужинці
кількість встановлених жертв — 42
с. Тернавка
кількість встановлених жертв — 88
с. Тишевичі
кількість встановлених жертв — 3
с. Топірчики
кількість встановлених жертв — 1
с. Топори
кількість встановлених жертв — 1
с. Хотень Перший
кількість встановлених жертв — 1
с. Хотень Другий
кількість встановлених жертв — 1
с. Чижівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Шекеринці
кількість встановлених жертв — 4
с. Щурівчики
кількість встановлених жертв — 2
с. Щурівці
кількість встановлених жертв — 10

Кам'янець-Подільський район

с. Баговиця
кількість встановлених жертв — 57
с. Бабшин
кількість встановлених жертв — 39
с. Боришківці
кількість встановлених жертв — 45
с. Брага
кількість встановлених жертв — 29
с. Богданівка
кількість встановлених жертв — 10
с. Великі Вірмени (суч. с. Велике Залісся)
кількість встановлених жертв — 12
с. Велика Мукша (суч. с. Велика Слобідка)
кількість встановлених жертв — 29
с. Великий Рункошів (суч. с. Рункошів)
кількість встановлених жертв — 56
с. Велике Залісся
кількість встановлених жертв — 12
с. Верхні Панівці
кількість встановлених жертв — 112
с. Вихватнівці
кількість встановлених жертв — 49
с. Врублівці
кількість встановлених жертв — 61
с. Голосків
кількість встановлених жертв — 9
с. Гораївка
кількість встановлених жертв — 2
с. Гринчук
кількість встановлених жертв — 32
с. Грушка
кількість встановлених жертв — 24
с. Гуменці
кількість встановлених жертв — 96
с. Голосків
кількість встановлених жертв — 137
с. Демшин
кількість встановлених жертв — 30
с. Дубинка
кількість встановлених жертв — 5
с. Думанів
кількість встановлених жертв — 4
с. Дурняківці (суч. с. Гораївка)
кількість встановлених жертв — 2
с. Жванець
кількість встановлених жертв — 60
с. Залісся
кількість встановлених жертв — 4
с. Залуччя (суч. с. Подоляни)
кількість встановлених жертв — 9
с. Збруч
кількість встановлених жертв — 4
с. Зіньківці
кількість встановлених жертв — 29
с. Ісаківці
кількість встановлених жертв — 1
с. Кадиївці
кількість встановлених жертв — 88
с. Калачківці
кількість встановлених жертв — 63
с. Калиня
кількість встановлених жертв — 8
с. Каптинці (суч. с. Голосків)
кількість встановлених жертв — 18
с. Киселівка
кількість встановлених жертв — 9
с. Китайгород
кількість встановлених жертв — 77
с. Кривчани
кількість встановлених жертв — 44
с. Княгинин
кількість встановлених жертв — 102
с. Княжпіль
кількість встановлених жертв — 25
с. Колодіївка
кількість встановлених жертв — 17
с. Колубаївці
кількість встановлених жертв — 8
с. Колибаївка
кількість встановлених жертв — 12
с. Крушанівка
кількість встановлених жертв — 34
с. Кудринці
кількість встановлених жертв — 34
с. Кульчиївці
кількість встановлених жертв — 46
с. Ластівці
кількість встановлених жертв — 7
с. Лісківці
кількість встановлених жертв — 34
с. Мілівці
кількість встановлених жертв — 22
с. Малинівці
кількість встановлених жертв — 15
с. М. Панівці
кількість встановлених жертв — 2
с. Мукша
кількість встановлених жертв — 2
с. Нігин
кількість встановлених жертв — 43
с. Оленівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Панівці
кількість встановлених жертв — 13
с. Патринці
кількість встановлених жертв — 5
с. Привороття
кількість встановлених жертв — 22
с. Пудлівці
кількість встановлених жертв — 116
с. Раколупці

(суч. с. Барвінкове)
кількість встановлених жертв — 10
с. Рихта
кількість встановлених жертв — 36
с. Рогізна
кількість встановлених жертв — 10
с. Руда
кількість встановлених жертв — 53
с. Слобідка Малинівська
кількість встановлених жертв — 15
с. Слобідка Рихтівська
кількість встановлених жертв — 41
с. Слобідка Мукшанська
кількість встановлених жертв — 5
с. Сокіл
кількість встановлених жертв — 37
с. Студениця
кількість встановлених жертв — 62
с. Стара Ушиця
кількість встановлених жертв — 83
с. Субіч
кількість встановлених жертв — 7
с. Супрунківці
кількість встановлених жертв — 51
с. Теклівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Теремці
кількість встановлених жертв — 10
с. Улянівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Устя
кількість встановлених жертв — 8
с. Ходорівці
кількість встановлених жертв — 44
с. Хутір
кількість встановлених жертв — 2
с. Цвіклівці
кількість встановлених жертв — 51
с. Цибулівка
кількість встановлених жертв — 22
с. Чабанівка
кількість встановлених жертв — 48
с. Чугор
кількість встановлених жертв — 32
с. Шутнівці
кількість встановлених жертв — 61
с. Яруга
кількість встановлених жертв — 12
с. Янчинці
кількість встановлених жертв — 44

Красилівський район

с. Антоніни
кількість встановлених жертв — 96
с. Баглайки
кількість встановлених жертв — 5
с. Берегелі
кількість встановлених жертв — 4
с. Васьківчики
кількість встановлених жертв — 36
с. Велика Медвідівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Велика Салиха
кількість встановлених жертв — 14
с. Орлинці
(суч. с. Великі Орлинці)
кількість встановлених жертв — 3
с. Великі Юначки
кількість встановлених жертв — 22
с. Вереміївка
кількість встановлених жертв — 6
с. Веселівка
кількість встановлених жертв — 35
с. Волиця
кількість встановлених жертв — 79
с. Глібки
кількість встановлених жертв — 18
с. Гриценки
кількість встановлених жертв — 29
с. Дружне
кількість встановлених жертв — 97
с. Дубина
кількість встановлених жертв — 1
с. Дубище
кількість встановлених жертв — 26
с. Закриниччя
кількість встановлених жертв — 93
с. Западинці
кількість встановлених жертв — 11
с. Зарудддя
кількість встановлених жертв — 38
с. Зелена
кількість встановлених жертв — 12
с. Котюржинці
кількість встановлених жертв — 55
с. Корчівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Красівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Кременчуки
кількість встановлених жертв — 6
с. Криворудка
кількість встановлених жертв — 10
с. Кульчини
кількість встановлених жертв — 24
с. Кучманівка
кількість встановлених жертв — 25
с. Ледянка
кількість встановлених жертв — 69
с. Малі Пузирки
кількість встановлених жертв — 46
с. Малі Юначки
кількість встановлених жертв — 16
с. Марківці
кількість встановлених жертв — 24
с. Медці
кількість встановлених жертв — 15
с. Маленки
кількість встановлених жертв — 26
с. Михайлівці
кількість встановлених жертв — 21
с. Митинці
кількість встановлених жертв — 2
с. Мовчани
кількість встановлених жертв — 4
с. Мончинці
кількість встановлених жертв — 6
с. Мотрунки
кількість встановлених жертв — 20
с. Ново-Дубище
кількість встановлених жертв — 1
с. Орлинці
кількість встановлених жертв — 30
с. Ординці
кількість встановлених жертв — 51
с. Пашутинці
кількість встановлених жертв — 13
с. Печеське
кількість встановлених жертв — 27
с. Пилипи
кількість встановлених жертв — 36
с. Росолівці
кількість встановлених жертв — 50
с. Рублянка
кількість встановлених жертв — 84
с. Слобідка-Красилівська
кількість встановлених жертв — 3
с. Сушки
кількість встановлених жертв — 5
с. Терешки
кількість встановлених жертв — 27
с. Тріски
кількість встановлених жертв — 24
с. Трусилівка
кількість встановлених жертв — 26
с. Федорівка
кількість встановлених жертв — 18
с. Ходаківці
кількість встановлених жертв — 67
с. Хотьківці
кількість встановлених жертв — 3
с. Чепелівка
кількість встановлених жертв — 98
с. Чернелівка
кількість встановлених жертв — 9
с. Яворівці
кількість встановлених жертв — 7
с. Якимівці
кількість встановлених жертв — 58

Летичівський район

с. Варенка
кількість встановлених жертв — 2
с. Вербка
кількість встановлених жертв — 54
с. Волосівці
кількість встановлених жертв — 4
с. Голенищеве
кількість встановлених жертв — 162
с. Головчинці
кількість встановлених жертв — 2
с. Гречинці
кількість встановлених жертв — 35
с. Грушківці
кількість встановлених жертв — 6
с. Іванинці
кількість встановлених жертв — 4
с. Козачки
кількість встановлених жертв — 9
с. Кудинка
кількість встановлених жертв — 2
с. Лисогірка
кількість встановлених жертв — 76
с. Лісо-Березівка
кількість встановлених жертв — 15
с. Майдан Голенищівський
кількість встановлених жертв — 30
с. Митківці
кількість встановлених жертв — 44
с. Москалівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Попівці
кількість встановлених жертв — 522
с. Погоріла (суч. с. Ялинівка)
кількість встановлених жертв — 70
с. Ріжни (суч. с. Рожни)
кількість встановлених жертв — 12
с. Розсохувата
кількість встановлених жертв — 5
с. Сахни
кількість встановлених жертв — 2
с. Снітівка
кількість встановлених жертв — 301
с. Суслівці
кількість встановлених жертв — 302
с. Требухівці
кількість встановлених жертв — 31
с. Чапля
кількість встановлених жертв — 53
с. Шрубків
кількість встановлених жертв — 1260
с. Юрченки
кількість встановлених жертв — 55
с. Ярославка
кількість встановлених жертв — 7

Новоушицький район

с. Антонівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Балабанівка
кількість встановлених жертв — 10
с. Березівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Борсуки
кількість встановлених жертв — 134
с. Браїлівка
кількість встановлених жертв — 140
с. Вахнівці
кількість встановлених жертв — 5
с. Вільховець
кількість встановлених жертв — 96
с. Ворошиловка (суч. с. Садове)
кількість встановлених жертв — 7
с. Джуржівка (суч. с. Березівка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Заборознівці
кількість встановлених жертв — 2
с. Зелені Курилівці
кількість встановлених жертв — 95
с. Іванківці
кількість встановлених жертв — 9
с. Івашківці
кількість жертв не встановлено
с. Косиківці
кількість встановлених жертв — 21
с. Куча
кількість встановлених жертв — 57
с. Нова Ушиця
кількість встановлених жертв — 183
с. Песець
кількість встановлених жертв — 48
с. Пижівка
кількість встановлених жертв — 135
с. Пилипи Хребтіївські
кількість встановлених жертв — 48
с. Пилипківці
кількість встановлених жертв — 13
с. Струга
кількість встановлених жертв — 13
с. Шелестяни
кількість встановлених жертв — 8
с. Щербівці
кількість встановлених жертв — 3

Полонський район

с. Адамів
кількість встановлених жертв — 51
с. Буртин
кількість встановлених жертв — 94
с. Блидні
кількість встановлених жертв — 1
с. Бражинці
кількість встановлених жертв — 97
с. Білецьке
кількість встановлених жертв — 208
с. Бортники (суч. с. Полонне)
кількість встановлених жертв — 6
с. Велика Новоселиця (суч. с. Новоселиця)
кількість встановлених жертв — 36
с. Воробіївка
кількість встановлених жертв — 73
с. Велика Березна
кількість встановлених жертв — 203
с. Великі Каленичі
кількість встановлених жертв — 76
с. Ганнусине
кількість встановлених жертв — 16
с. Горошки (суч. с. Полонне)
кількість встановлених жертв — 118
с. Єлізаветіно
кількість встановлених жертв — 8
с. Залісся
кількість встановлених жертв — 50
с. Котелянка
кількість встановлених жертв — 164
с. Котюржинці
кількість встановлених жертв — 70
с. Кіпчинці
кількість встановлених жертв — 54
с. Кустівці
кількість встановлених жертв — 57
с. Коханівка
кількість встановлених жертв — 106
с. Крачанівка
кількість встановлених жертв — 11

с. Липівка
кількість встановлених жертв — 38
с. Лодзянівка
кількість встановлених жертв — 19
с. Любомирка
кількість встановлених жертв — 19
с. Мала Новоселиця (суч. с. Новоселиця)
кількість встановлених жертв — 44
Мала Шкарівка
кількість встановлених жертв — 37
Малі Каленичі
кількість встановлених жертв — 38
Майдан Вила (суч. с. Замороченння)
кількість встановлених жертв — 71
с. Москвитянівка (суч. с. Москалівка)
кількість встановлених жертв — 3
с. Новоселиця
кількість встановлених жертв — 148
с. Новоселиця Польська
кількість встановлених жертв — 52
с. Ново-Лабунь
кількість встановлених жертв — 83
с. Ново-Полонне (суч. м. Полонне)
кількість встановлених жертв — 44
м. Полонне
кількість встановлених жертв — 507
с. Понінка
кількість встановлених жертв — 261
с. Скидовисько
кількість встановлених жертв — 7
с. Стара Гута (суч. с. Понінка)
кількість встановлених жертв — 4
с. Сасанівка
кількість встановлених жертв — 38
с. Черніївка
кількість встановлених жертв — 3, 3
с. Шурково
кількість встановлених жертв — 11

Славутський район

с. Бачманівка
кількість встановлених жертв — 10
с. Бараннє-Улашанівка
кількість встановлених жертв — 25
с. Берездів
кількість встановлених жертв — 2
с. Бесідки
кількість встановлених жертв — 31
с. Варварівка
кількість встановлених жертв — 104
с. Вачів
кількість встановлених жертв — 63
с. Вулька (суч. с. Волиця)
кількість встановлених жертв — 16
с. Ганнопіль
кількість встановлених жертв — 17
с. Голики
кількість встановлених жертв — 94
с. Головлі
кількість встановлених жертв — 39
с. Гориця
кількість встановлених жертв — 14
с. Губельці
кількість встановлених жертв — 19
с. Гута
кількість встановлених жертв — 27
с. Довжки
кількість встановлених жертв — 10
с. Досін
кількість встановлених жертв — 5
с. Дідова Гора
кількість встановлених жертв — 3
с. Жуків
кількість встановлених жертв — 21
с. Іванівка
кількість встановлених жертв — 10
с. Кам'янка
кількість встановлених жертв — 43
с. Комарівка
кількість встановлених жертв — 45
с. Красностав
кількість встановлених жертв — 21
с. Крупець
кількість встановлених жертв — 3
с. Клепачі
кількість встановлених жертв — 7
с. Киликиїв
кількість встановлених жертв — 5
с. Лисиче
кількість встановлених жертв — 103
с. Малий Скнит
кількість встановлених жертв — 29
с. Манятин
кількість встановлених жертв — 10
с. Миньківці
кількість встановлених жертв — 34
с. Мухарів
кількість встановлених жертв — 1
с. Павлівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Пашуки
кількість встановлених жертв — 45
с. Перемишель
кількість встановлених жертв — 62
с. Полянь
кількість встановлених жертв — 66
с. Понора
кількість встановлених жертв — 51
с. Потереба
кількість встановлених жертв — 12
с. Ріпище (суч. с. Стригани)
кількість встановлених жертв — 18
с. Сільце
кількість встановлених жертв — 15
с. Соснівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Стригани
кількість встановлених жертв — 7
с. Старий Кривин
кількість встановлених жертв — 2
с. Сьомаки
кількість встановлених жертв — 5
с. Хоросток
кількість встановлених жертв — 12
с. Хоровець
кількість встановлених жертв — 37
с. Хвощівка
кількість встановлених жертв — 51
с. Цвітоха
кількість встановлених жертв — 7
с. Шатерники
кількість встановлених жертв — 38

Старокостянтинівський район

с. Андронівка
кількість встановлених жертв — 12
с. Баглаї
кількість встановлених жертв — 107
с. Берегелі
кількість встановлених жертв — 24
с. Березне
кількість встановлених жертв — 2
с. Березневе
кількість встановлених жертв — 57
с. Бовкуни
кількість встановлених жертв — 9
с. Бутівці

кількість жертв не встановлено

с. Булаївка
кількість встановлених жертв — 20

с. Волиця-Керекешина
кількість встановлених жертв — 131

с. Великі Мацевичі
кількість встановлених жертв — 19

с. Воронківці
кількість встановлених жертв — 107

с. Великий Чернятин
кількість встановлених жертв — 170

с. Вербородинці
кількість встановлених жертв — 208

с. Вербівочка
кількість встановлених жертв — 1

с. Верхняки
кількість встановлених жертв — 158

с. Вища Погоріла (суч. с. Миролюбне)
кількість встановлених жертв — 114

с. Веселе
кількість встановлених жертв — 21

с. Веснянка
кількість встановлених жертв — 69

с. Вишнопіль
кількість встановлених жертв — 11

с. Гнатки
кількість встановлених жертв — 64

с. Грибенинка
кількість встановлених жертв — 14

с. Григорівка
кількість встановлених жертв — 18

с. Грицьки
кількість встановлених жертв — 9

с. Громівка
кількість встановлених жертв — 39

с. Губин
кількість встановлених жертв — 8

с. Губча
кількість встановлених жертв — 151

с. Демківці
кількість встановлених жертв — 190

с. Деркачі
кількість встановлених жертв — 27

с. Драчі
кількість встановлених жертв — 28

с. Дубина
кількість встановлених жертв — 2

с. Ємці
кількість встановлених жертв — 14

с. Жабче
кількість встановлених жертв — 37

с. Жеребки (суч. с. Підгірне)
кількість встановлених жертв — 176

с. Загірне
кількість встановлених жертв — 11

с. Залісся
кількість встановлених жертв — 1

с. Зеленці
кількість встановлених жертв — 26

с. Ілляшівка
кількість встановлених жертв — 198

с. Іршики
кількість встановлених жертв — 36

с. Кантівка
кількість встановлених жертв — 6

с. Капустин
кількість встановлених жертв — 148

с. Караїмівка
кількість встановлених жертв — 13

с. Киселі
кількість встановлених жертв — 93

с. Костянець
кількість встановлених жертв — 93

с. Красносілка
кількість встановлених жертв — 13 (людоїдство)

с. Криниця
кількість встановлених жертв — 8

с. Круглики
кількість встановлених жертв — 35

с. Круча
кількість встановлених жертв — 4

с. Кучівка
кількість встановлених жертв — 2, 8, 6, 91

с. Ладиги
кількість встановлених жертв — 208

с. Лажева
кількість встановлених жертв — 83

с. Лисинці
кількість встановлених жертв — 7

с. Ленінське
кількість встановлених жертв — 2

с. Малі Мацевичі
кількість встановлених жертв — 7

с. Малий Чернятин
кількість встановлених жертв — 63

с. Малишівці
кількість встановлених жертв — 10

с. Мартинівка
кількість встановлених жертв — 76

с. Махаринці
кількість встановлених жертв — 21

с. Вища Погоріла (суч. с. Миролюбне)
кількість встановлених жертв — 164

с. Морозівка
кількість встановлених жертв — 57

с. Нападівка
кількість встановлених жертв — 2

с. Немиренці
кількість встановлених жертв — 35

с. Немирівка
кількість встановлених жертв — 41

с. Новоселиця
кількість встановлених жертв — 156

с. Нижча Погоріла (суч. с. Миролюбне)
кількість встановлених жертв — 17

с. Огіївці
кількість встановлених жертв — 86

с. Оріхівка
кількість встановлених жертв — 56

с. Остропіль (суч. с. Старий Остропіль)
кількість встановлених жертв — 3

с. Партинці
кількість встановлених жертв — 56

с. Пашківці
кількість встановлених жертв — 41

с. Пеньки
кількість встановлених жертв — 55

с. Писарівка
кількість встановлених жертв — 17

с. Пихтії
кількість встановлених жертв — 1

с. Підгірне
кількість встановлених жертв — 6

с. Половинники
кількість встановлених жертв — 59

с. Попівці
кількість встановлених жертв — 74

с. Прохорівка
кількість встановлених жертв — 85

с. Радківці
кількість встановлених жертв — 147

с. Раштівка
кількість встановлених жертв — 187

с. Решнівка
кількість встановлених жертв — 251

с. Самчики
кількість встановлених жертв — 217

с. Самчинці
кількість встановлених жертв — 10

с. Сахнівці
кількість встановлених жертв — 38

с. Семиреньки
кількість встановлених жертв — 49

с. Свинна (суч. с. Веснянка)
кількість встановлених жертв — 347

с. Сербинівка
кількість встановлених жертв — 32

с. Сковородки
кількість встановлених жертв — 91

с. Старий Остропіль
кількість встановлених жертв — 1000

с. Стецьки
кількість встановлених жертв — 87

с. Хижники
кількість встановлених жертв — 34

с. Хутори
кількість встановлених жертв — 60

с. Чорна
кількість встановлених жертв — 29

с. Червона Семенівка
кількість встановлених жертв — 1

с. Шевченка
кількість встановлених жертв — 4

с. Яремичі
кількість встановлених жертв — 5

Старосинявський район

с. Адампіль
кількість встановлених жертв — 22
с. Бабине
кількість встановлених жертв — 156
с. Буглаї
кількість встановлених жертв — 700
с. Гречана
кількість встановлених жертв — 43
с. Дашківці
кількість встановлених жертв — 106 (людоїдство)
с. Дубова
кількість встановлених жертв — 69
с. Заставці
кількість встановлених жертв — 36
с. Залісся
кількість встановлених жертв — 72
с. Іванківці
кількість встановлених жертв — 744
с. Івки
кількість встановлених жертв — 7
с. Ілятка (суч. с. Іллятка)
кількість встановлених жертв — 201
с. Карпівці
кількість встановлених жертв — 9
с. Липки
кількість встановлених жертв — 69
с. Лисанівці
кількість встановлених жертв — 20
с. Мисюрівка
кількість встановлених жертв — 12
с. Миколаївка
кількість встановлених жертв — 4
с. Мшанець
кількість встановлених жертв — 65
с. Нова Синявка
кількість встановлених жертв — 14
с. Ожарівка
кількість встановлених жертв — 161
с. Паньківці
кількість встановлених жертв — 24
с. Паплинці
кількість встановлених жертв — 63
с. Пилявка
кількість встановлених жертв — 126
с. Пилява
кількість встановлених жертв — 44
с. Пишки
кількість встановлених жертв — 538
с. Рідкодуб
кількість встановлених жертв — 4
с. Стара Синява
кількість встановлених жертв — 102
с. Сьомаки
кількість встановлених жертв — 24 (людоїдство)
с. Теліженці
кількість встановлених жертв — 145
с. Травневе
кількість встановлених жертв — 4
с. Уласово-Русанівка
кількість встановлених жертв — 860
с. Цимбалівка
кількість встановлених жертв — 88
с. Чехи
кількість встановлених жертв — 21
с. Щербані
кількість встановлених жертв — 59
с. Яблунівка
кількість встановлених жертв — 67

Теофіпольський район

с. Базалія
кількість встановлених жертв — 2
с. Бережинці
кількість встановлених жертв — 4
с. Волиця
кількість встановлених жертв — 3
с. Волиця-Польова
кількість встановлених жертв — 39
с. Великий Лазучин
кількість встановлених жертв — 6
с. Кузьминці
кількість встановлених жертв — 2
с. Кунча
кількість встановлених жертв — 4
с. Лисогірка
кількість встановлених жертв — 1
с. Лютарівка
кількість встановлених жертв — 11
с. Мар'янівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Малий Лазучин
кількість встановлених жертв — 2
с. Новоставці
кількість встановлених жертв — 6
с. Ординці
кількість встановлених жертв — 6
с. Рідка
кількість встановлених жертв — 29
с. Мануїльське (суч. с. Святець)
кількість встановлених жертв — 36
с. Турівка
кількість встановлених жертв — 18
с. Червона Дубина
кількість встановлених жертв — 18

Хмельницький район

с. Андрійківці
кількість встановлених жертв — 222
с. Антонівка
кількість встановлених жертв — 58
с. Аркадіївці
кількість встановлених жертв — 23
с. Бахматівці
кількість встановлених жертв — 140
с. Бережанка
кількість встановлених жертв — 67
с. Везденьки
кількість встановлених жертв — 14
с. Водички
кількість встановлених жертв — 47
с. Вовча Гора
кількість встановлених жертв — 3
с. Гелетинці
кількість встановлених жертв — 38
с. Гнатівці
кількість встановлених жертв — 99
с. Грузевиця
кількість встановлених жертв — 75
с. Гринівці
кількість встановлених жертв — 31
с. Давидківці
кількість встановлених жертв — 71
с. Доброгорща
кількість встановлених жертв — 3
с. Жучківці
кількість встановлених жертв — 16
с. Захарівці
кількість встановлених жертв — 36
с. Іванківці
кількість встановлених жертв — 3
с. Івашківці
кількість встановлених жертв — 4

с. Катеринівка
кількість встановлених жертв — 36
с. Калинівка (суч. с. Велика Калинівка)
кількість встановлених жертв — 26
с. Климківці
кількість встановлених жертв — 17
с. Кудринці
кількість встановлених жертв — 33
с. Лапківці
кількість встановлених жертв — 67
с. Лісові Гринівці
кількість встановлених жертв — 58
с. Малиничі
кількість встановлених жертв — 7
с. Малашівці
кількість встановлених жертв — 149
с. Мартинівка
кількість встановлених жертв — 39
с. Масівці
кількість встановлених жертв — 467
с. Манилівка
кількість встановлених жертв — 125
м. Мацьківці
кількість встановлених жертв — 43
с. Миколаїв
кількість встановлених жертв — 125
с. Мар'янівка
кількість встановлених жертв — 15
с. Моломолинці
кількість встановлених жертв — 89
с. Нижні Вовківці
кількість встановлених жертв — 95
с. Олешки
кількість встановлених жертв — 6
с. Осташки
кількість встановлених жертв — 159
с. Орлинці (суч. с. Малі Орлинці)
кількість встановлених жертв — 10
с. Пашківці
кількість встановлених жертв — 70
с. Пархомівці
кількість встановлених жертв — 214
с. Пирогівці
кількість встановлених жертв — 102
с. Педоси
кількість встановлених жертв — 114
с. Печеськи
кількість встановлених жертв — 113
с. Польові Гринівці
кількість встановлених жертв — 32
с. Райківці
кількість встановлених жертв — 86
с. Рідкодуби
кількість встановлених жертв — 113
с. Розсоша
кількість встановлених жертв — 301
с. Ставчинці
кількість встановлених жертв — 483
с. Стуфчинці
кількість встановлених жертв — 63
с. Фельштин (суч. с. Гвардійськ)
кількість встановлених жертв — 3
с. Ходаківці
кількість встановлених жертв — 16
с. Хоминці
кількість встановлених жертв — 69
с. Черепівка
кількість встановлених жертв — 272
с. Чорний Острів
кількість встановлених жертв — 69
с. Шаровечка
кількість встановлених жертв — 51
с. Шпичинці
кількість встановлених жертв — 41
с. Шумівці
кількість встановлених жертв — 93

Чемеровецький район

с. Антонівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Біла
кількість встановлених жертв — 17
с. Вишнівчик
кількість встановлених жертв — 21
с. Вівся
кількість встановлених жертв — 5
с. Вовкотруби (суч. с. Діброва)
кількість встановлених жертв — 2
с. Мар'янівка (суч. с. Гайове)
кількість встановлених жертв — 1
с. Голенищеве (суч. с. Голенищево)
кількість встановлених жертв — 1
с. Гуків
кількість встановлених жертв — 5
с. Демківці
кількість встановлених жертв — 2
с. Долинівка
кількість встановлених жертв — 5
с. Драганівка
кількість встановлених жертв — 8
с. Жабинці
кількість встановлених жертв — 102
с. Жердя
кількість встановлених жертв — 31
с. Закупне
кількість встановлених жертв — 5
с. Зарічанка
кількість встановлених жертв — 15
с. Збриж
кількість встановлених жертв — 32
с. Івахнівці
кількість встановлених жертв — 20
с. Кормильча
кількість встановлених жертв — 12
с. Кочубеїв
кількість встановлених жертв — 27
с. Красноставці
кількість встановлених жертв — 10
с. Криків
кількість встановлених жертв — 3
с. Летава
кількість встановлених жертв — 22
с. Мар'янівка
кількість встановлених жертв — 8
с. Нова Гута
кількість встановлених жертв — 1
с. Почапинці
кількість встановлених жертв — 11
с. Пукляки
кількість жертв не встановлено
с. П'ятничани
кількість встановлених жертв — 3
с. Романівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Свіршківці
кількість встановлених жертв — 692
с. Софіївка (суч. с. Садове)
кількість встановлених жертв — 3
с. Слобідка-Смотрицька
кількість встановлених жертв — 2
с. Степанівка
кількість встановлених жертв — 34
с. Хропотова
кількість встановлених жертв — 16
с. Чагарівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Чорна
кількість встановлених жертв — 17
с. Чемерівці
кількість встановлених жертв — 47
с. Цикова
кількість встановлених жертв — 19
с. Юрківці
кількість встановлених жертв — 4

Шепетівський район

с. Брикуля
кількість встановлених жертв — 21
с. Білопіль
кількість встановлених жертв — 266
с. Вербівці
кількість встановлених жертв — 1
с. Велика Медведівка
кількість встановлених жертв — 137
с. Велика Ришнівка
кількість встановлених жертв — 87
Велика Шкарівка
кількість встановлених жертв — 97
с. Вишневе
кількість встановлених жертв — 7
с. Вовківці
кількість встановлених жертв — 33
с. Городище
кількість встановлених жертв — 15
с. Гриців
кількість встановлених жертв — 8
с. Дубіївка
кількість встановлених жертв — 3
с. Жолудки
кількість встановлених жертв — 21
с. Конотоп
кількість встановлених жертв — 15
с. Красносілка
кількість встановлених жертв — 3
с. Корчик
кількість встановлених жертв — 58
с. Коса-Ришнівка
кількість встановлених жертв — 21
с. Коськів
кількість встановлених жертв — 119
с. Круглик
кількість встановлених жертв — 9
с. Ленківці
кількість встановлених жертв — 62
с. Лотівка
кількість встановлених жертв — 47
с. Майдан-Лабунь
кількість встановлених жертв — 106
с. Михайлючка
кількість встановлених жертв — 16
с. Мальованка
кількість встановлених жертв — 2
с. Мокіївці
кількість встановлених жертв — 39
с. Марківці
кількість встановлених жертв — 29
с. Новоселиця
кількість встановлених жертв — 27
с. Онишківці
кількість встановлених жертв — 5
с. Пиляї
кількість встановлених жертв — 20
с. Пліщин
кількість встановлених жертв — 6
с. Пашуки
кількість встановлених жертв — 7
с. Поляна
кількість встановлених жертв — 97
с. Плесна
кількість встановлених жертв — 178
с. Рилівка
кількість встановлених жертв — 40
с. Романів
кількість встановлених жертв — 26
с. Рожична
кількість встановлених жертв — 61
с. Сенігів
кількість встановлених жертв — 17
с. Судимонт
кількість встановлених жертв — 11
с. Судилків
кількість встановлених жертв — 1
с. Савичі, Купино
кількість встановлених жертв — 22
с. Сошки
кількість встановлених жертв — 72
с. Серединці
кількість встановлених жертв — 27
с. Саверці
кількість встановлених жертв — 16
с. Старі Бейзими
кількість встановлених жертв — 9
с. Травлин
кількість встановлених жертв — 28
с. Устянівка
кількість встановлених жертв — 7
с. Хролин
кількість встановлених жертв — 113
с. Хутір
кількість встановлених жертв — 224
с. Червоний Цвіт
кількість встановлених жертв — 3

Ярмолинецький район

с. Баламутівка
кількість встановлених жертв — 14
с. Баранівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Бондарівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Буйволівці
кількість встановлених жертв — 31
с. Васильківці
кількість встановлених жертв — 1
с. Вербка
кількість встановлених жертв -61
с. Вербка Мурована
кількість встановлених жертв — 89
с. Виноградівка
кількість встановлених жертв -8
с. Волудринці
кількість встановлених жертв — 3
с. Глушківці
кількість встановлених жертв -9
с. Жилинці
кількість встановлених жертв — 6
с. Іванківці
кількість встановлених жертв — 1
с. Кадиївка
кількість встановлених жертв — 1
с. Коритна
кількість встановлених жертв — 5
с. Корначівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Косогірка
кількість встановлених жертв — 32
с. Лугове
кількість встановлених жертв — 12
с. Лука
кількість встановлених жертв — 1
с. Москалівка
кількість встановлених жертв — 9
с. Магнишівка
кількість встановлених жертв — 26
с. Нове Село
кількість встановлених жертв — 4
с. Пасічна
кількість встановлених жертв — 12
с. Перегінка
кількість встановлених жертв — 8
с. Правдівка
кількість встановлених жертв — 26

с. Проскурівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Савинці
кількість встановлених жертв — 12
с. Соколівка
кількість встановлених жертв — 13
с. Солобківці
кількість встановлених жертв — 5
с. Соснівка
кількість встановлених жертв — 122
с. Стріхівці
кількість встановлених жертв — 8
с. Слобідка
кількість встановлених жертв — 11
с. Сутківці
кількість встановлених жертв — 7
с. Томашівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Шарівка
кількість встановлених жертв — 13
с. Ярмолинці
кількість встановлених жертв — 57
м. Кам'янець-Подільський
кількість встановлених жертв — 561
с. Нетішин (суч. м. Нетішин)
кількість встановлених жертв -8
с. Солов'є (суч. м. Нетішин)
кількість встановлених жертв — 36
м. Проскурів
(суч. м. Хмельницький)
кількість встановлених жертв — 613
с. Гречани
(суч. м. Хмельницький)
кількість встановлених жертв — 155
м. Старокостянтинів
кількість встановлених жертв — 1033
м. Славута
кількість встановлених жертв — 238
м. Шепетівка
кількість встановлених жертв — 7

ЧЕРНІГІВСЬКА ОБЛАСТЬ

Бахмацький район

с. Батурин
(суч. смт Батурин)
кількість встановлених жертв — 120
м. Бахмач
кількість встановлених жертв — 273
с. Бахмач
кількість встановлених жертв — 45
с. Бахмач-1
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 4
с. Бахмач-2
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 104
с. Білі Вежі № 1
(суч. с. Біловежі-Перші)
кількість встановлених жертв — 63
с. Варварівка
кількість встановлених жертв — 31
х. Вишнівський
(суч. с. Вишнівське)
кількість встановлених жертв — 2
с. Гайворон
кількість встановлених жертв — 4
х. Глибокий
(суч. с. Глибоке)
кількість встановлених жертв — 25
с. Голінка
кількість встановлених жертв — 9
с. Городище
кількість встановлених жертв — 15
с. Григорівка
кількість встановлених жертв — 15
смт Дмитрівка
кількість встановлених жертв — 9
с. Заболоття
кількість встановлених жертв — 5
х. Зарукавний
(суч. с. Зарукавне)
кількість встановлених жертв — 9
х. Іваньки (суч. с. Бахмач)
кількість встановлених жертв — 1
с. Кальчинівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Красилівка
кількість встановлених жертв — 53
с. Красне
кількість встановлених жертв — 29
с. Кропивне
кількість встановлених жертв — 31
х. Кулішов
(суч. с. Кулішове)
кількість встановлених жертв — 7
с. Курінь
кількість встановлених жертв — 16
с. Лопатин
(суч. с-ще Лопатин)
кількість встановлених жертв — 4
х. Марківський
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 5
с. Матіївка
кількість встановлених жертв — 5
с. Митченки
кількість встановлених жертв — 4
с. Мовчинів
кількість встановлених жертв — 1
с. Обмачів
кількість встановлених жертв — 152
с. Осіч
кількість встановлених жертв — 1
с. Пальчики
кількість встановлених жертв — 26
с. Перемога
(суч. с-ще Перемога)
кількість жертв не встановлено
х. Першотравневий
(суч. с. Перше Травня)
кількість встановлених жертв — 1
с. Піски
кількість встановлених жертв — 235
х. Ризельовий
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Рубанка
кількість встановлених жертв — 14
х. Смоловий
(суч. с. Смолове)
кількість встановлених жертв — 2
х. Степ (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 3
х. Стожків
(суч. с. Халимонове)
кількість встановлених жертв — 19
с. Стрільники
кількість встановлених жертв — 162
с. Терешиха
кількість встановлених жертв — 16
с. Тиниця
кількість встановлених жертв — 6
с. Фастівці
кількість встановлених жертв — 139
х. Халимонів
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 10
с. Халимонове
кількість встановлених жертв — 38
х. Часниківка
(суч. с. Часниківка)
кількість встановлених жертв — 2
с. Щуча Гребля
кількість встановлених жертв — 3
с. Кляйн Вердер,
с. Грос Вердер
(суч. с. Зеленівка)
кількість встановлених жертв — 256

Бобровицький район

с. Білоцерківці
кількість встановлених жертв — 9
м. Бобровиця
кількість встановлених жертв — 22
с. Браниця
кількість встановлених жертв — 32
с. Бригинці
кількість встановлених жертв — 10
с. Веприк
кількість встановлених жертв — 182
с. Вороньки
кількість встановлених жертв — 203
с. Гаврилівка
кількість встановлених жертв — 16
с. Гарт
кількість встановлених жертв — 1
с. Горбачі
кількість встановлених жертв — 56
с. Запоріжжя
кількість встановлених жертв — 5
с. Катеринівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Кобижча
кількість встановлених жертв — 23

с. Козацьке
кількість встановлених жертв — 576
с. Красне
кількість встановлених жертв — 1
х. Лідин (суч. с. Лідин)
кількість встановлених жертв — 3
с. Макарівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Марківці
кількість встановлених жертв — 40
с. Миколаїв
кількість встановлених жертв — 2
с. Наумівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Нова Басань
кількість встановлених жертв — 20
с. Новий Биків (суч. смт Новий Биків)
кількість встановлених жертв — 89
с. Олександрівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Осовець
кількість встановлених жертв — 4
с. Осокорівка
кількість встановлених жертв — 51
с. Петрівка
кількість встановлених жертв — 102
с. Піски
кількість встановлених жертв — 16
с. Рокитне
кількість встановлених жертв — 3
с. Свидовець
кількість встановлених жертв — 17
с. Соколівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Стара Басань
кількість встановлених жертв — 16
с. Старий Биків
кількість встановлених жертв — 198
х. Українка (суч. с. Українка)
кількість встановлених жертв — 10
с. Щаснівка
кількість встановлених жертв — 9
с. Ярославка
кількість встановлених жертв — 27

Борзнянський район

с. Берестовець
кількість встановлених жертв — 1
м. Борзна
кількість встановлених жертв — 10
с. Велика Загорівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Високе
кількість встановлених жертв — 6
с. Воловиця
кількість встановлених жертв — 2
х. Галайбин (суч. с. Галайбине)
кількість встановлених жертв — 1
с. Головеньки
кількість встановлених жертв — 1
с. Євлашівка (суч. с. Красносільське)
кількість встановлених жертв — 19
х. Забілівщина (суч. с. Забілівщина)
кількість встановлених жертв — 2
с. Кербутівка
кількість встановлених жертв — 9
с. Комарівка
кількість встановлених жертв — 17
с. Краснотав
кількість встановлених жертв — 2
х. Лендин (суч. с. Вольниця)
кількість встановлених жертв — 1
х. Любомудрівка (суч. с. Любомудрівка)
кількість встановлених жертв — 2
с. Мала Загорівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Миколаївка
кількість встановлених жертв — 7
с. Нові Млини
кількість встановлених жертв — 6
с. Носелівка
кількість встановлених жертв — 9
с. Оленівка
кількість встановлених жертв — 17
с. Омбиш
кількість встановлених жертв — 2
с. Петрівка
кількість встановлених жертв — 9
с. Печі
кількість встановлених жертв — 2
с. Плиски
кількість встановлених жертв — 19
с. Прохори
кількість встановлених жертв — 51
х. Сапонівка (суч. с. Сапонівка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Сиволож
кількість встановлених жертв — 20
с. Смоляж
кількість встановлених жертв — 2
с. Степанівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Тростянка
кількість встановлених жертв — 6
с. Ховми
кількість встановлених жертв — 2
с. Хороше Озеро
кількість встановлених жертв — 312
с. Шаповалівка
кількість встановлених жертв — 15
х. Юрківщина (суч. с. Юрківщина)
кількість встановлених жертв — 4
с. Ядути
кількість встановлених жертв — 9

Варвинський район

с. Антонівка
кількість встановлених жертв — 234
х. Берізка (суч. с. Берізка)
кількість встановлених жертв — 2
х. Боханів (суч. с. Боханів)
кількість встановлених жертв — 7
с. Брагинці
кількість встановлених жертв — 49
смт Варва
кількість встановлених жертв — 382
с. Гнідинці
кількість встановлених жертв — 1
с. Дащенки
кількість встановлених жертв — 499
с. Журавка
кількість встановлених жертв — 234
с. Калиновиця
кількість встановлених жертв — 1

с. Кулишівка
кількість встановлених жертв — 7
с. Кухарка
кількість встановлених жертв — 22
с. Леляки
кількість встановлених жертв — 1
с. Озеряни
кількість встановлених жертв — 520
с. Остапівка
кількість встановлених жертв — 166
с. Світличне
кількість встановлених жертв — 183
с. Світличне
кількість встановлених жертв — 101

Городнянський район

х. Альошинський (суч. с. Альошинське)
кількість встановлених жертв — 11
х. Безиків (суч. с. Безиків)
кількість встановлених жертв — 1
с. Будище
кількість встановлених жертв — 28
с. Бурівка
кількість встановлених жертв — 9
с. Ваганичі
кількість встановлених жертв — 12
с. Великий Дирчин
кількість встановлених жертв — 6
с. Великий Листвен
кількість встановлених жертв — 49
с. Вихвостів
кількість встановлених жертв — 22
с. Вокзал-Городня
кількість встановлених жертв — 13
с. Володимирівка
кількість встановлених жертв — 13
х. Горбахи (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
м. Городня
кількість встановлених жертв — 8
с. Гутка-Кашпурівка (суч. с. Диханівка)
кількість встановлених жертв — 18
х. Гуторова Піч (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 6
с. Деревини
кількість встановлених жертв — 1
с. Диханівка
кількість встановлених жертв — 5
с. Дібровне
кількість встановлених жертв — 30
с. Дроздовиця
кількість встановлених жертв — 123
х. Дуброва (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Жабчицька Слобода (суч. с. Радянське)
кількість встановлених жертв — 1
с. Жабчичі (суч. с. Полісся)
кількість встановлених жертв — 2
с. Здрягівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Івашківка
кількість встановлених жертв — 39
с. Ільмівка
кількість встановлених жертв — 3
х. Кам'янка (суч. с. Залісся)
кількість встановлених жертв — 20
х. Картовецький (суч. С. Картовецьке)
кількість встановлених жертв — 10
с. Конотоп
кількість встановлених жертв — 30
с. Куликівка
кількість встановлених жертв — 153
х. Купиха (суч. с. Лашуки)
кількість встановлених жертв — 1
с. Кусіївка (суч. с. Кусії)
кількість встановлених жертв — 1
х. Лашуки (суч. с. Лашуки)
кількість встановлених жертв — 2
с. Лемешівка
кількість встановлених жертв — 111
с. Лошаки (суч. с. Лашуки)
кількість встановлених жертв — 1
х. Лютіж (суч. с. Лютіж)
кількість встановлених жертв — 3
с. Макишин
кількість встановлених жертв — 126
с. Малий Дарчин
кількість встановлених жертв — 1
х. Минаєв (суч. с. Минаївщина)
кількість встановлених жертв — 6
с. Моложава
кількість встановлених жертв — 38
с. Мощенка
кількість встановлених жертв — 1
с. Невкля
кількість встановлених жертв — 70
х. Павло-Іванівський (суч. с. Павло-Іванівське)
кількість встановлених жертв — 8
с. Пекурівка
кількість встановлених жертв — 73
с. Перепис
кількість встановлених жертв — 20
с. Перерост
кількість встановлених жертв — 2
х. Перше Травня (суч. с. Перше Травня)
кількість встановлених жертв — 3
с. Політрудня
кількість встановлених жертв — 4
с-ще Рудки (суч. с. Розвинівка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Смичин
кількість встановлених жертв — 56
с. Солонівка
кількість встановлених жертв — 11
с. Старосілля
кількість встановлених жертв — 1
с-ще Студенець (суч. с. Студенець)
кількість встановлених жертв — 1
с. Тупичів
кількість встановлених жертв — 172
с. Хотівля
кількість встановлених жертв — 5
х. Черецький (суч. с. Черецьке)
кількість встановлених жертв — 6

Ічнянський район

с. Августівка
кількість встановлених жертв — 16
с. Андріївка
кількість встановлених жертв — 31
с. Бакаївка
кількість встановлених жертв — 44
с. Бережівка
кількість встановлених жертв — 41
с. Більмачівка
кількість встановлених жертв — 51
с. Буди
кількість встановлених жертв — 25
с. Бурімка
кількість встановлених жертв — 34
с. Вільшана
кількість встановлених жертв — 106
с. Вишнівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Власівка
кількість встановлених жертв — 9
х. Воронівка (суч. с. Воронівка)
кількість встановлених жертв — 3
х. Вороньків (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 3
с. Гейці
кількість встановлених жертв — 2
с. Гмирянка
кількість встановлених жертв — 52
с. Городня
кількість встановлених жертв — 17
с. Грабів
кількість встановлених жертв — 2
с. Гужівка
кількість встановлених жертв — 91
с. Дорогинка
кількість встановлених жертв — 43
с. Заудайка
кількість встановлених жертв — 10
х. Зоцівка (суч. с. Зоцівка)
кількість встановлених жертв —1
с. Івангород
кількість встановлених жертв — 15
с. Іваниця
кількість встановлених жертв — 54
с. Іржавець
кількість встановлених жертв — 43
х. Іценків (суч. с. Іценків)
кількість встановлених жертв — 6
м. Ічня
кількість встановлених жертв — 87
х. Ковтунівка (суч. с. Ковтунівка)
кількість встановлених жертв — 9
с. Крупичполе
кількість встановлених жертв — 40
х. Купина (суч. с. Купина)
кількість встановлених жертв — 5
с. Лучківка
кількість встановлених жертв — 8
с. Максимівка
кількість встановлених жертв — 141
с. Мартинівка
кількість встановлених жертв — 129
с. Монастирище
кількість встановлених жертв — 6
с. Новий Поділ
кількість встановлених жертв — 5
х. Овини (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
х. Однольків (суч. с. Однольків)
кількість встановлених жертв — 3
с. Парафіївка (суч. смт Парафіївка)
кількість встановлених жертв — 107
Пелюхівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Петрушівка
кількість встановлених жертв — 11
с. Припутні
кількість встановлених жертв — 41
с. Пролетарське (суч. с. Проліски)
кількість встановлених жертв — 1
с. Рожнівка
кількість встановлених жертв — 313
с. Сваричівка
кількість встановлених жертв — 14
с. Сезьки
кількість встановлених жертв — 7
с. Ступаківка
кількість встановлених жертв — 22
с. Томашівка
кількість встановлених жертв — 46
с. Хаєнки
кількість встановлених жертв — 8
с. Шиловичі
кількість встановлених жертв — 2
с. Щурівка
кількість встановлених жертв — 25

Козелецький район

х. Бабарики (суч. с. Боярівка)
кількість встановлених жертв — 9
с. Берків (суч с. Пилятин)
кількість встановлених жертв — 129
с. Берлози
кількість встановлених жертв — 63
с. Білейки
кількість встановлених жертв — 9
с. Білики
кількість встановлених жертв — 26
с. Бірки
кількість встановлених жертв — 47
с. Блудше
кількість встановлених жертв — 23
с. Бобруйки
кількість встановлених жертв — 41
с. Бондарі (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 85
х. Борсуків (суч. с. Борсуків)
кількість встановлених жертв — 7
с. Бригинці
кількість встановлених жертв — 6
с. Булахів
кількість встановлених жертв — 94
с. Виповзів
кількість встановлених жертв — 52
с. Вовча Гора (суч. с. Поліське)
кількість встановлених жертв — 51
с. Вовчок
кількість встановлених жертв — 10
с. Волевачі
кількість встановлених жертв — 86
с. Воропаїв
кількість встановлених жертв —1
с. Гарбузин
кількість встановлених жертв — 9
с. Гладке
кількість встановлених жертв — 20

с. Гломозди
кількість встановлених жертв — 6
с. Гнилуша (суч. Лебедівка)
кількість встановлених жертв — 71
х. Горбачі (суч. с. Горбачі)
кількість встановлених жертв — 13
Гута-Томанська
кількість встановлених жертв — 63
с. Данівка
кількість встановлених жертв — 80
х. Дешки (суч. с. Дешки)
кількість встановлених жертв — 27
х. Димерка (суч. с. Димерка)
кількість встановлених жертв — 7
с. Євминка
кількість встановлених жертв — 180
с. Єрків
кількість встановлених жертв — 44
с. Жеребецьке
кількість встановлених жертв — 2
х. Жилин Млинок (суч. с. Жилин Млинок)
кількість встановлених жертв — 3
с. Жуківщина
кількість встановлених жертв — 7
с. Закревське
кількість встановлених жертв — 2
с. Іржавець (суч. с. Гайове)
кількість встановлених жертв — 25
с. Карасинівка
кількість встановлених жертв — 65
с. Карпеки
кількість встановлених жертв — 40
с. Карпилівка
кількість встановлених жертв — 76
с. Кіпті
кількість встановлених жертв — 132
м. Козелець (суч. смт Козелець)
кількість встановлених жертв — 145
с. Корніїв
кількість встановлених жертв — 11
с. Короп'є
кількість встановлених жертв — 73
с. Косачівка
кількість встановлених жертв — 78
с. Котів
кількість встановлених жертв — 33
с. Кошани
кількість встановлених жертв — 23
с. Красилівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Красулька (суч с. Євминка)
кількість встановлених жертв — 5
с. Крені
кількість встановлених жертв — 7
с. Крехаїв
кількість встановлених жертв — 371
с. Кривецьке
кількість встановлених жертв — 5
х. Кругляки (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
с. Курганське
кількість встановлених жертв — 39
с. Лемеші
кількість встановлених жертв — 64
с. Лепехівка (суч. с. Борсуків)
кількість встановлених жертв — 5
с. Лихолітки
кількість встановлених жертв — 72
с. Лошакова Гута
кількість встановлених жертв — 22
с. Лутава
кількість встановлених жертв — 70
с. Любечанинів
кількість встановлених жертв — 11
с. Максим
кількість встановлених жертв — 130
с. Морівськ
кількість встановлених жертв — 174
с. Набільське
кількість встановлених жертв — 4
с. Надинівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Нічогівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Новостроєніє (суч. м. Остер)
кількість встановлених жертв — 2
с. Новий Глибів (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 36
с. Новий Завод (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 27
с. Новики
кількість встановлених жертв — 16
с. Одинці
кількість встановлених жертв — 20
с. Окунинів (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 73
с. Олбин
кількість встановлених жертв — 51
с. Олексіївщина
кількість встановлених жертв — 1
с. Омелянів
кількість встановлених жертв — 106
с. Опеньки
кількість встановлених жертв — 3
м. Остер
кількість встановлених жертв — 111
с. Отрохи
кількість встановлених жертв — 6
с. Пархимів
кількість встановлених жертв — 67
с. Патюти
кількість встановлених жертв — 38
с. Песоцьке
кількість встановлених жертв — 24
с. Петрівське
кількість встановлених жертв — 156
х. Пізнє (суч. с. Пізнє)
кількість встановлених жертв — 2
х. Полуянів (суч. с. Омелянів)
кількість встановлених жертв — 4
с. Потебнева Гута (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 3
х. Розуми (суч. с. Олексіївщина)
кількість встановлених жертв — 1
с. Романьки
кількість встановлених жертв — 2
с. Рудня
кількість встановлених жертв — 35
с. Савин
кількість встановлених жертв — 196
с. Савинка
кількість встановлених жертв — 27
х. Самійлівка (суч. с. Самійлівка)
кількість встановлених жертв — 9
х. Самсони
кількість встановлених жертв — 15
с. Сапонова Гута (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 5
с. Святе (суч. с. Озерне)
кількість встановлених жертв — 133
с. Святеньке (суч. с. Мирне)
кількість встановлених жертв — 2
х. Сербівка (суч. с. Борсуків)
кількість встановлених жертв — 25
с. Сивухи
кількість встановлених жертв — 14
с. Сираї
кількість встановлених жертв — 80
с. Скрипчин
кількість встановлених жертв — 1
с. Сморшки (суч. с. Гладке)
кількість встановлених жертв — 18
с. Сокирин
кількість встановлених жертв — 81
с. Соколівка
кількість встановлених жертв — 39
с. Сорокошичі
кількість встановлених жертв — 1

с. Ставиське
кількість встановлених жертв — 74
с. Стара Гута (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 13
с. Старий Глибів (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 69
с. Старогородка (суч. м. Остер)
кількість встановлених жертв — 59
с. Сукачі (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 17
с. Тополі
кількість встановлених жертв — 29
с. Тужар
кількість встановлених жертв — 2
с. Гута-Туманська
кількість встановлених жертв —63
с. Хрещате
кількість встановлених жертв — 2
с. Церковище (суч. с. Підлісне)
кількість встановлених жертв — 1
х. Чабани (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Часнівці
кількість встановлених жертв — 14
с. Шами
кількість встановлених жертв — 1
с. Шапихи
кількість встановлених жертв — 4
с. Шидлівська Гребля (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 4
х. Шалойки (суч. с. Шалойки)
кількість встановлених жертв — 1
с. Шуляки
кількість встановлених жертв — 61
с. Юськова Гребля (суч. м. Остер)
кількість встановлених жертв — 1

Коропський район

с. Будище
кількість встановлених жертв — 5
х. Великий Ліс (суч. с. Великий Ліс)
кількість встановлених жертв — 14
с. Верба
кількість встановлених жертв — 24
с. Вишеньки
кількість встановлених жертв — 23
с. Вільне
кількість встановлених жертв — 2
Гаврилівка (суч. с. Оболонння)
кількість встановлених жертв — 7
с. Городище
кількість встановлених жертв — 7
с. Горохове
кількість встановлених жертв — 3
с. Жовтневе
кількість встановлених жертв — 32
с. Іваньків
кількість встановлених жертв — 11
с. Карильське
кількість встановлених жертв — 2
м. Короп (суч. смт Короп)
кількість жертв не встановлено
с. Краснопілля
кількість жертв не встановлено
с. Криски
кількість встановлених жертв — 3
с. Нехаївка
кількість встановлених жертв — 124
с. Оболонння
кількість встановлених жертв — 84
с. Осьмаки
кількість встановлених жертв — 90
с. Покошичі
кількість встановлених жертв — 7
м. Понорниця (суч. смт Понорниця)
кількість встановлених жертв — 98
с. Прасівка (суч. с. Свердовка)
кількість встановлених жертв — 41
с. Пролетарське
кількість встановлених жертв — 1
х. Пуста Гребля (суч. с. Пуста Гребля)
кількість встановлених жертв — 2
с. Радичів
кількість встановлених жертв — 107
с. Райгородок
кількість встановлених жертв — 57
с. Рожки
кількість встановлених жертв — 1
х. Рихли (суч. с. Рихли)
кількість встановлених жертв — 1
с. Розльоти
кількість встановлених жертв — 98
х. Черешеньки (суч. с. Черешеньки)
кількість встановлених жертв — 1
х. Чернявка (суч. с. Чернявка)
кількість встановлених жертв — 5
с. Шабалинів
кількість встановлених жертв — 6

Корюківський район

с. Андроники
кількість встановлених жертв — 1
с. Білошицька Слобода
кількість встановлених жертв — 2
х. Бондарів (суч. с. Луковець)
кількість встановлених жертв — 5
с. Бреч
кількість встановлених жертв — 9
с. Будище
кількість встановлених жертв — 1
с. Будьонне або с. Казенна Слобода (суч. с. Соснівка)
кількість встановлених жертв — 2
с. Верхолісся
кількість встановлених жертв — 6
с. Гуринівка
кількість встановлених жертв — 8

с. Домашлин (суч. с. Домашин)
кількість встановлених жертв — 1
с. Жукля
кількість встановлених жертв — 2
с.Забарівка
кількість встановлених жертв — 10
с. Камка
кількість встановлених жертв — 2
с. Кирилівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Козилівка
кількість встановлених жертв — 4
смт. Корюківка (суч. м. Корюківка)
кількість жертв не встановлено
с. Костючки
кількість встановлених жертв — 1
с. Лубенець
кількість встановлених жертв — 8
с. Маховики
кількість встановлених жертв — 1
с. Наумівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Нова Гуринівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Олександрівка
кількість встановлених жертв — 23
с. Олексіївка (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Охрамієвичі
кількість встановлених жертв — 10
х. Первомайськ (суч. с. Лупасове)
кількість встановлених жертв — 1
с. Перелюб
кількість встановлених жертв — 8
с. Пильне (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 5
с. Піски
кількість встановлених жертв — 1
с. Прибинка
кількість встановлених жертв — 21
с. Райментарівка
кількість встановлених жертв — 3
х. Ріжки (суч. с. Тютюнниця)
кількість встановлених жертв — 1
с. Савинки
кількість встановлених жертв — 4
с. Самотуги
кількість встановлених жертв — 3
с. Сахутівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Сядрине
кількість встановлених жертв — 1
с. Тельне
кількість встановлених жертв — 1
с. Турець (суч. с. Турівка)
кількість встановлених жертв — 7
с. Тютюнниця
кількість встановлених жертв — 2
смт Холми
кількість встановлених жертв — 1
с. Хотіївка
кількість встановлених жертв — 2
с. Червона Буда
кількість встановлених жертв — 1
с. Шишківка
кількість встановлених жертв — 19

Куликівський район

с. Авдіївка
кількість встановлених жертв — 20
с. Бакланова Муравійка
кількість встановлених жертв — 14
с. Буди (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
с. Вересоч
кількість встановлених жертв — 12
с. Вершинова Муравійка
кількість встановлених жертв — 10
с. Виблі
кількість встановлених жертв — 27
с. Глузди
кількість встановлених жертв — 3
с. Горбове
кількість встановлених жертв — 47
с. Грабівка
кількість встановлених жертв — 9
с. Дрімайлівка
кількість встановлених жертв — 39
с. Дроздівка
кількість встановлених жертв — 16
с. Жуківка
кількість встановлених жертв — 15
с. Кладьківка
кількість встановлених жертв — 79
с. Ковчин
кількість встановлених жертв — 12
смт. Куликівка
кількість встановлених жертв — 21
с. Орлівка
кількість встановлених жертв — 54
х. Пристань (суч. с. Кладьківка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Салтикова Дівиця
кількість встановлених жертв — 21
с. Смолянка
кількість встановлених жертв — 25
с. Уборки
кількість встановлених жертв — 1
с. Хибалівка
кількість встановлених жертв — 33
х. Шевченка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2

Менський район

с. Баба (суч. с. Жовтневе)
кількість встановлених жертв — 209
смт Березна
кількість встановлених жертв — 126
с. Бігач
кількість встановлених жертв — 7
с. Бірківка
кількість встановлених жертв — 4
с. Блистова
кількість встановлених жертв — 13
с. Величківка
кількість встановлених жертв — 72
х. Вільне Життя (суч. с. Майське)
кількість встановлених жертв — 4
с. Волосківці
кількість встановлених жертв — 8
с. Городище
кількість встановлених жертв — 5
с. Гусавка
кількість встановлених жертв — 21
с. Данилівка
кількість встановлених жертв — 4

с. Дмитрівка
кількість встановлених жертв — 2
х. Дубровка (суч. с. Діброва)
кількість встановлених жертв — 9
с. Дягова
кількість встановлених жертв — 28
с. Киселівка
кількість встановлених жертв — 8
с. Климентинівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Куковичі
кількість встановлених жертв — 53
с. Ленінівка
кількість встановлених жертв — 21
с. Ліски
кількість встановлених жертв — 27
с. Локнисте
кількість встановлених жертв — 28
смт Макошине
кількість встановлених жертв — 23
с. Максаки
кількість встановлених жертв — 99
х. Максаки (суч. с. Максаки)
кількість встановлених жертв — 9
х. Максаківський (суч. с. Червоні Луки)
кількість встановлених жертв — 3
м. Мена
кількість встановлених жертв — 21
с. Миколаївка
кількість встановлених жертв — 18
х. Нагорний (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 3
с. Остапівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Осьмаки
кількість встановлених жертв — 15
с. Семенівка
кількість встановлених жертв — 28
с. Синявка
кількість встановлених жертв — 12
с. Слобідка
кількість встановлених жертв — 120
с. Степанівка
кількість встановлених жертв — 23
с. Стольне
кількість встановлених жертв — 20
с. Удівка (суч. с. Семенівка)
кількість встановлених жертв — 3
с. Ушня
кількість встановлених жертв — 79
с. Феськівка
кількість встановлених жертв — 16
с. Чапаєвка (суч. с-ще Чапаєвка)
кількість встановлених жертв — 3

Ніжинський район

с. Бакланове
кількість встановлених жертв — 1
с. Безуглівка
кількість встановлених жертв — 9
с. Березанка
кількість встановлених жертв — 3
с. Бобрик
кількість встановлених жертв — 48
с. Богданівка
кількість встановлених жертв — 28
с. Британи (суч. с. Дуболугівка)
кількість встановлених жертв — 149
с. Бурківка
кількість встановлених жертв — 18
с. Велентіїв
кількість встановлених жертв — 1
с. Велика Дорога
кількість встановлених жертв — 1
с. Велика Кошелівка
кількість встановлених жертв — 93
с. Веркіївка (суч. с. Вертіївка)
кількість встановлених жертв — 207
с. Вікторівка
кількість встановлених жертв — 16
с. Гармащина
кількість встановлених жертв — 12
с. Григорівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Данине
кількість встановлених жертв — 8
с. Заньки
кількість встановлених жертв — 183
с. Зруб
кількість встановлених жертв — 3
с. Кагарлики (суч. с. Галиця)
кількість встановлених жертв — 15
с. Калинівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Колісники
кількість встановлених жертв — 2
с. Крути
кількість встановлених жертв — 40
с. Кукшин
кількість встановлених жертв — 21
с. Кунашівка
кількість встановлених жертв — 228
с. Курилівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Леонідівка
кількість встановлених жертв — 24
с. Липовий Ріг
кількість встановлених жертв — 120
х. Лисовець (суч. с. Лісове)
кількість встановлених жертв — 1
с. Лосинівка (суч. смт Лосинівка)
кількість встановлених жертв — 56
с. Мала Кошелівка
кількість встановлених жертв — 46
с. Мединщина (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
х. Наумівський (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Перемога
кількість встановлених жертв — 7
с. Переходівка
кількість встановлених жертв — 5
с. Переяслівка
кількість встановлених жертв — 72
с. Сальне
кількість встановлених жертв — 29
х. Синдаревський (суч. с. Синдаревське)
кількість встановлених жертв — 3
с. Стодоли
кількість встановлених жертв — 16
с. Талалаївка
кількість встановлених жертв — 63
с. Терешківка
кількість встановлених жертв — 2
с. Хвилівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Хвостики (суч. с. Поляна)
кількість встановлених жертв — 7
с. Химо-Рябушине (суч. с. Перебудова)
кількість встановлених жертв — 3
с. Червоний Колодязь
кількість встановлених жертв — 1
с. Червоний Шлях
кількість встановлених жертв — 6
с. Черняхівка
кількість встановлених жертв — 33
с. Шатура
кількість встановлених жертв — 11
с. Шняківка
кількість встановлених жертв — 12

Новгород-Сіверський район

с. Березова Гать
кількість встановлених жертв — 6
с. Бирине
кількість встановлених жертв — 9
с. Блистова
кількість встановлених жертв — 11
с. Буда-Вороб'ївська
кількість встановлених жертв — 58
с. Бугринівка
кількість встановлених жертв — 11
с. Будище
кількість встановлених жертв — 3
с. Бучки
кількість встановлених жертв — 1
с. Володимирівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Гай
кількість встановлених жертв — 1
с. Гірки
кількість встановлених жертв — 11
с. Грем'яч
кількість встановлених жертв — 3
с. Дігтярівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Іваньків (суч. с. Восточне)
кількість встановлених жертв — 1
с. Кам'янська Слобода
кількість встановлених жертв — 5
с. Ковпинка
кількість встановлених жертв — 25
с. Комань
кількість встановлених жертв — 1
с. Кудлаївка
кількість встановлених жертв — 3
с. Ларинівка
кількість встановлених жертв — 57
с. Леньків
кількість встановлених жертв — 4
с. Лизунівка
кількість встановлених жертв — 11
с. Лісконоги
кількість встановлених жертв — 3
с. Лоска
кількість встановлених жертв — 3
с. Мамекине
кількість встановлених жертв — 3
с. Михальчина-Слобода
кількість встановлених жертв — 11
м. Новгород-Сіверський
кількість встановлених жертв — 5
с. Орлівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Печенюги
кількість встановлених жертв — 37
с. Піщанка
кількість встановлених жертв — 2
с. Полюшкине
кількість встановлених жертв — 5
с. Попівка
кількість встановлених жертв — 5
х. Путивськ (суч. с. Путивськ)
кількість встановлених жертв — 2
с. Пушкарі
кількість встановлених жертв — 4
с. Рикове (суч. с. Кірове)
кількість встановлених жертв — 63
с. Слобідка
кількість встановлених жертв — 7
с. Смяч
кількість встановлених жертв — 3
с. Стахорщина
кількість встановлених жертв — 29
с. Студенецьке (суч. с. Студинка)
кількість встановлених жертв — 32
х. Ушівка (суч. с. Ушівка)
кількість встановлених жертв — 5
с. Фаївка
кількість встановлених жертв — 69
с. Форостовичі
кількість встановлених жертв — 64
с. Чулатів
кількість встановлених жертв — 1
с. Шептаки
кількість встановлених жертв — 3
с. Юхнове
кількість встановлених жертв — 1

Носівський район

с. Адамівка
кількість встановлених жертв — 15
с. Держанівка
кількість встановлених жертв — 15
с. Запоріжжя (суч. с. Відрадне)
кількість встановлених жертв — 3
с. Іржавець
кількість встановлених жертв — 11
с. Калинівка
кількість встановлених жертв — 13
с. Киселівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Козари
кількість встановлених жертв — 2
с. Коломійцівка
кількість встановлених жертв — 6
с. Комарівка (суч. с. Роздольне)
кількість встановлених жертв — 3
с. Лихачів
кількість встановлених жертв — 29
с. Макіївка
кількість встановлених жертв — 6
с. Мильники
кількість встановлених жертв — 17
с. Мирин
кількість встановлених жертв — 12
м. Носівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Плоске
кількість встановлених жертв — 6
с. Рівчак-Степовий
кількість встановлених жертв — 38
с. Селище
кількість встановлених жертв — 1
с. Степові Хутори
кількість встановлених жертв — 17
с. Татарівка (суч. с. Сфіївка)
кількість встановлених жертв — 25
с. Хотинівка
кількість встановлених жертв — 34

Прилуцький район

х. Бердівщина (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 6
с. Білошапки
кількість встановлених жертв — 247
с. Богданівка
кількість встановлених жертв — 68
с. Боршна
кількість встановлених жертв — 110
с. Бубнівщина
кількість встановлених жертв — 72
с. Валки
кількість встановлених жертв — 39
с. Вейсбахівка (суч. с. Білоірчиця)
кількість встановлених жертв — 20
с. Велика Дівиця
кількість встановлених жертв — 88
х. Ґалаґанівщина (суч. с. Канівщина)
кількість встановлених жертв — 5
х. Ґалаґанщина (суч. с. Глинщина)
кількість встановлених жертв — 5
с. Гнилиця (суч. с. Знам'янка)
кількість встановлених жертв — 24
с. Голубівка
кількість встановлених жертв — 104
х. Даньківка
кількість встановлених жертв — 10
с. Дідівці
кількість встановлених жертв — 3
с. Дубовий Гай
кількість встановлених жертв — 542
с. Жовтневе
кількість встановлених жертв — 30
с. Заїзд
кількість встановлених жертв — 11
с. Замостя
кількість встановлених жертв — 2
с. Заудайка
кількість встановлених жертв — 20
с. Івківці
кількість встановлених жертв — 163
с. Канівщина
кількість встановлених жертв — 38
х. Канівщина (суч. с. Канівщина)
кількість встановлених жертв — 3
х. Клеці (суч. с. Клеці)
кількість встановлених жертв — 1
с. Ковтунівка
кількість встановлених жертв — 97
с. Колісники
кількість встановлених жертв — 33
с. Красляни
кількість встановлених жертв — 4
х. Кротівський (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 6
с. Крутоярівка
кількість встановлених жертв — 36
смт. Ладан
кількість встановлених жертв — 6
х. Ладовщина (суч. с. Пролетарська)
кількість встановлених жертв — 16
с. Левки
кількість встановлених жертв — 6
с. Лелеки
кількість встановлених жертв — 1
с. Линовиця (суч. смт Линовиця)
кількість встановлених жертв — 12
с. Лиски
кількість встановлених жертв — 2
с. Лісові Сорочинці
кількість встановлених жертв — 7
х. Лосівщина (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Мазки
кількість встановлених жертв — 187
с. Мала Дівиця (суч. смт Мала Дівиця
кількість встановлених жертв — 22
с. Малківка
кількість встановлених жертв — 19
с. Мамаївка (суч. с. Удайці)
кількість встановлених жертв — 17
с. Миколаївка
кількість встановлених жертв — 1
с. Мільки
кількість встановлених жертв — 6
с. Мокляки
кількість встановлених жертв — 1
с. Нетяжине
кількість встановлених жертв — 48
х. Нечволодовщина (суч. с. Приозерне)
кількість встановлених жертв — 8
с. Нова Гребля
кількість встановлених жертв — 13
с. Нова Тернавщина
кількість встановлених жертв — 71
х. Новоселиця (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 3
с. Обичів
кількість встановлених жертв — 23
х. Одрада (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Оникіївка
кількість встановлених жертв — 1
х. Онищенків (суч. с. Онищенків)
кількість встановлених жертв — 14
с. Охиньки
кількість встановлених жертв — 6
с. Переволочна
кількість встановлених жертв — 6
с. Перше Травня
кількість встановлених жертв — 1
с. Петрівка
кількість встановлених жертв — 150
х. Петруші (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 3
х. Пирогівці (суч. с. Пирогівці)
кількість встановлених жертв — 1
с. Піддубівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Погреби
кількість встановлених жертв — 6
с. Подище (суч. с. Попище)
кількість встановлених жертв — 156
с. Покровка
кількість встановлених жертв — 54
с. Полова
кількість встановлених жертв — 6
с. Полонки
кількість встановлених жертв — 12
х. Рибці (суч. с. Рибці)
кількість встановлених жертв — 2
с. Рудівка
кількість встановлених жертв — 257
с. Ряшки
кількість встановлених жертв — 189
с. Сергіївка
кількість встановлених жертв — 449

с. Смош
кількість встановлених жертв — 17
с. Стара Тернавщина (суч. с. Рудівка)
кількість встановлених жертв — 28
х. Стасівщина (суч. с. Стасівщина)
кількість встановлених жертв — 2
с. Стрільники
кількість встановлених жертв — 1
с. Сухоліски
кількість встановлених жертв — 6
с. Сухополовенька
кількість встановлених жертв — 1
с. Сухоставець
кількість встановлених жертв — 1
х. Сухоярівка (суч. с. Сухоярівка)
кількість встановлених жертв — 2
с. Товкачівка
кількість встановлених жертв — 15
с. Турківка
кількість встановлених жертв — 5
х. Турківський (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Шевченка
кількість встановлених жертв — 1
с. Яблунівка
кількість встановлених жертв — 593
с. Яблунівське
кількість встановлених жертв — 6
с. Ярова Білещина
кількість встановлених жертв — 4

Ріпкинський район

с. Білоцерківка (суч. с. Трудове)
кількість встановлених жертв — 3
с. Брехуни (суч. с. Олександрівка-Друга)
кількість встановлених жертв — 4
с. Буянки
кількість встановлених жертв — 1
с. Великий Зліїв
кількість встановлених жертв — 13
с. Великі Осняки
кількість встановлених жертв — 3
с. Високинь
кількість встановлених жертв — 2
с. Вихальцохівка (суч. с. Бихальцохівка)
кількість встановлених жертв — 6
с. Вороб'їв
кількість встановлених жертв — 10
с. Галків
кількість встановлених жертв — 2
с. Голубичі
кількість встановлених жертв — 2
с. Горностаївка
кількість встановлених жертв — 28
с. Грабів
кількість встановлених жертв — 4
с. Грибова Рудня
кількість встановлених жертв — 6
с. Губарі
кількість встановлених жертв — 8
с. Губичі
кількість встановлених жертв — 2
с. Гуньківка
кількість встановлених жертв — 3
с. Гучин
кількість встановлених жертв — 6
с. Даничі
кількість встановлених жертв — 7
смт. Добрянка
кількість встановлених жертв — 1
с. Довгуни
кількість встановлених жертв — 1
с. Звеничів
кількість встановлених жертв — 99
с. Зубахи
кількість встановлених жертв — 20
с. Кам'янка
кількість встановлених жертв — 11
с. Кезі (суч. с. Павлівка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Киселівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Клонів
кількість встановлених жертв — 1
с. Клубівка
кількість встановлених жертв — 18
с. Коробки
кількість встановлених жертв — 2
с. Корольча
кількість встановлених жертв — 5
с. Красківське
кількість встановлених жертв — 10
с. Кратинь
кількість встановлених жертв — 1
с. Лісківка
кількість встановлених жертв — 4
с. Ловинь
кількість встановлених жертв — 17
с. Лопатні
кількість встановлених жертв — 1
с. Любеч (суч. смт Любеч)
кількість встановлених жертв — 1
с. Малинівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Малий Зліїв
кількість встановлених жертв — 1
с. Малий Листвен
кількість встановлених жертв — 9
с. Мокрі Велички
кількість встановлених жертв — 2
с. Мохначі
кількість встановлених жертв — 4
с. Неданчичі
кількість встановлених жертв — 3
с. Нові Яриловичі
кількість встановлених жертв — 15
с. Олександрівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Олешня
кількість встановлених жертв — 6
с. Павлівка
кількість встановлених жертв — 1
х. Переділ (суч. с. Переділ)
кількість встановлених жертв — 1
с. Петруші
кількість встановлених жертв — 4
х. Пилипів (суч. с. Звеничів)
кількість встановлених жертв — 1
х. Пищики (суч. с. Пищики)
кількість встановлених жертв — 2
с. Плехтіївка
кількість встановлених жертв — 3
с. Присторонь
кількість встановлених жертв — 9
х. Пушкіне (суч. с. Пушкіне)
кількість встановлених жертв — 5
смт Радуль
кількість встановлених жертв — 6
с. Редьківка
кількість встановлених жертв — 3
смт Ріпки
кількість встановлених жертв — 13
с. Розсудова Рудня (суч. с. Шкуранка)
кількість встановлених жертв — 3
с. Свинопухи (суч. с. Вишневе)
кількість встановлених жертв — 2
с. Семаки
кількість встановлених жертв — 4
с. Ситделівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Старі Яриловичі
кількість встановлених жертв — 5

х. Строївка
(суч. с. Строївка)
кількість встановлених жертв — 3
с. Суличівка
кількість встановлених жертв — 13
с. Суслівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Тараса Шевченка
кількість встановлених жертв — 13
с. Убіжичі
кількість встановлених жертв — 17
с. Углова Рудня
кількість встановлених жертв — 1
х. Зайцев
(суч. с. Горностаївка)
кількість встановлених жертв — 5
с. Шумани
кількість встановлених жертв — 2
с. Ямище
кількість встановлених жертв — 13

Семенівський район

с. Архипівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Баранівка
кількість встановлених жертв — 2
х. Буйніжи
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с-ще Верховняве
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 3
х. Городок
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
с. Жаданівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Жадове
кількість встановлених жертв — 45
с. Залізний Міст
кількість встановлених жертв — 6
с. Заріччя
кількість встановлених жертв — 12
с. Іванівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Карповичі
кількість встановлених жертв — 6
х. Кожухи
(суч. с. Олександрівка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Козилівщина
кількість встановлених жертв — 2
с. Красна Поляна
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
с. Красний Берег
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
х. Красний Городок
(сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
х. Криничка
(суч. с. Кринички)
кількість встановлених жертв — 2
с. Леонівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Лосівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Марс
кількість встановлених жертв — 1
с. Машеве
кількість встановлених жертв — 29
с. Миколаївка
кількість встановлених жертв — 3
с. Олександрівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Орликівка
кількість встановлених жертв — 5
с. Погорільці
кількість встановлених жертв — 15
с. Прогрес
кількість встановлених жертв — 5
с. Радомка
кількість встановлених жертв — 24
с. Селище
кількість встановлених жертв — 4
м. Семенівка
кількість встановлених жертв — 76
с. Стара Гутка
кількість встановлених жертв — 1
с. Тимоновичі
кількість встановлених жертв — 2
с. Тополівка
кількість встановлених жертв — 2
х. Улянівський
(суч. с. Улянівське)
кількість встановлених жертв — 1
с. Хотіївка
кількість встановлених жертв — 15
с-ще Цирюльня
(суч. с. Березова Роща)
кількість встановлених жертв — 1
с. Червоний Гай
кількість встановлених жертв — 4
с. Чорний Ріг
кількість встановлених жертв — 8
с. Шведчина
кількість встановлених жертв — 2
с. Язви (суч. с. Дачне)
кількість встановлених жертв — 1
с. Янжулівка
(суч. с. Жовтневе)
кількість встановлених жертв — 23

Сосницький район

с. Авдіївка
кількість встановлених жертв — 1
с. Бендерівка
(суч. с. Полісся)
кількість встановлених жертв — 3
с. Вільшане
кількість встановлених жертв — 8
с. Волинка
кількість встановлених жертв — 1
с. Загребелля
кількість встановлених жертв — 1
с. Змітнів
кількість встановлених жертв — 14
с. Кириївка
кількість встановлених жертв — 6
с. Козляничі
кількість встановлених жертв — 2
с. Конятин
кількість встановлених жертв — 70
с. Кудрівка
кількість встановлених жертв — 3
с. Лави
кількість встановлених жертв — 3
с. Лузики (суч. с. Авдіївка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Матвіївка
кількість встановлених жертв — 2
с. Масалаївка
кількість встановлених жертв — 1
с. Пекарів
кількість встановлених жертв — 10
с. Рудня
кількість встановлених жертв — 3
смт Сосниця
кількість встановлених жертв — 1
с. Спаське
кількість встановлених жертв — 1
с. Чорнотичі
кількість встановлених жертв — 2
с. Шаболтасівка
кількість встановлених жертв — 30

Срібнянський район

с. Васьківці
кількість встановлених жертв — 70
с. Гнатівка
кількість встановлених жертв — 22
с. Горобіївка
кількість встановлених жертв — 16
с. Гриціївка
кількість встановлених жертв — 32
с. Гурбинці
кількість встановлених жертв — 64
с. Дейманівка
кількість встановлених жертв — 82
с. Дігтярі (суч. смт Дігтярі)
кількість встановлених жертв — 79
с. Іванківці
кількість встановлених жертв — 113
с. Калюжинці
кількість встановлених жертв — 40
с. Карпилівка
кількість встановлених жертв — 24
с. Лебединці
кількість встановлених жертв — 8
с. Никонівка
кількість встановлених жертв — 18
с. Олексинці
кількість встановлених жертв — 22
с. Побочіївка
кількість встановлених жертв — 26
с. Поділ
кількість встановлених жертв — 33
с. Савинці
кількість встановлених жертв — 16
с. Сокиринці
кількість встановлених жертв — 85
с. Срібне (суч. смт Срібне)
кількість встановлених жертв — 31
х. Тростянець (суч. с. Тростянець)
кількість встановлених жертв — 4
с. Харитонівка
кількість встановлених жертв — 20

Талалаївський район

с. Березівка
кількість встановлених жертв — 306
с. Березовиця
кількість встановлених жертв — 1
с. Болотниця
кількість встановлених жертв — 2
х. Ведмежа (суч. с. Мирне)
кількість встановлених жертв — 2
х. Глибока (суч. с. Глибоке)
кількість встановлених жертв — 21
с. Глибоке
кількість встановлених жертв — 1
х. Дворянка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 11
х. Дворянський (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 14
с. Діброва
кількість встановлених жертв — 1
с. Довгалівка
кількість встановлених жертв — 143
с. Жолобок
кількість встановлених жертв — 1
с. Колядин
кількість встановлених жертв — 2
с. Корінецьке
кількість встановлених жертв — 26
х. Коробівщина (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 18
х. Кут (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
х. Кут (суч. с. Співакове)
кількість встановлених жертв — 2
с. Липове
кількість встановлених жертв — 242
х. Лозівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Макаренкове
кількість встановлених жертв — 4
х. Манчишина (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 13
х. Мартиянів (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Мигурів
кількість встановлених жертв — 5
с. Новопетрівське
кількість встановлених жертв — 3
х. Новопетрівський (суч. с. Новопетрівське)
кількість встановлених жертв — 1
с. Обухове
кількість встановлених жертв — 2
с. Понори
кількість встановлених жертв — 8
с. Поповичка
кількість встановлених жертв — 2
х. Портянка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 3
х. Процикова (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Рябухи
кількість встановлених жертв — 1
с. Сильченкове
кількість встановлених жертв — 72
с. Скороходове
кількість встановлених жертв — 6
х. Співаків (суч. с. Співакове)
кількість встановлених жертв — 54
с. Співакове
кількість встановлених жертв — 8
х. Стрільців (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
смт Талалаївка
кількість встановлених жертв — 12
с. Харкове
кількість встановлених жертв — 49
х. Хоробівщина (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
х. Червоний Кут (суч. с. Співакове)
кількість встановлених жертв — 6
с. Чернецьке
кількість встановлених жертв — 5
х. Шевченків (суч. с. Шевченка)
кількість встановлених жертв — 1
с. Юрківці
кількість встановлених жертв — 82
х. Яковенків (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
х. Ярошівка (суч с. Українське)
кількість встановлених жертв — 94
х. Ярошівка (суч. с. Українське)
кількість встановлених жертв — 45

Чернігівський район

с. Андріївка
кількість встановлених жертв — 94
с. Анисів
кількість встановлених жертв — 88
с. Антоновичі
кількість встановлених жертв — 65
с. Березанка
кількість встановлених жертв — 32
с. Бобровиця (суч. м. Чернігів)
кількість встановлених жертв — 1
с. Борки (суч. с. Снов'янка)
кількість встановлених жертв — 22
х. Боровики (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
х. Боровік (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Боромики
кількість встановлених жертв — 3
с. Брусилів
кількість встановлених жертв — 75
с. Буди
кількість встановлених жертв — 28
с. Будище
кількість встановлених жертв — 3
с. Василева Гута
кількість встановлених жертв — 2
с. Ведильці
кількість встановлених жертв — 102
с. Вікторівка
кількість встановлених жертв — 12
х. Гірманка (суч. с. Гірманка)
кількість встановлених жертв — 3
х. Глибівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
х. Глядин (суч. с. Глядин)
кількість встановлених жертв — 9
с. Гущин
кількість встановлених жертв — 12
с. Довжик
кількість встановлених жертв — 100
с. Друцьке
кількість встановлених жертв — 2
с. Жавинка
кількість встановлених жертв — 30
с. Жеведь
кількість встановлених жертв — 28
с. Жукотки
кількість встановлених жертв — 22
х. Завод (суч. с. Завод)
кількість встановлених жертв — 1
с. Зайці
кількість встановлених жертв — 113
с. Ільгів (суч. с. Льгів)
кількість встановлених жертв — 31
х. Ільгів (суч. с. Льгівка)
кількість встановлених жертв — 2
с. Кархівка
кількість встановлених жертв — 138
с. Київка
кількість встановлених жертв — 146
с. Киселівка
кількість встановлених жертв — 28
с. Ключків
кількість встановлених жертв — 142
с. Кобилянка
кількість встановлених жертв — 43
с. Ковпита
кількість встановлених жертв — 144
с. Козел (суч. смт Михайло-Коцюбинське)
кількість встановлених жертв — 354
с. Козероги
кількість встановлених жертв — 8
с. Количівка
кількість встановлених жертв — 74
х. Конюшівка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 3
с. Коти (суч. м. Чернігів)
кількість встановлених жертв — 30
с. Кошівка
кількість встановлених жертв — 2
с. Красне
кількість встановлених жертв — 7
х. Кругле (суч. с. Кругле)
кількість встановлених жертв — 1
с. Кувечичі
кількість встановлених жертв — 33
с. Ладинка
кількість встановлених жертв — 4
с. Левковичі
кількість встановлених жертв — 30
с. Левоньки
кількість встановлених жертв — 13
х. Локотьків (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 6
с. Лопатин (суч. с. Терехівка)
кількість встановлених жертв — 31
х. Луговий (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 3
с. Лукашівка
кількість встановлених жертв — 90
х. Льгівка (суч. с. Льгівка)
кількість встановлених жертв — 6
х. Мажугівка (суч. с. Мажугівка)
кількість встановлених жертв — 3
с. Малійки (сьогодні не існує)
кількість жертв не встановлено
с. Масани (суч. м. Чернігів)
кількість встановлених жертв — 22
с. Мньов
кількість встановлених жертв — 135
с. Моргуличі
кількість встановлених жертв — 2
с. Москалі
кількість встановлених жертв — 47
с. Мохнатин
кількість встановлених жертв — 36
с. Навози (суч. с. Дніпровське)
кількість встановлених жертв — 162
с. Напорівка (суч. с. Лукашівка)
кількість встановлених жертв — 4
с. Новий Білоус
кількість встановлених жертв — 87
х. Олександрівський (суч. м. Чернігів)
кількість встановлених жертв — 1
смт Олишівка
кількість встановлених жертв — 14
с-ще Осинник (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
с. Павлівка
кількість встановлених жертв — 21
с. Пакуль
кількість встановлених жертв — 100
х. Паліївка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
х. Папірня (суч. с. Папірня)
кількість встановлених жертв — 5

с. Петрушин
кількість встановлених жертв — 131
с. Пижовка (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2
х. Пильня (суч. с. Пильня)
кількість встановлених жертв — 1
с. Півці (суч. м. Чернігів)
кількість встановлених жертв — 19
с. Підгірне
кількість встановлених жертв — 4
с. Піски
кількість встановлених жертв — 35
с. Пльохів
кількість встановлених жертв — 168
с. Подусівка (суч. м. Чернігів)
кількість встановлених жертв — 1
с. Полуботки
кількість встановлених жертв — 54
х. Пустинки (суч. с. Пустинки)
кількість встановлених жертв — 10
с. Радянська Слобода
кількість встановлених жертв — 12
с. Рижики
кількість встановлених жертв — 35
с. Рогощі
кількість встановлених жертв — 11
с. Роїще
кількість встановлених жертв — 175
с. Рудка
кількість встановлених жертв — 68
с. Рудня
кількість встановлених жертв — 2
х. Рудня (суч. с. Рудня)
кількість встановлених жертв — 2
с. Рябці
кількість встановлених жертв — 9
с. Свинь (суч. с. Улянівка)
кількість встановлених жертв — 15
с. Седнів (суч. смт Седнів)
кількість встановлених жертв — 145
с. Селянська Слобода
кількість встановлених жертв — 31
х. Семинягівка (суч. с. Семинягівка)
кількість встановлених жертв — 5
с. Сивки (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 139
с. Сіножацьке
кількість встановлених жертв — 1
с. Скорінець
кількість встановлених жертв — 3
с. Скугарі
кількість встановлених жертв — 21
с. Слабин
кількість встановлених жертв — 157
с. Слобода
кількість встановлених жертв — 39
с. Смолин
кількість встановлених жертв — 77
с. Старий Білоус
кількість встановлених жертв — 81
с. Стаси
кількість встановлених жертв — 30
с. Сядричі (суч. с. Деснянка)
кількість встановлених жертв — 36
с. Табаївка
кількість встановлених жертв — 15
с. Терехівка
кількість встановлених жертв — 41
с. Товстоліс
кількість встановлених жертв — 20
с. Унучки
кількість встановлених жертв — 28
с. Халявин
кількість встановлених жертв — 121
х. Хатилова Гута (суч. с. Хатилова Гута)
кількість встановлених жертв — 12
с. Хмільниця
кількість встановлених жертв — 104
х. Храпатий (суч. с. Храпате)
кількість встановлених жертв — 7
с. Черниш
кількість встановлених жертв — 157
с. Чорторийка (суч. с. Малинівка)
кількість встановлених жертв — 48
с. Шестовиця
кількість встановлених жертв — 106
с. Шибиринівка
кількість встановлених жертв — 99
х. Шульгівка (суч. с. Шульгівка)
кількість встановлених жертв — 5
с. Юр'ївка
кількість встановлених жертв — 27
х. Якубівка (суч. с. Якубівка)
кількість встановлених жертв — 4
с. Янівка (суч. с. Іванівка)
кількість встановлених жертв — 147

Щорський район

с. Безуглівка
кількість встановлених жертв — 1
с. Бреч (суч. с. Сновське)
кількість встановлених жертв — 14
с. Великий Щимель
кількість встановлених жертв — 4
с. Гвоздиківка
кількість встановлених жертв — 2
с. Гірськ
кількість встановлених жертв — 27
с. Грязна (суч. с. Заріччя)
кількість встановлених жертв — 3
с. Гута Студенецька
кількість встановлених жертв — 4
х. Дубровки (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 1
с. Єліне
кількість встановлених жертв — 3
с. Жовідь
кількість встановлених жертв — 36
х. Журавок (суч. с. Журавок)
кількість встановлених жертв — 3
с. Займище
кількість встановлених жертв — 32
с. Ількуча
кількість встановлених жертв — 1
с. Камка (суч. с. Хотуничі)
кількість встановлених жертв — 37
с. Клюси
кількість встановлених жертв — 36
с. Кучинівка
кількість встановлених жертв — 15
с-ще Липівка (суч. с. Липівка)
кількість встановлених жертв — 4
с. Лозівка (суч. с. Чепелів)
кількість встановлених жертв — 2
с. Лосева Слобода
кількість встановлених жертв — 22
с. Малий Щимель (сьогодні не існує)
кількість встановлених жертв — 2

с. Михайлівка
кількість встановлених жертв — 9
с. Низківка
кількість встановлених жертв — 4
с. Нові Боровичі
кількість встановлених жертв — 2
с. Нові Млини
кількість встановлених жертв — 3
с. Носівка (суч. м. Щорс)
кількість встановлених жертв — 2
с. Петрівка
кількість встановлених жертв — 60
с. Піщанка
кількість встановлених жертв — 14
х. Попільне (суч. с. Попільня)
кількість встановлених жертв — 19
с. Рогізки
кількість встановлених жертв — 4
с. Смяч
кількість встановлених жертв — 62
м. Сновськ (суч. м. Щорс)
кількість встановлених жертв — 6
с. Стара Рудня
кількість встановлених жертв — 59
с. Старі Боровичі
кількість встановлених жертв — 7
с. Тихоновичі
кількість встановлених жертв — 7
с. Тур'я
кількість встановлених жертв — 15
с. Хотуничі
кількість встановлених жертв — 2
с. Хрінівка
кількість встановлених жертв — 21
с. Чепелів
кількість встановлених жертв — 6
с. Шкробове
кількість встановлених жертв — 1

Міста обласного значення

м. Ніжин
кількість встановлених жертв — 485
м. Прилуки
кількість встановлених жертв — 138
м. Чернігів
кількість встановлених жертв — 3526

ЧЕРКАСЬКА ОБЛАСТЬ

м. Ватутіне

с. Скаліватка
кількість встановлених жертв — 125

Городищенський район

м. Городище
кількість встановлених жертв — 713
с. Буда-Орловецька
кількість встановлених жертв — 335
с. Валява
кількість встановлених жертв — 480
смт Вільшана
кількість встановлених жертв — 116
с. Велике Старосілля (суч. с. Старосілля)
кількість встановлених жертв — 94
с. Вербівка
кількість встановлених жертв — 754
с. Воронівка
кількість встановлених жертв — 123
с. В'язівок
кількість встановлених жертв — 351
с. Дирдин
кількість встановлених жертв — 151
с. Журавка
кількість встановлених жертв — 328
с. Зелена Діброва
кількість встановлених жертв — 754
с. Калинівка
кількість встановлених жертв — 193
с. Ксаверове
кількість встановлених жертв — 233
с. Мліїв
кількість встановлених жертв — 346
с. Орловець
кількість встановлених жертв — 76
с. Петрики
кількість встановлених жертв — 168
с. Петропавлівка
кількість встановлених жертв — 272
с. Сегединці
кількість встановлених жертв — 53
с. Товста
кількість встановлених жертв — 46
с. Хлистунівка
кількість встановлених жертв — 187

Драбівський район

с. Безпальче
кількість встановлених жертв — 866
с. Золотоношка
кількість встановлених жертв — 370
с. Ковалівка
кількість встановлених жертв — 106
с. Коломиці
кількість встановлених жертв — 174
с. Нехайки
кількість встановлених жертв — 600
с. Рождественське
кількість встановлених жертв — 1
с. Степанівка
кількість встановлених жертв — 8
с. Безбородьки
кількість встановлених жертв — 22
с. Білоусівка
кількість встановлених жертв — 789
с. Богодарівка (суч. с. Яворівка)
кількість встановлених жертв — 117
с. Бойківщина
кількість встановлених жертв — 84
с. Великий Хутір
кількість встановлених жертв — 148
с. Вершина Згарська
кількість встановлених жертв — 65
с. Демки
кількість встановлених жертв — 160
смт Драбів
кількість встановлених жертв — 481
с. Жорнокльови
кількість встановлених жертв — 73
с. Кантакузівка
кількість встановлених жертв — 80
с. Кононівка
кількість встановлених жертв — 329
с. Криштопівка
кількість встановлених жертв — 78
х. Левченків (суч. с. Левченкове)
кількість встановлених жертв — 100
с. Мехедівка
кількість встановлених жертв — 240
с. Митлашівка
кількість встановлених жертв — 200
с. Михайлівка
кількість встановлених жертв — 125
с. Мойсівка
кількість встановлених жертв — 59
с. Остапівка
кількість встановлених жертв — 66
с. Перервинці
кількість встановлених жертв — 182
с. Погреби
кількість встановлених жертв — 111
с. Свічківка
кількість встановлених жертв — 7
с. Слобода-Бирлівка
х. Перше Травня (суч. с. Бирлівка)
кількість встановлених жертв — 156
с. Шрамківка (суч. с-ще Шрамківка)
кількість встановлених жертв — 280

Жашківський район

с. Адамівка
кількість встановлених жертв — 13
м. Жашків
кількість встановлених жертв — 312
с. Баштечки
кількість встановлених жертв — 63
с. Безпечна
кількість встановлених жертв — 195
с. Бузівка
кількість встановлених жертв — 245
с. Вільшанка
кількість встановлених жертв — 2
с. Вороне
кількість встановлених жертв — 59
с. Житники
кількість встановлених жертв — 461
с. Зелений Ріг
кількість встановлених жертв — 212
с. Конела
кількість встановлених жертв — 216
с. Конельська Попівська
кількість встановлених жертв — 185
с. Конельські Хутори
кількість встановлених жертв — 149
с. Королівка
кількість встановлених жертв — 4
с. Кривчунка
кількість встановлених жертв — 122
с. Леміщиха
кількість встановлених жертв — 37
с. Литвинівка
кількість встановлених жертв — 17
с. Марійка
кількість встановлених жертв — 8
с. Медовата
кількість встановлених жертв — 119
с. Нагірна
кількість встановлених жертв — 54
с. Побійна
кількість встановлених жертв — 47
с. Костянтинівка
кількість встановлених жертв — 18
с. Нова Гребля
кількість встановлених жертв — 17
с. Олександрівка
кількість встановлених жертв — 336
с. Острожани
кількість встановлених жертв — 111
с. Охматів
кількість встановлених жертв — 38
с. Павлівка
кількість встановлених жертв — 403
с. Пугачівка
кількість встановлених жертв — 188
с. Сабадаш
кількість встановлених жертв — 72
с. Скибин
кількість встановлених жертв — 26
с. Соколівка
кількість встановлених жертв — 280
с. Юстинград
кількість встановлених жертв — 82
с. Сорокотяга
кількість встановлених жертв — 201
с. Тетерівка
кількість встановлених жертв — 91
с. Тинівка
кількість встановлених жертв — 522
с. Тихий Хутір
кількість встановлених жертв — 93
с. Хижня
кількість встановлених жертв — 247
с. Одай
кількість встановлених жертв — 26
с. Червоний Кут
кількість встановлених жертв — 246
с. Шуляки
кількість встановлених жертв — 128

Звенигородський район

с. Багачівка, с. Михайлівка, с. Павлівка
кількість встановлених жертв — 486
с. Боровикове
кількість встановлених жертв — 94
с. Будище
кількість встановлених жертв — 179
с. Вільховець
кількість встановлених жертв — 106
с. Водяники
кількість встановлених жертв — 314
с. Гудзівка
кількість жертв не встановлено
с. Гусакове
кількість встановлених жертв — 281
смт Звенигородка (до 1938 р.)
кількість жертв не встановлено
с. Княжа
кількість жертв не встановлено
с. Кобиляки
кількість встановлених жертв — 526
с. Козацьке
кількість встановлених жертв — 600
с. Майданівка, с. Хлипівка
кількість встановлених жертв — 216
с. Моринці, с. Гнилець
кількість встановлених жертв — 199
с. Неморож, с. Мурзинці
кількість встановлених жертв — 64
с. Мизинівка
кількість жертв не встановлено
с-ще Олександрівка
кількість жертв не встановлено
с. Озірна
кількість встановлених жертв — 204
с. Пединівка
кількість жертв не встановлено
с. Попівка
кількість жертв не встановлено
с. Рижанівка
кількість жертв не встановлено
с. Ризине, с. Софіївка
кількість встановлених жертв — 614
с. Стара-Буда
кількість жертв не встановлено
с. Стебне
кількість встановлених жертв — 50
с. Стецівка
кількість встановлених жертв — 820
с. Тарасівка, с. Ново-Українка
кількість встановлених жертв — 653
с. Чижівка
кількість встановлених жертв — 576
с. Чемериське, с. Барвінок
кількість встановлених жертв — 250
с. Чичиркозівка
кількість встановлених жертв — 256
с-ще Шампанія
кількість жертв не встановлено
с. Шевченкове, с. Демкове, с-ще Кононово-Івасів
кількість встановлених жертв — 318
смт Юрківка
кількість жертв не встановлено
с-ще Юркове
кількість встановлених жертв — 50

м. Золотоноша

м. Золотоноша
кількість встановлених жертв — близько 3000

Золотоніський район

с. Антипівка
кількість встановлених жертв — 62
с. Слюжчина Слобідка (суч. с. Антипівка)
кількість встановлених жертв — 160
с. Богуславець
кількість встановлених жертв — 387
с. Богдани
кількість встановлених жертв — 586
с. Бубнівська Слобідка
кількість встановлених жертв — близько 800
с. Вільхи, х. Холодний
кількість встановлених жертв — 37
с. Гельмязів
кількість встановлених жертв — 706
с. Гладківщина
кількість встановлених жертв — 100
с. Деньги
кількість встановлених жертв — 113
х. Хвильово-Сорочин
кількість встановлених жертв — 36
с. Дмитрівка
кількість встановлених жертв — 28
с. Домантово
кількість встановлених жертв — 500
с. Драбівці, с. Сенківці, с. Маркизівка
кількість встановлених жертв — 25
х. Чугуївка (суч. с. Зорівка)
кількість встановлених жертв — 41
с. Сотниківка (суч. с. Зорівка)
кількість встановлених жертв — 93
х. Мелесівка (суч. с. Зорівка)
кількість встановлених жертв — 92
с. Чернещина
кількість встановлених жертв — 67
с. Зорівка
кількість встановлених жертв — 99
с. Каврай перший
кількість встановлених жертв — 360
с. Коврай другий
кількість встановлених жертв — 104
с. Каленики, с. Ковтунівка
кількість встановлених жертв — близько 400
с. Броварки, с. Малинівщина
кількість встановлених жертв — 147
с. Ковтуни, с. Мицалівка
кількість встановлених жертв — 142
с. Коробівка,
кількість встановлених жертв — 120
с. Хрести
кількість жертв не встановлено
с. Кропивна
кількість встановлених жертв — 350
с. Маліївка
кількість жертв не встановлено
с. Щербинівка
кількість жертв не встановлено
с. Кривоносівка
кількість встановлених жертв — 305
с. Крупське
кількість встановлених жертв — 45
с. Хрущівка
кількість встановлених жертв — близько 800
с. Лукашівка
кількість жертв не встановлено
с. Мелесівка
кількість встановлених жертв — 33
с. Новодмитрівка
кількість встановлених жертв — 30
с. Підставки
кількість встановлених жертв — 760
с. Плешкані
кількість встановлених жертв — 727
с. Піщана, с. Хутора Каврайські
кількість встановлених жертв — 1650
с. Моцоківка (суч. с. Подільське)
кількість встановлених жертв — 59
с. Скориківка
кількість встановлених жертв — 33
с. Львівка
кількість встановлених жертв — 15
с. Софіївка
кількість встановлених жертв — 80
с. Синьооківка
кількість встановлених жертв — 21
с. Чапаєвка
кількість встановлених жертв — близькьо 20
с. Шабельники, с. Нова Гребля
кількість встановлених жертв — близько 80

Кам'янський район

м. Кам'янка
кількість жертв не встановлено
с. Баландине
кількість встановлених жертв — 169
с. Вербівка
кількість встановлених жертв — 44
с. Грушківка
кількість встановлених жертв — 95
с. Жаботино
кількість жертв не встановлено
с. Завадівка
кількість жертв не встановлено
м. Калинівка
кількість встановлених жертв — 5
с. Катеринівка
кількість встановлених жертв — 125
с. Косарі
кількість встановлених жертв — 64
с. Коханівка
кількість жертв не встановлено
с. Лебедівка
кількість встановлених жертв — 229
с. Лузанівка
кількість жертв не встановлено

с. Михайлівка
кількість встановлених жертв — 85
с. Радиванівка
кількість встановлених жертв — 160
с. Райгород, с. Ярове
кількість встановлених жертв — 82
с. Ребедайлівка
кількість встановлених жертв — 60
с. Ревівка
кількість встановлених жертв — 24
с. Пляківка
кількість встановлених жертв — 4
с. Телепине
кількість жертв не встановлено
с. Тимошівка
кількість встановлених жертв — 165
с. Флярківка
кількість жертв не встановлено
с. Юрчиха
кількість встановлених жертв — 54

м. Канів

м. Канів
кількість встановлених жертв — 858

Канівський район

с. Бабичі
кількість встановлених жертв — 310
с. Беркозівка, с. Лізки
кількість встановлених жертв — 1560
с. Бобриця, с. Студенець, с. Селище
кількість встановлених жертв — 97
с. Григорівка, с. Луковиця, с. Трахтемирів
кількість встановлених жертв — 250
с. Грищенці
кількість встановлених жертв — 150
с. Горобіївка, с. Буда-Горобіївська
кількість встановлених жертв — до 20
с. Келеберда
кількість встановлених жертв — понад 20
с. Козарівка, с. Синявка, с. Бересняги, с. Орлівець
кількість встановлених жертв — 311
с. Конона, с. Гамарня
кількість встановлених жертв — 187
с. Копіювати, с. Копіюватське
кількість встановлених жертв — 500
с. Курилівка
кількість встановлених жертв — 35
с. Ліпляве, х. Діброва
кількість встановлених жертв — 338
с. Литвинець, с. Ковалі
кількість встановлених жертв — 131
с. Лука
кількість встановлених жертв — 600
с. Мартинівка, с. Дарівка, с. Ключники
кількість встановлених жертв — 1250
с. Межиріч
кількість встановлених жертв — 1200
с. Мельники, с. Голяки
кількість встановлених жертв — 563
с. Малий Ржавець, с. Полствин
кількість встановлених жертв — 600
с. Новоукраїнка
кількість встановлених жертв — 38
с. Озерище
кількість встановлених жертв — 5
с. Павлівка
кількість встановлених жертв — 54
с. Пекарі
кількість встановлених жертв — 84
с. Попівка
кількість встановлених жертв — 530
с. Потапці, с. Райок,
с. Лазірці
кількість встановлених жертв — 152
с. Піщальники
кількість встановлених жертв — 71
с. Прохорівка, с. Сушки
кількість встановлених жертв — 169
с. Пшеничники, с. Глинча, с. Трощин, с. Бучак, с. Іваньків
кількість встановлених жертв — 175
с. Решітки
кількість встановлених жертв — 400
с. Степанці, с-ще Степанецьке, с. Пилява
кількість встановлених жертв — 4120
с. Таганча, с. Поташня
кількість встановлених жертв — 812
с. Тростянець
кількість встановлених жертв — 74
с. Хмільна, х. Хмільна, с. Михайлівка
кількість встановлених жертв — 50
с. Черниші
кількість встановлених жертв — 26
с. Яблунів
кількість встановлених жертв — 12

Катеринопільський район

с. Єрки, с. Залізнячка
кількість встановлених жертв — 109
смт. Катеринопль
кількість встановлених жертв — 9
с. Бродецьке
кількість встановлених жертв — 9
с. Вербівець
кількість встановлених жертв — 30
с. Вікнине
кількість жертв не встановлено
с. Гончариха
кількість жертв не встановлено
с. Гуляйполе
кількість жертв не встановлено
с. Єлизаветка
кількість встановлених жертв — 18
с. Кайтанівка
кількість встановлених жертв — 50
с. Киселівка
кількість жертв не встановлено
с. Лисича Балка
кількість жертв не встановлено
с. Мокра Калигірка
кількість жертв не встановлено

с. Новоселиця
кількість встановлених жертв — 108
х. Миколаївка (суч. с. Кобилянка)
кількість жертв не встановлено
х. Скаліватка (суч. с. Кобилянка)
кількість жертв не встановлено
с. Пальчик
кількість жертв не встановлено
с. Петраківка
кількість жертв не встановлено
с. Радчиха
кількість встановлених жертв — 199
с. Розсоховатка
кількість встановлених жертв — 77
с. Стійково
кількість встановлених жертв — 16
с. Ступичне
кількість встановлених жертв — 26
с. Суха Калигірка
кількість встановлених жертв — 61
с. Шостаково
кількість встановлених жертв — 77
с. Ямпіль
кількість жертв не встановлено
с. Ярошівка
кількість встановлених жертв — 31

Корсунь-Шевченківський район

м. Корсунь (суч. м. Корсунь-Шевченківський)
кількість встановлених жертв — 1456
с. Бровахи
кількість встановлених жертв — 279
с. Буда-Бровахівська
кількість встановлених жертв — 113
с. Вираїв
кількість встановлених жертв — 530
с. Вільхівчик
кількість встановлених жертв — 96
с. Гарбузин
кількість встановлених жертв — 263
с. Глушки
кількість встановлених жертв — 83
с. Гута-Селищанська
кількість встановлених жертв — 108
с. Гута-Стеблівська
кількість встановлених жертв — 68
с. Дацьки
кількість встановлених жертв — 222
с. Деренківець
кількість встановлених жертв — 571
с. Драбівка
кількість встановлених жертв — 400
с. Завадівка
кількість встановлених жертв — 360
с. Карашина
кількість встановлених жертв — 181
с. Квітки
кількість встановлених жертв — 600
с. Кичинці
кількість встановлених жертв — 222
с. Комарівка
кількість встановлених жертв — 231
с. Корнилівка (суч. С. Кірове), х. Паськів
кількість встановлених жертв — 293
с. Кошмак
кількість встановлених жертв — 127
с. Листвина
кількість встановлених жертв — 110
с. Миколаївка, х. Хльорівка
кількість встановлених жертв — 138
с. Миропілля
кількість встановлених жертв — 61
с. Мірошники с. Гноєнки (суч. с. Мірошниківка)
кількість встановлених жертв — 121
с. Моринці
кількість встановлених жертв — 260
с. Набутів
кількість встановлених жертв — 130
с. Нетеребка
кількість встановлених жертв — 300
с. Нехворощ
кількість встановлених жертв — 51
с. Нова-Буда
кількість встановлених жертв — 166
с. Петрушки
кількість встановлених жертв — 275
с. Пішки, х. Зелена Діброва
кількість встановлених жертв — 217
с. Прутильці
кількість встановлених жертв — 100
с. Саморідня
кількість встановлених жертв — 182
с. Сахнівка
кількість встановлених жертв — 1100
с. Селище
кількість встановлених жертв — 321
с. Сидорівка
кількість встановлених жертв — 324
с. Ситники
кількість встановлених жертв — 180
с. Склименці
кількість встановлених жертв — 106
с. Скрипченці
кількість встановлених жертв — 138
с. Сотники
кількість встановлених жертв — 270
смт Стеблів
кількість встановлених жертв — 806
с. Сухини
кількість встановлених жертв — 444
с. Тараща
кількість встановлених жертв — 244
с. Туркенці (суч. с. Переможинці)
кількість встановлених жертв — 125
с. Хильки
кількість встановлених жертв — 131
с. Хирівка (суч. с. Заріччя)
кількість встановлених жертв — 140
с. Черепин
кількість встановлених жертв — 212
с. Шендерівка
кількість встановлених жертв — 571
с. Яблунівка
кількість встановлених жертв — 146

Лисянський район

с. Босівка
кількість встановлених жертв — 400
с. Боярка
кількість встановлених жертв — 650
с. Будище
кількість встановлених жертв — 9
с. Бужанка
кількість встановлених жертв — 900
с. Верещаки
кількість встановлених жертв — 750
с. Виноград
кількість встановлених жертв — 310

с. Вотилівка
кількість встановлених жертв — 600
с. Ганжалівка
кількість встановлених жертв — 220
с. Дашуківка
кількість встановлених жертв — 327
с. Дібрівка
кількість встановлених жертв — 300
с. Жаб'янка
кількість встановлених жертв — 500
с. Журжинці
кількість встановлених жертв — 300
с. Кам'яний Брід
кількість встановлених жертв — 560
с. Кучківка
кількість встановлених жертв — 186
смт Лисянка
кількість встановлених жертв — 1210
с. Михайлівка
кількість встановлених жертв — 28
с. Орли
кількість встановлених жертв — 120
с. Писарівка
кількість встановлених жертв — 463
с. Петрівська Гута
кількість встановлених жертв — 200
с. Попівка
кількість встановлених жертв — 60
с. Почапинці
кількість встановлених жертв — 1750
с. Ріпки
кількість встановлених жертв — 121
с. Розкошівка
кількість встановлених жертв — 80
с. Рубаний Міст
кількість встановлених жертв — 413
с. Семенівка
кількість встановлених жертв — 195
с. Смільчинці
кількість встановлених жертв — 760
с. Тихонівка
кількість встановлених жертв — 136
с. Товсті Роги
кількість встановлених жертв — 100
с. Федюківка
кількість встановлених жертв — 222
с. Хижинці
кількість встановлених жертв — 900
с. Чаплинка
кількість встановлених жертв — 55
с. Чеснівка
кількість встановлених жертв — 253
с. Шестеринці
кількість встановлених жертв — 320
с. Шубині Стави
кількість встановлених жертв — 286
с. Шушківка
кількість встановлених жертв — 25
с. Яблунівка
кількість встановлених жертв — 591

Маньківський район

с. Антонівка
кількість встановлених жертв — 25
с. Багва
кількість встановлених жертв — 18
с. Березівка
кількість встановлених жертв — 70
с. Буки
кількість встановлених жертв — 81
с. Вікторівка
кількість встановлених жертв — 381
с. Дзензелівка
кількість встановлених жертв — 505
с. Добра
кількість встановлених жертв — 9
с. Іваньки
кількість встановлених жертв — 96
с. Кислин
кількість встановлених жертв — 116
с. Кищенці
кількість встановлених жертв — 637
с. Красноставка
кількість встановлених жертв — 1
с. Крачківка
кількість встановлених жертв — 63
с. Кути
кількість встановлених жертв — 273
смт Маньківка,
с. Кинашівка,
с. Жолудькове
кількість встановлених жертв — 43
с. Мала Маньківка
кількість встановлених жертв — 152
с. Молодецьке
кількість встановлених жертв — 567
с. Нестерівка
кількість встановлених жертв — 91
с. Подібна
кількість встановлених жертв — 172
с. Паланочка
кількість встановлених жертв — 92
с. Попівка, с. Зелений Гай
кількість встановлених жертв — 155
с. Роги
кількість встановлених жертв — 93
с. Русалівка
кількість встановлених жертв — 296
с. Тимошівка
кількість встановлених жертв — 310
с. Улянівка
кількість встановлених жертв — 16
с. Харківка
кількість встановлених жертв — 284
с. Чорна Кам'янка
кількість встановлених жертв — 422

Монастирищенський район

с. Бачкурино
кількість встановлених жертв — 300
с. Владиславчик
кількість жертв не встановлено
с. Дібрівка
кількість жертв не встановлено
с. Долинка
кількість жертв не встановлено
с. Зарубинці
кількість встановлених жертв — 300
с. Зюбриха
кількість жертв не встановлено
с. Івахни
кількість встановлених жертв — 1014
с. Княжа Криниця
кількість встановлених жертв — 500
с. Княжики
кількість встановлених жертв — 200
с. Копіювата
кількість встановлених жертв — 800
с. Коритня
кількість встановлених жертв — 600
с. Леськове
кількість встановлених жертв — 300
с. Летичівка
кількість жертв не встановлено
с. Лукашівка
кількість встановлених жертв — 300
с. Матвіїха
кількість жертв не встановлено

с. Нове Місто
кількість встановлених жертв — 600
с. Новосілка
кількість встановлених жертв — 250
с. Петрівка (суч. с. Хейлове)
кількість встановлених жертв — 200
с. Половинчик
кількість жертв не встановлено
с. Попудня
кількість встановлених жертв — 300
с. Сарни
кількість жертв не встановлено
с. Сатанівка
кількість встановлених жертв — 30
с. Степівка (суч. с. Конело-Цибермановка)
кількість встановлених жертв — 150
с. Тарнава
кількість встановлених жертв — 30
с. Теолин
кількість встановлених жертв — 150
с. Терлиця
кількість встановлених жертв — 300
с. Халаїдове
кількість встановлених жертв — 400
с. Чапаєвка (суч. с. Панський Міст)
кількість встановлених жертв — 200
с. Шабастівка
кількість встановлених жертв — 200
с. Шарнопіль
кількість встановлених жертв — 300

м. Сміла

Сміла
кількість встановлених жертв — 570

Смілянський район

с. Балаклія
кількість жертв не встановлено
с. Березняки
кількість встановлених жертв — 144
с. Буда-Макіївка
кількість встановлених жертв — 112
с. Будки
кількість встановлених жертв — 6
с. Велика Яблунівка
кількість встановлених жертв — 32
с. Голов'ятино
кількість встановлених жертв — 78
с. Гуляй-Городок
кількість встановлених жертв — 21
с. Ковалиха
кількість встановлених жертв — 5
с. Костянтинівка
кількість встановлених жертв — 75
с. Куцівка
кількість встановлених жертв — 272
с. Макіївка
кількість встановлених жертв — 778
с. Мала Смілянка
кількість встановлених жертв — 9
с. Мале Старосілля
кількість встановлених жертв — 2
с. Малий Бузуків
кількість встановлених жертв — 96
с. Мельниківка
кількість встановлених жертв — 52
с. Миколаївка
кількість встановлених жертв — 13
с. Носачів
кількість встановлених жертв — 31
с. Пастирське
кількість встановлених жертв — 80
с. Плескачівка
кількість встановлених жертв — 191
с. Плоске
кількість встановлених жертв — 4
с. Попівка
кількість встановлених жертв — 111
смт Ротмістрівка
кількість встановлених жертв — 56
с. Самгородок
кількість жертв не встановлено
с. Санжариха
кількість встановлених жертв — 159
с. Сердюківка
кількість встановлених жертв — 1108
с. Сунки
кількість жертв не встановлено
с. Ташлик
кількість встановлених жертв — 265
с. Теклине
кількість жертв не встановлено
Холоднянська економія (с-ще Холоднянське)
кількість встановлених жертв — 3

Тальнівський район

с. Антонівка
кількість встановлених жертв — 136
с. Беринка (суч. с. Лісове)
кількість встановлених жертв — 424
с. Білашки
кількість встановлених жертв — 135
с. Веселий Кут
кількість встановлених жертв — 159
с. Вишнопіль
кількість встановлених жертв — 601
с. Глибочок
кількість встановлених жертв — 127
с. Гордашівка
кількість встановлених жертв — 907
с. Гуляйка
кількість встановлених жертв — 29
с. Довгеньке
кількість встановлених жертв — 40
с. Заліське
кількість встановлених жертв — 1114
с. Зеленьків
кількість встановлених жертв — 570
с. Кобринова Гребля
кількість встановлених жертв — 283
с. Кобринове
кількість встановлених жертв — 235
с. Колодисте
кількість встановлених жертв — 70
с. Корсунка
кількість встановлених жертв — 280
с. Криві Коліна
кількість встановлених жертв — 177
с. Лащова
кількість встановлених жертв — 221
с. Легедзине
кількість встановлених жертв — 415

с. Лоташеве
кількість встановлених жертв — 69
с. Майданецьке
кількість встановлених жертв — 99
с. Мошурів
кількість встановлених жертв — 722
с. Онопріївка
кількість встановлених жертв — 407
с. Павлівка I
кількість встановлених жертв — 240
с. Павлівка II
кількість встановлених жертв — 43
с. Папужинці
кількість встановлених жертв — 151
с. Піщана
кількість встановлених жертв — 91
с. Поташ
кількість встановлених жертв — 87
с. Романівка
кількість встановлених жертв — 110
с. Соколівочка
кількість встановлених жертв — 231
с. Тальянки
кількість встановлених жертв — 370
с. Червоне
кількість встановлених жертв — 43
с. Шаулиха
кількість встановлених жертв — 42
с. Янківка (суч. с. Лісове)
кількість встановлених жертв — 215

м. Умань

м. Умань
кількість встановлених жертв — 167

Уманський район

с. Антонівка
кількість жертв не встановлено
с. Аполянка
кількість встановлених жертв — 65
с. Бабанка
кількість встановлених жертв — 1000
с. Берестівець
кількість встановлених жертв — 181
с. Війтівка
(суч. с. Родниківка)
кількість встановлених жертв — 198
с. Вільшана Слобідка
кількість встановлених жертв — 112
с. Вільшанка
кількість встановлених жертв — 70
с. Гереженівка
кількість встановлених жертв — 904
с. Городецьке
кількість встановлених жертв — 121
с. Городниця
кількість встановлених жертв — 139
с. Гродзеве
кількість встановлених жертв — 132
с. Громи
кількість встановлених жертв — 326
с. Дмитрушки
кількість встановлених жертв — 340
с. Доброводи
кількість встановлених жертв — 99
с. Дубова
кількість встановлених жертв — 44
с. Заячківка
кількість жертв не встановлено
с. Іванівка
кількість встановлених жертв — 30
с. Колодисте
кількість встановлених жертв — 99
с. Коржова
кількість встановлених жертв — 90
с. Коржовий Кут
кількість жертв не встановлено
с. Коржова Слобідка
кількість встановлених жертв — 113
с. Косенівка
кількість встановлених жертв — 1227
с. Кочержинці
кількість встановлених жертв — 502
с. Кочубіївка
кількість встановлених жертв — 544
с. Краснопілка
кількість встановлених жертв — 337
с. Ксензівка
(суч. с. Пугачівка)
кількість жертв не встановлено
с. Ладижинка
кількість встановлених жертв — 254
с. Максимівка
кількість встановлених жертв — 86
с. Оксанина
кількість встановлених жертв — 107
с. Острівець
кількість встановлених жертв — 200
с. Паланка
кількість встановлених жертв — 128
с. Піківець
кількість встановлених жертв — 85
с. Полянецьке
кількість встановлених жертв — 300
с. Посухівка
кількість встановлених жертв — 276
с. Псярівка
(суч. с. Ятранівка)
кількість встановлених жертв — 214
с. Рижавка
кількість встановлених жертв — 133
с. Рогова
кількість встановлених жертв — 400
с. Ропотуха
кількість встановлених жертв — 312
с. Свинарка
кількість жертв не встановлено
с. Старі Бабани
кількість встановлених жертв — 533
с. Собківка
кількість жертв не встановлено
с. Степківка
кількість жертв не встановлено
с. Сушківка
кількість жертв не встановлено
с. Танське
кількість встановлених жертв — 138
с. Текуча
кількість встановлених жертв — 98
с. Томашівка
кількість встановлених жертв — 148
с. Фурманка
кількість встановлених жертв — більше 500
с. Черповоди
кількість встановлених жертв — біля 200
с. Шарино (суч. с. Шарин)
кількість жертв не встановлено
с. Юрківка
кількість встановлених жертв — 98

Христинівський район

с. Богачівка, с. Вербувата
кількість встановлених жертв — 115
с. Ботвинівка
кількість жертв не встановлено
с. Велика Севастянівка
кількість жертв не встановлено
смт Верхнячка
кількість встановлених жертв — понад 100
с. Вікторівка
кількість встановлених жертв — 511
с. Шукайвода
кількість жертв не встановлено
с. Вільшанка
кількість встановлених жертв — 27
с. Голяківка (суч. с. Веселівка)
кількість встановлених жертв — 108
с. Гребля
кількість встановлених жертв — 346
с. Заячківка
кількість встановлених жертв — 474
с. Івангород
кількість встановлених жертв — 135
с. Іванівка
кількість встановлених жертв — 15
с. Козаче
кількість встановлених жертв — 24
с. Кузьмина Гребля
кількість встановлених жертв — 261
с. Ліщинівка
кількість встановлених жертв — 49
с. Орадівка
кількість встановлених жертв — 867
с. Осітна
кількість встановлених жертв — 676
с. Пеніжкове
кількість встановлених жертв — 13
с. Росішки
кількість встановлених жертв — 198
с. Севастянівка (суч. с. Мала Севастянівка
кількість встановлених жертв — 41
с. Синиця
кількість жертв не встановлено
с. Сичівка
кількість встановлених жертв — близько 400
с. Талалаївка
кількість встановлених жертв — 258
с. Угловата
кількість встановлених жертв — 217
с. Ухожа
кількість жертв не встановлено
с. Христинівка
кількість жертв не встановлено
с. Ягубець
кількість встановлених жертв — близько 300
с. Шельпахівка
кількість встановлених жертв — більше 100

Черкаський район

с. Байбузи
кількість встановлених жертв — до 500
с. Білозір'я
кількість встановлених жертв — 492
с. Будище, с. Лозівок, с. Єлизаветівка, с. Новоселівка
кількість встановлених жертв — 486
с. Вергуни
кількість встановлених жертв — 2000
с. Геронимівка
кількість жертв не встановлено
с. Гута Станіславчицька
кількість встановлених жертв — 28
с. Данилівка
кількість жертв не встановлено
с. Дубіївка
кількість жертв не встановлено
с. Думанці
кількість жертв не встановлено
с. Чубівка
кількість жертв не встановлено
с. Кирилівка
кількість жертв не встановлено
с. Кумейки, с. Гута Мижиріцька
кількість встановлених жертв — 676
с. Леськи
кількість встановлених жертв — 500
с. Мошни
кількість жертв не встановлено
с. Нечаївка
кількість встановлених жертв — 670
с. Руська Поляна
кількість встановлених жертв — понад 1200
с. Сагунівка
кількість встановлених жертв — 400
с. Свидівок, с. Сокирно
кількість встановлених жертв — 443
с. Софіївка
кількість встановлених жертв — 350
с. Станіславчик
кількість встановлених жертв — 75
с. Степанки, с. Бузуків
кількість встановлених жертв — 117
с. Талдики
кількість встановлених жертв — близько 375
с. Тернівка
кількість жертв не встановлено
с. Тубільці
кількість встановлених жертв — 1077
с. Хацьки
кількість жертв не встановлено
с. Худяки
кількість встановлених жертв — близько 500
с. Хутори
кількість встановлених жертв — 57
с. Червона Слобода
кількість встановлених жертв — 505
с. Чорнявка
кількість встановлених жертв — 100
с. Шелепухи
кількість встановлених жертв — 400
с. Яснозір'я
кількість жертв не встановлено

Чигиринський район

м. Чигирин
кількість встановлених жертв — близько 4500
с. Боровиця
кількість встановлених жертв — близько 350
с. Вершаці
кількість жертв не встановлено
с. Вітове
кількість жертв не встановлено
с. Галаганівка
кількість встановлених жертв — близько 40
с. Головківка
кількість встановлених жертв — близько 500
с. Матвіївка
кількість встановлених жертв — близько 45
с. Медведівка
кількість встановлених жертв — близько 250
с. Мельники
кількість встановлених жертв — близько 300
с. Мордва (суч. с. Красносілля)
кількість встановлених жертв — близько 130
с. Новоселиця
кількість встановлених жертв — близько 50
с. Погорільці
кількість жертв не встановлено
с. Полуднівка
кількість жертв не встановлено
с. Рацеве
кількість встановлених жертв — близько 185
с. Розсошенці
кількість жертв не встановлено
с. Рублівка
кількість жертв не встановлено
с. Стецівка
кількість встановлених жертв — близько 80
с. Суботів
кількість встановлених жертв — близько 90
с. Тарасо-Григорівка
кількість жертв не встановлено
с. Тіньки
кількість встановлених жертв — 500
с. Топилівка
кількість встановлених жертв — близько 50
с. Трушівці
кількість встановлених жертв — близько 500
с. Худоліївка
кількість встановлених жертв — понад 200
с. Чмирівка
кількість жертв не встановлено
с. Янич
кількість встановлених жертв — близько 60

Чорнобаївський район

с. Бакаєве
кількість встановлених жертв — 16
с. Баталій
кількість встановлених жертв — 26
х. Більки (суч. с. Ленінське)
кількість встановлених жертв — 29
с. Богодухівка
кількість встановлених жертв — 364
с. Бузьки (суч. с-ще Жовтневе)
кількість встановлених жертв — 64
с. Васютинці
кількість встановлених жертв — 252
с. Великі Канівці
кількість встановлених жертв — 46
с. Вереміївка (с. Тимченки, с. Вереміївка)
кількість встановлених жертв — 181
х. Вишнівка (суч. с-ще Вишнівка)
кількість встановлених жертв — 10
с. Воронинці
кількість встановлених жертв — 24
с. Головатівка
кількість встановлених жертв — 11
с. Григорівка
кількість встановлених жертв — 8
с. Демки (суч. с. Придніпровське)
кількість встановлених жертв — 20
с. Дубинка (суч. с. Чехівка, с-ще Жовтневий Промінь)
кількість встановлених жертв — 6
с. Жовнино (суч. с. Жовнине)
кількість встановлених жертв — 98
х. Журбин (Коврай)
кількість встановлених жертв — 36
с. Загородище
кількість жертв не встановлено
с. Ірклiїв
кількість встановлених жертв — 6
х. Кизівер (суч. с. Кліщинці)
кількість встановлених жертв — 13
с. Кліщинці
кількість встановлених жертв — 426
х. Котлів (суч. с. Москаленки)
кількість встановлених жертв — 33
с. Красенівка
кількість встановлених жертв — 5
с. Крутьки
кількість встановлених жертв — 9
с. Лихоліти
кількість встановлених жертв — 45
с. Лукашівка
кількість встановлених жертв — 85
с. Лящівка
кількість встановлених жертв — 287
с. Мала Бурімка
кількість встановлених жертв — 16
с. Малі Канівці
кількість встановлених жертв — 25
с. Мар'янівка
кількість встановлених жертв — 8
с. Матвіївка (суч. с. Кліщинці)
кількість встановлених жертв — 390
с. Мельники
кількість встановлених жертв — 17
с. Митьки (суч. с. Новоукраїнка)
кількість встановлених жертв — 11
с. Мойсинці (суч. с. Придніпровське)
кількість встановлених жертв — 85
с. Москаленки
кількість встановлених жертв — 94
с. Мохнач
кількість встановлених жертв — 18
с. Мутихи (суч. с. Ленінське)
кількість встановлених жертв — 39
с. Налісні

(суч. с. Васютинці)
кількість встановлених жертв — 2
с. Нове Життя
кількість встановлених жертв — 6
х. Павленки
(суч. с. Новоукраїнка)
кількість жертв не встановлено
с. Пищики
(суч. с-ще Жовтневе)
кількість жертв не встановлено
с. Ревбинці
кількість встановлених жертв — 191
с. Савківка
кількість встановлених жертв — 20
с. Самовиця
(суч. с. Ленінське)
кількість встановлених жертв — 65
с. Скородистик
кількість встановлених жертв — 4
с. Старе (суч. с. Васютинці)
кількість встановлених жертв — 11
с. Старий Коврай
кількість встановлених жертв — 52
с. Старий Мохнач
кількість встановлених жертв — 23
х. Сусликів
(суч. с. Скородистик)
кількість встановлених жертв — 1
с. Тарасівка
кількість встановлених жертв — 117
с. Франківка
кількість встановлених жертв — 91
с. Хрестителеве
кількість встановлених жертв — 32
с. Червоне
(суч. с. Чехівка,
с-ще Жовтневий Промінь)
кількість встановлених жертв — 3
с. Червоногірка
кількість жертв не встановлено
с. Червонохижинці
кількість жертв не встановлено
с. Чехівка
кількість жертв не встановлено
с. Чорнобай
кількість встановлених жертв — 45
с. Ялинці
кількість жертв не встановлено

Шполянський район

с. Антонівка
кількість встановлених жертв — 323
с. Бурти
кількість встановлених жертв — 329
с. Васильків
кількість встановлених жертв — 409
с. Веселий Кут
кількість встановлених жертв — 23
с. Витязеве
кількість жертв не встановлено
с. Водяне
кількість встановлених жертв — 332
с. Глиняна Балка
кількість встановлених жертв — 7
с. Журавка
кількість встановлених жертв — 364
с. Іскрене
кількість встановлених жертв — 348
с. Кавунівка
кількість встановлених жертв — 32
с. Камянуватка
кількість жертв не встановлено
с. Капустине
кількість жертв не встановлено
с. Козачани
кількість жертв не встановлено
с. Коротине
кількість встановлених жертв — 33
с. Кримки
кількість встановлених жертв — близько 300
с. Лебедин
кількість встановлених жертв — 1648
с. Лип'янка
кількість встановлених жертв — 124
с. Лозуватка
кількість жертв не встановлено
с. Мар'янівка
кількість встановлених жертв — 179
с. Маслове
кількість жертв не встановлено
с. Матусів
кількість встановлених жертв — 443
с. Межигірка
кількість жертв не встановлено
с. Надточаївка
кількість встановлених жертв — 70
с. Нечаєве
кількість встановлених жертв — 161
с. Сердегівка
кількість жертв не встановлено
с. Сигнаївка
кількість встановлених жертв — 303
с. Скотареве
кількість встановлених жертв — 164
с. Соболівка
кількість жертв не встановлено
с. Станіславчик
кількість встановлених жертв — близько 227
с. Терешки
кількість жертв не встановлено
с. Товмач
кількість встановлених жертв — 155
с. Топильна
кількість встановлених жертв — 221
х. Ховківка
кількість жертв не встановлено
м. Шпола
кількість жертв не встановлено
с. Ярославка
кількість жертв не встановлено

РОЗДІЛ 5

РЕЄСТР ДОКУМЕНТІВ

Реєстр архівних документів про Голодомор 1932–1933 рр. в Україні являє собою перший консолідований інформаційний ресурс архівних документів із фондів центральних і галузевих державних архівів, держархівів областей України, а також центральних архівосховищ Російської Федерації (колишніх центральних державних і партійних архівів СРСР), що становлять виняткове значення для дослідження проблеми причин, перебігу й наслідків найбільшої за своїми масштабами і наслідками соціальної катастрофи в України та світі XX ст. – Голодомору-геноциду українського народу.

Це підсумок майже двох десятиліть пошукових, дослідницьких та едиційних зусиль цілого загону істориків, архівістів та археографів, які в результаті безпрецедентного в історії розсекречування документів державних архівів, проведеного в Україні наприкінці 80-х – на початку 90-х рр. минулого століття, отримали можливість доступу до документів, які радянський тоталітарний режим вважав надійно приховуваними від суспільства.

Проте немає нічого таємного, що з часом не ставало б явним. Знищивши і засекретивши основні директивні документальні свідчення, радянський партійно-державний режим виявився, на щастя, не здатним позбутися всіх документальних свідчень своїх злочинів, адже їх було надто багато. Тому після знищення радянської ідеологічної системи історики й архівісти, поступово йдучи вглиб і вшир, завдяки своїй наполегливій праці виявили і ввели до широкого суспільного обігу безпрецедентну доказову базу такого злочину компартійного режиму СРСР, яким на початку 1930-х рр. став Голодомор-геноцид українського народу.

Реєстр складено на базі основного на сьогодні електронного ресурсу, розміщеного в мережі Інтернет, – повнотекстової онлайнової бази даних «Електронний архів Голодомору», – проекту, ініційованого, розробленого і здійсненого Держкомархівом у 2003–2008 рр. У свою чергу, «Електронний архів Голодомору» включає основний документальний масив, введений до наукового обігу в 1990–2007 рр.[1] у низці фундаментальних археографічних видань загальноукраїнського рівня[2] та окремих – реґіонального характеру[3]. Документи, опубліковані в інших центральних[4] і реґіональних[5] публікаціях упродовж 1990-х – 2000-х рр., буде представлено в наступних документально-меморіальних виданнях, а також у реґіональних томах серії видань «Національна Книги Пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 рр. в Україні». Так, саме у майбутньому планується публікація величезного додаткового масиву архівних документів, що опрацьовуються нині у рамках проекту Держкомархіву та Українського інституту національної пам'яті, під назвою «Реєстр меморіальних фондів України» [6]

Таким чином, Реєстр окреслює і презентує саме той масив архівних документів, які на сьогодні можуть вважатися основними з проблеми і найбільш використовуваними істориками, а відтак – такими, що складають вичерпну доказову базу для визнання Голодомору 1932–1933 рр. геноцидом.

Археографічні засади відбору й опрацювання документів до Реєстру були такими. До нього включено, за трьома винятками, лише раніше опубліковані документи. Це – масив історичний, який зро-

---

[1] **Див.: http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/index.php**

[2] **Голод 1932–1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів/кер. кол. упоряд. Р.Я. Пиріг. – К.: Політвидав України, 1990. – 605 с.; Колективізація і голод на Україні: 1929–1933. Збі. матеріалів і док./АН України. Інститут історії України та ін.: Упоряд.: Г.М. Михайличенко, Є.П. Шаталіна; відп. ред. С.В. Кульчицький. – К.: Наукова думка, 1992. – 736 с.; Сталин и Каганович. Переписка, 1931–1936 гг./Сост.: О.В. Хлевнюк, Р.У. Дэвис, Л.П. Кошелева, Э.А. Рис, Л.А. Роговая. Федеральная архивная служба России; Российский государственный архив социально-политической истории. – М.: РОССПЭН, 2001. – 798 с.; Командири великого голоду: Поїздка В. Молотова і Л. Кагановича в Україну та на Північний Кавказ. 1932–1933 рр./За ред. В. Васильєва, Ю. Шаповала. – К.: Генеза, 2001. – 399 с.; Розсекречена пам'ять: Голодомор 1932–1933 років в Україні в документах ГПУ – НКВД/Упор.:**

бив велику справу – обґрунтування визнання Голодомору 1932–1933 рр. в Україні геноцидом, інформування світу про ці події, їх причини, перебіг і наслідки. Документи подано за хронологічним принципом, який є єдино можливим для публікації інформації про таку кількість різноманітних документів, виданих різними установами (від центральних союзних до місцевих низових). Усередині кожну хронологічно виокремлену інформацію щодо документа розміщено за інституційно-ієрархічною та географічною ознаками. Під час складання анотацій при збереженні оригінальної діловодної назви документа використано принцип регестування (стисле розкриття змісту, подання основних кількісних характеристик з тексту документа). Задля заощадження місця офіційні посади широковідомих партійно-радянських діячів союзного та республіканського рівня (Й. Сталін, Л. Каганович, В. Молотов, В. Куйбишев, С. Косіор, П. Постишев, В. Чубар, Г. Петровський та ін.), як правило, не наводяться. Назви установ, насамперед союзних і республіканських, подано у відповідності з тогочасними скороченнями (ЦК, РНК, ВКП (б), КП (б)У, обком тощо). Посилання на публікацію наводиться лише один раз (тільки першопублікація, незалежно від її форми – стаття, добірка, реґіональний збірник).

З огляду на обсяги документального масиву упорядники обмежилися двома роками (1932–1933), упродовж яких територія УСРР стала ареною жахливого соціального експерименту радянської верхівки зі знищення українського селянства як класу та основного носія національної свідомості. Виняток становлять окремі процесуальні документи з архівно-слідчих справ, а також таємні квітневі директиви 1934 р. щодо концентрації та передавання на таємне зберігання (на практиці – з подальшим знищенням) – незаперечних свідчень усвідомлення владою скоєного злочину і спроб знищити його сліди, – ці документи, з огляду на їхню типовість і масовість (архівно-слідчі справи) та надзвичайну важливість (директиви про знищення книг ЗАГСів), хоча й виходять за хронологічні межі Реєстру, тим не менше включені до нього.

Представлений у вигляді регестів масив опублікованих в археографічних виданнях документів більш-менш адекватно окреслює контури актуалізованого на сьогодні комплексу архівних джерел

В. Борисенко, В. Даниленко, С. Кокін та ін. – К.: ВД «Стилос». 2007. – 604 с. Електронна версія книги на сайті СБУ: http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754; Колекція документів ДА СБ України «Голодомор в Україні 1932–1933 рр. в Україні» [Електронна публікація] // http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article? art_id=49757&cat_id=53076

[3] Голодомор в Україні: Одеська область (1921–1923, 1932–1933, 1946–1947 рр.). Спогади, документи, дослідження/ Упор.: Л.Г. Білоусова, О.М. Барановська, Т.Є. Волкова, Г.Л. Малінова, Г.М. Паніван, В.В. Харковенко. Державний архів Одеської області. – Одеса: Чорномор'я, 2005. – 152 с.; Голодомор 1932–1933 років на Сумщині /Упор.: Л.А. Покидченко. Державний архів Сумської області; Сумська облдержадміністрація; Сумська обрада. – 1-е вид. – Суми: Ярославна, 2006. – 356 с.: іл.; Чорна книга України: Збірник документів, архівних матеріалів, листів, доповідей, статей, досліджень, есе / Упоряд., ред. Ф. Зубанич, передм. В. Яворівського. – К., 1998. – 784 с.; Портал «Голодомор 1932–33 рр. Харківська область»: Свідчення. Документи [Електронний ресурс]/Гол. ред. порталу Н. Лапчинська. Державний архів Харківської області; Дослідний центр медіатехнологій // http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php (2007–2008).

[4] Див., зокрема: Як нас морили голодом / Упор. Володимир Сергійчук. Вид. 3-е, доповнене/ Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Центр Українознавства. – К.: ПП Сергійчик М.І., 2006. – 392 с.; Український хліб на експорт: 1932–1933 / Упоряд.: В. Сергійчук; редкол.: Г. Боряк, Р. Круцик, Ю. Куляс, В. Лозицький, Н. Маковська, В. Сергійчук, Б. Федорак, І. Юхновський. – К.: ПП Сергійчук М.І., 2006. – 432 с.

[5] Колективізація сільського господарства і голод на Полтавщині. 1929–933: Збірник документів і матеріалів/Центр по дослідженню історії та культури Полтавської облдержадміністрації; Державний архів Полтавської області. – Полтава, 1997. – 264 с.; Голод 1932–33, 1946–47. Вінницька область: Документи і матеріали/Авт.-упоряд.: Ф.А. Винокурова, Р.Ю. Подкур. – Вінниця: Антекс-У ЛТД, 1998. – 224 с.; Голод 1932–1933 років на Черкащині. Документи і матеріали/Держархів Черкаської обл. Авт.-упоряд. Т.А. Клименко, С.І. Кононенко, С.І. Кривенко. – Черкаси: 2002. – 224 с.; Голодомор на Чернігівщині 1932–1933 рр. мовою документів: Тематичний перелік/Упоряд.: Л.П. Коноваленко, А.В. Морозова, Н.М. Полетун, ред. А.І. Неділя. [Державний архів Чернігівської області]. – Чернігів: КП «Видавництво «Чернігівські обереги», 2003. – 72 с.;

Голодомори в Україні: Одеська область (1921–1923, 1932–1933, 1946–1947). Дослідження, спогади, документи/Кол. авт. та упоряд. – Одеса: Астропринт, 2007. – 460 с.;

Голод та голодомор на Поділлі 1920–1940 рр. Збірник док. і матеріалів. – Вінниця: ДП «ДКФ», 2007. – 704 с.; Невгамовний біль: Історичні дослідження, нариси, свідчення, спогади, документи / Упоряд. С.Ф. Блєднов. – Донецьк: СПД Блєднов, 2007. – 198 с.: іл.;

Голодомор на Луганщині 1932–1933 рр./Упоряд. М. Старовойтов, В. Михайличенко. Міжнародний благодійний фонд «Україна 3000»; Державний архів Луганської області; Управління СБУ в Луганській області. – К.: Стилос, 2008. – 288 с.; Голодомор 1932–1933 на Черкащині: Книга пам'яті в документах і спогадах / Упоряд.: П. Жук, В. Захарченко,, Т. Калиновська та ін. – Черкаси: Вид. Ю. Чабаненко, 2008. – 484 с.

[6] Див.: http://www.archives.gov.ua/Archives/Reestr/

(за винятком незначного сегменту реґіональних матеріалів, оприлюднених, відповідно, у низці регіональних видань 1990-х – 2000-х рр.), а також найостанніших видань, зокрема, публікації дипломатичного листування італійського консула в УСРР С. Граденіґо та його колег[7]. Кількісно ці 1200 документів становлять лише незначну частину, так би мовити, доступний широкому загальному оглядові айсберг виявлених джерел до проблеми Голодомору. За нашими обрахунками, на обліку перебуває нині не менш як 70–80 тис. одиниць архівних документів у складі понад 2 тис. фондів державних архівів України. Водночас представлений у даному Реєстрі документальний масив може вважатися цілком репрезентативним, адже він охоплює основні документи центральних органів політикоутворюючого рівня, реґіональних органів влади, місцевих інституцій. Переконливим свідченням на користь цієї тези є той факт, що публікатори документів вже починають, умовно кажучи, «ходити по колу», дедалі частіше публікуючи документальні репліки: наприклад, у фундаментальному документальному компендіуму – своєрідній археографічній енциклопедії Голодомору – виданні, підготовленому Русланом Пирогом «Голодомор 1932–1933 років в Україні: Документи і матеріали» (2007) – питома вага републікацій становлять понад 60%. Регести документів саме цього видання покладено в основу даного Реєстру, – вони складають майже третину його загального обсягу. Аналогічну картину спостерігаємо і в документному репертуарі реґіональних збірників, який значною мірою дублює частину центральних видань, а також попередні реґіональні публікації.

Водночас представлений документний масив є археографічною та історіографічною пам'яткою, оскільки він фіксує напередодні 75-ї річниці трагедії рівень наших сьогоднішніх знань про документальний масив, «породжений» Голодомором; водночас він є і своєрідним Документальним Меморіалом пам'яті жертв Голодомору.

Разом з тим маємо констатувати абсолютну нерозробленість певних, часто-густо важливих, сегментів документальної бази Голодомору. Зокрема, це стосується урядових актів республіканського рівня. Практично не оприлюднено постанови, розпорядження, інструкції до них, директивні документи, протоколи засідань Ради народних комісарів УСРР та інші урядові акти за 1932–1933 рр., що, безперечно, мають значення для з'ясування конкретних обставин запровадження в Україні надзвичайного режиму збирання і розподілу продовольчих запасів.

Повністю відсутні також оригінальні документи найвищого господарського органу на території УСРР у 1920–1930-х рр., як Українська економічна ради. Її було створено ще 1921 р. для узгодження, керівництва, регулювання і контролювання діяльності економічних наркоматів УСРР та уповноважених наркоматів РСФРР при РНК республіки у процесі вироблення загальногосподарського плану та його практичного втілення. У 1930-х рр. на УЕР покладалося здійснення єдиного господарського і фінансового плану СРСР у частині, що стосувалась УСРР, і узгодження діяльності вищих центральних державних органів республіки, що складали економічний блок уряду.

Причини такого явища полягають у відсутності документів згаданого історичного періоду в складі ф. 2 (Рада Міністрів України) та ф. 3040 (Українська економічна рада), адже під час Другої світової війни оригінали всіх урядових документів періоду 1930-х – початку 1940-х рр. було знищено у Києві (серпень 1941 р.). Проте значна кількість постанов РНК та УЕР, деякі протоколи засідань, витяги з них за 1932 – 1933 рр. у вигляді тиражованих склографічних примірників збереглися у складі фондів інших центральних органів, насамперед наркоматів УСРР та уповноважених наркоматів СРСР в Україні, куди вони надсилалися до відома та виконання. За нашими підрахунками, це не менш як 100 урядових актів за 1932–1933 рр. Тому цілком можливо підготувати археографічну публікацію блоку документів урядової політики Голодомору. Очевидно, це є завданням наступної роботи з археографічного опрацювання архівних документів про Голодомор.

«Листи з Харкова»: Голод в Україні та на Північному Кавказі в повідомленнях італійських дипломатів, 1932–1933/Упор. А. Граціозі. – Харків: Фоліо, 2007. – 256с.

1932 рік

Заява О. Мізенової до Кобзарівської сільради Валківського району на Харківщині про її добровільний розрив родинних стосунків з батьками, «які є шкідниками радянської влади». 1 січня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-1886, оп.1, спр.93, арк.11.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php? pagep=2&doc=7

Об'ява про розклад роботи млина № 1 у м. Валках на Харківщині після закриття й опечатування в районі всіх дрібних млинів, крім млинів Валківської райконтори. 1 січня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-1886, оп.1, спр.93, арк.8.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php? pagep=2&doc=8

Скарга селян п'яти артілей Удянської сільради Золочівського району на Харківщині до Г. Петровського про реквізицію хліба й голодування сімей. 2 січня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.117, арк.218–219. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 186.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 186

Постанова політбюро ЦК КП (б)У про вжиття всіх заходів для забезпечення безумовного виконання плану хлібозаготівлі згідно з рішеннями Жовтневого пленуму ЦК ВКП (б). 3 січня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.235, арк.4, 5. Копія.
Опубл.: Голод 1932 – 1933 років на Україні. – № 1.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 01

Постанова політбюро ЦК КП (б)У про зняття з роботи керівних працівників Зінов'євського та Новомосковського райпарткомів на Дніпропетровщині й розпуск бюро райпарткомів за невиконання плану хлібозаготівель. 3 січня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.235, арк.5. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 2.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig–1932.php#nom – 02

Лист голови правління Лебединської райколгоспспілки на Харківщині Кравченка до колгоспів району про заборону розподілу хліба на трудодні до повного виконання плану хлібозаготівлі. 4 січня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-2480, оп.1, спр.6, арк.6. Копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – № 1.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 01

Розпорядження приймальні ВУЦВК бериславському дільничному прокурору та Великоолександрівському райвиконкому на Одещині про перевірку скарги В. Кота щодо розкуркулення його сім'ї. 5 січня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.111, арк.45. Копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 187.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 187

Постанова політбюро ЦК КП(б)У про вжиття репресивних заходів щодо партійних і радянських керівників Старокостянтинівського району на Вінничині й уповноваженого ЦК КП (б)У за «незадовільне керівництво хлібозаготівлями» в районі. 6 січня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.235, арк.6. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 3.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 03

Спецдонесення Глухівського райвідділення ДПУ до райкому КП(б)У, зокрема про неґативне ставлення до колективізації та хлібозаготівлі на Сумщині. 8 січня.

Державний архів Сумської області, ф.П-21, оп.1, спр.26, арк.6. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – № 2.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy1932 – 33.php#nom – 02

Протокол засідання № 1 і постанова бюро Богодухівського райпарткому КП(б)У на Харківщині про виконання в районі планів хлібозаготівлі та мірчука на 1931 р. 9 січня.

Державний архів Харківської області, ф.П-80, оп.1, спр.43, арк.2.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php? pagep=2&doc=1

Скарга робітника – вантажника, колишнього червоного партизана С. Торгало до Г. Петровського про голодування його родини на Одещині. 10 січня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.117, арк.353. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 188.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 188

Постанова політбюро ЦК ВКП (б) про обов'язкове продовження після виконання встановлених планів хлібозаготівель заготівель понад план. 11 січня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.868, арк.5. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932 – 1933 років на Україні. – № 4.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 04

Постанова президії Устимівського райвиконкому про ліквідацію колгоспу «Незаможник» Устимівської сільради на Одещині за невиконання плану хлібозаготівель і передачу всього його майна райколгоспсоюзу. 12 січня.

ЦДАВО України, ф.559, оп.1, спр.2573, арк.41зв. Друкований примірник. Ударник Устимівщини, орган Устимівського РПК, РВК і райколгоспсоюзу. – 1932. – 14 січ.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 189.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 189

Протокол № 4 позачергового засідання бюро Зміївського райпарткому КП(б)У на Харківщині про завершення хлібозаготівлі в районі до 16 січня шляхом штурмових днів і збільшення тиску на одноосібний сектор. *13 січня.*

Державний архів Харківської області, ф.П-72, оп.1, спр.51, арк.3–4.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php? pagep=2&doc=2

Повідомлення сількора К. Кореневого ВУЦВКу про свавілля місцевих керівників і комсомольського активу на хут. Лідине на Харківщині. 14 січня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.117, арк.184. Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 190.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 190

Постанова політбюро ЦК КП(б)У про вжиття репресивних заходів щодо партійних і радянських керівників Новоукраїнського району на Одещині за невиконання плану хлібозаготівель у районі. 14 січня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.235, арк.24. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 5.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 05

Постанова Секретаріату ЦК КП(б)У «Питання хлібозаготівель» про звільнення з посад і притягнення до відповідальності за зрив хлібозаготівель керівників Таращанського і Богуславського райпарткомів на Київщині та Христинівського – на Вінниччині, а також Бабанського райвиконкому. 15 січня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.235, арк.25. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 10.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p1.php#nom – 010

З протоколу засідання бюро Миропільського райкому КП(б)У про незадовільне виконання хлібозаготівлі та покарання голів сільрад Миропільського району на Харківщині. 16 січня.

Державний архів Сумської області, ф.П-14, оп.1, спр.11, арк.40–42. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932 – 1933 років на Сумщині. – № 3.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 03

Доповідь Укрколгоспцентру на республіканській радіонараді про виконання плану хлібозаготівель з урожаю 1931 р. і заходи, вжиті щодо керівників тих колгоспів, які не забезпечили його виконання. 17–18 січня.

ЦДАВО України, ф.559, оп.1, спр.1657, арк.59–66. Копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 191.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 191

Акт обстеження стану колгоспу «Вільний Жовтень» за скаргою селян с. Ерделівки на Одещині про голодування з констатацією: «ніякого голодування визнати не можна». 19 січня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.108, арк.82–83. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 192.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 192

Скарга робітника К. Бартка до Й. Сталіна на непомірне обкладання й приниження гідності його батька з с. Мачухи на Вінниччині під час хлібозаготівлі. 20 січня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.117, арк.424. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 193.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 193

Лист голови Роменського райвиконкому Білого до Великобудківської сільради Роменського району на Харківщині про покарання відповідальних осіб за зловживання при вилученні майна куркулів. 20 січня.

Державний архів Сумської області, ф.Р -5940, оп.1, спр.32, арк.4. Копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – № 4.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 04

Матеріали гайсинського дільничного прокурора про порушення законності під час хлібозаготівель у с. Бджільному Теплицького району на Вінниччині, надіслані до ВЦВКу. 22 січня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.117, арк.445–460, Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 194.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 194

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про скорочення витрат пшениці на потреби постачання у першому півріччі 1932 р. на 10 млн. пудів. 23 січня.

РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.11, арк.156. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 15.

Заява селянина Г. Веремія з с. Черкаські Тишки Липецького району на Харківщині до Г. Петровського з проханням зняти з нього додатковий хлібозаготівельний план й дозволити працювати у місті робітником. 23 січня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.109, арк.58. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 195.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 195

Телефонограма № 11/2 Валківського райвиконкому на Харківщині про заборону колгоспам здавати насіннєві фонди в рахунок хлібозаготівлі. 23 січня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.21, арк.19.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php? pagep=2&doc=3

Заява селянина І. Вольвача до Черемушнянської сільради Валківського району на Харківщині з проханням повернути йому конфісковане буцімто за несплату хлібопоставок майно («я хліб свій увесь здав державі»). 23 січня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.21, арк.25, 25зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php? pagep=2&doc=4

Постанова політбюро ЦК КП(б)У про проголошення лютого «ударним місяцем закінчення хлібозаготівель», а також попередження керівництва районів, що у випадку зриву планів товари, призначені для стимулювання хлібозаготівель, вивозитимуться з районів для продажу у містах. 25 січня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.235, арк.43. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 6.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 06

Опис майна, конфіскованого у мешканця с. Черемушна Валківського району на Харківщині П. Євдошенка за невиконання плану хлібозаготівель. 26 січня.

Державний архів Харківської області, ф.Р – 154, оп.1, спр.21, арк.15, 15зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php? pagep=3&doc=5

Розпорядчий лист Валківського райвиконкому на Харківщині до усіх сільрад району про особисту відповідальність голови сільради щодо посилення боротьби проти обсмалювання і ошпарювання шкір свинячих туш. 27 січня.

Державний архів Харківської області, ф.Р – 1886, оп.1, спр.86, арк.21.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php? pagep=3&doc=6

Постанова секретаріату ЦК КП(б)У про незадовільний стан хлібозаготівель у Володарському районі на Київщині та покарання місцевих керівників. 29 січня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.235, арк.4–65. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932 – 1933 років на Україні. – № 7.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 07

Скарга селянина М. Капустника з с. Малої Рогозянки на Харківщині до Г. Петровського на виключення його з колгоспу та конфіскацію майна. 30 січня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.113, арк.21.
Оригінал. Рукопис.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 196.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 196

Доповідна записка ДПУ УСРР «Про оперативні заходи органів ДПУ», зокрема про викриття і ліквідацію на Чернігівщині «к.-р. повстанського підпілля», арешт 7861 особи, вилучення 98228 пудів «зерно – хліба» з ям і «чорних амбарів», а також 22302 пудів прихованого хліба – з колгоспів. 1 лютого.

ДА СБУ, ф.16, оп.26, спр.2, арк.2–4. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 19.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p1.php#nom – 019

Скарга селянки М. Вихторової з с. Смілого Недригайлівського району на Сумщині до Г. Петровського на розкуркулення й виселення з хати за невиконання хлібозаготівлі. 3 лютого.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.109, арк.62–63. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 197.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 197

Спецдонесення відділення шляхового транспортного відділу ОДПУ ст. Конотоп на Сумщині з питань погіршення забезпечення продуктами харчування працівників залізничного транспорту. 5 лютого.

Державний архів Сумської області, ф.П-42, оп.1, спр.175, арк.47–49. Копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – № 5.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 05

Телефонограма Валківського райвиконкому на Харківщині головам сільрад та уповноваженим райзаготконтори щодо надання впродовж двох днів відомостей про доведення твердих подвірних завдань куркульським і заможним господарствам із переліком обов'язкових видів заготівель, їхнє виконання за 1931 р. 5 лютого.

Державний архів Харківської області, ф.Р-1886, оп.1, спр.86, арк.6, 6зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php? pagep=3&doc=9

Протокол № 21 розширеного пленуму Зміївського райпарткому КП(б)У та районної КК–РСІ на Харківщині за участі секретарів партосередків, голів сільрад і колгоспів про перебіг хлібозаготівлі й різних заготівель у районі, підготовку до весняної сівби. 5 лютого.

Державний архів Харківської області, ф.П-72, оп.1, спр.50, арк.1–3зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=3&doc=10

Доповідна записка завідуючого Роменським дитячим будинком до Роменського районного відділу народної освіти на Сумщині про катастрофічний стан із забезпеченням харчовими продуктами дитячого будинку. 7 лютого.

Державний архів Сумської області, ф.Р-6012, оп.1, спр.6, арк.9–9зв. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – №6.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 06

Інформація про репресивні заходи, застосовані до куркульсько-заможних господарств по Миколаївській сільраді Куп'янського району на Харківщині. 8 лютого.

Державний архів Харківської області, ф.Р – 3582, оп.1, спр.276, арк.40–41.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=3&doc=774

Протокол засідання президії Засульської сільради Роменського району на Харківщині про запровадження судових репресій проти селян за невиконання хлібозаготівель. 10 лютого.

Державний архів Сумської області, ф.Р-5945, оп.1, спр.84, арк.6–8. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – №7.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 07

Скарга викладача з Києва І. Донця до Г. Петровського про надмірне оподаткування його батька – одноосібника В. Донця та примусові методи колективізації. 10 лютого.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.110. арк.30–32. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 199.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 199

Лист комсомольця Пастушенка з с. Полонисте Бабанського району на Вінниччині до Й. Сталіна про конфіскацію хліба й голодування колгоспників. 10 лютого.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.117, арк.473–474. Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 198.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1932.php#nom – 04

Заява мешканця хут. Манченкового Манченківської сільради Люботинського району на Харківщині Г. Каплуна до ВУЦВК і прокурора УСРР щодо незаконного вилучення Манченківською сільрадою майна при перевиконанні ним податків, вжиття заходів до припинення подальшого продажу господарства та повернення корови. 10 лютого.

Державний архів Харківської області, ф.Р-408, оп.8, спр.1316, арк.6–7зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=3&doc=523

Скарга тракториста Й. Сафронова з с. Гудевичевого Роздільнянського району на Одещині до ВУЦВК про вилучення заробленого хліба й голодування сім'ї. 13 лютого.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8. спр.109, арк.189–191. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 200.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 200

Скарга одноосібників с. Рожок на Київщині до ВУЦВКу про вилучення хліба, землі, майна та семимісячне голодування. 15 лютого.

ЦДАВО України, ф.1, оп.7, спр.147, арк.47–48. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 201.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 201

Заява членів артілі «Дружна праця» на Одещині до ВУЦВКу проти розпуску колгоспу Шимківською сільрадою й переведення селян в одноосібники. 16 лютого.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.109, арк.227–228. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 202.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 202

Постанова ЦК ВКП(б) і РНК СРСР про збирання колгоспних насіннєвих фондів по СРСР і заходи насіннєвої і продовольчої допомоги районам Західного Сибіру, Уралу і Волги, що потерпіли від посухи. 16 лютого.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.873, арк.17. Засвідчена копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні.– № 8.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 08

Телеграма ЦК ВКП(б) до ЦК КП(б)У про безумовне виконання планів збирання і зберігання колгоспних насіннєвих фондів. 16 лютого.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5362, арк.3. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932 – 1933 років на Україні. – № 9.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 09

Директивний лист ЦК КП(б)У та РНК УСРР до облпарткомів, міськкомів і райкомів про мобілізацію насіннєвих фондів і організацію допомоги недорідним районам Західного Сибіру, Уралу і Волги, у зв'язку з чим «не може й бути мови про відпуск насіння для України, де становище з врожаєм цілком благополучне». 17 лютого.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.235, арк.82. Друкарський відбиток.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 10.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 10

Із постанови бюро Київського обкому КП(б)У про безумовне виконання директиви ЦК КП(б)У та РНК УСРР від 17 лютого 1932 р. щодо збирання насіннєвих фондів. 18 лютого.

Державний архів Київської області, ф.5, оп.1, спр.3, арк.1. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 11.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 11

Повідомлення члена ВУЦВК О. Вельме до ВУЦВКу про примусову хлібозаготівлю й знущання з колгоспників у с. Калчановці Люксембурзького району на Одещині. 18 лютого.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.117, арк.371–372. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 203.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 203

Скарга робітника цукроварні Г. Туза до ВУЦВК про розкуркулення його господарства у с. Кашперівці Тетіївського району на Київщині й голодування сім'ї. 18 лютого.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.111, арк.112–113. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 204.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 204

Протокол № 12 засідання бюро Зміївського райпарткому КП(б)У на Харківщині щодо виконання лютневого місячного плану заготівель, квартального фінплану, розгляду телеграми С. Косіора і В. Чубаря щодо мобілізації та створення насіннєвих фондів для весняної засівкампанії. 20 лютого.

Державний архів Харківської області, ф.П-72, оп.1, спр.52, арк.16–23.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=3&doc=79

Лист голови Великобубнівського райвиконкому та народного судді Великобубнівського району на Харківщині до голів сільрад та уповноважених райвиконкому Великобубнівського району про надання сільрадам права на конфіскацію майна у куркулів. 21 лютого.

Державний архів Сумської області, ф.Р-6040, оп.1, спр.100, арк.220. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – № 8.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 08

Лист вчителя І. Лашкевича з с. Мачухи Полтавського району до Г. Петровського про штучний голод. 23 лютого.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.115, арк.5–6, Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 205.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 205

Лист голови ВУЦВК Г. Петровського до політбюро ЦК КП(б)У про продовольчі труднощі в ряді районів Вінничини, Дніпропетровщини, Київщини, Одещини та Харківщини і заходи щодо їхнього подолання. Не раніше 23 лютого.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5255, арк.4. Копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 12.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 12

Скарга жителя с. Березова Лука Галицького району на Харківщині Г. Шияна до Г. Петровського про відсутність хліба й загрозу голоду. 25 лютого.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.117, арк.151. Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 206.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 206

Директива керівництва ПП ОДПУ по Криму про заходи з протидії вивезенню хліба за межі Криму. 26 лютого.

ДА СБУ, ф.9, спр.88, арк.75. Копія.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – № 5.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Обвинувальний висновок щодо П. Хиврича, мешканця с. Матвіївки Миколаївської міськради Одеської області. 27 лютого.

ДА СБУ, Миколаїв, спр.390-с; ДА СБУ, Колекція документів «Голодомор 1932–1933 рр. в Україні», спр.230, арк.141–142.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article?artid=49757&cat_id=53076

Рішення розширеного засідання бюро Близнюківського райкому КП(б)У Харківської області (протокол № 33) щодо незадовільного стану реалізації постанови бюро райпарткому від 16 лютого 1932 р. про підготовку до весняної сівби, зокрема мобілізації сільрадами насіннєвих фондів, ремонту тракторів і реманенту. 28 лютого.

Державний архів Харківської області, ф.П-32, оп.1, спр.18, арк.52, 53.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=3&doc=17

Заява одноосібника А. Литвиненка з с. Лозової Харківської області до Г. Петровського з проханням про допомогу хлібом для голодуючої сім'ї внаслідок реквізиції врожаю сільрадою. 29 лютого.

Держархів Харківської області, ф.Р–1475, оп.2, спр.117, арк.60. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 207.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 207

Постанова Херсонського міськкому КП(б)У щодо масового припинення хлібозаготівель у районі «за останню десятиденку лютого» та невідкладні заходи з їхнього відновлення, в тому числі – застосування «адміністративно-фінансового натиску до злісних нездавців хліба», відкриття в районі усіх млинів, прискорення розгляду прокуратурою і судами справ по хлібозаготівлям «у показовому порядку» на виїзних засіданнях по селах. 1 березня.

Державний архів Херсонської області, ф.185, оп.1, спр.2, арк2. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932 – 1933 років на Україні. – № 13.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 13

Витяг з інформзведення Укрколгоспцентру про приховування врожаю під час хлібозаготівлі по колгоспному сектору України. Не раніше 1 березня.

ЦДАВО України, ф.559, оп.1, спр.1657, арк.8–1. Копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 208.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 208

Заява середняка А. Синявського з с. Мишарівки Вінницької області до ВУЦВКу про реквізицію сільрадою продовольства, майна та засудження до позбавлення волі. 2 березня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.117, арк.490–491. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 209.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 209

Постанова Комітету заготівель при РПО СРСР про план заготівель гарнцю на березень 1932 р. 3 березня.

РДАЕ, ф.8040, оп.1, спр.1, арк.32. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932 –1933 років в Україні. – № 31.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p1.php#nom – 031

Відомості про репресивні заходи, застосовані до куркульсько – заможних господарств по Загризовській сільраді Куп'янського району Харківської області. 3 березня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-3582, оп.1, спр.276, арк.36.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=3&doc=718

Витяг з інформзведення Укрколгоспцентру про хід хлібозаготівель в республіці за 1931 р. 4 березня.

ЦДАВО України, ф.559, оп.1, спр.1657, арк.6–7. Копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 210.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 210

Доповідна записка завідуючої дитбудинком у м. Пирятині Харківської області П. Чернової Наркомосу УСРР про виснаження дітей від недоїдання, холоду та хвороб. 6 березня.

ЦДАВО України, ф.166, оп.10, спр.426, арк.36–37. Копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 211.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 211

Вирок Київського обласного суду у справі селян Василя і Ганни Овчарів, засуджених за протест проти реквізиції особистих речей в рахунок невиконаної хлібоздачі до позбавлення волі відповідно на 8 і 2 роки. 6 березня.

ЦДАВО України, ф.24, оп.8, спр.3527, арк.108–109. Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 212.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 212

Директивний лист ЦК КП(б)У обкомам партії, Молдавському облассткому, міськкомам і райкомам Донбасу про публікацію в місцевій пресі повідомлень про припинення хлібозаготівель і прискорення темпів збирання насіннєвих фондів. 6 березня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.235, арк.112, 128. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 14.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 14

Доповідна записка Вінницького обкому партії ЦК КП(б)У про серйозні труднощі в організації підготовки до посівної кампанії та збирання насіннєвого фонду. 7 березня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5256, арк.4–11. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932 – 1933 років на Україні. – № 15.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 15

Лист селян в бюро скарг НК РСІ про голодування в селах Білоцерківського району Київської області. 8 березня.

ЦДАВО України, ф.539,оп.10, спр.1415, арк.15. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 213.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 213

Скарга селянина с. Одринки Харківської області Л. Ветки до ВУЦВК про загрозу голоду в зв'язку з відібранням худоби та продуктів харчування. 8 березня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.110, арк.30. Оригінал.
Колективізація і голод на Україні. – № 214.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 214

Таємна постанова третього пленуму Ізюмського райкому КП(б)У Харківської області про незадовільне виконання постанови ЦК ВКП(б) від 4 березня 1932 р. щодо строків готовності до весняної сівби і необхідність безумовного виконання партійних рішень «при безпощадній боротьбі так з правим опортунізмом, як і з лівими заскоками з клясовим ворогом – куркулями» для мобілізації насіннєвих і страхових фондів, ремонту техніки тощо. 9 березня.

Державний архів Харківської області, ф.П-59, оп.1, спр.18, арк.5–7.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=3&doc=23

Скарга членів артілі «Більшовик» Решетилівського району Харківської області до Г. Петровського на відсутність хліба та посівматеріалу. 10 березня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.108, арк.11. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 215.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 215

Скарга селянина Я. Єфросиніна з с. Московський Бобрик Харківської області до ВУЦВК на несправедливе виключення з колгоспу й розкуркулення. 10 березня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.113, арк.16. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні.– № 216.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 216

Протокол засідання правління колгоспу ім. Леніна Кобзарівської сільради Валківського району Харківської області про виключення з колгоспу куркулів. 11 березня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-1886, оп.1, спр.90, арк.39.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=3&doc=24

Акт про затримання на полі з картоплею колгоспника М. Шапошника, складений об'їздчиком сільськогосподарської артілі ім. Петровського с. Будилка Лебединського району Харківської області М. Никоненком. 12 березня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-2708, оп.2, спр.16, арк.126. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – № 9.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 09.

Повідомлення Христинівської райколгоспспілки Київської області до ВУЦВК про результати розгляду скарги селянина Замороки щодо перерахування частини зароблено колгоспниками хліба у колгоспі «Незаможник» до плану хлібозаготівлі. 13 березня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.113, арк.123. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 217.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 217

Розпорядження Валківського райвиконкому Харківської області головам сільрад щодо термінового виконання постанови ЦВК і РНК СРСР від 30 червня 1931 р. про вербування селян на ударні будівництва. 14 березня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-1886, оп.1, спр.93, арк.34.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=3&doc=25

Скарга селянина О. Мельниченка з с. Білашки Тальнівського району Київської області до органів державної влади про реквізицію майна, продовольства та голодування сім'ї. 15 березня.

ЦДАВО України, ф.539, оп.10, спр.1357, арк.18. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 218.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 218

Із протоколу Златопільського районного товариства «Друзі дітей» Київської області про загрозу голодування школярів через відсутність продуктів харчування. 15 березня.

ЦДАВО України, ф.166, оп.10, спр.1161, арк.1. Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 219.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 219

Інформаційний лист до Охтирського райкому КП(б)У про випадки голодування дітей шкільного віку в Яблучанській сільраді Охтирського району Харківської області. 15 березня.

Державний архів Сумської області, ф.П-26, оп.1, спр.22, арк.23. Копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – № 10.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 10

Вирок Одеського обласного суду про засудження В. Самойлова за спробу помсти за розкуркулення. 16 березня.

ЦДАВО України, ф.24, оп.8, спр.3527, арк.153–154. Копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 220.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 220

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) на телеграму секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора про стан хлібозаготівель в Україні, зокрема про забезпечення державної частки майбутнього врожаю; політбюро також припускає, що ситуація з посівною кампанією є набагато гіршою, аніж це випливає із згаданої телеграми. 16 березня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.876, арк.1. Копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 16.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 16

Постанова політбюро ЦК КП(б)У про організацію посівної кампанії, зокрема мобілізацію колгоспних насіннєвих фондів та організацію «соцвзаємодопомоги» «внутрішньообласними ресурсами»; особлива постанова політбюро ЦК КП(б)У про надання Вінницьким обкомом соцдопомоги Одеській області у розмірі 3 тис. т зерна. 17 березня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.235, арк.35–37. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 17.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 17

Постанова ЦК КП(б)У та РНК УСРР про завершення хлібозаготівель «по колгоспному сектору», а також про організацію весняної посівної кампанії з рекомендацією у разі необхідності провести позику насіння з особистих хлібних ресурсів колгоспників з обов'язковим поверненням «натурою з нового врожаю». 18 березня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.235, арк.113, 129. Копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 18.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 18

Постанова політбюро ЦК КП(б)У про надання Зінов'євську Одеської області продовольчої допомоги «для колгоспів, що опинилися у тяжкому стані», у розмірі 1000 пудів хліба із розрахунку не більш як 20 фунтів на особу на місяць і з рекомендацією організувати цю допомогу «не надаючи широкого розголошення». 18 березня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.16, спр.8, арк.204. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932 – 1933 років на Україні. – №20.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 20

Постанова політбюро ЦК КП(б)У про надання АМСРР продовольчої допомоги у розмірі 1000т кукурудзи. 18 березня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.16, спр.8, арк.203.
Оригінал. Машинопис.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – №19.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 19

Доповідна записка позаштатного інспектора Глухівської КК–РСІ М. Дорошенкової про розкуркулення і виключення П. Романенка з колгоспу «Перемога» у с. Яструбщині Київської області. 19 березня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.111, арк.76–77. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №221.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 221

Розпорядження Валківського райкому КП(б)У Харківської області, отримане Кобзарівською сільрадою, про термінове розповсюдження 250 облігацій районної насіннєвої позики серед колгоспників, бідняків і середняків і безоплатне вилучення насіння у «куркульсько-заможної верхівки села». 20 березня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-1886, оп.1, спр.86, арк.36.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=3&doc=27

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про позапланове відвантаження тракторів для «українського степу» (загальною потужністю 12500 кінських сил) за рахунок низки інших реґіонів СРСР. 21 березня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.877, арк.11. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932 –1933 років на Україні. – №21.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 21

Телеграма ЦК КП (б)У до обкомів партії з повідомленням постанови ЦК КП(б)У про усунення обмежень щодо перевезення незначної кількості хліба, зокрема, про «безумовне» зняття «разного роду заградительных отрядов». 22 березня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5377, арк.12. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні.– №22.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 22

Телефонограма Валківського райкому КП(б)У та Валківського райвиконкому Харківської області уповноваженим райпарткому, секретарям партосередків і головам сільрад про скасування обмежень на перемелювання на млинах зерна, за винятком ярої пшениці й усього засівматеріалу. 22 березня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.21, арк.30.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=3&doc=28

Витяг із таємного протоколу засідання бюро Харківського обкому КП(б)У щодо організації, в порядку допомоги, дитячих ясел і садків у Оболонському районі, а також у тих районах, де є гостра нестача продовольчих ресурсів, й організації, в разі необхідності, громадського харчування для школярів і жінок, які мають грудних дітей. 22 березня.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.3, спр.1, арк.2.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=3&doc=29

Лист В. Затонського С. Косіору про економічне становище на Маріупольщині Дніпропетровської області та продовольчі труднощі. 24 березня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5264, арк.3–6 зв.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – №23.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 23

Лист селянина П. Чорноватого Г. Петровському про голодування населення та загибель худоби по селах Орестопольської сільради Дніпропетровської області. 25 березня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.108, арк.98. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №222.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 222

Постанова політбюро ЦК ВКП (б) про організацію проходження залізницею насіннєвих вантажів. 27 березня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.878, арк.13. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №50.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p1.php#nom – 050

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про встановлення нових завдань щодо збирання колгоспних насіннєвих фондів по Україні та Середній Волзі. 27 березня.

РДАСПІ, ф 17, оп 3, спр 878, арк 13. Оригінал
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №51.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p1.php#nom – 051

Протокол президії Брацлавської райКК Вінницької області про винесення догани уповноваженому Зуєву за зловживання владою («грубе перекручування лінії партії») під час хлібозаготівлі в с. Остапківцях. 28 березня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.117, арк.534. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №223.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 223

Із протоколу Бородянського райвиконкому Київської області про репресивні заходи щодо селян–одноосібників («куркулів»): конфіскацію

землі, тяглової сили та реманенту, виселення за межі села. 28 березня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.333, арк.50. Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 224.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 224

Постанова політбюро ЦК КП(б)У про підсумки роботи колгоспів 1931 р. і про дальші завдання організаційно-господарського зміцнення колгоспів. 28 березня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.235, арк.155–160.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 24.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 24

Циркуляр Валківського райкому КП(б)У секретарям парторганізацій та головам сільрад щодо виконання телеграми Харківського обкому КП (б)У про зняття обмежень у перевезенні окремими особами незначної кількості хліба, насіння, а також усунення загороджувальних загонів. 28 березня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.21, арк.26.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=3&doc=30

Записка ДПУ УСРР про організаційно-господарський стан колгоспів за матеріалами агентурного вивчення їхньої діяльності за 1931 р. 29 березня.

ДА СБУ, ф.16, оп.24 (1951 р.), спр.1, арк.1–77. Оригінал.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – № 1.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Телеграма ЦК КП(б)У до міськкомів і райкомів партії про збирання насіння на місцях та організацію колгоспної взаємодопомоги з огляду на невичерпані ще «значні можливості мобілізації насіння». 29 березня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5362, арк.30. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932 – 1933 років на Україні. – № 25.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 25

Лист голови Лебединського райвиконкому Гужвія та завідуючого райфінвідділом Федоренка до сільрад Лебединського району Харківської області про стягнення недоплат з усіх видів податку з осіб, що виїхали за межі села, із заробітку за місцем їхньої роботи. 29 березня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-2691, оп.1, спр.59, арк.58. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – № 11.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 11

Витяг з протоколу засідання бюро Миропільського райкому КП(б)У про загибель коней через відсутність кормів в селах Басівка, Володимирівка, Журавка, Біловоди, Локня, Могриця Миропільського району Харківської області. 1 квітня.

Державний архів Сумської області, ф.П-14, оп.1, спр.11, арк.71. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932 – 1933 років на Сумщині. – № 12.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 12

Протокол засідання РНК УСРР, зокрема про усунення обмежень на перевезення незначної кількості «хліба–насіння», зняття «всіляких заслонних загонів» і звільнення ув'язнених у справах хлібозаготівель «по маловажливих проступках» (пп. 6, 7). 1 квітня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.279, арк.109. Склографічний примірник.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 225.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 225

Скарга селянина с. Нижня Сироватка Харківської області К. Рибалки до ВУЦВКу на примусове відібрання худоби у бідняків і середняків. 1 квітня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.117, арк.122. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 226.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 226

Лист Кантемирівського райкому ВКП(б) Центрально-Чорноземної області РСФРР до обкому партії про масовий наплив голодуючих селян з родинами із сусідніх районів Харківської області, а також про надання прилеглому Марківському району насіннєвої допомоги. 1 квітня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5255, арк.16–17. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 57.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p1.php#nom – 057

Рішення президії закритого засідання бюро заводського парткомітету ХТЗ щодо перевірки до 6 квітня виданих робітникам заводу хлібних карток і березневих хлібних талонів і перереєстрацію хлібних карток (протокол № 14). 2 квітня.

Державний архів Харківської області, ф.П-87, оп.1, спр.5, арк.82, 128, 129.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=3&doc=554

Лист секретаря Одеського обкому КП(б)У М. Майорова до С. Косіора про продовольчі труднощі у Новомиргородському районі та надання допомоги ряду інших районів області. 3 квітня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.16, спр.8, арк.238. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 26.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 26

Постанова колегії Наркомзему СРСР «Про виконання планів здачі тваринницькими колгоспними товарними фермами молока і м'яса». 3 квітня.

ЦДАВО України, ф.27, оп.14, спр.650, арк.1–2. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 59.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p1.php#nom – 059

Повідомлення дільничного прокурора Фастівського району Київської області до ВУЦВК про притягнення до кримінальної відповідальності керівників колгоспів за відсутність хліба та посівматеріалу. 4 квітня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.7, спр.147, арк.19. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 227.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 227

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про насіннєву позику УСРР з держфонду у розмірі 20 тис. т вівса. 4 квітня.

РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.12, арк.84. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 62.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p1.php#nom – 062

Лист робітників станції Вапнярка Вінницької області до М. Калініна про голодування їхніх сімей у селах. 5 квітня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.108, арк.105. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 228.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 228

Лист Златопільського райкому КП(б)У Київської області секретарям партосередків і кандидатських груп про надання допомоги голодуючому населенню району. 5 квітня.

Державний архів Черкаської області, ф.П-466, оп.1, спр.207, арк.96. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Черкащині. – № 7.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1932.php#nom – 07

Інформаційний лист Сумського міського прокурора Воробйова до Харківського обласного прокурора про засудження членів бригади з хлібозаготівлі у с. Головашівка Сумського району Харківської області за знущання з селянами. 5 квітня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-802, оп.1, спр.28, арк.5–6. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932 – 1933 років на Сумщині. – № 13.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 13

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про дозвіл Україні «у порядку виключення» видати колгоспам зернову позику розміром 200 тис.ц з поверненням натурою восени». 5 квітня.

РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.12, арк.84. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 63.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p1.php#nom – 063

Лист секретаря Київського обкому КП(б)У М. Демченка С. Косіору про катастрофічне («дуже напружене») становище в селах Жашківського району. 6 квітня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5257, арк.44–49. Незасвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 65.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p1.php#nom – 065

Протокол засідання політбюро ЦК КП(б)У, де, зокрема, йшлося про надання продовольчої допомоги голодуючим колгоспникам Одеської області у розмірі 1000 пудів хліба. 7 квітня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.16, спр.8, арк.236. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 27.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 27

Заява селянина-бідняка с. Лозова Олексіївського району Харківської області М. Литвиненка до дільничного прокурора Лозівської дільниці з проханням повернути його родині єдину корову, забрану сільрадою в рахунок плану м'ясозаготівлі. 8 квітня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-1475, оп.2, спр.117, арк.82.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=3&doc=38

Телеграма ЦК ВКП(б) і РНК СРСР до ЦК КП(б)У і РНК УСРР про незадовільний хід маслозаготівель у республіці, у зв'язку з чим виконання плану маслозаготівель та експорт масла слід вважати «найважливішим завданням партійних організацій і радянських органів». 9 квітня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5377, арк.33. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. –№ 28.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 28

Постанова помічника уповноваженого Миколаївського відділення Одеського облвідділу ДПУ про притягнення до відповідальності Г. Французова, мешканця посаду Воскресенка Миколаївського району. 11 квітня.

ДА СБУ, Миколаїв, спр.872 с; ДА СБУ, Колекція документів «Голодомор 1932–1933 рр. в Україні», спр.230, арк.139–140.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article? art_id=49757&cat_id=53076

Розпорядження земвідділу Валківського райвиконкому Харківської області головам усіх сільрад і колгоспів району щодо проведення заходів із ліквідації випадків знищення худоби і забезпечення кількісного зростання її поголів'я. 11 квітня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-1886, оп.1, спр.86, арк.54.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=3&doc=32

Скарга колгоспника П. Барибіна з артілі ім. Леніна Харківської області до ВУЦВКу на незаконне відібрання хліба, закупленого для голодуючої сім'ї. 12 квітня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.112, арк.16–17. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 229.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 229

Лист колгоспника с. Кумарі Любашівського району Одеської області Ф. Мусієнка до ЦК ВКП(б) про масове зубожіння й голодування селян, внаслідок

чого «колгоспники сидять без хліба і насіння і їдять те, чого не було написано навіть в історії». 13 квітня.

ЦДАВО України, ф.539, оп.10, спр.1444, арк.57–59. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 230.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 230

Скарга селянина Д. Бабиря з хут. Левенцівки Харківської області до Г. Петровського щодо повернення незаконно конфіскованої корови. 13 квітня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.110, арк.20. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 231.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 231

Розпорядження завідувача приймальні голови ВУЦВК Лозівському райвиконкому Харківської області про вжиття термінових заходів для поліпшення становища голодуючих колгоспників артілі «Червоний Жовтень». 15 квітня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.108, арк.31. Копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 232.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 232

Заява члена артілі «Червона нива» В. Кириченка до Черемушнянської сільради Валківського району Харківської області з проханням повернути забраний мішок муки, на документі резолюція: «Відмовити». 16 квітня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.16, арк.81, 81зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=3&doc=33

Протокол обстеження бригадою Червонозаводського райкому КП(б)У м. Харкова виконання промфінплану, продуктивності праці та якості випікання хліба на Харківському хлібзаводі № 2 (наводяться кількісні характеристики і види хліба). 17 квітня.

Державний архів Харківської області, ф.П-45, оп.1, спр.122, арк.139–141.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=4&doc=34

Скарга селянина М. Найди із с. Рокитного-Донівки Градизького району Харківської області до ВУЦВК про розгляд справи з розкуркулення й виключення з колгоспу. 18 квітня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.113, арк.23. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 233.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 233

Розпорядження завідувача приймальні голови ВУЦВК бериславському дільничному прокуророві й голові Великоолександрівського райвиконкому Одеської області про припинення утиску одноосібників с. Трифонівка. 19 квітня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.117, арк.367. Копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 234.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 234

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про дозвіл провести «з централізованих ресурсів всередині України» насіннєву позику у розмірі 6 тис. т проса та 6 тис. т гречки, а також надати продовольчу допомогу колгоспникам у розмірі 3 тис. т проса. 19 квітня.

РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.12, арк.108. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 70.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p1.php#nom – 070

Записка прямим проводом В. Чубаря в Одесу С. Косіору про одержання з Москви дозволу на видачу насіннєвої позики та продовольчої допомоги колгоспникам. 19 квітня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5362, арк.104. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 29.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 29

Лист селянина Г. Базаля-Савченка Г. Петровському про незаконну реквізицію хліба й майна та голод у с. Свердликовому Бабанського району Київської області. 20 квітня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.117, арк.552–553. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 235.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 235

Із протоколу засідання бюро Тростянецького райкому КП (б)У Харківської області про заходи з економії хліба у районі, зняття з постачання хлібом усіх їдалень і родин, що мають сільське господарство. 20 квітня.

Державний архів Сумської області, ф.П-38, оп.1, спр.36, арк.27а–28. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – №. 14
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 14

Звіт Укрколгоспцентру про необґрунтоване застосування примусових заходів до колгоспів і колгоспників, зокрема порушення добровільності в укрупненні колгоспів, розпуск колгоспів, адміністративне втручання і розпорядження їхнім майном і коштами, примусове усуспільнення худоби, внаслідок чого кількість колгоспів зменшилася упродовж січня–квітня 1932 р. на 4800 одиниць. Не раніше 20 квітня.

ЦДАВО України, ф.559, оп.1, спр.984, арк.5–7. Склографічний примірник.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 236.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 236

Протокол засідання президії Біловодського райвиконкому Харківської області, зокрема з приводу оскарження рішень Новоолександрівської сільради про реквізування майна селян; постанову сільради про відчуження майна визнано правомірною. 21 квітня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.117, арк.603. Засвідчена копія.

Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 237.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 237

Доповідна записка заступника голови Комітету заготівель при РПО СРСР М. Чернова В. Молото ву про стан продовольчого постачання в Україні. 22 квітня.

РДАСПІ, ф.17, оп.2, спр.660, арк.133. Оригінал.
Опубл.: Трагедия советской деревни. – Т. 3. – С.361.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p1.php#nom – 075

Заява селянина Г. Кобця до Черемушнянської комісії зі сприяння держпозиці Валківського району Харківської області з проханням дозволити йому продати облігації на суму 150 крб. у зв'язку з надзвичайно тяжкими сімейними обставинами. 22 квітня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.18, арк.5.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=4&doc=35

Постанова бюро Жовтневого райпарткому КП(б)У м. Харкова про незадовільний стан роботи м'ясокомбінату (встановлено невиконання виробничого плану, погіршення якості продукції, невиконання плану підвищення продуктивності праці). 22 квітня.

Державний архів Харківської області, ф.П-58, оп.1, спр.56, арк.99.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=4&doc=36

Постанова бюро Жовтневого райпарткому КП(б)У м. Харкова про незадовільну підготовку ЗРК до посівкампанії у прикріплених до них радгоспах. 22 квітня.

Державний архів Харківської області, ф.П-58, оп.1, спр.56, арк.100.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=4&doc=37

Постанова політбюро ЦК КП(б)У про важке продовольче становище республіки з проектом телеграми до ЦК ВКП(б) із проханням дозволити розбронювання 25 тис. т недоторканого фонду («непфонду») для забезпечення хлібом промислових районів Донбасу. 23 квітня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.236, арк.8–9. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 30.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 30

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про заходи з хлібопостачання України, зокрема з дозволом розбронювання у квітні 25 тис. т хліба. 23 квітня.

РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.12, арк.109. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 77.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p1.php#nom – 077

Лист С. Косіора Й. Сталіну про економічне і політичне становище в південній частині степових районів України та продовольчі труднощі, з твердженням: «Всякие разговоры о «голоде» на Украине нужно категорически отбросить». 26 квітня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5378, арк.6–0. Копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 31.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 31

Довідка відділу агітації та масових кампаній ЦК КП(б)У та зведення з листів, надісланих до ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У з питань хлібозаготівель і голоду в Україні. 28 квітня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5254, арк.1–16. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 32.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 32

Лист Вінницького обкому партії до ЦК КП(б)У про незадовільне продовольче постачання міст області. 28 квітня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5256, арк.24–25. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 80.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p1.php#nom – 080

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) «Про продовольчі культури», зокрема про заходи Наркомату зовнішньої торгівлі СРСР щодо повернення зерна з портів, закупівель пшениці на Далекому Сході, Персії тощо, і передавання зерна у розпорядження Комітету заготівель. 29 квітня.

РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.12, арк.115. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932 – 1933 років в Україні. – № 81.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p1.php#nom – 081

Відповідь Недригайлівської районної КК–РСІ на запит ВУЦВКу за скаргою селян на тяжкий стан артілі «Перемога» Вільшанської сільради Харківської області. 29 квітня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.117, арк.202. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 238.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 238

Заява селянина Т. Семенова з с. Черемушної Валківського району Харківської області до сільради про дозвіл господарювати на конфіскованій власній садибі. 29 квітня.

Держархів Харківської області, ф.Р – 154, оп.1, спр.16, арк.28. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 239.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 239

Інформація секретно–політичного відділу ОДПУ за 1931 – березень 1932 рр., зокрема про голодування; вихід з колгоспів 35200 осіб («неорганізованное отходничество»); 259 випадків масових виступів селянства; викриття 22 контрреволюційних організації у 48 районах; арешт за підозрою в участі в терактах 836 осіб; викриття 161 теракту, за якими заарештовано 327 осіб тощо. Не раніше квітня.

ЦА ФСБ РФ, ф.2, оп.10, спр.53, арк.1–6. Оригінал.
Опубл.: Трагедия советской деревни. – Т. 3. – С.318–319.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p1.php#nom – 083

Відповіді органів місцевої влади на запити ВУЦВК про вирішення справ за скаргами селян. Квітень–листопад.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.108, арк.54, 70; спр.117, арк.92, 97. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 319.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 319

Доповідна записка голові правління Укркол-госпцентру про факти свавілля й самосуду над колгоспниками у Павлоградському районі Дніпропетровської області в умовах голоду. 4 травня.

ЦДАВО України, ф.559, оп,1, спр.2572, арк.22–25. Копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 240.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 240

Постанова касаційної колегії Верховного суду УСРР про скасування вироку Верхнетеплівського нарсуду й звільнення від ув'язнення селян Куриліних, засуджених за відмову засівати землю 1931 р. за планом, затвердженим сільрадою. 5 травня.

ЦДАВО України, ф.24, оп.8, спр.3527, арк.58. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 241.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 241

Постанова політбюро ЦК КП(б)У про організацію продовольчої та насіннєвої допомоги районам Вінницької і Київської областей. 5 травня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.236, арк.52. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні.– № 33.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 33

Постанова РНК СРСР і ЦК ВКП(б) «Про план хлібозаготівель з урожаю 1932 р. і розгортання колгоспної торгівлі хлібом». 6 травня.

Комуніст. – 1932. – 9 травня.
Опубл.: Голодомор 1932 – 1933 років в Україні. – № 88.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p1.php#nom – 088

Доповідна записка Київського обкому КП(б)У Й. Сталіну про труднощі посівної кампанії. 7 травня.

АП РФ, ф.3, оп.61, спр.794, С.30–34.
Опубл.: Операция «Голодомор»: Когда безумствует мечта//Родина. – 2007. – № 1, январь. – С.70 – 71.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Rodina.php#nom – 03

Спецдонесення Вінницького обласного відділу ДПУ обкому КП(б)У про факти голоду і випадки смерті в Тростянецькому районі. 8 травня.

Державний архів Вінницької області, ф.136, оп.3, спр.10, арк.54.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 34.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 34

Доповідна записка Одеського облоргкомітету до ВУЦВК про наслідки перевірки справи щодо реквізиції майна у одноосібників с. Трифонівки Великоолександрівського району. 8 травня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.117, арк.362. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 242.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 242

Заява секретаря осередку ЛКСМУ с. Кашпури Роменського району Харківської області Приходька та секретаря сільради Прокопенка до політбюро ЦК КП(б)У про зловживання та перекручування під час хлібозаготівлі по Кашпурівській сільраді. 10 травня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-5934, оп.1, спр.117, арк.1–5. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – № 15.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 15

Лист В. Куйбишева до В. Чубаря про необхідність відміни рішення українського уряду щодо зменшення планових завдань сівби ярових і олійних культур. 10 травня.

РДАЕ, ф.8040, оп.1, спр.12, арк.164. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 91.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p1.php#nom – 091

Постанова касаційної колегії Верховною суду УСРР про пом'якшення вироку середняку С. Лободі за агітацію проти колективізації в с. Острожани Жашківського району Київської області. 11 травня.

ЦДАВО України, ф. 24, оп.8, спр.3527, арк.57. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 243.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1932.php#nom – 09; http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 243

Запит членів колгоспу «12-річчя Жовтня» Харківської області до ВУЦВК примусового використання їхніх власних корів як тяглової сили в колгоспі. щодо законності 11 травня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.117, арк.167. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 244.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 244

Розпорядження ВУЦВК про неприпустимість використання посівного матеріалу для харчування голодуючих колгоспників й негайну допомогу хлібом артілі ім. Шевченка Харківської області. 13 травня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.108, арк.16. Відпуск.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 245.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 245

Повідомлення Лисичанської райколгоспспілки на Луганщині до ВУЦВК про організацію громадського харчування в артілі «Кооператор». 13 травня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.108, арк.126.
Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 246.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 246

Постанова касаційної колегії Верховного суду УСРР про справу селянина Г. Гурова із затвердженням 5-річного строку позбавлення волі і відміною висилки у табори за приховування хліба. 15 травня.
ЦДАВО України, ф.24, оп.8, спр.3527, арк.120. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 247.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 247

Протокол засідання бюро Тростянецького райкому КП(б)У Харківської області про незадовільний стан харчування учнів Тростянецького агротехнікуму. 15 травня.
Державний архів Сумської області, ф.П-38, оп.1, спр.36, арк.38. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – № 16.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 16

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про завезення 6,5 млн. пудів хліба в Україну. 16 травня.
РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.884, арк.2. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 35.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 35

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про постачання бурякових колгоспів на Україні, зокрема про надання 600 тис.пудів зерна та 75 вагонів риби, 300 тракторів і 60 вантажівок для забезпечення сівби буряка. 16 травня.
РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.884, арк.3. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 36.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 36

Довідка організаційно-інструкторського відділу ЦК КП(б)У про катастрофічне становище в Уманського районі Вінницької області, зокрема про масовий голод, трупоїдство, канібалізм, антирадянські настрої. 16 травня.
ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5824, арк.35–37. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 37.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 37; http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1932.php#nom – 10

Анонімний лист «от имени пятитысячной массы не скота, а еще наполживых людей, рвущих себя из крепких когтей искусственного голода» у Харківській області до ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У про загрозу масової смертності населення внаслідок штучного голоду в УСРР. 16 травня.
ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5255, арк.26–29.
Незасвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 96.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p1.php#nom – 096

Постанова політбюро ЦК КП(б)У про заходи з організації отримання продовольчої допомоги Україні, виділеної на виконання постанови ЦК ВКП(б). 16 травня.
ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.236, арк.85–86. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 39.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 39

Обвинувальний висновок Снігурівського райвідділу ДПУ в справі групи «куркулів» с. Новосевастополь Одеської області, які «переводили систематичну антирадянську агітацію, скеровану на боротьбу з радвладою, колгоспами, проти хлібозаготівлі й організацію банд, організованого виступу проти радвлади і ін.». 16 травня.
ДА СБУ, спр.559-с, арк.22–23. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932 – 1933 років в Україні. – № 98.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p1.php#nom – 098

Лист Харківського обкому партії до ЦК КП(б)У про незадовільне продовольче постачання області. 19 травня.
ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5258, арк.90–92. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 99.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p1.php#nom – 099

Лист секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора до ЦК ВКП(б) з проханням скасувати заборону перевезення ручним багажем продовольчих продуктів понад 10 кг, запроваджену наказом Наркомату шляхів сполучень СРСР. 20 травня.
ЦДАГО України, ф.1, оп.1, спр.2054, арк.63. Копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 40.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 40

Доповідна записка секретаря Янушпільського райкому КП(б)У Вінницької області про продовольчі труднощі у селах району та факти голодування і смертності населення. 20 травня.
ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5255, арк.33–35. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 42.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 42

Протокол засідання бюро Київського обкому КП(б)У, зокрема про продовольчу допомогу 30 районам області «виключно для харчування дітей колгоспників, окремих одноосібників і службовців міст і містечок». 20 травня.
ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5255, арк.52–52 зв. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. № 41.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1932.php#nom – 11; http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 41

Лист уповноваженого ЦК КП(б)У А. Річицького С. Косіору про масовий голод, смертність і канібалізм в Уманському районі Вінницької області. 20 травня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5258, арк.79–81. Оригінал.
Опубл.: Чорна книга України: Збірник документів, архівних матеріалів, листів, доповідей, статей, досліджень, есе/Упоряд., ред. Ф. Зубанич. Передм. В. Яворівського. – К., 1998. – С.173–175.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1932.php#nom – 12

Витяг із робочого зведення Київського облвідділу ДПУ УСРР із наведенням висловлювань О. Довженка щодо «політики комуністичної партії в справі колективізації» («Село гине. Вимирає. Голодують. Нічого їсти… Комісари в Москві жирують… Пир во время чумы»). 20 травня.

ДА СБУ, ф.11, спр.с -836, т.1, арк.59. Копія.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – № 6.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Телеграма ЦК КП(б)У до Вінницького обкому партії про надання продовольчої допомоги восьми районам області. 21 травня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5459, арк.12. Копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 43.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1932.php#nom – 13; http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 43

Телеграма ЦК КП(б)У до Київського обкому партії про надання продовольчої допомоги окремим районам області. 21 травня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5459, арк.11. Копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 45.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1932.php#nom – 14; http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 45

Телеграма ЦК КП(б)У до Дніпропетровського обкому партії про надання продовольчої допомоги окремим районам області. 21 травня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5459, арк.9. Копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 44.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 44

Телеграма ЦК КП(б)У до Одеського обкому партії про надання продовольчої допомоги окремим районам області. 21 травня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5459, арк.10. Копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 46.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 46

Телеграма ЦК КП(б)У до Харківського обкому партії про надання продовольчої допомоги окремим районам області. 21 травня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5459, арк.8. Копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 47.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 47

Телеграма ЦК КП(б)У до Молдавського обкому партії про надання продовольчої допомоги окремим районам АМСРР 21 травня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5459, арк.13. Копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 48.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 48

Протокол засідання РНК УСРР, зокрема про «кредитову допомогу» (у сумі 2 млн. крб. з поверненням у IV кварталі), а також продовольчу допомогу колгоспам, що потерпіли від неврожаю 1931 р. (п. 12). 21 травня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.279, арк.38 – 39.
Склографічний примірник.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 248.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 248

Припис Тульчинської дільничної прокуратури райвиконкомові про скасування рішень Тростянецької сільради Вінницької області щодо П. Лисогора, виключеного з колгоспу за невиконання плану хлібозаготівлі. 21 травня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.117, арк.443.
Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 249.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 249

Постанова РНК СРСР про заходи щодо забезпечення хлібом Ленінграда, Москви, Закавказзя й України. 21 травня.

ДАРФ, ф.5446, оп.1в, спр.464, арк.139. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 104.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p2.php#nom – 104

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про розподіл 600 тис.пудів хліба та 75 вагонів риби для Київської, Вінницької й Харківської областей. 21 травня.

РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.12, арк.149. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 105.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p2.php#nom – 105

Постанова РНК СРСР про продовольчі культури, зокрема про повернення з портів 15 тис. т кукурудзи та 2 тис. т пшениці, закупівлю зерна на Далекому Сході й у Персії, припинення вивезення хліба з України у Закавказзя тощо. 23 травня.

ДАРФ, ф.5446, оп.1в, спр.464, арк.89–90. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 114.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p2.php#nom – 114

Доповідна записка голови Держплану СРСР В. Куйбишева про критичне продовольче становище країни, яке можна виправити лише «шляхом великої і виключної організованості». 23 травня.

РДАСПІ, ф.82, оп.2, спр.401, арк.27–29. Оригінал.
Опубл.: Трагедия советской деревни. – Т. 3. – С.372 – 374.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p2.php#nom – 115

Лист Одеського обкому партії до ЦК КП(б)У про важке продовольче становище сільських учителів. 23 травня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5258, арк.39–39 зв. Копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 116.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p2.php#nom – 116

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про відрядження до УСРР В. Молотова з групою керівних працівників «для максимального розгортання посівної кампанії». 24 травня.

РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.12, арк.153. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 117.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p2.php#nom – 117

Висновок слідчого Коростишівської дільничної прокуратури Київської області про розслідування скарги щодо безгосподарності й свавілля керівників колгоспу «Новий шлях». 25 травня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.117, арк.240. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 250.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 250

Телеграма ЦК КП(б)У до Вінницького обкому партії про надання продовольчої допомоги консервами, крупами та кондитерськими виробами районам області, які перебувають у найтяжчому становищі. 25 травня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5459, арк.17. Копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 49.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 49

Телеграма ЦК КП(б)У до Дніпропетровського обкому партії про надання продовольчої допомоги консервами, крупами та кондитерськими виробами районам області, які перебувають у найтяжчому становищі. 25 травня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.101, спр.1139, арк.16.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 50.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 50

Телеграма ЦК КП(б)У до Київського обкому партії про надання продовольчої допомоги консервами, крупами та кондитерськими виробами районам області, які перебувають у найтяжчому становищі. 25 травня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5459, арк.19. Копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 51.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 51

Телеграма ЦК КП(б)У до Одеського обкому партії про надання продовольчої допомоги консервами, крупами та кондитерськими виробами районам області, які перебувають у найтяжчому становищі. 25 травня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5459, арк.22. Копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 52.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 52

Телеграма ЦК КП(б)У до Молдавського обкому партії про надання продовольчої допомоги консервами, крупами та кондитерськими виробами районам АМСРР, які перебувають у найтяжчому становищі. 25 травня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5459, арк.20. Копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 53.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 53

Лист заступника голови РНК УСРР О. Сербиченка ЦК КП(б)У про організацію надання допомоги колгоспам районів, які перебувають у особливо тяжкому становищі, на загальну суму 2 млн. 200 тис. крб. 25 травня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5255, арк.38. Засвідчена копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 54.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 54

Постанова політбюро ЦК і президії ЦКК КП(б)У «Про масове викривлення політики партії в Драбівському районі» [Харківської області]. 25 травня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.236, арк.98 – 100. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 118.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p2.php#nom – 118

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) на телеграму В. Молотова, Я. Яковлева і А. Мікояна про стан сівби в Україні, якою, зокрема передбачено негайне надання насіннєвої та продовольчої позик із резервних фондів, розміщених переважно в Україні, а також частково – у Білорусі та Новоросійську. 26 травня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.886, арк.12. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 55.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 55

Телеграма ЦК КП(б)У до Маріупольського міськкому партії про надання продовольчої допомоги районам, які перебувають у найтяжчому становищі. 27 травня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5459, арк.33. Копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 56.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 56

Лист селянина М. Тавлуя з с. Крехаїв Остерського району Київської області Г. Петровському про смертність селян від голоду й тифу. 27 травня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.108, арк.41–44. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 251.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 251

Повідомлення спецкора радіомовлення А. Божка про відсутність посівматеріалу та голод в артілях Черкаської сільради. 27 травня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.7, спр.147, арк.17. Копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 252.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 252

Відповідь Новогеоргіївського райвиконкому Харківської області ВУЦВКу про наслідки перевірки скарги щодо голодування колгоспників артілі «Більшовик». 28 травня.

ЦДАВО України, ф. 1, оп. 8, спр. 108, арк. 24. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 253.
web: http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 253

Спецповідомлення Київського обласного відділу ДПУ секретарю обласного бюро КП(б)У про факти канібалізму в Буцькому районі. Не раніше 28 травня.

Опубл.: Чорна книга України. – С.167–168.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1932.php#nom – 15

Телеграма Й. Сталіна С. Косіору та В. Чубарю про надання насіннєвої допомоги Одеській області у розмірі 400 тис.пудів кукурудзи з Ростова. 29 травня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5418,арк.83. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 57.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 57

Телеграма ЦК КП(б)У, РНК і ДПУ УСРР до ЦК ВКП(б) про розподіл насіннєвої позики за районами Одеської області. 29 травня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5418, арк.84. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні.– № 58.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 58

Акт обстеження стану господарства розкуркуленого селянина Я. Яременка з с. Білки Тростянецького району Харківської області, з висновком: «оскарження Яременка на невірність його виключення та про продаж майна як куркуля районовій організації залишити без наслідків». 30 травня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.113, арк.44.
Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 254.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 254

Телеграма ЦК КП(б)У до Бердянського райкому партії з повідомленням про рішення політбюро ЦК КП(б)У від 30 травня щодо надання продовольчої допомоги колгоспникам «найбільш тяжких районів» Вінницької, Київської та Харківської областей у вигляді відповідно 8, 8 і 4 «вагонів тюльки». 31 травня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5459, арк.39. Копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 59.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 59

Лист секретаря Христинівського райкому КП(б)У Вінницької області Жука про продовольчі труднощі у селах району. Травень.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5255, арк.25.
Засвідчена копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 38.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p2.php#nom – 133

Лист членів бригади Київського обласного бюро по Богуславському району до ЦК КП(б)У про факти голодування в с. Медвин і надання негайної продовольчої допомоги опухлим сім'ям колгоспників та одноосібників. 1 червня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5255, арк.60–61.
Засвідчена копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 60.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 60

Протокол засідання РНК УСРР, у якому, зокрема, йшлося про надання 100 тис.банок консервів «для громадського харчування колгоспів у районах, що перебувають у найбільш тяжкому стані», а також круп і кондвиробів для дитячого харчування (п. 11). 1 червня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.279, арк.13зв.
Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 255.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 255

Відомості про стан сільського господарства Лозівського району Харківської області. Зі звіту Лозівського райпарткому КП(б)У XI райпартконференції про роботу за період з травня 1931 р. до червня 1932 р. 1 червня.

Державний архів Харківської області, ф.П-81, оп.1, спр.39, арк.5–12.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=4&doc=44

Допис сількора П. Коссе до ВУЦВК про примусове усуспільнення худоби в с. Ласпа та самочинство керівників Ласпинської сільради Старокарансього району Дніпропетровської області. 1 червня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.117, арк.634–637. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 256.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 256

Спеціальне повідомлення Вінницького обласного відділу ДПУ обкому КП(б)У про випадок канібалізму у Вороновицькому районі. 2 червня.

Державний архів Вінницької області, ф.Р-136, оп.3, спр.8, арк.129. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 136.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p2.php#nom – 136

Лист секретаря Київського облкому КП(б)У М. Демченка С. Косіору про економічні труднощі і голодування населення м. Жашків і Жашківського району та необхідність надання допомоги. 6 червня.

Опубл.: Чорна книга України. – С.175–177.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1932.php#nom – 17

Лист Л. Кагановича Й. Сталину, зокрема, про відставання засіву в Україні від планових показників: »... если бы не Украина, мы шли бы выше прошлого года на 3 млн. га...» 6 червня.

РДАСПІ, ф. 558, оп.11. спр.740, арк.13–21. Автограф.
Опубл.: Сталин и Каганович. Переписка. – № 104.

http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Stalin – Kaganov.php#nom – 104

Заява селянина М. Куценка до Черемушнянської сільради Валківського району Харківської області з проханням повернути із майна, вилученого за несплату невідповідних прибуткові податків, хоча б хату («куркуль з мене дуже скверний») з резолюцією: «Відмовити». 6 червня

Державний архів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.16, арк.118, 118зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=4&doc=40

Протокол засідання Градизької районної КК–РСІ Харківської області, зокрема щодо скарги розкуркуленого селянина Г. Черниша, якого визнано правильно виключеним з колгоспу як колишнього куркуля. 9 червня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр, 113. арк.42. Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 257.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 257

Лист комсомольця А. Бурдюка з с. Осич Бахмацького району до НК–РСІ про масовий голод у Київській області. 9 червня.

ЦДАВО України, ф.539, оп.10, спр.1444, арк.126, Копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 258.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 258

Лист Г. Петровського В. Молотову та Й. Сталіну про важке продовольче становище та голод в УСРР. 10 червня.

РДАСПІ, ф.82, оп.2, спр.139, арк.162–165. Оригінал.
Опубл.: Командири великого голоду: поїздки В. Молотова і Л. Кагановича в Україну і на Північний Кавказ. 1932–1933 рр. –К., 2001. – С.212–215.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p2.php#nom – 138

Лист В. Чубаря В. Молотову та Й. Сталіну про важке становище в сільському господарстві УСРР, масовий голод і необхідність надання продовольчої допомоги. 10 червня.

РДАСПІ, ф.82, оп.2, спр.139, арк.144–153. Оригінал.
Опубл.: Командири великого голоду: поїздки В. Молотова і Л. Кагановича в Україну і на Північний Кавказ. 1932–1933 рр. – К., 2001. – С.206 – 212.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p2.php#nom – 139

Повідомлення інспектора дошкільного виховання Конотопського районного відділу народної освіти до Київського обласного відділу народної освіти, обласного відділу постачання та Конотопторгу про непостачання в травні хліба дитячим закладам Конотопського району. 11 червня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-537, оп.1, спр.71, арк.15. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932 – 1933 років на Сумщині. – № 17.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 17

Витяг із протоколу засідання Черемушнянської сільради Валківського району Харківської області з ухвалами оштрафувати, розпродати майно та віддати під суд селян – контрактантів і твердозавданців за невиконання плану хлібопоставок. 11 червня.

Державний архів Харківської області, ф.Р – 154, оп.1, спр.16, арк.150, 150зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=4&doc=41

Лист Л. Кагановича Й. Сталіну про звернення керівників УСРР В. Чубаря і Г. Петровського до ЦК ВКП(б) із думкою про необхідність надання часткової продовольчої допомоги, «питання лише в розмірах». 12 червня.

РДАСПІ, ф.558, оп.11, спр.740, арк.41. Автограф.
Опубл.: Сталин и Каганович. Переписка. – № 122.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Stalin – Kaganov.php#nom – 122

Із протоколу позачергового засідання бюро Буринського райкому КП(б)У про масовий вихід колгоспників з колгоспів у Буринському районі Харківської області через відсутність хліба. 13 червня.

Державний архів Сумської області, ф.П-75, оп.1, спр.153, арк.23. Копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – № 18.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 18

Лист Л. Кагановича Й. Сталіну щодо надання продовольчої допомоги УСРР, зокрема із думкою, що «допомогти доведеться, особливо буряковим районам». 14 червня.

РДАСПІ, ф.558, оп.11, спр.740, арк.52. Оригінал.
Опубл.: Сталин и Каганович. Переписка. – С.168.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p2.php#nom – 141

Заява 83-річного селянина М. Вольвача до Черемушнянської сільради Валківського району Харківської області з проханням повернути хоча б три пуди хліба, що був конфіскований за недовиконання другої норми хлібопоставок. 14 червня.

Державний архів Харківської області, ф.Р – 154, оп.1, спр.21, арк.39.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=4&doc=42

Лист Й. Сталіна Л. Кагановичу про звернення керівників УСРР до ЦК ВКП(б), із заявою про те, що «Україні дано більше, аніж треба. Дати ще хліб немає потреби і нема звідки». 15 червня.

РДАСПІ, ф.81, оп.3, спр.99, арк.63. Оригінал.
Опубл.: Сталин и Каганович. Переписка. – С.169.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p2.php#nom – 142

Розпорядження приймальної голови ВУЦВК Чорнухинському райвиконкому Харківської області про перевірку заяви одноосібника М. Гаркуші щодо незаконної реквізиції його майна сільрадою. 16 червня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.117, арк.27. Відпуск. Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 259. http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 259

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про випуск у продаж 12 млн. декалітрів пшеничної горілки за підвищеною ціною в 11 руб. за літр. 16 червня.

РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.12, арк.179. Оригінал. Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 143. http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p2.php#nom – 143

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про продовольчу допомогу УСРР у розмірі: 2000 т вівса з невикористаного насіннєвого фонду; 100 тис.пудів кукурудзи з невикористаного насіннєвого фонду Одеської області; 70 тис.пудів хліба для бурякових радгоспів; 230 тис.пудів хліба для бурякових районів УСРР. 16 червня.

РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.12, арк.180–181. Оригінал. Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 144. http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p2.php#nom – 144

Лист Л. Кагановича Й. Сталіну, зокрема про підготовку до хлібозбиральної кампанії в УСРР, про небезпеку передчасного, стихійного і неорганізованого збирання хліба, викрадення його з полів. 16 червня.

РДАСПІ, ф.558, оп.11, спр.740, арк.61. Оригінал. Опубл.: Сталин и Каганович. Переписка. – С.173. http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p2.php#nom – 145

Постанова політбюро ЦК КП(б)У про звернення до ЦК ВКП(б) щодо надання Україні додаткової продовольчої допомоги у розмірі 600 тис.пудів хліба. 17 червня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.16, спр.8, арк.262–263. Оригінал. Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 61. http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 61

Телеграма ЦК КП(б)У до обкомів партії про надання додаткової продовольчої допомоги не менш як 20 районам, які перебувають у винятково тяжкому становищі. 17 червня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5259, арк.19. Копія. Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 62. http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 62

Лист комсомольця Г. Ткаченка С. Косіору про економічні труднощі на селі та небезпечні політичні настрої населення («тільки внесеться іскра в селянство, то спалахне всюди»). 18 червня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5406, арк.8–11. Копія. Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 63. http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 63; http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1932.php#nom – 18

Лист Й. Сталіна Л. Кагановичу та В. Молотову, зокрема про організацію хлібозаготівельної кампанії 1932 р. 18 червня.

РДАСПІ, ф.558, оп.11, спр.740, арк.69–72. Оригінал. Опубл.: Сталин и Каганович. Переписка. – С.179–180. http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p2.php#nom – 148

Із протоколу позачергового засідання Христинівського райкому КП(б)У Вінницької області про організацію медичної допомоги під час прополювальних робіт у селах району. 19 червня.

Державний архів Черкаської області, ф.П-1498, оп.1, спр.2, арк.61. Оригінал. Голод 1932–1933 років на Черкащині. – № 19. http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1932.php#nom – 19

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про необхідність обмежитися раніше прийнятими рішеннями ЦК щодо продовольчої допомоги Україні, і «додаткового завезення хліба в Україну не робити». 20 червня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.889, арк.15. Оригінал. Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 68 http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p2.php#nom – 150

Телеграма ЦК ВКП(б) і РНК СРСР до ЦК КП(б)У та РНК УСРР про забезпечення виконання колгоспами й одноосібними господарствами України плану зернопоставок. 21 червня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.1, спр.2268, арк.178. Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 64. http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 64

Постанова політбюро ЦК КП(б)У про додаткову продовольчу допомогу районам, які перебувають у найтяжчому становищі: 12 – Київської, 9 – Вінницької, 7 – Харківської, 5 – Дніпропетровської областей. Додаток до постанови: «Список районів, які потребують додаткової продовольчої допомоги». 21 червня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.236, арк.134–135. Оригінал. Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 65. http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 65; http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1932.php#nom – 20

Телеграма ЦК КП(б)У до Одеського обкому партії про надання допомоги районам області, які перебувають у тяжкому становищі, «з насіннєвих ресурсів кукурудзи». 21 червня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5418, арк.118. Копія. Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 66. http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 66

Телеграма ЦК КП(б)У до Харківського обкому партії про надання додаткової продовольчої допомоги семи районам області, які перебувають в особливо тяжкому становищі. Не раніше 21 червня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5459, арк.78. Засвідчена копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – №67.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 67

Обвинувальний висновок СПВ Харківського облвідділу ДПУ УСРР щодо мешканців с. Федунка Диканського району О. Мірошниченка, В. Кукиша, Д. Мірошника та ін., засуджених за участь у «волинках». 22 червня.

ДА СБУ, Полтава, спр.9979-с; ДА СБУ, Колекція документів «Голодомор 1932–1933 рр. в Україні», спр.229, арк.82–92.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article? art_id=49757&cat_id=53076

Телеграма Й. Сталіна Л. Кагановичу про підготовку пленуму ЦК ВКП (б) і розгортання пропаганди перемоги колгоспного ладу. 22 червня.

РДАСПІ, ф.558, оп.11, спр.77, арк.83–85. Оригінал.
Опубл.: Трагедия советской деревни. – Т. 3. – С.187.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p2.php#nom – 155

Лист Л. Кагановича Й. Сталіну, зокрема про підготовку наради з питань хлібозаготівель. 23 червня.

РДАСПІ, ф.558, оп.11, спр.740, арк.76–78. Автограф.
Опубл.: Сталин и Каганович. Переписка. – №46.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Stalin – Kaganov.php#nom – 146

Постанова РНК СРСР про план хлібозаготівель на липень 1932 р., зокрема з 60 млн. пудів 19,5 припадало на Україну та 18,3 – на Північний Кавказ. 25 червня.

ДАРФ, ф.5446, оп.1в., спр.464, арк.221 – 222. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №156.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p2.php#nom – 156

Подання селянина С. Голубицького з с. Підгороднього Дніпропетровської області до обласного прокурора про дозвіл повернутися на свою спустошену садибу. 27 червня.

Держархів Дніпропетровської області, ф.416, оп.1, спр.113, арк.203. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №260.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 260

Витяг із протоколу об'єднаного засідання Президії ВУЦВК і РНК УСРР про роботу органів державної прокуратури в ході колективізації. 28 червня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.3, арк.112–113. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – Док. №261.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 261

Лист Л. Кагановича Й. Сталіну про проведення наради з питань хлібозаготівель, на якій пропонується, зокрема обговорити: механізми повернення селянами насіннєвої та продовольчої позик; систему авансування колгоспників хлібом; недопущення послаблення одноосібникам при розподілі плану хлібозаготівель тощо. 28 червня.

РДАСПІ, ф.558, оп.11, спр.77, арк.118. Засвідчена копія.
Опубл.: Сталин и Каганович. Переписка. – С.201 – 202.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Stalin – Kaganov.php#nom – 146

Витяг з протоколу 7-ї Чугуївської районної партконференції з обговорення доповіді райКК; у виступах делегатів зазначаються причини зриву плану хлібозаготівлі і весняної сівби по Чугуївському району Харківської області. 28 червня.

Державний архів Харківської області, ф.П-78, оп.1, спр.56, арк.6 зв – 8зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=4&doc=45

Заява розкуркуленого селянина Т. Семенова до Черемушнянської сільради Валківського району Харківської області з проханням повернути садибу, засіяну польову землю й дозволити викопати до зими землянку, бо все майно і хата ліквідовані, з резолюцією: «Відмовити». 29 червня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.16, арк.128.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=4&doc=43

Доповідна записка Харківського обкому партії до ЦК КП(б)У про надзвичайно напружене продовольче становище в окремих районах області. Червень.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5255, арк.53–57. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – №69.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 69

Лист Л. Кагановича Й. Сталіну про підсумки всесоюзної наради з питань хлібозаготівель, зокрема, про рішучу відмову в продовольчій допомозі Україні та про загрозу «дальнейшего раскиселивания и оболотчения украинской организации». 1 липня.

РДАСПІ,. ф.558, оп.11, спр.740, арк.87–90. Автограф.
Опубл.: Сталин и Каганович. Переписка. – №169.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Stalin – Kaganov.php#nom – 169

Заява інваліда Першої світової війни, мешканця с. Черкаська Лозова Харківської області Г. Ткаченка до ВУЦВК зі скаргою на незаконну конфіскацію хати, насіння, розпродаж за безцінь майна в рахунок хлібозаготівель і проханням посприяти у поверненні хати, щоб його сім'я не голодувала. 1 липня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-408, оп.8, спр.1471, арк.3, 3зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=4&doc=556

Лист Й. Сталіна Л. Кагановичу та В. Молотову з вимогою звернути «найсерйознішу увагу на Україну» та з критичною оцінкою В. Чубаря і С. Косіора. 2 липня.

РДАСПІ, ф.558, оп.11, спр.740, арк.41. Оригінал.
Опубл.: Сталин и Каганович. Переписка. – № 174.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Stalin – Kaganov.php#nom – 174

Лист Л. Кагановича Й. Сталіну щодо необхідності заміни В. Чубаря та С. Косіора, які «опортуністичним нутром», «гнилою дипломатією» й «злочинним легковаженням справою» не відповідають поставленим завданням, і необхідності участі Л. Кагановича і В. Молотова у Всеукраїнській партконференції для забезпечення «подлинно большевистских решений». 2 липня.

РДАСПІ, ф.558, оп.11, спр.740, арк.1. Оригінал.
Опубл.: Сталин и Каганович. Переписка. – С.211.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p2.php#nom – 161

Протокол засідання бюро Христинівського райкому КП (б)У Вінницької області про голодування населення району, стан тваринництва та хід м'ясозаготівельної кампанії. 2 липня.

Державний архів Черкаської області, ф.П-1498, оп. 1, спр. 2, арк.64. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Черкащині. – № 21.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1932.php#nom – 21

Протокол допиту селянина Н. Коваля дільничним міліціонером Роменської районної міліції у справі зловживання під час хлібозаготівлі в Кашпурівській сільраді Роменського району Харківської області. 2 липня.

Державний архів Сумської області, ф.Р – 5934, оп.1, спр.117, арк.104–104 зв. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – №. 19.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 19

Заява робітника І. Лісицина до ВУЦВКу про свавілля місцевої влади щодо його родини в с. Ящикове Ворошилівського району в Донбасі. 3 липня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.110, арк.63–64. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 262.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 262

Обвинувальний висновок Баришівського райвідділу ДПУ Київської області у справі про систематичне поширення мешканцем с. Остролуччя І. Стешенком антирадянської агітації, з клопотанням про ув'язнення його на три роки у концтаборах за ст.54 – 10 КК («по окраске сель. к.р.»). 4 липня.

ЦДАГО України, ф.263, оп.1, спр.15765, арк.15–16. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 163.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p2.php#nom – 163

Постанова ЦК ВКП(б) і РНК СРСР про збиральну кампанію 1932 р. 5 липня

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.891, арк.52–55. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 164.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p2.php#nom – 164

Постанова політбюро ЦК КП(б)У про план хлібозаготівель по селянському сектору.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.236, арк.85. Оригінал. 6 липня.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 70.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 70

Телеграма В. Молотова і Л. Кагановича Й. Сталіну про необхідність замовчування справжнього становища в УСРР, «чтобы не давать пищи иностранной печати». 6 липня.

РДАСПІ, ф.558, оп.11, спр.78, арк.12. Оригінал.
Опубл.: Сталин и Каганович. Переписка. – С.218–219.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p2.php#nom – 167

Лист В. Молотова і Л. Кагановича Й. Сталіну про хід обговорення на засіданні політбюро ЦК КП(б)У та Всеукраїнській партконференції плану хлібозаготівель, зокрема про відхилення пропозицій щодо зниження плану з огляду на недосів зернових на 2,2 млн. га та загибель озимини на 0,8 млн. га. 6 липня.

РДАСПІ, ф.558, оп.11, спр.78, арк.16. Копія.
Опубл.: Сталин и Каганович. Переписка. – № 186.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Stalin – Kaganov.php#nom – 186

Витяг із резолюції III Всеукраїнської конференції КП(б)У про підсумки весняної посівної кампанії, про хлібозаготівельну та збиральну кампанії і завдання організаційно – господарського зміцнення колгоспів. 6–9 липня.

Комуністична партія України в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК.– Т. 1. – С.750–752.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 71.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 71

Постанова ЦК ВКП(б) про організацію хлібозаготівель 1932 р., де, зокрема, головною хибою минулорічної хлібозаготівельної кампанії названа «зрівнялівка»; наголошено на безумовному виконанні прийнятого 6 травня плану хлібозаготівель, необхідності звернути увагу української парторганізації на «борьбу с оппортунистическими настроениями», «мобилизации всех сил для полного выполнения плана хлебозаготовок». 7 липня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.2005, арк.47–48. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 72.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 72

Заява колгоспника Д. Лисова з с. Гірсівки Нововасилівського району Дніпропетровської області до ВУЦВК про повернення майна після виключення з колгоспу та голодування його родини. 7 липня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.9, спр.113, арк.103. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 263.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 263

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про виділення 400 тис. пудів хліба для забезпечення проведення прополювальних робіт в Україні. 8 липня.

РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.13, арк.15. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 170.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p2.php#nom – 170

Протокол виїзного засідання президії Томашпільського райвиконкому Вінницької області, зокрема про розпуск колгоспу ім. 1-ї партконференції у с. Томашпілці «як куркульсько-розкладницького». 8 липня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.113, арк.134–135.
Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 264.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 264

Доповідна записка помічника прокурора по сільськогосподарському сектору Казбана до Сумського міського прокурора про перевірку роботи Степанівської, Підліснівської, Новомихайлівської сільрад Сумського району Харківської області та факти голодування родини бідняка Бондаренка на хут. Криничному Новомихайлівської сільради. 8 липня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-802, оп.1, спр.28, арк.42–45. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932 – 1933 років на Сумщині. – № 20.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 20

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про експорт 61,5 млн. пудів хліба у третьому кварталі 1932 р., а також про підготовку угод із Німеччиною і Польщею щодо узгодженої реалізації жита на світовому ринку. 9 липня.

РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.13, арк.30. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 172.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p2.php#nom – 172

Заява 80 – річного розкуркуленого мешканця с. Безруки А. Безрука до Харківського облвиконкому з проханням перевірити його розорення: сільрада відібрала у нього хату і все злиденне майно без пояснення причин і пред'явлення податкових документів, сина вислали, а він разом із шістьма членами його сім'ї вимушений поневірятися по чужих кутках і просити кусок хліба. 9 липня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-408, оп.8, спр.1177, арк.5, 5зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?page=4&doc=527

План хлібозаготівель по УСРР на 1932 р. 10 липня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.236, арк.76. Копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 173.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p2.php#nom – 173

Доповідна записка Вінницької облколгоспспілки Укрколгоспцентру про масовий вихід селян з колгоспів області (понад 10 тис.осіб з 260 – 270 артілей 53 районів). Не раніше 10 липня.

ЦДАВО України, ф.559, оп.1, спр.2572, арк.26–28. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 174.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p2.php#nom – 174

Лист Звенигородського дільничного прокурора до Київського обласного прокурора про факти людоїдства у с. Тарасівка Звенигородського району. Не раніше 11 липня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5488, арк.33.
Засвідчена копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 73.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 73

Відповідь Жашківського райвиконкому на лист ВУЦВК щодо скарги П. Сидорука із США з приводу неприпустимого стану колгоспу «Нове життя» та голодування його родини, де, зокрема, наголошувалося на «перебільшені фактів». 11 липня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.117, арк.287. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 265.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 265; http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1932.php#nom – 22.

Заява колгоспників ліквідованої артілі «Незаможник» у с. Устимівці Одеської області про втрату засобів виробництва та продовольства. 11 липня.

ЦДАВО України, ф.559, оп.1, спр.2573, арк.2.
Оригінал. Рукопис.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 266.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 266

Повідомлення газети «Радянське село» про репресивні заходи щодо селян під час хлібозаготівлі в с. Капустянець Харківської області. 12 липня.

Радянське село. – 1932. – 12 лип.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 267.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 267

Лист членів об'єднаного колгоспу с. Абрамівки Нехворощанського району Харківської області до газети «Радянське село» про негативні наслідки командно-адміністративних методів колгоспного будівництва. 12 липня.

Радянське село. – 1932. – 12 лип.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 268
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 268

Доповідна записка ДПУ УСРР ЦК КП(б)У про масовий вихід селян із колгоспів (станом на червень надійшли заяви від 14055 осіб у 475 колгоспах 111 районів). 13 липня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.1, спр.2021, арк.47–51. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 74.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 74

Таємна постанова Харківського обкому КП(б)У щодо поліпшення постачання продуктами родин спецкурсантів і червоноармійців у Новосанжарському, Великобубнівському, Оржицькому й інших районах. 13 липня.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.3, спр.2, арк.2.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=4&doc=47

Таємна постанова Харківського обкому КП(б)У щодо виділення з недоторканного резерву 6 т борошна для постачання дитячих інтернатів м. Харкова. 13 липня.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.3, спр.2, арк.3.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=4&doc=48

Протокол засідання бюро Шосткинського райкому КП(б)У Київської області про підвищення цін на громадське харчування. 14 липня.

Державний архів Сумської області, ф.П-25, оп.1, спр.24, арк.19–20. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932 – 1933 років на Сумщині. – № 21.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 21

Постанова політбюро ЦК КП(б)У про розміри та порядок повернення натуральної продовольчої та насіннєвої позики, отриманої колгоспами і радгоспами навесні 1932 р. у розмірі 132,7 тис. т. 15 липня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.236, арк.193–194. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 75.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 75

Лист білоруських робітників Петрова, Савіна та Кудука до ЦК КП(б)У про наплив до республіки голодуючих українців («Колі гэта было, штоб Украіну Беларусія карміла… Всюди уйма голодных оборваных українцев, которыя валяются по улицам… По лесам некторые живуць…») 15 липня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5255, арк.68–69. Засвідчена копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 76.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 76

Лист Й. Сталіна Л. Кагановичу та В. Молотову, зокрема про необхідність заміни С. Косіора на посаді секретаря ЦК КП(б)У Л. Кагановичем з огляду на ситуацію в Україні («дело с Украиной, как видно, обстоит неважно»). Не пізніше 15 липня.

РДАСПІ, ф.81, оп.3, спр.99, арк.167–174. Автограф.
Опубл.: Сталин и Каганович. Переписка. – № 196.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Stalin – Kaganov.php#nom – 196

Протокол засідання бюро Зміївського райпарткому КП(б)У Харківської області про план осінньої сівби, підготовку парів, незадовільний обробіток просапних культур у колгоспному секторі, хід збиральної кампанії й організацію комісії з перевірки на місцях правильності розкуркулення. 16 липня.

Державний архів Харківської області, ф.П-72, оп.1, спр.52, арк.59 – 61.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=4&doc=49

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про створення державного фонду (50 млн. пудів) і недоторканного фонду (120 млн. пудів) хлібо – фуражу. 16 липня.

РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.13, арк.31. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 182.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p2.php#nom – 182

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про затвердження плану хлібозаготівель за секторами і культурами, в тому числі по Україні – 5831,3 тис. т (4751,2 тис. т по колгоспах, 1080,1 тис. т – по одноосібному сектору). 16 липня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.892, арк.20. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 77.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 77

Скарга колгоспника І. Ячушки з артілі «Незаможник» с. Устимівки Одеської області проти оподаткування та розкуркулення після розформування артілі. 17 липня.

ЦДАВО України, ф.559, оп.1, спр.2573, арк.27 – 28. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 269.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 269

Заява мешканця Нескучненської сільради Липецького району Харківської області Д. Щербака до міжрайонної прокуратури з проханням розглянути його справу про повернення худоби та майна, відібраного за несплату непосильних податків. 17 липня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-1852, оп.1, спр.36, арк.12–14 зі зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=4&doc=528

Повідомлення Вінницького обласного прокурора до прокуратури УСРР про випадки людоїдства в с. Нове Місто Монастирищенського району. Не раніше 17 липня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5488, арк.49. Засвідчена копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 78.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1932.php#nom – 24; http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 78

Лист ЦК КП(б)У до ЦК ВКП(б) із проханням переглянути розбивку плану хлібозаготівель по секторах для України з врахуванням специфіки областей. 19 липня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.236, арк.222. Копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 79.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 79

Повідомлення зміївського дільничного прокурора Харківської області до ВУЦВК про часткове повернення незаконно реквізованого сільрадою майна селянці М. Криволаповій з с. Меліхівка. 20 липня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8. спр.117, арк.73. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 270.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 270

Лист Й. Сталіна В. Молотову та Л. Кагановичу щодо підготовки закону про захист соціалістичної власності із пропозиціями застосування «драконівських соціалістичних» репресій, зокрема запровадження мінімального покарання за порушення закону у десять років ув'язнення, «а як правило – смертної кари», із відміною амністії. 20 липня.

РДАСПІ, ф.81, оп.3, спр.99, арк.108–113. Оригінал.
Опубл.: Сталин и Каганович. Переписка. – С.235 – 236.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p2.php#nom – 187

Протокол засідання президії Черемушнянської сільради Валківського району Харківської області про затвердження акта щодо позбавлення куркуля Й. Кобця права користуватися землею й врожаєм, а «самого віддати під суд» за саботаж. 20 липня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.16, арк.132б.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=4&doc=50

Інформація секретно-політичного відділу ОДПУ про антиколгоспний рух і голод в Україні, внаслідок чого вона посіла перше місце «за масовими антирадянськими проявами» (впродовж 1932 р. зареєстровано: 923 масових виступи; знешкоджено 118 «куркульських організацій» із загальною кількістю учасників 2479 осіб; 35 груп з 562 учасниками «по национальной контрреволюции»; спостерігається масовий вихід з колгоспів, повернення колгоспного майна й худоби, виїзд за продовольством за межі районів, невихід колгоспників на роботу тощо). Не раніше 20 липня.

ЦА ФСБ РФ, ф.2, оп.11, спр.1449, арк.1–4. Оригінал.
Опубл.: Трагедия советской деревни. – Т. 3. – С.420 – 421.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p2.php#nom – 188

Постанова політбюро ЦК ВКП (б) про перегляд розподілу плану хлібозаготівель по Україні за секторами: по колгоспах – 4835,2 тис. т, по одноосібному сектору – 996,1 тис. т, разом – у розмірі 5831,3 тис. т. 21 липня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.883, арк.9. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932 – 1933 років на Україні. – № 80.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 80

Заява 70-річного мешканця с. Велика Данилівка І. Тимошенка до Харківського обласного оргкомітету із селянських справ розібратися щодо правильності його розкуркулення (за соц. станом – середняк), поновити його у майнових правах і врятувати від голодної смерті на вулиці. 21 липня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-408, оп.6, спр.376, арк.3.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=4&doc=423

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про план хлібозаготівлі на липень, у тому числі по Україні – 19,5 млн. пудів, Північному Кавказу –18,3 млн. пудів; для радгоспів, відповідно, 4,9 млн. і 9,5 млн. пудів. 23 липня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.889, арк.2. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 81.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 81

Лист ЦК КП(б)У до всіх обласних, міських і районних комітетів партії про незадовільний хід виконання постанови III Всеукраїнської конференції з питань хлібозаготівель. 23 липня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.236, арк.235 – 238. Оригінал
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 82.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 82

Заява громади с. Томашпіль Вінницької області до ВУЦВК з протестом проти розпуску колгоспу ім. 1-ї партконференції та про голод у селі. 23 липня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.113, арк.138–139. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 271.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 271

Заява селянина М. Євдошенка до Черемушнянської сільради Валківського району Харківської області з проханням повернути садибу та будинок, які були конфісковані за невиконання грошового податку, з резолюцією: «Відмовити». 23 липня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.16, арк.123.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=4&doc=51

Заява мешканця с. Черемушна В. Киселя до Черемушнянської сільради Валківського району Харківської області з проханням повернути йому хату й садибу з майна, проданого за невиконання плану хлібоздачі («грошовий налог я віддав повністю, робити ніде не роблю тому що я старий»), з резолюцією: «Відмовити». 23 липня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.16, арк.130.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=4&doc=324

Лист Й. Сталіна Л. Кагановичу з пропозиціями щодо можливості оголошення наприкінці або у другій половині серпня про зниження плану хлібозаготівель по УСРР на 30–40 млн. пудів зерна з огляду на особливе прикордонне становище України та з метою стимулювати «наданням допомоги» проведення осінніх робіт; при розподілі «допомоги» «взять лишь пострадавшие колхозы, скосив им в среднем 50% плана. Индивидуалам скосить лишь 1/3 или даже1/2 плана». 25 липня.

РДАСПІ, ф.81, оп.3, спр.99, арк.115–118. Автограф.
Опубл.: Сталин и Каганович. Переписка. – № 217.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Stalin – Kaganov.php#nom – 217

Лист заступника Голови РНК УСРР О. Сербиченка до ЦК КП (б)У про незадовільний стан хлібозаготівель у Троїцькому, Сватівському, Білолуцькому та Старобільському районах Донецької області. 25 липня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5388, арк.13–18. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 83.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 83

Лист Шполянського райкому партії до ЦК КП(б)У про факти людоїдства у селах Станіславчик і Матусів Шполянського району, а також у Златопільському районі Київської області. 25 липня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5449, арк.57 – 58. Засвідчена копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 84.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 84; http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1932.php#nom – 25

Телеграма ЦК ВКП(б) і РНК СРСР до ЦК КП(б)У та РНК УСРР про посилення темпів хлібозаготівель з огляду на виконання червневого плану на 10%, липневого – лише на 5%. Не раніше 25 липня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5381, арк.11–12. Копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 85.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 85

Постанова політбюро ЦК КП(б)У з питань збиральної кампанії і хлібозаготівель, зокрема про посилення темпів скиртування й обмолоту, розгортання боротьби із зрівнялівськими тенденціями, неприпустимість продажу на ринок колгоспного хліба тощо. 26 липня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.236, арк.206–207. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 86.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 86

Протокол наради при колегії ДПУ УРСР № 68/828 щодо засудження О. Мірошниченка, В. Кукиша, Д. Мірошника та ін. за зрив хлібозаготівельної кампанії. 26 липня.

ДА СБУ, Полтава, спр. 9979-с; ДА СБУ, ф.68, спр.229, арк.93–94.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=55673
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=55674
http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article? art_id=49757&cat_id=53076

Лист Й. Сталіна Л. Кагановичу, зокрема щодо підготовки закону про охорону соціалістичної власності з пропозиціями передбачити в ньому: охорону залізничних вантажів, колгоспного й кооперативного майна, і власне колгоспів, і, відповідно, леґітимізувати й «облагородити» репресивну діяльність ОДПУ; у результаті чого «на законном основании», а не «по произволу» будут орудовать органы ОГПУ». 26 липня.

РДАСПІ, ф. 81, оп.3, спр.100, арк.2–6. Автограф.
Опубл.: Сталин и Каганович. Переписка. – № 220.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p2.php#nom – 198

Заява М. Явдощенка з с. Черемушної Валківського району Харківської області з проханням дозволити проживати його родині у проданій сільрадою власній хаті. 27 липня.

Держархів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.16, арк.123. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 272.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 272

Протокол загальних зборів членів і кандидатів КП(б)У партосередку хут. Чернець-Вільмівський Сумського району Харківської області про нереальність плану хлібозаготівель на 1932 р. та участь комуністів у хлібозаготівлі. 27 липня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-1376, оп.1, спр.2, арк.213–214. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932 – 1933 років на Сумщині. – № 22.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 22

Лист Л. Кагановича Й. Сталіну, зокрема, щодо доцільності зменшення плану хлібозаготівель «для України, передусім для Правобережжя, що особливо постраждало» (із застереженням, що «зараз не треба ще говорити українцям про це»), а також про підготовку закону про охорону соціалістичної власності. 27 липня.

РДАСПІ, ф.558, оп.11, спр.740, арк.117–121. Автограф.
Опубл.: Сталин и Каганович. Переписка. – № 221.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Stalin – Kaganov.php#nom – 221

Інформація Проскурівського райвідділу ДПУ Вінницької області про масовий вихід із колгоспів району через брак хліба, неналагоджене громадське харчування, «куркульську агітацію», а також викривлення, що їх припускаються низові радянські і партійні органи. 28 липня.

Державний архів Хмельницької області, ф.Р-1160, оп.1, спр.11, арк.28. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 200.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p2.php#nom – 200

Протокол засідання бюро Тростянецького райкому КП(б)У про організацію хлібозаготівлі та

здійснення суворого контролю за видачею хлібних авансів лише працюючим колгоспникам Тростянецького району Харківської області у розмірі не більше 300 г на трудодень. 29 липня.

Державний архів Сумської області, ф.П-38, оп.1, спр.36, арк.59. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – № 23.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 23

Лист завідувача приймальні голови ВУЦВК до харківського прокурора з приводу скарги одноосібника І. Мельника з хут. Трусова Валківського району на репресивні заходи проти нього. 29 липня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.110, арк.84. Копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 273.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 273

Протоколи засідань правління та загальних зборів членів артілі ім. ХТЗ Чугуївського району Харківської області про перегляд плану хлібозаготівлі, зокрема про здачу»? врожайності валового збору» замість виконання плану в повному обсязі. 30 липня – 16 серпня

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.109, арк.40–42. Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 281.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 281

Телеграма ЦК КП(б)У до обласних комітетів партії про вжиття негайних заходів щодо посилення хлібозаготівель з огляду на «неприпустимий стан» збирання врожаю («заготовлено до цього часу близько 3 млн. пудів хліба проти заготовлених на перше серпня минулого року 21 млн. пудів. На Україні в кінці липня постачати робітничі центри нема чим…»). 31 липня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.236, арк.228. Копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 87.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 87

Витяг з протоколу засідання президії Малобубнівської сільради Великобубнівського району Харківської області про нереальність плану хлібозаготівлі на 1932 р. 31 липня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-6040, оп.1, спр.83, арк.31 зв.–32. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – № 24.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 24

Доповідна записка уповноваженого з хлібозаготівель М. Олійника Буринському райкому КП(б)У про небезпеку зриву хлібозаготівлі через загрозу голоду селян с. Нова Олександрівка Буринського району Харківської області. 31 липня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-2303, оп.1, спр.26, арк.1–1зв. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – № 25.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 25

Заява колгоспника Т. Полозка з артілі «Незаможник» с. Устимівки Одеської області з протестом проти розкуркулення після ліквідації артілі. Липень.

ЦДАВО України, ф. 559, оп.1, спр.2573, арк.25 – 26. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 274.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 274

Заява одноосібника Г. Кофана з с. Устимівки Одеської області до Укрколгоспцентру проти розкуркулення. Липень.

ЦДАВО України, ф.559, оп.1, спр.2573, арк.36–37. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 275.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 275

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про збирання врожаю і хлібозаготівлі, за якою план для України становив 100 млн. пудів, для Північного Кавказу – 60 млн. пудів. 1 серпня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.894, арк.2 – 3. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 204.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 204

Спеціальне донесення Дніпропетровської обласної міліції обкому КП(б)У про випадки людоїдства у с. Софіївка Бердянського району. 1 серпня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5255, арк.74–75. Засвідчена копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів. – К., 1990. – С.225 – 226.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 88

Довідка Наркомзему УСРР за матеріалами місцевої преси про втрати врожаю й невихід колгоспників на жнива під час голодування. 2 серпня.

ЦДАВО України, ф.27, оп.13, спр.81, арк.43–52. Засвідчення копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 276.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 276

Лист Л. Кагановича Й. Сталіну про перебіг збиральної та заготівельної кампаній, з констатацією, що «июльский план выполнен очень плохо». 2 серпня.

Особистий архів М. Л. Каганович.
Опубл.: Сталин и Каганович. Переписка. – С.257.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 206

Розпорядження Валківського райвиконкому Харківської області головам сільрад, млинкомбінату і всім млинам району про категоричну заборону помолу пшениці понад 20 фунтів на їдця (і лише за довідками сільрад) до виконання річного плану хлібозаготівлі. 2 серпня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.21, арк.51.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=5&doc=55

Протокол засідання бюро Дзержинського райпарткому КП(б)У м. Харкова з рішенням про посилення темпів мобілізації кадрів на постійну роботу на селі. 2 серпня.

Державний архів Харківської області, ф.П-99, оп.1, спр.1, арк.131, 131 зв., 132.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=5&doc=56

Протокол загальних зборів четвертої сотні Черемушнянської сільради Валківського району Харківської області про затягування збиральної кампанії через збільшення колгоспних земель за рахунок земель розкуркулених і брак робочої сили та організацію хлібозаготівель (план по Черемушнянській сільраді у 6717 ц виконати до 7 листопада, встановити взаємний контроль сусідів за здачею хліба). 2 серпня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.17, арк.50, 50зв., 51.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=5&doc=602

Телеграма ЦК ВКП(б) до ЦК КП(б)У про затвердження Наркоматом землеробства СРСР завдань для України з озимої сівби та зяблевої оранки. 3 серпня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5408, арк.2. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – К., 1990.– С.226.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 89

Протокол засідання РНК СРСР, зокрема про забезпечення у серпні виноробної промисловості зерном у розмірі 9 млн. пудів. 3 серпня.

ДАРФ, ф.5446, оп.16, спр.465, арк.104. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 207.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 207

Протокол засідання правління сільськогосподарської артілі «Червона армія» с. Гарбарі Лебединського району Харківської області про нереальність плану хлібозаготівлі на 1932 р. 3 серпня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-2711, оп.1, спр.23, арк.77–78. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – № 26.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 26

Постанова Буринського райвиконкому Харківської області «Про порядок регулювання помолу зерна на млинах». 7 серпня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-2303, оп.1, спр.12, арк.244. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – № 27.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 27

Директивний лист Дніпропетровського обкому КП(б)У сільським райкомам партії про заходи з посилення хлібозаготівель, зокрема про обов'язкове виконання п'ятиденних завдань, «мобилизацию всего тягла, рабсилы для работы от зари до зари для молотьбы, скирдования, вывоза хлеба». 7 серпня.

Державний архів Дніпропетровської області, ф.19, оп.1, спр.39, арк.133. Засвідчена копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 90.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 90

Постанова ЦВК і РНК СРСР «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів і кооперації й зміцнення громадської (соціалістичної) власності», якою передбачалося «застосувати як захід судової репресії» розстріл, ув'язнення в концтаборах з конфіскацією майна на термін від 5 до 10 років, позбавлення права на амністію. 7 серпня.

Комуніст. – 1932. – 9 серп.
Опубл.: Коллективизация сельского хозяйства: важнейшие постановления Коммунистической партии и Советского правительства, 1927 – 1935. – М., 1957. – С.423 – 424; Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 210.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 210; http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 277

Акт обстеження місцевими організаціями Томашпільського району Вінницької області господарств жителів с. Кислицького, виключених з колгоспу проти їхньої волі. 7 серпня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.113, арк.113–115. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 278.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 278

Лист колгоспника про занепад колгоспів й загрозу голодної смерті у селах Лебединського району Харківської області. 8 серпня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.117, арк.162. Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 279.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 279

Постанова бюро Дзержинського райпарткому КП(б)У м. Харкова про хід виконанання рішень міського та районного комітетів партії щодо розвитку допоміжних підприємств заводів, установ і організацій Дзержинського району (свинарства, кролівництва, птахівництва). 8 серпня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-99, оп.1, спр.1, арк.142, 142зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=5&doc=58

Постанова політбюро ЦК КП(б)У про категоричні заходи щодо боротьби із торгівлею хлібом. 9 серпня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.237, арк.14–16. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – К., 1990. – № 26.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine

– Cherk – 1932.php#nom – 26; http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 91

Протокол засідання активу Дергачівської сільради Харківської області про розгляд заяв громадян щодо невірного продажу їхнього майна за невиконання неправильно визначених твердих завдань по хлібозаготівлі, скотозаготівлі. Заяви залишено «без наслідків». 9 серпня.

Державний архів Харківської області, ф.Р- 408, оп.6, спр.302, арк.1–5.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=5&doc=425

Протокол засідання бюро Середино-Будського райкому КП(б)У про незадовільний стан постачання харчовими ресурсами керівного складу Середино-Будського району Київської області. 9 серпня.

Державний архів Сумської області, ф.П-33, оп.1, спр.211, арк.37. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932 – 1933 років на Сумщині. – №28.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 28

Лист Конотопського відділу державної торгівлі Київському обласному відділу постачання про незадовільне постачання продуктами харчування дитячих установ та інвалідних будинків Конотопського району. 9 серпня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-4538, оп.1, спр.71, арк.14. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – №29.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 29

Лист інспектора Роменської комісії охорони материнства і дитинства до Чернігівського облздороввідділу про недостатність фінансування на утримання Роменського дитячого будинку та збільшення кількості підкидьків. 10 серпня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-5695, оп.1, спр.21, арк.71. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – №30.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 30

Інформація начальника Конотопського районного відділення ДПУ секретарю Конотопського райкому КП(б)У, голові Конотопського райвиконкому, голові районної КК–РСІ про рішення мешканців сіл Шаповалівка, Бондарі, Бочечки, хут. Капітанівка Жовтневої сільради Конотопського району Київської області не виконувати план хлібозаготівлі. 10 серпня.

Державний архів Сумської області, ф.П-42, оп.1, спр.175, арк.183–184. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – №31.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 31

Заява селянина І. Євдошенка до Валківського райвиконкому Харківської області з проханням зменшити встановлені йому Черемушнянською сільрадою нереальні норми хлібопоставок, сінопоставок, грошового податку через неможливість їхнього виконання. 10 серпня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.21, арк.83, 83а зі зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=5&doc=59

Лист Й. Сталіна Л. Кагановичу, зокрема про становище в УСРР і необхідність зміни керівництва республіки у зв'язку з реальною загорозою «втратити Україну». 11 серпня.

РДАСПІ, ф.81, оп.3, спр.99, арк.146–151. Автограф.
Опубл.: Сталин и Каганович. Переписка.– №248.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Stalin – Kaganov.php#nom – 248

Лист Й. Сталина Л. Кагановичу, з посиланням на необхідність поки тримати у таємниці деталі «плану щодо України». 12 серпня.

РДАСПІ, ф.81, оп.3, спр.99, арк.153–155. Автограф.
Опубл.: Сталин и Каганович. Переписка. – №251.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Stalin – Kaganov.php#nom – 251

Лист секретаря Буринського райкому КП(б)У до секретарів партосередків, уповноважених райкомів, фракцій райвиконкому про «розбазарювання» хліба через видачу на трудодні в колгоспі «Червоний партизан» с. Миколаївка Буринського району Харківської області. 12 серпня.

Державний архів Сумської області, ф.П-75, оп.1, спр.153, арк.94. Копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – №32.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 32

Заява мешканки с. Черкаська Лозова Харківської приміської смуги, вдови Т. Москалець до Харківського облоргкомітету з проханням повернути незаконно вилучені у неї Черкаськолозівською сільрадою корову, усю городину, хліб (вона з двома неповнолітніми дітьми і 70-річна мати залишились без засобів існування), попри те, що усі сільгоспподатки вона сплачувала в строк. 12 серпня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-408, оп.8, спр.1367, арк.2, 2зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=5&doc=531

Постанова народного слідчого Пирятинського району Харківської області про віддання до суду колгоспного активіста Г. Полонського за вбивство розкуркуленого селянина М. Хліпенка. 13 серпня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.117, арк.176. Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №280.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 280

Витяг із листа Одеського обкому КП(б)У до партійних комітетів і партійних колективів про хід збирання урожаю та хлібозаготівель. 15 серпня.

Державний архів Одеської області, ф.П-11, оп.21, спр.1, арк.24.
Опубл.: Голодомор в Україні: Одеська область. – № 40.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Odesa – 1932 – 33.php#nom – 40

Постанова Наркомюсту УСРР про заборону колгоспникам продавати залишки хліба до виконання плану хлібозаготівель, тобто до 15 січня 1933 р. 15 серпня.

ЦДАВО України, ф.24, оп.13, спр.81, арк.18 зв. – 19. Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 282.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 282; http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1932.php#nom – 27

Лист Й. Сталина Л. Кагановичу, зокрема, про доцільність оприлюднення скорочення плану хлібозаготівель для України. 16 серпня.

РДАСПІ, ф.558, оп.11, спр.79, арк.24. Автограф С. Чечуліна.
Опубл.: Сталин и Каганович. Переписка. – № 261.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Stalin – Kaganov.php#nom – 261

Лист Л. Кагановича Й. Сталіну щодо оцінки становища та необхідності кадрових змін у керівництві УСРР, зокрема, із згодою очолити партійне керівництво України. 16 серпня.

РДАСПІ, ф.558, оп.11, спр.740, арк.153–160. Автограф.
Опубл.: Сталин и Каганович. Переписка. – № 263.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Stalin – Kaganov.php#nom – 263

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) «Про війська на Україні», якою збільшується «кількість військ, зайнятих на збиранні та прополці». 17 серпня.

РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.13, арк.76. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 215.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 215

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про хлібозаготівлі в Україні, зокрема про скорочення плану на 40 млн. пудів «в виде исключения для особо пострадавших районов» (для колгоспів – до половини плану, для одноосібників – на третину). 18 серпня.

РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.13, арк.76. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 216.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 216

Лист Й. Сталіна Л. Кагановичу щодо скорочення плану хлібозаготівель з рекомендацією задовольнити вимоги лише українців, а питання щодо решти реґіонів СРСР розглянути наприкінці серпня. 19 серпня.

РДАСПІ, ф.558, оп.11, спр.79, арк.37. Оригінал.
Опубл.: Сталин и Каганович. Переписка. – № 272.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Stalin – Kaganov.php#nom – 268

Скарга селянина Д. Матвієнка з с. Малинівки Харківської області до ВУЦВК про розпродаж його господарства за невиконання хлібозаготівлі. 19 серпня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.109, арк.94 – 96. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 283.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 283

Протест артемівського дільничного прокурора Донецької області на незаконні постанови про переселення 40 родин селян з с. Кошманівка до с. Покровське. 19 серпня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, опр. 117, арк.645. Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні, 1929–1933. – К., 1992. – С.507–508.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 284

Телеграма заступника голови Комітету заготівель при РПО СРСР М. Чернова про негайне додаткове відвантаження з України до портів на експорт зерна у розмірі 30 тис. т пшениці, 15 тис. т ячменя, 10 тис. т жита. 19 серпня.

РДАЕ, ф.8040, оп.6, спр.6, арк.206. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932 – 1933 років в Україні. – № 219.

Заява правління артілі ім. ХТЗ Чугуївського району Харківської області до ВУЦВКу про непосильний план хлібозаготівлі. 20 серпня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.109, арк.35. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 285.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 285

Інформаційний лист секретаря Середино-Будського райкому КП(б)У Каменецького до Київського обкому КП(б)У про протидію прийняттю планів хлібозаготівлі у селах Середино-Будського району. 20 серпня.

Державний архів Сумської області, ф.П-33, оп.1, спр.222, арк.92. Копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – № 34.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 34

Телеграма ЦК ВКП(б) і РНК СРСР до ЦК КП(б)У та РНК УСРР про незадовільні темпи хлібозаготівель. 20 серпня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5381, арк.9–10. Незасвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 220.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 220

Доповідна записка уповноважених райкому КП(б)У В. Горбачова, Ф. Кобзаря та секретаря партійного осередку с. Шаповалівка Конотопського району Київської області Кузнецова до Конотопського райкому КП (б)У про неґативне ставлення селян до хлібозаготівлі. Не раніше 20 серпня.

Державний архів Сумської області, ф.П-42, оп.1, спр.167, арк.97–103. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – № 33.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 33

Наказ ДПУ УСРР про впорядкування викликів до ДПУ для отримання різної інформації та вербувальної роботи. 21 серпня.

Архів УМВС у Херсонській області, ф.58, т. 37, арк.46.
Друкарський відбиток.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 221.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 221

Проект резолюції пленуму Червонозаводського райкому КП(б)У м. Харкова з питання робітничого постачання й організації власної продовольчої бази. 21 серпня.

Державний архів Харківської області, ф.П-45, оп.1, спр.122, арк.65–70, 160–165, 167, 168.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=5&doc=60

Постанова бюро Червонозаводського райкому КП(б)У м. Харкова «Про стан підготовки до овочевої кампанії» щодо відсутності планів забезпечення робітників підприємств Харкова та майстерень ДПУ городиною, неготовності овочесховищ, відсутності тари, а також організації планово-календарного постачання. 21 серпня.

Державний архів Харківської області, ф.П-45, оп.1, спр.122, арк.48, 48 зв., 57, 57зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=5&doc=61

Постанова Укрколгоспцентру про заборону видавати хліб у громадському харчуванні, за винятком трактористів. 22 серпня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.237, арк.13.
Засвідчена копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 92.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 92

Постанова бюро Вінницького обкому КП(б)У про помилки й хиби, допущені при підготовці та проведенні хлібозаготівель у Летичівському районі. 22 серпня.

Державний архів Вінницької області, ф.136, оп.1, спр.11, арк.128–129. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 93.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 93

Постанова бюро Дзержинського райкому КП(б)У м. Харкова «Про соціалістичну допомогу районам у збиральній кампанії та прополці буряка» щодо мобілізації працівників установ і організацій для надання допомоги колгоспам у збиранні врожаю, зокрема застосування організаційних заходів до керівників організацій, які не забезпечили 100-відсоткову явку мобілізованих. 22 серпня.

Державний архів Харківської області, ф.П-99, оп.1, спр.1, арк.166.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=5&doc=62

Скарга правління артілі ім. Петровського Фрунзівського району Одеської області до ВУЦВК про непосильний план хлібозаготівель. 24 серпня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.109, арк.31. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 286.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 286

Лист Л. Кагановича та В. Куйбишева Й. Сталіну і В. Молотову про зменшення плану хлібозаготівель в УСРР на 40 млн. пудів з розподілом за областями. 24 серпня.

РДАСПІ, ф.558, оп.11, спр.79, арк.65–66. Засвідчена копія.
Опубл.: Сталин и Каганович. Переписка. – С.297.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 225

Заяви колгоспників про вихід з колгоспів, надіслані до приймальної Голови ВУЦВК Г. Петровського. 25 серпня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5267, арк.28 – 29.
Засвідчена копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 94.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 94

Інформаційний лист Харківської обласної КК–РСІ «Про перебіг хлібозаготівель у Харківської області за даними на 16.VIII.1932 р.» з показниками річного та серпневого планів хлібозаготівель та їхнього виконання в абсолютних цифрах і відсотках, фактами невдоволення доведеними планами, висловленими в інформаціях з районів, зокрема про їхню нереальність, активних виступів селян проти хлібозаготівель (підпис у документі відсутній). 25 серпня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-1356, оп.1, спр.213, арк.47–49зв., 50.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=5&doc=220

Повідомлення Вінницької обласної прокуратури ВУЦВКу про наслідки розслідування розкуркулень у «суцільно колективізованому» с. Бісівочки Ляхівецького району. 26 серпня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.117, арк.511. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 287.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 287

Постанова Верховного суду УСРР про звільнення з-під варти селянина Г. Калінчука як незаконно засудженого. 27 серпня.

ЦДАВО України, ф.24, оп.8, спр.3532, арк.163. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 288.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 288

Телеграма В. Куйбишева до ЦК КП(б)У про необхідність прискорення відвантаження зерна з України на експорт у запланованованих на серпень обсягах (190 тис. т), замість яких відвантажено лише 20 тис. т. 27 серпня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5446, арк.23. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 95.

http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 95

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про зменшення плану хлібозаготівель в УСРР на 40 млн. т із застереженням щодо недоцільності оприлюднення даної постанови. 28 серпня.

РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.15, арк.85. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 230.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 230

Лист Й. Сталіна Л. Кагановичу про чистку Донецької обласної парторганізації та кадрові призначення. 28 серпня.

РДАСПІ, ф.558, оп.11, спр.80, арк.43–45. Оригінал.
Опубл.: Сталин и Каганович. Переписка. – С.317.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 231

Скарга одноосібника-середняка с. Велика Данилівка Харківської приміської смуги О. Середи до ВУЦВК щодо незаконного виселення його з дружиною з хати й опису майна. 28 серпня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-408, оп.8, спр.893, арк.9.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=5&doc=532

Заява одноосібника-середняка хут. Манченкового П. Бабича до Харківського облвиконкому зі скаргою на дії Манченківської сільради, що безпідставно збільшила суму сільгоспподатку і у зв'язку з його невиконанням відібрала у нього «всю худобу, останній хліб до фунта, не залишили нічого для харчування сім'ї». 29 серпня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-408, оп.8, спр.1170, арк.3, 3зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=5&doc=533

Спеціальне повідомлення обласного управління міліції Одеському облвиконкому про виявлення підпільної хлібопекарні, з якої вилучено 112 хлібин і близько 30 пудів борошна. 29 серпня.

Державний архів Одеської області, ф.2000, оп.2, спр.20, арк.47. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 232.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 232

Витяг із протоколу засідання бюро скарг Зінов'євської міськради Дніпропетровської області з приводу поновлення в правах колгоспниці О. Зборовської із с. Лелеківка та повернення їй незаконно конфіскованого майна. 31 серпня.

Держархів Кіровоградської області, ф.242, оп.3, спр.17, арк.74. Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 289.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 289

Постанова бюро Луганського міськкому КП(б)У про неприпустимість витрачання хліба на громадське харчування в їдальнях колгоспів. 31 серпня.

Державний архів Луганської області, ф.5, оп.1, спр.79, арк.77. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 96.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 96

Кореспонденція рейдової бригади газет «Радянська нива» та «Радянське село» про бюрократизм і тяганину при розгляді заяв селян у Білоцерківському районі Київської області. Серпень.

ЦДАВО України, ф.388, оп.2, спр.630, арк.57 – 58. Копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 290.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 290

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про план хлібозаготівель на вересень (із загальної кількості 290 млн. пудів показник по Україні становив 85,0 млн. пудів, Північному Кавказу – 30,0 млн. пудів). 1 вересня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.898, арк.9. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 235.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 235

Зведені дані про хід колективізації в СРСР (показник по УСРР: 69,7%; Північно-Кавказькому краю – 72,8%). 1 вересня.

ЦДАВО України, ф.27, оп.15, спр.643, арк.97. Копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 236.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 236

Доповідна записка керівництва Лозівського району до Харківського обкому КП(б)У щодо реального валового збору зернових культур із проханням відкоригувати план хлібозаготівлі по району на 2 тис. т. 1 вересня.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.3, спр.2, арк.5, 6.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=5&doc=153

Телеграма заступника голови Комітету заготівель при РПО СРСР М. Чернова про відвантаження з України «усієї наявної кількості пшениці першого [і] другого класу виключно на експорт» із забороною використання пшениці на інші цілі до повного виконання плану третього кварталу. 3 вересня.

РДАЕ, ф.8040, оп.6, спр.6, арк.170. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 237.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 237

Постанова бюро Дзержинського райпарткому КП(б)У м. Харкова «Про збирання та реалізацію врожаю по радгоспу ЗРК авіазаводу «Більшовик» щодо незадовільного стану збирання врожаю городини, недостатньої допомоги радгоспу з боку заводу і протидії намаганням дирекції радгоспу відокремитися від заводу. 3 вересня.

Державний архів Харківської області, ф.П-99, оп.1, спр.1, арк.185.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=5&doc=64

Постанова бюро Дзержинського райпарткому КП(б)У м. Харкова щодо поліпшення громадського харчування студентів (з матеріалами). 3 вересня.

Державний архів Харківської області, ф.П-99, оп.1, спр.1, арк.186–192.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=5&doc=65

Протокол засідання комісії по розгляду скарг від селян про незаконні дії Великоданилівської, Безлюдівської, Яковівської, Манченківської, Руськолозівської, Безруківської, Кулиничівської, Люботинської, Утківської сільрад Харківської області щодо невірного доведення твердого завдання по хлібозаготівлі, продажу майна за несплату непосильних сільгоспподаків, відібрання худоби, розкуркулення. 3 вересня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-408, оп.6, спр.375, арк.1–8.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=5&doc=427

Протест прокуратури Чугуївської дільниці Харківської області на постанову Печенізького райвиконкому про незаконне розкуркулення 63-річної селянки М. Ковалькової з с. Печеніги. 4 вересня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.117, арк.58. Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 291.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 291

Заява лікаря В. Березова до ВУЦВК про незаконну реквізицію його майна в с. Лукищині Головацькою сільрадою Харківської області й тяганину з відновленням справедливості. 5 вересня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.117, арк.9–10. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 292.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 292

Телеграма заступника голови Комітету заготівель при РПО СРСР М. Чернова про необхідність прискорення відвантаження хліба з України на експорт. 5 вересня.

РДАЕ, ф.8040, оп.6, спр.6, арк.166. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 239.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 239

Зведення Всесоюзного об'єднання Заготзерно про «викривлення у плануванні хлібозаготівель» і «класову боротьбу та настрої колгоспників» в Україні. 7 вересня.

РДАЕ, ф.8040, оп.1, спр.23, арк.109–112. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 240.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 240

Витяг із протоколу бюро Харківського обкому КП (б) У про зниження Лозівському району плану хлібозаготівлі на 2 тис. т у зв'язку із загибеллю вівса та побиттям врожаю зернових градом. 7 вересня.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.3, спр.2, арк.4.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=5&doc=66

Протокол засідання президії Вінницького облвиконкому про хід виконання плану хлібозаготівель в області з констатацією «неприпустимого зниження» темпів заготівель. 8 вересня.

Державний архів Хмельницької області, ф.Р-1250, оп.1, спр.2395, арк.67–67зв. Друкарський відбиток.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 241.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 241

Протокол засідання бюро Зміївського райкому КП (б)У Харківської області про хід виконання в районі плану хлібозаготівлі з винесенням догани завідувачеві райзаготзерно Бирзіну та попередженням голів сільрад і колгоспів про віддання під суд за невиконання попередніх планів, затвердження завдання на вересень у розмірі 62% річного плану – по колгоспному сектору і 100% – для контрактантів і одноосібників, а також негайне вивезення всього намолоченого хліба з колгоспних комор. 8 вересня.

Державний архів Харківської області, ф.П-72, оп.1, спр.52, арк.72–73.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=5&doc=68

Постанова бюро Червонозаводського райкому КП(б)У м. Харкова щодо виконання постанов Харківського міського та районного партійних комітетів про розвиток кролівництва в підсобних господарствах підприємств і організацій як одієї з допоміжних форм поліпшення робітничого постачання. 8 вересня.

Державний архів Харківської області, ф.П-45, оп.1, спр.122, арк.97–98.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=5&doc=69

Довідка організаційного сектору Наркомзему УСРР «Про хід підготовки до осінньої сівби в одноосібному секторі». 9 вересня.

ЦДАВО України, ф.27, оп.13, спр.18, арк.11–12. Незасвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 242.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 242

Лист ЦК КП(б)У до ЦК ВКП (б) про необхідність зменшення річного плану заготівель насіння льону з 40 до 30 тис. т. 9 вересня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5378, арк.29–30. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 97.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 97

Постанова президії Донецької обласної КК КП(б)У та колегії РСІ про адміністрування та порушення революційної законності у Старомикільському районі. 9 вересня.

ЦДАВО України, ф.388, оп.2. спр.630, арк.14–16. Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 293.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 293

Протокол засідання президії Буринського райвиконкому про припущені помилки у методах хлібозаготівлі по с. Нечаївка Буринського району Харківської області. 9 вересня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-2303, оп.1, спр.12, арк.275. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – № 35.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 35

Витяг із листа керівництва СПВ ДПУ УСРР начальнику СПВ ОДПУ Г. Молчанову про намагання українських науковців поінформувати М. Грушевського про голод в УСРР. 10 вересня.

ДА СБУ, ф.11, спр.с -7537, т.10, арк.60–62. Оригінал.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – № 7.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Доповідна записка Вінницької обласної прокуратури до ВУЦВКу про позбавлення волі селянок с. Стара Гута Затонського району за переховування «куркульського збіжжя» та опір голові сільради з бригадою під час обшуку. 10 вересня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.117, арк.462. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 294.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 294

Доповідна записка бригади Харківської обласної КК, облпрокуратури й облміліції щодо перевірки повідомлення Кобеляцького райпрокурора про систематичне припинення райпарткомом КП(б)У судових справ проти членів партії – голів сільрад за незаконні конфіскації, розпродаж майна селян буцімто за невиконання податків, привласнення майна і грошей тощо, протиправне використання районним керівництвом фонду промислового краму і грошових авансів, призначених для стимулювання обробки цукрового буряка, а також щодо встановлених бригадою фактів перевищення колгоспами норми видачі колгоспникам натуральних авансів, відсутності натиску на куркульсько-заможну частину села при незадовільних темпах поточної хлібозаготівельної кампанії. 11 вересня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-1356, оп.1, спр.303, арк.1–9.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=6&doc=70

Поштотелеграма керівництва ПП ОДПУ по Криму про посилення боротьби із «спекулянтами-перекупниками». 13 вересня.

ДА СБУ, ф.9, спр.88, арк.30–31. Копія.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – № 8.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Обіжник Наркомюсту УСРР до обласних прокурорів і голів облсудів про обов'язкове дотримання соціально – класового підходу при винесенні репресивних вироків за постановою ЦВК і РНК СРСР від 7 серпня 1932 р. 14 вересня.

ЦДАВО України, ф.24, оп.13, спр.81, арк.20 – 23. Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. 1929–1933. – К., 1992. – С.519, 521.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 295

Лист члена артілі «Заповіт Леніна» Одеської області Ю. Швеця до Г. Петровського про несправедливий хлібоподаток для артілі й голодування колгоспників. 15 вересня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.109, арк.220–222. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 296.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 296

Циркуляр ОДПУ СРСР про заходи із забезпечення виконання постанови уряду про заборону торгівлі хлібом нового врожаю до 15 січня 1933 р. 16 вересня.

АПРФ, ф. 3, оп. 57, спр. 60, арк. 25–28. Копія.
Опубл.: «Совершенно секретно». Лубянка – Сталину о положении в стране. – Т. 4. – С.324 – 326.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 246

Витяг із протоколу засідання політбюро ЦК ВКП(б) про затвердження інструкції Верховного суду й ОДПУ щодо застосування постанов ЦВК і РНК СРСР від 7 серпня 1932 р. 16 вересня.

ДА СБУ, ф.16, оп. 25 (1951 р.), спр. 3, арк. 2, 2 зв.
Друкарський примірник.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – № 9.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) «Про порядок розпорядження централізованими ресурсами зерна і продуктами його переробки» 17 вересня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.904, арк.19–20. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 247.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 247

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про вислання з СРСР кореспондентки «Daily Express» Клейнман за «наклепницькі» публікації, зокрема по повстання і голодні бунти в СРСР. 17 вересня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.901, арк.6. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 248.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 248

Обов'язкова постанова Великобубнівського райвиконкому Харківської області про норми помолу зернових та олійних культур. 17 вересня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-6040, оп.1, спр.94, арк.69. Друкований примірник.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – №36.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 36

Протокол розширеного пленуму Валківського райвиконкому Харківської області про заходи з посилення хлібозаготівель: оголошення штурмової декади для 100% виконання вересневого плану, організація червоних валок, примушення одноосібників до виконання впродовж трьох днів доведених твердих завдань, вивезення збіжжя безпосередньо з-під молотарок, посилення контролю за млинами. 20 вересня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.22, арк.10–12 зі зв., 13.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?page=6&doc=72

Лист завідувача школи на ст. Гречани Вінницької області про голодування 250 учнів з проханням забезпечити організацію у школі «горячі сниданки». 21 вересня.

ЦДАВО України, ф.166, оп.10, спр.1161, арк.56. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №297.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 297

Доповідна записка оргмасового відділу Укрколгоспцентру до голови правління про масштаби і причини масового виходу селян із колгоспів під час весняної сівби та початку збиральних робіт (зареєстровано заяв: по Київськиій області – 6 874, Вінницькій – 10 300, Харківській – 9 973, АМСРР – 5 629). 22 вересня.

ЦДАВО України, ф.559, оп.1, спр.2572, арк.4–15. Копія.
Колективізація і голод на Україні. – №299.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 299

Інструкція Верховного суду й ОДПУ СРСР щодо застосування репресій відповідно до постанови ЦВК і РНК СРСР від 7 серпня 1932 р. про охорону майна державних підприємств, колгоспів і кооперації. 22 вересня.

ЦДАВО України, ф.24, оп.13, спр.81, арк.15–16. Друкований примірник.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №298.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 298

Циркуляр ЕКВ ПП ОДПУ по Криму про боротьбу із розкраданням державного та суспільного майна. 23 вересня.

ДА СБУ, ф.9, спр.88, арк.25–29. Копія.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – №10.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Телеграма за підписом В. Молотова та Й. Сталіна з викладом постанови ЦК ВКП(б) і РНК СРСР про неможливість надання насіннєвої позики колгоспам і радгоспам. 23 вересня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5362, арк.8. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – №98.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 98

Директивна записка по ВЧ-зв'язку заступника голови ОДПУ Г. Ягоди керівництву ПП ОДПУ по Криму про посилення боротьби із розкрадачами державної і суспільної власності. 25 вересня.

ДА СБУ, ф.9, спр.90, арк.325–335. Оригінал.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – №11.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Протокол засідання бюро Конотопського райкому КП(б)У про незадовільний стан виконання хлібозаготівлі у селах Конотопського району Київської області та покарання голів Любитівської та Хижківської сільрад за зрив хлібозаготівлі. 29 вересня.

Державний архів Сумської області, ф.П-42, оп.1, спр.167, арк.135–136. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – №37.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 37

Протокол засідання президії Валківського райвиконкому Харківської області щодо заходів з поліпшення збирання цукрового буряка, зокрема передача винних у крадіжках і псуванні буряка до суду, проведення розгляду цих справ позачергово з виїздом на місця, затвердження річного плану здачі цукрового буряка по району і негайного його розверстання по сільрадах і колгоспах. 30 вересня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.22, арк.4, 4 зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?page=6&doc=75

Доповідна записка начальника Робітничо-селянської міліції УСРР до ЦК КП(б)У про морально – політичний розклад особового складу в умовах поганого продовольчого постачання. Вересень.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5250, арк.35–39. Незасвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №254.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 254

Лист колгоспника В. Романчука з колгоспу «Перше травня» с. Кринівці Чуднівського району Вінницької області про тяжкий стан колгоспу та селян у зв'язку з відсутністю хліба та посівматеріалу. Вересень.

ЦДАВО України, ф.388, оп.2, спр.653, арк.118–119. Склографічний примірник
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №300.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 300

Протоколи засідання Бородянського райвиконкому Київської області з приводу розкуркулення селян. Вересень.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.333, арк.27, 35. Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – С.532.

http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 301

Протоколи засідань Бородянського райвиконкому Київської області з приводу скасування рішень щодо розкуркулення середняків й повернення їм реквізованого майна. Вересень–листопад.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.333, арк.16, 18, 24, 28, 34. Оригінали.
Колективізація і голод на Україні. – № 320.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 320

Телеграма В. Куйбишева до РНК УСРР і ЦК КП(б)У про прискорення поставок зерна на експорт. 1 жовтня.

РДАЕ, ф.8040, оп.1, спр.21, арк.139. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 256.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 256

Звернення партколегії Харківської обласної КК КП(б)У до Верховного суду УСРР у справі колишнього члена партії В. Немченка, засудженого «за перекручування лінії партії та радвлади по хлібозаготівлі в Печенізькому районі». 3 жовтня.

ЦДАВО України, ф.24, оп.8, спр.3580, арк.5. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 305.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 305

Повідомлення газети «Наддніпрянський колективіст» про свавілля місцевих керівників щодо селян с. Ратуш Ямпільського району Вінницької області. 3 жовтня.

Наддністрянський колективіст. – 1932. – 3 жовт.
ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.117, арк.218–219. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 302.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 302

Директива керівництва ПП ОДПУ по Криму райапаратам ОДПУ про контроль за використанням колгоспами і радгоспами насіннєвої позики, виділеної для проведення осіннього сіву. 4 жовтня.

ДА СБУ, ф.9, спр.88, арк.71. Копія.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – № 12.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Постанова бюро Зміївського райпарткому КП(б)У Харківської області про незадовільне виконання планів хлібозаготівлі (вересневий виконаний на 79%, річний – на 21%) і заходи з безумовного виконання в районі річного плану: колгоспами – до 1 листопада, одноосібниками – до 20 жовтня, при щоденному вивозі зерна з – під молотарки, заборони заміни культур, додатковій мобілізації уповноважених. 5 жовтня.

Державний архів Харківської області, ф.П-72, оп.1, спр.52, арк.85.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=6&doc=77

Витяг з протоколу засідання президії Барського райвиконкому Вінницької області про повернення хати розкуркуленому селянину Г. Криворучкові у с. Слобода Матейківська. 6 жовтня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.117, арк.438. Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 303.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 303;

Постанова об'єднаного пленуму Недригайлівського райвиконкому КП(б)У та райКК Київської області про хід виконання плану хлібозаготівлі у районі. 7–8 жовтня.

Державний архів Сумської області, ф.П-37, оп.1, спр.29, арк.39–40. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – № 39.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 39

Постанова бюро Ямпільського райкому КП(б)У про притягнення до відповідальності керівників за адміністрування й перегини у с. Ратуш Ямпільського району Вінницької області. 10 жовтня.

Наддністрянський колективіст. – 1932. – 10 жовт.
Опубл: Колективізація і голод на Україні. – № 304
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 304

Розпорядження відділу постачання Валківського райвиконкому Харківської області головам сільрад про здавання усієї заготовленої для Караванської гуральні картоплі на перевалки споживчої системи. 11 жовтня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-54, оп.1, спр.21, арк.76.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=6&doc=73

Постанова бюро Зміївського райкому КП(б)У Харківської області про заходи з безумовного виконання кінцевого (зниженого) плану хлібозаготівлі (по району 6300 т, у тому числі для колгоспів – 4750 т, одноосібного сектора – 1350 т) із застосуванням репресій до одноосібників: вилучення хліба, штрафи в розмірі ринкової вартості незданого хліба, відмова продажу деяких товарів, судові репресії, що не має звільняти від здавання хліба та ін. 12 жовтня.

Державний архів Харківської області, ф.П-72, оп.1, спр.52, арк.93 – 94.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=6&doc=80

Лист Київського обласного відділу соціального забезпечення до Конотопської РСІ про факти голодування та жебракування мешканців Глухівського, Городянського, Козелецького, Ніжинського інвалідних будинків. 13 жовтня.

Державний архів Сумської області. ф.Р-4537, оп.1, спр.71, арк.12. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – № 38.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 38

Доповідна записка Вінницького обкому партії до ЦК КП(б)У про продовольчі труднощі та голод в області. 15 жовтня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5256, арк.26 – 35. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 260.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 260

Постанова Верховного суду УСРР про скасування вироку Вінницького облсуду щодо селянки П. Якименко, яка вбила сина заради врятування інших голодуючих дітей. 16 жовтня.

ЦДАВО України, ф.24, оп.8, спр.3534, арк.254. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – Док. № 306.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 306

Телеграма заступника голови Комітету заготівель при РПО СРСР М. Чернова про вжиття заходів щодо виконання Україною плану постачання бобових на експорт (із запланованих 20 тис. т відвантажено лише 2765 т). 16 жовтня.

РДАЕ, ф.8040, оп.6, спр.6, арк.88. Копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 262.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 262

Поштотелеграма заступника ПП ОДПУ в Криму Чарського № 45927/5 від 16.10.1932 р. до начальників міських, районних відділень і райуповноважених ОДПУ Криму про заборону радгоспам продавати м'ясо та масло й обов'язковий продаж всієї товарної продукції до державних заготівельних установ. 16 жовтня.

ДА СБУ, ф.9, спр.88, арк.45. Копія. ДА СБУ, ф. 68, спр.228, арк.16.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – № 13.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=49794

Телеграма заступника голови Комітету заготівель при РПО СРСР О. Зикова і голови Всесоюзного об'єднання Союзборошно І. Лобачова про незадовільне відвантаження висівок на експорт з України. 17 жовтня.

РДАЕ, ф.8040, оп.6, спр.6, арк.169. Копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 263.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 263

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про скорочення експорту хліба на 1932 р. з 165 млн. до 115 млн. пудів. 19 жовтня.

РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.13, арк.133. Оригінал..
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 264.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 264

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про відрядження В. Молотова і Л. Кагановича в Україну та на Північний Кавказ відповідно «з метою посилення хлібозаготівель». 22 жовтня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.904, арк.11. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 99.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 99

Директивний лист ЦК КП(б)У до обкомів, міськкомів і райкомів партії про посилення хлібозаготівель. 23 жовтня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.237, арк.125–126. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 266.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 266

Рапорт керівництва артілі ім. Жовтня Замістянської сільради Валківського району Харківської області про засів землі одноосібників, які відмовилися обробляти свої наділи. 23 жовтня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-8885, оп.1, спр.35, арк.6.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=6&doc=82

Постанова політбюро ЦК КП(б)У про необхідність подолання відставання України у виконанні плану хлібозаготівель. 25 жовтня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.137, арк.130–133. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 100.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 100

Телеграма заступника голови Комітету заготівель при РПО СРСР М. Чернова про зрив Україною жовтневого валютного плану та необхідність прискорення відвантаження з України хліба на експорт. 25 жовтня.

РДАЕ, ф.8040, оп.6, спр.6, арк.90. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 268.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 268

Телеграма Закавказького крайкому ВКП(б) до ЦК КП(б)У про прискорення відвантаження зерна з України для хлібопостачання краю. 27 жовтня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5467, арк.92. Оригінал
Опубл.: Голод 1932–933 років на Україні. – № 101.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 101

Постанова президії Буринського райвиконкому про незадовільний стан хлібозаготівель та організацію «червоних валок» із хлібом у Буринському районі Чернігівської області. 28 жовтня

Державний архів Сумської області, ф.Р-2303, оп.1, спр.12, арк.310–311. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – № 40.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 40

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про додаткове зниження плану хлібозаготівель в Україні на 70 млн. пудів. 29 жовтня

РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.13, арк.137. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 270.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 270

Телефонограма В. Молотова Й. Сталіну про обговорення на політбюро ЦК КП (б) У питання про зниження плану хлібозаготівель у республіці. 29 жовтня.

РДАСПІ, ф. 82, оп.2, спр.141, арк.6. Копія.
Опубл.: Трагедия советской деревни. – Т. 3. – С.515;
Командири великого голоду. – С.228 – 229.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 271

Постанова політбюро ЦК КП(б)У про заходи з посилення хлібозаготівель, доведення знижених планових показників до районів, МТС і радгоспів із наголошенням їх обов'язкового виконання. 30 жовтня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.237, арк.140–144. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 102.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 102

Телефонограма В. Молотова Й. Сталіну про заходи з виконання плану хлібозаготівель в Україні. 30 жовтня.

РДАСПІ, ф. 82, оп.2, спр.141, арк.7. Копія.
Опубл.: Трагедия советской деревни. – Т. 3. – С.516;
Командири великого голоду. – С.229 – 230.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 273

Витяг з протоколу III об'єданного пленуму Близнюківського райкому КП(б)У та РКК Харківської області про хід хлібозаготівлі у районі (є відомості про відставання цілої низки сільрад району у виконанні річного плану хлібозаготівлі, осінньої сівби). 31 жовтня.

Державний архів Харківської області, ф.П-32, оп.1, спр.16, арк.23 – 25.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=6&doc=83

Протокол засідання РНК УСРР про встановлення зниженого плану хлібозаготівлі по Україні у розмірі 282 млн. пудів. 1 листопада.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.281, арк.91. Копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 307.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 307

Постанова політбюро ЦК КП(б)У «Про поліпшення матеріально – побутових умов керівних районних працівників», якою передбачалося, зокрема, розвиток системи закритих розподільників, їдалень, підсобних господарств, підвищення зарплати районного активу. 1 листопада.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.237, арк.155–159. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 274.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 274

Рішення бюро Краснокутського райкому КП(б)У Харківської області про притягнення до відповідальності за невиконання плану хлібозаготівлі керівників сільрад і партосередків, організацію «червоних валок», коригування плану м'ясозаготівлі та реалізацію позики. 1 листопада.

Державний архів Харківської області, ф.П-38, оп.1, спр.7, арк.322, 323.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=6&doc=95

Список уповноважених Харківського обкому КП(б)У по хлібозаготівлях, затверджений на засіданні бюро Харківського обкому КП(б)У. Додаток до протоколу № 11. 1 листопада.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.11, арк.19–20.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=6&doc=721

Рішення бюро Харківського обкому КП(б)У «Про загальний план хлібозаготівель» із показниками, зменшеними згідно з рішенням ЦК КП(б)У про зниження річного плану хлібозаготівель. 1 листопада.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.11, арк.1, 10–15.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=6&doc=719

Річний план хлібозаготівель Харківської області на 1932 р. за районами, секторами та культурами, затверджений на засіданні бюро Харківського обкому КП(б)У. 1 листопада.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.11, арк.16–18.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=6&doc=720

Доповідна записка Вінницької облпрокуратури до ВУЦВК про наслідки перевірки колективної скарги жителів с. Горчичного Дунаєвецького району щодо самоуправства сільських властей. 3 листопада.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.117, арк.514. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 308.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 308

Телеграма Й. Сталіна В. Молотову про скасування наказу Наркомзему СРСР про збір насіннєвих фондів з огляду на небезпеку «демобілізаційних настроїв у справі хлібозаготівель». 3 листопада.

РДАСПІ, ф.82, оп.2, спр.141, арк.99. Копія.
Опубл.: Командири великого голоду. – С.230.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 277

Постанова бюро Дзержинського райпарткому КП(б)У м. Харкова «Про стан їдалень № 12 і № 7» щодо незадовільного стану харчування студентів і організації праці в їдальнях. 3 листопада.

Державний архів Харківської області, ф.П-99, оп.1, спр.2, арк.91–93.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=6&doc=86

Директивний лист Валківського райвиконкому Харківської області головам сільрад і споживчих товариств про персональну відповідальність керівників за виконання плану заготівель картоплі: «окремі сільради загрожують повним зривом здавання». 4 листопада.

Державний архів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.21, арк.140.

http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?
page=6&doc=87

Телеграма бюро Харківського обкому КП(б)У щодо організації у масовому порядку хлібних «червоних валок» на честь 15-ї річниці Жовтня, направлена секретарям райпарткомів та уповноваженим обкому, текст якої було узгоджено шляхом опитування і затверджено на засіданні бюро обкому 20 листопада 1932 р. Із протоколу № 12. 4 листопада.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.11, арк.33.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?
page=6&doc=722

Постанова бюро Глухівського райкому КП(б)У про незадовільне виконання плану хлібозаготівлі, посилення репресій, організацію «червоних валок» до жовтневих свят по Глухівському району Чернігівської області. 4 листопада.

Державний архів Сумської області, ф.П-39, оп.1, спр.307, арк.178. Копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – №41.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 41

Телеграма М. Хатаєвича С. Косіору, В. Молотову, В. Чубарю з пропозиціями щодо стимулювання хлібозаготівель. 4 листопада.

РДАСПІ, ф.82, оп.2, спр.141, арк.102. Копія.
Опубл.: Командири великого голоду. – С.231 – 232.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 278

Постанова РНК УСРР «Про порядок розпорядження централізованими ресурсами зерна та продуктів його переробки», згідно з яким «всі права оперативного розпорядження централізованими ресурсами зерна» переходило до управління уповноваженого Комітету заготівель при РПО СРСР в Україні, разом з усіма підприємствами, капіталами і особовим складом. 4 листопада.

ЦДАВО України, ф.806, оп.1, спр.22, арк.466 – 467.
Склографічний примірник.
Неопубліковане.

Постанова політбюро ЦК КП(б)У про посилення допомоги у проведенні хлібозаготівель з боку органів юстиції, зокрема про позачерговий розгляд справ «виїзними сесіями на місці із застосуванням судових репресій», організацію до 5–10 додаткових роз'їзних судових сесій у кожній області, диференційований розгляд справ, застосування особливо суворих заходів до торгівців хлібом, розгортання «масової роботи з мобілізації громадськості» довкола судових процесів. 5 листопада.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.237, арк.177.
Засвідчена копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 103.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 103

Телеграма комісії В. Молотова М. Хатаєвичу, С. Косіору, М. Майорову про заходи з посилення хлібозаготівель. 5 листопада.

РДАСПІ, ф. 82, оп.2, спр.141, арк.12–14. Копія.
Опубл.: Командири великого голоду. – С.233 – 235.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 280

Телеграма В. Молотова до Одеському обкому КП(б)У про організацію судового процесу над керівниками одного з колгоспів за понаданормову видачу колгоспникам відходів пшениці. 5 листопада.

РДАСПІ, ф.82, оп.2, спр.141, арк.15. Копія.
Опубл.: Командири великого голоду. – С.233.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 281

Телеграма М. Хатаєвича та В. Молотова до секретарів обкомів КП(б)У з вимогою застосування судових репресій до членів правлінь колгоспів, «які насправді є куркульською аґентурою». 5 листопада.

РДАСПІ, ф. 82, оп.2, спр.141, арк.18. Копія.
Опубл.: Командири великого голоду. – С.236.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 282

Телеграма М. Хатаєвича та В. Молотова до секретарів обкомів КП(б)У про масовий недооблік значної кількості хліба (до 30%) при обмолоті. 5 листопада.

РДАСПІ, ф.82, оп.2, спр.141, арк.12–14. Копія.
Опубл.: Командири великого голоду. – С.235 – 236.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 283

Телеграма В. Молотова до керівників Новоукраїнського району Одеської області про організацію судового процесу над винними у недообліку пшениці при обмолоті у колгоспі «Червоне козацтво». 5 листопада.

РДАСПІ, ф.82, оп.2, спр.141, арк.16. Копія.
Опубл.: Командири великого голоду. – С.232.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 284

Телеграма В. Молотова до керівників Синельниківського району Дніпропетровської області про необхідність безумовного виконання плану хлібозаготівель. 6 листопада.

РДАСПІ, ф. 82, оп.2, спр.141, арк.19 – 20. Копія.
Опубл.: Командири великого голоду. – С.237.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 285

Телеграма ЦК КП(б)У до обкомів партії про товарну блокаду 29 районів Київської, Дніпропетровської, Одеської, Харківської, Чернігівської областей та Донбасу, які не виконують плани хлібозаготівель. 6 листопада.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5384, арк.111. Копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №286.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 286

Витяг із протоколу засідання бюро Харківського обкому КП(б)У щодо заходів з виконання плану

хлібозаготівель у Сахновщинському і Балаклійському районах, відрядження до районів комісій з повноваженнями віддавати під суд («цими сесіями розглянути усі справи про хлібозаготівлі і у п'ятиденний термін розглянути не менше ніж по 10 справ з опублікуванням вироків у пресі»). 7 листопада.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.3, спр.1, арк.131.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=6&doc=88

Цілком таємне рішення бюро Харківського обкому КП(б)У «Про боротьбу з втратами при обмолоті та розкраданням хліба». 7 листопада.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.3, спр.1, арк.132.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=6&doc=90

Постанова бюро Харківського обкому КП(б)У «Про активізацію органів юстиції та суду в справі боротьби за хліб», яка зобов'язувала судові органи розглядати справи щодохлібозаготівель поза чергою, як правило виїзними сесіями на місці, застосовуючи суворі репресії (зазначено 10 районів, куди направляють виїзні судові сесії). Текст постанови прийнято шляхом опитування членів бюро. 7 листопада.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.11, арк.76–77.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=6&doc=727

Лист ЦК КП(б)У до обкомів і райкомів партії, директорів МТС про необхідність посилення темпів хлібозаготівель. 8 листопада.

ЦДАГО України, ф.1, оп.16, спр.9, арк.47. Копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №287.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 287

Обіжник Наркомюсту УСРР підлеглим установам на місцях про заходи з посилення репресій проти селян за невиконання хлібозаготівель в умовах голоду. 9 листопада.

ЦДАВО України, ф.24, оп.13, спр.81, арк.31зв.–33.
Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №309.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 309

Лист анонімного автора до редакції газети «Легкая индустрия» про незадовільне забезпечення продуктами харчування робітників Конотопського пенькового заводу. 9 листопада.

Державний архів Сумської області, ф.Р-4537, оп.1, спр.47, арк.74–75. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – №42.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 42

Постанова бюро Богодухівського райпарткому КП(б)У про зняття з посади і віддання під суд голови Гутянської сільради Харківської області Курланова за надання неправдивих відомостей про обмолот хліба по одноосібному сектору, відсутність боротьби з приховуванням хліба контрактантами, «повний провал у виконанні хлібозаготівель як по колгоспному, так і по одноосібному сектору». 9 листопада.

Державний архів Харківської області, ф.П-80, оп.1, спр.43, арк.263.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=6&doc=91

Із протоколу загальних партійних зборів осередку КП(б)У колгоспу «Червоний партизан» с. Студенок Шалигінського району Чернігівської області про обов'язкове виконання зниженого плану хлібозаготівлі. 10 листопада.

Державний архів Сумської області, ф.П-76, оп.1, спр.1, арк.11–11зв. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – №43.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 43

Висновок нарсуду Ямпільського району Вінницької області про покарання керівників за насильницьку реквізицію посівного матеріалу та майна у селян с. Ратуш. 10 листопада.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.117, арк.541–544.
Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №310.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 310

Постанова і інструкція РНК УСРР про застосування репресій до одноосібників за нездачу хліба. 11 листопада.

ЦДАВО України, ф.24, оп.13, спр.81, арк.34.
Друкарський примірник.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №311.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 311; http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1932.php#nom – 28

Телеграми бюро Харківського обкому КП(б)У, надіслані секретарям райпарткомів та уповноваженим обкому в районах, де зафіксовано найнижчі по області показники виконання плану хлібозаготівель, з вимогою вжити термінових організаційних і репресивних заходів до посилення темпів хлібозаготівель, тексти яких було прийнято шляхом опитування членів бюро. 12 листопада.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.11, арк.45–48.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=7&doc=723

Протокол засідання бюро Близнюківського райкому КП(б)У Харківської області про заходи щодо безумовного виконання річного плану хлібозаготівлі у визначені терміни, боротьби зі втратами і крадіжками хліба, ходу картоплезаготівлі, загрози зриву зяблевої оранки в районі. 12 листопада.

Державний архів Харківської області, ф.П-32, оп.1, спр.18, арк.237–240.

http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=7&doc=94

Постанова бюро Харківського обкому КП(б)У про припинення постачання товарами сіл, що не виконують план хлібозаготівель. 14 листопада.

Державний архів Харківської області, ф.2, оп.1, спр.11, арк.87–88. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 104.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 104

Телеграма бюро Харківського обкому КП(б)У, направлена секретарям райпарткомів та уповноваженим обкому в районах щодо незадовільних результатів хлібозаготівель упродовж другої п'ятиденки листопада, з вимогою покінчити з антихлібозаготівельними настроями серед одноосібників, текст якої було затверджено на засіданні бюро Харківського обкому КП(б)У 20 листопада 1932 р. 14 листопада.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.11, арк.49.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=7&doc=724

Постанова виїзної президії Липоводолинської районної КК КП(б)У про виключення з партії за приховування зерна та протидію хлібозаготівлі голови колгоспу ім. Петровського Поділківської сільради Липоводолинського району Харківської області П. Сепети та передачу його справи до суду. 14 листопада.

Державний архів Сумської області, ф.П-24, оп.1, спр.89, арк.9. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – № 44.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 44

Протокол позачергового спільного засідання бюро Середино-Будського райкому КП(б)У та райпартактиву про занесення на «чорну дошку» с. Чернацьке, вивезення краму за саботування хлібозаготівлі, а також поліпшення постачання керівного складу Середино-Будського району Чернігівської області. 15 листопада.

Державний архів Сумської області, ф.П-33, оп.1, спр.211, арк.106–107. Оригінал.
Голодомор 1932 – 1933 років на Сумщині. – № 45.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 45

Постанова бюро Шосткинського райкому КП(б)У Чернігівської області про покарання партійних і радянських працівників району, сіл Івот, Чуйківка, Шатрище, Прокопівка, Каліївка, Ображіївка, занесених на «чорну дошку» за незадовільний стан хлібозаготівлі. 16 листопада.

Державний архів Сумської області, ф.П-25, оп.1, спр.24, арк.162–164. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932 – 1933 років на Сумщині. – № 46.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 46

Резолюція бюро Конотопського райкому КП(б)У про занесення на «чорну дошку» сіл Бочечки, Козацьке, Малий Самбір, Хижки Конотопського району Чернігівської області та посилення роботи по виконанню плану хлібозаготівель. 16 листопада.

Державний архів Сумської області, ф.П-42, оп.1, спр.168, арк.83–84. Копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – № 47.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 47

Повідомлення Валківського райвиконкому Харківської області Черемушнянській сільраді про затвердження райвиконкомом описів майна, накладення штрафів на селян, які не виконали хлібопоставки, та доручення негайно стягти ці штрафи у примусовому порядку через опис і продаж майна. 16 листопада.

Державний архів Харківської області, ф.Р-54, оп.1, спр.16, арк.174, 174зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=7&doc=96

Постанова РНК СРСР про дозвіл Головспирту випускати на ринок у IV кварталі поточного року лише пшеничну горілку. 17 листопада.

ДАРФ, ф.5646, оп.16, спр.466, арк.80. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 292.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 292

Циркуляр економічного відділу ПП ОДПУ в Криму № 187/ЕК від 17.11.1932 р. начальникам міських, районних відділень і райуповноваженим ПП ОДПУ Криму про заборону будь-якої торгівлі хлібом і борошном до повного виконання плану хлібозаготівельної кампанії в Криму, про обмеження продажу випеченого хліба та про організацію спеціальної оперативної групи для забезпечення виконання розпорядження. 17 листопада.

ДА СБУ, ф.68, спр.228, арк.17. ДА СБУ, ф.9, спр.88, арк.57. Копія.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – № 15.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=49795

Протокол Харківського обкому КП(б)У щодо прийняття до безумовного виконання рішення ЦК ВКП (б) від 15 листопада 1932 р., надання доручення: обласним відділам ДПУ та міліції – посилити боротьбу з продажем колгоспниками й одноосібниками зерна, муки та печеного хліба; райпарткомам – забезпечити виконання заборони торгівлі цими продуктами до повного виконання плану хлібозаготівель. 17 листопада.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.3, спр.1, арк.134, арк.б/н.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=7&doc=13

Постанова президії Валківського райвиконкому Харківської області «Про стан хлібозаготівель» щодо незадовільного перебігу заготівлі хліба та

картоплі у районі (вказані відсотки виконання планів по сільрадах). 17 листопада.
Державний архів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.22, арк.23 – 27.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=7&doc=97

Постанова політбюро ЦК КП(б)У про заходи з посилення хлібозаготівель. 18 листопада.
ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.237, арк.207–216. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 105.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 105;: http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 48

Постанова політбюро ЦК КП(б)У «Про ліквідацію контрреволюційних гнізд і розгром куркульських груп». 18 листопада.
ЦДАГО України, ф.1, оп.16, спр.9, арк.59–61. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 106.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 106

Постанова Одеського обкому КП(б)У про посилення боротьби з продажем хліба та конфіскацію його на ринках. 18 листопада.
Державний архів Одеської області, ф.П-1, оп.21, спр.1, арк.34.
Опубл.: Голодомор в Україні: Одеська область. – № 41.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Odesa – 1932 – 33.php#nom – 41

Витяг із протоколу засідання президії Шульгінської сільради Старобільського району Донецької області про репресивні заходи щодо селян-одноосібників за невиконання хлібозаготівлі. 18 листопада.
Державний архів Луганської області, ф.Р-1202, оп.1, спр.47, арк.135–136. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 312.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 312

Телеграма С. Косіора В. Молотову із запитом щодо доцільності публікації у повному обсязі постанови про чистку п'яти районних партійних організацій. 20 листопада.
РДАСПІ, ф.82, оп.2, спр.141, арк.101. Копія.
Опубл.: Командири великого голоду. – С.238.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 296

Рішення секретаріату Харківського обкому КП(б)У про встановлення спеціального щоденного контролю над витратами хліба у м. Харкові й області, зняття з централізованого постачання робітників, які живуть за межами міста. 20 листопада.
Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.19, арк.7.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=7&doc=562

Постанова РНК УСРР «Про заходи до посилення хлібозаготівель». 20 листопада.
Вісті ВУЦВК. – 1932. – 21 листоп.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 313.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 313; http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 49

Постанова РНК УСРР «Про доповнення інструкції «Про організацію хлібозаготівель в одноосібному секторі». 20 листопада.
Державний архів Сумської області, ф.П-6040, оп.1, спр.100, арк.226. Друкований примірник.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – № 50.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 50

Постанова РНК УСРР «Про хлібозаготівлі в господарствах родин червоноармійців і комскладу РСЧА», якою, зокрема передбачено застосування репресій до родин червоноармійців лише за постановою РВК. 20 листопада.
Державний архів Хмельницької області, ф.Р-1160, оп.2, спр.7, арк.258. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 297.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 297

Постанова РНК УСРР «Про боротьбу з куркульським впливом в колгоспах» та Інструкція з грифом «Оголошенню в пресі не підлягає» про боротьбу з куркульським впливом у колгоспах, якими запроваджувалося занесення на «чорні дошки» колгоспів, що «злісно саботують здачу (продаж) хліба за державним планом». 20 листопада.
ЦДАВО України, ф.806, оп.1, спр.22, арк.532.
Склографічний примірник.
Неопубліковане.

Постанова РНК УСРР «Про організацію хлібозаготівель в одноосібному секторі», якою, на додаток до постанови РНК УСРР від 11.11.1932 р., встановлювався натуральний штраф за невиконання плану хлібозаготівель «у розмірі 15-місячної норми завдань м'яса». 20 листопада.
ЦДАВО України, ф. 896, оп.1, спр.22, арк.531.
Склографічний примірник.
Неопубліковане.

Телеграма В. Молотова до керівників Чубарівського району Дніпропетровської області, до голови Дніпропетровського облвиконкому про заходи з покращення партійного керівництва хлібозаготівлями в районі. 20 листопада.
РДАСПІ, ф.82, оп.2, спр.141, арк.42. Копія.
Опубл.: Командири великого голоду. – С.239 – 241.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 299

Телеграма В. Молотова Й. Сталіну із звітом про роботу в зв'язку з хлібозаготівлями в Україні. 20 листопада.
РДАСПІ, ф.82, оп.2, спр.141, арк.42. Копія.
Опубл.: Командири великого голоду. – С.239.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p3.php#nom – 300

Телеграма С. Косіора до секретарів обкомів партії про встановлення остаточних планів хлібозаготівель для кожного району. 20 листопада.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5384, арк.164. Оригінал.
Голод 1932–1933 років на Україні. – № 107.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 107

Рішення бюро Харківського обкому КП(б)У «Про перебіг хлібозаготівель в області та зокрема у вирішальних районах». 20 листопада.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.11, арк.21.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=7&doc=731

Рішення бюро Харківського обкому КП(б)У «Про п'ять голів сільрад і секретарів сільпартосередків Диканьського району, що відмовились від виконання зниженого плану хлібозаготівель» із приписом обласній КК розглянути справи заявників негайно з виїздом на місце та притягненням їх до суворої відповідальності, а також попередженням секретарів міських і районних парткомітетів, що невжиття ними заходів до комуністів, які роблять усні чи письмові заяви про неможливість виконання плану або потребу його подальшого зниження, розглядатиметься обкомом, як допомога куркулю і саботаж хлібозаготівель». 20 листопада.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.11, арк.26.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=7&doc=732

Секретна постанова бюро Харківського обкому КП (б) У «Про хід хлібозаготівель у Сахновщинському районі» про оголошення суворої догани з попередженням і зняттям із роботи секретарю райпарткому, головам райвиконкому та районної КК, начальнику райвідділу ДПУ, переведення їх на низову роботу за зрив хлібозаготівель (станом на 10.11.1932 р. річний план по району виконано на 37%). 20 листопада.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.11, арк.59–62.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=7&doc=730

Постанова бюро Харківського обкому КП(б)У «Про припинення завозу товарів на село та про порядок дальшого постачання промкрамом районів і сіл, що виконують план хлібозаготівель», прийнята шляхом опитування членів бюро 14 листопада. 20 листопада.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.11, арк.87–88.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=7&doc=728

Постанова бюро Харківського обкому КП(б)У «Про хід хлібозаготівель», що зобов'язувала мобілізувати усі парторганізації області, увесь радянський і колгоспний актив на виконання постанови ЦК КП(б)У від 18 листопада 1932 р., вимагала від фракції облвиконкому у дводенний термін розробити заходи про застосування натуральних штрафів, занесення колгоспів на «чорну дошку», а також проведення чистки сільських партосередків з висилкою «вичищених» за межі області як політично шкідливого та небезпечного елемента. Із протоколу № 12. 20 листопада.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.11, арк.51–56.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=7&doc=729

Телеграма В. Молотова до Дніпропетровського обкому КП(б)У про необхідність активізації хлібозаготівельної кампанії. 21 листопада.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5397, арк.68, 69 зв. Оригінал.
Голод 1932–1933 років на Україні. – № 108.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 108

Службова записка начальника Харківського обласного відділу ДПУ УСРР М. Тимофєєва С. Косіору з довідкою про арешти працівників колгоспного апарату. 21 листопада.

ДА СБУ, ф.16, оп.25 (1951 р.), спр.3, арк.71–72. Оригінал.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – № 16.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Телеграма В. Молотова, В. Чубаря, В. Строганова, М. Калмановича Й. Сталіну про надання права спецкомісії ЦК КП(б)У під час хлібозаготівель приймати остаточне рішення про застосування вищої міри покарання. 21 листопада.

РДАСПІ, ф.82, оп.2, спр.141, арк.55. Копія.
Опубл.: Командири великого голоду. – С.242.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 303

Телеграма В. Молотова С. Косіору про відрядження до Чернігівської області у справі хлібозаготівель відповідального парткерівника. 21 листопада.

РДАСПІ, ф.82, оп.2, спр.141, арк.46. Копія.
Опубл.: Командири великого голоду. – С.242.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 304

Постанова РНК УСРР «Про одноразовий податок на одноосібні господарства». 21 листопада.

Вісті ВУЦВК. – 1932. – 22 листоп.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №302.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 314

Акт опису майна, складений бригадою Лозівської сільради Роменського району Чернігівської області на твердоздавця с. Піски К. Голика «за злісне ухилення від хлібозаготівлі». 21 листопада.

Державний архів Сумської області, ф.Р-4549, оп.1, спр.180, арк.7–7 зв. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – №51.

http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 51

Лист голови ДПУ УСРР С. Реденса С. Косіору з відомостями про ставлення партійців і комсомольців на селі до хлібозаготівель. 22 листопада.
ДА СБУ, ф.16, оп.25 (1951 р.), спр.3, арк.4–68. Незасвідчена копія.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – № 2.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Доповідна записка голови ДПУ УСРР С. Реденса С. Косіору про заходи з проведення операції проти «куркульсько-петлюрівських і контрреволюційних елементів». 22 листопада.
ДА СБУ, ф.16, оп.25 (1951 р.), спр.3, арк.69, 73–100. Оригінал.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – № 17.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Обвинувальний висновок СПВ Харківського облвідділу ДПУ УСРР щодо мешканців с. Крячківка Пирятинського району Харківської області Д. Ігнатухи, А. Кучерини, М. Лисака та ін., засуджених за зрив хлібозаготівельної кампанії. 22 листопада.
ДА СБУ, Полтава, спр.16304-с; ДА СБУ, Колекція документів «Голодомор 1932 – 1933 рр. в Україні», спр.229, арк.80–81.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article? art_id=49757&cat_id=53076

Зведені дані ДПУ УСРР про протидію хлібозаготівлям з боку комуністів і комсомольців у серпні – листопаді 1932 р. (у 199 районах зафіксовано 645 випадків зриву зборів, відмови від виконання планів, залишення робіт та опортуністичних настроїв, виходу з партії тощо). 22 листопада.
ДА СБУ, спр.16, оп.25, спр.3, арк.5. Копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 306.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 306

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про створення в УСРР спеціальної комісії для остаточної ухвали смертних вироків. 22 листопада.
РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.14, арк.17. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932 – 1933 років в Україні. – № 307.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 307

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про проведення чистки партосередків у деяких сільських районах України, «имеющих факты плохого поведения коммунистов». 22 листопада.
РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.907, арк.18. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 308.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 308

Доповідна записка ДПУ УСРР до ЦК КП(б)У «Про заходи по проведенню оперативного натиску на куркульсько-петлюрівські та контрреволюційні елементи», зокрема з відомостями про плановану ліквідацію «436 групових агентурних розробок з 2117 особами фігурантів», а також 1308 осіб «к. – р. одиночек» по 243 районах з проханням затвердити заходи, що плануються. 22 листопада.
ДА СБУ, ф.16, оп.25, спр.3, арк.73, 74, 99, 100. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 310.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 310

Телеграма В. Затонського С Косіору про вжиття репресивних заходів до керівників Макарівського району Київської області. 23 листопада.
ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5265, арк.51. Незасвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 311.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 311

Постанова РНК УСРР «Про штрафи за невиконання хлібозаготівель в одноосібному секторі», яка надала право встановлювати розміри штрафів РНК АМСРР та облвиконкомам «у виняткових випадках за окремими постановами». 23 листопада.
ЦДАВО України, ф.806, оп.1, спр.22, арк.572. Склографічний примірник. Неопубліковане.

Лист начальника СПВ ДПУ УСРР Ю. Кривця С. Реденсу щодо «саботажу хлібозаготівель» керівниками Оріхівського району Дніпропетровської області. 23 листопада.
ДА СБУ, ф.16, оп.25 (1951 р.), спр.3, арк.109. Оригінал.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – № 18.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Постанова президії Валківського райвиконкому Харківської області «Про заходи щодо посилення хлібозаготівель у районі» (вивезення із 9 сіл усього промислового краму і попередження про це голів ще 12 сільрад, заборона видачі натуральних авансів по трудоднях і повернення уже розданого хліба, організація безперервних «червоних валок», застосування репресивних заходів до нездавачів хліба, голів колгоспів, обліковців). 23 листопада.
Державний архів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.21, арк.124–128.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=7&doc=99

Постанова бюро Дзержинського райкому КП(б)У м. Харкова «Про посилення роботи в селах Липецького і Золочівського районів» щодо відправки додатково 10 активних партійців для допомоги в проведенні хлібозаготівлі. 23 листопада.
Державний архів Харківської області, ф.П-99, оп.1, спр.2, арк.150.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=7&doc=100

Постанова президії Жовтневої райради м. Харкова «Про хлібопостачання м. Харкова та приміської зони», що передбачала здійснення переобліку осіб, поставлених на централізоване постачання, зняття з обліку мешканців сіл, заміну постійних

забірних хлібних книжок щомісячними, контроль хліборозподільників. 23 листопада.

Державний архів Харківської області, ф.Р-408, оп.6, спр.295, арк.9 – 11.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=7&doc=430

Обвинувальний висновок народного слідчого Валківського району Харківської області про віддання під суд за ст. 170 «г» КК УСРР жительки с. Болгар одноосібниці Х. Буткової, за соціальним станом біднячки, за скоєний нею злочин – крадіжку з колгоспного поля колосків проса вагою 1 пуд 2 фунти. 23 листопада.

Державний архів Харківської області, ф.Р-879, оп.1, спр.24, арк.11.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=7&doc=733

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про вивезення з України до концтаборів засуджених у справі розкрадання колгоспного майна і саботаж хлібозаготівель в Україні із строками ув'язнення від трьох років і вище. 24 листопада.

РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.14, арк.17. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №312.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 312

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) «Про особливого уповноваженого ОДПУ на Україні» щодо призначення особливим уповноваженим ОДПУ на Україні на шість місяців заступника голови ОДПУ В. Балицького. 24 листопада.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.907, арк.20. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №313.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 313

Протокол засідання бюро Шосткинського райкому КП(б)У, зокрема про виключення з партії за саботування хлібозаготівлі мешканців с. Івот Шосткинського району Чернігівської області Є. Рогінця та М. Рогінця. 24 листопада.

Державний архів Сумської області, ф.П-25, оп.1, спр.25, арк.27. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – №52.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 52

Директива керівництва ЕКВ ПП ОДПУ по Криму начальникам міських, районних відділень і райуповноваженим ОДПУ по Криму щодо контролю за виконанням директиви про заборону радгоспам продавати м'ясо та масло. 25 листопада.

ДА СБУ, ф.9, спр.88, арк.5. Засвідчена копія.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – №19.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Протокол засідання президії Буринського райвиконкому про занесення на «чорну дошку» колгоспів Буринського району Чернігівської області, що саботують виконання хлібозаготівлі. 25 листопада.

Державний архів Сумської області, ф.Р-2303, оп.1, спр.23, арк.5. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – №53.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 53

Постанова бюро Тростянецького райкому КП(б)У про покарання керівників сільрад і колгоспів, заборону використовувати борошно на громадське харчування, повернення виданих хлібом авансів, припинення продажу краму в селах Тростянецького району Харківської області, що саботують виконання плану хлібозаготівлі. 25 листопада.

Державний архів Сумської області, ф.П-38, оп.1, спр.36, арк.98–100. Копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – №54.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 54

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про дозвіл Торгзіну купувати побутове срібло і срібні монети дореволюційного карбування. 25 листопада.

РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.14, арк.17. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №314.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 314

Розпорядження Наркомюсту УСРР місцевим прокурорам «Про заходи до посилення хлібозаготівель» щодо забезпечення найефективнішої репресії у цих справах» і рішучого усунення усіх елементів, що зривають виконання планів. 25 листопада.

ЦДАВО України, ф. 8, оп.15, спр.18665, арк.1–2. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – С.550 – 551
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 315.

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про виключення з партії директора Україно-Кримського зернотресту Буркова за надання занижених відомостей про хлібні ресурси радгоспів. 26 листопада.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.7–9, арк.5. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №316.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 316

Лист заступника голови РНК УСРР О. Сербиченка до ЦК КП(б)У про перегини при застосуванні репресій у ході хлібозаготівель, зокрема, про запровадження, окрім «чорних дощок», «бойкоту» 67 сіл і 20 колгоспів Чернігівської області, занесення на «чорну дошку» не колгоспів, а сіл тощо. Додаток: довідка про колгоспи, населені пункти і райони, занесені на «чорну дошку». 26 листопада.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5394, арк.7. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №317.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 317

Повідомлення газети «Вісті ВУЦВК» про випадки неґативного ставлення комуністів до хлібозаготівель (Одеська область). 27 листопада.

Вісті ВУЦВК. – 1932. – 27 листоп.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 316.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 316

Зведення щодо арештованих «за оперативним натиском» за період з початку операції до 21 листопада 1932 р. 27 листопада.

ДА СБУ, ф.68, спр.228, арк.102.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52295

Постанова політбюро ЦК КП(б)У про вжиття репресивних заходів щодо колгоспів, які саботують хлібозаготівлі. 27 листопада.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.238, арк.21 – 22. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 109.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 109

Лист секретаря Київського обкому КП(б)У М. Демченко до ЦК КП(б)У про стан хлібозаготівель в області. 27 листопада.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5403, арк.102–104. Копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 110.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 110

Лист секретаря Одеського обкому КП(б)У М. Майорова до ЦК КП(б)У про стан хлібозаготівель в області. 27 листопада.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5403, арк.105–110. Копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 111.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 111

Зведення ДПУ УССР про осіб, заарештованих за період з початку операції на селі до 25 листопада 1932 р. 27 листопада.

ДА СБУ, ф. 42, спр.9, арк.105. Чернетка.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Постанова виїзної парттрійки обласної КК – РСІ і президії Валківської районної КК–РСІ «В справі боротьби з втратами в колгоспах» за результатами обслідування колгоспів Валківського району Харківської області (додаток до газети «Соціалістичний штурм» від 01.12.1932 р. № 116 (278) про віддання під суд керівників, комірників і рахівників трьох колгоспів, повернення по усіх колгоспах виданих на трудодні авансів, переобмолочування соломи та перевіювання полови, налагодження обліку збіжжя та контролю над зерносховищами. 27 листопада.

Державний архів Харківської області, ф.П-102, оп.1, спр.34, арк.81, 81зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=7&doc=16

Рішення секретаріату Харківського обкому КП(б)У «Про голів виїзних сесій облсуду в справах хлібозаготівель», яким затверджено голів виїзних сесій по десяти районах області. З протоколу від 21 – 29 листопада 1932 р. № 7. 27 листопада.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.19, арк.59
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=7&doc=725

Протокол засідання бюро Богодухівського райкому КП(б)У Харківської області «Про хлібозаготівлі» щодо направлення дев'яти бригад для збору хліба серед одноосібників у відсталих селах та організацію 2 грудня партдня для закінчення хлібозаготівлі. 28 листопада.

Державний архів Харківської області, ф.П-80, оп.1, спр.43, арк.297, 297зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=7&doc=104

Постанова об'єднаного засідання Харківського обкому КП(б)У та президії обласної КК щодо виключення з партії і притягнення до судової відповідальності керівництва Балаклійського району – секретаря райпарткому Фішмана, голови райвиконкому Харешка, голови районної КК Уса, яке, підпавши під вплив куркуля, «складало применшені куркульські хлібні балянси», припустило «розклад ряду партосередків», що стали «на шлях контрреволюційного саботажу хлібозаготівель, оголошення начальникові райвідділу ДПУ Марченку суворої догани з попередженням і зняттям з роботи та доручення прокуратурі вдруге розглянути справу на колишніх працівників райвиконкому та керівників господарств з метою винесення їм найсуворішого покарання. 28 листопада.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.11, арк.135–137
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=8&doc=735

Постанова бюро Харківського обкому КП(б)У «Про хід хлібозаготівель в 5-ту п'ятиденку листопада», яка зобов'язувала райпарткоми й уповноважених обкому в районах забезпечити виконання річних планів хлібозаготівлі у встановлені обкомом терміни, категорично вимагала добитися виконання селянами доведених їм твердих завдань, «нещадно розправляючись з тими уповноваженими райпарткомів і головами сільрад, які допускають бездіяльність і не можуть заставити куркуля здати хліб державі», а також зобов'язувала начальника облвідділу ДПУ, облпрокурора та голову облсуду не пізніше 30 листопада надати обкому найхарактерніші справи за участі комуністів і забезпечити винесення по них найсуворіших вироків. 28 листопада.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.11, арк.127–129.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=8&doc=734

Рішення секретаріату Харківського обкому КП(б)У про хід хлібозаготівель у Печенізькому, Богодухівському, Решетилівському й інших районах області, виконання рішення обкому КП(б)У від 17 листопада щодо боротьби зі спекуляцією печеним хлібом, направлення виїзних сесій облсуду до районів та ін. 28 листопада.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.19, арк.59 – 62
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?page=8&doc=726

Постанова бюро Богодухівського райкому КП(б)У Харківської області «Про розбазарювання хліба в артілі ім. Сталіна с. Хрущова Микитівка» щодо виключення з партії, зняття з роботи і віддання під суд голови колгоспу Ковалівського за невиконання плану хлібозаготівлі, видачу хліба колгоспникам на трудодні. 29 листопада.
Державний архів Харківської області, ф.П-80, оп.1, спр.43, арк.308.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?page=8&doc=105

Постанова політбюро ЦК КП(б)У про хід виконання постанов політбюро про хлібозаготівлі від 30 жовтня та 18 листопада 1932 р. 29 листопада.
ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.238, арк.32–36. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – №112.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 112

Рішення секретаріату Харківського обкому КП(б)У «Про наслідки перевірки фактів перекручення лінії партії по окремих селах Драбівського району» щодо сутичок між заготівельними бригадами та контрактантами під час проведення хлібозаготівель по одноосібному сектору, спровокованих бригадами. 29 листопада.
Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.19, арк.46, 58
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?page=8&doc=565

Протокол засідання Бердянського райвиконкому Дніпропетровської області про заходи у зв'язку з вилученням у рахунок хлібозаготівлі резервних хлібних фондів колгоспів, якими, зокрема передбачено: негайне повернення хлібних авансів, дотермінове стягнення фінансової заборгованості по колгоспах, занесених на «чорну дошку», перерозподіл вилученого у них краму, накладання натуральних штрафів м'ясом тощо. 30 листопада.
ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.309, арк.87–88. Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №317.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 317

Постанова бюро Богодухівського райкому КП(б)У Харківської області «Про додаткові репресії для сіл і колгоспів, що взяті на «чорну дошку» за злісне невиконання планів хлібозаготівлі». 30 листопада.
Державний архів Харківської області, ф.П-80, оп.1, спр.43, арк.306, 306 зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?page=8&doc=107

Розпорядження Валківського райвиконкому всім сільрадам про застосування репресій у вигляді виселення сімей за межі району та Харківської області за невиконання плану хлібозаготівель. 30 листопада.
Державний архів Харківської області, ф.Р-54, оп.1, спр.21, арк.156.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?page=8&doc=108

Довідка про осіб, заарештованих органами ДПУ УСРР у серпні – листопаді 1932 р. у зв'язку із хлібозаготівлями. Листопад.
ДА СБУ, ф.42, спр.9, арк.56. Копія.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – №21.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Інформація працівників Укрколгоспцентру про факти адміністрування в управлінні колгоспами, зокрема в їх укрупненні, розпуску «засмічених класововорожим елементом», накладанні штрафів, примусовому усуспільненню худоби тощо. Листопад.
ЦДАВО України, ф.559, оп.1, спр.2572, арк.16–21. Копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №318.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 318

Відомості про осіб, засуджених трійкою та особливою нарадою при колегії ДПУ УСРР за справами, заведеними органами ДПУ у зв'язку із хлібозаготівлями у серпні–листопаді 1932 р. Не раніше 1 грудня.
ДА СБУ, ф.42, спр.9, арк.58. Копія.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – №22.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Відомості про осіб, засуджених судами НКЮ УСРР за справами, заведеними органами ДПУ УСРР у зв'язку із хлібозаготівлями у серпні – листопаді 1932 р. Не раніше 1 грудня.
ДА СБУ, ф.42, спр.9, арк.57. Копія.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – №23.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Відомості про результати розгляду судами НКЮ УСРР «справ з оперативного натиску» у ході репресивної операції органів ДПУ УСРР на селі за період з 15 листопада по 1 грудня 1932 р. Не раніше 1 грудня.
ДА СБУ, ф.42, спр.9, арк.69. Копія.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – №24.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Директива ЦК ВКП (б) до ЦК КП(б)У, всім обкомам партії про затвердження кінцевого строку вивозу хліба з глибинних пунктів України. 1 грудня.
ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5384, арк.194. Оригінал
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – №113.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 113

Постанова РНК УСРР щодо скорочення постачання хлібом населення на грудень 1932 р. на 1 млн. 166 тис.пудів (оголошенню не підлягала). 1 грудня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.281, арк.48.
Склографічний примірник.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 321.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 321

Висновок Наркомосу УСРР щодо поширення безпритульності й епідемій на Україні на ґрунті голоду (підібрано 6334 безпритульних). 1 грудня.

ЦДАВО України, ф.166, оп.10, спр.426, арк.38.
Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 322.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 322

Витяг з протоколу засідання бюро Богодухівського райпарткому КП(б)У Харківської області з відомостями про приховування хліба у районі. 1 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.П-80, оп.1, спр.43, арк.338 (311).
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=8&doc=110

Розпорядчий лист Валківського райвиконкому Харківської області головам сільрад про необхідність застосування репресивних заходів до «злісних» нездавачів: хліба та інших податків. 1 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.21, арк.131, 131зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=8&doc=150

Постанова Харківського обкому КП(б)У про видачу облпостачем борошна за рахунок резерву: Лебединському району Харківської області – 10 т, м. Суми – 4 т, Облагролісу – 2 т, паперовим фабрикам – 2 т. 1 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.3, спр.2, арк.1.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs php?pagep=8&doc=154

Доповідна записка голови оргбюро Харківської обласної КК КП(б)У до секретаря обкому КП(б)У щодо накопичення в КК численних матеріалів про перекручування лінії партії, свавілля, зловживання і порушення законності з боку низки керівників районів області під час проведення сільгоспкампаній та хлібозаготівель. 1 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-356, оп.1, спр.73, арк.25, 26 зі зв., 27.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=8&doc=155

Протокол закритих партійних зборів Волокитинського осередку КП(б)У Глухівського району Чернігівської області про оголошення штурмової п'ятиденки й організацію бригад з комуністів, комсомольців, активістів по хлібо- , м'ясо- , картоплезаготівлі. 1 грудня.

Державний архів Сумської області, ф.П-39, оп.1, спр.321, арк.28–29. Засвідченна копія.
Опубл.: Голодомор 1932 – 1933 років на Сумщині. – № 55.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 55

Рішення бюро Харківського обкому КП(б)У, ухвалене шляхом опитування членів бюро, по заяві Зіньківського райпарткому КП(б)У про зниження плану хлібозаготівель з урахуванням тваринницьких ферм у районі, з оцінкою заяви як відображення куркульського впливу на парторганізацію та попередженням секретаря райпарткому Біловола й уповноваженого обкому Савицького про вжиття до них найсуворіших заходів, у разі якщо не буде ліквідовано ганебне відставання району в хлібозаготівлях. 1 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.11, арк.112.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=8&doc=747

Постанова бюро Харківського обкому КП(б)У «Про план постачання борошном Харківській області на грудень місяць 1932 року», затверджена шляхом опитування членів бюро, з інформацією про зниження в грудні обсягів постачання борошна, порівняно з листопадом, на 10,8%, і вимогою до всіх райпарткомів запровадити економію, знявши з постачання утриманців, робітників і службовців, які живуть на селі. 1 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.11, арк.133–134.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=8&doc=736

Записка прямим проводом ДПУ УСРР обласним відділам ДПУ про термінове надання відомостей про репресії у зв'язку з хлібозаготівлями. 2 грудня.

ДА СБУ, ф.42, оп.1, спр.9, арк.91. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 329.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52351

Довідка Наркомзему УСРР про виконання постанов РНК УСРР з питань хлібозаготівель, у тому числі про застосування репресій проти колгоспників (занесення на «чорну дошку» 385 колгоспів і 150 сіл, накладення натуральних штрафів, повернення виданих на трудодні авансів); репресій проти твердоздавців та одноосібників; товарних блокад тощо. 2 грудня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5394, арк.3542.
Завізований примірник.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 328.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 328

Доповідні записки секретаря партійного осередку та керівника бригади хлібозаготовлювачів тресту «Вуглезбут» до Дзержинського райкому КП(б)У м. Харкова про вжиті заходи з організації вивозу хліба з підшефного колгоспу «Червона Зірка» у с. Борщова Липецького району (за вісім діб план виконання хлібозаготівлі виріс з 63 до 95%) і проханням переглянути у зв'язку з цим рішення райпарткому щодо опортуністичного ставлення партосередку до роботі на селі. 2 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.П-54, оп.1, спр.8, арк.14, 15.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=8&doc=534

Рішення секретаріату Харківського обкому КП(б)У «Про перекручення постанови ЦК і ЦКК КП(б)У від 18 листопада, припущене від редакції Полтавської і Червоноградської газет», прийняте шляхом опитування членів секретаріату, про оголошення доган їхнім редакторам за помилку, допущену при наборі тексту постанови (замість «двічі зниженого плану хлібозаготівель» надрукували «вдвоє знижений»). 2 грудня.
Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.22, арк.17
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=8&doc=775

Відомості про великі справи по колгоспах, що були передані обласними відділами ДПУ УСРР у загальні суди НКЮ УСРР з 15 листопада до 1 грудня 1932 р. 3 грудня.
ДА СБУ, ф.42, спр.9, арк.92. Копія.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – №26.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) «Про бюджет 1933 р. (директиви до збалансування бюджету на 1933 р.)», якою передбачено реалізацію 20 млн. відер пшеничної горілки. 3 грудня.
РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.14, арк.24. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №330.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 330

Телеграма В. Куйбишева до РНК УСРР і ЦК КП(б)У про безумовне виконання планів поставок зерна на експорт. 3 грудня.
РДАЕ, ф. 8040, оп.6, спр.6, арк.36. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №331.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 331

Постанова бюро Дзержинського райпарткому КП(б)У м. Харкова про відведення земельних ділянок під городи підприємствам й організаціям і стан підготовки до весняної посівної кампанії. 3 грудня.
Державний архів Харківської області, ф.П-99, оп.1, спр.2, арк.139.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=8&doc=103

Лист Валківського райвиконкому Харківської області до голів сільрад та уповноважених райвиконкому про безумовне виконання до 15 грудня річного плану хлібозаготівлі по куркульському сектору: «до куркульських господарств спрямувати всі репресивні заходи, штрафи, продаж майна, висилка, відбор землі, безспірне стягнення хліба, щоб примусити їх хліб державі здати». 3 грудня.
Державний архів Харківської області, ф.Р-54, оп.1, спр.21, арк.139, 139зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=8&doc=111

Постанова президії Роменського райвиконкому Харківської області про повернення колгоспниками виданих у рахунок трудоднів понад 15% авансів і накладання штрафів на колгоспи, що не виконали хлібозаготівлі. 4 грудня.
Державний архів Сумської області, ф.Р-4549, оп.1, спр.180, арк.1. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – №56.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 56

Рішення секретаріату Харківського обкому КП(б)У про затвердження плану хлібозаготівлі по районах на грудень, надання дозволу одноосібникам із п'яти районів області, що виконали річний план хлібозаготівель, перемелювати до 1 пуда зерна на їдця на місяць, завершення впродовж трьох днів розслідування справ про теракти в Богодухівському районі і посилення превентивних репресій проти куркулів та антирадянських елементів в інших районах, направлення комісії та виїзної сесії облсуду до Валківського району «для організації зламу, що забезпечило б вивершення виконання річного плану хлібозаготівель». 4 грудня.
Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.22, арк.1, 2, 9, 10.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=8&doc=567

Додаток до протоколу засідання секретаріату Харківського обкому КП(б)У «Про стан хлібозаготівель по Великобурлуцькому району» з вимогою до нового керівництва району «мобілізувати всю парторганізацію, комсомол і колгоспний актив на нещадну боротьбу з куркулем… та його розкладницьким впливом». 4 грудня.
Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.22, арк.22.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=8&doc=568

Рішення секретаріату Харківського обкому КП(б)У «Про грубі політичні помилки в передовій Н. Водолазької газети», вміщеній в номері за 25 листопада 1932 р., в якій наголошувалося на неправильних діях у проведенні хлібозаготівлі: «основна маса хлібу, яка поступає до зсиппункту це хліб усуспільненого сектору… Утворюється великий розрив у хлібному балансі колгоспних та одноосібних господарств», та оголошення суворої догани з попередженням і зняттям з роботи редактора Нововодолазької районної газети «Колгоспник» Ігнатенка. 4 грудня.
Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.22, арк.5 – 6.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=8&doc=737

Постанова секретаріату Харківського обкому КП(б)У «Про роботу з колгоспним активом» щодо виконання однойменної постанови ЦК КП(б)У від 18 листопада 1932 р. з вимогою «добитися від колгоспного активу… активної підтримки й ухвали всіх

репресивних заходів, що вживає партія й радвлада проти куркуля, злісних саботажників перероджених – розкладених комуністів», водночас не допускати «закінченого організаційного оформлення активу». 4 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.22, арк.23 – 25.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=9&doc=776

Рішення секретаріату Харківського обкому КП(б)У про розгляд повідомлень комісій, що перевіряли хід хлібозаготівель у Великобурлуцькому та Кишенківському районах, вивіз зерна з глибинних пунктів та ін. 4 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.22, арк.6 – 8.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=9&doc=777

Постанова політбюро ЦК КП(б)У про заходи щодо ліквідації саботажу хлібозаготівель куркульськими елементами. 5 грудня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.238, арк.93–94. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 114.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 114

Постанова політбюро ЦК КП(б)У про заходи, спрямовані на боротьбу з «класово чужими та контрреволюційними елементами» у Дніпропетровському зернорадгоспі. 5 грудня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.238, арк.61 – 62. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 115.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 115

Відомості про дрібні справи по колгоспах, що були передані обласними відділами ДПУ УСРР у загальні суди НКЮ УСРР з 15 листопада до 1 грудня 1932 р. 5 грудня.

ДА СБУ, ф. 42, спр.9, арк.93. Копія.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – № 25.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Оперативний бюлетень ДПУ УСРР щодо боротьби із «сільською контрреволюцією». 5 грудня.

ДА СБУ, ф.16, оп.28 (1951 р.), спр.5, арк.43–106. Копія.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – № 27.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Постанова ЦК КП(б)У і РНК УСРР «Про занесення на «чорну дошку» сіл, які злісно саботують хлібозаготівлі», а саме: с. Вербка Павлоградського району, с. Гаврилівка Межівського району Дніпропетровської області; с. Лютенька Гадяцького району, с. Кам'яні Потоки Кременчуцького району Харківської області; с. Святотроїцьке Троїцького району, с. Піски Баштанського району Одеської області. 6 грудня

Вісті ВУЦВК. – 1932 – 8 груд.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 116.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 116; http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 323

Телеграма ЦК КП(б)У і РНК УСРР до керівників Дніпропетровської, Одеської та Харківської областей у зв'язку з постановою про занесення сіл на «чорну дошку». 6 грудня.

РДАСПІ, ф.17, оп.26, спр.55, арк.73–74. Засвідчена копія.
Опубл.: Трагедия советской деревни. – С.563 – 564.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 338

Інформація Дніпропетровської обласної прокуратури й обласного суду обкому КП(б)У про судові репресії у справах, пов'язаних із хлібозаготівельною кампанією в Дніпропетровській області. 6 грудня.

Державний архів Дніпропетровської області, ф.19, оп.1, спр.494, арк.43–44. Засвідчена копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 117.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 117

Відомості про осіб, притягнутих до відповідальності та засуджених за справами, заведеними обласними відділами ДПУ УСРР у зв'язку із хлібозаготівлями в серпні – версені 1932 р. 6 грудня.

ДА СБУ, ф.42, спр.9, арк.60. Копія.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – № 28.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Відомості про осіб, притягнутих до відповідальності органами міліції за справами, заведеними у зв'язку із хлібозаготівлями в серпні – листопаді 1932 р. 6 грудня.

ДА СБУ, ф. 42, спр.9, арк.59. Копія.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – № 29.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Відомості про кількість колгоспних та одноосібних господарств, обкладених натуральним штрафом за невиконання плану хлібозаготівель станом на 5 грудня 1932 р. 6 грудня.

ДА СБУ, ф. 42, спр.9, арк.67. Оригінал.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – № 30.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Постанова бюро Харківського обкому КП(б)У «Про реалізацію директиви ЦК КП(б)У від 6 грудня про підвищення темпів хлібозаготівель по Харківській області мінімум у 1,5 раза», ухвалена шляхом опитування членів бюро. 6 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.11, арк.145 – 147.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=9&doc=778

Зведення ДПУ УСРР про внутрішньоколгоспні антирадянські групи (зафіксовано 55 груп по 42 районах п'яти областей, заарештовано 290 осіб). 6 грудня.

ДА СБУ, ф.16 ,оп.25, спр.3, арк.111–112. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 335.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 335

Відомості про кількість колгоспних та одноосібних господарств, обкладених натуральним

штрафом за невиконання плану хлібозаготівель станом на 5 грудня 1932 р. 6 грудня.

ДА СБУ, ф. 42 ,оп.1, спр.9, арк.67. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 334.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52353

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про фонди антикварних цінностей, яка передбачала збільшення обсягів продажу антикваріату, виділення окремою статтею його реалізацію в плані тогзіну, надання права продажу картин сучасних художників, передавання [управлінню] Антикваріату всіх нумізматичних колекцій. 7 грудня.

РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.14, арк.25. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 341.

Протокол президії Валківського райвиконкому Харківської області про розгляд постанов Гонтів – Ярської, Рубанівської, Покровської та Шелестівської сільрад щодо виселення за межі району й області одноосібників, які не виконали планів хлібозаготівлі. 7 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-54, оп.1, спр.22, арк.28, 28зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?page=9&doc=112

Розпорядчий лист Валківського райвиконкому Харківської області головам сільрад упродовж 24-х годин подати матеріали на виселення за межі села, району «злосних куркулів та інших шкідницьких елементів, що ведуть антирадянську роботу проти хлібозаготівлі». 7 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-54, оп.1, спр.21, арк.152.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?page=9&doc=113

Постанова бюро Харківського обкому КП(б)У «Про хід виконання плану м'ясозаготівель 4-го кварталу 1932 року» щодо незадовільного переведення м'ясозаготівель (план виконано по колгоспниках на 38,85%, по індивідуальних господарствах – на 17%), заборони торгівлі худобою та м'ясом і встановлення кінцевого терміну виконання плану до 25 грудня 1932 р. за нормами, визначеними постановою РНК від 3 грудня, застосування судових репресій згідно з інструкціями РНК СРСР від 11 та 20 листопада, з вимогою до ДПУ, прокуратури й облсуду негайно заслуховувати справи про спекуляцію м'ясом. Додаток до протоколу від 22 грудня 1932 р. № 13. 7 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.11, арк.138–141.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?page=9&doc=738

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про відкриття в УСРР 150 додаткових хлібоприймальних пунктів. 7 грудня.

РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.14, арк.26. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 342.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 342

Таємний лист Й. Сталіна керівникам партійних і радянських органів у зв'язку з викриттям «саботажу хлібозаготівель» в Оріхівському районі Дніпропетровської області (йшлося, зокрема про «ворогів з партквитком у кишені» як організаторів саботажу). 7 грудня.

ДА СБУ, ф.16, оп.25 (1951 р.), спр.3, арк.105.
Друкарський примірник.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – № 31.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Протокол засідання секретаріату ВУЦВК про незадовільний стан хлібозаготівлі на Україні з урожаю 1932 р. (станом на 6 грудня виконано лише 65,3% річного плану). 8 грудня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.10, арк.259–260. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 324.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 324

Довідка про осіб, засуджених за справами, заведеними органами ДПУ УСРР і міліції у серпні – листопаді 1932 р. у зв'язку із хлібозаготівлями (загальна кількість притягнутих до відповідальності становить 21197 осіб, у тому числі засуджено трійками 1108 осіб; під слідством перебувають 13558 осіб, притягнутих органами ДПУ; 12896 осіб заарештовано органами міліції). 8 грудня.

ДА СБУ, ф.42, спр.9, арк.52–55. Копія.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – № 32.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Супровідний лист С. Реденса С. Косіору з інформаційним зведенням про боротьбу із «саботажем хлібозаготівель» у колгоспах. 8 грудня.

ДА СБУ, ф.16, оп.25 (1951 р.), спр.3, арк.110–151. Оригінал.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – № 33.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Статистичні дані про боротьбу органів ДПУ УСРР з «сільським терором» у січні – жовтні 1932 р. (заведено 425 справ, заарештовано 1160 осіб; закінчено 460 справ на 1407 осіб). 8 грудня.

ДА СБУ, ф. 42, спр.9, арк.185–190. Копія.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – № 14.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Лист ЦК КП(б)У до ЦК ВКП(б) про стан хлібозаготівель на Україні наприкінці листопада – на початку грудня 1932 р. із констатацією зниження темпів хлібозаготівель і поясненням причин цього явища. 8 грудня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5460, арк.69–80.
Засвідчена копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 118.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 118

Постанова Харківського обкому КП(б)У «Про посилення боротьби зі спекуляцією хлібом» у зв'язку з розповсюдженням продажу на міських ринках печеного хліба та зерна під виглядом корму для птиці і неефективністю заходів з боку органів ДПУ та міліції. 8 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.3, спр.2, арк.7, 8.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=9&doc=114

Лист секретаря Краснопільського райкому партії Харківської області ЦК КП(б)У та обкому партії про незадоволення населення методами проведення хлібозаготівель у районі. 9 грудня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5243, арк.199–200. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – №119.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 119

Протокол засідання ради сільськогосподарської артілі ім. Шевченка с. Лозова Роменського району Чернігівської області про обов'язкове перевіювання полови, переобмолот соломи, виявлення лишків посівматеріалу та вивезення їх у рахунок хлібозаготівлі. 9 грудня.

Деражавний архів Сумської області, ф.Р-6016, оп.1, спр.39, арк.106. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – №57.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 57

Телеграма В. Чубаря В. Куйбишеву про виконання плану поставок зерна на експорт на 110%. 9 грудня.

РДАЕ, ф. 8040, оп.6, спр.6, арк.31. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №349.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 349

Розпорядчий лист Валківського райвиконкому Харківської області до голів сільрад щодо невиконання ними розпорядження облвиконкому про накладання на господарства, що «злісно ухиляються від хлібозаготівель», штрафів картоплею у розмірі одно – чи дворічного плану по картоплі і негайного подання відповідних ухвал до райвиконкому. 9 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-54, оп.1, спр.21, арк.151.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=9&doc=115

Рішення секретаріату Харківського обкому КП(б)У «Про занесення на «чорну дошку» сіл Лютеньки Гадяцького району та Кам'яний Потік Кременчуцького району, як сіл, що злісно саботують хлібозаготівлі», прийняте шляхом опитування членів секретаріату. 9 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.22, арк.77.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=9&doc=739

Рішення секретаріату Харківського обкому КП(б)У «Про бурякові райони, колгоспи, що не виконали плану по бурякозаготівлі», ухвалене шляхом опитування членів секретаріату. 9 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.22, арк.78.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=9&doc=779

Наказ ДПУ УСРР «Про заходи по поліпшенню [охорони] колгоспного майна». 10 грудня.

Архів УМВС України в Херсонській області, ф.58, т.36, арк.40–40зв. Друкарський відбиток.
Опубл.: Голодомор 1932 – 1933 років в Україні. – №350.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 350

Інструктивний лист Валківського райвиконкому Харківської області до голів сільрад про порядок виконання постанови РНК УСРР від 20.11.1932 р. щодо накладення на одноосібні господарства за невиконання планів хлібозаготівель натуральних штрафів картоплею. 10 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-54, оп.1, спр.21, арк.142.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=9&doc=92

Лист Валківського райвиконкому до голів сільрад із вказівкою застосовувати при проведенні хлібозаготівель, поруч з репресіями, заходи морального впливу – вивішування списків тих одноосібників, хто виконав плани, на червону дошку, а також залучати останніх до складу хлібозаготівельних бригад. 10 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-54, оп.1, спр.21, арк.142.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=9&doc=608

Наказ ДПУ УСРР «Про чергові завдання органів робітничо – селянської міліції у зв'язку з хлібозаготівлями». 11 грудня.

Архів УМВС України в Херсонській області, ф.58, т.37, арк.53 – 53зв. Друкарський відбиток.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №351.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 351

Лист Валківського райвиконкому Харківської області до Черемушнянської сільради про встановлення для одноосібників і колгоспників нових норм здачі худоби в рахунок 15-місячного плану м'ясозаготівлі і остаточного загального плану по сільраді та про застосування до нездавачів м'яса репресивних заходів (конфіскація, суд, штрафи). 11 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.24, арк.69.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=9&doc=116

Акт опису майна селянина С. Явдошенка, складений бригадою Черемушнянської сільради Валківського району Харківської області за невиконання планів хлібо- та м'ясозаготівлі й грошового збору. 11 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.16, арк.169, 169зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=9&doc=121

Рішення секретаріату Харківського обкому КП(б)У «Про занесення колгоспів на чорну дошку», прийняте шляхом опитування членів секретаріату, з констатацією, що попри вказівки політбюро ЦК від 18 і 29 листопада 1932 р. і відповідні рішення обкому про заходи боротьби з куркульським впливом у колгоспах, спрямовані на забезпечення посилення хлібозаготівель шляхом застосування репресій до саботажників, ряд районів порушує директиви ЦК і обкому КП(б)У, з вимогою до райпарткомів в обов'язковому порядку подавати до обкому на затвердження свої пропозиції щодо занесення колгоспів на «чорну дошку» та взяти під особливий нагляд ті колгоспи, що вже занесені, аби до них було застосовано всі репресії, передбачені ЦК КП (б) У. 11 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.22, арк.82 – 83.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=9&doc=740

Лист 65-річного пенсіонера-інваліда І. Вовченка Й. Сталіну про голодування. 12 грудня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.114, арк.72зв. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 325.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 325

Акт, складений комісією сприяння хлібозаготівлі спільно з бригадою Черемушнянської сільради Валківського району Харківської області, щодо невиконання селянином К. Кобцем планів хлібо- , картопле- , м'ясозаготівель і грошового податку, з резолюцією оштрафувати в розмірі річного плану картоплезаготівлі та 15-місячного плану м'ясозаготівлі. 12 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.16, арк.163, 163зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=9&doc=117

Протокол засідання виїзної парттрійки Золочівської районної КК КП(б)У Харківської області у с. Івашки про незадовільну роботу партосередків Конгресівської цукроварні, гуральні й артілі «Червоний хлібороб» із виконання плану хлібозаготівлі по сільраді (24% виконання плану по одноосібному сектору і 32% – по «глитаях»). 12 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.П-96, оп.1, спр.32, арк.2, 3.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=9&doc=118

Розпорядження Валківського райвиконкому Харківської області про судову відповідальність службових осіб за привласнення конфіскованого селянського майна. 12 грудня.

Держархів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.21, арк.162. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 326.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 326

Постанова касаційної колегії Верховного суду УСРР про виправдання вчителя А. Гончаренка, засудженого за протидію голові сільради та збереження посівного зерна для колгоспу. 13 грудня.

ЦДАВО України, ф. 24, оп.8. спр.3539, арк.244. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 327.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 327

Директива ЦК КП(б)У секретарям обкомів партії про вжиття заходів проти куркульських і антирадянських елементів, винних в організаціях саботажу хлібозаготівель. 13 грудня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.238, арк.161–162. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–933 років на Україні. – № 120.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 120

Спецповідомлення Транспортного відділу ДПУ УСРР про антипартійні й антирадянські прояви партійців на транспорті. 13 грудня.

ДА СБУ, ф.16, оп.25 (1951 р.), спр.2, арк.1–13зв. Оригінал.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – № 3.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Лист секретаря Путивльського райкому КП(б)У Чернігівської області Чемоданова до секретарів партійних осередків та уповноважених райкому КП (б) У про покарання членів партії, які виступають проти політики партії на селі. 13 грудня.

Державний архів Сумської області, ф.П-5, оп.1, спр.152, арк.13–15. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – № 58.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 58

Постанова президії Валківського райвиконкому Харківської області «Про перебіг хлібозаготівель» щодо незадовільних підсумків виконання річного плану хлібозаготівель (план по району виконано на 55%, по одноосібному сектору – на 20,7%) з попередженням голів сільрад і колгоспів, уповноважених райвиконкому про, у разі невиконання плану до 25 грудня, зняття з роботи, притягнення до кримінальної відповідальності як аґентів класового ворога та ширше застосуваня репресивних заходів проти осіб, які саботують хлібозаготівлю. 13 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.21, арк.148, 148зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=9&doc=119

Постанова президії Валківського райвиконкому Харківської області «Про стан м'ясозаготівель» про заходи щодо виконання квартального плану в районі, зокрема, заборони будь-якої торгівлі м'ясом і худобою, розгляду судово-слідчих справ, пов'язаних із м'ясозаготівлями, нарівні з хлібозаготівлями. 13 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.24, арк.68, 68зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=9&doc=120

Постанова ЦК ВКП(б) і РНК СРСР про посилення репресій за невиконання планів хлібозаготівлі. 14 грудня.

Державний архів Сумської області, Ф. П-25, оп.1, спр.22, арк.19. Друкований примірник.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – № 59.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 59

Розпорядчий лист Валківського райвиконкому Харківської області до всіх сільрад щодо несвоєчасного виконання своїх ухвал щодо накладення штрафів та адмінвиселень злісних нездавачів хліба, з вимогою проводити розпродаж майна на наступний день після одержання затверджених райвиконкомом відповідних матеріалів і недопустимість затягування з поданням до райвиконкому ухвал про репресивні заходи проти куркулів. 14 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.21, арк.146. Відпуск.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 328.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 328
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=9&doc=122

Постанова ЦК ВКП(б) і РНК СРСР про хлібозаготівлі на Україні, Північному Кавказі й у Західних областях, зокрема про виселення усіх мешканців станиці Полтавської (Північний Кавказ) «як найбільш контрреволюційної»; виселення до північних областей усіх виключених за саботаж хлібозаготівлеь комуністів «нарівні з куркулями»; необхідність «звернути серйозну увагу на правильне проведення українізації» в Україні й усунути «петлюрівських та інших буржуазно-націоналістичних елементів» із партійних і радянських організацій; негайно перевести діловодство, газети і журнали в українізованих районах Північного Кавказу на російську мову, а також підготувати до осені перехід шкіл на російську мову, «як більш зрозумілу для кубанців». 14 грудня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.911, арк.42–42зв. Оригінал.
ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5243, арк.234–238. Засвідчена копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. –№ 121.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 121

Зведення Наркомзему УСРР про закладання колгоспами насіннєвих фондів (станом на 10 грудня 1932 р.). 14 грудня.

ЦДАВО України, ф.27, оп.13, спр.55, арк.3. Незасвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 356.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 356

Відомості про засуджених трійкою й особливою нарадою при колегії ДПУ УСРР за справами, заведеними органами ДПУ УСРР у зв'язку з хлібозаготівлями у першій половині грудня 1932 р. Близько 15 грудня.

ДА СБУ, ф.68, спр.228, арк.124.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52369

Постанова бюро Дніпропетровського обкому КП(б)У про лист Й. Сталіна щодо Оріхівської справи з вимогою всебічно викрити «всю контрреволюційну, шкідницьку, куркульську роботу» колишнього керівництва Оріхівського району. 15 грудня.

Державний архів Дніпропетровської області, ф.19, оп.1, спр.20, арк.69–70. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 122.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 122

Відомості про слідчі справи, передані обласними відділами ДПУ УСРР до у вересні – листопаді 1932 р. 15 грудня.

ДА СБУ, ф. 42, спр.9, арк.41. Оригінал.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – № 35.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Відомості про справи, розглянуті трійкою й особливою нарадою при колегії ДПУ УСРР у вересні – листопаді 1932 р. 15 грудня.

ДА СБУ, ф. 42, спр.9, арк.51. Оригінал.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – № 34.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Постанова ЦК ВКП(б) і РНК СРСР «Про українізацію в ДСК, Казахстані, Середній Азії, ЦЧО й інших районах СРСР», якою доручено «негайно припинити подальшу українізацію в районах, перевести усі українізовані газети, друк і видання на російську мову і до осені 1933 р. підготувати перехід шкіл і викладання на російську мову» з огляду «на розкладницьку роботу», що її провадять «буржуазно-націоналістичні елементи», вигнані з України. 15 грудня.

ДАРФ, ф. 5446, оп.1в, спр.466, арк.177. Засвідчена копія.
РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.911, арк.43. Копія.
Опубл.: Командири великого голоду. – С.312 – 313.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 357

Постанова бюро Харківського обкому КП(б)У «Про репресії щодо комуністів-зрадників і куркульських елементів у партії», ухвалена шляхом опитування членів бюро, в якій зазначено, що останнім часом виявлено факти розвалу колгоспів, саботажу хлібозаготівель не тільки з боку рядових комуністів, а й відповідальних керівних працівників, серед яких – Мишарокий (Балаклія), Довженко (Сахновщина), у зв'язку з чим секретарям райпарткомів надавався дозвіл забезпечувати негайний арешт таких осіб із наступним повідомленням обкому. 15 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.11, арк.160–161.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=10&doc=742

Відомості про осіб, засуджених трійкою й особливою нарадою при колегії ДПУ УСРР за справами, заведеними органами ДПУ у зв'язку із хлібозаготівлями в першій половині грудня 1932 р. Після 15 грудня.

ДА СБУ, ф. 42, спр.9, арк.68. Копія.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – №6.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про роботу Центрального управління народногосподарського обліку, зокрема про оприлюднення «тендеційно зменшених» даних щодо робітничого харчування, врожайності 1932 р. тощо. 16 грудня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.911, арк.22–23. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №359.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 359

Витяг із протоколу засідання президії Валківського райвиконкому Харківської області про затвердження рішення Черемушнянської сільради щодо накладення штрафів на селян-контрактантів К. Кобця, А. Кобця, А. Гончарова, С. Євдошенка, Н. Куценка за невиконання плану хлібозаготівлі та селянина І. Вольвача за спекуляцію хлібом і притягнення його до судової відповідальності. 16 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.Р – 154, оп.1, спр.16, арк.175, 175а, 175б.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=10&doc=125

Рішення секретаріату Харківського обкому КП(б)У «Про заходи щодо посилення хлібозаготівель по таких ганебно відстаючих районах: Бригадирівському, Н. Санжарівському, Н. Георгієвському, Онопрієвському, Кишенківському, Кобеляцькому», прийняте шляхом опитування членів секретаріату, доручити бригаді «обласних робітників організувати хлібозаготівлі та зломити куркульський саботаж… на місці позбавляти колгоспи, які зривають виконання плану хлібозаготівель, знижки по буряку». 16 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.22, арк.64 – 65.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=10&doc=741

Протокол засідання Запорізької міськради Дніпропетровської області про репресивні методи хлібозаготівлі в колгоспах Августинівської сільради. 16 грудня.

Держархів Запорізької області, ф.Р-722, оп.1, спр.92, арк.135. Склографічний відбиток.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №329.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 329

Доповідна записка секретаря Харківського обкому партії Р. Терехова до ЦК КП(б) У про саботаж хлібозаготівель у Кобеляцькому районі. 16 грудня.

ЦА ФСБ РФ, ф. 2, оп.10, спр.362, арк.3–5. Типографський примірник.
Опубл.: Трагедия советской деревни. – Т. 3. – С.588 – 597.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 361

Протокол засідання секретаріату Харківського обкому КП(б)У, присвяченого ходу хлібозаготівель в області. 17 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.22, арк.31–36.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=10&doc=743

Повідомлення газети «Комуніст» про намагання колгоспників зберегти зерно для харчування при обмолоті урожаю 1932 р. у Криворізькому районі Дніпропетровської області. 18 грудня.

Комуніст. – 1932. – 18 груд.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №330.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 330

Витяг із протоколу засідання бюро Скотовансько-го осередку КП(б)У на Донеччині про виключення із партії М. Логвиненка за невиконання рішення партбюро щодо хлібозаготівель і за саботаж. 18 грудня.

ДА СБУ, Донецьк, спр.2638-пф, арк.5; ДА СБУ, Колекція документів «Голодомор 1932–1933 рр. в Україні», спр.229, арк.52.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article? art_id=49757&cat_id=53076

Постанова президії Золочівської районної КК–РСІ Харківської області «Про стан перевезення кукурудзи зі ст. Одноробівка до Івашківської ґуральні» щодо термінової організації охорони 27 вагонів кукурудзи, виваленої на залізничне полотно поблизу села Сотенний Козачок, та її перевезення. 18 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.П-96, оп.1, спр.32, арк.8.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=10&doc=126

Протокол засідання бюро Липоводолинського райкому КП(б)У про посилення репресивних заходів судовими органами проти зривників виконання хлібозаготівлі, протизаконні методи хлібозаготівлі в селах Байрак, Берестівка, Капустинці, Липова Долина, Русанівка, Сваткове, Бірки, Поділки Липоводолинського району Харківської області. 18 грудня.

Державний архів Сумської області, ф.П-24, оп.1, спр.88, арк.136 – 139. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – №60.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 60

Постанова ЦК ВКП (б) і РНК СРСР про хлібозаготівлі в Україні. 19 грудня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.912, арк.54. Засвідчена копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 123.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 123

Протокол засідання президії Черемушнянської сільради Валківського району Харківської області про розгляд актів опису майна селян, які не виконали планів хлібозаготівлі, з рішеннями оштрафувати, позбавити права користування землею й майном, вислати, передати справи до слідчих органів тощо. 19 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.16, арк.156 – 156г.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=10&doc=127

Постанова секретаріату Харківського обкому КП(б)У, ухвалена шляхом опитування членів секретаріату, «Про завезення товарів на село», з переліком районів, до яких забороняється завозити товари. Додаток до протоколу від 1 січня 1933 р. № 10. 19 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.52, арк.35 – 37.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=10&doc=744

Відомості про кількість членів і кандидатів партії, заарештованих у зв'язку з хлібозаготівлями за період з 1 до 20 грудня 1932 р. Близько 20 грудня.

ДА СБУ, ф. 68, спр.228, арк.125.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52370

Протокол засідання президії ВУЦВК про позбавлення звання членів ВУЦВК – голів райвиконкомів С. Хорешка та М. Паламарчука за невиконання хлібозаготівель. 20 грудня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.3, арк, 233–234. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 331.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 331

«План штурмової декади по вивершенню плану хлібозаготівлі в одноосібному секторі», оголошеної Валківським бюро райкому КП(б)У спільно з обласною партійною комісією, з утворенням нових хлібозаготівельних бригад на кожні 50–70 дворів і організацією «червоних хлібних валок». 20 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, сп. 21, арк.161, 161зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=10&doc=129

План заходів Валківського райкому КП(б)У Харківської області про проведення «штурмової декади» для вилучення хліба у одноосібників у план хлібозаготівлі. Не пізніше 20 грудня.

Держархів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.21, арк.161. Друкарський прим.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 332.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 332

Фраґмент щоденника поїздки Л. Кагановича в Україну. 20–29 грудня.

РДАСПІ, ф.81, оп.3, спр.215, арк.1–24. Машинопис.
Опубл.: Командири великого голоду. – С.314 – 333.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 365

Відомості про кількість членів і кандидатів у члени КП(б)У, заарештованих у зв'язку з хлібозаготівлями з 1 листопада до 20 грудня 1932 р. Після 20 грудня.

ДА СБУ, ф. 42, спр.9, арк.71. Копія.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – № 37.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Відомості про кількість членів і кандидатів у члени КП(б)У, заарештованих у зв'язку із хлібозаготівлями з 1 до 20 грудня 1932 р. Після 20 грудня.

ДА СБУ, ф. 42, спр.9, арк.72. Копія.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – № 38.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Відозва бюро Валківського райкому КП(б)У Харківської області та президії райвиконкому до всіх колгоспників і трудящих одноосібників – бідняків і середняків Валківщини «стати до лав активних борців за хліб, проти куркуля та його спільників, саботажників, опортуністів всіх гатунків» аби район виконав до 1 січня впродовж оголошеного «штурмового декадника» річний план хлібозаготівлі і не потрапив на чорну дошку. 21 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.21, арк.160, 160зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=10&doc=131

Протокол № 27 засідання бюро Близнюківського райкому КП(б)У Харківської області щодо невиконання до 20 грудня постанови обкому КП(б)У про завершення в районі хлібозаготівлі і оголошення з цією метою ударної декади із застосуванням до нездавачів штрафів, вилучення присадибної землі, встановлення млинам твердих завдань по здачі мірчуку. 21 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.П-32, оп.1, спр.18, арк.259–262.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=10&doc=132

Наказ керівника Тростянецької філії Державного банку П. Сліпухи про закриття особистих рахунків колгоспів Боромлянської сільради у зв'язку із занесенням с. Боромля Тростянецького району Харківської області на «чорну дошку». 22 грудня.

Архів Національного банку України, Тростянецька філія, спр.1, арк.68. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – № 61.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 61

Телеграма Л. Кагановича і М. Чернова Й. Сталіну про необхідність скасування постанови ЦК КП(б)У від 18 листопада 1932 р., якою перерахування семен-

них фондів до хлібозаготівель дозвілялося тільки з санції облвиконкомів по кожному колгоспу окремо. 22 грудня.

РДАСПІ, ф.81, оп.3, спр.232, арк.62. Копія.
Опубл.: Командири великого голоду. – С.335.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 366

Телеграма Л. Кагановича Й. Сталіну про заходи, вжиті щодо посилення хлібозаготівель в Україні, зокрема посилена відповідальності уповноважених (десять знялися з роботи і притяглидо партвідповідальності), здійснено тиск на керівників Дніпропетровської, Одеської, Харківської областей, де «не мобилизовались на выполнение плана». 22 грудня

РДАСПІ, ф.81, оп.3, спр.232, арк.53–53 зв. Оригінал.
Опубл.: Трагедия советской деревни. – Т. 3. – С.603.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 367

Посвідчення бригадира бригади з хлібозаготівель, видане члену Добропільської сільради Валківського району І. Савченку, для проведення штурмової декади в Черемушнянській сільраді. 22 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.21, арк.150.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=10&doc=133

Проект постанови бюро Червонозаводського райпарткому КП(б)У м. Харкова про незадовільний стан проведення хлібозаготівлі у підшефному Сахновщинському районі (станом на 20.12.1932 р. виконано 62,2% річного плану, по одноосібному сектору – 24%, по куркульській частині – 8,8%) і заходи щодо прискорення ходу хлібозаготівлі в районі. 22 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.П-45, оп.1, спр.122, арк.118 – 119.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=10&doc=134

Протокол бюро Харківського обкому КП(б)У з рішеннями щодо організації хлібозаготівель, вилучення незаконно виданого і «розкраденого» хліба, колгоспних фондів, завершення обмолоту хліба в районах («головну увагу обкому й уповноважених зосередити на 36 вирішальних районах, в яких залишається ще заготовити 173 тис. т з 205 тис. т по області»). 22 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.11, арк.90 – 94.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=10&doc=569

Протокол бюро Харківського обкому КП(б)У з рішеннями «Про перевіювання полови», що зобов'язувало райпарткоми й уповноважених «через те, що в полові є велика кількість колосків, свідомо залишених в полові куркульсько – шкідницькими елементами з метою утайки хліба.., взяти на спеціальний облік полову, де є колоски і організувати переобмолот цієї полови, а після обмолоту перевіяти і очистити, вибравши з неї все зерно». 22 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.11, арк.95.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=10&doc=570

Постанова бюро Харківського обкому КП(б)У «Про уповноважених обкому по хлібозаготівлях». 22 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.11, арк.118–119.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=10&doc=748

Список уповноважених Харківського обкому КП(б)У по хлібозаготівлях, затверджений на засіданні бюро обкому разом з відповідною постановою. 22 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.11, арк.120–122.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=10&doc=749

Рішення бюро Харківського обкому КП(б)У «Про колгоспи, що їх занесено на «чорну дошку» щодо встановлення систематичного щоденного контролю за застосуванням заходів впливу, передбачених постановою ЦК КП(б)У від 18 листопада 1932 р. до колгоспів, занесених на «чорну дошку», і систематичного обліку перебігу хлібозаготівель по цих колгоспах і селах, і «Про репресії» щодо посилення репресивних заходів до «злісних нездатчиків хліба, запроваджуючи натуральні штрафи та відбираючи присадибні землі». 22 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.11, арк.97 – 98.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=10&doc=745

Телеграма Дніпропетровського обкому КП(б)У про вивіз під план хлібозаготівлі усіх наявних і резервних фондів зерна. 23 грудня.

Держархів Запорізької області, ф.Р-722, оп.1, спр.106, арк.214. Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №333.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 333

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про гарнцевий збір. 23 грудня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.912, арк.17. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №368.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 368

Директивний лист Валківського райвиконкому Харківської області під грифом «терміново» до голів сільрад і своїх уповноважених, райміліції і слідчого щодо вивезення впродовж 24-х годин на зсиппункти всього вилученого у куркулів і контрактантів хліба, з метою запобігання його розбазарюванню. 23 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.21, арк.188.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=10&doc=135

Обвинувальний висновок уповноваженого Арбузинського райапарату ДПУ щодо Т. Пікала, мешканця с. Костянтинівка Арбузинського району Одеської області. 23 грудня.

ДА СБУ, Миколаїв, спр.1607-с; ДА СБУ, Колекція документів «Голодомор 1932–1933 рр. в Україні», спр.230, арк.187.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article? art_id=49757&cat_id=53076

Протоколи допитів свідків з архівно-кримінальної справи за звинуваченням К. Іванова, мешканця с. Костянтинівка Арбузинського району Одеської області. 23–24 грудня.

ДА СБУ, Миколаїв, спр.1608-с, арк.6, 8; ДА СБУ, Колекція документів «Голодомор 1932 – 1933 рр. в Україні», спр.229–2, арк.225–228.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article? art_id=49757&cat_id=53076

Вирок Харківського обласного суду про позбавлення волі керівних працівників Кобеляцького району за невиконання хлібозаготівлі. 23–25 грудня.

Документ із родинного архіву І. О. Обидала. Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 335.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 335

Лист ЦК КП(б)У до всіх секретарів райкомів, голів райвиконкомів, уповноважених обкомів КП(б)У про обов'язкове вивезення всіх наявних колгоспних фондів, у тому числі і посівного, в рахунок виконання плану хлібозаготівель. 24 грудня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5384, арк.230. Засвідчена копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 124.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 124

Постанова бюро Запорізького міськкому партії Дніпропетровської області на телеграму ЦК КП(б)У про вилучення усіх зернових фондів, у тому числі і посівних, з колгоспів, які не виконали план. 24 грудня.

Державний архів Запорізької області, ф.157, оп.1, спр.278, арк.252–253.Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 125.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 125

Лист голови Лебединського райвиконкому Гужвія до голів сільрад Лебединського району Харківської області про порядок одержання дозволу на помел зерна колгоспниками й одноосібниками. 24 грудня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-2694, оп.1, спр.181, арк.21. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – № 62.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932–33.php#nom – 62

Телеграма В. Балицького до Г. Ягоди про виселення 500 родин селян з Одеської області «для удару по петлюрівським кулацьким елементам». 24 грудня.

АПРФ, ф.3, оп.30, спр.196, арк.106–107. Копія.
Опубл.: «Совершенно секретно». Лубянка – Сталину о положении в стране. – Т. 4. – С.390.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 374

Постанова Валківського районного зльоту колгоспників і одноосібників Харківської області «Про стан хлібозаготівель в районі» у зв'язку з незадовільним ходом хлібозаготівлі (план по району виконано на 68%, а по одноосібному сектору – на 28%, через що припинено довіз краму до району і вилучено наявний крам), «організувати потоки безперервних червоних валок ім. V- ї сесії ВУЦВКу», застосувати найсуворіші заходи революційного закону до саботажників, куркулів і злісних контрактантів, «не зупиняючись навіть перед висланням за межі УСРР в далекі місцевості СССР». 24 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.Р -154, оп.1, спр.21, арк.173.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=10&doc=136

Постанова бюро Харківського обкому КП(б)У «Про виконання рішення обкому від 11 грудня 1932 р. з питання експортного плану в IV-му кварталі» з попередженням керівників організацій та підприємств, секретарів райпарткомів КП(б)У про персональну відповідальність за повне виконання плану IV кварталу до 31 грудня 1932 р. 24 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.П- 2, оп.3, спр.1, арк.135–137.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=10&doc=325

Постанова секретаріату Харківського обкому КП (б) У «Про план мобілізації коштів населення по області на I-й квартал 1933 року» щодо охоплення робітників, службовців, колгоспників та одноосібників підпискою на позику, виконання плану по паях споживчої кооперації, «не допускаючи послаблення натиску по пайонакопиченнях в селах і районах, до яких застосовані товарні репресії», а також повного стягнення накладених штрафів по хлібу. 24 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.52, арк.46–48.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=11&doc=431

Лист колгоспника М. Дяченка з артілі «Вірний шлях» Чубарівського району Дніпропетровської області до газети «Колгоспне село» про надпланові хлібозаготівлі за рахунок вилучення зробленого хліба на трудодні. Не раніше 24 грудня.

ЦДАВО України, ф.388, оп.2, спр.653, арк.122. Ротапринт.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 334.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 334

Із протоколу загальних зборів жінок колгоспу «Червоний Жовтень» Чернацької сільради Середино-Будського району Чернігівської області про підтримку репресивних заходів щодо осіб, що не виконують хлібозаготівлю. 25 грудня.

Державний архів Сумської області, ф.П-33, оп.1, спр.227, арк.15–16. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – №63.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 63

Постанова касаційної колегії Верховного суду УСРР про залишення в силі вироку про 10-річне ув'язнення селянки Н. Клименко за крадіжку з колгоспного лану мішка колосків. 25 грудня.

ЦДАВО України, ф.24, оп.8, спр.3542, арк.210. Оригінал.
Голод на Україні (1931–1933)/Упор. Є. П. Шаталіна, В. І. Марочко//Укр. іст. журн. – 1989. – № 11. – С.85.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 336;
http://www.history.univ.kiev.ua/ukrbooks/doc1921_85.html##66

Лист С. Косіора до членів і кандидатів у члени політбюро ЦК КП(б)У про необхідність вивезення насіннєвих фондів у рахунок хлібозаготівель як засобу боротьби проти саботажу. 25 грудня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5243, арк.203. Засвідчена копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 126.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 126

Рішення бюро Харківського обкому КП(б)У, ухвалене шляхом опитування членів бюро, «Про контроль за переведенням в життя рішення ЦК і Раднаркому «Про роботу судових органів у зв'язку з хлібозаготівлями», що зобов'язувало обласного прокурора Брона «суворо стежити за тим, аби райпрокуратура і суди вели найжорстокішу лінію щодо куркулів, саботажників хлібозаготівель, злодіїв і тих, що розкрадають колгоспний хліб», письмово кожної п'ятиденки інформувати обком про реалізацію цього рішення, для чого відкликати його з хлібозаготівель. 25 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.11, арк.106
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?page=11&doc=746

Постанова бюро Богодухівського райкому КП(б)У Харківської області «Про хід виконання плану хлібозаготівель по Кручиківській (в документі – Кручанській) сільраді». 25 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.П-80, оп.1, спр.43, арк.363.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?page=11&doc=137

Протокол загальних зборів мешканців с. Черемушна Валківського району Харківської області з ухвалою віддати під суд контрактанта С. Куценка за невиконання плану хлібозаготівлі і приховування трьох мішків зерна та вжиття репресивних заходів до інших нездавачів хліба. 25 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.17, арк.75, 75зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?page=11&doc=138

Протокол III-го об'єднанного розширеного пленуму Ізюмського райкому КП(б)У та районної КК Харківської області про хід хлібозаготівлі в районі з інформаціями уповноважених райпарткому та секретарів партосередків про те, що «всі хлібні ресурси вичерпуються, в коморах колгоспів, крім посівного, більше хліба нема», план намагаються виконати за рахунок повернення колгоспниками виданих авансів, переобмолочування соломи та перевіювання полови. Протокол містить відомості, що по району до злісних нездавачів хліба застосовано 117 репресій, намічено на виселення за межі України 11 сімей, оштрафовано грішми 54, м'ясом – 32 господарства у розмірі 1512 ц, під суд віддано 20 господарств. 25 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.П-59, оп.1, спр.18, арк.37 – 40.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?page=11&doc=139

Список уповноважених Ізюмського райкому КП(б)У Харківської області, направлених до сільрад і колгоспів району на хлібозаготівлю (прізвище, посада за основним місцем роботи та місце відрядження). 25 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.П-59, оп.1, спр.18, арк.42.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?page=11&doc=140

Постанова РНК СРСР № 1905 «Про мірчуковий збір» щодо заборони таємного помолу зерна і обов'язковості затвердження на рівні республіканських та обласних радянських органів мережі млинів, яким дозволяється працювати на селянський помел, аби запобігти розкраданню і розтратам мірчука, суворого покарання як безпосередніх розкрадачів мірчука, так і керівників радянських органів. 25 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-1356, оп.1, спр.971, арк.89.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?page=11&doc=141

Постанова Великописарівського райкому КП(б)У про незадовільне виконання хлібозаготівлі, посилення репресивних заходів до нездавачів хліба, розширення складу комісій сприяння хлібозаготівлі, ліквідацію учительського фонду і здачу його в план хлібозаготівлі по Великописарівському району Харківської області. 26 грудня.

Державний архів Сумської області, ф.П-80, оп.1, спр.22, арк.130 32. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – №64.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 64

Постанова політбюро ЦК ВКП (б) про виселення 500 родин селян з Одеської області. 27 грудня.

РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.14, арк.43. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №377.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 377

Телеграма Л. Кагановича Й. Сталіну про заходи щодо виконання плану хлібозаготівель на Півдні України. 27 грудня.

РДАСПІ, ф.81, оп.3, спр.232, арк.59–59 зв. Оригінал.
Опубл.: Трагедия советской деревни. – Т. 3. – С.609.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 378

Постанова Валківського райвиконкому Харківської області «Про облік та охорону колгоспних зерносховищ–комор» щодо зобов'язання голів колгоспів, із метою забезпечення на підставі постанови ЦВК і РНК СРСР від 7 серпня 1932 р. «Про охорону колгоспної соціалістичної власності» й артикулу 31 п. 1 Адміністративного кодексу УСРР суворої охорони заготовленого хліба, взяття на облік усіх наявних зерносховищ. 28 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.21, арк.176.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=11&doc=147

Постанова президії Роменського райвиконкому Харківської області про затвердження постанови Пустовійтівської сільради Роменського району про виселення за межі України куркульських господарств Я. Стриколя й У. Чернобука. 28 грудня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-4549, оп.1, спр.169, арк.6. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – №65.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932–33.php#nom – 65

Протокол засідання Бердянського райвиконкому Дніпропетровської області про репресивні заходи щодо колгоспів, занесених на «чорну дошку». 28 грудня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.309, арк.74. Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №337.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 337

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про відкриття 32 нових віддалених пункти прийому хліба в Одеській області із зобов'язанням вивезти звідти хліб до 1 лютого 1933 р. 28 грудня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.923, арк.8. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №379.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 379

Протокол засідання Бородянського райвиконкому Київської області про зняття з посад голів сільрад за невиконання плану хлібозаготівель. 29 грудня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.333, арк.8–9. Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №338.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 338

Протокол засідання президії Кобзарівської сільради Валківського району Харківської області щодо недостатнього застосування репресій до куркульсько-заможних господарств і контрактантів і незадовільної реалізації описаного майна з рішенням упродовж 24-х годин завершити продаж майна і вигнати із проданих господарств сім'ї колишніх власників. 29 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-1886, оп.1, спр.87, арк.111 зі зв., 112.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=11&doc=149

Протокол допиту свідка з архівно-кримінальної справи за звинуваченням мешканця с. Виноградний Сад Доманівського району Одеської області П. Піколова. 29 грудня.

ДА СБУ, Миколаїв, спр.392-с, арк.4–4зв.; ДА СБУ, Колекція документів «Голодомор 1932 – 1933 рр. в Україні», спр.229 – 2, арк.223–224.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article? art_id=49757&cat_id=53076

Довідка про майновий стан Г. Негоди, видана Полянецькою сільрадою Криво-Озерського району Одеської області. 29 грудня.

ДА СБУ, Миколаїв, спр.6856-с; ДА СБУ, Колекція документів «Голодомор 1932 – 1933 рр. в Україні», спр.230, арк.185 – 186.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article? art_id=49757&cat_id=53076

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про план посівів ярових культур на 1933 р. 29 грудня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.1913, арк.9. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №381.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 381

Постанова політбюро ЦК КП(б)У про посилення репресій щодо одноосібників – злісних нездавачів хліба, якою пропонується застосувати розпродаж майна та позбавлення землі і будинків орієнтовно до 1000 господарств Харківської та 500 – Дніпропетровської областей. 29 грудня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.238, арк.179. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – №128.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 128

Постанова політбюро ЦК КП(б)У про поширення на Дніпропетровську область репресивних заходів до селян, якою передбачено: вислати 700 родин з 20–25 сіл, організувати заслання на північ куркулів без родин у кількості 700 осіб, скласти список виключених з партії до 50 осіб для негайної відправки до концтабору. 29 грудня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.16, спр.9, арк.83. Оригінал.
Опубл.: Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – №127.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 383; http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 127

Лист ЦК КП(б)У до обкомів і райкомів партії про вивезення в п'ятиденний строк всіх наявних фондів у рахунок хлібозаготівель. 29 грудня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.238, арк.182. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 129.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 129

Доповідна записка заступника голови РНК УСРР К. Сухомлина до ЦК КП(б)У про стан хлібозаготівель у Харківській області. 29 грудня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5388, арк.123–129. Засвідчена копія
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 130.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 130

Постанова Одеського обкому КП(б)У про затвердження списка осіб, виключених з партії «за саботаж хлібозаготівель», і про публікацію в обласній і районній пресі повідомлення про їх висилку до концтабору. 29 грудня.

Державний архів Одеської області, ф.П-11, оп.21, спр.1, арк.47.
Опубл.: Голодомор в Україні: Одеська область... – Док. № 42.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Odesa – 1932 – 33.php#nom – 42

Доповідна записка Г. Ягоди Й. Сталіну про завершення виселення селян (2158 родин, 9187 осіб) з Кубані на Урал. 29 грудня.

АПРФ, ф.3, оп.30, спр.196, арк.108. Оригінал.
Опубл.: «Совершенно секретно». – Т. 4. – С.386.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 386

Чорнові записи Л. Кагановича до засідання політбюро ЦК КП(б)У. 29 грудня.

РДАСПІ, ф.81, оп.3, спр.215, арк.25 – 33. Оригінал.
Опубл.: Командири великого голоду. – С.337–339.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 388

Донесення інформатора ДПУ про антирадянську агітацію коваля колгоспу ім. Молотова Арбузинського району Одеської області А. Чебана. 29 грудня.

ДА СБУ, спр.6854-с, арк.5. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 389.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 389

Довідка про рух справ та осіб, заарештованих у ході репресивної операції органів ДПУ УСРР на селі у період з 1 до 20 грудня 1932 р. 30 грудня.

ДА СБУ, ф. 42, спр.9, арк.70. Копія.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – № 39.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Довідки про кількість осіб, засуджених трійкою при колегії ДПУ УСРР до розстрілу за період з 1 по 30 грудня 1932 р., і про кількість справ, не розглянутих колегією ОДПУ станом на 30 грудня 1932 р. 30 грудня.

ДА СБУ, ф. 42, спр.9, арк.74. Копія.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – № 41.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Постанова секретаріату Харківського обкому КП(б)У «Про хід хлібозаготівель в колгоспах, занесених на «чорну дошку» (Інформація комісії з перевірки) із встановленням кінцевих термінів виконання планів хлібозаготівлі, навіть за рахунок негайного перерахування всіх фондів, у тому числі й посівних. 30 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.52, арк.49–50.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=11&doc=432

Постанова секретаріату Харківського обкому КП(б)У «Про хід виконання плану картоплезаготівель» щодо встановлення кінцевого терміну кампанії – 15 лютого 1933 р. і заходи із забезпечення виконання плану. 30 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.52, арк.51 – 54.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=11&doc=433

Постанова бюро Дніпропетровського обкому КП(б)У про застосування репресій до колгоспів і колгоспників, які саботують хлібозаготівлі. 30 грудня.

Державний архів Дніпропетровської області, ф.19, оп.1, спр.510, арк.8. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 131.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 131

Постанова бюро Дніпропетровського обкому КП(б)У про виявлення та покарання осіб, які викидають хліб у колодязі й убиральні. 30 грудня.

Державний архів Дніпропетровської області, ф.19, оп.1, спр.510, арк.8. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 132.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1932.php#nom – 132

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про виселення 300 родин «куркулів» із Чернігівської області. 30 грудня.

РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.14, арк.44. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 390.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 390

Довідка про рух справ та арештованих за операцією органів ДПУ УСРР за період з 1 до 20 грудня 1932 р. (заведено 5727 справ на 10330 осіб). 30 грудня.

ДА СБУ, ф. 42, оп.1, спр.9, арк.70. Незасвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 393.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52373

Протокол розширеного засідання президії Михайлівської сільради Лебединського району Харківської області про відібрання землі з садибами у одноосібників, які не виконали хлібозаготівлю, і передачу її до колгоспу. 30 грудня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-2573, оп.1, спр.4, арк.170. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – № 66.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 66

Обвинувальний висновок Арбузинського райвідділу ДПУ у справі мешканця с. Костянтинівка Одеської області Т. Пікала. 30 грудня.

ДА СБУ, спр.1607-с, арк.10. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 394.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 394

Обвинувальний висновок Доманівського райвідділу ДПУ у справі мешканця хут. Виноградний Сад Одеської області П. Овчаренка. 30 грудня.

ДА СБУ, спр.6852-с, арк.8. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 395.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 395

Заява колгоспниці М. Ворожки до правління сільськогосподарської артілі ім. Фрунзе с. Гудимівка Лебединського району Харківської області про надання хліба її дітям. 31 грудня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-2717, оп.2, спр.1, арк.62. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – № 67.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 67

Рішення бюро Одеського обкому КП(б)У про «грубу політичну помилку, припущену Снігурівським районним партійним комітетом, газетою «Соціалістичний шлях» і виїзною редакцією «Молода гвардія» при опублікуванні постанови обласного виконавчого комітету щодо висилки 500 господарств». 31 грудня.

Державний архів Одеської області, ф.П-11, оп.1, спр.165, арк.19.
Опубл.: Голодомори в Україні: Одеська область. – № 43.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Odesa – 1932 – 33.php#nom – 43

Відомості про членів КП(б)У, засуджених трійкою при колегії ДПУ УСРР у грудні 1932 р. 31 грудня.

ДА СБУ, ф. 42, спр.9, арк.73. Копія.
Опубл.: Розсекречена пам'ять... – № 40.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Постанова секретаріату Харківського обкому КП(б)У «Про використання відходів» щодо організації комісій і закінчення до 5 січня 1933 р. суцільної перевірки наявності відходів на підприємствах Союзборошна, Союзкрупи, млинах, елеваторах і встановлення постійного контролю з боку обласної КК–РСІ й облвідділу ДПУ за обліком і використанням зернових відходів, а також позачергового розгляду справ по зловживаннях з відходами, приймальними квитанціями, розкраданнях хлібопродуктів. 31 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.52, арк.55 – 56.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=11&doc=435

Відомості про членів КП(б)У, арештованих судовою трійкою при колегії ДПУ УСРР за грудень 1932 р. Кінець грудня.

ДА СБУ, ф. 68, спр.228, арк.129.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52374

Повідомлення Укрколгоспцентру в ЦК КП(б)У про масовий вихід селян з колгоспів Сквирського району на Київщині у 1931–1932 рр. (подано близько 2500 заяв). Грудень.

ЦДАВО України, ф. 559, оп.1, спр.2572, арк.29–37. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 339.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 339

Доповідна записка сількора до газети «Радянське село» про голодування й репресії проти селян за невиконання хлібозаготівлі в колгоспі «Серп і Молот» Одеської області. Грудень.

ЦДАВО України, ф. 388, оп.2, спр.653, арк.144 – 146. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 341.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 341

Лист селянина І. Кучми з артілі «Червоний хлібороб» про голодування колгоспників. Грудень.

ЦДАВО України, ф. 388, оп.2, спр.653, арк.136–137. Склографічний примірник.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 342.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 342

Лист колгоспника П. Жорстоки про занепад артілі «Червоний орач» с. Пархомівки Краснокутського району Харківської області внаслідок позапланових хлібозаготівель. Грудень.

ЦДАВО України, ф.388, оп.2, спр.653, арк.121. Склографічний примірник.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 340.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1932.php#nom – 340

Довідка про кількість заарештованих місцевими органами ДПУ УСРР у зв'язку з хлібозаготівлями за серпень – листопад 1932 р. (заарештовано 3930 «куркулів» і 1588 «осіб з к.-р. минулим»). Грудень.

ДА СБУ, ф. 42, оп.1, спр.9, арк.56. Копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 397.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 397

Зведення про засуджених Судовими трійками й Особливою нарадою при колегії ДПУ УСРР у зв'язку з хлібозаготівлями за серпень–листопад 1932 р. (засуджено 1108 осіб). Грудень.

ДА СБУ, ф. 42, оп.1, спр.9, арк.70. Незавірена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №399.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 399

Зведення про кількість комуністів, заарештованих у зв'язку з хлібозаготівлями з 1 листопада до 20 грудня 1932 р. (заарештовано 862 особи). Грудень.
ДА СБУ, ф. 42, оп.1, спр.9, арк.71. Незавірена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №400.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 400

Зведення про засуджених судами Наркомюсту УСРР у зв'язку з хлібозаготівлями за серпень – листопад 1932 р. (за неповними даними, засуджено 16781 особу). Грудень.
ДА СБУ, ф. 42, оп.1, спр.9, арк.67. Копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №401.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 401

Зведення про результати розгляду справ судами Наркомюсту УСРР з 15 листопада до 1 грудня 1932 р. (розглянуто 948 справ на 1725 обвинувачених). Грудень.
ДА СБУ, ф. 42, оп.1, спр.9, арк.69. Незасвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №402.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 402

Оперативний бюлетень ДПУ УСРР «Про хід роботи по сільській контрреволюції» (у листопаді заарештовано 8881 особа, серед яких – «понад 2000 колишніх петлюрівців і махновців»; ліквідовано 151 «внутрішньоколгоспне угруповання» у 110 районах). Грудень.
ДА СБУ, ф.16, оп.28, спр.5, арк.43–45. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932 – 1933 років в Україні. – №403.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 403

Інформація ДПУ УСРР про справу щодо зриву хлібозаготівель у колгоспі «Велетень» Софіївського району Дніпропетровської області. Грудень.
ДА СБУ, ф.16, оп.28, спр.5, арк.53–56. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №404.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 404

Доповідна записка організаційно-масового відділу Укрколгоспцентру «Про виходи з колгоспів» (по Київській області зафіксовано 6874 випадки, Вінницькій – 10 300, Харківській – 9973, АМСРР – 5829). 1932 р.
ЦДАВО України, ф.559, оп.1, спр.2572, арк.4–15.
Незасвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №405.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 405

Листівка «До українських селян». 1932 р.
ДА СБУ, ф.16, оп.25, спр.2, арк.73. Друкарський відбиток.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №406.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 406

Листівка «Селяне, не давайте хліба большевикам!». 1932 р.
ДА СБУ. Колекція «Голодомор 1932–1933 рр. в Україні».
Друкарський відбиток.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №407.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p4.php#nom – 407

Листівка Українського революційного комітету «До Українських селян». 1932 р.
ДА СБУ, ф.16, оп.25, спр.2, арк.73.
Друкарський примірник.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – №4.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Процесуальні документи (протоколи допитів свідків, заключна постанова) з архівно – кримінальної справи за звинуваченням завідуючого магазином шахти №9 Сніжнянського ЗРК мешканця с. Водяне Шполянського району М. Литвинова в участі у банді «Чорного ворона», антирадянській агітації, спрямованій на підрив господарської політики та розкраданні дефіцитних продуктів. 1932 р.
ДА СБУ, Донецьк, спр.2520-пф, арк.72–74, 82–88; ДА СБУ, Колекція документів «Голодомор 1932–933 рр. в Україні», спр.229, арк.21–32.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article? art_id=49757&cat_id=53076

Процесуальні документи (протоколи допитів свідків) з архівно-кримінальної справи за звинуваченням мешканця с. Старий Керменчик Старокерменчикського району Донецької області В. Балабана. 1932 р.
ДА СБУ, Донецьк, спр.2372-пф, арк.12, 13; ДА СБУ, Колекція документів «Голодомор 1932–1933 рр. в Україні», спр.229, арк.42–47.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article? art_id=49757&cat_id=53076

Процесуальні документи (протоколи допитів свідків) з архівно-кримінальної справи за звинуваченням П. Костенка. 1932 р.
ДА СБУ, Донецьк, спр.17875-пф, арк.8, 9, 16, 17; ДА СБУ, Колекція документів «Голодомор 1932–1933 рр. в Україні», спр.229, арк.61–66
http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article? art_id=49757&cat_id=53076

Процесуальні документи (протокол допиту свідка) з архівно-кримінальної справи за звинуваченням Х. Меннера. 1932 р.
ДА СБУ, Донецьк, спр.2521-пф, арк.5; ДА СБУ, Колекція документів «Голодомор 1932–1933 рр. в Україні», спр.229, арк.67–68.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article? art_id=49757&cat_id=53076

Анкета обвинувачуваного, довідки Пісківської сільради та довідка про результати медичного огляду із архівно-кримінальної справи щодо Ф. Петляєва. 1932 р.
ДА СБУ, Миколаїв, спр.6903-с; ДА СБУ, Колекція документів «Голодомор 1932–1933 рр. в Україні», спр.229-2, арк.266–271.

http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article? art_id=49757&cat_id=53076

Процесуальні документи (протокол допиту обвинувачуваного Є. Зуська; постанова уповноваженого Ямпольського прикордонного загону ДПУ про надсилання слідчої справи на громадян Є. Зуська, І. Шведа, О. Іванюка та ін. на розгляд особливої наради при колегії ДПУ УСРР; витяг із протоколу засідання особливої наради при колегії ДПУ УСРР №62/822 від 8.07.1932 р. щодо засудження Є. Зуська, І. Шведа, О. Іванюка та ін.), постанова президії Хмельницького обласного суду від 20.03.1967 р. про відміну постанови особливої наради при колегії ДПУ УСРР від 8.09.1932 р. щодо Є. Зуська та ін. і про припинення справи. 1932 р.

ДА СБУ, Хмельницький, спр.П-16127; ДА СБУ. Колекція документів «Голодомор 1932–1933 рр. в Україні», спр.229-2, арк.280–295.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article? art_id=49757&cat_id=53076

Процесуальні документи (протоколи допитів свідків та обвинувальна простанова) з архівно-кримінальної справи щодо П. Овчаренка.

ДА СБУ, Миколаїв, спр.6852 -с; ДА СБУ, Колекція документів «Голодомор 1932–1933 рр. в Україні», спр.230, арк.16–20.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article? art_id=49757&cat_id=53076

Процесуальні документи (протокол допиту обвинувачуваного, протоколи допитів свідків, обвинувальний висновок, постанова про припинення справи) з архівно-кримінальної справи щодо М. Ярового, мешканця с. Маринівка Доманівського району Одеської області. 1932 р.

ДА СБУ, Миколаїв, спр.281-с; ДА СБУ, Колекція документів «Голодомор 1932–1933 рр. в Україні», спр.230, арк.104–116.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article? art_id=49757&cat_id=53076

Процесуальні документи (протоколи допитів свідків, обвинувальний висновок), акти, довідка та витяг із протоколу засідання Ново-Севастопольської сільради та висновки прокурора Миколаївської області від 8.08.1996 р. про реабілітацію з архівно-кримінальної справи щодо К. Шалапута, В. Шалапута, Г. Іванченка, мешканців с. Ново-Севастополь Снігурівського району Одеської області. 1932 р.

ДА СБУ, Миколаїв, спр.559-с; ДА СБУ, Колекція документів «Голодомор 1932–1933 рр. в Україні», спр.230, арк.117–138.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article? art_id=49757&cat_id=53076

Постанова уповноваженого Миколаївського міськвідділу ДПУ про направлення слідчої справи до Миколаївського міськпрокурора від 09.12.1932 р. і висновок заступника прокурора Миколаївської області від 25.10.1991 р. про реабілітацію Ф. Діброви з архівно – кримінальної справи щодо Ф. Діброви, мешканця с. Кисляківки Свято-Троїцької сільради Миколаївського району Одеської області. 1932 р.

ДА СБУ, Миколаїв, спр.843-с; ДА СБУ, Колекція документів «Голодомор 1932–1933 рр. в Україні», спр.230, арк.148–150.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article? art_id=49757&cat_id=53076

Процесуальні документи (витяг із протоколу засідання партколегії, постанова про початок слідства, протокол допиту обвинувачуваного) з архівно-кримінальної справи за звинуваченням секретаря партосередку с. Архангельське Горлівського району Донецької області З. Орлика у розкраданні сільгосппродуктів і зриві хлібозаготівельної кампанії. 1932–1933 рр.

ДА СБУ, Донецьк, спр.1783-пф, арк.1–2, 4, 7–9; ДА СБУ, Колекція документів «Голодомор 1932–1933 рр. в Україні», спр.229, арк.13–20.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article? art_id=49757&cat_id=53076

Протоколи допитів свідків і протокол засідання членів артілі ім. Леніна Петропавловської сільради Донецької області про виключення з артілі куркулів із архівно-кримінальної справи за звинуваченням М. Семке. 1932–1933 рр.

ДА СБУ, Донецьк, спр.2579-пф, арк.8–9; спр.2586-пф, арк.6; ДА СБУ, Колекція документів «Голодомор 1932–1933 рр. в Україні», спр.229, арк.48–51.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article? art_id=49757&cat_id=53076

Процесуальні документи (протоколи допитів свідків; постанова райуповноваженого ДПУ про направлення слідчої справи до дільничого прокурора; службовий лист від прокурора Ново-Української дільниці Одеської області до Арбузинського райвідділу ДПУ; висновок прокурора Миколаївської області від 27.06.1996 р. про реабілітацію В. Самійленка), скарга О. Кабачного, якого було направлено партосередком для організації збирання соняшників, на ланкового колгоспу В. Самійленка та висновок прокурора Миколаївської області від 27.06.1996 р. про реабілітацію В. Самійленка з архівно – кримінальної справи щодо звинувачення останнього в участі у куркульських «волинках», антирадянській агітації та ін. 1932 –1933 рр.

ДА СБУ, Миколаїв, спр.83- с; ДА СБУ. Колекція документів «Голодомор 1932–1933 рр. в Україні», спр.230, арк.1–11.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article? art_id=49757&cat_id=53076

Процесуальні документи (постанова про початок слідства й арешт, протоколи обшуку, протоколи допитів свідків, обвинувальний висновок райвідділу ДПУ; кримінальний вирок нарсуду Арбузинського району від 9.01.1933 р.; ухвала судової колегії Одеського облсуду від 21.01.1933 р. про незадоволення касаційної скарги), довідка Н.-Краснівської сільради про конфіскацію хати та хліба у А. Величка

й висновок прокурора Миколаївської області від 2.01.1992 р. про його реабілітацію. 1932–1933 рр.

ДА СБУ, Миколаїв, спр.11834-с; ДА СБУ, Колекція документів «Голодомор 1932–1933 рр. в Україні», спр.230, арк.64–76. http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article? art_id=49757&cat_id=53076

Копія донесення, характеристика А. Чабана, видана Лукашівською сільрадою, обвинувальний висновок у справі помічника уповноваженого Першотравневого райвідділу ДПУ, постанова дільничного прокурора про припинення справи із архівно-кримінальної справи щодо А. Чабана, мешканця с. Лукашівка Першотравневого району Одеської області. 1932–1933 рр.

ДА СБУ, Миколаїв, спр.6854-с; ДА СБУ. Колекція документів «Голодомор 1932–1933 рр. в Україні», спр.230, арк.143–147. http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article? art_id=49757&cat_id=53076

Процесуальні документи (протокол допиту свідка, обвинувальний висновок) з архівно-кримінальної справи щодо П. Цимбала, мешканця с. Спасибівка Петропавлівської сільради Арбузинського району Одеської області. 1932–1933 рр.

ДА СБУ, Миколаїв, спр.6869-с; ДА СБУ, Колекція документів «Голодомор 1932–1933 рр. в Україні», спр.230, арк.182–184. http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article? art_id=49757&cat_id=53076

1933 рік

Довідка про кількість засуджених судовою трійкою при колегії ДПУ УСРР до розстрілу за період з 1 до 30 грудня 1932 р. і довідка про кількість справ, не розглянутих колегією ОДПУ до 30 грудня 1932 р. Близько 1 січня.

ДА СБУ, ф.68, спр.228, арк.130.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52375

Відомості про арештованих органами ДПУ УСРР за операцією на селі по лінії СПВ за період з початку операції до 1 січня 1933 р. Близько 1 січня.

ДА СБУ, ф.68, спр.228, арк.131.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52376

Інформація секретаря Буринського райкому КП(б)У про засуджених за невиконання хлібозаготівлі по Буринському району Чернігівської області за 1932 р. Не раніше 1 січня.

Державний архів Сумської області, ф.П-75, оп.1, спр.153, арк.13. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – №68.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 68

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про хлібозаготівлі в Україні, згідно з якою колгоспи й одноосібники не піддаватимуться репресіям у випадку добровільного здавання раніше викраденого та прихованого хліба; до тих, хто продовжуватиме приховувати хліб, застосовуватимуться найсуворіші заходи, передбачені Постановою ЦВК СРСР від 7 серпня 1932 р. Не раніше 1 січня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.913, арк.11. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №408.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p5.php#nom – 408

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про організацію репресій щодо селян Дніпропетровської області (висилці підлягали 700 родин з 20–25 сіл; 700 осіб «злостных елементов и кулаков» без родин і до 50 виключених з партії). 1 січня.

РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.14, арк.44–45.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №409.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p5.php#nom – 409

Постанова партколегії ЦКК КП(б)У про репресії щодо колишніх уповноважених хлібозаготівель. 1 січня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.281, арк.8–9.
Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №410.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p5.php#nom – 410

Телеграма ЦК ВКП(б) до ЦК КП(б)У з оголошенням постанови ЦК ВКП (б) від 1 січня 1933 р. про добровільну здачу державі колгоспами, колгоспниками й одноосібниками раніше прихованого хліба та вжиття суворих заходів щодо тих, хто продовжуватиме укривати від обліку хліб. 1 січня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6339, арк.25. Копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – №133.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 133;

Опис майна мешканця с. Мосьпанове В. Бабича, проведений комісією Мосьпанівської сільради Балаклійського району Харківської області за невиконання ним плану хлібозаготівлі. 1 січня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-2762, оп.1, спр.422, арк.52.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?page=11&doc=190

Опис майна, конфіскованого у мешканки хут. Катричівка Кобзарівської сільради Валківського району Харківської області О. Коломийцевої (за несплату обов'язкових платежів у встановлений сільрадою термін. 1 січня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-886, оп.2, спр.31, арк.5.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?page=11&doc=191

Постанова секретаріату Харківського обкому КП(б)У «Про виконання плану обласною конторою Торгзіну». 1 січня.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.1, спр.52, арк.34.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?page=11&doc=750

Протокол засідання бюро Зміївського райкому КП(б)У щодо стану виконання телеграми Харківського обкому КП(б)У про хлібозаготівлю, в якому зазначено, що замість 912т хліба, передбачених постановою Харківського обкому КП(б)У від 29 грудня 1932 р., район довивіз лише 334т, і поставлено задачу до 5 січня виконати план довивозу збіжжя в повному обсязі, застосовуючи до нездавачів, а також керівників сільрад, колгоспів та уповноважених по хлібозаготівлях широкі репресивні заходи. 1 січня.

Державний архів Харківської області, ф.П-72, оп.1, спр.55, арк.6 – 7.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?page=11&doc=163

Списки мешканців с. Черемушна Валківського району Харківської області, у яких було знайдено приховані зерно та картоплю, складені хлібозаготівельними бригадами. 2 січня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.21, арк.165–168, б/н.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?page=11&doc=162

Директива ЦК ВКП(б) обкомам, крайкомам і ЦК компартій союзних республік про затвердження плану хлібоздачі на січень 1933 р. і про збереження для України граничного терміну виконання річного плану хлібозаготівель і хлібоздачі (кінець січня). 2 січня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6336, арк.1 – 2. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 135.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 135

Директива ЦК КП(б)У та РНК УСРР партійним і радянським органам про добровільне здавання колгоспниками й одноосібниками прихованого хліба. 2 січня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6336, арк.66–66 зв. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 134.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 134

Обвинувальний висновок уповноваженого райвідділу ДПУ з архівно-кримінальної справи щодо К. Римара, мешканця с. Протасівка Недригайлівського району Чернігівської області. 3 січня.

ДА СБУ, Суми, спр.П-7830; ДА СБУ. Колекція документів «Голодомор 1932–1933 рр. в Україні», спр.230, арк.93 – 95.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article? art_id=49757&cat_id=53076

Акт про реквізицію майна у селянина М. Пилипченка, засудженого до розстрілу за невиконання хлібозаготівлі, складений бригадою Ярмолинської сільради Роменського району Чернігівської області. 3 січня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-5918, оп.1, спр.88, арк.6. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – № 72
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 72

Заява колгоспника Я. Калюжного до правління колгоспу ім. Фрунзе с. Гудимівка Лебединського району Харківської області про надання хліба його родині. 3 січня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-2717, оп.2, спр.1, арк.74. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – № 73
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 73

Витяг із протоколу засідання бюро Харківського обкому КП(б)У з таємною постановою «Про розкрадання зерна з Харківського елеватора й баз Союзборошна та Союзкрупи» щодо розкрадання сотень пудів хліба та спекуляції ним на приватних ринках, з вимогою до обласного відділу ДПУ прискорити слідство у цій справі та щодо організації впродовж двох тижнів перевірки обласною КК–РСІ системи контролю за зсипними пунктами. 3 січня.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.3, спр.3, арк.2.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=11&doc=148

Роз'яснення Валківського райфінвідділу сільрадам району, в яких випадках дозволяється здійснювати перерахунок розміру сільгоспподатку за 1932 р. на доходи кустарів і ремісників у бік його зменшення, передбаченого постановами ЦВК і РНК СРСР від 27 жовтня 1932 р. і Харківського облвиконкому від 11 листопада 1932 р. (із поміткою: «негайно»). 3 січня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-1886, оп.2, спр.26, арк.5.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=11&doc=164

Постанови бюро Золочівського райпарткому КП(б)У Харківської області про хід виконання плану хлібозаготівлі по Одноробівській і Довжанській сільрадах та одноосібному сектору Малописарівської сільради. 3 січня.

Державний архів Харківської області, ф.П-96, оп.1, спр.34, арк.4 – 6.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=11&doc=165

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про застосування репресій до селян Харківської області (висилці на Північ підлягали 400 родин «злостных елементов и кулаков» і 40 виключених з партії). 4 січня.

РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.14, арк.45. Оригінал.
Опубл.: «Совершенно секретно». Лубянка – Сталину... – Т. 4. – С.391.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p5.php#nom – 414

Повідомлення газети «Вісті ВУЦВК» про хід хлібозаготівлі на Україні на 1 січня 1933 р. 4 січня.

Вісті ВУЦВК. – 1933. – 4 січ.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 343.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 343

Протокол спільного розширеного засідання президії Лизогубівської сільської ради та правлінь колгоспів Харківської приміської смуги щодо затвердження плану весняної засівкампанії, розробленого МТС, описів майна селян О. Калугіна і М. Блудова та його продаж у рахунок виконання грошового податку, про занесення хуторів Шморівки, Темнівки, Шубіна на «чорну дошку» за невиконання планів хлібозаготівель та ін. 4 січня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-408, оп.8, спр.943, арк.6, 7 зі зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=12&doc=538

Доповідна записка Ворошиловського міськкому партії Донецькому обкому КП(б)У про занесення на «чорну дошку» колгоспу с. Городище за систематичне невиконання планів хлібозаготівель і необхідність застосування репресивних заходів у зв'язку з куркульським саботажем. 4 січня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6339, арк.176–178. Копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 136.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 136

Протокол загальних зборів колгоспників сільськогосподарської артілі ім. Лисянського й одноосібників с. Межирич Лебединського району Харківської області про негайне виконання плану хлібозаготівлі та передачу до суду селян, що заховали хліб. 4 січня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-2472, оп.1, спр.3, арк.18. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині... – № 75
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 75

Постанова Петрівського райкому КП(б)У Харківської області про посилення репресій проти одноосібників, які ухиляються від здачі хліба, та про необхідність покращення масово-політичної роботи на селі. 5 січня.

Державний архів Харківської області, ф.97, оп.1, спр.16, арк.16. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 137.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 137;

Довідка про рух справ і заарештованих в обласних відділах ДПУ УСРР у ході операції на селі у період з 20 грудня 1932 р. до 1 січня 1933 р. 5 січня.

ДА СБУ, ф. 42, спр.9, арк.79–80. Копія.
Опубл.: Розсекречена пам'ять... – № 42.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Постанова бюро Петрівського райпарткому КП(б)У Харківської області «Про стан хлібозаготівлі в колгоспі «Вперед» Н. Миколаївської сільради 2-ї» з інформацією про те, що колгоспом, замість 1849 ц хліба, здано 642 ц, що становить 37,7% річного плану, з вимогою виключити з партії рахівника колгоспу Попова і доручити ДПУ на підставі закону від 07.08.1932 р. затримати його і завгоспа Воротинцева, а також замінити секретаря партосередку. 5 січня.

Державний архів Харківської області, ф.П-97, оп.1, спр.16, арк.9.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=12&doc=751

Акт про проведення обшуку та реквізицію хліба у селянина Ф. Хоменка, складений бригадою Ярмолинської сільради Роменського району Чернігівської області. 5 січня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-5918, оп.1, спр.88, арк.42. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині. – № 76
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 76

Протокол засідання правління сільськогосподарської артілі «Вперед» с. Процівка Роменського району Чернігівської області про клопотання перед Роменським райкомом КП(б)У та райвиконкомом про залишення в колгоспі останніх 20 ц зерна для харчування голодуючих колгоспників. 5 січня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-6005, оп.2, спр.76, арк.8. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 77
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 77

Довідка про рух справ та арештованих у зв'язку з «оперативним натиском» в обласних відділах за період з 20 грудня 1932 р. до 1 січня 1933 р. 5 січня.

ДА СБУ, ф. 68, спр.228, арк.132 – 133.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52377
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52378

Заява колгоспниці М. Бичко до дніпропетровського прокурора про невидачу хліба за роботу в артілі. 6 січня.

Держархів Дніпропетровської області, ф.1370, оп.1, спр.99, арк.5, Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 344.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 344

Постанова бюро Маріупольського міськкому КП(б)У про факти куркульського саботажу щодо здачі хліба та заходи по виконанню плану хлібозаготівель. 6 січня.

Державний архів Донецької області, ф.19, оп.1, спр.340, арк.5–6. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 138.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 138

Протокол засідання бюро Липоводолинського райкому КП(б)У про незадовільне виконання хлібозаготівлі, організацію бригад по хлібозаготівлі, посилення репресій до нездавачів хліба в селах Липоводолинського району Харківської області. 6 січня.

Державний архів Сумської області, ф.П-24, оп.1, спр.91, арк.2–3. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 78
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 78

Лист Валківського райфінвідділу Харківської області до всіх сільрад з роз'ясненням щодо поширення одноразового податку на господарства, що без поважних причин відмовилися від польової землі, стягнення податку в повному обсязі зі злісних невиконавців хлібозаготівлі та звільнення від нього господарств держслужбовців, робітників – кустарів, що сплачують ренту одноразового податку, й тих, хто вступив до колгоспу, усуспільнив майно і виконав завдання по хлібозаготівлі, а також щодо перевірки дотримання обов'язкового звільнення від податку родин червоноармійців. 6 січня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-1886, оп.2, спр.26, арк.4.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=12&doc=166

Постанова РНК СРСР «щодо створення нормальних умов для трудового використання» 50 тис. осіб спецпереселенців з Північного Кавказу, Нижньої Волги, Закавказзя й України. 7 січня.

ДАРФ, ф. 5646, оп.1в, спр.468, арк.47–48. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №419.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p5.php#nom – 419

Доповідь Й. Сталіна «Підсумки першої п'ятирічки» на об'єднаному пленумі ЦК і ЦКК ВКП(б) – «Про підсумки п'ятирічки за чотири роки в галузі боротьби з рештками ворожих класів», у якій, зокрема зазначалося, що в результаті «здійснення п'ятирічки ми… вибили до кінця останні рештки ворожих класів з їхніх виробничих позицій, розгромили куркульство і підготували грунт для його знищення». 7 січня.
Сталін Й. Твори. – Т. 13. – С.210 – 212.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №345.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 345

Постанова Київського обкому КП(б)У про вилучення насіннєвих фондів у колгоспів області за рахунок плану хлібозаготівель і заходи відповідальності партійних працівників за невиконання цієї постанови. 7 січня.
Державний архів Київської області, ф.5, оп.1, спр.7, арк.201–202. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – №139.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 139

Постанова Одеського обкому КП(б)У про хлібозаготівлі. 7 січня.
Державний архів Одеської області, ф.П-11, оп.1, спр.165, арк.39–40.
Опубл.: Голодомор в Україні: Одеська область… – №45.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Odesa – 1932 – 33.php#nom – 45

Резолюція об'єднаного пленуму ЦК і ЦКК ВКП(б) «Зростаючий підйом сільського господарства в СРСР при наявності кризи і занепаду сільського господарства в капіталістичних країнах». 7–12 січня.
Коммунистическая партия Советского Союза в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК. – Т. 5. – С.67 – 69.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №422.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p5.php#nom – 422

Довідка відділу агітаційно-масових кампаній ЦК КП(б)У про настрої населення Великотокмацького та Божедарівського районів Дніпропетровської області у зв'язку з вивезенням у рахунок хлібоздачі насіннєвих фондів. 8 січня.
ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6321, арк.2–5. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – №140.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 140

Постанова об'єднаного засідання Уляновської районної КК і РСІ про відбирання у селян хліба, вилученого з соломи та полови, покарання за невиконання плану хлібозаготівлі керівників артілі «Нова громада» Дмитрівської сільради Улянівського району Харківської області. 8 січня.
Державний архів Сумської області, ф.П-28, оп.1, спр.10, арк.8 – 8 зв. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – №79
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 79

Доповідна записка Харківського обкому партії ЦК КП(б)У про хід виконання річного плану хлібозаготівель, незадовільний стан здачі хліба одноосібниками, необхідність застосування репресивних заходів щодо осіб, які саботують хлібоздачу. 9 січня.
ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6339, арк.121 – 127. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – №141.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 141

Зведена таблиця «Відомості про осіб, які підлягають виселенню із сіл, що відстають у виконанні плану хлібозаготівель по районах Харківської області», складена секретно-політичним відділом Харківського облвідділу ДПУ УСРР, з інформацією щодо цифр річного плану та відсотків його виконання, кількості невиконавців хлібозаготівельних планів, а також заворушеннях, убивствах, підпалах. 9 січня.
Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.3, спр.3, арк.12 – 14.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?page=12&doc=168

Відомості про осіб, заарештованих органами ДПУ УСРР за операцією на селі по лінії СПВ за період з початку операції до 1 січня 1933 р. 10 січня.
ДА СБУ, ф. 42, спр.9, арк.210. Копія.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – №43.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Записка А. Хвилі до ЦК КП(б)У й Одеського обкому партії про незадовільне виконання плану хлібозаготівель, факти приховування хліба, куркульський саботаж у Снігурівському районі Одеської області. 10 січня.
ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6339, арк.128 – 130. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – №142.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 142

Довідка про рух справ і заарештованих у справі хлібозаготівель в обласних відділах ДПУ з 1 грудня 1932 р. до 10 січня 1933 р. (упродовж грудня, зокрема заведено 8876 справ на 15619 осіб). 10 січня.
ДА СБУ, ф. 42, оп.1, спр.9, арк.83–86. Незасвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №425.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p5.php#nom – 425

Промова Й. Сталіна на об'єднаному пленумі ЦК і ЦКК ВКП(б) «Про роботу на селі». 11 січня.

Сталін Й. Твори. – Т. 13. – С.228 – 232.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 346.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 346;

Протокол засідання бюро Золочівського райкому КП(б)У Харківської області «Про викривлення класової лінії по Березівській сільраді» з фактами знущання над селянами під час хлібозаготівель. 11 січня.

Державний архів Харківської області, ф.П-96, оп.1, спр.34, арк.9.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=12&doc=169

Протокол засідання пленуму Чугуївського райпарткому Харківської області про недовиконання плану хлібозаготівлі (план по району виконано на 86,3%, по колгоспах – на 93,7%, одноосібному сектору – на 72,2%, по твердих завданнях – на 55%) з рішенням зосередити сили хлібозаготовлювачів на виконанні планів в одноосібному секторі, докладним переліком репресій до «злісних нездавачів хліба» та пропозицією до прокурора забезпечити проходження справ по заготівлях упродовж двох днів, «добитися розколу в середовищі нездавачів хліба» та закінчити хлібозаготівлі до 20 січня 1933 р. 11 січня.

Державний архів Харківської області, ф.П-78, оп.1, спр.62, арк.1 – 4.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=12&doc=170

Інформація Дніпропетровського обкому партії ЦК КП (б) У про хід виконання річного плану хлібозаготівель і застосування репресій щодо куркульського саботажу. 12 січня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6340, арк.2. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 143.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 143

Лист Чернігівського облоргбюро КП(б)У до ЦК КП (б) У про хід виконання річного плану хлібозаготівель в області, факти приховування хліба в одноосібному секторі господарства. 12 січня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6340, арк.7. Засвідчена копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 144.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 144

Постанова РНК СРСР про план зменшення плану хлібозаготівель з урожаю 1932 р. (для України – на 28 млн. пудів, Північного Кавказу – на 2 млн. пудів). 12 січня.

ДАРФ, ф. 5646, оп.1в, спр.468, арк.11–12. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 429.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p5.php#nom – 429

Лист заготівельно-постачальних організацій Одеської області про розподіл реквізованого хліба у рахунок плану хлібозаготівлі та на робітниче постачання. 13 січня.

Державний архів Кіровоградської області, ф. 242, оп.1, спр.1122, арк.2. Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 347.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 347;

Лист мешканця м. Казань, члена ВКП(б), до редакції газети «Економічне життя» про жахливі враження від перебування в Глобинському районі Харківської області з пропозицією перевірити його повідомлення і написати про становище селян у газеті («Я думаю, якщо зараз не знайти цей вузол і не розв'язати, то не залишиться жодного коня, мало залишиться і людей – вимруть»). 12 січня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-1356, оп.1, спр.971, арк.121–123.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=12&doc=151

Лист Харківського міськкому партії до ЦК КП(б)У про необхідність надання продовольчої допомоги щодо поліпшення харчування студентів міста. 13 січня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6388, арк.90. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 145.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 145

Постанова бюро Петрівського райпарткому КП(б)У «По доповіді про виконання постанови Харківського облвиконкому про виселення 20 господарств Протопопівської сільради за саботаж хлібозаготівлі». 13 січня.

Державний архів Харківської області, ф.П-97, оп.1, спр.16, арк.23.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=12&doc=754

Постанова бюро Петрівського райкому КП(б)У Харківської області «По присуду сесії обласного суду по справі Тарана» щодо незгоди з занадто м'яким, на погляд членів бюро, вироком суду колишньому секретарю партосередку колгоспу ім. Леніна Михайлівської сільради (2 роки позбавлення волі), який «допустив, що з 20-ти куркульських господарств по сільраді було засуджено лише 3 чоловіка, внаслідок чого куркулі на час вилучення Тарана з лав партії виконали завдання на 6%», а також видав колгоспникам авансу на трудодні 765 ц хліба понад 15% від обмолоту і публічно заявив уповноваженому обкому, що «коли вивеземо хліб, то чим же будуть харчуватися колгоспники – «воздухом». 13 січня.

Державний архів Харківської області, ф.П-97, оп.1, спр.16, арк.21–22.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=12&doc=753

Записка Одеського обкому партії до ЦК КП(б)У про хід виконання річного плану хлібозаготівель в області та необхідність застосування репресивних заходів щодо саботажників. Не пізніше 13 січня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6340, арк.9–11. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 146.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 146

Постанова ЦК КП(б)У про зменшення обсягів хлібоздачі державі та безумовне виконання планів хлібозаготівель до 5 лютого. 14 січня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.16, спр.9, арк.108–109. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 147.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 147

Постанова Харківського обкому КП(б)У про посилення хлібозаготівель у занесених на «чорну дошку» колгоспах області та застосування санкцій за нездачу хліба. 14 січня.

Державний архів Полтавської області, ф. 35, оп.1, спр.13, арк.42. Засвідчена копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 148.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 148

Акт про реквізицію хліба у селянина Д. Сененка, складений бригадою Великобудківської сільради Роменського району Чернігівської області. 15 січня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-5940, оп.1, спр.69, арк.21. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 80.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 80

Довідка про рух справ та осіб, заарештованих обласними відділами ДПУ УСРР у ході операції на селі за період з 1 грудня 1932 р. по 10 січня 1933 р. 16 січня.

ДА СБУ, ф. 42, спр.9, арк.83–86. Копія.
Опубл.: Розсекречена пам'ять… – № 44.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Протокол закритого засідання бюро Липоводолинського райкому КП(б)У про опір виконанню хлібозаготівлі та посилення репресій до осіб, які протидіють хлібозаготівлі, у селах Липова Долина, Капустинці, Русанівка, Синівка Липоводолинського району Харківської області. 17 січня.

Державний архів Сумської області, ф.П-24, оп.1, спр.91, арк.20–21. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 81.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 81

Витяг із протоколу засідання президії Валківського райвиконкому Харківської області про затвердження постанови президії Кобзарівської сільради щодо застосування репресій «до злісних нездавців хліба». 18 січня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-1886, оп.2. спр.26, арк.30.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php? pagep=12&doc=175

Матеріали виїзної редакції газети «Під прапором Леніна» про подальші репресії в с. Піски Баштанського району Одеської області, занесеному на «чорну дошку». 19 січня.

Під прапором Леніна. – 1933. – 19 січ.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 436.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p5.php#nom – 436

Із протоколу засідання президії Шосткинської КК–РСІ про притягнення до судової відповідальності за приховування колгоспного хліба комірника с. Пирогівка Шосткинського району Чернігівської області О. Шестоухова. 20 січня.

Державний архів Сумської області, ф.П-25, оп.1, спр.29, арк.2. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 82.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 82

Відомості про репресивні заходи щодо куркульсько-заможних господарств Замістянської сільради Валківського району Харківської області станом на кінець грудня 1932 р. (є також відомості за [січень 1933 р.]). 21 січня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-1885, оп.1, спр.35, арк.120 – 121.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php? pagep=12&doc=109

Постанова об'єднаного пленуму Глухівського райкому КП(б)У та Глухівського райвиконкому про незадовільне виконання хлібозаготівлі в сільрадах Глухівського району Чернігівської області. 21 січня.

Державний архів Сумської області, ф.П-39, оп.1, спр.307, арк.81. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 83.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 83

Постанова президії Роменського райвиконкому Чернігівської області про преміювання та виділення краму голові Залатиської сільради та активістам за організацію виконання хлібозаготівлі. 21 січня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-4549, оп.1, спр.343, арк.4. Копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 84.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 84

Постанова РНК СРСР «Про план заготівель зернових культур (пшениця, жито, ячмінь, овес, кукурудза, просо, гречка, бобові і вика) з урожаю 1933 року». 21 січня.

ДАРФ, ф. 5446, оп.1в, спр.468, арк.19–20. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 438.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p5.php#nom – 438

Постанова РНК СРСР про боротьбу з розкраданням і розбазарюванням хліба на млинах, елеваторах і приймальних пунктах і зловживаннями з хлібними квитанціями. 21 січня.

ДАРФ, ф. 5646, оп.1в, спр.468, арк.21–22. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 439.

http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p5.php#nom – 439

Директива ЦК ВКП(б) і РНК СРСР про попередження масових виїздів голодуючих селян за продуктами. 22 січня.

РДАСПІ, ф. 558, оп.11, спр.45, арк.109–109 зв. Оригінал.
Опубл.: Трагедия советской деревни. – Т. 3. – С.635.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p5.php#nom – 440; http://memorial.kiev.ua/content/view/219/71/

Лист В. Затонського до ЦК КП(б)У про хід хлібозаготівель, факти приховування хліба, необхідність поліпшення роботи партійних і радянських органів Одеської області з виконання плану хлібоздачі. 22 січня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6340, арк.58 – 67. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 149.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 149

Спеціальне донесення В. Балицького ОДПУ про масові виїзди селян з України (наведено цифри про виїзд 31693 осіб і 2789 родин з 721 села, 228 колгоспів у 74 районах). 22 січня.

АПРФ, ф. 3, оп.30, спр.189, арк.7–10. Оригінал.
Опубл.: «Совершенно секретно». Лубянка – Сталину о положении в стране. – Т. 4. – С.393 – 394.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p5.php#nom – 442

Протокол засідання бюро Охтирського райкому КП(б)У про посилення репресій проти осіб, які не виконали хлібозаготівлі, створення буксирних бригад, організацію переобмолоту соломи та перевіювання полови, ліквідацію громадських фондів у селах Охтирського району Харківської області. 22 січня.

Державний архів Сумської області, ф.П-26, оп.1, спр.21, арк.70–72. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 85.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 85

Телефонограма Валківського райпарткому КП(б)У Харківської області та райвиконкому до всіх секретарів партосередків і голів сільрад щодо покладення на них персональної відповідальності за перемелювання на артільних млинах і вітряках будь-якого зерна під виглядом відходів, організацію контролю за перемелюванням відходів тільки на підставі довідок, підписаних секретарем парторганізації, головою сільради і уповноваженим райпарткому, й опечатування млинів і вітряків, крім трьох днів на тиждень. 23 січня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.21, арк.29.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=12&doc=178

Акт про реквізицію жита й ячменя у селянина с. Ярмолинці Роменського району Чернігівської області І. Тихенка, складений уповноваженим Роменського райвиконкому Гольдфельдом, співробітником районної міліції Жученком і виконавцем Потебою. 23 січня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-5918, оп.1, спр.88, арк.85. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 86.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 86

Поштотелеграма начальника ЕКУ ОДПУ Миронова та начальника 6-го відділу ЕКУ ОДПУ Ільїцького до начальника ЕКВ ПП ОДПУ в Криму про викриття ЕКУ ДПУ УСРР масових розкрадань хліба з хлібозаводів і пекарень і про погіршення якості хліба. 23 січня.

ГДА СБУ, ф. 68, спр.228, арк.20 – 22.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=51330
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=51331
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=51332

Постанова політбюро ЦК КП(б)У про виконання директиви ЦК ВКП(б) і РНК СРСР від 22 січня щодо попередження масових виїздів колгоспників та одноосібників за межі України. 23 січня.

РДАСПІ, ф.17, оп.42, спр.80, арк.9 –11. Засвідчена копія;
ЦДАГО України, ф.1, оп.16, спр.9, арк.115–116. Засвідчена копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 150.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 150;

Акт описування майна заможного селянина С. Чайки з метою вилучення на користь Сичавської сільської ради Одеської області. 23 січня.

Державний архів Одеської області, ф.Р-2199, оп.1, спр.85, арк.4.
Опубл.: Голодомор в Україні: Одеська область... – № 46.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Odesa – 1932 – 33.php#nom – 46

Телеграма ОДПУ про викриті в УСРР масові крадіжки на хлібозаводах і пекарнях. 23 січня.

ДА СБУ, Колекція документів «Голодомор 1932–1933 рр. в Україні». Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 444.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p5.php#nom – 444

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про зміцнення ЦК і обласних організацій КП(б)У: призначення керівниками Харківської, Дніпропетровської та Одеської обласних парторганізацій П. Постишева, М. Хатаєвича та Разумова й звільнення М. Майорова, В. Строганова і Р. Терехова. 24 січня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.914, арк.13. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 445.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p5.php#nom – 445

Лист Лебединського райвиконкому Харківської області до голови Рябушівської сільради і голови

колгоспу «Перемога» про організацію допомоги голодуючим. 24 січня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-2480, оп.1, спр.9, арк.17. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №348.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 348

Відповідь Літинської райКК–РСІ редакції газети «Колгоспне село» за скаргою колгоспника М. Яремчука з с. Новоселиці-Літинської Вінницької області про насильницьку реквізицію майна, худоби та продовольства. 24 січня.

ЦДАВО України, ф. 388, оп.3, спр.402, арк.32. Відпуск.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №349.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 349

Постанова Одеського обкому КП(б)У про призупинення масових виїздів селян за межі області. 24 січня.

Державний архів Одеської області, ф.П-11, оп.21, спр.11, арк.76–77.
Опубл.: Голодомор в Україні: Одеська область… – №47.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Odesa – 1932 – 33.php#nom – 47

Лист Лебединського райвиконкому Харківської області до голови Будильської сільради та голови колгоспу «Вільна праця» про організацію допомоги голодуючим. 24 січня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-2709, оп.1, спр.8, арк.84. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – №87.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 87

Лист Харківському обкому КП(б)У та облвиконкому до секретарів райкомів КП(б)У та голів райвиконкомів про заборону виїздити селянам за межі України за хлібом. 25 січня.

Державний архів Сумської області, ф.П-23, оп.1, спр.7, арк.22–23. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – №88.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 88

Інформаційний лист комуніста Бабіна Охтирському райкому КП(б)У про протидію хлібозаготівлі, організацію схованок хліба, політичні настрої селян в Бакирівській сільраді Охтирського району Харківської області. 25 січня.

Державний архів Сумської області, ф.П-26, оп.1, спр.22, арк.159–160. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – №89.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 89

Постанова ЦК КП(б)У про зняття з «чорних дощок» сіл Гаврилівка (Дніпропетровська область) і Лютеньки (Харківська область) з рекомендацією обкомам знімати з «чорних дощок» ті села, виконання планів хлібозаготівель у яких сягає 80–90%. 25 січня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.281, арк.60–61. Оригінал.
Голод 1932–1933 років на Україні. – №151.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 151

Протокол допиту обвинувачуваного з архівно-кримінальної справи за звинуваченням А. Шарандака, мешканця с. Полонецьке Криво – Озерського району Одеської області. 25 січня.

ДА СБУ, ф. 68, спр.229, арк.221–222.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=55802
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=55803

Поштотелеграма начальника ЕКУ ОДПУ Миронова ПП ОДПУ в Криму щодо встановлення для ПП ОДПУ Криму контрольної цифри на 1933 р. у розмірі 200000 руб. на кількість валюти, яку необхідно конфіскувати. 25 січня.

ДА СБУ, ф. 68, спр.228, арк.23.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52229

Доповідна записка Бердичівського міськкому партії Вінницькому обкомові КП(б)У про незадовільне постачання робітників. 25 січня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6274, арк.18–19. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №448.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p5.php#nom – 448

Протокол засідання бюро Охтирського райкому КП(б)У про засипку насіннєвих фондів в сільрадах і колгоспах, прийняття додаткових самозобов'язань по насінню одноосібниками, кампанію по збиранню насіннєвої позики від колгоспників в Охтирському районі Харківської області. 26 січня.

Державний архів Сумської області, ф.П-26, оп.1, спр.21, арк.75–77. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – №90.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 90

Протокол засідання бюро Улянівського райкому КП(б)У про виключення з партії, оголошення доган, зняття з роботи голів сільрад, уповноважених райкомів, секретарів партійних осередків Улянівського району Харківської області. 26 січня.

Державний архів Сумської області, ф.П-28, оп.1, спр.8, арк.273–274. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – №91.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 91

Доповідна записка інспектора Конотопської районної КК – РСІ до секретаря РКК–РСІ про факти придбання за безцінь конфіскованого у нездатчиків хліба майна керівниками та комуністами с. Соснівка Конотопського району Чернігівської області. 29 січня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-4537, оп.1, спр.47, арк.48. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 92.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 92

Записка прямим проводом уповноваженого ДПУ по Новоукраїнському району Одеської області голові ДПУ УСРР про факти викриття прихованого хліба в ряді сел району. 27 січня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6340, арк.105. Засвідчена копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 152.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 152

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про організацію збирання насіння та засівної кампанії в Україні. 28 січня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.914, арк.15. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 450.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p5.php#nom – 450

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про проведення Всесоюзного з'їзду колгоспників-ударників. 29 січня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.914, арк.16. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 451.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p5.php#nom – 451

Постанова ЦК ВКП(б) про залишення у розпорядженні ЦК КП(б)У й областей УСРР зерна, зібраного понад річний план хлібозаготівель з 1 лютого по 1 квітня 1933 р. 29 січня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.914, арк.26. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932 –1933 років на Україні. – № 153.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 153

Зведення Наркомату юстиції УСРР ЦК КП(б)У про масштаби репресій по Україні за ухилення від здачі хліба, «розкрадання хліба», «контрреволюційний саботаж» і «спекуляцію хлібом». 29 січня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6353, арк.67–74. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 154.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 154

Повідомлення ДПУ УСРР до ЦК КП(б)У про незадовільне постачання продовольством населення м. Умань Київської області. 29 січня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6274, арк.33–34. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 155.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1933.php#nom – 031; http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 155

Наказ ДПУ УСРР № 28 про накладення дисциплінарних стягнень за відсутність контролю за якістю хліба. 21 січня.

ДА СБУ, ф. 68, спр.228, арк.24.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52230

Постанова президії Харківського облвиконкому щодо доручення президії Барвінківського райвиконкому справи про виселення за межі області «саботажників хлібозаготівель, які провадять також пряму підривну роботу проти хлібозаготівель», керуючись інструкцією НКЮ та ДПУ УСРР або постановами РНК УСРР від 11 та 20 листопада 1932 р. 29 січня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-1502, оп.1, спр.651, арк.186.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=12&doc=184

Постанова Роменського райвиконкому про притягнення до кримінальної відповідальності голови Герасимівської сільради Турчина, голови колгоспу Власенка, занесення на «чорну дошку» за невиконання хлібозаготівлі с. Герасимівка Роменського району Чернігівської області. 29 січня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-4549, оп.1, спр.345, арк.17–17 зв. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 93.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 93

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про комісію ЦК КП(б)У з керівництва збором насіння та проведення весняної сівби. 30 січня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.914, арк.18. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 455.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p5.php#nom – 455

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) у зв'язку з телеграмою П. Постишева, якою визнавалося неправильним обрання П. Постишева першим секретарем Харківського обкому КП (б)У «втихомолку», без критики недоліків у роботі минулого керівництва, і вважалося за потрібне обговорення рішення ЦК ВКП(б) на пленумі ЦК КП(б)У. 31 січня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.914, арк.25. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 456.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p5.php#nom – 456

Рішення бюро Дзержинського райпарткому КП(б)У м. Харкова щодо незгоди з постановою Золочівського райпарткому КП(б)У про незадовільне реагування Дзержинського райпарткому на негативні факти в роботі партосередків району в хлібозаготівельній кампанії у Золочівському районі й намір повідомити про це Харківський обком КП(б)У. 31 січня.

Державний архів Харківської області, ф.П-99, оп.1, спр.3, арк.10.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=12&doc=185

Протокол засідання бюро Дзержинського райпарткому КП(б)У м. Харкова з рішенням оголосити

догани секретарям партосередків Держтеатрів і ВУКОПРОМЛІСу за «млявість у підборі та надсилці уповноважених до сіл і колгоспів Липецького та Золочівського районів» з метою підготовки до весняної засівкампанії. 31 січня.

Державний архів Харківської області, ф.П-99, оп.1, спр.3, арк.9.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=12&doc=186

Анонімний лист колгоспника артілі «Нове життя» у с. Сущани Кагарлицького району Київської області до газети «Колгоспне село» про голодування селян і безгосподарність у колгоспі. Січень.

ЦДАВО України, ф.388, оп.2, спр.653, арк.109–110. Склографічний примірник.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №350.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 350

Витяг із звіту ДПУ УСРР про боротьбу з тероризмом і зривом хлібозаготівель (листопад 1932–січень 1933 рр.) Січень.

ДА СБУ, ф.16, оп.27, спр.4, арк.3–4, 12–15. Копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №458.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p5.php#nom – 458

Відомості про зміни в кількості господарств і населення по Великовисторопській сільраді Лебединського району Харківської області за 1932 –1933 роки. Не раніше січня.

Державний архів Сумської області, ф.Р -2689, оп.1, спр.9 а, арк.11. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – №69
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 69

Відомості про зміни в кількості господарств і населення по Ворожбянській сільраді Лебединського району Харківської області за 1932–1933 рр. Не раніше січня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-2689, оп.1, спр.9а, арк.12. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – №70
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 70

Відомості про зміни в кількості господарств і населення по Михайлівській сільраді Лебединського району Харківської області за 1932–1933 рр. Не раніше січня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-2689, оп.1, спр.9, арк.300. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – №71
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 71

Акт, складений бригадою Замістянської сільради Валківського району Харківської області про те, що в результаті обшуку у селянина З. Жили було відкрито яму, з якої вилучено і конфісковано до 3,5 пудів жита, до 2 пудів квасолі та до 2 пудів сушених груш. 1 лютого

Державний архів Харківської області, ф.Р-1885, оп.1, спр.35, арк.102.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=12&doc=195

Опис майна селянина І. Косенка, проведений Залиманською сільрадою Балаклійського району Харківської області за невиконання ним плану хлібозаготівлі. 1 лютого.

Державний архів Харківської області, ф.Р-2762, оп.1, спр.411, арк.7.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=12&doc=219

Телеграма РНК СРСР про заходи щодо посилення заготівель м'яса.1 лютого.

ДА СБУ, Колекція документів «Голодомор 1932–1933 рр. в Україні». Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №459.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p5.php#nom – 459

Директивна записка по ВЧ В. Куйбишева, А. Мікояна та Г. Ягоди, передана через ОДПУ раднаркомам республік, крайовим облвідділам забезпечення, крайвиконкомам, ПП ОДПУ, щодо виконання плану м'ясозаготівель. Не пізніше 1 лютого.

ДА СБУ, ф. 68, спр.228, арк.25 – 33.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52217

Довідка ДПУ УСРР про масові втечі селян із сіл України. 2 лютого.

ДА СБУ, ф. 68, спр.228, арк.138–141. Копія.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – №45.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Інформаційне зведення Наркомзему УСРР про вороже ставлення селян до колгоспного майна та до забезпечення зерном посівної кампанії 1933 р. 2 лютого.

ЦДАВО України, ф. 27, оп.14, спр.73, арк.19–21. Копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №351.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 351

Доповідна записка Г. Ягоди Й. Сталіну та В. Молотову про заходи, спрямовані на запобігання масовому виїзду селян з УСРР, Північно-Кавказького краю та БСРР, зокрема про організацію заслонів та оперативно-розшукних груп (упродовж 22 – 30 січня 1933 р. затриманий 24961 втікач, повернуто 16 046, заарештовано – 1016 осіб). 2 лютого.

АПРФ, ф.3, оп.30, спр.189, арк.26–27. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №460.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p5.php#nom – 460

Постанова ЦК ВКП(б) і РНК СРСР про заходи з організації весняної сівби в Україні. 3 лютого.

ДАРФ, ф.5646, оп.1в, спр.468, арк.38–40. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №462.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p5.php#nom – 462

Постанова об'єднаного пленуму Золочівського райкому КП(б)У та КК «Про постанову ЦК ВКП(б) про українську парторганізацію та завдання Золочівської організації», у якій схвалюється рішення ЦК ВКП(б) від 24.01.1933 р. про зняття з роботи першого секретаря Харківського обкому КП(б)У Терехова, «що не впорався з завданням, яке поклала на нього партія», і призначення Постишева і ставиться завдання, не припиняючи хлібозаготівлі в одноосібному секторі, утворити насіннєві фонди колгоспів, «провадячи їх методами хлібозаготівлі» й маючи на увазі, «що жодного центнера насіннєвої позики від держави район не одержить». 3 лютого.

Державний архів Харківської області, ф.П-96, оп.1, спр.33, арк.4–5.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=12&doc=196

Протокол засідання Залиманської сільради Балаклійського району Харківської області щодо накладення штрафу на селянина Ю. Бережного за недовиконання плану хлібозаготівлі. 4 лютого.

Державний архів Харківської області, ф.Р-2762, оп.1, спр.422, арк.14. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 352.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 352

Наказ ДПУ УСРР № 33 про накладення адміністративних покарань на співробітників ДПУ УСРР. 4 лютого.

ДА СБУ, ф. 68, спр.228, арк.34.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52219

Акт, складений членами хлібозаготівельної бригади Замістянської сільради Валківського району про необхідність вжиття заходів до М. Різника, який відмовляється від виконання планів заготівлі хліба, м'яса та картоплі. 4 лютого.

Державний архів Харківської області, ф.Р-1885, оп.1, спр.35, арк.103.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=12&doc=199

Матеріали перевірки застосування репресій, передбачених у зв'язку із занесенням населених пунктів на «чорну дошку» за невиконання планів хлібозаготівлі та інших платежів, здійсненої інструктором Кобеляцької районної КК – РСІ Шкарбуненком у с. Бродщина Кобеляцького району Харківської області, надані до Харківської обласної КК–РСІ. 4 лютого.

Державний архів Харківської області, ф.Р-1356, оп.1, спр.971, арк.48 – 49.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=13&doc=200

Постанова ЦК ВКП(б) про припинення хлібозаготівель на Україні та збирання насіння для весняної сівби. 5 лютого.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.915, арк.16. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 156.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 156

Доповідь С. Косіора на пленумі ЦК КП(б)У про підсумки хлібозаготівель 1932 р. на Україні та постанову ЦК ВКП(б) від 24 січня 1933 р. 5 лютого.

ЦДАГО України, ф.1, оп.1, спр.402, арк.1–4 зв.
Друкарський відбиток.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 157.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 157

Постанова президії Роменського райвиконкому про застосування репресій до колгоспу «Вільний шлях» Біловодської сільради Роменського району Чернігівської області за зрив хлібозаготівель. 5 лютого.

Державний архів Сумської області, ф.Р-4549, оп.1, спр.345, арк.19. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 94.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 94

Інформаційне зведення Наркомзему УСРР про незабезпеченість колгоспів посівним зерном в умовах голоду 1933 р. Не раніше 5 лютого.

ЦДАВО України, ф. 27, оп.14, спр.73, арк.17–18. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 353.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 353

Відомості Макіївської міської міліції про притягнення членів сільгоспартілей до кримінальної відповідальності за злочинне ставлення до коней. Не раніше 5 лютого.

ЦДАВО України, ф.27, оп.14, спр.77, арк.21–22. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 354.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 354

Витяг із чернетки звіту ДПУ УСРР про хід репресивної операції на селі у листопаді 1932 – січні 1933 рр. Початок лютого.

ДА СБУ, ф.16, оп.25 (1951 р.), спр.2, арк.14–55. Чернетка.
Опубл.: Розсекречена пам'ять... – № 46.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Звернення учасників зльоту голів секцій і груп сприяння РСІ, робсількорів, легкої кінноти комсомолу, голів ревкомісій колгоспів і сільрад Лебединського району Харківської області до колгоспників і одноосібників Лебединщини про проведення рейду масової перевірки готовності до сівби. 7 лютого.

Державний архів Сумської області, ф.Р-2573, оп.3, спр.4, арк.48–48 зв. Друкований примірник.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 95.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 95

Резолюція пленуму ЦК КП(б)У «Про підсумки хлібозаготівель на Україні і постанову ЦК ВКП(б) від 24 січня 1933 р.» 7 лютого.

ЦДАГО України, ф.1, оп.1, спр.402, арк.37 зв.– 38.
Друкарський відбиток;
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 158.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 158;

http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 96

Постанова П'ятихатського посівкому Дніпропетровської області про надання продовольчої допомоги гостро потребуючим колгоспам і колгоспникам. 7 лютого.

Державний архів Дніпропетровської області, ф.19, оп.1, спр.874, арк.1. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 159.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 159

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про відпуск 200 тис.пудів зерна «на продовольчі потреби робітників радгоспів, МТС, МТМ, а також партійного і безпартійного активу» колгоспів Дніпропетровській області. 7 лютого.

РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.14, арк.60. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 468.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p5.php#nom – 468

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про відпуск 200 тис.пудів зерна «на продовольчі потреби робітників радгоспів, МТС, МТМ, а також партійного і безпартійного активу» колгоспів Одеській області. 7 лютого.

РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.14, арк.60. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 469.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p5.php#nom – 469

Постанова президії Золочівського райвиконкому Харківської області та бюро райпарткому КП(б)У «Про завдання весняної сівби» щодо збільшення в районі загальної площі засіву, в першу чергу по ярих зернових культурах, за рахунок недосіву минулих років та освоєння покинутих земель, із встановленням обов'язкових норм висіву культур на гектар і терміну проведення сівби. 7 лютого.

Державний архів Харківської області, ф.П-96, оп.1, спр.34, арк.14 – 16.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=13&doc=204

Протокол засідання бюро Золочівського райкому КП(б)У з ухвалами провести 15 лютого по партосередках району єдиний партдень з метою роз'яснення постанов ЦК ВКП(б), ЦК КП(б)У та Харківського обкому про зняття з роботи секретаря обкому Терехова і призначення на його місце П. Постишева, а також про заходи з боротьби проти епідемії висипного тифу, що поширилась по селах району, та ін. 7 лютого.

Державний архів Харківської області, ф.П-96, оп.1, спр.34, арк.10–13.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=13&doc=206

Інформаційне зведення Наркомзему УСРР про неспроможність колгоспів Київської і Вінницької областей створити посівний фонд на весну 1933 р. 8 лютого.

ЦДАВО України, ф. 27, оп.14, спр.73, арк.9–12. Копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 355.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 355

Постанова ЦК КП(б)У про випадки голодування у селах і невеликих містах республіки й заходи щодо надання невідкладної допомоги населенню. 8 лютого.

ЦДАГО України, ф.1, оп.16, спр.9, арк.151–156 зв. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 160.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 160

Спеціальне повідомлення прокурора Дніпропетровської області Наркомюсту УСРР про голодування в селах Нововасилівського району. 8 лютого.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6277, арк.2.
Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 473.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p5.php#nom – 473

Резолюція пленуму Чугуївського райпарткому КП(б)У та районної КК–РСІ про цілковиту підтримку постанови ЦК ВКП(б) від 24 січня 1933 р. щодо оцінки роботи української парторганізації, яка не виконала зменшеного втричі плану хлібозаготівлі, зняття з роботи Р. Терехова і призначення П. Постишева на місця другого секретаря ЦК КП(б) У і першого секретаря Харківського обкому, а також щодо необхідності зібрати насіннєвий фонд у районі, враховуючи, що «ані фунта засівматеріалу держава не надасть», із затвердженням показників і термінів проведення весняної сівби. 8 лютого.

Державний архів Харківської області, ф.П-78, оп.1, спр.62, арк.6–7.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=13&doc=205

Довідка інформаційного сектора оргінструкторського відділу ЦК КП(б)У про випадки «удаваного голодування» з метою нездачі хліба у Харківській області. 9 лютого.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6274, арк.61. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 161.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 161

Заява колгоспника В. Калюжного до правління сільськогосподарської артілі ім. Фрунзе с. Гудимівка Лебединського району Харківської області про надання продуктів харчування. 9 лютого.

Державний архів Сумської області, ф.Р-2717, оп.2, спр.1, арк.140. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 97.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 97

Спеціальне повідомлення ДПУ УСРР до ЦК КП(б)У про політичні настрої і масові захворювання від голоду робітників м. Зінов'євськ Одеської області. 9 лютого.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6274, арк.57–60. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 474.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p5.php#nom – 474

Відомості про спалах епідеміологічного захворювання на висипний тиф і заходи по боротьбі з епідемією у Золочівському районі Харківської області. 9 лютого.

Державний архів Харківської області, ф.П-96, оп.1, спр.34, арк.11.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=13&doc=207

Протокол розширеного засідання бюро Липоводолинського райкому КП(б)У Харківської області про недостатню забезпеченість харчовими продуктами та хлібом студентів зоотехнікуму. 10 лютого.

Державний архів Сумської області, ф.П-24, оп.1, спр.91, арк.48. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 98.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 98

Директива заступника голови ОДПУ Прокофьєва та начальника ЕКУ ОДПУ Миронова всім ПП ОДПУ щодо продовження виявлення членів к.-р. організації у сільському господарстві. 11 лютого.

ДА СБУ, ф. 68, спр.228, арк.35 – 36.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52220
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52221

Лист колгоспника І. Олійника до газети «Колгоспне село» про невидачу хліба на трудодні. 11 лютого.

ЦДАВО України, ф. 388, оп.1, спр.741, арк.27. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 356.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 356

Постанова об'єднаного пленуму Петрівського райкому КП (б) У та районної КК Харківської області з активом по доповіді секретаря райпарткому Галіборенка щодо постанови ЦК ВКП (б) від 24 січня та пленумів обкому КП (б) У від 4 лютого і ЦК КП (б) У від 7 лютого 1933 р., в якій висловлено цілковиту підтримку оцінки роботи української парторганізації по хлібозаготівлях, зняття з посади Р. Терехова і призначення в Україну П. Постишева. 11 лютого.

Державний архів Харківської області, ф.П-97, оп.1, спр.16, арк.64 – 66.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=13&doc=755

Заява колгоспниці Г. Луценкової з колгоспу «Червоний партизан» Харківської області зі скаргою на виключення з колгоспу і невидачу хлібного авансу на трудодні. 12 лютого.

Державний архів Харківської області, ф.Р-529, оп.1, спр.1079, арк.33. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 357.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 357

Витяг з оперативного наказу ДПУ УСРР № 2 про необхідність ліквідації повстанського підпілля до початку сівби. 13 лютого.

ДА СБУ, ф.9, спр.666, арк.56, 58 – 62, 63 зв. Друкарський примірник.
Опубл.: Розсекречена пам'ять... – № 47.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Директива заступника голови ОДПУ Г. Прокоф'єва та начальника ЕКУ ОДПУ Л. Миронова всім ПП ОДПУ щодо продовження виявлення членів «контрреволюційної організації» в сільському господарстві. 14 лютого.

ДА СБУ, ф.9, спр.90, арк.391–392. Копія.
Опубл.: Розсекречена пам'ять. – № 48.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Доповідна записка Київського облвиконкому РНК УСРР про тяжкий продовольчий стан населення Смілянського, Уманського районів, міст Черкаси і Сміла, випадки людоїдства та про необхідність надання допомоги населенню у постачанні продовольством. Не пізніше 15 лютого.

ЦДАГО України, ф.1, оп.1, спр.2191, арк.103–105. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 162.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1933.php#nom – 32; http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 162

Постанова РНК СРСР про затвердження кошторису витрат, пов'язаних з обслуговуванням Всесоюзного з'їзду колгоспників. 16 лютого.

ДАРФ, ф. 5646, оп.1в, спр.468, арк.61. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 478.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p5.php#nom – 478

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про кадрові призначення ОДПУ. 16 лютого.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.916, арк.17. Оригінал.
Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 479.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p5.php#nom – 479

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) «Питання ЦК КП(б)У» про призначення секретаря ЦК КП(б)У П. Любченка одночасно першим заступником голови РНК України, а також про дозвіл колгоспної торгівлі Вінницькій і Київській областям. 16 лютого.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.916, арк.18. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 480.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p5.php#nom – 480

Повідомлення ДПУ УСРР до ЦК КП(б)У про тяжкий продовольчий стан деяких районів Вінницької та Київської областей. 16 лютого.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6274, арк.21–23. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 163.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 163

Рішення бюро Золочівського райпарткому КП(б)У Харківської області «Про стан засипки засівматеріалу та заходи щодо забезпечення збору»

щодо незадовільних темпів збору насіння і зриву визначеного обкомом КП(б)У терміну утворення в районі насіннєвого фонду, занесення у зв'язку з цим на «чорну дошку» с. В. Рогозянка, застосування до нього репресій, передбачених постановою ЦК КП(б)У від 18.11.1932 р., попередження місцевих керівників та уповноваженого райпарткому про притягнення їх, у разі невиправлення ситуації зі збором насіння, «до найсуворішої відповідальності». 16 лютого.

Державний архів Харківської області, ф.П-96, оп.1, спр.34, арк.20 – 21.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=13&doc=209

Постанова ЦК КП(б)У про тяжкий стан хлібопостачання Донбасу та надання продовольчої допомоги. 17 лютого.

ЦДАГО України, ф.1, оп.16, спр.9, арк.163–165. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 164.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 164

Лист Вінницького обкому КП(б)У до ЦК КП(б)У про розширення масштабів захворювання та смертності від голодування в області та заходи надання допомоги населенню. 17 лютого.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6274, арк.79–83. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 165.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 165

Постанова бюро Петрівського райкому КП(б)У Харківської області «Про постанову облпарткому й облвиконкому про занесення Петрівської партійної та комсомольської організації на чорну дошку» з її позитивною оцінкою та заходами щодо виконання плану засипки насіння, зокрема перерахування на посівматеріал усього наявного зерна, в тому числі залишеного для громадського харчування. 17 лютого.

Державний архів Харківської області, ф.П-97, оп.1, спр.16, арк.79 – 80.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=13&doc=756

Інформаційні листи інформатора Козачої до Охтирського райкому КП(б)У про смерть через споживання хліба з гнилого лушпиння та несвоєчасне поховання померлих громадян у с. Литовка Охтирського району Харківської області. 17–21 лютого.

Державний архів Сумської області, ф.П-26, оп.1, спр.22, арк.8, 15. Копії.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 99.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 99

Повторний лист колгоспника М. Яремчука з с. Новоселиці-Літинської Вінницької області до редакції газети «Колгоспне село» про голодування сім'ї внаслідок свавілля місцевих керівників. 18 лютого.

ЦДАВО України, ф.388, оп.3, спр.402, арк.25. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 358.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 358

Протокол засідання бюро Жовтневого райпарткому КП(б)У м. Харкова про хід виконання практичних заходів на селі, готовність радгоспів заводів району до сівби, видачу паспортів тощо й постанова бюро по доповіді на засіданні щодо підготовки до сівби кооперативних господарств заводів ім. Шевченка й «Світло шахтаря». 18 лютого.

Державний архів Харківської області, ф.П-58, оп.1, спр.58, арк.14–17, 20–21.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=13&doc=210

Промова Й. Сталіна на першому з'їзді колгоспників-ударників – «Наше найближче завдання – зробити всіх колгоспників заможними». 19 лютого.

Сталін Й. Твори. – Т.13. – С.244 – 247.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 359.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 359

Лист селянина Г. Панасюка до газети «Колгоспне село» про несправедливість виключення з колгоспу, розкуркулення та продаж майна. 19 лютого.

ЦДАВО України, ф.388, оп.3, спр.403, арк.25. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 360.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 360

Постанова бюро Дніпропетровського обкому КП(б)У про розподіл насіннєвої та продовольчої допомоги по районах області. 20 лютого.

Державний архів Дніпропетровської області, ф.19, оп.1, спр.510, арк.102–104. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 166.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 166

Лист колгоспника П. Овдієнка з артілі «Червоний маяк» Білоцерківського району Київської області до газети «Колгоспне село» про затримку видачі заробленого хліба. 20 лютого.

ЦДАВО України, ф. 388, оп.2, спр.653, арк.96– 97. Копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 361.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 361

Інформаційне зведення працівника Харківського облземуправління про примусове вилучення у селян зерна для посівфонду 1933 р. Не раніше 20 лютого.

ЦДАВО України, ф. 27, оп.4, спр.72, арк.77–78. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 362.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 362

Доповідна записка секретаря Дніпропетровського обкому КП(Б)У М. Хатаєвича про тяжкий стан області. Не пізніше 20 лютого.

АПРФ, ф. 3, оп.61, спр.794, арк.58–67.
Опубл.: Операция «Голодомор»: Когда безумствует мечта//Родина. – 2007. – № 1, январь. – С.72–73.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Rodina.php#nom – 04

Постанова бюро Золочівського райкому КП(б)У Харківської області «Про засипку засівфонду» з констатацією незадовільної роботи з утворення насіннєвого фонду (станом «на 20.02.1932 р. зібрано лише 40,2% насіння»), недооцінки уповноваженими райпарткому та партосередками «політичної ваги занесення на «чорну дошку» села В. Рогозянка» і санкціонуванням зняття уповноваженого райпарткому по с. Козача Лопань, мобілізацією усіх комсомольців на збір насіння у одноосібників, рішенням посилити контроль за бухгалтерами, комірниками, сторожами та возіями хліба у колгоспах, дорученням районному прокурору притягти до відповідальності посадовців «як винних за розбазарювання посівматеріалу» із застосуванням декрету ЦВК СРСР від 07.08.1932 р. 21 лютого.

Державний архів Харківської області, ф.П- 96, оп.1, спр.34, арк.25.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=13&doc=212

Доповідна записка Новоайдарського райпарткому Донецькому обкому КП(б)У про факти голодування та політичний стан в районі. 22 лютого.

Державний архів Донецької області, ф.П-326, оп.1, спр.130, арк.7–10.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 167.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 167

Заява колгоспника Т. Волинського до ради сільськогосподарської артілі «3-й вирішальний» с. Коржі Роменського району Чернігівської області про видачу продуктів харчування для споживання. 22 лютого.

Державний архів Сумської області, ф.Р-6153, оп.1, спр.20, арк.11. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 100.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 100

Відомості про роботу управління робітничо – селянської міліції Охтирського району Харківської області з вилучення хліба. 23 лютого.

Державний архів Сумської області, ф.Р-2310, оп.1, спр.331, арк.34. Копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 101.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 101

Лист студента І. Товкача Й. Сталіну про виключення з колгоспу с. Байбузи Черкаського району Київської області його батька Є. Товкача з проханням допомогти його голодуючій родині. 24 лютого.

Державний архів Черкаської області, ф.Р-143, оп.1, спр.36, арк.59–60 зв. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Черкащині… – № 33.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1933.php#nom – 33

Лист Сталіндорфського райпарткому до Дніпропетровського обкому КП(б)У про голод у районі. 25 лютого.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6277, арк.81–82. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932 – 1933 років в Україні. – № 487.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p5.php#nom – 487

Скарга селянки с. Краснопілля Г. Деревинської до Дніпропетровської міськради щодо реквізування продовольства в рахунок хлібозаготівлі. 26 лютого.

Державний архів Дніпропетровської області, ф.416, оп.1, спр.113, арк.331. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. 1929–1933. – К., 1992. – С.612.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p5.php#nom – 488

Лист голови Первомайської районної КК КП(б)У Полякова до члена Одеського обкому КП(б)У Бейліна про стан громадського харчування і голодування населення району. 26 лютого.

Державний архів Одеської області, ф.Р-710, оп.2, спр.2, арк.4.
Опубл.: Голодомор в Україні: Одеська область… – № 48.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Odesa – 1932 – 33.php#nom – 48

Скарга селянки Г. Деревинської з с. Краснопілля до Дніпропетровської міськради про реквізицію продовольства у рахунок хлібозаготівлі. 26 лютого.

Державний архів Дніпропетровської області, ф.416, оп.1, спр.113, арк.331. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 363.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 363

Заява колгоспника К. Смирного до Широчанської сільради Дніпропетровської області про допомогу для голодуючої сім'ї. 26 лютого.

Державний архів Дніпропетровської області, ф.1370, оп.1, спр.90, арк.27. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 364.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 364

Рішення бюро Золочівського райпарткому Харківської області про додаткові заходи з утворення насіннєвого фонду в районі з урахуванням надання насіннєвої позики колгоспам району в розмірі 6 тис.ц (додаткова мобілізація на село для збору насіння «за всяку ціну», викриття ям та інших місць приховування хліба, урахування рішення бюро райпарткому від 16.02.1933 р. про занесення на «чорну дошку» села В. Рогозянка і 13 колгоспів, встановлення остаточного терміну завершення засипки насіння 5 березня 1933 р. 27 лютого.

Державний архів Харківської області, ф.П-96, оп.1, спр.34, арк.31–33.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=13&doc=215

Решение Бюро Одесского обкома КП(б)У о плане хлебопоставок на первую пятидневку марта 1933 г. 28 лютого.

Державний архів Одеської області, ф.П-11, оп.21, спр.1, арк.86–86 об.
Опубл.: Голодомор в Україні: Одеська область… – №49.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Odesa – 1932 – 33.php#nom – 49

Довідка інформаційно-посівної групи ЦК КП(б)У про факти голодування та смертності населення в окремих районах Дніпропетровської, Київської та Харківської областей. 28 лютого.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6274, арк.95–99. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – №168.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 168

Інформаційне повідомлення Дніпропетровського облвиконкому до РНК УСРР про тяжкий продовольчий стан у ряді районів області, збільшення захворювання дітей від голодування та заходи надання допомоги населенню. 28 лютого.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6277, арк.78–79. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – №170.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 170

Доповідна записка Одеського обкому КП(б)У С. Косіору та П. Постишеву про тяжкий продовольчий стан в області й необхідність надання допомоги населенню. 28 лютого.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6377, арк.59–61. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – №169.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 169

Довідка ДПУ УСРР про масові виїзди з голодуючих сіл України й оперативні заходи боротьби з ними (виїздами охоплено 215 районів, зареєстровано 94 433 втікачів). Лютий.

ДА СБУ, Колекція документів «Голодомор 1932–1933 рр. в Україні». Незасвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №492.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p5.php#nom – 492

Відомості Гавришівської, Сосонської й Якушинецької сільрад Вінницького району про смертність і факти канібалізму на ґрунті голоду. Лютий – серпень.

Державний архів Вінницької області, ф.Р-927, оп.1, спр.181, арк.5, 9; спр.182, арк.4,6; спр.185, арк.4, 9; ф.Р-2061, оп.1, спр.292, арк.13; спр.294, арк.2; спр.415, арк.16; ф.Р – 2067, оп.1, спр.93, арк.8. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні… – №365.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 365

Статистичні відомості та записка по прямому проводу Київського обласного відділу ДПУ голові ДПУ УСРР про кількість голодуючих районів і населених пунктів області, а також про розміри наданої продовольчої допомоги населенню (у 42 районах зафіксовано 829 голодуючих населених пунктів, 26525 родин, 93936 дорослих, 112199 дітей, 15628 хворих, 47392 осіб з набряками, 47392 померлих, 72 випадки людоїдства, 65 випадків трупоїдства). Не раніше 1 березня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6274, арк.103–104. Засвідчена копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – №171.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 171

Записка прямим проводом Київського обласного відділу ДПУ УСРР про кількість голодуючих районів і населених пунктів Черкащини.

Не раніше 1 березня.

ЦДАГО України, ф.1, оп. 1, спр.2191, арк.96–97. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Черкащині… – №34.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1933.php#nom – 34

Інформація тимчасово виконуючого обов'язки голови Ново-Української КК–РСІ голові Одеської обласної КК–РСІ Коніка про вбивство 15-річним Васильченко своєї сестри. 1 березня.

Державний архів Одеської області, ф.Р-710, оп.2, спр.2, арк.20.
Опубл.: Голодомор в Україні: Одеська область. – №51.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Odesa – 1932 – 33.php#nom – 51

Повідомлення з колгоспу ім. Коцюбинського Тиврівського району Вінницької області про вилучення зернових ресурсів із урожаю 1932 р. після виконання плану хлібозаготівлі. 2 березня.

ЦДАВО України, ф. 388, оп, 2, спр.653. орк. 62. Копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №366.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 366

Спеціальне повідомлення Молдавського обласного відділу ДПУ про продовольчі труднощі та голод в АМСРР. 2 березня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6274, арк.109–117. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №495.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p5.php#nom – 495

Лист М. Хатаєвича до ЦК ВКП(б) про підготовку до весняної сівби в області, тяжкий продовольчий стан, настрої населення та заходи допомоги голодуючим. 3 березня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6277, арк.105–111. Копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – №172.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 172

Постанова бюро Дзержинського райпарткому КП(б)У м. Харкова про заходи з організації пришвидчення ремонту тракторів у Красноградській МТМ. 3 березня.

Державний архів Харківської області, ф.П-99, оп.1, спр.3, арк.38 зі зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=13&doc=222

Протокол засідання засівкомісії при Червонозаводському райкомі КП(б)У м. Харкова щодо надання заводами необхідної допомоги Пивенській МТМ для завершення ремонту тракторів і готовності радгоспів підприємств району до сівби (зазначено факти браку насіння, відсутності органічних добрив і необхідності їхнього завезення з м. Харкова, надання заводами коней для проведення сівби, незабезпеченості робітників радгоспів продуктами харчування, зокрема хлібом). 3 березня.

Державний архів Харківської області, ф.П-45, оп.1, спр.126, арк.13–15.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?page=13&doc=223

Постанова бюро Дзержинського райкому КП(б)У м. Харкова «Про стан підготовки радгоспів і городніх господарств до весняної сівби» щодо незабезпеченості господарств насінням, зокрема повної відсутності насіння пшениці та віко-вівса, тягловою силою («більшість коней виснажені і до роботи не здатні, а радгосп друкарні ім. Блакитного живого тягла зовсім не має»), а також браку працівників. 3 березня.

Державний архів Харківської області, ф.П-99, оп.1, спр.3, арк.65 – 68.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?page=13&doc=224

Заява жителя с. Пересічного Харківської приміської смуги В. Лук'яненка про невидачу йому паспорта та звільнення з роботи, внаслідок чого його сім'я з шести осіб залишилась без засобів до існування і вимушена йти жебракувати. 3 березня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-408, оп.8, спр.1921, арк.151 і зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?page=13&doc=576

Доповідна записка Дніпропетровського обласного відділу ДПУ голові ДПУ УСРР про розширення масштабів голодування в області та надання продовольчої допомоги населенню. 5 березня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6274, арк.124–133. Засвідчена копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 173.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 173

Заява колгоспника В. Фисуна з артілі ім. Червоного козацтва до Новогуполівської сільради Дніпропетровської області про голодування.
5 березня.

Держархів Запорізької області, ф.Р-722, оп.2, спр.21, арк.46. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 367.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 367

Постанова ЦК ВКП(б) і РНК СРСР про засипку насіння для весняної сівби. 5 березня.

ДАРФ, ф. 5646, оп.1в, спр.468, арк.129. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 497.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p5.php#nom – 497

Доповідна записка Мархлевського райпарткому Київському обкому КП(б)У про тяжкий продовольчий стан у районі, куркульську агітацію та надання допомоги населенню. 6 березня.

Державний архів Житомирської області, ф. 42, оп.1, спр.59, арк.200–201. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 174.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 174

Протокол засідання бюро Зміївського райкому КП(б)У Харківської області про обговорення телеграми П. Постишева від 5 березня 1933 р. щодо провалу засипки насіння, з констатацією підпадання комуністів, уповноважених райпарткому та секретарів парторганізацій під вплив куркульських настроїв «голодовки» (Скрипаї, Соколів, Геніївка), ухвалою викрити носіїв цих настроїв, «застосовуючи до них негайно і самих суворих заходів і в першу чергу до керівної частини села», доручити райвідділу ДПУ виявити та вилучити всі куркульські й контрреволюційні елементи, агітаторів й організаторів саботажу, аби до 15 березня «за всяку ціну домогтись завершення засипки насіння». 6 березня.

Державний архів Харківської області, ф.П-72, оп.1, спр.55, арк.29–30, спр.56, арк.26–27.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?page=13&doc=225

Протокол засідання бюро Золочівського райкому КП(б)У Харківської області про обговорення телеграми П. Постишева від 5 березня 1933 р. щодо притягнення до відповідальності комуністів і комсомольців за зрив засипки посівматеріалу, з ухвалою відрядити на місця членів бюро райпарткому та президії райвиконкому з дорученням виключити з партії комуністів за саботаж і «кваліфікувати їх як ворогів народу», а райвідділу ДПУ, райпрокурору та райсуду притягти «до найсуворішої судової відповідальності» особливо злісних організаторів зриву збору насіння. 6 березня.

Державний архів Харківської області, ф.П-96, оп.1, спр.34, арк.35 – 36.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?page=13&doc=226

Лист Наркомзему УСРР до Прокуратури УСРР про розслідування фактів падежу коней у колгоспах. 7 березня.

ЦДАВО України, ф. 27, оп.14, спр.62, арк.34–35. Незасвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 500.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p5.php#nom – 500

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про розвантаження місць позбавлення волі (загальна кількість ув'язнених, що підлягають вивезенню до таборів ОДПУ та розміщенню в колоніях НКЮ для України – 40 тис.осіб, Північного Кавказу – 30 тис.осіб). 8 березня.

РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.14, арк.89–92. Оригінал.
Опубл.: «Совершенно секретно». Лубянка – Сталину о положении в стране. – Т. 4. – С.410 – 413.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p6.php#nom – 501

Інформація Дніпропетровського обкому партії до ЦК КП(б)У про факти приховування хліба голодуючими особами. 8 березня.
ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6277, арк.161–162. Засвідчена копія.
Опубл.: Голод 1932 – 1933 років на Україні. – № 175.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 175

Доповідна записка Макіївського міськпарткому Донецькому обкому КП(б)У про продовольчі труднощі у районі та заходи з надання допомоги населенню. 8 березня.
Державний архів Донецької області, ф. 326, оп.1, спр.130, арк.16. Оригінал
Опубл.: Голод 1932 – 1933 років на Україні. – № 176.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 176

Постанова секретаріату Одеського обкому КП(б)У про затвердження плану постачання хлібом Одеської області. 8 березня.
Державний архів Одеської області, ф.П-11, оп.21, спр.1, арк.97–97 об.
Опубл.: Голодомор в Україні: Одеська область... – №50.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Odesa – 1932 – 33.php#nom – 50

Спецповідомлення голови Ново-Української районної КК–РКІ Мельниченка голові Одеської обласної КК–РКІ «Про вбивство в с. Новоолександрівці 15-річним Васильченком своєї 4-річної сестри з метою використання в їжу». 8 березня.
Державний архів Одеської області, ф.Р-710, оп.2, спр.2, арк.18–19.
Опубл.: Голодомор в Україні: Одеська область... – №52.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Odesa – 1932 – 33.php#nom – 52

Відмова мешканця с. Михайлівка Лебединського району Харківської області І. Калістратенка підписати зобов'язання про виконання плану засіву та засипки посів матеріалів. 8 березня.
Державний архів Сумської області, ф.Р-2573, оп.3, спр.4, арк.104. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 103.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 103

Доповідна записка інспектора комісії охорони материнства і дитинства до Роменської інспектури охорони здоров'я про збільшення кількості ослаблених через недоїдання дітей та недостатність дитячих їдалень у Роменському районі Чернігівської області. 8 березня.
Державний архів Сумської області, ф.Р-5695, оп.1, спр.21, арк.128. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 104.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 104

Постанова бюро Червонозаводського райкому КП(б)У м. Харкова на обговорення телеграми П. Постишева від 5 березня 1933 р. про відповідальність уповноважених райпарткому за заготовку насіння у прикріплених районах нарівні з місцевими партпрацівниками. 8 березня.
Державний архів Харківської області, ф.П-45, оп.1, спр.126, арк.18–19.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=13&doc=227

Довідка Донецького обласного відділу ДПУ Донецькому обкому КП (б) У про посилення продовольчих труднощів у ряді районів області та смертність населення на ґрунті голодування. 9 березня.
Державний архів Донецької області, ф. 326, оп.1, спр.130, арк.19–21. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 177.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 177

Довідка інформаційного сектору ЦК КП(б)У про голодування селян Богуславського району Київської області та Первомайського району Одеської області. 9 березня.
ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6274, арк.137–139. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №504.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p6.php#nom – 504

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про створення в УСРР спеціальної трійки ДПУ з правом розгляду справ «з повстанського руху та контрреволюції із застосуванням вищої міри соціального захисту». 10 березня.
РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.14, арк.96. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №507.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p6.php#nom – 507

Доповідна записка Міловського райпарткому Донецькому обкому КП(б)У про продовольчі труднощі у районі та заходи надання допомоги населенню. 10 березня.
Державний архів Донецької області, ф.326, оп.1, спр.130, арк.22. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 178.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 178

Акт про притягнення до судової відповідальності за невиконання хлібозаготівлі, складений головою Великобудківської сільради Роменського району Чернігівської області Холошею, та довідка про майновий стан селянина В. Лобунька. 10 березня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-5940, оп.1, спр.69, арк.61. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 105.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 105

Протокол засідання бюро Золочівського райкому КП(б)У, на якому, серед інших, було прийнято рішення про оголошення доган за незадовільне виконання планових завдань по м'ясоподатку за I квартал 1933 р. секретарям партосередків Баранівської, Івашківської, Лютівської та Одноробівської сільрад і зняття з посади, виключення з партії і притягнення до судової відповідальності голови Малорогозянської сільради Зачепи (за розтрату). 10 березня.

Державний архів Харківської області, ф.П-96, оп.1, спр.34, арк.37–38.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=13&doc=228

Доповідна записка Вінницького обласного відділу ДПУ голові ДПУ УСРР про тяжкий продовольчий стан, смертність населення в окремих районах і необхідність надання допомоги голодуючим. 11 березня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6274, арк.146–148. Копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 179.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 179

Телеграма Одеського обкому партії до ЦК КП(б)У про тяжкий продовольчий стан у містах області та необхідність термінових заходів допомоги голодуючим. 11 березня.

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 6274, арк. 144. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 180.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 180

Лист Мелітопольського райкому партії Дніпропетровському обкому КП(б)У про погіршення продовольчого стану в районі та заходи допомоги населенню. 11 березня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6277, арк.179–180. Засвідчена копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 181.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 181

Спецдонесення транспортного відділу ДПУ Катерининської залізниці Дніпропетровському обкомові КП(б)У про смертність від голоду на залізничних вокзалах. 12 березня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6277, арк.198–199. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 511.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p6.php#nom – 511

Інформація Дніпропетровського обкому КП(б)У до ЦК КП(б)У про тяжкий продовольчий стан, смертність від голодування у області та необхідність надання додаткової допомоги населенню продуктами харчування й медикаментами. 12 березня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6277, арк.193–196. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 182.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 182

Довідка ДПУ УСРР про продовольчі труднощі та вражені голодуванням райони України (подано відомості про голодування у лютому–березні голодувало 11 067 родин у 738 населених пунктах 139 районів). 12 березня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6274, арк.149–158. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 183.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 183

Довідка ДПУ УСРР про продовольчі труднощі в Уманському районі Київської області та смертність від голоду. 12 березня.

ЦДАГО України, ф.1, оп. 1, спр.2296, арк.10. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Черкащині. – № 35.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1933.php#nom – 35

Лист Київського обласного відділу ДПУ голові ДПУ УСРР про тяжкий продовольчий стан, посилення смертності у ряді районів області і заходи надання допомоги населенню. 12 березня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6274, арк.185–190. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 184.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 184

Лист Київського обласного відділу ДПУ голові ДПУ УСРР про тяжкий продовольчий стан, посилення смертності у районах Черкащини і заходи по наданню допомоги населенню. 12 березня.

Голод 1932–1933 років на Україні. – К.., 1990. – С.433–437.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1933.php#nom – 36

Доповідна записка наркома землеробства УРСР О. Одинцова С. Косіору «Про стан в Уманському, Шполянському, Біловерківському районах на Київщині», складена за результатами особистого обстеження сіл реґіону. 12 березня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6274. Оригінал.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Odyncov.php

Доповідна записка М. Хатаєвича про продовольчі труднощі у селах області. 12 березня.

АП РФ, ф. 3, оп.61, спр.794, с.68–72.
Опубл.: Операция «Голодомор»: Когда безумствует мечта//Родина. – 2007. – № 1, январь. – С.73–75.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Rodina.php#nom – 05

Протокол засідання бюро Тростянецького райкому КП(б)У про тяжкий продовольчий стан у районі, збільшення смертності через голодування в селах Боромля, Жигайлівка, Бранцівка, Білка, несвоєчасне поховання померлих у с. Жигайлівка, організацію харчової допомоги голодуючим, створення спеціального фонду для надання допомоги комуністам, комсомольцям, колгоспному активу Охтирського району Харківської області. 12 березня.

Державний архів Сумської області, ф.П-38, оп.1, спр.38, арк.19–20. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 106.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 106

Протокол позачергового об'єднаного засідання бюро Мелитопільського райпарткому та районної КК про виконання невідкладних заходів щодо запобігання випадків голодної смерті та людоїдства. 13 березня.

Державний архів Одеської області, ф.Р-710, оп.2, спр.2, арк.23.
Опубл.: Голодомори в Україні: Одеська область… – № 53.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Odesa – 1932 – 33.php#nom – 53

Лист Наркомзему УСРР і Київського обкому партії до ЦК КП(б)У про заходи господарської та продовольчої допомоги районам Київської області. 14 березня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6275, арк.15–17. Засвідчена копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 185.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 185

Із доповідної записки Наркомзему УРСР політбюро ЦК КП(б)У про голодування населення Уманського, Білоцерківського та Шполянського районів Київської області, факти людоїдства і необхідність надання продовольчої та медичної допомоги. 14 березня.

Чорна книга України. – С.178–181.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Черкащині. – № 37.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1933.php#nom – 37

Записка Наркомзему УСРР до ЦК КП(б)У про голодування та смертність населення у Київській області і необхідність надання продовольчої допомоги (на додаток до першої доповідної подано відомості про голодування 32–34 районів, 123 зареєстрованих випадки людоїдства та трупоїдства). 14 березня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6274, арк.176–177. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 187.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 187

Повідомлення ДПУ УСРР до ЦК КП(б)У про тяжкий продовольчий стан у с. Шапарське Новопсковського району Донецької області. 14 березня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6274, арк.181. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 186.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 186

Протокол наради при Харківському облпостачвідділі щодо заходів з виправлення катастрофічного стану з постачанням солі до сіл Харківської області у першому кварталі 1933 р. («27 районів зовсім не мають в наявності солі»). 14 березня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-1356, оп.1, спр.1004, арк.28 – 29.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=13&doc=229

Спеціальне повідомлення ДПУ УСРР ОДПУ про хід підготовки до весняної сівби. Не раніше 15 березня.

ЦА ФСБ РФ, ф. 2, оп.11, спр.1043, арк.203–210. Засвідчена копія.
Опубл.: Трагедия советской деревни. – Т. 3. – С.523 – 526.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p6.php#nom – 518

Доповідна записка ЦК КП(б)У до ЦК ВКП(б) про хід підготовки до весняної сівби і причини тяжкого продовольчого стану в ряді областей та районів республіки. 15 березня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6275, арк.1–14. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 188.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 188

Лист Великолепетиського райкому КП(б)У Дніпропетровської області секретарям партійних осередків і груп про надання продовольчої допомоги сім'ям військослужбовців. 15 березня.

Державний архів Херсонської області, ф.104, оп.1, спр.121, арк.2. Засвідчена копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 190.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 190

Інформація Великолепетиського райкому партії до Дніпропетровського обкому КП(б)У про голодування та смертність населення. 15 березня.

Державний архів Херсонської області, ф.П-104, оп.1, спр.119, арк.9зв. –10зв.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 189.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 189

Інформаційний лист голови Снігурівської районної КК–РКІ до голови Одеської обласної КК–РКІ про випадки канібалізму у селищі Лоцкіно. 15 березня.

Державний архів Одеської області, ф.Р-710, оп.2, спр.2, арк.24–25 об.
Опубл.: Голодомори в Україні: Одеська область. – № 54.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Odesa – 1932 – 33.php#nom – 54

Спецповідомлення заступника начальника Одеського обласного відділу ДПУ голові Одеської

КК–РКІ про голодування робітників у Херсоні. 15 березня.

Державний архів Одеської області, ф.Р-710, оп.2, спр.2, арк.26–28.
Опубл.: Голодомори в Україні: Одеська область. – № 55.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Odesa – 1932 – 33.php#nom – 55

Довідка відповідального інструктора Одеської обласної КК–РКІ про випадки смерті від голоду у Первомайському районі. 15 березня.

Державний архів Одеської області, ф.Р-710, оп.2, спр.2, арк.30.
Опубл.: Голодомори в Україні: Одеська область… – № 56.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Odesa – 1932 – 33.php#nom – 56

Доповідна записка С. Косіора про тяжкий продовольчий стан напередодні посівної кампанії. 15 березня.

АП РФ, ф. 3, оп.61, спр.794, арк.73–77.
Опубл.: Операция «Голодомор»: Когда безумствует мечта//Родина. – 2007. – № 1, январь. – С.75–76.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Rodina.php#nom – 06

Заява селянина В. Сенька с. Озадівки Янушпільського району Вінницької області до газети «Колгоспне село» про самочинні дії сільради щодо оподаткування й виключення з колгоспу. 15 березня.

ЦДАВО України, ф. 388, оп.3, спр.431, арк.4, Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 368.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 368

Відомості про факти виїзду з колгоспів Золочівського району Харківської області без відома сільради та рішення райпарткому про заходи з повернення утікачів. 15 березня.

Державний архів Харківської області, ф.П-96, оп.1, спр.34, арк.41.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=14&doc=230

Доповідна записка заступника голови Кривозерської районної КК–РКІ голові Одеської обласної КК–РКІ про випадки людоїдства у селах Секретарка й Тридуби. 16 березня.

Державний архів Одеської області, ф.Р-710, оп.2, спр.2, арк.31–31 об.
Опубл.: Голодомори в Україні: Одеська область… – № 57.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Odesa – 1932 – 33.php#nom – 57

Постанова бюро Одеського обкому КП(б)У про фактичний зрив збору насіння по одноосібному сектору та висилку за межі області 100 одноосібних господарств. 16 березня.

Державний архів Одеської області, ф.П.-11, оп.21, спр.105.
Опубл.: Голодомор в Україні: Одеська область. – № 58.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Odesa – 1932 – 33.php#nom – 58

Доповідна записка Новопсковського райкому партії Донецькому обкому КП(б)У про продовольчі труднощі в селах і колгоспах району та надання допомоги населенню. 16 березня.

Державний архів Донецької області, ф. 326, оп.1, спр.130, арк.28–29. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 191.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 191

Постанова політбюро ЦК КП(б)У про заходи, спрямовані на подолання голоду в Київській області (серед першочергових заходів – «боротьба з поширенням контрреволюційними елементами провокаційних чуток», продовольча допомога передусім «добросовісним колгоспникам», диференційована допомога одноосібникам; заслання на північ або мобілізація на роботи у промислові райони певних категорій населення тощо). 17 березня.

РДАСПІ, ф.17, оп.42, спр.80, арк.40–47. Оригінал.
Опубл.: Трагедия советской деревни. – Т. 3. – С.658–660.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p6.php#nom – 522

Допис сількора І. Знаємського до редакції газети «Колгоспне село» про необхідність покарання колгоспників с. Яблунівка Любарського району Вінницької області за привласнення колгоспного зерна для харчування. 17 березня.

ЦДАВО України, ф. 388, оп.3, спр.403, арк.20. Копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 369.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 369

Доповідна записка Вінницького обкому партії до ЦК КП(б)У про продовольчі труднощі в області та заходи надання допомоги голодуючому населенню. 18 березня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6275, арк.49–53. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 192.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 192

Постанова Київського обкому КП(б)У про надання допомоги молоком дітям і хворим у Сквирському, Білоцерківському та Володарському районах області. 18 березня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6275, арк.69. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 193.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 193

Протокол засідання Бабанського райвиконкому Київської області про організацію медичного харчування для виснажених від голоду. 19 березня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.9, спр.150, арк.114–145. Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 370.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1933.php#nom – 39; http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 370

Постанова Київського обкому КП(б)У про посилення роботи партійних, радянських і господарських органів із надання продовольчої допомоги населенню та про відповідальність керівників за здійснення цих заходів. 19 березня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6275, арк.77–78. Копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 194.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 194

Доповідна записка Прилуцького райпарткому до бюро Чернігівському обкому КП(б)У про напружений стан з продовольством в районі, настрої населення та заходи щодо надання допомоги продуктами харчування. 19 березня.

Державний архів Чернігівської області, ф. 470, оп.1, спр.77, арк.167–171. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 195.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 195

Протокол об'єднаного засідання бюро Чугуївського райкому КП(б)У і президії районної КК Харківської області про обговорення закритого листа П. Постишева від 2 березня 1933 р. про підготовку до весняної сівби і постанова про виконання викладених у листі вказівок щодо заходів по збиранню у селян прихованого насіння, застосовуючи заохочення активістів у вигляді відсотка від вилученого зерна, а також організації охорони комор. 19 березня.

Державний архів Харківської області, ф.П-78, оп.1, спр.63, арк.86–88.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=14&doc=232

Постанова ЦК ВКП(б) про поліпшення постачання хлібом робітників і студентів УСРР. 20 березня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.918, арк.24. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 196.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 196

Доповідна записка Уманського райпарткому Київської області до ЦК КП(б)У про тяжкий продовольчий стан у місті та селах району і заходи допомоги населенню. 20 березня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6275, арк.85–88. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 197.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1933.php#nom – 40; http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 197

Доповідна записка Дніпропетровського обкому партії Наркомату постачання СРСР і ЦК КП(б)У про погіршення продовольчого постачання промислових підприємств області та заходи щодо забезпечення виконання планів централізованих поставок продовольства. 21 березня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6377, арк.103–107. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 198.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 198

Постанова Зміївського райкому КП(б)У Харківської області про надання продовольчої допомоги окремим голодуючим колгоспникам та одноосібникам. 21 березня.

Державний архів Харківської області, ф. 72, оп.1, спр.55, арк.31. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 199.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 199

Постанова бюро Петрівського райкому КП(б)У Харківської області «Про підготовку корів до сівби» щодо завдання партосередкам вжити заходів до забезпечення корів ярмами та навчити їх ходити під ярмом. 21 березня.

Державний архів Харківської області, ф.П-97, оп.1, спр.16, арк.119.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=14&doc=757

Постанова Київського обкому КП(б)У про розгортання комерційної торгівлі хлібом з 5 квітня та поліпшення постачання продовольством населення Києва. 23 березня.

Державний архів Київської області, ф. 5, оп.1, спр.19, арк.95. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 200.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 200

Таємний протокол Ізюмського райкому КП(б)У щодо прийняття до керівництва та виконання листа П. Постишева від 21 березня 1933 р. про організацію продовольчої допомоги нужденним сім'ям колгоспників, червоноармійців і трудящих одноосібних господарств (організувати обов'язковий збір з господарств, що мають корів і курей, по стакану молока і 1 яйцю, впродовж п'яти днів вилучити в м. Ізюмі весь бродячий елемент і проводити такі облави кожні 3–5 днів) та ін., серед них – рішення, за поданням транспортного відділу ОДПУ, про виведення М. Вілейської із складу райпарткому, оформлення її виключення з партії та комсомолу. 23 березня.

Державний архів Харківської області, ф.П-59, оп.1, спр.23, арк.151–155.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=14&doc=236

Повідомлення сількора Б. Яйчука до газети «Колгоспне село» про бюрократичну тяганину з розглядом скарги селянина Ф. Беркала з с. Красногорівки Харківської області. 24 березня.

ЦДАВО України, ф. 388, оп.2, спр.741, арк.30. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 371.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 371

Протокол № 53 засідання бюро Петрівського райкому КП(б)У Харківської області про обговорення телеграми Сталіна і Молотова від 24 березня щодо проведення понадранньої сівби та телеграми

Постишева про засипку насіння, з постановою поновити тиск на селян, пошук «чорних комор», добитися, щоб у районі, замість 4–5 ц, щоденно заготовлювати по 750 ц насіння. 24 березня.

Державний архів Харківської області, ф.П-97, оп.1, спр.16, арк.132 – 134.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=14&doc=758

Постанова Лебединського райвиконкому Харківської області «Про організацію харчової допомоги дитячому населенню». 24 березня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-2709, оп.1, спр.8, арк.89. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 107.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 107

Протокол засідання бюро Золочівського райкому КП(б)У Харківської області про підсумки проробки в партосередках листа П. Постишева щодо закінчення засипки насіннєвих фондів та облік політичних виступів під час його обговорення, а також про проведення в районі понадранньої сівби і готовність до масової сівби, розукрупнення Великорогозянської артілі «Червоні лани» на три колгоспи та завдання по виконанню м'ясоподатку за I квартал 1933 р. 25 березня.

Державний архів Харківської області, ф.П-96, оп.1, спр.34, арк.43–46.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=14&doc=239

Постанова бюро Недригайлівського райкому КП(б)У про факти смерті від голоду мешканців сіл Рубанка, Недригайлів, Курмани, Зеленківка Недригайлівського району Чернігівської області. 25 березня.

Державний архів Сумської області, ф.П-37, оп.1, спр.33, арк.132. Копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 108.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 108

Із протоколу позачергового засідання Липоводолинського райкому КП(б)У про розгляд листа П. Постишева про організацію допомоги колгоспникам та одноосібникам, що мають харчові утруднення. 26 березня.

Державний архів Сумської області, ф.П-24, оп.1, спр.91, арк.93. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 109.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 109

Протокол засідання бюро Охтирського райкому КП(б)У про продовольчі труднощі й організацію харчової допомоги колгоспникам м. Охтирка, сіл Олешня, Хухра, Кириківка, Яблучне Охтирського району Харківської області. 26 березня.

Державний архів Сумської області, ф.П-26, оп.1, спр.21, арк.101. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 110.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 110

Відомості ЦК КП(б)У про надання продовольчої допомоги областям УСРР та АМСРР. Не раніше 27 березня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6377, арк.187. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 201.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 201

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про відпуск 18,6 тис. т ярої пшениці на насіння для України в обмін на озиму пшеницю й жито. 27 березня.

РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.14, арк.106. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 534.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p6.php#nom – 534

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про норми висіву зернових в Україні. 27 березня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.919, арк.14. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 535.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p6.php#nom – 535

Директивний лист Одеського обкому КП(б)У й Одеського облвиконкому до Миколаївського міськкому партії та міськвиконкому про вжиття рішучих заходів щодо ліквідації голодування населення й відповідальність службових осіб за проведення цієї роботи. 27 березня.

Державний архів Миколаївської області, ф.6, оп.1, спр.473, арк.41–42. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932 – 1933 років на Україні. – № 202.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 202

Постанова бюро Улянівського райкому КП(б)У про організацію продовольчої допомоги за рахунок місцевих ресурсів селянам сіл Верхосулка, Штепівка, Терни, Марківка, Улянівка Улянівського району Харківської області. 27 березня.

Державний архів Сумської області, ф.П-28, оп.1, спр.7, арк.180. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 111.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 111

Доповідна записка бригади Донецького обкому КП(б)У про результати перевірки випадків голодування селян у Верхньотеплянському районі. 28 березня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.237, арк.125–126. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 537.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p6.php#nom – 537

Повідомлення Рубежанського райкому КП(б)У Донецькому обкому партії про випадки голодування у районі та заходи продовольчої допомоги населенню. 29 березня.

Державний архів Донецької області, ф.П-326, оп.1, спр.130, арк.35.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 203.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 203

Відомості про розстріляних у 1933 р. «за забарвленням». 29 березня.

ДА СБУ, ф. 68, спр.228, арк.142.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52387

Протокол засідання бюро Петрівського райкому КП(б)У Харківської області, проведеного шляхом опитування, про випадки великої кількості отруєнь і смертей по селах Мечебилове і Петрівське-І внаслідок споживання робітниками в їдальні МТС і сім'ями розкуркулених муки з реп'яха і потолочі, з постановою провести серед населення роз'яснювальну роботу щодо шкідливості споживання муки з цього бур'яну, а також просити Постишева збільшити централізовані поставки для Петрівської МТС, аби наряди розраховувалися не на 32 особи, а на усіх 100 робітників МТС. 30 березня.

Державний архів Харківської області, ф.П-97, оп.1, спр.16, арк.136–137.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php? pagep=14&doc=759

Протокол засідання бюро Недригайлівського райкому КП(б)У Чернігівської області про оголошення догани уповноваженому райкому по с. Рубанка Юхименку за приховування випадків смерті селян від голоду. 30 березня.

Державний архів Сумської області, ф.П-37, оп.1, спр.33, арк.136. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 112.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 112

Лист Павлоградського райпарткому до Дніпропетровського обкому КП(б)У про голод і людоїдство у с. Межирічі. 30 березня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6277, арк.233–235. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 538.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p6.php#nom – 538

Постанова ЦК КП(б)У про хід підготовки до весняної сівби й організацію продовольчої допомоги населенню у Київській області. 31 березня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.282, арк.107–110. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 204.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 204

Службова записка начальника УСО ДПУ УСРР Букшпана начальнику УСО ОДПУ Генкіну щодо кількості розстріляних упродовж 1933 р. за постановою Судової трійки при колегії ДПУ УСРР. 31 березня.

ДА СБУ, ф. 68, спр.228, арк.143.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52388

Доповідна записка Коростишівського райпарткому Київському обкому КП(б)У про необхідність продовольчої допомоги району. 1 квітня.

Державний архів Житомирської області, ф. 358, оп.1, спр.79, арк.32–34. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 205.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 205

Зведення інформаційного сектора оргінструкторського відділу ЦК КП(б)У про факти голоду і недоїдання по окремих областях республіки. 1 квітня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6275, арк.124–131. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932 – 1933 років на Україні. – № 206.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 206

Зведення інформаційного сектора оргінструкторського відділу ЦК КП(б)У про факти людоїдства на Черкащині. 1 квітня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.1, спр.2296, арк.76–77. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Черкащині… – № 41.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1933.php#nom – 41

Доповідна записка секретаря Петрівського райпарткому Галіборенка до ЦК КП(б)У про загрозливий стан тяглової сили в районі, що може спричинити зрив посівної кампанії (з січня 1931 р. по 5 березня 1933 р. у районі залишилось 7075 коней, з яких 43% є виснаженими і непридатними до роботи, а у вирішальних колгоспах виснажених коней нараховується від 50 до 75%), з проханням направити на допомогу району трактори Лозівської МТС. 2 квітня.

Державний архів Харківської області, ф.П-97, оп.1, спр.16, арк.140 – 142.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php? pagep=14&doc=760

Постанова Київського обкому КП(б)У про стан підготовки до комерційного продажу хліба. 3 квітня.

Державний архів Київської області, ф.5, оп.1, спр.19, арк.121–122. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 207.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 207

Заява курсанта військової частини І. Красюкадо Черкаської районної РСІ про надання допомоги його родині, яка голодує. 3 квітня.

Державний архів Черкаської області, ф.Р-143, оп.1, спр.36, арк.42. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Черкащині. – № 42.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1933.php#nom – 42

Заключення комісії з обстеження стану обслуговування спецпереселенців у районах Одеської області. 4 квітня.

Державний архів Одеської області, ф.П-11, оп.21, д. 1, арк.125–128.
Опубл.: Голодомори в Україні: Одеська область… – № 59.

http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Odesa – 1932 – 33.php#nom – 59

Секретна постанова фракції КП(б)У Харківського облвиконкому «Про поворотну продовольчу допомогу колгоспникам та одноосібникам, які найбільш її потребують», що передбачала видачу хліба на час весняної сівби тільки тим селянам 20 перелічених у постанові районів, які сумлінно працюють, під їхнє письмове зобов'язання про його повернення натурою з нового врожаю, та рішення бюро Харківського обкому КП (б)У про затвердження цієї постанови, ухвалене шляхом опитування членів бюро. 4 квітня.

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.3, спр.3, арк.27–35, 46–60, 66, 82, 158.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=14&doc=304

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про забезпечення посівної кампанії в Україні (йдеться про додатковий відпуск насіннєвої позики у розмірі 240 тис.пудів зерна та 30 тис.пудів соняшника з поверненням із врожаю 1933 р. з 10% нарахуванням на покриття адміністративних і транспортних видатків держави). 5 квітня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.920, арк.4. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 208.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 208

Доповідна записка Новопсковського райпарткому Донецькому обкому КП(б)У про факти трупоїдства та заходи щодо подолання голоду. 5 квітня.

Державний архів Донецької області, ф. 326, оп.1, спр.130, арк.38. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 209.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 209

Протокол пленуму секції постачання Харківського міськвиконкому щодо розгляду питань про стан громадського харчування в II кварталі 1933 р. і хлібопостачання м. Харкова у квітні 1933 р. У виступах представників заводів Харкова зазначено численні факти поганого постачання і зловживань на підприємствах громадського харчування (замість крупи їдальні отримують сміття, не надходять м'ясо, цукор, продукти розкрадаються у дорозі, відсутність контролю за якістю обідів і санітарним станом кухонь та їдалень, а «коли ми звернулись до Тресту, то одержали відповідь – «поїжджайте на село, там побачите, чим годують»), а також пропозиції запровадити торгівлю комерційним хлібом у хліборозподільниках, розконсервувати кустарні хлібопекарні, щоб зменшити черги, посилити контроль за хліборізчиками, які обважують та обраховують робітників тощо. 5 квітня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-408, оп.6, спр.306, арк.41 – 44.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=14&doc=578

Витяг із обвинувального висновку у справі «контрреволюційної шкідницької організації у сільському господарстві Одеської області». 7 квітня.

ДА СБУ, ф.13, спр.72, арк.1–24. Оригінал.
Опубл.: Розсекречена пам'ять – № 49.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Постанова бюро Київського обкому КП(б)У про підготовку до розгортання комерційної торгівлі хлібом у Києві. 7 квітня.

Державний архів Київської області, ф.П-5, оп.1, спр.19, арк.123.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 210.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 210

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про дозвіл на разовий продаж борошна робітникам Харкова. 8 квітня.

РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.14, арк.148. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 545.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p6.php#nom – 545

Список колгоспів і сільрад Липоводолинського району Харківської області, яким було надано харчову допомогу. 9 квітня.

Державний архів Сумської області, ф.П-24, оп.1, спр.91, арк.121. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 113.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 113

Постанова бюро Київського обкому КП(б)У про хід комерційної торгівлі хлібом. 10 квітня.

Державний архів Київської області, ф. 5, оп.1, спр.19, арк.134. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 211.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 211

Постанова бюро Петрівського райкому КП(б)У Харківської області «Про збір сільгосппродуктів по району для надання допомоги колгоспникам, які бідують, та одноосібним господарствам» щодо відсутності результатів збору молока, яєць й інших продуктів, внаслідок чого тільки у 47 з 85 колгоспів відкрито дитясла, та необхідності відкриття стаціонарів у п'яти селах для лікування хворих із набряками. 10 квітня.

Державний архів Харківської області, ф. 97, оп.1, спр.16, арк.161. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 212.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 212
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=14&doc=761

Постанова бюро Київського обкому КП(б)У про харчову позику Богуславському району. 11 квітня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6275, арк.150. Засвідчена копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 213.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 213

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про надання Україні додаткової насіннєвої позики у розмірі 5200 т. 12 квітня.

РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.14, арк.145. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 549.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p6.php#nom – 549

Лист до редакції «Колгоспне село» від групи колгоспників с. Великі Голяки Попільнянського району Київської області про несправедливе обкладання молокоподатком. 13 квітня.

ЦДАВО України, ф. 388, оп.2, спр.653, арк.54–55. Копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 372.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 372

Скарга колгоспника О. Турченка з с. Войнівки Чутівського району Харківської області до газети «Колгоспне село» про неправомірність штрафування по молокоздачі від нетільної худоби. 13 квітня.

ЦДАВО України, ф. 388, оп.2, спр.653, арк.52. Копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 373.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 373

Директивна записка по ВЧ начальника ЕКУ ОДПУ Миронова начальнику ЕКВ ПП ОДПУ в Криму про проведення перевірки зернових відходів, які млини й елеватори відпускають комбікормовим заводам і колгоспам. Не пізніше 13 квітня.

ДА СБУ, ф. 68, спр.228, арк.45–46.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52247
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52248

Телеграма посівтрійки Наркомзему УСРР до Дніпропетровського земельного управління щодо використання корів на польових роботах. 14 квітня.

ЦДАВО України, ф. 27, оп.14, спр.655, арк.8. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 550.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p6.php#nom – 550

Постанова президії Валківського райвиконкому Харківської області «Про підсумки мобілізації коштів за I квартал і плян мобілізації коштів II кварталу» з констатацією, що районом провалено план I кварталу (виконано на 49,8%), а найнижчі показники по Рідкодубівській (15,6%), В'язівській (26%), Коломацькій (15,1%) і Шелестівській (22,6%) сільрадах, і винесенням головам зазначених сільрад доган зі зняттям із роботи і притягненням до судової відповідальності, а також про організацію районної фінансової естафети ім. 1-го Травня, єдиного районного фінансового дня, залучення до збору коштів вчителів, піонерів і комсомольців. 14 квітня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-1886, оп.2, спр.26, арк.45, 46, 46 а.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=14&doc=253

Лист Межівського райкому КП(б)У і райвиконкому до Дніпропетровського обкому КП(б)У про необхідність додаткової продовольчої допомоги району. 15 квітня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6275, арк.164–165. Засвідчена копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 214.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 214

Ухвала зборів колгоспного активу Кобзарівської сільради Валківського району Харківської області за участі уповноваженого райкому КП(б)У Осіпова про 100% вихід на Великдень колгоспників та одноосібників на роботу. 15 квітня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-1886, оп.2, спр.26, арк.51, 51а.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=14&doc=256

Лист секретаря Вінницького обкому КП(б)У С. Косіору про тяжкий стан з продуктами харчування та заходи щодо забезпечення населення області продовольчими товарами, надання медичної допомоги. 16 квітня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6275, арк.152–156. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 215.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 215

Наказ ДПУ УСРР № 165 про накладення адміністративних стягнень на співробітників Сумського міського відділу ДПУ УСРР. 16 квітня.

ДА СБУ, ф. 68, спр.228, арк.47.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52241

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про посівну кампанію на Північному Кавказі та в Україні, зокрема про додаткову насінневу позику. 16 квітня.

РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.14, арк.122. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 552.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p6.php#nom – 552

Заява члена колгоспу Л. Яцуна до правління сільськогосподарської артілі «Більшовицька перемога» с. Заруддя Роменського району Чернігівської області про надання допомоги його голодуючій родині. 16 квітня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-6152, оп.1, спр.1, арк.6. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 114.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 114

Матеріали для віддачі під суд п'яти селян, які не сплатили грошових податків і не виконали плану м'ясозаготівлі (витяг із протоколу пленуму Рубанівської сільради Валківського району Харківської області, довідки-характеристики та супроводжувальний лист до Валківської районної міліції). 16 квітня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-1894, оп.1, спр.8, арк.76, 77, 77 зв., 78–82.

http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=14&doc=539

Доповідна записка ЦКК – НК РСІ до РНК СРСР «Про стан колгоспної торгівлі» та випадки споживання голодуючим населенням страв з дохлятини. 17 квітня.

ЦДАВО України, ф. 539, оп.11, спр.694, арк.3–5. Копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 374.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 374

Заява робітника залізничної станції Черкаси І. Майбороди до Черкаської районної РСІ Київської області про видачу хлібних карток його голодуючій дружині. 17 квітня.

Державний архів Черкаської області, ф.Р-143, оп. 1, спр.36, арк.46–46 зв. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Черкащині... – № 43.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1933.php#nom – 43

Лист Валківського райфінвідділу до всіх сільрад з тлумаченням виконання постанови Харківського облвиконкому від 9 квітня 1933 р.: списання безнадійних недоплат проводити тільки на вислані господарства, а всі інші вибулі господарства занести до окремого списку для розшуку неплатників через органи міліції та ДПУ. 17 квітня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-1886, оп.2, спр.26, арк.44.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=14&doc=257

Повідомлення політсектора Донецького обласного земельного відділу Донецькому обкому КП(б)У про продовольчі труднощі, смертні випадки та людоїдство. 19 квітня.

Державний архів Донецької області, ф. 326, оп.1, спр.130, арк.47. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 216.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 216

Протокол засідання бюро Липоводолинського райкому КП(б)У про зниження впродовж 1933 р. через незадовільне харчування вдома проценту відвідування шкіл учнями сіл Поділки, Синівка, Підставки, Байрак Липоводолинського району Харківської області й організацію гарячих сніданків по школах для учнів, що потребують харчової допомоги. 19 квітня.

Державний архів Сумської області, ф.П-24, оп.1, спр.91, арк.127–128. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 115.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 115

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про сівбу в Україні, зокрема про додаткову насіннєву позику. 20 квітня.

РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.921, арк.24. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 556.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p6.php#nom – 556

Протокол засідання правління колгоспу ім. Балицького Дніпропетровської області про відсутність хліба та фінансів для оплати праці колгоспників. 20 квітня.

Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 375.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 375

Лист Миколаївського міськкому КП(б)У Одеської області до секретарів сільпартосередків та уповноваженим міськкому щодо першочергового забезпечення продуктами харчування тяжко хворих. 21 квітня.

Державний архів Миколаївської області, ф.П-6, оп.1, спр.608, арк.77.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 218.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 218

Вирок Одеського обласного суду у справі злочинів представників влади у Арбузинському районі Одеської області щодо населення при проведенні компанії хлібозаготівлі. 21 квітня.

Державний архів Одеської області, ф.Р-710, оп.2, спр.1, арк.36–38.
Опубл.: Голодомори в Україні: Одеська область... – № 60.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Odesa – 1932 – 33.php#nom – 60

Постанова секретаріату Миколаївського міськкому КП(б)У Одеської області про збільшення норми видачі хліба по місту. 21 квітня.

Державний архів Миколаївської області, ф.1, оп.1, спр.474, арк.220. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 217.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 217

Постанова РНК СРСР про продовольчу і фуражну допомогу Україні на умовах позик. 26 квітня.

ДАРФ, ф. 5446, оп.1в, спр.468, арк.37–38. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 559.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p6.php#nom – 559

Довідка Наркомату охорони здоров'я УСРР про заходи щодо надання продовольчої та медичної допомоги населенню, дітям голодуючих районів. 26 квітня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6275, арк.177–181. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 219.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 219

Доповідна записка завідувача Роменським дитячим будинком до Роменського районного відділу народної освіти Чернігівської області про незадовільний стан дитячого будинку та зростання кількості вихованців. 28 квітня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-6012, оп.1, спр.6, арк.24–25. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 116.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 116

Протокол засідання бюро Глухівського райкому КП(б)У про відміну рішення Дунаєцької сільради Глухівського району про повернення відібраної у одноосібників землі, організацію їдальні відповідальних працівників, виділення уповноважених на посівкампанію, організацію міжколгоспної допомоги посівматеріалом в Глухівському районі Чернігівської області. 29 квітня.

Державний архів Сумської області, ф.П-39, оп.1, спр.307, арк.20–21. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 117.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 117

Директива Мелітопольських райкому КП(б)У і райвиконкому Дніпропетровської області головам колгоспів, сільських рад, секретарям партійних осередків про порядок розподілу продовольчої позики серед населення району. 29 квітня.

Державний архів Запорізької області, ф. 233, оп.3, спр.2, арк.118. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 220.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 220

Доповідна записка Павлоградського райкому КП(б)У Дніпропетровському обкомові КП(б)У про становище в районі. 30 квітня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6275, арк.182–186. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 562.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p6.php#nom – 562

Витяг із інформаційного бюлетеня РАТАУ про посилення спекуляції сільгосппродуктами в умовах голоду. 30 квітня.

ЦДАВО України, ф. 337, оп.1, спр.12061, арк.75–76. Склографічний примірник.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 376.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 376

Витяг із обвинувального висновку у справі про «контрреволюційну змову» в сільському господарстві. Квітень.

ДА СБУ, ф.13, спр.131, арк.1–144. Друкарський примірник.
Опубл.: Розсекречена пам'ять… – № 50.
http://www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=69754

Лист жителя с. Нечаївка Черкаського району Київської області П. Куліша до районної РСІ про виселення його з хати та голодування родини. 4 травня.

Державний архів Черкаської області, ф.П-143, оп. 1, спр.36, арк.75–75 зв. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Черкащині… – № 44.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1933.php#nom – 44

Постанова ЦК КП(б)У про боротьбу з дитячою безпритульністю. 6 травня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.16, спр.10, арк.32 – 36. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 221.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 221

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про надання насіннєвих позик для проведення сівби в Україні. 8 травня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.922, арк.20. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 565.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p6.php#nom – 565

Зведені відомості про заяви правлінь артілей, сільрад, комун до Балаклійського райвиконкому Харківської області про надання продовольчої допомоги голодуючим. 8 травня –17 червня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-2762, оп.1, спр.421, арк.29, 30, 46, 48, 55, 61, 63–65, 68, 70, 84, 224. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 385.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 385

Наказ ДПУ УСРР № 208 про незаконні дії Чернігівської обласної інспекції резервів ДПУ УСРР. 9 травня.

ДА СБУ, ф. 68, спр.228, арк.48.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52242

Протокол засідання комісії сприяння боротьбі з безпритульними Балаклійського райвиконкому Харківської області «Про стан будинків безпритульних» щодо невиправданого відправлення безпритульних дітей із сіл району до райцентру і навіть до м. Харкова замість розміщення їх у дитяслах, на дитмайданчиках на місцях, з дорученням райвідділу ДПУ покарати винних, а також про заходи щодо організації ізолятору для підібраних дітей і реорганізації двох дитбудинків в один тощо. (У протоколі зазначено що в Балаклійському тимчасовому будинку безпритульних утримується 300 дітей, число їх постійно збільшується, очікується прибуття 200 дітей із м. Харкова). 9 травня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-2762, оп.1, спр.421, арк.212–213.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php? page=14&doc=243

Заява секретаря осередку ЛКСМУ с. Кашпури Приходька та секретаря Кашпурівської сільради Роменського району Харківської області Прокопенка до політбюро ЦК КП(б)У про зловживання та перекручування під час хлібозаготівлі по Кашпурівській сільраді. 10 травня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-5934, оп.1, спр.117, арк.1–5. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 15.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 15

Повідомлення начальника міліції Балаклійського району Харківської області про збільшення дитячої безпритульності в умовах масового голоду. 11 травня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-2762, оп.1, спр.421, арк.195. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №377.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 377

Зведення начальника Балаклійського районного відділу міліції до секретаря райкому КП(б)У, голови райвиконкому та начальника райвідділу ДПУ щодо підібрання під час кампанії з ліквідації безпритульності 300 безпритульних дітей у райцентрі Балаклія Харківської області та селах району і продовження прибування дітей із сусіднього Петрівського району. 11 травня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-2762, оп.1, спр.421, арк.195.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=14&doc=265

Заява харків'янина Х. Родіоновського до Харківського обласного прокурора про відмову йому у видачі паспорта, через що його сім'я з трьома дітьми від 6 до 12 років «буквально приречена на голодну смерть», з проханням переглянути рішення паспортного столу, мотивуючи, що він ані за соціальним походженням, ані за іншими ознаками не підпадає під категорію осіб, які не мають права на одержання паспорта. 11 травня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-408, оп.8, спр.1930, арк.88
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=14&doc=579

Таємний лист секретаря Балаклійського райкому КП(б)У Харківської області та голови райвиконкому до секретарів партосередків і голів сільрад щодо необхідності самостійно, не сподіваючись на допомогу від району, вжити заходів по боротьбі з безпритульністю дітей, припиненню їхнього відходу та від'їзду із своїх сіл, організації з цією метою гарячих сніданків у школах, надання допомоги при дитяслах і дитмайданчиках усім дітям, без поділу їх на «колгоспних та одноосібних». 12 травня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-2762, оп.1, спр.421, арк.148.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=14&doc=269

Доповідна записка голови Сумської міськради Саратікова на ім'я секретаря Харківського обкому КП(б)У Капелинського про загрозливе продовольче становище колгоспів Сумського району попри «мобілізацію внутрішніх ресурсів міста за рахунок самообмеження споживання останнього, фонди вичерпуються й за 4–5 днів вони будуть вичерпані», а також про реєстрацію 1612 випадків гострих захворювань з набряками і повною втратою працездатності та 5 тис.виснажених осіб, до 20% опухлих дітей, з проханням надання 490 ц термінової продовольчої позики. 13 травня

Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.3, спр.3, арк.36 – 39.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=14&doc=268

Доповідна записка Харківського міського відділу охорони здоров'я про становище хворих і виснажених від голоду дітей. 14 травня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-1962, оп.1, спр.973, арк.9. Копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №378.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 378

Лист батьків червоноармійця А. Міщенка сину про свавілля колгоспного активу с. Руська Поляна Черкаського району Київської області та факти людоїдства. 14 травня.

Державний архів Черкаської області, ф.Р-143, оп. 1, спр.36, арк.40. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Черкащині... – №45.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1933.php#nom – 45

Доповідна записка завідувача відділу охорони здоров'я Харківського міськвиконкому Воробйовського й інспектора Охматдиту Ходової щодо розширення у м. Харкові впродовж квітня – травня 1933 р. мережі дитбудинків і розгортання понад 1000 ліжок для дітей до чотирьох років у Цитовських і Салтівських бараках (зазначені назви установ з кількістю дітей), евакуації підібраних на вулицях Харкова дітей у райони області, а також відкриття в м. Харкові нових дитячих лікарень і збільшення кількості ліжок в існуючих і пропозицій для вжиття невідкладних заходів до зниження смертності серед дітей на грунті виснаження (у травні в м. Харкові зафіксовано 30% смертності серед дітей). 14 травня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-1962, оп.1, спр.973, арк.9–9 зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=15&doc=444

Протокол засідання бюро Тростянецького райкому КП(б)У Харківської області про незадовільний стан харчування учнів Тростянецького агротехнікуму. 15 травня.

Державний архів Сумської області, ф.П-38, оп.1, спр.36, арк.38. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – №16.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 16

Довідка Охматдиту Харківського міськвиконкому щодо кількості дитячих будинків і ясел у м. Харкові та дітей в них станом на 15 травня 1933 р. 15 травня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-1962, оп.1, спр.973, арк.10.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=15&doc=762

Відомості про масштаби голодування у районах Вінницької області станом на 30 квітня та 15 травня 1933 р.: охоплено голодом відповідно 385 і 400 сіл, голодували 11894 і 13852 осіб, померло 6007 осіб. Не раніше 15 травня.

Державний архів Вінницької області, ф.136, оп.3, спр.80, арк.53. Засвідчена копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 222.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 222

Лист командира 14-го Акмолинського полку військ ОДПУ до голови Лебединської міської ради та голови РСІ про надання негайної допомоги голодуючій сім'ї червоноармійця В. Мариці у м. Лебедин Харківської області. 16 травня.
Державний архів Сумської області, ф.Р-805, оп.1, спр.24, арк.6. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 120.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 120

Протокол засідання президії Шульгинської сільради Старобільського району Донецької області про розкуркулення й висилку за межі України середняка Ф. Волошина. 17 травня.
Державний архів Луганської області, ф.Р-1202, оп.1, спр.109, арк.17. Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 379.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 379

Доповідна записка Вінницької обласної оздоровчої комісії про голод, смертність і людоїдство в районах області. 17 травня
Державний архів Вінницької області, ф.136, оп.3, спр.80, арк.56–57. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932– 933 років на Україні. – № 223.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 223

Заява секретаря Хуторянської сільради Черкаського району Київської області А. Коби до районної РСІ про голодування його родини. 18 травня.
Державний архів Черкаської області, ф.Р-143, оп. І, спр.36, арк.102–102 зв. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Черкащині… – № 46.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1933.php#nom – 46

Листівка із закликом проти радянської влади, хлібозаготівель, комсомолу, які сприяли Голодомору. 20 травня.
Державний архів Черкаської області, ф.Р-5625, оп.1, спр.5305, арк.28. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Черкащині… – № 47.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1933.php#nom – 47

Постанова президії Роменського райвиконкому про утворення районного харчового фонду для допомоги пухлим від голоду колгоспникам Роменського району Чернігівської області. 20 травня.
Державний архів Сумської області, ф.Р-4549, оп.1, спр.356, арк.19. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 121.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 121

Наказ ДПУ УСРР № 230, зокрема про перебудову роботи на селі. 23 травня.
ДА СБУ, ф. 68, спр.228, арк.49 – 52.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52244

Заява голів колгоспів «ХТЗ» і «Хвиля пролетарів» Киселівської сільради Балаклійського району Харківської області до райвиконкому з проханням відпустити хліба для годування колгоспників під час роботи, з інформацією про те, що у них харчів залишилося на 2 – 3 дні («і більше нема ніяких харчових продуктів»). 22 травня.
Державний архів Харківської області, ф.Р-2762, оп.1, спр.421, арк.54.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=15&doc=275

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про відпуск 300 т борошна Дніпропетровській області зі союзних ресурсів постачання. 23 травня.
РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.923, арк.18. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні… – № 230.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p6.php#nom – 574

Заява правління артілі «Заповіт Леніна» Балаклійському райвиконкому Харківської області про відпуск просяного лушпиння для голодуючих колгоспників. 24 травня.
Державний архів Харківської області, ф.Р-2762, оп.1, спр.421, арк.60. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 380.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 380

Лист голови Бригадирівської сільради Балаклійського району Харківської області до голови райвиконкому з проханням відпустити продовольчу допомогу для дитсел при колгоспах («Коли не одержимо проддопомоги, ми примушені будемо дитсла розпустити. Саме загрозливий стан в артілі Ворошилова та дітей безпритульних і одноосібних»). 24 травня.
Державний архів Харківської області, ф.Р-2762, оп.1, спр.421, арк.64.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=15&doc=278

Лист голови правління колгоспу «Червоний комбайн» Довгалівської сільради Балаклійського району Харківської області до голови райвиконкому про критичний стан з продовольством для колгоспників – за розрахунком, харчування вистачить насилу на чотири дні, з проханням надати розпорядження про постачання для колгоспу продуктів («інакше далі робота стане»). 24 травня.
Державний архів Харківської області, ф.Р-2762, оп.1, спр.421, арк.59.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=15&doc=279

Доповідна записка завідуючого сільськогосподарським відділом Вінницького обкому КП(б)У секретарю обкому КП(б)У В. Чернявському про необхідність продовольчої допомоги Бершадському району. 25 травня.

Державний архів Вінницької області, ф.136, оп.3, спр.73, арк.50. Оригінал.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 224

Лист голови Вовчеярської сільради Балаклійського району Харківської області до райвиконкому щодо вимушеного розпуску з завтрашнього дня через відсутність продуктів харчування стаціонару з 180 опухлими мешканцями сільради, з проханням допомоги («мруть по 12 душ у день»). 26 травня.
Державний архів Харківської області, ф.Р-2762, оп.1, спр.421, арк.65.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=15&doc=282

Лист інструктора політвідділу 45-ї стрілецької Волинської дивізії до голови Лебединського райвиконкому, голови РСІ, голови сільськогосподарської артілі «Змагання» с. Малий Висторопі Лебединського району Харківської області про надання негайної продовольчої допомоги сім'ї червоноармійця Н. Коваленка. 27 травня.
Державний архів Сумської області, ф.Р-805, оп.1, спр.24, арк.5. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 122.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 122

Постанова бюро Улянівського райкому КП(б)У Харківської області про заборону видачі авансів хлібом колгоспникам до виконання хлібозаготівлі. 27 травня.
Державний архів Сумської області, ф.П-28, оп.1, спр.7, арк.141. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 123.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 123

Лист помічника командира 23-го артполку до голови Лебединського райвиконкому про надання негайної продовольчої допомоги голодуючій родині червоноармійця В. Калити з с. Бишкінь Лебединського району Харківської області. 27 травня.
Державний архів Сумської області, ф.Р-805, оп.1, спр.24, арк.4. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 124.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 124

Заява голови колгоспу «Заповіт Леніна» Залиманської сільради Балаклійського району Харківської області до райвиконкому з проханням не відмовити у відпуску 20 ц просяного лушпиння для харчування колгоспників під час просапної кампанії, «так як ми маємо велику нужду в харчуванні». 27 травня.
Державний архів Харківської області, ф.Р-2762, оп.1, спр.421, арк.60.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=15&doc=285

Колективна доповідна записка керівників Ізюмського району до секретаря Харківського обкому КП(б)У Постишева та голови Харківського облвиконкому Шелехеса з проханням надання району продовольчої допомоги («зараз у районі жодних ресурсів немає – усі джерела вичерпані»), з інформацією про голодування в районі понад 15 тис. сільського населення, зростання смертності по району з 170 осіб – у січні, до 1000 осіб – у травні, при масових випадках поховання померлих без реєстрації смерті, про поширення серед населення захворювань на тиф на ґрунті голоду, масового викидання батьками дітей на вулицю (за останній місяць підібрано 657 дітей), а також два випадки людоїдства. 27 травня.
Державний архів Харківської області, ф.П-2, оп.3, спр.3, арк.44, 45.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=15&doc=286

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про чергову продовольчу позику Україні. 28 травня.
РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.923, арк.26. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 225.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 225

Заява голови правління артілі «Шлях до нового життя» Другої Андріївської сільради Балаклійського району Харківської області до райвиконкому про надання продовольчої допомоги для забезпечення громадського харчування в колгоспі та дитячих яслах у зв'язку з тим, що харчів залишилося до 15 червня, після чого роботи в колгоспі будуть припинені, а ясла – закриті. 28 травня.
Державний архів Харківської області, ф.Р-2762, оп.1, спр.421, арк.55.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=15&doc=287

Лист С. Косіора та В. Чубаря Й. Сталіну про необхідність надання додаткової продовольчої позики окремим областям УСРР. 29 травня.
ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6278, арк.20. Засвідчена копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 226.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 226

Постанова РНК СРСР про продовольчу позику Україні. 29 травня.
ДАРФ, ф. 5646, оп.1в, спр.469, арк.135. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 579.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p6.php#nom – 579

Постанова бюро Дніпропетровського обкому КП(б)У у зв'язку з постановою ЦК ВКП(б) про авансування колгоспників області. 29 травня.
Державний архів Дніпропетровської області, ф.19, оп.1, спр.511, арк.185–185 зв. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 227.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 227

Заява правління артілі «ХТЗ» Киселівської сільради Балаклійського району Харківської області до райвиконкому про надання продовольчої допомоги («харчового продукту в колгоспі для колгоспників

ніякого немає, ні хлібного, ні приварочного»). 29 травня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-2762, оп.1, спр.421, арк.81.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?page=15&doc=289

Протокол засідання бюро Жовтневого райкому КП(б)У м. Харкова про хід паспортизації, недоцільність консервації маргаринового заводу та ін. 29 травня.

Державний архів Харківської області, ф.П-58, оп.1, спр.58, арк.112.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?page=15&doc=291

Витяг із протоколу засідання Надзвичайної комісії по боротьбі з безпритульністю щодо термінової організації, у зв'язку з перевантаженням дитбудинків і лікарень Охматдиту Харківського міськвиконкому, нового дитячого будинку для дітей ясельного віку, яких щоденно привозять з вокзалу групами по 100–120 осіб. 29 травня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-1962, оп.1, спр.973, арк.11
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?page=15&doc=763

Лист Харківського облвиконкому до ЦК КП(б)У про заходи щодо боротьби з дитячою безпритульністю та надання допомоги голодуючим. 30 травня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6275, арк.223–225. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 228.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 228

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про продовольчу позику Україні. 30 травня.

РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.14, арк.149. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 582.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p6.php#nom – 582

Заява голови комуни «Жовтень» Петрівської сільради Балаклійського району Харківської області до голови райвиконкому про надання допомоги продуктами харчування («запас харчів кінчився, ні на один день не залишилось… [комуна] весь час з напруженістю щиро боролась за виконання завдань») і вказівки, як вийти з такого стану. 31 травня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-2762, оп.1, спр.421, арк.68.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?page=15&doc=294

Акт, складений членом Ярмолинської сільради Роменського району Чернігівської області М. Костюком, про незаконне присвоєння Й. Матвієнком реквізованого у селянина Ф. Федорця печеного хліба. 31 травня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-5918, оп.1, спр.88, арк.137. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 125.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 125

Лист Харківському обкому КП(б)У та Харківського облвиконкому про незадовільну організацію продовольчої допомоги дітям і зростання кількості безпритульних дітей в області. Не раніше травня.

Державний архів Сумської області, ф.П-23, оп.1, спр.7, арк.164–167. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 118.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 118

Директивний лист Павлоградського райкому КП(б)У Дніпропетровської області про недоліки у розподілі продовольчої допомоги. Травень.

Державний архів Дніпропетровської області, ф.П-19, оп.1, спр.863, арк.5–6. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 229.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 229

Звернення місцевих працівників с. Олександрівна Перша до Балаклійського райвиконкому Харківської області про продовольчу допомогу в зв'язку з опуханням від голоду людей у колгоспі «Соціалістичні лани». Травень.

Державний архів Харківської області, ф.Р-2762, оп.1, спр.421, арк.78. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 381.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 381

Заява колгоспника І. Кички до голови сільськогосподарської артілі хут. Малого Заруднянської сільради Роменського району Чернігівської області про допомогу продуктами харчування його голодуючій родині або вихід із артілі. Травень.

Державний архів Сумської області, ф.Р-6152, оп.1, спр.1, арк.2–2 зв. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 119.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 119

Статистичні відомості Смілянської районної інспектури народногосподарського обліку про смертність у районі. Травень.

Державний архів Черкаської області, ф.Р-79, оп. 1, спр.66, арк.31. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Черкащині… – № 48.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1933.php#nom – 48

Постанова ЦК КП(б)У про надання продовольчої допомоги безпритульним дітям. 1 червня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.16, спр.10, арк.78. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 231.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 231

Лист Всеукраїнської комісії по боротьбі з безпритульністю установам м. Харкова і області про

асигнування додаткових коштів для госпіталізації хворих і виснажених голодом дітей. 1 червня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-1962, оп.1, спр.973, арк.18. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – Док. № 382.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 382

Наказ ДПУ УСРР «Про надання всілякого сприяння у справі проведення Всеукраїнською радою ДСТ «Динамо» естафети «Навколо України». 1 червня.

ДА МВС України, ф. 46, оп.1, спр.94д, арк.57. Друкарський відбиток.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 588.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p6.php#nom – 588

Заява голови колгоспу «Нове життя» Бабариківської сільради Балаклійського району Харківської області до райвиконкому про надання допомоги хлібом для дитячих ясел, які перебувають «в самому найзагрозливішому стані». 1 червня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-2762, оп.1, спр.421, арк.85.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=15&doc=297

Таємний лист наркома охорони здоров'я, заступника голови Всеукраїнської комісії по боротьбі з безпритульністю Конторовича до Харківського облвиконкому, заступника начальника Харківського облвідділу ДПУ, голови обласної комісії по боротьбі з безпритульністю Броньового, завідувача Харківського облвідділу охорони здоров'я Кірова щодо потреби в коштах на лікування виснажених дітей, підібраних на вулицях Харкова, які чекають на госпіталізацію, з проханням про асигнування передбачених коштів на розгортання в харківських лікарнях додаткових ліжок. 1 червня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-1962, оп.1, спр.973, арк.18.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=15&doc=298

Запит голови Олександрівської Першої сільради, голови колгоспу «Соціалістичні лани» і уповноваженого райвиконкому до голови Балаклійського райвиконкому Харківської області, чи можна сподіватися на яку – небудь допомогу з боку району, враховуючи, що у колгоспі щоденно вибувають з ладу через недоїдання 8–10 колгоспників, лежить 20 родин пухлих, погане становище з дитяслами, бросають дітей. 1 червня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-2762, оп.1, спр.421, арк.78.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=15&doc=319

Звіт про роботу Лозівського райпарткому Харківської області за період з XI до XII райпартконференції (є відомості про стан сільського господарства в 1932–1933 рр., виконання планів здачі хліба державі (за секторами), планів заготівлі м'яса, молока, картоплі, соняшника. 1 червня.

Державний архів Харківської області, ф.П-81, оп.1, спр.42, арк.29 – 42.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=15&doc=356

Мережа дитячих закладів, організованих відділом охорони здоров'я Харківського міськвиконкому для боротьби з безпритульним дитинством. 1 червня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-1962, оп.1, спр.973, арк.14
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=15&doc=764

Лист Лебединського райземвідділу до сільрад і колгоспів Лебединського району Харківської області про позбавлення присадибних ділянок колгоспників за саботаж роботи у колгоспі. 2 червня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-2709, оп.1, спр.8, арк.42. Копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 126.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 126

Доповідна записка Наркомату охорони здоров'я УСРР до ЦК КП(б)У про стан здоров'я населення Київської області у зв'язку з продовольчими труднощами. 3 червня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6276, арк.1–7. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 232.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 232

Повторне звернення голови колгоспу «Червоний Донець» II – ї Андріївської сільради Балаклійського району до райвиконкому з проханням надати «допомогу чим-небудь, хотя може є висівки або який-небудь послід. Дальші существувати ми не можем… так і дитяслі». 3 червня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-2762, оп.1, спр.421, арк.49.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=15&doc=301

Протокол засідання бюро Жовтневого райкому КП(б)У м. Харкова про винесення догани «за грубі політичні помилки», припущені у листі трикутника ВУІНО (Всеукраїнського інституту народної освіти) до підшефної Вільнянської сільради і Великописарівського райпарткому КП(б)У Харківської області з вимогою видати командировочні кошти студентам інституту, відрядженим на прополку та збирання врожаю, під загрозою їхнє відкликання. 3 червня.

Державний архів Харківської області, ф.П-58, оп.1, спр.59, арк.2–5.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=15&doc=303

Протокол засідання Білоцерківського райвиконкому Київської області про продовольчу допомогу голодуючим селянам. 3–4 червня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.9, спр.150, арк.160. Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 383.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 383

Заява колгоспника І. Кузьменка до правління сільськогосподарської артілі «Більшовицька перемога» с. Зарудддя Роменського району Чернігівської області про надання борошна його родині, яка пухне від голоду. 4 червня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-6152, оп.1, спр.1, арк.31. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 127.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 127

Протокол засідання політбюро ЦК КП(б)У «Про заходи по боротьбі з дитячою безпритульністю». 5 червня.

Державний архів Сумської області, ф.П-23, оп.1, спр.7, арк.168–169. Копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 128.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 128

Заява колгоспника Т. Надточія до правління сільськогосподарської артілі хут. Малого Зарудняньської сільради Роменського району Чернігівської області про надання борошна його голодуючий сім'ї. 5 червня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-6152, оп.1, спр.1, арк.24. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 129.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 129

Особистий лист начальника Харківського обласного відділу ДПУ до голови ДПУ УСРР про катастрофічне продовольче становище в області. 5 черня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6276, арк.39–46. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 233.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 233

Інформація Бригадирівської сільради Балаклійського району Харківської області з позначкою «секретно» до Балаклійського райвиконкому та райпарткому КП(б)У про загрозливий стан харчування в колгоспах на території сільради, особливо в комуні «Червоний фронтовик», що захворіло від недоїдання 40 колгоспників, до 100 душ слабих, є випадки смерті від голоду ударників, із проханням надати термінову допомогу в харчуванні. 6 червня.

Державний архів Харківської області, ф.Р- 2762, оп.1, спр.421, арк.84.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=16&doc=307

Інформація секретаря Улянівського райкому КП(б)У до воєнкому Охтирського 68-го Червонопрапорного полку про збільшення кількості випадків смерті через недоїдання та випадок людоїдства у с. Марківка Улянівського району Харківської області. 8 червня.

Державний архів Сумської області, ф.П-28, оп.1, спр.7, арк.138. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 130.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 130

Термінове повідомлення Валківського райвиконкому Харківської області, що не підлягало оголошенню, до голови Кобзарівської сільради про виділення за постановою президії райвиконкому поворотної продовольчої допомоги по сільраді (для двох колгоспів – 7 ц, для одноосібників – 2 ц) на умовах насіннєвої позики й обов'язкового її повернення із врожаю 1933 р., і тільки тим, хто добре працює. 9 червня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-1886, оп.2, спр.32, арк.9.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=16&doc=309

Довідка Харківського обласного відділу ДПУ про виявлені випадки трупоїдства і людоїдства (подано відомості про тяжке становище у 607 населених пунктах 61 району області; зафіксовано 245 випадків трупоїдства та людоїдства у 41 районі). 10 червня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6276, арк.47. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 592.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p6.php#nom – 592

Політлист партбюро колгоспу «Червона зірка» Летичівського району Вінницької області до райкому КП(б)У про становище у сільгоспартілі. 11 червня.

Опубл.: Слободянюк П. Я., Телячий Ю. В. «Чорна дошка» України (події 1930-х років). – Хмельницький, 2001. – С.113–115.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p6.php#nom – 593

Лист військового комісара складу № 29 с. Балаклея до військового прокурора Українського військового округу, секретаря Охтирського райвиконкому КП(б)У, голови Охтирського райвиконкому про надання негайної допомоги голодуючим сім'ям червоноармійців у селах Грінченки, Довжик, Олешня Охтирського району Харківської області. 11 червня.

Державний архів Сумської області, ф.П-26, оп.1, спр.22, арк.166. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 131.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 131

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про продовольчу позику Україні у розмірі 900 тис.пудів жита. 13 червня.

РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.14, арк.159. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 594.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p6.php#nom – 594

Постанова ЦК ВКП (б) і РНК СРСР «Про хлібо – фуражний баланс до нового врожаю». 13 червня.

ДАРФ, ф. 5646, оп.1в, спр.469, арк.183 – 184. Засвідчена копія.
Опубл.: Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание. Документы и материалы: В 5т. – Т. 3. – М., 2001. – С. 754–755.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p6.php#nom – 595

Оглядова записка політсектору МТС Київської області про голод, смертність та антирадянські настрої серед колгоспників. 14 червня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6276, арк.55–60. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 598.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p6.php#nom – 598

Постанова бюро Чернігівського обкому КП (б) У про стан з постачанням хліба в області. 14 червня.
Державний архів Чернігівської області, ф. 470, оп.1, спр.42, арк.18. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 234.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 234

Постанова Чернігівського обкому КП(б)У про зрив хлібопостачання в області у червні, «що ставить під загрозу постачання робітників хлібом». 14 червня.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 597.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p6.php#nom – 597

Інформаційне зведення Наркомзему УСРР про організацію громадського харчування для голодуючих колгоспників. 14 червня.
ЦДАВО України, ф. 27, оп.14, спр.75, арк.123–125. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 384.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 384

Вирок виїзної сесії судового засідання народного суду Талалаївського району про засудження групи селян с. Ярошівка Талалаївського району Чернігівської області за вбивство М. Черненко, яка вкрала відро картоплі для голодуючих братів і сестер. 19 червня.
Державний архів Сумської області, ф.Р-5970, оп.6, спр.894, арк.35, 41–43. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 132.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 132

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про залучення військовослужбовців до збирання врожаю в УСРР. 20 червня.
РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.925, арк.8. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 599.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p6.php#nom – 599

Телеграма ЦК ВКП(б) і РНК СРСР до ЦК КП(б)У і РНК УСРР про обов'язкове виконання плану річних зернопоставок колгоспами й одноосібниками України. 21 червня.
ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6336, арк.35–36. Засвідчена копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 235.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 235

Відповідь голови Лебединської районної КК–РСІ військовому прокурору м. Харкова на скаргу червоноармійця В. Калити про ненадання харчової допомоги його родині у с. Бишкінь Лебединського району Харківської області. Не раніше 23 червня.
Державний архів Сумської області, ф.Р-805, оп.1, спр.24, арк.9. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 133.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 133

Інформація Полонського райкому КП(б)У Вінницької області про становище в районі. 24 червня.
Державний архів Хмельницької області, ф.П-269, оп.1, спр.122, арк.90–91. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 602.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 602

Протокол засідання бюро Середино – Будського райкому КП(б)У Чернігівської області про розподіл продовольчої допомоги колгоспам. 25 червня.
Державний архів Сумської області, ф.П-33, оп.1, спр.229, арк.113. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 134.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 134

Лист колгоспника П. Дрозда з Чернігівської області до газети «Колгоспне село» про негативні наслідки прискореної колективізації при створенні колгоспів-гігантів. 25 червня.
ЦДАВО України, ф. 388, оп.2, спр.654, арк.22. Копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 386.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 386

Директива ЦК ВКП(б) і РНК СРСР про порядок відрахування намолочених зернових культур на внутрішні потреби колгоспів. 26 червня.
ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6336, арк.38–39. Засвідчена копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 236.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 236

Телеграма ЦК ВКП(б) і РНК СРСР до ЦК КП(б)У та РНК УСРР про порядок повернення продовольчої, насіннєвої та фуражної позики колгоспами й одноосібниками України. 26 червня.
ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6323, арк.97. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 237.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 237

Директивний лист ЦК КП(б)У до обкомів і райкомів партії, політвідділів МТС і радгоспів про неприпустимість применшення даних про стан хлібів і види на врожай. 26 червня.
ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6326, арк.65. Друкарський відбиток.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 604.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 604

Заява червоноармійця К. Дедика Черкаській районній РСІ Київської області про байдуже ставлення районного, сільського та колгоспного керівництва с. Талдики до тяжкого становища його родини. 26 червня.

Державний архів Черкаської області, ф.Р-143, оп. 1, спр.36, арк.28. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Черкащині. – №49.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1933.php#nom – 49

Інформація Харківського заготівельно – галузевого об'єднання «Облмолокоптах» з позначкою «Дуже негайно», що не підлягала оголошенню, директорові ВУКООПМОЛОКОПТАХу з відомостями про здавання для експорту коров'ячого масла у термін з 1 січня по 25 червня 1933 р. у динаміці. 26 червня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-1356, оп.1, спр.1001, арк.10.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=16&doc=317

Лист інспектора Лебединської інспектури охорони здоров'я Курси до завідуючого дитячим будинком №1 м. Лебедин Лебединського району Харківської області про зняття з хлібного постачання робітників дитячого будинку. 27 червня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-952, оп.1, спр.14, арк.8. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – №135
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 135

Лист С. Косіора секретарям райкомів КП(б)У про заборону публікувати цифри виконання плану хлібозаготівлі. Не раніше 28 червня.

Державний архів Сумської області, ф.П-23, оп.1, спр.7, арк.198. Копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – №136.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 136

Опис майна, конфіскованого у мешканця Кобзарівської сільради Валківського району Харківської області П. Кобзаря за несплату м'ясного податку та боргів за іншими обов'язковими платежами. 28 червня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-1886, оп.2, спр.32, арк.5.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=16&doc=260

Статистичні відомості Смілянської районної інспектури народногосподарського обліку Київської області про смертність у районі. Червень.

Державний архів Черкаської області, ф.Р-79, оп. 1, спр.66, арк.30. Оригінал.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1933.php#nom – 50

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про залучення 1200 військових шоферів і 500 автомобілів, учасників територіальних військових зборів на збирання врожаю в Україні. 1 липня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.925, арк.8.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – №238.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 238

Постанова касаційної колегії Верховного суду УСРР про заміну селянинові А. Блажку смертного вироку на позбавлення волі на 10 років у «поправно – трудових таборах». 1 липня.

ЦДАВО України, ф. 24, оп.10, спр.10, арк.2. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №387.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 387

Наказ ДПУ УСРР «Про оперативний облік» щодо запровадження централізованого обліку агентурних розробок і слідчих справ як у центрі, так і на периферії. 2 липня.

Архів УМВС України в Херсонській області. Накази ДПУ УСРР, т. 41, арк.36–37. Друкарський відбиток.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №607.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 607

Телеграма Харківського облвиконкому до керівництва Балаклійського району про розподіл продовольчої позики, виділеної району облвиконкомом 25 червня 1933 р. на період збиральної кампанії. 3 липня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-2762, оп.1, спр.421, арк.8.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=16&doc=765

Уривок із щоденника за період від 2 січня по 3 липня 1933 р. Д. Федербуш, уродженки Галичини, іммігрантки з Польщі, заарештованої ДПУ УСРР 9 серпня 1933 р., про умови громадсько-політичного життя і побут громадян радянської України, зокрема про масштаби голоду в Україні та його причини. Зберігається в особовій архівно-слідчій справі у перекладі з польської. 3 липня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-6452, оп.6, спр.462, арк.25 – 35.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=16&doc=766

Лист прокурора Лебединського району Харківської області до голови Лебединської міської ради про надання негайної допомоги голодуючий родині червоноармійця С. Рибалки. 3 липня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-2461, оп.1, спр.196, арк.83. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – №137.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 137

Постанова касаційної колегії Верховного суду УСРР про заміну вироку Дніпропетровського облсуду щодо розстрілу і строків ув'язнення селян за постановою від 7 серпня 1932 р. 4 липня.

ЦДАВО України, ф. 24, оп.10, спр.6, арк.2–3. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №388.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 388

Витяг з протоколу об'єднаного засідання Липоводолинського райкому КП (б) У та політвідділу МТС про облік безгосподарних і покинутих посі-

вів у селах Липоводолинського району Харківської області та направлення неповнолітніх дітей-сиріт до інтернатів. 4 липня.

Державний архів Сумської області, ф.П-24, оп.1, спр..91, арк.214. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 138.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 138

Протокол об'єднаного засідання бюро Лебединського райкому КП(б)У та президії районної КК про наслідки перевірки врожайності зернових та оподаткування хлібом у селах Михайлівка, Червлене, Межиріч Лебединського району Харківської області.

Державний архів Сумської області, ф.Р-805, оп.1, спр.25, арк.12. Копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 139.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 139

Витяг із доповіді секретаря Чернігівського обкому КП(б)У П. Маркітана на Другому обласному з'їзді колгоспників-ударників. 5 липня.

Державний архів Чернігівської області, ф. 470, оп.1, спр.69, арк.58–62. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 239.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 239

Повідомлення ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У про смерть М. Скрипника та некролог. 8 липня.

Правда. – 1933. – 8 июля.
Опубл.: Національні відносини в Україні у XX ст. – С.210–211.
http://www.history.univ.kiev.ua/ukrbooks/doc1921_85.html##67

Директива начальника ЕКУ ОДПУ Миронова та начальника 6-го відділу ЕКУ ОДПУ Ільїцького начальнику ЕКВ ПП ОДПУ в Криму та всім начальникам ЕКВ ПП ОДПУ щодо оперативних заходів із обслуговування хлібозаготівельної кампанії. 9 липня.

ДА СБУ, ф. 68, спр.228, арк.53–58.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52267

Директива начальника ЕКУ ОДПУ Миронова та начальника 6-го відділу ЕКУ ОДПУ Ільїцького начальнику ЕКВ ПП ОДПУ в Криму та всім начальникам ЕКВ ПП ОДПУ щодо контролю за роботою м'ясо-молочної системи. 9 липня.

ДА СБУ, ф. 68, спр.228, арк.59–68.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52273

Директива помічника начальника ЕКУ ОДПУ Дмитрієва та начальника 6 – го відділу ЕКУ ОДПУ Ільїцького начальнику ЕКВ ПП ОДПУ в Криму й іншим начальникам ПП ОДПУ щодо посилення агентурно-оперативного обслуговування тютюново-махоркової промисловості. 9 липня.

ДА СБУ, ф. 68, спр.228, арк.69 – 70.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52319

Постанова бюро Жовтневого райкому КП(б)У м. Харкова «Про хід збирання врожаю по колгоспах «Маяк ленінізму» та «Шлях до соціалізму» щодо недоліків, виявлених комісією райпарткому у зазначених господарствах (плинність робочої сили, занепад матеріальної бази, порушення агротехніки, погана охорона необмолоченого урожаю тощо), з попередженням директорів про найсуворішу партійну та судову відповідальність у разі невиконання цієї постанови. 13 липня.

Державний архів Харківської області, ф.П-58, оп.1, спр.59, арк.66–67.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=16&doc=330

Директива начальника ЕКУ ОДПУ Миронова та начальника 6-го відділу ЕКУ ОДПУ Ільїцького начальнику ЕКВ ПП ОДПУ в Криму щодо перевірки роботи контор «Заготхудоби». 14 липня.

ДА СБУ, ф. 68, спр.228, арк.71–72.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52292

Директива начальника ЕКУ ОДПУ Миронова та начальника 9-го відділу ЕКУ ОДПУ Лоєва начальнику ЕКВ ПП ОДПУ в Криму про викриття зловживань у системі Торгзіну. 14 липня.

ДА СБУ, ф. 68, спр.228, арк.73–76.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52322

Допис сількора до газети «Колгоспне село» про заниження врожайності й оплати трудоднів колгоспників правління артілі «Маяк соціалізму» Павлівського району Донецької області. 15 липня.

ЦДАВО України, ф. 388, оп.2, спр.654, арк.5–6. Копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – № 389.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 389

Лист С. Косіора і П. Постишева Й. Сталіну про залучення мешканців міст до збирання врожаю. 16 липня.

РДАЕ, ф. 8040, оп.8, спр.4, арк.136 –37. Засвідчена копія.
Опубл.: Трагедия советской деревни. – Т. 3. – С.775.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 611

Постанова бюро Арбузинського райкому КП(б)У Одеської області про «куркульсько-шкідницьку» роботу управи колгоспу «Жовтнева революція» Костянтинівської сільради, яка спрямована на зрив і дискредитацію закону про хлібоздачу. 17 липня.

Державний архів Миколаївської області, ф. 30, оп.22, спр.17, арк.161. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 240.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 240

Акт про затримання з житніми колосками колгоспника В. Галенка, складений об'їздчиком сільськогосподарської артілі «3-й вирішальний» с. Коржі Роменського району Чернігівської області. 21 липня.

Державний архів Сумської області, ф.П-6153, оп.1, спр.11, арк.97. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 141.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 141

Постанова бюро Київського обкому КП(б)У про відкриття кіосків для продажу комерційного хліба у дачних місцевостях. 21 липня.
Державний архів Київської області, ф. 5, оп.1, спр.23, арк.123. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 241.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 241

Акт про затримання з ячмінними колосками селянок П. Батюти й І. Батюти, складений об'їждчиком сільськогосподарської артілі «3-й вирішальний» с. Коржі Роменського району Чернігівської області. 22 липня.
Державний архів Сумської області, ф.Р-6153, оп.1, спр.11, арк.104. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 142.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 142

Інформація Солобковецького райкому КП(б)У Вінницької області про становище у районі. 23 липня.
Державний архів Хмельницької області, ф.П-401, оп.1, спр.80, арк.41–43. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 614.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 614

Матеріали про затримання на ланах колгоспу «Гуртова праця» Рубанівської сільради Валківського району Харківської області двох селян, у яких об'їждчиками виявлено житніх колосків у кількості 600 г і 200 колосків відповідно, направлені до Валківської райміліції для притягнення порушників до судової відповідальності. 23 липня.
Державний архів Харківської області, ф.Р-1894, оп.1, спр.8, арк.83–86.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?page=16&doc=543

Постанова бюро Середино-Будського райкому КП (б)У про збільшення випадків зрізання колосків і крадіжок продуктів харчування з хат колгоспників, посилення заходів щодо охорони врожаю в Середино-Будському районі Чернігівської області. 24 липня.
Державний архів Сумської області, ф.П-33, оп.1, спр.230, арк.22–23. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 143.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 143

Акт Білопільського райкому КП(б)У Харківської області про знищення документів про хлібозаготівлю. 24 липня.
Державний архів Сумської області, ф.П- 23, оп.1, спр.7, арк.239–240. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 144.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 144

Директива начальника ЕКУ ОДПУ Миронова та т.в.о. начальника 6-го відділу ЕКУ ОДПУ Чернова начальнику ЕКВ ПП ОДПУ в Криму щодо організації роботи щодо запобігання розкраданню хліба. 26 липня.
ДА СБУ, ф. 68, спр.228, арк.77–79.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52326

Директива начальника ЕКУ ОДПУ Миронова та помічника начальника 8-го відділу ЕКУ начальнику ЕКВ ПП ОДПУ в Криму щодо підготовки інформаційних документів про стан роботи у сільському господарстві. 26 липня.
ДА СБУ, ф. 68, спр.228, арк.80 – 83.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52329

Із протоколу засідання позачергового бюро Недригайлівського райкому КП(б)У про поліпшення громадського харчування у колгоспі ім. Косіора Іваницької сільради Недригайлівського району Чернігівської області. 27 липня.
Державний архів Сумської області, ф.П-37, оп.1, спр.35, арк.1. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 145.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 145

Постанова бюро Жовтневого райкому КП(б)У м. Харкова «Про хід мобілізації комуністів, комсомольців і позапартійних працюючих на вборочну кампанію» з винесенням доган секретарям кількох партосередків району за невиконання розкладки по мобілізації та виключення з партії комуністів за ухилення від поїздки на село. 27 липня.
Державний архів Харківської області, ф.П-58, оп.1, спр.59, арк.47–48.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?page=16&doc=326

Постанова бюро Київського обкому КП(б)У про масове зрізання колосків у Бородянському районі. 28 липня.
Державний архів Київської області, ф. 5, оп.1, спр.25, арк.13. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 242.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 242

Лист П. Постишева до голів сільрад про особисту відповідальність за виконання плану хлібозаготівлі в одноосібному секторі та застосування ст. 61 Кримінального кодексу до одноосібників, які вчасно не виконали план хлібоздавання. 30 липня.
Державний архів Сумської області, ф.Р-2573, оп.1, спр.8, арк.94. Друкований примірник.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 146.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 146

Статистичні відомості Смілянської районної інспектури народногосподарського обліку Київської області про смертність у районі. Липень.

Державний архів Черкаської області, ф.Р–79, оп.1, спр.66, арк.29. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Черкащині. – № 51.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1933.php#nom – 51

Постанова політбюро ЦК КП(б)У про план продовольчого постачання України на серпень 1933 р. 1 серпня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.284, арк.113–114. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 243.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 243

Постанова ЦК ВКП (б) і РНК СРСР «Про порядок засипки фондів на потреби колгоспів і розподіл зерна між колгоспниками за трудоднями». 2 серпня.

Комуніст. – 1933. – 4 серпня.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 619.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 619

Постанова секретаріату Одеського обкому КП (б) У про план хлебопостачання на серпень 1933 р. 4 серпня.

Державний архів Одеської області, ф.П-11, оп.21, спр.2, арк.23.
Опубл.: Голодомор в Україні: Одеська область… – № 61.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Odesa – 1932 – 33.php#nom – 61

Протокол загальних зборів 2-ї бригади сільськогосподарської артілі ім. Шевченка с. Лозова Роменського району Чернігівської області про обов'язкові доноси членів колгоспу на крадіїв колосків і віддачу до суду колгоспниць М. Козлової та М. Котельви, затриманих на полі з пшеницею. 5 серпня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-6016, оп.1, спр.39, арк.136–136 зв. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 147.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 147

Директивна записка по ВЧ начальника ЕКУ ОДПУ Миронова начальнику ЕКВ ПП ОДПУ в Криму щодо подання звітів про хід роботи по виконанню директиви заступника голови ОДПУ № 292928 від 9 липня 1933 р. про заборону торгівлі збіжжям, борошном і хлібом. 8 серпня.

ДА СБУ, ф. 68, спр.228, арк.84–85.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52333;
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52334

План використання зернових культур урожаю 1933 р. 9 серпня.

ДАРФ, ф. 5446, оп.1в, спр.473, арк.8–9. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 620.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 620

Доповідна записка В. Затонського до ЦК КП(б)У про стан колгоспів, громадського харчування, адміністративні порушення та про хлібоздачу в Київській області. 16 серпня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6331, арк.99–106. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 244.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 244

Заява харків'янина І. Харитонова до прокурора республіки з приводу відмови Лосівської райради (Тракторобуд) м. Харкова, без зазначення причин, видати йому і дружині паспорти та затвердження цього рішення обласним прокурором, що не дає можливості влаштуватися на роботу і загрожує його родині з двома малолітніми дітьми голодною смертю, з проханням винести постанову про видачу паспортів. 17 серпня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-408, оп.8, спр.1953, арк.126, 127, 127а і зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=16&doc=589

Постанова бюро Охтирського райкому КП(б)У про велику кількість опухлих від голоду безпритульних дітей та їхню смертність в Охтирському районі Харківської області в квітні – серпні 1933 р. 19 серпня.

Державний архів Сумської області, ф.П-26, оп.1, спр.21, арк.194. Копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 148.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 148

Постанова бюро Дзержинського райкому КП(б)У м. Харкова «Про стан овочезаготівель по району» щодо завезення з прикріплених районів овочів у липні – 41%, а за 15 днів серпня – не більш як 33% від плану, з вимогою до 1 вересня виправити становище, звернувши особливу увагу на підготовку овочесховищ та якість переробки овочів для зимового зберігання. 19 серпня.

Державний архів Харківської області, ф.П-99, оп.1, спр.4, арк.7–8.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=16&doc=333

Лист голови Лебединської сільради до голови колгоспу хут. Гарбарі Лебединського району Харківської області про занесення сільради на «чорну дошку» й негайне виконання хлібозаготівлі. 24 серпня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-2711, оп.1, спр.9, арк.48. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 149.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 149

Постанова бюро Зміївського райкому КП(б)У Харківської області про боротьбу з дитячою безпритульністю в районі. 24 серпня.

Державний архів Харківської області, ф.72, оп.1, спр.55, арк.95. Оригінал.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 245

Анонімні матеріали про справжні причини голоду, надіслані до газети «Комуніст». 25 серпня.
РДАСПІ, ф. 81, оп.3, спр.131, арк.6–9. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №623.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 623

Лист Й. Сталіна Л. Кагановичу про чистку Донецької обласної парторганізації та бажаний склад керівних кадрів області. 28 серпня.
РДАСПІ, ф. 558, оп.11, спр.80, арк.43–45. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №624.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 624

Заява жителя с. Васищеве Харківської приміської смуги О. Харіна до прокурора Харківського обласного суду з приводу конфіскації майна і виселення з хати 1930 р. його родини з 6 душ за несплату додаткового податку, через що його родина перебуває на межі голодної смерті, з проханням поновити його у майнових правах, застосувавши постанову Харківського облвиконкому від 11 травня 1933 р. 28 серпня.
Державний архів Харківської області, ф.Р-408, оп.8, спр.1498, арк.3 і зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=16&doc=590

Постанова РНК СРСР «Про переселення на Кубань, Терек і Україну», згідно з якою передбачалося переселити до початку 1934 р. на Кубань і Терек до 10 тис.родин, в Україну (степову зону) – 15 – 20 тис.родин. 31 серпня.
ДАРФ, ф. 5646, оп.1в, спр.470, арк.185. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №625.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 625

Список дитбудинків Охматдиту Харківського міськвиконкому із зазначенням дат їх відкриття і закриття та кількості дітей у них. 1 вересня.
Державний архів Харківської області, ф.Р-1962, оп.1, спр.973, арк.17.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=16&doc=768

Лист Л. Кагановича Й. Сталіну про хід хлібозаготівель і сівби озимих, зокрема про необхідність додаткового використання складських площ та охорони хліба. 2 вересня.
ЦДАВО України, ф. 558, оп.11, спр.741, арк.22 – 23. Оригінал.
Опубл.: Сталин и Каганович. Переписка. – С.326.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 626

Резолюція розширеної президії Жовтневої райради м. Харкова щодо продовольчого постачання (вказано норми видачі продуктів на червень – серпень 1933 р.). 2 вересня.
Державний архів Харківської області, ф.Р-408, оп.6, спр.293 арк.51–52.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=16&doc=450

Постанова Козельщинської районної міліції Харківської області про вирахування 100 г зерна із трудоднів колгоспниці М. Лобась за зрізані колоски на ниві колгоспу «Жовтень» Говтненської сільради. 3 вересня.
ЦДАВО України, ф. 388, оп.4, спр.492, арк.62. Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №390.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 390

Циркуляр начальника ЕКУ ОДПУ Миронова та начальника 9-го відділу ЕКУ ОДПУ Лоєва начальнику ЕКВ ПП ОДПУ в Криму та всім начальникам ЕКВ ПП ОДПУ про виявлення, розробку й арешти осіб, які «спекулюють валютою, книжками Торгзіну» та продуктами. 4 вересня.
ДА СБУ, ф. 68, спр.228, арк.86 – 87.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52335; http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52336

Постанова бюро Дніпропетровського обкому КП(б)У «Про недоліки у відвантаженні і перевозці хліба». 7 вересня.
Державний архів Дніпропетровської області, ф. 416, оп.1, спр.143, арк.83. Копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №391.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 391

Довідка ОДПУ про зарахування зернової натуроплати в рахунок державних поставок у Дніпропетровській і Харківській областях. 7 вересня.
ДАРФ, ф. 7486, оп.1, спр.158, арк.55–57. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №629.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 629

Рішення Жовтневого райпарткому м. Харкова «Про олієсховище на комбінаті «Мануїльського» (через безгосподарність втрачено 5 т соняшникової олії – вилито в річку). 7 вересня.
Державний архів Харківської області, ф.П-58, оп.1, спр.59, арк.94.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=16&doc=335

Постанова РНК СРСР про концентрацію 66 млн. пудів зернових на експорт. 8 вересня.
ДАРФ, ф. 5446, оп.1в, спр.470, арк.217. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №630.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 630

Постанова Комітету заготівель при РНК СРСР про зняття з роботи і віддання під суд завідувачів пунктами Заготзерна у Дніпропетровській і Харківській областях. 9 вересня.
РДАЕ, ф. 7486, оп.1, спр.158, арк.55. Незасвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №631.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 631

Телеграма Л. Кагановича Й. Сталіну про порядок денний пленуму ЦК КП(б)У, зокрема щодо підсумків

хлібозаготівель, осінньої посівної кампанії, організаційно – господарського зміцнення колгоспів і підсумків проведення «ленінської національної політики на Україні». 9 вересня.

РДАСПІ, ф. 558, оп.11, спр.80, арк.105. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №632.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 632

Постанова політбюро ЦК КП(б)У «Про дописелення в степові райони», якою встановлено «контингент дописелення впродовж IV кв. у степові райони» України: 22 тис.родин. 11 вересня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.321, арк.6–9. Засвідчена копія.
Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №633.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 633

Розпорядження Валківського райвиконкому Харківської області головам колгоспів про судову відповідальність службових осіб за привласнення конфіскованого селянського майна. 12 вересня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.16, арк.184.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?page=16&doc=338

Лист Арбузинського райкому КП(б) У до Одеської обласної комісії з чистки партії зі скаргою на лібералізм судових органів. 13 вересня.

Державний архів Одеської області, ф.Р-710, оп.2, спр.1, арк.44. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №634.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 634

Постанова бюро Жовтневого райпарткому м. Харкова щодо нерегулярного й недостатнього постачання педагогів Жовтневого та Баварського районів м. Харкова продуктами харчування (є відомості про норми цукру і крупи). 13 вересня.

Державний архів Харківської області, ф.П-58, оп.1, спр.59, арк.104.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?page=16&doc=339

Із протоколу засідання президії Курганоозацької сільради Лебединського району Харківської області про передачу на патронування дітей-сиріт до сільгоспартілі «Червоний день». 13 вересня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-2695, оп.1, спр.73, арк.23. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – №150.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 150

Лист вчителя Бессарабова до редакції газети «Вісті» про голодування і тяжкий матеріальний стан учительства на Одещині. 15 вересня.

ЦДАВО України, ф.166, оп.11, спр.69, арк.18. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №392.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 392

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про вільний продаж висівок у державних магазинах. 16 вересня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.931, арк.10. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №636.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 636

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про гарнцевий збір в Україні. 17 вересня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.931, арк.12. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №637.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 637

Протокол засідання Бородянського райвиконкому Київської області про індивідуальне оподаткування «куркульських господарств» у селах Мигалки і Загальці за скупку і продаж хліба і м'яса. 17 вересня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.9, спр.150, арк.244. Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №393.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 393

Відповідь Тростянецької райКК–РСІ редакції газети «Колгоспне село» з виправданням незаконних дій сільради щодо М. Василенкової у с. Боромлі Харківської області. 18 вересня.

ЦДАВО України, ф. 388, оп.4, спр.492, арк.54. Відпуск.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №394.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 394

Протокол засідання Бабанського райвиконкому Київської області про накладення штрафів на одноосібників за невиконання хлібозаготівель. 19 вересня.

ЦДАВО України, ф.1, оп.9, спр.150, арк.50–51. Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №395.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 395; http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1933.php#nom – 52

Повідомлення сількора М. Наумова до редакції газети «Колгоспне село» про примусове відібрання корів на м'ясозаготівлю у колгоспників с. Ісківці Лубенського району Харківської області. 21 вересня.

ЦДАВО України, ф. 388, оп.4, спр.492, арк.86. Копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №396.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 396

Рішення бюро Дзержинського райпарткому м. Харкова «Про підготовку до сівби коопхозів і радгоспів». 21 вересня.

Державний архів Харківської області, ф.П-99, оп.1, спр.3, арк.73–74.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?page=16&doc=234

Постанова політбюро ЦК КП(б)У «Про заходи по дописеленню в степові райони». 23 вересня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.285, арк.105–106.
Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №642.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 642

Лист Л. Кагановича Й. Сталіну про хід хлібозаготівельної кампанії з констатацією зниження темпів хлібозаготівель, хоч на 20 вересня заготовлено 886 млн. пудів, що перевищує показники 1931 і 1932 рр. 24 вересня.
РДАСПІ, ф. 558, оп.11, спр.741, арк.67 – 68. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №643.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 643

Постанова РНК СРСР про затвердження офіційних даних про посівні площі та розмір врожаю 1932 р. у 698,7 млн. т. 26 вересня.
ДАРФ, ф. 5446, оп.1в, спр.471, арк.119. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №644.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 644

Обвинувальний висновок Гельм'язівського районного відділу ДПУ Київської області щодо жителя с. Каврай-II Я. Резника, звинуваченого у розповсюдженні листівок із закликом проти радянської влади, хлібозаготівель, комсомолу. Не раніше 27 вересня
Державний архів Черкаської області, ф.Р-5625, оп.1, спр.5305. арк.33–34. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Черкащині. – №53.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1933.php#nom – 53

Обвинувальний висновок Шполянського районного відділу ДПУ Київської області щодо жителя с. Коротине І. Гонтара, звинуваченого у вбивстві людей ним та його матір'ю і торгівлі людським м'ясом. 28 вересня.
Державний архів Черкаської області, ф.Р-5625, оп.1, спр.949, арк.37–37зв. Засвідчена копія.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Черкащині. – №54.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1933.php#nom – 54

Постанова політбюро ЦК ВКП (б) про зменшення зернопоставок одноосібними господарствами УСРР на 10 млн. т із стягненням їх восени 1934 р. 28 вересня.
РДАСПІ, ф.17, оп.162, спр.15, арк.75. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №646.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 646

План порайонного розміщення в областях УСРР переселенців з інших реґіонів СРСР (Донецька область – 3500, Одеська – 6500, Дніпропетровська – 6500, Харківська – 3500 переселенців). Вересень.
РДАЕ, ф. 5675, оп.1, спр.42, арк.1–2. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №647.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 647

Циркуляр заступника Голови ОДПУ Прокофьєва та начальника ЕКУ ОДПУ Миронова ПП ОДПУ в Криму й усім ПП ОДПУ про хід виконання у регіонах директив ОДПУ №7580 і №50596 щодо проведення рішучих заходів з охорони хліба від розкрадання та псування. Вересень.
ДА СБУ, ф. 68, спр.228, арк.88–91.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52337

Постанова Всесоюзного переселенського комітету при РНК СРСР «Про переселення 20000 господарств в Україну» (реґіони вербовки переселенців: Західна область, БСРР, ЦЧО, Івановська область, Горьковський край). 1 жовтня.
РДАЕ, ф. 5675, оп.1, спр.34, арк.21–25. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №649.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 649

Статистичні відомості Управління обліку й економіки Наркомзему УСРР про підсумки й наслідки колективізації за п'ятирічку. Не раніше 1 жовтня.
ЦДАВО України, ф. 27, оп, 14, спр.631, арк, 11, 30, 32, 35–37. Копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №397.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 397

Лист Л. Кагановича Й. Сталіну, зокрема, про плани переселення людей в райони Північного Кавказу й України, потерпілі від голодомору; зазначено можливість подальшого «стихійного переселення» із Середнього Поволжя понад встановлену на 1933 р. квоту. 2 жовтня.
РДАСПІ, ф. 558, оп.11, спр.741, арк.80–81. Оригінал.
Опубл.: Сталин и Каганович. Переписка. – №376.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Stalin – Kaganov.php#nom – 376

Директиви РНК СРСР і ЦК ВКП(б) керівництву УСРР про безумовне виконання плану хлібозаготівель (вересневий план виконано лише на 72%). 4 жовтня.
РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.2046, арк.34–35. Оригінал.
Опубл.: Трагедия советской деревни. – Т. 3. – С.803 – 804.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 652

Розпорядження секретаріату ВУЦВК Лубенському райвиконкому Харківської області про вжиття заходів щодо неприпустимості адміністрування при проведенні м'ясозаготівель у с. Ісківці. 5 жовтня.
ЦДАВО України, ф. 388, оп.4, спр.492, арк.85.
Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №398.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 398

Лист Л. Кагановича Й. Сталіну, зокрема про хід сільськогосподарських робіт (зазначено відставання південних реґіонів: України, Південного Кавказу, Криму, Нижньої Волги). 9 жовтня.
РДАСПІ, ф. 558, оп.11, спр.740, арк.41. Оригінал.
Опубл.: Сталин и Каганович. Переписка. – С.164.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 654

Звіт Конотопської районної комісії по боротьбі з безпритульністю Конотопській інспектурі охорони здоров'я Чернігівської області про облік дітей по дитячому колектору та дитячому будинку за травень – серпень 1933 р. 10 жовтня.

Державний архів Сумської області, ф.Р-4537, оп.1, спр.103, арк.167–168. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 151.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 151

Лист голови Міжнародного комітету Червоного Хреста М. Губера до голови виконкому Товариства Червоного Хреста СРСР А. Єнукідзе про розгляд питання щодо голоду в Україні та на Північному Кавказі на сесії Ради Ліґи Націй із запитом щодо заходів з продовольчого забезпечення постраждалих реґіонів СРСР. 12 жовтня.

ДАРФ, ф. 3316, оп.64, спр.1414, арк.20. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 655.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 655

Постанова ЦК КП(б)У та РНК УСРР про зняття з «чорної дошки» с. Кам'яні Потоки Кременчуцького району Харківської області. 17 жовтня.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.285, арк.144–145. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 246.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 246

Протокол президії Валківського райвиконкому Харківської області з рішенням про форсування м'ясозаготівель («примусити куркульсько – заможні господарства виконати завдання по м'ясозаготівлі впродовж 3-х діб»), стан збирання цукрового буряка та незадовільне постачання вчителів району. 17 жовтня.

Державний архів Харківської області, ф.Р–154, оп.1, спр.22, арк.16 – 18 зі зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=16&doc=81

Додаток до протоколу засідання Бюро Одеського обкому КП (б)У про виконання плану хлібопостачання, осінньої сівби та зяблевої оранки. 22 жовтня.

Державний архів Одеської області, ф.П-11, оп.1, спр.185, арк.73–75.
Опубл.: Голодомори в Україні: Одеська область. – № 62.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Odesa – 1932 – 33.php#nom – 62

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про переселення 21 тис.колгоспників до України. 22 жовтня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.2047, арк.47–48. Оригінал.
Опубл.: Трагедия советской деревни. – Т. 3. – С.809 – 811.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 658

Директивний лист Дніпропетровського обкому КП (б) У райкомам партії, райвиконкомам, начальникам політвідділів МТС, радгоспам, партосередкам про необхідність рішучої боротьби з порушеннями законності. 23 жовтня.

Державний архів Дніпропетровської області, ф.19, оп.1, спр.958, арк.1–3. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – № 247.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 247

Поштотелеграма помічника начальника ЕКУ ОДПУ Дмитрієва та начальника 6-го відділу ЕКУ ОДПУ Ільїцького ПП ОДПУ в Криму про незадовільну організацію експорту збіжжя за кордон і про максимальну мобілізацію оперативного обслуговування експортної кампанії. 23 жовтня.

ДА СБУ, ф. 68, спр.228, арк.92–93.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52341

Постанова РНК СРСР «Про переселення колгоспників на Україну», зокрема про забезпечення переселенців хлібом за рахунок колгоспів. 25 жовтня.

ДАРФ, ф. 5446, оп.1в, спр.471, арк.264–266. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 660.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 660

Скарга мешканця с. Хорошево Харківського району П. Цьоми, інваліда 1 – ї групи, на дії сільради, яка безпідставно виключила його з колгоспу за несплату непосильного грошового податку, відібрала хату і все майно; він разом із чотирма малолітніми дітьми голодує. 26 жовтня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-408, оп.8, спр.1500, арк.2, 2зв, 9, 9зв.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=17&doc=593

Постанова РНК СРСР «Про врожайність» із затвердженням пообласних цифр урожайності для розрахунків МТС з колгоспами. 28 жовня.

ДАРФ, ф. 5446, оп.1в, спр.472, арк.34–36. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 661.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 661

Наказ ДПУ УСРР № 537 «Про заборону проведення арештів спеціалістів без санкції ДПУ УСРР» (йдеться про попередні узгодження арештів інженерно – технічних працівників й агрономів з Економуправління ДПУ УСРР). 3 листопада.

ДА СБУ. Колекція документів «Голодомор 1932–33 рр. в Україні». Друкарський відбиток.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – № 663.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52343

Протокол засідання бюро Охтирського райкому КП(б)У про відкриття в м. Охтирка будинку для безпритульних дітей, патронування дітей у колгоспах, організацію курсів за фахом для дітей-перероствків в Охтирському районі Харківської області. 3 листопада.

Державний архів Сумської області, ф.П-26, оп.1, спр.22, арк.87. Копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років на Сумщині – № 152.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Sumy – 1932 – 33.php#nom – 152

Поштотелеграма помічника начальника ЕКУ ОДПУ Фельдмана та помічника начальника УСО ОДПУ Юртаєва до всіх начальників ЕКВ й УСО ОДПУ про ліквідацію порушень при оформленні валюти, конфіскованої за справою. 10 листопада.

ДА СБУ, ф. 68, спр.228, арк.97–98.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/doccatalog/document? id=52345

Протокол засідання Всесоюзного переселенського комітету при РНК СРСР про недоліки в організації переселення та заходи щодо їх усунення. 17 листопада.

РДАЕ, ф. 5675, оп.1, спр.35, арк.10–14. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №665.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 665

Доповідь В. Чубаря на об'єднаному пленумі ЦК і ЦКК КП(б)У про підсумки 1933 сільськогосподарського року. 18 листопада.

ЦДАГО України, ф.1, оп.1, спр.423, арк.2–3. Оригінал.
Опубл.: Голод 1932–1933 років на Україні. – №248.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig – 1933.php#nom – 248

Постанова бюро Богодухівського райпарткому Харківської області про участь МТС у виконанні плану хлібозаготівель (адміністраціям МТС було заборонено проводити забирання хлібу в колгоспах, які ще не виконали план для своїх потреб, маються на увазі села Павлівка, Кручик і Миролюбівка). 22 листопада.

Державний архів Харківської області, ф.П-80, оп.1, спр.43.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=17&doc=347

Телеграма ЦК КП(б)У до ЦК ВКП (б) із проханням зберегти постачання хліба до УСРР у грудні на рівні листопада 1933 р. у розмірі 95 тис. т. 24 листопада.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6379, арк.51. Копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №667.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 667

Таємне доручення Харківського облвиконкому головам райвиконкомів надати пропозиції щодо зняття репресій у вигляді занесення на «чорну дошку», позбавлення назв колгоспів, що були передбачені постановою РНК УСРР від 20 листопада 1932 р. за саботаж хлібозаготівель, по тих сільрадах і районах, де за 1933 р. досягнуто успіхів у виконанні завдань уряду і партії. 25 листопада.

Державний архів Харківської області, ф.Р-3683, оп.2, спр.2, арк.4.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=17&doc=769

Витяг з протоколу засідання президії Бабанського райвиконкому Київської області з розглядом рішень сільрад про покарання селян за невиконання хлібоздачі. 28 листопада.

ЦДАВО України, ф.1, оп.9, опр. 150, арк.14. Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №399.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 399

Постанова політбюро ЦК ВКП (б) про закупівлю робочих коней для України. 9 грудня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.936, арк.12. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №668.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 668

Постанова РНК СРСР про зменшення плану здачі на експорт хлібопродуктів у IV кварталі 1933 р. 9 грудня.

ДАРФ, ф. 5445, оп.1в, спр.472, арк.173. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №669.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 669

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про переселення колгоспників у межах УСРР та з інших областей СРСР (йдеться про переселення впродовж січня – березня 1934 р. 16 тис. колгоспних господарств з Чернігівської, Київської й Вінницької областей до Донецької, Дніпропетровської, Харківської й Одеської областей; 3 тис.родин – з ЦЧО до Дніпропетровської області тощо). 9 грудня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.936, арк.12–13. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №670.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 670

Протокол засідання Зінов'євської міськради Одеської області із схваленням рішення Клинцівської сільради про виселення за межі України «маломіцного» середняка Є. Сігова, який не виконує контрактаційних зобов'язань. 15 грудня.

Державний архів Кіровоградської області, ф. 242, оп. 3, спр. 3, спр. 27, арк. 50. Засвідчена копія.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №400.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 400

Зведення Всесоюзного переселенського комітету при РНК СРСР про переселення 4655 господарств (24264 особи) колгоспників із Білоруської СРР до Одеської області. 16 грудня.

РДАЕ, ф. 5675, оп.1, спр.44, арк.7. Копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №673.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 673

Протокол засідання Всесоюзного переселенського комітету при РНК СРСР (констатовано, що «план вербовки і відправки переселенців колгоспників виконано на 101,4%»). 19 грудня.

РДАЕ, ф. 5675, оп.1, спр.33, арк.62–63. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №674.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 674

Постанова Наркомземсправ УСРР про свавілля місцевих керівників у колгоспах Ічнянського району Чернігівської області. 23 грудня.

ЦДАВО України, ф. 27, оп.14, спр.197, арк.16–17. Засвідчена копія
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №401.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 401

Рапорт Богодухівської районної піонерської організації Харківської області 5-й районної парт-конференції з відомостями про виконання вказівки П. Постишева щодо охорони соціалістичної власності та боротьби з втратами врожаю (зібрано 12т колосків, «цих крадіїв... було уловлено 48 чол.»). 23 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-154, оп.1, спр.17, арк.493 – 495.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=17&doc=558

Заява колгоспників с. Клочківка Народицького району на Київщині про продовольчу допомогу. 25 грудня.

Державний архів Київської області, ф.Р-354, оп.1, спр.924, арк.6–7. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №402.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 402

Лист заступника голови Всесоюзного переселенського комітету при РНК СРСР П. Рудя до обкомів КП(б)У про незадовільну підготовку до внутрішньоукраїнського переселення селян, зокрема про недостатньо інтенсивну вербовку по Вінницькій області, а також повільні темпи проведення ремонтів будинків для переселенців у Харківській області. 27 грудня.

ДАРФ, ф. 5675, оп.1, спр.31, арк.5. Засвідчена копія.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №677.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 677

Протокол засідання Бюро Одеського обкому КП(б)У з питання «Про видачу насіннєвої та продовольчої допомоги колгоспам, які відстають». 27 грудня.

Державний архів Одеської області, ф.П-11, оп.21, спр.2, арк.137.
Опубл.: Голодомор в Україні: Одеська область. – №63.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Odesa – 1932 – 33.php#nom – 63

Повідомлення Всесоюзного переселенського комітету при РНК СРСР про переселення на Україну колгоспників з інших територій країни (констатовано, що «план перевезень в Україну колгоспників закінчено і виконано на 104,7%»). 29 грудня.

РДАЕ, ф. 5675, оп.1, спр.33, арк.56. Оригінал.
Опубл.: Колективізація і голод на Україні. – №403.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – kolekt – 1933.php#nom – 403;: http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Famine – Cherk – 1933.php#nom – 55

Спеціальне донесення повноважного представника ОДПУ по Центрально-Чорноземній області С. Дукельського про переселення колгоспників до України. 31 грудня.

РДАЕ, ф. 8040, оп.1, спр.33, арк.61. Оригінал.
Опубл.: Голодомор 1932–1933 років в Україні. – №679.
http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam – Pyrig2007 – p7.php#nom – 679

Заява мешканця с. Старий Люботин Харківського району І. Пидченко до Наркомату РСІ, в якій він скаржиться на те, що його сім`я голодувала впродовж 1933 р. і не могла знайти захисту своїх селянських прав: його виключили з артілі, позбавили засобів існування, майно описали. 31 грудня.

Державний архів Харківської області, ф.Р-408, оп.8, спр.1429, арк.5–6.
http://www.golodomor.kharkov.ua/docs.php?pagep=17&doc=544

Обвинувальний висновок у слідчій справі № 103 Гельмязівського райапарату ДПУ Київської області щодо жителя с. Коврай-II Я. Різника, який 1933 р. виготовив і розповсюдив антирадянські листівки із закликом до селян розпочати розправи з активом села та комсомольцями, чинити опір державним органам під час хлібозаготівель. 1933 р.

ДА СБУ, Колекція документів «Голодомор 1932–1933 рр. в Україні», спр.229, арк.10 – 11.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article? art_id=49757&cat_id=53076

Обвинувальний висновок у слідчій справі № 241 Шполянського райвідділення ДПУ щодо жителя с. Коротино Шполянського району Київської області І. Гонтаря, який звинувачувався у вбивстві, людоїдстві й торгівлі людським м'ясом. 1933 р.

ДА СБУ, Колекція документів «Голодомор 1932–1933 рр. в Україні», спр.229, арк.12, 12 – 2.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article? art_id=49757&cat_id=53076

Протокол допиту мешканця с-ща Селідівки Сталінського району Донецької області М. Довгоброд, який критикував хлібозаготівельну кампанію. 1933 р.

ДА СБУ, Донецьк, спр.1788-пф, арк.3, 4; ДА СБУ, Колекція документів «Голодомор 1932–1933 рр. в Україні», спр.229, арк.33 – 35.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article? art_id=49757&cat_id=53076

Процесуальні документи (протокол допиту свідка, протокол допиту обвинувачуваного, обвинувальний висновок) із архівно-кримінальної справи за звинуваченням мешканця с. Орлово-Іванівки Чистяківського району Донецької області Т. Бережного в агітації проти колективізації й інших заходів радянської влади на селі. 1933 р.

ДА СБУ, Донецьк, спр.1785-пф, арк.4, 6; ДА СБУ, Колекція документів «Голодомор 1932–1933 рр. в Україні», спр.229, арк.36 – 41.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article? art_id=49757&cat_id=53076

Процесуальні документи (постанова про початок слідства, протокол допиту свідка) з архівно – кримінальної справи за звинуваченням М. Церковного. 1933 р.

ДА СБУ, Донецьк, спр.1790-пф, арк.1, [18]; ДА СБУ, Колекція документів «Голодомор 1932–1933 рр. в Україні», спр.229, арк.53 – 55.
http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article? art_id=49757&cat_id=53076

РОЗДІЛ 6

ХРОНІКА

Хроніка Голодомору 1932–1933 рр. в Україні – це щоденно зафіксовані смертність дітей та старших людей, епідемії, що забирали життя кожного п'ятого, хронометр фізичного винищення українського народу. Голод розпочався восени 1931 і тривав до зими 1934 р., охопивши протягом першої половини 1932 р. понад 8 млн. осіб, а внаслідок діяльності молотовських хлібозаготівельних комісій поширився на територію з населенням 22,4 млн. осіб, смертність яких сягала від 30 до 50% в окремих селах та районах. Тридцять місяців поспіль помирали українські селяни, а вулиці міст наповнювалися пухлими та помираючими від голоду людьми, ватагами безпритульних дітей.

Селяни призвичаїлись до щоденних голодних смертей. Вони не відчували ні страху, ні святості смерті, позаяк помирали масово і всюди: на вулицях великих міст, сільських околицях, у хатах і клунях. По селах не було чути ні різдвяних, ні великодніх дзвонів, а також поминальних панахид. Село тихо і мирно вмирало. Загси перестали реєструвати смерть від голоду, а трупи підбирали спеціальні візники.

Хроніка повсякденного Голодомору в Україні 1932–1933 рр. – це біль і жах українських селян, приречених на голодну смерть, відтак його висвітлення день за днем набуває меморіального статусу, увічнює пам'ять про полеглих українських хліборобів – жертв геноциду.

1932 рік

Січень

1 (п'ятниця)

Стаття «Масовий буксирний метод веде до перемог: Миколаївщина на шляху завершення плану», в якій йдеться про те, що в Калинівській сільраді після організації буксирних бригад за 3–4 дні виявлено 50 ям, в яких селяни приховували хліб.

Пролетарий, Харьков. – 1932. – 2 янв.

2 (субота)

Лист працівників сільгоспартілей «Червона зірка», «Червоний пахар», «Шлях Ілліча», ім. К. Ворошилова та ім. М. Горького Удянської сільради Золочівського району до голови ВУЦВК Г. Петровського, в якому йдеться про незаконні реквізиції хліба у незаможних селян, що призвели до голоду. Селяни просять захистити їх від свавілля місцевої влади.

Колективізація і голод на Україні.1929–1933: Збірник документів і матеріалів. – К ., 1992. – С.388.

3 (неділя)

Постанова політбюро ЦК КП(б)У «Про виконання плану хлібозаготівель у Зінов'євському та Новомосковському районах». Накреслено заходи покарання партійних керівників цих районів за зрив плану хлібозаготівель у термін, встановлений ЦК КП(б)У. Звільнено з роботи із забороною займати керівні посади впродовж року секретаря Зінов'євського райпарткому Михеєнка, голів: Зінов'євської міськради Бєляєва, Новомосковської КК – Моренкова, Новомосковського РВК – Лермана. Бюро райпарткомів цих районів розпущено. Оргінструкові і відділові кадрів ЦК КП(б)У запропоновано у триденний термін замінити «недієздатних» працівників на тих, які зарекомендували себе у справі хлібозаготівель. Голові ЦКК КП(б)У В. Затонському доручено не пізніше 5 січня провести пленум парткому Новомосковського району та обрати нові керівні органи, а його заступнику М. Майорову – перепризначити керівників Зінов'євського району.

Голод 1932–1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів. – С.111.

Стаття «Рівнятися по дворічанському буксиру!», в якій повідомлялося, що «хлібний буксир», організований у Дворічанську, започаткував повторний обмолот і перевіювання полови. У дев'яти селах Сенекського куща Куп'янського району на Харківщині було перевіяно й обмолочено 1500 пудів зерна. За десять днів до приїзду «буксирної» бригади в с. Пістіни було намолочено 16 ц, перша ж п'ятиденка роботи «буксиру» дала 160 ц. Сенекською сільрадою за декаду до «буксиру» було зібрано 6 ц, а за три дні роботи «буксиру» – 40 ц. У с. Старовірівка завдяки виявленню хліба, прихованого у церкві, «буксиром» заготовлено 227 ц – у десять разів більше, ніж за

декаду. В артілі «Хвиля революції», що виконала хлібозаготівельний план на 75%, «буксиром» виявлено 142 ц «дутого» насіннєвого фонду, а в артілі «Радянське село» – 53 ц «зайвого» громадського фонду. В селах району організовано «червоні валки». Лише з Балаклійського куща ними вивезено 5220 пудів хліба.

Пролетарий. – 1932. – 3 янв.

5 (вівторок)

Стаття «Соціалістичним буксиром спромогтися перемоги» повідомляє, що організовані в районі три «буксирні» бригади виїхали до найвідсталіших за темпами хлібозаготівель сіл. У Томашпільському районі на Хмельниччині завдяки ним виконання плану хлібозаготівель зросло з 43 до 107%. Села району, які виконали планові завдання, «взяли» зустрічний план – 200 ц – й ухвалили вивезти хліб на зсипні пункти «червоною валкою».

Там же. – 5 янв.

7 (четвер)

Телефонограма генерального секретаря ЦК ВКП(б) Й. Сталіна, члена політбюро ЦК ВКП(б) і голови РНК СРСР В. Молотова секретареві ЦК КП(б)У С. Косіору, другому секретареві ЦК КП(б)У В. Строганову, в якій наголошувалося, що в Україні, яка мала найвищий рівень колективізації та велику кількість радгоспів, на 70–80 млн. пудів не виконано план хлібозаготівель: на 1 січня заготовлено на 20 млн. пудів менше, ніж у попередньому році. Повідомлялося про рішення відкликати С. Косіора із відпочинку, аби «взяти у власні руки справу хлібозаготівель» та виконати план «повністю і безумовно»

РДАСПІ, ф.558, оп.11, спр.42, арк.105.

8 (п'ятниця)

Засідання політбюро ЦК ВКП(б), на якому ухвалили рішення про виділення 14 700 автомашин для вивезення хліба, з них для України – 3000, Північного Кавказу – 2200, Казахстану – 1500, Середньої Волги – 1200.

Там само, ф.17, оп.3, спр.867, арк.44.

9 (субота)

Телеграма заступника голови Комітету заготівель при Раді праці та оборони СРСР М. Чернова керуючому всеукраїнською конторою «Заготзерно» М. Меламеду про безумовне відвантаження Україною мільйона пудів ярої пшениці для посівної кампанії східних регіонів.

Український хліб на експорт 1932–1933 рр. – К., 2006. – С.55–56.

10 (неділя)

Укрколгоспцентр повідомив про виконання впродовж першої декади січня 89% плану хлібозаготівлі з урожаю 1931 р.

Колективізація і голод на Україні. – С.392.

Лист робітника-вантажника С.І. Торгало із м. Бобринця Бобринецького району до голови ВУЦВК Г.І. Петровського про голодування селян Одещини.

Там само. – С.389.

11 (понеділок)

Постанова політбюро ЦК КП(б)У «Про хлібозаготівлі», якою національні ЦК, крайкоми й обкоми партії зобов'язувалися продовжувати хлібозаготівлі й після виконання річних планів. Наркомпостачу дозволено залишати в розпорядженні облкрайкомів на місцеві потреби 40% хліба, заготовленого понад річний план. Решту надпланових надходжень хліба наркомат мав право зараховувати до централізованих фондів.

Голод 1932–1933 років на Україні – С.112.

12 (вівторок)

Президія райвиконкому ухвалила постанову про ліквідацію артілі «Незаможник» у с. Устимівка на Одещині за невиконання плану хлібозаготівель (виконано лише 63%). У зв'язку з ліквідацією колгоспу вирішено впродовж доби нарахувати колишнім колгоспникам сільгоспподаток, страховку і «самообкладання» як одноосібникам. Усуспільнене майно та худобу, що припадали на неподільний та інші фонди та відрахування (культфонд, фонд допомоги, на усуспільнене майно та інші), запропоновано передати районній колгоспній спілці, а решту майна артілі й окремих членів «описати» за різні державні борги. Посівний фонд зараховано до плану хлібозаготівлі. Перед сільрадою та колишніми колгоспниками, а тепер одноосібниками, поставлено завдання впродовж січня виконати план хлібозаготівлі колишнього колгоспу. Тих, хто не виконував хлібозаготівлі, притягнуто до судової відповідальності як контрактників, що не виконували зобов'язань перед державою. Озимий клин зараховано до боргу. Сільраді дано директиву про відведення земельних ділянок для колишніх членів колгоспу із зобов'язанням про їх примусовий засів.

Колективізація і голод на Україні. – С.390.

14 (четвер)

Лист сількора К. Кореневого до ВУЦВК про свавілля місцевих керівників на хут. Лідине Ульяновського району Тучненської сільради на Харківщині. Повідомлялося, що на зборах під час обговорення питання про план хлібозаготівлі комсомольці побили декількох селян. Для примушення до виконання плану хлібозаготівлі до побиття вдався і сільський голова.

Там само. – С.391.

15 (п'ятниця)

Розпочався всеукраїнський робсількорівський рейд за виконання плану хлібозаготівлі.

Пролетарий. –1932. – 8 янв.

16 (субота)

Книга ЗАГСу м. Одеса зафіксувала смерть від виснаження організму 8-річного хлопчика І. Душка.

Голодомори в Україні: Одеська область: 1921–1923, 1932–1933, 1946–1947. – Одеса, 2007. – С.280.

17 (неділя)

На республіканській нараді працівників Укрколгоспцентру про виконання плану хлібозаготівлі з врожаю 1931 р. повідомлялося про факти репресій місцевої влади щодо селян, які не виконали завдань. Правління Федварської сільради Знам'янського району, яка на 5 січня виконала лише 61% плану, «розбило» планове завдання між селянськими дворами без врахування їхньої економічної спроможності. Селян, які не виконали план, роздягли, виштовхнули на мороз, «поставили до стінки», загрожуючи розстрілом і вимагаючи виконання плану впродовж 12 годин.

Колективізація і голод на Україні. – С.394.

20 (середа)

Лист робітника К. Бартка до генерального секретаря ЦК ВКП(б) Й. Сталіна про додатковий план хлібозаготівель і приниження гідності його батька з с. Мачухи Брацлавського на Вінниччині під час хлібозаготівлі. Повідомлялося, що батько Бартка отримав від колгоспу 35 пудів зернових, з них 22 пуди віддав державі, залишивши 9 на насіння й 4 – на їжу для родини з чотирьох осіб. Знаючи про це, місцева влада знову обклала його податком у розмірі 28 пудів, забравши хліб, що залишився. За відмову здавати 20 фунтів залишку гороху його заарештували на чотири дні як «злісного неплатника». Зважаючи на це, К. Бартко прохав вжити відповідних заходів для припинення свавілля місцевої влади й надання допомоги батькові.

Там само. – С.397.

21 (четвер)

Постанова політбюро ЦК КП(б)У «Про стан хлібозаготівлі в Сартанському районі» на Донеччиі. Вказано на фактичне припинення хлібозаготівлі в районі впродовж листопада та грудня. За «нездатність боротися за хліб» голову РКК Мойсеєва знято з роботи і заборонено займати керівні посади в органах КК-РСІ впродовж двох років.

За соціалістичне постачання. –1932. – 21 січ.

22 (п'ятниця)

Лист Гайсинського дільничного прокурора до ВУЦВКу про беззаконня під час хлібозаготівлі у с. Бджільному Теплицького району на Вінниччині. Повідомлялося, що бригада з хлібозаготівлі під головуванням уповноваженого РПК (він же голова райколгоспспілки) – «летюча ескадрилья», застосовувала репресії щодо селян. У с. Бджільне діяло декілька хлібозаготівельних штабів. Члени бригади (по дві особи) розміщувалися на постій (проживання з утриманням) у родинах селян, які не виконали хлібозаготівлі. Крім того, члени «летючої ескадрильї» проводили суцільні обшуки у домівках колгоспників, селян-одноосібників, забирали у них продукти. За невиконання будь-якого розпорядження колгоспників штрафували на 50–100% трудоднів, ображали, знущалися.

Колективізація і голод на Україні. – С.398.

23 (субота)

Лист селянина Г. Веремія з с. Черкаські Тишки Липецького району на Харківщині до голови ВУЦВК Г.І. Петровського з проханням зняти додаткове хлібозаготівельне завдання. Попри сплату сільгоспподатку, самообкладання та інших місцевих податків, а також страховки в загальному обсязі 60 пудів зерна, на нього покладено новий податок – 200 пудів. Для харчування родини залишено 10 пудів борошна та 5 пудів зерна для засіву озимого клину.

Там само. – С.412.

25 (понеділок)

Постанова політбюро ЦК КП(б)У «Про хлібозаготівлі». Запропоновано до порядку денного пленуму ЦК КП(б)У такі питання: оголосити лютий «місячником ударних хлібозаготівель», відкласти скликання Всеукраїнської партконференції на 10–12 березня; попередити райони, що коли вони до 20 лютого не реалізують товари, призначені для стимулювання хлібозаготівлі (відповідно до постанови ЦК КП(б)У про порядок заохочування цих заготівель), то ці товари мають бути вивезені за межі районів для продажу в містах; надати керівникам груп районів право, в разі явної невідповідності асортименту товарів для стимулювання хлібозаготівлі і встановлення, що той або інший товар було неправильно включено до так званого хлібного фонду, вилучати його і реалізовувати звичайним порядком; доручити ЦК ЛКСМУ разом з другим секретарем ЦК КП(б)У В. Строгановим негайно вжити заходів щодо залучення комсомольців для посилення хлібозаготівлі.

Голод 1932–1933 років на Україні: Очима істориків, мовою документів. – К., 1990. – С.113–114.

27 (середа)

Кремлівський кабінет Й. Сталіна відвідали С. Косіор та В. Чубар. Розмова тривала з 16.05 до 17.20 за присутності Л. Кагановича.

Посетители кремлевского кабинета Сталина // Исторический архив. – 1995. – № 2. – С.128–200.

28 (четвер)

План хлібозаготівлі по Гришинському району на Донеччині виконано на 10%, в тому числі по пшениці – на 3,4%. Правління Рубежанського колгоспу за спробу приховати 50 тис. пудів хліба знято з роботи й віддано під суд.

Пролетарий. – 1932. – 28 янв.

29 (п'ятниця)

Постанова політбюро ЦК КП(б)У «Про стан та перебіг хлібозаготівель у Володарському районі». Констатовано зрив плану хлібозаготівлі у Володарському районі на Донеччині через опортуністичну позицію РПК: виконання місячного завдання в розмірі 5% (1951 ц замість 35 742 ц за планом) та річного – колгоспами в обсязі 87%, одноосібними господарствами – 51% та «куркульсько-заможною верхівкою» – 53%. Ухвалено розпустити бюро Володарського райкому.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.114–115.

30 (субота)

Секретно-політичний відділ ДПУ повідомляв, що в селах України було скоєно 129 «терористичних актів», з них 64 майнових і 65 проти фізичних осіб. Зазначалося, що в селах України поширено 24 антирадянські листівки і 3 анонімки, відбулося 45 масових виступів, в яких брало участь 3260 селян.

Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание: Док. и материалы: В 5-ти т. 1927–193. – Т.3. 1930–1933 – М., 2001. – С.318, 350.

В інформаційному зведенні Укрколгоспцентру про хід хлібозаготівлі в республіці з врожаю 1931 р. зазначалося, що січневий план хлібозаготівлі колгоспного сектору УСРР в обсязі 583 194 т виконано на 45,1% або 262 940 т, а колгоспи МТС виконали місячне завдання на 61,4%, без обслуговування МТС на 36,7%.

Колективізація і голод на Україні. – С.429.

Лютий

1 (понеділок)

Лист керівника Кочубеївської сільради Оринінського району на Вінниччині до Центральної комісії селянської взаємодопомоги при Наркоматі соціального забезпечення (НКСЗ) про вилучення в інвалідів для хлібозаготівлі посівних і харчових фондів, всупереч директиві НКСЗ від 31 жовтня 1931 р. ч. 27/9 про заборону райвиконкомам вилучати від СТВ посівні й харчові фонди порядком хлібозаготівлі.

Український хліб на експорт. – С.47–48.

3 (середа)

Скарга селянки М. Вихторової з с. Сміле Недригайлівського району на Сумщині до голови ВУЦВК Г. Петровського про розкуркулення й виселення з хати за невиконання плану хлібозаготівлі. Повідомляється, що селянка мала земельну ділянку 4 га та 7 душ родини. Весь урожай зернових (155 пудів зерна) та половину врожаю картоплі (60 пудів) вона здала державі, але плану хлібозаготівлі, накладеного на її господарство, не виконала через неправильно нараховані податки.

Колективізація і голод на Україні. – С.413–414.

5 (п'ятниця)

В інформаційному зведенні Укрколгоспцентру про хід хлібозаготівлі в республіці з урожаю 1931 р. повідомлялося, що у 17 хлібозаготівельних районах з 36 загальна заборгованість колгоспного сектору по хлібоздачі становила 94 966 т, або третину всього річного плану, недовиконаного колгоспним сектором України.

Там само. – С.429.

6 (субота)

Газета «Вісті» ВУЦВК повідомляла, що Дніпропетровський приміський район зриває план заготівлі пшениці. Якщо річний план хлібоздачі виконано районом на 97,5%, то по пшениці – лише на 55,8%, але жодна з районних організацій не підтримала гасла газети «Зоря» про організацію «хлібного конвейєра»: вивіз зерна з-під молотарок до зсипниць.

Вісті –1932. – 6 лют.

7 (неділя)

Лист спеціальної бригади Західної області РСФРР до ЦК КП(б)У з вимогою повного відвантаження борошна згідно з завданнями союзного уряду. Вказано на недовантаження в січні житнього борошна згідно з нарядами союзних органів в кількості 6504 т та жита – 2015 т. Повідомлено, що, крім того, на лютий видано наряд на житнє борошно в розмірі 11 300 т.

Український хліб на експорт. – С.47–48.

8 (понеділок)

Засідання політбюро ЦК ВКП(б), на якому ухвалено постанову про створення п'яти областей в УСРР – Харківської (82 райони), Київської (100), Вінницької (71), Одеської (50), Дніпропетровської (54), а також АМСРР (17). Донбас залишено у підпорядкуванні ЦК КП(б)У. Члена ЦК КП(б)У К. Сухомлина призначено постійним представником України при РНК СРСР.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.871, арк.47.

10 (середа)

В інформаційному зведенні Укрколгоспцентру про хід хлібозаготівлі в республіці за 1931 р. зазначено, що річний план хлібозаготівлі по колгоспному сектору виконано на 93,4%, зокрема колгоспами, що обслуговувалися МТС, – на 97,3% і колгоспами, що не обслуговувалися ними, – на 91,5%. Відтак заборгованість колгоспного сектору України на 10 лютого 1932 р. становила 291 786 т зерна.

Колективізація і голод на Україні. – С.428.

Лист до Й. Сталіна комсомольця Пастушенка з с. Полонисте Бабанського району на Вінниччині, в якому йшлося про те, що, незважаючи на поганий порівняно з минулим роком урожай, план хлібозаготівлі для колгоспу було встановлено в більшому

обсязі – 57 тис. пудів, тоді як минулорічний становив 38 тис. пудів. З колгоспу було вивезено все зерно, але план вдалося виконати лише 65%, тому зерна для посіву не залишилося. Під час роботи буксирних бригад у колгоспників забрали городину, залишивши до нового врожаю по 2 пуди картоплі на особу.

Там само. – С.414–415.

11 (четвер)

Половина сільрад Зінов'євського району не Харківщині припинила хлібоздачу.

Пролетарий. – 1932. – 11 февр.

13 (субота)

Скарга тракториста Й. Сафронова з с. Гудевичеве Роздільнянського району на Одещині про вилучення зароблено хліба та голодування родини. Зазначається, що із зароблених 60 пудів зерна він здав податок в обсязі 30 пудів, але після цього сільське керівництво вилучило в нього решту зерна, залишивши для харчування родини 1 пуд.

Колективізація і голод на Україні. – С. 418.

14 (неділя)

Річний план хлібозаготівлі в УСРР виконано на 85%. Під час другої п'ятиденки лютого спад хлібозаготівлі тривав.

Пролетарий. – 1932. – 14 февр.

16 (вівторок)

Постанова РНК СРСР і ЦК ВКП(б) про збір колгоспних насіннєвих фондів по СРСР і насіннєву та продовольчу допомогу районам, що потерпіли від посухи. Центральним завданням партійних, радянських і колгоспних організацій визначено створення насіннєвих колгоспних фондів у розмірах, необхідних для завершення сівби. Затверджено план Наркомзему СРСР про утворення насіннєвих колгоспних фондів ярих зернових за окремими областями, районами і республіками загальним обсягом 57 млн. 355 тис. ц і по УСРР – 9 млн. 600 тис. ц. Термін засипки насіння для України встановлено до 10 березня, а для інших республік – до 1 квітня. Колгоспам і радгоспам східних районів СРСР, зважаючи на минулорічну посуху, ухвалено надати безвідсоткову насіннєву та продовольчу позику з поверненням восени 1932 р. в обсязі 53 млн. 500 тис. пудів. Позика для колгоспів – 39 млн. пудів, для радгоспів – 14 млн. 500 тис. пудів. Наркомзему СРСР запропоновано встановити оперативне спостереження за збиранням насіння і щодекадно інформувати про хід утворення насіннєвих колгоспних фондів за районами, областями і республіками.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.115–117.

Скарга одноосібника з с. Рожок Таращанського району на Київщині про вилучення місцевою владою хліба, землі та майна у селян, що призвело до їхнього голодування впродовж семи місяців. Повідомлялося, що, незважаючи на виконання одноосібниками податкових завдань, самообкладання та страховки, сільрада забрала у них весь урожай зернових, не залишивши фуражу та насіння, а також провела незаконну конфіскацію дрібної домашньої худоби та птиці.

Колективізація і голод на Україні. – С.419.

17 (середа)

Директивний лист ЦК КП(б)У та РНК УСРР обкомам, міськкомам і райкомам партії про мобілізацію насіннєвих фондів і організацію взаємодопомоги недорідним районам. Звернуто увагу на вимоги колгоспів і радгоспів низки районів УСРР про надання насіннєвої позики у зв'язку з цілковитим вилученням зернових ресурсів до хлібозаготівлі. Зазначалася необхідність надання насіннєвої і продовольчої допомоги недорідним районам Західного Сибіру, Уралу і Поволжя. Заборонялася видача насіння районам України, які зверталися за допомогою, оскільки, на переконання ЦК КП(б)У, для такої допомоги існували місцеві ресурси. Підкреслювався брак власних насіннєвих фондів у ЦК КП(б)У та РНК УСРР. Партійним організаціям колгоспів і радгоспів УСРР пропонувалося зосередити увагу на організації взаємодопомоги. Задля організації обмінних фондів пропонувалося використати на насіння все зерно ярих культур; зняти з постачання осіб, не пов'язаних із виробництвом; скоротити витрати на харчування та годівлю худоби; провести обмолот усього хліба, а також масовий обмолот соломи і перевіювання полови. В окремих випадках здійснити позику насінням радгоспам із фондів колгоспників за умовою повернення восени. Зважаючи на обмежені терміни посівної, пропонувалося провести перевірку колгоспів і радгоспів на наявність насіннєвих ресурсів. Робота мала завершитися до 5 березня.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.119–121.

18 (четвер)

Анонімна відозва громадян СРСР, надіслана до генерального консульства Польщі, із закликом до світової громадськості врятувати населення СРСР від голоду.

Листи з Харкова. Голод в Україні та на Північному Кавказі в повідомленнях італійських дипломатів, 1932–1933 роки. – Харків, 2007. – С.73–78.

Скарга робітника цукроварні Г. Туза до ВУЦВК про розкуркулення його господарства в с. Кашперівка Тетіївського району на Київщині та голодування родини. Повідомлялося, що його, попристановище робітника зі 37-річним стажем, 1930 р. розкуркулили: забрали продукти, предмети побуту, вигнали зимою з хати та вивезли в чуже село, а також позбавили права виборчого голосу.

Колективізація і голод на Україні. – С.422–423.

19 (п'ятниця)

Повідомлення інспектора відділу соціально-правової охорони дітей Зінов'євської міськради про масову безпритульність дітей і неможливість забезпечення їх дитячими притулками.

ЦДАВО України, ф.264, оп.1, спр.479, арк.57.

20 (субота)

У газеті «Пролетарий» надруковано статтю «Мертві душі» вигнати з кооперації: за економне витрачання хліба». В статті містилася інформація з доповіді секретаря Харківського міського партійного комітету КП(б)У Р. Терехова на четвертому пленумі міськкому. Повідомлялося про розбазарювання хліба промисловими і торговими організаціями столиці, що ускладнювало пайкове постачання трудящих міста, збільшувало черги за хлібом і сприяло поширенню «провокаційних чуток». Зокрема, зазначалося, що при чисельності мешканців столиці в 661 тис. осіб хліба було видано на 80–90 тис. «мертвих душ». Перевитрати хліба виявлено на Харківському паровозобудівному й канатному заводах, машинобудівному заводі «Серп і Молот» та інших підприємствах міста. Для попередження цих явищ пленум ухвалив провести «широку громадську перевірку і покращання розподілу хліба».

Пролетарий. –1932. – 20 февр.

23 (вівторок)

Лист Г. Петровського до політбюро ЦК КП(б) про «продовольчі труднощі» в ряді районів Вінницької, Дніпропетровської, Одеської та Харківської областей і заходи щодо їх подолання. Пропонувалося написати доповідну записку до ЦК ВКП(б) про недостачу продовольства для населення і кормів для худоби, звернутися до ЦК ВКП(б) з клопотанням видати постанову про припинення хлібозаготівлі в Україні та про оголошення вільної торгівлі. Голові ВУЦВК Г. Петровському, секретареві ВУЦВК Ю. Войцехівському і його заступникові Горлинському доручалося зібрати комуністів громадських організацій – профспілок, товариств «Друзі дітей» та «Червоний Хрест» для вживання заходів щодо допомоги дітям у районах, які знаходилися у скрутному продовольчому становищі. Заготівельним і кооперативним організаціям пропонувалося обговорити питання про можливість проведення у деяких районах децентралізованих заготівель на допомогу «тяжким районам».

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.121.

Лист до голови ВУЦВК Г. Петровського вчителя І. Лашкевича з с. Мачухи Брацлавського району на Київщині з обвинуваченням влади в штучному голоді. Дописувач після вилучання зерна спочатку харчувався висівками, картоплею та буряками, купленими на ринку, а після обмеження їхнього продажу та подорожчання – почав голодувати.

Колективізація і голод на Україні. – С.423-424.

25 (четвер)

Лист жителя с. Березова Лука Гадяцького району Харківської області Г. Шияна до голови ВУЦВК Г. Петровського про брак хліба і загрозу голоду. Повідомлялося про припинення видачі колгоспникам хліба на трудодні та необхідність організації продовольчої допомоги голодуючим для попередження зриву весняної сівби.

Там само. – С.424–425.

29 (понеділок)

Заява одноосібника А. Литвиненка з ст. Харківської області до голови ВУЦВК Г. Петровського з проханням про допомогу хлібом, оскільки для харчування сім'ї з шести осіб залишилися 10 пудів зерна.

Там само. – С.425–426.

У Миргородському районі Полтавської області пройшов голодний бунт селян, які напали на охорону Кибинського винного заводу, де зберігалося 100 т кукурудзи

Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України), ф.1, оп.20, спр.5417, арк.95.

Березень

2 (середа)

Заява середняка А. Синявського з с. Мишарівка Вінницької області до ВУЦВК про реквізицію сільрадою продовольства, майна та засудження до позбавлення волі за невиконання сільськогосподарського податку, нарахованого у перевищеному розмірі.

Колективізація і голод на Україні. – С.427–428.

3 (четвер)

Колгоспи Бобринецького району Одеської області, що повністю завершили мобілізацію насінєвих фондів, ухвалювали постанови про соціальну взаємодопомогу засівним зерном Зінов'євському району.

Зокрема, артіль «Крок уперед» Катеринославської сільради ухвалила передати до фонду взаємодопомоги Зінов'євщині все зерно з перемолоченої соломи та 12% – з розподіленого на трудодні.

Вісті. – 1932. – 3 берез.

5 (субота)

Лист віце-консула Королівства Італії в Харкові Серджо Ґраденіґо до посольства Італії в Москві «Хід сільськогосподарських робіт в СРСР і прогнози на майбутню посівну». Зауважено, що за даними Наркомзему на 20 лютого запаси насіння становили 44,9% необхідної норми. Індивідуальні господарства перебували в гірших умовах: у Харківській області вони мали 6%, на Полтавщині – 4% насіння. Станом на 5 березня рівень забезпеченості насіння становив 50,7% норми.

Листи з Харкова. – С.84–86.

6 (неділя)

Шифрограма Й. Сталіна і В. Молотова до заступника наркома з військових та морських справ СРСР Я. Гамарника про постачання хлібом Далекосхідного краю. Від Наркомату шляхів вимагали щоденно пропускати 120 вагонів з хлібом, а з 10 по 30 березня – по 150 вагонів, крім того, водним шляхом – 30 тис. т хліба.

РДАСПІ, ф.558, оп.11, спр.43, арк.3

7 (понеділок)

Доповідна записка начальника Вінницького обласного відділу ДПУ В. Левоцького секретареві Вінницького обкому КП(б)У М. Алексєєву про повстанські настрої окремих соціальних груп області. Повідомлялося, що наприкінці лютого в низці районів Вінницької області (Гайсинському, Теплiківському, Уманському Шепетівському, Одеському, Тираспольському, Зінов'євському) облвідділом ДПУ ліквідовано контрреволюційну повстанську організацію, до складу якої входили «розкуркулені», середняки-твердоздавальники, «ображені активісти», колишні петлюрівці, учні й окремі представники інтеліґенції. Організація ставила за мету збройне повалення радянської влади.

Голод і голодомор на Поділлі. 1920–1940 рр.: Зб. док. і матеріалів. – Вінниця, 2007. – С.227–228.

8 (вівторок)

На пункті «Союзхліба» у Семенівському районі Харківської області зібралося близько 100 селянок із с. Беремеївка, Тройняки, Очеретяне, Семенівка, які не дали відвантажити хліб для вивозу з району.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.5861, арк.12.

9 (вівторок)

Повідомлення про те, що за першу п'ятиденку березня завдання з мобілізації насіннєвих фондів по колгоспному сектору виконано на 2%. Зібрано лише 52,7% необхідного насіння зернових культур проти 50,7% на 1 березня.

Як і раніше, найбільше відстають райони Харківської та Одеської областей, де завдання з мобілізації колгоспних насіннєвих фондів виконано на 45,9%, причому в Харківській області приріст проти стану на 1 березня становить лише 2,8%, а в Одеській – 1,9%. У Київській області завдання з мобілізації насіннєвих фондів виконано на 52,6% проти 49,8% на 1 березня. Райони Дніпропетровської області зібрали в колгоспному секторі 55,2% потрібного насіння, Донецької – 57,7%, Вінницької – 68, а АМСРР – 73,7%.

Вісті. – 1932. – 9 берез.

10 (середа)

Заява селянина Я. Єфросиніна з с. Московський Бобрик Лебединського району Харківської області до ВУЦВК про голодування родини через виключення з колгоспу та розкуркулення.

Колективізація і голод на Україні. – С.437.

11 (п'ятниця)

Телеграма уповноваженого Комітету заготівель при РПО СРСР по УСРР М. Степанського до В. Чубаря щодо додаткового завдання та відвантаження Україною 16 тис. т ярої пшениці для посівної кампанії на Уралі та в Казахстані.

Український хліб на експорт. – С.56.

12 (субота)

Директива секретаря ЦК КП(б)У П. Любченка і голови ВУЦВК УСРР Г. Петровського усім районним парткомітетам і райвиконкомам щодо неухильного виконання експортних планів.

Там само. – С.57–58.

13 (неділя)

Повідомлення Христинівської райколгоспспілки на Уманщині до ВУЦВК про перерахування до плану хлібозаготівлі частки хліба, зробленого селянами у колгоспі «Незаможник».

Колективізація і голод на Україні. – С.438.

14 (понеділок)

Робітники-залізничники і члени сільрад Харківського району Харківської області організували напад 2 тис. селян з 14 сіл Золочівського, частини Богодухівського та Харківського районів на зерносклад Ведмідівського винного заводу. Органам ДПУ вдалося придушити виступ.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр. 5417, арк.169–73.

15 (вівторок)

Заява селянина-бідняка О. Мельниченка з с. Білашки Тальнівського району Київської області до Генеральної прокуратури республіки про реквізицію майна та продовольства задля погашення надмірного податку, що призвела до голодування сім'ї.

Колективізація і голод на Україні. – С.438–439.

16 (середа)

Одеський обласний суд виніс вирок про засудження «куркуля» В. Самолова до 8 років ув'язнення у поправно-трудових таборах за спробу помсти за розкуркулення: погрозу вбити бідняка, який оселився в його оселі.

Там само. – С.441–442.

17 (неділя)

У спецдовідці начальника Вінницького облвідділу ДПУ В. Левоцького секретареві Вінницького обкому КП(б)У М. Алексєєву та голові Вінницького облвиконкому Лісовику повідомлялося, що понад 600 голодуючих селян Немирівського, Брацлавського і Іллінецького районів намагалися «розтягнути» 150 тис. пудів кукурудзи, заготовленої для Немирівської винокурні. Відбулися сутички селян із робітниками заводу.

Голод і голодомор на Поділлі. – С.242.

18 (п'ятниця)

Постанова політбюро ЦК КП(б)У та РНК УСРР про хлібозаготівлі та весняну посівну кампанію. Оголошено завершення хлібозаготівлі. Обкомам, райкомам і сільським організаціям КП(б)У запропоновано зосередити увагу на виконанні планових завдань посівної кампанії. В районах, де насіннєві фонди не були забезпечені громадським колгоспним зерном, вирішено провести мобілізацію посівного матеріалу з хлібних ресурсів, що були розподілені й перебували в особистому розпорядженні колгоспників як позика.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.133.

22 (вівторок)

Доповідна записка завідуючого секретною частиною Вінницького обкому КП(б)У Щеткіна прокуророві Вінницької області Черніну «Про накладання штрафів на селян». Повідомлялося про систематичні зловживання місцевих органів влади щодо селян при проведенні хлібозаготівлі – безпідставне штрафування та незаконні конфіскації майна.

Голод і голодомор на Поділлі. – С.243.

23 (середа)

Розпорядження начальника хлібофуражного управління при уповноваженому Комітету заготівель при РПО СРСР по УСРР Вайнштока всеукраїнській конторі «Заготзерно» про додаткове відвантаження до Татарстану додаткової кількості 100 тис. пудів гречки та 20 тис. кукурудзи на експорт.

Український хліб на експорт. – С.73–74.

25 (п'ятниця)

Лист селянина П. Чорноватого до голови ВУЦВКу Г. Петровського про голодування населення та загибель худоби у селах Орестопольської сільради на Дніпропетровщині. Повідомлялося, що половина селян без хліба, їдять дохлих коней і собак, а «колгоспні коні та свині поздихали від голоду».

Колективізація і голод на Україні. – С.443–444.

26 (субота)

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) «Про примусове усуспільнення худоби». Партійним, радянським і колгоспним організаціям запропоновано припинити практику усуспільнення худоби, забезпечити розширення та розвиток колгоспних ферм шляхом вирощування молодняку, організувати допомогу колгоспникам, які не мали корів і дрібної худоби, в покупці та вирощуванні молодняку для особистих потреб.

Трагедия советской деревни. – Т. 3. – С.298.

28 (понеділок)

Спецповідомлення заступника начальника Вінницького обласного відділу ДПУ П. Рахліса секретареві Вінницького обкому КП(б)У М. Алексєєву про голодування селян Уманського району. Повідомлялося, що брак продуктів харчування ставить під загрозу збереження посівного матеріалу, оскільки в селах Фурманка, Городище та Піковаць мали місце випадки його розграбування голодуючими селянами. У с. Паланка колгоспники розібрали для харчування качани зеленої силосованої кукурудзи.

Голод і голодомор на Поділлі. – С.246.

29 (вівторок)

Телеграма ЦК КП(б)У міськкомам і райкомам партії, в якій запропоновано припинити відсилку з місць телеграм до центру з клопотанням про насіннєву позику. Дано директиву зосередити зусилля на збиранні насіння на місцях з метою організації колгоспної взаємодопомоги.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.143–144.

30 (середа)

За даними Наркомзему УСРР, на 26 березня план формування посівного фонду виконано в УСРР на 66,7%, збір за культурами такий: ячменю – 72,5%, вівса – 62,9, пшениці – 46,2%. В АМСРР заготовлено насіння 81,5%, Донецькій області – 78,6, Одеській – 75,9, Дніпропетровській – 74,9, Київській – 68, Харківській – 66,1, Вінницькій області – 64,5%. Насіння ячменю заготовила АМСРР. Дніпропетровська область зібрала вівса на 99,4%. Створення насіннєвого фонду пшениці: в Одеській зібрано 26%, Дніпропетровській – 42, Київській – 40,3, Харківській – 46,9, АМСРР – 60, в районах Донбасу – 67,2% від потреб.

Вісті. – 1932. – 30 берез.

31 (четвер)

Секретно-політичний відділ ДПУ УСРР інформував про масові виступи селян 1931 р. та у січні–березні 1932 р. у Харківській, Київській, Одеській, Дніпропетровській і Вінницькій областях, а також про реєстрацію 83 випадків опухання колгоспників та 6 смертей від голоду. Зазначалося, що в колгоспах Бердянського, Миколаївського районів, а також в АМСРР більше половини коней були непридатними для роботи через виснаження.

Трагедия советской деревни. – Т. 3. – С.318.

Квітень

1 (п'ятниця)

Скарга селянина с. Нижня Сироватка на Харківщині К. Рибалки до ВУЦВК про примусове вилучення худоби у бідняків і середняків, а також про їхнє залякування на випадок звернення до сільради та райвиконкому з проханням пояснити причину конфіскації.

Колективізація і голод на Україні. – С.446–447.

3 (неділя)

Лист секретаря Одеського облпарткому М. Майорова до генерального секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора про «продовольчі труднощі» у Новомиргородському районі та надання допомоги ряду районів

області. Повідомлялося, що селяни половини сіл району поїдають дохлих коней. Також траплялися випадки опухання та смертності населення від голоду. Аналоґічне становище склалось у селах Хмелівського і Новоархангельського районів області. Зважаючи на обмеженість продовольчих ресурсів області, висловлено прохання про щомісячну видачу 2 тис. пудів хліба для надання продовольчої допомоги населенню голодуючих районів.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.144–145.

4 (понеділок)

В артілі ім. Чубаря Павлоградського району на Дніпропетровщині виключили з колгоспу сімох селян, які з'явилися до сільради дізнатися, коли їм повернуть незаконно усуспільнених корів.

Колективізація і голод на Україні. – С.460.

5 (вівторок)

Лист робітників ст. Вапнярка до голови ЦВК СРСР М. Калініна про голодування їхніх сімей у селах тому, що членів їхніх родин зняли з державного постачання як колгоспників, а в колгоспах їм не видали хліба на трудодні.

Там само. –С.448.

8 (п'ятниця)

Спецповідомлення тимчасового виконувача обов'язки начальника дорожньо-транспортного відділу ДПУ Південно-Західної залізниці Білгородського секретареві Вінницького обкому партії М. Алексєєву про селянські «волинки». Повідомлялося, що ці «волинки» мали не масовий, а груповий характер. Як і раніше, в них брали участь переважно жінки, діти і підлітки. «Волинки» мали на меті розграбування зерна, що зберігалося в сховищах або на залізничних станціях.

Голод і голодомор на Поділлі. – С.261.

9 (субота)

Телеграма ЦК ВКП(б) і РНК СРСР до ЦК КП(б)У і РНК УСРР про хід маслозаготівлі та експорт масла, з вимогою спромогтися виконання плану заготівель. З цією метою ухвалено зміцнити кадровий склад працівників маслопереробної промисловості.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.145–146.

10 (неділя)

Супроводжувальний лист секретаря обкому ВКП(б) ЦЧО РСФРР М. Малінова про масовий наплив голодуючих українців до прикордонних районів Росії.

Український хліб на експорт. – С.93.

11 (понеділок)

У книзі ЗАГСу м. Балта Балтського району Одеської області зафіксовано смерть від виснаження організму півторарічного хлопчика М. Єфімчука.

Голодомори в Україні: Одеська область: 1921–1923, 1932–1933, 1946–1947. – Одеса, 2007. – С.303.

12 (вівторок)

Скарга колгоспника П. Барибіна з артілі ім. Леніна Олексіївського району Харківської області до ВУЦВК про незаконне вилучення 3 пудів хліба, придбаного для сім'ї в обмін на особистий одяг. У скарзі повідомлялося, що скаржник мав четверо дітей, але колгосп повністю не розрахувався з ним за трудоднями, позаяк хліб перестали видавати в колгоспі з грудня 1931 р.

Колективізація і голод на Україні. – С.449.

13 (середа)

Лист до ЦК ВКП(б) колгоспника Мусієнка з с. Кумарі Любашівського району на Одещині про масове зубожіння й голодування селян. Повідомлялося, що задля того, аби вижити, колгоспники їли дохлих коней, незважаючи на лютий мороз, збирали взимку на полі качани, загублені при збиранні врожаю. Колгоспникам, які доглядали колгоспну худобу, отримували 100 г хліба на день, але попри це, влада забрала зерно напередодні посівної.

Там само. – С.450.

15 (п'ятниця)

Розпорядження приймальної голови ВУЦВК Лозівському райвиконкому на Харківщині про вжиття термінових заходів для поліпшення становища голодуючих колгоспників артілі «Червоний жовтень». Колгосп об'єднував 70 дворів із 260 їдцями, а хліб закінчився 1 лютого. Селяни їли буряки, відтак хворіли, померло від недоїдання 4 особи, захворіло – 50. Через виснаження селяни не змогли працювати в полі. Погане становище у колгоспі з худобою та посівним матеріалом.

Там само. – С.452.

16 (субота)

Постанова ВУЦВК і РНК УСРР «Про основні агротехнічні заходи в сільському господарстві». Передбачено застосування репресивних заходів «стосовно глитаїв, що не виконували агрозаходів або відповідних постанов виконкомів чи міськрад». Органам влади надавалося право позбавляти вказаних осіб користування землею, конфісковувати їхнє майно і сільськогосподарський реманент та висилати їх за межі села.

ЗУ України. – 1932. – №9. – Арт.74.

17 (неділя)

У спецдовідці начальника Вінницького обласного відділу ДПУ В. Левоцького секретареві Вінницького обкому КП(б)У М. Алексєєву повідомлялося про масові «волинки» селянок у Джулинському і Томашпольському районах, що мали на меті «розграбування» зерна, що зберігалось у колгоспних коморах.

Голод і голодомор на Поділлі. – С.164–165.

19 (вівторок)

Записка В. Чубаря С. Косіору про одержання з Москви дозволу на видачу насіннєвої позики в розмірі 6 тис. т проса та 6 тис. т гречки, а також продовольчої допомоги колгоспникам в обсязі 3 тис. т проса.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.146.

20 (середа)

Лист секретаря Шаргородського райкому КП(б)У Беліхіна до секретаря Вінницького обкому КП(б)У М. Алексєєва про голодування населення району та нестачу в районі запасів продовольства.

Голод і голодомор на Поділлі. – С.267.

У «Спецдовідці ДПУ України про масові «волинки» в Пулинському і Володарському районах Київської області» повідомлялося, що в колонії Сорочини національного німецького Пулинського району Київської області група озброєних селян з'явилася на квартиру секретаря місцевого партосередку зі словами: «Тепер вже немає вашої влади», селяни забрали частину речей родини секретаря, партійні документи та особисту зброю.

Советская деревня глазами ВЧК–ОГПУ–НКВД, 1918–1939: Док. и материалы: В 4 т. – М., 2005. – Т.3, кн.2. – С.100.

21 (четвер)

Президія Біловодського райвиконкому Харківської області розглянула скарги селян про реквізиції худоби й хліба Новоолександрівською сільрадою під час хлібозаготівлі та незаконне нарахування одноразового податку. Скасовано як незаконне рішення сільради про нарахування одноразового податку на селян-середняків та позбавлення їх майна за невиконання плану хлібозаготівель та м'ясозаготівель. Президії сільради винесено сувору догану, а її голову знято з посади.

Колективізація і голод на Україні. – С.457.

22 (п'ятниця)

З 1 січня 1932 р. до ЦК КП(б)У надійшло 115 листів зі скаргами селян про «перекручування» у справі хлібозаготівлі та примусове усуспільнення худоби.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.151.

23 (субота)

Постанова політбюро ЦК КП(б)У «Про хліб». Областям і районам заборонено використовувати мірчук для місцевих потреб як єдине джерело для централізованого постачання. Ухвалено вжити заходів щодо безперебійного продовольчого постачання і виплати зарплати робітникам Донбасу. Зокрема, Наркомпостач, а також уповноважених Союзборошна та Заготзерна зобов'язано забезпечити терміновий завіз до Донбасу двотижневого запасу зерна. Щоб забезпечити виконання цього завдання, Комітету резервів запропоновано розбронювати 25 тис. т жита та пшениці.

Там само. – С.147.

24 (неділя)

Горностаївський радгосп Одеської області не має насіння для засіву. В радгоспі планували перекрити недосів пшениці та ячменю насінням проса, городини, травами.

Вісті. – 1932. – 29 квіт.

25 (понеділок)

У «Довідці ОДПУ про відмову одноосібників від засіву» повідомлялося, що за даними вибіркових обстежень у Вінницькій, Київській, Донецькій, Одеській і Дніпропетровській областях відмовилися від примусового посіву 40 799 одноосібних селянських господарств, з них у Київській – 19 198, Дніпропетровській – 13 090, Вінницькій – 8108.

Трагедия советской деревни. – Т. 3. – С. 361.

Спецповідомлення начальника Вінницького обласного відділу ДПУ В. Левоцького секретареві Вінницького обкому КП(б)У М. Алексєєву про факти голодування населення в районах області. Повідомлялося, що у зв'язку з голодом поширювалися крадіжки, особливо продуктів харчування, які набували масового характеру.

Голод і голодомор на Поділлі. – С. 267.

27 (вівторок)

Лист Й. Сталіна до С. Косіора, в якому зазначається, що після ознайомлення з матеріалами ЦК КП(б)У про становище в Україні автор дійшов висновку, що «у деяких пунктах УСРР радянська влада перестала існувати», перепитав – «невже це правда? Невже така погана справа з селом на Україні? Де органи ДПУ, що вони роблять?» Попросив С. Косіора перевірити ситуацію і доповісти в ЦК ВКП(б) про вжиті заходи.

РДАСПІ, ф.558, оп.11, спр.754, арк.122.

Лист С. Косіора до Й. Сталіна про економічне, продовольче та політичне становище у степових районах України. Повідомлялося про наявність 10–15 районів, у яких голодували селяни. Заперечував факт голоду в Україні загалом, інформував про розгортання посівної кампанії в Степу, незважаючи на низку труднощів: загибель чверті робочої худоби, її виснаження внаслідок масових перевезень, недостатнє використання тракторів, брак кормів для худоби та хліба для селян.

Писав про складну ситуацію в Київській області, особливо в Білоцерківському та Уманському районах, де бракувало хліба.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.148–150.

27 (середа)

У книзі ЗАГСу Кодимського району Одеської області зафіксовано смерть від виснаження організму півмісячного хлопчика К. Дудника.

Голодомори в Україні: Одеська область. – С.328.

29 (п'ятниця)

Селянин Т. Семенов із с. Черемушна Валківського району Харківської області звернувся з заявою

до правління сільради за дозволом господарювати на конфіскованій в нього садибі, про будівництво там землянки.

Колективізація і голод на Україні. – С.458.

30 (субота)

За повідомленням ДПУ УСРР у квітні в селах Андрушівка і Парієвка Плисківського району Вінницької області відбулися повстання 450 селян, з них 36 озброєних, підготовлені червоним партизаном Семенком (Осадчим) та бідняком Бабічуком. Висувалися політичні завдання: термінова організація сільських управ, мобілізація чоловіків призовного віку, формування військових сотень для допомоги сусіднім районам, проголошення свободи слова, зібрань, поновлення влади УНР, а також економічні вимоги: право вільної торгівлі, видача населенню в рахунок зарплати хлібопродуктів, восьмигодинний робочий день. У с. Парієвка повстанці розігнали сільраду, створили сільську управу з шести бідняків. Силами ОДПУ повстання придушили, поновлено роботу сільради, заарештовано 78 активних учасників, з них 45 звільнено після допиту.

Советская деревня глазами ВЧК–ОГПУ–НКВД. – Т. 3, кн.2. – С.99–100.

Травень

1 (неділя)

В УСРР на 25 квітня план сівби ярих культур виконано на 15,8%: засіяно 3,1 млн. га, причому з ранніх ярих – 2,4 млн. га, або 35,9% плану. Зокрема засіяно: пшениці – 728 тис. га, або 39,2% плану, ячменю – 1,2 млн. га, або 40,7%, вівса – 506 тис. га,або 25,8%.

Вісті. – 1932. – 1 трав.

4 (середа)

Політбюро ЦК ВКП(б) постановило передати у підпорядкування Державного комітету резервів всього наявного зерна з врожаю 1932 р., а також підпорядкувати йому заготівельні організації – «Заготзерно», «Союзмука», «Союзкрупа» та ін.

РДАСПІ, ф17, оп.3, спр.882, арк.14–15.

5 (четвер)

Через голодування селян, виснаження та загибель худоби в Уманському районі Вінницької області засіяно 18,8% площі ранніх ярих культур. Половина придатних коней, через фізичне виснаження, виробила від 40% до 10% норми польових робіт. Через брак продуктів припинилося громадське харчування колгоспників. Голод охопив усі села району, крім Яроватки, збільшилася смертність від голоду. В с. Дмитрушки щоденно помирало 5–6 осіб. У с. Стетківці виявлено факт людоїдства. Значна частина населення опухла від голоду, працездатні виїхали за хлібом до промислових центрів. Колгоспники виходять на роботу лише за наявності харчування. Для активізації засівної кампанії РПК надсилає до сіл уповноважених та розповсюджує газети.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С. 163–165.

8 (неділя)

Телеграма другого секретаря ЦК КП(б)У В. Строганова до Й. Сталіна про виконання Україною експортних завдань. Повідомлялося, що експортний план за квітень виконано Україною в обсязі 6589 т, або 55,7% завдання.

Український хліб на експорт. – С.102.

Вінницький обласний відділ ДПУ повідомив про факти голоду і випадки смерті в Тростянецькому районі, де голодувало 950–1000 осіб та загинуло від недоїдання 19 осіб. У с. Тростянчик голодувало 40 родин колгоспників, а 15 дітей опухло від голоду, в с. Падалка голодували 52 родини колгоспників з 108 опухлими від голоду, 15 селянських дворів та 7 опухлих від голоду. У селах Стратієвка та Северинівка багато селян харчувалися тертими жолудями з додаванням хрону.

Там само. – С.160–161.

9 (понеділок)

Шифрограма Й. Сталіна до ЦК КП(б)У з вимогою заборонити районним парторганізаціям брати концентровані корми та кукурудзу з бурякорадгоспів для забезпечення посівних потреб колгоспів, а також про притягнення винних до відповідальності.

РДАСПІ, ф.558, оп.11, спр.43, арк.61.

10 (середа)

Постанова ЦК ВКП(б) і РНК СРСР «Про план сінозаготівель і про м'ясну торгівлю колгоспників». Встановлено план м'ясозаготівель в обсязі 716 тис. т живою вагою, замість 1414 тис. т, але збільшено план здачі худоби радгоспами (крім комерційної реалізації) до 138 тис. т проти фактично зданих 1931 р. 90 тис. т. Скасовано обмеження щодо забою великої рогатої і дрібної худоби як для власних потреб населення, а також для продажу. Колгоспам, колгоспникам і одноосібникам, які виконали державний план заготівель худоби, дозволялося розгортати продаж худоби, птиці й м'ясної продукції власних господарств на ринках, базарах і через колгоспні лавки.

СЗ ССР. –1932. – № 33. – Арт.195.

11 (вівторок)

Запит членів колгоспу «12-річчя Жовтня» на Харківщині до ВУЦВК про неправомірність примусового використання їхніх корів як тяглової сили в колгоспі.

Колективізація і голод на Україні. – С. 464–465.

13 (п'ятниця)

Розпорядження ВУЦВК Харківському облоргкомітету та Новосанжарському РВК про неприпустимість використання посівного матеріалу для харчу-

вання голодуючих колгоспників й негайну допомогу хлібом артілі ім. Шевченка на Харківщині.

Там само. – С.465.

14 (субота)

Шифрограма Й. Сталіна до ЦК КП(б)У з вимогою про обережність у поверненні колгоспам зерна і тракторів, забраних згідно з рішеннями деяких райкомів Київщини, щоб «подібні заходи» не перетворилися «на демонстрацію проти Москви і ЦК ВКП(б), що не в інтересах самого ЦК КП(б)У». Головне, зазначалося в шифрограмі, пояснити обкомам і райкомам неможливість «розкрадання державного майна в колгоспах», декого рекомендовано покарати.

РДАСПІ, ф.558, оп.11, спр.43, арк.70.

15 (неділя)

Доповідна записка секретаря Вінницького обкому КП(б)У М. Алексєєва С. Косіору про «продовольчі труднощі» в області. Повідомлялося, що в Уманському районі голодом охоплено від 35% до 50% населення.

Голод і голодомор на Поділлі. – С.281.

16 (понеділок)

У «Довідці ДПУ України в СПО ОДПУ про розбір усуспільненої худоби» повідомлялося, що в Хейловській сільраді Чорнухинського району Харківської області колгоспниками розібрано 40 громадських коней. Після цього у сільради зібралося близько 150 жінок, які вимагали розпустити колгосп і роздати наявні зерно і картоплю. На хут. Михайлівка розібрано 70 коней з возами. В обох випадках селяни мотивували свої дії безгосподарністю правління колгоспу. Ініціаторів «волинки» вилучено. В селах посилено масову роботу.

Советская деревня глазами ВЧК–ОГПУ–НКВД. – Т. 3, кн.2. – С.112.

17 (вівторок)

ДПУ України повідомило про «волинки» і напади селян на колгоспні комори з вимогою видачі хліба в с. Ново-Миколаївка Софіївського району Дніпропетровської області, в с. Нейдорф Григоропільського району АМССР, а також у селах Чутівського та Карлівського районів Харківської області.

Там само. – С.107, 108, 112.

18 (середа)

ДПУ України інформувало про те, що в с. Благодатне Валківського району Харківської області колгоспники забрали з колгоспу 43 корови, колгоспом же придбані. Мотивуючи свої дії, селяни заявили: «Наших корів здали в м'ясозаготівлю, а тепер ми розбираємо куркульських». В Апостолівському районі Криворізької округи до колгоспу «Молот» Покровської сільради з'явилося 16 селянок з наміром забрати колгоспних корів. У с. Задол Арбузинського району Одеської області 40 колгоспників висунули вимогу правлінню колгоспу видати хліб, а після відмови забрали 250 колгоспних курей.

Там само. – С.108, 112, 113.

19 (четвер)

Лист віце-консула Королівства Італії в Харкові Серджо Ґраденіґо до Міністерства закордонних справ Королівства Італії «Становище з продовольством і дорожнеча. Озброєні банди в сільській місцевості». Повідомлялося, що у ресторанах столиці більше місяця до обідів не дають хліба. За кожен кусень потрібно платити окремо 1 руб. 60 коп. На вільному ринку більше не продають сортового хліба, навіть черствого. Немає відходів хліба з їдалень, де можна було вибирати в кошиках по 15 коп. за шматок, ані навіть куснів чорного хліба по 50 коп. за шт. В буфеті Полтавського вокзалу продають хліб, випечений з кукурудзяного борошна та борошна інших зернових, приправленого яєчним жовтком, по 12 руб. за 250 г. Черги людей, які чекають хліба, стали безкінечними. Жебраки на вулицях більше не хочуть брати грошей, бо не можуть купити хліба. З сіл навколо Києва та Вінниці надходили чутки, що селяни, які раніше повтікали в ліси, згуртувалися у банди і нападають на склади та підрозділи ДПУ. У багатьох місцевостях справжні сутички. Це явище прирівнюють до розбою, який процвітав в Україні 1920 р.

Листи з Харкова. – С.95–96.

20 (п'ятниця)

У зв'язку з голодуванням 30 районів Київської області, голова Київського обкому КП(б)У М. Демченко порушив перед членами бюро обкому питання про необхідність негайної продовольчої допомоги дітям колгоспників, окремим одноосібникам і службовцям міст і сіл району.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С. 167–168.

21 (субота)

Постанова РНК УСРР про фінансову та продовольчу допомогу колгоспам. Визнано за потрібне негайно організувати кредитну допомогу в обсязі 2 млн. крб. для колгоспів окремих районів УСРР та з повернення її впродовж 4-го кварталу. Ухвалено насамперед надати допомогу районам, населення яких голодувало: по Вінницькій області – 8 районам (Бабанському, Уманському, Оратівському, Плисківському, Погребищенському, Монастирищенському, Христинівському, Немирівському); по Дніпропетровській області – 5 районам (Новопразькому, Волинському, Межівському, Лихівському, Старокаранському); по Харківській області – 8 районам (Оболонському, Семенівському, Куп'янському, Зо-

лочівському, Липецькому, Миропільському, Чорнухинському, Старосалтівському); по Одеській обл. – 5 районам (Зінов'євському, Добровеличківському, Знам'янському, Великовисівківському, Навомиргородському); по АМССР – 5 районам.

Колективізація і голод на Україні. – С.467.

Телеграма ЦК КП(б)У до Київського обкому КП(б)У про необхідність надання продовольчої допомоги районам області, населення яких голодувало: Ставищанському, Жашківському, Рокітнянському, Богуславському, Тальнівському, Володарському, Буцькому, Лисянському, Петровському, Сквирському, Тетіївському, Полянському, Звенигородському. Для організації громадського харчування колгоспників цих районів запропоновано виділити шість вагонів тюльки. Допомогу, що мали надати голодуючим, пропонувалося розподіляти у такий спосіб: 80% – для вказаних районів, а решту – для сіл і колгоспів інших районів, що також голодували.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.172.

Телеграма ЦК КП(б)У до Одеського обкому КП(б)У про необхідність організації продовольчої допомоги районам області, населення яких голодувало: Зінов'євському, Добровеличківському, Знаменському, Великовиськівському, Новомиргородському. Для цієї мети рекомендувалося виділити 150 т проса та 2 вагони тюльки. Наступну допомогу належало розподілити так: 80% – для вказаних районів, а решту – для сіл і колгоспів інших районів, що також опинилися в «скрутному продовольчому становищі».

Там само. –С.171–172.

Телеграма ЦК КП(б)У до Харківського обкому КП(б)У про необхідність організації продовольчої допомоги районам області, населення яких голодувало: Оболонському, Семенівському, Куп'янському, Золочівському, Липецькому, Миропільському, Чорнухинському, Старосалтівському. Для організації громадського харчування колгоспників вказаних районів пропонувалося виділити 250 т проса і 3 вагони тюльки. Інше продовольство, що мало надходити, належало розподіляти так: 80% – вказаним районам, а решту – іншим районам, що потребували на допомогу.

Там само. – С.173.

Телеграма ЦК КП(б)У до Вінницького обкому КП(б)У про необхідність організації продовольчої допомоги районам області, що опинились у найскрутнішому продовольчому становищі: Бабанському, Уманському, Оратівському, Плисківському, Погребищенському, Монастирищенському, Христинівському, Немирівському. Рекомендовано відправити для цього 4 вагони тюльки. Допомогу, що мали надати, слід було розподіляти у такий спосіб: 80% – вказаним районам, а решту – іншим районам, що також голодували.

Там само. – С.171.

Телеграма ЦК КП(б)У до Молдавському обкому партії про необхідність надання першочергової продовольчої допомоги п'яти районам АМССР, що перебували у найтяжчому стані. Ухвалено відпустити для громадського харчування 200 т проса і 3 вагони тюльки.

Там само. – С.174.

24 (вівторок)

ДПУ України повідомляло про те, що в Іванівському районі Київської області шість осіб, озброєних гвинтівками і револьверами, напали на підводи з посівним матеріалом, що перевозилися з с-ща Городянки до с-ща Іванкове, та забрали близько 100 пудів посівного зерна.

Советская деревня глазами ВЧК–ОГПУ–НКВД. – Т. 3, кн.2. – С.108.

25 (середа)

Колгоспники с. Василівка Ружинського району Київської області розібрали між собою 18 колгоспних корів. Селяни заявили: «Ми пухнемо з голоду і нам ніхто не допомагає, так ми будемо пити молоко». В селі голодувало 30 сімей колгоспників.

Там само. – С.113.

27 (п'ятниця)

Лист селянина М. Тавлуя з с. Крехаєва Остерського району до голови ВУЦВК Г. Петровського про смертність селян від голоду та тифу про те, що «хочу жити, але не можна, умираю з голоду». Повідомлялося про відсутність харчів у селян, високі ціни на продовольчі товари та про їхній дефіцит (100 крб. – пуд борошна, 20 крб. – пуд картоплі) та про конфіскацію міліцією продуктів у селян. Зазначалося, що через голод та тиф в селі померло троє працездатних дорослих, багато людей похилого віку і дітей, але завдяки приїзду бригади лікарів із району, яка надала медичну допомогу хворим та підгодувала їх, смертність від голоду зменшилася.

Колективізація і голод на Україні. – С.469–471.

28 (субота)

Ново-Георгівський райвиконком Харківської області повідомив про наслідки перевірки скарги щодо голодування колгоспників артілі «Більшовик». Виявлено, що члени артілі знаходилися в «скрутному стані» через те, що одержали лише 300 г хліба на день на працюючого та 100 г – на утриманця.

Там само. – С.471–472.

30 (понеділок)

За довідками Наркомзему, на 26 квітня в УСРР засіяно 88,3% планового завдання – 16,6 млн. га посівних площ. Одеська область виконала план на 104,7%. Донбас – 101,1, Дніпропетровська – 94,3, Харківська – 88,6, Вінницька – 85,2, АМСРР – 78,6, Київська область – 65,7%.

Вісті. – 1932. – 30 трав.

31 (вівторок)

Секретно-політичний відділ ОДПУ інформував про те, що в 30 селах Христинівського району Вінницької області вимагали негайної продовольчої допомоги 5405 селян.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.165.

Червень

1 (середа)

Київське обласне бюро КП(б)У повідомило про факти масової реквізиції зерна в господарствах с. Медвин Богуславського району Київської області: насіннєвого в одноосібників та заробленого на трудодні у колгоспників. Зафіксовано випадки опухання у 398 родинах, смертність селян від голоду (від квітня по 19 травня – 3–4 особи щоденно) по селу. Надіслано листа до ЦК КП(б)У про необхідність продовольчої допомоги, зважаючи на недостатність раніше надісланих 30 пудів гороху і 6 пудів бобів.

Там само. – С.181–182.

2 (четвер)

У Христинівському районі Київської області виявлено 4 тис. опухлих від голоду селян. Відбувся масовий вихід з колгоспів: в с. Пеньжовка подано 40 заяв, Мала Іванівка – 30, Велика Севастянівка – 60 заяв. Поголів'я худоби, особливо овець і свиней, в районі, порівняно з 1929 р., зменшилося на 68,9%.

Голод 1932–1933 років на Черкащині: Док. і матеріали. – Черкаси, 2002. – С.31–32.

3 (п'ятниця)

У книзі ЗАГСу м. Балта Балтського району Одеської області зафіксовано смерть від виснаження організму 8-місячного хлопчика Б. Березовського.

Голодомори в Україні: Одеська область. – С.302.

Повідомлення керівника Київського обласного управління ДПУ про факти людоїдства на ґрунті голоду в Букринському районі.

Український хліб на експорт. – С.111–115.

5 (неділя)

У книзі ЗАГСу м. Одеси зафіксовано смерть від виснаження організму 49-річного В. Кузьміна.

Голодомори в Україні: Одеська область. – С.282.

6 (понеділок)

Повідомлялося, що найвідсталішим районом Вінницької області з сівби був Тростянецько-Подільський, де колгоспи засіяли 19,5%, а одноосібники – 9% запланованих посівних площ. Причина зриву сівби – масова загибель коней та «лівацькі закрути» щодо одноосібників.

Вісті. – 1932. – 6 черв.

7 (вівторок)

У книзі ЗАГСу м. Одеси зафіксовано смерть від виснаження організму трьох осіб.

Голодомори в Україні: Одеська область. – С.282.

9 (четвер)

Лист комсомольця А. Бурдюка з с. Осіч Бахмацького району Київської області до НК–РСІ про масовий голод. Повідомлялося, що багато колгоспників заробили 1931 р. не менш як 200 трудоднів, але голодували внаслідок вилучення хліба з колгоспів під час хлібозаготівель.

Колективізація і голод на Україні. – С.476.

10 (п'ятниця)

Листи голови РНК УСРР В. Чубаря та голови ВУЦВК УСРР Г. Петровського до голови РНК СРСР В. Молотова та генерального секретаря ЦК ВКП(б) Й. Сталіна про сільське господарство України. Повідомлялося про глибоку соціально-економічну кризу в Україні. На їхню думку, дезорганізація сільського господарства під час колективізації, а також надмірно високі плани заготівель продукції були головними причинами голоду. Українські керівники не піддавали сумніву курс на колективізацію сільського господарства, але просили Сталіна прийняти низку рішень, аби нормалізувати ситуацію в республіці, а також надати Україні продовольчу допомогу.

Командири великого голоду: Поїздки В. Молотова і Л. Кагановича в Україну та на Північний Кавказ. 1932–1944 рр. – К., 2001. – С. 206-215.

У довідці Секретно-політичного відділу ОДПУ «Про негативні явища на селі і діяльність антирадянського елементу» повідомлялося про те, що в УСРР подано 2655 заяв колгоспників про вихід з 104 колгоспів 31 району УСРР.

Трагедия советской деревни. – Т. 3. – С.439.

12 (неділя)

Доповідна записка начальника Вінницького обласного відділу ДПУ В. Левицького секретареві Вінницького обкому КП(б)У М. Алексєєву про розкуркулення селянських господарств. Повідомлялося, що в окремих районах масово розкуркулювали господарства селян середняків і навіть бідняків, яким поряд з «куркульськими» господарствами давали тверді завдання по хлібозаготівлях.

Голод і голодомор на Поділлі. – С.126.

13 (понеділок)

Доповідна записка секретаря Теплицького райкому КП(б)У В. Ніконенка секретарю Вінницького обкому КП(б)У М. Алексєєву про голодування населення.

Повідомлялося, що з 35 сіл району голодувало 15. Часто першим помирав голова сім'ї, а діти залишалися сиротами.

Там само. – С.300.

У книзі ЗАГСу м. Одеси зафіксовано смерть від виснаження організму 54-річного М. Жулана.

Голодомори в Україні: Одеська область. – С.282.

14 (вівторок)

Лист Л. Кагановича до Й. Сталіна, в якому повідомляється про приїзд В. Чубаря з проханням надати продовольчу допомогу Україні хлібом в обсязі 1,5 млн. пудів, а також про те, що політбюро ЦК ВКП(б) нічого не вирішило, лише дали 50 тис. пудів хліба для Молдавської АСРР. Зазначив неможливість надання допомоги Україні в бажаному обсязі, але підкреслив доцільність проддопомоги для районів буряківництва.

Сталин и Каганович. Переписка. 1931–1936 гг. – М., 2001. – С. 168–169. – С.167–168.

15 (середа)

Лист Й. Сталіна до Л. Кагановича. Повідомляв про незадоволення листами В. Чубаря та Г. Петровського, позаяк «перший розводив «самокритику», щоб отримати з Москви нові мільйони пудів хліба, а інший грав святошу, який віддав себе в жертву «директиві ЦК ВКП(б)», щоб добитися зменшення хлібозаготівель. Підкреслив, що ні перше, ні друге неприпустимо. Зазначив, що Чубар помилявся в тому, «що самокритика потрібна не для мобілізації сил та коштів України, а для отримання допомоги ззовні». Також зауважив, що «Україні надано більше, ніж слід», тому «дати ще хліба ні для чого та немає звідки».

Там же. – С.168–169.

16 (четвер)

Спецкор газети «За харчову індустрію» повідомляв наркома землеробства СРСР Я. Яковлєва про те, що в Уманському районі Вінницької області з 39 сіл голодувало 36, в Бабанському – всі села. Від голоду опухло більше третини населення, багато селян померло через виснаження. В с. Фурманівка половина хат зачинена – селяни виїхали за хлібом або померли.

У с. Череповодах, було 800 дворів, а з села виїхало 85 родин колгоспників та 90 – одноосібників, померло 152 господарі. В с. Рижавка з 909 дворів померло від голоду 80 сімей.

Трагедия советской деревни. – Т. 3. –С.388–389.

17 (п'ятниця)

Телеграма ЦК КП(б)У до обкомів партії про можливість надання додаткової продовольчої допомоги не більше, ніж 20 районам республіки, що знаходилися «у винятково тяжкому продовольчому становищі». Запропоновано надати список районів, в яких голодували селяни.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.183.

18 (субота)

Лист члена ЛКСМУ Г. Ткаченка до С. Косіора про те, що на Білоцерківщині, Уманщині, Київщині засіяно не більш як 25–30% посівних площ, порівняно з 1925–1928 рр. У колгоспах з 100–159 усуспільнених коней, залишилося лише 40–50, а селяни, що не отримували хліб на трудодні, повмирали з голоду.

Там само. – С.183–186.

19 (неділя)

Постанова Комітету заготівель сільськогосподарської продукції при РПО СРСР про виділення для УСРР 300 тис. пудів хлібопродуктів, а також 70 тис. пудів хліба для цукрових радгоспів та 230 тис. пудів хліба для бурякових колгоспів.

Український хліб на експорт. – С.118–119.

20 (понеділок)

Понад 6 тис. колгоспників заявили про вихід з 239 колгоспів у 65 районах УСРР, з них у Вінницькій області – 2635 осіб, Харківській – 1656, Київській – 1109, Дніпропетровській – 154, АМСРР – 362.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.205.

21 (вівторок)

Постанова ЦК КП(б)У про додаткову продовольчу допомогу районам, що перебували у найтяжчому продовольчому становищі. Затверджено список районів, у яких голодували селяни: у Київській області – 12, Вінницькій – 9, Харківській – 5, Дніпропетровській – 5. Виділено допомогу колгоспам області: відповідно 50,9 тис. пудів Київській, 38,2 тис. – Вінницькій, Харківській – 29,7 тис., Дніпропетровській – 21,2 тис. пудів. Надану допомогу в межах областей рекомендовано витратити так: 85% – для районів, визначених ЦК КП(б)У, решту – для інших районів, що перебували у найтяжчому продовольчому становищі. У межах районів допомогу розподіляли залежно від ураження голодом сіл, а в межах сіл надавали селянам і вчителям. Щодо ресурсів продовольчої допомоги в Одеській області було ухвалено залучати місцеві запаси насіннєвої кукурудзи, наявні в області. Крім того, затверджено план продовольчої допомоги сім'ям червоноармійців, запропонований командуючим Київського військового округу Й. Якиром, в обсязі 70 тис. пудів.

Там само. – С.188.

22 (середа)

Доповідна записка секретаря Гайсинського райкому КП(б)У Коломійцева секретареві Вінницького областкому КП(б)У М. Алексєєву про голодування населення району. Повідомлялося, що за перші три п'ятиденки кампанії по прополці буряку план виконано лише на 20%, а темпи прополки є такими незадовільними, що створюють загрозу загибелі просапних культур, зокрема буряку. Такий стан є наслідком голоду в районі. Одержана з області за лінією «Союзцукру» допомога харчовими продуктами для колгоспів повністю витрачена на гро-

мадське харчування в ході весняної сівби та початку просапної кампанії. Всі харчові ресурси в районі вичерпані. Смертність населення від голоду порівняно з березнем місяцем зросла на 223%.

Голод і голодомор на Поділлі. – С.305–306.

23 (четвер)

Лист Л. Кагановича до Й. Сталіна про хлібозаготівлі. Повідомлялося про підготовку до скликання наради секретарів республік, крайкомів і обкомів партії 28 червня 1932 р. Автор включив до проекту постанови пункт про недоліки роботи місцевих організацій, зазначені Й. Сталіним у листі від 18 червня стосовно України. Аванси хлібом колгоспникам на трудодні пропонував видавати не за їдцями, а за кількістю трудоднів, особливо в Україні, де була «загроза розкрадання хлібу».

Сталин и Каганович. Переписка. – С.188.

Секретно-політичний відділ ОДПУ повідомляв про те, що через голод і погану організацію громадського харчування в с. Горсовське Ново-Василівського району Дніпропетровської області з 797 колгоспників виходили на роботу 150–160, а в с. Девнєнське того ж району з 357 колгоспників – не більш як 25. У колгоспах Градизького району Харківської області колгоспники з цієї ж причини взагалі відмовлялися виходити на роботу, подали заяви про вихід з колгоспів та забрали колгоспних коней. У с. Хорошки Лубенського району тієї ж області значна частина колгоспників також заявили про вихід з колгоспу під впливом голоду, а четверть розібрали громадських коней. У с. Кагарлик Київської області до правління колгоспу надійшло близько 200 заяв колгоспників про вихід з колгоспу, а в с. Свитино Лубенського району Полтавської області – 76. Значна частина колгоспників виїхала в інші райони у пошуках хліба.

Советская деревня глазами ВЧК–ОГПУ–НКВД. – Т.3, кн.2. – С.124.

Й. Сталін надіслав телеграму Л. Кагановичу про необхідність публікації в газеті «Правда» передової статті про перемогу колгоспного ладу. Запропоновано підкреслити «перемогу соціалізму в СРСР», враховуючи перемогу колгоспів і радгоспів у сільському господарстві, позаяк їхня частка перевищила 80% всієї посівної площі.

Трагедия советской деревни. – Т. 3. – С.391.

24 (п'ятниця)

У книзі ЗАГСу м. Одеси зафіксовано смерть від виснаження організму чотирьох осіб.

Голодомори в Україні: Одеська область. – С.283.

25 (субота)

У книзі ЗАГСу м. Одеси зафіксовано смерть від виснаження організму трьох осіб.

Там само. – С.2.

26 (неділя)

Політбюро ЦК ВКП(б) заслухало телеграму В. Чубаря про хід хлібозаготівель в Україні та прохання С. Косіора щодо створення Донецької області у складі 36 районів. Доручено Молотову скликати всесоюзну нараду з питань хлібозаготівель, виступити з промовою та оголосити лист Й. Сталіна, підкресливши, що його пропозиції мають стати основою для рішення політбюро про хлібозаготівлі. Знято питання про допомогу голодуючому населенню Західної України.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.890, арк.8.

27 (понеділок)

У книзі ЗАГСу м. Одеси зафіксовано смерть від виснаження організму двох осіб.

Голодомори в Україні: Одеська область. – С.283.

28 (вівторок)

Спецповідомлення заступника начальника Вінницького обласного відділу ДПУ П. Рахліса секретареві Вінницького обкому КП(б)У М. Алексєєву про подання колгоспниками заяв щодо виходу з колгоспу за період з 1 січня по 25 червня 1932 р. Повідомлялося, що продовольча криза в низці районів області створює сприятливий ґрунт для діяльності контрреволюційних елементів, спрямованої на розвал колгоспів.

За неповними даними, за відповідний період з колгоспів області вийшло понад 5850 колгоспників.

Голод і голодомор на Поділлі. – С.397–398.

29 (середа)

Лист Й. Сталіна до Л. Кагановича. Дано вказівку не включати насіннєву позику до плану хлібозаготівель, а стягати поза планом.

Сталин и Каганович. Переписка. – С. 203.

30 (четвер)

Секретно-політичний відділ ОДПУ повідомляв про те, що в УСРР подано 7929 заяв колгоспників про вихід з 306 колгоспів 81 району УСРР. Зокрема, у Вінницькій області – 2965 заяв, Харківській – 2236, Київській – 2211, Дніпропетровській – 105, Одеській – 151, АМСРР – 261.

Трагедия советской деревни. – Т. 3. – С.439.

У книзі ЗАГСу м. Одеси зафіксовано смерть від виснаження організму двох осіб.

Голодомори в Україні: Одеська область. – С.282.

Троє голодуючих жителів с. Тарасівка Звенигородського району Київської області вбили та з'їли трьох дітей.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.220–221.

У с. Федорівка Глобинського району Харківської області від початку посівної померло від голоду 80 осіб, з них, у травні – 36. Більшість родин опухла від голоду. В с. Бориси опухлих від голоду 91 особа, померла одна, в с. Горби – померло 11, в с. Глобино – 2 особи.

Там само. – С. 191.

У селах Суха Мячка, Бродщина, Червоне Кобилянського району Харківської області зареєстровано 60 випадків смерті на ґрунті голоду та тривалого недоїдання. В селах Василівка, Чорнобока, Суханівка селяни харчувалися сурогатами (цвітом акації, лепехою, осокою) та вживали дохлих коней.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С. 191.

У с. Герасимовка Семенівського району Харківської області зареєстровано випадки опухання колгоспників на ґрунті голоду, особливо серед дітей. У більшості сільрад колгоспів с. Бусинка, Саранчавка, Гриньки, Крива Руда, Устинівка, Вереміївка, Тройняки, Очеретовата, Великий Поділ, Чернишенське, Михайлівка, Хрущовата, Шелевська, Куліковська, Коржинська через відсутність хліба спостерігався масовий невихід колгоспників на роботу, напади на пункти Заготзерна, викопування картоплі, а також масовий виїзд колгоспників на заробітки та за хлібом.

Там само. – С.190–191.

У с. Дубова Чутівського району Харківської області лежало опухлими від голоду 36 родин, за останній час померло 2 особи. В с. Рублівка, Постельки, Войновка, Іскровка колгоспники масово не виходили на роботу. В с. Піскове, Богдари, Пілевци, Дельци, Володарка на ґрунті голоду почастішали випадки пограбування зсипних пунктів і ґуралень.

Там само. – С.191.

Зареєстровано чисельні випадки опухання населення від голоду у Лохвицькому районі Харківської області – 15 осіб, у Сахновищанському та Чорнухинському – по 13, Оболонському – 11, в Золочівському, Куп'янському та Сватівському – по 10, Багачанському, Сумському та Миропільському – по 9, Карлівському та Червонокутському – по 8, Балаклііївському, Пирятинському та Червонопільському – по 7, Гадяцькому, Решетилівському, Роменському та Старобільському – по 6, Білолуцькому, Липово-Долинському та Недригайлівському – по 5, Близнюківському, Двуречанському, Зіньківському, Ново-Георгієвському, Ново-Псковському, Лубенському, Петровському, Печенізькому, Старо-Салтівському та Троїцькому – по 4, Ново-Санжарському та Чугуївському – по 3. В багатьох селах не виходило на роботу більше половини колгоспників. Загострення продовольчої кризи призводило до нападів колгоспників на колгоспні комори, ґуральні та склади «Заготзерна», а також виїзду колгоспників та одноосібників за хлібом до областей інших республік – ЦЧО, Криму та Північного Кавказу РСФРР. Посилилися масові виходи селян з колгоспів та випадки реприватизації усуспільненої худоби. Наприклад, у Буринському районі подано 119 заяв про вихід, Червоноградському – 57, Роменському – 82, Лиманському – 85, Лубенському – 76, Чернухинському – 61, Градизькому – 129.

Там само. – С.192.

Липень

1 (п'ятниця)

Лист Й. Сталіна до Л. Кагановича та В. Молотова. Запропоновано секретарям обкомів КП(б)У обов'язкове виконання плану на 100%, а також «спрямувати головний удар проти українських «демобілізаторів». Було надано вказівку виїхати на II Всеукраїнську конференцію КП(б)У Л. Кагановичу як секретарю ЦК ВКП(б) та В. Молотову – голові РНК СРСР.

Сталин и Каганович. Переписка. – С. 205.

2 (субота)

Лист Й. Сталіна до Л. Кагановича та В. Молотова. Пропонував звернути серйозну увагу на Україну. Висловлював занепокоєння з приводу можливості втрати України. Критикував позицію першого секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора та В. Чубаря. Звинуватив Чубаря у «розкладі» та «опортунізмові», а Косіора – в «гнилій дипломатії щодо ЦК ВКП(б) і злочинно-легковажному ставленні до справи». Вважав, що «керувати цим товаришам Україною» було «не по силах», відтак порушував питання про їх відкликання до Москви. Вимагав усіх заходів до того, щоб «переломити настрої працівників, ізолювати плаксивих і гнилих дипломатів (незважаючи на особи!) і забезпечити насправді більшовицьке рішення конференції».

Там же. – С.210.

Лист Л. Кагановича до Й. Сталіна. Повідомляв про роботу над проектом постанови про хлібозаготівлі та збиральну кампанію, згідно з настановами генерального секретаря «спрямувати головний удар проти українських демобілізаторів». Також повідомлялося, що на наступному засіданні політбюро ЦК ВКП(б) 3 липня буде розглядатися питання про поїздку Кагановича та Молотова в Україну, а також про вагання Молотова щодо доцільності його особистої поїздки. Зазначено, що на Всеукраїнській конференції КП(б)У обговорене питання «про відрив керівництва від сільського господарства та нерівномірність розподілу хлібозаготівель завдяки незнанню районів, що призвело до сумних наслідків».

Там же. – С.210–211.

4 (понеділок)

У книзі ЗАГСу м. Одеси зафіксовано смерть від виснаження організму 18-річного М. Щербака.

Голодомори в Україні: Одеська область. – С.284.

6 (середа)

Лист Л. Кагановича та В. Молотова до Й. Сталіна. Зважаючи на те, що на III Всеукраїнській конференції мала розгорнутися критика роботи ЦК КП(б)У за спричинення «тяжкого [продовольчого] становища в деяких районах», ставилося питання про те, як подати цю критику в засобах масової інформації, щоб «не дати приводу іноземній пресі». Висувалася пропозиція висловити її «в стриманих тонах, без публікації фактів про становище в поганих районах». Висловлювалося прохання до Сталіна повідомити думку з цього приводу до Харкова.

Сталин и Каганович. Переписка. – С.218–219.

Постанова політбюро ЦК КП(б)У про план хлібозаготівель по селянському сектору. Прийнято до безумовного виконання план хлібозаготівель по селянському сектору, встановлений ЦК ВКП(б) в обсязі 356 млн. пудів.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.190–193.

7 (четвер)

Заява колгоспника Д. Лисова з с. Гірсівка Нововасилівського району на Мелітопольщині до ВУЦВК у зв'язку з фактом виключення його з колгоспу та голодуванням сім'ї з шести осіб. Висловлювалося прохання повернути не тільки майно, а й частку врожаю задля того, щоб надалі працювати, годувати родину.

Колективізація і голод на Україні. – С.481.

8 (п'ятниця)

Засідання президії Томашпільського райвиконкому Вінницької області. Ухвалено рішення про розпуск колгоспу ім. Першої партконференції в с. Томашпіль за те, що, незважаючи на надану допомогу тяглом і харчами, знесилені голодом колгоспники не виходили на роботу, а дехто з них повернув усуспільнене майно. Вирішено передати все майно та посіви зазначеного колгоспу до колгоспу «Оборона» с. Томашпіль.

Там само. – С.482–482, 487–489.

Секретно-політичний відділ ОДПУ повідомляв, що в областях УСРР зафіксовано 70 «волинок» у 62 колгоспах 56 районів. Учасники «волинок» вимагали розпуску колгоспів, проголошували антирадянські гасла, загрожували активістам розправою, повертали худобу. Не виходило на роботу до 79% колгоспників.

Советская деревня глазами ВЧК – ОГПУ – НКВД. – Т.3, кн.2. – С.152–153.

10 (неділя)

У книзі ЗАГСу м. Балти Балтського району Одеської області зафіксовано смерть від виснаження організму 62-річного Г. Біньковського.

Голодомори в Україні: Одеська область. – С.303.

11 (понеділок)

Заява колгоспників артілі «Незаможник» с. Устимівка на Одещині про втрату засобів виробництва та продовольства через ліквідацію артілі за недовиконання плану хлібозаготівлі по пшениці. Повідомлялося, що в результаті передачі майна артілі до інших колгоспів з 14 січня 1932 р. колгоспники артілі «Незаможник» залишилися без продуктів харчування та засобів виробництва. Місцева влада відмовилася використовувати колишніх колгоспників на роботах із виплатою хліба.

Колективізація і голод на Україні. – С.483–484.

12 (вівторок)

Постанова Уповноваженого комітету заготівель при РПО СРСР по УСРР М. Степанського про план хлібозаготівель з урожаю 1932 р. Річний план заготівель зернових культур по селянському сектору для України РНК СРСР і ЦК ВКП(б) встановлено в обсязі 356 млн. пудів (583 1300 т), визначено річні плани зернових культур по селянському сектору в окремих областях для Вінницької області – 639 тис. т, Київської – 511 тис., Харківської – 1212 тис., Дніпропетровської – 1441,5 тис., Одеської – 1376 тис., Донецької – 583 тис., АМСРР – 68,8 тис. т. Поза планом хлібозаготівель зернових культур встановлено розміри натуральної позики (насіннєвої та харчової), які належало повернути колгоспами з врожаю 1932 р.: Вінницької – 16 200 т, Київської – 31 500, Харківської – 22 тис., Дніпропетровської – 27,5 тис., Одеської – 27 450 т, Донецької – 4,5 тис., АМСРР – 2 тис. т. Також затверджено річний план одержання мірчука в розмірі 472 200 т (100%), зокрема харчових культур – 354 150 т із розподілом за областями: для Вінницької – 80 тис. всіх зернових (60 тис. харчових), Київської – 86 тис. (64 500 харчових), Харківської – 98 500 т (73 875 харчових), Дніпропетровської – 80 тис. т (60 тис. т харчових), Одеської – 80 тис. т (60 тис. харчових), Донецької – 40 тис. т (30 тис. харчових), АМСРР – 7700 (5775 т харчових).

Український хліб на експорт. – С.123–127.

13 (середа)

Спецповідомлення заступника начальника Вінницького обласного відділу ДПУ П. Рахліса секретареві Вінницького обкому КП(б)У М. Алексєєву про голодування населення Гайсинського та Липовецького районів. Повідомлялося про те, що в більшості колгоспів відсутні продукти харчування, колгоспники харчуються сурогатами, зареєстровано багато випадків опухання та смертей від голоду, трапився випадок самогубства. Розпочалась таємна косовиця незрілого хліба.

Голод і голодомор на Поділлі. – С.318.

У книзі ЗАГСу м. Одеси зафіксовано смерть від виснаження організму 32-річного А. Терещенка.

Голодомори в Україні: Одеська область. – С.284.

14 (четвер)

У книзі ЗАГСу м. Одеси зафіксовано смерть від виснаження організму 20-річного О. Вдовцова.

Там само. – С.284.

В УСРР зареєстровано 923 виступи селян, враховуючи «волинки», які супроводжувалися виходом із колгоспів. «Волинки» на ґрунті голоду відбувалися перед органами влади із закликами переходу кордону Румунії та проханнями про допомогу в румунів.

Трагедия советской деревни. – Т. 3. – С.421.

Лист білоруських робітників до ЦК КП(б)У про голод в Україні. Повідомлялося про масовий наплив голодних українських селян до міст Білорусії: «Всюди сила-силенна голодних обірваних українців, які валялися по вулицях містечок Жлобин, Гомель, Бахмач, Бихат, Магімт, Орша, Мінськ, Сіроціно». Висловлювалося здивування з того, що «в гірші роки Україна годувала Білорусь», а преса не повідомляла про український голод. Пропонувалося надати допомогу голодуючим українцям організованим порядком.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.209.

не раніше 17 (неділя)

Прокуратурою Вінницької області порушено карну справу по випадку людоїдства у с. Нове Місто Монастирищинського району: голодуючі батьки з'їли двох дітей – хлопців 2-х та 9-ти років. Дільничному прокурору запропоновано притягнути до карної відповідальності поряд з людоїдами й керівників села за байдуже ставлення до голодуючої сім'ї.

Там само. – С.210–211.

18 (понеділок)

Постанова РНК СРСР про план хлібозаготівель з урожаю 1932 р. Затверджено розбивку плану хлібозаготівель, надану Комітетом заготівель при РПО (без радгоспів, мірчука, повернення насіннєвої позики). По Україні визначено план в обсязі 5,8 млн. т, зокрема для колгоспів – 4,7 млн. т, що обслуговувалися МТС – 3,7 млн. т, а по одноосібному сектору – 1,1 млн. т.

Український хліб на експорт. – С.136.

20 (середа)

Лист Й. Сталіна до Л. Кагановича та В. Молотова. Висловлено пропозицію формування єдиного загальносоюзного плану, а окремого реґіонального плану не підтримано, але якщо потрібно, то розпочинати варто з України, «оскільки це буде ліпше з політичної і всякої іншої точки зору».

Сталин и Каганович. Переписка. – С.234.

Лист Й. Сталіна до Л. Кагановича про підготовку закону від 7 серпня 1932 р. Запропоновано видати закон, який би прирівнював за своїм значенням залізничні вантажі, колгоспне майно до майна державного; карав би за розкрадання вказаних категорій майна мінімум десятьма роками ув'язнення, і як виняток – смертною карою; скасовував застосування амністії до злочинців таких «професій». ОДПУ доручалося взяти під суворий контроль агітаторів виходу з колгоспів та їхнє відправлення в концтабори; взяти під суворий нагляд ринки, всіх спекулянтів і перекупників для конфіскації їхнього майна та їхню відправку в концентраційні табори. Термін проведення операції визначався не пізніше місяця.

Трагедия советской деревни: – Т. 3. – С.418–419.

22 (п'ятниця)

Телеграма Й. Сталіна Л. Кагановичу про заборону перевезень приватних хлібних вантажів залізницею і водним транспортом з метою попередження спекуляції, яка загрожувала виконанню хлібозаготівель.

Трагедия советской деревни. – Т. 3. – С. 428.

23 (субота)

Телеграма Л. Кагановича та В. Молотова Й. Сталіну про те, що РПО ухвалила постанову про обмеження перевезень приватних хлібних вантажів залізницями і водним транспортом – 16 кг.

Сталин и Каганович. Переписка. – С. 239.

24 (неділя)

Телеграма Й. Сталіна Л. Кагановичу та В. Молотову. Запропоновано розробити закон, який би «відбивав бажання в антигромадських, куркульсько-капіталістичних елементів розкрадати суспільну власність», тобто підривати «основи соціалістичного будівництва». Пропонувалося назвати цей закон приблизно так: «Про охорону майна суспільних організацій (колгоспів, кооперації й т. ін.) і зміцнення принципів суспільної (соціалістичної) власності».

Там же. – С. 240–241.

25 (понеділок)

Телеграма ЦК ВКП(б) і РНК СРСР до ЦК КП(б)У та РНК УСРР про посилення темпів хлібозаготівель. Запропоновано терміново виправити становище на всіх дільницях реалізації врожаю; провести боротьбу зі спекуляцією хліба, розгортаючи роз'яснювальну роботу про дозвіл колгоспної торгівлі хлібом лише після виконання загальносоюзного плану хлібозаготівель; організувати засипку насіннєвих фондів; максимально прискорити обмолот зерна, приділивши особливу увагу підвищенню темпів обмолоту в радгоспах.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С. 222.

У книзі ЗАГСу м. Балти Балтського району Одеської області зафіксовано смерть від виснаження організму 2-річної дівчинки Г. Березовської.

Голодомори в Україні: Одеська область. – С. 303.

26 (вівторок)

Лист Й. Сталіна до Л. Кагановича. Рекомендував об'єднати в законі про охорону соціалістичної власності три питання: про охорону колгоспної і кооперативної власності; залізничних вантажів; боротьбу з «антигромадськими елементами», які застосували насильство та погрози до колгоспників з метою їхнього виходу з колгоспів. Вказано на необхідність покарання підсудних за вказаними справами ув'язненням від 5 до 10 років та позбавленням на три роки права на амністію.

Трагедия советской деревни. – Т. 3. – С. 419.

27 (середа)

Заява М. Явдощенка з с. Черемушне на Харківщині про дозвіл його сім'ї проживати у проданій сільрадою хаті, яка колись належала йому і в якій ніхто не проживав.

Колективізація і голод на Україні. – С. 489.

28 (четвер)

У книзі ЗАГСу м. Одеси зафіксовано смерть від виснаження організму двох осіб.

Голодомори в Україні: Одеська область. – С.285.

29 (п'ятниця)

У книзі ЗАГСу м. Одеси зафіксовано смерть від виснаження організму трьох осіб.

Там само. – С.285.

31 (неділя)

Листівка осередку «Робочої партії» із закликом повалення влади політбюро ЦК ВКП(б), що поширювалась у Вінницькій області.

Голод і голодомор на Поділлі. – С.326–328.

Серпень

1 (понеділок)

Вінницький обком КП(б)У ухвалив таємну постанову про вилучення жорен у селян з метою попередження таємного перемолу зерна.

Там само. – С.328.

У с. Софіївка Бердянського району Дніпропетровської області закінчено справу по обвинуваченню гр. Б. у людоїдстві на ґрунті «голодного психозу» (вбивстві власної дитини). Справу за Арт. 103 КПК УСРР спрямовано на розгляд Бердянської прокуратури.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.227.

3 (середа)

Телеграма ЦК ВКП(б) до ЦК КП(б)У про затвердження Наркомземом СРСР завдань для України з озимої оранки в обсязі 7 млн. 400 тис. га та зяблевої сівби – 10 млн. 730 тис. га, в тому числі пшениці – 6 млн. 500, не зернових культур – 130 млн. Місцевим органам УСРР заборонено зменшувати встановлені завдання.

Там само. – С. 226.

4 (четвер)

Лист Й. Сталіна до Л. Кагановича. Повідомлялося про повернення проекту декрету про охорону суспільного майна з правками та додатками. Дано вказівку видати його якомога швидко. У пункті третьому запропоновано ОДПУ залучати озброєних осіб для охорони залізничних вантажів та надавати їм право розстрілювати на місці осіб, які вдалися до розкрадання залізничних вантажів.

Трагедия советской деревни. – Т. 3. – С.419.

6 (субота)

У книзі ЗАГСу м. Одеси зафіксовано смерть від виснаження організму двох осіб.

Голодомори в Україні: Одеська область. – С.285.

7 (неділя)

Постанова ЦВК і РНК СРСР «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів і кооперації і зміцнення громадської (соціалістичної) власності». Боротьбу за охорону громадського майна визнано першочерговим завданням радянської влади. Осіб, які розкрадали громадську власність, оголошено ворогами народу. Прирівняно до державного майна вантажі на залізницях і водних шляхах, а також майно колгоспів і кооперативів (врожай на ланах, громадські запаси, склади, магазини). Запропоновано посилити охорону транспортних вантажів і майна колгоспів і кооперативів. Щодо їхніх розкрадачів визначено вищу міру покарання: розстріл із конфіскацією майна, яку дозволялося замінювати при пом'якшуючих обставинах на термін ув'язнення не менш як 10 років, але з конфіскацією майна. Амністію заборонялося поширювати на осіб, засуджених у справах розкрадання вантажів на транспорті, а також колгоспного та кооперативного майна. Визнано необхідним провести рішучу боротьбу з «куркульськими елементами», які застосовували насилля та погрози щодо колгоспників з метою примушення останніх до виходу з колгоспів. Застосовували судову репресію – позбавлення волі від 5 до 10 років з ув'язненням в концентраційному таборі.

Трагедия советской деревни. – Т. 3. – С.453.

8 (понеділок)

Політбюро ЦК ВКП(б) затвердило проект декрету ЦВК і РНК СРСР про охорону колгоспної, кооперативної і державної власності.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.895, арк.22.

9 (середа)

Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про заходи боротьби зі спекуляцією хліба (його торгівлею колгоспами до виконання хлібозаготівель по СРСР – до 15 січня 1933 р.). Зобов'язано органи ДПУ та міліцію забезпечити повне усунення з ринку перекупників зерна і борошна; застосовувати заходи адміністративної відповідальності по закону 3 липня 1929 р., а

також судові репресії щодо «куркульсько-заможних господарств («твердоздавців»), які продавали хліб; притягнути до судової відповідальності правління колгоспів, що продавали хліб на базарі, спрямовуючи репресії насамперед проти голів колгоспів і завідувачів господарською частиною, а також висвітлювати в пресі випадки порушення судових справ проти правлінь колгоспів; притягнути до судової відповідальності одноосібників-контрактників, які продавали свій хліб на базарі, не виконували договірних зобов'язань (проти колгоспників і одноосібників – бідняків і середняків – мали застосовуватися товариські суди та інші заходи морального впливу). Підкреслювалося, що жоден акт репресій (арешт і конфіскація) щодо продавців хліба не мав проводитися на базарах, де фінінспектори мусили з'ясовувати особу продавця. Факти незаконного продажу зерна та борошна колгоспниками слід було обов'язково доводити до колгоспів, а одноосібниками – до сільрад, до яких вони належали. Відповідно до ухвалених рішень ДПУ і НКЮ пропонувалося вживати відповідних заходів.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.227–230.

10 (четвер)

У книзі ЗАГСу м. Балта Балтського району Одеської області зафіксовано смерть від виснаження організму 11-місячного хлопчика М. Березовського.

Голодомори в Україні: Одеська область. – С.302.

11 (п'ятниця)

Лист Й. Сталіна до Л. Кагановича про направлення спеціального листа ЦК ВКП(б) до партійних і судово-каральних органів про застосування закону про охорону громадської власності та боротьбу проти спекулянтів. Підкреслено, що «саме головне зараз – Україна», оскільки справи в Україні дуже погані. Повідомлялося, що в двох областях України близько 50 райкомів висловилися проти плану хлібозаготівель, визнавши його нереальним. Пропонував вжити рішучих заходів для виправлення господарської і політичної ситуації в Україні: зняти з посади генерального секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора та поставити на його місце Л. Кагановича; висунути на посаду голови українського ДПУ В. Балицького, пересунувши С. Реденса на посаду заступника; замінити В. Чубаря іншим керівником, наприклад, Г. Гриньком; перетворити Україну в найкоротший термін на фортецю СРСР «і грошей на це не шкодувати».

Трагедия советской деревни. – Т. 3. – С.419.

13 (субота)

У книзі ЗАГСу м. Одеси зафіксовано смерть від виснаження організму 21-річної О. Лопушак.

Голодомори в Україні: Одеська область. – С.285.

14 (неділя)

Колгоспи «Нова зірка», «ім. Сталіна», «Перше Травня» в Новоушицькому районі Вінницької області організували «червону валку» на 800 пудів хліба до пленуму РВК та обласного з'їзду рад.

Вісті. – 1932. – 14 серп.

15 (понеділок)

Постанова Наркомюсту УСРР «Про заборону продажу колгоспниками лишків хліба до виконання плану хлібозаготівель». Запропоновано вилучити з ринку та притягти до кримінальної відповідальності перекупників і спекулянтів хліба, застосовуючи до них «тверду репресію», але так, щоб репресії не призвели до ліквідації господарств незаможних і заможних селян; застосовувати репресії до одноосібників-середняків, що не виконали умов контрактації колгоспів, планів хлібоздачі, не створили насіннєвих фондів, продавали хліб навіть після засудження загальними зборами колгоспників. Визначено статті, які мали застосовуватися у випадках, коли колгоспники продавали хліб значними партіями, питання про перевірку такого колгоспу щодо видачі авансів належало ставити перед Колгоспспілкою (постанова РНК СРСР та ЦК ВКП(б) від 6 липня 1932 р.).

Колективізація і голод на Україні. – С.504–506.

16 (вівторок)

Лист Л. Кагановича до Й Сталіна. Зазначено, що «теорія [про те], що ми, українці, безвинно постраждали, створює солідарність і гнилу кругову поруку не тільки в середній ланці, а й у верхівці». Зазначено, що, незалежно від оргвисновків, настав момент, коли б ЦК ВКП(б) офіційно в політичному документі мав дати оцінку того, що склалося в Україні. Підкреслив, що політичне рішення виправило б позицію значної частини активу і сприяло б зміні ситуації в Україні. Також висловив згоду на необхідність усунення С. Косіора з посади першого секретаря ЦК КП(б)У та інші зміни в партійному керівництві України.

Сталин и Каганович. Переписка. – С.283–284.

Телеграма Й. Сталіна Л. Кагановичу та В. Молотову. Зважаючи на тяжке становище в Україні, визнано необхідним термінове залучити війська до просапування та збирання врожаю.

Там же. – С.281.

17 (середа)

Лист Й. Сталіна до Л. Кагановича. Надано директиву терміново розпочати в пресі широку кампанію з пропаганди закону про охорону суспільної власності. Наголошено, що під час цієї кампанії, редакціям газет належить розв'язати низку питань: з'ясувати суть закону; викрити ті обласні, міські і районні організації (а також сільські), які «намагалися покласти закон під сукно, не давши йому

ходу»; піддати критиці тих суддів і прокурорів, які проявили лібералізм щодо розкрадачів суспільного майна; опублікувати вироки за такими справами на видному місці; мобілізувати своїх кореспондентів, проінструктувавши їх, та забезпечити їхні публікації; заохотити ті організації, які намагалися сумлінно проводити закон в життя.

Трагедия советской деревни. – Т. 3. – С.453–454.

19 (п'ятниця)

Протест прокурора Артемівської дільниці (Донбас) на незаконні постанови про переселення сорока селян із с. Кошманівки до с. Покровського через організацію в Кошманівці висилок для розкуркулених. Ухвалено повернути громадян, яких було виселено без забезпечення рівноцінним житлом (деяких розселено у хлівах, напівзруйнованих помешканнях або ущільнено – по дві родини в одну хату), на місця їхнього колишнього мешкання або компенсувати їм за належну вартість залишене майно.

Колективізація і голод на Україні. – С.507–508.

21 (неділя)

На загальних зборах селян с. Макішено Чернігівської області голова сільського партосередку Дейнека заявив про нереальність запропонованого плану хлібозаготівель. Бюро РПК виключило Дейнеку з партії «як куркульського агента».

Вісті. – 1932. – 21 серп.

22 (понеділок)

ДПУ зафіксовано 220 випадків відмови колгоспів і сільрад від прийняття планів хлібозаготівель, непогодження з ними місцевих партосередків за мотивами нереальності намічених завдань. Відмови сільрад і колгоспів від планів хлібозаготівель зареєстровано: в Харківській області у 20 районах – 91 випадок, у Дніпропетровській області у 12 районах – 19 випадків, у Вінницькій у 16 районах – 96 випадків, в Одеській у 6 районах – 14 випадків. Усього у 54 районах – 220 випадків. Для багатьох колгоспників характерними були заяви про те, що вони збиралися приступити до виконання хлібозаготівель лише після задоволення власних продовольчо-фуражних потреб і створення насіннєвих і страхових фондів.

Советская деревня глазами ВЧК–ОГПУ–НКВД. – Т.3, кн.2. – С.188.

Постанова Укрколгоспцентру про заборону видавати хліб для громадського харчування колгоспникам, крім трактористів. Пропонувалося повністю забезпечити видачу колгоспникам натурального авансу на трудодень згідно з рішенням ЦК і РНК СРСР, крім тих, що отримували громадське харчування на роботі і мали приносити свій хліб.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.230–231.

23 (вівторок)

Донесення посольства Королівства Італії в Москві «Про облави, жебраків і безпритульних дітей у Харкові та Москві». Повідомлялося, що, за свідченням віце-консула Серджо Ґраденіґо в Харкові, безпритульних устолиці раптово виловили й вивезли в невідомому напрямку, ймовірно, на острови Каспійського моря.

Кажуть, що їм було поставлено тавро на лівій руці та заборонено показуватися у столиці під страхом розстрілу.

Листи з Харкова. – С.105.

24 (середа)

Бюро Вінницького обкому КП(б)У визнало, що план хлібозаготівель Литичівського району був розверстаний по колгоспах і селах без достатнього урахування економічних показників. Внаслідок цього окремі колгоспи отримали перебільшений план, що призвело до дефіциту посівного матеріалу озимих культур. Допущено виправлення при розподілі плану серед одноосібників: у селах з меншою врожайністю відсоток вилучення сягав 70–75%, в той час як у селах з більшою врожайністю він дорівнювався 50–60%.

План по одноосібному сектору розподілено без перевірки засівних площ, через що в окремих селах, де засівні площі зменшилися (с. Сніткова, Лятки), норми здачі встановлювалися в 12–13 ц з га при середній врожайності 7–8 ц.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.231–232.

25 (четвер)

Газета «Вісті» надрукувала передову статтю «Всіляко викривати перекупників і спекулянтів», яка закликала організувати на місцях «боротьбу за знищення спекулянтів і перекупників». Повідомлялося, що уряд зобов'язав «ОДПУ, органи прокуратури й місцеві органи влади вживати заходів до викорінення спекуляції, застосовуючи до спекулянтів і перекупників ув'язнення до концентраційного табору на термін від 5 до 10 років без права застосування амністії».

Вісті. – 1932. – 25 серп.

27 (субота)

Телеграма заступника голови РПО В. Куйбишева до ЦК КП(б)У про необхідність прискорення відвантаження зерна з України на експорт. Вказувалося на зрив плану хлібного експорту через слабке відвантаження зерна до портів республіки: 20 тис. т замість запланованих 190 тис. Для виправлення ситуації пропонувалося відвантажити до кінця серпня 30 тис. т пшениці, 20 тис. т ячменю та 10 тис. т жита, не вважаючи раніше вивезеного.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.235.

28 (неділя)

У книзі ЗАГСу м. Одеси зафіксовано смерть від виснаження організму 21-річного Ю. Шаповала.

Голодомори в Україні: Одеська область. – С.286.

30 (вівторок)

Газета «Вісті» надрукувала статтю «Виконання серпневого плану зірвано». Повідомлялося про незадовільне проведення хлібозаготівель в Артемівському районі Донецької області. Одноосібні господарства виконали план хлібозаготівель на 3,9%, у 18 сільрадах хліб одноосібниками ще не здавався. Миронівська сільрада план виконала на 1%, Зайцевська – 0,8%, Покровська – 1,5%, хоча у цій сільраді обмолотили половину скошеного хліба.

Вісті. – 1932. – 30 серп.

31 (середа)

Й. Сталіна відвідав С. Косіор. Розмова між ними тривала з 21.00 до 22.25.

Посетители кремлевского кабинета Сталина. – С.128–200.

Постанова РНК УСРР «Про заходи щодо охорони вантажів та боротьби з крадіжками на залізничному транспорті». Запропоновано посилити боротьбу з крадіжками на залізниці.

ЗУ України. – 1932. – №36–40. – Арт.255.

Постанова бюро Луганського міському КП(б)У про неприпустимість витрачання хліба на громадське харчування в їдальнях колгоспів. У зв'язку з порушенням директив партії і уряду про натуральні видачі колгоспникам, а також через «розбазарювання» продовольчого зерна в артілі «Дем'яна Бєдного» Оріхівської сільради (видача більш як 20% обмолоту, по 800 г хліба дорослому та 400 г – підліткам на громадське харчування) вирішено притягти до партійної відповідальності правління колгоспу.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.236–237.

Вересень

1 (четвер)

Політбюро ЦК ВКП(б) заслухало доповідь Сталіна стосовно декрету про охорону громадської та державної власності з інструкціями щодо його застосування органами ОГПУ та прокуратури.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.898, арк.9.

2 (п'ятниця)

Всеукраїнська контора «Торгсин» інформувала, що населення купує в обмін на побутове золото винятково хліб, борошно, крупу, цукор, сіль, відмовляючись від промислових товарів.

Державний архів Харківської області, ф.4640, оп.13, спр.3, арк.1.

3 (субота)

Телеграма заступника голови Комітету заготівель при РПО М. Чернова про відвантаження з УСРР хліба на експорт. Зобов'язано уповноважених заготівельних органів вивезти за кордон наявну в Україні пшеницю першого і другого класу для виконання планового завдання третього кварталу.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.308.

4 (неділя)

Прокуратура Чугуївського району Харківської області опротестувала постанову Печенізького райвиконкому про незаконне оподаткування селянки с. Печеніги М. Ковалькової та позбавлення її майна – хати, господарських будівель, предметів побуту, одягу, білизни, проданих на торгах, вилучення корови для потреб сільгоспартілі.

Колективізація і голод на Україні. – С.513.

5 (понеділок)

Заява лікаря В. Березова з с. Лукіщина Головацької сільради Полтавського району Харківської області про позбавлення майна за несплату сільгоспподатку.

Там само. – С.514–516.

7 (середа)

Всесоюзне об'єднання «Заготзерно» інформувало уряд УСРР про різні обсяги вилучення зерна в селянських і колективних господарствах сіл – Калька, Криничка, Нижнє, Черешенька, Лука Барська Дережнянського району Вінницької області – від 3,6 до 4 ц із га; Вербовка, Лешіновка Христинівського району – від 2 до 6 ц із га; Красовка, Кукільня, Слободищево – від 1,5 до 4 ц із га; у селах і колгоспах Сахновщанського району Харківської області – від 3 до 14 ц з га.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.311–312.

8 (четвер)

Витяг з протоколу засідання президії Вінницького облвиконкому. Зазначено, що вересневий план хлібозаготівель виконано: радгоспами – на 15,8%, колгоспами – 22,4, одноосібними селянськими господарствами – 9,5, а річний план – на 20,1%. Зобов'язано райвиконкоми та міськради досягти виконання плану хлібозаготівель в одноосібному та «куркульсько-заможньому» секторах до 1 жовтня, повернути до 15 вересня натур позику.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.313–315.

9 (п'ятниця)

Кремлівський кабінет Сталіна відвідав С. Косіор. Розмова тривала з 20.00 до 21.40.

Посетители кремлевского кабинета. – С.128–200.

10 (субота)

Доповідна записка Вінницької обласної прокуратури до ВУЦВК. Зазначено, що у с. Стара Гута Затонського району засуджено матір і доньку на термін від двох до 2,5 років позбавлення волі за невиконання твердого завдання, за «переховування куркульського збіжжя і опір представникам влади».

Колективізація і голод на Україні. – С.518.

11 (неділя)

У книзі ЗАГСу м. Балти Одеської області зафіксовано смерть від виснаження організму шестимісячної дитини.

Голодомори в Україні: Одеська область. – С.303.

12 (понеділок)

Шифрограма Сталіна Молотову. Звертає увагу на те, що секретар Дніпропетровського обкому КП(б)У В. Строганов, на думку Косіора, для роботи на Україні непридатний. Визнав «спільну помилку» стосовно Донбасу, який вважали звичайною областю, не враховуючи того, що він «годує дві третини СРСР вугіллям і металом і тримає в руках промисловість СРСР». Рекомендував секретарем Донецького обкому І. Акулова.

РДАСПІ, ф.558, оп.11, спр.44, арк.100.

13 (вівторок)

Повідомлення Карлівської райспоживспілки Харківської області про незадовільне становище з постачанням хліба у селах району та в установах райцентру.

Колективізація сільського господарства і голод на Полтавщині 1929–1933. Зб. док. і матеріалів. – Полтава, 1997. – С. 187.

14 (середа)

Розпорядження Наркомюсту УСРР щодо виконання закону від 7 серпня 1932 р. Зазначено, що закон від 7 серпня слід застосовувати залежно від соціального стану звинуваченого, характеру шкоди, політичного змісту справи, звертаючи увагу на масове заведення судових справ у народних та обласних судах з винесенням 250 вироків про розстріли та 120 розстріляних, а також на те, що «цифра засуджених до розстрілу середняків дуже велика».

Колективізація і голод на Україні. – С.519.

15 (четвер)

Лист колгоспника Ю. Швеця зі с. Горожене Баштанського району Одеської області до Г. Петровського. Повідомляв, що райвиконком зобов'язав здати 2400 пудів хліба артіль «Заповіт Леніна», яка видала на трудодні по 240 г борошна, відтак серед колгоспників «велике негодованіє», вони «перестали ходить на роботу та пішли по степу собирать колоски, тому кожний січас голодний».

Там само. – С.521.

16 (п'ятниця)

У книзі ЗАГСу м. Балта Одеської області зафіксовано смерть від виснаження 55-річної жінки.

Голодомори в Україні: Одеська область. – С.303.

Розпорядження ОГПУ СРСР про реалізацію постанови уряду про заборону продажу хліба з нового врожаю до 15 січня 1933 р. Зобов'язано повідомити сільське населення про заборону продажу хліба шляхом проведення загальних зборів, поширення плакатів із закликами про припинення торгівлі зерном і борошном.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.322–323.

17 (субота)

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про депортацію з СРСР кореспондента канадської газети «Дейлі Експрес» за публікацію інформації про «повстання та голодні бунти» в СРСР.

Там само. – С.325.

18 (неділя)

Спецдонесення СПВ ОГПУ. Інформовано про те, що партосередок с. Красная Поляна Бєлоглінського району Північно-Кавказького краю висловився проти високих темпів хлібозаготівель, тому що вони створюють «становище як на Україні», а правління колгоспу «Искра социализма» Сальського району заявило: «На Україні минулого року хліб забрали і колгоспи дохли з голоду».

Советская деревня глазами ВЧК–ОГПУ–НКВД. – Т. 3, кн.2. – С.198.

19 (понеділок)

У книзі ЗАГСу с. Писарівка Кодинського району Одеської області зафіксовано смерть «від невідомої хворості» двомісячної дівчинки І. Співак.

Голодомори в Україні: Одеська область. – С.303.

20 (вівторок)

Протокол засідання Бородянського райвиконкому на Київщині. Ухвалено протест дільничого прокурора на постанову президії РВК від 29 квітня 1931 р. про позбавлення майна, хати та виселення Н. Богдюка за межі с. Дружні Бородянського району Київської області.

Колективізація і голод на Україні. – С.560.

21 (середа)

Лист директора школи на ст. Гречани Жмеринського району Вінницької області про припинення продовольчого постачання та організації дитячих сніданків, про зрив навчального року, про захворювання учнів на малокрів'я та фізичне виснаження.

Там само. – С.522.

22 (четвер)

Інструкція Верховного Суду та ОДПУ СРСР про застосування постанови ЦВК та РНК СРСР від 7 серпня 1932 р. «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів та кооперації і зміцнення громадської (соціалістичної) власності». Рекомендовано застосовувати «вищу міру соціального захисту» – розстріл за підпали, вибухи та масове псування майна, а також замінити «вищу міру покарання» позбавленням волі на 10 років за крадіжку майна та розтрату великої суми грошей. Вища міра покарання стосувалася куркулів, які розкрадали колгоспне майно та хліб, а для «трудящих колгоспників та одноосібників» – позбавлення волі на 10 років, але у випадку систематичних крадіжок ними хліба, буряків та інших сільськогосподарських продуктів та худоби – розстріл. Зазначено, що голови колгоспів і члени правлінь, які розкрадали державне і громадське майно, засуджуватимуться до вищої міри покарання – розстрілу, а за наявності інших обставин – 10 років позбавлення волі.

Там само. – С.523–524.

23 (п'ятниця)

Телеграма Голови РНК СРСР В. Молотова та секретаря ЦК ВКП(б) Сталіна до ЦК КП(б)У. Визнається, що урожай 1932 р. є задовільним, а план державних хлібозаготівель має бути виконаним повністю, тому РНК і ЦК відхилили прохання «місцевих організацій» про видачу насіннєвої допомоги для озимого та ярового клину.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.238.

24 (субота)

Опубліковано постанову РНК СРСР та ЦК ВКП(б), якою відхилено «всі пропозиції про видачу насінної позики» і попереджено радгоспи і колгоспи, що «насінпозики не видаватимуться ні для озимої, ні для ярої сівби».

Вісті. – 1932. – 24 вересня.

26 (понеділок)

У спецдонесенні СПВ ОДПУ зазначено, що Україна відстає за темпами та показниками хлібозаготівель, підкреслено відмову керівництва 92 районів та 446 сільських рад виконувати непосильні хлібозаготівельні завдання. Звернено увагу на висловлювання комуністів і колгоспників Богучарського району ЦЧО про те, що «партія і радвлада обманули Україну, залишивши її без хліба і нас хочуть залишити, жодного центнера хліба не дамо державі».

Советская деревня глазами ВЧК–ОГПУ–НКВД. –Т.3, кн.2. – С.203.

28 (середа)

Кремлівський кабінет Сталіна відвідав С. Косіор. Розмова між ними тривала з 17.00 до 17.10.

Посетители кремлевского кабинета. – С.128–200.

30 (п'ятниця)

Генеральний консул німецького посольства в Харкові К. Вальтер направив річний звіт посольству Німеччини в Москві про ситуацію в Україні, зазначивши невиконання хлібозаготівельного плану у 356 млн. пудів, високі ціни на продукти, відсутність торгівлі в селах, акцентувавши руйнівні наслідки колективізації.

Der ukrainische Hunger-Holocaust Stalins verschwiegener V lkermord 1932/33 an 7 Millionen… Akten des deutschen Ausw rtigen Amtes Eine Dokumentation, hrsg. und eingeleit. Von dr. D. Zlepko. – Sonnenb hl, 1988. – S.102–122.

Жовтень

2 (неділя)

У книзі ЗАГСу с. Стритба Кодимського району Одеської області зафіксовано смерть 8-місячної дівчинки Т.М. Бурлаки.

Голодомори в Україні: Одеська область. – С.329.

3 (понеділок)

Повідомлення газети «Наддніпрянський колективіст» про самовільне вилучення хліба та насіння хлібозаготівельними бригадами у с. Ратуш Ямпільського району Вінницької області, про грабування й побиття селян.

Колективізація і голод на Україні. – С.532–533.

5 (середа)

У книзі ЗАГСу с. Лабушне Кодимського району Одеської області зафіксовано смерть однорічної І.Г. Голоногої.

Голодомори в Україні: Одеська область. – С.327.

6 (четвер)

На засіданні Барського райвиконкому на Вінниччині розглянуто заяву селянина Г. Криворучка з с. Слобода Матейківська Барського району про виселення з хати за невиконання плану хлібозаготівель та м'ясозаготівель. Рішення сільради визнано вірним.

Колективізація і голод на Україні. – С.533–534.

8 (субота)

С. Косіор надіслав телеграму обкомам КП(б)У про термінове виконання хлібозаготівельних планів, про експорт і постачання хлібом основних промислових центрів.

Голод та голодомор на Поділлі. – С.351.

10 (понеділок)

Постанова бюро Ямпільського райкому КП(б)У (Вінницька область) про те, що внаслідок «ліваць-кого» закрутництва план посівної кампанії по с. Ратуш виконано на 37%, по колгоспу – на 38%, по індивідуальному сектору – на 29%. Голову колгоспу знято з посади. Запропоновано «винних притягнути до відповідальності».

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С. 341.

12 (середа)

Пленум ЦК КП(б)У обрав до складу ЦК КП(б)У І. Акулова та М. Хатаєвича.

Лозицький В.С. Політбюро ЦК Компартії України: історія, особи, стосунки (1918–1991). – К., 2005. – С.337.

13 (четвер)

Зміївська дільнича прокуратура (Харківська область) повідомляє приймальню голови ВУЦВК про безпідставне позбавлення червоного партизана А.О. Маркова трьох лантухів жита та одного лантуха кукурудзи.

Колективізація і голод на Україні. – С.560.

15 (субота)

Постанова ВУЦВК «Про утворення Чернігівської області» у складі 36 районів з центром у м. Чернігові.

ЗУ України. – 1932. – № 28. – Арт.170.

Доповідна записка секретаря Вінницького обкому партії М. Алексєєва до ЦК КП(б)У про голод у селах області. Просить надати продовольчу допомогу районам, населення яких голодувало. Зазначив, що в Уманському районі «недоїданням та голодовкою» охоплено від 35 до 50% населення, а села залишають від 50 до 70% селян у пошуках їжі; в Бабанському районі «смертність та опухання від голоду доходили до значних розмірів; в с. Паланка Тростянецького району голодувала 301 особа, з них 108 пухлих. Наголосив, що в с. Шуровці Немирівського району селянка волала: «Ми подихаємо з голоду!» та привела до правління колгоспу четверо голодних дітей: «Їсти мені немає чого, я подихаю з голоду, дітей годуйте самі!» Із 40 сіл Погребищенського району, як повідомляв М. Алексєєв, лише у трьох не зафіксовано випадків опухання селян, а в решті були випадки голодної смерті та опухання. Згадує 93 села, де встановлено факти опухання та голодної смерті.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.342–344.

16 (неділя)

Постанова Верховного суду УСРР про скасування вироку Вінницького облсуду від 25 липня 1932 р. про позбавлення селянки П.А. Я. волі на 8 років за те, що вона зарізала свого трирічного сина Кузьму, а м'ясо обміняла на яйця. Зазначено, що вона зарізала його за порадою попа З., до якого звернулася за допомогою з приводу голодування дітей, а він їй відповів: «Заріж одного і корми останніх».

Колективізація і голод на Україні. – С.536.

20 (четвер)

Газета «Вісті» закликала боротися з розбазарюванням мірчука в Дніпропетровському, Магдалинівському, Комарівському, Томаківському, Лихівському районах Дніпропетровської області.

Вісті. – 1921. – 20 жовт.

21 (п'ятниця)

На засіданні Бородянського райвиконкому (Київська область) вирішено повернути майно та хату Л. Самойленку – мешканцю с. Мироцьке, проданих за постановою Мироцької сільради від 20 серпня 1931 р., беручи до уваги його «не куркульське, а заможно-середняцьке господарство» та службу сина в територіальних частинах Червоної Армії.

Колективізація і голод на Україні. – С.561.

22 (субота)

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) «Про хлібозаготівлі на Україні та Північному Кавказі». В Україну відправлено Молотова, Калмановича, Саркіса, Маркевича, Кренцеля; на Північний Кавказ – Кагановича, Юркіна і Чернова.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.238.

25 (вівторок)

Постанова політбюро ЦК КП(б)У «Про необхідність подолання відставання країни у виконанні плану хлібозаготівель».

Зазначено, що жовтневий пленум ЦК КП(б)У зобов'язав партійні організації домогтися негайного перелому хлібозаготівель, оперативного керівництва хлібозаготівлями, організувати «боротьбу за хліб», зробити листопад та останні дні жовтня вирішальними щодо виконання плану хлібозаготівель, у 10 разів підвищити темпи виконання річного плану до 15-ї річниці жовтневої революції; рекомендував «безжалісно придушувати всі спроби класового ворога та його агентури, спрямовані на зрив хлібозаготівель».

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.242.

27 (четвер)

Доповідна записка Всеукраїнської контори «Торгсин» про закупівлю побутового золота в населення за першу декаду жовтня 1932 р. Планом передбачено «заготовити» 920 кг, куплено 281 кг.

Державний архів Харківської області, ф.4640, оп.13, спр.3, арк.79.

29 (субота)

Згідно з постановою правління Укрколгоспцентру «Про порядок постачання вчителів» педагогічні кадри забезпечуються сільськогосподарською продукцією в районах суцільної колективізації (68% колективізації), а також у суцільно колективізованих селах, де вони є членами колгоспів.

Комуніст. – 1932. – 1 листоп.

28 (п'ятниця)

Газета «Вісті» ВУЦВК закликала «нещадно придушити всі спроби класового ворога і його аґентури зірвати хлібозаготівлі». Підкреслено, що колгоспи України виконали 28,3%, одноосібники – 13,9, радгоспи – 12,5% плану хлібозаготівель, а «тверді завдання куркульсько-заможні господарства» виконали на 21,1%.

Вісті. – 1932. – 28 жовт.

30 (неділя)

Постанова політбюро ЦК КП(б)У «Про заходи по посиленню хлібозаготівель». Визнано виконання 39% річного плану хлібозаготівель – незадовільним, доцільним – стовідсоткове його виконання, обов'язкове доведення державних завдань до районів, МТС, колгоспів, сіл не пізніше 5–6 листопада. З цією метою вирішено відрядити до Одеської області С. Косіора, Дніпропетровської – В. Чубаря та М. Скрипника, Київської – В. Затонського і С. Саркіса, Вінницької – П. Любченка і К. Сухомлина, Чернігівської – Голода і М. Карлсона, Донецької – Г. Петровського і Михайлика, Харківської – М. Хатаєвича, до АМСРР – Зайцева.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.243–245.

Листопад

1 (вівторок)

Постанова політбюро ЦК КП(б)У «Про поліпшення матеріально-побутових умов керівних районних працівників». Встановлено загальну кількість «райактиву» – 23 900 осіб, що перебували на «спеціальному централізованому постачанні», затверджено норми індивідуального постачання та громадського харчування для керівного складу районів, виділено «дефіцитних товарів поліпшеного асортименту для продажу райактиву» на суму 700 тис. крб., запропоновано «щомісячну звітність закритих розподільників, що обслуговують райактив... за фактично отримані та видані продукти і промтовари». Підкреслено, що «закриті розподільники, їдальні і підсобні господарства є єдиним самостійним господарством, яке належить до системи райспоживспілок». Встановлено зарплату для секретарів райпарткомів, райвиконкомів та райконтролькомісій – 280 крб., для заступників та завідділами – 260 крб., для секретарів районних комітетів комсомолу – 240 крб., а також норми індивідуального постачання: хліб печений – 800 г на райпрацівника та 400 г на його утриманця; крупа – 2,5 кг на місяць; макарони – 1,5 кг; риба – 3 кг; цукор – 2 кг на місяць; консерви – 2 коробки; олія – 2,2 кг; сир – 2,2; кондвироби – 2 кг; цигарки – 250 шт.; мило господарче – 4 бруски, туалетне – 2 бруски.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.363–364.

2 (середа)

У книзі ЗАГСу с. Писарівка Кодимського району Одеської області зафіксовано смерть «від невідомої хвороби» дворічного хлопчика В.З. Шпака.

Голодомори в Україні: Одеська область. – С.331.

3 (четвер)

Відбулася нарада секретарів райкомів КП(б)У, директорів МТС та уповноважених Вінницького обкому КП(б)У за участі члена ЦК КП(б)У П. Любченка. Він зазначив, що рішення жовтневого пленуму ЦК партії місцеві органи не виконали, тому «звідсіль продовження демобілізаційного настрою, звідсіль зрив жовтневого плану хлібозаготівель, звідсіль продовження опортуністичної благодушності, продовження повної демобілізації цілої низки партійних організацій; звідсіль очікування додаткової знижки, звідсіль відсутність всякої роботи, ганебні прориви, або поглиблення проривів на хлібозаготівельній ділянці». Підкреслив, що Україна не виконала річного плану хлібозаготівель, незважаючи на його зменшення. Основною причиною невиконання визнав бездіяльність місцевої влади «10000 всяких об'єктивних умов, які не дали змоги виконати завдання по одноосібному сектору». Пропонував вжити «надзвичайних заходів» проти селян, «штрафувати їх за ринковими цінами», «стягнення треба вживати обережно, обдумано, але певно, щоб не дрижала рука, коли ми притягаємо до відповідальності і застосовуємо репресії».

Голод та голодомор на Поділлі. – С.340–348.

5 (субота)

Постанова політбюро ЦК КП(б)У «Про посилення допомоги в проведенні хлібозаготівель з боку органів юстиції». Запропоновано судовим органам поза чергою розглядати справи щодо хлібозаготівель виїзними сесіями у районах із застосуванням суворих репресій до спекулянтів, перекупників хліба, «злісних нездавців».

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.247–248.

Телеграма М. Хатаєвича і В. Молотова секретарям обкомів, в якій запропоновано негайно застосувати судові репресії та «безжалісну розправу із злочинними елементами в правліннях колгоспів» за «розбазарювання» зерна.

Командири великого голоду. – С.236.

Телеграма В. Молотова секретарю Одеського обкому КП(б)У М. Майорову, в якій той вимагав покарати правління колгоспу, яке видало на трудодні, крім 15% авансу, 9% рештків, та повернути хліб до заготівель.

Там само. – С.233.

Телеграма М. Хатаєвича та В. Молотова до секретарів обкомів КП(б)У про необхідність обліку зерна, яке залишилось у «відходах» і не враховувалося як частина валового збору.

РДАСПІ, ф.82, оп.2, спр.141, арк.12–14.

6 (неділя)

Телеграма ЦК КП(б)У до обкомів партії про товарну блокаду районів, які не виконували хлібозаготівельних планів. Запропоновано зменшити завезення промтоварів для семи районів Одеської, восьми районів Дніпропетровської, восьми районів Харківської, п'яти районів Київської областей хліба.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.374–375.

7 (понеділок)

Газета «Вісті» ВУЦВК інформувала про те, що у Корсунському районі п'ять колгоспів влаштували «червоні валки» і «цілком виконали свої річні хлібоплани» на «відзнаку жовтневих свят».

Вісті. – 1932. – 7 листоп.

8 (вівторок)

Шифрограма Й. Сталіна М. Хатаєвичу. Відповідаючи на «шифровку про завезення товарів на Україну», Сталін підкреслив, що ЦК ВКП(б) обговорює питання про «заборону завезення товарів для українського села на термін, поки Україна не розпочне чесно та акуратно виконувати зменшений план хлібозаготівель».

РДАСПІ, ф.558, оп.11, спр.45, арк.28.

Шифрограма В. Молотова, Й. Сталіна для ЦК КП(б)У. Повідомлено, що з 8 листопада «призупиняється відвантаження товарів для сіл всіх областей України», допоки колгоспи й «індивідуальні селяни»

не розпочнуть «чесно і добросовісно виконувати свій обов'язок перед робітничим класом і Червоною Армією» в справі хлібозаготівель.

Там само, арк.22.

9 (середа)

Обіжник Наркомюсту «Про активізацію роботи органів юстиції в боротьбі за хліб» рекомендував встановити спеціальний нагляд за роботою адмінрганів щодо стягнення штрафів з нездавців хліба, вживати заходи примусового вилучення зерна, розглядати справи впродовж п'яти днів, практикувати систему організації судово-слідчих бригад для розслідування та вирішення справ у селах, які не виконують хлібозаготівельних завдань, виявляти факти «розтринькування, розкрадання та приховування хліба», наглядати за дотриманням «революційної законності».

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.239–240.

11 (п'ятниця)

Інструкція РНК УСРР «Про організацію хлібозаготівель в одноосібному секторі». Запропоновано членам сільських рад, комісій сприяння хлібозаготівлям, куткових комісій з числа селян-одноосібників виконати їхні зобов'язання, а судовим органам застосовувати до одноосібників, які не виконують плану хлібозаготівель, штраф розміром ринкової вартості незданого ними хліба без звільнення від твердого завдання до двору, позбавляти земельних ділянок, у тому числі і садибних, виселяти за межі району та області тих селян, що «проводять пряму підривну роботу проти хлібозаготівель». Рекомендовано суворі судові репресії до господарств, у яких виявлено закопаний в ямах хліб, кваліфікуючи як навмисне псування хліба та шкідництво, забороняти «відпуск промтоварів» з оголошенням списку одноосібників у крамницях сільських споживчих товариств, рішуче стягувати сільгоспподаток, державне страхування, самообкладання, негайно застосовувати «найжорстокіші та найсуворіші» репресії до куркульських господарств за невиконання ними твердого завдання – продаж усього майна, арешт і виселення за межі області.

Колективізація і голод на Україні. – С.545–547.

13 (неділя)

Постанова бюро Полтавського міського комітету про участь органів юстиції та суду «в справі боротьби за хліб». Запропоновано «забезпечити негайне проведення судових репресій і нещадну розправу з злочинними елементами в правліннях колгоспів».

Колективізація сільського господарства і голод на Полтавщині. – С.190–91.

14 (понеділок)

Постанова бюро Харківського обкому КП(б)У «Про припинення завозу товарів на село та про порядок дальшого постачання промисловими товарами районів і сіл, які виконують план хлібозаготівель. Запропоновано облпромбазам, міжрайонним базам держторгівлі та кооперації повністю призупинити відвантаження товарів у листопаді по селах 13 районів області, попередити керівників 46 районів про призупинення для них листопадового постачання товарів, а в разі несвоєчасного виконання ними річного плану, зняти з постачання.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.386–387.

15 (вівторок)

На засіданні політбюро ЦК ВКП(б) ухвалено рішення про запровадження паспортної системи і розвантаження міст від «зайвих елементів».

РДАСПІ, ф.17. оп.3, спр.907, арк 9.

16 (середа)

Постанова колегії Наркомзему УСРР, в якій зазначено, що у Київській області обмолочено 41%, у Вінницькій – 59, у Донецькій – 68, в Одеській – 75, у Дніпропетровській – 86, у Харківській – 88, в АМСРР – 72% врожаю. В ряді районів у соломі залишалося від 10 до 20% зерна.

Вісті. – 1932. – 16 листоп.

17 (четвер)

Богодарівська сільська рада Чорнухинського району Харківської області вирішила віддати до суду дев'ятьох селян, які виступили проти виконання плану хлібозаготівель, оголосивши бойкот.

Ні могили, ні хресного знаку: Голодомори 1932–1933 і 1946–1947 років у Чорнухинському районі Полтавщини: Док. і матеріали. Свідчення. – Чорнухи; Київ, 2004. – С.94.

18 (п'ятниця)

Постанова політбюро ЦК КП(б)У «Про заходи по посиленню хлібозаготівель». Вирішено мобілізувати до 10 січня 1933 р. 600 комуністів для того, аби допомогти партійним організаціям забезпечити успішне проведення хлібозаготівель, виділити уповноваженого по виконанню плану хлібозаготівель в індивідуальному секторі, завершити його реалізацію до 1 січня та створити насіннєві фонди до 15 січня. Заборонено будь-які витрати натуральних фондів. РВК дозволено перераховувати у фонд хлібозаготівель усі натурфонди колгоспів, які не виконували державних хлібозаготівельних завдань. Наказано повністю скасувати видачу натуральних авансів в усіх колгоспах, негайно повернути зерно, видане для громадського харчування колгоспників, організувати повернення хліба, розподіленого між членами правління та службовим персоналом, вилучити хліб в окремих колгоспників та одноосібників, розкрадений під час жнив, перевезення та в коморах, зараховувати до фонду оплати трудоднів зерно з присадибних ділянок колгоспників, застосовувати натуральні штрафи у вигляді додаткового завдання по м'ясозаготівлях у розмірі 15-місячної

норми здавання колгоспом м'яса, здійснити переобмолот соломи та полови, запровадити занесення на «чорну дошку» колгоспів, які саботують здачу хліба, застосувати до них наступні заходи: негайне припинення підвозу товару, повна заборона кооперативної і державної торгівлі, вивіз товару з кооперативних магазинів; повна заборона колгоспної торгівлі для колгоспів, колгоспників, одноосібників; припинення всякого кредитування і дотермінове повернення кредиту та фінансових зобов'язань; чистка колгоспів від контрреволюційних елементів. Попереджено, що в райони й окремі села (і без занесення їх на «чорну дошку»), які незадовільно виконують хлібозаготівлі, має припинятися завезення та продаж усіх без винятку промислових товарів.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.388–390.

Постанова політбюро ЦК КП(б)У «Про ліквідацію контрреволюційних гнізд і розгром куркульських груп». Доручено Реденсу та Косіору розробити до 23 листопада спеціальний оперативний план ліквідації куркульських і петлюрівських контрреволюційних кубел, ДПУ вилучити з міст ідеологів та організаторів куркульського саботажу, зобов'язати ДПУ провести чистку та засудження рахівників і бухгалтерів – 300 осіб. Доручено Чубарю – у Дніпропетровській, Хатаєвичу – у Харківській, Зайцеву – у Чернігівській областях разом з обкомами провести операцію у найближчі дні. Зазначено, що каральні органи повинні завдавати рішучого удару куркульським елементам для запобігання куркульських повстань.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.260–261.

19 (субота)

Лист М. Хатаєвича до В. Молотова, в якому міститься відповідь на зауваження, висловлені Молотовим на його брошуру. Автор погоджується з тим, що тепер доводиться брати товарний і нетоварний хліб у колгоспах, висловив думку про необхідність вилучення лише товарного зерна в колгоспах.

Там само. – С.259.

20 (неділя)

Постановою Раднаркому УСРР «Про заходи до посилення хлібозаготівель» заборонено будь-яке витрачання всіх натуральних фондів, утворених в колгоспах, які не виконували планів хлібозаготівель. Припинено видачу будь-яких натуральних авансів по всіх колгоспах. РВК зобов'язано негайно перевірити наявні фонди колгоспів, повернути хліб, розданий колгоспами на громадське харчування, організувати вилучення зерна в окремих колгоспників та одноосібників, розкраденого під час збирання, молотьби, перевезення. Їм надано право перераховувати до фонду хлібозаготівель усі натуральні фонди в колгоспах, застосувати натуральні штрафи до тих колгоспів, які почали витрачати натуральні фонди до виконання плану хлібозагтівель.

Колективізація і голод на Україні. – С.548–549.

Телеграма В. Молотова секретареві ЦК КП(б)У С. Косіору з вимогою про негайну заборону продажу сірників, солі та гасу в селах.

Командири великого голоду. – С.241.

21 (понеділок)

Постановою РНК СРСР «Про одноразовий податок на одноосібні господарства» подвоєно ставку податку для селянських господарств, що не виконують план державних заготівель, встановлено термін його стягнення до 31 грудня.

Колективізація і голод на Україні. – С.549–550.

Телеграма голови РНК СРСР В. Молотова Дніпропетровському обкому КП(б)У (відправлена з м. Харківської області), в якій зазначено, що деяке збільшення темпів заготівель хліба викликало «заспокійливі ілюзії» партійних і радянських кадрів, тому необхідно забезпечити не на словах та обіцянках, а на ділі неухильне піднесення хлібозаготівель.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.262–263.

Телеграма В. Молотова, В. Чубаря, секретаря Дніпропетровського обкому КП(б)У В. Строганова, М. Кагановича – Сталіну. Запропоновано надати спецкомісії ЦК КП(б)У (Косіор, Реденс, Кисельов) на час хлібозаготівель вирішувати питання винесення вироку про розстріли, звітуватися раз на декаду перед ЦК ВКП(б) про їхнє виконання.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.404.

Телеграма В. Молотова В.Строганову, відправлена зі ст. Лозова Харківської області, в якій вимагав термінового виконання хлібозаготівель та закликав «організувати перемогу».

Командири великого голоду. – С.244.

22 (вівторок)

ДПУ УСРР інформувало про те, що впродовж серпня–листопада 1932 р. у 407 селах 199 районів відбулися виступи селян проти виконання хлібозаготівель та вивезення зерна з сіл.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.406.

Обвинувальний висновок Харківського обласного відділу ДПУ УСРР про засудження Д.М. Ігнатухи до розстрілу, Є.М. Ігнатухи, Ф.М. Ігнатухи, А.П. Кучеріна, С.П. Кучеріна – до 10 років таборів за спротив хлібозаготівлям у с. Крячковка Пирятинського району Харківської області.

Там само. – С.408.

23 (середа)

Записка Молотова для Хатаєвича, в якій позицію Хатаєвича визнано «неправильною, небільшовицькою», підкреслено першочерговість виконання державних завдань і не допущення «опортуністичних крайнощів» – «брати будь-який хліб і де завгодно».

Командири великого голоду. – С.246–247.

Політбюро ЦК ВКП(б) у присутності Молотова, Кагановича, Сталіна ухвалило рішення про боротьбу з незаконною торгівлею хлібом, борошном, обсяг якої перевищував 16 кг, про конфіскацію зерна, борошна, печеного хліба понад встановлену норму та оголошення колгоспників чи одноосібників «спекулянтами».

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.907, арк.9.

Телеграма голови ЦКК КП(б)У В. Затонського до С. Косіора про застосування репресій в Макарівському районі Київської області. Запропоновано провести особисту чистку районної парторганізації та занести на «чорну дошку» села Наливайковка і Фасова.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.411.

24 (четвер)

Політбюро ЦК ВКП(б) призначило заступника голови ОДПУ СРСР В. Балицького уповноваженим ОДПУ в Україні, зважаючи на «державну важливість щонайшвидшого поліпшення роботи органів ОДПУ на Україні», підпорядкувавши йому весь апарат ДПУ України та зобов'язавши кожної декади надсилати звіт до ЦК ВКП(б)

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.907, арк.10.

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про засудження за розкрадання колгоспного майна та саботаж хлібозаготівель. Запропоновано ОДПУ впродовж декади вивезти з України до таборів в'язнів, які мають вироки від трьох і більше років за розкрадання колгоспного і державного майна.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.411.

25 (п'ятниця)

Розпорядження Наркомюсту УСРР «Про заходи до посилення хлібозаготівель». Встановлено нагляд прокуратури за тим, щоб РВК проводили перевірку наявних фондів колгоспів, забезпечували повернення незаконно розданого хліба, його вилучення, а винних притягали до кримінальної відповідальності згідно з законом від 7 серпня 1932 р.

Колективізація і голод на Україні. – С.550–551.

26 (субота)

Лист заступника голови РНК УСРР О. Сербиченка до ЦК КП(б)У, в якому зазначається, що у Вінницькій області за постановою облвиконкому занесено на «чорну дощку» вісім районів, по Чернігівській області, крім «чорних дошок», застосовано «бойкот» 63 сіл і 20 колгоспів, в АМСРР занесено на «чорну дошку» Фрунзенську сільраду Кординського району.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.414.

27 (неділя)

Постанова політбюро ЦК КП(б)У щодо застосування репресивних заходів до колгоспів, які саботують хлібозаготівлі. Запропоновано обов'язково викрити куркульські й антирадянські елементи – організаторів саботажу, провести суди та притягти їх до відповідальності, сформувати список тих, які «повинні бути вислані як політично небезпечний елемент».

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.263–265.

Лист секретаря Київського обкому КП(б)У М. Демченка до ЦК КП(б)У, в якому зазначено, що виконання річного плану колгоспниками області становить 90,8%, одноосібними господарствами – 61, радгоспами – 66%, а повністю завершили хлібозаготівлі лише 9 районів. Повідомлено, що низку районів попередили, вивезли всі товарні запаси, занесли села на «чорну дошку», дні з 1 по 10 грудня оголошено штурмовою декадою завершення плану хлібозаготівель в області.

Там само. – С.265–267.

29 (вівторок)

Постанова політбюро ЦК КП(б)У «Про хід виконання постанов політбюро про хлібозаготівлі від 30 жовтня та 18 листопада 1932 р.». Рекомендовано вибірково застосовувати згадані постанови, таємно перевіряти зернові фонди колгоспів, уникати «огульних репресій», чинити розправу над куркулями. Зазначено, що позбавлення одноосібників права купувати товари є недостатнім, відтак пропонувалося використовувати натуральні штрафи, позбавлення присадибних ділянок не лише партійними, а також радянськими органами.

Там само. – С.273–274.

30 (середа)

В інформації Укрколгоспцентру зазначено, що в колгоспах Кам'янського району Київської області застосовували адміністративні заходи щодо позбавлення 15–20% колгоспників трудоднів за неякісну роботу, тому було списано 543 тис. трудоднів у 54 колгоспах 71 району.

Колективізація і голод на Україні. – С. 557.

Протокол засідання Бердянського райвиконкому (Дніпропетровська область). Вирішено повернути аванси, видані у 7 колгоспах, стягнути фінансові зобов'язання по колгоспах, занесених на «чорну дошку», повернути заборгованість на 100% у 7 колгоспів та на 50% ще у 7 колгоспів, накласти натуршраф м'ясом у розмірі 25% 15-місячного завдання м'ясозаготівель, очистити колгоспи від контрреволюційних елементів, вилучити товари з колгоспів, які занесені на «чорну дошку».

Там само. – С.552–553.

Грудень
1 (четвер)

У директиві ЦК ВКП(б), розісланій секретарем ЦК КП(б)У С. Косіором усім обкомам, пропонувалося затвердити остаточні терміни вивезення хліба з глибинних пунктів України до 15 січня.

Голод 1932–1933 років на Україні – С.275.

У висновках Наркомосу УСРР з доповідної записки НКЗдоров'я до РНК УСРР зазначалося, що безпритульність дітей є одним із епідеміологічних чинників виникнення епідемії тифу, появи сипного та черевного тифу в інтернатних установах. Повідомлялося про діяльність з 21 березня Центрального штабу по ліквідації безпритульності, про підбір на вулицях міст Харківської, Донецької, Київської областей та АМСРР 6334 дітей.

Там само. – С.562.

2 (п'ятниця)

Довідка Наркомзему про виконання урядових постанов з хлібозаготівель містила інформацію про те, що у Вінницькій області на «чорну дошку» занесено усі села та колгоспи Брацлавського, Липовецького, Любарського, Немирівського, Станіславчинського, Чуднівського, Хмельницького, Тульчинського, крім них – ще 44 колгоспи та 42 села; у Чернігівській – 13 колгоспів, 38 сіл, 1646 одноосібників; Донецькій – 12 колгоспів, 6 сіл, дві сільські ради, 25 одноосібників; Дніпропетровській – 228 колгоспів у 44 районах; Київській – 51 колгосп в 48 селах 19 районів; Харківській – 23 колгоспи в 16 селах 9 районів; в Одеській області – 12 колгоспів у 9 районах, в АМСРР два колгоспи та одне село. Облвиконкоми порушили клопотання про занесення сіл на Всеукраїнську «чорну дошку»: у Вінницькій області –5 сіл, Київській – 12, в Одеській – 4 села. Накладено штрафи проти 182 колгоспів шести областей, повернуто до хлібозаготівель натуральні фонди 66 колгоспів. Стягнено натуральних авансів на видані трудодні з колгоспів 898 ц, оштрафовано 9405 одноосібних і господарств «твердоздавців» на суму понад 10 млн. крб., засуджено близько 3 тис. селянських господарств, вивезено промтовари з 522 сіл у 109 районах. На «чорну дошку» заносили, крім колгоспів, сільради, села, окремих одноосібників, а також «цілі райони».

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.435–438.

3 (субота)

Постановою РНК УСРР «Про заборону торгівлі м'ясом та худобою» заборонено торгівлю м'ясом в усіх районах Чернігівської, Київської, Вінницької областей, а також у решті областей, райони яких не виконали м'ясозаготівельних завдань.

ЗУ України. – 1932. – №36–40. – Арт.265.

4 (неділя)

Газета «Вісті» ВУЦВК опублікувала статтю А. Кісельова «Чистка сільпарторганізацій почалася». У ній зазначено, що в Солонянському районі (Дніпропетровська область) із 29 сільрад «до дня Жовтневих свят записано на «чорну дошку» 17», які виконали від 6% до 15% плану, а колосся виявилося «на 50% не вимолочено».

Вісті. – 1932. – 4 груд.

5 (понеділок)

У донесенні ДПУ УСРР зазначалося, що впродовж листопада за розкрадання хліба арештовано 8881 особу, серед них понад 2 тис. «петлюрівців і махновців», з них 311 – голів колгоспів, 702 члени правлінь, вагарів – 206, 31 голову сільських рад.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.275.

Постановою політбюро ЦК КП(б)У «Про заходи по ліквідації саботажу хлібозаготівель, який ведеться куркульськими елементами» запропоновано організувати підготовку гучних судових справ, здатних забезпечити перелом хлібозаготівель для всього району або групи сіл та колгоспів, швидке проведення цих справ і виконання вироків, створення в областях комісій у складі першого секретаря обкому, обласної контрольної комісії, начальника обласного відділу ДПУ й облпрокурора для покращення застосування судових репресій. Вирішено проводити судові засідання впродовж 3–5 днів під наглядом комісії з відправленням післясудової справи до Харкова упродовж двох днів

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.275–276.

У постанові політбюро ЦК КП(б)У «Про заходи щодо боротьби з класово чужими та контрреволюційними елементами у Дніпропетровському зернорадгоспі» зазначено, що впродовж серпня–жовтня на території зернорадгоспу вбито 5 осіб, а «терористичні акти і контрреволюційні дії класового ворога» супроводжувалися поширенням панічних чуток.

Там само. – С.277.

6 (вівторок)

Постанова РНК УСРР та ЦК КП(б)У «Про занесення на «чорну дошку» сіл, які злісно саботують хлібозаготівлі» ухвалила «за зрив плану хлібозаготівель і злісний саботаж, що його організували куркульські і контрреволюційні елементи, занести на «чорну дошку» такі села: Вербка Павлоградського району Дніпропетровської області; Гаврилівка Межівського району Дніпропетровської області; Лютенька Гадяцького району Харківської області; Кам'яні Потоки Кременчуцького району Харківської області; Свято-Троїцьке Троїцького району Одеської області; Піски Баштанського району Одеської області; а також застосувати такі заходи: 1. Негайно припинити довіз товарів, цілком припинити кооперативну і державну торгівлю на місці і вивезти з відповідних кооперативних і державних крамниць всі наявні товари. 2. Цілком заборонити колгоспну торгівлю як для колгоспників, так і одноосібників. 3. Припинити всіляке кредитування, провести дотермінове стягнення кредитів та інших фінансових зобов'язань; 4. Перевірити і очистити органами РСІ кооперативні і державні апарати від всіляких чужих і ворожих елементів; 5. Перевірити і очистити колгоспи цих сіл, вилучивши контрреволюційні

елементи, організаторів зриву хлібозаготівель. Постанову підписали голова уряду УСРР В. Чубар та секретар ЦК КП(б)У С. Косіор.

Вісті. – 1932. – 8 груд.

С. Косіор та В. Чубар у телеграмі керівникам Дніпропетровської, Одеської та Харківської областей щодо постанови про занесення сіл на «чорну дошку» вимагали негайного виконання постанови, щоб показати, як «Радянська влада вміє безжалісно розправлятися з організаторами саботажу хлібозаготівель, з куркульськими елементами та їх поплічниками», відрядження до цих сіл уповноважених.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.450.

В інформації Дніпропетровської обласної прокуратури та суду повідомляється, що до 1 листопада було засуджено нарсудами 571 твердоздатчика та 652 контрактантів, а з 1 листопада до 5 грудня – 860 твердоздатчиків та 1519 контрактантів. За розкрадання хліба від початку жнив і до 1 листопада засуджено 3973 особи, з них до розстрілу – 112, позбавлення волі від 5 до 10 років – 756 осіб, крім того, за період від 1 листопада до 5 грудня засуджено 5215 осіб, до розстрілу – 174 особи, а вирок виконано стосовно 30 осіб. Засуджено 1062 голів і членів правлінь колгоспів, з них 59 – до розстрілу.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.281.

ДПУ УСРР повідомляло, що на 5 грудня 1932 р. оштрафовано натуральними стягненнями 5904 господарства, з них 327 колгоспів та 5631 одноосібних.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.445.

7 (середа)

Шифрограма Й. Сталіна для ЦК КП(б)У стосовно арешту директорів радгоспів на Україні із попередженням, що партквиток не врятує їх від арешту, позаяк «ворог з партквитком заслуговує більшого покарання, ніж ворог без партквитка».

РДАСПІ, ф.558, оп.11, спр.179, арк.71.

8 (четвер)

У листі до ЦК ВКП(б) С. Косіор інформує про причини невиконання річного плану хлібозаготівель областями України, викликане дощами, про арешт органами ДПУ 340 голів та 750 членів правлінь колгоспів, 140 рахівників, 140 бригадирів, 265 вагарів та 195 інших працівників, про передачу до суду 500 справ, про занесення 400 колгоспів та 6 великих сіл на «чорну дошку», про застосування натуральних штрафів, про розкриття Балаклійської, Оріхівської, Кобеляцької, Великотокмацької справ, які не дали відчутних результатів для хлібозаготівель. Визнає успішними застосування натурштрафу та позбавлення присадибних земель одноосібників, а також роботу обласних комісій для щоденного керівництва судовими репресіями. Виділено результативну роботу В. Затонського по хлібозаготівлях у Вінницькій та Київській областях, підкреслено, що Україні залишилося виконати 94 млн. пудів, з них колгоспами – 69,4, радгоспами – 4,8, одноосібниками – 12,0, по мірчуку – 6,0, по насіннєвій позиції – 1,8 млн. пудів. Запропоновано додаткове виконання хлібозаготівель колгоспами, які виконали плани, а також колгоспниками, що отримали велику кількість хліба на трудодні.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.456–458.

9 (п'ятниця)

Лист секретаря Краснопільського райкому партії до Харківського обкому про незабезпеченість хлібом МТС, лікарень, установ, невдоволення селян, цитує їх висловлювання: «Все рівно з голоду вмирати цю зиму, так або інакше» (колгоспник с. Славгородське Хіценко К.Н.); «Я партизан, бив куркулів, а сьогодні згоден різати комуністів. Хіба я повинен з голоду вмирати, все рівно отнімуть, так украду» (колгоспник Довжик Петро Михайлович)».

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.289–290.

Телеграма В. Чубаря до В. Куйбишева про виконання на 110% експортного завдання: відвантажено пшениці 23 758 т, ячменю – 38 819 т, кукурудзи – 36 920 т.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.470.

10 (субота)

У постанові ЦК КП(б)У про роботу «Торгсина» зазначено, що у зв'язку із збільшенням плану заготівлі побутового золота, срібла та валюти на 35 млн. крб. запропоновано розширити мережу приймальних пунктів і магазинів системи «Торгсину», а також ввести до номенклатури ЦК партії управляючих облконтор «Торгсину» та їхніх заступників, до номенклатури обкомів зарахувати директорів великих універмагів і товарних баз.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.238, арк.153.

11 (неділя)

Кремлівський кабінет Й. Сталіна відвідали С. Косіор та Л. Каганович. Розмова з Косіором тривала з 17.25 до 19.00, а з Кагановичем – до 19.55.

Посетители кремлевского кабинета. – С.128–200.

Шифрограма В. Молотова і Й. Сталіна з вимогою «негайно судити і дати п'ять, краще десять років тюремного ув'язнення» за невиконання хлібозаготівельних планів колгоспами та селянами.

РДАСПІ, ф.558, оп.11, спр.45, арк.84.

12 (понеділок)

Лист 65-річного пенсіонера-інваліда І.М. Вовченка до Й. Сталіна з проханням прислати вина і сала, щоб не померти від голоду.

Колективізація і голод на Україні. – С.564.

13 (вівторок)

Директива ЦК КП(б)У секретарям обкомів партії. Запропоновано вжити заходів проти «зрадників партії», куркульських та антирадянських елементів, винних в організації саботажу хлібозаготівель, негайно телеграфувати в обком про їхні арешти та висилку, висвітлювати питання в газетах про виключення з партії та порушувати питання про застосування до них суворих каральних заходів та ізоляції.

Голод 1932–1933 років на Україні – С.290–291.

14 (середа)

Постанова ЦК ВКП(б) та РНК СРСР «Про хлібозаготівлі на Україні, Північному Кавказі та у західних областях», якою зобов'язано ЦК КП(б)У і Раднарком СРСР, під особисту відповідальність Косіора і Чубаря, завершити повністю план заготівель зерна і соняшника до кінця січня 1933 р., запропоновано виселити станицю Полтавська на Кубані, притягнути до судової відповідальності арештованих керівників Оріхівського, Балаклійського, Носівського, Кобеляцького, Великотокмацького районів, засудивши їх до позбавлення волі від 5 до 10 років у концентраційних таборах, виселити до північних областей нарівні з куркулями усіх «комуністів», виключених з партії за саботаж, звернено увагу ЦК КП(б)У та РНК України на неправильне проведення українізації, на необхідність вигнання «петлюрівських та інших буржуазно-націоналістичних елементів», забезпечення партійного контролю за проведенням українізації, негайного переведення на Кубані діловодства з української мови на російську, надання Косіору і Чубарю права призупинити постачання товарами особливо відстаючих районів до остаточного виконання ними хлібозаготівельного плану.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.293–294.

15 (четвер)

В. Молотов та Й. Сталін заборонили здійснення українізації на Далекому Сході, в Казахстані, Середній Азії, Центрально-Черноземній області, щоб унеможливити проникнення висланих «буржуазно-націоналістичних елементів» в українізовані райони, запропонували перевести українські газети та видання на російську мову, а до осені 1933 р. також і школи.

Командири великого голоду. – С.313.

16 (п'ятниця)

Шифрограма Й. Сталіна Ворошилову, в якій висловлено пропозицію щодо термінового скликання пленуму ЦК ВКП(б) для «організації останнього натиску» з метою якнайшвидшого виконання річного плану хлібозаготівель.

РДАСПІ, ф.558, оп.11, спр.45, арк.86.

Телеграма В. Молотова і Й. Сталіна до ЦК КП(б)У, яка містила заборону обміну звичайного насіння на сортове, оскільки обсяги хлібозаготівель в Україні зменшувалися, погрозу «неприємностями» керівникам УСРР.

Командири великого голоду. – С.313.

17 (субота)

Газета «Вісті» ВУЦВК опублікувала інформацію про те, що в селах Вербка, Гаврилівка, Кам'яні Потоки, які були занесені на «чорну дошку», «саботаж хлібозаготівель триває». Закликала «зламати куркульський саботаж, підвищити темпи хлібозаготівель».

Вісті. – 1932. – 17 груд.

18 (неділя)

У с. Великотернівка Криворізького району Дніпропетровської області виявлено «новий куркульський маневр»: перемолочували ячну солому, у якій немає зерна, а пшеничну, де щонайменше було 10% чистого зерна, не переобмолочували, сипали землю до заготовленого хліба, щоб відмовлялися приймати.

Комуніст. – 1932. – 18 груд.

19 (понеділок)

У підписаній Й. Сталіним і В. Молотовим постанові ВКП(б) та РНК СРСР «Про хлібозаготівлі на Україні» зазначено, що без негайного перелому в хлібозаготівлях Дніпропетровської, Одеської та Харківської областей Україна не спроможна виконати навіть двічі зменшений план. Доручено Л. Кагановичу і П. Постишеву терміново виїхати на Україну, «засісти у вирішальних областях» в якості уповноважених ЦК ВКП(б) і РНК СРСР, розподіливши роботу з Косіором, Чубарем і Хатаєвичем, для виконання плану хлібозаготівель.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.295.

20 (вівторок)

Із щоденника поїздки Л. Кагановича в Україні. Приїхав до Харкова, терміново скликав політбюро ЦК КП(б)У, записав висловлювання Косіора про наслідки дво- і триразового переобмолоту соломи, про повальні обшуки, про застосування «чорних дощок», про натуральні штрафи; заслухав М. Хатаєвича про результати хлібозаготівель в Одеській області, про необмолочених 200 тис. га, про необхідність розкриття ям та «чорних комор»; Р. Терехова – про накладення 7,8 млн.крб. штрафу на одноосібні господарства, про засудження до розстрілу 144 осіб; В. Балицького – про арешт 27 тис. осіб за хлібозаготівельними справами, про засудження до розстрілу 108, про виявлення 7 тис. ям і «чорних комор» і вилучення з них 700 тис. пудів хліба, про викриття великих повстанських груп польського походження, організованих урядом УНР. Зауважив, що його приїзд в Україну зумовлений зниженням темпів хлібозаготівель.

Колективізація і голод на Україні. – С.318.

21 (середа)

Із щоденника поїздки Л. Кагановича в Україні. Продовжувалося засідання політбюро ЦК КП(б)У. Ухвалено рішення про арешт чотирьох директорів заводів, про посилення темпів хлібозаготівель у Київській, Вінницькій, Донецькій областях, про заміну уповноважених, про відрядження Косіора та Реденса до Дніпропетровської області разом із Постишевим, а Балицького, Кагановича, Чернова, Чубаря – до Чернігівської, Хатаєвича, Сухомлина, Канторовича – до Харківської області.

Командири великого голоду. – С.320.

22 (четвер)

У телеграмі Л. Кагановича і М. Чернова Й. Сталіну запропоновано скасувати постанову ЦК КП(б)У від 18 листопада, яка дозволяла облвиконкомам вирішувати засипку насіннєвих фондів, тому що їх створювали в колгоспах, де план виконували на 50%.

Там само. – С.335.

В Одесі Л. Каганович вислухав секретаря обкому Майорова про вилучення 225 тис. пудів «незаконно розданого понад 15% обмолоту та авансів» хліба, визначення семи районів для «концентрованого удару» по лінії ДПУ. Проведено нараду й ухвалено рішення: вироки про розстріл друкувати в газетах.

Там само. – С.323.

23 (п'ятниця)

Політбюро ЦК ВКП(б) відрядило в Україну Кагановича та Чернова, скасувало постанову ЦК КП(б)У від 18 листопада 1932 р. про створення насіннєвих і натуральних фондів у колгоспах, дозволило колгоспникам та одноосібникам Московської області торгувати хлібом.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.912, арк.10.

Л. Каганович слухав звіти секретарів райкомів партії Одеської області про результати хлібозаготівель, проінформував обком про відрядження на Україну Кагановича і Постишева, вимагав застосування обшуків, рекомендував брати село в такий «штос», щоб селяни самі «розкрили ями», відтак оголошувати амністію.

Командири великого голоду. – С 324.

Телеграмою Дніпропетровського обкомузобов'язано секретарів РПК, голів РВК, голів колгоспів впродовж 5 днів вивезти усі наявні фонди (крім насіннєвих, вивіз яких відбувається за постановою обкому або облвиконкому) колгоспів для виконання державного плану хлібозаготівель.

Колективізація і голод на Україні. – С.570–572.

24 (субота)

У м. Вознесенську Одеської області Л. Каганович скликав нараду секретарів райкомів, вислухав звіти про виконання хлібозаготівель, про результати застосування «чорних дощок», репресій, вилучення хліба, виданого на трудодні, вимагав вивезти наявний хліб з комор з будь-яких фондів, пришвидшити переобмолот, шукати розкрадений хліб в одноосібників.

Командири великого голоду. – С.327–328.

У листі ЦК КП(б)У до всіх секретарів райкомів, голів райвиконкомів, уповноважених обкомів запропоновано вивезти впродовж 5 днів усі наявні колгоспні фонди, у тому числі і насіннєвий, для виконання хлібозаготівельних завдань, а тих, хто чинитиме опір, навіть комуністів, арештовувати та віддавати до суду. Зобов'язано секретарів РПК та голів РВК вручити це рішення головам колгоспів впродовж 24 годин під розписку.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.521.

Постанова бюро Запорізького міськкому партії по телеграмі ЦК КП(б)У стосовно вивезення усіх фондів, у тому числі насіннєвих, до хлібозаготівель. Ухвалено текст телеграми про негайне виконання, доручено хлібозаготівельним бригадам цілодобово вивозити хліб, виділити спеціального уповноваженого з вивезення хліба, продовжувати переобмолот соломи, перевіювання полови, повернення розданого селянам хліба.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.296.

25 (неділя)

Секретар ЦК КП(б)У С. Косіор у листі до членів і кандидатів у члени політбюро вимагав вивезення насіннєвих фондів з колгоспів, які не виконують хлібозаготівельного плану, щоб зламати «організований куркулем саботаж».

Там само. – С.298–299.

26 (понеділок)

Постановою РНК УСРР «Про заготівлі масла, молока та сиру» встановлено норми заготівель молока одноосібними господарствами – від 190 до 225 л на рік, а для колгоспників – від 80 до 155 л.

ЦДАВО України, ф.1, оп.8, спр.280, арк.7–8.

27 (вівторок)

Телеграма Л. Кагановича Й. Сталіну про дозвіл на виселення до концтаборів 50 виключених з партії комуністів та 500 сімей за саботаж хлібозаготівель.

Командири великого голоду. – С.336.

На нараді в Одеському обкомі партії Кагановичу доповіли про виселення 500 сімей саботажників, 50 засуджених до таборів, позбавлення 500 господарств присадибних ділянок.

Там само. – С.332.

28 (середа)

Й. Сталін відповів на телеграму Л. Кагановича про виселення 50 засуджених партійців та 500 сімей селян одним словом: «Згодні».

Там само. – С.336.

29 (четвер)

Л. Каганович повернувся з Одеської області і скликав засідання політбюро ЦК КП(б)У за участю Косіора, Хатаєвича, Балицького, Терехова, Шліхтера. Ухвалено рішення про негайне вивезення колгоспами, які не виконують хлібозаготівельного плану, наявного зерна, у тому числі і так званих насіннєвих фондів, застосувати розпродаж майна, позбавлення присадибної землі і будівель та виселення селян, що саботують хлібозаготівлі.

Там само. – С.333.

Секретар ЦК КП(б)У С. Косіор у листі до обкомів і райкомів партії зобов'язав актив вилучити наявне зерно, у тому числі і «так звані насіннєві фонди», до плану хлібозаготівель, запропонував виконати рішення впродовж 5–6 днів, мобілізувати всі види транспорту і тяглової сили – трактори, авта, коней.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.300–301.

Постановою політбюро ЦК КП(б)У «Про поширення на Дніпропетровську область заходів, вчинених щодо Одеської області» вирішено вислати 700 сімей з 20–25 сіл районів, що відставали у хлібозаготівлях, Карлсону і Реденсу організувати висилку на північ 700 осіб «злісних елементів і куркулів» без сімей, скласти список виключених з партії до 50 осіб для негайної висилки у концтабір.

Там само. – С.300.

Постановою політбюро ЦК КП(б)У «Про посилення репресій до одноосібників – злісних нездаванців хліба» Дніпропетровському та Харківському обкомам запропоновано застосовувати постанову РНК УСРР від 11 листопада 1932 р. про розпродаж майна, позбавлення садибної землі та будівель і вжити цих заходів проти 1000 господарств Харківської та 500 господарств Дніпропетровської областей.

Там само. – С.300.

30 (п'ятниця)

Постановою бюро Дніпропетровського обкому КП(б)У вирішено вважати необхідним знайти на район 3–5 колгоспів, що саботують хлібозаготівлі, виділити 3–5 господарств і продати у них за борги або в порядку штрафу по одній корові. Запропонувати колгоспникам здати державі прихований хліб.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.306–307.

31 (субота)

Повідомлення ДПУ УСРР про те, що 1–20 грудня заарештовано 5727 осіб за агітацію проти хлібозаготівель й ухилення від їхнього здійснення.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.538.

Постанова ВУЦВК і РНК УСРР «Про запровадження єдиної паспортної системи в УСРР і обов'язкового запису паспортів» запроваджувала єдину паспортну систему на всій території УСРР впродовж 1933 р., охоплюючи передусім населення міст Харкова, Одеси, Києва. Паспорти мали видавати у Харкові з 1 січня по 1 квітня, а в Одесі та Києві – з 1 березня та впродовж трьох місяців.

Комуніст. – 1933. – 1 січня.

1933 рік

1 (неділя)

У телеграмі Й. Сталіна до ЦК КП(б)У зазначено, що сільські ради, колгоспи, колгоспники та одноосібники, які добровільно здадуть хліб державі, не піддаватимуть репресіям, а до решти застосовуватимуть суворі заходи покарання згідно з постановою ЦВК і РНК СРСР від 7 серпня 1932 р.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.308.

2 (понеділок)

Телеграма Й. Сталіна обкомам, крайкомам і ЦК компартій союзних республік про план хлібозаготівель на січень 1933 р. – 94 млн. пудів по СРСР та понад план 13 млн. пудів за рахунок надходження мірчука, з них 65,8 млн. пудів в Україні. Вимагав повного виконання Україною річного плану хлібозаготівель радгоспами до кінця січня.

Там само. – С.310.

3 (вівторок)

На засіданні Центральної надзвичайної санітарної комісії під головуванням наркома охорони здоров'я С. Канторовича визнано за потрібне направлення максимум матеріальних ресурсів на «вогнища висипного тифу». Зазначено, що «зараз набувають виключно важливого значення – боротьба з висипним тифом»

ЦДАВО України, ф.342, оп.14, спр.45, арк.12.

Опубліковано статтю І. Вінника «Бондаренко і Дендебера» про те, що с. Вербка занесли на «чорну дошку» і тепер «не можна торгувати – ні купувати, ні продавати».

Вісті. – 1933. – 3 січня.

Січень

4 (середа)

Доповідна записка Ворошиловського міському партії Донецького обкому КП(б)У про занесення на «чорну дошку» колгоспу с. Городище за систематичне невиконання хлібозаготівельних планів. Оголошено попередження колгоспу та селянам про виселення «саботажників» до північних областей країни та заселення їхніх домівок «добросовісними колгоспниками приміської смуги».

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.313–314.

5 (четвер)

Постанова Петрівського райкому КП(б)У Харківської області про розпродаж майна 20 господарств колгоспників, про позбавлення їх присадибної

землі та будівель за невиконання індивідуальних завдань хлібоздавання. Пропонувалося скликати збори злісних нездатчиків, зачитати на них рішення одноосібників, які виконали плани, з вимогою про застосування суворих репресій до «саботажників».

Там само. – С.314–315.

6 (п'ятниця)

Постанова Київського обкому КП(б)У про вилучення насіннєвих фондів та про оголошення «саботажниками хлібозаготівель секретарів РПК та голів РВК у разі її невиконання».

Там само. – С.317.

7 (субота)

Й. Сталін у доповіді на об'єднаному пленумі ЦК і ЦКК ВКП(б) «Про підсумки п'ятирічки за чотири роки в галузі боротьби з рештками ворожих класів» зазначив, що «знищення класів досягається не шляхом згасання класової боротьби, а шляхом її посилення». Підкреслив, що впродовж п'ятирічки «ми добилися того, що вибили до кінця останні рештки ворожих класів з їх виробничих позицій, розгромили куркульство і підготували ґрунт для його знищення», а також вимагав «остаточно їх знешкодити».

Сталін Й. Твори. – Т. 13. – М., 1949. – С.210–212.

8 (неділя)

Довідка відділу агітаційно-масових кампаній ЦК КП(б)У про вилучення 45–50% насіннєвих фондів у колгоспах Великотокмакського району, про їхнє повне вивезення з колгоспів Божедарівського району Дніпропетровської області. Зазначається, що впродовж п'яти днів до плану хлібозаготівель вивезено 80% наявного хліба з учительського фонду.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.319–321.

9 (понеділок)

Секретар Харківського обкому партії Р. Терехов у доповідній записці повідомляв про виконання річного плану хлібозаготівель колгоспниками – 90,8%, одноосібниками – 45,3%. Зазначалося, що внаслідок «натиску на колгоспи і вивезення так званих посівних фондів з колгоспів» хлібозаготівлі на 5 січня завершили повністю 15 районів, мають більше 95% виконання – 10, від 90 до 5% – 8, від 80 до 90% – 21 район. Вивозу насіннєвих фондів чинили опір колгоспи та керівники деяких райвиконкомів. Використовували «повторні натуральні штрафи», вилучення хліба, позбавлення присадибної землі.

Там само. – С.321–326.

10 (вівторок)

Записка завідувача агітпропвідділу ЦК КП(б)У та уповноваженого з хлібозаготівель в Одеській області А. Хвилі про абсолютне вивезення усіх фондів з господарств Снігурівського району, про масовий виїзд колгоспників із сіл. Зазначено, що обком заборонив видачу «всіляких довідок, посвідчень з сільрад» на виїзд, запровадив «на ніч пікети, завдання яких затримувати усіх, хто вивозить хліб з села», а уповноважені на місцях виявили 136 ям з хлібом, ухвалили з сільськими радами рішення про виселення 55 селянських дворів, про позбавлення 85 господарств постачання промисловими товарами.

Там само. – С.326–327.

11 (середа)

В обласних відділах ДПУ УСРР заведено 10 732 справи на 18 454 заарештованих осіб, яких вважали «саботажниками» хлібозаготівель.

Там само. – С.589.

12 (четвер)

Інформація Дніпропетровського обкому КП(б)У про посилення хлібозаготівель за рахунок повернення хліба, розданого на трудодні та громадське харчування, переобмолоту соломи, перевіювання полови, викриття ям, вивезення насіння, про виселення 50 партійців та 700 селянських господарств.

Там само. – С.328.

Лист секретаря Чернігівського обкому КП(б)У П. Маркитана про виконання колгоспами області 99,4% плану хлібозаготівель, про те, що заготівлі в одноосібному секторі відбуваються переважно шляхом виявлення зерна в ямах.

Там само. – С.329.

13 (п'ятниця)

Лист секретаря Одеського обкому КП(б)У М. Майорова про виселення 500 «куркульських сімей» і позбавлення присадибної землі з конфіскацією майна 500 одноосібних господарств, про застосування «додаткових репресивних заходів»: виселення 700 господарств з 10 районів області, про позбавлення 800 селянських одноосібних господарств присадибної землі з конфіскацією майна, виключення з партії трьох секретарів райкомів та голову Великоолександрівського РВК.

Там само. – С.331–332.

14 (субота)

Постановою Харківського обкому КП(б)У про посилення хлібозаготівель у 25 колгоспах, занесених на «чорну дошку», зобов'язано секретарів РПК та уповноважених обкомів «зламати саботаж хлібозаготівель у колгоспах, занесених на «чорну дошку», застосувати до них директиви обкому партії про негайне стягнення грошових і м'ясних штрафів, про повторні м'ясні штрафи, про репресивні заходи для обов'язкового виконання хлібозаготівель у колгоспах.

Там само. – С.335.

15 (неділя)

Керівник Київської контори «Торгсин» інформував ВУК «Торгсин» про випадки арешту органами ДПУ УСРР осіб, які здавали золоті монети до приймальних пунктів, вимагання коштів і списків громадян, які здали велику кількість побутового золота.

Російський державний архів економіки (далі – РДАЕ), ф.4333, оп.1, спр.148, арк.28.

16 (понеділок)

Політбюро ЦК ВКП(б) затвердило остаточний план хлібозаготівель для України – 260 млн. пудів без мірчука, котрий підлягав «безумовному і повному виконанню» та «за будь-яку ціну».

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.913, арк.15.

17 (вівторок)

Доповідна записка секретаря Вінницького обкому КП(б)У В. Чернявського секретарю ЦК КП(б)У М. Хатаєвичу про те, що партійно-радянська номенклатура районів області почала отримувати продовольчі пайки за нормами, передбаченими постановою ЦК від 14 листопада 1932 р., лише наприкінці грудня 1932 р., обком просив, забезпечити районний актив продуктами.

Голод та голодомор на Поділлі. – С.358.

18 (середа)

У Тальнівському районі Київської області місцеві органи Народного комісаріату охорони здоров'я УСРР зафіксували 21 випадок захворювання тифом.

ЦДАВО України, ф.342, оп.14, спр.43, арк.39.

19 (четвер)

Повідомлення газети «Під прапором Леніна» про те, що 6 грудня 1932 р. с. Піски Баштанського району Одеської області було занесено на «чорну дошку», виселено 30 «куркульських господарств та їхніх натхненників, які продовжують чинити шалений опір хлібозаготівлям». Газета закликала притягнути до відповідальності голову правління колгоспу та «примусити негайно забезпечити відвантаження хліба на елеватор».

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.604–605.

21 (субота)

Головне управління робітничо-селянської міліції при НКВС УСРР повідомило місцеві органи про те, що паспорти не можна видавати «класово-ворожим елементам», куркулям-втікачам, якщо вони і працювали на промислових підприємствах, особам, позбавлених «виборчих прав», селянам, які не мають запрошення на будівництво промислових об'єктів.

ЦДАВО України, ф.539, оп.14, спр.659, арк.1.

22 (неділя)

У шифрограмі Сталіна і Молотова до ЦК КП(б)У зазначається, що до ЦК ВКП(б) та РНК СРСР надійшла інформація про масовий виїзд селян України та Кубані «за хлібом» до ЦЧО, Московської, Західної областей, на Волгу. Звернено увагу на те, що його, «як і виїзд з України минулого року», організували вороги радянської влади, тому не можна допускати «повторення минулорічних помилок». Запропонували ЦК КП(б)У та РНК УСРР не допускати виїзд селян з України до Північного Кавказу і навпаки – в'їзд селян Північного Кавказу в Україну, негайно арештовувати прибулих на північ «селян» України та Північного Кавказу, вилучати «контрреволюційні елементи», а згодом повертати решту до місць їхнього проживання.

РДАСПІ, ф.558, оп.11, спр.45, арк.107.

Спеціальне донесення В.А. Балицького до ОДПУ СРСР про масовий виїзд селян з України. Зазначає, що виїзд селян розпочався наприкінці грудня 1932 р. із Харківської, Одеської, Київської, Чернігівської областей. В Харківській виїхало 20 129 селян з 39 сіл 19 районів, в Одеській – 3447 селян з 177 сіл 19 районів, в Київській – 6576 селян з 437 сіл 27 районів, у Чернігівській – 1541 селянин із 68 сіл 9 районів, а разом виїхало 31 693 особи з 721 села та 74 районів України. На станціях Лозова та Суми Харківської області впродовж січня 1933 р. продано 21 500 квитків. ДПУ арештувало 500 підбурювачів селянських виїздів.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.616.

Лист уповноваженого ЦК КП(б)У з хлібозаготівель в Одеській області В. Затонського до ЦК КП(б)У. Зазначає, що єдиним джерелом заготівель є повернення «розкраденого» хліба, «метод концентрованого наступу» органів ДПУ та уповноважених обкомів на кожне село та колгосп, подолання «кругової поруки», позаяк «українця можна насамкінець переконати, що мабуть краще здати хліб», зламати «опір» в колгоспах та «розширити прорив фронту».

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.338–341.

23 (понеділок)

Директивний лист секретаря ЦК КП(б)У М. Хатаєвича та голови РНК УСРР В. Чубаря про заборону виїзду українським колгоспникам та селянам за хлібом у Московську, Західну області, ЦЧО, Білорусію. Пропонувалося встановити суворий контроль за вербуванням робочої сили в Україні, вилучати «усіх підозрілих контрреволюційних елементів», заарештовувати та заборонити продаж залізничних квитків за межі України селянам, які не мають посвідчень РВК на виїзд та запрошень від промислових і будівельних організацій.

Там само. – С.341–342.

24 (вівторок)

Доповідь С. Косіора на пленумі ЦК КП(б)У про підсумки хлібозаготівель в Україні 1932 р. Повідомив про рішення ЦК ВКП(б) від 24 січня про призна-

чення П. Постишева другим секретарем ЦК КП(б)У і першим секретарем Харківського обкому, М. Хатаєвича – секретарем Дніпропетровського, С. Вегеру – секретарем Одеського обкому партії та про звільнення з відповідних посад М. Майорова, В. Строганова, Р. Терехова. Зазначив, що Україна не виконала початкового плану 356 млн. пудів, заготовила на січень 1933 р. 255 млн. пудів, маючи врожай 1932 р. 7,3 ц з га, недосів восени 1931 р. 2 млн. га і загибель зернових весною – 1 млн. га. Визнав провину української парторганізації за невиконання плану хлібозаготівель, а також реальність виконання обсягу початкового плану.

Там само. – С.350–370.

25 (середа)

Постанова ЦК КП(б)У про зняття сіл Гаврилівка Дніпропетровської та Лютеньки Харківської областей з «чорних дощок», які виконали 70% і 88% плану хлібозаготівель, та про доцільність його виконання «сповна» в індивідуальному секторі. Запропоновано обкомам і облвиконкомам продовжувати хлібозаготівлі в тих селах, занесених на «чорну дошку», які не досягли «потрібних зрушень у бік посилення хлібозаготівель», виявляти у них «розкрадений і прихований хліб».

Там само. – С.342–343.

26 (четвер)

Газета «Вісті» ВУЦВК повідомила, що за «злісний саботаж хлібозаготівель Донецький облвиконком заніс на «чорну дошку» зернорадгосп «Тополі», однак «ніяких змін у перебіг хлібозаготівель це не внесло: радгосп мусить здати ще понад 250 тонн хліба, а щодня вивозити 4–5 центнерів»

Вісті. – 1933. – 26 січня.

27 (п'ятниця)

Інформаційний лист Великобілозерського райкому КП(б)У Дніпропетровської області, в якому зазначено, що в селах району відбувається масовий виїзд селян за хлібом, хоча «нами заборонена видача (секретно) довідок про виїзд з села, але річ у тім, що на Донбасі та на Дніпробуді беруть всіх підряд, не вимагаючи ніяких документів». По лінії ДПУ є «встановлення дозорів проти втікачів з села».

Народна трагедія. Документи і матеріали про голод 1932–1933 років на Дніпропетровщині. – Дніпропетровськ, 1993. – С.60.

28 (субота)

Політбюро ЦК ВКП(б) запропонувало ЦК КП(б)У та РНК УСРР, не зупиняючи хлібозаготівель, розпочати з 1 лютого мобілізацію населення та організацію посівної кампанії. Для проведення посівної не створювати офіційного загальноукраїнського комітету, а організувати при ЦК КП(б)У «вузьку партійно-радянську комісію». Склад комісії подати на затвердження до ЦК ВКП(б) та РНК СРСР.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.914, арк.15.

29 (неділя)

Зведення Наркомату юстиції УСРР про застосування репресій проти «саботажників хлібозаготівель». Повідомлено ЦК КП(б)У про засудження 1306 осіб у 182 районах впродовж двадцяти днів, за «нездачу хліба» – 1278 осіб до позбавлення волі на термін понад 3 роки; 965 осіб – за розкрадання хліба у 184 районах; 124 особи у 168 районах – за ухилення від здавання мірчука; 211 осіб у 176 районах – за спекуляцію хлібом; 419 осіб у 122 районах – «за контрреволюційний саботаж», у тому числі 20 до розстрілу.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.347–348.

31 (вівторок)

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про те, що пленум Харківського обкому обрав П. Постишева таємно і «не розгорнув критики недоліків в роботі обкома».

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.914, арк.25.

Лютий
1 (середа)

Телеграма РНК СРСР про необхідність вручення кожному району, колгоспу, селянському господарству, дворам, окремо фермам плану м'ясозаготівель, перевірки їхнього виконання.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.634–635.

Інформація сількора з с. Ковалина Переяславського району Київської області про те, що в колгоспі є 200 дворів та 400 працездатних колгоспників, а на роботу виходить 8–12.

ЦДАВО України, ф.388, оп.2, спр.541, арк.17.

2 (четвер)

Доповідна записка Г. Ягоди Й. Сталіну та В. Молотову про запобігання масового виїзду селян з УСРР, Північного Кавказу та БСРР. Транспортними органами ОДПУ сформовано на залізницях «заслони та оперативно-пошукові групи». Впродовж 22–23 січня ними затримано 24 961 особу, з них 18 379 українців.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.636.

3 (п'ятниця)

Від голоду померла п'ятирічна дитина Т. Підгорна Мокиївської сільської ради Чорнухинського району Харківської області.

Ні могили, ні хресного знаку: Голодомори 1932–1933 і 1946–1947 років у Чорнухинському районі Полтавщини: Документи і матеріали. Свідчення. – Чорнухи; Київ, 2004. – С.124.

5 (неділя)

Постанова Наркомзему УСРР «Про доповнення статуту сільськогосподарської артілі», згідно з якою за відмову члена колгоспу, без поважних причин, від виконання дорученої йому колгоспом роботи правління колгоспу накладало штраф до 5 трудоднів, за повторної відмови – виключення з колгоспу.

ЗУ України. – 1933. – № 6. – Арт.67.

6 (понеділок)

Згідно з інструкцією РНК УСРР про охорону насіннєвих фондів для весняної сівби 1933 р. насіннєві фонди зберігаються окремо від харчових та фуражних фондів колгоспів, а сортове й однотипне насіння – окремо від звичайного. Одноосібні господарства зберігають насіння за культурами у власних приміщеннях.

Там само. – Арт.63.

7 (вівторок)

У резолюції пленуму ЦК КП(б)У зазначено, що Україна мала всі можливості виконати план хлібозаготівель, але не виконала через політику утворення засівних фондів, скиртування, засів, «благодушність» керівників Дніпропетровської, Харківської, Одеської областей. Ухвалено рішення про обрання П. Постишева секретарем Харківського обкому.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.372–373.

8 (середа)

ЦК КП(б)У рекомендує обкомам та облвиконкомам терміново вжити заходів для локалізації випадків голодування в окремих містах і сім'ях колгоспників, перевірити «випадки симуляції або провокації», провести мобілізацію внутрішніх ресурсів, заборонити відправку на місця будь-яких офіційних комісій та проведення офіційного обліку в колгоспах, районах, містах.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.375.

Повідомлення прокурора Дніпропетровської області Наркомюсту УСРР про те, що в національних албанських селах Девненське, Гамовка, Георгієвка і Гірсовка Ново-Васильківського району впродовж грудня–січня «значно виросла смертність як дорослих, так і дітей. Так, в с. Девненське померло 112, Георгієвка – 90, Гірсовка – 70, у с. Гамовка – 45 осіб. Деякі села охоплені тропічною малярією, яка викликає масову смертність. Село Девненське залишили 130 селянських дворів, а в с. Георгієвка із 166 господарств у колгоспі залишилося 80. Зазначається, що райвиконкомом «не було вжито належних заходів боротьби зі смертністю в зазначених селах».

Там само. – С.669–670.

9 (четвер)

Спецповідомлення ДПУ УСРР про те, що на заводі «Красная Звезда» в Зінов'євську від недоїдання та виснаження (опухання і безбілковий набряк) захворіло 237 робітників.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.670.

10 (п'ятниця)

ВУЦВК постановив застосовувати «довготермінове позбавлення волі» голів сільських рад за незаконне звільнення одноосібних селянських господарств і колгоспних дворів від здавання державі м'яса та невручення зобов'язань.

ЗУ України. – 1933. – № 7. – Арт.69.

11 (субота)

Опубліковано постанову ВУЦВК і РНК УСРР «Про відповідальність голів сільських рад за незаконне звільнення одноосібних селянських господарств та колгоспних дворів від здавання м'яса державі та невручення їм зобов'язань». Передбачалося позбавлення волі від одного до 10 років.

Вісті ВУЦК. – 1933. – 11 лют.

12 (неділя)

Заява колгоспниці Г. Луценкової колгоспу «Червоний партизан» Липецького району Харківської області про те, що вона працювала три роки, а «на сей рік мені хліба не дають, причина – не знаю яка», бо «голова ісключив, не дає аванс». Разом з нею працювали її два сини-підлітки, які заробили 140 трудоднів і «теж голова ісключив аванс», тому «літо проробила, а на зиму хоч умирай, таких законів у советской власті немає, а він що хоче, то й робить».

Колективізація і голод на Україні. – С.607.

13 (понеділок)

Постанова РНК УСРР «Про весняний засів в одноосібних господарствах і засипку ними насіння порядком самозобов'язань» зобов'язувала органи влади вручити до 20 лютого під розписку кожному одноосібному господарству обов'язковий план весняного засіву по культурах, провести збір насіння в обсязі 1727,75 тис. ц та передати його на збереження до колгоспів від кожного господарства, використовувати заходи позбавлення одноосібників присадибних дільниць за ухилення від засипки насіннєвих фондів.

ЗУ України. – 1933. – № 6. – Арт.64.

14 (вівторок)

Доповідна записка завідувача Вінницького облвідділу охорони здоров'я Г. Брилліанта про масове «підкидування дітей» у райцентрах області та перевантаження дитустанов.

Голод та голодомор на Поділлі. – С.360–361.

15 (середа)

У доповідній записці секретаря Київського облвиконкому М. Василенка Раднаркому УСРР повідомляється, що за перевіреними даними випадки масового недоїдання та голоду зафіксовано у селах 16 районів, термінової допомоги потребують 15 колгоспів Білоцерківського та 10 колгоспів Володарського районів, про зменшення на 281 т постачання хлібом міст Біла Церква, Житомир, Сміла, Черкаси, Фастів, Коростень, Умань, про відсутність продовольства для утворення фондів допомоги селам, що голодують.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.377–378.

16 (четвер)

Повідомлення ДПУ УСРР про масову смертність та випадки людоїдства в селах Петрашівка, Руде, Лобочів, Пархомовка Володарського району Київ-

ської області, Северинівка Таращанського, Зубарі та Камнєве Фастівського, Тимошівка Букського районів, а також в селах Тростянчик, Северинівка, Китайгород, Ладижин, Козинці, Олександрівка, Демківка, Савинці, Оляниця, Тростянець, Кордіївка Тростянецького району, Романівка, Раці Чудніського, Носковці Станиславчицького, Никонівка, Кукільня, Половецьке Бердичівського району Вінницької області.

Там само. – С.379–380.

17 (п'ятниця)

Лист секретаря Вінницького обкому КП(б)У В. Чернявського до ЦК КП(б)У про факти масового опухання, голоду, смертності в селах Копайгородського, Липовецького, Любарського, Літинського, Чудніського, Станиславчицького, Піщанського, Махніського, Дзержинського, Могилівського, Джулинського, Линецького, Вінницького районів, а також про опухання робітників від голодування в містах Бердичеві, Полонному, Могильові. Зазначено, що в с. Сучани Копайгородського району померло 24 особи, а 70 господарств голодує, з'їли 70 коней, сільських собак, траплялися випадки самогубства.

Там само. – С.382–385.

18 (субота)

Лист колгоспника М. Яремчука з с. Новоселиця Літинського району Вінницької області до газети «Колгоспне село» про голодування його сім'ї з чотирьох осіб, тому що «я зараз зостався без куска хліба та без бараболі, бо позабирали все».

Колективізація і голод на Україні. – С.607.

19 (неділя)

Лист селянина Г.І. Панасюка з с. Березівка Любарського району Вінницької області до газети «Колгоспне село» про те, що його було виключено з колгоспу «як кулака, і майно моє розкуркулено і зовсім викинено з хати і розібрано мою хату», тому «нема змоги з непрацездатною сім'єю проживати».

Там само. – С.609.

20 (понеділок)

Постанова бюро Дніпропетровського обкому КП(б)У про розподіл 1 млн. пудів продовольчої позики для надання допомоги партійному і колгоспному активу, робітникам МТС і радгоспів на період польових робіт. Рекомендовано насамперед надавати допомогу колгоспникам, які мали багато трудоднів, а у випадку голодування та опухання колгоспників, що не мали трудоднів, видавати борошно лише працюючим у полі шляхом організації колективного харчування, відпускати насіння для посівної у протруєному вигляді.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.386–387.

21 (вівторок)

Інформаційна довідка Вінницького обкому КП(б)У про масове голодування колгоспників та селян-одноосібників, про факти людоїдства. Повідомляється, що в колгоспах селяни виробили по 100–300 трудоднів, але не отримали хліба. Так, у с. Сучаки Копайгородського району голодувало 70 господарств, зафіксовано 40 пухлих та 24 смерті.

Голод та голодомор на Поділлі. – С.362–363.

22 (середа)

Доповідна записка Новоайдарського райкому партії Донецькому обкому КП(б)У, в якій зазначено, що у другій половині лютого у селах Дмитрієвка, Олексієвка, Колядовка, Співаковка, Мала Венделівка, Штормове, Новий Айдар, Дєнєжнікове виявлено факти голодування та смерті від голоду, а також звернено увагу на висловлювання комуніста Штормовського осередку партії, червоного партизана М.Ф. Чуприни: «Скажіть, товаришу секретар, яка різниця між капіталістичною системою з її урядом і соціалістичною з її урядом; на мою думку, перший знищував людство війною, а інший, хоча війни і не хоче, але однак знищує людей голодом».

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.389–390.

23 (четвер)

Постановою політбюро ЦК ВКП(б) «Про поїздки по СРСР іноземних кореспондентів» дозволялося відвідувати міста країни, але лише з дозволу Головного управління міліції.

Сталин и Каганович. Переписка. – С.307.

25 (субота)

На засіданні Центральної надзвичайної санітарної комісії боротьби з епідеміями НКОЗ УСРР слухали питання про боротьбу з висипним тифом у Макіївському районі Донецької області.

ЦДАВО України, ф.342, оп.14, спр.45, арк.13.

26 (неділя)

Заява колгоспника К.А. Смирного до Широчанської сільради Дніпропетровської області про те, що він заробив за 1932 р. 485 трудоднів і «увесь час робив конюхом, а в сучасний момент я і моя сім'я голодає; дружина моя опухла, а також діти, так що прохаю не відмовити, дати мені і моїм дітям».

Колективізація і голод на Україні. – С.612.

28 (вівторок)

Інформація Дніпропетровського облвиконкому про голодування сільського населення 22 районів, про розгортання дитячих ясел для 70 тис. дітей, про надання продовольчої допомоги 50 тис. дітей дошкільного віку, 50 тис. шкільного віку та 330 тис. осіб дорослого населення.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.397–398.

У довідці інформаційно-осівної групи ЦК КП(б)У наведено факти голоду, людоїдства і смертності в селах Київської, Харківської, Дніпропетровської областей, у тому числі колгоспників, які мали 200–600 трудоднів, але не одержали натуральних авансів.

Там само. – С.393–394.

У книзі ЗАГСу с. Сосонка Сосонської сільради Вінницької області зафіксовано смерть «від голоду» п'ятирічного хлопчика В. Сташка.

Голодомор 1932–1933 років в Україні – С.710.

Березень

1 (середа)

Інформація Київського обласного відділу ДПУ про голод у 829 населених пунктах 42 районів області, про наявність 26 525 голодуючих сімей, про голодування 93 636 дорослих та 112 199 дітей, про 15 628 хворих і 47 392 опухлих, про 12 801 померлих і 72 випадки людоїдства та 65 трупоїдства.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.399–400.

Довідка інформаційного сектору Вінницького обкому КП(б)У про масовий голод у 13 селах Немирівського, 6 – Чуднівського, 2 – Летичівського, 4 – Липовецького, 1 – Гайсинського, 7 – Літинського, 2 – Ново-Ушицького, 12 – Махнівського, 11 – Брацлавського, 12 – Жмеринського, 5 – Іллінецького, 3 – Станіславчицького, 6 – Калинівського, 3 – Піщанського, 2 – Вінницького, 4 – Тростянецького, 1 – Дерижанського, 2 – Могилів-Подільського, 1 – Джулинського, 1 – Вороновицького, 2 – Копайгородського, 3 - Любарського, 3 - Полонського, 6 - Бердичівського, 1 – Старокостянтинівського районів.

Голод та голодомор на Поділлі. – С.365–370.

2 (четвер)

Спецповідомлення Молдавського обласного відділу ДПУ про голод у 107 селах АМСРР, 915 сімей колгоспників та 695 сімей селян-одноосібників.

Колективізація і голод на Україні. – С.715.

3 (п'ятниця)

Лист секретаря Дніпропетровського обкому КП(б)У М. Хатаєвича до ЦК ВКП(б) про підготовку до посівної кампанії та про масову смертність селян від голоду, а також про виділення з фондів заготзерна для харчування працюючих колгоспників.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.405–406.

5 (неділя)

Доповідна записка начальника Дніпропетровського обласного відділу ДПУ Краукліса про голодування населення 336 сільрад 40 районів, про смертність від «тропічної малярії, яка набула характеру масової епідемії з великою кількістю смертності, внаслідок безмежного виснаження сільського населення від голоду», від вживання сурогатів.

Там само. – С.407–408.

На засіданні Центральної надзвичайної санітарної комісії боротьби з епідеміями НКОЗ УСРР запропоновано Нікопольському райздраввідділу (Дніпропетровська область) «негайно організувати санітарну обробку школярів» та «посилити темпи щепельної роботи проти черевного тифу так, щоб до весняної засівкампанії закінчити цю роботу по сільському сектору».

ЦДАВО України, ф.342, оп.14, спр.44, арк.20–21.

6 (понеділок)

Доповідна записка Мархлевського райкому партії Київському обкому КП(б)У про факти масового голодування населення, відсутність внутрішніх резервів для надання продовольчої допомоги.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.414.

7 (вівторок)

У селах Козачівка, Лопатині, Головчинці, Петрівка, Симаки, Слобідка-Межирівська Жмеринського району Вінницької області голодувало 177 селянських сімей, з них 46 колгоспників, особливо багатосімейних. Поїдали котів, собак, дохлятину, багато селян пухлих.

Голод та голодомор на Поділлі. – С.373.

8 (середа)

Інформація завідуючого секретним відділом Дніпропетровського обкому КП(б)У М. Зайчика про виявлення прихованого в ямах хліба та про звернення селян за продовольчою допомогою.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.416.

Макіївський міськком партії Донецького обкому КП(б)У інформував про «масове голодування та опухання від голоду колгоспників та осіб поза колгоспом».

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.742.

9 (четвер)

У довідці Донецького обласного відділу ДПУ зазначено, що голод охопив села 66 сільрад 21 району та 60 колгоспів області, у яких помирали сотні селян, а в окремих селах до 74 осіб впродовж місяця.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.419–420.

Донецький обласний відділ ДПУ інформував ДПУ про те, що впродовж 27 лютого – 9 березня в 21 районі зафіксовано голодування 1008 сімей.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.745.

10 (п'ятниця)

Кремлівський кабінет Й. Сталіна відвідав В. Чубар. Розмова між ними тривала з 16-ї год. 10 хв. до 16-ї год. 40 хв. Були присутні Л. Каганович та В. Молотов.

Посетители кремлевского кабинета. – С.128–200.

Доповідна записка Міловського райкому партії Донецькому обкому КП(б)У про виявлення 200 сімей, які вимагали термінової допомоги, про внесення 50–60% сурогатів до отриманого продовольчого борошна та про відсутність внутрішніх резервів.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.420–421.

11 (субота)

Доповідна записка Вінницького обласного відділу ДПУ про факти масового голоду в селах області, у яких «за неповними даними налічується понад 1000 голодуючих сімей колгоспників, майже така ж кількість одноосібників», про відсутність продовольчих ресурсів у районах та про невідкладну допомогу прикордонним селам, уражених голодом.

Там само. – С.425–426.

Доповідна записка Вінницького обласного відділу ДПУ про голодування населення в Тростянецькому, Жмеринському, Брацлавському, Калинівському, Піщанському, Копайгородському, Любарському, Бердичівському, Літинському, Станіславчицькому, Махнівському та Немирівському районах. Зазначено смертність колгоспників та селян-одноосібників від голоду, факти людоїдства.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.750.

12 (неділя)

Лист Київського обласного відділу ДПУ до голови ДПУ УСРР В. Балицького про голодування населення 28 районів області, в якому зазначено, що в с. Коженці Буцького району опухло 286 осіб, із них 59 колгоспників, померло у січні – 8, у лютому – 32 особи, а бригади сільради щоденно знаходять трупи померлих, виявили за два дні 16 трупів; у с. Маньківка пухлих і виснажених на ґрунті недоїдання 400 осіб, за два місяці померло 30, в селі «шаленіє тиф»; в с. Харківка хворих і виснажених – 234, пухлих – 109 селян; у Володарському районі термінової допомоги потребують 7 тис. осіб, із них дві третини колгоспники; у Білоцерківському районі голодом уражено 47 населених пунктів. Пояснюється, що наведені цифри надто зменшені, позаяк районапарати ДПУ обліку кількості голодуючих і пухлих не ведуть, а про справжню кількість померлих від голоду інколи невідомо і сільраді. Звернено увагу на те, що трупи у багатьох селах своєчасно не хоронять, а звалюють у дворах та погребах, спеціальні бригади сільських рад ховають їх у «спільних ямах» по 10–15 трупів.

Там само. – С.579.

Інформація секретаря Дніпропетровського обкому КП(б)У М. Хатаєвича про масовий голод у районах області, про факти людоїдства і трупоїдства, про виявлення органами ДПУ на залізницях «біля 150 трупів людей, померлих від виснаження на ґрунті голоду», про 16 тис. осіб у 23 районах пухлих і хворих, про причину голодомору – «вилучення у колгоспників незаконно отриманих ними натуральних авансів і масових викривлень, допущених при цьому», а «серед пухлих і залишених абсолютно без хліба дуже великий відсоток колгоспників, що виробили велику кількість трудоднів».

Голод 1932–1933 років на Україні. – С 426–429.

Довідка ДПУ УСРР про виявлення впродовж лютого – березня 738 населених пунктів у 139 районах, охоплених голодом, хворих від голодування 17 308 осіб, померлих 2487, а в «окремих місцях це явище набуло масового характеру», зареєстровано 28 випадків людоїдства.

Там само. – С 429.

Довідка ДПУ УСРР про те, що з 39 сіл Уманського району голодом та недоїданням охоплено 22, у яких голодує 1076 сімей з населенням 3336 осіб; у Нововасильківському районі Київської області голодує 922 сім'ї, померло 508 осіб переважно від «поширення епідемії тропічної малярії, яка дає значний відсоток смертності, внаслідок виснаження населення від голоду»; в Акимівському районі голодує 902 сімей, опухло 2408 та померло 220 осіб; у Павлоградському районі голодує 903 сім'ї, опухло 2139, померло від голоду 290 осіб.

Там само. – С.431.

Повідомлення Київського облвідділу ДПУ про те, що у с. Маньківка Буцького району Київської області пухлих і виснажених селян 400, померлих за два місяці 30 осіб, «шаленіє тиф».

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.579.

13 (понеділок)

У с. Комарове Вороновицького району Вінницької області зафіксовано факт людоїдства чотирьохрічної дитини.

ДА МВС України, ф.32, оп.1, спр.4683, арк.4.

14 (вівторок)

Повідомлення ДПУ УСРР про те, що в с. Шапарське Новопсковського району Донецької області з 230 господарств (212 колгоспників та 18 одноосібників) абсолютно не мають продуктів харчування 190, що харчуються котами, собаками, дохлятиною, пухлих – 570 осіб, померло – 74, що мали від 200 до 700 трудоднів на двір.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.764.

У записці Наркомзему УСРР до ЦК КП(б)У йдеться про масову смертність на Київщині. Зазначено, що голодом охоплено 32–34 райони, а в 16 зафіксовано 123 випадки людоїдства і трупоїдства. По Києву підібрано трупів: за січень – 400, лютий – 518, за 10 днів березня – 249. Батьки залишають на вулицях дітей – щодня по 100 малюків.

Там само. – С.765.

15 (середа)

У доповідній записці ЦК ВКП(б) С. Косіор повідомляє про те, що 1932 р. «замовчували про тяжке становище в районах», а в поточному «навпаки – всіляко намагаються виокремити найбільш складні, зібрати та узагальнити цифри» з метою отримання допомоги, особливо на Дніпропетровщині, де із 49 районів «важкими» є 21 район, а на другому місці Київська, у якій «особливо важкими» районами

«вважається 31». Зазначив, що всього по реєстрації ДПУ по Україні охоплено голодом 103 райони, але «справа не у кількості районів, а в розмірах і степені поширення голодовок у кожному районі», тому що «між областями, так і між районами існує велика різниця». Підкреслив факт найвищої смертності серед багатодітних сімей одноосібників і колгоспників з незначною кількістю трудоднів, хоча «значну частину голодуючих» становили і колгоспники, які мали «багато трудоднів, але одержали на руки дуже мало хліба», позаяк траплялися випадки, «коли виданий на руки хліб забирали назад». Не визнав основною причиною голоду те, що «хліб забрали», а лише зауважив «погане господарювання і неприпустиме ставлення до громадського добра (втрати, крадіжки і розтрата хліба». Акцентував увагу на тому, що «голодування ще не навчило багатьох колгоспників уму-розуму».

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.441–443.

16 (четвер)

У доповідній записці Новопсковського райкому партії Донецькому обкому КП(б)У йдеться про те, що з 34 сільрад у 18 зафіксовано випадки масового голодування, опухання та смертності від голоду. Так, у с. Бєлокуракіно термінової продовольчої допомоги вимагали 502 селян, з них 205 – колгоспників та 297 одноосібників, з них померло 94.

Там само. – С.448.

17 (п'ятниця)

Доповідна записка секретаря Вінницького обкому КП(б)У про те, що в с. Сальник Калинівського району із 224 померлих від голоду селян за другу половину лютого органами ЗАГСу зареєстровано 48 осіб, із них у березні – 28, тому що «селяни вперто відмовляються реєструвати випадки смерті, а інколи просто в господарствах не залишається кому реєструвати смертні випадки».

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.392.

Доповідна записка секретаря Вінницького обкому КП(б)У В. Чернявського секретарям ЦК КП(б)У С. Косіору та П. Постишеву про те, що в с. Пеньковка Літинського району селянин-бідняк убив своїх дітей 7-ми і 9-ти років для власного харчування, а також про випадки людоїдства в інших селах: Лиса Гора Немирівського, Семирічка Гайсинського, Салинці Брацлавського, Рахи Іллінецького, Соболівка Теплицького районів.

Голод та голодомор на Поділлі. – С.379.

18 (субота)

Доповідна записка Вінницького обкому про факти голодної смертності у містах, про масове залишення учнями шкіл та безпритульних дітей .

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.450–451.

19 (неділя)

Доповідна записка Прилуцького райкому Чернігівському обкому КП(б)У про те, що в с. Яблунівка виявлено 11 сімей з кількістю голодуючих – 487 осіб, «тобто 20% всіх колгоспників фактично зовсім не мають чого їсти і систематично голодують, а 45 сімей з кількістю 148 колгоспників перебувають унадзвичайно важкому стані, остаточно знесилені і опухлі від голоду». У 20 сільрадах негайної допомоги потребували 797 осіб.

Там само. – С.456–457.

20 (понеділок)

Доповідна записка Уманського райкому партії ЦК КП(б)У про опухання 6411 осіб у 29 селах та 775 осіб у місті Умані, про 200 безпритульних дітей, про організацію дитбудинку, про меддопомогу робітникам, про 28 випадків людоїдства.

Там само. – С. 460.

21 (вівторок)

Доповідна записка Дніпропетровського обкому партії Наркомату постачання СРСР про призупинення централізованого постачання робітників і службовців міст, про складне продовольче забезпечення на окремих заводах.

Там само. – С.464–466.

22 (середа)

Газета «Вісті» ВУЦВК повідомила, що всі 12 радгоспів Одеського зернорадгоспу не готові до сівби: Бузький мав 6% насіння, Бериславський – 29, Інгульський – 14, «Червоний Перекоп» – 22% насіння від потреб.

Вісті. – 1933. – 22 березня.

23 (четвер)

Записка секретаря Козятинського райкому М. Грибанова до В. Чернявського про те, що органи ДПУ реєструють 25–30% випадків смертності та опухання.

Голод та голодомор на Поділлі. – С.404.

25 (субота)

На засіданні Центральної надзвичайної санітарної комісії по боротьбі з епідеміями НКОЗ УСРР зазначалося, що «значний зріст захворювань на висипний тиф і великі вогнища цієї інфекції утворюють загрозу щодо дальшого розповсюдження висипного тифу по районах Луганщини».

ЦДАВО України, ф.342, оп.14, спр.44, арк.32.

26 (неділя)

У с. Врадієвка Врадієвського району Одеської області чоловік і жінка вбили малолітніх дітей з метою продажу м'яса на ринку.

ДА МВС України, ф.32, оп.1, спр.15 361, арк. 13–14.

27 (понеділок)

Троє голодних братів із с. Кручиново Любашівського району Одеської області задушили 15-річного односельчанина, відрубали голову, злили кров, вилучили печінку, легені, серце, смажили і їли.

Там само, спр.14 669, арк.20–21.

28 (вівторок)

У с. Бабайковка Царичанського району Дніпропетровської області зафіксовано випадок людоїдства.

Там само, спр.15 163, арк. 8.

29 (середа)

Повідомлення Рубежанського райкому партії Донецькому обкому КП(б)У про голодування селян у селах Чабановка, Мариновка, Н. Покровка, Боровенька, Епіфановка, Н. Астрахань, які мали 14 колгоспів. Зазначено, що головам сільрад було вручено директиву про вжиття термінових заходів і мобілізацію внутрішніх ресурсів хліба з метою забезпечення ранньої посівної кампанії.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.471.

30 (четвер)

Відбулося засідання політбюро ЦК ВКП(б) за участі Кагановича, Молотова, Сталіна, Калініна, Куйбишева, Андрєєва. Ухвалили рішення про призначення І. Ільїна другим, а І.Сапова третім секретарем Харківського обкому КП(б)У, а також про відрядження М. Кіллєрога на Україну і звільнення його з посади члена колегії Наркомосу РСФРР. Призначено комісію на чолі з Кагановичем для з'ясування конкретних пропозицій щодо забезпечення посівної кампанії в Україні. Встановлено термін вручення колгоспам та одноосібникам хлібозаготівельних завдань – до 25 березня.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.918, арк.9.

31 (п'ятниця)

Постанова ЦК КП(б)У про підготовку до весняної сівби та організацію продовольчої допомоги населенню Київської області. Запропоновано використовувати корів на час посівної, «оздоровити виснажених коней», призначити контролерів на сівалки, унеможливити «валандання колгоспників без дозволу правління по базарах і випадки масових невиходів на роботу», які становлять 30–50% працездатних, заборонити повністю харчування працездатних колгоспників та одноосібників за рахунок допомоги, розділити хворих і видужуючих з метою їхньої відправки на роботу, вишукувати внутрішні продовольчі резерви.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.473–474.

Квітень

1 (субота)

Районні відділи Київської області повідомляли про те, що 34 076 учнів не ходили до школи.

ЦДАВО України, ф.166, оп.11, спр.304, арк.18.

За статистичними відомостями районних відділів освіти Донецької області, 88 413 учні-українці та 30 894 учнів-росіян не відвідували школу.

Там само, спр.302, арк.2–8.

Доповідна записка Коростишівського райкому партії Київському обкому КП(б)У про голодування у березні місяці 350–400 господарств колгоспників та одноосібників, про вживання макухи, просяної полови, гнилої картоплі, кукурудзяного бадилля, м'яса собак, про «вороже ставлення» колгоспників до голодуючих одноосібників, яких приймали до колгоспів з метою залучення до громадського харчування.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.475–476.

У зведенні інформаційного сектора оргінструкторського відділу ЦК КП(б)У повідомлялося, що факти голоду зафіксовано у 32 районах, з них у тяжкому стані селяни Високопільського, Нововасильївського, Межівського, Мелітопольського, Акимівського, Комарівського, Павлоградського, Апостолівського, Дяківського, Ц. Константинівського, Царичанського, В. Лепетихського, Божедарівського, Чубарівського, Бердянського, де на ґрунті голоду спалахнула епідемія туберкульозу і тропічної малярії. Зазначено також факти, «коли група померлих не була похована впродовж 15 днів», поховання дітей і дорослих в хатах, сінях, хлівах, масового вживання м'яса дохлих коней, котів, собак, людоїдства, відсутності в школах 40–45% учнів.

Там само. – С.481.

Інформаційний сектор організаційно-інструкторського відділу ЦК КП(б)У доповідав про те, що в Дніпропетровській області голодом охоплено 32 райони.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.806.

2 (неділя)

Газета «Вісті» ВУЦВК повідомляла, що в Мар'янівській сільраді Баштанського району «активісти села» виявили 23 ями з прихованим хлібом селян-одноосібників: у М. Лути – 12 пудів пшениці і 12 пудів жита, у Ф. Дудника – 27 пудів пшениці, у Н. Задираки – 12 пудів ячменю, 2 пуди пшениці.

Вісті. – 1933. – 2 квіт.

3 (понеділок)

На засіданні епідемічної комісії при Раді Народних Комісарів УСРР запропоновано Наркомосвіті УСРР провести «розвантаження безпритульних дітей» у м. Харкові, «проводити санітарну обробку всіх дітей, які евакуюються», провести «профілактичні щеплення проти черевного тифу».

ЦДАВО України, ф.342, оп.14, спр.44, арк.5.

4 (вівторок)

У газеті «Вісті» ВУЦВК опубліковано інформацію Наркомзему УСРР про стан сівби в Україні: радгоспами засіяно 8,7%, колгоспами – 12,4, одноосібниками – 0,6%.

Вісті. – 1933. – 4 квіт.

5 (середа)

У доповідній записці Новопсковського райкому Донецькому обкому КП(б)У повідомлялося про факти людоїдства в с. Булавинці, про масовий голод селян, про використання 46% натуральної оплати трудодня на громадське харчування.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.484.

8 (субота)

У доповідній записці уповноважений Головного управління міліції Богодухівського району Харківської області повідомляє, що за даними 36 сільських рад паспорти виписано 28 000 особам, вручено 18 633, 606 відмовлено за невиконання хлібозаготівельних завдань.

ЦДАВО України, ф.166,оп.1, спр.2131, арк.18–19.

9 (неділя)

Згідно з постановою РНК УСРР і ЦК КП(б)У «Про тимчасові правила трудового розпорядку в колгоспах» жоден колгоспник не мав права працювати поза колгоспом без дозволу правління та бригадира, призначати замість себе членів свого двору, залишати роботу без дозволу бригадира, а працювати на присадибній ділянці можна було у вільний від колгоспної роботи час. Робота на промислових об'єктах та у радгоспах дозволялася за наявності письмової довідки. Виїзд на базар чи ярмарок під час роботи заборонявся, а за самовільний невихід виключали з колгоспу та позбавляли натуральної оплати за трудодні.

Комуніст. – 1933. – 9 квіт.

10 (понеділок)

Кремлівський кабінет Сталіна відвідав нарком земельних справ УСРР О. Одинцов. Розмова між ними тривала з 21.45 до 23.45.

Посетители кремлевского кабинета. – С.179.

Л. Каганович під час поїздки в Україну зустрівся з С. Косіором у вагоні на станції Харків.

Командири великого голоду. – С.344.

Постановою РНК УСРР «Про присадибні землі колгоспників» облвиконкомам запропоновано забезпечити проведення роботи колгоспників у першу чергу на колгоспних ланах і після того в присадибних господарствах, застосувати заходи зменшення присадибних ділянок колгоспників аж до повного позбавлення.

ЗУ України. – 1933. – №20. – Арт.248.

12 (середа)

Постанова політбюро ЦК КП(б)У про надання Україні насіннєвої позики 5200 т з обов'язковим поверненням її з врожаю 1933 р.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.815.

13 (четвер)

У с. Гостра Могила Ставищанського району Київської області жертвами людоїдства стали троє дітей.

ДА МВС України, ф.32, оп.1, спр.15 144, арк.8.

14 (п'ятниця)

Наркомзем УСРР рекомендував Дніпропетровському земельному управлінню використовувати корів колгоспників на польових роботах у колгоспах.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.816.

15 (субота)

У листі Межівського райкому і райвиконкому Дніпропетровському обкому КП(б)У секретареві ЦК КП(б)У С. Косіору міститься прохання про надання продовольчої допомоги колгоспникам, про призупинення «значних випадків смертності та опухання колгоспників, про наявність у колгоспах продовольчих запасів на два тижні, про відсутність фондів у районі, про необхідність термінової допомоги у розмірі 15 тис. пудів для харчування 13 935 працездатних колгоспників у 43 колгоспах.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.489–490.

Межівський райком партії та райвиконком повідомляв Дніпропетровський обком КП(б)У про наявність смертності та опухання в колгоспах «Гігант», «Прогрес», «Більшовик» Петропавлівської сільради; в комунах «Червоний Жовтень» та ім. Петровського Хорошевської сільради; в артілях «Ленінський шлях» Петровського №2 сільради; про термінове надання продовольчої допомоги.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.817.

16 (неділя)

Секретар Вінницького обкому партії В. Чернявський в листі до С. Косіора зазначив необхідність звернення за допомогою до Москви, «але ти мені не рекомендував цього робити», проте «…відчуваю, що з-за нашої чемності, з якою ми підходимо до вирішення питань допомоги ураженим в продовольчому відношенні районам області, нам значно важче вдається домагатися тих необхідних умов, які дали б нам можливість подолати з меншими наслідками те важке становище, яке маємо в низці районів області». Наголосив, що ситуація ускладнюється, а дозволена колгоспна торгівля хлібом не вирішує гостроти проблеми, в області 37 районів охоплено голодом, з них у важкому стані 20 районів, 300 сіл та 50 тис. осіб, щодня у селах помирає 10–12 селян, смертність зростає, збільшилися випадки людоїдства, більшість хат зачинена, а «…селяни лежать пластом і ні до якої праці із-за свого фізичного стану непридатні», люди виснажені і до «фізичної роботи нездатні», насіння вистачить на 50% посіву, загинуло 100 тис. коней. Запропонував

звернути увагу на забезпечення одноосібників, на «спалах епідемії», на постачання області тракторами, на розширення мережі госпіталізації, на прикріплення районів до областей РСФРР, розгорнути децентралізовані заготівлі.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.493–494.

17 (понеділок)

Доповідна записка ЦКК НК РСІ УСРР до РНК СРСР про те, що пересічно в Україні впродовж 1932 р. у «колгоспній торгівлі» брали участь 32% всіх колгоспників. На базарах зафіксовано випадки торгівлі собачим м'ясом та «м'яса котів».

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.822.

18 (вівторок)

У газеті «Вісті» опубліковано наказ Наркомзему УСРР «Про видачу трудових книжок колгоспникам», запропоновано негайно роздати колгоспникам трудові книжки.

Вісті ВУЦВК. – 1933. – 18 квіт.

19 (середа)

Повідомлення політсектора Донецького облземвідділу Донецькому обкому КП(б)У про випадки людоїдства в колгоспах «Карла Маркса», «Комінтерна», «Червоний хлібороб», «Нове життя», «Сталіна», «Червоний прапор», у яких впродовж березня померло 578 осіб, з них 218 дітей, 182 похилого віку, 189 працездатних, в с. Плещане Старобільської МТС померло 54, в Шульгино – 96 селян.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.494–495.

21 (п'ятниця)

Листом до секретарів сільських партійних осередків Миколаївський міськком КП(б)У поінформував, що продовольча позика стосується важкохворих колгоспників та одноосібників, що у разі смертного випадку на ґрунті голоду у «…вашому селі, безумовно керівний склад буде виключено з партії і віддано до суду», а також про обмеження продовольчої допомоги у травні.

Там само. – С.496–497.

23 (неділя)

У висновку зі звинуваченням у людоїдстві мешканки с. В. Севастянівка Христинівського району Київської області зазначено, що 22 квітня комісія сільської ради по виявленню «недоїдаючих» «застала» мешканку села за приготуванням м'яса зарізаної дитини, яка зізналася, що у «неї нічого їсти».

ДА МВС України, ф.32, оп.1, спр.15 158, арк.12.

25 (вівторок)

Член ЦК КП(б)У І. Кулик у листі до С. Косіора інформував про запізнення посівної кампанії в Тростянецькому районі, про факти масової смертності та випадки людоїдства, про голод серед колгоспників, які мали багато трудоднів.

Голод та голодомор на Поділлі. – С.419.

На засіданні Епідемічної комісії при РНК УСРР констатовано, що, «починаючи з кінця березня місяця, епідемія висипного тифу по м. Києву значно збільшилася, охоплено більшу частину районів міста і до цього часу нема тенденції до зниження». Серед причин поширення тифу названо те, що «не було вжито своєчасно заходів до припинення притоку безпритульних та бездомних до м. Києва». Для 100% госпіталізації «висипно-тифозних хворих вважати за потрібне розгорнути додатково ще 600 ліжок».

ЦДАВО України, ф.342, оп.14, спр.44, арк.14.

26 (середа)

Довідка Наркомату охорони здоров'я УСРР про обслуговування «тяжких районів» про те, що в Харківській області яслами охоплено 113,7 тис. дітей, у Київській – 127,9, у Дніпропетровській – 149,3, в Одеській – 133,2, у Вінницькій – 26, у Донецькій – 30,2, в АМСРР – 6,3 тис. дітей.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.829.

28 (п'ятниця)

Козятинський райвідділ ДПУ інформував Вінницький обком КП(б)У про те, що «гостре продовольче становище переживають усі села району, а в 27 селах впродовж місяця померло 400 осіб, в кожному селі виявляли пухлих від 38 до 117 селян. У с. Журбинцях «колгоспний ударник» Г., який мав 400 трудоднів, солив м'ясо дохлих собак, котів, коней, а в с. Сестренівка селяни викопували дохлих коней і поїдали.

Голод та голодомор на Поділлі. – С.421.

29 (субота)

На засіданні Епідемічної комісії при РНК УСРР повідомлялося, що для інтернування безпритульних дітей уряд виділив п'ять вагонів для їх підбору «на вокзалі та на шляхах», «ослаблених хворих дітей, немовлят, а також дорослих направляти з вокзалу до міста».

ЦДАВО України, ф.342, оп.14, спр.44, арк.21–22.

30 (неділя)

Інформаційний бюлетень РАТАУ повідомляв про масовий виїзд селян до великих міст за продуктами та печеним хлібом, про їх перевезення в домовинах на підводах.

Колективізація і голод на Україні. – С.620.

Травень

1 (понеділок)

Органами ДПУ УСРР зафіксовано факт людоїдства в с. Загайдарівка Новопсковського району Донецької області.

ДА МВС України, ф.32, оп.1, спр.15 147, арк.8.

2 (вівторок)

Мешканка села с. Кантемирівка Чутівського району Київської області вбила сокирою сусідського хлопчика, розрубала, наварила холодцю для чоловіка, згодом зарізала 12-річну дівчинку.

Там само, спр.15 150, арк.12.

3 (середа)

Газета «Вісті» ВУЦВК інформувала про те, що колгоспники України відсвяткували першотравневі дні «ударними темпами, сіяли повною ходою».

Вісті. – 1933. – 4 трав.

5 (п'ятниця)

Постанова Епідемічної комісії при РНК УСРР про необхідність боротьби з черевним тифом та іншими інфекціями, а також про заходи до ліквідації «висипно-тифозних захворювань» на Донбасі.

ЦДАВО України, ф.342, оп.14, спр.44, арк.24.

6 (субота)

У постанові ЦК КП(б)У про боротьбу з дитячою безпритульністю зазначено, що сільради та РВК і РПК радили відправляти бездоглядних дітей з великих міст, у яких спостерігалося значне скупчення дітей, відтак виникла загроза поширення епідемій. Створено урядову комісію для подолання безпритульності, рекомендовано не допускати вивозу безпритульних дітей до міст і залізниць, притягати до відповідальності осіб, які залишають дітей, повертати їх за місцем проживання, «очистити» міста Харків, Київ, Одесу, Дніпропетровськ від жебраків, організувати з них «трудові загони» з обов'язковим направленням на будівництво шляхів, кам'янокопальні, радгоспи під наглядом «перевірених комендантів».

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.504–507.

7 (неділя)

Упродовж першої п'ятиденки травня на Київщині було засіяно 220 тис. га всіх ярових культур – 9% плану.

Вісті. – 1933. – 8 трав.

8 (понеділок)

Правління артілі «Нове село» Чепільської сільради просило Балаклійський райвиконком Харківської області видати терміново борошна та цукру для дит'ясел.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.839.

10 (середа)

Політбюро ЦК ВКП(б) за участі Кагановича, Молотова, Сталіна заборонило трійкам ОГПУ в республіках, областях виконувати вироки про вищу міру покарання – розстріл.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.922, арк.17.

11 (четвер)

Повідомлення начальника Балаклійської раймілліції Харківського облвиконкому про зростання дитячої безпритульності, про «підбір з вулиці» 300 дітей, про поповнення лав безпритульних за рахунок сіл Яковенкове, Борщівка, Бригадирівка, Гусарівка, а також сусіднього Петровського району.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.841.

13 (субота)

Застрелився письменник М. Хвильовий. Залишилися – вдова Ю. Ульянцева і донька Люба.

Комуніст. – 1933. – 14 трав.

14 (неділя)

Обвинувальний висновок по звинуваченню мешканця с. Апполенка Бабанського району Київської області, який зарубав для їжі власну дружину, тому що в «…мене більше не було ніякого хліба, котрий був отриманий в колгоспі на трудодні ще зимою у минулому році».

ДА МВС України, ф.32, оп.1, спр.15 155, арк.17.

15 (понеділок)

У Вінницькій області виявлено 400 сіл у 34 районах, охоплених голодом, 26 778 господарств колгоспників та селян-одноосібників, з них 8985 померло.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.509.

16 (вівторок)

У щоденнику співробітника Київської обласної контрольної комісії КП(б)У Д. Заволоки зазначено, що в Київській області засіяно 288,7 тис. га селянського клину, а загалом по області 56,1%, по Україні – 62,2%.

Розсекречена пам'ять. Голодомор 1932–1933 років в Україні в документах ГПУ–НКВД. – К., 2007. – С.553–554.

17 (середа)

Доповідна записка Вінницької обласної оздоровчої комісії повідомляла про те, що «продтруднощами» охоплено 38 районів, 431 сільрада з населенням 120 903 особи, а 30 квітня 33 райони, 385 сіл, 24 690 господарств, 103 698 осіб. Виокремлено чотири групи районів за рівнем ураження: перша – масовий голод: Калинівка, Немирів, Брацлав, Літин, Вороновиця, Махнівка, Іллінці, Теплик і Ліповець; друга – райони, у яких «продтруднощі охопили значну частину сіл: Жмеринка, Любар, Козятин, Гайсин, Станиславчик, Бердичів, Копайгород, Тульчин, Хмельник, Тростянець; третя – з охопленням незначної кількості сіл: Дзержинськ, Уланов, Чернівці, Чуднів, Тибров, Джулинка, Янушполь; (четвер)та – з охопленням «незначної кількості господарств в окремих селах»: Дережня, Гриців, Полонне, Летичів, Могильов, Вінниця. Повідомляється, що у прикордонному Мурованокуриловецькому районі голодує населення 7 сіл, у Проскурівському – 21 сільрада із 57 сільрад, у Славутському – 4 села, у Новоушицькому – 11 сільрад, у Кам'янецькому – 11 сіл.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.510–511.

18 (четвер)

Кремлівський кабінет Сталіна відвідав П. Постишев. Розмова між ними тривала з 19-ї год. 25 хв. до 23-ї год.

Посетители кремлевского кабинета Сталина. – С. 180.

Повідомлення генерального консульства Німеччини в Харкові про голод в Україні, про велику кількість мертвих людей на вулицях, про заяву М. Хвильового про голод, про «банди» безпритульних дітей на вулицях та залізницях.

Der ukrainische Hunger-Holocaust Stalins verschwiegener V lkermord 1932/33 an 7 Millionen... Akten des deutschen Ausw rtigen Amtes Eine Dokumentation, hrsg. und eingeleit. Von dr. D. Zlepko. – Sonnenb hl, 1988. – S.161–163.

19 (п'ятниця)

Кремлівський кабінет Сталіна відвідав С. Косіор. Розмова між ними тривала з 13.25. до 15.45.

Посетители кремлевского кабинета Сталина. – С.182.

20 (субота)

У с. Олешни Ахтирського району Харківської області чоловік та жінка задушили 8-річну дівчинку, розрізали на шматки, варили та їли м'ясо.

ДА МВС України, ф.32, оп.1, спр.15 152, арк.7–9.

На засіданні Епідемічної комісії при РНК УСРР слухали доповідь про виконання плану боротьби з епідеміями на 1933 рік. Запропоновано придбати хлорпікрин, хлорні ванни, формалін, 2273 машинки для стрижки, 5698 шприців та 89 234 голки, 100 санітарно-бактеріологічних лабораторій.

ЦДАВО України, ф.342, оп.14, спр.44, арк.30.

21 (неділя)

Обвинувальний висновок у справі звинувачення у людоїдстві мешканки с. Нестеровка Букського району Київської області, яка зарізала 6-річного сина та сусідку, м'ясо яких використовувала для приготування їжі.

ДА МВС України, ф.32, оп.1, спр.15 157, арк.17.

22 (понеділок)

У книзі запису смерті Мокиївської сільської ради Чорнухинского району зафіксовано смерть дворічної дівчинки Т. Бутченко від «параліча серця».

Ні могили, ні хресного знаку. – С.125.

23 (вівторок)

Політбюро ЦК ВКП(б) виділило додатково для Дніпропетровської області 300 т борошна із союзного резерву.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.923, арк.18.

24 (середа)

Заява правління артілі «Заповіт Леніна» до Балаклійського райвиконкому Харківської області про виділення 20 т просяної полови для харчування колгоспників на час прополки польових культур.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.850.

25 (четвер)

Доповідна записка завідуючого сільськогосподарського відділу Вінницького обкому партії секретареві Вінницького обкому партії В. Чернявському про катастрофічний стан сільського населення Бершадського району. Зазначено, що смертність у «благополучному селі» становила у січні–березні 13, у квітні – 19, за 24 дні травня – 26 осіб віком від 20 до 40 років, а в с. Балановка за січень – 17, квітень – 15, селяни поїдають ракушки, дохлятину, навіть политу керосином, жом, спостерігалися факти людоїдства.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.512–513.

26 (п'ятниця)

Вовчеярська сільрада інформувала Балаклійський райвиконком Харківської області про те, що «стаціонари пухлих по нашій сільраді назавтра розпускаються – 180 душ, тому що немає харчування».

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.839.

27 (субота)

У книзі запису смертності Мокиївської сільради Чорнхинського району Харківської області зафіксовано смерть від запалення легенів та паралічу серця шестирічної дівчинка К. Чоха.

Ні могили, ні хресного знаку. – С.125.

28 (неділя)

Правління артілі «Шлях до нового життя» другої Андріївської сільради Балаклійського району Харківської області просило президію райвиконкому надати продовольчу допомогу, а «харчування – нема змоги прохарчувати довше, як до 15 червня 1933 року».

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.839.

29 (понеділок)

Лист секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора та голови РНК УСРР В. Чубаря до секретаря ЦК ВКП(б) Сталіна про надання додаткової продовольчої допомоги «тяжким районам» Одеської, Дніпропетровської, Донецької, Харківської, Вінницької та Київської областей. Зазначено, що у них немає ресурсів.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.513–514.

Постанова бюро Дніпропетровського обкому КП(б)У про особливості авансування колгоспників. Визнано «політичною помилкою» публікацію постанови бюро обкому про авансування колгоспників, яка «...орієнтувала колгоспи на першочергове задоволення споживацьких інтересів колгоспників» і відсувала «інтереси держави на другий план». За-

значено причини невиконання Україною хлібозаготівельного плану: «...розбазарювання хліба під виглядом громадського харчування, неправильна і безпорядна роздача хліба на трудодні, створення всіляких фондів». Скасовано рішення бюро обкому про авансування колгоспників, рекомендовано здійснити швидкий обмолот скошеного хліба та організувати його оперативний вивіз безпосередньо від молотарок на зсипні пункти, «завдати безжалісного удару решткам недобитків класового ворога – петлюрівським і махновським елементам», а також спробам витрачання хліба на громадське харчування, залишити на внутрішні потреби колгоспів не більше 10% фактично намолоченого хліба.

Там само. – С.514–517.

30 (вівторок)

У листі до ЦК КП(б)У голови Харківського облвиконкому І. Шелехеса про заходи подолання безпритульності дітей зазначається, що впродовж травня на вулицях Харкова підібрано 27 754 голодних дітей, десятки трупів, факти смертності зовсім не реєструються органами ЗАГСів районів області, у яких «за останні 3 місяці померло від 450–600 тис. осіб, у багатьох селах виділено спеціальні підводи, які їздять по дворах і підбирають трупи».

Там само. – С.517–519.

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про продовольчу позику Україні в розмірі 500 тис. пудів жита.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С. 857–858.

31 (середа)

Повідомлення італійського консула в Харкові до Міністерства закордонних справ Італії про масовий голод в Україні, про те, «чому світ залишається байдужим до подібної катастрофи, а міжнародна преса, така наполеглива у вимозі міжнародного осуду Німеччини за її так звані жорсткі переслідування євреїв, сором'язливо мовчить про це масове вбивство, організоване радянським урядом, де саме євреї відіграють досить широку, якщо не керівну роль». Зазначено, що «нинішнє лихо спричиниться до колонізації України переважно росіянами», яке «змінить її етнографічний характер», а також про перебування 8 тис. голодних дітей у бараках на Холодній горі в Харкові. Підібраних на вулицях голодних селян вивозили товарними вагонами до сіл – 50–60 км від міста, «бо там ніхто не бачить, як вони конають».

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.858–860.

Червень
1 (четвер)

Постанова ЦК КП(б)У про надання продовольчої допомоги безпритульним дітям. Підкреслюється «різке збільшення кількості безпритульних дітей», виділено 90 тис. дитячих пайків на червень місяць: 720 т борошна, 135 т крупи, 10 т цукру, 36 т олії, 100 т тюльки, 100 тис. банок консервів, 24 т сухофруктів.

Там само. – С.524–525.

На 1 червня 1933 р. із 64 районів Харківської області голодом було охоплено 59 з 585 населеними пунктами.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.876.

2 (п'ятниця)

Начальник політвідділу Тростянецької МТС Вінницької області у зведенні повідомив, що йому особисто вдалося «підняти на роботу усіх колгоспників, домогтися перевиконання норми кіньми, вигнати на роботу усіх корів», не видавати ранком громадського харчування тим селянам, які запізнилися на 10–15 хв. Підкреслювалося, що по закінченні колгоспної роботи видавали 400–600 г хліба тим, хто виконав норму, іншим – «хліб не видається». Норму не виконували «зазвичай лише дуже виснажені». Інформував про смертність від голоду та опухання, яка «знову дуже різко зросла», про невиконання його прохання про надання допомоги, тому що «ситий голодного не розуміє», особливо коли не бачить «всього жахіття голоду». Нарікав на відсутність допомоги «Червоного Хреста», страхових кас, взаємодопомоги, що чиновники відпочивають на курортах Криму, Кавказу, а «тут в селі (Четвер) тиновка з 1-го січня поточного року померло від голоду 425 осіб, з них 180 колгоспників, а пухлих від голоду 368 осіб, відтак мало сподівань на їхній порятунок, а «таких (четвер)тиновок добрий десяток в одному Тростянецькому районі».

Голод та голодомор на Поділлі. – С.437.

У книзі запису смерті Луговицької сільської ради Чорнухинського району Харківської області зафіксовано смерть «від недоїдання» 50-річної жінкиП.П. Варава.

Ні могили, ні хресного знаку. – С.130.

3 (субота)

Доповідна записка Наркомату охорони здоров'я УСРР ЦК КП(б)У про голодування населення Київської області. Зазначено, що станом на 15 квітня голодувало 493 644 особи, з них 262 109 дітей, 210 138 дорослих, 97 715 виявилися «опухшими», 36 632 госпіталізовано, померло з 1 січня 27 809 осіб. Визнано безсумнівним «значне зменшення цифри померлих», особливо серед дітей ясельного, дошкільного і молодшого віку.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.525–528.

4 (неділя)

У книзі запису смерті Мокиївської сільської ради Чорнухинського району Харківської області зафіксовано смерть 8-місячної дівчинки Я.І. Омеляненко.

Ні могили, ні хресного знаку. – С.125.

У книзі запису смерті Луговицької сільради Чорнухинського району Харківської області зафіксовано смерть 35-річної Х.Т. Коледа «від недоїдання».

Ні могили, ні хресного знаку. – С.130.

5 (понеділок)

Лист начальника Харківського обласного відділу ДПУ З. Кацнельсона до голови ДПУ УСРР про факти масового голодування населення області. Повідомляв про ураження голодом населення 23 районів з 64 районів області, де «…захворювання і смертність на ґрунті виснаження почали набувати загрозливих розмірів», про підбір на вулицях Харкова впродовж лютого – квітня 1597 трупів померлих від голоду людей, про вилучення з вулиць 10 тис. безпритульних дітей. Зазначено, що 1 березня було зафіксовано 9 випадків людоїдства, у червні – 221, «смертність з кожним днем зростає», у с. Вовчий Яр щоденно помирає 8–12 колгоспників, а за півтора місяці померло 2500 осіб, деякі сільради призупинили реєстрацію масової смертності селян, а в с. Чепишки Балаклійського району за березень–травень померло 300 осіб, з них 95% – колгоспники, село з 500 дворів «перетворилося на пустир».

Голод 1932–1933 років на Україні. – С. 532–535.

6 (вівторок)

У книзі запису смерті Мокиївської сільської ради Чорнухинського району зафіксовано смерть 6-річного хлопчика О. Омеляненка від «плохого питанія і параліча серця».

Ні могили, ні хресного знаку. – С.125.

7 (середа)

У книзі запису смерті Мокиївської сільської ради Чорнухинського району Полтавщини зафіксовано смерть 6-місячної дівчинки В. Бойко «от плохого питанія після смерті матері».

Там само. – С.125.

8 (четвер)

Обвинувальний висновок по звинуваченню мешканки с. Строкова Попельнянського району Київської області, яка зарізала власну доньку з «метою людоїдства».

ДА МВС України, ф.32, оп.1, спр.15 156, арк.21.

9 (п'ятниця)

У книзі запису смерті Луговицької сільської ради на Полтавщині зафіксовано смерть 52-річної жінки В.К. Чабанової – «від недоїдання», 67-річного чоловіка П.І. Крамного – «від знесилення організму через старість», однорічного хлопчика В. Артюха – «від недоїдання».

Ні могили, ні хресного знаку. – С.133.

10 (субота)

На літню сесію 5-ти інститутів соціального виховання Київської області з'явилося від 22 до 30% студентів-заочників, які працювали сільськими вчителями, до ІВС Донецької області – 61%, Дніпропетровської – 51,6, Харківської – 34, Вінницької – 35–46%. В УСРР було 75 405 студентів «учителів-заочників».

ЦДАВО України, ф.503, оп.1, спр.106, арк.10–18; спр.7, арк.3.

Довідка Харківського обласного відділу ДПУ про виявлення «продускладнень» в 61 районі області з 607 населеними пунктами, про реєстрацію випадків людоїдства і трупоїдства.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.880.

11 (неділя)

У книзі запису смерті Луговицької сільської ради Чорнухинського району Полтавської області зафіксовано смерть «від недоїдання» 9-річного хлопчика В. Коляди, дворічного П. Кутири.

Ні могили, ні хресного знаку. – С.133.

12 (понеділок)

Газета «Вісті» ВУЦВК опублікувала передову статтю «Пильно охороняти колгоспний врожай». Повідомлялося про створення в колгоспах «бригад-об'їздників» для охорони врожаю.

Вісті. – 1933. – 12 черв.

13 (вівторок)

Кремлівський кабінет Сталіна відвідали С. Косіор та В. Молотов. Розмова між ними тривала з 20.15 до 23.40, а Молотов залишив кабінет о 23.55.

Посетители кремлевского кабинета Сталина. – С.185.

У книзі запису смерті Луговицької сільради Чорнухинського району зафіксовано смерть «від недоїдання» 11-річної дівчини К. Лучної, дворічного хлопчика І. Коляди, дворічної дівчинки М. Коляди.

Ні могили, ні хресного знаку. – С.133.

14 (середа)

Повідомлення Наркомзему УСРР про те, що в Харківській та Дніпропетровській областях організовано 21 195 польових пунктів громадського харчування колгоспників та 3735 стаціонарних, у Вінницькій та Чернігівській областях створено централізовані їдальні замість польових пунктів, «полегшуючи тим самим ледарям та симулянтам харчування, не виходячи на польові роботи», а продуктами харчування забезпечено на 30–50%.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.883.

15 (четвер)

У книзі запису смерті Луговицької сільради Чорнухинського району зафіксовано смерть «від недоїдання» 4-річної дівчинки О. Недорішкової та 27-річної К.П. Чабанової.

Ні могили, ні хресного знаку. – С.134.

16 (п'ятниця)

У книзі запису смерті Луговицької сільради Чорнухинського району зафіксовано смерть «від виснаження організму від недоїдання» 14-річного хлопчика І. Крамного, 72-річної жінки Я. Дрюцьки від «знесилення організму від старості».

Там само. – С.134.

17 (субота)

У книзі запису смерті Луговицької сільради Чорнухинського району Харківської області зафіксовано смерть «від недоїдання» 22-річного Д. Яремченка і 34-річної О. Миленкової.

Там само. – С.134.

18 (неділя)

У книзі запису смерті Луговицької сільради Чорнухинського району Харківської області зафіксовано смерть «від недоїдання» 8-річного хлопчика С. Кравченка.

Там само. – С.135.

19 (понеділок)

У книзі запису смерті Мокиївської сільради Чорнухинського району Харківської області зафіксовано смерть 9-річної дівчинки Г. Кулик «від паралічa серця».

Там само. – С.126.

20 (вівторок)

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про використання 1000–1200 військових шоферів з їх командирами для організації колони з 500 авто для хлібоперевезень та вивозки цукрового буряка.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.925, арк.8.

21 (середа)

Телеграма ЦК ВКП(б) та РНК СРСР до ЦК КП(б)У про обов'язкове виконання колгоспами та селянами-одноосібниками України річного плану зернопоставок в обсязі 158,1 млн. пудів, а також радгоспами всіх систем – 22,7 млн. пудів. Обсяг і терміни виконання не підлягали перегляду.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.891.

22 (четвер)

Повідомлення італійського консула в Харкові Міністерству закордонних справ Італії про деякі вимерлі села Харківської області: Терстаньяк – «усі жителі померли від тифу і голоду», с. Мохнач біля Чугуєва, де «раніше нараховував майже 1000 жителів», а «тепер має 12 чоловік і кілька жінок, двох дітлахів».

Там само. – С.892.

23 (п'ятниця)

У книзі запису смертності Луговицької сільради Чорнухинського району Харківської області зафіксовано смерть «від недоїдання» Г. Тарана 25-річного та М. Борсука 24-х років.

Ні могили, ні хресного знаку. – С.135.

24 (субота)

Інформація Полонського райкому КП(б)У Вінницької області про масовий голод в десятках сіл, смертність збільшилася «за рахунок одноосібників, які не виконали планів хлібоздачі, не посіяли, й особливо – за рахунок розкуркулених, у колгоспах – за рахунок ледарів та рвачів». Зазначалися факти людоїдства, набряку та опухання серед трактористів МТС.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.893.

25 (неділя)

У книзі запису смертності Луговицької сільради Чорнухинського району Харківської області зафіксовано смерть «від недоїдання» шести осіб віком від 5 до 59 років.

Ні могили, ні хресного знаку. – С.135–136.

26 (понеділок)

Директива ЦК ВКП(б) і Раднаркому СРСР про порядок авансування колгоспників на трудодні. Визнано шкідливим хаотичну видачу авансів і створення так званого «громадського харчування», рекомендовано видавати аванси колгоспникам «організованим порядком».

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.538–539.

Мешканець с. Степанівка Лугинського району Київської області заховав труп померлого від голоду брата у дворі, згодом «…почав обрізати з нього м'ясо, варити і їсти, а також давав варене м'ясо їсти маленькому синові», тому що «не мав нічого їсти». Зізнався також у тому, що «…мені ще хотілося м'яса, для чого я задушив свого сина К., якого також зварив і з'їв впродовж двох днів».

ДА МВС України, ф.32, оп.1, спр.15 137, арк.6–7.

27 (вівторок)

У книзі запису смерті Луговицької сільради Чорнухинського району зафіксовано смерть «від недоїдання» 13-річного хлопчика Я. Михна.

Ні могили, ні хресного знаку. – С.136.

28 (середа)

У книзі запису смерті Луговицької сільради Чорнухинського району Харківської області зафіксовано смерть «від недоїдання» 24-річного чоловіка Г. Процента.

Ні могили, ні хресного знаку. – С.136.

29 (четвер)

Мешканка с. М. Андрушівка Андрушівського району Київської області, йдучи на роботу в колгосп, наказала старшому синові зарізати 9-річного брата для вживання, а після повернення з роботи смажила і їла разом з дітьми, «допоки не з'їли всього».

ДА МВС України, ф.32, оп.1, спр.15 361, арк.15.

30 (п'ятниця)

У книзі запису смерті Луговицької сільради Чорнухинського району Харківської області зафіксовано смерть «від недоїдання» 25-річного чоловіка М. Чабана.

Ні могили, ні хресного знаку. – С.136.

Липень

1 (субота)

Політбюро ЦК ВКП(б) встановило норму витрат зернових на авансування колгоспників за кількістю вироблених трудоднів: 10–15% від фактично намолоченого хліба.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.923, арк.20.

2 (неділя)

Наказом ДПУ УСРР «Про оперативний облік» визначено необхідність обліку оперативних заходів ДПУ на виконання нових завдань.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.898.

3 (понеділок)

У книзі ЗАГСу Граденицької сільської ради Одеського району зафіксовано смерть від «виснаження» дворічної дівчинки М. Баран.

Голодомори в Україні: Одеська область. – С.313.

4 (вівторок)

Постановою ВУЦВК та РНК УСРР «Про розподіл штрафів, що їх накладають за невиконання натуральних державних зобов'язань» зазначено, що штрафи, які накладають сільські ради за невиконання натуральних державних зобов'язань, перераховують 40% суми до загального союзного держбюджету, 25% – до бюджету райвиконкому або міськради, 10% – до особливих фондів при РВК, витрати якого спрямовували на підтримку осіб, що постраждали від куркульського насильства, 25% – до бюджету сільської ради, на території якої стягнуто штраф.

ЗУ України. – 1933. – №33. – Арт.428.

5 (середа)

Виступаючи на другому обласному з'їзді колгоспників-ударників, секретар Чернігівського обкому КП(б)У П. Маркітан зазначив, що «…ми маємо зараз в окремих областях, районах, селах: голод, смерть від голоду, навіть окремі випадки, коли поїдають людей, не кажу вже про те, що їдять худобу, що упала, – це ганьба, для кого – для нас, в першу чергу, нас – партійних керівників, партійної організації, починаючи з обласних і кінчаючи сільськими», позаяк «…торік у весняну посівкампанію райони засіяли на 48, 50, 70, 74%, рідко хто засіяв до 100, і, по-друге, коли збирали врожай, чимало врожаю загинуло на полі», а витрати хліба на громадське харчування в колгоспах вдвічі – втричі перевищували видачу на трудодні.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.540–541.

6 (четвер)

У книзі запису смерті Мокиївської сільради Чорнухинського району Харківської області зафіксовано смерть «від параліча серця» 5-річної дівчинки П. Бойко.

Ні могили, ні хресного знаку. – С.126.

7 (п'ятниця)

Покінчив життя самогубством член ЦК і політбюро ЦК КП(б)У М. Скрипник.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.901.

8 (субота)

У книзі запису смерті Мокиївської сільради Чорнухинського району Харківської області зафіксовано смерть «від параліча серця» 2-річної дівчинка В. Мигаль.

Ні могили, ні хресного знаку. – С.126.

9 (неділя)

Постановою РНК УСРР «Про здавання зерна державі» скасовано дію постанови РНК УСРР від 3 травня 1933 р. «Про перебіг вручення зобов'язань щодо постачання зерна державі», про зарахування врожаю з присадибних ділянок колгоспників у рахунок натуроплати за трудодні, встановлено, що зернові культури, засіяні колгоспниками на присадибних землях, крім частини, що підлягає хлібоздаванню порядком податку, залишається в їхньому розпорядженні.

ЗУ України. – 1933. – №37. – Арт.482.

10 (понеділок)

Італійський консул у Харкові інформував Міністерство закордонних справ Італії про те, що в Україні «дуже жахлива» ситуація: «за винятком районів, безпосередньо прилеглих до міст в радіусі п'ятидесяти кілометрів, і великих міст, країна охоплена голодом, тифом, дизентерією; кажуть ще про холеру і навіть чуму», а «голод знищив половину сільського населення», позаяк «смертність у селах часто сягає 80 відсотків, але не буває нижче 50 відсотків».

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.903.

11 (вівторок)

Книга запису смерті Луговицької сільради Чорнухинського району. Померли «від недоїдання» двоє осіб – дитина 2-х років та 73-річний чоловік.

Ні могили, ні хресного знаку. – С.133.

12 (середа)

Кремлівський кабінет Й. Сталіна відвідали С. Косіор та В. Молотов. Розмова між ними тривала з 20-ї год. 15 хв. до 23-ї год. 40 хв.

Посетители кремлевского кабинета Сталина. – С.189.

13 (четвер)

Кремлівський кабінет Й. Сталіна відвідав С. Косіор. Розмова тривала з 15.55 хв. до 18.05 хв.

Там само. – С.195.

14 (п'ятниця)

Постанова колегії Народного комісаріату зернових і тваринницьких радгоспів СРСР про збільшення хлібозаготівельного плану зернорадгоспам України на 7,5 млн. пудів.

Український хліб на експорт. 1932–1933. – С.319.

15 (субота)

У с. Гайворон Володарського району Київської області зафіксовано факт вбивства жебраків з метою людоїдства.

ДА МВС України, ф.32, оп.1, спр.15 166, арк.14.

16 (неділя)

Постановою РНК УСРР «Про безгосподарні засіви одноосібників» обласні та районні комітети зобов'язано передати до 20 липня 1933 р. безгосподарні засіви одноосібників найближчим колгоспам з тим, щоб частину врожаю залишити для колгоспу за роботу, витрачену на збирання та молотьбу, а решту врожаю передати до фонду державних хлібозаготівель.

ЗУ України. – 1933. – № 37. – Арт. 477.

17 (понеділок)

Постанова бюро Арбузинського райкому КП(б)У Одеської області про роботу правління колгоспу «Жовтнева революція» Костянтинівської сільради, яка була спрямована на зрив та дискредитацію хлібоздачі. Зауважено, що члени управи колгоспу Богородицький, Мар'янов і Малиш роздали колгоспникам на трудодні без відома МТС, цим вони порушили закон про те, що 90% з намолоченого мало негайно завозитися до елеваторів на хлібоздачу і лише 10% залишатися в колгоспі на внутрішні потреби для оплати на трудодні та на фураж. Прокуратурі доручено негайно розглянути справу, щоб притягнути винних до відповідальності. Ухвалено надрукувати постанову в пресі, щоб попередити аналогічні випадки в інших колгоспах.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.542.

18 (вівторок)

У книзі запису смерті Мокиївської сільради Чорнухинського району зафіксовано смерть 11-річного хлопчика Г. Ткаченко.

Ні могили, ні хресного знаку. – С.127.

20 (четвер)

У книзі запису смерті Мокиївської сільради Чорнухинського району Харківської області зафіксовано смерть 5-річного хлопчика Д. Яценка.

Ні могили, ні хресного знаку. – С.127.

21 (п'ятниця)

Постанова бюро Київського обкому КП(б)У про відкриття кіосків у Ворзелі, Боярці, Пущі-Водиці, Дарниці, Святошин для «продажу комерційного хліба».

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.905.

22 (субота)

У постанові РНК УСРР «Про витрачання трудоднів на адміністративний та обслуговний апарат колгоспів» зазначено, що у низці колгоспів перевитрачено велику кількість трудоднів коштом колгоспників, що працюють на виробництві, зобов'язано ревізійні комісії перевірити витрати трудоднів на адміністративний апарат.

ЗУ України. – 1933. – № 37. – Арт.479.

23 (неділя)

Інформація Солобковецького райкому КП(б)У Вінницької області про «зрізання колосків», про початок жнив, про випадок людоїдства в с. Тарасівка.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.908.

24 (понеділок)

Звернення греко-католицького єпископату Галичини до світової громади про голодомор в Україні, про вимирання українських селян.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.909.

25 (вівторок)

Звернення Українського громадського комітету допомоги до українського народу з протестом проти «російських комуністів-більшовиків, що вогнем і мечем знищили українську державу над Дніпром, що багнетами насадили свою диктатуру на нашій землі, розпинають тепер український нарід» та «виголоджують усе населення на Україні».

Там само. – С.911–912.

26 (середа)

Газета «Вісті» ВУЦВК повідомляла, що в Скадовському районі Одеської області в колгоспах «Червоний колосок», «Передовик», «Перше травня» «вирішили замість видавати колгоспникам аванси за трудоднями влаштувати спільне харчування», а в деяких колгоспах «зволікають видання авансів або зовсім відмовляють колгоспникам в авансуванні».

Вісті. – 1933. – 26 лип.

28 (п'ятниця)

Постанова бюро Київського обкому КП(б)У про неприпустимість масового зрізання колосків та про відсутність будь-якої охорони врожаю у Бородянському районі.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.543.

У книзі ЗАГСу Граденицької сільради Одеського району зафіксовано смерті з діагнозом «виснаження» та «гостре виснаження» 27 осіб різного віку від 7 місяців до 80 років.

Голодомори в Україні: Одеська область. – С.311–314.

29 (субота)

Постановою РНК УСРР «Про повернення трудящим одноосібникам-біднякам та середнякам їхніх зернових засівів, що їх було передано колгоспам як безгосподарні» визнано за доцільне повернути трудящим одноосібникам-біднякам та середнякам, що поверталися до села, їхні зернові посіви, пере-

дані колгоспам, якщо вони не були конфісковані за ухвалою суду або райвиконкому в порядку репресії за саботаж, якщо одноосібник погодився виконати план хлібоздавання державі та ґарантує це, взяв на себе зобов'язання провести осінню сівбу.

ЗУ України. – 1933. – № 37. – Арт.481.

31 (понеділок)

Власний кореспондент газети «Вісті» ВУЦВК повідомив, що Димерський район Київської області першим виконав липневий план хлібоздавання – 148% плану.

Вісті. – 1933. – 1 серп.

Серпень

1 (вівторок)

Постанова політбюро ЦК КП(б)У про план та порядок продовольчого забезпечення хлібом робітників, інженерно-технічних працівників, службовців – 600 г на день. Запропоновано перевести з 1 серпня забезпечення хлібом учителів, агрономів, медперсонал за рахунок 2% нарахувань на поставку державі зерна колгоспами та одноосібниками.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.543–544.

2 (середа)

У книзі запису смерті Пісківської сільської ради Чорнухинського району зафіксовано смерть трирічного хлопчика А. Козира.

Ні могили, ні хресного знаку. – С.119.

У книзі запису смерті Мокиївської сільської ради Чорнухинського району зафіксовано смерть трирічного хлопчика О. Яценка.

Там само. – С.119.

3 (четвер)

Газета «Вісті» ВУЦВК опублікувала постанову РНК СРСР і ЦК ВКП(б) «Про порядок засипання фондів на потреби колгоспів і розподіл зерна між колгоспниками за трудоднями».

Вісті. – 1933. – 3 серп.

5 (субота)

На засіданні Епідемічної комісії при РНК УСРР наголошено на необхідності хлорування водогонів у містах України.

ЦДАВО України, ф.342, оп.14, спр.44, арк.89.

6 (неділя)

Газета «Вісті» ВУЦВК опублікувала передову статтю «Стерти з лиця землі ворогів народу» зі звітом про виконання постанови від 7 серпня 1932 р.

Вісті. – 1933. – 6 серп.

7 (понеділок)

У постанові ЦК КП(б)У «Про хлібоздачу в перший п'ятиденник серпня» зазначено, що Україна виконала лише 84% липневого плану. В одноосібному секторі виконання липневого плану становило від 1 до 4,2%. Вказано Вінницькому, Харківському та Київському обкомам «на загрозливий стан щодо темпів хлібоздачі по одноосібному секторові».

Вісті ВУЦВК. – 1933. – 8 серп.

9 (середа)

У книзі запису смерті Мокиївської сільської ради Чорнухинського району зафіксовано смерть півторарічної дитини К. Яценко.

Ні могили, ні хресного знаку. – С.127.

10 (четвер)

На засіданні Епідемічної комісії при РНК УСРР визнано недостатньою організацію боротьби з висипним тифом і підготовку до подолання кишкових інфекцій у м. Горловці та його околицях.

ЦДАВО України, ф.342, оп.14, спр.44, арк.119.

11 (п'ятниця)

Епідемічна комісія при РНК УСРР зобов'язала санепідемологічні служби в районах провести дезінфекціювання робітників, які поверталися із «збиральної кампанії».

ЦДАВО України, ф.342, оп.14, спр.44, арк.129.

12 (субота)

Кривушанська сільрада Кременчуцького району Полтавщини виконала достроково план хлібоздавання державі: по колгоспному сектору – 1802 ц, по одноосібному — 38,1 ц. Сільраду відвідав Г. Петровський.

Вісті. – 1933. – 12 серп.

13 (неділя)

Газета «Вісті» ВУЦВК повідомила рішення Дніпропетровського облвиконкому та обкому КП(б) У про застосування репресій (штраф, дострокове стягнення річного зобов'язання, позбавлення права втрачати 10% від фактично-обмолоченого хліба на авансування колгоспників, заборона молотити зерно для власних потреб).

Вісті. – 1933. – 14 серп.

14 (понеділок)

У книзі запису смерті Пісківської сільської ради Чорнухинського району зафіксовано смерть трирічної дитини П.В. Тимошенко.

Ні могили, ні хресного знаку. – С.119.

15 (вівторок)

Політбюро ЦК ВКП(б) за участі Кагановича, Молотова, Сталіна відхилило пропозиції ЦК КП(б)У про видачу хліба на трудодні, запропонувавши видавати зерно на трудодні з метою стимулювання збирання та вивезення буряків на приймальні пункти. Дозволено буряківничим радгоспам України, після виконання ними хлібозаготівельних завдань та

створення насіннєвих фондів, розподілити на трудодні 80% наявного хліба, а 20% залишити на час вивезення буряків з поля. Заборонило постанову ЦК КП(б)У від 9 серпня 1933 р. про продаж комерційного хліба по 2 кг «на руки» та випічку здобного хліба. Запропонувало створити Всесоюзний переселенський комітет при РНК СРСР.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.928, арк.26.

16 (середа)

Доповідна записка голові ЦКК КП(б)У В. Затонського, який відвідав 11 районів колгоспів, про стан громадського харчування та порушення вимог розподілу хліба на трудодні: «…законних авансів на трудодень не видають», громадське харчування відсутнє, а замість борщу та каші варять «затирку». Там, де «видали на трудодні», працюють добре.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.544–545.

У книзі запису смерті Мокиївської сільської ради Чорнухинського району зафіксовано смерть семирічної дитини К.М. Бойко.

Ні могили, ні хресного знаку. – С.127.

17 (четвер)

У постанові президії ЦКК КП(б)У і колегії НК РСІ УСРР «Про організацію перевірки органами КК–РСІ приймання та збереження хліба» вказано на необхідність якісного і «цілодобового приймання хліба на пунктах».

Вісті. – 1933. – 20 серп.

18 (п'ятниця)

Постановою РНК СРСР «Про порядок записки фондів для потреб колгоспів» заборонено радянським і партійним органам створювати в колгоспах додаткові фонди, що зменшують кількість зерна для розподілу на трудодні. Надано право колгоспникам «вільно» використовувати лишки після виконання колгоспами їхніх зобов'язань перед державою та створення обов'язкових фондів – насіннєвих, страхових і фуражних.

Правда. – 1933. – 19 авг.

19 (субота)

Зернорадгосп «Червоний Перекоп» Одеського району закінчив збирання зернових культур на площі 33,125 га, а державі здано 800 тис. пудів – 50,3% річного плану. Комбайнами зібрано 61% зернових.

Вісті . – 1933. – 20 серп.

20 (неділя)

У газеті «Вісті» ВУЦВК опубліковано передову статтю «Рішуче піднести роботу в одноосібному секторі», в якій зазначено, що селянські господарства виконали 17,7% річного плану.

Вісті. – 1933. – 20 серп.

22 (вівторок)

Москва. Лист Л. Кагановича до Й. Сталіна стосовно порядку розподілу зерна колгоспникам на трудодні, узгодженого з С. Косіором, П. Постишевим, Й. Варейкісом, М. Хатаєвичем.

Сталин и Каганович. Переписка. 1931–1936 гг. – М., 2001. – С.310.

23 (середа)

Політбюро ЦК КП(б)У ухвалило рішення про застосування репресій проти колгоспів та одноосібників, які не виконували місячного плану хлібозаготівель.

ЦДАГО України, ф.1, оп.6, спр.318, арк.3.

24 (четвер)

Постановою бюро Зміївського райкому КП(б)У Харківської області про боротьбу з дитячою безпритульністю установи та організації зобов'язано виявити до 1 вересня сиріт віком до трьох років і старше, влаштувати перших до дитбудинків, інших повернути до батьків або на утримання колгоспів, родичів.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.551.

25 (п'ятниця)

Секретар ЦК КП(б)У М. Попов у листі до Сталіна та Кагановича інформував про те, що редакція газети «Комуніст» одержала з Полтави «Тези», написані невідомим автором, у яких говорилося про «нечуваний в історії людства голод, що охопив всі райони України, Кубані і північну частину ЦЧО», про «смерть мільйонів беззахисних селян, людоїдство», про пошук «організаторів і натхненників голоду як в ЦК, так і в сільських комосередках».

РДАСПІ, ф.81, оп.3, спр.131, арк.43–62.

26 (субота)

О 9-й год. ранку радянським пароплавом «Чичерін» до Одеси прибув Едуард Ерріо у супроводі сенатора Серлена, депутата Жюльєна і Марселя Рея. На пристані Е. Ерріо зустрічали голова Одеського облвиконкому Пахомов, голова Всеукраїнського товариства культурного зв'язку із закордоном П. Любченко. Відвідав колгосп «Червоний промінь» в с. Біляївка, запитував про трудодні, перебував серед колгоспників близько двох годин. О 22-й год. виїхав до Києва.

Вісті. – 1933. – 27 серп.

27 (неділя)

У книзі запису смерті Мокиївської сільської ради Чорнухинського району зафіксовано смерть дворічного хлопчика М. Бойка від «паралічу серця».

Ні могили, ні хресного знаку. – С.128.

28 (понеділок)

Лист Й. Сталіна до Л. Кагановича про те, що С. Косіор та П. Постишев ставляться до чистки парторганізації Донецької області «несерйозно», що «українці хочуть витіснити потихеньку Саркіса з Донбасу натомість Терехова».

РДАСПІ, ф.558, оп.11, спр.80, арк.43–45.

29 (вівторок)

Телеграма заступника голови Комітету заготівель СРСР М. Чернова уповноваженому із заготівель при РНК УСРР М. Степанському про необхідність посилення темпів відвантаження зерна на експорт.

Український хліб на експорт. – С.326–237.

30 (середа)

У доповідній записці ДПУ УСРР ЦК КП(б)У йдеться про те, що прем'єр-міністр Франції Едуард Ерріо відвідав Харків, Запоріжжя, Дніпропетровськ, Одесу, Київ. Перебуваючи на території Софіївського собору, звернув увагу на імператорські риси дзвіниці, зустрічався з ученими Академії наук. Зазначено, що в Україні Ерріо «…цікавився головним чином двома питаннями: 1) чи є у нас голод, до того ж це питання він пов'язував, звичайно, з основним питанням про успішність чи крах колективізації і 2) національне питання…», але після розмов з представниками влади мав «…тверде переконання, що ніякого голоду у нас немає і, хоча Альфан і Рей підкреслювали, що зовсім недавно голод на Україні був, він переконався, що ми вірно інформуємо його про минулі і тепер подолані труднощі». У Харкові відвідав дитячу комуну ім. Дзержинського, «їздив туди, куди хотів», зустрічався з В. Чубарем.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6204, арк. 26.

31 (четвер)

Постановою РНК «Про переселення на Кубань, Терек та Україну» Всесоюзному переселенському комітету при РНК СРСР запропоновано організувати до початку 1934 р. переселення в Україну 15–20 тис. сімей, а на Кубань і Терек – **не менш як 10 тис. сімей.**

ДАРФ, ф.5446, оп.1, спр.470, арк.185. Вересень

1 (п'ятниця)

У книзі запису смерті Пісківської сільської ради Чорнухинського району зафіксовано смерть однорічної дитини Г. Шило.

Ні могили, ні хресного знаку. – С.129.

2 (субота)

У листі Л. Кагановича до Й. Сталіна зазначено, що Саркіса призначено першим секретарем Донецького обкому КП(б)У, а питання про «оформлення» другим секретарем Р. Терехова відкладено, тому що «українці, і він сам, і Саркіс навряд чи цього захочуть».

Сталин и Каганович. Переписка. – С.326.

3 (неділя)

Постанова Козелецької районної міліції Харківської області про вилучення 100 кг зерна із трудоднів колгоспниці М. Лобась за зрізані колоски.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С. 631.

4 (понеділок)

Виступаючи на обласному «зльоті» передових колгоспів Дніпропетровщини, Г. Петровський зазначив, що «колгоспний лад остаточно переміг усіх своїх ворогів».

Вісті. – 1933. – 4 верес.

5 (вівторок)

У чернігівській газеті «Більшовик» повідомлено про незадовільну явку учнів до школи: в Остерському районі – 52%, Варванському – 70, Березенському – 77, Коропському – 74, Мало-Дівицькому – 54% учнів.

Більшовик. – Чернігів, 1933. – 5 верес.

6 (середа)

У книзі запису смерті Мокиївської сільської ради Чорнухинського району зафіксовано смерть шестирічного хлопчика І. Кулика.

Ні могили, ні хресного знаку. – С.128.

7 (четвер)

Л. Каганович у листі до Й. Сталіна повідомляє, що деякі члени Української Академії наук – галичани, які живуть у Львові,демонстративно хочуть позбутися звань академіків, тому «українці ставлять питання» про їх виключення.

Сталин и Каганович. Переписка. – С.333.

8 (п'ятниця)

Раднарком СРСР зобов'язав Експортхліб забезпечити прийомку в портах 66 млн. пудів експортного хліба.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.928.

9 (субота)

У листі Кагановича до Сталіна йдеться про порядок денний пленуму ЦК КП(б)У: про підсумки жнив, про хід хлібозаготівель, осіннього засіву та організаційно-господарське зміцнення колгоспів, про підсумки здійснення ленінської національної політики в Україні.

Сталин и Каганович. Переписка. – С.335.

10 (неділя)

Епідемічна комісія при РНК УСРР зауважила, що в Дніпропетровській області за 8 місяців розгорнуто 75% «примітивних лазень» по районах, ізопропускпунктів, запропоновано здійснити «рішучий перелом у виконанні плану щеплень проти черевного тифу і різачки».

ЦДАВО України, ф.342, оп.14, спр.44, арк.147–148.

11 (понеділок)

Постановою політбюро ЦК КП(б)У вирішено переселити в степові райони 22 тис. сімей, з них до Одеської і Дніпропетровської областей по 9 тис., Донецької – 4 тис. сімей. Вербування проводити з

колгоспників та одноосібників, які виявили бажання переїхати до степових колгоспів. Переселення здійснювали з Чернігівської, Київської та північних районів Вінницької області.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.930.

12 (вівторок)

У телеграмі Л. Кагановича та наркома постачання СРСР А. Мікояна до Й. Сталіна вказано на необхідність заборони колгоспної торгівлі і децентралізованих заготівель картоплі до виконання річного плану обов'язкової поставки картоплі державі. Водночас з метою боротьби зі спекуляцією та покращання постачання картоплею груп населення, яких не було прийнято на централізоване постачання, надано директиву організувати вільну торгівлю картоплею в низці магазинів Москви, Ленінграда та Харкова.

Сталин и Каганович. Переписка. – С.339.

13 (середа)

Арбузинський райком КП(б)У, звертаючись до Одеської комісії з чистки партії, просив вжити заходів до облсуду і «допомогти вдарити по класовому ворогові».

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.932–933.

14 (четвер)

У передовій статті газети «Вісті» підкреслено, що ЦК КП(б)У зобов'язав «всі парторганізації за всяку ціну зберегти високі темпи хлібоздачі». Зазначено «небезпечне зниження» хлібозаготівель в Одеській, Київській, Чернігівській і Донецькій областях: у Дніпропетровській 24 райони із 48 «мають рівень хлібозаготівель набагато нижчий за пересічно-обласний», на Київщині з 74 районів 40 «дають нижчі показники», на Чернігівщині 26 районів з 36 знизили темпи.

Вісті. – 1933. – 14 верес.

15 (п'ятниця)

Учитель Бесарабов у листі до редакції газети «Вісті» розповів про голодування педагогів Одеської області. Назвав централізоване постачання учителів «центромучительством», тому що «замість минулої голодухи і отікання від голоду наприкінці року, – в цьому році голод у весь розмах розпочався з початку учбового року», бо «як же не голодувати, як видали централізовано за серпень по 30 кг борошна на працюючого та 15 кг на утриманців».

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.934.

16 (субота)

Серед 21 міста, у яких було дозволено вільний продаж висівок у державних магазинах, згідно з постановою політбюро ЦК ВКП(б), перелічено Харків, Дніпропетровськ, Київ.

РДАСПІ, ф.17, оп. 3, спр.931, арк.10.

17 (неділя)

Постановою політбюро ЦК ВКП(б) про збір мірчука в Україні зобов'язано ЦК КП(б)У впродовж жовтня виконати жовтневий план надходження мірчука, а також припинити недобір за липень–серпень та попереджено С. Косіора і секретарів обкомів України про те, що недобір мірчука до 1 жовтня буде вилучено із обсягу постачання хліба за місяць.

Там само, арк.12.

18 (понеділок)

У доповідній записці експерта посольства Німеччини в СРСР Отто Міллера сказано про низький врожай, але зауважено, що «при практичному розподілі можна було б мати якщо не достатнє харчування, то таке, якого б вистачило, щоб уникнути великої смертності від голоду». Автор вважав, що причиною голоду був не експорт зерна, а «брутальні методи реквізування». Допускав кількість померлих від голоду від 25 до 50% населення, або 10 млн. жертв.

Der ukrainische Hunger-Holocaust Stalins verschwiegener V Ikermord 1932/33 an 7 Millionen…– S.196–197.

19 (вівторок)

Рішення Бабанського райвиконкому на Київщині про посилення покарання одноосібників за невиконання хлібозаготівель. Вирішено замінити двократний штраф за невиконання хлібозаготівель п'ятикратним.

Колективізація і голод на Україні. – С.635.

20 (середа)

У СРСР заготовлено 886 млн. пудів зернових культур проти 441 млн пудів минулого року.

РДАСПІ, ф.558, оп.11, спр.741, арк.67–68.

21 (четвер)

Сількор М. Наумов повідомляв редакцію газети «Колгоспне село» про примусове відбирання корів на м'ясозаготівлю у колгоспників с. Іскрівці Лубенського повіту. Зазначалося, що на скарги селян голова колгоспу відповідав: «Мені лише б сільраді було добре, а ви хоч повиздихайте».

Колективізація і голод на Україні. – С.635.

22 (п'ятниця)

Постановою РНК УСРР «Про впорядкування обліку та запису трудоднів» від 21 вересня визнано за недолік запізнення запису трудоднів до трудових книжок і в табелі бригадирів, відсутність перевірки правильності нарахування трудоднів, неправильна оцінка праці в трудоднях, «трудові книжки не роздаються на руки колгоспникам».

Вісті. – 1933. – 22 верес.

23 (субота)

Постановою політбюро ЦК КП(б)У «Про заходи з доприселення в степові райони» на підрозділи Нар-

комземельних справ УСРР покладалося завдання про організацію переселення колгоспників та одноосібників із північних та центральних областей України у південні.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С. 939.

24 (неділя)

Л. Каганович у листі до Й. Сталіна про хід хлібозаготівель в СРСР зауважив, що порівняно з 1931 та 1932 роками «ми побігли далеко вперед», але «небезпека "запаморочення від успіху" існує». Просив Сталіна, «чи не треба реагувати на зниження темпів».

РДАСПІ, ф.558, оп.11, спр.741, арк.67–68.

25 (понеділок)

Директива заступника голови ОДПУ Г. Ягоди про посилення боротьби з розкраданням державної і громадської власності. Вимагав негайного завершення слідчих справ щодо розкрадання.

Розсекречена пам'ять. Голодомор 1932–1933 років в Україні в документах ГПУ–НКВД. – К., 2007. – С.305.

26 (вівторок)

Постанова РНК СРСР про валовий збір 1932 р. Визначено підрахунки ЦУНГО в обсязі 698,7 млн. ц.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.940.

27 (середа)

Звернення Європейської федерації українців за кордоном до міністра іноземних справ Великої Британії Д. Саймона про допомогу голодуючому населенню в УСРР, про сподівання на те, що «англійські делегати в Лізі Націй, у Міжнародному Допомоговому Союзі і в інших міжнародних органах, здатних подавати допомогу потерпілому населенню, порушать і наполягатимуть на вирішенні питання про організацію допомоги Україні».

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.941.

28 (четвер)

Й. Сталін відповів на лист Л. Кагановича від 24 вересня: «Натиск на хлібозаготівлі треба розпочати вже тепер. "Потім" буде пізно».

Там само. – С.940.

29 (п'ятниця)

У книзі запису смерті Чорнухинського району Харківської області зафіксовано смерть однорічного хлопчика І. Ушака, «слабкого від народження»

Ні могили, ні хресного знаку. – С.119.

30 (субота)

Власні кореспонденти газети «Вісті» ВУЦВК повідомляли, що на залізничних станціях України зосереджено понад 1700 тис. т невивезеного зерна – 110 036 вагонів. Значна частина зерна лежала просто неба.

Вісті. – 1933. – 30 верес.

Жовтень

1 (неділя)

Постанова Всесоюзного переселенського комітету при РНК СРСР «Про переселення 20 000 господарств в Україну» зобов'язала органи влади Західної області РСФРР завербувати 7500, Білорусії – 4500, Центрально-Чорноземної області – 4500, Івановської області – 4500, Горьківського краю – 2500 господарств та переселити їх у Донецьку – 3500, Одеську – 6600, Дніпропетровську – 6500, Харківську область – 3500 господарств. На Раднарком та Наркомзем УСРР покладено завдання про підготовку впродовж жовтня 20 000 хат.

РДАЕ, ф.5675, оп.1, спр.34, арк.21–25.

Італійський консул у Харкові С. Граденіго повідомляв, що попри погану якість насіння – «часом це була мішанка всіляких сортів та різновидів, – кепсько проведена посівна, недостатньо зорана земля, яку вже три роки погано обробляють, зрештою дали врожай, який можна визначити так: досить багатий». Писав про 18 млн. померлих «на цей момент лише в Україні»і, про смерть «у розпал жнив» від голоду, бо «зібране зерно забрали і вивезли в Москву, Ленінград»; про «ще одну річ: уряд ще раз здобув перемогу і якою ціною – над опором українського селянина».

Листи з Харкова. – С.199–204.

2 (понеділок)

Л. Каганович у листі до Й. Сталіна повідомляв, що «ми дали Переселенському комітету на 1933 р.» завдання – вивезти на Кубань і Терек 14 тис. сімей, а в Україну (степ – 15–20 тис. сімей).

РДАСПІ, ф.448, оп.11, спр.741, арк.80–81.

3 (вівторок)

Газета «Вісті» ВУЦВК інформувала про те, що в Калинівській МТС Вінницької області заскиртовано 40% скошених хлібів, а обмолочено 31,6%.

Вісті. – 1933. – 3 жовт.

4 (середа)

Директиви РНК СРСР і ЦК ВКП(б) керівництву України, Нижньоволзького краю і Центрально-Черноземної області про безумовне виконання плану хлібоздачі. Генеральному секретарю ЦК КП(б)У С. Косіору, голові РНК УСРР В. Чубарю, а також обкомам і облвиконкомам УСРР зауважено на невиконання вересневого плану хлібоздачі по Україні та її фактичне припинення в низці районів України: Новоукраїнському, Великовисковському, Хмелівському, Ровеньківському, Андріїво-Іванівському, Кам'янецькому – по Одеській області; Долинському, Коларівському, Олександрівському, П'ятихатському Великооепетиському – Дніпропетровської; Богуславському, Бабанському, Переяславському, Лисичанському, Кагарлицькому, Попельнянському, Таращанському – Київської;

Драбівському, Оржицькому, Яготинському, Ульянівському, Сахновщанському, Липоводолинському – Харківської області; Янушпільському, Чуднівському, Махновському, Уланівському – Вінницької області.

Трагедия советской деревни. – Т.3.– С.804.

5 (четвер)

Розпорядженням секретаріату ВУЦВК визнано неприпустимим застосування адміністративних методів м'ясозаготівель у с. Іскрівці Лубенського району на Полтавщині та зарахування дійних корів до заготівель.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.638.

6 (п'ятниця)

П. Постишев у листі до більшовиків, комсомольців і піонерів Харківської області закликав до «цілковитого вчасного закінчення зернопоставок державі до 1 листопада та закінчення сівби до 10–15 жовтня», а також «вдарити міцно по рештках класового ворога – куркулеві, петлюрівцеві, махновцеві, буржуазно-націоналістичній наволочі». Підкреслив, що «цей рік – останній рік труднощів».

Вісті. – 1933. – 6 жовт.

7 (субота)

Всеукраїнська контора «Експортхліб» повідомляла керівникам портових контор графік про відвантаження щодня хліба на експорт.

Український хліб на експорт. – С.330.

8 (неділя)

У передовій статті газети «Вісті» ВУЦВК «До першого листопада вивершити хлібоздачу» зазначено, що річний план хлібозаготівель виконано на 83%. Відтак у статті містився заклик застосовувати репресії до одноосібників, які «саботують виконання своїх зобов'язань перед державою (примусове стягнення хліба, описування і розпродаж майна, позбавлення присадибної землі)».

Вісті. – 1933. – 8 жовт.

9 (понеділок)

Л. Каганович у листі до Й. Сталіна повідомляв, що хліб лежить у валках у полі, не заскиртований, а озимий посів незавершений, відстають південні райони – Україна, Північний Кавказ, Крим.

РДАСПІ, ф.558, оп.11, спр.740, арк.41.

10 (вівторок)

Вивезено на експорт 27 928 т пшениці, 33 434 т жита, 294 524 т ячменю, 526 т вівса, 3483 т гороху.

Український хліб на експорт. – С. 31.

11 (середа)

Постановою РНК УСРР Про проведення землевпорядження в колгоспах» затверджено план до весняного засіву – 20,6 млн. га землевпоряджених земель колгоспів, щоб здійснити організовано весняний засів.

Вісті. – 1933. – 14 жовт.

12 (четвер)

Голова Міжнародного комітету Червоного Хреста М. Губер у листі до голови виконкому товариства Червоного Хреста СРСР А. Єнукідзе зазначив, що Рада Ліги Націй вивчила на сесії питання голоду, який, «судячи з одержаних Радою відомостей, ніби шаленіє у деяких областях Союзу Радянських Соціалістичних Республік і в районі Північного Кавказу». Підкреслюється, що голова Ради Ліги Націй – прем'єр-міністр Ради міністрів Норвегії п. Мовінкель просив Міжнародний Червоний Хрест з'ясувати питання про голод. Просив повідомити його про необхідність забезпечення продуктами харчування.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С. 957–958.

13 (п'ятниця)

Заступник завідувача Донецьким обласним земельним управлінням у листі до Наркомзему УСРР про переселення колгоспників Івановської області РСФРР на Старобільщину зазначив, що перелік колгоспів Донецької області, куди заплановано переселити 2500 сімей, становить 8 сторінок.

Український хліб на експорт. – С.332–333.

14 (субота)

Постанова секретаріату Молдавського обкому КП(б)У про виконання плану заготівель соняшника в обсязі 4140,5 т, з них колгоспами – 2321 т, одноосібниками – 1111 т, радгоспами – 1676 т, натуроплата МТС – 524 т.

Там само. – С.336.

15 (неділя)

Політбюро ЦК ВКП(б) розглянуло питання про створення комісії для визначення «цифр» врожайності та їх схвалення і звернуло увагу ЦК КП(б)У на спад заготівель, позаяк виконано лише 72% річного завдання, на «мобілізацію сил».

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.932, арк. 11.

16 (понеділок)

Французька газета «Фігаро» опублікувала статтю голови УНР на чужині О. Шульгина «Голод в Україні».

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.959–960.

17 (вівторок)

У постанові РНК УСРР «Про зняття з «чорної дошки» с. Кам'яні Потоки Кременчуцького району Харківської області зазначено, що колгоспники села, розгромивши куркульські й контрреволюційні елементи, цілком виконали річний план хлібоздавання 29 серпня 1933 р. в обсязі 7333 ц зерна. Скасовано постанову РНК УСРР та КП(б)У від 6 грудня 1932 р. про занесення на «чорну дошку» с. Кам'яні Потоки, якою було припинено довіз товарів до села, кредитування, проведено дотермінове стягнення фінансових зобов'язань, очищено колгоспний актив від «чужих і ворожих елементів».

ЗУ України. – 1933. – № 50. – Арт.648.

18 (середа)

Газета «Вісті» ВУЦВК опублікувала заклик П. Постишева «Ленінському комсомолові України» про виконання зернопоставок, збирання буряків, закінчення сівби.

Вісті. – 1933. – 18 жовт.

19 (четвер)

У книзі запису смерті Мокиївської сільської ради Чорнухинського району зафіксовано смерть півторарічного хлопчика І. Чоха.

Ні могили, ні хресного знаку. – С.128.

20 (п'ятниця)

У книзі ЗАГСу с. Писарівка Кодимського району Одеської області зафіксовано смерть дворічної дитини В. Мастега «від невідомої хворості».

Голодомори в Україні: Одеська область. – С.343.

22 (неділя)

Постановою Політбюро ЦК ВКП(б) «Про переселення колгоспників на Україну» ухвалено проект постанови РНК СРСР про переселення на Україну 21 тис. колгоспників з Центрально-Чорноземної, Івановської, Західної областей та Горьківського краю РСФРР, а також Білоруської РСР. Для організації вербування та відправлення в Україну назначити уповноважених ЦК та РНК – Г. Петровського в Івановську область, секретаря Дніпропетровського обкому КП(б)У Григор'єва – в Західну область, начальника політсектора Харківського облземуправління Мойсеєнка – в ЦЧО, заступника голови РНК УСРР В. Порайка – в Горьківський край, наркома охорони здоров'я УСРР С. Канторовича – в Білорусію. Помічниками уповноважених направлено по одному військовому вищого командного складу. Зобов'язали транспортні відділи ОДПУ здійснювати нагляд за проходженням потягів. КП(б)У забезпечити переселенців хлібом за рахунок колгоспів України.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.2047, арк.47–48.

23 (понеділок)

Директивний лист Дніпропетровського обкому КП(б)У райкомам, райвиконкомам, начальникам політвідділів МТС, секретарям партосередків про порушення «законності». Зазначено, що місцеві органи влади с. Афанасьєвка Ново-Московського району лінчували 14-річного хлопчика, підвішували за горло, катували за те, що, будучи голодним та опухлим, він з'їв півфунта хліба у будинку голови колгоспу. Звернено увагу на факт масових знущань над селянами «партійно-комсомольського активу»: влаштовування розправ, вбивства, побиття, защемлення пальців дверима, побиття різками, засудження декількох колгоспників до 10 років за «кражу».

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.553–559.

24 (вівторок)

Опубліковано інформацію про напад на радянське консульство у Львові. Зазначено, що вбивство консула Мойлова вчинив «Микола Лемек – син багатія-куркуля». Повідомлено, що польський генконсул у Харкові Каршо-Седловський «відвідав Уповнаркомзаксправ при уряді УСРР і висловив співчуття з приводу провокаційного нападу на консульство СРСР у Львові та вбивства співробітника консульства».

Вісті. – 1933. – 24 жовт.

25 (середа)

Постанова політбюро ЦК КП(б)У щодо клопотання перед ЦК ВКП(б) про дозвіл на видачу робітникам, інженерно-технічним працівникам та службовцям Харкова додатково по 2 кг борошна до роковин жовтневої революції. Комітет заготівель СРСР зобов'язано відпустити на це 700 т білого борошна.

Український хліб на експорт. – С.339.

26 (четвер)

Газета «Вісті» ВУЦВК опублікувала огляд польської преси після нападу на консульство СРСР у Львові. Зазначено, що повпред СРСР у Польщі Антонов-Овсієнко вручив міністрові іноземних справ Польщі Бекові ноту з вимогою «негайного і всебічного розслідування цього нападу і виявлення безпосередніх і посередніх винуватців і натхненників цього нападу, а також покарання винних».

Вісті. – 1933. – 26 жовт.

27 (п'ятниця)

Газета «Вісті» ВУЦВК повідомила, що Україна виконала 90,2% річного плану хлібозаготівель, колгоспи – 93,2%, радгоспи – 83,8, по мірчуку – 33,3, натуроплата МТС – 86,2%.

Вісті. – 1933. – 27 жовт.

28 (субота)

Спецдонесення ОДПУ з Горьківського краю про переселення 2 тис. господарств колгоспників в Одеську область. Зазначено, що вербовка відбувається незадовільно, позаяк селяни чули про те, що в Україні «була епідемія і всі померли, туди нас і хочуть направити».

Советская деревня глазами ВЧК–ОГПУ–НКВД. – Т.3, кн.2. –С.484.

29 (неділя)

Постановою РНК УСРР та ЦК КП(б)У «Про перебіг збирання та заготівлі соняшника» встановлено «тверді щоденні завдання» для кожного села, колгоспу, МТС, радгоспу щодо обмолоту, здавання соняшника торгівлі зерном та олією соняшника до виконання завдань заборонялося.

Вісті. – 1933. – 30 жовт.

30 (понеділок)

Повідомлення італійського консула в Харкові С. Граденіго про те, що в Дніпропетровську зафіксовано 2000 осіб, померлих від отруєння птомаїном – отрутою від зіпсованого сирого м'яса в консервах.

Листи з Харкова. – С.212–213.

Листопад

1 (середа)

Опубліковано гасла до XVI річниці жовтня: «Тихою сапою намагаються класові вороги перешкоджати успіхам соціалістичного будівництва. Доб'ємо рештки ворожих класів!»

Вісті. – 1933. – 1 листоп.

2 (четвер)

Повідомлення німецького консула у Києві А. Хенке про поширення в місті висипного тифу. Зазначено, що кожного дня до лікарень потрапляє близько 200 осіб хворих на тиф. Причиною поширення тифу стало сільське населення, яке масово приїздить до Києва за хлібом. На селі розпочалася епідемія, викликана масовою смертністю людей. Зазначав дефіцит продуктів в місті.

Der ukrainische Hunger-Holocaust Stalins verschwiegener V lkermord 1932/33 an 7 Millionen... – S.206–207.

3 (п'ятниця)

У книзі ЗАГСу м. Одеси зафіксовано смерть від виснаження 52-річної жінки М. Жуковської.

Голодомори в Україні: Одеська область. – С.302.

4 (субота)

Спецдовідка ОДПУ про вербування колгоспників РСФРР для переселення в Україну повідомляла про незадовільний стан вербування, небажання російських колгоспників їхати у Донецьку область УСРР. Вони говорили: «Краще дома від голоду подихати, ніж їхати туди. Там теж раніше жили люди, але всі розбіглися, а ви нас випираєте на їх місце».

Советская деревня глазами ВЧК–ОГПУ–НКВД.– Т.3, кн.2. – С.485–487.

5 (неділя)

Виступаючи на І всеукраїнському зльоті робітничо-колгоспної молоді Г. Петровський закликав «нещадно» виганяти «ворожий, чужий нам елемент із колгоспів, сільрад та інших організацій села».

Вісті. – 1933. – 5 листоп.

6 (понеділок)

У книзі ЗАГСу м. Одеса зафіксовано смерть від виснаження 47-річного чоловіка П. Шавлія.

Голодомори в Україні: Одеська область. – С.302.

7 (вівторок)

Газета «Вісті» ВУЦВК опублікувала передову «Велика перемога більшовиків України – план хлібоздачі виконано», в якій зазначалося, що Україна «достроково і цілком до 6-го листопада закінчила хлібоздачу з усіх культур і по всіх секторах».

Вісті. – 1933. – 7 листоп.

8 (середа)

У книзі ЗАГСу м. Одеса зафіксовано смерть від виснаження 58-річного чоловіка М. Дружко.

Голодомори в Україні: Одеська область. – С.302.

9 (четвер)

Повідомлення власного кореспондента «Вістей» ВУЦВК Ф. Бутченка про те, що на Вінниччині план збирання буряків виконано на 94,6%.

Вісті. – 1933. – 11 листоп.

10 (п'ятниця)

Спецдонесення ДПУ УСРР про готовність до прийому переселенців 1592 помешкання.

Советская деревня глазами ВЧК–ОГПУ–НКВД. – Т.3, кн.2. – С.487.

11 (субота)

Коротке повідомлення генерального консула Німеччини в Києві А. Хенке про матеріальну скруту в місті: брак дров, гасу, неопалення шкіл. Повідомлення консула в Харкові К. Вальтера про загальне становище в Україні, про «великий голод», про занепад сільського господарства.

Der ukrainische Hunger-Holocaust Stalins verschwiegener V lkermord 1932/33 an 7 Millionen... – S.209–244.

12 (неділя)

Секретаря Ластовецької сільради Кам'янецького району Дніпропетровської області Сушка звільнено за те, що зменшував «план хлібопоставки на півцентнера».

Вісті. – 1933. – 12 листоп.

13 (понеділок)

Спецдонесення ОДПУ із Центрально-Чорноземної області про відмову колгоспників їхати в Україну. Колгоспники Коротоякського, Валуйського, Будьоновського районів ЦЧО відмовлялися їхати, тому що «всі колгоспники України вимерли від голоду», а в «деяких селах вивішені чорні прапори як знак того, що майже все населення повністю вимерло». Зазначено, що в Україні померло від голоду 9 млн. населення.

Советская деревня глазами ВЧК–ОГПУ–НКВД. – Т.3, кн.2. – С.489.

14 (вівторок)

У книзі ЗАГСу Березанської сільської ради Одеського району зафіксовано смерть від «виснаження» дворічної дівчинки Д. Цапко.

Голодомори в Україні: Одеська область. – С.315.

15 (середа)

У книзі ЗАГСу с. Шершенці Кодимського району Одеської області зафіксовано смерть місячного хлопчика А. Бородія.

Там само. – С.336.

16 (четвер)

Епідемічна комісія при РНК УСРР зауважила, що Українським Червоним Хрестом організовано 16 205 санпостів, охоплено 337 тис. об'єктів профілактичними заходами, «проведено значну кількість щеплень проти черевного тифу», зроблено 200 тис. санобробок. Запропоновано створити «декілька залізничних вагонів або цілий потяг Червоного Хреста для протиепідемічної мети» та «пересувати до небезпечних щодо епідемій пунктів», довести «кількість санобробок силами Червоного Хреста за грудень, січень і лютий місяці до 3 млн.».

ЦДАВО України, ф.342, оп.14, спр.44, арк.190–192.

17 (п'ятниця)

Всесоюзний переселенський комітет, заслухавши питання про переселення в Україну, зазначив, що вербовку завершено в ЦЧО, Горківському краї та Білорусії, а в Івановській області завербовано лише 2000 з 3500 господарств. Ухвалено відправляти потяги з переселенцями вночі.

РДАЕ, ф.5675, оп.1, спр.35, арк.10–14.

18 (субота)

У доповіді голови РНК УСРР В. Чубаря на пленумі ЦК і ЦКК КП(б)У зазначено, що поточного року у 2,2 раза більше заготовили хліба порівняно з минулим 1932 роком, зросла вартість трудодня, завершено посівну кампанію озимих зернових культур.

Голод 1932–1933 років на Україні. – С.559–562.

19 (неділя)

П. Постишев, виступаючи з промовою на пленумі ЦК КП(б)У, зазначив, що Україна «вийшла з прориву 1931–1932 рр., подолала відставання свого сільського господарства і заклала міцний фундамент для перетворення всіх своїх колгоспів на більшовицькі, всіх колгоспників на заможних».

Правда. – 1933. – 24 нояб.

20 (понеділок)

У книзі ЗАГСу с. Шершенці Кодимського району Одеської області зафіксовано смерть десятимісячної дитини В.Й. Лангапюк.

Голодомори в Україні: Одеська область. – С.336.

22 (середа)

Газета «Вісті» ВУЦВК опублікувала вірш П. Тичини «Партія веде» та передову статтю «Партія веде». Зазначено, що, нарешті, колгоспники «одержали значно більше на трудодень, ніж торік».

Вісті. – 1933. – 22 листоп.

23 (четвер)

Газета «Правда» повідомила про зустріч Сталіна, Калініна, Молотова та Кагановича з делегацією колгоспників Одеської області. Розмова тривала 3 години. Зазначено, що колгоспники відзвітували про виконання плану хлібозаготівель та завершення сівби озимих.

Правда. – 1933. – 23 нояб.

24 (п'ятниця)

Телеграма ЦК КП(б)У до ЦК ВКП(б) про зменшення постачання хлібом України на 2800 т, просили зберегти норму постачання хлібом на рівні листопада – 95 тис. т, щоб не зменшувати постачання міст Харкова, Дніпропетровська, Києва, Одеси.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. – С.982.

25 (субота)

Спецповідомлення СПВ ОДПУ про те, що в Україну відправлено 124 потяги, 8001 сім'ю, завербованих у Білорусії та Росії, 40 651 особу, 5313 коней, 7416 корів, 12 833 голови дрібної худоби.

Советская деревня глазами ВЧК–ОГПУ–НКВД. – Т.3, кн.2. – С.491.

26 (неділя)

Газета «Комуніст» інформувала про занесення сіл та колгоспів на «чорну дошку» за невиконання хлібозаготівель: Павлоградського району Дніпропетровської області, Рівненського Одеської, Ново-Псковського Донецької, Чутівського Харківської, Томашпільського Вінницької, Сквирського Київської.

Комуніст. – 1933. – 26 листоп.

27 (понеділок)

Епідемічна комісія при РНК УСРР, заслухавши питання про санітарно-епідемічний стан Білопільського району Харківської області, зауважила, що «захворювання висипним тифом у Білопільському районі не зменшується».

ЦДАВО України, ф.342, оп.14, спр.44, арк.193.

28 (вівторок)

Президія Бабанського райвиконкому Київської області ухвалила рішення про штрафування чотирьох селян за невиконання державних завдань хлібозаготівель.

Колективізація і голод на Україні. – С.638–639.

29 (середа)

Постановою РНК УСРР та ЦК КП(б)У «Про обов'язкову поставку молока та масла державі в 1934 р.» для індивідуальних селянських господарств встановлено річну норму здавання молока – 150–200 л на рік, для колгоспників без ферм – 80–155 л. За невиконання зобов'язань передбачалася кримінальна відповідальність.

Вісті. – 1933. – 30 листоп.

30 (четвер)

У звіті Одеської контори «Експортхліб» про виконання експортного плану за жовтень–листопад зазначено, що експорт основних зернових культур «почав падати», а на пунктах «Заготзерно» Одеської та Вінницької областей експортні резерви «вичерпано»: за жовтень вивезли 46 365 т, за листопаду – 24 699 т.

Український хліб на експорт. – С.363.

Грудень

1 (п'ятниця)

В акті перевірки якості експортного зерна Уманської міжрайонної контори «Заготзерно» зазначено, що 150 т пшениці уражено кліщем, а згодом до відправлення за кордон підготовлено через «віялку» 12 300 т пшениці.

Український хліб на експорт. – С.364–366.

2 (субота)

Епідемічна комісія при РНК УСРР розглянула діяльність Харківської міської санепідемінспекції. Розгорнуто мережу протиепідемічних дільниць, проведено епідеміологічні обстеження шкіл, залізниць, потягів, бараків. Визнано повний провал справи організації перепускників у Харкові.

ЦДАВО України, ф.342, оп.14, спр.44, арк.197–198.

3 (неділя)

Газета «Вісті» ВУЦВК опублікувала інформацію про боротьбу з мишами. Зазначено, що план боротьби з ними в полі виконано на 57,6%, в коморах – на 53,2%. Існував трест боротьби з шкідниками. Голова Комісії виконання при РНК УСРР К. Сухомлин підкреслив недостатню боротьбу з мишами.

Вісті. – 1933. – 3 груд.

5 (вівторок)

Постанова президії ЦКК КП(б)У про факт забезпечення відповідальних працівників Чернігівської області товарами з магазину «Торгсину». Зазначено, що ними було продано «спекулянтам» 3,6 т борошна за золото та інвалюту, а за «виручені» кошти придбано в «Торгсині» «коверкотові відрізи» та інші товари.

ЦДАГО України, ф.1, оп.286, спр.6, арк.87–88.

6 (середа)

Газета «Вісті» ВУЦВК опублікувала доповідь П.П. Постишева на об'єднаному пленумі ЦК і ЦКК КП(б)У «Радянська Україна – непохитний форпост великого СРСР».

Вісті. – 1933. – 6 груд.

9 (субота)

Постанова президії ЦК ВКП(б) про переселення колгоспників в УСРР та з інших областей СРСР. Заплановано переселити з Чернігівської, Київської та Вінницької областей 16 тис. сімей колгоспників до Харківської, Одеської, Донецької та Дніпропетровської областей, а також 3 тис. господарств колгоспників із Центрально-Чорноземної області в Харківську і 300 єврейських сімей Західної області в Дніпропетровську область.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.936, арк.12–13.

Спецповідомлення Секретно-політичного відділу ОДПУ про відправку в Україну потягів з переселенцями. Зазначено, що станом на 25 листопада було відправлено 124 потяги, 8 тис. сімей, 40 651 особи, 5313 коней, 7416 корів, 12 833 голови дрібної худоби.

Советская деревня глазами ВЧК–ОГПУ–НКВД. – Т.3, кн.2. – С.492.

10 (неділя)

Епідемічна комісія при РНК УСРР вирішила відправити до областей 150 т мила для системи НКОЗ.

ЦДАВО України, ф.342, оп.14, спр.44, арк.206.

11 (понеділок)

Німецький генеральний консул у Харкові К. Вальтер, доповідаючи про становище в сільському господарстві УСРР, зазначив, що в Україні 1933 р. був «великий голод», котрий став наслідком «соціалізації сільського господарства» та «відбирання» зерна у селян. Підкреслено, що трагічні явища радянські органи влади називали «проривом у сільському господарстві», а голод забрав в Україні серед селянства мільйони людських жертв. Сім мільйонів (за таємно повідомленою службовою інформацією) не можуть вважатися занадто високою оцінкою. Наголосив, що в «селянському населенні панує переконання, що радянська влада, хоча не навмисно визвала голод, але все ж свідомо використала його як засіб для здійснення своїх планів». Повідомив, що голод «був офіційно взагалі не визнаний», допомоги постраждалим не було надано, а міжнародна допомога відхилена.

Der ukrainische Hunger-Holocaust Stalins verschwiegener V lkermord 1932/33 an 7 Millionen… – S.210–214. 221–223.

12 (вівторок)

Італійський консул у Харкові С. Граденіго повідомляв, що висипний тиф в Україні розпочався ще 1932 р., але влітку 1933 р. мав 50–60 «щоденних випадків» захворювання, проте в листопаді «щоденно є близько 300 нових випадків, зі смертністю 15–20% (минулого року, однак, вона доходила до 40%). Набула поширення малярія – «в кожному будинку або хаті є принаймні один хворий на малярію», а в Україні «зовсім не було хініну», щоб «боротися з хворобою», лише у крамницях «Торгсину».

Листи з Харкова. – С.214–215.

13 (середа)

Італійський консул у Харкові С. Граденіго інформував про «незначне» покращення, порівняно з трагічним становищем минулих місяців, але «перші місяці після жнив не повинні вводити в оману».

Там само. – С.216–220.

14 (четвер)

Газета «Правда» повідомила про вручення послом США В. Буллітом вірчих грамот голові ЦВК СРСР М.І. Калініну.

Правда. – 1933. – 14 нояб.

15 (п'ятниця)

Зінов'євська міськрада Одеської області схвалила рішення Клинцівської сільради про виселення за межі України маломіцного середняка Є. Сігова, який «злісно» не виконував контрактаційних зобов'язань і самозобов'язань по хлібозаготівлі та «підбурював» інші господарства до їх невиконання.

Колективізація і голод на Україні. – С.639.

16 (субота)

У зведенні Всесоюзного переселенського комітету при РНК СРСР про переселення колгоспників із Білорусії до Одеської області зазначається, що відправлено до 8 районів 4655 господарств колгоспників, 24 264 особи, 3883 коней, 5321 корову та 10 966 одиниць дрібної худоби.

РДАЕ, ф.5675, оп.1, спр.33, арк.59–60.

17 (неділя)

У книзі ЗАГСу Граденицької сільради Одеського району зафіксовано смерть від «виснаження» 60-річної жінки М. Трандафір.

Голодомори в Україні: Одеська область. – С.315.

19 (вівторок)

Всесоюзний переселенський комітет при РНК СРСР розглянув питання про переселення 4500 господарств колгоспників з Білорусії в Донецьку область. Зазначено, що план вербовки виконано на 101,4%, а «донецькі організації» отримали премію 8000 крб. за оперативне «відправлення переселенців».

РДАЕ, ф.5675, оп.1, спр.33, арк.62–63.

20 (середа)

Політбюро ЦК ВКП(б) за участі Кагановича, Молотова, Сталіна дозволило Всесоюзному переселенському комітетові додатково переселити з Центрально-Чорноземної області Росії 3000 селянських господарств у Харківську область, 300 єврейських господарств Західної області РСФРР до Дніпропетровської області, а також здійснити переселення 16 тис. селянських господарств на території самої України. Доручено Молотову та Осинському відредагувати інформацію про валовий збір зернових та опублікувати в центральних газетах.

РДАСПІ, ф.17, оп.3, спр.936, арк.9.

21 (четвер)

Передова стаття газети «Правда» інформувала про те, що 1933 рік був «роком величних перемог в галузі сільського господарства».

Правда. – 1933. – 21 дек.

23 (субота)

Постанова Наркомзему УСРР про зловживання владою місцевих керівників при розподілі наслідків господарювання в колгоспах Ічнянського району Чернігівської області. Зазначалося, що в колгоспі «Переможець» правління знизило оплату трудоднів окремим колгоспникам від 40% до 80%, а 60 господарствам взагалі безпідставно «списало трудодні». В колгоспі «ім. Шевченка» правління при розподілі наслідків господарювання зняло 10 292 трудодні з 209 колгоспників, причому зниження проводилось без їхньої участі. Трудодні списувалися з колгоспників впродовж року у вигляді штрафу. Зважаючи на це, Наркомзем ухвалив: по-перше, скасувати постанови правлінь колгоспів «Переможець» і «ім. Шевченка» про безпідставне зниження трудоднів колгоспникам при розподілі наслідків господарювання; по-друге, притягнути осіб, винних у скоєнні цих злочинів, до кримінальної відповідальності; по-третє, організувати правильний розподіл прибутків у колгоспах «Переможець» і «ім. Шевченка»; по-четверте, провести перевірку розподілу наслідків господарювання по всіх колгоспах району, рішуче усунувши всілякі перекручення і неподобства в цій справі.

Колективізація і голод на Україні. – С.640.

24 (неділя)

Опубліковано доповідь В. Чубаря «Радянська Україна – невід'ємна складова частина великого СРСР – більшовицькими темпами перетворюється на зразкову, цвітучу країну» на VI сесії ВУЦВК.

Правда. – 1933. – 24 дек.

25 (понеділок)

Заява колгоспників с. Клочки Народицького району Київської області про продовольчу допомогу до Народицького районного земельного відділу Київського обласного земельного управління. Вказувалося, що від великих дощових злив у колгоспі «Червоний партизан» загинуло 75% засіву картоплі, 25% – жита й майже повністю – гречки, проса та льону. Зважаючи на це, колгоспники звернулися з проханням до районних та обласних органів Наркомзему для попередження голоду повернути їх хліб, зданий державі в обсязі 211 ц, та відстрочити натурподатки з врожаю 1934 р.

Колективізація і голод на Україні. – С.641.

Кремлівський кабінет Й. Сталіна відвідав американський журналіст У. Дюранті. Розмова між ними тривала з 19-ї год. до 19-ї год. 50 хв.

Посетители кремлевского кабинета. – С.199–200.

26 (вівторок)

Делегація колгоспників Дніпропетровської області, звертаючись до Сталіна, зазначала, що минулого 1932 р. «на всю країну "осоромились", позаяк «забули про свої обов'язки перед колгоспом, перед своєю радянською державою».

Правда. – 1933. – 26 дек.

27 (середа)

Одеський обком КП(б)У просив ЦК КП(б)У збільшити насіннєву і продовольчу допомогу – 194 080 ц із заготовлених в області 247 000 ц, крім 50 000 ц, отриманих раніше, які «не можуть задовольнити мінімальної портеби».

Голодомори в Україні: Одеська область. – С.321.

28 (четвер)

Заступник наркома зовнішньої торгівлі СРСР М. Фрумкін у листі до уповноваженого Наркомзовнішторгу при уряді УСРР М. Каттеля повідомив про те, що в Україні впродовж 1932 р. було заготовлено 726 157 собак і 696 603 котів, а за 11 місяців 1933 р. 647 260 собак та 938 027 котів для експорту хутра.

ЦДАГО України, ф.1, оп.20, спр.6375, арк.62.

У книзі ЗАСГу Граденицької сільради Одеського району зафіксовано смерть від «виснаження» дворічної дитини Г.А. Іпатьєвої.

Голодомори в Україні: Одеська область. – С.315.

29 (п'ятниця)

Повідомлення Всесоюзного переселенського комітету при РНК СРСР про переселення в Україну колгоспників з інших територій країни. Зазначено, що державний план переселення до кінця 1933 р. був виконаний на 104, 76%: переселено 21 856 господарств колгоспників, 117 149 осіб, 14 879 коней, 21 898 корів і 38 705 голів дрібної худоби. З них – до Одеської області з Горьківської області переселено 2120 господарств, 1348 коней, 2062 корови, 2050 голів дрібної худоби та з БСРР – 4630 господарств, 3864 коней, 5295 корів, 10924 дрібної худоби; до Донецької з Івановської – 3527 господарств, 1619 коней, 3498 корів, 1980 дрібної худоби; до Харківської – 4800 господарств, 2329 коней, 3472 корови, 5644 дрібної худоби; до Дніпропетровської із Західної області – 6679 господарств, 5719 коней, 7571 корів, 18097 дрібної худоби.

Колективізація і голод на Україні. – С.642.

31 (неділя)

Представник ОДПУ в ЦЧО С. Дукельський у спеціальному донесенні про переселення колгоспників в Україну зазначив, що 27 грудня відправлено останнього потяга з ЦЧО в Україну, а з 13 листопада – 80 потягів із 3488 вагонів.

Голодомор 1932–1933 років. – С.994.

У книзі ЗАГСу с. Писарівка Кодимського району Одеської області зафіксовано смерть трирічного хлопчика В. Макошиба.

Голодомори в Україні: Одеська область. – С.342.

РОЗДІЛ 7

ВИБРАНА БІБЛІОГРАФІЯ

ПУБЛІКАЦІЇ ОФІЦІЙНИХ ДОКУМЕНТІВ ТА АРХІВНИХ МАТЕРІАЛІВ

Білокінь С. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР (1917–1941 рр.): джерелознавче дослідж./С. Білокінь. – К., 1999. – 359, [11] с.: ілюстр. – Нищення селянства. – С.247–252.

Веселова О. М. Висвітлення голоду 1932-1933 рр. у збірниках документів і матеріалів//Укр. іст. журн. – 2003. – №5. – С.101–125.

Висновки спеціальної комісії Конгресу США з питань Голодомору 1932–1933 років в Україні//День. – 2003. – 22 листоп. – С.4.

Всесоюзная Коммунистическая партия (большевиков) в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК (1898–1932). Ч. 2. 1924–1933. – [М.]: Партиздат, 1938. – 816с.

Всесоюзная Коммунистическая партия (большевиков) в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК. Ч.2. 1925–1939/Ин-т Маркса–Энгельса–Ленина при ЦК ВКП (б). – М.: Партиздат, 1941. – 834с.

Голод 1932–1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів/кер. кол. упоряд. Р. Я. Пиріг. – К.:Політвидав України, 1990. – 603, [2]с.

Голод 1932–1933 років на Україні: свідчать арх. док./вступ. сл. Р. Пирога//Під прапором ленінізму. – 1990. – №8. – С.64–86.

Голод 1933 года/вступ. ст., коммент., подгот. текста Ю. И. Гончаренко, А. П. Чиченкова//Сов. арх. – 1990. – №6. – С.45-46, 52.

Голод в Україні. День жалоби і гніву: заклик Укр. Громад. Ком. Рятунку України у Львові//Тризуб. – 1933. – Чис.38. – С.14–15.

Голод на Україні (1931–1933 рр.): [док. і матеріали]/вступ. сл. В. І. Марочко, Є. П. Шаталіної//Укр. іст. журн. – 1989. – №7. – С.99–111; №8. – С.105–117; №9. – С.110-121; №11. – С.78–90; №12. – С.123–128; 1990. – №1. – С.104–112.

Голод та голодомор на Поділлі 1920-1940 рр.: зб. док. і матеріалів/авт.-упоряд. Р. Ю. Подкур, гол. редкол. І. С. Гамрецький, Вінниц. обл. держ. адміністрація; Вінниц. обл. рада; Ін-т історії України НАН України; обл. редкол. наук.-док. серії книг «Реабілітовані історією. Вінниц. обл.» Держ. арх. Вінниц. обл. – Вінниця: ДП «Держ. картографічна фабрика», 2007. – 703с.: табл. – Бібліогр.: С.639–650.

Голодомор звели до «порушення прав людини…»: [про офіц. док. 38-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН]//Вільна думка. – 2003. – 16–29 груд. – С.8.

Голодомор 1932-1933: свідчать док./підгот. В. Северин//Соц. культура. – 1990. – №10. – С.16-17.

Голодомор 1932-1933 років в Україні: док і матеріали/упоряд. Р. Пиріг; НАН України, Ін-т історії України, Міжнар. благодійн. Фонд «Україна- 3000». – К.: Києво-Могилян. акад., 2007. – 1126с., [8] арк. ілюстр.: ілюстр., табл. – (Більше не таємно, ISBN 966-518-350-8; т.2).

Голодомори в Україні 1921–1923, 1932–1933, 1946–1947: матеріали до бібліографії докум. публ./Держ. ком. архівів України, УкрНДІ арх. справита документознавства; упоряд.: Л. П. Одинока, Л. Ф. Приходько, Р. В. Романовський. – К., 2005. – 55с.

Гордійчук О. Злочин, котрому нема аналога в світі, або Погляд на голодомор 1932–1933 рр. через призму партійних та інших документів//Поклик сумління. – 1994. – №12. – С.2.

Даниленко В. Документи радянських спецслужб про голодомори в Україні (1921–1923, 1932–1933, 1946–1947 рр.)//Пам'ять століть. – 2003. – №3. – С.104–121.

Декларація Головної управи Українського Євангельського Об'єднання в Північній Америці з нагоди 40-річчя пам'яті штучно створеного кремлівськими комуністами голоду в Україні в 1932-1933 роках//Визвол. шлях. – 1973. – Кн.7/8. – С.902–906; Еванг. ранок. – Чис.1084–1086. – С.6-7, 10; Гомін України. – 18 серп; Свобода. – 5 лип.; Укр. думка. – 26 лип.

Документ про голод: [лист італ. консула Граденіго до посольства Італії в Москві. 1933]//Молода Україна. – 1987. – Чис.364. – С.8–10; Патріярхат. – Чис.2. – С.9–11; Слово. – 1993. – 20–27 авг. – С.3. – Під заголовком: Голод и украинский вопрос/коммент. В. Марочко; Юг. – 27 июля. – Під заголовком: Голод и украинский вопрос; Самост. Україна. – 1999. – Чис.19/20. – С.4. – (З архіву). – (Жнива скорботи/Асоц. дослідників голодоморів в Україні; №4).

Документы свидетельствуют: из истории деревни накануне и в ходе коллективизации 1927–1932 гг.: [сборник/сост.: В. П. Данилов и др.; под ред. и со вступ. ст. В. П. Данилова, Н. А. Ивницкого]. – М.: Политиздат, 1989. – 526с.: ил.

Допоможіть! Трагедія продовжується//Гуртуймося. – 1933. – Січ. – Ст. на обкл.

Дослідження Голодомору-геноциду 1932-1933 років в Україні та увічнення пам'яті його жертв на 2008–2012 роки: проект концепції загальнодерж. програми//Уряд. кур'єр. – 2007. – 5 трав. – С.13.

Жук Г. О. Голодомор 1932–1933 рр. у документах радянського компартійного апарату//Сторінки пам'яті: трагедія українського народу 1932–1933 рр.: матеріали наук.-практ. конф., Харків, 22 листоп. 2006 р. – Х., 2006. – С.58-60.

Заклик Українського Комітету в Румунії//Тризуб. – 1933. – Чис.42. – С.11-12.

Закон України про Голодомор 1932-1933 років в Україні//Укр. слово. – 2006. – 22–28 листоп. – С.3. – (Проект, внесений Президентом України).

[Звернення Громадського комітету допомоги Україні до українського народу]//Свобода. – Львів, 1933. – Чис.32. – С.2.

Звернення Протестаційного Комітету проти московського народовбивства в Україні 1933 року//Шлях перемоги. – 1963. – 9 черв.

Злепко Д. Великий голод: колективізація і плани ліквідації Рад. України під час голоду 1932–33 років: на основі неопубл. док. політ. арх. М-ва закордон. справ ФРН//Вісті комбатанта. – 1987. – Чис.4. – С.40–50.

Історія колективізації сільського господарства Української РСР, 1917–1937 рр.: зб. док. і матеріалів: у 3т. – К.: Наук. думка, 1962–1971. – Т.2: Здійснення суцільної колективізації на Україні, 1927-1932/упоряд.: І. Х. Ганжа, О. О. Кривошеєва, Г. М. Михайличенко [та ін.] – 1965. – 839с.; Т.3: Зміцнення і дальший розвиток колгоспного ладу на Україні, 1933-1937 рр./упоряд.: І. Х. Ганжа, В. Г. Панкратьєва, Н. І. Ткач [та ін.] – 1971. – 787с.

Історія України в документах, матеріалах і спогадах очевидців: метод. рек./упоряд.: Л. Г. Мельник, А. Г. Слюсаренко, В. А. Короткий [та ін.] – К.: НМКВО, 1991. – 315с. – Голодомор. – С.45–59.

Калиник О. Що несе з собою комунізм?: (док. про рос.-комуніст. терор в Україні)/О. Калиник. – Мюнхен; Торонто: Спілка визволення України, 1954. – 112с., 15 арк. фотокоп. – Колективізація. – С.85–93; Голодомор. – С.103–112. – Те саме англ. мовою. – London: Ukr. Youth Assoc. in Great Britain, 1955. – 120p., [24] l. of pl.: ill. – Під заголовком: Communism: The Enemy of Mankind: Doc. about the Methods and Practice of Russ. Bolshevik Occupation in Ukraine. – Колективізація. – С.91–99; Голодомор. – С.109–118.

Колективізація і голод на Україні, 1929-1933: зб. док. і матеріалів/АН України, Ін-т історії України; упоряд.: Г. М. Михайличенко, Є. П. Шаталіна; відп. ред. С. В. Кульчицький. – К.: Наук. думка, 1992. – 732, [1]с. – Додатки: С.643–733. – Те саме. – 2-ге вид. – 1993. – 732, [1]с.

Коллективизация сельского хозяйства: важнейшие постановления Коммунистической партии и советского правительства, 1927-1935/сост.: Л. Ф. Кузьмина, В. Е. Полетаев, Ю. У. Томашевич; отв. ред. П. Н. Шарова. – М.: Изд-во АН СССР, 1957. – 574с.

Комітети незаможних селян України (1921–1933): зб. док. і матеріалів. – К.: Наук. думка, 1968. – 636, [3]с.

Коммунистическая партия Украины в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК. – Т.1. 1918–1941. – К.: Политиздат Украины, 1976. – 1062с.

Комуністична партія Радянського Союзу в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК, 1898–1970: пер. з 8-го рос. вид./за заг. ред. П. М. Федосєєва і К. У. Черненка. – К.: Політвидав України, 1980. – Т.4: 1927–1931. – 557с.; Т.5: 1931-1941. – 471с.

Комуністична партія України: з'їзди і конференції/кер. авт. кол. В. Ф. Солдатенко. – К.: Україна, 1991. – 478с.

Корбут С. Україна в огні: на основі док. /С. Корбут. – Львів, 1936. – 32с.: ілюстр. – Дешева книжка: двотижневик; Чис.19/20). – Голодомор. – С.1, 2, 11, 29.

Косиор С. В. Итоги хлебозаготовок и задачи КП (б)У в борьбе за поднятие сельского хозяйства Украины: докл. на Пленуме ЦК КП (б)У //Правда. – 1933. – 15 февр.

Кудряченко А. Соціально-політичні виміри Голодомору в Україні 1932-1933 рр. за свідченням тогочасних німецьких дипломатичних установ//Персонал. – 2004. – №1/2. – С.21-25.

Кульчицький С. Демографічні наслідки голодо-мору 1933 р. в Україні. ІІ Всесоюзний перепис 1937 р. в Україні: док. та матеріали/С. Кульчицький, Г. Єфіменко. – К., 2003. – 191с.

Кульчицький С. В. Джерела про колективізацію і голод на Україні: (за матеріалами ЦДАЖР УРСР 1929–1933 рр.)/С. В. Кульчицький, Є. П. Шаталіна //Архіви України. – 1990. – №6. – С.38–49: ілюстр.

Лозицький В. С. Національна трагедія: до 70-річчя початку голодомору в Україні: [публікація документів, які зберігаються у Центр. держ. архіві громадських об'єднань (ЦДАГО)]//Сіл. вісті. – 2002. – 25 жовт. – С.1, 3: ілюстр.

Лозицький В. С. Свідчать матеріали з фондів Центрального державного архіву громадських об'єднань України//Пам'ять століть. – 2003. – №3. – С.86–89.

«Люди у нас такие голодные, что даже едят дохлую конину»: «Известия» публикуют уникальные документы из архивов ФСБ о жертвах голодомора

1930-х годов в СССР//Изв. в Украине. – 2006. – 29 нояб. – С.1, 4: фот.

Максудов С. Голод 1933 года в партийных и правительственных постановлениях//СССР. Внутренние противоречия. – 1984. – Вып. 10. – С.80–128.

Малинова Г. И. Голод, которого не было: [парт. док.]//Краевед. вестн. – 1993. – №2. – С.14–17; Веч. Одесса. – 1994. – 11, 13 янв.

Матеріали до історії літератури і громадської думки: листування з амер. арх., 1857-1933. Т.3/ред.: Б. Струмінський, М. Скорупська у співпраці з Є. Касинцем і Н. Лівицькою-Холодною; авт. вступ. ст.: М. Раєв, М. Скорупська; Укр. вільна акад. наук у США. – Нью-Йорк, 1992. – 813с. – Голодомор. – С.354, 413, 535, 538.

Международная комиссия по расследованию голода на Украине 1932–1933 годов: итоговый отчет, 1990 г.: пер. с англ./отв. за вып. В. Б. Евтух. – К., 1992. – 191с.

Мухіна М. Упокорення голодом: зб. док./М. Мухіна; АН України, Археогр. коміс., Ін-т укр. археографії. – К., 1993. – 309, [3]с.: ілюстр. – (Джерела з новітньої історії України).

Неоголошена війна: спогади свідків, арх. док. та роздуми сучасника про голодомор 1932-1933 років/авт.-упоряд. В. Тимофєєв. – Тернопіль: Збруч, 1993. – 134с.: ілюстр.

Нікольський В. Голодомор 1932–1933 рр. на Україні за матеріалами «Окремої папки» Політбюро ЦК КП (б)У //Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: міжвід. зб. наук. пр. – 2004. – Вип.12. – С.84-93.

Нікольський В. Репресивна діяльність органів ГПУ під час голодомору в УСРР (1932–1933 рр.)//З арх. ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. – 2001. – №1. – С.110-121; №2. – С.477–495.

Новий виступ уряду УНР в справі голоду в Україні: (комунікат Укр. Пресового Бюра в Парижі з 18 верес. с.р.)//Тризуб. – 1933. – Чис.34. – С.12.

О голоде 1932-1933 годов на Украине и публикации связанных с ним архивных материалов: постановление ЦК Компартии Украины//Правда Украины. – 1990. – 7 февр.

О дополнительных мерах в связи с 70-й годовщиной голодомора в Украине: распоряжение Президента Украины//Сов. новь. – 2002. – 14 дек. – С.1. – Підпис: Л. Кучма.

Паклен Р. «Біла книга»: нац. і соц. політика Совєтів на службі моск. імперіялізму: на основі автент. уряд. совєт. даних/Р. Паклен. – Мюнхен: Укр. політик, 1948. – 220с. – Голодомор. – С.50, 117, 124.

Панчук М. 20-30-е: док., факты, свидетельства/М. Панчук, С. Диброва//Коммунист Украины. – 1990. – №4. – С.70–84.

Первый Всесоюзный съезд колхозников-ударников передовых колхозов 15–19 февраля 1933 г.: стеногр. отчет. – М.; Л.: Сельхозгиз, 1933. – 352с.

Пиріг Р. Я. Документи з історії голоду у фондах архівосховищ України//Укр. іст. журн. – 2003. – №5. – С.82–-101.

Писатель и вождь: переписка М. А. Шолохова с И. В. Сталиным. 1931–1950 годы: сб. док. из личного арх. И. В. Сталина/сост. Ю. Мурин. – М.: Раритет, 1997. – 159с. – Голодомор. – С.22-69.

Постанова ЦК ВКП (б) та РНК СРСР про хлібозаготівлі на Україні, Північному Кавказі та у Західній області//Золоті ворота. – 1991. – №1. – С.78-79.

Постышев П. Итоги 1933 сельскохозяйственного года и очередные задачи КП (б)У: речь на Пленуме ЦК КП (б)У 19 нояб. 1933 г.//Правда. – 1933. – 24 нояб.

Про відзначення Дня пам'яті жертв голодоморів та політичних репресій: указ Президента України від 22 листоп. 2005 р. №1644: [указ підписав В. Ющенко]//Вперед. – 2005. – 26 листоп.; Гомін України. – 25 груд. – С.4; Одес. вестн. – 24 нояб. – С.1; Одес. вісті. – 26 листоп. – С.8; Уряд. кур'єр. – 24 листоп. – С.5; Чорномор. новини. – 24 листоп. – С.1.

Про відзначення у 2006 році Дня пам'яті жертв голодоморів та політичних репресій: указ Президента України: [№868/2006]: [підписав В. Ющенко]//Вісн. Кн. палати. – 2006. – №10. – С.6-7; Вісті комбатанта. – №1. – С.30; Гомін України. – 30 жовт. – С.1; Уряд. кур'єр. – 19 жовт. – С.13.

Про внесення змін до Указу Президента України від 26 листопада 1998 року №1310: [«Про встановлення Дня пам'яті жертв голодомору та політичних репресій»]: указ Президента України, 15 лип. 2004 р. №797//Уряд. кур'єр. – 2004. – 17 лип. – С.2. – Підпис: Л. Кучма.

Про вшанування жертв та постраждалих від голодоморів в Україні: указ Президента України від 4 листоп. 2005 р. №1544/2005: [указ підписав В. Ющенко]//Офіц. вісн. України. – 2005. – №45. – С.23-24. – Ст.2831; Гомін України. – 14 листоп. – С.1; Уряд. кур'єр. – 8 листоп. – С.12.

Про вшанування пам'яті Джеймса Мейса, дослідника голодомору 1932-1933 рр.: розпорядження від 2 груд. №1260/2005 р.//Уряд. кур'єр. – 2005. – 14 груд. – (Орієнтир. – №46. – С.10-11). – Підпис: В. Ющенко.

Про Голодомор 1932–1933 років в Україні: закон України: [№376-V]//Відомості Верхов. Ради України. – 2006. – №50. – С.1587-1588; Голос України. – 1 груд. – С.6; Єдність. – 23 груд. – С.2; Наш край. – 2006. – 16 груд. – С.2; Новини Южного. – 23 груд. – С.9; Сіл. вісті. – 30 листоп. – С.1; Слово Просвіти. – 14–20 груд. – С.7. – (Документ); Укр. слово. – 6–12 груд. – С.3; Чорномор. новини. – 2 груд. – С.3.

Про додаткові заходи щодо увічнення пам'яті жертв політичних репресій та голодоморів в Україні: указ Президента України 11 лип. 2005 р. №1087: [указ підписав В. Ющенко]//Укр. думка. – 2005. – 21–28 лип. – С.1: фотогр.; Уряд. кур'єр. – 20 лип. – (Орієнтир. – №26. – С.9-10).

Про затвердження Плану заходів на 2007-2008 роки у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору 1932-1933 років в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 листоп. 2007 р. №1026-р//Уряд. кур'єр. – 2007. – 23 листоп. – С.4.

Про заходи у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору 1932–1933 років в Україні: указ Президента України//Уряд. кур'єр. – 2007. – 31 берез. – С.5. – Підпис: В. Ющенко.

Про Координаційну раду з підготовки заходів у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору 1932–1933 рр. в Україні: указ Президента України//Уряд. кур'єр. – 2007. – 28 берез. – (Орієнтир.– №12.– С.17). – Підпис: В. Ющенко.

[Про нагородження Дж. Мейса орденом князя Ярослава Мудрого]: указ Президента України №1655/2005//Гомін України. – 2005. – 25 груд. – С.4. – Підпис: В. Ющенко.

Про увічнення пам'яті жертв голодомору 1932-1933: розпорядження Кабінету Міністрів України 14 трав. 2003 р. №264-р//Уряд. кур'єр. – 2003. – 28 трав. – (Орієнтир. – №19. – С.15).

Резолюції Конференції духовенства УПЦ в ЗСА, що відбулася 20-21 жовтня 1982 р. в Домі української культури в Саут Баунд Брук, Н. Дж.//Новий шлях. – 1982. – 18 груд. – С.9.

Резолюції Українських американських ветеранів, внесені до протоколу Конгресу: [стосовно відзначення 50-річчя штучного голоду в Україні]//Новий шлях. – 1982. – 30 жовт. – С.9.

Рейган Р. Прокламація Президента//Мета. – 1984. – Чис.11. – С.1; Визвол. шлях. – 1985. – Кн.1. – С.62-63.

Розсекречена пам'ять: Голодомор 1932-1933 років в Україні в документах ГПУ-НКВД/[упоряд.: В. Борисенко, В. Даниленко, С. Кокін, О. Стасюк, Ю. Шаповал]. – К.: ВД «Стилос», 2007. – 604с. – Те саме. – К.: Міжнар. благодійн. фонд «Україна-3000», 2008. – 604с. [64] арк.: ілюстр.

Рятуймо Україну від голодової смерті: [звернення Екзекутив. ком. Об-ня укр. організацій в Америці]//Свобода. – 1933. – 12 верес.

Сергійчук В. І. Як нас морили голодом/В. І. Сергійчук; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Центр українознавства. – [2-ге вид., доп.]. – К.: Укр. вид. спілка, 2003. – 250, [1]с.

Сидоров Н. Один день Иосифа Виссарионовича: документ, написанный рукой Сталина 22 января 1933 года, свидетельствует: против населения СССР власть применила оружие массового уничтожения – голод, от которого погибли несколько миллионов человек//Новое время. – 2001. – №2/3. – С.44–45.

Скорина О. Замість убієнних свідчать документи: [про карту Голодомору]//Демокр. Україна. – 2007. – 20 лют. – С.8.

Советская деревня глазами ВЧК–ОГПУ–НКВД. 1918–1939: док. и материалы. В 4т. – Т. 3. 1930-1934. – М.: РОССПЭН, 2003–2005. – Кн.1. – 1930-1931. – 2003. – 864с.; Кн.2. – 1932–1934. – 2005.

Спільна заява делегацій держав-членів ООН у 70-ту річницю великого голоду 1932-1933 рр. в Україні (Голодомору)//Гомін України. – 2003. – 1 груд.; Уряд. кур'єр. – 2004. – 17 квіт. – С.7. – (Україна і світ).

Сталин И. В. Сталин и Каганович: переписка, 1931-1936/И. В. Сталін, Л. М. Каганович; Федерал. арх. служба России, Рос. арх. соц.-полит. истории; сост. О. В. Хлевнюк. – М.: РОССПЭН, 2001. – 798с. – (Серія «Анналы коммунизма»). – Про закон від 7 серп. 1932 р. («закон про п'ять колосків»). – С.19-20, 235-236; Про Голодомор. – С.17–18, 179–180; Л. Каганович як один з організаторів Голодомору. – С.26, 219, 298–299.

Сюндюков І. У нещадному світлі пам'яті: у службі безпеки України відбувся круглий стіл, присвяч. розсекреченню архів. док. з історії Голодомору та політ. репресій в Україні//День. – 2007. – 30 серп. – С.4.

Терор голодом: із вироку Міжнар. громад. суду у справі по звинуваченню Компартії у злочинах на території України та проти українців (07.11.2002 р.)//Укр. Південь. – 2003. – 20-27 листоп. – С.7: ілюстр.

1932-1933 роки очима партійного функціонера: (з щоденника Д. Заволоки)/публ. підгот. С. Богунов, В. Даниленко//З арх. ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. – 2003. – №1. – С.66-90. – (З історії тоталітаризму).

Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание, 1927–1939: док. и материалы. В 5т. Т.3. Конец 1920–1933/под ред. В. Данилова, Р. Маннинг, Л. Виолы. – М.: РОССПЭН, 2001. – 1008с.

30-е годы: взгляд из сегодня: [сборник]/отв. ред. Д. А. Волкогонов. – М.: Наука, 1990. – 165с.

Указ Президента у зв'язку з 70-ми роковинами Голодомору в Україні//Гомін України. – 2002. – 1 квіт.

Україна. Голод 1932–1933 років: за повідомл. брит. дипломатів/пер. з англ. І. Євтуха; вступ. сл. С. Кульчицького//Всесвіт. – 1989. – №11. – С.153-161: карт.

Український правозахисний рух: док. і матеріали Укр. громад. групи сприяння виконанню Гельсінкських угод на Україні/передм. А. Зваруна; упоряд. О. Зінкевич. – Торонто; Балтімор, 1978. – 476с.: портр. – Голодомор. – С.22, 53, 68, 284, 398.

Чорна книга України: зб. док., арх. матеріалів, листів, доп., ст., дослідж., есе/упорядкув., ред. Ф. Зубанича; передм. В. Яворівського. – К.: Вид. центр «Просвіта», 1998. – 784с. – Національна катастрофа України (голодомор 30-х). – С.123-219.

Чорна пляма в історії України: [добірка італ. дип. док.]/пер. з англ. Ігоря та Ірини Євтухів//Трибуна. – 1991. – №1. – С.26-28.

Чорновіл В. Звернення до Комітету прав людини ООН, Міжнародної Амністії, Комітету за вільний світ, Гельсінкських груп США й інших країн//Укр. Гельсінкська Група. 1978-1982: док. і матеріали/упоряд. і ред. О. Зінкевич. – Торонто; Балтимор, 1983. – С.915–920. – Голодомор. – С.918.

Чужинці про історичну ролю України: [із заклику Лондон. ком. допомоги голодуючій Україні]//Гуртуймося. – 1934. – Чис.11. – С.28-29.

Шаповал Ю. І. Стенограма і протокол III Конференції КП (б)У як джерело вивчення голоду 1931-1932 років і голодомору 1932-1933 років//Україна XX століття. Особи та події в контексті важкої історії/Ю. І. Шаповал. – К., 2001. – С.59–71.

The Black Deeds of the Kremlin: A White Book: 2 vols/ed. by S. O. Pidhainy, V. I. Hryshko, P. P. Pavlovych, I. I. Sandul and A. P. Stepovyi; Transl. by M. Coach, J. Hladun, A. Oreletsky and O. Prychodko. – Toronto; Detroit, 1953-1955. – Vol.1: Book of the Testimonies. – Toronto: Ukr. Assoc. of Victims of Russ. Commun. Terror, 1953. – 545p.; Vol.2: The Great Famine in the Ukraine in 1932-1933. – Detroit: Dem. Organization of Ukrainians Formerly Persecuted by the Sov. Regime, 1955. – 720p.

Conquest R. The Human Cost of Soviet Communism: Prepared... for the Subcommittee to Investigate the Administration of the Internal Security Laws of the Comm. on the Judiciary, United States Senate/R. Conquest. – Washington, U. S. G. P.O., 1971. – II, 33, VIp.

Documentary Evidence/submitted by W. Liber; Intern. Commiss. of Inquiry into the 1932-33 Famine in Ukraine. – [Toronto: The Commiss., between 1988 and 1990]. – 1 v. (Various pagings): map. – Texts in Engl., Germ., Rus. and Ukr.

[Documentary Evidence Exhibits Received by the International Commission of Inquiry into the 1932–33 Famine in Ukraine]. – [Toronto: The Commiss., between 1988 and 1990]. – 29 v.: ill. – Texts in Engl., Rus. and Ukr.; Collection of documents managed by the Europ. Div. of the Library of Congr.

Documents in Dr. J. Mace, «Famine in Ukraine», «Problems of Communism», May-June 1984: Index/Intern. Commiss. of Inquiry into the 1932–33 Famine in Ukraine. – [Toronto: The Commiss., between 1988 and 1990]. – 1 v. (Various pagings) – Texts in Ukr., Engl. and Rus.

Documents in Dr. R.Conquest, «Harvest of Sorrow»: Index/Intern. Commiss. of Inquiry into the 1932-33 Famine in Ukraine. – [Toronto: The Commiss., between 1988 and 1990]. – 1 v. (Various pagings) – Texts in Engl., Germ., Rus. and Ukr.

Ethnocide des Ukrainiens en URSS: Documents IV/préf. de A. Besanson. – Paris: Ed. PIUF, 1978. – 163, [2]p. – (Le Messager Ukrainien, Publication Clandestine d'Ukraine Soviétique. – Printemps 1974; – №7, 8). – Голодомор. – С.31–120.

Eyewitness accounts/submitted by W. Liber; Intern. Commiss. of Inquiry into the 1932–33 Famine in Ukraine. – [Toronto: The Commiss., between 1988 and 1990]. – 1 v. (Various pagings).

The Famine-Genocide of 1932-1933 in Ukraine = Голод-геноцид 1932-1933 років в Україні: A Documentary Collection/ed.: Yu. Shapoval; transl. M. D. Olynyk; Forew. L. Luciuk. – S.l: Ukrainian Canadian Civil Liberties Association, 2005. – V, 336p.

First Victims of Communism: White Book on the Religious Persecution in Ukraine: transl. from the Ital. – Rome, 1953. – 115p. – Голодомор. – С.16.

The Foreign Office and the Famine: British Documents on Ukraine and the Great Famine of 1932–1933/ed. by M. Carynnyk, L. Y. Luciuk and B. S. Kordan; with a forew. by M. R. Marrus. – Kingston, Ont.; Vestal, New York: Limestone Press, 1988. – LXI, 493p. [1] folded leaf of pl., map. – Bibliogr.: P.467–471.

Historical accounts/Intern. Commiss. of Inquiry into the 1932-33 Famine in Ukraine. – [Toronto: The Commiss., between 1988 and 1990]. – 1 v. (Various pagings).

Hunter I. Closing submissions: [Oct.31-Nov.4, 1988, United Nations Plaza Hotel, New York City/by I. A. Hunter, W. Liber... et al.]; Intern. Commis. of Inquiry into the 1932–33 Famine in Ukraine. – [Toronto: The Commiss., between 1988 and 1990]. – 107p.

International Commission of Inquiry into the 1932–33 Famine in Ukraine: May 23–27, 1988, Europa Hotel Brussels, Belgium: [Proceedings]. – [Toronto: The Commiss., between 1988 and 1990]. – 2 v. – In typescript. – Vol.1. – 724p.; Vol.2 – 416p.

International Commission of Inquiry into the 1932–33 Famine in Ukraine: [Proceedings]: Oct. 31-Nov. 4, 1988, United Nations Plaza Hotel, New York City; New York, USA/description by Mr. Liber, Mr. Hunter. – [Toronto: The Commiss., between 1988 and 1990]. – 3 v. – In typescript.

International Commission of Inquiry into the 1932-33 Famine in Ukraine. The Final Report, 1990/President of the Commission J. W. F. Sundberg; Petitioner World Congr. of Free Ukrainians; General Counsel I. A. Hunter. – Toronto: The Commiss. Documentation Office, 1990. – 1 v. (Various pagings): ill. – In typescript.

International Press Reports/Intern. Commiss. of Inquiry into the 1932–33 Famine in Ukraine. – [Toronto: The Commiss., between 1988 and 1990]. – 1 v. (Various pagings) – Texts in Engl., French and Germ.

Investigation of the Ukrainian Famine, 1932–1933: Oral History Project of the Commission on the Ukraine Famine/ed. for the Commiss. by J. E. Mace and L. Heretz. – Washington, D. C.: U. S. G. P.O., 1990. – 3 v. – Texts in Ukr. with Engl. Summaries.

Lettere da Kharkov: la carestia in Ucraina e nel Caucaso del Nord nei rapporti dei diplomatici italiani, 1932–33/a cura di A. Graziosi. – Torino: Einaudi, 1991. – VII, 241p. – (Gli Struzzi; 412).

Mace J. E. Book of Articles/J. E. Mace; Intern. Commiss. of Inquiry into the 1932–33 Famine in Ukraine. – [Toronto: The Commiss., between 1988 and 1990]. – 1 v. (Various pagings) – Photocopy.

Memorandum on the Famine in Ukraine: [текст меморандуму, що його надіслала Європейська федерація українців за кордоном до міністра закордон. справ Великої Британії Дж. Саймона (27 верес. 1933 р.)]//Укр. думка. – 2003. – 20 листоп. – С.3.

Muggeridge M. Malcolm Muggeridge: [Маггерідж Малькольм – московський кореспондент «Манчестер Гардіан»]: Three articles in Manchester Guardian; Interview by B. Nahaylo; Excerpt from «Malcolm Muggeridge: A life»/M. Muggeridge; Intern. Commiss. of Inquiry into the 1932-33 Famine in Ukraine. – [Toronto: The Commiss., between 1988 and 1990]. – 1 v. (Various pagings).

Muggeridge M. Testimony of Malcolm Muggeridge (Mrs. Kitty Muggeridge also Present): Taken at Robertsbridge, Sussex, England, Monday, June 27, 1988/by Mr. Hunter, by Ms. Chyczіy; also Present, G. I. A. D. Draper, Commissioner, A. Jenkala; Intern. Commiss. of Inquiry into the 1932–33 Famine in Ukraine. – [Toronto: The Commiss., between 1988 and 1990]. – 117p.

Newspaper Accounts: [index]/Intern. Commiss. of Inquiry into the 1932-33 Famine in Ukraine. – [Toronto: The Commiss., between 1988 and 1990]. – 1 v. (Various pagings).

The 1932–33 Original photographs from Kharkiv, Ukraine/submitted by W. Liber; Intern. Commiss. of Inquiry into the 1932–33 Famine in Ukraine. – [Toronto: The Commiss., between 1988 and 1990]. – 47l.: ill. – Texts in Engl. and Germ.

President Clinton's Statement on the Sixtieth Anniversary of the Ukrainian Famine-Genocide//Studien zu Nationalitätenfragen/Institut zur Erforschung der nationalen Probleme. – 1993. – N9. – S.151.

Resolution Marking 70th Anniversary of Famine Introduced in Senate, House: [тексти резолюцій, присвяч. 70-річчю Голодомору, представлених до Конгр. США: №254 (Палата представників) і №202 (Сенат)]//Ukrainian Weekly. – 2003. – 10 Aug.

70-th Anniversary of the Genocide-Famine in Ukraine: Extract from NSW Legislative Assembly Hansard 21 November 2003: [витяг із офіц. звіту про засідання законодавчої асамблеї штату Новий Південний Уельс, Австралія, присвяч. Голодомору]//Вільна думка. – 2003. – 16–29 груд. – С.26.

[Soviet Decrees]: index/Intern. Commiss. of Inquiry into the 1932–33 Famine in Ukraine. – [Toronto: The Commiss., between 1988 and 1990]. – 1 v. (Various pagings). – Texts in Engl., Rus. and Ukr.

Soviet Party and Government Decrees and Newspaper Reports Concerning the 1932-33 Famine in Ukraine/comp. and transl. by M. Carynnyk. – [Toronto: The Commiss., between 1988 and 1990]. – 1 v. (Various pagings) – Texts in Engl., Rus. and Ukr.

United States. Congress. Commission on the Ukraine Famine. Investigation of the Ukrainian Famine, 1932-1933: Rep. to Congr.: adopted by the Commiss., Apr. 19, 1988; Submitted to Congr., Apr. 22, 1988. – Washington, D. C.: U. S. G. P.O., 1988. – XXV, 524p.

United States. Congress.Commission on the Ukraine Famine. Investigation of the Ukrainian Famine, 1932–1933: 2nd Interim Rep. of Meetings and Hearings of and before the Commiss. on the Ukraine Famine held in 1987: Hearing, San Francisco, Ca., Feb. 10, 1987; hearing, Phoenix, Arizona, Feb. 13, 1987; hearing and meeting, Washington, D. C., Apr. 30, 1987; hearing, Philadelphia, Penn., June 5, 1987. – Washington, D. C.: U. S. G. P.O., 1988. – IV, 142p.

United States. Congress. House. Committee on Foreign Affairs. Subcommittee on International Operations. Commission on the Ukraine Famine Act: Hearing before the Subcommittee on Intern. Operations of the Comm. on Foreign Affairs, House of Representatives, 98th Congr., 2nd Sess., Oct. 3, 1984. – Washington, D. C.: U. S. G. P.O., 1985. – III, 37p.: 1 map.

United States. Congress. House. Committee on International Relations. Subcommittee on Europe. Commemorating the 100th Anniversary of Diplomatic Relations Between the United States and Bulgaria; and Regarding the Man-Made Famine That Occurred in Ukraine in 1932-1933: Hearing before the Subcommittee on Europe of the Committee on International Relations, House of Representatives, One Hundred Eighth Congress, First Session, on H. Res. 355 and H. Res. 356, September 9, 2003. – Washington: U. S. G. P.O.: For sale by the Supt. of Docs., U. S. G. P.O., 2003. – III, 14p.

United States. Congress. House. Committee on International Relations. Ukraine's Future and US Interests: Hearing before the Subcommittee on Europe of the Committee on International Relations. – Washington, D. C.: U. S. G. P.O., 2004. – 49p. – Голодомор. – С.8.

United States. Congress. Senate. Committee on Agriculture, Nutrition, and Forestry. Collectivization and its Impact on the Ukrainian Population and on Soviet Agricultural Productivity: Hearing before the Comm. on Agriculture, Nutrition, and Forestry, United States Senate, 98th Congr., 1st Sess., Nov.15, 1983. – Washington, D. C.: U. S. G. P.O., 1984. – III, 124p.

United States. Congress. Senate. Committee on Foreign Relations. Ukrainian Famine of 1932 and 1933:

Hearing before the Comm. on Foreign Relations, United States Senate, 98th Congr., 2nd Sess., Aug. 1, 1984. – Washington, D. C.: U. S. G. P.O., 1984. – III, 137p.: ill.

Zlepko D. Der ukrainische Hunger-Holocaust: Stalins verschweigener Völkermord 1932/33 an 7 Millionen ukrainischen Bauern im Spiegel geheimgehaltener Akten des deutschen Auswärtigen Amtes/D. Zlepko. – Sonnebuhe: H. Wild, 1988. – 309s.: ill., facsims.

Голодомор 1932-1933 рр.

А. Т. 1930-1934: [спогади]//На сторожі. – 1948. – Чис.3/4. – С.20–26.

Авторханов А. Империя Кремля/А. Авторханов. – Минск; М.: Полифакт–Дружба народов, 1991. – 112с. – (Серія «Экспресс-книга»). – Колективізація. – С.42; Голодомор. – С.44.

Авторханов А. Людоедство в хлебной стране//Новый журн. – 1983. – Кн. 153. – С.199-212.

Амменде Е. Голод на Україні: [доктор Е. Амменде – Генеральний секретар Європ. конгр. національностей Ліги націй, почесний секретар Міжконф. та міжнар. ком. допомоги регіонам Росії, потерпілим від голоду]//Діло. – 1933. – Чис.195. – С.1.

Англійська преса подає нові дані про голод на Україні//Свобода. – 1933. – 27 верес.

[Англійська преса про голодомор]//Діло. – 1932. – Чис.101. – С.4; Чис.176. – С.3.

Андреев Е. М. Опыт оценки чис.ленности населения СССР 1926–1941 гг.: (краткие результаты исслед.)/Е. М. Андреев, Л. Е. Дарский, Т. Л. Харькова//Вестн. статистики. – 1990. – №7. – С.34–46.

Антисоветская кампания австрийской прессы: [про ст. Е. Амменде у «Райхспост»]//Известия. – 1933. – 20 июля; Правда. – 20 июля. – С.1.

Араловец Н. А. Потери населения России и СССР в конце 20-х и 30-е годы в историографии//Население России в 1920–50-е годы: численность, потери, миграции. – М., 1994. – С.68-81. – Библиогр. в прим. – С.79-81.

Араловец Н. А. Потери населения советского общества в 1930-е годы: проблемы, источники, методы изучения в отечественной историографии//Отеч. история. – 1995. – №1. – С.135–146. – Библиогр. в прим.: С.144-146.

Архімович О. Урожай збіжжя в СРСР і на Україні в часи великого голоду 1932–1933 рр.: (доп. на наук. конф. УВАН 2 листоп. 1963 р.)//Наук. зап. Укр. техн.-госп. Ін-ту. – 1964. – Т. 5. – С.22-28.

Б. Б. Б-о. Невдала спроба Москви в Канаді: (рад. виставка в Монреалі заперечує голод в Україні)//Мета. – 1983. – Чис.10. – С.11; Укр. голос. – 17 жовт. – С.11.

Бабенко Л. Л. Радянські спецслужби про українські голодомори 20-40-х рр. XX ст.//Історія України: маловідомі імена, події, факти: зб. ст. – 2003. – Вип.22/23. – С.304-317.

Бабич Т. Голодомор: уроки і застереження: [за матеріалами 3-го з'їзду Всеукр. асоц. дослідників голоду 1932–1933 рр. в Україні]//Київ. правда. – 1997. – 9 січ.

Багро С. Станислав Кульчицкий. Почему он нас уничтожал?: [Рец. на кн.]//Критика. – 2008. – Чис.5. – С.12.

Багряний І. Публіцистика: доп., ст., памфлети, рефлексії, есе/І. Багряний; упоряд. О. Коновал; передм. І. Дзюби; післямова Г. Костюка. – 2-е вид. – К.: Смолоскип, 2006. – 856с.: портр. – Із змісту: Чому я не хочу вертатися до СССР; Наша правда: (думки вголос 14 берез. на нац. панахиді в Мюнхені).

Багряний І. Чому я не хочу вертати на «родіну»?/І. Багряний. – Лондон: Друком і накладом Укр. центр. бюро в Лондоні, 1946. – 30с. – Голодомор. – С.11–13. – Те саме. – Вінніпег: Накладом Ком. Українців Канади, 1946. – 38с. – Під заголовком:Чому я не хочу вертатись до СССР? – Голодомор. – С.13–16; Те саме. – Відень, 1946. – 17с.; Те саме англ. мовою. – [S.l.], 1947. – 52р. – Голодомор. – С.19–22; Те саме//Публіцистика/І. Багряний. – К., 1996. – С.22–31. – Під заголовком: Чому я не хочу вертатись до СРСР?

Бандура І. Спогади про голод на Україні//Календар «Відродження» на рік 1950. – 1949. – С.148–150.

Банько И. Н. Голодомор 1932–1933 гг.: последствия сталинского тоталитарного режима//Історична наука: проблеми розвитку: матеріали міжнар. наук. конф., 17–18 трав. 2002. – Луганськ, 2002. – С.26-32.

Барва смерті – 33-й: ст., спогади, фольклор про голодомор/авт.-упоряд. Л. Сердунич. – Хмельницький: Б.в., 2004. – 66с.

Барладяну В. Ще раз про неволю…/В. Барладяну. – Торонто, 1990. – 91с.: портр. – Демографічні наслідки голодомору. – С.28-31.

Бахтін А. М. Історіографія проблеми голоду-геноциду 1932–1933 рр. на півдні України//Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка». – 2003. – №493: Держава та армія. – С.126–131.

Бахтін А. М. Колективізація сільського господарства і голод на території Півдня України (1929–1933 роки): автореф. дис.… канд. іст. наук: (07.00.01)/А. М. Бахтін; Нац. ун-т «Києво-Могилян. академія». – К., 2006. – 20с.

Безотосний М. Україна в добу Сталінщини: історія опору: монографія/М. Безотосний; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. – К., 2002. – 128с.

Белебеха І. О. Україна і комунізм. У 2 кн. Кн. 2. Сталінізація України (1924–1953)/І. О. Белебеха. – Х.: Факт, 2003. – 607с.: ілюстр. – Із змісту: Русосталінська машина смерті для українства в 1931-1933 роках. – С.291–348.

Біленко В. Моя Україна: подорож в історію/В. Біленко, В. Король, А. Слюсаренко. – К.: Оберіг, 1994. – [125]с.: ілюстр. – Голодомор. – С.100-101.

Білий Д. Кубань і Україна//Пам'ятки України: історія і культура. – 2006. – №3/4. – С.3-48.

Білий Д. Незабутній злочин: свідчення про винищування Москвою укр. народу/Д. Білий. – 2-ге вид. – Мюнхен: Вид. Гол. управи ДОБРУС, 1988. – 211с.

Білокінь С. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР (1917–1941 рр.)//IV Міжнар. конгрес україністів. Одеса, 26–29 серп. 1999 р.: доп. та повідомл. Історія. Ч.2. XX ст. – Одеса; К.; Львів, 1999. – С.371–377.

Білокінь С. І. Терор голодом: міркування про характер державності в Україні 1920–1930 років//Голодомор 1932-1933 років: основні дійові особи і механізми здійснення: матеріали Другої міжнар. наук. конф. Київ, 28 листоп. 2003 р. – К., 2004. – С.10–29.

Білоконенко С. П. Українська та зарубіжна культура. Історія України: вибр. лекції/С. П. Білоконенко, О. В. Гонтар, Н. О. Котова; за ред. С. П. Білоконенка. – Одеса: Одес. держ. мед. ун-т, 2004. – 332с. – (Б-ка студента-медика). – Голодомор. – С.269–270.

Бойко С. Світ визнав Голодомор 1932–1933 років в Україні етнічною війною проти українського народу//Персонал. – 2007. – №4. – С.21–25: фотогр.

Бойко Ю. Шлях нації/Ю. Бойко. – Париж; К.; Львів: Укр. слово, 1992. – 126с. – Голодомор. – С.80, 88–90.

Большевики висилають на Сибір населення кубанських станиць//Свобода. – 1933. – 21 січ.

Большевики змінюють спосіб здирання збіжжя з селянства//Свобода. – 1933. – 23 січ.

Большевики не дають голодному населенню України користатись з урожаю//Свобода. – 1933. – 30 серп.

Большевики роблять дітей конфідентами//Свобода. – 1933. – 23 серп.

Большевики розстрілюють голодних за крадіж хліба//Свобода. – 1933. – 14 верес.

Большевики розстрілюють своїх комісарів на Україні//Свобода. – 1933. – 5 січ.

Большевицька п'ятилітка породила голод на Радянщині//Свобода. – 1933. – 1 січ.

Бондарчук А. Знімали у тайзі кіно про хліб/А. Бондарчук – Луцьк: Вид-во Волин. мистец. аґенції «Терен», 2004. – 79с.: ілюстр.

Борець Ю. Боротьба з двоголовою гидрою/Ю. Борець. – Львів: Логос, 1999. – 40с. – Голодомор. – С.9-10.

Борисенко В. К. Свіча пам'яті: усна історія про геноцид українців у 1932–1933 роках/В. К. Борисенко. – К.: ВД «Стилос», 2007. – 288с.

Боровський В. Під Покровом Всевишнього: спомини/В. Боровський. – Атланта, 1983. – 399с. – Голодомор. – С.311–312, 326–334, 377–378.

Бостонські українці демонструють проти голодження України большевиками//Свобода. – 1933. – 14 листоп.

Боффа Дж. История Советского Союза. В 2т. Т.1. От революции до второй мировой войны. Ленин и Сталин. 1917–1941/Дж. Боффа; пер. с итал. И. Б. Левина. – М.: Междунар. отношения, 1990. – 632с. – Те саме. – 1994. – Із змісту: Крестьяне в колхозах. – С.347–366; Выкачивание соков из деревни. – С.369–373.

Брошеван В. Цена на право жить: (лекция, прочит. перед учителями школ г. Евпатории в краевед. музее на открытом уроке по теме: «Голодомор 1932-1933 гг. Трагическая страница в истории Украины»)/В. Брошеван. – Симферополь, 2003. – 74с.: ил. – (Серия «В помощь изучающим историю Украины, Крыма, России»).

Буравченкова С. Б. Україна між двома світовими війнами (1921–1939 рр.): конспект лекцій/С. Б. Буравченкова. – К.: НУХТ, 2002. – 22, [1] с. – Голодомор. – С.15–16.

Бурнашов Г. Злочини більшовизму/Г. Бурнашов. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2001. – 182, [1]с.: ілюстр. – Із змісту: Спланові голодомори. – С.25–30.

В Болгарії: [протест Укр. культ.-благодійн. братства в м.Русе проти організації рад. Москвою голоду в Україні]//Тризуб. – 1933. – Чис.37. – С.14.

В Європі підтримують домагання американських українців: (Громад. Ком. Рятунку України в Празі)//Свобода. – 1933. – 27 листоп.

В. Щербицький вперше згадав про Великий голод//Свобода. – 1988. – 9 січ. – С.1.

Війна голодного населення за хліб розростається//Свобода. – 1933. – 12 трав.

Вісті: [повідомлення проф. Семета про голодомор, Чикаго]//Свобода. – 1934. – 10 трав. – С.4.

Вареник Т. Г. Злочин проти нації: Голодомор//Шк. б-ка. – 2006. – №10. – С.7–8.

Васильев В. Ю. Крестьянские восстания на Украине, 1929-1930 годы//Свобод. мысль. – 1992. – №9. – С.70-78.

Васильєв В. Ю. Голод 1932–1933 рр. в Україні і аналіз політики керівництва СРСР в українській історіографії (кінець 1980–початок 1990 рр.)//Історія України: маловідомі імена, події, факти: зб. ст. – 2005. – Вип.32. – С.307–320.

Васильєв В. Ю. Діяльність надзвичайної хлібозаготівельної комісії В. Молотова в Україні (жовтень-листопад 1932 р.)//Історія України. Мало відомі імена, події, факти: (зб. ст.). – 2001. – Вип.14. – С.347–364.

Васильєв В. Ю. Подільське селянство у голодоморі 1932–1933 рр.: настрої, оцінки, дії: (соц.-психол. аналіз)//6-та Всеукр. наук. конф. з іст. краєзнавства. – Луцьк, 1993. – С.317.

Васьківська О. Голодомор//Вісн. Кн. палати. – 2006. – №10. – С.48–49. – (З архіву Книжкової палати України).

Ващенко Г. Українська жінка і наше майбутнє//Календар-альм. на ювіл. 1948 рік. – 1948. – С.101–105.

Вдовичин І. Я. Преса Галичини про голодомор в Україні 1932–1933 рр.//Зб. пр. Наук.-дослід. центру періодики. – 1994. – Вип.1. – С.99–116.

Великий голод в Україні 1932–1933: зб. свідчень, спогадів, доп. та ст., виголош. та друк. у пресі в 1983 році на відзначення 50-ліття голоду в Україні в 1932-33 рр. – Торонто: Укр. Православне Братство св. Володимира, 1988. – 162 (укр.), 146 (англ.)с.

Величаве протестаційне віче і похід в Детройті//Свобода. – 1933. – 11 листоп.

Вербицький М. Найбільший злочин Кремля: заплянований штучний голод в Україні 1932-1933 років: факт. матеріял зібрано серед членів ДОБРУСу у В. Британії – живих свідків голоду/М. Вербицький. – Лондон: Демокр. об-ня бувших репресованих українців Совєтами (ДОБРУС) у В. Британії, 1952. – 112с.

Вересов Д. Историческая демография СССР. – Vermont: Chalidze publ., 1987. – 306р. – Демографічні втрати внаслідок голоду 30-х рр. – С.22.

Верстюк В. Ф. История Украинской ССР: хронол. справ./В. Ф. Верстюк, Е. Н. Дзюба, В. Ф. Репринцев; отв. ред. Ю. Ю. Кондуфор. – К.: Наук. думка, 1990. – 600с. – Події 30-х років та постанови, що стосуються голодомору. – С.289, 291–297.

Верховна Рада України визнала Голодомор геноцидом//Гомін України. – 2006. – 25 груд. – С.1, 3.

Веселова О. М. Асоціація дослідників голодоморів в Україні//ЕСУ. – К., 2001. – Т.1: А. – С.751: ілюстр.

Веселова О. М. Геноцид українського народу голодомором 1932–1933 рр.: призвідці та засоби творення//Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: міжвід. зб. наук. пр. – 2004. – Вип.11. – С.332–342.

Веселова О. М. Голодомори в Україні 1921–1923, 1932–1933, 1946–1947: злочини проти народу/О. М. Веселова, В. І. Марочко, О. М. Мовчан; Асоц. дослідників голодоморів в Україні, Ін-т історії України НАН України. – К., 2000. – 262с. – Те саме. – 2-ге вид., доп. – К.; Нью-Йорк: Вид-во М. П. Коць, 2000. – 270, [4]с. – Бібліогр.: С.257–270.

Веселова О. М. До питання створення Асоціації дослідників голодоморів в Україні: передісторія і установчий з'їзд (1983–1992 рр.)//Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: міжвід. зб. наук. праць. – 2002. – Вип.6. – С.519–535.

Веселова О. М. Міжнародна науково-теоретична конференція «Голод-геноцид 1933 р. в Україні. Історико-політол. аналіз соціал.-демогр. та морально-психологічних наслідків» (Київ, 28 листоп. 1998 р.)//Укр. іст. журн. – 2000. – №1. – С.151–153.

Веселова О. М. Ще одна трагічна сторінка історії України/О. М. Веселова, П. П. Панченко//Укр. іст. журн. – 1995. – №6. – С.112–115.

Вечеш М. М. Газета «Свобода» про голод 1932-1933-х рр. на Україні//Розвиток історичного краєзнавства в контексті національного і культурного відродження України: тез. доп. і повідомл. 5-ї Всеукр. конф. – К.; Кам'янець-Подільський, 1991. – С.317–318.

«Виденное в СССР – прекрасно», – заявляет Эррио//Правда. – 1933. – 13 сент. – С.1.

Видирають далі збіжжя селян на Україні //Свобода. – 1933. – 8 листоп.

Визнати Голодомор геноцидом: [про виступ міністра закордонних справ України Б. Тарасюка на засіданні 61-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН]//Голос України. – 2006. – 27 верес. – С.1.

Визнати Голодомор геноцидом: [Україна має намір на 61-й сесії Генеральної Асамблеї ООН порушити питання про визнання Голодомору геноцидом проти українського народу]//Голос України. – 2006. – 13 верес. – С.5.

Виктор Ющенко подписал принятый парламентом закон о признании Голодомора 1932-1933 годов геноцидом украинского народа//Факты и коммент. – 2006. – 30 нояб. – С.2.

Винниченко І. І. Україна 1920–1980-х: депортації, заслання, вислання/І. І. Винниченко. – К.: Рада, 1994. – 124с. – Трагічний злам 20–30-х. – С.16–34.

Висновки Спеціальної комісії Конгресу США з питань дослідження Голодомору 1932–1933 років в Україні//Українка в світі. – 2003. – №1. – С.12–13.

Височенко А. С. С. С.Р. без маски/А. Височенко. – 2-ге вид. – Вінніпег: Накладом і друком «Нового шляху», 1952. – 196с. – Із змісту: «Соціалізм» на трупах мільйонів. – С.15–20; Занадто пересічна постать: [про відвідини України прем'єр-міністром Франції Е. Ерріо та його свідчення про відсутність голоду]. – С.117–122.

Виступ Президента України Л. Кучми під час загальних дебатів 58-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН//Гомін України. – 2003. – 13 жовт. – С.5.

[Витяг з листа голодуючого]//Свобода. – Львів, 1933. – Чис.33. – С.3.

Вихристенко В. Спецслужби в геноциді України/В. Вихристенко. – Одеса: Маяк, 2002. – 176с.

Вишняк М. Вышинский//Новый журн. – 1947. – Кн. 17. – С.232–252. – Закон про колоски від 7-го серп. 1932 р. – С.245-246.

Від Проводу Українських Націоналістів//Розбудова нації. – 1933. – Чис.9/10. – С.235.

Відлуння голодомору-геноциду 1932–1933: етнокультурні наслідки голодомору в Україні/ред.: Р. Кирчів, О. Романів. – Львів, 2005. – 198, [1]с.: ілюстр. – (Наук. т-во ім. Шевченка).

[Відмова Ліги Націй внести у порядок денний питання про голод в СРСР]//Діло. – 1933. – Чис.266. – С.1.

Вільна Г. 1933 рік на Україні//Укр. вісті. – 1948. – 3 квіт.

«Він нас самих повертає до себе»: до 56-річчя з дня народження Джеймса Мейса//День. – 2008. – 19 лют. – С.2: ілюстр.

Вісті про голодову катастрофу у Радянському Союзі: [Бюл. Віденського комітету]//Свобода. – Львів, 1934. – Чис.22. – С.7.

Волков А. Г. Шаг к правде//Демографические процессы в СССР: сб. науч. тр. – М., 1990. – С.167–174.

«Волл Стріт Джорнал» пише про голод в Україні: [ст. А. Каратницького]//Наш голос. – 1983. – Чис.8. – С.154–155; Укрaпрес. – Чис.8. – С.6; Америка. – 12 лип.

Волощук О. А. Голодомор 1932-1933 років в Україні: [нарис]/О. А. Волощук. – Рівне: Академія, 2003. – 19с. – (Б-чка Рівнен. обл. «Просвіти»; ч.2).

Воля О. Мор: книга буття України/О. Воля. – К.: Кобза, 2002. – 1151с.: ілюстр., портр.

Воля О. Мор: Книга буття України/О. Воля. – Канада; Україна: Християн. Вид-во «Дорога Правди», 1993. – 430с., [8]арк. ілюстр., [1]арк.: портр.

Волянська Л. ЕУ є золота сторінка в історії української нації: ["Енцикл. Українознавства» – про голод в Україні]//Укрaпрес. – 1983. – Чис.8. – С.10; Свобода. – 26 лип.

Ворожий настрій селянства проти радянської влади зростає//Свобода. – 1933. – 30 верес.

Воропай О. В дев'ятім крузі.../О. Воропай. – Лондон: Вид. СУМу, 1953. – 48с. – Те саме англ. мовою/forew. by M. Roberts. – London: Ukr. Youth Assoc. in Great Britain, 1954. – 64p.: ill. – Під заголовком: The Ninth Circle: In Commemoration of the Victims of the Famine of 1933; Те саме англ. мовою/ed. with an introd. by J. E. Mace. – 2nd ed. – Cambridge: Harvard Univ., Ukr. Studies Fund, 1983. – XXI, 40p., [4]p. of pl.: ill. – Під заголовком: The Ninth Circle: In Commemoration of the Victims of the Famine of 1933.

Воскобійник О. Г. Повість моїх літ: публіц. спогади/О. Г. Воскобійник; літ. запис О. Чорноуза. – К.: ВАТ «Поліграф книга», 2005. – 342с. – Голодомор. – С.66–67, 73–75, 76–79, 80, 84.

Все про Україну = All about Ukraine. Т. 1/редкол.: В. Смолій (голова), І. Дзюба, І. Драч, М. Жулинський [та ін.] – К.: Вид. дім «Альтернативи», 1998. – 399с.: ілюстр. – Текст укр., англ. – Колективізація, голодомор. – С.271–272; Вшанування пам'яті жертв голодомору. – С.274–275: фотогр.

Всесоюзная перепись населения 1937 г.: краткие итоги/Ин-т истории СССР, АН СССР. – М., 1991. – 239с.

Втікачі розповідають про страхіття на Україні//Свобода. – 1933. – 24 лип.

Гавриленко Л. А. Скорбота серця: (пам'яті жертв голодоморів 1921, 1933, 1947 рр.): хрестоматія-посіб./Л. А. Гавриленко. – Запоріжжя: Просвіта, 2007. – 316с.

Ганжа О. І. Опір селян становленню тоталітарного режиму в УСРР/О. І. Ганжа; НАН України, Ін-т історії України. – К.: Ін-т історії України, 1996. – 42с. – (Іст. зошити). – Бібліогр.:с. 39–42 (119 назв.).

Ганжа О. І. Опір селянства політиці суцільної колективізації в Україні//Пробл. історії України: факти, судження, пошуки. – 2001. – Вип.5. – С.200–215.

Ганжа О. І. Опір селянства України політиці суцільної колективізації//Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: міжвід. зб. наук. пр. – 2004. – Вип.10. – С.235–250.

Геноцид українського народу: історична пам'ять та політико-правова оцінка: міжнар. наук.-теорет. конф., Київ, 25 листоп. 2000 р.: матеріали/редкол.: В. А. Смолій [та ін.] – К.; Нью-Йорк: Вид-во М. П. Коць, 2003. – 596с.

Гетьманчук М. Громадськість Західної України і голодомор в Українській РСР 1932-1933 рр.//Ефективність державного управління/за заг. ред. А. О. Чемериса. – Львів, 2002. – С.118–124.

Гирич В. Заборонена історія України: наше життя очима британців: [про виданий у Великій Британії фотоальбом «Заборонена українська історія», в якому є також арх. фотографії 1930-х років]//День. – 1999. – 27 квіт. – С.7.

Гірняк Й. Лебедина пісня Леся Курбаса//Київ. – 1951. – Чис.4. – С.169-172.

Гірняк Й. Спомини/Й. Гірняк; упоряд. Б. Бойчук. – Нью-Йорк: Сучасність, 1982. – 485, [2]с.: ілюстр. – Голодомор. – С.354, 356, 358, 361, 363.

Гіроакі Куромія. Свобода і терор у Донбасі: укр.-рос. прикордоння, 1870–1990-і роки/Гіроакі Куромія; пер. з англ.: Г. Кьорян, В. Агеєв; передм. Г. Немирі. – К.: Вид-во С. Павличко «Основи», 2002. – 510с. – Із змісту: Голодомор. – С.223-290.

Глущенко Д. Історична пам'ять: [про Указ Президента №1544/2005, в якому він доручив Кабінету Міністрів ужити додаткових заходів для підготовки міжнародного визнання Голодомору 1932–1933 рр. геноцидом українців та однією з найбільших трагедій в історії людства]//Львів. газ. – 2005. – 7 листоп.

Гойченко Д. Д. Сквозь раскулачивание и Голодомор: свидетельство очевидца/Д. Д. Гойченко; предисл. Е. А. Зудилова. – М.: Рус. путь, 2006. – 367с.

Голод 1932–1933 годов: сб. статей/отв. ред. и авт. вступ. ст. Ю. Н. Афанасьев. – М.: Рос. гос. гуманит. ун-т, 1995. – 96с. – Библиогр.:с. 89–91. – Из содерж.: Итоговый отчет Международной комиссии по расследованию голода 1932-1933 годов на Украине (Торонто, 1990 г.). Урожай 1932 года и голод 1933 года/М. Б. Таугер. Голод 1932–1933 годов: кто виноват?/Н. А. Ивницкий. Черные доски: TABULA RASA. Голод 1932–1933 годов в устных свидетельствах/Д. Н. Хубова.

Голод 1932–1933 років – найбільша трагедія України: матеріали наук.-практ. конф./упоряд. В. Іванців. – Біла Церква: Вид. О. В. Пшонківський, 2003. – 52с.: ілюстр.

Голод 1932–1933 років: причини і наслідки: метод. розробка/упоряд.: Д. М. Клюєнко, М. М. Мацюк; Одес. облдержадмін. – Одесса: ОДПУ, 1993. – 25с.

Голод 1932–1933 років в Україні: причини та наслідки/[авт. кол.: С. І. Білоконь, О. М. Веселова, Т. В. Вронська та ін.; відп. ред. В. М. Литвин]. – К.: Наук. думка, 2003. – 886, [1]с., [24] арк. ілюстр.: ілюстр., табл., портр.

Голод 1933 року в Україні: свідчення про винищування Москвою укр. селянства/упоряд. Ю. Семенко. – Мюнхен: Вид. газ. «Укр. Селянин», 1963. – 80с.: ілюстр., фотогр. – (Демокр. об-ня бувших політ. репресованих українців Совєтами). – Те саме. – 2-ге вид., доп. – Дніпропетровськ, Мюнхен: Фірма «Прескон», 1993. – 222, [2]с.: ілюстр.

Голод в Україні//Тризуб. – 1933. – Чис.32. – С.28-29.

Голод в Україні: вибр. ст. – Луцьк: ВМА «Терен», 2006. – 164с.

Голод в Україні і французька преса//Тризуб. – 1933. – Чис.32. – С.29.

Голод в Україні, 1932-1933: вибр. ст./[упоряд. Н. Дюк. – 2-ге вид., доп.] – Луцьк: ВМА «Терен», 2006. – 164с.: портр.

Голод і згортання «українізації»//Україна 20–50 років: сторінки ненаписаної історії: (Україна як об'єкт сталін. політ. репресій)/Ю. І. Шаповал. – К., 1994. – С.98-114.

Голод на Радянській Україні збільшується, голодує все українське селянство – основа української нації//Свобода. – 1932. – 11 черв.

Голод на Україні триває//Свобода. – 1933. – 25 верес.

Голод на Україні, 1932-1933: вибр. ст./упоряд. Н. Каратницька. – [Мюнхен]: Сучасність, 1985. – 144с.: ілюстр. – (Б-ка «Пролог» і «Сучасності»; Чис.168).

Голод охопив Радянську Україну//Свобода. – 1933. – 28 січ.

Голод: факти: з підсумк. звіту Міжнар. коміс. по розслідуванню голоду в Україні 1932–1933 рр., опубл. в Канаді 1990 року: (свідчення очевидців)//Укр. світ. – 1993. – №3/12. – С.39–43.

Голод-геноцид 1932–1933 років в Україні = The Famine-Genocide of 1932-1933 in Ukraine/ed. by Yu. Shapoval; foreword by L. Luciuk. – [Kingston, ON]: Published by the Kashtan Press for Ukrainian Canadian Civil Iriberties Association, 2005. – V, 336 p.: ill.

Голод-геноцид 1933 року в Україні: іст.-політол. аналіз соціал.-демогр. та морально-психол. наслідків: матеріали Міжнар. наук.-теорет. конф. Київ, 28 листоп. 1998 р. – К.; Нью-Йорк: Вид-во М. П. Коць, 2000. – 534с.

Голодовий геноцид України на світовому форумі: Міжнар. коміс. провела розслідувальні сесії в Брюсселі//Визвол. шлях. – 1988. – Кн.10. – С.1255-1258; Вісн. СКВУ. – Чис.1. – С.7–10: ілюстр.; Вільна думка. – 26 черв. – С.3, 11; Укр. голос. – 13 черв. – С.1, 3.

Голодові бунти на Радянщині//Свобода. – 1933. – 7 берез.

Голодові бунти на Україні//Свобода. – 1932. – 11 лип.

Голодомор: погляд з-за океану: з матеріалів коміс. Дж. Мейса і Л. Хереца, поданих Конгресу США//Родослав. – 1991. – №9. – С.4–5.

Голодомор в Україні у XX столітті: матеріали міжнар. наук. конф. «Ehinség Ukraina ban a XX szazadban»: Nemzetközi tudo manyos konferencia anyaga = «Famine in Ukraine in the XXth Century»: the International scientific conference publications/упоряд.: О. Русин, В. Жугай; Т-во укр. інтелігенції Угорщини. – Будапешт; Ужгород: Мистец. лінія, 2003. – 118с.

Голодомор 1932-1933 років в Україні: каральні органи більшовицького режиму: матеріали V Міжнар. наук. конф., Київ, 24 листоп. 2006 р./МАУП; В. М. Чирков (відп. ред.). – К.: МАУП, 2007. – 211с.

[Голодомор та його причини]//Свобода. – Львів, 1933. – Чис.33. – С.2.

Голодомор 1932-1933 років в УСРР//Енцикл. історії України. – К., 2004. – Т. 2: Г-Д. – С.145–146: фотогр.

Голодомор 1932-1933 років: матеріали Другої міжнар. наук. конф., Київ, 28 листоп. 2003 р. – К.: МАУП, 2004. – 320с.: ілюстр.

Голодомор 1932-1933 років як величезна трагедія українського народу: матеріали Всеукр. наук. конф. Київ, 15 листоп. 2002 р. – К.: МАУП, 2003. – 277, [1]с., [4]с. ілюстр., табл.

Голодомор 1932-1933 рр. в Україні: причини і наслідки: матеріали Міжнар. наук. конф., Київ, 9–10 верес. 1993 р./відп. ред. С. Кульчицький; НАН України, Ін-т історії України. – К., 1995. – 199с.

Голодомор 1932-1933 – геноцид проти українського народу!//Вісті комбатанта. – 2006. – №1. – С.28–30.

Голодомор 1932-33 рр.: видання присвячується пам'яті мільйонів жертв голодоморів/упоряд. Н. Я. Дзюбенко-Мейс. – К.: Міжнар. фонд «Україна 3000», 2003. – 48с.

Голодомор 1932–33//Універсал. слов.-енцикл. – К., 1999. – С.339.

Голодомор 1932–33//УСЕ. – 2-ге вид., доп. – К.; Львів, 2001. – С.399.

Голодомор – черная страница украинской истории//Загадки истории Украины/А. Кокотюха [и др.]. – Х., 2008. – С.400–408.

Голодомор як засіб політичного терору: матеріали наук.-практ. конф., Вінниця, 29 листоп. 2002 р., 26 листоп. 2003 р./[редкол.: С. Д. Гальчак (голова) та ін.]. – Вінниця: Книга-Вега, 2004. – 155с.: табл.

Голодомори в підрадянській Україні: (праці членів Асоц. дослідників голодоморів в Україні)/редкол.: О. М. Веселова [та ін.] – К.; Львів; Нью-Йорк: Вид-во М. П. Коць, 2003. – 724с.: ілюстр., табл., портр.

Голодомори в Україні: причини, жертви, злочинці: матеріали конф., [Харків], 5 квіт. 2003 р./Асоц. дослідників голодоморів в Україні; Харк. обл. об-ня Всеукр. т-ва «Просвіта» ім. Т. Шевченка. – Х., 2003. – 60с.

Голокост в Україні – 1933: резолюція 16-ї конф. ВАКЛ//Визвол. шлях. – 1983. – Кн. 12. – С.1458–1459; Вісник. – Чис.11. – С.4.

Гордієвська Н. Чого я навчилась від Павла Филиповича//Безсмертні: зб. спогадів про М. Зерова, П. Филиповича і М. Драй-Хмару. – Мюнхен, 1963. – С.130–146.

Гордон Л. А. Что это было?: размышления о предпосылках и итогах того, что случилось с нами в 30–40-е годы/Л. А. Гордон, Е. В. Клопов. – М.: Политиздат, 1989. – 318с. – Голодомор. – С.157–168.

Горинич С. В царстві рабства і бандитизму: дослідж. большевизму на підставі фактів та докум. даних: до 40-х роковин захоплення моск. большевиками влади над народами бувшої Російської імперії, 7 листоп. (25 жовт.) 1917 р./С. Горинич. – Нью-Йорк, 1957. – 69, [3]с. – Голодомор. – С.31–33.

Горліс-Горський Ю. В ворожому таборі/Ю. Горліс-Горський. – Нью-Йорк: Говерла, 1977. – 158с.: портр.

Гороховський А. Молотов – один з головних винуватців Голодомору//Віч-на-віч з Америкою: нариси, репортажі, інтерв'ю/А. Гороховський. – Львів, 2003. – С.359–360.

Горошко С. Документи звинувачують: [про Міжнар. коміс. з розслідування голодомору в Україні, Торонто]//Політол. читання. – 1993. – №4. – С.131–146.

Грациози А. Великая крестьянская война в СССР. Большевики и крестьяне, 1917–1933/А. Грациози; пер. с англ. Л. Ю. Пантина. – М.: РОССПЭН, 2001. – 96с. – (Советская история в зарубежной историографии).

Граціозі А. Війна і революція в Європі, 1905–1956 рр./А. Граціозі; пер. з італ. М. Прокопович; передм. А. Граціозі. – К.: Вид-во С. Павличко «Основи», 2005. – 350с. – Голодомор. – С.261, 262.

Грех О. В. Душа болить: поезії, док. повість, спогади: світлій пам'яті жертв сталінських і гітлерівських репресій/О. В. Грех. – Хмельницький: ТОВ НВП «Еврика», 2004. – 145с.

Григоренко П. В подполье можно встретить только крыс…/П. Григоренко. – Нью-Йорк: Детинец, 1981. – 844с.: ил. – Голодомор. – С.126–128.

Григор'єва Т. Ф. Голодоморний синдром: доля української родини під час «великого терору»//Історія України: маловідомі імена, події, факти: зб. ст. – 2005. – Вип.30. – С.151–162. – Бібліогр.: С.162.

Гриневич Л. Постгеноцидне безпам'ятство//Критика. – 2008. – Чис.4. – С.5-4.

Гришко В. І. «Голокост» як основна суть української трагедії 1933 р.//Укр. козацтво. – 1983. – Чис.1. – С.72-77.

Гришко В. І. Мій замах на Ерріо в 1933 р.//Укр. трибуна. – 1948. – Трав.-черв.

Гришко В. І. Молода Україна пореволюційного сорокаліття під Совєтами: загал. огляд і деякі підсумки боротьби за молодь та боротьби молоді в підсовєтській Україні за 40 років (1918–1958)/В. І. Гришко. – Новий Ульм: Україна, 1958. – 224с. – Голодомор. – С.74–94.

Гришко В. І. Москва сльозам не вірить: народовбивство по-кремлівськи/В. І. Гришко; упоряд. О. Коновал. – К.: Юніверс, 2003. – 242, [3]с.: ілюстр., портр.

Гришко В. І. Москва сльозам не вірить: трагедія України 1933 року з перспективи 30-річчя (1933–1963)/В. І. Гришко. – Нью-Йорк: Вид. ДОБРУСу в США, 1963. – 67с.

Гришко В. І. Український «Голок ост», 1933/В. І. Гришко. – Нью-Йорк; Торонто: ДОБРУС; СУЖЕРО, 1978. – 128с. – Бібліогр.: С.112–121. – Те саме англ. мовою/ed. and transl. by M. Carynnyk. – Toronto: Bahriany Foundation; SUZHERO, DOBRUS, 1983. – VIII, 165p. – Bibliogr.: P.153-165. – Під заголовком: The Ukrainian Holocaust of 1933.

Гришко В. І. Хто з ким і проти кого?: відкритий лист-відповідь Юрію Смоличу/В. І. Гришко. – Новий Ульм: Вид. Укр. інформ. бюро, 1959. – 41с. – Голодомор. – С.36.

Громадський протест рідного краю проти Совєтів//Свобода. – 1933. – 16 листоп.

Губарев В. К. История Украины: конспект лекций для студ. и преподавателей/В. К. Губарев. – Донецк: ООО ПКФ «БАО», 2006. – 384с. – Із змісту: Сущность и последствия политики коллективизации. – С.228–233.

Гудовський А. Трагедія штучного голоду в Україні//Тризуб. – 1968. – Чис.51. – С.20–22.

Гула В. Запрограмована смерть: нотатки з міжнар. симп. про голод 1932–1933 рр. на Україні, [Київ, 5–7 верес. 1990 р.]//Золоті ворота. – 1991. – №1. – С.72–79.

Гунчак Т. Україна: перша половина XX століття: нариси політ. історії/Т. Гунчак. – К.: Либідь, 1993. – 288с.: ілюстр. – Голодомор. – С.197–200.

Д. М. Б. Україна між двома світовими війнами//Енцикл. українознавства: в 2т. – Мюнхен; Нью-Йорк, 1949. – Т. 1. – С.543–555. – Голодомор. – С.551–552.

Давиденко В. «Свобода» про голод 1933 року//Укр. заморська твердиня: ювіл. альм. у

75-річчя УНС 1894–1969. – 1969. – С.250–263: ілюстр.

Давидюк А. Т. Жертви червоного терору: (події, трагічні долі людей в Україні з 1919 по 1941 рр.)/А. Т. Давидюк. – Вінниця: Континент ПРИМ, 2001. – 272с.

Даниленко В. М. Сталінізм на Україні: 20–30-ті роки/В. М. Даниленко, Г. В. Касьянов, С. В. Кульчицький. – К., 1991. – 341с. – «Харчові трудності в ряді колгоспів». – С.107–135.

Данилов В. П. Дискуссия в западной прессе о голоде 1932–1933 гг. и «демографической катастрофе» 30–40-х годов в СССР//Вопр. истории. – 1988. – №3. – С.116–121.

Данилов В. П. Коллективизация: как это было//Страницы истории советского общества: факты, проблемы, люди: [сб. ст.]/сост.: Г. В. Клокова, А. Г. Колосков, Е. А. Гевуркова, Л. И. Ларина. – М., 1989. – С.246.

[Дані амер. проф. Семета про кількість жертв голодомору]//Новий час. – Львів, 1933. – Чис.154. – С.3.

Данные о коллективизации сельского хозяйства в СССР до 1939 г.//Союз. – 1990. – №10. – С.13.

Данько М. СССР. В'язниця народів/М. Данько. – Буенос-Айрес: Укр. Вид-во «Перемога», 1947. – 37с. – Голодомор. – С.11–12.

Дашкевич Я. Політичне ошуканство чи провокація?: крах українізації 20-30-х рр.//Україна вчора і нині: нариси, виступи, есе/Я. Дашкевич.. – К., 1993. – С.78–88. – Голодомор. – С.82–83, 84, 86.

ХХ век – трагедии и триумфы//Старт в третье тысячелетие: очерки о Приднепровье. – Днепропетровск: Проспект, 2002. – С.70–94.

26 листопада Президент України В. А. Ющенко підписав Указ про нагородження Джеймса Мейса орденом Князя Ярослава Мудрого II ступеня (посмертно) – за визначні особисті заслуги перед українським народом у розкритті світовій спільноті історичної правди про Голодомор в Україні 1932-1933 років, плідну науково-дослідницьку діяльність//Слово Просвіти. – 2005. – 1–7 груд. – С.8.

Дениско П. Нетранзитивний характер травматичного досвіду в спогадах очевидців голодомору 1932–1933 рр.//Полтавський краєзнавчій музей: маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток: зб. наук. ст./2005. – Полтава, 2006. – С.221–231.

День жалоби і гніву в Парижі//Тризуб. – 1933. – Чис.40. – С.6–12.

День і вічність Джеймса Мейса/за заг. ред. Л. Івшиної. – К.: ЗАТ «Укр. прес.-група», 2005. – 448с.: ілюстр. – (Б-ка газ. «День»). – Те саме англ. мовою. – Kyiv: Ukrainian Press Group Ltd, 2005. – 386p.: ill. – Під заголовком: Day and Eternity of James Mace.

Дещинський Л. Є. Голодомор і Голокост – геноцид проти народів України//Голокост в Україні у регіональному і загальнолюдському вимірі: матеріали Міжнар. наук. конф. (18-20 листоп. 2003 р.): зб. наук. пр. – Львів, 2005. – С.9–15.

Дзюба І. М. Пастка. Тридцять років зі Сталіним. П'ятдесят років без Сталіна/І. М. Дзюба. – К.: Криниця, 2003. – 144с. – (Серія «Моя книгозбірня»). – Із змісту: Голодомор і розгром «українського буржуазного націоналізму». – С.45–57.

Діброва С. Перелом: науковий аналіз окремих сторін колективізації, продовольчих труднощів і голоду у 1932-1933 роках//Наука і суспільство. – 1989. – №1. – С.14–19.

Діброва С. Сталінський «Великий перелом»: погляд із 80-х//Про минуле – заради майбутнього. – К., 1989. – С.88-106.

Дійсна причина голоду в Україні 1933 р.: ще в справі голоду в Україні в 1933 р.//Життя. – 1964. – №1/2. – С.12–14.

Діптан І. І. Голодомори 1921–1923 та 1932–1933 років і проблема дитячої безпритульності в Українській СРР//Історична пам'ять: наук. зб. – 2002. – №1/2. – С.16–31.

Для боротьби з українським селянством Сталін послав на Україну одного із своїх секретарів, Постишева. Всі сподіваються нових репресій//Свобода. – 1933. – 14 лют.

До 70-річчя голодомору в Україні. 1932–1933 роки: матеріали наук. конф./[редкол.: Г. П. Білоус та ін.]. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2002. – 111с.: ілюстр., табл., портр.

Довбня О. А. Суспільно-політичні фактори змін у складі селянства УСРР у 1927–1932 рр.: автореф. дис.... канд. іст. наук: 07.00.01/О. А. Довбня; Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2003. – 19с.

Долженков О. О. Утвердження тоталітаризму в Україні: нариси політ. історії/О. О. Долженков. – Луганськ: Ред.-вид. від. МВС України, 1997. – 53с. – Колективізація в Україні. – С.16–18.

Домазар С. Змарнована сила: дві теорії//Сучасник. – 1948. – Чис.1. – С.42–55. – Голодомор. – С.53.

Дорошко М. Визнання Голодомору 1932-1933 років в Україні геноцидом: міжнар. аспект//Персонал. – 2008. – №1. – С.102–104.

Дорошко М. Комуністичний терор 1930-х років в Радянській Україні: причини і наслідки//Персонал. – 2007. – №1. – С.6–9: фотогр.

Доценко О. Г. Особливості утвердження радянського тоталітаризму в Україні (кінець 1920-х – 1930-ті рр.)//Україна: національна ідея: матеріали міжнар. наук. конф., Київ, 23 квіт. 2002 р. – К., 2003. – С.476–492.

Драч І. Чи покається Росія?: промова на Міжнар. наук. конф. «Голодомор 1932-1933 років в Україні: причини і наслідки»//Визвол. шлях. – 1993. – Кн.11. – С.1314–1317; Вісн. УВКР. – №3. – Під заголовком: Злочинам проти людства нема терміну давності; Універсум. – №1. – С.17. – Під заголо-

вком: Чекаємо покаяння; Ukr. Review. – Vol.40, N3. – P.3–7. – Англ. мовою під заголовком: Will Russia Repent?; За вільну Україну. – 25 верес. – С.3. – Під заголовком: Чекаємо покаяння; Культура і життя. – 25 верес. – Під заголовком: Злочин без строку давності; Нар. газ. – № 37 (верес.).

Дровозюк С. І. Висвітлення духовних аспектів геноциду 1932–1933 рр. в українській історіографії//Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: міжвід. зб. наук. пр. – К., 2003. – Вип.7: Спеціальний. – С.250–257.

Дровозюк С. І. Морально-психологічні аспекти репресій проти українського селянства в 20-30-х рр. XX ст.: історіогр. аналіз//Історія України: маловідомі імена, події, факти: зб. ст. – 2003. – Вип.22/23. – С.225–237.

Дровозюк С. І. Руйнування духовності українського народу під час голоду 1932–1933 рр.: історіогр. аналіз//Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка». – 2003. – №493: Держава та армія. – С.289–297.

[Дрогобич протестує проти голодомору, 1 жовт. 1933 р.]//Вперед. – Львів, 1933. – Чис.4. – С.2.

Душею завжди з Україною: про пам'ятний зб. на пошану укр. правника та політолога Володимира-Юрія Даниліва. – К.; Торонто: Фундація ім. В.-Ю. Даниліва, 2003. – 544с. – Із змісту: Документи і матеріали про участь Володимира-Юрія Даниліва у створенні та проведенні Міжнародного трибуналу над організаторами Голодомору в Україні у 1932-1933 роках. – С.7–190.

Ерріо не бачив голоду на Україні, зате бачив пропаганду гітлерівців серед українського населення//Свобода. – 1933. – 3 жовт.

Єременко Т. І. Польська національна меншина в Україні в 20–30-ті рр. XX століття/Т. І. Єременко; НАН України, Ін-т історії України. – К., 1994. – 72с. – (Іст. зошити). – Голодомор. – С.49–55.

Єрмоленко В. А. Теоретичні витоки і передумови голодомору 1932–1933 років//Теорія і практика сучасної економіки: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., Черкаси, 15–17 верес. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С.75–78.

[Етноцид в Україні]//Мета. – Львів, 1933. – Чис.30. – С.2.

Жадько В. Український некрополь: іст.-наук. довід/В. Жадько. – К.: СПД Жадько, 2005. – 351с.: фотогр., портр. – Із змісту: Голодомор; Коваленко Лідія; Маняк Володимир; Мейс Джеймс Ернест; Яцик Петро.

Жах на Україні//Свобода. – Львів, 1933. – Чис.42. – С.6.

Женевець. Голод в Україні та Ліга Націй: (лист із Женеви)//Тризуб. – 1933. – Чис.36. – С.12–16.

Женецький С. Справа голоду в Україні у 1932–1933 роках на Міжнародному Суді//Укр. голос. – 1985. – 4 лют. – С.6.

Жирнова Л. О. Пам'яті жертв голодомору в Україні 1932-1933 рр.//Бібл. вісн. – 1999. – №1. – С.48–49.

Жирнова Л. О. Щоб знали і пам'ятали завжди: про голодомор в Україні 1932–1933 рр.//Чорномор. новини. – 1998. – 28 квіт.

Жиромская В. Б. Население СССР по переписям 1937 и 1939 гг./В. Б. Жиромская, И. Н. Киселев//Комплексный подход к изучению социальной структуры: источники и методы: сб. науч. тр. – М., 1991. – С.28–40.

Житарюк М. Г. Московська режисура голокосту: слов'янська любов чи азійська ненависть: трактування пробл. в укр. та закордон. журналістиці довоєн. періоду/М. Г. Житарюк. – Львів, 1997. – 54с.

Жуковський А. Нарис історії України/А. Жуковський, О. Субтельний; ред.: Я. Грицак, О. Романів. – Львів: Вид-во Наук. т-ва ім. Т.Шевченка у Львові, 1993. – 230с., 24 арк. ілюстр. – (Українознавча б-ка НТШ; ч.1). – Голодомор. – С.104–105, 110, 187.

Жуковський А. Тогочасна франкомовна преса про голод на Україні 1932–33//Сучасність. – 1983. – Чис.10. – С.43–48.

З Великої України//Тризуб. – 1933. – Чис.24. – С.10–11.

З країни нужди і голоду//Діло. – 1933. – Чис.159.

З пожовклих листків: Великий Голод на сторінках «Свободи»//Вільне слово. – 1983. – 19 берез. – С.1, 3; Свобода. – 19 лют. – С.1–4; 12 берез. – С.1; 9 квіт. – С.1; 16 квіт. – С.1; 23 квіт. – С.1–3; 30 квіт. – С.1; 14 трав. – С.1–3; 28 трав. – С.1; 18 черв. – С.1; 2 лип. – С.1; 13 серп. – С.1; 27 серп. – С.1; 3 верес. – С.1; 21 верес. – С.1; 8 жовт. – С.1; 15 жовт. – С.1; 29 жовт. – С.1; 2 груд. – С.1.

З пожовклих листків: що писав «Укр. Голос» і «Канад. Фармер» про Великий Голод в Україні в роках 1933–1934//Укр. голос. – 1983. – 14 листоп. – С.3.

З порога смерті...: письменники України – жертви сталінських репресій/упоряд. О. Г. Мусієнко. – К.: Рад. письм., 1991. – 494с. – Голодомор. – С.11–15.

З совіцького пекла//Новий час. – Львів, 1933. – 3 черв. – С.2.

З. М. День жалоби й протесту в Празі: (лист із Праги)//Тризуб. – 1933. – Чис.41. – С.17–21.

За новими знахідками про голодомор в Україні: [про доп. проф. Гарвардського ун-ту Т. Мартіна «Сталін та український Голодомор», прочитану в ун-ті Торонто, Онтаріо, Канада]//Укр. культура. – 2002. – №3. – С.15.

За шість місяців на Радянщині вмерло 10 мільйонів людей з голоду//Свобода. – 1933. – 12 лип.

Заборовський Я. Голодомори 1921–1947 років в Україні як феномен більшовицької тоталітарної системи//На стежинах історії/Я. Заборовський. – Івано-Франківськ, 2003. – С.237–260. – Те саме//Обрії. – №1. – С.78–85.

Завальнюк О. М. Голодомор 1932–1933 років – геноцид проти українського селянства: (на матеріалах Поділля)//Фермерські господарства на Поділлі: іст. ретроспектива і сучасний стан: зб. наук. пр. за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф., 22–23 квіт. 2003 р. – Кам'янець-Подільський, 2003. – С.78–84.

Заворушення на Радянщині//Свобода. – 1933. – 25 січ.

Задніпровський О. Маловивчені сторінки історії голодомору в Україні у XX ст.//Донец. вісн. НТШ. – 2001. – Т.1. – С.80–83.

Задніпровський О. І. Голод в історії України: корот. нарис (X-XX ст.)/О. І. Задніпровський; Донец. держ. ун-т, Донец. від-ня Наук. т-ва ім. Шевченка. – Донецьк: Укр. культурол. центр, 1999. – 88с.

Заклик в «Свободі»: «За наш ідеал – за соборну Україну...»//Свобода. – 1933. – 17 листоп.

Запорожець А. Большевизм: (жизнь в СССР)/А. Запорожець. – Буенос-Айрес: Укр. вид-во «Перемога», 1947. – 61с. – Голодомор. – С.24–25.

Запорожець С. Кожний повинен знати!/С. Запорожець. – Нью-Йорк, 1952. – 285с. – Голодомор. – С.66–69.

Заставний Ф. Д. Демографічні втрати України: голодомори, війни, еміграції/Ф. Д. Заставний. – Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – 135с.: ілюстр.

Заставний Ф. Д. Українська діаспора: розселення українців у зарубіжних країнах. – Львів: Світ, 1991. – 120с. – Голодомор. – С.29-32.

Застрелився комісар освіти Скрипник//Свобода. – 1933. – 11 лип.

Західна політика і поневолені нації: (Президент Америки Рузвельт і голод 1932–1933 рр.)//Нац. трибуна. – 1983. – 22 трав. – С.2.

Заходи уряду УНР в Лізі Націй в справі голоду в Україні//Тризуб. – 1933. – Чис.35. – С.26–27.

Збірка Фонду Міжнароднього Трибуналу розслідування голоду в Україні 1932-33 рр.//Укр. голос. – 1987. – 31 серп. – С.9. – Підпис: СКВУ – Комісія Голодового Геноциду в Україні.

Зеров М. До всіх людей совісті в цілому світі: (лист)//Літературознавчий симпозіон/за ред. П. Роєнка. – Торонто, 1967. – С.34–38.

З'єднаймося всі в горю з Великою Україною//Свобода. – 1933. – 10 серп.

Злочин/упоряд. П. Кардаш. – Мельбурн: Фортуна; К.: Вид-во ім. О.Теліги, 2003. – 555с. – Те саме. – 2005.

Злочин проти народу: до 70-річчя голоду-геноциду 1932-1933 років в Україні: матеріали регіон. наук.-теорет. конф., Полтава, 22 листоп. 2002 р. – Полтава: Б.в., 2002. – 184с.

Ивницкий Н. А. Голод 1932-1933 гг.: кто виноват?//Лекции из отечественной истории/РГГУ, Ист. колледж. – М., 1992. – С.18–46.

Ивницкий Н. А. Классовая борьба в деревне и ликвидация кулачества как класса (1929-1932 гг.)/Н. А. Ивницкий. – М.: Наука, 1992. – 360с.

Ивницкий Н. А. Коллективизация и раскулачивание (начало 30-х годов)/Н. А. Ивницкий. – М.: Интерфакс, 1994. – 272с. – Хлібозаготівлі 1932-1933 рр. і голодомор. – С.190–207.

История советского крестьянства. Т.2. Советское крестьянство в период социалистической реконструкции народного хозяйства. Конец 1927–1937/редкол.: И. Е. Зеленин, Н. А. Ивницкий, И. В. Русинов, В. М. Селунская. – М.: Наука, 1986. – 448с.

Исупов В. А. Демографическая сфера в эпоху сталинизма//Актуальные проблемы истории советской Сибири. – Новосибирск, 1990. – С.180–201.

І. Д-ць. Як катовано село//Укр. вісті. – 1946. – 5 верес.; Укр. комбатант. – 1947. – Чис.1. – С.22–24.

І. Ф. Протест проти голодової облоги України: 30-річчя великого голоду//Вісник. – Нью-Йорк, 1963. – Чис.9. – С.3–4.

Іваненко В. В. Біль і звитяга: XX століття в українському вимірі/В. В. Іваненко. – Дніпропетровськ: АРТ-ПРЕС, 2003. – 332с.: ілюстр., портр. – Голодомор. – С.72–79.

Іванченко Р. П. Історія без міфів: бесіди з історії укр. державності. – К.: Укр. письм., 1996. – 335с. – Голодомор. – С.278–279.

Івшина Л. «Якби Джеймса Мейса не було, світ дивився б на нас по-іншому...»//Мої університети/Л. Івшина. – К., 2006. – С.175–182: фотогр.

Ігнатович Е. В. Російський комунізм і Україна/Е. В. Ігнатович. – К.: Укр. центр духов. культури, 2003. – 192с. – Голодомор. – С.122–125.

Інститут історії України НАН України: 1936–2006. – К.: Ін-т історії України НАНУ, 2006. – 818с.: ілюстр. – Про роботу відділу історії України 1920–1930-х рр. XX ст., присвячену Голодомору. – С.106–107.

[Інформація газети «Вільна Фландрія» від 29 серп. 1933 р. про Голодомор]//Свобода. – Львів, 1933. – Чис.38.

Історія українського селянства. В 2т. Т.2/[авт. кол.: О. В. Андрощук, В. К. Баран, А. В. Блануца та ін.; ред. рада: В. М. Литвин (голова) та ін.; Ін-т історії України НАНУ]. – К.: Наук. думка, 2006. – 652, [1] с. – Із змісту: Голодомор в українському селі/В. І. Марочко. – С.178–199.

Їдло 33-го: слов. голодомору/зібрав і упоряд. О. Різників. – Одеса: Юрид. Л-ра, 2003. – 164, [1]с.: ілюстр., портр.

Йовенко С. «Шукай мене серед живих...»: штрихи до портрета В. Маняка//Вітчизна. – 1995. – №7-8. – С.120-130; Літ. Україна. – №29/30. – С.1, 6.

Каздоба К. Заметений шлях: спогади про хресну дорогу розкуркулених/К. Каздоба. – Мюнхен; Аделаїда, 1974. – 367с. – (Ін-т л-ри. ім. Михайла Ореста).

Кайзерман А. Голодомор 1932-1933 годов в Донбассе//Судьбы разные/А. Кайзерман. – Донецк, 2003. – С.206–213.

Калакура Я. Новітня історіографія Голодомору 1932-1933 років як геноциду українського народу: надбання і прорахунки//Персонал. – 2008. – №1. – С.105–113.

Калинин М. [Відповідь австр. часопису «Райхспост», що писав про голод]//Правда. – 1933. – 25 июля.

Калинин М. Вступительная речь на 4-й сессии Центрального Комитета Союза ССР: [Зокрема, приділив увагу темі закордонної допомоги голодуючій Україні]//Правда. – 1933. – 29 дек.

Калінін признає голод на Україні//Свобода. – 1933. – 13 лип.

Калиткос. Голодомор 1932-1933 років на східному Поділлі в історико-краєзнавчих публікаціях//II Міжнар. наук. конгр. укр. істориків «Українська історична наука на сучасному етапі розвитку»: [доп. та повідомл., Кам'янець-Подільський, 17-18 верес. 2003 р.]. – Кам'янець-Подільський; К.; Нью-Йорк, 2005. – Т.1. – С.444–449.

Кампанія за позбавлення Волтера Дюранті Пулітцерівської премії: під час штучного голодомору в Україні 1930-х років загинули мільйони людей//Всесвіт. – 2003. – №7/8. – С.144.

[Канібалізм на Кубані]//Свобода. – Львів, 1933. – Чис.22. – С.3.

Капелюшний Л. Візантійський синдром: постімперські хроніки України в 100000 слів/Л. Капелюшний. – К.: Факт, 2005. – 335с. – Голодомор. – С. 6–31.

Капуста Ф. Колоніальне вбивство, 1932-1933 рр.//Гомін України. – 1978. – Чис.49. – С.10.

Капустян Т. Документи вищого політичного керівництва СРСР про голод 1932-1933 рр. в Україні//III Міжнар. наук. конгрес укр. істориків «Укр. іст. наука на шляху творчого поступу», Луцьк, 17–19 трав. 2006 р. – Луцьк, 2007. – Т. 1. – С.257–262.

[Карта голоду]//За Україну. – 1933. – Чис.1/2. – С.1.

Касьянов Г. В. Сталінізм і українська інтелігенція (20-30ті роки)/Г. В. Касьянов, В. М. Даниленко. – К.: Наук. думка, 1991. – 96с. – Голодомор. – С.79, 80, 81, 82.

Кац С. Т. Масові смерті за комуністичного правління й межі «Інакшості»//Демонізація Іншого: антисемітизм, расизм і ксенофобія/під ред. Р. С. Вістріча. – Одеса, 2005. – С.295–322. – Із змісту: Ситуація в Україні. – С.301-309.

Качор А. Господарство України в системі СССР: (на тлі четвертої п'ятирічки)/А. Качор. – Вінніпег: Накладом КУК, 1953. – 127с. – Голодомор. – С.26, 29.

К-ба О. Голод і сучасна українська проблема//Самост. думка. – Львів, 1934. – Кн.2. – С.124–131.

Кестлер А. Утраченные иллюзии: отр. из автобиогр.//Бюл. Лиги борьбы за народную свободу. – 1950. – Чис.29.

Кириченко Г. І. Крихта солодкого хліба: спогади про голодомор: життєпис/І. Г. Кириченко; [упоряд. Н. Степула] – Тернопіль: Джура, 2006. – 28с.

Кисіль О. Як вони перетворювали нас у «радянський» народ//Дзвін. – 1995. – №12. – С.98–100.

Клейнер І. Національні проблеми останньої імперії: нац. питання в СССР очима рад. дисидентів/І. Клейнер. – Париж, 1978. – 406с. – Голодомор. – С.171–176.

Клименко І. К. З спогадів про голод 1932-1933 рр. на Україні//Розвиток історичного краєзнавства в контексті національного і культурного відродження України: тез. доп. і повідомл. 5-ї Всеукр. конф. – К.; Кам'янець-Подільський, 1991. – С.325–327.

Книш З. Бойові дії в початках ОУН//Так перо пише…/З. Книш. – Торонто, 1965. – С.5–26. – Про замах Лемика. – С.19.

Книш І. Злочин, що кличе до помсти з неба//Жінка вчора й сьогодні: вибр. ст./І. Книш. – Вінніпег, 1958. – С.173–175.

Ковалевський М. Україна під червоним ярмом: док. і факти/М. Ковалевський. – Варшава; Львів: Схід, 1936. – 204, [3]с.: карт. – Війна за українське збіжжя. – С.123–131.

Кожинов В. Жертвы насилия: действительные наши потери с 1917 по 1941 год//Москва. – 1994. – №6. – С.126–129. – Библиогр. в прим.: С.129.

Козацька Т. Ю. Соціально-економічні особливості здійснення хлібозаготівель в УСРР (1928–1933): історіогр.-фактол. аналіз//Наук. зап. з укр. історії: зб. наук. пр. – Переяслав-Хмельницький, 2005. – Вип.17. – С.159–165.

Козацька Т. Ю. Формування системи державних повинностей сільського населення Української СРР (1928-1933 рр.): автореф. дис.… канд. іст. наук: 07.00.01/Т. Ю. Козацька; Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси, 2006. – 20с.

Козел В. Застосування методів непрямого управління процесами голодомору в Україні//Персонал. – 2007. – №2. – С.12–14.

Коломієць І. Голодомор: спогади однієї родини/І.Коломієць. – К., 2003. – 64с.: фотогр.

Командири великого голоду: поїздки В. Молотова і Л. Кагановича в Україну та на Північний Кавказ 1932–1933 рр./за ред. В. Васильєва, Ю. Шаповала. – К.: Генеза, 2001. – 399с.: ілюстр, табл.

Коммунизм, террор, человек: дискус. ст. на тему «Черной книги коммунизма»: пер. с нем./сост.: С. Кройцбергер, И. Маннтойфель, А. Штейнингер, Ю. Унзер. – К.: Оптима, 2001. – 195с.

Кому був вигідний голодомор?: [статті]/МАУП. – К.: МАУП, 2003. – 52, [2]с. – (Б-ка журн. «Персонал»).

Кому був вигідний Голодомор?: На допомогу тим, хто вивчає Голодомор в Україні. – К.: МАУП, 2004. – 64с. – (Б-ка журн. «Персонал»).

Конгрес у Відні Допомогових Комітетів Голодним Совітського Союзу//Тризуб. – 1933. – Чис.48. – С.18–20.

Кондратюк В. О. Україна в 20–30-х роках: суспіл.-політ. життя ХХ століття/В. О. Кондратюк, О. Ю. Зайцев. – Львів, 1993. – 70, [1]с. – Голодомор. – С.23–25.

Кондрашин В. В. Был ли голод 1932–1933 гг. в Украине геноцидом украинского народа?//Государство и общество: пробл. социал.-полит. и экон. истории России: сб. науч. ст. – Пенза, 2004. – Вып.2. – С.126–137.

Кондрашин В. В. Голод: 1932-1933 годы в советской деревне: (на материалах Поволжья, Дона и Кубани)/В. Кондрашин, Д. Пеннер. – Самара; Пенза, 2002. – 197с.

Конквест Р. Жнива горя: рад. колективізація і терор голодом/Р. Конквест. – Нью-Йорк; Оксфорд: Вид-во Оксфорд. ун-ту, 1986. – 412с. – Те саме англ. мовою. – Edmonton: Univ. of Alberta Press, 1986. – 412p., [8]p. of pl. – Під заголовком: The Harvest of Sorrow: Soviet Collectivization and the Terror-Famine; Те саме англ. мовою. – London: Hutchinson, 1986. – VIII, 412p., [8]p. of pl.: ill. – Bibliogr.: P. 394–396; Те саме англ. мовою. – New York: Oxford Univ. Press, 1986. – 411p., [8]p. of pl.: ill. – Bibliogr.: p. 394–396; Те саме рос. мовою/пер. с англ. И. Коен и Н. Май; под ред. М. Хейфеца. – London: Overseas Publ. Interchange Ltd, 1988. – 620с. – Під заголовком: Жатва скорби = The Harvest of Sorrow: сов. коллективизация и террор голодом; Те саме. – К.: Либідь, 1993. – 382, [2]с.: ілюстр.

Конквест Р. Жнива скорботи: радянська колективізація і голодомор/Р. Конквест; пер. з англ. Л. Н. Волошинович [та ін.] – Луцьк: ВМА «Терен», 2007. – 455с.: портр. – Бібліогр.: С.396–443.

Конквест Р. Роздуми над сплюндрованим сторіччям/Р. Конквест; пер. з англ. О. Мокровольського. – К.: Вид-во С. Павличко «Основи», 2003. – 371с. – Голодомор. – С.123, 152–155.

Кононенко К. Україна і Росія: соц.-екон. підстави укр. нац. ідеї, 1917-1960/К. Кононенко. – Мюнхен, 1965. – 535с. – (Укр. техн.- госп. ін-т; серія: Монографії; ч.1). – Голодомор. – С.276–282, 286.

«Контрреволюція» в Червоній армії на Україні//Свобода. – 1933. – 2 верес.

Копотієнко І. Й. Злочин заради «життєвого простору»/І. Й. Копотієнко. – Дніпропетровськ: Пороги, 1993. – 15, [1]с. – (З нагоди 60-річчя голодомору в Україні 1932–1933 рр.).

Кордуба Ф. Документ про голод в Україні: [про ст. нім. дослідника А. Райєра]//Укр. слово. – 1984. – 10 черв. – С.3, 4.

Корнієнко І. Чи совєтська Україна є колонія Москви//Голос сучасности. – 1944. – Зошит 2. – С.19–20.

Корсун П. П. Постишев – організатор голоду 1933 року в Україні//Нові дні. – 1983. – Чис.400. – С.27; Укр. вісті. – 19 черв. – С.2.

Корчак-Чепурківський Ю. Перспективні обчис. лення людності УРСР на 1932-1937 рр./Ю. Корчак-Чепурківський//Демогр. дослідж. – 1996. – Вип. 18. – С.152–159.

Косаренко-Косаревич В. Англомовна «Енциклопедія українознавства» – протиукраїнський твір//Місія України. – 1972. – Чис.1. – С.17–22. – Фальсифікація числа жертв голодоморів. – С.21–22.

Косаренко-Косаревич В. Перевага ворожої політики над наукою в Енциклопедії України/В. Косаренко-Косаревич. – Нью-Йорк; Мюнхен, 1964. – 98, [2]с. – Дискусія про кількість жертв голодомору. – С.61–66.

Косик В. Підсовєтська Україна між двома Світовими війнами: до 75-річчя Голодомору, 1932–1933/В. Косик; пер. з франц. І. Туз. – К.: УВС, 2007. – 48с.: фотогр.

Коссовська А. Чужинець про голод 1932-33 рр. в Україні: [урив. з кн. М. Соловйова «Записки радянського воєнного кореспондента»]//Вісник. – 1983. – Чис.10. – С.11–12.

Костенко О. О. Здрастуй, голодоморе!: метафізика насилля 1932-1933 рр. – Х.: Основа, 1998. – 64с.

Костилєва С. Висвітлення періодичними виданнями Російської Федерації теми голоду 1933 р. в Україні: больова точка сучасних російсько-українських взаємин//Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: міжвід. зб. наук. пр. – 2004. – Вип.12. – С.94–102.

Костюк А. Парвус, Ленін, Троцький і Голодомор/А. Костюк. – К.: МАУП, 2005. – 56с.

Костюк Г. Зустрічі і прощання: спогади. Кн.1/Канад. Ін-т укр. студій, Альберт. ун-т. – Едмонтон, 1987. – 743с. – Голодомор. – С.495–498.

Костюк Г. Криваві роки: (до історії голоду і терору в Україні)//На магістралях доби/Г. Костюк. – Торонто; Балтімор, 1983. – С.127–153. – Те саме//Сучасна Україна. – 1953. – Чис.16–18.

Костюк Г. Окаянні роки: від Лук'янівської тюрми до Воркутської трагедії: (1935–1940)/Г. Костюк. – Торонто: Діялог, 1978. – 164с.: фотогр. – Голодомор. – С.21–22.

Костюк Г. О. Сталінізм в Україні: (генеза і наслідки): дослідж. і спостереження сучасника: пер. з англ./Г. О. Костюк. – К.: Смолоскип, 1995. – 508с.: портр. – Бібліогр.:с. 491–492. – Ч.2, гл.II: Війна з народом, терор і катастрофа сільського господарства. – С.121–127.

Кравців Б. Людина і вояк: в другу річницю смерті сл.п. Романа Шухевича-Чупринки/Б. Кравців. –

Нью-Йорк: Вид. Гол. Управи ООЧСУ, 1952. – 31, [1] с.: портр. – Про замах М. Лемика. – С.15–16.

Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні XX ст.: пер. з англ./Б. Кравченко. – К.: Основи, 1997. – 423с. – Голодомор. – С.150-151, 156, 157, 163–168, 186, 324.

Кремень В. Г. Україна. Альтернативи поступу: критика іст. досвіду/В. Г. Кремень, Д. В. Табачник, В. М. Ткаченко. – К.: ARC-UKRAINE, 1996. – 793с. – Голодомор. – С.378–380.

Кремень В. Г. Україна: проблеми самоорганізації. [В 2т.]. Т.1. Критика історичного досвіду/В. Кремень, Д. Табачник, В. Ткаченко. – К.: Промінь, 2003. – 384с. – Голодомор. – С.296–297.

Кр-ий Ю. Атентат на совєтський консулят//Укр. самостійник. – 1951. – Чис.9; Визвол. шлях. – 1970. – Кн.3. – С.334–337.

Крушинський В. Ю. Історія України. Події. Факти. Дати/В. Ю. Крушинський, Ю. А. Левенець. – К.: АТ «ТАРНЕКС»; МП «ВЕТА», 1992. – 200с. – Голодомор. – С.165-169. – Те саме. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Зодіак-ЕКО, 1993. – 176с. – Голодомор. – С.139–142.

Кубанська Г. Тернистими шляхами/Г. Кубанська. – Вінніпег: Накладом авт., друком «Нового шляху», 1948. – 224с. – Голодомор. – С.52–53.

Кубійович В. Зміни в стані населення Совєтської України в рр. 1927-1958//Укр. зб. – 1959. – Кн.16. – С.9–26.

Кубійович В. Зміни національних відносин в Україні в 20 ст.//Матеріали Конгресу укр. вільної політ. думки. – 1976. – Серія А, зб.4. – С.9–20.

Кугутяк М. Голодомор 1932–33 років: геноцид української нації, трагедія всесвітньої історії/М. Кугутяк, П. Федорчак; М-во освіти і науки України; Прикарпат. нац. ун-т ім. В.Стефаника. – Ужгород: Плай, 2005. – 105с.

Кугутяк М. Голодомор 1933-го і Західна Україна: [трагедія Наддніпрянщини на тлі суспіл. настроїв західноукр. громадськості 20–30-х років]/М. Кугутяк. – Івано-Франківськ, 1994. – 72с.

Кудряченко А. Голодомор в Україні 1932-1933 рр. та його наслідки у спостереженнях і оцінках тогочасних німецьких дипломатів//Архівознавство. Археологія. Джерелознавство. – 2007. – Вип.9. – С.197–209.

Кузьо Т. Гласність і проблема голоду 1930-х років в Україні//Сучасність. – 1989. – Чис.9. – С.72–84.

Кулинич И. М. Огнем и смертью крещенные. Документы. Факты.Воспоминания/И. М. Кулинич. – Х.: Майдан, 2002. – 387с. – (Досье).

Куліш А. Ф. Геноцид. Голодомор 1932-1933: причини, жертви, злочинці/А. Ф. Куліш; Асоц. дослідників голодоморів в Україні. – [3-тє вид., доп.]. – К.: Б.в.; Х.: Просвіта, 2001. – 96, [1]с.

Куліш А. Ф. Книга пам'яті українців: Україна 1932-1933 р.: корот. перелік злочинів моск. імперіалізму в Русі-Україні/А. Куліш. – Х.: Просвіта, 1996. – 39с.: ілюстр. – Голодомор. – С.22–23. – Те саме. – 2-гевид.,доп. – Полтава, 1999. – 54с. – Голодомор. – С.37–39;Те саме. – 2000. – 59с. – Голодомор. – С.40–41.

Кульчицький С. В. «Великий перелом»//Історія України: нове бачення: у 2т. – К., 1996. – Т. 2. – С.214–255. – Голодомор. – С.230-236.

Кульчицький С. В. Відлуння голоду 1933-го року у перепису населення 1959-го//Наука і суспільство. – 1990. – №7. – С.38–41: карт.

Кульчицький С. В. Голод-геноцид 1932-1933 рр. в Україні: матеріали до навч. курсу/С. В. Кульчицький; Ін-т історії України НАНУ, Нац. ун-т «Києво-Могилян. акад.» – К.: Ін-т історії України, 2006. – 256с.

Кульчицький С. В. Голод: несколько страниц трагической статистики/пер. с укр. Н. Баклановa//Союз. – 1990. – №3. – С.14.

Кульчицький С. В. Голод 1932–1933 рр. в Україні як геноцид = Голод 1932–1933 гг. в Украине как геноцид/С. В. Кульчицький; Ін-т історії України НАНУ. – К., 2005. – 220с. – Текст парал. укр., рос.

Кульчицький С. В. Голод 1932 р. в затінку Голодомору-33//Укр. іст. журн. – 2006. – №6. – С.77–97.

Кульчицький С. В. Голодомор 1932–1933 рр. в Україні як геноцид//Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: міжвід. зб. наук. пр. – 2005. – Вип.14. – С.225-300.

Кульчицький С. В. Голодомор 1932–1933 рр.: механізми сталінського терору//Укр. іст. журн. – 2007. – №4. – С.4–26.

Кульчицький С. В. Голодомор 1932–1933 рр. як геноцид: труднощі усвідомлення/С. В. Кульчицький. – К.: Наш час, 2007. – 424с.: ілюстр. – (Невідома Україна).

Кульчицький С. В.. Голодомор-33: Сталінський задум та його виконання//Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: міжвід. зб. наук. пр. – 2006. – Вип.15. – С.190–264.

Кульчицький С. В. Голодомори в радянській Україні: схожість та відмінність//Історія в шк. України. – 1998. – №3. – С.19.

Кульчицкий С. В. Демографические последствия голода 1933 г. в Украине//Тез. докл. и сообщ. 7-й Всесоюз. конф. по ист. демографии. – М., 1991. – Ч.1. – С.38–39.

Кульчицький С. В. Демографічні втрати від голоду 1933 р. в областях УСРР//Зап. іст. фак. ОДУ. – 1997. – Вип. 5. – С.178–182.

Кульчицький С. В. Демографічні наслідки голодомору 1933 р. в Україні//Всесоюзний перепис 1937 р. в Україні: док. та матеріали/С. В. Кульчицький, Г. Єфіменко; Ін-т історії України НАНУ. – К., 2003. – 191, [1]с.: ілюстр., табл.

Кульчицький С. В. Демографічні наслідки голоду-геноциду 1933 р. в Україні//Проблеми

історії України: факти, судження, пошуки: міжвід. зб. наук. пр. – 2003. – Вип.7: Спеціальний. – С.7–19.

Кульчицький С. В. Демографічні наслідки голоду 1933 р. на Україні//Інф. бюл. Ін-ту історії АН УРСР. – 1988. – Вип.1. – С.32–39; Філос. і соціол. думка. – 1989. – №6. – С.32–39.

Кульчицький С. В. Демографічні наслідки голоду 1933 р. на Україні/С. В. Кульчицький. – К., 1989. – 13с. – (Препр./АН УРСР, Ін-т історії; №4).

Кульчицький С. Дискусії про голодомор наприкінці 80-х років//З непереможною правдою життя: зб. наук. пр. на пошану Є. М. Скляренка/Ін-т історії України НАНУ. – К., 2004. – С.69–81.

Кульчицький С. В. До оцінки становища в сільському господарстві УРСР у 1931-1933 рр.//Укр. іст. журн. – 1988. – №3. – С.15–27.

Кульчицький С. В. Йосип Сталін у нашій історії//Високий замок. – 1998. – 11 берез. – С.6. – (Думки вченого); Новини Закарпаття. – 7 берез. – С.15; Одес. вісті. – 10 берез.; Півд. правда. – 3 берез.

Кульчицький С. В. Людомор-33: продовження геноциду//Україна. – 1992. – №28. – С.14–16: фотогр.

Кульчицький С. В. Між двома війнами (1921-1941 рр.)//Укр. іст. журн. – 1991. – №9. – С.3–17. – (До створення праці «Історія України: Короткий нарис»). – Колективізація і голод. – С.3–9.

Кульчицький С. В. На крутих переломах історії: (колективізація сіл. госп-ва в СРСР)//Рад. шк. – 1988. – №8. – С.17–26.

Кульчицкий С. В. Некоторые проблемы истории сплошной коллективизации в Украине//История СССР. – 1989. – №5. – С.20–36.

Кульчицький С. В. Пам'ять про тридцять третій…: роздуми вченого//Вінниччина. – 1998. – 3 лип.; Одес. вісті. – 27 серп.; Слобід. край. – 7 лип.

Кульчицький С. В. Почему он нас уничтожал? Сталин и украинский Голодомор: [ст. опубл. в газ. «День» в 2005-2007 гг.]/С. В. Кульчицький; под общ. ред. Л.Ившиной. – К.: Укр. Пресс-группа, 2007. – 207с., [8]л. ил.: ил., портр. – (Библиотека газеты «День»).

Кульчицький С. В. Причини голодомору: (аналіз політики тоталітар. режиму щодо України в 1932-1933 рр.)//Укр. світ. – 1993. – №3/12. – С.44–46.

Кульчицький С. В. Причини трагедії 1933 року в Україні//Золоті ворота. – 1993. – №4. – С.33–45.

Кульчицький С. В. Процес розкуркулення 1929-1932 рр. очима селян/С. В. Кульчицький, Є. П. Шаталіна//Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. – 1992. – Вип.2. – С.41–46.

Кульчицький С. В. Роль радянського апарату в примусовій колективізації українського селянства (1928-1933)/С. В. Кульчицький, Є. П. Шаталіна//Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. – 1994. – Вип.3. – С.40–49. – Бібліогр.: 32 назв.

Кульчицький С. В. «Росія не бачить принципової різниці між голодом в Україні та в інших регіонах СРСР»: [про міжнар. конф., (Віченца, Італія), 16–18 жовт. 2003 р.]/бесіду записав С. Махун//День. – 2003. – 22 листоп. – С.6: фотогр.

Кульчицький С. В. Смертність населення УРСР у 1933 р.: (територіальний аспект)//Розвиток історичного краєзнавства в контексті національного і культурного відродження України: тез. доп. і повідомл. 5-ї Всеукр. конф. – К.; Кам'янець-Подільський, 1991. – С.308–310.

Кульчицький С. В.. Сталінський геноцид в Україні: (ст. 1-ша: «Геноцид як політико-правова категорія»)//Історія в шк. України. – 2006. – №1. – С.50–55: ілюстр.

Кульчицький С. В. Сталінський геноцид в Україні: (ст. 2-га: «Як осмислювали Голодомор»)//Історія в шк. України. – 2006. – №2. – С.50–56; №3. – С.50–56.

Кульчицький С. В. Сталінський геноцид в Україні: (ст. 3-тя: «Ідеологічний вимір геноциду»)//Історія в шк. України.- 2006. – №5. – С.51–56.

Кульчицький С. В. Сталінський геноцид в Україні: (ст. 4-та: «Соціально-економічний вимір геноциду»)//Історія в шк. України. – 2006. – №8. – С.51–56.

Кульчицький С. В. Сталінський геноцид в Україні: (ст. 5-та: «Національний вимір геноциду»)//Історія в шк. України.– 2006. – №9. – С.54–56; №10. – С.49–53.

Кульчицький С. В. Становище дітей на Україні у 1931–1933 рр.: (докум. розповідь)/С. В. Кульчицький, Є. П. Шаталіна; АН УРСР, Ін-т історії. – К., 1989. – 26с. – (Препр./АН УРСР, Ін-т історії; №9).

Кульчицький С. В. Суцільна колективізація на Україні//Укр. іст. журн. – 1989. – №11. – С.70–77.

Кульчицький С. В. 1933. Трагедія голоду/С. В. Кульчицький. – К.: Т-во «Знання» УРСР, 1989. – 47, [1]с. – (Серія 1. Теорія і практика КПРС. Історія/Т-во «Знання» УРСР; №6).

Кульчицький С. В. 1933: трагедія голоду//Сторінки історії УРСР: факти, проблеми, люди. – К., 1990. – С.165–203. – Те саме//Агропром України. – №6. – С.67–73.

Кульчицький С. В. 1933: Трагедія голоду: комісія Молотова в дії//Спадщина. – 1991. – №1. – С.10.

Кульчицький С. В. Тридцять третій рік: чи потрібна пам'ять про нього укр. суспільству?//Політика і час. – 1998. – №11/12. – С.68–83.

Кульчицький С. В. Україна в посткомуністичному світі: обговорення проблеми Голодомору в Колумбійському університеті//День. – 2008. – 23 квіт. – С.4.

Кульчицький С. В. Україна між двома війнами (1921–1939 рр.)/С. В. Кульчицький. – К.: ВД «Альтернативи», 1999. – 336с.: ілюстр. – (Україна

крізь віки; т.11). – Розд.2. Великий перелом. – С.139–266.

Кульчицький С. В. Україна як об'єкт комуністичного експерименту//Розбудова держави. – 1992. – №6. – С.38–46.

Кульчицький С. В. Хто змусив В.Щербицького визнати голод 1933 року?//Історія України. – 2004. – №40. – С.6–8: ілюстр.

Кульчицький С. В. Ціна «великого перелому»/С. В. Кульчицький. – К.: Україна, 1991. – 430, [1]с.: ілюстр. – Бібліогр.: С.422–430.

Кульчицький С. В. Чорна борозна: Сталін і суцільна колективізація на Україні//Донбас. – 1991. – №1. – С.116–140.

Кульчицький С. В. Шукати правду. Сказати правду: демогр. наслідки голоду 1933 р. на Україні//Наука і суспільство. – 1989. – №7. – С.16–21.

Кульчицький С. В. Ще раз до питання про демографічні наслідки голоду 1932–1933 рр. в Україні//Укр. іст. журн. – 1995. – №5. – С.137–141.

Кульчицький С. В. Як це було: читаючи док. створеної при Конгресі США «Комісії по голоду 1932–1933 рр. на Україні»//Під прапором ленінізму. – 1990. – №23. – С.79–86.

Кучинський В. Дипломатична робота, спрямована на визнання масштабів Голодомору, не припинятиметься: [автор статті – постійний представник України при ООН]//Гомін України. – 2004. – 7 січ. – С.4.

Кушерець В. І. Через терни до України/В. І. Кушерець, В. Ф. Василашко. – К.: Знання України, 2006. – 152с.

Лаврів П. І. Історія південно-східньої України/П. І. Лаврів. – Львів: МП «Слово», 1992. – 152с. – Голодомор. – С.120–121.

Лаврів П. І. Колонізація українських і суміжних степів: іст. нарис/П. І. Лаврів. – К.: Всеукр. т-во «Просвіта», 1994. – 54, [2]с. – Голодомор. – С.30–31.

Лактіонов-Стезенко М. П. Смак трави, або Приклад швидкої побудови соціалізму в окремо взятій країні: [спогади]/М. П. Лактіонов-Стезенко. – К.: Журн. «Дніпро», 2003. – 381, [2]с.: ілюстр., портр. – (Б-ка журн. «Дніпро»).

Левченко К. Походження московського большевизму і справжні причини голоду в 1932–33 роках//Визвол. шлях. – 1972. – Кн.12. – С.1295–1304; 1973. – Кн.1/2. – С.19-39; Кн.3. – С.202–219; Кн.4/5. – С.358–370; Кн.6. – С.547–554; Кн.9. – С.921–928; Кн.10. – С.1065–1073.

Левчук В. Украинские книжные новинки: [про презентацію другого випуску бібліогр. покажч. «Голодомор в Україні 1932–1933 рр.» (упоряд. Л. М. Бур'ян, І. Е. Рікун) в Одеській державній науковій бібліотеці ім. М.Горького]//Веч. Одесса. – 2008. – 7 июня.

Ленг Л. Р. Спогад із цвинтарища: [урив. з кн. «Tomorrow is Beautiful»]/пер. І. Р.//Наше життя. – 1963. – Чис.8. – С.6.

[Листи голодуючих]//За Україну. – 1933. – Чис.3. – С.7–8.

Листи з України//Тризуб. – 1933. – Чис.2/3. – С.40.

Листи з Харкова: голод в Україні та на Північному Кавказі в повідомленнях італійських дипломатів, 1932-1933 роки/упоряд. А. Граціозі; пер. М. Прокопович. – Х.: Фоліо, 2007. – 255с.

Литвин В. Україна: поступ історії/В. Литвин, В. Смолій, М. Шпаковатий. – К.: Вид. дім «Альтернативи», 2003. – 319с.: ілюстр. – Із змісту: Голод 1932–1933 рр. – С.222–223: ілюстр.

Лозицький В. С. Політбюро ЦК Компартії України: історія, особи, стосунки (1918–1991)/В. С. Лозиць кий. – К.: Генеза, 2005. – 368с.: ілюстр. – Голодомор. – С.66-70.

Лук'яненко Л. Г. Доповідь на міжнародній конференції, присвяченій 65-й річниці голодомору 1932-1933 років//Самост. Україна. – 1999. – Чис.5/6. – С.4, 8. – (Жнива скорботи/Асоц. дослідників голодоморів в Україні; №1).

Лук'яненко Л. Г. Злочинна суть КПРС-КПУ. Нюрнберг-2/Л. Г. Лук'яненко. – К.: МАУП, 2005. – 122с.: ілюстр., табл., портр. – (Б-ка журн. «Персонал»).

Лук'яненко Л. Г. Нюрнберг-2: [зокрема про Голодомор]/Л. Г. Лук'яненко. – К.: Нора-прінт, 2001. – 114с.

Лукашевич Л. М. Україна: іст.-екон. огляд: моногр./Л. М. Лукашевич. – К.: Міжрегіон. акад. упр. персоналом, 1997. – 208с. – Голодомор. – С.73, 173.

Лучишин І. Людські втрати українського народу під диктатурою російської комуністичної партії//Вільна Україна. – 1967. – Чис.54. – С.36–42; Чис.55-56. – С.43-52.

М. Голод на Україні//Визвол. політика. – 1947. – Чис.4/5. – С.25–29.

М. Б. В 15-ліття голоду на Україні//Самост. Україна. – 1948. – Чис.3. – С.6–8.

(МА). Свідчать про голод 1933 року в Україні: [Бредфорд, Йоркшир, Велика Британія]//Укр. голос. – 1981. – 30 січ. – С.1, 9.

Міщенко М. Психічні зміни у людей в умовах голоду на Україні (1932–1933 рр.)//Укр. вісті. – 1948. – Чис.36, 37.

Маггерідж М. Радянський Союз і селянство//Сучасність. – 1984. – Чис.10. – С.105–114.

[Маггеридж М.] Стаття про голод у «Спектейторі»//Укр. думка. – 1983. – 9 черв. – С.3.

Мазепа І. Україна під більшевицькою владою//Календар-альм. «Дніпро» на звичайний рік 1935. – 1934. – С.78–99; Slavonic and East-Europ. Review. – Vol.12. – P.323–346. – Англ. мовою під заголовком: Ukraina under bolshevist Rule.

Мазур В. Виступ свідка геноциду 1932–1933 років на Міжнародній науковій конференції в Києві//Визвол. шлях. – 1993. – Кн.12. – С.1426–1427.

Майстренко І. Історія Комуністичної партії України/І. Майстренко. – Б.м.: Сучасність, 1979. – 259с. – Голодомор. – С.146–149.

Майстренко І. Історія мого покоління: спогади учасника революц. подій в Україні/І. Майстренко. – Едмонтон: Канад. Ін-т укр. студій, Альберт. ун-т, 1985. – 416с. – Голодомор. – С.253–254, 366.

Майстренко І. Сторінки з історії Комуністичної партії України. Ч. 2/І. Майстренко. – Мюнхен: Сучасність, 1969. – 107, [2]с. – (Сусп.-політ. б-ка; ч.4). – Голодомор. – С.96–98.

Макар О. Сталінізм: Україна у висвітленні англомовної історіографії в 1990-х – на початку 2000-х рр.: моделі, підсумки, перспективи//П'ятий конгрес Міжнародної асоціації україністів. Історія: зб. наук. ст./редкол.: В. Ботушанський [та ін.]; Міжнар. асоц. україністів, Ін-т історії України НАНУ, Чернівец. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича. – Чернівці, 2004. – Ч.2. – С.421–425.

Максудов С. Втрати населення України за часів Великого голоду/С. Максудов, Дж. Мейс//Нові дні. – 1982. – Ч.9. – С.11-13; Укр. вісті. – 4 квіт. – С.3–5.

Максудов С. География голода 1933 года//СССР. Внутренние противоречия. – 1983. – Вып.7. – С.5–17; Journal of Ukr. Studies. – Vol.8, N 2. – P.52–58. – Англ. мовою під заголовком: The Geography of the Soviet Famine of 1933.

Максудов С. Демографічні втрати населення України в 1927-1938 роках//Сучасність. – 1983. – Чис.10. – С.32–43; Форум. – №4. – С.198–212. – Рос. мовою.

Максудов С. Демографічні втрати населення України в 1930–1938 рр.//Укр. іст. журн. – 1991. – №1. – С.121–127.

Максудов С. Дискуссии на Западе о потерях советского населения в эпоху коллективизации//Былое: альманах. – 1987. – Вып. 4. – С.369–393. – То же//Потери населения СССР. – Benson, Vermont, 1989. – С.213–236.

Максудов С. Потери населения СССР в годы коллективизации//Звенья. – 1991. – №1. – С.65–110.

Максудов С. Потери населения СССР в 1930–38 гг.//СССР. Внутренние противоречия. – 1982. – Вып.5.

Малащук Р. З книги мого життя: спомини. Т.1. Виростеш ти, сину, вирушиш в дорогу. – Торонто: Вид. видавн. спілки «Гомін України» і Дослід. ін-ту «Студіюм», 1987. – 358с. – Про замах М. Лемика. – С.152–154.

Малюта І. Голодомор на Поділлі як форма репресій щодо українського народу в науковому доробку І. Шульги//Політичні репресії на Поділлі в XX столітті: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., Вінниця, 23–24 листоп. 2001 р. – Вінниця, 2002. – С.159–162.

Маніфестація на користь голодної України у Парижі//Гуртуймося. – 1934. – Чис.11. – С.29.

Маняк В. Голод на Україні 1933-го: трагічні сторінки історії, написані самим народом/В. Маняк, М. Чубук//Нові дні. – 1989. – Чис.471. – С.8–10.

Маринович М. Спокутування комунізму: роздуми, на які змушені будуть відповісти українці кінця XX ст./М. Маринович. – Дрогобич: Дрогобиц. зб-ня НРУ, 1993. – 44с. – (Світлій пам'яті жертв штучного голодомору в Україні).

Маркова С. В. Голодомор 1932–1933 років на Поділлі/С. В. Маркова; МАУП. – К.: МАУП, 2003. – 114с.: табл. – (Б-ка журн. «Персонал»).

Маркова С. В. Голодомор 1932–1933 рр. на Поділлі: автореф. дис.... канд. іст. наук: 07.00.01/С. В. Маркова; Чернівец. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича. – Чернівці, 2002. – 20с.

Маркова С. В. Голодомор 1932–1933 рр. на Поділлі: дис.... канд. іст. наук: 07.00.01/С. В. Маркова; Чернівец. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича. – Чернівці, 2001. – 246с.

Маркова С. В. Хлібозаготівлі і голод 1932–1933 рр. на Поділлі//Українська історична наука на порозі XXI століття: міжнар. наук. конгр., Чернівці, 16–18 трав. 2000 р.: доп. та повідомл. – Чернівці, 2001. – С.293–297.

Маркусь В. Голод//Енцикл. українознавства: в 10 т. – Львів, 1993. – Т.2. – С.405–407.

Маркусь В. Голод//Енцикл. українознавства: в 10 т. – Париж; Нью-Йорк, 1959. – Т.3. – С.1050.

Марочко В. І. «Геноцид українського народу. Історична пам'ять та політико-правова оцінка»: [про Міжнар. наук. конф., Київ, 25 листоп. 2000 р.]//Укр. іст. журн. – 2001. – №3. – С.152–153.

Марочко В. І. Голод-геноцид 1932–1933 років в Україні//Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: міжвід. зб. наук. пр. – 2003. – Вип.7: Спеціальний. – С.272–275.

Марочко В. І. Голод на Україні (1931–1933 рр.): причини та наслідки//Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. – 1991. – Вип.1. – С.59–68.

Марочко В. І. Голодомор 1932-1933 рр. /В. І. Марочко. – К., 2007. – 64с. – (Серія «Голодомори»).

Марочко В. І. Національні виміри голодомору в Україні 1932–1933 рр.: (докум. розповідь)/ В. І. Марочко, Б. Чирко//Відродження. – 1993. – №8. – С.57–65.

Марочко В. І. Про діяльність Міжнародної комісії для розслідування голоду в Україні 1932–1933 рр.//Укр. іст. журн. – 1993. – №10. – С.47–53.

Марочко В. І. Теоретично-методологічні проблеми вивчення голодомору 1932–1933 років в Україні//Україна соборна: зб. наук. ст. – 2004. – Вип.1. – С.249–269.

Марочко В. І. 1932-1933 рр. Голодомор в Україні: причини і наслідки: конспект лекцій/В. І. Марочко; Ін-т систем. дослідж. освіти, Ін-т історії АН України. –

К., 1994. – 61, [1]с. – Бібліогр.:с. 60-61. – Те саме. – 1997.

Марунчак М. Нація в боротьбі за своє існування: 1932 і 1933 в Україні і діяспорі/М. Марунчак. – Вінніпег: Накладом Укр. вільної АН в Канаді, 1985. – 140, [4]с.: ілюстр.

Марусич Т. Біль невгасимий. Голодомор 1932–1933 років: геноцид, який належить визнати: [про конф., що відбулась у Сорбонні, Париж, Франція]//Укр. слово. – 2003. – 11–17 груд. – С.11.

Маслюк А. Проблема свідомості в лімінальному стані: (на матеріалах самозвітів жертв голодомору)//Персонал. – 2007. – №2. – С.8–11: фотогр.

[Матеріали з газети «Матен» про голодомор]//Свобода. – Львів, 1933. – Чис.36, 37.

Матюх А. Б. Голодомори в Україні та їхній вплив на формування національної свідомості/А. Б. Матюх, Є. І. Заіць//Методологія аналізу сучасного українського суспільства. – Донецьк, 2004. – С.34–38.

Матюшенко Б. У жорнах голодоморів: хроніки/Б. Матюшенко. – Дніпропетровськ: ІМА-прес, 2004. – 232с.

Мацько В. Джерельна наповненість з історії голодомору в Україні: проблематика досліджень на сучасному етапі//ІІ Міжнар. наук. конгр. укр. істориків «Українська історична наука на сучасному етапі розвитку»: [доп. та повідомл., Кам'янець-Подільський, 17-18 верес. 2003 р.]. – Кам'янець-Подільський; К.; Нью-Йорк, 2005. – Т.1. – С.438–443.

Медведев Р. К суду истории: генезис и последствия сталинизма/Р. Медведев. – New York, 1974. – 566с. – Адміністративні репресії та голод у селі в 1932–1933 рр. – С.208–218.

Мейс Дж. Вибіркова пам'ять: Голодомор в Україні//Україна Incognita/за заг. ред. Л. Івшиної. – К., 2003. – С.291–294: фотогр. – Те саме рос. мовою//Там само. – 2004. – С.316–319.

Мейс Дж. Доповідь про Великий Голод//Гомін України. – 1982. – 19 трав. – С.3–6; Свобода. – 30 квіт. – С.1–3.

Мейс Дж. Міжнародна конференція присвячена народовбивству//Новий шлях. – 1982. – 14 серп. – С.11; Укр. вісті. – 1 серп. – С.1.

Мейс Дж. Повість про двох журналістів: Уолтер Дюранті, Гарет Джонс і Пулітцерівська премія//День. – 2003. – 16 лип. – С.1, 4: фотогр.

Мейс Дж. Політичні причини голодомору на Україні (1932-1933)//Укр. іст. журн. – 1995. – №1. – С.34–48.

Мейс Дж. Про історичну правду України: дослідж. втрат населення України і Півн. Кавказу під час голоду 1933 року//Вільне слово. – 1982. – 1 трав. – С.7; Новий шлях. – 24 квіт. – С.4.

Мейс Дж. Спадщина Голодомору: Україна як постгеноцидне суспільство//Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: міжвід. зб. наук. пр. – 2003. – Вип.8. – С.465–468.

Мейс Дж. Украинская национальная проблема и ее решение Сталиным//СССР. Внутренние противоречия. – 1982. – Вып.6. – С.41–86.

Мейс Дж. Український голод 1933 року: (доп. 13 груд. 1981 р.)//Новий шлях. – 1982. – 2, 9 січ. – С.2.

Мейс Дж. Штучний голод 1933 р. в радянській Україні: що сталося і чому?/публ., передм. А. Сидорука//Укр. іст. журн. – 2007. – №1. – С.185–200.

Мечник С. Від Сталіна до Горбачова/С. Мечник. – Нью-Йорк: ООЧСУ, 1990. – 243с. – Голодомор. – С.82-85, 189–190.

Микола Лемик перед наглим судом//Новий час. – 1933. – 1 листоп.

Минуле України: відновлені сторінки. – К.: Наук. думка, 1991. – 274с. – Із змісту: Кульчицький С. В. Трагічна статистика голоду. – С.151–167.

Мироненко А. Н. Борьба за власть на Украине в период первых пятилеток. Голодомор/А. Н. Мироненко, А. П. Бенько. – К.; Днепродзержинск, 1992. – 13с.

Міжнародна комісія з розслідування голоду на Україні 1932-1933 років//Золоті ворота. – 1993. – №4. – С.20–29: фотогр.

Міжнародний симпозіум «Голодомор 1932-1933 років на Україні» (Київ, 5–7 верес. 1990 р.)//Вісн. АН УРСР. – 1991. – №1. – С.87.

Міжнародний симпозіум про голод 1933 року//Укр. голос. – 1989. – 25 груд. – С.13.

Міщенко О. В. Безкровна війна: кн. свідчень/О. В. Міщенко; [передм. О. Гончара] – К.: Молодь, 1991. – 173, [3]с.: ілюстр.

Мовчан О. М. Міжнародна історична конференція «Голодомор в Україні 1932–1933 рр.»: [Будапешт, Угорщина, 9–11 груд. 2003 р.]//Укр. іст. журн. – 2004. – №4. – С.150–154.

Мовчан Ю. Голод в Україні 1933 року був передусім таки національним, а не соціальним народовбивством//Наша Батьківщина. – 1963. – 31 серп. – С.3.

Мовчан Ю. Незабутнє і непрощене/Ю. Мовчан. – Буенос-Айрес, 1982. – 187с. – Голодомор. – С.139–141.

Моісєєва Т. М. Методичні рекомендації до практичних занять з курсу «Історія України» на тему «Голод 1932-1933 рр.: деякі аспекти проблеми»/Т. М. Моісєєва. – Одеса: ОДПУ, 1994. – 21с.

Морені голодом в люту годину: [про ІІ Міжнар. конф. «Голодомор 1932-1933 років», Київ, 28 листоп. 2003 р.]//Персонал. – 2004. – №1/2. – С.14–17.

Мороз В. Голод 33 року й українізація: паралелі і взаємозалежності//Сучасність. – 1983. – Чис.10. – С.3–6. – (До п'ятдесятиліття голоду на Україні); Державність. – 1993. – №2. – С.2–6.

Мороз О. Українське селянство першої половини XX ст.: (трагедія і героїзм)/О. Мороз, С. Злупко. – Львів: Універсум, 1997. – 165с.

Москва забирає все збіжжя з України//Свобода. – 1933. – 24 серп.

Москва заперечує голод на Україні//Свобода. – 1933. – 12 серп.

Москва рішила викоренити українство на Україні//Свобода. – 1933. – 5 серп.

Москва хоче голодом виморити українських селян//Свобода. – 1932. – 15 лют.

Московский корреспондент: [про виступ В. М. Молотова та планування голоду]//Дни. – 1933. – 21 мая. – С.5.

Мулик М. І. Трагедія нації: худож.-публіц. вид./М. І. Мулик. – Івано-Франківськ, 2003. – 82с.: ілюстр.

На радянській Україні шукають визволення у смерті//Свобода. – 1933. – 2 листоп.

На Україні нема зерна для посіву//Свобода. – 1933. – 13 лют.

На Україні починаються зорганізовані терористичні акти//Свобода. – 1933. – 14 серп.

Нагірняк І. »... Ми переступали через мертвих»: (погляд крізь роки)//Пам'ять століть відтворена у слові/І. Нагірняк; упоряд.: А. В. Денисенко, В. П. Прокопенко, В. Д. Туркевич. – К., 2004. – С.396–400.

Награбоване в селян продають їм назад//Свобода. – 1933. – 18 серп.

Наддніпрянець В. Українські націонал-комуністи: їх роля у визвольній боротьбі України 1917–1956 рр./В. Наддніпрянець. – Мюнхен: Накладом Укр. Нац. Гвардії, 1956. – 104с. – Голодомор. – С.76-80. – Те саме. – 2-ге вид. – Нью-Йорк; Торонто; Сідней, 1983. – 151с.: портр. – (Спілка Визволення України; вип. 25). – Голодомор. – С.110–115.

Найбільший злочин імперії: матеріали наук.-практ. конф. «Слобожанщина. Голодомор 1932–1933 рр.», (23–24 квіт. 1993, м. Харьків)/упоряд.: Ю. Бадзьо, І. Ющук. – К.: Всеукр. т-во «Просвіта» ім. Т.Шевченка, 1993. – 101, [1] С.: табл.

Наніїв П. І. Лозинова труна: біогр.-худож. повість/П. І. Наніїв; Асоц. дослідників голодоморів в Україні [та ін.] – К.; Нью-Йорк: Вид-во М. П. Коць, 2003. – 137с., 12 арк. фотоілюстр.

Наріжний О. Нищення українського народу голодом//Вісник. – Львів, 1933. – Річник 1. – С.751–755.

Народні оповідання/записав та упоряд. М. Зінчук. – К.: Муз. Україна, 1993. – 93, [2]с. – (Бібл. серія).

Населення України кривавo бореться за врожай//Свобода. – 1933. – 8 верес.

Населення України рішуче бореться проти примусової колективізації//Свобода. – 1933. – 20 лют.

Населення України тікає від голоду в світ за очі//Свобода. – 1933. – 21 лип.

Наукова конференція про Великий Голод в Україні: [спільну конф. Наук. т-ва ім. Шевченка та Ін-ту ім. С. Петлюри присвячено вшануванню жертв голодомору]//Мета. – 1984. – Чис.5. – С.7–8; Вільна думка. – 12 лют. – С.13; Новий шлях. – 18 лют. – С.14.

Наукова конференція та виставки в Торонто на відзначення 50-річчя Великого голоду в Україні//Євангв. правда. – 1983. – Чис.4. – С.20–24; Молода Україна. – Чис.327. – С.13-14; Нові дні. – Чис.404. – С.35; Свобода. – 16 серп. – С.3; Укр. голос. – 5 верес. – С.11.

Наумов С. В. Жертвы и палачи: голод 1932-193 3 года/С. В. Наумов. – СПб.: Россияне, 1992. – 52с. – (Б-ка патриота).

Не пускають кореспондентів чужинецьких газет в голодні райони//Свобода. – 1933. – 22 серп.

Невдалі жнива на Україні//Свобода. – 1933. – 4 серп.

Недосів на Україні//Свобода. – 1932. – 11 лип.

Неживий О. І. Голодомори в Україні у XX столітті/О. І. Неживий. – К.: МАУП, 2005. – 58с.

Неживий О. І. Голодомори в Україні у XX столітті: навч. посіб./О. І. Неживий; Міжрегіон. акад. упр. персоналом. – К.: МАУП, 2007. – 327с. – Бібліогр.: С.314–321 (97 назв).

Нечитайло В. В. Селянське господарство фермерського типу в Україні: історія і сучасність/В. В. Нечитайло. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2004. – 436с. – Голодомор. – С.285–287.

Нечиталюк М. Ф. Моя пора, моє багатоліття: спогади/М. Ф. Нечиталюк; Львів. нац. б-ка ім. В. Стефаника НАНУ. – Львів, 2005. – 400с. – Голодомор. – С.10–11.

Нитченко Д. Від Зінькова до Мельбурна: із хроніки мого життя/Д. Нитченко. – Мельбурн: Байда, 1990. – 407с.: ілюстр. – Письменники в лещатах голоду й арештів. – С.121–136.

Нікольський В. Голодомор 1932–1933 рр. на Україні за матеріалами «окремої папки» Політбюро ЦК КП (б)У //Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: міжвід. зб. наук. праць. – 2004. – Вип.12. – С.84–93.

Ніксон про голод в Україні//Екран. – 1983. – Чис.123/124. – С.6.

Німець О. І серпом, і молотом, і голодом, 1932-1933/О. Німець. – Косів: Писаний Камінь, 2004. – 106с.

Носко-Оборонів Т. Справа голодомору і акція УНР у Гаазі: [судова акція проти уряду СРСР]//Укр. голос. – 1988. – 18 січ. – С.10.

О голоде 1932–1933 годов и его оценке в Украине: [за матеріалами Міжнар. наук. конф. «Голодомор 1932–1933 рр. в Україні...», Київ, верес. 1993]/И. Е. Зеленин и др.//Отеч. история. – 1994. – №6. – С.256–263.

О. С. Я бачив пекло: (уривок)//Визвол. шлях. – 1948. – Кн.10. – С.22–24.

Огляд важніших подій за 1934 рік//Календар «Канад. фармера» на рік 1935. – С.172–187.

Онушко-Тиховська Л. Не забуваймо 1932–1933 рр.: [75-річчя Голодомору в Україні]/Л. Онушко-Тиховська. – К.: ВД «Києво-Могилянська академія», 2007. – 258с.: ілюстр.

Осколков Е. Н. Голод 1932–1933: хлебозаготовки и голод 1932-1933 года в Семеро-Кавказском крае/Е. Н. Осколков. – Ростов н/Д: Изд-во Рост. ун-та, 1991. – 96с.

Осокина Е. А. Жертвы голода 1933 года: сколько их?: (анализ демогр. статистики Центр. гос. арх. нар. хоз-ва СССР)//Тез. докл. и сообщ. 7-й Всесоюз. конф. по ист. демографии. – М., 1991. – Ч.1. – То же//История СССР. – 1991. – №5. – С.18–26.

Отава У. Докір: (свідчення в справі голоду 1933)//Наші дні. – 1943. – Чис.1. – С.12; Новий шлях. – 1983. – 9 квіт. – С.5.

Офіцинський Р. Політичний розвиток незалежної України (1991-2004) в аспекті європейської ідентичності: (на матеріалах періодики Заходу)/Р. Офіцинський. – К.; Ужгород: Гражда, 2005. – 468с. – Голодомор. – С.411–426.

Очевидці розказують про страшні картини голоду на Україні//Свобода. – 1933. – 3 черв.

Очевидці розповідають про страхіття голоду на Україні//Свобода. – 1933. – 26 серп.

Очерет М. Як хліб людей поїв: спогад//Юнац. боротьба. – 1948. – Чис.2. – С.51–54.

Ояперв Е. Д. Голодомор-33: ст.: [демогр. наслідки]/Е. Д. Ояперв, Ю. М. Тихомиров. – Дніпропетровськ: Пороги, 1998. – 9с. – (Б-ка «Іскри»). – Текст укр, рос.

Павленко М. «Забуте народовбивство»: [ст. Л. Моррова у журналі «Тайм»]//Укр. вісті. – 1983. – 10 лип. – С.3.

Павлюк М. Терор комуністичної Москви: (іст. огляд)//Визвол. шлях. – 1981. – Кн.10. – С.1169–1179.

Палій О. Голодомор як масове вбивство за етнічною ознакою//Економіст. – 2007. – №11. – С.18–20.

Пам'яті жертв радянських голодоморів в Україні: матеріали наук. конф. (Чернівці, 24 верес. 1993 р.)/Чернів. облдержадмін., Чернів. ун-т ім. Ю. Федьковича, Центр буковинознавства при Чернів. ун-ті. – Чернівці: Вид-во «Рута» Чернів. ун-ту, 1994. – 99, [2]с.

Панченко П. П. Сторінки історії України XX століття: (укр. село: поступ, сподівання, тривоги)/П. П. Панченко; Ін-т систем. дослідж. освіти. – К.: ІСДО, 1995. – 232с. – Голодомор. – С.7–9, 22–25.

Папіж В. 50-та річниця великого голоду//Українці в Детройті і в Мічігані. Відзначення тисячоліття хрещення України. – Детройт, 1988. – С.413–416.

Папуга Я. Б. Висвітлення Голодомору і відгуків на нього в газеті «Діло»//Мандрівець. – 2007. – №1. – С.30–35.

Папуга Я. Б. Західна Україна і Голодомор 1932-1933 рр.: морально-політ. і матеріал. допомога населенню УСРР: автореф. дис.... канд. іст. наук: 07.00.01/Я. Б. Папуга; НАН України, Ін-т українознавства ім. І.Крип'якевича, Ін-т народознавства. – Львів, 2007. – 20с.

Парламент прийняв закон про Голодомор//Нар. трибуна. – 2006. – 2 груд. – С.1.

Пастернак Є. Україна під большевиками: (1919-1939): (спроба іст. студії)/Є.Пастернак. – Торонто: Євшан-зілля, 1979. – 314с. – Голодомор. – С.168–205.

Пахаренко В. Геноцид: правда про голод на Україні 1933 р.//Жовтень. – 1989. – №1. – С.76–81; №2. – С.86-90. – (Біла книга «Правда про голод на Україні 1933 року»).

Пахаренко В. Голодомор 1932-1933 рр. в Наддніпрянщині і Західна Україна//Розвиток історичного краєзнавства в контексті національного і культурного відродження України: тез. доп. і повідомл. 5-ї Всеукр. конф. – К.; Кам'янець-Подільський, 1991. – С.315–316.

Пахльовська О. Перемогти Великий Страх. Щоб стати і бути собою: [про Дж. Мейса]//Урок української. – 2007. – №5. – С.6–10: портр.

Пащук І. Г. До питання фальсифікації правди про голодомор 1933 року на західноукраїнських землях//Розвиток історичного краєзнавства в контексті національного і культурного відродження України: тез. доп. і повідомл. 5-ї Всеукр. конф. – К.; Кам'янець-Подільський, 1991. – С.323–325.

[Передрук з газет: «Таймс», «Журналь де Женев», «Дейлі Експрес»]//Свобода. – Львів, 1934. – Чис.22. – С.7; Чис.25. – С.5; Чис.36. – С.2.

Перковський А. Л. Про закон народонаселення адміністративно-командної системи (АКС)//Розвиток виробничих відносин і становлення нових господарських форм: тез. доп. конф. Київ, 12–13 груд. 1991 р. – К., 1991. – С.151–152.

Перша Міжнародна конференція про голод в Україні: [ун-т Квебека, 25 берез. 1983 р.]//Укр. голос. – 1983. – 11 квіт. – С.3.

Петренко В. І. Поділля у 1930-1931 рр.: початок великого голоду/В. І. Петренко//Матеріали XI Подільської іст.-краєзн. конф. – Кам'янець-Подільський, 2004. – С.335–344.

Петро Шелест: «Справжній суд історії ще попереду». Спогади. Щоденники. Документи. Матеріали/за ред. Ю. Шаповала. – К.: Генеза, 2003. – 808с. – Голодомор. – С.65.

Пиріг Р. Історичні джерела вивчення людських втрат в Україні під час голодомору 1932–1933 рр.//Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: міжвід. зб. наук. пр. – 2003. – Вип.7: Спеціальний. – С.244–249.

Пирожков С. Екстремальні ситуації і демографічні катастрофи в Україні (1920-1930)/С.

Пирожков, А. Перковський//Пам'ять століть. – 1997. – №5. – С.103–114. – Бібліогр.: с.113–114.

Пишуть про страшний голод в Росії//Свобода. – 1933. – 1 трав.

Пігідо Ф. Україна під большевицькою окупацією: (матеріали до історії боротьби укр. народу в 1920-30 роках)/Ф. Пігідо. – Мюнхен: Ін-т для вивчення СССР, 1956. – 140, [3]с. – (Досліди і матеріали. Серія 1; ч.34). – Те саме англ. мовою. – Під заголовком: The Ukraine Under Bolshevik Occupation.

Під світовий суд Росію за народовбивчий голод в Україні, 1933-1983: у 50-ту річницю знищення 7-8 мільйонів українців/провід Орг. укр. націоналістів. – 1983. – 15с.: ілюстр. – (Становище ОУН).

Підгайний С. Недостріляні/С. Підгайний. – [Новий Ульм]: Україна, 1949. – Ч.1. – 130с. – Голодомор. – С.29, 103, 108; Ч.2. – 128с. – Закон «Про колоски» від 7 серп. 1931 р. – С.58.

Підгайний С. Українська інтелігенція на Соловках: спогади, 1933–1941 рр./С. Підгайний. – Новий Ульм: Прометей, 1947. – 93с. – Голодомор. – С.26. – Те саме. – Тернопіль: Джура, 1999. – 123с. – Голодомор. – С.32.

Піддубний І. Слідами життя: спогади й думки/І. Піддубний. – Вінніпег: Тризуб, 1969. – 397, [2]с. – Голодомор. – С.225–232.

Підкур Р. У пам'ять про «політичну доцільність»//Україна Incognita/за заг. ред. Л. Івшиної. – К., 2003. – С.294-298: фотогр. – Те саме рос. мовою//Там само. – 2004. – С.320–323.

Після масової висилки українців з Кубані большевики почали виселяти селян з України//Свобода. – 1933. – 11 лют.

Плющ Л. Тридцять чорний рік//Сучасність. – 1997. – Чис.7/8. – С.124–151; Чис.9. – С.88–111. – Бібліогр.: 8 назв.

Повернені імена: [про реабілітовані жертви політ. репресій]: ст., нариси, короткі біогр. довідки. Кн.1. – К.: Вир, 1998. – 350с.

Повернувся з Радянщини//Свобода. – Львів, 1932. – Чис.48. – С.6.

[Повідомлення з польсько-радянського кордону]//Свобода. – 1933. – 11 черв. – С.5.

[Повідомлення з румунсько-радянського кордону]//Діло. – 1933. – Чис.128. – С.1.

Подкур Р. Ю. Колективізація 1930-х рр. очима співробітників органів державної безпеки//Історія України: маловідомі імена, події, факти: зб. ст. – 2005. – Вип.30. – С.136–151.

Політична історія України. XX століття. У 6 т. Т. 3. Утвердження радянського ладу в Україні (1921–1938)/редкол.: І. Ф. Курас (голова) [та ін.]; кер. тому С. В. Кульчицький. – К.: Генеза, 2003. – 448с. – Із змісту: «Розстріляне відродження» 1930-х років. – С.202-212; Терор голодом. – С.394–404.

Політичний терор і тероризм в Україні. XIX-XX ст.: іст. нариси/[авт. кол.: Д. В. Архієрейський, О. Г. Бажан, Т. Б. Бикова та ін.]; Ін-т історії України НАНУ. – К.: Наук. думка, 2002. – 949, [1]с.: ілюстр., табл., портр. – Із змісту: Терор голодом. – С.380–391.

Політичні репресії та голодомори на Вінниччині в XX столітті у контексті національної пам'яті: матеріали обл. наук.-практ. конф., Вінниця, 24 листоп. 2005 р./редкол.: І. С. Гамрецький, Ю. А. Зінько, В. П. Лациба та ін. – Вінниця, 2006. – 196с.

Поліщук Т. Чорні жнива – К., 1997.

Полковенко Т. Особливості голодного часу півдня України//Персонал. – 2007. – №2. – С.14–17: фотогр.

Половецький П. Геєна огненна та інші документальні праці до «Книги буття» українського народу/П. Половецький. – Маунт-Дейл; Нью-Йорк: Наша батьківщина, 1976. – 248, 3с. – Голодомор. – С.131–134, 186–225, 246–248.

Половецький П. Гієна Огненна та інші документальні праці до «Книги буття» українського народу/П. Половецький; Асоц. дослідників голодоморів в Україні. – [2-ге вид.]. – К.: Б.в.; Х.: Просвіта, 2002. – 128с. – Голодомор. – С.36–37, 57, 65, 68, 92, 96–118.

Половецький П. Співучасники Сталіна в голодовому народовбивстві 1933 р./П. Половецький. – Мюнхен: накладом «Укр. Вид-ва», 1955. – 30с.

Поляков Ю. А. Полвека молчания: (Всесоюз. перепись населения 1937 г.)/Ю. А. Поляков, В. Б. Жиромская, И. Н. Киселев//Социол. исслед. – 1990. – №6. – С.3-25; №7. – С.50–70.

Польовий Л. П. Національні меншини українського села в умовах колективізації/Л. П. Польовий, Б. В. Чирко//Укр. іст. журн. – 1993. – №4/6. – С.64–69.

Пом'ятник померлих і живих злагодив і видав Олександер Брик. – Вінніпег, 1969. – 24с.

Попович М. Червоне століття/М. Попович. – К.: АртЕк, 2005. – 887с.

Порохівський Г. Втікачі з України: (допис з Румунії)//Свобода. – 1932. – 15 трав., 11 черв.

Портнов А. Теорія геноциду перед викликом Голодомору: [висвітлення проблем Голодомору у західній історіографії]//Критика. – 2008. – Чис.5. – С.11–13.

Портрет темряви: свідчення, док. і матеріали: у 2 кн./авт.-упоряд. П. Ящук; авт. вступ. статей: М. Коць, Дж. Мейс, П. Ящук. – К.; Нью-Йорк: Вид-во М. П. Коця, 1999. – (Асоц. дослідників голодоморів в Україні). – Кн.1. – 705с.: ілюстр.; Кн.2. – 611с.: ілюстр.

Посівна кампанія на Радянщині шкутильгає//Свобода. – 1933. – 29 берез.

[Посланник Ватикану підтверджує масштаби голоду]//Мета. – Львів, 1933. – Чис.36.

Потапенко С. «Люди не зразу повірили, що про історію і сьогодення можна говорити саме так...»: день пам'яті Джеймса Мейса в Чернігові//День. – 2008. – 17 трав. – С.6: ілюстр.

Президент Рейган узаконив створення Конгресової комісії, яка працюватиме над дослідом причин і наслідків великого голоду в Україні в 1932–1933 рр.//Укр. думка. – 1984. – 29 листоп. – С.1.

Президент України Віктор Ющенко підписав Указ «Про відзначення у 2006 році Дня пам'яті жертв голодоморів та політичних репресій»//Уряд. кур'єр. – 2006. – 14 жовт. – С.1.

Президент України закликає міжнародну спільноту визнати Голодомор 1932-1933 років актом геноциду проти українського народу//Гомін України. – 2005. – 25 груд. – С.1, 6: фотогр.

Преса про голод на Україні: [ст. швейцарського історика М. Долота]//Укрпрес. – 1983. – Чис.8. – С.8; Гомін України. – 17 серп. – С.9; Шлях перемоги. – 17 лип. – С.2.

Привид українського сепаратизму душить московських чекістів//Свобода. – 1933. – 11 трав.

Придаткевич Р. Українці голодують під комуністичною диктатурою//Свобода. – 1933. – 12 лип.

Придчин. З большевицького панування на Україні. Два голоди//Календар «Укр. голосу» на 1949 р. – 1949. – С.89–91.

Притула О. Сталінізм вів війну проти українського народу: [про конф. «Голодомор в Україні: 70 років поспіль», проведену в Станфордському ун-ті, Пало-Альто, Каліфорнія, США]//Свобода. – 2003. – 28 листоп. – С.5.

Приходько М. Я прошу слова/М. Приходько. – Буенос-Айрес: Укр. вид-во «Перемога», 1949. – 78с. – Голодомор. – С.28–34.

[Про випадки канібалізму]//Діло. – 1933. – Чис.204. – С.1.

[Про голодомор]//Діло. – 1932. – Чис.176. – С.2.

[Про дебати щодо голодомору в Палаті лордів, Велика Британія]//Свобода. – Львів, 1934. – Чис.30. – С.3.

[Про замах Лемика]//Вісті. – 1934. – 19 лип.

[Про нараду організацій, що беруть участь у допомозі голодуючим в СРСР]//Тризуб. – 1933. – Чис.48. – С.1–2.

[Про опір, що чинили селяни при відбиранні у них збіжжя]//Свобода. – Львів, 1933. – Чис.42. – С.7.

Про проведення Всеукраїнської читацької конференції «Українська трагедія-33»: (До 70-х роковин голодомору в Україні)/Т. П. Сопова (уклад.); Держ. б-ка України для юнацтва. – К., 2003. – 24с. – (Директорам обл. б-к України для юнацтва).

Про Україну забули//Свобода. – 1933. – 29 лип.

Проголошено дві фінансові допомоги для історичної документації спогадів очевидців Великого голоду в Україні 1933-го року: [Канада]//Вільне слово. – 1984. – 18–25 серп., 1 верес.; Новий шлях. – 25 серп. – С.7; Укр. голос. – 20 серп. – С.1.

Проект Української служби Бі-Бі-Сі: [електронний ресурс]/BBC. – Б.м.: BBC, 2004. – 1 електрон. опт. диск CD-ROM. – (Пам'яті жертв голодомору присвячується).

Прокоп М. Про український націонал-комунізм: (з приводу праці Дж. Мейса)//Сучасність. – 1986. – Ч. 3. – С.65–78.

Прокоп М. Україна і українська політика Москви. Ч.1. Період підготовки до Другої світової війни/М. Прокоп. – Мюнхен: Сучасна Україна, 1956. – 176с. – Голодомор. – С.35, 37, 44, 79. – Те саме. – 3-тє вид. – [Мюнхен]: Сучасність, 1981. – 176с. – (Б-ка «Прологу» і «Сучасності»; Чис.150).

Прокопович С. Еще о голоде и его причинах//Соц. вестн. – 1933. – 24 дек. – С.6–8.

Прокопович С. Н. Народное хозяйство СССР. В 2 т. Т.1./С. Н. Прокопович. – Нью-Йорк: изд-во им. Чехова, 1952. – 398с. – Голодомор. – С.219–220.

[Протест українських греко-католицьких єпископів]//Діло. – 1933. – Чис.194. – С.1.

Протест українських соціалістичних партій проти московської політики голоду в Україні 1933 року//Ісаакові Мазепі на вічну пам'ять. – Мюнхен; Лондон, [1973]. – С.178–181.

Протестаційний похід в Нью-Йорку//Свобода. – 1933. – 17 листоп.

Протестуймо проти виголодження України Совєтами//Свобода. – 1933. – 10–12 листоп.

Процюк С. Золота доба української демографії//Сучасність. – 1981. – Чис.12. – С.41–59.

15-річчя жахливого голоду, 1933-1948//Визвол. шлях. – 1948. – Кн.5. – С.22.

Радченко П. Концепція Миколи Скрипника в національному питанні//Наша боротьба. – 1946. – Чис.1. – С.32–37.

Радянська Україна голодує//Свобода. – 1932. – 6 черв.

Ранюк Ю. Артур Кестлер і Україна//Визвол. шлях. – 1999. – Кн.3. – С.290–293:

Рахманний Р. Забутий модель українського голокосту//Україна атомного віку: есе і ст. 1945–1986/Р. Рахманний. – Торонто, 1988. – С.139–141. – Те саме//Нац. трибуна. – 1985. – 25 квіт.

Рахманний Р. Не словом єдиним: діалог/Р. Рахманний; з передм. М. Антоновича. – Вінніпег, 1971. – Голодомор. – С.65-66.

Ревуцький В. По обрію життя: спогади/В. Ревуцький. – К.: Час, 1998. – 344с.: ілюстр. – Літо 1933 р. – С.84–87.

[Резолюції Міжнар. конф. щодо голодомору, Відень, 16–18 груд. 1933 р.]//Свобода. – Львів, 1934. – Чис.1. – С.11.

Рибак І. В. Трагічний перелом: колективізація і розкуркулення на Поділлі та півд.-схід. Волині/І. В. Рибак, А. Ю. Матвєєв; голов. редкол. наук.-докум. серії кн. «Реабілітовані історією» Ін-ту історії України НАНУ [та ін.]. – Кам'янець-По-

дільський: Абетка, 2001. – 139с.: ілюстр., табл., портр.

Рибалка І. Така наша доля: сторінки життя мого покоління/І.Рибалка. – Х.: Основа, 1999. – 199с.: ілюстр. – Голодомор. – С.8-9.

Рижков В. Станіслав Кульчицький: «Не можна перетворити пам'ять про Голодомор на «кампанійщину"»: у Дніпропетр. нац. ун-ті обговорювали книгу з «Бібліотеки газети "День"» «Почему он нас уничтожал?»//День. – 2008. – 22 берез. – С.4: ілюстр.

Рікун І. Робота над покажчиком «Голодомор в Україні 1932–1933 рр.»: труднощі і здобутки/І. Рікун, Л. Бур'ян//Вісн. Кн. палати. – 2002. – №11. – С.15-16. – Те саме//Геноцид українського народу: історична пам'ять та політико-правова оцінка: міжнар. наук.-теорет. конф., Київ, 25 листоп. 2000 р.: матеріали/редкол.: В. А. Смолій [та ін.] – К.; Нью-Йорк, 2003. – С.428–431. – Те саме//Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: міжвід. зб. наук. праць. – 2003. – Вип.7: спеціальний. – С.352–355.

Робітничі заворушення на Радянській Україні//Свобода. – 1933. – 11 жовт.

Рогалина Н. Л. Коллективизация: уроки пройденного пути/Н. Л. Рогалина. – М.: изд-во МГУ, 1989. – 222, [2]с. – Голодомор. – С.162–166.

Рогожин О. Г. Демографічні перспективи українського села: (іст. передумови, регіонал. аналіз і моделювання)/О. Г. Рогожин. – К.: Ін-т проблем нац. безпеки, 2004. –С.39–41.

[Розповідь американського подружжя, яке у липні 1933 р. відвідало СРСР]//За Україну. – 1933. – Чис.1/2. – С.13.

Розстріли і арешти на Радянській Україні//Свобода. – 1933. – 10 січ.

Роки масового вбивства в Україні//Календар «Слово» на ювіл. 1967 р.: 50-річчя УНР і 100-річчя Конфедерації Канади. – 1967. – С.42.

[Роль П. П. Постишева в організації голодомору]//Свобода. – Львів, 1933. – Чис.30. – С.4.

Рудницька М. Статті. Листи. Документи/М. Рудницька; упоряд. М. Дядюк. – Львів: вид-во Отців-Василіян «Місіонер», 1998. – 844с. – Голодомор. – С.572-578, 626–628.

Рудницький О. П. Демографічні втрати першої половини XX ст. – деструктивний чинник сучасного відтворення населення України//Демографічна ситуація в Україні: матеріали наук. конф. – К., 1993. – Ч.1. – С.18–20.

Рудницький О. П. Демографічні наслідки голоду 1932-1933 р. в Українській РСР//Історія народного господарства та економічної думки Української РСР. – К., 1990. – Вип. 24. – С.22–26.

Рудченко Т. М. Голод 1932-1933 років як засіб нищення українського селянства//6-та Всеукр. наук. конф. з іст. краєзнавства. – Луцьк, 1993. – С.297–298.

Русова С. Голод на Україні/С. Русова, Х. Кононенко//Тризуб. – 1933. – Чис.2/3. – С.36–39.

Садовський В. Національна політика Совітів на Україні/В. Садовський. – Варшава, 1937. – 173, 3с. – (Пр. Укр. наук. Ін-ту. Серія правнича; кн. 5). – Голодомор. – С.170.

Самійленко І. Соціополітичне тло голодового геноциду в Україні: (комунізм – смертельний ворог села): іст. нарис/І. Самійленко. – К.: Просвіта, 1998. – 39с.

Самійленко Ф. Закон 12 жовтня 1984 року: (Коміс. для дослідж. Великого голоду в Україні в роках 1932-33)//Мета. – 1985. – Чис.2. – С.2–4.

Сватенко В. Я. Без права на прощу і забуття/ В. Я. Сватенко. – Х.: Оригінал, 2007. – 87с.

Сверстюк Є. Називати своїм іменем: [з виступу на конф. «Голодомор в Україні у XX столітті», Будапешт, Угорщина, 9–11 груд. 2003 р.]//Наша віра. – 2003. – №12 (188), груд. – С.2, 3. – (Літопис XX століття).

Свідоцтво чужинки про совіцьку Україну: [свідчення про голод в Україні]//Гуртуймося. – 1937. – Чис.2/3. – С.28.

[Свідчення очевидців]//Свобода. – 1933. – 1 жовт. – С.10.

Сенько І. Голод: факти і легенди//Земля з іменем: краєзн. студії. – Ужгород, 1998. – С.99–104.

Серафима. Піст від диявола/[упоряд. і авт. тексту ігумена Серафима]. – К.: Мистецтво, 2003. – 111с.: ілюстр.

Сербин Р. За яку спадщину?/Р. Сербин. – К., 2002. – 144с.: ілюстр. – Із змісту: Голодомор 1932-1933: проблема колективної пам'яті. – С.89–96.

Сидорук А. Унікальне дослідження про Голодомор лишається за сімома печатками: [про Дж. Мейса]//Іст. журн. – 2007. – №2. – С.84–105: портр.

Симпозіум про голод 1933 р.: [Квебек. ун-т, 25–26 берез. 1983 р.]//Бюл. Канад. Ін-ту Укр. Студій. – 1983. – Т.7, ч.2. – С.5.

Сірик Г. Під сонцем обездолених/Г. Сірик. – Торонто: Накладом авт., 1980-1988. – Ч.2: Трагедія моєї родини. – 287с.; Ч.3: Сирітськими стежками. – 230с.

Складывание сталинского СССР, 1930–1934 //Хронология российской истории: энцикл. справ./под ред. Ф. Конта; пер. с франц. Я. Богданова. – М., 1994. – С.211-218. – Голодомор. – С.216.

Скочій П. Спогади того, хто вцілів/П. Скочій. – Львів: Кобзар, 2005. – 200с. – Із змісту: Колективізація і голод. – С.12–25.

Скошене на ланах України збіжжя лишається в копицях гнити//Свобода. – 1933. – 12 верес.

Славутич Я. Свідчення перед міжнародною комісією для розслідування голоду в Україні (Нью-Йорк, 1988 р.)//Нові дні. – 1990. – Чис.480. – С.24–27.

Слободянюк П. Я. «Чорна дошка» України (події 30-х років)/П. Я. Слободянюк, Ю. В. Телячий. – Хмельницький, 2001. – 128с.

Слонівський Є. Голод як специфічна форма большевицького терору в Україні/Є.Слонівський. – Стрий: вид-во т-ва «УВІСТ», 1993. – 32с.

Служинська З. О. Демографічні зміни в популяціях//Демографічна ситуація в Україні: матеріали наук. конф. – К., 1993. – Ч.3. – С.157–159.

Служинська З. О. Рід людський в Україні/З. О. Служинська. – Львів, 1995. – 114с. – Жертви голодомору. – С.9–15.

Смертю смерть подолали: Голодомор в Україні 1932–1933/авт. кол.: П. П. Панченко (кер.), М. М. Вівчарик, А. І. Голуб [та ін.]. – К.: Україна, 2003. – 352, [2]с., [8]арк. ілюстр.: ілюстр.

«Совершенно секретно...» = «Таємно...»: матеріали І Всеукр. студ. наук. конф. до 70-річчя голодомору-геноциду в Україні 1932–1933/ред. Р. П. Іванченко-Іванова; Київ. міжнар. ун-т, Каф. суспіл. наук. – К., 2003. – 480с.

Современная западная демографическая литература о населении СССР в 30-е годы: обзор//Демографические процессы в СССР, 20–80-е гг.: (соврем. зарубеж. историография). – М., 1991. – С.116–124.

Солдатенко В. Ф. Незламний: життя і смерть Миколи Скрипника/В. Ф. Солдатенко. – К.: Кн. пам'яті України, 2002. – 352с.

Соловей Д. Ф. Голгота України. Ч.1. Московсько-більшовицький окупаційний терор в УРСР між першою та другою світовою війною/Д. Ф. Соловей. – Вінніпег: Накладом «Укр. голосу», 1953. – 288с.: ілюстр. – Нищення людності України через організацію голоду. – С.171–216. – Те саме. – Дрогобич: вид. фірма «Відродження», 1993. – 288, [1]с. – Репринт.

Соловей Д. Ф. Голод у системі колоніяльного панування ЦК КПСС в Україні: (до 40-літнього ювілею КП (б)У і 25-ї річниці голоду 1932–33 рр. в Україні)//Укр. зб. – 1959. – Кн.15. – С.3-61.

Соловей Д. Ф. Демографічні наслідки колоніяльної політики ЦК КПСС внутрі СССР//Нові дні. – 1960. – Чис.130. – С.13–15.

Соловей Д. Ф. Сказати правду: три праці про голодомор 1932-1933 років/Д. Ф. Соловей; ред.: Ю. Шаповал, О. Юренко; НАНУ, Ін-т політ. і етнонац. досліджень, Центр іст. політології. – Полтава; К., 2005. – 299с.: ілюстр.

Соловей Д. Ф. Стежками на Голготу: винищення в Україні мільйонів людей терором та штучним голодом в 1929-1933 роках/Д. Ф. Соловей; з перед. сл. М. Стахова. – Нью-Йорк; Детройт; Скрентон: Укр. Вільна Громада в Америці, 1952. – 85, 3с. – (Політ.-наук. б-ка; ч.1). – Бібліогр.: С.86–88. – Із змісту: Кестлер А. Артур Кестлер про голод в Україні в 1932–1933 рр.: (урив. із автобіогр. ст. А. Кестлера). – С.52–54.

Соловей Д. Ф. Україна в системі колоніалізму//Досліди і матеріали/Ін-т для вивчення СССР. – 1959. – Серія 1, ч. 54. – С.198.

Солоненко М. Ф. Виконуючи заповіти моїх мордованих голодомором земляків: [іст.-публіц. вид.]/М. Ф. Солоненко. – Х.: Обл. об-ня Всеукр. т-ва «Просвіта», 1999. – 16с.

Сорокин П. Голод как фактор: влияние голода на поведение людей, социал. орг. и обществ. жизнь/П. Сорокин. – М.: Academia, 2003. – 683с.

Сосновий С. Про голод 1932–1933 рр.//Нова Україна. – 1942.

Справа голодомору 1932–33 рр. перед Міждержавним Судом у Гаазі//Мета. – 1983. – Чис.12. – С.5; 1985. – Чис.9. – С.2; Вільна думка. – 18–25 груд. – С.13.

[СРСР вступає до Ліги Націй]//Новий час. – Львів, 1933. – Чис.154. – С.1.

Стадник П. Правда про совєтську владу в Україні/П. Стадник. – Нью-Йорк: Накладом авт., 1972. – 249с.: ілюстр. – Голодомор. – С.94–136.

Сталін признав тяжке становище українського хліборобства//Свобода. – 1932. – 15 лип.

[Станіслав протестує проти голодомору, 29 серп. 1933 р.]//Свобода. – Львів, 1933. – Чис.33. – С.6.

Старосольський В. З промов оборонців в процесі М. Лемика//Нарис історії організації українських націоналістів/П. Мірчук. – Мюнхен; Лондон; Нью-Йорк, 1968. – Т.1. – С.347–348.

[Стаття про голод]//Дни. – 1933. – 9 апр. – С.5; 23 апр. – С.1.

Степ Ю. Боротьба проти окупанта на Східніх українських землях//За самостійність. – 1948. – Чис.3/4. – С.26–28. – Голодомор. – С.28.

Стецкевич В. Очищення правдою: слідами наук. конф. «Голодомор в Україні в 1932–1933 роках» у Будапешті: [9–11 груд. 2003 р., Угорщина]//День. – 2003. – 20 груд. – С.7: фотогр.

Стечишин М. Найбільший злочин в історії//Ілюстр. календар «Укр. голосу» на 1935 рік. – С.193–199.

Сторінки пам'яті: трагедія українського народу 1932–1933 рр.: матеріали наук.-практ. конф., Харків, 22 листоп. 2006 р. – Х.: вид-во ХаркРІНАДУ «Магістр», 2006. – 132с.

Стріли у Львові – протест проти виголодження України//Свобода. – 1933. – 24 жовт.

Східньоукраїнська справа//Самост. думка. – Чернівці, 1934. – Кн. 5/6. – С.455–466.

Сціборський М. Чергова спекуляція//Самост. думка. – Чернівці, 1934. – Кн. 5/6. – С.467–475.

Сюндюков І. Доведено: геноцид: [про «круглий стіл», присвячений Голодомору, який відбувся у Києво-Могилянській академії]//День. – 2008. – 2 лют. – С.2: ілюстр.

Сюндюков І. Немає майбутнього без пам'яті: у Національному університеті «Києво-Могилянська академія» відбувся науково-мистецький круглий стіл «Голодомор 1932–1933 років в Україні як злочин геноциду»//День. – 2008. – 7 лют. – С.4: ілюстр.

Сюндюков І. Пам'ять, що базується на правді: у Національному університеті «Києво-Могилянська академія» відбулася презентація книги «Листи з Харкова» та зустріч з її упорядником професором Андреа Граціозі//День. – 2008. – 28 лют. – С.4: ілюстр.

Тавридський Я. Друга сесія Міжнародної комісії розслідження голоду в Україні у 1932–1933 роках//Укр. голос. – 1988. – 28 листоп. – С.3.

Так хто ж здійснював геноцид українців/упоряд. В. В. Яременко; МАУП. – К., 2006. – 308с.

[Телеграма агенції «Бритиш Юнайтед Прес»]//Новий час. – Львів, 1933. – 16 листоп. – С.2.

Тепцов Н. В. Аграрная политика на крутых поворотах 20–30-х годов/Н. В. Тепцов. – М.: Знание, 1990. – 62, [2]с. – (Новое в жизни, науке, технике. История и политика КПСС; №7).

Терещенко Р. К. Минуле з гірким присмаком: репресії в історичній ретроспективі радянського суспільства/Р. К. Терещенко, В. В. Іваненко, Л. Л. Прокопенко. – Дніпропетровськ: Наук. ред. центр обл. редкол. по підготовці й виданню темат. серії книг «Реабілітовані історією», 2002. – 240с. – Із змісту: Українське селянство в лещатах колективізації і голодомору. – С.86–108.

Тесля І. Історичний атлас України/І. Тесля, Е. Тютько; зред. Л. Винар; Укр. іст. т-во. – Монреаль; Нью-Йорк; Мюнхен, 1980. – 190с. – Голодомор. – С.154.

Тиверець І. На нашій – не своїй землі//Похід. – 1946. – Чис.1. – С.22–27.

Тимків А. Науковий Інститут голоду 1932–1933: (думки для дискусії)//Наш голос. – 1983. – Чис.10. – С.183–184.

Тихий О. Роздуми: зб. ст., док., спогадів/О. Тихий. – Балтімор; Торонто, 1982. – Про Голодомор. – С.41-42, 71–72.

Тольц М. С. Недоступное измерение//В человеческом измерении. – М., 1989. – С.325–342.

Томенко М. Д. Трагічні етюди: голодомор, геноцид, репресії в Україні (1921–1922, 1932–1933, 1937, 1947, 1949 рр.): док., факти, арх. матеріали, свідчення очевидців, листи-відгуки на епічно-психол. поему народного болю «Трудова книжка матері». Кн.3/М. Д. Томенко. – К.: вид. підприємство «Деміург», 2003. – 76с.

Трагедія Голодомору в Україні 1932–1933 рр. у пам'яті народній: матеріали наук.-практ. конф., Харків, 22 листоп. 2007 р./відп. за вип. П. Є. Минко, редкол.: В. В. Говоруха [та ін.]. – Х.: Магістр, 2008. – 187с.: ілюстр.

Трагічні події 30-х років XX століття як засіб формування тоталітарної системи в Україні: (у зв'язку із 70-ми роковинами голодомору в Україні). – Хмельницький, 2004. – 106с.

Три голодомори в Україні в XX ст.: погляд із сьогодення: матеріали міжнар. наук. конф., м. Київ, 7 листоп. 2002 р./ред. П. Орленко. – К.: Укр. вид. спілка, 2003. – 311, [1]с.

33-й: голод: Народна Книга-Меморіал/упоряд.: Л. Б. Коваленко, В. А. Маняк. – К.: Рад. письм., 1991. – 584с.: ілюстр.

Трихрест М. Голодове народовбивство як чинник політики московського червоного фашизму//Вісник. – 1973. – Чис.4. – С.9-12; Канад. фармер. – 2 квіт. – С.1–2.

У сяйві нашого Києва: «Укр. слово» у Києві в 1941 році/упорядкув., ред. і передм. Ю. Бойка. – Мюнхен: На чужині, 1955. – 224 с. – Із змісту: Т. С. Спогади з минулого. – С.119–122; В. К. Творці не вмирають. – С.139–144.

Угода Москви з Польщею//Свобода. – 1933. – 1 серп.

Україна: Енцикл. для молоді/гол. ред. Л. Івченко-Коваленко. – Баунд Брук, Н.Дж.: Об-ня Укр. правосл. сестринств у США, 1971. – 271с.: ілюстр. – Голодомор. – С.81, 216–218.

Україна в кігтях голоду//Свобода. – 1933. – 27 квіт.

Україна. Віхи історії/авт.-упоряд.: В. Томазов, О. Ясь. – К.: Мистецтво, 2001. – 432с.: ілюстр.

Україна вмирає з голоду//Свобода. – 1933. – 31 лип.

Україна: голодомор 33: звіт про виконану роботу: [звіт Комісії з вивчення голоду 1932–33 рр. в Україні]//Кафедра. – 1989. – №7. – С.7–22.

Україна голодує – Москва парадує//Свобода. – 1933. – 5 верес.

Україна і Росія в історичній ретроспективі. Т.2. Радянський проект для України/В. А. Гриневич, В. М. Даниленко, С. В. Кульчицький, О. Є. Лисенко. – К.: Наук. думка, 2004. – 527, [3]с. – Із змісту: «Гамівна сорочка» колгоспу на українському хліборобі. – С.64–104.

Україна не має насіння на посіви//Свобода. – 1933. – 4 квіт.

Українська акція в Гаазі в 1983–84 роках//Наша мета. – 1985. – 4 січ. – С.8.

Українська делегація в справі голоду у стейтового губернатора//Свобода. – 1933. – 24 листоп.

Українська демонстрація проти Совєтів в Нью-Йорку//Свобода. – 1933. – 28 листоп.

Українська реакція на голод на Україні 1933 року//Українська суспільно-політична думка в 20 столітті: док. і матеріали. – [Мюнхен], 1983. – Т.2, ч. 4: Міжвоєнний період. – С.352–364.

Українська самостійність і московський імперіалізм//Діло. – 1932. – Чис.189. – С.1.

Українське населення бореться своїми способами з визиском Москви//Свобода. – 1933. – 24 квіт.

Український голокост 1932-1933: свідчення тих, хто вижив: у 3т./ред. і упоряд. Ю. Мицик; Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія», Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАНУ,

Держ. ком. архівів України, Канад. Ін-т укр. студій Альбертського ун-ту (Едмонтон), Укр.-канад. Дослідчо-докум. центр (Торонто). – К.: Вид. дім «КМ Академія», 2003–2006. – Т.1. – 2003. – 295с.: табл.; Т.2. – 2004. – 442с.; Т.3. – 2006. – 429с.

Український Греко-Католицький єпископат кличе рятувати Україну від голоду//Свобода. – 1933. – 8 серп.

Український хліб на експорт, 1932-1933/Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка, Центр українознавства, Київ. міськ. орг. Всеукр. т-ва «Меморіал» ім. В. Стуса; заг. ред. В. Сергійчук. – К.: ПП Сергійчик М. І., 2006. – 432с.

Українські села спустошіли від голоду //Свобода. – 1933. – 18 верес.

Українці ненавидять Москву...: лорд Денбі про Україну: [передрук з англ. газ. «Адвертайзер Фрайди», 1934, 7 верес.]//Свобода. – 1934. – 8 листоп. – С.2.

Уляніч В. І. Терор голодом і повстанська боротьба проти геноциду українців у 1921–1933 роках/В. І. Уляніч. – К.: МАУП, 2004. – 82, [1]с.: табл.

Уряд ЗСА встановив Комісію дослідів голоду в Україні: на працю Комісії призначено $400000//Свобода. – 1984. – 18 жовт. – С.1.

Феденко П. Український рух у 20 столітті/П. Феденко. – Лондон: Наше слово, 1959. – 267с. – Гл. XI, розд. 23: Голод в Україні 1932–1933 р. – С.229-230; Голод на Кубані. – С.254.

Федоровський Ю. Р. Деякі аспекти питання історіографії «Голодомору»//Актуальні проблеми вітчизняної і всесвітньої історії: матеріали Всеукр. наук. конф. Луганськ, 8–9 лют. 2001 р. – Луганськ, 2001. – С.106-109.

Федотюк П. Каїнова печать: [про міжнар. симп. «Голодомор 1932–1933 рр. на Україні»]//Сіл. обрії. – 1990. – №12. – С.34–36.

Феллер М. Пошуки, спогади, роздуми єврея, який пам'ятає своїх дідів, про українсько-єврейські взаємини, особливо про нелюдське і людяне в них/М. Феллер. – Дрогобич: Відродження, 1998. – 375с. – Голодомор. – С.72, 152, 153, 176, 279, 294.

Филонович В. По той бік совіцького кордону//Гуртуймося. – 1934. – Чис.12. – С.3-7.

Фиров П. Т. Украинская трагедия 1932-1933 гг.: события, док., коммент./П. Т. Фиров; Севастоп. нац. техн. ун-т. – Севастополь: СевНТУ, 2007. – 128с.

Фицпатрик Ш. Сталинские крестьяне: социал. история Сов. России в 30-е годы: деревня/Ш. Фицпатрик; пер. с англ. Л. Бантиной. – М.: РОССПЭН, 2001. – 422с.

Халашевский В. В. 33-й год. Раскаяние есть очищение Правдой: [док. повествование]/В. В. Халашевский. – Алчевск: Фишка: Рассоха О. Л., 2007. – 123с.

Хейфец М. Українські силуети/М. Хейфец. – [Мюнхен]: Сучасність, 1983. – 287с. – Голодомор. – С.200.

Хмара С. (Сагайдак М.) Сьогодні про минуле/С. Хмара (М. Сагайдак). – Львів: Поклик сумління, 1993. – 122, [3]с. – Геноцид українців в СССР. – С.23–107; Голодомор. – С.27–29; Голодомор на Кубані. – С.73–74; Геноцид на Кубані. – С.68–79.

Хмельницький І. В країні рабства і смерті//Самост. Україна. – 1950. – Чис.9. – С.2–6. – Те саме. – Чикаго: Самост. Україна, 1951. – 100с. – Голодомор. – С.14, 66, 75.

Хонігсман Я. С. Колективізація, голодомор і занепад єврейського землеробства в Україні//Укр. іст. журн. – 1994. – №2-3. – С.66–75. – Бібліогр.: 46 назв.

Хортяні Я. Прихована правда (Az Elrejtett igazsag): ст., матеріали, док./Я. Хортяні. – Будапешт, 2004. – Текст парал. укр., угор.

Хруцький С. Голод на Україні і його причини: (про що говорять цифри)//Свобода. – Львів, 1933. – Чис.39. – С.6–7.

Хрущов Н. С. Мемуары//Вопр. истории. – 1990. – №3. – С.59–83. – Голодомор. – С.61–62.

Цвілюк С. А. Трагедія нескореної нації: політ. і нац. терор України в період сталінського тоталітаризму/С. А. Цвілюк. – Одеса: Астропринт, 2005. – 237с. – Із змісту: Розд.1. 1932-1933: роки великого народного болю. – С.7–93. – Те саме. – 2-ге вид., доп. – 2008. – 264с.

Цвілюк С. А. Українізація України: тернистий шлях нац.-культур. відродження за доби сталінізму/С. А. Цвілюк. – Одеса: Маяк, 2004. – 200с. – Із змісту: Час великого народного болю, прокляття сталінщині. – С.105–129.

Червоні демонстранти і поліція в зударі під час протестаційної паради українців//Свобода. – 1933. – 1 груд.

Чоповський В. Більшовицький геноцид: західноукр. преса про голод 1932-1933 рр. в Україні//Журналіст України. – 1994. – №1/2. – С.15–17.

Чорна тінь голодомору 1932–1933 років над Тернопіллям: кн. пам'яті/уклад.: Б. Д. Лановик, М. В. Лазарович, Р. Н. Матейко; Терноп. облдержадмін. та ін. – Тернопіль: Джура, 2003. – 292с.: ілюстр., портр.

Чорногуз О. Великий голодомор... в Росії, або «Правда» по-кремлівські: публіцистика//Березіль. – 2007. – №1/2. – С.6–16.

Чуб Д. Відлуння великого голоду в спогадах очевидців і в українській літературі/Д. Чуб. – Торонто, 1984. – 16с. – Те саме//Слово. – 1983. – Зб.10. – С.453-466; Укр. козацтво. – 1985. – Чис.1. – С.57-68; Вільна думка. – 1993. – 26 верес.–3 жовт. – С.6; 10 жовт. – С.6; 17 жовт. – С.6; 24 жовт. – С.6; 31 жовт.–7 листоп. – С.6.

Чужинецька преса про голод на Україні//Свобода. – 1933. – 9 жовт.

Шаблій А. Профспілки особливого призначення: [про причетність профспілок до трагедії голодомору]//Пам'ятки України. – 1990. – №2. – С.2–4, 6: ілюстр.

Шаповал Ю. І. Брехня і замовчування. Пригнічена пам'ять про Голодомор//Доля як історія /Ю. І. Шаповал. – К., 2006. – С.123-144: ілюстр.

Шаповал Ю. І. Всеволод Балицький: особа, час, оточення/Ю. І. Шаповал, В. Золотарьов. – К.: Стилос, 2002. – 468; 24с.: фотогр. – Із змісту: Розд. 4. Український голокост, політичний терор, етнічні чис.тки (1932-1935). – С.181–257.

Шаповал Ю. І. Лазар Каганович/Ю. І. Шаповал. – К.: Вид.-полігр. центр «Знання», 1994. – 40с. – «Чудовий майстер сталінського стилю роботи». – С.28–32.

Шаповал Ю. І. Людина і система: (штрихи до портр. тоталітар. доби в Україні)/Ю. І. Шаповал; Ін-т нац. відносин і політології НАН України. – К., 1994. – 271с. – Із змісту: Остання помилка Скрипника. – С.168–192; Сталінський посланець в Україні: сторінки політ. біогр. Л. М. Кагановича. – С.225–240.

Шаповал Ю. І. «Повелительная необходимость»: рік 1932-й: до Дня пам'яті жертв голодомору і політичних репресій//Невигадані історії/Ю.Шаповал. – К., 2004. – С.47–72: ілюстр. – Те саме//Дві Русі. – 2-ге вид., стереотип. – К., 2004. – С.275–290: ілюстр.

Шаповал Ю. І. «Повелительная необходимость»: рік 1933-й: до Дня пам'яті жертв голодомору і політичних репресій//Невигадані історії/Ю.Шаповал. – К., 2004. – С.73–94. – Те саме//Дві Русі. – 2-ге вид., стереотип. – К., 2004. – С.291–307: ілюстр.

Шаповал Ю. І. ІІІ конференція КП (б)У та її наслідки: пролог трагедії голоду//Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: міжвід. зб. наук. праць. – 2002. – Вип.6. – С.350–360.

Шаповал Ю. І. У ті трагічні роки: сталінізм на Україні/Ю. І. Шаповал. – К.: Політвидав України, 1990. – 143с.: ілюстр. – Причини голодомору та його творці. – С.95–104.

Шаповал Ю. І. Україна 20–50-х років: сторінки ненаписаної історії/Ю. І. Шаповал. – К.: Наук. думка, 1993. – 351с. – Розд. 6. Голод і згортання «українізації». – С.98–114.

Шатковська А. Висвітлення теми голодомору 1932-1933 років у збірниках спогадів та документів//Наук. зап. з укр. історії: зб. наук. пр. – Переяслав-Хмельницький, 2005. – Вип.17. – С.165–170.

Шевченко В. Трагічна доля українського куркульства//Українська історична наука на порозі XXI століття: міжнар. наук. конгр., Чернівці, 16–18 трав. 2000 р.: доп. та повідомл. – Чернівці, 2001. – С.297–393.

Шевчук В. П. Історія української державності: курс лекцій/В. П. Шевчук, М. Г. Тараненко. – К.: Либідь, 1999. – 480с. – Голодомор. – С.377–378.

Шемет Б. Харчове питання в Україні 1934-35 і навесні 1935 року//Наша культура. – 1935. – Кн. 5. – С.321–328.

Шитюк М. М. Південна Україна: колективізація і голод 1929-1933 років/М. М. Шитюк, А. М. Бахтін. – Миколаїв: Аскел, 2007. – 512с.: ілюстр., табл.

Шмелев Г. И. «Не сметь командовать!»: (об экон. последствиях коллективизации)//Октябрь. – 1988. – №2. – С.3–26.

VI Конгрес Об'єднаних Українських Організацій в Америці в обороні мордованого Совєтами українського народу: [оголошення]//Свобода. – 1933. – 7 листоп.

Штепа П. Московство: його походження, зміст, форми й історична тяглість/П.Штепа. – Вид. скор. – Дрогобич: Відродження, 1996. – 336с. – Голодомор. – С.173-180.

Шульгин О. Без території: Ідеологія та чин Уряду УНР на чужині/О. Шульгин; упоряд.: Г. В. Стрельський, І. Д. Шевченко; відп. ред. Г. Й. Удовенко. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – Спроби уряду УНР допомогти голодуючим. – С.96–98; Голод на Україні: [док.] – С.206–212.

Шульгин О. До українських виступів у справі голоду//Тризуб. – 1933. – Чис.36. – С.16–19.

Щедра дотація Канадського Уряду: [канад. уряд видав 50000 $ Торонт. Ком. дослідж. голоду в Україні в рр. 1932-33]//Укр. голос. – 1984. – 10 верес. – С.3.

Щербаківський В. Представник Експедиції Нансена про голод в Україні в роках 1932–1933//Євангр. ранок. – 1963. – Чис.363/364.

Щербина В. Покірного мовчання не буде: [Президент України В. Ющенко підписав укази про політико-правову оцінку голодоморів та про створення Українського Ін-ту національної пам'яті]//Вечір. Київ. – 2005. – 30 лип. – С.2.

Щербицький В. В. Під прапором Великого Жовтня, курсом перебудови: доп. на урочис.тому засід., присвяч. 70-річчю встановлення Рад. влади на Україні: [зокрема про голодомор]//Рад. Україна. – 1987. – 26 груд. – С.1–2.

«Юес нюз енд ворлд репорт» про 1933 рік//Нац. трибуна. – 1983. – 16 жовт. – С.1.

Юхименко Г. І. Голод 1932-1933 років на Україні: причини і наслідки//Розвиток історичного краєзнавства в контексті національного і культурного відродження України: тез. доп. і повідомл. 5-ї Всеукр. конф. – К.; Кам'янець-Подільський, 1991. – С.311–312.

Ющенко В. А. Голодомор: почути голоси крізь мовчання//28 тижнів української історії/В. А. Ющенко. – Рівне, 2003. – С.5–14.

Ющук І. П. Мова наша українська: статті, виступи, роздуми/І. П. Ющук. – К.: Просвіта, 2001. – 144с. – Із змісту: Голодомор 1932–1933 років – спланований злочин. – С.110–117.

Я. Т.-К. Комітет по організації допомоги голодним на Україні в Парижі//Тризуб. – 1933. – Чис.41. – С.16–17.

Які наслідки голоду 1932–1933 рр. на Україні?//Історія України в запитаннях та відповідях. – К., 1989. – Вип.1. – С.32–33.

Якубова Л. Суцільна колективізація у селах етнічних меншин, 1930–1935 рр.//Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: міжвід. зб. наук. пр. – 2004. – Вип.11. – С.370–412.

Японці про голод на Україні: [передрук ст. «Невимовна трагедія» з япон. часопису «Приятелі людства»]//Свобода. – 1934. – 12 лип. – С.3.

Яр В. Річниця, про яку не згадують Совєти (1933-1948)//Свобода. – Львів, 1948. – Чис.95, 97, 98.

Ярмусь С. Голод в Україні (1932–33). Чому?: спроба богосл. насвітлення цієї трагедії. – Вінніпег: Вид. Консисторії УГП Церкви в Канаді, 1983. – 38с. – Текст укр. (с. 3-20) і англ. (с. 21–38).

Яценко А. М. Голодомор в Україні 1932–1933 років як проблема світової журналістики: автореф. дис.... канд. філол. наук: 10.01.08/Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. – Львів, 2005. – 18 с.

Яценко А. М. Голодомор 1932–1933 років в Україні як проблема//Вісник. – 2001. – №21. – С.307–310.

Яценюк Т. Дослідження голодомору 1932–1933 років: здобутки і проблеми//ІІ Міжнар. наук. конгр. укр. істориків «Українська історична наука на сучасному етапі розвитку»: [доп. та повідомл., Кам'янець-Подільський, 17–18 верес. 2003 р.]. – Кам'янець-Подільський; К.; Нью-Йорк, 2005. – Т.1. – С.461–466.

Allen W. E. D. The Ukraine: a History/W. E. D. Allen. – Cambridge: Univ. Press, 1941. – 404p.: map. – Голодомор. – С.329–330.

Amiel B. The Holocaust We Ignored//Анабазис. – 1983. – №4. – P.36-37: ill.; Toronto Sun. – 11 Dec.

Amis M. Koba the Dread: Laughter and the Twenty Million/M.Amis. – Toronto: Knopf, 2002. – Ibid. – NEW YORK: Talk Miramax Book, 2002. – VIII, 306p., [8]p. of plates: ill.

Ammende E. Famine in Russia/E. Ammende //Times. – 1933. – 18 Sept.

Ammende E. Human life in Russia/Introd. by the Rt.Hon.Lord Dickinson/E. Ammende. – London: Allen and Unwin, 1936. – IX, 319p., [14]p. of pl.: ill. – Ibid. Hist. introd. by J. E. Mace. – 1st reprint. ed. – Cleveland, Ohio: John T.Zubal, 1984. – IX, 319p., [13]p. of pl.: ill.

Ammende E. Muss Russland Hungern?: Menschen und Völkerschicksale in der Sowjetunion/E. Ammende. – Wien: W.Braumüller Universitäts – Verlagsbuch-handlung, 1935. – XXIII, 355p.: ill.

Ammende E. Die russische Hungersnot//Neue Zürcher Zeitung. – 1934. – 6 März.

Anderson B. A. Tautologies in the Study of Excess Mortality in the USSR in the 1930s/B.A Anderson, B. D. Silver//Slavic Review. – 1986. – Vol.45, N2. – P.307–313.

Antonov-Ovseyenko A. The Time of Stalin: Portrait of a Tyranny/transl. from the Rus. by G. Saunders with an introd. by S. F. Cohen/A. Antonov-Ovseyenko. – New York: Harper and Row, Publishers, 1981. – 374p. – Голодомор. – С.56, 64–67, 207–208, 213, 307.

Appeal for Russian Famine Victims//Times. – 1934. – 31 Aug. – P.12.

Aufruhr in der Ukraine//Der Bund. – 1933. – 15 Aug.

Baberowski J. Der rote Terror: die Geschichte des Stalinismus/J. Baberowski. – München: Deutsche Verlags-Anstalt, 2003. – 290s.

Balawyder A. Canadian Fears of Soviet Competition, 1929-1932//New Review: a Journal of East-Europ. History. – 1968. – Vol.8, N4. – P.7–15; 1969. – Vol.9, N1. – P.7–15; Vol.9, N2. – P.7–15; Vol.9, N3. – P.7–15.

Barnes R. W. Grain Shortage in the Ukraine Results from Admitted Failure of the Soviet Agricultural Plan//New York Herald Tribune. – 1933. – 15 Jan. – P.5.

Barnes R. W. Million Feared Dead of Hunger in South Russia//New York Herald Tribune. – 1933. – 21 Aug. – P.7.

Bas P. Message de Pierre Bas aux Ukrainiens//Courrier du 6eme arrondissement. – 1983. – Juillet-août.

Basque Parliament Approves Resolution on Ukrainian Famine Genocide: [про визнання Голодомору геноцидом українського народу парламентом Баскської автономної обл., Іспанія]//Промінь. – 2003. – Чис.9. – P.3–4.

Beal F. E. Proletarian Journey: New England, Gastonia, Moscow/F. E. Beal.. – New York: Hillman-Curl., Inc., 1937. – 352p.: portr., ill. – Кн. також надрукована в Лондоні під назвою «Word from Nowhere». – Голодомор. – С.298-312.

Believe It or Not...: A Dialogue: Dedicated to the memory of the Seven Million Ukrainian Men, Women and Children Who Fell Victim to the Genocidal Famine Planned and Perpetrated by Stalin in Ukraine in 1932–33. – Detroit: The Ukr. Community Comm., 1983. – [12p.]: ill.

Berland P. Dans l'Impasse//Le Temps. – 1933. – 18 Juill. – P.2.

Berland P. La Famine en Ukraine//Le Temps. – 1933. – 22 Juill. – P.2.

Bertillon S. L'effroyable Detresse des Populations de L'Ukraine//Le Matin. – 1933. – 29 Août. – P.1, 2.

Bertillon S. La Famine en Ukraine//Le Matin. – 1933. – 30 Août. – P.1, 2.

Bilinsky Ya. Was the Ukrainian Famine of 1932-1933 Genocide?//Journal of Genocide Research. – 1999. – N1. – P.147–156.

Bilocerkowycz J. Focusing on the Ukrainian Famine of 1932-33//Problems of Communism. – 1989. – Vol.38, N4. – P.133–140.

Birchall F. Famine in Russia Held Equal of 1921//New York Times. – 1933. – 25 Aug. – P.7.

Bociurkiw B. R. The Ukrainian Autocephalous Orthodox Church 1920-1930: a Case Study in Religious Modernization//Religion and Modernization in the Soviet Union. – Boulder, 1977. – P.310–347.

Bociurkiw B. R. Ukrainization Movements Within the Russian Orthodox Church, and the Ukrainian Autocephalous Orthodox Church//Harvard Ukr. Studies. – 1979–1980. – Vol.3/4. – P.92–111.

Bolubash A. The Great Ukrainian Famine of 1932-1933 as an Instrument of Russian Nationalities Policy//Ukr. Review. – 1978. – Vol.26, N4. – P.11–23; 1979. – Vol.27, N1. – P.31–59.

Boriak H. The Publication of Sources on the History of the 1932-1933 Famine-Genocide: History, Current State and Prospects//Harvard Ukrainian Studies. – 2001. – Vol.25, N3/4. – P.167–186.

Borisow P. 1933. Genocide. Ten Million. Holodomo r//Canadian-American Slavic Studies. – 2003. – Vol.37, N3. – P.1–6.

C. A. La Famine de 1933 en Ukraine/univ. du Québec a Montréal//L'Ugam hebdo. – 1983. – Vol.9, N21. – (Colloque au CIEE).

Cairns A. The Soviet Famine 1932–33: an Eyewitness Account of Conditions in the Spring and Summer of 1932/A.Cairns; ed. by T. Kuz. – Edmonton: Canad. Inst. of Ukr. Studies, Univ. of Alberta, 1989. – 122p.

Captive nations in the USSR/ed. by a Comm. of the League for the Liberation of the People of the USSR. – Munich, 1963. – 112p. – Голодомор. – С.110.

Cardinal Asks Aid in Russian Famine//New York Times. – 1933. – 20 Aug. – P.3.

Cattaneo C. Montrealer Recalls Bitter Taste of Ukraine's 'Artificial Famine'//The Gazette. – 1983. – 26 Mar. – P.A6: fot.

Century of Genocide: Critical Essays and Eyewitness Accounts/eds.: S. Totten, W. S. Parsons, J. W. Charny. – 2nd ed. – New York: Routledge, 2004. – XXIII, 507p., maps. – Ch.3: Mace J. E. Soviet Man-Made Famine in Ukraine: Eyewitness Accounts.

Ch. J.-Ph. Le génocide dénoncé par la presse francophone//Gazette de Lausanne. – 1983. – 28 août. – P.1, 2.

Chamberlin W. H. Collectivism: a False Utopia/W. H. Chamberlin. – New York: The Macmillan Co, 1937. – 265p. – Голодомор. – С.29, 74, 90, 91, 92, 188–190.

Chamberlin W. H. Famine Proves Potent Weapon in Soviet Policy//Christian Science Monitor. – 1934. – 29 May.

Chamberlin W. H. Famine Proves Potent Weapon in Soviet Policy//Ukr. Weekly. – 1983. – 20 Mar. – P.6.

Chamberlin W. H. Farmer Fits Poorly in Soviet Frame//Christian Science Monitor. – 1934. – 31 May.

Chamberlin W. H. The Ordeal of the Russian Peasantry//Foreign Affairs. – 1934. – Apr.

Chamberlin W. H. Russia through coloured glasses//Fortnightly Review. – 1934.

Chamberlin W. H. Russia's Iron Age: [Чемберлен В. Г. – московський кореспондент «Крісчен Сайенс Монітор»]/W. H. Chamberlin. – Boston: Little, Brown and Co, 1934. – 400p.: ill. – Голодомор. – С.82–89, 367–369, 377, 378.

Chamberlin W. H. Soviet Taboos//Foreign Affairs. – 1935. – Apr.

Chamberlin W. H. The Ukraine: a Submerged Nation/W. H. Chamberlin. – New York: The Macmillan Co, 1944. – 91p. – Голодомор. – С.57, 59–62, 73, 78.

Changes in the Population after 1930: The Events of 1930-32//Ukraine: a Concise Encycl. – Toronto, 1963. – Vol.1. – P.200–201.

Chumatskyj Yu. Why is one Holocaust Worth more than Others?/Yu.Chumatskyj; Veterans of the Ukr. Insurgent Army. – Baulkham Hilles, H. S. W.: Bushell Press Printing PTY. Ltd, 1986. – 110, [2]p. – Голодомор. – С.32–35.

Chyz M. Woman and Child in the Modern System of Slavery – USSR/M.Chyz; transl. from the Ukr. by O. Prychodko. – Toronto; New York: SUZERO, DOBRUS, 1962. – 176p. – Ch.VIII. Famine in Ukraine. – P.147–170.

СІАМАС і голод в Україні//Тризуб. – 1933. – Чис.37. – С.14.

Clem R. S. Demographic Changes among Russians and Ukrainians in the Soviet Union: Social, Economic and Politic Implications//Ukraine and Russia in Their Historical Encounter. – Edmonton, 1992. – P.278–295: tab. – Голодомор. – С.284.

Collectivization//Encycl. of Ukraine. – 1984. – Vol.1. – P.538–540. – Голодомор. – С.540.

Colley M. S. Gareth Richard Vaughan Jones: (1905–1935): [про англійського журналіста Г. Джонса, який правдиво висвітлював голодомор]/M. S. Colley, N. Z. Colley//Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка». – 2003. – №493: Держава та армія. – С.269–272.

Colley M. S. The General Survey of Agricultural Conditions in USSR by Gareth Jones: [про Г. Джонса]/M. S. Colley, N. Z. Colley//Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка». – 2003. – №493: Держава та армія. – С.273–281.

Concurrent Resolution on Great Famine//Ukr. Weekly. – 1998. – 27 Sept. – P.3, 13.

Conflicting Stories of Soviet Famine//Literary Digest. – 1933. – 15 Apr. – P.11.

Conquest R. Agricultural Workers in the USSR/R. Conquest. – New York; Washington, D.C.: Frederick A. Praeger, 1968. – 139p. – Голодомор. – С.28–29.

Conquest R. Blood in Kremlin Walls//Daily Telegraph. – 1982. – 13 Nov.

Conquest R. Harvard project on the Famine of 1933//America. – 1982. – 4 Oct.

Conquest R. The Great Terror: a Reassessment/R. Conquest. – London: Hutchinson, 1990. – VIII, 570p. – Ibid. – Oxford Univ. Press.

Conquest R. The Great Terror: Stalin's Purge of the Thirties/R.Conquest. -New York: Macmillan, 1968. –

XIV, 663p.: ill., portr. – Ibid. – London; Melbourne; Ibid. – Rev. ed. – Harmondsworth: Penguin, 1971. – 830p.; Ibid. – Rev. ed. – London: Macmillan, 1973. – 844p.; Ibid. – Rev. ed. – New York: Collier Books, 1973. – 844p.; Те саме рос. мовою: в 2 кн./пер. с англ. Л. Владимирова. – Рига: Ракстниекс, 1991. – 2т. – Під заголовком: «Большой терор».

Conquest R. Progress Report: Forthcoming Book on Collectivization and the Famine//Ukr. Weekly. – 1983. – 20 Mar. – P.8: ill, portr.

Conquest R. Raccolto di dolore: Collettivizzazione sovietica e caresta terroristica/R.Conquest; traduzione di V. de Vio Molone e S.Minucci. – Roma, 2004. – 486 p.

Conquest R. Soviet Nationalities Policy in Practice/R. Conquest. – London; Sydney: Bodley Head, 1967. – 160p.: tabl.

Conquest R. Stalin: Breaker of Nations/R. Conquest. – New York: Viking, 1991. – XVII, 346p.: ill.

Coplon J. Hol is az a szovjet holocaust?//Multunk. – 1990. – Köt.35, N1. – P.100–110.

Dalrymple D. G. The American Tractor Comes to Soviet Russia: the Transfer of a Technology//Technology and Culture. – 1964. – Vol.5, N2. – P.191–214. – Голодомор. – С.212.

Dalrymple D. G. 1932–34 Great Famine: Documented View//Ukr. Weekly. – 1983. – 20 Mar. – P.5, 12, 13.

Dalrymple D. G. The Soviet Famine of 1932–1934//Soviet Studies. – 1964. – Vol.15, N3. – P.250–284; 1965. – Vol.16, N4. – P.471–474.

Davie M. B. Political losers: in Canada, U.S., Ukraine/M. B. Davie. – [Ancaster, Ont.]: Manor House Pub., 2001. – 112p.

Davis R. W. The Great Famine of 1932–33 in Ukraine//ABN Correspondence. – 1983. – Vol.34, N4. – P.48–49.

Davies R. W. Stalin and the Soviet Famine of 1932–33: a Reply to Ellman/R. W. Davies, S. G. Wheatcroft//Europe-Asia Studies. – 2006. – Vol.58, N 4. – P.625–633.

Davies R. W. Stalin, Grain Stocks and the Famine of 1932–1933/R. W. Davies, M. B. Tauger, S. G. Wheatcroft//Slavic Review. – 1995. – Vol.54, N3. – P.642–657.

Davies R. W. The Years of Hunger: Soviet Agriculture, 1931–1933/R. W. Davies, S. G. Wheatcroft. – New York: Palgrave Macmillan, 2004. – XVII, 555p.

Days of Famine, Nights of Terror: Firsthand Accounts of Soviet Collectivizaton, 1928–1934. – 2nd ed./ed. and annotated, by L. Leshuk; transl. by R. Ruenger. – Washington, DC: Europa Un-ty Press, 2001. – 243p.

[Debates among R. Conquest and M. Tauger]//Slavic Review. – 1992. – Vol.51, N1. – P.192–194; 1994. – Vol.53, N1. – P.318–319.

Decree: Peasants Mistrustful//Times. – 1932. – 2 June. – P.13.

Deever J. Singing on the Heavy Side of the World: a Peace Corps Ukraine Story/J. Deever. – Philadelpia: Xlibris Corporation, 2002. – 344p. – Голодомор. – С.203.

Deutscher I. Stalin: a Political Biography/I. Deutscher. – New York; London: Oxford Univ. Press, 1946. – 600p. – Голодомор. – С.333. – Ibid.- 2nd ed. – 1967.

Devereux S. Theories of Famine/S. Devereux. – New York; London; Toronto; Sydney; Tokyo; Singapore: Harvester Wheatsheaf, 1993. – 208p. – Голодомор. – С.8, 130, 136, 140–142, 146, 188.

Die Hungersnot Catastrophe in Rusland//Neue Zurcher Zeitung. – 1933. – 19 Juli, 26 Oct., 20 Dez.

Die Tragödie der Ukraine//Neue Zürcher Zeitung: Morning edition. – 1933. – 1 Sept.

Dietsch J. Making Sense of Suffering: Holocaust and Holodomor in Ukrainian Historical Culture. – Lund: Lund Un-ty Press, 2006. – VII, 280p.

Dolot M. Who Killed Them and Why?: in Remembrance of Those Killed in the Famine of 1932-1933 in Ukraine/M. Dolot. – Cambridge, Mass.: Harvard Univ. Ukr. Studies Fund, 1984. – VII, 34, [1] p. – Bibliogr.: p. [35].

Le dossier de l'horreur//Journal de Chateau-d'Oex. – 1983. – 13 Sept.

Dronin N. M. Climate Dependence and Food Problems in Russia 1900-1990: the Interaction of Climate and Agricultural Policy and Their Effect on Food Problem/N. M. Dronin, E. G. Bellinger. – Budapest; New York: Central European Un-ty Press, 2005. – VII, 366p.

Duggan S. P. Russia After Eight Years//Harper's Magazine. – 1934. – Nov.

Duranty W. Famine Toll Heavy in Southern Russia: [У. Дюранті – провідний журналіст «Нью-Йорк таймс», працював у Москві у 1920–1930-ті рр.]//New York Times. – 1933. – 24 Aug. – P.1.

Duranty W. Food Shortage Laid to Soviet Peasants//New York Times. – 1933. – 24 Aug. – P.1.

Duranty W. I Write as I Please/W. Duranty. – New York: Simon and Schuster, 1935. – 347p. – Голодомор. – С.283–284.

Duranty W. Russian Emigres Push Fight on Reds//New York Times. – 1933. – 12 Aug. – P.2.

Duranty W. Russians Hungry, but not Starving//New York Times. – 1933. – 31 Mar. – P.13.

Duranty W. The Story of Soviet Russia/W. Duranty. – Philadelphia; New York: J. B. Lippincott Co, 1944. – 293p. – Голодомор. – С.192–193, 196, 255.

Dushnyck W. 50 Years Ago: the Famine Holocaust in Ukraine: Terror and Human Misery as Instruments of Sov. Rus. Imperialism/W. Dushnyck; forew. by D. G. Dalrymple. – New York; Toronto: World Congr. of Free Ukrainians, 1983. – 56p.: ill. – Bibliogr.: P.54–55.

Dzerowycz M. Soviets Made Famine in 1933//McGill Daily. – 1983. – 25 Mar.

The Economic Situation and the Famine of 1932-33//Ukraine: A Concise Encycl. – Toronto, 1963. – Vol.1. – P.820–822, 825.

Editorial//Ukr. Review. – 1993. – Vol.40, N3. – P.2.

Eine neue Hungerkatastrophe in Rusland? //Der Bund. – 1933. – 23 July.

Ellman M. The Role of Leadership Perception and of Intent in the Soviet Famine of 1931-1934//Europe-Asia Studies. – 2005. – Vol.57, N6. – P.823–841.

Ellman M. Soviet Repression Statistics: Some Comment: [стат. дані про репресованих, зокрема померлих від голоду]//Europa-Asia Studies. – 2002. – Vol.54, N7. – P.1151–1172.

Engerman D. C. Modernization from the Other Shore: American Intellectuals and the Romance of Russian Development: [зокрема про Голодомор]/D. C. Engerman. – Cambridge, Ma.: Harvard Un-ty Press, 2003. – 399p.

Erinnerung an Völkermord durch Hunger //Suddeutsche Zeitung. – 1983. – 24 Nov.

Ernenvein F. Ukraine: Il a 50 ans: Staline décréta la famine//Le Républicain Lorrain. – 1983. – 12 nov.

Ethnic Community Leaders on Famine//Ukr. Weekly. – 1983. – 20 Mar. – P.10, 11.

Events of 1933 Worth Recalling//The Gazette. – 1983. – 30 Mar. – P.A4.

Eyewitness accounts//Ukr. Weekly. – 1983. – 20 Mar. – P.3, 6, 7, 13: ill.

Famine//Encycl. of Ukraine. – Toronto; Buffalo; London, 1984. – Vol.1. – P.853–855: ill.

[Famine]//Forward (New York Jewish Daily). – 1933. – 27 Dec.

[Famine]//Genocide in the USSR: Studies in Group Destruction. – Munich, 1958. – P.145–146.

[Famine]//Neue Zürcher Zeitung. – 1935. – 1 Sept.

La Famine au «Paradis des Soviets»//Gazette de Lausanne. – 1933. – 28 juill.

La famine en Russie//Figaro. – 1932. – 22 juill.

La Famine en Russie//Gazette de Lausanne. – 1933. – 18 sept.

La famine en Russie blanche//Figaro. – 1932. – 29 mars.

La Famine en U. R. S.S.//Figaro. – 1933. – 17 juil.

La Famine en Ukraine//Figaro. – 1933. – 14 oct.

La famine en Ukraine//Gazette de Lausanne. – 1932. – 28 juill.

Famine in Nothern Caucasus: Letter//Manchester Guardian. – 1933. – 28 Aug. – P.16.

Famine in Russia//Manchester Guardian. – 1933. – 30 Mar. – P.12.

Famine in Russia//Times. – 1934. – 1 Aug.

Famine in Ukraine, 1932-1933/ed. by R. Serbyn and B. Krawchenko. – Edmonton: Canad. Inst. of Ukr. Studies, Univ. of Alberta; Downsview, Ont.: Distributed by the Univ. of Toronto Press, 1986. – 192p. – (Canad. library in Ukr. Studies).

Famine is Rampant, Peasants Murmur Against Reds' Rule//Globe. – 1932. – 27 May.

Famine Over Russia//Winnipeg Free Press. – 1933. – 2 Sept.; 1934. – 26 July.

Famine-Genocide in Ukraine, 1932-1933: Western Archives, Testimonies and New Research/ed. by W. W. Isajiw. – Toronto: Ukr. Canadian Research and Documentation Center, 2003. – 212p.

Fedenko P. Ukraine: Her Struggle for Freedom/P. Fedenko. – Augsburg: Free Ukraine, 1951. – 80p.: map. – Голодомор. – С.39, 49, 50, 68.

Feshbach M. The Soviet Union, Population Trends and Dilemmas//Population bulletin. – 1982. – Vol.37, N3. – P.1-44.

Fiftieth Anniversary of the Famine Holocaust in Ukraine//Ukr. Quarterly. – 1982. – Vol.38, N1. – P.5–14.

Five Hurt as 500 Reds Fight Parade Here//New York Times. – 1933. – 19 Nov. – P.1.

The Five Year Plan//New York Times. – 1933. – 1 Jan. – Part IV. – P.7.

The Food Scarcity in Russia//Times. – 1933. – 18 Sept. – P.11.

The Forgotten Holocaust//Daily Telegraph. – 1983. – 5 Nov.

G. D. Ukraine: Cinquantičme anniversaire du génocide//Le quotidien de Paris. – 1983. – 15 dec. – P.18.

Gantt W. A Medical Review of Soviet Russia. Results of the First Five Year Plan//British Medical Journal. – 1936. – 4 July. – P.19ff; 18 July. – P.128ff.

Genocide//Encycl. of Ukraine. – Toronto; Buffalo; London, 1984. – Vol.2. – P.27-28. – Голодомор. – С.28.

Gibson L. The Harvest in Russia//Manchester Guardian. – 1933. – 13 Sept. – P. 18.

Gouzenko S. Before Igor/S. Gouzenko. – London: Cassell, 1961. – 252p. – Голодомор. – С.67-69.

Graziozi A. Les famines sovietiques de 1931–1933 et Holodomor ukrainien. Une nouvelle interpretation est-elle possible et quelles en seraient Les conséquences?//Cahiers du Monde Russe. – 2005. – Vol.46, N3. – P.453–472.

Graziosi A. The Great Famine of 1932–1933: Consequences and Implications//Harvard Ukrainian Studies. – 2001. – Vol.25, N3/4. – P.157–166.

The Great Famine in Ukraine: The Unknown Holocaust: In Solemn Observance of the 50th Anniversary of the Ukr. Famine of 1932–33/comp. and ed. by R. Hadzewycz, G.B .Zarycky, M. Kolomayets. – Jersey City, N.J.: Ukr. Nat. Assoc. for the Nat. Comm. to Commemorate Genocide Victims in Ukraine 1932-33, 1983. – 88p.: ill.

Gremaud R. Anniversaire pour un génocide rouge//Correspondance Politique Suisse. – 1983. – 5 sept. – F.56–57; Le Messager de Alpes. – 1983. – 13 Sept.

Grigorenko P. G. Memoires/trad. du russe par Denis Authier/P. G. Grigorenko. – Paris: Pierr Grazimis Pres-ses de la Renaissance, 1980. – Те саме англ. мовою/transl. by P. Whitney. – New York; London:

W. W. Norton and Co, 1982. – 462p. – Голодомор. – С.42–44. – Те саме укр. мовою/пер. з рос. Д. Кислиці. – Детройт: вид. «Укр. вісті», 1984. – 751с.: портр. – Під заголовком: Спогади. – Голодомор. – С.120–122.

Hajda L. Twenty Years after HURI Famine Project: Revisiting the Issues and the Scholarship: [20 років від початку проекту Гарвардського Українського дослідницького ін-ту, присвяченого Голодомору; огляд видань та досліджень]//Harvard Ukrainian Studies. – 2001. – Vol.25, N3/4. – P.153–156.

HaliyM. OrganizedFamineinUkraine,1932-1933/M. Haliy. – Chicago: Ukr. Research and Inform. Inst., 1963. – 48p.: map. – Bibliogr.: p. 45–46. – Те саме укр. мовою. – Чикаго; Нью-Йорк: Укр. публіц.-наук. Ін-т, 1968. – 40с.: карт. – Під заголовком: Організований голод в Україні, 1932–1933.

Haliy M. The 25th Anniversary of the Great Famine in Ukraine, 1932-1933/M. Haliy. – New York, 1958. – 11p. – Те саме//Ukr. Quarterly. – 1958. – Vol.14, N3. – P.204–214.

Hamilton I. The Ukrainian Famine/il. by J. Charette//Whig-Standard Magazine. – 1983. – 10 Aug. – P.5-9: ill.

Haynes J. E. In Denial: Historians, Communism and Espionage/J. E. Haynes, H. Klehr. – San Francisco: Encounter Books, 2004. – 300p.

Haynes M. A century of State Murder?: Death and Policy in Twentieth-Century Russia/M. Haynes, R. Husan. – London: Pluto Press, 2003. – XV, 265.

Hieb J. My Return to Russia//Journal of the Amer. Hist. Society of Germans from Russia. – 1982. – Vol.5, N2. – P.5–9; N3. – P.16–20.

Himka J.-P. War Criminalyty: a Blank Spot in the Ukrainian Diaspora: [зокрема про Голодомор]//Spaces of Identity. – 2005. – Vol.5, N1. – P.9–24. – Те саме укр. мовою//Україна модерна. – 2006. – №10. – С.95–106. – Під заголовком: Військові злочини: біла пляма у колективній пам'яті північноамериканської діаспори.

Hiroaki Kuromiya. The Soviet Famine of 1932–1933 Reconsidered//Europe-Asia Studies. – 2008. – Vol.60, N4. – P.663–675.

History of Ukraine//Encycl. of Ukraine. – Toronto; Buffalo; London, 1984. – Vol.2. – P.161–193. – Голодомор. – С.186.

Hladky E. Russia's Food Supply: Letter//New York Times. – 1934. – 23 Oct. – P.18.

The Holocaust the West Chose to Ignore...//The Weekend Australian. – 1983. – 8–9 Oct.

Hoover C. B. The Economic Life of Soviet Russia/C. B. Hoover. – New York: The Macmillan Co, 1931. – 361p. – Передумови голодомору. – P.329–330.

Hrycenko-Luhova Z. Famine Symposium in Montreal//New Perspectives. – 1983. – 19 Mar. – P.7.

Hryshko V. Experience with Russia/V. Hryshko. – New York, 1956. – 176p. – (Ukr. Congr. Comm. of America). – Голодомор. – С.100-111.

Der Hunger in Rusland//Neue Zürcher Zeitung. – 1933. – 22 Aug., 19 Sept.

Hunger in the Ukraine//Manchester Guardian. – 1933. – 27 Mar.

Hunger in the Ukraine//Winnipeg Free Press. – 1933. – 8 May.

Hunter I. Malcolm Muggeridge: a Life/I. Hunter. – Nashville: Thomas Nelson Publishers, 1980. – 270p. – Голодомор. – С.256–258.

Hunter I. A. Putting History on Trial: the Ukrainian Famine of 1932-33//Journal of Ukr. Studies. – 1990. – Vol.15, N2. – P.47–74.

Il y a cinquante ans, l'ethnocide des Ukrainiens //Gazette de Lausanne. – 1983. – 28 aout. – P.1, 2.

Isajiw W. Mass Murder by Planned Starvation //Catholic New Times. – 1983. – 3 July. – P.3.

Itey R. L'Ukraine oubliée//La Croix. – 1983. – 14 déc. – P.10.

Itey R. L'Ukraine, un ring: Une histoire orale des ukrainiens pendant l'Entre deux Guerres, un revellateur de l'histoire europeenne//La Croix. – 1983. – 2 nov. – P.22.

Jahn E. On the Phenomonology of Mass Extermination in Europe: a Comparative Perspective on the Holodomor//Sketches of Europe: Old Lands, New Worlds. – Berlin, 2005. – P.183-221. – (Special English Issue of Osteuropa).

Jilge W. Holodomor und Nation: der Hunger im ukrainischen Geschichtsbild: [голодомор у контексті української історії]//Osteuropa. – 2004. – Bd.54, Heft.12. – S.147–164.

Jones G. Famine in Russia//Manchester Guardian. – 1933. – 30 Mar.

Jones G. Mr. Jones Replies//New York Times. – 1933. – 13 May. – P.12.

Jones G. The Peasants in Russia: Exhausted Supplies//Manchester Guardian. – 1933. – 8 May.

Joukovsky A. Histoire de l'Ukraine/A.Joukovsky; préf. d'Alain Besancon. – Paris: Ed. du Dauphin, 1993. – 288p.: cartes. – Голодомор. – С.99, 104, 109, 152, 156, 211, 216–217, 240.

June 1932//Ukr. Weekly. – 1983. – 20 Mar. – P.5, 13: ill.

Kalynyk O. The Famine//Ukr. Quarterly. – 1982. – Vol.38, N2. – P.141–150.

Kapusta F. The Early Holocaust in Europe: Collectivization and Man-made famine in Ukraine, 1932-1933//Ukr. Quarterly. – 1981. – Vol.37, N4. – P.369–382.

Karatnycky A. Forced Famine in the Ukraine: a Holocaust the West Forgot//Wall Street Journal. – 1983. – 7 July. – P.22.

Kardash P. Ukraine and Ukrainians/P. Kardash; ed. by R. Lockwood; forew. by J. Rudnyckyj. – Melbourne; Montreal; Washington, D.C.; London: Fortuna, 1988. – 220, 4p.: ill. – Голодомор. – С.6.

Keep J. Z. H. Union of Soviet Socialist Republics/J. Z. H. Keep, Sh.Mage//Collier's Encycl. –

New York; Toronto; Sydney, 1994. – P.590–635. – Голодомор. – С.625.

The Killing Fields//Pravda Intern. – 1988. – Vol.2, N10. – P.14-18: il.

Koestler A. The Inivisible Writing/A. Koestler. – New York: The Macmillan, 1954. – 431p. – Голодомор – С.51, 56, 59, 67, 150–151.

Koestler A. The Yogi and the Commissar/A. Koestler. – New York: The Macmillan C^0, 1945. – VII, 247p. – Ibid. – 2nd ed. – London: Danube, 1965.

Kolasky J. Two years in Soviet Ukraine: a Canadian's Personal Account of Russian Oppression and the Growing Opposition/J. Kolasky. – Toronto: Peter Martin Associates Ltd, 1970. – 264p.: ill. – Голодомор. – С.121,128.

Korbutiak D. D. C. Action Committee on Famine Established//Ukr. Weekly. – 1983. – 20 Mar. – P.1, 15.

Kostiuk H. Stalinists Rule in the Ukraine: a Study of the Decade of Mass Terror (1929–1939)/H. Kostiuk; Inst. for the Study of the USSR. – New York: Frederick A. Praeger-Publishers, 1960. – 162p.

Kosyk W. Der Hunger-Genozid in der Ukraine 1932 bis 1933//Jahrbuch der Ukrainekunde. – Munchen, 1983. – S.89–126.

Kosyk W. L'Ukraine et les Ukrainiens/W. Kosyk. – Paris: Publ. de l'Est Europeen, 1993. – 175p. – Голодомор. – С.63.

Kot-Samp L. The Artificial Famine 1932-1982 = Штучний голод 1932-1982/L. Kot-Samp. – [South Bound Brook, N.J.]: Ukr. Affaires Comm.; Ukr. Orthodox League of the U. S. A., 1982. – 9p. – Англ. та укр. мовами.

Kovalevsky M. Collectivization and starvation of the farmers//Russian oppression in Ukraine: Rep. and doc. – London, 1962. – P.69–84. – Те саме нім. мовою//Russischer Kolonialismus in der Ukraine: Berichte und Doc. – Munchen, 1962. – S.87–104.

Kravchenko V. I Chose Freedom: the Personal and Political Life of a Soviet Official/V. Kravchenko. – New York: Charles Scribner's sons, 1946. – 496 p. – Голодомор. – С.106, 108, 111–129, 355, 468. – Те саме укр. мовою/пер. з англ. М. Гетьмана. – Торонто: Укр. робітник, 1948. – 493с. – Під заголовком: Я вибрав волю: особисте і політ. життя совєтського урядовця. – Голодомор. – С.83–100, 103–125.

Krawchenko B. Il y a cinquante ans: la grande famine en Ukraine//L'Alternative. – 1983. – N24. – P.46–50.

Krawchenko B. The Great Famine of 1932-1933 in Soviet Ukraine: Causes and Consequences//Critique. – 1986. – N17. – P.137–146.

Krawchenko B. The Impact of Industrialization on the Social Structure of Ukraine//Canad. Slavonic Papers. – 1980. – Vol.22, N3. – P.338–357. – Голодомор. – С.350.

Krawchenko B. The Man-Made Famine of 1932–1933 in Soviet Ukraine//Conflict Quarterly. – 1984. – Vol.4, N2. – P.29–39.

Krawchuk A. Protesting against the Famine: the Statement of the Ukrainian Catholic Bishops in 1933//Journal of Ukr. Studies. – 1983. – Vol.8, N2. – P.59–62.

Krawtschuk L. M. «Habt keine Angst vor uns»: der ukrainische Praesident Leonid Makarowitsch Krawtschuk uber seinen neuen Staat//Der Spiegel. – 1992. – Vol.46, N6. – P.155 f.

The Kremlin's Greatest Crime//Trident Quarterly. – 1962. – Vol.2, N3. – P.46–54: ill.

Kulchyts'kiy S. V. An interview with Stanislav V. Kulchyts'kyi/interviewer R.Solchanyk//Journal of Ukr. Studies. – 1990. – Vol.15, N1. – P.9–52.

Kulchytsky S. V. Terror als Methode Hungergenozid in der Ukraine 1933//Osteuropa. – 2004. – Bd.54, Heft 12. – S.57–71.

Kulchytsky S. V. The Truth about Famine of 1933 in Ukraine//News from Ukraine. – 1992. – N9.

Kulischer E. M. Europe on the Move: War and Population Changes, 1917–47/E. M. Kulischer. – New York: Columbia Univ. Press, 1948. – 377p. – Голодомор. – С.95.

Kusnierz R. Ukraina w latach kolektywizacji i Welkiego Glodu (1929–1933)/R.Kusnierz. – Torun: Grado, 2005. – 336s.

Kuzio J. The Ukrainian Famine: Still a Blank Spot//Soviet Analyst. – 1987. – Vol.16, N23. – P.7–8.

Lang H. Guns Force Russian Labor//New York Evening Journal. – 1935. – 20 Apr.

Lang H. Socialist Bares Soviet Horrors//New York Evening Journal. – 1935. – 17 Apr.

Lang H. Soviet Massas Pray at Graves to Die//New York Evening Journal. – 1935. – 17 Apr.

Lang H. Soviet Secret Police Rob Starving//New York Evening Journal. – 1935. – 18 Apr.

Lang H. Soviet Torture of Women Told//New York Evening Journal. – 1935. – 23 Apr.

Lang H. Starving Soviet Foes Exiled to Arctic//New York Evening Journal. – 1935. – 22 Apr.

Lang H. Villages of Soviet Dead Described//New York Evening Journal. – 1935. – 16 Apr. – P.1–2.

Laurent G. Il a 50 ans, en Ukraine, la famine genocide a tue 6 millions de personnes//L'Est Republicain. – 1983. – Dec.

Lawton L. The Oppressed Ukrainians//Fortnightly Review. – 1934.

Lest We Forget//Ukr. Weekly. – 1983. – 20 Mar. – P.3.

Let's Put Moscow on Trial for Famine Holocaust in Ukraine Fifty Years Ago!/Ukr. Congr. Comm. of America//Ukr. Quarterly. – 1983. – Vol.39, N1. – P.85–86.

Lewis R. A. The Growth and Redistribution of the Ukrainian Population of Russia and the USSR, 1897–1970/R. A. Lewis, R. H. Howlan, R. S. Clem //Ukraine in the Seventies. – Oakville, Ontario, 1975. – P.151–175.

Listy z glodujrcej Ukrainy//Zeszyty hist. – 1983. – N66. – P.135–144.

Litvinov Stays Hour in Warsaw//New York Times. – 1933. – 28 Oct.

Le Livre noire du communisme/ed. R. Laffont. – Paris, 1997. – 800p.

Lorimer F. The Population of the Soviet Union: History and Prospects/F.Lorimer. – Geneve: League of Nations, 1946. – 289, 4p. – Голодомор. – С. [104].

Lyons E. Assignment in Utopia: [Лайонс Ю. – московський кореспондент Юнайтед Прес з 1928 по 1934 гг.]/E. Lyons. – New York: Harcourt, Brace and C?, 1937. – 658p. – Голодомор. – С.7–99, 177–182, 480, 485–493, 547, 572–580.

M. A. La famine genocide de 1933: 50e anniversaire de la liquidation de 7 millions d'ukrainiens par les Sovietiques//L'Alsacien. – 1983. – 8 oct.

Mace J. E. The American Press and the Ukrainian Famine//Genocide watch. – New Haven, 1992. – P.113–132.

Mace J. E. A Case of Genocide//Quadrant. – Sydney, 1984. – Apr. – P.55–57.

Mace J. E. Communism and the Dilemmas of National Liberation: Nat. Communism in Sov. Ukraine, 1918–1933/J. E. Mace. – Cambridge, Mass.: Harvard Ukr. Research Inst., 1983. – XIV, 334p.: ill. – Bibliogr.: p.308–334. – Колективізація сільського господарства, голодомор. – С.280-296.

Mace J. E. Facts and Values: A Personal Intellectual Exploration//Pioneers of Genocide Studies. – New Brunswick; London, 2002.

Mace J. E. Famine and Nationalism in Soviet Ukraine//Problems of Communism. – 1984. – Vol.33, N3. – P.37–50.

Mace J. E. The Famine of 1932-1933: a Watershed in the History of Soviet Nationality Policy//Soviet Nationality Policies: Ruling Ethnic Groups in the USSR. – New York, 1990. – P.177–205.

Mace J. E. Genocide in the USSR//Genocide: a Critical Bibliographic Review/ed. I. W. Charny. – New York, 1988.

Mace J. E. The Great Hunger: Soviet Ukraine 1933//Ukr. Weekly. – 1983. – 30 Apr.

Mace J. E. Is the Ukrainian Genocide a Myth//Canadian-American Slavic Studies. – 2003. – Vol.37, N3. – P.45–52.

Mace J. E. The Komitety Nezamozhnykh Selyan and the Structure of Soviet Rule in the Ukrainian Country-side, 1920-1933//Soviet Studies. – 1983. – Vol.35, N4. – P.487-503. – Голодомор. – С.496–500.

Mace J. E. The Man-Made Famine of 1933 in Soviet Ukraine: What Happened and Why: [Paper delivered at the Intern. Conf. on the Holocaust and Genocide, Tel Aviv, Israel, June 20–24, 1982]//Almanac «Svoboda». – 1983. – P.12–43.

Mace J. E. The Man-Made Famine of 1933 in the Soviet Ukraine: What Happened and Why?//Toward the Understanding and Prevention of Genocide: Proceedings of the Intern. Conf. on the Holocaust and Genocide. – Boulder, Col., 1984. – P.67–83.

Mace J. E. Politics and History of Soviet Ukraine, 1921–1933//Nationalities Papers. – 1982. – Vol.10. – P.157–179.

Mace J. E. Why did the Famine Happen?//Ukr. Review. – 1982. – Vol.30, N1. – P.47–49.

Mackenzie F. M. Starvation in the Ukraine//Times. – 1934. – 18 Aug.

Mackinnon M. Ukraine's Holocaust... Slowly Acknowledged//Промінь. – 2003. – Чис.9. – С.2–3; Globe and Mail. – 22 Sept.

Madden Ch. A. The Holodomor: 1932-1933//Canadian-American Slavic Studies. – 2003. – Vol.37, N3. – P.13–26.

Maksudov S. Pertes subies par la population de l'URSS, 1918-1958//Cahiers du monde russe et sovietique. – 1977. – Vol.18, N3. – P.223–265.

Maksudov S. Victory over the Peasantry//Harvard Ukrainian Studies. – 2001. – Vol.25, N3/4. – P.187–236.

Malaurie G. Le génocide par la faim//Le Monde. – 1983. – 29 août. – P.2.

Malaurie G. L'Ukraine, c'est a dire l'Europe: (une histoire orale des ukrainiens pendant l'Entre deux Guerres)//France-Culture. – 1983. – 31 oct.-11 nov.

The Man-Made Famine in Ukraine/R. Conquest, D. Dalrymple, J. Mace, M. Novak. – Washington, D.C.: Amer. Enterprise Inst. for Publ. Policy Research, 1984. – 39p. – (AEI studies, 404). – Bibliogr.: p.38–39.

Manning C. A. Outline of Ukrainian History /C. A. Manning. – Winnipeg: Ukr. Canad. Comm., 1964. – 102p. – Голодомор. – С.76–78.

Manning C. A. Twentieth-Century Ukraine /C. A. Manning. – New York: Bookman Associates, 1951. – 243p. – Голодомор. – С.92.

Manning C. A. Ukraine under the Soviets /C. A. Manning. – New York: Bookman Associates, 1953. – 223p. – Голодомор. – С.93–107.

Marchak P. Reigns of Terror/P. Marchak. – Montreal; Kingston: McGill – Queen's Un-ty Press, 2003. – XIV, 306p.

Marcus D. Famine Crimes in International Law//The American Journal of International Law. – 2006. – Vol.97. – P.245–281.

Mark R. A. Die Hungersnot in der Ukraine und anderen Regionen der UdSSR 1932 und 1933: [голодомор в Україні та голод в інших реґіонах СРСР]/R. A. Mark, G. Simon.//Osteuropa. – 2004. – Bd.54, Heft 12. – S.5–12.

Marples D. Motherland: Russia in the Twentieth Century/D.Marples. – London: Longman; Pearson Education Limited, 2002. – XVI, 357p.: maps; plates.

Marquis R. Life, Death, Survival and the Ukrainian Famine, 1932–1933: Master's Thesis (History)/R. Marquis; Eastern Michigan University. – Ypsilanti, Michigan, 2001. – VIII, 120p.

Martchenko B. La famine-genocide en Ukraine, 1932–1933/B. Martchenko, O. Woropay; pref. de G.

Malaurie. – Paris: Publ. de l'Est Europeen, 1983. – 133p., [12]p. de pl.: ill.

Martin T. The Affirmative Action Empire: Nations and Nationalism in Soviet Union, 1923–1939/T. Martin. – Ithaca; London: Cornell Un-ty Press, 2001. – XVII, 496p.: ill.

Mechin-Benoist J. L'Ukraine: le Fantome de l'Europe. – S.l.: Ed. du Rocher, 1991. – 156, [2]p. – Голодомор. – С.84–86.

Medvedev R. Let History Judge: the Origins and Consequences of Stalinism/R.Medvedev; rev. and transl. by G.Shriver. – New York: Columbia Univ. Press, 1989. – 903p. – Голодомор. – С.163–164, 240–245, 272, 317.

Medvedev Zh. A. Soviet Agriculture. – New York; London: W. W. Norton and C., 1987. – 453 p. – Голодомор. – С.86–95.Memorial/comp. by L. I. Luciuk and A. M. Chyczij; transl. by M. Carynnyk. – Toronto: Kashtan Press, 1989. – IX, 114p.: ill.

Merl S. Entfachte Stalin die Hungersnot von 1932-1933 zur Ausloeschung des ukrainischen Nationalismus?//Jahrbücher für Geschichte Osteuropas. – 1989. – Bd.37, N4. – S.569–590.

Merl S. War die Kollektivierung der Landwirtschaft in der Sowietunion wirklich notwendig//Osteuropa. – 1984. – N5. – S.329–344.

Mesle F. Mortalite et causes de dec`es en Ukraine au XXe siecle: [про смертність в Україні в XX ст. та її причини]/F. Mesle, J. Vallin. – Paris: INED, 2003. – 396p. – (Les cahiers de L'INED; Cahier N152).

Millions Declared Starving in Russia//Winnipeg Free Press. – 1933. – 2 Dec.

Mischenko M. Hunger as a Method of Terror and Rule in the Soviet Union//Ukr. Quarterly. – 1949. – Vol.5, N3. – P.219–225.

Montefiore S. S. Stalin: the Court of the Red Tsar/S. S. Montefiore. – New York: Vintage Books, 2003. – XXVII, 785p., [35]p. phot., map., tab. – Те саме польськ. мовою під заголовком: Dwor czerwonego cara. – Warszawa: Magnum, 2004. – 774s.

Morison D. J. The Soviet Peasantry's Expenditure in Socialisted Trade, 1928-1934//Soviet Studies. – 1989. – Vol.41, N2. – P.175–195.

Moroz V. Conquest on the Famine//Анабазис. – 1983. – №1. – С.10–11: ілюстр.

La morte della terra. La grande «carestia» in Ucraina nel 1932–33: Atti del Convegno, Vicenza, 16-18 ottobre 2003/a cura di G.De Rosa e F.Lomastro. – Roma: Viella, 2005.

Moscow Doubles the Price Bread//New York Times. – 1933. – 21 Aug. – P.1.

Moscow Food Supply: Appeal to Private Citizens//Times. – 1932. – 3 June. – P.14.

Motyl A. J. The Great Ukrainian Famine//Amer. Spectator. – 1983. – Vol. 16, N8. – P.24–26.

Motyl A. J. 1933–1983: Remember the Ukraine //Freedom at Issue. – 1983. – N73. – P.22.

Motyl A. J. Ukraine//Collier's Encycl. – New York; Toronto; Sydney, 1994. – Vol.22. – P.574–582. – Голодомор. – С.575, 581.

Mournful Commemoration of the 40th Anniversary of the Man-Made Famine in Ukraine (1932–1933). – 1973. – [1]p.

Muggeridge M. Chronicles of Wasted Time. Part 1. The Green Stick/M. Muggeridge. – London: Collins, 1972. – 284p. – Голодомор. – С.256–258.

Muggeridge M. Hunger is the word I heard most…/interview by M.Carynnyk//New Perspectives. – 1983. – 19 Febr. – P.4–5: fot.

Muggeridge M. Russia Revealed//Morning Post. – 1933. – 5 June. – P.9.

Muggeridge M. Russia Revealed. II: Crucifixion of the Peasants//Morning Post. – 1933. – 6 June. – P.11.

Muggeridge M. The Soviet and the Peasantry: an Observer's Notes. I: Famine in North Caucasus //Manchester Guardian. – 1933. – 25 Mar. – P.13–14.

Muggeridge M. The Soviet and the Peasantry: an Observer's Notes. II: Hunger in the Ukraine //Manchester Guardian. – 1933. – 27 ar. – P.9–10.

Muggeridge M. The Soviet and the Peasantry: an Observer's Notes. III: Poor Harvest in Prospect //Manchester Guardian. – 1933. – 28 ar. – P.9–10.

Muggeridge M. The Soviet's War on the Peasants //Fortnightly Review. – 1933. – Vol.39. – P.558–564.

Mykulyn A. The Russian Terrorist Regime and the Artificial Famine in the Ukraine 1932–33//Ukr. Review. – 1958. – Vol.5, N2. – P.10–25.

Myshuha L. Ukraine and Americal Democracy/L. Myshuha. – NEW YORK: United Ukr. Organization of the U.S., 1939. – 32p. – Голодомор. – С.5.

Nahayewsky I. History of Ukraine/I.Nahayewsky. – Philadelphia: America, 1975. – 368p. – Голодомор. – С.293–295: ill.

Nahaylo B. Famine Reports Exaggerated //Spectator. – 1983. – 2 Apr. – P.17–18.

Nazi-Soviet Clash Arises on Relief//New York Times. – 1934. – 12 Aug. – P.1.

1933 – A View from London//Ukr. Review. – 1993. – Vol.40, N3. – P.8–12.

Not Worthy: Walter Duranty's Pulitzer Prize and the New York Times: [про В.Дюранті]/ed. by L. Luciuk. – Kingston, Ont.: Kashtan Press, 2004. – XIV, 270p.: ill.

Nove A. How Many Victims in the 1930s?//Soviet Studies. – 1990. – Vol.42, N2. – P.369–373.

Oleskiw S. The Agony of a Nation: The Great Man-Made Famine in Ukraine, 1932-1933/S.Oleskiw; forew. by M. Muggeridge. – London: Nat. Comm. to Commemorate the 50th Anniversary of the Artificial Famine in Ukraine 1932–1933, 1983. – 72p.: ill., 2m., portr. – Bibliogr.: p.71–72.

Oleskiw S. The Great Man-made Famine in Ukraine 1932–33: Political, Social and Economic Reasons for the Famine//Ukr. Review. – 1983. – Vol.31, N2. – P.6–18.

Oliviery G. Il y a cinquante ans: le genocide des Ukrainiens//24 Heures. – 1983. – 6 oct. – P.24: fot.

On the 70th Anniversary of the Ukraine Famine-Genocide of 1932–1933//Ukrainian Quarterly. – 2003. – Vol.LIX, N3/4. – P.320–321.

100 Hurt in Communist Ukrainian Riot as Reds Attack Parade in Chicago//New York Times. – 1933. – 18 Dec. – P.1.

One of the Foulest Crimes Against Humanity in Living Memory was the Famine Deliberately Caused by Josef Stalin in the Ukraine//National Review. – 2003. – 22 Dec.

Oral History Project of the Commission on the Ukraine Famine/ed. for the Commiss. by J. E. Mace and L. Heretz. – Washington, D.C.: U. S. Goverment Printed Office, 1991. – Vol.1. – X, 582p.; Vol.2. – VII, p.583–1166; Vol.3. – VII, p.1167–1734.

Oral History Survey: Ukrainian Famine 1932–1933 //Austral. Slavonic and East Europ. Studies. – 1989. – Vol.3, N1. – P.139–140.

Oreletsky V. Starvation of Ukraine by Moscow in 1921 and 1933//Ukr. Review. – 1963. – Vol.10, N3. – P.18–26.

Ozadczuk B. 50-ta rocznica Wielkiego Glodu na Ukrainie//Zeszyty hist. – 1983. – N66. – S.132–134.

Paluch P. Spiking the Ukrainian Famine, Again//Ukr. Quarterly. – 1986. – Vol.42, N1/2. – P.59–68; Nat. Review. – 11 Apr. – P.33–38.

«Peuple de France tu seras asphyxié par les gaz siberiens»//Le Matin. – 1983. – 14 déc.

Philibert V. Les Soviets exterminaient la paysannerie ukrainienne//L'Impact. – 1983. – Sept. – P.5.

[Pidhainy O. S.] Destruction of a Nation: 1933//New Review: a Journal of East-Europ. History. – 1963. – Vol.3, N3. – P.1–3.

Pidhainy S. A. Island of Death/S. A. Pidhainy. – Toronto: Burns and MacEachern, 1953. – 240p. – Голодомор. – С.1, 104.

[Pidhainy O. S.] People are no Angels//New Review: a Journal of East-Europ. History. – 1963. – Vol.3, N2. – P.29–32.

PigidoPravoberezhny F. The Stalin's Famine: Ukraine in the year 1933/F. Pigido-Pravoberezhny; forew. by M. Roberts. – London: Ukr. Youth Assoc. in Great Britain, 1953. – 72p.: ill.

Pirozhkov S. People Loss in Ukraine in the 1930s and 1940s//Ukrainian Present/ed. B. Kravchenko. – New York, 1993. – P.84-96.

Pliouchtch L. Lettre ouverte a «l'Humanite»//Le Monde Libertaire. – 1983. – 29 dec.

Pliushch V. Genocide of the Ukrainian People: Artificial Famine in the Year 1931-1933//Ukr. Review. – 1973. – Vol.20, N2. – P.3–11; ABN Correspondence. – Vol.24, N2. – P.21–27; Vol.24, N3. – P.29–35.

Pliushch V. Genocide of the Ukrainian People: the Artificial Famine in the Years 1932–1933/V. Pliushch. – Munchen: Ukr. Inst. für Bildungspolitik, 1973. – 29p.: ill. – Те саме нім. мовою. – 40S.: ill. – Під заголовком: Mord am ukrainischen Volk: Kunstliche Hundersnot in den Jahren 1932–1933.

Plyushch L. History's Carnival: A Dissident's Autobiography/L.Plyushch. – NewYork; London: Harcourt Brace Jovanovich, 1979. – 429p. – Голодомор. – С.40–42, 85, 175, 205, 298, 381. – Те саме укр. мовою/з дод. Т. Житнікової-Плющ; ред., вступ і пер. М. Царинника. – Мюнхен: Сучасність, 1980. – 372с. – Під заголовком: У карнавалі історії. – Голодомор. – С.52–53, 93, 174, 201, 298.

A Pocketbook Guide to Ukraine and Ukrainians/ed. by I. Owechko and R. V. Kuchar. – 2nd ed. – U. S. A: Ukrapress, 1984. – 136p. – Голодомор. – С.74–75.

Policy of Soviet Regime Scored by Ukrainians Here: Responsible for Millions of Deaths from Starvation, It I Claimed//Winnipeg Free Press. – 1933. – 18 Sept.

Prychodko N. Ukraine and Russia/N.Prychodko. – Winnipeg: Ukr. Canad. Comm., 1953. – 22p.: portr. – Голодомор. – С.12–16.

Prymak T. M. The Great Ukrainian Famine//Forum. – 1983. – N54. – P.23–24.

Puddington A. Denying the Terror Famine//Nat. Review. – 1992. – Vol.44, N10. – P.33–36.

Rajca C. Zadlada chopow na Ukrainie w 1933 roku//Zeszyty Majdanka. – 1993. – T.15. – S.71–98.

Rajca Cz. Glód na Ukrainie/Cz. Rajca; [poslowie M. Lesiów]. – Lublin: Werset; Toronto: Polski Fundusz Wydawniezy w Kanadzie, 2005. – 188p.: ill.

Raleigh D. T. Provincial Landscapes: Local Dimensions of Soviet Power, 1917–1953 /D. T. Raleigh. – Pittsburgh: Un-ty of Pittsburgh Press, 2001. – XIII, 407p.

Rations in Russia: the New Food Decrees//Times. – 1932. – 22 July. – P.15–16.

Reaping the Grim Harvest//Pravda Intern. – 1988. – Vol.2, N11/12. – P.12–16: il.

Red Rabbits: Another Five-Year Plan//Times. – 1932. – 19 May.

Remembering Ukraine's Unknown Holocaust //Sunday Times. – 1998. – 13 Dec.; За вільну Україну. – 1999. – 6 лют. – С.3. – Під заголовком: Згадуючи невідомий голокост України.

La Renaissance nationale et culturelle en Ukraine de 1917 aux annees 1930: actes du colloque/Paris, 25 et 26 novembre 1982. – Paris: Inst. national des langues et civilisations orientales, 1986. – 470p., XIIp. of pl.: ill. – Голодомор. – С.38, 465.

The Results of the Agricultural Year 1933 and the Immediate Tasks of the Communist Party of the Ukraine//Soviet Union Today. – 1934. – P.3–32.

Le rôle de la politique dans la famine//La pure verte. – 1983. – N9.

Romaniv M. M. La famine-génocide de 1933 en Ukraine: «briser la conspiration du silence!»//Gazette de Lausanne. – 1983. – 2 sept. – P.5.

Rosefielde S. Demographic Analysis and Population Catastrophes in the USSR: A Rejoinder to Barbara

Anderson and Brien Silver//Slavic Review. – 1986. – Vol.45, N2. – P.300–306.

Rosefielde S. Excess Collectivization Deaths, 1929–1933: New Demographic Evidence//Slavic Review. – 1984. – Vol.43, N1. – P.83–88.

Russia and Soviet Union, History of//The New Encycl. Britannica in 30 Volumes. – S.l., s.a. – Vol.16. – P.39–89. – Голодомор. – С.75.

Russian Transport Failure: Grain Undelivered to Famine Districts//Times. – 1932. – 13 Apr. – P.12.

Russian Wheat Quota//Times. – 1933. – 21 Sept. – P.10.

Sabline E. Famine in Russia//Times. – 1933. – 12 June. – P.10.

Sahaydak M. Ethnocide of Ukrainians in the USSR: an Underground Journal from Soviet Ukraine, Spring 1974/M. Sahaydak; introd. by R. Conquest; transl. and ed. by O. Saciuk, B. Yasen. – Baltimore; Paris; Toronto: Smoloskyp Publishers, 1976. – 208p. – Демографічні наслідки голодомору. – С.39–121; Голодомор. – С.45–47, 58–60.

Sallet R. Says Ten Million Starved in Russia//New York World Telegram. – 1933. – 7 July. – P.3.

Sanger R. H. Millions Starved in Man-Made Ukraine Famine//New York Evening Journal. – 1935. – 1 May. – P.4.

Saunders D. Modern Ukrainian History//Europ. History Quarterly. – 1988. – Vol.18, N4. – P.473–479.

Sawka J. American Psychiatrist: Fifteen Million died in the Thirties' Famine//Ukr. Quarterly. – 1982. – Vol.38, N1. – P.61–67.

Schuman F. L. Soviet Politics at Home and Abroad/F. L. Schuman. – New York, 1946. – 663, XXVp. – Голодомор. – С.218.

Sciborsky M. Ukraine and Russia: a Survey of Soviet Russia's Twenty-Year Occupation of Eastern Ukraine/M. Sciborsky. – New York: Organization for the Rebirth of Ukraine, 1940. – 92p. – Голодомор. – С.48–49.

Semi-Starvation in Russia//Times. – 1933. – 30 May. – P.15.

Serbyn R. British Public Opinion and the Famine in Ukraine//New Review: a Journal of East-Europ. History. – 1968. – Vol.8, N3. – P.89–101.

Serbyn R. The Ukrainian Famine of 1932-1933 as Genocide in the Light of the UN Convention of 1948//Ukrainian Quarterly. – 2006. – Vol. 62, N2. – P.181–204; Сучасність. – 2006. – №11/12. – С.61–66.

Shapoval Ju. I. Vsevolod Balickij, bourreau et victime//Cahiers du Monde Russe. – 2002. – Vol.44, № 2/3.

Shimotomai N. A Note on the Kuban Affair//Acta Slavica Japonica. – 1983. – N1. – P.40–50.

Simon G. Holodomor als Waffe: Stalinismus, Hunger und der ukrainische Nationalismus: [голодомор як зброя: сталінізм, голод та укр. націоналізм] //Osteuropa. – 2004. – Bd.54, Heft 12. – S.37–56.

Skirda A. Ukraine 1933: un génocide caché//Le Monde Libertaire. – 1983. – 29 déc. – P.7.

Smaller State Farms: a New Policy//Times. – 1932. – 2 Apr.

Smith A. Russia – a Starved Nation//New York Evening Journal. – 1935. – 29 May. – P.6.

...So That This Tragedy Will Not Be Forgotten//Ukr. Weekly. – 1983. – 20 Mar. – P.1.

Solovey D. F. The Golgotha of Ukraine: Eyewitness Account of the Famine in Ukraine Instigated and Fostered by the Kremlin in an Attempt to Quell Ukrainian Resistance to Soviet Russian National and Social Enslavement of the Ukrainian People/D. F. Solovey forew; by L. Myshuha; transl. and ed. by S. Shumeyko. – New York: Ukr. Congr. Comm. of America, 1953. – 43p., [3]p. of pl.: ill.

Solovey D. F. On the 30th Anniversary of the Great Man-Made Famine in Ukraine/D. F. Solovey. – Jersey City, [1963]. – 26p. – Ibid.//Ukr. Quarterly. – 1963. – Vol.19, N3. – P.237–246; Vol.19, N4. – P.350–363.

Sommer E. F. Widerstand mit Aushungern besiegt//Süddeutsche Zeitung. – 1983. – 10–11 Dez.

Souvarine B. Stalin: A Critical Survey of Bolshevism/B.Souvarine; transl. by C. L. R. James. – New York: Longmans, Green & Co, 1939. – Голодомор. – С.669–670.

Soviet and Peasant: a Promise of Free Trade//Times. – 1932. – 10 May. – P.15.

Soviet Cattle Losses: Death from Overwork and Neglect//Times. – 1932. – 22 June. – P.11.

Soviet Concessions to Peasants: Right to Sell Stock//Times. – 1932. – 13 May. – P.13.

Soviet Farming: The Psychology of Property //Times. – 1932. – 15 July. – P.11.

Soviet Farms: Fears for the Harvest//Times. – 1932. – 5 Apr.

Soviet Food Problems: Promises to the Peasants//Times. – 1932. – 7 July. – P.14.

Soviet Food Scarcity: Five Death Sentences //Times. – 1932. – 7 June. – P.13.

Soviet Grain Left in Ukraine: Discontented Peasantry//Times. – 1932. – 18 July. – P.11.

Soviet Harvest Difficulties//Times. – 1933. – 22 Aug. – P.10.

Soviet Harvesting Difficulties: Grain Thieves to Be Shot//Times. – 1932. – 5 Aug. – P.9.

Soviet Harvest: Protection from «Marauders»: new Duty for Young Communists//Times. – 1932. – 22 July. – P.14.

Soviet Harvest Troubles: Campaign Against «Grain Thieves»//Times. – 1932. – 30 July. – P.9.

Soviet Sells Food Stores in Fear of Conflict: Defers Ridding Big Cities of Undesirables//New York Times. – 1933. – 7 Mar. – P.7.

Soviet Social War: Trial of State Farm Officials //Times. – 1933. – 14 July.

Special – Genocide-1933//Echanges: Revue Franco-Ukrainienne. – 1983. – N54/55.

The Specter of Genocide: Mass Murder in Historical Perspective/ed. by R. Gellately, B. Kiernan. – Cambridge: Cambridge Un-ty Press, 2003. – IX, 384 p. – Голодомор. – С.18.

Stack M. Ukraine no longer silent about famine/M. Stack//Los Angeles Time. – 2008. – 3 June.

Staline: de 30 á 40 millions de victimes//Liberation. – 1983. – 4 mars. – P.21.

Starvation in Russia//Times. – 1934. – 26 July. – P.7.

Starvation of Ukrainians is Charged at Meet//Winnipeg Free Press. – 1934. – 3 Sept.

Stepanenko S. Famine Recognized as Genocide: [про прийняття закону про Голодомор]//Current Digest of the Post-Soviet Press. – 2006. – Vol.58. N48. – P.20.

Stone D. The Economic Origins of the Soviet Famine of 1932–1933: Some Views from Poland//Polish Review. – 1992. – Vol.37, N2. – P.167–183.

Subtelny O. Ukraine: a History/O. Subtelny. – Toronto; Buffalo; London: Univ. of Toronto Press, Canad. Inst. of Ukr. Studies, 1988. – 666p. – Голодомор. – С.413–416, 529, 535, 562, 565. – Те саме укр. мовою: пер. з англ. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К., 1993. – 720с. – Під заголовком: Україна: історія. – Голодомор. – С.508–512; Те саме рос. мовою. – К.: Лыбидь, 1994. – 736с.: ил. – Голодомор. – С.521–525.

[Symposium «The Forgotten Holocaust: the Artificially Created Famine in Ukraine», Montréal, 25-26 Mar. 1983]/McGill Ukr. Student Assoc.//McGill Daily. – 1983. – 25 Mar.

Szporluk R. Ukraine: A Brief History/R. Szporluk; ed. V. Kolodchin. – Detroit: Ukr. Festival Comm., 1982. – 162p. – Голодомор. – С.78–79.

Tauger M. B. The 1932 Harvest and the Famine of 1933//Slavic Review. – 1991. – Vol.50, N1. – P.70-89.

Tauger M. B. Natural Disaster and Human Actions in the Soviet Famine of 1931-1933//Carl Beck Papers in Russian and East European Studies. – 2001. – N.1506. – 65p.

Tawdul A. J. Ex-Soviet Official Charges: «Russia Warred On Own People»//New York Evening Journal. – 1935. – 19 Aug. – P.2.

Teaching About Genocide: Issues, Approaches and Resources/ed. by S. Totten. – Greenuich, Conn.: Information Age Pub., 2004. – XI, 304p. – Із змісту: Mace J. The Soviet Man-Made Famine in Ukraine. – P.111–118.

The Thieves in Russia: Death Penalty Extended//Times. – 1932. – 11 Aug. – P.9.

A Thousand Years of Christianity in Ukraine: an Encyclopedic Chronology/comp. and ed. by O. Zinkewych and A. Sorokowski. – New York; Baltimore; Toronto: Smoloskyp Publishers, 1988. – 312p.: ill. – Голодомор. – С.207, 222.

Timoshenko V. R. Soviet Agricultural Policy and the Nationalities Problem in the USSR//Reports on the Soviet Union in 1956: a Symp. of the Inst. for the Study of the USSR, April 28-29, 1956. – P.31–50.

Tragic Anniversary: The Artificial Famine in Ukraine in 1932–1933/Nat. Comm. to Commemorate the 50th Anniversary of the Artificial Famine in Ukraine in 1932–1933. – London: Ukrainian Publishers Ltd, 1983. – [4]p.: ill.

Trimpolis P. My Rocky Road to Life: [спогади]/P. Trimpolis; ed. and transl. by L. Burky and Ju. Yevdokimov. – 2nd ed. – Steinback, Manitoba: Published by Auther, 2002. – XII, 284p. – Голодомор. – С.26–27.

Tropper H. M. Old Wounds: Jews, Ukrainians and the Hunt for Nazi War Criminals in Canada/H. M. Tropper, M. Weinfeld. – Narkham, Ont.: VIKING, 1988. – 434p. – Голодомор. – С.10–11, 43, 60, 61, 89, 91, 213, 240, 243, 250–252, 274, 278, 281, 324, 328, 342. – Ibid.: Chapel Hill, HC.: Univ. of North Carolina Press, 1989. – 434p.

Ukraine//Encycl. Americana. – New York; Chicago; Washington, D.C., 1954. – Vol.27. – P.255–261. – Голодомор. – С.261.

Ukraine//The World Book Encycl. – Chicago; London; Sydney; Toronto, 1994. – Vol.20. – P.5–14: ill. – Голодомор. – С.6.

Ukraine//Universal World Reference Encycl. – Chicago, 1970. – Vol.14. – P.5064–5066: ill. – Голодомор. – С.5066.

Ukraine: a Concise Encycl./Ukr. Orthodox Church of the USA, United Ukr. Orthodox Sisterhoods of the USA. – Clifton, N.I., 1988. – 337, [2]p.: ill. – Голодомор. – С.101–102: ill.

Ukraine: Famine 1933//Edmonton Journal. – 1983. – 14 Oct.

Ukraine Famine Resolution Passes in U. S. Congress//America. – 1998. – 24 Oct. – P. 3.

Ukraine: a Tourist Guide. – 2nd ed. – Kyiv; Baltimore: Smoloskyp, 1995. – 448 p. – Голодомор. – С.17.

Ukraine's Great Famine//Irish Times. – 2008. – 15 May.

Ukrainian Societies Denounce Soviet//New York Times. – 1933. – 12 Nov. – Pt II, p.3.

Un genocide peut en cacher un autre...//Journal S . G. E.N.-C.F.D.T. – 1983. – Sept.

Union of Soviet Socialist Republics (USSR)//Encycl. Americana. – New York; Chicago; Washington, D.C., 1954. – Vol.27. – P.287–294. – Голодомор. – С.293.

Vasil'ev V. Zwischen Politisierung und Historisierung: der Holodomor in der ukrainischen Historiographie: [голодомор в укр. історіографії]//Osteuropa. – 2004. – Bd.54, Heft 12. – S.165–182.

Vergessen oder erinnern?: Völkermord in Geschichte und Gegenwart. – Zürich, 2001. – 118s.

Vernadsky G. A History of Russia/G.Vernadsky. – New Haven: Yale Univ. Press, 1969. – IX, 533p.: maps. – Голодомор. – С.36. – Те саме. – 1994.

Visitors Describe Famine in Ukraine//New York Times. – 1933. – 29 Aug. – P.6.

Vitaliy Shevchenko Scored Stalin's Famine//Ukr. Weekly. – 1983. – 20 Mar. – P.2.

Volin L. A Century of Russian Agriculture: from Alexander II to Khruschev/L. Volin. – Cambridge, Mass.: Harvard Univ. Press, 1970. – 644p. – Голодомор. – С.233.

Volin L. A Survey of Soviet Russian Agriculture/L. Volin. – Washington, D.C.: United States Department of Agriculture, 1951. – 194p. – Колективізація сільського господарства. – С.12–20; Голодомор. – С.19, 20.

Volkerbundsrat//Neue Zürcher Zeitung: Morning edition. – 1933. – 30 Sept.

VR Chairman Meets With a US Fact – finding Mission Investigating Ukraine's Maninduced Famine //Ukrainform report (Ukr. Information Agency). – 1993. – 14 Sept.

Vulpius R. «Inseln der Autonomie beseitigen»: Kirchenverfolgund und Holodomor: [голодомор і переслідування Церкви]//Osteuropa. – 2004. – Bd.54, Heft 12. – S.72–89.

Walker T. 6000000 Starve to Death in Russia//New York Evening Journal. – 1935. – 18 Febr. – P.1, 10.

Walker T. Bodies of Soviet Famine Victims Robbed//New York Evening Journal. – 1935. – 21 Febr. – P.1, 12.

Walker T. Children Starve Among Soviet Dead//New York Evening Journal. – 1935. – 19 Febr. – P.1.

Walker T. Hunger, Despair, Death in Ukraine Agony//Chicago American. – 1935. – 4 Mar. – P.1: ill.

Walker T. Six Million Perish in Soviet Famine //Chicago American. – 1935. – 25 Febr.

Walker T. Soviet Drafts Men, Starves Women//New York Evening Journal. – 1935. – 25 Febr. – P.1, 8.

Walker T. Soviet Plans Starvation by Big Crop Demands//New York Evening Journal. – 1935. – 19 Febr. – P.12.

Walker T. Starvation Wipes Out Soviet Villages//New York Evening Journal. – 1935. – 27 Febr. – P.1, 14.

Warum Stalin in der Ukraine eine Hungersnot organisierte//Die Welt. – 1983. – 24 Nov.

We'll Meet Again in Heaven: Germans in the Soviet Union Write Their Dacota Relatives, 1925-1937/transl., ed. and with an Introduction by R.T. Vossler. – Fargo, ND: Germans from Russia Heritage Collection; North Dacota state Un-ty Libraries, 2001. – XLIV, 268p.: ill., maps.

Weatherbe S. The Ukrainian Holocaust//Ukr. Review. – 1984. – Vol.32, N2. – P.18–25.

Wells C. Kapoot: the Narrative of a Journal from Leningrad to Mount Ararat in Search of Noah's Ark/C. Wells. – New York: Nat. Travel Club, 1933. – 264p.: ill. – Голодомор. – С.112–129.

Werth N. Archives du Communisme: les paysans contre Staline//L'Histore. – 2005. – N296. – P.77–85.

Werth N. La grande famine ukrainienne de 1932-1933//La Terreur et le désarroi. Staline et son systeme/N. Werth. – Paris, 2007. – P.116–134.

Werth N. Le Pouvoir sovietique et la paysannerie dans les Rapports de la Police Politique (1930-1934): [радянська влада та селянство у доповідях радянських спецслужб]//Bulletin de l'Institut d'Histoire du Temps Présent. – 2003. – N81/82. – 336p.

Wheatcroft S. G. Famines and Factors Affecting Mortality in the USSR: the Demografic Crises of 1918–1922 and 1930-1933//Famine in History Newsletter: An Occasional Publication for Participants in the Session of Famine in History to be Held at the Eighth International History Congress. Budapest, 1982. – Budapest, 1983. – P.1–30.

Wheatcroft S. G. More Light on the Scale of Repression and Excess Mortality in the Soviet Union in the 1930s//Soviet Studies. – 1990. – Vol.42, N2. – P. 355–367.

Wheatcroft S. G. A Note on Steven Rosefielde's Calculations of Excess Mortality in the USSR, 1929-1949//Soviet Studies. – 1984. – Vol.36, N2. – P.277–281.

Wheatcroft S. G. On Continuing to Misunderstand Arguments: Response to Mark Tauger//Europe-Asia Studies. – 2007. – Vol.59, N5. – P.845–866.

Wheatcroft S. G. The Scale and Nature of German and Soviet Repression and Mass Killings, 1930-45//Europa-Asia Studies. – 1996. – Vol.48, N8. – P.1319–1353.

Wide Starvation in Russia Feared//New York Times. – 1934. – 1 July. – P.13.

Wienerberger A. Hart aus Hart: 15 Jahre Ingenieur in Sowjetrusland: Ein Tatsachenbericht: Mit 52 original Leicaaufnahmen des Verfassers/A. Wienerberger. – Salzburg; Leipzig: Verlag Anton Pustet, 1939. – 246S. – Голодомор. – С.173–188.

Williams W. My Journey Through Famine-Stricken Russia!//Answers. – 1934. – 24 Fab. – P.28.

Williams W. The Worker's View of Europe//Nation's Business. – 1933. – Dec.

Yaremovich A. Collectivization through Famine//Ukr. Quarterly. – 1978. – Vol.34, N4. – P.349–362.

Yawdas M. A Year of Horror – Hunger Siege of Ukraine//Ukr. Review. – 1973. – Vol.20, N1. – P.3–5.

Zlepko D. «Alles ist wunderbar»: der Holodomor aus der Sicht der Zeitgenossen: [голодомор очима сучасників]//Osteuropa. – 2004. – Bd.54, Heft 12. – S.192–201.

Вшанування пам'яті жертв Голодомору

Арнаут Ф. Всі на велику демонстрацію//Канад. фармер. – 1973. – 13 серп.

Багряний І. Наша правда: (думки вголос 14 берез. на нац. панахиді в Мюнхені): [Німеччина]//Українець у Франції. – 1948. – Чис.80; Укр. вісті. – Чис.24. – Те саме//Публіцистика/І. Багряний. – К., 1996. – С.107–109.

Базарко І. (Президент СКВУ). Наші завдання у 1982 році: [зокрема про вшанування жертв голодомору]//Вісн. СКВУ. – 1982. – Трав. – С.2.

Бандера С. «Історична амнезія»: 24 листоп. – День пам'яті жертв Голодомору в Україні//Політика і культура. – 2001. – №44. – С.41–42.

Букшована С. Виступаємо – але всі!//Свобода. – 1973. – 16 берез.

Букшована С. Слово голови Всегромадського Комітету пані С. Букшованої: Маніфестація 22 жовт. в Баунд Брук, США//Мета. – 1978. – Чис.11.

В Детройті постав Громадський Комітет для відзначення 50-ліття масового голоду в Україні: [США]//Америка. – 1982. – 19 жовт. – С.1,4.

В Нью-Йорку відбулася нарада в справі протестної акції з приводу 40-ліття голоду в Україні: [США]//Свобода. – 1973. – 15 берез.

В Нью-Йорку підготовляють масову участь у жалобній маніфестації у Вашингтоні: [США]//Свобода. – 1973. – 9 трав.

В поклоні мільйонам заморених голодом: (від власного кор.)//Мета. – 1978. – Чис.11. – С.3-4.

В. б. Українці Ньюарка і околиці протестують: [США]//Вісник. – 1953. – С.23.

В. Г. Монреаль у пам'ять жертв штучного голоду: [Канада]//Гомін України. – 1972. – 4 листоп.

Вакуба И. Зажги свечу в Донбасе//Жизнь. – 2007. – 23 нояб.

Велика маніфестація у Фалінгбостелі в пам'ять голоду року 1933: [Німеччина]//Час. – 1948. – 6 квіт.

Веселова О. Меморіальні знаки та пам'ятники замученим голодом українським селянам//Іст. журн. – 2007. – №4. – С.27–38.

Веселова О. Пам'ять про жертви голоду-геноциду 1932–1933 років в Україні: смертність й ушанування загиблих//Пробл. історії України: факти, судження, пошуки: міжвід. зб. наук. пр. – 2004. – Вип.10. – С.430–485.

Веселова О. Увічнення пам'яті жертв голоду-геноциду 1932-1933 рр. в Україні//Укр. іст. журн. – 2004. – №2. – С.50–67.

Відділ КУК у Реджайні: (відзначення 40-річчя голодомору): [Канада]//Новий шлях. – 1973. – 7 квіт.

Відзначено у Вашингтоні 40-річчя голоду в Україні: [США]//Канад. фармер. – 1973. – 25 черв.

Віндзор в поклоні жертвам голоду в Україні в 1932-1933 рр.: [США]//Укр. голос. – 1973. – 27 черв.

Вовчук І. Голодова облога України: (слово до учасників протестац. маніфестації, Вашингтон, 26 трав. 1973): [США]//Свобода. – 1973. – 7, 10, 11 лип.

Волга Л. Воскресіння нашої історії//Уряд. кур'єр. 2007. – 27 листоп. – С.2–3.

Волга Л. Глибоке коріння смутку // Уряд. кур'єр. – 2007. – 27 листоп.–С. 2–3.

Воскресіння нашої пам'яті//Шлях Перемоги. – 2007. – 28 листоп. – С.1, 2: ілюстр.

[Вшанування в Австралії пам'яті жертв голодомору, 1983, 1993 рр.]//Українці в Австралії. – Мельбурн, 1998. – Т.2. – С.1073, 1083. – (С.211, 212. – Ілюстр.).

Глущенко Д. Історична пам'ять: Президент оголосив ушанування жертв Голодомору 1932–1933 років пріоритетом центральної та місцевої влад//Універсум. – 2005. – №11/12. – С.8.

Голодівка і віче в Сент Катаринс: [Канада]//Гомін України. – 1973. – 21 квіт.

Горіли свічі скорботи//Уряд. кур'єр. – 2007. – 27 листоп. – С.2-3.

Горняткевич А. Д. Відзначення 50-річчя голоду 1933 року в Україні//Око. – 1983. – Ч.8. – С.8.

Гришко В. Замах на життя нації: зведений текст доп., виголошених на відзначенні 50-річчя трагедії України 1933 р. – в Рочестері, Нью-Йорк [США], та в оселі «Київ» (Торонто, Канада) 12 черв. та 3 лип. 1983 р./В.Гришко. – Детройт: вид. Фундації ім. І.П. Багряного, 1983. – 28с.

Гудзовський А. До відзначення річниці голоду//Свобода. – 1973. – 14 трав.

Гусак П. Протестаційне віче в Бері: [Велика Британія]//Укр. думка. – 1973. – 17 трав.

25 березня – Світовий український день для відзначення 40-річчя голоду в Україні//Крилаті. – 1973. – Чис.4. – С.11.

9-та протестаційна зустріч в Буффало: в 25-у річницю голодової облоги України Москвою 1933 р.: [США]//Вісник. – Нью-Йорк, 1958. – Чис.9. – С.31–32.

[Демонстрація у 50-річчя голодомору в Україні, Торонто (Канада), 29 трав. 1983 р.]//Нарис історії Конгресу Українців Канади в Торонті. – Торонто, 1991. – С.151–152: ілюстр.

Державна програма заходів щодо вшанування пам'яті жертв голодоморних геноцидів українців 1921–1923, 1932–1933, 1946–-1947 років і визнання геноциду українців Верховною Радою України та Організацією Об'єднаних Націй: [проект]//Персонал Плюс. – 2005. – 20–26 квіт. – С.1, 5. – Підписи: Л.Г. Лук'яненко, Г.В. Щокін, М.Ф. Головатий та ін.

Детройт готується відзначити 40-ліття голоду: [США]//Вільне слово. – 1973. – 12 трав.

Дмитрів І. Українська Шотландія в поклоні жертвам московського народовбивства й жінкам-героїням//Укр. думка. – 1973. – 19 квіт.

Довжанський М. Українці в Ноттінгамі вшанували жертви голоду: [Велика Британія]//Укр. думка. – 1973. – 19 квіт.

Е. Б. Г. Р. Лондон клонить голови перед жертвами голоду: [Велика Британія]//Гомін України. – 1973. – 9 черв.

Жалібна маніфестація в 40-ті роковини голоду//Вільне слово. – 1973. – 23 черв.

Жалібна маніфестація у Вашингтоні: у 40-річчя голодової облоги України Москвою: [США]//Гомін України. – 1973. – 9 черв.

Забігайло М. Відзначим 50-ліття штучного голоду в Україні//Вільна думка. – 1981. – 18 жовт. – С.6,7.

«Запали свічку!»//Віче. – 2007. – №23/24. – С.10.

Запали свічку пам'яті 1932-1933 років//Шлях Перемоги. – 2007. – 21 листоп. – С.1: ілюстр.

Звернення Президента України Л. Д. Кучми з нагоди Дня пам'яті жертв голодомору та політичних репресій//Уряд. кур'єр. – 2000. – 25 листоп. – С.1.

Зоряна Н. «Це воскресіння нашої пам'яті...»//Нар. армія. – 2007. – 27 листоп. – С.1–2.

Зустріч в ООН: крига скресла?: [про захід, присвячений 73-м роковинам Голодомору, в штаб-квартирі ООН, Нью-Йорк, США]//Крим. світлиця. – 2006. – 24 листоп. – С.4.

Інститут національної пам'яті//Наше слово. – 2005. – 21 серп. – С.1.

Калиновий гай: [у пам'ять про Голодомор у Києві на схилах Дніпра буде висаджено калиновий гай]//Вечір. Київ. – 2005. – 9 листоп. – С.3.

Капустянський А. День жалоби у Клівленді: [США]//Свобода. – 1973. – 11 лип.

Коваль В. З Південної Америки: [до 40-річчя]//Укр. слово. – 1973. – 3 черв.

Комітет для відзначення роковин голоду//Наше життя. – 1953. – Чис.8. – С.30.

Коханець Л. Запалити свічку пам'яті: Президент України видав указ про відзначення 75-х роковин Голодомору//Голос України. – 2007. – 16 листоп. – С.8.

Крамар А. Протестаційне віче, Торонто: [Канада]//Новий шлях. – 1952. – 21 черв.

Липовецький М. Відзначення сорокових роковин голоду//Інформ. листок Представництва ВО УНРади в Канаді. – 1973. – 25 трав.

Литвин В. Відзначим 50-ліття штучного голоду в Україні//Вільна думка. – 1981. – 11 жовт. – С.6, 7.

Лишв В. День жалоби у Фініксі: [США]//Свобода. – 1973. – 23 черв.

Логвиненко О. І. Про вшанування пам'яті жертв голодомору 1932-33 років в Україні: (огляд. довідка). Вип. 10/6/Держ. б-ка України, Інформ. центр з питань культури та мистец. – 1993. – 6с. – Бібліогр.: 18 назв.

М. К. Вшанування пам'яти померлих з голоду в 1932–1933 році в Україні: Едмонтон: [Канада]//Укр. голос. – 1973. – 25 квіт.

М. С. Едмонтон в 40-річчя голоду в Україні: [Канада]//Гомін України. – 1973. – 5 трав.

Масово, але спокійно//Свобода. – 1973. – 16 черв.

Масовою участю в жалібних урочистостях в Баунд Брук українська громада вшанувала жертви голоду в Україні: [США]//Свобода. – 1973. – 8 трав.

Матеріали з підготовки та проведення заходів у зв'язку з 60 ми роковинами голодомору в Україні: інформ. бюл. – К., 1993. – 40с.

На нев'янучий вінок: [Рочестер, США]//Укр. вісті. – 1969. – 18 трав. – С.8.

Нью-Йорк і громада маніфестуватимуть у 40-річчя голоду в Україні: [США]//Свобода. – 1973. – 27 лют.

П'ять хвилин Ельванген у жалобі: [Швеція]//Укр. трибуна. – 1948. – 10 черв.

Пам'яті жертв: 2008 рік в Україні має бути оголошений Роком пам'яті жертв Голодомору: [заява Президента України В. Ющенка у Харкові]//Віче. – 2007. – №21/22. – С.61.

Пам'яті жертв голоду: [головну доп. про голодомор зробив С. Підгайний, подано резолюцію громад Детройта і Віндзора, США]//Шлях перемоги. – 1963. – 25 січ. – С.5.

Парламентські слухання щодо вшанування пам'яті жертв голодомору 1932-1933 років: стенограма. – К., 2003. – 203с.

Поминаємо кожну душу, кожну жертву, кожного мученика//Уряд. кур'єр. – 2007. – 27 листоп. – С.1–2.

Поминальна маніфестація голоду в Україні 1933 р.//Четвертий Світовий Конгрес Вільних Українців, 1983: матеріали. – Торонто; Нью-Йорк; Лондон, 1991. – С.381–396.

Прах мільйонів жертв стукає в наші серця: звернення до Президента України Л. М. Кравчука/І. Драч, Л. Танюк, З. Дума [та ін.]//Літ. Україна. – 1992. – 30 квіт.

Присутній. Відзначення 40-х роковин голодомору в Україні Місійною округою УГПЦ у Ванкувері, Б.К.*: [Канада]//Канад. фармер. – 1973. – 4 черв.

Присутній. Відзначення 40-х роковин штучного голоду в Гаддерсфілді: [Велика Британія]//Укр. думка. – 1973. – 10 трав.

Присутній. Голодові роковини в Карлсруе: [Німеччина]//Укр. слово. – 1973. – 27 трав.

Про введення в обіг пам'ятних монет «Голодомор – геноцид українського народу»//Вісн. НБУ. – 2008. – №1. – С.19: ілюстр.

Пропам'ятна книга у пам'ять понад 7.000.000 українців, голодом замучених Москвою. – Вінніпег, 1984. – 59с. – (Комітет для відзначення голоду в Україні 1932–1933 років при Вінніпег. від. КУК).

Протестаційні збори в м. Чикаго проти зловживань жертвами голоду в Україні: [США]//Місія України. – 1964. – Чис.1. – С.9–10.

РО. Вінніпег відзначив 40-річчя голоду в Україні: [Канада]//Новий шлях. – 1973. – 7 квіт.

Ро-й. П'ятнадцятиріччя української жалоби в Ганновері 11 квіт. 1948 р.: [Німеччина]//Укр. вісті. – 1948. – Ч.35.

Садова Л. Жалоба за загиблими від Голодомору//Вільне слово. – 2007. – 27 листоп. – С.1.

Селепина А. Парафія св. Покрови у Філадельфії вшанувала жертви Великого Голоду: [США]//Свобода. – 1973. – 27 лип.

Сенатор Юзик, конгресмен Дервінський промовлятимуть на маніфестації у Вашингтоні: [США]//Свобода. – 1973. – 14 квіт.

Сеньчук Ю. За гідне відмічення планованого голоду років 1932-33 в Україні//Канад. фармер. – 1973. – 23 квіт.

Скоробагатько С. Свічка Пам'яті, Віри, Надії: Україна широко, на державному рівні відзначила День пам'яті жертв Голодомору 1932-1933 років//Сіл. вісті. – 2007. – 27 листоп. – С.1, 3: ілюстр.

Служинська З. День жалоби в Україні – 24 листоп.//Укр. інформ. бюл. здоров'я. – 2001. – №4. – С.16–22.

40-ліття голоду в Україні відзначатиме громада Ньюарка-Ервінгтона: [США]//Свобода. – 1973. – 17 берез.

Сріблянський М. Відзначення в Ганновері п'ятнадцятиріччя Голготи України: [Німеччина]//Свобода. – 1948. – 22 трав.

Сталінсько-хрущовське охвістя: [підсумки проведеного 1963 р. відзначення 30-х роковин голодомору]/ред. В. Коваль. – Нью-Йорк; Чикаго, 1964. – 119с. – (Спілка Визволення України; Крайова Управа в США).

Степаненко М. В роковини штучного голоду: [промова, виголошена під час маніфестації, Рочестер, Велика Британія]//Мета. – 1973. – Чис.6.

Степовий К. Вшанували річницю жертв голоду//Мета. – 1979. – Чис.1. – С.8.

Степовий К. Панахида по жертвах голоду: [Мейплвуд, Нью-Джерсі, США]//Молода Україна. – 1973. – Чис.215. – С.18.

Стрельченко Л. Країна згадає про Голодомор: 24 листопада Україна вшанує жертв трагедії 1932-1933 років//Хрещатик. – 2007. – 22 листоп. – С.1.

Суслик Л. Р. Пам'яті голодом замучених: [доп. Л. Рис, голови Громад. ком. у Великій Британії, Редінг]//Батьківщина. – 1983. – Чис.6. – С.3.

Сюндюков І. Трагедія незнищенної волі: до дня жертв голодоморів і політичних репресій в Україні//День. – 2007. – 24 листоп. – С.1, 7: ілюстр.

Тарнавський М. Г. 40-річчя голоду в Україні відзначили в Лондоні: [Велика Британія]//Новий шлях. – 1973. – 7 квіт.

Тисячі взяли участь в українській протисовєтській маніфестації у Вашингтоні: [США]//Свобода. – 1973. – 30 трав.

Троєцький А. 40-річчя голоду в Мюнхені: [Німеччина]//Укр. слово. – 1973. – 27 трав.

У Москві пом'янули жертв Голодомору//Україна і світ. – 2007. – 26 листоп. – С.2: ілюстр.

У Мюнхені відбулася велика українська маніфестація у 40-річчя голоду: [Німеччина]//Свобода. – 1973. – 3 квіт.

У 40-річчя голодової облоги України (Ніагара Фолс і Садбері): [Канада]//Гомін України. – 1973. – 14 квіт.

У 50-річчя насильного голоду: [відзначення в Австралії]/Т.О. Андрушко, М.І. Добриденко//Вільна думка. – 1982. – 21 берез. – С.3.

Украинцы чтят память жертв геноцида на Украине//Факты и мысли. – 1977. – Ч. 3.

Українська Православна Церква в Канаді відзначує річницю голоду в Україні//Свобода. – 1973. – 9 берез.

Українське православне богослуження: [Швейцарія]//Рідна Церква. – 1973. – Ч. 94.

Українці Клівленда вшановують жертви Великого Голоду в Україні: [США]//Свобода. – 1973. – 19 трав.

Українці Майамі відзначили сорокліття голоду в Україні: [США]//Свобода. – 1973. – 26 трав.

Українці на Заході відзначають 40-ліття Великого Голоду в Україні//Свобода. – 1973. – 25 берез.

Українці Олбанської округи вшанували пам'ять жертв голоду протестаційним вічем: [США]//Свобода. – 1973. – 26 трав.

Ф. Р. ОДУМ в Гошен відзначив український голокост 1932–1933 рр.: [США]//Молода Україна. – 1979. – Чис.274. – С.21.

14 березня 1948 року: [демонстрація з нагоди 15-річчя голодомору, Мюнхен, Німеччина]//На сторожі. – 1948. – Чис.3/4. – С.130.

Ющенко В. «Жертви Голодомору мають бути вшановані як мученики однієї з найбільших катастроф в історії людства»: виступ на Михайлівській площі в Києві зі зверненням до нації з нагоди Дня пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років//Укр. Південь. – 2006. – 29 листоп.-5 груд. – С.1: фотогр.

Ющенко В. «Зробити все, аби світ визнав Голодомор ґеноцидом...»: [радіозвернення Президента України до співвітчизників з нагоди Дня вшанування пам'яті жертв голодоморів та політичних репресій]//Уряд. кур'єр. – 2005. – 29 листоп. – С.1, 2; Хрещатик. – 29 листоп. – С.5; Слово Просвіти. – 1–7 груд. – С.1, 8. – Під заголовком: Народ не може жити без пам'яті.

Ющенко В. Одужання нації – на дорозі правди: із промови Президента України 26 листоп.//Шлях Перемоги. – 2005. – 30 листоп. – С.1, 2: ілюстр.

Ющенко В. Трагедія вселенського масштабу – геноцид українського народу: [звернення з нагоди Дня пам'яті жертв голодоморів та політичних репресій]//Укр. Південь. – 2004. – 2–9 груд. – С.3.

Famine Manifestation//Svoboda. – 1973. – 14 Apr.

Five Thousand Commemorate Victims of Famine//Svoboda. – 1973. – 12 May.

Kuropas M. B. Ukrainians of Chiccagoland/M.B. Kuropas, J.Rogers. McMains. – Charleston, SC: Arcadia Publishing, 2006. – 127p.: ill. – (Images of America); Вшанування пам'яті жертв Голодомору в Чикаго: [Іллінойс, США]. – С.35.

Prepare for Famine Manifestation in Washington//Svoboda. – 1973. – 21 Apr.

Rochester Community Recalls Famine Tragedy//Svoboda. – 1973. – 26 Mar.

Thousands to Mark Anniversary of Kremlin – made Famine in Ukraine//News Release of Ukr. Congr. Comm. of America. – 1973. – 21 May.

Washington Rally May 26 to Commemorate Kremlin – Made Famine in Ukraine//Svoboda. – 1973. – 19 May.

Література про Голодомор в окремих областях

Вінницька область

Антонюк М. Через віхи історії. Ч. 2/М. Антонюк, С. Гордієць, О. Антонюк. – Вінниця: О. Власюк, 2006. – 327с. – Із змісту: Голодомор як засіб політичного терору: [Жмеринський р-н]. – С.288–291.

Безпалько П. Злочину проти народу немає прощення: голодомор-геноцид 1932–1933 рр. на Вінниччині//Персонал Плюс. – 2007. – 6–12 черв. – С.7.

Біликс. П. Голодомор 1932–1933 рр. на Вінниччині: документи і матеріали, спогади, зібрані студентами Вінницького технічного коледжу//Вінниччина: минуле та сьогодення: краєзн. дослідження: матеріали XXI Вінниц. наук. іст.-краєзн. конф., 25–26 жовт. 2007 р. – Вінниця, 2007. – С.281-287.

Білоус В. І. Недолю співаю козацького краю: (колективізація, розкуркулення, голодомор): автобіогр. Роман-спогади/В.І. Білоус. – 2-ге вид., доп. – Вінниця: Книга-Вега, 2008. – 295с.: ілюстр., фотогр.

Біньківський М. І. Ровесниця буремного століття: іст.-краєзн. нарис/М.І. Біньківський, В.О. Співак. – Луцьк: Настир'я, 2003. – 48с. – Голодомор. – С.23.

Винокурова Ф. Документи та свідчення викривають...: (голод 1932–1933 рр. на Вінниччині за матеріалами Держ. арх. Вінниц. обл.)//Подільська старовина: наук. зб.: до 85-річчя з часу заснування Вінниц. обл. краєзн. музею/відп. ред. Т.Р. Соломонова. – Вінниця, 2003. – С.129-138.

Вільчинська З. Безкровна війна: [демогр. дані]//Вінниччина. – 2007. – 23 листоп. – С.3.

Воронцов О. Подільські діти 1933-го/О. Воронцов, А. Кичак; Вінниц. держ. техн. ун-т. – Вінниця, 1996. – 14с.

Гальчак С. «Білі плями» скорботи: (причини голодомору 1932–1933 та 1946–1947 рр. на Поділлі)/С. Гальчак. – Вінниця: Логос, 1999. – 51с.

Голод 1932–33, 1946–47. Вінницька область: док. і матеріали/авт.-упоряд.: Ф.А. Винокурова, Р.Ю. Подкур. – Вінниця: Антекс-У Ltd, 1998. – 224с. – Голодомор. – С.7-162.

Гончарук І. М. Село моє світанкове...: [с. Михайлівка, Гайсинський р-н]/І.М. Гончарук. – К.: Рада, 2005. – 147с.: фотоілюстр. – Із змісту: Колективізація, голод і суспільне життя 1929–1940 рр. – С.65–84.

Дмитренко В. В. Голодомор 1932–1933 років на Гайсинщині//Вінниччина: минуле та сьогодення: краєзн. дослідження: матеріали XXI Вінниц. наук. іст.-краєзн. конф., 25–26 жовт. 2007 р. – Вінниця, 2007. – С.287–293.

Дорош М. Зламані колоски: публіцистика, документи: [Хмельницький та Уланівський р-ни]/М. Дорош. – Вінниця: Велес, 2003. – 126с.

Драган А. Пам'ятаймо про Вінницю!/А. Драган. – Джерсі Сіті, Нью-Джерсі: Свобода, 1986. – 48с.: ілюстр. – Голодомор. – С.7.

Заєць І. І. Далеке і близьке. Світлини пам'яті: повість-спогад/І.І. Заєць. – Вінниця: ПП «Вид-во «Тезис», 2004. – 480с. – Голодомор. – С.13–16.

Зеленюк О. М. З пережитого...: спогади/О.М. Зеленюк; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, Ін-т літературозн. студій, Наук. б-ка. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – 117, [2]с.: ілюстр., портр. – (Серія «Мемуари і документи»; Чис.3). – Голодомор (с. Жабокрич, Крижопільський р-н). – С.22–28.

Злочин Москви у Вінниці. – Нью-Йорк, 1951. – 85с. – Голодомор. – С.11.

Коваль О. І. Гнівань: історія, сьогодення, майбутнє: [Тиврівський р-н]/О.І. Коваль. – Вінниця: Книга-Вега, 2004. – 60с.: ілюстр., табл. – Із змісту: Гнівань у роки НЕПу, колективізації та Голодомору. – С.38–42.

Кононенко В. В. Вплив голодоморів 1932-1933, 1946–1947 років на національну та соціальну структуру населення Вінниччини у повоєнний період//Політичні репресії та голодомори на Вінниччині в XX столітті у контексті національної пам'яті: матеріали обл. наук.-практ. конф., Вінниця, 24 листоп. 2005 р./редкол.: І.С. Гамрецький [та ін.]. – Вінниця, 2006. – С.165–169.

Купчишин М. Шаргородщина: Сторінки історії: [Шаргородський р-н]/М. Купчишин, А. Мичак. – К.: Б.в., 2002. – 320с.: ілюстр., табл., портр., карти. – Із змісту: Більшовицька політика колективізації та розселянювання. Голодомор у 1932–1933 рр. – С.117–135.

Лановий І. А. Голодомор на території Хуторо-Мізяківської та Гавришівської сільрад на Вінниччині в 1933 р.: [Вінницький р-н]//Тези доп. 11-ї Вінниц. обл. іст.-краєзн. конф. – Вінниця, 1992. – С.68.

Левченко Т. Л. Голодомор 30-х років XX ст. в Тульчинському районі//Вінничина: минуле та сьогодення: краєзн. дослідження: матеріали XXI Вінниц. наук. іст.-краєзн. конф., 25-26 жовт. 2007 р. – Вінниця, 2007. – С.274–281.

Пастушенко В. М. Івашківці на Шаргородщині під час голодомору в 1932–1933 рр.//Тези доп. 12-ї Вінниц. обл. іст.-краєзн. конф. – Вінниця, 1993. – С.53–54.

Петренко В. І. Документи Державного архіву Вінницької області як важливе джерело дослідження голоду 1928-1931 рр. в Україні//Студії Кам'янець-Подільського центру дослідження історії Поділля. – 2005. – Т. 1. – С.408–419.

Слотюк П. В. Ріст незадоволення політикою хлібозаготівель і колективізацією на Вінниччині в 1926-1933 рр.//Розвиток історичного краєзнав-

ства в контексті національного і культурного відродження України: тез. доп. і повідомл. 5-ї Всеукр. конф. – К.; Кам'янець-Подільський, 1991. – С.322–323.

Тамтура А. «Щасливі» сутищани: [про наук.-теорет. конф. – для учнів 10–11 кл. на тему «Голодомор в Сутисках», смт Сутиски, Гніврівський р-н]//Подолія. – 2007. – 24 квіт.

Таранюк Н. Ф. Трагічні сторінки історії Іллінеччини. Голодомор. Репресії 20-50 рр. XX ст./Н.Ф. Таранюк. – Вінниця: Книга-Вега, 2007. – 64с.

Трагічні сторінки історії Іллінеччини: [голодомор, репресії 20–50-х рр. XX ст./упоряд. Н. Таранюк]. – Вінниця: Книга-Вега, 2007. – 58, [3]с.: ілюстр., портр.

Трибухівський В. Є. Громадський подвиг лейтенанта запасу: [бесіда з ініціатором встановлення пам'ятника жертвам Голодомору, с. Забужжя, Немирівський р-н]/записала О. Уретій//Крила України. – 2007. – 27 серп.-1 верес. – С.9.

Тучинський В. А. Місто Вінниця в період голодомору 1932–1933 рр.//Політичні репресії та голодомори на Вінниччині в XX столітті у контексті національної пам'яті: матеріали обл. наук.-практ. конф., Вінниця, 24 листоп. 2005 р./редкол.: І.С. Гамрецький [та ін.].- Вінниця, 2006. – С.157–160.

Усач Т. Голодомор 1932-1933 років на Вінниччині: [Немирівський р-н]//Берегиня. – 2008. – Чис.1. – С.4–10.

Шульга І. Г. Голод на Поділлі: до 60-річчя голодомору 1933 р./І.Г. Шульга. – Вінниця: Континент-ПРИМ, 1993. – 223с. – Те саме. – К.: Респ. асоц. українознавців, 1993. – 236с. – Під заголовком: Людомор на Поділлі.

Дніпропетровська область

Без хліба: [спогади]/підгот. М. Чабан//Запоріз. правда. – 2007. – 8 листоп. – С.5.

Білокінь А. М. Сторінки історії Приорілля: до 400-ліття Царичанки: [смт Царичанка]/А.М. Білокінь. – Дніпропетровськ: Пороги, 2004. – 193с.: ілюстр. – Голодомор. – С.116–117.

Бушин В. С. Нариси з історії Павлограда: (до 220-річчя міста)/В.С. Бушин; [Західно-Донбаський Ін-т економіки і управління]. – Павлоград: ЗДІЕУ; Дніпропетровськ: Ліра, 2004. – 304с.: ілюстр., табл., портр. – Із змісту: 30-ті роки. – С.182–186.

Гаркуша Л. А. Голод 1932-1933 років на Дніпропетровщині//Розвиток історичного краєзнавства в контексті національного і культурного відродження України: тези доп. та повідомл. 5-ї Всеукр. конф. – К.; Кам'янець-Подільський, 1991. – С.319–320.

Гаркуша Л. А. Здійснення колективізації на Дніпропетровщині/Л.А. Гаркуша, Н.Р. Романець //Дослідження з історії Придніпров'я: соц. відносини та суспіл. думка: зб. наук. праць. – Дніпропетровськ, 1991. – С.113–119.

Голод: хроніка, документи та матеріали голоду 1921–1923, 1932–1933 років на Криворіжжі/упоряд. О. Мельник. – Кривий Ріг: ПП «Вид. дім», 2003. – 379, [3]с.: ілюстр., табл.

Джусов А. Б. История Новомосковска/А.Б. Джусов. – Днепропетровск: Пороги, 2003. – 351с., [8] л. ил.: ил., табл., портр., карты. – Голодомор. – С.151, 152.

Иванов А. Какой бы ни была правда – ее надо знать: [про виставку «Розсекречена пам'ять», Дніпропетровськ]//Вісті Придніпров'я. – 2007. – 26 квіт. – С.3.

Іванченко Б. П. Викорінення. Голодомори 1921–1922; 1932–1933 рр. в Дніпропетровській області/Б.П. Іванченко. – Павлоград, 2003. – 68с.

Копотієнко І. Й. Злочин заради «життєвого простору». – Дніпропетровськ.: Пороги, 1993. – 15с.

Макогон П. Свідок: спогади про голод 33-го року: [с.Троїцьке, Петропавлівський р-н]/П. Макогон. – Торонто: Анабазіс Магазін, 1983. – 90с.: портр.

Матющенко Б. О. У жорнах голодоморів: хроніки: докум. вид./Б.О. Матющенко. – Дніпропетровськ: ІМА-прес, 2004. – 232с.

Народна трегедія: док. і матеріали про голод 1932–1933 рр. на Дніпропетровщині: навч. посіб./редкол.: В.В. Іваненко [та ін.] – Дніпропетровськ: Вид-во ДДУ, 1993. – 84с.

Неповторна Дніпропетровщина: до п'ятнадцятої річниці незалежності України: нариси. – Дніпропетровськ: АРТ-ПРЕС, 2006. – 344с.: ілюстр. – Голодомор. – С. 49.

Перлина над Дніпром: Верхньодніпровську – 225 років/[ред. С. Мірошниченко]. – Дніпропетровськ: ІМА-прес, 2004. – 143с.: ілюстр., портр. – Із змісту: Роки голодомору. – С.58–60.

Приорільська королівна, 1604–2004: Царичанці 400 років: [смт Царичанка]/[авт. іст. нарисів А. Білокінь; редрада: О. Омельченко, Л. Омельченко]. – Полтава: Артполіграфсервіс, 2004. – 119с.: ілюстр., портр. – Голодомор. – С.72–73.

Романець Н. Р. Використання репресій під час здій-снення хлібозаготівель 1932–1933 рр.: (за матеріалами Дніпропетровської обл.)//6-та Всеукр. наук. конф. з іст. краєзнавства. – Луцьк, 1993. – С.302–302.

Романець Н. Р. Голод 1932-1933 років на Дніпропетровщині//Хроніка 2000. – 2007. – №73. – С.545–551.

Свідчення з минувшини: мовою документів: Дніпропетр. обл.: [зб. документів про репресії радянської влади, 1920–1985 рр./уклад.: Т.М. Іваненко та ін.; редкол.: Т.М. Кравченко (кер.) та ін.]. – Дніпропетровськ: Наук. ред. центр. обл. редкол. по підготовці й вид. темат. серії кн. «Реабілітовані історією»: Моноліт, 2001. – 317, [2] с. – Голодомор. – С.17–18; Документи про Голодомор. – С.143–158.

Світленко І. Приорілля: іст.-краєзн. нариси: навч.

посіб.: [Царичанський р-н]/І. Світленко, А.М. Білокінь; за заг. ред. М.М. Дроня. – Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2004. – 252с. – Голодомор. – С.88–89.

Святина О. П. Хліборобське братство: [смт Покровське]/О.П. Святина. – Дніпропетровськ: ІМА-прес, 2004. – 203с.: ілюстр. – Голодомор. – С.135.

Сыжко В. Г. Верхнеднепровску – 225: краткий очерк истории города Верхнеднепровска/В.Г. Сыжко. – Днепропетровск: Пороги, 2004. – 127с.: ил. – Заперечення Голодомору. – С.26–27.

Донецька область

Василенко О. »... на хресті всевишньої скорботи»: [про мітинг-реквієм пам'ятіы жертв Голодомору, смт Старобешеве]//Донеччина. – 2007. – 9 листоп.

Коваленко С. І. Голод 1932-1933 рр. в Донбасі //Розвиток історичного краєзнавства в контексті національного і культурного відродження України: тези доп. та повідомл. 5-ї Всеукр. конф. – К.; Кам'янець-Подільський, 1991. – С.320–322. – Те саме рос.мовою//Летопись Донбасса: краевед. сб. – Донецк, 1992. – Вып.1. – С.54–55.

Красноармейский район: люди, история, факты/авт.-сост.: В.П. Степкин и др. – Донецк: Апекс, 2003. – 239с., [30]л.: ил., табл. – Із змісту: Коллективизация и голод 1932–1933 гг. в Гришинском районе. – С.40–62. – Те саме //Там само. – 2005.

Кульчицкий С. В. Коллективизация сельского хозяйства и голод в 1932–1933 гг./С.В. Кульчицкий, Е.П. Шаталина//Новые страницы в истории Донбасса. – Донецк, 1992. – Вып.2. – С.23-50.

Невгамовний біль, 1932–1933: іст. дослідж., нариси, свідчення, спогади, док: [про репресив. заходи щодо селянства та про голодомор на Денеччині/ред.-упоряд. С.Ф. Блєднов; редкол.: Третяк О. Л. (голова) та ін.]. – Донецьк: Блєднов, 2007. – 196с.: ілюстр., табл.

Степкин В. П. История Донецка (1779–1991)/ В.П. Степкин. – Донецк: Апекс, 2004. – 384, [2]с., [32]л.: ил. – Із змісту: Трудовые будни. – С.214–215.

Терещенко В. Події і люди Бахмутчини: [с. Бахмутське, Артемівський р-н]/В. Терещенко. – Донецьк: Схід. вид. дім, 2006. – 159с. – Голодомор. – С.47.

Троян М. Голодомор 1932–33 років у Донбасі //Голодомор 1932-1933 рр. в Україні: причини і наслідки: матеріали Міжнар. наук. конф. – К., 1995. – С.132–140.

Харківський А. М. Реалізація закону «про п'ять колосків» на Донеччині//Розвиток історичного краєзнавства в контексті національного і культурного відродження України: тези доп. та повідомл. 5-ї Всеукр. конф. – К.; Кам'янець-Подільський, 1991. -С.281–282.

Хасхачих В. И. История села Чермалык: [іст. біогр. нариси]/В.И. Хасхачих. – 3-е изд. – Мариуполь: ОАО «ММК им. Ильича», 2004. – 243с.: ил., портр. – Із змісту: Голод 1933 года. – С.69–72.

Житомирська область

Бердичів древній і вічно молодий: наук. зб./голов. ред. М.Ю. Кострица. – Житомир: Косенко, 2005. – 300с. – («Велика Волинь»: Пр. Житомир. наук.-краєзн. т-ва дослідників Волині; т.32). – Із змісту: Голодомор на Бердичівщині 1932–1933 рр./В.І. Кравчук.

Войцеховський Ю. 1933: віч-на-віч зі смертю: (зі спогадів свідка трагічних подій – Яворської Юлії Леонардівни, 1925 р. народження)//Історія в шк. – 2007. – №11/12. – С.6–7: ілюстр.

Глушаниця П. Війна без пострілів: [спогади, с. Новоселиця, Попільнянський р-н]./П. Глушаниця. – К.: Вид. дім «К.М.Академія», 2004. – 116, [1]с.: портр.

Глушаниця П. Третя світова війна Павла Глушаниці: [с. Новоселиця, Попільнянський р-н]/П. Глушаниця. – Торонто: Анабазис, 1986. – 177с.: ілюстр. – (Літопис льодового походу). – Текст укр. [С.1–76], англ. [С.85–177].

Глушаниця П. Я ніс тяжкий хрест тернистою дорогою на Українську Голгофу: [спогади, с. Новоселиця, Попільнянський р-н]/П. Глушаниця. – К.: Вид. дім «Києво-Могилян. акад.», 2005. – 142, [1]с.: ілюстр., портр.

Голодомор на Житомирщині, 1930–1934 роки: док. і спогади: збірник/упоряд.: Р.Ю. Кондратюк, Д.Я. Самолюк; редкол.: В.М. Присяжнюк (голова) [та ін.]; Житомир. облдержархів., Житомир. наук.-краєзн. Т-во дослідників Волині. – Житомир: Вид-во об-ня газ. «Житомир. вісн.», 1993. – 83с.– Бібліогр.: С.80-82 (37 назв).

Житомирщина: іст. нарис: навч. посіб. з іст. краєзнавства/авт. кол.: М.К. Новик (кер.) [та ін.] – Житомир: Полісся, 2003. – 272с. – Із змісту: Розділ ІХ. Наш край у 20–30-ті роки ХХ ст. – С.137-150.

Лук'янчук Г. Уроки історії. Голодомор: [про створення «Колекції спогадів очевидців про голод 1932–1933 рр.» студентами Житомир. держ. ун-ту ім. І.Франка]//Житомирщина. – 2007. – 24 листоп. – С.3.

Михальченко Л. Ф. Лихоліття села Новоселиця: [Попільнянський р-н]/Л.Ф. Михальченко; передм. П. Притуляк. – К.: Вид. дім «КМ Академія», 2003. – 34, [1]с., [4] арк.: ілюстр., портр.

Радченко А. Я. Свідчення ровесника віку: вибр. місця з щоденників 1923–1960 рр.: [Ружинський р-н]/А.Я. Радченко; передм. І. Гнатюка. – Кривий Ріг: ПП «Видавничий дім», 1999.

Рафальський І. Пам'ятати минуле, щоб майбутнє не затьмарили хмари колишніх жахів: [про док. щодо Голодомору в Держ. арх. Житомирської

обл.]//Житомирщина. – 2007. – 3 квіт. – С.3.

Сич Ф. Будьмо разом!: [спогади, смт Яблунець, Ємільчинський рн]/Ф. Сич. – Житомир: Полісся, 2004. – 196с.

Тимошенко В. І. Історія Житомирщини в таблицях: на допомогу вчителям, старшокласникам і абітурієнтам/В.І. Тимошенко, В. Хомутецький. – Житомир: Б.в.; Малин: Б.в., 2003. – 59, [1]с., табл. – Голодомор на Житомирщині. – С.38.

Цвік Г. В. Історія Радомишля/Г.В. Цвік. – Житомир: Полісся, 2002. – 104с., [4] арк.: ілюстр., портр. – Голодомор. – С.78–79.

Запорізька область

Білокінь І. Голод 1932–1933 рр. – сумна сторінка історії нашого краю: [Куйбишевський р-н]/І. Білокінь, Л. Жукова, В. Суржик//Мій край Запоріжжя: матеріали обл. краєзн. конф. учнів. молоді (м. Запоріжжя, 17–19 листоп. 2005 р.). – Запоріжжя, 2006. – С.17-21.

[Голод 1933 р. у с. Тарасівка, Пологівський р-н]//Спокута: альманах/Запоріз. обл. ред. колегія з підготов. та вип. серії книг «Реабілітовані історією». – Запоріжжя, 1999. – №1. – С.110.

Голодомор 1932-1933: запорізький вимір/Запоріз. обл. держ. адмін., Запоріз. нац. ун-т, Держ. архів Запоріз. обл., В.Г. Турченко (ред.). – Запоріжжя: Просвіта, 2008. – 320с.

Голодомори на Запоріжжі: (1921–1922, 1932–1933, 1946–1947): ст., док., спогади. – Запоріжжя: Дніпров. металург, 2008. – 519 с. – (Спокута: альманах, № 8/9).

Гривцова О. Розсекречена пам'ять: [про однойменну виставку, Запоріжжя]//Запоріз. правда. – 2007. – 17 трав.

Запорожская область: природа, история, архитектура: ил. энцикл. – 2-е изд. – Запорожье: Дикое Поле, 2005. – 340с.: ил. – Голодомор. – С.194-195.

Зубковський В. М. Голодомор 1932–1933 рр. на Запоріжжі//Наук. зап. Іст. науки/Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – 2002. – Вип.46. – С.109–113.

Курочкіна Т. Через сльози і кров, через голоду муки//Серед таврійських степів зеленіє Оріхів/Т. Курочкіна. – Запоріжжя, 2006. – С.41–43.

Кушніренко І. К. Малинівські світанки: сторінки історії села Малинівки і ТОВ «Батьківщина» Гуляйпільського р-ну Запорізької області/І.К. Кушніренко, В. Жилінський. – Запоріжжя: Дике Поле, 2004. – 192с.: ілюстр. – Голодомор. – С.13.

Кушніренко І. К. На благословенній землі Добропільській: сторінки історії Добропіл. сільради (села Варварівка та Добропілля) й ТОВ «Перемога» Гуляйпільського р-ну Запоріз. обл./І.К. Кушніренко, В. Жилінський. – Запоріжжя: Дике Поле, 2003. – 187, [3] с., [12] арк. ілюстр.: ілюстр, портр., карта. – Із змісту: Голодомор. – С.29–32.

Кушніренко І. К. Темирівські обрії: сторінки історії села Темирівки і ПСП «Мир» Гуляйпільського р-ну Запорізької обл./І.К. Кушніренко, В. Жилінський. – Запоріжжя: Дике Поле, 2004. – 160с. – Голодомор. – С.13.

Логанов Є. У Запоріжжі відкрили пам'ятник жертвам Голодомору та сталінських репресій//Запоріз. правда. – 2007. – 1 груд.

Михайлов Б. Мелитополь. Природа. Археология. История/Б. Михайлов. – Запорожье: Дикое Поле, 2002. – 280с.: ил. – Голодомор. – С.169–170.

Науменко І. Важкий час правди: докум.-публіцист. розповіді про репресії на Запоріжжі/І. Науменко. – Запоріжжя: Юрид. Ін-т МВС України, 2001. – 158с. – Із змісту: Голод 1932-1933 рр. – С.14–15.

«Оріхівська справа»: правда і вигадки//Історія України: маловідомі імена, події, факти: [зб. ст.]. – К., 1996. – С.383–401.

Панченко О. О. Трагічні сторінки голоду 1932-1933 рр. на Гуляйпільщині//Наука і вища освіта: тези доп. учасників XIII міжвуз. студ. наук. конф. – Запоріжжя, 2005. – Ч.2. – С.76–77.

Прищепа Н. О. Голодомор 1932-1933 років на Запоріжжі//Наука і вища освіта: тези доп. учасників XII міжвуз. студ. наук. конф. – Запоріжжя, 2004. – Ч.2. – С.101.

Реабілітовані історією. Запорізька область. Кн.1. – Запоріжжя: Дніпров. металург, 2004. – 582с. – Голодомор. – С.21, 22, 89, 90, 103, 104, 106, 107.

Савицька Д. В. Йменням йому – великий голод: сторінки скорботи Запорізького краю (1932-1933)//Наука і вища освіта: тези доп. учасників XII міжвуз. студ. наук. конф. – Запоріжжя, 2004. – Ч.2. – С.104–105.

Тимофєєв В. М. Наукове дослідження теми голоду 1932-1933 років на території краю у Мелітопольському краєзнавчому музеї//6-та Всеукр. наук. конф. з іст. краєзнавства. – Луцьк, 1993. – С.326.

Хелемендрик-Кокот А. Колгоспне дитинство й німецька неволя: спогади: [с. Копані-Лиман, Гуляйпільський р-н]/А. Хелемендрик-Кокот. – Торонто, 1989. – 360с.: ілюстр. – Голодомор. – С.52.

Київська область

Авраменко Ю. Ужинок смерті під час голодомору 1932–1933 років у Переяслав-Хмельницькому районі Київської області//Голод-геноцид 1933 року в Україні: іст.-політол. аналіз соціал.-демогр. та морально-психол. наслідків: матеріали Міжнар. наук.-теорет. конф. Київ, 28 листоп. 1998 р. – К.; Нью-Йорк, 2000. – С.329–335.

Вакулишин С. Втрати населення Києва та його приміської смуги//Голод-геноцид 1933 року в Україні: іст.-політол. аналіз соціал.-демогр. та морально-психол. наслідків: матеріали Міжнар. наук.-теорет. конф. Київ, 28 листоп. 1998 р. – К.; Нью-Йорк, 2000. – С.272–278.

Вакулишин С. М. Голодова катастрофа в Києві/С.М. Вакулишин; Всеукр. т-во «Меморіал» ім. В.Стуса. – К., 2005. – 80с.: фотогр.

Глушко М. Голодомор 1932–1933 років на теренах Київського Полісся: (свідчення очевидців)//Відлуння голодомору-геноциду 1932–1933: етнокультурні наслідки голодомору в Україні/ред.: Р. Кирчів, О. Романів. – Львів, 2005. – С.163–173.

Голомба І. Чорні жнива: трагічні наслідки голодомору 1932–1933 років на Білоцерківщині //Голодомор 1932–1933 років: матеріали Другої міжнар. наук. конф., Київ, 28 листоп. 2003 р. – К.: МАУП, 2004. – С.291–300.

Іванців В. П. Голокіст: докум. свідчення очевидців про голодомори на Білоцерків. Пороссі в 1921–22, 1932–33 та 1947 рр./В.П. Іванців. – К.: Рад. письм., 1992. – 48с.

Історія поселень Броварського краю: від стародав. часів і до сьогодення/[уклад. І. Доцин]. – Бровари: Приват. підприємство «Водограй», 2003. – 639с.: ілюстр., портр. – (Броварська минувшина; кн.3). – Голодомор. – С.54, 107, 131, 145, 146, 201, 255–256, 270, 290, 326, 409, 482, 505, 533.

Клименко І. Мій спомин про голодомор: [Обухівський р-н]//Голод-геноцид 1933 року в Україні: іст.-політол. аналіз соціал.-демогр. та морально-психол. наслідків: матеріали Міжнар. наук.-теорет. конф. Київ, 28 листоп. 1998 р. – К.; Нью-Йорк, 2000. – С.492–503.

Кравченко М. «Мамо, більше хліба не проситиму...»: [Кагарлицький р-н]//Київ. правда. – 2007. – 9 жовт.

Лисенко С. М. Боярка: іст.-краєзн. нарис. – К.: Пошук.-вид. агентство «Книга Пам'яті України», 2006. – 119, [1]с.: ілюстр., портр. – Голодомор. – С.77.

Літописна скарбниця: нариси історії Бровар. краю: (рад. період та доба незалежності України)/[уклад. І. Доцин]. – Бровари: Приват. підприємство «Водограй», 2003. – 640с.: ілюстр., табл., портр. – (Броварська минувшина; кн.2). – Із змісту: Гіркий спомин соболівців: [с. Соболівка]/Н. Гамалій; Голод 1932-1933 років/В. Мельник.

Михайленко М. І. Наше село Пухівка: іст.-краєзн. нарис: [Броварський р-н]/М.І. Михайленко, В.Д. Холошвій. – Бровари: Б.в., 2002. – 143с.: ілюстр., портр. – Голодомор. – С.33–35.

Пам'яті подвиг... і норма: [про встановлення хреста жертвам Голодомору, с. Мирівка, Кагарлицький р-н]/підгот. Н. Тисячна//День. – 2007. – 20 квіт. – С.1, 6–7.

Плиска М. Вдовина доля. Кн.2: [спогади, Іванківський р-н]/М. Плиска. – Кременчук: Християн. зоря, 2002. – 492с.

Плугатаренко О. Усім тим, хто так і не дочекався посилочки: [про встановлення хреста жертвам Голодомору, с. Мирівка, Кагарлицький р-н]//День. – 2007. – 27 берез. – С.2.

Правобережний Ф. 8000 000: 1933-й рік на Україні: [смт Ржищів, Кагарлицький р-н]/Ф. Правобережний. – Вінніпег: Культура і освіта, 1951. – 83с.

Сакевич-Даллас Є.... Не вмирає душа наша: доля сироти з українського голодомору/Є. Сакевич-Даллас; пер. з англ. В. Романовського. – К.: ВЦ «Просвіта», 2003. – 232с.: ілюстр. – Голодомор. – С.27, 31, 230.

Сморж П. Я. Біль наш і гордість – Полісся: нариси з історії та про славних людей Поліського р-ну Київ. обл./П.Я. Сморж. – Іванків: ТОВ «Полісся-телепресінформ», 2003. – 590, [1]с.: ілюстр., портр. – Із змісту: Доля: отаманом артіль кріпка. – С.57–59.

Сорока Г. Зазнав на собі: [с Скригалівка, Фастівський р-н]//Голод-геноцид 1933 року в Україні: іст.-політол. аналіз соціал.-демогр. та морально-психол. наслідків: матеріали Міжнар. наук.-теорет. конф. Київ, 28 листоп. 1998 р. – К.; Нью-Йорк, 2000. – С.504–518.

Таран М. П. Моє рідне село: [смт Гребінки, Васильківський р-н]/М.П. Таран. – Фастів: Поліфаст, 2005. – 52с.: ілюстр. – Голодомор. – С.17–18.

Таран М. П. Розіп'яте село: свідчення очевидців про нищення селянства Гребінківщини в 30-х та 40-х роках XX століття/М.П. Таран. – Біла Церква: Сіл. майдан, 1995. – 55с.

Трикоза М. З історії Голодомору: як вмирало село Фурси: [Білоцерківський р-н]//Історія в шк. – 2007. – №11/12. – С.1–6: ілюстр.

Трикоза М. Коллективізація й голодомор у селі Фурси: [Білоцерківський р-н]//Персонал Плюс. – 2007. – 21-27 листоп. – С.1,6–7.

Хоменко М. Велике свавілля чинили «активісти»...: [спогади, с. Олександрівка, Миронівський р-н]/записав Я. Синявський//Київ. правда. – 2007. – 16 листоп. – С.5.

Шутко М. «Мама просила не ходити на курячу вулицю, бо там живуть... людоїди»: [спогади, с. Стайки, Кагарлицький р-н]//Новини Закарпаття. – 2007. – 8груд. – С.20.

Кіровоградська область

Безкровна війна: мовою архівних документів про голод 1921–1923, 1932–1933 рр.: зб. док. і матеріалів/авт.-упоряд. О. Житков; ред.: І. Матяш [та ін.]; Держ. арх. Кіровогр. обл. – Кіровоград, 2003. – 194, [1]с.

Боковенька-2004: дослідж., спогади і док. до 70-річчя голодомору на Долинщині: [Долинський р-н]/уклад. В. Мацуренко. – Кіровоград: Мавік, 2004. – 247, [3]с.: ілюстр.

Бомба В. Липовеньке: історія в іменах: [Голованівський р-н]/В. Бомба, С. Піддубний. – Липовеньке: Б.в., 2003. – 88, [1]с.: ілюстр., портр. – Із змісту: Він врятував село від голодомору. – С.25–27.

Волович О. І. Спомини про «світле» минуле/ О.І. Волович. – Кіровоград: Мавік, 2003. – 76, [1]с.: портр.

Голоси з 33-го/підгот. В. Бондар. – Кіровоград: Центр.-Укр. вид-во, 1993. – 174с.

Гусинский Т. Д. Гимн прожитому: воспоминания, стихи, статьи/Т.Д. Гусинский. – Кировоград: ООО «Имэкс Ltd», 2003. – 79с.: ил., портр. – Із змісту: Голодомор: взгляд очевидца.

Доценко В. Вихід: дума про голод: [села Гаївка, Новогригорівка, Кіровоградський р-н]/В. Доценко. – Лозуватка: Vlesoslav, 2003. – 102с.

Король В. Як і чому вмирало моє село...: [спогади, с. Турія, Новомиргородський р-н]//Крим. світлиця. – 2007. – 23 листоп. – С.4–5.

Ліхач Н. Ф. Безкровна війна: мовою арх. док. про голод 1932-1933 рр. на Кіровоградщині/Н.Ф. Ліхач, Т.І. Бабак. – Кіровоград, 1992. – 27с.

Матівос Ю. М. Місто на сивому Інгулі: іст.-публіцист. нарис: (м. Кіровоград): (до 250-річчя від дня заснування). – Кіровоград: ТОВ «Діаграма», 2004. – 249, [3]с., [22] арк. ілюстр. – Голодомор. – С.62–63.

Між Ятранню і Бугом. Історія Голованівська. Села і селища Голованівського р-ну: [смт Голованівськ] /авт.-упоряд. С. Піддубний. – [Кіровоград]: Б.в., 2002. – 126, [1]с.: ілюстр., портр. – Із змісту: Колгоспне закріпачення та голодомор. – С.74–84.

Славутич Яр. Голод 1932–1933 років у межах сільради: спогади: [с. Новошевченкове, Долинський р-н]//Місцями запорозькими: нариси та спогади/Я. Славутич. – 3-тє вид. – Едмонтон, 1985. – С.27–38: ілюстр. – Те саме. – Львів, 1991; Те саме. – 5-те вид. – Запоріжжя: Хортиця, 2002. – 88с.: ілюстр, портр.

Шевченко С. І. Архівні документи як джерело вивчення голодомору на Кіровоградщині//Пам'яті жертв радянських голодоморів в Україні: матеріали наук. конф. (Чернівці, 24 верес. 1993 р.). – Чернівці, 1994. – С.42–43.

Шевчук В. Д. Про джерельну базу вивчення історії голодомору 1930-х рр. на Кіровоградщині //Розвиток історичного краєзнавства в контексті національного і культурного відродження України: тез. доп. і повідомл. 5-ї Всеукр. конф. – К.; Кам'янець-Подільський, 1991. – С.318–319.

Луганська область

Ануфрієнко О. А. Механізми здійснення голодомору 1932–1933 років на Луганщині і сучасна адміністративна реформа в Україні//Голодомор 1932–1933 років: матеріали Другої міжнар. наук. конф., Київ, 28 листоп. 2003 р. – К.: МАУП, 2004. – С.310–313.

Врятована пам'ять. Голодомор 1932-1933 років на Луганщині: свідчення очевидців. Т.1/упоряд. І. Магрицька. – Луганськ: Промдрук, 2008. – 464с.: ілюстр.

Голод 1933 року на Луганщині: матеріали фольклор. практики студентів Луган. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка/упорядкув., передмова, ред. О.І.Неживого. – Луганськ: Знання, 2006. – 92с.

Голодомор на Луганщині 1932–1933 рр.: наук.-док. видання/уклад. М.М. Старовойтов. – К.: Стилос, 2008. – 288с.: ілюстр.

Казакова С. Новые документы о голодоморе 1932–33 годов в крае//Матеріали наук. конф. археологів і краєзнавців, присвяч. 75-річчю від дня народж. Леонарда Веніаміновича Вєдіна (24–25 верес. 2003 р.). – Луганськ, 2005. – С.69-75.

Коваль М. Реквієм по голодомору//Пройшли віки – розквітла воля: Білокуракине. – Луганськ, 2002. – С.164-182.

Магрицька І. В. Голодомор в Україні: докум. свідчення з території Луганської області//Україна. Національна ідея: матеріали Міжнар. наук. конф., 23 квіт. 2002 р. – К., 2003. – С.738–747.

Магрицька І. В. Голодомор 1932–1933 рр. в Україні: свідчення з території Луганської області //Геноцид українського народу: історична пам'ять та політико-правова оцінка: міжнар. наук.-теорет. конф., Київ, 25 листоп. 2000 р.: матеріали/редкол.: В.А. Смолій [та ін.] – К.; Нью-Йорк, 2003.- С.380–389. – Те саме//Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: міжвід. зб. наук. пр. – 2003. – Вип.7: Спеціальний. – С.315–321.

Магрицька І. В. Голодомор 1932–1933 рр. на сході України: свідчення з Луганської області //Відлуння голодомору-геноциду 1932-1933: етнокультур. наслідки голодомору в Україні/ред.: Р. Кирчів, О. Романів. – Львів, 2005. – С.174–183.

Пам'ять, закарбована у слові: письменники Луганщини про Голодомор 1932–1933 років/Склала І. Магрицька. – Луганськ: Промдрук, 2008. – 80с.

Старовойтов М. Голодомор на Луганщині, 1932–1933 роки//Уряд. кур'єр. – 2007. – 8 черв. – С.7.

Миколаївська область

Баловне: іст.-краєзн. нарис: [с. Баловне, Новоодеський р-н]/[авт. кол.: Ю.В. Котляр та ін.]. – Миколаїв: МДГУ ім. П. Могили, 2004. – 167с.: ілюстр., табл., портр. – Із змісту: У трагічні 20–30-ті роки. – С.29–46.

Голод-геноцид 1932-1933 років на території Миколаївщини: погляди істориків, очевидців, арх. матеріали: (до 70-річчя трагедії)/редкол.: О.М. Гаркуша [та ін.] – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2003. – 204с.: ілюстр.

Друмов В. Документи про трагедію голодомору 1932–1933 рр. на Миколаївщині//Тези доп. та повідомл. 1 Миколаїв. обл. краєзн. конф., присвяч. 50-річчю Великої Перемоги. – Миколаїв, 1995. – С. 36–37.

Ліньов А. А. Колективізація та голод 1929–1933

років на території Миколаївщини//Українська державність: проблеми історії, права, економіки, мовознавства, філософії, політології та культури: зб. наук. пр. – Миколаїв; Одеса, 2001. – Т.1. – С.162–168.

Мотер-Борчук В. За спогадами очевидців//Рідне Прибужжя. – 2007. – 24 листоп.

Нова Одеса: історія міста в подіях, документах та спогадах/[авт. кол.: О.Г. Антоніаді, В.Я. Видашенко, В.І. Вовненко]. – Миколаїв: ПП Шамрай П. М., 2006. – 315с.: ілюстр., портр. – Голодомор. – С.20–23.

Сабалдашов В. М. Веселинівщина: [Веселинівський р-н]/В.М. Сабалдашов, С.А. Шепета, Ф.О. Кугук. – Веселинове, 2006. – 81с. – Із змісту: Колективізація в районі, розкуркулення, голод 1932–33 рр. та репресії. – С.49–51.

Сайковський О. Відкрито кімнату пам'яті жертв Голодомору: [про виставку в обл. музеї, Миколаїв]//Рідне Прибужжя. – 2007. – 27 лют.

Соболь П. І. Нариси історії Миколаївщини XX століття: навч. посіб./Миколаїв. держ. ун-т ім. В.О. Сухомлинського/П.І. Соболь. – Миколаїв: МДГУ ім. П. Могили, 2005. – 155с.: ілюстр., портр. – Із змісту: Розд.7. Під ударом голоду-геноциду. – С.71–74.

Соболь П. Шкільництво Миколаївщини у голодні 1932–1933 роки//Голод-геноцид 1933 року в Україні: іст.-політол. аналіз соціал.-демогр. та морально-психол. наслідків: матеріали Міжнар. наук.-теорет. конф. Київ, 28 листоп. 1998 р. – К.; Нью-Йорк, 2000. – С.364–375.

Ташлай Л. Засуджені до смертної кари: (до питання проведення у Миколаївському регіоні примусової колективізації та хлібозаготівель, розкуркулення заможних єврейських родин)/Л. Ташлай, В. Дорошенко//Восьмые запорожские еврейские чтения. – Запорожье, 2004. – С.189–193.

Трагедія століття: голодомор 1932-1933 років на Миколаївщині/авт. кол.: В.Г. Акопян [та ін.]; редкол. обл. кн. наук.-док. серії вид. «Реабілітовані історією», Миколаїв. облдержадмін. – Миколаїв: МДГУ ім. П.Могили, 2003. – 471, [1]с.: ілюстр., портр.

Тригуб П. Трагедія у Пересадівці: сторінка з історії голоду на Україні в 1932-1933 рр.: [Жовтневий р-н]//Розвиток історичного краєзнавства в контексті національного і культурного відродження України: тез. доп. і повідомл. 5-ї Всеукр. конф. – К.; Кам'янець-Подільський, 1991. – С.314-315.

Федьков І. І. Голод 1932–1933 років на Миколаївщині//Розвиток історичного краєзнавства в контексті національного і культурного відродження України: тез. доп. і повідомл. 5-ї Всеукр. конф. – К.; Кам'янець-Подільський, 1991. – С.312–313.

Шитюк М. Голод 1932–1933 років на території Миколаївщині//Голод-геноцид 1933 року в Україні: іст.-політол. аналіз соціал.-демогр. та морально-психол. наслідків: матеріали Міжнар. наук.-теорет. конф. Київ, 28 листоп. 1998 р. – К.; Нью-Йорк, 2000. – С.278–297.

Шитюк М. М. Голод-геноцид 1932–1933 років на території Миколаївщини//Голодомор 1932–1933 років як величезна трагедія українського народу: матеріали Всеукр. наук. конф. 15 листоп. 2002 р. – К., 2003. – С.174–184.

Шитюк М. М. Голод-геноцид 1933 року: іст.-політол. аналіз соціал.-психол. наслідків на території Миколаївщини//Миколаївщина: літопис історичних подій/[авт. кол.: О.М. Гаркуша та ін.; заг. ред. М.М. Шитюк]. – Херсон, 2002. – С.344–363.

Шитюк М. М. Голодомори XX століття: 1921–1923, 1932–1933, 1946–1947: [на території Миколаїв. обл.]/М.М. Шитюк. – К.: Геліон, 1997. – 61с.: портр.

Шитюк М. М. З власним народом війна: [сталін. репресії на Миколаївщині]/М.М. Шитюк. – К.: Акант, 1995. – 78с.: ілюстр., портр.

Шляпников В. Миколаївщина відкриває архіви: факти про Голодомор на півдні стали основою не однієї книги//День. – 2007. – 5 груд. – С.6.

Одеська область

Андрієнко В. І мертвим, і живим: [про вшанування пам'яті жертв Голодомору, Одеса]//Думська площа. – 2007. – 7 груд. – С.2: ілюстр.

Буковский В. Я. Горькая правда: ист. очерк с. Бецилово и района: [Роздільнянський р-н]/ В.Я. Буковский. – Раздельная, 1998. – 221с.: ил. – Голодомор. – С.136–44.

Войтенко А. Правда зі спецсховищ: [про вист. «Розсекречена пам'ять», Одеса]//Одес. вісті. – 2007. – 28 черв. – С.5.

Восьмидесятниця Ганна Коваль: [зокрема про написаний нею 1983 р. роман про Голодомор-33 «Ми ковалі»]//Одеська хвиля: док., твори, спогади в'язнів сумління/упоряд.: П. Отченашенко, О. Різників, Д. Шупта. – Одеса, 2006. – С.112–113.

Голодомор: говорять свідки трагедії/[упоряд. Н.В. Палашевська]. – Кодима: Кодим. район, друк., 2007. – 137с. – Пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 рр. на Кодимщині присвячується.

Голодомор в Україні... Одеська область (1921–1923, 1932–1933, 1946–1947 рр.): спогади, док., дослідж./авт.-упоряд.: Л.Г. Білоусова, О.М. Барановська, Т.Є. Волкова [та ін.] – Одеса: Чорномор'я, 2005. – 152с. – (Праці Держ. арх. Одес. обл.; т.XIII).

Голодомори в Україні: Одеська область: 1921–1923, 1932–1933, 1946–1947: дослідження, спогади, документи/упоряд. Л.Г. Білоусова [та ін.] – Одеса: Астропринт, 2007. – 460с.

Голубець І. Голод – страшніше, ніж війна: [спогади]//Чорномор. новини. – 2008. – 14 лют.

Гончарук Г. І. Комінтернівське: історія і сучасність (1802-2002 роки): наук.-попул. нарис/Г.І. Гончарук. – Одеса: Астропринт, 2002. – 221, [1]с., [4] арк. ілюстр.: ілюстр., портр. – Із змісту: Колективізація, голод та репресії. – С.41–53.

Грінченко М. В. Подорож у минуле: іст. нарис/ М.В. Грінченко. – Кодима: Кодим. район. друк., 2006. – 99с. – Голодомор: [с. Пиріжна, Кодимський р-н]. – С.18–21.

Документы Госархива Одесской области: [витяг із зб. «Голодомор в Україні... Одеська область (1921–1923, 1932–1933, 1946–1947 рр.): спогади, док., дослідж.»]//Юг. – 2006. – 23 нояб. – С.3: ілюстр.

Заєць М. Цебрикове – Долина надії. Історія. Економіка. Культура; 1804–2004/М. Заєць. – Одеса: Астропринт, 2004. – 207, [1]с.: ілюстр., портр. – Голодомор. – С.54–56.

Історія Одеси/Одес. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова, Одес. обл. держ. адмін., Одес. міськрада. – Одеса: Друк, 2002. – 558с. – Голодомор. – С.340–341.

Кесова Н. С. Материалы фондов Государственного архива Одесской области как источник для изучения процесса раскулачивания и голода тридцатых годов//Тезисы докл. 2-й обл. ист.-краевед. науч.-практ. конф. – Одеса, 1991. – С.96–97.

Колтунова В. Пять метров до краюшки хлеба: [спогади, Одеса]//Одеська хвиля: док., твори, спогади в'язнів сумління/упоряд.: П. Отченашенко, О. Різників, Д. Шупта. – Одеса, 2006. – С.236–237.

Край Овідія: археологія та історія Овідіопольського району: кол. моногр./І.В. Сапожников, В.В. Левчук, С.С. Аргатюк [та ін.] – Одеса: Астропринт, 2005. – 624с.: ілюстр. – (Серія «Берег Овідія»; т.VI). – Із змісту: Голодомор. – С.215–219.

Кракалія Р. Доки живемо – вони з нами: [про вист. «Розсекречена пам'ять», Одеса]//Чорномор. новини. – 2007. – 23 черв. – С.3.

Кульчицький С. В. Процес розкуркулення 1929-1932 рр. очима селян/С.В. Кульчицький, Є.П. Шаталіна//Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. – К., 1992. – Вип.2. – С.41–45.

«Куркульська» доля: [спогади]/підгот. В. Семенко //Чорномор. новини. – 2008. – 24 січ.

Кушнір В. Г. Дослідження Голодомору: час працює проти нас/записав В.Кудлач//Думська площа. – 2008. – 29 лют. – С.2.

Лемко В. Вшанування жертв Голодомору: [про відкриття пам'ятника жертвам Голодомору, смт Комінтернівське]//Думська площа. – 2007. – 7 груд.- С.1,2: ілюстр.

Лозинський А. Справа від семи до десяти мільйонів//Чорномор. новини. – 2008. – 29 трав.

Марчук О. У школах пройшли тематичні уроки //Думська площа. – 2007. – 7 груд.

Мерещук В. Пережито... не забуто: [про підготовку другого випуску покажчика «Голодомор в Україні 1932-1933 рр.»]/В. Мерещук, В. Козинець //Думська площа. – 2007. – 7 груд. – С.2.

Михайленко А. Комінтернівське. Данина пам'яті: [про відкриття пам'ятника жертвам Голодомору, смт Комінтернівське]//Одес. вісті. – 2007. – 3 листоп. – С.5.

Моісеєнко Е. К. Життя прожити – не поле перейти: (історія родини): [с. Пиріжна, Кодимський р-н]. – Одеса: Принт-студія «Абрикос», 2006. – 146с. – Голодомор. – С.44–45.

Надоша О. Голодомор не тільки 7 мільйонів життів.../О. Надоша, В. Гонський//Чорномор. новини. – 2007. – 20 січ. – С.3.

Надутик П. Дума про Кодиму: [спогади]//Голодомори в підрадянській Україні: (пр. членів Асоц. дослідників голодоморів в Україні)/редкол.: О.М. Веселова [та ін.] – К.; Львів.; Нью-Йорк, 2002. – С.540–565: ілюстр.

Назарук В. Пам'ять про лихоліття: [про круглий стіл, присвячений 75-річчю Голодомору у Науковій б-ці ОНУ ім. І.І. Мечникова]//Думська площа. – 2007. – 7 груд. – С.2.

Поліщук О.... То як же забути?: [спогади]//Чорномор. новини. – 2008. – 14 лют.

Пояцика Н. Спогади матері про Голодомор //Одес. вісті. – 2007. – 24 листоп. – С.6.

Правда про Голодомор на Одещині. Березівський район/упоряд. І.І. Ниточко. – Одеса: Астропринт, 2008. – 220с.

Сушинський Б. За покликом душі: [про вшанування пам'яті жертв Голодомору, Кодимський р-н]//Одес. вісті. – 2007. – 27 листоп. – С.5.

Сушинський Б. Українські жнива скорботи: [про засідання «круглого столу» на тему «Трагедія голоду в Україні 1932-1933 рр. Причини і наслідки», Одеса]//Одес. вісті. – 2007. – 8 листоп. – С.11.

То були чорні часи: [спогади]/записала Д. Мартиненко//Чорномор. новини. – 2008. – 7 черв.

Фроюк Н. М. Голодомор 1932-1933 років та його соціально-економічні наслідки в Одесі та на Одещині//Одесі – 200: тези доп. Міжнар. наук.-теорет. конф., 6–8 верес. 1994 р. – Одеса, 1994. – Ч.1. – С.32–35.

Цвілюк С. Голодний мор 1932-1933 років в Україні. Чому одесити не ймуть йому віри?//Південний Захід. Одесика: іст.-краєзн. наук. альманах. – Одеса, 2008. – Вип.6. – С.98–110.

Шнабель-Тихомирова О. Я. Незатухаюча свіча. – Одеса: Астропринт, 2008. – 56с.

Шнабель-Тихомирова О. Я. Трагедія голоду на Великомихайлівщині: спогади. Ч.1/О.Я. Шнабель-Тихомирова. – Одеса: Астропринт, 1998. – 28с.

Шнабель-Тихомирова О. У Голодомору – глибоке коріння//Чорномор. новини. – 2008. – 22 берез.

Яценко Г. Згадуючи ті страшні роки...//Чорномор. новини. – 2008. – 29 трав.

Полтавська область

Асадчев В. Світло очищення задля майбутнього//Зоря Полтавщини. – 2007. – 27 листоп.

Бабич Г. Драматичні тридцяті: (до теми «Великий голод на Миргородщині 1932–1933 рр.»)//Сторінки

історії Миргородщини: зб. наук. пр. – Полтава, 2002. – Вип.3. – С.157–187.

Булда М. Трагедія краю Григорія Сковороди (голод 1932–1933 рр. в Чорнухинському районі Полтавської області)//Голод-геноцид 1933 року в Україні: іст.-політол. аналіз соціал.-демогр. та морально-психол. наслідків: матеріали Міжнар. наук.-теорет. конф. Київ, 28 листоп. 1998 р. – К.; Нью-Йорк, 2000. – С.335–347.

Бутенко Є. П. Забуттю не підлягає: [про голодомор 1932–1933 рр. і політ. репресії 1937–1938 рр. у Семенівському р-ні Полтавської обл.]/ Є.П. Бутенко. – Глобине: Поліграфсервіс, 2007. – 79с.: ілюстр., портр.

Віценя Л. «Розсекречена пам'ять»: Голодомор в архівних документах СБУ: [про одноймен. виставку, Полтава]//Зоря Полтавщини. – 2007. – 28 лют.

Віценя Л. У пошуках правди про Голодомор: Голодомор в архівних документах СБУ: [про виставку «Розсекречена пам'ять», Полтава]//Зоря Полтавщини. – 2007. – 14 берез.

Волик Л. В. Живопис роду: етносоціокульт. розвідка/Л.В. Волик: Полтава, 2007. – 139с., [12]с. ілюстр.

Голодомор 1932–1933 років на Кременчуччині: матеріали наук. конф./Кременчуц. т-во «Меморіал» ім. В.Стуса, Кременчуц. краєзн. музей, Кременчуц. осередок Асоц. дослідників голодомору-геноциду 1932–1933 рр. в Україні; редкол.: Л.І. Євселевський [та ін.] – Кременчук: Криниця, 1993. – 44с.

Денисенко С. Н. Тіні незабутих предків: док.-публіц. повість/С.Н. Денисенко. – Шишаки: Гадяч, 2002. – 265с. – (70-м роковинам голодомору в Україні присвячується). – Те саме. – Чернівці, 2005.

Діденко Н. «Ми не голодні! Дайте нам хліба!»: 75 років тому мешканці двох полтав. сіл повстали проти радян. влади під чорним прапором – символом голоду й смерті//Веч. Полтава. – 2007. – 1 листоп. – С.6.

Єрмак О. Хлібозаготівельна кампанія 1932-1933 рр. на Полтавщині та її особливості//Голодомор 1932–1933 рр. в Україні: причини і наслідки: матеріали Міжнар. конф. – К., 1995. – С.145–148.

Злочин проти народу: до сімдесятиріччя голоду-геноциду 1932-1933 років в Україні: матеріали регіонал. наук.-теорет. конф., Полтава, 22 листоп. 2002 р. – Полтава, 2002. – С.184.

Історія краю в документах Державного архіву Полтавської області. Розд.3//Архіви і документальна спадщина Полтавщини: минуле, сучасне, перспективи (1903–2003): арх. зб. на посвяту 100-річчя Полтав. вченої арх. комісії: [матеріали наук. конф.]. – Полтава, 2003. – С.113-220.

Колективізація сільського господарства і голод на Полтавщині 1929–1933: зб. док. і матеріалів/центр по дослідженню історії та культури Полтав. облдержадмін.; Держ. арх. Полтав. обл. – Полтава, 1997. – 262, [2] с.

Коломієць І. Т. Голодомор: спогади однієї родини/І.Т. Коломієць. – Полтава: Рік, 2002. – 68с.: фотогр. – Те саме. – 2-ге вид. – К.: ЗАТ «ВІПОЛ» 2003.

Корицький О. Геноцид 1933 р. на Полтавщині мовою документів//Полтав. краєзн. музей: маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток: зб. наук. ст./2005 р. – Полтава, 2006. – С.207–221.

Кошелівець І. Розмови в дорозі до себе: фрагм. спогадів та ін./І. Кошелівець. – Б.м.: Сучасність, 1985. – 497с.: портр. – (Б-ка «Пологу»і «Сучасності»; Чис.167). – Голодомор: [м. Кременчук]. – С.128–133.

Лата А. Т. Білики: історичне минуле в документах, спогадах і художніх творах: іст. дослідж.: [смт Білики, Кобеляцький р-н]/А.Т. Лата. – 3-тє вид., доп. і доопрац. – К.: Б.в., 2001. – 153с.: табл. – Голодомор. – С.81–88. – Те саме. – 4-те вид., доп. і доопрац. – 2002. – 187с. – Голодомор. – С.86-93.

Літвішко Л. Зіньків від сивої давнини до наших днів/Л. Літвішко, О. Літвішко. – Полтава: Артполіграфсервіс, 2004. – 120с.: ілюстр. – Голодомор. – С.62–64.

Міщенко О. Безкровна війна: розповіді про голод 1933 р., записані в селах Козельщинського р-ну на Полтавщині/О. Міщенко; вступ. слово О. Гончара і авт. – К.: Т-во «Знання УРСР», 1990. – 47, [1]с.: ілюстр.

Москаленко О. «Прости нас, пам'яте, прости!..»: [про відкриття пам'ятника жертвам Голодомору, с. Лущенки, Лохвицький р-н]//Зоря Полтавщини. – 2007. – 20 листоп.

Ні могили, ні хресного знаку: голодомори 1932-1933 і 1946–1947 років у Чорнухинському р-ні Полтавщини: док. і матеріали, свідчення/[упоряд. М. Булда]; Асоц. дослідників голодоморів в Україні [та ін.] – Чорнухи: Б.в., 2004. – 479с.: табл.

Пирятинщина: ст., нариси, док./[редкол.: О.Г. Бажан та ін.]. – К.: Просвіта, 2004. – 411, [4]с.: ілюстр. – Із змісту: Голодомор 1932-1933 рр. – С.93-96.

Полтавщина в період радянської модернізації країни (1929-1939)//Полтавщина: іст. нарис/керівник проекту Г.П. Грибан; відп. за вип. О.М. Пустовгар. – Полтава, 2005. – С.241–255: ілюстр.

Пономаренко Л. Хрест Скорботи в Березовій Рудці: [про відкриття пам'ятника жертвам Голодомору, с. Березова Рудка, Пирятинський р-н]//Зоря Полтавщини. – 2007. – 23 листоп. – С.2.

Пукась Л. С. Тернистий мій шлях: фатальний щоденник із сховищ КДБ/Л.С. Пукась; упоряд. В. Посухов. – Полтава, 2002. – 60с.

Пустовіт Т. За що?: у 1933 р. судили коменданта полтавського цвинтаря//Зоря Полтавщини. – 2007. – 12 груд.

Рева М. А. «Прошу вас, Иосиф Виссарионович, дать нам жить. И самое главное – дать хлеба!»: [публ. листа селянина М.А. Реви]/підгот. Н.

Діденко//Веч. Полтава. – 2007. – 22 листоп. – С.1–2.

Рябченко Л. Снітинські дзвони: [с-ще Снітине, Лубенський р-н]/Л. Рябченко. – Полтава: Рік, 2004. – 321с.: ілюстр. – Голодомор. – С.210–253.

Свідчення про реквізицію хліба 1932 року і голодомор 1933 року в с. Демидівка Решетилівського р-ну Полтавської обл. Надії Тимофіївни Гречанової//Голодомори в Україні: причини, жертви, злочинці: матеріали конф., [Харків], 5 квіт. 2003. – Х., 2003. – С.52–53.

Сова Г. До історії більшовицької дійсності: (25 років життя укр. громадянина в СРСР)/Г. Сова. – Мюнхен: Ін-т для вивчення СССР, 1955. – 107с. – Голодомор: [Новосанжарський р-н]. – С.12–23.

Суслик Р. Л. Криваві сторінки з неписаних літописів козацько-хуторянської Полтавщини в боротьбі проти московського комунізму/Р.Л. Суслик. – [Велика Британія], 1955. – 337с.

Ткаченко П. А. Село моє: (сторінки з історії села Бугаївки на Полтавщині): [Глобинський р-н]/П.А. Ткаченко. – Глобине: Поліграфсервіс, 2001. – 118, [1]с.: ілюстр., табл., портр. – Із змісту: Колективізація і голодомор 1932-1933 років. – С.61–72.

«Я не знаю, чи може бути на світі гидотніша підлота, як морити голодом мільйони людей в ім'я чого б там не було»: [урив. із щоденника політв'язня Л. Пукася (1880–1938)]/підгот. Н. Діденко//Веч. Полтава. – 2007. – 29 листоп. – С.6.

Сумська область

Артюшенко М. М. Новітня історія Тростянеччини/М.М. Артюшенко. – Тростянець: Тростянец. район. друк., 2004. – 569с.: ілюстр., табл., портр. – Голодомор. – С.174–204.

Голодомор на Сумщині: збірник/упоряд. О.П. Столбін. – Суми: Ред.-вид. від. облупр. по пресі, 1993. – 156с.

Голодомор 1932-1933 років на Сумщині: зб. док./упоряд. Л.А. Покидченко; Держ. арх. Сум. обл., Сум. облдержадміністрація, Сум. облрада. – Суми: Ярославна, 2006. – 356с.: ілюстр.

Гусак Л. Сповідь приреченого: [спогади, с. Чернеча Слобода, Буринський р-н]/Л. Гусак. – К.: Смолоскип, 2006. – 112с.

Дідоренко Л. Д. Голодомор 1932-1933 рр. на Краснопільщині: [Краснопільський р-н]/Л.Д. Дідоренко. – Суми: ВВП «Мрія-1 Ltd», 2003. – 39с.

З історії голодомору 1932-1933 рр. на Сумщині: нарис-огляд/уклад. переліку док. та списку фондів Л.А. Покидченко; Держ. арх. Сум. обл. – Суми, 2002. – 61с.

Іванущенко І. Голодомор 1932-33 років: очима свідків, мовою документів: Северинівська сіл. рада Сумського р-ну/І. Іванущенко. – К.: Укр. вид. спілка, 2003. – 59с.

Ігнатуша О. М. Антиправославна акція під час голодомору 1932-1933 рр.//Матеріали V Сумської наук. іст.-краєзн. конф. (20–21 листоп. 2003 р.). – Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2003. – Ч.2: Історія Сумщини з найдавніших часів до кінця XIX ст. Новітня історія Сумщини. – С.120–123.

Ігнатуша О. М. Голодомор 1932-1933 рр. на Сумщині в системі антицерковної боротьби держави//Сумська старовина: наук. журн. з історії та культури України/Сум. держ. ун-т. – 2003. – №11/12. – С.80–84.

Карась А. Чи був голод на Кролевеччині?: [спогади, Кролевецький р-н]//З історії Сумщини/А. Карась. – К., 2006. – С.59–69.

Пам'ять народу неубієнна: спогади очевидців: [Лебединський р-н]//Смертю смерть подолали: Голодомор в Україні 1932–1933 рр. – К., 2003. – С.219–237.

Поліщук Т. Померли майже всі односельці: [с. Мартинівка, Тростянецький р-н]//Слобід. край. – 2007. – 23 черв. – С.8.

Сахно Ф. І. Історія Смілого: [Роменський р-н]/Ф.І. Сахно. – К.: Варта, 2004. – 483, [2]с.: ілюстр., портр. – Голодомор. – С.448–452.

Сірюк Г. Факти і події до майбутньої історії Сіверщини/Г. Сірюк. – Торонто: Гомін України, 1975. – 224с. – Голодомор. – С.114, 144.

Тарасенко В. Піски: пам'ятаймо!: унікальні свідчення Голодомору знайдено на Сумщині//Демокр. Україна. – 2007. – 23 листоп. – С.23.

Ткаченко Б. Під чорним тавром: іст. розвідка про геноцид на Україні і, зокрема, на Лебединщині в 1932–1933 рр., скріплена найвищим суддею – людською пам'яттю/Б. Ткаченко. – Лебедин, 1994. – 463с.: ілюстр.

Тупик С. В. Будищі – село над Клевенню: іст.-краєзн. нарис: [Глухівський р-н]/С.В. Тупик. – Суми: ВВП «Мрія-1 Ltd», 2002. – 110, [1]с.: ілюстр. – Голодомор. – С.48–60.

Фоменко П. С. Голодомор 1932–1933 рр. на Сумщині//Сторінки пам'яті: трагедія українського народу 1932-1933 рр.: матеріали наук.-практ. конф., Харків, 22 листоп. 2006 р. – Х., 2006. – С.108-114.

Шудрик І. Від голодної смерті врятували ховрашки//Слобід. край. – 2007. – 9 черв. – С.8.

Харківська область

Бережний І. «Розсекречена пам'ять»: [про однойменну виставку, Харків]//Слобід. край. – 2007. – 8 лют. – С.3.

Голодомори в Україні: причини, жертви, злочинці: матеріали конф., [Харків], 5 квіт. 2003 р. – Х., 2003.

Гурьев В. Гурьев-Казачок: страницы истории: очерк: [с. Гур'їв Козачок, Золочівський р-н]/В. Гурьев. – Хмельницкий: Подилля, 2001. – 79, [1] с., [2] л. ил., портр. – Із змісту: 1933: Голод или Голодомор? – С.56–63.

Дивнич Ю. Ще декілька слів до спогадів про Медвин: [зокрема про голод у Харкові]//Горить Медвин: іст.-мемуар. нарис/І. Дубинець. – Нью-Йорк, 1952. – С.27–29.

Дубинка П. З минулого й пережитого: [смт Краснокутськ, Краснокутський р-н]//Голод-геноцид 1933 року в Україні: іст.-політол. аналіз соціал.-демогр. та морально-психол. наслідків: матеріали Міжнар. наук.-теорет. конф. Київ, 28 листоп. 1998 р. – К.; Нью-Йорк, 2000. – С.519–530.

Ісаїв Л. Геноцид проти українського селянства: [три голодомори на Борівщині: 1921–1923, 1932–1933, 1946–1947 рр.]//6-та Всеукр. наук. конф. з іст. краєзнавства. – Луцьк, 1993. – С.325–326.

Кулинич И. М. Огнем и смертью крещенные. Документы. Факты. Воспоминания/И.М.Кулинич. – Х.: Майдан, 2002. – 387с.: ил. – (Досье).

Малий В. Село Друга Корулька: [Барвінківський р-н]/В. Малий. – Мюнхен: Сучас. Україна, 1952. – 23с.

Медвідь В. Жахи голодного краю//Слобід. край. – 2007. – 15 груд. – С.8.

Поліщук Т. Голодомор на Харківщині//Уряд. кур'єр. – 2007. – 28 верес. – С.12.

Розсекречена пам'ять: [про одноймен. виставку, Харків]//Голос України. – 2007. – 15 лют. – С.3.

Розсекречена пам'ять: [про одноймен. виставку, Харків]//Культура і життя. – 2007. – 28 лют. – С.8.

Рухеман М. Харьков в тридцатых//Физика низких температур. – 1992. – Т.18, №1. – С.74-82.

Солоненко М. Ф. Виконуючи заповіти моїх мордованих голодомором земляків/М.Ф. Солоненко. – Х.: Обл. об-ня Всеукр. т-ва «Просвіта» ім. Т.Г. Шевченка, 1999. – 16с.

Солоненко М. Ф. За заповітами моїх земляків, уцілілих в часи голодомору 1932–1933 років/М.Ф. Солоненко. – Х.: Оригінал, 2007. – 22с.

Столиця відчаю: Голодомор 1932-1933 рр. на Харківщині вустами очевидців: свідчення, коментарі/уклад. Т.В. Поліщук; Асоц. дослідників голодоморів в Україні. – Х., Нью-Йорк, Львів: Березіль, 2006. – 415с.

Сторінки пам'яті: трагедія українського народу 1932–1933 рр.: матеріали наук.-практ. конф., Харків, 22 листоп. 2006 р. – Х., 2006.

Чи був голод у Люботині?..: [спогади, м. Люботин, Харківський р-н]/підгот. Н. Чернова//Слобід. край. – 2007. – 17 листоп. – С.6.

Чорні жнива: голод 1932-1933 років у Валківському та Коломацькому р-нах Харківщини: [док., спогади, списки померлих]/упоряд. Т. Поліщук, відп. за вип. О.М. Веселова. – К.; Х.; Нью-Йорк; Філадельфія: Вид-во М.П. Коця, 1997. – 368с.

Юхно І. Край мій Краснокутський: іст. нарис (з найдавніших часів до 1995 року)/І. Юхно. – Б.м., 2004. – 263с.: ілюстр. – Із змісту: Війна з селянством: Голодомор. – С.115–127.

Яценко Є. Ю. Голодомор 1932–1933 років на Харківщині: автореф. дис.... канд. іст. наук: (07.00.01)/Є.Ю. Яценко; Харк. держ. ун-т. – Х., 1999. – 18с.

Херсонська область

Васильєв А. Історія – не за підручниками: [про звіт турист.-краєзн. загонів освітян. закл., присвяч. пам'яті жертв Голодомору Цюрупинський р-н]//Наддніпрян. правда. – 2007. – 23 листоп. – С.3.

Волович О. І. Спомини про «світле» минуле: [с. Степне, Нижньосірогозький р-н]/О.І. Волович. – Кіровоград: Мавік, 2003. – 76, [1]с.: портр.

Гейко С. Не було спасіння нізвідки: [спогади, м. Берислав]//Наддніпрян. правда. – 2007. – 23 листоп. – С.1, 3.

Жниво Молоха: голод 1932-1933 рр. на Херсонщині: док., спогади, факти, творчість /[авт.-упоряд. В.Піддубняк]. – Херсон: ВАТ «ХМД», 2006. – 171с., [8] арк. ілюстр.

З історії соціалістичної перебудови сільського господарства на Херсонщині (1918-1941): зб. док. і матеріалів: у 3 вип. Вип.3: 1930–1941 рр. – Херсон, 1959. – 779с.

Марченко Л. Плугарі етапом йдуть: (розкуркулення укр. села по матеріалах Херсонщини)/Л. Марченко. – Херсон: Просвіта, 1995. – 47с.

Морозюк Ф. Келегейський мор: спогади очевидців геноциду (голоду) 1932-1933 рр.: [с. Келегея, нині – с. Гладівка, Голопристанський р-н]/Ф. Морозюк; [авт. передм.М. Братан]. – Херсон: Просвіта, 1995. – 18с.

Назарова А. М. Трагедия голода 1932-1933 гг. на Херсонщине//Прошлое служит настоящему. – Херсон, 1991. – С.65-70.

Шинкаренко О. І. Документи свідчать: до 70-річчя пам'яті жертв голодомору в Україні//Південь. арх.: (іст. науки): зб. наук. пр. – 2002. – Вип.9. – С.65–69.

Хмельницька область

Барва смерті – 33-й: ст., спогади, фольклор про голодомор/авт.упоряд. Л. Сердунич. – Хмельницький, 2004. – 66с.

Гжимайло Ю. Д. Тривожать душу спогади/Ю.Д. Гжимайло. – [Хмельницький]: Б.в., 2002. – 39, [1] с. – Із змісту: То був справжній геноцид народу. – С.12-13; Голодомор у Глібках: [Красилівський р-н]. – С.14–16.

Голод 1932-1933 років на Хмельниччині: причини, наслідки, уроки: матеріали респ. наук.-практ. конф. 20 жовт. 1993 р./редкол.: А.Г. Філінюк, П.Я. Слободянюк, Л.О. Тимофєєва [та ін.] – Хмельницький, 1993. – 112с.

Голод на Поділлі: книга свідчень/ред.-упоряд. В.П. Мацько; авт. вступ. ст. Л. Коваленко-Маняк; Хмельниц. обл. універс. б-ка. – Кам'янець-Подільський, 1993. – 104 С.: ілюстр.

Дунаєвеччина очима дослідників, учасників і свідків історичних подій: матеріали наук. краєзн. конф. – К., 1997.

Дорош М. Чорні покоси: публіцистика, документи/М. Дорош. – Вінниця: ПП О. Власюк, 2007. – 175с.: ілюстр.

Завальнюк О. М. Документи розповідають: (сталінський голодомор на Хмельниччині)//Поділля і Волинь у контексті історії українського національного відродження: наук. зб. – Хмельницький, 1995. – С.310–314.

Завальнюк О. М. Кам'янець-Подільський: іст.-популяр. нарис/О.М. Завальнюк, О.Б. Комаринецький; громад. орг. «Партія відродження Кам'янця-Подільського». – Кам'янець-Подільський: ТзОВ «Абетка-Нова», 2001. – 199, [1]с., [8] арк. ілюстр.: ілюстр., портр. – Голодомор. – С.79.

Завальнюк О. М. Кам'янеччина і всеукраїнський голодомор 1921–1933 рр.: [Кам'янець-Подільський р-н]//Кам'янеччина в контексті історії Поділля: наук. зб. – Кам'янець-Подільський, 1998. – Т.2. – С.46–48.

Завальнюк О. М. 1932–1933 роки на Хмельниччині: (до 60-річчя голодомору)//Подільська старовина: зб. наук. пр. – Вінниця, 1993. – С.228–237.

Історико-краєзнавчий нарис села Кременчуки: [Красилівський р-н]/М.Г. Кукурудзяк, М.О. Соколовський, Г.В. Волисюк, С.М. Гаврилюк. – Хмельницький: Поділля, 1995. – 80 с.: ілюстр. – Голодомор. – С.40–42.

Ковальчук С. Ф. Славута. Минуле і сучасне: [зб. іст.-краєзн. нарисів]/С.Ф. Ковальчук, А. Ковальчук. – К.: Київ, правда, 2003. – 267с.: [16] арк. ілюстр.: ілюстр., табл., портр. – Із змісту: Голодомор, чистки й репресії у 30-х роках. – С.99–103.

Козельський І. Відродження правди про страхіття 33-го на Старосинявщині: [Старосинявський р-н]/І. Козельський, І. Никитюк.//Поділля і південно-східна Волинь в роки визвольної війни середини XVII ст.: матеріали Всеукр. іст.-краєзн. наук.-практ. конф., 19 верес. 1998 р. – Стара Синява, 1998. – С.246–250.

Кордон А. М. Голодомор 1933 року в Чанькові: [с. Чаньків, Дунаєвецький р-н]//Дунаївці і їх роль і місце в історії Поділля: тези доп. респ. наук. конф. – Дунаївці, 1993. – С.88–89.

Наконечний Д. С. Красносілка – Сахнівці: з літопису про минуле та часопису сьогодення сіл: [Старокостянтинівський р-н]/Д.С. Наконечний. – Хмельницький: Б.в., 2002. – 119с.: ілюстр., портр. – Голодомор. – С.40–41.

Олуйко В. М. Ямпіль на Горині: [смт Ямпіль, Білогірський р-н]/В.М. Олуйко, І.А. Стасюк. – Хмельницький: Б.в., 2005. – 226с., [8] арк. ілюстр.: табл., портр. – Із змісту: Голодомор 1932-1933 років. – С.79.

Поліщук І. Нариси історії Правутинів: [села Великий Правутин, Малий Правутин, Славутський р-н]/І. Поліщук, Д. Глушанець. – Славута, 1995. – 88 с. – Голодомор. – С.43–44.

Прокопчук В. С. Архівні матеріали ЗАГСу про голодомор 1932–1933 рр. на Дунаєвеччині: [Дунаєвецький р-н]//Хмельниччина: роки становлення та поступу (1937-1997): матеріали Всеукр. наук. іст.-краєзн. конф. – Хмельницький, 1997. – С.276–279.

Прокопчук В. С. Два села – одна доля: [села Блищанівка, Михайлівка, Дунаєвецький р-н]/В.С. Прокопчук. – Кам'янець-Подільський: ОІЮМ, 2001. – 271с.: ілюстр., табл., портр. – Із змісту: Колективізація, голодомор, репресії. – С.79–91.

Рибак І. В. Історія рідного краю новітньої доби/І.В. Рибак. – Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова, 2004. – 120с.: ілюстр. – Із змісту: Голод 1932-1933 рр. – С.34–36; Голод у селі Плеска Шепетівського району у спогадах очевидців. – С.42.

Рибак І. В. Хмельниччина від найдавнішого часу до сьогодення: навч. посіб./І.В. Рибак; Хмельниц. Ін-т бізнесу. – Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова, 2002. – 155с.: ілюстр., портр. – Із змісту: Голод 1932-1933 рр. – С.93–94.

Роженко М. М. Про куркульську організацію «ПОВ» у селі Западинці: [Меджибізький (нині – Летичівський) р-н]//Голодомор 1932–1933 років: матеріали Другої міжнар. наук. конф., Київ, 28 листоп. 2003 р. – К.: МАУП, 2004. – С.219–225.

Стасюк І. А. Історія Теофіополя: (нарис)/І.А. Стасюк. – Хмельницький: Поділля, 2001. – 190, [1]с.: ілюстр. – Із змісту: Голодомор 1932–1933 р. – С.79–80.

Стасюк І. А. Новоставці на Полкві: [Теофіопольський р-н]/І.А. Стасюк. – Хмельницький: Поділля, 2003. – 303с., [16] арк. ілюстр.: табл., портр. – Із змісту: Голодомор 1932-1933 років. – С.54–55.

Терновий В. Це було на Славутчині в 30-х...: публіцист.-докум. вид./В. Терновий. – Славута, 1993. – 45с.

Шевчук М. П. Зіньків: (нарис про минуле та сучасне старовинного с. Зінькова): [Віньковецький р-н]/М.П. Шевчук, В.М. Дзюба. – Хмельницький: Поділля, 2004. – 68с.: ілюстр., портр. – Голодомор. – С.20–21.

Черкаська область

Волошенко І. Монастирищина: з історії рідного краю/І. Волошенко. – Черкаси: Сіяч, 1995. – 229с. – Голодомор. – С.112–118.

Голод 1932-1933 років на Черкащині: док. і матеріали/авт.-упоряд.: Т.А. Клименко [та ін.]; Держархів Черкас. обл. – Черкаси: Б.в., 2002. – 224с.

Голуб О. Д. Історія села Пастирське Смілянського району Черкаської області: наук.-популяр. іст. нарис/О.Д. Голуб. – Пастирське: Б.в., 2006. – 60с. – Голодомор. – С.33.

Гудзенко К. Н. Трагічні голоси: [Кам'янський р-н]/К.Н. Гудзенко. – Кам'янка, 1993. – 195с.

Дігтяренко М. С. З історії землі Тальнівської/ М.С. Дігтяренко. – Черкаси: Сіяч, 1995. – 162 с. – Голодомор. – С.64–70.

Жадько В. О. Маньківщина. Не забуваймо рідного порогу: наук.-краєзн. фотоілюстр. довід./В.О. Жадько. – К.: Вид. Жадько В. О., 2006. – 352с. – Голодомор. – С.43–47.

Кирей В. Щоб не обміліла криниця нашої совісті: [про заходи з вшанування пам'яті жертв Голодомору]//Уряд. кур'єр. – 2007. – 10 листоп. – С.10.

Край козацький: довід. з історії Лисянщини: [Лисянський р-н]. – К.: Наук. думка, 2004. – 408, VIIIс.: ілюстр. – (Серія «Історія регіонів України»). – Із змісту: Голодомор 1932–1933/В. Щербатюк.

Лазуренко В. М. Історія Чигиринщини (з найдавніших часів до сьогодні): [навч. посіб.]/ В.М. Лазуренко. – Черкаси: Ваш Дім: ПП Дикий О. О., 2004.- 452с.: ілюстр., портр. – Із змісту: Голодомор 1932–1933 років і Чигиринщина. – С.241–242.

Мельниченко В. М. Моя Черкащина: (історія рідного краю від найдавніших часів до сучасності)/В.М. Мельниченко. – Черкаси: Вертикаль, 2006. – 232с. – Голодомор. – С.159-160.

Мицик Я. П. Голод у Вишнополі: [Тальнівський р-н]/Я.П. Мицик. – Тальне, 1993. – 36с.

Наш рідний край: хрестоматія з історії Черкащини. Ч.2. – К.: Молодь, 1995. – 176с. – Голодомор. – С.78–84.

Невмитий І. Найясніше між усіма сонцями сонце: іст.-краєзн. нарис: [с. Тарасівка, Звенигородський р-н]/І. Невмитий, В. Невмитий. – Одеса: Астропринт, 2005. – 136с.: ілюстр. – Із змісту: Комнезамівська рвійність. – С.25–26; Чорні жнива. – С.26-28; Мартиролог Голодомору. – С.29–38; Вродився в сорочці, або Життя... після могили. – С.38; Зі спогадів Михайла Степановича Ковтуна. – С.39. – Те саме. – 2006.

Негода М. Т. Сповідь перед собою: [спогади, с. Бузуків, Черкаський р-н]/М.Т. Негода. – Черкаси: Вид. Чабаненко Ю. А., 2006. – 302с.

Ноля В. Колективізація, голодомор в Україні: свідчення очевидців з Черкащини//Шевченків край. – К., 2005. – С.166–171.

Пилипенко П. Г. Простіть мені, дідусю...: [с. Чапаєвка, Золотоніський р-н]//Голодомор 1932-1933 років на Кременчуччині: матеріали наук. конф. /Кременчуц. т-во «Меморіал» ім. В. Стуса, Кременчуц. краєзн. музей, Кременчуц. осередок Асоц. дослідників голодомору-геноциду 1932–1933 рр. в Україні; редкол.: Л.І. Євселевський [та ін.] – Кременчук, 1993. – С.21–23.

Почепцов В. Ф. Спогади очевидців про голодомор 1932–1933 років на Черкащині/В.Ф. Почепцов. – Черкаси, 2006. – 36с.

Приліпко В. М. Іван Піддубний – сила України/ В.М. Приліпко. – Черкаси: Брама-Україна, 2006. – 156с. – Голодомор: [с. Богодухівка, Чорнобаївський р-н]. – С.83.

Развитие социалистического сельского хозяйства Черкащины в 1917–1985: сб. док. и материалов. – Дніпропетровськ: Промінь, 1986. – 240 с.

Роки і люди: історія Лебединського насіннєвого заводу Шполянського району Черкаської області 1846-2006 рр. – 2-ге вид. – Черкаси: Брама-Україна, 2006. – 252с. – Голодомор: [с. Лебедин]. – С.93–94.

Святиня і голодомор: док. і матеріали з наук. арх. Шевченківського нац. заповідника/упоряд. О.В. Білокінь; фотогр. І.Ф. Синящокого. – Львів: ПП Сорока Т. Б., 2003. – 60с.: фотоілюстр.

Скрипник Т. Життя прожити – не поле перейти/ Т. Скрипник. – Х.: Просвіта, 2003. – 87с. – Із змісту: Голодомор 1932-1933 рр.: [спогади, смт Лисянка]. – С.27–33.

Смагленко Ф. П. Незабутнє: [с. Нечаєве, Шполянський р-н]//Времена и годы: воспоминания ветеранов войны и труда Одес. ун-та. – Одесса., 1998. – Вып.1. – С.94–98: ил.

Старів С. (Долот М.) Страта голодом: [с. Вергуни, Черкаський р-н]/С. Старів (М. Долот); пер. з англ. за ред. Р. Доценка. – К.: Українознавство, 1997. – 256с. – Те саме: – К.: Вид. центр «Просвіта», 2002. – 271с.: портр.

Тархан-Береза З. П. Святиня і голодомор (за матеріалами спогадів жителів м. Канева) //Голодомор 1932-1933 років: матеріали Другої міжнар. наук. конф., Київ, 28 листоп. 2003 р. – К.: МАУП, 2004. – С.135–-140.

Толкушин О. Г. Свет земли Антиповской: [с. Антипівка, Золотоніський р-н]/О.Г. Толкушин. – Черкассы: Око-имос, 2006. – 120с. – Голодомор. – С.91.

Улітов А. Д. На краю Лісостепу: худож.-докум. нарис про с. Дубіївка: [Черкаський р-н]/ А.Д. Улітов. – Черкаси, 1994. – 160с. – Голодомор. – С.73–77.

Хижняк В. Чотири ворони: [с. Макіївка, Смілянський р-н]/В. Хижняк. – Черкаси: Брама-Україна, 2004. – 172с.: ілюстр. – Голодомор. – С.52, 53, 58, 60–74.

Черкащина в контексті історії України: матеріали Першої наук.-краєзн. конф. Черкащини (до 50-річчя утворення Черкаської області)/В.М. Мельниченко (відп. ред.). – Черкаси: Ваш Дім: ПП Дикий О. О., 2004. – 464с. – Із змісту: Соціально-економічні та культурні перетворення в Монастирищенському районі у 1920-1930-х роках/І.І. Волошенко. Нарис з історії села Трушівець: [с. Трушівці, Чигиринський р-н]/О.І. Чепурний.

Шамрай О. Страшна правда: [про виставку «Часи відчаю. Голодомор 1932–1933 рр. на Черкащині», м. Черкаси]//Нова доба. – 2007. – 13 листоп. – С.3.

Шевченко Г. Голодомор: ніщо не забуте//Черкас. край. – 2007. – 4 трав. – С.16.

Щербак І. В. Село Зелена Діброва/І.В. Щербак, Б.І. Сидоренко. – Черкаси: Відлуння плюс, 2006. – 136с. – Із змісту: Голод у с. Зелена Діброва Городищенського р-ну: Спогади. – С.43–55.

Щербатюк В. Голодомор 1932-1933 рр.: жахлива правда тоталітарного режиму: Лисянський р-н/ В. Щербатюк, О. Беззубець//Спілка «Витоки» у краєзнавчому русі України: досягнення і перспективи. – Черкаси, 2004. – С.249–253.

Щербатюк В. М. Історія регіонів України: Лисянщина: [смт Лисянка]/В.М. Щербатюк; Лисян. район. спілка краєзнавців «Витоки» [та ін.] – К.: Логос, 2002. – 427с.: ілюстр., табл., портр. – Із змісту: Страхіття 33-го. – С.178–184.

Яворський Г.... Тільки з пам'яті пам'ять не стерти...: [про щоденники свідка Голодомору О. М. Радченко]//Черкас. край. – 2007. – 23 листоп. – С.3.

Dolot M. Execution by Hunger: the Hidden Holocaust: [с. Вергуни, Черкаський р-н]/M.Dolot; introd. by A. Ulam. – New York; London: W.W.Norton, 1985. – XVI, 231p.

Dolot M. Les affames: L'Holocaust masque, Ukraine 1929-1933: [с. Вергуни, Черкаський р-н]/M. Dolot; presentation de G.Malaurie; traduit de l'americain par A.Naccach. – Paris: Ed. Ramsay, 1986. – 333p.

Чернігівська область

Балабай В. І. Ічня в роки «Великого перелому»//На землі Ічнянській/В. Балабай. – Ніжин, 2004. – С.159–185.

Бойко М. Моє село – моя колиска: [с. Крапивна, Ніжинський р-н]/М. Бойко. – К.: ТОВ «Вид-во Аратта», 2003. – 152с.: ілюстр. – Голодомор. – С.75-77.

Бойко М. К. Нариси з історії Чернігівщини від найдавніших часів до наших днів. Вип.4. Селянство краю у 20–30-ті роки XX ст./М.К. Бойко, В.М. Лазаренко; Черніг. обл. Ін-т підвищ. кваліфікації та перепідготов. працівників освіти; Черніг. держ. пед. Ін-т ім. Т.Г.Шевченка. – Чернігів, 2002. – 76с.

Горобець С. М. Голодомор 1932–1933 років у Петрушині: док., матеріали, спогади: [с. Петрушин, Чернігівський р-н]/С.М. Горобець. – [Чернігів, 2003]. – 130с. – (Іст.дослід. альм.; вип.2).

Горобець С. Чи не пора порахувати жертв голодомору?: [демогр. дані]//Деснян. правда. – 2007. – 24 листоп.

Демченко Т. Голодомор 1932–1933 років на Чернігівщині: (до питання про стан вивчення проблеми)/Т. Демченко, О. Коваленко//Голод-геноцид 1933 року в Україні: іст.-політол. аналіз соціал.-демогр. та морально-психол. наслідків: матеріали Міжнар. наук.-теорет. конф. Київ, 28 листоп. 1998 р. – К.; Нью-Йорк, 2000. – С.253–264.

Демченко Т. Голодомор 1932–1933 років: чернігівський слід//Чернігівщина incognita. – Чернігів, 2004. – С.102–110.

Демченко Т. П. Колективізація та Голодомор 1932-1933 рр. на Чернігівщині: навч. посіб./Черніг. обл. держ. адмін. Упр. з питань внутрішньої політики та зв'язків з громадськістю, Упр. у справах преси та інформації, Черніг. центр перепідготовки та підвищ. кваліфікації працівників органів держ. влади, органів місц. самоврядування, держ. підприємств, установ і орг. – Чернігів: Деснян. правда, 2007. – 72с.: ілюстр. – (Голодомор на Чернігівщині 1932–1933).

За них скажемо: (голод 1932-1933 років на Чернігівщині): збірник/упоряд. С. Реп'ях. – Чернігів: Ред.-вид. від. облупр. по пресі, 1993. – 128 с.

За них скажемо: (голод 1932-1933 років на Чернігівщині)/упоряд. С. Реп'ях. – Чернігів: Черніг. обереги; Упр. у справах преси та інформації, 2003. – 96с. – (Рідні джерела).

Зайченко В. В. Село Новий Білоус та його округа: [Чернігівський р-н]/В.В. Зайченко. – Чернігів, 2003. – 87с.: ілюстр. – Із змісту: Період колективізації і голодомору на селі. – С.53–54.

Історія Ніжина мовою дат/[упоряд. М.П. Шкурко]; Ніжин. міськ. благодійна орг. «Благодійний фонд «Ніжин». – 2-ге вид., випр. й доп. – Луцьк: Волин. обл. друк., 2004. – 178с.: [10] арк. ілюстр.

Киричок Б. Г. Нариси з історії Дмитрівки: [смт Дмитрівка, Бахмацький р-н]/Б.Г. Киричок. – К.: Б.в., 2005. – 109, [3]с.: ілюстр., табл., портр. – Із змісту: Голодомор. – С.25–26.

Купрієнко М. В. Верескуни на Чернігівщині: [спогади]//Смертю смерть подолали: Голодомор в Україні 1932-1933. – К., 2003. – С.237.

Куценко П. Біль, який житиме з нами довічно: [про вшанування пам'яті жертв Голодомору] //Деснян. правда. 2007. – 27 листоп.

Ларіонов П. Скорботні рушники і свічі пам'яті: [про встановлення пам'ятних знаків у різних населених пунктах]//Донеччина. – 2007. – 24 листоп.

Ляшев О. Роїще – село, сотяне містечко: іст.-етногр. нарис/О. Ляшев. – Чернігів, 2002. – 144с.: ілюстр. – Із змісту: Період колективізації і голодомору. – С.58–65.

Очевидці голодомору свідчать.../Прилуц. район. б-ка. – Прилуки, 2003. – 122с.

Пам'ять народу неубієнна: «Це твій, Ясю, дід»: старше покоління розповідає молоді про голод 1932-1933 рр. – Чернігів: Черніг. обереги, 2005. – 72с.

Пам'ять народу неубієнна: Голодомор 1932–1933 рр. на Чернігівщині мовою документів: темат. перелік/[упоряд.: Л.П. Коноваленко, А.В. Морозова, Н.М. Полетун; ред. А.І. Неділя]. – Чернігів: Черніг. обереги, 2003. – 71с.: табл. – (Рідні джерела).

Пам'ять народу неубієнна: свідчення про голодомор 1932-1933 рр. та голод 1946–1947 рр. на Чернігівщині/[упоряд. Т.П. Демченко та ін.]. – Чернігів: РВК «Деснян. правда», 2006. – 95с. – (Рідні джерела).

Пам'ять народу неубієнна: спогади очевидців: Бахмацький район: (свідчення про голод 1932-1933 рр. на Чернігівщині)/[упоряд. Т.М. Стрикун]. – Черні-гів: Черніг. обереги; Упр. у справах преси та інформації, 2003. – 70с.: ілюстр. – (Рідні джерела).

Пам'ять народу неубієнна: спогади очевидців: Новгород-Сіверський район/[редкол.: С. Біла та ін.]. – Чернігів: Черніг. обереги, 2004. – 43с.: ілюстр., портр. – (Рідні джерела).

Пам'ять народу неубієнна: спогади очевидців: (свідчення про голод 1932–1933 рр. на Чернігівщині) /[упоряд. Т.П. Демченко, Л.О. Легецька]. – Чернігів: Черніг. обереги; Упр. у справах преси та інформації, 2003. – 99с. – (Рідні джерела).

Сапон В. «300 днів без хліба…»: [про вист. «Розсекречена пам'ять», Чернігів]//Деснян. правда. – 2007. – 15 берез. – С.1.

Ткаченко В. Політика розкуркулювання і голодомор 1932–1933 років на Чернігівщині/В. Ткаченко, С. Кадетов//Голодомор 1932–1933 років: матеріали Другої міжнар. наук. конф., Київ, 28 листоп. 2003 р. – К.: МАУП, 2004. – С.257–270.

Український голодомор: факти, наслідки, дослідження: свідчення очевидців, зібрані членами іст.-краєзн. гуртка «Пошук» Ніжин. училища культури і мистецтв ім. М. Заньковецької/В.К. Швець (уклад.). – 3-тє вид., доп. і перероб. – Ніжин: Міланік, 2007. – 100с.

Чернігівщина: (факти, події, постаті). – Чернігів: Черніг. обереги, 2003. – 256с.: ілюстр. – Голодомор. – С.50-51.

Шевченко В. Трагічна доля українського куркульства//Українська історична наука на порозі XXI століття. – Чернівці, 2001. – Т.1. – С.297–393.

Шкварчук В. Бунт землі: (худож.-краєзн. праця на арх. матеріалі)/В. Шкварчук. – Чернігів: Ред.-вид. від. облупр. по пресі, 1994. – 63 с.

Шкварчук В. Голодомор 1932-33 годов на Черниговщине: из-под грифа «Совершенно секретно»/В. Шкварчук. – Чернигов, 1999. – 99с.

Шкварчук В. На казарменому становищі: нариси з історії Чернігівщини довоєн. років/упр. у справах преси та інформації/В. Шкварчук. – Чернігів: Черніг. обереги, 2002. – 227с.

БІБЛІОГРАФІЧНІ МАТЕРІАЛИ

Біль і трагедія українського народу: (метод.-бібліогр. матеріали до 60-річчя голодомору на Україні)/упоряд. Л.Г. Убийвовк; Полтав. держ. обл. універс. наук. б-ка ім. І.П. Котляревського. – Полтава, 1993. – 15с.

Голод 1932–1933 рр.//Харків XX століття: бібліогр. покажч./Харк. держ. наук. б-ка ім. В.Г. Короленка. – Х., 2003. – С.68.

Голод 1932-1933 рр. в Україні: бібліогр. список л-ри/підгот. В.М. Гонтарук; Київ. обл. б-ка для дітей. – К., 1993. – 10с.

Голод на Україні (1931–1933 рр.)//Сторінки історії України: бібліогр. покажч./Будинок політ. освіти ЦК Компартії України, Держ. іст. б-ка УРСР. – К., 1990. – Вип.1. – С.24–25.

Голод на Україні 1932-1933 рр.//Історія України: наук.-доп. бібліогр. покажч. за рік 1989/упоряд.: І.В. Бутовська, І.В. Бондаренко, З.Х. Мусіна [та ін.]; Держ. іст. б-ка УРСР – К., 1990. – С.144–146.

Голод-геноцид 1932–1933 рр. в Україні//Репресії в Україні (1917–1990 рр.): наук.-доп. бібліогр. покажч./авт.-упоряд.: Є.К. Бабич, В.В. Патока. – К., 2007. – С.163–173.

Голодомор – незагойна рана України: каталог кн. вист./Херсон. держ. обл. універс. наук. б-ка ім. О.М. Горького. – Херсон, 1993. – 14с.

Голодомор//Україна. Історія. Народознавство: анот. бібліогр. довід. – Рівне, 1994. – С.73–77.

Голодомор 1932–1933 рр. на Україні: (до 70-річчя): бібліогр. покажч./уклад.: О.І. Люта, Л.О. Смочко; наук. ред. М. Вегеш; Ужгород. нац. ун-т, Наук. б-ка Ужгород. нац. ун-ту, Закарпат. ін.-т ім. А. Волошина, Міжрегіонал. акад. упр. персоналом, Каф. гуманіт. та суспіл. дисциплін. – Ужгород, 2004. – 146с.

Голодомор 1932-1933 рр. на Україні: (до 70-річчя): бібліогр. покажч./уклад.: О.І. Люта, Л.О.Смочко; наук. ред. М. Вегеш; Ужгород. нац. ун-т. Наук. б-ка Ужгород. нац. ун-ту, Закарпат. Ін.-т ім. А. Волошина. – 2-ге вид., доп. – Ужгород: КП «Ужгород. міська друк», 2006. – 176с.

Голодомор в Україні (1921–1922, 1932–1933, 1946–1947 рр.)//Повернена історія, культура і література України: бібліогр. список/склала Н.Ф. Попова; Херсон. обл. наук. б-ка ім. О.М. Горького. – Херсон, 1992. – Вип.2. – С.3.

Голодомор в Україні 1932-1933 рр.: бібліогр. покажч./упоряд.: Л.М. Бур'ян, І.Е. Рікун; редкол.: С.В. Кульчицький (відп. ред.), О.Ф. Ботушанська, В. Мотика (Австралія); ред.: М.Л. Десенко, І.С. Шелестович; ОДНБ ім. М. Горького, Ін-т історії України НАНУ, Фундація українознавчих студій Австралії. – Одеса; Львів: Вид-во М.П. Коць, 2001. – 656с.

Голодомор в Україні 1932–1933 рр.: бібліогр. покажч.: вип. другий/упоряд.: Л.М. Бур'ян, І.Е.Рікун; редкол.: О.Ф. Ботушанська (відп. ред.), С.В. Кульчицький (наук. ред.), В. Мотика (Австралія); ред.: М.Л. Десенко, І.С. Шелестович; ОДНБ ім. М. Горького, Ін-т історії України НАН України. – Одеса: Негоціант, 2008. – 576с.

Донеччина: Голодомор 1932–1933 рр.: бібліогр. покажч./уклад. О.В. Кучерява; наук. ред. О.В. Башун; Донец. обл. універс. наук. б-ка ім. Н.К. Крупської; Донец. від-ня Наук. т-ва ім. Шевченка. – Донецьк, 2002. – 12с.

Історія України: (реком. покажч. Л-ри), 1989-1992 рр./укладач Л.О. Пашнєва; Харків. держ. пед. Ін-т. – Х., 1992. – 49, [2]с. – Голодомор. – С.31–32.

Література про Одеську область за 1993 рік: наук.-доп. бібліогр. покажч./упр. культури Одес. обл. держ. адмін., Одес. держ. обл. універс. наук. б-ка ім. М.С. Грушевського. – Одеса, 1997. – 161с. – Голодомор. – С.35–37.

Пам'ять народу неубієнна: Голодомор на Чернігівщині 1932–1933 років: бібліогр. покажч./упоряд.: І. Каганова, Л. Студьонова; ред. П. Грищенко. – Чернігів: Черніг. обереги, 2005. – 52с.

Популяризація літератури про голодомор 1932-1933 рр. в Україні: метод. поради/підгот. З.І. Матвійчук; Київ. обл. б-ка для дітей. – К., 1992. – 20с.

Сенишин (Змієнко) Г.В. Бібліографія голоду на Україні, 1932-1933. – Оттава; Монреаль, 1983. – 56с.: ілюстр. – (Україніка Екзіліяна; Чис.16). – Те саме. – 2-ге вид., доп. – 1990. – 55, [3]с.

«Серп і молот – зате голод»: пам'яті жертв голодоморів на Дніпропетровщині: бібліогр. покажч./упоряд. І. Голуб. – Дніпропетровськ: ДОУНБ, 2003. – 42с.

Сидоренко Н. Оглянутися назад: (бібліогр. огляд л-ри про голод у р-ні)//Бершад. край. – 1993. – 10 верес.

Телятник Т. Скорботні сторінки голодомору: (огляд книг, присвяч. Голодомору)//Татарбунар. вестн. – 2006. – 25 нояб. – С.2.

1932-1933 роки: трагедія голоду: (Донецька обл.): [список л-ри]/Донец. держ. обл. універс. наук. б-ка ім. Н.К. Крупської. – Донецьк, 1996. – 8с.

Трагедія голодомору на Вінниччині 1932–1933 рр.: бібліогр. покажч./уклад. О. Ніколаєць; Вінниц. ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва, Держ. арх. Вінниц. обл. – Вінниця: Меркьюрі-Поділля, 2003. – 84с.

Українознавство: реф.-бібліогр. бюл. 1993/упоряд.: Я. Ісаєвич, О. Аркуша, В. Патока [та ін.]; відп. ред. Я. Ісаєвич. – К.; Львів, 1997. – 367с. – Голодомор. – С.116-117.

Українські джерела і книжки про голод в Україні 1933 р.//Юнак. – 1973. -Чис.6/7. – С.6: ілюстр.

Це наша пам'ять і скорбота: список кн., газ. та журн. ст. за 1989–1993 рр./упоряд.: Н.Я. Дида, А.І. Гора; Луган. держ. обл. універс. наук. б-ка ім. О.М. Горького. – Луганськ, 1993. – 14с.

60-річчя голодомору в Україні (1932-1933): література//Календар знаменних і пам'ятних дат: 1993. І квартал: рек. бібліогр. довід. – К., 1992. – С.88–91.

The Great Famine: a Bibliography. – Ottawa: UMMAN, 1983. – 56p.

Madden Ch. A. A Selective Annotated Bibliography of Books in English Regarding the Holodomor and Stalinism//Canadian-American Slavic Studies. – 2003. – Vol.37, N3. – P.13–26.

Pendzey L. Голод в Україні 1932–33: вибр. бібліогр. = Famine in Ukraine 1932–33: a Selected Bibliography/comp. on the occasion of the conf. «New Rescarch Findings: Famine in Ukraine, 1932-33», September 28–30, 1990; Univ. of Toronto. – Toronto, 1990. – 1p.

Pidhainy A. A Bibliography of the Great Famine in the Ukraine 1932–1933//The New Review: a Journal of East-Europ. History. – 1973. – Vol.13, N4. – P.32–68.

Pidhainy A. The Great Famine in the Ukraine 1932–1933: a Bibliography//The New Review: a Journal of East-Europ. History. – 1968. – Vol.8, N3. – P.123–135.

Wynar B. Ukraine: a Bibliographic guide to English Language Publications. – Englwood, Colorado: Ukr. Academic Press, 1990. – 406p. – Голодомор. – С.228–233.

РОЗДІЛ 8

ФОТОДОКУМЕНТИ

Фотодокументи, що публікуються, є складовою документальної бази ЦДКФФА України ім. Г.С. Пшеничного – єдиної в Україні спеціалізованої архівної установи, що зберігає аудіовізуальні документи. Документальне зібрання архіву становить понад 440 тис. одиниць обліку документів, у яких специфічними засобами кіно, фотографії та звуку відтворено події вітчизняної та світової історії від середини XIX ст. до сьогодення.

Невід'ємною складовою архівного надбання є фотодокументи, що оповідають про історію Голодомору 1932–1933 рр. в Україні. Серед фотодокументів цієї добірки – світлини, що надійшли до архіву в різні роки в оригіналах і репродукціях. Окремо слід виділити фотодокументи, що розповідають про голод в Україні і є світлинами репродукцій із фотодокументів архіву, що їх було вивезено до Німеччини під час Другої світової війни і повернено Федеральним архівом ФРН лише 1997 р. у позитивних копіях. Більша частина з цих них публікується вперше.

За останній період співробітниками архіву проведено значну роботу для виявлення й поповнення архівного зібрання новими фотодокументами про трагічні події української історії. Як відомо, заборона на поширення інформації про голод 1932–1933 рр. унеможливлювала знімати на фотоплівку жертв Голодомору. Однак останніми роками дедалі частіше з'являється інформація про те, що деякі фотографи-аматори, зарубіжні фотокореспонденти таки знімали жертв Голодомору. Саме такою за походженням є окрема група фотодокументів, переданих до архіву в цифровому варіанті професором Василем Марочком (Інститут історії України НАН України) з колекції кардинала Теодора Інніцира (Архів Віденської дієцезії). На знімках, відзнятих інженером А. Вінерберґером, зафіксовано жертви Голодомору на Харківщині.

Історичний інтерес становить і унікальна колекція світлин фотографа М.М. Желєзняка. Добірка відтворює історію кількох сіл Донеччини періоду 1929–1934 рр. Колекцію в негативах-оригіналах на склі 1989 р. архів придбав у сина фотографа – Андрія Желєзняка. Вона стала надзвичайно цінним поповненням документальної бази архіву.

За змістом фотодокументи, які зберігаються в архіві, можна поділити на кілька тематичних груп, серед яких найбільша за кількістю ілюструє процес проведення хлібозаготівельних кампаній.

Значною за обсягом є тематична група фотодокументів, що відтворює масову колективізацію господарств українського селянства: усуспільнення худоби й реманенту, здавання зерна для потреб колгоспів. Документально підтверджено нищення кращих селянських господарств. Світлини зафіксували вилучення майна у заможних селян, пошуки хліба на їхньому подвір'ї у присутності понятих, розпродаж з молотка майна, виселення розкуркулених селян із осель.

Про опір селян колективізації свідчать фотокартки, що зафіксували похорон уповноваженого партійного комісара, який загинув під час проведення колективізації, та братську могилу селян, що стали жертвами колективізації у Кіровоградській області.

Великою за кількістю є група різнопланових за тематикою фотодокументів. На наш погляд, вони потребують серйозної уваги й нового глибокого аналізу. Наприклад, якщо на фото зображено інтернати для дітей трудівників села, то природними стають запитання: «Чому у селах створювалися інтернати? Чи не опікувалися ці установи дітьми розкуркулених та померлих від голоду батьків?».

Інформації про голод протистояла потужна політика радянського агітпропу. Про це свідчить значний масив фотодокументів, які зафіксували агітаційні вагони, масові рейди начальників політвідділів з метою перевірки готовності до весняної сівби, організацію читання газет на польових станах тощо. Супроводжувалися такі заходи гаслами на кшталт: «Виконати завдання тов. Сталіна!», «Працювати в колгоспі чесно!», «Зробимо колгоспи заможними!».

Свідченням застосування проти українського селянства злочинних репресивних методів є фотодокументи про судові процеси над звинуваченими у «викривленні партійної політики в питаннях колективізації».

Водночас із терором проти селянства тривала боротьба з інтелектуальною елітою. На фото, що свідчить про процес у справі «Спілки визволення України», серед підсудних – академік Сергій Єфремов. Тотально нищилися духовні основи українського народу. Наслідки цього процесу передовсім відчула на собі церква. На фото бачимо: закриття і руйнування церков, пристосування їх під клуби та зсипні пункти зерна, проведення масових антирелігійних походів проти відзначення релігійних свят тощо.

При підготовці матеріалів розділу пошук фотодокументів тривав не лише за тематичними каталогами архіву, а й за описами документів. Саме тому було виявлено нові фотофакти, що зазвичай залишалися поза увагою дослідників.

Представлені фотодокументи можуть стати об'єктом для подальшого вивчення документної інформації про причини й обставини Голодомору 1932–1933 рр. в Україні, розкриття правди про цю трагічну сторінку історії українського народу.

Зняття ікон у будинку робітника у м. Харкові, 1930 р.

Дзвони, що були зняті з церков. м. Запоріжжя, 1930 р.

Діти й вихователі дитячого садка колгоспу ім. Г. Петровського,
с. Городище на Київщині, 1932 р.

Виїзна бригада газети «Пролетарська правда» розповсюджує газети серед трудівників колгоспу в Малинському районі на Київщині, 1932 р.

Робітниця прощається з трагічно загиблим на Херсонщині головою обласного організаційного бюро КК–РСІ Якубенком, м. Одеса, 1932 р.

Жебрак на одній із вулиць м. Києва, 1930–1934 рр.

Слухачі партійної школи на заняттях у комуні «Маяк», ст. Чайчуріа Дніпропетровської області (з 1939 р. – Запорізької), 1932 р.

Святкування Дня врожаю у колгоспі «Перемога» Васильківського району Дніпропетровської області, 1933 р.

Група вихованців дитячих ясел сільськогосподарської комуни ім. Й. Сталіна, с. Мохнач Чугуївського району на Харківщині області, 1932 р.

Представник Харківського райкому компартії дає у клубі залізничників консультацію з питань підготовки до чистки партії, м. Харків, 1933 р.

Червоний обоз із хлібом, зібраним у господарствах Гадяцького району Роменської округи, на пристанційному приймальному пункті, м. Гадяч, 1930 р.

Вихованці дитячих ясел обідають, с. Будьонівка Великобурлуцького району на Харківщині, 1933 р.

Група вихованців колонії для безпритульних м. Дніпропетровська, 1934 р.

Вагон-школа пропаганди марксизму-ленінізму Основ'янського політвідділу Південної залізниці на ст. Основа, м. Харків, 1932 р.

Безпритульні навчаються заготівельній справі у спеціально відкритих майстернях,
м. Миколаїв Одеської області, 1934 р.

Піонери збирають у полі колоски, м. Сталіно, 1934 р.

Товариський суд над «симулянткою» Феодосією Нижник в сільгоспартілі «Ясна поляна», с. Лишня Вишівського району Київської області. 1934–1935 рр.

Трактористи під час обідньої перерви читають газети на полі комуни «Червона агрономія» Созівського району на Харківщині, 1932 р.

Роздавання газет у радгоспі «Комуніст», смт Лозова Лозівського району Харківської області, 1932 р.

Засідання політвідділу [Краматорської] МТС, на якому було затверджено план обслуговування весняної посівної кампанії [с. Сергіївка] Слов'янського району Донецької області, 1934 р.

Колгоспники смт Чубарівка Чубарівського району Дніпропетровської області під час здачі хліба в рахунок восьмого тиражу Державної позики четвертого року п'ятирічки, 10–11 вересня 1932 р.

Група патронованих дітей – учнів Катеринопольської МТС, с. Катеринополь Київської області, 1934 р.

Вєслов і Заморський – ударники праці, члени колгоспу «Червоний молочар» Слов'янського району Донецької області засипають зерно у торби перед сівбою, м. Слов'янськ, 1932 р.

Будинок Артемівського краєзнавчого політехнічного музею – колишня церква, м. Артемівськ Донецької області, 22 липня 1932 р.

«Тут категорично забороняється ховати людей» Оголошення на околицях м. Харкова, 1933 р.

Вимерле від голоду село на Харківщині, 1933 р.

Масове поховання полеглих від голоду на Харківщині.

Місце масового поховання полеглих від голоду на Харківщині.

Жертва Голодомору, м. Харків, 1933 р.

Жертва голоду, м. Харків, 1933 р.

Жертва голоду, м. Харків, 1933 р.

Померла дитина на вулиці м. Харкова, 1933 р.

Чергова жертва голоду, м. Харків, 1933 р.

Смерть від голоду на вулицях м. Харкова, 1933 р.

Жертви голоду, м. Харків, 1933 р.

Голодуючі діти на вулицях м. Харкова в пошуках їжі.

Жертви голоду, м. Харків, 1933 р.

На базарі, м. Харків, 1933 р.

Дівчинка – жертва голоду, м. Харків, 1933 р.

Жертви голоду, Харківщина, 1933 р.

85. Жертви голоду, м. Харків, 1933 р.

Коні голодного лихоліття.

Черги за хлібом до магазину «Торгзіну», м. Харків, 1933 р.

Черги за хлібом до магазину «Торгзіну», м. Харків, 1933 р.

Голодні селяни залишають село в пошуках їжі в місті.

Жертва Голодомору, м. Харків, 1933 р.

Група випускників курсів пропагандистів колгоспних комсомольських політшкіл, м. Проскурів Вінницької області, 25 вересня 1934 р.

Зняття дзвону із Стрітенської церкви у м. Полтаві, 1930 р.

Мітинг трудівників колгоспу ім. К. Ворошилова Старокостянтинівського району Вінницької області, присвячений пробному виїзду сільськогосподарської техніки в поле, 1933 р.

Видача продуктів колгоспникам на трудодні, с. Удачне на Донеччині, 1933 р.

Примусова підписка на Державний займ в [с. Удачне] Донецької області, 30-ті рр.

Трудівники СОЗу ім. Л. Красіна забирають майно у розкуркуленого селянина, Донецька область, 30-ті рр.

Трудівники колгоспу ім. Д. Бєдного одержують зерно на трудодні, с. Удачне Гришинського району на Донеччині, 13 листопада 1931 р.

Доставка сільськогосподарського інвентарю розкуркулених селян на бригадний двір у с. Удачне Гришинського району на Донеччині, 1930 р.

Засідання членів комітету бідноти з питання переходу на колективний обробіток землі, с. Новосергіївка Гришинського району Донецької області, 1930–1933 рр.

Збори жителів с Удачне під час колективізації сільського господарства, Гришинський район Донецької області, 1930–1933 рр.

Активісти с. Удачне Донецької області з конфіскованими колосками біля сільради, 1932 р.

Перша колективна оранка на полях повторно організованого колгоспу ім. Д. Бєдного Гришинського району Артемівської округи на Донеччині, 1930 р.

Жителі с. Сергіївки Гришинського району Донецької області біля церкви напередодні її підривання, 1930–1934 рр.

Розкуркулювання селянина П. Ємця у Гришинському районі Донецької області, 30-ті рр.

Збори селян одного із колгоспів з нагоди підписання Державного займу, Донецька область, 30-ті рр.

Учасники антирелігійного походу, організованого молоддю одного з сіл Одеської округи, 1926–1932 рр.

Збори в комуні ім. В. Леніна Карлівського району, присвячені випуску Державної позики третього вирішального року п'ятирічки, 1931 р.

Мітинг, присвячений реалізації Державної позики першого року другої п'ятирічки на стадіоні «Металіст», м. Харків, 1933 р.

Трудівники одного з радгоспів Одеської округи під час показового суду над Шевченком, який убив ударницю радгоспу, м. Одеса, 1931 р.

Члени спеціальної комісії відкривають комору Єнакіївської МТС у Донецькій області, якою завідував син куркуля Кислов, 1933 р.

Видача хліба в рахунок авансу колгоспникам артілі, с. Павлівка Богодухівського району Харківської області, 1932 р.

Юні безбожники в комуні «Соцзмагання» готують антирелігійні лозунги до Великодня, м. Чугуїв Харківського району, 1931 р.

Колишні безпритульні навчаються чоботарської справи в спеціально відкритих майстернях «Допомога», м. Миколаїв, січень 1931 р.

Голова ВУЦВК Г. Петровський виступає на мітингу під час Першого з'їзду колгоспників-ударників, м. Дніпропетровськ, 1933 р.

Голова ВУЦВК Г. Петровський серед колгоспників на виставці під час Першого з'їзду колгоспників-ударників, м. Дніпропетровськ, 1933 р.

Інтернат для дітей трудівників колгоспу ім. С. Будьонного, с. Чайківка Потіївського району Київської області, 1930–1934 рр.

Інтернат для дітей трудівників сільськогосподарської артілі «Перемога», с. Новоселиця Уманського району Київської області, 1934 р.

Піонер читає плакати жителям с. Леб'яже Печенізького району Харківської області, 1932 р.

Одноосібник у полі за роботою, Полтавська округа, 1928 р.

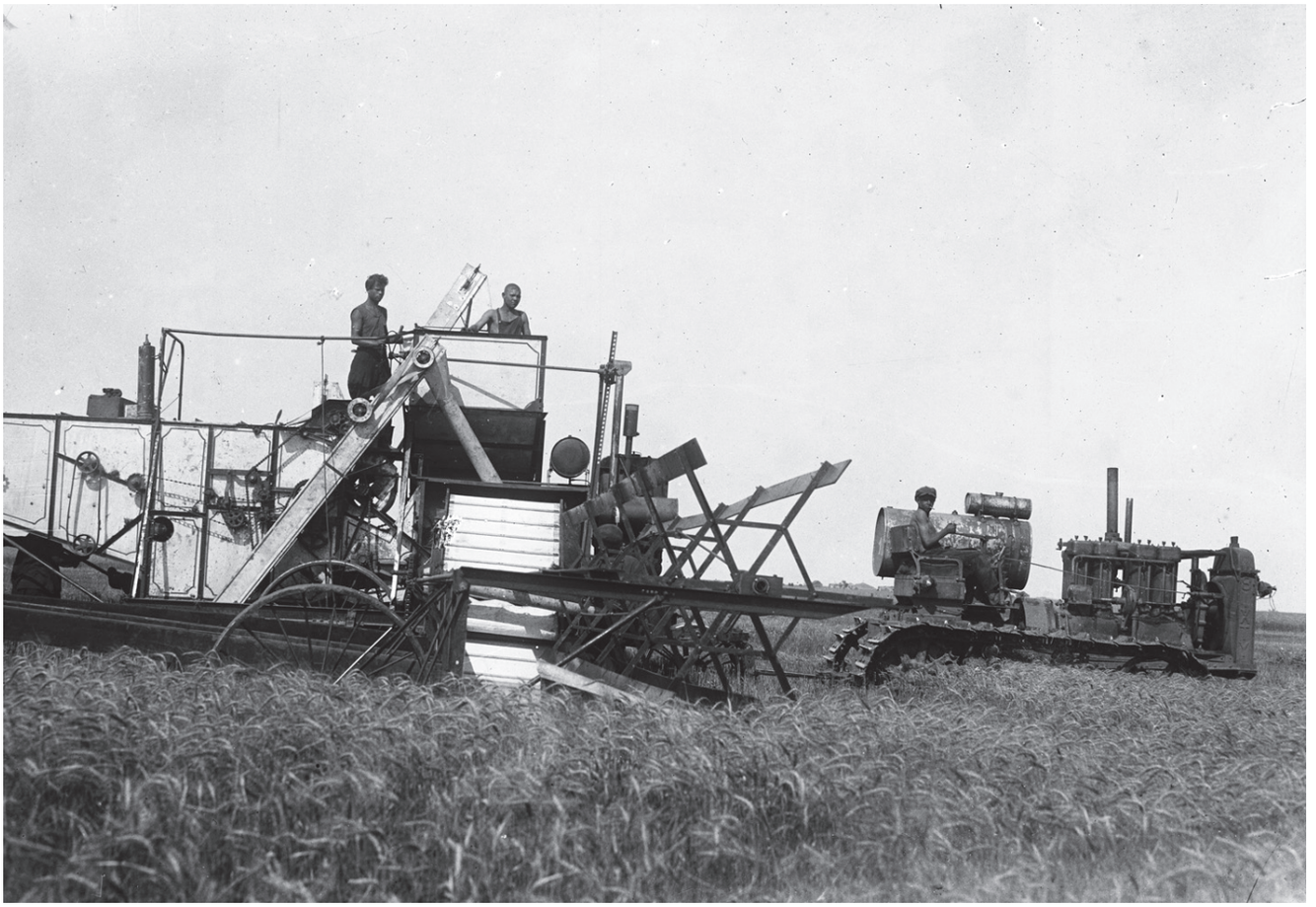
Допит куркуля інспектором праці, Одеська округа, 1929 р.

Захисники під час судового процесу у справі «Спілки визволення України», 1930 р.

Червоний обоз із хлібом колгоспу «Хвиля пролетарської революції», с. Олексіївка Харківської області, 1932 р.

Збирання хліба у радгоспі «Червоний Перекоп» Каховського району Одеської області, 1933 р.

Селяни отримують пшоно на трудодні у колгоспі ім. Д. Бєдного, Червоноармійський район Донецької області, 30-ті рр.

Трудівники новоорганізованого колгоспу ім. Д. Бєдного перед виїздом на весняну сівбу, Гришинський район на Донеччині, 1931 р.

Трудівник колгоспу ім. Г. Петровського, с. Ольшана Харківської області, комсомолець Гончаренко охороняє насіннєві і страхові фонди, 1933 р.

Виступ живої газети «Сталінець» у клубі комуни ім. Й. Сталіна, с. Межова Межівського району Дніпропетровської області, 1933 р.

Піонери збирають колоски після косовиці у сільськогосподарській комуні ім. Й. Сталіна Межівського району Дніпропетровської області, 1933 р.

Начальник політвідділу МТС Межівського району Дніпропетровської області оглядає зерно в сільськогосподарській комуні ім. Й. Сталіна, 1933 р.

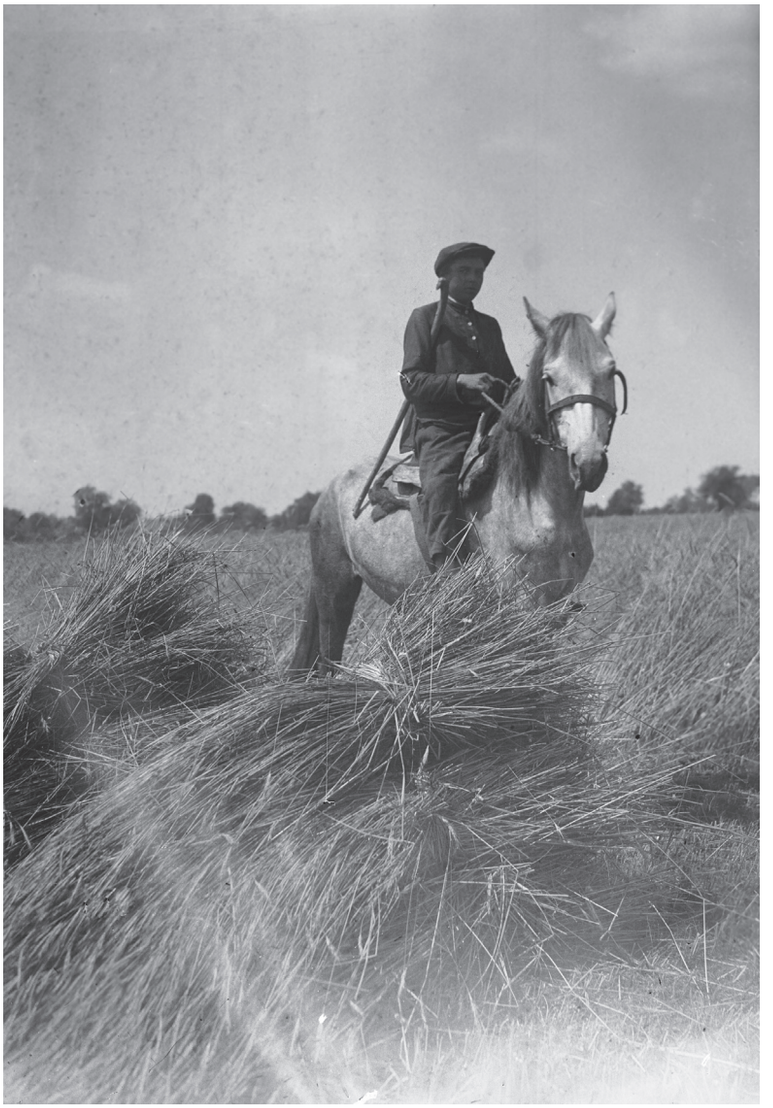
Розподіл хліба на трудодні в сільськогосподарській артілі «Червона Армія» Вовчанського району Харківської області, 1933 р.

Прийом зерна від селян на зсипному пункті «Союз хліба» у с. Кагарлик Київської області, 1932 р.

Мітинг із нагоди створення першої в Україні комуни
ім. В. Леніна, с. Янівка Потіївського району Житомирської округи, 1929 р.

Іван Дибенко – комсомолець, трудівник 4-ї бригади колгоспу «Червона зірка» Хорольського району Полтавської області стереже колгоспний урожай, 1932 р.

І Делегати від Новоушицького району на 1-й розширеній батрацько-бідняцькій конференції Кам'янець-Подільської округи, 1928–1929 рр.

Група учнів агрономічної школи, учасників «тижня соціалізму», с. Кутківці Чемеровецького району Кам'янець-Подільської округи , 4–11 березня 1929 р.

Селяни здають зерно в колгосп ім. 13-річчя Жовтня, с. Крушилинці Вінницького району, 1931 р.

Селяни ведуть коней до колгоспу імені 13-річчя Жовтня, с. Крушилинці Вінницького району, 1931 р.

Колгоспники в залі суду над колишніми членами Якушинецької сільради, які допускали перекручування політики партії в галузі колективізації, с. Якушинці Вінницького району, 1931 р.

Репродукція з Famine-Genocide in Ukraine, 1932–1933: Western Archives, Testimonies and New Research / Edited by Wsevolod W. Isajiw. – Toronto: Ukrainian Canadian Research and Documentation Centre, Toronto, 2003.

Репродукція з Famine-Genocide in Ukraine, 1932–1933.

Репродукція з Famine-Genocide in Ukraine, 1932–1933.

Репродукція з Famine-Genocide in Ukraine, 1932–1933.

Репродукція з Famine-Genocide in Ukraine, 1932–1933.

Репродукція з Famine-Genocide in Ukraine, 1932–1933.

Похорон уповноваженого партійного комісара у м. Борисполі Брусиловського, який загинув під час проведення колективізації. м. Київ, 1931 р.

Розкуркулювання селянина П. Масюка в с. Удачне Донецької області. 1934 р.

Члени товариства зі спільного обробітку землі перевозять комору розкуркуленого селянина П. Ємця до загальної комори, Гришинський район Донецької області, 30-ті рр.

Розкуркулювання селян, с. Удачне Донецької області, 30-ті рр.

Селяни отримують пшоно на трудодні у колгоспі ім. Д. Бєдного на Донеччині, 30-ті рр.

Начальник політвідділу МТС Зиммельштейн серед колгоспниць, Проскурівський район Вінницька обл., вересень 1934 р.

Начальник політвідділу Зміївської МТС Харківської області Курчавов інструктує інспекторів політвідділу, відібраних із кращих ударників, про проведення перевірки готовності до весняної посівної кампанії в колгоспі ім. В. Леніна, Харківська область, 1933 р.

Члени 8-ї бригади колгоспу «Ленінський шлях» Вінницького району Вінницької області під час бесіди на тему «Кожен колгоспник може і повинен стати заможним», квітень 1933 р.

Заняття з політграмоти у Довжанському радгоспі Харківського району Харківської області, 1933 р.

Братська могила односельців, які загинули в боротьбі за колективізацію, с. Мудрівка Чигиринського району (нині – Кіровоградської області), 1934–1935 рр.

Група школярів збирає колоски з поля колгоспу «Надія», с. Янівка, Богуславського району Київської області, 1934–1935 рр.

Школярі с. Бугас Волноваського району Донецької області під час рейду по домівках прогульників з вимогою виходити на роботу, 1932 р.

Обоз із хлібом колгоспу «Профінтерн» Дніпропетровської області на честь 8-го тиражу позики третього року п'ятирічки, хут. Пологи, 1932 р.

Заняття у школі колгоспної молоді сільськогосподарської комуни ім. В.Леніна Синельниківського району Дніпропетровської області, 15 жовтня 1932 р.

Видача колгоспникам молока в с. Новоселівка Новомосковського району Дніпропетровської області, 1932 р.

Секретар партійного осередку Новоселівської селищної ради Дніпропетровської області Філатов і голова сільради Занорій із перехідним Червоним прапором Новомосковського виконкому, с. Новоселівка, 1932 р.

Працівники політвідділу Новотроїцької машинно-тракторної станції Дніпропетровської області виїжджають на роботу в колгоспи району, 1932 р.

Трудівники колгоспу «Комінтерн» Новотроїцького району Дніпропетровської області обідають з робітниками Дніпровського металургійного заводу ім. Ф. Дзержинського, які приїхали на роботу в колгосп, 1933 р.

Механізоване випікання хліба на Дніпропетровському хлібному заводі №4, 1933 р.

Євреї-переселенці, трудівники колгоспу ім. Червоної Армії Сталіндорфського району Дніпропетровської області за обмолотом зерна, 1933 р.

Трудівники колгоспу «Соцпрогрес» Бердянського району Дніпропетровської області проводять облік обмолоченого зерна, с. Андріївка, 1933 р.

Члени комісії з перевірки трудоднів трудівників колгоспу «Вовча долина» Васильківського району Дніпропетровської області, 1933 р.

Святкування дня колективізації у с. Велика Димерка Київської округи, 1929 р.

Сортування насіння в одній із хлібних комор «Заготзерно» Харківської області, 1933 р.

Поняті у дворі селянина під час пошуку хліба в одному із сіл Гришинського району Донецької області, [1930–1934].

Підписка на Державний займ у с. Успенівка Донецької області., 30-ті рр.

Здавання хліба і сільгоспінвентарю для організації колгоспу ім. Д. Бєдного.
с. Удачне Гришинського району Донецької області, 1930 р.

Робітники свинрадгоспу на ст. Драбово-Барятинська Одеської залізної дороги підписуються на позику, 1932 р.

Актив Удачнянської сільради Постишівського району Донецької області. 1934–1937 рр.

Голова сільради с. Бочкове Вовчанського району Харківської області поранений під час проведення колективізації, жовтень, 1929 р.

Розпродаж майна розкуркуленого селянина Мартиненка на «червоному базарі», с. Удачне на Донеччині, 1930–1932 рр.

Розкуркулена сім'я біля свого будинку в с. Удачне Донецької області. 30-ті рр.

Розкуркулені селяни [с. Удачне], Донецька область, 30-ті рр.

Жителі села біля церкви, с.Сергіївка Гришинського району Донецької області, 1930–1934 рр.

Косовиця в колгоспі [ім. Д. Бєдного], Донецька область, 30-ті рр.

Мітинг під час колективізації сільського господарства, с. Удачне Гришинського району Донецької області, 30-ті рр.

Діти збирають мерзлу картоплю на колгоспному полі с. Удачне на Донеччині. 1933 р.

Післямова

Штучний Голодомор 1932–1933 рр. – злочин більшовицького режиму, від якого загинули мільйони українців. У світовій історії знайдеться не так уже й багато аналогів, які за масштабом, жорстокістю, цинізмом методів здійснення й наслідками дорівнювали б українській трагедії. Безумовно, маємо справу з планетарною соціальною катастрофою. Саме тому багато десятиліть правда про Голодомор перебувала під суворою забороною розголошення. І лише після отримання Україною незалежності тема Голодомору починає повертатися до пам'яті народу, стає його болем, реквіємом й одночасно символом незнищенності нації. 2006 р. Верховна Рада України ухвалила Закон про визнання Голодомору геноцидом Українського народу. Сьогодні перед українським суспільством стоїть завдання глибокого переосмислення причин, характеру, масштабів трагедії, гідного вшанування пам'яті мільйонів наших співвітчизників. Зробити це можна лише глибоко збагнувши контекст, у якому було здійснено Голодомор, зрозумівши, які події визначали розвиток України в 20-ті рр., які реальні загрози й альтернативи він становив для сталінського режиму. Треба також глибоко усвідомити злочинну суть цього режиму, утопічність ідей, на які він спирався і які не лише проповідував, а й намагався матеріалізувати в усьому світі.

Події кінця 20-х – початку 30-х рр. мають ключове значення у формуванні тоталітарного сталінського режиму, в якому не було місця дрібнобуржуазній стихії, її національним і соціальним проявам. Гасла світової комуністичної революції передбачали тотальну уніфікацію світу відповідно до комуністичної ідеології. За диявольською логікою більшовиків національне та мультикультурне різноманіття світу мусило бути знищеним, переважна більшість населення перетворена на пролетаріат. Щоб досягти цього у світовому масштабі, треба було насамперед уніфікувати власну країну, а вона, як відомо, була не пролетарською, а дрібнобуржуазною, селянською, а головне – багатонаціональною.

Україна створювала особливу перепону планам більшовиків. За кількістю населення вона переважала решту неросійських союзних республік. Секретар ЦК КП(б)У Д. Лебедь навіть висунув теорію боротьби двох культур, за якою російська культура ототожнювалася з пролетарською і вважалася прогресивною, українська ж оголошувалася дрібнобуржуазною і реакційною.

1917–1921 рр. українська (згідно з марксистською теорією та комуністичною ідеологією) переважно дрібнобуржуазна нація в огні і бурі революції намагалася збудувати свою народну, демократичну державність, відстоюючи яку вела кількарічну збройну боротьбу як з білою, так і червоною Росією. Більшовикам із великими зусиллями вдалося шляхом компромісів вгамувати відкриту збройну боротьбу, проте не вдалося зламати дух українськості. Суть компромісу полягала в тому, що більшовицька партія проголошенням нової економічної політики дезавуювала свої попередні спроби безпосереднього будівництва комуністичного суспільства та відновила свободу ринкових відносин. У сфері національної політики XII з'їздом РКП(б) було проголошено політику коренізації, яка в Україні набула форм українізації.

Компроміс створив в Україні ситуацію, в умовах якої стала можливою реалізація двох державотворчих проектів. З одного боку, більшовицька влада, яка була малочисельною, а головне

– сформованою переважно з прийшлих в Україну елементів, офіційно декларувала побудову української радянської державності – національної за формою і комуністичної за змістом. Теоретичну платформу більшовицького проекту становили думки Леніна з національного питання, яке він під час революції вважав не надто важливим, а тому рекомендував іти на поступки націоналам у тому випадку, коли йдеться про інтернаціональний союз трудящих із метою боротьби проти буржуазії всіх націй.

З іншого боку, існував потужний український табір, що виник як безпосередній наслідок подій революції 1917–1921 рр. До нього входила демократична інтеліґенція, яка перебувала під ідейним впливом Української революції, ще ширший соціальний загал, де найважливішу роль відігравало селянство. До цього ж табору належали українські націонал-комуністи, насамперед колишні боротьбисти й укапісти. Після саморозпуску власних партій значну кількість їх було кооптовано до складу КП(б)У, а окремі діячі, такі як О. Шумський, В. Блакитний, Г. Гринько, обіймали ключові посади в системі радянської влади. Особливу роль у націонал-комуністичному середовищі відігравав старий більшовик М. Скрипник.

В умовах непу та політики українізації національний проект здобув стратеґічні та ряд тактичних переваг. XII з'їзд РКП(б) оголосив бій великодержавному шовінізму. Фактично це була реакція на виступ Леніна проти сталінських «Тез про автономізацію». У «Листах до з'їзду» Ленін досить різко критикував Сталіна за брутальність і нелояльність, а одночасно охарактеризував збірний образ типового російського бюрократа, якого зобразив як «істинно руського чоловіка, великороса, шовініста, в суті своїй негідника і насильника». Політика коренізації змушувала етнічних росіян, державних службовців і партійних функціонерів в Україні не лише оволодівати українською мовою, а й формувати в собі певну українську лояльність, яка б стояла на заваді проявам великодержавного шовінізму. Це створювало для представників більшовицького табору певні незручності, позбавляло активності в гуманітарній сфері. Надолужити своє вони намагалися в царині економіки, яка контролювалась і направлялася з Москви.

Українці в умовах політики коренізації отримали широкі можливості кооптування в систему державних і партійних органів та установ. Вони фактично опанували гуманітарний простір республіки. Значного резонансу в Україні та за її межами набула інтелектуальна дискусія світоглядного напряму, яку спровокував своїми статтями та памфлетами М. Хвильовий. Стосувалася вона бачення майбутнього України. Метафорично її зміст передавала стаття Хвильового «Україна чи Малоросія». Заклик Хвильового «Далі від Москви!» поділявся багатьма українськими інтеліґентами. Діяльність Всеукраїнської академії наук, шкіл, освітніх закладів було спрямовано на реалізацію української ідеї. Вона рефлексувала в працях істориків М. Яворського, М. Слабченка, О. Оглоблина, М. Равича-Черкаського. Величезне значення мало повернення в Україну М. Грушевського та його найближчого еміґраційного оточення. Грушевський взявся за розбудову історичних дослідних і видавничих установ. Особливою популярністю та масовим попитом користувався редагований ним часопис «Україна». Він виконував не лише безпосередню наукову функцію, а й певною мірою був загальнонаціональним консолідатором. Виняткових успіхів досягло українське книговидання. Кооперативні українські видавництва наповнили ринок української книги.

Однак гуманітарним фронтом справа не обмежувалася. Можна згадати про позицію українського радянського уряду в процесі створення СРСР. Українська сторона наполягала на конфедеративному принципі формування СРСР. У 20-х рр. із українського боку до кремлівського керівництва неодноразово лунали вимоги переглянути лінію українсько-російського кордону відповідно до лінії етнічного розселення росіян та українців, що мало б привести до приєднання до України реґіонів РСФРР, заселених переважно українцями. Нерівноправність економічних стосунків між центром і Україною була предметом наукових досліджень відомого економіста М. Волобуєва. Вчений гостро виступав проти того, щоб в економічному сенсі Україна розглядалась як південь СРСР, він відстоював необхідність зміни бюджетного законодавства, створення українського національно-господарського організму. Згадані факти, як і велика кількість їм подібних, не залишалися здобутком вузькопрофесійних середовищ, вони активно поширювалися серед українського загалу, мали безпосередній вплив на формування громадської свідомості та нової постреволюційної української ідентичності. 27 грудня 1925 р. часопис «Тризуб» опублікував лист, у якому дописувач ділився власними враженнями від життя в Радянській Україні. Воно було досить пересічним, але один наголос автор листа робив недвозначно: «Єдине, що дійсно пробудилося – це національна свідомість. У цьому «заслуга» большевиків. Вони прийшли до нас із Росії, як окупанти, а тепер придобрюються до наших селян і стараються вимовляти "паляніца", як той москаль "варєнікі". Але українізація їм не поможе. Голодний циган готов був теж міняти віру, як московські комуністи мову, аби що-небудь видурити у мужика. Ну, та й для його недаром минула революція, дечого й він навчився». Відомим є висловлювання члена еміграційного уряду Грузії, меншовика Ноя Жорданії середини 20-х рр. про те, що «Україна створилася на наших очах». Воно зафіксоване органами ОДПУ для інформування вищого керівництва держави.

Чекісти ретельно відслідковували розвиток українського руху, вивчали його методи і форми. 4 вересня 1926 р. під грифом «цілком таємно» з'явився циркулярний лист ДПУ УСРР «Про український сепаратизм». У ньому констатувалося, що «тактика «культурної боротьби» українських антирадянських елементів із радянською владою за останній період все яскравіше й яскравіше вимальовується у вигляді розвитку серед української громадськості націоналістичних ідей сепаратизму». Далі зазначалося, що припинення відкритої боротьби «українських націоналістів» проти радянської влади є лише зміною тактики, що українізація використовується для консолідації прибічників національної ідеї, що Українська автокефальна церква є могутнім оплотом націоналізму та «чудовою агітаційною зброєю», а Всеукраїнська академія наук увібрала в себе «масу колишніх видних діячів УНР». У листі йшлося про тісний зв'язок національного руху з селом, стверджувалося, «що виховання села в дусі ненависті до Москви дає відчутні результати». Пафос листа зводився до необхідності робити серйозні організаційні висновки, звернути особливу увагу на роботу з українською громадськістю, не обмежуватися звичайним спостереженням, а вести активну розвідку серед видних представників українських громадських течій.

Ймовірно, що цей циркуляр став наслідком листа Сталіна 1926 р., в якому Генеральний секретар подавав ЦК КП(б)У сигнали небезпеки, яка бачилася йому в тому, що український рух набирає «характеру боротьби проти «Москви» взагалі, проти росіян взагалі, проти російської культури і її вищого досягнення – ленінізму». Лист завершувався фразою: «Я не буду доводити, що така небезпека стає дедалі реальнішою й реальнішою на Україні».

Питання опозиційності українського руху курсу Москви впродовж 20-х рр. неодноразово ставали предметом обговорення конґресів Комінтерну та засідань його виконкому. «Українське питання» цікавило й інші міжнародні організації. 27 серпня 1925 р. конґрес II соціалістичного Інтернаціоналу в Марселі ухвалив резолюцію про становище на сході Європи, в якій зазначив, що «Інтернаціонал домагається права на самовизначення для всіх народів, поневолених договорами 1918 року та рішеннями конференції амбасадорів, а також для народів СРСР, що здобули собі державну самостійність під час революції, як Вірменія, Грузія, Україна та інші» .

На актуалізацію української проблеми звернув увагу випроваджений з СРСР Л. Троцький. У «Бюллетене оппозиции» №77/78 він писав: «Украинский вопрос, который многие правительства и многие «социалисты» и даже «коммунисты» пытались позабыть или отодвинуть в долгий ящик истории, снова поставлен теперь с удвоенной силой в порядок дня. Новое обострение украинского вопроса теснейшим образом связано с вырождением Советского Союза и Коминтерна, успехами фашизма и приближением новой империалистской войны. Распятая между четырьмя государствами, Украина заняла ныне в судьбах Европы то положение, которое занимала в прошлом Польша, с той разницей, что мировые отношения сейчас неизмеримо более напряжены, и темпы развития ускорены. Украинскому вопросу суждено в ближайший период играть огромную роль в жизни Европы».

Усе це спонукало Кремль до пошуку шляхів нейтралізації потенційних загроз із боку УСРР. Не випадково Москвою було організовано кілька пропагандистських кампаній, які мали на меті боротьбу з «шумськізмом», «волобуєвщиною» тощо. На початку 30-х рр. було створено Всеукраїнську асоціацію марксистсько-ленінських інститутів як альтернативу Всеукраїнській академії наук. Час великого терору невпинно наближався.

1929 р. визначний російський філософ-еміґрант Г. Федотов опублікував у Парижі полемічну статтю «Будет ли существовать Россия?», в якій окреслив ряд кардинальних проблем, що стали на заваді цього існування і мали бути вирішеними. Одна з них пов'язана з Україною. Філософ сформулював її так: «Мы присутствуем при бурном и чрезвычайно опасном для нас процессе: зарождении нового украинского национального сознания, в сущности новой нации. Она еще не родилась окончательно, и ее судьбы еще не предопределены. Убить ее невозможно, но можно работать над тем, чтобы ее самосознание утверждало себя как особую форму русского самосознания». Рафінований російський інтеліґент, глибоко релігійна людина Г. Федотов не допускав думки про можливість знищення нових українських реалій, можливо, він не підозрював, що план такого нищення уже склався в голові принаймні однієї людини – Й. Сталіна.

Згадаємо, що Сталін ще з часів революції, займаючи посаду наркома національних справ РСФРР, виявив себе жорстким і послідовним у вирішенні національних проблем. Навесні 1918 р. він адресував голові Радянського уряду України М. Скрипнику телеграму з імперативом: «погралися у республіку і досить». Того ж року Сталін рекомендував С. Шаумяну бути особливо нещадним до дагестанських та інших гірських банд, наполягав на спаленні дощенту аулів, а також, для внесення класового розколу в середовищі національностей, йти на проголошення автономії татар, вірмен тощо. 1922 р. Сталін виступив з ідеєю «автономізації», суть якої полягала в тому, що РСФРР мала б поглинути решту радянських республік, які формально вважалися незалежними, на підставах автономії, тобто з певним урізанням їхніх прав. За цю ідею Сталін

був гостро критикований. Проте наприкінці 20-х рр., здолавши своїх опонентів у боротьбі за владу, він узяв курс на жорстку уніфікацію національної політики, перетворення національних союзних республік на звичайні адміністративні одиниці унітарної держави зі збереженням національного декору, але без будь-якого неконтрольованого центром національного життя. Головний удар було завдано по Україні як найбільшій після Росії республіці.

У червні 1930 р. на XVI з'їзді ВКП(б) Сталін оголосив про розгорнутий наступ соціалізму на всьому фронті, але рубежем переходу до нового курсу слід вважати 1928 р., рік повернення до примусових хлібозаготівель та остаточного розгрому лівої опозиції. Використовуючи своє становище Генерального секретаря більшовицької партії, Сталін не лише зумів сформувати та розставити кадри партноменклатури, а й відповідно підібрати низовий партійний контингент. Шляхом чисток і наборів, якими він керував, у партію спрямовано набирали елемент, який не мав жодного сумніву щодо можливості побудови соціалізму в окремо взятій країні. Для сумнівів у нього не вистачало елементарної освіти. За переписом 1927 р. серед членів ВКП(б) незакінчену вищу та вищу освіту мали лише 0,8% осіб, 89% мали домашню та початкову освіту, кілька десятків тисяч взагалі були неписьменними. Саме вони мали впроваджувати політику партії в життя.

Наприкінці 20-х рр. Комінтерн гальванізував ідеї всесвітньої революції, а більшовицький режим вдався до колективізації та розкуркулення в надії, що контроль за колгоспом здійснюватиметься набагато простіше, ніж за селянською стихією. У село знову вносилася класова боротьба, яка стравлювала більш заможні та незаможні верстви селянства. Розкуркулення не лише позбавило Україну 352 тис. кращих селянських господарств, які традиційно давали половину валового збору зерна. Значну частину тих, хто потрапив під визначення «куркулів», було розстріляно, близько 20% депортовано на Північ та у Сибір. Колективізація призвела до ліквідації економічної самостійності селянства, зробила умови його життя гіршими, ніж за часів кріпацтва. По суті, становище колгоспника, позбавленого землі, за винятком присадибної ділянки, тяглової сили, грошового заробітку, прив'язаного до села відсутністю паспорта, було становищем державного раба. Таке становище начебто виходить за межі визначення геноциду Конвенцією ООН 1948 р., до якої часто апелюють дослідники. Але воно передбачене Статутом Міжнародного Нюрнберзького трибуналу 1945 р., в якому йдеться про покарання за злочини проти людяності: вбивства, знищення, поневолення, депортації та інші негуманні акти, здійснені проти будь-якого цивільного населення до чи під час війни.

Слід звернути увагу на міф про колективізацію як форму модернізації сільського господарства. 1930 р. валовий збір зерна в Україні становив 22,8 млн. т, з них 60% зібрали одноосібні селянські господарства, 1931 р. врожай упав до 17,7 млн. т, а наступного, 1932 р., – до 12,8 млн. т. Колгоспна система впродовж усього часу існування СРСР була веригами його економічної системи і попри мільярдні дотації ніколи не могла нагодувати країни.

Механізм штучного голоду не відзначався складністю, проте був добре продуманим і здійснювався впродовж кількох років із особливою наполегливістю. Спочатку було встановлено завищені, нереальні плани хлібозаготівлі, які зростали в разі їхнього виконання. Потім, коли село залишилося повністю без продовольчого, фуражного і насіннєвого хліба, було запроваджено систему натуральних штрафів. Вона передбачала вилучення у селян усіх продовольчих припасів. Села, які не виконували плану хлібоздачі, потрапляли в штрафні списки, так звані

«чорні дошки». Занесені на такі «дошки» села підлягали економічній та фізичній блокаді і фактично перетворювалися на голодні гетто, в яких не було шансів на порятунок.

Для придушення будь-якого опору в цих голодних гетто використовувалися органи ДПУ. За інформацією В. Балицького, від початку хлібозаготівлі до 15 грудня 1932 р. у хлібозаготівельних справах було заарештовано 27 тис. осіб, в тому числі 107 голів сільрад, 409 голів колгоспів і 441 бухгалтер. До вищої міри покарання – розстрілу – засудили 108 осіб, ще 100 – чекали вироку. В одному з документів ДПУ, датованому 22 листопада 1932 р., читаємо, що відповідно до директиви Політбюро ЦК КП(б)У органами ДПУ передбачено проведення масової операції з метою «нанесення оперативного удару по класовому ворогові». Для цього у підготовчий період у 243 районах України заплановано ліквідувати 436 аґентурних груп з 2117 фігурантами, окрім цього в операції передбачено виявлення 1308 одиничних контрреволюціонерів. По лінії особливого відділу пропонувалося викрити 886 українських контрреволюціонерів, 247 колишніх білогвардійців, 341 польського контрреволюціонера та ще 540 представників інших національних «контрреволюцій». В іншому документі ДПУ зазначалося, що з листопада 1932 р. до січня 1933 р. із метою попередження і припинення активності контрреволюційних елементів у колгоспах було викрито і ліквідовано понад 1200 груп, до складу яких входили 6682 особи.

Про системний характер заходів, які призвели до Голодомору і були наперед спрямованими, свідчить запровадження 15 листопада 1932 р. паспортної системи. Селянам паспорти взагалі не видавали.

У січні 1933 р. українським селянам було заборонено виїзд з території УСРР в інші республіки. ДПУ категорично заборонило сільрадам видавати будь-які довідки на виїзд, аґенти ДПУ та сільські активісти отримали завдання попередньо виявляти тих, хто збирався залишити село, для створення оперативних «заслонів»було мобілізовано транспортні органи ДПУ. У довідці ДПУ УСРР від 2 лютого 1933 р. йдеться про те, що лише впродовж останніх десяти днів на залізницях України затримано і профільтровано 16 733 особи, з них 15 109 повернуто до місць постійного проживання, з центральних областей Росії в Україну повернуто 8257 осіб. У цьому ж документі зазначалося, що з другої половини грудня 1932 р. масовими виїздами селян було охоплено 215 з 367 районів. Найбільш враженими цим явищем називали Київську, Харківську та Дніпропетровську області. До початку весни 1933 р. органами ДПУ було заарештовано 220 тис. втікачів, майже 190 тис. із них повернуто у вимираючі села. Відтак більшість мешканців України виявилися приреченими на голодну смерть. Смертність від голоду, що забирала щодня десятки тисяч життів, тривала фактично до нового врожаю.

З осені 1932 року дії сталінського режиму набули чітких ознак геноциду, як їх кваліфікує стаття II Конвенції щодо запобігання і покарання злочину геноциду Генеральної Асамблеї ООН від 9 грудня 1948 р., тобто вчинені з наміром знищити цілком або частково «яку-небудь національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку». Серед таких дій фігурують убивства, заподіяння розумового розладу, навмисне створення для якої-небудь групи життєвих умов, що розраховані на її повне або часткове фізичне знищення, заходи, спрямовані на запобігання дітородіння, насильницька передача дітей з однієї людської групи в іншу. Практично в 1932–1933 рр. в Україні сталінським режимом застосовувалися всі перераховані дії.

Голодомор спричинив демографічну катастрофу, наслідки якої в Україні даються взнаки і сьогодні. Кількість жертв мало піддається верифікації. Проте і наявна статистика демонструє

глибоке демографічне провалля, яке витворилося в 1932–1933 рр. Наведемо лише кілька цифр. Почнемо із статистики шлюбів. 1927 р. в Україні їх було зареєстровано понад 330 тис. З 1930 по 1934 рр. цей показник стабільно зменшувався – 1933 р. він не досягнув 230 тис. Подібну картину демонструє статистика народжуваності. У благополучному 1927 р. кількість народжених в Україні перевищувала 1,2 млн. осіб., 1932 р. – впала до 800 тис., 1933 р. – дотяглася лише до 576 тис., а 1934 р. виявилася ще нижчою – 561 тис. Лише 1937 р. рівень народжуваності знову досягнув 1,2 млн. осіб. Зовсім по іншому виглядають дані смертності. 1927 р. природна смертність становила близько 580 тис. З 1931 по 1934 рр. смертність постійно зростала. 1933 р. вона перевищила 3,6 млн. Природний план по смертності було виконано на кілька років уперед. 1935 р. показник смертності ледь перевищив 360 тис. До початку Другої світової війни він так і не досягнув рівня 1927 р.

Сталінський режим намагався приховати Голодомор не тільки від зовнішнього світу, а й від нащадків.16 лютого 1933 р., коли багато тисяч селян помирали від голоду, на місця надійшла директива: «Категорично заборонити якій би то не було організації вести реєстрацію випадків опухання і смерті на ґрунті голоду, крім органів ГПУ». Сільрадам наказано при реєстрації смерті не вказувати її причини. Більше того, 1934 р. надійшло нове розпорядження: всі книги ЗАГСу про реєстрацію смертей за 1932–1933 рр. вислати в спеціальні частини, де частину з них було знищено.

Коли 1937 р. черговий перепис населення зафіксував величезний дефіцит населення, керівництво Центрального статистичного управління було репресоване, а результати перепису на довгі роки заховано у спецсховищах. Далі на втрати 1932–1933 рр. наклалися події Другої світової війни, з жертвами якої теж не вдається остаточно розібратися. Ці об'єктивні складнощі не дають можливості провести прямі підрахунки кількості жертв. Вони встановлюються істориками та демографами на підставі непрямих методик підрахунку, які різняться за точністю та методологією. Застосування різних методик породжує різнобій цифр. У науковій літературі можна зустріти цифри від 3 до 10 млн., а в публіцистиці – навіть більші. Це свідчить про остаточну нерозв'язаність проблеми підрахунку втрат. Нам здаються найбільш виваженими дані Інституту демографії та соціальних досліджень НАНУ. Вони виходять з того, що перевищення природного рівня смертності за час Голодомору становило 3,4 млн. осіб, а дефіцит народжуваності сягнув 1,1 млн., комулятивні ж демографічні втрати склали близько 6 млн. осіб. У сумі це перевищує 10 млн. осіб.

Говорячи про жертви, до яких призвів Голодомор в Україні, не можна не пам'ятати про трагічну долю сотень тисяч дітей, які не загинули, але втратили батьків і були відірвані від Батьківщини. Притиснені обставинами голоду до стіни, поставлені у безвихідь, батьки масово відвозили дітей до міст, де залишали в надії, що добрі люди чи держава порятують їх від голодної смерті. Дитяча безпритульність 30-х рр. нічим не відрізнялася від дитячої безпритульності часів громадянської війни та початку непу. Вже влітку 1932 р. безпритульних почали масово відловлювати. Італійський консул у Харкові Ґраденіґо повідомляв послу Італії в Москву, що у серпні 1932 р. велику кількість дітей було «несподівано виловлено й відправлено у невідомому напрямку, вочевидь, на острови Каспійського моря». В Україні нашвидкоруч відкривали сотні дитячих будинків, в яких селили безпритульних. Але навіть це не завжди рятувало від смерті. Є свідчення про окремі випадки суцільного вимирання дитячих будинків. Особливого розмаху

безпритульність набула 1933 р. У травні того року ЦК КП(б)У ухвалив постанову «Про боротьбу з дитячою безпритульністю». При РНК УСРР було утворено спеціальну Всеукраїнську, а в областях – місцеві надзвичайні комісії боротьби з безпритульністю та жебрацтвом, у селах – дитячі приймальники, створювалися також трудові загони з підлітків тощо. Безпритульних вилучали з вулиць і розміщували в дитячих закладах, передавали під патронат, в той час навіть виникло поняття «патроновані діти». Кількість вилучених з вулиці дітей тільки за травень-липень 1933 р. досягла 158 тис. Загалом у дитячих будинках перебувало до 500 тис. дітей. Часто вони не знали свого родоводу, а найменші отримували ім'я та прізвище в дитячому будинку, вихователі формували їхній світогляд і духовну культуру. Насамперед вони поповнювали лави комсомолу і жили з вдячністю владі за порятунок від голоду.

Було б невірним розглядати Голодомор-геноцид як систему заходів, спрямовану лише проти українського селянства. Рафаель Лемкін – розробник поняття «геноцид» написав статтю «Радянський геноцид в Україні», машинопис якої зберігається в Нью-Йорку, в міській публічній бібліотеці. В цій статті він розглядає Голодомор у контексті та тісному зв'язку з такими діями комуністичної влади, як знищення української інтеліґенції, ліквідація національної церкви, наголошує на дитячій смертності. Лемкін говорить про систему злочинних дій комуністичної влади, що спрямовувалися на знищення ядра нації, яке зберігає та розвиває її культуру, прагнення, спільні уявлення, які керують життям нації, фактично роблять її нацією, а не людською масою. З такою постановкою питання важко не погодитись.

На початку 30-х рр. більшовицькою владою було завдано потужного удару, спрямованого на денаціоналізацію України, її уніфікацію на звичайну адміністративно-територіальну одиницю СРСР. Сталін вважав за краще знищити Україну, аніж втратити її. Саме такі настанови він давав своєму сатрапові Л. Кагановичу в листі від 11 серпня 1932 р. Він писав, що справи на Україні «из рук вон плохи» Насамперед погано по партійній лінії, погано – по радянській, а також по лінії ГПУ. Косіор, Чубар і Реденс, на думку Сталіна, не справляються із покладеними на них завданнями. «Если не возьмемся теперь же за выправление положения на Украине, Украину можем потерять, – утверждает Сталин и продолжает. – Имейте в виду, что Пилсудский не дремлет, и его агентура на Украине во много раз сильнее, чем думает Реденс или Косиор. Имейте также в виду, что в Украинской компартии (500 тысяч членов, хе-хе) обретается не мало (да, не мало!) гнилых элементов, сознательных и безсознательных петлюровцев, наконец – прямых агентов Пилсудского. Как только дела станут хуже, эти элементы не замедлят открыть фронт внутри (и вне) партии, против партии. Самое плохое это то, что украинская верхушка не видит этих опасностей. Так дальше продолжаться не может». Сталін формулює завдання кадрових радикальних змін в українському керівництві та перетворення України найближчим часом «...в настоящую крепость СССР, в действительно образцовую республику». Володарю Кремля потрібна не національна Україна, а зразкова республіка. Він наказує грошей на це не шкодувати. Лист не призначався для преси. В ньому Сталін максимально чіткий, він жодним словом не згадує українських селян, не згадує куркулів, не говорить про колективізацію, натомість бачить небезпеку в гнилості партійної організації та слабкому керівництві республіки, яке не здатне пильнувати комуністичні інтереси. Л. Каганович на цей лист відповів абсолютною згодою: «целиком и полностью согласен с Вашей оценкой положения дел на Украине» та готовністю особисто провадити сталінський курс у республіці.

Наприкінці того ж року Сталін підписав таємну директиву ЦК ВКП(б) про хлібозаготівлі в Україні, яка містила пункт про практичне згортання політики українізації: «изгнать петлюровские и другие буржуазно-националистические элементы из партийных и советских организаций, тщательно подбирать и воспитывать украинские большевистские кадры, обеспечивать систематическое партийное руководство и контроль за проведением украинизации». Відповідні завдання було сформульовано органам ДПУ. Вони виходили з визнання «безумовного існування на Україні організованого контрреволюційного повстанського підпілля». 5 грудня 1933 р. оперативним наказом по ДПУ України було дано завдання негайно викрити й розгромити це «підпілля». З цією метою було створено ударно-оперативну групу, яка успішно «развернула ряд дел и вскрыла контрреволюционное повстанческое подполье на Украине, охватившее до 200 районов, около 30 железнодорожных станций и депо». В оперативному наказі по ДПУ України від 13 лютого 1933 р. констатувалося, що в процесі проведеної викривальної оперативної роботи зафіксовано зв'язок підпілля із закордонними українськими націоналістичними центрами (УНР, УВО і УНДО) та польським Головштабом. Надзвичайно промовистим є заключний абзац констатуючої частини оперативного наказу. Ось він: «Анализ ликвидированных за это время дел говорит за то, что в данном случае мы столкнулись с единым, тщательно разработанным планом организации вооруженного восстания на Украине к весне 1933 года с целью свержения советской власти и установления капиталистического государства, так называемой «Украинской независимой республики» Можна з великим сумнівом ставитися до реального існування викритого підпілля. Але в даному разі не про те річ, чи існувало воно реально, чи ні. Річ у тім, чого боялася влада і з ким зводила рахунки. Як бачимо, тут жодним словом не згадано селян та їхнє небажання йти в колгоспи. Твердження, що Сталін смертельним голодом мстився українському селянинові за опір колективізації, не відповідає дійсності. На осінь 1932 р. Україна за рівнем колективізації, що становив тут 69,7% селянських господарств, суттєво випереджала більшість адміністративних реґіонів СРСР та загальний рівень колективізації по Радянському Союзу, який сягав лише 61,5%. Поза колгоспами в Україні залишалася більш як третина селянських господарств. Їх ніхто не боявся. Переляк та істерію викликала можливість відновлення Української незалежної держави.

10 грудня 1932 р. було оголошено про чистку в більшовицькій партії, яка мала відбутися наступного року. Загалом ЦК ВКП(б) націлювало партію на очищення від дворушників, бюрократів, порушників партійної дисципліни. В Україні партійна чистка мала пройти під гаслами боротьби з національним ухилом, з колишніми вихідцями з українських політичних партій. До кінця 1933 р. із КП(б)У було викинуто понад 51 тис. осіб, в тому числі і кількох членів ЦК. Все це відбувалося на фоні кампанії цькування М. Скрипника, критики його поглядів з національного питання, а згодом його самогубства та самогубства М. Хвильового. Фактично національну течію в КП(б)У до кінця року було ліквідовано. З КП(б)У було вичищено всіх, хто раніше належав до інших українських політичних партій.

Як зазначив англійський історик Норман Дейвіс у всесвітньовідомій «Історії Європи», мета штучного Голодомору, запровадженого сталінським режимом, «полягала в знищенні української нації». Дейвіс кваліфікував Голодомор «геноцидним актом державної політики» і оцінив його як унікальне явище в історії XX ст.

Ще раз звернемо увагу на те, що поряд із селянством винищувалась українська інтеліґенція. Після поразки визвольних змагань тисячі найактивніших українських інтеліґентів, причетних до державних структур УНР, змушені були покинути Україну. Іншу частину української інтеліґенції, яка залишилася в УСРР, повіривши у щирість політики українізації, вже на початку 30-х рр. було піддано репресіям (сфальсифіковані владою справи «Спілки визволення України», «Спілки української молоді»).

На листопадовому пленумі ЦК КП(б)У 1933 р. С. Косіор повідомив, що поряд із викриттям націоналістичного ухилу М. Скрипника органами ДПУ було викрито ще кілька підпільних контрреволюційних організацій. Він назвав «Український національний центр», «Українську військову організацію» та «Всеукраїнський есерівський центр», які начебто мали на меті підготовку збройного повстання з метою знищення Радянської влади та відриву УСРР від Радянського Союзу. Хроніка 1933 р. рясніє судовими та позасудовими розправами з українською інтеліґенцією. На початку січня у причетності до «УВО» було звинувачено 148 осіб, серед них письменники Б. Антоненко-Давидович, М. Ірчан, Остап Вишня, діячі КПЗУ. 5 січня постановою ЦК КП(б)У було виключено з партії і віддано до суду «за злочинний зрив завдань партії й уряду в справі заготівлі хліба» трьох директорів зернорадгоспів Донецької, Одеської та Харківської областей, а решту попереджено, що в разі невиконання плану хлібозаготівель до них будуть застосовані надзвичайні заходи. 11 березня колегія ОДПУ в Москві розглянула сфабриковану справу контрреволюційної шкідницької організації, яка нібито діяла в системі органів Наркомзему та наркомату радгоспів переважно на території України, Північного Кавказу та Білорусі. 35 «найактивніших учасників» організації було засуджено до розстрілу, а ще 40 отримали від 8 до 10 років ув'язнення. 17 липня ЦК КП(б)У ухвалив постанову, в якій звинуватив філософа В. Юринця в схильності до буржуазно-ідеалістичної філософії і одночасно в твердженнях про безбуржуазність української нації. 9 серпня з'явилась аналогічна постанова про роботу Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук. У постанові зазначалося засмічення установ академії «класово ворожими петлюрівськими та контрреволюційними елементами». 11 жовтня ЦК КП(б)У піддав розгромній критиці Український науково-дослідний інститут педагогіки і Всеукраїнське товариство «Педагог-марксист». Це далеко не повний перелік інспірованих 1933 р. справ проти «ворожих» елементів.

Чи є підстави виводити їх за межі Голодомору-геноциду. Очевидно, що ні. За період з 1932 по 1937 р. загальне число репресованих перевищило 650 тис. осіб. Репресії тривали і після 1938 р. Відомий американський радянолог Д. Армстронґ у монографії про український націоналізм висловив слушне припущення про те, що кампанія переслідування інтеліґенції, яка відбувалась одночасно з колективізацією та Голодомором, не могла бути випадковим збігом обставин. У це важко повірити. Армстронґ вважає, що придушення національної інтеліґенції мало характер превентивного заходу, «спрямованого на ліквідацію групи, чиє існування несло обмежену небезпеку, але яка могла стати реальною загрозою для комуністів у разі, якщо змогла б використати незадоволення селян, щоб повернути їх до націоналізму». Формула Армстронґа фактично викриває геноцидні дії, що їх було завдано сталінським режимом не так із метою знищити селянське господарство як таке (1933 р. за межами колгоспів перебувала більш як третина селян-одноосібників), як для упокорення нації, її обезсилення та уніфікації в звичайну адміністративну одиницю Радянського Союзу, з суворо дозованим національним

декором. 1934 р. у Харкові відкрили розкішний пам'ятник Тарасу Шевченку. Поет, революціонер-демократ стоїть в оточенні робітників і селян, які символізують класову боротьбу. Подія викликала їдку репліку Л. Троцького, що вже перебував за межами СРСР. «Нигде зажим, чистки, репрессии и все вообще виды бюрократического хулиганства не принимали такого убийственного размаха, как на Украине, в борьбе с сильными подпочвенными стремлениями украинских масс к большей свободе и самостоятельности. Советская Украина стала для тоталитарной бюрократии административной частью экономического целого и военной базы СССР, –писав Троцький, – Сталинская бюрократия возводит, правда, памятники Шевченко, но с тем, чтоб покрепче придавить этим памятником украинский народ и заставить его на языке Кобзаря слагать славу кремлевской клике насильников.» Досвід розгромленої і розіп'ятої України мав бути показовим для національних сил інших радянських республік.

Отже, навіть при побіжному розгляді проблеми стає очевидним, що Голодомор не був спричинений проявом природних катаклізмів, як це буває зазвичай, не був простим прорахунком невдалого економічного експерименту, а став наслідком цілеспрямованої діяльності комуністичної верхівки на чолі з Сталіним, яка, спираючись на комуністичну ідеологію та політичний досвід, набутий під час революції, свідомо розробила та застосувала комплекс різноманітних за масштабом і методами заходів, спрямованих на упокорення України, найстрашнішим з яких була смерть через голод.

Довгі десятиліття тоталітаризму українці перебували у шоковому стані, стані амнезії національної пам'яті. Навіть люди старшого покоління, яким пощастило пережити цю трагедію, не наважувалися говорити про неї вголос. Наслідки Голодомору гостро відчутні й донині. У суспільстві спостерігається глухий спротив лівих політичних сил поширенню правди про Голодомор. Однак правда торує свій шлях: останніми роками з'явились сотні нових видань. В опублікованому 2008 р. другому випуску бібліографічного покажчика «Голодомор в Україні 1932–1933 рр.» зафіксовано понад 6 тис. позицій. Йде поступальний процес усвідомлення глибини і масштабу трагедії, яка стає одним з наріжних каменів історичної пам'яті українського народу. Кількість свідчень очевидців трагедії досягла 200 тис. Місцевими громадами встановлюються місця масових захоронень, вони впорядковуються і увічнюються пам'ятними знаками та хрестами. Формується мартиролог жертв Голодомору, на сторінках обласних томів «Книги пам'яті…» зафіксовано сотні тисяч імен безневинних жертв. Прагнемо, щоб жодне ім'я не залишилось забутим. Лише така позиція – позиція пам'яті і вшанування – ґарантує неможливість повторення подібних трагедій в майбутньому.

Список скорочень

АМСРР – Автономна Молдавська Соціалістична Радянська Республіка
ВУЦВК – Всеукраїнський центральний виконавчий комітет рад робітничих, селянських та червоноармійських депутатів
ДПУ УСРР Державне політичне управління УСРР
ДСТ – Добровільне спортивне товариство
ЕКВ ПП ОДПУ – Економічний відділ Повноважного представника Об'єднаного державного політичного управління
ЕКУ ОДПУ – Економічне управління Повноважного представника Об'єднаного державного політичного управління
КК–РСІ – Контрольна комісія – робітничо-селянська інспекція
МТМ – машинно-тракторна майстерня
МТС – машинно-тракторна станція
Наркомзем УСРР – Народний комісаріат землеробства УСРР
НКЮ – Народний комісаріат юстиції
ОДПУ – Об'єднане державне політичне управління
ПП ОДПУ – Повноважний представник Об'єднаного державного політичного управління
РАТАУ – Радянське телеграфне агентство України
РНК УСРР Рада народних комісарів УСРР
РНК СРСР – Рада народних комісарів СРСР
РПК – районний комітет компартії (більшовиків) України
СОЗ – Товариство спільного обробітку землі
СПВ – Секретно-політичний відділ
ЦК КП(б)У – Центральний комітет Компартії (більшовиків) України
ЦК ВКП(б) – Центральний комітет Всесоюзної Компартії (більшовиків)

Перелік архівних фондів

Російська Федерація

Архів Президента Російської Федерації (АП РФ)
ф. 3

Центральний архів Федеральної служби безпеки Російської Федерації (ЦА ФСБ РФ)
ф. 2

Державний архів Російської Федерації (ДА РФ)
ф. 5445
ф. 5446 – Рада Міністрів СРСР
ф. 5646
ф. 7486

Російський державний архів соціально-політичної історії (РДАСПІ)
ф. 17 – Центральний комітет КПРС (ЦК КПРС)
ф. 81 – Каганович Лазар Моїсеєвич
ф. 82 – Молотов (справжн. Скрябін) В'ячеслав Михайлович
ф. 558 – Сталін (справжн. Джугашвілі) Йосип Віссаріонович

Російський державний архів економіки (РДАЕ)
ф. 5675 – Установи з керівництва переселенням в СРСР
ф. 7486 – Міністерство сільського господарства СРСР
ф. 8040 – Міністерство хлібопродуктів СРСР

Україна

Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (ЦДАВО України)
ф. 1 – Верховна Рада Української РСР
ф. 8 – Міністерство юстиції Української РСР
ф. 24 – Верховний суд Української РСР
ф. 27 – Міністерство сільського господарства і заготівель Української РСР
ф. 166 – Міністерство народної освіти Української РСР
ф. 388 – Видавництво Української селянської газети «Колгоспне село» – органу ЦК КП(б)У
ф. 539 – Міністерство державного контролю Української РСР
ф. 559 – Всеукраїнська спілка сільськогосподарських колективів та її ліквідаційний комітет (об'єднаний фонд)

Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України)
ф. 1 – Центральний комітет компартії України
ф. 263 – Колекція позасудових справ реабілітованих

Державний архів Вінницької області
ф. Р-136 – Вінницький окружний союз садівничо-городничо-виноградно-бджолярської кооперації
ф. Р-927 – Сасонська міська рада робітничих, селянських та червоноармійських депутатів
ф. Р-2061 – Якушенецька сільська рада
ф. Р-2067 – Гавришівська сільська рада

Державний архів Дніпропетровської області
ф. Р-416 – Виконком Дніпропетровської міської ради народних депутатів
ф. Р-1370 – Шиповська сільська рада
ф. П-19 – Дніпропетровський обком КПУ

Державний архів Донецької області
ф. П-19 – Маріупольський міський комітет КПУ
ф. П-326 – Донецький обком КПУ

Державний архів Запорізької області
ф. Р-722 – Новогупалівська сільська рада

Державний архів Київської області
ф. Р-354 – Обласний земельний відділ виконкому Київської обласної ради народних депутатів
ф. П-5 – Київський обком КПУ

Державний архів Кіровоградської області
ф. Р-242 – Виконком Кіровоградської міської ради народних депутатів

Державний архів Луганської області
ф. Р-1202 – Виконком Старобільської районної ради народних депутатів

Державний архів Одеської області
ф. Р-710 – Одеська обласна контрольна комісія робітничо-селянської інспекції
ф. Р-2000 – Виконком Одеської обласної ради народних депутатів
ф. Р-2009 – Виконком Гросс-Лібентальської (Спартаковської) районної ради депутатів трудящих
ф. П-11 – Одеський обком КПУ

Державний архів Полтавської області
ф. П-35 – Карлівський райком КПУ

Державний архів Сумської області
ф. Р-802 – Сумська міська прокуратура
ф. Р-1376 – Сільськогосподарська артіль «Радянське село», хут. Чернацький Сумського району
ф. Р-2303 – Виконавчий комітет Буринської районної ради народних депутатів
ф. Р-2310 – Виконавчий комітет Охтирської ради народних депутатів
ф. Р-2472 – Сільськогосподарська артіль ім. Лисянського с. Межирич Лебединського району
ф. Р-2480 – Сільськогосподарська артіль «Перемога» хут. Костів Лебединського району.
ф. Р-2573 – Виконавчий комітет Михайлівської сільради Лебединського району
ф. Р-2689 – Лебединська районна інспектура народногосподарського обліку
ф. Р-2691 – Виконавчий комітет Пристайлівської сільради Лебединського району
ф. Р-2695 – Виконавчий комітет Курганокозацької сільради Лебединського району
ф. Р-2708 – Сільськогосподарська артіль ім. Петровського с. Будилка Лебединського району
ф. Р-2709 – Сільськогосподарська артіль «Вільна праця» с. Глушівка Лебединського району
ф. Р-2711 – Сільськогосподарська артіль «Червона Україна» хут. Гарбарі Лебединського району
ф. Р-2717 – Сільськогосподарська артіль ім. Фрунзе с. Гудимівка Лебединського району
ф. Р-4537 – Конотопська районна контрольна комісія – робітничо-селянська інспекція
ф. Р-4538 – Конотопська окружна робітничо-селянська інспекція
ф. Р-4549 – Виконавчий комітет Конотопської районної ради народних депутатів
ф. Р-5695 – Відділ охорони здоров'я Роменського райвиконкому
ф. Р-5918 – Виконавчий комітет Ярмолинської сільради Роменського району
ф. Р-5934 – Роменська районна робітничо-селянська інспекція
ф. Р-5940 – Виконавчий комітет Великобудківської сільради Роменського району
ф. Р-5945 – Виконавчий комітет Засульської сільради Роменського району
ф. Р-6005 – Сільськогосподарська артіль «Вперед» с. Процівка Роменського району
ф. Р-6012 – Роменський дитячий будинок
ф. Р-6016 – Сільськогосподарська артіль ім. Шевченка с. Лозова Роменського району
ф. Р-6040 – Виконавчий комітет Малобубнівської сільради Великобубнівського району
ф. Р-6153 – Сільськогосподарська артіль «3-й вирішальний» с. Коржі Роменського району
ф. П-5 – Путивльський райком КПУ
ф. П-14 – Миропільський райком КПУ
ф. П-21 – Глухівська районна контрольна комісія КП(б)У

ф. П-23 – Білопільський райком КПУ
ф. П-24 – Липоводолинський райком КПУ
ф. П-25 – Шосткинський райком КПУ
ф. П-26 – Охтирський райком КПУ
ф. П-28 – Улянівський райком КПУ
ф. П-33 – Середино-Будський райком КПУ
ф. П-37 – Недригайлівський райком КПУ
ф. П-38 – Тростянецький райком КПУ
ф. П-39 – Глухівський райком КПУ
ф. П-42 – Конотопський райком КПУ
ф. П-75 – Буринський райком КПУ
ф. П-76 – Шалигинський райком КПУ
ф. П-80 – Великописарівський райком КПУ

Державнийа архів Харківської області
ф. Р-99 – Земельний відділ Харківського повітвиконкому ради робітничих,
селянських та червоноармійських депутатів
ф. Р-154 – Черемушанська сільська рада
ф. Р-408 – Виконком Харківської міської ради народних депутатів
ф. Р-529 – Виконком Липецької районної ради народних депутатів
ф. Р-1356 – Харківська обласна контрольна комісія Наркомату робітничо-селянської інспекції
ф. Р-1475 – Лозівська сільська рада
ф. Р-1502 – Виконком Барвенківської районної ради народних депутатів
ф. Р-1852 – Нескучнянська сільська рада
ф. Р-1879 – Болгарська сільська рада
ф. Р-1885 – Заміська сільська рада
ф. Р-1886 – Кобзарівська сільська рада
ф. Р-1894 – Рубанівська сільська рада
ф. Р-1962 – Відділ охорони здоров'я виконкому Харківської міської ради народних депутатів
ф. Р-2762 – Виконком Балаклійської районної ради народних депутатів
ф. Р-3582 – Виконком Куп'янської районної ради народних депутатів
ф. Р-3683 – Виконком Сахновищанської районної ради народних депутатів
ф. Р-6452 – Кримінальна справа репресованих громадян
ф. П-2 – Харківський обком КПУ
ф. П-32 – Близнюківський райком КПУ
ф. П-38 – Краснокутський райком КПУ
ф. П-45 – Червонозаводський райком КПУ
ф. П-54 – Контрольна комісія КП(б)У Дзержинського району м. Харкова
ф. П-58 – Основ'яно-Холодногорський райком КПУ м. Харкова
ф. П-59 – Ізюмський райком КПУ
ф. П-72 – Зміївський райком КПУ
ф. П-78 – Чугуївський міськком КПУ
ф. П-80 – Богодухівський райком КПУ
ф. П-81 – Лозівський міськком КПУ
ф. П-87 – партком Харківського тракторного заводу ім. С. Орджонікідзе
ф. П-96 – Золочівський райком КПУ
ф. П-97 – Петрівський райком КПУ
ф. П-99 – Дзержинський райком КПУ м. Харкова
ф. П-102 – Валківський райком КПУ

Державний архів Херсонської області
ф. П-185 – Херсонський міський комітет КПУ

Державний архів Хмельницької області
ф. Р-1160 – Виконком Проскурівської (Хмельницької) районної ради
ф. Р-1250 – Виконком Кам'янець-Подільської районної ради народних депутатів

Державний архів Черкаської області

ф. Р-143 – Черкаська районна робітничо-селянська інспекція–контрольна комісія
ф. Р-5625 – Управління Служби безпеки України по Черкаській області
ф. П-466 – Златопольський райком КПУ
ф. П-1498 – Христинівський райком КПУ

ДА СБ України

ф. 6 – Фонд кримінальних справ «Припинений»
ф. 9 – Фонд розпорядчих документів органів ВНК–КДБ УРСР
ф. 65 – Фонд оперативно-розшукових справ органів держбезпеки УРСР
ф. 13 – Колекція друкованих видань КДБ УРСР
ф. 16 – Фонд документальних матеріалів секретного діловодства Секретаріату КДБ УРСР
ф. 42 – Фонд оперативно-статистичної звітності ВНК–КДБ УРСР
ф. 68 – Колекція друкованих видань СБ України

Архів УМВС у Херсонській області

Архів Національного банку України
ф. Тростянецька філія

Родинний архів І. О. Обидала

Перелік документів

№ 1. Директива ЦК ВКП(б) партійним організаціям хлібозаготівельних районів. 14 грудня 1927 р.

№ 2. Постанова ВЦВК і РНК РСФРР «Про поширення прав місцевих рад щодо сприяння виконанню загальнодержавних завдань і планів». 27 червня 1929 р.

№ 3. Постанова ВУЦВК і РНК УСРР «Про поширення прав місцевих рад щодо сприяння виконанню загальнодержавних завдань і планів». 3 липня 1929 р.

№ 4. Постанова РНК УСРР «Про ознаки куркульських господарств, на які ширяться правила Кодексу законів про працю УСРР». 13 серпня 1929 р.

№ 5. Із статті Й. Сталіна «Рік великого перелому». 3 листопада 1929 р.

№ 6. Постанова ЦК ВКП(б) про темп колективізації і заходи допомоги держави колгоспному будівництву. 5 січня 1930 р.

№ 7. Постанова політбюро ЦК ВКП(б) «Про заходи з ліквідації куркульських господарств в районах суцільної колективізації». 30 січня 1930 р.

№ 8. Із записки П. Любченка та Г. Петровського, переданої по прямому проводу В. Молотову, з характеристикою ситуації в Плужнянському районі Шепетівської округи. 26 лютого 1930 р.

№ 9. Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про статут колгоспів та про статтю Й. Сталіна. 28 лютого 1930 р.

№ 10. Закритий лист ЦК ВКП(б) «Про завдання колгоспного руху у зв'язку з боротьбою з викривленнями партійної лінії». 2 квітня 1930 р.

№ 11. Пояснення Наркомзему СРСР та Колгоспцентру щодо застосування Статуту сільськогосподарської артілі. 12 квітня 1930 р.

№ 12. «Про підготовку до збирання врожаю» (з доповідної записки Таємно-політичного відділу ОДПУ від 5.06.1931 р.). 5 червня 1931 р.

№ 13. Лист до Й. Сталіна із села Полонисте Бабанського району колишньої Уманської округи про реквізицію продовольства в селян і важке становище села. 10 лютого 1932 р.

№ 14. Постанова політбюро ЦК ВКП(б) у відповідь на телеграму секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора про хлібозаготівлі на Україні. 16 березня 1932 р.

№ 15. Лист секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора секретарю ЦК ВКП(б) Й.Сталіну про економічне і політичне становище в південній частині степових районів України. 26 квітня 1932 р.

№ 16. Лист члена ЛКСМУ Г. Ткаченка секретарю ЦК КП(б)У С. Косіору про економічні труднощі на селі та політичний настрій населення. 18 червня 1932 р.

№ 17. Лист Й. Сталіна Л. Кагановичу, В. Молотову від 18 червня 1932 р. 18 червня 1932 р.

№ 18. Із листа Й. Сталіна Л. Кагановичу і В. Молотову від 2 липня 1932 р. 2 липня 1932 р.

№ 19. Лист Й. Сталіна Л. Кагановичу і В. Молотову (не раніше 24 липня 1932 р.). Не раніше 24 липня 1932 р.

№ 20. Із листа Й. Сталіна Л. Кагановичу і В. Молотову від 24 липня 1932 р. 24 липня 1932 р.

№ 21. З постанови ЦВК і РНК СРСР про застосування розстрілу та 10-річного ув'язнення за розкрадання колгоспного майна. 7 серпня 1932 р.

№ 22. Лист Й. Сталіна Л. Кагановичу від 11 серпня 1932 р. 11 серпня 1932 р.

№ 23. Із виступу Л. Кагановича у Ростові-на-Дону 1 листопада 1932 р. 1 листопада 1932 р.

№ 24. Лист Л. Кагановича Й. Сталіну від 5 листопада 1932 р. про становище на Кубані. 5 листопада 1932 р.

№ 25. Із протоколу позачергового засідання бюро Середино-Будського райкому КП(б)У спільно з райпарткомом про занесення на «чорну дошку» с. Чернацьке. 15 листопада 1932 р.

№ 26. Витяг із постанови політбюро ЦК КП(б)У «Про заходи з посилення хлібозаготівель». 18 листопада 1932 р.

№ 27. Постанова РНК УСРР «Про заходи щодо посилення хлібозаготівель». 20 листопада 1932 р.

№ 28. Телеграма В. Молотова, В. Чубаря, В. Строганова, М. Калмановича до Й. Сталіна про надання права спецкомісії при ЦК КП(б)У під час хлібозаготівель ухвалювати остаточне рішення про вищу міру покарання. 21 листопада 1932 р.

№ 29. Постанова політбюро ЦК ВКП(б) про створення в УСРР спеціальної комісії для ухвали смертних вироків. 22 листопада 1932 р.

№ 30. Лист заступника голови РНК УСРР О. Сербиченка до ЦК КП(б)У про перегини при застосуванні репресій у ході хлібозаготівель. 26 листопада 1932 р.

№ 31. Із виступу Й. Сталіна та В. Молотова на об'єднаному засіданні політбюро ЦК та президії ЦКК ВКП(б) 27 листопада 1932 р. (правлена стенограма). 27 листопада 1932 р.

№ 32. Із виступу Й.Сталіна та В.Молотова на об'єднаному засіданні політбюро ЦК та президії ЦКК ВКП(б) 27 листопада 1932 р. (неправлена стенограма). 27 листопада 1932 р.

№ 33. Із довідки Наркомзему УСРР про виконання постанов РНК УСРР з питань хлібозаготівель. 2 грудня 1932 р.

№ 34. Постанова політбюро ЦК КП(б)У та РНК УСРР про занесення на «чорну дошку» сіл, які злісно саботують хлібозаготівлі. 6 грудня 1932 р.

№ 35. Телеграма РНК УСРР і ЦК КП(б)У до керівників Дніпропетровської, Одеської та Харківської областей у зв'язку з постановою про занесення сіл на «чорну дошку». 6 грудня 1932 р.

№ 36. Із листа ЦК КП(б)У Центральному Комітету ВКП(б) про стан хлібозаготівель в Україні наприкінці листопада – на початку грудня 1932 р. 8 грудня 1932 р.

№ 37. Постанова ЦК ВКП(б) та РНК СРСР про хлібозаготівлі в Україні, на Північному Кавказі та в Західній області. 14 грудня 1932 р.

№ 38. Постанова ЦК ВКП(б) та РНК СРСР про хлібозаготівлі в Україні. 14 грудня 1932 р.

№ 39. Телеграма Л. Кагановича та М. Чернова до Й. Сталіна про скасування постанов політбюро ЦК КП(б)У щодо утворення насіннєвих фондів у колгоспах, які не виконали плану хлібозаготівель. 23 грудня 1932 р.

№ 40. Лист ЦК КП(б)У до секретарів райкомів партії, голів райвиконкомів, уповноважених обкомів КП(б)У про обов'язкове вивезення всіх наявних колгоспних фондів, у тому числі й посівного, в рахунок виконання плану хлібозаготівель. 24 грудня 1932 р.

№ 41. Лист С. Косіора членам і кандидатам у члени політбюро про необхідність вивезення насіннєвих фондів як засобу боротьби проти саботажу хлібозаготівель. 25 грудня 1932 р.

№ 42. Із протоколу Бердянського райвиконкому про репресивні заходи щодо колгоспів, занесених на «чорну дошку». 25 грудня 1932 р.

№ 43. Лист ЦК КП(б)У до обкомів та райкомів партії про необхідність вивезення в п'ятиденний термін усіх наявних фондів у рахунок хлібозаготівель. 29 грудня 1932 р.

№ 44. Директива ЦК КП(б)У та РНК УСРР партійним і радянським органам про добровільне здавання колгоспниками й одноосібниками прихованого хліба. 2 січня1933 р.

№ 45. Акт про реквізицію майна у селянина М.Н. Пилипченка Ярмолинської сільради Роменського району Чернігівської області. 3 січня 1933 р.

№ 46. Акт про проведення на підставі доносу обшуку та реквізиції хліба у селянина Ф.Ф. Хоменка, складений бригадою Ярмолинської сільради Роменського району Чернігівської області. 5 січня 1933 р.

№ 47. Директива ЦК ВКП (б) і РНК СРСР про попередження масових виїздів голодуючих селян за продуктами. 22 січня 1933 р.

№ 48. Постанова політбюро ЦК КП(б)У про виконання директиви РНК СРСР і ЦК ВКП(б) від 22 січня 1933 р. 23 січня 1933 р.

№ 49. Постанова бюро Північно-Кавказького крайкому ВКП(б) по реалізації директиви ЦК ВКП(б) та РНК СРСР від 22 січня 1933 р. 25 січня 1933 р.

№ 50. Лист Харківського обкому КП(б)У та Харківського облвиконкому до секретарів райкомів КП(б)У та голів райвиконкомів Харківської області про попередження масових виїздів голодуючих селян за продуктами за межі України. 25 січня 1933 р.

№ 51. Довідка інформаційно-посівної групи ЦК КП(б)У про факти голодування та смертності населення в окремих районах Дніпропетровської, Київської та Харківської областей. 28 лютого 1933 р.

№ 52. Із листа секретаря Дніпропетровського обкому КП(б)У М. Хатаєвича в ЦК ВКП(б) 3 березня 1933 р.

№ 53. Із доповідної записки С. Косіора в ЦК ВКП(б) про хід підготовки до весняної сівби. 15 березня 1933 р.

№ 54. Постанова ЦК КП(б)У про хід підготовки до весняної сівби та організацію продовольчої допомоги населенню Київської області. 31 березня 1933 р.

№ 55. Директива ЦК ВКП(б) та РНК СРСР «Про припинення масових виселень селян, упорядкування арештів та розвантаження місць позбавлення волі». 8 травня 1933 р.

№ 56. Витяг із стенограми пленуму ЦК КП (б)У від 18 січня 1934 р. про обґрунтування необхідності переносу столиці України до м. Києва. 18 січня 1934 р.

№ 57. Рішення XII з'їзду КП(б)У про перенесення столиці України до Києва. 21 січня 1934 р.

Перелік фотодокументів

1. Зняття ікон у будинку робітника у м. Харкові, 1930 р.
ЦДКФФА України ім. Г.С. Пшеничного, од. обл. П-7487.

2. Дзвони, що були зняті з церков. м. Запоріжжя, 1930 р.
Там само, од. обл. П-7733.

3. Діти й вихователі дитячого садка колгоспу ім. Г. Петровського, с. Городище на Київщині, 1932 р.
Там само, од. обл. П-7948.

4. Виїзна бригада газети «Пролетарська правда» розповсюджує газети серед трудівників колгоспу в Малинському районі на Київщині, 1932 р
Там само, од. обл. П-7994.

5. Робітниця прощається з трагічно загиблим на Херсонщині головою обласного організаційного бюро КК–РСІ Якубенком, м. Одеса, 1932 р.
Там само, од. обл. П-7493.

6. Жебрак на одній із вулиць м. Києва, 1930–1934 рр.
Там само, од. обл. П-7510.

7. Слухачі партійної школи на заняттях у комуні «Маяк», ст. Чайчуріа Дніпропетровської області (з 1939 р. – Запорізької), 1932 р.
Там само, од. обл. П-7468.

8. Святкування Дня врожаю у колгоспі «Перемога» Васильківського району Дніпропетровської області, 1933 р.
Там само, од. обл. П-6587.

9. Група вихованців дитячих ясел сільськогосподарської комуни ім. Й. Сталіна, с. Мохнач Чугуївського району на Харківщині області, 1932 р.
Там само, од. обл. П-6494.

10. Представник Харківського райкому компартії дає у клубі залізничників консультацію з питань підготовки до чистки партії, м. Харків, 1933 р.
Там само, од. обл. П-6470.

11. Червоний обоз із хлібом, зібраним у господарствах Гадяцького району Роменської округи, на пристанційному приймальному пункті, м. Гадяч, 1930 р.
Там само, од. обл. П-6449.

12. Вихованці дитячих ясел обідають, с. Будьонівка Великобурлуцького району на Харківщині, 1933 р.
Там само, од. обл. П-6297.

13. Група вихованців колонії для безпритульних м. Дніпропетровська, 1934 р.
Там само, од. обл. П-6104.

14. Вагон-школа пропаганди марксизму-ленінізму Основ'янського політвідділу Південної залізниці на ст. Основа, м. Харків, 1932 р.
Там само, од. обл. П-6018.

15. Безпритульні навчаються заготівельній справі у спеціально відкритих майстернях, м. Миколаїв Одеської області, 1934 р.
Там само, од. обл. П-5933.

16. Піонери збирають у полі колоски, м. Сталіно, 1934 р.
Там само, од. обл. П-5921.

17. Товариський суд над «симулянткою» Феодосією Нижник в сільгоспартілі «Ясна поляна», с. Лишня Вишівського району Київської області. 1934–1935 рр.
Там само, од. обл. П-5826.

18. Трактористи під час обідньої перерви читають газети на полі комуни «Червона агрономія» Созівського району на Харківщині, 1932 р.
Там само, од. обл. П-5678.

19. Роздавання газет у радгоспі «Комуніст», смт Лозова Лозівського району Харківської області, 1932 р.
Там само, од. обл. П-5672.

20. Засідання політвідділу [Краматорської] МТС, на якому було затверджено план обслуговування весняної посівної кампанії [с. Сергіївка] Слов'янського району Донецької області, 1934 р.
Там само, од. обл. П-5568.

21. Колгоспники смт Чубарівка Чубарівського району Дніпропетровської області під час здачі хліба в рахунок восьмого тиражу Державної позики четвертого року п'ятирічки, 10–11 вересня 1932 р.
Там само, од. обл. П-5502.

22. Група патронованих дітей – учнів Катеринопольської МТС,
с. Катеринополь Київської області, 1934 р.

Там само, од. обл. П-5738.

23. Вєслов і Заморський – ударники, члени колгоспу «Червоний молочар» Слов'янського району Донецької області засипають зерно у торби перед сівбою, м. Слов'янськ, 1932 р.

Там само, од. обл. П-5411.

24. Будинок Артемівського краєзнавчого політехнічного музею – колишня церква,
м. Артемівськ Донецької області, 22 липня 1932 р.

Там само, од. обл. П-5284.

25. «Тут категорично забороняється ховати людей» Оголошення на околицях Харкова, 1933 р.
Фото із колекції кардинала Теодора Інніцира (Архів Віденської Дієцезії).
Фото інж. А. Вінерберґера. Фотодокументи надано В. Марочком (Інститут історії України НАНУ),

Там само, од. обл. 5140.

26. Вимерле від голоду село на Харківщині, 1933 р.

Там само, од. обл. 5139.

27. Масове поховання полеглих від голоду на Харківщині.

Там само, од. обл. 5138.

28. Місце масового поховання полеглих від голоду на Харківщині.

Там само, од. обл. 5137.

29. Жертва Голодомору, Харків, 1933 р.

Там само, од. обл. 5127.

30. Жертва голоду, Харків, 1933 р.

Там само, од. обл. 5132.

31. Жертва голоду, Харків, 1933 р.

Там само, од. обл. 5131.

32. Померла дитина на вулиці Харкова, 1933 р.

Там само, од. обл. 5126.

33. Чергова жертва голоду, Харків, 1933 р.

Там само, од. обл. 5125.

34. Смерть від голоду на вулицях Харкова, 1933 р.

Там само, од. обл. 5124.

35. Жертви голоду, Харків, 1933 р.

Там само, од. обл. 5123.

36. Голодуючі діти на вулицях Харкова в пошуках їжі.

Там само, од. обл. 5122.

37. Жертви голоду, Харків, 1933 р.

Там само, од. обл. 5121.

38. На базарі, Харків, 1933 р.

Там само, од. обл. 5130.

39. Дівчинка – жертва голоду, Харків, 1933 р.

Там само, од. обл. 5120.

40. Жертви голоду, Харківщина, 1933 р.

Там само, од. обл. 5136.

41. 85. Жертви голоду, Харків, 1933 р.

Там само, од. обл. 5119.

42. Коні голодного лихоліття.

Там само, од. обл. 5135.

43. Черги за хлібом до магазину «Торгзіну», Харків, 1933 р.

Там само, од. обл. 5129.

44. Черги за хлібом до магазину «Торгзіну», Харків, 1933 р.

Там само, од. обл. 5128.

45. Голодні селяни залишають село в пошуках їжі в місті.

Там само, од. обл. 5134.

46. Жертва голодомору, Харків, 1933 р.

Там само, од. обл. 5118.

47. Група випускників курсів пропагандистів колгоспних комсомольських політшкіл, м. Проскурів Вінницької області, 25 вересня 1934 р.

Там само, од. обл. 4-817.

48. Зняття дзвону із Стрітенської церкви у м. Полтаві, 1930 р.

Там само, од. зб. 4-5653.

49. Мітинг трудівників колгоспу ім. К. Ворошилова Старокостянтинівського району Вінницької області, присвячений пробному виїзду сільськогосподарської техніки в поле, 1933 р.

Там само, од. обл. 4-262.

50. Видача продуктів колгоспникам на трудодні, с. Удачне на Донеччині, 1933 р. Фото М. Желєзняка.

Там само, од. обл. 4-17 951.

51. Примусова підписка на Державний займ в [с. Удачне] Донецької області, 30-ті рр. XX ст. Фото М. Желєзняка.

Там само, од. обл. 4-17 950.

52. Трудівники СОЗу ім. Л. Красіна забирають майно у розкуркуленого селянина, Донецька область, 30-ті рр. Фото М. Желєзняка.

Там само, од. обл. 4-17 947.

53. Трудівники колгоспу ім. Д. Бєдного одержують зерно на трудодні, с. Удачне Гришинського району на Донеччині, 13 листопада 1931 р. Фото М. Желєзняка.

Там само, од обл. 4-17 942.

54. Доставка сільськогосподарського інвентарю розкуркулених селян на бригадний двір у с. Удачне Гришинського району на Донеччині, 1930 р. Фото М. Желєзняка.

Там само, од. обл. 4-17935.

55. Засідання членів комітету бідноти з питання переходу на колективний обробіток землі, с. Новосергіївка Гришинського району Донецької області, 1930–1933 рр. Фото М. Желєзняка.

Там само, од. обл. 4-17 930.

56. Збори жителів с Удачне під час колективізації сільського господарства, Гришинський район Донецької області, 1930–1933 рр. Фото М. Желєзняка.

Там само, од. обл. 4-17 925.

57. Активісти с. Удачне Донецької області з конфіскованими колосками біля сільради, 1932 р. Фото М. Желєзняка.

Там само, од. обл. 4-17 922.

58. Перша колективна оранка на полях повторно організованого колгоспу ім. Д. Бєдного Гришинського району Артемівської округи на Донеччині, 1930 р. Фото М. Желєзняка.

Там само, од. обл. 4-17 906.

59. Жителі с. Сергіївки Гришинського району Донецької області біля церкви напередодні її підривання, 1930–1934 рр. Фото М. Желєзняка.

Там само, од.обл. 4-17 904.

60. Розкуркулювання селянина П. Ємця у Гришинському районі Донецької області, 30-ті рр. XX ст. Фото М. Желєзняка.

Там само, од. обл. 4-17 901.

61. Збори селян одного із колгоспів з нагоди підписання Державного займу, Донецька область, 30-ті рр. Фото М. Желєзняка.

Там само, од. обл. 4-17 891.

62. Учасники антирелігійного походу, організованого молоддю одного з сіл Одеської округи, 1926–1932 рр.

Там само, од. обл. 2-35 899.

63. Збори в комуні ім. В. Леніна Карлівського району, присвячені випуску Державної позики третього вирішального року п'ятирічки, 1931 р.

Там само, од. обл. 2-35 875.

64. Мітинг, присвячений реалізації Державної позики першого року другої п'ятирічки на стадіоні «Металіст», м. Харків, 1933 р.

Там само, од. обл. 2-33 318.

65. Трудівники одного з радгоспів Одеської округи під час показового суду над Шевченком, який убив ударницю радгоспу, м. Одеса, 1931 р.

Там само, од. обл. 2-32354.

66. Члени спеціальної комісії відкривають комору Єнакіївської МТС в Донецькій області, якою завідував син куркуля Кислов, 1933 р.

Там само, од. обл. 2-32 219.

67 Видача хліба в рахунок авансу колгоспникам артілі, с. Павлівка Богодухівського району Харківської області, 1932 р.

Там само, од. обл. 2-32 195.

68. Юні безбожники в комуні «Соцзмагання» готують антирелігійні лозунги до Великодня, м. Чугуїв Харківського району, 1931 р.

Там само, од. обл. 2-31 655.

69. Колишні безпритульні навчаються чоботарської справи в спеціально відкритих майстернях «Допомога», м. Миколаїв, січень 1931 р.

Там само, од. обл. 2-31 629.

70. Голова ВУЦВК Г. Петровський виступає на мітингу під час Першого з'їзду колгоспників-ударників, м. Дніпропетровськ, 1933 р.

Там само, од. обл. 2-23 115.

71. Голова ВУЦВК Г. Петровський серед колгоспників на виставці під час Першого з'їзду колгоспників-ударників, м. Дніпропетровськ, 1933 р.

Там само, од. обл. 2-23 103.

72. Інтернат для дітей трудівників колгоспу ім. С. Будьонного, с. Чайківка Потіївського району Київської області, 1930–1934 рр.

Там само, од. обл. 2-2269.

73. Інтернат для дітей трудівників сільськогосподарської артілі «Перемога», с. Новоселиця Уманського району Київської області, 1934 р.

Там само, од. обл. 2-2245.

74. Піонер читає плакати жителям с. Леб'яже Печенізького району Харківської області, 1932 р.

Там само, од. обл. 2-22 179.

75. Одноосібник у полі за роботою, Полтавська округа, 1928 р.

Там само, од. обл. 2-20 783.

76. Допит куркуля інспектором праці, Одеська округа, 1929 р.

Там само, од. обл. 2-20 255.

77. Захисники під час судового процесу у справі «Спілки визволення України», 1930 р.

Там само, од. обл. 2-17 075.

78. Червоний обоз із хлібом колгоспу «Хвиля пролетарської революції», с. Олексіївка Харківської області, 1932 р.

Там само, од. обл. 2-15 429.

79. Збирання хліба у радгоспі «Червоний Перекоп» Каховського району Одеської області, 1933 р.

Там само, од. обл. 2-15 313.

80 Селяни отримують пшоно на трудодні у колгоспі ім. Д. Бєдного, Червоноармійський район Донецької області, 30-ті рр. XX ст.

Там само, од. обл. 2-148 561.

81. Трудівники новоорганізованого колгоспу ім. Д. Бєдного перед виїздом на весняну сівбу, Гришинський район на Донеччині, 1931 р.

Там само, од. обл. 2-148 550.

82. Трудівник колгоспу ім. Г. Петровського, с. Ольшана Харківської області, комсомолець Гончаренко охороняє насіннєві і страхові фонди, 1933 р.

Там само, од. обл. 2-14 600.

83. Виступ живої газети «Сталінець» у клубі комуни ім. Й. Сталіна, с. Межова Межівського району Дніпропетровської області, 1933 р.

Там само, од. обл. 2-13 723.

84. Піонери збирають колоски після косовиці у сільськогосподарській комуні ім. Й. Сталіна Межівського району Дніпропетровської області, 1933 р.

Там само, од. обл. 2-13 221.

85. Начальник політвідділу МТС Межівського району Дніпропетровської області оглядає зерно в сільськогосподарській комуні ім. Й. Сталіна, 1933 р.

Там само, од. обл. 2-13 219.

86. Розподіл хліба на трудодні в сільськогосподарській артілі «Червона Армія» Вовчанського району Харківської області, 1933 р.

Там само, од. обл. 2-12 133.

87. Прийом зерна від селян на зсипному пункті «Союз хліба» у с. Кагарлик Київської області, 1932 р.

Там само, од. обл. 2-12 065.

88. Мітинг із нагоди створення першої в Україні комуни ім. В. Леніна, с. Янівка Потіївського району Житомирської округи, 1929 р.

Там само, од. обл. 0-97 235.

89. Іван Дибенко – комсомолець, трудівник 4-ї бригади колгоспу «Червона зірка» Хорольського району Полтавської області стереже колгоспний урожай, 1932 р.

Там само, од. обл. 2-11 984.

90. Делегати від Новоушицького району на 1-й розширеній батрацько-бідняцькій конференції Кам'янець-Подільської округи, 1928–1929 рр.

Там само, од. обл. 0-7928.

91. Група учнів агрономічної школи, учасників «тижня соціалізму», с. Кутківці Чемеровецького району Кам'янець-Подільської округи , 4–11 березня 1929 р.

Там само, од. обл. 0-7719.

92. Селяни здають зерно в колгосп ім. 13-річчя Жовтня, с. Крушилинці Вінницького району, 1931 р.

Там само, од. обл. 0-146 221.

93. Селяни ведуть коней до колгоспу імені 13-річчя Жовтня, с. Крушилинці Вінницького району, 1931 р.

Там само, од. обл. 0-146220.

94. Колгоспники в залі суду над колишніми членами Якушинецької сільради, які допускали перекручування політики партії в галузі колективізації, с. Якушинці Вінницького району, 1931 р.

Там само, од. обл. 0-14 6207.

95. Репродукція з Famine-Genocide in Ukraine, 1932–1933: Western Archives, Testimonies and New Research / Edited by Wsevolod W. Isajiw. – Toronto: Ukrainian Canadian Research and Documentation Centre, Toronto, 2003. Фото з колекції кардинала Теодора Інніцира (Архів Віденської Дієцезії)

Там само, од. обл. 0-000 002.

96. Репродукція з Famine-Genocide in Ukraine, 1932–1933.

Там само, од. обл. 0-000 003.

97. Репродукція з Famine-Genocide in Ukraine, 1932–1933.

Там само, од. обл. 0-000 005.

98. Репродукція з Famine-Genocide in Ukraine, 1932–1933.

Там само, од. обл. 0-000 004.

99. Репродукція з Famine-Genocide in Ukraine, 1932–1933.

Там само, од. обл. 0-000 006.

100. Репродукція з Famine-Genocide in Ukraine, 1932–1933.

Там само, од. обл. 0-000 001.

101. Похорон уповноваженого партійного комісара у м. Борисполі Брусиловського, який загинув під час проведення колективізації. м. Київ, 1931 р.

Там само, од. обл. П-7513.

102. Розкуркулювання селянина П. Масюка в с. Удачне Донецької області. 1934 р. Фото М. Желєзняка

Там само, од. обл. 2-148 556.

103. Члени товариства зі спільного обробітку землі перевозять комору розкуркуленого селянина П. Ємця до загальної комори, Гришинський район Донецької області, 30-ті рр. Фото М. Желєзняка.

Там само, од. обл. 2-148 558.

104. Розкуркулювання селян, с. Удачне Донецької області, 30-ті рр. Фото М. Желєзняка.

Там само, од. обл. 2-148 559.

105. Селяни отримують пшоно на трудодні у колгоспі ім. Д. Бєдного на Донеччині, 30-ті рр. Фото М. Желєзняка.

Там само, од. обл. 2-148 561

106. Начальник політвідділу МТС Зиммельштейн серед колгоспниць, Проскурівський район Вінницька обл., вересень 1934 р.

Там само, од. обл. 2-37 311.

107. Начальник політвідділу Зміївської МТС Харківської області Курчавов інструктує інспекторів політвідділу, відібраних із кращих ударників, про проведення перевірки готовності до весняної посівної кампанії в колгоспі ім. В. Леніна, Харківська область, 1933 р.

Там само, од. обл. 2-37 314.

108. Члени 8-ї бригади колгоспу «Ленінський шлях» Вінницького району Вінницької області під час бесіди на тему «Кожен колгоспник може і повинен стати заможним», квітень 1933 р.

Там само, од. обл. 2-37 315.

109. Заняття з політграмоти у Довжанському радгоспі Харківського району Харківської області, 1933 р.

Там само, од. обл. 2-11 988.

110. Братська могила односельців, які загинули в боротьбі за колективізацію, с. Мудрівка Чигиринського району (нині – Кіровоградської області), 1934–1935 рр.

Там само, од. обл. 2-3916.

111. Група школярів збирає колоски з поля колгоспу «Надія», с. Янівка, Богуславського району Київської області, 1934–1935 рр.

Там само, од. обл. 2-4467.

112. Школярі с. Бугас Волноваського району Донецької області під час рейду по домівках прогульників з вимогою виходити на роботу, 1932 р.

Там само, од. обл. 2-4908.

113. Обоз із хлібом колгоспу «Профінтерн» Дніпропетровської області на честь 8-го тиражу позики третього року п'ятирічки, хут. Пологи, 1932 р.

Там само, од. обл. 2-66 080.

114. Заняття у школі колгоспної молоді сільськогосподарської комуни ім. В.Леніна Синельниківського району Дніпропетровської області, 15 жовтня 1932 р.

Там само, од. обл. 2-6749.

115. Видача колгоспникам молока в с. Новоселівка Новомосковського району Дніпропетровської області, 1932 р.

Там само, од. обл. 2-6850.

116. Секретар партійного осередку Новоселівської селищної ради Дніпропетровської області Філатов і голова сільради Занорій із перехідним Червоним прапором Новомосковського виконкому, с. Новоселівка, 1932 р.

Там само, од. обл. 2-6858.

117. Працівники політвідділу Новотроїцької машинно-тракторної станції Дніпропетровської області виїжджають на роботу в колгоспи району, 1932 р.

Там само, од. обл. 2-6984.

118. Трудівники колгоспу «Комінтерн» Новотроїцького району Дніпропетровської області обідають з робітниками Дніпровського металургійного заводу ім. Ф. Дзержинського, які приїхали на роботу в колгосп, 1933 р.

Там само, од. обл. 2-6990.

119. Механізоване випікання хліба на Дніпропетровському хлібному заводі №4, 1933 р.

Там само, од. обл. 2-7213.

120. Євреї-переселенці, трудівники колгоспу ім. Червоної Армії Сталіндорфського району Дніпропетровської області за обмолотом зерна, 1933 р.

Там само, од. обл. 2-7001.

121. Трудівники колгоспу «Соцпрогрес» Бердянського району Дніпропетровської області проводять облік обмолоченого зерна, с. Андріївка, 1933 р.

Там само, од.обл. 2-7451.

122. Члени комісії з перевірки трудоднів трудівників колгоспу «Вовча долина» Васильківського району Дніпропетровської області, 1933 р.

Там само, од. обл. 2-7721.

123. Святкування дня колективізації у с. Велика Димерка Київської округи, 1929 р.

Там само, од. обл. 2-91274.

124. Сортування насіння в одній із хлібних комор «Заготзерно» Харківської області, 1933 р.

Там само, од. обл. 2-9272.

125. Поняті у дворі селянина під час пошуку хліба в одному із сіл Гришинського району Донецької області, [1930–1934 рр.]. Фото М. Желєзняка

Там само, од. обл. 3-1070.

126. Підписка на Державний займ у с. Успенівка Донецької області., 30-ті рр. Фото М. Желєзняка.

Там само, од. зб. 3-1072.

127. Здавання хліба і сільгоспінвентарю для організації колгоспу ім. Д. Бєдного. с. Удачне Гришинського району Донецької області, 1930 р. Фото М. Желєзняка

Там само, од. обл. 3-1082.

128. Робітники свинрадгоспу на ст. Драбово-Барятинська Одеської залізної дороги підписуються на позику, 1932 р.

Там само, од. зб. 2-9274.

129. Голова сільради с. Бочкове Вовчанського району Харківської області поранений під час проведення колективізації, жовтень, 1929 р.

Там само, од. обл. 4-10 294.

130. Актив Удачнянської сільради Постишівського району Донецької області. 1934–1937 рр. Фото М. Желєзняка.

Там само, од. обл. 3-1077.

131. Розпродаж майна розкуркуленого селянина Мартиненка на «червоному базарі», с. Удачне на Донеччині, 1930–1932 рр. Фото М. Желєзняка

Там само, од. обл. 4-17 886.

132. Розкуркулена сім'я біля свого будинку в с. Удачне Донецької області. 30-ті рр. Фото М. Желєзняка.

Там само, од. обл. 3-1101.

133. Розкуркулені селяни [с. Удачне], Донецька область, 30-ті рр. Фото М. Желєзняка.

Там само, од. обл. 3-1102.

134. Жителі села біля церкви, с.Сергіївка Гришинського району Донецької області, 1930–1934 рр. Фото М. Желєзняка.

Там само, од. обл. 3-1104.

135. Косовиця в колгоспі [ім. Д. Бєдного], Донецька область, 30-ті рр. Фото М. Желєзняка.

Там само, од. обл. 3-1112.

136. Мітинг під час колективізації сільського господарства, с. Удачне Гришинського району Донецької області, 30-ті рр. Фото М. Желєзняка.

Там само, од. обл. 3-1124.

137. Діти збирають мерзлу картоплю на колгоспному полі с. Удачне на Донеччині, 1933 р. Фото М. Желєзняка.

Там само, од. обл. 3-1125.

Іменний покажчик

А

Авторханов А. 609
Агеєв В. 612
Аделаїда 617
Акопян В.Г. 655
Акулов І.О. 558, 559
Акун В. Д. 74, 127
Алексеев 173, 177
Алєксєєв М. 541, 542–544, 546, 548–50, 552, 560
Альфан 590
Амменде Е. 609
Андреев Е.М. 578, 609
Андрищенко 183
Андрієнко В. 655
Андрощук О.В. 617
Андруша 101
Андрушко Т.О. 648
Антоненко-Давидович Б. 762
Антоніаді Г. 655
Антонович А. 90
Антонович І. 72, 92, 124
Антонович М. 628
Антонович О. 84, 107
Антонов-Овсієнко 594
Антонюк М. 649
Антонюк О. 649
Ануфрієнко О.А. 654
Араловец Н.А. 609
Аргатюк 656
Аркуша О. 666
Армстронґ Д. 762
Арнаут Ф. 645
Аронов 184
Артюх В.В. 584
Артюшенко М.М. 658
Архієрейський Д.В. 627
Архімович О. 609
Афанасьев Ю.Н. 612

Б

Бабак Т.І. 654
Бабенко А. 183
Бабенко А.М. 76
Бабенко Л.Л. 609
Бабич В. 488
Бабич Т. 609
Бабич Г. 656
Бабич Є.К. 663
Бабін 495
Бабічук 545
Багро 609
Багряний І. 609, 645
Бажан О.Г. 627, 657
Базулин 181
Баклицька М.Г. 62, 85, 112
Балабай В.І. 662
Балицкий 192, 555, 568, 569
Балицький В.А. 22, 23, 36–38, 41, 494, 564, 567, 571, 576, 633, 757
Бандера 646
Бандура І. 609
Бантиной Л. 632
Банько И.Н. 609
Баран М. 586
Баран В.К. 617
Барановська О.М. 422, 655
Бардовська Н.Р. 50, 79
Барибін П. 543
Барладин І.Д. 47, 78, 95
Барладян В. 609
Бартко К.А. 425, 537
Басараб В. 55, 82
Баташан І.Г. 66
Батют І. 525
Батют П. 525
Бахтін А. М. 609, 633

Безансон А. 15
Беззубець О. 662
Безотосний М. 609
Безпалько П. 649
Безрук А.І. 445
Бейлін 502
Беков 594
Белебеха І.О. 609
Беліхін 544
Бендрик М.П. 65, 88, 115
Бенько А.П. 624
Бер 49, 79
Бережний І. 658
Бережний Т.М. 533
Бережний Ю. 498
Березов В.Ф. 557
Березовська Г. 553
Березовський Б.В. 548
Березовський М.В. 555
Беркал Ф. 510
Беркут М. 136
Бесараб О.В. 33
Бесарабов 528, 591
Бєляєв, 535
Библики 92
Бикова Т.Б. 627
Биковець О. 137
Бирзін 455
Бичко М. 490
Біла 663
Біленко Ф. 88
Біленко В. 610
Білецький У. 86, 113
Білий 425
Білий Д. 610
Біликс П. 649
Біловус Г. 52
Білокінь І. 652
Білокінь А.М. 649, 650
Білокінь О.В. 661
Білокінь 603, 610
Білоконенко П. 610
Білоконь І. 613
Білоус Г.П. 615
Білоус В.І. 649
Білоусова Л.Г. 422, 655
Бірюк О.Ф. 61, 85, 109
Бісаж Г. 87
Блакитний В. 754
Блануц А.В. 617
Блудов М. 489
Богданов Я. 629
Богу К.І. 117
Богунов 606
Богуславський 140
Бойко 133
Бойко В.І. 584
Бойко К.М. 589
Бойко М. 60, 662
Бойко П.К. 586
Бойко Ю. 610
Бойко 610
Бойчук Б. 612
Бойчук П.К. 95
Больба М.Т. 64, 87, 113
Больбенко 87
Бондар 133
Бондар В. 654
Бондаренко 132, 569
Бондаренко В. 663
Бондаренко Я.Л. 132
Бондарук В. 96
Бондарчук А. 610
Борець Ю. 610
Борисенко В. 48, 49, 51, 53–58, 61– 62, 64, 65, 70–75, 112–115, 422, 606, 610
Боровик К.М. 76
Боровик М. 56
Боровський В. 610
Бородій А.Г. 596
Бородкіна Р.В. 81
Борсук М.К. 585
Борулько 87
Боряк Г. 422
Ботушанський В. 623
Ботушанська О.Ф. 663
Боффа Дж. 610
Бредфорд 622
Брик О. 627
Брилліант Г. 573
Брошеван В. 610
Брук Б. 606, 631, 646,647
Буданцева Г.К. 73, 127
Бузовіря Я.Г. 100
Буйчук Ю. 79
Буковський В.Я. 655
Букшанова 646
Букшпан 511
Булда М. 657
Булин 176

Булліт В. 598
Бур'ян Л. 622, 629, 663
Буравченкова Б. 610
Бурдук М.В. 77, 94, 131
Бурдюк А. 441, 548
Бурлака І.Ф. 48, 78
Бурлака Т.М. 559
Бурнашов Г. 610
Буров 133
Буряк М. І. 52, 100, 133
Бутенко Є. 657
Бутко К.П. 58, 83, 143
Бутовська В. 663
Бутченко Т.К. 582
Бутченко Ф. 595
Бухарін М. 13, 31, 42, 149, 164
Бушин В. 650

В

Вайншток 542
Вакулович М. 179
Вакулишин 652, 653
Вальтер К. 559, 595, 597
Вальчук З. 49
Ваня 124
Варава П.П. 583
Варейкіс Й. 589
Вареник Т.Г. 610
Василашко В.Ф. 622
Василенко М. 148, 573
Василенко О. 651
Василенкова М. 528
Васильєв А. 659
Васильєв В. 22, 23, 421, 618
Васильєв В.Ю. 610
Васильченко 503, 505
Васьківська О. 611
Вахновский, 81
Вацетіс І. 15, 17
Ващенки 140
Ващенко В. 137
Ващенко Г. 611
Вдовичин І.Я. 611
Вдовцов О. 553
Вегера І. 572
Вегеш М. 663
Ведибіда О. І. 48, 78, 96
Велика К.А. 101
Великодній В. 106
Величко Є.І. 126
Величко М.І. 90, 138
Венжик (Шевчук) Л.Ф. 55, 103
Вербицький М. 611
Веремій Г. 537
Вересов Д. 611
Вернидуб Л.Ю. 65, 116
Верстюк В.Ф. 611
Веселова О. М. 48, 49, 50, 52, 54, 64, 144, 603, 611, 613–614, 646, 656, 659
Вечерський В. 77, 142
Вечеш М.М, 611
Вєслов 689
Винар Л. 631
Винокурова Ф.А. 422, 649
Винник 110
Винниченко І.І. 611
Виола Л. 606
Випорхонюк Н. 104
Випорхонюк П. 82
Височенько А. 611
Вихристенко В. 611
Вихторова М. А. 538
Вишня Остап 762
Вишняк М. 611
Вівчарик М. М. 630
Вілейська М. 509
Вільна Г. 612
Вільчинська З. 649
Вініченко М.М. 180
Вінник І. 569
Вінерберґер А. 673
Вістріч Р. 618
Віткін, 178
Віткрофт 41
Віценя Л. 657
Власенко М. Л. 108, 143
Вовча, 55, 82
Вовчук І. 646
Вознесенський М. 27
Волга Л. 646
Волинський Т. 502
Волик Л. В. 657
Волисюк Г. В. 660
Волков А.Г. 612
Волкова Т.Є. 422, 655
Волкогонов, Д.А. 606
Волконович, 133
Волобуєв М.755
Волович, О.І. 654, 659
Волошенко І.І. 660, 661

Волошин Ф. 517
Волошина К.В. 118
Волошинович Л.М. 619
Волощук О.А. 612
Воля О. 612
Волянська Л. 612
Вольвач І. 426, 477
Вольвач М.П. 441
Воробйовський 516
Воронцов О. 649
Воропай О. 612
Воротинцев 490
Ворошилов К. 22, 154, 548, 567
Воскобійник О.Г. 612
Вронська Т.В. 613
Вугернічек 133

Г

Гаврик М.Ю. 76
Гаврилейченко М.В. 179
Гавриленко Л.А, 612
Гаврилюк М. 660
Гаврищук П.В. 48, 79, 143
Гай В. 69, 90
Галенко В. 525
Галіборенко 500, 511
Гальчак Д. 613, 649
Гальченко Н.О. 82, 105
Гамалій Н. 653
Гамарник 176
Гамарник Я.Б. 541
Гамрецький І. 603, 627, 649, 650
Ганжа О.І. 612
Ганжа І.Х. 604
Ганя 82
Гардель 133
Гаркуш М. 442
Гаркуша Л.А. 650
Гаркуша О.М. 654, 655
Гаценко К.М. 180
Гевуркова Е.А. 615
Геденач 82
Генкін Я. 511
Герасименко Н.Р. 80
Гетьманчук М. 612
Гирич В. 612
Гірняк Й. 612
Гіроакі Куромія 612
Глушанець Д. 660
Глушко Я. 100
Глущенко Д. 612 646
Гнат Григорович 79
Гнатиш М. 55, 81, 2103
Гнатюка І. 651
Говоруха В.В. 631
Гоголь Т. 49, 78, 98
Годун Г. 87
Годун Т.Х. 64, 87, 114, 136
Гойченко Д.Д. 612
Головина. 176
Голода 560
Голомутько М.П. 80
Голуб А.І. 630
Голуб І. 666
Голубець І. 655
Голуб Н.П. 112
Голуб О.Д. 660
Голышев, 182
Гольдфельд, 494
Гонтар О.В. 610
Гонтарь І.М. 529, 533
Гонтарук В.М. 663
Гончар О. 624, 657
Гончаренко 726
Гончаренко В. 52
Гончаренко О. 57, 105, 135
Гончаренко Ю.И. 603
Гончарук І.М. 649
Гончарук Г.І. 655
Гора А. І. 666
Горбаченко М.Л. 58, 106
Горбачов В. 453
Гордієвська Н. 614
Гордієнко Ф.В. 102
Гордієць 649
Гордійчук О. 603
Гордон Л.А. 614
Горинич С. 614
Горкуценко І. 56
Горліс-Горський Ю. 614
Горняткевич А.Д. 646
Горобець М. 662
Горобченко А. 87
Горохівська М. 47
Гороховський А. 614
Горошко С. 614
Ґраденіґо 592, 595, 597, 759
Граціозі А. 614, 622, 631
Грех О.В. 614
Гречанова Н. Т. 658

Гречка З. 102, 134
Грибан Г. П. 657
Григор'єв 594
Григор'єва Т.Ф. 614
Григоренко П. 614
Григорчук І. 49, 79
Гриневич А. 25
Гриневич В.А. 631
Гриневич Л. 23, 44, 614
Гринько 167
Гринько Г. 555, 754
Грицак Я. 616
Грищенко П. 666
Гром П.Ф. 50, 80, 99
Грушевський М. 18, 42
Губарев В.К. 614
Губер М. 530
Гудзь М. 107
Гудзь О. 107
Гудовський А. 614
Гужвій, 432, 480
Гула Г. О, 52
Гула В. 614
Гунчак Т. 614
Гурай П. 55, 82
Гуцаленко В. 111

Д

Давидюк А.Т. 615
Даниленко В. М. 615, 618, 631
Даниленко В. 422, 603, 606
Данилів Ю. 616
Данилов В.П. 43, 604, 615
Данько М. 615
Дашкевич Я. 615
Дедико К. 523
Дейнека 556
Демидова П.І. 54, 102
Демченко Т. 662
Демченко Т.П. 662, 663
Дендебера 569
Денисенко М.Я. 143
Денисенко В. 42
Денисенко А.В. 625
Денисенко Н. 657
Дениско П. 615
Дерев'янко Г. 64, 115
Деревинська Г. 502
Дещинський Л.Є. 615
Джус П. 88
Джутова А.Б. 650
Дзюба А.А. 90
Дзюба В.М. 660
Дзюба Д.І. 90, 120
Дзюба Е.Н. 611
Дзюба І. 612
Дзюба І. М. 615
Дзюбенко-Мейс Н.Я. 613
Дибенко 730
Диброва 605
Дида Н.Я. 666
Дикий О.О. 661
Діброва 615
Діденко Н. 657, 658
Діловський П. 101
Діптан І.І. 615
Дмитрієв 524, 530
Добриденко М. І. 648
Довбня О.А. 615
Довгобород М.М. 533
Довжанський М. 646
Довжик 522
Довжик П.М. 566
Долгов 176
Долженков О.О. 615
Долот М. 628, 661
Домазар 615
Донець В. 427
Донець І. 427
Дорош Г. 69, 90, 137
Дорощ М. 649, 660
Дорошенко В. 655
Дорошко М. 615
Доценко Р. 661
Доценко В. 654
Доценко О.Г. 615
Дощ І.П. 52
Драган А. 649
Драй-Хмара М. 614
Драч І. 612, 615, 647
Драченко К. 87
Драченко Х. 87
Дригота А. 60, 84, 108
Дровозюк І. 616
Дрозд П. 522
Дронь М.М. 651
Друзь Д.О. 60
Дружко М. 595
Друмов В. 654
Дрюцька Я.Ф. 584

Дубинка П. 139, 659
Дубравський 55, 82
Дуда К.Ю. 133
Дудник К. 544
Дудник Ф. 578
Дука А. І. 74, 127
Дукельський, 532, 599
Душко І. 537
Душубалать 75
Дранті У. 598, 624, 636
Дюранті В. 618, 641
Дядюк М. 629
Дячигська К.І. 47
Дяченко М. 481
Дячучка 87

Е

Ейсмонт М. 35
Енгельс Ф. 11
Енченко Л.А. 61, 85, 109
Ернст М.Д. 616
Ерріо Е. 589, 590, 611, 614, 616

Є

Евдокимов 176, 181
Евтух В.Б. 605
Євдокимов Ю, 36, 37
Євдошенко І.П. 451
Євдошенко М.М. 447
Євдошенко П.Г. 426
Євдошенко 477
Євселевський Л.І. 657, 661
Євтух І. 606, 607
Ємець П. 712
Єнукідзе А. 530, 593
Єременко Т.І. 616
Єременок П.Д. 76, 130
Єрмоленко В.А. 616
Єфіменко Г. 604, 620
Єфімчук М. 543
Єфремов С. 674
Єфрозіна З. 68
Єфросинін Я. 429, 541

Ж

Жадько В. 616
Жадько В.О. 661
Желєзняк М.М. 673
Желобецька П. 116
Женевець, 616
Женецький 616
Женишин М. 104
Жигадно О.А. 59, 84
Жила В. 74
Жило З. 497
Жилінський В. 652
Жирнова Л.О. 616
Жиромская В.Б. 616, 627
Житарюк М.Г. 616
Житков О. 653
Житнікової-Плющ Т. 642
Йорданія Ной 755
Жорстока П. 485
Жук П. 422
Жук Г.О. 604
Жукова, Л. 652
Жуковська М.І. 595
Жуковський А. 616
Жулан М. 549
Жулинський М. 612
Жученко 494
Жюльєн 589

З

Забігайло М. 646
Забровський Я. 616
Завальнюк В. 617
Завальнюк О.М. 660
Заволока Д. 606, 581
Загородній М.Г. 61, 110
Задніпровський О. 617
Задніпровський О.І. 617
Заєць І.І. 649
Заєць М. 656
Заіць Є.І. 624
Зайцев 560, 563
Зайцев О.Ю. 619
Зайчик М. 575
Зайченко В. В. 662
Закітнюк Г.Я. 125
Залікан 88
Заморський 689
Запорожець А. 617
Запорожець 617
Заставний Ф.Д. 617
Затонский 175
Затонський В. 25, 535, 560, 564, 566, 571, 589, 494, 526
Захарчук 133
Захарченко В. 422

Зачепа 506
Зварун А. 606
Зейман 123
Зеленін 40, 43
Зеленин И.Е. 43, 617, 625
Зеленюк О. М. 649
Зеров М. 614
Зинченко 186
Зіна 78, 98
Зінкевич О. 606, 607
Зінченко Л.В. 66, 118
Зінченко В. 66
Зінченко Н.Г. 66
Зінчук М. 625
Зінько Ю.А. 627
Зленко Г.Д. 59
Злепко Д. 604
Знаємський І. 508
Золотарьов В. 36, 633
Зубанич Ф. 422, 607
Зубиха Я. 88
Зубковський В.М. 652
Зудилов Є.А. 612
Зуенко 183
Зуєв 431
Зусько Є.І. 486
Зика 176

И

Иванов 160
Іванов А. 650
Иваненко 122, 183
Иванова Г.П. 49
Ивницкий Н.А. 22, 28, 604, 612, 615, 617, 624, 627
Ившина (Івшина) Л. 621
Исупов В.А. 617

І

Іван 47
Іваненко В.В. 617, 650
Іванова Г.П. 97
Іванців В. 613, 653
Іванченко Б. П. 650
Іванченко В. В. 631
Іванченко Г.Ф. 486
Іванченко М.Г. 63, 86, 113
Іванченко М. 86
Іванченко 47, 95
Іванченко (Іванченко-Іванова) Р.П. 617, 630
Іванущенко І. 658
Івасюк І.М. 115
Івась 127
Івченко-Коваленко Л. 631
Ігнатенко 472
Ігнатович Е.В. 617
Ігнатуха Д.М. 650, 563
Ігнатуха Є.М. 655
Ігнатуха Ф.М. 655
Ігнатуша О.М. 658
Ільїн І. 578
Ільїцький 494, 524, 530
Інницир Т. 673
Іпат'єва Г.А. 599
Ірчан М. 762
Ісаїв Л, 659
Ісаєвич Я. 666

Ї

Їващук 87

Й

Йовенко 617
Йосипенко О. 92

К

Каганова І. 666
Каганович Л. М. 18, 25, 29–32, 34, 35, 37–39, 41, 49, 87, 164–168, 177, 421–422, 527–530, 537, 548–554, 555, 560, 563–564, 566–569, 574–575, 578–579, 581, 588, 589–593, 596–598, 606, 618, 633, 760
Кадетов 663
Казакова 654
Каздоба К. 617
Кайзерман А. 618
Калакура Я. 618,
Каленик Д.З. 115, 136
Каленик О. 109
Калинник О. 604
Калинин, 22 154
Калинин М. 618
Калиновська Т. 422
Калита В. 518, 522
Калиткос, 618
Калінін М. 433, 516, 578, 596, 598
Калінчук Г. 454
Калістратенко І. 505
Калманович М. 170, 465
Калугін О. 489
Калюжний В. 499
Калюжний Я. 489

Каменевич Д. 53
Каменецький 168, 169
Канторович 568–569, 594
Капелюшний 618
Капелюшний Л. 618
Капуста Ф. 68, 90
Капуста Ф. 618
Капустян Т. 618
Капустянський А. 647
Карась А. 658
Каратницький А. 612
Каратницька Н. 613
Кардаш П. 617
Карлін 63, 86
Карлсон М. 560, 569
Карпенко І.М. 53, 81, 101
Картопмен К. 76
Карюк Т.Т. 79
Касинець Є. 605
Касіяненко І. 58, 84
Касьянов Г.В. 615, 618
Каттель М.А. 599
Кац Т. 618
Кацнельсон З.Б. 201, 202, 584
Качанова 117, 136
Качор А. 618
Качур М. 95
Кестлер А. 618, 630
Кирилюк, 61
Кирилюк М. 136
Кириченко Г.І. 618
Киричок А. 88
Киричок Б.Г. 662
Кирчів Р. 611, 653
Киселев, 170
Киселев И.Н. 616, 627
Кисельов 655
Кисіль І.М. 59, 107
Кисіль О. 618
Кислі 142
Кислов 715
Кичка І. 520
Кичак А. 649
Кіллєрог М. 578
Кіров 520
Кісєльов А. 565
Клейман 457
Клейнер І. 618
Клесун Г.Ф. 130
Клименко Т.А. 422, 660
Клименко І. 59 108, 653
Клименко І.К. 618
Клименко Н. 481
Клокова Г.В. 615
Клопов Е.В. 614
Клочко 116
Клюєнко Д.М. 613
Книш З. 618
Книш І. 618
Коба А. 517
Кобзарь П. 523
Кобзарь Ф. 453
Кобць А. 477
Кобць Г.М. 435
Кобць Й.М. 447
Кобць К. 475, 477
Ковалевський М. 618
Коваленко 178
Коваленко Г.А. 52, 80
Коваленко Л. 616
Коваленко Л.Б. 631
Коваленко Н. 518
Коваленко О. 662
Коваленко І. 651
Коваленко Ф. 68, 89, 119, 137
Коваленко-Маляк Л. 659
Ковалишина М.Д. 48
Коваль В. 647, 648
Коваль Г. 655
Коваль К. 64
Коваль М. 654
Коваль О. І. 649
Ковалькова М.А. 557
Ковальов 25, 88
Ковальчук Ф. 660
Ковальчук А. 660
Ковбаса 92
Ковтун М.Я. 55, 82, 104
Ковтун М. 102
Кожан К.М. 49, 98
КожиновВ. 618
«Коза» Криворот, псевдо 87
Козацька Т.Ю. 618
Козел В. 618
Козин В. 87, 110
Козинець В. 656
Козир А.Г. 588
Ковельський І. 660
Козлов, 133
Кокін 422, 606

Кокот А. 652
Кокотюха А. 613
Коледа Х.Т. 583
Колєснік О.Н. 48, 78
Колісник Й.М. 91
Коломийцева О.О. 488
Коломієць Г.М. 125
Коломієць К. 82, 87
Коломієць Л.О. 56, 82, 104
Коломієць І. 618, 657
Колос П.В. 77
Колосков, А.Г. 615
Коляда В.А. 584
Коляда І.І. 584
Коляда М.Ф. 584
Колядовка 574
Кольцов 133
Комарницька О. 49
Комка 88
Кондратюк В.О. 619
Кондратюк Р.Ю. 619, 650
Кондрашин В.В. 619
Кондуфор Ю.Ю. 611
Конечна П.П. 47
Конквест Р. 619
Коновал О. 609, 614
Коноваленко Л.П. 422
Кононенко О.І. 422
Кононенко К. 619
Кононенко Х. 629
Кононенко В.В. 649
Конт Ф. 629
Конторович 520
Конюх 55, 82
Копотієнко І.Й. 619, 650
Корбут 604
Кордон А.М. 660
Кордуба Ф. 619
Кореневий К. 536
Коряцький О. 657
Корж І. 81, 100
Коржинська 551
Корнієнко Д. 76, 94, 130, 142
Корнієнко І. 619
Король В. 610, 654
Короткий В.А. 604
Корсун П. П. 619
Корчака І. 179
Корчак-Чепурківський Ю. 619
Косарев О. 75
Косарева О. 34
Косаренко-Косаревич В. 619
Косик В. 619
Косіор С. 21, 22, 26, 28, 30–32, 35, 37, 39, 44, 162–163, 165, 167, 170–171, 173–179, 186, 188, 207, 422, 428, 430–435, 437–438, 440, 442, 444, 446, 461, 464–473, 481, 497–498, 503, 506, 508, 513, 519, 523, 525, 536, 544, 546, 549–551, 555, 557– 559, 760–761
Косіор В. 604
Коссовська А. 619
Костенко, 109
Костенко О.О. 619
Костилєва 619
Костюк Г. 609, 619
Костюк Д. 95
Костюк М. 179
Костюк А. 619
Костюк Г.О. 619
Костя К. 82
Кострица М.Ю. 651
Косяченко, 176
Котельва М. 526
Котов Н.О. 610
Котляр Ю.В. 654
Коць В.П. 611, 612–614, 625, 663
Коць М. 627
Кравців Б. 619, 620,
Кравченко Б. 18
Кравченко М. 653
Кравченко Т.М. 650
Кравчук Л. М. 647
Крамний І. 584
Крамний П.І. 584
Красюкадо І. 512
Крауклiс 575
Кремень В.Г. 620
Крендель 560
Кривич 82
Криворучко Г. 559
Кривошеєва О.О. 604
Криштофоров 133
Кройцбергер 618
Крушинський В.Ю. 620
Ксенич Л. 133
Ксеничова 133
Кубанська Г. 620
Кубійович В. 620
Кубинець І. 659
Кугук Ф. О. 655
Кугутяк М. 620

Кудряченко А. 604, 620
Кужель Н. 76
Кузъменко 173
Кузьменко І. 521
Кузьмина Л.Ф. 604
Кузьмін В. 548
Кузьо Т. 620
Куйбишев В. 28, 422, 497, 556, 566, 578
Кулик Г.М. 585
Кулик І. 580
Кулик П. Я. 135
Кулинич И.М. 620, 659
Куліш П. 140, 515
Куліш А.Ф. 620
Кульчицький 21, 24, 31–35, 38, 40–41, 421, 604, 606, 613, 615, 620–622, 624, 627, 629, 631
Кумечко Н. 56, 82, 104
Курас І. Ф. 627
Курбас, Л. 612
Курбатов, 83
Курдах Х. 79
Курочкін, 91, 92
Курочкіна Т. 652
Курса, 523
Кутир П. 584
Кухтій М.І. 51, 80
Куценко 183
Куценко П. 662
Кучер М.П. 99
Кучер Ф. 61, 85
Кучерін П. 563
Кучерява О.В. 663
Кубинський В. 622
Кучма Л. 605, 611, 647
Кушерець В.І. 622

Л

Лаврищев, 180
Лаврів П.І. 622
Лагодюк (Репетір) В.Ф. 65, 116
Лазаренко І.Д. 54, 81
Лазарович М.В. 632
Лазебник 85
Лактіонов-Стезенко .П. 622
Лангапюк В.Й. 596
Лановик Б.Д. 632
Ларин, 175, 615
Лациба В.П. 627
Лашкевич І. 540
Лебідь Д. 24, 753
Левандовський Л. 79
Левенець Ю.А. 620
Левицький В. 548
Левченко Ю. 104
Левченко К. 622
Левчук В. 622, 656
Легецька Л. О. 663
Лемик М. 618, 620, 623, 624, 628, 630
Лемкін Рафаель 760
Ленг Л.Р. 622
Ленін В. 11–16, 17, 26–29, 41–42, 44, 83, 132, 136, 141, 149, 619, 754
Липківський В. 133
Липовецький 172, 647
Лисенко М. 101, 134, 143
Лисенко О.Є. 631
Лисенко О.Ф. 70, 91, 122
Лисенко М. 653
Лисняк М. 121
Лисов Д. 552
Лисого Л. 55
Литвин В.М. 613, 617, 622, 647
Литвин Є.Г. 50, 99
Литвин Т.О. 107
Литвиненко А. 540
Лівицька-Холодна, Н. 605
Лінн Віола. 22, 23, 41
Лісовик 541
Лісовський П. 80, 133
Літвінова (Шарт) А.А. 66, 117
Лобанова Н.Т. 117, 136
Лобась М. 590, 527
Лобачов І. 573
Лобунько В. 506
Логан В. 129, 141
Логвиненко О.І. 647
Лоєв 524, 527
Лозицький В. 422, 559, 604
Лойко А. 53, 81, 100
Лопушак О. 555
Лубенець А.Г. 51
Луговська (Ковальчук) Н.І. 65
Лук`яненко В. 504
Лук'яненко Л.Г. 622, 646
Луковенко О. 35
Луценко 176
Луценкова Г.І. 500, 573
Лучна К.І. 584
Любарський 172
Любченко 22, 163, 175

Любченко П. 38, 589
Ляшенко 176
Льодовий М. 142

М

Маггерідж М. 608, 622
Магрицька І. 654
Мажуга А. 94, 142
Мазепа І. 622
Мазур В. 622
Майборода І. 514
Майоров 173, 568, 570
Майоров М. 494, 535, 561, 572
Майстренко І. 622, 623
Макар О. 623
Маковенко 123
Макошиба В.І. 599
Максименко 161
Максудов 605, 623
Малащук Р. 623
Малинова Г.И. 605
Малиш 587
Малінов М. 543
Малінова Г.Л. 422
Маліш Ф. 142
Малюта І. 623
Маннинг Р. 606
Маннтойфель И. 618
Маняк В.А. 616–617, 623, 631
Мар'янов 587
Маринович М. 623
Мариць В. 517
Марія 72, 92, 124, 139
Маркевич
Маркитан П.Ф. 570
Маркітан П.П. 209, 524, 586
Марков А.О. 559,
Маркова С.В. 623
Маркс К. 2, 3, 11, 65
Маркусь В.623
Марочко В.І. 603, 611, 617, 623, 673
Мартін Т. 23, 616
Мартюк 79
Марунчак М. 624
Марусич Т. 624
Марцізера 55, 82
Марченко О. П. 54, 81, 101
Маслюк А. 624
Мастега В.В. 594
Масюра Д. 120
Масюра П. 120
Матвєєв А. Ю. 628
Матвієнко Д. 452
Матвієнко Й. 519
Матвійченко К.І. 71, 123
Матвійчук З. І. 666
Матейко Р. Н. 632
Матюх А.Б. 624
Матюшенко Б. 624
Маценко І.А. 72, 92, 124
Мацько В. 624, 659
Мацуренко В. 653
Мащенко М.М. 71, 92, 123
Маяковський 88
Медведєв Р. 624
Мейс Дж. 605–606, 612–613, 615–616, 623–624, 626–629
Мельник О. 650
Мельник В. 653
Мельниченко В.М. 661
Мережко Г.І. 130
Мессарош 169
Мечник 624
Мигаль В.Я. 586
Миколаенко М. 183
Микоян 154
Миленкова О.І. 585
Мирець Є.А. 60, 84, 108
Мироненко М. 53
Мироненко А.Н. 624
Миронов Л. 494, 495, 500, 513, 524–526, 529, 629
Миронюк Г.Ф. 64, 114
Миронюк Ф.В. 114
Мискевич Д. 132
Мисник 54, 81
Михайлик 560
Михайличенко Г.М. 604
Михальчук Г.Л. 47, 78, 96
Михальчук О.Т. 47, 96
Михно Я.В. 585
Мицик Ю. 631
Мікоян А.І. 25, 34, 39, 47, 75, 497, 591
Міллер Отто 591
Мірошник Д.І. 443, 448
Мірошниченко О.Т. 443, 448
Мірошниченко 650
Мірчук П. 630
Міхеєнк Д. 25, 48, 49
Міщенко А. 516
Міщенко О.В. 624, 657

Младенов 185
Мовінкель 593
Мовчан О.М. 624
Мовчан Ю. 57, 82, 624
Могричний А. 86
Моісєєва Т.М. 624
Мойсеєв 537
Мойсеєнко 594
Молотов В. 1, 22, 25–26, 29–30, 32, 33, 37–39, 44, 47–50, 61–62, 65, 70, 72–74, 84–85, 92, 95, 100, 154, 164–166, 170–171, 176–177, 180, 192, 199, 422, 461, 510, 536, 541, 548, 550–553, 558–561, 563–564, 566–567, 571, 578, 584, 586, 596, 598, 610, 614, 618, 621, 625
Мороз Г. 74, 93, 140
Мороз В. 624
Морозова А. В. 662
Морров Л. 626
Москаленко О. 657
Мотрук Х.Г. 132
Мулик М.І. 625
Мурин Ю. 05
Мусієнко О.Г. 616
Мусієнко Ф. 434
Мухіна М. 605
М'ясникова Н.І. 62, 111

Н

Нагірняк І. 625
Наддніпрянець В. 625
Надточій Т. 521
Назимцева (Бурчак) М. 54, 99
Найда (Шуляк) А. М. 62, 85, 111
Наніїв П.І. 625
Наталка, 103
Науменко Г. 52
Наумов М.Є. 529, 591
Наумов В. 625
Невірна О.І. 100
Негода І. Г. 54
Негода М.Т. 661
Неділя А.І. 422, 662
Недорішкова О.І. 584
Неживий О.І. 625
Неміровський 133
Нечаєв Ф. 36
Нечитайло В.В. 625
Нечиталюк М.Ф. 625
Нижник Ф. 685
Ниточко І.І. 656
Нитченко Д. 625, 625
Ніколаєць О. 666
Нікольський В. 605, 625
Ніконенко В. 548
Ніксон Д. 625
Ніктарій 132
Німець О. 625
Новицький О.А. 84, 107
Новохатська Г.І. 57, 83, 105
Номировська Л.М. 116
Норенко 86
Носко-Оборонів Т. 625

О

Осколков Є. 35, 77, 626
Овдієнко П. 501
Овчар Г. 429
Овечко 53
Овчаренко П.І. 484, 486
Оглоблин О. 754
Одинока Л.П. 603
Одинцов О.В. 189, 506, 579
Окопна О. 75, 130
Окопський 168
Олексюк М. 55, 82
Оленка, 86
Олійник І. 449
Олійник М. 500
Оля 63, 64, 113
Омеляненко О.Ф. 584
Омельченко Г. 64, 87, 114
Омельченко Л. 650
Омельченко О. 650
Омецінська 55
Онацький Г.О. 71, 92, 123
Онищенко О. 88
Онікієнко (Бобир) К.О. 50, 99
Онуфрієнко В. 70, 91, 121, 138
Онушко-Тиховська Л. 625
Орленко К. 109
Орленко М. 109
Орленко П. 631
Осадчий К. 47, 95
Осколков Є.Н. 35, 626
Оськіна Е.А. 626
Островерх М.М. 73, 93, 127
Отава У. 626
Офіцинський Р. 626
Очерет М. 626
Ояперв Е.Д. 626

П

Підгайний 647
Павленко А.М. 61, 84, 109
Павленко М. 626
Павлюк М. 626
Падалка Я. 125
Пайпс Ричард, 15
Паклен Р. 605
Паламарчук 176
Паламарчук М.І. 55
Палій О. 626
Панасюк Г. 501
Панасюк Г.І. 574
Панкратьєв В.Г. 604
Панченко К.А. 93, 128, 143
Панченко М. 70, 121
Панченко П.П. 611, 626, 630
Панченко О. О. 652
Панчук М. 605
Папіж В. 626
Папуга Я. Б. 626
Пасічник А. В. 97
Пасічник Я.П. 62, 85, 112
Пастернак Є. 626
Пастушенко 39, 161
Пастушенко В.М. 649
Патлаха О.І. 53
Патока В.В. 663, 666
Патринчук М.І. 58
Пахаренко В. 626
Пахльовська О. 626
Пахомов, 173, 589
Пащук І. Г. 626
Певзнер 189
Перевертун Л.А. 59, 107
Перковський А. 627
Перковський А.Л. 626
Петлюра 625
Петренко, 183
Петренко Н. 57, 83, 135
Петренко В. І. 626, 649
Петриків М. 47
Петровський Г.І. 22, 25, 29–30, 148, 154, 193, 200–201, 205, 422, 428, 535, 536–538, 540–542, 547–549, 551, 558, 560, 579, 581, 590, 594–595, 718–719
Пидченко І.Д. 532
Пилипенко П.Г. 661
Пилипченко М. 489
Пилипченко М.Н. 179
Пиріг Р. 626
Пироженко М. 88
Пирожков 626, 627
Пихтіна М.В. 65, 89, 117
Півні О. 139
Пігідо Ф. 627
Піголь В. М. 133
Підгайний 627
Піддубний І. 627, 661
Піддубник 653,
Піддубняк В. 659
Підкур Р. 627
Підопригора І. А. 128
Пілсудський Ю. 760
Пікал Т. А. 480, 484
Піковаць, 542
Піколов П. К. 482
Піший М.Я. 58, 106
Плиска М. 653
Плугатаренко О. 653
Плющ Л. 627, 642
Подкур Р.Ю. 422, 603, 627, 649
Подлубна П. 53
Покотило 84
Покотило М.О. 51
Полетун Н.М. 422, 662
Полєтаев В.Е. 604
Поліщук А.О. 64, 87
Поліщук В.Г. 63, 113
Поліщук Т.В. 74, 127, 659
Поліщук Т.М. 76
Поліщук І. 660
Поліщук О. 656
Поліщук Т. 627, 658, 659
Полковенко Т. 627
Половецький П. 627
Поляков 502
Поляков М.М. 51, 80
Поляков Ю.А. 627
Польовий Л.П. 627
Пономаренко М. 68
Пономаренко Л. 657
Попов 490
Попов М. 589
Попович М. 627
Порайко В. 594
Порохівський Г. 627
Портний М. 83
Портнов А. 627
Постишев П.П. 37–38, 41, 44, 422, 494, 496, 499, 500, 503–505, 509, 510–511, 518, 525–526, 532, 567–569, 572–573, 577, 589, 593, 596–597, 615, 619, 629

Посухов В. 657
Потапенко 627
Потеба 494
Почепцов В.Ф. 661
Пояцика Н. 656
Правобережний Ф. 653
Придаткевич Р. 628
Причин 628
Приліпко В. М. 661
Присяжний М. 651
Притула О. 628
Приходько І. 86
Приходько Л.Ф. 603
Приходько М. 628
Пришедько В.П. 130
Прищепа Н.О. 652
Прісич М. 60, 84
Прокоп М. 628
Прокопенко 516
Прокопенко В.П. 625
Прокопенко Л.Л. 631
Прокопович М. 614, 622
Прокопович 628
Прокопович Н. 628
Прокопчук Л.Й. 48, 98
Прокопчук В. 660
Проковьєв 500, 529
Прокоф'єв Г. 500
Просвирнин, 182
Прохоров 180
Процюк 646
Пукась Л. 658
Пукась Л. 657
Пустовіт Т. 657
Пшонківський О.В. 613

Р

Равич-Черкаський М. 754
Радченко Г. 135
Радченко А. Я. 651
Радченко П. 628
Разумов 494
Райєр А. 619
Раковський Х. 17
Ранюк Ю. 628
Рассоха О.Л. 632
Рафальський І. 651
Рахліс П. 542, 550, 552
Рахманний Р. 628
Рева М. А.658
Ревуцький В. 628
Реденс 31, 32, 167, 170–171, 180, 555, 563, 568, 569, 760
Резник Я. 529
Рейган Р. 606, 628
Рекис 189
Рибак І.В. 628, 660
Рибалка Г.К. 56, 82, 103
Рибалка К. 542
Рибалка І. 629
Рижков В. 629
Риков О. 22, 31
Римар К.Ф. 489
Рис Л. 648
Рис Э. 421
Різник Я. П. 532
Різників О. 617, 655, 656
Рікун І. 622, 629, 663
Річицький А. 438
Рогалина Н.Л. 629
Рогінець Є. 467
Рогінець М. 467
Роговая Л. 421
Рогожин О.Г. 629
Родіоновський Х. 516
Ронко П. 617
РоженкоМ. М. 660
Розумович 88
Роман І. 122
Романець Н.Р. 650
Романів О. 611, 616, 653, 654
Романовський В. 653
Романовський Р.В. 603
Романченко М. 84
Романчук В. 458,
Ромась О. 106
Рудзутак Я. 28
Руденко П. 95
Рудий В. 132
Рудницька М. 629
Рудницький О.П. 629
Рудченко Т.М. 629
Рудь П. 532
Румянцев 175
Русова 629
Рухеман М. 659
Рыков А. 154
Рябченко Л. 658

С

Сабалдашов В. М. 655
Савеліївна 81
Савельева А.И. 54, 102
Савицька Д. В. 652
Савін 446
Савченко І. 479
Савченко М. В. 68, 89
Савченко П. 68
Сагайдак М. 632
Садовський В. 18, 629
Чайковський О. 655
Сакевич-Даллас Є. 653
Самійленко Г. 75, 129, 141
Самійленко В.К. 487
Самійленко І. 629
Самійленко Ф. 629
Самойленко Л. 560
Самойлюк В. 96
Самолов В. 541
Самолюк Г.В. 97
Самолюк Д.Я. 651
Санбург А. 180
Сапон В. 663
Саркіс 560, 589, 590
Сахно Ф.І. 658
Сватенко В.Я. 629
Сверстюк Є. 629
Світланко І. 650, 651
Святина О. П. 651
Севастіянов В. 96
Селепина А. 647
Семенко В. 656
Семенко-Осадчий 545
Семенов Т.І. 544
Семенченко В.П. 52
Сененко Д. 493
Сенишин (Змієнко) Г.В. 666
Сенишин М. 134
Сенько В. 508
Сенько І. 629
Сеньчук Ю. 647
Серафима 629
Сербин Р. 629
Сербиченко О. 171
Сергєєв В. М. 105
Сергійчук М. І. 422, 632
Сергійчук В. 422, 606, 632
Сещенко П. 183
Сидоренко 169
Сидоренко Б.І. 662
Сидоренко Н. 666
Сидоров Н. 606
Сидорук А. 624, 629
Сикорский 183
Синявський А. 540
Синявський Я. 653
Синящокий І.Ф. 661
Сирцов 22
Сич Ф. 652
Сиченко П.П. 60, 84, 108
Сігов Є. 532, 598
Сімкин 134
Сірик Г. 75, 129, 140
Сіроштан Г.В. 180
Сіряк Г. 658
Скакун А. 133
Складанівський І. 55, 82
Скорина О. 606
Скоробагатько 648
Скочій П. 629
Скрипник М. 18, 37, 524, 560, 586, 617, 628, 630,754, 756, 761
Скрипник Т. 661
Слабченко М. 754
Славутич Я. 629, 654
Сліпко О. 121
Сліпуха П. 479
Слободянюк П.Я.521, 629, 659
Слонівський Є. 630
Слотюк П. В. 649
Служинська З. 628, 648
Слюсаренко А.Г. 604, 610
Смагленко Ф.П. 661
Смирний А.К. 502, 574
Смирнов О. 35
Смичок 141
Смолій В.А. 612, 622, 629, 654
Сморж П.Я 653
Снігур Г.І. 62
Соболь П. І. 655
Сова Г. 658
Сова Гр. 73, 126
Совський П. 51
Сокирко Г. 86
Сокирко Ю. 86
Соколовска Р. 55, 82, 104
Солдатенко В.Ф. 604, 630
Соловей Д.Ф. 630
Соловйов 91

Солоненко М. Ф. 630, 659
Сонипул О. 131
Сопова Т.П. 628
Сорока Г. 61
Сорокин П. 630
Сосновий 630
Спаська Є.М. 52, 80, 100
Спиридонова Л. Т. 99
Співак В.О. 649
Співак І. 558
Спотикайло 88
Стадник П. 630
Сталін Й.В. 14, 16–17, 19–24, 26–44, 51, 57, 65, 79, 81, 83, 85, 87–88, 91–92, 94, 104, 111, 126, 132, 134, 136, 142, 149, 154, 156–157, 161–162, 164–168, 170–171, 176–177, 180, 192, 199–200, 207, 422, 425, 427, 435–436, 440–457, 460, 465, 469, 473, 475–476, 479, 482–483, 491, 492, 497, 501–502, 510, 519, 526–530, 536–541, 544, 545–546, 548–555, 557–559, 561, 563–564, 566–572, 574–575, 578–, 584, 586, 588–593, 598, 605–606, 610, 615–616, 621–622, 624, 627,754–756, 761, 763
Старів 661
Старовойтов М. 422, 654
Старосольський В. 630
Стасюк О. 606
Стасюк І.А. 660
Стахова М. 630
Степка А. 179
Стебко П. 180
Степ Ю. 630
Степаненко М. 83, 648
Степанищев 36
Степкин В.П. 651
Степовий К. 67, 89, 648
Степула Н. 618
Стецкевич В. 630
Стецький О. 28
Стечишин М. 630
Стрельченко Л. 648
Стриколь Я. 482
Стрикун Т.М. 663
Строганов В. 37, 170, 173, 177, 494, 537, 558, 563, 572
Стрюк Я. 54, 81
Студьонова Л. 666
Суслик Л.Р. 648
Суслик Р.Л. 658
Сухомлин К.В. 568
Сушинський Б. 656
Сціборський М. 630
Сыжко В. Г. 651
Сырцов, 154
Сюндюков І. 606, 630, 631, 648

Т

Табачник Д. 620
Табачник 133
Тавлуй М. 547
Тавридський Я. 631
Таломінчук М. 104
Тамтура А. 650
Танюк Л. 647
Таран 492
Таран Г.Д. 585
Таран М. П. 653
Тараненко М.Г. 633
Тарануха П.Г. 102
Таранюк Н.Ф. 650
Тарасенко 82
Тарасенко В. 658
Тарнавський М.Г. 648
Тархан-Береза З.П. 661
Таугер М.Б. 31, 612
Ташлай Л. 655
Твардовський О. 26
Твердохліб М. 91 144
Телевна М.З. 110
Телятник Т. 666
Телячий Ю.В. 521, 629
Темнюк І.О. 58, 84, 106
Тепцов Н.В. 631
Терехов Р. 173, 200–201, 494, 498–500, 540, 569–570, 572, 589–590
Терещенко Т. 107
Терещенко В. 651
Терещенко Р.К. 631
Терновий В. 660
Террі Мартін. 23
Тесля І. 631
Тетієвський Я.П. 86
Тиверець І. 631
Тимків А. 631
Тимофєєва Л.О. 659
Тимофєєв В.М. 605, 652
Тимошенко П.В. 588
Тимошенко В.І. 652
Тисячна Н. 653
Тихенко І. 494

Тихенко 180
Тихий О. 631
Тихомиров Ю.М. 626
Ткаченко В. 663, 620
Ткаченко Г. 587
Ткаченко Г.І. 26, 31, 163–164, 549
Ткаченко Б. 658
Ткаченко П.А. 658
Ткаченко Ф. 89
Ткачук 133
Товкач Є. 502
Товкач І. 55, 82, 502
Толкушин О.Г. 661
Толмачов В. 35
Тольц М. 631
Томазов В. 631
Томашевич Ю.У. 604
Томенко М.Д. 631
Томський М. 31
Торгало І. 536
Трандафір М.М. 598
Трибухівський В.Є. 650
Тригуб П. 655
Трикоза М. 653
Трипняк Т. 53, 81, 100
Трихрест М. 631
Троєцький А. 648
Троцький Л. 23, 619,756, 762
Троян М. 651
Туз Г. 539
Туз І. 619
Тукаленко В.К. 87
Тупик В. 658
Туркевич В.Д. 625
Турченко В.Г. 652
Турчин 496
Тучинський В.А. 650
Тютько Е. 631

У

Удовенко Г.Й. 633
Улітав А.Д. 661
Улянич В. І. 632
Унзер Ю. 618
Уретій О. 650
Ус 176
Усач Т. 650
Усенко Г.Д. 50
Ушак І. 592

Ф

Феденко П. 632
Федербуш Д.А. 523
Федоровський Ю. Р. 632
Федорчак П. 620
Федосєєв П.М. 604
Федотов Г. 756
Федотюк П. 632
Федьков І.І. 655
Феллер М. 632
Фельдман 531
Филонович В. 632
Фиров П.Т. 632
Фисун В. 504
Фицпатрик Ш. 632
Фишман 176
Філенко Г.Ю. 97
Фоменко П. 658
Франко І. 71
Франчук А. 47
Френкін М. 81, 134
Фроюк Н.М. 656

Х

Харитонов І.Т. 526
Харін О.Ф. 527
Харківський А. М. 651
Хармадарьян 189
Харькова Т.Л. 609
Хасхачих В. И. 651
Хатаєвич М. 37, 44, 177, 179–181, 184, 186, 494, 502–503, 507, 559–561, 563, 568–569, 575–576, 589
Хвиля А. 18
Хвильовий М.Г. 581, 582,754, 761
Хейфец М. 619, 632
Хелемендрик-Кокот А. 652
Хенке А. 595
Херец Л. 613
Хижняк В. 661
Хмара 632
Хмельник М.П. 51, 99
Холоша 506
Холошвій В.Д. 653
Хоменко Ф. 180, 490
Хоменко М. 653
Хомутецький В. 652
Хонігсман Я. 632
Хорешко 176
Хортяні Я. 632
Хруцький 632
Хрущов Н. 632
Хусід 63, 86

Ц

Цапко Д.М. 595
Царинник М. 642
Цвік Г.В. 652
Цвіла В.Д. 107
Цвілюк 632, 656
Церковний М. 533
Цимбал Г.Є. 106
Цимбалюк О.В. 49, 79, 98
Цьома П.І. 531

Ч

Чабан М. 650
Чабаненко Ю.А. 422, 661
Чабанова В.К. 584
Чабанова К.П. 584
Чайка 494
Чемерис А.О. 612
Чепур В.М. 82
Чепурний О.І. 661
Черненко К.У. 604
Черненко М. 522
Чернов 177, 525, 536, 557, 560, 568, 590
Чернова Н. 659
Чернявський В.І. 207, 571, 577, 582
Чирко Б. В.623, 627
Чирков В.М. 613
Чиченков А.П. 603
Чичиркоза О. 86
Чоповський В. 632
Чорноватий П. 542
Чорновіл В. 607
Чорногуз О. 612, 632
Чоха К. 582
Чоха І. 594
Чубар В. 29–31, 33, 37, 39, 115, 148–149, 165, 167, 170, 173–177, 179, 181, 199–200, 202, 422, 519, 531, 537, 544, 548, 549–551, 555, 563, 566–568, 571, 582, 590, 592, 596, 598, 760
Чубук М. 623,

Ш

Шаблій А. 633
Шамрай О. 661
Шанига 88
Шанюк Г.І. 55, 82
Шаповал Ю. 556
Шаповал Ю.І. 606–607, 613, 618, 626, 630, 633
Шарандак А. 495
Шаталіна Є.П. 603–604, 621, 651, 656
Шатковська А. 633
Швед І. 486
Швець В.К. 663
Швець Ю.Р. 456, 558
Шеболдаєв Б. 28, 175, 176, 181
Шевченко А. 126
Шевченко І.Д. 633
Шевченко Т.Г. 54, 136
Шевченко В. 633, 663
Шевченко Г. 661
Шевченко І. 654
Шевчук Л.Ф. 55, 103
Шевчук В.Д. 654
Шевчук В.П. 633
Шевчук М.П. 660
Шелест П. 626
Шелестович І. 663
Шелехес 175, 518, 583
Шемет Б. 633
Шепель Д. 47
Шепета А. 655
Шестоухов О. 493
Шило Г. 590
Шинкаренко О.І 659
Шитюк М.М. 633, 655
Шиян Г. 540
Шкарбуненко 498
Шкварчук В. 663
Шкірятов М. 34
Шляпников В. 655
Шмелев Г.И. 633
Шнабель-Тихомирова О.Я. 656
Шолохов М.А. 605
Шпак В.З. 561
Шпаковатий М. 622
Штанько К. 129
Штейннингер А. 618
Штепа П. 633
Штефан А. 81
Шубко Є.Т. 62, 85, 112
Шудрик І. 658
Шуляк А.М. 62, 85, 111
Шуляк М. 136
Шуляк М.І. 85
Шуляка Т. 113
Шульга І.Г. 623, 650
Шульгин О. 593, 633
Шумський О. 18,754
Шупто Д. 655, 656
Шутко М. 653
Шухевич Р. 619

Щ

Щербак М. 551
Щербак П.І. 73, 125
Щербак І.В. 662
Щербаківський В. 633
Щербатова М. 48
Щербатюк В.М. 661–662
Щербина В. 633
Щербицький В.В. 610, 622, 633
Щеткін 542

Ю

Юзик 647
Юраш Г. Я. 86, 113
Юренко О. 630
Юринець В. 762
Юркін Т. 22, 24, 154, 158, 560
Юркова А.К. 124
Юртаєв 531
Юхименко Г.І. 511, 633
Юхно І. 659
Ющенко В.А. 605– 606, 611, 615, 628, 633, 647–648
Ющук І.П. 625, 633

Я

Явдощенко М. 554
Яворівський В. 607
Яворська Ю.Л. 651
Яворський Г. 662
Яворський М. 754
Яворський Ю.Є. 149
Ягода Г. 168, 176
Яйчук Б. 510
Якименко 54
Якименко Т. 63, 86, 114
Яковлев Я. 20, 24–25, 44, 154, 549
Якубова Л. 634
Якубенко 678
Янколов 186
Яр В. 634
Яременко 176
Яременко В.В. 631
Яременко К. 48
Яременко Я. 440
Яремова Г.В. 97
Яремченко Д. 585
Яремчук М. 486, 495, 574
Ярмусь 634
Ярова Н.В. 49, 79, 97
Яровий І. 179
Ясашнова О.К. 125
Ясь О. 631
Яценко Д. 587
Яценко К. 588
Яценко О. 588
Яценко А.М. 634
Яценко Г. 656
Яценко Є.Ю. 659
Яценюк Т. 634
Яцик П. 616
Яцун Л. 514
Ячушка І. 446
Ящук П. 627

Alexander II 645
Besanson A. 607
Burky L. 644
Carynnyk M. 607–608, 614, 641
Coach M. 607
Conquest R. 607, 635–636, 640, 643
Gellately R. 644
Hladun J. 607
Hryshko V.I. 607, 638
Hunter I. A. 607–608, 638
Khruschev, 645
Kiernan B. 644
Kolodchin V. 644
Kordan B.S. 607
Kravchenko B. 642
Kravchenko V. 639
Kuchar R.V. 642
Liber W. 607–608
Luciuk L. 607, 613, 641
Marrus M.R. 607
Muggeridge M. 607– 608, 638, 641
Myshuha L. 641, 643
Olynyk M.D. 607
Oreletsky A. 607
Oreletsky V.ст, 642
Owechko I. 642
Paluch P. 642
Pendzey L. 666
Philibert V. 642
Pidhainy A. 666
Pidhainy O.S. 607, 642,
Pidhainy S.A. 642
Pirozhkov S. 642
Pliouchtch L. 642
Pliushch V. 642

Plyushch L. 642
Prychodko N. 635, 642
Prychodko O. 607
Prymak T.M. 642
Puddington A. 642
Rajca C. 642
Rajca Cz. 642
Raleigh D.T. 642
Roberts M. 612, 642
Romaniv M.M. 642
Rosefielde S. 642, 643, 645
Sabline E. 643
Saciuk O. 643
Sahaydak M. 643
Sallet R. 643
Sanger R.H. 643
Saunders D. 643
Saunders G. 634
Sawka J. 643
Schuman F.L. 643
Sciborsky M. 643
Serbyn R. 637, 643
Shapoval Ju.I. 607, 613, 643,
Shevchenko V. 645
Shimotomai N. 643
Shumeyko S. 643
Simon G. 640, 643
Skirda A. 643
Smith A. 643
Solovey D.F. 643
Sommer E.F. 643
Sorokowski A. 644
Souvarine B. 643
Stack M. 644
Stepanenko S. 644
Stone D. 644
SubtelnyO. 644
Szporluk R. 644
Tauger M.B. 636, 644–645
Tawdul A.J. 644
Timoshenko V.R. 644
Totten S. 635, 644
Trimpolis P. 644
Tropper H.M. 644
Vasil'ev V. 644
Vernadsky G. 644
Volin L. 645
Vossler R.T. 645
Vulpius R. 645
Walker T. 645
Weatherbe S. 645
Weinfeld M. 644
Wells C. 645
Werth N. 645
Wheatcroft S.G. 636, 645
Wienerberger A. 645
Williams W. 645
Wynar B. 666
Yaremovich A. 645
Yasen B. 643
Yawdas M. 645
Yevdokimov Ju. 644
Zinkewych O. 644
Zlepko D. 609, 645

Географічний покажчик

А

Абазівка, с., Зачепилівський район 366
Абазівка, с., Полтавський район 326
Абакумів, х. 350
Абрамівка, с. 325
Абрамівки, с. 444
Августинівка, с. 16, 56, 53, 81, 259
Августівка, с., Біляївський район 301
Августівка, с., Ічнянський район 391
Авдіївка, м., Ясинуватський район 238
Авдіївка, с. 238
Авдіївка, с., Куликівський район 394
Авдіївка, с., Сосницький район 399
Авдіївка, с-ще, Ясинуватський район 238
Авдотівка, с. 234
Авраменкове, с. 353
Аврамівка, с. 328
Аврамківщина, с. 350
Авратин, с., Волочиський район 376
Авратин, с., Любарський район 245
Агаймани, с. 374
Агатівка, с. 341
Агафіївка, с., Іванівський район 307
Агафіївка, с., Любашівський район 306
Агрономічне, с.212
Агрофенівка, с. 256
Адамів, с. 381
Адамівка, с., Баранівський район 240
Адамівка, с., Віньковецький район 376
Адамівка, с., Врадіївський район 296
Адамівка, с., Гайсинський район 213
Адамівка, с., Жашківський район 405
Адамівка, с., Іванівський район 303
Адамівка, с., Калинівський район 215
Адамівка, с., Криничанський район 229
Адамівка, с., Любашівський район 306
Адамівка, с., Носівський район 396
Адамівка, с., Погребищенський район 220
Адамівка, с., Розівський район 266
Адамівка, с., Чечельницький район 249
Адамівка, с., Шаргородський район 226
Адампіль, с. 384
Аджамка, с. 282
Азов, м. 267
Айдар-Миколаївка, с. 291
Акимівський район 185, 576
Аккермень № 1, х., Мелітопольський район 261
Аккермень № 2, с-ще, Мелітопольський район 261
Аккермень, вис., Мелітопольський район 261
Актове, с. 296
Алєксандрталь, с. 268
Алтестове, с. 301
Алтинівка, с. 345
Алчевськ, м., 199,
Альбінівка, с. 243
Альметівський район 159
Альошинське, с. 390
Альошинський, х. 390
Альтмонталь, с. 267
Альтнассау, с. 267
Альшин, х. 265
Амбарів, с. 307
Амбарне, с. 360
Амвросіївський район 101, 134, 143,
Ананьїв Другий, с., Ананьївський район 301
Ананьїв Перший, с., Ананьївський район 301
Ананьїв Третій, с., Ананьївський район 301
Ананьїв Четвертий, с., Ананьївський район 301
Ананьїв, м., Ананьївський район 301
Ананьївський район 200, 208, 301
Анастасівка, с., Дніпропетровський район 227
Анастасівка, с., Роменський район 353
Анастасіївка, с., Великомихайлівський район 303
Анастасіївка, с., Новобузький район 300
Анатолівка, с. Нижньосірогозький район 375
Анатолівка, с., Березанський район 294

Анатолівка, с., Березівський район 303
Ангарт, с. 309
Андребург, с. 267
Андре-Іванівка, с. 307
Андрейки, с. 321
Андренки, с. 313
Андрівка, с. 254
Андрієвичі, с. 243
Андрієво Зорине, с. 294
Андрієво-Костянтинівка, с. 371
Андрієво-Костянтинівка, с. 371
Андрієвщина, х., 337
Андріє-Іванівка, с. 307
Андріївка, к-п, Великоолександрівський район 371
Андріївка, с. Верхньодніпровський район 228
Андріївка, с. Лубенський район 326
Андріївка, с. Решетилівський район 330, 331
Андріївка, с., Балакліївський район 359
Андріївка, с., Борівський район 370
Андріївка, с., Великоновосілківський район 236
Андріївка, с., Диканський район 314, 315
Андріївка, с., Добровеличківський район 281
Андріївка, с., Житомирський район 243
Андріївка, с., Ізюмський район 369
Андріївка, с., Ічнянський район 391
Андріївка, с., Кагарлицький район 274
Андріївка, с., Котовський район 304
Андріївка, с., Криворізький район 229
Андріївка, с., Магдалинівський район 229
Андріївка, с., Макарівський район 275
Андріївка, с., Маловисківський район 283
Андріївка, с., Машівський район 325
Андріївка, с., Новомосковський район 231
Андріївка, с., Новосанжарський район 326
Андріївка, с., Олевський район 248
Андріївка, с., Олександрійський район 285
Андріївка, с., Покровський район 233
Андріївка, с., Полтавський район 328
Андріївка, с., Роменський район 353
Андріївка, с., Синельніківський район 233
Андріївка, с., Скадовський район 375
Андріївка, с., Софіївський район 234
Андріївка, с., Чаплинський район 375
Андріївка, с., Червоноармійський район 250
Андріївка, с., Чернігівський район 401
Андріївка, с., Черняхівський район 251
Андріївка, с., Чечельницький район
Андріївка, с., Чутівський район 335
Андріївка, с., Шаргородський район 226
Андріївка, с., Широківський район 234
Андріївка, с., Якимівський район 269
Андріївка, стм., Балакліївський район 359
Андріївка, х., Лохвицький район 324
Андріївка,, с., Бердянський район 254
Андріївське, с., Конотопський район 344
Андріївське, с., Пологівський район 264
Андріївський, х. Вільнянський район 256
Андріївський, х., Лебединський район 347
Андріївський, х., Пологівський район 264
Андріївсько-Іванівський район 592
Андрійки, с. 320
Андрійківці, с. 384
Андріяшів, с. 311
Андріяшівка, с., Балтський район 302
Андріяшівка, с., Бердичівський район 353
Андріяшівка, с., Роменський район 355
Андроники, с. 393
Андронівка, с. 382
Андрусівка, с. 367
Андрусівський район 55, 82, 104
Андрушівка, м., Андрушівський район 585
Андрушівка, с., Погребищенський район 220
Андрушівський район 340
Андрушки, Плисківський район 545
Андрушки, с., Полтавський район 328
Андрушки, с., Попільнянський район 248
Андрущенки, х., 338
Анетівка, с. 296
Анисів, с. 401
Аношкине, с. 293
Антипівка, с. 406
Антонинський район 154
Антонів, с. 277
Антонівка, с., Барський район 211
Антонівка, с., Варвинський район 389
Антонівка, с., Вільнянський район 256
Антонівка, с., Горностаївський район 374
Антонівка, с., Долинський район 281
Антонівка, с., Дунаєвецький район 378
Антонівка, с., Компаніївський район 283
Антонівка, с., Літинський район 217
Антонівка, с., Маньківський район 409
Антонівка, с., Межівський район 230
Антонівка, с., Новобузький район 299
Антонівка, с., Новоодеський район 299
Антонівка, с., Новоушицький район 381
Антонівка, с., Олександрійський район 285
Антонівка, с., Розівський район 266
Антонівка, с., Сахновщинський район 361
Антонівка, с., Скадовський район 375

Антонівка, с., Ставищанський район 277
Антонівка, с., Тальнівський район 410
Антонівка, с., Таращанський район 278
Антонівка, с., Томашпільський район 233
Антонівка, с., Уманський район 411
Антонівка, с., Хмельницький район 384
Антонівка, с., Чемеровецький район 385
Антонівка, с., Шполянський район 414
Антонівка, с.. Ямпільський район 358
Антонівка, слобода, Кобеляцький район 319
Антоніни, с. 380
Антоновичі, с., Овруцький район 401
Антоновичі, с., Чернігівський район 405
Антоново, с. 216
Антонопіль, с. 215
Антопіль, с., Андрушівський район 240
Антопіль, с., Томашпільський район 223
Анчекрак, с. 298
Анютино, с. 344
Аполлонівка, с. 364
Аполянка, с. 411, 583
Апостолівський район 50, 99, 186, 207, 548, 580
Апостолове, с. 228
Арабка, с. 261
Арапівка, с. 293
Арбайтсталь, с. 261
Арбетгейм, к-п 258
Арбузинка, смт, 294
Арбузинський район 117, 136, 294, 513, 487, 514, 523, 526, 546, 548, 589
Арендаренки, х. 330
Аркадіївка, вис., Генічеський район 373
Аркадіївка, с., Арбузинський район 294
Аркадіївка, с., Згурівський район 273
Аркадіївці, с. 374
Армашівка, с. 309
Арнаутівка, с., Вознесенський район 295
Арнаутівка-2, с., Вознесенський район 295
Арнаутове, с. 288
Арсені, х. 331
Арсенівка, с., Зіньківський район 317
Арсенівка, с., Світловодський район 288
Артелярщина, с. 316
Артема, с. 366
Артемівка, с., Бориспільський район 272
Артемівка, с., Новоодеський район 299
Артемівка, с., Печеніжський район 365
Артемівка, с., Сахновщинський район (Кегичівський район) 364
Артемівка, смт Чутівський район 335
Артемівськ, м. 690
Артемівська округа 710
Артемівський район 200, 198, 236, 559
Артеморястівка, с. 357
Артирівка, с. 306
Артіль ім. Комінтерну, Великоновосілківський район 236
Артільне, с., Великобурлуцький район 362
Артільне, с., Лозівський район 363
Артюхівка, с., Зміївський район 360
Артюхівка, с., Роменський район 353
Архангельське, с. 372
Архемівка, с. 328
Архипівка, с., Лохвицький район 323
Архипівка, с., Семенівський район 399
Арчепитівка, с. 306
Асіївка, с. 259
Астахове, с. 289,
Астраханка, с. 261,
Атаманське, х. 341
Атинське, с. 340
Атманаївка, с. 269
Атманай, с. 269
Аули, с. 229
Афанасіївка, с., Новомосковський район 231, 594
Афанасіївка, с., Снігурівський район 299
Афанасьєвка, с. 596

Б

Б. Рудка, с. 328
Баба, с., Менський район 394
Баба, с., Недригайлівський район 350
Бабаї, с. 229
Бабайківка, с. 234
Бабайкове, с. 317
Бабаків, с. 75, 129, 140
Бабаків, х. 349
Бабаківка, с. 340
Бабанівка, с. 265
Бабанка, с., Уманський район 188, 411
Бабанка, с., Устинівський район 288
Бабанський район 161, 189, 423, 427, 432
Бабарики, х., 391
Бабариківка, с. 359
Бабах-Тарама, Першотравневий район 237
Бабачиха, с., Яготинський район 278
Бабенки, с., Козельщинський район 320
Бабенки, х. Новосанжарський район 326
Бабенково, с. 369
Бабин, с. 214

Бабина Долина, х. 226
Бабине, с., Верхньорогачицький район 372
Бабине, с., Старосинявський район 384
Бабинці, с. 220
Бабичеве, с. 293
Бабичі, с., Канівський район 406
Бабичі, с., Козельщинський район 319
Бабичі, с., Решетилівський район 333
Бабичі, с., Чутівський район 335
Бабичі, х., Шишацький район 338
Бабичівка, с., Глобинський район 312
Бабичівка, с., Світловодський район
Бабичівка, с., Червоноармійський район 250
Бабурка, с. 259
Бабушки, с. 252
Бабчинці, с. 225
Бабшин, с. 379
Багата Чернещина, с. 364
Багате, с., Новомосковський район 231, 264
Багате, х., Новоград-Волинський район 247
Багатий, х. 264
Багатир, с., Великоновосілківський район 236
Багачівка, с., Звенигородський район 405
Багачівка, с., Кривоозерський район 297
Багачка Перша, с., Великобагачанський район 310
Багачка, с., Троїцький район 293
Багва, с. 409
Баглаї, с., Волочиський район 376
Баглаї, с., Старокостянтинівський район 381
Баглай, х. 291
Баглайки, с. 380
Баговиця, с. 379
Багодатне, с. 224
Багрейське, с. 339
Багринівці, с. 217
Бажани, х. 331
Базавлук, с. 230
Базаліївка, с. 364
Базалія, с. 384
Базарно-Глинищанське, с. 234
Базилевщина, с., Машівський район 325
Базилевщина, с., Ямпільський район 358
Базиліка, х. 344
Базікове, с. 285
Баїха, с. 340
Байбарівка, с. 370
Байбузи, с. 412, 502
Байбузівка, с. 308
Байдакове, с. 80, 287
Байдівка, с. 292
Байківка, с., Калинівський район 215
Байківка, с., П'ятихатський район 218, 231
Байрак Другий, х., Липоводолинський район 348
Байрак Перший, х., Липоводолинський район. 348
Байрак, с., Балаклійський район 359
Байрак, с., Великобагачанський район 310
Байрак, с., Диканський район 313
Байрак, с., Лебединський район 347
Байрак, с., Липоводолинський район 348, 478, 512
Байрак, с., Полтавський район 328, 476
Байтали, с. 301
Бакаєве, с. 412
Бакаївка, с. 391
Бакай, с. 330
Бакали, с. 270
Бакейське, с. 314, 315
Бакирівка, с. 350
Баклани, х. 312
Бакланова Муравійка, с. 394
Бакланове, с. 395
Бакуми, с. 315
Бакумівка, с., Баришівський район 270
Бакумівка, с., Рокитнянський район 276
Бакути, х. 312
Бакша, с., Білопільський район 340
Бакша, с., Савранський район 308
Бакши, с. 532
Балабанівка, с., Новоушицький район 381
Балабанівка, с., Оратівський район 219
Балабине, с. 259
Балакири, с. 377
Балаклея, с. 520
Балаклiївський район 126, 176, 359, 460, 466, 486, 488, 495, 496, 512, 514, 516, 517, 518-522, 582, 584
Балаклія, м., Балаклійський район 359, 468, 477, 514, 516, 522
Балаклія, с., Великобагачанський район 310, 475,
Балаклія, с., Смілянський район 410
Баламутівка, с. 384
Баламутівка, с., Ружинський район 250
Баланди, с. 310
Баландине, с. 61, 110, 406
Баланівка, с. 211
Баланове, с. 309
Балановка, с. 584
Балашівка, с. 288
Балин, с. 378
Балівка, с. 229
Баліївка, с. 272
Балка Бабочка, с. 325

Балка, х. 361
Балки, с. 254
Балки, с., Василівський район 254
Балки, х., Оріхівський район 263
Балкове, с. 268
Баловне, с. 299
Балочки, х. 264
Балта, м. 302
Балтський район 302
Балюки, с. 310
Балясне, с. 313
Баляснівка, с., Машівський район 325
Баляснівка, х., Кобеляцький район 319
Бальзамів, х. 256
Бальківці, с. 376
Бандишівка, с. 218
Бандури, х. 350
Бандурівка, с. 286
Бандуров, х. 345
Бандурове, с., Гайворонський район 279
Бандурове, с., Олександрівський район 285
Бандурово, с. 285
Баничі, с. 343
Банівка, с. 266
Бар, м. 211
Барабаші, с., Диканьський район 315
Барабаші, с., Полтавський район 333
Барабаші, х., Решетилівський район 335
Барабашівка, с., Диканський район 314
Барабашівка, с., Козельщинський район 320
Барабой, с. 307
Бараниківка, с. 289
Баранівка, м., Баранівський район 240
Баранівка, с., Золочівський район 367
Баранівка, с., Семенівський район 399
Баранівка, с., Шишацький район 335
Баранівка, с., Ярмолинецький район 386
Баранівка, с., Глухівський район 343
Баранівський район 240
Бараннє-Улашанівка, с. 382
Баранове, с. 303
Баратівка, с. 299
Барахти, с. 272
Бараші, с. 243
Барашівка, с. 243
Барбарівка, с. 214
Барбарштадт, х. 254
Барвінівка, с. 247, 262
Барвінки, с. 246
Барвінківський район 126, 368, 494
Барвінкове, м., Барвінківський район 368
Барвінкове, с., Кам'янець-Подільський район 380
Барвінкове, с., Погребищенський район 220
Барвінок, с., Звенигородський район 405
Барвінок, х., Оріхівський район 263
Барвінщина, с. 324
Бардаки, х. 331
Бардакове, с. 333
Барди, с. 244
Барикіне, х. 292
Барилівка, с. 344
Барилове, с. 334
Баришівка, смт, 270
Баришівський район 270, 442
Бармашове, с. 297
Барок, с. 211
Барський район 47, 78, 95, 211, 456
Бартошівка, с. 219
Басаличівка, с. 213
Басань, с. 264
Басарабка, с. 353
Басівка, с., Роменський район 353
Басівка, с., Сумський район 356, 430
Баскаки, с. 243
Баталій, с. 413
Батезман, с. 281
Батраки, х. 256
Батрацьке, с. 220
Батурин, с. 388
Батюки, х. 350
Батьки, с. 316
Бахалівщина, х. 248
Бахматівці, с. 384
Бахмацький район 388, 439, 441
Бахмач, м. 388
Бахмутівка, с. 291
Бахтин, с., Борівський район 370
Бахтин, с., Муровоанокуриловецький район 218
Бахтинок, с. 218
Бацмани, с. 353
Бачівськ, с. 343
Бачкурино, с. 409
Бачманівка, с. 382
Бачулинці, с. 376
Башкирія, 158, 159, 160, 165, 191
Башмачка, с. 233
Баштанка, с., Баштанський район 294
Баштанка, смт, Баштанський район 294
Баштанків, с., Кодимський район 304
Баштанків, с., Піщанський район 220

Баштанський район 173, 294, 470, 491, 493
Баштечки, с. 405
Баштине, с. 286
Бджільна, с. 221
Бджільне, с. 423, 539
Бедратове, с. 335
Беєве, с. 348
Беєве-Комуна, с. 348
Беєво, с. 348
Бежбайраки, с. 284, 285
Бежів, с. 251
Безбородьки, с. 404
Безбородькове, с. 233
Безвалий, х. 337
Безгинове, с. 291
Бездрик, с. 356
Безиків, х. 390
Безіменне, с., Козятинський район 215
Безіменне, с., Обухівський район 276
Безкровне, с. 345
Безодня Балка, х. 336
Безпальче, с. 404
Безпечна, с., Жашківський район 405
Безпечна, с., Сквирський район 277
Безпечна, с., Чуднівський район 252
Безруки, с. 316
Безруки, х. 316
Безручки, с. Полтавський район 328
Безручки, х., Новосанжарський район 326
Безручки, х., Шишацький район 337
Безсали, с. 323
Безсалівка, с. 340
Безсокирне, с. 340
Безугли, х. 347
Безуглівка, с., Згурівський район 273
Безуглівка, с., Козельщинський район 318
Безуглівка, с., Ніжинський район 395
Безуглівка, с., Щорський район 402
Безугляки, с. 277
Бейзимівка, с. 252
Бейкуш, с. 297
Бекет, х. 317
Бендерівка, с. 399
Бендзари, с. 302
Бендюгівка, с. 274
Бенедівка, х., 241
Бензики, с. 357
Бензиків, х. 356
Бербениці, с. 323
Бердичів, м. 188, 198, 206, 253, 576, 583
Бердичівський район 241, 576, 577
Бердівщина, х. 397
Бердянка, с. 366
Бердянськ, м. 254
Бердянський район 178, 207, 254, 371, 438, 449, 467, 480, 544, 556
Берегелі, с., Красилівський район 380
Берегелі, с., Старокостянтинівський район 382
Берегове, с. 247, 261
Бережанка, с. 372, 384
Бережинці, с. 384
Бережівка, с. 391
Бережки, х., Кролевецький район 346
Бережки, х., Лебединський район 346
Бережне, с. 211
Береза, с. 343
Березанівка, с. 229
Березанка, с., Ніжинський район 395
Березанка, с., Чернігівський район 401
Березанське, с-ще 294
Березанський район 294, 590
Березань, с., Біляївський район 301, 302
Берездів, с. 382
Березів, х. 290
Березівка, к-п, Ємільчинський район 243
Березівка, м., Березівський район 303
Березівка, с., Балтський район 302
Березівка, с., Бершадський район 211
Березівка, с., Буринський район 342
Березівка, с., Великописарівський район
Березівка, с., Володарсько-Волинський район 242
Березівка, с., Долинський район 281
Березівка, с., Ємільчинський район 243
Березівка, с., Карлівський район 317
Березівка, с., Коростенський район 244
Березівка, с., Коростишівський район 245
Березівка, с., Любарський район 245, 576
Березівка, с., Маловисківський район 283
Березівка, с., Маньківський район 409
Березівка, с., Новопсковський район 291
Березівка, с., Новоушицький район 381
Березівка, с., Олександрійський район 286
Березівка, с., Оратівський район 219
Березівка, с., Полтавський район 328
Березівка, с., Талалаївський район 400
Березівка, с., Устинівський район 288
Березівка, с., Чернівецький район 225
Березівка, с., Шевченківський район 370
Березівський район 303
Березки, с. 311

Березна, висілок, Волочиський район 376
Березна, с., Володарський район 273
Березна, смт, Менський район 394
Березне, с. 382
Березневе, с. 382
Березнегувате, с., Березнегуватський район 295
Березнегуватське, с. 299
Березнегуватський район 295
Березник, с. 360
Березники, с. 243
Березнуватка, с., Синельниківський район 233
Березнуватка, с., Солонянський район 233
Березня, с. 349
Березняки, с., Недригайлівський район 349
Березняки, с., Решетилівський район 330
Березняки, с., Смілянський район 410
Березняки, с., Хорольський район 334
Березова Балка, с. 279
Березова Гать, к-п, Червоноармійський район 250
Березова Гать, с., Новгород-Сіверський район 396
Березова Лука, с. 311, 428, 542
Березова Роща, с. 399
Березове, с., Дераżнянський район 377
Березове, с., Обухівський район 276
Березове, с., Покровський район 233
Березовий Груд, с. 245
Березовиця, с. 400
Березоточа, с. 325
Березці, с. 249
Березянка, с. 250
Берека, с. 363
Беремеївка, с. 543
Бересняги, с. 407
Берестівець, с. 411
Берестівка, с. 348, 478
Берестки, с. 364
Берестова, с. Куп'янський район 361
Берестова, с., Сахновщинський район (Кегичівський район) 361
Берестова, х. 361
Берестове, с., Бердянський район 254
Берестове, с., Вільнянський район 256
Берестове, с., Куп'янський район 361, 362
Берестове, х., Новомиколаївський район 262
Берестовець, с. 244, 389
Берестовий, х. 256
Берестяги, с. 277
Берестяне, с. 233
Беринка, с. 410
Берислав, смт 371
Бериславський район 579
Берізка х. 389
Берізки, с., Великобурлуцький район 360
Берізки, с., Кривоозерський район 297
Берізки-Бершадські, с. 211
Берізки-Чечельницькі, с. 225
Берків, с. 391
Беркозівка, с. 407
Берлівка, с. 211
Берлози, с. 391
Бершадський район 516, 584
Бершадь, м. 211
Бершацьке, с., Диканський район 315
Бершацьке, с., Полтавський район 328
Берюх, с. 352
Бесарабівка, с. 361
Беседівка, с., Недригайлівський район 349
Бесідівка, с., Приазовський район 265
Бесідки, с. 382
Беспорне, с. 281
Бессарабка, с. 303
Бехи, с. 244
Бехтерщина, с. 310
Бєлоглінський район 560
Бєлокуракіно, с. 559
Бзів, с. 270
Бивалине, с. 352
Биваліне, с. 352
Бигим-Чикрак, с. 268
Биків, с. 241
Биківка, с. 249
Бикова Гребля, с. 270
Бирине, с. 396
Бирлівка, с., Бершадський район 211
Бирлівка, с., Драбівський район 404
Бирюки, с. 276
Бистриївка, с. 250
Бистрик, с., Бердичівський район 241
Бистрик, с., Кролевецький район 345
Бистрик, с., Погребищенський район 220
Бистрик, с., Ружинський район 250
Бистрі, с. 241
Битакове Озеро, х. 312
Битиця, с. 356
Бихальцохівка, с. 398
Бичева, с. 245
Бишів, с. 275
Бишівський район 685
Бишкінь, с. 347, 516
Бігач, с. 398

Бігунь, с. 248
Бідний, х. 264
Біднини, х. 338
Бідрягівка, с. 373
Біж, с. 351
Біжівка, с. 341
Біївці, с. 271
Біла Криниця, с., Березнегуватський район 295
Біла Криниця,
ст., Великоолександрівський район 375
Біла Церква, м. 184
Біла, с., Куп'янський район 364
Біла, с., Липовецький район 216
Біла, с., Чемеровецький район 389
Білани, с. 340
Білаші, с. 321
Білашівка, х. 338
Білашки, с., Погребищенський район 220
Білашки, с., Тальнівський район 414, 430
Біле, с. 364
Білеве, с. 382
Білейки, с. 395
Біленки, х. 318
Біленченківка, с. 311
Біленщина, с. 231
Біленьке, с. 259
Білецьке, с. 385
Білецький, х. 254
Білецьківка, с. 322
Білий Колодязь, с., Вовчанський район 362
Білий Крим, с. 315
Білий Рукав, с. 225
Білики, с., Кобеляцький район 319
Білики, с., Козелецький район 395
Білики, с., Миргородський район 325
Білики, х., Шишацький район 337
Біликів, х. 338
Біликівка, с. 340
Білилівка, с. 250
Білине, с. 302
Білиця, с. 360
Білі Вежі , с. 392
Білка, с., Іванівський район 303
Білка, с., Попільнянський район 244
Білка, с., Тростянецький район 359, 440, 507
Білки, с., Іллінецький район 214
Білки, с., Попільнянський район 248
Біловеж, с. 266
Біловоди, с., Роменський район 355, 432
Біловоди, с., Сумський район 358
Біловодськ, с. 289
Біловодський район 54, 289, 435
Біловське, с. 255
Білогалиця, с. 354
Білогір'я, с. 263
Білогірка, с. 376
Білогірський район 376
Білогорілка, с. 323
Білогриве, с. 343
Білодідів, х., Кролевецький район 348
Білодідів, х., Лебединський район 348
Білозерка, с. 375
Білозерківський район 203
Білозерський район 185, 375
Білозір'я, с. 416
Білоірчиця, с. 401
Білоконі, с. 333
Білокопитове, с. 343
Білокоровичі, с. 248
Білокуракине, с. 289
Білокуракинський район 289
Білолуцьк, смт 291
Білолуцький район 201, 448
Білопілля, м., Білопільський район 340
Білопілля, с., Козятинський район 215
Білопіль, с. 390
Білопільський район 340, 342, 596
Білорецьке, с. 255
Білорічанське, с., Приазовський район 265
Білорічка, вис., Приазовський район 265
Білорусія, 152, 160, 165, 180, 15, 40, 67, 117, 120, 142, 439, 446, 532, 594, 592, 596, 598, 762
Білотин, с. 382
Білоусівка, с., Вознесенський район 295
Білоусівка, с., Драбівський район 408
Білоусівка, с., Тульчинський район 224
Білоусівка, с., Чорнухинський район 334
Білоусівка-1, с., Тульчинський район 224
Білоусове, с. 370
Білоуські, с. 321
Білоцерківка, с., Великобагачанський район 310
Білоцерківка, с., Куйбишевський район 260
Білоцерківка, с., Ріпкинський район 402
Білоцерківка, х., Бердичівський район 241
Білоцерківський район 57, 105, 135, 163, 26, 31, 110, 111, 198, 203, 270, 429, 454, 501, 506, 509, 521
Білоцерківці, с., Бобровицький район 392
Білоцерківці, с., Пирятинський район 328
Білоцерківщина 163
Білошапки, с. 401

Білошиця, с. 244
Білошицька Слобода, с. 397
Білоярське, с. 351
Білухівка, с. 317
Біляївка, м., Біляївський район 301, 302, 589
Біляївка, с., Біляївський район 301, 302
Біляївка, с., Компаніївський район 282
Біляївка, х., Вільнянський район 256
Біляївський район 301
Біляки, с. 333
Біляни-Шаргородські, с. 225
Біляш, с. 225
Більки, х. 417
Більманка, с. 260
Більмачівка, с. 395
Більськ, с. 322
Більчин, с. 382
Більчинка, с. 382
Більшовик, с. 367
Біологічне, с. 328
Бірзульський район 208
Бірки, с., Ананьївський район 301
Бірки, с., Великобагачанський район 310
Бірки, с., Гадяцький район 311
Бірки, с., Зіньківський район 316
Бірки, с., Зміївський район 363
Бірки, с., Козелецький район 395
Бірки, с., Олександрівський район 285
Бірки с., Липоводолинський район 478
Бірківка, с. 398
Бірюкове, с. 289
Бісівочки, с. 453
Біскупка, с. 212
Благовіщенка, с., Дніпропетровський район 229
Благовіщенка, с.,
Кам'янсько-Дніпровський район 260
Благовіщенка, с., Куйбишевський район 260
Благовіщенське, с. 256
Благовіщенський, х. 256
Благодатівка, с., Великоолександрівський район 375
Благодатівка, с., Куп'янський район 365
Благодатне, с., Амвросіївський район 236
Благодатне, с., Арбузинський район 296
Благодатне, с., Валківський район 369, 546
Благодатне, с., Вовчанський район 362
Благодатне, с., Долинський район 282
Благодатне, с., Іванівський район 378
Благодатне, с., Криничанський район 229
Благодатне, с., Куп'янський район 365
Благодатне, с., Павлоградський район 231
Благодатне, с., Чернігівський район 268
Благоєве, с. 305
Блажіївка, с. 215
Блакитне, с., Мурованокуриловецький район 218
Блакитне, с., Оріхівський район 264
Блакитне, ст., Високопільський район 101, 376
Блашове, с. 378
Блидні, с. 385
Ближнє, с., Новоазовський район 237
Близнюківський район 73, 126, 201, 126, 358, 428, 460, 461, 479, 551
Блистова, с., Менський район 398
Блистова, с., Новгород-Сіверський район 400
Блищанівка, с. 660, 382
Блощенці, с. 270
Блудше, с. 395
Блюменталь, с. 267
Блюменфельд, х. 296
Блюмштейн, с. 261
Бобине, с. 354
Боблів, с. 218
Бободинка, с. 295
Бобрик Другий, с., Любашівський район 308
Бобрик Перший, с,. Любашівський район 308
Бобрик Третій, с., Любашівський район 308
Бобрик, с., Білопільський район 342
Бобрик, с., Броварський район 272
Бобрик, с., Гадяцький район 313, 541
Бобрик, с., Ніжинський район 399
Бобрик, с., Роменський район 355
Бобринець, м. 280
Бобринецький район 280, 536, 540
Бобриця, с., Ємільчинський район 243
Бобриця, с., Канівський район 411
Бобрицьке, с. 308
Бобрицький, х. 308
Бобричі, с., Лугинський район 245
Бобрівник, с. 319
Боброве, с. 349
Бобровий Кут, с. 375
Бобровиця, м., Бобровицький район 392
Бобровиця, с., Чернігівський район 392
Бобровицький район 76, 130, 392
Бобруйки, с. 395
Бобруйськ, м., 120
Бовбасівка, с. 336
Бовкун, с. 279
Бовкуни, с. 245
Бовсуни, с. 386
Бовтишка, с. 286

Богатир, с., Погребищенський район 220
Богатир, с., Якимівський район 269
Богатівка, с. 266
Богачівка, с. 416
Богдани, с. 273, 410
Богданівка, с., Броварський район 272
Богданівка, с., Васильківський район 228
Богданівка, с., Вільнянський район 256
Богданівка, с., Волочиський район 380
Богданівка, с., Долинський район 282
Богданівка, с., Доманівський район 298
Богданівка, с., Знам'янський район 282
Богданівка, с., Кам'янець-Подільський район 383
Богданівка, с., Липовецький район 216
Богданівка, с., Миколаївський район 309
Богданівка, с., Ніжинський район 399
Богданівка, с., Оратівський район 219
Богданівка, с., Павлоградський район 232
Богданівка, с., Петровський район 288
Богданівка, с., Приазовський район 265
Богданівка, с., Прилуцький район 401
Богданівка, с., Тульчинський район 223
Богданівка, с., Ульяновський район 289
Богданівка, с., Чернігівський район 268
Богданівка, с., Шосткинський район 359
Богданівка, с., Яготинський район 279
Богданівка, х., Шишацький район 338
Богданівський, х. 256
Богданівці, с. 381
Богданка, х. 359
Богданове, с. 289
Богдано-Вербське, с. 232
Богдари, с. 551
Богемка, с. 298
Богіні, х. 294
Боговози, с. 351
Богодарівка, с., Борівський район 373
Богодарівка, с., Добровеличківський район 282
Богодарівка, с., Драбівський район 408
Богодарівка, с., Устинівський район 289
Богодарівка, с., Шевченківський район 373
Богодарівський, х. 264
Богодарове, с. 371
Богодухів, м. 361
Богодухівка, с. 661, 417
Богодухівський район 361, 469, 471, 541, 579, 716
Богомолівка, с. 295
Богородицьке, с., Снігурівський район 301
Богородицьке, с., Троїцький район 295
Богородична, с. 366
Богоявленка, с., Мар'їнський район 237
Богунове, с., Іванівський район 305
Богунове, с., Іваніський район 305
Богуслав, м., Богуславський район 271
Богуслав, с., Павлоградський район 52, 232
Богуслав, х., Вільнянський район 256
Богуславець, с. 410
Богуславка, с. 373
Богуславський район 57, 83, 189, 203, 204, 271, 440, 505, 513, 547, 548, 592
Богучарський район 559
Богушівка, с. 218
Бодаква, с. 325
Бодні, х. 333
Божедарівка, с. 229
Божедарівський район 183, 491, 570, 578
Божки, с., Полтавський район 330
Божки, х., Яготинський район 279
Божківське, с. 330
Божкове, с. 330
Божок, с. 347
Бойки, с., Козельщинський район 323
Бойки, с., Хорольський район 336
Бойки, х., Решетилівський район 335
Бойків, х. 342
Бойківщина, с. 408
Бойове, с. 268
Бокиївка, с.
Бокове, с., Долинський район 282
Бокове, с., Любашівський район 308
Болган, с. 220
Болгар, с. 310, 467
Болгарка, с., Роздільнянський район 310
Болгарка, х., Роздільнянський район 310
Болдирівка, с., Куп'янський район 365
Болдирівка, х., Куп'янський район 365
Болеславчик, с. 300
Бологівка, с. 371
Болотений, х. 294
Болотівка, с. 343
Болотниця, с. 404
Болячів, с. 241
Бондарі, с., Буринський район 343
Бондарі, с., Козелецький район 395
Бондарі, с., Конотопський район 346, 451
Бондарі, с., Кременчуцький район 324
Бондарі, с., Чорнухинський район 125, 451
Бондарів, х. 397
Бондарівка, с., Коломацький район 370
Бондарівка, с., Коростенський район 244

Бондарівка, с., Марківський район 292
Бондарівка, с., Ярмолинецький район 390
Бондарівна, с. 288
Бондарне, с. 236
Бондури, с. 329
Бондурі, с. 213
Бондурівка, с. 218
Бондусі, с. 312
Бордюги, х. 335
Борестовець, с. 317
Борець за правду, колгосп, 239
Борзна, м., 393
Борзнянський район 393
Бориси, с. 201, 314
Борисів, с., Васильківський район 273
Борисів, с., Ізяславський район 382
Борисівка, с., Диканський район 315, 316
Борисівка, с., Іллінецький район 214
Борисівка, с., Мелітопольський район 261
Борисівка, с., Нікопольський район 230
Борисівка, с., Новоград-Волинський район 247
Борисівка, с., Приморський район 266
Борисівка, с., Яготинський район 279
Борисівка, х., Троїцький район 295
Бориспільський район 57, 58, 83, 105, 106, 203, 271
Боришківці, с. 383
Борівка, с. 224, 275
Борівська Андріївка, с. 373
Борівський район 373
Борки, с. 405
Борків, с. 217
Боровенька, с. 349
Боровеньки, с. 291
Боровики, х. 405
Боровикове, с. 409
Боровиця, с., Коростенський район 244
Боровиця, с., Чигиринський район 417
Боровичі, с. 357
Боровік, х. 405
Боровківка, с. 228
Боровське, х. 225
Бородаї, с. 316
Бородаївка, с. 228
Бородаївський, х. 256
Бородаївські Хутори, с. 228
Бородані, с. 271
Бородяни, с. 204
Бородянка, с. 272
Бородянський район 272, 526, 528, 558, 560, 587
Борозенське, с. 376
Борозняки, х. 328
Боромики, с. 405
Боромлі, с. 507
Боромля, с. 359, 479
Борсків, с. 222
Борсуки, с., Балтський район 304
Борсуки, с., Гайсинський район 213
Борсуки, с., Новоушицький район 385
Борсуків, с. 395
Борсуків, с. 396
Борсуків, х. 395
Бортники, с., Полонський район 385
Бортники, с., Тульчинський район 223
Бортники, х., Решетилівський район 332
Борушківці, с. 245
Борці, с-ще 307
Боршна, с. 401
Борщагівка, с. 220
Борщевське, с. 311
Борщивка, с. 581
Борщі, с. 306
Борщів, с. 270
Борщівка, с., Балаклійський район 361
Борщівка, с., Городоцький район 381
Борщівці, с. 217
Борщова, с. 368, 471
Борюхи, х., 333
Борятин, с. 249
Босівка, с. 412
Ботвинівка, с. 416
Ботієве, с. 265
Боусенка, м. 303
Боханів х., Варвинський район 393
Боханів, х., Шишацький район 337
Бохоники, с. 212
Бочанівка, с. 330
Бочарова, х. 256
Бочечки, с. 346, 451, 461
Бочкове, с. 363
Бочманівка, с. 306
Бошівка, с. 343
Боярівка, с. 395
Боярка, м. 59, 84. 108, 303, 587
Боярка, с., Ананьївський район 303
Боярка, с., Лисянський район 412
Бояро-Лежачі, с. 354
Брага, с. 383
Брагинівка, с. 52
Брагинці, с. 393
Брагінівка, с. 52, 232

Браженка, с. 251
Бражинці, с. 385
Бражківка, с. 372
Бражники, с. 371
Бразолове, с. 235
Браїлів смт 213
Браїлівка, с., Новоушицький район 385
Браїлівка, с., Онуфріївський район 287
Бране Поле, с. 271
Браниця, с. 392
Бранцівка, с. 347
Братениця, с. 344
Братерське, с. 283
Братешки, с. 333
Братолюбівка, с., Вільнянський район 255
Братолюбівка, с., Долинський район 282
Братське, с., Олександрійський район 287
Братське, с., Покровський район 50, 80, 233
Братське, с., Роменський район 355
Братське, с., Тростянецький район 359
Братський район 287
Брацлав, м. 218
Брацлав, с. 218
Брацлавський район 172, 206, 537, 540, 575, 577, 581
Бредихине, с. 280
Бредуни, с. 329
Бреусівка, с. 321
Брехуни, с. 402
Бреч, с., Корюківський район 397
Бреч, с., Щорський район 406
Бригадирівка, с., Балаклійський район 361, 581
Бригадирівка, с., Ізюмський район 372
Бригадирівка, с., Козельщинський район 322
Бригадирівка, с., Хорольський район 336
Бригадирівський район 477
Бригинці, с., Бобровицький район 392
Бригинці, с., Козелецький район 395
Брижані, х. 328
Брикуля, с. 390
Брилівка, с. 278
Брисі, с. 70, 122, 325
Бритавка, с. 225
Британи, с. 399
Брицьке, с. 216
Бричківка, с. 330
Брідок, с., Володарський район 273
Брідок, с., Козельщинський район 322
Брідок, с., Теплицький район 221
Броварки, с., Гадяцький район 313
Броварки, с., Глобинський район 90, 119
Броварки, с., Золотоніський район 410
Броварський район 58, 83, 106, 143, 272
Бровахи, с. 412
Бровки, с., Коломацький район 370
Бровки-1, с., Андрушівський район 240
Бровки-2, с., Андрушівський район 240
Бровкін, х. 354
Бродецьке, с., Катеринопільський район 411
Бродецьке, с., Козятинський район 215
Броди, х. 346
Бродок, х. 351
Бродщина, с. 200, 320, 498, 551
Броники, с. 247
Бронівка, с. 380
Брошеванівка, с. 305
Брунівка, с. 330
Брусилів, с., Брусилівський район 241
Брусилів, с., Чернігівський район 405
Брусилів, смт, Брусилівський район 241
Брусилівський район 164, 241
Брусівка, с., Біловодський район 291
Брусівка, с., Устинівський район 289
Брусія, с. 316
Бруски, с. 354
Брускинське, с. 376
Брусленів, с. 217
Брусленівка, с. 217
Брюсель, м. 613
Бубереве, с. 336
Бублики, х. 352
Бубнівка, с., Гайсинський район 213
Бубнівка, с., Новоушицький район 380, 381
Бубнівська Слобідка, с. 410
Бубнівщина, с. 401
Бугаївка, с., Барвінківський район 371
Бугаївка, с., Глобинський район 314
Бугаївка, с., Ізюмський район 372
Бугаївка, с., Любашівський район 308
Бугаївка, с., Оратівський район 219
Бугаївка, с., Полтавський район 330
Бугаївка, х., Міловський район 292
Буглаї, с. 388
Бугове, с. 280
Бугор, с. 359
Бугринівка, с. 400
Бугрувате, с. 352
Бугруватка, с. 288
Буда Вороб'ївська, с. 246
Буда, с., Лугинський район 245
Буда, с., Середино-Будський район 357

Буда, с., Таращанський район 278
Буда-Бровахівська, с. 412
Буда-Горобіївська, с. 400, 411
Буда-Макіївка, с. 414
Буда-Орловецька, с. 408
Будапешт, 613, 624, 629, 630, 632
Буда-Повчанська, с. 245
Будеї, с. 306
Буденний, х. 264
Буди, с., Глухівський район
Буди, с., Ічнянський район 395
Буди, с., Куликівський район 398
Буди, с., Тростянецький район 222, 359
Буди, с., Чернігівський район 405
Будилка, с. 347
Будичани, с. 252
Будища, с. 345
Будище, с., Городнянський район 394
Будище, с., Звенигородський район 409
Будище, с., Коропський район 397
Будище, с., Корюківський район 397
Будище, с., Лисянський район 412
Будище, с., Новгород-Сіверський район 400
Будище, с., Черкаський район 416
Будище, с., Чернігівський район 405
Будище, х., Новоград-Волинський район 247
Будівельне, с. 345
Будка № 155, с., Козельщинський район 322
Будка № 156, с., Козельщинський район 322
Будка № 157, с., Козельщинський район 322
Будка № 158, с., Козельщинський район 322
Будки, с., Білопільський район 342
Будки, с., Немирівський район 218
Будки, с., Смілянський район 414
Будки-Комсомольські, с. 248
Будки-Собичинські, с. 248
Будне, с., Охтирський район 352
Будне, с., Шаргородський район 225
Будолітки, с. 245
Будячки, с. 310
Будьки, с. 214
Будьонівка, с., Великобурлуцький район 362, 681
Будьонівка, с., Роздільнянський район 310
Будьонне або Казенна Слобода, с. 397
Будьоннівка, с. 280
Будьонного, х. 298
Будьоновський район 595
Буенос-Айрес, м. 615, 617, 624, 628
Бужанка, с. 412
Бузиновщина, с. 333
Бузинуватий, х. 256
Бузівка, с., Жашківський район 409
Бузівка, с., Магдалинівський район 229
Бузникувате, с. 280
Бузова Пасківка, с. 330
Бузова, с., Компаніївський район 283
Бузова, с., Решетилівський район 333
Бузове, с. 363
Бузовик, х. 352
Бузуків, с. 416, 661
Бузьке, с., Арбузинський район 296
Бузьке, с., Вознесенський район 297
Бузьке, с., Новоодеський район 301
Бузьки, с. 417
Бузькі хутори, с. 297
Буйвалове, с. 347
Буйволівці, с. 390
Буймер, с. 359
Буймерівка, х. 352
Буйніжи, х. 403
Букатинка, с. 224
Буквар, с. 286
Букварка, с. 286
Буки, с., Житомирський район 243
Буки, с., Малинський район 246
Буки, с., Маньківський район 413
Буки, с., Сквирський район 278
Букреївський, х. 256
Букрєєвка, с. 232
Букринський район 548
Букський район 661
Булавинівка, с. 293
Булавинці, с. 579
Булавка, с. 288
Булаї, с. 221
Булаївка, с. 387
Буланове, с. 330
Булахи, с. 324
Булахів, с. 395
Булахівка, с. 232
Булацелівка, с. 363
Булгаківка, с. 291
Булдинка, с. 306
Булдичів, с. 249
Буляївка, с. 367
Бунакове, с. 366
Бунецькі, х. 328
Бунякине, с. 354
Буняківка, с. 322
Бур'яни, с. 213

Бураківка, к-п 250
Бурбине, с. 355
Бурдуни, с. 335
Бурдуни, х. 335, 352
Бурики, с. 343
Бурилове, с. 299
Буринка, с. 200
Буринський район 74, 93, 140, 343, 441, 449, 451, 456, 459, 467, 488, 550
Буринь, с. 343
Бурівка, с., Городнянський район 394
Бурівка, с., Лебединський район 349
Бурімка, с. 395
Бурківка, с. 398
Бурківський, х. 303
Бурківці, с., Погребищенський район 220
Бурківці, с., Чуднівський район 252
Бурлаки, с. 336
Бурлацьке, с. 264
Буро-Рубанівка, с. 352
Бурти, с., Кагарлицький район 274
Бурти, с., Новосанжарський район 328
Бурти, с., Полтавський район 330
Бурти, с., Шполянський район 416
Буртин, с. 385
Бурчак, с. 262
Бурчак, с. 262
Буряки, с. 241
Буряківка, с. 372
Буряківка, х., 263
Буряківщина, с. 312
Бурячиха, х., 352
Бусинка, с. 551
Бутенки, с. 324
Бути, х. 263
Бутів, х. 312
Бутівка, ст. 231
Бутівці, с., Старокостянтинівський район 386
Бутівці, с., Хорольський район 336
Бутова Долина, с. 312
Бутовичеське, с. 313
Бутовщина, с. 342
Бутоярівка, с. 324
Бухалів, х. 314
Бухалове, с. 314
Бухариндорф, с. 230
Бухарине, с. 229
Бухни, с. 220
Буховецьке, с. 280
Бухуни, х. 341
Буцівський, вис. 376
Буцні, с. 211
Буцький район 440, 576
Буцьківка, с. 316
Бучак, с. 411
Бучки, с., Малинський район 246
Бучки, с., Новгород-Сіверський район 400
Бушево, с. 277
Бушинка, с. 222
Буянки, с. 402

В

В. Кругла, х. 294
В. Круча, с. 330
В. Мочулка, с. 221
В. Озерний, х. 348
В. Пріцьки, с. 274
В. Рублівка, с. 324
В. Самбір, 360
В. Фосня, с. 248
В. Хайча, с. 248
В.Бишкин, с. 366
В.Кошарища, 661
В.Орілька, с. 366
В.Шапківка, с. 366
В'юнки, с. 260
В'юнне, с. 355
В'язівка, с. 288
В'язівок, с., Городищенський район 408
В'язівок, с., Лубенський район 326
В'язове, с., Конотопський район 346
В'язове, с., Охтирський район 352
В'язовець, к-п, 250
В'язовиця, с. 214
В'язовок, с. 232
В'ячеславка, с. 266
Ваганичі, с. 394
Важне, с., Біляївський район 303
Важне, с., Теплицький район 221
Важний, х. 303
Вазлуївка, с. 224
Вакалівщина, с. 352
Вакоржани, х. 303
Вакулиха, с-ще, 319
Вакулівка, с. Козельщинський район 322, 323
Вакулівка, с., Роздільнянський район 310
Вакулівка, х., Ізюмський район 372
Вакулівка, х., Роздільнянський район 310
Валентинівка, х. 263
Валер'янівка, с. 368

Валіївка, с. 342
Валки, м. 424
Валки, с., Лебединський район 349
Валки, с., Прилуцький район 401
Валківський район 74, 127, 424, 426, 430, 431, 432, 434, 440, 442, 446, 448, 449, 450, 457, 474, 478, 482, 488, 490, 494, 504, 524, 544
Валове, с. 229
Валок, с., Диканський район 316
Валок, с., Полтавський район 330
Валуйський район 595
Валява, с. 408
Вальтгейм, с. 268
Вапновий завод, с. 345
Вапнярка м. 543
Вапнярка, смт 233
Вапнярки, с. 223
Варва, смт 393
Варварівка, с., Бахмацький район 392
Варварівка, с., Близнюківський район 368
Варварівка, с., Вавчанський район 362
Варварівка, с., Гуляйпільський район 258
Варварівка, с., Долинський район 282
Варварівка, с., Зіньківський район 320
Варварівка, с., Карлівський район 319
Варварівка, с., Красноградський район 369
Варварівка, с., Кременецький район 291
Варварівка, с., Новобузький район 302
Варварівка, с., Новосанжарський район 329
Варварівка, с., Новоукраїнський район 285
Варварівка, с., Олевський район 248
Варварівка, с., Синельниківський район 233
Варварівка, с., Славутський район 386
Варварівка, с., Юр'ївський район 235
Варварівка, х., Біляївський район 303
Варварівка, х., Вільнянський район 256
Варварівка, х., Сватівський район 291
Варвинський район 130, 393
Варенка, с. 385
Васелинівський район 297
Васерау, с. 262
Василева Гута, с. 405
Василенки, с. 324
Василенки, х. 321
Василенкове, с. 373
Василе-Устимівка, с. 318
Василець, с. 360
Василиха, с. 278
Василів, с. 275
Василівка, с. Артемівський район 236
Василівка, с. Межівський район 230
Василівка, с., Біляївський район 303, 304
Василівка, с., Біляївський район 303, 304
Василівка, с., Бобринецький район 278, 200
Василівка, с., Великомихайлівський район 305, 204
Василівка, с., Вільнянський район 266
Василівка, с., Вовчанський район 362
Василівка, с., Горностаївський район 378
Василівка, с., Диканський район 315
Василівка, с., Добровеличківський район 281
Василівка, с., Долинський район 282
Василівка, с., Іванівський район 378
Василівка, с., Іллінецький район 214
Василівка, с., Кобеляцький район 319
Василівка, с., Козельщинський район 323
Василівка, с., Компаніївський район 282
Василівка, с., Криничанський район 229
Василівка, с., Куп'янський район 364
Василівка, с., Лебединський район 349
Василівка, с., Любашівський район 308
Василівка, с., Межівський район 230
Василівка, с., Миколаївський район 309
Василівка, с., Новомосковський район 231
Василівка, с., Онуфріївський район 287
Василівка, с., Петриківський район 232
Василівка, с., Полтавський район 330
Василівка, с., Попільнянський район 248
Василівка, с., Роменський район 355
Василівка, с., Світловодський район 288
Василівка, с., Семенівський район 336
Василівка, с., Середино-Будський район 357
Василівка, с., Синельніковський район 233
Василівка, с., Солонянський район 233
Василівка, с., Софіївський район 234
Василівка, с., Тиврівський район 222
Василівка, с., Тульчинський район 223
Василівка, с., Фрунзівський район 310
Василівка, х., Вільнянський район 266
Василівка, х., Куп'янський район 365
Василівка, х., Макарівський район 275
Василівка,, м., Василівський район 254
Василівка-на-Дніпрі, с. 233
Василівна, с. 329
Василівське, с., Вільнянський район 256
Василівське, с., Середино-Будський район 263, 357
Василівський район 58, 84, 169, 186, 204, 421, 550, 228, 254
Василівський, х. 263
Василяки, с. 335
Васильки, с. 323

Васильків, с. 418
Васильківка, с. 228
Васильківське, с. 256, 257
Васильківське, с. 264
Васильківський район 58, 84, 106
Васильківський район 679
Васильківці, с., Погребищенський район 221
Васильківці, с., Ярмолинецький район 390
Василькове, с. 263, 319
Васильково, х. 256
Васильці, с. 330
Васильцівка, с. 372
Васине, с. 282
Васинівка, с. 263
Васищеве, с. 527
Васюки, х. 347
Васюти, х., Новосанжарський район 323
Васюти, х., Охтирський район 352
Васютинці, с., Барський район 211
Васютинці, с., Чорнобаївський район 417
Васютинці, с.,Деражнянський район 381
Васьки, с. 330
Васьківці, с., Ізяславський район 382
Васьківці, с., Срібнянський район 404
Васьківчики, с. 384
Васьковичі, с. 244
Ватажкове, с. 330
Вахнівка, с. 216
Вахнівці, с. 385
Ваці, с. 330
Вацлавовка, с. 221
Вацлавпіль, с. 260
Вацьків, с. 343
Вачів, с. 386
Ващенки, с. 323
Ващенки, х. 342
Вдовичине, с. 370
Вдовичино, х. 286
Вегерівка, с. 354
Ведильці, с. 405
Ведмежа, х. 404
Ведмеже, с. 355
Везденьки, с. 388
Вейнау, с. 267
Вейсбахівка, с. 401
Вейсове, с. 305
Велентіїв, с. 399
Велика Андріївка, с. 371
Велика Андронівка, с. 375, 379
Велика Андрусівка, с. 288
Велика Бабка, с. 364, 376
Велика Багачка, с. 67, 118, 137, 310, 312
Велика Багачка, смт 67, 118, 137, 310, 312
Велика Балка, с. 304
Велика Басанка, с. 234
Велика Березна, с. 49, 79, 98, 385
Велика Березянка, с. 135, 277
Велика Берізка, с. 357
Велика Білозерка, с. 255
Велика Благовіщенка, с. 378
Велика Боровиця, с. 380
Велика Боярка, с. 303
Велика Бубнівка, с. 380
Велика Бугаївка, с. 272
Велика Бузова, х. 337
Велика Бушинка, с. 48, 78, 96
Велика Василівка, с. 306
Велика Виска, с. 284
Велика Вільшанка, с. 272
Велика Вовнянка, с. 278
Велика Волиця, с. 245
Велика Вулига, с. 222
Велика Гнійниця, с. 382
Велика Горбаша, с. 251
Велика Димерка, с. 272
Велика Діброва, с. 351
Велика Дівиця, с. 401
Велика Долина, с. 234
Велика Дорога, с. 399
Велика Загорівка, с. 393
Велика Знам'янка, с. 260
Велика Калинівка, с. 389
Велика Каратуль, с. 277
Велика Кіндратівка, с. 306
Велика Козара, с. 248
Велика Козирщина, с. 229
Велика Комишуваха, с. 371
Велика Костромка, с. 228
Велика Кошелівка, с. 399
Велика Кропивна, с. 219
Велика Лепетиха, с. 375
Велика Лозовенка, х. 292
Велика Мамайка, с. 283
Велика Медведівка, с. 390
Велика Медвідівка, с. 384
Велика Мечетня, с. 299
Велика Михайлівка, стм., 305
Велика Мукша, с. 383
Велика Новоселиця, с. 384
Велика Обухівка, с., Гадяцький район 313

Велика Обухівка, с., Миргородський район 327
Велика Олександрівка, с. 375
Велика П'ятигірка, с. 241
Велика Павлівка, с. 318
Велика Писарівка, с. 344
Велика Побійна, с. 382
Велика Пожарня, с. 318
Велика Радзивіловка, с. 215
Велика Рибиця, с. 347
Велика Ришнівка, с. 390
Велика Рогозянка, с. 370
Велика Ростівка, с. 219
Велика Рудка, с. 315
Велика Русава, с. 222
Велика Салиха, с. 384
Велика Севастянівка, с. 416
Велика Селецька, с. 328
Велика Скельова, с. 288
Велика Слобідка, с. 383
Велика Солома, с. 299
Велика Солтанівка, с. 272
Велика Софіївка, с. 308
Велика Стратіївка, с. 223
Велика Татаринівка, с. 243
Велика Тернівка, с. 269
Велика Томаківка, с. 234
Велика Фонтанська Балка, с. 304
Велика Холодиха, с. 319
Велика Чернеччина, с. 358
Велика Чернігівка, с. 294
Велика Чернявка, с., Попільнянський район 248
Велика Чернявка, с., Ружинський район 250
Велика Чечеліївка, с. 283
Велика Шилівка, с. 343
Велика Шкарівка, с. 390
Велика Яблунівка, с. 414
Велика Яромирка, с. 381
Велика, с. 324
Велика-Родзянка, к-п, 260
Велике Берилове, с. 304
Велике Бокове, с. 308
Велике Бурилове, с. 306
Велике Залісся, с. 383
Велике Озеро, с. 352
Велике Старосілля, с. 408
Велике, с. 215, 313
Велике, с., Гадяцький район 313
Велике, с., Козятинський район 215
Велике, с., Роменський район 355
Великий Байрак, с. 327
Великий Бобрик, с. 347
Великий Болград, с. 377
Великий Браталів, с. 245
Великий Бурлук, смт 362
Великий Висторoп, с. 349
Великий Дивлин, с. 245
Великий Дирчин, с. 394
Великий Жванчик, с. 382
Великий Зліїв, с. 402
Великий Карашин, с. 275
Великий Крупіль, с. 274
Великий Лазучин, с. 388
Великий Листвен, с. 394
Великий Ліс, с., Липоводолинський район 350
Великий Ліс, х., Коропський район 397
Великий Ліс, х., Шосткинський район 359
Великий Луг, с. 250
Великий Митник, с. 224
Великий Олександрів, с. 380
Великий Перевіз, с. 338
Великий Поділ, с. 551
Великий Прикіл, с. 347
Великий Розділ, с. 298
Великий Рункошів, с. 383
Великий Самбір, с. 346
Великий Степ, с. 215
Великий Степ, х. 341
Великий Токмак, м., 254
Великий Тростянець, с. 330
Великий Фонтан, с. 303
Великий Фонтан, с., Котовський район 306
Великий Хутір, с., Драбівський район 333
Великий Хутір, с., Решетилівський район 408
Великий Чернятин, с. 387
Великий Шлях, с. 323
Великий Щимель, с. 406
Великий Яблунець, с. 243
Великі Бубни, с. 355
Великі Будища, с., Гадяцький район 315
Великі Будища, с., Диканський район 313
Великі Будки, с. 351, 356
Великі Будки, х. 355
Великі Бучки, с. 367
Великі Вербки, с. 228
Великі Вільми, с. 358
Великі Вірмени, с. 383
Великі Волики, х. 339
Великі Гадомці, с. 241
Великі Голяки, с. 513
Великі Деревичі, с. 245

Великі Дмитровичі, с. 276
Великі Єрчики, с. 278
Великі Жеребки, с. 380
Великі Каленичі, с. 385
Великі Канівці, с. 417
Великі Копані, с. 379
Великі Кринки, с. 314
Великі Крушлинці, с. 212
Великі Липняги, с. 335
Великі Лісівці, с. 248
Великі Луки, с. 349
Великі Мацевичі, с. 387
Великі Міньки, с. 247
Великі Мошківці, с. 236
Великі Низгірці, с. 241
Великі Орлинці, с. 384
Великі Осняки, с. 402
Великі Пузирки, с. 382
Великі Сорочинці, с. 327
Великі Сулими, х. 338
Великі Трояни, с. 289
Великі Фурси, х. 339
Великі Хутори, с. 212
Великі Хутори, с. 373
Великі Юначки, с. 384
Великобагачанський район 67, 118, 137, 144, 312
Великобілозерський район 255
Великобоярка, с. 303
Великобританія, 608, 611, 612, 622, 628, 646, 648, 658
Великобубнівський район
Великобурлуцький район 362, 681
Великовеселе, с. 298
Велико-Веселе, с. 298
Великовисківський район
Великодне, с. 349
Великодолинське, с. 308
Великокомарівка, с. 305
Великолепетиський район 189
Великолепетиський район 375
Великомихайлівка, с., Покровський район 233
Великомихайлівка, с., Синельниківський район 233
Великомихайлівський район 305
Великоновосілківський район 236
Великоолександрівка, с. 228
Великоолександрівський район 66, 118, 375
Великописарівський район 344
Великоплоске, с. 305
Великополовецьке, с. 278
Великосербулівка, с. 299
Великотернівка, с. 567
Великотокмакський район 176, 185, 186
Великоцьк, с. 292
Велички, х. 314
Величківка, с. 398
Величкове, х. 338
Величковщина, х. 333
Велідарівка, с. 299
Вельбівка, с. 313
Венделівка Мала, с. 574
Вендичани, с. 217
Венеславівка, с. 313
Венслави, с. 325
Веприк, с., Бобровицький район 392
Веприк, с., Гадяцький район 313
Веприн, с. 246
Веприн, с. 249
Веприцьке, х. 349
Веприцький, х. 372
Верба, с. 397
Верби, с. 379
Вербів, с. 240
Вербівець, с. 411
Вербівка, с., Балаклійський район 361
Вербівка, с., Городищенський район 408
Вербівка, с., Кам'янський район 410
Вербівка, с., Липовецький район 217
Вербівка, с., Літинський район 217
Вербівка, с., Лугинський район 245
Вербівка, с., Новоград-Волинський район 247
Вербівка, с., Новоукраїнський район 285
Вербівка, с., Оратівський район 219
Вербівка, с., Ружинський район 260
Вербівка, с., Хмільницький район 224
Вербівка, с., Шаргородський район 225
Вербівочка, с. 387
Вербівське, с. 228
Вербівці, с. 390
Вербка Мурована, с. 390
Вербка, с., Летичівський район 385
Вербка, с., Ярмоинецький район 390
Вербки, с. 232
Вербки, х. 338
Верблюжка, с. 284
Вербова, с. 222
Вербоватовка, с. 235
Вербове, с., Голованівський район 281
Вербове, с., Пологівський район 264
Вербове, с., Полтавський район 330
Вербове, с., Широківський район 234

Вербове, х., Охтирський район 352
Вербове, х., Сумський район 358
Вербовець, с. 218
Вербовий, х. 260
Верболози, с. 215
Вербородинці, с. 387
Вербувата, с. 416
Вергуни, с., Хорольський район 336, 661, 662
Вергуни, с., Черкаський район 416
Верем'я, с. 276
Вереміївка, с., Красилівський район 384, 89, 90, 137
Вереміївка, с., Семенівський район 335, 200
Вереміївка, с., Чорнобаївський район 417, 551
Вереси, с. 248
Вересоч, с. 398
Верещаки, с. 412
Веркіївка, с. 399
Верлоок, с. 249
Вернерсдорф, с. 267
Вернигородок, с. 215
Вернянка, с. 217
Вертелецькі, х. 338
Вертіївка, с. 399
Вертокиївка, с. 243
Верхівка, с., Барський район 211
Верхівка, с., Тростянецький район 223
Верхівня, с. 250
Верхнє Гримуче, с. 294
Верхнє Тепле, х. 294
Верхнє, с. 267
Верхні Панівці, с. 383
Верхні Сірогози, с. 379
Верхній Куркулак, с. 267
Верхній Рогачик, с. 376
Верхній Салтів, с. 362
Верхній Табір , с. 230
Верхній Токмак, с., Чернігівський район 268
Верхня Вільхова, с. 294
Верхня Дуванка, сл. 294
Верхня Жужманівка, с. 324
Верхня Криниця, с. 254
Верхня Ланна, с. 319
Верхня Мануйлівка, с. 323
Верхня Писарівка, с. 363
Верхня Пожня, с. 347
Верхня Покровка, с. 294
Верхня Сагарівка, с. 343
Верхня Сироватка, с. 358
Верхня Терса, с. 258
Верхня Чугинка, с. 294
Верхняки, с. 387
Верхнячка, стм 416
Верхньобогданівка, с. 294
Верхньодніпровськ, м., 228
Верхньодніпровський район 50, 99, 223
Верхньодрагунський, х. 260
Верхньорогачицький район 376
Верхньотеплівський район 436
Верхньотеплянський район 511
Верховняве, с-ще 403
Верховцеве, с. 228
Верхоли, с. 330
Верхолісся, с. 397
Верхо-Люджа, с. 359
Верхосулка, с. 342, 510
Вершаці, с. 417
Вершина Друга, с. 260
Вершина Згарська, с. 408
Вершина, с., Верхньодніпровський район 228
Вершина, с., Куйбишевський район 260
Вершина, с., Куп'янський район 265
Вершина, с., Лебединський район 349
Вершинова Муравійка, с. 398
Вершино-Кам'янка, с. 284
Весела Долина, с., Глобинський район 314
Веселе, с. Липоводолинський район
Веселе, с., Бердянський район 254
Веселе, с., Білопільський район 342
Веселе, с., Буринський район 243
Веселе, с., Великописарівський район 344
Веселе, с., Веселівський район 255
Веселе, с., Вільнянський район 256
Веселе, с., Гадяцький район 313
Веселе, с., Гуляйпільський район 256
Веселе, с., Запорізький район 259
Веселе, с., Каланчацький район 378
Веселе, с., Конотопський район 347
Веселе, с., Липоводолинський район 350
Веселе, с., Лохвицький район 325
Веселе, с., Марківський район 292
Веселе, с., Межівський район 230
Веселе, с., Новоодеський район 301
Веселе, с., Оріхівський район 263
Веселе, с., Первомайський район 367
Веселе, с., Переяслав-Хмельницький район 277
Веселе, с., Путивльський район 354
Веселе, с., Синельниківський район 233
Веселе, с., Старокостянтинівський район 387
Веселе, с., Харківський район 368
Веселий Гай, с. 262

Веселий Гай, х. 254
Веселий Кут, с., Знам'янський район 282
Веселий Кут, с., Новоукраїнський район 285
Веселий Кут, с., Тальнівський район 414
Веселий Кут, с., Таращанський район 279
Веселий Кут, с., Шполянський район 418
Веселий Орел, с. 287
Веселий Поділ, с. 302, 335
Веселий Подол, х. 254
Веселий, х., Великописарівський район 344
Веселий, х., Вільнянський район 256
Веселий, х., Гуляйпільський район 258
Веселий, х., Оріхівський район 263
Веселинівка, с. 270
Веселинівський район 297
Веселинове, смт, 297
Веселі Терни, с. 345
Веселі Чумаки, с. 228
Веселівка, к-п 244
Веселівка, с., Бобринецький район 280
Веселівка, с., Диканський район 316
Веселівка, с., Коростенський район 244
Веселівка, с., Красилівський район 384
Веселівка, с., Світловодський район 289
Веселівка, с., Теплицький район 221
Веселівка, с., Христинівський район 416
Веселівка, х. 358
Веселівське, с. 256
Веселівський район 255
Веселянка, с. 259
Весняне, с. 224
Веснянка, с., Добровеличківський район 282
Веснянка, с., Старокостянтинівський район 287
Вестерничани, с. 306
Ветхалівка, с. 313
Вехове, с. 351
Вечірчено, с. 313
Виблі, с. 398
Вибрики, х. 347
Вигнанка, с. 245
Вигода, с. 304
Виграїв, с. 412
Видава, с. 380
Видибор, с. 251
Виднівка, с. 347
Видове, с. 234
Видумка, с. 245
Визьонка, с. 354
Вила, с. 222
Вила-Ярузькі, с. 224
Вили, с. 326
Винарівка, с. 278
Винарівка, с., Коростенський район 244
Винники, с., Козельщинський район 321
Винники, с., Нововодолазький район 371
Винниця, с. 371, 187, 188
Виноград, с. 412
Виноградар, с. 310
Виноградівка, с., Баштанський район 296
Виноградівка, с., Компаніївський район 283
Виноградівка, с., Ярмолинецький район 390
Виноградне, с. 218
Виноградне, с. 267
Виноградний Сад, х.
Виноградний Яр, с. 296
Виноградове, с. 379
Винторівка, с. 357
Виповзів, с. 395
Виповзки, с. 277
Вири, с. 342
Вирівка, с. 346
Вирівська, с. 342
Вирішальне, с. 326
Висачки, с. 326
Висілок Березна, с. 380
Висока, с. 322
Високе, с., Борзнянський район 392
Високе, с., Брусилівський район 240
Високе, с., Зіньківський район 318
Високе, с., Конотопський район 346
Високе, с., Лохвицький район 322
Високе, с., Мелітопольський район 261
Високе, с., Михайлівський район 261
Високе, с., Охтирський район 352
Високе, с., Первомайський район 367
Високе, с., Пирятинський район 330
Високе, с., Томашпільський район 222
Високе-Чеське, с. 251
Високинь, с. 402
Високі Байраки, с. 283
Високогірне, с-ще, 259
Високопілля, с., Валківський район 74, 369
Високопілля, с., Високопільський район 376
Високопілля, с., Коломацький район 370
Високопіль, с. 230
Високопільський район 101, 127, 207–208, 376, 578
Височинівка, с. 292
Висунськ, с. 296
Витачів, с. 276
Витівка, с. 330

Витязеве, с.
Витязівка, с. 280
Вихальцохівка, с. 402
Вихватнівці, с. 383
Вихвостів, с. 394
Вихрівка, с. 382
Вишарі, с. 312
Вишгород, м. 273
Вишгородський район 273
Вишеград, с. 274
Вишенки, с. 106
Вишенька, с. 224
Вишеньки, с., Бориспільський район 57, 271
Вишеньки, с., Коропський район 397
Вишеньки, с., Лохвицький район 324
Вишківка, к-п 247
Вишківці, с. 218
Вишнева, с. 361
Вишневе, с., Валківський район 370
Вишневе, с., Вільнянський район 256
Вишневе, с., Гуляйпільський район 258
Вишневе, с., Житомирський район 243
Вишневе, с., Котовський район 307
Вишневе, с., Покровський район 233
Вишневе, с., П'ятихатський район 231
Вишневе, с., Ріпкинський район 402
Вишневе, с., Ружинський район 250
Вишневе, с., Софіївський район 234
Вишневе, с., Токмацький район 267
Вишневе, с., Тростянецький район 359
Вишневе, с., Черняхівський район 252
Вишневе, с., Шепетівський район Хмельницький район 390
Вишневе, с., Широківський район 234
Вишневецьке, с. 233
Вишневий Яр, с. 343
Вишневий, х., Вільнянський район 256
Вишневий, х., Пологівський район 262
Вишнепіль, с. 206
Вишнівка, вис., Генічеський район 377
Вишнівка, вис., Михайлівський район 262
Вишнівка, с., Ічнянський район 395
Вишнівка, с., Компаніївський район 283
Вишнівка, х., Карлівський район 320
Вишнівка, х., Чорнобаївський район 417
Вишнівське, с. 292
Вишнівський, х. 392
Вишнівці, с. 286
Вишнівчик, с. 389
Вишнопіль, с., Старокостянтинівський район 387
Вишнопіль, с., Тальнівський район 414
Вишнювате, с. 267
Вишняки, х. 256, 320, 323
Вишпіль, с. 251
Вища Дубечня, с. 273
Вища Кропивна, с. 218
Вища Погоріла, с. 387
Вище Веселе, с. 344
Вище Солоне, с. 373
Вищий Булатець, с. 326
Вищий Ольчедаїв, с. 218
Вищий Ташлик, с. 221
Вищикуси, с. 245
Вищі Верещаки, с. 286
Вищі Вільшани, с. 330
Вівся, с. 389
Вівсяники, с., Вільшанський район 280
Вівсяники, с., Деражнянський район 381
Вівсяники, с., Козятинський район 215
Вівчарне, с. 257
Вівчарове, с. 295
Відважне, с. 267
Відрадне, с. 400
Відродження, с. 232
Відродження, с-ще, 261
Військове, с. 233
Війтівка, с., Бершадський район 211
Війтівка, с., Тульчинський район 223
Війтівка, с., Уманський район 415
Війтівці, с. Андрушівський район 240
Війтівці, с., Волочинський район 280
Війтівці, с., Липовецький район 216
Війтівці, с., Любарський район 245
Війтовці, с., Баришівський район 270
Війтовці, с., Ружинський район 250
Вікнина, с. 280
Вікнине, с. 411
Вікнини, с. 380
Вікторинівка, с. 343
Вікторинка, к-п, 242
Вікторівка, с., Березівський район 305
Вікторівка, с., Доманівський район 298
Вікторівка, с., Козятинський район 215
Вікторівка, с., Маньківський район 413
Вікторівка, с., Ніжинський район 399
Вікторівка, с., Приазовський район 265
Вікторівка, с., Тальнівський район
Вікторівка, с., Фрунзівський район
Вікторівка, с., Христинівський район 416
Вікторівка, с., Чернігівський район 405

Вікторівка, с., Ширяївський район 311
Вікторівка, с., Шполянський район
Вікторівка, с.. Новомиколаївський район 262
Вікторівна, с. 265
Вікторія, с. 330
Вікторове, с. 345
Вільна Слобода, с.
Вільна Тарасівка, с. 270
Вільна Терешківка, с. 324
Вільне Життя, х. 398
Вільне, с., Апостолівський район 228
Вільне, с., Великописарівський район 344
Вільне, с., Веселівський район 255
Вільне, с., Козельщинський район 323
Вільне, с., Коропський район 396
Вільне, с., Красноградський район 368
Вільне, с., Машівський район 327
Вільне, с., Новобузький район 301
Вільне, с., Новомиколаївський район 262
Вільне, с., Новомосковський район 231
Вільне, с., П'ятихатський район 231
Вільне, с., Розівський район 266
Вільне, с., Синельниківський район 233
Вільний Гай, х. 263
Вільний Посад, с. 286
Вільний, радгосп, Чернігівський район 268
Вільний, х., Гуляйпільський район 258
Вільний, х., Куйбишевський район 260
Вільний, х., Новомиколаївський район 262
Вільний, х., Пологівський район 264
Вільний, х., Розівський район 266
Вільниця, с., Чутівський район 337
Вільні Луки, с. 285
Вільні Хутори, с. 228
Вільно, с. 275
Вільноандріївка, с. 256
Вільногірськ, м. 227
Вільногірське, с. 227
Вільнопілля, с. 250
Вільня, с. 245
Вільнянка, с. 256
Вільнянка, х. 263
Вільнянський район 256
Вільськ, с. 251
Вільха, с. 250
Вільхи, с. 410
Вільхівець, с. 271
Вільхівчик, с. 412
Вільхівщина, с. 330
Вільховатка, с. 319, 321
Вільхове, с., Зіньківський район 318
Вільхове, с., Ульяновський район 289
Вільховець, с., Звенигородський район 408
Вільховець, с., Новоушицький район 385
Вільховий Ріг, с., Красноградський район 367
Вільховий Ріг, с., Полтавський район 330
Вільхуватка, с. 337, 362
Вільшана Слобідка, с. 415
Вільшана, с., Дворічанський район 372
Вільшана, с., Ічнянський район 394
Вільшана, с., Недригайлівський район 351
Вільшана, смт, Городищенський район 408
Вільшане, с. 403
Вільшанка, с., Вільшанський район 280
Вільшанка, с., Жашківський район 409
Вільшанка, с., Лебединський район 349
Вільшанка, с., Лубенський район 326
Вільшанка, с., Мурованокуриловецький район 218
Вільшанка, с., Новоархангельський район 284
Вільшанка, с., Савранський район 310
Вільшанка, с., Уманський район 415
Вільшанка, с., Христинівський район 416
Вільшанка, с., Чуднівський район 252
Вільшанський район 62, 111, 280
Вільшаська Новоселиця, с. 272
Вільшка, с. 241
Віненці, с. 277
Вінниківці, с. 217
Вінниця, м. 48, 96, 211, 133, 418, 581, 650
Вінницька область 163, 175
Вінницька область 22, 25, 41, 47– 48, 55, 78, 81, 95–96, 98, 103, 132, 143, 171–172, 199, 202, 205, 224, 272, 422, 431, 433, 436–440, 442, 444–445, 447, 450, 453, 456–459, 462, 465, 495, 499–500, 503, 506, 508, 517–518, 525, 532, 538, 540–542, 544–545, 548– 550, 552–554, 556, 560–562, 564– 566, 568, 574, 576, 580, 582, 584, 588, 591, 593, 596–597, 603, 649, 702, 704
Вінницький район 132, 212, 503, 574, 575, 649
Вінницькі Стави, с. 272
Вінницькі Хутори, с. 212
Вінниччина, 206, 424–425, 427, 428–429, 537–538, 649–650
Вінніпеґ, м. 96, 136
Вінтинці, х., 332
Вінцентівка, с. 277
Віньківця, с. 380
Віньковецький район 380
Вірівка, к-п 246
Вірля, с. 240

Вірменія, 15
Вірнопілля, с. 372
Віровка, с. 363
Вісичі, с. 329
Віта Поштова, с. 275
Вітки, х., 314
Вітове, с. 417
Вітольдів Брід, с. 300
Вітрівка, с., Макарівський район 275
Вітрівка, с., Світловодський район 288
Віхове, с. 351
Віцльна, с. 323
Віченків, х. 314
Владимирівка, х. 295
Владин, к-п 247
Владиславка, с., Вільшанський район 280
Владиславка, с., Сквирський район 278
Владиславчик, с. 413
Владівка, с., Малинський район 246
Владівка, с., Чернігівський район 268
Власів, х. 292
Власівка, с., Баришівський район 270
Власівка, с., Зіньківський район 318
Власівка, с., Ічнянський район 395
Власівка, с., Пологівський район 264
Власівка, с., Сахновщинський район 364
Власівка, с., Світловодський район 290
Власівка, с., Токмацький район 266
Власівка, х. 352
Вовки, с. 335
Вовки, х., 332
Вовківка, с. 329
Вовківське, с. 325
Вовківці, с. 356
Вовківці, с. 390, 130
Вовкове, с. 73, 125
Вовковинці, с. 381
Вовкотруби, с. 389
Вовна, с. 359
Вовниги, с. 233
Вовча Балка, с. 279
Вовча Балка, с. 280
Вовча Гора, с., Козелецький район 395
Вовча Гора, с., Хмельницький район 388
Вовча Долина, с. 326
Вовча, м. 366,
Вовча, с. 362
Вовчанськ, с. 362
Вовчанське, с. 269
Вовчанський район 73, 362, 728
Вовчанські Хутори, с. 363
Вовче, с. 267
Вовчий Яр, с. 202, 361, 584
Вовчий, х. 292
Вовчик, с. 326
Вовчинець, с. 215
Вовчків, с. 277
Вовчок, с., Бершадський район 211
Вовчок, с., Козелецький район 395
Вовчок, с., Немирівський район 218
Водички, с. 388
Водне., с. 262
Водолазьке, с. 230
Водотиї, с. 241
Водяна Балка, с. 315
Водяне, с. Запорізький район 259
Водяне, с. Криничанський район 229
Водяне, с. Нікопольський район 230
Водяне, с. Покровський район 233
Водяне, с. П'ятихатський район 231
Водяне, с. Широківський район 234
Водяне, с. Юр'ївський район 235
Водяне, с., Верхньодніпровський район 228
Водяне, с., Добровеличківський район 281
Водяне, с., Єланецький район 298
Водяне, с., Кам'янсько-Дніпровський район 260
Водяне, с., Компаніївський район 283
Водяне, с., Куйбишевський район 260
Водяне, с., Новоукраїнський район 285
Водяне, с., Петрівський район 288
Водяне, с., Чутівський район 337
Водяне, с., Шполянський район 418
Водяники, с. 409
Водяників, х. 338
Водяно, с. 260
Воєводське, с., Арбузинський район 296
Воєводське, с., Троїцький район 295
Воздвиженське, с., Вижгородський район 273
Воздвиженське, с., Ямпільський район 360
Воздвижівка, с. 258
Вознесенка, с. Вільнянський район 256
Вознесенка, с. Мелітопольський 261
Вознесенка, с., Буринський район 343
Вознесенськ м. 568
Вознесенське, с., Красноградський район 368
Вознесенське, с., Межівський район 230
Вознесенський район 297
Вознівці, с. 214
Войкове, с. 304
Войково, с. 274

Войнарівка, с. 244
Войниха, с. 326
Войнівка, с., Новоукраїнський район 285
Войнівка, с., Олександрійський район 286
Войнівка, с., Чутівський район 337, 513
Войнівщина, колгосп, 313
Войновка, с. 200, 551
Войтово, с. 294
Вокзал Городня, с. 394
Волвенково, с. 361
Волга, р., 150, 152, 155, 158, 165, 172, 180, 191, 530
Волевачі, с. 395
Волинка, с.
Волинський район 546
Волинцеве, с. 354
Волиця, с., Андрушівський район 240
Волиця, с., Житомирський район 243
Волиця, с., Красилівський район 384
Волиця, с., Славутський район 386
Волиця, с., Теофіопольський район 388
Волиця-Керекешина, с. 387
Волиця-Польова, с. 388
Волканешти, с. 269
Волківка, с. 345
Волноваський район 236
Волноваха, м. 236
Волноваха, с. 236
Воловиця, с. 393
Воловодівка, с. 218
Володарка м. 200, 273, 551
Володарка, смт 273
Володарськ, смт 242
Володарськ-Волинський район 55
Володарськ-Волинський, м. 242
Володарський район 182–183, 203, 205, 273, 509, 528, 538, 544, 547, 576, 587
Володарсько-Волинський район 242
Володимирівка, с., Білопільський район 342
Володимирівка, с., Білоцерківський район 270
Володимирівка, с., Великобагачанський район 312
Володимирівка, с., Великописарівський район 344
Володимирівка, с., Вільнянський район 256
Володимирівка, с., Городнянський район 394
Володимирівка, с., Добровеличківський район 281
Володимирівка, с., Доманівський район 298
Володимирівка, с., Запорізький район 259
Володимирівка, с., Красноградський район 369
Володимирівка, с., Краснооктянський район 308
Володимирівка, с., Межівський район 230
Володимирівка, с., Мелітопольський район 261, 53
Володимирівка, с., Недригайлівський район 351
Володимирівка, с., Новгород-Сіверський район 400
Володимирівка, с., Новоархангельський район 284
Володимирівка, с., Приазовський район 265
Володимирівка, с., Роменський район 356
Володимирівка, с., Сахновщинський район 357
Володимирівка, с., Скадовський район 379
Володимирівка, с., Софіївський район 234
Володимирівка, с., Сумський район 358
Володимирівка, с., Таращанський район 279
Володимирівка, с., Томаківський район 234
Володимирівка, с., Хмільницький район 224
Володимирівка, с., Шевченківський район 373
Володимирівка, с., Якимівський район 269
Володимирівка, х., Василівський район 254
Володимирівка, х., Великописарівський район 344
Володимирівка, х., Карлівський район 320
Володимирівське, с. 259
Володимирівський, х., 296
Володіївці, с., Барський район 211
Володіївці, с., Чернівецький район 224
Волокитине, с. 354
Волосів, с. 240
Волосівка, 252
Волосівці, с. 385
Волосківці, с. 395
Волоська Балаклія, с. 373
Волоське, с., Деражнянський район 381
Волоське, с., Дніпропетровський район 228
Волоські Коричинці, с. 381
Волоські Махаринці, с. 216
Волохів Яр, с. 367
Волохівка, с. 362
Волочиський район 380
Волошинівка, с. 270
Волошинівка, х. 326
Волошкове, с. 318
Волошнівка, с. 356
Волудринці, с. 390
Волфине, с. 343
Волчківський, х. 292
Воля, с. 325
Вольвачівка, с. 267
Вольний, х., 256
Вольниця, с. 393
Воняйки, с. 244
Вонячин, с. 217, 47
Воргол, с. 347
Ворзель м.
Ворів, с. 251

Ворівська Рудня, с. 251
Вороб'їв, с. 402
Воробіївка, с., Немирівська район 218
Воробіївка, с., Полонський район 385
Воробіївка, с., Хмільницький район 224
Воробйове, с. 305
Воробйове-Іванівка, с. 305
Воровське, с. 344
Воровський х. 344
Ворожба, м., 342
Ворожба, с. 349
Вороне, с. 409
Вороневе, с. 244
Воронезька область, 111
Ворони, с. 317
Воронине, с. 343
Воронине, х. 342
Воронинці, с., Оржицький район 329
Воронинці, с., Чорнобаївський район 417
Воронівка, с., Білопільський район 342
Воронівка, с., Вознесенський район 297
Воронівка, с., Городищенський район 408
Воронівка, с., Ічнянський район 395
Воронівка, с., Новоукраїнський район 285
Воронівка, с., Путивльський.район 354
Воронівка, с., Світловодський район 289
Воронівка, х. 233
Воронівське, с., Вознесенський район 297
Воронівське, с., Нікопольський район 230
Воронівці, с., Мурованокуроловецький район 218
Воронівці, с., Хмільницький район 224
Воронівщина, с. 313
Вороніж, с. 75, 140, 180, 359
Воронківці, с. 387
Воронове, с., Коростенський район 244
Воронове, с., Синельниківський район 233
Вороновиця, с. 212, 581
Вороновиця, смт 212
Вороновицький район 205, 212, 575, 576
Воронцівка, с., Куп'янський район 366
Воронцівка, с., Новоодеський район 301
Воронцове, с. 347
Воронянщина, х. 341
Вороньки, с. 392
Вороньків, с. 83, 105, 271, 272,
Вороньків, х. 395
Воропаїв, с. 392
Воропай, с. 347
Ворошилівка, с., Високопільський район 376
Ворошилівка, с., Гуляйпільський район 133, 258
Ворошилівка, с., Новоукраїнський район 285
Ворошилівка, с., Сахновщинський район 367
Ворошилівка, с., Тиврівський район 222
Ворошилівка, с., Тростянецький район 223
Ворошилівський район 199
Ворошилове, с-ще 261
Ворошиловка, с. 385
Ворошиловка, с., Компаніївський район 283
Ворошиловка, с., Олександрійський район 286
Ворошиловське, с. 261
Ворсівка, с. 246
Воршилово, вис. 256
Воскобійники, х. 338
Воскодавинці, с. 215
Воскресенівка, с., Васильківський район 228
Воскресенівка, с., Новоосковський район 231
Воскресенка, посад 378
Воскресенка, с., Буринський район 343
Воскресенка, с., Пологівський район 264
Воскресенка, с., Приазовський район 265, 433
Воскресінське, с. 277
Восточне, с. 400
Восточний, х. 260
Восход, колгосп, 238
Восход, с. 255
Вотилівка, с. 413
Вощилиха, с. 356
Вощинський, х. 342
Вощінено, с. 354
Врадієвка, с. 577
Врадіївка, смт, 117, 298
Врадіївський район 117, 298
Врублівка, с. 249
Врублівці, с. 383
Всадки, х. 352
Всеводове, с. 234
Всесвятське, с. Межівський район 230
Всесвятське, с., Новомосковський район 231
Вуглегірськ, м., 239
Вугли, с. 224
Вуйна, с. 216
Вукитечеве, с. 285
Вулька, с. 386
Вусики, х. 333
Вчорайше, с. 250
Вшивка, с. 354
В'язенка, с. 354
В'язівка, с. 288
В'язівок, с., Городищенський район 408
В'язівок, с., Лубенський район 326

В’язове, с., Конотопський район 346
В’язове, с., Охтирський район 352
В’язовець, с. 250
В’язовиця, с. 214
В’язовок, с. 232
В’ячеславка, с. 266
Вьюнище, с. 279

Г

Гавиноси, с. 308
Гаврики, с. 351
Гавриків, х. 351
Гаврилівка с., Межівський район 35, 173, 495, 565, 567, 572
Гаврилівка, с., Барвінківський район 371
Гаврилівка, с., Бобровицький район 392
Гаврилівка, с., Борівський район 373
Гаврилівка, с., Великобагачанський район 312
Гаврилівка, с., Веселівський район 133, 255
Гаврилівка, с., Вишгородський район 273
Гаврилівка, с., Дергачівський район 374
Гаврилівка, с., Коропський район 397
Гаврилівка, с., Нововодолазький район 371
Гаврилівка, с., Покровський район 233
Гаврилки, с., Полтавський район 330
Гаврилки, с., Решетилівський район 333
Гаврилова Слобода, с. 357
Гаврисі, х. 340
Гавришівка, с., Барський район 211
Гавришівка, с., Вінницький район 212
Гавронці, с. 316
Гавронщина, с. 275
Гадяцький район 68, 89, 118–119, 137, 139, 173, 201, 313, 540, 551, 565, 681
Гадяч, м. 140, 313, 681
Гадяч, с. 369
Гаї, с. 356
Гаївка, с., Добровеличківський район 281
Гаївка, с., Кіровоградський район 283
Гаївка, с., Роздільнянський район 310
Гаївщина, с. 326
Гай Пасьовини, с. 343
Гай, с., Білоцерківський район 270
Гай, с., Житомирський район 243
Гай, с., Новгород-Сіверський район 400
Гай, с., Покровський район 233
Гай, х. 243
Гайворон, м. 280
Гайворон, с., Бахмацький район 392
Гайворон, с., Володарський район 273, 587
Гайворон, с., Гайворонський район 280
Гайворонський район 280
Гайдари, с., Зміївський район 363
Гайдуки, х. 292
Гайдуків, с. 342
Гай-Мошенка, х. 352
Гайове, с. Чемеровецький район 389
Гайове, с., Козелецького району 396
Гайове, с., Козелищенський район 323
Гайсин, м. 213
Гайсин, с. 216, 581
Гайсинський район 47, 95, 206, 213, 541, 552, 575, 577
Гайчул, с. 260
Гайчур, с. 262
Гайшин, с. 277
Галаганівка, с., Світловодський район 289
Галаганівка, с., Снігурівський район 301
Галаганівка, с., Чигиринський район 417
Ґалаґанівщина, х. 401
Ґалаґанщина, х. 401
Галаї, х. 334
Галайбин, х. 393
Галайбине, с. 393
Галайківці, с. 218
Галенкове, с. 356
Галиця, м. 399
Галицький район
Галичина 523, 587
Галіївка, с. 252
Галійка, с. 318
Галка, с. 356
Галків, с. 402
Галузинці, с. 381
Галушки, с. 349
Галушківка, с. 232
Галущина Гребля, с. 328
Гальченки, х. 334
Гальчин, с., Андрушівський район 240
Гальчин, с., Бердичівський район 241
Гальчинці, с. 49, 98, 211
Гамаліївка, с., Конотопський район 346
Гамаліївка, с., Лохвицький район 325
Гамаліївка, с., Шосткинський район 359
Гамарня Повчанська, с. 245
Гамарня, с. 411
Гамберг, с. 268
Гамбурове, с. 306
Гамівка, с. 265
Гамове, с. 297

Гамовка, с. 573
Гандрабури, с. 303
Ганжалівка, с. 64, 87, 113, 413
Ганжі, с. 335
Ганівка, с., Козельщинський район 322, 324
Ганівка, с., Липовецький район 217
Ганівка, х. 341
Ганнинське, с. 283
Ганнівка, с., Верхньодніпровський район 228
Ганнівка, с., Долинський район 282
Ганнівка, с., Дунаєвецький район 382
Ганнівка, с., Коломацький район 370
Ганнівка, с., Криворізький район 229
Ганнівка, с., Любашівський район 308
Ганнівка, с., Новоархангельський район 284
Ганнівка, с., Новобузький район 301
Ганнівка, с., Новоукраїнський район 285
Ганнівка, с., Оратівський район 219
Ганнівка, с., Петрівський район 288
Ганнівка, с., Печенізький район 368
Ганнівка, с., Приазовський район 265
Ганнівка, с., Світловодський район 288
Ганнівка, с., Шевченківський район 373
Ганнівка, с., Якимівський район 269
Ганнівка-Вирівська, с. 342
Ганнівка-Тернівська, с. 342
Ганнівське, с. 342
Ганно-Зачатівка, с., Криничанський район 54, 99, 229
Ганно-Зачатівка, с., Магдалинівський район 229
Ганно-Леонтовичеве, с. 289
Ганно-Миколаївка, с. 234
Ганно-Опанлинка, с. 265
Ганнопілля, с. 362
Ганнопіль, с., Славутський район 386
Ганнопіль, с., Черняхівський район 251
Ганно-Покрівка, с. 311
Ганно-Требинівка, с. 289
Ганнусине, с. 385
Ганчарі, х. 340
Гарапівка, с. 240
Гарають, х. 340
Гарбарі, с. 349
Гарбарі, х. 450, 527
Гарбузи, х. 352
Гарбузин, с., Козелецький район 395
Гарбузин, с., Корсунь-Шевченківський район 412
Гарбузинка, с. 296
Гарбузівка, с., Кобеляцький район 320
Гарбузівка, с., Лебединський район 349
Гарбузівка, с., Томаківський район 234
Гардишівка, с. 241
Гардова, с. 115
Гаркавівка, х. 335
Гаркушино, с. 367
Гаркшинці, с. 327
Гармаки, с. 211
Гарманівка, с. 283
Гармашанський, х. 292
Гармаші, х., Кобеляцький район 320, 321
Гармашівка, с. 291
Гармащина, с. 399
Гарнишівка, с. 380
Гарт, с. 392
Гасенки, с. 328
Гатище, с., Вовчанський район 362
Гатка, с. 343
Гатна, с. 381
Гачечки, х. 321
Гаюново-Пащевське, с. 328
Гвардійськ, с. 389
Гвардійське, с., Комінтернівський район 306
Гвардійське, с., Нікопольський район 230
Гвинтове, с. 343
Гвоздава, с. 241
Гвоздавка Друга, с. 308
Гвоздавка Перша, с. 308
Гвоздиківка, с., Полтавський район 330
Гвоздиківка, с., Щорський район 406
Гвоздів, с. 272
Гезівка, с. 342
Гейдельберг, с. 267
Гейківка, с. 229
Гейсиха, с. 278
Гейці, с. 395
Гелетинці, с. 388
Гелінжик, х. 256
Гельмязів, с. 410
Гельмязівський район 203
Генівка, с. 300
Геніївка, с. 363, 504
Генічеськ, м. 376
Генічеська Гірка, с. 377
Генічеський район 101, 376
Генрихівка, с. 250
Георгіївка, с. 265, 573
Георгіївське, с. 256
Георгіївський, х. 256
Герасименки, х. 333
Герасимівка, с., Новомосковський район 231
Герасимівка, с., Роменський район 355, 496

Герасимівка, с., Станично-Луганський район 294
Герасимівська сільська рада 496
Герасимовка, с. 551
Гераськівка, с. 292
Гербине, с. 304
Гереженівка, с. 415
Германівка, с. 107, 276
Германівська Слобідка, с. 59, 108
Геройське, с. 377
Геронимівка, с. 416
Герценківка, с. 316
Гетманівка, с. 310
Гетьманівка, с. 373
Гетьманка, с. 324
Гибалівка, с. 48, 225
Гидерим, с. 306
Гильці, с. 264
Гирине, с. 360
Гиріне, с. 342
Гиряві Їсківці, с. 325
Гізівщина, с. 245
Гільдендорф, с. 306
Гінці, с. 326
Гірке, с. 258
Гірки, с., Лебединський район 349
Гірки, с., Новгород-Сіверський район 400
Гірки, с., Новоград-Волинський район 247
Гірки, с., Путивльський район 354
Гірки, с., Синельниківський район 233
Гіркий, х. 258
Гірманка, с. 405
Гірманка, х. 405
Гірсівка, с. 265, 445, 552, 573
Гірсовка, с.
Гірськ, с. 406
Гірчаківка, с. 368
Гірчична, с. 382
Гладке, с. 396
Гладке, с., Козелецький район 395
Гладкий, х., с. 305
Гладківка, с., Голопристанський район 377
Гладківка, с., Коломацький район 370
Гладківківка, с. 317
Гладківщина, с. 410
Гладковичі, с. 248
Глазове, с. 359
Глазунівка, с. 361
Гланишів, с. 277
Глебанівка, с. 48
Глеваха, смт 58, 106
Глезне, с. 245
Глеюватка, с. 229
Глибівка, х. 405
Глибічка, с. 270
Глибне, с. 347
Глибока Балка, с. 334
Глибока, х. 404
Глибоке, с. 52, 80
Глибоке, с., Бахмацький район 392
Глибоке, с., Бориспільський район 271
Глибоке, с., Талалаївський район 404
Глибоке, х. 340
Глибокий Яр, с. 297
Глибокий, х. 392
Глибочиця, с. 243
Глибочок с., Новоушицький район 49, 79, 97
Глибочок, с. Житомирський район 243
Глибочок, с. Коростишівський район 245
Глибочок, с., Котовський район 307
Глибочок, с., Тальнівський район 414
Глибочок, с., Тростянецький район 223
Глиниця, с. 249
Глинівці, с., Андрушівський район 240
Глинськ, с., Калинівський район 215
Глинськ, с., Роменський район 356
Глинськ, с., Світловодський район 288
Глинське, с. 318
Глинське, х. 372
Глинський район 201
Глинча, с. 411
Глинщина, с. 401
Глиняна Балка, с. 418
Глиняні, х., с. 333
Глинянка, с. 211
Глібки, с. 384
Глоби, с. 330
Глобино, с. 90, 551
Глобинський район 68, 90, 119–120, 201, 314, 492, 551
Глобівка, с. 317
Глоди, с. 316
Глодоси, с. 285
Гломозди, с. 396
Глотівка, с. 295
Глузди, с. 398
Глухів, м. 345
Глухівська округа, 198, 199
Глухівський район 345, 461, 470, 493, 515
Глухівці, с. 215
Глухова, с. 245

Глухове, с., Диканський район 317
Глухове, с., Полтавський район 330
Глушачи, х., Решетилівський район 332
Глушець, с. 343
Глушівка, х. 349
Глушки, с., Білоцерківський район 270
Глушки, с., Корсунь-Шевченківський район 412
Глушки, х. 339
Глушків виселок, с. 366
Глушківка, с. 364
Глушківці, с. 390
Глущенково, с. 373
Глядин, х., с. 405
Глядки, с. 380
Гляні, х. 339
Гмирівка, х. 349
Гмирянка, с. 395
Гнаденгейм, с. 268
Гнаденталь, с. 268
Гнаденфельд, с. 268
Гнатенки, с. 317
Гнатенки, х. 340
Гнатенківка, х. 314
Гнатівка, с., Гайсинський район 213
Гнатівка, с., Добровеличківський район 281
Гнатівка, с., Новомосковський район 231
Гнатівка, с., Срібнянський район 404
Гнатівка, с., Хмільницький район 224
Гнатівка, с., Царичанський район 234
Гнатівці, с. 388
Гнатки, с. 387
Гнатків, с. 222
Гниди, х. 332
Гнидушка, с. 362
Гнилець, с., Брусилівський район 241
Гнилець, с., Звенигородський район 409
Гнилиця 1, с., Великобурлуцький район 362
Гнилиця, с., Великобурлуцький район 362
Гнилиця, с., Миропільський район 125
Гнилиця, с., Охтирський район 352
Гнилиця, с., Прилуцький район 401
Гнилиця, с., Чугуївський район 368
Гнилуша, с. 396
Гнилушка, с. 362
Гнилякове, с. 304
Гнівань, с. 222
Гнідин, с. 272
Гнідинці, с. 393
Гноєнки, с. 412
Гної, с. 232
Говори, с., Великобагачанський район 312
Говори, с., Віньковецький район 380
Говорунове, с. 360
Говтва (Гуриняни), х. 338
Говтва, с., Диканський район 316
Говтва, с., Козельщинський район 322
Говтва, х. 339
Говтвянчик, с. 330
Гогине, с.
Гогіне, с. 362
Гоголеве, с., Великобагачанський район 312
Гоголеве, с., Диканський район 316
Гоголів, с. 58, 83, 106, 143, 272
Гоголівка, с., Веселівський район 255
Годунівка, Глухівський район 345
Годунівка, Яготинський район 279
Гожули, с. 331
Гола Пристань, м., с. 377
Голдшівка, с. 211
Голенищеве, с., Летичівський район 385
Голенищеве, с., Чемеровецький район 389
Голенищево, с. 389
Голики, с., Іллінецький район 214
Голики, с., Козельщинський район 322
Голики, с., Славутський район 386
Голикове, с. 286
Голинчинці, с. 225
Голишевське, с. 342
Голиші, с. 248
Голіївка, с. 243
Голінка, с., Бахмацький район 392
Голінка, с., Роменський район 356
Голов'ятино, с. 414
Головані, х. 339
Голованівськ, смт, 281
Голованівський район с. 281
Головатівка, с. 417
Головач, с. 331
Головашівка, с. 358
Головенка, с. 243
Головеньки, с. 393
Головине, с. 251
Головине, смт, с. 251
Головинка, с. 343
Головки, с., Козельщинський район 323
Головки, с., Малинський район 246
Головки, с., Полтавський район 331
Головки, х. 341
Головків, х. 347
Головківка, с., Олександрійський район 286

Головківка, с., Чигиринський район 417
Головкове, с. 230
Головлі, с. 386
Головнівка, с. 322
Голово-Русава, с. 223
Головчинці, с., Жмеринський район 214, 575
Головчинці, с., Летичівський район 385
Голодьки, с. 241
Голозубинці, с. 382
Голопристанський район 377
Голосків, с. 383
Голоскове, с. 299
Голуб'ятин, с. 248
Голубече, с. 216
Голуби, с. 335
Голуби, х., Кобеляцький район 324
Голуби, х., Новосанжарський район 328
Голуби, х., Шишацький район 340
Голубицький, х. 340
Голубичі, с. 77, 94, 131, 402
Голубівка, с., Жмеринський район 214
Голубівка, с., Ізюмський район 372
Голубівка, с., Калинівський район 215
Голубівка, с., Кременецький район 291
Голубівка, с., Куп'янський район 364
Голубівка, с., Лебединський район 349
Голубівка, с., Нікопольський район 230
Голубівка, с., Новомосковський район 231
Голубівка, с., Прилуцький район 401
Голубівка, с., Ружинський район 250
Голубівка, с., Середино-Будський район 357
Голубівка, х., Вільнянський район 256
Голубків, х., с. 354
Голубкове, с. 354
Голубові Хутори, с. 318
Голубцеве, с. 351
Голубці, с. 351
Голяки, с., Калинівський район 215
Голяки, с., Канівський район 411
Голяківка, с. 416
Гольма, с. 304
Гольманівка, с. 334
Гомель м. 553
Гонората, с. 307
Гонoратка, с. 219
Гонорівка, с. 220
Гонтарі, с. 331
Гонтарівка, с. 362
Гончариха, с. 411
Гончарі, с., Чутівський район 337
Гончарі, с., Шишацький район 340
Гончарівка, с., Літинський район 217
Гончарівка, с., Сватівський район 102, 293
Гопчиця, с. 220
Гора Долина, с. 323
Гора, с., Бориспільський район 272
Гора, с., Великобурлуцький район 362
Гора, с., Полтавський район 331
Гораївка, с. 383
Горбані, с., Козельщинський район 324
Горбані, с., Переяслав-Хмельницький район 277
Горбані, х., Великобагачанський район 312
Горбані, х., Кобеляцький район 321
Горбанівка, с., Вінницький район 212
Горбанівка, с., Полтавський район 331
Горбатівка, с. 317
Горбахи, х. 394
Горбачі, с., Бобровицький район 392
Горбачі, с., Козелецький район 396
Горбачі, с., Коростенський район 244
Горбачі, х., Козелецький район 396
Горбенки, х. 335
Горби, с., Глобинський район 68, 90, 211, 314, 550
Горби, с., Гребінківський район 315
Горбівський район 201
Горбівці, с. 217
Горбове, с. 398
Горбулів, с. 251
Гордашівка, с. 414
Гординівка, с. 282
Гординщина, х. 320
Гордіївка, с., Компаніївський район 283
Гордіївка, с., Липовецький район 217
Гордіївка, с., Романівський район 249
Гордіївка, с., Тростянецький район 223
Гордок, с. 322
Гореничі, с. 275
Гориславці, с. 324
Гориця, с. 386
Горишківка, с. 222
Горіївка, с. 307
Горіле, с., Глухівський район 345
Горіле, с., Якимівський район 269
Горіхівка, с.
Горішні Млини, с. 321
Горішні, х. 339
Гор-Косівка, с. 273
Горлівка, м. 238, 588
Горлівський район 199
Горностаївка, с., Ріпкинський район 402

Горностаївка, смт, Горностаївський район 378
Горностаївський район 378
Гороб'ївка, с. 371
Горобівка, с. 342
Горобіївка, с., Канівський район 411
Горобіївка, с., Сквирський район 278
Горобіївка, с., Срібнянський район 404
Горобці, х., Новосанжарський район 328
Горобці, х., Шишацький район 338
Горобців на Горі, х. 334
Горобців на Соломиях, х. 334
Горобця на Плавнях, х. 334
Городецьке, с. 415
Городище с. 569
Городище, м. 62, 85, 112, 408
Городище, с., Андрушівський район 240
Городище, с., Біловодський район 291
Городище, с., Білоцерківський район 270, 676
Городище, с., Коропський район 397
Городище, с., Літинський район 47, 48, 78, 96, 217
Городище, с., Марганецький район 227
Городище, с., Менський район 398
Городище, с., Недригайлівський район 351
Городище, с., Павлоградський район 231
Городище, с., Перевальський район 293
Городище, с., Піщанський район 220
Городище, с., Черняхівський район 251
Городище, с., Чуднівський район 252
Городище, с., Шепетівський район 390
Городище, с., Яготинський район 279
Городище, с.. Бахмацький район 392
Городищенський район 62, 85, 111, 112, 203, 205, 408
Городниця, м. 247
Городниця, с., Немирівський район 218
Городниця, с., Уманський район 415
Городницький, х. 317
Городницьківка, с. 316
Городня, м., Городнянський район 394
Городня, с., Ічнянський район 395
Городнянський район 394
Городок, с., Городоцький район 381
Городок, с., Іллінецький район 214
Городок, с., Ружинський район 250
Городок, х., Кобеляцький район 321
Городок, х., Новосанжарський район 328
Городок, х., Семенівський район 403
Городоцький район 381
Городське, с. 245
Городянка с. 547
Горожене, с. 558
Горопаї, с. 245
Гороховатка, с. 373
Горохове, с., Кагарлицький район 274
Горохове, с., Коропський район 397
Гороховище, с. 227
Горохуватка, с. 274
Горошине, с. 335
Горошки, с. 385
Горпинки, с. 322
Горпинченки, х. 333
Гор-Пустоварівка, с. 273
Горсовське, с. 550
Гортопи, с. 307
Горщик, с. 244
Горяїнівка, с. 229
Горяйстівка, х. 352
Горяни, х. 333
Горянівське, с. 229
Горянка, х. 332
Горянщина, с. 316
Горький, м. 110
Горький, х. 307
Горькове, с. 352
Горьковский край 191, 594
Гостинне, с. 342
Гостра Могила, с. 278, 579
Гостролуччя, с. 270
Гостроподолянське, с. 379
Гофнунгсталь, с. 305
Гохфельд, с. 261
Гохштедт, с. 262
Грабарівка, с., Пирятинський район 330
Грабарівка, с., Піщанський район 220
Граби, с. 244
Грабинівка, с. 331
Грабів, с. Оржицький район 329
Грабів, с., Ічнянський район 395
Грабів, с., Ріпкинський район 402
Грабівка, с. Володарсько-Волинський район 242
Грабівка, с., Куликівський район 398
Грабівці, с. 218
Грабова, х. 248
Грабове, с. 306
Грабовське, с. 347
Грабське, с. 232
Грабщина, с. 350
Градениці, с. Молдавська сторона 304
Градениці, с. Українська сторона 304
Градизьк, с. 314

Градизький район 69, 90 , 137, 434, 550, 551
Градівка, с. 297
Гракове, с., Дворічанський район 371
Гракове, с., Чугуївський район 367
Грамине, с. 349
Гранів, с. 213
Гранітне, с., Тельманівський район 238
Гранітне, с-ще, Тельманівський район 238
Графський, х. 346
Графти, с. 298
Грачівка, с. 362
Гребельки, с. 272
Гребеники, с., Великомихайлівський район 305
Гребеники, с., Новоодеський район 301
Гребениківка, с. 359
Гребені, с. 274
Гребінки, смт 58, 106, 272
Гребінківський район 90, 138, 315
Гребінники, с. 337
Гребінники, х. 320
Гребіняки, х. 338
Греблі, с. 335
Гребля, с., Переяслав-Хмельницький район 277
Гребля, с., Христинівський район 416
Грекове Друге, с., Котовський район 307
Грекове Перше, с., Котовський район 307
Грекове, с., Котовський район 307
Греково-Олександрівка, с. 238
Грекопавлівка, с., Новосанжарський район 328
Грекопавлівка, с., Новосанжарський район 329
Грекопавлівка, х. 333
Грелівка, с. 225
Грем'яч, с. 400
Грем'ячка, с. Ямпільський район 360
Гречана, с., Волочиський район 380
Гречана, с., Старосинявський район 388
Гречани, с. 391, 457
Гречани, ст. 558
Гречаники, с. 277
Гречанівка, х. 313
Гречано-Митрофанівка, с. 313
Гречино, с. 232
Гречинці, с. 385
Гречкине, с. 348
Грибенинка, с. 387
Грибова Рудня, с. 402
Григоренки, с., Козельщинський район 321
Григоренки, с., Козельщинський район 322
Григоренки, х., Решетилівський район 334
Григорів Яр, х. 365
Григорівка, с., Артемівський район 143, 236
Григорівка, с., Бахмацький район 392
Григорівка, с., Васильківський район 228
Григорівка, с., Великобурмацький 362
Григорівка, с., Вознесенський район 297
Григорівка, с., Запорізький район 259
Григорівка, с., Канівський район 411
Григорівка, с., Коломацький район 370
Григорівка, с., Комінтернівський район 306
Григорівка, с., Машівський район 327
Григорівка, с., Межівський район Дніпропетровська область 230
Григорівка, с., Миколаївський район
Григорівка, с., Ніжинський район 399
Григорівка, с., Новоукраїнський район 285
Григорівка, с., Обухівський район 108, 143, 276
Григорівка, с., Погребищенський район 220
Григорівка, с., Пологівський район 264
Григорівка, с., П'ятихатський район 231
Григорівка, с., Світловодський район 288
Григорівка, с., Старокостянтинівський район 387
Григорівка, с., Чорнобаївський район 417
Григорівка, с., Ширяївський район 311
Григорівка, с., Яготинський район 279
Григорівщина, х. 338
Григоропільський район 200, 208
Гриженці, с. 222
Грим'ячка, с. 380
Гриненки, с. 218
Грині, с., Диканський район 316
Грині, с., Диканський район 317
Гринівка, с., Недригайлівка район 351
Гринівка, с., Полтавський район 331
Гринівці, с., Любарський район 246
Гринівці, с., Хмельницький район 388
Гринівщина, с. 327
Гринцеве, с. 349
Гринчук, с. 383
Гриньки, с., Глобинський район 200, 314
Гриньки, с., Диканський район 317
Грирогівка, с., Чорнобаївський район 417
Грицаї, с. 336
Грицаї, х. 321
Грицаківка, с. 358
Гриценки, с. 384
Гриценків, х. 358
Гриценкове, с. 358
Грицини, с. 349
Гриців м. 581
Гриців с.

Гриців, с. 390
Гриціївка, с. 404
Грицьки, с. 388
Гришине, с., Красноармійський район 239
Гришине, с., Токмацький район 267
Гришино, с. 356
Гришинський район 199, 706–708, 710–712, 725
Гришівка, с. 367
Гришівці, с. 222
Гришки, с. 318
Гришки, х., Липоводолинський район 351
Гришки, х., Решетилівський район 332
Гришкове, с. 370
Грищенці, с. 411
Грізне, с. 267
Грінталь, к-п 250
Грінталь, с. 238
Грінченки, с. 522
Грінченкове, с.352
Гродзеве, с. 415
Гродовка, с. 54
Грозине, с. 244
Громада, с. 246
Громи, с. 415
Громівка, с., Приазовський район 265
Громівка, с., Старокостянтинівський район 387
Громова-Могила, с. 323
Громоклій, с. 286
Громуха, с. 285
Громухи, х. 335
Гросвейде, с. 268
Грос-Лібенталь, с. 309
Гросулове, м. 305
Грубське, с. 245
Груд, с. 247
Грузевиця, с. 388
Грузія 15, 160
Грузливець, с. 250
Грузьке, с., Білопільський район 342
Грузьке, с., Гайсинський район 213
Грузьке, с., Голованіський район 281
Грузьке, с., Кіровоградський район 283
Грузьке, с., Конотопський район 346
Грузьке, с., Кролевецький район 348
Грузьке, с., Макарівський район 275
Грузьке, с., Тростянецький район 359
Грунівка, с. 347
Грунь, с., Лебединський район 349
Грунь, с., Охтирський район 352
Грунька, х., Лебединський район 349
Грунька, х., Охтирський район 353
Грушеваха, с. 371
Грушеве, с. 373
Грушеве, х. 260
Грушевий, х., Гуляйпільський район 258
Грушевий, х., Лебединський район 349
Грушине, с. 366
Грушино, с. 336
Грушівка, с., Вільнянський район 256
Грушівка, с., Гребінківський район 315
Грушівка, с., Куп'янський район 365
Грушівка, с., Павлоградський район 232
Грушівка, с., Первомайський район 300
Грушівка, с., Скадовський район 379
Грушівка, с., Токмацький район 267
Грушка, с., Кам'янець-Подільський район 383
Грушка, с., Ульяновський район 289
Грушки, с. 242
Грушківка, с. 410
Грушківці, с., Калинівський район 215
Грушківці, с., Летичівський район 385
Грушуватка, с. 231
Грязна, с. 406
Грякова, с. 319
Грякове, с. 319
Гряниківка, с. 371
Грянчиха, с. 312
Губарі, с. 402
Губарівка, с. 361
Губарівщина, с. 348
Губельці, с. 386
Губин, с., Козятинський район 216
Губин, с., Старокостянтинівський район 387
Губиниха, с. 52, 231
Губиниха, х. 231
Губичі, с. 402
Губівка, с. 283
Губініха, с. 231
Губник, с. 213
Губська Буда, х. 342
Губське, с. 326
Губча, с. 387
Губчин, х. 348
Гудевичеве , с. 539
Гудзівка, с.409
Гудими, с. 356
Гудимівка, с. 349, 484, 489
Гудове, с. 345
Гужівка, с. 395
Гуки, с. 322

Гуків, с. 389
Гуків, х. 359
Гукове, с. 359
Гуленицький, х. 347
Гулі, с. 211
Гулівци, с.215
Гулівці, с-ще 215
Гуляївка, с. 305
Гуляйгородок, с. 301
Гуляй-Городок, с. 414
Гуляйка, с. 414
Гуляйпільський район 258
Гуляйполе, м. 258
Гуляйполе, с., Катеринопільський район 411
Гуляй-Поле, с., Чутівський район 337
Гуляйполе, станція, Гуляйпільський район 258
Гуляйполе,, с., Гуляйпільський район 258
Гуляницьке, с. 298
Гулянка, с., Коростенський район 244
Гулянка, с., Красноокнянський раойн 308
Гульськ, с. 247
Гуменне, с. 212
Гуменці, с. 383
Гунівка, с. 255
Гунча, с.213
Гунька, с. 219
Гуньківка, с. 402
Гур.Козачок, с. 370
Гур'ївка, с. 3401
Гурбинці, с., Пирятинський район 330
Гурбинці, с., Срібнянський раойн 404
Гуринівка, с., Білопільський район 342
Гуринівка, с., Корюківський район 397
Гурівка, с. 282
Гурівці, с. 216
Гуртове, с. 260
Гуртовий, х. 260
Гуртовівка, с. 370
Гусавка, с. 398
Гусаки, с. 318
Гусакове, с. 63, 86, 113, 409
Гусарівка, с., Балаклійський район 361, 581
Гусарівка, с., Диканський район 317
Гусарка, с., Куйбишевський район 260
Гусарка, с., Новоукраїнський район 285
Гусарка, х. 369
Гусарщина, х. 353
Гусачівка, с. 276
Гусинка, с. 364
Гусківка, с. 246
Гуслівка, с. 368
Гута Мижиріцька, с. 416
Гута Мовчанська, с. 214
Гута Мощківка, с. 244
Гута Станіславчицька, с. 416
Гута Студенецька, с. 406
Гута Томанська, с. 396
Гута Туманська, с. 397
Гута Шершнівська, с. 222
Гута, с., Богуславський район 204, 271
Гута, с., Дунаєвецький район 382
Гута, с., Славутський район 386
Гута, с., Тиврівський район 222
Гута-Селищанська, с. 412
Гута-Стеблівська, с. 412
Гута-Юстинівка, с. 250
Гута-Яцьковецька, с. 382
Гути, с. 346
Гутирівка, с., Полтавський район 331
Гутирівка, с., Сахновщинський район 364
Гутка Кашпурівка, с. 394
Гутка-Ожинка, с. 357
Гутницька, с. 289
Гутницьке, с. 286
Гуто-Забілоцька, с. 249
Гуторова Піч, х. 394
Гуттерталь, х. 261
Гучин, с. 402
Гущин, с. 405
Гущинці, с. 215
Гюнівка, с. 255
Гюнівка, с. 266

Д

Дабинівка, с. 321
Давидів Брід, с.376
Давидівка, с., Володарсько-Волинський 242
Давидівка, с., Пирятинський район 330
Давидівка, с., Полтавський район 331
Давидівка, с., П'ятихатський район 231
Давидівка, с., Якимівський район 269
Давидівка, х., Карлівський район 320
Давидки, с. 244
Давидківці, с. 388
Дадакалівка, с. 318
Далеке, с., Веселівський район 255
Далеке, с., Новоукраїнський район 285
Далекий Схід 435, 438,541, 567
Далекосхідна республіка 15, 16
Дальнє, с. 364

Дальник Другий, с., Овідіопольський район 309
Дальник Перший, с., Овідіопольський район 309
Дальник, с., Овідіопольський район 309
Дальницький, с. 309
Дамаска, с. 319
Дандасівка, с. 337
Данилевські, х. 337
Данилівка, с., Березанський район 269
Данилівка, с., Біловодський район 291
Данилівка, с., Васильківський район 272
Данилівка, с., Менський район 398
Данилівка, с., Покровський район 233
Данилівка, с., Черкаський район 416
Данилівка, с., Якимівський район 269
Данилівка, слобода с. 291
Данилівка, х., Василівський район 254
Данилки, с. 218
Данилова Балка, с. 289
Данилоіванівка, с. 261
Данильчин Кут, с. 370
Данине, с. 399
Даничі, с. 402
Данівка, с. 396
Даньки, с., Козельщинський район 321, 323
Даньківка, с. 214
Даньківка, х. 401
Дар'ївка, с., Білозерський район 375
Дар'ївка, с., Кіровоградський район 283
Дараганів, х. 351
Дараганове, с. 351
Дарівка, с. 411
Дарійчукове, с. 307
Дармштат, х. 261
Дарниця 587
Дахнівка, с. 381
Даценки, х. 332
Даценків, х. 312
Дацьки, с. 412
Дача Дейбра, с. 303
Даченське, с., Красноармійський район 237
Дачне, с., Широківський район 234
Дачне, с.Біляївський район 304, 403
Дачний, вис. 266
Дашинка, с. 242
Дашів, с. 214
Дашівські, х. 328
Дашківці, с., Віньковецький район 380
Дашківці, с., Літкинський район 217
Дашківці, с., Старосинявський район 388
Дашуківка, с. 403
Дащенки, с. 393
Двірець, с. 243
Дворище, с. 242
Дворічанський район с. 201, 371
Дворічна, с. 371
Дворічний Кут, с. 374
Дворянка, с. 309
Дворянка, х. 404
Дворянський, х. 404
Двуречанський район 551
Дебальцеве, с. 228
Девладове, с. 234
Девненське, с. 573
Дейкалівка, с. 318
Дейманівка, с., Пирятинський район 330
Дейманівка, с., Срібнянський район 404
Дейнеки, с. 317
Дейнеківка, с. 315
Дельфинівка, с. 289
Дельфінове, с. 289
Дельци, с. 551
Дем'яна Бідного, х. 255
Дем'янівка, с., Диканський район 317
Дем'янівка, с., Котелевський район 324
Дем'янівка, с., Ниженьосірогозький район 379
Дем'янівка, с., Ямпільський район 360
Дем'янівський, х. 256
Дем'янки, с. 338
Дем'янківці, с. 382
Деми, х. 349
Демидівка, с., Жмеринський район 213
Демидівка, с., Козельщинський район 322
Демидівка, с., Кременчуцький район 325
Демидівка, с., Любашівський район 308
Демидівка, с., Тростянецький район 223
Демидове, с. 305
Демино-Олександрівка, с. 295
Демівщина, с. 274
Демки, с., Драбівський район 408
Демки, с., Чорнобаївський район 417
Демківка, с. 223, 574
Демківці, с., Любарський район 246
Демківці, с., Старокостянтинівський район 387
Демківці, с., Чемеровецький район 389
Демкове, с. 409
Демковка, с. 223, 574
Демурине, с. 230
Демченків, х. 314
Демченкове, с. 357
Демчин, с. 241

Демшин, с. 383
Денежникове, с. 293
Денисенки-Марченки, с. 322
Дениси, с. 277
Денисівка, с. 329
Дениші, с. 55, 82, 104, 243
Деньги, с. 410
Дептівка, с. 346
Дережня м.
Дережня, с. 381
Дережнянський район 97, 381
Дерганівка, с. 250
Дергачі, м. 374
Дергачівський район 73, 93, 127, 374
Деребчин, с. 225
Дерев'яна, с. 276
Дерев'янки, с., Васильківський район 273
Дерев'янки, с., Шаргородський район 225
Деревецьке, с. 254
Деревини, с. 394
Дерегівка, с. 371
Дерезівка, с. 256
Дерезувате, с. 233
Дереївка, с. 287
Дереківщина, с. 325
Деремезна, с. 276
Деренківець, с. 412
Дересовське, х. 246
Дерешова, с. 218
Держанівка, с., Дунаєвецький район 382
Держанівка, с., Козятинський район 216
Держанівка, с., Носівський район 400
Держанівка, с., Хмільницький район 224
Дерибасівка, с. 303
Дерижанський район 575
Деркачі, с. 387
Деркачівка, с., Білопільський район 342
Деркачівка, с., Недригайлівський район 351
Деркачівка, х. 342
Дерманка, с. 246
Дермань, с. 250
Дернівка, с. 270
Дернова, с. 359
Деряжня, с. 360
Десна, смт 212
Деснянка, с., Бердичівський район 241
Десятини, с. 244
Десятини, х. 244
Десятирікове, с. 233
Дешки, с. 271
Дешки, х. 396
Дєнєжниково, с. 574
Джекенли № 1, вис., Приазовський район 266
Джекенли № 2, вис., Приазовський район 266
Джерипи, х. 334
Джугастрове, с. 305
Джулинка, с., Бершадський район 211
Джулинський район 206, 575, 543
Джупинівка, с. 214
Джуржівка, с. 385
Джурин, с. 225
Джуринці, с. 218
Дзвінкове, с. 272
Дзвониха, с. 222
Дзекунка, с. 247
Дзеленці, с. 380
Дзензелівка, с. 413
Дзержанівка, с. 224
Дзержинськ, м. 238
Дзержинське, с. 324
Дзержинський район 206, 574
Дзеркалька, с. 356
Дзигівка, с. 226
Дзюбанівка, с. 322
Дзюбівщина, с. 312
Дзюньків, с. 220
Дзялів, с. 214
Дибина, с. 356
Дибинці, с. 271
Дивин, с. 241
Диканський район 315
Диканька, с. 315
Диківка, с. 282
Димерка, с. 396
Димерка, х. 396
Димерський район 588
Димине, с. 285
Димитрове, с. 289
Димівське, с. 301
Дирдин, с. 408
Дискивка, с. 366
Диханівка, с. 394
Дич, с. 343
Діанівка, с. 266
Дібрівка, с., Баранівський район 240
Дібрівка, с., Брусилівський район 241
Дібрівка, с., Лисянський район 413
Дібрівка, с., Лохвицький район 325
Дібрівка, с., Миргородський район 327
Дібрівка, с., Монастирищенський район 413

Діброва, с., Васильківський район 272
Діброва, с., Диканський район 317
Діброва, с., Ізюмський район 372
Діброва, с., Куйбишівський район 260
Діброва, с., Мурованокуриловецький район 218
Діброва, с., Новобузький район, Миколаївський район 301
Діброва, с., Покровський район 233
Діброва, с., Роменський район 356
Діброва, с., Синельниківський район 233
Діброва, с., Талалаївський район 404
Діброва, с., Чемеровецький район 389
Діброва, х., Канівський район 411
Діброва, х., Недригайлівський район 351
Діброви, с. 287
Дібровинці, с. 219
Дібровка, с., Ізяславський район 383
Дібровка, с., Котовський район 307
Дібровка, с., Шосткинський район 360
Дібровне, с. 394
Дівички, с. 277
Дівнинське, с. 265
Дівоче Поле, с. 286
Дівочина, с. 219
Дівочки, с. 251
Дігтярі, с. 404
Дігтярі, смт 404
Дігтярів, х. 351
Дігтярівка, с., Недригайлівський район 351
Дігтярівка, с., Новгород-Сіверський район 400
Дігтярка, с. 351
Дігтярне, с. 342
Дідівці, с. 401
Дідівщина, с. 348
Дідківці, с. 252
Дідковичі, с. 244
Дідова Гора, с. 386
Дідове, с. 228
Діївка, с. 229
Дільниця № 10, с., Генічеський район 377
Дільниця № 39, с., Генічеський район 377
Дільниця № 40, с., Генічеський район 377
Дільниця № 9, с., Генічеський район 377
Дільниця № 9/4, с., Генічеський район 377
Дмитрашківка, с. 220
Дмитренки, с., Богуславський район 271
Дмитренки, с., Гайсинський район 213
Дмитренки, с., Диканський район 315
Дмитренки, с., Новосанжарський район 329
Дмитрівка, с., Айдарський район 293
Дмитрівка, с., Барвінківський район 371
Дмитрівка, с., Білопільський район 242
Дмитрівка, с., Буринський район 343
Дмитрівка, с., Великописарівський район 344
Дмитрівка, с., Вознесенський район 298
Дмитрівка, с., Знам'янський район 282
Дмитрівка, с., Золотоніський район 410
Дмитрівка, с., Каховський район 378
Дмитрівка, с., Коломацький район 370
Дмитрівка, с., Машівський район 327
Дмитрівка, с., Менський район 399
Дмитрівка, с., Нікопольський район 230
Дмитрівка, с., Одеський район 303
Дмитрівка, с., Оржицький район 329
Дмитрівка, с., Первомайський район 366
Дмитрівка, с., Петропавлівський район 232
Дмитрівка, с., Приазовський район 265
Дмитрівка, с., П'ятихатський район 231
Дмитрівка, с., Сахновщинський район 364
Дмитрівка, с., Шишацький район 340
Дмитрівка, с., Якимівський район 269
Дмитрівка, смт, Бахмацький район 662
Дмитрівка, х., Троїцький район 295
Дмитрівське, с. 264
Дмитрієвка, с. 574
Дмитріївка, с. 300
Дмитро-Дар'ївка с. 237
Дмитрушки, с. 206, 415, 545
Дмухайлівка, с. 229
Дніпрельстан, сел. 256
Дніпро, р. 101, 105
Дніпрове, с. 229
Дніпрові Хвилі, с. 259
Дніпровка, вис., Вільнянський район 256
Дніпровка, с., Вільнянський район 256
Дніпровка, с., Кам'янсько-Дніпровський район 260
Дніпровокам'янка, с. 228
Дніпродзержинськ, м. 227
Дніпропетровськ, м. 193, 199, 227, 590, 592, 595, 613, 617, 619, 624, 631, 651, 661, 666, 682, 718, 719,
Дніпропетровська область37, 40–41, 44, 47, 49–54, 68, 79, 80–81, 89, 98–100, 110, 133, 143, 171–173, 182, 184, 198, 207–209, 584, 590–591, 598, 597, 650, 679, 687, 727–728, 758
Дніпропетровський район 229
Дніпропетровщина 38, 207, 650
Добра Надія, с. 81, 234
Добра, с. 413
Добраничівка, с. 279
Добре, с. 280

Добренька, с. 369
Добринівка, с. 351
Добринь, с. 242
Добровеличківка, с. 65, 116
Добровеличківка, смт 281
Добровеличківський район 65, 116, 281
Добровілля, с., Близнюківський район 368
Добровілля, с., Васильківський район 228
Добровільний, х. 258
Доброводи, с. 415
Добровольческое, с. 255
Добровольческий, вис. 255
Доброгорща, с. 288
Доброжанівка, с., Врадіївський район 298
Доброжанове, с. 304
Доброжанове, х. 304
Добролюбівка, с. 372
Добронадіївка, с. 286
Добропілля, с. 370
Добропілля, с., Гуляйпільський район 258
Добропілля, х. 259
Доброславівка, х. 253
Добротове, с. 348
Добрянка, с. 376, 280
Добрянка, смт 402
Добрянське, с. 344
Довбиш, с. 240
Довбиші, с. 252
Довбиші, х. 252
Довбні, х. 320
Довбнівка, с. 319
Довга Гребля, с. 271
Довга Лука, х. 351
Довга Пристань, с. 300
Довга Пустош, с. 329
Довга, с. 271, 322, 329
Довгалівка, с., Балаклійський район 361
Довгалівка, с., Великобагачанський район 312
Довгалівка, с., Миргородський район 328
Довгалівка, с., Нікопольський район 230
Довгалівка, с., Погребищенський район 220
Довгалівка, с., Талалаївський район 404
Довгалівське 277
Довганівка, х. 320
Довге, с., Васильківський район 228
Довге, с., Чернігівський район 268
Довгеньке, с., Дворічанський район 372
Довгеньке, с., Ізюмський район 372
Довгеньке, с., Тальнівський район 414
Довгі Поля, х. 244
Довголівка с., Погребищанський район 220
Довгополівка, с. 356
Довгуни, с. 402
Довжик, с., Валківський район 370
Довжик, с., Житомирський район 243
Довжик, с., Золочівський район 370
Довжик, с., Охтирський район 353
Довжик, с., Чернігівський район 405
Довжик, х., Житомирський район 243
Довжик, х., Краснопільський район 347
Довжки, с. 386
Довжок, с. , Чернівецький район 224
Довжок, с., Погребищенський район 220
Довжок, с., Шаргородський район 225
Довжок, с-ще, Тростянецький район 223
Довжок, х. 338
Догани, с. 321
Докучаєвськ, м. 238
Долина с., Решетилівський район 335
Долина, с., Диканський район 317
Долина, с., Липоводолинський район 493
Долина, с., Обухівський район 276
Долина, с., Полтавський район 331
Долина, с., Токмацький район 268
Долинівка, с., Брусилівський район 241
Долинівка, с., Гайворонський район 280
Долинівка, с., Запорізький район 259
Долинівка, с., Компаніївський район 283
Долинівка, с., Чемеровецький район 389
Долинка, с., Лохвицький район 325
Долинка, с., Монастирищенський район 413
Долино-Кам'янка, с. 282
Долинська, м. 282, 53
Долинське Перше, с., Ананьївський район 303
Долинське Третє, с., Ананьївський район 303
Долинське, с., Ананьївський район 303
Долинське, с., Запорізький район 259
Долинське, с., Мелітопольський район 261
Долинське, с., Овідіопольський район
Долинське, с., Олександрійський район 287
Долинське, с., Томаківський район 234
Долинський район 53, 282, 592
Долиняни, с. 218
Долі, х. 334
Долотецьке, с. 220
Доманівка, смт 298
Доманівський район 298
Домантівка, с. 278
Домантово, с. 410
Домаха, с. 232

Домашин, с. 398
Домашлин, с. 398
Домбровка Лашня, к-п 242
Домниця, с. 307
Домолоч, с. 244
Домоткань, с. 228
Донбас 75, 100, 114, 153, 162, 187–188, 192–193, 199, 435, 501, 538, 542, 544, 547, 556, 558, 572, 589
Дондасівка, х. 320
Донецьк м. 533, 592
Донецька область 41, 47, 54, 101–102, 134, 143, 171–172, 201, 208, 502, 505, 525, 529, 541–542, 544, 550, 552, 557, 560, 562, 565, 568, 574, 576, 578, 580–582, 584, 589, 590– 592, 595, 596– 599, 689–690, 705, 707–709, 713, 715, 725
Донецьке, с. 372
Донецький, х. 361
Донеччина 537, 538, 704, 508, 707, 710, 725
Донське, с. 305
Донцівка, с. 293
Дорогинка, с. 395
Дорожинка, с. 280
Дорожне, с. 212
Дорожній, х. 258
Дорожнянка, с. 258
Дорофіївка, с. 370
Дорошівка, с., Вознесенський район 298
Дорошівка, с., Куп'янський район 365
Дорошівка, с., Очаківський район 300
Дорошівка, с., Путивльський район 354
Дорошівка, с., Ямпільський район 360
Досін, с. 386
Доценківка, с. 349
Драбинівка, с. 329
Драбів, смт 408
Драбівка, с. 412
Драбівський район 162, 408, 593
Драбівці, с. 410
Драганівка, с. 389
Драгунський, х. 260
Драненькі Хатки, с. 249
Дранецькі-Хатки, с. 204
Дранка, с. 223
Драчі, с. 387
Дремів, х. 351
Дремлюги, с. 349
Дремове, с. 351
Дреники, с. 252
Дрибушівка, с. 281
Дриглів, с. 252
Дрижанський район 206
Дрімайлівка, с. 398
Дрозди, с. 270
Дроздівка, с. 398
Дроздовиця, с. 394
Дроти, х. 339
Друга Педашка, с. 369
Друга Покровка, с. 266
Друга Чорна, вис. 255
Друго-Костогризівка, с. 378
Дружба, м. 360
Дружба, с., Компаніївський район 283
Дружба, с., Нікопольський район 230
Дружба, с., Решетилівський район 334
Дружба, с., Якимівський район 269
Дружбівка, с. 244
Дружелюбівка, с., Борівський район 373
Дружелюбівка, с., Добровеличківський район 281
Дружелюбівка, с., Калинівський район 215
Дружелюбівка, с., Фрунзівський район 310
Дружне, с., Калинівський район 215
Дружне, с., Красилівський район 384
Дружні, с. 558
Дружня, с. 272
Друцьке, с. 405
Дрюківщина, с. 325
Дрягуни, с. 333
Дуб'яги, с. 318
Дуб'яги, х. 353
Дуб'янщина, с. 318
Дубина, с., Красилівський район 384
Дубина, с., Старокостянтинівський район 387
Дубина, с., Теплицький район 221
Дубина, с., Тиврівський район Вінницька область 222
Дубине, х. 304
Дубини, с. 322
Дубинка, с., Кам'янець-Подільський район 383
Дубинка, с., Конотопський район 346
Дубинка, с., Чорнобаївський район 417
Дубинове, с. 310
Дубище, с., Красилівський район 384
Дубище, с., Чуднівський район 252
Дубівка, с., Бердичівський район 241
Дубівка, с., Зіньківський район 318
Дубівка, с., Таращанський район 279
Дубіївка, с., Черкаський район 416
Дубіївка, с., Шепетівський район 390
Дубки, с. 310
Дубки, х. 310
Дублянка, с. 364

Дубов'язівка, смт 346
Дубов'язівка, х. 346
Дубова, с., Вінницький район 212
Дубова, с., Жмеринський район 213
Дубова, с., Старосинявський район 388
Дубова, с., Уманський район 415
Дубова, с., Чутівський район 551
Дубова, х. 56
Дубове, с. 309
Дубове, с., Юр'ївський район 235
Дубовий Гай, с. 401
Дубовий, х. 256
Дубовики, с. 228
Дубовичі, с. 348
Дубові Гряди, с. 367
Дубові-Махаринці, с. 215
Дуболугівка, с. 399
Дубосарський район 200, 208
Дубрівка, с., Баранівський район 240
Дубрівка, с., Чуднівський район 252
Дуброва, с., Малинський район 246
Дуброва, х., Городнянський район 394
Дуброва, х., Лугинський район 245
Дубровка, с. 228
Дубровка, х. 399
Дубровки, х. 406
Дударків, с. 271
Дудки-Гарці, с. 323
Дудківка, с. 229
Дудникове, с. 331
Дуднікове, с., Новомиколаївський район 262
Дуднікове, с., Оріховський район 263
Дудніково, с. 262
Дудченки, с. 342
Дулицьке, с. 278
Дума Хлібороба, вис. 256
Думанів, с. 383
Думанці, с. 416
Думенки, с. 224
Думівка, с. 347
Дунаєвецький район 382
Дунаєвський, х. 260
Дунаєць, с. 345
Дунаївка, с. 265
Дунайка, с. 278
Дупаки, х. 339
Дупляне, х. 332
Дурняківці, с. 383
Духанівка, с. 346
Духівниче, с. 353
Духівниче, х. 353
Духове, с. 326
Дучечці, с. 313
Дягова, с. 399
Дяківка, с., Бершадський район 211
Дяківка, с., Буринський район 343
Дяченки, с. 323
Дячківка, с. 371
Дячкове, с. 316

Е

Егорожеребецький, х. 263
Ейгенфельд, с. 261
Ексарове, х. 304
Елівка, с. 246
Ентузіаст, с. 255
Епіфановка, с. 578
Естляндія 15

Є

Євгенівка, с. 305
Євдокіївка, с. 229
Євецько-Миколаївка, с. 231
Євлашівка, с. 393
Євминка, с. 396
Європа 11, 15
Євсуг, с. 291
Євтодія, с. 304
Єгорівка, с. Оріхівський район 263, 264
Єгорівка, с., Куп'янський район 364
Єгорівка, с., Покровський район 233
Єгорівка, с., Роздільнянський район 310
Єгорівка, х., Карлівський район 320
Єгорівка, х., Куп'янський район 364
Єланець, смт, с. 299
Єланецький район 299
Єленокалинівка, с. 302
Єлизаветградка, смт, с. 286
Єлизаветівка, с., Василівський район 254
Єлизаветівка, с., Веселівський район 255
Єлизаветівка, с., Знамянський район 282
Єлизаветівка, с., Котівський район 307
Єлизаветівка, с., Оріхівськи район с. 263
Єлизаветівка, с., Приморський район 266
Єлизаветівка, с., Роздільнянський район 310
Єлизаветівка, с., Черкаський район 416
Єлизаветка, с. 411
Єлизаветокам'янка, с. 227
Єлисаветівка, с., Диканський район 317
Єлисаветівка, с., Мар'їнський район 237

Єлисеєнкове, с. 358
Єлисеївка, с. 266
Єлізаветівка, с., Павлоградський район 232
Єлізаветівка, с., Петропавлівський район 232
Єлізаветівка, с., Якимівський район 269
Єлізаветіно, с. 385
Єлізаветпілля, с. 228
Єліне, с. 406
Ємилівка, с., Володарсько-Волинський район 242
Ємилівка, с., Голованівський район 281
Ємільчине, с. 243
Ємільчине, смт, с. 243
Ємільчинський район с. 243
Ємці, с. 387
Єпіфанівка, с. 291
Єрки, с., Катеринопільський район 411
Єрки, с., Миргородський район 328
Єрків, с. 396
Єрківці, с. 336
Єрковці, с. 277
Єрмаківка, с. 308
Єрмолаївка, с. 296
Єрмолівка, с. 300
Єрчики, с. 248
Єрчиха, с. 343
Єфремівка, с., Первомайський район 367
Єфремівка, с., Якимівський район 269
Єфремівна, с. 302
Єфросинівка, с. 307

Ж

Жаб'янка, с. 413
Жабелівка, с. 212
Жаби, с. 338
Жабинці, с. 389
Жабокрики, х. 340
Жабориця, с. 240
Жаборицька Гута, с. 240
Жаботино, с. 410
Жабче, с., Коростенський район 244
Жабче, с., Старокостянтинівський район 387
Жабчицька Слобода, с. 394
Жабчичі, с. 394
Жавинка, с. 405
Жадани, с., Диканський район 317
Жадани, с., Іллінецький район 214
Жадани, х. 334
Жаданівка, с. 403
Жадове, с. 403
Жадьки, с. 251
Жакчик, с. 280
Жалії, с. 329
Жалобне, с. 247
Жари, с. 240
Жахнівка, с. 222
Жашків, м. 409, 440
Жашківський район 63, 86, 113, 204, 409, 433, 436, 440, 445, 547
Жван, с. 218
Жванець, с. 383
Ждани, с. 92, 326, 327
Жданівка, с. 229
Жданове, х. 339
Жеванівка, с. 285
Жеведь, с. 405
Жежелів, с. 215
Жемелинці, с. 380
Жемелі, х., с. 339
Жемчужне, с. 235
Женишківці, с. 380
Жерденівка, с. 213
Жердова, с. 272
Жердя, с. 389
Жеребець, с. 263
Жеребецьке, с. 396
Жеребилівка, с. 217
Жеребки, с., Старокостянтинівський район 387
Жеребки, с., Чуднівський район 252
Жеребкове, с. 303
Жеревці, с. 245
Живанівка, с. 283
Животилове, с. 231
Животівка, с., Куп'янський район 384
Животівка, с., Оратівський район 219
Жигаївка, с. 346
Жигайлівка, с. 359
Жигалівка, с. 215
Жидівці, с., Бердичівський район 241
Жидівці, с., Погребищенський район 221
Жидівці, с., Попільнянський район 248
Жили, х., с. 353
Жилин Млинок, х. 396
Жилинці, с. 390
Житейське, с. 357
Житинці, с., Любарський район 246
Житлівка, с. 291
Житне, с. 356
Житнє, с. 355
Житники, с., Жашківський район 409
Житники, с.,

Решетилівський район Полтавський район 333
Житні Гори, с. 277
Житомир, м. 183, 188, 253, 573
Житомирська область 47, 55–57, 81–82, 88, 103–105, 134, 143
Житомирська округа 729
Житомирський район 55, 56, 82, 103–104, 143, 203, 243
Житомирщина 81, 105, 204, 205
Жихове, с. 357
Жищинці, с. 381
Жлобін (Жлобин), м. 120, 553
Жмерине, с. 234
Жмеринка, м. 78, 581
Жмеринський район 48, 78, 206, 213, 558, 575–576
Жовідь, с. 406
Жовнине (Жовнино), с. 138, 417
Жовта Круча, х. 263
Жовта Ріка, с. 227
Жовте, с. 231
Жовтель, с. 265
Жовтень, с., Приазовський район 133
Жовтень, с., Ширяївський район 89, 311
Жовті Води, м., с. 227
Жовтневе, с., Буринський район 343
Жовтневе, с., Вовчанський район 362–363
Жовтневе, с., Волочиський район 380
Жовтневе, с., Врадіївський район 298
Жовтневе, с., Гадяцький район 313
Жовтневе, с., Дворічанський район 372
Жовтневе, с., Доманівський район 298
Жовтневе, с., Згурівський район, 274
Жовтневе, с., Ізюмський район 372
Жовтневе, с., Кагарлицький район 274
Жовтневе, с., Калинівський район 215
Жовтневе, с., Карлівський район 320
Жовтневе, с., Козельщинський район 324
Жовтневе, с., Коломацький район 370
Жовтневе, с., Конотопський район 346
Жовтневе, с., Коропський район 397
Жовтневе, с., Лебединський район 349
Жовтневе, с., Лубенський район 327
Жовтневе, с., Межівський район 230
Жовтневе, с., Менський район 392
Жовтневе, с., Новобузький район 301
Жовтневе, с., Охтирський район 353
Жовтневе, с., Первомайський район 300
Жовтневе, с., Первомайський район 367
Жовтневе, с., Петриківський район 232
Жовтневе, с., Попільнянський район 248
Жовтневе, с., Приазовський район 265
Жовтневе, с., Прилуцький район 401
Жовтневе, с., Семенівський район 403
Жовтневе, с., Чутівський район, Полтавська область 337
Жовтневе, смт 343
Жовтневе, с-ще, Решетилівський район 335
Жовтневе, с-ще, Чорнобаївський район 417, 418
Жовтневе,с., Токмацький район 267
Жовтневий Промінь, с-ще 417, 418
Жовтневий район 299
Жовтневий, х., Гуляйпільський район 258
Жовтневий, х., Охтирський район 353
Жовтнівка, с. 242
Жовто-Олександрівка, с. 231
Жолоби, с. 222
Жолоби, х. 353
Жолобок, с., Білопільський район 342
Жолобок, с., Талалаївський район 404
Жолонь, с. 248
Жолудки, с. 390
Жолудькове, с. 413
Жоравка, с. 279
Жоржівка, с. 341
Жорнище, с. 214
Жорнокльови, с. 408
Жубровичі, с. 248
Жуки, с., Кобеляцький район 321
Жуки, с., Полтавський район 331
Жуків, с. 386
Жуківка, с., Буринський район 343
Жуківка, с., Згурівський район 274
Жуківка, с., Куликівський район 398
Жуківка, с., Машівський район 327
Жуківці, с., Жмеринський район 213
Жуківці, с., Обухівський район 276
Жуківщина, с. 396
Жукля, с. 398
Жукова Балка, х. 339
Жукотки, с. 405
Жупанівка, с. 244
Журавка, с., Варвинський район 393
Журавка, с., Городищенський район 408
Журавка, с., Середино-Будський район 357
Журавка, с., Сумський район 358
Журавка, с., Шполянський район 418
Журавлинка, с. 281
Журавлиха, с. 278
Журавлівка, с., Барський район 211

Журавлівка, с., Тульчинський район 223
Журавне, с., Літинський район 217
Журавне, с., Охтирський район 353
Журавок, х. 406
Журбин, х. 417
Журбинці, с. 241
Журбинці, с., Козятинський район 215, 580
Журжевичі, с. 248
Журжинці, с. 413
Журівка, с. 285
Жучківці, с. 388

З

Заайдарівка, с. 293
Заартемівка, с. 236
Забара, с. 240
Забарино, с. 369
Забарівка, с. 398
Забаряни, с. 331
Забаштівка, х. 372
Забілівщина, с. 393
Забіляни, с. 223
Забодаква, с. 325
Заболотне, с. 359
Заболоття, с. 392
Заболоття, х. 359
Заболоть, с., Овруцький район 248
Заболоть, с., Радомишльський район 249
Забори, с. 298
Забори, х. 328
Заборівка, с. 366
Заборознівці, с. 385
Забране, с.246
Забранне, х. 246
Забріддя, с. 251
Забуги, с. 349
Забузове, с. 312
Забуяння, с. 275
Зав'ялівкка, с. 234
Завадинці, с. 381
Завадівка, с., Березівський район 305
Завадівка, с., Володарський район 273
Завадівка, с., Кам'янський район 410
Завадівка, с., Корсунь-Шевченківський район 412
Завадівка, с., Теплицький район 221
Завалієво, с. 322
Завалійки, с. 380
Завалля, с., смт, Гайворонський район 280
Завгороднє, с., Валківський район 370
Завгороднє, с., Петрівський район 361
Завітне, с. 280
Завод, х. 405
Заводи, с., Ізюмський район 372
Заводи, с., Конотопський район 346
Заводівка, с., Березівський район 305
Заводівка, с., Горностаївський район 378
Заводянка, с. 281
Заворичі, с. 272
Заворскло, с. 331
Загінці, с. 381
Загірне, с. 387
Загнітків, с., Кодимський район 306
Загнітків, с., Піщанський район 220
Заговтва, с. 322
Загородище, с. 417
Загорське, с. 357
Загоруйківка, с. 365
Заградівка, с. 376
Загребелля, с., Оржицький район 329
Загребелля, с., Роменський район 356
Загребелля, с., Сосницький район 403
Загребелля, с., Чорнухинський район 336
Загребельні, с. 323
Загребля, с. 323
Загризове, с., Борівський район 373
Загризове, с., Шевченківський район 373
Задній, х. 349
Задовга, с. 323
Задонецьке, с. 363
Задонецький, х. 361
Задорожне, с. 367
Задорожнє, с. 220
Задорожні, х. 341
Зазим'є, с. 272
Зазірки, с. 348
Заіченко, х. 260
Заїзд, с., Прилуцький район 401
Заїзд, с., Роменський район 356
Заїківка, с., Білокуракинський район 291
Заїківка, с., Диканський район 317
Заїченці, с., Зіньківський район 318
Заїченці, с., Семенівський район 335
Зайве, с. 301
Займанка, с. 369
Займище, с. 406
Зайцев, х. 403
Зайцеве, с., Буринський район 343
Зайцеве, с., Синельниківський район 233
Зайцево, с., Артемівський район 236
Зайці, с., Зіньківський район 319

Зайці, с., Котелевський район 324
Зайці, с., Чернігівський район 405
Зайців, х. 312
Зайцівка, с., Валківський район 370
Зайцівка, с., Зачепилівський район 369
Закаблуки, х. 353
Закавказзя, с. 156, 158–160, 181, 191, 491
Закавказька федерація 16
Закам'янка, с. 227
Закаміння, с. 289
Закомірня, с. 242
Закотне, с. 293
Закревське, с. 396
Закриниччя, с., Красилівський район 384
Закриниччя, с., Оратівський район 219
Закупне, с. 389
Закутенці, с. 271
Закутинці, с. 241
Закутнівка, с. 366
Залатиха, с. 356
Залелія, с. 234
Залений Гай, х. 260
Заливанщина, с. 47, 78, 96, 215
Заливне, с. 262
Залізна Балка, х. 238
Залізний Міст, с. 403
Залізний Порт, с. 377
Залізничне, с., Лебединський район 349
Залізничне, с., Полтавський район 331
Залізного, х., с. 320
Залізня, с. 243
Залізняк, с. 358
Залізнячка, с. 411
Залінійне, с. 369
Залісне, с. 353
Залісний, х. 353
Залісся, с., Броварський район 272
Залісся, с., Кам'янець-Подільський район 383
Залісся, с., Полянський район 385
Залісся, с., Старокостянтинівський район 387
Залісся, с., Старосинявський район 388
Залісся, х., Городнянський район 394
Залісці, с. 382
Заліське, с. 414
Залужани, с. 352
Залужжя, с., Білогірський район 380
Залужжя, с., Теплицький район 221
Залужне, с. 329
Залуччя, с 383
Зам'ятівка, х. 334
Замисловичі, с. 248
Замістя, с. 268
Заміське, с. 369
Заможне, с., Житомирський район 243
Заможне, с., Токмацький район 267
Замоздри, х. 340
Заморіївка, с. 325
Заморочення, с. 384
Замостя, с. 401
Замостя, х. 335
Занфірівка, с. 286
Заньки, с. 399
Заньківці, м. 318
Заозерне, с. 223
Заорілля, с. 234
Заоскілля, с. 364
Заостровське, с. 277
Западинці, с., Красилівський район 384
Западинці, с., Лохвицький район 325
Западна I, с. 365
Западне, с. 371
Западня, с. 241, 349
Запална II, с. 365
Запасне, с. 263
Запасний, х. 263
Запілля, с., Лугинський район 245
Заплази, с., Любашівський район 308
Заполички, с. 228
Запоріжець, х. 258
Запоріжжя, вис. Генічеський район 377
Запоріжжя, м., с. 53, 254, 590, 676
Запоріжжя, с., Бобровицький район 382
Запоріжжя, с., Великоновосілківський район 236
Запоріжжя, с., Веселівський район 255
Запоріжжя, с., Новобузький район 301
Запоріжжя, с., Носівський район 400
Запоріжжя, х. 255
Запорізька Круча, с. 330
Запорізька область, 47, 53, 81, 101, 133, 198
Запорізьке, с. 256
Запорізький район 53, 81, 101, 259
Запорожець, с., Запорізький район 259
Запорожець, х. Вільнянський район 256
Запорожець, х., Розівський район 266
Запруда, с. 243
Запруддя, с. 277
Запсілля, с., Великобагачанський район 312
Запсілля, с., Краснопільський район 347
Запсілля, с., Кременчуцький район 324
Зарванка, с. 222

Зарванці, с. 313
Зарівчацькі, х. 334
Заріг, с. 329
Зарічанка, с. 389
Зарічка, с. 245
Зарічне, с., Білопільський район 342
Зарічне, с., Мелітопольський район 261
Зарічне, с., Новоодеський район 301
Зарічне, с., Охтирський район 353
Зарічне, с., Тростянецький район 359
Заріччя, к-п, Коростенський район 244
Заріччя, с., Баранівський район 240
Заріччя, с., Кролевецький район 348
Заріччя, с., Куп'янський район 365
Заріччя, с., Оржицький район
Заріччя, с., Пирятинський район 330
Заріччя, с., Ружинський район 250
Заріччя, с., Семенівський район 403
Заріччя, с., Щорський район 403
Заріччя, х., Новоград-Волинський район 247
Зарожне, с. 367
Зарубенці, с. 240, 279
Зарубинка, с. 362
Зарубинці, с., Монастирищенський район 413
Заруддя, с., Красилівський район 384
Заруддя, с., Кременчуцький район 324
Заруддя, с., Оратівський район 219
Заруддя, с., Роменський район 356, 514, 521
Зарудинці, с., Вінницький район 212
Зарудинці, с., Немирівський район 218
Зарудинці, с., Ружинський район 250
Зарудніка, с. 320, 333
Зарукавне, с. 392
Зарукавний, х. 392
Заруцьке, с. 345
Заставці, с. 388
Застугна, с., Васильківський район 272
Застугна, с., Обухівський район 276
Засулля, с. 355
Засулля, с., Лохвицький район 325
Засулля, с., Лубенський район 326
Засупоївка, с. 279
Засуха, х. 353
Затиша, с. 270
Затишшя, с., Гуляйпільський район 258
Затишшя, с., Котовський район , 307
Затін, с. 312
Затонське, с., Віньковецький район 380
Затонське, с., Таращанський район 279
Затонський район 557
Затурине, с. 331
Заудайка, с., Ічнянський район 395
Заудайка, с., Прилуцький район 401
Захар'ївка, с. 310
Захарівка, с., Вовчанський район 363
Захарівка, с., Новоукраїнський район , 285
Захарівка, с., Світловодський район , 288
Захарівці, с. 388
Захарки, х. 349
Західна область, 17, 36–37, 40, 160, 165, 175, 180, 191, 529, 538, 571, 592, 594, 597–599
Західна Україна 66, 550
Західний Сибір 159, 160, 165, 191, 427, 539
Захлюпанка, с. 319
Зачепилівка, с. 329
Зачепилівка, стм., 369
Зачепилівський район 73, 74, 127, 369
Заячий Яр, с. 365
Заячівка, с., Шаргородський район 225
Заячківка, с., Уманський район 415
Заячківка, с., Христинівський район 416
Збараж, с. 215
Збаржівка, с. 220
Зборці, х. 334
Збраньки, с. 248
Збриж, с. 389
Збруч, с. 383
Зведенівка, с. 225
Звенигородка, с. 286
Звенигородка, смт 409
Звенигородський район 63, 86, 113, 135, 202–203, 409, 445, 547, 550
Звеничів, с. 402
Звєрівка, с.
Звізда, с. 230
Звіздаль, с. 247
Звірівка, с. 285
Звірове, с., Красноармійський район 237
Звірове, с., Новоукраїнський район 285
Звонецьке, с. 233
Звягольський, с. 316
Згода, с. 282
Згурівка, смт, 274
Згурівське, с. 282
Згурівський район 58, 106, 274
Здвижівка, с. 272
Здорівка, с. 273
Здоровець, к-п, 243
Здрягівка, с. 394
Зезекали, с. 318

Зелена Балка, с., Великобілозерський район 255
Зелена Балка, с., Гадяцький район 313
Зелена Балка, с., Широківський район 234
Зелена Діброва, с, Червоноармійський район 251
Зелена Діброва, с., Городищенський район 408
Зелена Діброва, с.,
Корсунь-Шевченківський район 412
Зелена Діброва, с.. Петриківський район 232
Зелена Діброва, х. 412
Зелена Поляна, с. 250
Зелена Рубанівка, с. 378
Зелена, с., Волочиський район 380
Зелена, с., Красилівський район 384
Зелене Поле, с., Криворізький район 229
Зелене Поле, с., Пологівський район 264
Зелене, с. П'ятихатський район 231
Зелене, с., Білопільський район 342
Зелене, с., Верхньорогачицький район 376
Зелене, с., Веселинівський район 297
Зелене, с., Волочиський район 380
Зелене, с., Гуляйпільський район 258
Зелене, с., Компаніївський район , 283
Зелене, с., Недригайлівський район 351
Зелене, с., Нікопольський район 230
Зелене, с., Новомиколаївський район 262
Зелене, с., Петрівський район , 288
Зелене, с., Скадовський район 379
Зелене, с., Шишацький район 337
Зелений Брідок, х. 337
Зелений Гай, вис., Вільнянський район 256
Зелений Гай, с. Куйбишевський район 260
Зелений Гай, с., Білозерський район 375
Зелений Гай, с., Васильківський район 228
Зелений Гай, с., Великобурлуцький район 362
Зелений Гай, с., Веселівський район 255
Зелений Гай, с., Знам'янський район , 282
Зелений Гай, с., Криничанський район 229
Зелений Гай, с., Лебединський район 349
Зелений Гай, с., Маньківський район 413
Зелений Гай, с., Охтирський район 353
Зелений Гай, с., Петрівський район , 288
Зелений Гай, с., Покровський район 233
Зелений Гай, с., Світловодський район 289
Зелений Гай, с., Сумський район 358
Зелений Гай, с., Токмацький район 267
Зелений Гай, с., Томаківський район 234
Зелений Гай, с., Широківський район 234
Зелений Гай, х., Охтирський район 353
Зелений Довжок, с-ще, 223
Зелений Клин, х. 339
Зелений Колодязь, с. 367
Зелений Кут, с. 307
Зелений Лан, вис. 255
Зелений Ріг, с. 409
Зелений Яр, с., Білопільський район 342
Зелений Яр, с., Доманівський район 298
Зелений Яр, с., Криничанський район 229
Зелений Яр, с., Чернігівський район 268
Зелений, х. 256
Зелений, х. 258
Зелениця, с. 243
Зелені Кошари, с. 300
Зелені Курилівці, с. 385
Зеленівка, с., Бахмацький район 392
Зеленівка, с., Первомайський район 366
Зеленівка, с., Приморський район 266
Зеленівка, слобода, 321
Зеленківка, с., Недригайлівський район 351, 510
Зеленківка, с., Чутівський район 337
Зеленопіль, с. 266
Зеленотропинське, с. 377
Зеленці, с. 387
Зеленче, с. 382
Зеленянка, с. 216
Зеленьків, с. 414
Зеликівка, с. 291
Земляне, с. 348
Землянка, с., Глухівський район 345
Землянка, с., Кагарлицький район , 275
Землянка, с., Конотопський район 346
Землянки, с., Вовчанський район 363
Землянки, с., Глобинський район 314
Землянки, х. 334
Зеремля, с. 240
Зибкове, с. 287
Зігаренки, х. 339
Зідьки, с. 363
Зікрачі, с. 274
Зільберталь, с. 258
Зімівці, х. 328
Зінов'єво, с. 269
Зінов'євськ, м. 290, 430, 500, 573
Зінов'євська округа, 198
Зінов'євський район 25, 535, 540, 541, 547
Зінове, с., Путивльський район 354
Зінове, с., Роменський район 356
Зіновинці, с. 224
Зінці, с. 331
Зінченки, х., 334
Зіньків, с. 121, 380

Зіньківський район 69, 90, 120–121, 127, 140, 201, 318, 551
Зіньківці, с. 383
Зіньківщина, с. 369
Зіньковський, х. 292
Зірка, с., Лохвицький район 325
Зірка, с., Якимівський район 269
Зірниця, с. 262
Златопіль, с., Василівський район 254
Златопіль, с. Новобузький район 301
Златопільський район 203, 430, 448
Златоустове, с. 305
Зливки, х. 339
Злинка, с. 284
Злобичі, с. 244
Злотин, с. 245
Змагання, с. 230
Змажине, с. 313
Зміїв, м., 363
Зміївка, с. 375
Зміївський район 363, 282, 547
Змітнів, с. 403
Знам'янка Друга, смт 282
Знам'янка, м. 290
Знам'янка, с., Володарсько-Волинський район 242
Знам'янка, с., Знам'янський район , 282
Знам'янка, с., Нововодолазький район 371
Знам'янка, с., Прилуцький район 401
Знаменівка, с., 80, 133, 231
Знам янський район 85, 537
Значкове, с. 256
Значково, с. 256
Зноб-Новгородське, смт, 357
Зноб-Трубчевське, с. 168, 357
Зозів, с. 216
Зозівка, с. 216
Зозулинці, с., Козятинський район 216
Зозулинці, с., Хмільницький район 224
Зозулі, х. 340
Зозуліне, с. 354
Золота Балка, с. 379
Золота Долина, с. 261
Золота Поляна, с. 264
Золотарівка, с., Світловодський район , 288
Золотарівка, с., Тростянецький район 359
Золотницьке, с. 283
Золотоніський район 139
Золотоноша, м. 139, 410
Золотоношка, с. 408
Золотуха, с. 278
Золотухи, с. 329
Золотухівка, с. 364
Золочів, с. 370
Золочівський район 370, 424, 467, 496– 497, 500, 508, 541, 547, 551
Зольня, с. 248
Зориківка, с. 292
Зорине, с. 360
Зоринці, с. 214
Зорівка, с. Полтавський район 331
Зорівка, с., Золотоніський район 410
Зорівка, с., Кагарлицький район , 274
Зороків, с. 57, 82, 251
Зоря, с., П'ятихатський район 231
Зоря, с., Томаківський район 234
Зоря, с., Чернігівський район 268
Зоряне, с., Бобринецький район , 280
Зоряне, с., Віньковецький район 380
Зоряне, с., Межівський район 230
Зоряне, с., Розівський район 267
Зоряне, с., Ружинський район 250
Зосінка, х. 250
Зофиполь, с. 224
Зоцівка, х. 395
Зразкове, с, Михайлівський район 262
Зразкове, с., Куйбишевський район 260
Зразковий, х., 260
Зрайки, с. 273
Зруб, с. 399
Зубані, с. 314
Зубанів, х 314
Зубарі, с. 382, 574
Зубахи, с. 402
Зуби, с. 317
Зуби, х. Решетилівський район 333
Зуби, х. Шишацький район 338
Зубівка, с., Миргородський район 328
Зубівка, с.,Тростянецький район 359
Зубківка, с. 234
Зубринка, с. 242
Зуївці, с. 328
Зюбриха, с. 413
Зятинець, с. 240
Зятківці, с. 213

І

Івангород, с., Запорізький район 259
Івангород, с., Ічнянський район 395
Івангород, с., Олександрівський район 286
Івангород, с., Христинівський район 416

Іванинці, с. 385
Іваниці, х. 338
Іваниця, с., Ічнянський район 395
Іваниця, с., Недригайлівський район 351, 525
Іваницьке, с. 351
Іванів, с. 215
Іванівка, к-п, Лугинський район 247
Іванівка, с., Арбузинський район 296
Іванівка, с., Баранівський район 240
Іванівка, с., Барвінківський район 371
Іванівка, с., Білозерський район 375
Іванівка, с., Білоцерківський район 270
Іванівка, с., Богуславський район 271
Іванівка, с., Великописарівський район 345
Іванівка, с., Верхньодніпровський район 228
Іванівка, с., Високопільський район 376
Іванівка, с., Вовчанський район 362
Іванівка, с., Врадіївський район 298
Іванівка, с., Голопристанський район 377
Іванівка, с., Дніпродзержинська міська рада 227
Іванівка, с., Долинський район 282
Іванівка, с., Доманівський район 298
Іванівка, с., Знам'янський район 282
Іванівка, с., Іванівський район 305
Іванівка, с., Ізюмський район 372
Іванівка, с., Кагарлицький район 274
Іванівка, с., Кам'янсько-Дніпровський район 260
Іванівка, с., Кіровоградський район 283
Іванівка, с., Кобеляцький район 320, 321
Іванівка, с., Коломацький район 371
Іванівка, с., Коростенський район 244
Іванівка, с., Коростишівський район 245
Іванівка, с., Куп'янський район район 365, 366
Іванівка, с., Лугинський район 245
Іванівка, с., Любашівський район 308, 309
Іванівка, с., Машівський район 327
Іванівка, с., Межівський район 230
Іванівка, с., Нікопольський район 230
Іванівка, с., Новоархангельський район 285
Іванівка, с., Новоукраїнський район 285
Іванівка, с., Олександрівський район 286
Іванівка, с., Олександрійський район 286
Іванівка, с., Онуфріївський район 287
Іванівка, с., Оржицький район 329
Іванівка, с., Первомайський район 300
Іванівка, с., Петриківський район 232
Іванівка, с., Петропавлівський район 232
Іванівка, с., Приазовський район 265
Іванівка, с., Путивльський район 354
Іванівка, с., Світловодський район 288
Іванівка, с., Семенівський район 335
Іванівка, с., Семенівський район 403
Іванівка, с., Славутський район 386
Іванівка, с., Ставищанський район 278
Іванівка, с., Токмацький район 267
Іванівка, с., Троїцький район 295
Іванівка, с., Уманський район 315
Іванівка, с., Христинівський район 316
Іванівка, с., Царичанський район 234
Іванівка, с., Чаплинський район 379
Іванівка, с., Чернігівський район Чернігівської області 307
Іванівка, смт, Іванівський район 378
Іванівка, х. 335
Іванівка, х., Розівський район 266
Іванівське, с. 264
Іванівський район 305
Іванівський район 378
Іванівці, с., Барський район 211
Іванівці, с., Волочиський район 380
Іванівці, с., Літинський район 217
Іванки I, с., Козельщинський район 321
Іванки II, с., Козельщинський район 321
Іванків, с., Андрушківський район 240
Іванків, с., Бориспільський район 271
Іванків, с., Черняхівський район 251
Іванківський район 204, 547
Іванківці, с. Житомирський район 243
Іванківці, с., Бердичівський район 241
Іванківці, с., Городоцький район 381
Іванківці, с., Дунаєвецький район 382
Іванківці, с., Знам'янський район 283
Іванківці, с., Козятинський район 216
Іванківці, с., Любарський район 246
Іванківці, с., Новоушицький район 385
Іванківці, с., Срібнянський район 404
Іванківці, с., Старосинявський район 388
Іванківці, с., Тиврівський район 222
Іванківці, с., Хмельницький район 388
Іванківці, с., Ярмолинецький район 390
Іванкове, с. 547
Іванковичі, с. 273
Івановичі, с., Червоноармійський район 250
Івановичі, с., Черняхівський район 251
Іваново, с. 221
Івановська область 529, 592– 594, 596, 599
Івано-Ганнівка, с-ще 259
Івано-Дар'ївка, 236
Івано-Слиньківка, с. 367
Іванці, х. 340

Іванченки, х. 338
Іванченків, х. 340
Іванчуківка, с. 372
Іванька, с. 216
Іваньки, с., Маньківський район 413
Іваньки, с., Погребищенський район 221
Іваньки, х. 392
Іваньків, с., Канівський район 411
Іваньків, с., Коропський район 397
Іваньків, с., Новгород-Сіверський район 400
Івахи, х. 353
Івахни, с. 64, 87, 114, 136, 413
Івахнівка, с. 347
Івахнівці, с. 389
Івашинівка, с. 231
Івашки, с. 331, 475
Івашки, х. 321
Івашків, с. 306
Івашківка, с., Городнянський район 394
Івашківка, с., Диканський район 316
Івашківська сільрада 506
Івашківці, с., Новоушицький район 385
Івашківці, с., Хмельницький район
Хмельницька областьи 388
Івашківці, с., Шаргородський район 225
Івашківщина, х. 338
Івашутин, х. 347
Іващенки, с. 336
Іващенкове, с. 345
Івки, с. 388
Івківці, с. 401
Івниця, с. 240
Івонівка, с. 217
Івонівці, с. 222
Івот, с. 359, 461, 467
Івча, с., 96
Ігнатівка, с.259
Ігнатівка, х. 294
Ігнатпіль, с. 248
Ігорівка, с., Буринський район 343
Ігорівка, с., Приазовський район 255
Ізбицьке, с. 362
Ізмайлівка, с. 286
Ізюм, м. 372, 509
Ізюмська округа, 198, 199
Ізюмський район 202, 372, 518
Ізяславський район 382
Іларіонове, с. 233
Іллінецький район 95, 206, 214, 541, 575, 577
Іллінка, с., Біляївський район 304
Іллінка, с., Криничанський район 229
Іллінка, с., Мар'їнський район 237
Іллінка, с., Оріхівський район 263
Іллінка, с., Томаківський район 234
Іллінка, с., Троїцький район 295
Іллінці, смт 214, 581
Ілліча, с. 304
Ілліча, х. 358
Іллічівка, с., Братський район 297
Іллічівка, с., Комінтерівський район 306
Іллічівка, х. 303
Іллічівськ, м. 303
Іллічівський район 236
Іллятка, с. 388
Ілляшенки, х. 314
Ілляшівка, с., Старокостянтинівський район 387
Ілляшівка, с., Тростянецький район 223
Ілятка, с. 388
Ільгів, с., Чернігівський район 405
Ільгів, х., Чернігівський район 405
Ільківка, с. 212
Ількуча, с. 406
Ільмівка, с. 394
Ільченкове, с. 267
ім. Петровського, вис. 62, 85, 111, 112, 205, 377
Імшана, с. 360
Інгуло-Кам'янка, с. 284
Інгульське, с. 289
Інженерне, с. 264
Інзівка, с. 266
Іоганесрує, х. 261
Іоніне, с. 345
Іракліївка, с. 217
Іржавець, с., Ічнянський район 395
Іржавець, с., Козелецький район 396
Іржавець, с., Носівський район 400
Ірклііів, с. 417
Ірклііївський район 116
Іршики, с. 387
Ісаєве, с. 309
Ісайки, с. 204, 271
Ісаківці, с. 383
Ісички, с. 333
Ісківці, с. 326, 529, 530
Іскра, с., Великоновосілківський район 236
Іскра, с., Якимівський район 269
Іскрене, с. 418
Іскриня, с. 217
Іскрисківщина, с. 342, 343
Іскрівка, с., Петрівський район 288

Іскрівка, с., Тиврівський район 222
Іскрівка, с., Чутівський район 337, 551
Іскрівці, с. 591, 593
Іскровка, с. 200
Італія 540, 546, 556, 583, 585, 586, 759
Іценків, с. 395
Ічня, м. 395
Ічнянський район 76, 395, 532
Іщенка, с. 376
Іщенки, х. 349
Іщенський, вис. 376

Ї

Ївженки, х. 334
Ївки, с., Богуславський район 271
Ївки, с., Решетилівський район 335
Ївки, х. 335
Їжаківка, с. 331
Їздецьке, с. 344
Їсківці, с., Лохвицький район Полавська область 325

Й

Йовсуг, слобода, 291
Йопи, х. 333
Йосипенки, с. 218
Йосипівка, с., Білоцерківський район 270
Йосипівка, с., Брусилівський район 241
Йосипівка, с., Вільшанський район 280
Йосипівка, с., Дніпропетровський район 227
Йосипівка, с., Козятинський район 216
Йосипівка, с., Магдалинівський район 229
Йосипівка, с., Малинський район 246
Йосипівка, с., Петрівський район , 288
Йосипівка, с., Ружинський район 250
Йосипівка, с., Савранський район 310
Йосипівка, с., Ульяновський район 289
Йосипівка, с., Фрунзівський район 310
Йосипівка, с., Чуднівський район 252
Йосипівка, с., Ширяївський район 311

К

Кабанський, х. 292
Кабаньє, с. 291
Кабатня, с. 214
Кабаченко, х. 304
Кабичівка, с. 292
Кавказ Північний 17–18, 21, 23–25, 30, 32, 34–37, 41, 43, 150, 152, 155–156, 158–160, 165, 172, 175–176, 180–181, 191–192, 443, 447, 449, 454, 459, 476, 491–492, 505, 513, 530, 536, 551, 560, 567, 571–572, 583, 593
Кавказ, с., Березнегуватський район 297
Кавказ, с., Переяслав-Хмельницький район 277
Каврай-I, с. 410
Каврай-II, с. 410, 529
Кавунівка, с. 418
Каганець, с. 81
Кагань, с. 354
Кагарлик, с. 550, 729
Кагарлики, с. 399
Кагарлицький район 59–60, 84, 106–108, 203, 274, 497, 592
Кадамів, х. 292
Кадиївка, с. 390
Кадиївці, с. 383
Кадівський район
Кадомка, с. 274
Казавчин, с. 280
Казанківський район 54, 81, 101, 299
Казань, м. 492
Казахстан, 23, 152, 156, 159–160, 165, 536, 541, 567
Казенна Громада, с. 246
Казенна Слобода, с. 397
Казенний, х. 338
Казизуби, х. 349
Казимирівка, с. 219
Каїри, с. 378
Кайбицький район 159
Кайтанівка, с. 411
Калабарок, с. 288
Калаглія, с. 309
Калайдинці, с. 326
Калантаїв, с. 288
Каланчак, с., смт 378
Каланчацький район 378
Калатинець, с. 313
Калачківці, с. 383
Калашники, с., Козельщанський район
Полавська область 324
Калашники, с., Полтавський район 331
Каленики, Решетилівський район
Полтавська область 332
Каленики, с. 410
Каленикове, с. 370
Калениченки, х. 333
Каленівка, с. 219
Калинів Міст, с. 330
Калинів, х. 342
Калинівка, с., Білопільський район 342
Калинівка, с., Богуславський район 271
Калинівка, с., Броварський район 272

Калинівка, с., Веселівський район 255
Калинівка, с., Володарсько-Волинський район 242
Калинівка, с., Глухівський район 345
Калинівка, с., Голопистанський район 377
Калинівка, с., Городищенський район
Черкаська область 408
Калинівка, с., Єланецький район 299
Калинівка, с., Жовтневий район 299
Калинівка, с., Знам'янський район 280
Калинівка, с., Кагарлицький район 274
Калинівка, с., Кам'янський район 410
Калинівка, с., Кіровоградський район 283
Калинівка, с., Козельщанський район 322
Калинівка, с., Комінтернівський район 306
Калинівка, с., Коростенський район 244
Калинівка, с., Машівський район 327
Калинівка, с., Нижньосірогозький район 379
Калинівка, с., Ніжинський район
Чернігівська область 399
Калинівка, с., Новград-Волинський 247
Калинівка, с., Носівський район 400
Калинівка, с., Первомайський район 300
Калинівка, с., Покровський район 233
Калинівка, с., Приазовський район 266
Калинівка, с., Приморський район 266
Калинівка, с., Роменський район 356
Калинівка, с., Сахновищинський район 367
Калинівка, с., Сквирський район 278
Калинівка, с., Хмельницький район 388
Калинівка, с., Чернігівський район 268
Калинівка, с., Чечельницький район
Вінницька область
Калинівка, с., Шаргородський район 225
Калинівка, с-ще, Калинівський район 96, 132, 215, 581
Калинівське, с. 233
Калинівський район 47, 78, 96, 206, 215, 575–577
Калинівщина, с. 313
Калинове, с., Борівський район 373
Калинове, с., Куп'янський район 364, 365
Калинове, с., смт Попаснянський район 293
Калиновиця, с. 393
Калинувате, с. 282
Калиня, с. 383
Калита, с. 272
Калитинка, с. 225
Калівка, с. 218
Каліївка, с. 359, 461
Калініна, х. 304
Калініне х. 295
Калініне, с. 295
Калініно, с. 223
Калінінське, смт, 375
Каліщі, с. 354
Калмазове, с. 280
Калмиківка, с. 292
Калуга, с. 297
Калужине, с. 228
Калчановка, с. 428
Калюжинці, с. 404
Калюжне, с., Глухівський район 345
Калюжне, с., Лебединський район 349
Калюсик, с. 380
Калька, с. 557
Кальна, с. 381
Кальниболота, с. 285
Кальник, с. 214
Кальницький, х. 232
Кальнишівка, с. 222
Кальченки, с. 342
Кальчинівка, с. 392
Кам'яна Балка, с., Вознесенський район 298
Кам'яна Балка, с., Первомайський район 300
Кам'яна Гребля, с. 278
Кам'яна Криниця, с. 289
Кам'яна Яруга, с. 368
Кам'яне, с., Конотопський район 347
Кам'яне, с., Лебединський район 349
Кам'яне, с., Новобузький район 301
Кам'яне, с., Савранський район , 310
Кам'яне, с., Солонянський район 233
Кам'яне, с-ще, 256
Кам'янецька округа, 198
Кам'янецьке, с. 359
Кам'янецький район 581, 592, 595
Кам'янець-Подільський район 79, 143, 383
Кам'янець-Подільський, м., 391
Кам'яний Брід, с, смт, Баранівський район 240
Кам'яний Брід, с.,
Володарсько-Волинський район 242
Кам'яний Брід, с., Коростишівський район 245
Кам'яний Брід, с., Лисянський район
Черкаська область 413
Кам'яний Брід, с., Ульяновський район 289
Кам'яний Брід, смт, Баранівський район
Житомирська область
Кам'яний Майдан, с. 247
Кам'яний Міст, с., Новоукраїнський район 285
Кам'яний Міст, с., Первомайський район
Миколаївська область 300

Кам'яний Потік, с. 474
Кам'яний, х. 256
Кам'яні Потоки, с. 91, 144, 173, 324, 472, 530, 565, 567, 593
Кам'янка, м., Кам'янський район 260, 410
Кам'янка, с. Апостолівський район 228
Кам'янка, с. Дніпропетровський район 229
Кам'янка, с., Городецький район 381
Кам'янка, с., Дворічанський район 371
Кам'янка, с., Диканський район 316
Кам'янка, с., Ємільчинський район 243
Кам'янка, с., Ізюмський район 372
Кам'янка, с., Кам'янсько-Дніпрвський район 260
Кам'янка, с., Красноградський район 369
Кам'янка, с., Літинський район 217
Кам'янка, с., Новоград-Волинський район 247
Кам'янка, с., Новоодеський район 301
Кам'янка, с., Олевський район 248
Кам'янка, с., Очаківський район 300
Кам'янка, с., Первомайський район 367
Кам'янка, с., Попільнянський район 248
Кам'янка, с., Ріпкинський район 402
Кам'янка, с., Роздільнянський район , 310
Кам'янка, с., Середино-Будський район 357
Кам'янка, с., Славутський район 386
Кам'янка, с., Старобешівський район 237
Кам'янка, с., Тростянецький район 359
Кам'янка, х. 394
Кам'янки, с. 221
Кам'яногірка, с., Жмеринський район 214
Кам'яногірка, с., Іллінецький район 214
Кам'яногірка, с., Калинівський район 215
Кам'яногірка, с., Оратівський район 219
Кам'янська Слобода, с. 400
Кам'янське, с. 255
Кам'янське, с-ще 227
Кам'янський район 61, 110, 200, 203, 205, 208, 410, 564
Кам'янсько-Дніпровський район 260
Кам'янувате, с., Савранський район 310
Кам'янувате, с., х., Новомиколаївський район 262
Кам'януватий, х. 263
Кам'янче, с. 284
Камбурліївка, с., Онуфріївський район 287
Камбурліївка, слобода, Очаківський район 300
Каменецький район 205
Камені, с. 240
Каменівка, с. 259
Каменне, с. 342
Камінь, с., Кроловецький район 348
Камінь, с., Романівський район 249
Камка, с., Щорський район 406
Камка, с., Корюківський район 398
Камчатка, с. 231
Кам'янець-Подільська округа 731
Камянуватка, с. 418
Канава, с. 222
Канадське, с. 262
Канатківці, с. 225
Кандзюби, с. 315
Кандибине, с. 301
Кандибчин, х. 312
Канів, м. 411
Канівка, с. 380
Канівське, с. 259
Канівський район 203, 411
Канівщина, с., Прилуцький район Чернігівська область 401
Кантакузівка, с., Валківський район 370
Кантакузівка, с., Вознесенський район 297
Кантакузівка, с., Драбівський район 408
Кантелина, с. 214
Кантемирівка, с. 337, 581
Кантівка, с. 387
Канцедалівка, с. 365
Канцеровка, с-ще 259
Капитолівка, с. 346
Капітанівка, смт 285
Капітанівка, х. 451
Капітанка, с. 281
Каплунівка, с., Диканський район 316
Каплунівка, с., Краснокутський район 364
Каплунівка, с., Полтавський район 331
Каптинці, с. 330, 383
Капулівка, с. 230
Капустин, с. 387
Капустине, с. 276, 418
Капустинці, с., Володарський район 273
Капустинці, с., Липоводолинський район 351, 493
Капустинці, с., Яготинський район 279
Капустян, с. 223
Капустяни, х. 334
Капустяний, х. 256
Капустянка, с. 310
Карабазівка, с. 318
Карабелівка, с. 221
Карабинівка, с. 232
Карабутове, с. 346
Карабушине, с. 364
Карабчиїв, с. 248

Карабчин, с. 164, 241
Караван, с. 349
Караван-Солодкий, с. 292
Карагодина, с. 377
Караїмівка, с. 387
Караїчне, с. 295
Карайдубина, с. 376
Карайкове, с., Солонянський район 233
Карайкове, х., Солонянський район 233
Караказелівка, с. 285
Карандинці, с. 271
Карань, с., Любарський район 245
Карань, с., Яготинський район , 279
Карасинівка, с. 396
Каратаєво, с. 298
Каратюк, х. 260
Карачекрак, с. 254
Караченців, с. 367
Карашина, с. 412
Карбівка, с., Гайсинський район 213
Карбівка, с., Добровеличківський район , 281
Карвинівка, с. 249
Кардашеве, с. 283
Кардашівка, с. Охтирський район 353
Кардашівка, с. Сумський район 358
Кардашівка, с., Диканський район 315
Кардашівка, с., Машівський район 327
Кардіївський район 199
Карильське, с. 397
Каришків, с. 211
Карла Маркса, с., Бердянський район 254
Карла Маркса, с., Магдалинівський район 229
Карла Маркса, с., Черняхівський район 251
Карла-Лібкнехта, с. 266
Карлівка, м., 319, 320
Карлівка, с., Верхньодніпровський район 228
Карлівка, с., Новоодеський район 301
Карлівка, с., Сахновщинський район 364
Карлівка, смт, Карлівський район 319
Карлівський район 201, 319, 546, 551
Карлсруе, с. 262
Кармазини, с. 339
Кармазинова Долина, х. 340
Кармалюкове, с. 214
Кармелюківка, с. 304
Карнаухи, с., Козельщинський район 321
Карнаухи, с., Полтавський район 331
Карнаухівка, с., Криничанський район 227
Карнаухівка, х., Решетилівський район 335
Карногорове, с. 305
Кароліно Бугаз, с. 309
Карпеки, с. 396
Карпенки, с. 234
Карпенкове, с. 343
Карпеченкове, с. 357
Карпешти, х. 307
Карпилівка, с., Козелецький район 396
Карпилівка, с., Лубенський район 326
Карпилівка, с., Новоград-Волинський район 247
Карпилівка, с., Охтирський район 353
Карпилівка, с., Срібнянський район 404
Карпівка, с. 217
Карпівці, с., Старосинявський район 388
Карпівці, с., Чуднівський район 252
Карпове-Кріпенське, с. 291
Карповичі, с. 403
Карпусі, с. 331
Картамиш, с. 367
Картовецьке, с. 394
Картовецький, х., 394
Карузо, х., 300
Кархівка, с. 405
Кас'янівка, с. 372
Каспійське море 556
Кассель, с. 305
Касьянівка, с. 223
Катанське, с. 344
Катаржине, с. 306
Катеринеталь, с. 297
Катеринівка, с., Апостолівський район 228
Катеринівка, с., Бердичівський район 241
Катеринівка, с., Білопільський район 342
Катеринівка, с., Бобровицький район 392
Катеринівка, с., Васильківський район 228
Катеринівка, с., Великобурлуцький район 362
Катеринівка, с., Великолепетиський район 375
Катеринівка, с., Веселинівський район 297
Катеринівка, с., Володарсько-Волинський район 242
Катеринівка, с., Глухівський район 345
Катеринівка, с., Долинський район, 282
Катеринівка, с., Кам'янський район 410
Катеринівка, с., Криничанський район 229
Катеринівка, с., Лебединський район 349
Катеринівка, с., Любашівський район 308
Катеринівка, с., Мар'їнський район 237
Катеринівка, с., Нікопольський район 230
Катеринівка, с., Новобузький район 302
Катеринівка, с., Олександрійський район 287
Катеринівка, с., Охтирський район 353
Катеринівка, с., Петропавлівський район 232

Катеринівка, с., Покровський район с. 52, 100, 233
Катеринівка, с., Сахновщинський район 364
Катеринівка, с., Хмельницький район 388
Катеринівка, с., Царичанський район 234
Катеринівка, с., Якимівський район 269
Катеринка, с. 300
Катеринопіль, с. 288, 688
Катеринопільський район 63, 135, 411
Катеринопль, стм 411
Катеринфельд, к-п 263
Католиків, с. 304
Катощине, с. 234
Катричівка, с. 370, 488
Каховка, м. 378
Каховський район 162, 378, 724
Кацапка, с. 305
Кацмазів, с. 214
Качанівка, с., Охтирський район 353
Качанівка, с., Хмільницький район 224
Качанове, с. 313
Качкарівка, с. 375
Качкаровка, х. 255
Качківка, с. 226
Качуринці, с. 380
Качурівка, с. 307
Кашарище, с. 245
Кашкарне, с. 295
Кашперівка, с., Барановський район 240
Кашперівка, с., Козятинський район 216
Кашперівка, с., Тетіївський район 539
Кашперо-Миколаївка, с. 296
Кашпури, с. 356, 516
Кашпурівка, с. 366
Кашубівка, с. 331
Кваки, с. 232
Квіти, с. 322
Квітки, с. 412
Квіткове, с., Гуляйпільський район 258
Квіткове, с., Полтавський район 331
Квіткове, с., Чернігівський район 268
Квітневе, с. 278
Кегичівка, с., смт 139, 364
Кегичівський район 139, 364
Кезі, с. 402
Кейбалівка, с. 330
Кекине, с. 358
Келебарда, с., Кременчуцький район 324
Келеберда, с. 411
Келебердівка (Янівка), х. 335
Келебердівка, с. 332
Келегії, с. 377
Кербутівка, с. 393
Кердилівщина, с. 349
Керносівка, с. 231
Кетрисанівка, с., Бобринецький район 280
Кетрисанівка, с., Устинівський район 289
Кибениці, с., 92
Кибинці, с. 123, 328
Кивачівка, с. 221
Киданівка, с. 271
Кидрасівка, с. 211
Києво-Святошинський район 60, 84, 108, 275
Кизияр, с. 254
Кизівер, х. 417
Київ, м., 44, 47, 49, 57, 68, 83, 89, 105–108, 112–114, 139, 153, 163–164, 187, 192–193, 423, 425–427, 509, 512, 546, 569, 571, 576, 580–581, 589–591, 595–596, 678,
Київська область, 26, 41, 44, 47, 55, 57– 61, 81, 83–85, 88, 105–106, 109–110, 134–135, 138, 143, 163–164, 167, 172, 175, 182, 187–189, 198–199, 201–202, 204, 208, 429–436, 438–400, 444, 448, 451, 453–454, 457–458, 462, 466, 482, 485, 496–497, 499–503, 505–506, 507–509, 511, 513–517, 520, 522–523, 526, 528–529, 531–533, 538, 541–542, 544, 546–550, 552, 558, 560–562, 564–566, 568, 572–574, 576, 578–585, 587–588, 592, 596–598, 685, 688, 719–720, 729, 758
Київське, с., Гадяцький район 301
Київське, с., Новоодеський район 313
Київщина, 31, 163, 187, 189, 202–205, 209, 427–428, 484, 506, 532, 539–540, 546, 549, 558, 576, 581, 591, 676–677
Київка, с. 405
Кикишівка, с. 241
Кикова, с. 247
Киликиїв, с. 386
Кинашеве, с. 351
Кинашів, х. 351
Кинашівка, с. 413
Кир'яківка, с. 299
Кирдани, с., Овруцький район 248
Кирдани, с., Таращанський район 279
Кириївка, с. 246
Кириківка, с. 353, 510
Кириківка, с., смт 344
Кириленики, с. 336
Кириленків, х. 336
Кирилівка, с., Добровеличківський район 282
Кирилівка, с., Кодимський район 306
Кирилівка, с., Корюківський район 398
Кирилівка, с., Котовський район 306

Кирилівка, с., Красноградський район 369
Кирилівка, с., Черкаський район 416
Кирилівка, с., Якимівський район 269
Кирилівське, с. 264
Кирило-Ганнівка, с. 318
Кирички, х. 328
Кирияківщина, с. 357
Кириївка, с., Бершадський район 211
Кириївка, с., Сосницький район 403
Кирнасівка, с. 223
Кирпичне, с. 261
Кирпотівка, х., с. 340
Киселі, с., Первомайський район 366
Киселі, с., Старокостянтинівський район 387
Киселівка, с., Білозерський район 375
Киселівка, с., Кам'янець-Подільський район 383
Киселівка, с., Катеринопільський район 411
Киселівка, с., Козельщинський район 322
Киселівка, с., Менський район 399
Киселівка, с., Носівський район 400
Киселівка, с., Ріпкинський район 402
Киселівка, с., Чернігівська район 405
Киселіха, с. 341
Кисівка, с. 370
Кисілі, х. 332
Кисілівка, с. 279, 375
Кисла Дубина, с. 342
Кислин, с. 413
Кислицьке, с. 222
Кисличувата, с. 234
Кислівка, с., Куп'янський район 365
Кислівка, с., Таращанський район 279
Кисляк, с. 213
Кислянка, с. 233
Китаївщина, х. 340
Китайгород, с, Бердичівський район 574
Китайгород, с., Іллінецький район 214
Китайгород, с., Кам'янець-Подільський район 383
Китайгород, с., Тростянецький район 223
Китайгород, с., Царичанський район 234
Китайгородка, с. Томаківський район 234
Китайгородка, с. Царичанський район 234
Кихті, с. 252
Кичинці, с. 412
Кишенківський район 472, 477
Кишенька, с. 320
Кишеньки, с. 70, 91, 121
Кишин, с. 248
Кищенці, с. 315, 413
Киянка, с., Ємільчинський район 243
Киянка, с., Новоград-Волинський район 247
Кияшківське, с. 313
Кіблицьке, с. 313
Кіблицький, х. 317
Кіблич, с. 213
Ківшарівка, с., смт 366
Ківшовата, с. 279
Кізій Мис, с. 375
Кізлівка, с. 336
Кізомис, с. 375
Кілівка ,с. 249
Кілки-1, с. 252
Кілки-2, с. 252
Кілочки, с. 318
Кім, с. 357
Кімличка, с. 351
Кімовка, с. 229
Кіндратівка, с., Сумський район 358
Кіндратівка, с., Юр'ївський район 235
Кіндратка, с. 382
Кіндрашівка, с. 365
Кіндрівка, с. 324
Кінецьпіль, с. 300
Кінські води, х., 264
Кінські Роздори, с. 264
Кіпті, с. 396
Кіптівка, с. 367
Кіпчинці, с. 385
Кірносів, х. 292
Кірносово, с. 292
Кірове, с., Бобринецький район 280
Кірове, с., Бориспільський район 271
Кірове, с., Долинський район 282
Кірове, с., Корсунь-Шевченківський район 412
Кірове, с., Нікопольський район 51, 80, 230
Кірове, с., Новгород-Сіверський район 400
Кірове, с., Оріхівський район 263
Кірове, с., Полтавський район 331
Кірове, с., Токмацький район 267
Кіровка, с., Калиновський район 215
Кіровка, с., Маловисківський район 284
Кіровка, с., Новоодеський район 301
Кірово, с., Запорізький район 259
Кірово, с., Калиновський район 215
Кірово, с., Немирівський район 218
Кіровоград, м. 288
Кіровоград, м. 290
Кіровоградська область, 47, 53, 61–62, 65, 66, 89, 110–111, 116–117, 673
Кіровоградський район 117, 283

Кіровське, с., Вільнянський район 257
Кіровське, с., Дніпрпетровський район 229
Кісілівка, с. 322
Кісниця, с. 216
Кладшлєр, с., Артемівський район
Донецька область
Кладьківка, с. 398
Кладьківщина, х. 353
Кларівка,с. 377
Клейн-Страсбург, х. 304
Клекотина, с. 225
Кленова, с. 247
Клепали, с. 343
Клепачі, с., Лубенський район 326
Клепачі, с., Славутський район 386
Клепачі, с., Хорольський район 336
Клеці, х., с. 401
Клешнівка, с. 232
Клименка, комуна 254
Клименки, с. 331
Климентинівка, с. 399
Климентіївка, с. 240
Климентове, 307
Климентове, х., с. 353
Климівка, с. Диканський район 316
Климівка, с. Карлівський район 319
Климівка, с., Білопільський район 342
Климки, х. 332
Климківці, с. 389
Климове, с. 338
Клин, с. 351
Клини, с. 380
Клинове, с. 281
Клиновське, с. 234
Клинці, с. 283
Клипацьке, с. 281
Клипенфельд, с. 268
Клишки, с. 359
Клітенка, с. 224
Клітище, с. 251
Клітищі, с. 224
Кліфельд, с. 267
Кліщинці, с. 417
Кліщів, с. 222
Клонів, с. 402
Клорчків, с. 405
Клотище, с. 182, 184
Клочеве, х., с. 244
Клочка, х. 321
Клочки, с. 270, 598
Клочківка, с. 532
Клочкіївка, с. 345
Клочкове, с. 288
Клубівка, с. 402
Клюки, х. 332
Клюси, с. 406
Клюсівка, с. 329
Ключі, х. 263
Ключків, с. 405
Ключники, с. 411
Клюшники, с. 331
Клюшниківка, с. 328
Кляйн Вердер, с. 392
Княжа, с. Погребищенський район 220
Княжа, с., Звенигородський район 409
Княжева Слобода, с. 319
Княжики, с., Монастирещинський район 413
Княжики, с., Ружинський район 250
Княжин, с. 252
Княжичі, с., Броварський район 272
Княжичі, с., Ямпільський район 360
Княжне, с. 371
Княжпіль, с. 383
Князеве, с. 354
Князе-Григорівка, с. 375
Кобеляки, с. 69, 121, 144
Кобеляцький район 69, 70, 91, 121, 138, 176, 200–201, 320, 498
Кобенячок, с., Козельщинський район 323
Кобзарівка, с. 288
Кобзівка 2, с. 368
Кобзівка, с. 368
Кобижча, с. 392
Кобилецьке, с. 222
Кобиляки, с., Катеринопільський район 409
Кобиляків, х. 354
Кобилянка, с. Катеринопільський район 412
Кобилянка, с. Чернігівська область,
Чернігівський район 405
Кобилянка, с., Володарсько-Волинський район 242
Кобиляшнівка, с. 316
Кобильне, с. 266
Кобильня, с. 216
Кобринова Гребля, с. 414
Кобринове, с. 414
Ковалеве, с., Котелевський район 324
Ковалеве, с., Софіївський район 234
Коваленки, с. Любарський район 246
Коваленки, с., Диканський район 316
Коваленки, х. 334

Коваленківка, с. 320, 321
Ковалин, с. 277, 572
Ковалиха, с. 414
Ковалі, с.
Ковалі, с., Хорольський район 336
Ковалі, с., Чорнухинський район 336
Ковалі, х. 248
Ковалівка, с., Васильківський район 58, 84
Ковалівка, с., Драбівський район 408
Ковалівка, с., Кременчуцький район 325
Ковалівка, с., Миколаївський район 299
Ковалівка, с., Немирівськийц район 218
Ковалівка, с., Полтавський район 331
Ковалівка, с., Шевченківський район 373
Ковалівка, с., Шишацький район 338
Ковалівка, х. 294
Ковальово, с. 248
Кованьківка, с. Машівський район 327
Кованьківка, с. Полтавський район 331
Ковганівка, с. 241
Ковердина Балка, х. 338
Ковжижа, с. 324
Ковкули, х. 212
Ковпаківка, с. 229
Ковпинка, с. 400
Ковпита, с. 405
Коврай другий, с. 410
Коврай, с. 417
Коврай-II, с. 532
Ковтуни, с. 410
Ковтуни, х. 332
Ковтунів, х. 359
Ковтунівка, с., Золотоніський район 410
Ковтунівка, с., Ічнянський район 395
Ковтунівка, с., Прилуцький район 401
Ковтунівка., х. 395
Ковтунове, с. 359
Ковчин, с. 398
Кодаки, с. 273
Кодацьке, с. 233
Кодемово, с. 236
Кодима, м. 306
Кодима, с-ще 306
Кодимський район 171, 208, 544, 559, 561, 594, 596, 599
Кодня, с. 243
Кодра, с. 275
Кодра, смт 275
Кожанка, с. 219
Коженики, с. 270
Коженці, с. 576
Кожухи, х. 403
Кожухів, с. 217
Кожухівка, с. Теплицький район 221
Кожухівка, с., Васильківський район 272
Кожухівка, с., Коростенський район 244
Козаківка, с. 219
Козара, с. 249
Козари, с. 400
Козарик, с. 295
Козарівка, с., Барський район 211
Козарівка, с., Канівський район 411
Козацьке, с., Балтський район 304
Козацьке, с., Бобровицький район 393
Козацьке, с., Звенигородський район 409
Козацьке, с., Конотопський район 346
Козача Лопань, с. 502
Козачани, с. 418
Козаче, с. Вільнянський район 256
Козаче, с., Оржицький район 329
Козаче, с., Путивльський район 354
Козаче, с., Христинівський район 416
Козаченків, с. 370
Козачий Роздол, с. 308
Козачий Яр, 353
Козачий Яр, с. 308
Козачий, х. 256
Козачі Лагері, с. 378
Козачі Майдани, с. 364
Козачівка, с. 213, 575
Козачки, с. 385
Козел, с. 405
Козелець, смт 76
Козелець., м. 396
Козелецький район 76, 395
Козельне, с. 351
Козельщина, с., Козельщинський район 322
Козельщина, с., Машівський район 327
Козельщинський район 121, 321, 527
Козероги, с. 405
Козин, с. 110, 276
Козинці, с., Липовецький район 216
Козинці, с., Тростянецький район 223, 574
Козинці, с., Яготинський район 279
Козирівка, с. 284
Козирка, с. 300
Козичанка, с. 275
Козіївка, с. 276
Козли, х. 338
Козлів, с. 277

Козлівка, с. 225, 354
Козлівщина, с. 324, 403
Козляничі, с. 403
Козодуб, с. 222
Козолугівка, с. 267
Козубівка, с. 298
Козулапівка, с. 232
Козютівка, с. 369
Козятин, с., Недригайлівський район 350
Козятин, с., Козятинський район 103, 216, 583
Козятинський район 215, 579
Койтанівка, с. 302
Кокозівка, с., Диканський район 314
Коларівка, с. 266
Коларівський район 207, 208, 594
Колгоспівка, с. 232
Колгоспне, с. 230
Колегеї, с. 373
Колективне поселення Колосок, х. 336
Колибабинці, с. 225
Колибаївка, с. 379
Количівка, с. 401
Коліньки, х. 331
Колісники, с. Чернігівська область, Ніжинський район 395
Колісники, с. Чернігівська область, Прилуцький район 397
Колісники, с., Кобеляцький район 319
Колісниківка, с., Куп'янський район 362
Колісниківка, с., Шевченківський район 373
Колісникове, с. 276
Колоденка, с. 223
Колодисте, с., Тальнівський район 410
Колодисте, с., Уманський район 411
Колодіївка, с., Кам'янець-Подільський район 379
Колодіївка, с., Червоноармійський район 250
Колодна, с. 327
Колодочки, х. 327
Колодяжинський, х. 339
Колодяжне, с. 339
Колодяжні, х. 351
Колодязі, с. 314
Колодязьне, с. 369
Колоколівка, х.
Коломак, с., Коломацькій район 367
Коломак, с., Полтавський район
Коломак, смт 367, 368
Коломак, х. 333
Коломацький район 367, 511, 579
Коломийчиха, с. 291
Коломиці, с. 404
Коломійці, с. 233
Коломійці, х. 333
Коломійцівка, с. 396
Колонщина, с. 275
Колосіївка, с. 312
Колотії, с. 335
Колубаївці, с. 383
Колюхи, х. 335
Колюхів, с. 222
Коляди, х. 339
Колядин, с. 404
Колядинець, х., с. 351
Колядиха, х. 346
Колядівка, с. 293
Кольченки, с. 319
Комань, с. 399
Комар, с. 236
Комаргород, с. 222
Комарицьке, с. 342
Комарів, с., Вінницький район 212
Комарів, с., Тиврівський район 222
Комарівка, с., Борзнянський район 393
Комарівка, с., Великомихайлівський район 205
Комарівка, с., Глухівський район 345
Комарівка, с., Ізюмський район 372
Комарівка, с., Корсунь-Шевченківський район 412
Комарівка, с., Любашівський район 308
Комарівка, с., Макарівський район 275
Комарівка, с., Носівський район 400
Комарівка, с., Охтирський район 353
Комарівка, с., Славутський район 386
Комарівка, с., Теплицький район 221
Комарівка, с., Яготинський район 279
Комарівка, х. 353
Комарівський район 560, 578
Комарівці, с. 211
Комарово, с. 576
Комендантівка, с. 321
Коменське, с. 269
Комерческий, х. 261
Комисарівка, с. 293
Комисарівка, смт 293
Комишанка, с. 351
Комишанка, х. 351
Комиші, с. 353
Комишня, м. 328
Комишня, с. 328
Комишувате, с. 285
Комишуватка, с. 266

Комишуваха, с., Великоновосілківський район 236
Комишуваха, с., Оріхівський район 263
Комінтерн, с. 324
Комінтернівський район 306
Комісарівка, с., Бережанський район 296
Комісарівка, с., П'ятихатський район 231
Компаніївка, смт 283
Компаніївський район с. 208, 283
Комсомолець, с., х. 344
Комсомольськ, с. 353
Комсомольське, с., Гуляйпільський район 258
Комсомольське, с., Зіньківський район 319
Комсомольське, с., Козятинський район 216
Комсомольське, с., Олевський район 248
Комуна Перемога, с. 269
Комуна Червоний Юнак 338
Комуна, с. 307
Комунарівка, с., Калинівський район 215
Комунарівка, с., П'ятихатський район 231
Комунарівка, с., Скадовський район 379
Конева, с. 217
Конела, с. 409
Конело-Циберманівка, с. 414
Конельська Попівська, с. 409
Конельські Хутори, с. 409
Конищів, с. 218
Коновали, с. 356
Коновалик, х., с. 353
Коновалівка, с., Машівський район 327
Коновалове, с., Буринський район 343
Коновалове, с., Гадяцький район 313
Конона, с. 411
Кононенки, с. 316
Кононенкове, с. 358
Кононівка, с., Біловодський район 291
Кононівка, с., Драбівський район 408
Кононівка, с., Лубенський район 326
Кононово-Івасів, с-ще 409
Конопляне, с., Іванівський район 305
Коноплянівка, с. 291
Коноплянка, с., Великобагачанський район 312
Коноплянка, с., Кіровоградський район 283
Конотоп, м., с. 130, 346
Конотоп, с., Городянський район 394
Конотоп, с., Шепетівський район 390
Конотопська округа, 198
Конотопський район 75, 94, 129, 346
Континіусфельд, с. 268
Концеба, с. 310
Конюша, с. 276
Конюшівка, х. 405
Конятин, с. 403
Конькове, с. 238
Коп'яки, с. 335
Коп'яки, х. 334
Копай, с-ще, 95, 211
Копайгород, с. 581
Копайгород, с., Барський район 211
Копайгород, станція, Барський район 211
Копайгородський район с. 206, 272, 574, 576, 581
Копані х. 298
Копані, с., Гуляйпільський район
Запорізької області 258
Копані, с., Біловодський район 291
Копані, с., Васильківський район 228
Копані, с., Доманівський район 298
Копані, с., Знам'янський район 282
Копані, с., Оріхівський район 263
Копані-Лиман, с. 258
Копанка, с. 361
Копанки, с., Ізюмський район 372
Копанки, с., Красноградський район 369
Копанки, с., Маловисківський район 284
Копачів, с. 60, 276
Копачівка Друга, с. 380
Копачівка, с., Волочиський район 380
Копачівка, с., Деражнянський район 381
Копельня, с. 242
Копенкувате, с. 284
Копили, с. 331
Копилів, с. 275
Копилове, с. 231
Копистирин, с. 225
Копитанівка, с. 337
Копище, с. 248
Копіївка, с., Іллінецький район 214
Копіївка, с., Тульчинський район 223
Копійки, х. 344
Копійки, с. 344
Копіювата, с. 413
Копіювати, с. 411
Копіюватське, с. 411
Коптівщина, с. 248
Коп'яки, с. 335
Коп'яки, х. 334
Корабельське, с. 353
Корабельський, х. 353
Корделівка, с. 215
Кординський район 265, 564
Кордишівка, с., Вінницький район 212

Кордишівка, с., Козятинський район 216
Кордіївка, с. 574
Кордонівка, с. 250
Кореневе, с. 351
Коренів, х. 351
Коренівка, с. 344
Коренівка, х. 344
Кореньок, с. 345
Корецька, х. 337
Корещина, с. 315
Корещина, х. 314
Коржинське, с. 200
Коржиха, с. 320
Коржиха, х. 320
Коржі, с., Баришівський район 270
Коржі, с., Решетилівський район 334
Коржі, с., Роменський район 356
Коржі, с., Роменський район 502, 525
Коржівка, с., Білоцерківський район 270
Коржівка, с., Кременчуцький район 325
Коржівка, с., Немирівський район 218
Коржівка, с., Решетилівський район 335
Коржова Слобідка, с. 415
Коржова, с. 415
Коржовий Кут, с. 415
Користівка, с. 286
Користова, с. 380
Коритна, с. 390
Коритне, с. 304
Коритно-Забузьке, с. 280
Коритня, с. 413
Коритовата, с. 216
Коричинці, с. 381
Корінецьке, с. 404
Корінне, с. 349
Коркишки, х. 339
Кормильча, с. 389
Кормчище, с. 240
Корначівка, с. 390
Корнилівка, с. 412
Корнин, с. 249
Корнин, смт, 56, 82, 104, 249
Корниця, с. 380
Корнієнки, с. 312
Корніїв, с. 396
Корніївка, с., Баришівський район 270
Корніївка, с., Веселівський район 255
Корніївка, с., Любашівський район 308
Коробівка, с. 410
Коробівщина, х. 404
Коробки, с. 402
Коробки, х. 344
Коробчин, х. 346
Короваї, с. 315
Коровайна, с. 218
Коровинці, с. 351
Короленківка, с. 319
Короленко, висілок 255
Королівка, с., Жашківський район 409
Королівка, с., Липовецький район 217
Королівка, с., Макарівський район 275
Королівка, с., Новомосковський район с. 52
Королівка, с., Попільнянський район 249
Королівка, с., Світловодський район 289
Королівщина, с. 356
Корольки, с. 354
Корольки, х. 354
Корольча, с. 402
Короп, м. 397
Короп, смт 397
Короп'є, с. 396
Коропаченці, с. 308
Коропський район 76, 94, 130, 397, 590
Коростелівка, с. 251
Коростенська округа, 198
Коростенський район 104, 134, 203, 244
Коростень, м. 244, 253, 573
Коростишів, с. 245
Коростишівський район 204, 245, 578
Коростки, с. 246
Коротине, с., Шполянський район 529
Коротине, с., Шполянський район 418
Коротино, с. 533
Коротичі, х. 338
Коротище, с. Недригайлівський район 351
Коротище, с. Новоград-Волинський район 247
Коротище, х. 351
Коротківка, с. 317
Коротоякський район 595
Коротченкове, с. 360
Коротяк, с. 283
Короченки, с. 252
Корсунівка , с., П'ятихатський район 231
Корсунівка, с., Лохвицький район 325
Корсунка, с. 414
Корсунський район с. 203, 561
Корсунці, с. 306
Корсунь, м. 113, 412
Корсунь-Шевченківський район 113, 412
Корсунь-Шевченківський, м., 113, 412

Корчаківка, с. 358
Корчаківка, х. 358
Корчани, с. 349
Корчанка, х. 348
Корчанка, х., Кролевецький район 348
Корчик, с. 390
Корчівка Перша, с. 251
Корчівка, с., Житомирська область, Житомирський район 243
Корчівка, с., Овруцький район 248
Корчівка, с., Романівський район 249
Корчівка, с., Червоноармійський район 250
Корчівка, с., Красилівський район 384
Корчмище, с. 240
Коршачина, с. 342
Корюківка, м. 398
Корюківка, смт 398
Корюківський район 397
Коряківка, с. 271
Корячки, х. 341
Косаківка, с. 217
Косанове, с. 213
Коса-Ришнівка, с. 390
Косарі, с. 410
Косарівка, с. 307
Косарівщина, с. 356
Косарівщина, х. 339
Косачівка, с. 396
Косенів, с. 247
Косенівка, с. 64, 206, 415
Косенки, с. 349
Коси, с., Котовський район 307
Коси, с., Чернівецький район 224
Косиківці, с. 385
Коси-Слобідка, с. 307
Косих, с. 269
Косівка, с., Володарський район 273
Косівка, с., Олександрійський район 287
Косівцево, с. 262
Косівцево-1, с. 262
Косівщина, с. 358
Коснівка, с. , 115
Косовське, с. 127
Косогірка, с. 390
Костгейм с. 262
Костирі, с. 323
Костів, с., Валківський район 370
Костів, с., Лебединський район 349
Костівка, с. 73, 323
Костівці, с. 241
Костогризівка, с. 378
Костогризівське, с. 378
Костогризове, с. 378
Косточки, с. 331
Костромка, вис. 376
Костромка, с. 228, 376
Костувате, с. 297
Костюківка, с. 221
Костючки, с. 398
Костюшки, с. 248
Костянець, с. 387
Костянтинівка, с., Арбузинський район 296
Костянтинівка, с., Великолепетиський район 375
Костянтинівка, с., Голованівський район 281
Костянтинівка, с., Жашківський район 409
Костянтинівка, с., Зачепилівський район 369
Костянтинівка, с., Липовецький район 216
Костянтинівка, с., Мар'їнський район 237
Костянтинівка, с., Мелітопольський район 261
Костянтинівка, с., Новоодеський район 301
Костянтинівка, с., Олександрійський район 287
Костянтинівка, с., Пологівський район 264
Костянтинівка, с., Сахновщинський район 367
Костянтинівка, с., Світловодський район 289
Костянтинівка, с., Смілянський район 414
Костянтинівка, с., Сумський район 358
Костянтинівка, смт, Арбузинський район 296
Костянтинівка, стм. 364
Костянтинівський район с. 199
Костянтинівський, вис., Генічеський район 377
Костянтинівський, х. 264
Костянтинове, с. 351
Костянтинопіль, с. Великоновосілківський район 236
Костянтівка, с. 363
Косувате, с. 297
Косяківка, с. 279
Коськів, с. 390
Котелевський район 70, 91, 122, 324
Котелянка, с. 97, 250, 385
Котельва, с. 55, 82, 104, 324
Котельва, смт 70, 91, 122, 324
Котенки, с. 342
Коти, с. 405
Коти, х. 321
Котів, с. 396
Котівка, с., Андрушівський район 82, 240
Котівка, с., Вовчанський район 362
Котівка, с., Магдалинівський район 50, 79, 99, 229
Котівка, с., Радомишльський район 105
Котлів, х. 417

Котляревське, с. 329
Котляревський, х. 263
Котляри, с. 323
Котлярівка, с., Чернігівський район 268
Котлярівка, х. , Карлівський район 320
Котлярівка, х., Сахновщинський район 364
Котлярка, с. 249
Котлярове, с. 299
Котовець, х. 232
Котовське, с. 280
Котовський район 306
Котовського, с. 369
Котовці, с. 306
Котюжани, с. 218
Котюжинці, с. 215, 384
Котюржинці, с. 385
Кофанівка, с. 364
Кохане, с. 267, 268
Коханівка, с., Кам'янський район 410
Коханівка, с., Конотопський район 346
Коханівка, с., Липовецький район 216
Коханівка, с., Петропавлівський район 232
Коханівка, с., Полонський район 385
Кохівка, с. 303
Коченове, с. 295
Кочерги, с. 354
Кочережки, с. 52, 232
Кочержинці, с. 415
Кочерів, с. 249
Кочеток, с. 367
Кочубеїв, с. 389
Кочубеївка, с., Високопільський район 376
Кочубеївка, с., Новосанжарський район 328
Кочубеївка, с., Чутівський район 200, 337
Кочубіївка, с. 415
Кочурів, с. 213
Кошани, с. 396
Кошари, с., Конотопський район 346
Кошари, с., Котовський район 307
Кошарин, с. 211
Кошаринці, с. 211
Кошаро-Олександрівка, с. 289
Кошарське, с. 344
Кошелів, с. 247
Кошелівка, с., Троїцький район 295
Кошелівка, с., Червоноармійський район 250
Кошівка, с. 405
Кошкалди, х. 334
Кошлани, с. 211
Кошляки, с. 249
Кошмак, с. 412
Кошманівка, с., Артемівський район 452, 556
Кошманівка, с., Машівський район 327
Кощa, с. 234
Кравцівка, с. 373
Кравченки, с., Великобагачанський район 312,
Кравченки, с., Козельщинський район 323
Крайня Дераżня, с. 247
Краківщина, с. 241
Крамаренки, с. 325
Крамарівка, с. Ізюмський район 372
Крамарівка, с., Коломацький район 370
Крамарівка, х. 372
Крамарка, с. 229
Крамарова, с. 281
Крамарське, с. 371
Крамарщина, с. 313
Краматорськ, м., 86
Краматорський район 199
Крамчанка, с. 344
Крапанова Балка 316
Красавич, с. 255
Красенівка, с.
Красиве, с. 366
Красивенька, с. 61
Красилівка, с., Бахмацький район 392
Красилівка, с., Броварський район 272
Красилівка, с., Козелецький район 396
Красилівка, с., Ставищанський район 278
Красилівський район 154, 384
Красичка, с. 357
Красівка, с., Бердичівський район 241
Красівка, с., Красилівський район 384
Красін х. 342
Красківське, с. 402
Красляни, с. 401
Красна Лука, с. 313
Красна Поляна, с., Великоновосілківський район 236
Красна Поляна, с., Зміївський район 363
Красна Поляна, с., Семенівський район 403
Красна Слобідка, с. 59, 108, 276
Красна, с. 320
Красная Поляна, с. 558
Красне Перша, с. 371
Красне Поле, с., Голованівський район 281
Красне Поле, с., Марківський район 292
Красне, с., Кобеляцький район 200
Красне, с., Апостолівський район 228
Красне, с., Бахмацький район 392
Красне, с., Білоцерківський район 270

Красне, с., Бобровицький район 393
Красне, с., Великобурлуцький район 362
Красне, с., Вінницький район 212
Красне, с., Згурівський район 58, 106, 274
Красне, с., Карлівський район 319
Красне, с., Кобеляцький район 200, 320, 321
Красне, с., Конотопського район 346
Красне, с., Красноармійський район 237
Красне, с., Нікопольський район 230
Красне, с., Обухівський район 276
Красне, с., Первомайський район 367
Красне, с., Путивльського район 354
Красне, с., Скадовський район 379
Красне, с., Тиврівський район 222
Красне, с., Чернігівський район 405
Красне-2, с. 276
Красненьке, с., Іллінецький район 214
Красненьке, с., Кривоозерський район 299
Красний Берег, с. 403
Красний Бор, с. 357
Красний Городок, х. 403
Красний Луч, м. 291
Красний Октябрь, с. 367
Красний Пахар, с. 308
Красний Прогрес, с. 357
Красний Яр, с-ще 50, 79
Красний, х., Білопільський район 342
Красний, х., Шишацький район 341
Красноармійський район 54, 102
Красновулька, с. 252
Красногірка, с., Голованівський район 281
Красногірка, с., Ємільчинський район 243
Красногірка, с., Макарівський район 275
Красногірка, с., Машівський район 327
Красногірка, с., Попільнянський район 249
Красногірка, с., Тростянецький район 223
Красногірка, с., Чуднівський район 252
Красногірка, с.. Коростенський район 244
Красно-Гірка, х. 304
Красногірське, с. 258
Красногірський, х. 258
Красногорівка, с. 510
Красногорівка, с., Великобагачанський район 312
Красногорівка, с., Ясинуватський район 238
Красногородка, с. 204
Красноград, м. 369
Красноградський район 201, 202, 368
Красногригорівка, с. 295
Краснодар, м. 38, 168
Краснознаменка, с. 313
Красноіванівка, с. 143, 231
Краснокутськ, с-ще, 139, 364
Краснокутський район 74, 128, 139, 201, 364
Красноліси, с. 278
Краснолуцький район с. 199
Краснолюбецьке, с. 376
Краснооктянський район 308
Краснооктянський район 308
Краснопавлівське, с. 366
Краснопавлівське, х. 366
Красноперівське лісництво 319
Краснопілка, с., Гайсинський район 213
Краснопілка, с., Маловисківський район 284
Краснопілка, с., Уманський район 415
Краснопілля, с., Березанський район 296
Краснопілля, с., Голованівський район 281
Краснопілля, с., Коропський район 397
Краснопілля, с., Краснопільський район 33
Краснопілля, с., м.Дніпропетровськ 227, 502
Краснопілля, смт 346
Краснопіль, с. 252
Краснопільський район 201, 346
Краснопопівка, с. 291
Красноріченське, с. 291
Краснорічка, с. 242
Красноселівка, с., Диканський район 316
Красноселівка, с., Пологівський район 264
Красносілка, с., Бершадський район 211
Красносілка, с., Комінтернівський район 306
Красносілка, с., Крижопільський район 216
Красносілка, с., Лугинський район 245
Красносілка, с., Олександрівський район 111, 286
Красносілка, с., Старокостянтинівський район 387
Красносілка, с., Чуднівський район 252
Красносілка, с., Шепетівський район 390
Красносілля, с., Козельщинський район 321
Красносілля, с., Олександрівський район 286
Красносілля, с., Чигиринський район 417
Красносільське, с. 393
Красностав, с. 245
Красностав, с. 386
Красноставка, с. 413
Красноставці, с. 389
Красноярка, с. 367
Красноярське, с. 357
Краснюки, с. 312
Краснянка, с., Сквирський район 278
Краснянка, с., Тиврівський район 222
Краснянка, х. 249
Краснянська сільська рада 200

Красовича, вис. 255
Красовка, с. 557
Красулька, с. 396
Красюки, с. 279
Кратинь, с. 402
Кратова Говтва, с. 316
Крачанівка, с. 385
Крачківка, с. 413
Крейдянка, с. 373
Крем'янка, с. 326
Крем'янка, х. 326
Кременецький район 291
Кременчук, с. 264
Кременчуки, с. 384
Кременчуцька округа 198
Кременчуцький район 91, 122, 144, 173, 201, 324
Кремінна, м. 291
Кремінна, с. 381
Кремінна, слобода 291
Кремінне, с. 218
Кремянського Балка, х. 339
Кренидівка, с. 357
Креничі, с. 276
Крені, с. 396
Крепі, х. 294
Крехаїв, с., Козелецький район 396
Крива Балка, с. 303
Крива Пустош, с. 297
Крива Руда, с. 200, 335
Крива, с. 279, 551
Кривaченці, с. 380
Криве Озеро, с. 39, 299
Криве Озеро, с-ще 299
Криве, с. 249
Кривець, с. 278
Кривецьке, с. 396
Кривий Ріг, м. 229
Криві Коліна, с. 414
Кривки, с. 335
Кривобудівське, с. 229
Кривоноси, х. 328
Кривоносівка, с. Золотоніський район 410
Кривоносівка, с., Путивльського район 354
Кривоносівка, с., Середино-Будського район 357
Кривоозерський район 299
Криво-Озерський район 414
Криворіжжя, с. 301
Криворізька округа, 198, 546
Криворізький район 229, 567
Криворудка, с. 384
Криворучки, с. 339
Криворучки, х. 339
Кривохижинці, с. 218
Кривошиї, с. 224
Кривошиїнці, с. 278
Кривуші, с. 325
Кривчани, с. 383
Кривчик, с. 382
Кривчунка, с. 409
Крижанівка, с. 306
Крижик х. 342
Крижик, с. 342
Крижопіль, с. 222
Крижопільський район 216
Крижчене, с. 268
Кризьке, с. 292
Криків, с. 389
Криківці, с. 218
Крикливець, с. 216
Крилів, с. 289
Крилівка, с., Андрушівський район 240
Крилівка, с., Ружинський район 250
Крилівське, с. 259
Криловка, вис. 255
Крилово, с. 290
Крим 494, 495, 513, 524–527, 529–530, 551, 583, 593
Кримка, с. 300
Кримки, с., Олександрівський район 286
Кримки, с., Шполянський район 418
Кримок, с. 249
Крини, с. 365
Криниця, с. 387
Криничани, с. 382
Криничанський район 54, 99, 143, 229
Криничка, с. 557
Криничка, х. 403
Кринички, с., Криничанський район 229
Кринички, с., Куп'янський район 365
Кринички, с., Нікопольський район 38, 80
Кринички, с., Семенівський район 403
Кринички, х., Лебединського район 349
Кринички, х., Недригайлівського район 351
Криничне, с. 281
Криничне, с., Вільнянський район 256
Криничне, с., Гуляйпільський район 258
Криничне, с., Тростянецький район 359
Криничний, х. Гуляйпільський район 258
Криничний, х., Вільнянський район 256
Криничувате, с., Компаніївський район 283
Криничувате, с., Нікопольський район 80, 230

Криничуватий, х. 254
Криничуватка, с. 289
Кринівка, с. 262
Кринівці, с. 458
Кринки, с., 323
Кринки, х. 341
Криски, с. 397
Кричанівка, с. 218
Кричунове, с. 308
Криштопівка, с., Волочиський район 380
Криштопівка, с., Драбівський район 408
Криштопівка, с., Іллінецький район 214
Крищинці, с. 223
Кровне, с. 358
Кролевець, м. 347
Кролевецький район 75, 129, 141, 347,
Кронау 376
Кронсфельд, к-п 262
Кропивинці, с. 356
Кропивна, с., Золотоніський район 139, 410
Кропивна, с., Хмільницький район 224
Кропивне, с. 392
Кропивницьке, с. 285
Кропивня, с., Володарсько-Волинський район 242
Кропивня, с., Коростишівський район 245
Кропивня, с., Новоград-Волинський район 247
Кротенки, с. 331
Кроти, с. 330
Кротівський, х. 401
Кротівщина, с. 312
Крохмальне, с. 366
Крохмальці, х. 334
Круги, с. 222
2 Кругла, х. 294
3 Кругла, х. 294
Кругле, с., Зіньківський район 318
Кругле, с., Сватівський район 294
Кругле, с., Чернігівський район 405
Кругле, х., Сватівський район 294
Кругле, х., Чернігівський район 405
Круглик, с., Гадяцький район 68, 119, 313
Круглик, с., Шепетівський район 390
Круглики, с. 387
Круглоозерка, с. 377
Кругляки, х. 396
Кругляківка, с. 365
Круглякове, с. 307
Кружок, с. 354
Крук, к-п 242
Крупець, с., Славутський район 386
Крупець, с., Шосткинський район 359
Крупичполе, с. 395
Круподеринці, с., Оржицький район 72, 92, 124, 139, 329
Круподеринці, с., Погребищенський район 220
Круподерка, с., с. 201
Крупське, с., Золотонісьекий район 410
Крупське, с., Конотопський район 346
Крупчанське, с. 292
Крупчатка, с. 245
Крута Стінка, х. 321
Крутеньке, с., Васильківський район 228
Крутеньке, с., Голованівський район 281
Крути, с., с. 77
Крутий Берег, с., Лубенський район 326
Крутий Берег, с., Нікопольський район 230
Крутий Яр, с. 256
Круті Горби, с. 279
Круті, с. 306
Крутогорб, с. 213
Крутоярівка, с., Прилуцький район 401
Крутоярівка, с., Сахновщинський район 364
Крутоярка, с. 366
Крутянський район 200
Крутьки, с. 417
Круча, с. 387
Крученець, с. 251
Кручик, с. 361, 531
Кручиново с. 578
Крушанівка, с. 383
Крушинівка, с. 211
Крушинка, с. 273
Крюківщина, с. 275
Крюкове, с. 331
Крюково, с. 366
Крючки, с. 361
Крячківка, с. 330, 466, 563
Ксаверів, с. 246
Ксаверівка, с., Вінницький район 212
Ксаверівка, с., Дунаєвецький район 382
Ксаверівка, с., Черняхівський район 251
Ксаверове, с. 408
Ксеверівка, с. 273
Ксензівка, с. 415
Ксьондзівка, с. 225
Кубанський округ 19
Кубань 11, 17–19, 34, 36– 37, 40, 42–43, 67, 116, 167–168, 180, 197, 527, 567, 571, 589, 590, 592
Кубраки, с. 351
Кубракове, с. 344

Кубряки, с. 297
Кувечичі, с. 405
Куданівка, х., с. 348
Кударі, х., с. 353
Кудинка, с. 385
Кудиновичі, с. 247
Кудіївці, с. 214
Кудлаївка, с. 400
Кудринці, с., Кам'янець-Подільський район 383
Кудринці, с., Хмельницький район 389
Кудрі, х. 339
Кудрівка, с. 403
Кудряве, х., с. 353
Кудрявцівка, смт 297
Куземин, с. 353
Куземівка, с. 293
Кузнецівка, с. 266
Кузнецове, с. 298
Кузнецово-Михайлівка, с. 238
Кузубівка, с. 326
Кузурмани, х. 328
Кузьки, с. 346
Кузьменки, х. 335
Кузьменкове, с. 356
Кузьмин, с. 381
Кузьмина Гребля, с. 416
Кузьминці, с., Гайсинський район 213
Кузьминці, с., Кагарлицький район 274
Кузьминці, с., Теофіпольський район 388
Куйбишеве, с., Бобринецький район 280
Куйбишеве, с., Оржицький район 329
Куйбишеве, с., Шишацький район 338, 339
Куйбишеве, с-ще 261
Куйбишево, с. 269
Куйбишевський район 260
Куйбишівка, с. 299
Куйбишівське, с. 307
Кукавка, с. 218
Кукільня, с. 557, 574
Куклинці, с. 331
Куклівка, с. 366
Кукобівка, х. 335
Куковичі, с. 399
Куколівка, с. 287
Куколове, с. 281
Куколово, с. 281
Кукули, с. 220
Кукшин, с. 399
Кулагівка, с. 365
Кулажинці, с., Броварський район 272
Кулажинці, с., Гребінківський район 315
Кулебівка, с. 231
Кулешів, с. 221
Куликівка, с. , Крозельщинський район 322
Куликівка, с., Городнянський район 394
Куликівка, с., Ширяївський район 311
Куликівка, смт 398
Куликівка, х. 334
Куликівський район 398
Куликова Балка, с. 285
Куликове, с. 331
Куликовське, с. 200, 551
Кулиничі, с. 336
Куличинське, х. 341
Куличка, с., Лебединський район 349
Куличка, с., Машівський район 327
Кулички, х. 333
Кулишівка, с. 394
Кулі, с. 276
Куліша, х. 232
Куліші, с. 243
Кулішівка, с. 351
Кулішов, х. 392
Кулішове, с. 392
Кулябівка, с., Зачепилівський район 369
Кулябівка, с., Яготинський район 279
Кульбашне, с. 312
Кульчиївці, с. 383
Кульчини, с. 384
Куманівка, с.216
Куманівці, с. 224
Кумари, с. 300
Кумарі, с. 298
Кумачове, с. 237
Кумейки, с. 416
Куми, с. 320
Куми, х. 320
Куна, с. 213
Кунашівка, с. 399
Куниче, с. 216
Кунівка, с. 70, 121, 321
Кунінове, с. 232
Кунка, с. 213
Кунцеве, с. 329
Кунча, с. 388
Куньє, с. 372
Куп'єваха, с. 326
Куп'янськ, м. 364
Куп'янська округа, 198, 199
Куп'янський район 201, 364, 427, 429, 535, 546, 547, 551

Купеч, с. 244
Купин, с. 381
Купина, х., с. 395
Купине, с. 362
Купино, с. 390
Купиха, х. 394
Купище, с. 244
Купіль, с. 380
Купіно, с. 362
Купріянівка, с.257
Купчине, х. 339
Купчинці, с. 214
Кур'янки, с. 380
Кур'янці, с. 220
Курава, с. 215
Курасове, с. 342
Курашівці, с. 218
Курбалівка, с. 317
Курган – Озак, с. 349
Курган, с. 349
Курган, х. 344
Кургани, с. 242
Курганоозацька сільрада 528
Курганське, с. 396
Кургань, с. 360
Курдюмівка, х., с. 359
Курдюмове, с. 354
Кураньки, с. 362
Курилехівка, с. 331
Курили, с. 315
Курилівка, с., Волочиський район 380
Курилівка, с., Канівський район 411
Курилівка, с., Куп'янський район 365
Курилівка, с., Лебединський район 349
Курилівка, с., Ніжинський район 399
Курилівка, с., Петриківський район 232
Курилівка, с., Хмільницький район 224
Курилівці, с. 214
Курівка, с. 381
Курінь, с. 392
Курінька, с. 336
Куркулак, с. 267
Курмани, с. 351, 510
Курмань, с. 247
Курне, с., Червоноармійський район 250
Курники, с., Віньковецький район 380
Курники, с., Волочиський район 380
Курники, с., Тиврівський район 222
Курошани, с. 267
Курсакове, с. 305
Курчиця, с. 247
Курячі Лози, с. 299
Курячівка, с., Білокуракинський район 291
Курячівка, с., Марківський район 292
Кусиківці, с. 217
Кусії, с. 394
Кусіївка, с. 394
Кустин, с. 241
Кустине, с. 357
Кустівці, с., Полонський район 385
Кустівці, с., Хмільницький район 48, 98, 224
Кустолове, с., Диканський район 317
Кустолове, с., Машівський район 327
Кустолове, с., Новосанжарський район 329
Кустолові Кущі с. 321
Кустолово-Суходілка с. 327
Кут, с., Апостолівський район 228
Кут, х. Талалаївський район 404
Кути, с. 413
Кутківці, с. 731
Кутузівка, с. 267
Кутузове, с. 242
Кутьківка, с. 372
Кухарка, с. 394
Куца Балка, с. 280
Куцеволівка, с. 287
Куце-Ганебне, с. 367
Куцівка, с. 414
Куча, с. 385
Кучаків, с. 271
Кучерівка, с., Глухівський район 345
Кучерівка, с., Диканський район 316
Кучерівка, с., Куп'янський район 365
Кучинівка, с. 406
Кучівка, с. 387
Кучківка, с. 413
Кучманівка, с. 384
Кучугури с. 269
Кушелівка, с. 224
Кушніри, с. 351
Кушнірів, х. 351
Кушугум, с., смт 259
Кущинці, с. 213
Кущі, х. 334
Кущівка, с. , Козельщинський райпон 323
Кущівка, с., Волочиський район 380
Кущівка, с., Царичанський район 234
Кущівка, х. 263
Кущове, с. 263
Куяльник, с., суч. м. Одеса 303

Куяльник, с., Іванівський район 305
Куяльник, с., Котовський район 307
Куянівка, с. 342
Куянлів Кут, с. 377

Л

Л. Лисіївка, с. 215
Лабурівка, с. 317
Лабушне, с. 306, 559
Лави, с. 403
Лавлівка, х. 275
Лавренці, с. 319
Лаврики, с., Полтавський район 331
Лаврики, с., Сквирський район 278
Лаврівка, с., Вінницький район 212
Лаврівка, с., Долинський район 282
Лаврове, с. 351
Лагері, с. 361
Лагодівка, с. 336
Лад.-Хутори, с. 213
Ладан, смт 401
Ладиги, с. 387
Ладижин, м. 226
Ладижин, с. 574
Ладижинка, с. 206, 415
Ладинка, с. 405
Ладовщина, х. 401
Лажева, с. 387
Лазаренки, с. 336
Лазарівка, с. 241
Лазаропіль, с. 288
Лазірки, с. 329
Лазірці, с. 411
Лазурне, с., Мелітопольський район 261
Лазурне, смт, Скадовський район 379
Лазьки, с., Зіньківський район 318
Лазьки, с., Хорольський район 366
Ландарі, с. 316
Ландау, с. 297
Ландишеве, с. 369
Ландскроне, х. 268
Лани, с., Диканський район 316
Лани, с., Тиврівський район 222
Ланкове, с. 268
Ланна, с-ще зал. стан. 319
Ланнівського радгоспу, с-ще 319
Лантратівка, с., Охтирський район 353
Лантратівка, с., Троїцький район 295
Ланцеве, с. 260
Лапине, с. 230
Лапківці, с. 389
Лаптівка, с. 366
Лапшине, с. 348
Ларинівка, с. 400
Ластівці, с. 383
Латвія 15
Латишев, х. 354
Латишівка, с., Коломацький район 370
Латишівка, с., Машівський район 327
Латишівка, с., Путивльський район 354
Лахни, с. 328
Лахнівщина, х., с. 351
Лашки, с. 323
Лашки, х. 334
Лашуки, с. 394
Лашуки, х. 394
Лащівка, с., Голованівський район 281
Лащівка, с., Первомайський район 300
Лащова, с. 414
Леб'яже, с., Зачепилівський район 369
Леб'яже, с., Печенізький район 721
Леб'яже, с., Чугуївський район 368
Лебедин, м. 348
Лебедин, с., Бориспільський район 271
Лебедин, с., Шполянський район 418
Лебединка, с. 281
Лебединське, с. 230
Лебединський район 125, 349
Лебединці, с., Андрушівський район 240
Лебединці, с., Срібнянський район 404
Лебеді, х. 333
Лебедів, х. 347
Лебедівка, с. 247
Лебедівка, с., Козелецький район 396
Лебедівка, с., Сахновщинський район 367
Левада, с. 381
Левадівка, с. 309
Левадне с., Токмацький район 268
Левадне, с. 258
Леваневське с. 321
Левантівка, с. 308
Левенцівка, с. 231
Левенцівка, с., Карлівський район 319
Левенцівка, с., Решетилівський район 333
Левенцівка, с., Чутівський район 337
Левки, с. 401
Левківка, с., Ізюмський район 372
Левківка, с., Погребищенський район 220
Левківці, с. 380
Левкове, с. 216

Левковичі, с. 405
Левондівка, с. 356
Левоньки, с. 405
Левченки, с., Зіньківський район 319
Левченки, с., Роменський район 356
Левченки, х. 334
Левченків, х. 408
Левченкове, с. 408
Легайди, х. 339
Легедзине, с. 114
Леги, х. 339
Ледянка, с. 384
Лежене, с. 259
Лейків, с. 312
Лейтерсгаузен, к-п 262
Лелеки, с. 401
Лелеківка, с. 290
Леляки, с., Баришівський район 270
Леляки, с., Варвинський район 394
Леляки, с., Пирятинський район 330
Лемешинське, с. 259
Лемеші, с., Бердичівський район 241
Лемеші, с., Козелецький район 396
Лемешівка, с., Городнянський район 394
Лемешівка, с., Калинівський район 215
Лемешівка, с., Яготинський район 279
Леміщиха, с. 409
Ленвківка с. 285
Ленди, с. 276
Лендин, х. 393
Леніна, х., Біляївський район 304
Леніна, х., Роздільнянський район 310
Ленінград, м. 48, 153, 591
Леніне, с. 299
Ленінівка, с. 399
Ленінка, с., Устинівський райцон 289
Ленінка, с., Шевченківський район 373
Леніно Перше, с. 286
Леніно, с., Баштанський район 296
Леніно, с., Переяслав-Хмельницький район 277
Ленінове, с., Новосанжарський район 328
Ленінове, с., Олександрійський район 287
Ленінськ, с. 53, 81
Ленінське, с. , Біляївський район 304
Ленінське, с. Кролевецького район 348
Ленінське, с. Лебединського район 349
Ленінське, с. Сумського район 358
Ленінське, с., Апостолівський район 228
Ленінське, с., Запорізький район 101
Ленінське, с., Сквирський район 278
Ленінське, с., Старокостянтинівський район 387
Ленінське, с., Чорнобаївський район 417, 418
Ленінський, х. 260
Ленінталь, к-п 262
Ленківці, с. 390
Ленчики, х. 334
Леньків, с. 400
Леонардівка, с. 215
Леонівка, с., Кагарлицький район 274
Леонівка, с., Семенівський район 403
Леонідівка, с. 399
Леонтівка, с. 308
Леонтовичеве, с. 285
Лепехівка, с. 396
Лесянка, с. 212
Леськи, с. 416
Леськове, с. 413
Летава, с. 389
Летичів, м. 581
Летичівка, с. 413
Летичівський район 206, 385, 521
Летківка, с. 223
Леухи, с. 214
Лехнівка, с. 267
Лецьки, с. 277
Лешіновка, с. 557
Лещани, х. 340
Лещенки, с. 323
Лещенки, х. 334
Лєдіно, с. 342
Лєсовка, х. 237
Ливенське, с. 329
Лигівка, с. 367
Лизине, с. 291
Лизогубова Слобода, с. 274
Лизунівка, с. 400
Лиман I, с. 333
Лиман II, с. 333
Лиман, с., Зміївський район 363
Лиман, с., Старобільський район 294
Лимани, с., Жовтневий район 299
Лиманівка, с., Зачепилівський район 369
Лиманівка, с., Роздільнянський район 310
Лиманське, с. 232
Лиманський район 551
Лимареве, х., с. 352
Лимарівка, с. 291
Лимарівський, х. 292
Лимарське с. 269
Линове, с. 254

Линовиця, с. 401
Линовиця, смт 401
Линтварівка, х., с. 258
Лип'янка, с., Шполянський район 418
Лип'янка, с.,Карлівський район 319
Лип'ятин, с., Хмільницький район 224
Лип'ятин, с., Хмільницький район 224
Липецьке, с. 307
Липецький район 216, 537, 573
Липівка, с., Макарівський район 275
Липівка, с., Полонський район 386
Липівка, с., Томашпільський район 222
Липівка, с., Щорський район 406
Липівка, с-ще 406
Липки, с., Попільнянський район 249
Липки, с., Старосинявський район 388
Липне, с. 246
Липники, с. 245
Липняжка, с. 281
Липняки, с. 270
Липова Долина, с. 350
Липова Долина, смт 350
Липове, с., П'ятихатський район 231
Липове, с., Талалаївський район 404
Липовець, м. 217
Липовець, с. 274
Липовецький район 172, 206, 216, 575
Липовий Ріг, с. 399
Липовий Скиток, с. 272
Липово-Долинський район
Липоводолинський район 73, 125, 201, 350
Липці, с. 368
Липчани, с. 218
Липчанівка, с. 372
Лиса Гора с., Іллінецький район 214
Лиса Гора, с., Первомайський район 300
Лиса Гора, с., Токмацький район 267
Лисанівці, с. 388
Лисе, х., с. 353
Лисенки, х. 341
Лисець, с. 382
Лисинці, с. 387
Лисича Балка, с. 63, 411
Лисича, с., Карлівський район 319
Лисича, с., Чутівський район 337
Лисичанський район 592
Лисиче, с. 386
Лисівка, с., Андрушівський район 240
Лисівка, с., Гадяцький район 313
Лисівка, с., Красноармійський район 237
Лисівка, с., Новосанжарський район 329
Лисівка, с., Попільнянський район 249
Лиски, с.401
Лисківка, с. 234
Лисковці, с. 200
Лисняки, х. 338
Лисовець, х. 399
Лисовщина, с. 337
Лисогірка, с., Жмеринський район 214
Лисогірка, с., Кодимський район 306
Лисогірка, с., Летичівський район 385
Лисогірка, с., Теофіпольський район 388
Лисогірка, с., Хмільницький район 224
Лисогора, с. 212
Листвина, с. 412
Листвянка Шенбаум, с. 266
Листвянка, с. 267
Листівка, с. 262
Листопадівка, с. 216
Лисянка, стм. 64. 87, 114, 409, 413
Лисянський район 61, 63–64, 86–87, 113–115, 408, 412, 547
Литвиненки, с. 323, 325
Литвинець, с. 407, 411
Литвинівка, с., Біловодський район 289, 291
Литвинівка, с., Великобагачанський район 310, 312
Литвинівка, с., Жашківський район 86, 113, 405, 409
Литвинівка, с., Решетилівський район 330, 332
Литвинівка, слобода 289, 291
Литвинове, с. 291, 293
Литвиновичі, с. 346, 348
Литвяки, с. 324, 326
Литинські Хутори, с. 217
Литовка, с. 351, 499, 353
Лифарі с. 347, 333
Лифине, с. 349
Лихачиха, с. 276, 273
Лихачів, с. 396, 400
Лихачівка, с. 322, 324
Лихварі, с. 319, 321
Лихе, с. 267
Лихівка, с. 231
Лихівський район 546, 560
Лиховидівка, х. 367, 370
Лихоліти, с. 413, 417
Лихолітки, с. 392, 396
Лихопілля, х. 312, 314
Лихопої, х. 330, 332
Лихосілка, с. 252
Личкове, с. 229

Лишава, с-ще 219
Лишня, с. 275, 685
Лібенау, с. 267
Лідин, с. 393
Лідин, х. 340, 393
Лідине, с. 340, 342
Лідине, х. 538
Лідівка, с. 309, 311
Лідієвка, с. 296, 298
Лізарів, х. 275
Лізки, с. 407. 411
Лікарівка, с. 286
Лікарівщина, х., с. 349, 354
Лікарське, с. 356, 358
Лікарський, х. 356, 358
Лінденау, с. 267
Ліннеччина, с. 219
Ліпляве, с. 407, 411
Лісівці I, с. 321, 323
Лісівці II, с. 321, 323
Лісівщина, с. 244
Ліски, с., Менський район 395, 399
Ліски, с., Новоукраїнський район 283, 284, 285
Лісківка, с. 398, 402
Лісківці, с. 379, 383
Лісконоги, с. 396, 400
Лісна Поляна, с. 290, 292
Лісне, с. Конотопський район 345, 347
Лісне, с. Середино-Будський район 355, 357
Лісне, с. Тростянецький район 357, 359
Лісне, с. Шостський район 358, 360
Лісний, х. 263
Лісництво, с. 269
Лісницька Гора, с. 244
Лісниче, с. 211
Лісничівка, с. 302, 304
Лісківка, с. 320, 322
Лісня Рудня, с. 249
Лісняки, с. 233
Лісо-Березівка, с. 385
Лісобуда, с. 244
Лісова Поляна, с. 355, 357
Лісова Слобідка, с. 241
Лісове с., Баранівський район 240
Лісове, с., Барський район 211
Лісове, с., Ніжинський район 395, 399
Лісове, с., Тальнівський район 410, 411, 414, 415
Лісовичі, с. 278, 279
Лісові Бирлинці 211
Лісові Гринівці, с. 385, 389
Лісові Сорочинці, с. 397, 401
Лісові, х. 332, 333, 334, 335
Лісоводи, с. 377, 381
Лісовська Буда, с. 244
Лісогірка, с. 224
Лісогубівка, с. 344, 346
Літинський район 47, 48, 78, 96, 206, 217, 574, 577, 581
Літки, с. 272
Літочки, с. 272
Ліхтенау, с. 261
Ліхтенфельд, с. 261, 267
Ліщани, с. 378, 382
Ліщин, с. 243
Ліщинівка, с. 412, 416
Ліщинка, с. 274
Ліщинці, с. 221, 274
Лобанівка, с. 360, 362
Лобачі Комуна, с. 332, 334
Лобачі, с. 332, 333, 334
Лобачі, х. 335
Лобачів, с. 273
Лободівщина, с. 347, 349
Лободіно, с. 311, 313
Лобойківка, с. 232, 323
Ловинь, с. 398, 402
Логвин, с. 273
Логвина, х. 332, 334
Логвини, х. 332, 334
Лодзянівка, к-п 251, 382
Лодзянівка, с. 251, 286
Лозанівка, с. 266
Лози, х. 337
Лозицький район 70, 122
Лозівка, с., Диканський район 316
Лозівка, с., Козятинський район 216
Лозівка, с., Петропавлівський район 232
Лозівка, с., Полтавський район 331
Лозівка, с., Щорський район 406
Лозівка, х., Талалаївський район 404
Лозівок, с. 416
Лозівське, с. 367
Лозівський район 73, 366, 686
Лозки II, с. 323
Лозки I, с. 322
Лозна, с. 224
Лозова Друга, с. 372
Лозова Перша, с. 372
Лозова, м. 74, 373, 686
Лозова, с., Борівський район 373

Лозова, с., Великобурлуцький район 362
Лозова, с., Волочинський район 380
Лозова, с., Сахновщинський район
Кегичівський район 364
Лозова, с., Ульновський район 289
Лозова, с., Хмільницький район 224
Лозова, с., Шаргородський район 225
Лозовата, с. 221
Лозоватка, с. 300
Лозоватка, х. 257
Лозове, с., Конотопський район 347
Лозове, с., Пологівський район 264
Лозове, х. 295
Лозовенька, с. 361
Лозовий Яр, с. 279
Лозовик, с. 275
Лозовики, с. 249
Лозові, х. 353
Лозувата, с. 217
Лозувате, с. 312
Лозуватка, с. Криворізький район 229
Лозуватка, с. П'ятихатський район 231
Лозуватка, с. Синельниківський район 233
Лозуватка, с., Компаніївський район 283
Лозуватка, с., Маловисківський район 284
Лозуватка, с., Новоукраїнський район 285
Лозуватка, с., Олександрійський район 287
Лозуватка, с., Приморський район 266
Лозуватка, с., Шполянський район 418
Лойки, х. 321
Локнисте, с. 399
Локня, с. Білопільський район 342
Локня, с. Кролевецький район 348
Локня, с. Роменський район 356
Локня, с. Сумський район 358
Локотьків, х. 405
Ломачинці, с. 380
Ломівка, с. 227
Ломленка, с. 360
Лонки, с. 380
Лопатин, с., Бахмацький район 392
Лопатин, с., Козятинський район 216
Лопатин, с., Чернігівський район 405
Лопатин, с-ще 392
Лопатинці, с., Жмеринський район 213, 575
Лопатинці, с., Шаргородський район 225
Лопатичі, с. 248
Лопатника, с. 219
Лопатні, с. 402
Лосева Слобода, с. 406
Лосинівка, с.399
Лосинівка, смт 399
Лосівка, с. 403
Лосівщина, х. 401
Лоска, с. 400
Лосятин, с. 273
Лоташеве, с. 415
Лотівка, с. 390
Лотниківка, с. 365
Лохвиця, м. 325
Лохвицький район 71,91,122–123, 138, 201, 325
Лохня, с. 342
Лоцкіне, с. 302
Лоцкіно, с-ще 508
Лоцманська Кам'янка, с. 227
Лошаки суч., с. Лашуки, с. 394
Лошакова Гута , с. 396
Лошакове, с. 363
Лошкарівка, с. 230
Луб'янецькі, х. 334
Луб'янка, с., Білокуракинський район 291
Луб'янка, с., Веселинівський район 297
Луб'янка, с., Синельниківський район 233
Лубенець, с. 398
Лубенський район 92, 198, 201, 326, 529, 550, 551, 593, 658
Лубенський, х. 257
Лубянка, с. 277
Луганськ, м. 609, 615, 632, 666
Луганська область 47, 54, 102, 198–199, 291, 422, 514, 517, 654
Луганське, с. 236
Луганське, смт 236
Луганське, х. 266
Луги, с. 225
Лугини, с. 245
Лугини, смт 245
Лугинки, с. 245
Лугинський район 204, 245
Лугівка, с. 268, 344
Лугова, с., Бершадський район 211
Лугова, с., Іллінецький район 215
Лугове, с., Василівський район 254
Лугове, с., Васильківський район 228
Лугове, с., Оріхівський район 263
Лугове, с., Ярмолинецький район 390
Луговий, х., Василівський район 254
Луговий, х., Чернігівський район 405
Луговики, с. 336
Луговинівка, с. 322

Лужки, с. 345
Лузанівка, с. 410
Лузики, с. 403
Лук'янівка, с., Баришівський район 270
Лук'янівка, с., Таращанський район 279
Лук'янці, с. 368
Лук'янці, х. 334
Лука Барська, с. 557
Лука Мовчанська, с. 214
Лука, с., Житомирський район 243
Лука, с., Канівський район 411
Лука, с., Літинський район 217
Лука, с., Лохвицький район 325
Лука, с., Лубенський район 326
Лука, с., Таращанський район 279
Лука, с., Ярмолинецький район 390
Лука-Барська, с. 211
Лука-Мельшківська, с. 212
Луканівка, с. 299
Лукаша й Онищенка, х. 334
Лукашеве, с. 259,313
Лукашевка, с. 259
Лукашенкове, с. 357
Лукаші, с., Баришівський район 270
Лукаші, с., Великобагачанський район 312
Лукашівка, с. Чернігівський район 405
Лукашівка, с., Великописарівський район 344
Лукашівка, с., Золотоніський район 410
Лукашівка, с., Красноградський район 369
Лукашівка, с., Літинський район 217
Лукашівка, с., Монастирищенський район 413
Лукашівка, с., Первомайський район 300
Лукашівка, с., Семенівський район 335
Лукашівка, с., Чернігівський район 405
Лукашівка, с., Чорнобаївський район 417
Лукашівка, с., Ямпільський район 226
Луки с. 246
Лукищина, с. 331
Лукіївка, с. 230
Лукім'я, с. 329
Лукіщина, с. 557
Луковець, с. 397
Луковиця, с. 411
Луком'я, с. 201
Луначарівка, с. 258
Лупарево, с. 299
Лупасове, с. 398
Луполове, с. 289
Лутава, с. 396
Лутайка, с. 315
Лутище, с.353
Лутовинівка, с. 327
Лухтівка, с. 344
Луценки, с. 325
Луценки, х. 334
Луценкове, с. 356
Луциківка, с.342
Луці, х., с. 340
Луцьк, м. 610, 613, 618–619, 629, 649–650, 652, 659, 662
Лучанки, с. 248
Лучин, с. 249
Лучинчик, с. 218
Лучка, с., Липоводолинський район 351
Лучка, с., Лохвицький район 325
Лучки, с. 332
Лучківка, с. 395
Лушники, с., Лубенський район 326
Лушники, с., Шосткинський район 359
Любар, с. 246
Любар, смт 246, 581
Любарка, с. 246
Любарська Гута, с. 240
Любарський район 172, 206, 245, 508, 565, 574–575, 576
Любарці, с. 271
Любахове, с. 357
Любашівка, с. 308
Любашівка, смт 308
Любашівка, с-ще. 308
Любашівський район 308, 574
Любеч, с. 402
Любеч, смт 402
Любечанинів, с. 396
Любимівка, с., Андрушівський район 224
Любимівка, с., Вишгородський район 273
Любимівка, с., Дніпропетровський район 229
Любимівка, с., Оріхівський район 263
Любимівка, с., Солонянський район 233
Любимівка, с., Софіївський район 234
Любимівка, х. 257
Любитове, с. 348
Любицьке, с. 262
Любов, с. 233
Любовка, вис. 255
Любоіванівка, с. 296
Любокут, х. 264
Любомирівка, с., Березнегуватський район 297
Любомирівка, с., Вільнянський район 257
Любомирка, с., Добровеличківський район 281

Любомирка, с., Котовський район 307
Любомирка, с., Олександрівський район 286
Любомирка, с., Полонський район 385
Любомирка, с., Чечельницький район 225
Любомудрівка, с. 393
Любомудрівка, х. 393
Любо-Олександрівка, с. 309
Люботаївка, с. 305
Люботин, м. 361
Люботин, смт 361
Любча, с. 278
Людавка, с. 214
Людвиківка, с. 270
Людвинівка, с. 275
Людвінка, с. 280
Люджа, с. 359
Люксембург, с. 267
Люксембурзький національний район 208
Люксембурзький район 246
Люлинці, с., Калинівський район 215
Люлинці, с., Оратівський район 219
Люстдорф, с. 303
Лютарі, с. 271
Лютарівка, с. 388
Лютарка, с. 382
Люте, с. 357
Лютенські Будища, с. 318
Лютенька, с. 173, 313, 565, 572
Лютівка, с. 370
Лютівка, х. 335
Лютіж, с. 273, 394
Лютіж, х. 394
Люцерна, х. 257
Люшнювата, с. 257
Люшнювате, с. 281
Лягоминщина, х. 338
Лядова, с. 211
Лядська Слобідка, с. 214
Лясівка, с. 240
Ляхівецький район 453
Ляхівка, с. 365
Ляхівці, с., Андрушівський район 240
Ляхівці, с., Житомирський район 243
Ляхове, с. 283
Ляшівці, с. 218
Ляшки, с. 349
Ляшківка, с. 234
Лящівка, с. 417
Львів, м. 86, 590, 594, 604, 609–616
Львівка, с. 410
Львівське, х., с. 320
Львове, с. 375
Льгівка, с. 405
Льгівка, х. 405

М

М. Кириївка, с. 212
М. Коровинці, с. 252
М. Мочулка, с. 221
М. Панівці, с. 383
М. Рублівка, с. 324
М. Стариця, с. 271, 272
М. Фосня, с. 248
М.-Комишувата, с. 368
М'якеньківка, с. 333
М'яколовичі, с. 243
М'якоти, с. 383
М'якохід, с. 212
М'якушки, х. 334
Маврине, с. 232
Магдалинівка, с., Магдалинівський район 50, 80, 99, 229
Магдалинівка, с., Оріхівський район 264
Магдалинівський район 50–51, 79, 80, 99, 207, 229, 560
Магедове, с-ще 264
Магімт м., 553
Магнишівка, с. 390
Мажарка, с. 364
Мажугівка, с. 405
Мажугівка, х. 405
Мазепинці, с. Білоцерківський район 270
Мазепинці, с., Хмільницький район 224
Мазівка, с. 354
Мазінки, с. 277
Мазки, с. 401
Мазники, с. 382
Мазурівка, с., Полтавський район 331
Мазурівка, с., Чернівецький район 224
Мазурове, с. 299
Майбородівка, с. 325
Майдаки, с. 349
Майдаки, х. 349
Майдан Вила, с. 386
Майдан Голенищівський, с. 385
Майдан Курилівський, с. 217
Майдан Олександрівський, с. 380
Майдан Стасів, с. 217
Майдан, с., Валківський район 370
Майдан, с., Вінницький район 212

Майдан, с., Олевський район 248
Майдан, с., Тиврівський район 222
Майдан-Грузький, с. 217
Майданецьке, с. 415
Майданівка, с. 409
Майдан-Копищенський, с. 248
Майдан-Лабунь, с. 390
Майдан-Супрінівський, с. 217
Майдан-Чапельський, с. 212
Майдан-Чернелівецький, с. 382
Майдань-Лабунь, с. 133
Майдорф, х 258
Майнове, с. 303
Майорівка, с., Компаніївський район 283
Майорівка, с., Кроливецький район 348
Майорівка, с., Новобузький район 301
Майорщина, с., Гребінківський район 315
Майорщина, с., Козельщинський район 322
Майорщина, с., Козельщинський район 324
Майорщина, с., Чернівецький район 224
Майське, с. Великописарівський район 344
Майське, с. Конготопський район 347
Майське, с. Мелітопольський район 261
Майське, с. Ямпільський район 360
Майське, с., Менський район 398
Майське, с., Новобузький район 302
Майське, с., Синельниківський район 233
Майське, с-ще, 320
Майський, х., 344
Макаренки, с. 316
Макаренкове, с. 404
Макариха, с., Знам'янський район 282
Макариха, с., Світловодський район 289
Макарі, х. 241
Макарів, с. , Дережнянський район 382
Макарів, с. , Макарівський район 275
Макарів, с., Обухівський район 276
Макарів, смт, Макарівський район , 275
Макарівка, с. Бобровицький район 393
Макарівка, с. Світловодський район 289
Макарівка, с., Попільнянський район 105, 349
Макарівський район 60, 84, 107, 108, 275, 564
Макарове, с. 382
Макартетине, с. 293
Макарцівка, с., Диканський район 317
Макарцівка, с., Полтавський район 331
Макеїнок, с. 342
Маки, х. 321
Макишин, с. 394
Маків, с. 382
Маківка, с., Приазовський район 265
Маківка, с., Рокитнянський район 277
Макіївка, м., 239
Макіївка, с., Білопільський район 342
Макіївка, с., Білоцерківський район 270
Макіївка, с., Носівський район 400
Макіївка, с., Смілянський район 414, 661
Макішено, с. 556
Макове, с. 359
Маковище, с. 275
Макошине, смт, 399
Максаки, с. 399
Максаки, х. 399
Максаківський, х. 399
Максим, с. 396
Максима Горького, с., Якимівський район 269
Максимівка Друга, с. 319
Максимівка, с., Вільнянський район 257
Максимівка, с., Гадяцький район 313
Максимівка, с., Диканський район 316
Максимівка, с., Ічнянський район 395
Максимівка, с., Карлівський район 319
Максимівка, с., Кременчуцький район 325
Максимівка, с., Нікопольський район 230
Максимівка, с., Первомайський район 367
Максимівка, с., Сахновщинський район 367
Максимівка, с., Троїцький район 295
Максимівка, с., Уманський район 415
Максимівщина, с., Білопільський район 342
Максимівщина, с., Оржицький район 329
Максимовичі, с. 277
Максимовичів, х., 318
Максимці, с. 315
Макухи, с. 318
Макухівка, с. 331
Макшиївка, с. 377
Мала Андронівка, с. 379
Мала Антонівка, с. 270
Мала Березанка, с. 274
Мала Березівка, с. , Світловодський район 288
Мала Березівка, с., Олександрійський район 286
Мала Березянка, с. 279
Мала Боярка, с. 303
Мала Бугаївка, с. 273
Мала Бузова, с. 338
Мала Бузова, х., 338
Мала Бурімка, с. 417
Мала Василівка, с. 308
Мала Венделівка, с. 574
Мала Виска, м. 284

Мала Виска, селище, 284
Мала Вільшанка, с., Білоцерківський район 270
Мала Вільшанка, с., Вільшанський район 62, 111, 280
Мала Вільшанка, с., Обухівський район 276
Мала Вовнянка, с. 279
Мала Вовча, с. 363
Мала Волиця, с. 252
Мала Вулига, с. 222
Мала Ганнівка, с., Конотопський район 346
Мала Ганнівка, с., Устинівський район 289
Мала Гнійниця, с. 383
Мала Горбаша, с., Новоград-Волинський 247
Мала Горбаша, с., Черняхівський район 251
Мала Данилівка, с. 374
Мала Деребчинка, с. 225
Мала Деревичка, с. 246
Мала Диканька, с. 315
Мала Дівиця, с. 401
Мала Дівиця, смт, 401
Мала Єкатеринівка, с. 259
Мала Загорівка, с. 393
Мала Іванівка, с. 548
мала Каратуль, с. 277
Мала Кардашинка, с. 377
Мала Кіндратівка, с. 307
Мала Клітенка, с. 216
Мала Козирщина, с. 231
Мала Комишуваха, с. 372
Мала Костромка, с. 228
Мала Кохнівка, с. 325
Мала Кошелівка, с. 399
Мала Круча, с. 330
Мала Кужелівка, с. 382
Мала Лепетиха, с. 375
Мала Лозовенка, м. 292
Мала Маньківка, с. 413
Мала Медмедівка, с. 383
Мала Мечетня, с. 299
Мала Миколаївка, с. 232
Мала Нехвороща, с. 327
Мала Новоселиця, с. 386
Мала Обухівка, с. 313
Мала Олександрівка, с.,
Великоолексвндрівський район 376
Мала Олександрівка, с., Котовський район , 307
Мала Олександрівка, с., Скадовський район 379
Мала П'ятигірка, с. 240
Мала Павлівка, с. 353
Мала Петрівка, с. 307
Мала Побиванка, с. 313
Мала Побіянка, с. 382
Мала Помічна, с. 285
Мала Радзивилівка, с. 241
Мала Решетилівка, с. 312
Мала Рибиця, с. 347
Мала Ростівка, с. 219
Мала Рудка, с. 316
Мала Севастянівка, с. 416
Мала Селецька, с. 329
Мала Сквирка, с. 270
Мала Скельва, с. 288
Мала Слобідка, с. 306
Мала Смілянка, с. 414
Мала Солтанівка, с. 273
Мала Софіївка, с. 308
Мала Стратіївка, с. 223
Мала Супоївка, с. 274
Мала Татаринівка, с. 241
Мала Теренівка, с. 269
Мала Токмачка, с. 263
Мала Холодиха, х. 320
Мала Цвіля, с. 247
Мала Чернеччина, с. 358
Мала Чернявка, с., Попільнянський район 249
Мала Чернявка, с., Ружинський район 250
Мала Шапківка, с. 365
Мала Шилівка, с. 344
Мала Шкарівка, с. 386
Мала Шкурупіївка, с. 335
Малаєшти, с. 308
Малаївці, с. 308
Мала-Каратуль, с. 277
Малахівка, с. 245
Малахове, с. 296
Малашеве, х., 338
Малашівці, с. 389
Мале Бурилове, с. 307
Мале Ладижине, с. 331
Мале Ладижине, с. 331
Мале Микільське, с. 331
Мале Микільське, с. 331
Мале Старосілля, с. 414
Мале Старосілля, с. 414
Мале, с. 356
Маленки, с. 384
Маленькі Лиманські Хутори, с. 304
Малий Бакай, 332
Малий Бобрик, с., Краснопільський район 347
Малий Бобрик, с., Любашівський район 308
Малий Браталів, с. 246

Малий Бузуків, с. 414
Малий Бурилове, с. 307
Малий Бурлук, с. 362
Малий В'язівок, с. 326
Малий Вистороп, с. 349
Малий Дарчин, с. 394
Малий Дивлин, с. 245
Малий Єланець, с. 299
Малий Зліїв, с. 402
Малий Карабчіїв, с. 382
Малий Кобелячок, с. 328
Малий Лазучин, с. 388
Малий Листвен, с. 402
Малий Митник, с. 224
Малий Молодьків, с. 247
Малий Орчик, с. 369
Малий Перевіз, с. 339
Малий Перевіз, х. 339
Малий Ржавець, с. 411
Малий Самбір, с. 75, 346
Малий Скнит, с. 386
Малий Тростянець, с. 331
Малий Фонтан, с. 307
Малий Чернятин, с. 387
Малий Щимель, с. 406
Малики, с. 325
Малики, х. 339
Маликівщина II, х., 339
Маликівщина, с. 339
Маликівщина, х. 339
Малимине, с. 229
Малимони, х. 321
Малин, м., 82, 103
Малин, смт 56
Малиничі, с. 389
Малинівка, с., Бердянський район 254
Малинівка, с., Брусилівський район 241
Малинівка, с., Глобинський район 314
Малинівка, с., Гуляйпільський район 259
Малинівка, с., Іванівський район 305
Малинівка, с., Петрівський район 288
Малинівка, с., Покровський район Дніпропетровська область 282
Малинівка, с., Приазовський район 266
Малинівка, с., Ріпкинський район 402
Малинівка, с., Чернігівський район 406
Малинівка, с., Черняхівський район 233
Малинівка, с., Чугуївський район 367
Малинівка, х. 254
Малинівці, с. 383
Малинівщина, с. 410
Малинка, с. 247
Малинки, с. 220
Малинський район 172, 204, 246, 677
Малишівка, с., Запорізький район 259
Малишівка, с., Козятинський район 216
Малишівці, с. 387
Малі Бубни, с. 356
Малі Будища, с., Гадяцький район 313
Малі Будища, с., Зіньківський район 318
Малі Будки, с. 351
Малі Бучки, с. 367
Малі Волика, х. 338
Малі Гирли, с. 379
Малі Гуляки, с. 249
Малі Дмитровичі, с. 276
Малі Єрчики, с. 278
Малі Каленичі, с. 385
Малі Канівці, с. 417
Малі Кліщі, с. 247
Малі Кринки, с., Глобинський район 314
Малі Кринки, с., Шевченківський район 373
Малі Крушлинці, с. 212
Малі Кутищі, с. 215
Малі Липняги, с. 335
Малі Лисовці, с. 278
Малі Мацевичі, с. 387
Малі Міньки, с. 247
Малі Мошківці, с. 240
Малі Низгірці, с. 250
Малі Орлинці, с. 389
Малі Пузирки, с. 384
Малі Солонці, с. 329
Малі Сорочинці, с. 71, 123, 328
Малі Фурси, х. 339
Малі Щербаки, с. 254, 255
Малі Щербаки, х. 254
Малі Юначки, с. 384
Малії, с. 344
Маліївка, с, Борівський район 373
Маліївка, с., Березнегуватський район 297
Маліївка, с., Золотоніський район 410
Малійки, с. 405
Малківка, с. 401
Малоберезянське, с. 279
Малобокове, с. 308
Маловенделівка, с. 293
Маловисківський район 284
Малоганівка, с. 288
Маложенівка, с. 299

Малозахаріне, с. 233
Маломихайлівка, с. 233
Малоолександрівка, с., Павлоградський район 232
Малоолександрівка, с., Троїцький район 295
Малушине, с. 354
Малютинці, с. 330
Малярівщина, с. 356
Мальованка, с. 390
Мальовниче, с. 225
Мальці, с. 328
Мальцівка, с., Дворічанський район 371
Мальцівка, с., Дворічанський район 371
Мамадишський район 159
Мамаївка суч., с. Удайці 401
Мамачинівка, с. 339
Мамекине, с. 400
Маначин, с. 381
Маначинські, х. 339
Манвелівка, с. 229, 330
Мангуш, с. 237
Мангуш, смт 237
Мандрикине, ст. 239
Мандрівка, с. 304
Мандрове, х. 304
Манжелія, с. 214
Манилівка, с., Зіньківський район 319
Манилівка, с., Машівський район 327
Манилівка, с., Хмельницький район 389
Мануілівка, с. 372
Мануїльське, с. 388
Мануйлівка, с., Маловисківський район 284
Мануйлівка, с., Приморський район 266
Мануйлово, с. 371
Манухівка, с. 354
Манчекрак, вис. 255
Манченки, с-ще 368
Манчичі, х., с. 353
Манчишина, х. 404
Манятин, с. 133
Маньківка, с., Бершадський район 211
Маньківка, с., Букський район 204, 576
Маньківка, с., Сватівський район 293
Маньківка, смт 413
Маньківський район 64, 114, 413
Маньківці, с. 211
Мар'ївка, с., Компаніївський район , 283
Мар'ївка, с., Магдалинівський район 229
Мар'ївка, с., Мелітопольський район 261
Мар'ївка, с., Нікопольський район 230
Мар'ївка, с., Олександрійський район 286
Мар'ївка, с., Онуфріївський район 287
Мар'ївка, с., Павлоградський район 232
Мар'ївка, с., Полтавський район 331
Мар'ївка, с., Сахновщинський район 367
Мар'ївка, с., Синельниківський район 233
Мар'ївка, с., Солонянський район 233
Мар'ївка, с., Софіївський район 234
Мар'ївка, с., Сумський район 358
Мар'ївка, с., Сумський район 358
Мар'їне, с. 324
Мар'їне, х. 315
Мар'їне, х. 315
Мар'їнка, с. 233
Мар'їно, с. 347
Мар'їно, с. 347
Мар'янівка, с., Апостольський район 228
Мар'янівка, с., Баранівський район 204, 240
Мар'янівка, с., Барський район 211
Мар'янівка, с., Березівський район 305
Мар'янівка, с., Бобринецький район 280
Мар'янівка, с., Брусилівський район 242
Мар'янівка, с., Васильківський район , 273
Мар'янівка, с., Володарсько-Волинський район 242
Мар'янівка, с., Врадіївський район 298
Мар'янівка, с., Гайсинський район 213
Мар'янівка, с., Карлівський район 319
Мар'янівка, с., Козельщинський район 322
Мар'янівка, с., Любашівський район , 308
Мар'янівка, с., Макарівський район 275
Мар'янівка, с., Маловисківський район 284
Мар'янівка, с., Михайлівський район 262
Мар'янівка, с., Новоархангельський район , 284
Мар'янівка, с., Новомосковський район 231
Мар'янівка, с., Новоукраїнський район , 285
Мар'янівка, с., Погребищенський район 220
Мар'янівка, с., Приазовський район 265
Мар'янівка, с., Ружинський район 250
Мар'янівка, с., Софійський район 234
Мар'янівка, с., Теофіпольський район 388
Мар'янівка, с., Хмельницький район 389
Мар'янівка, с., Хмільницький район 224
Мар'янівка, с., Чемеровецький район 389
Мар'янівка, с., Чорнобаївський район 417
Мар'янівка, с., Ширяївський район , 311
Мар'янівка, с., Шполянський район 418
Мар'янівка, смт 240
Мар'янівка, х. 242
Мар'яно-Чогодарівка, с. 311
Мар'янськ, с. 312
Мар'яслав, к-п, 242

Мараровe, с. 298
Мараховка х. 294
Марганець, м., 227
Маргенау, с. 268
Мардарівка, с. 307
Мареничі, с. 237
Маринівка, с., Березівський район , 305
Маринівка, с., Доманівський район 298
Маринівка, с., Приморський район 266
Маринівка, с., Старобільський район 294
Маринове, с. 305
Мариновка, с. 578
Маринопіль, с., Голованівський район 281
Маринопіль, с., Нікопольський район 230
Маринопіль, с., Розівський район 266
Маріагейм, к-п, 262
Маріагейм, к-п, 262
Марієнталь, с. 268
Марієнфельд, к-п, 233
Марієнфельд, с. 261
Маріївка, Запорізький район с. 259
Маріївка, Козельщинський район 323
Марійка, с. 409
Маріно, х., 300
Маріуполь, м., 431
Маріупольська округа 198
Маріяволь, с. 268
Мар'ївка, с., Компанійський район 283
Мар'ївка, с., Магдалинівський район 229
Мар'ївка, с., Мелітопольський район 261
Мар'ївка, с., Нікопольський район 230
Мар'ївка, с., Олександрівський район 286
Мар'ївка, с., Онуфріївський район 287
Мар'ївка, с., Павлоградський район 232
Мар'ївка, с., Сахновщицький район 367
Мар'ївка, с., Синельківський район 233
Мар'ївка, с., Солонянський район 233
Мар'ївка, с., Софіївський район 234
Мар'їнський район 237, 239
Маркизівка, с. 406
Марківка, Білопільський район 340
Марківка, с., Березанський район 294
Марківка, с., Кобеляцький район 319, 324
Марківка, с., Полтавський район 331, 329
Марківка, с., Сумський район 358
Марківка, с., Теплицький район 221–223
Марківка, с., Томашпільський район 223
Марківське, с. 290
Марківський район 290
Марківці, с., Бобровицький район 389
Марківці, с., Козятинський район 216
Марківці, с., Красилівський район 380
Марківці, с., Шепетівський район 386
Марксово, с. 218
Марксфельд, к-п, 238
Маркуші, с., Бердичівський район 241
Маркуші, с., Хмільницький район 225
Мармуліївка, с. 273
Мармури, с. 321
Марс, с. 399
Марсель, м. 755
Мартинівка, с. Бердичівський район 241
Мартинівка, с., Гадяцький район 311
Мартинівка, с., Ічнянський район 391
Мартинівка, с., Канівський район 407
Мартинівка, с., Красноградський район 366
Мартинівка, с., Старокостянтинівський район 383
Мартинівка, с., Тростянецький район 357
Мартинівка, с., Хмельницький район 385
Мартинівка, с., Хорольський район 334
Мартове, с. 365
Мартоноша, с. 284
Марусенкове, с. 347
Марусичі, х. 327
Марушівка, к-п 247
Марфівка, с. 281
Марфопіль, с. 258
Мархлевськ, с. 240
Мархлевський польський національний район 204
Марченки, с., Великобагачанський район 310
Марченки, с., Диканський район 313
Марченки, х. 330
Марчихина Буда, с. 358
Маршали, с. 349
Мар'янівка, с., Теофіопольський район 384
Марьєвка, с. 363
Марьянівка, с., Арбузинський район 294
Масалаївка, с. 399
Масани, с. 401
Масиві, с., Козельщинський район 321
Масиві, х. Кобеляцький район 319
Масиків, х., с. 357
Масівці, с. 384
Маслівка, с. 363
Маслівці, х. 337
Маслове, с. 414
Масловка, с. 204
Матвіївка, с., Веселівський район 255
Матвіївка, с., Вільнянський район 257
Матвіївка, с., Голованівський район 280

Матвіївка, с., Диканський район 315
Матвіївка, с., Сосницький район 399
Матвіївка, с., Чигиринський район 413
Матвіївка, с., Чорнобаївський район 413
Матвіївка, х., Шишацький район 338
Матвіїха, с., Володарський район 273
Матвіїха, с., Монастирищенський район 409
Матвійці, с. 321
Матейків, с. 211
Матіївка, с., Бахмацький район 388
Матіус, с. 202
Матіясове, с. 294
Матлахове, с. 354
Матросове, с. 233
Матусів, с. 414
Матюші, с. 270
Матяші, с., Зіньківський район 317
Матяші, с., Козельщинський район 321
Матяшівка, с., Великобагачанський район 310
Матяшівка, с., Лубенський район 324
Матяшівка, с., Обухівський район 276
Махаринці, с., Козятинський район 215
Махаринці, с., Старокостянтинівський район 383
Махнівка, с., Калинівський район 215
Махнівка, с., Козятинський район 216
Махнівський район 206–207
Маховики, с. 394
Мацківці, с. 324
Мацкова Лучка, с. 324
Мацкове, с. 343
Мацьки, с. 315
Мацьківці, м. 385
Мачулища, с. 352
Мачури, х. 330
Мачухи, с. 329
Машеве, с. 399
Машенька, с. 309
Машівський район 325
Машкове, с. 357
Машовців, х. 275
Мащанка, с. 357
Мая, с. 308
Маяк, с. 261
Маяки, с., Біляївський район 302
Маяки, с., Слов'янський район Маяківка 237
Маянів, с. 222
Мегері, х. 275
Медведівка, с, Чигиринський район 413
Медведівка, с., Волочиський район 377
Медведівка, с., Козятинський район 216
Медведівка, с., Літинський район 217
Медведівка, с., Сахновщинський район 361
Медведовська станиця 34
Медвежа, с. 218
Медвеже Вушко, с. 212
Медвин, с. 189, 204, 271
Меделів, с. 249
Мединщина, с. 395
Медичне, с. 228
Медівка, с., Оратівський район 219
Медівка, с., Рошівський район 267
Медовата, с. 405
Медці, с. 380
Медяники, с. 331
Межигірка, с. 414
Межиліска, с. 247
Межирич, с. 264
Межирів, с. 214
Межирівська, с. 214
Межиріч, с., Канівський район 407
Межиріч, с., Лебединський район 347
Межиріч, с., Павлоградський район 232
Межиріч, с., Пологівський район 264
Межирічка, с., Голованівський район 280
Межирічка, с., Радомишльський район 249
Межівський район 35, 173, 207, 727
Межова, с. 727
Мезенівка, с. 345
Мелені, с. 244
Меленці, с. 246
Мелесівка, с. 406
Мелесівка, х. 406
Мелехівка, с. 368
Мелешки, с. 312
Мелешки, х. 312
Мелешків, с. 213
Мелешків, х. 349
Мелешківка, с. 349
Мелітополь, м. 254
Мелітопольська округа, 199
Мелітопольський район 53, 186, 198, 207, 261, 504, 554, 580
Меліхівка, с. 445
Мелюшки, с. 334
Мельбурн, с. 617, 625, 646
Мельники, с., Канівський район 407
Мельники, с., Чигиринський район 413
Мельники, с., Чорнобаївський район 413
Мельниківка, с. 410
Мельниківці, с. 219

Мельня, с. 344
Мена, м. 395
Менделєєвка, с. 230
Менський район 394
Менчикури, с. 255
Мервин, с. 255
Мерефа, м., 365
Метанівка, с. 221, 222
Мефодівка, с. 355
Мехедівка, с., Драбівський район 404
Мехедівка, с., Лохвицький район 323
Мечебилове, с. 368, 509
Мечиславка, с. 287
Мечнікове, с. 369
Мигалівці, с. 211
Мигалки, с. 527
Мигулин, х. 347
Мигурів, с. 400
Мизинівка, с. 405
Микитівка, с. Тростянецький район 357
Микитівка, с. Ямпільський район 358
Микитівка, х. 359
Микитівський район 238
Микілка, с. 322
Микільськ, с. 290
Микільське, с., Білозерський район 371
Микільське, с., Вільнянський район 257
Микільське, с., Волноваський район 236
Микільське, с., Оріхівський район 263
Микільське, с., Полтавський район 329
Микільське, с., Солонянський район 233
Микільське, с., Світловодський район
Микільське-на-Дніпрі, с. 233
Микільський № 1, х., Оріхівський район 263
Микільський № 3, х. Оріхівський район 263
Микільський, х., Оріхівський район 263
Миколаїв, м. 297, 531, 532, 633, 654, 655, 683, 717
Миколаїв, с., Бобровицький район 389
Миколаїв, с., Хмельницький район 385
Миколаїв, х. 275
Миколаївка Перша, с. 305
Миколаївка, с., Бердянський район 254
Миколаївка, с., Білопільський район 340
Миколаївка, с., Борознянський район 389
Миколаївка, с., Братський район 295
Миколаївка, с., Буринський район 342
Миколаївка, с., Васильківський район 228
Миколаївка, с., Васильківський район 228
Миколаївка, с., Великолепетинський район 371
Миколаївка, с., Верхньодніпровський район 228
Миколаївка, с., Високопільський район 372
Миколаївка, с., Гадяцький район 311
Миколаївка, с., Генічеський район 372, 273
Миколаївка, с., Дворічанський район 369
Миколаївка, с., Диканський район 315
Миколаївка, с., Дніпропетровський район 229
Миколаївка, с., Добровеличківський район , 280
Миколаївка, с., Ємільчинський район 243
Миколаївка, с., Зачепилівський район 366
Миколаївка, с., Ізюмський район 369
Миколаївка, с., Кіровоградський район , 282
Миколаївка, с., Коломацький район 367
Миколаївка, с., Корсунь-Шевченківський район 408
Миколаївка, с., Котовський район , 305
Миколаївка, с., Куп'янський район 363
Миколаївка, с., Літинський район 217
Миколаївка, с., Любашівський район , 306
Миколаївка, с., Межівський район 230
Миколаївка, с., Менський район 395
Миколаївка, с., Міловський район 290
Миколаївка, с., Новасажанський район 326
Миколаївка, с., Новомосковський район 231
Миколаївка, с., Новотроїцький район 375
Миколаївка, с., Олександрівський район
Кіровоградська область 286
Миколаївка, с., Охтирський район 351
Миколаївка, с., Первомайський район 363
Миколаївка, с., Петриківський район 232
Миколаївка, с., Петропавлівський район 232
Миколаївка, с., Полтавський район 329
Миколаївка, с., Прилуцький район 397
Миколаївка, с., Решетилівський район 333
Миколаївка, с., Роздільнянський район 308
Миколаївка, с., Роменський район 354
Миколаївка, с., Семенівський район 399
Миколаївка, с., Смілянський район 410
Миколаївка, с., Софійський район 234
Миколаївка, с., Старосинявський район 384
Миколаївка, с., Томаківський район 234
Миколаївка, с., Ширяївський район 309
Миколаївка, х., Катеринопільський район 408
Миколаївка, х., Котовський район
Миколаївка, х., Охтирський район 351
Миколаївка, х., Роздільнянський район , 308
Миколаївка, х., Сумський район 356
Миколаївка-Тернівська, с. 341
Миколаївська область 47, 54, 66, 81, 101, 117, 136, 140, 198, 509, 51–513, 523, 531, 654–655
Миколаївський район 297, 307, 532, 544
Миколаївщина 537, 654, 655

Миколо-Бабанка, с. 279
Миколо-Бурдзунківка, с. 281
Миколо-Мусіївка, с. 233
Микольське, с., Білозерський район 371
Миловидівка, с. 323
Милорадове, с. 322
Мильники, с. 396
Мильці, с. 323
Минаєв, х. 390
Минаївщина, с. 390
Минівка, с. Магдалинівський район 51, 229
Минівка, с. Царичанський район 234
Минівка, с., Полтавський район 329
Минківка, с. 366
Миньківці, с., Скирський район 277
Миньківці, с., Славутинський район 382
Миргород, м. 118
Миргородський район 71, 92, 123, 325
Миргородщина, с., Козельщинський район 321, 322
Мирин, с. 396
Мирівка, с., Волочиський район
Хмельницька область 377
Мирівка, с., Кагарлицький район 274, 653
Мирне, с. Криничанський район 229
Мирне, с. Новомсковський район 231
Мирне, с., Борівський район 370
Мирне, с., Козелецький район 392
Мирне, с., Краснокутський район 361
Мирне, с., Решетилівський район 331
Мирне, с., Талалаївський район 400
Мирне, с., Токмацький район 267
Мирне, с-ще 267
Мирний, х. 367
Миролюбівка, с., Братський район 295
Миролюбівка, с., Вільнянський район 257
Миролюбівка, с., Житомирський, район 243
Миролюбівка, с., Маловисківський район 283
Миролюбівка, с., Новобузький район 299
Миролюбівка, с., Нововоронцовський район 375
Миролюбівка, с., Попільнянський, район 249
Миролюбівка, с., Синельниківський район 233
Миролюбівка, Харківщина, 529
Миролюбне, с. 383
Миролюбний, х. 258
Миронівка, с., Кагарлицький район 59, 123
Миронівка, с., Нікопольський район 230
Миронівка, с., Первомайський район 363
Миронівка, с., Приазовський район 266
Миронівка, с., Шосткинський район 357
Миронівський район 59, 549, 553
Миропілля, Корсунь-Щевченківський район 408
Миропілля, с., Конотопський район 345
Миропіль, с., Романівський район 249
Миропіль, с., Солонянський район 233
Миропільське, с. 345
Мироцьке, с. 562
Мирошники, х. 338
Мирошниківка, с. Білозерський район 371
Мирошниківка, с., Коломацький район 367
Мисайлівка, с. 57, 83, 135, 271
Мисики, с. 317
Мисюрівка, с. 384
Митаївка, с. 271
Митинця, с. 58, 380
Митки, с. 211
Митків, с. 213
Митківці, с. 381
Митлашівка, с. 404
Митниця, с. 58, 273
Митрофанівка, с., Дворічанський район 369
Митрофанівка, с., Новгородківський район 283
Митрофанівка, х. 293
Митченки, с. 388
Митьки, с. 116
Михайленки, с., Кремненчутський район 323
Михайленки, с., Чуднівський район 252
Михайленків, х. 351
Михайленкове, с. 351
Михайлики, с., Козельщинський район 321
Михайлики, с., Полтавський район 329
Михайлики, с., Шишацький район 337
Михайлики, х. Решетилівський район 321
Михайлики, х., Шишацький район 337
Михайлики-Віричі, с. 321
Михайлин, с. 216
Михайлівка х. 548
Михайлівка, к-п, 243, 553
Михайлівка, с., (суч. Дніпропетровськ) 227
Михайлівка, с., Апостоловський район 228
Михайлівка, с., Бершадський район 212
Михайлівка, с., Бородянський район 272
Михайлівка, с., Буринський район 342
Михайлівка, с., Буринський район 347
Михайлівка, с., Великобагачанський район 310
Михайлівка, с., Великомихайлівський район 303
Михайлівка, с., Веселинівський район 295
Михайлівка, с., Веселівський район 255
Михайлівка, с., Вільнянський район 257
Михайлівка, с., Володарський район 273
Михайлівка, с., Володарсько-Волинський район 242

Михайлівка, с., Гайсинський район 213
Михайлівка, с., Диканський район 314
Михайлівка, с., Диканський район 315
Михайлівка, с., Добровеличківський район 280
Михайлівка, с., Драбівський район 404
Михайлівка, с., Житомирський район 243
Михайлівка, с., Звенигородський район 405
Михайлівка, с., Зіньківський район 317
Михайлівка, с., Іванівський район 374
Михайлівка, с., Кам'янський район 407
Михайлівка, с., Канівський район 407
Михайлівка, с., Козельщинський район 321
Михайлівка, с., Конотопський район 345
Михайлівка, с., Коростенецький район 104, 134
Михайлівка, с., Котелевський район 322
Михайлівка, с., Кременецький район 289
Михайлівка, с., Лебединський район 347, 503, 522
Михайлівка, с., Лисянський район 409
Михайлівка, с., Любарський район 246
Михайлівка, с., Любашівський район 303
Михайлівка, с., Машівський район 325
Михайлівка, с., Михайлівський район 262
Михайлівка, с., Новомосковський район 231
Михайлівка, с., Новоодеський район 299
Михайлівка, с., Новоукраїнський район 284, 285
Михайлівка, с., Олександрівський район 285
Михайлівка, с., Олександрійський район 286
Михайлівка, с., Первомайський район 363
Михайлівка, с., Перевальський район 291
Михайлівка, с., Петриківський район 232
Михайлівка, с., П'ятихатський район 231
Михайлівка, с., Сахновщинський район 361
Михайлівка, с., Синельниківський район 233
Михайлівка, с., Скадовський район 118, 375
Михайлівка, с., Солонянський район 233
Михайлівка, с., Тельманівський район 238
Михайлівка, с., Тельманівський район 238
Михайлівка, с., Тиврівський район 222
Михайлівка, с., Томаківський район 234
Михайлівка, с., Троїцький район 293
Михайлівка, с., Шаргородський район 226
Михайлівка, с., Шевченківський район 200
Михайлівка, с., Щорський район 402
Михайлівка, смт 291
Михайлівка-1, с. 322
Михайлівське, с., Кобелянський район 318
Михайлівське, с., Конотопський район 345
Михайлівський район 207, 262
Михайлівський, х. 234
Михайлівського відділу радгоспу, с-ще 318
Михайлівці, с. 380
Михайло-Заводське, с. 228
Михайлокоцюбинське, смт, с. 401
Михайло-Лукашеве, с. 258
Михайло-Олександрівка, с. 303
Михайлопіль, с. 303
Михайлючка, с. 386
Михалівка, с. 212
Михалкове, с. 297
Михальчина Слобода, с. 369
Михи, х. 326
Михля, с. 379
Михнів, с. 379
Михнівка, с. 72, 92, 331
Михнівці, с. 324
Мицалівка, с. 406
Мишарівка, с., Теплицький район 221
Мишарівка, с., Теплицький район 222
Мишівка, с. 325
Мишовське, х. 226
Мишурин Ріг, с. 228
Мишутине, с. 352
Мищенки, с. 319
Мищерине, с. 249
Мігія, с. 298
Мідянівка, х. 319
Мізяків, с. 215
Мізяківськ і Хутори, с. 212
Мілівці, с. 379
Мілова, с. 359
Мілове, с., Великобурлуцький район 360
Мілове, с., Міловський район 290
Мілове, х. 290
Міловський район 290
Мілуватка, с. 291
Мілярівка, с. 226
Мільки, с. 397
Мінакове, с. 352
Мінеральний, х. 263
Мінськ, м., 120, 180
Міньківці, с. 240
Мірки, с. 350
Мірків, х. 350
Мірошники, с. 338, 408
Мірошниківка, с. 408
Мірча, с., Коростишівський район 245
Мірча, с., Радомишльський район 249
Містенберг, с. 261
Містечко, с. 242
Містки, с. 292

Містки, слобода, 292
Містюково, х. 264
Міські Млини, с. 316
Мітлинці, с. 213
Мічуріне, с., Тельманівський район 238
Мічуріне, с., Тельманівський район 238
Мішково-Погорелове, с. 297
Міщанка, с. 303
Міщенки, с. 334
Млини, с. 127, 323
Млинівка, с. 321
Млинки, с. 322
Млинок, с. 287
Мліїв, с. 404
Мньов, с. 401
Мовчани, с., Жмеринський район 214
Мовчани, с., Красилівський район 380
Мовчанівка, с., Ружинський район 250
Мовчанівка, с., Сквирський район 277
Мовчинів, с. 388
Могилатів, с. 311
Могилів (Могилдьов), с. 234, 583
Могилів Курінь, с. 285
Могилівка, с. 213
Могилів-Подільський район 576
Могилів-Подільський, м. 226, 577
Могиляни, с. 268
Могильне, с. 279
Могильня, с. 247
Могильов, м. 576
Могриця, с. 356
Могутнє, с., Кіровоградський район , 282
Могутнє, с., Токмацький район 267
Могуче, с. 264
Можняківка, с. 291
Мозкове, с., Конотопський район 345
Мозкове, с., Тростянецький район 357
Мозолівка, с. 367
Моївка, с. 225
Мойсинці, с. 413
Мойсівка, с. 404
Мойсіївка, к-п 244
Мойсіївка, с. 244
Мокиївка, с., Роменський район 354
Мокиївка, с., Чорнухинський район 334
Мокієнки, х. 332
Мокіївці, с. 386
Мокляки, с., Ємільчинський район 243
Мокляки, с., Прилуцький район 397
Мокляки, х. 243
Мокра Калигірка, с. 407
Мокра Конка, х. 260
Мокренщина, с. 251
Мокрець, с. 272
Мокри, х. 319
Мокрий Став, с. 268
Мокрі Велички, с. 398
Мокріївка, с. 211
Молдавія, 200
Молдавська АСРР 41, 47, 198, 200, 208–209
Молдованка, с. 287
Молдовка, с. 280
Молоданівка, с. 344
Молоданівка, х. 344
Молодецьке, с., Маньківський район 409
Молодецьке, с., Охтирський район 351
Молодецький, х. 351
Молодівка, с. х. 342
Молодіжне, с. 262
Молодіївка, с. 234
Моложава, с. 390
Моломолинці, с. 385
Молотківці, с. 215
Молотове, с. 316
Молочанськ, м. 267
Молочки, с. 252
Молочна, ферма радгоспу 317
Момотівка, с. 315
Монастирище, с. 391
Монастирищенський район 64, 87, 114, 136, 202, 204–205, 409, 548–549, 555
Монастирі, с. 321
Моначинівка, с. 362
Монашеский, с. 321
Мончин, с. 220
Мончинці, с. 380
Моргуличі, с. 401
Моргуни, с. 313
Моргунівка, с. 362
Мордва, с. 413
Мордвинівка, с. 261
Моринці, с., Звенигородський район 405
Моринці, с., Корсунь-Шевченківський район 408
Морівськ, с. 392
Морквина, с. 282
Морози, х. 346
Морозівка I, с. 286
Морозівка II, с. 286
Морозівка, с. Володарсько-Волинський район 242
Морозівка, с., Балаклійський район 359

Морозівка, с., Баришівський район 270
Морозівка, с., Запорізький район 259
Морозівка, с., Іллінецький район 214
Морозівка, с., Міловський район 290
Морозівка, с., Олександрійський район 286
Морозівка, с., Онуфріївський район 287
Морозівка, с., Погребищенський район 220
Морозівка, с., Старокостянтинівський район 383
Морозівка, с., Хмільницький район 225
Морозівка, х. 305
Морозівщина, с., Великобагачанський район 310
Морозівщина, с., Гадяцький район 311
Морозова, с. 307
Морозово, с. 307
Морокине, с. 365
Мороховці, с. 314
Мороча, с. 341
Москаленки, с., Білопільський район 341
Москаленки, с., Богуславський район 271
Москаленки, с., Чорнобаївський район 413
Москаленкове, с. 343
Москалі, с. 401
Москалівка, с., Жмеринський район 213
Москалівка, с., Летичівський район 381
Москалівка, с., Полонський район 382
Москалівка, с., Роменський район 354
Москалівка, с., Ярмолинецький район 386
Москалівщина, х., с. 356
Москва, м. 14–17, 26, 31, 37, 40, 57, 60–61, 66–77, 80–81, 83, 87, 92–94, 102, 126, 141, 153, 156, 165, 167, 192, 585, 755–756, 759
Москвитянівка, с. 382
Московка, с., Вільнянський район 257
Московка, с., Куп'янський район 362
Московська область, 18, 23, 40, 153, 156, 165, 180, 181, 570, 573,
Московське, с. Липоводолинський район 349
Московське, с. Шосткинський район 357
Московський Бобрик, с. 348, 543
Московський, вис. 255
Московський, х. 357
Московщина, 110, 121
Мостище, с. 275
Мостове, с., Андрушівський район 240
Мостове, с., Доманівський район 296
Мостове, с., Токмацький район 268
Мостовівщина, с. 310
Мосьпанове, с. 365, 486
Мотижин, с. 275
Мотовилівка, с. 246
Мотронівка, с. 228
Мотрунки, с., Красилівський район 380
Мотрунки, с., Чуднівський район 252
Мохнатин, с. 401
Мохнач, с., Зміївський район 360, 587, 680
Мохнач, с., Чорнобаївський район 413
Мохначі, с. 398
Мохначка, с. 249
Моцоківка, с. 406
Моченці, с. 215
Мошенка, с. 351
Мошенці, х. 318
Мошни, с. 412
Мошняги, с. 302
Мошорине, с. 281
Мошурів, с. 411
Мощене, с. 279
Мощенка, с. 390
Мужиловичі, с. 247
Музиківка, с. 371
Музиківка, с. 371
Музичі, с. 274
Мукарів, с. 378
Мукша, с. 379
Муравейня, с. 343
Мурафа, с. 74, 128, 361
Мурахівка, с. 295
Мурзинці, с. 405
Муроване, с. 305
Мурованокуриловецький район 207
Мусієнки, х. 319
Мусіївка, с., Веселівський район 255
Мусіївка, с., Міловський район 290
Мусіївка, с., Хорольський район 334
Мусіївщина, х. 338
Мутин, с. 346
Мутихи, с. 413
Мухарів, с. 382
Мухівці, с. 219
Муховата, с. 215
Муховате, с. 350
Муховатий, х. 350
Мушина Гребля, с. 326
Мушкутинці, с. 378
Мушти, с. 330
Мушти, х. 330
Мшанець, с., Козятинський район 216
Мшанець, с., Старосинявський район 384
М'якоти, с. 379

Н

Н. Георгієвський район 201
Н. Григорівка, с. 299
Н. Данилівка, х. 254
Н. Кругла, х. 294
Н. Санжарівський район 201, 477
Н. Василівський район 207
Н. Покровка, с. 578
Н. Псковський район 201
Н.Данциг, с. 296
Н.Дмитрівка, с. 367
Н.Миколаївка, с. 490
Н.Петрівка, с. 366
Набережне, с., Нікопольський район 230
Набільське, с. 396
Набоківка, с. 365
Набуга, с. 300
Навгольнівка, сл. 294
Навози, с. 405
Навомиргородський район 285, 547
Нагаєва Балка, с. 333
Нагальне, с. 370
Нагірна, с. 409
Нагірне, с., Зачепилівський район 369
Нагірне, с., Решетилівський район 335
Нагірне, с., Чутівський район 337
Нагірнівка, с. 343
Наглядівка, с. 283
Нагорне, с. 319
Нагорний, х. 399
Надежда, с. 316
Надежденка, с. 287
Надеждівка, с., Білозерський район 375
Надеждівка, с., Голованівський район 281
Надержинівка, с. 316
Надержинщина, с. 332
Надинівка, с. 396
Надійне, с. 267
Надія, с. 259
Надія-Слов'янка, х. 262
Надлиманське, с. 309
Надросівка, с. 273
Надточаївка, с. 418
Надточієве, с. 358
Назаренки, с. 234
Назарівка, с. Гуляйпільського району, 258
Назарівка, с. Кіровоградського району, 283
Назарівський, х. 260
Назарки, х. Кобеляцький район 321
Назарки, х., Новосанжарський район 328
Найгейм, с. 301
Найдорф с.243
Наказне, с.220
Наливайка, с. 281
Наливайківка, с., Диканський район 315
Наливайківка, с., Макарівський район 275
Наливайковка, с.564
Налісні, с. 417
Нападівка, с., Калинівський район 215
Нападівка, с., Липовецький район 217
Нападівка, с., Старокостянтинівський район 387
Напорівка, с. 405
Нараївка, с., Гайсинський район 213
Нараївка, с., Ємільчинський район 243
Наріжжя, с. 335
Народицький район 247, 532, 598
Нарцизівка, с., Липовецький район 217
Нарцизівка, с., Червоноармійський район 251
Насєдкіно, х. 371
Настасівка, с. 234
Настасіївка, с. 309
Насташка, с. 277
Наталине, с. 368
Наталівка, с., Запорізький район 259
Наталівка, с., Новоград-Волинський район 247
Наталівка, с.. Каховський район 378
Наталіно, с. 376
Наталія, с. 240
Натягайлівка, с., Диканський район 317
Натягайлівка, с., Кременчуцький район 427
Натягайлівка, с.,
Переяслав-Хмельницький район 277
Натягалівка, с. 333
Наугольне, с. 294
Науменка, с. 251
Науменки, с. 339
Науменки, х. 339
Наумівка с., Конотопського району, 347
Наумівка, с., Бобровицький район 393
Наумівка, с., Корюківський район 398
Наумівський, х. 399
Небелиця, с. 275
Небелівка, с. 284
Неборівка, с. 251
Невгоди, с. 247
Невкля, с. 394
Невське, с. 291
Негребівка, с. 249
Неданчичі, с. 402
Недашки, с. 246

Неділище, с. 243
Неділкове, с. 310
Недогарки, с., Кременчуцький район 325
Недогарки, с., Олександрійський район 287
Недра, с. 270
Недригайлів, с. 510
Недригайлівський район 489, 510, 538
Неживівка, с. 323
Незавертайлівка, с. 304
Незаможник, х. 369
Нейборн, к-п, 251
Нейгейм, с. 267
Нейдорф, с. 546
Нейєндорф с. 260
Нейкерх с. 267
Нейкрон, х. 254
Неймонталь с. 267
Ней-Нассау, с. 262
Нейнборн, с. 267
Некрасівка, с. 289
Некрасове, с., Вінницький район 212
Некрасове, с., Глухівський район 345
Некраші, с. 251
Нелини, с. 351
Нелинів, х. 351
Нелюбівка, с. 315
Нелютівка, с. 315
Нельгівка, с. 266
Нельгівка, станція, 266
Немильня, с. 247
Немиренці, с., Городецький район 381
Немиренці, с., Козятинський район 216
Немиренці, с., Старокостятинівський район 387
Немиринці, с. 250
Немирів, м. 219
Немирів, смт 219, 581
Немирівка, с., Коростенський район 244
Немирівка, с., Старокостянтинівський район 387
Немирівське, с. 304
Немирівський район 218, 541, 547, 560, 565, 576–577, 650
Немировки, с. 216
Неморож, с. 409
Немудруї, с. 352
Ненадівка, с. 356
Непедівка, с. 216
Непереможне, с. 234
Непийпа, х. 332
Неплатине, с. 353
Неплюєво, с. 360
Непокрите, с. 363
Нераж, с. 251
Нерубайка, с. , Олександрійський район 286
Нерубайка, с., Новоархангельський район 284
Нерубайське, с. 304
Нерушковка, х. 289
Несваткове, с. 286
Несено-Іржавець, с. 329
Несолонь, с. 247
Нестеренки, с. 331
Нестериха, х., 340
Нестерівка, с. 413
Нестерівці, с. 382
Нестерова Балка, с., Семенівський район, 335
Нестеровка, с. 582
Нестерово, с. 308
Нестоїта, с. 307
Несторова Балка, с., Решетилівський район 335
Нетеребка, с. 412
Нетесівка, с. 234
Нетішин, м. 391
Нетішин, с. 391
Нетребівка, с. 223
Нетяжине, с. 401
Нефидівка, с. 362
Нехаївка, с. 397
Нехворощ, с., Андрушівський район 240
Нехворощ, с., Корсунь-Шевченківський район 412
Нечаєве, с. 418, 661
Нечаївка, с., Буринський район 344
Нечаївка, с., Компаніївський район 283
Нечаївка, с., Черкаський район 416, 515
Нечволодівка, с. 365
Нечволодовщина, х., 401
Нещерів, с. 276
Нивка, с. 249
Нижнє Гримуче, с. 294
Нижнє, с. 382, 557
Нижні Верещаки, 285
Нижні Вільшани, с. 331
Нижні Вовківці, с. 389
Нижні Млини, с. 331
Нижні Сірогози, с. 379
Нижні Сірогози, смт 379
Нижній Бишкин, с. 363
Нижній Бурлук, с. 373
Нижній Іржавець, с. 329
Нижній Рогачик, с. 376
Нижній Ташлик, с. 221
Нижній Токмак, с. 268

Нижній, х. 235
Нижня Будаківка, с. 325
Нижня Водяна, с. 283
Нижня Волга, 491, 530
Нижня Герасимівка, с. 294
Нижня Дуванка, слобода 294
Нижня Дуванка, смт 294
Нижня Жужманівка 324
Нижня Криниця, х. 254
Нижня Ланна, с. 319, 320
Нижня Мануйлівка 323
Нижня Покровка, с. 294
Нижня Рудня, с. 248
Нижня Сагарівка, с. 344
Нижня Сироватка, с. 358, 542
Нижня Хортиця, с. 259
Нижнянка, с. 235
Нижньобараниківка, с. 291
Нижньоволзький край, 592
Нижньопокровка, с. 294
Нижньосірогозький район 379, 659
Нижча Кропивна, с. 219
Нижча Погоріла, с. 387
Нижче Солоне, с. 373
Нижчий Булатець, с. 326
Нижчі Верещаки, с. 286
Низи, с. смт 358
Низківка, с. 407
Низова Яковенщина, с.338
Низовий, х., Гуляйпільський район 256
Низовий, х.. Вільнянський район 257
Низяни, с. 268
Низька, с. 323
Низький, х. 326
Никифорівці, с. 219
Николаєвка І, с. 366
Никомаврівка, с. 311
Никони, х. 333
Никонів, х. 358
Никонівка, с., Бердичівський район 241, 574
Никонівка, с., Срібнянський район 404
Никонорівка, с. 337
Никонці, с. 358
Ницаха, с. 359
Ничипорівка, с. 279
Нігин, с. 383
Ніжиловичі, с. 275
Ніжин, м. 407, 662–663
Ніжинський район 399, 662
Нікополь, м. 230
Нікопольський район 230
Німеччина, 445, 559, 583
Німці, х. 335
Нічогівка, с. 396
Нова Америка, радгосп 298
Нова Астрахань, с. 578
Нова Балта, с. 230
Нова Басань, с. 393
Нова Благовіщенка, с. 378
Нова Бубнівка, с. 381
Нова Буда, с. 412
Нова Василівка, с. 317
Нова Вільховатка, х. 320
Нова Вільхуватка, с. 337
Нова Водолага, с. 371
Нова Галещина, с. 324
Нова Гнилиця, с. 367
Нова Гребля, с. Золотоніський район 410
Нова Гребля, с., Бородянський район 272
Нова Гребля, с., Жашківський район 409
Нова Гребля, с., Калинівський район 215
Нова Гребля, с., Прилуцький район 401
Нова Гребля, с., Роменський район 356
Нова Громада, х. 257
Нова Гуринівка, с. 398
Нова Гута, с., Літинський район 217
Нова Гута, с., Середино-Будський район 357
Нова Гута, с., Чемеровецький район 389
Нова Дача, с., Павлоградський район 232
Нова Дача, с., Пологівський район 264
Нова Дерєвня, с. 238
Нова Диканька, с. 332
Нова Дмитрівка, с. 371
Нова Збур'ївка, с. 377
Нова Зоря, с. 229
Нова Карабура, с. 236
Нова Ковалівка, с. 282
Нова Котельня, с. 240
Нова Кочубеївка, с. 337
Нова Кубань, с. 376
Нова Кульна, с. 307
Нова Куртівка, с. 310
Нова Кутьківка, с. 372
Нова Миколаївка, с. 371
Нова Михайлівка, с. 333
Нова Мурафа, с. 225
Нова Одеса, м., 301
Нова Олександрівка, с.,
Великобурлуцький район 362
Нова Олександрівка, с.,

Горностаївський район 378
Нова Олександрівка, с., Згурівський район 274
Нова Оржиця, с. 274
Нова Осота, с. 286
Нова Петрівка, с. 309
Нова Прага, с. 286
Нова Прага, смт 286
Нова Прилука, с. 217
Нова Пустоварівка, с. 278
Нова Романівка, с. 247
Нова Русь, с. 232
Нова Санжарівка, х. 258
Нова Семенівка, с. 371
Нова Синявка, с. 388
Нова Слобода, с. 354
Нова Софіївка, с. 319
Нова Тарасівка, с. 365
Нова Тарасівка, х. 365
Нова Тернавщина, с. 401
Нова Україна, с. 324
Нова Українка, с., Каховський район 378
Нова Українка, с., Чутівський район 337
Нова Ушиця, с. 385
Нова Церква, х. 257
Нова Чернещина, с. 367
Нова Чортория, с. 246
Нова Шарпівка, с. 354
Нова Ялта, с. 375
Нова, с. 223
Нова, х. 350
Новаки, с., Коростенський район 244
Новаки, с., Лубенський район 326
Новачиха, с. 336
Новгород, с. 266
Новгорода, смт 284
Новгородівка, с. 261
Новгородка Друга, с. 284
Новгородка Перша, с. 284
Новгородка, с. 234
Новгородка, смт 234
Новгородківський район 284
Новгород-Сіверський район 400
Новгород-Сіверський, м. 400
Новгородське, с. 359
Нове Грякове, с. 319
Нове Життя, колгосп, 236
Нове Життя, с., Каховський район 378
Нове Життя, с., Малинський район 246
Нове Життя, с., Чернівецький район 224
Нове Життя, с., Чорнобаївський район 418
Нове Запоріжжя, с., Гуляйпільський район 258
Нове Запоріжжя, с., Запорізький район 259
Нове Липове, с. 289
Нове Місто, с., Монастирищенський район 414, 553
Нове Місто, с., Тиврівський район 222
Нове Остапове, с. 312
Нове Поле, с. 262
Нове поле, с. 262
Нове Поріччя, с. 381
Нове Село, с., Ізяславський район 383
Нове Село, с., Ярмолинецький район 390
Нове, с., Гуляйпільський район 258
Нове, с., Конотопський район 346
Нове, с., Лохвицький район
Нове, с., Мелітопольський район 261
Нове, с., Охтирський район 353
Нове, с., Первомайський район 367
Нове, с., Пологівський район 264
Нове, с., Токмацький район 267
Нове, с., Якимівський район 269
Нове, с-ще 261
Нове-Красне, с. 371
Новий Айдар, с. 293, 574
Новий Биків, с. 393
Новий Биків, смт 393
Новий Білоус, с. 405
Новий Буг, м. 301
Новий Бурлук, с. 368
Новий Виселок, с. 313
Новий Глибів, с. 396
Новий Дашів, с. 214
Новий Завод, с. 251, 396
Новий Іржавець, с. 329
Новий Лиман, с. 373
Новий Любар, с. 246
Новий Мерчик, с. 370
Новий Мир, с., Буринський район 344
Новий Мир, с., Котовський район 307
Новий Мир, с., Томаківський район 234
Новий Пиків, с. 215
Новий Поділ, с. 395
Новий Посьолок, с. 233
Новий Світ, вис., Генічеський район 377
Новий Світ, с., Городоцький район 381
Новий Світ, с., Солонянський район 233
Новий Світ, х., Гуляйпільський район 258
Новий Солотвин, с. 241
Новий Стародуб, с. 288
Новий Сторожин, с. 220
Новий Тагамлик, с. 327

Новий Шлях, с., Сквирський район 278
Новий Шлях, с., Снігурівський район 301
Новий, х. 258
Новий-Айдар, с. 291
Новики, с. 392
Новики, с. 396
Новина, с. 244
Новина, х. 244
Нові Безрадичі, с. 276
Нові Боровичі, с. 403
Нові Вирки, с. 341
Нові Вороб'ї, с. 246
Нові Гончари, с. 352
Нові Каїри, с. 371
Нові Млини, с., Борзнянський район 389
Нові Млини, с., Щорський район 403
Нові Олешки, с. 374
Нові Сали, с. 251
Нові Соловки, с. 308
Нові Яриловичі, с. 398
Новітське, с. 279
Ново - Красне, с., Арбузинський район 533
Ново Богушівка, с. 244
Ново Іванівка, с. 228
Ново Парфіївка, с. 361
Ново Успенівський, с. 258
Новоаврамівка, с. 334
Новоазовський район 237
Новоайдар, смт 291
Новоайдарський район 291
Новоандріївка, с. Васильківський район 228
Новоандріївка, с. Криничанський район 229
Ново-Андріївка, с. 283
Новоандріївка, с., Новгородківський район 283
Новоандріївка, с., Оріхівський район 263
Новоандріївка, с., Ширяївський район 309
Новоантонівка, с. 300
Новоархангельськ, смт 284
Новоархангельський район 283, 543
Новоберецьке, с. 364
Новоберислав, с. 371
Ново-Берислав, с. 371
Новобирзулівка, с. 294
Новобіла, с. 291
Новобілики, с. 263
Ново-Біляївка, х. 302
Новобогданівка, с. 261
Ново-Бойківський, х. 254
Новоборисівка, х. 263
Новобратське, х. 246
Новобузький район 299
Нововасилівка, с.,
Великоолександрівський район 372
Нововасилівка, с., Врадіївський район 296
Нововасилівка, с., Єланецький район 297
Нововасилівка, с., Новобузький район 299
Нововасилівка, с., Приазовський район 265
Нововасилівка, с., Середино-Будський район 355
Нововасилівка, смт 265
Нововасилівське, с., Вільнянський район 257
Нововасилівський, х., Вільнянський район 257
Ново-Василівський, х., Вільнянський район 257
Ново-Василіка, с. 258
Нововасильківка, с. 228
Нововодолазький район 368
Нововодяне, с. 260
Ново-Водяне, с. 260
Нововознесенка, с. 259
Ново-Володимирівка, с. 364
Нововолодимирівка, с. 373
Ново-Воронцівка, смт 375
Нововоронцовка, с. 375
Нововоронцовський район 375
Ново-Гайчур, х. 262
Новоганнівка, с. 229
Новогеоргіївка, с. 301
Новогеоргіївськ, м. 288
Новогніде, с. 233
Новогомельське, с. 279
Новогорівка, с. 267
Новогорожене, с. 294
Новоград-Волинський, м. 253
Новограденіця, с. 308
Новограденіця, х. 308
Новоградівка, с. 279
Новогригорівка Друга, с. 281
Новогригорівка Перша, с. 281
Новогригорівка, с. Васильківський район 228
Ново-Григорівка, с.
Великоолександрівський район 372
Новогригорівка, с.
Верхньодніпровський район 228
Новогригорівка, с. Межівський район 230
Новогригорівка, с. Юр'ївський район 235
Новогригорівка, с., Арбузинський район 294
Новогригорівка, с.,
Великоолександрівський район 372
Новогригорівка, с., Генічеський район 373
Новогригорівка, с., Гуляйпільський район 258
Новогригорівка, с., Запорізький район 259

Новогригорівка, с., Маловисківський район 283
Ново-Григорівка, с., Миколаївський район 307
Новогригорівка, с., Новобузький район 299
Ново-Григорівка, х. 238
Новогригорівський, вис. 373
Новогрякове, с. 335
Новогупалівка, с. 257
Ново-Гупалівка, с. 257
Новоданилівка, с., Новобузький район 299
Новоданилівка, с., Оріхівський район 263
Новоданилівка, с., Якимівський район 269
Новоданилівка, х. 263
Новодворівка, с. 267
Ново-Дмитрівка, с.,
Великоолександрівський район 372
Новодмитрівка, с., Білозерський район 371
Ново-Дмитрівка, с., Білозерський район 371
Новодмитрівка, с.,
Великоолександрівський район 372
Новодмитрівка, с., Золотоніський район 406
Новодмитрівка, с., Конотопський район 345
Новодмитрівка, с., Новобузький район 300
Новодніпровка, с. 260
Ново-Дніпровка, с. 260
Новодобрянка, с. 281
Ново-Дофинівка, с. 304
Ново-Дубище, с. 380
Новоеленівка, с. 341
Новоєгорівка, с., Дворічанський район 368
Новоєгорівка, с., Новоукраїнський район 284
Новоєгорівка, с., Первомайський район 374
Новоєлизаветівка, с. 309
Ново-Єлисаветівка, с. 374
Новоєфремівка, вис. 373
Новоєфремівка, с. 373
Новоживотів, с. 219
Новожитомир, с. 229
Новозаводівка, с. 374
Ново-Заровне, с. 305
Новозлатопіль, с. 258
Новоіванівка, с. Васильківський район 228
Новоіванівка, с. Генічеський район 373
Новоіванівка, с. Нікопольський район 230
Новоіванівка, с., Баштанський район 294
Новоіванівка, с., Білопільський район 341
Новоіванівка, с., Веселівський район 255
Новоіванівка, с., Гуляйпільський район 258
Новоіванівка, с., Лозівський район 363
Новоіванівка, с., Оріхівський район 263
Новоіванівка, с., Приазовський район 265
Ново-Іванівка, х. 309
Новоіванівка, х., Куп'янський район 362
Новоіванівське, с., Вільнянський район 257
Новоіванівське, с., Юр'ївський район 235
Новоіванівський , х. 257
Новоіванківка, с. 262
Ново-Ігорівка, с. 288
Новоінгулка, с. 299
Новоказанкувате, с. 268
Новокаїри, с. 371
Новокам'янка, с. 260
Ново-Кам'янка, с. 372
Новокам'янка, х. 260
Новокарбівка, с. 306
Новокарлівка, с. 264
Новокатеринівка, с., Веселинівський район 295
Новокатеринівка, с., Каховський район 374
Новокерменчик, с. 267
Новокиївка, с. 374
Новокир'янівка, х. 294
Новокостянтинівка, с., Братський район 295
Новокостянтинівка, с., Приазовський район 265
Новокрасне, с., Арбузинський район 294
Новокрасне, с., Красноокнянський район 306
Новокурськ, с. 234
Ново-Кутівка, с. 308
Ново-Лабунь, с. 382
Новолександрівка, с.,
Березнегуватський район 295
Новолександрівка, с.,
Високопільський район 372
Новолександрівка, с.,
Горностаївський район 374
Новолизаветівка, с. 309
Ново-Літовка, х. 263
Новолутківка, с. 280
Новолюбимівка, с. 267
Новольвівка, с. 361
Новомайорське, с.,
Великоновосілківський район 236
Новомар'ївка, с., Братський район 295
Новоматвіївське, с. 299
Новомикільськ, с. 290
Новомикільське, с. 289
Новомиколаївка, с. Приазовський район 265
Новомиколаївка, с. Синельниківський район 233
Новомиколаївка, с. Софіївський район 234, 546
Новомиколаївка, с. Томаківський район 234
Ново-Миколаївка, с. 372
Новомиколаївка, с., Високопільський район 372

Ново-Миколаївка, с.,
Високопільський район 372
Новомиколаївка, с., Гуляйпільський район 258
Новомиколаївка, с., Єланецький район 297
Новомиколаївка, с., Комінтернівський район 304
Новомиколаївка, с., Мелітопольський район 261
Новомиколаївка, с., Новгородківський район 283
Новомиколаївка, с., Новобузький район 300
Новомиколаївка, с., Новомиколаївський район 262
Новомиколаївка, с., Новоодеський район 299
Новомиколаївка, с., Новотроїцький район 375
Новомиколаївка, с., Скадовський район 375
Новомиколаївка, с., Слов'янський район 237
Новомиколаївка, с., Сумський район 356
Новомиколаївка, с., Токмацький район 267
Новомиколаївка, смт 262
Ново-Миколаївка, х. 262
Новомиколаївське, с. 296
Новомиколаївський район 262
Ново-Миргородка, с. 257
Ново-Миргородка, х. 257
Новомиргородський район 284
Новомихайлівка, с., Арбузинський район 294
Ново-Михайлівка, с., Богуславський район 271
Новомихайлівка, с., Добровеличківський район 281
Новомихайлівка, с., Іванівський район 374
Новомихайлівка, с., Красноградський район 366
Новомихайлівка, с., Мар'їнський район 237
Ново-Михайлівка, с., Мар'їнський район 237
Новомихайлівка, с., Новобузький район 300
Ново-Михайлівка, с., Сахновщинський район 364
Новомихайлівка, с., Томаківський район 234
Новомихайлівка, с., Чернігівський район 268
Новомихайлівське, с. 257
Новомихайлівський , х. 257
Новомлинівка, с. 267
Новомлинськ, с. 369
Новомосковськ, м., 231
Новомосковське, с. 235
Новомосковський район 231, 535
Новониконорівка, с. 292
Новоодеський район 299
Ново-Олександрівка, с., Іллічівськ 301
Новоолександрівка, с. Дніпропетровський район 229
Ново-Олександрівка, с.
Дніпропетровський район 229
Новоолександрівка, с. Покровський район 233
Новоолександрівка, с., Біловодський район 289
Новоолександрівка, с., Веселівський район 255
Новоолександрівка, с., Вільнянський район 257
Новоолександрівка, с., Долинський район 281
Новоолександрівка, с., Доманівський район 296
Новоолександрівка, с., Єланецький район 297
Новоолександрівка, с., Запорізький район 259
Новоолександрівка, с., Запорізький район 259
Новоолександрівка, с., Знам'янський район 281
Новоолександрівка, с., Іллічівськ , 301
Новоолександрівка, с., Каланчацький район 374
Новоолександрівка, с., Кіровоградський район 282
Новоолександрівка, с., Конотопський район 345
Новоолександрівка, с., Красноградський район 366
Новоолександрівка, с., Кременецький район 289
Новоолександрівка, с., Новоукраїнський район 284, 505
Новоолександрівка, с., Олександрійський район 286
Новоолександрівка, с., Первомайський район 298
Новоолександрівка, с., Приазовський район 265
Новоолександрівка, с., Сахновщинський район 364
Новоолександрівка, с., Троїцький район 293
Ново-Олександрівка, х. , Сватівський район 292
Новоолександрівка, х., Вільнянський район 257
Ново-Олександрівка, х., Сватівський район 292
Новоолександрівське, с. 299
Новоолексіївка, с., Веселівський район 255
Новоолексіївка, с., Врадіївський район 296
Новоолексіївка, с., Генічеський район 373
Новоолексіївка, с., Олександрійський район 286
Новоолексіївка, с., Приморський район 266
Новоолексіївка, смт 373
Новооленівка, с. 259
Новоосинове, с. 362
Новоочаків, с. 295
Новопавлівка, с., Баштанській район 294
Новопавлівка, с., Братський район 295
Новопавлівка, с.,
Великоолександрівський район 372
Ново-Павлівка, с.,
Великоолександрівський район 372
Новопавлівка, с., Врадіївський район 296
Новопавлівка, с., Каланчацький район 374
Новопавлівка, с., Красноградський район 365
Новопавлівка, с., Межівський район 230
Новопавлівка, с., Новоодеський район 299
Новопавлівка, с., Олександрійський район 286
Новопавлівка, с., Оріхівський район 263
Новопавлівка, с., Приморський район 266
Новопавлівка, х. 263
Новопетриківка, с., Високопільський район 372
Новопетрівка, с. Білопільського район 341
Новопетрівка, с. Високопільський район 372

Новопетрівка, с. Межівський район 230
Новопетрівка, с. Покровський район 233
Новопетрівка, с. Роменський район 354
Новопетрівка, с., Бердянський район 254
Новопетрівка, с., Великобілозерський район 255
Новопетрівка, с., Великомихайлівський район 303
Новопетрівка, с., Голопристанський район 373
Новопетрівка, с., Запорізький район 259
Новопетрівка, с., Лебединський район 348
Новопетрівка, с., Миколаївський район , 307
Новопетрівка, с., Новоархангельський район 283
Новопетрівка, с., Снігурівський район 299
Новопетрівське, с., Новоодеський район 299
Новопетрівське, с., Талалаївський район 400
Новопетрівський, х., 400
Новопилипівка, с. 261
Новопідгороднє, с. 230
Новопідкряж, с. 234
Новопіль, с. 251
Ново-Покровка, с. 307
Новопокровка, с., Оріхівський район 263
Новопокровка, с., Приазовський район 265
Ново-Полонне, с., Полонський район 382
Новополтавка, с.,
Великоолександрівський район 372
Новополтавка, с., Новобузький район 300
Новополтавка, с., Чернігівський район 268
Новопостроєне, х., с. 351
Ново-Преображенне, х. 292
Новопрокопівка, с. 267
Новопсков, с. 291
Новопсков, смт 291
Новопсковський район 291, 508
Новорозсош, с. 291
Ново-Розсош, с. 291
Новосавицьке, с. 281
Новосамарка, с. 306
Новосафронівка, с. 299
Новосвітлівка, с. 295
Новосвітлопілля, с. 286
Новосевастополь, с. 295, 486
Новоселиця Польська, с. 382
Новоселиця, с. Уманський район 720
Новоселиця, с., Жмеринський район 214
Новоселиця, с., Катеринопільський район 408
Новоселиця, с., Літинський район 217
Новоселиця, с., Полонський район 381
Новоселиця, с., Попільнянський район 249
Новоселиця, с., Старокостянтинівський район 383
Новоселиця, с., Сумський район 356
Новоселиця, с., Ульяновський район 287
Новоселиця, с., Чигиринський район 413
Новоселиця, с., Шепетівський район 386
Новоселиця, х. 397
Новоселиця-Літинська, с.493, 501
Новоселище, с. 259
Новоселів, с. 311
Новоселівка, с. Іллічівськ , 301
Новоселівка, с. Конотопський район 344
Новоселівка, с. Криничанський район 229
Новоселівка, с. Марганецький район 227
Новоселівка, с. Новомосковський район 231
Новоселівка, с. Петропавлівський район 232
Новоселівка, с. Покровський район 233
Новоселівка, с. Тростянецький район 357
Ново-Селівка, с. 308
Новоселівка, с., Арбузинський район 294
Новоселівка, с., Великомихайлівський район 303
Новоселівка, с., Вільнянський район 256
Новоселівка, с., Гадяцький район 311
Новоселівка, с., Гайсинський район 213
Новоселівка, с., Доманівський район 296
Новоселівка, с., Зачепилівський район 366
Новоселівка, с., Зіньківський район 316
Новоселівка, с., Козельщинський район 319
Новоселівка, с., Котовський район 305
Новоселівка, с., Куп'янський район 362
Новоселівка, с., Любашівський район 306
Новоселівка, с., Любашівський район 306
Новоселівка, с., Немирівський район 219
Новоселівка, с., Новобузький район 299
Новоселівка, с., Нововолдолазький район 368
Новоселівка, с., Оржицький район 327
Новоселівка, с., Оріхівський район 263
Новоселівка, с., Оріхівський район 263
Новоселівка, с., Пологівський район 264
Новоселівка, с., Полтавський район 329
Новоселівка, с., Решетилівський район 333
Новоселівка, с., Роздільнянський район 308
Новоселівка, с., Черкаський район 412
Новоселівка, х. , Решетилівський район 333
Новоселівка, х., Роздільнянський район 308
Новоселівка, х., Шишацький район 338
Новосеменівка, с., Краснооктянський район 306
Новосеменівка, с., Первомайський район 364
Новосергіївка, с., Гришинський район 707
Ново-Сергіївка, с. 370
Новосергіївка, с., Баштанський район 294
Новосергіївка, с., Запорізький район 259
Ново-Серпухівка, с. 359

Новосілка, с., Ємільчинський район 243
Новосілка, с., Вознесенський район 296
Новосілка, с., Голованівський район 280
Новосілка, с., Кагарлицький район 274
Новосілка, с., Монастирищенський район 410
Новосілка, с., Мурованокуриловецький район 218
Новосілка, с., Черняхівський район 251
Новосілки, с. 275
Новосіловка, с. 232
Новосільське, с. 348
Новослободка, с. 259
Новосолошине, с. 263
Новосолошинський, х., 263
Ново-Софіївка, с. 373
Новософіївка, с., Вільнянський район 257
Новософіївка, с., Голопристанський район 373
Новософіївка, с., Нікопольський район 230
Новософіївка, с., Снігурівський район 299
Новоспасівка, с., Бердянський район 254
Новоспасівка, с., Біловодський район 289
Новоспаське, с., Приазовський район 265
Новоставці, с. 384
Новостанкувата, с. 281
Новостанкувате, с. 281
Новостепанівка, с., Новомосковський район 231
Новостепанівка, с., Шевченківський район 370
Новостепнянськ, с. 259
Новостроєніє, с. 392
Новостроївка, с., Конотопський район 344
Новостроївка, с., Царичанський район 234
Новосуханівка, с. 356
Ново-Тимофіївка, с. 283
Новотимофіївка, с. 374
Новотишківка, с. 280
Новотроїцьк, смт, 375
Новотроїцьке, с., Бердянський район 254
Новотроїцьке, с., Новотроїцький район 375
Новотроїцьке, с., Приазовський район 266
Новотроїцький район 375
Новотроїцький, х. 258
Ново-Тягинка, с. 371
Новоужвинівка, с. 369
Ново-Українка, вис., Великобілозерський район 255
Ново-Українка, с. 405
Новоукраїнка, с., Веселівський район 255
Новоукраїнка, с., Вільнянський район 257
Новоукраїнка, с., Генічеський район 373
Новоукраїнка, с.,
Кам'янська-Дніпровський район 260
Новоукраїнка, с., Канівський район 407
Новоукраїнка, с., Криничанський район 229
Новоукраїнка, с., Мар'їнський район 237
Новоукраїнка, с., Новомиколаївський район 262
Новоукраїнка, с., Новоукраїнський район 284
Новоукраїнка, с., Роздільнянський район 308
Новоукраїнка, с., Скадовський район 375
Новоукраїнка, с., Тростянецький район 357
Новоукраїнка, с., Чорнобаївський район 413
Новоукраїнське, с. 258
Новоукраїнський район 284, 496
Новоуспенівка, с., Веселівський район 255
Новоуспенівка, с., Гуляйпівський район 258
Ново-Успеновка, х., 239
Новоушицький район 381
Новофастів, с. 220
Ново-Федорівка, с. 373
Новофедорівка, с., Вільнянський район 256
Новофедорівка, с., Голопристанський район 373
Новофедорівка, с., Мелітопольський район 261
Новофедорівка, с., Петровський район 287
Новофедорівка, с., Пологівський район 264
Новофедорівка, с., Чугівський район 335
Новохведірів, х. 257
Новохристофорівка, с. 300
Новочервоне, с. 293
Новочигиринка, с. 288
Новошандрівка, с. 235
Новошмідтівка, с. 299
Новоюріївка, с. 300
Новоякимівка, с. 261
Новояковлівка, с. 263
Новоясинівка, с-ще 267
Ногайськ, с. 148
Ноздрівка, с. 289
Норинськ, с. 248
Норове, х. 254
Норцівка, с. 370
Носачів, с. 410
Носелівка, с. 389
Носиківка, с. 226
Носів, х. 336
Носівка, м.. Носівський район 396
Носівка, с., Диканський район 315
Носівка, с., Машівський район 325
Носівка, с., Полтавський район 329
Носівка, с., Щорський район 403
Носівки, с. 252
Носівський район 396
Носківці, с. 214
Носковці, с. 576

Нотаріусівка, с. 342
Нурове, с. 359
Нью-Йорк, м. 49, 86, 108, 760

О

Обертасове, с. 283
Обертень, х. 353
Обжиле, с. 304
Обичів, с. 401
Обідне, с. 219
Обізнівка, с. 314
Обільне, с. 261
Обіточне, с., Приморський район 266
Обіточне, с., Чернігівський район 268
Обложки, с. 345
Облуги, с. 337
Облуки, х. 337
Обмачів, с. 392
Ободи, с. 343
Ободівка, с. 223
Обозівка, с. 220
Оболоння, с. 397
Оболонський район 200, 546, 547, 551
Оболонь, с. 336
Оборожні, с. 329
Оборона Рад, с. 328
Оборотнівка, с. 294
Ображіївка, с. 359
Обратне, с. 258
Обратний, х. 258
Оброчне, с. 307
Обтове, с. 348
Обухів, м., с. 276
Обухівка, с. Дворічанський район 372
Обухівка, с., Бердичівський район 241
Обухівка, с., Дніпропетровський район 229
Обухівський район 59–60, 107–108, 143, 201, 203–204, 276
Обухове, с. 404
Обхід, с. 357
Обще, с. 263
Общий, х. 263
Овадівка, с. 359
Овдіївка, с. 325
Овдянське, с. 350
Овеча, с. 352
Овече, с. 352
Овини, х. 395
Овідіополь, смт 309
Овідіопольський район 309
Овлаші, с. 356
Овнянка, с. 287
Овочаче, с. 215
Оврагове, с. 288
Оврами, х. 332
Оврахівка, с. 289
Овруцький район 56, 204, 248
Овруч, м. 56,
Овсієнки, х. 339
Овсіївка, х. 254
Овсюки, с. 116, 315
Овсяниківка, с. 283
Овчаренки, с. 353
Овчаренки, х. 353
Овчарний, х. 257
Огирі, с. 323
Огирівка, с. 312
Огіївка, с., Гайсинський район 213
Огіївка, с., Ружинський район 250
Огіївка, с., Сахновщинський район 367
Огіївці, с. 387
Огірівки, с. 232
Огірцеве, м. 362
Огірцеве, с. 362
Огуївка, с. 327
Огульці, с. 370
Одаї, с. 223
Одай, с. 409
Одарівка, с. 229
Одарюківка, с. 315
Одая, с. 281
Одеса, м. 175, 186–187, 303, 537, 548–555, 568–569, 581, 589, 595–596
Одеська область, 39–41, 47, 89, 132, 136, 162, 169, 172–173, 177, 186–187, 303, 683, 724
Одеська округа 541, 713, 722
Одеський район 303, 586, 587, 595, 598, 599
Одещина 536, 539, 543, 552
Одинківка, с. 227
Одинці, с. 396
Однольків, с. 395
Однольків, х. 395
Однорог, с. 270
Одрада, х. 401
Одрадівка, с., Зіньківський район 319
Одрадівка, с., Красноградський район 368
Одрадівка, с., Новотроїцький район 379
Одрадне, с. 372
Одрадово, с. 367
Одринка, с. 371

Ожарівка, с. 388
Ожегівка, с. 273
Ожигівці, с. 381
Озадівка, с. 241, 508
Озаринці, с. 218
Озаричі, с. 346
Озера, с., Бородянський район 272
Озера, с., Брусилівський район 242
Озера, с., Світловодський район 288
Озера, х. Конотопський район 346
Озера, х., с. Охтирський район 353
Озерище, с. 411
Озерне, с., Білоцерківський район 270
Озерне, с., Лохвицький район 325
Озерне, с., Яготинський район 279
Озерне, суч., с. Веселівський район 255
Озерне, суч., с. Козелецький район 396
Озерне, с-ще 219
Озеряни суч., с. Нові Озеряни,
с. Брусилівський район 242
Озеряни, с. Варвинський район 394
Озеряни, с. Олевський район 248
Озеряни, суч., с. Генічеський район 377
Озірна, с. Звенигородський район 409
Озірна, с. Погребищенський район 220
Озірщина, с. 272
Окіл, с. 347
Окілок, к-п 251
Окілок, с. 251
Окіп, с., Золочівський район 370
Окіп, с., Лубенський район 326
Окіп, с., Путивльський район 355
Окоп, х. 355
Оксанина, с. 415
Октоберфельд, с. 262
Октябрське, суч., с. Красноградський район 368
Октябрське, суч., с. Путивльський район 354
Октябрське, суч., с. Троїцький район 295
Октябрський район 159
Октябрщина, с. 360
Окунинів, с. 396
Олбин, с. 396
Олевський район 204, 248
Олександргейм, к-п 262
Олександрівка I, с. 323
Олександрівка, м. 297
Олександрівка, с. Білопільський район 343
Олександрівка, с. Буринський район 344
Олександрівка, с. Великописарівський район 344
Олександрівка, с. Криничанський район 229
Олександрівка, с. Лебединський район 350
Олександрівка, с. Магдалинівський район 229
Олександрівка, с. Межівський район 230
Олександрівка, с. Нікопольський район 230
Олександрівка, с. Павлоградський район 232
Олександрівка, с. Петропавлівський район 232
Олександрівка, с. Покровський район 233
Олександрівка, с. Солонянський район 233
Олександрівка, с. Сумський район 358
Олександрівка, с. Широківський район 234
Олександрівка, с. Юр'ївський район 235
Олександрівка, с., Бобровицький район 393
Олександрівка, с., Богодухівський район 361
Олександрівка, с., Борівський район 373
Олександрівка, с., Валківський район 369
Олександрівка, с., Вінницький район 212
Олександрівка, с., Вознесенський район 297
Олександрівка, с., Голованіський район 281
Олександрівка, с., Гребінківський район 315
Олександрівка, с., Диканський район 317
Олександрівка, с., Добровеличківський район 282
Олександрівка, с., Долинський район 282
Олександрівка, с., Доманівський район 298
Олександрівка, с., Жашківський район 409
Олександрівка, с., Зачепилівський район 369
Олександрівка, с., Ізюмський район 372
Олександрівка, с., Кагарлицький район 274
Олександрівка, с., Казанківський район 299
Олександрівка, с., Кодимський район 306
Олександрівка, с., Козельщинський район 322
Олександрівка, с., Козельщинський район 322
Олександрівка, с., Козельщинський район 323
Олександрівка, с., Компаніївський район 283
Олександрівка, с., Корюківський район 398
Олександрівка, с., Котовський район 307
Олександрівка, с., Літинський район 217
Олександрівка, с., Лубенський район 327
Олександрівка, с., Любашівський район 308
Олександрівка, с., Новоодеський район 301
Олександрівка, с., Петрівський район 288
Олександрівка, с., Приазовський район 265
Олександрівка, с., Ріпкинський район 402
Олександрівка, с., Семенівський район 403
Олександрівка, с., Станично-Луганський район 294
Олександрівка, с., Томашпільський район 223
Олександрівка, с., Тростянецький район 223, 574
Олександрівка, с., Устинівський район 289
Олександрівка, с., Чутівський район 337
Олександрівка, с., Якимівський район 269
Олександрівка, смт, Вознесенський район 297

Олександрівка, смт, Олександрівський район 286
Олександрівка, суч., с., Красноградський район 369
Олександрівка, суч., с., Маловисківський район 284
Олександрівка, суч., с., Олександрійський район 286, 287
Олександрівка, суч., с., Ширяївський район 311
Олександрівка, с-ще, Звенигородський район 409
Олександрівка, с-ще, Микитівський район 238
Олександрівка, х. 320
Олександрівка-1, с. 233
Олександрівський район 286
Олександрівський район 592
Олександрівський район 237
Олександрівський, х. 405
Олександрійський район 110, 207, 286
Олександрія, м. 290
Олександрія, с., Кобеляцький район 321
Олександрія, с., Конотопський район 347
Олександро-Завадське, с. 281
Олександро-Мар'ївка, с. 288
Олександро-Павлівка, с. 287
Олександропіль, с., Петропавлівський район 232
Олександропіль, с., Солонянський район 233
Олександроуль, с. 267
Олександфельд, с. 261
Олексенкове, с., х. 348
Олексино, с. 359
Олексинці, с. 404
Олексіївка, пос., Зачепилівський район 369
Олексіївка, с., Криничанський район 229
Олексіївка, с., Лебединський район 350
Олексіївка, с., Нікопольський район 230
Олексіївка, с., Покровський район 233
Олексіївка, с., Роменський район 356
Олексіївка, с., Сумський район 358
Олексіївка, с., Юр'ївський район 235
Олексіївка, с., Білокуракинський район 291
Олексіївка, с., Бобринецький район 280
Олексіївка, с., Богуславський район 271
Олексіївка, с., Великоновосілківський район 236
Олексіївка, с., Вільшанський район 280
Олексіївка, с., Голованівський район 281
Олексіївка, с., Добровеличківський район 282
Олексіївка, с., Жмеринський район 214
Олексіївка, с., Іллінецький район 214
Олексіївка, с., Кодимський район 306
Олексіївка, с., Коломацький район 371
Олексіївка, с., Корюківський район 398
Олексіївка, с., Котовський район 307
Олексіївка, с., Куйбишівський район 260
Олексіївка, с., Міловський район 292
Олексіївка, с., Новоайдарський район 293
Олексіївка, с., Первомайський район 366
Олексіївка, суч., с., Миколаївський район 309
Олексіївка, суч., с., Світловодський район 288
Олексіївка, х. 292
Олексіївка, х. 355
Олексіївський район 433, 543
Олексіївський, х. 263
Олексіївщина, с. 396
Олексіївщина, суч., с. 396
Олексіїівка, с. 723
Оленине, х. 353
Оленинське, суч., с. 353
Оленівка, с. Криничанський район 229
Оленівка, с. Юр'ївський район 235
Оленівка, с., Балтський район 304
Оленівка, с., Білозерський район 375
Оленівка, с., Борзнянський район 393
Оленівка, с., Великобагачанський район 312
Оленівка, с., Кам'янець-Подільський район 383
Оленівка, с., Магдалинівський район 51, 99
Оленівка, с., Мелітопольський район 261
Оленівка, суч., с., Козельщинський район 322
Оленівка, х. 272
Оленівський, х. 263
Олено-Гапсино, с., суч. Олександрівка 284
Оленокарицьке, с. 308
Олепіри, с. 331
Олефирівка, с. 328
Олефіри, с. 312
Олефірщина, с. 315
Олешки, с. 389
Олешни, с. 582
Олешня Друга, с. 353
Олешня Перша, с. 353
Олешня, с. 402, 510, 522
Оливівка, с. 365
Олино, с. 360
Олишівка, смт 405
Олізарівка, с. 251
Олійники, с. Сахновщинський район 367
Олійники, х., Новосанжарський район 328
Олійники, х., Решетилівський район 334
Олійникова Слобода, с. 270
Олімпіадівка, с. 288
Оліхи, х. 225
Оляниця, с. 223, 574
Оляничі, х. 328
Ольгине, с. 378

Ольгівка, с., Бериславський район 375
Ольгівка, с., Козельщинський район 323, 324
Ольгівське, с. 264
Ольгівське, с., Гуляйпільський район 258
Ольгівський, х. 258
Ольгівський, х. 229
Ольгіне, с. 303
Ольгоіванівка, с. 227
Ольгопіль, с. 225
Ольгополь, с. 299
Ольхівці, с. 204
Ольховиця, с. 204
Ольшаниця, с. 277
Ольшанка, с. 726
Омальник, с. 287
Омбиш, с. 393
Омелуша, с. 243
Омелянів, с. 396
Омелянки, х. 339
Омельгород, с. 286
Омельків, х. 352
Омелькове, суч., с. 352
Омельник, с.
Омельник, с., Кременчуцький район 325
Омельник, с., Оріхівський район 263
Омельник, суч., с., Оріхівський район 263, 264
Омельничий, с. 322
Онанки, х. 335
Онацьке, с. 71, 92, 123
Онацьки, с., Диканський район 316
Онацьки, с., Кагарлицький район 274
Онацьки-Трояни, с. 316
Оникіїве, с. 284
Оникіївка, с. 401
Ониськи, х. 332
Ониськове, с. 299
Онитківці, с. 222
Онишки, х. 338
Онишківці, с. 390
Онищенки, с. 334
Онищенків, с. 401
Онищенків, х. 401
Онішки, с. 329
Онопрієвський район 477
Онопріївка, с. 415
Онуфріївка, с. 287
Онуфріївка, смт 287
Онуфріївський район 66, 287
Опанасів, с. 272
Опар'єнків, х. 275
Опеньки, с. 396
Опішня, с-ще, 318
Опішняни, с. 331
Ополонівка, с. 323
Опришки, с., Глобинський район 314
Опришки, с., Козельщинський район 323
Орадівка, с. 416
Оратів, с., Оратівський район 219
Оратів, смт, Оратівський район 219
Оратівка, с. 219
Оратівський район 202, 204, 205, 219, 546, 547
Орданівка, с. 316
Орджонікідзе, м. 228
Орджонікідзе, с. 311
Ординці, с. Погребищенський район 220
Ординці, с., Красилівський район 384
Ординці, с., Теофіпольський район 388
Ордівка, с. 371
Ордо-Василівка, с. 234
Оренбург, с. 231
Орестопіль, с. 233
Орехів, х. 354
Орехівка, с. 354
Оржинівський район 72, 92, 124, 139, 200–201
Оржиця, с. 201, 329
Оржицький район 329, 593
Оринінський район 538
Оріхів, м. 264
Оріхівка, с., Лубенський район 327
Оріхівка, с., Приазовський район 265
Оріхівка, с., Старокостянтинівський район 387
Оріхівський м'ясорадгосп, суч. м. Оріхів 264
Оріхівський район 263
Оріхівський, радгосп 258
Оріховець, с. 278
Орли, с., Лисянський район 413
Орли, с., Покровський район 233
Орликівка, с. 403
Орликівщина, с. 336
Орлинці, с., Красилівський район 384
Орлинці, с., Хмельницький район 389
Орлівець, с. 411
Орлівка, с., Буринський район 344
Орлівка, с., Куликівський район 398
Орлівка, с., Новгород-Сіверський район 400
Орлівка, с., Приморський район 266
Орлівка, с., Старобільський район 294
Орлівка, с., Теплицький район 221
Орлівка, с., Ямпільський район 360
Орлівське, с. 235

Орлівське, суч., с. 257
Орлова Балка, с. 282
Орловець, с. 408
Орловий, х. 257
Орлово, с., Високопільський район 376
Орлово, с., Мелітопольський район 261
Орлово-Іванівка, с. 238, 533
Орловщина, с. 231
Орчик, с. 369
Орчик, с-ще, зал. стан. 319
Орша м. 553
Осадче, с. 232
Осадьківка, с. 365
Осикове, с. 241
Осиковий Копець, с. 245
Осинівка, с., суч. м. Дніпропетровськ 227
Осинівка, с., Ширяївський район 311
Осинник, с-ще 405
Осинове № 2, с. 293
Осинове, с. Новопсковський район 293
Осинове, с., Куп'янський район 365
Осипенко, суч., с. 254
Осипівка, с. 311
Оситняжка, с., Кіровоградський район 283
Оситняжка, с., Новомиргородський район 285
Осич, с. 441
Осички, с. 310
Осична, с. 219
Осівка, с. Ємільчинський район 243
Осівка, с. Чернязівський район 251
Осівці, с. 242
Осіївка, с. 212
Осітна, с. 416
Осіч, с. 392, 548
Осічок, с. 217
Оскіл, с. 373
Осники, с. 251
Основа, ст. 682
Осняги, х. 340
Осовець, с. 393
Осово, с. 328
Осоївка, с. 347
Осоківка, с. 372
Осокорівка, с. 393
Осолинка, с. 217
Осоповата, с. 364
Осото, с. 205
Остап'є, с. 312
Остапенків, х. 336
Остапівка, с., Арбузинський район 296
Остапівка, с., Варвинський район 394
Остапівка, с., Драбівський район 408
Остапівка, с., Лубенський район 327
Остапівка, с., Менський район 399
Остапівка, с., Миргородський район 328
Остапівка, с., Новоодеський район 301
Остапівці, с. 381
Остапці, с. 325
Осташки, с. 389
Остер, м. 396, 397
Остерський район 547, 590
Остреньке, с. 372
Острижне, с. 312
Остриківка, с. 267
Острів, с., м. Марганець 227
Острів, с., Рокитнянський район 60, 84, 108, 277
Острівець, с. 415
Острівка, с. 283
Острівне, с. 352
Острійки, с. 270
Островерхівка, с., Гадяцький район 313
Островерхівка, с., Зміївський район 363
Островка, с. 310
Островське, с. 301
Островський, вис. 255
Острогірське, с. 298
Острожани, с. 409
Остропіль, с. 387
Остроушки, с. 359
Осьмаки, с., Коропський район 397
Осьмаки, с., Менський район 399
Отрадна Балка, с. 305
Отрадне, с., Мелітопольський район 261
Отрадне, суч., с., Шевченківський район 373
Отрадний, х. 264
Отрадове, с. 310
Отрохи, с. 396
Охиньки, с. 401
Охматів, с. 409
Охотниче, с. Нікопольський район 230
Охотниче, с., Гуляйпільський район 258
Охоче, с. 337
Охоче, х. 320
Охрамієвичі, с. 398
Охрімівка, с. 362
Охтирка, м. 352, 510, 531
Охтирський район 125, 352, 494, 501–502, 507, 510, 522, 526, 531, 582
Очаків, м. 300
Очаківський район 300

Очакови Мельники х. 344
Очеретня, с., Кривоозерський район 299
Очеретня, с., Погребищенський район 220
Очеретоватий, с. 323
Очеретоватий, х. 260
Очеретове, с., Валківський район 370
Очеретове, с., Коломацький район 371
Очеретуване, х. 340
Очеретувате, с., Семенівський район 336
Очеретувате, с., Токмацький район 267
Очеретувате, суч., с., Куйбишевський район 260
Очеретяне, с. 274, 541
Очеретянка, с. 251
Очитків, с. 219
Очканівка, с., Диканський район 316
Очканівка, с., Полтавський район 331
Очкине, с. 357

П

П. Ярський, х. 292
П'ята Іванівка, с. 283
П'ятаки, х. 329
П'ятигірці, с. 327
П'ятидуб, с., Малинський район 246
П'ятидуб, с., Недригайлівський район 352
П'ятидуб, х., Недригайлівський район 352
П'ятихатки, с. 231
П'ятихатки, х. 234
П'ятихатський район 231
П'ятишкін, х. 355
П'ятка, с. 252
П'ятківка, с. 212
П'яткіно, с. 353
П'яткіно, х. 353
П'ятницьке, с. 368
П'ятничани, с. 389
П'ятомиколаївка, с.287
Павелки, с. 240
Павленки, Білопільський район с. 343
Павленки, х. 418
Павленкове, с., Лебединський район 350
Павленкове, с., Новопсковський район 293,
Павликівці, с. 381
Павлиш, с. 287
Павлиш, смт, Онуфріївський район 287
Павлівка I, с. 415
Павлівка II, с. 205, 415
Павлівка, с., Білопільський район 343
Павлівка, с., Білоцерківський район 270
Павлівка, с., Богодухівський район 361, 531, 716
Павлівка, с., Василівський район 254
Павлівка, с., Васильківський район
Павлівка, с., Верхньорогачицький район 376
Павлівка, с., Гуляйпільський район 258
Павлівка, с., Дворічанський район
Павлівка, с., Диканський район 315, 316
Павлівка, с., Жашківський район 409
Павлівка, с., Запорізький район 259
Павлівка, с., Зачепилівський район 369
Павлівка, с., Звенигородський район 409
Павлівка, с., Ізюмський район 372
Павлівка, с., Іллінецький район 214
Павлівка, с., Каланчацький район 378
Павлівка, с., Калинівський район 215
Павлівка, с., Канівський район 411
Павлівка, с., Кобеляцький район 321
Павлівка, с., Козельщинський район 322, 323
Павлівка, с., Котовський район 307
Павлівка, с., Луганський район 291
Павлівка, с., Машівський район 327
Павлівка, с., Онуфріївський район
Павлівка, с., Погребищенський район 220
Павлівка, с., Ріпкинський район 402
Павлівка, с., Сахновщинський
(Кегичівський) район 364
Павлівка, с., Світловодський район 288
Павлівка, с., Славутський район 386
Павлівка, с., Снігурівський район 301
Павлівка, с., Софіївський район 234
Павлівка, с., Троїцький район 295
Павлівка, с., Хорольський район 336
Павлівка, с., Червоноармійський район 251
Павлівка, с., Чернігівський район 405
Павлівка, с., Чутівський район 337
Павлівка, с., Шишацький район 341
Павлівка, смт 291
Павлівка, х., Шишацький район
Павлівка-2, с. 366
Павлівка-Ненадиха, с. 323
Павлівна, с. 302
Павлівське, с., Білопільський район 343
Павлівське, с., Вільнянський район 257
Павлівське, с., Пологівський район 265
Павлівський район 525
Павлівський, х. 257
Павлівщина, х. 320
Павлогірківка, с. 280
Павлоград, м. 231, 232
Павлоградський район 35, 52, 173, 207, 232, 472,
543, 565, 578, 596

Павло-Григорівка, с. 228
Павло-Іванівське, с. 394
Павло-Іванівський, х. 394
Павлопілля, с. 230
Павлюки, с. 248, 321
Павлюківка, с. 248
Паволоч, с. 249
Павучки, х. 320
Пагурці, с. 224
Падалка, с. 545
Падалки, с. 350
Падрецеве, с. 307
Пайтерів, х. 355
Пакуль, с. 405
Палагеївка, с. 340
Палагеївка, х. 340
Паламарівка, с. 366
Паланка, с., Томашпільський район 223
Паланка, с., Тростянецький район 560
Паланка, с., Тульчинський район 223
Паланка, с., Уманський район 206, 415, 542
Паланочка, с. 413
Палієве, с. 304
Паліївка, с., Маловисківський район 284
Паліївка, с., Ямпільський район 360
Паліївка, х., Біляївський район 304
Паліївка, х., Чернігівський район 405
Паліївці, с., Козельщинський район 321, 323
Паляничинці, с. 61, 85, 109
Палянки, с. 335
Пальчик, с. 412
Пальчики, с. 392
Пам'ятне, с. 377
Панасенки, с. 323
Панасенків, х. 339
Панасівка, с., Білокуракинський район 291
Панасівка, с., Дунаєвський район 382
Панасівка, с., Козятинський район 216
Панасівка, с., Коломацький район 370
Панасівка, с., Липоводолинський район 351
Панасівка, с., Любарський район 246
Панасівка, с., Новомосковський район 231
Паненки, с. 334
Панівці, с. 383
Панікарча, с. 274
Панкратівка, с. 308
Панський Міст, с. 414
Пантаївка, с. 290
Пантаївка, смт 290
Пантюхіне, с. 293
Панфили, с. 279
Панфілівка, с. 268
Панчеве, с. 285
Панченки, с., Лебединський район 350
Панченки, с., Новосаджанський район 329
Панютине, с. 264
Панютине, х. 264
Паньківка, с., Білокуракинський район 291
Паньківка, с., Петриківський район 232
Паньківці, с. 388
Папірня, с. 405
Папірня, х. 405
Паплинці, с. 388
Папужинці, с. 415
Параніне, с. 243
Параніне, слоб. 243
Парасковенки, х. 353
Парасковіївка, с. 236
Парасковія, с. 364
Парафіївка, с. 395
Парафіївка, смт 395
Паращина, с. 276
Паризька Комуна, с. 315
Парижське, с. 367
Парипси, с. 249
Паришків, с. 270
Парієвка, с. 545
Пар'ївка, с., Іллінецький район 214
Пар'ївка, с., Погребищенський район 220
Парне, с. 357
Парневе, с. 291
Парницьке, с. 325
Парні, х. 350
Парнувате, с. 373
Парнюки, с. 336
Парпуровці, с. 212
Партизани, с. 266
Партинці, с. 387
Парутино, с. 300
Парфили, х. 350
Пархимів, с. 396
Пархомівка, с., Володарський район 273
Пархомівка, с., Іллінецький район 215
Пархомівка, с., Краснокутський район 364
Пархомівка, с., Охтирський район 353
Пархомівка, с., Тростянецький район 359
Пархомівці, с. 389
Пархомовка, с. 573
Пасат, с. 304
Пасинки, с. 225

Пасицели, с. 304
Пасіки, с., Зміївський район 363
Пасіки, с., Охтирський район 353
Пасіки, х. 353
Пасічна, с., Баришіваський район 270
Пасічна, с., Ярмолинецький район 390
Пасічники, с. 335
Пасківка, с. 331
Пасківщина, с. 274
Паство, с. 268
Пастирське, с. 414
Паськів, х. 412
Паськівка, с., Вовчанський район 363
Паськівка, с., Решетилівський район 334
Пасьовини, с. 343
Паталахівка, с. 294
Паталахівка, х. 294
Патлаївка, с. 331
Патринці, с. 383
Патріотівка, с. 350
Патюти, с. 396
Пахар, с. 230
Пахутинці, с. 381
Пацірова, с. 225
Пашенна, с. 323
Пашини, с. 244
Пашкине, с. 350
Пашків, х. 350
Пашківка, с., Козельщинський район 324
Пашківка, с., Макарівський район 275
Пашківці, с., Старокостянтинівський район 387
Пашківці, с., Хмельницький район 389
Пашуки, с., Славутський район 386
Пашуки, с., Шепетівський район 390
Пашутинці, с. 384
Пащенівка, с. 370
Пащенки, с. Решетилівський район 333, 334
Пащенки, х. 340
Пащенкове, с. 343
Пащинівка, с. 368
Пащинівка, х. 368
Певна, с. 252
Педаківка, с. 333
Пединівка, с. 409
Пединки, с. 246
Педоси, с., Погребищенський район 220
Педоси, с., Хмельницький район 224
Педоси, с., Хмільницький район 389
Пекарі, с., Канівський район 411
Пекарі, с., Конотопський район 346
Пекарів, с. 403
Пекарщина, с. 251
Пекельне, с. 369
Пекурівка, с. 394
Пеленківщина, с. 318
Пелехівка, с. 232
Пелюхівка, с. 395
Пеніжкове, с. 416
Пенянка, с. 347
Пеньжовка, с. 548
Пеньки, с. 387
Пеньківка, с. Літинський район 217
Пеньківка, с., Світловодський район 288
Пеньківка, с., Томашпільський район 222
Пеньківка, с., Шаргородський район 225
Первозванівка, с., Кіровоградський район 283
Первозванівка, с., Компаніївський район 283
Первозванівка, с., Чутівський район 337
Первомаївка, с. 376
Первомайка, с. 291
Первомайськ, с., Маловисківський район 284
Первомайськ, с., Роздільнянський район , 118
Первомайськ, х. 398
Первомайськ., с., Сватівський район 294
Первомайське, с., Біловодський район 291
Первомайське, с., Буринський район 344
Первомайське, с., Глухівський район 345
Первомайське, с., Марківський район 292
Первомайське, с., Машівський район 327
Первомайський район 66, 300
Первомайський район 366, 505, 508
Переважили, с. 352
Перевалівка, х. 326
Перевалочна, х. 320
Перевальський район 293
Перевенці, с. 201
Перевіз, с., Васильківський район 272
Перевіз, с., Гадяцький район 312
Переводчикове, х., с. 339
Переволочна, с. 401
Перегінка, с. 390
Перегонівка, с, Обухівський район 276
Перегонівка, с., Голованівський район 281
Перегонівка, с., Кобеляцький район 320
Переділ, с., х. 402
Переїзне, с. 236
Перейма, с. 304
Перекіпний, х., 263
Перекоп, с. 316
Перекопівка, с., Великобагачанський район 312

Перекопівка, с., Роменський район 356
Перелуг, с., х. 353
Перелюб, с. 398
Перемишель, с. 386
Перемога Комуна, с. 269
Перемога, к-п, Єланецький район 299
Перемога, к-п, Мар'їнський район 237
Перемога, с. Глухівський район 345
Перемога, с., Баришівський район 270
Перемога, с., Бахмацький район 392
Перемога, с., Добровеличківський район 282
Перемога, с., Єланецький район 299
Перемога, с., Козятинський район 216
Перемога, с., Ніжинський район 399
Перемога, с., Середино-Будський район 357
Перемога, с., Якимівський район 269
Перемога, с-ще, 392
Перемога,с., Черняхівський район 252
Перемоги, с. 353
Переможинці, с. 412
Переможне, с. 254, 267
Переорки, с. 212
Перепелиці, с. 322
Перепис, с. 394
Перепільчинці, с. 225
Перерви, х. 328
Перервинці, с. 408
Перерізнівка, с. 367
Перерост, с. 394
Пересадівка, с. 299
Переселенець, с. 228
Переселення, с. 274
Переселенці, с. 309
Пересипки, с. 355
Пересічне, смт 374, 504
Пересічного, с. 504
Перетік, с. 246
Перетічки, с. 352
Переходівка, с. 399
Перехрести, с. 335
Перехрести, х. 335
Перехрестівка, с. Роменський район 356
Перехрестівка, х., с., Світловодський район 288
Перещепине, с. 80, 231
Перещепинський район 52, 80
Переяславський район 60, 572
Переяслав-Хмельницький район 277
Переяслав-Хмельницький, смт 279
Переяслівка, с. 399
Перишори, с. 307
Персія, 435, 438
Перун, х.,с. 257
Перша Педашка, с. 369
Перше Травня, с.,
Верхньодніпровський район 228
Перше Травня, с., Городнянський район 394
Перше Травня, с., Карлівський район 319
Перше Травня, с., Обухівський район 276
Перше Травня, с.,
Переяслав-Хмельницький район 277
Перше Травня, с., Прилуцький район 401
Перше Травня, с., Софіївський район 234
Перше Травня, с., х., Роздільнянський район 310
Перше Травня, х., Бахмацький район 392
Перше Травня, х., Василівськитй район 254
Перше Травня, х., Городнянський район 394
Перше Травня, х., Драбівський район 408
Перше-Травенське, с. 294
Першозванівка, с. 233
Першокостянтинівка, с. 379
Першо-Костянтинівка, с. 379
Першомиколаїв, с. 265
Першостепанівка, с., Мелітопольський район 261
Першотравенка, с., Компаніївський район 283
Першотравенка, с., Магдалинівський район 229
Першотравневе, с, Василівськитй район 254
Першотравневе, с., Богодухівський район 361
Першотравневе, с., Дворічанський район 372
Першотравневе, с., Зміївський район 363
Першотравневе, с., Коломацький район 370
Першотравневе, с., Конотопський район 346
Першотравневе, с., Лебединський район 350
Першотравневе, с., Мелітопольський район 261
Першотравневе, с., Нікопольський район 230
Першотравневе, с., Розівський район 267
Першотравневе, с., Шишацький район 337
Першотравневий район 237
Першотравневий, Оріхівський район 264
Першотравневий, х. Оріхівський район 264
Першотравневий, х., Бахмацький район 392
Песець, с. 385
Песоцьке, с. 396
Пестичевське, с. 325
Петерсгаген, с. 267
Петерсталь, с. 309
Петраківка, с. 412
Петракіївка, с. 336
Петрані, с. 214
Петрашівка, с., Віньковецький район 380
Петрашівка, с., Володарський район 203, 273

Петрашівка, с., Диканський район 316, 317
Петрашівка, с., Диканський район 573
Петрашівка, с., Теплицький район 221
Петренки, с. 315
Петренки, х., 337
Петренщина, х. 341
Петриги, х. 335
Петрики, с. 408
Петриківка, с., Великовосілківський район 236
Петриківка, с., Петриківський район 232
Петриківський район 232
Петриківці, с., Волочиський район 381
Петриківці, с., Хмільнтцький район 224
Петрівка, с. Великолепетиський район 375
Петрівка, с. Миколаївський район , 309
Петрівка, с., Березівський район 305
Петрівка, с., Бобровицький район 393
Петрівка, с., Борзнянський район 393
Петрівка, с., Генічеський район 377
Петрівка, с., Голопристанський район 377
Петрівка, с., Гуляйпільський район 258
Петрівка, с., Жмеринський район 575
Петрівка, с., Зіньківський район 319
Петрівка, с., Іванівський район 305
Петрівка, с., Кодимський район 306
Петрівка, с., Котовський район 306
Петрівка, с., Красноградський район 369
Петрівка, с., Куп'янський район 365
Петрівка, с., Липовецький район 217
Петрівка, с., Любашівський район 308
Петрівка, с., Межівський район 230
Петрівка, с., Миколаївський район 309
Петрівка, с., Монастирищенський район 414
Петрівка, с., Олександрійський район 287
Петрівка, с., Онуфріївський район 287
Петрівка, с., Первомайський район 300, 366
Петрівка, с., Петропавлівський район 232
Петрівка, с., Полтавський район 331
Петрівка, с., Приазовський район 266
Петрівка, с., Прилуцький район 401
Петрівка, с., Приморський район 266
Петрівка, с., П'ятихатський район 231
Петрівка, с., Скадовський район 379
Петрівка, с., Томаківський район 234
Петрівка, с., Щорський район 407
Петрівка, смт, Іванівський район 306
Петрівка, смт, Станично-Луганський район 294
Петрівка, х. 237
Петрівка-Роменська, с. 313
Петрівська Гута, с. 413
Петрівське, с,. Козелецький район 396
Петрівське, с., Білопільський район 343
Петрівське, с., Біляївський район 304
Петрівське, с., Васильківський район 273
Петрівське, с., Жовтневий район 299
Петрівське, с., Запорізький район 259
Петрівське, с., Петрівський район 288
Петрівське, с., Петрівський район 361
Петрівське, с., Синельниківський район 233
Петрівське, с., Синельниківський район 233
Петрівське, с., Таращанський район 61, 84, 279
Петрівське, х., Васильківський район 228
Петрівське-І, с. 511
Петрівський район 74, 288
Петрівський район 93, 361, 551, 581
Петрівський, х., Біляївський район 303
Петрівський, х., Великописарівський район 344
Петрівський, х., Гуляйпільський район 258
Петрівський, х., Гуляйпільський район 259
Петрівський,вис. 377
Петрівці, с. 328
Петро Барабаші, с. 317
Петрове, с., Знам'янський район 282
Петрове, с., Петровський район 288
Петрове, смт 288
Петрово-Солониха, с. 299
Петровськ, с., Жовтневий район 299
Петровськ, с., Сахновищенський район 364
Петровське, с., Дворічанський район 372
Петровське, с., П'ятихатський район 231
Петровське, с., Чернігівський район 268
Петровський , х., Лебединський район 350
Петровський район 239
Петровський х., Малинський район 246
Петровський, х., Вільнянський район 257
Петровський, х., Пологівський район 264
Петровського, с-ще 255
Петровського, х. 62, 85, 111, 112, 141, 201, 205. 292
Петровського, х. Карлівський район 320
Петровського-2, 294
Петроград, м. 12
Петро-Давидівка, с. 317
Петродолинівка, с. 309
Петродолинське, с. 309
Петрозагір'я, с. 287
Петро-Іванівка, с. 372
Петрокорбівка, с. 284
Петро-Корбівка, с. 284
Петро-Михайлівка, с. 256
Петро-Михайлівський, х. 257

Петропавлівка, с, Горностаївський район 117, 378
Петропавлівка, с, Куп'янський район 365
Петропавлівка, с., Березнегуватський район 297
Петропавлівка, с., Братський район 297
Петропавлівка, с., Каховський район 378
Петропавлівка, с., Коломацький район 370
Петропавлівка, с., Петропавлівський район 232
Петропавлівка, х., Гуляйпільський район 136, 258
Петропавлівка, х.,с., Новомиколаївський район 353
Петропавлівський район 52, 100,133, 232
Петропілля, с., Ізюмський район 372
Петропілля, с., Шевченківський район 373
Петропіль, с. 259
Петро-Свистунове, с. 257
Петрушин, с. 406
Петруші, с. 402
Петруші, х. 401
Петрушівка, с. 395
Петрушки, с. 412
Петухівка, с. 344
Петуховка, с. 355
Петьки, х. 335
Печанівка, с. 249
Печеніги, с. 400
Печеніги, с., смт, 368, 557
Печенізький район 201, 368, 535, 551
Печеське, с. 384
Печеськи, с. 389
Печини, с. 359
Печище, х.,с. 358
Печі, с. 393
Пигарівка, с. 357
Пижівка, с. 385
Пижовка, с. 406
Пизики, х. 338
Пиків, с. 215
Пиківець, с. 126, 216
Пилевці, с. 200
Пилипенки, с., Великобагачанський район 312
Пилипенки, с., Диканський район 315
Пилипенки, с., Зіньківський район 318
Пилипенки, с., Кобеляцький район 321
Пилипи Перші, с. 252
Пилипи Хребтіївські, с. 385
Пилипи, с., Барський район 211
Пилипи, с., Деражнянський район 382
Пилипи, с., Красилівський район 384
Пилипи, с., Літинський район 218
Пилипи-Борівські, с. 223
Пилипи-Олександрівські, с. 380
Пилипи-Рачківські, с. 252
Пилипів, х. 402
Пилипівка, с., Врадіївський район 298
Пилипівка, с., Доманівський район 298
Пилипівка, с., Чуднівський район 252
Пилипківці, с. 385
Пилиповичі, с., Бородянський район 272
Пилиповичі, с., Оржицький район 329
Пилипонка, с. 242
Пилипча, с. 270
Пилипче, с. 270
Пилівка, с. 353
Пилівка, х. 353
Пилява, с., Вишгородський район 274
Пилява, с., Канівський район 411
Пилява, с., Старосинявський район 388
Пилява, с., Тиврівський район 132, 222
Пилявка, с. 388
Пиляї, с. 390
Пилятин, с. 395
Пильгуки, х. 334
Пильне, с. 398
Пильня, с. 406
Пильня, х. 406
Пильовка, с. 355
Пимонівка, с. 372
Пинязевичі, с. 246
Пиріжна, с. 306
Пироги, с. 314
Пирогів, с. 222
Пирогівка, с., Віньковецький район 380
Пирогівка, с., Шосткинський райнон 359, 493
Пирогівці, с., Прилуцький район 401
Пирогівці, с., Хмельницький район 389
Пирогівці, х. 401
Пиротчине, с. 348
Пирятин, м. 330
Пирятинський район 124, 201, 330, 551, 563
Пирятинщина, с. 313
Писанка, с. 282
Писаренки, с., Полтавський район 331
Писаренки, с., Решетилівський район 335
Писаренки, х. 328
Писарі, х. 334
Писарівка, к-п 242
Писарівка, с., Вінницький район 212
Писарівка, с., Вовчанський район 363
Писарівка, с., Володарськ-Волинський район 242
Писарівка, с., Волочиський район 381
Писарівка, с., Золочівський район 370

Писарівка, с., Калинівський район 215
Писарівка, с., Кодимський район 306, 558, 561, 594, 599
Писарівка, с., Лисянський район 413
Писарівка, с., Малинський район 246
Писарівка, с., Новомиргородський район 285
Писарівка, с., Новопсковський район 293
Писарівка, с., Світловодський район 289
Писарівка, с., Синельниківський район 233
Писарівка, с., Старокостянтинівський район 387
Писарівка, с., Сумський район 358
Писарівка, с., Шаргородський район 225
Писарівщина, с., Великобагачанський район 312
Писарівщина, с., Гадяцький район 313
Писарівщина, с., Диканський район 315
Писарщина, с., Гадяцький район 313
Писарщина, с., Кременчуцький район 325
Писемне, с. 232
Пистрівка, с. 287
Письменне, с. 228
Письмечеве, с. 233
Пихтії, с. 387
Пишки, с. 388
Пишняки, с. 321
Пищики, с., Козельщинський район 323
Пищики, с., Путивльський район 355
Пищики, с., Ріпкинський район 402
Пищики, с., Сквирський район 278
Пищики, с., Чорнобаївський район 418
Пищики, х. 402
Пищиків, х. 355
Пищоли, х. 350
Південне, с. 265
Півні, х. 340
Півнівка, с. 292
Північне, с. 350
Північний Кавказ 762
Півовари-Бідненькі, с. 323
Півці, с., Кагарлицький район 274
Півці, с., Чернігівський район 406
Підварівка, с. 317
Підварки, с. 279
Підвисоке, с., Борівський район 373
Підвисоке, с., Ізюмський район 372
Підвисоке, с., Новоархангельський район 284
Підвисоке, с., Оратівський район 219
Підвисоцьке, с. 206
Підгаврилівка, с. 233
Підгайці, с. 283
Підгір'є, с. 300
Підгір'ївка, с. 300
Підгір'я, с. 312
Підгірне, с., Василівський район 254
Підгірне, с., Нікопольський район 230
Підгірне, с., Приморський район 266
Підгірне, с., Старокостянтинівський район 387
Підгірне, с., Чернігівський район 406
Підгірне, с., Чутівський район 337
Підгірці, с. 276
Підгорівка, с. 322, 323
Підгорне, с. 262
Підгороднє, с., Дніпропетровський район 229, 443
Підгороднє, с., Межівський район 230
Підгородня, с. 300
Підгорянка, х. 333
Піддінецький, х. 372
Піддубівка, с. 401
Підлепичі, с. 331
Підлиман, с. 373
Підлипне, с. 346
Підлісівка, с. 222
Підлісне, с., Козелецький район 397
Підлісне, с., Коломацький район 370
Підлісне, с., Літинський район 217
Підлісне, с., Новоодеський район 301
Підлісне, с., Олександрівський район 286
Підлісне, с., Тростянецький район 223
Підлісний Ялтушків, с. 211
Підлісний, с. 382
Підліснівка, с. 358
Підлісці, с. 383
Підлозіївка, с. 353
Підлозіївка, х. 353
Підлуби, с. 243
Підлужжя, с. 228
Підозірка, с. 318
Підок, с., Козельщинський район 322
Підок, с., Решетилівський район 332
Підопригори, с. 350
Підопригори, х. 328
Підпільне, с. 231
Підрійки, х. 332
Підсінне, с. 279
Підставки, с, Золотоніський район 410
Підставки, с., Липоводолинський район 351, 514
Пізнє, с. 396
Пізнє, х. 396
Піківець, с. 415
Піковаць, с. 542
Пілевци, с. 551

Пільна, с. 363
Пільний Олексинець, с. 381
Пінчуки, с. 273
Піонер, с. 353
Піонер, х. 353
Пірки, с., Зіньківський район 319
Пірки, с., Охтирський район 353
Пірчине, с. 268
Піски, с., Бахмацький район 392
Піски, с., Баштанській район 173, 296, 472, 493, 571
Піски, с., Бобровицький район 393
Піски, с., Борівський район 373
Піски, с., Буринський район 343, 344
Піски, с., Дворічанський район 372
Піски, с., Диканський район 317
Піски, с., Козельщинський район 323
Піски, с., Коростенський район 244
Піски, с., Корюківський район 398
Піски, с., Лохвицький район 325
Піски, с., Новоодеський район 301
Піски, с., Новопсковський район 293
Піски, с., Охтирський район 353
Піски, с., Попільнянський район 249
Піски, с., Роменський район 356, 466
Піски, с., Чернігівський район 406
Піски, с., Чорнухинський район 336
Піски, х., Охтирський район 353
Піски, х., Попільнянський район 249
Пісківка, с. 350
Піскове, с. 551
Піскові, х. 328
Піскошино, с. 255
Пісочин, с. 216
Пісочки, с. 325
Піхулі, с. 333
Пічкури , с. 251
Пічкурські Хатки, х. 251
Пішки, с. 412
Піщальники, с. 411
Піщана, с., Балтський район 304
Піщана, с., Білоцерківський район 270
Піщана, с., Золотоніський район 410
Піщана, с., Тальнівський район 415
Піщананівка, с. 333
Піщане, с. 254, 357
Піщане, с., Вовчанський район 363
Піщане, с., Кременчуцький район 325
Піщане, с., Куп'янський район 365
Піщане, с., Решетилівський район 332, 335
Піщане, с., Старобільський район 294
Піщаний Брід, с., Веселинівський район 297
Піщаний Брід, с., Добровеличківський район 282
Піщаний Брід, с., Олександрійський район 287
Піщанка, с. Дворічанський район 372
Піщанка, с., Житомирський район 56, 82, 104
Піщанка, с., Красноградський район 93, 128, 144, 369
Піщанка, с., Новгород-Сіверський район 400
Піщанка, с., Новомосковський район 51, 231
Піщанка, с., Щорський район 407
Піщанка, смт 220
Піщанський район 220, 574-576
Плавещина, с. 234
Плавещино, с. 232
Плавинище, с. 356
Плавні, вис., Василівський район 255
Плавні, с., Василівський район 255
Плавні, с., Козельщинський район 322
Плакидівка, с. 315
Плаксино, х. 258
Плаксін, х. 355
Пласківщина, с. 325
Пластюки, с. 353
Пластюки, х. 353
Платівка, с. 355
Платовка, с. 294
Платонівка, с. 305
Плахтієве, х. 339
Плахтіївка, с. 368
Плахтянка, с. 275
Плебанівка, с. 225
Плесецьке, с. 273
Плескачі, с. 277
Плескачівка, с., Дворічанський район 372
Плескачівка, с., Смілянський район 414
Плесна, с. 390
Плетений Ташлик, с. 284
Плехів к-п, Черняхівський район 251
Плехів, с., Оржицький район 329
Плехів, с., Черняхівський район 251
Плехтіївка, с. 402
Плешкані, с. 410
Плещане, с. 580
Плиски, с. 188, 393
Плисків, с. 220
Плисківський район 202, 204, 205, 546, 547
Плисове, с. 366
Плішивець, с. 313, 314
Пліщин, с. 390
Плодородне, с., Михайлівський район 262
Плодородне, ст., Михайлівський район 262

Плоска, с. 250
Плоске, с., Балтський район 304
Плоске, с., Броварський район 272
Плоске, с., Великобурлуцький район 362
Плоске, с., Знам'янський район 283
Плоске, с., Котовський район 307
Плоске, с., Носівський район 400
Плоске, с., П'ятихатський район 231
Плоске, с., Решетилівський район 333
Плоске, с., Ружинський район 250
Плоске, с., Савранський район 310
Плоске, с., Смілянський район 414
Плоске, с., Таращанський район 279
Плоскове, с. 307
Плоско-Забузьке, с. 280
Плоське, с. 305
Плотнікове, х. 355
Плугатар, с. 302
Плужне, с. 383
Плужники, с. 279
Плужникове, с. 356
Плюйківка, с. 316
Плюти, с. 276
Плюшки, с. 382
Пляківка, с. 411
Пляхова, с. 216
Пльохів, с. 406
Побережка, с. 271
Побережне, с. 212
Побєда, с. 366
Побійна, с. 409
Побірка, с. 221
Побочіївка, с. 404
Пов'якали, х. 328
Повна деревня, колгосп 238
Повстин, с. 124, 330
Повч, с. 245
Повчине, с. 247
Погарщина, с. 325
Погожа Криниця, с. 356
Погоріла, с., Летичівський район 385
Погоріла, с., Теплицький район 221
Погоріле, с. 244
Погорілівка, с. 348
Погорільці, с. Семенівський район 403
Погорільці, с., Чигиринський район 417
Погреби, с., Броварський район 272
Погреби, с., Васильківський район 273
Погреби, с., Глобинський район 314
Погреби, с., Драбівський район 408
Погреби, с., Любашівський район 309
Погреби, с., Прилцуцький район 401
Погреби, с., Роменський район 356
Погребищанський район 205, 220, 546, 547, 560
Погребище, с. 221
Погребище-1, ст., 220
Погребище-2, с. 220
Погребищенський район 55, 81, 103, 202, 220
Погребки, с., Кролевецький район 348
Погребки, с., Шосткинський район 359
Под Аннополь, с. 251
Поди, х. 257
Подимове, с. 296
Подище, с. 76, 401
Подібна, с. 413
Поділ, с., Великобагачанський район 312
Поділ, с., Козельщинський район 323
Поділ, с., Охтирський район 353
Поділ, с., Срібнянський район 404
Поділ, х. 320, 353
Поділ, х., Карлівський район 320
Поділки, с. 514
Поділля, с., Баришівський район 270
Поділля, с., Веселинівський район 298
Поділ-Юрківський, с. 323
Подільки, с. 351
Подільське, с. 410
Подільці, с. 311
Подобріївка, с. 343
Подол, х. 257
Подоли, с. 365
Подоляни, с. 383
Подолянці, с. 252
Подорожнє, с. 288
Подусівка, с. 406
Пожарна Балка, с. 331
Пожня, с. 344
Познанка Друга, с. 309
Познанка Перша, с. 309
Пойдунівка, с. 365
Показне, с. Михайлівський район 262
Показне, с. Токмацький район 267
Показне, с., Новобузький район 301
Покотилове, с. 284
Покошичі, с. 397
Покощівка, с. 383
Покришів, с. 242
Покровка, с. , Новоархангельський район 284
Покровка, с., Веселинівський район 297
Покровка, с., Коломацький район 370

Покровка, с., Компаніївський район 284
Покровка, с., Краснопільський район 347
Покровка, с., Любашівський район 309
Покровка, с., Покровський район 233
Покровка, с., Прилуцький район 401
Покровка, с., Роздільнянський район 310
Покровокєреєвка, с. 237
Покровська Багачка, с. 336
Покровське, с., Артемівський район 236
Покровське, с., Зіньківський район 318
Покровське, с., Кіровоградський район 65, 89, 117, 283
Покровське, с., Нікопольський район 230
Покровське, с., Покровський район 233
Покровське, с., Троїцький район 54, 102, 295
Покровський район 52, 80, 100, 233
Покровщина, с. 315
Покутино, с. 225
Покутинці, с. 380
Полезне, с. 305
Полив'яне, с. 328
Поливанівка, с. 229
Поличенці, с. 216
Полівська Гута, с. 242
Поліно-Осипенкове, с. 305
Поліське, с. 248, 382, 395
Поліський район 277
Політанки, с. 225
Політарівка, с. 283
Політрудня, с. 394
Поліянівка, с. 247
Полкова-Микитівка, с. 361
Полковниче, с. 278
Полова, с. 401
Половецкий, х. 271
Половецьке, с., Бердичівський район 241, 574
Половецьке, с., Богуславський район 271
Половинкине, с. 295
Половинники, с. 387
Половинчик, с. 414
Пологе, с. 265
Пологи, м. 265
Пологи, с., Васильківський район 273
Пологи, с., Охтирський район 353
Пологи, с., Пологівський район 264, 265
Пологи, с., Теплицький район 221
Пологи, с., Широківський район 234
Пологи-Вергуни, с. 277
Пологи-Чобітьки, с. 277
Пологи-Яненки, с. 277
Пологівський район 264
Положаї, с. 277
Полознівка, х. 320
Полонецьке, с. 495
Полонисте, с. 39, 161, 281, 538
Полонки, с. 401
Полонне, м., Полонський район 49, 97, 386
Полонне, с., Полонський район 385
Полонський район 49, 79, 97, 98, 385
Полоузівка, с. 254
Полошки, с. 345
Полствин, с. 411
Полтава, м. 589, 703
Полтавка, с. Гуляйпільський район 259
Полтавка, с., Компаніївський район 283
Полтавка, с., Конотопський район 346
Полтавка, с., Первомайський район 300
Полтавська область 66–72, 89–92, 118–125, 136–140, 144, 312, 540, 550, 584, 730
Полтавська округа 722
Полтавський район 72, 330, 557
Полуботки, с. 406
Полуднівка, с. 417
Полуніївка, с. 329
Полуянів, х. 396
Полюшкине, с. 400
Поляна, с. 390
Поляне, с. 359
Полянецьке, с., Савранський район 310
Полянецьке, с., Уманський район 415
Поляни, с. 381
Полянка, с., Арбузинський район 296
Полянка, с., Баранівський район 240
Полянь, с. 386
Польова Слобідка, с., Тиврівський район 222
Польова Слобідка, с., Чуднівський район 252
Польова, с. 374
Польове, с. Каланчацький район 378
Польове, с., Барський район 211
Польове, с., Іллінецький район 214
Польові Бирлинці, с. 211
Польові Гринівці, с. 389
Польща 524, 539
Помазанівка, с. 234
Помірки, с. 350
Помічна, с. 285
Помоклі, с. 277
Понизівка, с. 355
Понизівка, х. 355
Понінка, с. 49, 97, 386

Пономаренки, х. 326
Понора, с. 386
Понори, с. 404
Понорниця, м. 397
Понорниця, стм 397
Поборницький район 142
Понятівка, с., Білозерський район 375
Понятівка, с., Роздільнянський район 310
Попасна, смт, Попаснянський район 293
Попасна., м. 293
Попасне, с., Новомосковський район 231
Попаснянський район 293
Попатівка, х., Шишацький район 341
Попелівка, с. 225
Попелівщина, с. 353
Попелівщина, х. 353
Попелюхи, с. 220
Попельнасте, с. 287
Попельнянський район 584, 592
Попище, с. 401
Попівка, с., Біловодський район 291
Попівка, с., Великописарівський район 344
Попівка, с., Диканський район 315, 317
Попівка, с., Звенигородський район 409
Попівка, с., Зіньківський район 318
Попівка, с., Калинівський район 215
Попівка, с., Канівський район 411
Попівка, с., Карлівський район 320
Попівка, с., Кіровоградський район 283
Попівка, с., Конотопський район 346
Попівка, с., Красноградський район 368
Попівка, с., Краснопільський район 347
Попівка, с., Куйбишевський район 260
Попівка, с., Липовецький район 217
Попівка, с., Лисянський район 413
Попівка, с., Маньківський район 413
Попівка, с., Миргородський район 328
Попівка, с., Новгород-Сіверський район 400
Попівка, с., Новоукраїнський район 285
Попівка, с., Онуфріївський район 287
Попівка, с., Решетилівський район 332
Попівка, с., Роменський район 356
Попівка, с., Смілянський район 414
Попівка, с., Хорольський район 336
Попівське, с. 317
Попівці, с., Барський район 211
Попівці, с., Волочиський район 281
Попівці, с., Летичівський район 385
Попівці, с., Погребищенський район 220
Попівці, с., Старокостянтинівський район 387
Попівщина, с. 356
Попільне, с. 363
Попільне, х. 407
Попільня, с., Лугинський район 245
Попільня, с., Попільнянський район 249
Попільня, с., Щорський район 407
Попільнянський район 88, 248, 513
Поплавка, с., Котовський район 307
Поплавка, с., Троїцький район 295
Поплавка, с., Червоноармійський район 251
Попова Балівка, с. 229
Попова Слобода, с. 344
Попове, с. 312
Поповичка, с. 404
Поправка, с. 270
Попружна, с. 278
Попудня, с. 414
Порадівка, с. 273
Порденау, с. 268
Порик, с. 224
Порозок, с. 347
Поромівка, с. 242
Порохня, с. 381
Порохонь, с. 168, 357
Порскалівка, с. 339
Портнівка, с. 331
Портянка, х. 404
Портянки, х. 339
Порубаї, с. 321
Посад, с. 356
Посад-Покровське, с. 375
Поселянівка, с. 286
Постельки, с. 200
Постолівка, с. 381
Постольне, с. 358
Постольний, х. 358
Посуньки, с. 228
Посухів, с. 218
Посухівка, с. 415
Потапівка, с. 345
Потапці, с. 411
Поташ, с. 415
Поташня, с., Бершадський район 212
Поташня, с., Богуславський район 271
Поташня, с., Канівський район 411
Потебнева Гута, с. 396
Потереба, с. 386
Потеряйки, с. 333
Потивцеве, х. 327
Потихонове, с. 362

Потіївка, с. 270
Потіївський район 719, 729
Потік, с. 59
Потічок, с., Решетилівський район 335
Потічок, с., Семенівський район 335
Потоки, с., Жмеринський район 214
Потоки, с., Кременчуцький район 325
Потоки, с., Немирівський район 218
Потоки, с., Таращанський район 279
Потриваєве, с. 304
Потуш, с. 222
Потьомкіне, с. 376
Почапинці, с., Жмеринський район 214
Почапинці, с., Лисянський район 413
Почапинці, с., Чемеровецький район 389
Почени, с. 317
Почепи, с. 355
Почепи, х. 355
Почепин, с. 275
Почуйки, с. 249
Правда, с., Кодимський район 306
Правда, с., Первомайський район 367
Правдівка, с. 390
Правдюки, с. 356
Право Жовтня, с. 274
Прапірнівка, х. 320
Прасівка, с. 397
Преображенівка, с. 228
Преображенка, с. Оріхівський район 264
Преображенка, с., Каланчацький район 378
Преображенка, с., Криничанський район 229
Преображенка, с., Межівський район 230
Преображенка, с., Томаківський район 234
Преображенка, с., Царичанський район 234
Преображенка, с., Ширяївський район 311
Преображенка, с., Юр'ївський район 235
Преображенна, слоб. 294
Преображенне, с. 294
Преслав, с. 266
Пречистівка, с. 237
Пребраженка, с. 234
Приазовський район 265
Прибережне, с., Оратівський район 219
Прибережне, с., Ружинький район 250
Прибинка, с. 398
Приборівка, с. 217
Прибужани, с. 298
Прибужжя, с. 298
Прибузьке, с. 212
Привілля, с. 345
Привільне, с., Баштанський район 296
Привільне, с., Запорізький район 259
Привільне, с., Мелітопольський район 261
Привільний, х. 258
Привільнянське, с. 302
Привітів, с. 246
Привовчанка, с. 232
Привокзальне, с.369
Привольний, х. 257
Приворіття, с. 242
Привороття, с. 383
Пригарівка, с. 323
Пригір'я, с. 376
Пригоже, с. 371
Пригорівка, с. 376
Придніпровське, с., Запорізький район 259
Придніпровське, с., Чорнобаївський район 417
Придушин, х. 352
Приймівщина, с. 329
Приколотне, с. Великобурлуцький район 362
Прилиманське, с. 309
Приліпка, с. 363
Приліпки, с. 323
Прилуки, м. 407
Прилуківка, с. 261
Прилуцький район 76, 401
Прилютове, с. 366
Прилютово, с. 366
Примірне, с. 260
Примірний , х. 260
Приморозьки, х. 328
Приморське, с. 379
Приморський Посад, с. 266
Приморський район 266
Примощаниці, с. 47, 78
Принців, х. 340
Приозерне, с. 401
Приоскілля, с. 371
Припутні, с. 395
Пристайлове, с. 350
Пристань, с. 352
Пристань, х. 398
Пристін, с., Ізюмський район 372
Пристін, с., Куп'янський район 365
Присторонь, с. 402
Пристроми, с. 277
Притиківка, с. 366
Приточівка, х. 320
Притулове, с. 365
Прихідьки, с. 330

Приход, с. 247
Причепівка, с., Іванівський район 306
Причепівка, с., Ружинський район 250
Причугунівський, х. 292
Пришиб, с., Балаклійський район 361
Пришиб, с., Кременчуцький район 325
Пришиб, с., Михайлівський район 262
Пришиб, х., Шишацький район 339
Пришибська МТС, 262
Приют, с., Нікопольський район 239
Приют, с., Новоукраїнський район 285
Приют, с., Світловодський район 288
Приютівка, с., Олександрійський район 287
Приютівка, смт, Олександрійський район 287
Приютне, с. 258
Пробудження, вис. 377
Пробудження, с. 377
Провалівка, с. 246
Прогної, с. 377
Прогрес, с. 321, 403
Проданівка, с. 232
Проєзний, х. 232
Проїжде, с. 295
Прокопенки, х. 332
Прокопівка, с., Куп'янський район 365
Прокопівка, с., Решетилівський район 335
Пролетар, с. 325
Пролетарське, с., Вовчанський район 363
Пролетарське, с., Ічнянський район 395
Пролетарське, с., Коропський район 397
Пролетарське, с., Олександрівський район 287
Промінь, с. 233, 261
Проні, с. 315
Проруб, с. 343
Просіки, х. 347
Проскурів, м. 391, 702
Проскурівка, с. 391
Проскурівська округа 198
Проскурівський район 207, 581
Проскурні, с. 323
Просяне, с., Марківський район 292
Просяне, с., Нововодолазький район 371
Просяне, с.,Покровський район 233
Просяний, х. 292
Просянка, с., Куп'янський район 366
Протасівка, с. 489
Протопопівка, с., Балаклійський район 361
Протопопівка, с., Біляївський район 304
Протопопівка, с., Олександрійський район 287
Проточі, с. 234
Проходи, с. 347
Прохори, с. 393
Прохорівка, с., Канівський район 411
Прохорівка, с., Староконстянтинівський район 387
Прохорове, с. 306
Проценки, с. 318
Процикова, х. 404
Проців, с. 272
Процівка, с. 355
Прудентове, с. 265
Пруди, с. 355
Прудище, с. 360
Пруси, с. 277
Прутильці, с. 412
Прядівка, с. 234
Прядківка, с. 370
Псільське, с. 312
Псярівка, с., Калинівський район 215
Псярівка, с., Уманський район 415
Птахівка, с. 379
Птиче, с. 343
Птушка, с. 347
Пугачі, х. 339
Пугачів, х. 321
Пугачівка, с., Жашківський район 409
Пугачівка, с., Коростенський район 244
Пугачівка, с., Рокитнянський район 277
Пугачівка, с., Уманський район 415
Пудлівці, с. 383
Пужайкове, с. 304
Пузикове, с. 314
Пузирі, с. 336
Пузирі, х. 299
Пузирки, с. 216
Пузівка, с. 365
Пукляки, с. 389
Пулини, с. 251
Пулинський район 204, 544
Пулинці, с. 327
Пултівці, с. 212
Пуста Гребля, с. 397
Пуста Гребля, х. 397
Пустельники, с. 249
Пустельникове, с. 287
Пустинка, с. 237
Пустинки, с. 406
Пустинки, х. 406
Пустовари, с. 332
Пустоварівка, с. 278
Пустовійтівка, с. 356

Пустогород, с. 345
Пустоха, с., Козятинський район 216
Пустоха, с., Ружинський район 250
Пустоцвітний, х. 264
Пустош, х. 309
Путивль, м. 354
Путивльський район 354
Путивськ, с. 400
Путивськ, х. 400
Путилівка, с. 230
Путівці, х. 350
Путрівка, с. 273
Пухівка, с. 272, 653
Пучківщина, с. 326
Пушкарі, с. 400
Пушкарі, х. 350
Пушкарівка, с., Верхньодніпровський район 228
Пушкарівка, с., Сумський район 358
Пушкарне, с. 347
Пушкарщина, с. 352
Пушкіне, с. 402
Пушкіне, х. 402
Пушкінський, вис. 256
Пушкове, с. 281
Пуща-Водиця
Пшеничне, с., Солонянський район 233
Пшеничне, с., Токмацький район 267
Пшеничне, с., Юр'ївський район 235
Пшеничний, х. 359
Пшеничники, с. 411

Р

Радгоспне, с. 379
Радиванівка, с. 411
Радиволівка, с. 269
Радивонівка, с. 312
Радичів, с. 397
Радівка, с. 215
Радівці, с. 382
Радіонівка, с. 229
Радісне, с. 262
Радківці, с. 387
Радковиця, с. 381
Радовель, с. 248
Радогоща, с. 245
Радолівка, с. 266
Радомислівка, с. 367
Радомишль, м. 249
Радомишльський район 82, 105, 249
Радомка, с. 403
Радомля, с. 359
Радошівка, с. 383
Радсело, с. 232
Радулин, с. 240
Радуль, смт 402
Радченки, с., Козельщинський район 323
Радченки, с., Миргородський район 328
Радчиха, с. 412
Радчуки, с. 350
Радянська Слобода, с. 406
Радянське, с., Бердичівський район 241
Радянське, с., Білопільський район 342
Радянське, с., Великописарівський район 344
Радянське, с., Вовчанський район 363
Радянське, с., Лебединський район 350
Радянське, с., Переяслав-Хмельницький район 277
Радьківка, с. 365
Раздори, с. 233
Раївка, с. 233
Рай Долина, с. 297
Райгород, с., Кам'янський район 411
Райгород, с., Немирівський район 219
Райгородка, с. 294
Райгородок, с., Бердичівський район 241
Райгородок, с., Коропський 397
Райгородське, с. 294
Райки, с., Бердичівський район 241
Райки, с., Іллінецький район 214
Райки, с., Калинівський район 215
Райківці, с. 389
Райківщина, с. 279
Райментарівка, с. 398
Райнівка, с. 266
Райозеро, с. 329
Райок, с. 411
Райполе, с., Межівський район 230
Райполе, с., Софіївський район 234
Райське, с. 257
Райський, х. 257
Раки, с. 346
Раки, х. 358
Ракитне, с. 367
Ракова Січ, с. 352
Ракова Січ, х. 352
Ракова, с. 223
Раковичі, с. 249
Раковський, х. 264
Раколупці, с. 383
Ракулове, с. 304
Ралівка, с. 309

Раничівка, с. 287
Расавка, с. 274
Ратуш, с. 458, 462, 559
Рахи, с. 577
Рахни Польові, с. 222
Рахни, с., Гайсинський район 213
Рахни, с., Тиврівський район 222
Рахни-Лісові, с. 225
Рахнівка, с., Гайсинський район 213
Рахнівка, с., Дунаєвський район 382
Рацеве, с. 417
Раци, с. 574
Раціборівка, с. 381
Рацулове, с. 305
Рачинці, с. 382
Рачки, с., Володарський район 273
Рачки, с., Чуднівський район 252
Рашівка, с. 313
Раштівка, с. 387
Ребедайлівка, с. 411
Рев'якине, с. 355
Ревбинці, с. 418
Ревівка, с. Кременчуцький район 325
Ревівка, с., Кам'янський район 411
Ревівка, с., Устинівський район 290
Ревки, с. 350
Ревне, с. 272
Революційне, с. 363
Ревуха, с. 250
Ревуча, с. 366
Ревущина, с. 323
Редути, с. 319
Редьківка, с., Зачепилівський район 369
Редьківка, с., Ріпкинський район 402
Реймергоф, с. 267
Рейхенфельд, с. 262
Рекеченці, с. 225
Ремиги, с. 340
Ремиги, х. 340
Репище, с. 246
Репище, х. 246
Репівка х. 348
Реутинці, с. 348
Решетили, х. 328
Решетилівка, с. 335
Решетилівка, с-ще 335
Решетилівське, с. 265
Решетилівський район 72, 92, 124, 201, 332
Решітки, с. 411
Решнівка, с. 387
Рея, с. 241
Ржавчик, с. 367
Ржане, с. 360
Риб'янцеве, с. 293
Рибалки, с., Кобеляцький район 321
Рибалки, с., Козельщинський район 323
Рибалки, с., Царичанський район 234
Рибалки, х. 321
Рибальське, с. 353
Рибальче, с. 377
Рибасі, с. 317
Рибки, х. 321
Рибне, с. 258
Рибний № 1, х. 258
Рибницький район 200, 208
Риботень, с. 353
Рибці, с. 401
Рибці, х. 401
Рибчинці, с., Сквирський район 278
Рибчинці, с., Хмільницький район 224
Риги, с. 325
Рижавка, с. 415, 549
Рижани П'яті, с. 242
Рижани Треті, с. 242
Рижани Четверті, с. 242
Рижани, с. 242
Рижанівка, с. 409
Рижики, с. 406
Рижів, с. 252
Рижівка, с. 343
Ризельовий, х. 392
Ризине, с. 409
Риківський район 199
Рикова, х. 304
Рикове, с. 400
Риково, с., Бердянський район 254
Риково, с., Зачепилівський район 369
Рилівка, с. 390
Римарівка, с. 313
Римшина Балка, х. 338
Рихли, с. 397
Рихли, х. 397
Рихта, с. 384
Ришавка, с. 244
Рів, с. 48, 78
Рівне, с., Гуляйпільський район 258
Рівне, с., Новомосковський район 231
Рівне, с., Новоукраїнський район 285
Рівне, с., Путивльський район 355
Рівний, х. 262

Рівнопілля, с. 258
Рівнопіль, с. 309
Рівнянський район 208
Рівчак Степовий, с. 400
Ріг, с. 357
Рідка, с. 388
Рідкодуб, с., Дворічанський район 372
Рідкодуб, с., Коломацький район 371
Рідкодуб, с., Красноградський район 368
Рідкодуб, с., Старосинявський район 388
Рідкодуби, с. 389
Ріжки, с. 279
Ріжки, х. 398
Ріжни, с. 385
Різдвянка, с. 262
Різдвянське, с. 379
Різникове, с. 363
Різня, с. 246
Різуненкове, с. 370
Ріккенау, с. 267
Ріпище, с. 386
Ріпки, с., Ізяславський район 383
Ріпки, с., Лисянський район 413
Ріпки, с., Роменський район 356
Ріпки, смт 402
Ріпкинський район 77, 94, 131, 142, 402
Ріпківка, с. 365
Ріпна, с. 381
Річеці, с. 275
Річиця, с. 275
Річки, с. 343
Річне, с-ще 259
Роботівка, сел. 264
Роботіне, с. 267
Ровеньки, с. 231
Ровеньківський район 592
Ровець, с. 212
Рогачі, с. 250
Рогачів, с. 240
Роги, с. 413
Рогинці, с., Роменський район 356
Рогинці, с., Хмільницький район 224
Рогівське, с. 229
Рогізівка, х. 321
Рогізки, с. 407
Рогізна, с., Володарський район 273
Рогізна, с., Кам'янець-Подільський район 384
Рогізна, с., Сквирський район 278
Рогізна, с., Тиврівський район 221
Рогізне, с. 358
Рогізно, с. 246
Рогова, с. 415
Рогове, с. 293
Рогозів, с. 272
Рогощі, с. 406
Родивонівка, с. 254
Родіонівка, с., Якимівський район 269
Родіонівка, с., Ямпільський район 360
Родники, с. 375
Родниківка, с., Олександрійський район 286
Родниківка, с., Уманський район 415
Роднички, с. 295
Роднички, х. 295
Рожаївка, с. 331
Рождественське, с. 360
Рождественське, с., Драбівський район 408
Рожепи, с. 214
Рожична, с., Оратівський район 219
Рожична, с., Шепетівський район 390
Рожів, с. 275
Рожівка, с. 272
Рожки, с. 397
Рожковичі, с. 357
Рожни, с., Броварський район 272
Рожни, с., Летичівський район 385
Рожнівка, с. 395
Рожнятівка, с. 223
Рожок, с. 539
Розалівка, с. 307
Розаліївка, с. 271
Розанівка, с. 302
Розбишівка, с. 313
Розвинівка, с. 394
Розділ, с. 281
Роздільна, смт 310
Роздільнянський район 310
Роздол, с. 262, 282
Роздолля, с., Вільнянський район 257
Роздолля, с., Компаніївський район 283
Роздолля, с., Красноградський район 368
Роздолля, с., Олександрівський район 286
Роздолля, с., Первомайський район 366
Роздолля, х., Троїцький район 295
Роздолля. х. 257
Роздольне, с. 262
Розенталь, с., Михайлівський район 262
Розенталь, х., Новомиколаївський район 263
Розенфельд, с. 238
Рози Люксембург, вис. 260
Розівка, с. Розівський район 266, 267

Розівка, с., Гайсинський район 213
Розівка, с., Приазовський район 266
Розівка, стм. 266, 267
Розівка, с-ще, 267
Розівський район 266
Розквіт, с. 305
Розкішна, с. 278
Розкішне, с., Голованівський район 281
Розкішне, с., Токмацький район 267
Розкладки, х. 338
Розкопана Могила, с. 243
Розкопане, с. 220
Розкопанці, с. 271
Розкопи, х. 353
Розкошівка, с., Лисянський район 413
Розкошівка, с., Теплицький район 221
Розльоти, с. 397
Розмариці, х. 307
Розношенське, с. 289
Розношенці, с. 289
Розсоховатка, с. 284, 412
Розсохувата, с., Іллінецький район 215
Розсохувата, с., Летичівський район 385
Розсохувате, с., Марківський район 292
Розсохувате, с., Охтирський район 354
Розсохувате, с., Сахновщинський район (Кегичівський район) 364
Розсохуватець, с. 284
Розсохуватка, с. 284
Розсоша, с. 389
Розсошенці, с., Полтавський район 331
Розсошенці, с., Чигиринський район 417
Розсоші, с. 344
Розсудова Рудня, с. 402
Розуми, х. 396
Розумівка, с., Запорізький район 259
Розумівка, с., Карлівський район 320
Розумівка, с., Олександрівський район 286
Розумівка, х. Яготинський район 279
Розумівка, х., Карлівський район 320
Розумниця, с. 278
Роїще, с. 406
Ройове, с. 325
Рокита, с. 312
Рокитне, с., Бобровицький район 393
Рокитне, с., Конотопський район 346
Рокитне, с., Кременчуцький район 325
Рокитне, смт 277
Рокитне-Донівка, с. 325
Рокитнянський район 60, 84, 108, 277
Роксолани, с. 309
Роля, х. 225
Романи, с. 318
Романиха, с. 326
Романів, с., Романівський район 249
Романів, с., Шепетівський район 390
Романів, стм. 249
Романівка, с., Бершадський район 212
Романівка, с., Брусилівський район 242
Романівка, с., Зачепилівський район 369
Романівка, с., Зінківський район 318
Романівка, с., Котовський район 307
Романівка, с., Новоград-Волинський район 247
Романівка, с., Путивльський район Сумський район 355
Романівка, с., Романівський район 249
Романівка, с., Синельниківський район 233
Романівка, с., Тальнівський район 415
Романівка, с., Чемеровецький район 389
Романівка, х. 309
Романівське, с. 265
Романівський район 249
Романівський, х. 265
Романки, с., Барський район 211
Романки, с., Покровський район Дніпропетровської області 233
Романків Великий, х. 338
Романків Малий, х. 338
Романків, с. 276
Романкове, с. 227
Романова Балка, с. 300
Романово-Хутір, с. 95
Романчуки, с. 344
Романьки, с. 396
Романькове, с., Ямпільський район 360
Ромасі, х., Решетилівський район 334
Ромасі, х., Шишацький район 340
Ромашки, с. 261, 277
Ромашкове, с. 357
Роменський район 75, 129, 130, 141, 179–180, 355, 551
Ромни, м. 355
Ромоданівка, с. 326
Ропотуха, с. 415
Росівка, с. 251
Російська федерація 15–16, 34, 154, 421
Російські, х. 296
Росішки, с. 416
Росія 15–18, 22, 42, 54–55, 67,72, 76, 85, 92, 94, 99, 102, 105, 110, 127–128, 130, 209, 753, 758

Росіянівка, с. 310
Рославичі, с. 273
Росолівці, с. 384
Росоша, с., Липовецький район 217
Росоша, с., Теплицький район 221
Ростов, с. 360
Ростов-на-Дону, м. 34, 167, 180
Ростовські, х. 338
Ростовського, х. 318
Ростуще, с-ще 259
Ротата Балка, с. 267
Роте-Фане, с. 261
Ротівка, с. 355
Ротківка, с. 314
Ротмистрів, с. 217
Ротмістрівка, стм. 414
Рочняківка, с. 365
Рошахівка, с. 280
Роща, с. 355
РСФРР 13, 15, 16, 18, 19, 147
Рубани, с., Охтирський район 354
Рубани, х., Кобеляцький район 321
Рубани, х., Охтирський район 354
Рубаний Міст, с. 413
Рубанівка, с., Великолепетинський район 375
Рубанівка, с., Машівський район 327
Рубанка Юхименку, с. 511
Рубанка, с., Бахвацький район 392
Рубанка, с., Недригайлівський район 352
Рубановка, с. 257
Рубань, с. 219, 319
Рубіжне, с. 363
Рублене, с. 362
Рублі, х. 255
Рублівка, с. 417, 551
Рублянка, с. 384
Рубльовка, с. 200, 309
Рубченки, с. 273
Руда, с. Миргородський район 328
Руда, с., Кам'янець-Подільський район 384
Руда, с., Лохвицький район 326
Руда, с., Недригайлівський район 352
Руда, с., Сквирський район 278
Рудак, с. 357
Руданське, с. 225
Руде с. 573
Руде Село, с. 273
Рудево-Миколаївка, с. 233
Руденка, с. 360
Руденки, х. 339
Руденків, х. 343
Руденкове, с. 343
Рудиків, с. 313
Руді, с. 337
Рудівка, с., Марківський район 292
Рудівка, с., Прилуцький район 401, 402
Рудівка, с., Сватівський район 294
Рудка Степ, с. 313
Рудка, с., Гребінківський район 315
Рудка, с., Дунаєвський район 382
Рудка, с., Лохвицький район 326
Рудка, с., Чернігівський район 406
Рудки, с-ще. 394
Руднервейде, с. 268
Руднєве, с. 354
Рудницьке, с., Баришівський район 270
Рудницьке, с., Піщанський район 220
Руднівка, с., Сумський район 358
Рудня Вороб'ївська, с. 246
Рудня Жеревецька, с. 245
Рудня Жеревці, с. 245
Рудня Фасівська, к-п 242
Рудня Фасова, с. 242
Рудня Шляхова, с. 242
Рудня, с., Броварський район 272
Рудня, с., Попільнянський район 249
Рудня, с., Середино-Будський район 357
Рудня, с., Сосницький район 403
Рудня, с., Чернігівський район 406
Рудня, с., Черняхівський район 251
Рудня, х. Чернігівський район 406
Рудня, х., Попільнянський район 249
Рудня-Городище, с. 243
Рудня-Грабовська, с. 245
Рудня-Лугинківська, с. 245
Рудня-Хочинська, с. 248
Рудокопи, к-п 251
Рудокопи, с. 251
Рудька, х. 341
Рудьки, с. 234
Ружин, с. 250
Ружинський район 203, 547, 250, 255, 578
Руликів, с. 273
Рунівщина, с., Зачепилівський район 369
Рунівщина, с., Полтавський район 331
Рункошів, с. 383
Русава-Радянка, с. 222
Русалівка, с. 413
Русанів, с. 272
Русанівка, с. 351, 493

Русівщина, х. 352
Руська Поляна, с. 416, 516
Руськи Тишки, с. 368
Руський Орчик, с. 369
Рутв'янка, с. 246
Ручки, с., Гадяцький район 313
Ручки, с., Лохвицький район 326
Рябина, с. 345
Рябівка, с. 359
Рябківка, с. 336
Рябоконево, с. 296
Рябошапівка, с. 230
Рябухи, с. 404
Рябухіно, с. 371
Рябушки, с. 125, 350
Рябці, с. 406
Рябчуки, х. 340
Рясне, с., Ємільчинський район 243
Рясне, с., Кряснопільський район 347
Ряснопіль, с. 305
Ряська, с. 326
Ряшки, с. 401

С

Сабарівка, с. 219
Сабатинівка, с. 289
Саблуківка, с. 375
Саварка, с. 271
Савелове, с. 359
Савенки, с., Козельщинський район 321, 322
Савенки, с., Лебединський район 350
Савенки-Чепіжні, с. 323
Саверці, с., Попільнянський район 249
Саверці, с., Шепетівський район 390
Савин, с. 396
Савине, с. 295
Савинка, с. 396
Савинки, с. 321, 322, 350, 398
Савинці, с., Балаклійський район 361
Савинці, с., Миргородський район 328
Савинці, с., Оржицький район 329
Савинці, с., Рокитнянський район 277
Савинці, с., Срібнянський район 404
Савинці, с., Тростянецький район 223, 574
Савинці, с., Ярмолинецький район 391
Савинці, смт 126, 361
Савичі, с. 390
Савківка, с. 418
Савлуки, с. 246
Савойське, с., Конотопський район 346
Савойське, с., Роменський район 356
Савранський район 310
Саврань, с., Савранський район 309
Саврань, с., Сквирський район 278
Саврань, смт 310
Савро, с. 231
Савулівка, с. 329
Савченки, х. 329
Сагайдак, с. 340
Сагайдак, с-ще 340
Сагайдачний, х. 256
Сагунівка, с. 416
Садибне, с. 300
Садки, с., Бердичівський район 241
Садки, с., Ємільчинський район 243
Садки, с., Житомирський район 243
Садки, с., Кременчуцький район 324
Садки, с., Літинський район 218
Садки, с., Охтирський район 354
Садки, х., Бердичівський район 241
Садки, х., Охтирський район 354
Садки, х., Роздільнянський район 310
Садова, с. 218
Садове, с. Мелітопольський район 261
Садове, с., Арбузинський район 295
Садове, с., Білопільський район 342
Садове, с., Голопристанський район 377
Садове, с., Коростишівський район 245
Садове, с., Красноокнянський район 308
Садове, с., Літинський район 217
Садове, с., Новоушицький район 385
Садове, с., Токмацький район 267
Садове, с., Чемеровецький район 389
Садовий, вис., Великобілозерський район 255
Садовий, х. Оріхівський район 264
Садовий, х., Гуляйпільський район 259
Садовий, х., Станично-Луганський район 294
Садовий, х., Токмацький район 267
Садок, с., Великоолександрівський район 375
Садок, с., Диканський район 317
Саєве, с. 352
Сажки, с. 218
Сазонівка, с., Оржицький район 329
Сазонівка, с., Шевченківський район 373
Саї, с. 351
Саївка, с. 231
Саїнка, с. 224
Саксагань, с. 231
Сакуниха, с. 352
Сали, с. 251

Саливінки, с. 273
Салимівщина, с. 340
Салимівщина, х. 340
Салиха, с. 279
Салівка, с., Кременчуцький район 325
Салівка, с., Царичанський район 234
Салівський, х. 251
Салове, с. 234
Салогубівка, с. 356
Салтикова Дівиця, с. 398
Салтикове, с. 346
Салтичія, с. 268
Салтівський район 362
Салтівський район 362
Салькове, с. 280
Салькове, смт 280
Сальне, с. 399
Сальник, с. 215, 577
Сальниця, с. 224
Сальський район 558
Самара, с. 342
Самарі, с. 338
Самарі, х. 338
Самарське, с., Павлоградський район Дніпропетровська область 232
Самборівка, с. 364
Самборівка, х. 364
Самгородок, с., Козятинський район 216
Самгородок, с., Сквирський район 278
Самгородок, с., Смілянський район 414
Самійленки, х. 340
Самійлівка, с., Верхньорогачицький район 376
Самійлівка, с., Козелецький район 396
Самійлівка, с., Куйбишевський район 260
Самійлівка, с., Новомиколаївський район 263
Самійлівка, х., Козелецький район 396
Самійлівка, х., Куйбишевський район 260
Самовиця, с. 418
Саморідня, с. 412
Самотоївка, с. 347
Самотуги, с. 398
Самсони, х. 396
Самусіївка, с. 325
Самухи, х. 334
Самчики, с. 387
Самчинці, с. 387
Санжариха, с. 414
Санжарівка, с. 259
Санжійка, с. 309
Сапіжанка, с. 225
Сапожине, с. 331
Сапонівка, с. 393
Сапонівка, х. 393
Сапонова Гута, с. 396
Сапушино, с. 334
Саражинка, с. 304
Саражинці, с. 220
Саранчавка, с. 200, 551
Саранчине, с. 326
Саранчівка, с. 318
Саранчова Долина, с. 313
Сари, с. 313
Сарнавщина, с. 346
Сарни, с. 414
Сарнинки, с. 248
Сарнів, с. 381
Сартана, с. 236
Сасанівка, с. 386
Сасинівка, с. 330
Сасівка, с. 283
Сатанівка, с., Городоцький район 381
Сатанівка, с., Монастирищенський район 414
Сафонівка, с. 355
Саханка, с. 311
Саханське, с. 311, 356
Саханське, х. 356
Сахарове, с. 355
Сахни, с., Конотопський район 346
Сахни, с., Летичівський район 385
Сахни, с., Ружинський район 250
Сахнівка, с. 412
Сахнівці, с. 387
Сахно, с. 254
Сахновищанський район 201, 551
Сахновщина, с-ще 367
Сахновщинський район 364, 367, 557, 593, 462, 465, 479
Сахутівка, с. 398
Саша, с. 221
Сваричівка, с. 395
Сваркове, с. 345
Сватівський район 102, 293, 448, 551
Сватки, с. 314
Сваткове, с. 478
Сватове, м. 293, 294
Свердликове, с. 434
Свердликові, с.
Свердлівка, с. 288
Свердлова, с. 288
Свердлове, с. 306, 320, 357

Свердловка, с. 76, 130
Свердовка, с. 397
Свеса, смт 360
Свидівок, с. 416
Свидовець, с. 393
Свидя, с. 252
Свинарка, с. 415
Свинарне, с. 314
Свинаропавлівка, с. 288
Свинна, с. 387
Свинопухи, с. 402
Свинь, с. 406
Свириди, с. 383
Свиридівка, с. 326
Свистунівка, с., Дворічанський район 372
Свистунівка, с., Машівський район 327
Свистунівка, с., Сватівський район 294
Свитино с. 550
Свитинці, с. 221
Свищі, х. 341
Свірж, с. 360
Свірневата, с. 281
Свірневе, с. 281
Свіршківці, с. 389
Світанок, с. 260, 377
Світла Долина, с. 262
Світлицьке, с. 296
Світличне, с., Варвинський район 394
Світличне, с., Золочівський район 370
Світловодськ, м. 290
Світловодський район 288
Світлогірськ, с. 229
Світлогірське, с. 54, 99, 320
Світлопілля, с. 287
Світлопіль, с. 287
Свічанівка, с. 231
Свічківка, с., Драбівський район 408
Свічківка, с., Лубенський район 327
Свобода, комуна 264
Свобода, с., Згурівський район 274
Свобода, с., Оріхівський район 264
Свобода, с., Путивльсьукий район 355
Свободне, с., Мелітопольський район 261
Свободне, с., Тельманівський район 238
Святе Озеро, с. 355
Святе, с. 396
Святеньке, с. 396
Святець, с. 388
Святий, х. 228
Свято Троіцьке, с. 299, 486, 565
Святотроїцьке, с. 472
Свяченівка, с. 372
Себине, с. 301
Севастянівка, с. 416
Северини, х. 328
Северинівка, с., Жмеринський район 214
Северинівка, с., Любарський район 246
Северинівка, с., Сумський район 358
Северинівка, с., Таращанський район 279, 574
Северинівка, с., Тростянецький район 206, 223, 545, 574
Северинівка, с., Ямпільський район 226
Северинівка, х. 358
Сегединці, с. 408
Седнів, с. 406
Седнів, стм. 406
Седнівка, с. 289
Сезенків, с. 270
Сезьки, с. 395
Секретарка, с., Кривоозерський район 299
Секретарка, с., Ширяївський район 311
Селевінці, с. 218
Селезенівка, с. 278
Селець, с. 252
Селецьке, с. 227
Селещина, с. 327
Селичівка, с. 270
Селище, с. Носівський район 400
Селище, с., Баришівський район 270
Селище, с., Канівський район 411
Селище, с., Козятинський район 215
Селище, с., Корсунь-Шевченківський район 412
Селище, с., Куп'янський район 365
Селище, с., Лебединський район 350
Селище, с., Літинський район 217
Селище, с., Малинський район 246
Селище, с., Малинський район 246
Селище, с., Семенівський район 403
Селище, с., Тиврівський район 222
Селищина, с., Машівський район 327
Селідівки, с-ще 533
Село Зелене, с. 338
Селянівка, с. 234
Селянська Слобода, с. 406
Селянщина, с. 252
Семаки, с. 402
Семенасте, с. 281
Семенівка, м. Семенівський район 403
Семенівка, с., Арбузинський район 296
Семенівка, с., Баришівський район 270

Семенівка, с., Бердичівський район 241
Семенівка, с., Близнюківський район 368
Семенівка, с., Великобагачанський район 312
Семенівка, с., Глухівський район 345
Семенівка, с., Добровеличківський район 281
Семенівка, с., Єланецький район 299
Семенівка, с., Зачепилівський район 369
Семенівка, с., Каховський район 378
Семенівка, с., Кодимський район 306
Семенівка, с., Криничанський район 229
Семенівка, с., Лебединський район 350
Семенівка, с., Лесянський район 413
Семенівка, с., Липоводолинський район 351
Семенівка, с., Любарський район 246
Семенівка, с., Любашівський район 309
Семенівка, с., Мелітопольський район 261
Семенівка, с., Менський район 399
Семенівка, с., Обухівський район Київська обл. 276
Семенівка, с., Первомайський район 366
Семенівка, с., Пологівський район 265
Семенівка, с., Семенівський район 541
Семенівка, с., Шаргородський район 225
Семенівка, с., Шевченківський район 373
Семенівський Кут, с. 377
Семенівський район 335
Семенівський район 403
Семенівський район 541, 546, 547, 551
Семенці, с. 316
Семеняки, х. 340
Семереньки, с., Миргородський район 328
Семереньки, с., Тростянецький район 359
Семигір'я, с., Світловодський район 288
Семигір'я, с., Артемівський район 236
Семигори, с. 271
Семидуби, с. 281
Семикози, х. 335
Семикозівка, с. 291
Семимогили, х. 335
Семиногівка, с. 318
Семинягівка, с. 406
Семинягівка, х. 406
Семиполки, с. 272
Семиреньки, с. 387
Семирічка, с. 213, 577
Семиротівка, х. 350
Семихатки, с. 269
Семки, с. 224
Сененкове, с. 356
Сені, с. 335
Сенігів, с. 390
Сенківці, с. 410
Сентове, с. 286
Сенча, с. 326
Сенча, ст. 326
Сеньків, х. 295
Сеньківка, с. 272
Сенькове, с., Куп'янський район 366
Сенькове, с.. Старобільський район 295
Сеньково, с. 294
Сербанівка, с.
Серби, с. 306
Сербинівка, с., Гребінківський район 315
Сербинівка, с., Староконстянтинівський район 387
Сербинівка, с., Хмільницький район 224
Сербинівка, с., Чуднівський район 252
Сербинівці, с. 214
Сербівка, х. 396
Сербіщина, х. 314
Сербо-Слобідка, с. 243
Сергієве, х. 340
Сергієнки, с. 323
Сергіївка, с., Березнегуватський район 297
Сергіївка, с., Білопільський район 343
Сергіївка, с., Братський район
Миколаївська область 297
Сергіївка, с., Великолепетиський район 375
Сергіївка, с., Волочиський район 381
Сергіївка, с., Красноармійський район 237
Сергіївка, с., Любашівський район 309
Сергіївка, с., Мелітопольський район 261
Сергіївка, с., Новомиколаївський район 263
Сергіївка, с., Прилуцький район 401
Сергіївка, с., Синельниківський район 233
Сергіївка, с., Слов'янський район 687
Сергіївка, с., Юр'ївський район 235
Сердегівка, с. 418
Сердюки, с., Козельщинський район 321, 323
Сердюки, с., Полтавський район 331
Сердюківка, с. 414
Серебринець, с. 218
Серебрія, с. Літинський район 218
Серебрія, с., Бершадський район 212,
Серебряне, с. 288
Серебрянка, с. 236
Середина-Буда, м. 357
Серединка, с. 212
Середино, с. 336
Середино-Будський район 357, 525
Серединці, с. 390
Середівка, с., Диканський район 316

Середівка, с., Згурівський район 274
Середній Раковський, х. 263
Середній Фонтан, с. 303
Середній, с. 269
Середняки, с. 314
Сестринівка, с. 216
Сеферівка, с. 211
Сєдовао-Василівка, с.
Сибелиця, х. 355
Сибірський, вис. 376
Сибіряки, с. 336
Сиваківці, с. 216
Сиваське, смт 379
Сивиринівка, с. 318
Сивки, с. 406
Сиволож, с. 393
Сивороги, с. 382
Сивухи, с. 396
Сивці, с. 315
Сигнаївка, с. 418
Сидоренки, х. 340
Сидоренкове, с., Валківський район 370
Сидоренкове, с., Коломацький район 371
Сидори, с., Білоцерківський район 271
Сидори, с., Глобинський район 314
Сидорівка, с. 412
Сидорівщина, с. 312
Сидорова Яруга, с. 344
Сидоряче, с. 324
Силенки, х. 314
Силки, с. 337
Сильченкове, с. 404
Сименки, с. 211
Симонівка, с., Новобузький район 301
Симонівка, с., Сумський район 358
Симонівка, х., Сумський район 358
Синарна, с. 219
Сингаї, с. 244
Сингаївка, с. 241
Синдаревське, с. 399
Синдаревський, х. 399
Синельниківський район 233
Синельникове, м. 233
Синельніківський район 207, 233
Синиха, с. 366
Синицеве, с. 310
Синиці, с. 204
Синицівка, с. 289
Синиця, с., Богуславський район 271
Синиця, с., Христинівський район 416
Синичено, с. 372
Синівка, с. 493, 351, 514
Синюха, с. 285
Синюхин Брід, с. 300
Синява, с. 277, 285
Синявка, с., Канівський район 411
Синявка, с., Менський район 399
Синяк, с. 343
Синьки, с. 289
Синьківка, с. 289, 366
Синьооківка, с. 410
Сипки, х. 341
Сираї, с. 396
Сирватинці, с. 381
Сирове, с. 298
Сиром'ятин, х. 355
Сиром'ятники, с. 355
Сиротенки, с. 314
Сиротине, с. 295
Сисикулак, с. 268
Сисоїв, х. 355
Ситделівка, с. 402
Ситківці, с. 219
Ситківці, смт 219
Ситне, с. 357
Ситники, с., Козельщинський район 323
Ситники, с., Корсунь-Шевченківський район 412
Ситники, с., Лебединський район 350
Ситниківка, с. 365
Ситняки, с. 275
Сичанське, с. 292
Сичівка, с., Малинський район 246
Сичівка, с., Марківський район 292
Сичівка, с., Христинівський район 416
Сіврюки, х. 354
Сідава, с. 213
Сільвестрівське, с. 301
Сільце, с. 386
Сім'янівка, с. 346
Сімейкине, с. 355
Сімівка, х. 315
Сінгури, с. 243
Сінне, с., Балтський район 304
Сінне, с., Богодухівський район 361
Сінне, с., Краснопільський район 347
Сіножацьке, с. 406
Сіренки, с. 350
Сірий, х. 256
Сірики, с., Козельщинський район 322
Сіроціно м. 553

Сіряки, с. 249
Січ, х. 259
Січинці, с. 382
Січкарівка, с. 229
Січневе, с. 311
Січовий, х. 264
Скабиха, х. 340
Скадовськ, м. 379
Скадовськ, смт 379
Скадовський район 118, 379
Скаженівка, с. 221
Сказинці, с., Літинський район 218
Сказинці, с., Мурованокуриловецький район 218
Скаківка, с. 241
Скакунка с. 217
Скала, с. 219
Скалева, с., Новоархангельський район 284
Скаліватка, с., Катеринільський район 408
Скаліватка, х. 412
Скалівські Хутори, с. 284
Скалонівка, с. 369
Скальки, х. 368
Сквирський район 203
Скелеватий, х. 257
Скелювате, с., Вільнянський район 257
Скелювате, с., Токмацький район 267
Скельки, с. 255
Скибин, с., Жашківський район 409
Скибин, с., Оратівський район 219
Скибинці, с. 71, 220, 223
Скибівка, с. 337
Скидани, х. 333
Скидовисько, с. 386
Скипче, с. 381
Скитка, с. 217
Скиток, с. 317
Склименці, с. 412
Склярівка, с. 358
Скобичевське, с.
Скоблівка, с. 364
Сковородинівка, с. 370
Сковородки, с. 387
Сколобів, к-п 251
Сколобів, с., Володарсько-Волинський район 242
Сколобів, с., Червоноармійський район 251
Скоморошки, с. 219
Скопіївка, с. 281
Скопці, с. 270
Скориківка, с. 410
Скорінець, с. 406
Скоробагатьки, с., Лохвицький район 326
Скородистик, с., Чорнобаївський район 418
Скородна, с. 292
Скороходове, с. 404
Скосарівка, с. 309
Скотареве, с. 231, 418
Скотувате, с. 231
Скочище, с. 242
Скраглівка, с. 241
Скребеличі, с. 248
Скребиші, с. 271
Скригалівка, с. 61
Скрипаї, с. 363
Скрипченці, с. 412
Скрипчин, с. 396
Скрицьке, с. 219
Скрягівка, с. 359
Скубії, х. 328
Скубіївка, с. 289
Скугарі, с. 406
Скудне, с. 236
Скуносове, с. 355
Слабин, с. 406
Слав'янка, с. 230
Славгород, с., Краснопільський район 347
Славгород, с., Синельниківський район 233
Славів, с. 252
Славки, с. 332
Славна, с. 217
Славне, с. 212, 264, 376, 378
Славний, х. 264
Славнівка, с. 322
Славута, м. 391
Славутський район 133, 154, 207, 386
Слинківщина, с. 354
Слиньків Яр, с. 316
Слиньківщина, с. 319
Сліди, с., Літинський район 218
Сліди, с., Тиврівський район 222
Слідовичі, с. 376
Сліпки, с., Козельщинський район 321
Сліпки, с., Решетилівський район 333
Сліпорід, с. 329
Сліпорід-Іванівка, с. 315
Сліпчиці, с. 252
Слобідка Малинівська, с. 384
Слобідка Мукшанська, с. 384
Слобідка Рахнівська, с. 382
Слобідка Рихтівська, с. 384
Слобідка, с., Дунаєвецький район 382

Слобідка, с., Іллінецький район 214
Слобідка, с., Калинівський район 215
Слобідка, с., Краснокутський район 364
Слобідка, с., Лохвицький район 325
Слобідка, с., Малинський район 246
Слобідка, с., Менський район 399
Слобідка, с., Миргородський район 328
Слобідка, с., Новгород-Сіверський район 400
Слобідка, с., Червоноармійський район 251
Слобідка, с., Ярмолинецький район 391
Слобідка, смт 306
Слобідка, с-ще 306
Слобідка-Кальнянська, с. 97
Слобідка-Красилівська, с. 384
Слобідка-Охрімовецька, с. 380
Слобідка-Смотрицька, с. 389
Слобідка-Шелехівська, с. 382
Слобод. Анжеліна, с. 243
Слобода Гулівська, с. 211
Слобода Почапинецька, с. 214
Слобода Тишківська, с. 213
Слобода, с., Барський район 211
Слобода, с., Буринський район 343, 344
Слобода, с., Кагарлицький район 274
Слобода, с., Корюківський район 397
Слобода, с., Чернігівський район 406
Слобода-Бирлівка, с. 408
Слобода-Дашковецька, с. 212
Слобода-Мурафська, с. 225
Слобода-Петрівка, с. 315
Слобода-Романівська, с. 247
Слобода-Шаргородська, с. 225
Слобода-Шлишковсецька, с. 218
Слободзея, с. 306
Слободзійський район 200
Слободище, с., Бердичівський район 241
Слободище, с., Іллінецький район 215
Слободищево с. 557
Слободо-Чернецька, с. 247
Слов'янка, с. 228
Слов'янка, х. 262
Словечанський район 204
Слов'янськ, м. 689
Слов'янський район 237, 687, 689
Слон-Камінь, с. 287, 290
Слоут, с. 345
Слюжчина Слобідка, с. 410
Слюзівка, с. 314
Слюсареве, с. 310
Слюсарі, с. 335
Смаржинці, с. 220
Сметанівка, с., Онуфріївський район 287
Сметанівка, с., Якимівський район 269
Смирнівка, с. 262
Смирнівка, х. 262
Смирнове, с. 260
Смичин, с. 394
Сміла, м. 500
Сміле, с., Куйбишевський район 260
Сміле, с., Роменський район 426
Смілянський район 88, 203, 500
Смільчинці, с. 413
Смолдирів, с. 240
Смоленка, с. 229
Смолин, с. 406
Смолівка, с., Коростишівський район 244
Смолівка, с., Шевченківський район 373
Смолове, с. 392
Смоловий, х. 392
Смолокур, х. 360
Смоляж, с. 393
Смоляниківка, с. 343
Смолянка, с., Кодимський район 306
Смолянка, с., Куликівський район 398
Смородщина, с. 337
Смородьківка, с. 366
Сморшки, с., Ізяславський район 383
Сморшки, с., Козелецький район 396
Смотрики, с. 330
Смотрич, с. 382
Смош, с. 402
Смяч, с., Новгород-Сіверський район 400
Смяч, с., Щорський район 407
Снігурівка, м. 301
Снігурівка, с., Снігурівський район 301
Снігурівка, с., Токмацький район 268
Снігурівський район 301, 486, 491
Сніжки, с., Буринський район 344
Сніжки, с., Ставищанський район 278
Сніжків, с. 370
Сніжківка, с. 373
Сніжкова Балка, с. 288
Сніжкове, с. 288
Сніжна, с. 220
Сніжне, м. 102, 134
Снітин, с. 327
Снітівка, с. 385
Сніткова с. 556
Сновськ, м. 407
Сновське, с. 406

Снов'янка, с. 405
Снопове, с. 331
Собич, с. 360
Собичеве, с. 360
Собичино, с. 248
Собківка, с. 415
Соболівка, с., Брусилівський район 242
Соболівка, с., Котовський район 307
Соболівка, с., Куп'янський район 365
Соболівка, с., Липовецький район 217
Соболівка, с., Теплицький район 221
Соболівка, с., Шполянський район 418
Соболівка-І, х. 365
Совєтське, с., Мелітопольський район 261
Совєтське, с., Первомайський район 366
Совинка, с. 346
Созівський район 686
Созонівка, с. 283
Сокирин, с. 396
Сокиринці, с., Вінницький район 212
Сокиринці, с., Срібнянський район 404
Сокириха, с. 326
Сокирно, с. 416
Сокиряни, с. 221
Сокіл, с., Кам'янець-Подільський район 384
Сокіл, с., Чернівецький район 224
Сокілець, с., Дунаєвський район 382
Сокілець, с., Козятинський район 216
Сокілець, с., Немирівський район 219
Сокільське, с. 234
Сокільці, с. 213
Соколинці, с. 222
Соколів Брід, с. 249
Соколів, с. 251, 504
Соколівка, с., Бобровицький район 393
Соколівка, с., Васильківський район 273
Соколівка, с., Вільнянський район 257
Соколівка, с., Жашківський район 409
Соколівка, с., Кіровоградський район 283
Соколівка, с., Козелецький район 396
Соколівка, с., Крижопільський район 216
Соколівка, с., Літинський район 217
Соколівка, с., Первомайський район 300
Соколівка, с., Погребищенський район 220
Соколівка, с., Ярмолинецький район 391
Соколівочка, с. 415
Соколівщина, с. 315
Соколова Балка, с. 328
Соколове, с., Зміївський район 363
Соколове, с., Іванівський район 306
Соколове, с., Новомосковський район 231
Сокологірне, с. 377
Сокологірненський, вис. 377
Сокорове, с. 305
Солгутове, с. 280
Солдатське, с., Великописарівський район 345
Солдатське, с., Голопристанський район 377
Солнцев, х. 355
Солнцевка, с. 237
Солобківці, с. 391
Солов'є, с. 391
Солов'ї, к-п 245
Солов'ї, с. 245
Солов'ї, х., Кобеляцький район 321
Солов'ї, х., Охтирський район 354
Соловіївка, с. 242
Солов'ївка, с. 262
Соловйов, х. 355
Соловйове, с. 355
Соловки, х. 329
Сологуби, х. 328
Сологубівка, с. 219
Солодка Балка, с. 268
Солодке, с. 259
Солодкий, х. 259
Солодководне, с. 267
Солодянський район 53, 81, 100
Солом'яне, с. 265
Соломахівка, с. 331, 332
Соломірка, с. 224
Соломія, с. 280
Соломки, с. 323
Соломна, с. 381
Солом'яна Балка, х. 238
Солоне, с. 230
Солоний, х. 228
Солоницівка, смт 374
Солониця, с. 324
Солонівка, с., Городнянський район 394
Солонівка, с., Диканський район 317
Солонці, с., Миргородськи район 328
Солонці, с., Троїцький район 295
Солонці, х., Шишацький район 338
Солонянський район 169, 233, 565
Солотвине, с. 360
Солотвине, х. 360
Солошки, х. 350
Соляники, с. 343
Соляниківка, с. 365
Сомівка, с. 369

Сомкова Долина, с. 277
Сонине, с. 243, 287
Сонцеве, с., Путивльський район 355
Сонцеве, с., Устинівський район 289
Сонячне, с. 327
Сонячне, с-ще 259
Сопин, с. 220
Сопич, с. 345
Сорока, с. 344
Сорокине, с. 357
Сорокинський район 199
Сороковий Клин, с. 360
Сороколітів, х. 352
Сороколітове, с. 352
Сорокотяга, с. 409
Сорокотяги, с. 271
Сорокотяжинці, с. 218
Сорокошичі, с. 396
Сорочине, с. 230
Сорочино, с. 232
Сорочинське, с. 344
Сосни, с. 217
Сосниця, с. 403
Сосниця, смт 131
Сосницький район 131, 142, 403
Соснівка, с., Гадяцький район 314
Соснівка, с., Глухівський район 345
Соснівка, с., Глухівський район 345
Соснівка, с., Житомирський район 243
Соснівка, с., Конотопський район 496, 346
Соснівка, с., Корюківський район 397
Соснівка, с., Красноградський район 369
Соснівка, с., Макарівський район 275
Соснівка, с., Олександрівський район 286
Соснівка, с., Погребищенський район 221
Соснівка, с., Полтавський район 332
Соснівка, с., Славутський район 386
Соснівка, с., Ярмолинецький район 391
Соснова, с. 277
Сосновка, с. 261
Сосонівка, с. 371
Сосонка, с., Вінницький район 212, 575
Сосонка, с., Охтирський район 354
Сосонка, х. 354
Сотники, с. 412
Сотниківка, с., Золотоніський район 410
Сотниківка, с., Яготинський район 279
Сотницьке, с., Петриківський район 232
Сотницьке, с., Семенівський район 336
Сотницький Козачок, с. 370
Софієво-Гейківка, с. 229
Софіївка, с. Бердянський район 254, 449, 554
Софіївка, с. Новомиколаївський район 263
Софіївка, с. Новотроїцький район 54, 81, 379
Софіївка, с., Березівський район 305
Софіївка, с., Горностаївський район 378
Софіївка, с., Звенигородський район 409
Софіївка, с., Золотоніський район 410
Софіївка, с., Каховський район 378
Софіївка, с., Компаніївський район 283
Софіївка, с., Лебединський район 350
Софіївка, с., Миколаївський район 309
Софіївка, с., Новобузький район 302
Софіївка, с., Первомайський район 300
Софіївка, с., Сахновщинський район 364
Софіївка, с., Сватівський район 294
Софіївка, с., Софіївський район 234
Софіївка, с., Сумський район 358
Софіївка, с., Хмільницький район 224
Софіївка, с., Чемеровецький район 389
Софіївка, с., Черкаський район 416
Софіївка, с., Ширяївський район 411
Софіївка, смт 309
Софіївка, с-ще, Вільнянський район 257
Софіївка, х. 358
Софіївка-2, с. 368
Софіївська Борщагівка, с. 275
Софіївський район 234, 485, 546
Софійка, с. 271
Сохацька Балка, с. 316
Сохновщина, с. 327
Сохужинці, с. 383
Сошанськ, с. 216
Соше-Острівське, с. 305
Сошки, с. 390
Сошників, с. 272
Союз Радянських Соціалістичних Республік (СРСР) 16–19, 22, 31, 34, 37, 42, 92, 138, 153, 159, 176–177, 179–181, 191–192, 198, 210
Спадщина, с. 355
Спартак, с. 352
Спартак, х. 352
Спартаківка, с. 309
Спасибівка, с. 15, 136
Спасівка, с., Вільнянський район 257
Спасівка, с., Городоцький район 381
Спасове, с. 284
Спасово, с. 284
Спасово-Мажарівка, с. 282
Спаське, с., Вільнянський район 257

Спаське, с., Кролевецький район 348
Спаське, с., Маловисківський район 284
Спаське, с., Мелітопольський район 261
Спаське, с., Новомосковський район 231
Спаське, с., Сосницький район 403
Спаське, с., Сумський район 358
Спаський, х. 358
Спасько-Запруда, слоб. 243
Спецівка, с. 289
Спичинці, с. 103, 220
Співаків, х. 404
Співаківка, с. 292
Співакове, с. 404
Спільне, с. 265
Спірне, с. 345
Сподахи, с. 219
Сподобівка, с. 373
Срібне, с. 404
Срібне, стм. 404
Срібнянський район 404
Срібровщина, с. 348
Стави, с. 106–107, 274
Ставидла, с. 286
Ставиське, с. 397
Ставищанський район 203–204, 278, 547, 579
Ставище, к-п 243
Ставище, с. Брусилівський район 242
Ставище, с. Попільнянський район 249
Ставище, с., Коростенський район 244
Ставище, смт 278
Ставищенський район 61, 84, 109
Ставки, с., Бершадський район 212
Ставки, с., Піщанський район 220
Ставки, с., Романівський район 249
Ставкове, с., Березівський район 305
Ставкове, с., Зінківський район 319
Ставрове, с. 308
Ставчинці, с. 389
Стадниця, с. 212
Стадня, с. 327
Стайки, с. 60, 108, 274
Сталіна, радгосп 266
Сталіндорфський національний район 207–208
Сталіно, м. 134, 684
Сталіно, с. 306
Сталіно, х. 265
Сталінська округа 198–199
Сталінський район 533
Станилівка, с. 221
Станиця Луганська, с. 294
Станиця Луганська, смт 294
Станичне, с., Великописарівський район 345
Станичне, с., Нововодолазький район 371
Станично-Луганський район 294
Станишівка, с. 279
Станіслав, с. 375
Станіславівка, с. 284
Станіславка частина друга, с. 307
Станіславка частина перша, с. 307
Станіславове, с. 289
Станіславчик, с., Ульяновський район 289
Станіславчик, с., Жмеринський район 214, 581
Станіславчик, с., Первомайський район 300
Станіславчик, с., Черкаський район 416
Станіславчик, с., Шполянський район 202, 418
Станіславчинський район 206
Станковата, с. 65, 116
Станкувата, с. 282
Станкувате, с. 280
Станова, с. 359
Стара Балашівка, с. 290
Стара Басань, с. 393
Стара Богушівка, с. 244
Стара Вільхуватка, с. 337
Стара Водолага, с. 371
Стара Гнилиця, с. 368
Стара Гута, с., Козелецький район 397
Стара Гута, с., Полонський район 386
Стара Гута, с., Середино-Будський район 357
Стара Гутка, с. 403
Стара Збур'ївка, с. 377
Стара Іванівка, с. 354
Стара Ігрень, с. 227
Стара Карань, с. 238
Стара Карань, с-ще 238
Стара Котельня, с. 104, 240
Стара Кульна, с. 307
Стара Мурафа, с. 225
Стара Мусіївка, с. 336
Стара Оржиця, с. 274
Стара Осота, с. 286
Стара Островка, с. 310
Стара Пісочна, с. 381
Стара Прилука, с. 217
Стара Рудня, с. Щорський район 407
Стара Рудня, с., Червоноармійський район 251
Стара Рябина, с., Великописарівський район 345, 354
Стара Синява, с. 49,
Стара Синява, смт 49, 78, 98,

Стара Скосарівка, с. 309
Стара Тернавщина, с. 402
Стара Ушиця, с. 384
Стара Чортория, с. 246
Стара Шарпівка, с. 355
Стара-Буда, с. 409
Старе Село, с. 232
Старе, с. 418
Старий Айдар, с. 294
Старий Айдар, х. 294
Старий Биків, с. 393
Старий Білоус, с. 406
Старий Глибів, с. 397
Старий Дашів, с. 214
Старий Іржавець, с. 329
Старий Калкаїв, с. 336
Старий Коврай, с. 418
Старий Кривин, с. 386
Старий Любар, с. 246
Старий Люботин, с. 532
Старий Майдан, с. 251
Старий Мерчик, с. 370
Старий Мохнач, с. 418
Старий Остропіль, с.,
Староконстянтинівський район 387
Старий Пиків, с. 215
Старий Салтів, м. 362
Старий Солотвин, с. 241
Старий Хутір, с. 326
Старикове, с. 345
Стариця, с. 363, 376
Старицьке, с. 242
Старицьківка, с. 327
Старі Бабани, с. 136, 415
Старі Безрадичі, с. 276
Старі Бейзими, с. 390
Старі Боровичі, с. 407
Старі Вирки, с. 343
Старі Гончари, с. 355
Старі Кодаки, с. 227
Старі Кошари, с. 300
Старі Млини, х. 318
Старі Санжари, с. 329
Старі Яриловичі, с. 402
Староаврамівка, с. 336
Старобешеве, с., Старобешівський район 237
Старобешеве, стм., Старобешівський район 237
Старобешівський район 237
Старобільськ, м. 294
Старобільський район 201, 294, 517, 551
Старобогданівка, с. 262
Старовишневецьке, с. 233
Старо-Вишневецьке, с. 233
Старовірівка, с. 371, 535
Старогнатівка, с. 238
Старогородка, с. 397
Старогорожене, с. 296
Старозаводське, с. 230
Старокаранський район 546
Старокерчермен, с. 236
Старокостянтинів, м. 391
Старокостянтинівський район 206, 386, 575, 704
Старо-Липове, с. 288
Старомажарово, с. 369
Старомлинівка, с. 236
Старосалтівський район 201, 547, 551
Старосинявський район 49, 78, 98, 388
Старосілля, с,. Великоолександрівський район 376
Старосілля, с,. Городнянський район 394
Старосілля, с., Городищенський район 408
Старостинці, с. 221
Староукраїнка, с. 259
Старо-Українка, х. 251
Старо-Феїнський, вис. 376
Старочуднівська Гута, с. 249
Староясинівка, х. 267
Старчанка, с. 251
Стасєва, с. 246
Стаси, с. 406
Стасі, с. 316
Стасіво, с. 246
Стасівщина, с. 402
Стасівщина, х. 402
Стахорщина, с. 400
Стеблів, смт 412
Стеблянки, с. 350
Стебне, с. 409
Стельмахівка, с. 294
Степ, х. 392
Степанецьке, с. 411
Степанівка Друга, с. 265
Степанівка Перша, с. 266
Степанівка с., Мелітопольський район 261
Степанівка смт 358
Степанівка, с. Гуляйпільський район 259
Степанівка, с. Менський район 399
Степанівка, с. Сумський район 358
Степанівка, с., Білопільський район 343
Степанівка, с., Борзнянський район 393
Степанівка, с., Буринський район 344

Степанівка, с., Васильківський район 272
Степанівка, с., Великобагачанський район 312
Степанівка, с., Вінницький район 212
Степанівка, с., Деражнянський район 382
Степанівка, с., Диканський район 316
Степанівка, с., Драбівський район 408
Степанівка, с., Ємільчинський район 243
Степанівка, с., Котовський район 307
Степанівка, с., Криничанський район 229
Степанівка, с., Лугинський район 585
Степанівка, с., Перевальський район 293
Степанівка, с., Полтавський район 332
Степанівка, с., Приазовський район 265, 266
Степанівка, с., Теплицький район 221
Степанівка, с., Устинівський район 289
Степанівка, с., Чемеровецький район 389
Степанівка, с., Чутівський район 337
Степанівка, с., Ямпільський район 360
Степанки, с., Барський район 211
Степанки, с., Погребищенський район 221
Степанки, с., Черкаський район 416
Степанці, с. 411
Степашки, с. 213
Степи, с. 322
Степівка, с., Деражнянський район 382
Степівка, с., Кременчуцький район
Полтавська область 325
Степівка, с., Монастирищенський район 414
Степківка, с. 206
Степне с-ще 261
Степне, с., Високопільський район 376
Степне, с., Запорізький район 260
Степне, с., Лебединський район 350
Степне, с., Новопсковський район 293
Степне, с., Полтавський район 332
Степне, с., Ямпільський район 360
Степне, х., Лебединський район 350
Степний, х., Вільнянський район 257
Степний, х., Гуляйпільський район 259
Степнівка, с. 318
Степногірськ, смт 255
Степова Новоселівка, с. 365
Степове, с., Василівський район 254
Степове, с., Компаніївський район 283
Степове, с., Решетилівський район 333
Степове, с., Семенівський район 336
Степове, с., Чернігівський район 268
Степове, с-ще 219
Степові Хутори, с. 400
Степок, с. Андрушівський район 240
Степок, с., Конотопський район 347
Степок, с., Краснопільський район 347
Степок, с., Обухівський район 276
Степок, с., Таращанський район 279
Степок, с., Чуднівський район 252
Степок, с., Якимівський район 269
Степок, х., Білоцерківський район 271
Степуки, с. 326
Степурине, с. 356
Стеречівка, х. 295
Стетківці, с. 252
Стефанівщина, с. 312
Стеценки, с. 322
Стецівка, с., Звенигородський район 409
Стецівка, с., Чигиринський район 417
Стецюри, х. 343
Стецьки, с. 387
Стецьківка, с. 358
Стещино, с. 277
Стирти, с. 252
Стійково, с. 412
Стіна, с. 223
Стінка, с. 337
Стінки, с. 312
Стовбина Долина, с. 328
Стовбовата, с. 318
Стовбуваха, с. 314
Стовп'яги, с. 277
Стовпів, с. 252
Стодоли, с. 399
Стодульці, с. 214
Стожків, х. 391
Стокопані, с. 377
Столяреве, с. 351
Стольне, с. 399
Сторожі, х. 340
Сторожове, с. 337
Сторчове, с. 263
Стоянове, с. 305
Стражгород, с. 221
Стратієвка с. 545
Стратіївка, с. 206, 225
Стрибіж, с. 251
Стригани, с. 386
Стриєва, с. 247
Стрижавка, м. 213
Стрижака, смт 212, 213
Стрижаків, с. 219
Стриживуса, х. 341
Стрижівка, с. 246

Стримба, с. 306
Стрілецька Пушкарка, с. 345
Стрілкове, с. 377
Стрільники, с., Бахмацький район 392
Стрільники, с., Прилуцький район 402
Стрільники, с., Путивльський район 355
Стрільники, с., Шаргородський район 225
Стрільців, х. 404
Стрільцівка, с. 292
Стрільченки, х. 338
Стрільчинці, с. 219
Стрітівка, с. 274
Стріхівці, с. 391
Строганівка, с. 265
Строївка, с., Дворічанський район 371
Строївка, с., Ріпкинський район 403
Строївка, х. 402
Строїнці, с. 222
Строканів, х. 314
Строків, с. 249
Строкова, с. 60, 277
Струга, с. 385
Струньківський Тишлик, с. 280
Струтинка, с., Ананіївський район 303
Струтинка, с., Липовецький район 217
Струтинка, с., Савранський район 310
Струцівка, с. 245
Стряпанівка, х. 320
Студена, с. 220
Студенець, с., Городнянський район Чернігівський район 394
Студенець, с., Канівський район 411
Студенець, с-ще 394
Студенецьке, с. 400
Студениця, с., Кам'янець-Подільський район 48, 79, 143, 384
Студениця, с., Тиврівський район 222
Студенок, с., Глухівський район 345
Студенок, с., Краснопільський район 347
Студинка, с. 400
Стукалівка, с., Білопільський район 343
Стукалівка, с., Гребінківський район 315
Стулепівка, с. 371
Стульневе, с. 268
Стульневе, с-ще 268
Ступаківка, с. 395
Ступичне, с. 412
Ступки, с., Зіньківський район 318
Ступки, с., Лебединський район 350
Ступки, с., Миргородський район 328
Ступки, с., Оратівський район 219
Ступки, с., Полтавський район 332
Ступник, с. 224
Стуфчинці, с. 389
Стягайлівка, с. 357
Субине, х. 244
Субіч, с. 384
Суботи, х. 328
Суботів, с. 418
Суботці, с. 282
Суворівка, с., Нововоронцовський район 379
Суворівка, с., Новоодеський район 301
Суворове, с. 262, 355
Суворовське, с., Криничанський район 229
Суворовське, с., Тульчинський район 223
Сугаки, с. 218
Сугаківка, с. 229
Сугокліївка, с. 280
Суданка, с. 366
Судачівка, с. 252
Судилків, с. 390
Судимонт, с. 390
Судівка, с., Диканський район 316
Судівка, с., Новосанжарський район 328
Судівка, с., Петриківський район 232
Судіївка, с. 332
Сукачі, с. 397
Сукачі, х. 341
Сукачівка, с. 213
Сулигівка, с. 373
Сулими, с., Роменський район 356
Сулими, с., Шишацький район 338
Сулимівка, с., Бориспільський район 271, 272
Сулимівка, с., Яготинський район 279
Сулицьке, с. 230
Суличівка, с. 403
Сульжинівка, с. 250
Сульське, с. 343
Суми, м. 208, 357
Сумівка, с. 212
Сумська область 47, 73–74, 75, 93–94, 125, 129–130, 140–141, 169, 179–180, 182, 342
Сумський район 358
Сумці, с. 366
Сунки, с. 414
Супівка, с. 211
Супоївка, с. 279
Супруненки, х. 340
Супрунів, с. 217
Супрунівка, с., Білопільський район 343

Супрунівка, с., Немирівський район 219
Супрунівка, с., Полтавський район 332
Супрунківці, с. 384
Супрунова, с. 281
Сургаївка, с. 370
Суржки, с. 312
Сурмачівка, с. 356
Сурогатка, с. 225
Сурсько-Клевцеве, с. 229
Сурсько-Литовське, с. 229
Сурсько-Михайлівка, с. 233
Сурсько-Покровське, с. 229
Сусідки, с. 332
Сусли, с. 247
Сусликів, х. 418
Суслівка, с. 403
Суслівці, с. 384
Суслове, с. 283
Сутиски, с., Глухівський район 345
Сутиски, с., Тиврівський район 222
Сутківці, с. 391
Сутули, с. 355
Сутули, х. 355
Суха Балка, с. 315
Суха Балка, с., Диканський район 315
Суха Балка, с., Красноградський район 368
Суха Калигірка, с. 412
Суха Кам'янка, с. 373
Суха Маячка, с. 328
Суха, с. 323
Сухачівка, с. 229
Сухенки, х. 334
Сухий Єланець, с. 301
Сухий Лиман, с. 309
Сухий Став, с. 268
Сухий Ташлик, с. 280
Сухий Хутір, с. 229
Сухий Яр, с., Ізюмський район 373
Сухий Яр, с., Ставищанський район 278
Сухий, с. 323
Сухини, с., Козельщинський район 323
Сухини, с., Корсунь-Шевченківський район 412
Сухинівка, с. 117, 136
Суховерхівка, с. 344
Суховільська Мар'янівка Перша, к-п 242
Суховоля, с. 242
Суходіл, с. 345
Суходілка, с. 327
Суходільське, с. 282
Сухоіванівка, с. 254
Сухоліси, с. 57, 105, 135, 271
Сухоліски, с. 402
Сухолуччя с. 274
Сухомлинове, с. 306
Сухоносівка, с., Машівський район 327
Сухоносівка, с., Чорнухинський район 336
Сухополовенька, с. 402
Сухорабівка, с. 332
Сухоставець, с. 402
Сухоярівка, с. 402
Сухоярівка, х. 402
Сучани, с. 574
Сушки, с., Канівський район 411
Сушки, с., Козельщинський район 323
Сушки, с., Коростенський район 244
Сушки, с., Красилівський район 384
Сушківка, с. 415
Сущани, с., Кагарлицький район 275
Сущани, с., Олевський район 248
Сущанка, с. 248
Східний, х. 260
Східно-Павлівський, х. 265
Сягайли, с. 332
Сядрине, с. 398
Сядричі, с. 406
Сьомаки, с., Бердичівський район 241
Сьомаки, с., Жмеринський район 213
Сьомаки, с., Славутський район 386
Сьомаки, с., Старосинявський район 388
Сьомаки, с., Хмільницький район 224

Т

Т.Балка, х. 368
Табаївка, с., Куп'янський район 366
Табаївка, с., Троїцький район 295
Табаївка, с., Чернігівський район 468
Табанове, с. 281
Таборище, с.357
Таборів, с. 278
Таборівка, с. 298
Табурище, с. 290
Тавільжанка, с., Дворічанський район 371, 372
Таврійське, с., Голопристанський район 377
Таврійське, с., Нікопольський район 230
Таврійське, с., Приазовський район 265
Таврія, с., Веселівський район 256
Таврія, с., Скадовський район 379
Тагамлицьки відділ радгоспу, селище 320
Таганаш, с. 377
Таганча, с. 411
Тадіївка, с. 273
Тайки, с. 243

Талалаї, с. 221
Талалаївка, с., Іллінецький район 214
Талалаївка, с., Ніжинський район 399
Талалаївка, с., Христинівський район 416
Талалаївка, смт 404
Талалаївський район 404, 522
Талдики, с.416, 523
Талимонівка, с. 216
Талова Балка, с. 288
Таловирі, х. 321
Тальнівський район 88, 204, 414, 430, 541, 547, 571
Тальянки, с. 415
Тамбовка, с. 261
Тамбовське, с-ще 261
Танське, с. 415
Тарабани, х. 354
Тарандинці, с. 327
Тараненки, х. 340
Таранівка, арт. 327
Таранівка, с., Зміївський район 363
Таранівка, с., Машівський район 364
Тараново, с., Васильківський район 228
Таранське, с. 346
Таранухи, х. 354
Таранушечі, с. 323
Тараса Шевченка, с. 403
Тарасенкове с., Оржицький район 329
Тарасівка с., Білоцерківський район 271
Тарасівка, с., Броварський район 272
Тарасівка, с., Великописарівський район 345
Тарасівка, с., Володарський район 273
Тарасівка, с., Гайсинський район 213
Тарасівка, с., Гребінківський район 315
Тарасівка, с., Жмеринський район 214
Тарасівка, с., Звенигородський район 202, 409, 550
Тарасівка, с., Зіньківський район 319
Тарасівка, с., Карлівський район 319
Тарасівка, с., Магдалинівський район 229
Тарасівка, с., Малинський район 246
Тарасівка, с., Маловисківський район 284
Тарасівка, с., Машівський район 327
Тарасівка, с., Межівський район 230
Тарасівка, с., Новгородківський район 284
Тарасівка, с., Новомиколаївський район 263
Тарасівка, с., Обухівський район 276
Тарасівка, с., Оратівський район 219
Тарасівка, с., Оржицький район 329
Тарасівка, с., Первомайський район 300
Тарасівка, с., Переяслав-Хмельницький район 277
Тарасівка, с., Пологівський район 265
Тарасівка, с., Скадовський район 379
Тарасівка, с., Солобковецький район 418
Тарасівка, с., Троїцький район 295
Тарасівка, с., Тульчинський район 223
Тарасівка, с., Хорольський район 336
Тарасівка, с., Царичанський район 234
Тарасівка, с., Чернігівський район 268
Тарасівка, с., Чорнобаївський район 418
Тарасівка, х., Кагарлицький район 274
Тарасівка, х., Оріхівський район 264
Тарасівський, х., Вільнянський район 257
Тарасівський, х., Куйбишевський район 260
Тараски, с. 224
Тарасово-Григорівка, с. 228
Тарасово-Шевченкове, с. 287
Тарасогригорівка , с. 230
Тарасо-Григорівка, с. 417
Тараща, м. 135, 278, 279
Тараща, с. 412
Таращанський район 61, 84, 109, 135, 183, 203, 278, 539, 574, 592
Тарган, с. 273
Тарнава, с. 414
Тарноруда, с. 381
Таровики, с. 336
Таромське, с. 227
Тартак, с., Барнівський район 240
Тартак, с., Жмеринський район 214
Тартачок, с. 251
Тарутино, с. 347
Татарівка, с., Носівський район 400
Татарівка, с., Тростянецький район 223
Татарка, с. 309
Татарновичі, с. 244
Татарове, с. 285
Татарстан 542
Таубівка, к-п 245
Таужне, с. 280
Тахтаулове, с. 332
Таценки, с. 276
Ташань, с. 277
Ташине, с. 296
Ташлик, с. 414
Твердохліби, с., Полтавський район 332
Твердохліби, с., Решетилівський район 333
Теклине, с. 414
Теклівка, с., Кам'янець-Подільський район 384
Теклівка, с., Шаргородський район 225
Текуча, с. 415
Телевцове, с. 307
Телегіївка, х. 218
Телепеньки, с. 212
Телепине, с. 411
Телешівка, с. 277
Телилинці, с. 214
Теліженці, с. 388
Телятники, с., Козельщинський район 322, 323
Тельмана, с. 377

Тельманівський район 238
Тельне, с. 398
Темирівка, с. 259
Темне, с., Буринський район 344
Темне, с., Гайворонський район 280
Темнівки, х. 489
Теолин, с. 414
Теофилівка, с. 211
Теофіпольський район 49, 98, 388
Тепениця, с. 248
Теперівка, с. 382
Теплик, с. 221, 581
Теплицький район 221, 537, 548, 577
Теплівка, с. 330, 541
Теповка, х. 350
Тептіївка, с. 271
Терек, р. 527, 590, 592
Теремецьке, с. 329
Теремці, с. 384
Терентіївка, с. 332
Теренці, с. 242
Терехівка, с. 405, 406
Терехове, с., Бердичівський район 241
Терехове, с., Кролевецький район 348
Терешиха, с. 392
Терешки, с., Барський район 211
Терешки, с., Красилівський район 384
Терешки, с., Недригайлівський район 352
Терешки, с., Полтавський район 332
Терешки, с., Сквирський район 278
Терешки, с., Шполянський район 418
Терешківка, с., Ніжинський район 399
Терешківка, с., Сумський район 358
Терешпіль, с. 224
Терещенка, х. 334
Терещенки, с., Білопільський район 343
Терещенки, с., Котелевський район 324
Терлиця, с. 414
Тернавка, с. 383
Терни, с., Дворічанський район 371, 510
Терни, с., Котелевський район 324
Терни, с., Недригайлівський район 352
Терни, смт 352
Тернівка I, с., Якимівський район 185, 269
Тернівка II, с., Якимівський район 269
Тернівка, м. 228
Тернівка, с., Бершадський район 212
Тернівка, с., Кагарлицький район 274
Тернівка, с., Козятинський район 216
Тернівка, с., Конотопський район 346
Тернівка, с., Крижопольський район 216
Тернівка, с., Маловисківський район 284
Тернівка, с., Марківський район 292
Тернівка, с., Новоархангельський район 284
Тернівка, с., Павлоградський район
Тернівка, с., Черкаський район Черкаська оласть 416
Тернівка, х. 321
Тернівщина, с., Лубенський район 324
Тернівщина, с., Полтавський район 332
Тернова Балка, с. 283
Тернова, с., Дунаєвецький район 382
Тернова, с., Харківський район 368
Тернова, с., Чугуївський район 367
Терноватка, с. 367
Тернове, с., Біловодський район 291
Тернове, с., Добровеличківський район 282
Тернове, х.265
Терновий, х. 259
Тернувате, с. 262
Тернуватка, с., Компаніївський район 283
Тернуватка, с., Криворізький район 229
Тернуватка, с., П'ятихатський район 231
Терпіння, с. 261
Терса, х. 264
Терстаньяк с. 585
Терсянка, с., Вільнянський район 256, 257
Терсянка, с., Новомиколаївський р-н 263
Теси, с. 217
Теснівка, с., Лугинський район 245
Теснівка, с., Новоград-Волинський р-н 247
Тетерівка, с. 243, 409
Тетерятник, с. 322
Тетіївський район 61, 85, 109, 203, 205, 539, 547
Тетірка, с. 251
Тетлега, с. 367
Тетянівка, с., Березнегуватський район 297
Тетянівка, с., Шевченківський район 373
Тетяно-Майорівка, с. 283
Тиврів, с. 222
Тиврівський район 132, 133, 222
Тиманівка, с., Тульчинський район 223
Тиманівка, с., Шосткинський район 360
Тимар, с. 213
Тимки, с. 329
Тимківка, с. 365
Тимкове, с. 306
Тимонове, с. 295
Тимоновичі, с. 403
Тимофіївка, с., Буринський район 344
Тимофіївка, с., Гадяцький район 314
Тимофіївка, с., Іванівський район 378
Тимофіївка, с., Конотопський район 347
Тимофіївка, с., Краснопільський район
Тимофіївка, с., Олександрійський район 287
Тимофіївка, с., Якимівський район 269
Тимофіївка, х. 350
Тимошівка, вис., Генічеський район 377
Тимошівка, с., Кам'янський район 411

Тимошівка, с., Маньківський район 64, 114, 413
Тимошівка, с., Михайлівський район 262
Тимошівка, х. 264
Тимченки, с., Недригайлівський район 352
Тимченки, с., Первомайський район 366
Тимченки, с., Чорнобаївський район 417
Тимченків, х. 352
Тимченківка, с. 327
Тина, с. 382
Тинитки, х. 333
Тиниця, с. 392
Тинівка, с. 409
Тираспільський район 200, 208
Тирлівка, с. 212
Титаренки, х. 334
Титове, с. 260
Титусівка, с. 103, 216
Тихий Гай, х. 261
Тихий Сад, с. 378
Тихий Став, с. 234
Тихий Хутір, с. 409
Тихий, х., Куйбишевський район 260
Тихий, х., Пологівський район 264
Тихомирівка, с. 261
Тихони, с. 323
Тихонівка, с., Лисянський район 413
Тихонівка, с., Мелітопольський район 261
Тихоновичі, с. 407
Тишевичі, с. 383
Тишенківка, с. 368
Тишки, с. 327
Тишківка, с., Гайсинський район 213
Тишківка, с., Добровеличківський район 282
Тишківка, с., Марківський район 292
Тишківка, с., Новопсковський район 293
Тишкова Балка, х. 338
Тищенки, с. 339
Тігенгаген, с. 268
Тігервейде, с. 268
Тімки, х. 334
Тіньки, с. 417
Тіфенбрум, с. 268
Товкачі, с. 248
Товкачівка, с. 402
Товмач, с. 418
Товста, с., Білопільський район 343
Товста, с., Городищенський район 62, 85, 111, 408
Товсте, с. 336, 343
Товстий Ліс, с. 275
Товсті Роги, с. 413
Товстоліс, с. 406
Товчеників, х. 355
Товченникове, с. 355
Тодорівка, с. 214
Тожир, с. 247
Тойбік, с. 337
Токарі, с., Кролевецький район 348
Токарі, с., Лебедин 348
Токарі, с., Лохвицький район 326
Токарі, с., Решетилівський район 333
Токарі, с., Сумський район 358
Токарів, с. 247
Токарівка, с., Білозерський район 375
Токарівка, с., Дворічанський район 372
Токарівка, с., Дворічанський район 372
Токарівка, с., Жмеринський район 214
Токарівка, с., Сквирський район 278
Токарщина, с. 333
Токмак, м., 254
Токмацький район 133, 176, 207, 267
Токмачане, с. 268
Токові, х. 334
Толока, с. 322
Толока, х. 333
Толстодубове, с. 345
Томаківка, с., Верхньодніпровський район 228
Томаківка, с., Томаківський район 234
Томаківське, с. 230
Томаківський район 560
Томашівка, с., Дунаєвецький район 382
Томашівка, с., Ічнянський район 395
Томашівка, с., Недригайлівський район 352
Томашівка, с., Уманський район 415
Томашівка, с., Ярмолинецький район 391
Томашпіль, с., Хмільницький район 224
Томашпіль, смт, Томашпільський район Вінницька обл., 223, 552
Томашпільський район 222, 536, 543, 552, 596
Томилівка, с. 271
Топали, с. 308
Топик, с. 307
Топила, с. 234
Топилівка, с. 417
Топильна, с. 418
Топиршки, с. 323
Топільня, с. 245
Топірчики, с. 383
Тополі, с., Гайворонський район 280
Тополі, с., Дворічанський район 371
Тополі, с., Козелецький район 397
Тополі, Троїцький район 295
Тополівка, с. 317, 403
Топольське, с. 373
Топонівка, с. 221
Топори, с., Ізяславський район 383
Топори, с., Ружинський район 250
Топорище, с. 242
Топчине, с. 229

Топчії, с. 350
Торговиця, с., Конотопський район 346
Торговиця, с., Новоархангельський район 285
Торез, м. 239
Торканівка, с. 223
Торків, с. 223
Торчиця, с. 278
Тоцьківка, х. 315
Точилове, с. 303
Точин, с. 252
Травка, с. 225
Травлин, с. 390
Травневе, с., Компаніївський район 284
Травневе, с., Коростишівський район 245
Травневе, с., Переяслав-Хмельницький район 277
Травневе, с., Погребищенський район 220
Травневе, с., Старосинявський район 388
Травня, с. 362
Трахтемирів, с., Канівський район 411
Трахтемирів, с., Яготинський район 279
Требухи, х. 341
Требухів, с. 272
Требухівці, с. 385
Трембачеве, с. 293
Третяківка, с. 291
Третьяківка, с. 233
Три Криниці, с. 305
Трибусівка, с. 220
Тривайли, х. 334
Тригуби, с. 350
Тригубівка, с. 318
Тригубщина, с. 314
Тридуби, с. 299, 508
Трикрати, с. 136, 298
Триліси, с. 286
Трипілля, с. 276
Трирогове, с., Диканський район 318
Трирогове, с., Полтавський район 332
Тристани, с. 323
Трительники, с. 381
Тритузне, с. 233
Трифонівка, с. 376
Трихати, с. 299
Тріски, с. 384
Троїцьке (Молдавська сторона), с., Біляївський район 304
Троїцьке (Українська сторона), с., Біляївський район 304
Троїцьке, с. (Російська сторона), с., Біляївський район 304
Троїцьке, с., Бердянський район 254
Троїцьке, с., Біляївський район 304
Троїцьке, с., Любашівський район 308, 309
Троїцьке, с., Мелітопольський район 261
Троїцьке, с., Міловський район 292
Троїцьке, с., Новоодеський район 66, 117, 301
Троїцьке, с., Павлоградський район 232
Троїцьке, с., Петропавлівський район 232
Троїцьке, с., Приазовський район 266
Троїцьке, с., П'ятихатський район 231
Троїцьке, с., Середино-Будський район 357
Троїцький район 54, 102, 173, 201, 295, 448, 472, 551
Троїцький, х. 304
Тройняки, с. 200
Трояновичі, с. 254
Тронів, х. 341
Тропки, х. 341
Тростинка, с. 273
Тростинська Новоселиця, с. 273
Тростянець, м. 527
Тростянець, с., Канівський район 411, 528
Тростянець, с., Тиврівський район 222
Тростянець, с., Ямпільський район 226
Тростянець, смт 223, 581
Тростянець, х. 404
Тростянецький район 206, 223, 545, 560, 574, 575–576, 583
Тростянецький район 359, 507, 517
Тростянецько-Подільський район 548
Тростяниця, с. 246
Тростянка, с. 393
Тростянчик, с. 206, 545, 574
Трохименкове, с. 357
Трохимівка, с., Великомихайлівський район 305
Трохимівка, с., Вільнянський район 257
Трохимівка, с., Іванівський район 378
Трохимівка, х. 257
Троща, с., Липовецький район 217
Троща, с., Чуднівський район 252
Трощин, с. 411
Троянди, с., Вільнянський район 256
Трояни, с., Бердянський район 254
Трояни, с., Диканський район 315, 316
Трояни, с., Кобеляцький район 321
Троянів, м-ко 243
Троянівка, с. 318
Троянівський район 55, 82, 104
Троянка, с. 281
Трубіївка, с. 250
Труд, х. 257
Трудівка, с. 287
Трудівське, с-ще, 239
Трудове, с., Вознесенський район 297
Трудове, с., Мелітопольський район 261
Трудове, с., Путивльський район 355
Трудове, с., Ріпкинський район 402
Трудовий, х. 261
Трудовик, с. 323

Трудолюбимівка, с. 262
Трудолюбівка, с., Вільнянський район 257
Трудолюбівка, с., Компаніївський район 283
Трудолюбівка, с., Новоукраїнський район 285
Трудолюбівка, с., П'ятихатський район 231
Трудолюбівка, с., Софіївський район 234
Трудолюбівка, с., Чутівський район 337
Трудолюбівка, с.. Коломацький район 370
Трудродительське, с. 295
Трусилівка, с. 384
Трушівці, с. 417
Трушки, с. 271
Тубільці, с. 416
Тужар, с. 397
Тужилів, х. 279
Тузли, с. 296
Тукалівщина, х. 341
Тулиголове, с. 348
Тулиголови, с. 75, 129, 141
Тульчин, м. 223, 581
Тульчинський окр. 21, 198
Тульчинський район 172, 223
Тумар-Брачки, к-п 243
Туники, с. 271
Тупальці, с. 247
Тупичів, с. 394
Тур'я, с., Конотопський район 347
Тур'я, с., Щорський район 407
Турбаївка, с. 318
Турбів, смт 217
Турбівка, с. 249
Турець, с. 398
Тури, с. 333
Турівка, с., Згурівський район 274
Турівка, с., Корюківський район 398
Турівка, с., Теофільський район 388
Турія, с. 285
Туркевича, с. 307
Туркенівка, с. 259
Туркенці, с. 412
Турківка, с. 402
Турківський, х. 402
Турове, с. 234
Турово, с. 234
Турубари, х. 314
Турутин, х. 346
Турутино, с. 346
Турчинівка, с. 252
Тух, х. 340
Туча, с. 216
Тучі, х. 350
Тучне, с. 343, 359, 536
Тушкантов, х. 294
Тхорин, с. 248
Тхорівка, с. 278
Тютюнники, с., Полтавський район 332
Тютюнники, с., Чуднівський район 252
Тютюнниця, с. 398
Тютюрівщина, с. 314
Тютьки, с. 212
Тягинка, с. 375
Тягун, с. 215
Тясминка, с. 288

У

Убіжичі, с. 77, 94, 142, 403
Уборки, с. 398
Уварове, с. 310
Угарів, с. 219
Углова Рудня, с. 403
Угловата, с. 416
Угроїди, с. 347
Удачне, смт 237, 704–709
Уди, с. 370
Удич, с. 221
Удівка, с. 399
Удільненське, с. 260
Удовиченки, с. 137, 319
Удріївці, с. 382
Уздиця, с. 345
Узин, м. 271
Україна 14–15, 21, 23–24, 36, 42–44, 88, 127, 139, 198, 210, 553, 555, 561, 567, 572–573, 588, 593–598, 673, 753, 755, 758,760–761, 757–758, 760
Українка, м. 276
Українка, с., Жовтневий район 299
Українка, с., Малинський район 246
Українка, с., Межівський район 230
Українка, с., Обухівський район 276
Українка, с., Охтирський район 353
Українка, х. 393
Українське, с., Барський район 211
Українське, с., Вовчанський район 363
Українське, с., Мелітопольський район 261
Українське, с., Пологівський район 264
Українське, с., Середино-Будський район 357
Українське, с., Талалаївський район 404
Український Тростянець, с. 305
Український, х. 264
Уладівське, с. 215
Улакли, с., Великоновосілківський район 236
Уланів, с. 581
Уланівка, с.
Уланов, с. 593
Уласово-Русанівка, с. 388
Улашанівка, с. 251
Улашівка, с. 279
Улиця, с. 357

Уляники, с. 274
Улянівка, с., Вільнянський район 257
Улянівка, с., Житомирський район 243
Улянівка, с., Зачепилівський район 369
Улянівка, с., Кам'янець-Подільський район 384
Улянівка, с., Конотопський район 346
Улянівка, с., Маньківський район 413
Улянівка, с., Новоодеський район 301
Улянівка, с., Петриківський район 232
Улянівка, с., Пологівський район
Улянівка, с., Полтавський район 332
Улянівка, с., Скадовський район 379
Улянівка, с., Чернігівський район 406
Улянівка, смт 343
Улянівський район 491, 495, 510, 518, 521
Улянівський, х. 406
Ульха, с. 250
Ульянівка, с., Білозерський район 375
Ульянівка, с., Великомихайлівський район 305
Ульянівка, с., Красноградський район 368
Ульянівка, с., Нікопольський район 230
Ульянівка, с., Олександрійський район 287
Ульянівка, с., Переяслав-Хмельницький район 277
Ульянівка, с., Петриківський район 232
Ульянівка, с., Пологівський район 265
Ульянівка, с., Сквирський район 278
Ульяновський район 289
Уманський район 25, 64–65, 88, 115, 136, 183, 202–206, 541–542, 544–547, 549, 560, 576–577, 720
Уманщина 549
Умань, м. 136, 206, 573, 577
Унучки, с. 406
Уплатне, с. 368
Урал 483, 539, 541
Урал, вис. 266
Уралове, с. 357
Уральське, с., Вільнянський район 257
Уральське, с., Єланецький район 266
Урзуф, с. 237
Урицьке, с., Запорізький район 260
Урицьке, с., Розівський район 267
Урожайне, с., Тиврівський район 222
Урожайне, с., Токмацький район 268
Уроки, с. 365
Урсулівка, с. 298
Усатове, с. 304
Усівка, с., Згурівський район 274
Усівка, с., Пирятинський район 330
Усок, с. 360
Усолуси, с. 243
Успенівка, с., Бердянський район 254
Успенівка, с., Гуляйпільський район 259
Успенівка, с., Маловисківський район 284
Успенівка, с., Новотроїцький район 379
Успенівка, с., Петропавлівський район 232
Успенівка, с., Токмацький район 268
Успенка, с., Буринський район 344
Успенка, с., Онуфріївський район 287
Устивиці, с. 144
Устивиця, с. 313
Устимівка, с. Одещина 536
Устимівка, с., Васильківський район 273
Устимівка, с., Семенівський район 336
Устинівка, с., Великобурлуцький район 362
Устинівка, с., Зачепилівський район 369
Устинівка, с., Криворізький район 229
Устинівка, с., Малинський район 246
Устинівка, с., Семенівський район 551
Устинівка, с., Устинівський район 289
Устинова Гребля, с. 270
Устя, с., Бершадський район 212
Устя, с., Кам'янець-Подільський район 384
Устянівка, с. 390
Усть-Педашка, с. 369
Утлюг, с. 261
Уханівка, с. 313
Ухожа, с. 416
Ухожани, с. 304
Уцькове, с. 355
Ушиця, с. 244
Ушівка, х. 400
Ушкалка, с. 367
Ушня, с. 399
Ушомир, 244
Уяринці, с. 222

Ф

Фабрикервізе, с. 268
Фаївка, с. 400
Фарбоване, с. 279
Фартуківка, с. 292
Фасова, с., Володарсько-Волинський район 242
Фасова, с., Макарівський район 275
Фастів, м. 573
Фастівка, с. 271
Фастівський район 61, 85, 88, 109, 110, 183, 184, 203, 433, 574
Фастівці, с., Бахмацький район 392
Фастівці, с., Буринський район 344
Фаштовод, с. 268
Федвор, с. 286
Федіївка, с., Бобринецький район 280
Федіївка, с., Решетилівський район 332
Федірки, с., Волочинський район 381
Федірки, с., Світловодський район Кіровоградської області 288
Федоренкове, с. 364
Федорівка, к-п 242

Федорівка, с., Білозерський район 375
Федорівка, с., Василівський район 255
Федорівка, с., Володарсько-Волинський район 242
Федорівка, с., Горностаївський район 378
Федорівка, с., Диканський район 316
Федорівка, с., Добровеличківський район 282
Федорівка, с., Запорізький район 260
Федорівка, с., Карлівський район 319
Федорівка, с., Кіровоградський район 283
Федорівка, с., Кодимський район 306
Федорівка, с., Котовський район 307
Федорівка, с., Красилівський район 384
Федорівка, с., Межівський район 230
Федорівка, с., Мелітопольський район 261
Федорівка, с., Новоград-Волинський район 247
Федорівка, с., Олександрійський район 287
Федорівка, с., Приазовський район 266
Федорівка, с., Світловодський район 288
Федорівка, с., Тиврівський район 222
Федорівка, с., Черняхівський район 252
Федорівка, с., Шаргородський район 225
Федорівка, х., Шишацький район 341
Федорівська, с. 246
Федоро-Шулічине, с. 282
Федосіївка, с., Компаніївський район 284
Федосіївка, с., Красноокнянський район 308
Федунка, с. 340
Федюківка, с. 413
Федьки, х. 341
Феліксове, с. 307
Феліціалівка, с. 272
Фельштин, с. 389
Феофілівка, с. 360
Фернатія, с. 304
Фесенки, х. 340
Фесівка, с. 346
Фесюри, с. 271
Феськівка, с. 399
Фещенка, х. 334
Фещенки, с. 323
Фещенки, х. 333
Фиголівка, с. 372
Фидірці, с. 323
Филенкове, с. 337
Филимонівка, с. 298
Филинці, с. 246
Филонівка, с. 317
Фисуни, с. 332
Філіопіль, с. 224
Філонове, с. 352
Фірстенау, с. 268
Фішау, к-п 268
Фішау, с. 268
Флорино, с. 212
Флорівка, с. 337
Флярківка, с. 411
Фльорино, с. 212
Фоминка, с. 310
Форостовичі, с. 400
Фотовиж, с. 345
Фощове, х. 341
Фрайдорф, с. 230
Франка, х. 265
Франківка, с. 418
Французьке, с. 306
Францфельд, с. 309
Фриденсдорф, х. 268
Фридрів, с. 216
Фрідріхсфельд, с. 262
Фронтівка, с. 219
Фрунзе, с., Бобринецький район 280
Фрунзе, с., Доманівський район 298
Фрунзенка, с. 358
Фрунзівка, с., Глобинський район 314
Фрунзівка, с., Фрунзівський район 310
Фрунзівка, смт 310
Фрунзівка, х. 358
Фрунзівський район 169, 310
Фурдили, х. 350
Фурманівка, с. 285, 549
Фурманка, с. 206, 415, 542
Фурси, с. 271, 651

Х

Хаєнки, с. 395
Хажин, с. 241
Хайнівка, с. 286
Халаїдове, с. 414
Халаїмгородок, с. 240
Халеп'я, с. 276
Халепці, с. 327
Халимонів, х. 392
Халимонове, с. 392
Халтуріне, с-ще 320
Халча, с. 275
Халявин, с. 406
Хандадєєвка, с. 235
Ханделівка, х. 321
Харенки, х. 339
Харечкова Балка, х. 340
Харитонівка, с., Коростишівський район 245
Харівка, с. 355
Харків, м. 21–22, 25, 29, 32–33, 37, 39, 44, 122, 153, 175, 180, 192–193, 496–497, 501, 504–505, 512, 515–517, 519–529, 540, 552, 556, 559, 565, 567, 569, 578, 582–586, 590–592, 594–597, 673, 675, 680, 691, 693, 698, 700, 702, 714, 721, 723, 726, 728, 762
Харківка, с., Диканський район 317

Харківка, с., Маньківський район 413
Харківська область 41, 44, 163, 177, 182, 187–188, 361, 716, 721, 723, 728, 758
Харківський район 368, 716
Харківці, с., Гадяцький район 314
Харківці, с., Лохвицький район 326
Харківці, с., Переяслав-Хмельницький район 277
Харківці, с., Пирятинський район 330
Харківщина 681, 686, 691, 692
Харкове, с. 268, 404
Харліївка, с. 249
Харпачка, с. 213
Харсіки, с. 336
Харченки, с., Буринський район 344
Харченки, с., Козельщинський район 322
Харченки, с., Лебединський район 350
Харченки, х., Решетилівський район 333
Харькове, с. 268
Хатилова Гута, х. 406
Хатки, х., Малинський район 246
Хатки, х., Шишацький район 338
Хатнє, с. 362
Хацьки, с. 416
Хащове, с. 231
Хащувате, с. 280
Хвалебне, с. 300
Хвалибогівка, с. 259
Хвальки, с. 340
Хведорівщина, с. 322
Хвилівка, с. 399
Хвильово-Сорочин, х. 410
Хвойне, с. 347
Хвостики, с. 399
Хвостиківка, х. 321
Хвощівка, с. 386
Хвощове, с. 359
Хейлів, с. 249
Хейлівщина, с. 336
Хейлове, с. 414
Херсон, м. 19, 508
Херсонська область 47, 54, 66, 81, 101, 118, 198, 375
Херсонщина 678
Хибалівка, с. 398
Хижавка, с. 247
Хижинці, с., Вінницький район 212
Хижинці, с., Лисянський район 413
Хижинці, с., Романівський район 250
Хижівка, с. 240
Хижки, с. 346
Хижники, с. 387
Хижня, с. 409
Хильки, с. 412
Хильківка, с. 336
Хилькове, х. 350
Хильчичі, с. 357
Химо-Рябушине, с. 399
Химрич, с. 250
Хирівка, с. 412
Хитці, с. 327
Хичова, х. 246
Хітці, с. 314
Хлипівка, с. 409
Хлистунівка, с. 408
Хлібороб, с. 357
Хліборобне, с. 265
Хлопків, с. 270
Хльорівка, х. 412
Хмари, х. 354
Хмарино, с. 323
Хмарівка, с., Бершадський район 212
Хмарівка, с., Зіньківський район 318
Хмелики, с. 315
Хмелище, с. 241
Хмелів, с. 356
Хмелівка, с., Краснопільський район 347
Хмелівка, с., Погребищенський район 220
Хмелівський, район 592, 543
Хмельник м. 581
Хмельницька область 47, 48, 49, 78, 79, 97–98, 133, 143, 380
Хмельницьке, с. 230, 268
Хмельницький район 388, 565
Хмельницький, м. 391
Хмельове, с. 241
Хмельовик, с. 270
Хмільна, с. 411
Хмільна, х. 411
Хмільник, м. 226
Хмільниця, с. 406
Хмільницький район 48, 98, 224
Ховзівка, с. 355
Ховківка, х. 418
Ховми, с. 393
Ходаки, с. 244
Ходаківці, с., Красилівський район 384
Ходаківці, с., Хмельницький район 389
Ходине, с. 345
Ходієнка-Кузьменка, х. 334
Ходорів, с., ст. 60, 84, 108
Ходорівці, с. 384
Ходорків, с. 249
Ходосиха, х. 341
Ходосі, х. 340
Ходосіївка, с. 275
Холми, смт 398
Холодець, с. 381
Холодівка, с. 223
Холодіївка, с. 231

Холодна Балка, х., Біляївський район 304
Холодна Балка, х., Шишацький район 339
Холодне, х. 356
Холодний Яр, х. 352
Холодний, х. 410
Холоднянська економія, с. 414
Холоднянське, с-ще 414
Холодовщина, х. 360
Холопкове 345
Холосне, с. 244
Холявинці, с. 215
Хоменки, с, Шаргородський район 225
Хоменки, с., Диканський район 317
Хоменки, с., Козельщинський район 322
Хоменки, с., Хорольський район 336
Хоменків, х. 338
Хоминка, с. 310
Хоминці, с., Роменський район 356
Хоминці, с., Хмельницький район 389
Хомичеве, с. 315
Хомівка, х. 294
Хомутець, с., Брусилівський район 242
Хомутець, с., Миргородський район 328
Хомутинці, с. 215
Хомянка, х. 242
Хонківці, с. 218
Хоптинці, с. 381
Хорішки, с. 323
Хорішманівка, с. 322
Хорли, с. 378
Хоробівщина, х. 404
Хоровець, с. 386
Хорол, с. 351
Хорольський район 201
Хорольський район 336, 730
Хорольці, с. 333
Хоросток, с. 386
Хороше Озеро, с. 393
Хороше, с. 232
Хорошеве, с. 233
Хорошево, с. 531
Хорошки, с., Лубенський район 327
Хорошки, с., Оржицький район 329
Хорошуни, х. 328
Хоруженків, х. 314
Хоружі, с. 335
Хоружівка, с., Недригайлівський район 352
Хоружівка, с., Оржицький район 329
Хотень Другий, с. 383
Хотень Перший, с. 383
Хотинівка, с. 400
Хотів, с. 275
Хотівля, с. 394
Хотіївка, с., Корюківський район 398
Хотіївка, с., Семенівський район 403
Хотімля, с. 363
Хотінь, с. 358
Хотминівка, с. 345
Хотуничі, с. 406
Хотянівка, с. 274
Хотьківці, с. 384
Хохітва, с. 271
Хоцьки, с. 277
Хочино, с. 248
Храпатий, х. 406
Храпачий Яр, с. 354
Храпачі, с. 271
Храпачів Яр, с. 318
Хрести, с. 410
Хрестителеве, с. 418
Хрестищенське, с. 368
Хрещате, с., Козелецький район 397
Хрещате, с., Решетилівський район Полтавської області 332
Хрещатик, с., Кролевецький район 348
Хрещатик, с., Роменський район 356
Хрещатово, с. 366
Хрипки, с. 319
Христанівка, с. 326
Христи, х. 350
Христинівка, с., Роздільнянський район 310
Христинівка, с., Христинівський район 416
Христинівський район 44, 184, 202, 204, 205, 416, 546, 548, 557
Христичівка, с. 323
Христівка, с. 341
Христофорівка, с., Баштанський район 296
Христофорівка, с., Криворізький район 229
Христофорівка, с., Нікопольський район 230
Христофорівка, с., Ульяновський район 289
Христофорове, с. 289
Христусі, х. 334
Хрінівка, с., Іллінецький район 215
Хрінівка, с., Щорський район 407
Хролин, с. 390
Хропотова, с. 389
Хрулі, с. 326
Хрущівка, с. 410
Хрущова Микитівка, с. 361, 469
Хрущова, х. 320
Хрущовате, с. 200, 551
Худенки, с. 323
Худолії, х. 335
Худоліївка, с. 417
Худяки, с. 416
Хустянка, с. 344
Хутір Карбінський, с. 213
Хутір Мокляки, с. 243

Хутір Чекаленка, с. 307
Хутір, с., Кам'янець-Подільський район 384
Хутір, с., Шепетівський район 390
Хутора Каврайські, с. 410
Хутори, с., Старокостянтинівський район 387
Хутори, с., Черкаський район 416
Хуторисько, х. 252
Хуторо-Губиниха, с. 231
Хуторо-Чаплинське, с. 228
Хуторське, с. 232
Хухра, с. 354, 510
Хухра, с., ст. 125

Ц

Цапи, х. 338
Цареводар, с. 375
Царекостянтинівка, с. 261
Царицин Кут, с. 255
Царичанка, с. 234
Царичанка, смт 234
Царичанський район 53, 81, 100, 234, 578
Царівка, с. 245, 250
Царківщина, с. 360
Цвіжин, с. 212
Цвіклівці, с. 384
Цвіліхівка, с. 221
Цвіткове, вис. 262
Цвіткове, с. 258, 298
Цвіткове, станція 62, 111
Цвітне, с. 286
Цвітове, с. 318
Цвітоха, с. 386
Цебрикове, с. 305
Цекинівка, с. 226
Цепочкіно, с. 370
Церковище, с. 397
Церковна Долина, х. 327
Церковне, х. 327
Цеханівка, с. 308
Циблі, с. 277
Цибулеве, с. 283
Цибуленки, х. 352
Цибулі, с. 332
Цибулівка, с., Кам'янець-Подільський район 384
Цибулівка, с., Тростянецький район 223
Цибульківка, с. 234
Циганівка, с. 233
Цигановка , с. 307
Циганське, с. 332
Циглерівка, с. 369
Циглярівка, с. 368
Цикова, с. 389
Циково, с. 233
Цимбалівка, с. 388
Цимбалове, с. 314
Циркуни, с. 368
Цирюльня, с-ще 403
Цицелівка, с. 252
Цілуйкове, с. 291
Цілунків, х. 314
Ціпки, с. 314
Цокурівка, с. 316
Цюрани, х. 338
Цюрупинськ, м., 379
Цюрупинський район 66, 379
Цьови, х. 339
Цьомкали, с. 322

Ч

Ч. Волока, с. 245
Чабани, х. 397
Чабанівка, с., Кам'янець-Подільський район 384
Чабанівка, с., Любашівський район 309
Чабанівка, с., Новоадарський район 293
Чабанка, с., Казанківський район 299
Чабанка, с., Комінтернівський район . ст. 306
Чабанка, с., Новоукраїнський район 285
Чабанка, с., Устинівський район 289
Чагарівка, с. 389
Чагів, с. 219
Чагівське, с-ще 219
Чайки, с. 204
Чайківка, с., Вовчанський район 363
Чайківка, с., Любашівський район 309
Чайківка, с., Потіївський район 719
Чайківка, с., Романівський район 250
Чайківщина, с. 329
Чайковський, х. 257
Чайчурія, ст. 679
Чалбаси, с. 379
Чалищівка, с. 344
Чалівка, х., Карлівський район 320
Чалівка, х., Кролевецький район 348
Чаньків, с. 382
Чапаєва, колгосп 299
Чапаєва, пос. 369
Чапаєва, радгосп 315
Чапаєве, с., Великомихайлівський район 305
Чапаєве, с., Сахновщинський район (Кегичівський район) 364
Чапаєве, смт 364
Чапаєвка, с., Бершадський район 211
Чапаєвка, с., Великобагачанський район 313
Чапаєвка, с., Золотоніський район 410
Чапаєвка, с., Лугинський район 245
Чапаєвка, с., Менський район 399
Чапаєвка, с., Монатирщенський район 414
Чапаєвка, с., Сахновщинський район 367

Чапаєво, с. 307
Чаплине, с. 228
Чаплинка, с., Лисянський район 413
Чаплинка, с., Петриківський район 232
Чаплинка, с., Юр'ївський район 235
Чаплинський район 379
Чаплинці, с. 336
Чаплище, с. 288
Чаплищі, с. 355
Чаплі, с. 227
Чаплі, х. 338
Чаплііївка, с. 360
Чапля, с. 385
Чапляни,х. 314
Чарівне, с., Бобринецький район 280
Чарівне, с., Гуляйпільський оайон 259
Чарівне, с., Миколаївський район 309
Чарівний, х., Оріхівський район 264
Чарівний, х., Оріхівський район 264
Чарка, с. 301
Часниківка, с. 326
Часниківка, х. 392
Часнівці, с. 397
Чаусівський, х. 287
Чаусове, с. 300
Чаусове-2, с. 300
Чаша, с. 344
Чеберяки, с. 356
Чевельча, с. 329
Чегринці, х. 350
Чекрак № 3, вис. 266
Чекрак № 6, вис. 266
Чемериське, с. 409
Чемерівці, с. 389
Чемеровецький район 389, 731
Чемерпіль, с. 280
Чемоданівка, х. 352
Чемужівка, с. 363
Чепаки, с. 322
Чепелів, с. 407
Чепелівка, с. 384
Чепеліївка, с. 271
Чепишки, с. 202, 584
Чепіженці, с. 273
Чепіль, с. 361
Черви, х., 321
Червінка, с. 284
Червлене, с. 350, 524
Червона Балка, с. 326
Червона Буда, с. 398
Червона Вершина, к-п 236
Червона Воля, с. 247
Червона Гірка, с., Біляївський район 304
Червона Гірка, с., Кролевецький район 348
Червона Гусарівка, с. 361
Червона Долина, с., Бобринецький район 280
Червона Долина, с., Липоводолинський район 351
Червона Долина, с., Полтавський район 332
Червона Долина, с., Снігурівський район 301
Червона Долина, с., Теплицький район 221
Червона Дубина, с. 388
Червона Зірка, с. 236
Червона Знам'янка, с. 325
Червона Кам'янка, с. 287
Червона Миколаївка, с. 287
Червона Поляна, вис. 377
Червона Поляна, с., Барвінківський район 371
Червона Поляна, с., Глухівський район 345
Червона Поляна, с., Чутівський район 337
Червона Поляна, х. 320
Червона Прилука, с. 217
Червона Семенівка, с. 387
Червона Слобідка, с. 326
Червона Слобода, с., Буринський район 344
Червона Слобода, с., Макарівський район 275
Червона Слобода, с., Недригайлівський район 352
Червона Слобода, с., Черкаський район 416
Червона Сула, с. 358
Червона Українка, с. 296
Червона Хвиля, с. 362
Червона, с., Куп'янський район 365
Червона, с., Устинівський район 290
Червоне Заяр'я, с. 318
Червоне Озеро, с., Долинський район 282
Червоне Озеро, с., Путивльський район 354
Червоне Озеро, х. 286
Червоне Поле, с., Бердянський район 254
Червоне Поле, с., Василівський район 273
Червоне, с., Барський район 211
Червоне, с., Білопільський район 342
Червоне, с., Гайворонський район 280
Червоне, с., Глухівський район 345
Червоне, с., Кобилянського район 551
Червоне, с., Лебединський район 350
Червоне, с., Немирівський район 219
Червоне, с., Первомайський район 367
Червоне, с., Пологівський район 265
Червоне, с., Роменський район 356
Червоне, с., Середино-Будинський район 357
Червоне, с., Ставищанський район 278
Червоне, с., Сумський район 358
Червоне, с., Тальнівський район 415
Червоне, с., Токмацький район 268
Червоне, с., Чорнобаївський район 418
Червоне, с., Яготинський район 279
Червоне, с., Якимівський район 269
Червоне, с-ще. 215
Червоний Гай, с. 403

Червоний Донець, с. 373
Червоний Жовтень, с., Зачепилівський район 369
Червоний Жовтень, с.,
Станично-Луганський район 294
Червоний Колодязь, с. 399
Червоний Кут, с., Гадяцький район 314
Червоний Кут, с., Жашківський район 409
Червоний Кут, с., Теплицький район 221
Червоний Кут, х. 404
Червоний Лан, х. 320
Червоний Лиман, с. 371
Червоний Лиман, х. 233
Червоний Маяк, с. 100
Червоний Оскіл, с. 373
Червоний Партизан, колгосп 237
Червоний Перекоп, с. 378, 589
Червоний Промінь, с. 229, 589
Червоний Свиновод, радгосп 259
Червоний Степ, с., ст.224
Червоний Тік, с. 228
Червоний Цвіт, с. 390
Червоний Чабан. с. 378
Червоний Шлях, с. 399
Червоний Юнак, комуна 338
Червоний Яр, с., Балаклійський район 361
Червоний Яр, с., Запорізький район 260
Червоний Яр, с., Кіровоградський район 283
Червоний Яр, с., Конотопський район 346
Червоний Яр, с., Оріхівський район 264
Червоний Яр, с., П'ятихатський район 231
Червоний Яр, с., Солонянський район 233
Червоний, х., Печенізький район 368
Червоний, х., Хорольський район 336
Червоні Борці, комуна. ст. 255
Червоні Квіти, х. 320
Червоні Луки, с. 326
Червоні Маяки, с. 304
Червоні Пологи, с. 327
Червоні Яри, с. 279
Червоноармійське, с., Баришівський район 270
Червоноармійське, с., Зачепилівський район 369
Червоноармійське-I, с. 363
Червоноармійське-II, с. 362
Червоноармійський район 250, 725
Червоноблагодатне, с. 378
Червоно-Братське, с. 287
Червоновершка, с. 284
Червоно-Вікнянський район 200, 208
Червоноволодимирівка, с. 301
Червоногірка, с., Макарівський район 275
Червоногірка, с., Чорнобаївський район 418
Червоноградський район 93, 128, 551
Червоногригорівка, с. 51, 80, 230
Червонодиріївка, с. 231
Червонодніпровський, вис. 260
Червонозаводське, м. 70, 122, 144
Червонознам'янка, с. 306
Червоно-Знам'янка, х. 320
Червонозорівка, с. 280
Червоноіванівка, с. 229
Червонопілля, с. 280
Червонохижинці, с. 418
Черевки, с., Згурівський район 274
Черевки, с., Миргородський район 328
Черевки, с., Оржицький район 330
Чередники, с. 333
Черемошне, с., Погребищенський район 221
Черемошне, с., Тиврівський район 222
Черемуха, с. 250
Черемухівка, с. 350
Черемушки, с. 321
Черемушна с. 488, 544
Черемушне, с. 554
Черепашинці, с. 215
Черепин, с. 61, 85, 109, 412
Черепівка, с., Буринський район 344
Черепівка, с., Недригайлівський район 352
Черепівка, с., Хмельницький район 389
Черепівське, с. 260
Череп яхівка, с. 289
Черецький, х. 394
Черешенька, с. 382, 557
Черешеньки, х. 397
Черкас, с. 271
Черкас, х. 271
Черкаси, м. 69, 500, 573
Черкасівка, с., Полтавський район 332
Черкасівка, с., Яготинський район 279
Черкаська Лозова, с. 374, 443
Черкаська область 47, 62–65, 85–88, 111–116, 135–136, 139, 198
Черкаський Бишкин, с. 363
Черкаський район 416, 502
Черкаські Тишки, с. 537
Черкащани, с. 328
Черкуни, с. 335
Чернацьке, с. 168–169, 357
Черне, с. 362
Чернелівка, с. 384
Чернета, с. 330
Чернецьке, с., Диканський район 316
Чернецьке, с., Лебединський район 350
Чернецьке, с., Талалаївський район 404
Чернеча Долина, х. 339
Чернеча Слобода, с. 344
Чернече, с., Балтський район 304
Чернече, с., Гадяцький район 314
Чернече, с., Сітловодський район 288

Чернечий Яр, с. 316
Чернеччина, с. Конотопський район 347
Чернеччина, с., Магдалинівський район 230
Чернеччина, с., Охтирський район 354
Чернещина, с. Борівський район 373
Чернещина, с., Диканський район 317
Чернещина, с., Зачепилівський район 369
Чернещина, с., Золотоніський район 410
Чернещина, с., Решетилівський район 335
Чернин, с. 279
Черниця, с. 247
Чернички, с. 215
Черниш, с. 406
Чернишево, с. 302
Чернишенське, с. 200, 551
Черниші, с. 411
Чернишівка, х. 339
Чернівка, с. 302
Чернівці, с. 224, 581
Чернігів, м. 407, 422,
Чернігівка, с-ще 268
Чернігівська область 41, 74–77, 93–94, 130–131, 140, 142, 172, 179–180, 198, 202, 208, 459, 461–461, 466–468, 471, 474–475, 481, 484, 488–490, 492–494, 496, 498, 502, 505–506, 509–511, 514–515, 517, 519–522, 524–525, 530, 532, 559–560, 563, 565, 568, 570–571, 586, 591, 597–598
Чернігівський район 405
Чернігівський район 268
Чернігово–Токмачанськ, с. 268
Чернїївка, с. 386
Черноглазово, с. 235
Черноземка, с. 297
Чернява, с. 381
Чернявка, с., Коростишівський район 244
Чернявка, с., Оратівський район 219
Чернявка, с., Троїцький район 295
Чернявка, с., Червоноармійський район 251
Чернявка, х. 397
Чернявщина, с. 235
Черняківка, с. 125, 337
Чернятин, с., Жмеринський район 214
Чернятин, с., Калинівський район 215
Чернятинці, с. 224
Чернятка, с. 212
Черняхвіський район 57, 52, 182, 184, 203, 251
Черняхів, с., Кагарлицький район 275
Черняхів, с., Черняхівський район 252
Черняхівка, с., Васильківський район 273
Черняхівка, с., Ніжинський район 399
Черняхівка, с., Яготинський район 279
Черповоди, с. 415
Черталка, с. 298
Чеснівка, с., Лисянський район 413
Чеснівка, с., Хмільницький район 224
Четверилівка, с. 318
Четвертинівка, с. 223
Чехи, с. 388
Чехів, х., ст. 336
Чехівка, с. 418
Чехівці, с. 251
Чехоград, с. 261
Чечелеве, с. 325
Чечелівка, с. 213
Чечеліївка, с. 288
Чечельник, с. 382
Чечужино, с. 323
Чигин, с. 357
Чигирин, м. 85, 417
Чигиринський район 203,417
Чигринівка, с. 231
Чижеве, с. 350
Чижикове, с. 356
Чижі, с. 326
Чижівка, с., Звенигородський район 409
Чижівка, с., Ізяславський район 383
Чижівка, с., Новоград-Волинський район 247
Чикалівка, с. 325
Чинакалівка, с. 323
Чирське, с. 277
Чисте Озеро, с. 289
Чисте, с. 356
Чистопіль, с. 231
Чистопіль, х. 261
Чистяківський район 199, 533
Чистякове, с-ще 239
Чичиркозівка, с. 86, 113, 409
Чірівка, с. 365
Чкалове, с. 230
Чкалово, с. 230
Чмирі, х. 340
Чмирівка, с., Білоцерківський район 271
Чмирівка, с., Старобільський район 295
Чмирівка, с., Чигиринський район 417
Чмихалове, с. 330
Чоботарі, с. 317
Човновиця, с.. ст. 219
Човно-Федорівка, с. 319
Чогодарівка, с. 311
Чокрак, с. 377
Чопилки, с. 277
Чоповичі, с. 246
Чорбівка, с. 200, 321
Чорна Кам’янка, с. 413
Чорна, с., Краснооктянський район 308
Чорна, с., Старокостянтинівський район 387
Чорна, с., Чемеровецький район 389
Чорна, х. 334
Чорне, с. 362

Чорниводи, с. 381
Чорний Острів, с. 389
Чорний Ріг, с. 403
Чорні Лози, х. 360
Чорні-Павлюки 322
Чорнобаї, с. 65, 88, 115
Чорнобаї, х. 340
Чорнобаївка, с. 375
Чорнобаївський район 65, 88, 115–116, 203, 417
Чорнобай, с. 418
Чорнобильський район 204
Чорнобривкине, с. 355
Чорноглазівка, с., Диканський район 318
Чорноглазівка, с., Козельщинський район 322, 324
Чорноглазівка, с., Полтавський район 332
Чорногородка, с. 84, 107, 275
Чорноземне, с. 267
Чорнолозка, с. 367
Чорномин, с. 220
Чорноморівка, с. 378
Чорноморка, м. 303
Чорноморка, с. 300
Чорноморське, с. 378
Чорноплатове, с. 346
Чорнорудка, с. 250
Чорнотичі, с. 403
Чорно-Шевці, с. 335
Чорно-Шевці, х. 335
Чорнуський район 201
Чорнухи, с. 336
Чорнухинський район 125, 336, 547, 562, 572, 582–585, 588–590, 592, 594
Чорнявка, с. 416
Чорняки, с. 318
Чорнянка, с. 378
Чортомлик, с. 228
Чорториги, с. 345
Чорторийка, с. 406
Чортория, с. 214
Чубаївка, с. 303
Чубарівка, с. 376, 687
Чубарівка, с-ще 265
Чубарівка, х. 257
Чубарівський район 687
Чубачівка, с. 211
Чубинці, с. 278
Чубівка, с. 416
Чубівка, с-ще 307
Чугор, с. 79, 384
Чугуївка, х. 410
Чугуївський район 201, 367, 551, 716
Чугунівка, с. 362
Чуднів, смт 252, 581
Чуднівський район 172, 206, 252, 458, 565, 574–575, 593
Чуднівці, с. 327
Чуйківка, с. 360, 461
Чуйкове, с. 311
Чулаківка, с. 377
Чулатів, с. 400
Чумаки, с., Кобеляцький район 321
Чумаки, с., Петропавлівський район 232
Чумаки, с., П'ятихатський район 231
Чумаки, с., Томаківський район 234
Чумаків, х. 344
Чумакове, с. 344
Чумацький, х. 265
Чунгул, с. 268
Чупахівка, с. 354
Чупира, с. 271
Чупринівка, с. 217
Чутих, с. 323
Чутівка, с., Знам'янський район 283
Чутівка, с., Оржицький район 330
Чутівський район 125, 200, 201, 513, 546, 551, 581, 596
Чутове, смт 337
Чухелі, с. 381

Ш

Шабалинів, с. 394
Шабалтаєво, х. 354
Шабастівка, с. 414
Шабельна, с. 214
Шабельники, с., Золотоніський район 410
Шабельники, с., Кобеляцький район 320
Шаболтасівка, с. 403
Шагарівка, с. 233
Шадура, к-п 242
Шадурка, с. 314
Шайтанка, с. 309
Шакутівщина, с. 345
Шалигине, с. 345
Шалигінський район 462
Шалимівка, с. 357
Шаліївка, с. 278
Шалойки, х. 397
Шами, с. 397
Шамівка, с. 282
Шампанія, с-ще 409
Шамраєве, с. 289
Шамраївка, с., Решетилівський район 334
Шамраївка, с., Сквирський район 278
Шамраївка, с., Ульяновський район 289
Шамшове, с. 233
Шандрівка, с. 235
Шапарівка, с. 291
Шапарське, с. 208
Шапихи, с. 397

Шапіївка, с. 278
Шапки, с. 321
Шаповалівка, с., Борзнянський район 393
Шаповалівка, с., Куп'янський район 366
Шаповалівка, х. 354
Шаргородський район 48, 225
Шардау, с. 268
Шарино, с. 415
Шарівка, с., Софіївський район 234
Шарівка, с., Царичанський район 234
Шарівка, с., Ярмолинецький район 391
Шарії, с. 322
Шарки, с. 277
Шарлаї, с. 333
Шарлаївка, х. 341
Шарнопіль, с. 414
Шаровечка, с. 389
Шатава, с. 382
Шатерники, с. 386
Шатравине, с. 351
Шатрище, с. 360, 461
Шатура, с. 399
Шаулиха, с. 415
Шафранівка, х. 339
Шафранівщина, х. 340
Шахворостівка, с. 245
Шахтар, с. 230
Шахтарськ, м. 102
Шахтарський район 238
Швадронська Балка, х. 338
Швайківка, с. 241
Швачиха, с. 270
Шведове, с. 234
Шведовка, с. 289
Шведчина, с. 403
Швейцарія, с. 234
Шебелинка, с. 361
Шев'яківка, с. 362
Шевелівка, с. 361
Шевське, с. 230
Шевцівка, с. 315
Шевченка, вис. 266
Шевченка, с., Бердянський район 254
Шевченка, с., Горностаївський район 378
Шевченка, с., Петропавлівський район 232
Шевченка, с., Пологівський район 265
Шевченка, с., Прилуцький район 402
Шевченка, с., Старокостянтинівський район 387
Шевченка, с-ще 320
Шевченка, х., Василівський район 255
Шевченка, х., Вільнянський район 257
Шевченка, х., Куликівський район 398
Шевченка, х., Чуднівський район 252
Шевченка, х., Яготинський район 279
Шевченка-1, с. 265
Шевченка-2, с. 265
Шевченки, с., Глобинський район 314
Шевченки, с., Зіньківський район 318
Шевченки, с., Козельщинський район 324
Шевченки, с., Лохвицький район 326
Шевченки, с., Полтавський район 332
Шевченки, х. 340
Шевченків, х., Охтирський район 354
Шевченків, х., Талалаївський район 404
Шевченківка, с. 273
Шевченківка, с-ще 221
Шевченківське, с., Запорізький район 260
Шевченківське, с., Куйбишевський район 261
Шевченківське, с., Синельниківський район 233
Шевченківський район 133, 373
Шевченківський, вис. 377
Шевченко, с., Комінтернівський район 306
Шевченко, с., Скадовський район 379
Шевченко, с-ще 236
Шевченко, х. Гуляйпільський район 259
Шевченко, х., Новомиколаївський район 263
Шевченкове, с., Буринський район 344
Шевченкове, с., Великобурлуцький район 362
Шевченкове, с., Великописарівський район 345
Шевченкове, с., Вільнянський район 256
Шевченкове, с., Вовчанський район 362
Шевченкове, с., Гадяцький район 313
Шевченкове, с., Жовтневий район 299
Шевченкове, с., Звенигородський район 409
Шевченкове, с., Згурівський район 274
Шевченкове, с., Карлівський район 319
Шевченкове, с., Компаніївський район 284
Шевченкове, с., Конотопський район 346
Шевченкове, с., Котелевський район 324
Шевченкове, с., Лебединський район 349
Шевченкове, с., Лохвицький район 326
Шевченкове, с., Нікопольський район 230
Шевченкове, с., Обухівський район 276
Шевченкове, с., Олександрійський район 287
Шевченкове, с., Переяслав-Хмельницький район 277
Шевченкове, с., Сахновщинський район (Кегичівський район) 364
Шевченкове, с., Томаківський район 234
Шевченкове, с., Ямпільський район 360
Шевченкове, х. 257
Шевченкове-I, с. 362
Шевченкове-II, с. 363
Шевченково, с., Жмеринський район 214
Шевченково, с., Іллінецький район 214
Шевченково, с., Первомайський район 367
Шевченково, с., Юр'вський район 235
Шедієво, с. 328

Шекеринці, с. 383
Шелевське, с. 200
Шелепухи, с. 416
Шелестівка, с. 292
Шелестове, с. 370
Шелестяни, с. 385
Шелехове, с. 303
Шелудьки, с. 354
Шелудьківка, с. 363
Шелудькове, с. 370
Шелюги, с. 269
Шельпахівка, с. 416
Шенау, с. 268
Шенгаріївка, с. 318
Шенгеріївка, с. 354
Шендерів, с. 222
Шендерівка, с., Косунь-Шевченківський район 412
Шендерівка, с., Чернівецький район 224
Шепелівка, с., Глобинський район 314
Шепелівка, с., Козельщинський район 323
Шепетівка, м. 22, 154, 391
Шепетівський район 390, 541
Шепилове, с. 281
Шепітьки, х. 341
Шептаки, с. 400
Шерешовка, к-п 247
Шерове, с. 306
Шершенці, с. 306, 596
Шершні, с., Коростенський район 244
Шершні, с., Тиврівський район 222
Шершнівка, с. 327
Шестеринці, с. 413
Шестірня, с. 234
Шестовиця, с. 406
Шибиринівка, с. 406
Шидлівська Гребля, с. 397
Шиєцька Буда, с. 204
Шийки, с. 370
Шикимаки, х. 354
Шили, с. 332
Шилівка, с., Диканський район 316
Шилівка, с., Зіньківський район 319
Шилівка, с., Решетилівський район 332
Шиловичі, с. 395
Шиманівка, с., Іванівський район 306
Шиманівка, с., Теплицький район 221
Шинкарі, х. 328
Шипелі, с. 313
Шипинки, с. 211
Шипілівка, с. 371
Шипоші, с. 313
Ширмівка, с. 221
Широка Балка, с., Білозерський район 375
Широка Балка, с., Долинський район 282
Широка Балка, х. 238
Широка Гребля, с., Вінницький район 132
Широка Гребля, с., Козятинський район 216
Широка Долина, с. 313
Широке, с., Барський район 211
Широке, с., Великобагачанський район 312
Широке, с., Верхньодніпровський район 228
Широке, с., Веселівський район 256
Широке, с., Запорізький район 260
Широке, с., Миколаївський район 309
Широке, с., Скадовський район 379
Широке, с., Солонянський район 233
Широке, с., Широківський район 234
Широкий Берег, с. 345
Широкий Лан, с. 261
Широкий Яр, с. 268
Широкий, х., Гуляйпільський район 259
Широкий, х., Оріхівський район 264
Широкий, х., Пологівський район 265
Широківський район 234
Широколанівка, с. 297
Широчане, с. 50, 99
Ширяєве, с. 355
Ширяївський район 89, 311
Шишаки, с., Хорольський район 336
Шишаки, с., Шишацький район 340
Шишацький район 118, 337
Шишкине, с. 285
Шишківка, с. 398
Шишкіне, с. 230
Шишлівка, с. 69, 90, 119
Шкаврове, с. 368
Шкарбинка, х. 309
Шкарівка, с. 271
Шкирі, х. 333
Шкирманівка, с. 360
Школові, х. 338
Шкробове, с. 407
Шкуматове, с. 344
Шкурати, с., Диканський район 316
Шкурати, с., Пирятинський район 330
Шкурати, х. 334
Шкуратівка, с. 343
Шкуринці, с. 212
Шкурпели, с. 318
Шкурупії, с. 335
Шкурупії, х. 335
Шкурупіївка, с. 335
Шлях до соціалізму, с-ще 255, 524
Шлях Ілліча, с. 260, 535
Шлях, с. 348
Шляхетна, с. 307
Шляхова, с., Бершадський район 211
Шляхова, с., Новоархангельський район 285

Шляхове, с., Балтський район 304
Шляхове, с., Коломацький район 139, 370
Шляхове, с., Сахновщинський район 364
Шмиглі, с., Лохвицький район 326
Шмиглі, с., Полтавський район 332
Шмидтівка, с. 301
Шморівки, хут. 489
Шняківка, с. 399
Шовковий, х. 257
Шовковиця, х. 249
Шолохово, с. 230
Шостаки, с. 332
Шостаково, с., Великоолександрівський район 376
Шостаково, с., Катеринопільський район 412
Шостикове, с. 289
Шостка, м. 359
Шосткинський район 75, 129, 140, 359, 446, 461, 467, 493
Шпакове, с. 285
Шпеєрове, с. 297
Шпендівка, с. 59, 107, 275
Шпилівка, с. 358
Шпиль, с. 343
Шпирківка, с. 234
Шпичинці, с., Ружинський район 250
Шпичинці, с., Хмельницький район 389
Шпіки, с. 124
Шпокалка, с. 344
Шпола, м. 418
Шполянський район 202, 203, 418, 448, 485, 506, 507, 529, 533
Шпортьки, с. 329
Шпотівка, с. 346
Шрами, х. 328
Шрамки, с. 333
Шрамківка, с. 408
Шрубків, с. 385
Штанівка, с. 343
Штаньки, с. 315
Штейнбах, х. 268
Штепівка, с. 350, 510
Штехвани, с. 323
Штини, х. 350
Штормове, с. 293, 574
Штудгард, с. 266
Шубині Стави, с. 413
Шубіна, хут. 489
Шубінка, с. 275
Шукайвода, с. 416
Шулешівка, с. 355
Шуліки, х. 321
Шуліківка, слобода 291
Шуляки, с., Жашківський район 409
Шуляки, с., Козелецький район 397
Шульги, х. 340
Шульгинка, с. 295
Шульгино, с. 580
Шульгівка, с. 232
Шульгівка, х., Кролевецький район 348
Шульгівка, х., Чернігівський район 406
Шульське, с. 366
Шумани, с. 403
Шумили, х. 350
Шумилів, с. 212
Шумівці, с. 389
Шумськ, с. 243
Шуньки, с. 380
Шупики, с. 271
Шура Мітлинець, с. 213
Шура-Бондурівська, с. 213
Шурково, с. 386
Шурове, х. 345
Шуровці с. 560
Шутнівці, с. 384
Шушківка, с. 413

Щ

Щабельники, с. 289
Щаслива, с. 217
Щасливе, с. 287
Щасливка, с. 298
Щасливцеве, с. 377
Щаснівка, с. 393
Щатрище, с. 244
Щебри, с. 345
Щеніїв, с. 252
Щербаки , х., Василівський район 255
Щербаки, с., Білоцерківський район 271
Щербаки, с., Оріхівський район 264
Щербаки, х., Кобеляцький район 321
Щербані, с., Вознесенський район 298
Щербані, с., Машівський район 327
Щербані, с., Полтавський район 332
Щербані, с., Старосинявський район 388
Щербанівка, с. 276
Щербанівське, с. 297
Щербашенці, с. 271
Щербини, с., Царичанський район 234
Щербини, с., Черняхівський район 251
Щербини, х. 252
Щербинівка, с., Золотоніський район 410
Щербинівка, с., Царичанський район 234
Щербинські Корчми, х. 252
Щербівці, с. 385
Щербінівка, с. 355
Щербіновка, с. 238
Щетини, с. 350
Щигліївка, с. 245

Щітки, с. 212
Щоки, с. 327
Щоми, с. 354
Щорсівка, с. 337
Щорський район 406
Щудри, х. 328
Щурівка, с., Балаклійський район 361
Щурівка, с., Ічнянський район 395
Щурівці, с., Гайсинський район 213
Щурівці, с., Ізяславський район 383
Щурівчики, с. 383
Щуча Гребля, с. 392
Щученці, с. 214

Ю

Юзвин, с., Вінницький район 212
Юзвин, с., Ружинський район 250
Юзефівка, с., Баранівський район 241
Юзефівка, с., Малинський район 246
Юзефівка, с., Новоград-Волинський район 247
Юзефівка, с., Савранський район 310
Юзефівка, с., Ульяновський район 289
Юзефівка, с., Чуднівський район 252
Юзефовка, с. 215
Юзефпіль, с. 280
Юзефсталь, с. 310
Юзкуї, с. 377
Юлинці, с. 220
Юліампіль, с. 225
Юліампільський, х. 225
Юлянівка, к-п 251
Юльївка, с. 260
Юнаки, с. 337
Юнаківка, с. 358
Юнашки, с. 220
Юр'єве, с. 355
Юр'ївка, с. , Компаніївський район 283
Юр'ївка, с., Добровеличківський район 281
Юр'ївка, с., Козельщинський район 322
Юр'ївка, с., Павлоградський район 232
Юр'ївка, с., Приморський район 266
Юр'ївка, с., Царичанський район 234
Юр'ївка, с., Чернігівський район 406
Юр'ївка, с., Юр'ївський район 235
Юр'ївський район 235
Юрасівка, с. 360
Юрашеве, с. 305
Юридівка, с. 281
Юринці, с. 381
Юрів, с. 275
Юрівка, с., Києво-Святошинський район 275
Юрівка, с., Козятинський район 216
Юрівка, с., Конотопський район 346
Юрівка, с., Любарський район 246
Юрівка, с., Макарівський район 275
Юрівське, с. 257
Юріївка, с. 298
Юрки, с. 323
Юрківка, с., Котовський район 307
Юрківка, с., Оріхівський район 267
Юрківка, с., Уманський район 415
Юрківка, смт 409
Юрківський виселок 323
Юрківці, с., Літинський район 218
Юрківці, с., Талалаївський район 404
Юрківці, с., Тиврівський район 222
Юрківці, с., Чемеровецький район 389
Юрківщина, с. 247
Юрківщина, х. 393
Юркове, с-ще 409
Юрковка, х. 295
Юрово, с. 248
Юрченки, с. 385
Юрченкове, с., Вовчанський район 363
Юрченкове, с., Чугуївський район 368
Юрчиха, с. 411
Юстинград, с. 409
Юсупівка, с. 347
Юськова Гребля, с. 397
Юхимівка, с., Жовтневий район 299
Юхимівка, с., Пологівський район 265
Юхимівка, с., Токмацький район 268
Юхимівка, с., Шаргородський район 225
Юхимівці, с. 381
Юхимове, с. 283
Юхнове, с. 400
Юшки, с. 274
Юшки, х. 339
Юшківці, с. 219
Яблонівка, с. 204
Яблуневе, с. 330
Яблунець, смт 243
Яблунів, с. 411
Яблунівка, Попільнянський район 249
Яблунівка, с., Білоцерківський район 271
Яблунівка, с., Городоцький район 381
Яблунівка, с., Деражнянський район 382
Яблунівка, с., Кагарлицький район 275
Яблунівка, с., Корсунь-Шевченківський район 412
Яблунівка, с., Лисянський район 413
Яблунівка, с., Макарівський район 275
Яблунівка, с., Малинський район 246
Яблунівка, с., Оржицький район 201
Яблунівка, с., Прилуцький район 209, 402
Яблунівка, с., Романівський район 250
Яблунівка, с., Старосинявський район 388
Яблунівське, с. 402
Яблунне, с. 251
Яблуновиця, с. 219

Яблучне, с., Великописарівський район 345
Яблучне, с., Зіньківський район 318
Явдотівка, с. 234
Явкине, с. 296
Явне, с. 240
Яворівка, с. 247
Яворівці, с. 384
Яворницьке, с. 260
Явтухи, с. 382
Явтухівка, с. 370
Яганівка, х. 351
Ягідне, с., Мурованокуриловецький район 218
Ягідне, с., Новомосковський район 231
Ягідний, х., Міловський район 292
Ягідний, х., Покровський район 233
Ягнятин, с. 250
Ягодинка, с. 249
Ягольники, х. 335
Ягорівка, х. 364
Яготин, м. 279
Яготинський район 279
Ягубець, с. 416
Ядути, с. 393
Язви, с. 403
Язвинки, с. 219
Якименки, с. 352
Якименків, х. 352
Якимівка, вис. 377
Якимівка, с., Верхньодніпровський район 228
Якимівка, с., Маловисківський район 284
Якимівка, х. 256
Якимівський район 207, 269
Якимівці, с. 384
Якимове, с. 313
Якобінський , вис. 256
Яковенків, х. 404
Яковенкове, с., Балаклійський район 361
Яковенкове, с., Роменський район 356
Яковенщина Горова, х. 339
Яковенщина Низова, х. 338
Яковенщина, с. 316
Якови, с. 336
Яковівка, с. 368
Яковлеве, с. 234
Яковлівка I, с. 327
Яковлівка II, с. 327
Яковлівка, с. Артемівський район 236
Яковлівка, с., Петриківський район 232
Яковлівка, с., П'ятихатський район 231
Якубівка, с., Бершадський район 212
Якубівка, с., Іллінецький район 215
Якубівка, х. 406
Якушинці, с. 213
Яланець, с., Бершадський район 212
Яланець, с.Томашпільський район 223
Яленівка, с. 322
Ялинівка, с. Летичівський район 385
Ялинівка, с. Червонармійський район 251
Ялинці, с. 418
Ялишів, с. 240
Яловий Окіп, с. 351
Ялта, с., Великоновосілківський район 236
Ялцівка, с. 246
Ямбург, с. 229
Ями, с., Сквирський район 278
Ями, с., Троїцький район 295
Ямище, с. 403
Ямна, с. 337
Ямне, с. 345
Ямне, х. 320
Ямпіль, с. 412
Ямпіль, смт 360
Ямпільський район 226
Янжулівка, с. 403
Яни, х. 340
Янич, с. 417
Янишівка, с., Іллінецький район 214
Янишівка, с., Любашівський район 308
Янів, містечко, Калинівський район 215
Янів, с., Теплицький район 221
Янівка, с. Потіївський район 729
Янівка, с., Богуславський район 271
Янівка, с., Любашівський район 309
Янівка, с., Олександрівський район 286
Янівка, с., Чернігівський район 406
Янівка, смт 305
Янівці, с. 217
Янків, с. 212
Янківка, с., Великописарівський район 345
Янківка, с., Тальнівський район 415
Янківці, с., Житомирський район 243
Янківці, с., Козятинський район 216
Янове, с. 290
Яновщина, с., Глобинський район 314
Яновщина, с., Шишацький район 341
Янушівка, с. 251
Янушпіль, смт 252
Янчекрак, с. 255
Янченки, с. 343
Янчинці, с. 384
Янчі, х. 320
Янчулове, с. 298
Янчур, х. 267
Яременки, с. 323
Яремичі, с. 387
Яремівка, с. 288
Яремівщина, с-ще 326
Яреськи, с. 118, 341

Ярешки, с. 270
Яризівка, с. 234
Ярини, х. 320
Яришівка, с., Тиврівський район 222
Яришівка, с., Томашпільський район 222
Ярмаки, с. 328
Ярмаки, х. 339
Ярмачиха, х. 339
Ярмоли, х. 334
Ярмолинецький район 390
Ярмолинська сільрада 179, 180
Ярмолинці, с., Гайсинський район 213
Ярмолинці, с., Роменський район 356
Ярмолинці, с., Ярмолинецький район 391
Ярова Білещина, с. 402
Яроватка, с. 206
Ярове, с., Буринський район 344
Ярове, с., Кам'янський район 411
Ярове, с., Кролевецький район 347
Ярове, с., Шаргородський район 225
Яромирка, с. 381
Яроповичі, с. 240
Ярославець, с. 348
Ярославка, с., Бобровицький район 393
Ярославка, с., Летичівський район 385
Ярославка, с., Ружинський район 250
Ярославка, с., Шполянський район 418
Ярохівка, с. 317
Ярошенки, с. 334
Ярошенківка, с. 318
Ярошинка, с. 214
Яроші, с., Глобинський район
Яроші, с., Лебединський район 350
Ярошівка, с., Катеринопільський район
Ярошівка, с., Роменський район 356
Ярошівка, х. 404
Яруга, с. 384
Ярунь, с. 247
Ясенівка, с. 278
Ясенки, с. 217
Ясенове Друге, с. 309
Ясенове Перше, с. 309
Ясенове, с., Зіньківський район 319
Ясенове, с., Охтирський район 354
Ясенове, х. 370
Ясенок, с. 347
Ясинове, с. 307
Ясинувате, с. 373
Ясинуватий, х. 257
Ясинуватка, с., Олександрівський район 286
Ясинуватка, с., Олександрійський район 286
Ясинуватка, с., Онуфріївський район 287
Ясинуватський район 238
Ясінець, с. 314
Ясна Поляна, вис. 256
Ясна Поляна, с., Жовтневий район 299
Ясна Поляна, с., Красноградський район 368
Ясна Поляна, с., Новоодеський район 301
Ясна Поляна, с., Середино-Будський район 357
Ясна Поляна, х. 348
Ясне, с. 320
Ясногородка, с. 275
Яснозір'я, с., Віньковецький район 380
Яснозір'я, с., Черкаський район 416
Яснопільщина, с. 351
Яструбенька, с. 242
Яструбине, с. 358
Яструбинове, с. 298
Яструбинці, с. 214
Яструбня, с. 242
Яструбщина, с. 345
Яськи (Молдавська сторона), с. 304
Яськи (Українська сторона), с. 304
Яськівці, с. 382
Ятранівка, с. 415
Ятрань, р. 161
Ятрань, с. 284
Яхни, с. 204
Яхники, с. 326
Яхнівці, с. 381
Яценки, х. 334
Яцине, с. 355
Яцине-Окарі, с. 318
Яцини, с. 330
Яцинова Слобідка, с. 332
Яцківці, с. 217
Яцюки, с. 271
Яцьки, с. 273
Яцьківці, с. 382
Яшники, с. 326

ЗМІСТ

Переднє слово *(В. Ющенко)……7*

РОЗДІЛ І. Як це було *(С. Кульчицький)* ….9

Розділ ІІ. Свідчення очевидців….45

(В. Борисенко, О. Веселова, Л. Гриневич, Г. Єфіменко)

Розділ ІІІ. Документи *(Г. Єфіменко)…145*

Розділ ІV. Територія Голодомору *(В. Марочко В. Теліщак)…195*

Розділ V. Реєстр документів *(Г. Боряк, Г Папакін, Н. Лісунова)…419*

Розділ VI. Хроніка *(В. Марочко, О. Мовчан)…533*

Розділ VII. Вибрана бібліографія *(Л. Бур'ян, І. Рикун)….601*

Розділ VIII. Фотодокументи *(Н. Топішко)….665*

Післямова *(І. Юхновський, В. Верстюк)….753*

Додатки

Список скорочень…765

Перелік архівних фондів…766

Перелік документів….770

Перелік фотодокументів….772

Іменний покажчик….779

Географічний покажчик…..798

Науково-публіцистичне видання

Національна книга пам'яті жертв Голодомору 1932-1933 років в Україні

Авторський колектив: І. Юхновський (керівник),
В. Верстюк (заступник керівника), В. Борисенко,
Г. Боряк, Л. Бур'ян, О. Веселова, Л. Гриневич, Г. Єфіменко,
С. Кульчицький, Н. Лісунова, В. Марочко, О. Мовчан,
Г. Папакін, І. Рикун, В. Теліщак, Н. Топішко.

Редактор Т. Хорунжа
Художнє оформлення В. Мітченко
Верстка В. Ялового
Коректори Т. Северина, А. Невзгляд,
Н. Назаренко, О. Бондаренко

Підписано до друку 31.10.2008. Формат 60x90 1/8
Папір офсетний № 1. Гарнітура PragmaticaC. Друк
офсетний. Умовн. друк. арк. 125. Обл.-вид. арк. 130.
Наклад 3000 прим.

Видавництво імені Олени Теліги
Реєстраційне свідоцтво № 21638468, видане 15.02.95
01010, Київ-10, вул. Івана Мазепи, 6